

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM.

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA CONCILII TRIDENTINI (ANNO 1545) PRO LATINIS
ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT:

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER
CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS
POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA; INDI-
CIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS NOMENTI SUBSEQUENTIBUS,
DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MAR-
GINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM
DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM
POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS,
SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANO-
NICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS
IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE
PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO
INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM
PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A
PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTEREM NITIDITAS, CHARTÆ
QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA
VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRÆTII EXIGUITAS,
PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCU-
LORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD
OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGVAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR,

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ
AB ÆVO PHOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA;

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSuum COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA.
LATINA, JAM PENITUS EXARATA, QUOAD PRIMAM SERIEM, VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT,
MOXVE POST PERACTOS INDICES STABIT, AC QUINQUE VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE
TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPECTITUR, ET AD NOVEM ET
CENTUM VOLUMINA PERVENIT, SED SINE INDICIBUS; POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE
INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR; UTRAQUE VIGENIMA QUARTA DIE DECEMBRIS 1860 OMNINO
APPARUERAT. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUM-
MODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRÆTII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM
SIVE LATINAM, 326 VOLUMINIBUS PRO AMPLIORI EDITIONE ET 272 PRO MINORI ABSQUE INDICIBUS CONSTANTEM, COMPARET
NECENSE ERIT, SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRÆTIA ÆQUABUNT.
ATTAMEN, SI QUIS EMAT INTEGRÆ ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM,
TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEM VEL PRO SEX FRANCIS OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES SERIEI QUÆ NUNC INCIPIT
APPLICANTUR.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CVII.

LEO IMPERATOR, COGNOMINE SAPIENS.

EXCUBEATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISIENSIA.

SÆCULUM X. ANNUS 911

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΛΕΟΝΤΟΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

LEONIS,

ROMANORUM IMPERATORIS AUGUSTI,

COGNOMINE *SAPIENTIS*,

OPERA QUÆ REPERIRI POTUERUNT OMNIA,

NUNC PRIMUM IN UNUM CORPUS COLLECTA,

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 10 FRANCIS GALLICIS

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER*
NOMINATAM SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1863

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CVII CONTINENTUR

LEO IMPERATOR, COGNOMINE PHILOSOPHUS, VEL SAPIENS.

<i>Patrologiæ Editorum Præfatio de vita et scriptis Leonis imp.</i>	pag.	1
<i>Vita Leonis imp. auctore Hipp. Maracci, Leonis Mariali præfixa.</i>		IX
<i>Basilii imp., Leonis patris, capita hortatoria ad filium, ex edit. Bandurii, Imp. Orient. tom. I.</i>		XXI
<i>Ejusdem capita altera ad eundem, ex edit. card. Ang. Mai.</i>		LVII
<i>Constantini, Leonis discipuli, versus in magistrum cum interpretatione nostra.</i>		LXI

OPERUM PARS PRIMA. — SCRIPTA THEOLOGICA.

Homiliæ et panegyrici XIX, ex edit. Hipp. Maracci, Franc. Combefisii, Jac. Gretseri, Scipionis Maffei, Petri Possini, Henr. Savilii, Baronii.	col.	1
Preces liturgicæ, ex antiqua Collectione liturgica Venetiis edita 1554.		299
Canticum compunctionis ex meditatione æterni judicii, in Anecdotis P. Matranga, cum interpretatione nostra.		309
Epistola ad Omarum Saracenorum regem De fidei Christianæ veritate et Mahumetanorum erroribus, ex Biblioth. Patrum Lugdun. edit.		315

OPERUM PARS SECUNDA. — SCRIPTA JURIDICA ET CANONICA.

Orientalium Episcopatumum Notitiæ a Leone Sapiente ad Andronicum Palæologum ex edit. Jacobi Goari.		325
Novellæ Constitutiones sive correctoriæ legum repurgationes, ex Corpore juris civilis		419

OPERUM PARS TERTIA. — CARMINA, SCRIPTA AD REM MILITAREM SPECTANTIA, ORACULA.

Carmina.		
Apologia Leonis in qua Constantini discipuli sui calumnias a se repellit.		659
Epigrammata.		665
KAPKINOI.		665
De martyrio S. Clementis Ancyrani fragmenta metrica.		665
Fragmenta homiliarum in S. Tryphonem.		667
Tactica, sive de re militari Liber, ex editione Joannis Lamii in recensione operum Meursii Florentiæ 1745 edita.		669
<i>Appendix ad Tactica.</i> — Capitula quædam ad rem militarem spectantia, ex Mauricii, Constantini et Leonis Tacticis, edita in Programmate academico Turicensi anni 1834.		1095
Oracula cum figuris et antiqua Paraphrasi, ex editione Petri Lambecii.		1121

IN OPERA
LEONIS SAPIENTIS
EDITORUM PRÆFATIO.

Quia in *Patrologia* nostra *Græca* primum collegimus omnia Leonis Sapientis, imperatoris Constantinopolitani, opera quæ argumenti sacri vel moralis sunt, paucis declarabimus consilium quo in scriptis docti viri et regii auctoris colligendis usi sumus.

Leo Sapiens, Basiliæ Macedonis imperatoris CP. filius, annos natus novemdecim patri, qui anno 886 obiit, successit, et imperium Orientale gubernavit usque ad annum 911, quo ipse vita functus, regnum filio suo Constantino Porphyrogenetæ septenni transmisit.

Vitam Leonis ex industria scripserunt Constantinus filius ejus, et Georgius monachus, quorum lucubrationes infra inter *Scriptores post Theophanem* (*Patrologiæ Græcæ* tom. CIX) edemus. Præterea de gestis ejus consuli possunt Leo Grammaticus, Joannes Cemeniata, Cedrenus, Constantinus Manasses et Zonaras qui historiam illorum temporum descripserunt. Inter auctores recentiores merito laudandus occurrit C. F. Zepernick, qui in animadversionibus adjectis operi C. A. Beck, *De Novellis Leonis Augusti et Philosophi, earumque usu et auctoritate*, quod Halæ æn. 1779 edidit, multa de vita, moribus, doctrina et agendi ratione Leonis Sapientis observavit quæ docto lectori placere et subsidio esse queunt.

De his pauca, et hæc necessaria, delibabimus.

Leo, etsi a sapientia nomen obtinuit et a pietate, imo et a religionis Christianæ zelo commendandus sit, vitiis tamen non caruit, nec in omnibus Dei legem servavit. Spe proli allectus, non tantum quartas nuptias adiit, quod in ipso clerus Constantinopolitanus vehementer reprehendit, adeo ut verum schisma inde in Oriente oriretur, dum alii, consentiente Romano Pontifice, contenderent quartas nuptias divina lege non prohiberi, alii vero id prohiberi assererent; sed insuper vivente adhuc legitima uxore Theophanone, cum qua tertias nuptias contraxerat, publice vixit cum Zoe, quam quartam uxorem habere voluit, a qua Constantinum Porphyrogenetam, successorem suum, obtinuit. Non potest igitur Leo Sapiens a publico adulterio excusari. Theophanone autem mortua, legitimum matrimonium cum Zoe iniit.

Imperium Orientale, nedum ipso regnante floreret, clades plurimas et calamitates subit, quibus nulla ratione occurrere potuit, quippe qui, ut cœtanei jam observarunt, plus valeret ingenio et calamo, quam armis et potentia.

Nomen autem Sapientis adeptus est eo quod, inter ætatis suæ viros doctos, princeps facile haberetur, atque inter ipsa imperii negotia et armorum strepitus, litteras sacras ac profanas coluit, multosque libros, omnigena eruditione refertos composuit. Id profecto in laudem ejus asseri potest, inter imperatores Constantinopolitanos, qui doctrinæ laude floruerunt, nullum exstitisse qui copiosius et doctius sacræ theologiæ quæstiones varias tractaret et exponeret. Hæc studia ab imperatoria sollicitudine minimè aliena putabant qui Orientali imperio præerant, præsertim cum patriarcha Constantinopolitanus et metropolitæ Orientis totum Ecclesiæ regimen potestati laicæ subjecissent, et primæ sedi, Romanæ scilicet, obedientiam detrectassent. Imo ante consummatum schisma cum Ecclesia Romana imperatores Constantinopolitani auctoritatem quamdam supremam in res sacras impune sibi attribuebant et sæpe sæpius exercebant; quam clerus Orientalis nunquam ipsis denegavit, sed potius admisit et sancivit, nulla habita ratione veterum canonum, imo nec Evangelii quod prohibet ne ea quæ Dei sunt, Cæsari reddantur. Tanquam Ecclesiæ custodes et sacrorum canonum defensores, imo veluti doctrinæ ac disciplinæ ecclesiasticæ præsidēs imperatores Constantinopolitani Ἐπιστημονάρχης titulum sibi vindicabant, ut videre est in novella Isaaci Angeli, quam Leunclavius edidit in *Juris Græco-Romani* t. II, p. 169, et apud Du Cange, in *Glossario Græco-Barbaro*, t. I, p. 427, ad verbum Ἐπιστημονάρχης. Nihil mirum igitur si principes qui de rebus sacris judicare volebant, res sacras expendere et de iisdem libros scriberent, quin et homilias componerent, quales episcopi componere solebant et coram populo Christiano declamare. Quanquam autem imperatores Orientales in nonnullis festis anni solemnioribus vestimenta sacra induerent, ac veluti ministri sacris officiis assisterent, quod ab imperatoribus Occidentis, illa et postera ætate, factum est; si quidem aliquando mos fuit, ut tunica diaconali induti Evangelium solemniter canerent, non constat tamen imperatores Orientales qui homilias sacras composuerant, eas aliquando coram populo recitasse.

Porro homiliæ quas Leo Sapiens edidit piæ, solidæ et elegantes sunt; et si excipias illam in qua de processione Spiritus sancti ad mentem Photianorum disputat, orthodoxæ fidei nulla ratione adversantur, sed eam potius asserrunt et confirmant. Quæ de dotibus ac privilegiis sanctissimæ Deiparæ docet, ea æquiparari possunt laudibus beatissimæ Virginis quæ a piissimis ejus cultoribus celebrari solent.

Ex homiliis Leonis Sapientis plurimis, novemdecim tantum impressæ sunt, quas omnes ad unam hic edidimus. Cæteræ in codicibus manuscriptis hactenus latent, quarum tamen notitiam aliquam, infra, ex Leone Allatio suppediabitur. Editis autem adjunximus translationem Latinam olim a Combefisio confectam, quam se ad codices Græcos contulisse et emendasse asserit. Si igitur versionem Maracci, quæ planior, elegantior et verior est, inseruissemus editioni nostræ, potuisset ea hinc inde a textu edito discedere et pium lectorem perturbare. Cæterum ubicunque occurrit translatio Maracci aut alterius cujusvis auctoris, a priori anteferenda videtur versioni Combefisianæ, nunquam non obscurissimæ et intricatissimæ.

Inter scripta theologica Leonis Sapientis præcipua sunt Troparia matutina et Odaria nocturna, quæ in liturgia Græcorum hactenus recitari solent. Quæ in Παράκλησις reperiuntur, præcationibus æque piis a Constantino Porphyrogeneta Leonis filio intermixta sunt, et dignissima quæ in ecclesiis decantentur. Nonnulla in codicibus mss. adhuc latent quæ nobis attingere non licuit.

Epistola Leonis Sapientis ad Omarum Saracenum polemica est: in quo scribendi genere successores ejus sæpius calamus exercuerunt, Joannes præsertim Cantacuzenus, et Manuel Palæologus, doctissimi et peritissimi doctrinæ Mahomedicæ hostes.

In prima parte operum Leonis Sapientis scripta ejus theologica et liturgica tantum collegimus. Secunda autem pars continet scripta juridica et canonica.

Primo loco hic occurrit *Notitia Græcorum episcopatum* quos Leo Sapiens, sua auctoritate, novo ordine disposuit. Id nempe imperatoribus Orientis solemne fuit, jure, ut puto, Ἐπιστημονάρχης, limites jurisdictionis ecclesiasticæ extendere vel contrahere pro lubitu, annuente sæpissime aut etiam instigante patriarcha Constantinopolitano, qui de augendo dominio suo, et restringenda auctoritate patriarchali Romani Pontificis unicesollicitus esse videbatur. Ante tempora nefasti schismatis imperatores Iconoclastæ Romanis Pontificibus summa damna intulerunt, eo quod hæresi eorum strenue resisterent; sed, extincta hæresi, ab usurpanda jurisdictione summi hierarchæ non cessarunt. Hac in re peccavit et ipse Leo Sapiens, a quo, teste Miræo (1), metropolitani et episcopi sequentes a sede Romana avulsi sunt: Thessalonicensis, Syracusanus, Corinthius, Rhegiensis, Nicopolitanus, Atheniensis, Patrensis, sub Syracusano M. Siciliæ Taurominitanus, Messanensis, Agrigentinus, Croniensis, Lilybæi, Drepani, Panormitanus, Thermarum, Cephaludii, Alesæ, Tyndarii, Melitensis, Liparensis (2).

Usurpationes autem illæ imperio Orientali, et ipsi patriarchatui Constantinopolitano, parum profuerunt, permittente divina Providentia, ut longe plures plerumque provinciæ a Saracenis vastarentur aut occuparentur, quam auctoritati summi Pontificis injuste subriperentur.

De his quidquid sit, *Notitia episcopatum Græcorum* summi momenti est, præsertim ad elucidandam historiam Ecclesiæ Orientalis, ad interitum jam vergentis. Ideo *Notitiæ episcopatum* quales exstabant ætate Leonis Sapientis, *Notitiæ episcopatum* subsequentium ætatum addidimus usque ad imperium Andronici Palæologi qui sæculo xiv floruit. His *Notitiis* deinde comparari poterit *Catalogus thronorum ecclesiasticorum* qui subditi sunt quinque thronis patriarchalibus Constantinopoleos, Alexandriæ, Antiochiæ, Hierosolymæ et Moscoviæ, et acephalorum episcoporum Acridum, Cypri, Pechii, qui et Ipechus, et Iberiæ, etc. (3), quem Chrysanta descripsit in *Collectario officiorum magnæ Ecclesiæ*, primum an. 1715 Tergovisti et deinde an. 1778 Venetiis edito (4). Pariter conferri poterit cum *Notitia episcopatum* et *Ecclesiarum synodali* seu independentium, Ecclesiæ Græcæ, quam nuper Athenis ediderunt viri in regno Græciæ doctrina et auctoritate conspicui, G. A. Rhalli, et M. Potli (5). Ex his enim documentis facile conficietur historia factorum Ecclesiæ Orientalis quæ partim hæresibus et schismatibus, partim Agarenorum jugo ferreo ad miserum statum quem cum ipsa deflemus, redacta est. Hinc tamen quandoque difficultas oritur, quod nomina civitatum

(1) Miræi *Notitia Episcopatum orbis Christiani*. l. 1, c. 10, et l. III, c. 1.

(2) Pyri, *Sicilia sacra*. t. I, p. 612. ed. Panorm. 1733.

(3) Διάγνωσις περὶ τῶν θρόνων τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν ὑποκειμένων, εἰς τοὺς πέντε πατριαρχικοὺς θρόνους, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Μοσχοβίας, καὶ εἰς τοὺς αὐτοκεφάλους ἐπισκόπους Ἀκριδῶν, Κύπρου, Πεκχίου, ὅστις καὶ Ἰπεχίου, τῆς κάτω Ἰθρίας, καὶ τῆς Ἰβνῆ, κατὰ τὸν παρόντα δέκατον ὄγδον αἰῶνα καὶ ἵ ποιοὶ ἐκ τῶν μητροπολιτῶν λέγονται ὑπέριμοι καὶ ἔξαρχοι, καὶ ποιοὶ μόνον ὑπέριμοι, καὶ ποιοὶ

ἔχουσιν ἐπισκόπους, καὶ πόσους, καὶ τίνας ἐπισκοπὰς. In *Χρυσάνθου συνταγματικῶ*, p. 71, Venet. 1778.

(4) Χρυσάνθου τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων συνταγμάτων περὶ τῶν ὀφφικίων, κληρικῶν καὶ ἀρχοντικῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας Ἐκκλησίας, κ. τ. λ. fol. Ἐνετίησι 1778.

(5) Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τῶν τε ἁγίων καὶ πανευφημῶν ἀποστόλων καὶ τῶν οἰκουμένων καὶ τοπικῶν συνόδων, καὶ τῶν κατὰ μέρος ἁγίων Πατέρων., ἐκδοθέν... ὑπὸ Γα. Πάλλη, καὶ Μ. Πότλη, κ. τ. λ. Τέξις τῶν θρόνων τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὅπως σήμερον ἔχουσι. Tomo V, pag. 515 et seq. ἐν Ἀθήναις 1854....

multis in locis mutata sunt. Etsi hujus loci non sit documenta omnia colligere, quibus geographia hierarchica Ecclesiæ elucidari possit, tamen operæ pretium esse duximus hic describere lemma geographicum de nominibus civitatum mutatis, quod doctiss. Boissonade, primo tomō Anecdotorum Græcorum suorum, pagina 427, inseruit. Est autem sequentis tenoris :

Αἴψα (a), ἡ νῦν καλουμένη Κορώνη (b). Πύρασος (c), ἡ νῦν Μεδώνη, ἥστινος πλησιον ἐστὶ Χερβόνηςος μικρά, ἥτις τὸ παλαιὸν μὲν ἐλέγετο Πύλος, ἡ τοῦ Ὀμηρικοῦ Νέστορος, νῦν δὲ καλεῖται Ἀδαρῆος. Νοτιδαία, ἡ νῦν Βέρβοια. Πύδνα, τὸ νῦν Κίτρος. Ἀπολλώνεια, ἡ νῦν Ἐρισσός (d), ἡ πρὸς τῷ Ἄθῳ. Τρίκη, τὰ νῦν Τρίκαλα. Θερμοπύλαι, τὸ νῦν Σκέλος. Σίτυλον ἕρος, ὁ νῦν Κουζινᾶς. Σωτηρούπολις, τὰ νῦν Πύθια. Ἔμεσα, τὸ παρὰ τοῖς Σαρακηνοῖς Χέμ. Ὑπόπλακοι Θῆβαι, τὸ νῦν Ἀτραμύτιον (e). Ἄργος Θεσσαλικόν, ἡ νῦν Λάρισσα. Σίρμιον, ἡ

νῦν Θύγγρια, καὶ οἱ Οὔγγροι ἐλέγοντο Γήπεδες (f). Σαρδική, ἡ νῦν Τριαδίτσα. Δάρας, τὸ νῦν Ταυρὸς (g). Μαρτυρούπολις, ἡ νῦν Μεφερχί (h). Βέρβοια, ἡ νῦν Χάλ-π (i). Ὀδουσσούπολις, ἡ νῦν... (j). Κρῶμα, ἡ Ἄμαστρις.

Ὅτι (k) ἡ νῦν καλουμένη Δρηστρα πόλις τὸ παλαιὸν Δωροστόλος ἐκαλεῖτο (l).

Ἡ νῦν Ἀνθρινούπολις τὸ πρὶν Ὀδρυσα ἐλέγετο (m).

Ἡ νῦν λεγομένη πόλις Ἔμετ τὸ παλαιὸν Ἄμιδα παρὰ Ῥωμαίους ἐλέγετο (n).

Notitiam episcopatum Græcorum, in editione nostra subsequuntur Leonis *Novella Constitutiones*, quæ fere omnes de rebus ecclesiasticis decernunt, ut vel ex eorum titulis agnoscere est. Secunda agit de iis qui sacerdotio digni sunt; tertia de cælibatu sacro; quarta de sacro celebrando privatim, quinta de monachis testatoribus, sexta de pueris in monasteriis admittendis, septima decernit ne clericus de novo profanus fiat; et sic porro. Paucissimis igitur exceptis, *Novellæ constitutiones Leonis* omnes ad jus illud civile-ecclesiasticum pertinent, quod a *Patrologia* nostra alienum esse minime volumus. Cum autem major pars soleat ad se trahere minorem, paucas illas constitutiones quæ de rebus mere civilibus tractant, non abjecimus, ne collectio *Novellarum Leonis*, quæ veluti unus liber servata est, quasi manca prodiret.

Leo Sapiens in suis *Novellis* antiquum jus orientale quoad multa immutavit. Attamen, si fides recentioribus juris Orientalis adhibenda est, leges a Leone scriptæ et promulgatæ nec diu in usu fuerunt, nec magna auctoritate in foro gavisæ sunt (1); quanquam ob doctrinæ copiam et singularem prudentiam quibus scriptæ fuerunt et a jurisperitis lectæ, et ab omnibus in pretio habitæ sint. Et revera theologo, canonistæ et historici eas utiliter perlegent.

Hæc de secunda parte operum Leonis Sapientis dicta sint.

In tertia parte continentur auctoris carmina et oracula, de quorum elegantia ac veritate alii judicent. Judicium quod de eloquentia poetica Leonis doctissimus Matranga interposuit, eidem parum favet.—« Ex his, ait, quæ ad nos pervenerunt (a) Leonem mediocre fuisse poetam satis superque comperitur: ipse tamen, invita Minerva, quamplurimas sacri argumenti composuit odas. Inter perditos auctores, quos codex Barberinianus continebat, et quorum indiculum 1840 edidi cum Anacreonticis S. Sophronii (b), connumeratur Leo Sapiens, cujus erant xli odaria κατανουχικά (c). Hujusmodi titulus cum iv tantum strophis mihi occurrit in cod. Vat. 207, integram vero oden sacra moestitia et compunctione refertam, a cod. 263 Vindobonensi conservatam, mihi que missam a cl. Cæsareæ Bibliothecæ præfecto, hic imprimendam curavi. »

Cum primum de edendis Leonis Sapientis *Tacticis* ageretur, ea tantum loca seligere vo-

(1) *Histoire du droit byzantin et du droit romain, dans l'empire d'Orient depuis la mort de Justinien jusqu'à la prise de Constantinople en 1453*, par J. A. B. Mortreuil, avocat à Marseille. Paris 1844,

t. II, p. 317: *Autorité des Nouvelles de Léon.*

(2) Matranga *Anecd. Græc.* t. I, præf. p. 27, Romæ 1850.

(a) E cod. 1650, pag. 99, 2.

(b) Conf. Catalogus urbium in Allatii notis ad G. Aeropol. pag. 211.

(c) Est Πήδαρος in Allatiano Catalogo.

(d) Dicitur et Ἐρισσός: conf. Allatii Catal., et Bullialdi nota ad Ducam pag. 217.

(e) Conf. Lydus *De mens.* pag. 67; quem Lydi locum indicaverat tunc ineditum Allatius ibid. pag. 242, ut et allum de Mileto, olim Anactoria, qui exstat pag. 94.

(f) De Gepidibus vide not. ad Herodianum Epimer. pag. 11.

(g) Estne Persicum nomen *Tauris*? Sed urbi Dara nullo modo convenire videtur.

(h) Arabicum illius urbis nomen, *Mefarekin*, exhibere voluit scriptor Græcus litteris Græcis. Vide Sammartinum *Mém. de Armenia*, t. I, pag. 96.

(i) Scilicet *Halep*.

(j) Deest nomen recentius, forsân Βάρνα, etsi eam synonymiam præstare nolim.

(k) E cod. 1650, pag. 96, 2.

(l) Vide Cedren. pag. 674, Bulliald. ad Ducam pag. 278.

(m) Confer. Catalogus Allatii pag. 211.

(n) De Amida eruditissime, ut solet, disseruit Sammartinus *Mém. de Armenia*, tom. I, pag. 139 seq.

(a) Cf. Anth. l. ix, 200-5, 13, 561, 578-9, et Hoffmann Lex. bibl. t. III, p. 5.

(b) *Spic. Rom.* t. IV, pag. xxxviii. Postquam apographum Allatianum n. 379 signatum cum archetypo cod. 216 bibliothecæ Barberinianæ an. 1839 diligenter contuli, ut monui in præfatione ad Sophronii Anacreontica p. xx, ubi illustrissimi principis et humanissimi bibliothecæ præfecti comitatem laudavi, *Barberinianum* appellare placuit.

(c) Vocabulum in libris ecclesiasticis Græcorum usitatum, melos significat aptum ad compunctionem excitandam.

lebamus, quæ de servanda religione et observandis officiis moralibus agebant; et a primo *Tacticorum* editore, Protestantium sacris addicto, dissimulata et suppressa fuerant. Ea ex codicibus mss. diligenter collegerat P. Possevinus (1). At postea, mutato consilio, ne opus truncum evaderet, *Tactica* integra descriptissimus ex editione Lamiana operum Meursii tom. VI, p. 535-920, quæ anno 1745. Florentiæ prodit, additis etiam fragmentis ineditis quæ nuperrime in Germania typis commissa sunt.

Sicut jam supra innumimus, opera non pauca Leonis Sapientis inedita supersunt in præcipuis Europæ bibliothecis; ea quæ nobis innotuerunt hic breviter recensere.

Homiliæ viginti octo, et Epistola parænetica habentur in cod. Paris. 1201. Catal. t. II, p. 250.

Ex ineditis homiliis Allatius sequentes enumerat et earum initium recitat :

1° *Homil. in S. Tryphonem*, Contra Hottinger p. 168. *et de scriptis Symeonum* p. 91.

2° *In S. Demetrium Homiliæ duæ*, Contra Hottinger. p. 170.

3° *Hom. in S. Clementem Ancyranum*, de Symeonum scriptis, p. 81.

4° *Hom. in S. Præcursoris natalem*, loc. cit. p. 83.

5° *Hom. II in Transfigurationem Domini*, loc. cit. p. 91 et 106.

6° *Hom. in Nativitatem Christi*, loc. cit. p. 96.

7° *Hom. II in principium Jejuniarum*, loc. cit. p. 96 et 114.

8° *Hom. in Eliam Prophetam*, loc. cit. p. 97.

9° *Hom. in S. Stephanum, protomartyrem*, loc. cit. p. 100.

10° *Hom. in templi consecratione*, loc. cit. p. 101.

Homilia in Theophaniam, de qua Allatius *De Symeonum scriptis*, p. 108, non distinguenda est ab *homilia in Annuntiationem*, quam nos tertio loco pag. 21 edidimus, ex *Auctario Combefisiano* p. 1632.

Homilia in magnum Sabbatum, de qua Allatius, loc. cit. p. 116 scribit, ea est quam nos ex *Auctario Combefisiano* p. 1675, octavo loco, pag. 75 dedimus.

Præcepta moralia, cum interpretatione, habentur in bibliotheca Vaticana, teste Baronio. Servantur etiam in codicibus Bodleianis.

Capita de virtutibus, in cod. Paris. 396, n. 32.

De sortibus, in cod. Laurent. ap. Bandini *Catal. Laurent.* t. II, p. 42, et t. III, p. 339.

Canon in festum Palmarum, in cod. Taurinensi 291, ap. Pasini; *Codices Taurin.*, t. I, p. 388.

Canon in Occursum Domini, ibid.

Odarium catanucticum, ibid., et in Cat. bibl. Vindobon, part. 1, pag. 374.

Carmina in S. Clementem Ancyranum, indicantur ap. Lambec. t. V, p. 128, quorum specimen tantum edidimus.

Versus ænigmatici de Christo habentur in cod. Gr. Gale, n. 5884, biblioth. Bodleianæ.

Lambecius, ed. Kollar. t. VI, part. II, p. 768... 7° indicat Leonis *Vaticinium* quod inter edita desideratur.

Du Cange scribit se in conficiendo Glossario suo, usum esse libro Græco qui inscribitur: *Αἰνίγμα λέξεων Ἀέοντος τοῦ σοφωτάτου συμβολικῆς ἐν Βυζαντίῳ λέξεως*, et quem Leoni Sapienti tribuit.

Baronius in notis ad *Martyrologium Romanum*, 8 Decembris, et Maracci, in *Mariali* Leonis, asserunt exstitisse in codicibus Sfortianis, Leonis Sapientis *Homiliam in Conceptionem sanctæ Annæ*, quam deperditam esse autumant. At, ni fallor, homilia hæc exstat, et ab H. Maracci et a Combefisio et a nobis primo loco edita est. In ea enim Leo fere totus est in laudanda conceptione et nativitate beatæ Mariæ Virginis; gratias et dona quibus ab ipso suo ortu cumulata est diligenter enumerat et extollit; subinde etiam summum privilegium Immaculatæ Conceptionis, verbis quasi expressis, enuntiat. Putamus igitur primam hanc homiliam eam ipsam esse quam Baronius et Maracci desiderabant.

Hæc de persona et scriptis Leonis Sapientis adnotanda habebamus.

B..... 12 Martii 1861.

J-B. M.

(1) Possevini *Bibliotheca selecta*, lib. I, cap. 24, ed. Romanæ, an. 1595.

PROLEGOMENA.

I

VITA LEONIS IMPERATORIS

COGNOMENTO PHILOSOPHI

*Ex probatis auctoribus collecta cura et studio Hippolyti MARACCI *.*

Leo imperator Constantinopolitanus (1), hujus nominis VI, aliis V, Basilii Macedonis imperatoris (2) (quem Michael imperator (3), quod prolem ex se naturaliter procreatam nullam haberet, in filium adoptaverat, et post etiam diademate cinxerat) filius secundo genitus, a rerum divinarum humanarumque scientia cognomento Philosophus, seu Sapiens dictus est (4). Fratrem habuit natu majorem, nomine Constantinum, cujus obitu cum Basilii pater inconsolabili dolore afficeretur, factum est, ut Theodori Euchaitarum episcopi, cognomine Santabaren, præstigiis et necromantia, ejusdem filii (ut percipiebat) potiretur aspectu (5). Fecit enim, ut specie imaginaria Constantinus eques patri quadam in silva obviam fieret, quem ubi visus sibi fuisset imperator, et complexus, et osculatus esse, mox evanescentem ex oculis amisit. Quo, et aliis similibus factis Santabarenus Basilio imperatore in admirationem adducto, effecit, ut is totus ex ipso perderet, et fidem ei haberet, neque ulla in re diffideret. Sed Leo filius ejus, jam adultus, disciplinis omnibus eruditus, atque a patre imperator salutatus, Santabarenus non delectabatur; verum eum veneficum appellabat, et præstigiatorum, et imperatoris deceptorum. His ille veluti spiculis quibusdam lectus, ad ultionem insurgit, simulataque erga Leonem benevolentia, *Cum sis, inquit, adolescens, imperator, et cum patre veneris et equites, pugio etiam tibi deferendus est, quo et contra feram utaris, et patri porrigas, cum res tulerit: aut etiam insidiatores ejus ulciscaris. Is dolo non animadverso, pugionem, ut ille suaserat, in calceo fert. Eo pugione Santabarenus ad delationem Leonis usus, Imperator, inquit, filius tuus tibi insidiatur. Indicio illud est, quod in venatu pugionem occultum gerit. His auditis, venatum*

exit Basilii; Leo patrem comitatur, inventus est pugio in calceo Leonis occultatus, visus est vera dixisse delator; rei defensio non admittitur, ardet iracundia pater contra filium, in quodam imperatorio cubiculo ipsum includit, et (ut quidam tradunt) ei oculos eruere in animo habebat, Santabarenus ad id eum instigante, idque omnino futurum fuisse, nisi patriarcha, et princeps senatus, multis precibus imperatorem a sententia deduxissent. Atque hæc sane calamitatum fornax, et malorum conflatorium, Leonem probarunt auro similem esse, cui nihil æris subesset. Hinc orti ploratus et eulationes matris, sortem filii lamentantis, et apud patrem pro eo deprecantis. Sed erat durus, et instar saxi emolli non poterat, imo æque parum ac adamus ab amore naturali erga filium flectebatur. Adhibebantur mulliculæ lamentatrices, quæ præscarum in morem nœnias quasdam lugubriter accinerent, et calamitatem Leonis acerbè deplorarent. Domus universa nihil erat aliud quam luctus. Septem fere annorum spatio Leo in carcere detentus est; cumque senatus sæpe pro ipso voluisset deprecari, et variis de causis prohibitus fuisset, tandem opportuna oborta est ei occasio qua posset, quod in animo habebat et studiose curabat perficere. Erat quædam avis in regia, in cavea inclusa, ad spectaculum et oblectationem audientium et videntium (psittacus avi est nomen, quæ humanam vocem imitans multum loquitur), quæ quidem sive ab aliquo edocta, sive alioquin casu, sæpe: *Heu, heu! domine Leo*, pronuntiabat. Cumque aliquando lautum fecisset imperator convivium, et accersiti principes senatus cum eo simul essent, avisque sæpe id, quod modo diximus, loqueretur: mœsti convivæ a cibis abstinentes, cogitabundi sedebant. Quod animadvertens

NOTE.

(1) Constantinus Manasses in Annalibus.
(2) Georgius Cedrenus in *Compendio Historiarum*.

(3) Michael Glycas in Ann. part. 4.
(4) Jo. Zonaras in An. tom. III.
(5) Card. Baron. in *Annal. Eccles. t. X.*

* In *Mariali Leonis*, quod Romæ edidit anno 1651.

imperator, cassam ab eis, cur non comederent, percontabatur. At illi perfusi lacrymis : *Quem cibum, inquit, o domine, comedemus, cum ratione præditi simus, et domini nostri studiosi habeamur? Nam hoc animal ratione carens suum dominum requirit; nos autem genio indulgentes, dominum, qui nihil peccavit, oblitii sumus. Qui si peccasse convincitur, et in parentem dexteram armasse, omnes nos manu nostra eum interficiemus, neque ejus unquam explebimur sanguine : si vero de quibus accusatus est, calumniam coarguit, quoad lingua calumnians tantum in ipsum poterit? Mollitus igitur talibus verbis imperator, tunc ipsos sedere jussit, seque rem diligentius spopondit exploraturum. Neque sane multo post ad suum ingenium rediens (reveritus ne forte natura magis expertus esse comminationis, quam avicula videretur) e custodia eductum sibi præsto esse jubet filium, ademptaque ei lugubri veste, et supervacua, quæ in luctu excreverat, coma, pristinum ei imperii honorem restituit. Neque sane multo post diarrhææ morbo correptus, Instituto hærede et successore filio suo Leone, Aliorum superstitem natu maximo, decessit e vita; atque una cum hæreditate eidem filio suo Leoni imperatori egregia monita scriptis reliquit, sexaginta sex capitibus comprehensa, quorum principes litteræ hanc efficiunt sententiam : *Basilius in Christo Romanorum imperator, Leoni, charo filio, et imperii collegæ.* Exstantque e Græco fonte in alveum Latinitatis deductæ apud Margarinum Bigneum tomo V *Bibliothecæ veterum PP.* in fine. Ea autem monita Leo accipiens, et custodire laborans, consecutus est præ cæteris, inquit Baronius (6), illud insigne nomen, ut meruerit cognomento Philosophus appellari, quasi per eum illam felicitatem Orientale sit imperium consecutum, quam ille pollicitus est sapiens, si vel philosophi regnent, vel si reges philosophentur.*

Defuncto itaque Basilio imperatore, eodem die Leo ejus filius Imperium moderandum suscepit : qui mox occasione captata, quod Photius patriarcha Constantinopolitanus, cum Santabareno consilium inisset de eligendo in imperatorem cognato ipsius Photii, cum e throno deposuit, relegavitque in monasterium Armenorum, in ejusque locum, germanum suum, nomine Stephanum, subrogandum curavit. Impositorem vero illum Santabarenum flagris cæsum, oculis privavit, et Athenas in exilium misit ; hominem secta Manichæum, professione magum, simulatione vero Christianum, et imposturis, quibus miracula affectabat, a Basilio imperatore creditum sanctum. Verum pluribus annis elapsis hominem ab exilio revocatum benigne tractandum curavit. Porro substitutio Stephani in locum Photii haud ita perfunctorie facta est, inconsulto Romano pontifice Stephano VI. Nam ab eo, ut dispensaretur, quod ordinatus fuis-

set a Photio diaconus, opus erat; et lex erat ecclesiastica, ut ordinati a Photio cessarent omnino, nec majori gradu elevarentur. Unde in codice Colunnensi num. 45 signato, post recitatas litteras Stephani papæ ad Basilium imperatorem, Photii defensorem, subjicitur : « Hæc epistola ad Basilium Imperatorem missa fuit, sed illam accepit Leo ejus filius, cum jam pater vita functus esset. » Qui cum epistolæ vim intellexisset, et omnia Photii facinora cognovisset, quamprimum revocavit omnes sacerdotes veritatis, qui a Photio, anathemate damnato, graves passi fuerant persecutiones, et ejecto tyranno et invasore Photio, fratrem suum germanum introduxit, advocato etiam Styliano, Neocæsareæ metropolita, cognomento Mapa, et aliis ejus in persecutione commilitonibus, episcopis, præpositis, presbyteris, diaconis, et aliis pietatis sectatoribus, ait illis : *Nostrum ex Deo imperium, perpensa veritate, iniquum illum hominem Photium a sede patriarchali ejecit, et vestram persecutionem sedavit : nec ullo pacto cogam quemquam vestrum ut inriti cum illo communicetis; quin potius oro pietatem vestram ut communicetis cum fratre meo, et fiat unum ovile. Sin autem inconsultis Romanis, qui Photium damnaverunt, nolueritis fratri meo convenire, quoniam videlicet a Photio diaconus fuit ordinatus; venite, scribamus et mittamus una Romam ad pontificem, ut dispenset absolutum anathematis iis qui a Photio fuerunt ordinati. » Scripsit igitur propterea imperator ad Pontificem, similiter etiam Mapa metropolita Cæsareæ, et ejus socii. Sed cum horum in præcitate codice existent litteræ, Leonis tamen desiderantur. Cæterum quod petebatur, ut dispensaretur cum Stephano, germano imperatoris, qui subdiaconatum suscepisset a Photio, dispensatum fuisse et, ut oportuit, rei consultum ab ipso Romano pontifice, existimandum. Nam ille sedisse, atque cum ipso idem Stephanus papa communicasse invenitur.*

Interea Andrea exercituum præfecto, aliisque senatoriis viris multis Chrysopolim ad Philippici monasterium missis, cum cœtu sacerdotum, cæreis facibus, atque aromatibus, cadaver Michaelis imperatoris (qui Basilium patrem suum in filium adoptaverat, et diademate ciuxerat) sepulcro educi, in arca cupressina poni, imperatorioque splendore velatum, Constantinopolim Leo afferri jussit, ibique cum cantu et hymnis exceptum, usque ad ædem Apostolorum deduci ordinavit, in qua in marmorea arca repositum est, comitantibus pompam etiam fratribus imperatoris, Alexandro, et patriarcha Stephano.

Cum Hagio Longobardiæ dux, regis Franciæ gener, cognita Basilii imperatoris morte, a societate Romanorum descivisset sibi que totam ditionem vindicasset, contra cum Leo Constantinum patricium mensa præfectum cum Occidentalibus misit

NOTÆ.

(6) Baronius ad ann. 886.

copiis, licet commissa pugna Constantinus succubuerit, vixque eadem ipse evaserit, exercitu suo occidione deleto. Duos tamen fortissimos duces in Orientem emisit, Eustathium stirpis Argyrorum, et Andronicum genere Ducicam, qui multas de Agarenis victorias reportarunt. Sed cum bellum acerrimum inter Bulgaros et Leonem nostrum excitatum esset, idemque per plures annos propagatum: Turcas et Hungaros adversus eodem vocavit Leo, Simeone Bulgarorum rege validissime resistente. Ex quo factum est, ut dissoluto inter Bulgaros et Constantinopolitanum imperatorem pacis vinculo, æque spiritualis præfectura, quam Græci sibi vindicaverant, e medio tolleretur, iidemque Bulgari Romanæ Ecclesiæ, a qua donis et blanditiis Græcorum desciverant, se sponte subje-

rent. Fuere Leoni uxores omnino quatuor, quas ordine et successive duxit, non a libidine victus, sed ingenti procreandæ sobolis desiderio, quo liberus ex se natos conspiceret. Prima fuit Theophanon, seu Theophania, Constantini filia: secunda Zoe Zautzæ filia: tertia Eudocia Opsiciana; quarta, Zoe Carbonopsina, ex qua filium Purpurigenam seu Porphyrogenetam genuit, cui nomen Constantini datum. Ultimæ tamen uxoris nuptias Nicolaus patriarcha benedicere recusavit, sed et Thomam presbyterum, qui benedixit, presbyteri honore privavit, quin insuper ab ingressu ecclesiæ imperatorem prohibuit. At quomodo se habuerit quadrigamia ista Leonis in conjugum successione, sic accipe ex præambulis Constantini in Porphyrogenito ad edictum unionis (7). Imperator ille doctissimus Leo primam quidem uxorem habuit sanctam Theophanonem, ex qua filiam procreavit, sed ea cito rebus humanis excessit. Itaque cum hæc sancta mulier migrasset ad Dominum, Zœ stylani Tzautzæ, qui ex proceribus et amicis imperatoris erat, filia jungitur. Illa quoque brevi temporis spatio sine liberis extincta, tertiam duxit uxorem Eudociam, ex Opsicii provincia oriundam olim dicta Mæonia, formæ nomine selectam, quæ in puerperii doloribus una cum infante moritur. Imperator autem ineffabili dolore correptus, quod nullos sustulisset liberos, eorum

ignoraret, loco patriarcham Nicolaum movet, Ecclesiæque finibus exponit ut mendacem, et qui multoties quidem iurjurando confirmasset ac promississet se imperatori gratiam pœnæ facturum, ac totidem verbis animum mutasset, remque data opera extraheret. Ejus loco patriarcham constituit patrem suum spirituales Euthymium, virum multis annis exercitatione solitaria nobilitatem, denique prophetici spiritus participem. Is imperatorem a pœna facit immunem, atque a vinculo diuturno liberat, et ad communionem admittit. Hæc ibi. Leo autem Alletius, de Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis perpetua consensione, lib. II, cap. 7, num. 3, rem in hunc modum ex antiquis monumentis narrat: « Leo Basilii filius, quod ex tribus ductis uxoribus nullos sustulisset liberos, sobolis habendæ desiderio, quartam quoque duxit Zoen Carbonopsinam, quæ ei peperit Constantinum. Hanc ob causam a patriarcha et aliis excommunicatur. Cum vero de absolute non conveniret, aliis eam non diutius protrahendam assentibus, aliis non assentientibus, magna dissidia inter eos orta sunt; ideoque ad pontificis Romani iudicium concurrunt: a quo cum quartæ Leonis nuptiæ approbarentur, patriarcha non assentiens in exilium mittitur, et Euthymius in ejus locum subrogatur; qui ita annuente summo pontifice imperatorem a vinculo liberat, et in communionem admittit. » Hactenus de Leone Leo. Cætera tantæ principis acta prosequamur.

Cum aliquando imperator Leo una cum Zoe uxore sua in prædio ageret, quod Damiani vocatur, et domesticus quibusdam aliis conspirantibus ei insidias strueret: Zoe murmura conjuratorum inaudit; statimque Leo excitatus, consensu navigio a Fontibus in palatium trajecit, ac Joannem quidem Biglæ Drungarium, quod ab eo indiligenter esset custoditus, loco movit.

Porro Basilii imperatoris Epeicta, cum eadem Leoni machinaretur, arcanum suum Samonæ exposuit cubiculario, origine Agareno. Samonas statim imperatori totam insidiarum rationem detexit. Imperator illico Basilium in Macedoniam amandat, veluti Zœ imperatricis amitæ suæ, e vivis egressæ, ibi justa curaturum. Paulo post revocatum inquisitioni subdidit, convictumque per mediam urbem in triumpho duxit, Athenasque relegavit. Inde universo senatu convocato, quæ erant a Samona ipsi delata indicia exponit, eumque senatores laudant, et summo dignum honore pronuntiant. Et Samonam Leo statim Protospatharii munere decorat, sibi que familiarem asciscit.

Cum Constantinum Andronici filium quamdam ad expeditionem cum copiis ablegaret, per triclinium hominem educens, oculis in Christi ac Deciparæ imagines delxis, quæ supra portam erant collocatæ, his verbis usus est: Caveto, Constan-

NOTE.

(7) Apud Baronium ad an. Christi 901.

tine, nomen ne tibi tuum imponat, neve fretus illo, **A** aut irasci, imperator : nam vates David hoc tibi adversi eventurum prædixit hoc versu : « Quanta malignatus est inimicus in sancto tuo : et gloriati sunt qui oderunt te, in medio solemnitatis tuæ ? » Noli, quæso, appetuisse tibi vitæ finem arbitrari, nec animum tuum cogitatio de morte subeat, nam tibi tam vitæ quam imperii decem adhuc anni cælesti a manu concessi sunt.

Hæc ille fatus, obtulit. Neque multo post imperator, et animi dolore liberatus est, et ex vulnere convaluit. Marci quidem vaticinium minime fuisse vanum eventus comprobavit ; nam post decem annos eo ipso mortuus est die, quo plagam hanc accepit.

Accidit id temporis maximus solis defectus, cuius causa Pantaleontem Synadensem pontificem ad se imperator accessit, hominem astronomiæ peritum. Is rogatus, quem illius eclipsis effectum fore statueret, respondit, alteri ab imperatore personæ casum adversum portendi. Quin etiam Samonas Agareus, a Leone officio cubicularii ornatus, quem Basilii Epeictæ insidias eidem Leoni detexisse docuimus, sapientem hunc virum peculiariter abductum, de re tota consuluit, et futurum agnovit, ut ipsi calamitas accideret ; verum omnino Junii tertio die salvum evasurum, nec ab eo tempore quidquam illi rei molestiæ eventurum. Nondum præstitum hæc tempus advenerat, cum Samonas e loco suo deturbatur atque raditur ; nam et calumniis imperatorem circumvenire ferebatur, et insolenter semet gerere.

B Constantinopoli in honorem primæ suæ uxoris Theophaniæ pulcherrimum de ejus nomine templum, vicinum Aëdi apostolorum ædificavit Leo, in eoque corpus illius reposuit ; magnæ enim sanctitatis femina habita est Theophania, adeo ut edidisse quoque miracula feratur, quorum gratia ubi defuncta est, inter sanctos a Græcis adnumerata est, die 16 Decemb., hoc elogio :

Beatæ Theophaniæ, Leonis sapientissimi principis sponsæ, memoria.

« Beata Theophania Constantinopoleos fetus et regina, Constantini filia fuit illustris, trium imperatorum consanguinea. Cujus mater Anna similiter erat sterilis, ut illa prior Anna Samuelis prophetæ genitrix. Sed cum viro frequenter orans sanctam dominam nostram Dei Genitricem, quæ præsertim ad Bassi colebatur, sanctam concepit Theophaniam, et natam virtutibus instruxit, litteras quoque docens. Cum vero Basilius illustris imperator filio Leoni sapientissimo vellet uxorem conjugere, nec hæc meliorem inveniret, ipsam illi desponsavit. Coronata, et imperatrix effecta, pauperum tamen non obliviscebatur, sed solitam retinens virtutem, et eleemosynam, Deo, qui sibi cælorum quoque donavit regnum, pie famulabatur. » Hæc ibi.

C Cum die Pentecostæ sacro, ex antiqua imperatorum consuetudine, solempni cum pompa ad ecclesiam Sancti Mocii martyris procederet Leo, atque templum, janjam sacris januis vicinus, ingredi vellet : vir quidam immanis, iis similis qui malis a geniis agitantur, tam gestibus quam vultu inconstans, in imperatorem prosiliens, gravi ac valida clava caput ejus verberavit, adeoque subito, ut ipsum interfecisset, ni pars extrema clavæ in suspensum candelabrum impacta, vel dimidiam impetus vim amisisset. Tum de Leonis capite profluere sanguis copiosus, et viri principes in fugam sese conjicere. Et quia frater ejus Alexander non aderat, apud perosque suspicio invaluit, eum insidiarum fuisse conscium. Sed qui id facinus ausus fuerat, comprehensus coactusque tormentis ad indicationem eorum quos facinoris conscios haberet, nihil dicere poterat, morbo graviter hominem verante. Tandemque manibus ac pedibus amputatis, in circi funda crematur, et solempnis illa processio eo tempore desit. Hæc cum vir quidam sanctus, quique diviño spiritu futura prospiceret, ac variis donis ornatus esset, nomine Marcus, imperatorem gravi dolore correptum cerneret, existimantem aliquid amplius mali consecuturum, verbis medicinam ei faciens, tanquam mitigante dolorem pharmaco, dixit : *Noli hoc iniquius ferre,*

D Idem Leo aliud quoque templum condidit divo Lazaro sacrum, inque eo Lazari et Mariæ Magdalensæ reliquias Epheso allatas condidit. In urbe, quæ ad Charsianum sublimis erat, in parte meridionali, loco, cui Farræ nomen, magno impendio instauravit templum Sancti Thomæ apostoli, quod incendium in cinerem ac favillam redegerat. Sed et in Nossis monasterium ædificavit de nomine Servatoris, idque cum Euthymio patriarcha dedit.

Statuit inter alia, ut pridie ejus diei quo prælium et certamen esset ineundum, curare deberet dux exercitus per sacerdotem universum exercitum expiari aqua lustrali, vel benedicta ; et præterea, ut quotidie, mane et vespere, universus exercitus dicere deberet Trisagium hymnum.

Mariæ, Virginis incomparabilis, ac Dei Geni-

¹ Psa. LXXIII, 25.

tricus sacrosanctæ, quam magnus eximiusque fuerit orator, ex iis quæ scripsi in Cæsariibus Marianis cap. 8, atque ex luculentissimis ejus orationibus, in Mariana Bibliotheca enumeratis, atque in hoc Mariali adductis, quas ipse de ejus festis et laudibus non solum piissime doctissimeque scripsit, sed ex superiore loco, et in circumfusa multitudinis corona magno cum plausu dixit, perspicuum est. Dignus propterea qui inter præcipuos Deiparæ Virginis encomiastas jure merito numeretur, atque a Græcia, eloquentiæ quondam alumna, et artium parente optimarum, multo jactetur honestius, quam il qui ab eadem olim cum fastu memorabatur. Vice munerum et oblationum, quas Mariæ ex animo offerebat, ab ipsa postulabat, non vitæ longitudinem (non enim adeo eam amabat, neque insatiabili desiderio hujus amaræ navigationis, et quam conjunctam habet, agitationis tenebatur), sed si ita decretum, ut ex hac vita subduceretur, largiretur, ut peccatorum pondere levaretur; quod si diutius in carne manendum esset, concederet, ut fructuose gregem pasceret, simulque secum ipsa pasceret, duceret et educeret, ne in illo operum omnium accurato examine, propter subditos, damnationis sententia adversus se ferretur. Nihil suum, sed linguam, orationem, et regnum, et si quod aliud, id omne beatæ Virginis curæ et benevolentiæ munus ducebat. Et ut servaretur insidiis rapacium ferarum superior, nutriretrique in vivificis pascuis pietatis, et cum opus esset hinc emigrare, in salutaribus atrils quietem nancisceretur, ubi timor nullus, nullæ turbæ, aut sollicitudo insidiarum, sed plena requies, et tranquillitas, et exultatio, eandem beatam Virginem intentissime deprecabatur. Ipsam etiam beatam Virginem adjutricem suam appellans, se semper a puero ab ea protectum gloriabatur; quam insuper enixe orabat, ut se semper protegeret, nec sua defensione destitueret: sed alis obtgens, quibus ab initio fovit, vitæ cursum ad optimum dirigeret finem, simul administrans imperium, quod administrandum ipsa sequestra dederat, servans ei eximiam filii sui hæreditatem, et perficiens (quod omnibus ille præferebat) populi sui electi, gentis sanctæ salutem. Sed præter Orationes in sacrosanctæ Deiparæ laudem commendationemque elucubratas, plura etiam alia præstantissimi ingenii monumenta cum gloria transmisit ad posterum sapientissimus imperator. Exstant enim sub ejus nomine in bibliothecæ Vaticanæ codicibus Græce mss. ut refert Baronius, tomo X ad annum Christi 911:

Centum et tredecim *Novellæ Constitutiones diversorum argumentorum.* — *Præcepta moralia, una cum interpretatione.* — *De instruendis aciebus Commentarius.* — *Ænigmata.* — *In admirabilem et gloriosam Ascensionem Domini oratio una.* — *In Spiritum sanctum, quod propria auctoritate adoptionem filiorum Dei hominibus largitus est, oratio una.* — *In omnes sanctos oratio una.* — *In mag-*

num apostolorum orbis Paulum, oratio una. — *In gloriosum prophetam Eliam, oratio una.* — *In gloriosam Domini Transfigurationem, orationes tres.* — *In Decollationem præcursoris, oratio una.* — *In Exaltationem S. Crucis, oratio una.* — *In admirabilem et gloriosum Domini discipulum Thomam, orationes duæ.* — *Quando domus imperatoris fuit consecrata, oratio una.* — *In sanctum Joannem Chrysostomum, oratio una.* — *In fulgentissimum Ecclesiæ lumen Nicolaum, oratio una.* — *In S. Stephanum, oratio una.* — *In SS. Lumina, oratio una.* — *In S. Clementem Ancyranum, oratio una.* — *In gloriosum martyrem Tryphonem, oratio una.* — *In capite sacratissimi Jejunii, orationes tres.* — *In festum Palmarum, oratio una.* — *In Sabbatum sanctum, oratio una.* — *Oratio, vel Epistola parænetica catholica, ad quoscunque videlicet Christi fideles scripta, hortatoria ad bene sancteque vivendum, quam a Federico Metio Latinitate donatam offert Baronius loco supra allegato. Quæ etiam orationes omnes reperiuntur Græce mss. in Sicilia in bibliotheca Archimandritatus S. Salvatoris, ut patet ex catalogo dictæ bibliothecæ Messanæ confecto anno 1563.*

Sed et in bibliotheca Bavarica exstant sub ejusdem Leonis nomine, Græce mss., ut in suo *Apparatu sacro*, tomo II, testatur Possevinus: *Hymni, et Acta quædam Christi, et liber De bellico apparatu.*

Et quidem *Acta Christi* prodire in lucem, Latine facta a Jacobo Greisero Societ. Jesu theologo, ex officina Adami Sartorii, anno 1600. Ingolstadii. Liber autem *De apparatu bellico*, quoniam a Joanne Checo versus ita fuerat, ut quæ ad religionem spectabant, vel dempta, vel depravata essent: Antonius Possevinus primum quidem in i libro selectæ suæ *Bibliothecæ* ex Græco exemplari, astum et dolo interpretis hæretici ostendit atque emendavit: deinde item in *Apparatu suo ad Humanam Historiam*, excusso Venetiis auctiore, ne quis tanti imperatoris nomine cum militibus quoque abutatur, quasi nec sacrum missæ sacrificium, nec reliquus orthodoxus cultus eo tempore existissent: quorum ille non tam mentionem facit, quam hortatur ut in expeditionibus rationem potissimum habeant.

Hujus etiam ex meditatione extremi judicii *Canticum compunctionis*, quod ex bibliotheca Bavarica Latine e Græco reddidit Jacobus Pontanus, prodit Ingolstadii apud Adamum Sartorium anno 1603. In *Bibliotheca autem veterum PP.*, tomo III, exstat Epistola ad regem Saracenorum de Christianæ fidei veritate et Saracenorum impietate, hac inscriptione: *Leonis, cognomento philosophi, imperatoris Constantinopolitani, ad Omarum Saracenorum regem, de fidei Christianæ veritate ac mysteriis, et de variis Saracenorum hæresibus et blasphemis, Symphoriano Camperio Lugdunensi, ex Chaldaica in linguam Latinam interprete.* Sed non dubito, quin alia plura in aliis bibliothecis lateant

sapientissimi imperatoris scriptorum monumenta, A quæ aliquando Deo volente proferentur in lucem.

Cum autem doctissimus hic imperatorum, morbo correptus periculum minitante, administrato jam per viginti sex annos Romanorum imperio, mortem imminere sibi cerneret : advocato senatu, sic inquit : *Caro mea, amici, morbo consumpta diffluit, viresque defecerunt, ac fortassis vobiscum amplius non vivam, neque ad festum Resurrectionis Christi diem (erat tunc jejunii Quadragesimæ tempus) vitam perducam. Hanc itaque unam, et postremam a vobis gratiam postulo mihi dari. Recordamini, quam me vobis benignum præbuerim : atque ideo uxorem filiumque vobis commendatum habetote.* Senatus cum fletu atque ejulatu ostendit, se jactura hujus domini atque imperatoris incredibilem percipere B dolorem ; Augustæ autem et filio imperatori ita se fideles fore, ut vel millies pro eo sint, ita rebus poscentibus, mortem appetituri. Alexandrum fratrem, et Constantinum filium imperatores creavit, hoc solo in extremis respirationibus pronuntiato : *Alexandrum etiam (proh parcum malignumque tempus !) post tredecim menses video.* Volebat enim significare regnum Alexandri tantillum temporis duraturum ; quæ sane Leonis vox minime vana fuit ; nam Alexander voluptatibus et computationibus indulgens, nec ulla re tanto imperio digna, vel opere, vel verbis perfecta, vel animo denique concepta, cæu flos solis efficacitate marcescens, extinctus est, et a morbis celeriter absumptus. C Itaque solus imperium Constantinus obtinuit, ætatis adhuc teneræ puer.

Rebus excessit humanis anno salutiferæ Redemptionis 911, imperii 26, diei 11 Junii, seu ut alii volunt Maii, a Constantino filio imperatore in Historia de vita et rebus gestis avi sui Basilii Macedonis per Leonem Allatium Latinitate donata, dictus Leo mitissimus et sapientissimus ; a Constantino Manasse in *Annalibus* appellatus revera doctrinæ studiosissimus, omni scientia copiose instructus, et omnibus disciplinis a puero excultus ; atque a Joanne Zonara tomo III *Annalium* prædicatus doctrinarum omnis generis amator, et in doctrinæ de motibus siderum eorumque effectibus versatus. De quo præter auctores, quos supra D

memoravimus, cum laude meminere, Bellarminus in lib. *De script. eccles.* sæculo IX ; Petrus Cantalius, lib. V *De Desipara*, cap. V ; Joannes Bonifacius, in *Historia virginali*, lib. II, cap. 12 ; Ferdinandus Quirinus de Salazar, in *Tract. de Conceptione*, cap. 42, sæculo X ; Ludovicus Jacob a Sancto-Carolo, in *Bibliotheca pontificia* lib. II, et in *Bibliotheca Cæsareo-Regia* nondum edita ; L. Claudius Clemens, in *Instructione Musei* lib. I, cap. 25 ; Joannes Serranus episcopus Acernensis, *De Conceptione beatæ Virginis*, lib. II, cap. 23, num. 9 ; Gregorius Gyraldus, *De poetis historicis*, dialog. V ; Laurentius Beyerlingh, in *Theatro vitæ humanæ*, variis in locis, aliisque permulti. Nonnulli tamen cum Leone illo Byzantio, stirpe Morocharzaniorum, cognomento pariter Philosopho, confundunt, qui, ut referunt Cedrenus et Glycas, sub Theophilo imperatore floruit, et rhetoricam, philosophiam, arithmeticam, reliquasque scientias in Antro insula didicit, ibi versatus cum Michaelo Psello præstante viro ; ab eoque principis tantum, et quibusdam præceptis dicendi instructos : neque tantum quantum desiderabat adeptus, monasteriorum per totam fere Græciam bibliothecas pervagatus, librosque in eis repositos perquirens, atque scrutans, studiosoque meditans, ad summum doctrinæ atque eruditionis fastigium pervenit, cum certo certius sit, Leonem illum usnequaquæ a nostro esse diversum. Nam ut alia inter eos discrimina, enumerata a Leone Allatio in sua de Psellis eorumque scriptis Diatriha, silentio prenam, ille licet a tradendæ philosophiæ munere, sive præstantia, qua ipse in philosophicis aliis superabat, cognomento philosophus, nunquam tamen fuit imperator Constantinopolitanus, sed archiepiscopus Thessalonicensis : quamvis postea, Simulacripedorum hæresi profligata, et ejus sectatoribus dejectis, ab episcopatu fuerit deturbatus. Noster vero Leo, quanquam ob omnis scientiarum generis perfectissimam cognitionem, et ob plurima, quæ etiam exstant in disciplinis omnibus laudabiliter conscripta, eodem Philosophi cognomento decoratus, nunquam fuit archiepiscopus Thessalonicensis, sed solum imperator Constantinopolitanus.

II

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΡΩΜΑΙΩΝ
ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΑΡΑΙΝΗΤΙΚΑ [ΞΓ] ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟΥ ΥΙΟΝ ΛΕΟΝΤΑ,

ἔχοντα ἀκροστιχίδα ·

*Βασίλειος ἐν Χριστῷ βασιλεὺς Ῥωμαίων, λέγει τῷ πεποθημένῳ υἱῷ καὶ συμβασιλεῖ.*BASILII IMPERATORIS
ROMANORUM

EXHORTATIONUM CAPITA SEXAGINTA SEX AD LEONEM FILIUM :

Quorum acrostichis sic se habet :

Basiliius in Christo Romanorum imperator Leoni charo filio, et imperii collegæ.(BANDURIUS, *Imp. Orient.* tom. I, pag. 171.)

Περὶ παιδείσεως.

A

De litteris.

Βασίλειε τι χρῆμα καὶ σπουδαιότατον, οὐ μόνον βασιλεύσειν, ἀλλὰ καὶ ἰδιώταις, ἡ παιδείσις. Καὶ γὰρ τοῖς κερτημένοις αὐτὴν κατὰ σῶμα, καὶ κατὰ ψυχὴν τὰ μέγιστα ὠφελεῖ· τὴν μὲν διὰ τῆς μελέτης τῶν θεῶν λόγων· τὸ δὲ διὰ τῆς γυμνασίας τῶν κοσμίων ἔργων. Ταύτην οὖν σε, τέκνον ἠγαπημένον, ὁ πατήρ ἐγὼ καὶ συμβασιλεὺς, ἡγεμονεύουσάν σου τὴν βασιλείαν ἔχειν νοθεῶ. Αὕτη γὰρ καὶ βασιλείαν κοσμεῖ, καὶ τοὺς βασιλεύοντας ἀειμνήστους ἀποτελεῖ. Ὅσαπερ γὰρ ἡλίου ἐπὶ γῆς μὴ παρόντος, σκοτεινὰ τὰ πάντα καὶ ἀδιάκριτα, οὕτω καὶ παιδείσεως ἐν ψυχῇ μὴ παρούσης, πεφυρμένα τὰ πάντα καὶ ἀδιόρθωτα. Ἀρξάσαι οὖν παιδείας, τῆς ἰναρέτου· μόνη γὰρ ἀρετῆ τῶν κτημάτων ἀπάντων ἀθάνατος. Jacent universa. Eam igitur capesse disciplinam quæ sit eum virtute conjuncta : virtus enim sola ex iis quæ possideri queunt, deperire non potest.

Περὶ πίστεως.

B

De fide.

Ἀρχὴν τοῦ βίου παντός καὶ θεμέλιον ὀχυρὸν κτήσαι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν εὐαγγελικήν. Προσκύνηε Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον, ἀδιαίρετον καὶ ἀσύγχυτον, τὸν ἓνα καὶ μόνον Θεόν· καὶ τὴν ἑνωτικὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου πίστευε, δι' ἧς ὁ κόσμος ἐκ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς ἠλευθέρωται, καθὼς ὁ τῆς μητρὸς σου τῆς Ἐκκλησίας ὄρος ἀναεὶδάσκει. Αὕτη τῶν ἀρετῶν πασῶν ἡ τελειώσις. Αὕτη ἡ πίστις πάντων τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον. Ταύτην οὖν ἔχε παρακαταθήκην ἄσυλον, ἡ σοι γέγονε τροφὴ ἀπὸ σπαργάνων αὐτῶν. Ἐγὼ σοι ταύτης ὑπηρέτα διδάσκαλος, μὴ με καταισχύνης πατέρα φιλόστοργον· ὀφείλουσι γὰρ οἱ μὲν ζωγράφοι τοὺς χαρακτῆρας ἀναστήλουν, οἱ δὲ τῶν βασιλέων παῖδες, ἐμ-

Bona cum primis atque ad vitam recte instituendam perutilis res est litterarum cognitio, non solum regibus, sed etiam privatis hominibus. illis enim, qui sibi eas acquisiverunt, magnas affert commoditates et ad corpus et ad animum excolendum : hunc quidem studio sacrarum Litterarum, illud vero exercitatione bonorum operum. Quapropter, o mihi dilecte Leo fili, ego qui et pater et regni sum socius, admoneo, ut eam tibi imperii ducem adsciscas, quæ et regnis ornamento est, et reges immortalitate donat. Quemadmodum enim cum sol abest, obscura sunt omnia atque indiscreta, ita in animo nulla eruditione, nullisque litteris imbuto confusa atque inordinata jacent universa. Eam igitur capesse disciplinam quæ sit eum virtute conjuncta : virtus enim sola ex iis quæ possideri queunt, deperire non potest. Amplectere sinceram in Christum fidem, quæ vitæ totius initium et fundamentum inconcussam est. Adora Patrem et Filium, et Spiritum sanctum : Trinitatem consubstantialem, indivisam, atque inconfusam, unum videlicet ac solum Deum : ac Verbi Dei humana in carne œconomiam, id est, incarnationem credas, per quam homines a peccati servitute vindicati sunt, quemadmodum Ecclesiæ matris docet institutio. Hæc est fides bonorum omnium summa, hæc virtutum omnium perfectio. Hanc penes te tanquam depositum inviolabile retineas, qua et ab ipsis incunabulis educatus es, cujus ego ipse tibi magister exstiti : ne me, quæso, amantissimum tui patrem

dedecore afficias : sicuti enim pictores corporum A πνοι εἰκόνες τῆς τῶν πατέρων ἀναδεικνυσθαι ἀρε-
lineamenta, ita regum filii quasi vivæ imagines τῆς.

De honore sacerdotibus habendo.

Sanam habe mentem in iis, quæ ad rectæ fidei doctrinam pertinent, et summo honore prosequere matrem tuam Ecclesiam, quæ te in Spiritu sancto lactavit, et tuo capiti ad Dei per Christum laudem imperii coronam tecum imposuit. Si enim quos natura tibi dedit parentes debes revereri, multo magis eos qui te in spiritu Dei genuerunt, omni pietatis officio colere debes : illi enim duraturam ad tempus vitam liberis per generationem impertiuntur; isti vero æternam per regenerationem largiuntur. Honora ergo Ecclesiam, ut tu vicissim a Deo in honore habeare; et sacerdotes B
ejus reverere tanquam spirituales patres, et deprecatores pro nobis apud Deum. Non enim qui sacerdotibus habetur ad Deum refertur : et sicut propter te ministros tuos in honore habere justum est, ita et propter Deum sacerdotes ejus colere atque observare jus fasque est. Quemadmodum autem honor qui eis habetur ad Deum pertinet, ita eorum contumelia et contemptus longe etiam gravior ejus iram provocat.

De supremo judicio et retributione.

Persuasum habe corruptioni obnoxium esse mundum, quippe qui ortum habuit; sed post corruptionem rursus ad incorruptam integritatem esse reversurum; nihil enim eorum quæ a Deo creata sunt in nihilum unquam abibit, etiam si peccati lapsus et nos et omnem simul creatam naturam mortali dissolutioni adjudicavit. Ea autem ratione incorruptibilem esse mundum admittens C
confitere etiam mortuos ab inferis excitandos esse, et justam exspecta judicationem omnium quæ quisque in vita sua gesserit : nihil enim mali impunitum divinam justitiam effugiet, nihil boni non suo præmio coronatum latebit. Sic enim statuere apud te debes, neque interitura esse unquam bonorum merita, neque malorum supplicia sine finibus, quoniam utraque perpetuo duratura sunt, et neutrius finis ullus futurus est.

De elemosyna.

Limitem etiam mortis sæpe movet elemosyna, sicuti vulgo fertur; vita enim potest emi pecunia, cum propter vitam salutemque nostram Deus se muneribus sœcli patiat. Divitias ergo caducas in D
terra profundens, immortales tibi concervas in cælo, ut etiam quæ isthic sunt bona assequaris. Enimvero reapse inexhaustus est beneficentiæ thesaurus; dum enim dispergitur colligitur, et dum donatur recipitur : neque solum eos qui illum possident divites hic efficit, sed illic etiam beatos.

De diligentia et vigilantia.

In mente semper habeto parentum tuorum mores, et ad eorum exemplum vitam tuam studiose componito; neque enim oscitanter nos aut ignaviter in rebus gerendis versamur; sed ut vita nostra velut virtutis imago tibi proponatur sedulo agimus, in-

Περὶ τιμῆς ἱερέων.

Σῶν ἔχε τὸ φρόνημα πρὸς τὰ ἐρθόδοξα δόγματα, καὶ τίμα περισσῶς τὴν μητέρα σου τὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις ἐν ἀγίῳ Πνεύματι σε ἐτιθήνησατο, καὶ σὺν ἐμοὶ διὰ Χριστοῦ ἐν Θεῷ τῇ κεφαλῇ σου τὸ στέφος ἐπέθηκεν. Εἰ γὰρ τοὺς σαρκικοὺς γονεῖς ὀφείλεις αἰδεῖσθαι καὶ τιμᾶν, πολλῶ πλεον τοὺς ἐν πνεύματι Θεοῦ σε γεγεννηκότας ὑπερτιμᾶν. Ἐκείνοι μὲν γὰρ πρόσκαιρον τὴν ζωὴν τοῖς τέκνοις χαρίζονται· οὗτοι δὲ τὴν αἰώνιον ζωὴν διὰ τῆς ἀναγεννήσεως προξενούσι. Τίμησον οὖν τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα τιμηθῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ἱερεῖς αἰδοῦ, ὅλα πατέρας πνευματικούς, καὶ μασίτας ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ γὰρ τῶν ἱερέων τιμὴ εἰς Θεὸν ἀναφέρεται. Ὅσπερ γὰρ διὰ σὲ τοὺς σοὺς ὑπηρέτας τιμᾶσθαι δίκαιον, οὕτω καὶ διὰ Θεοῦ τοὺς αὐτοῦ ἱερεῖς τιμᾶν, ἴσδιόν τί ἐστι. Καὶ ὡσπερ ἡ εἰς αὐτοὺς τιμὴ ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀναβαίνει, οὕτω καὶ ἡ εἰς αὐτοὺς ἀτιμία πολλῶ πλεον τὸν Θεὸν παροργίζει.

Περὶ κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως.

Ἰσθὶ πιστεύειν τὸν κόσμον εἶναι φθαρτὸν, ἐπειδὴ καὶ γέγονε· μετὰ δὲ τὴν φθορὰν, εἰς ἀφθαρσίαν πάλιν μεταποιούμενον. Οὐδὲν γὰρ τὸν παρὰ Θεοῦ γεγονότων εἰς τὸ μὴ ὂν χωρήσει, κἂν τὸ τῆς ἁμαρτίας παράπτωμα ἕμα ἡμῶν καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐπιδαλύσει συγκατεδάσασεν. Ἀφθαρτὸν δὲ τὴν κτίσιν πάλιν, ἤγουν τὸν κόσμον, ἀπεχδεχόμενος, καὶ νεκρῶν ἀνάστασιν ὁμολογεῖ, καὶ κρίσιν δικαίαν τῶν ἐκάστω βεβιωμένων ἀνάμνε. Οὐδὲν γὰρ κακὸν ἀτιμώρητον τὴν θέλαν διαφεύξεται δίκην, οὐδέ γε καλὸν ἀστεφάνωτον διαλάβῃ. Μῆτε γὰρ τὰ τῶν ἀγαθῶν γέρα λογίζου θνητὰ, μήτε μὴν τὰς τῶν φαύλων κολάσεις τέλος δεξέσθαι ποτε. Ἀμφοτέρα γὰρ αἰώνια ἔχει τὴν διαμονήν, καὶ ἐν ἀμφοτέροις ἔσται τὸ ἀτελεύτητον.

Περὶ ἐλεημοσύνης.

Λύει καὶ ὄρον θανάτου ἡ ἐλεημοσύνη πολλάκις, κατὰ τὸ φάσκον ῥητόν. Καὶ χρημάτων γὰρ, ὡς εἶπεν, ἐστὶν ὠνητὴ ἡ ζωὴ, ὅπταν ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἡμετέραν ζωὴν καὶ σωτηρίαν δωρολήπτῃς ἦ. Πλοῦτον οὖν σκορπίζων θνητὸν ἐπὶ γῆς, πλοῦτον συνάγεις ἀθάνατον ἐν οὐρανῷ, καὶ προσπορίζεται σοὶ καὶ τὰ ἐνταῦθα ἀγαθὰ. Καὶ γὰρ ἀληθῶς ἀδαπάνητός ἐστι τῆς εὐποιίας ὁ πλοῦτος· σκορπίζόμενος γὰρ συνάγεται, καὶ διδόμενος πάλιν λαμβάνεται· καὶ οὐ μόνον ἐντεῦθεν τοὺς κεκτημένους αὐτὸν πλουσίους ποιεῖ, ἀλλὰ κάπειθεν μακαριστοὺς ἀποδείκνυσι.

Περὶ ἐπιμελείας καὶ ἐργηθρόσεως.

Ἐχε κατὰ νοῦν τοὺς γονικοὺς σου τρίπους διηγεκῶς, καὶ τούτοις τὸν σὸν βίον ἐπιμελῶς κατάρτιζε. Οὐδὲ γὰρ ὀλιγώρω; ἡμεῖς, οὐδὲ βραθύμως περὶ τοὺς ἀγῶνας διατελοῦμεν, ἀλλὰ τῆς ἀρετῆς εἰκόνες σοὶ προχεῖσθαι φιλονεικοῦμεν· ἐπιψόγον μὲν τὸν δυνον

ηγούμενοι, ἐν ἐπιθυμίᾳ δὲ τὸν πόνον ποιοῦμενοι. Μηδὲ παρὰ καιρὸν χρώ τοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ γυμναζεσθε αὐτὸν, ἀπολαύειν μὲν τῶν δοκούντων ἐν βίῳ ἀγαθῶν, ὡς θνητὸς, ἐπιμελεῖσθαι δὲ τυχεῖν τῶν μελλόντων, ὡς ἀθάνατος.

Περὶ συναναστροφῆς χρησίων ἀνδρῶν.

Ἰατροῖς ψυχῶν ὄμλει συνεχῶς, ἵνα εὐεκτηὶν ἔχησιν κατὰ ψυχὴν. Μάθοις γὰρ ἀνὰ παρ' αὐτῶν, τίνων χρὴ πραγμάτων ὀρέγεσθαι καὶ τίνων ἀπέχεσθαι, καὶ τίσι τῶν ἀνθρώπων συναναστρέφεσθαι, τίνας δὲ ἀποστρέφεσθαι, καὶ πῶς τὸν σὸν βίον οἰκονομήσεις, ἵνα μὴ συχνοῖς τοῖς νοσήμασι περιπέσης. Εἰ γὰρ ταύτην ἐπιφέρει τὴν ὁδὸν, τοῦ τῆς ἀρετῆς ἀκριβοῦς ὄρου γνησίως ἐπιπέσει δυνήθησιν.

Περὶ ἀρετῆς.

Οὐχ οὕτω τὰ τοῦ κόσμου πάντα ταρπνά, ὡς ὁ τῆς ἀρετῆς πλοῦτος τὸν βασιλεῖα κοσμεῖ. Τὸ μὲν γὰρ κάλλος καὶ ἡ εὐπρέπεια ἡ νόσος ἡ χρόνῳ μαραινεται· πλοῦτος δὲ βραθυμίας καὶ ἡδονῶν ὑπάρχει πατήρ. Ῥώμη μὲν γὰρ τὰ μὲν σώματα ταῖς νίκαις κοσμεῖ, ταῖς δὲ τῆς ψυχῆς ἐπιμελείαις ἐπισκοπεῖ. Ἡ δὲ κτήσις τῆς ἀρετῆς, οἷς ἀνὰ προσγένηται, καὶ πλοῦτου καὶ εὐγενείας χρησιμωτέρα ἐστὶ· καὶ ἄνω ἄλλοις ἀδύνατα δοκεῖ, αὐτῇ ταῦτα σὺν Θεῷ δυνατὰ παρῆσθαι.

Περὶ ἐπιθυμίας.

Σώματος ἐπιθυμία εὐμόρφου μὴ σοῦ καταναίησσι, οὐκ ἰσχυρῶς, ἀλλ' ὅλιγον ἄξιον τὸ τοιοῦτον. Σῶμα γὰρ ἄρμα ὀλίγον χίμα πάλιν ὀλίγον. Μήτε οὖν ἐπ' εὐγενείᾳ σώματος ἐπαρῆθῃς, μήτε μὴν δυσγένειαν ἐξουθενώσης, μήτε κάλλι ἀγρευθῆς, μήτε δυσμορφίαν ἀποστραφῆς, ἀλλ' ὄρα τὸ κάλλος τὸ τῆς ψυχῆς, καὶ ἐρατῶ πνεύματι τὴν ψυχὴν. Ἐρως γὰρ ἐκεῖνος μόνος ἀληθῆς καὶ ἀθάνατος, οὐχ ὅς τις ἄμα τῶ τυχεῖν εὐθὺς ἀπογίνεται, ἀλλ' ὅς μετὰ τὸ τυχεῖν μᾶλλον ἐπιγίνεται.

Περὶ τῆς τῶν τρόπων ἀρετῆς.

Ἐλαθεὶς ἐκ Θεοῦ βασιλείαν, φύλαξον αὐτὴν ὡς παρακαταθήκην ἔσουλον· μὴ φαῦλος ὄψῃς τοῦ δεδομένου σοι φύλαξ· μήτ' ἀγενεὶς, μήτ' ἀνάξιον αὐτῆς διαπράξῃ. Ἄλλ' ὡσπερ βασιλεύειν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων προεκρίθης κατὰ τὴν ἀξίαν, οὕτω προτιρεῦειν τῶν ὑπὸ χεῖρα πάντων σεαυτοῦ καὶ κατ' ἀρετήν. Ἡ γὰρ ἀρετὴ κρείττων ἐστὶ παντὸς ἀξιώματος. Εἰ οὖν κατὰ μὲν τὸ ἀξίωμα κυρεῖσθαι ἀπάντων, κατὰ δὲ τὴν ἀρετὴν ὑπὸ τινῶν κυρεῖσθαι, κατὰ μὲν τὸ ἔλαττον εἰ βασιλεὺς, κατὰ δὲ τὸ κρείττον ἀληθῶς οὐκ εἰ βασιλεὺς, ἀλλ' ὑπ' ἑτέρων βασιλεύμενος. Μὴ οὖν νόθος γίνου δεσπότης ἐν τῷ ὑπ' ἑτέρων κρατεῖσθαι, ἀλλὰ βασιλευε ἀληθῶς ἐν τῷ πάντων κρατεῖν κατὰ τὸ μέρος τῆς ἀρετῆς.

Περὶ σωφροσύνης.

Νίκας σοι καὶ τρόπαια κατ' ἐχθρῶν τότε παρέξει Θεός, ὅπου ἂν αὐτὸς τρόπαια καὶ νίκας στήσεις κατὰ τῶν παθῶν. Νικῶντι γὰρ σοι τοὺς ἀοράτους ἐχθρούς, ἐπάναγκίς ἐστὶ νικῆν καὶ τοὺς ὄρατούς. Ὅταν γὰρ ὡς ἀνδράποδον αἱ ἡδοναὶ νικῆν καὶ παρασύρῃν ἰσχύουσιν, οὐκ εὐδοκίσει Θεὸς ἐλευθερίας νίκης τιμηθῆναι

tiam in vitio ponentes, et laborem in laude ducentes. Ne igitur intempestive rebus utaris, sed ita te compara, ut et iis quæ hac in vita esse videntur, commodis fruares, ut mortalitatis, et futura bona consequere, ut immortalis.

De consuetudine utilium virorum.

Cum medicis animorum assidue versare ut ipse animo valeas : ab iis enim discere poteris quas res appetere, et a quibus abstinere debeas ; quibus cum hominibus consuescere, et a quorum consuetudine abhorreere, et quomodo vitam omnem moderari oporteat, ut ne in frequentes morbos incidas. Si hanc enim institeris viam, ad veræ solidæque virtutis limites revera pervenire poteris.

De virtute.

Haud tantum vitæ jucundæ res, quantum solæ virtutis opes regibus afferunt ornamenti. Forma enim ac decor aut morbo aut ætate marcescunt. Divitiæ voluptatum atque ignavitiæ plerumque sunt fomites : at vero robur corpus quidem victoriis honestat, sed animi luminibus offuscit. Virtutis autem possessio quibus contigerit, et divitiis et nobilitate præstantior est ; et quæ aliis fieri non posse videntur, hæc illa Deo favente ad faciendum reddit expedita.

De cupiditate.

Impotenti formosi corporis cupiditate vide ne unquam capiaris : nam illud exigui pulveris pretio debet æstimari ; corpus enim mox paululum erit pulveris. Ergo neque nobilitate corporis offeraris neque ignobilitatem despicias, neque forma captus tenearis, neque deformitatem averseris : sed animi pulchritudinem intueri, et mente animum amare ; ille demum verus est amor atque immortalis, qui non simul atque potitus fueris evanescit, sed quo plus potiaris eo adolescit magis.

De virtute morum.

Numinis beneficio regnum accepisti ; custodias illud tanquam depositum quod incolume servari debet : cave autem ne malus illius custos videaris, ne degeneris aliquid aut indigni committas ; sed sicuti cæteris prælatus es, ut imperares, ita contende ut virtute quoque cæteris antecellas ; virtus enim omni dignitate præstantior est. Si ergo dignitate quidem reliquis præstas omnibus, virtute autem ab alio superaris, imperator es in eo, quod minoris excellentiæ est : in eo vero quod præclarior est, imperator non es, imo alterius imperio subes. Ne sis ergo veluti supposititius atque adulterinus dominus, cum alius te præstantior reperiat ; sed verus imperator, cum cæteris omnibus virtute præcellas.

De temperantia.

Concedet tibi Deus victorias ac triumphos adversus hostes, cum de donitiis animi cupiditatibus victorias ac trophæa retuleris : si enim invisibiles hostes deviceris, visibiles etiam necessario superabis. Sed quem voluptates ut vile mancipium pessundare ac transversum agere valent, nun-

quam Deo lubebit eum victoriae honore condecorare: qui vero animi motus voluntario labore frenaverit, is in certum argumentum futurae postea retributionis aeternorum bonorum, etiam in hac vita de inimicis concessam sibi a Deo quasi debitorum victoriam reportabit.

De fidelibus amicis.

Majori te gaudio sincerum amicorum studium afficiat, quam propinquorum: nam consanguineorum amicitia non a virtute, sed a natura proficiscitur, quippe quae ne voluntaria quidem merito censeri possit, sed amicorum in te benevolentia a virtute et libero arbitrio nascitur; et illa quidem naturam, haec autem Deum habet auctorem. Verum ubi quid opus est, longe major habenda ratio morum est, quam sanguinis, et voluntatis quam necessitatis: nam propinqui saepenumero etiam exiguae pecuniae causa parentibus insidias moluntur; veri autem amici totius mundi divitias nihili facientes, etiam vitam ipsam praecuram amicum charitate vilem habent.

De fortitudine et prudentia.

Robur corporis magni facito, atque in pretio habeto si cum prudentia conjunctum est: quantum enim prodesse cum prudentia, tantum nocere absque ea solet iis, qui sunt illo praediti. Vis enim consilio temperata hominem figurat; si vero amentiae comes est, bestiam ratione carentem depingit ac format. Proba igitur eos qui prudenti robore, non qui stolido utuntur: siquidem vis eum stoliditate conjuncta temeritas, cum prudentia vero fertitudo appellatur.

De modestia.

In te propitium si Deum habere vis, ipse subjectis tuis esto propitius; nam etsi aliorum dominus es constitutus, ipse tamen etiam servus es; unum enim ac solum universorum Dominum omnes habemus, ac limus terrae generis nostri auctor idem ac propagator est; etsi alii adversus alios, qui nihil nisi pulvis sumus intumescimus. Tu igitur qui nunc sublime elatus pulvis es, memento quantumcunque modo emineas, futurum aliquando ut ad terram deprimaris: ita nunquam adversus humiliorem pulverem animo effereris. Recordare peccatorum quae in Deum commisisti: ita fiet ut si quid proximi in te peccarint, obliviscaris.

De prudentia.

Reputa, quae, quanto sit apud omnes in honore prudentia, et quam vehementer ab omnibus expectatur; omnes enim eam laudant ut bonam, sed non omnes laborant ut eam adipiscantur: quo sit ut raro qui ea praeditus sit reperire possis. Tu vero da operam non solum ut eam contubernalem habeas, sed etiam si quis est qui illam teneat, ut eum observes, atque in pretio habeas, et cum illo frequens nocte dieque verseris: ille enim solus animum tuum juvare plurimum poterit, et quae tibi plerumque in angustiis rebus inexplicabilia vide-

ποτε· δε ἐκ τὴν κατὰ τῶν παθῶν νίκην τοῖς ἰκκουσίοις ἀναδέχεται· πόνους, εἰς δαίγμα σαφὲς τῆς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀντιδόσεως, καὶ τὴν κατ' ἐχθρῶν νίκην χρωστικῶς αὐτῷ χορηγομένην κομίζεται παρὰ Θεοῦ.

Περὶ φίλων πιστῶν.

Χαίρει τοῖς σπουδάζουσι περὶ σὲ τῶν φίλων, μᾶλλον, ὡς ἀληθεῖς, ἢ τοῖς γένει προσήκουσι. Ἡ μὲν γὰρ τοῦ γένους φιλία, οὐκ ἐξ ἀρετῆς, ἀλλ' ἐκ φύσεως περιγέγονεν, ἥτις οὐδὲ ἰκκουστος εὖν δίχη κριθείη. Ἡ δὲ ἀγάπη τῶν φίλων ἐξ ἀρετῆς καὶ γνώμης ἰκκουστοῦ κατῳρθῶται περὶ σέ. Κάκεινη μὲν τὴν φύσιν ἔχει νόμον, αὕτη δὲ τὸν Θεόν. Πολλῶν γὰρ κρείττων ἐν χρεῖα καὶ ὁ τρόπος τοῦ γένους, καὶ ἡ προαίρεσις τῆς ἀνάγκης. Συγγενεῖς μὲν γὰρ συγγενεῖς πολλάκις μικρῶν ἕνεκα χρημάτων ἐπαβοῦλευσαν· φίλοι δὲ ἀληθεῖς τὸν κόσμον ἅπαντα παριδόντες, οὐδὲ τὴν ζωὴν αὐτῆν τῆς τῶν φίλων ἀγάπης προέκριναν.

Περὶ ἀνδρείας καὶ φρονήσεως.

Ῥώμην σώματος καὶ τίμα καὶ ἀποδέχου, ἐὰν καὶ φρονήσει κοσμεῖται. Ὅσον γὰρ μετὰ φρονήσεως ὠφέλει δύναται, τοσοῦτον ἄνευ φρονήσεως βλάπτει τοὺς ἔχοντας εἰσθεῖν. Ἰσχύς γὰρ ἐμφορῶν ἀνθρωπίνων χαρακτηρίζει· εἰ δὲ ἀφροσύνη ταύτη παρέπεται, θηρίον ἄλογον ἐξεικονίζει. Ἀποδέχου τοίνυν μὴ τοῖς ἀφροσι Ῥώμη, ἀλλὰ τοῖς ἐμφορῶν χρωμένοις. Ἡ μὲν γὰρ μετὰ ἀφροσύνης Ῥώμη θράσος λέγεται· ἡ δὲ μετὰ φρονήσεως, ἀνδρεία.

Περὶ ταπεινοφροσύνης.

Ἰσθεὺν ἔχειν βούλει περὶ σὲ τὸν Θεόν; Ὡσεὺς γενοῦ περὶ τοὺς ὑπηκόους καὶ αὐτὸς. Κἂν γὰρ δεσπότης ἐκρίθης, ἀλλὰ καὶ σύνδουλος ὑπάρχεις. Ἔνα γὰρ δεσπότην τῶν ὄλων καὶ μόνον κεκτήμεθα πάντως ἄνθρωποι· καὶ πηλὸς ἡμῶν τοῦ γένους εἰς ὑπάρχει προπάτωρ, καὶ κατ' ἀλλήλων οἱ χόες φυσώμεθα. Μέμνησο τοίνυν ὁ ὑψηλὸς χόος σεαυτοῦ, καὶ εὖ ἴσθι ὡς ὅπου δ' ἂν ὑψωθῆς ἀπὸ γῆς, πάντως πάλιν κατανεχθήσῃ πρὸς γῆν· καὶ οὐδέποτε κατὰ χόος ἐπαρθῆσῃ ταπεινοῦ. Μέμνησο τῶν σεαυτοῦ σφαλμάτων πρὸς Θεόν, καὶ ἐπιλήσῃ τῶν τοῦ πλησίον σφαλμάτων πρὸς σέ.

Περὶ φρονήσεως.

Σκόπει κατὰ σεαυτὸν, ὅτι πᾶσιν ἀνθρώποις ἡ φρονησις τιμωτάτη καθέστηκεν, πᾶσι δ' ὑπάρχει εἰς σπουδῆς. Πάντες μὲν γὰρ αὐτὴν ὡς ἀγαθὴν ἐπαινοῦσιν, οὐ πάντες δὲ κτήσασθαι πονοῦσι. Διδὸ καὶ σπανιώτατον εὖροις ἂν τὸν ταύτην κτησάμενον. Μὴ μόνον εὖν αὐτὸς σπουδάσῃ; τὴν φρόνησιν σύνοικον ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τὸν ταύτην κεκτημένον αἰδοῦ, καὶ τίμα, συναναστρέφου αὐτῷ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτί. Ἐκεῖνος γὰρ σε δύναται μόνος ὠφελῆσαι τὰ μέγιστα εἰς ψυχὴν· καὶ ἂ πολλὰκις ἀμύχανά σοι δοκοῦσι παραθῆναι ἐν περιστάσει, ταῦτα δι' αὐτοῦ βραδίως εὖν

Θεῶ κατωρθώσῃς· Ἡ γὰρ φρόνιμον εἶναι σε δεῖ, ἢ ἄφρονοις συνέπεσθαι, ἐν οἷς ἀληθῶς, ὡς ἐπὶ θρόνου Θεοῦ ἀναπαύεται.

Περὶ τρόπων τοῦ βίου καὶ λόγου.

Τρόπος ἔστω σοι τοῦ λόγου πιστότερος, ἵνα μὴ μόνον λέγων, ἀλλὰ καὶ σιωπῶν, τὸ αἰδέσιμον ἔχῃς. Ἀλλὰ μὴδὲ τοὺς λόγῳ μὲν πιθανούς, ἔργῳ δὲ τοὺς λόγους μὴ βεβαιούντας ἀποδέχου. Εἶσι γὰρ οἱ λόγῳ μὲν εἰσὶν ἀγαθοὶ, ἔργῳ δὲ καὶ λίαν αἰσχροί. Μῆτε οὖν αὐτοὺς εἶναι τοιοῦτος θέλε, μῆτε μὴν ἑτέρους περὶ σὲ τοιοῦτους εἶναι καταδέχου· ἀλλ' ἐκείνους στέργε καὶ οικειοῦ, οἷσιν οὐ κοσμοῦσι τοὺς τρόπους λόγῳ, ἀλλὰ τοὺς λόγους τρόπῳ. Καὶ ἂ πάλιν πράττειν αἰσχύνη, ταῦτα λέγειν μὴ ἀναισχύνεται· μὴδὲ ἂ λέγειν αἰσχύνη, ταῦτα πράττειν διαλογίζου.

Περὶ μελέτης τῶν θείων Λόγων.

Ὅσπερ τὰ νεοθαλῆ τῶν φυτῶν ἀρδευόμενα ταῖς ὕδασι θάλλει καὶ καρποφορεῖ, οὕτω καὶ ἡ σὴ διάνοια, τέκνον ἐμὸν, ἀρδευομένη ταῖς τῶν θείων λόγων μελέταις, εἰ μᾶλλον αὐξηθήσεται καὶ καρποφορήσει τὰς ἀρετάς. Σῶμα μὲν γὰρ αἱ κατάλληλοι τροφαὶ λιπαίνουσι· ψυχὴν δὲ οἱ πνευματικοὶ λόγοι διατρέφουσιν. Ἄλλ' ἐκείνη μὲν γὰρ ἡ τροφή, μέχρι φάρυγγος ἤδη, καὶ φθορὰν αὐξεί, καὶ ὑπὸ φθορᾶς αὐξάνεται καὶ δαπανᾷται. Ἡ δὲ τῆς ψυχῆς τροφή ἀίδιον ἔχει τὴν εὐφροσύνην, καὶ ἀφθαρσίαν προξενεῖ, καὶ εἰς ἀφθαρσίαν μεταχωρεῖ. Μελέτην οὖν ποιοῦ τῶν τοιοῦτων ὠφελίμων λόγων, ἵνα τοὺς ἐξ αὐτῶν καρποὺς ἐργυρήσῃς καὶ καλῶς τῆν βασιλείαν διοικήσῃς.

Περὶ βουλήs.

Βουλῆs ἀρίστηs οὐδὲν ἀσφαλέστερον, καὶ πράξεως ἀπροβουλεύτου οὐδὲν σφαλερώτερον. Ἴνα οὖν μετὰ ἀσφαλείας πράττης ἂ βούλει, αἰροῦ προβουλεύεσθαι ἂ πράττεις. Μετὰ μὲν γὰρ τὸ πράξει οὐκ ἐνὶ προβουλεύεσθαι, μετὰ δὲ τὸ βουλεύεσθαι δυνατόν σοι μεταβουλεύεσθαι. Ὅρα οὖν ἐκάστου πράγματος τὸ τέλος, καὶ οὕτω τῆs πράξεως ἀπάρχου. Συμβούλοις δὲ χρῶ τοῖς καλῶς περὶ τῶν οικειῶν βουλευσαμένοις καὶ διοικήσασιν, ἀλλὰ μὴ τοῖς κακῶς ἐξ ἀβουλίας· τὰ ἐαυτῶν οικονομήσασιν. Ὅ γὰρ κακῶς περὶ τὰ οικεῖα διατρεθείς, οὐδέποτε καλῶς βουλεύεται περὶ τῶν ἀλλοτρίων. Ἀλλὰ μὴδὲ τοῖς ἀπείροις περὶ ὧν ἂν βούλει πραγμάτων ἀνακίνοῦ, μῆτε μὴ ταῖς κολακείαις περὶ σὲ χρωμένους. Οἱ μὲν γὰρ, ὡς τυφλοὶ, ἀνεπιστημόνως βουλεύονται, οἱ δὲ κατὰ χάριν σοι προελύθονται. Ἄλλ' ἐκεῖνοις μάλιστα συμβουλευέου οἱ καὶ περὶ τὸ ἐπίστασθαι περὶ τῶν πραγμάτων ὁρθῶς ἔχουσι, καὶ οἱ μάλιστα ἐπὶ τοῖς ἐσφαλμένοις σοι πολλάκις διελέγχειν εἰώθασιν· μόνοι γὰρ οὗτοι καὶ φίλων καὶ συμβούλων [εἰς] τάξιν πιστεύεσθαι ἄξιοι.

Περὶ ἀγγελίας καὶ σωφροσύνης.

Ἄγνην σαυτοῦ τήρει μὴ μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν διάνοιαν. Ὅσπερ γὰρ ὁ διεφθαρμένος βίος χωρίζει Θεοῦ, οὕτω καὶ ἡ ἐν ἀγγελίᾳ ζωῆ οικειοῦ πρὸς Θεόν. Ἐστω οὖν τὸ φῶς σου λαμπρὸν ἐνώπιον τῶν

buntur, ea per illum, Deo juvante, expedite perficies : aut enim te prudentem esse oportet, aut uti consilio prudentum, in quibus quasi in solio suo Deus conquiescit.

De vita et oratione.

Tui mores ejusmodi sint, ut fide digniores habeantur quam sermones, quo te non solent quentem, sed tacentem etiam revereantur homines : neque eos tibi adscisce qui verbis probi factis ea non confirmant. Sunt enim nonnulli qui cum honestissime loquantur, turpissime vivunt. Cave ergo ne aut tu similis eorum sis, aut eis similes tibi adjungas ; sed eos dilige et tibi in contubernium adhibe qui non mores verbis, sed verba moribus cohonestant. Et quæ te facere pudet, ea dicere te quoque pudeat, et quæ dicere pudor vetat, ne cogitare quidem lubeat.

De studio sacrarum Litterarum.

O fili, quemadmodum teneræ plantæ aquis irrigatæ virescunt ac fructus ferunt, ita mens tua sacrarum Litterarum studiis irriguâ magis augetur, ac virtutum fructus procreabit ; nam corpus quidem saginatur cibis qui alius super alium infarciuntur ; animus vero sanctis sermonibus alitur ac vegetatur ; sed hoc interest quod cibus ille corporis ad fauces usque suavis, et corruptionem auget, et a corruptione augetur, ac tandem absumitur ; animi vero alimentum sempiternam venti affert lætitiâ, et incorruptionem parit, et ad immortalitatem deducit. Meditare ergo ita frugiferos sermones, ut et eorum fructibus perfruaris, et regnum tuum sapienter administres.

De consilio.

Res nulla securior est quam sapiens consilium, nihilque periculosius, quam inconsulto rem ullam aggredi : ut ergo tuto facias quæ vis, velis antea consultare quæ facis : post factum enim consultandi locus amplius non est. Sed post initam deliberationem mutare etiam licet consilium. Perpende igitur quorsum res quæque evadere queat, atque ita demum ad illam accingere. In consilio autem eos adhibe, qui rebus suis bene consuluerunt, atque eas recte administrarunt, non eos qui per inopiam consilii res suas male gubernarunt ; qui enim rebus suis male prospexerit, nunquam bene providebit alienis. Neque vero communica cum imperitis earum rerum, de quibus consilium capis, neque cum iis quos adulari tibi senties : illi enim ut cæci ignorantèr tibi consilium dabunt ; hi autem etiam errata tua laudabunt : sed eos potissimum in consilium assume, qui et scienter de iis rebus loqui possint, et de tuis erratis confidenter te reprehendere soleant ; illi enim soli digni sunt, qui in amicis et consiliariis habeantur.

De castitate et temperantia.

Omni labe impudicitæ purum conserva non solum corpus, sed etiam animus tuum. Quemadmodum enim impudica vita a Deo nos separat, ita in castitate transacta nos ei conciliat. Sit

ergo lux tua splendida et clara in oculis tuorum ; et esto perfecta imago virtutis eis qui sub tua ditione vivunt ; nisi enim pudicitiam ipse servaveris, qua fronte eos, qui tuæ dominationi subjecti sunt ad eam servandam cohortaberis ? Nam quæ facientem te viderint, ad eadem quoque facienda incitabuntur : solent enim ad exemplum principis mutari subjecti. Sicut ergo nisi in animum indueris recte vitæ instituire, gravis detrimenti causa subjectis eris : ita si pudicitiam cum cæteris virtutibus colueris, salutis auctor universo populo eris, et inde eam mercedem referes, ut non solum te Deo dignum, sed eos etiam qui tibi obediunt præstitisse iudicaris.

De pietate erga parentes.

Coronam a Deo datam de manu mea suscepisti. Redde ergo donatori munus eo dignum. Honora Deum qui te honoravit per honorem quem patri tuo deferes : me autem honorabis non eodem penitus modo quo subjecti faciant, nempe aut genuflectens aut latius meum stipans, aut mihi bene precans : ista enim princepi viro non satis digna sunt ; sed potius virtutem colens, temperantiam sequens, mores tuos exornans, litterarum studia capessens, quibus animi juvenum excoli solent, et ut in summa dicam ita te comparans, ut terreno hoc imperio dignus habere, ac cælorum regis imaginem representes. Is enim solus merito vocabitur imago Dei a quo in regni solio collocatus est, qui omnimodam virtutem amplexatur : isque optimo jure secundo loco post Deum a subjectis amabitur, et tanquam de se suisque optime meritis omni honore dignus habebitur.

De justitia.

Administrationem regni ut omni reprehensione vacuam præstes, quæ in aliis reprehendis hæc ipse facere ne audeas : sunt enim plerumque subditi ad principum actiones examinandas acerrimi. Si enim id diligenter observaveris, duo isthæc maximi momenti commoda consequeris : te enim ir-reprehensum adversus omnes calumnias præstabis, et subjectos tuos non dicendo solum, sed etiam tacendo virtutem omnem exercere docebis. Si vero dictis tuis facta minime respondent, accusatricem tui conscientiam habebis : at si probos sermones similes actiones consequantur, eos qui te observant, tuæ prohibitæ et testes simul et imitatores habebis omni exceptione majores.

De beneficentia.

Nullius eorum qui aut a te munera postulant, aut dignitates ambiunt, mores tibi lateant : cumque satis eos perspexeris, benefac duntaxat bonis : ab eis enim perpetuam recipies benevolentiam, quæ nullo unquam tempore vacillatura sit. Beneficium enim apud virum bonum collocatum thesaurus est nullis raptoribus obnoxius, qui multiplicem collatori refert gratiam : qui autem improbo bene facit serpentem in sinu alit, isque aliquantis per ipsius calore fovetur, sed oblata oc-

A ὑπὸ χεῖρα, καὶ ἀγαθὴ γενεὸς τοῖς ὑπηκόοις εἰκῶν. Εἰ γὰρ αὐτὸς τὴν ἀγγελίαν οὐ τηρήσεις, ποίῳ προσώπῳ τοὺς ὑπὸ σὲ ταύτην ἔχειν νοουθετήσεις ; Ἄ γὰρ ἂν σε πράττοντα θεωρῶσι, τὰ αὐτὰ καὶ αὐτοὶ πράττειν συνεχθῶσι· πέφυκε γὰρ πῶς ταῖς ἀρχαῖς συµµεταβάλλεσθαι τὸ ὑπῆκοον. Ὡς περ οὖν, εἰ μὴ καλῶς βιοῦν προαιρήσῃ, τῆς τῶν ὑπηκόων βλάβης αἰτίος ὑπάρξεις, οὕτω τὴν ἀγγελίαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν ἐξασκῶν, πρόξενος τοῦ λαοῦ σου παντὸς τῆς σωτηρίας γενήσῃ, καὶ μέγαν σεαυτῷ τὸν μισθὸν ἐντεῦθεν περιποιήσῃ, τῷ μὴ μόνον σεαυτὸν ἀξίον θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι παρασκευάζειν.

Περὶ τιμῆς γονέων.

B Στέφανον ἐκ θεοῦ διὰ τῆς ἐμῆς ἐδέξω χειρὸς. Ἄμειψαι τῷ δεδωκότι τὸ ἀντάξιον δῶρον. Τίμησον θεὸν τὸν σε τιμήσαντα διὰ τῆς εἰς τὸν γεγεννηκότα τιμῆς. Ἐμὲ δὲ τιμήσεις, οὐ καθάπερ τινὲς τῶν ὑπηκόων, ἢ γονυπετῶν, ἢ δωροφορῶν, ἢ ἐπευφημῶν· ἀνάξια γὰρ ταῦτα βασιλέως ἀνδρός· ἀλλὰ τιμῶν μὲν τὴν ἀρετὴν, ἀσκῶν δὲ τὴν σωπροσύνην, κοσμῶν δὲ σου τὸ ἦθος, σπουδάζων δὲ περὶ τοὺς λόγους, οἷς ἡ τῶν νέων καλλωπίζεται γνώμη· καὶ ἀπλῶς οὕτω σεαυτὸν παρασκευάζων ἀξίον βασιλεύειν τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ εἰκόνα τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν. Μόνος γὰρ ὁ τῆς ἀρετῆς ἐφικέσθαι δυνάμενος εἰκῶν τοῦ καταστήσαντος αὐτὸν θεοῦ δικαίως κληθήσεται, καὶ μετὰ θεὸν παρὰ τῶν ὑπηκόων εἰκότως ἀγαπηθήσεται, καὶ ὡς εὐεργέτης κοινὸς ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν, ἀξίως τιμηθήσεται.

Περὶ δικαιοσύνης.

Γίνα σου τὴν βασιλείαν ἀμεμπτον διαφυλάξης, ἄπερ ἂν ἐτέροις πράττουσιν ἐπιτιμήσεις, ταῦτα πράττειν αὐτὸς μὴ ἐπιχειρήσῃ· δεῖνον γὰρ πῶς τὸ ὑπῆκοον τὰς τῶν ἀρχόντων πράξεις λογοθετεῖν. Εἰ γὰρ τοῦτο φυλάξης, δύο ταῦτα μέγιστα κατορθώσεις, καὶ σεαυτὸν ἀνέγκλητον παντὸς μώμου διατηρήσεις, καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα διδάξεις, καὶ σιωπῶν καὶ λέγων, πᾶσαν ἀσχεῖν ἀρετὴν. Εἰ δὲ ἐναντία, ὧν λέγεις, πράττεις, ἔξεις σου κατήγορον τὴν συνείδησιν· εἰ δὲ λέγων ἀγαθὰ, τὰ ὅμοια πράττεις, ἔξεις τοὺς λογοθετοῦντάς σου τὸν βλον ἐμοῦ καὶ μάρτυρας, καὶ μιμητάς σου τῆς καλοκαγαθίας ἀπαργαράπτους ἔξεις.

Περὶ εὐεργεσίας.

Λανθανέτω σε μηδεὶς τῶν παρὰ σοῦ δωρεὰς αἰτούντων, ἢ ἀξιώματα ἐπιζητούντων, καὶ τούτους ἀναλαμβάνων, τοὺς ἀγαθοὺς εὖ ποιεῖ. Ἐξεις γὰρ αἰεὶ τὴν εὐνοίαν διαπαντὸς, ἢ μάλλον εἰπεῖν, ἀδιάπτωτον. Ἄσυλος γὰρ θησαυρὸς παρ' ἀνδρὶ σπουδαίῳ, καὶ πολυπλασίων ἢ χάρις παρ' αὐτοῖς ἐποφείλεται. Ὁ δὲ τοὺς καχοὺς εὐεργετῶν, ἐγκόλπιον ἔχει τὸν ὄφιν, ἐν καιρῷ μὲν θαλπόμενον, ἐν καιρῷ δὲ τὸν εὐεργετήν τοβόλυ δῆγματι ἀμυνόμενον. Ὡς περ γὰρ οἱ ἄλλοτριοὶ κύνες τῶν σιτιζόντων ξίλων καθυλακτοῦσιν, οὕτως

οἱ κακοὶ τοὺς ὠφελούντας, ὡσπερ τοὺς βλάπτοντας, ἀδικοῦσιν. Ἀγαθοὺς γὰρ εὐεργετῶν, ἕξεις σεαυτὸν πολλαπλοῦν, καὶ κτήσῃ μίαν ψυχὴν πολλῶν φίλων καὶ ὀφθαλμῶν κύκλῳ διαφυλαττομένην.

qui male. Bonos ergo beneficiis tibi devinciens te ipsum quodammodo multiplicem habebis, nempe vitam unam multis circum oculis multisque vigilantibus amicis custoditam.

Περὶ φίλων.

Ἐκείνους κτῆσαι φίλους καὶ θεράποντας οικισιότατους, οἵτινες ἀγαθοὶ καὶ πρὸς ἑτέρους φίλους ἢ δεσπότες προγεγονότες τυγχάνουσιν· ἃ γὰρ ἐν ἐκείνοις εἰργάσαντο, ταῦτα καὶ εἰς σὲ ποιῆσαι οὐκ ἀποκνήσουσι. Ὁ μὲν γὰρ σπουδαῖος περὶ τοῦ πάλαι φίλους γεγωνῶς, σπουδαῖος ἂν καὶ περὶ σὲ γενέσθαι πιστευθήσεται· ὁ δὲ ἐκ τοῖς προτέροις φίλοις ἢ δεσπότηταις ἀχρηστὸς τε καὶ βέβημος γεγωνῶς, σχολῆ γε περὶ σὲ σπουδαῖος καὶ χρησιμὸς ποτε ὀφθήσεται.

Περὶ ὑπεροφίας χρημάτων.

Ἐψηλὸν μὲν καὶ ἀδούλωτον τὸ τοῦ βασιλέως δεικνύει φρόνημα, οὐ τοσοῦτον ἔργος τοῦ ἀξιώματος, ὅσον ἢ τῶν χρημάτων ὑπεροφία. Ἐν τούτῳ γὰρ μᾶλλον τὸ εὐγενὲς αὐτοῦ τῆς ψυχῆς καταφαίνεται. Ἐπεροφία δὲ χρημάτων οὐ τὸ μάτην τοῖς βαλάντιοις ἐναποτίθεσθαι, ἀλλὰ τὸ δαψιλῶς ἐν ταῖς ἀναγκαίαις χρείαις αὐτὰ χορηγεῖν. Ἀναγκαῖα δὲ βασιλεῖ καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων φίλους εὖ ποιεῖν, καὶ ἐχθροὺς ἀμύνεσθαι, ὧν ἀμφοτέρων τὸ κατορθοῦν ἢ τῶν χρημάτων δαπάνη. Εἰ οὖν καὶ αὐτὸς ὕψηλός ἐν πᾶσιν εἶναι βούλει, καὶ μάλιστα ἐν συνέσει, ὑπερόπτης γίνου χρημάτων· ἐπεὶ οὐδέ ἐστι τὰ σαυτοῦ ἴδια σὰ, ἀλλὰ τῶν συνδούλων τῶν σῶν, καὶ μάλιστα τῶν πενήτων καὶ ξένων. Φάνηθι τοίνυν ἴδιος εὐεργέτης ἐν τοῖς κοινοῖς, καὶ οὕτως ὕψηλός ἐσσι καὶ περιβλεπτός ἐν φρονήσει.

Περὶ μέθης.

Συνουσίας τὰς ἐν πότεις εὐλαβοῦ· μέθη γὰρ τῇ φρονήσει ἐναντίον τι χρῆμα καὶ πολέμιον. Ὅταν γὰρ ὁ νοῦς ὑπὸ τοῦ οἴνου τυραννηθῇ, ταυτὸν τι πάσχει τοῖς φαύλοις ἡνίοχοις, οἳ τὸ ἔρμα κυβερνῶν ἀδυνατοῦντες, καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἵππους ὡδε κάκεισε περιφέρουσι, καὶ γέλωτα τοῖς ὄρωσι μέγιστον ἐμποιοῦσιν. Ὅστω δὲ πασχούσης τῆς διανοίας, ἀνάγκη καὶ τὴν ψυχὴν πολλὰ σφαλλομένην διατελεῖν.

Περὶ κτήσεως.

Ῥαδίως κτήσῃ φίλον, ὃν ἂν βουληθῆς, εἰ ἀγαθὰ τινα λέγεις περὶ αὐτοῦ ἀπόντος ἐπὶ τῶν ἐπαγγελλόντων αὐτῷ· ἀρχὴ γὰρ, ὡς εἰσικε, φίλας μὲν ἐπαίνοις, ἐχθρας δὲ ψόγος ἐστίν. Ἀλλὰ καὶ οὐς ἤδη κέκτησαι φίλους, εἰ βούλει πλέον ἐφέλκεσθαι, ἐπαίνει ἀπόντας ἐπὶ τῶν παρόντων. Καὶ γὰρ οὕτω δόξειας ἂν ἐπαίνειν καὶ τοὺς παρόντας ἐπὶ τῶν ἀπόντων. Δοκίμαζε δὲ τοὺς φίλους, ἐν τε ταῖς ἀνάγκαις καὶ ταῖς δυσπραγίαις· τῶν γὰρ εὐημερούντων, φίλοι πολλοί. Κάκεινους ἀληθεῖς φίλους λογίζου, ὅσοι μὴ κέρβους ἕνεκα φιλοῦσιν, ἀλλὰ δι' αὐτὴν τὴν ἀρετὴν τῆς ἀγάπης. Ἡ γὰρ ἄλλως φίλια τῷ καιρῷ δουλεύουσα, ἐμπορία τις, ἀλλ' οὐ φίλια, ταύτη λογίζεται.

A casione venenato morsu benefactorem suum remunerat. Sicut enim canes alienis etiam cibum offerentibus oblatrant, ita homines perversi perinde eos qui bene de ipsis merentur offendunt, atque eos

De amicis.

Opta tibi eos amicos, et intimos familiares, qui sancte cum aliis amicitiam coluerint, et aliis dominis fidelem operam navaverint. Quod enim aliis præstiterunt, idem etiam præstare tibi non gravabuntur; et qui bonus erga veteres amicos extiterit, bonus erga te etiam futurus merito credetur. Qui autem prioribus amicis aut patronis ignavus atque inutilis ante fuerit, vix unquam postea bonus erga te atque utilis erit.

De contemptu pecuniæ.

Excelsum atque invictum principis animum non adeo magnitudo dignitatis ostendit ac pecuniæ contemptus: in hoc enim maxime animæ ipsius generositas elucescit. Pecuniæ autem contemptus non in eo cernitur cum in saccos inutiliter congeritur et seponitur, sed cum largiter in usus necessarios expenditur. Necessarium autem est, ac regi potissimum, amicos promereri, atque inimicos vindicare, quorum utrumque recte facere, is demum verus est pecuniæ sumptus. Si ergo in omnibus excellere vis, ac in prudentia præsertim atque solertia, contemptor esto divitiarum. Neque enim ipsa tua pecunia proprie tua solius est, sed communis servorum tuorum, et inopum atque hospitem. Fac igitur ut te beneficium peculiariter exhibeas in eo quod commune est; atque ita demum eris animi magnitudine ac prudentia commendandus.

De ebrietate.

Refuge comessiones in quibus indulgetur poculis: ebrietas enim inimica est prudentiæ: ubi enim mens a vino opprimitur, idem ei contingit, quod imperitis aurigatoribus, qui cum regere currum nesciant, et se et suos equos huc illucque circumagunt, et spectatoribus magnos risus excitant. Quando autem mens ita affecta est, fieri nequit quin animus multa præpostere faciat.

De amico comparando.

Ubi voles facile quemlibet amicum tibi comparabis, si de eo absente bene dixeris coram aliis, qui ei renuntiaturi sunt: initium enim amicitiae fere laudatio est, inimicitiae vero, vituperatio. Et quos jam habes amicos, eos si magis devincire tibi voles, lauda absentes coram aliis eorum amicis; nam ita videberis præsentibus etiam laudare in absentibus. Amicos autem in angustiis atque in adversis rebus explora; felicitium enim multi sunt amici: sed eos amicos veros iudicato, qui te non lucri causa diligunt, sed propter ipsam amicitiae virtutem: alia enim amicitiae species, quæ temporari servit, non tam amicitia, quam negotiatio quædam esse putatur.

De opibus et avaritia.

Quæ ad augendam rempublicam conferre possunt ea percipere ne cuncteris. Rem autem publicam optime administrabis, si pecuniæ publicæ curam diligentem habebis, sed quæ justis rationibus colligitur, non ex oppressione aut lacrymis subditorum; pecunia enim si juste cogitur multum affert emolumentum, et nervos imperio addit; sed quæ ex subditorum lacrymis atque iniquitate corrassa fuerit, etiam juste collectam dissipabit: attrahet enim Deum, qui justitiæ leges condidit ad vindicandam injuriam. Ignis vero non ita celeriter paleam consumit, ut male et injuste congestæ opes etiam jure paratas in perniciem secum abripiunt.

De lenitate et mansuetudine.

In subjectos tuos ne crininosus sis; molesta enim res est: neque in congressibus promptus sis ad alios objurgandos; odiosa quippe res est: neque risum immoderate effusum ama; inale morati hominis est: sed lenis esto in eos qui offenderint, clemens in castigationibus delictorum, gravis moribus, mitis sermone, facilis aditu, affabilis congressu: hæc enim omnia populorum benevolentiam tibi conciliabunt, qui propterea patrem te potius quam imperatorem appellabunt.

De veritate et mendacio.

Maximi pendito et veracem esse in sermone, et veraces homines in familiaritatem admittere: ita enim firmus et constans in omnibus et factis et dictis existimaberis, et veram ac non suspectam tuorum in te benevolentiam retinebis. Si autem vanitatis et mendacii in suspicionem veneris, indigna facere imperatoria majestate qua auctus es, convinceris, efficiasque ut subjecti formidolosi, ac verum omnium incerti sint; quantum enim verax oratio amabilem hominem reddit, tantum mendacii deprehensa, aut etiam suspecta, odiosum, qui ea vitur facit.

De magistratibus.

Præstantissimus medicorum ille est, qui morbis appositæ adhibere novit curationes: et rex optimus, qui eos instituit magistratus, qui a subjectis omnem injuriam arcere ac propulsare queant. Sicut enim equisonis virtus propria est equi cujusque posse præstantiam; et venatorum intelligere quantum quisque canum cursu valeat ad persequendas feras, ac imperatoris milites suos cognoscere, et qua quisque eorum fortitudine sit, respectum habere ut quam optime aciem instruere valeat: ita boni regis est magistratum suorum mores, animos, actus et sententias perdiscere, ut de singulis edoctus unumquemque sciat suo ordine disponere, ac pravos quidem ac pestilentes homines a republica extorres ejicere, probos autem et virtutis amantes publicis honoribus decorare.

De consilio et consideratione.

Esse sibi consentientem hominis est gravis et

A

Περὶ πλοῦτου καὶ πλεονεξίας.

Ἐν ἕνεκα τὴν πολιτείαν ὑψώσεις, τούτων χάριν ποιεῖν μὴ κατόκνει. Ἄριστα δὲ τὸ ὑπήκοον διασώσεις, εἰ χρημάτων δημοσίων κτήσιν ἐπιμελῶς ποιήσεις, ἀλλὰ τὴν ἐκ δικαίων πορισμῶν, οὐχὶ δὲ τὴν ἐξ ἀδίκου συναγωγῆν, οὐδὲ τὴν ἐκ δακρύων συλλεγομένην. Χρήματα μὲν γάρ, εἰ μὲν δικαίως συνάγεται, πολλὰ τὸν κεκτημένον ὀνήσει, καὶ ἰσχύς τῇ βασιλείᾳ χρηματῶσι· εἰ δὲ ἐξ ἀδικίας καὶ δακρύων πορίζεται, καὶ τὰ δικαίως συνευλεγμένα ἐξαφανίζει, καὶ θεὸν ἀντίδικον τὸν τοῦ δικαίου νομοθέτην ἐπισπᾶται. Οὐχ οὕτω γὰρ πῦρ ἀφανίζει χόρτον, ὡς ὁ κακῶς καὶ ἀδίκως συνηγμένος πλοῦτος, καὶ τὸν καλῶς καὶ δικαίως ἐπωρευθέντα πλοῦτον προσπαδύσει.

Περὶ μακροθυμίας καὶ πραότητος.

B

Μὴ ἦσθα φιλαίτιος ἐν τοῖς ὑπὸ χεῖρα· βαρὺ γάρ· μὴδὲ ἐτοιμῶς ἐπιτιμῶν ἐν ταῖς ἀναστροφαῖς· φορτικὸν γάρ· μὴδὲ γέλωτα ἀκρατῆ στέργει· ἀπαίδευτον γάρ· ἀλλὰ ἔσο μακροθυμῶς μὲν ἐπὶ τοῖς πταίουσιν, φιλόανθρωπος δὲ ἐν τοῖς ἐπιτιμοῖς, σεμνὸς δὲ ἦθος, πρῶτος τὸν λόγον, ἡμῶς δὲ καὶ ἐμιλητικὸς τὸν τρόπον· ταῦτα γὰρ ἅπαντα ποθητὸν σε ποιήσει τοῖς ὑπὸ χεῖρα, καὶ πατέρα μᾶλλον ἢ βασιλέα καλεῖσθαι παρασκεύσει.

Περὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους.

C

Ἄληθῆ λόγον ἔχειν περὶ πλείστου ποιῶ, καὶ σὺ τὸς ἔχειν, καὶ ἐτέρους τοὺς ἔχοντας οικειοῦσθαι. Οὕτω γὰρ βέβαιός τε εἶναι δόξεις πρὸς ἅπαντά σου τὰ λεγόμενα καὶ πραττόμενα, καὶ ἀνύποπτον καὶ βεβαίαν τὴν εἰς σὲ φιλίαν τῶν ὑπήκων διαφυλάξεις. Εἰ γὰρ ψεῦδῶσι λόγους χρῆσθαι ὑποπτευθείης, καὶ βασιλεύειν κατηξιώθης, ἀλλ' ἀνάξια τῆς τωαυτῆς ἀξίας διαπραττόμενος ἐλεγχθείς, καὶ περιδεῖς τοὺς ὑπὸ χεῖρα καὶ ξεναγμένους σοι πάντας εἶναι παρασκεύσεις. Ὅσον γὰρ ὁ τῆς ἀληθείας λόγος τὸν κεκτημένον ἄνδρα ποθητὸν ἀπεργάζεται, τοσοῦτον ὁ ψευδῆς τε καὶ ὑφαλος τὸν ἐπιτηδεύοντα μισεῖσθαι παρασκεύζει.

Περὶ ἀρχῆς.

D

Ἰατρὸς ἐκείνός ἐστιν ἀληθής, ὃς καταλλήλους τοῖς νοσήμασι τὰς ἰατρείας ἐπιτίθησι· καὶ βασιλεὺς ἐκεῖνός ἐστιν ἀγαθός, ὃς ἀδικουμένων τῶν ὑπήκων τοὺς τὰς ἀδικίας ἐκδιώξαντας προβάλλεται ἄρχοντας. Ὡς γὰρ ἱπποκόμου μὲν ἴδιον, τὸ τῶν ἱππῶν ἐκάστου τὴν ἀρετὴν ἐπεγινώσκειν, κυνηγέτου δὲ τὸ τοὺς διώκοντας τῶν κυνῶν καλῶς ἐξεπίστασθαι, καὶ στρατηγῶ δὲ τὸ τοὺς στρατιώτας γνωρίζειν, ὅποιοι τὰς ἀρετὰς ὑπάρχουσιν ἕκαστος, ἢ ἐν παρατάξει τὸ ἄριστον τῆς ἐκτάξεως ἔχη· οὕτω καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ, τὸ τὰ ἦθη καὶ τοὺς τρόπους καὶ τὰς ἀρετὰς καὶ γνῶμας τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀρχόντων ἀναμανθάνειν, ἢ ἐπιστημῶνος ἔχη περὶ ἐκάστου, καὶ καταλλήλως τὸν καθ' ἓνα τῇ προσηκούσῃ τάξει διατάττειν· καὶ τοὺς μὲν λοιμοὺς τῆς πολιτείας ἐξορίζειν, τοὺς εὐσεβεῖς δὲ καὶ ἐναρέτους τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς διοικεῖν καταπιστεύειν.

Περὶ βουλῆς καὶ σκέψεως.

Ὡσπερ τὸ ἐαυτῷ συμφωνεῖν ἐμφρονα καὶ ἐπαίνε-

τὸν τὸν ἄνδρα χαρακτηρίζει, οὕτω τὸ τοῖς οἰκείοις διαμῆσθαι καὶ λόγοις καὶ πράγμασι ψεκτόν τι χρηματίζει καὶ ἀγενές, καὶ οὐκ ἀγαθῆς ὑπολήψεώς ἐστιν ἔγγυς. Ἄπερ οὖν ἢ λέγειν ἢ πράττειν βούλει, μηδέποτε ἀπερισκέπτως προβάλλῃ, καὶ οὐδαμοῦ σεαυτῷ διαμαχόμενος φωραθείης· ρίζα μὲν γὰρ τοῦ τοιούτου πάθους ἡ ἀβουλία· εἰ δὲ μετὰ βουλῆς ἅπαντα πράττεις, τὴν ρίζαν προσεκτεμών, οὐδέποτε σεαυτῷ μαχόμενος εὐρεθείης.

Περὶ εὐνομίας.

Νόμον ἀγραφον τὸν σεαυτοῦ τρόπον τοῖς ὑπηκόοις παρέξεις, καὶ τὴν μνήμην ἀληστον τῆς σῆς βασιλείας διατηρήσεις, ἐὰν καὶ αὐτὸς τοῖς καλῶς κειμένοις νόμοις τῶν πρὸ σοῦ βασιλέων συνακολουθήσεις, καὶ τούτους ἀπαράβάτους πολιτεύεσθαι διατηρήσεις. Ἄ γὰρ τοὺς ὑπὸ χεῖρα φυλάττειν ἀναγκάσεις, ταῦτα πολλῷ μᾶλλον τηρεῖν σεαυτῷ τὴν ἀνάγκην ἐπιθήσεται. Εἰ γὰρ αὐτὸς τῶν πρὸ σοῦ τοῖς νόμοις οὐ πολιτεύσῃ, οὐδὲ τοῖς σοῖς ἕτεροι θεσπίσμασιν ἐφονται· καὶ οὕτως οἱ νόμοι ὑπ' ἀλλήλων ἀνατρεπόμενοι, ταραχῆς καὶ συγχύσεως τὸν βίον διον ἐμπλήσουσιν, δι' ὧν πολλακίς δλόκληρα ἔθνη πρὸς καταστροφὴν κατωλισθησαν.

Περὶ σκαιῶν ἀνδρῶν.

Λοιμοὺς ἄνδρας τῆς πολιτείας ἐξήριξε, καὶ μηδέποτε τοῖς τοιούτοις ἀρχὴν καταπιστεύσης, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸς ὁμοιος ἐκείνοις εἶναι δόξης, καὶ χαίρων ἐπὶ ταῖς ἐκείνων ἀδικίαις· ἃ γὰρ ἂν ἐκείνοι πράξωσι κακὰ, σοὶ τούτων τὰς αἰτίας ἀναθήσουσι, καὶ τῆς ἐκείνων φαύλης γνώμης κοινωνόν σε νομίσουσι, καὶ λόγον ὑφέξεις περὶ αὐτῶν τῷ θεῷ. Ἡ γὰρ τῶν φαύλων ἀνθρώπων προαγωγὴ, τῶν προαγόντων ἐστὶν ἐλεγχος ἀκριβῆς, καὶ τὰ ἐκείνοις παπραγμένα πονηρὰ τοῖς προχειριζομένοις αὐτοῖς ἅπαντες ἐπιγράφονται. Σπούδαζε οὖν μάλιστα τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας προβάλλεσθαι ἀρχοντας, ἵνα αἱ καλαὶ αὐτῶν φημαι οὐδὲ γένωνται κόσμος, καὶ ἅπερ ἐκείνοι πράττουσιν ἀγαθὰ, σοὶ ταῦτα τὸ ὑπήκουον ἐπιγράφεται· πολλῶν γὰρ χρημάτων κρείττων ὁ παρὰ τοῦ πλήθους ἐπαινος.

Περὶ ἐλέους.

Ἔρα χρημάτων, μὴ χάριν ἠδονῆς, ἀλλὰ χρείας ἕνεκα τῆς ἀναγκαίας, ἢ ἵνα τοῖς δυστυχοῦσι βοηθῆς, ἢ ἵνα τοῖς ὑπὲρ ἀλλήλων θνήσκειν αἰρουμένοις χορηγῆς. Ἡ γὰρ ἄλλως φιλοχρηματία οὐ μόνον ὠφέλειαν οὐ ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ βλάβην μᾶλλον προσεφέρει. Πλούτος μὲν γὰρ μὴ δι' ἀρετὴν ἐνυπάρχων, κακίας μᾶλλον, ἀλλ' οὐκ ἀρετῆς ὑπηρέτης ἐστίν. Ὁ δὲ χάριν ἀρετῆς προσὼν τοῖς κεκτημένοις μεγάλα δύναται ὠφελεῖν, καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν καὶ τὰ σώματα· τὸ μὲν τοῖς δεομένοις θαψιλευόμενος, τὸ δὲ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν φίλων ἐπιχορηγούμενος. Εὐποία γὰρ ἀμφοτέρα, καὶ διαφόροις ἐπιγράφεται τοῖς νόμοις.

Περὶ ἀγάπης φίλων.

Οὐδὲν ἀγάπης, ὡς εἰκοι, κραταιότερον. Φίλου γὰρ ἀληθοῦς οὐκ ἐστὶν ἀντάλλαγμα τῶν ὄντων οὐδὲν· φύλαττε οὖν τὴν φιλίαν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ πρὸς τοὺς γνησίους σου φίλους, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἀνυπ-

cordati : quemadmodum pugnare secum dictis et factis hominis est levis omnique reprehensione digni : ac pravi iudicii argumentum est. Quæ ergo aut dicere aut facere meditaberis cave ne inconsulte proferas, ne uspiam minus tibi constare deprehendaris : hujus enim mali radix est inconsulta temeritas : si autem consulto omnia feceris, radicem illam cum præcideris, nunquam a te dissidere comperieris.

De bonarum legum observatione.

Legem non scriptam mores tui subditis repræsentent ; ita immortalæ regni tui memoriam relinques, si et ipse bonis legibus prædecessorum observaris, et in administratione reipublicæ eas nunquam prætergrediaris : et quæ subditos observare coges, ipse multo magis ea servandi tibi necessitatem impones. Si enim positas a majoribus leges in re publica gerenda repudiaveris, nec cæteri edictis tuis obtemperabunt : atque ita fiet ut leges aliæ ab aliis invicem subversæ, confusione ac perturbatione rempublicam totam impleant ; qua quidem ex juris eversione sæpenumero totæ nationes ad interitum sunt redactæ.

De perditis hominibus.

A reipublicæ muneribus perditos homines summoveto, neque ullum iis magistratum committas, ne et ipse similis eis esse, atque improbis eorum factis gaudere videaris. Nam quæcunque mala illi perpetraverint, ea tibi crimini dabunt, teque perversæ voluntatis eorum participem esse iudicabunt : quin etiam de illorum sceleribus rationem Deo es redditurus : perditorum enim hominum promotio certa condemnatio est eorum, qui ipsos provexerunt, et scelerata eorum facinora illis attribuantur, qui eosdem promoverunt. Vide ergo ut bonos viros ad honores evehas, ut bona de factis eorum fama gloriam tuam augeat, cum subjecti præclara illorum gesta tibi ascripturi sint : est enim a populo consentiente profecta laus magnis opibus longe præstantior.

De misericordia.

Necessitatis, non voluptatis causa divitias amato, nempe ut aut egentium inopiam subleves, aut iis qui pro se invicem mori parati erunt, sumptus suppedites ; alloqui enim pecuniæ cupiditas non solum nihil affert emolumenti, sed detrimentum potius affert. Opes enim, quæ virtutis ergo non coacervantur, vitiorum potius quam virtutis sunt ministræ ; quæ autem ad virtutis officia comparantur, possessorum animis et corporibus juvenandis magnas afferunt utilitates, cum ut egenis copiose erogantur, aut fortibus et fidelibus amicis impenduntur : utrumque enim beneficentiæ officium est, etiamsi alio atque alio nomine inscribatur.

De amicorum charitate.

Nihil potentius amicitiam vinculo esse videtur : nihil enim est in rebus humanis quod cum amico fideli permutari possit : omni igitur et tempore et loco cum fidelibus amicis necessitudinem serva,

ut illi sine ulla titubatione aut suspicione mutuum erga te animum gerant : et ne nunquam ingrati animi fueris ; pars enim pietatis est bene merentibus gratiam referre : qui vero ingratus est ipse sibi infensus est : gratia enim cum referatur, quodammodo multiplicatur ; cum vero non refertur, etiam quæ parta fuerat, deperit. Dum ergo te gratum exhibueris, multos habueris tui demerendi cupidos ac studiosos : si autem ingratus fueris, nullum omnino amicum habebis, quicum jucunde vivere possis, etiamsi omnes simulatam in te amicitiam ac benevolentiam præ se ferant.

De sermone et silentio.

In detegendis hominum ingenii solers et consideratus esto : et bona quidem voluntate præditos tibi adijunge, improba vero aversare. Quidquid autem enuntiaturus unquam sis, apud te prius diligenter considera, ne lingua cogitationem antevertente, quod præpostere loquaris tibi exprobetur. In cœtu enim hominum antequam aliquid dicas, in tua potestate est cogitare, si forte post primam sententiam alia tibi melior succurrerit. His autem quæ semel dixeris pugnancia subjicere non poteris, si sermones tuos ab omni reprehensione immunes esse volueris. Dicere autem oportebit aut ea quæ perfecte scies, aut quæ temporis ratio postulabit ; de reliquis autem omnibus sætius erit silere quam loqui.

De eleemosyna.

Largire copiose egentibus misericordiæ stipem, ut ipse ab universorum rege misericordiam consequaris : proprie enim pietas est egenorum sustentatio. Eam ergo diem periisse existimato, qua nemini benefeceris, pro beneficiis quæ ipse a Deo acceperis. Exerce igitur eleemosynam, ut eam vicissim a Deo recipias. Præbe aures tuas supplicum precibus, et hilari vultu eorum pudori consule : miserere lacrymarum viduæ, ac gemitus orphanorum ne repellas : quæ enim fecerimus, eadem et patiemur, et sicut audimus, ita et audiemur, et sicut videmus, ita et videbimur. Qualem ergo tibi se Deum præbere optares, talem et subditis tuis te impertias : qua enim mensura mensus fueris, eadem tibi reponetur.

Momentanea et caduca esse omnia quæ hic sunt.

Scito, illi mi, nihil in hac vita firmum, nihil stabile, nihil perpetuum esse : nam subinde res aliter atque aliter variantur, et rotæ in morem quæ circumvolvitur, ea quæ sursum sunt deorsum feruntur, et quæ deorsum jacent sursum evehuntur : quapropter neque secundis rebus extollere, neque adversis dejicere, sed in utraque fortuna constans esto atque immutabilis, tantum honestis rebus studens, cætera vero Deo committe : nam cum secunda uteris fortuna, adversæ metus te ab superbia revocare debet, et cum adversa jactaberis, melioris spes pariter te ab animi dejectione deducere : hoc enim pusilli est animi ac regia virtute indignum : quia quod futurum est videri ne-

οπτόν σου και βεβαίαν την ἀγάπην διατηρῶς· και μη γίνου τῇ γνώμῃ ἀχάριστος· μέρος γὰρ εὐσεβείας τὸ ἀνταποδιδόναι τοῖς εὐκοιοῦσι τὰς χάριτας. Ὁ γὰρ ἀχάριστος ἐαυτῷ ὑπάρχει πολέμιος. Χάρις μὲν γὰρ ἀνταποδοσμένη πλεονάζεται· μη ἀνταποδοσμένη δὲ, και τὴν καταβληθεῖσαν προσπαλλουσιν. Εὐχάριστος τοίνυν γενόμενος, πολλοὺς ἕξεις τοὺς περὶ σὲ σπουδάζοντας, και πολλὰς σοι καταβαλοῦντας τὰς χάριτας· ἀχάριστος δὲ ὑπάρχων, οὐδένα κτήση φίλον οὐδαμῶς, μεθ' οὗ συμβιώσεις ἡδέως, κἀν πάντες ἀνθρωποι τὴν πρὸς σὲ φιλίαν ὑποκριθῶσι.

Περὶ λόγου και σιωπῆς.

Νουεχῆς ἔσο, και φρόνιμος ἐν τῷ τὸ ἐκάστου ἦθος ἀναμνηθάνειν, και τῶν μὲν σπουδαίων τὰς γνώμας ἀποδέχεσθαι, τῶν δὲ φαύλων ἀποστρέφεισθαι. Ἄλλὰ και ὅπερ ἀν μέλλεις ἐρεῖν, προεπισκόπει τῇ γνώμῃ, ἵνα μη και ἡ γλώσσα προτρέγουσα τοῦ λογισμοῦ, ἀτάκτως λέγειν ὀνειδισθῇ. Σκοπήσας μὲν γὰρ ἐν συλλόγῃ κύριος εἰ πρὸ τοῦ τι εἰπεῖν, ὣν μέλλεις εἰπεῖν, εἰ που και μετὰ τὴν προτέραν γνώμην ἡ δευτέρα κρείττων ἀναφανῇ. Καλήσας δὲ ἀπαξ, οὐ δυνήσῃ τοῦ λαληθέντος ἐναντία προσεπειπεῖν, εἴγε μῶμου χωρὶς τὰς ὀμιλίας ποιῆσθαι ποθεῖς. Λέγειν δὲ ἀναγκαῖον, ἡ περὶ ὧν ἀκριβῶς γινώσκεις, ἡ περὶ ὧν ὁ καιρὸς ἀπαιτεῖ· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἀπασι κρείττων τοῦ λέγειν ἡ σιωπῆ.

Περὶ ἐλεημοσύνης.

Τὸν ἔλεον ἐπιδαφιλεύου τοῖς ἐσόμενοις, ἵνα ἔλεον ἐπισπάσῃ παρὰ τοῦ τῶν ὄλων βασιλέως· εὐσέβεια γὰρ κυρίως ἡ τῶν ἐσόμενων ἐστὶ μετὰδοσις. Καὶ μηδὲν ἡγοῦ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐν ἣ μὴδένα εὐεργετήσεις, ὑπὲρ ὧν παρὰ θεοῦ και αὐτὸς εὐεργετήθη. Κτήσαι οὖν τὴν ἐλεημοσύνην, ἵνα τὸ ὅμοιον παρὰ θεοῦ ἀντιδέῃ· κλίνον τὸ ὄς σου τοῖς ἰκετεύουσι· δυσωπήθητι ὀφθαλμοῖς ἰλαρῶ τοὺς δυσωποῦντας· ἄκρειρον δάκρυα χήρας, και στεναγμοὺς ὀρφανῶν μη ἀπόσῃ· ἃ γὰρ ἀν ποιήσωμεν, ταῦτα και πάθωμεν, και ὡς ἀκούομεν ἀκουσθόμεθα, και ὡς ὀρώμεν ὀραθόμεθα. Οἶον οὖν εὐχῇ τὸν θεὸν γενέσθαι σοι, τοιοῦτος περὶ τοὺς οἰκέτας γενοῦ και αὐτός· ἐν ᾧ γὰρ μέτρῳ μετρήσεις, ἀντιμετρηθήσεται σοι.

Ὅτι πρόσκαιρα τὰ τῆδε πάντα.

Ἴσθι, τέκνον ἐμὸν, ὡς οὐδὲν ὁ βίος οὗτος ἔχει τὸ στάσιμον, οὐδὲν τὸ βεβαίον ἢ ἀμετάβλητον. Ἄλλοτε γὰρ ἄλλως ἀμείβει τὰ πράγματα, και τροχοῦ δίκην κυλιόμενον, τὰ μὲν ἄνω φέρεται κάτω, τὰ δὲ κάτω φέρεται ἄνω. Διδ μήτε εὐτυχίας ἐπαίρου, μήτε ἐν ταῖς δυστυχίαις καταφέρου· ἀλλ' ἔσο κατ' ἄμφω σταθρὸς και ἀμετάπτωτος, μόνῃ τῷ καλῷ σπουδάζων, τὰ δ' ἄλλα προσαντιθεῖς τῷ θεῷ. Ὅταν γὰρ εὐτυχῆς, τῇ ἐλπίδι τῆς δυστυχίας ἐπαίρεσθαι οὐκ ὀφείλεις· μηδ' ὅπταν δυστυχῆς, τῇ ἐλπίδι τῆς εὐτυχίας καταφέρεισθαι παρενεχθῆς· μικροψυχίας γὰρ τὸ τοιοῦτο και ἀνάξιον βασιλικῆς ἀρετῆς, διότι τὸ μέλλον ἀόρατον. Μήτε οὖν συγνάξων ποτὲ, μήτε γελιάξων αὐθαδῶς φωραθῆς· οὕτω γὰρ φρόνιμός τε δόξεις εἰ-

ναι, καὶ τὰ ἐξ ἑκατέρου πάθη διαφύγοις· καὶ οἱ τὰ σὰ Λ λογοπραγούντες οὐδεμίαν ἔξουσι λαβὴν τοῦ μίμψεσθαι τὰ προσπίπτοντα.

Περὶ ἐπιμελείας.

Ταύτην σεαυτῷ τὴν ἀνάγκην ἐπίθεε, τὸ πάντα μὲν ἐθάλειν ἐφορᾶν, μηδὲν δὲ καταδέχεσθαι παρορᾶν. Αὐτὸ δὲ φημι, ἔπει βασιλεὺς ὑπάρχων, οὐδένα ἔχεις ἐπὶ γῆς ὑπὲρ σέ, ὃς ἀναγκάσαι σε δύναται. Ἄλλ' εἰ καὶ πάντων βασιλεύεις τῶν ἐπὶ γῆς, ἀλλ' ἔχεις καὶ αὐτὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς βασιλεία. Εἶπε οὖν ἑκαίην πάντων μέλει ὡς Θεῷ, οὕτω χρὴ καὶ σὲ μηδὲν παρορᾶν, ὡς ὑπὸ Θεῷ βασιλεῖ. Ὡσπερ γὰρ τὰ παρὰ σοῦ ἐπιμελῶς ὁρώμενά τε καὶ διοικούμενα μεγάλης ἀπολαύει τῆς ὠφελείας, οὕτω καὶ τὰ παρορώμενα πρὸς μεγά- B λην κατολισθαίνει ἀπώλειαν. Εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ πάντων οὐ μικρὸν τὸ παρὰ μικρὸν, ἀλλ' οὖν ἐπὶ βασιλεῖ τὸ σφῶν τοῦτο μᾶλλον ἀρμόσει.

Περὶ φυλακῆς.

Ὡς ἀγαθὴ λίαν σώματι βασιλικῷ φυλακῆ, ἡ παρὰ τῶν ὑπηκόων εὐνοια σὺν Θεῷ, καὶ τὸ πάντας εὐποιεῖσθαι παρ' αὐτοῦ, καὶ μηδὲν ὑφορᾶσθαι τυραννικόν τι παθεῖν. Ἄλλ' ὡσπερ δεῖ τὴν βασιλείαν σου φυλάττειν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἀνεπίβουλον, οὕτω χρὴ τηρεῖν καὶ τοὺς πάθειν ἀνεπίβουλον· ἀμφοτέρω γὰρ ὁ λόγος ἐπιβουλήν ὀρίζεται, καὶ ἐν ἑκατέροις μέγας ὁ κίνδυνος. Ἄλλ' ἡ μὲν τοῦ σώματος ἐπιβουλή παρὰ τῶν C ἐχθρῶν, πρόσκαιρον ἔχει τὸν θάνατον· ἡ δὲ κατὰ τῆς ψυχῆς ἐπιβουλή παρὰ τῶν παθῶν, τιμωρίαν προξενεῖ, καὶ μετὰ τὸν θάνατον, τὴν ἀθάνατον.

Περὶ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας.

Πολλοὶ βασιλεῖς τὰ βασιλεία ταῦτα παρῴκησαν· ἀλλ' ὀλίγοι τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν κατέωκησαν. Σπούδαζε οὖν, τέκνον ἡγαπημένον, μὴ μόνον ταύτην τὴν βασιλείαν κατορθῶσαι διὰ τῆς τῶν τρίπων καλοκαγαθίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπουράνιον κληρονομήσαι διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν ἀγαθοεργίας. Σήμερον γὰρ εἰσι τὰ βασιλεία σά, καὶ αὐριον ἔσσονται οὐ σά, μετὰ δὲ τὴν αὐριον ἑτέρου· καὶ τὴν μετ' ἐκείνην, τοῦ μετ' ἐκείνον, ὥστε οὐκ εἰσὶν οὐδέποτε οὐδένης. Εἰ γὰρ καὶ D πολλοὺς ἀμείβουσι τοὺς δεσπότης, οὐδένα ἔρα τὸν γνήσιον ἔχουσι δεσπότην. Ἐπει οὖν μεταθῆναι χρὴ τῆς ἐντεῦθεν ἐξουσίας, σπεύσωμεν ἀμείψασθαι δε' ἀρετῆς τὴν ἐκείθεν βασιλείαν, ἥτις μόνη τὸ ἀθάνατον κέκτηται καὶ ἀδιόδοχον· τὰ δὲ ἄλλα πάντα ρεῖ καὶ πρέρχεται.

Περὶ μνήμης Θεοῦ.

Ἐν νόμον σεαυτοῦ τὴν συνείδησιν ἔχης, καὶ ἀπερ αὐτὸς παθεῖν οὐκ ἐθέλεις, οὐδὲ ἑτέρους παθεῖν ἐπιτρέψης, οὐδέποτε μέμψιν ἀμαρτίας ὑποστήσῃ· εἰ δὲ καὶ τὸν Θεὸν ἐν πάσῃ σου πράξει ἐκόπτην καὶ ἐξετάστην, ὡσπερ ἔστιν, ἀναλογίῃ, οὕτε φανερῶς ποτε, ὅτε χρυπτῶς ἀμαρτήσῃς. Κἂν γὰρ ἑτέρου; λανθᾶ-

quit. Neque igitur tristis neque etiam procacius ridens palam deprehendaris; ita enim et prudens existimaberis, et affinia utrinque vitia devitabis, neque curiose maledicis ansam ullam præbebis obloquendi de iis, quæ tibi accident.

De diligentia.

Obstringe te huic necessitati, ut omnia tibi oculis inspicienda esse ducas, et nihil inexploratum præmittas: quippe imperator cum sis, in terris quidem neminem superiorem habes, qui te cogere valeat; ac licet omnium in terra sis dominus, regem tamen habes superiorem in cælo, cui sicut omnia ut Deo curæ sicut, ita tibi quoque ut regi curæ esse debent: nihil ergo tibi negligendum est, utpote qui rex Deo subjectus es. Quemadmodum enim ea quæ a te diligenter inspecta administrantur, haud parum proficiunt, itaque neglectum prætereuntur, in magnam perniciem labuntur; et si omnibus in rebus non parvum est quod parum abest, præcipue tamen regibus sapiens hoc dictum convenit.

De custodia.

Nulla regii corporis melior est custodia, quam subditorum benevolentia, Deo juvante; cum ita sunt omnes ab eo beneficiis cumulati, ut nemo ab eo tyrannici quidquam sibi metuat. Sed quemadmodum imperium tuum ab inimicorum insidiis sartum tectum servare oportet, ita et a perturbationum incursionibus inoffensum: utrumque enim insidiarum nomine continetur, et ab utroque ingens imminet periculum. Sed corpori quidem paratæ ab hostibus insidiæ temporariæ mortis discrimen afferunt: adversus autem animam a cupiditatibus comparatæ, etiam post mortem, immortalem secum poenam trahunt.

De cælesti regno.

Regiam istam permulti reges incoluerunt; sed pauci cæleste regnum adepti sunt. Tu vero charissime filii, enitere non solum terrenum istud regnum per morum probitatem recte administrare: sed cælestis etiam hæreditatem per virtutis exercitationem adipisci. Hodie enim tua sunt ista palatia, crastina die tua fortasse non erunt, ac perendie alterius fient, ac post perendinum diem alius adhuc post alium, ita ut nullius unquam sint propria. Nam etsi multos vicissim permutant dominos, tamen proprie nullum verum ac germanum habent. Quoniam ergo dominatione ista cedendum est, studeamus eam per virtutem cum cælesti regno commutare, quod solum nec morti, nec vicissitudini obnoxium est, cum cætera omnia deduant ac prætereant.

De memoria Dei.

Conscientiam tuam si pro lege habueris, et quæ pati ipse nolis, nunquam alios pati permiseris, nullius unquam peccati labe foedaberis; et si Deum omnium quæ facis inspectorem cognitoremque, sicut est, esse tibi persuaseris, nunquam neque palam neque clam peccabis. Nam etsi alios latero

videberis quæ secreto facies; at conscientiam certe tuam, et Deum ipsum qui usque in adbitos animi recessus intuetur, revereberis. Homines enim quæ corporis sunt vident; at quæ in penetralibus animi latent, solus Dei oculus, quem nihil latet, conspicatur. Sicut enim cum sol lucet sub dio nihil occultum esse potest, ita Deo inspiciente omnia nihil illum latere potest.

De corruptione munerum.

Venales muneribus dignitates cave ne habeas, sed potius gratis eas largire. Qui enim magistratum pretio emit, multo magis eidem subjectos emit, ut muneribus quæ dedit fretus ipse audacius munera capiat. Proba igitur atque explora diligenter, atque ita demum ad honores provehe eos, qui domum hoc sine muneribus ambibunt, si vis omnem a republica concussionis labem exulare. Nam qui dat ut magistratum capiat, quæstum sibi a magistratu captat; dat enim ut jus capiendi habeat, et violatione jurium jurium violationem negotietur. Qui enim sine pretio magistratum obtinuerit, is nunquam concussionis vitio laborabit: at qui pretio magistratum mercatus fuerit, is nunquam ad faciendum aliquid sine mercede assuescere poterit: te autem concussionis et sordium habebit magistratum, quem vindicem habere debuerat: neque ipse solum captabit munera, sed etiam alios sibi subjectos ad idem faciendum compellet.

De injustitia.

Haudquaquam tam graviter peccat qui facit injuriam, quam qui sciens fieri sinit. Cum ergo aliquis passus injuriam ad te accesserit, ne querimoniam et afflictionem illius contempnas, ne occasionem præbeas iis qui facere injuriam parati erunt. Qui enim læsus injuria est, in te uno spem suam ponit, teque ipsum injuriæ suæ vindicem futurum opponens, persequitur eum a quo est injuria violatus. Omnino ergo oportet supplicem, qui apud te conqueritur; jus summum obtinere, cum æquum sit injuriam propulsari. Si vero ipse in injuria connivebis, atque eum qui læsus erit, despicias, eum autem qui læserit, cum solus ulcisci valeas, nullam justitiæ rationem habeas, quid reliquum spei erit misero illi quo fugiat? a quo amplius vindictam exspectabit, nisi a Deo, qui a te rationem injuriæ neglectæ repositet? Jus igitur reddito ei, qui injuriam passus est, atque illius auctorem vindicato, ne conniventia tua videaris cum facientibus ipsum reum agere.

De mortalitate et immortalitate.

Mortalis quidem es corpore, anima vero immortalis: in iis ergo quæ carnis sunt propria mortale sapias; quæ vero animi, immortale. Amplectere mundum istum corruptibilem corpore mortali; animo vero beatitudinem æternam quasi immortalis. Etsi enim in regni solium evectus es, post al quantum temporis tamen ab eo descendes: et si totum terrarum orbem armis subigere contenderis, post mortem tamen nihil amplius quam

A νειν δόξης, ἅπερ ἐν κρυφῇ πράξει, ἀλλ' οὖν γε τὴν σεαυτοῦ συνείδησιν καὶ Θεὸν, τὸν καὶ αὐτῶν τῶν τῆς ψυχῆς ταμειῶν ἑφορον, ἐπαισχυνθήσῃ. Τὰ μὲν γὰρ τοῦ σώματος ἐφορῶντιν ἀνθρώποι. τὰ δὲ ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς ὁ μόνος ἀλάθητος ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ ὁρᾷ. Ὡσπερ ἡλίου λάμποντος ἐν αἰθρία κεκρυμμένον οὐδὲν, οὕτω τοῦ Θεοῦ ἐποπτεύοντος τὰς πράξεις, λαθεῖν δυνατὸν οὐδέν.

Περὶ δωροληψίας.

Προίχα χαρίζου τὰ ἀξιώματα, καὶ μὴ δώροις ἀπεμπολεῖ τὰς ἀξίας. Ὁ γὰρ τιμῆς τὴν ἀρχὴν ὠνούμενος, πολλῶ πλεον τοὺς ἀρχομένους ὠνήσατο, ἵνα τῇ δωροδοκίᾳ θηρήων, πρὸς δωροκοπίαν ἀδειῶς ὁρᾷ. Ἄναζήτει οὖν ἐπιμελῶς, καὶ ἐρώτα, κάκεινους ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἀναβίβαζε, εἰ γε βούλει τὴν δωροληψίαν ἐξορίσαι τῆς πολιτείας, ὅσοι δωρεὰν ἀλλ' οὐ δώρους ταῦτα ἐπιζητοῦσιν. Ὁ γὰρ διδοῦς τι διὰ τὴν ἀρχὴν, κέρδος τι ζητεῖ λαθεῖν παρὰ τῆς ἀρχῆς, ὅσοι τὴν λῆψιν ὠνούμενος, καὶ παρανομίᾳ τὴν παρανομίαν πραγματευόμενος. Ὁς γὰρ ἀν ἄμισθον τὴν ἀρχὴν λάβοι, δωροληψίας οὐ περιπεσεῖται ἐγκλήματι. Ὁ δὲ μετὰ μισθοῦ λαθῶν τὴν ἀρχὴν, οὗτος οὐδὲν χωρὶς δώρων πρᾶξαι ποτε μεταμάθοι· καὶ σὲ τῆς δωροληψίας διδάσκαλόν ἔχων, τὸν ταύτην κρίνειν ὀφείλοντα, οὐ μόνον αὐτὸς δωροληπτήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐτέρους τοὺς ὑπ' αὐτὸν τὰ αὐτὰ πράττειν συναναγκάσει.

Περὶ ἀδικίας.

Οὐχ οὕτως ἀμαρτάνει ὁ ἀδικῶν, ὡς ὁ τὴν ἀδικίαν παραχωρῶν. Ὅταν οὖν σοι προσέλθῃ ἀδικηθεὶς, μὴ ὑπερίδῃς αὐτοῦ τὴν συντριβὴν, ἵνα μὴ χώραν εἴης τοῖς βουλομένοις ἀδικεῖν. Ὁ γὰρ ἠδικημένος ἐπὶ σοὶ μόνῳ τὰς ἐλπίδας σαλεύει, καὶ σὲ τῆς ἀδικίας ἐκδικητὴν προβαλλόμενος, τὸν ἠδικηχότα ἀμύνεται. Πάντως δὲ χρεῶν παρὰ σοῦ τὸν προσελθόντα δικαιοθῆναι, ἐπεὶ δίκαιον τὴν ἀδικίαν ἀνασταλῆναι. Εἰ δὲ αὐτὸς τὴν ἀδικίαν παραχωρήσας τῷ ἀδικούντι, τὸν ἠδικημένον ὑπερίδῃς, καὶ δυνάμενος μόνος τὸν ἠδικηχότα ἀμύνεσθαι, τῆς δίκης μηδένα ποιήσης λόγον, ποῦ ὁ δειλατός ἐκείνος ἐτι καταφυγεῖν ἐλπίζει; παρὰ τίνος ἀπολήψεται τὴν ἐκδίκησιν, εἰ μὴ παρὰ Θεοῦ, ὃς καὶ σὲ τῆς ἀμελείας ἀπαιτήσει τὰς δίκας; Δικαιοῦσον οὖν τὸν ἠδικημένον, καὶ ἀμύνου τὸν ἠδικηχότα, ἵνα μὴ δι' ὧν παρορᾷς, δόξης καὶ αὐτὸς τοῖς ἀδικουσι συναδικεῖν, καὶ ἄλλοτριῶν ἀμαρτημάτων σεαυτὸν ὑπεύθυνον καταστήσῃς.

injuriam conspirare, atque alieni sceleris te

Περὶ θνητότητος καὶ ἀθανασίας.

Θνητὸς ὑπάρχεις τῷ σώματι, ἀθάνατος δὲ τῇ ψυχῇ διαμένεις· φρόνις οὖν θνητὰ τῇ σαρκί, τῇ δὲ ψυχῇ ἀθάνατα. Περιέβαλε κόσμον τῷ σώματι, ὡς θνητὸν τῷ θνητῷ· περιβαλοῦ καὶ ἄλλοθ ἀθάνατον τῇ ψυχῇ, ὡς ἀθανάτω. Κἂν γὰρ ἐπὶ θρόνον ὑψωθῆς, ἀλλ' οὖν μετὰ χρόνον καταβήσῃ· καὶ εἰ τῆς γῆς ἀπάσης κατακρατῆσαι φιλονεικήσῃς, ἀλλ' οὐ πλεον τριπλήγως γῆς μετὰ θάνατον κληρονομήσῃς. Ἐπιμελοῦ οὖν τῆς θνητῆς βασιλείας ὡς θνητός· περιποιοῦ δὲ καὶ πτῶ τὴν

ἀθάνατον βασιλείαν διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν κτήσεως, ὡς ἀθάνατος· διὰ τοῦτο γὰρ τῆς θνητῆς ἡζυώθης ἐξουσίας, ἵνα δι' αὐτῆς ἐμπορεύσῃ τὴν ἀθάνατον βασιλείαν.

Περὶ ἀρχόντων.

Ἦν ἔχεις γνώμην περὶ σεαυτοῦ, ταύτην ἔχειν θέλω καὶ περὶ τῶν ὑπὸ σέ, καὶ περὶ παντὸς ποιοῦ, ἀγαπητῶς αὐτοὺς ἔχειν περὶ τὴν σὴν ἀρχήν. Ἐκείνοι γὰρ μάλιστα ἠδέως βασιλεύουσιν, οἵτινες τὸ ὑπήκοον ἀριστά θεραπεύουσιν, καὶ τοὺς μὲν ἀξίους τιμῶντες ἀγαθοποιήσουσιν, τοὺς δ' ἀναξίους οὐκ ἀδικήσουσι. Μάλιστα δ' ἂν εὐδοκίμησεις, εἰ τὴν ἐκάστην χώραν ἀποδώσεις· καὶ τοῖς μὲν ἀξίοις ἀρχεῖν τὰς ἀρχὰς καταστήσεις, τοῖς δὲ ἀρχομένοις πάλιν μὴθ' ὑβρίζειν τοὺς ἔρχοντας, μὴθ' ὑβρίζεσθαι παρασκευάσεις. Γίνωσκε οὖν ἀναμνηθῆναι ἕκαστον, καὶ οὕτω προσηκόντως τά τε περὶ τῶν ἀρχόντων, καὶ τῶν ἀρχομένων, πραγματεύου, ἵνα μὴ ἄρχωσιν ἔλαφοι λεόντων, ἀλλὰ λέοντες ἐλάφων.

esse, et qui obedire debebunt sapienter statuas, ne cervi imperent leonibus, sed potius leones cervis.

Περὶ εἰρήνης.

Μακάριον σεαυτὸν καὶ κόπου χωρὶς ἀποδείξεις, εἰ τὰ μαχόμενα σπεύδεις εἰρηνοποιεῖν, καὶ πᾶσαν ἔχθραν καὶ πᾶσαν ἔριν τῆς πολιτείας ἐξορίζεις, καὶ πᾶσαν γαλήνην, καὶ πᾶσαν ἀγάπην τὸ ὑπήκοον ἀσπάζεσθαι διδάξεις, καὶ τοὺς μὲν τὰς ἔχθρας γεννῶντας, ἀποδλήτους εἶναι, τοὺς δὲ τὴν εἰρήνην φιλοῦντας, οἰκτιροῦσθαι. Υἱὸς γὰρ ἐμοῦ τοῦ γηίνου βασιλέως ὑπάρχων κατὰ σάρκα, καὶ τοῖς παρ' ἐμοῦ σοι λεγομένοις παιθόμενος λόγοις, υἱὸς κληθήσῃ καὶ τοῦ ἐπουρανίου Βασιλέως, τὴν θεῖαν σεαυτῷ συγγένειαν ἐπιγραφόμενος κατὰ πνεῦμα, τοῦ πρῶου καὶ εἰρηνικοῦ Χριστοῦ μαθητῆς ὑπάρχων· Μακάριοι, γὰρ, φησὶν, οἱ εἰρηνοποιοὶ, οἵτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται.

Περὶ ἐπαινοῦ.

Ἐπαινεῖ τῶν συνόντων, μὴ τοὺς ἅπαντα τὰ πραττόμενά σοι ἐπαινοῦντας, ἀλλὰ τοὺς τοῖς ἐσφαλμένοις μᾶλλον ἐπιτιμῶντας· τούτους γὰρ ἐγὼ εὐνουστέρους καὶ πωφρονεστέρους οἶδα τῶν ἄλλων. Καὶ γὰρ τοῦ ψεύδους ἡ ἀλήθεια προτιμητέα. Ἄλλὰ καὶ τοῖς εὐφρονοῦσι παρρησίαν χαρίζου, ἵνα περὶ ὧν ἀγνοεῖς, ἔχῃς μεθ' ὧν ἀριστά συμβουλευσῇ. Καὶ οὕτω διαθεθεῖς, σκοπήσεις, ὡς οὐχρὴ τοῖς διὰ τέχνης κολακεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς μετ' εὐνοίας θεραπεύουσι προσέχειν αἰετῆς γὰρ ἐτέρου ὠφελείας καὶ βλάβης εὐ μάλιστα κερδαλεῖς, τὸ μὲν ἀποφεύξῃ, τοῦ δὲ ἐπιτεύξῃ.

Περὶ προσοχῆς.

Νιδίτητα κόσμησον, μὴ τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἐναρέτοις, μηδὲ περιδῆς σου τὴν φύσιν ἅμα πᾶσαν διαλυθῆναι· κἂν γὰρ σῶματος ὑπάρχεις θνητοῦ, ἀλλὰ καὶ ψυχῆς ἔλαχες ἀθανάτου. Πειρῶ οὖν

tres humi cubitos occupabis. Proinde terrenum hoc regnum ut mortalis, administra; enitere tamen ut immortale regnum per virtutem adipiscaris, ac teneas, quasi immortalis; propterea enim terrena potentia donatus es, ut per eam cœlestem atque æternam dominationem acquiras.

De magistratibus.

Fac eandem habeas de subjectis tuis, quam de te ipso habes sententiam, et da operam quoad ejus fieri poterit, ut tuam illi amant dominationem. Illi enim soli jucunde regnant, qui subjectos diligentissime curant, ita ut eos qui digni sunt, honoribus et beneficiis cumulent, indignos vero minime lædant. Ita autem potissimum bene audies, si suum cuique locum et gradum servaveris; et iis quidem qui cæteris præesse digni erunt, præfecturas commiseris: eos autem qui parere debent, ita temperaveris, ut neque præfectos suos offendere, neque ipsi vicissim ab iis violari possint. Da igitur operam, ut unumquemque exploratum et perspectum habeas, atque ita ut par est, de iis qui præcervi imperent leonibus, sed potius leones cervis.

De pace.

Beatum te porro ac sine magno labore reddideris, si lites omnes componere, omnesque inimicitias ac simultates e republica eliminare studueris, et subjectos paci studere, ac mutua se charitate complecti docueris: si nimirum eos qui lites serunt exulare jussueris, pacis autem amantes tibi adjunxeris. Filius enim meus, hoc est terreni regis, natura cum sis, monitis meis ac præceptis si paryeris, cœlestis quoque Regis filius vocaberis, divinam tibi consanguinitatem per gratiam adipiscens, ac te pro pacifici ac mitissimi Christi discipulo gerens: *Beati*, enim, inquit, *pacifici, quoniam filii Dei vocantur*¹.

De laude.

Lauda ex familiaribus non eos qui facta tua omnia probabunt, sed potius eos qui peccata interdum tua reprehendent; eos enim ego et amantiores et sapientiores esse judico: semper enim veritas mendacio præferenda est. At bene animatis erga te loquendi libertatem concedes, ut habeas quibuscum de rebus quas ignoras, optimum consilium capere possis: et ad hunc modum si te comparaveris, cognosces, non iis qui artificiose adulantur, sed illis qui sincera benevolentia tibi deserviunt, adhærendum esse: horum enim utilitate, et illorum pernicie explorata, ab istis quidem cavebis, illos vero tibi adjunges.

De sui cura.

Juventutem tuam exorna non corporis exercitatione, sed virtutis; neque naturam tuam sinas simul totam interire, etsi enim mortale corpus sortitus es, at animum mortalitatis expertem habes. Con-

¹ Matth. v. 9.

nltere ut per boni nominis memoriam immortalitatem consequaris. Gloriosam autem tui nominis memoriam relinques, si eos, qui talem reliquerint, imitaberis; ut mediteris quidem et honesta dicere, et similia facere consuescas, et quæ te sentire dictis indicaveris, eadem opere implere curaveris.

De commiseratione.

Ut corporis omnis umbra semper est comes, ita semper hominem peccatum consequitur: natura enim humana valde ad labendum est proclivis, et ad cadendum prona. Esto igitur errantibus lenis, et justitiæ admisce humanitatem. Si enim ipse ab errantibus exigit rationem, tuorum ipse peccatorum censorem habes Deum: proinde quotidie tibi ipse denuncia; ut aliis peccata remiseris, ita a Deo remissum iri tibi spera. Cum ergo præjudicium tibi ipse facias, remitte debentibus debita, ut et tibi remittantur tua: quæ enim conservis tuis feceris, eadem a communi Domino recipies, et quo iudicio alios iudicaveris, eodem et ipse iudicaberis.

De æquitate.

Præbe faciles aures precanti, eique placide responde. Esi propter terreni regni celsitudinem aditu facilis non es, at propter regni cœlestis spem accessus ad te pateat omnibus. Consolare mœrentes si non muneribus, at saltem verbis: nam vel unum verbum quam multa munera pluris esse novi, et dictum unicum ad consolandum efficacius esse quam res alias sexcentas. Non enim tantum valet pecuniæ copia ad levandum animi dolorem, quantum blanda et lenis oratio principis: hæc igitur ratione subditorum tibi populorum benevolentiam sine ullo sumptu tibi conciliabis, qui ex eo te patrem potius quam dominum prædicabunt.

De referenda gratia.

Quot a Deo acceptisti beneficia, tot scito debere te gratias ei referre, qui debita non tanquam debita excipiat, sed quasi pro gratia duplo plures gratias reddat. Igitur largitori bonorum bonam gratiam redde, et quam ab eo accepisti dominationem, eam beneficiis in tuos conferendis impende. Sed eos tamen ad benefaciendum ditiores te esse putato, qui te sunt minores quod ad imperii potentiam attinet. Non enim eam accepisti ut retineres, sed suscepisti ut administrares, et ab eo, qui eam tibi tradidit, probæ administrationis mercedem ac pro terreno regnum cœleste reciperes.

De pulchritudine corporis.

Corporis forma hominem reddit idoneum, qui in aula regi terreno assistat; sed animi pulchritudo illum cœlesti regi charum gratumque reddit: et illa quidem ut momentaneis honoribus perfruarur facit: hæc vero æternam nobis Dei ac Domini amicitiam familiaritatemque conciliat. Tu vero nullum habes te superiorem cui corporis pul-

χρησασθαι τὸ θάνατον· μνήμην δὲ καταλίπης ἀγαθὴν, ἐν καὶ αὐτὸς τοὺς ἀγαθὴν καταλιπόντας μνήμην ζήλοισι· ἵνα καλὰ μὲν ἐκμελετήσης λέγειν, τὰ ὁμοία δὲ συνεθισθῆς πράττειν, καὶ ἂ φρονεῖν ἐπιτηδεύσεις διὰ τῶν λόγων, ταῦτα ποιεῖν ἐπιμελήται διὰ τῶν ἔργων.

Περὶ συμπαθείας.

Ὅσπερ οὐκ ἐν σώμα ᾧ οὐ κρῆνεται σκιά, οὕτως οὐδὲ ἄνθρωπος ᾧ οὐ παρέπεται ἁμαρτία. Ἡ γὰρ φύσις ἡμῶν εὐδολισθόν τι χρῆμα καὶ πρὸς τὸ πταίνειν εὐκατάφορον. Ἔσο οὖν τοῖς ἁμαρτάνουσιν εὐμενής, καὶ τῷ δικαίῳ κίρνα τὸ φιλόνηθρον. Κἂν γὰρ ἑτέρου πταίνοντας λογοθετεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τῶν σταυτοῦ σφαλμάτων λογοθέτην ἔχεις τὸν Θεόν. Καὶ καθ' ἑκάστην αὐτῷ παρεγγύα τὴν ἡμέραν, ὡς ἀφήσεις καὶ αὐτὸς ἀφεθῆναι σοι· παρ' αὐτοῦ ἔλπιζε. Ἐπαί οὖν σταυτῷ τὴν κρίσιν ἐπιψηφίση, ἀφες τοῖς ὀφειλέταις τὰ ὀφειλήματα, καὶ ἀφεθῆσεται σοι τὰ ἁμαρτήματα. Ἄ γὰρ ἂν τοῖς συνδούλοις ποιήσεις, ταῦτα παρὰ τοῦ κοινού Δεσπότης ἀνταποδέξῃ, ὅτι ἐν ᾧ κρῖματι κρῖνεις, ἐν τούτῳ καὶ κριθήσῃ.

Περὶ ἐπεικείας.

Ἵπὸ κλίνον τὸ οὖς σου τῷ δεομένῳ, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ τὰ εἰρηνικά. Κἂν γὰρ ἀπρόσιτος ὑπάρχῃς διὰ τὴν κάτω δυναστείαν, ἀλλ' εὐπρόσιτος γενοῦ διὰ τὴν ἄνω ἐξουσίαν. Παραμύθησαι τοὺς ὀδυνομένους, εἰ καὶ μὴ δῶροισι, ἀλλ' οὖν τοῖς λόγοις· πολλῶν γὰρ δωρεῶν οὐδα καὶ λόγον ἕνα ὑπεράξειον, καὶ μυρίων ἄλλων πραγμάτων ῥῆμα ἕν εἰς παραψυχὴν ἰσχυρώτερον. Οὐ τοσοῦτον γὰρ χρημάτων δύναται περιουσία, ὡς βασιλείως ῥῆμα ἐπεικεῖς, παραμυθήσασθαι ψυχὴν ἀλγοῦσαν. Οὕτως ἀγαπητὸς γενήσῃ τοῖς ὑπὸ χεῖρα μάλιστα, καὶ δαπάνης χωρὶς τὴν ἀπάντων εὐνοίαν κερδήσεις, καὶ πατέρα σε μᾶλλον ἢ δεσπότην ἀνακηρύξουσι.

Περὶ ἀντιχάριτος.

Ἴσθι ὡς ἐξ' ὅσων ἡξιώθης παρὰ Θεοῦ τῶν ἀγαθῶν, ἐπὶ τοσοῦτον ὀφείλεις αὐτῷ ἀντιδιδόναι τὰς χάριτας, τῷ μὴ ὡς χρεὸς δεχομένῳ τὰς ὀφείλας, ἀλλ' ἀντιδιδόντι, ὡσπερ ἀντι χαρίτων διπλασίονας χάριτας. Ἄμειψαι οὖν τῷ εὐεργέτῃ τῶν ἀγαθῶν χάριν ἀγαθὴν, καὶ ἦν Ἐλαβεσ παρ' αὐτοῦ ἐξουσίαν· χρῆσαι ταύτῃ ταῖς εἰς τοὺς πλησίον εὐεργεσίαις. Πλουσιωτέρους δὲ σου μᾶλλον νόμιζε κατὰ τὴν εὐποιαν, ὅσοι μικρότεροί σου τυγχάνουσι διὰ τὴν ἐξουσίαν. Οὐ γὰρ Ἐλαβεσ, ἵνα κατέχῃς, ἀλλ' ἰδέξῃ, ἵνα οἰκονομήσῃς, καὶ τῆς καλῆς διοικήσεως παρὰ τοῦ δωδωκότος τοὺς μισθοὺς ἀπολήψῃ, καὶ ἀντὶ τῆς ἐπικήρου βασιλείας, τὴν ἀθάνατον.

Περὶ κάλλους σώματος.

Ὁραιότης σώματος ἄξιον τὸν κεκτημένον ἐποίησε παρίστασθαι τῷ ἐπιγεῖν βασιλεῖ· Ὁραιότης δὲ ψυχῆς ἀγαπητὸν ἐργάζεται τὸν ἄνθρωπον τῷ ἐπουρανίῳ Βασιλεῖ. Ἄλλ' ἢ μὲν πρόσκαιρον ἔχει τὴν τῶν ἀξιομάτων ἀπόλαυσιν· ἢ δὲ αἰώνιαν εὐρίσκει τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Δεσπότην οἰκίωσιν. Ἄλλ' αὐτὸς μὲν οὐκ ἔχεις ἕτερον ὑπὲρ σε, ᾧ τῷ τοῦ σώματος κάλλει

ἀρέσεις, ἀλλ' ἔχεις Θεόν, ὃς οὐ κάλλος σώματος ἐκζητεῖ, ἀλλὰ ψυχῆς εὐγένειαν. Τούτω οὖν ἀρέσκων σπαύδει διὰ παντός, τὴν αὐτοῦ εἰκόνα σεαυτῷ καθάρων καὶ ἀμύλωντον φυλάττων, διὰ τῆς σωφροσύνης καὶ ἀγαθότητος.

Περὶ ἰατρείας.

Κενὸς ἐκείνός ἐστιν ὁ τοῦ ἰατροῦ πόνος, ἐὰν τὸ παρ' αὐτοῦ φάρμακον τὸ σῶμα μὴ ἰατρεύσῃ· καὶ μάταιος ἐκείνος ὁ τοῦ φιλοσόφου λόγος, ἂν μὴ δύνηται τὰ πάθη τῆς ψυχῆς θεραπεῦσαι. Ὡσπερ γὰρ ἰατροὺς περὶ σωμάτων φιλοσοφεῖν, οὕτω καὶ φιλοσόφους ψυχὰς ἰατρεύειν ἀναγκαῖόν ἐστιν. Ἐκείνους γοῦν ἡγοῦ ἰατροῦς ἀληθεῖς, ὅσοι ἀπὸ σωμάτων τὰς νόσους τῆ τέχνη διώκουσι· κακείνους ὀρίζου φιλοσόφους ἀψευδεῖς, ὅσοι ἀπὸ τῶν ψυχῶν τὰ πάθη τοῖς λόγοις ἐξορίζουσιν· εἰ γὰρ πειθηνίους ἔχουσιν τοὺς ἀσθενούοντας δι' ὅλου.

Περὶ συκοφαντῶν.

Ἄκοην ματαίαν μὴ παραδέχου, μηδὲ τοὺς συκοφαντούντας ἐναγκαλλίζου, μηδὲ φαῦλοις ἀνθρώποις εἰκῆ πιστεύς. Οἱ μὲν γὰρ πολλάκις τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας διὰ κακίας ὑπόληψιν ἀπώλεσαν, οἱ δὲ τοὺς οἰκείους τῆς κακίας θυμοὺς ἐμοῦντες, ἀθῶου αἵματος ὑπεύθυνόν σε καταστήσουσιν, οἱ δὲ ὑποπτόν σε ποιήσουσιν, ὡς χαίροντα τοῖς κακοῖς. Μεθ' ὧν γὰρ ἀναστρέφειν ποθεῖς, καὶ οἷς πιστεύειν φιλονεικεῖς, καὶ σὺ τοὺς αὐτῶν τρόπους εὐλόγως κεκτησθαι δόξεις.

Περὶ μελέτης γραφῶν.

Ἱστορίας ἀρχαίας ἐξέρχεσθαι μὴ κατόκει· ἐν αὐταῖς γὰρ εὐρήσεις ἀκόπως ἤπερ ἕτεροι συνῆξαν ἐγκόπως. Καὶ μάθοις ἐκείθεν τὰς τε τῶν σπουδαίων ἀρετὰς, καὶ τὰς τῶν φαύλων κακίας, τὰς τε τοῦ βίου πολυτρόπους μεταβολὰς, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων τὰς ἐναλλαγὰς, καὶ τοῦ κόσμου τὸ ἄστατον, καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς εὐμετάπτωτον, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, τῶν μὲν φαύλων τὰς ἀμοιβὰς, τῶν δὲ σπουδαίων πράξεων τὰς ἀντιδόσεις, ὧν τὰς μὲν φύγης, ἵνα τῆς ἐκείθεν δίქης κείραν μὴ λάθῃς, τὰς δὲ κατορθώσεις, ἵνα τῶν ἐντεῦθεν ἐπάθλων καταξιώθῃς.

Περὶ εὐεργεσίας.

Σοφὸν τί σε νοουθετήσω, καὶ ἀθηεὶ ἴσως τοῖς συμβουλευούσι, πλὴν καὶ πατὴρ καὶ στοργῆς οὐκ ἀνάξιον. Μᾶλλον ἀποδέχου, τέκνον, τοὺς παρὰ σοῦ δωρεὰς ἐξαιτούοντας, ἢ τοὺς δῶρά σοι φιλοτιμότερον προσκομίζοντας. Τοὺς μὲν γὰρ χρεώστας καταστήσεις εὐχομένους σοὶ τὰ ἀγαθὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ· κἀντεῦθεν καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν ὀφειλέτην ποιήσεις, τὰς ἀμοιβὰς σοὶ χρεωστικῶς ἀπονέμοντα· τῶν δὲ χρεώστης ὑπάρξεις, καὶ ὡς εὐεργέτας αἰδοῦς ἀνελευθέρου καταξιώσεις. Θέλοις οὖν εὐεργετεῖν μὲν ἅπαντας ἀνθρώπους, εὐεργετῆσθαι δὲ παρ' οὐδενὸς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἢ παρὰ μόνου Θεοῦ· τοῦτο γὰρ ὅντως ἀρμόδιον ἐλευθέρῳ καὶ ἀληθεῖ τυγχάνει βασιλεῖ. Καὶ τοῖς μὲν αἰτούσι δίδου, καὶ στέργε τούτους· τοὺς δὲ δίδοντας ἤγγετον ἀποδέχου. Τούτοις μὲν γὰρ ὁλοὺς ὁ σκοπὸς τὴν χάριν ἀντιλαβεῖν· ἐκείνοις δὲ ἅπασα σπουδὴ τὴν

chritudine placeas, sed Deum habes Dominum, qui corporis formam non requirit, sed animi nobilitatem. Huic igitur in omnibus placeere studeas, illius imaginem puram incorruptamque per temperantiam ac morum puritatem in te ipso conservans.

De medicina.

Medici labor inanis est, si quæ ab eo exhibetur medicina corpus non curat: ita vana est philosophi oratio, quæ non potest animi perturbationibus mederi. Sicut enim medicis proprium est de corporibus philosophari, ita et philosophos necesse est animi morbis medicinam facere. Eos igitur veros mellicos existima, qui arte sua morbos e corporibus expellunt, et philosophos non fictos quicumque persuasionem suam cupiditates ex hominum animis evellunt, si modo obsequentes sibi omnino habeant infirmos,

De calumniatoribus.

Noli aures futilibus præbere sermonibus, aut calumniatores fovere, aut improbis hominibus temere credere. Illi enim sæpenuero viros bonos propter improbitatis suspicionem affligerunt, hi vero propriæ improbitatis iras vomentes innocentis sanguinis reum te constituent, aut suspectum reddent quasi improborum consuetudine gauderas. Quibuscum enim amas consuescere, et quibus sifidem habere soles, non immerito eorum mores induisse judicaberis.

De studio legendi historias.

Historias veterum evolvere ne te pigeat: ibi enim sine labore reperies quæ alii magno cum labore congesserunt. Atque inde honorum virtutes, et improborum vitia cognoscas, et varias humanæ vitæ mutationes, et rerum quæ in ipsa fiunt vicissitudines, cum rerum humanarum instabilitatem, tum Imperii ad cadendum proclivitatem, atque ut uno verbo dicam, maleficiorum quidem poenas, virtutum vero præmia leges; quorum illa quidem devitabis, ne ultionis, quæ illa persequitur, severitatem patiaris; istas vero amplecteris ut debita illis præmia consequi merearis.

De beneficentia.

Regulam tibi sapientem, licet ab usu consulentium fortassis alienam, filii, suggeram paterno tamen amore non indignam. Eos approba, filii, potius, qui a te munera postulabunt, quam qui ambitiose sua tibi dona obtrudent. Illos enim obsecratos tibi constitues, qui tibi a Deo bona precabuntur, et ipsum etiam Deum debitorem facies, qui benefactorum remunerationem persolvat, quasi obligatus: istis autem debitor ipse obligaberis, et quasi benefactores reverentia quadam illiberali prosequeris. Velis ergo potius omnes homines obligare tibi beneficiis, ipse autem nemini obligari nisi uni et soli Deo. Hoc enim profecto magis congruum est generoso et magnifico imperatori. Largire igitur petentibus, atque istos complectere: eos autem qui tibi offerent magis reproba. Iis

enim hoc propositum est, ut a te munera auferant, A χάριν ἀναπαροῦναι, εἰ μὲν ἔχουσιν, ἀνθρωπίνην, illis autem omne studium erit, ut gratiam tibi referant, εἰ δὲ μὴ ἔχουσι, πολλαπλασίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ. humanitus quidem si solvendo erunt; sin secus, multiplicem a Deo tibi precibus impetrantes.

De nobilitate.

Sammam injuriam corporis nobilitati facit is qui animi nobilitatem negligit. Tu ergo regie corporis nobilitati quam habes fac ut animi nobilitatem, quæ summa est, adjungas; illa enim a natura et sine præmio habetur. hæc vero a voluntate, et mercedem conjunctam habet. Honora ergo et lauda, non eos, qui corpore sunt nobiles, sed potius eos qui sunt animo variis virtutibus ornato. Neque enim debet homo sola corporis nobilitate, sicut cætera animalia, esse contentus. Nam equi nobilitas est ut sit ferox atque interritus; canis ut la- B trator acer in persequendis feris, et de cæteris animantibus similiter: hominis vero, ut animum habeat omni virtutum genere exornatum. Corporis ornatus est forma, et robur, et bona valetudo: animi autem generositas in verbis moribusque, ac virtutum omnium perfectione consistit.

De patientia.

Nunquam in re ulla, mi fili, adversus Deum irascaris: id enim sæpenumero animi exilitas efficere solet: sed æquo animo casus omnes perferto, et sine cunctatione ulla obtemperato omnibus quæ tibi Deus obtingere voluerit; si gaudere, gaude; si mœrere, mœre; si secunda uti fortuna, utere: si adversa, patere. Omnibus cede, omnibus acquiesce: a peccato duntaxat abstine: hoc enim unum est quod nunquam te admittere oportet: quoniam ex Deo non est, imo ex Inconsiderantia fere nasci solet. Neque ergo secundis rebus extollere, neque adversis deprimere. Si enim in omni rerum acerbitate fortiter ferenda animi æquitatem ostenderitis, patientiæ mercedem a Deo feres: si vero mœrere te conficiens Dei consilio ac voluntati de te repugnare volueris, invitus tamen patieris, quæ Dei providentia de te statuerit, et patientiæ præmium simul amittes.

De eruditione.

Cogitare non solum de suis, sed etiam de subditorum rebus sollicitudo est rege dignissima: neque enim satis est bonum te præstare iis qui tuæ D dittoni subjecti sunt, sed et liberos relinquere oportet, qui quasi vivæ virtutis imagines sint cælestis. Quemadmodum qui liberos probe instituit, de universo regno bene meretur, ita qui eos male moratos, ac nullis litteris exultos relinquit, totam rempublicam graviter lædit. Obedi ergo, fili, paternis admonitionibus, ut et tibi ipse prosis, et regnum recte modereris, et mihi institutionis tuæ gratiam, bonam videlicet nominis memoriam persolvas.

De linguæ noxa.

Omnia audi, et ab omnibus discce: at quædam ex iis rejicies, quædam vero admittes, nempe ea quæ tibi usui atque honori esse queunt, ac tuis subditis

Περὶ εὐγενείας.

Υβρίζει την τοῦ σώματος εὐγένειαν ἐσχάτως, ὁ τὴν τῆς ψυχῆς εὐγένειαν μὴ κεκτημένος. Καὶ αὐτὸς εὖν σὺν τῇ τοῦ σώματος βασιλικῇ εὐγενείᾳ, κτῆσαι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀκροτάτην εὐγένειαν· ἐκείνη μὲν γὰρ ἐστὶ φυσικὴ καὶ ἀμισθος, αὐτὴ δὲ προαιρετικὴ καὶ ἐμισθος. Καὶ τίμα μὲν καὶ ἀποδέχου μὴ τοὺς εὐγενεῖς τῷ σώματι, ἀλλὰ τοὺς κεχαρισμένους τῷ πνεύματι. Οὐ γὰρ ὁμοίως τοῖς ἀλλοῖς ζώοις καὶ ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει γυμνὴν ἔχειν τὴν τοῦ σώματος εὐγένειαν. Ἴππου μὲν γὰρ εὐγένεια τὸ σοβαρὸν τε καὶ εὐσταθὲς· κυνὸς δὲ τὸ ὑλακτικόν τε καὶ κυνηγετικόν, καὶ τῶν ἄλλων ζώων ὁμοίως· ἀνθρώπου δὲ, τὸ τὴν ψυχὴν ἔχειν παντοίαις κεκοσμημένην ἀρεταῖς. Τῶν μὲν γὰρ σωμάτων ὁ κόσμος, κάλλος καὶ βῶμη καὶ εὐεξία· τῶν δὲ ψυχῶν, λόγος καὶ τρόπος ἀγαθός, καὶ τῶν ἀρετῶν ἡ τελειωσις.

Περὶ ὑπομονῆς.

Μηδέποτε πρὸς Θεὸν ἀγανακτήσης, τέκνον, ἐν οὐδενί· τοῦτο γὰρ πολλάκις οἶδεν ἡ μικροψυχία γενεῖν· ἀλλ' εὐχαριστῶς ἅπαντα δέχου τὰ περιπίπτοντα, καὶ πᾶσιν ἔπου ἀνευδοιάτως, οἷς ἂν θάλη ὁ Θεὸς γενέσθαι περὶ σέ· ἂν χαίρειν, χαίρε· ἂν λυπεῖσθαι λυποῦ· ἂν εὐημερεῖν, εὐημέρει· ἂν πάλιν δυστυχεῖν, δυστύχει. Πᾶσιν εἶπε, πᾶσιν ἀρέσκου· μόνης δὲ τῆς ἀμαρτίας μακρύνου· ταύτην γὰρ σε μόνην καταδέχεσθαι οὐ χρεῖ· οὐδὲ γὰρ ἐκ Θεοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀπροσεξίας ἐπιγίνεσθαι εἴθε. Μῆτε οὖν εὐτυχῶν ἐπαρθῆς, μῆτε γούν δυστυχῶν ὑπεραλήθησῃς. Εἰ μὲν γὰρ μακροθύμως φέρων ἐπὶ πᾶσιν εὐχαριστήσεις τοῖς ἀνιάρσι, καὶ τὸν τῆς ὑπομονῆς πάντως ἀπολήψῃ μισθόν· εἰ δὲ σεαυτὸν τρύχων, ἐναντιώσῃ τῇ περὶ σέ τοῦ Θεοῦ οἰκονομίᾳ, καὶ ἀκων πάθοις, τῇ προνοίᾳ φερόμενος, καὶ οὐδὲν μὲν προσωφελήσεις σαυτὸν, μᾶλλον δὲ καὶ τὸν τῆς ὑπομονῆς προσοπλίσεις μισθόν.

Περὶ παιδείας.

Βασιλικώτατόν ἐστιν ἔργον μὴ μόνον τὰ ἑαυτοῦ τὸν βασιλεία σκοπεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ὑπηκόων ἐπισκοπεῖν. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ἑαυτὸν ἀγαθὸν παρέχειν τοῖς ὑπὸ χεῖρα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας ἀρετῆς τοὺς παιδας καταλιμπάνειν εἰκόνας. Ὅσπερ γὰρ ἀγαθοῦς παῖδας ἐκτρέφω, ἅπασαν τὴν βασιλείαν εὐεργετῶ, οὕτως ὁ πονηροῦς καὶ ἀπαιδεύτους ἐὼν, ἅπασαν τὴν πολιτείαν ἀδικεῖ. Πειθου οὖν, τέκνον, τοῖς πατρικοῖς μου λόγοις, ἵνα καὶ σεαυτὸν ὠφελήσῃς, καὶ τὴν βασιλείαν εὐδοήσῃς, καὶ ἐμοὶ χάριν τῆς παιδείας τὴν ἀγαθὴν μνήμη χάριση.

Περὶ γλωσσολαγίας.

Ἄκουε πάντα, καὶ πορὲ πάντων μάνθανε· ἀλλὰ τὰ μὲν ἀποδέχου, τὰ δὲ ἀποστρέφου, καὶ ἀποδέχου μὲν ὅσα σοι ὄφελος καὶ τιμὴν περιποιεῖται, καὶ τοῖς

ὕπηκούς οὐδὲν λυμαίνεται· ἀποστρέφου δὲ, ὅσα καὶ ἅ τούς ὑπηκόους βλάπτει, καὶ σὲ μὴδὲν ὠφελῆσει. Γλῶσσα γὰρ δολία, ἐὰν ἐξη τὸν συνεργάτην δυνάμενον, πολλῶν κακῶν αἰτία ἐαυτῇ τε καὶ τοῖς ἐπομένοις, γενήσεται· στόμα δὲ εὐρημον σὺν ἀληθείᾳ διαλεγόμενον, πολλὰ τοὺς τε ἀκρωμένους, καὶ τὸν κακῆμένον ὀνήησι. Θέλει οὖν μὴ τοῖς κακοῖς χαίρειν, ἀλλὰ τοὺς ἀγαθοὺς ἀποδέχεσθαι· καὶ εἰρηνεύειν μὲν τὸ ὑπήκουον, ἀλλὰ μὴ κατ' ἀλλήλων ὀτρύνεσθαι· οὐ γὰρ μάχαι καὶ ἐριδῆς, ἐκεῖθεν μακρύνεται ὁ Θεός· οὐ δὲ εἰρήνη καὶ ἀγάπη, καὶ ὁμόνοια, καὶ τοῖς εἰρηνεύουσιν, εὐΐλατον καὶ ἔγγυς τὸ Θεῖον παριστά, καὶ τοῖς εἰρηνοποιοῖς τὴν υἰοθεσίαν τοῦ Θεοῦ προξενεῖ.

Περὶ ἀγαθοῦ τρόπου.

Στέφανον βασιλείας τὴν ἀγαθὴν ὀρίζου συνείδησιν, δι' ἧς κοσμήσεις σεαυτὸν μᾶλλον ἢ τοῖς μυριοῖς ἄλλοις ἐγκαλλωπίσμασιν· Ὁ γὰρ πλοῦτος ἀπιστὸν τι χρῆμα καὶ εὐόλισθον· ἡ δὲ δόξα, παρέρχεται· τὸ δὲ κρῖτος ἀπέρχεται· καὶ αἱ ἡδοναὶ διαβρέουσι· μόνος δὲ ὁ ἀγαθὸς τρόπος εἰς αἰῶνα συμπαρεκτείνεται, καὶ ἀθάνατόν σε ποιήσει τῇ μνήμῃ, ἀλεξιφάρμακον ὥσπερ τὴν σὴν ἀρετὴν τοῖς μετὰ σὲ χαριζόμενος, καὶ πάντας καὶ ἐκαινέτας, καὶ μιμητάς τῆς σῆς πολιτείας ποιούμενος.

Περὶ τοῦ κρατεῖν τῶν ἡδονῶν.

Ἰσθι, τέκνον ἐμὸν, ὡς τότε σε κατὰ τὴν ἀλήθειαν βασιλεῖα ὀρίσονται, ὅταν μὴ μόνον τῶν ὑπηκόων κρατῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡδονῶν ἀπασῶν ἐπικρατῆς. Ἔστω γὰρ σοι στέφανος, τῆς βασιλείας σύμβολον· ἀλλ' ἔστω καὶ δικαιοσύνη τῷ πράγματι σύνδρομος· πορφύρα δὲ σε κοσμήσει, ἐπὶ ἡ σωφροσύνη ταύτη συνεπανθήσει· καὶ τῶν ποδῶν σε τὸ ἐρουθρὸν τιμήσει ὑπόδημα, ἐὰν αὐτοῖς τὴν φλόγα τοῦ τύφου καταπατήσης. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ πρόσκαιρόν σοι τὴν βασιλείαν χαρακτηρεῖ· ταῦτα δὲ καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως βύσεται, καὶ τὴν ἀθάνατόν σοι προξενεῖ βασιλείαν.

Περὶ λόγου τελείου.

Λόγου τοῦ τελειοτάτου πάντων ἐν ἀνθρώποις λαν ἐπιμελοῦ· δι' αὐτοῦ γὰρ ἡ ἐπίγειος βασιλεία ἐξεκονίζει τὴν ἐπουράνιον τάξιν, καὶ ἀρμονίαν· λόγος γὰρ ἡγεμονεύει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, οὐ περιαιρεθέντος συμπεριαιρεῖται τὰ ἡμέτερα. Κεῖσαι οὖν τοῦ λόγου τὸ χρῆμα, μὴ ἐνδεὲς, ἀλλὰ τέλειον. Οὐδὲ γὰρ κυβερνήτη πιστευτόν τοῦ σκάφους τὴν σωτηρίαν, εἰ μὴ καλῶς κυβερνᾶν ἐξεπίσταται· οὕτως δὲ βασιλεῖ βασιλικώτατα κρατεῖν, εἰ μὴ τοῦ λόγου τὴν δασκασίν τοῦ πρακτικώτατου διεξέρχεται. Λέοντι μὲν γὰρ τὸ ἀρχικὸν ἐν θηρίοις, ὡς ὁ λόγος, ἡ δύναμις· αἰετῷ δὲ ἐν πετεινοῖς, τὸ ὑψιπετὲς καὶ δραστήριον· ἀνθρώπῳ δὲ κατὰ γῆν ὁ λόγος τὴν ἔξουσίαν χαρίζεται.

Περὶ τοῦ μὴ ἐπαίρεσθαι.

Ἐπὶ νίκαις ὑπεναντιῶν μηδέποτε ἐπαρθῆς, μηδὲ ἐπὶ πολεμίων συμφοραῖς γαυρίαμα κτήσῃ, μηδὲ ἐπιχαρῆς ἐπὶ πτώσει ἐθρῶν σου, μηδὲ ἐγγελάσης δυστυχίαν ἑτέρου, μηδὲ ἐπικροτήσης ἐπ' ἀπωλείᾳ ἀνθρώπου· κοινὴ γὰρ ἡ φύσις, καὶ τὴ μὲλλον ἀόρα-

minimo obesse possunt : rejice autem ea quæ et subjectos lædunt, et tibi nihil prosunt. Lingua enim fraudulenta, si potentem adiutorem nacta fuerit, et sibi et sectatoribus suis multum afferet detrimenti. Os autem sincerum, quod nil nisi verum proloquitur, et dominum suum, et eos qui illum audiunt juvat plurimum. Malis ergo ne gaudeas, sed bonos assume : pacem inter populos fove, neque eos inter se committas. Ubi enim lites sunt et pugnæ, procul abest Deus : ubi vero pax, et charitas, et concordia, pacificis se præsentem et propitium exhibet et adoptionis in filios Dei copiam eis facit.

De bonis moribus.

Lectissimam esse regni tui coronam statuito bonam conscientiam, qua te magis meliusque exornabis quam sexcentis aliis ornamentis. Divitiæ enim infida quædam res est, et quæ facile dilabatur. Gloria evanescit, robur niarcescit ; voluptates diffluunt : sola innocentia bonique mores in multas ætates protenduntur, ac tuum nomen immortalitati commendabunt, virtutemque tuam quasi adversus mala omnia pharmacum posteris imitandam reliques, eosque et laudatores et imitatores tuæ administrationis habebis.

De voluptatibus superandis.

Scito, mi filii, verum te regem homines judicatueros cum non solum subditos in manu habebis, sed a voluptatibus etiam omnibus temperabis. Sit ergo tibi corona pro signo imperii, sed coronæ semper adjuncta sit comes justitia. Purpura quidem tibi ornamento erit, si temperantia illam comitetur. Calcei rubri decenter pedes tuos ornabunt, si in ipsis superbiz fastum proculcabis. Illa enim perituri imperii tibi nota erunt ac signum : ista vero ab æterno supplicio te vindicabunt, et immortalis regno donabunt.

De perfecta dicendi facultate.

Eloquentiam rerum omnium humanarum perfectissimam diligenter exerce : per eam enim terreni regni principatus refert quodammodo cœlestium rerum ordinem et convenientiam : oratio rebus omnibus humanis præest, quam si tollas, simul et omnia nostra tollas. Da ergo operam ut tibi dicendi facultatem pares, non eam quidem mancam aut diminutam, sed perfectam. Neque enim gubernatori navigii salus committitur, nisi bene gubernare didicerit : neque regi imperio regio uti, nisi facultatem dicendi ad res gerendas accommodatissimam diligenter exercuerit. Leoni siquidem regnum in bestias dat robur animi et corporis : aquilæ in aves volatus sublimis et velox : homini autem super terram imperium dat oratio.

Non esse gloriandum.

Propter relatam de hostibus victoriam gaudio ne effararis, nec adversariorum calamitatibus insultes, neque ob ruinam inimicorum læteris, nec alterius miseriam ridcas, nec ob ullius hominis incertum manibus plaudas : natura enim commu-

nis est omnibus, et futurum provideri nequit. Re-
miniscere eorum quæ ante te fuerunt, et quæ postea
evenient intelliges, magnæ enim ac multæ sunt
vitæ hujus vicissitudines, ac præteritorum recor-
datio præsentibus documento esse debet. Ne te
efferas, aiunt, ne tanto profundius dejiciaris; ne
partas tibi victorias ascribe, ne unquam fortunam
experiaris adversam: sed aliorum calamitatibus
illacrymare, atque hominum miseriis condolesce,
homo ipse cum sis: festorum celebritates propter
partas victorias soli Deo gratus acceptas refer,
ut et in secundis rebus te submitte, et in adver-
sis erigens, nunquam te hominem esse obliviscaris.

De studio litterarum.

Ad mores tuos omni ex parte excolendos veterum
sapientum sententias continenter evolve: multa
enim in illis præcepta utilissima reperies, præ-
sertim in operibus Salomonis atque Isocratis.
Adde etiam si vis Jesu filii Sirach documenta atque
consilia, e quibus multum civilis et regis prudenti-
æ haurire poteris. Cætera etiam divinitus inspi-
ratæ Scripturæ oracula perfecta tibi esse oportet,
ut cum sapientia consummatus fueris, me regem,
patrem ac præceptorem tuum, lætitia perfundas
ac cæteros etiam ipse exhortari ac docere possis:
et homo cum sis finem tibi præscriptum esse, mel-
lius intelligas; ac nullum hominem esse peccati,
nullum mortis expertem; nullum qui non judi-
candus sit de omnibus quæ in vita gesserit, nul-
lum qui de mortis suæ termino aliquid certi sciat.

Α τον ὄρα οὖν τοὺς πρὸ σοῦ, καὶ τότε μαθήσῃ τὰ μετὰ
σε. Πολλὰ γὰρ εἶδεν ὁ βίος πράγματα ἀμείβειν, καὶ
τῶν παρελθόντων τὰ πάθη τοῖς νῦν παροῦσιν ὑπάρ-
χει διδασκαλία. Μὴ οὖν μέγα ἐπαρθῆς, φησὶν, ἵνα μὴ
μείζον πίσης, ἀλλ' οὐδὲ τῶν κατορθουμένων σοὶ
τροπαίων μὴδὲν ἴδιον λογίσῃ, καὶ οὐδέποτε τῶν
ἀπευκαταίων πειραθῆσῃ. Ἄλλ' ἐπιδάκρυε μὲν ταῖς
ἀλλοτρίαις συμφοραῖς, συμπάθει δὲ πάσχουσιν ἀν-
θρώποις, ἄνθρωπος ὢν καὶ αὐτός· τὰς δὲ ἐπὶ ταῖς
νίκαις πανηγύρεις, ἀνατίθει μόνῃ τῷ Θεῷ εὐχαρί-
στως, ἵνα καὶ ἐν ταῖς εὐτυχίαις δυστυχῶν, καὶ ἐν
ταῖς δυστυχίαις εὐτυχῶν, τὸ ἄνθρωπος εἶναι μὴ ἀπο-
λέσῃ.

Περὶ ἀναγνώσεως γραφῶν.

Β Ἴνα δὲ σοὺ τὸ ἦθος διὰ πάντων κοσμήσῃς, μὴ
κατόκνει τὰς τῶν παλαιῶν διεξέρχεσθαι γνώμας·
πολλὰ γὰρ ἐν αὐταῖς εὐρήσεις τὰ χρήσιμα· καὶ πλεόν
πάντων τὰ τε Σολομώντια, τὰ τε Ἰσοκράτεια. Εἰ
βούλει καὶ τὰ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Σιράχ διαμελέτα βου-
λεύματα καὶ διδάγματα, ὡς ἐκείθεν καὶ πολιτικὰς
καὶ βασιλικὰς ἀρετὰς δυνάμενος ἀνελίξασθαι. Τὰ
γὰρ ἄλλα πάντα τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς σωτήρια
λόγια συναναπνέσθαι σοὶ πάντως ἐπάναγκες. Ἐπὲν
δὲ τέλειος γένη τὴν φρόνησιν, κάμει τὴν βασιλείαν, καὶ
πατέρα, καὶ παιδευτὴν εὐφρανεῖς, καὶ αὐτός τότε
νοθετεῖν ἑτέρους ἀξιώσῃ· καὶ τὸ οἰκτεῖν τέλος
ἄνθρωπος ὢν, μᾶλλον ἐπιγνώσῃ, ὅτι οὐδεὶς ἀνθρώ-
πων ἀναμάρτητος, οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀθάνατος, οὐ-
δεὶς ἀνθρώπων τὴν τῶν βεβιωμένων διαφεύζεται κρι-
σιν, οὐδεὶς ἀνθρώπων οἶδε τοῦ βίου τὸ ἀδελον τέλος.

MONITUM.

(Ang. Mai. *Script. veter. nov. coll.* t. II, pag. 679.)

Cum in Vaticanis codicibus politica scripta vestigarem, Basilii quoque imperatoris editas ad filium admonitiones lectitabam, ab iisque, in uno saltem codice, caput XIII, quod est de pecuniæ contemptu, abesse videbam. Verum idem codex prædictum defectum eum fenore resarciebat: namque in admonitionum illarum pervulgatarum calce, alia subtexebatur ejusdem Basilii ad eundem filium admonitio, quæ in editionibus, quantum vidi, desideratur.

III

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΕΤΕΡΑ ΠΑΡΑΙΝΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΥ ΥΙΟΝ ΛΕΟΝΤΑ ΒΑΣΙΛΕΑ.

BASILII IMPERATORIS

ALTERA EXHORTATIO

AD FILIUM SUUM LEONEM IMPERATOREM.

Ἡ θέλα καὶ παναγία Τριάς ἡ παντοδύναμος καὶ Ἀ ζωοποιὸς ἀγαθότης, ἡ ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ὁμοουσιῶς δοξαζομένη, τὸ ὑπερέβαλλον ἐπιδείξει βουλομένη τῆς οικείας ἀγαθότητος, καὶ ἐν πᾶσι μὲν τοῖς οὔσι, κατεξαιρετον δὲ τοῦ ἀνθρώπου πρόνοιαν ποιούμενη, κατ' εἰκόνα ἰδίαν τὸ νοερὸν τούτου δημιουργήσασα, δόξῃ τε καὶ τιμῇ στεφανώσασα, σοφίαν αὐτῷ ἐδώρησατο, δι' ἧς κατὰ τὸ δυνατόν Θεὸν γνωρίσαι δυνατόμενος, δοξάζοι διὰ παντὸς τὸν τῶν ἀπάντων κτίστην ἡ σοφία τοίνυν ἐκ τῆς αὐτῆς μεγαλειότητος τοῖς ἀνθρώποις δοθεῖσα, προδήλως καὶ καλῇ καὶ τερπνῇ ὡς Θεοῦ δῶρον καθέστηκε. Καὶ σὺ οὖν, τέκνον ἐμὸν θεοφύλακτον, σοφίᾳ ἐκτρεφόμενος γενοῦ φιλόσοφος (2) ἐκ τοῦ τὸν Θεὸν φοβεῖσθαι ἄρχῃ γὰρ σοφίας φόβος Κυρίου ἡ σύνεσις δὲ ἀγαθῆ, πᾶσι τοῖς ποιούσιν αὐτήν. Ἀγάπα τοίνυν τὸν Κύριον ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας σου καὶ αὐτῷ λάτρευε, καὶ αὐτὸν μόνον δόξαζε δημιουργὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ θαλάσσης, πάντων τε ὁρατῶν καὶ ἀορατῶν, ὅς καὶ γενέσεται σοι βοηθὸς ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις τῆς προσκαιροῦ τῆσδε ζωῆς σου, καὶ ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι ἰσχυράτων τῇ θεοδιδάκτω σοφίᾳ (3) ἄριστή γὰρ ἔδει ὑπάρχουσα, δυσὶ τρόποις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ θεωρεῖται τε καὶ γνωρίζεται, τοῦτέστιν ἐν λόγῳ καὶ ἐν ἀρεταῖς. Αὐτὰ τὰ βᾶθη τῶν πραγμάτων ἑναργῶς ἀποδεικνύουσα, καὶ ἐν σμυρῇ διαγωγῇ καὶ ἔργοις ἀγνοῖ, καὶ θεωρεῖται ἡ δὲ ὧν δύναται τις πάντα πράττειν ἀρροδίως, ὥστε καὶ Θεὸν θεραπεύειν, καὶ ἀνθρώποις μέγας καὶ ἐνδοξὸς ἀναδείκνυσθαι. Τίμα ἱερεῖς καὶ πρεσβύτεας, καθάπερ γονεῖς, ὅπως καὶ αὐτὸς κλειύσει Θεοῦ τιμηθῆς ἐκ παίδων τῶν οικείων καὶ ἀλλοτρίων. Πτωχοῖς καὶ ἐνδοῖς καὶ ἐν ἀνάγκαις ὑπάρχουσιν μεταδίδου προθύμως ἡ γνώσκων ὅτι δι' αὐτῶν

Divina et sanctissima Trias, quæ est omnipotens vivificansque bonitas, tribus consubstantialibus in personis honoranda, dum summam suam benignitatem gestit demonstrare, atque omnium rerum, sed hominis precipue, curam præ se ferre; hujus quidem animam ad imaginem sui creavit, et gloria atque honore exornavit, sapientiamque indidit; ejus ope Deum, quatenus fieri potest, agnosceret, naturæque universæ conditorem nunquam non honoraret. Itaque sapientia ex eodem supernæ liberalitatis fonte dimanans, sine dubio et decora est et jucunda, videlicet quia donum Dei est. Tu quoque igitur, fili mi (cui Deus utinam semper faveat!), sapientiæ lacte nutritus, philosophum te timendo Deum proflere: initium quippe sapientiæ timor Domini; recte autem sapiunt quicumque illam exercent. Ergo Dominum toto ex animo et corde ama, illique cultum exhibe: atque ut unicuique cœli, terræ marisque visibilium invisibiliumque Conditorem honora, qui vicissim tibi tum in omni hac temporali vita, tum in futuro sæculo favor erit. Sacræ præsertim doctrinæ studium impende; hanc enim et præ cæteris et dupliciter homini esse utilem conpertum est, quia scilicet eum litteris simul et virtutibus instruit. Nam rerum illi naturam intimam perspicue revelat, eundemque honesta vita, puris Deoque gratis operibus, florentem efficit: ex quo consequitur, ut cuncta recte ab homine fiant, Deo cultus exhibeatur, ipseque magnis inter cives suos et præclarus evadat. Honora sacerdotes et senes, parentum instar, ut tu vicissim honorem a Deo liberisque tuis et alienis consequaris. Inopibus, calamitosis, et ne-

NOTÆ.

(2) Scilicet Philosophi seu Sapientis agnomen reaptes Leo virtute sua doctrinæque consecutus est.

(3) Revera Leonis Sapientis scripta multis in argumentis sacris versantur.

cessitate pressis alacriter largire; reputans scilicet te pecuniam apud Deum in fenore ponere, a quo majorem sortem reportabis. Beneficium ne in crastinum differas: *Nescis*, enim, inquit divinum Scriptum, *quid crastina dies laturo sis*. Esto animo atque opera liberali. Quidquid enim in terra scribitur, ibidem succrescit: sola eleemosyna est quæ humi sata, in cœlis centuplicem fructum parit. Erga bonos esto mitis, adversus pravos severus; blandus hominibus, voluptatibus austerus. Cum sanctis viris versare; improbos fuge et detestare: *Corrumpunt enim*, ut ait Scriptura, *bonos mores colloquia prava*. Iniquo homini ne blandiaris; imo vero eum commoneto: nam si respuerit, bene est; sin propositi tenax fuerit, acerbius eum corripere. Sic enim et gratam Deo rem facies, et hominem illum capistro veluti astringes, atque ad Deum cognoscendum compelles. Etsi enim paulisper dolebit, teque oderit, deinde tamen æternus tibi amicus erit. Veritatem ama et sectator. Deus quippe veritas est. Mentendi nescius sis; parens enim mendacii diabolus. In sacris concionibus silentium servato, dum Dei sermones audis: qui adeo Deum mente tua per otium revolve. Cum a quotidianis curis vacabis, nesis iners; etenim inertia morbosum animum corpusque facit. Divinis libris operam da; pacem dilige; scandala devita. Uxoribus societate gaudeas; alienarum ne oculum quidem intendas. Fastui denique vanæque gloriæ ne sis obnoxius. Patris tui monita diligenter custodi. Nemo enim sic absque invidia docet, ut pater filium. Et fieri quidem potest ut magister discipulo invidet, a quo forte superetur: parens autem magna gloria augetur, si eum filius suus superet, imo vero maximus inter homines evadat. Admonitionibus patris tui sæc auscultes, neque indecoram vitam instituas. Omnino mos tuus et sermo et cogitatio honestate exornentur.

Α δανείζων Θεῷ, παρ' αὐτοῦ ἀπολήψῃ τὰ μείζονα ἀγαθοποιῆσαι βουλόμενος, μὴ ὑπέρβου εἰς αὐριον· Οὐ γὰρ οἶδας, φησὶ, τί τέξεται ἡ ἐπιούσα (4). Ἐλεημοσύνην ἀγάπα καὶ ταύτην ἐργάζου· πᾶν γὰρ τὸ ἐπὶ γῆς σπειρόμενον, ἐπὶ γῆς καὶ φύεται· ἐλεημοσύνη δὲ μόνη ἐπὶ γῆς μὲν σπείρεται, ἐν οὐρανοῖς δὲ ἑκατονταπλασίους καρποὺς ἀποδίδωσι. Γενοῦ ἕκαστη ἡτιος καλῶς ἀγεμένῃ, τῷ ἀδικούντι δὲ σοβαρός· γλυκὺς τοῖς ἀνθρώποις, τὰς ἡδοναῖς δ' αὐστηρός. Μετὰ δόσιων ἀνδρῶν ἀναστρέφου· στρεβλοὺς δ' ἀπαναίνου καὶ ἀποστρέφου· Φθειροῦσι γὰρ, φησὶν, ἡθῆ χρηστὰ ὀμιλῆσαι κακὰ (5). Ἀδικῶ μὴ παραχώρει, ἀλλὰ τοῦτον νοθεύει· κἄν μὲν ἐπιστρέψῃ, εὖ ἂν ἔχοι· ἂν δ' ἐπιμένῃ, αὐστηροτέρως τοῦτον ἐπιστρέφῃ. Οὕτω γὰρ πράττειν, καὶ Θεῷ μὲν εὐάρεστος ἔσῃ, Β κἀκείνῳ ἐν κημῶ ἀγχις, καὶ γνωρίζειν διδάξεις Θεόν. Ἄν γὰρ καὶ πρὸς μικρὸν ὀδυνηθῇ καὶ μισηθῆσῃ, ἀλλ' οὖν ἔσεται μετὰ ταῦτα ἀγαπῶν σε εἰς τὸν αἰῶνα· ἀλήθειαν ἀγάπα καὶ κτῆσαι ταύτην· ἀλήθεια γὰρ ὁ Θεός· ψεῦδος δὲ μὴ γνωρίσης· ψεῦδους γὰρ πατήρ ὁ διάβολος. Ἐν ἐκκλησίαις ἡσυχίαν ἀγε, τῶν τοῦ Θεοῦ λόγων ἀκούων, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐν ἀνέσει τῆν νοῦν σου ποιούμενος· ὅταν ἐκ τῶν συνεχουσῶν ἡρεμῆσης φροντίζων, μὴ ἀργὸς μένε· ἀργία γὰρ νόσον ψυχῆς τίττει καὶ σώματος. Ταῖς θείαις βίβλοις ἐνασχολοῦ· εἰρήνην ἀγάπα· σκάνδαλα ἀποστρέφου. Γυναίκε· μέλος ἰδίᾳ γενοῦ, ἀλλοτριᾶ δὲ μὴδ' ὀφθαλμῶ προσεγγίσης. Τύπον καὶ κενοδοξίαν μὴ κτήσῃ· τοῦ πατρὸς σου τοὺς λόγους ἀσφαλῶς φύλαττε· οὐδεὶς γὰρ ἀφθόνως διδάσκει, ὡς ὁ πατήρ, τέκνον· διδάσκαλος γὰρ, ὡς εἰκός, φθονεῖ μαθητῆ γενομένου ὑπὲρ αὐτόν· πατήρ δὲ μεγάλην ἔχει δόξαν, ὅπότεν ἴδῃ τὸ ἑαυτοῦ τέκνον οὐ μόνον ὑπὲρ αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων πάντων γενομένου. Νοθεσίαν πατρὸς σου ἀκουε, καὶ ἀσέμνοις τρόποις μὴ ἐξακολούθει. Παντὶ δὲ τρόπῳ κατακοσμείσθω σου καὶ ἥθος καὶ λόγος καὶ νόημα.

NOTÆ.

(4) Prov. xxvii, 1.

(5) I Corinth. xv, 33.

IV

ΣΤΙΧΟΙ ΗΡΩΙΚΟΙ ΚΑΙ ΕΛΕΓΕΙΑΚΟΙ

ΕΙΣ ΛΕΟΝΤΑ ΦΙΛΟΣΟΦΟΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

VERSUS HEROICI ET ELEGIACI

IN LEONEM PHILOSOPHUM

CONSTANTINI EJUS DISCIPULI.

(Ex P. Matranga *Anecd. Græcis*, Romæ, 1850, t. II, p. 555.)

A.

Μυρία μὲν δεδάηκας, ὅσα προγενέστεροι ἄνδρες
 Φάντο ποδ' ὄψαγόραι τῆς θύραθεν σοφίης ·
 Ἄλλ' ὁ σὸς ὤλετο θυμὸς, ἐπεὶ πῖες ἀλμυρὸν ὕδωρ,
 Σχέτλιε, δυσσεβίης κύματα νηξάμενος.
 Ὅς ῥα παναιγλήσσαν ἀγακλῆα δόξαν ἔδασας
 Χριστιανῶν μετὰ γε φαίδιμα λουτρά, τάλαν,
 Καὶ μετὰ φρικαλίην γε θυηπολίην, μεγάλην τε,
 Καὶ βίβλων ἱερῶν θαύματ' ἔρισθενέα,
 Ἑλλήνων ὀλίθρῳ μαγακῆτεα βυθὸν ὀρούσας,
 Θηροῖν ἔλωρ ἐγένου θυμοδόροισι, Λέον.
 Τίς σε βαρυστενέχων τοῦ πτώματος οὐκ ἐλαίρει,
 Ἦ σε τίς οὐ δακρῦει τοῖον ἐπιστάμενος;

Οὐκ ἐπὶ πέτρῳ ἔρεισα; εὐὸς πόδας ἀδρανέοντας.
 Ἦ ἐνὶ πᾶς βεθαῖ; ἔμπεδός ἐστι λίαν,
 Ἄλλ' ἐσεδάσθης, μωρὲ, θεῶν ἀπαρῆσιον ὄχλον,
 Ἐξαρνος γεγαῶς φωτοδόλου Τριάδος ·
 Τοῦνεκά σε Χριστὸς γ' ἀπὸ μὲν σθένος ἀσχετον ἔρσε,
 Τιτάνῃ ἦδ' ἔξει σὸν στόμα πλησάμενος,
 Ὅς ἐθέλεισε τρόποις · ἔδει γάρ ἐ ταῦτα ὑποῖσαι,
 Οἶα Θεοῦ μεγάλου πόλλ' ἐπικερτομέων.

B.

Κλύτε, γοναὶ μερόπων, Χριστοῦ περιώνυμον ἔθνος,
 Οἱ πέλετ' ἀγνώτες κείνου ἀποστασίης ·
 Ζεὺς μὲν ἔην θεὸς αὐτῷ, ἔχων ὁμοδέμιον Ἥρην,
 Ζεὺς ἀμέτρως ἱεράων παρθενικῶν λεχέων ·

Ζεὺς ἦδ' ἄλλος ἕμιλος ἀπαίριτος οὐρανόωνων,
 Οἶά τε ὠκείνου φησι Μελιτιάδης.
 Ἄλλ' ἴτε, θεῦτε, ἅπαντες ἀολλέες (1) ἰσθλοὶ ἑταῖροι,
 Τοια προσεῖπωμεν αὐτὸν ὁμοφρονέως ·
 Ἐρῆε, κακῆ κεφαλῆ, ὀνοφερὸν δόμον Ἄϊδος εἰσω,
 Ἐβρ' αὐτῆ σοφίῃ κάμμορε κ' ἀσεβίῃ,
 Ἄμφι Πυριφλεγέθοντι, ὀλοὸν τ' ἀνὰ Τάρταρον εὐρύον,
 Ἦχι Χρυσίππου Σωκράτεάς τε ἴδοις,

A

I.

Multa quidem docuisti, quanta prisci viri dixerunt
 unquam extera sapientia inflati.
 Sed tuus periit animus, cum amaram undam bi-
 bisti, infelix, impietatis fluctibus innatans.
 Qui præclaram et eximiam laudem mittens Christia-
 norum puris e balneis, infortunato,
 Et ex venerando sacrificio magnoque, et sacrorum
 librorum inclytis prodigiis,
 Græcorum vastam mortis abyssum cum noceras,
 feris præda factus es præcordia vorantibus, o Leo.
 Quis de te multum dolens tuum casum non de-
 ret, aut quis te non deploraret talia contem-
 platus?

B

Non in petra fixisti tuos mortales pedes, in qua
 sola omnis qui graditur firmus est maxime;
 Sed adorasti, insane, Deorum innumeram turbam,
 negator factus splendide Triadis.
 Quamobrem te Christus robore immoderato nuda-
 vit, calce acerba os tuum implens,
 Quo voluit modo; oportebat enim te talia sufferre,
 quæ in Deum magnum multa cavillatus eras.

H.

Audite, generationes hominum, Christi eximia
 plebs, qui vivitis ignari ejus apostasiæ;
 Jupiter quidem fuit illi deus, habens conjugem
 Junonem, Jupiter qui immodice adamat virginales
 thores;
 Jupiter et alia turba innumera cœlicolum, sicut de
 illa loquitur Homerus.

C

Sed ite, agite, omnes numerosi et probi sodales,
 talibus hunc alloquamur unanimi voce:
 Abi, malum caput, tenebrosam in inferi domum,
 abi istius sapientiæ et impietatis particeps,
 Circa Phlegethontem exosum, ad Tartarum latum,
 ubi Chrysippos Socratesque videas,

NOTÆ.

(1) A. videtur ἁώλες;

Proclus et Platones, Aristoteles, Epicuros, Eucli- A Πρόκλος τ' ἤδ' Πλάτωνας, Ἀριστοτέλεις, Ἐπι-
desque amicos et Ptolemastronomos, [κούρου,
Εὐκλείδης τε φίλους καὶ Πτολεμαστρονόμους,
Inter hos quoque sapientem, vereque aliorum re- Πάρ δέ γε τοῖσι σοφῶν (2), ἔτεδν βρασιλεύτατον ἑλ-
ginam, Homeri musam, Hesiodos et Aratos. [λων,
Μοῦσαν Ὀμηρείην, Ἡσιόδου τ' Ἀράτου τ'.

III.

Γ.

Non mirum si te ignis æternus circumdederit una cum illustri isto cœtu;	Οὐ νέμεις σὺ πῦρ αἰώνιον ἀμφιπολεύειν
Quibus tantum addictus oracula proferebas, et il- lorum arcanis fraudibus versabaris.	Ἄμμιγα θαυμασίῃ τῆδε χοροσασίῃ, Ὀδὲ ἀπειθείας μέγ' ὑπερβολάδην ἀγαπάζων, Καὶ φρονέων τ' αὐτῶν κρυπταδίαις ἀπάταις·
Hæc vero Constantinus, qui tuo Calliopes lacte bene nutritus est ceclnit perite;	Ταῦτα δὲ Κωνσταγγίνος, ὁ σὴς γάλα Καλλιοπίας Καλὸν ἀμελξάμενος, ἦσιν ἐπισταμένως,
Ego, qui tuæ mentis mysteria scrutatus, tarde vix pravitatem latentem didici (3).	Ἄσ βὰ τεῆς κραδῆς μυστήρια λεπτολογήσας, Ὅψ' ἐ μόγις κακίην κευθομένην ἔδότην.

NOTE.

(2) C. videtur σοφῶν.

(3) Vide Leonis Apologiam, in qua Constantiui calumnias a se dimovet. (Ia fra col. 659.) EDIT.

LEONIS PHILOSOPHI

OPERUM PARS PRIMA.

OPERA THEOLOGICA.

HOMILIÆ ET PANEGYRICI.

ΛΟΓΟΣ Α'.

Εἰς τὴν ἐκ στειρωτικῶν λαγόνων ἀνθήσασαν σω-
τήριον ἀνθρώποις γοητήν, τὴν ἀειπάρθερον τοῦ
Θεοῦ Μητέρα.

ORATIO I.

In humano generi salutarem prolem semper virgi-
nem, ac Dei Genitricem, ex sterilibus lumbis floris
instar nascentem (1).

(COMBER., Auctar. col. 1606.)

Αὕτη ἡ ἡμέρα Κυρίου · ἀγαλλιασώμεθα καὶ ἅ-
εσφραθώμεν ἐν αὐτῇ. Χρὴ γὰρ τοῦ βασιλείου
ξσηματος τῇ Βασιλίδι τὸν ἔπαινον προσιμιάσασθαι ·
οὐ διὰ τοῦτο μόνον διὲ Βασιλεὺς ἡ εὐφημουμένη, ἀλλ'
διὲ καὶ τῆς ἐκείνου προῆλθεν ὀσφύος · δι' ἕτερον δὲ,
διὲ καὶ τῆς προγονικῆς κατηφείας νῦν ἡμῖν τῆς παν-
τελοῦς ἀπαλλαγῆς, ἐπέχουρον διδοται, τῶν εὐδίνων
κόλπων Ἰωακείμ καὶ Ἄννης, ὡσπερ ἐκ τινων προ-
αχθὲν θησαυρῶν · κόλπων ἐκείνων, οἱ πρὶν μὲν τῆς
ἀγονίας παρ' ὀμοφύλοις ἔφερον τὰ ὄνειδη · νῦν δ' εἰς
τὴν οἰκουμένην τῆς εὐγονίας τὴν ὄξαν ἐπλήθυναν ·
ἐξ ὧν τῆς ἐλευθερίας τὸν τόμον ὁ βασιλεὺς διατί-
θησιν · δι' οὗ τῆς πολυχρονίου δουλείας τὴν ἀπολύ-
τρωσιν ἀποκηρύξει.

Νῦν προσιμία τῷ κόσμῳ ἐγνωρίσθη χαρᾶς · ἐφάνη
γὰρ δι' ἧς ἀναιρεθήσεται ἡ ἀρά. Ἦδη τῶν πόνων
καὶ τῶν μόχθων οἷς ἐκτροχόμενοι τῇ ἀκάνθῃ διατα-
λαιπαροῦμεν, προσηνύθη ἀνάπαυσις · παρεγένετο
γὰρ ἐξ ἧς ὁ πάνσοφος γεωργὸς παρέσται ἡμῖν. Νῦν
τοῦ μεγάλου μυστηρίου ἐγγίξει ἡ φανέρωσις, καὶ
τῆς Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους συγκαταβάσεως ἀρχὴν ἡ
οἰκονομία λαμβάνει. Τοῦ γὰρ ἀμήτορος πρὸ αἰώνων,
ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ἀπύτορος Υἱοῦ ἡ ἀναν-
δρος ἐτέθη μήτηρ · καὶ τοῦ τρέφοντος πᾶσαν πνοήν,
ἡ τροφὸς τιθηνεῖται · καὶ ὁ νυμφῶν τοῦ ἀγαπητοῦ
καὶ Μονογενοῦς ἱτοιμάζεται. Ἄρτι διὰ σπλάγχνα
ἐλέους ὁ φιλόανθρωπος τῆς οικείας χειρὸς τὸ πλάσμα
μηκέτι φέρων ὄρεν τυραννοῦμενον, τὴν μήτραν ἣν
ὕπερφυῶς οἰκῆσει, ἐκ στειρας προάγει μήτρας. Ἐδεῖ
γὰρ θαῦμα θαύματος προτελεῖσθαι · τοῦ μείζονος

A *Hæc dies Domini; exsultemus et lætemur in ea*¹.
Operæ enim pretium est, ut a regali cantico, Re-
ginæ laudem inchoemus: non co duntaxat nomine
quod Regina sit ea, quæ laudatur, verum etiam
quod ex ejus lumbis prodierit: ad hæc vero, quod
et probri illius a majoribus inveci, plenæ nunc
liberationis pignus nobis detur, ex Joachim ac
Annæ placidis sinibus, velut e thesauris quibus-
dam, productum: sinibus, inquam, prius quidem
infecunditatis probre apud gentiles suos referenti-
bus, quique nunc in orbem universum fecunditatis
adauxerunt gloriæ; ex quibus rex manumissioni-
s totum condit, ex quo liberationis a diuturna
servitute sanctionem divulgaturus est.

B Nunc mundo innotuerunt gaudii exordia, quippe
cum illa apparuerit, per quam maledictio est au-
ferenda. Laborum jam ac molestiarum, quibus
spina macerati miseri agebanus, præsignata est
requies; siquidem illa advenit, ex qua sapientis-
simus ille agricola nobis adfuturus est. Nunc prope
est ut manifestetur magnum sacramentum, Deique
in homines inclinationis dispensatio initium habet.
Filii enim ante sæcula absque matre, diebusque
novissimis sine patre geniti, viri nescia parens
nata est; ejusque, qui omnem spiritum alit, nutrix
lactatur; ac dilecti et Unigeniti paratur thalamus.
Nunc clemens Deus propter suæ misericordiæ vi-
scera, non ultra ferens sigmentum videre tyrannica
vi oppressum, vulvam, quam supra naturam sit
inhabitaturus, ex sterili vulva producit. Oportebat

¹ Psal. xvii, 24.

NOTÆ.

(1) Nunc primum edo e codice eminentissimi cardinalis Mazarini, ex quo etiam sequens excerpta
fuit, dignæ ambæ Leonis illa in Mariam pictate.

eum ut miraculum miraculo prius perageretur; A majore ac naturæ totam vim superante, quod minus est; quodque licet non naturæ vim totam, at spei tamen rationem superet. Oportebat ut quæ novum sub sole partum editura esset, ipsa quoque non communi ederetur partu, ac qui totus ex carnis ac sanguinis voluntate foret; sed qui potioris aliquid virtutis haberet, quam consuetudine comparatum est.

Tarda itaque proles procedit, sine semine mater ex non genitalibus lumbis, quo parentes sterilitatis undique probris velut indagine cincti, ab his angustiis, a carnali errore animum comprimentes, ad prolificum Patrem subvelerent, ac inde fructus donum deducerent. Idcirco pungebantur sterilitatis aculeis, ut mente tota Deo accederent. Sic enim tristitia comparata sunt, ut nedum Joachim ac Annam justosque similes ad divinam propinquitatem adigant, verum etiam eos qui resiliere quarunt, ubi et illos comprehenderint, Deo propius adducant: ut e contra, dulcia ac diffundentia animum, nedum jam dissitos, sed et eos qui propiores erant ab eodem longius abigunt.

Enimvero Joachim et Anna sterilitatis opprobrio a conservis in terra degentibus appetiti, in cælum ad Dominum ac naturæ Factorem mente ascendunt; fore illum sperantes ægrorum medicum lumborum, qui solus, utpote creator, accurate sciret, cur in iandiu infecunditatis morbo laborassent. Sive enim vulva expers esset virtutis prolificæ, ac velut emortua, inditurum eum sperabant vitalem virtutem, qui anima donasset animal e limo sictum: sive aliud quidpiam obsisteret partui, visum iri ipsum adiutorem, qui secundum, ac vicinum, simileque animal in eum condidisset finem, ut in adiutorium foret, ac velut ager quidam, generationis humanæ spicam produceret². Videbat enim (2) quod erat futurum, cui etiam ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, præsentia sunt.

Cæterum cœlestis ille Pater, sacratissimæ puellæ sacros parentes in hunc modum quibus illi appetebantur opprobriis, ad se iralebat, longo temporis spatio ante exultos lumbos prolificos, jejuniis ac orationibus animum excolentes. Mibi porro dubium est, deceatne vulvam felici adeo honestatam prole sterilitatis nomine accusare, illosque dicere ineptos procreandæ proli, qui omnino adepturi essent ut partus omnes superarent. Quin illud dico, fuisse Annam aptam quæ pareret. Quomodo enim ex qua salus florere habebat, infecundis accensenda foret? Enimvero, bene quidem ac præclare ad fructus editionem comparata erat, at nedum advenerat hora, quam sapientissimus ille temporum desinitor, ante omnia sæcula opportunam germinandæ proli constituerat. Cæterum habeat quisque ut liberit; in-

² Gen. II, 18.

(2) Videbat enim. Tangit communem Græcorum opinionem inductarum nuptiarum occasione peccati, ut alioqui humanum genus non foret propa-

καὶ ὑπερφυσὶς, τὸ ἑλαττον· καὶ εἰ μὴ ὑπερφυσὶς, ἀλλ' οὖν ὑπὲρ ἐλπιδᾶ. Ἔδει τὴν μέλλουσαν τὴν καινὴν ὑπὸ τὸν ἥλιον λύειν ὠδῖνα, καὶ αὐτὴν μὴ κοινῶν ὠδίνων, μηδὲ τὸ σύμπαν σπαρῶς καὶ αἵματος εἶναι θελήματος· ἀλλ' ἔχειν τι κρείττονος ἢ κατὰ συνήθειαν ἐνεργείας.

Προέρχεται τοίνυν ἡ ἀσπορος μήτηρ ἐξ ἀκάρπων λαγόνων ὑψίγονος, ἵνα τοῖς ἀνείδεσι τῆς ἀτεκνίας οἱ γεννήτορες περιστοιχιζόμενοι, τῇ ἐκείθεν στενωχωρίᾳ τῆς σαρκίνης περιπλανήσεως τὸν νοῦν συστειλάντες, πρὸς τὸν καρποδότην ἀναβιδάσωσιν· ἐκείθεν τε τοῦ καρποῦ τὸ ἔωρον καταγάγωσιν. Διὰ τοῦτο ταῖς ἀκίσι τῆς ἀπαιδίας ἐνύπτοντο, ἵνα ἄλη γνώμη Θεῷ πλησιάζωσιν· ὅτι πέφυκε τὰ λυπηρὰ οὐ μόνον τοὺς περὶ Ἰωακείμ καὶ Ἄνναν πρὸς θεῖαν φέρειν ἐγγύτητα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀποτηρᾶν ἐθέλοντας, καὶ τούτους ἐπειρᾶν περιλάβῃ, καὶ τούτους πλησίον ἄγειν Θεοῦ· ὡσπερ τὰ ἡδέα καὶ διαχέοντα ὡς ἐπιπλεῖστον οὐ μόνον διεστῶτας, ἀλλὰ καὶ ἤδη ἐγγὺς ὄντας, πῶς ἐλαύνειν αὐτοῦ.

Ἄλλὰ γὰρ Ἰωακείμ καὶ Ἄννα τῆς ἀτεκνίας ἀνείδε ὑπὸ τῶν κάτω ὁμοδούλων βαλλόμενοι, ἄνω πρὸς τὸν Δεσπότην καὶ Πλάστην τῆς φύσεως ἀναβαίνουσιν· ἐκείνων κατὰ τῶν νοσούντων κόλπων γενέσθαι ἐπίσαντες, ὅς μόνος, οἷα δημιουργὸς, τὸ αἴτιον τῆς ἐπὶ τσοῦτου καιροῦ ἀκαρίας αὐτῶν σὺν ἀκριθεῖς ἠπίστατο. Εἶτε γὰρ ἀμοιρὸς ἐνεργείας τεκνώσεως, καὶ οἷον ἀψυχὸς ἡ μήτρα, αὐτὸν ἠλιπίζον ἐνθήσειν ζωτικὴν δύναμιν, τὸν ἐκ πηλοῦ ψυχῶσαντα ζῶον· εἴτε τι ἄλλο τὰς ὠδῖνας ἐπέχει, ἐκείνων ὀρθῆσαι βοηθὸν, τὸν ἐπὶ τοῦτο τὸ δευτέρον καὶ παρακλήσιον ζῶον ὑποστησάμενον, ἐφ' ᾧ εἶναι μὲν βοηθὸν, φύσει δ' ὡσπερ τινὰ χώραν καὶ τῆς ἀνθρωπίνης τὸν στάχυν γενέσεως. Ἐώρα γὰρ τὸ ἐσόμενον, ᾧ καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα παρέστηκεν.

Ἄλλὰ τοὺς μὲν τῆς ἱερωτάτης παιδὸς ἱεροῦς γενέας, οὕτως ἐφ' οἷς τὴν στειρωσὶν ἀνείδιζοντο, πρὸς ἑαυτὸν ὁ οὐράνιος μεθεῖλες Πατήρ, ἐπὶ κλειστόν χρόνον πρὸ τῆς γειργίας τῶν τεκνοποιῶν κόλπων νηστείας καὶ δεήσεσι τὴν ψυχὴν γεωργοῦντας. Ἐμοὶ δ' ἄπικρον παρίσταται στειρώσεως οὕτως εὐτεχνῶν αἰτιᾶσθαι μήτραν, καὶ φάσκεν ἐκείνους οὐκ εἶναι ἐπιτηδεῖως πρὸς γονὰς, οἱ πάντων ἐμελλον κρατεῖν τὸ γεννῶν. Ἄλλ' ἐκείνῳ φημι, ὅτιπερ ἐπιτήδειος ἦ Ἄννα πρὸς τόκον. Πῶς γὰρ ἦς ἐμελλεν ἡ συτηραῖα ἀνθεῖν, ἀκάρποις συνηριθμεῖτο; Ἄλλ' εἶχε μὲν εὐ καὶ καλῶς εἰς καρπογονίαν, οὕτω δ' ἄρα ἡ ἔωρα παρίστατο, ἣν ὁ πάνσοφος ὀρθότης πρὸ πάντων αἰώνων εἰς τὸ τὴν βλάστην ἐνέγκαι διέταξεν. Πλὴν ὡς βούλεται τις ἐχέτω· τῶς δ' ἀμείνοσιν ἐλπῖσιν ἀνέγοντες, ἱστώσιν ἐκείνην τὴν οὐρανομήκη κλίμακα, νηστείας

NOTÆ.

gandum crasso illo ac velut brutali modo, quo modo progugatur.

καὶ προσευχῆς καὶ συντριμμοῦ καρδίας παποημένην, καὶ πρὸς τὸν Πατέρα τῶν οἰκτιρμῶν ἀνάσιν· καὶ τοῦτω μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς, καὶ πρὶν βοῆσαι εἰδοῖσι, τῶν τε ὀνειδισμῶν τὰς βολὰς, καὶ τὸ ἄλγος καὶ τὴν ὀδύνην αὐτῶν ἐμφανίζουσι· καὶ λύειν μὲν τὴν ἐξ ἀνθρώπων χαλεπὴν νέμεσιν, λύειν δὲ καὶ τὴν, εἰ μηδαίς ἄλλος ἐπέπληρτεν, ἐπιφουμένην ὄχοθεν στενοχωρίαν ἤτοῦντο.

vero ipsum, tametsi nemo alius increparet, ab ipsis in et nascentem angorem ac mœstítiam solvere flagitant.

Ἄκουε δ' ὁ τῶν θαυμασίων Θεὸς τῆς τῶν θεράπωντων δεήσεως, καὶ νεύει, καὶ δίδωσιν, ἀντὶ τῆς προσενέξεως τῶν ὀδυρμῶν καὶ ἐν εὐχῇ προσεδρίας, δῶρον ἐλπίζουσ κρεττον· δῶρον, ὅλον οὐδαίς ἐξ αἰῶνος ὤφθη λαθῶν. Δίδωσι γὰρ καρπὸν, ὃς οὐ μόνον τὴν φέρουσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχαίαν τοῦ γένους ἀπαλλάττει προμήτορα τῶν ὀνειδισμῶν. Καὶ φέρει χερσὶν ἡ Ἄννα παιδίον, ὃ τὸν δωρησάμενον τὸν ταύτης τόκον τῆς γεννησαμένης, οἷα δὴ τόκον οἰκεῖον ἐν χερσὶ βαστάσει. Παιδίον, ὃ τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν παιδοποιήσῃ. Φέρει βλαστὸν ἢ ἀκαρπὸς δόξασα τέως μήτρα τῆς Ἄνης, ἧς τοῦ ἀνθους ἡ εὐωδία μυρίσει τὰ πέτατα. Προέρχεται πυλῶν κακλεισμένων ἀτεκνία, ἢ ἐσφορχισμένη πύλη τῇ παρθενίᾳ, καὶ μόνω τῷ βασιλεὶ πρὸς δίοδον τηρούμενῃ· ἧς προσελθὼν ἀβρῆτως καὶ ὑπερφῶς, πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφει τοὺς κακῶς ἀπονέουσιντας.

Πάλαι μὲν, Ἰωακείμ, ἐσχυθρῶπαζες· οὐ μόνον ὄχοθεν τοῦτο ὑπομένων, οἷς τε τὴν Ἄνναν ἐώρας, γονῆς ἀποροῦσαν, καὶ διὰ τοῦτο στεγνὴν ἕμμα καὶ κατηφῆς φέρουσαν· οἷς τε οὐδ' αὐτὸς εἶχες ἐν χερσὶ φέρειν τῶν πόνων γεώργιον. Τί δ' ἂν οὕτω γλυκὺ θέαμα τοῖς κοινωθήσασσι γάμων, ὡς ἡ ἐκ σπλάγχμων φυῆ γένοιτο; Ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐξωθεν ἐπιπλήξῃσι πλέον τῆς κατηφείας ἢ οὐμίχλη συνειχεν· δι' ὧν τὸ ἀσπερμον καὶ ἀτεκνον οἱ συμφυλάται ὀνειδίζον· ἀλλ' ὄρξας ἀρτι φαιδρῶς, φαιδρᾶν τῶν σῶν σπερμάτων τὴν γεωργίαν, δι' ἧς ἡ κατηφεία πάντων ἠλάσθαι τῶν ὀφθαλμῶν. Ὅρξας ἀρτι τὴν Ἄνναν σεμνήν, σεμνῶς ἐπὶ τῷ καρπῷ τῆς κοιλίας καλλωπιζομένην. Ἡσχύνου πάλαι ἀνάστομα τῶν ὁμογενῶν θρυλλουμένης τῆς ἀτεκνίας· ἀλλὰ νῦν ἀπάσσης γλώσσαις τερπνὸν ὑπάρχεις ἀκουσμα καὶ διήγημα, περιλαουμένης τῆς ἀτεκνίας. Καὶ πάλαι μὲν, ὡς εἶχες, καὶ αὐτὴν ὑπεστέλλου τὴν ἐξ οἰκίας πρόδοον, καὶ μόνον ὀφθῆναι διευλαβοῦμενος· νῦν δὲ σύμπας ὁ τῶν ἁγίων χορὸς, καὶ τῶν ἀγγέλων οἱ δῆμοι, ὡς πατρὶ Μητρὸς Θεοῦ συνευφρανόμενοι σοι περιχορευοῦσιν. Ἐγένου τέκνου πατῆρ, ἢ τὸ χρέος ἀποδώσει τῷ προπάτορι, ὅπερ ἐκ πλεύρης εἰς διάπλασιν ἐχρησε τῇ προμήτορι. Πληρώσει τοῦτο ἀνευ σπορᾶς τῶν αὐτῆς αἱμάτων σάρκα θαιεῖζουσα τῷ νέφ' Ἀδὰμ, καὶ τοῦ παλαιοῦ πλαστοουργῷ. Ἐβράθυνας κληθῆναι πατῆρ· ἀλλ' ἔχεις ἐν πατράσι τὰ πρεσβεῖα· ἀλλ' ἔτεκες μητέρα τοῦ πάντων Πατρός. Τίχτει καὶ Ἀβραὰμ

A terim illi meliori spei animum adhibentes, scalam illam in cœlum usque protensam erigunt, jejunio et oratione, ac contrito constantem corde, eaque ad misericordiarum Patrem ascendunt : atque ei clamore valido, qui ante etiam clamorem noscet, opprobria quibus appeterentur, ipsorumque animi angustiam atque dolorem, declant : ac tum quidem hominum gravem illam indignationem, tum

Exaudit vero mirabilium Deus orationem servorum suorum, annuitque ac tribuit, pro oblatiis gemitibus, ac ea, quam in oratione exhibuissent assiduitate, munus spem omnem vincens : munus quæ nemo a sæculo visus est accepisse. Dat namque fructum, qui nedum ipsam quæ profert, verum etiam veterem illam generis primam parentem, ab opprobrio liberet : portatque manibus puellam Anna, quæ ipsam, qui parentibus donavit ut eam parentem, in manibus ipsa, utpote propriam prolem, portatura esset. Puellam, inquam, ipsam, qui est super omnia, Deum genituram. Germen profert hactenus sterilis existimata Annæ vulva, cujus floris suave fragrans odor orbis terræ fines perfaturus est. Procedit clausis sterilitate portis obsignata illa virginitate porta, solique regi servata, ut per eam transeat ; ex qua ineffabili planeque mirabili ratione procedens, eos qui male aberraverant ac declinaverant, ad se convertet.

Olim quidem mœsto, Joachim, vultu eras : non id tantum a te ipso perpetiens, ac tum quia Annam prole destitutam, idemque tetrico ac depresso tristitia vultu videres ; tum quia nec ipse spes laborum fructus in manibus ferre. Quid namque connubiali societate junctis ad spectaculum dulcius, quam ut enatum ex se videant germen ? verum etiam ab extraneis increpantibus gravior mœstitiæ animi caligo occupabat, quod gentiles tui tanquam sterilem ac orbem prole probri appeterent : nunc enim vero lætis gaudiis, lætum tui seminis aspectus fructum, quo tristitia mœrorque ab omnium depulsus est oculis. Vides modo venerabilem Annam, sui fructu uteri præclare honestatam. Pudebat olim sterilitatis gentilium tuorum communi ore jaclatæ ; at nunc omnium ore dulcis existis auditio ac narratio, ipsa sterilitate ubique celebrata. Ac olim quidem, ut veri quis specie existimet, eifam domo procedere videris, metuens vel etiam videri ; nunc autem universus sanctorum chorus, ac angelorum populi, tanquam Dei Matris parenti congratulantes, lætis circumcingunt choreis. Factus es filius pater, quæ primo parenti debitum redditura est ; quod nimirum primæ commodavit parenti, ut illa ex ejus latere formaretur. Porro rem præstabit nullo semine ex suis sanguinibus novo Adæ feneratoris carnem, ac quo antiquus ille conditus est. Tarde pater appellatus es ; at primas honoris partes

• Rom. ix. 5. • Ezech. xliii, 1.

habes inter patres : at universorum Patris genuisti matrem. Abraham quoque provecta jam ætate, contra spem hæredem gignit promissionum, ex quo velut stellæ, ac sicut arena maris augetur populus, magnaque parte terræ imperium protrahit; verum, quid hoc ad tuum partum? Eam enim peperisti, ex qua non solum populi immortalitatis partu augentur, aut terram possidendam accipiunt; sed qua cæli adeunt hæreditatem, effecti filii Altissimi.

Agedum vero, tu mihi Annam voca, priorumque, lamenta canticorum, quæ illa Deo solitaria canebat, velut lyram quamdam harmonia concinnam in fausti ominis laudationem convertentes, personanti mihi vestrum inclytum partum, auxilio adeste. Vestrum namque est, ut et condigni sermonis copiam faciatis, e quibus editum est sanctissimum germe. Agedum uteri fructum ostende, quæ abjeceris ignominiam veterem, quibus nunc in gloria gestis. Uteri infecunda tellus in fertilem agrum transiit. Tristitia tibi in gaudium cessit, quali a sæculo nullus exsultavit. Ex his probris indissolubilis gloriæ corona plexa fuit. Tardum fuit genitale germen, at naturæ totius germen gloria obscuravit. Defuit arvo flos, at universum orbem messe implevit. Lugebas orbitatis ergo laccessita opprobriis; at quæ unquam sic proba amplaque prole delectata fuit? Puellam nutris, cujus opera universus mundus lætitiæ divitias habebit. Matres universas supergressa es.

Parit quoque alia quædam Anna, cum et ipsa orationis munus filium accepisset; verum servum, verum ministrum, quanquam is prophetica unctione excelluit; tu vero cæli ac terræ Reginam paris: eam, inquam, quam canticis celebrat omnis natura particeps rationis: sola paris Dei Matrem; sola Dei avia existis. O beatum partum! O lumbos, quorum habitaculum elegit Deus, cum in nobis habitare voluisset! O conceptionem, partumque, ac infantem, quibus exitiosus peccati partus elanguit, salutisque multa proles innotuit. O infantem, per quam natura, quæ malitiæ ac villositatis turpitudine consenuerat, novum induta decorem præclare exornatur! O infantem, per quam vitæ pauperis pannos exuentes, primam illam stolam induimus divinæ dignitatis, per quam Deus nobis reconciliatus, in incomparabilem paterni amoris necessitudinem dissolvit inimicitias, quas ei facti hostes, constitueramus. Te namque Deus ac Pater Unigenito Sponsam elegit, proque futurarum arrhabone nuptiarum, ut cognato humano generi reconcilietur, concedit; neque solum inimicitias perimit, aut debiti tribuit remissionem: vel etiam, quod adversum nos ipsi scripsimus chirographum, dirumpit; verum etiam Unigeniti coheredes facit; eumque ipsum bello nobis suppetias mittit, ut pro nobis pariter labores desudet, ac hostem ulciscatur.

Enimvero, pœnam nunc lue, o malitiæ sapiens artifex, dolo plenarum earum molitionum, quibus su-

* Gen. xviii, 11 seqq. * I Reg. i, 20.

Αὐτὴ τῆς ἡλικίας παρ' ἐλπίδα τὸν κληρονόμον τῶν ἐπαγγελιῶν· ἐξ οὗ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης πληθύνεται λαὸς, καὶ γῆς πολλοστοῦ κυριεύει μέρους· ἀλλὰ τί τοῦτο πρὸς τόκον τὸν σόν; Ἔτεκες γάρ, ἐξ ἧς οὐ μόνον λαοὶ ὠδίσιν ἀφθαρσίας πληθύνονται, οὐδὲ γῆς ἀπάσης κατάσχεσιν, ἀλλ' οὐρανοῦ κληρονομίαν λαμβάνουσιν, υἱοὶ Ὑψίστου γινόμενοι.

Ἄγε δὴ μοι κάλει τὴν Ἄνναν, καὶ τῶν πάλαι θρήνων τὰ ἄσματα, ἀ κατὰ μόνας ἐπῆδεν Θεῷ, ὥσπερ τινὰ λύραν εὐάρμοστον ἀνακινούσαν εἰς εὐφημίαν μεταβαλόντες, περιηχούντι μοι τὴν ἀοιδίμον ὕμῶν λογιάν, συναφάπτεσθε. Ὑμέτερον γάρ ἐστιν εὐπορεῖν παρασκευάσαι καὶ λόγον ἀξιον, ὧν ἐμαιεῦθη τὸ πανάγιον γέννημα. Φέρε τῆς κοιλίας τὸν καρπὸν ἐπιδείκνυς, οἷς νῦν ἐπ' εὐδοξίᾳ κομᾶς, τὴν παλαιὰν ἀδοξίαν ἀποθεμένη. Μετέβαλεν εἰς εὐφορίαν τῆς νηδύος ἡ ἀφορος χώρα. Ἐστράφη σοι εἰς χαρὰ ἡ λύπη, οἷαν οὐδεὶς ἐξ αἰῶνος ἠγαλλιάσατο. Ἐπλάκη τῶν ὀνειδισμῶν ἐκείνων ἀδιάλυτος εὐφημία. Ὀψιγονος ἡ γονή, ἀλλ' ὑπερῆρεν πάσας φύσεως τὰς γονάς. Ὑστέρησεν εἰς ἀνθησιν ἡ ἄρουρα, ἀλλ' ἐπλήρωσε τῆς ἄλω τὴν οἰκουμένην. Ὀδύρους ἀπαις ὀνειδίζομένη· καὶ τίς οὕτω ἤσθη εὐπαις γεγεννημένη; Τρέφεις παιδίον, δι' ἧς ὁ κόσμος πλουτήσει τὴν εὐφροσύνην. Παρῆλθες πάσας μητέρας.

Τίττει καὶ ἄλλη τις Ἄννα, δῶρον εὐχῆς λαβοῦσα τὸν τόκον καὶ αὕτη, ἀλλὰ δούλον, ἀλλὰ λειτουργόν· εἰ καὶ προφητικῶς διέπερεπεν χρίσματι· σὺ δὲ τίττεις τὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς Βασιλίδα· τὴν παρὰ πάσης λογικῆς φύσεως ὑμνουμένην· μόνῃ τίττεις Θεοῦ Μητέρα· μόνῃ χρηματίζεις προμήτωρ Θεοῦ. Ὡ μακαρίων ὠδίων! Ὡ λαγόνων, ὧν κατοικητήριον ἐν ἡμῖν σκηνώσαι βουληθεὶς ὁ Θεὸς ἐξελέξατο! Ὡ σύλληψις καὶ τόκος καὶ βρέφος, δι' ὧν ὁ τῆς ἀμαρτίας ὀλέθριος ὠδὶς ἀπήμβλω, καὶ τῆς σωτηρίας ἡ πολυγονία ἐγνωρίσθη! Ὡ βρέφος, δι' ἧς ἡ καταγρηράσατα τῷ ἄσχει τῆς κακίας φύσις, καινὸν ἀλλαξαμένη κάλλος ἐξωραίσασατο. Ὡ βρέφος δι' ἧς τῆς πενιχρᾶς ζωῆς τὰ βράκκη ἀποδυσάμενοι, τὴν πρώτην στολήν ἐκείνην τοῦ θεοῦ ἀξιώματος ἐνεδυσάμεθα· δι' ἧς ἡμῖν κατηλλάγη Θεὸς, εἰς ἀνείκαστον διαλυθείσης στοργῆν, τῆς ἦν ἡμεῖς ἐκπολεμωθέντες αὐτῷ ἐχθραν συνεστησάμεθα. Ἐξελέξατο γάρ σε εἰς Νύμφην τῷ Μονογενεῖ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, καὶ δίδωσιν ἀντὶ μνήστρον τὴν πρὸς τὸ συγγενὲς καταλλαγὴν· καὶ οὐκ ἀναίρει μόνον τὴν ἐχθραν, οὐδὲ τὴν ἀφρεῖν δίδωσι τοῦ ὀφλήματος, οὐδ' ἦν καθ' αὐτῶν χειρογραφῆσαμεν διασχίζει γραφὴν· ἀλλὰ καὶ συγκληρονόμους τοῦ ἀγαπητοῦ ποιεῖται· καὶ τοῦτον εἰς τὸν καθ' ἡμῶν ἀποστέλλει πόλεμον, συνδιενεγκεῖν ἀνθ' ἡμῶν τοὺς πόρους, καὶ τὸν δυσμενῆ τιμωρήσασθαι.

Ἄλλὰ καθίστασο νῦν, σοφιστὰ τῆς κακίας, εἰς ποιήν τῶν δολερῶν ἐκείνων σκεμμάτων, οἷς τῇ ψιδύρῃ.

γλώσση τοὺς ἑμοὺς ἐξειργάσω προπάτορας ἢ μάλλον ἄ
 θά, δι' ὧν καθ' ὅλης τῆς φύσεως ἐτεχνάσω τὸν βλε-
 θρον. Οὐ γὰρ ἔτι ἀλύτως ἔχων ἀπίους, οὐδὲ ἐπὶ τῆ
 χλευῆ στυγνόμενος. Ἦδη γάρ, ἤδη σοι ἐπὶ τὴν κα-
 κομήχανον κεφαλὴν, τὸ καθ' ἡμῶν ἐνοσκήπτει κα-
 κοῦργον. Ἐγενήθη τῆ Εὐα παιδίον, δι' οὗ ἐκαίνης
 ἀνακαλεῖται μὲν ἡ ἕτα, καὶ τὸ σκυθρωπὸν εἰς φαι-
 δρότητα μεταχωρεῖ· σὲ δ' ἀπαράκλητος ἦτα περι-
 στοιχιεῖ, καὶ βαθεῖα στυγνότης. Ἐγεωργήθη παρά-
 δεισος, ἐξ ἧς ἀναβλαστῆσαι φυτὸν ἀθάνατον, τὰς
 κῆρας τοῦ φυτοῦ διαλύει, οὗ τὴν γεῦσιν προξένη-
 σαι ἢ καὶ τὸν ἐξ ἀπάτης παραδοθέντα θανάτῳ, πρὸς
 ἀθανασίαν ἀναπτύμενον. Κλοπῆ καὶ ψεύδει τὴν μη-
 τέρα κακοῦ περιέβαλες· ἐκδέχου μικρὸν ὄσον οὐπω
 τῆς σῆς κακομηχανίας τὰ ἐπίχειρα, ἃ σοι παραγε-
 νῆσεται τοῦ τέκνου πρὸς τὸν πανάμωμον τόκον ἤκον-
 τος. Ἄρτι θεοῦμενον βῆν τῷ βντι, ὃν πάλαι πλάσῃ
 θεώσεως ὑποσχίσει, θείας συνουσίας κατέστησας
 ὑπερόρον· καὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἐντακέντα σοι φθόνον,
 τοῦ καθ' οὗ τοῦτον ὄδιναι, τῆς σῆς ἐπιβαίνοντος
 κεφαλῆς, ἕξεις ἐπιπλέον σε διεσθόντα.

Ἐπέθου θέωσιν τῷ γυναιῷ, καὶ τῆς ἀλύτου ζωῆς
 ἀνασπάσας, λύτης ἀνάμειστον ζῶην προξενεῖς· οὐ
 μόνον οἷς ἄλλαι μυρία κῆρας τὸν βίον περιστοιχι-
 ζουσιν· ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν ἐχρῆν ὑπόθεσιν εὐφροσύνης
 εἶναι ἀνθρώπου πρὸς φῶς ἐξιδύων τῶν σκοτεινῶν
 τῶν ἐχθρῶν χωρίων, καὶ ταῦτα ἀπὸ λύτης αἰτίου τε-
 κτηνάμενος. Ἐν γὰρ λύταις τίθει τῆ βαρεῖς καθ'
 ἡμῶν ἀποφάσει προσέκειτο. Ἄλλὰ νῦν τόκος ἐμαι-
 εῦθη τῆς λυπηρᾶς κρατῶν ἀποφάσεως, καὶ τὴν χαρ-
 μονίην τοῖς πέραςι μνύμενος. Διέσφηλας τὸν γενάρ-
 χην σκαλίσας γυναίῳ, καὶ τὸν φθοροποιὸν τῆς σῆς
 συμβουλῆς λόγον ἐπὶ κακῷ τῷ σφῶν ἐπεισας δέξα-
 σθαι· ἐτέχθη παιδίον ἡμῖν τῆς αὐτῆς μὲν τῆ Εὐα
 πλάσεως, τοῦ σφάλματος δ' αὐτῆς ἢ ἀνθρώποις, καὶ
 τῆς σῆς ἢ ἀφορμῆς πτερνίσεως, οἷς τὸν ζωοποιὸν τοῦ
 Θεοῦ λόγον ἀρρήτως καὶ ὑπὲρ νοῦν ὑποδέχεται.
 ac causa ut ipse supplanteris, qua vivificum Dei
 susceptura est.

Ἄκουε, γηραιὸ προπάτορ, καὶ πρὸς ἀμείνονας
 ἐλπίδας μετάθου· οὐ γὰρ ἔτι ἀβοήθητος ἐν ὀλιγῶσι
 καὶ στενοχωρίᾳ διαγενήσῃ· ἐπέστη γὰρ δι' ἧς ὁ κρα-
 ταὶς ἐν ἰσχύει βοηθὸν ἐξαπλώσει χεῖρα, καὶ τῆς τα-
 λαίπωρας ἐξαγάγοι. Οὐκέτι ἡ διὰ βρώσεως ἐπινα-
 μομένη φθορὰ τὸ κατ' εἰκόνα τοῦ πλάστου πλάσμα
 λωθήσεται· ὁ γὰρ Δημιουργὸς οἰκείους σπλάγγους
 ἑαυτὸν παρακαλέσας, τὸ ἅγιον αὐτοῦ ὑπεστήσατο
 σκῆνωμα· καὶ μετὰ τῶν κατοικούντων ἐν φθορᾷ
 γνώμην τίθειται συναναστραφῆναι, ἵνα διαμείψῃ πρὸς
 ἀφθαρσίαν. Ἀλαλάζωμεν τῷ Θεῷ, ὅτι τῆς πολυχρο-
 νίου τυραννίδος ἢ βαρύτης ἀρχῆν λαμβάνει τοῦ ἐλα-
 φρύνεσθαι· μάλλον δ' ὁ ἀποστάτης εἰς φυγὴν τὴν
 δίωξιν ἐναλλάξας, ἀναχωρεῖ τύραννος, ὀφθέντος τοῦ
 βασιλικῷ σκῆπτρου. Οὐκέτι χώραν ἐφόδου καθ' ἡμῶν

A surrone lingua meos progenitores male habuisti :
 imo quibus adversus naturam universam interi-
 tum machinatus es. Nec enim adhuc a tristitia liber
 abibis, neque ut subsannando glorieris. Jam enim,
 jam tibi in maleficum caput, quod adversum nos
 excogitasti maleficium vertitur. Nata est Evæ puella,
 per quam ejus quidem instauratur ruina, moestitia-
 que in lætitiā transit : te vero inconsolabilis cir-
 cumstabit casus, ac profundus mœror. Cultus est
 paradus, ex quo immortalis germinabit arbor :
 quaque arboris disperant mortēs, cujus gustandæ
 auctor fuisti ; qua, inquam, is, qui errore deceptus
 morti traditus fuerat, ad immortalitatem reparatur.
 Furtivo mendacique susurro matrem malis impli-
 casti ; modicum aliquantulum maligni tui consilii
 mercedem exspecta, quam consequeris, cum Filius
 immaculatissimo partu in lucem exhibit. Videbis
 modo revera deitate donatum eum quem olim im-
 postura deitatis promissione deludens, a divina ex-
 torrem consuetudine effecisti : eumque livorem,
 quo a principio contabuisti, ipso, adversus quem
 parturisti, tuum calcante caput, ampliori te æstu
 comedentem habebis.

Deitate mulierculæ suggestisti *, atque a vita a
 tristitia libera abstrahens, vitam importasti tristi-
 tiis plenam ; nedum qua innumera alia mala huma-
 nam circumstant vitam, verum etiam quod illud
 ipsum quod in lætitiæ argumentum cedere oportebat,
 exequis homine in lucis auras a tenebricosis
 viscerum sinibus, tristitiæ effeceris causam. Gravi
 namque illi adversus nos sententiæ partus in tri-
 stitiis adjunctus erat *. Nunc enimvero partus editur
 ac suscipitur proles, tristitiarum sententiam vin-
 cens, gaudii que pignora orbis terrarum snibus
 præbens. Fefellisti generis parentem, ac per femi-
 nam supplantasti, tuique consilii exitiosum sermo-
 nem in suam ipsorum perniciem suscipere persua-
 asti : at nobis nata est puella ex eodem quidem
 atque Evæ sigmento ; quæ tamen Evæ emendatio sit
 Sermonem ineffabili ac majori cogitatu ratione
 susceptura est.

Audi, senex progenitor, inque spem meliorem
 transferaris : nec enim jam auxilio destitutus in
 afflictione ac angustia ages : quippe venit per quam
 fortis ille in virtute auxiliatricem explicans manum,
 a miseria educat ac liberet. Non ultra per escam
 depascens corruptio, quod ad fictoris imaginem
 sigmentum conditum est, lædet. Conditor enim suis
 ipse visceribus provocatus, consilium inquit, decernit-
 que cum corruptione versari, quo in incorruptionem
 commutet. Jubilemus Deo, quod diuturnæ tyrannidis
 grave onus leve fieri incipiat. Imo apostata tyran-
 nus, pro eo ut persequatur, fugam iniens recedit,
 ubi regale conspexit sceptrum. Non amplius adver-
 sum nos invadendi locum inveniet ; erigitur enim
 nobis cornu potentie de domo David ; cornu, in-

* Gen. III 5. * ibid. 16. * Luc. I, 69.

quam, in quo eorum cornu, qui hactenus in malitia A
dominati sunt, conterendum est.

Enimvero, mihi David opportunus venis : cane vero puellæ ex tuis lumbis genitæ : cane dulcisona tuæ sapientiæ cantica, sanctificationis arcam ¹⁰ suaviter modulans; gloriosam illam in firmis apræis¹¹; montem in quo beneplacitum est inhabitare in eo ¹²; portanti manu universos fines terræ. Age autem, nunc quoque salta coram divina arca, saltus utique ab omni liberos reprehensione. Brevi quidem post, ingredientem in Sancta, pompa deduces, jucundam illam juvenularum congregans choream; hactenus autem, tuo ipsius saltu, honora visam illam. Nemo enim est, qui hoc nomine reprehendere præsumat: nemo instar bliæ Saulis sinistra voluntate immittet B linguam ¹³: quin universos res delectabit, tum quod mysticam Dei arcam honorari videant, tum quod tibi, ob ejus tecum necessitudinem, pari exultatione congaudeant. En tibi et finis eorum advenit, quæ jurejurando promissa sunt: qui namque de fructu ventris in sæculum super regni solium sessurus est, e virginali jam solio assurgit ¹⁴.

At tu, Virgo ac Mater, quæ hæc plurimum distantia, upita in te ostendisti ¹⁵; tu, inquam, contra quidem spem nata, quæque altiori supra rationem partu prolem edideris, ne Filium ac Deum placare desieris, pro hæreditate quam ei Pater dedit; cui etiam nos pastores præfecit, ut ab omnibus rapacium bestiarum insidiis illæsos custodiat, tum quotquot obscurum, tum quotquot apertum, ac quod oculis ipsis videatur, periculum afferunt: nutriatque ac educet, nunc quidem in pietatis vivificis mansionibus: ubi autem hinc migrare oportuerit, accumbere faciat in salutis atrii atque stabulis, ubi nullus timor, nulla est turbatio, nulla insidiarum sollicitudo: sed omnis remissio, tranquillitasque, atque exultatio; eo quod ipsius simul populus, solique ei gloriam ac adorationem tribuamus, nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO II.

In sanctam prolem Dei Matrem semper virginem ex sterilibus lumbis in Sancta adductam atque oblatam.

(COMBESIS. I. c. p. 1619.)

Quænam ista quæ exoritur velut lilium ¹⁶ inter medias humanæ confusionis in vitiositate spinas? Quæ novæ istæ ac insolitæ primitiæ? Non enim consuetæ, sed quæ præclaræ admodum, summeque novæ videantur, atque in novum maxime finem templo consecrentur. Quænam ista in Regis palatium cum gloria intrans? Quænam vera juvenularum choreæ, quarum honeste admodum circumstrepente choro, tanquam decoro amictu sponsa, læta

εὐρήσει: ἐγείρεται γὰρ ἡμῖν ἐξ οἴκου Δαβὶδ κέρασ δυνάμεως· κέρασ ἐν ᾧ συντριβήσεται τῶν μέχρι νῦν ἐπὶ κακίᾳ δυναστευσάντων τὸ κέρασ.

Ἄλλὰ μοι Δαβὶδ εἰς καιρὸν ἤκεισ· καὶ ἔδε τῇ ἐξ ὄσφους ἀποκηθείη θυγατρὶ· ἔδε τῆσ σῆσ σοφίασ τὰ ἡδύφθογγα ἄσματα, τὴν κίθωτόν ἀναμέλειον τοῦ ἀγιάσματος· τὴν ἐδοξασμένην τοῖσ χροσσοῖσ κροσσωτοῖσ· εἰ δὲ ἕρος δ εὐδόκησασ κατοικεῖν ἐν αὐτῷ, ὃ φέρων τῇ χειρὶ τὰ τῆσ γῆσ πέρατα. Ἄγε δὴ καὶ νῦν σείρτησον ἐμπροσθεν τῆσ θείασ κίθωτοῦ, σείρτημα μῶμων ἐλεύθερον. Μικρὸν μὲν ὄν ὑστερον εἰς τὰ Ἄγασ εἰσιούσασ προπομπεύσεισ, τὴν τεραπὴν ἐκείνην τῶν νεανίδων συνιστῶν χορείαν· τίωσ δὲ νῦν τῷ καθ' αὐτὸν ἄματι, τίμησον ὀφθείσαν αὐτὴν. Οὐ γὰρ ἔστιν ὃ ἐπὶ τοῦτο θρασυθείη μαμῆσασθαι· οὐδεὶσ κατὰ τὸ Σαοὺλ θυγάτριον γλώσσαν ἐπαφήσει γλώμη οὐκ ὀρθῇ κινουμένην· ἄλλ' ἠσθήσονται· τοῦτο μὲν τὴν μουσικὴν τοῦ Θεοῦ κίθωτόν τιμωμένην ὀρῶντεσ· τοῦτο δὲ καὶ σοὶ διὰ τὴν πρὸσ αὐτὴν οἰκειότητα συναγαλλόμενοι. Ἴδε σοὶ καὶ τὸ πέρασ τῶν ὀμωμοσμένων παράστηκεν· ἐκ καρποῦ γὰρ τῆσ κοιλίασ ὃ μέλλων εἰς τὸν αἰῶνα καθίσειν ἐπὶ τὸν θρόνον τῆσ βασιλείασ, ἤδη τοῦ παρθενικοῦ θρόνου ἀνίσταται.

Ἄλλ', ὦ Παρθένε καὶ Μήτηρ, ἡ τὰ πολὺ διστώτα ταῦτα, ἠγωμένα ἐπὶ σοὶ δείξασασ· ἡ παρ' ἐλπίδασ μὲν τεχθείασ, ὑπὲρ λόγον δὲ τεκοῦσα, τὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν ἰλειουμένη μὴ διαλίπης, ὑπὲρ ἧσ ἔδωκεν ὁ Πατήρ αὐτῷ κληρονομίασ· ἧσ καὶ ἡμῖν τὴν ποιμαντικὴν ἐπιστάσιαν ἐπέτραπεν· φυλάττεσθαι μὲν κρείττουσ ἐπιβουλήσ τῶν ἀρπάγων θηρίων, ὅσοι τε ἀφανῆ, καὶ ὅσοι ὀρώμενον φέρουσι κίνδυνον· ἀγειν δὲ καὶ ἐκτρέφειν νῦν μὲν ἐπὶ τὰσ ζωηφόρουσ τῆσ εὐσεβείασ μονάσ· ἐπειδὴν δ' ἐκείθεν μεταφοιτῆσαι δέοι, εἰς τὰσ σωτηρίουσ ἐπαύλεισ διαναπαύσαι· οὐ φόβοσ οὐδεὶσ, οὐδὲ τάραχοσ, οὐδ' ἐπιβουλήσ μέριμνα· πᾶσα δ' ἀνεῖσ καὶ ἀταραξία καὶ ἀγαλλασισ· ὅτι αὐτοῦ ἔσμεν λαὸσ, καὶ αὐτῷ μόνῳ τὴν δόξαν καὶ τὴν προσκύνῆσιν φέρομεν· νῦν καὶ εἰς τοῦσ αἰῶνασ τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

D

ΑΓΟΟΣ Β'.

Εἰς τὴν ἐκ στείρωτικῶν λαγόνων προσαγομένην ¹⁷ εἰς τὰ Ἄγασ ἀγαθὴν γορήν, τὴν ἀειπρόθερον τοῦ Θεοῦ Μητέρα.

¹⁰ Psal. CXXI, 8. ¹¹ Psal. XLIV, 14. ¹² Psal. LXXVII, 17. ¹³ II Reg. VI, 16. ¹⁴ Psal. CXXI, 11. ¹⁵ Psal. II, 8. ¹⁶ Cant II, 2.

τῆς ἡμετέρας ἰσχυατιᾶς ὡσφράνθη τὸ ἱμάτιον τῆς εὐ-
ωδίας· τῶν ἀρετῶν τῆς στολῆς, ὃ ἀπέρω ὕψει ὑπερ-
αναβεβηκώς· Τίς αὐτῆ ἡ ἀληθῶς τῶν τιμιωτάτων
ἀπαρχή· Ἄρτι γάρ ἡ διὰ κατάραν ἀκανθοφόρος,
πρὸς τὸ εὐφορον μεταβαλοῦσα, καὶ καρπὸν ἐνεγ-
κοῦσα, οὐ κατὰ τὴν συνήθη πικρίαν, ἀλλὰ γλυκασμὸν
εὐλογίας ἐμφαίνοντα, ὡς ἐντιμον ἀπαρχὴν εὐχαρι-
στοῦσα τῷ καρποδότη φέρει. Ἀδτη ἀληθῶς ἡ νυμ-
φικὴν καταπλουτοῦσα εὐπρέπειαν καὶ πρὸς Νύμφην
τοῦ Μονογενοῦς ἐξειλεγμένη. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὸν
θεῖον νυμφῶνα μετὰ θεϊότητος ἐνδημεῖ· ἡ δὲ καλῆ
τῶν νεανίδων χορεία· τοῦτο μὲν, προπομπαεὶ τι-
μῶσα· τοῦτο δὲ οἷα παρθένου τῆ Παρθένου συν-
ῆδονται.

Τί δὲ ἡμεῖς· Ἄρ' οὖν μόναις παρῆσομεν ταῖς κα-
λαῖς νεάνισι τῆς οὕτω θείας κατατροφῆν ἡδονῆς·
οὐδὲ ἐξὸν ἡμῖν συμμετασχεῖν τῆς χορείας, οὐδὲ ἀπο-
λαύειν τῆς εὐφροσύνης· Ἡ συνεπιληψόμεθα καὶ
συνδιαπλέξομεν τὴν εὐφημίαν, καὶ τῆς ἱερᾶς πορείας
συμμετασχήσομεν, ἐκείνην τε οἷς λειτουργοῦμεν
τιμῶντες, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς χαριούμενοι· Μάλιστα μὲν
γάρ ὄσιον τῆ Παρθένου τὰ εἰς τιμὴν συντελεῖν· εἰ δ'
ἄρα τι καὶ ἡμῖν μετέσται δόξης οἷς ἐκείνη δοξάζεται,
καὶ τοῦτο δὲ σκοποῦντας· συναπαρτίξουσιν τὴν χορείαν
καὶ τὸν ἔπαινον, εὐλογον. Πάντως δὲ οὐκ ἀπεροδῆς
ἡμῖν ἔσται ἡ ἐπιχείρησις· ἀλλ' οἷς ταύτῃ δόξης εὐ-
πορήσει, καὶ πρὸς ἡμᾶς τὰ ἐκείθεν γεμνά διακομι-
σθήσεται. Οἷς αὐτῆ ὡς πολῦτιμον δῶρον ἐκλέγεται,
τῆς ἐπ' αὐτῆ κερδανοῦμεν φιλοτιμίας. Ἄλλὰ ποῦ μοι
ὦν τὸ πολῦτιμον εὐρέθη δῶρον· Ποῦ δὲ, ὦν ἡ μα-
γάλῃ αὐτῆ εὐκληρία· Καλῶς γὰρ ἔχει πρῶτους ἐκεί-
νοισι περιτυχίνας, οὕτω τῆ θυγατρὶ συνευφραίνε-
σθαι. Ἄμα δὲ καὶ παρ' αὐτῶν εἰκὸς ἐκμαθεῖν τῆς
χαρμονῆς τὴν ὑπόθεσιν.

Φέρε δὲ, οἱ τὴν καλὴν ὥδινά ταύτην λυσόμενοι, οἱ
τινὲς ποτὲ ἔσσε, κοινωνοὺς ἡμᾶς τῆς εὐφροσύνης καὶ
τῆς ἐπ' αὐτῆ θυγατρὶ χοροστασίας ἀγοίτε. Τί δέ· Τῶν
ὠδίνων εὐχαριστήσοντες ἄπιστε· ταῦτα δὲ τὰ συνήθη,
καὶ τὴν θυγατέρα ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς οἷα δὲ σφρα-
γίσιν ἐπισημαινούμενοι· ἥς τὴν βλάβστην εὐχαῖς
ἔγεωργήσατε, ταύτης τὴν αὖξισιν καὶ τελείωσιν
ἐκείναις καταπιστεύοντες· ἡ δὲ ὦν αὐτοὶ τὸ εἶναι
πατέρας ἐκτῆσασθε, τὸν δεδωκότα ὡς δυνατὸν ἀμυνό-
μενοι, τῷ ἐκείνου οἴκῳ τῶν παρ' ὑμῖν τιμῶν εἰς
κτῆσιν· προσάγετε· ἡ μεγαλοψύχως τὸν εὐγενῆ τό-
κον ἀφιεροῦτε, ὄλον ὑμῶν τῷ καρποδότη χαριζόμενοι
τὸ γεώργιον. Τοῦτο δὲ ἄρα διδῶσι κατανοεῖν ἡ τῶν
παθόντων προαίρεσις. Ἔοικε δὲ οὖν μεγάλα τινὰ ἡ
προσένεξις πραγματεύεσθαι· καὶ τὴν περιεσομένην
ἐκ ταύτης φαιδρότητα τὰ νῦν μνηθεῖ γινόμενα.
Ἄλλὰ γὰρ Ἰωακείμ καὶ Ἄννα, ποῦ τὴν θαυμαστὴν
εὐκληρίαν μέχρι τοῦ νῦν κατεκρύπτετε· Ποῦ τὴν
θειὰν ὥδινά ἐπισχόντες ἐλανθάνετε· Πῶς δ' οὕτως
σχυθροπῶν ἐκ κώλων ἡ ἀμύθητος φαιδρότης ἐξ-

in thalamum venit? Quænam ista, cujus in humi-
litate inflexæ nostræ abjectionis, suave fragrantis
virtutum stolæ indumentum odoratus est, qui
immensa celsitate universis eminet? Quænam hæc
vere pretiosissimarum rerum primitiæ? Jam enim
quæ propter diras spinarum ferax erat, in frugum
feracem conversa, fructum editum, non qui pro
more acorbum aliquid, sed qui benedictionis dul-
corem exhibeat, ut pretiosa primitiarum munera,
gratiarum actionis monumento, frugum datori
præsentat. Hæc vere Sponsa decore uberi prædita,
inque Unigeniti Sponsam electa. Idcirco etiam in
divino thalamo cum Deitate moratur: præclara
autem juvenularum chorea, qua pompa deducens
honorat; qua tanquam virgines, Virgini congaudent.

Quid nos vero? Solasne ergo præclaras juven-
culas divina adeo deliciari voluptate sinemus? ac
cum liceat choreæ participes esse, ne curabimus
quidem lætitiâ perfrui? An conjunctis studiis lau-
dationem pariter conteximus, ac sacri itineris
accedemus socii, tum illam quibus obsequimur,
honorantes, tum ipsi nobis indulgentes? Sane
quidem perquam justum sanctumque, ut quæ sunt
ad honorem, Virgini persolvamus: quin si quid
etiam nobis, quibus illa laudatur, gloriæ accedat,
id quoque spectantes pariter choream explere ac
laudem, id vero rationi consentaneum est. Haud
plane conatus cedit inutilis: imo, qua comode
eam laudabit, ad nos inde præmia referet. Quibus
illis ut maximi pretii donum eligitur, ambiciosi in
eam cultus nostri lucra consequemur. Enimvero
ubinam quorum donum hoc pretiosissimum inven-
tum est? Ubinam vero quorum magna hæc excel-
lentia? Præclare namque habuerit, ut primum eos
allocuti, sic filia collætetur. Quin et ab eis operæ
pretium gaudii causam ediscamus

Agite ergo, quicumque tandem hujusce præclare
prolis parentes estis, ejus nos lætitiæ ac choreæ, quæ
in filia agitur, socios adhibere. Quid vero? Pro
felici partu gratias habituri pergitis; quæ nimirum
mos habet præstituri, sacrisque initiationibus
tanquam signaculis filiam obsignaturi; ut cujus
germen precibus excoluistis, eam precibus augen-
dam ac consummandam credatis: aut quibus com-
parastis ut parentes essetis, iis pro virili beneficium
datori, pensantes, ejus domui pretiosa vestra, qui-
bus exsolvatur debitum, offeritis: vel magnifico
pectore ingenuam consecratis prolem, totum quod
vestro agro succrevit frugum, frugum datori præ-
bentes. Hoc enimvero intelligendum suggerit, eo-
rum voluntas qui sic affecti fuerunt. Porro visa est
magna quædam negotiari ac præstare oblatio;
futuramque ex illa lætitiâ, quæ nunc geruntur,
significant. Verum vos Joachim et Anna, ubi hac-
tenus mirabilem felicitatem abscondistis? Ubi
divinum continentes partum delituistis? Qua autem

VARIÆ LECTIONES.

* Leg. ἔκτισιν.

ratione ex tristī adeo sinu cogitatu major lætitia A eluxit? Quomodo sic et vester sterilis ager, frugumque divitias omnes, dando fructum superavit? Enimvero quid hæc curiosius inquirō, cuius pariter gaudere atque lætari oporteat?

Enimvero cuius gratia filiam supplicatione deductis (3), hoc tantum honorantes oblationem? An non liquido, quia, licet a vobis offerri videatur, velut tamen communis pro universis oblata propitiatio, communi etiam supplicatione offertur? Quamquam profertur de vestro penu, ad Numen tamen omnibus placandum tribuitur. O doni vim! O donum, quo Deus donari volens, iramque extinguere, quam in nos ipsi accenderamus, de vestro sinu, velut thalamo quodam auro prædivite, produxit; donum, quod fictor accipiens, signenti donabit B instauracionem; donum, per quod consolationem, qua se nos consolatum sua ipse misericordia provocavit, in opus efferet. Sane quidem Deus, quem condidisset hominem, dæmoniacæ malignitate male affici videns, quanquam consequens erat ut in malitia contereretur: quid enim aliud lucri reportare debebat, qui spreto præcepto Dominico, dæmonis consilio adhæsisset? haud tamen in malis videre sustinuit, quem creat hominem ut fruatur bonis: quin laici consilium summe bonus ille, ipsum ulciscendi. Cæterum cum illud Domini tum sapientiae, tum bonitatis esset, ut nedum gratis suo nos dignaretur auxilio, verum etiam ut quibus misericordiam præstaret, occasione præberet, ut ne mera gratia auxilium collatum videretur; sed C posset humanum genus ipsum a se etiam aliquid conferre; cumque nihilominus deesset positus in terra, quo celsitate omni majorem acciperent: hoc ipsum tribuit ipse, ut non solum accensa in nos ira solveretur, cuius merito rei tenebamur, qua nullo egentem donare videremur, verum etiam ipse sese impensioris amoris exsuperantia donaret: simile quid præstans, qui eximio quodam amore in humanum genus habet, siquidem sic loqui liceat, ea comparanti, quæ majora sunt comparatione; atque ii, qui et ipsi excellentia amoris, ut amicis deesse contingat quibus laute excipiant, a se ipsi in postcessum opportuna dependunt (4); ut et ipsi

ἐλαψεν; Πῶς οὕτω καὶ ἄκαρπος ἡ ὑμετέρα χώρα, καὶ τῷ δοῦναι καρπὸν, πάντα πλοῦτον καρποῦ ὑπερήλασεν; Ἄλλὰ τί ταῦτα, δέον συγγαίρειν καὶ συμφαιδρύνεσθαι, πολυπραγμονῶ;

Ἦλθν τί λιτανεύετε τὸ θυγάτριον, τοῦτο μόνον τιμῶντες τὴν προσίνεξιν; Ἐ δὴλον ἔκεινο· ὅτι περ εἰ καὶ παρ' ἡμῶν δοκεῖ προσηνέχθαι, ἀλλ' οὖν κοινὸν ὑπὲρ πάντων ἐξίλασμα προσφερόμενον, κοινή καὶ τῇ λιτανείᾳ προσφέρεται. Εἰ καὶ ταμείων ὑμετέρων προφέρεται, ἀλλ' οὖν ὑπὲρ τῆς πάντων εὐμενείας χαρίζεται. Ὁ δῶρον ἰσχυρός! Ὁ δῶρον, ᾧ δωροδοκηθήναι θεὸς βουληθεὶς, σέβεται τὰ τὸν παρεργισμὸν ἐν ἐξικαύσαμεν καθ' ἡμῶν, οἶόν τινων πολυχρύσων θαλάμων τῶν ὑμετέρων κλίπων προήγαγεν· δῶρον δ λαθῶν ὁ πλάστης, δωρήσεται τὴν ἀνάπλασιν· δῶρον δ' οὐ τὴν παράκλησιν ἦν ὑπὸ τῆς οἰκίας εὐσπλαγχνίας ταυτὸν παρεκάλασεν, εἰς ἔργον ἐξοίσει. Πάλαι μὲν οὖν θεὸς, ἐν ἐδημιουργήσεν ἄνθρωπον ἐρῶν δαιμονίων σκαυτήτι κακούμενον, εἰ καὶ ἀκλίουθεν ἦν ἐν κακίᾳ κατατρίβεσθαι· τί γὰρ ἔχρη ἄλλο κερδᾶναι τὸν ἀλογίσαντα μὲν Δεσποτικῆς ἐντολῆς, δαιμονίων δὲ προσθέμενον συμβουλῆ; ὁμοῦς ὄρῳν οὐκ ἔφερον ἐν κακοῖς, ἐν ἐφ' ᾧ ἀγαθῶν ἀπολαύει δημιουργεῖ· ἀλλὰ βουλὴν ἐπαμύνειν ποιεῖται ὁ ὑπεράγαθος. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο τῆς Δεσποτικῆς ἦν καὶ σοφίας καὶ ἀγαθότητος, μὴ μόνον προῖκα τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας ἐθέλειν ἀξιοῦν· ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰκτειρομένοις ἀφορμὴν παρασχεῖν, τοῦ μὴ δοκεῖν ἐν χαρίτων εἶναι μοῖρα τὴν βοηθειαν, ἀλλ' ἔχειν τι καὶ παρ' αὐτῶν εἰς τοῦτο συντελεῖν· ἠπώρου δὲ ἔρα οὐκ ἔστιν, ᾧ τὸν ὑπεράνω παντὸς ὑψώματος δεξιῶνται, δίδωσι καὶ τοῦτο αὐτός· ἵνα μὴ μόνον ἡ πρὸς ἡμᾶς ὀργὴ ἢ δικαίως ἤμεν ὑπεύθυνοι λύοιτο ἐν τῷ ἀπροσβῆθι δωροδοκεῖσθαι δοκεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ταυτὸν δι' ὑπερβολὴν φιλοτροῦ δωροδοκῶν· ὁμοίων τε ποιῶν ὁ διαφερόντως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐραστής, εἰ δεῖ τοῦτο εἰπεῖν εὐκάζοντας τὰ ἀνόμοια, τοῖς δ' ὑπερβολὴν ἔρωτος ὅποταν ἀπορεῖν ἢ τοῖς φιλούμενοις πρὸς δεξιῶσιν, οὐκ ἔστιν τὰ ἐπιτήδεα προσκαταβάλλουσιν· ἵνα αὐτοὶ τε δεξιῶσθαι δοκῶσαν, καὶ τοῖς ἐρωμένοις ὡς παρ' αὐτῶν τι διδοῦσι σεμνύνεσθαι περιῆ. Τοιοῦτό τι ὁ φιλόανθρωπος πραγματεύεται, καὶ δίδωσι τὸ μὲν φαινόμενον Ἰωακείμ καὶ Ἄνην τὴν παῖδα, λαμβάνει δὲ ἡ τῶν ἀν-

VARIAE LECTIONES.

ἃ Ἰσ. προκαταβαλ.

NOTÆ.

(3) *Supplicatione deductis*... λιτανεύετε. In sequentibus accipit eam vocem pro deprecatione quæ ipsi Mariæ feret, aptans proposito illud psal. XLIV: *Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis*. Hic autem nihil aliud innuit quam virginum illam, deducendum Virginem accensis facibus, sacram pompam, qua una honestarunt Mariæ parentes filię oblationem. Sic enim Jacobi liber, cui Græci omnes laudatores Mariæ in istis nituntur: Καὶ εἶπεν Ἰωακείμ· Καλέσατε τὰς θυγατέρας τῶν Ἑβραίων τὰς ἀμιάγτους, καὶ λαβέτωσαν ἀνά λαμπάδα, καὶ ἔστωσαν καιόμεναι, ἵνα μὴ στραφῆ ἡ παῖς εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ αἰχμαλωτισθῆ ἡ καρδία αὐτῆς ἐκ ναοῦ Κυρίου. Καὶ ἐποίησαν οὕτως, ἕως ἂν ἀνέβη ἐν τῷ ναῷ Κυρίου. Dixit autem Joachim: *Concocate*

filias Hebræorum, quæ sint incontaminatæ, sumantque singulas accensas faces, ac maneant accensæ, ut ne puella retro convertatur, ejusque animus a Domini templo captivus abducatur: sicque fecerunt, donec ascendisset in templum Domini. Sic ergo velut commune anathema oblata est, non ut parentum singulariter munus; quod auctor urget ac colligit.

(4) *In postcessum dependunt*. Προσκαταβάλλουσι. Publicani ac communium vectigalium redemptiores duo tempora habebant constituta, quibus solverent: unum statim factis redempturis, quod προκαταβολὴ dicebatur, alterum, cum pensionis mercedumque reliqua pars jam in debitum pendebatur, quod dicebatur προσκαταβολή. Velit ergo Leo sic

θρώπων φύσις, ἐν ἔχοιμεν Θεῷ βουληθέντι λαβεῖν ἐξ Ἀ

laute excipi videantur, habeantque, quos amore
prosequuntur, quo glorientur, tanquam aliquid ex
propriis dederint. Ejusmodi aliquid molitur benignus ille ac clemens, videturque puellam dare
Joachim ac Annæ; at accipit genus ipsam humanum, ut non desit, quod Deo volentī a nobis acci-
pere, damus munus.

Ἄλλ' ὦ τὴν πλουσίαν ταύτην δωρεάν διαπορθεύ-
σαντες πρὸς ἡμᾶς, οἱ τῷ πρώτῳ καὶ λαβεῖν καὶ
δοῦναι πάντων εὐπορώτεροι γεγεννημένοι! Ὡ ταμειῶν
διδίων ἐξ ὧν προελήλυθεν! Ὡ μακαρίων ὠδίνων!
Ὡ λοχείας ὀφειτόκου, πᾶσαν ἀποκυψαμένης εὐπαι-
δίαν! Ὡ παιδός, ἣ τὴν μητέρα τῆς πολυχρονίου
ὀφειλῆς ἀπολύσει, καὶ τοῦ γονέως τὴν γύμνωσιν
περιστελεῖ, ἐν τῷ θανέειν τῆς σαρκὸς τὸν χιτῶνα
τῷ πλαστοργῶ· ἥς ἐν τῷ λαμβάνειν πῆξιν τῷ νύφῃ
Ἄδὰμ ὁ παλαιός, τὸ ἐκ τῆς πλευρᾶς ἀκολάθοι χρέος!
Ὡ κόρης, ἥς ὁ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ὀφθήσεται
ἐραστής! Ὡ δι' ἥς ὀμιλήσει Θεὸς φύσει τῇ χοιρῇ!
Ὡ δι' ἥς ἡμῖν περιποιθήσεται τὸ ἀξίωμα, ὅπερ οὐκ
ἐν καιρῷ λαμβάνειν βουληθέντες, τῶν προσόντων
ἐζημιώθημεν! Ἄλλ' ἐπιόμεν τῷ παλαιῷ καὶ ἀψύχῳ
ναφί, τὸν νέον καὶ ἐμφυχον καθιερώσοντες τῷ ἱερῷ·
κατοικίζοντες χωρίῳ τὸ χωρίον, ἐν ᾧ κατοικήσει πᾶν
τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος· τῷ ἁγίῳ σικηνώματι τὸ
σκήνωμα τῆς δόξης συνάπτοντες· τὸν θρόνον τοῦ
βασιλέως τοῖς ἀνακτόροις ἀποτιθέντες. Συναπίωμεν
ταῖς παρθένοις, τὴν ἀειπάρθενον πρὸς τὴν καστὰδα
πεμπούσαις. Τῇ κοινῇ τοῦ γένους τιμῇ, κοινῇ συστή-
σωμεν τὴν τιμὴν· τῇ κοινῇ τοῦ γένους ἀγαλλιάσει
κοινῇ τὴν χορείαν κροτῶμεν· κοινῇ τῆς ἡμῶν σωτη-
ρίας προσκροτῶμεν τῆς κιθάρῳ.

Ἄγε δὴ μοι, Δαβὶδ, τῶν σῶν σικριτημάτων χρῆσον.
Σὺ γὰρ ἂν ἄριστος εἴης χοραστάτης· μάλιστα μὲν τῷ
ἐξ αἵματος εἶναι τὴν τιμωμένην· πάλαι δ' οὖν κἂν
τῷ τύπῳ τὰ σικριτήματα μελετήσας, καὶ προφῆτας τὸ
ἄσμα, ὃ εἰς τὰ παρόντα συνετίθετο. Νῦν γὰρ ἦν
ὄξυωπαὶ διανοίας ὀμματι θυγατέρα προέδλεπας, ἣ
καὶ πατρικὴν ἐδίδουσι εἰσήγησιν, οἴκου πατρῷου λήθην
λαβεῖν, ἐκ τῆς σῆς ὀσφύος ἐφανερῶθη ἡμῖν. Νῦν δὲ
τὸν κροσσῶτον χιτῶνα στολίσασαμένη, εἰς ἐπιθυμίαν
τοῦ κάλλους τὸν βασιλέα καὶ Χριστὸν ἐδύσασεν. Διὰ
τοῦτο οἷα Βασιλίδι νεάνιδες, πρὸ προσώπου αὐτῆς
θεραπευτικῶς λιτανεύουσιν. Δεῦρο δὲ ὅποι ποτ' ἂν
ἦς, πρὸς τὰ νῦν παραγενοῦ τελοῦμενα. Τῆς σῆς γὰρ
εὐτάκτου χορείας ἡμῖν δεῖ, καὶ τοῦ σικριτήματος· καὶ
ἃ προλαβὼν ἐπήδες, ταῦτα καὶ νῦν ἔδων τὰ εἰκότα
λειτούργησον. Ὅρξες γὰρ τὴν σὴν θυγατέρα λιτανευ-
ομένην ἐν πράγμασιν, ἣ μόνος ἐν θεωρίᾳ ἐλιτάνευες.
Ὅρξες τὴν ἐξ ὀσφύος σου κιθάρῳ τῷ ἁγιάσματος,
εἰς κοινὴν ἀνισταμένην τῶν πεπονηκότων ἀνάπαισιν.
Ὅρξες τὸ ἱερώτατον καθιερούμενον ἱλαστήριον. Λέγω
μὲν· μᾶλλον δὲ, λέγε αὐτός· παραχωροῦμεν, οὐχ

¹⁷ Psal. XLIV, 11.

NOTÆ.

amicos divites, pauperibus amicis refundere, ut
qua illi insumpsissent, his tractandis. Verum me-
lius quadrat, τὸ προκαταβολή. Non enim nos in
Deum priores aliquid contulimus, sed ipse contulit

At, o vos, qui munus hoc locupletissimum ad
nos devexistis, qui et ea gratis, quam primi acco-
pistis dedistisque, universis locupletiores facti
estis! O beatum ærarium, ex quo illud prodit!
O beatum partum! O tardam fetus editionem,
universam amplæ probæque sobolis gloriam obscu-
rantem! O puellam, quæ matrem veteri illo debito
absolvat, parentisque obteget nuditatem; qua
fictori carnis tunicam commodatura est; ex qua
dum novus Adam compactum accipiet corpus, an-
tiquus ille costæ debitum recipiet. O puellam,
cujus is, qui est supra cælos, se amatorem osten-
det! O per quam Deus, cum natura pulvere con-
stante, consuetudinem habiturus est! O per quam
nobis accessura est dignitas, quam cum importune
captassemus, eorum quæ suppetebant, jacturam
fecimus! Eamus vero, veteri ac inanimi templo,
templum novum ac animatum dedicaturi; sacro
loco, locum inducturi, in quo sit inhabitatura
plenitudo tota divinitatis; sacro tabernaculo glo-
riæ tabernaculum adjuncturi: Regis solium in
palatium illaturi. Una sociabus virginibus, perpe-
tuam in thalamum deducuntibus Virginem, abeamus.
Communi generis honori, communi studio
honorem adhibeamus; communi generis exsulta-
tioni, communi plausu choream celebremus; com-
muni lætitia nostræ salutis arcæ præsumemus.

Age vero nunc mihi, David, tuis utere saltibus.
Ipse namque optimus choreæ præses eris, quod
maxime quam honore prosequimur, ex tuo sata sit
genere: ac cum olim jam vel in figura meditat-
us saltationem, ac canticum præcinueris, quod
argumentum præsens respiciebat. Nunc enim quam
acuto mentis oculo filiam prævidebas¹⁷, ac quam
paternæ docebas, ut paternam oblivisceretur do-
num, ex tuis orta lumbis declarata est. Nunc stola
aurea decore amicta, in sui cupiditatem decoris
Regem ac Christum pertraxit. Idcirco adolescentu-
læ tanquam Reginam, ante ejus vultum devoto
obsequio deprecabuntur. Veni itaque quocunque
tandem existas loco, atque sacris, quæ peraguntur,
presentem te exhibe. Tua namque egemus com-
posita chorea et saltatione: ac quæ occupato
ceciniisti, ex nunc accinens, congruum ministerium
imple. Vides enim tuam filiam, ut reipsa eam de-
precentur, quam solus mystico intellectu ac con-
templatione deprecatus es. Vides ex tuis ortam
lumbis arcem sanctificationis, in communem eorum

quæ ipsi nos postea offeramus; nec amicus dives
factas amici pauperis expensas exspectare debeat,
sed occupare: eoque inclino ut sit προκαταβάλ-
λους.

qui labore premuntur, exurgentem requiem. Vides sacratissimum dicari propitiatorium. Equidem dico; potius autem dicas ipse. Cedimus, non exsortes simus: sed tanquam patri puellæ.

Audi, filia, et inclina aurem tuam. Sola ab æterno electa es in sponsam Altissimi: sola ejus, qui universa implet, locus capax existis. *Audi, filia.* Paternam obliviscere domum et populum: fuisti namque in matrem ab eo assumpta, qui sedet super Cherubim. Vade in templum sanctum, quæ Dei templum existas. *Audi, filia, et obliviscere populum tuum;* innumerabilis enim multitudo eorum, qui in cælo, ac qui sunt in terra, Dominam te obtinebunt. *Multæ filiæ fecerunt virtutem*¹⁹; multæ filiæ gloriæ adeptæ sunt, multæ comparaverunt honestatem; *verum emines universis, verum supergressa es gloria ac majestate, verum honestate cunctis præcellis.* Hasce, David, filia tuæ pangens laudes, mecum pariter canticum ede: ac festa luce simul fruere: quin præcipuæ tuæ sunt partes. Nam olim quidem, cum Deo templum erigere desiderasses²⁰, non fuit concessum ut animi votum in finem perduceres: nunc autem cælis potius tibi templum excitatum est, quod nec victimas, nec nidorem necessaria habeat. Jam enim eorum imminet finis, cælesti Pontifice, quod ex te assumpsit, templum sanctificante. Verum hæc suo recurrent loco; nunc vero iis ministremus, quæ peraguntur, ac quæ deprecatio continua habet serie, connectamus.

Non afferentur virgines²⁰, quæ accinant: hoc enim olim contuitus psalmo edito præcœnuisti: sed ecce virgines circum choreas in exultatione agentes, velut reginæ præeunt in Regis abeunti templum. Ecce te ut immaculatam victimam, ad divinum adducunt thalamum. Ecce te divinæ plantationis radicem, ex qua germinaturus sit ramus, sub cujus umbra requiescent fines terræ, in gloriæ prato conserunt. Ecce te generis gaudium choreis undequaque cingentes, in locum inducunt exultationis. Et quidem hactenus tui sunt exordia gaudii: brevi post, Absolutius gaudium tuus tibi perferet pronubus, quando tibi gratia plenæ gaudium veniet annuntiaturus; quando læto faustoque nuntio tecum eum esse dicet, qui ubique adest: ille inquam, pronubus, qui abstruso illi ministrans mysterio, germen tibi abeque semine nuntiabit; qui Filii sine patre, universorumque parentis, partum occupato præconio significabit: Filii, inquam, qui nunc velut aromatum suaveolentiam concilians, postea tuis ex lumbis prodiens, unguenti fragrantiam in orbem universum diffundet: qui nunc sacrum florem in sua recipiens domo, posthac ab intacto tuo utero effloret.

At, Virgo, nostræ gloriatio salutis, quæ et sacramentis sortita generationem, sacratiusque enutrita fueris ac instituta; in qua spei nostræ fixas anchoras habemus, tum ego, tum quæ pascendum con-

Α ὡς βασιλεῖ· τούτου γὰρ μέτεστι καὶ ἡμεῖν· ἀλλ' ὡς πατρὶ τῆς παιδός.

tanquam regi; quippe ejus nec ipsi excellentiæ

"Ακουσον, θύγατερ, καὶ κλίνον τὸ οὖς σου· Μόνη ἐξ αἰῶνος εἰς σύμφων ἐξελέχθης Ὑψίστου· μόνη τοῦ πληροῦντος τὰ πάντα χρηματίζεις χωρὶον· "Ακουσον, θύγατερ· οἴκου πατρός σου καὶ λαοῦ ἐπιλάθου· εἰς οἶκον γὰρ τῷ ἐπὶ τῶν Κερουβὶμ προσελέχθης καθήμενη. Ἄπιθι εἰς ναὸν ἁγίον, ναὸς Θεοῦ χρηματίζουσα. "Ακουσον, θύγατερ, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου· πλήθους γὰρ ἀναριθμήτου τῶν ἐν οὐρανῷ καὶ γῆ, τὴν Δεσποτείαν ὀφθήσῃ λαχοῦσα. Πολλοὶ θυγατέρες ἐποίησαν δόνημιν· πολλοὶ δέ-

Ξαν ἐκλήρωσαντο· πολλοὶ σεμνότητα περιποιήσαντο, ἀλλ' ὑπέρευσαι πασῶν, ἀλλ' ὑπεράριστος δόξῃ καὶ μεγαλειότητι, ἀλλὰ πασῶν ὑπερήκεις σεμνότητι. Ταῦτά μοι, Δαβὶδ, τὴν σὴν ἱκανῶν παῖδα, συναργάζου τὸν ὕμνον, καὶ τῆς ἑορτῆς συναπόλαυε· μᾶλλον δέ, σοὶ τοῦ πλείονος μέτεστι. Πᾶσαι μὲν γὰρ ἐπιθυμήσαντι σοὶ ναὸν ἔγειρειν Θεῷ, οὐκ ἔγένετο πρὸς πέρας ἐξήκειν τὸ ἐπιθυμίον· νῦν δέ σοι τῶν οὐρανῶν ἀμείνων ἠγέρθη ναός· ναὸς οὐ θυμάτων, οὐδὲ κνίσης δεόμενος. Ἦδη γὰρ τούτων προκύπτει τὸ τέλος, τοῦ οὐρανοῦ Ἀρχιερέως τὸν ἐκ σοῦ ναὸν ἁγιάζοντος. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν εἰς ἴδιον καιρὸν ἀπαντήσεται· νῦν δέ τοις τελοῦμένοις λειτουργοῦμεν, καὶ τὰ συνεχῆ τῆς λιτανείας προσάπτωμεν.

Οὐκ ἀπενεχθήσονται παρθένου προσφόντες· τούτο γὰρ πάσαι προσέφαλλες θεωρῶν· ἀλλ' ἰδοὺ σε παρθένου ἐν ἀγαλλιάσει περιχορεύουσαι· οἶα βασιλίδος εἰς ναὸν Βασιλέως ἀποιούσης προάγουσαι. Ἰδοὺ σε ὡς ἄσπιλον ἱερὸν, εἰς τὸν θεῖον προσφέρουσι θάλαμον. Ἰδοὺ σε τὴν θεόφυτον ῥίζαν ἧς ἀναβλαστῆσαι κλάδος, οὐ ὑπὸ τὴν σκιάν τὰ πέρατα ἀναπαύσεται, ἐν τῷ τῆς δόξης λειμῶνι καταφυτεύουσαι. Ἰδοὺ σε τὴν χαρὰν τοῦ γένους περιχορεύουσαι, εἰς τὸν τῆς ἀγαλλιάσεως τόπον οἰκίζουσαι. Ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος τῆς σῆς προοίμια χαρᾶς· μικρὸν δέ ὕστερον, τελεωτέρᾳ σοὶ τὰ χαρμόσυνα κομῆει, ὃ σὸς ἐξ οὐρανοῦ νυμφοστόλος· ἐπειδὴν σοὶ τῆς κεχαριτωμένη τὴν χαρὰν ἤξει μηνύων· ἐπειδὴν σοὶ μετὰ σοῦ εἶναι τὸν πανταχοῦ παρόντα εὐαγγελίσεται· νυμφοστόλος ἕκείνος, ὃς τῷ ἀποκρύφῳ διακονῶν μυστηρίῳ, τὴν ἀσπορίν σοὶ βλάστην ἀπαγγελεῖ· ὃς τοῦ ἀπάτορος Παίδος, καὶ γονέως τῶν ὄλων, τὸν τόκον προανακηρύξει· ὃς νῦν ὡσπερ ἀρωμάτων εὐδομίαν οἰκωσάμενος, μετέπειτα τῶν σῶν προῶν λαγόνων, εἰς τὴν οἰκουμένην τὴν μυρωδίαν διαχεῖ· ὃς νῦν τὸ ἱερὸν ἄνθος εἰς τὸν ἑαυτοῦ ἀποδεχόμενος οἶκον, μετὰ ταῦτα τῆς σῆς ἀνεπέφρου ἀνθήσει κοιλίας.

Ἄλλὰ, Παρθένε, τῆς ἡμῶν σωτηρίας τὸ καύχημα· ἡ λαχοῦσα μὲν τὴν γένεσιν ἱερὰν· ἱερωτέρας δὲ ἀναθρέψεως καὶ ἀγωγῆς· ἐφ' ἧ τῶν ἡμετέρων ἐλπίδων τῆς ἀγκύρας ἀνέχομεν, ἐγὼ τε καὶ ὁ ποιμαίνων

¹⁹ Prov. xxi, 20, sec. LXX.

²⁰ II Reg. vii, 2.

²⁰ Psal. xiv, 16.

Ἐωχας ποιμνιον, διδου μὲν ἡμᾶς τῆς ἁμαρτίας τοῦ κλύδωνος περιεῖναι· δοίης δὲ καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν τρικυμίας, ὅση τε ἀλλοφύλων, καὶ ὅση τῶν ὁμογενῶν ἐπανίσταται· καὶ τὴν σὴν προστασίαν οἷα πηδάλιον ἡμῖν ἐπιδοῦσα, ἀπαντας καὶ κυβερνωμένους, καὶ τὸν ᾧ τὴν κυβέρνησιν ἐνεχείρισας, εἰς τὸν ἀκύμονα λιμένα τοῦ Υἱοῦ σου καθόρμισον· ἔνθα πᾶσα φαιδρότης, καὶ χαρμωσύνη, καὶ ἀνεσις· ἔνθα πάντων ἐορταζόντων ὁ ἦχος, καὶ πάντων εὐφραينوμένων κατοικία· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ σὺν τῷ Πατρὶ, ἕμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΔΟΓΟΣ Γ.

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, ὅτε χαρὰν εὐαγγελισθῆ Παρθένος, καὶ ἡ ἀρὰ κατελύθη.

(COMBERTIS. l. c. p. 1652.)

Ὁ τῶν παρθενικῶν λαγόνων ἀνατελλας Ἥλιος Χριστός ὁ Θεός, καὶ σήμερον τὸ ἡμέτερον τῆς καρδίας διελάμψας χωρίον, οἷά τινα ἐνθῆ τοὺς λόγους διδωσι φέρειν ὑμῖν*. Καὶ μοι, καθάπερ παλάμας, τὰς καρδίας, ἀνὰ ἄρα τι χρῆσιμον ὀρώηται ἀπανθιζόμενοι διαπλώσατε· Θεῷ τὴν χάριν ἀντιφέροντες, παρ' οὗ τὰ κάλλιστα κοινῇ τρυγῶμεν· τοῦτο μὲν ἐλαμένους τιμᾶν τὴν πανήγυριν· τοῦτο δ' ἀφοσιουμένους τὸν πρὸς ὑμᾶς ἐγκάρδιον τῆς πνευματικῆς ἀγάπης ἔρωτα. Ἀλλὰ δεῦρὸ μοι, δημαγωγὰ τῶν ἄνω δῆμων, τὰς οὐρανίους ἀψίδας καταλιπών, τῇ Παρθένῳ λειτουργήσον. Ἐξεστὶ σοι γὰρ καὶ νῦν οὐκ εἰς Ναζαρέτ ἐπιστάντι Ἰουδαϊκῷ χωρίῳ, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς ἐν τῇ πόλει τοῦ Βασιλέως Κυρίου, τὸ θεῖον αὐτοῦ τῆς δόξης ἀνάκτορον καταστέφειν ταῖς εὐφημίαις. Πάρεστί σοι καὶ νῦν τῇ παστάδι τοῦ Μονογενοῦς προσφωνεῖν τὴν χαρὰν, ἣν, πάλαι αὐτῇ εὐαγγελιζόμενος, μᾶλλον ἢ, δι' ἐκείνης ἀπάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, ἐβόησας. Νῦν μάλιστα διαπρῦσιον τῇ κεχαριτωμένῃ τὸ Χαῖρε, εἰπέ, δι' ἧς ὁ Θεός καὶ Πατήρ, ἀπρὸ τῶν αἰῶνων βεβοῦλεται, τὴν τῶν ἀνθρώπων καταλλαγὴν, ἐπιδημῆσά τοῦ ἀγαπητοῦ Υἱοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἐξεπλήρωσε. Πάλαι γὰρ μὲν δι' ὑποψίας ὄντων τῇ Παρθένῳ τῶν εὐαγγελίων (παράδοξα γὰρ παρὰ πάντα λόγον ἐβόησε τῆς φύσεως) εἰκόσσε μὲθ' ὑποστολῆς τὸ Χαῖρε βοᾶν· νῦν δὲ, τὴν παρρησίαν οὐδὲν ὑποτέμνεται. Οὐκοῦν οὐ προσταράξεις, οὐδὲ θαμβήσεις τῇ λαλιᾷ τὴν Παρθένον, ἐπὶ τῶν πραγμάτων τὰ σὰ εὐαγγέλια καθορῶσαν. Πρόσελθε καὶ φθέγγαι, οὐχὶ τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα· Συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν· ἐξέβη γὰρ· ἀλλὰ, τί; Συνέλαβες ἐν γαστρὶ τὸν ἐπιληγμένον ἀπάντων· ἐχώρησας, ὃν κῦτος οὐρανῶν οὐ χωρεῖ· ἐβάστασας, οὐ πάντα βαστάζεται τῷ νεύματι. Ἔτεκες ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, ὃν πρὸ αἰῶνων ἐγέννησεν ὁ Πατήρ.

* Luc. 1, 28. ** ibid 31.

VARIE LECTIONES.

* Ἰσ. ἡμῖν.

NOTÆ.

(5) Ediderat Gretserus septimam : malui ego editarum ab ipso primam novum edere, quem ordinem rerum ipsa series videtur exigere, excepta temporum ratione; significat enim Leo recens adeptum

A credidisti gregem, præsta nobis, ut peccati lumen-tes supremum fluctus; præsta vero, ut et hostium procellas eludamus, si quæ tum extraneis hostibus, tum domesticis excitantur; tuam protectionem gubernaculi instar præstet, universos tum qui gubernantur, tum ipsum cui commisisti gubernandi partes, in tranquillum Filii tui portum subducas, ubi læticia omnis, gaudiumque, ac remissio; uti omnium epulantium sonus, omniumque lætantium habitatio: in Christo Jesu Domino nostro, cui cum Patre, unaque Spiritu sancto, gloriæ, potestatis, honor, nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO III.

In Annuntiationem, quando Virgo faustum gaudii nuntium accepit, ac maledictio dissoluta est (5).

Qui ex virgineis Sol visceribus oriens, Christus Deus, hodieque nostri cordis regionem illustravit, quasi flores quosdam, orationem proferre tribuit; velinque ut vos pectora instar manuum ad decerpendum explicetis, si quid conducibile aspectui occurrat; Deo vicissim gratias agentes, a quo pulcherrima quæque communi usura decerpimus: tribuit, inquam, qua ut solemnitatem honore prosequamur, qua ut spiritualis dilectionis, nostri in vos, cordi hærentis amoris, debitum persolvamus. Verum adesto, supernorum populorum ductor ac princeps; relictisque cælestibus axibus, Virgini ministerium impende. Nam et modo tibi licet, ut non in Nazareth, Judaicam delatus provinciam, sed ut profecto in Regis Domini civitatem, divinum ejus gloriæ templum faustis acclamationibus ac laudibus corones. Promptum est, ut nunc quoque Unigeniti thalamo acclames quod ei olim nuntiasti, vel potius per eam universo terrarum orbi inclamasti. Nunc maxime clara ac penetrabili voce, ei dicit Ave, quæ existit gratia plena^{11, 22}, per quam Deus ac Pater, quæ sæculis anteriori consilio statuerat, hominum videlicet reconciliationem, adventu charissimi Filii sui, in Spiritu sancto adimplevit. Olim quidem cum faustus ejusmodi nuntius Virgini suspectus esset; novus quippe, ac contra naturæ totam rationem, videbatur; decebat, ut non sine formidine Ave illud inclamares: nunc autem nihil est quod libertatem impediatur. Haud itaque denuo Virginem turbabis, nec in stuporem ex sermone conjicies, quippe cum cernat ea quæ nuntiasti, jam reipsa esse completa. Accede ac loquere, non illa vetera: *Concipies in utero, et paries filium*²³: hæc enim jam evenerunt: quid ergo?

imperium ista orasse. Paucula sunt in quibus non placuit Gretseri versio, quanquam fuit vir doctus; que tu, lector, collata utriusque versione melius censueris.

Conceptisti in utero, ac eum complexa es, qui com- A plectitur omnia : capere licuit, quem cœli latitudo non capit : eum portasti, cujus omnia nutu portantur. Peperisti novissimis temporibus eum, quem ante sæcula Pater genuit. Adde, si libet, encomiasticam quoque illam mulieris vocem : *Beatus venter tuus* ²⁴. Vere enim beatus qui eum partu ediderit qui verbo edidit universa : qui cœlestem illum panem miscuit ; cujus opera, decretum exsillii adversus inobedienciæ reus conscriptum, abolitum est ; scitumque factum, quod ad primævam patriam revertendi facultas concederetur. Neque illud proferes, quodnam ejus sis vocatura nomen ; fausta nuntia, toto clare celebrantur orbe. Omnes

Ergone thronum David proparentis tacitus præ- B teribus, an vel in primis ejus facies mentionem ? Cernis, Virgo, quæ tibi olim nuntiabam ? Cernis, quanta gloria Filius tuus paternum solium teneat ? Non enim tantum unam nationem ditone regit, neque unam provinciam exiguis terminis circumscriptam ; sed pariter in omnia cœlestia, terrestria, et infera dominationem habet. Quid igitur ? An adhuc, o cœlestis præco, tuam nobiscum laudationem conjunges ? an ut non ignarus eorum, quibus præconia tua longe excellentius exornes, tam grandia, communionem nostræ humilitatis, nequaquam deprimi patieris ? Plane enim alla proferes, quæque haud facile in intelligentiam nostram, terrena nimirum caligine circumfusam, cadant : at tu omnibus tenebris solutus, et a primo collustratus lumine, a cujus participatione nulla te materialis concretio arcet, hæc facile contueris. Verum, principem angelorum, eo quo voluerit modo, laudationem instituere sinamus. Nos vero quid ? Num hic gradum figemus, illique soli, ob præstantiam dignitatis qua nos præcellit, commitemus, ut Reginam nostram ex stirpe ortam laudibus cohonestet ? An et nos, quantum assequi licebit, ora in laudes solvemus ? Equidem ita censeo. Quamvis enim ille laudis texendæ doctior artifex est, nihil tamen Regina minus libens ab iis accipiet, quorum cognatione gaudet. Norunt quæ dico, quotquot

Ergo et nos virgineo thalamo hymenæum decantemus. Porro nihil prohibet ut ne hymenæi totius velut caput quoddam vocem angeli statuamus. Neque enim ob id nobis Gabriel litem intendet, siquidem ille a Reginæ eam acceperat Filio, qui ipse junctus nobis est cognatione : ac eo acceperat sine, ut nostris eam auribus succineret. Acclemmus igitur Ave, illi gratiose ; per te Dominus nobiscum. Paululum immutata voce clamemus Ave ; tu, inquam, quæ tanquam liliū ²⁵ in medio confusissimi ac perturbatissimi humanæ naturæ passionum agri effloruisti ; quamobrem rex a sua celsitudine, nihil ipse detrimenti passus descendens, cum terrigenis habitavit ; cum ex tua sibi

Πρόσθε, εἰ βούλει, τὴν ἐπαινετὴν τοῦ γυναικοῦ φωνήν· *Μακαρία ἡ κοιλία σου*. Ὅπως γὰρ μακαρία ἡ τεκοῦσα τὸν ἀποτεκνόντα τὰ πάντα τῷ λόγῳ· ἡ τὸν οὐράνιον ἔκρον φυράσασα· δι' ἧς ἡ ὑπερόριος ἀπὴλειπται γραφὴ τοῖς ἐκ παρακοῆς καταδίκαις, καὶ πάλιν τῆς ἀρχαίας ἐπιθαίνειν πατρὶδος ἐγγράφη ψήφος. Οὐδὲ τοῦτο ἔραϊς, τὸ ποῖον ὅτι καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἀλλ' εἴποις ἄν· Ἴδε σοὶ τὰ εὐαγγέλια οἷς πάλαι ἠμφισθῆταις, ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν μεγαλύνεται. Σωτήρα γὰρ τὸν σὸν Υἱὸν πάντα καυχᾶται ἐπικεκλημένα τὰ πέρατα, ἐν αὐτῷ μόνον τὴν σωτηρίαν εὐράμενα.

sed dices : Ecce reipsa, de quibus olim dubitabas, enim fines terræ gloriantur tui Filli invocatione, in

"Αρ' οὖν ἐφῆς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ προπάτορος, ἢ πάντων μάλιστα τοῦτο ἔραϊς ; Ὁρᾷς, Παρθένε, ἃ πάλαι ἐμήνουν ; Ὁρᾷς, μεθ' ὄσης δόξης ὁ σὸς Υἱὸς τῷ πατρικῷ θρόνῳ κἀθήται ; Οὐκ ἔθρους ἐνός, οὐδὲ γῆς εὐπεριορίστου· ἀλλ' ὁμοῦ συμπάντων οὐρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων τὴν κυρείαν ἔχων. Τί οὖν ; Ἐτι σὺν ἡμῖν εἰσοίσσεις τὴν εὐφημίαν, ὁ οὐράνιος πανηγυριστής, ἢ ἅτα εἰδώς, οἷς πολλῶ ἀμεινον τὴν σὴν πανήγυριν σεμνύναις, οὐκ ἀνέχη τὰ σὰ τῆ ἡμετέρας ταπεινοῦσθαι κοινωλίᾳ ; Εἴποις γὰρ ἄν καὶ ἄλλ' ἅττα, ἃ μὲν πρὸς τὴν ἡμετέραν διάνοιαν, οἷα δὴ τῆς γεώδους ὁμίχλης ἐπιπροσθούσης, οὐ βῆδιον φαίνεσθαι· σὺ δ' ἀπηλλαγμένος γνόφου παντός· μᾶλλον δ' ἀπὸ τοῦ πρώτου φωτὸς μηδεμιᾶς τὴν μέθεξιν διατειχιζούσης ὕλδους συστάσεως ἐκλαμπόμενος, οὐ χαλεπῶς καθορᾷς. Ἄλλα τῷ μὲν ἀρχηγῷ τῶν ἀγγέλων, ὅπως ἀνβούλιτο, καθ' αὐτὸν διαθέσθαι τὴν εὐφημίαν παρήσομεν. Ἡμεῖς δὲ τί ; "Αρ' ἐνταῦθα καταλύσομεν ἐκείνῳ μόνῳ καταλιπόντες, δι' ἣν ἔχει πρὸς ἡμᾶς ὑπερβολὴν, τὴν ἐκ τοῦ γένους βασιλίδα γεραίρειν, ἢ καὶ ἡμεῖς ὅσον ἐφικτὴν οὐκ εἰς ἀφωνίαν περιστησόμεθα ; Ἐγώγε τοῦτό φημι. Εἰ γὰρ καὶ ἀμεινον αὐτὸς διασκευάζει τὴν εὐφημίαν, ἀλλ' ἢ γε Βασιλεὺς τῶν συγγενῶν οὐκ ἀθῆστερον δέξαιτ' ἄν. Ἴσασιν ἃ λέγω, ὅσοι τὰ συγγενῆ φίλτρα καθαρὰ περισώζουσιν.

cognationis amorem illibatam integramque custodiunt,

Οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς τῷ νυμφῶνι κατὰ τὸν ὀνείανον ἄδωμεν. Οὐδὲν δὲ κωλύει διὰ τινὰ κορυφὴν τῶν ὀνείανων θάσθαι τὴν τοῦ ἀγγέλου φωνήν. Οὐδὲ γὰρ περὶ ταύτης ἡμῖν Γαβριὴλ ἀμφισθητήσσει, ὅτι καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς τῆς Βασιλίδος αὐτὴν ἰδέσαστο· συγγενὴς δ' αὐτὸς ἡμῖν· καὶ ὥστε πρὸς ἡμᾶς ὑπηχῆσαι, ἰδέσαστο. Χαῖρε τοιγαροῦν τῇ κεχαριτωμένῃ βοῶμεν· διὰ σοῦ ὁ Κύριος μεθ' ἡμῶν. Βραχὺ τὴν φωνὴν ὑπαλάβξαντες, Χαῖρε βοῶμεν, ἢ ὡς περ κρῖνον ἐν μέσῳ τοῦ πολυσυγχύτου τῶν παθῶν χωρίου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀναβλαστήσασα, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ οικείου ὕψους ἀκενώτως ὁ βασιλεὺς κατέλθων, μετὰ τῶν κάτω συνώκησεν· ἐκ τῆς σῆς εὐωδίας τὸν οἶκον πηξάμενος ἑαυτῷ. Χαῖρε, τὸν οὐράνιον ἡμῖν ἀνα-

²⁴ Luc. II, 27. ²⁵ Cant. II, 2.

πτύσσα μαργαρίτην, δι' οὗ τῆς προγονικῆς πτωχείας ἀπηλλάγημεν. *Χαῖρε*, δι' ἧς εἰς ἀμείνονος ἀνανέωσιν κόσμου τοῦ γένους κατακλυζομένου σπέρμα σωτηρίας διετηρήθη. *Χαῖρε*, βάβδος, ἧς ἐπειλημμένος ὁ δευτερος Μωσῆς, μᾶλλον δὲ τοῦ παλαιοῦ προσηύτερος καὶ δεσπότης, βυθίζει μὲν τοὺς διώκοντας, σώζει δὲ τοὺς τῷ πληρῷ καὶ πλίνθῳ τῆς ἀμαρτίας τετραχωμένους. *Χαῖρε*, παράδεισε, οὗ τῷ καρπῷ τραφέντας, τὸν προσφύεντα ἡμῖν φθοροποιὸν ἰδὼν ἀνεπτύσαμεν, πρὸς ἀνθηρὰν δὲ καὶ ἀγήρω ἰδέαν μετεποιήθημεν. Βουληθείης ἂν ἡμῖν ἐπιτρέπῃ, ἄμωμῃ Νύμφῃ, τῶν σῶν μυστηρίων, ἃ ὁ Πατὴρ διὰ τῶν ὑποφητῶν τοῦ Πνεύματος ἐχαρίσατο, εἰς ἐργασίαν τῆς εὐφημίας λαβόντας ἀποχρήσασθαι; Καὶ ἔστιν, καὶ ἐπιτρέπει. *Χαῖρε*, διὰ τοῦτο βοῶμεν, ὦ βάτε, δι' ἧς τὸ ὑπερῶν ῥάνιον ἰδηλοῦτο μυστήριον, ὅτι περὶ τὸ δοτακτον τῆς Θεότητος πῦρ τῆς ἀνθρωπίνης ὕλης ἐπειλημμένον, τοῦ μὲν φωτὸς ἐνήσει τὴν μετοχὴν· οὐ καταρλέξει δὲ, οὐδ' ἀφανιεῖ περιδεδραγήνην τὴν φύσιν τῆς Θεότητος τῆ φλογί. *Χαῖρε*, λυχνία, ἐξ ἧς τὸ ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς λάμψαν, ἀνερούμενον τὸν κόσμον εἰς ναὸν τῷ Γεννήτορι, φέγγει τῆς ἑαυτοῦ καταλάμπρου ἐπιγνώσεως. *Χαῖρε*, ἀκρότομῃ, ἐξ ἧς ὁ χειμάρρους τῆς ζωῆς ἀναβλύσας, τοὺς ὅσον οὐκ εἴψει σωτηρίας τεθνήξεσθαι μέλλοντας, οὐ μόνον τῇ ζωηφόρῳ πόσει ἀνεδιδώσατο, ἀλλὰ καὶ πάντα ῥύπον ἐκ πορείας τῶν παθῶν προσετρίψαντο, ἔδωκεν ἀπολούσασθαι. *Χαῖρε*, νεφέλῃ, ἧς ἀνατείλας ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, τῆς ἀπιστίας τὸν ζόφον εἰς πάντα κεχυμένον τὰ πέρατα, ἐξηφάνισε, φῶς ἀνασχῶν θεογνωστίας, οἷς εἰ; ἀντιλήψιν θείου φωτὸς τὸ ὄμμα οὐκ ἀποκεί. "Ἐτι μὲν οὖν σοι τῆ ὀσφί θαλαμνομένη ὁ σοὶ ἑδὼα προπάτωρ· *Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου.* "Ἐκουσας ὄντως, ἡ σοφὴ θυγάτηρ, τοῦ παρεγγέλματος, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ κλήρου, καὶ οἴκου πατρῶ· κλήρου ἐκεῖνου, ἐν ἧ προμήτωρ Ἐβα, διὰ τῷ γένει δίδειμε, τὸν μυρίον τῶν παθῶν φόρτον κληροδοτήσασα. Οὐδὲν τούτων οὐ μὲν οὖν εἰς οἶκον ἡγάγου τὸν σόν. Διὰ τοῦτο ὁ Βασιλεὺς ἡγάσθη σε τῆς ψυχικῆς εὐπρεπειας, καὶ Νύμφην ἐξελέξατο.

nam ac affectionum cumulo velut hereditario jure relicto. At nihil horum tuam in domum intulisti: propterea Rex, tuam animi pulchritudinem admiratus, te sibi in Sponsam delegit.

Διὰ τοῦτο σοι νῦν οἷα Βασιλίδι λειτουργοῦμεν, καὶ τῷ προσώπῳ σου λιτανεύομεν, τὴν σὴν δόξαν κατακλυζοῦμενοι. Ἰδοὺ σε πᾶσαι γενεαί, κατὰ τὴν σὴν προαναφώνησιν, μακαρίζουσιν. Ἐποίησε γὰρ σοι μεγαλεῖα ὁ δυνατὸς, ἐκ σοῦ ὡς ἐν παραπετάσματι τῆ σαρκὶ προσελθὼν, καὶ καθελὼν δυνάστας, καὶ ἀνυψώσας τοὺς ταπεινοὺς. Ἐποίησέ σοι μεγαλεῖα, οὐκ ἐν γενεαῖς μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἐν οὐρανοῖς τὴν σὴν δόξαν ἀναστηλώσας. Ἡδὴ γὰρ ἡδὴ καὶ ἡμοῖς ἀγγέλων ἐπέραστόν ἐστι σοὶ προσάγειν τὴν αἴνεσιν· καὶ μακαρίζουσί σε ὡς Βασιλέως Μητέρα, τὸ σοὶ λειτουργεῖν ἀντὶ παντὸς τιθέμενοι, ὡς τῆς

A suaveolentia domum construxisset. Ave, quæ cœlestem margaritam nobis reclusisti, qua sumus ab avita egestate liberati. Ave, per quam, ad melioris mundi reparationem, humano generi undis obruto, semen salutis conservatum fuit. Ave, virga, qua assumpta, secundus Moses, seu potius veteri illo senior, Dominusque, cum persecutores submergit, tum eos salvat, quos labor luti et laterum peccati attriverat. Ave, paradise, cujus alti fructu, adnata lethalem rubiginem abiecit, et ad floridam senique expertem formam traducti sumus. Libetne permittas, o immaculata Sponsa, ut ad pertexenda tua præconia iis abutamur, quæ Pater, velut nuptiarum tuarum arrhabonem, per Spiritus sancti interpretes ac internuntios, donavit?

B Licet utique, permittitque. Salve, igitur clamemus, o rube²⁶, per quem cœlis altius declarabatur mysterium: ut nimirum importabilis ille Deitatis ignis, apprehensa humana materia, luminis quidem communionem esset immisurus, haud tamen combusturus, atque assumpturus naturam, quam corripueret Deitatis flamma. Salve, candelabrum, ex quo Patris splendor elucescens, mundum Genitori in templum dedicans, eundem suæ cognitionis lumine collustravit. Salve, durissima petra, ex qua vitæ torrens exortus²⁷, eos, qui jamjam siti rerum ad salutem pertinentium morituri erant, nedum vitali recreavit potu, sed et omnes sordes, quas a vitiorum via contraxissent, ablui concessit. Salve, nubes, ex qua justitiæ Sol existens, infidelitatis caliginem in omnes terræ fines diffusam, disjecit; sublato divinæ cognitionis lumine iis, quibus oculi ad divinum lumen hauriendum non cœcutiunt. Cum enim adhuc in lumbis paternis contineris, tuus tibi clamabat progenitor: *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam; et obliviscere populum tuum, et domum patris tui*²⁸. Plane audivisti, sapiens filia, commonitionem, esque oblita populi tui, ac hereditatis, domusque paternæ: hæreditatis, inquam, illius ac sortis, quam progenitrix Eva generi universo distribuit; innumerabili passionum ac affectionum cumulo velut hereditario

jure relicto. At nihil horum tuam in domum intulisti: propterea Rex, tuam animi pulchritudinem admiratus, te sibi in Sponsam delegit. Ea de causa nunc tibi tanquam Reginae ministramus, tuoque vultui supplicamus, tuæ gloriæ divitias abunde consecuti. Ecce omnes generationes, ut prædixisti²⁹, te beatam prædicant. Fecit enim tibi magna qui potens est, ex te carne, quasi velo tectus prodiens, deponensque potentes, atque exaltans humiles. Fecit tibi magna, nedum in generationibus hominum, sed et in cœlis gloriæ tuæ titulum erigens. Jam enim, jam angelorum ipsis populis dulce est, ut tibi offerant laudem, atque ut Regis Matrem, beatam prædicant; nihilque potius habent quam ut tibi

²⁶ Exod. iii, 2.²⁷ Exod. xviii, 5.²⁸ Psal. xliii, 2.²⁹ Luc. ii, 48 seqq.

inserviant, cui impensum obsequium ad filium transire compertum habeant. Benedicunt te solam benedictam, cujus dulci partu amarus inobedientiae partus abolitus est, nempe maledictio. Benedicunt te, utpote hominum amantissimi, qui hominem videant, fraude a beatitudinis illa sublimitate dejectum, nedam ad eandem revocatum, sed et divino solio donatum. Ut quid vero quis tuae conetur gloriae magnitudinem metiri? Facilius arbitror caeli sidera, quam eam oratione complecti. At, o virgo et mater, quae sola caelestibus his opibus affluis; quae dicenda suggestisti, ea et diximus. Nihil enim meum; sed et lingua, et oratio, et regnum, ac si quid aliud est, id omne tuae curae ac benevolentiae munus duco. Quare tua tibi vindicatis, nunc quidem largire, ut gregem tuum ad salutis pascua dirigam: ne incitiam muneris regendi (vides enim quantulus ego sim) noxia aliqua fera in gregem insiliat, neque ulli ex meis, vel tuis potius gregalibus ullum animae periculum accidat; sed nunc quidem, tum novum me pastorem, tum gregem, universis insidiis superiores gubernaveris, exque mundo hoc migrantes ad immortalitatis illas mansiones duxeris, ut et illic tuis fruamur praesidiis, gratia ac humanitate primogeniti Filii tui Domini nostri Jesu, cui gloria in saecula saeculorum. Amen.

ORATIO IV.

Quando intemerata in vectus nube, senilibus manibus, gloriae Sol in templum umbratile commigrans ingressus est (6).

(Comberis. loc. cit. p. 1630.)

Christi solemnem honoramus diem, qui universis bene honorari auctor fuit. Sacram Christi celebritatem agimus, per quem profanis celebritatibus extinctis, exortae sunt sacrae celebritates. Exorto lumine in spelunca, praesentemque hodie lucis radiis illustrante diem, collatamur. Rursus enim is cujus beneficio, qui in tribulationis tenebris sedebamus, exultationis aspectus lumen, laetae festivitatis jucunditatem praetendit: non ita ut e spelunca effulgeat, sed ut tanquam nube, Virgine matre veliatur, ac paternam ingrediatur domum. Qui prius hominis matrem terram verbo edidisset, sibi ipse matrem condens, naturae innovavit leges; qua nimirum ratione processit e vulva, nulla semente facta, quod abhorret a lege: nunc autem pro communis ratione legis eorum quorum ex semine carnem assumpsit, qui legem in monte Sina scripsisset, tanquam legis reus, legis constitutionem adimplet: ipse, inquam, gloria Israel, ac lumen gentium. Gentes universae, laudate; ecce enim Deus puer factus est, ac sub lege vivit, ut tum iis qui sub

α σης θερακελας διαβαινούσης προς τον Υιόν. Εύλογούσι σε την μόνην ευλογημένην, ης τῷ γλυκεῖ τῶκαρ ὁ πικρὸς τῆς παρακοῆς ἠφανίσθη τόκος, ἡ ἀρὰ. Εύλογούσι σε οἱ αὐθιφίλανθρωποι, τὸν ἐξ ἀπάτης καταπεσόντα ἀνθρώπον τοῦ τῆς μακαριότητος ὕψους, οὐ μόνον πρὸς αὐτὴν ἀναβάντα πάλιν, ἀλλὰ τῷ θεϊκῷ θρόνῳ καθήμενον καθορώντες. Καὶ τί ἂν τις τὴν σὴν δόξαν ἐπιχειροίη, ὅση τις ἀναμετρεῖν; ῥῆθον γὰρ οἶμαι οὐρανοῦ ἄστρα, ἡ ταύτην λόγῳ διαλαβεῖν. Ἄλλ', ὡ παρθένε καὶ μητὲρ, ἡ μόνη τὰ ὑπερφύη ταῦτα πλουτήσασα, ἀ παρέσχεας ὑπηρεῖσαι, καὶ δὴ εἰρηται ἡμῖν. Οὐδὲν γὰρ ἐμὸν· ἀλλὰ καὶ γλώσσα, καὶ βασιλεία, καὶ πᾶν εἶ τι ἄλλο, τῆς σῆς ἐστι δῶρον κηδεμονία;. Διὸ δὴ προσοικειουμένη τὰ σά, νῦν μὲν διδου τὸ σὸν ποιμνιον ἐπὶ νομάς εὐθύειν τῆς σωτηρίας, μὴδ' ἀπειρία ποιμαντικῆς ἐπιστήμης· ὁρᾷς γὰρ ὅσος ἐγώ· ἐπιπηδῆσαι γένοιτό τινα λυμεῶνι θηρῶ· μὴδέ τινα τῶν ἐμῶν, μᾶλλον δὲ, τῶν σῶν θρεμμάτων τῆς ψυχῆς ἀπαντῆσαι κίνδυνον· ἀλλὰ νῦν μὲν διεξάγοις ἐμὲ τε τὸν νέον ποιμένα, καὶ τὸ ποιμνιον πάσης ἐπιβουλῆς ἀνωτέρους· ἀγοις δὲ καὶ πρὸς τὰς ἐκείθεν τῆς ἀπαθείας μονάς ἐντεῦθεν ἀποχωρήσαντας, ἵνα σου κάκει τῆς προστασίας ἀπολαύσωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ πρωτοτόκου Υἱοῦ σου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

ΛΟΓΟΣ Δ'.

Ὅτε νεφέλης ἀγράφτου ἐποχοῦμενος, πρεσβυτικῆς χειρὶν, εἰς σκιάθη γαῖαν μετοικισάμενος, ὁ τῆς δόξης εἰσεληλυθεν ἡλιος.

Χριστοῦ ἑορτὴν τιμῶμεν, τοῦ καλῶς ἄπεισι τιμᾶσθαι διατεήσαντος. Χριστοῦ ἱερὰν τελούμεν πανηγυριν, δι' οὗ ἀπασέσθησαν ἀνέροι τελεταί, καὶ πανηγύρεις ἀνίσχον αἱ ἱεραὶ. Τοῦ ἐν σπηλαίῳ φωτὸς ἀνατελλαντος, καὶ νῦν τὴν παρούσαν ἡμέραν καταπυρσεύσαντος, φαιδρυνόμεθα. Πάλιν γὰρ, ὁ δι' οὐ οἱ ἐν θλίψεως καθήμενοι σκότει, φῶς ἀγγελλίστως εἰδομεν, ἐρρῶν ἀνίσχει φαιδρότητα· οὐκ ἀπὸ σπηλαίου ἐκλάμπων, ἀλλ' οἱα νεφέλη, Παρθένῳ μητρὶ ἐποχοῦμενος· ἀλλὰ πρὸς οἶκον εἰσελαύων πατρῶν. Πρῶτερον ὁ γῆν τὴν ἀνθρώπου μητέρα τῷ ῥήματι ἀποτετοκῶς, μητέρα ἐαυτῷ ποιησάμενος, νόμους ἐκαινοτόμει φύσεως, μήτρας· ἀνθ' ὧν ἀσπόρου, τὸ τοῦ νόμου ἀλλότριον, προσεῆλυθε· νῦν δὲ κατὰ νόμον κοινὸν, ὧν ἐκ τοῦ σπέρματος σάρκα προσέλαβεν, ὁ τοῦτον ἐν Σιναιῷ γράψας, ὡφείλων αὐτῷ, τὴν ἐκείνου διάταξιν ἐκπληροῦ· ἡ δόξα τοῦ Ἰσραὴλ, τὸ φῶς τῶν ἰθῶν. Πάντα τὰ ἔθνη, αἰνέσατε· ἰδοὺ γὰρ θεὸς παιδίον ἐγένετο, καὶ πολιτεύεται ὑπὸ νόμον, ἵνα καὶ τοῖς ἐν νόμῳ βοηθήσῃ, τὸ ἐλλείπον ἐκείνῳ ἀναπληρῶν, καὶ τοῖς ἀνόμῳς ἔθνεσι πολιτευομένοις, τὸν πλοῦτον γνωρίσῃ τῆς οἰκείας χρηστότητος.

NOTÆ.

(6) Habemus ex regia gaza luculentissimam, partim festivam, partim polemicam, ac qua Filii ac Verbi divinitatem in humilitate, qua se legi subje-

cit, præcipue vindicet. Opus certe elegans, ac prius dignumque ut tandem aliquando juris publici fiat.

lege, auxilietur, adimplens legis defectum, tum gentibus sine lege viventibus, bonitatis suæ divitiis ostendat.

Ἐπειδὴ γὰρ ὁ δακτύλος Θεοῦ γραφίς νόμος, οὐχ οἷός τε ἦν διασοβηθέντα τὸν λογισμὸν, ἐκ τοῦ πρώτου σκαιῶ εἰσηγήσει παρατρέψαντος αὐτὸν, ἐπὶ τὸ αὐφρον ἀνενεγκεῖν, οὐδ' ὡσπερ ὄργανον τῆς οἰκειας ἐξεστηκὸς ἀρμονίας πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φθόγγον ἀρμόσαι· οὐδ' εἶ τίθεσθαι τὰ οἰκεῖα διδάξαι· ἀλλὰ χειρῶν ὑποθήκαις τὰ προλαβόντα ἠϋζάνετο, οὐκ ἀρκουμένων ἡμῶν τῷ τολμήματι τῆς παρακοῆς, ἀλλ' ὁμοῦ τῇ ἐντολῇ καὶ τὸν Διδάσκον διωσαμένων· καὶ καθάπερ πάλου τὸν χαλινὸν ἐκδακόντος, καὶ κατακρημνῶν ἀπωλείας ὄλου ρυέντος τοῦ νοῦ· ἐπεὶ οὖν ὁ θεὸς χεῖρ γραφίς νόμος οὕτως ὠρμηχότα οὐκ εἶχεν ἀναχαιτεῖν, αὐτὸς ὁ ὑπερούσιος Λόγος, ἡ πάντων ὑποστάσις σοφία, ἐν τῷ πάχει τοῦ πλάσματος, τῷ πλάσματι ὁμιλεῖ· καὶ χρηματίζει νόμος αὐτὸς καὶ παραίνεσις, δεῖ ἑαυτοῦ τοὺς ἀτάκτους ἐπαυροῦμενος· καὶ ὁρᾷται ἄλλωτῶ ἐν εἴδει ὁ ἀναλλοίωτος τοῦ Πατρὸς χαρακτήρ· καὶ μεσιτεύει τῷ Πατρὶ καὶ ἡμῖν, λυθέντος ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, τῆς ἐχθρας τοῦ ἀντιφράγματος.

Μὴ φρενοδιαθεῖτω Ἰουδαῖος, μηδὲ παραπλησίως τοῖς νυκτονόμοις, τὴν ἡμέραν ἀποστρεφόμενος· ἀλλ' ὀφθαλμοῖς φθόνῳ μὴ διαλελυμασμένοις, τὸ λαμπρὸν τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, ἐκ τῶν καρ' αὐτῶ κειμένων ὁράτω. Μῆδὲν τὴν ἀλήθειαν Ἑλλην διαγελάτω, ὁ τὰ οἰκεῖα αἰσχρὰ θεοποιῶν, καὶ δήμους θεῶν ἐκ παθῶν ἑαυτοῦ συνιστῶν. Ἡμῖν γὰρ εἰς Θεὸς Πατὴρ, Υἱός, καὶ Πνεῦμα ἅγιον· οὐχ ἐνὶ προσώπων τῶν ὀνομάτων κειμένων· ἀλλὰ τριῶν ἐνουμένων ταυτότητι φύσεως. Θιμωζέτω γὰρ ὁ τῆς παρανοίας ταύτης πατήρ, καὶ τὸ ἐν ἀμείβων ταῖς κλήσεσι πρόσωπον· μηδ' αὐτὸ τοῦτο συνείη ὁ ἐμβρόντητος, ὅτι τῇ μιᾷ ὑποστάσει φιλοτιμύμενος τὰ ὀνόματα, οὐκ εἴλασε λέγεσθαι ἐκείνους· οὐδ' ὁ προσεγορεύει κείσθαι ἰδῶσιν, εἴπερ ἀληθῶς κείται τὰ μὴ διαδοχὴν προσέμενα. Πῶς οὖν τὸ ἐν αὐτοῦ πρόσωπον ὀνομάσει Πατέρα, τῇ Υἱοῦ προσεγορία ἐκείνης ἐξιστάμενος; ἢ να νῦν ἐάτω, πῶς ἕως ῥηθείη Πατήρ, ἢ πῶς Υἱὸς καλέσεται, εἰς τὴν τοῦ Πνεύματος μεθεστώς. Εἰς οὖν Θεὸς ἡμῶν ἐν τρισὶ προσώποις· οὔτε διὰ τὸ τρισὸν τμήμασιν ἑτεροφύεον μεριζομένης τῆς ἐνιαίας Θεότητος, οὔτε τῶν προσώπων διὰ τὰ ἐνιαῖον συγχεομένων τῆς φύσεως· ἀλλ' ὅτι τῶν τριῶν ὄντων, καὶ οὔτε τοῦ Υἱοῦ ἐξ οὐκ ὄντος, οὔτε τοῦ Πνεύματος· ἢ να μὴ ἄλλιπὲς ὄν τὸ Θεῖον, ὑπερὸν ὀρθῇ τὴν ἑνδειαν ἀποθέμενον· ἀλλ' ὁμοῦ τῷ αἰτίῳ Πατρὶ, καὶ τῶν ἐξ ἐκείνου συνόντων Πατρὸς μὲν καὶ Πνεύματος ἐν τῇ ἑαυτῶν διαμενηκῶτων ἀπλότητι. Υἱοῦ δὲ, τῇ ἐξ ἡμῶν συνθεσμενοῦ προσλήψει.

defectum abjecisse: sed una cum causa, Patre scilicet, simul existant qui sunt ex illo, ut nihilominus tum Pater, tum Spiritus suam retinuerint simplicitatem; Filius vero, carnis nostræ assumptione factus sit compositus.

Ἐδει γὰρ Θεοῦ βουληθέντος διὰ σπλάγγνα ἐλέους ἐν ἡμετέρῃ μορφῇ τὴν λογικὴν ἡμῶν εὐγένειαν διαρρῦσειαν πρὸς ἑαυτὸν ἀνασῶσαι, Υἱὸν εἶναι τὸν τοῦτο πραγματευόμενον· οὐ μόνον ὅτι ὅπερ ἦν αἰδίως,

Quia enim Dei digito scripta lex haud satis erat, ut perturbatam rationem ejus malo conatu, qui sinistra primum pervertisset suasionem, ad sobrietatem reduceret, utve tanquam organum consonantia amissa ad proprios iterum componeret modos, ac sua probe moderari doceret: quinimo, cum pejorum accessionibus priora in-crescerent, nec sufficeret inobedientiae praesumptio; sed abunde una cum mandato, Dominum ipsum repulissenus: mensque pulli instar adeso freno praecipis tota in interitum prouisset: quia, inquam, divina manu scripta lex sic praecipitem factum animum minime poterat revocare, ac secus inflectere, Verbum ipsum supersubstantiale, universarum productrix sapientia, in figmenti crasso corpore, figmento consuescit; sitque lex ipsa ac admonitio, ipsum per se incompositos emendans; atque in mutabili cernitur specie, qui Patris existat immutabilis figura; ipsumque inter ac hominum genus sequestrum agit, solvens in carne sua adversam inimicitarum maceriem.

Ne Judæus insanat, autve haud secus ac ulula, seu ejusmodi aliud noctivagum animal, diem aversetur; quin potius nullo oculis livore oblaesis, divinae incarnationis splendorem ex iis conspiciat, quæ sunt apud ipsum. Nihil gentilis veritatem derideat, qui sua ipse probra deitate donet deorumque populos ex passionibus vitiosis sibi constituat. Nobis enim unus Deus est; Pater, Filius, et Spiritus sanctus; non ita, ut uni personæ attributa sint nomina, sed ut tribus ejusdem conjunctis communionem naturæ. Lugeat enim ejusmodi dementiae pater, quique unam personam appellationibus commutat; nec hoc ipsum emotæ mentis homo intelligit, quod nni hypostasi ambitiose nomina tribuat, ne hoc quidem dici sinere, quod appellavit: nec vero quod appellat, firmum ac ratum esse concedit: quando illa vere firma rataque sunt quæ successionem haudquaquam admittunt. Qua ergo ratione suam illam unam personam Patrem appellabit, cum illam notionem Filii appellatione amittat? Ut nunc omittam, qua prorsus ratione Pater dicatur, aut qua appelletur Filius, qui in Spiritus commigraverit appellationem? Unus ergo est Deus noster in tribus personis; nec trium ratione, diversi generis sectionibus singulari deitate divisa, sed ita ut tres semper existant, ac nec Filius ex nihilo sit, nec Spiritus sanctus: ut ne Deitas cum prius deficiens esset postmodum videatur,

Par enim erat, ut cum Deus per misericordiae viscera rationalem nostram ingenuitatem, quæ in natura nostra diffluxisset, ad se ipse reparare statuisset, id negotii per Filium gereretur: nedum

ea ratione, quia quod æterna esset generatione, A postmodum audiens, a suis ipse haudquaquam excessurus erat, verum etiam, quia rationis erat ut a nobis sua nobiscum consuetudine, irrationales affectus moresque auferret. Idcirco Conditor ipse sæculorum principium sæculo recentius sumit; partu nullis infecto sordibus, meum honorat partum; ac, quod præsentis diei solemnibus agitur, carne in templo offertur, Deo me, a profana immundaque in impietate conversatione, vindicans sacransque. Id hodie agit provide, qui nostri causa factus est infans. Hoc festivitatis hodiernæ argumentum est: nempe infantis in templo oblatio, cui igneis ab oribus offertur laudatio. Quis non horreat? Quis non stupeat? Quis non in gratiarum solvatur actiones? Qui ut Deus universa perficit, mortalium formatione in imperfecta cernitur ætate. Qui considet Patri, manibus gestatur maternis. Cujus verbo vocatum lumen prodiit, in vitæ nostræ nebula procedit. Cæci gentium oculi in atra mortis nocte sedentium, illuminamini, qui lucidam vitæ diem conspiciatis. Excisæ namque sunt ignorantis tenebræ, quibus a Deo discreti tenebamur, ipso se inflectente summo misericordiarum Patre atque his, qui interibant in tenebris, verum inferente lumen. Soluta mæstitia est, Deitatis splendore nobis affulgente. Videant salutare, qui propter peccati obscuritatem caligant. Ecce enim puella castis manibus invectum gestans, in umbratile intrat templum, quo sacerdotum illud manibus offerat. O inclinationis summæque illius demissionis altitudinem! Qui Aaronem delegerat in ministerium, priorique Moysi fuerat collocutus; quem etiam hodiernæ diei docet mysteria, qua posteriora ostendit (Deus namque suam posteris temporibus cum hominibus futuram consuetudinem ænigmatè designans, Moysi, famulo suo posteriora videre concedit ²⁰): tanquam sacerdotali indigens benedictione, sacerdoti offertur; nimirum, eo modo volens reparare, quod in legem offendens, crimen commissem.

Quænam tanta hæc benignitas, ineffabilisque misericordia? Ex servili ego conditione, dominorum propriis honestatus privilegiis, ac tanquam dominus, meique juris vivens, meæ custodem gloriæ legem repuli: Dominus autem, sempiternæ jure hæreditatis dominium possidens, vitæ cum servis societatem minime renuit; atque adeo legi servis latæ morem gerit. Quorsum id vero? Nimirum, ut mihi præbeat quo excusum ordinis desertionem, meæque inobedientiæ crimen diluat: ac si pater D amoris visceribus plenus pœnæ obnoxium nepotem videat, tumque mali causam in filium longe solertiores, ipsius diluendum opere, conferat. Quodnam horrendum hoc opus, univervisque excellentius, si qua Deus operatus est!

Sane quidem magnum quid extentum cælum, terraque super nihilum fundata, nec non lumen verbo obaudiens, ut mundo toto late effulgeat;

τοῦτο καὶ ὕστερον χρηματίζων, οὐκ ἐμελλε τῶν ἰδίων ἐκστήσεσθαι, ἀλλ' ὅτι καὶ Λόγου ἦν ἐξ ἡμῶν ἀπεσκευασθαι: τὴν ἀλογίαν οἰκείζ προσομιλήσει. Ἀὰ τοῦτο ὁ τοὺς αἰῶνας δημιουργήσας, ἀρχὴν μεταγενεστέρων αἰῶνας λαμβάνει· ἀρρῶπαντι ἀποτέξει τὰς ἐμάς ὠδῖνας τιμῆ· καὶ, τὸ νῦν τελούμενον, σαρκὶ προσφέρεται ἱερῶ, ἐμὲ ἱεροποιῶν, τῆς ἀνιέρου καὶ ἀκαθάρτου ἐν ἀθείᾳ διαγωγῆς! Τοῦτο σήμερον τῷ δι' ἡμᾶς οἰκονομεῖται νηπίῳ. Τοῦτο ἐορτάζομεν· προσένεξιν εἰς ναὸν βρέφους, ᾧ πυρίνων στομάτων προσάγεται ἀνεσις. Τίς οὐ φρίττει; Τίς οὐκ ἐκπλήττεται; Τίς οὐκ εὐχαριστεῖ; Ὁ τὰ σύμπαντα τελειῶν ὡς Θεὸς, ἐν ἀτελοῦς ἡλικίας ὄραται γηγενῶν διαπλάσει. Ὁ συγκαθέδρος τῷ Πατρὶ, χερσὶ βαστάζεται μητρικαῖς. Ὁ ῥήματι καλούμενον προῆλθε τὸ φῶς, ἐν τῇ ὀμίχλῃ τοῦ ἡμετέρου βίου προέρχεται. Ὁφθαλμοὶ ἀλαμπεις τῶν ἐν τῇ μελαίνῃ τοῦ θανάτου νυκτὶ καθημένων ἔθνων, φωτίσθητε, τὴν φωτεινὴν τῆς ζωῆς ἡμέραν θεώμενοι. Ἐτμήθη γὰρ τῆς ἀγνοίας τὸ σκότος, ᾧ Θεοῦ διωστήμενοι κατειγόμεθα· δυσωπήσαντος ἐαυτὸν τοῦ μεγάλου τῶν οἰκτιρῶν Πατρὸς, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ ἀπολλυμένοις, τὸ ἀληθινὸν φῶς ἐπιφάναντος. Ἐλύθη τὸ σκυθρωπὸν, τοῦ ἀπαυγάσματος ἡμῖν τῆς Θεότητος ἐπιλάμπαντος. Ἰδέτωσαν τὸ σωτήριον, οἱ διὰ τὴν ἀμαυρὰν μύοντες ἀμαρτίαν. Ἰδοὺ γὰρ κόρη παλάμαις ἀγναῖς ἐποχούμενον γέρουσα, εἰς σκιώδη ναὸν εἰσελαύνει, χερσὶν ἱερέως τοῦτο προσάγουσα. Ὁ βάθος συγκαταβάσεως! Ὁ πρὸς λειτουργίαν τῶν Ἀαρών ἐκλεξάμενος, καὶ πρὸς τοῦτο προσομιλῶν τῷ Μωσεί· ᾧ καὶ τὰ νῦν μυστήρια ἐν τῇ τῶν ὀπισθίων μουε παραδειξίει· τὴν γὰρ ἐν ὀπίσω καιροῦ ὀμίλιαν αὐτοῦ ἀνθρώποις εἰνιγμοσιζῶν Θεὸς, τῷ θεράποντι τὰ ὀπίσθια δείκνυσιν· ὡς ἱερατικῆς χρήζων εὐλογίας προσφέρεται ἱερῶ. Οὕτως ἐμοὶ εὐδοκῆσας ἐπηνωρθωκέναι τὸ πάλισμα, ὃ νόμῳ προσκρούσας διαπραξίμην.

Τίς ἡ φιλοφροσύνη, καὶ ὁ οἶκος ὁ ἀπατος; Ἐκ δούλων ἐγὼ δεσποτικοῖς τιμηθεὶς προνομίοις, καὶ οἷα δεσπότης διαιωόμενος, τὸν φύλακα τῆς ἐμῆς δόξης διωσάμην νόμον. Δεσπότης δὲ ἀτίδιον κληρὸν ἔχων τὴν δεσποτείαν, οὐ παραιτεῖται τὴν μετὰ δούλων συνδιαίτησιν, καὶ τῷ κειμένῳ δούλοις διὰ ταῦτα πειθαρχεῖ νόμῳ. Ἴνα τί γέννηται; Ἴν' ἐμοὶ τῆς ἀταξίας ἀπολογίαν παραστήσῃται, καὶ τοῦ τῆς ἀνηκούας ἀπόλυση ἐγκλήματος, ὡσπερ ὑπόπλιως φιλετρόου πατὴρ ἐχγόνον ἐπιτιμίοις ὀρῶν ὑποκαίμενον· εἶτα τὸ αἴτιον τῆς κακώσεως τῷ παιδί κατα πολὺ δεξιωτέρῳ, αὐτοῦ διαλύσαι τῷ ἔργῳ. Τί τὸ φρικτὸν τοῦτο ἔργον, καὶ πάντα ὑπερβαρὸν ὅσα Θεὸς εἰργάσατο!

Μέγα μὲν οὖν οὐρανὸς ἐκτεινόμενος· καὶ γῆ ἐπ' οὐδενὸς ὑποστηριζομένη· καὶ φῶς ὑπακούων τῷ ῥήματι, πρὸς ὄλου κόσμου ἀγλαῖαν· καὶ πρὸς τοῦτο

²⁰ Exod. xxxiii, 3.

ἄλλοι δῆμοι περιτόντες εἰς λειτουργίαν· ἀλλὰ Θεὸς ἐν ἡμέρᾳ χωρούμενος καὶ πλαττόμενος, μείζον ἔργον καὶ θαυμαστότερον· τοῦτο θεϊότερον τε καὶ ὑψηλότερον, Θεὸς δι' ἡμᾶς θηλάζων καὶ ἑρσι βασταζόμενος. Εἰ καὶ τοὶ λαλοῦσιν ἀδικίαν εἰς ὕψος, ἀφορμὴ τῆς τοῦ Μονόγονοῦς ἀθετήσεως γίνεται· ὥσπερ δέον ἐκ τῶν ἀμεινόνων ἔργων, ἐξευτελιζέειν τὸν ἐπιστήμονα· ἢ ἀφ' ὧν εἶναι τὸ μαρτύριον τῆς ὑπεροχῆς τῆς δυνάμεως, ἐκείθεν αὐτῷ περιᾶσθαι τὸ κραταῖον καθαιρεῖν. Τί λέγεις; ἐπειδὴ σοὶ κατορωρυγμένῳ ἐν σκότει ἐπαφάνη τὸ φῶς, ἀτιμάζεις τὸ φῶς; Καὶ ὅτι ὁ Βασιλεὺς οἶκτον λαθῶν τῆς σῆς τάλαιπωρίας πρὸς σὲ παραγίνεται, καὶ οὐχ ἑτέρῳ ἐπιτρέπει, ἀλλ' αὐτὸς σοὶ διακονεῖ τὴν χρηστότητα, ἐκ τῆς ὑπερβολῆς τῆς εὐεργεσίας, πρὸς καταφρόνησιν ἔρχη τῆς δόξης τοῦ εὐεργέτου; καὶ διὰ τὴν πρὸς σὲ ταπεινώσιν οἶετ' ἐκείνου ὕψος ταπεινῶν; Καίτοι διὰ τοῦτο ἐχρήθη τὸ μεγαλεῖον τιμῆν· σὺ δὲ, ἐπειδὴ βρέφος καὶ σπάρτα καὶ χεῖρας περιεπούσας, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα διὰ τὴν σὴν οἰκονομεῖται σωτηρίαν, ἀκούεις, τὴν προαιώνιον δόξαν ἀποστερεῖς τὸν Λόγον· ὥσπερ ἂν εἰ καὶ τὸν βασιλεῖα, διότι αὐτὸς σοὶ παραγεγονώς ἤρε τοὺς τῆς κακώσεως πόνους, ἤξίους ἀποστερεῖν τοῦ διαδήματο; ὅτι διὰ σὲ κτερίζεται μητρὸς χρηματίζων υἱός, δὲα τοῦτο τῆς πατρικῆς διαιρέει συναφείας, καὶ μετὰ τῶν κτισμάτων συναριθμεῖς, καὶ μηδὲ τῆς κάτω γεννήσεως; τοῖς πολυπραγμονοῦσιν οὐχὲς ληπτῆς; ἤπλωται γὰρ καὶ ταύτης ἀδιέκβατος γνόφος ἀποκρυβῆς· σὺ δὲ, κόραις, ὁ δὴ λέγεται, ἀτενεῖσιν ἐξ ἀναίδειας τὰ ἐπὶ κείνα τῶν αἰώνων καταλαμβάνεις, καὶ διατάττεις ὡς ἡ σοῦ θεωρία βούλεται ἐπ' Ἰῶ; Ὡς τυφλὸν σου τὸ ὄξυωπὸς, καὶ ἠλίθιον τὸ σοφόν! Ἄλλὰ τῶν φρενοβλαθῶν τῆς παρακλησίας ἀφέμενοι, τῶν παρόντων ἐχώμεθα, καὶ τὰ τῆς ἡμέρας θειάζωμεν, ἱεροῖς ὀφθαλμοῖς πρὸς ναὸν εἰσιούσαν θεώμενοι τὴν τοῦ κόσμου παρακλήσιν.

Ἦδη μὲν οὖν πρόσθεν ἐν σπηλαίῳ διαιωμένῳ ἐπὶ Βασιλεῖ, ἢ ἐκ τῶν ἄνω βασιλείων ἐφοῖτα δορυφορία· οὐράνιοι δῆμοι προσάγοντες· ἀστὴρ ὁδηγῶν βασιλεῖς, καὶ ἀνακειμένῳ ἐν φάτῃ ἐπὶ Δεσπότη προσκυνούοντας προσάγων· καὶ τὴν εὐτέλειαν ἢ δεσποτία ἐδορυφόρει, μνησύντος τοῦ θείου πλοῦτου τὴν ἐκούσιον τοῦ ἀστέγου [καὶ] δόικου πτωχείαν. Πῶς δὲ τὰ παρόντα; Μήτηρ ἡ λοχευσαμένη οὐ κατὰ μητέρας, γονὴν πρωτότοκον ἐαυτῆς ἀπεισι Θεῷ παραστήσουσα· βρέφος ἐν εὐτελείᾳ σπαργάνοις τῶν νομίμων τυχεῖν προσφέρει ἐπὶ Ἰσραὴ· ὑποδέχεται ὁ ἱερεὺς. Τί τὸ ἐντεῦθεν; Ἄγκαλιζέται βρέφος, καὶ Δεσπότην ὕμνει. Ὡς ἄρτι πρὸς γένεσιν παριοῦσαν τῆς φύσεως βλάστην λαμβάνει, καὶ ζωῆς ἀπολελύσθαι ὡς πλάστην αἰτεῖ. Τί φθέγγη; Τί γέγονεν, ἱερεῦ; Οὐ συμβαίνοντα τοῖς ὁραμένοις λαλεῖς. Ποῦ τῆς δεσποτίας ὁ βγχο; Ποῦ τοῦ ἀξιώματος τὰ γυωρίσματα; Οἱ δορυφόροι δὲ ποῦ; οἱ συντρέχοντες; οἱ προπομπάοντες; οἱ ἐφεπόμενοι; ὄρξ; τὴν εὐτέ-

aeoque prius secreti a materia populi, praesto existentes ad ministerium: longe enimvero majus opus, ac majorem habens admirationem, ut Deus in vulva capiatur atque formetur: divinius hoc ac sublimius, ut Deus nostri causa lactens existat, ac manibus portetur, quanquam iis qui loquuntur iniquitatem²¹ in excelsis occasio, ut Unigeniti gratiae detrahant: tanquam peritus artifex spernendus sit ob praecleariora opera; aut inde conandum sit ut cujuspiam potentiam convellamus unde illi excellentis potentiae testimonium accedit. Quid ais? quod tibi in tenebris obruto lumen affulserit, lumen infamas? Ac quia Rex tuae miseris miseriae ac calamitatis ad te ipse venit, nec negotium alii committit, sed tibi ipse bonitatem ministrat, ex beneficii summa praesentia, in ejus contemptum gloriae procedis, qui te eo impertit? putasque, ob eam humilitatem, qua se tibi inclinavit, illius deprimi celsitudinem? Atque ea ratione majestas honore efferranda erat: tu vero, propterea quia infantem, fasciasque, ac manus foventes audias, saeculis antiquiorem gloriam Verbo adimis; haud secus ac si regem, quod ipse ad te, laboribus levaturus quibus affligereris advenisset, diademate spoliare velles? Quia tui ergo creatus, matris filius audit, idcirco ejus cum Patre conjunctionem divellis, connumerisque creatis; cum tamen ne ipsa quidem ejus in terris nativitas, curiosis comprehensa sit? Nam huic quoque impermeabilis caligo, quae sit latibulo, superfusa est: tu vero, intentis pupillis, ut dici solet, praest impudentia, ea quoque quae saecula antecedunt, comprehendis atque Filio, quem velit intellectus tuus, ordinem praescribis? Quam caeca tua illa visus acutiles ac sapientia stulta! Enimvero stultorum nos omissa amentia, argumento insistimus, dielique celebremus mysteria sacris oculis ingredientem in templum spectantes, mundi consolationem.

Jam vero prius agenti Regi in spelunca, a caeli regalibus sedibus satellitium venerat, nimirum accincentes supernorum civium populi; stella regum ductrix, jacentique in praesepio Regi, eosque adoratores admoventis: ac dominatus, vilitatem obsequio fovebat, indicantibus delictis divitiis, ejus spontaneam paupertatem, qui sine tecto ac domo erat. Qua vero ratione habent praesentia? Mater utique, alia ac matrum ratione, suscepta editaque prole, primogenitam illam Deo oblatum abit: infantem sacerdoti offert vilibus oblectum pannis, ut legitimorum ac legalis benedictionis compos fiat. Suscipit sacerdos. Quid vero inde? In ulnas susceptum stringit infantem, ac laudat Dominum. Tanquam recens procreatum accipit naturae germen, utque mundi fictorem, vitae missionem rogat. Quid loqueris? Quid ita, sacerdos, factum est? Non congruunt iis quae cernuntur, quae ipse ais. Ubinam dominationis fastus? Ubinam dignitatis indicia?

²¹ Psal. LXXII, 8.

Ubinam satellites? Ubinam qui simul gradientur; qui præeant; qui sequantur? Vides quanta sit abjectio, Dominumque dicis? Tenes infantem nudius tertius in vitam progressum, affarisque tanquam vitæ habentem imperium? Quomodo in propensa adeo paupertate, magna mirandaque conseris, vocæque Israelis gloriam, ac gentium appellas lumen, pauperculæ matris puellum? Cæterum adde quod reliquum laudatio habet, ac perge celebrare lumen nostra occultatum carne, tanquam velo. Quidnam agat? Quid molietur? Plene duas rerum faciet sortes, aliorum resurrectio, aliorum ruina existens; quem senex intueris duplicem, ac quidem dejectos exsuscitabit atque eriget; elatos autem dejiciet atque deprimet; suaque ipse afflictione ac cruciatu etiam matris Virginis animam, tristitiæ gladius feriet.

Noverat enim Dei occisorum facinus, utque cædem stillantes manus armandæ in eum forent, qui manibus gestaretur: ut modo quidem in pannis ac cunabulis, furens Herodes sit persecuturus, Ægyptusque susceptura hospitio eum, qui violati juris hospitii poenam reposcens, olim Ægyptum cecidisset: ut denique gladii infantum tingantur cæde, qua infantis cædem molietur. Par namque erat, ut Deo nato in terra virginalibus ex sanguinibus, coætanei in cælis fuso sanguine nascerentur: priorque illa ætas adventus Dominici fructum perciperet, quæ prior infantibus accensum vidisset; tumque universis commodum accederet, necato ipso omnium causa regenerationis: quando magnus ille Patris Nuntius, peracto opere cujus missus est consummator, cæli sinum omnibus pariter aperturus est.

Ne iterum propter missionem, Unigeniti gloriam submittas, neque dominationem in servitute detrahas, alienum eum pronuntians a necessitudine qua generantem contingit; sed cum audis missionem, ejus disce qui misit cum eo qui fuit missus in operibus sociam dispensationem atque illius, in ils quæ Verbum negotiatur parem assistentiam. Nam tu quoque cum verbum inisisse ais, non dividis illud a mente generante, nec servili ipsum habitu induis: sed tanquam mente una præsentem, ac ea quæ Verbum disponit, pariter disponente, missum fuisse tuum verbum ais. Hæc adversus eos dicta sunt, qui benefici vicem, ingratos atque improbos mores ostendunt, quique idcirco, quia Verbi humilitate honorati sint ac exaltati, ipsum a quo honore affecti sunt dehonstant, exaltationisque mercedem, vicissim abjectionem inducunt. Enimvero, ad senem illum sapientem redeamus. Ubi itaque in abjectionis profundo majestatis sublimitatem aspexit, atque in assumpto ex nobis testaceo vasculo divinitatis margaritam invenit, ejus pulchritudine animo delectatus, sacra doctam verba, ac prophetica linguam propensius agit: cumque ab eo susceptionis in ulnas vicem, mi-

λειαν ὄση, καὶ Δεσπότην καλεῖς; νῆπιον ἄρτι περιελθὼν εἰς βίον κρατεῖς; καὶ ζωῆς ὡς κρατοῦντι ῥήματα φθέγγῃ; Πῶς ἐν οὕτω πενιχροῦς μεγάλα προσαρμόζεις καὶ θαυμαστά; καὶ ὄξαν Ἰσραὴλ καλεῖς, καὶ φῶς ἐθνῶν προσαγορεύεις, νῆπιον μητρὸς εὐτελοῦς; ἀλλὰ προστίθει καὶ τὰ λοιπὰ τῆς εὐφημίας τῷ ὡς ἐν παραπετάσματι τῷ ἡμετέρῳ σαρκίῳ κρυπτομένῳ φωτί. Τί τελέσει; τί πραγματεύεται; Ἡ διπλᾶ τελέσει τὰ πράγματα, τῶν μὲν ἀνάστασις ὧν τῶν δὲ, πτωσίς· ὁ διπλοῦς σοὶ δρώμενος, γηραιός· καὶ τοὺς μὲν ἐξεγερεῖ καταβεβλημένους· τοὺς δὲ καταβαλεῖ ἐπιημένους· καὶ διαθήσει εὐ τὰ βροτῶν ἰδίᾳ κακώσει, ὅτε καὶ Μήτηρ ἡ παρθενεύουσα, λύτης ῥομφαίᾳ πεπλιξεται τὴν ψυχὴν.

mortalium res statu meliori componet, quando

Ἥδει γὰρ τῶν θεοκτόνων τὸ τόλμημα, καὶ ὡς χεῖρες ἀποστάζουσαι φόνου, κατὰ τοῦ χερσὶν ὀχουμένου ὀπλισθήσονται· νῦν μὲν ἐν σπαργάνοις αὐτὸν μεμηνῶς Ἡρώδης διώκεται, καὶ ξενίσει Ἀγυπτῶς, τὸν πάλαϊ ταύτην διὰ κακοξενίαν μαστίξαντα· καὶ βαφήσεται ξίφῃ κατὰ σφαγῆς νηπίων, διὰ τὴν σφαγὴν τοῦ νηπίου. Ἔδει γὰρ Θεοῦ ἐκ παρθενικῶν αἰμάτων ἐπὶ γῆς τεχθέντος, συνηλικιώτας αὐτῷ δι' αἵματος οὐρανοῖς ἀποτεθῆναι· καὶ προτέραν ἐκείνην τὴν ἡλικίαν ἀπόνασθαι τῆς Δεσποτικῆς παρουσίας, ἢ τοῦτον εἶχε πρώτη ἐν τοῖς νηπίοις ὀρώμενον· ὕστερον δὲ πᾶσιν ἡ ὠφέλεια ἔξει, ἐκείνου τῆς πάντων ἀναγεννήσεως τὴν σφαγὴν ὑφισταμένου· ὅτε ὁ μέγας τοῦ Πατρὸς Ἀπόστολος, οὐ ἀπίσταται ἔργου τελειωτῆς παραθέντος, ὁμοῦ πᾶσι τοὺς οὐρανοὺς κόλπους ἀναπατάσει.

Μὴ πάλιν διὰ τὴν ἀποστολὴν, τὴν ὄξαν τοῦ Μονογενοῦς ὑποπτώσης· μηδὲ τὴν κυριότητα εἰς δουλείαν καταθιθέσας, ἄλλοτριῶν τῆς πρὸς τὸν γεγεννηκότα οικειότητος· ἀλλ' ἀκούω ἀποστολὴν, τὴν ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ ἀποσταλέντος συνδιοικονόμεσιν ἐκδιδάσκου τοῦ ἀπεσταλκότος, καὶ τὴν ἐφ' οἷς ὁ Λόγος πραγματεύεται συμπαρουσίαν ἐκείνου· ἐπεὶ καὶ συδταν φῆς λόγον ἀπεσταλκέναι, οὐ διαιρεῖς αὐτὸν τοῦ γεννήτορος νοῦ· οὐδὲ δουλικὸν αὐτῷ περιτιθεῖς σχῆμα· ἀλλ' ὡς τοῦ νοῦ συμπαρόντος, καὶ ἃ διατίθεισιν ὁ Λόγος συνδιατιθεμένου, τὴν ἀποστολὴν γεγενῆσθαι τῷ σῶ λόγῳ ἔρεις. Ταῦτα πρὸς τοὺς διὰ τὸ εὐπεπονθῆναι κακογνώμονας, καὶ τοὺς διὰ τὸ τετιμῆσθαι καὶ ὑψῶσθαι τῇ τοῦ Λόγου ταπεινώσει, ἀτιμάζοντας· τὸν τετιμηκότα, καὶ ἀμοιβὴν τοῦ ὕψους, τὴν ταπεινωσιν ἀντειπάγοντας. Ἀλλὰ πρὸς τὸν σοφὸν προσβῦτην ἀπίωμεν· ὃς ἐν τῷ βάθει τῆς ταπεινώσεως, τὸ ὕψος εἶδε τῆς μεγαλωσύνης· καὶ ἐν τῷ ἐξ ἡμῶν ὀστρακίνῳ πετυχίῳ, τὸν μαργαρίτην εὖρε τῆς θεότητος. Οὐ τῷ κάλλει τὴν ψυχὴν διαγανωθεῖς, τὴν ἱερολόγον γλώτταν κινεῖ προθυμότερον· παρ' οὐ καὶ ἀμοιβὴν τῆς ἐν ἀγκάλαις ὑποδοχῆς τὴν ἐκ τοῦ βίου πορείαν λαθῶν, ἀπιστοῖ τοῖς ἐν ἔβδου πενομένοις, ὃν εἶδε πλοῦτον ἀναγγελεῖν· ᾧ προσεγγίσας, καὶ τὴν

VARIÆ LECTIONES.

^d λατ. χάριν, vel quid simile.

ἐκ τῆς μαρτανθείσης σαρκὸς ἀποθέμενος νάρκην, καὶ τὰς αἰσθήσεις ἀναθήλας τῷ πνεύματι, λειτουργεῖ τὰ τοῦ Πνεύματος.

cescent torporem depellens, ac sensibus per spiritum revirescens, quæ sunt Spiritus, ministra-

bit.
 Πάλαι μὲν οὖν σύμβολα, ὄφει προφητικῆ, ἐδείκνυε τὰ γινόμενα. Λαθὺς ἦν καὶ ἀνόραξ τὸ αἶνιγμα· ἡ μὲν περιέχουσα· ὁ δὲ τῶν ὑποφητικῶν ψαύων χειλέων, καὶ τὴν προφητικὴν ἐκπυρηνίζων ἐπίπνοιαν. Γαῦτα δὲ ἄρα ἦν τὰ νῦν πράγματα, τὰ πόλαι αἰνίσματα· ἡ γαλουχοῦσα καὶ παρθενεύουσα· ὁ ἀπρόσ-
 ιτος καὶ γρατούμενος. Κόρη κρατούσα καθάπερ λαθὺς τὸν ἀνθρακα τῆς Θεότητος, οὗ καὶ χεῖρες τοῦ ἱερέως ἀγιάζονται ψαύουσαι, καὶ στόμα πληροῦται ὑποφη-
 είας τοῦ Πνεύματος· ἀγκάλαι περιέπουσαι ὕληκαί, ὃν ἄρ-
 ῖον οὐ τολμῶσιν αἶλοι ὀφθαλμοί· ὅς τὸ ἡμέτερον ἐνυ-
 λον, περὶ [μετὰ?] τῆς ἑαυτοῦ ἐνώσας οὐσίας, τὸ οἰκεῖον ἔσκατον, τῷ ἡμετέρῳ ὀλώδε· βεβαστάχθαι ποιεῖ. Καὶ κρατεῖται μὲν ἐν σπαργάνοις· λυεὶ δὲ τῶν τῆς σαρκὸς σπαργάνων, τὸν βασιτάζοντα ἱερέα, ἐπαίπερ εἶδε θυ-
 σὸς ὀφθαλμοῖς τὸ νεοφανὲς σωτήριον Ἰσραὴλ. Χρῆ γὰρ καὶ τοῖς κάτω μεμηνύσθαι τὰ ἄνω παράδοξα πράγματα, καὶ ὡς τοῦ κόσμου τὸ σωτήριον ἐπέστη· κάκεινους ἐνηχηθῆναι ὡς σάρκα Θεὸς φορεῖ, καὶ παι-
 λῖον ὁ προαιώνιος γέγονε· καὶ ὁ τροφεὺς θηλάζει· καὶ ὡς ἐλεύσεται πόνων τοῖς ὀδυνομένοις ἀπαλλαγῆ, τῇ ἐκείνου τῶν πόνων ὑπομονῇ. Διὰ τοῦτο μὴ πρὶν ἐξελίσεσθαι τῶν δεσμῶν τῆς σαρκὸς Συμεῶν χρη-
 ματίζεται, ἡ τὸν λυτρωτὴν παραγεγονότα θεάσεται.
 Ἄδὰμ ἄκοην βεβυσμένην τῇ λύπῃ, χαρμοσύνη φθέ-
 γματι διανοίξει, καὶ παλάμαις οἰκείαις μηνύων τὸν πλάστην φερόμενον, ἐξ ἀπογνώσεως εὐέλπιδα ποιή-
 σει τὸν γέροντα. Εὐα μαθούσα γυναικὶς ἀποκυθέντα Θεὸν, ῥῆον ἔσται διὰ τῆς τῶν ὀφθῶν κατάραν, ἣν ἐκπυρροῦσεν ταῖς ἐξ αὐτῆς... Μωσῆς πληροῦντα νό-
 μον οὗ γραφέντα δακτύλοις ἐδέξατο, καὶ τῶν ἐν πυρὶ καὶ βᾶτῳ τεθεαμένων τὴν ἐκδοσιν εἴσεται. Πάντες οἱ κάτω ἐσχυρωπακέτες φαιδρὸν ὑποδέχονται κήρυ-
 κα. Ἦν δ' ἄρα καὶ τοῦτο τῆς ἀπείρου Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους στοργῆς, μὴ μόνον τοῖς ἐν θλίψει καὶ στενοχωρίᾳ αὐτὸν ἀφίχθαι παράκλησιν, ἀλλὰ καὶ προμεμνησκέναι τὸ εὐεργέτημα· ἵν' ἐν τῇ τῶν χρη-
 στῶν ἐλπίδι, κουφότερον ἢ τὸ ἐπίπονον· καὶ ὑφεῖτο ταύτη ὡσπερ δρόση ἢ φλὸς τῆς κακώσεως.
 ut nedium afflictis positisque in angustia consolator adveniret, verum etiam eo beneficii nuntius præiret : quo bonorum spe, levior esseretur labor, eoque velut rore, afflictionis flamma remissa mi-
 tesceret.

Ἄλλ' ὁ μὲν τῇ παλαιότητι γεγρακῶς ἱερεὺς, τῷ προσδυτέρῳ παραγεγονότι νηπίῳ, παλάμας λειτουρ-
 γοῦς εἰς ὑποδοχὴν προσαγαγῶν, καὶ τὴν μέλλουσαν ἔσσεσθαι προθμνηκῶς σωτηρίαν, τῶν δεσμῶν τῆς σαρκὸς τὴν λύπην· ἀντικαμῶναι. Τί δὲ ἡμεῖς οἱ τὴν παλαιότητα ἀποθέμενοι ; Οἱ ἀναγεννηθέντες διὰ τῆς γεννήσεως· οἱ προσενηχθέντες τῷ Πατρὶ διὰ τῆς καθ' ἡμᾶς λειτουργίας τοῦ ἡγαπημένου παιδὸς αὐτοῦ·

A grandi a sæculo veniam accepisset, abit inferni pauperibus, visi thesauri nuntium perlaturus : ad quem cum accessisset, contractum ex carne emar-

Olim sane ostensa sunt prophetæ oculis earum rerum symbola, quæ geruntur²². Nimirum, forcepts ac carbo ænigma erant, illa quidem complectens; hic vero, prophetæ contingens labia, propheti- cumque afflatum eliciens. Hæc porro erant, nunc gesta res, pridem autem ænigmata, nempe lactans mulier virgoque; inaccessus, quique nibilo- minus teneatur. Puella, forcipis instar Deitatis carbonem tenens; cujus etiam tactu sacerdotis consecrentur manus, osque prophetico spiritu ad- impleatur : ulnæ materiales eum soventes quem absoluti a materia oculi incorporeique non audent aspicere, eum, inquam, qui suæ substantiæ uniens nostram molem atque materiam, quod majestate importabile habet, materiali nostro ac corpore portari facit. Ac quidem astringitur fasciis, solvit vero gestantem sacerdotem a carnis fasciis, post- quam ille rugosis oculis recens ostensum Salutarem vidisset. Nam et positus in inferno nuntianda erant, quæ plena miraculo in terra gerebantur, atque ut mundi Salvator advenisset : ut et illorum insonaret auribus, Deum gestare carnem, atque eum, qui sæculis esset antiquior, puerum esse factum : ut, inquam, altor ipse alatur ; utque sit venturus a laboribus ac doloribus liberator, qua ipse sustinebit labores. Idcirco Symeon responsum accipit, non se prius migraturum, ac a carnis absolvendum vinculis, quam videat adesse Liberatorem²³. Ob- turatas præ tristitia Adami aures, pleno gaudii sermone aperiet, nuntiansque suis se manibus ges- tasset Creatorem, spe defectum senem, spe bona augebit. Discens Eva feminam Deum peperisse, lenius feret partus maledictionem, quam sibi ipsa prævaricatione ascivit. Audiens Moses implentem legem, cujus is digito scriptam illam accepisset, eorum quoque quæ in igni ac rubo viderat²⁴, eventum pernoscet. Universi in inferno mæsti agen- tes, lætum suscipient præconem. Erat sane hoc

D quoque infiniti erga humanum genus divini amoris,

Cæterum senio quidem veteratus sacerdos, seniori advenienti infanti, manus suscipiendo famulantes offerens, ac ubi futuram salutem præmisso cantico laudasset, solutionem a carnis vinculis mercede recipit. Quid vero nos qui deposuimus vetustatem? Qui nativitate regenerati sumus, qui Patri oblati, per unigeniti Filii ejus in corpore nobis simili ministere- rium, quodnam ministerium, quodnam obsequium

²² Isa. vi, 1 seqq. ²³ Luc. ii, 26. ²⁴ Exod. iii, 3.

VARIÆ LECTIONES.

• Ἰσ. λθσν.

cultumque offeremus? Plane ut nos ipsi ei offeramus, cujus oblationis ergo tanta illa exinanitio fuit ac inclinatio, ut imaginem integram servemus, nec Dominicæ picturæ obruamus florem: quin potius ut non defunctorie eam depurgemus, pulchrisque rureum coloribus novum ei florem addamus. Efficiamur altissimi Patris filii, propter eum qui ex nostra extrema vilitate matrem agnovit. Efficiamur Dei templum: hoc enim Dei ad homines adventus complementum. Nos ipsos ornemus virtutum ornamentis atque tropæis, latitantiaque animis vitiorum ac perturbationum reptilia tota virtute persequamur. Manus castas reddamus, benefici in conservos, qui a Domino præclare beneficia consecuti simus. Benignitatem ac clementiam exhibeamus, qui ipsi benigne clementerque fuerimus habiti. Ad augmentum promoveamus spiritualis ætatis eum reveriti, qui in carnis nostræ imperfecta ætate versatus est nostræ imperfectionis causa. Emundemus igni labia; nam et nobis expiatorium licet carbonem contingere. Quinimo quibus ejus nobis sit facta facultas, ne inde accedentem emundationem contemnamus. Sic sacri, eum adeuntes qui hodie offertur in templo, una cum vetula ac casta Anna vicissim constebimur: semper virginem Matrem affabimur, non ex iis quæ Synagoga in ejus primogenitum Filium molitura est, neque id vero, *Tuam animam pertransibit gladius* ²⁰, sed de beneficio quod orbis fines consequentur; de gaudio colloquemur, cujus divitias adepti sumus.

Te castissimam magnifice efferimus (non incongruo clamemus vocis sono) per quam magnificus opifex, maximum suorum operum, summeque horrendum perfecit; quæ continentem omnia, sinu continueris: ex cujus uberibus altus sit, qui universis e terra, quo alantur producit; quæ sola benedicta sis inter mulieres, universoque generi benedictionem hæreditate comparaveris, ac tristem majorum sortem a nobis abstuleris. Vetera te ænigmata felici partu matrem præsignarunt: nempe thronus, ac forceps, domusque plena gloriæ: ac si qua ejusmodi, videntes oculi, hactenusque umbram obtuentes, tua mysteria contemplabantur: nunc autem præsens ipsa clare ostendis, commutatis quæ umbrarum erant, in eam claritatem quam gratia habet. Nunc te perspicue Cherubicum thronum, quin et illo augustiorem videmus. Nunc te forcipem ignem ferentem docemur, ac sanctitate plenum delubrum. Dominus enim velut in throno in te requievit, eumque forcipis instar complexa es, qui majestate importabilis existit: ac domo fuit contentus, qui nusquam potest capi. nos gloriæ tuæ ac felicitatis participes feceris.

Sed, o Virgo materque, cujus ex intemeratis sanguinibus formatione, velut in libro, Verbo con-

²⁰ Luc. II, 38.

¹ Ἰσ. ἀμειφθέντων.

Α τίνα λειτουργίαν, τίνα προσοίσομεν θεραπείαν, τίνα τὴν ἡμῶν αὐτῶν προσαγωγὴν, δι' ἣν ἡ τοσαύτη κένωσις καὶ συγκατάβασις· τὴν συντήρησιν τῆς εἰκότως, καὶ τὴ μὴ συγχῶσαι τῆς Δεσποτικῆς ζωγραφίας τὸ ἄνθος· εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ τὸ μὴ παρέργως ἀνακαθαίρειν, καὶ τοῖς καλοῖς πάλιν αὐτὴν περιανθίζειν χρώμασι. Γενώμεθα Πατὴρς ὕψιστου υἱοῖ, διὰ τὸν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐσχρατιῆς μητέρα γνωρίσαντα. Γενώμεθα ναὸς Θεοῦ· τοῦτο γὰρ τῆς πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίας Θεοῦ ἡ συμπλήρωσις. Κοσμήσωμεν ἑαυτοὺς ἀρετῶν ἀναθήμασι, καὶ τὰ ἐμφωλεύοντα τῶν παθῶν ἐρπετὰ, ὅση δύναμις ἐκδιώκωμεν. Ἀγνίσωμεν χεῖρας, εὐ τοῖς ὁμοδόουλοις ποιοῦντες, οἱ εὐ καὶ καλῶς παρὰ τοῦ Δεσπότητος παθόντες. Φιλανθρωπεύομεθα, οἱ φιλανθρωπίας ἡξιωμένοι. Πρὸς αὔξησιν τῆς πνευματικῆς ἀνωμῆν ἡλικίας, αἰδούμενοι τὸν ἐν ἀτελεῖ σαρκὸς ἡλικίᾳ διὰ τὴν ἡμῶν χρηματίζαντα τελειότητα. Καθαρθώμεν κυρτὸ καὶ χέλι· ἔστι γὰρ καὶ ἡμῖν τοῦ καθαρισμοῦ φαύειν ἄνθρωπος· μᾶλλον δ' οἷς ἡξιώμεθα τῆς αὐτοῦ ἀπολαύσεως, μὴ τῆς ἐκείθεν καταφρονῶμεν καθάρσεως. Οὕτω προσόντες ἱεροὶ τῷ σήμερον προσαγομένη ἐν ἱερῷ, τῇ γηραιαῇ καὶ σώφρονι Ἀννῇ συνανθομολογησόμεθα· προσφθεγγόμεθα τῇ ἀειπαρθένῳ Μητρὶ, οὐκ ἐξ ὧν κατὰ τοῦ πρωτοτόκου Παιδὸς αὐτῆς παλαμήσεται Συναγωγῇ· οὐδὲ, *Σοῦ τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομαία*· ἀλλ' ἐξ ἧς κληρονομεῖ εὐεργεσίας τὰ πέρατα, ἐκ τῶν χαρμωσύνων διαλεγόμεθα, ἧς τὴν χαρὰν ἐπλουτήσαμεν.

С Μεγαλύνομεν σε τὴν πανάμωμον (φθόγγῳ μὴ ἀναξίῳ βοηθώμεν) δι' ἧς ὁ μεγαλοῦργος τὸ μᾶζον τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ φρικτὸν ἐτελέσαστο· ἡ συνέσχεος ἐν κόλποις τὴν συνοχίαν· ἧς διατροφή μαζῶν, ὁ πᾶσιν ἐκ γῆς ἀναβλαστάνων τροφήν· ἡ μόνη ἐν γυναιξὶν εὐλογημένη, καὶ τὴν εὐλογίαν τῷ γένει κληροδοτήσασα, τῆς στειγερῆς τῶν προγόνων κληρονομία; διὰ σοῦ ἀφ' ἡμῶν ἀρθείσης. Αἰνίγματα σε παλαιά, τὴν εὐδίδα προϊστόρει μητέρα· θρόνος; καὶ λαβίς· καὶ οἶκος πλήρης δόξης· καὶ ὅσα ἄλλα, ὀφθαλμοὶ ὀρῶντες μὲν, τίως δὲ σκιδαν ὀρῶντες, σοῦ ἐθεῶντο μυστήρια· νῦν δὲ τρανῶς ἐμφανίῃ αὐτὴ παρούσα, τῶν σκιδῶν ἀμειφθέν· ἰ πρὸς τὴν ἐν χάριτι τρανότητα. Νῦν σε τηλαυγῶς τὸν Χερουβικὸν, μᾶλλον δὲ, τιμιώτερον θρόνον ὀρῶμεν. Νῦν σε τὴν πόρφυρον λαβίδα καταμανθάνομεν, καὶ τὸ πλήρες τοῦ ἀγιάσματος τέμενος. Ὡς γὰρ θρόνῳ ἐν σοὶ ὁ Δεσπότης ἀνεπαύσαστο, καὶ ὡς λαβίδι περιεσχέθη ὁ ἄσπεκτος· καὶ οἶκῳ κεχώρηται ὁ μηδαμοῦ χωρητός. Μακαρία μόνη ἐν γυναιξὶν ἀληθῶς, καὶ μεταδοῦσα τῆς σῆς εὐκληρίας ἡμῖν καὶ μακαριότητα.

Sola tu vere benedicta inter mulieres, ac quæ

Ἄλλ', ὦ Παρθένε καὶ μητὴρ· ἧς ἐκ τῶν ἀχράντων αἱμάτων τῇ διαπλάσει ὡσπερ ἐν τόμῳ τῷ Λόγῳ προσ-

VARIAE LECTIONES.

εμλήσαντες, τὴν ἀλογίαν ἀπεσκευάσμεθα, αὐτὴ τῷ τόκῳ σου τῶν ἡμετέρων λόγων τὸ δῶρον προσάγαγε· ἀνάξιον μὲν, ὁμῶς δὲ τὸ σήμερον οἰκονομηθὲν, ἐκείνῳ τιμῶντί μοι ἀπεργασμένον, δέξαι τοῦτο. Σοὶ γὰρ τῇ ἐμοὶ βοηθῷ θαρρήσας, ἀνεδεξάμην τὸν κάματον. Ἦμην ἔκ βρέφους καὶ εἰς τοῦτο μέτρον ἦκοντι βίου, ἐπίκουρος πάρει, καὶ πάρισσός γε διὰ παντός· μηδὲ μακρόνης ἀπ' ἡμῶν τὴν σὴν προστασίαν· ἀλλ' αἷς ἐξ ἀρχῆς περιεπέπαι πτέρυξι σκέπουσα, διατίθει πρὸς τὸ συμφέρον τὸν βίον· συνδιέπουσα ἦν ἔθου τῇ σῇ μεσιτείᾳ βασιλείαν διέπειν, φυλάττουσά μοι τὴν μεγάλην τοῦ Υἱοῦ σου κληρονομίαν· τοῦτό μοι τὸ πάντων προτιμώμενον· ἐξανύουσα τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ σου, τοῦ ἁγίου ἔθνους τὴν σωτηρίαν. Ὑπὲρ τούτων Ἰστασο παραιτουμένη· καὶ μὴ διὰ τὸ ἐμὲ θύλειν, οὔτοι πρὸς πείραν κακώσεως ἦκωσιν. Ἐχεις οἷς δυσωπήσεις. Ἐχεις οἷς πείσεις, τὰς χεῖρας αἷς ἐδάστασας· τοὺς μαστοὺς οἷς ἐθήλασας. Τὰ τῶν σπαργάνων ἀνάμνησον, τῆς ἄλλης ἐκ βρέφους ἀναγωγῆς, τὸν ἴνα λαὸν εἰς δόξαν ἐαυτῷ περιποιήσῃται νηπίασαντα. Τοῖς σοῖς τὰ ἐκείνου σύμμεζον, τὸν σταυρὸν, τὸ αἷμα, τὰ τραύματα, δι' ὧν σεσώσμεθα· καὶ δοξαθεῖν γε ὁ παριούσιος λαός, καὶ νῦν τῆς παρ' αὐτοῦ ἀπολαύων κηδεμονίας, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καλεῖται, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

suescentes, brutalem abjecimus vitam, tu tuæ proli nostrum hoc offer verborum donum : ac quamquam haud satis dignum, mihi tamen bonore prosequenti, quod ab illo provide hodie dispensatum est, suscipe elaboratum. De te enim mea adjutrice concepta fiducia, laborem suscepi. Quæ a puero, inque hunc adulto ætatis modum auxiliatrix ades, quæso, semper adsis, necve a nobis præsidium tuum elongaveris : quinimo quibus a principio alis protegens fovisti, vitam compone pro eo ac com- modum sit ; simulque fove quod tuis intercessionibus fovendum imperium iudasti, magnam illam Filii tui mihi servans hæreditatem : mihi hoc universis charius, electæ plebis tuæ, nationis illius sanctæ, perficiens salutem. Pro his sta, ac deprecare, nec quia reus ego ac debitor sim, calamitatis illi periculum fecerint. Habes quibus exores, habes quibus suadeas atque impetres : nempe manus quibus portasti, ubera quibus lactasti. In memoriam pannos revoca ; infantis aliam educationem ei, qui ut populum sibi compararet in gloriam, factus est infans. Tuis ipsa commisce quæ illius sunt, crucem scilicet, sanguinem, vulnera, per quæ salutem adepti sumus : magnificenturque peculiaris populus, nunc quoque ejus cura fruens. Ipsi gloria ac potestas, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO V.

In Christi nativitate, seu in ipsius Christi Regis gloriæ e Porta obsignata egressum, servorum oculis in forma servi sese-offerentia (7).

(MARACCI *Leonis Mariale*, p. 53.)

Dei nativitatem in carne celebramus, omnis celebret spiritus. E virgine prodeuntem Matre honoramus eum, qui ex Patre natus est ante Luciferum ; cælum et terra ad hoc se consociant. Cantemus una voce clamantes : *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax*, quoniam Altissimus imis in tenebris jacentem visitans, a sui orientis altitudine usque ad illum descendit, quoniam seipsum inclinavit, ut depressos erigens, in suam eveheret altitudinem. O stupendam, et ex omni æternitate rem novam ! Qui sæcula condidit, in eo quod conditur esse incipit. Antiquus dierum nuperum se ostendit. Creator in materia creaturæ formatur. Incommutabilis figura Patris ad imaginem in mala prolapsum sese demittit, ut illa rursus figuram resumat

similitudinis. Venite, exultemus Domino, qui servi formam assumpsit, ut jacentibus in mœrore et angustiis afferret lætitiā. Adeste, quotquot cælum, quotquot terram incolitis, communi gaudio persuamur. Jubilemus adveniēti Salvatore, qui miserimū pereuntes Salvatore indigebamus. Jam enim illius misertus est Deus, quem initio pro sua bonitate immaculato digito formavit. Venit diu extorribus e patria reditum largiturus, absorpto transgressionis crimine in gratiarum amplitudine. Non amplius ligni reus sum, qui reus, malo illo degustato, prius eram. Liberat enim nos reatu Creator, particeps creationis meæ factus ; nec infelix esse cogor ob damnū per mulierem factum.

Mulier enim, lucri origo (8), vitam mihi trans-

VARIÆ LECTIONES.

* Leg. ἡ ὁμῖν.

NOTÆ.

(*) Græce non existat impressa.
(7) Regiam hanc de partu B. Virginis, seu de nativitate Domini ex beata Virgine orationem (quam in Bibliotheca Mariana, dum alia de Maria Deipara Leonis opera recenserem, ex incuria enumerare oblitus sum), habent Græcenis. sub Leonis Imperatoris nomine codices Vaticani, et Messanenses, nec non perantiquus codex Græce ms. clar. viri Leonis Allatii : Atque ex interpretatione Jo. Matthæi Caryophylli Leonensis episcopi nunc primo apparuit.

D (8) *Mulier enim lucri origo.* Et vere B. Virgo lucri origo appellatur a Leone, cum longe majora per illam nobis fuerint collata, quam per Evam ablata. Appellatur etiam B. Virgo a B. Petro Damiani in Homil. de Nativ. B. Virg. *Origo principii, quia ille ex ea prodiit per materiam carnis, qui caput est, et initium omnium rerum per essentiam deitatis ; ab Alb. Magno Super Missus est angelus, cap. 184, Origo, omnium, quia Mater Dei, qui est origo omnium : cum quidquid per se est origo causæ, sit etiam per*

tulit in felicitatem. Mulier sancta, et pura, virgineis e sanguinibus Filium procreans, egenum Adam sublevavit, opulentissimi Adæ ex ea nati, quæ exterius videtur inopia, quod vile est sibi unientis, et auis opibus paupertatem erigentis. Nam quia Deo placuit notam facere misericordiam suam, bonitatem hanc effudit abunde, ut se ostenderet non modo malorum nostrorum sensu moveri, sed etiam in habitu peccatoris demissum, quo suis virtutibus remedium errori afferret, et innocentia sua reatum culpæ deleteret. Propter hoc vulva capit eum, qui nulla re capitur, et pannis involvitur, qui tactu liber est, et labe. Deusque cum errante et exsule familiariter versatur, ut reducat ad sua, causam rite et egregie transferens, quæ me propriis sedibus ejecit. Ne te jactes de fraude, qui per eam genus humanum subiecisti, subjectumque illum tibi reddidisti, qui ad regnandum creatus erat. Nobiscum Deus: cum rerum egenis auxiliator, cum impotentibus fortis, cum redactis in servitum liberator, per quem etiam fiet ut nefarius vexator loco multarum contra nos virium suarum quoque potentiarum faciat jacturam, dum illos quos se comprehensurum potente manu quasi nidum, superbissime jactaverat, Creatoris manu liberantur, qui nunc infans visus, et pravæ aspidis foramina perscrutatus est, mortiferumque enecavit fetum, et vitam universo attulit mundo. Scitote, omne genus hominum, Deum hominem factum, ut sibi eos affipes faceret, qui ab ejus affinitate deciderant; ut humana mens ad mala proclivis, neque eo tantum malo laborans, sed nec etiam sentiens ad mala se ferri, neque se dominam motionis statuens, sed habenas omnes sursum trahentes, excutiens, veluti onus et pondus otiosum, circumducta per malorum campos a carne, cujus ipsa debet esse auriga; hæc, inquam, mens divinæ menti unita, ut sentiret in illa quæ passa fuerit, et per hujus vocem, quæ propter reverentiam exaudiretur a Parente, et auxilium divinæ bonitatis experiretur. Et sane quidem sine carne etiam facile erat constituto in periculis præstare auxilium. Quid enim Deo volente non fiat? Quia tamen opus erat eum qui peccaverat, et se quod peccasset agnoscere, vocibusque misericordiam implorantibus expiare peccatum, quod mens humana non poterat, ut quæ in pelagus vitæ ratione carentis submersa erat; idcirco tota ipsa divina mens unita extrahit illam de absurdo irrationalis vitæ statu, deprecantemque pro illa vocem emittens, per sui reverentiam facit, ut malorum nobis series in opera misericordiæ desinat. Idcirco Divinitatis (reor) ignem intolerandum

A fert Virginis uterus, formaturque de sanguinibus ejus Opifex. Quanquam, et aliæ sese offerent causæ, quibus rei hujus consideratio non perfunctorie fiet. Nunc vero cognoscite, imo vero cognoscamus Verbum in præsepi animalium jacens, qui, errore abducente de rationis statu, a Dei cognitione longe aberamus. Abeat error, qui hactenus hominem a suo Conditor sejunxit, et honorem Creatoris ut offerret creaturæ suasit, Qui ab uno vero Deo creaturam abstrahens, turbis deorum subjiciebat, cum non modo aliæ creaturæ in divinam dignitatem male ab hominibus eveherentur, sed illi sibi etiam divinitatem tribuerent, et proinde sexcentos confingerent deos, et quos liberet divinitate donarent. Quasi oporteret non modo nos a Deo procul esse, verum etiam tyrannice Deum opprimere. Proh nequitiae institutorem! Ille ab initio hoc excogitavit, ut similis Altissimo fieret. Ille hominem, clarum divinæ dexteræ simulacrum, non solum amanti inimicum reddidit per transgressionem præcepti, sed illi etiam constituens adversarium, imitatorum qui fecit, suadendo, ut divinam sibi dignitatem arriperet. Et hic quidem deus erat, quia gravi usus manu, tyrannidis vi, aliis excellentior evasit. Ille vero deus, quod cruentus, hominumque cædibus insignis, manu sibi ad fundendum sanguinem paratiore. Alius quoque deus, quod acri fuerit ingenio, et auctor alicujus inventi admirationem meruerit. Honoretur et muliercula, quod crines apte comptos contorqueat, et alia, quod eleganti specie lascivos deceperit et attraxerit amatores, et pro mercede meretricii lasciviarumque ab iis acceperit numerari inter deos. Alius alia ratione in deorum album ascribitur. Ita Saturnus tyrannica manu in patrem insurgens, non modo nudavit imperio, sed naturalibus quoque orbavit, ea præcedens, per quæ in lucem est editus, et proinde e tyranni dignitate in dei majestatem evectus est. Ita prognatus ex eo Jupiter, paterni animi hæres, simili modo dei nomen sortitus est. Et Mars pariter, quod mortaliū stragis auctor, in deorum ordinem cooptatus, Et Mercurius, quod cæteris dicendi arte præcelleret, ipse quoque numinibus insertus est. Dionysius quoque quod roris cor emollientis (ut gentilis quidam sapientia clarus dixit) inventor fuerit, divinæ honoribus dignus est habitus. Sane hæc allegoriis contegere ne conentur gentiles, Saturnum in Tempus excipientes, et fabulosos rerum præsidēs inducentes, qui heri et nuper cum essent homines, in deos translati sunt: nam sic etiam absurda nimis sunt quæ afferuntur. Attamen ad hæc illi, ut honestiora, nequaquam confugiant, sed sine tegumento

NOTÆ.

se origo, et causa causati; ab Ecclesia Græca in Mensis die 27 Maii, *Origo verarum mundi hilaritatum*; a S. Anastasio archiepiscopo Antiocheno in Orat. 2 de Annuntiatione, *Origo prima lætitiæ*; a S. Joanne Damasceno in Mensis Græcorum die 15 Jan. *Origo omnium amenitatum*; ab Innocentio

papa III, serm. 2 de Assumpt. *Origo salutis, et virtutum*; a Jacobo de Voragine archiepiscopo Januensi in Mariali L. M. Serm. 2. *Origo omnium gratiarum*; denique a Joanne Pico Carthusiano lib. 1 in Cant. cap. 2. *Origo bonorum omnium mundique melioris*.

allegoriæ nuda esse permittant : a Phœnicibus primis (ii enim Saturno, uxori et reliquæ familiæ auctores fuere, ut dii nominarentur) veritatem discen-
 tes, qui ex hominibus primi, aris et sacrificiis honorantes illos vita functos, posteris exemplum reliquerunt cultum iis insipienter deferendi. Eodem plane modo et Minerva crinibus bene contortis habetur pro dea, quanquam parentibus non illustribus prognata; licet eam genitile e summo vertice ortam asserant. Et Venus loco muneris dea fuit eorum suffragiis qui cum ea libidinem exercebant; et ratum habetur decretum, quia lascivis placuit, Pana quoque, cornigerum qui primus ovilium dux fuit, legesque pastoralis curæ ostendit, necnon et Apim, et Ibes, et cæteras bestias cœtui deorum asciscunt, eorumque religionem quasi deorum magnificiunt. Cui signa etiam data, causa ob quam delata est illi dignitas, fistula, et cornu, et pedum caprinorum mistura. Osiris quoque eodem titulo ab iis renuntiat, quoniam calliditate usus suos sibi hostes subegit telis, non ut erant, sui speciem offerentibus, sed veritatem aliqua ex parte celantibus. Unde factum ut facile capti sint, quibus insidiæ paratæ erant eo quod dolum non cognoverint, sibi que non consuluerint, sed in periculum sese temere conjecerint. Verum in his quidem hominibus vanitati inserviebat, ea sentiens quæ illi a quibus in servitutem redactus erat. Neque enim fieri poterat quin is, qui verum Deum ignoraverat, ita esset affectus, ut sibi deos crearet, nec finem ullum haberet præ ignorantia, sed ad deteriora, velut unda deflueret, effusus jam a veri Numinis agnitione. Cæterum administrantis omnia præpotentisque Dei munus erat, de salute sui opificii cogitare, sibi que soli convenientem gloriam non permittere, ut aliis tribueretur, sed sibi quidem recuperare honorem, ferre vero etiam opem jacenti in summis miseriis, qui ut beate viveret, creatus erat.

Quoniam igitur ita faciendum erat, datur nobis Puer æternitate antiquior, et splendor gloriæ nocternæ vitæ nostræ illuminat, ut discussis per ejus radios multorum tenebris deorum, unum Deitatis lumen in Patre, et Filio, et Spiritu sancto conspiceremus; nec personarum distinctione nos abducente ad Deorum multitudinem, nec unitate luminis rogente ut confundamus personas. Neque enim necesse est ut, juxta manes quorundam sermones, alterum sequatur ex duobus, vel unitatem cum ternario multiplicari, vel certe ternarium redigi ad unitatem. Non enim unitas, sed personæ habent, ut distinctionem ferant, per quam nobis adorantibus Trinitatem fit, ut extra unam dominationem nequaquam vagemur; aut certe quibus ob distinctio-

A nem personarum, distinctio quoque naturarum sequitur, sibi quoque adinventiant, quid cuique insit naturæ, ut sic Trinitatem fugientes eandem multiplicant. Quod si etiam quæ diversæ sunt naturæ, habent plane quo distinguantur a se invicem, amentitiæ Dei naturam librantis erit, illud quoque dare, quo unam ejus naturam in tres discernunt. Nam ingenitum et genitum non est cur ad naturarum distinctionem proponant: quandoquidem vel in ipsis compositis, et divisionem admittentibus hæc non sunt naturas distinguentia, neque in diversa secant, quod unum est.

Verum illi nugentur; nos autem adæamus Bethlehem magni consilii Patris Angelum nostra indutum forma conspecturi, quem ex utero genitum ante
 B Luciferum, nunc misertus nostri, de matre nasci voluit, et cum egenis et vilibus conversari, suæ gloriæ, divitiarumque hæredem. Consideremus, quæ ibi sunt, Matrem nova partus lege utentem (9), Infantem natura ipsa antiquiorem, Deum in fasciis jacentem, in brutorum præsepi immorans Verbum, ut ego vale dicens instituto vivendi more brutorum, Verbum agnoscam, et cum eo simul quiescam. Nam quia rationis meæ nobilitas in vilitatem redacta erat, motibus ratione carentibus subjugata; subque ponderosa carne jacebat, quæ ei conjuncta erat; ut sublime illam eveheret, carnem sibi unit Verbum Creator, ut et ratio suæ nobilitati restitueretur, ut caro non omnino ad ima feratur, rationi parens, non secum illam detrudens, et cum illa potente superiora, simul ascendens. Huc spectat extrema paupertas ejus qui terram fundavit, nec tamen locum habebat in quo habitaret, postquam in ea diversari voluit, sed speluncæ excipiebatur hospitio solamen indigentæ præbentis. O res, quæ nec menti nec verbis permittunt, ut suo fungantur officio! Non est ei locus in terra nascenti, qui illam verbo suo progenuit! Præsepe illum suo sinu excipit, qui cœlestes sinus expandit. Cæterum terra quidem hospitium tenue dat, at vero cœlum annuntiat adesse Dominum, stellam tubæ loco adhibens, cum videret Regem ministrorum officio destitutum, soloque Matris satellitio fulgentem. Vocat ut honorem deferant promptissimos ad obediendum Magos, et ad hoc ipsum venientes. Eos igitur clamante advocat stella; verum et pastores properant Natum quærentes, indeque de eo admoniti. Oportet enim, ut pastoribus Pastor ille appareat, qui venit, ut perditam ovem humeris impositam reduceret, quam ille ut quæreret nunc quidem advenit e porta egressus obsignata (10). Perveniet vero etiam usque ad portas inferorum, cum morte-

NOTÆ.

(9) *Matrem nova partus lege utentem.* De novitatibus parvis Virginei præclare omnino B. Petrus Damiani sermone 11 et 61; Gregorius Nyssenus Homilia 13. in Cant. ad illud: *Dilectus meus candidus, et rubicundus, electus ex millibus*; D. Augustinus in psal. 101, super illud, *Similis factus sum pellicano solitudinis*; S. Petrus Chrysologus serm.

15; Riccardus a S. Laurentio lib. x de Laud. B. Virgin., et Guericus abbas, serm. 1, de Nativ. Domini, quorum verba adducit P. Theophilus Raynaudus in Diptychis Marianis, parte 1, puncto 7, num. 30 et 31.

(10) *E porta egressus obsignata.* Respicit Leo noster ad portam illam clausam quam soli principi

fera illa omnia devorante dimicaturus. Sed hæc A
postea. Nunc vero fugiendum illi est in ipsis fasciis
summa ipsa exinanitione, non sine sua exinanitione
manente. Jam quippe Herodes furore corripietur,
et victimas ob infantem natum infantes Bethleem faciet,
caesaque ætate adeo tenera, ne quidem quid
agatur sentiente, intinget gladium, et regnum erit occisorum crimen. O mentem, et ferio crudeliorem ingenio! Statim videlicet infans assumet sibi imperium, et privabit regno? Propterea timens effuso gaudet sanguine. An vero non id cogitat, sed ut futura præcaveat, jugulandum existimat immataram ætatem, quam in suam metens perniciem non illum demeret quem querit. Cum si opportunum tempus expectasset quod illi forte dedisset ut comprehenderet quem quærebat, tunc eum e medio sustulisset. Nunc vero mirum cum esset, si qui quærebatur non latuisset, ob rei obscuritatem nihilominus turbatur, et planum sit omnibus illum delirare, quod infantes æque omnes affatim persecutus sit, quemadmodum rabiosi canes æque omnes obvios adoriuntur. Amentissime hominum, nunc te promittis iturum ad adorandum, et nunc sanguinem potare optas! Sed omitamus illum in sua insaniam, ante magnum, proque universo mundo mactandum Agnum, hostias cædentem pro illo nectas, ut etiam tenera ætas infantium non esset immunis ab offendendo munere, sed ipsa quoque offerret sanguinem Deo e virginalibus orto sanguinibus, utque pueri amentia laborantium Deo inimicorum, qui nec tibiæ sonos, nec lamenta audiunt, ut scriptum inquit, in suo ipsorum sanguine præsignaret perniciem, quam sponte obirent, occiso per furorem debacchantium Rege gloriæ, et suarum passi animarum jacteram: quamvis non pro illo, sed ob suam ipsi rabiem, qua usi in eum sunt, et mortem, et perniciem sustinuerunt. Et hæc quidem considerare licet de cæde infantium suum offerentium sanguinem. At vero Medi rite agniti honorent Regem, congruentia rebus offerentes munera, tanquam Regi et Deo, mortaliæ ad offerendam mundo vitam, auro, thure et myrrha honorem implentes. Sed ad hæc, et aliam subesse in muneribus notandam inspicio significationem. Videtur enim mihi præter id, quod ea quæ offeruntur quid in Infante nato sit denotant, prænantia quoque esse futuræ quamprimum ipsi hæreditatis gentium. Propterea

sane consanguineus nemo, sub lege constitutus, Regi universorum infanti munera offert, sed adorationem præripientes alieni a cognato sanguine, et gentem ab aliis segregante lege, Magi ea dant, præsignificantes in seipsis fore ut gentes prævertant legis cultores, et per rivos sanguinis propinquos Hebræos, in agnoscendo adorandoque Rege illo qui nunc, ut ditaret, ad summam devenit inopiam. A quibus et fidei sinceritatem, et gratum piorum operum odorem, et motuum carnis restictionem, veluti aurum, et thus, et myrrham accipiet, quibus dux erit ad adorandum affulgens prædicationis splendidus Oriens, per stellam Magorum nunc ducem prænotatus. Modo enim fugiet ira percitum Herodem, et excipietur Ægypto, tum ut benedictum illa recipiat, quem habuit olim punitorem, tum ut aliud mysterium hac præsentia notetur, visitandos videlicet eos, qui spiritali serviebant Ægypto, et inde liberandos, qui ductorem eum sequentur, qui infans conspicitur. Fortasse etiam fuga infantis in Ægyptum, symbolum erat migraturæ ad gentes doctrinæ evangelicæ. Sicut enim iudex rex ob natum insanit puerum, ita affixit illi ob amentiam Judæi, exoriente per linguam discipulorum prædicatione evangelica, furore corripientur, et aggrediantur quidam eruentis animis prædicationis cursum comprimere, sed nihil efficient. Veruntamen in præsentia nefarium Herodem fugiens contendit in Ægyptum. Postmodum vero manuum scelestarum audacia, inter mortuos numerabitur, quando Scribarum et Pharisæorum caterva tendent in eum, qui venit ad ferendam salutem, insidias. Quæ ut in opus abierrint, efficient ut oblationis medicorum munerum significatio suam sortiatuæ finem, cum ipse myrrha condietur, ut mortalis, ut vero Deus, gratum incorruptionis odorem mundo diffundet, gentesque et gentium oblationes suscipiet. Verum hæc suo tempore fient. Nunc autem quæ sunt præsentis agamus, et proposita nobis tractemus. Honoremus Domini Nativitatem, festinemus ad videndum in spelunca hospitantem. Agnoscamus tantam depressionem ejus qui est omni altitudine excelsior. Noscamus cujus rei gratia tantum mysterium sit, ut qui omnes ditat ad inopiam redactus sit, et creetur Creator et Deus nascatur ut homo, licet non more humano: ut videlicet contractum

NOTÆ.

absque aperitione, et clausura salva, perviam vidit Ezechiel. capit. XLIV: *Porta hæc clausa erit, et non aperietur, et vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per illam, eritque clausa principi.* Hæc enim prophetica verba ad Mariam ante partum, in partu, et post partum, vere Portam perpetua clausam, ædula accommodantur a Chrysostomo homil. de S. Jo. Baptista, Hieronymo in cap. XLIV Ezechielis, et lib. II contra Pelag., Ambrosio de Institutione Virg. cap. 7 et 8, Augustino serm. 2 et 14 in Natali Domini, Eusebio Emiseno Homil. 1 de Nativitate Domini, Rufino in expositione symboli, Damasceno lib. IV de Fide

Orthodoxa, Petro Damiani serm. 3 de Nativitate Virg., Amedeo Lausannensi Homil. 4 de Laud. Virg., Germano Constantinopolitano Orat. de Nat. B. Virgin., Hesychio Homilia 2 de Deipara, Proclo Constantinopolitano in Sermonibus de Nativitate Domini, Ruperto lib. 1 in Matthæum aliisque pluribus. Vide Colvenerium in Kal. Mariano die 25 Decembris, num. 4. 5. 6. 7 et 8. Ubi adducto etiam prædicto Ezechielis testimonio, SS. Patrum explicatione roborato, de porta clausa, quæ non aperitur, late probat Mariam Virgineam clauso utero, atque inviolatis integritatis signaculis Christum Dominum peperisse.

instauratur, ut terra obrutum repurgetur, et in-
venta drachma suo reponatur in thalamo, ut ne
amplius in vilitate jaceamus, nec turpiter serviamus,
sed ad nostram intuentes nobilitatem, virtute
sublimis exinanitionis, villitatem commutemus,
loco servitutis evecti in dominatum, pro egestate
divitias comparantes, quæ sunt ejus acquirentes,
qui nostra ipse sua fecit, ut hæc præstaret
advenit. His honoribus ille gaudet, per hæc nativitatem
adoremus. Induamus, fratres, sensum ejus,
qui non erubuit noster fieri frater, non aspernatus
est nos in villissimo jacentes subsellio, ne contemnamus
et nos in simili fortuna positos. Qui hæc etiam
in parte multam Dei benignitatem experimur,
cum plura possideamus quam ii quorum par et
similis ad vitam fuit ingressus. Ne tibi subrepat
ut cicatrices conservi exhorreas, cum ipse abominandus
existieris, non cicatricibus invito inflicis,
sed quas tibi sponte intulisti, et Regem tamen
ad te accedentem habueris. Ne humilem gravi
opprimas manu, memor vexationis quam tyrannica
oppressus manu sustinueris, et auxilii quod habuisti.
Ne habueris odio Creatoris imaginem, ne invidias,
qui propter invidiam mala es passus, infasti
dæmonis, qui que primus in Dei imaginem inclusit
oculos adjecit, animum imitatus. Nec te facias
tanquam vas, in quo sit positum venenum, quod
qui inaciis acceperit, damnum contrahit. Ne carni
indulgeamus, nec inferius permittamus ut

potiori dominetur. Ne colligamus amaritudinem ex
demulcente voluptate. In summa pelliceas exuamus
vestes, nam quod illis amicti fuimus, idcirco panis
involvitur Dominus. Fiamus revera dii, ex Deo
vero id accipientes, non ut ab apostata dæmone
velimus nos in tantam dignitatem intrudere. Fiamus
filii Altissimi propter eum, qui factus est hominis
Filius. Ita honorem conferentes nostrum, honorem
eum qui devenit ad homines ut honorem homo
assequatur. Ita affecti cum angelis gloriam tribuamus,
et simul cum pastoribus curramus, et cum Magis
expectationem gentium adoremus. Neque enim est
quo magis honoretur quam honore et gloria, quæ
nos deferimus quorum suscepto sanguine frater
existit. Sed, o qui e celsitudine gloriæ tuæ ad
nostram descendisti humilitatem, nec tuam liquisti
altitudinem! o Salvator eorum, quos ut converteres
male a te aberrantes exinanitus es! o recens Homo,
et Verbum æternitatem superans, esto tibi et nobis
pro natalitiis muneribus hæc oratio. Refer tu nobis,
ut gubernes et administres, una cum iis quibus
gubernacula tradidisti, mundi navium, ut sub te
gubernatore, superiores omni procella, navigationem
peragamus, cessante undarum vi, et in tutum
deveniamus portum: ubi positos, et tranquillitate
fruentes, abduxerunt impetuosi et vehementes venti.
Quo nos debebas impulsos, post hujus vitæ
trajectionem, laudantes et glorificantes te in
sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO VI.

In Christi nativitate, quando ex immaculata nube transvectus in seniles manus, umbrarum templum ingressus est Sol gloriæ (11).

(MARACCI, loc. cit. p. 72.)

Christi solemnitatem honoramus (12), qui rite
omnibus tribuendum statuit honorem. Christi sacram
agimus celebritatem, per quem profanæ sacrorum
celebrationes extinctæ sunt, et sanctæ dierum
festorum observationes exortæ. Quo in spelunca
orto, ut luce, et nunc præsentem nobis illustrante
diem, ipsi quoque splendemus. Rursus enim is,
per quem exultationis lumen conspeximus, qui in
tenebris æruunarum sedebamus, profert solemnitatis
hilaritatem: non e spelunca radios diffundens,
sed quasi nube matre Virgine vectus; nec in
præsepi jacens, sed paternam subiens domus.
Qui terram, hominis parentem, Verbo procreavit,
Matrem sibi pridem faciens, naturæ leges
innovabat, e vulva progrediens sine semine.
Nunc vero communi eorum lege quorum e semine
carnem assumpsit, qui eam in Sina condidit,
veluti debitor mandata ejus implet, Gloria
Israel, gentium Lumen. Omnes gentes, conferte
laudem, ecce enim Deus factus est puer

degitque sub lege, ut et constitutis sub lege
opem ferat, quod illi deerat supplens, et viventibus
sine lege gentibus notas faciat suæ bonitatis
divitias. Nam quia lex Dei digito scripta non
valebat rationem deturbatam, ejus opera, qui
primo illam pravis abduxit suasionibus, ad
frugem bonam reducere nec velut organum
harmonia destitutum, sua propriis aptare concentibus,
nec docere ut res suas bene diserneret: sed
mala deteriorum additamento crescebant, cum
satis non esset nobis ausos fuisse contumaciam,
sed una cum præcepto rejecissemus et Dominum,
mente, instar pulli frenum mordentis, et præcipitem
se agentis, tota ruente. Quoniam igitur manu
Dei scripta lex ita præcipitem cohibere non poterat,
ipse legis scriptor, superessentiale Verbum,
rerum omnium productrix sapientia, per creaturæ
crassitudinem creaturæ unitor: evaditque ipse
lex, et præceptio, per seipsum in-compositos
corrigenens, et conspicitur immutabi-

NOTÆ.

(11) Hanc etiam orationem sub Leonis imperatoris nomine exhibent Græcæ mss. codices Vaticani, et Messanenses, egoque illam ex Vaticano codice, per Jo. Matthæum Caryophilum Iconicensem episcopum Latinitate donatam exhibeo

(12) Initium hujus homiliæ convenit cum ea quæ hic quarta edita est. Sed post initium ex alio textu Græco translata est, et ideo eam hic etiam edendam esse censuimus. ERR. PAT.

lis figura Patris sub mutabilitatis specie, sitque Patri ac nobis sequester, soluto pariete interposito. Ne desipiat insana mente Judæus, nec diem aversetur, ut noctivagæ solent animantes, sed oculis livore non depravatis divinæ incarnationis fulgorem inspiciat in iis quæ sunt penes ipsum. Nec gentilis veritatem derideat, qui turpitudinem suam deitate donat, risuque digna honorat, et fabulas; qui sibi deorum turbas ex pravi animi affectibus conficit et nefanda eorum gesta veneratur; et celebrat quæ alto sepelienda forent silentio; et, ut verbis eorum utar, galea Plutonis, et inferorum tenebris contegenda. Qui non solum humana specie, sed hominum quoque, et volucrum, et delphinorum, avarumque belluarum inter homines versatum arbitratur Deum, et amatoris aculeis in omnia deos mutatos. Modo quippe Neptunus, ut cum adolescentulo ludat ad maris litus delphinum induit, et cum amasio natat, sinuque pueri sensim obrepens, trahensque in profundum, perdit, et obsceni amoris donum dat mortem; deinde amator pro acerbo munere, lacrymas offert funeri amplas, Nereidum planctu defunctum honorans, et ob ingentem animi mœrorem, maris administrationem abjiciens, nec ob factum uxoris Pelei pudore suffusus, ipse effeminatior cum illa modico fletu filium deploraverit, et dolere desierit. Et hæc quidem Neptunus. Modo vero Mercurius ut muliercula pascente potiretur, jumentum sit, et saltando Dionem oblectat, et fugam simulat, et a corrente puella capitur, et in dorsum insipientem excipit (et reliquam turpitudinem silentio transibimus), nimirum imitatus bovem illum, deorum, principem, cujus tergo Europa insedit. Annon erant sceleritates istæ in divinitatis opinionem efferendæ, sentiendumque de illis, utpote diis, quibus tantam turpitudinem testificantur? Verum hæc quidem abominanda sunt; cætera quid honesti habent? Quomodo illud non dignitatis plenum? Apollo defensus tum quod puella, quam deperibat, elapsa esset e manibus, tum quod juvenem infeliciter a se amatum disco occidisset, idque sibi ex foedo provenisset amore, ut male vitam perderet, ignorassetque Phœbus quod ex ludo eventurum erat, cum tamen sederet aliis futura prædicens. Illud vero plene quomodo non divinum? Cœlites simul omnes in Ægyptum fugere, inque belluarum formas mutati quod terribilem Typhœum sustinere non possent, qui nuper giganteo sanguine ortus deorum turmas solus in fugam vertebat? Illud porro Veneris cum Marte adulterium, et rursus cum Adonide concubitus, quem etiam apri ictu necatum amatoris lavat lacrymis? Quid Juno e cœlo pendens, quam Jupiter conjux, quia propter Herculem zelotypia laborabat, gravi catena suspendit? Sed ubi reponemus eas, quæ cum artis æmulo Thamyride certantes, præmium certaminis proposuere scorta-

tionem cum sese omnibus? Deorum quoque progenitor, a quo filii sunt male habitus, et qui a sua sobole male est habitus, quomodo non patitur? quomodo Deo digna non agit? Hoc autem qua ratione Dei majestatem non indicet, et magnificas non constituat solemnitates, quæ apud ipsos talem habent originem? Jovis post laborem pugnae cum gigantibus ad petram Venerum somnium, quam prope obdormierat, et quæ illi igneum progenitum deum.

Sed de rebus turpissimis satis. Valeant enim gentiles monstra hæc confingentes, et ignominiarum honore, tum sceleritatem eorum quos a se honorari putabant, tum suam insipientiam divulgantes, et per deorum multitudinem in Dei abnegationem prolabentes. Nobis autem unus est Deus, Pater, Filius, et Spiritus sanctus, non adaptatis uni personæ nominibus, sed personis tribus naturæ unitate conjunctis. Abeat in malam crucem hujus delirii auctor, qui tribus appellationibus unam immutat personam; vel illud stupidus non animal vertens, quod dum unam personam honorare vult his nominibus, non sinit eo nomine illam vocari quod ipsi imposuit, nec positum esse permittit quod indidit; si vere posita sunt, quæ successione non admittunt, quomodo igitur illam suam personam vocabit Patrem, si hæc appellatio transit in Filii appellationem? ut non modo dicam omnino patrem dici non posse, nisi sit alicujus pater? Quomodo etiam vocabit Filium, qui abit in Spiritum? Unus ergo est nobis Deus in Trinitate personarum, ita ut neque ob ternarium dividatur diversarum naturarum sectionibus Deitatis unitas, nec ob naturæ unitatem confundantur personæ; sed tria semper sint, Filio nequaquam ex nihilo emergente, nam et Pater ex nihilo emergeret; nec etiam Spiritu, ne videatur imperfectus antea Deus, postea defectus deponere; sed una cum productore Patre sint et ea quæ producuntur, Patre quidem, et Spiritu sua in simplicitate manentibus, Filio autem assumente nostram naturam. Oportebat enim, postquam Deo placuit, per viscera misericordiae, cum nostra forma, rationis nostræ, quæ defluerat, nobilitatem ad se revocare, Filium esse qui hoc præstaret, non modo quia manens in eo, quod æternum habuit, nullam erat suorum factorum jacturam; sed quia etiam Verbi erat removere a nobis per suum commercium nostræ rationis detrimenta. Idcirco qui sæcula condidit, sumis initium æternitate posterius, et immaculato puerperio meam procreationem honorat; et quod celebramus hodie, carne offertur in templo, me sanctificans de profano et impuro impietatis vivendi instituto. Hoc est, quod hodie per dispensationem efficit, qui pro nobis factus est infans. Hoc celebramus, oblationem in templo infantis, cui linguarum ignearum offertur laus. Quis non horreat? Quis non obstupescat? Quis non agat gratias? Qui omnia perficit ut Deus, imperfectæ mortalium æta-

tis formatione parvus conspicitur. Qui consessor A est Patri, maternis gestatur manibus. Ille, cujus verbo vocata prodiit lux, oblectus caligine vitæ nostræ progreditur. Obscuri gentium oculi sedentium in tenebrosa mortis nocte, illuminamini, lucidum vitæ diem conspicientes; aublatae etenim sunt ignorantiae tenebræ, quibus divisi a Deo detinebamur: seipsum ad hoc permovente magno misericordiarum Patre, qui verum ostendit lumen pereuntibus in tenebris. Abiit cæstitia splendore gloriae nobis affulgente. Videant salutare, qui de peccati offuscatione cæcutiunt. Ecce enim puella puris manibus insidentem portans, in templum succedit umbrarum, sacerdotis manibus offerens illum (13). O profundam Dei ad nos demissionem! Qui ad ministrandum delegerat Aaronem, et antea B Mosem allocutus erat, quem etiam præsentia docebat mysteria, dum illi posteriora ostenderet (futuram quippe cum hominibus suam conversationem obscure Deum præmonstrans, famulo posteriora ostendit), tanquam sacerdotali benedictione indigens, sacerdoti offertur. Ita illi placuit errorem corrigere, quem ego, in legem peccans, admisi. Quæ tanta clementia! Quæ pietas ineffabilis! Servus ergo herilibus privilegiis ornatus, et quasi heri vita degens, custodem gloriæ meæ (a) non refugit a traducenda cum servis communi vita, ob idque positæ servis obsequitur legi. Quorsum id vero? Nimirum ut me instruat, qua ratione incompositorum morum defensionem habeam, et liberer C inobedientiæ crimine. Ut si quis liberorum amatissimus pater, natum videns obnoxium luendis pœnis, malorum causam filio tollat opere suo aliquo longe præstantiori. Quodnam hoc opus formidabile, cuictisque excellentius, quæ a Deo sunt facta? Magnum quid profecto est cœlum extensum, et nullo fundamento subnixâ tellus, verboque lux obtemperans ad universi ornamentum, et ante hanc expers materiæ multitudo, prompta ad ministerium. Verum Deus in vulva susceptus,

¹³ Psal. LXXII, 8.

(13) *Sacerdotis manibus offerens illum.* Sacerdotis manibus Deo obtulit Filium suum B. Virgo in die purificationis, per hanc et ipsa oblationem spiritualis sacerdos constituta. Unde Carthagena Homil. 7 de Purif. B. V. et Præsentatione Christi Domini, Mariam vocat summam sacerdotissam, sacrificium Filii sui Deo offerentem in veste puritatis candida. Integroque discursu ego aliquando demonstravi Deiparam Virginem in die Purificationis tanquam spirituales sacerdotem æterno Patri Filium suum sacrificasse, adductis inter alia illis B. Thomæ a Villanova verbis, in concione de Purificatione beatæ Virginis exaratis: *Postquam ad altare pentum est, Virgo sacra genibus flexis divino inflammata Spiritu, plus quam Seraphim, filium manibus tenens, ipsum offert Domino, munus, et oblationem acceptabilem Deo, in hunc modum orans: Suscipe, Pater omnipotens, suscipe oblationem hanc, quam tibi offero pro toto orbe, ancilla tua. Suscipe com-*

(a) Deest aliquid. Lege, custodem gloriæ meæ repuli, col. 31 C. Edit.

et formatus, majus quid est et admirabilius. Hoc divinius est et sublimius, Deus pro me ubera sugens, et gestatus manibus; licet hoc loquentibus iniquitatem in excelso ¹⁴, ansa fiat inhonorandi Unigeniti: quasi vero ob præstantiora opera rerum penitus sit aspernandus; aut inde conari vires enjuspian negare, unde excellentis proveniro debet attestatio roboris. Quid ais? Quoniam obruto tibi tenebris affulsit lux, idcirco contemnis lucem? Et quia Rex tuarum ærumnarum misericordia permotus accedit ad te, nec alteri committit hoc, sed ipse suo ministerio pietatem exhibet, parvipendis beneficii gloriam propter beneficii magnitudinem? Celsitudinem ejus deprimendam putas, quoniam se ille ad te demisit? Certe ob id potius magnificandus erat ille. Tu vero quia infantem audis, et fascias, et manus amplectentes. et quæcunque fiunt œconomice tuæ salutis causa, Verbum sempiterna sua gloria privas? Perinde ac si regem quoque corona privandum putares, quoniam ipse accedens ad te, laboribus doloribusque eximeret. Quoniam propter te creatur, dum sit Matris Filius, idcirco eum a paterna unione secernis, et creaturis annumeras, cum ne inferior quidem generatio capi a curiosis possit (14)? Obtecta quippe est et illa impermeabilem tenebrarum involucris. Tu vero fixis, ut aiunt, oculis, præ impudentia, quæ sunt anteriora sæculis comprehendis, et statuis de Filio ut meditationi tuæ placet, ut cæca est, acuta tue mentis acies, et stolidi sapientia?

Verum dimissa dementium insania, redeamus ad ea quæ præsentia sunt, Deique mysterium veneremur, sanis oculis intuentes mundi solatium, cum ad templum ingreditur. Jam nuper versanti in spelunca Regi e cœlorum regia satellitium adventabat, supernæ accinentes turmæ. Stella ducem se præbens regibus, jacenti in præsepi Domino adoratores adducens, et inopia stipabatur a dominato, divinis opibus indicantibus spontaneam tecto domoque carentis egestatem. Quid

NOTÆ.

D munem Filium, tuum ab æterno, neum in tempore, etc. Vide S. Methodium Orat. in Hypapanthem, Guericum abbatem Sermon. 5 de Purif. B. Virg., S. Brunonem Carthusianum, vel potius episcopum Signinum Sermon. de eadem, et D. Bernardum abbatem Sermon. 2 et 3 de eadem pariter purificatione, ubi de hac B. Virginis spiritualis sacerdotissæ oblatione, omnino præclare.

(14) *Cum ne inferior quidem generatio capi a curiosis possit.* Hinc dixit Isaias propheta cap. LIII: *Generationem ejus quis enarrabit?* Quasi dicat: Nemo; cum sit omnino incomprehensibilis et ineffabilis. Hunc enim locum accipiunt Patres de generatione Christi, non solum divina ex Patre, ut S. Basilius lib. 1 contra Eunomium, et Chrysostomus lib. 1 de incomprehensibili Dei natura; sed etiam humana ex Matre, ut S. Athanasius in lib. de Incarnat. Verbi, Justinus martyr Quæst. 67 ad orthodox., Tertull. contra Judæos cap. 13, et alii plures.

Dominus autem non refugit, etc. Vide homiliam 4, supra

vero præsentia? Mater, quæ non peperit comuni matrum lege prolem, ut suam primogenituram sistat Deo, procedit; infantem pannis involutum vilibus sacerdoti offert; suscipit sacerdos. Quid deinde sit? Ulnis excipit infantem, utque Domino hymnum concludit, ut nuper genitum naturæ germen accipit, et e vita dimitti ut Creatorem rogat. Quid loqueris? Quid novæ est, o sacerdos? Cum iis quæ videntur, verba tua non conveniunt. Ubi dominationis fastus? Ubi majestatis tuæ satellites concursantes, præcuntes? Vides quanta rerum inopia, et Dominum vocas? Infantem nuper in vitæ lucem editum tenes, et verba facis, quasi ad vitæ imperium obtinentem? Quomodo rebus adeo parvis et tenuibus, magna et admiranda accommodas? Et gloriam Israel, et lumen vocas gentium Infantem inopis Matris (15)? Sed adde, quæ restant, ad laudationem ejus, qui sub nostræ carnis velamento lux latet. Quid tandem agat? Quid molitur? An duas ille res peraget, aliorum resurrectionis, aliorum ruina futurus, qui tibi, o senex, conspicitur a duobus constans, dejectos bono in statu collocaturus, tumidos depressurus: quando et Mater virginitatis integræ gladio doloris transfossam sibi sentiet animam (16)? Norat enim decidaram facinus, et fore ut cruentæ manus armarentur in eum, qui sacris vehebatur manibus. Nunc sane illum in fasciis furens persequitur Herodes. Et Ægyptus excipiet illum a quo olim vapulavit propter hospites male acceptos, et intingentur gladii in infantum cæde, ut Infans necetur. Oportebat enim Deo in terra nato de sanguinibus Virginis, æquales sibi per sanguinem in cœlis nasci; et primam illam ætatem, e præsentia Domini fructum percipere, quæ prima illum in suis habuit: eadem illo sustinente pro regenerandis omnibus, quando Patris magnus Apostolus, absoluto opere propter quod est missus, omnibus simul pandet sinus cœlestes. Sed cave tu iterum ob apostolatus nomen, Unigeniti immittas gloriam, nec dominatum in servitute redigas; alienum illum a paterna natura constituens. Sed apostolatum audiens, æqualitatem considera. Hæc ad eos, qui beneficiis affecti, ingrati sunt, et honore aucti ac sublimate per Verbi humilitatem inubonant honorantem, proque fastigio cacuminis reddunt depressionem. Sed redea-

¹⁵ Exod. iii, 1 seqq.

(15) *Inopis Matris*. De paupertate beatæ Virginis late inter alios agunt Richardus a S. Laurentio lib. iv de Laudibus Virg. a pag. 279, et deinceps, et Pelbartus in Stellario lib. vii, part. 2, art. 3, cap. 10. Quos tu consule.

(16) *Gladio doloris transfossam sibi sentiet animam*. De gladio doloris, quo anima B. Virginis transfossa fuit ob passionem et mortem Filii, plura habes ex SS. Patrum monumentis hausta apud Georgium Colvenerum in Kal. Mariano die 18 Martii, Justinum Miechoviensem tomo II in litaniis Lauretanis, super illud Virg. elogium: *Regina*

A mus ad sapientem senem, qui in profundo humilitatis prospexit altitudinem magnitudinis, et sub testaceo naturæ nostræ operimento Margaritam Deitatis invenit; cujus pulchritudine plurimum delectatus, ad sacrum carmen modulandum alacrius movet linguam. A quo remunerationis nomine, eo quod senex eum in ulnas acceperit, discessum e vita impetrans, ablit ad inferos, annuntiaturus detentis inibi egenis, quas vidit ipse divitias. Cui appropinquans, torporeque flaccidæ carnis deponens, refloronsque sensibus, spiritu obit spiritale ministerium. Enimvero propheticis olium oculis per symbola præmonstrata sunt, quæ sunt, et in forcipe, et pruna erat ænigma, continente illo, hæc propheta labia tangente, et propheticeam inflammante mentem. Itaque quæ nunc sunt res, ænigmata tunc erant: lacte nutriens et Virgo manens (17), inaccessibleis et portatus, Puella tanquam forceps prunam divinitatis tenens, quam etiam manus sacerdotis tangentes sanctificantur, et os vaticinio Spiritus impletur; ulnæ corporeæ illum amplectentes, quem intueri non audent immateriales oculi. Qui materialem nostram substantiam essentia suæ uniens, facit ut sua intoleranda majestas in materiali nostro portetur: et fasciis quidem alligatus est, sed portantem sacerdotem corporalibus solvit fasciis, ut rugosis ille oculis vidit, quod nuper apparuit, Salutare Israel. Oportebat enim subterranea incolentibus loca nuntari quæ supra terram fiebant admirabilia, docerique illos etiam advenisse mundi salutem, Deumque gestare carnem, et puerum esse, qui est ante sæcula: et nutrimenta subministrantem, lac sugere: adventurumque ut afflictos ab ærumnis liberaret, essetque interim illic morantibus patientiæ largitor. Ideo Symeoni responsum datur e carnis ergastulo se non exiturum, ni videat Salvatoris adventum¹⁶. Adam aures mœrore oppressas aperiet lætitiæ nuntio, et Creatorem narrans gestari manibus, mœstitia posita, senem spe efficit alacrem. Eva ubi didicerit e muliere natum, partus dolorum maledictionem non ægre feret, quam hereditatis nomine posteris transmisit. Moses ab eo legem impleri sciet¹⁷, cujus digitis scriptam accepit, et ea jam effecta reddi, quæ in igne et rubo viderat. Omnes detenti in inferis, et in mœrore jacentes, præconem suscipient lætum. Erat porro immensi

NOTÆ.

martyrum, et Theophilum Raynaudum in Diptychis Marianis p. 1, puncto 9, n. 6, 7, 8 et 9.

(17) *Lacte nutriens, et virgo manens*. Virgo, manens virgo, lac habere naturaliter non potest. Licet enim S. Virgo Liduvina, et aliæ quædam in nocte Dominicæ Nativitatis lacte redundarint, ut habent Acta ejusdem S. Liduvinae lib. II, cap. 4, tamen hæc virgines lac non habuerunt naturaliter, sed supra naturæ debitum et efficacitatem lac illis suppeditavit Deus. Quomodo autem fuerit lac Virginis absque viro Matri optime edisserit Raynaudus in Diptychis Marianis p. 1, p. 8, num. 2.

hoc etiam erga homines amoris, non modo ipsum advenire afflictis, et angustias patientibus solatium, sed prænuntiare quoque beneficium, ut spe bonorum levior esset malorum gravitas, et ea tanquam rore mitesceret flamma dolorum. Cæterum senex quidem decrepitus, et sacerdos (18) antiquiori se Infanti manus ad excipiendum obtulit ministras, et futuræ salutis decantato hymno mercedem accipit, ut e vinculis corporeis avolet. Quid porro nos, qui vetustatem deposuimus regenerati per generationem, qui oblati sumus Patri ministerio humano dilecti Filii ejus, quod ministerium, quod obsequii specimen offeremus? An certe nosmetipsos offeremus, propter quos tanta exinanitio, tantaque condescensio, ut integram servemus imaginem, nec vitilis obruamus colores vivos, quibus picturam suam ornavit Dominus? Sin minus, ut non oscitanter repurgemus, sed pulchris iterum decoremus illam coloribus? Fiamus Patris altissimi filii, propter eum qui ex infimo conditionis nostræ loco Matrem agnovit. Fiamus Dei templum; hoc enim est quo spectat adventus Dei ad homines. Ornemus virtutum donariis nosmetipsos, et latitantes quasi de latibulis serpentes, pravos affectus omni conatu ejiciamus. Aperiamus manus conservis beneficas, qui bona quæque a Domino recepimus. Humani benignique simus, qui benignitatem experti sumus. Ad spiritualis incrementum ascendamus ætatis, ob ejus reverentiam, qui ætatis imperfectæ fuit, ut nos ad statum perfectum perveniremus. Purgentur igne labia nostra, licet quippe et nobis prunam attingere purgatricam. Imo vero cum eo frui jam nobis Dei beneficio contigerit, ne purgationem contemnamus quæ inde consecuta est. Ita accedentes puri ad eum qui in templo hodie offertur, cum annosa et casta Anna consileamur Domino; cum sacerdote dierum pleno in ulnas excipiamus. Consalutemus Matrem semper virginem, non ea re-

Luc. II, 35.

NOTÆ.

(18) *Senex quidem decrepitus et sacerdos.* Synecronem sanctitate et senio venerabilem, qui Christum Dominum in sua Præsentatione in templo suscepit in ulnas suas, fuisse sacerdotem, censent cum Leone nostro Lyranus, Dionysius Carthusianus, Cajetanus, Franciscus Lucas, et Toletus in cap. II Lucæ, ac S. Athanasius Lib. de Comuni essentia Patris, et Filii, S. Cyrillus Hierosolymitanus Orat. de Occursu Domini, S. Epiphanius Tract. de Patribus Veteris Testamenti, et Canisius lib. IV de Deipara, cap. 10. Ideoque ut sacerdotem benedixisse Mariæ et Joseph, Luc. II, vers. 34. Licet eum fuisse laicum, non sacerdotem, opinentur Theophylactus, Euthymius, Jansenius, et Barradius, ac benedixisse Mariæ, non ut sacerdotem, sed ut senem. Vide Cornelium a Lapide in cap. II Lucæ, vers. 25.

(19) *Ad immaculatam penitus Virginem.* Ut recte, pie, et prudenter beatam Virginem penitus immaculatam, imo immaculatam solum nomine compellatam esse dicamus, facili deductione asserere licet eam omni prorsus peccati originalis macula caruisse. Primo quidem, quia (ut in suo Tract. de Concept. cap. 13, inquit Lezana) si vim negationis, quæ per nomen Immaculata significatur, recte

ferentes quæ nequam Synagoga molietur in ejus primogenitum; nec illud: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius* 22. 33; sed læta afferamus, beneficia, quibus, ut hæreditate quadam, orbis terræ fines sequuntur, recensentes Virginis, cujus gaudio ditati sumus. Clamemus ad immaculatam penitus Virginem (19) voce non indigna: Magnificamus te, per quam is, qui res magnas efficit, suorum operum maximum et maxime stupendum peregit; quæ in sinu tenuisti continentem cælos, cujus ubere nutritus est qui omnibus ex humo alimenta producit, quæ inter mulieres una benedicta es, et benedictionem hæreditatis loco effudisti in universon genus, per te e nobis rite sublata invisâ parentum hæreditate. Ænigmata te antiqua præsignabant Matrem, partus felicitate præcipuam. Thronus, et Forceps, et Domus gloria plena, et quæcunque alia. Videbant quidem oculi, interim tamen umbram videntes, te referentia cernebant mysteria. Nunc vero tu hæc prædiens aperta et manifesta reddis, mutatis umbris in lucem gratiæ. Nunc te liquido Cherubicum, imo nobiliorem conspiciamus thronum. Nunc te forcipem agnoscimus igniferum, et plenum sanctimoniam templum. In te enim quasi throno requievit Dominus, et tanquam forcipe arreptus est, quem nihil ferre potest; et quasi domo exceptus est, qui capi nusquam potest. Beata vero es sola inter mulieres, quæ nos etiam tuæ felicissimæ beatitudinis fecisti participes. Sed, o Virgo, et Mater, de cujus immaculatis sanguinibus formatione facta, tanquam in codice Verbum legimus, et rationis orationem deposuimus. Ipsa Filio tuo sermonis nostri munus offero (20), indignum illud sane, a me tamen elaboratum honorante quod ille hodie pro nostra salute gessit. Accipe hoc; te enim adjutrice mea fretus, suscepi laborem; quæ me a puero ad hanc ætatem protexisti, et ut semper protegas oro. Ne tua nos defensione destituas, sed

pensitemus, invenietur certe ad omnem temporis differentiam extendendam fore. Negatio enim illa, *In*, vim universalis habet; ac si doceat nullam prorsus maculam neque actualem neque originalem Deiparam habuisse. Secundo, quia, si femina corrupta semel, non potest posterum incorrupta nuncupari; quomodo SS. femina Maria, si aliquando originalem maculam fuisset perpessa, posset imposterum immaculata vocari? Cum ergo passim immaculata, imo prorsus immaculata a Patribus et conciliis appelletur, signum est illam ab omni penitus originali macula fuisse immunem.

(20) *Ipsa Filio tuo sermonis munus offero.* Et Cæsareo Leonis exemplo, et SS. Patrum suasionem, ut nostra sint Deo munera gratiora, Mariæ prius manibus, per has Deo offerenda, consignare debemus. Hinc S. Bernardus in serm. de Nativ. B. Virg. ait: *Modicum illud, quod offerre desideras, gratissimis illis, et omni acceptione dignissimis Mariæ manibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam.* Constat Albertus Magnus serm. in Dominica 5 post Pentec. de B. Virgine sub nomine Naviculæ in hunc modum loquens: *Bonum est, charissimæ, ut nos peccatores munuscula nostra, id est, orationes, lacrymas, elemosynas, ac*

alis obtegens, quibus ab initio fovisti, vitæ cursum ad optimum dirige finem; simul administrans imperium, quod administrandum tu sequestra dedisti; servans mihi eximiam tui Filii hæreditatem; perficiens (quod omnibus ego præfero) populi tui electi gentis sanctæ salutem. Pro his funderè preces nunquam desinio (21); nec quia pœnas ego debeo, multa ipsi experiantur. Habes quibus fle-

Atas, habes quibus suadeas: manus quibus portasti, ubera quibus lac dedisti. Fascias illi ad memoriam revoca, et quidquid Infantem nutriens egisti, qui ut populum sibi gloriosum acquireret, esse Infans voluit. Crucem, sanguinem, vulnera, per quæ salutem, per quæ gloriam adepti sumus, et utinam adipiscamur, acquisitionis populus, et nunc ejus providentia fruens, et in sæcula. Amen.

NOTÆ.

jejunia nostra per hanc fidelem Naviculam nostro Judici præmittamus, ut cum venerimus ipsum propitium inveniamus. Iterumque in Biblia Mariæ, super librum Levitici initio: Regina mundi dicitur Ostium præsentationis, ad quod omnis peccator præsentari debet. Levit. cap. 1, Homo qui obtulerit, Glossa, voluntarie, hostiam Deo ad placandum sibi Dominum, offeret primo ad ostium tabernaculi, id est, ad Mariam. Favet Richardus a Sancto Laurentio lib. II De laud. Virg. col. 86, dum scribit: Non possunt summæ Trinitati displicere xenia, quæcumque manibus tam dignæ gerulæ, Mariæ scilicet, committuntur. Suumque suffragium non denegat S. Sabbas in Menæis Græcorum, die 3 Januarii, Ode 9, dum clamat: Venite, atque omnes mentibus puris, intaminatisque labiis gloriose laudemus illam Emmanuelis intemeratam et super omnes virgines purissimam Matrem, sacrificia Deo, ex illa nato per eandem offerentes. Sanctus quoque Joan. Damascenus in Canticis ecclesiasticis Græcorum hoc spectans cecinit;

*Tu fidelium, o Virgo,
Supplicantium preces
Ne contempnas, sed admitte,
Et eas offer tuo
Filio, casta Virgo, Deo,
Qui solus benignus est,
Nam nostra es advocata.*

Nec silebo Henricum Susonium in Commendatione et Encomio illustrissimæ Reginæ cælorum his vocibus cum Maria loquentem: *Cum surgo mane, ad te primam respicit anima mea, et cum sero dormitum abeo, te postremam contemplatur; certa videlicet quidquid purissimis manibus tuis oblatum, et commendatum fuerit, gratum, et acceptum reddi apud Deum, etiam si in se ipso vile et exiguum sit, idque ob tuam Deo id exhibentis dignitatem. Neque enim rejici ullo modo potest aut respui quidquid ipsa, ut ipse purissima, charissimo Filio tuo præsentaveris. Neque abire patiar Philippum abbatem Bonæ Spei lib. IV in Cant. cap. 7, ad illa verba: Ferculum jecit sibi rex Salomon, his verbis utentem: Ferculum Virgo est, quam sibi ad hoc idem Sponsus voluit præparari, ut per eam mereretur, quæ per se non poterant, præsentari. Qui ergo sylvestri prius amaritudine fuerunt odiosi, suscepti a Ferculo, sunt suscipientis merito gratiosi, nec est, qui Salomonis convivio placere mereatur, nisi quem offerri sibi a Virgine, velut a mensa propitiatoria gratulatur. Sic ille. Porro sicut olim Ruben, ut legimus Gen. XXVIII, inventas mandragoras Liæ matri detulit, ita nos bona nostra, aliaque pietatis opera beatæ Virgini deferre debemus, et per ipsam Deo, ut illi gratiora accidant, offerre. Ob hanc enim causam de sero pulsatur Ave Maria, ut si quæ bona fecimus illo die, per Mariæ Virgineas manus Filio suo, Domino nostro Jesu Christo, ne repulsam pati possint, offeramus. Obtulerunt Magi Domino munera, aurum, thus et myrrham, sed mediante Virgine, ut probat Novatus de Emin. Deip. cap. 12, q. 2, ad significandum per manus Mariæ esse offerendum quidquid boni operis Deo offerre in animo habemus. Maria enim est thuribulum aureum Apoc. cap. VIII, per quod non solum orationum, sed quorumcumque bonorum operum incensa, ut placeant Deo, sunt offerenda. Ipsa Arcus cælestis petitiones nostras*

vota, desideria, gemitus, lacrymas, tanquam sagittas suscipiens, ut in cælum ejaculetur, et in Dei pectus valide insigat. Ipsa spiritualis sacerdos, per cuius purissimas manus nostrorum bonorum operum sacrificia, ne rejiciantur, sunt Deo Optimo Max. præsentanda. Licet autem, ut in prologo suæ Contemplationis inquit Idiota, *Maria preces, et sacrificia servorum suorum, et maxime quæ sibi exhibentur, repræsentet in conspectu divinæ majestatis, tamen, ut benemonet Gulielmus Parvus in cap. III Cant. apud Delrium, Fædas petitiones Mater Filio non offert, nec suscipit offerendas.*

(21) Pro his funderè preces nunquam desinio. Et merito quidem Leo beatæ Virginitatis preces exposcit; cum nullo modo ex apud Filium irritæ sint, aut esse possint; et plus solæ apud Deum valeant, quam omnes simul hominum angelorumque orationes. Et certe Mariæ preces irritas nunquam apud Filium esse asserit idem Leo in oratione sequenti de Assumptione, dum cum Maria loquens ait: *Nihil tibi abnuil, sed omnia per te concedit, qui creaturarum bono te in hanc edidit lucem; asseruntque Georgius Nicomediensis orat. in SS. martyres Cosmam et Damianum; Theophanes in Menæis Græcorum die 18 Januarii, ode 5; Bonaventura tomo III, sermo 3 De beata Virgine; Bernardus in sermone inscripto Virginitatis deprecatio; Goffridus Vindocinensis serm. in omni festivitate beatæ Mariæ; Amedeus Lausannensis homil. 7 De laud. Virg. et alii, quorum verba adduxi in Mariali S. Germani patriarchæ Constantinopolitani in notis ad orationem 1 De dormitione SS. Deiparæ num. 7. Mariam vero solam plus suis precibus valere apud Deum, quam omnes homines et angelos simul, testatur Richardus Victorinus ad illud Cantic. IV, *Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli, dum ait: His hinnulis beatæ Mariæ ubera comparantur, quia cum tam angeli, quam sancti pro peccatoribus solliciti sint, et eis tam meritis, quam intercessionem subveniunt, credendum est beatam Virginem tantum in hoc posse, quantum utraque simul creatura, imo utraque potentior judicatur; testatur Georgius Nicomediensis orat. supra citata in SS. martyres Cosmam et Damianum, cui scribit: Hæbetis faventem Largitoris Matrem, ac creatorum reginam, intercessionem illam exaudiri facilem, feminam, inquam, uti gloria incomparabili, ita et supplicationum efficacitate semotis a materia mentibus omnibus, Deique famulis prælatam. Testatur Petrus Blesensis in serm. de S. Maria Magdalena tomo XII Bibl. Magnæ veterum Patrum, dum hæc in eodem sermone ponit: *Singularis est beatæ Virginitatis auxilium, quia plus omnibus potest Mater apud Filium. Testatur denique S. Bonaventura in Speculo, dum Virginem præ omnibus sanctis potentissimam vocans, citat Augustinum hæc verba prominentem: Nec dubium est, quia quæ meruit pro liberandis offerre prelium, possit plus omnibus liberatis impendere suffragium. Id est plus omnibus simul sumptis, ut explicat Salazar in caput XXXI Proverbiorum num. 199. Dignitas enim Matris Dei tantam gratiam et merita ex decetia sua postulat, ut per ipsa Mater Dei dignior sit, ut exaudiatur a Deo, quam omnes homines, et angeli simul. Unde Albertus Magnus super Missus est cap. 80, dixit: *Oratio aliorum sanctorum non inilitur alicui juri, ex parte sui, sed tantum misericordiæ ex parte Dei.****

ΑΟΓΟΣ Ζ'.

Α

ORATIO VII.

Εἰς τὰ Βαῖα, ἐν ἣ παγκόσμιον ἀγαλλισιν προοι-
μασάμενα τὰ πλήθη, τὸν νικητὴν τοῦ θανά-
του Βαλοῖς ἀνύμνησαν.

(COMBEBIS. Auctar. p. 1657.)

Ἐπήγεσε καὶ ἄλλοτέ ποτε βασιλέως γλώσσα τὴν
παρούσαν πανήγυριν, καὶ λόγων ἄνθει σοφίας ἀμει-
νονος, ἐξωγράφησε τὸ φαίδρον αὐτῆς. Ἐν Πνεύματι
γὰρ ἰδὼν τὴν τερπνὴν τῶν παιδῶν χορείαν, καὶ γλώσ-
σῃ Πνεύματος προανεφώνησε τὰ τῆ χορείᾳ τελούμε-
να. Ἄλλὰ τότε μὲν ὀπτικωτάτῳ νοδὸς ὀφθαλμῶ μόνος
ὄρων τὰ μετέπειτα γενησόμενα, μόνος ἐμελέτα τῆς
ἐορτῆς τὸ μυστήριον· νῦν δὲ πάντων ὀφθαλμῶν τρυ-
φώντων τῆς ἐορτῆς τῷ καλλίστῳ θεάματι, ἅπαν συν-
τελεῖ στόμα τὴν εὐφημίαν, εἰ καὶ μὴ πᾶσιν ὁμοίως
αἱ πηγαι βέουσι τῶν λόγων. Βούλομαι δὲ καὶ ἐγὼ,
καθόσον οἶόν τε τῇ ἡμέρᾳ τι συνεισενεγκεῖν. Οἴμαι
γὰρ, εἰ καὶ μὴ παραπλησίως· ἐκείνῳ χειλέων, βασι-
λέως· δ' ὅμως εἰ εὐφημία προσάγοιτο, δίκαιά τε καὶ
πρέποντα γίνεσθαι· προσήκειν μὲν γὰρ αὐτὴν ἐξ
ἀπάντων τῶν Βασιλεί τῶν ὄλων, μάλιστα δ' ἐξ ἐκείνων,
οἱ τῆς αὐτοῦ παρὰ πάντας τυχόντες εὐμενείας, συγ-
γενοῦς μετέλαχον ἐξουσίας καὶ τιμῆς. Οὐκοῦν, εἰ καὶ
μὴ πρὸς κithάραν ἔδομεν, ὡ· ὁ πολὺς ἐκείνος ἐν θείαις
ἡδαῖς βασιλεύς, ἀλλ' ἑτερόν γε πρὸς ἡμῶν εὐφημει-
σθω τρόπον Ἰησοῦ· Ὁ ἐμὸς καὶ Βασιλεὺς καὶ Θεός·
ὅς, εἰ καὶ [ὑπὲρ] πυρίνων δοξολογεῖται χειλέων, οὐκ
ἀτιμάζει τὴν τῶν πηλίκων προαίρεσιν. Οἷς γὰρ ἐν
ὁμιλήσῃ τὴν ἐκείνων λαμβάνει μορφήν, τούτων οὐ
φασκίλει τὸν λόγον· μάλιστα μὲν, ὅτι ἐκείνου κατ-
αρχὰς τούτο δῶρον, καὶ ταύτῃ ἐξαιρέτῳ τιμῇ τῆς
παλάμης· τὸ ζῶον τιμᾶ. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑστερον,
ὅπως ἀλογίᾳ γεγονὸς ἀτιμὸν πάλιν τημήσῃ, πλά-
σειν ἢ αὐτὸν καταδέχεται. Καὶ τοῦτο δὴ τὸ σήμερον
ἡμῖν πανηγυριζόμενον, Ὁ ἐπιθεθῆκώς ἐπὶ τὸν οὐ-
ρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, πῶλῳ ἐπιθεθῆκεται· καὶ ὁ ἐπὶ
τῶν Χερουδιμ καθήμενος, ἀλόγου νώτοις καθίζει.

Quin et postea, ut brutis
ac honore donaret, idem reparandum ac instaurandum suscipit. Hoc vero ipsum est, quod presentī
conventu celebramus. Nimirum, qui ascendit super caelum caeli⁴², is in pullum asinae ascendit; atque is,
qui super cherubim sedet⁴³, ille dorso bruti vehitur.

Ἦδη γὰρ τοῖς ἐν βίῳ ἀποχρόντως ἐχούσης τῆς
παρ' αὐτοῦ βοήθειας, ἔργους καὶ λόγοις εὐεργετου-
μένου τοῦ πλάσματος, καὶ τῆς τῶν δαιμονίων μο-
χθηρίας ἀπαλλαττομένου· χρηζόντων δὲ καὶ τῶν κάτω

In festum Palmarum, quo multitudo universi orbis
exsultationem auspicata, victorem mortis Palma-
rum ramis celebravit (22).

Hodiernam solemnitate quondam quoque alias
lingua regia celebravit⁴¹, ac orationis floribus ex
meliori sapientia decerptis, splendorem ejus ac
majestatem exornavit. Spiritu enim jucundum il-
lum puerorum chorum contemplatus, lingua itidem
Spiritus, praevio ea praeconio edixit, quae choro
eodem peragenda erant. Caeterum perspicacissimo
mentis oculo solus tunc videns quae postmodum
eventura erant, solus item celebrando festi myste-
rio sese exercebat. At nunc, quando omnium oculi
laetissimo hujus festivitatis spectaculo exhilaran-
tur, omnes quoque ora in laudes resolvunt, tametsi
non iidem omnibus eloquentiae fontes affluunt. Sta-
tui autem et ego pro viribus aliquid ad diei hujus
jucunditatem conferre, ac licet regis illius facun-
diam minime assequar, nihilominus conve-
niens aequumque arbitror, ut a rege etiam haec
tam laeta dies dilaudetur ac praedicetur. Decet
enim ut Rex universorum ab omnibus celebretur,
maxime vero ab illis quos praeter caeteros bene-
volentia sua dignatus est, quique divinae aliquo
modo cognatam et consimilem potestatem acceperunt.
Quamvis autem ad citharam hymnos non
modulemur, ut rex ille in divinis laudibus con-
cinendis exercitatissimus; alia tamen ratione a
nobis Jesus laudibus extollatur ipse pariter Rex,
ac Deus meus⁴⁴: cui licet ignea labia laudum can-
tica depromunt, non tamen luteorum aspernatur
propositum. Nam quorum formam assumpsit, ut
eis consuesceret, haudquaquam eorum despiciatur
habiturus sit orationem; rationis, inquam, illud
opus; maxime cum ejus ab initio hoc sit donum,
honorisque illa praerogativa, quod manu condi-
diasset, animal exornarit. Quin et postea, ut brutis
simili insipientia honore dejectum, denuo gloria
ac honore donaret, idem reparandum ac instaurandum suscipit. Hoc vero ipsum est, quod presentī
conventu celebramus. Nimirum, qui ascendit super caelum caeli⁴², is in pullum asinae ascendit; atque is,
qui super cherubim sedet⁴³, ille dorso bruti vehitur.

Cum jam enim his, qui presentī saeculo vive-
rent, quod satis esset opis ac auxilii attulisset;
nimirum operibus pariter ac sermonibus bene de
figmento meritis, ac ubi ipsum a daemonum

⁴¹ Psal. viii, 3 ⁴² Psal. v, 3. ⁴³ Psal. lxxvii, 34. ⁴⁴ Psal. lxxix, 2.

VARIÆ LECTIONES

^b Malim ἀναπλάσειν.

NOTÆ.

Oratio autem beatissimæ Virginis innititur gratiæ
Dei, et juri naturali, et justitiæ Evangelii, vel Deca-
logi, quia Filius tenetur non tantum exaudire, sed
obedire Matri, juxta illud Exod. xv, Honora patrem,
et matrem, et Apost ad Ephes. vi, Filii, obedite pa-
rentibus vestris. Sic Albertus. Addi etiam potest
Mariam præ omnibus sanctis simul suis apud Deum
precibus valere, quia Ipsa (ut in suo Mariali
serm. 5, super illud Eccl. xxiv. Gyrum caeli circumivi
sola, inquit Jacobus de Voragine, archiepiscopus
Januensis) omnes sanctos caeli circumit, et gyrat, et

eos ad intercedendum pro nobis sollicitè inducit; et
dicit sola, quia ipsa orante, omnes orant, ipsa silente
omnes silent. Anselmus: Te, Domina, tacente nullus
orabit, te orante omnes jurabunt, omnes orabunt.

(22) Luculentissimo Euconio pius imperator,
æterni Regis triumphum prosequitur, ludens exor-
dio in Davidis antiqui laudatoris regisque, cum
ipso pariter rege ac novo laudatore, in universorum
dilaudando Rege, convenientia, quem maxime
regia laudatio deceat.

lectia ac vexatione liberasset : illi autem, qui in A inferno positi essent, ejusdem nihilominus opis indigerent, diuturnoque carcere afflicti, Redemptorem exspectarent, ipsum utique, qui pro mundi totius salute ex æthereis sedibus venisset; eos exsolvere moliens, qui inferne vincti tenerentur, manumque beneficam ad eos quoque volens pertingere, qui in terræ infimis sinibus agerent, Hierosolymam, quæ justorum cædibus gauderet, Deus Justorum venit, tum morte sua, mortem perempturus, tum quod sciret, nullos alios ipsi mortis auctores fore, præter eos quos sanguinis justii ac innocentis sitis perpetua haberet; qui et oculos, ac mentem prævidia clausissent, omnique proba ac grati animi affectione ex stolido corde expulsa, deteriores semper beneficiis redderentur; divinæque congruis majestati operibus, in Dei necem acuerentur; in Dei inde bellum, atque odium promoventes, unde par erat, ut velut manu in Dei cognitionem ducti, summa reverentia ac veneratione sic mirabilium operum effectorem prosequerentur.

Ac olim quidem iræ fomitem subministrabat B homo ille, qui luto oblitus, ac sputo visum recuperaverat ⁴⁵, quo privatus ex utero materno processerat : itemque ille, cujus lepræ squammas verbo absterserat ⁴⁶; necnon ille, a cujus manu tanquam grave onus ariditas depulsa fuerat ⁴⁷, et id genus alia; at nunc furoris flamma rursus excusatur, postquam homo mortuus, ejus præcepto visus est inferni ac mortis sprevisse jura, ac cum ipsis institis ex sepulcro resiliit ⁴⁸: postquam item infantium lingua ob ætatis quidem defectum halbutiens ⁴⁹, Spiritu autem diserta, victorem mortis theologicis decantavit vocibus : quæ autem impuro ore semper volebant oracula, ea jam videntes ipso completa opere, videre noluerunt; velut utique ad meliorem mentem redire reveriti : ac velut ad amorem ac observantiam benefactoris regredi, ex his quæ fierent haud proclive esset; necve ut ita insipientes, præsentis remedii ac curationis donum perciperent : sed eum a principio in unum illum finem sua omnia consilia convertissent, ut ei necem inferrent, qui ipsorum demereretur gentem; non prius destiterunt quam ad sanguinem prophetarum, cujus jam rei erant, cædem quoque Domini adjicerent : inde indignationis occasione sumpta, unde etsi non volentes, ac certe nolentes, impudentiam suam verocundia prætextu mutare poterant. Cæterum invidia nullam admittit admonitionem, ac quod proverbio dicitur, auribus caret : omnemque medendi rationem, ægritudo ejusmodi superat : qua etiamnum Hebræorum principes irremediabiliter laborantes, interim infantes diserta lingua ac rectiloqua Deum deprædicant, ipsi maledicta lingua conviciantur : ac infantes quidem nullo doctore Regem agnoscunt, ac honore prosequuntur; seniores autem, quique meditandis prophetarum oraculis ælatem totam insumpissent, eundem ignorant, ac salutis auctori interitum struunt : quasi eo consilio divi-

της βοηθείας, καὶ τῆ μακρὰ κεκακωμένων φρουρῆ τὸν ἐλευθερωτὴν ἐκδεχομένον, ὃς ὑπὲρ οὐλο τοῦ κόσμου τῶν οὐρανίων ἐλήλυθε θρόνων · τὴν λύσιν τῶν κάτω δεσμιῶν πραγματευόμενος, καὶ φθάνειν τὴν εὐεργέτιν χεῖρα κἀν τοῖς ἐπ' ἔσχατα γῆς οὐσι προαιρούμενος, ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ, ἣ ταῖς τῶν δικαίων ἐτροφὰ σφαγαῖς, ὃ τῶν δικαίων Θεὸς παραγίνεται θανάτῳ μὲν οικεῖν τὸν θάνατον ἐξολέσων · ἐργάτας δὲ τοῦ θανάτου εἰδὼς, οὐχὶ ἐτέρους ἢ ἐκείνους, οἱ ἀεὶ ἐδίψων ὁσίου αἵματος · οἱ καὶ ὀφθαλμοὺς, καὶ διανοίαν φθόνῳ μύσαντες, καὶ πᾶσαν εὐγνωμοσύνην τῆς ἀτόπου καρδίας κενώσαντες, χεῖρους ἀεὶ ταῖς εὐεργεσίαις ἐγίνοντο, καὶ τοῖς θεοπροπέσι τῶν ἔργων πρὸς θεοκτονίαν ἡκονῶντο · ἐκείθεν εἰς θεομαχίαν προκείμενοι, ὅθεν εὐλογον εἰς θεογνωσίαν χειραγωγούμενοι, ἀκραν αἰδῶ καὶ θεραπείαν φυλάττειν τῶν παραδόξων ἔργων τῷ ποιητῇ.

Kaὶ πάλαι μὲν ἦν αὐτοῖς ὀργῆς πρόφασις, ἀρτι γὰρ καὶ πτύσσει λαμβάνων τὸ βλέπειν ἄνθρωπος, ὁ πένης τῶν μητρικῶν θαλάμων εἰς βίον παρῆλθε · καὶ σώματος λεπρῶντος φοιτῆς ἀποξεόμενοι ῥήματι · καὶ χεῖρ ὡς βαρὺ φορτίον ἀποτιθεμένη τὴν ἀργίαν, καὶ τὰ λοιπὰ · νυνὶ δὲ, ἀναζει τὸ πῦρ τῆς μανίας αὐτοῖς, ἐπιπέτερ ἐφάνη προστάξει καταφρονήσας ἕδω καὶ φθορᾶς ἄνθρωπος νεκρῶς, καὶ κερταῖς αὐταῖς ἀναπηδήσας τοῦ μνήματος · καὶ οὐ παλῶν γλώσσα, τῷ μὲν ἀτελεῖ τῆς ἡλικίας φελλίζουσα, πνεύματι δὲ τρανουμένη, θεολόγοις φωναῖς ἐπευφήμει τὸν νικητὴν τοῦ θανάτου· καὶ οὐς διηνεκῶς ἐμελέτων χρησμοὺς στόμασι μιαιροῖς, τοῦτους ἐπὶ τῶν ἔργων ἐκβεβηκότας ὀρώντες, ὀρᾶν οὐκ ἐβούλοντο, ὡσπερ φοβούμενοι σφραγεῖν · οὐδὲ πρὸς εὐλάβειαν καταστῆναι τοῦ εὐεργέτου, ῥηθίου τοῦ πράγματος ἐκ τῶν γινομένων ὄντος · οὐδ' ἅμα τῆς παροινίας, παρουσίας τῆς θεραπείας λαβεῖν · ἀλλ' ἀπαρχῆς πρὸς ἐν μόνον ὀρηκτότες, τὸν φόνον τοῦ γένους εὐεργετοῦτος, οὐ πρὶν ἀνήκαν, μέχρις οὐ ἐφ' οἷς ἦσαν ἐνοχοὶ προφητικοῖς αἵμασι, τοῦ Ἀσπότητος προσέθηκαν τὴν σφαγὴν · ἐκεῖ χαλεπαίνοντες, ἐξ οὗ ἦν, εἰ καὶ μὴ ἐχόντας, ἀλλ' ἀκοντας γοῦν αἰδοῦς χρώματι μεταβαλεῖν τὴν ἀναίδειαν. Ἄλλ' ἀνοσθητός, καὶ οὐκ ἔχων ὤτα, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου, ὃ φθόνος, καὶ φαρμάκου βοηθοῦντος ἀμείνων ἢ ἐκείνου ἀρρώστια · ἢ καὶ νῦν Ἑβραῖοι κάμνοντες ἀθεράπευτα, νηπίων εὐθυβρήμονε γλώσση θεολογούντων, αὐτοὶ λοιδοροῦνται δυσφήμῳ γλώτῳ · καὶ βρέφη μὲν ἀδίδακτα γνωρίζει τὸν βασιλέα, καὶ τιμᾶ · πρεσβύτεροι δὲ, τῇ μελέτῃ τῶν προφητικῶν χρησμῶν γεγηρακότες, ἀγνοοῦσι, καὶ κατὰ τοῦ σώζοντος μελετῶσιν ἀπώλειαν · ὡσπερ ἐπὶ τοῦτο μεμαθηκότες τὰ λόγια, οὐχ ἵνα ἐπιγνώσι παραγεγονότα τὸν προφητευόμενον · ἀλλ' ἵνα φονικωτέραν ἔξιν λαβόντες, ὀξύτεροι δραμῆν ὡς πρὸς τὴν ἐπιβουλήν · Ὅτως ταχέως πῶδες τοῖς παρατόμοις εἰς τὸ αἷμα ἐκχέειν, ἀργοὶ δὲ καὶ χαλοὶ βαδίζουσιν κατὰ γνώμην τοῦ κρείττονος. Ὡσὶ καὶ ὀφθαλμοὺς, καὶ λογισμὸν ἀφηρηκῶς ἐαυ-

⁴⁵ Joan. xx, 1.

⁴⁶ Luc. v, 12.

⁴⁷ Luc. vi, 7.

⁴⁸ Joan. ii, 44.

⁴⁹ Matth. ii, 16.

τὸν, εἰ τὰ σημεῖα παρατρέχεις; καὶ τὰ λοιπά. Οὐχὶ ἠθλαζόντων στομάτων, τοῦτο δὴ τὸ πάλαι προειρημένον τῷ Βασιλεῖ καὶ Προφήτῃ, ὄρα; τὸν αἶνον καταρτιζόμενον; οὐχ ἂ πάλαι ἤδοντος ἐκείνου ἐν Πνεύματι, ἐδιδάχθης, ὡς εἶναι σοὶ καθάπερ τισὶν ἐνδηλοτάτοις σημεῖοις γνωριεῖν ἐπιστάνα Βασιλέα, ταῦτα ἔχεις καὶ ὡσὶν ἀκουστά, καὶ τοῖς σοῖς οὐχ ὀρώσιν ὀφθαλμοῖς θεωρούμενα; μὴ καὶ ταῦτα πρὸς χάριν γίνεται, ἢ πλανώμενα τὰ νήπια προσάγει τὴν εὐφημίαν; ἀλλ' οὐθ' ὁ αἶνος ὅσος ἐκ πλανωμένης, γενέσθαι φρενός· οὐθ' ἢ ἡλικία πρὸς χάριν πράττειν ἐπιτηδεῖα. Ὅθεν οὖν ἄδει σοφίας ἄσματα χεῖλη θηλάζοντα, εἰ μὴ τοῦ Πνεύματος κινούσης τῆς ἐπινοίας τὰ τῆς σῆς πονηρίας ἀμέθεκτα νήπια;

que oculis tuis conspicua ac visa habes? Num et hæc ad gratiam fiunt; aut errore decepti infantes, hymnum texunt? At neque laus ejusmodi est, ut ex decepta mente proficisci queat; neque ætas talis, quæ auribus servire novit. Qua igitur ratione adhuc pendentes ab ubere infantes, plena sapientia promunt cantica, nisi divinitus Spiritus afflatus instinctusque, quorum nulla tuæ improbitatis societas sit, movet ac concitat?

Ὁ σὺ γέ ἀρχῆθεν ἐμπαροινῶν, δι' ὧν οἷς ἐνέπνει προφήταις, τὰς μαιφόνους ἐπέβαλες χεῖρας· νῦν ὥσπερ ἐσεμνυόμενος; εἰ αὐθαδέστερον ἐξυθριεῖς, αὐτῷ τε διαλοδορῆ, τὴν ἐκείνου δύναμιν βασιλεῶν ἀναφέρων· καὶ τοῦτον, ᾧ προσμαρτυρεῖ διὰ τῶν ἔργων ὡς συγγενεῖ συμπαρῶν, τῆς σῆς πονηρεῦθ'· φονικῆς προαιρέσεως ἔργον ποιήσασθαι. Σὺ μὲν οὖν, ἀπαξ τὰ τοῦ φθόνου συλλαβῶν ὀλέθρια σπέρματα, οὐ παύσῃ στενοχωρούμενος, ἕως ἂν τὴν ἀπολοῦσαν πληξῆς ὄδῃνα. Ἦδη γὰρ ἐκείνῃ τὴν μιανὴν ἐπιβαλεῖς καλὰ μὴν, καὶ ἐπιβαλόντος, πᾶν αἶμα δίκαιον, δ' ἐξέχεας, καταδοῆσται. Καὶ σε κολοφῶνα ταῖς μαιφονίαις ἐπιτεθεικότα τὴν Δεσποτικὴν σφαγῆν, ὃ τῶν κακῶν περιλήφεται κολοφῶν. Μεταβαλεῖ μὲν δὴ σοὶ πρὸς ἀδοξίαν ἢ εὐδοξίαν· μεταβαλεῖ δὲ ἢ εὐκκληρίαν, ἐφ' ἣ παρὰ πάντων ἐθαυμάζου, εἰς ἀσχήμονα δυσκκληρίαν· οὐ βασιλείας μόνον, οὐδ' ἰερωσύνης, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς, ἣν ἔφυρες αἵματι δικαίῳ, γῆς ἀφαιρούμενος· καὶ σκυθρωπάσεις ἀληθῶς εἰς αἰῶνα ταῖς συμφοραῖς φροντίζων, ἀνθ' ὧν ἔχων δυσκόλως, καὶ προτιμῶν εἶναι κακός, δέον παιδρύνεσθαι τῇ παρουσίᾳ τοῦ Βασιλέως· σὺ δὲ τὸν ἐκείνου πονηρευόμενος θάνατον, ἐσχυρῶ παζεις. Σὺ μὲν οὖν, Ἰουδαῖε, εἰς θυξίσιτα ἔχρῃν παροινήσας, τοιαῦτα κληρονομήσεις, οὐκέτι μὲν εἰς λαὸν, οὐκέτι δὲ εἰς υἱὸν τιμώμενος τῷ Θεῷ· ἀλλ' ἐξελαυνόμενος τοῦ οἴκου μετὰ τῆς δυσγενοῦς καὶ φαύλης προαιρέσεως. Λήψεται δὲ ὁ Μονογενὴς παρὰ τοῦ Πατρὸς κληρὸν τὰ ἔθνη αἰτῶν, οἱ καὶ λαοὶ χρηματίσουσι, καὶ τῶν υἱῶν πρεπόντων ἀπολαύσουσιν, εὐγενεῖ τόκῳ καὶ ἐλευθέρῳ γεννώμενα τῷ Πατρὶ· ὃ σήμερον ἢ ἐπὶ τῷ πύλῳ καθέδρα μὴνύει, τῶν τέως ἀκαθάρτων, καὶ ἀνοποτάκτων ἐθνῶν Θεῷ τὴν ἐσομένην ὑποταγήν.

liberoque partu Patri natæ ac comparata: quod hodie sessio illa super pullum indicat, fore nimiam ut eousque immundæ gentes ac indomitæ Deo subijcerentur.

104 Psal. viii, 3. 105 Matth. xii, 21. 106 Psal. ii, 8.

NOTÆ.

(23) Quod olim regi atque prophetæ. Προειρημένον τῷ βασιλεῖ καὶ προφήτῃ, nempe Davidi psal. viii. Nihil clarius. Interpres levius in Christum refert, cui Regi ac Prophetæ predictum sit perficiendam

laudem. Sed id longe a plano sensu ac auctoris mente. Argumentum hoc ad Christi astruendam divinitatem urgent pariter tractatores reliqui.

fera illa omnia devorante dimicaturus. Sed hæc A
postea. Nunc vero fugiendum illi est in ipsis fasciis
summa ipsa exinanitione, non sine sua exinanitione
manente. Jam quippe Herodes furore corripitur,
et victimas ob infantem natum infantes Bethleem faciet,
cæsaque ætate adeo tenera, ne quidem quid
agatur sentiente, intiget gladium, et regnum erit occi-
sorum crimen. O mentem, et ferino crudeliorem ingenio!
Statim videlicet infans assumet sibi imperium,
et privabit regno? Propterea timens effuso gaudet
sanguine. An vero non id cogitat, sed ut futura
præcaveat, jugulandum existimat immaturam ætatem,
quam in suam motens perniciem non illum demeret
quem quærit. Cum si opportunum tempus expectasset
quod illi forte dedisset ut comprehenderet quem quærebat,
tunc eum e medio sustulisset. Nunc vero mirum cum
esset, si qui quærebat non latuisset, ob rei obscuritatem
nihilominus turbatur, et planum fit omnibus illum delirare,
quod infans æque omnes affatim persecutus sit, quem-
admodum rabiosi canes æque omnes obvios adoriuntur.
Amentissime hominum, nunc te promittis iturum
ad adorandum, et nunc sanguinem potare optas!
Sed omittamus illum in sua insaniam, ante magnum,
proque universo mundo mactandum Agnum, hostias
credentem pro illo nectas, ut etiam tenera ætas
infantium non esset immunis ab offendo munere,
sed ipsa quoque offerret sanguinem Deo e virginalibus
orto sanguinibus, utque puerili amentia laborantium
Deo inimicorum, qui nec tibi sibi sonos, nec lamenta
audiunt, ut scriptum inquit, in suo ipsorum sanguine
præsignaret perniciem, quam sponte obirent,
occiso per furorem debacchantium Rege gloriæ,
et suarum passi animarum jaeturam: quamvis non
pro illo, sed ob suam ipsi rabiem, qua usi in eum
sunt, et mortem, et perniciem sustinuerunt. Et hæc
quidem considerare licet de cæde infantium suum
offerentium sanguinem. At vero Medi rite agniti
honorent Regem, congruentia rebus offerentes
munera, tanquam Regi et Deo, mortali que ad
offerendam mundo vitam, auro, thure et myrrha
honorem implentes. Sed ad hæc, et aliam subesse
in muneribus notandam inspicio significationem.
Videtur enim mihi præter id, quod ea quæ
offeruntur quid in Infante nato sit denotant,
prænuuntia quoque esse futuræ quamprimum
ipsi hæreditatis gentium. Propterea

A saue consanguineus nemo, sub lege constitutus,
Regi universorum infanti munera offert, sed
adorationem præripientes alieni a cognato sanguine,
et gentem ab aliis segregante lege, Magi ea dant,
præsignificantes in seipsis fore ut gentes prævertant
legis cultores, et per rivos sanguinis propinquos
Hebræos, in agnoscendo adorandoque Rege illo
qui nunc, ut dicitur, ad summam devenit inopiam.
A quibus et fidei sinceritatem, et gratum ploram
operum odorem, et motuum carnis restrictionem,
veluti aurum, et thus, et myrrham accipiet,
quibus dux erit ad adorandum affulgens
prædicationis splendidus Oriens, per stellam
Magorum nunc ducem prænotatus. Modo enim
fugiet ira periculum Herodem, et excipietur
Ægypto, tum ut beneficium illa recipiat,
quem habuit olim punitorem, tum ut aliud
mysterium hæc præsentia notetur, visitandos
videlicet eos, qui spiritali serviebant Ægypto,
et inde liberandos, qui ductorem eum sequentur,
qui infans conspicitur. Fortasse etiam fuga
infantis in Ægyptum, symbolum erat migraturæ
ad gentes doctrinæ evangelicæ. Sicut enim
iudex rex ob natum insanit puerum, ita afflicta
illi ob amentiam Judææ, ex oriente per linguam
discipulorum prædicatione evangelica, furore
corripientur, et aggredientur quidem cruentis
animis prædicationis cursum comprimere,
sed nihil efficient. Verumtamen in præsentia
nefarium Herodem fugiens contendit in Ægyptum.
Postmodum vero manuum scelestarum audacia,
inter mortuos numerabitur, quando Scribarum
et Phariseorum caterva tendent in eum, qui
venit ad ferendam salutem, insidias. Quæ ut
in opus abierint, efficient ut oblationis
medicorum munerum significatio suum
sortiatur finem, cum ipse myrrha condietur,
ut mortalis, ut vero Deus. gratum incorruptionis
odorem mundo diffundet, gentesque et
gentium oblationes suscipiet. Verum hæc suo
tempore fient. Nunc autem quæ sunt
presentis agamus, et proposita nobis tractemus.
Honoremus Domini Nativitatem, festinemus
ad videndum in spelunca hospitantiem.
Agnoscamus tantam depressionem ejus
qui est omni altitudine excelsior. Noseamus
cujus rei gratia tantum mysterium sit,
ut qui omnes ditat ad inopiam redactus sit,
et creetur Creator et Deus nascatur ut homo,
licet non more humano: ut videlicet contractum

NOTÆ.

absque apertura, et clausura salva, perviam vidit
Ezechiel. capit. XLIV: *Porta hæc clausa erit, et non
aperietur, et vir non transibit per eam, quoniam
Dominus Deus Israel ingressus est per illam, eritque
clausa principi.* Hæc enim prophetica verba ad
Mariam ante partum, in partu, et post partum, vere
Portam perpetuam clausam, ædulo accommodantur
a Chrysostomo homil. de S. Jo. Baptista, Hieronymo
in cap. XLIV Ezechielis, et lib. II contra Pelag.,
Ambrosio de Institutione Virg. cap. 7 et 8,
Augustino serm. 2 et 14 in Natali Domini, Eusebio
Emiseno homil. 1 de Nativitate Domini, Rufino in
expositione symboli, Damasceno lib. IV de Fide

Orthodoxa, Petro Damiani serm. 3 de Nativitate
Virg., Amedeo Lausannensi homil. 4 de Laud. Virg.,
Germano Constantinopolitano Orat. de Nat. B. Virgin.,
Hesychio homilia 2 de Deipara, Proclo Constantinopolitano
in Sermonibus de Nativitate Domini, Ruperto lib. 1
in Matthæum aliaque pluribus. Vide Colvenerium
III Kal. Mariano die 25 Decembris, num. 4. 5. 6. 7 et 8.
Ubi adducto etiam prædicto Ezechielis testimonio,
SS. Patrum explicatione roborato, de porta clausa,
quæ non aperitur, late probat Mariam Virginem
clauso utero, atque inviolatis integritatis
signaculis Christum Dominum peperisse.

instaretur, ut terra obrutum repurgetur, et in A
venta drachma suo reponatur in thalamo, ut ne
amplius in vilitate jaceamus, nec turpiter serviamus,
sed ad nostram intuentes nobilitatem, virtute
sublimis exinanitionis, vilitatem commutemus,
loco servitutis evecti in dominatum, pro egestate
divitias comparantes, quæ sunt ejus acquirentes,
qui nostra ipse sua fecit, ut hæc præstaret
advenit. His honoribus ille gaudet, per hæc nativitatem
adoremus. Induamus, fratres, sensum ejus,
qui non erubuit noster fieri frater, non aspernatus
est nos in vilissimo jacentes subsellio, ne contemnamus
et nos in simili fortuna positos. Qui hæc etiam
in parte multam Dei benignitatem experimur,
cum plura possideamus quam ii quorum par
et similis ad vitam fuit ingressus. Ne tibi subrepat
ut cleatrics conservi exhorreas, cum ipse abominandus
existiteris, non cicatricibus invito inflicis,
sed quas tibi sponte intulisti, et Regem tamen
ad te accedentem habueris. Ne humilem gravi
opprimas manu, memor vexationis quam tyrannica
oppressus manu sustinuvisti, et auxilii quod habuisti.
Ne habueris odio Creatoris imaginem, ne invidias,
qui propter invidiam mala es passus, infasti
dæmonis, quique primus in Dei imaginem invidios
oculos adiecit, animum imitatus. Nec te
facias tanquam vas, in quo sit positum venenum,
quod qui inscius acceperit, damnum contrahit. Ne
carni indulgeamus, nec inferius permittamus ut

potiori dominetur. Ne colligamus amaritudinem ex
demulcente voluptate. In summa pelliceas exuamus
vestes, nam quod illis amicti fuimus, idcirco panis
involvitur Dominus. Fiamus revera dii, ex Deo
vero id accipientes, non ut ab apostata dæmone
velimus nos in tantam dignitatem intrudere. Fiamus
filii Altissimi propter eum, qui factus est hominis
Filius. Ita honorem conferentes nostrum, honoremus
eum qui devenit ad homines ut honorem homo
assequatur. Ita affecti cum angelis gloriam tribuamus,
et simul cum pastoribus curramus, et cum Magis
expectionem gentium adoremus. Neque enim est
quo magis honoretur quam honore et gloria,
quæ nos deferimus quorum suscepto sanguine
frater existit. Sed, o qui e celsitudine gloriæ
tuæ ad nostram descendisti humilitatem, nec tuam
liquisti altitudinem! o Salvator eorum, quos ut
converteres male a te aberrantes exinanitus es!
o recens Homo, et Verbum æternitatem superans,
esto tibi et nobis pro natalitiis muneribus hæc
oratio. Refer tu nobis, ut gubernes et administres,
una cum iis quibus gubernacula tradidisti, mundi
navim, ut sub te gubernatore, superiores omni
procella, navigationem peragamus, cessante undarum
vi, et in tutum deveniamus portum: ubi positos,
et tranquillitate fruente, abduxerunt impetuosi
et vehementes venti. Quo nos debebas appulsos,
post hujus vitæ trajectionem, laudantes et glorificantes
te in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO VI.

In Christi nativitatem, quando ex immaculata nube transvectus in seniles manus, umbrarum templum ingressus est Sol gloriæ (11).

(MARACCI, loc. cit. p. 72.)

Christi solemnitatem honoramus (12), qui rite C
omnibus tribuendum statuit honorem. Christi sacram
agimus celebritatem, per quem profanæ sacrorum
celebrationes extinctæ sunt, et sanctæ dierum
festorum observationes exortæ. Quo in spelunca
orto, ut luce, et nunc præsentem nobis illustrante
diem, ipsi quoque splendemus. Rursus enim is,
per quem exultationis lumen conspeximus, qui
in tenebris ærumnarum sedebamus, profert
solemnitatis hilaritatem: non e spelunca radios
diffundens, sed quasi nube matre Virgine
vectus; nec in præsepi jacens, sed paternam
subiens domus. Qui terram, hominis parentem,
Verbo procreavit, Matrem sibi pridem faciens,
naturæ leges innovabat, e vulva progrediens sine
semine. Nunc vero communi eorum lege quorum
e semine carnem assumpsit, qui eam in
Sina condidit, veluti debitor mandata ejus implet,
Gloria Israel, gentium Lumen. Omnes gentes,
conferte laudem, ecce enim Deus factus est puer

degitque sub lege, ut et constitutis sub lege
opem ferat, quod illi deerat supplens, et viventibus
sine lege gentibus notas faciat suæ bonitatis
divitias. Nam quia lex Dei digito scripta non
valebat rationem deturbatam, ejus opera, qui
primo illam pravis abduxit suasionibus, ad
frugem bonam reducere nec velut organum
harmonia destitutum, sua propriis aptare concentibus,
nec docere ut res suas bene diserneret: sed
mala deteriorum additamento crescebant, cum
satis non esset nobis ausos fuisse contumaciam,
sed una cum præcepto rejecissemus et Dominum,
mente, instar pulli frenum mordentis, et præcipitem
se agentis, tota ruente. Quoniam igitur manu
Dei scripta lex ita præcipitem cohibere non poterat,
ipsemet legis scriptor, superessentiale Verbum,
rerum omnium productrix sapientia, per creaturæ
crassitudinem creaturæ unitor: evadique ipse
lex, et præceptio, per seipsum in-compositos
corrigenens, et conspicitur immutabi-

NOTÆ.

(11) Hanc etiam orationem sub Leonis imperatoris nomine exhibent Græcæ mss. codices Vaticani, et Messanenses, egoque illam ex Vaticano codice, per Jo. Matthæum Caryophilum Iconiensem episcopum Latinitate donatam exhibeo

(12) Initium hujus homiliæ convenit cum ea quæ hic quarta edita est. Sed post initium ex alio textu Græco translata est, et ideo eam hic etiam edendam esse censuimus. EDITION. ПАТ.

lia figura Patris sub mutabilitatis specie, si- que Patri ac nobis sequeretur, soluto pariete interposito. Ne desipiat insana mente Judæus, nec diem aversetur, ut noctivagæ solent animantes, sed oculis livore non depravatis divinæ incarnationis fulgorem inspiciat in iis quæ sunt penes ipsum. Nec gentilis veritatem derideat, qui turpitudinem suam deitate donat, risuque digna honorat, et fabulas; qui sibi deorum turbas ex pravi animi affectibus conficit et nefanda eorum gesta veneratur; et celebrat quæ alto sepelienda forent silentio; et, ut verbis eorum utar, galea Plutonis, et inferorum tenebris contegenda. Qui non solum humana specie, sed hominum quoque, et volucrum, et delphinorum, aviarumque belluarum inter homines versatum arbitratur Deum, et amatoris aculeis in omnia deos mutatos. Modo quippe Neptunus, ut cum adolescentulo ludat ad maris litus delphinum induit, et cum amasio natat, sinumque pueri sensim obrepens, trahensque in profundum, perdit, et obsceni amoris donum dat mortem; deinde amator pro acerbo munere, lacrymas offert funeri amplas, Nereidum planctu defunctum honorans, et ob ingentem animi mœrorem, maris administrationem abiciens, nec ob factum uxoris Pelei pudore suffusus, ipse effeminator cum illa modico fletu filium deploraverit, et dolere desierit. Et hæc quidem Neptunus. Modo vero Mercurius ut muliercula pascente potiretur, jumentum fit, et saltando Dionem oblectat, et fugam simulat, et a corrente puella capitur, et in dorsum insipientem excipit (et reliquam turpitudinem silentio transibimus), nimirum imitatus bovem illum, deorum, principem, cujus tergo Europa insedit. Annon erant scelerates istæ in divinitatis opinionem efferendæ, sentiendumque de illis, utpote diis, quibus tantam turpitudinem testificantur? Verum hæc quidem abominanda sunt; cætera quid honesti habent? Quomodo illud non dignitatis plenum? Apollo deflentum quod puella, quam deperibat, elapsa esset e manibus, tum quod juvenem infeliciter a se amatum disco occidisset, idque sibi ex fœdo provenisset amore, ut male vitam perderet, ignorassetque Phœbus quod ex ludo eventurum erat, cum tamen sederet aliis futura prædicens. Illud vero plene quomodo non divinum? Cœlites simul omnes in Ægyptum fugere, inque belluarum formas mutati quod terribilem Typhœum sustinere non possent, qui nuper giganteo sanguine ortus deorum turmas solus in fugam vertebat? Illud porro Veneris cum Marte adulterium, et rursus cum Adonide concubitus, quem etiam apri ictu uccatum amatoris lavat lacrymis? Quid Juno e cœlo pendens, quam Jupiter conjux, quia propter Herculeum zelotypia laborabat, gravi catena suspendit? Sed ubi reponemus eas, quæ cum artis æmulo Thamyride certantes, præmii certaminis proposuere scorta-

tionem cum sese omnibus? Deorum quoque progenitor, a quo filii sunt male habiti, et qui a sua sobole male est habitus, quomodo non patitur? quomodo Deo digna non agit? Hoc autem qua ratione Dei majestatem non indicet, et magnificas non constituat solemnitates, quæ apud ipsos talem habent originem? Jovis post laborem pugnae cum gigantibus ad petram Venerum somnium, quam prope obdormierat, et quæ illi igneum progenitum deum.

Sed de rebus turpissimis satis. Valeant enim gentiles monstra hæc confingentes, et ignominiarum honore, tum sceleratam eorum quos a se honorari putabant, tum suam insipientiam divulgantes, et per deorum multitudinem in Dei abnegationem prolabentes. Nobis autem unus est Deus, Pater, Filius, et Spiritus sanctus, non adaptatis uni personæ nominibus, sed personis tribus naturæ unitate conjunctis. Abeat in malam crucem hujus delirii auctor, qui tribus appellationibus unam immutat personam; vel illud stupidus non animadvertens, quod dum unam personam honorare vult his nominibus, non sinit eo nomine illam vocari quod ipsi imposuit, nec positum esse permittit quod indidit; si vere posita sunt, quæ successione non admittunt, quomodo igitur illam suam personam vocabit Patrem, si hæc appellatio transit in Filii appellationem? ut non modo dicam omnino patrem dici non posse, nisi sit alicujus pater? Quomodo etiam vocabit Filium, qui abit in Spiritum? Unus ergo est nobis Deus in Trinitate personarum, ita ut neque ob ternarium dividatur diversarum naturarum sectionibus Deitatis unitas, nec ob naturæ unitatem confundantur personæ; sed tria semper sint, Filio nequaquam ex nihilo emergente, nam et Pater ex nihilo emergeret; nec etiam Spiritu, ne videatur imperfectus antea Deus, postea defectus deponere; sed una cum productore Patre sint et ea quæ producuntur, Patre quidem, et Spiritu sua in simplicitate manentibus, Filio autem assumente nostram naturam. Oportebat enim, postquam Deo placuit, per viscera misericordiae, cum nostra forma, rationis nostræ, quæ defluerat, nobilitatem ad se revocare, Filium esse qui hoc præstaret, non modo quia manens in eo, quod æternum habuit, nullam erat suorum factorum jacturam; sed quia etiam Verbi erat removere a nobis per suum commercium nostræ rationis detrimenta. Idcirco qui sæcula condidit, sumit initium æternitate posterius, et immaculato puerperio meam procreationem honorat; et quod celebramus hodie, carne offertur in templo, me sanctificans de profano et impuro impietatis vivendi instituto. Hoc est, quod hodie per dispensationem efficit, qui pro nobis factus est infans. Hoc celebramus, oblationem in templo infantis, cui linguarum ignearum offertur laus. Quis non horreat? Quis non obstupescat? Quis non agat gratias? Qui omnia perficit ut Deus, imperfectæ mortalium æta-

tis formatione parvus conspicitur. Qui consessor A est Patri, maternis gestatur manibus. Ille, cujus verbo vocata prodiit lux, oblectus caligine vitæ nostræ progreditur. Obscuri gentium oculi sedentium in tenebrosa nocte, illuminamini, lucidum vitæ diem conspicientes; sublata etenim sunt ignorantiae tenebræ, quibus divisi a Deo destinebamur: seipsum ad hoc permovente magno misericordiarum Patre, qui verum ostendit lumen pereuntibus in tenebris. Abiit mœstitia splendore gloriæ nobis affulgente. Videant salutare, qui de peccati offuscatione cæcutiunt. Ecce enim puella puris manibus insidentem portans, in templum succedit umbrarum, sacerdotis manibus offerens illum (13). O profundam Dei ad nos demissionem! Qui ad ministrandum delegerat Aaronem, et antea B Mosem allocutus erat, quem etiam præsentia docebat mysteria, dum illi posteriora ostenderet (futuram quippe cum hominibus suam conversationem obscure Deum præmonstrans, famulo posteriora ostendit), tanquam sacerdotali benedictione indigens, sacerdoti offertur. Ita illi placuit errorem corrigere, quem ego, in legem peccans, admisi. Quæ tanta clementia! Quæ pietas ineffabilis! Servus ergo herilibus privilegiis ornatus, et quasi heri vita degens, custodem gloriæ meæ (a) non refugit a traducenda cum servis communi vita, ob idque positæ servis obsequitur legi. Quorsum id vero? Nimirum ut me instruat, qua ratione incompositorum morum defensionem habeam, et liberer C inobedientiæ crimine. Ut si quis liberorum amantissimus pater, natum videns obnoxium luendis pœnis, malorum causam filio tollat opere suo aliquo longe præstantiori. Quodnam hoc opus formidabile, cunctisque excellentius, quæ a Deo sunt facta? Magnum quid profecto est cœlum extensum, et nullo fundamento subnixa tellus, verboque lux obtemperans ad universi ornamentum, et ante hanc expers materiæ multitudo, prompta ad ministerium. Verum Deus in vulva susceptus,

^{aa} Psal. LXXII, 8.

et formatus, majus quid est et admirabilius. Hoc divinius est et sublimius, Deus pro me ubera sugens, et gestatus manibus; licet hoc loquentibus iniquitatem in excelso ^{aa}, ansa fiat inhonorandi Unigeniti: quasi vero ob præstantiora opera rerum penitus sit aspernandus; aut inde conari vires cujuspiam negare, unde excellentis proveniro debet attestatio roboris. Quid ais? Quoniam obruto tibi tenebris æfulsit lux, idcirco contemnis lucem? Et quia Rex tuarum ærumnarum misericordia permotus accedit ad te, nec alteri committit hoc, sed ipse suo ministerio pietatem exhibet, parvipendis beneficii gloriam propter beneficii magnitudinem? Celsitudinem ejus deprimendam putas, quoniam se ille ad te demisit? Certe ob id potius magnificandus erat ille. Tu vero quia infantem audis, et fascias, et manus amplectentes, et quæcunque sunt œconomice tuæ salutis causa, Verbum sempiterna sua gloria privas? Perinde ac si regem quoque corona privandum putares, quoniam ipse accedens ad te, laboribus doloribusque eximeret. Quoniam propter te creatur, dum sit Matris Filius, idcirco eum a paterna unione secernis, et creaturis annumeras, cum ne inferior quidem generatio capi a curiosis possit (14)? Oblecta quippe est et illa impermeabilium tenebrarum involucris. Tu vero fixis, ut aiunt, oculis, præ impudentia, quæ sunt anteriora sæculis comprehendis, et statuis de Filio ut meditationi tuæ placet, ut cæca est, acuta tue mentis acies, et stolidi sapientia?

Verum dimissa dementium insania, redeamus ad ea quæ præsentia sunt, Dei que mysterium veneremur, sanis oculis intuentes mundi solatium, cum ad templum ingreditur. Jam nuper versanti in spelunca Regi et cœlorum regia satellitium adventabat, supernæ accinentes turmæ. Stella ducem se præbens regibus, jacenti in præsepi Domino adoratores adducens, et inopia stipabatur a dominatu, divinis opibus indicantibus spontaneam tecto domoque carentis egestatem. Quid

NOTÆ.

(13) *Sacerdotis manibus offerens illum.* Sacerdotis manibus Deo obtulit Filium suum B. Virgo in die purificationis, per hanc et ipsa oblationem spiritualis sacerdos constituta. Unde Carthagena Homil. 7 de Purif. B. V. et Præsentatione Christi Domini, Mariam vocat summam sacerdotissam, sacrificium Filii sui Deo offerentem in veste puritatis candida. Integroque discursu ego aliquando demonstravi Deiparam Virginem in die Purificationis tanquam spiritualem sacerdotem æterno Patri Filium suum sacrificasse, adductis inter alia illis B. Thomæ a Villanova verbis, in concione de Purificatione beatæ Virginis exaratis: *Postquam ad altare ventum est, Virgo sacra genibus flexis divino inflammata Spiritu, plus quam Seraphim, filium manibus tenens, ipsum offert Domino, munus, et oblationem acceptabilem Deo, in hunc modum orans: Suscipe, Pater omnipotens, suscipe oblationem hanc, quam tibi offero pro toto orbe, ancilla tua. Suscipe com-*

D *munus Filium, tuum ab æterno, meum in tempore, etc.* Vide S. Methodium Orat. in Hypapanthem, Guericum abbatem Serm. 5 de Purif. B. Virg., S. Brunonem Carthusianum, vel potius episcopum Signinum Serm. de eadem, et D. Bernardum abbatem Serm. 2 et 3 de eadem pariter purificatione, ubi de hac B. Virginis spiritualis sacerdotissæ oblatione, omnino præclare.

(14) *Cum ne inferior quidem generatio capi a curiosis possit.* Hinc dixit Isaias propheta cap. LIII: *Generationem ejus quis enarrabit?* Quasi dicat: Nemo; cum sit omnino incomprehensibilis et ineffabilis. Hunc enim locum accipiant Patres de generatione Christi, non solum divina ex Patre, ut S. Basilius lib. 1 contra Eunomium, et Chrysostomus lib. 1 de incomprehensibili Dei natura; sed etiam humana ex Matre, ut S. Athanasius in lib. de Incarnat. Verbi, Justinus martyr Quæst. 67 ad orthodox., Tertull. contra Judæos cap. 13, et alii plures.

(a) Deest aliquid. Lege, *custodem gloriæ meæ reputi, Dominus autem non refugit, etc.* Vide homiliam 4, supra col. 31 C. Евр.

vero præsentia? Mater, quæ non peperit communi matrum lege prolem, ut suam primogenituram sistat Deo, procedit; infantem pannis involutum vilibus sacerdoti offert; suscipit sacerdos. Quid deinde sit? Ulnis excipit infantem, utque Domino hymnum concludit, ut nuper genitum naturæ germen accipit, et e vita dimitti ut Creatorem rogat. Quid loqueris? Quid novi est, o sacerdos? Cum iis quæ videntur, verba tua non conveniunt. Ubi dominationis fastus? Ubi majestatis tuæ satellites concursantes, præcuntes? Vides quanta rerum inopia, et Dominum vocas? Infantem nuper in vitæ lucem editum tenes, et verba facis, quasi ad vitæ imperium obtinentem? Quomodo rebus adeo parvis et tenuibus, magna et admiranda accommodas? Et gloriam Israel, et lumen vocas gentium Infantem inopis Matris (15)? Sed adde, quæ restant, ad laudationem ejus, qui sub nostræ carnis velamento lux latet. Quid tandem agat? Quid molitur? An duas ille res peraget, aliorum resurrectio, aliorum ruina futurus, qui tibi, o senex, conspicitur a duobus constans, dejectos bono in statu collocaturus, tumidos depressurus: quando et Mater virginitatis integræ gladio doloris transfossam sibi sentiet animam (16)? Norat enim deicidarum facinus, et fore ut cruentæ manus armarentur in eum, qui sacris vehebatur manibus. Nunc sane illum in fasciis furens persequitur Herodes. Et Ægyptus excipiet illum a quo olim vapulavit propter hospites male acceptos, et intingentur gladii in infantum cæde, ut Infans necetur. Oportebat enim Deo in terra nato de sanguinibus Virginis, æquales sibi per sanguinem in cælis nasci; et primam illam ætatem, e præsentia Domini fructum percipere, quæ prima illum in suis habuit: cædem illo sustinente pro regenerandis omnibus, quando Patris magnus Apostolus, absoluto opere propter quod est missus, omnibus simul pandet sinus cælestes. Sed cave tu iterum ob apostolatus nomen, Unigeniti immittas gloriam, nec dominatum in servitute redigas; alienum illum a paterna natura constituens. Sed apostolatum audiens, æqualitatem considera. Hæc ad eos, qui beneficiis affecti, ingrati sunt, et honore aucti ac sublimati per Verbi humilitatem inhonorant honorantem, proque fastigio cacuminis reddunt depressionem. Sed redea-

¹⁵ Exod. iii, 1 seqq.

(15) *Inopis Matris*. De paupertate beatæ Virginis late inter alios agunt Richardus a S. Laurentio lib. iv de Laudibus Virg. a pag. 279, et deinceps, et Pelbartus in Stellario lib. vii, part. 2, art. 3, cap. 10. Quos tu consulte.

(16) *Gladio doloris, transfossam sibi sentiet animam*. De gladio doloris, quo anima B. Virginis transfossa fuit ob passionem et mortem Filii, plura habes ex SS. Patrum monumentis hausta apud Georgium Colvenerium in Kal. Mariano die 18 Martii, Justinum Miechoviensem tomo II in litaniis Lauretanis, super illud Virg. elogium: *Regina*

A mus ad sapientem senem, qui in profundo humilitatis prospexit altitudinem magnitudinis, et sub testaceo naturæ nostræ operimento Margaritam Deitatis invenit; cujus pulchritudine plurimum delectatus, ad sacrum carmen modulandum alacrius movet linguam. A quo remunerationis nomine, eo quod senex eum in ulnas acceperit, discessum e vita impetrans, abiit ad inferos, annuntiaturus detentis inibi egenis, quas vidit ipse divitias. Cui appropinquans, torporemque flaccidæ carnis deponens, refloransque sensibus, spiritu obit spiritale ministerium. Enimvero propheticis olii oculis per symbola præmonstrata sunt, quæ sunt, et in forcipe, et pruna erat ænigma, continente illo, hæc propheta labia tangente, et propheticeam inflammante mentem. Itaque quæ nunc sunt res, ænigmata tunc erant: lacte nutriens et Virgo manens (17), inaccessibleis et portatus, Puella tanquam forceps prunam divinitatis tenens, quam etiam manus sacerdotis tangentes sanctificantur, et os vaticinio Spiritus impletur; ulnæ corporeæ illum amplectentes, quem intueri non audent immateriales oculi. Qui materialem nostram substantiam essentia suæ uniens, facit ut sua intoleranda majestas in materiali nostro portetur: et fasciis quidem alligatus est, sed portantem sacerdotem corporalibus solvit fasciis, ut rugosis ille oculis vidit, quod nuper apparuit, Salutare Israel. Oportebat enim subterranea incolentibus loca nuntiari quæ supra terram fiebant admirabilia, docerique illos etiam advenisse mundi salutem, Deumque gestare carnem, et puerum esse, qui est ante sæcula: et nutrimenta subministrantem, lac sugere: adventurumque ut afflictos ab ærumnis liberaret, essetque interim illic morantibus patientiæ largitor. Ideo Symeoni responsum datur e carnis ergastulo se non exiturum, ni videat Salvatoris adventum¹⁶. Adam aures mœrore oppressas aperiet lætitiæ nuntio, et Creatorem narrans gestari manibus, mœstitia posita, senem spe efficiet alacrem. Eva ubi didicerit e muliere natum, partus dolorum maledictionem non ægre feret, quam hæreditatis nomine posteris transmisit. Moses ab eo legem impleri sciet¹⁷, cujus digitis scriptam accepit, et ea jam effecta reddi, quæ in igne et rubo viderat. Omnes detenti in inferis, et in mœrore jacentes, præconem suscipient lætum. Erat porro immensi

NOTÆ.

martyrum, et Theophilum Raynaudum in Diptychis Marianis p. 1, puncto 9, n. 6, 7, 8 et 9.

(17) *Lacte nutriens, et virgo manens*. Virgo, manens virgo, lac habere naturaliter non potest. Licet enim S. Virgo Liduvina, et aliæ quædam in nocte Dominicæ Nativitatis lacte redundarint, ut habent Acta ejusdem S. Liduvinae lib. II, cap. 4, tamen hæc virgines lac non habuerunt naturaliter, sed supra naturæ debitum et efficacitatem lac illis suppeditavit Deus. Quomodo autem fuerit lac Virginis absque viro Matri optime edisserit Raynaudus in Diptychis Marianis p. 1, p. 8, num. 2.

hoc etiam erga homines amoris, non modo ipsum A advenire afflictis, et angustias patientibus solatium, sed prænuntiare quoque beneficium, ut spe bonorum levior esset malorum gravitas, et ea tanquam rore mitesceret flamma dolorum. Cæterum senex quidem decrepitus, et sacerdos (18) antiquiori se Infanti manus ad excipiendum obtulit ministras, et futuræ salutis decantato hymno mercedem accipit, ut e vinculis corporeis avolet. Quid porro nos, qui vetustatem deposuimus regenerati per generationem, qui oblati sumus Patri ministerio humano dilecti Filii ejus, quod ministerium, quod obsequii specimen offeremus? An certe nosmetipsos offeremus, propter quos tanta exinanitio, tantaque condescensio, ut integram servemus imaginem, nec vitilis obruamus colores vivos, quibus picturam suam ornavit Dominus? Sin minus, ut non oscitanter repurgemus, sed pulchris iterum decoremus illam coloribus? Fiamus Patris altissimi filii, propter eum qui ex infimo conditionis nostræ loco Matrem agnovit. Fiamus Dei templum; hoc enim est quo spectat adventus Dei ad homines. Ornemus virtutum donariis nosmetipsos, et latitantes quasi de latibulis serpentes, pravos affectus omni conatu ejiciamus. Aperiamus manus conservis beneficas, qui bona quæque a Domino recepimus. Humani benignique simus, qui benignitatem experti sumus. Ad spiritualis incrementum ascendamus ætatis, ob ejus reverentiam, qui ætatis imperfectæ fuit, ut nos ad statum perfectum perveniremus. Purgentur igne labia nostra, licet quippe et nobis prunam attingere purgatricem. Imo vero cum eo frui jam nobis Dei beneficio contigerit, ne purgationem contemnamus quæ inde consecuta est. Ita accedentes puri ad eum qui in templo hodie offertur, cum annosa et casta Anna conlitemur Domino; cum sacerdote dierum pleno in ulnas excipiamus. Consalutemus Matrem semper virginem, non ea re-

^{20. 26} Luc. II, 35.

ferentes quæ nequam Synagoga molietur in ejus primogenitum; nec illud: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius* ^{20. 26}; sed læta afferamus, beneficia, quibus, ut hæreditate quadam, orbis terræ fines sequuntur, recensentes Virginis, cujus gaudio ditati sumus. Clamemus ad immaculatam penitus Virginem (19) voce non indigna: Magnificamus te, per quam is, qui res magnas efficit, suorum operum maximum et maxime stupendum peregit; quæ in sinu tenuisti continentem coelos, cujus ubera nutritus est qui omnibus ex humo alimenta producit, quæ inter mulieres una benedicta es, et benedictionem hæreditatis loco effudisti in universum genus, per te e nobis rite sublata invisâ parentum hæreditate. Enigmata te antiqua præsignabant B Matrem, partus felicitate præcipuam. Thronus, et Forceps, et Domus gloria plena, et quæcunque alia. Videbant quidem oculi, interim tamen umbram videntes, te referentia cernebant mysteria. Nunc vero tu hæc prodians aperta et manifesta reddidisti, mutatis umbris in lucem gratiæ. Nunc te liquido Cherubicum, imo nobiliorem conspicimus thronum. Nunc te forcipem agnoscimus igniferum, et plenum sanctimoniam templum. In te enim quasi throno requievit Dominus, et tanquam forcipe arreptus est, quem nihil ferre potest; et quasi domo exceptus est, qui capi nusquam potest. Beata vere es sola inter mulieres, quæ nos etiam tuæ felicissimæ beatitudinis fecisti participes. Sed, o Virgo, et Mater, de cujus immaculatis sanguinibus formatio facta, tanquam in codice Verbum legimus, et rationis orbationem deposuimus. Ipsa Filio tuo sermonis nostri munus offero (20), indignum illud sane, a me tamen elaboratum honorante quod ille hodie pro nostra salute gessit. Accipe hoc; te enim adjutrice mea fretus, suscepi laborem; quæ me a puero ad hanc ætatem protexisti, et ut semper protegas oro. Ne tua nos defensione destituas, sed

NOTÆ.

(18) *Senex quidem decrepitus et sacerdos.* Symeonem sanctitate et ænio venerabilem, qui Christum Dominum in sua Præsentatione in templo suscepit in ulnas suas, fuisse sacerdotem, censent cum Leone nostro Lyranus, Dionysius Carthusianus, Cajetanus, Franciscus Lucas, et Toletus in cap. II Lucæ, ac S. Athanasius Lib. de Comuni essentia Patris, et Filii, S. Cyrillus Hierosolymitanus Orat. de Occursu Domini, S. Epiphanius Tract. de Patribus Veteris Testamenti, et Canisius lib. IV de Deipara, cap. 10. Ideoque ut sacerdotem benedixisse Mariæ et Joseph, Luc. II, vers. 34. Licet eum fuisse laicum, non sacerdotem, opinentur Theophylactus, Euthymius, Jansenius, et Barradius, ac benedixisse Mariæ, non ut sacerdotem, sed ut senem. Vide Cornelium a Lapide in cap. II Lucæ, vers. 25.

(19) *Ad immaculatam penitus Virginem.* Ut recte, ple, et prudenter beatam Virginem penitus immaculatam, imo immaculatam solum nomine compellatam esse dicamus, facili deductione asserere licebit eam omni prorsus peccati originalis macula caruisse. Primo quidem, quia (ut in suo Tract. de Concept. cap. 13, inquit Lezana) si vim negationis, quæ per nomen Immaculata significatur, recte

penitemus, inveniatur certe ad omnem temporis differentiam extendendam fore. Negatio enim illa, *In*, vim universalis habet; ac si doceat nullam prorsus maculam neque actualem neque originalem Deiparam habuisse. Secundo, quia, si femina corrupta semel, non potest imposterum incorrupta nuncupari; quomodo SS. femina Maria, si aliquando originalem maculam fuisse perpessa, posset imposterum immaculata vocari? Cum ergo passim immaculata, imo prorsus immaculata a Patribus et conciliis appelletur, signum est illam ab omni penitus originali macula fuisse immunem.

(20) *Ipsa Filio tuo sermonis munus offero.* Et Cæsareo Leonis exemplo, et SS. Patrum suasionem, ut nostra sint Deo munera gratiora, Mariæ prius manibus, per has Deo offerenda, consignare debemus. Hinc S. Bernardus in serm. de Nativ. B. Virg. ait: *Modicum illud, quod offerre desideras, gratissimis illis, et omni acceptione dignissimis Mariæ manibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam.* Consonat Albertus Magnus serm. in Dominica 5 post Pentec. de B. Virgine sub nomine Naviculæ in hunc modum loquens: *Bonum est, charissimi, ut nos peccatores minuscula nostra, id est, orationes, lacrymas, elemosynas, ac*

alis obtegens, quibus ab initio fovisti, vitæ cursum ad optimum dirige finem; simul administrans imperium, quod administrandum tu sequestra dedisti; servans mihi eximiam tui Filii hæreditatem; perficiens (quod omnibus ego præfero) populi tui electi gentis sanctæ salutem. Pro his fundere preces nunquam desinito (21); nec quia pœnas ego debeo, multa ipsi experiantur. Habes quibus fle-

NOTÆ.

jejunia nostra per hanc fidelem Naviculam nostro Judici præmittamus, ut cum venerimus ipsum propitium inveniamus. Iterumque in Biblia Mariæ, super librum Levitici initio: Regina mundi dicitur Ostium præsentationis, ad quod omnis peccator præsentari debet. Levit. cap. 1, Homo qui obtulerit. Glossa, voluntarie, hostiam Deo ad placandum sibi Dominum, offeret primo ad ostium tabernaculi, id est, ad Mariam. Favet Richardus a Sancto Laurentio lib. 11 De laud. Virg. col. 86, dum scribit: Non possunt summæ Trinitati displicere xenia, quæcunque manibus tam dignæ gerulæ, Mariæ scilicet, committuntur. Suumque suffragium non denegat S. Sabbas in Menæis Græcorum, die 3 Januarii, Ode 9, dum clamat: Venite, atque omnes mentibus puris, intaminatisque labiis gloriose laudemus illam Emmanuelis intemeratam et super omnes virgines purissimam Matrem, sacrificia Deo, ex illa nato per eandem offerentes. Sanctus quoque Joan. Damascenus in Canticis ecclesiasticis Græcorum huc spectans cecinit:

*Tu fidelium, o Virgo,
Supplicantium preces
Ne contemnas, sed admitte,
Et eas offer tuo
Filio, casta Virgo, Deo,
Qui solus benignus est,
Nam nostra es advocata.*

Nec silebo Henricum Susonium in Commendatione et Eucomio illustrissimæ Reginæ cœlorum his vocibus cum Maria loquentem: Cum surgo mane, ad te primam respicit anima mea, et cum sero dormitum abeo, te postremam contemplantur; certa videlicet quidquid purissimis manibus tuis oblatum, et commendatum fuerit, gratum, et acceptum reddi apud Deum, etiamsi in se ipso vile et exiguum sit, idque ob tuam Deo id exhibentis dignitatem. Neque enim rejici ulla modo potest aut respici quidquid ipsa, utpote purissima, charissimo Filio tuo præsentaveris. Neque abire patiar Philippum abbatem Bonæ Spei lib. 14 in Cant. cap. 7, ad illa verba: Ferculum jecit sibi rex Salomon, his verbis utentem: Ferculum Virgo est, quam sibi ad hoc idem Sponsus voluit præparari, ut per eam mererentur, quæ per se non poterant, præsentari. Qui ergo sylvestri prius amaritudine fuerunt odiosi, suscepti a Ferculo, sunt suscipientis merito gratiosi, nec est, qui Salomonis convivio placere mereatur, nisi quem offerri sibi a Virgine, velut a mensa propitiatorum gratulatur. Sic ille. Porro sicut olim Ruben, ut legimus Gen. 18, inventas mandragoras Liæ matri detulit, ita nos bona nostra, aliaque pietatis opera beatæ Virgini deferre debemus, et per ipsam Deo, ut illi gratiora accidant, offerre. Ob hanc enim causam de sero pulsatur Ave Maria, ut si quæ bona fecimus illo die, per Mariæ Virgineas manus Filio suo, Domino nostro Jesu Christo, ne repulsam pati possint, offeramus. Obtulerunt Magi Domino munera, aurum, thus et myrrham, sed mediante Virgine, ut probat Novatus de Emin. Deip. cap. 12, q. 2, ad significandum per manus Mariæ esse offerendum quidquid boni operis Deo offerre in animo habemus. Maria enim est thuribulum aureum Apoc. cap. viii, per quod non solum orationum, sed quorumcunque bonorum operum incensa, ut placeant Deo, sunt offerenda. Ipsa Arcus cœlestis petitiones nostras

Actas, habes quibus suadeas: manus quibus portasti, ubera quibus lac dedisti. Fascias illi ad memoriam revoca, et quidquid Infantem nutriens egisti, qui ut populum sibi gloriosum acquireret, esse Infans voluit. Crucem, sanguinem, vulnera, per quæ salutem, per quæ gloriam adepti sumus, et utinam adipiscamur, acquisitionis populus, et nunc ejus providentia fruens, et in sæcula. Amen.

vota, desideria, gemitus, lacrymas, tanquam sagittas suscipiens, ut in cœlum ejaculetur, et in Dei pectus valide infigat. Ipsa spiritualis sacerdos, per cuius purissimas manus nostrorum bonorum operum sacrificia, ne rejiciantur, sunt Deo Optimo Max. præsentanda. Licet autem, ut in prologo suæ Contemplationis inquit Idiota, Maria preces, et sacrificia servorum suorum, et maxime quæ sibi exhibentur, repræsentet in conspectu divinæ majestatis, tamen, ut bene monet Gulielmus Parvus in cap. 111 Cant. apud Delrium, Fœdas petitiones Mater Filio non offert, nec suscipit offerendas.

(21) Pro his fundere preces nunquam desinito. Et merito quidem Leo beatæ Virginis preces exposcit; cum nullo modo eæ apud Filium irritæ sint, aut esse possint; et plus solæ apud Deum valeant, quam omnes simul hominum angelorumque orationes. Et certe Mariæ preces irritas nunquam apud Filium esse asserit idem Leo in oratione sequenti de Assumptione, dum cum Maria loquens ait: Nihil tibi abnuil, sed omnia te in hæc edidit lucem; asseruntque Georgius Nicomediensis orat. in SS. martyres Cosmam et Damianum; Theophanes in Menæis Græcorum die 18 Januarii, ode 5; Bonaventura tomo III, sermo 3 De beata Virgine; Bernardus in sermone inscripto Virginis deprecatio; Goffridus Vindocinensis serm. in omni festivitæ beatæ Mariæ; Amedeus Lausanensis homil. 7 De laud. Virg. et alii, quorum verba adduxi in Mariali S. Germani patriarchæ Constantinopolitani in notis ad orationem 1 De dormitione SS. Deiparæ num. 7. Mariam vero solam plus suis precibus valere apud Deum, quam omnes homines et angelos simul, testatur Richardus Victorinus ad illud Cantic. 14, Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli, dum ait: His hinnulis beatæ Mariæ ubera comparantur, quia cum tam angeli, quam sancti pro peccatoribus solliciti sint, et eis tam meritis, quam intercessione subveniunt, credendum est beatam Virginem tantum in hoc posse, quantum utraque simul creatura, imo utraque potentior judicatur; testatur Georgius Nicomediensis orat. supra citata in SS. martyres Cosmam et Damianum, cui scribit: Habetis faventem Largitoris Matrem, ac creatorum reginam, intercessionem illam exaudiri facilem, feminam, inquam, uti gloria incomparabili, ita et supplicationum efficacitate semotis a materia mentibus omnibus, Deique famulis prælatam. Testatur Petrus Blesensis in serm. de S. Maria Magdalena tomo XII Bibl. Magnæ veterum Patrum, dum hæc in eodem sermone ponit: Singulare est beatæ Virginis auxilium, quia plus omnibus potest Mater apud Filium. Testatur denique S. Bonaventura in Speculo, dum Virginem præ omnibus sanctis potentissimam vocans, citat Augustinum hæc verba prominentem: Nec dubium est, quia quæ meruit pro liberandis offerre pretium, possit plus omnibus liberatis impendere suffragium. Id est plus omnibus simul sumptis, ut explicat Salazar in caput xxxi Proverbiorum num. 199. Dignitas enim Matris Dei tantam gratiam et merita ex decencia sua postulat, ut per ipsa Mater Dei dignior sit, ut exaudiatur a Deo, quam omnes homines, et angeli simul. Unde Albertus Magnus super Missus est cap. 80, dixit: Oratio aliorum sanctorum non instituitur alicui juri, ex parte sui, sed tantum misericordie ex parte Dei.

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.

A

ORATIO VII.

Εἰς τὰ Βαθα, ἐν ᾗ παγέσμον ἀγαλλασιν προοιμασάμενα τὰ πλήθη, τὸν νικητὴν τοῦ θανάτου Βατοῖς ἀνύμνησαν.

In festum Palmarum, quo multitudo universi orbis exultationem auspiciata, victorem mortis Palmarum ramis celebravit (22).

(COMBESIS. Auctar. p. 1657.)

Ἐψησεσθε καὶ ἄλλοτε ποτε βασιλέως γλώσσα τὴν παροῦσαν πανήγυριν, καὶ λόγων ἄνθει σοφίας ἀμεινονος, ἐζωγράφησε τὸ φαιδρὸν αὐτῆς. Ἐν Πνεύματι γὰρ ἰδὼν τὴν τερπνὴν τῶν παιδῶν χορείαν, καὶ γλώσση Πνεύματος προανεφώνησε τὰ τῆ χορεία τελούμενα. Ἄλλα τότε μὲν ὀπτικωτάτῳ νοδὸς ὀφθαλμῷ μόνος ὄρων τὰ μετέπειτα γενησόμενα, μόνος ἔμελέτα τῆς ἰορτῆς τὸ μυστήριον· νῦν δὲ πάντων ὀφθαλμῶν τρυφῶντων τῆς ἰορτῆς τῷ καλλίστῳ θεάματι, ἅπαν συντελεῖ στόμα τὴν εὐφημίαν, εἰ καὶ μὴ πᾶσιν ὁμοίως B αἰπηγαί ρέουσι τῶν λόγων. Βούλομαι δὲ καὶ ἐγὼ, καθόσον οἶόν τε τῇ ἡμέρᾳ τι συνεισνεγκεῖν. Οἶμαι γάρ, εἰ καὶ μὴ παραπλησίως· ἐκείνῳ χειλέων, βασιλέως· δ' ὅμως εἰ εὐφημία προσάγοιτο, δίκαιά τε καὶ πρέποντα γίνεσθαι· προσήκειν μὲν γὰρ αὐτὴν ἐξ ἁπάντων τῷ Βασιλεὶ τῶν ὄλων, μάλιστα δ' ἐξ ἐκείνων, οἱ τῆς αὐτοῦ παρὰ πάντας τυχόντες εὐμενείας, συγγενοῦς μετέλαχον ἐξουσίας καὶ τιμῆς. Οὐκοῦν, εἰ καὶ μὴ πρὸς κιδάραν ἔδομεν, ὡς ὁ πολὺς ἐκείνος· ἐν θείαις ὕδασι βασιλεὺς, ἀλλ' ἕτερόν γε πρὸς ἡμῶν εὐφημίσθω τρέπον Ἰησοῦς· Ὁ ἐμὸς καὶ Βασιλεὺς καὶ Θεός· ἔς, εἰ καὶ [ὑπὸ] πυρίνων δοξολογεῖται χειλέων, οὐκ ἀτιμάζει τὴν τῶν πηλίνων προαίρεσιν. Οἷς γὰρ ἴν' ὁμιλήσῃ. τὴν ἐκείνων λαμβάνει μορφήν, τούτων οὐ φαυλίζει τὸν λόγον· μάλιστα μὲν, ὅτι ἐκείνου κατ- C αρχὰς τοῦτο δῶρον, καὶ αὐτῇ ἐξαιρέτῳ τιμῇ τῆς παλάμης· τὸ ζῶον τιμᾶ. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὕστερον, ἔπως ἀλογίᾳ γεγονὸς ἀτιμον πάλιν τημήσῃ, πλάσειν ὁ αὐτὸν καταδέχεται. Καὶ τοῦτο δὴ τὸ σήμερον ἡμῖν πανηγυριζόμενον, Ὁ ἐπιβεσθηκῶς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, πῶλον ἐπιβιβάζεται· καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Χερουβιμ καθήμενος, ἀλόγου νώτοις καθίζει. disset, animal exornarit. Quin et postea, ut brutis ac honore donaret, idem reparandum ac instaurandum suscipit. Hoc vero ipsum est, quod presentī conventu celebramus. Nimirum, qui ascendit super cælum cæli⁴¹, is in pullum asinæ ascendit; atque is, qui super cherubim sedet⁴², ille dorso bruti vehitur.

Ἦδη γὰρ τοῖς ἐν βίῳ ἀποχρόντως· ἐχούσης τῆς D παρ' αὐτοῦ βοήθειας, ἔργοις καὶ λόγοις εὐεργετούμενου τοῦ πλάσματος, καὶ τῆς τῶν δαιμονίων μοχθηρίας ἀπαλλαττομένου· χρηζόντων δὲ καὶ τῶν κάτω

⁴¹ Psal. viii, 3 ⁴² Psal. v, 3. ⁴³ Psal. lxxvii, 34. ⁴⁴ Psal. lxxix, 2.

VARIE LECTIONES

^b Malim ἀναπλάσειν.

NOTÆ.

Oratio autem beatissimæ Virginis innititur gratiæ Dei, et juri naturali, et iustitiæ Evangelii, vel Decalogi, quia Filius tenetur non tantum exaudire, sed obedire Patri, juxta illud Exod. xx. Honora patrem, et matrem, et Apost. ad Ephes. vi, Filii, obedite parentibus vestris. Sic Albertus. Addi etiam potest Mariam præ omnibus sanctis simul suis apud Deum precibus valere, quia Ipsa (ut in suo Mariæ serm. 5, super illud Eccl. xxiv. Gyrum cæli circumivi sola, inquit Jacobus de Voragine, archiepiscopus Januensis) omnes sanctos cæli circumit, et gyrat, et

eos ad intercedendam pro nobis sollicitè inducit; et dicit sola, quia ipsa orante, omnes orant, ipsa silente omnes silent. Anselmus: Te, Domina, tacente nullus orabit, te orante omnes jurabunt, omnes orabunt.

(22) Luculentissimo Encomio pius imperator, æterni Regis triumphum prosequitur, ludens exordio in Davidis antiqui laudatoris regisque, cum ipso pariter rege ac novo laudatore, in universorum dilaudando Rege, convenientia, quem maximæ regia laudatio deceat.

lestia ac vexatione liberasset : illi autem, qui in A inferno positi essent, ejusdem nihilominus opis indigerent, diuturnoque carcere afflicti, Redemptorem exspectarent, ipsum utique, qui pro mundi totius saluto ex æthereis sedibus venisset; eos exsolvere moliens, qui inferne vinculi tenerentur, manumque beneficam ad eos quoque volens pertingere, qui in terræ infimis sinibus agerent, Hierosolymam, quæ justorum cædibus gauderet, Deus Justorum venit, tum morte sua, mortem perempturus, tum quod sciret, nullos alios ipsi mortis auctores fore, præter eos quos sanguinis justii ac innocentis sitis perpetua haberet; qui et oculos, ac mentem præ invidia clausissent, omnique proba ac grati animi affectione ex stolido corde expulsa, deteriores semper beneficiis redderentur; divinæque congruis majestati operibus, in Dei necem acuerentur; in Dei inde bellum, atque odium promoventes, unde par erat, ut velut manu in Dei cognitionem ducti, summa reverentia ac veneratione

Ac olim quidem iræ fomitem subministrabat B homo ille, qui luto oblitus, ac sputo visum recuperaverat ⁴⁴, quo privatus ex utero materno processerat : itemque ille, cujus lepræ squammas verbo absterserat ⁴⁵; necnon ille, a cujus manu tanquam grave onus ariditas depulsa fuerat ⁴⁶, et id genus alia; at nunc furoris flamma rursus exsuscitatur, postquam homo mortuus, ejus præcepto visus est inferni ac mortis sprevisse jura, ac cum ipsis institis ex sepulcro resiliit ⁴⁷: postquam item infantium lingua ob ætatis quidem defectum balbutiens ⁴⁸, Spiritu autem diserta, victorem mortis theologicis decantavit vocibus: quæ autem impuro ore semperolvebant oracula, ea jam videntes ipso completa opere, videre noluerunt; velut utique ad meliorem mentem redire reveriti: ac velut ad anorem ac observantiam benefactoris regredi, ex his quæ fierent haud proclive esset; necve ut ita insipientes, præsentis remedii ac curationis donum perciperent: sed eum a principio in unum illum finem sua omnia consilia convertissent, ut ei necem inferrent, qui ipsorum demereretur gentem; non prius destiterunt quam ad sanguinem prophetarum, cujus jam rei erant, cædem quoque Domini adijcerent: inde indignationis occasione sumpta, unde etsi non volentes, at certe nolentes, impudentiam suam verecundiæ prætextu mutare poterant. Cæterum invidia nullam admittit admonitionem, ac quod proverbio dicitur, auribus caret: omnemque medendi rationem, ægritudo ejusmodi superat: qua etiamnum Hebræorum principes irremediabiliter laborantes, interim infantes diserta lingua ac rectiloqua Deum deprædicant, ipsi maledicta lingua conviciantur: ac infantes quidem nullo doctore Regem agnoscunt, ac honore prosequantur; seniores autem, qui que meditandis prophetarum oraculis ætatem totam insumpsissent, eundem ignorant, ac salutis auctori interitum struunt: quasi eo consilio divi-

τῆς βοηθείας, καὶ τῆ μακρὰ κακακωμένων φρουρῆ τὸν ἐλευθερωτὴν ἐκδεχομένων, ὅς ὑπὲρ ὅλου τοῦ κόσμου τῶν οὐρανίων ἐλήλυθε θρόνον· τὴν λύσιν τῶν κάτω δεσμίων πραγματευόμενος, καὶ φθάνει τὴν εὐεργέτιν χεῖρα κἀν τοῖς ἐπ' ἔσχατα γῆς οὐδοῖ προαιρούμενος, ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ, ἣ ταῖς τῶν δικαίων ἐτροφὰ σφαγαῖς, ὁ τῶν δικαίων Θεὸς παραγίνεται θανάτῳ μὲν οικειῶν τὸν θάνατον ἐξολέσων· ἐργάτας δὲ τοῦ θανάτου εἰδῶς, οὐχὶ ἐτέρους ἢ ἐκείνους, οἱ αἰεὶ ἐδίψων ὁσίου αἱματος· οἱ καὶ ὀφθαλμοῦς, καὶ διάνοιαν φθόνῳ μύσαντες, καὶ πᾶσαν εὐγνωμοσύνην τῆς ἀτόπου καρδίας κινώσαντες, χεῖρους αἰεὶ ταῖς εὐεργεσίαις ἐγίνοντο, καὶ τοῖς θεοπραπέσι τῶν ἔργων πρὸς θεοκτονίαν ἠκονῶντο· ἐκείθεν εἰς θεομαχίαν προκάπτοντες, ὅθεν εὐλογον εἰς θεογνωσίαν χειραγωγῶντας, ἄκραν αἰδῶ καὶ θεραπείαν φυλάττειν τῶν παραδόξων ἔργων τῷ ποιητῇ.

mirabilium operum effectorem prosequerentur.

Καὶ πάσαι μὲν ἦν αὐτοῖς ὀργῆς πρόβασις, ἄρι χολὴ καὶ πτύσσαι λαμβάνων τὸ βλέπειν ἄνθρωπος, ὁ πένης τῶν μητρικῶν θαλάμων εἰς βίον παρήλαε· καὶ σώματος λεπρῶντος φοβίδες ἀποξέσμεναι ῥήματι· καὶ χεῖρ ὡς βαρὺ φορτίον ἀποτιθεμένη τὴν ἀργίαν, καὶ τὰ λοιπὰ· νυκτὶ δὲ, ἀναζει τὸ πῦρ τῆς μανίας αὐτοῖς, ἐπαίπερ ἐφάνη προστάζει καταφρονήσας ἕδου καὶ φθορᾶς ἄνθρωπος νεκρὸς, καὶ κειραῖς αὐταῖς ἀναπηδήσας τοῦ μνήματος· καὶ ὅτι παίδων γλώσσα, τῷ μὲν ἀτελεῖ τῆς ἡλικίας ψελλίζουσα, πνεύματι δὲ τρανοῦ μνήμη, θεολόγους φωνάζει ἐπευφήμει τὸν νικητὴν τοῦ θανάτου· καὶ οὐς διηνεκῶς ἐμελέτων χρησμοῦς στόμασι ματαροῖς, τοῦτους ἐπὶ τῶν ἔργων ἐκβεθηκότας ὀρώντες, ὀρᾶν οὐκ ἐθεύλοντο, ὥσπερ φοβούμενοι σωφρονεῖν· οὐδὲ πρὸς εὐλάβειαν καταστῆναι τοῦ εὐεργέτου, ῥηδίου τοῦ πράγματος ἐκ τῶν γινομένων ἔντος· οὐδ' ἅμα τῆς παροινίας, παρουσίας τῆς θεραπείας λαβεῖν· ἀλλ' ἀπαρχῆς πρὸς ἔν μόνον ὀρμηκότες, τὸν φόνον τοῦ γένος εὐεργετοῦντος, οὐ πρὶν ἀνήκαν, μέχρις οὐ ἐφ' οἷς ἦσαν ἔνοχοι προφητικῶς αἱμασι, τοῦ Δεσπότης προσέθηκαν τὴν σφαγὴν· ἐκεῖ χαλεπαίνοντες, ἐξ οὗ ἦν, εἰ καὶ μὴ ἐκόντας, ἀλλ' ἄκοντας γοῦν αἰδοῦς χρώματι μεταβαλεῖν τὴν ἀνάθειαν. Ἄλλ' ἄκουσθέτητος, καὶ οὐκ ἔχων ὧτα, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου, ὁ φθόνος, καὶ φαρμάκου βοηθοῦντος ἀμείνων ἢ ἐκείνου ἀρρώστια· ἢ καὶ νῦν Ἑβραῖοι κάμνοντες ἀθεράπευτα, νηπίων εὐθυβῆμονε γλώσση θεολογούντων, αὐτοὶ λουδορῶνται δυσφήμῳ γλώσση· καὶ βρέφη μὲν ἀδωκτα γωρίζει τὸν βασιλέα, καὶ τιμᾶ· πρεσβύτεροι δὲ, τῇ μελέτῃ τῶν προφητικῶν χρησμῶν γεγηρακότες, ἀγνοοῦσι, καὶ κατὰ τοῦ σώζοντος μελετῶσιν ἀπώλειαν· ὥσπερ ἐπὶ τοῦτο μεμαθηκότες τὰ λόγια, οὐχ ἵνα ἐπιγνώσι παραγεγονότα τὸν προφητευόμενον· ἀλλ' ἵνα φονικωτέρην ἔξιν λαβόντες, ὀξύτεροι δραμεῖν ὡσι πρὸς τὴν ἐπιβουλήν· Ὅπως ταχίνοι πῶδες τοῖς παρανόμοις εἰς τὸ αἷμα ἐκχέειν, ἀργοὶ δὲ καὶ χωλοὶ βαδίζουσιν κατὰ γνώμην τοῦ κρείττονος. Ὡσὶ καὶ ὀφθαλμοῦς, καὶ λογισμῶν ἀφηρηκῶς· ταυ-

⁴⁴ Joan. xx, 1. ⁴⁵ Luc. v, 12. ⁴⁶ Luc. vi, 7. ⁴⁷ Joan. ii, 44. ⁴⁸ Matth. ii, 16.

τόν, τί τὰ σημεῖα παρατρέχεις; καί τὰ λοιπά. Οὐχ ἄθλαζόντων στομάτων, τοῦτο δὴ τὸ πάλαι προειρημένον τῷ Βασιλεῖ καὶ Προφήτῃ, ὄρα; τὸν αἰνον καταρτιζόμενον; οὐχ ἂ πάλαι ἔδοντος ἐκείνου ἐν Πνεύματι, ἐδιδάχθης, ὡς εἶναι σοὶ καθάπερ τισὶν ἐνδηλοτάτοις σημείοις γνωριεῖν ἐπιστάντα Βασιλέα, ταῦτα ἔχεις καὶ ὧσιν ἄκουσά, καὶ τοῖς σοῖς οὐχ ὀρώσιν ὀφθαλμοῖς θεωρούμενα; μὴ καὶ ταῦτα πρὸς χάριν γίνεται, ἢ πλανώμενα τὰ νήπια προσάγει τὴν εὐφημίαν; ἀλλ' οὐθ' ὁ αἶνος οἷος ἐκ πλανωμένης, γενναῖοι φρονός· οὐθ' ἡ ἡλικία πρὸς χάριν πράττειν ἐπιτιθεῖσα. Ὅθεν οὖν ἔδει σοφίας ἄσματα χελεθ λαζόντα, εἰ μὴ τοῦ Πνεύματος κινούσης τῆς ἐπιπνοίας τὰ τῆς σῆς πονηρίας ἀμέθεκτα νήπια; que oculis tuis conspicua ac visa habes? Num et hæc ad gratiam fiunt; aut errore decepti infantes, hymnum texunt? At neque laus ejusmodi est, ut ex decepta mente proficisci queat; neque ætas talis, quæ auribus servire novit. Qua igitur ratione adhuc pendentes ab ubere infantes, plena sapientiæ pronunt cautica, nisi diviniæ Spiritus afflatus instinctusque, quorum nulla tuæ improbitatis societas sit, movet ac conceitat?

Ὁ σὺ γὰρ ἀρχῆθεν ἐμπαροινῶν, δι' ὧν οἷς ἐνέπνει προφήταις, τὰς μαιφόνους ἐπέβαλες χεῖρας· νῦν ὡσπερ εἰ σεμνονόμενος· εἰ αὐθαδέστερον ἐξυβριεῖς, αὐτῷ τε διαλοδορῆ, τὴν ἐκείνου δύναμιν Βεελζεβοὺλ ἀναφέρων· καὶ τοῦτον, ᾧ προσμαρτυρεῖ διὰ τῶν ἔργων ὡς συγγενεῖ συμπαρώ, τῆς σῆς πονηρεῦθ· φονικῆς προαιρέσεως ἔργον ποιήσασθαι. Σὺ μὲν οὖν, ἀπαξ τὰ τοῦ φθόνου συλλαβῶν δλέθρια σπέρματα, οὐ παύση στενοχωρούμενος, ἔως ἂν τὴν ἀπολοῦσαν· ῥήξης ὄδινα. Ἦδη γὰρ ἐκείνη τὴν μαράν ἐπιβαλεῖς παλάμην, καὶ ἐπιβαλόντος, πᾶν αἷμα δίκαιον, δ' ἐξέχεας, καταβοήσεται. Καὶ σε κολοφῶνα ταῖς μαιφονοῖς ἐπιτεθεικότα τὴν Δεσποτικὴν σφαγὴν, ὁ τῶν κακῶν περιλήψεται κολοφῶν. Μεταβαλεῖ μὲν δὴ σοὶ πρὸς ἄδοξίαν ἢ εὐδοξίαν· μεταβαλεῖ δὲ ἡ εὐκκληρία, ἐφ' ἣ παρὰ πάντων ἐθαυμάζου, εἰς ἀσχήμονα δυσκληρίαν· οὐ βασιλείας μόνον, οὐδ' ἰερωσύνης, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς, ἣν ἐφυρες αἵματι δικαίῳ, γῆς ἀφαιρούμενος· καὶ σκυθρωπάσεις ἀληθῶς εἰς αἰῶνα ταῖς συμφοραῖς φροντίζων, ἀνθ' ὧν ἔχων δυσκόλως, καὶ προτιμῶν εἶναι κακός, δέον ἀειδρύνεσθαι τῇ παρουσίᾳ τοῦ Βασιλέως· σὺ δὲ τὸν ἐκείνου πονηρευόμενος θάνατον, ἐσχυθρώπαζες. Σὺ μὲν οὖν, Ἰουδαῖε, εἰς δὴν ἤκιστα ἐχρῆν παροινήσας, τοιαῦτα κληρονομήσεις, οὐκέτι μὲν εἰς λαὸν, οὐκέτι δὲ εἰς υἱὸν πιμώμενος τῷ Θεῷ· ἀλλ' ἐξελαυνόμενος τοῦ οἴκου μετὰ τῆς δυσγενεῖς καὶ φαύλης προαιρέσεως. Λήφεται δὲ ὁ Μονογενὴς παρὰ τοῦ Πατρὸς κληρὸν τὰ ἔθνη αἰτῶν, οἱ καὶ λαοὶ χρηματίσουσι, καὶ τῶν υἱῶν πρεπόντων ἀπολαύσουσιν, εὐγενεῖ τόκῳ καὶ ἐλευθέρῳ γεννώμενα τῷ Πατρὶ· ὁ σήμερον ἢ ἐπὶ τῷ πάλῳ καθέδρα μηνύει, τῶν τέως ἀκαθάρτων, καὶ ἀνοποτάκτων ἐθνῶν Θεῷ τὴν ἐσομένην ὑποταγήν.

liberoque partu Patri Natæ ac comparata: quod hodie sessio illa super pullum indicat, foro nimium ut eousque immundæ gentes ac indomitæ Deo subicerentur.

⁴⁴⁴ Psal. viii, 3. ⁴⁴⁵ Matth. xii, 24. ⁴⁴⁶ Psal. ii, 8.

NOTÆ.

(23) *Quod olim regi atque prophetæ. Προειρημένον τῷ βασιλεῖ καὶ προφήτῃ, nempe Davidi psal. viii. Nihil clarius. Interpres levius in Christum refert, cui Regi ac Prophetæ predictum sit perficiendam*

A nas Litteras didicissent, non ut enim, quem illæ prædicebant, præsentem jam agnoscerent, sed ut animo in eadem magis incenso, velocius ad insidias tendendas properarent. Vere *veloces pedes iniquis ad effundendum sanguinem* ⁴⁴⁴; tardi vero ac claudi, ut se eo conferant, quo mens ac ratio melior suadet. O te miserum, qui oculos tibi ac rationem ipse ademisti, cur signa aliaque admiranda leviter adeo præteris? Nunne ex lactentium ore, quod olim Regi atque Prophetæ (23) prædictum esset, laudem perfici vides? Nonne, quæ olim eodem in spiritu modulante edoctus es, ut manifestissimis ac evidentissimis signis præsentem Regem tibi agnoscere liceret, jam et auribus audita, cæcis tibi agnoscere liceret; aut errore decepti infantes, hymnum texunt? At neque laus ejusmodi est, ut ex decepta mente proficisci queat; neque ætas talis, quæ auribus servire novit. Qua igitur ratione adhuc pendentes ab ubere infantes, plena sapientiæ pronunt cautica, nisi diviniæ Spiritus afflatus instinctusque, quorum nulla tuæ improbitatis societas sit, movet ac conceitat?

B O te jam olim insanum, quod cum prophetis divino afflatis Spiritu sacrilegas injecisses manus, nunc quasi glorians, ut majoris quidpiam injuriæ, majorisque petulantix feceris: tum illi conviciaris, ejus potestatem Beelzebud ascribens ⁴⁴⁵; ipsumque cui ille ut ejusdem secum naturæ ac substantiæ per opera testimonium defert, pravo tuo voluntatis proposito neci tradere quæris. At tu quidem postquam perniciosæ invidiæ semina semel concepisti, non desines arctari ac coangustari, quoad perniciem, quam parturis, parias. Jam enim illi scelestam manum injicies, ac ubi injeceris, omnis sanguis justus, quem effudisti, contra te exclamabit: cumque homicidiis ac parricidiis apposita nece Domini, quasi colophona imposueris, simul etiam te malorum omnium colophon apprehendet, gloriaque in inglorium tibi statum cedit: ac sors illa felix, cujus gratia omnibus fuisti admirationi, in ignominia plenam infelicitatem vertetur; ut nedum regno et sacerdotio, sed et ipsa, quam justo sanguine tinxisti, terra spoliis: vereque in sempiternum tempus affligeris, calamitatibus confectus; eo quod te nunc improbe gerens ac pravitatem præoptans, cum Regis præsentia te vel maxime exhilarari oporteret, tu perversa mente ei interitum moliens, morosior esse malueris. Cum igitur, Judæe, in quem minime debueras debacchatus sis, id vero consequeris, ut non amplius in filium reputeris, sed domo propria, cum de genere ac improbo tuo proposito extermineris. At Unigenitus, gentes a Patre postulans in hæreditatem accepturus est ⁴⁴⁶, quæ et populus vocabantur, ac filii consequentur jura; ingenuo

Enimvero, hæc quidem suo eventura tempore, A muto Dominus operis prænuntiabat præconio; at Hebræi, nihil in animum volentes inducere, ac intelligere, vel ut præterita dicas, vel ut presentia, sed id tantum molientes ut impudentia agerent, quasi Salvator has sibi laudes procurasset, ac laudatores congregasset, ipsum adeunt, atque in murmur prorumpentes: *Non audis, inquit, quid isti dicant*?" Tu illos interroga, Quis est, qui impulit? quisnam docuit, quando memoriam omnem tum oraculorum divinorum, tum operum exterminasti, omnemque humanam rationem ac cogitationem ex improbo tuo pectore proscripsisti? Nam ille quidem habitu modesto ac moderato procedit: hi vero regię congruis majestati salutationibus excipiunt: ex illis sciscitare, quidnam edocti, non pro ejus speciei sentiant ratione, quam vident oculis subjectam, sed adeo eximios honores deferrant. Hem, cum stupidus valde sis, ac tardus sensu ad honesta, admodum tamen velox ac expeditus arripiendis male agendi occasionibus existis! Et iis quidem qui Regi honorem habent, nihil videris molestię inferre; nosti enim non ab alio quam a superiori vi edoctos impulsosque; quare ab his abstines, non parcendi studio, sed quod scias non esse tuarum virium, ut vim eos divinitus afflantem cobibeas: ac ne si vetare nitaris, nihilque molitione conficias, tu ipse deinceps vel invitatus fatearis, laudem illam Salvatori a Spiritu sancto fuisse concinnatam. Nam tenella illa ætas, quam agrestis tua feritas minime erat terrefactura, ac cujus nulla ratione inceptum erat diremptura, hæc quæ dixi, te vel invitum fateri cogebat: idque tu callide admodum animadvertens, illos quidem præteris, ad illum vero qui vili apparatu invehebatur, Rexque nihilominus a laudantium rectis oculis intuentium turba agnoscebatur, non sine murmure accedis, hymnumque ei in crimen vertis. Verum audit pueros, qui hæc ipsa priusquam n utero formarentur, ut fierent ordinavit; audit, et ut plurima alia, ita et hoc ipso eventu consanguavit. O te, qui vel surdam aspidem auribus obturandis superas, et eo solum sine nunc auditu cum ea compone Scriptura, quæ ex ore infantium et lactentium testatur¹¹ laudem perfectum iri: ac nisi cum ea rem ipsam congruere compereris, tunc succenseas licet. At si omnia consonare vi-

Neque illud tibi, quod jam ante pedes versatur, D liquet; lapis nimirum, qui factus est in caput anguli¹², in illo insolubili ac nunquam ruitero edificio, quem lapidem tu imperite reprobasti, aptum illum ac omni parte comparatum ob mentis cæcitate perspicere non valens, eamque ob rem a tua ipsum domo amolitus es, cujus putridum fundamentum proxima ruina coarguet: cum alter ille pretiosus ac electus lapis ad semper æternam aliam ac vere

'Ἄλλὰ ταῦτα μὲν εἰς ἴδιον ἀπαντήσονται, πράγματι σωπῶντι προδύλεγεν ὁ Δεσπότης· Ἑβραῖοι δὲ μηδὲν συνείναι^h βουλόμενοι, οὐ τῶν γεγονότων, οὐ τῶν παρόντων· ἀλλὰ τοῦτο μόνον ἀναισχυντεῖν ἑαυτοὺς πεποιηκότες, ὅσα Σωτῆρος τὴν εὐφημίαν ἑαυτῶ προδικηκότος, καὶ τοὺς ἐπαινετάς συναγαγόντος, ἐκείνω προσέρχονται· Ὁὐκ ἀκούεις τί λέγουσιν καταγοῖ² γύζοντες; Ἐκείνους ἐρώτα· Τίς ὁ κινήσας; τίς ὁ διδάξας· ἐπειδὴ μνήμης ἀπάσης καὶ θεῶν λογίων καὶ ἔργων ὡσπερ ἀειφυγίαν κατεψηφίσω, καὶ πάντα λογισμὸν ἀνθρώπινον τῆς σῆς ἀτίπου καρδίας ἐδίωξα; Ὁ μὲν γὰρ μετὰ μετρίου τοῦ σχήματος πρόεισιν· οἱ δὲ ταῖς βασιλεῖς περπούσαις δεξιούνται φωναῖς· ἐκείνων πύθου, τί μαθόντες οὐ πρὸς τὸ φαινόμενον σχῆμα φρονούσι· μεγαλοπρεπῆ δ' οὕτω φέρουσι τιμὴν· ἢ καὶ λίαν ἀναισθητῶς ἐπὶ τοῖς καλοῖς διακείμενοι, εὐαισθητῶς ἔχεις ἐν ταῖς τῶν κακῶν ἀφορμαῖς. Καὶ τοῖς μὲν τιμῶσιν ἐνοχλεῖν οὐ δοκεῖς· οἶδας γὰρ οὐχ ὑφ' ἑτέρου τινὸς ἢ τοῦ κρείττους καὶ διδαχθέντας καὶ κινήθέντας· καὶ τούτων μὲν ἀπέχη, οὐ φειδόμενος· ἀλλ' εἰδὼς ἀδύνατον εἶναι σοὶ διακόφειν τὴν ἀνωθεν αὐτοῖς ἐπιπνεύσασαν δύναμιν· καὶ ἵνα μὴ κωλύειν ἐπιχειρῶν, εἶτα μὴδὲν ἐξανύων, ἄκων καὶ αὐτὸς μαρτυρήσῃ, ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐξεργάσθαι τῷ Σωτῆρι τὸν ἐπαινόν. Τὸ γὰρ ἀπαλὴν τῆς ἡλικίας, εἰ φοβήσῃς ἢ σὴ οὐκ ἐμελλε θηριωδία, οὐδ' ἐκκόψῃς αὐτῶν τὴν προαίρεσιν, ταῦθ' ἄπερ εἶπον ἠνάγκασε καὶ ἄκωντα μαρτυρεῖν· εἰ σὺ λίαν ὑπόουλως νῶν, ἐκείνους μὲν παρατρέχεις, τῷ δ' ὀχουμένῳ μὲν εὐτελῶς, ἐγνωσμένῳ δὲ βασιλεῖ τοῖς τῶν εὐφημούντων ὀρθὰ βλέπόντων ὀφθαλμοῖς, προσέρχῃ γογγύζων, καὶ τὸν ὕμνον ἐπικαλεῖς. Ἄλλ' ἀκούει τῶν παιδῶν, ταῦτα πρὶν ἐν μήτρα πλασθῆναι εἰς τὰ νῦν γιγνόμενα τάξας· ἀκούει, καὶ ὡσπερ δὴ πλείστ' ἕτερα, οὕτω καὶ τοῦτο σφραγίζει διὰ τῆς ἐκδόσεως. Ὁ σὺ τὴν κωφὴν ἀσπίδα νικῶν ἐν τῷ βῦειν τὰ ὦτα, καὶ δι' ἐν τούτῳ ἀκούσας νῦν, ἵν' ἀγανακτήσῃς. Τίθει μοι παρ' ἐκείνην τὴν γραφὴν τὰ τελούμενα, ἧς θηλαζόντων στομάτων ἕμαθες αἶνον ἄδῃσθαι· κἂν μὴ κατ' ἐκείνην ὀρξῆς ἔχον τὸ σχῆμα τοῦ πράγματος, ἀγανάκτεις· εἰ δ' ἀπανταχοῦ τὸ δμοιον, κατάθες ἡρεμῆν ἐπιτρέψας τοῖς γογγύζουσι χεῖλασιν.

es usus, ut succenses! Mili ea quæ peraguntur et lactentium testatur¹¹ laudem perfectum iri: ac nisi cum ea rem ipsam congruere compereris, tunc succenseas licet. At si omnia consonare vi-

Ὁὐδ' ἐκεῖνο ἄρα σοὶ κατὰ πόδας ἱστάμενον εὐδηλον, ἦδη πρὸς μεγάλην γωνίαν τῆς ἀλύτου οἰκοδομῆς γιγνομένου, οὗ σὺ λίθου φαύλου εἶ ἀποδοκιμαστής, τὸ πανταχόθεν αὐτοῦ δεξιὸν δι' ἀδελφίαν γνώμης ἰδεῖν οὐ δυνάμενος· καὶ διὰ τοῦτο ἀδοκιμάζων τοῦ σου οἴκου, οὗ τὸ σαθρὸν ὅσον οὐπω ἢ κατάλυσις παραγινομένη ἐλέγξει· εἰς αἰώνιον ἄλλην καὶ θεῖαν ὄντως οἰκοδομήν τοῦ ἐνείμου καὶ ἐκλεκτοῦ παραλαμβανομένου λίθου· ἦν καὶ λαμπρῶνας τοῦ αἰ-

¹¹ Matth. xxi, 16. ¹² Psal. viii, 5. ¹³ Psal. cxvii, 22.

VARIÆ LECTIONES.

^h συνείναι.

ματος τῆ βαφῆ, εἰ; οἶκον ἄγιον ἀνύσει; τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τῶν πρὶν εἰς οὐδὲν χρησίμων, καὶ ἀπερρίμμένων συναχθέντων, καὶ καλῶς ἐν αὐτῷ ἀρμολογούμενων, καὶ σοῦ μὲν ἀπορρήγνυμένου καὶ καταπίπτοντος, τῶν δὲ ἀνισταμένων καὶ οἷα νόμφης τῷ καλῷ προσαρμολογούμενων νυμφῶ. Οἷς καὶ λίαν συμβαίνοντα σήμερον ὁρᾶται τοῦ προφήτου τὰ ῥήματα, χαίρειν προτρεπομένου τοῦ πραέως παραγινομένου Βασιλέως, καὶ τὴν παρούσαν τιμᾶν τῆ παιδρότητι. Καὶ μέντοι γε καὶ συνίᾳσι τοῦ κήρυκος, καὶ ἄσμενοι τὸν ἐφ' ᾧ σῶσαι παραγεγονότα δεχόμενοι, τέρπονται τέρψιν δυνως ἡδουάτην τε καὶ οὐ λήγουσαν · λαμπρᾶ καὶ γλώσση καὶ φωνῆ βοῶντες, ἃ τοῖς πάλαι θεοβόρημοσι εἰς τὰ παρόντα προανεφωτήθη · *Εὐλογημένος εἰ, ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου · ὡσανεὶ ἐν τοῖς ὑψίστοις*. Εὐλογημένος εἰ, ὁ ῥήματι στίξας τὴν τοῦ ἁδοῦ γαστέρα, καὶ τετραήμερον τὸν φίλον ὡς ἐξ ὕπνου ἐγεῖρας. Εὐλογημένος εἰ, ὁ ἔνω μὲν θεοπρεπῶς Χερουδικῷ ἔρματι ἐποχούμενος · κάτω δ' ὡς ἀνθρωπος ἐπὶ πάλου θνου ἐν εὐτελεῖ καθήμενος σχήματι. Εὐλογημένος εἰ, οὗ ἁδης μὲν νῦν ἐτρόμαξε τὴν φωνὴν ἀκούσας · μετὰ βραχὺ δὲ νεκρωθήσεται ὑποδεξάμενος ὡς νεκρὸν. Εὐλογημένος εἰ, τοῦ θανάτου ἀναιρέτης, ὁ τὴν ζωὴν ἐξαστράπτων · ὁ τῷ πλάσματι ἰδίου σταγόνιν αἵματος βοηθήσας · ὁ πάθει τοῖς σοῖς τὸν ἀνιάτως πάσχοντα θεραπεύσας. Εὐλογημένος εἰ, ὁ πάλαι μὲν ἐν Βηθανίᾳ ὑπὸ τῶν παιδῶν ὑμνούμενος, νῦν δ' εἰς πάντα τὰ πέρατα δοξολογούμενος · ὁ τὴν ἡμετέραν ἀσχέμονα μορφήν εὐδοκίας ἀναλαβέσθαι, ἵνα διὰ τῆς εὐπρεπειᾶς εἰς τὸ πρῶτον κάλλος τὸ ἡμέτερον ἀσχημον μεταποιήθῃ. Ὁ καὶ ἡμέτερον προσένεξιν πάλω καὶ πασι σχηματίζων πάλαι, τῷ μὲν κάθη, τὰ δὲ διοικονομῆ φέρειν σοι τὴν εὐφημίαν. Δι' ὧν γὰρ ἡμᾶς ἐμελλες προσάγεσθαι ἀλογία βιούντας, καὶ τῆς εὐσεβείας θρέψειν τῷ γάλακτι, τοῦτοις τὸ μυστήριον σχηματίζεις. Ἀλλὰ γε παγκάλῃ χορεία τῶν θεολόγων νηπίων παριστάσα τῷ Πνεύματι, συνέρταξ καὶ συνεργάζου τὴν εὐφημίαν. Πάλαι μὲν γὰρ τῶν φωνόντων πρεσβυτέρων στηλιτευομένης τῆς φρενοδλαθείας, οἷς ἐπὶ τὸν πῶλλον τὸν πρᾶδν ὀχούμενον ἐτιμᾶτε Βασιλεῖα, ἀκουῶν ἐδοκεῖτε πρὸς θεομαχίαν τοὺς σφαγίας ταῖς ὑμετέραις γλυκελαῖς φθαῖς, στενοχωρουμένων τῶν πικρῶν καρδιῶν · νῦν δὲ γογγυσθῆς οὐδαίς, οὐδ' ἐπὶ τοῖς ὕμνοις δακνόμενος, οὐδὲ χρώματι σκυθρωπῷ τῆς ἑορτῆς τὸ φαιδρὸν ἐνουβρίζων · ἀλλὰ πρίπουσαν ἀληθῶς Δεσπότην δεικνύοντες τὴν συνέλευσιν, καὶ τῷ νικητῇ τοῦ θανάτου καὶ διώκτῃ τῆς σκυθρωπότητος, φαιδρᾶ καὶ καρδίᾳ καὶ γλώσση προστρέχοντες · συχαίροντες μὲν, ἄρτι βίβαντι τὴν ἐκ τάφου δυσωδίαν τῷ εὐκλειᾶ Δαζάρω, καὶ τὴν κοινὴν τοῦ γένους ἀφθαρσίαν μ-

A divinam structuram assumatur, quam et proprii sanguinis liquore præclare tinctam, in domum sanctam Deo et Patri perficiet : iis, quæ antea abjecta ac nullius commodi erant, congregatis, ac pulchre in ipso coagmentatis, te quidem diffracto et ad ima detruso, his vero excitatis, ac instar sponsæ pulcherrimo sponso conjunctis. Quibus etiam bodierna valde congruunt prophætæ verba ²⁴, quibus mansueti Regis adventu gaudere monet, ac præsentiam læto splendore honorare. Sane vero etiam præconis vocem intelligunt, libentesque eo adventantem sine suscipientes ut salutem conferat, delectatione vere suavissima ac nunquam cessatura perfunduntur : claraque tum lingua, tum voce, ea clamant quæ a divinis olim interpretibus in tempus præsens fuerant prædicta : *Benedictus es qui venis in nomine Domini ; hosanna in excelsis* ²⁵. Benedictus es, qui verbo inferni ventrem scidisti, ac amicum quadriduam quasi ex somno excitasti. Benedictus es, qui Cherubico curru, ut Deum decet, in cælis inveharis ; quique pullo asini, vili habitu, insidens in terra conspiceris. Benedictus es, cujus nunc quidem audita voce contremuit infernus ; idem ipse brevi postmodum perimendus, cum ut mortuum te suscepit. Benedictus es, mortis occisor, vitæ splendens fulgores, qui figmento tui guttis sanguinis opem tuleris ; qui passionibus tuis eum curaveris, cujus esset morbus passioque immedicabilis. Benedictus es, qui olim quidem a pueris in Bethania fueris celebratus, nunc vero omnibus terrarum ditionibus decanteris, qui deformem nostram formam assumere dignatus sis, ut decore nostram deformitatem (24) ad priorem venustatem reduceres : qui etiam nostram reductionem ac conciliationem, pulli olim ac puerorum symbolis designans, alteri quidem insides, hos vero ut laudes tibi concinant, impellis. Quod enim nos, in bruti morem vitam agentes, conciliaturus esses ac pietatis lacte nutriturus, hisce utrisque mysterium adumbras. Ast, o pulcherrime infantum theologorum cætus, chorusque, qui Spiritu assistis, una nobiscum laudes celebra atque concinna. Nam olim quidem seniorum cædem spirantium nota publice vesania, quod pullo vectum mansuetum Regem honore coleretis, dulcibus canticis vestris siccarios, ut infensis in Deum animis essent eumque oppugnarent, visi estis excitare, nimirum coangustatis amaro felle eorum pectoribus ; nunc vero abest omnis murmurator, nec est qui laudes iniquo animo ferat : nemo est, qui festi lætiam facienti tristi ac tetrica specie injuria afficiat : sed omnes ea, qua decet alacritate, in Domini gratiam conve-

²⁴ Zach. ix, 9. ²⁵ Luc. xix, 38.

NOTÆ.

(24) *Nostram deformitatem*. Τὸ ἡμέτερον ἀσχημον. Plane animæ, non corporis informitatem, ut male reddit interpres, mirorque viro docto sic excidisse : ac quanquam in Christo corpus ac caro haud raro pro tota humana natura accipiuntur,

haud tamen in homine, quod est animæ facile intelligatur nomine corporis ; nec quam in anima deformitatem peccatum facit, corporis informitas appellari possit.

niunt, atque ad victorem mortis omnisque mæoris expulsorem, læto tum pectore tum lingua accurrunt, congratulantes amico Lazaro, qui modo fetorem ex sepulcro contractum deponens, communis generis incorruptionis unguenta perspirat : sed et illi congratulantes, qui per viscera misericordiæ suis ipse laboribus tristitiam exstinxit, mundoque gaudium insevit : multoque stupore ac miraculo ea honorantes, quæ dispensatione geruntur : ac vestri cantici modos dulcissimo haurientes auditu, quorum nihil tunc perversa Synagoga intellexit : sed cum infernum tremore concussum viderent, ac necdum prolatis verbis, ipso remittente, eductum mortuum, eo audaciores esse contendebant. Ac ille quidem cum sepulcralibus fasciis e sepulcro exsiliabat, si vero insolubilibus malignæ mentis nexibus astricti, liberatori nectebant vincula, verbisque lacte manantibus labiis fuis, spurca eorum pectora dissecabantur improbitatis exsuperantia. Adesto, decore ac splendore Ecclesiæ præclare induere, desiderantis, inquam, pariter desideratæque ac prædilectæ inculpatae sponsæ, quam Pater junxit charissimo Filio, abjancta a mitissimo sponso feroci ac ingrata Synagoga : quod nimirum tantæ desponsationis jura violans, sponsum suum despiciatui habuerit, eum prosequens odio a quo dilecta esset, ac pro nihilo ducens eum qui honore auxisset : eum denique, cujus beneficio rerum copia abundabat, ac agebat felix, contrariis plane molis remunerans. Quapropter nunc a vobis repulsa desertaque, ac festivæ omnis lætitiæ exsors, felicitatis loco calamitatum dives agit ; deformitate vestita, ejus vice venustatis, cujus antea floribus coruscabat ; sæcesque ejus vindemiæ bibens, quam sibi collegerat. At vero nova ac charissima sponsa, ob excellentissimam desponsationem gaudiis omnibus plena, sponsoque suo formosissimo, castissimo amore agglutinata, fruitur quidem ipsius deliciis, sed et præsentis diei voluptatem percipit, qua licet hic, servata illa veteris honoris forma et ratione, cum ramis Palmarum laudationem instituat, attamen oculis in superna defixis eundem una cum angelis glorificat, tanquam illum qui et in cœlo et in terra regnat. Nam loco obedientiæ usque ad passionem ac mortem, dedit ei Pater potestatem in omnia, tum quæ in cœlo, tum quæ sunt in terra. Dedit potestatem, ejus subjiciens pedibus etiam invitos hostes⁶⁶, quotquot regnum ejus respuerant. Clarificavit namque Unigenitum, ea gloria, quam habuit priusquam mundus fieret ac antequam temporum conditor temporis subjectus appareret : gaudens nimirum, ob magnum illud ab ipso designatum opus ; ob homines scilicet libertati assertos ac conciliatos : quod, inquam, debellato eo qui invictus videbatur, quique fines terræ niduli instar comprehensurum se jactabat, e tyranni eos eriperit manibus, Deoque ac Patri obtulerit, ac ei concilia-

⁶⁶ Joan. xvii. 20.

ρίζοντι · συγχαίροντες δὲ τῷ διὰ σπλάγγχνα ἐλέους καμάτοις οικείοις τὴν λύπην ἐξαφανίσαντι, καὶ τῷ κόσμῳ φυτουργήσαντι τὴν χαρὰν · καὶ τιμῶντες ἐκπλήξει καὶ θαύματι τὰ οικονομούμενα · ἡδὺ δὲ ἀκουσμα τὸ ὑμέτερον ἄσμα ποιοῦμενοι, ὧν τότε οὐδὲν ἢ πονηρὰ συνίει συναγωγὴ · ἀλλ' ὀρώντες ἤδη τρομάξαντα, καὶ τῶν καλοῦντων ῥημάτων ἔτι λαλουμένων ἀναπέμφαντα τὸν νεκρὸν, ἐφιλονεῖσκον εἶναι τοῦτου θρασύτεροι · καὶ ὁ μὲν ἀνεπήδα μετὰ τῶν ἐνταφίων σπαργάνων τοῦ μνήματος · οἱ δὲ τῷ λυτροῦ τῇ ἐν τῇ ἀλύτῳ ὄντως τῆς πονηρίας γνώμῃ ἐπέλεκτον τὰ δεσμὰ, καὶ ῥήμασι γάλα σταζόντων χειλέων τὰς ἐν κακίᾳ σαπρὰς διεπρίοντο καρδίας. Δεῦρο μετὰ τῆς ὠραιότητος ὠραίζου τῆς ἐκκλησίας, τῆς καὶ ποθοῦσης, καὶ στεργομένης ἀμώμου νόμφης · ἦν ὁ Πατήρ τῷ ἀγαπητῷ ἡρμόσατο Υἱῷ, διαζεύξας τοῦ πρᾶου νυμφίου τὴν ἀγριαίνουσαν καὶ ἀχάριστον Συναγωγὴν · ἀνθ' ὧν εἰς τὴν τοσαύτην ἐνουθρίασα μνηστειαν, τὸν νυμφευσάμενον ἐξουδένωσε, μισήσασα τὸν ἡγαπηκῶτα · φαυλίσασα τὸν τετιμηκῶτα · τὸν δι' ἃν πᾶσιν εὐθῆναι καλοῖς, πᾶσιν ἐναντίοις ἀμειψαμένη. Διὰ τοῦτο νῦν ὑμῖν ἀπωσμένη, καὶ ἐρημος, καὶ ἀνεόρτος, καὶ πλουτοῦσα τὰς συμφορὰς ἀντὶ τῆς μακαριότητος · καὶ ἀνοῦσα τὴν ἀσχημοσύνην ἀντὶ τῆς τότε καλλονῆς ἐπανθοῦσης αὐτῇ · καὶ πίνουσα τὴν τρυγίαν, ὧν κακῶς ἐγεώργησεν. Ἡ δὲ νέα νόμφη καὶ ἐντιμος, ἐπὶ τῇ ὑπερτίμῳ χαίρουσα μνηστειᾷ, καὶ τῷ καλῷ μνηστῆρι πανάγῳ ἔρωτι περιφουμένη, ἀπολαύει μὲν τῆς ἐκείνου τερπνότητος · ἀπολαύει δὲ καὶ τῶν τῆς παρουσίας ἡμέρας τερπνῶν · ἐν ἧ, εἰ καὶ κάτω τῆς παλαιᾶς ἐκείνης τιμῆς τὰ σύμβολα σώζουσα μετὰ βαίων αὐτῷ προσάγει τὸν ἔπαινον, ἀλλ' ἄνω θεωροῖς αὐτὸν ὀφθαλμοῖς ὀρῶσα μετ' ἀγγέλων δοξολογῆ, ὡς τῶν ἄνω κυριεύοντα, καὶ τῶν κάτω. Ἔδωκε γὰρ αὐτῷ ἀντὶ τῆς μέχρι παθῶν καὶ θανάτου ὑπακοῆς ὁ Πατήρ, τὴν πάντων ἐξουσίαν, ὅσα ἐν οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐν γῆ, ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ὑπὸ τοὺς πόδας καταθεῖς, καὶ ἀκοντας τοὺς ἐχθροὺς, ὅσοι τὴν ἐκείνου παρητοῦντο βασιλείαν. Ἐδόξασε γὰρ τὸν Μονογενῆ τῇ δόξῃ, ἧ εἶχε πρὶν τὸν κόσμον γενέσθαι, καὶ πρὶν ὑπὸ χρόνου ὀφθῆναι τὸν ποιητὴν τῶν χρόνων · χαίρων ἐπὶ τῷ μεγάλῳ ἔργῳ αὐτοῦ, τῇ ἀνθρώπων ἔλευθερίᾳ καὶ προσενέξει · ὅτι καταπαλαίσας τὸν ἀήτητον εἶναι νομισαντα καὶ καταλήψειν ὡς νεοσσιὰν τὰ πέρατα, τῆς τυράννου χειρὸς ἐξαρπάσας, προσήγαγε τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, διὰ τῆς ἐκείνῳ πρεποῦσης οικονομίας. Ἐπρεπε γὰρ Θεοῦ δι' ἄφατον ἀγαθότητα λύειν τὸν ἀνθρωπὸν εὐδοκῆσαντος ὧν ἐνοχος ἦν, καὶ εἰς κληρονομίαν παραλαμβάνοντος, Υἱὸν εἶναι τὸν τοῦτο πραγματευόμενον. Οὐτε γὰρ Πατρὶ τὸ τῆς πρὸς ἡμᾶς ὀμιλίας ἡρμοζεν ἔργον, ἵνα μὴ τοῦ Πατρὸς εἶναι μετὰστασιν πάθοι, καὶ πρὸς τὴν τοῦ Υἱοῦ τάξιν, καὶ χρονικὴν αἰτίαν, καὶ αἰτίας ἐπέκεινα καταδέξεται. Ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ Πνεύματι. Οὐτε γὰρ ἐκείνῳ πρὸς τὴν Υἱοῦ προσηγορίαν διὰ τοῦ τόκου προσηκόν ἦν μετατετάχθαι · καὶ τὸ αὐτὸ νῦν μὲν Πνεῦμα, νῦν δὲ Υἱὸν εἶναι · καὶ φύσειν

ἐν τῇ συνεκτικῇ πάσῃ εὐταξίας Τριάδι γεγονάει. Ἄν οὖν εἰκός Ἰῖδν διωκημένα ἐν τῇ εὐεργεσίᾳ μυστήριον, ὅς οὐκ εἶχεν ἀνάγκην καινοτομήσειν τὴν προσηγοράν, ἥς ἐκληρονόμοι, οὐδὲ τοῦ ἰδίου μεταστήναι. Ἐμελλε δὲ, ὡς περ ἀπαθῶς ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς ἦν Ἰῖδς, οὕτως ἀπαθῶς ἐκ μητρὸς κυοφορηθεὶς ὑπάρξειν υἱὸς καὶ ἀδελφὸς ἡμῶν, τῶν ἐπὶ κληρὸν καλουμένων, γεγονώς, τὰ ἀδελφοὺς ἐπιπρέποντα τῶν πατρῶν συγκληρονόμους παραλαβεῖν. Οὐ μὴν οὐδ' εἶχε λόγον, τὸν Νοῦν, ἢ τὸ Πνεῦμα τῆ ἡμετέρας περιγραφῆναι παχύτητι· ἀλλ' ἦν οἰκτερο τὸν Λόγον, ὡς περ διὰ τόμου τῆς σαρκίνης παχύτητος, τοὺς εἰς τὸν κληρὸν εἰσαγομένους προσομιλῆσαι. Ἦσαν οὖν μὴ διεστηκώς, ἔθεν ὄρητο. Οὐδὲ γὰρ διάστασις ὀρίζει τὸν πάντα πληροῦντα οὐδὲ, τοῦ γεγεννηκότος Νοῦ ἀποτέμηται ὁ Λόγος. Οὐκοῦν οὐδ' ἐξημίωσε τοὺς γεννητόρας κόλπους, οὐδ' αὐτὸς ὑπέστη ζημίαν τῇ κενώσει, ἥς εἶχε δόξης, διὰ τὸ τοῦ προσληφθέντος ἄδοξον. Ἄλλ' εἰ χρὴ φάναι, τῷ πλήρει προσθήκη τινὰ γεγονάει, προσθήκη ἐκ τῆς περὶ ἡμῶν οἰκονομίας δόξης λαβῶν· ἀνθ' ὧν οὐκ ἦν ἄλλως εὐ γεγονάει, ὡς περ ἐν τόμῳ, τῇ ἐκείνων παχύτητι ὁραθεὶς, ἐξαγγελεὺς τε ἅμα τῆς μεγάλης βουλῆς γέγονε καὶ ποιητής, καὶ τὸ πάσης ἐκπλήξεως ἐπέκεινα ἔργον πληροῖ, τὸν ἀνθρωπον θεοποιῶν, καὶ καθίζων ἐν ἑρόνῳ τῷ πατρικῷ.

Ἄλλ' ὦ Λόγε, διὰ τὴν ἀχρονὸν ἐκ Πατρὸς γέννησιν, καὶ ἀνθρωπε, διὰ τὴν ἐν χρόνῳ ἐκ μητρὸς ἀπέκτισιν! ὦ σοφία καὶ ἀπαύγασμα καὶ ζωὴ, ὅφ' ἥς καταπίπτοι θάνατος! ὦ δε' ὁ Πατὴρ ἐφανερώθη, καὶ Πνεύματος ποταμὸς ἐν ἀνθρώποις ἐβρύθησαν! ὦ Τριάς ἅγία ἐνώσει διαιρουμένη, καὶ διαιρέσει συναπτομένη, ἐν τρισὶ προσώποις εἰς Θεὸς ὁμοούσιος! Εἰργασταὶ σοὶ τῶν ἡμετέρων λόγων τοῦτο ἀνάθημα, προθυμηθέντι μὲν εἰς σὴν τιμὴν τὸ ἔργον διενεγκεῖν, οὐ συγχωρουμένῳ δὲ εἰς ὅσον καθῆκεν ἀκριθῆ τὴν ἐργασίαν ποιεῖν ὑπὸ τῆς προνοίας, ἥ κρίμασι τοῖς σοῖς ἐνδεδέμεθα. Ἦδη γὰρ καὶ νῦν ὡς περ ἑαυτοῦς ἠρπακότες τῆς τῶν πραγμάτων ἀσχολίας, κατὰ τὴν

¹⁷ Isa. ix, 6.

A verit, ea dispensatione, quam ut gereret ipse congruam fuit. Decebat enim ut, cum ineffabili Deo bonitate ab iis hominem absolvere statuisset, quorum tenebatur reus, ac in hæreditatem asciscere, id alius præter Filium non perageret. Minime namque congruum erat ut Pater inter nos versaretur, ac fieret homo, ne Patris ipse rationem amitteret, ac in Filii ordinem temporalisque ortus principium redigeretur, qui omni principio ac causa superior est. Sed neque Spiritum sanctum res decebat. Nam neque eum par erat in Filii proprietatem ac appellationem vi generationis transire; utque idem modo Spiritus esset, modo Filius; sicque in sancta Trinitate, quæ omnem complectitur ordinem, confusio ac commistio oriretur. Conveniens igitur erat ut Filius beneficentiæ hujus mysterium perageret; quem nihil necesse esset eam innovare appellationem, quam natura obtinet, autve a sua proprietate excedere. Quæ enim ratione ex Patre nulla passione natus Filius erat, sic et sine passione ex matris utero susceptus partuque editus, Filius erat futurus, nosterque effectus frater, qui ad hæreditatem vocamur, paternorum nos bonorum cohæredes assumpturus, quod inter fratres solet fieri, ac fratres decet. At neque decebat ut Verbum, velut per totum ac libri corpus, per nostræ carnis molem, iis consuesceret qui ad hæreditatem introducendi essent. Venit itaque non derelicto loco, ex quo profectus erat. Neque enim eum, qui omnia implet, ulla distantia segregat; neque Verbum ab intellectu generante recessit. Igitur neque Paterno gremio ullum damnus attulit, neque ipsum detrimenti aliquid subiit qua se exinanivit ejus quam habuit gloriæ, propter humanæ naturæ ingloriam assumptam conditionem. Quinimo, si ita fas dicere, accessionem aliquam ei quod est plenum factam esse, accessione facta gloriæ ex humani generis dispensata salute; quod res aliter congrue habere non posset, in nostrâ mole, tanquam in tomo, perspicuum se ac oculis subjectum reddens, tum *magni consilii angelus*¹⁷, tum executor effectus est, opusque illud, quod omnem admirationem superat, implet; ut nimirum hominam deitate donet, ac in paterno solio collocet.

Sed o Verbum, ob illam ex Patre æternam natiuitatem, ac homo ob temporalem ortum ex matre! O sapientia, splendorque et vita, cujus viribus mors fuit absorpta! O per quem Pater manifestatus est, ac Spiritus flumina inter homines decurrerunt! O sancta Trinitas, unitate divisa, ac divisione unita, in tribus personis unus Deus consubstantialis! Hocce tibi nostræ orationis elaboratum est munus; cum ipse quidem, ut in tuum opus honorem cederet, percuperem; verum sim prohibitus, quominus ea, qua par erat diligentia ac studio absolverem; atque id curis, quibus, te ita volente, distinemur. Nam et nunc quoque quasi

NOTÆ.

(25) *Ut Mens, aut Spiritus.* Νοῦς ἢ Πνεῦμα. Pater scilicet qui Mens intelligitur, velut deitatis fons, ex quo Verbum, et Amor; Filius scilicet, ac Spiritus sanctus. Ex Mentis ergo et Spiritus ratione recte colligit non fuisse conveniens vel Patrem incarnari, vel Spiritum sanctum; bene autem Verbum, cujus sit in Tomo, seu Libro sensibile fieri, ac circumscribi. Grets. nulla Mentis, aut Tomi mentione, nihil subtilem auctoris sensum exprimit;

apud quem etiam porperam di' ἀτόμου scriptum est, pro, διὰ Τόμου· ut paulo post repetit auctor: ὡς περ ἐν Τόμῳ, τῇ ἐκείνων παχύτητι ὁραθεὶς, ubi etiam Gretsero displicet Tomi nomen, seu Libri; quod rex theologus ex propheta evangelista accepit: Ἀδὲς σεαυτῷ Τόμον νέου μεγάλου· *Sume tibi Tomum novi magni*, Isa. viii; eoque charum toties repetit.

nos ex occupationibus suffurati, pro facultate nobis a te concessa, in gloriam et honorem unius Dei qui in Trinitate adoratur, hanc orationem tribus diebus composuimus; quia te decet honor et gloria in sæcula, Amen.

ORATIO VIII.

In extractionem venerabilium ac sacrosanctorum clavorum, qui infixi fuerunt in corpore Domini nostri Jesu Christi; et in divini corporis sepulturam. Dicta est sancta ac magna die Parasceves (26).

(COMBEPIS. Auctar. pag. 1675.)

O tremendum mysterium universæ creaturæ, tum B
caelesti, tum mundanæ! O mysterium, mirifica omnia, quæ a mundo condito evenerunt, sua admirabilitate longe exsuperans! Plane dignum stupore, materno Deum capi utero, et cum hominibus conversari, ac si qua alia humanæ salutis causa gesta fuerunt ac dispensata: voluisse autem mortem oppetere, id quantum ad inclinationem humilium, tantum ad stuporem sublimius. Quid ei retribuemus qui nos adeo dilexit? Non satis fuit bonitati ejus, ut nos, cum non essemus, propria manu conderet, injuriososque ac eos qui in adversarii partes concessissemus, mille modis ad se traduceret, atque ut tantæ bonitatis in nos collatæ præmio, sic male in iram provocatus haberet: quin et usque ad cruciatus ac mortem dignatur descendere: utque ii quos par erat non uno mortis genere, sed innumerabilibus pro reatu punire, a morte liberentur, Dominus congreditur cum morte: congreditur, ut non vincitur, vel tenetur. Licet enim in arenam cum morte, quæ genus humanum persequeretur, descendat, id tamen eo consilio facit, ut insolubilibus constrictam vinculis, ab ulteriori eam impressione ac persecutione, nihil inde læsa divina virtute, cohibeat. Hoc quoque olim Deo afflata prophetarum ora prolucuta sunt: Propter peccata populi mei, ad mortem ductus sum; Creator, pro creatura; justus, pro injustis; pro servis, Dominus; Rex, pro reis. Neque hoc solum, sed quibus salutem procurat, ab his vulneratur. Ut enim homo immortalis fiat, Deus mortem gustat; nec homines a tanto absterrentur facinore. Venit ad captivos Redemptor, ingrati que solventem ipsum ligant. Venit medicus ad ægros; si que gratiarum actionis loco eidem infligunt vulnera. Venit Salvator ad eos qui per lignum periissent, atque ab iis in ligno extenditur. Ac neque hactenus iisque cruciamen-
tis ac morte iram definitam volunt; quin etiam

A ὑπὸ σοῦ χορηγηθεῖσαν μουσικὴν κρόκην τῆς γνώσεως· τῷ ἐνὶ τιμωμένῳ ἐν Τριάδι Θεῷ ἐν ἡμερῶν Τριάδι εἰς δόξαν, καὶ ἔπαινον τὸ δῶρον ἐξειργασάμεθα· ὅτι σοὶ πρέπει τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Η΄.

Εἰς τὴν ἀποκαθέλωσιν τῶν τιμῶν καὶ ἀγίων ἡλῶν, τῶν ἐμπαρέντων ἐν τῷ δεσποτικῷ σώματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ εἰς τὴν θεόσωμον αὐτοῦ ταφήν. Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Παρασκευῇ.

Ἄφρικτοῦ μυστηρίου πάση τῇ κτίσει, ὅση ὑπερουράνιος, καὶ ὅση ἐχθρόμοιος! Ἄ μυστηρίου πᾶν, εἴ τι παράδοξον ἐξ αἰῶνος ἐπράχθη, ἀποκρύπτουτος τῷ παραδόξῳ! Ἐκπληξίς μὲν γὰρ Θεὸν ἐν μήτρᾳ γυναικὸς χωρηθῆναι, καὶ ἀνθρώποις συναναστραφῆναι, καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα εἰς ἡμῶν σωτηρίαν ὑπονομήθη· ἀλλὰ τὸ εὐδοκῆσαι· θανάτῳ ὁμῆσαι· ὅσον εἰς συγκατάβασιν ταπεινῶν, τοσοῦτον εἰς ἔκπληξιν ὑψηλῶν. Τί ἀνταποδῶμεν τῶν οὕτως ἡμᾶς ἀγαπήσαντι; Οὐκ ἔρκει τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι· πλαστουργῆσαι μὴ ἔντας παλάμη οἰκεῖ· οὐδὲ ὑδρίσαντας, καὶ μετὰ τοῦ ἀντιπάλου γενομένους μυρίαὶ ἐπιβολαὶ μετέλκειν πρὸς ἑαυτὸν, μηδὲ ἐκ τοῦ τοσαύτης ἀπολαύσαντας χρηστότητος, οὕτως κακῶς διακεῖσθαι παροργισθέντα· ἀλλὰ καὶ μέχρι παθῶν κατείναι δι' ἡμᾶς εὐδοκεῖ· καὶ οὗ οὐχ ἐνὶ θανάτῳ, ἀλλὰ μυρίαὶ εἶδει δοθῆναι, ἐν' οὗτοι θανάτου λυτρωθῶσιν, ὁ Δεσπότης θανάτῳ συμπλέκεται. Συμπλέκεται, ἀλλ' οὐ κρατεῖται. Εἰ γὰρ καὶ πρὸς συμπλοκὴν τῷ θανάτῳ διώκοντι τὸ γένος καθήσιν ἐλευτὸν, ἀλλ' ἐν' ἐπίσημῳ δεσμοῦ ἀλύτοις αὐτὸν τῆς ἐπὶ τὸ πρόσθεν ὁρμῆς καὶ διώξεως, μηδὲν τῆς θείας δυνάμει· ἐκ τούτου καμώσης. Τοῦτο ἄρα καὶ θεοφορούμενα χεῖλη πάλαι προβλεγεν· Ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχηθην εἰς θάνατον. Ὑπὲρ τοῦ πλάσματος, ὁ Πλάστης· ὑπὲρ ἀδίκων, ὁ δίκαιος· ὑπὲρ τῶν δούλων ὁ Δεσπότης· ὑπὲρ τῶν κατακρίτων, ὁ Βασιλεὺς. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν τὴν σωτηρίαν πραγματεύεται, ὑπὸ τούτων τραυματίζεται. Ἵνα γὰρ ἄνθρωπος ἀπαθανατισθῆ, γέεται θανάτῳ Θεός· καὶ τομῶσιν ἄνθρωποι τὸ ἐγχείρημα. Ὁ λυτρωτὴς παραγένετο τοῖς αἰχμαλώτοις· καὶ οἱ ἀχάριστοι ἑσμοῦσι τὸν λύοντα. Ἐπέστη τοῖς ἀσθενοῦσιν ὁ ἰατρός· καὶ ἀντὶ τοῦ χάριν εἶδέναι τῆς θεραπείας, τραυματίαν δεικνύουσιν. Ἦλθε τοῖς ἀπολωλόσι διὰ ξύλου Σωτὴρ· καὶ αὐτὸν ἐπὶ ξύλου ταννύουσι. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου τὴν ἄδικον ὁρμὴν καταλύουσιν· ἀλλ' ἐποργίζονται καὶ θανόντι· καὶ τοὶ καὶ πρὸς ἐχθροὺς εὐμένειαν φέρει

NOTÆ.

(26) Primam hanc e novem e Bavarica bibliotheca ediderat Gretserus: quo argumento exstant luculentissimæ Græcorum orationes. Ad magni potentis Sabbati diem spectare videtur, quam Parasceves: ut non omnino probem quod titulo præferatur, τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Παρασκευῇ· cum auctor præcipue celebret diem septimam, ejusque requiem,

nova operum cessatione, ac operum recreationis, consecratam: uti primo consecrata fuerat cessatione operum creationis. Forte dicta sit die ipsa Parasceves; sed vergente ad vespem, quando jam velut inchoante Sabbato, Dominicæ sepulture memoria recolli incipiebat.

θάνατος. Νῦν δὲ τὸν εὐεργέτην θανατώσαντες οὐκ ἀπραϋνοῦσι τοὺς θυμούς.

Ἡλάται μὲν οὖν ὁ δημαγωγὸς Ἰσραὴλ Μωϋσῆς, ὁ τὸν ἡμέτερον, μᾶλλον δὲ, κάκεινον Δεσπότην εἰκονίζων, οἷς βάρβωρ τὴν θάλασσαν λαῶν ταλαιπωροῦμένῳ ἐδείκνυ βατὴν, καὶ τοὺς διώκοντας ἔκρυπτεν ἐν αὐτῇ· εἰς τὰ νῦν τελούμενα βλέμασι θεωρίας ἀποσκοπῶν, ἄλλοις τε πολλοῖς, τῆς ἐπὶ θεομαχίαν ὁρμῆς ἀναστέλλειν αὐτοὺς ἐπειράτο· οὐχ ἦττον δὲ κἀντεῦθεν λέγων, ὡς ἴδοιεν ἐπὶ ξύλου κρεμασμένην αὐτῶν τὴν ζωὴν, οἷον εἰκόνι γράφων ἐν ὄρει χαλκῷ τοῦ πράγματος τὴν ἀλήθειαν. Ἄλλ' ἦν ἄρα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ καλύμματος, μὴ μόνον τὴν εἰκόνα, ἀλλὰ μὴδ' αὐτὴν ὄραν τοῦ πράγματος τὴν ἐνέργειαν. Πᾶσα γὰρ κτίσις τῷ Δεσποτικῷ θαμβουμένη πάθει, καὶ μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφίεττα, καὶ τῶν μαιφόνων στηλιτεύουσα τὴν τόλμαν· γῆς θεμέλια τρέμοντα· πέτραι βῆγνύμεναι· φωστῆρες εἰς ζόφον τὴν λάμψιν ἀμειβόντες· οὐδ' οὕτως εἰς συναίσθησιν εἴλακε τῇ μέθῃ τῆς μανίας κεκαρωμένους αὐτούς· ἀλλὰ μανίαν ἄλλην ἐπὶ μανίᾳ μαίνονται. Ἐπεὶ γὰρ ὑπὸ Ἰωσήφ τῷ χωρῖφ τῆς ἀφθαρσίας τὸ θεῖον ἐτέθη σῶμα, τί φασὶ τὰ χεῖλη τὰ μάταια; Ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάστος [εἶπεν], ἐτι ζῶν· Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγειρόμαι. Ὁ πύρωσις καρδίας τῶν ἀψύχων ἀνασθητοτέρας. Οὐρανὸς καὶ γῆ συνήσθηον τὴν δεσποτικὴν ὕδριν, καὶ ἐφριξαν· καὶ λαὸς Ἑβραίων ἐπὶ πλεῖον τῇ ἀπονοίᾳ βακχεύεται. Οὐκ εἶπεν, Ἰουδαίε, πρὶν γενέσθαι, ὅτι μαστιγώσαι, καὶ ῥαπτεῖς, καὶ ἐπὶ ξύλου κρεμάσεις; πῶς ἐκθασιν τῶν προειρημένων ἐκεῖ οὐκ ἐνεθυμήθης, ἀλλ' ἔδρασας ἅπαντα μὴδὲν τὴν πρόβησιν ὑπολογισάμενος; Τί οὖν ἐνταυθα σε ὁ τῆς ἀναστάσεως θορυβεῖ λόγος; Οὐκ ἔθου φροντίδα τῶν ἐκθάντων μέχρι τοῦ σταυροῦ· μὴδὲ τοῦτο σοὶ πράγματα παρεχέτω. Ἄλλ' ἐν οἷς μὲν ἐφλέγου διψῶν τοῦ Δεσποτικοῦ αἵματος, οὐδὲ ἐπὶ διάνοιαν ἐβάλου, ὧν προεῖπε μὲν ἐκεῖνος, ἐπλήρους δὲ σύ. Οὐδὲ γὰρ συνεχώρει τῆς μαιφονίας ἡ λύσσα λογίζεσθαι τὸν λογισμόν. Ἐπεὶ δ' ὡσπερ τὸ δίψος τοῦ Δεσποτικοῦ φόνου μικρὸν ὑπανήκην, εἰς μνήμην, ὧν τε προεῖπε, καὶ ὧν ἔδρασας ἐλθῶν, οἷον προκύπτουσαν ὄρων τὴν ἀλήθειαν, ἔσον οὐπω δέδοικας ἄληθιν αὐτῆς τὴν φανέρωσιν· καὶ τοῖς περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγοις τοὺς λογισμοὺς κατασεῖς¹. Ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάστος εἶπεν ἐτι ζῶν. Τί λέγεις; Πῶς δι' ὧν ἐμνήσθης, ὅτι προεῖπεν ἀναστήσεσθαι, πλάνον καλῶν, οὐκ ἀναμνήσκῃ, ἄπερ ἐτέλεσας εἰς αὐτὸν, ὅτι καὶ ταῦτα εἶπεν, καὶ τὸ μαρτὸν ἐμφράτῃ ἰ στόμα; Ἄλλὰ πλάνος. Καὶ τί τοσοῦτον φροντίζεις αὐτοῦ; Τὸ σπουδαζόμενον ἤνυσας. Ἐλυσας τῷ θανάτῳ τὴν ἀφορμὴν τῆς πλάνης. Οὐκ ἀκούει χειλέων ἐκαίνο λαός, ὃν ὡς εὐκολον εἰς ἀπάτην ὑπὸ κατάραν ἐτίθεις. Οὐχ ὀρώσει τὰ παράδοξα τῶν τεραστίων.

mortuo irascuntur, tametsi mors in ipsos quoque hostes leniores efficiat. At isti ne benefactore quidem interfecto animos leniunt ac iras.

Jam olim populi Israelitici duxor Moyses, nostrum, quin et suum illius Dominum adumbrans, quibus per virgam populo afflicto mare pervium fecit, ac persequentes in eo submersit; in ea quæ nunc peraguntur spiritualis intelligentiæ oculo intentus, aliisque plurimis, ab eo impetu quo Deo resistebant, abducere conabatur: tunc maxime cum ait fore ut viderent vitam suam pendentem in ligno⁵⁵, expressa tanquam in imagine rei veritate in æneo serpente⁵⁶. Cæterum hoc Judæorum cæcitati conveniens erat, ut non modo imaginem non agnoscerent, sed ne ad ipsam rem, cum perageretur, animum adverterent. Quamvis enim creata universa Domini passione colorauerint, tantumque non ediderint vocem, ac sacrilegorum parricidarum audaciam coarguerint: nam fundamenta terræ contremuerunt, petra scissæ sunt, cœli lumina lucem in caliginem verterunt: attamen ne sic quidem Judæi furore et vesania ebrii sepultique, sui sceleris immanitatem persenserunt, sed furorem furori accumulunt. Postquam enim Joseph in immortalitatis loco illo divinum corpus condiderat, quid vanissimi hominum deblaterant? *Recordati sumus, quoniam seductor ille dixit adhuc vivens. Post tres dies resurgam*⁵⁷. O cordis stoliditatem ac stuporem, qualem in rebus inanibus non reperias! Cœlum et terra injuriam Domino irrogatam senserunt, horrueruntque; ac Hæbræorum populus eo magis desperata vesania furit. An non, o Judæe, prædixit fore ut a te flagellaretur, alapis cæderetur, et in ligno suspenderetur? Quomodo eventum prædictionum in memoriam tunc non revocasti, sed perpetrasti omnia, nulla prædictionis habita ratione? Cur igitur jam mentio de resurrectione te perturbat? Cum eventus usque ad crucem floccipenderis, ne istud quoque negotium tibi facere debuerit. Verum sitis, qua Dominicum sanguinem ardentissime sitiēbas, non sinebat, ut mente revolveres id quod ipse prædixerat; tu vero opere complesti. Neque enim rabies, qua ad innocentis perpetranda cædem ferebaris, sanam ullam cogitationem admittebat. At postquam sitis illa Domini sanguinis nonnihil remisit, animum subeunt, tam quæ ipse prædixit, quam quæ tu perpetrasti; ac veritatem quasi prospectantem videns, magnopere totam ejus manifestationem metuis, verbisque de resurrectione animo commoveris. *Recordati sumus, quia seductor ille, dixit adhuc vivens*. Quid ais? Quomodo seductorem vocans, quod prædictam ab eo resurrectionem recorderis, non simul in mentem revocas ea quæ in ipsum admisisti, cum et is illa prædixerit, ac sceleratum os tuum obstruxe-

⁵⁵ Dent. xxviii, 66. ⁵⁶ Num. xxi, 9. ⁵⁷ Matth. xvii, 65.

VARIE LECTIONES.

¹ κατασεῖν. ἰ ἐμφράττει.

rit? At seductor est. Cur vero tanta tibi de illo cura est? Consecisti quod studio mollebaris. Occasionem seductionis morte præcidisti. Non audit populus ejus labiorum verba⁶¹, quem ut facilem decipi maledicto subjecibas. Non cernunt admiranda illa prodigia.

Undenam vero occasionem acceptura est de- A
ceptio? Ne forte discipuli veniant, et furentur eum, ac dicant populo, Surrexit a mortuis. Discipuli furentur, qui ne minimum quidem cum ille traheretur, secuti sunt? Tantum illi pro mortuo curæ suscepturi sunt, qui eo vivente, ne impressionem quidem vestram ferre valuerunt: vel eo duntaxat, ut a longe spectarent, quali neco Magister traderetur? Inne, illo jam sepulto, vestram impetum floccifacient, furtumque cadaveris tentabunt? Non beneficii loco deputent, ita animi timiditate reputantes, ut vel nihil novantes, latere possint; sed ad necem inferendam, atque ad ipsos ad supplicium pervestigandos, cupidissimos homines magis provocent? Deinde, quo sine corpus surarentur? Non ut alicubi id reponeret eoque tanquam amoris solatio fruerentur, sed ut resurrexisse passim prædicarent? Rem inauditam, ac qualem sol nunquam vidit: nempe mortuum propria redivivum virtute: quasi videlicet rem tritam, ac quæ quotidie accidat, aggressuri essent. Atqui contrarium prorsus illos facere par erat, quantum humana mens ratione assequi potest; potius enim optare debebant ut sibi terra debisceret, præ metu ubique latibula quærere, nihil non moliri ne vestro unquam animo occurrerent: quin et implacabili odio in seductorem amor pristinus commutandus erat. Nam rogo, quamnam etiam ex causa tantam magistri curam agerent? An quia cum ipso agentes, in deliciis vivebant? At qui quas etiam exiguas C
facultates habebant, verbis illius obsecuti abjecerant; fameque et siti, et aliis incommodis contabescerant. Quid vero? An quia resurrectionem confingentes, lætam statim ac jucundam vitam victuri erant? Verum magis eos animi mæror cruciaturus erat, cum his, quæ confinxissent, haudquaquam certius niti possent. Cujusnam ergo gratia in tantum se periculum coniecissent? Nihil plane ejusmodi est quale tu, vere seductor, ais; quin vel invidus resurrectionis splendorem visurus es, terrarum universum orbem collustrantem, tametsi gravius adhuc velamen cordi impositum geras. Interim, quodnam hoc præsidium, quod sepulcro moliris? Signacula imponis, ac circum custodias adhibes. Quid agis, Judæe? Non animadvertis viam te tibi excusandæ insipientiæ magis ac magis præcludere? Si enim, ut arbitraris, qui de resurrectione jactatur sermo, mendax ac commentitius est, quid vano studio circa sepulcrum occuparis? Sin autem ut verum, sicuti est, me-
tuis, quid his armis quibus illum oppugnans te ipsum oppugnans? Forte enim si non tantum studii muniendo ac custodiendo sepulcro adhibuisses, impudentia ad damnandam resurrectionem promovens, minori fuisset dedecori.

Sed valeant Hebræi cum suis nugis: Christi vero immaculata Ecclesia cum Moyse sacram quietionis diem veneretur, de qua dicebat: Et

⁶¹ Joan. vii, 49.

Πόθεν ἔξει τὴν ἀφορμὴν ἢ πλάνη; Ναί μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ κλέψωσιν αὐτόν, καὶ εἰπωσιν τῷ λαῷ δεῖ ἠγέρθῃ ἐκ τῶν νεκρῶν. Οἱ μαθηταὶ κλέψωσιν, οἱ μὴδὲ τὸ βραχύτατον ἀκολουθήσαντες ἐλκομένῳ; ἔκείνοι τοσαύτην σπουδὴν περὶ τὸν νεκρὸν σχήσουσιν, οἱ ζῶντος μὴδ' αὐτὴν ὁμῶν τὴν ὁρμὴν ὑπομείναντες, μὴδ' ὥστε πόρρωθεν ἰδεῖν ποῦ θανάτῳ ὁ διδάσκαλος παραδίδεται; Οὗτοι τάφῳ κρυβέντος καταφρονοῦσιν ὁμῶν, καὶ χωρήσουσιν ἐπὶ σώματος νεκροῦ κλοπὴν; οὐκ ἀγαπητῶν, ἀπὸ δεύρας ἠγουμένους, εἰ μὴδὲν νεωτερίζουσιν, αὐτοῖς περιέσται λαθεῖν· ἀλλ' εἰς ἔρευναν καὶ τιμωρίαν φονῶντας ἀνθρώπους ἀνακινήσουσιν; Ἔτι· ἵνα καὶ τί ποιήσωσι κλέψαντες; Οὐχ ἵνα ὅπου δὴ μεταθέντες ἔχωσι παραμύθιον τοῦ φίλτρου, καὶ τιμῶσι τὸ σῶμα, ἀλλ' ἵνα φημισώσιν τὴν ἀνάστασιν; πρῶτον οὖν οὕτω τεθείατο ἥλιος, νεκρὸν οὐκ αὐτὸν κράτει ἀναδιῶντα· ὡσπερ τε τῶν καθ' ἑκάστην γινόμενων κατασκευάζοντες; Καὶ μὴ τούναντι ὅπαν εἰκὸς αὐτοῦ ποιεῖν, ὅσα γε λογισμὸς ἀνθρώπινος ἐπιτρέπει· εὐχθεσθαι βαγῆναι τοῦτοισι τὴν γῆν, τῷ δεῖι πανταχοῦ καταδύσθαι· πάντα μηχανῶσθαι, μὴδ' ἐπὶ μνήμην ὁμῶν αὐτοῦ; ἤκειν. Καὶ μὴ καὶ μῖσος ἀναλαβεῖν ἀντὶ τοῦ πρότερον φίλτρου κατὰ τοῦ ἀπατήσαντος. Ἐπὶ τίνοι γὰρ καὶ ἐμμελλον οὕτω κήδεσθαι τοῦ διδασκάλου; Ὅτι ἐφ' οἷς αὐτῷ συνησαν ἐν ἀπολαύσει διέζων; ἀλλὰ καὶ ἦν εἶχον πενιχρὰν ὑπαρξίαν, τοῖς ἔκείνου παιθόμενοι λόγοις βίβαντες, λιμῶ καὶ δίψει, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐτήχοντο. Τί δέ; Ὅτι πλασάμενοι τὴν ἀνάστασιν, εὐθέως ἐμμελλον βιώσασθαι; Ἄλλ' οὕτω γε πλέον ἢ ἀθυμία ἐκένται, οἷς ἐπλάσαντο θαρραῖν οὐκ ἔχοντες. Ἀντὶ τίνος οὖν εἰς τοσοῦτον κινδύνου καθίσταν αὐτοῦς; ἀλλ' οὐκ ἔστιν, ὡς σὺ λέγεις, ὡ πλάνε ἀληθῶς· ἀλλ' εὐφραδία καὶ ἄκων τῆς ἀνεστάσεως τὸ φέγγος πᾶσαν περιλάμπων τὴν οἰκουμένην· καὶ ἐπὶ βρῦτερον εἴης ἐπὶ τῆς καρδίας φέρων τὸ κάλυμμα. Τέως δὲ νῦν τίς ἡ ἀσφάλεια, ἦν τῷ τάφῳ περινοεῖς; σφραγίδας ἐπιτίθεις, καὶ κουστωδίας περικαθίζεις. Τί ποιεῖς, Ἰουδαῖε; Λαυθάνεις σαυτῶν τὸν ἔλεγγον τῆς ἀνοίας ἀφυκτότερον κατασκευάζων; Εἰ μὲν γὰρ ὡσπερ οἱ πλάνος ὁ τῆς ἀναστάσεως λόγος, τίς ἡ περὶ τὸν τάφον διάκωνος σπουδὴ; Εἰ δ' ὡς ἀληθῆ, ὅπερ ἐστὶ, δέδοικας, τί δὲ ὧν ἐκείνη μάχη, σαυτὸν ἀνατρέπεις; μὴ γὰρ οὕτω περικροτοῦντι σοὶ τὴν φυλακὴν, ἵσως ἂν ἡ ἀναλβεία ἐπὶ τὸ συκοφαντεῖν τὴν ἀνάστασιν ὡρμημένῳ, οὐκ ἂν μετὰ τοσαύτης ἀσχύνης προχώρει.

Ἄλλ' ἐρήφρωσαν ταῖς αὐτῶν λέσχαις Ἑβραῖοι· ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἀμωμος Ἐκκλησία μετὰ Μωυσέως τῆς καταπαύσεως τὴν ἱερὰν ἡμέραν τιμάτω· περὶ

ἡς ἑσπε· Καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν
 ἐβδόμην, ἐν ἣ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων
 αὐτοῦ. Εἰ γὰρ καὶ τῶν ἔργων ἐξ ὧν ὁ κόσμος ὑπέστη
 θηλοὶ κατάπαυσιν· ἀλλ' οὐκ αὕτη τῆ ὄντι τῆς κατα-
 παύσεως ἡμέρα, ἐν ἣ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐξ
 ἔργων τοῦ ἡμετέρου προσλήμματος, ἐκὼν ὁμιλήσας
 θανάτῳ, κατέπαυσεν· ἐν ἣ τοῦ θανάτου ἡ αἰώνιος
 τυραννὶς κατελύθη, καὶ οἱ ὅπ' ἐκείνῳ ταλαιπωρού-
 μενοι, ἀνάπαυσιν εὗροντο· ἐν ἣ τῶν σπιλάδων τῆς
 ἀμαρτίας· ὑπεξελθοῦσα ἡ φύσις, δι' ὧν πρὸς φθορὰν
 ἐναυάγει, καθωρμίσατο πρὸς ἀφάρσιν· καθ' ἣν ὁ
 κραταῖος, ὡς ἐξ ὑπνοῦ τῶν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπνώσας
 τραυμάτων, τὸν ὑπερῆφανον ἐχθρὸν τραυματίαν
 εἰργάσατο, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπέλυσεν τῆς
 πολυχρονίου φρουρᾶς. Τίς ὁ πλοῦτος τῆς περὶ ἐμὲ
 συμπαθείας; Τί τὸ ἀπειρον τῆς συγκαταθά-
 σσεως; Ἐγένεσάμην ἐγὼ βρώσεως γλυκείας, ἡ με κατέ-
 ἔστησεν ὑπόδικον τῆ θανάτῳ· καὶ γέυεται θανάτου
 Θεός, ἐν ἀρπάσῃ θανάτου. Ἡ κόνις, ἀγαθότητος
 ὕψι, πρὸς θεῖαν ἀνήχθη δόξαν, καὶ οὐκ ἔστερξα τὴν
 τιμὴν· καταβαίνει Θεὸς πρὸς ἐμὴν ἐσχατιάν, ἵνα
 μὴ μόνον ἐγειρῇ πεσόντα, ἀλλ' ἵνα τῆς ἐμῆς
 ἀνασχόμενος φθορᾶς, καταπλουτίσῃ τὸ ἀφάρτον.
 Καὶ τὴν μετὰ νεκρῶν κατάθεσιν ἡ ζωὴ ὑπομένει,
 ἵνα πρὸς ζωὴν τὸ ἐμὸν θνητὸν μεταταγῇ· καὶ νε-
 κροστολοῖς ὀθῶναι ἐλίσσεται, ἐν' ἐγὼ σωτηρίας ἰμά-
 τιον περιβάλλωμαι· καὶ χερσὶ πηλίναις ἐνταφιάζεται,
 ἐν' ἐγὼ ἐπ' ὤμων καθίσω Χερουβικῶν. Χερσὶν
 Ἰωσήφ τοῦ ἀσμενοῦ. Οὗτος γὰρ ἀπάντων καταλι-
 πόντων γνωστῶν; τὸν διὰ σπλάγχχνα ἐλέους ἐπιγνόντα
 ἡμᾶς, λαμβάνει πρὸς τὴν ταφὴν. Ποῦ μοι νῦν ἡ
 Πέτρος παρρησία; Ποῦ δὲ τὸ πρόθυμον τοῦ Θωμᾶ;
 τοῦ δὲ τῶν ἄλλων μαθητῶν τὸ φίλτρον; Νῦν ἐλέγετε·
 Ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἐν' ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ·
 καὶ νῦν οὐκ ἀκολουθεῖ τις ἀπίοντι τῆ διδασκαλίᾳ
 πρὸς τὴν σφαγὴν. Καὶ γυναῖκα μὲν τέως, εἰ καὶ μα-
 κρόθεν ἔστηκε, καὶ θρηνεῖ· οἱ δὲ μαθηταὶ οὐδὲ γυ-
 ναικῶν; λαμβάνουσι τόλμαν. Τί οὕτω πᾶσαν ἐκείνην
 τῆς στοργῆς ὁμῶν τὴν φλόγα ἔσβεσε τὸ δειλὸν;
 οὐδὲ ἐγείρει τὴν ψυχὴν, ὧν τε εἶπεν ὧν τε ἐτέλεσεν
 ὁ διδάσκαλος; ἀλλ' οὕτω διέθηκεν ὁ φόβος, ὡς μη-
 δενὸς ἔχειν λόγον ἡμᾶς; μὴ τῆς τοσαύτης ἀγά-
 πης· μὴ τῶν ὑπερφυῶν θαυμάτων, ἀ ἐξ αὐτοῦ
 ἐπλουτήσατε· μὴ τῆς τῶν δαιμονίων ὑποταγῆς, ἀ
 ὑπὸ πόδας ὑμῶν ἐθικεν; ἀλλ' οὕτω βίβαντας
 ἀπαντα μόνης εἶναι τῆς σκυθρωπότητος; οὐδὲ
 τῆς Μητρὸς ἐστὶ λόγος ὑμῖν· ἢ εἰκόσ ἐπὶ μονο-
 γενεῖ Παιδί οὕτω κρεμαμένῳ ἀπαραμυθῆτι ἄλγει
 διεσπαράχθαι τὰ σπλάγχχνα; ἢ καὶ ἄλλος τις τῶν
 οὐκ εἰδῶτων συνήλγησε τὴν ψυχὴν, καὶ ἀγαπητῶς
 ἀν' ἣ ἐκ λόγων λατρεῖα τὴν ὀδύνην ἐπειράθη διαπραΰ-
 ναι. Ἠλίκαι; γὰρ τότε ἡ ἀμωμος ἐμερίζετο πά-
 θεσιν; Οἷος ἐκυμαίνετο λογισμοῖς, νῦν μὲν τὸν
 ὑπερφῶν τόκον ἐνθυμουμένη, νῦν δὲ τῶν ἄλλων

benedixit Deus diei septimo **, in quo requievit
 ab omnibus operibus suis. Licet enim significet
 requiem ab operibus, quibus conditus est mundus:
 hæc tamen revera dies est requietionis, qua uni-
 genitus Dei Filius a designatis in humana carne
 assumpta operibus requievit, sponte in mortem
 concedens: qua die æterna illa mortis tyrannis
 dissoluta est, ac qui sub ea attoebantur, requiem
 invenerunt: qua e peccati scopulis ac petris ex-
 pedita (27) natura, quibus in corruptionem nau-
 fragio impeggerat, ad incorruptionis portum appulsa
 est: qua potens ille, quasi somno ex vulneribus pro
 nobis susceptis soporatus, superbum hostem vulneri-
 bus consauciavit, captivosque ex diuturno carcere
 liberavit. Quæ istæ divitiæ divinæ in me commi-
 serationis? Quænam immensa hæc in meum usum
 modumque inclinatio? Gustaveram ego dulcem
 escam, qua reus mortis factus sum, gustatque
 Deus mortem, ut a morte eruat. Pulvis exsu-
 perantia bonitatis ad divinam gloriam subductus
 est; nec ego honorem amplexus sum, ac libens
 habui: descenditque Deus ad infimam meam vil-
 litatem, ut non solum prolapsus erigat, verum
 etiam ut meam sustinens corruptionem, incorru-
 ptionis mihi divitiis præbeat: patiturque vita ut
 cum mortuis deponatur, ut ad vitam mortalita-
 tem meam transferat: funebribus linteis involvitur,
 ut ego indumento salutis vestiar; luteisque ma-
 nibus sepulcro conditur, ut ego Cherubinorum
 humeris insideam. Manibus, inquam, honestissimi
 Joseph. Hic enim, cum noti omnes reliquissent,
 eum sepeliendum suscipit, qui per misericordiæ
 viscera notos nos habuisset. Ubi nunc mihi Petri
 libertas? Ubi Thomæ alacritas? Ubi aliorum disci-
 pulorum amor? Modo dicebatis: *eamus et nos, et
 moriamur cum illis* **; nec quisquam modo repe-
 ritur, qui magistrum euntem ad mortem comitetur.
 Ac mulieres quidem hæcenus, quanquam a longe,
 stant, ac lamentantur: discipuli vero ne parem
 quidem mulieribus ostentant audaciam. Cur adeo
 timor vestram illam amoris flammam penitus ex-
 stinxit? nec magister, iis quæ dixit patravitque,
 vestros animos quidquam erigit? sed ita vos con-
 sternavit pavor ut nullius rei rationem habeatis;
 non tanti illius amoris, non divinorum ac nature
 vim totam exsuperantium miraculorum, quorum
 patratorum potestate ab ipso donati estis; non
 subjectionis dæmonum, quos pedibus vestris sub-
 jecit: sed omnibus in hunc modum abjectis ac
 posthabitis, tetrica mœstitia absorpti estis? Nec
 Matris vos cura tangit, quam credibile est, ob
 unigenitum Filium ita in ligno suspensum, incon-
 solabili dolore intimis visceribus excruciarī? in
 quam vel ignotus quispiam misericordia motus

** Gen. ii. 2. ** Joan. xi. 16.

NOTÆ.

(27) *Scopulis, ac petris expedita.* Τῶν σπιλάδων τῆς ἀμαρτίας ὑπεξελθοῦσα. Clara, aptaque meta-
 phora: non quam exprimit Gretserus, dum pro

petris, quibus sub aquis latentibus solet naufragium effici, peccati maculas reddit.

esset, plenoque humanitatis affectu, orationis medicina dolore lenire tentasset. Quantis enim intacta Virgo tunc cruciatibus conficiebatur? Quantis cogitationum procellis agitabatur, cum jam divinum illum partum animo versaret, jam alia omni admiratione referta opera perpenderet: ac modo quidem Davidis thronum, quem Gabriel, quasi artham spondidisset, consideraret, modo crucem ac in ea pendentem Filium vestibus nudatum, idque medium latronum aspiceret? Quocirca neque novissima effatur verba, nec talia, qualia super filio morienti mater consuevit, sed stetit præ stupore velut solo affixa, lacrymis ubertim manantibus. Doloris vehementia velut consilii inopia absorptam omnino vocem ademerat. Ergone tanto in luctu versantem matrem virginem penitus deseretis? Posthacne vero ad eam accedere in animum inducetis? Quibus autem oculis aspecturi estis, qui sic solum, cum ad mortem duceretur, Filium reliqueritis? ipsum, inquam, qui ut amore in humanum genus, nihil paternum sinum deserens, in terram descendit, ita et vos materno amori praposuit, dicens: *Hi sunt Mater mea, et fratres mei*⁴⁴. Ut quid adeo consilium inutastis? An non, cum vobiscum degeret, hæc ipsa vobis prædicebat? oportere videlicet Filium hominis trahi impiis, et elevari in ligno, atque in terræ corde versari? Quid ergo? An hic finem habuit prædictio? Nonne etiam aliud exultationis cumulo adjunctum fuit? An non dixit: *Et tertia die resurget*⁴⁵? Quomodo formidinem ex ejus passione conceptam pro resurrectionis non profligatis? Esto, non secuti sitis, cum ad mortem raperetur; cur jam quoque mulieribus ad sepulcrum euntibus palmanem conceditis? Nam ipsæ primo diluculo accurrunt: vos autem non modo nihil simile tentatis, sed et acceptum de resurrectione nuntium, pro deliramentis reputatis. Ac Judæi quidem de vobis dicunt, furaturos vos mortuum, et quasi resurrexisset, divulgaturos: vos autem factam jam resurrectionem audientes, non creditis, tristisque vultu desidetis. Audi, Judæe, quomodo discipuli mortuum furati, resurrexisse in vulgus sparserunt, qui etiam facta resurrectione, increduli sedebant.

Atenim Joseph Dominum sepelit; Solem sepulcro condit. O sepulcrum quod celum referat! Nam qui in caelo, tanquam in throno sedet, is in te, tanquam in thalamo requievit. O sepulcrum, quo sepulcra omnia a sordibus suis expurgantur! per quod, qui in eis computruerant, vegetius, ac magis vigente natura, quam ex materno utero, prodeunt! O sepulcrum, quo pelliceas tunicas exui, veteremque decorem indui! O sepulcrum, vitæ thesaurum opulentissimum in te complectens, licet Joseph tanquam vitalis spiritus expertem, in te ipsum abscondat! Cæterum ille quidem timore pariter et amore, ea qua licuit veneratione Dominicæ corpus tumulo componit; Judæique obsignant: haud tamen signacula retinent, quem mortis portæ tenere non valent. Porro mulieres velut circa mortuum officiosæ, cum unguentis ad vitæ Dominum ac dispensatorem eunt: mulieres gravitate morum

Ἐργων τὰ παράδοξα· καὶ νῦν μὲν τὸν θρόνον Δαβὶδ ὃν Γαβριὴλ ἀρραβωνίζεσθαι· νῦν δὲ βλέπουσα τὸν σταυρὸν, καὶ γυμνὸν τὸν Υἱὸν κρεμάμενον· καὶ τότε μετὰ ληρατῶν; Αἰτὰ τοῦτο οὐδὲ τελευταία προσφθέγγεται ῥήματα· οὐδ' οἷα μήτηρ ἐπὶ παιδί θανατούμενῳ βοᾷ· ἀλλ' ἔστηκεν ἀπὸ ἐκπλήξεως, οἷον παγεῖσα τῇ γῆ, μόνον πλυνομένη τοῖς δάκρυσι. Τὸ σφοδρὸν τοῦ πάθους ἔλην ὑπὸ ἀμηχανίας καταποθεῖσαν αὐτὴν ἀφελίετο τὴν φωνήν. Ἄρ' οὖν ἐν τούτῳ οὐσαν τὴν παρθένον μητέρα ἐώητε παντελῶς, ἢ προσελθεῖν αὐτῇ μετὰ ταῦτα βουλήσεσθε; Καὶ πῶς ἂν ἐρώητε λιπόντες οὕτω μόνον πρὸς θάνατον ἐλκόμενον τὸν Υἱόν; ὅς ὡσπερ πόθῳ τῷ πρὸς ἀνθρώπους τῶν πατρῶν, οὐκ ἐκστάς κατέθη κόλπῳ, οὕτω καὶ μητρικῆς στοργῆς ὕμῃς προδίδει, λέγων·

Ὅυτοὶ εἰσιν ἡ Μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. Τί τοσοῦτον ἠλλοιωσθε; Οὐχὶ συνῶν ταῦτα ὠμίλει, ὡς δεῖ παραδοθῆναι ἀνόμοις, καὶ ἐπὶ ξύλου ὑψωθῆναι, καὶ ἐν καρδίᾳ γενέσθαι τῆς γῆς; Τί οὖν; Μέχρι τούτων ἔστηκεν ἡ προαγόρευσις· ἢ ἔχει καὶ ἐτέραν ἀγαλλιάσις προσθήκη; Οὐκ εἶπεν· Καὶ τριήμερος ἀναστήσεται; πῶς τὴν ἐκ τοῦ πάθους δειλίαν, τῇ ἐλπίδι τῆς ἀναστάσεως οὐ καταλύετε; Ἔστω, σφαγιαζομένη οὐκ ἠκολουθήσατε· τί καὶ πρὸς τάφον νικῶσι πάλιν ἀποιῦσαι γυναῖκες; Ἔστα καὶ αὗται μὲν ὀρθρίζουσι· ἡμῖν δ' οὐ μόνον οὐ διαπραττεται τι τοσοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἀκούοντες χαρᾶς· εὐαγγέλια, λῆρον ποιήσατε τὰ εὐαγγέλια. Καὶ Ἰουδαῖοι μὲν λέγουσι περὶ ὑμῶν, ὡς κλέψαντες τὸν νεκρὸν φημίετε τὴν ἀνάστασιν· ὑμεῖς δὲ τελεσθεῖσαν ἤδη ἀκούοντες, διαπιστοῦντες κἀθήσατε σχυθραποῖ. Ἀκούεις, Ἰουδαῖε, ὅπως οἱ μαθηταὶ κλέψαντες τὸν νεκρὸν διεφθήμεσαν τὴν ἀνάστασιν, οἱ γὰρ καὶ γενομένης διαπιστοῦντας ἐκάθηκτο;

Ἄλλὰ γὰρ ἐνταραξίζει τὸν Δεσπότην ὁ Ἰωσήφ· κρύπτει τάφῳ τὸν ἥλιον. Ὁ τάφος μιμούμενος οὐρανόν! Ὁ γὰρ ἐν αὐτῷ ὡς ἐν θρόνῳ καθήμενος, ἐν σοὶ ὡς ἐν παστάδι ἀνεπαύσατο. Ὁ τάφος δι' οὗ τὴν φθορὰν ἀποκαθαίρονται τάφοι· καὶ πολλῶν νεώτερον ἢ μήτρας οἱ ἐν αὐτοῖς διαλυθέντες προέρχονται! Ὁ τάφος, δι' οὗ τοὺς δερματινοὺς χιτῶνας ἀπεδυσάμην, καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐστολισάμην εὐπρέπειαν! Ὁ τάφος τὸν τῆς ζωῆς πλουτῶν θησαυρὸν, εἰ καὶ Ἰωσήφ ὡς ἄπουν ἐν σοὶ κατακρύπτει αὐτόν! Ἄλλ' ὁ μὲν φόβῳ καὶ πόθῳ τῇ ἐνούσῃ τιμῇ περιστέλλει τὸ σῶμα τὸ Δεσποτικόν· καὶ Ἰουδαῖοι σφραγίζουσι· οὐ κρατοῦσι δὲ σφραγίδες, ὃν θανάτου πύλαι κρατῆσαι οὐ δύνανται. Γύναϊα δὲ μετὰ μύρων ὡς ἐπὶ δεκρῷ τῷ τῆς ζωῆς ταμίᾳ κερύεται· γυναῖκες σεμναὶ· ἐπανετῆ ἢ προαίρεσις· καλὴ ἢ σπουδὴ καλὸν ἐπὶ τὸν τάφον σπεύδατε· ἀλλὰ τι μετὰ μύρων; παραπλησίως τοῖς μαθηταῖς τῶν τῆς ἀναστάσεως

⁴⁴ Matth. xiii, 50. ⁴⁵ Matth. xvii, 23.

ἐπιλεηθὸς λόγων; Τοῖς μὲν εἰκὸς ἐγγίνεσθαι λήθην, ἅ
προδοικία τῆς τῶν μισαρῶνων ἐπιθέσεως συγχυθέν-
των τῶν λογισμῶν· ὅμιν δὲ, πῶθεν ἢ λήθη; Οὐ γάρ
δὴ καὶ ὁμᾶς Ἰουδαῖοι κακῶς ποιεῖν μελετῶσι. Τί οὖν
ἐπιλαθόμεναι, ὡς ἐπὶ νεκρῶ τῶ τοὺς νεκροὺς ἀνα-
θίσουσι μύρα κομίζετε; Ἄλλ' εἰ καὶ μὴ προσδοκία
τοῦ παθεῖν κακῶς, ἀλλ' εἰκοιεν ἢ λύπη εἰς τὸ λαθεῖν
ὁμᾶς τὴν ἀνάστασιν διαθεῖναι. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ δά-
κρυα πλύνει τὰς παρειάς. Ἄλλὰ μὴ κλαίετε. Οὐ
δέχεται δακρῶν σταγόνας τῆς χάριτος ἢ πηγῆ· οὐδὲ
καλὸν ἐπιχεῖν ἐντάφια μύρα, τῶ τὴν ἀφθαρσίαν
ἐκωδιάζοντι χωρῶ. Ὁρατε τοὺς λευχειμοῦντας
δορυφόρους. Οὗτοι τοὺς φυλάσσοντας στρατιώτας
ἐνέκρωσαν, καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ζητουμένου μη-
νύουσιν. Αὐτῶν κεκραγῶτων ἀκούετε· *Οὐκ ἔστιν*
ὄδω· ἠγέρθη ἀπὸ νεκρῶν, καὶ στήτω τὰ δάκρυα. **B**

Δεῦρὸ μοι, πονηρὰ Ἰουδαῖον Συναγωγῆ! Δεῦρὸ μοι,
ιδὸς κενὰ φρουραζόμενος! Κατάμαθε τὰς σφραγίδας,
ἀ; ἐθηκας· ἐπερώτα τὴν κουστωδιαν, ἦν φυλάττει
διέταξας. Ποῦ ἔστιν ὁ θησαυρὸς, ἦν ἠσφαλίσω;
Ἐρεύνησον, ἦν ἐπλάσω κλοπῆν. Ἐχεις παρὰ σοὶ
τοὺς εἰς κλοπὴν διαβαλλομένους· οἱ γε τοσοῦτον
ἦσαν ὀξεῖς αὐτουργήσαντες κλοπὴν τὴν ἀνάστασιν
διαφημίσαι, ὥσθ' ἐτέρων ἀπαγγελλόντων αὐτὴν εἰ-
σχυθρῶπαζον, οὐκ ἐπαλοντες ὑπὸ πολλῆς δειλίας τῶν
ρημάτων τῆς ἀγαλλιάσεως. Τοῖς στρατιώταις ὑπὸν
περιβαλεῖς, ἐντεῦθεν ἐλπίζων συκοφαντεῖν τὴν ἀνά-
στασιν; Καθαύδεις αὐτοὺς τῶ ἐντεῖ τὸν δόλθριον
ὑπὸν, μὴ βουλόμενος τὰς τῆς σωτηρίας ἀκτίνας
ἰδεῖν.

liarent, ipsi nihilominus mœrore conficerentur, exultatione refertis. Milites dormivisse causaris, aspersum iri? At revera dormis ipse perniciosum
Ἄλλὰ γὰρ Ἰουδαίους ἐῶμεν τῶ ἐαυτῶν σκότῳ
προσκοπέειν· διεφθίμεθ γὰρ οὕτω παρ' αὐτοῖς
μέχρι τῆς σήμερον. Τιμῆσωμεν δὲ καὶ ἡμεῖς τὴν θεῖαν
ταφὴν· τιμῆσωμεν δὲ, οὐκ ὀδοῦναι αὐτὸν περιστέλλον-
τες, οὐδὲ τάφῳ κατατιθέμεντες· ἀπαξ γὰρ τοῦτο ὑπὲρ
τοῦ σκυλευθῆναι τὸν ᾄδην εἶδει γενέσθαι, καὶ γέγονεν·
ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς περιβάλλοντες ἀρεταῖς. Σῶμα γὰρ
ἡμᾶς ὁ Δευπότης διὰ τοῦ ταφέντος καὶ ἀναστάντος
ἐποίησε σώματος· εἰς μέλη κατέταξεν ἑαυτοῦ·
ναὸν κατεσκευάσεν ἑαυτῶ. Κοσμήσωμεν τοιγαροῦν
τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, οἱ τινὲς ἐσμεν ἡμεῖς. Ὅσοι τῶ
καρῶ τῆς νηστείας τῆς παντίμου κρόκης τῶν ἀρε-
τῶν στολήν ἐποίησαν ἑαυτοῖς, καὶ ταύτην ἀργηγορῶτι
λογεζμῶ καθαρὰν κηλίδος ἐτήρησαν, μακάριοι τῆς
περιβολῆς· οὐ μόνον διὰ τὴν ἐκείθεν ὀδῆαν, ἀλλὰ
καὶ δι' ὧν ἐντεῦθεν ὡς φῶς ἐν κόσμῳ φαίνουσιν. **D**
Ὅσοι δ' ἀμόλυντον αὐτὴν οὐκ ἔχομεν διαφυλάξαι
τῶν βιωτικῶν σπλιν, ἀλλ' ἡμεῖς γε καὶ σήμερον
ἐκπλυνώμεθα. Ἐτοιμος βουλομένοις ἢ καθαρῶν·
παρ' ἡμῖν τὰ ρεῖθρα· οὐ δεήση παρ' ἄλλου ταῦτα
ζητεῖν. *Περίβαλε τὸν γυμνόν*, οἷς διὰ σὲ ὡφθη
γυμνός, ὁ φῶς ὡς ἡμέτιον περιβαλλόμενος· ὀδὸς
καίωνντι τροφῆν, ὁ λιμῶ κινδυνεύων, καὶ τῶ δὲ σὴ-
ρατοῦ καταβάρι ἀρτῶ τραφεῖς· λῦσον τὴν κατὰ

conspicua: laudabilis voluntas, præclarum stu-
dium ac diligentia. Bene habet, quod ad sepulcrum
properatis. Quid vero cum unguentis? Num ut
discipuli, sermonum resurrectionis oblitæ estis?
Illis quidem nihil mirum ut obrepat oblivio, eorum
perturbatis animis expectatione parricidarum Ju-
dæorum, quos suspicentur impetum facturos: at
unde vobis oblivio? Nec enim Judæi vobis quoque
malum inferre meditantur. Cur igitur oblitæ mu-
neris, velut ad unguendum mortuum, ei unguenta
affertis, qui mortuis vitam suppeditat? Verum, si
minus expectatio futuri mali, mœror certe, ut
videtur, memoriam vobis resurrectionis abstulit.
Quoribus lacrymæ etiam vultum rigant. Enimvero,
nolite flere. Lacrymarum guttas fons gratiæ re-
nuit: nec par est, ut unguenta funebria affundatis
loco, qui immortalitatis suaveolentiam habet. Vide-
te candida veste fulgidis satellites. Isti, milites
custodes propemodum exanimarunt, ac ejus, quem
quæritis, resurrectionem annuntiant. Ipsos cia-
mantes audite: *Non est hic: surrexit a mortuis* 46;
proinde sistant ac cohibeantur lacrymæ. Adest
improba Judæorum Synagoga. Adesto populus, in-
cassum fremens! Recognosce signacula, quæ appo-
suisti. Interroga custodiam, quam custodiendi
causa designasti. Ubi est thesaurus, quem obi-
gnasti? Indaga furtum, quod confinxisti. Tecum
habitant, quos furti insimulas: qui nimirum prom-
pti adeo ad furtum committendum, ac resurrectione-
nem divulgandam fuerunt, ut cum etiam alii nun-
tiansis præ multa formidine sermonibus omnī
sperans, vel hac ratione resurrectionem calumnia
somnia, qui salutis radios nolis intueri.

C Verum Judæos suis ipsos tenebris offendere si-
namus 47. Sic enim divulgatum est apud eos usque
ad hodiernum diem. Honoremus vero nos quoque
divinam sepulturam. Honorabimus autem, non si
linteis mortuum involvamus, aut sepulcro conda-
mus; hoc enim semel fieri oportebat ut infernus
spoliaretur, ac factum est; sed si nos ipsos virtu-
tibus exornemus. Nos enim Dominus noster per
corpus, quod sepultum est et resurrexit, suum effi-
ciens corpus, propriis membris ascripsit, ac sibi in
templum exstruxit 48. Perornemus itaque templum
Dei, quod sumus nos. Quicumque jejunii tempore
stolam sibi ex varia virtutum textura concinna-
runt, eamque vigilant studio puram labris custo-
dierunt, si vere ejus gratia amictus beati; nedum
propter gloriam, quæ in cœlo speratur, verum
etiam quod hic velut lumen fulgeant in mundo.
Quicumque vero intactam ac incontaminatam a
mundi hujus inquinamentis non conservavimus,
vel saltem hodie nosmet expurgemas. In promptu
est cupientibus emundatio. In nostra lavacrum
sutum est potestate, nec opus aliunde petere.
Operi nudum 49, idcirco quia tui causa nudus ap-
paruerit ille, qui amictus est lumine eicui vestimen-

46 Matth. xxviii, 3. 47 Matth. xxviii, 15. 48 I Cor. iii, 17. 49 Isa. lviii, 7.

to⁷⁰. Da cibum esurienti, qui fame periclitatur (28), *pauque illo qui de caelo descendit*⁷¹, nutritur. Dissolve inimicitias adversus proximum, Dominum cogitans, cujus nos immorigeri servi sumus ac refractarii, medium parietem inimiciarum suis ipsum perripuisse vulneribus. Enimvero quicumque laceris peccati pannis assueti, stolam virtutis neglectui habuerunt [utinam vero nemo talis existat! tua, Domine, gratia, qui pro nobis peccatoribus immolatus es], ne il quidem animum despondeant, qui tempus opportunum rei faciendae adventasse videant. Licebit enim, si velint, vel una hac hodierna die, stolam resurrectione non indignam conficere. Tantummodo exurgamus; tantummodo virtutis cogitationem suscipiamus; tantummodo praeclaro huic operi manum admoveamus. Adjutor erit ille ipse, qui pro nobis passus est; exiguaque opera, ac nullo labore, beatum nobis indumentum conficiet. Prorsus autem omnes, licet eadem copia dignum Domini nostri Jesu Christi corpus effecti, et in saecula saeculorum. Amen.

ORATIO IX.

In salutiferæ crucis exaltationem, per quam a casu primi parentis restituti sumus.

(GRETSER. ed. Ratisbon. t. II, p. 102.)

Prius cum homines in perpetua et sancta quadam exultatione et voluptate vitam agerent, lignum doloris et mœroris causam præbuit. Jam vero sacrosancta festivitas ligno consecrata, velut lucifer, mundo exoriens, procul pellit et fugat omnem tristitiæ mœrorem. Et olim quidem divina dignitate spoliatus est homo per lignum; nunc autem per lignum divinam dignitatem recipit, et ad patriam revertitur. Prius ligni fructus causa mortis exstitit: ex quo enim crux enituit, mors et corruptio conculcatæ sunt; in corruptio regnat. Et improbus quidem dæmon pro esca abutitur ligno, et figmentum, quod usu et experientia rerum novum valebat, fraude spoliatur, et ex paradiso miserabiliter extrahit. At clementissimus Dominus lignum nobis, ut sit salutis armatura, donat, efficitque, ut illius opera facile a nobis capi et domari queat adversarius, datque non solum paradisum, sed et ipsum cælum incolendum.

Nunc crucis amaritudo, quæ paulo ante nos turbabat, in dulcedinem conversa est, dæmoni autem, qui nos circumvenerat, vere in amaritatem abiit. Nunc delectatio, qua gloriabatur quasi nos, ut sibi persuadebat, immedicabili damno affecisset, in felix ipsi commutata recessit. Gaudebat enim cum ne videret ex paradiso expulsum, terramque culturæ

⁷⁰ Psal. ciii, 2. ⁷¹ Joan. vi, 35.

τοῦ πλησίον ἔχθραν, ἐνθυμηθεῖς, ὅτι ὁ Δεσπότης ἡμῶν τῶν ἀτάκτων βούλων, τὸ μεσότοιχον τῆς ἔχθρας οἰκείους διέκοψε τραύμασιν. Ὅσοι δ' ὡσπερ ἐθισθέντες τῷ βλάκει τῆς ἁμαρτίας ἠλόγησαν τῶν ἀρετῶν τῆς στολῆς· ἀλλὰ μηδεὶς εἴη τοιοῦτος, ὃ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν σφαγιασθεῖς· μηδ' οὐτοὶ ἀπογινωσκέτωσαν, τὸν καιρὸν ὀρώντες τῆς ἐργασίας παρήκοντα. Ἔστι γὰρ βουληθεῖσι καὶ διὰ μιᾶς τῆς νῦν ἡμέρας, μὴ ἀναξίαν τῆς ἀναστάσεως περιποιεῖσθαι στολήν. Μόνον διαναστώμεν· μόνον ἐπὶ λογισμῶν ἀρετῆς ἀναβῶμεν· μόνον τῆς καλῆς ἐργασίας ἀψώμεθα, αὐτὸς ἡμῖν συνεπικουρήσει ὁ παθὼν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ σύντομον καὶ ἀταλαίπωρον ἀπαρτίσει τὸ μακάριον περιβόλαιον. Πάντως δ' ἅπαντες, εἰ καὶ μὴ ὁμοία πᾶσιν εὐσυχρία, στολισθῶμεν, ἵνα ἄξιον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δεικνύμενοι σῶμα, τῆς αὐτοῦ δόξης μετέχωμεν· νῦν καὶ αἶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

non omnibus suppetat, stolam assumamus, ut gloriæ ipsius participes reddamur, nunc et semper

ΛΟΓΟΣ Θ'.

Eis tēn di' οὐ τοῦ προτομικοῦ ἀνυψώθημεν πτώματος σωτηρίου σταυροῦ ὑψώσιν.

Πρότερον ἐν ἱερᾷ διαγόντων ἀνθρώπων ἀγαλλιάσαι, λύπης καὶ κατηφείας ὑπόθεσιν ἐχορήγησε ξύλον νῦν δὲ διὰ ξύλου πανήγυρις ἱερὰ, ὡσπερ τις ἐωσφόρος ἀνατέλλουσα κόσμῳ, τὸ στυγρὸν ἀποδιώκει τῆς κατηφείας· καὶ πάλαι μὲν ἔγνυμνοῦτο θεῖου ἀξιώματος ἄνθρωπος, διὰ ξύλου, [νῦν δὲ] καὶ τὸ θεῖον ἀπολαμβάνει ἀξίωμα, καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἀνακομίζεται. Πρώτην δὲ τοῦ ξύλου καρπὸς προξέεινε τὸν θάνατον. Ἄφ' οὗ γὰρ σταυρὸς, θάνατος καὶ φθορὰ κατεπάθησαν, ἀφάρσια δὲ πολιτεύεται. Καὶ ἀλάστορ μὲν δαίμων εἰς δέλεαρ ἀποχρήται ξύλου, καὶ τὸ ἀπειρόκαλον ἐπιπλάσμα ἐξ ἀπάτης σκυλεύει, καὶ τοῦ παραδείσου ἐλευινῶς ὑφέλαται. Φιλάνθρωπος δὲ Δεσπότης ξύλον ἡμῖν εἰς σωτηρίας ὄπλον δωρεῖται, καὶ τίθησι δι' ἐκείνου εὐχερωτόν τὸν πολέμιον, καὶ δίδωσιν οὐ μόνον παράδεισον, ἀλλ' αὐτὸν τὸν οὐρανὸν οἰκητήριον.

Nūn ἡ τοῦ ξύλου πικρία, ἣ ἐπὶ μικρὸν τῷ ἀηδεῖ ἡμᾶς συνετάραττεν, εἰς γλυκύτητα μετεποιήθη, τῷ δ' ἐξαπατήσαντι δαίμονι ἀληθῶς εἰς πικρίαν κατέστη. Nūn ἡ τέρψις ἐφ' ἣ ἔγνε γάνυτο ἀθεραπεύτως ἡμᾶς, ὡς ἔρετο, διαθείς, εἰς χολὴν αὐτῷ μετέβαλεν. Ἐτέρπητο γὰρ παράδεισου μὲν ὀρῶν ἐλευνόμενον, πικρὸν δὲ μοι γεώργιον τὴν γῆν ἀνείσων τὴν ἀναν-

NOTÆ.

(28) *Qui fame periclitatur.* Pulchra ratio inducens ad eleemosynam; ut cui sacræ mensæ communio tribuitur, huic nec communis negetur, quantum saltem necessarius usus postulat. Male Gretserus ad ipsum refert, a quo sit præstanda eleemosyna, non cui sit præstanda: quasi vero provocare debeamus ut eleemosynam tribuat pereuntem fame; non divites, ac quibus expedita sit ejus facultas, ut in egenos ejusmodi eleemosynam conferant.

θαν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι μοι τριβόλους καὶ ἀκάνθας ἢ ἄ
 γῆ ἀνατελεῖ, οὐδ' ἐπικατάρματος ἐν τοῖς ἔργοις ἔσται.
 Ἡ γὰρ τοῦ ξύλου φύσις, δι' οὗ ταῦτα ἐχορηγεῖτο,
 τὴν εὐφορίαν μοι τῶν καλῶν ἐχορηγήσεν. Ἀν-
 εστράφη πάντα ἢ λύπη εἰς χαρμὸν, ἢ κατάρτα εἰς
 εὐλογίαν, ἢ ἔκλανθα εἰς καρπὸν ἡδιστον. Τοῦτο μόνον
 ἀμετάβλητον ἔμεινεν, ἢ τοῦ ἐχθροῦ ἐφ' οἷς ἐμὲ κα-
 κῶς διέθηκε τιμωρία. ἔτι ἐπὶ κοιλιᾷ ὁ σκολεὶς ὄφεις
 ἔρπει. Τοῦ γὰρ θείου ὕψους ἐκὼν ἐν ἀποπτώσει γε-
 νόμηνος οὐκ ἂν οὐδέποτε τῆς χαμαὶ συρομένης κα-
 κίας ἀνανεύσει. Ἐτι τὸν χοῦν ἔσθεις τὴν βαρείαν καὶ
 συμπίεζουσαν αὐτὸν ὀδύνην, ἀνθ' ὧν ἐπαιράθη τὸν
 διὰ σπλάγγνα ἁλείου ἐκ χοῦς εἰς θέϊαν ἀνηγμένον
 μακρυότητα, πάλιν εἰς χοῦν καταγαγεῖν. Ταῦτα δὴ
 ταῦτα, ἢ τοῦ ἐχθροῦ ἢ δριμυεῖα ὀδύνη ἄλυτος δια-
 μένει, ἢ ἐκείνου ἀπαραμύθητος στενωχωρία, ἃ δ' ἡμῖν
 στενωχωρίαν ἐποίησε, εἰς εὐρείαν μετέβηκεν ἀνεσιν.
 Ἄλλ' ἦν ἄρα καὶ τοῦτο θείας κηδεμονίας, μὴ δὲ δοῦναι τὴν ἔλυ-
 θερίαν τῶν περιστοιχιζόντων ἀναρῶν, ἀλλὰ κάκεινο
 δι' οὗ τῆς λύπης ἢ ἀφορμῆς, εἰς αἷτιον μεταποιήσαι
 φαιδρότητα, καὶ οὐ δι' ὃ ἐχθρὸς ἔσχε τρωῖται, δι'
 ἐκείνου καιρίαν ἀντιδοῦναι αὐτῷ, ὅς νῦν ἀλύει στένων
 καὶ ὀδυρόμενος διὰ ξύλου, ᾧ πρῶην ἐμὲ φυγάδα
 κατέστησεν. Ἐφυγον γὰρ ἐκ προσώπου Θεοῦ, τὴν
 γύμνωσιν συναισθόμενος, νῦν αὐτὸν φυγαθευόμενον
 ἀπὸ πάσης κτίσεως, καθορῶν, καὶ ἀνθ' ὧν ἐγὼ τότε
 φύλλων εἰς βοήθειαν ἰδεθήην, γυμνὸς οὗτος καὶ
 ἔρημος πάσης βοήθειας πορεύεται. Ἄλλὰ νῦν ἐγὼ
 ὁμοῦ τὰ φύλλα, καὶ τοὺς δερματινοὺς ἀπεθέμην χι-
 τῶνας· οὐδὲ γὰρ ἔτι τούτων δεῖ τῆς ἀρχαίας στολῆς
 μοι περιπεποιημένης, ἣν ξύλῳ λελυμασμένην διὰ ξύ-
 λου περιποίησαντο αἱ τὴν ὑπαρξίν ἐκ γῆς δωρησά-
 μναι χεῖρες, ἐν τούτῳ διεκταθεῖσαι, χεῖρες ἐκείναι,
 ὧν τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ἐνέργειαν οἰκειῶν χειρῶν
 ἐκτάσει Μωϋσῆς προδιετύπου, Μωϋσῆς, ὃς ἴσθη τρό-
 πικιον ἔθνος πολέμιον δυνάμων τὸν Ἀμαλήκ, προ-
 φικειωμένου λαοῦ τῷ Θεῷ.
 Moyses, qui tropæum statuit, hostilem gentem
 populo cum Deo.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν Μωϋσῆ τῷ πρεσβυτέρῳ τετέ-
 λεστο· ἡμεῖς δὲ τρυφώμεν τῶν τύπων ταῖς ἐκβάσει-
 σιν, ὁμοῦ τῷ Ἀμαλήκ καὶ τοῦ σκότους τοῦ ἀρχοντος
 κίπτοντος σὺν ἀπάσῃ τε ἀοράτῳ αὐτοῦ στρατιᾷ, οὗ
 καὶ πρὶν εἰς καθαίρεισιν ὠπλοποιήθη σταυρὸς καὶ
 νῦν ὑψούμενος ταῖς ἑαυτοῦ μαρμαρυγαῖς, οἷα ζόφον
 αὐτὸν ἐκ τῶν περάτων ἀποδιώκει. Ὑψοῦται ξύλον
 μακρυστὸν, ἐν ᾧ πάσαι θεὸς χεῖροι μισαιφόνους ὑψω-
 θεῖς ἔχλευάζετο, ὃ χλευῆς ἑλθὼν ἀπαλλάξει τοὺς
 ὄβριστας καὶ ἀγνώμονας. Ὑψοῦται ξύλον, ὃ πάσαι
 μὲν συναγωγῇ πονηρὰ χερσὶν ἐτεκτῆνατο καλα-
 μναλαῖς, θανάτῳ διανοηθεῖσα τὴν ζωὴν προδοῦναι,
 σφᾶς δ' αὐτοὺς ἀποστερησάντες τῆς ζωῆς οἱ πονηροὶ
 γαυροὶ, οἱ τῷ κληρονόμῳ τῶν ἀνδρῶν ἀρμόμνοι πονη-
 ρὸς χεῖρας ἐπιβαλεῖν, οἷγε κληρονόμον ὁμολογοῦντες
 φθόνῳ καὶ μανίᾳ μεθύοντες τὴν αὐτοῦ δόξαν οὐ συν-
 μεσαν, ἢ φησι τὸ λόγιον, *Εἰ γὰρ ἐγνωσαν, οὐκ ἂν*

loco, quasi pro mercede, spinas mihi submitten-
 tem : at jam terra non amplius tribulos et spinas
 proferet, neque maledicta in operibus erit. Nam
 natura ligni, quo talia subministrabantur, fecundita-
 tem præclarorum fructuum mihi suppeditavit.
 Conversa sunt omnia : tristitia in gaudium, male-
 dictio in benedictionem, spina in dulcissimum fruc-
 tum. Sola immutabilis remansit poena, qua
 multatus est hostis, ob ea, quæ male in me patrarat.
 Jam supra ventrem lubricus serpens serpit. Cum
 enim ex divina illa celsitudine sponte exciderit, non
 amplius abdicabit sese malitia, quæ humi repit.
 Terram adhuc comedit gravem illam, quæ ei dolores
 conciliat, eo quod conatus sit, eum, qui per viscera
 misericordiæ ex limo terræ ad cœlestem beatitudi-
 nem evectus erat, rursus ad limum terræ detrudere ;
 et hæc quidem ita se habent. Interim incessabilis
 ille dolor et inconsolabilis afflictio et ærumna per-
 petim durat ; quæ vero nobis angorem creabant,
 illa in requiem et pacatissimam relaxationem des-
 sierunt. Verum enim vero hoc divinam Providentiam
 decebat, ut non solum male affectum miseraretur,
 et a circumstantibus incommodis liberaret, sed
 ut id quoque, quod occasio doloris fuit, in mate-
 riam hilaritatis commutaret, et per id quo inimicus
 læserat, ipse vicissim lethale vulnus acciperet, qui
 nunc oberrat gemens et ejulans beneficio ligni,
 quo me antea profugum fecerat. Fugi enim a facie
 Dei nuditatem meam reveritis. Nunc ipsum ab
 omni creatura expulsus conspicio. Et loco ejus,
 quod tunc foliis subsidii causa indigni, ipse nunc
 omni ope destitutus circuit. Sed ego jam simul et
 folia et vestes pelliceas deposui ; non enim amplius
 his opus habeo, antiqua stola denuo recepta, quam
 ligno contaminatam per lignum restituerunt manus,
 quæ me ex terra formarunt, in hoc expansæ manus,
 inquam, illæ, quarum extensionem et vim Moyses
 olim suarum manuum extensione præfigurabat,
 Amalecitarum persequens ¹², reconciliato prius

Et hæc quidem ab antiquo illo Moysæ peracta
 sunt. Nos autem exultamus figurarum eventibus,
 simul Amalecitis et principe tenebrarum corruen-
 tibus, cum universo suo invisibili exercitu, in cu-
 jus exitium prius quoque crux est fabrefacta, et
 nunc exaltata, splendore suo, velut caliginem quam-
 dam, ipsum ex sinibus terræ exterminat. Exaltatur
 beatum lignum, in quod olim a sceleratis manibus
 actus irridebatur is, qui venerat, ut ab irrisione
 injuriosos illos et ingratos liberaret. Exaltatur li-
 gnum, quod olim maligna synagoga manibus fune-
 stis fabricaverat, morti vitam tradere conata ; in-
 terim seipsos propria vita privarunt improbi illi
 agricolæ, qui hæredi, sumpta audacia, nefarias
 manus injecerunt ; qui hæredem esse fassi, invidia
 et furore ebrii, gloriam ejus non intellexerunt, ut
 sacræ Litteræ testantur : *Nam si cognovissent, non*

¹² Exod. xvii, 9.

atique *Dominum gloria crucifixissent* ¹³. Non cognoverunt, quia cognoscere noluerunt, tota cogitatione ad invidiam conversa, gloriaeque magnitudinem, etsi manifestam, agnoscere detrectantes, non dederunt locum rationi ad intelligendum, ut tantam rabiem cohiberent, tantum ad sanguinem Domini effundendum intenti: sed viderunt et cognoverunt heredem.

Cognoverunt certe, non ut tanquam Dominum gloriae honorarent, sed ut ignominiosa morte perimerent. Ea enim invidiae natura est. Non recipit, quae constitetur; neque id quod videtur, videre vult, neque assentiri iis, quae negari nequeunt. Haec occupati, populus ingratus, haeredem, gloriae Dominum, quem noverant (quomodo enim divinam ejus majestatem ignorare poterant illi, apud quos tot tantisque miraculis fulgebat?) quasi non cognitum in ligno extendunt, cujus virga praesignificans vim et efficaciam, scelestum Pharaonem cum curribus et ascensoribus in profundum delversit, viam libertatis aperiens populo, qui luto et lateritio opere afflictus fuerat. Non conflictabor ergo amplius luto et gravi lateritio opere peccati. Jam enim salutifera virga mundi hostem nobis infensissimum cum tota potentia et tyrannide peccati obruit: mihi vero misero et destituito salutis viam pandit. Violenter quidem persecutor me insecutus est, sed ab impetu cohibitus est terribili quodam obstaculo objecto. Vidit divinam armaturam, et concidit potentia. Radii hujus effulserunt, tenebrasque instantes et persequentes dispulerunt. Vidit regium sceptrum improbus ille genius, et desertor tyrannus, et horrore perfusus in summas angustias detrusus est. Quid ergo? An, o omnis improbitatis repertor et artifex, adhuc in altum loqueris sublimia, et magnifice gloriaberis, quasi manus tuas sis extensurus, totumque terrarum orbem velut ova detractis putaminibus in altum rapturus? Nequaquam. Quin magnas ob magniloquentiam istam poenas pendis. Igitur non solum tibi non licet manus extendere, sed neque movere. Dissolutae enim jam sunt et inefficaces redditae, cruce usque ad fines terrae extensa.

Jam olim quidem hominem perversis tuis persuasionibus oltemperantem relinquit Deus, non ut tibi, scelestissime, praedae esset (non tantopere ob meum errorem benignissimus Pater irascitur), sed eo usque duntaxat deserit, ut casus sui gustum quemdam et sensum habeat, coque magis intelligat, qua ratione insidiatorem vitare debeat, vel rectius loquendo, ipse non derelinquit, quia cum ego propria malitia ex paterno sinu me praecipitarium, ad modicum spatium insultum et impressionem tibi, improba bestia, permisit, ut ego calamitate pressus, rursus ad paternas ulnas me recipiam. Tu quidem putabas, cum fraude abreptus essem, me omnino a paterna cura et providentia abjectum esse, neque aliquid consolationis vel spei de reditu superesse,

¹³ I Cor. II, 8.

A τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. Οὐκ ἔγνωσαν, ἐπεὶ μὴδ' ἠβουλήθησαν γνῶναι, ὅλον τὸν λογισμὸν ἐπὶ τὸν φθόνον ἀποκλίναντες, καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς δόξης, καὶ τοὶ γὰρ φανερόν ὄν, συνείδεν οὐκ ἐθέλοντες. Οὐκ ἔδωκαν τόπον τῷ λογισμῷ συεῖναι, ὥστε τὴν τοσαύτην λύτταν ἐπιχεῖν, πρὸς μόνον τὸ κενῶσαι τὸ δεσποτικὸν αἶμα ὀξείας γεγυρότας. Ἄλλ' εἶδον μὲν καὶ συνείδαι τὸν κληρονόμον.

Συνείδαι μὲν τοὶ ἐφ' ᾧ οὐχ ὡς Κύριον δόξης τιμῆσαι, ἀλλ' ἐφ' ᾧ παραδοῦναι ἐκνάτιν ἀτίμῳ. Τοιοῦτον γὰρ ὁ φθόνος· οὐ καταδέχεται ἃ ὁμολογεῖ, οὐδ' ὄρθην βούλεται τὸ φαινόμενον, οὐδὲ κατατίθεσθαι τοῦτοις, ἃ μὴ ἀρνεῖσθαι δυνατόν. Τοῦτω κρατηθέντες, λαὸς ἀγνώμων τὸν κληρονόμον τῆς δόξης τὸν Κύριον, ἐν ἥδεσαν (πῶς γὰρ ἐνῆν, ἀγνοεῖν τὴν θεϊκὴν αὐτοῦ δόξαν, οἷς τῆ ὑπερφύλα τῶν θαυμάτων διέλαμψεν;) ὡς μὴ εἰδότες ἐπὶ ξύλου ταυνοῦσι, οὐ βάθους προμηνοῦσα τὴν ἐνέργειαν, τὸν ἀλιτήριον Φαραὼ αὐτοῖς ἄρμασι καὶ ἀναβάταις θαλάσση ἐθύθιζεν, ἐλευθερίας ὄδον τέμνουσα πηλῷ καὶ πλινθίᾳ ταλαιπωρουμένη λαῷ. Οὐκοῦν οὐκέτι πηλῷ καὶ πλινθῷ τῆ βαρεῖα τῆς ἀμαρτίας ἐργασία ταλαιπωρήτω ἡδὴ γὰρ ἡ τοῦ κόσμου σωτήριος βάθδος Φαραὼ μὲν τὸν δυσμενῆ, αὐτῇ δυνάμει καὶ τυραννίδι τῆς ἀμαρτίας, κατακαλύπτει, ἐμοὶ δ' ἐξηπορημένῳ σωτηρίας ὄδον ὑπανοίγει. Βίαίαν ὁ διώκτης ἐποίησε τὴν δίωξιν κατ' ἐμοῦ, ἀλλὰ τῆς ρύμης ἔστη περιτυχῶν κωλύματι φοβερῷ. Εἶδεν ὅπλον θεῖον, καὶ συντριβὴ τὴν δύναμιν. Ἐπέστραψαν αὶ τοῦτου ἀκτινες, καὶ τὸ διώκον σκότος ἐδίωξαν. Εἶδε τὸ βασιλικὸν σκῆπτρον ὁ ἀλάστωρ, ὁ ἀποστάτης τύραννος, καὶ φρίκη συσθελεῖς, ἐξηπόρησε. Τί ἐτι; Ἄρ' οὖν, ὡ τῆς κακίας εὐρετὰ, ἐτι λαλήσεις εἰς τὸ ὕψος ὑπέρογκα, καὶ μεγαλοῤῥημονήσεις ἐκτενεῖν τὰς χεῖρας, καὶ πᾶσαν ἐξαρεῖν ὡς ὡκ καταλειμμένα τὴν οἰκουμένην; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ φοβερὴν εἰσπράττη τῆς μεγαλοῤῥημοσύνης τὴν πονίην. Οὐκ οὖν περιέσται σοὶ μὴ ὅτι ἐκτενεῖν, ἀλλ' οὐδὲ κινεῖν τὴν χεῖρα· παρῆθη γὰρ καὶ γέγονε ἀνερέργητος, τοῦ σταυροῦ εἰς τὰ πέρατα διεκταθέντος.

D Πάλαι μὲν οὖν τὸν ἄνθρωπον ταῖς σεῖς σχολιαῖς παραγωγαῖς πειθαρχήσαντα, λείπει Θεός, οὐχ ἵνα σοὶ τῷ παλαμναίῳ ἄρπαγμα γένηται· οὐχ οὕτως ὁ φιλόανθρωπος Πατήρ ἐπὶ τῷ ἐμῷ παροργίζεται σφάλματι· ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον καταλείπει ὅσον συναίσθησιν λαβεῖν τοῦ σφάλματος, καὶ μαθεῖν δι' ὧν φυλάξομαι τὸν ἐπίθουλον· μᾶλλον δ' οὐδ' αὐτὸς καταλείπει, ἀλλ' ἐμοῦ κακῶς τὸν πατρικῶν ἀποστρησαντος κόλπων, ἐπὶ βραχὺ τὴν καταδρομὴν σοὶ τῷ πονηρῷ διαφῆκε θηρίῳ, ἵν' ἐγὼ συσταεῖς πάλιν τῇ πατρῴᾳ προσδράμῳ ἀγκάλῃ. Σὺ δ' ἄρα ψήθης, ἐπεὶ παρεκλάπην παντάπασιν ἀπερρίφθαι πατρικῆς προνοίας, καὶ μηκέτι παραμύθιον μὴδ' ἐπιστροφὴν εἶναι μοι, ἀλλὰ τὸν οὗτον Θεοῦ τιμηθέντα εἰκόνη καθάπαξ ὁποχείριον οἶα ἐκ ἔρπαγμα ἐπειρόθησ ποιή-

ασθαι. Ἀλλὰ μάνθανε νῦν, ὡς μάτην μὲν ἡ κακίστη Ἀ τέχνη διεσπουδάτη σοι τῆς ἐπιβουλῆς, μάτην δὲ με τῷ φυτῷ ὑποθέλξας τῆς γνώσεως τοῦ τῆς Ἐδέμ ἐξάγεις χωρίου. Μάτην δὲ σοβαρὸς περιφίεις, ἐφ' οἷς ἐπεπόνηεν ἐγὼ, κομπάζων ἐπὶ ταῖς σαῖς ἀπάταις καὶ σεμνυόμενος.

Ἦρα γὰρ οἶά μοι γέγονε, μᾶλλον δ' ὄρξες καὶ περὶ φέρεις ὀδύνης κέντρον ἀπαρμυήτρον. Ἰδοὺ γὰρ ἐν Κρανίῳ τῆς ζωῆς μοι ξύλον ἀνέβη, δι' οὗ καὶ παρὰ δάισον καὶ ἀθανασία, καὶ τὴν πρὸς τὸν πλάστην οἰκειότητα, τὴν ἀρχαῖον ἀπολαμβάνω πλοῦτον. Νῦν σε μᾶλλον ἢ τότε θερμότερος ἀνοσφλέγει φθόνος, μάλιστά γε, ὃ τι καὶ δρόφης ἐξαποροῦντα. Πᾶσα γὰρ κακοσχευία μηχανὴ περιφίηται, οὐδ' ἔστι δι' ὧν ἐτι πόρον πρὸς ἀπάτην λάβοις. Οὐ γὰρ μόνον ὑποψιθυρίζειν οὐ παρῆρησίαση, ἀλλ' οὐδὲ οἰστόν σοι μένειν τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ τούτου φυτοῦ δύναμιν προεμένην. Ἰδοὺ μοι τὸ βασιλικὸν σκήπτρον οἶα παῖδι ἡγαπημένῳ δίδωσιν ὁ Δεσπότης. Αἰ' οὐ σε τὸν σχολιὸν θανατώσας ἔριν τὴν ζωὴν ἐχαρίσατο. Νῦν μοι τὸ μέγα τῆς ἀσφαλείας ὄπλον ἐχαλκυσθή, δι' οὗ πάσης ἐπιβουλῆς ἀμεινων καθίσταμαι. Ἀλλ' ὦ ξύλον μόνον ἐκ φυτῶν θεοῦ νόματος ἀρθεῖα πιανθέν! Ὡ ξύλον φυλὴν μὲν ἐν Κρανίῳ, πᾶσαν δὲ γῆν περιλαβὼν τῇ σκιᾷ, ἐν ᾗ τῆς κακούσης ἀμαρτίας διανεπαυσάμην! Ὡ φυτὸν ἐν γῆ μὲν βλαστήσαν, ὑπερῆκον δὲ τὸν οὐρανὸν, οὐ τὸν ἀμύθητον ἄγγελιο καρπὸν ὀρωντες, τὴν μεγάλην σοφίαν τοῦ φυτοκόμου θαυμάζουσιν ἐκπληττόμενοι, ὀρώσι: καρπὸν τῶν ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν, τοῦ θανάτου κατάλυσιν, τὴν εἰς τὴν πατρίδα τῶν ἀνθρώπων ἐπάνοδοσιν, τῆς φλογίνης ῥομφαίας τὴν ὑποχώρησιν, τοῦ διαβόλου τὴν ἤτταν καὶ τρόμον, καὶ τὴν ἐπὶ μόνῳ τύπῳ τῆξιν αὐτοῦ καὶ ἀφανισμόν!

Ταῦτα δὲ τοῦ σταυροῦ τὴν ἰσχὴν καὶ θεϊότητα πρῶτην εἰκόνιζον προσηγορεύοντες, ὀμήγουρις ἱερὰ, ἄρτι μὲν ῥάβδου προφητικῆς, ἀπάτης σοφίσματα καταπούσης Αἰγύπτια, καὶ λαὸν ἐξ Αἰγύπτου δουλείας ἐξαγούσης, ἄρτι δ' ἀκροτάτου νόματᾶ πηγαζούσης ῥάβδου πληγῆ καὶ διψῶς ἀνάγκην παραμυθουμένης, ἐρημικῆ πορείᾳ διαθλούντος λαοῦ. Καὶ νῦν μὲν ἀνθεὶ ῥάβδος καὶ τῆς ἱερωσύνης δωρεῖται τὸ χάρισμα τῷ βλαστήματι. Νῦν δ' ὑπὸ γέροντος πατριάρχου προσκυνεῖται, εἰ καὶ βασιλέως, ἀλλ' Ἰ τοῦ χρηματίζουσα ῥάβδος. Τοῦτο ἄρα ἦν, ἐπειπερ ἐμελλεν ἡ τοῦ σταυροῦ σωτήριος ῥάβδος οὐ μόνον ὑπὸ ἐθνῶν, οὐδ' ἐν κληρονομίαν ὁ Πατὴρ δίδωσι τῷ Υἱῷ, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτοῦ προσκυνεῖσθαι τοῦ γέροντος Ἰσραὴλ, ὃς δὴ κατὰ σάρκα γεννήτωρ ὦφθη τοῦ γεννηθέντος ἀπάτορος. Πάντως δὲ οὐδὲν ὑπεναντίον τῷ λόγῳ ἢ τούτων μέχρι καὶ νῦν πρὸς ἐπίγνωσιν ἀναβολῆ, εἴπερ κατὰ τὸ λόγιον, ἐάν ἢ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ὡς ἡ ἀμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται. Σωτηρία δ' οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ τινί, ἢ τῷ σταυρωθέντι

A sed eum, qui Dei imagine insignitus erat, tibi prorsus subdere, et velut rapinam, proprium facere tentasti; at discite jam, frustra te hanc pessimam fraudem et sutelam machinatum esse; frustra me ligno scientiæ delinitum, ex regione Edem educis. Frustra circuis elatus ob ea, quæ passus sum detrimenta: triumphans et mirifice te circumspiciens propter illas, quas commentus es fraudes.

Intuere enim quæ mihi evenerint: vel potius jam intueris, stimulumque insolabilem doloris circumfers. Ecce enim in Calvariæ loco lignum vitæ mihi exstitit, quo et paradysum, et immortalitatem, et conjunctionem cum Conditore, veteresque opes recupero. At tu nunc ardentiore quam olim livore contabescis, maxime cum nescias, quo te vertas. B Omnis enim versutiæ machina tibi præcisa est: neque est unde amplius occasionem ad fraudem petas. Nam non solum munitate non audes, sed neque potes ullo modo sufferre virtutem et efficaciam, quæ ab hac divina planta emittitur. Ecce regium sceptrum, tanquam dilecto filio, tradit Dominus, quo te, versute serpens, occiso, vitam mihi donavit. Nunc mihi insignis illa armatura omnis præsidii confecta est, qua cunctis insidiis superior efficiar. At o lignum solum ex omnibus plantis divini fluenti irrigatione pinguefactum! O lignum natum quidem in loco Calvariæ, at umbra tua totum terrarum orbem ambivisti, in quo a peccato, quod me affligebat, liberatus sum! O planta, in terra quidem germinans, at cælum transcendens, cujus ineffabilem fructum angeli dum intuentur, immensam satoris hujus sapientiam obstupescentes admirantur! intuentur fructum, salutem videlicet hominum, mortis dissolutionem, reditum hominum in patriam, flammæ rhomphææ recessum, diaboli cladem et tremorem, ejusque ad hujus speciem duntaxat tabefactionem et fugam.

Et hanc quidem virtutem et divinitatem olim varia præfigurabant et adumbrabant, audientes, modo virga prophetica, quæ Ægyptias præstigias devoravit, populumque ex Ægyptia servitute eduxit: modo virga ictu suo ex petra aquæ copiam eliciens, sitisque urgentem necessitatem depellens, tum, cum populus itinere per solitudinem fatigabatur: modo itidem floret virga, et sacerdotii dignitatem ipso suo germine confert: modo a patriarcha jam seniore adoratur licet regis, attamen filii virga dicta. Quod accidit, quia futurum erat, ut salutaris virga crucis non solum a gentibus, quas Pater Filio suo dat pro hæreditate, adoraretur, sed etiam ab ipso bene Israel, qui secundum carnem pater esse visus est ejus, qui sine patre genitus est. Nec adversatur orationi meæ, quod isti ad veritatis cognitionem huc usque cunctantur, quia secundum divina oracula, si numerus filiorum Israel fuerit ut arena maris, residui salvabuntur ¹⁶. Salus autem in alio non est quam in crucifixo Unigenito. Cæterum

¹⁶ Isa. x, 21; Rom. ix, 27.

vetera hæc, et id genus alia, quæ figuræ et imaginæ crucis nominabantur, non facile est animo comprehendere, nedum verbis eloqui. At recentia quæ?

Hæc martyres armati principatus et potestates principis hujus mundi everterunt; hæc mulieres mortificatæ, eum qui potens est in iniquitate, loco improbi mancipii habuerunt, cladem a muliebri natura illatam hoc ipso resarcientes. Hæc insuper divini pastores feras ab ovili arcentes, gregem ab insidiis tutum præstant. Hæc homines oblii, quod carnis pondere prægravantur, ad angelorum consortium elevantur, vitam in terra carnis expertem degentes; hæc Ecclesiarum fundamentum est, sacerdotum gloria, regum corona, civitatum firmitatem, urbium hostilium eversio, fidelium auxilium, hæc totius mundi custodia est. Hæc distantia conjuncta, inimicitia parietem interjectum dissolvit, pacem terrestribus et cælestibus impertivit. At Verbum Dei Deus, qui hominem bonitate tua condidisti, invidia vero perditam et per lignum ad extrema sublimioris vitæ delapsam, rursus per lignam in pristinam impatibilitatem restituit, qui guttis pretiosi sanguinis tui emisisti illos, qui sponte in peccati servitutem concesserant, quique gregem et populum peculiarem tibi constituisti, cujus curam et præfecturam nobis, etsi immerentibus, concessisti, jargire nobis crucem tuam, salutiferam illam armaturam, in inexpectabile subsidium, ut inaspectabiles quidem hostes perdat in sinem, quos vero dexterâ tuâ servos esse fecit, sententiarum autem varietas distraxit, hos per crucem eo usque instruit, quoad reconciliantur, et amicitiam ineant cum his qui te agnoscunt, quod pro omnium salute crucem subieris, ut omnes uno ore et uno corde tuum sanctum nomen celebremus, quia tantum est regnum et gloria, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen (29).

ORATIO X.

In magnum ac salutare adversus mortem excitatum tropæum (30).

(COMBÉFIS. Auctar. p. 1691.)

Resurrectio mei Jesu ac Dei, mortuique Adæ D ad vitam revocatio. In vitæ hilaritate festam vitæ celebremus diem. Resurrexit Christus, inferis in captivitate redactis, ac libertate annuntiata captivis; laudibus extollamus liberatorem: *Mors in victoria a morte absorpta est*⁷⁵; fugaturque cor-

⁷⁵ I Cor. xv, 54.

(29) Exstant in bibliotheca Bavarica novem aliæ orationes hujus imperatoris, quorum titulos et inscriptiones enumerat Bibliothecæ Gesner. *Epitome*, quas ex Bavarico cod. exscriptas, et in Latinam linguam conversas ante aliquot annos evulgavimus. Asservatur in eadem bibliotheca volumen homiliarum Philothei patriarchæ Constantinopolitani; et quidem illius homiliæ, quæ est in secundam Dominicam post Pentecosten, idem prorsus initium est,

τῷ Μονογενεῖ. Ἄλλὰ τὰ μὲν παλαιὰ ταῦτα, καὶ ὅσα ἄλλα, οὐδ' ἐπὶ νῦν λαθεῖν βῆδιον, μὴ ὅτιγε διὰ χειρῶν προάγειν, ἀ τύποι καὶ εἰκονίσματα τοῦ σταυροῦ ἐχρημάτιζον. Τὰ δὲ νέα ὅποια;

Τούτῳ μάρτυρες ὀπισθόθεν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας καθέλλον τοῦ κοσμοκράτορος, τούτῳ καὶ γυναῖκας νεκρούμεναι, καθάπερ τραυματίαν ἡγούμεναι τὸν δυνατὸν ἐν κακίᾳ, νεανικῶ ποδὶ τὴν ἐκείνου κατεπάτησαν κεφαλὴν, ἐν τούτῳ τὴν ἤτταν τῆς γυναικείας ἀνακαλούμεναι φύσεως. Τούτῳ καὶ θεοὶ ποιμένες τῆς μάνδρας ἀποσοβοῦντες τὰ θηρία, τὸ ποιμνιον ἀνεπιδούλευτον διασώζουσι. Τούτῳ τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάγκην ἄνθρωποι λαθόντες πηλῶ συνδεδεμένοι, τοῖς ἀγγέλοις συμμετεωρίζονται, ἄσκαρον ἐν γῆ πολιτείαν ἐπιδεικνύμενοι. Τούτο θεμελίον τῶν ἐκκλησιῶν, ἱερῶν δόξα, βασιλείων διέδημα, πόλεων ὄχυρμα, ἔθνων πολεμίων ἀνατροπὴ, πιστῶν συμμάχια. Τούτο παντὸς τοῦ κόσμου φυλακτήριον, τούτο τὰ διεστώτα συνήγαγε, τῆς ἔχθρας διέκοψε ἐν μεσότοιχον, εἰρήνην τοῖς ἐν γῆ καὶ οὐρανῷ ἐδρέβουσεν. Ἄλλ', ὦ Δόγε Θεοῦ, ὁ πλάσας μὲν ἐπ' εὐεργεσίᾳ τὸν ἄνθρωπον, φθονηθέντα δὲ καὶ διὰ ξύλου πρὸς ἐσχατίαν τῆς ὑψηλῆς πολιτείας ἀπολισθήσαντα, πάλιν διὰ ξύλου ἀναγαγὼν εἰς τὴν πρώτην ἀπάθειαν, ὁ σταγόσιν αἵματος τιμίου ἐξαγοράσας τοὺς αὐτοπροαιρέτως καταδουλωθέντας τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ ποιμνιον καὶ λαὸν ὑποστησάμενος περιούσιον, οὗ τὴν ἐπιτροπὴν καὶ προστασίαν ἡμῖν εἰ καὶ ἀναξίους ἐνεχείρισας, δίδου τὸν σὸν σταυρὸν ἐν σωτήριον ὅπλον εἰς βοήθειαν ἀπροσμάχτην, ἔχθρους μὲν ὄσοι ἄρατοι ἀπολλύων εἰς τέλος, οὓς δὲ ὁμοδούλους ἢ σὴ μὲν δημιουργὸς ἐπλαστούργησε δεξιᾷ, γνώμη δ' ὑπεναντία διέστησε, τούτους δὲ διὰ τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοσοῦτον παιδεύων, ὅσον εἰς ἐν συμβιβασθῆναι τοῖς σε γινώσκουσι, ὅτι ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας σταυρὸν ὑπέμεινας, ἵνα πάντες ἐνὶ στόματι καὶ μῆ καρδίᾳ τὸ σὸν ὁμῶμεν πανάγιον ὄνομα, ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δόξα, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

Εἰς τὸ μέγα καὶ σωτήριον κατὰ τοῦ θανάτου τροπαιον.

Ἀνάστασις τοῦ ἐμοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ, καὶ τοῦ νεκρωθέντος Ἀδάμ ἀναβίωσις· ἐν φαιδρότητι ζωῆς, τῆς ζωῆς τὴν πανήγυριν ἐορτάσωμεν. Χριστὸς ἀνέστη τὸν ἄδην αἰχμαλωτίσας, καὶ τοῖς αἰχμαλώτοις ἐλευθερίαν κηρύξας· δοξάσωμεν τὸν ἐλευθερωτὴν. *Εἰς νίκος τῷ θανάτῳ θάνατος κατεπόθη*, καὶ

NOTÆ.

quod hujus, quam præ manibus habemus orationis, ut proinde Philotheum id ex Leone sublegisse oportet, quippe posteriorem ex priore; si non uterque ex quodam tertio accepit.

(30) Videatur hæc Leonis orationum fere palmaria, sic docte pressequere, tum nostra edisserit, tum traducit externa. Multis emendatior prodit ope Regii cod., ex quo edendam putavi collatam cum editis.

φθορά φυγαδεύεται, και πολιτεύεται ἀφθαρσία. Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ, πᾶσα ἡ γῆ· ἀναβαθετε τὴν δυνα-
 σταίαν αὐτοῦ· καθήσθηται ὁ ἀντίδικος· ὁ ὑπερήφα-
 νος ταπεινώνεται· ὁ δεσπότης κατέχων, δεσμοὶς
 περιδέδεται· ὁ τὸ γένος ἀφανίζων, ἀπώλετο·
 Χριστὸς ἐξ ἄδου τροπαιοφόρος, τίς οὐ προὔπαντῃ
 τοῦ ταιούτου τροπαίου, ποστὶ και φωναίς ἀξίαις τῷ
 νικητῇ; Ἀδέτω ἀνωθεν ὁ οὐρανὸς, και γῆ κάτωθεν
 τὴ νικητήρια ἄσματα. Νῦν ἀγγελοὶ θεολογεῖτωσαν·
 νῦν ἄνθρωποι χορευέτωσαν, εὐφρανῆς αὐτοῖς ἀναπα-
 ρέτου δαδωρημένης. Ἐπειτα γὰρ τὴν ἐχθραν ἐν τῇ
 σαρκὶ συναποκεκίνας αὐτῇ τὸν ταύτης κατέρα, ὁ σῆ-
 μερον ἴως ἐκ παστᾶδος προελθὼν τοῦ τάφου, δε-
 σμῶν αἰωνίων και κυλῶν τοῦ θανάτου κρείττων
 γενόμενος. Νῦν ἡμῖν παστῶν ἑορτῶν, ὅση ἐν ὄρατοῖς
 και ὅση ἐν νοητοῖς, ἑορτῇ θειοτέρα και ὑψηλοτέρα. B
 Και εἰ τις γὰρ ἄλλη ἐστὶν ὑπερουράνιος ἀγαλλίασις,
 ἢν διὰ παντὸς αἱ περι Θεῶν ἑορτάζουσαι δυνάμεις
 εὐφραίνονται, κάκεινην ὑποληπτῶν ταύτῃ παρᾶ-
 μορεῖν· οὐ μόνον διὰ τὸν ἀναστάντα, ἀλλὰ και δι-
 ὄς αὐτοῦ συνεβήγειρον. Εἰ γὰρ ἐπὶ ἐνὸς ἐξεγέρσει
 χαρὰ τοῦτοις γίνεται, τί χρὴ σήμερον ὑπολαμβάνειν
 αὐτοῖς γίνεσθαι· νόμου παντὸς ἐξεγυρισμένου; Σῆ-
 μερον ἡμῖν ἡ τῆς χαλεπῆς Αἰγύπτου ἔξοδος ἑορτά-
 ζεται, καθ' ἣν τῆς ἐπιποδίου τοῦ πλητοῦ δουλείας
 ἠλευθερώθημεν, και τὸν βαρὺν ἔλιπομεν Φαραῶν, και
 Θεοῦ λαὸς εἶναι τε και καλεῖσθαι ἠξιώθημεν, και
 τῆς φερύσης ὁδοῦ πρὸς τὴν ἀγαθὴν τῆς κληροδοσίας
 ἐπέδωκεν γῆν, ὑψουμένην τῷ θαυμαστῷ νομοθέτῃ
 καθοδηγούμενοι, τῇ τοῦ σταυροῦ ράβδῳ τερατουρ-
 γοῦντι. Ἐώραζε πάλαι Ἰσραὴλ ἐξόδιον ἑορτῆν, C
 ἀλλ' εἰς στενὸν κομιδῇ τὰ τῆς ἑορτῆς συνεκλείετο·
 ἑορτάζειν ἑορτῆν, ἣς τί δεῖ λέγειν ἕως οὐδὲν μετῆν
 τοῖς ἄνω ἑορτάζουσιν; ὅπου γὰρ οὐδὲ πρὸς τοὺς μικρῶν
 διακισμένων αὐτῶν, και κάτω διέβαιναν ἡ παιδρῶ-
 της· εἰκότως γέ τοι πολλῶν πρὸς τοὺς ἄνω οὐκ
 ἔσθαι· σωματικὰ γὰρ ἦν τὰ τελοῦμενα, και τοῖς
 ἀλλοῖς ἐπιστροφή οὐκ ἐγένετο.

ut nihil ejus participes essent, qui in caelis dies festos agunt ac epulantur? cum ne ad illos quidem
 qui in terris ac proximo intervallo distiti degebant, celebritatis hujus lætitia manaret: potiori
 itaque jure non pertingebat ad superiores. Cum enim ea quæ agebantur corporali ratione constarent
 nihil erat ut spiritus ac secreti a materia ad eam celebritatem conveyerent.

Ἦν ποτε και Ἑλλῆσιν ἑορτάζειν· ἀλλὰ τί τὸ
 κάλλιστον τῶν παρ' αὐτοῖς ἑορτῶν; Ἐπίδειξις αἰ-
 σχροῦτος, και τῷ δοκοῦντι φαιδρῷ, τοῦ τῆς γνώμης
 ἀνοῆτου δημοσίευσις. Τίνος γὰρ αἰσχυρος, ἢ ποίας
 ἀνοίας ὑπερβολῆς ἐλαττον ἔχει, ὁ τῶν θεῶν, ὡς
 αὐτοὶ φασιν, ὑπατος, ταῦρος γινόμενος, και τὰ και-
 δικὰ φέρων ἐπὶ κώτου, και τέμνων πορεῖαν ὑγρὰν ὁ
 θεόταυρος, μυχῆματι ἀπαλῶν δελεάζων τὴν Κόρην,
 και κείθων ἀναβαίνειν ὡς ἐν ὄχηματι· ἢ μετράκιου
 δούρω; ἔρωσ ὀνειδικνῶν, ἢ οὕτως ἀναληφθεὶς ὁ
 Γαυμήδης τὸ νέκταρ οἰνοχοῆσαι αὐτῷ· ἢ γυναίκων
 ἀσαλγῆ; ἔρωσ, νῦν μὲν εἰς χρυσὸν αὐτὸν μεταμείδων,
 και τὸν πάντας ἀνέλκειν θεοῦ ἀπειλοῦντα σειρᾶ,

¹⁰ Psal. lxxv, 1. ¹¹ Ephes. ii, 16.

ruptio et interitus, ac incorruptio regnat; *Jubilato*
Deo omnis terra ¹⁰; alto vocis præconio ejus efferto
 potentiam: prostratus est adversarius: superbus,
 depressus; qui vinclos prius tenebat, nunc vin-
 culis constrictus tenetur: qui genus humanum
 abolebat ac exstinguebat, is jam occidit. Adest
 Christus ex inferis victor; quis non obviam ei,
 qua pedum agilitate ac vocum alacritate tantum
 decet victorem, occurrerit? Canat caelum desuper
 victoriæ cantica, terraque subter. Nunc angeli
 gloriæ resonant: nunc homines choros ducunt,
 ob pacem, eamque sempiternam, concessam; In-
 terfecit enim inimicitias in carne ¹¹, interfecto simuli
 cum iisdem earumdem parente ac artifice; is ni-
 mirum, qui hodie ex sepulcro, tanquam ex thalamo
 processit, æternis illis vinculis ac portis mortis
 potentior effectus. Omnium nobis solemnitasur,
 si quas oculis conspicui homines, ac si quas inad-
 spectabiles mentes celebrant, hodierna festivitas
 diviniior sublimiorque illuxit. Nam si quæ alia su-
 percaelestis exsultatio est, quam jugi celebritate
 assistentes Deo Virtutes gaudio peragant, eam quò-
 que nostræ huic lætitia putandum est cedere; non
 modo propter eum qui resurrexit, sed et propter
 eos quos secum suscitavit. Si quidem enim unius
 ipsa suscitatione eis gaudium est, quid hodierna
 die acciderit, cum mundus universus resurgit?
 Hodie egressum ex gravissima Ægypti servitute
 festis gaudiis colimus; quo, a molesto illo luti
 opere liberati, crudelem Pharaonem reliquimus,
 Deiique populus esse pariter ac vocari meruimus,
 viamque illam, quæ ad hæreditatis promissæ ter-
 ram bonam ducit, inivimus, admirandum illum le-
 gislatorem, ac qui virga crucis prodigia præstet,
 secuti ducem. Celebrabant quidem olim etiam
 Israelitæ egressionis solemnem diem, valde tamen
 ea solemnitas in angustum coacta erat. Festum,
 inquam, solemne agebant; at quid refert dicere,
 festos agunt ac epulantur? cum ne ad illos quidem

Habebant antiquis temporibus etiam Græci sua
 festa; sed quodnam illis festorum omnium pul-
 cherrimum? Illud videlicet quod omnis turpitudinis
 argumentum erat; et hoc ipso, quod splendidum
 magnificentique videbatur, nihil aliud nisi summam
 animi insipientiam et stoliditatem testabatur. Qui
 anim turpitudine, et qua, quantumvis insigni stul-
 titiâ, minor censeri debet illa, ut divum rex, ut
 loquuntur ipsi, in laurum inieitur; ut amores suos
 dorso ferat, deusque taurus humidum secet iter,
 blando mugitu Europam æmulceat, inque dorsum,
 velut vehiculum conscendere inducitur? aut ut per
 dito amore flagrans in avem sese transmutet, ut

VARIÆ LECTIONES.

¹ Ed. male ὁσημέρας.

PATROL. GR. CVII.

ita assumpto ac raptō Ganymede pocillatore utatur: A aut ut insano mulierum æstu percitus, sese modo in auri speciem induat, atque is, qui catena de cœlo demissa deos omnes sese attracturum minabatur, in Danaes detrahatur gremium: modo cygni formam subeat, ut nimirum modulata voce, quod par est credere, Ledam decipiat? Cæterum annon dies ille festivus valde ac clarus, quo patris Saturni (31) celebratur memoria, a filio gravissima perpassi exsectique; nec non suprema inde rursus proles, turpiter tum nata, tum notos afficiens? Similibus addamus similia; videlicet Panem illum, qui, ut gravissimi Græcorum sapientes voluit, ex universorum seminum commistione natus, eaque de causa Pan appellatus est: armigeram item illam virginem, quæ ex Jovis vertice existit: cujus matrem cum vehemens, ardensque ille amator devorasset, ipse inusitato more ac

Quid nunc referam, quo Neptunus œstro percussus insanierit in Phrygium adolescentem, quem et ipse, fratris sui exemplo ad turpe nefandumque ministerium (52) rapit? Sic enim Græcorum disciplinarum sectatoribus videtur, qui inhonesta magis inhonestis emendare studeant: quibus religio est, ut divinum quempiam gulæ ac ventri deditum fateantur; inque eum usum, Pelopem agnoscant a Neptuno rapium, ut, quod proverbio ferunt, dum carbones fugiunt, incidant in flammam. Cæterum quis fando explicet, quonam pacto ille idem in mulierculas item exardescens in aliam aliamque speciem transformatus sit? His adjuge Apollinem, qui Daphnem efflictim deperit; qui aliis occulta pandens, sibi ipse nequivit opem ferre: quippe nescivit fore, ut ab eo amasia fugeret; ipse vero vanis ac incassum fuis ploratus, juxta arborem ejularet, nullo alio ad solatium relicto, quam ut dolorem magis accenderet: tametsi is Martem adulterantem prodit, ipsumque vinculis circumquaque astringit. Quid vero percensere attinet omni-

πρὸς κλέπτον τῆ Δανάη ἢ κατὰ γων ἄρτι δὲ κύκνον δεικνύς, ἐν ᾧ ὡς ἔοικε, ταῖς ψδαῖς ἡ Λήδα κατακρηλοῖτο; Ἐκεῖνο δὲ πῶς οὐ λίαν φαειδρὰ ἔορτή, Κρόνου πατὴρ ὑπὸ τοῦ παιδὸς ἀτυχῶν, καὶ τὸ εἶναι πατὴρ ἔτι ἀποχειρόμενος· καὶ τελευτάτα πάλιν ἐκείθεν γονή, αἰσχυρῶς καὶ φουεῖσα, καὶ τοὺς γνωρῖμους διατιθεῖσα; Προσθετέον ὁμοίους ὁμοία· τὸν ἐκ τῆς πανοπερμίας, ὡς ἡ ἐκείνων σεμνότης βούλεται, καὶ γενόμενον ἢ Πάνα, καὶ ὀνομασθέντα· καὶ τὴν ὀπλοφθρον παρθένον τῆς κεφαλῆς ἀποτικτομένην, ἣς τὴν μητέρα καταπικὸν ὁ θερμὸς ἔραστῆς, αὐτὸς ταῖς ὕδισι καινότετον ὑπηρετεῖ τρόπον· ἔνοπλον, ἥπερ ἔφην, τῆς κεφαλῆς ἀποκῶν γονήν· ἔνα δὲ καὶ σύμβολον ἡ παῖς φέροι, μῆνυμα τοῦ τεκόντος, οἷς ἐκεῖνος τῷ φύντι πολέμιος ὤφθη, καθαιρῶν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς, καὶ κατακλείων Ταρτάρῳ. Ἄξιό γε οἱ θεῶν φύντες ἀντέδοσαν γεννητήρια!

modo partus dolores sustinuit, ut nimirum armatum foetum, uti dicebani, ex capite effunderet: nempe, ut et filia symbolum parenti consentaneum gereret; quod ille genitore suo hostiliter usus, eum et imperio dejecisset, ac Tartaro inclusisset. Digna profecto diis geniti parentibus suis ob vitam et lucis acceptam usuram, persolverunt præmia!

Τί δὲ τὸν Ποσειδῶνος νῦν μὲν ἐπὶ Φρυγί μαιρακίῃ ὀστρον, ὃν παραπλησίως καὶ αὐτὸς τάδε φῶ εἰς ἄποπον ὁ ἀρπάξει διακονίαν; Οὕτω γὰρ τοῖς Ἑλλήνων θιασώταις δοκεῖ, πειρωμένοις ἐπανορθοῦν ἀσχημονεστέροις ἀσχημόνα· οἷς ἄπορον τὸ γαστρίμαργον μακάρων τινὰ εἰπεῖν, καὶ διὰ τοῦτο βούλεσθαι τὸν Ἀγλαυτριάαν ἀρπάξειν τὸν Πέλοπα· καὶ φεύγοντες ἄνθρακας, τὴ τῆς παροιμίας, φλογὶ περιπίπτουσι. Τί δὲ τὴν ἄλλην καὶ τίς ἂν ἀριθμῆσαι μανίαν, ἣν ἐπὶ γυναίκοις ἐκμέμνην, ἄλλοτε πρὸς ἄλλο εἶδος μεταποιούμενος; Λέγε καὶ τὸν Δάφνης ἔραστην τὸν Πύθειον, ὃς καίτοι ἑτέροις μνηῶν τὰ ἀδύλα, οὐκ ἀπέχρησεν ἑαυτῷ, ἀλλ' ἠγγύησεν ὡς διαφεύξεται τοῦτον ἡ ἐρωμένη, καὶ ἀνόνητα κλαίῃσιν ἐπὶ φουτῷ, οὐδὲν πλέον ἢ ὅσον ὑπέκκαυμα τῆς ὀδύνης ἔχων· καίτοι τὸν Ἄρη ἀσελγαίνοντα μνηῖν, καὶ δεσμοῖς περιβάλλει. Τί τὰς πάντων ὁμοῦ θεῶν ἐφ' ἕτερα εἶδη μεταποιήσεις, ἵνα τὴν Κόρην διερευνημένη τῇ Δήμητρι μὴ εἴη τῆς πλάνης ἀπόπασσις, οὐκ ἐχούση παρ' ὅτου μάθοι, πάντων ὁμοῦ τὰς οικείας διαμειψάντων εἰδέας, καὶ πρὸς ἑτέρας οὐ γνωρῖμους μετα-

VARIÆ LECTIONES.

^m ed. τῆς Δανάης. ⁿ ed. γεννώμενον. ^o Grets. τοῦ ποτοῦ, vel πότου, vel εἰς εὐποτον.

NOTÆ.

(31) *Quo patris Saturni.* Nota fabula exsecti Cœli a Saturno filio, ex cujus genitalibus in mare projectis nata sit Venus, turpis revera fetus, qui que turpiter suos ac nothos scortum turpe afficiat. Gretserus nihil rem exprimit, refertque in Saturnum male affectum, quod auctor in eundem habet male afficientem, patrem. Nec bene vocem διατιθεῖσα, tanquam suspectam nititur emendare, cum ascribit marg. διατίκτουσα vel διατεχοῦσα· quæ plane voces nihil quadrant. Nihil moror fabulas quas auctor perstringit, tantum mentem clare representare conor: petet qui volet a mythologis, apud quos ta pervia sunt.

(32) *Ad turpe nefandumque ministerium.* Εἰς ἄποπον ἀρπάξει διακονίαν. Sic palam auctor; cujus

non emendatio est, sed depravatio, quod Gretserus margini ascribit, redditque, Εἰς τοῦ ποτοῦ, vel πότου, vel εἰς εὐποτον· *Pincernæ ministerio destinavit.* Eos namque gentiles perstringit, qui in Neptuno ac divinis aliis gulam putarent minus decere, libentesque admitterent in eis luxuriam, cujus liquet notatum Neptunum, non autem gulæ; nec forte deerant qui Ganymedem sic a Jove raptum contenderent, ut ei in deliciis esset, quod leniori vocabulo pocillatoris ac pincernæ mollirent. Non liquet mihi ex quibus mythologis habeat Leo sic raptum a Neptuno Pelopem, ut non ambio doctior videri in gentiliū fabulis, qui nuda ac Christiana veritate magis delecter.

θεμένων; Οὐκ οἶδα τί φῶ, τὴν κλοπὴν τῶν γάμων συγκρυπτόντων τῷ Πλούτωνι, ἢ ἀγνοούντων, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὴν ζήτησιν ἀγωνιώντων, καὶ μεταμορφουμένων. Ἄλλ' οὗτοι μὲν ὡσπερ ἐπισφαλῶς ἐξεύρον οὐδ' ἤδασαν θεοὺς, οὕτω καὶ περὶ τῶν τελομένων, φαύλως ὑπαλάμβανον, καὶ οὐκ εἶχον συνιέναι, ὅτι πρὸς αἰσχύνῃν αὐτοῖς καταστρέφουσιν αἱ πανηγύρις, καὶ τὴν ἑαυτῶν ἑορτάζουσιν ἀνοίαν.

ob causam difficiliori inquisitione, formas alias assumpsissent. At isti quidem, ut temere exco-

gitarunt, quos arbitrati sunt deos, ita etiam sine ratione iisdem dies festos consecrarunt; non animadvertentes, quos eis festos constituerent dies, in eorum dedecus ac opprobrium cedere, nec aliud ipsos, quam suam ipsorum stoliditatem solemniter colere.

Ἡμῖν δὲ ὡσπερ εἰς καλὸν τὸ γινῶναι θεόν, μᾶλλον δὲ, ὑπ' αὐτοῦ γνωσθῆναι ἢ ἡμᾶς, οὕτω καὶ τὸ ἑορτάζειν. Διὰ τοῦτο σήμερον ἡμῖν πᾶσα μὲν ὁμοῦ ἀμειορτάζει ἢ κτίσις· πάντα δ' ὁμοῦ συνέρχεται τὰ καλά· ἐλευθερία, ἀφθαρσία, δόξα τοῦ δι' ἔλεον ἐπεγνωκέντος ἡμᾶς, εὐφροσύνη τῶν ἐπὶ τῇ εὐβέσει τῆς βασιλικῆς ἀγαλλωμένων δραχμῆς· σκυθρωπότης τῶν εἰς τέλος καταδεημένων, ἄδου καὶ θανάτου, καὶ τῶν στυγηρῶν δαιμονίων, οὓς Ἕλληνες αἰσχυρῶς ἐπιγυρόντες, αἰσχίον ἐτίμησάν τε καὶ ἐσεβάσθησαν. Ἄλλὰ γὰρ ἀπιώμεν ἐπὶ τὰ θεία ὄντως καὶ ἡμέτερα, ὅσον ἐφ' ἱερᾶς σκοπιᾶς ἀναγαγόντες τὸν λόγον, καὶ ἑμματα εὐσεβεῖ τὴν ἐν ἀρχῇ δόξαν τοῦ ταύτης ἡμῖν αἰτίου τῆς ἑορτῆς θεωροῦντες, οὕτω τε πρὸς τὴν ἐπ' ἰσχύων διαβαίοντες οἰκονομίαν.

et gloriam, qua a principio claruit is, qui nobis hujus festi auctor est, religioso oculo contem-

plur; sicque ad œconomiam ultimis temporibus exhibitam procedamus.

θεὸς οὐ σήμερον ἡμῖν ἢ πανηγύρις, ἦν μὲν ἐξ αἰδίου· συνῶν τῷ τεκόντι, οὐχ ἀπαργμόν ἡγήσαμένους, κατὰ τὸ λόγιον, τὸ εἶναι Ἰσα θεῶν, ἀλλ' ἔχων μὲν ἐξ αὐτοῦ τὸ εἶναι· κληρονομῶν δ' ὡσπερ τῆς συμφύτας καὶ τῆς αἰδιότητος, οὕτω καὶ δόξης, καὶ πάντων ὅσα τοῦ γεννήτορος. Ἐπρεπε γὰρ δόξης καὶ κυριότητος ἀπ' ἀρχῆς ὁμοιμίᾳ τῷ Υἱῷ, ὅτι τέλειος ἐκ τελείου· καὶ ὅτι οὕτω μᾶλλον σώζοιτ' ἂν ἢ δόξα τῷ ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ, ἐν τῷ μηδὲν ὑποβεθεῖν αἰναι δόξης καὶ τιμῆς τὸν Υἱόν. Ἄνθρωποι μὲν γὰρ ἐπὶ κατ' οὐδὲν τέλειοι, ἐνδόντες τικτουςιν ἐνδεεῖς· ὁ δὲ, τέλειος ὢν, μᾶλλον δ' ὑπερτελής, ἀπροσδεῖ γεννᾶ· ἴν' οἰκία μεγαλοπρεπείας θεοῦ ἢ γέννησις ἦ, καὶ μὴ τῆς ἐκείνου φύσεως ἀπρεπῆς. Ἐπεὶ δὲ κληρονόμος ὢν ἀπάντων ὅσα τοῦ γεννήτορος, ἀγαθὸς ἦν ἐξ ἀγαθοῦ· ἔδει δὲ τὸν πλοῦτον ὀφθῆναι τῆς ἀγαθότητος, μὴ μόνον ἐν τῷ θεμιουργῆσαι τὸν χοῦν εἰκόνα ἢ θεοῦ· μηδ' ἀφ' ὧν ὑπέρπλουτος ἢ ὁ τιμηθεὶς ἐχηματίζεν· ἀλλ' ἐπεὶ ῥοπαῖς οἰκίαις θανάτῳ δεδούλωτο, καὶ ἄπορον ἢ λύτρωσις ἦν, εἶναι καὶ τοῦτο δῶρον τῆς ἐκείθεν ἀγαθότητος. Ἐδούλετο δ' ἄρα ὑπερβαλέσθαι αὐτὸς ἑαυτὸν φιλανθρωπίας ὑπερβολῇ· διὰ τοῦτο εὐδοκεῖ, πόνων οἰκείων οὐ χωρὶς δοῦναι τὴν ἐλευθερίαν. Ἦν δὲ τοῦτο βουλευθέντι ἔτοιμον· πάντα γὰρ εἰκει θεῷ· ἀλλ' ἐν τῷ κοινωνῆσαι μὲν τοῖς καταδίκαις τῆς συναναστροφῆς, οὕτω δὲ πείραν τῆς κα-

anum pariter deorum in alienas formas transmutationes, ne Ceres Proserpinam quaeritans, finem laboris reperiret; nemine scilicet existente a quo interrogaret, cum omnes simul dii, posita figura propria, peregrinas ignotasque formas sibi ascivissent? Quid dicam, non satis dispicio: num quia furtivas illas Plutonis nuptias communi consilio celare statuissent, aut quia ignorarent, eamque

assumpsissent. At isti quidem, ut temere exco-

Nobis porro, ut Deum cognovisse, vel potius a Deo cognitos esse, præclarum ac honestum est, ita et festa celebrare. Quapropter tota rerum universitas una nobiscum hodie celebrat, ac festum agit; simulque omnia bona quasi in unum fontem confluunt, libertas, incorruptio; ejus gloria, qui per misericordiae viscera nos cognovit; lætitia eorum, qui ob regiam drachmam inventam gaudent: tristitia ac mæror eorum, qui penitus prostrati sunt, inferni scilicet ac mortis, nec non invisorum dæmonum, quos cum Græci turpiter agnovissent, longo adhuc turpius coluerunt, ac Deo debitis honoribus prosecuti sunt. Verum ad nostra, quæ vere divina sunt, regrediamur, orationemque velut ad sacram speculam revocemus: hujus festi auctor est, religioso oculo contem-

plur; sicque ad œconomiam ultimis temporibus exhibitam procedamus.

Deus cujus nobis hodie festivitas agitur, ab æterno existit ac fuit cum Patre; nec rapinam arbitratus est, ut Scriptura loquitur, esse se æqualem Deo⁷⁸: sed ab ipso quidem esse suum accepit, particeps ut ejusdem naturæ et æternitatis, ita et gloriæ et omnium, quæ Pater habet. Filio enim ab initio competebat et gloriæ, et imperii seu potestatis æqualitas, quia perfectus ex perfecto prognatus est; quodque ea ratione magis constet ejus gloria, ex quo omnis paternitas descendit⁷⁹, ut Filium genuerit, qui neque gloria, neque honore minor quid quam Pater existat. Homines quidem cum perfectionis expertes sint, imperfecti imperfectos, egenesque egenos progenerant: at qui perfectus, vel, ut rectius loquar, omni perfectione major est, is omnibus modis consummatum gignit; ut generatio illa divinæ majestati sit consentanea, non a natura illius aliena. Quia vero hæres existens omnium Patris bonorum atque donorum, bonus ex bono erat, decebatque ut divitiæ bonitatis non solum in eo apparerent, quod pulverem ad Dei imaginem condidisset; ac neque ut ipse honorem habens, opulentissimus esset: adjecit et hoc bonitatis suæ munus et argumentum, ut, postquam homo propria inclinatione et ruina in servitutem mortis incederat, neque ratio ulla

⁷⁸ Philipp. II, 6. ⁷⁹ Ephes. III, 15.

VARIÆ LECTIONES.

ῥ. ed. ἰγνώσθαι. ἢ ed. εἰκόνη. ῥ γγ. ὑπερπλούσιος.

qua se inde expediret, suppetebat, eum a vinculis A
his exsolveret. Quapropter nimia quadam benevo-
lentiae abundantia ipse se exsuperare voluit. Id-
circo statuit perditum in libertatem asserere, non
sine molestiis (quod volenti facile erat; nam omnia
cedunt Deo), sed ita ut conversationis cum
reis societatem iniret, sicut ipse incommoda ac
miserias expertus, miseriam omnem dissolveret.
Cæterum cum id aliter præstari non posset, quam
ut is, qui me finxerat, meum ipse signum in-
dneret; peragitur quod totum mysterium, occultum
ac arcanum mysterium est; ac mei simile
primum incipit esse, quod a principio erat Verbum:
magnique consilii Patris Angelus **, in humana
specie venit; amoris magnitudinem, quo nos Pater
dilexisset, per seipsum ostendit, ac sua carni
justificatione, ut a mortis dominatione iusti speciem
habente, exsolvatur, tribuit. Quibus enim adversus
eum, qui nihil piaculi in se receperat, suæ vim
adversus peccatum iure sulta erat, amisit: ac cum
per unum peccatum, teste Scriptura ***, imperium
suum firmasset, idem per unam justificationem ac
meritum pessumdatum est. Cum enim mors, ad
ejus modum Adami, qui peccatum admiserat, eum se
Adamum qui peccatum nescivisset, retenturam
speraret, non animadvertit rem sibi cum eo
esset.

Hoc præsentis nostri festi caput et summa.
Deus, non suffragiis hominum creatus, sed divino
ipse peculiariter gloriosus imperio atque virtute,
misericordia erga homines commotus, humanam
naturam assumpsit, ac carnem suam in atram
mortem tradidit, ut nos immortalitatis luce col-
lustraremur. Neque enim fieri poterat, ut ab ipso
creatum hominem in calamitatibus versantem des-
piceret; quem, inquam, ex nihilo ad imaginem
condidisset; utve morbo ex ligni esu contracto,
perpetuo excruciarer sine ret; aut paradisi civem
jugi custodia macerari permitteret: at cum auxi-
lio destitutum aspiceret, manum suam, cujus homo
opus esset, adjutricem extendit: fit personarum
acceptator, qui justissimus est: decretumque illud
adversus eum, qui mandatum violasset, legitime
conscriptum, insita commiseratione, velut munere
quodam captus, obliterat atque expungit; pro-
priaque morte mortis in nos impressionem co-
hibet. O immensam bonitatem! O viscera! O amoris
vim, quo sic Deus hominem deperit! Ex terræ
effingis pulvere; tua inspiratione animam tribuis;
domum destinans omnis generis plenam deliciis:
ast ego tam immensam bonitatem non perpenni-
magnitudini muneris tanti gratum me non exhibui;
nec dignitatem, qua pollebam, æstimavi. Ligni
esu divinam prodidi denuntiationem, quæ mihi
vitam omnium interitus expertem pollicebatur. Quod
denique meorum scelerum gravissimum est, dexte-
ram nescivi, qua conditus essem: creatis honorem
quo Creator prosequendus erat detuli. Quid vero

κώσεως λαβόντα διαλύσαι τὴν κάκωσιν. Ἐπει δὲ
τοῦτο πραχθῆναι ἄλλως οὐκ ἦν ἢ πλασθῆναι τῷ ἐμῷ
τὸν πλάστην φυράματι, τελεῖται τὸ πᾶν μυστήριον,
ἀποκρύπτου μυστήριον· καὶ λαμβάνει ἀρχὴν κατ'
ἐμὲ ὁ ὢν ἐν ἀρχῇ Λόγος· καὶ ὁ τῆς μεγάλης βουλήs
τοῦ Πατρὸς Ἄγγελος ἐν ἡμετέρω εἶδει ἐπιφοιτᾷ, τὸ
τε ὕψος τῆς ἀγάπης ἦν ἡγάπησεν ἡμᾶς ὁ Πατήρ
δι' αὐτοῦ γνωρίζων, καὶ τῇ σαρκὶ διδοὺς οἰκείῳ
δικαιώματι τῆς τῷ θανάτῳ δοκούσης εὐλόγου κα-
τοχῆs ἀπολελύσθαι. Οἷς γὰρ κατὰ τοῦ μηδὲν ἡμαρτη-
κότος ἐπήρθη τὴν τυραννίδα ἐπιβαλεῖν, τούτοις καὶ ὁ
κατὰ τοῦ ἁμαρτήσαντος ἦν αὐτῷ δόλωλεν εὐλογον·
καὶ δι' ἐνὸς ἁμαρτήματος, κατὰ τὸ λόγιον, τὴν τυραν-
νίδα τηξάμενος, δι' ἐνὸς καταλύεται δικαιώματος.
Οἰηθεὶς γὰρ τῷ τοῦ ἡμαρτηκότος Ἀδὰμ δμοιώματι,
τὸν ἁμαρτίαν μὴ γνόντα κατασχέσειν Ἀδὰμ, ἔλαθε
τῷ καθαιρέτῃ τῆς πολυχρονίου τυραννίδος ποσοσι-
λήσας.

tyrannidis explicare præsumpsit, is etiam, quo
per unum peccatum, teste Scriptura ***, imperium
suum esse, qui diuturnam illam tyrannidem dissipaturus

Τοῦτο τῆς ἡμῶν πανηγύρεως τὸ κεφάλαιον· Θεὸς
οὐ ψήφοις χειροτονηθεὶς ἀνθρωπίναις, ἀλλ' ἰδίῳ
θεῖῳ δοξαζόμενος κράτει, δι' ἔλεον τὸν πρὸς ἀνθρώ-
πους γενόμενος ἀνθρώπος, καὶ σαρκὶ τῷ ζοφερῷ
διδοὺς προσεγγίζει τὸν θάνατον, ἵν' ἡμεῖς τῷ φωτὶ τῆς
ἀθανασίας ἐλλαμβώμεν. Οὐδὲ γὰρ ἦν πρὸς ἐκεῖνον
γενόμενος ἐν κακοῖς περιβεβῆναι, ὅν οὐκ ἔντα κατ' εἰ-
κόνα δημιουργεῖ· οὐδ' ἀθεράπευτα κάμνειν τοῦ ἔθ-
λου τῷ ἀβρωστῆματι· οὐδὲ τὸν τοῦ παραδείσου πολλί-
την ἀφείναι κατατροχόμενον ἐν φρουρᾷ· ἀλλ' ἐπέπειρ
εἶδεν ἐξαπορησάντα βοήθειας, ἐκτείνει τὴν χεῖρα,
ἧς ἔργον ἀνθρώπος, εἰς βοήθειαν· καὶ γίνεται προσ-
ωπολήπτης ὁ δίκαιος· καὶ ὅπερ ἐγράφη ἔννομον
ψήφισμα κατὰ τοῦ μὴ τετηρηκότος τὴν ἐντολήν,
τοῖς οἰκείοις δωροδοκηθεὶς οἰκτιρμοῖς ἀπαλείφει· καὶ
οἰκείῳ θανάτῳ τὴν καθ' ἡμῶν τοῦ θανάτου ἰσότησιν
ἐφοδον. Ἡ ἀπειροῦ ἀγαθότητος ἢ σπλάγγων ἢ
φιλερου, οἷς οὐτῷ Θεῷ ἀνθρώπου ἐρεῖ! Ἐκ χόδου
διαπλάττει· ψυχὴν τῷ σῶθι δίδως ἐμψυσήματι· οἷον
παντοδαπῆς τέρφews ἀφορίζεις μεστόν. Οὐκ ἐμέτρησα
τὴν ἀγαθότητα· οὐκ ἐγενόμην εὐχάριστος τοσοῦτου
δώρου μεγέθει· οὐκ ἐστερξα τὴν τιμὴν· προὐδωκα
βρώσεως θεῖον διάγγελμα †, ὃ μοι ἀνώλεθρον ὑπε-
ισχνεῖτο ζωὴν. Τὸ βαρύτερον τῶν ἐμῶν ἐγκλημάτων,
ἠγνόησα τὴν δημιουργὸν δεξιάν· ἔδωκα τοῖς ποιή-
μασι τοῦ ποιήσαντος τὴν τιμὴν. Καὶ τί γίνεται
ἀντὶ τούτων; Τὴν πηλίνην ὁ πλάστης ἀμορφίαν
λαμβάνεις. Καὶ μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀτιμίας οὐκ ἐπαι-
σχύνῃ συγκατελεθεῖν· καὶ γεύῃ τοῦ πικροῦ πόματος
τοῦ θανάτου, ἵν' ἐγὼ τῆς γλυκύτητος τοῦ γαιμάρρου
τῆς ἀθανασίας πῶν. τὴν πικρίαν τῆς φθορᾶs ἀπο-

** Isa. ix, 6. ** Rom. v 12.

VARIE LECTIONES.

• ed. διδοὺς ἐμ. † ed. παράγγ.

θῶμαι. Τίς ὁ παράδοξος τῆς φιλανθρωπίας τρόπος; Ἐξέπεσεν οὐρανοῦ ὁ Ἐωσφόρος ὁ πρῶτ' ἀνατέλλων, καὶ ζῶφος ἐγένετο· ἐξέπεσαν ἐγὼ θείας ζωῆς, καὶ πῆσαν ὕβρεις ὑπομένεις εἰδέαν, ἵνα τοῦ πρωτέρου ποιήσης θεοειδέστερον. Τί τὴν φλογίνην ἐθεο ῥομφαίαν τῆς ζωῆς τὸ ξύλον φυλάσσειν, ὅπως μὴ φαγῶν ἐξ αὐτοῦ ζήσω εἰς τὸν αἰῶνα· ἦ, ἐν' ἐπὶ σεαυτῷ ἐλκύσας τὸν θάνατον δι' ἐμέ, οὕτω ζωὴν αἰώνιον δωρήσῃ; Τί δέ με εἰς γῆν ἀποστρέφεις δι' ἐπιθυμίαν θεώσεως; ἦ, ἵνα πρὸς ἐμέ παραγενόμενος, οὕτω θεοποιήσῃ; Ἄλλὰ γὰρ ἐνικήθης τοῖς σοῖς οἰκτιρμοῖς, καὶ οὐκ ἔφερες ὄρξιν θανάτῳ κατανεμόμενον τῆς σῆς παλάμης τὸ φιλοτέχνημα, οὐδὲ τοῦ σοῦ εἶναι περὶ ἐμέ φιλτροῦ χρίσιν ποιῆ, καταλείπειν ἀδοθήτητον· ἀλλ' εὐδόκησας ἀντιλετρον δοῦναι σεαυτὸν τῆς ἐμῆς σωτηρίας· καὶ κατέρχῃ πρὸς τὴν ἐμὴν ἐσχατιάν, ἐν' ὁ δι' ἐπιβουλῆς πρὸς ταύτην καταπεσὼν, μὴ μόνον τῆς ἐσχατιᾶς ἀνακομισθῶ, ἀλλὰ πρὸς οὐρανὸν, οὐ μὴ πρὶν ὤκουν, ἐγκατοικισθῶ. Οὕτω τὴν ἐπιβουλήν ἐμοὶ πρὸς κέρδος μεταποιεῖς, καὶ τὴν ἐμὴν μαλακίαν ἀναφέρει, καὶ τὰς ἐμάς ἀναδέχῃ ὀδύνας, ἐν' ἐγὼ πρὸς ἀνώδυνον βίον μετασκευάζομαι.

tuisti teipsum pro me pretium redemptionis et salutis comparandæ tradere; descendisque ad has meas infimas sedes, ut qui per insidias huc delapsus sum, non solum ab imo revocer, sed et ad cælos, ubi prius non degebam, transferar. Hoc modo insidias, quibus deceptus essem, mihi in lucrum convertis; meamque infirmitatem portas, ac dolores meos recipis, ut ego ad vitam omni dolore carentem commigrem ²².

Προβίθωσι μαθητῆς, καὶ οὐκ ὀργίζῃ· τύπτουσι μισαφόνοι χεῖρες, καὶ οὐκ ἀμύνη· κρίνει Πιλάτος, καὶ σιγῆς, ὡς κατὰ κριτος· ἐμπτύουσι, καὶ οὐκ ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπον· ἔλκουσιν ἐπὶ σφαγὴν ὡς ἀμύνη, καὶ οὐκ ἀνοίγεις τὸ στόμα· καθηλοῦσι τῷ ξύλῳ, καὶ ὑπερεύχῃ. Νῦν τὸν βασιλεῖα χλευάζουσιν· *El βασιλεύς Ἰσραὴλ ἐστὶ, καταβάτω ἀπὸ τοῦ σταυροῦ*· νῦν τὸ, οὐαί ὦ, φωνοῦσι στόμασι μιαιφόνων· σὺ δὲ πάντα βυθῷ καλύπτεις φιλοστοργίας, ὥσπερ ἐπὶ τούτῳ δημιουργῶν ἐκ πηλοῦ ζῶον, ἐν' ἐκεῖνο μὲν μηδὲν ὕβρειος παραλίποι· σὺ δὲ μηδένα τρόπον ἐνεργείας οἷς οὐκ εὐ πάθοι ὁ ὕβριστής. Οὐ γὰρ εἰς τὴν παροινίαν, ἀλλ' εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀχαρίστων ἀποσκοπεῖς. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἡ θεοκτόνος παλαμᾶται Συναγωγῆ· ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ τῷ ὄντι λαὸς Πάσχα τὸ θεῖον ἑορτάζει, καὶ σωτήριον τῇ σφαγῇ, καὶ τῷ τιμίῳ χρίσματι· ἀπαθῆς μὲν τοῦ ἀλοθρευόντος συντηρούμενος, βυθόμενος, δὲ τῶν κακούντων, καὶ πρὸς τὰς ἐπαγγελίας μεταοικισόμενος. Πάλαι μὲν οὖν τὸ Ἑβραίων γένος Μωϋσῆς ἐλευθερῶν τῆς Αἰγυπτίων κακώσεως, ὅλον σκιαγραφία τὰ παρόντα εἰκόνησε· καὶ μαστίζει μὲν Αἰγυπτίον ἐπ' ἄλλαις πληγαῖς, βαρύτερα τῶς πληγῆ, τῶν πρωτοτόκων θανάτῳ· εἰδῶσι δὲ τοῖς κακουμένοις ἐλευθερίαν· καὶ μικρὸν ὕστερον τέμνει πορείαν, ἢ τάφος τοῖς

²² Isa. xiv, 12. ²³ Isa. LIII, 4. ²⁴ Matth. xxvii, 40, 42.

VARIÆ LECTIONES.

^a ed. φέρεις. ^v ed. οὐά. ^x Grets. ἐπαλλήλοισι, vel ἄλλαις; ἐπ' ἄλλαις. ^y ed. καλουμένοις, non bene.

NOTÆ.

(33) *Post plagas alias.* Ἐπ' ἄλλαις πληγαῖς. Clara sententia: liquet enim primogenitorum cædem ul-

A horum gratia mercedis rependitur? Luceam hanc meam deformitatem conditor ipse meus induis; neque renuis, quominus te ad extremam usque ignominiam demittas, gustesque amarum mortis poculum, ut ego de torrente voluptatis, quo immortalitas affluit, bibens, mortis amaritudinem deponam. Quisnam iste novus adeo ac præter opinionem beneficentiæ ac humanitatis modus? Cecidit e cælo Lucifer, qui mane oriebatur ²², estque effectus caligo; excidi et ego a divina vita, omneque contumeliarum genus suffers, ut priori in me illustriorem divinam formam instaures. Qua de causa flammam ensems posuisti, ut lignum vitæ custodiat, ut ne eo vescens in æternum vivam? Nonne ut mei gratia in te mortem trahens, sic vitam mihi sempiternam dones? Quid vero in terram reverti facis ob affectatam deitatem? Annon ut ad me accedens, deitate dones? Verum ab innata tua misericordia victus es; nec es passus ut a morte manus tuæ opificium absumeretur, neque amori tuo adversus me consentaneum esse duxisti, si me omni auxilio destitueres: sed st-

prodit discipulus, nec irasceres; percutiunt sacrilegæ manus, nec ulcisceris; judicat Pilatus, et taces, tanquam reus; conspuunt, nec faciem avertis; trahunt ad cædem, tanquam agnum, neque os aperis; clavis ligno affigunt, proque illis preces fundis. Modo regem subsannant: *Si rex Israel est, descendat de cruce* ²³: modo execrando ore illud *vah* intonant. At tu omnia profundo immensi amoris tui legis, quasi hominem eo consilio e luto effinxeris, ut nihil ille in te injuriarum et contumeliarum omitteret; tu vero nullam beneficentiæ rationem, qua contumeliosum demerereris, præterires. Neque enim in vesaniam, sed in salutem ingratisimorum servorum oculos conjicis. Cæterum hæc Dei interfectorix Synagoga molitur: at qui vere Dei populus est, is celebrat Pascha divinum et salutiferum, tum immolatione, tum veneranda unctione, securus plagarum quas exterminator illaturus esset, atque a cunctis quibus vexabatur ærumnis liberatus, ac ad cælestes promissiones translatus. Nam olim quidem Moyses, Hebræorum gentem ex dura illa Ægyptiorum servitute liberans, velut umbra quadam ac obscurioribus lineis rerum præsentem statum designavit: ac ille quidem post plagas alias (33), graviore hactenus plaga, ac superiores

timam fuisse ac gravissimam Ægyptiorum plagam, excepta duntaxat Pharaonis submersione, ubi jam

omnes vincente, primogenitorum morte Ægyptum afficit, atque iis, qui male vexabantur, libertatem impertit, brevique intervallo iter secat, quod persecutibus in sepulcrum cedit. Hæc antiquitas beneficii monumentum recolare, ac prosequi honore jubebatur. At postquam satis jam umbra duraverat, tempusque advenerat, ut ipsa veritas coleretur, neque jam nova natio, sed totum genus humanum libertatis recuperatæ beneficium celebraret; peragitur magnum hoc mundi Pascha, non cæsis immolatisque pluribus, anniversario ritu, agnis, sed unico illo ac singulari Agno occiso, qui omnium onera suis humeris tulit: ungiturque pretioso sanguine non ædium caducarum superliminare, sed immortalis sapientiæ indissolubile opus: videlicet ea, quæ per Æliem est, structura, ad quam exterminatori propinquare non licet: quam supra se, tanquam supra fundamentum, ratione fixationis (31) in imo superædificatam, velut angularis lapis continet ac sustentat, propter supernam illam ejus virtutem, qua continet omnia atque conservat: quam pretioso suo sanguine sanctificat, velut victimam pro nobis oblata: ac ut Redemptor, salutem facit novam inhians viam, non quidem diviso ac quasi discisso maris profundo, neque enim profundi illius senilita suos redemptor ducit, sed quoad superas oras tenditur, ac quo persecutoribus transire nulla ratione conceditur. Ipse, non alius, in promissam terram nos introducit, ubi nullus Chanaanæus, nec eorum quispiam ex illis, qui exosi sunt, sed soli illi qui hæreditatis largitorem agnoscunt, ac quos ille habitandi causa introducit, ut a Patre hæreditatem accipiant, loco vulnerum ac offert, uti etiam commendat animam. Nam licet ea (vere etenim pretium sunt redemptionis, quod nostri Filius Patri suo oblationem facit.

Agedum vero, sicuti ascensum supernum ac hæreditatem mystico oculo contemplati sumus, sic et ea quæ in his inferioribus locis peraguntur, intueamur: duplex enim est eorum quæ peraguntur spiritalis intelligentia. Etenim Christus tribuit superna: inde namque ad nos venit, ac ut nos eo transferret: peragrat autem et hæc infirma, ut tamen nihil humile aut sordidum ex illis contrahat, ut et inde salutare Dei elucescat. Cum illud audis: *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti* 33?

33 Matth. xxvii, 46.

VARIAE LECTIONES.

33 ed. οὐπερ. 34 ed. λαβών. 35 ed. ἕ. 36 ed. αὐτό.

NOTE.

Israelitæ dimissi fuissent. Non ergo apte interpret auctorem intricat, cum corrigi ἐπ' ἀλλήλοις, ἢ ἀλλὰς ἐπ' ἀλλὰς: quod suum minus cohærens, pro auctoris cohærentibus reddit. Τὸ καλούμενος, quod habent edita, ac Gretserus reddit, nihil aptum est, bene autem quod ex Regio restitimus, καλούμενος: qua voce passim tractatores, ipseque proximo Leo, mala captivitatis Hebræorum in Ægypto expriment.

(31) *Ratione fixationis in imo.* Διὰ τὴν κάτω πῆξιν. Distinguit subtiliter quod nostri theologi rationem fundamenti, et virtutem fundandi, habet primum Christus ratione humanitatis, quæ est illa κάτω πῆξις: velut imo, ac in terris factioque; alto-

διώκουσι γίνεται. Ταῦθ' ἡ παλαιότης εἰς μνημόσυ-
νον τῆς εὐεργεσίας τιμῆν ἐκελεύετο. Ἐπει δ' ἄλλοις
εἶχεν ἡ σκιά, καὶ αὐτὴν ἔδει τιμᾶσθαι τὴν ἀλήθειαν,
καὶ γένος οὐχ ἓν, ἀλλ' ὁμοῦ πάντας ἐφορτάζειν τὴν
ἐλευθερίαν ἀνθρώπων: ταλαιῖται ἐδ' μέγα τοῦτο τοῦ
κόσμου Πάσχα, οὐ προβάτων ἐνιαυσίων πολλῶν
θυομένων, ἀλλὰ τοῦ ἐνός Ἀγνοῦ, δε τὰ βάρη πάντων
ἐπὶ τῶν ὤμων ἐβάστασε. Καὶ χρίεται τῷ τιμῆν αἵμα-
τι, οὐ καταλυομένων οἰκων φιλία, ἀλλὰ σοφίας ἀθα-
νάτου ἔργον ἀκατάλυτον, ἡ διὰ πίστεως οἰκοδομή,
οὗ προσεγγίζει οὐκ ἐν τῷ θλοθερούοντι: ἦν ἐφ'
ἑαυτῷ οἰκοδομηθεῖσαν ὡς θεμελίω, κατὰ τὴν κάτω
πῆξιν, συνέχει, ὡς λίθος ἀπρογωνίατος, διὰ τὴν ἀνω-
θεν τὰ πάντα συνέχουσαν αὐτοῦ δύναμιν: ἦν ἀγιάζει
μὲν τῷ τιμῆν αἵματι ὡς ὑπὲρ ἡμῶν σφάγιον: σώζει
δὲ ὡς λυτρωτῆς, ξένην ἄγων ὄδον: οὐ κατὰ βυθοῦ
τεμνομένου: οὐδὲ γὰρ ἐκείνον ἀγει τὸν βυθὸν δ' λυ-
τρωτῆς: ἀλλὰ τοῦ ἄνω, οὗ 2 παρίεναι τοῖς διωκταῖς
ἀμήχανον: αὐτὸς εἰς τὴν ἐπηγγελμένην εἰσάγων
κληρονομίαν, οὐχ ἕτερος: Ἐνθα οὐ Χαναναῖος, οὐδέ
τις ἄλλος τῶν μεμισημένων οἰκεῖ: μόνοι δ' οἱ τὸν
κληροδοτὴν ἐπιγινώσκοντες, καὶ οὓς ἐκείνος ἔγκα-
οικίζει λαβεῖν 3 καὶ κληρον παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἀντὶ τῶν
τραυμάτων καὶ τοῦ αἵματος, δ προσήνεγκεν. Προ-
άγει γὰρ τῷ Πατρὶ τὸ αἷμα, ὡς 4 καὶ τὴν ψυχὴν
παρτίθησιν. Εἰ γὰρ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀντιλυτρον
ταῦτα 5 δοῦναι λέγεται: ἀντιλυτρον γὰρ ἀληθῶς,
ὅτι τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομένων θάνατον λυτροῦται:
ἀλλ' ἢ γε προσένειξ τῷ οἰκίῳ Πατρὶ παρὰ τοῦ
Παιδός.

ac quos ille habitandi causa introducit, ut a Patre hæreditatem accipiant, loco vulnerum ac offert, uti etiam commendat animam. Nam licet ea (vere etenim pretium sunt redemptionis, quod nostri Filius Patri suo oblationem facit.

33 Ἄλλὰ φέρει δὴ, ὡς περ τὴν ἀνω διάδασιν καὶ τὴν
κληρονομίαν μυστικῶ διανοίας κατείδομεν ὀφθαλμῶ,
οὕτω θεωρήσωμεν καὶ τὰ κάτω τελούμενα: διττὴ
γὰρ ἡ τῶν τελούμενων θεωρία. Δίδωσι μὲν γὰρ τὰ
ἀνω: ἐκεῖθεν γὰρ καὶ πρὸς αὐτὰ μετάγων ἡμᾶς,
παραγένετο 3 βεδίξει δὲ καὶ διὰ τῶν κατωτάτων, μη-
δὲν ταπεινὸν ἐκεῖθεν προσκτώμενος, ἵνα κακεῖθεν
ὀρθῇ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ἀκούσης βοῶντα:
Θεὸς μου, Θεὸς μου, ἵνατί με ἐγκατέλιπες; μὴ
συναρπασθῆς. Ροῦ, Θεὸς μου, ἵνατί με ἐγκατέλι-

rum habet superna ac delatæ virtute: quod ultimum integre omissum ab interprete, nullo sensu altum auctoris sensum habere facit. Sequenti quoque valde erudita, ut Christi vulnera ac sanguis sint oblata Patri, non diabolo, tametsi Christus ab ejus redemit potestate; partim textu minus integro, partim minus plene reddito, obscura ac perplexa erant: ac in iis illud, *Ἡ καὶ τὴν ψυχὴν παρτίθηται*: Cui etiam commendat animam, quam optimam auctor probationem assumpsit; jejunio interpret: Cui et animam adjungit. Vult ille, uti Christus soli Patri commendavit animam, sic et soli obtulisse suos cruciatus.

πες ; ἀλλὸ ρήγνυται τὸ καταπέτασμα οἴκου τοῦ πατρικοῦ, δεικνύντος τοῦ Πατρὸς, ὅπως ἐπὶ τῷ Μονογενεῖ ὄργιζεται πάσχοντι· καὶ ὡς ἀνθ' ὧν ἐπήρθησαν λύσειν αὐτῷ τοῦ σώματος τὸν ναβν, διαβρήξει μὲν αὐτοὺς οἴκου τοῦ ἑαυτοῦ, διαβρήξει δὲ καὶ τῆς περιφρουρούσης ἐποπτικῆς καὶ θείας προνοίας. Κεντεῖται πλευρὰν, ἀλλ' ὄρα τῆς ἀθανασίας τοὺς κρουνοὺς, τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ, ἐκεῖθεν ἐκβλύζοντας. Ἐνταφίους ἐλίσσεται, καὶ γῆ κρύπτεται, καὶ μετὰ νεκρῶν ἀλλίζεται· ἀλλ' ἐκὼν παραχωρεῖ πειρωμένῳ τῷ ᾄδῃ, ἵν' ἐν τῇ οἰκείᾳ πρὸς βραχὺ κατοχῇ τοὺς αἰώνιους ἐξαγάγοι κατόχους. Ἀλλὰ γὰρ ἔλαθεν ᾄδης, προσθήκην ἐλπίσας, καὶ οὐς προκατεῖχε ζημιωθείς· ἔλαθε, κατασχῆσιν οἰηθείς παρ' ἑαυτῷ τὴν ζωὴν, τοὺς νεκροὺς τῶν ἐγκάτων ἀποκενώσας, Ἐπεφάνη γὰρ τοῖς ἐν σκοτεινοῖς^d καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις ἡ ἄδυστος Ἀνατολή, καὶ πρὸς τὸ φῶς ἐξέδραμον τῆς ζωῆς. Οὐκ ἔστερξαν οἱ πωλωροὶ τὸν εἰς ἐκδίχσιν τῶν κακουμένων παραγενόμενον. Εἶδον πανακαί δεξιᾷ, τὰ ἀθάνατα^e σκυλευόμενα ταμεία, καὶ ἐφριξαν ἀνοθοῦσαν τὴν ἀφθαρσίαν, καὶ τὴν φθορὰν μαραινομένην, καὶ ταύτην συναπεμαράνθησαν. Εἶδον μνημεῖα ἀνογιόμενα^f, καὶ νεκροὺς τῶν ἀφύκτων πωλῶν ἀκμαίῳ ποδὶ ἐξίόντας, καὶ τὴν ἐλευθερίαν χορευόντας, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς συνεφύροντο. Εἶδεν ᾄδης τὸ πικρὸν κέντρον, ὃ τῷ γένει καθήλωσεν ἡ παράθασις ἐξαιρούμενον, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀνακομιζομένην τὴν φύσιν, τῆς ἐπινεμομένης αὐτὴν ἀναβρῦσθεῖσαν νόσου, καὶ ὡς οὐκέτι συναγάγει βέοντα τὸν ταύτης καρπὸν ἔννοων, ὀδύνης τὴν ἀπηρστων ἐνεφόρει γαστέρα. Τάφος ξενίζει τὸν ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν· ἀλλὰ τὴν σαπρίαν τῶν τάφων ἀποδύομενοι, νεαρὰν στολὴν τῆς ζωῆς οἱ ἐκεῖ κατασαπέντες ἐνδύονται· ἀλλ' ἵνα καὶ γυναῖκες ἐκ τάφου χαρᾶς εὐαγγέλια δέξωνται, ὧν ἔργον ἡ λύπη, καὶ ἡ πρὸς^e τάφον κατοικήσις. Ἦν γὰρ δὴ καὶ τοῦτο τοῦ παντὸς ἔργου τῆς σωτηρίας ἀκόλουθον, ἐκεῖθεν ὀκνοῦσαι· Μὴ κλαίετε· οὐδὲ τὴν ἀπόφασιν τὰ δάκρυα ἀνεπήγαγε· καὶ ζωῆς ἐκεῖθεν λαμβάνειν μηνύματα, οὐ νέκρωσις ἐπεχωρίαζεν.

res plenum lætitia nuntium et sepulcro accipiunt; quorum antea munus, mœror, ac commoratio in sepulcro. Nam et hoc communi salutis nostræ negotiationi consentaneum erat, ut inde audirent illud: *Nolite flere*^{**}; ubi propter latam sententiam (35), lacrymæ copia diffuebant: et ut eo loco vitæ indicia sortirentur, quem mors prius obsederat.

Ἄλλ' ὦ μακάριαι γυναῖκες, καὶ τῆς ἐπὶ τὸν τῶν δάφον ὀρθρίσεως, καὶ τοῦ καλοῦ ἐκείνου καὶ φθέγματος καὶ θεάματος! αἱ πρῶται μὲν τὸ χωρὶον τῆς ἀφθαρσίας ὠραίῳ ποδὶ κατελάβετε, πρῶται δὲ τὸ μέγα τρῶ-

^{**} Luc. xxiii. 28

VARIÆ LECTIONES.

^d ed. σκότει. • ed. ἀθάνατα. ^f ed. διανοιγ. ^e ed. περί.

NOTÆ.

(35) *Propter latam sententiam.* Διὰ τὴν ἀπόφασιν. Palam auctor alludit ad locum horti, quo prius lata fuit mortis sententia, auctrice femina prævaricationis, in cuius poenam illa lata est: cuius ideo munus sit mœror ac habitatio in sepulcro; parientis in mœrore, ἐν λύπαις· in tristitiis, quam et auctor retinet vocem, nec nisi mortales ac sepul-

A noli male in dubietatem abripi. Clamat, *Deus meus, ut quid me dereliquisti?* at rumpitur velum paternæ domus, quo ostendat Pater, quantam Unigenito patiente iram conceperit, utque futurum sit, ut quia ejus corporis templum solvere præsumpsissent, ex sua ille domo eos abruptat atque exterminet, quin et a divina sua providentia per inspectionem protegente, velut abruptos, procul abiciat. Latus lancea perforatur, sed vide immortalitatis fontes, sanguinem et aquam, inde manantes. Linteis funebribus involvitur, ac terra conditur, versaturque cum mortuis: sed sponte cedit periculum facienti inferno, ut sua ipse ad breve tempus detentione eos, qui perpetuo ibi detinebantur, educeret. Enimvero nesciens infernus, dum additamentum sperat, etiam eos amisit quos prius possederat. Nesciens, dum vitam apud se detinere putat, mortuos visceribus quibus coarcebat, effudit. Apparuit enim iis qui in tenebris ac umbra mortis sedebant, Oriens, qui occasum nescit, iique ad vitæ lumen accurrunt. Janitores impetus ejus ac præsentiam, qui ad afflictos ulciscendos venerat, minime sustinuerunt. Immortalia illa receptacula omnipotenti dextera spoliari videntes, cohorrerunt efflorentem incorruptionem ac corruptionem tabescentem, pariterque ipsi abunde contabuerunt. Viderunt aperiri monumenta, mortuosque vegeto pede ac alacri, ineluctabili e custodia progredientes, pariterque libertatis gaudio choreas ducentes, ac apud se confundebantur. Vidit infernus amarum illud ac lethale spiculum, quo genus humanum ob transgressionem transfixum fuerat, jam extractum, naturæque in pristinum restitutum statum, recreatumque ex eo quo conflictabatur morbo; foreque intelligens, ut ne amplius diffuentem ejus fructum collecturus esset, inexplabilem ventrem suum ingenti cruciatu complevit. Sepulcrum eum hospitio excipit, qui cælis sublimior est; at mortui qui isthic computruerant, deposita sepulcrorum putredine, novam vitæ stolam induunt. Quin et mulie-

Sed, o beatæ mulieres, tum ob adventum primo diluculo ad monumentum, tum ob pulcherrimum illud et alloquium et spectaculum, quæ nimirum primæ immortalitatis illum locum specioso pede

presseritis ; primæque magnum illud tropæum au-
 dieritis, nempe spoliatum infernum, mortem per-
 emptam, corruptionem profundo mersam. Non
 amplius propter lapsum vocandus in crimen sexus
 femineus, per quem resurrectio fausto annuntietur.
 Non amplius propter primam generis parentem
 mulieres pudore obteguntur ; quippe quæ læta, tum
 facie, tum lingua, primæ gaudii nuntia perferunt.
 O felices aures, quæ ante alias rei tantæ auditum
 acceperunt ! O felices oculos, qui vitam jamjam ex
 sepulcro, velut ab Oriente solem rutilare vide-
 runt ! O felices manus, quæ pedes, quibus mors
 fuit conculcata contigerunt ! Verum ite, nec solæ
 rei tantæ voluptatem percipite ! Abite, tristitiaque
 confecto præclaro illi choro inchoandæ exulta-
 tionis signum date ! Non sunt forte verbis vestris
 habituri fidem, veterem reveriti deceptionem ; at
 propriis oculis credent. Forte indignas vos cense-
 bunt, quibus narrantibus assensum præbeant ; at
 reverebuntur, non eo duntaxat titulo quod vobis
 illi in magistri cultu ac honore inferiores exstite-
 rint, verum etiam quod sauto adeo nuntio primas
 tenentis. Ite, utque ad Pastorem recurrant, quo
 percussæ disperæ sunt oves, cum ille jam requi-
 rendis incumbat (36), commonete. Dispersit eas
 percussio atrox facinus ; congregaverit ejus
 potentia, qui qua ratione fuit percussus, hostes
 diaperdidit, Absconderunt se, ut Regem vulnera-
 tum vidissent, brevique tempore ob molestias inde
 enatas somno captum ; nunc procedant. Surrexit
 enim, vulneribusque confectis adversariis, præ-
 claro triumpho victor præit. Adesto, Virgo parens,
 eumque exime gladium, qui videntis e cruce pen-
 dentem Filium cor transfodit ; nunc, quæ et
 quævis venerint, intuere, gloriæque et exultatio-
 nis particeps efficere. Claustra ac portæ ineluca-
 biles contractæ sunt : in vincula coniectus est ille,
 qui vinculis liberatorem alligare tentavit. Compe-
 diti educi sunt a domo carceris. Impassibilis ex
 sepulcro præiit, qui virginitalis pudorem illæsum
 et intactum, cum nasceretur, custodivit : ut quem-
 sedmodum auspiciens, ita et consummans, nostræ
 salutis causa susceptum ineffabile opus, naturæ
 transiliat leges : quanquam illic quoque formatio-
 nis tempus sævet, ne inani tantum specie carnem
 assumere videatur ; hicque triduanæ sepulture
 hospitium, moramque, diviniore utique consilio
 dispensatam, admittat. Puto enim, cum humanæ
 vitæ triplex sit status ex eo tempore quo ex patria
 ejecti sumus, ac alii quidem lege priores, alii sub
 lege, alii post legem ac eam quæ est in gratia vi-
 tam consecuti sint : ipsum, qui salutis universum
 mundo initiasse resurrectionem : quo cuique ge-
 neris portioni, pari numero dierum, quibus in in-

A παιον ἀκηκόατε· ἔδην σκυλευθέντα, καὶ γεκρωθέντα
 τὸν θάνατον, καὶ φθορὰν καταδυσίσαν. Οὐκέτι ἐν
 αἰτίῃ διὰ τὸ πτώμα τὸ θῆλυ γένος· δι' αὐτῶν γὰρ
 εὐαγγελίζεται ἡ ἀνάστασις. Οὐκέτι διὰ τὴν προμή-
 τορα ἐγκαλύπτονται· αὐταὶ γὰρ φαιδρῶ καὶ προσ-
 ῶπυ καὶ γλώσση, πρῶται, τὴν χαρὴν ἀπαγγέλλουσιν.
 Ἡ ἀκοῆς, ἡ πρὸ τῶν ἄλλων ἐνηχῆθη τοσαύτην ἀκοήν!
 Ἡ ὀφθαλμῶν, οἱ τὴν ζωὴν ἔσπι τοῦ τάφου ὡσπερ
 ἀνατολῆς ἀστράψασαν ἰδεάσαντο! Ἡ χειρῶν, ποδῶν
 ἀψαμένων καταπατησέντων φθορὴν! Ἄλλ' ἔπιτε, καὶ
 μὴ μόναι τρυφάτε! Ἄπιτε, καὶ τῷ καλῷ σχυδρω-
 πάσονται χορῶ τῆς ἀγαλλιάσεως τὸ ἐνέθεσιμον εἴ-
 πατε. Ἀπιστήσαναι ἴσως τοὺς βήμασι, τὴν παλαιὰν
 ὑποπτεύοντες ἀπέστη· ἀλλ' ὀφθαλμοῖς οἰκτιροῖς πι-
 στεύουσιν. Οὐκ ἀξιώσιστον τὸ ὑμέτεραν ναμικῶσι
 κήρυγμα· ἀλλ' αἰδεσθήσανται, οὐχ ὅτι μόνον εἰς τὴν
 τοῦ διδασκάλου τιμὴν ὑμῶν ἀπαλλέοντο, ἀλλὰ καὶ
 ὡς πρῶτα φερούσας τῷ ἀξιώματι τοῦ κηρύγματος.
 Ἀπέλλετε· καὶ οὐ καταχθέντος ποιμένος ἐσκορ-
 πίσθη τὰ πρόβατα, νῦν εἰς ἀναζήτησιν αὐτῶν δι-
 ἀναστάντος μηνύσατε προσδραμεῖν. Ἐσκόρπισε τὸν
 παταξάντων ἡ μαιφονία, συναγάγει ἡ ἐκείνου δυνα-
 στείαι, τοῦ ἐν τῷ πεπαιτάχθαι τοὺς ἐχθροὺς ἀπολέ-
 σαντος. Ἐκρύθησαν, ὡς εἶδον τραυματισθέντα τὸν
 Βασιλέα, καὶ πρὸς βραχὺ τῶν ἐκείθεν πόων ὑπώ-
 σαντα· προτίωσαν. Ἀνέστη γὰρ, καὶ τραυματίας
 τοὺς ὑπεναντιοὺς δείξας, τροπαιοφόρος προάγει
 Δεῦρὸ μοι, Παρθένε μήτηρ, ἐξελοῦσα τὴν ῥομφαίαν
 ἢ τὴν καρδίαν διέτεμνε κρεμάμενον τὸν Ἰδὸν ὄρασης,
 νῦν οἷα ἐπραγματεύθη καθόρα, καὶ τῆς εὐφροσύνης
 καὶ τῆς δόξης ἀπόλαυε. Τὰ κλειθρα καὶ πύλαι αἱ
 ἀφυκταὶ συνετριβήσαν· ὁ πειραθεὶς τὸν ῥύστην τοῖς
 ἑαυτοῦ συντάττειν δεσμίαις, ἐδέθη· ἐξ οἴκου φυ-
 λακῆς· οἱ πεπεδημένοι ἐξήχθησαν· προήλθεν ἐκ
 ταφῆς ἀπαθῆς, ὁ τὴν μήτραν ἀπαθῆ ἐν τῷ ἔλθειν
 φυλάξας· ὡσπερ ἀρχόμενος, οὕτω καὶ τελειῶν, τὸ
 ὑπὲρ ἡμῶν πανάφραστον ἔργον, τοὺς τῆς φύσεως
 νόμους ὑπερπηδῶν· εἰ καὶ τηρεῖ κάκει τὸν χρόνον
 τῆς διακλάσεως, ἵνα μὴ φαντάσαι δόξη τὴν πρόσ-
 ληψιν· κἀναυθα τὴν ἐν τάφῳ τριήμερον κατα-
 δέχεται ξενίαν, θειοτέρῳ μυστηρίῳ διοικονομουμέ-
 νῃ. Δοκεῖ γὰρ μοι, τριπλῆς οὐσίας τάξεως τῆς ἀν-
 θρωπίνης ζωῆς, ἀπ' οὗ τῆς πατρίδος ἠλάθημεν·
 καὶ τῶν μὲν πρὸ νόμου, τῶν δὲ ὑπὸ νόμον, τῶν δὲ
 μετ' ἐκείνων, καὶ τὴν ἐν χάριτι ζωὴν ἀπολαχόντων,
 τῶν ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας θανεῖν ἐλόμενον,
 τριήμερον ἐγκαινίσαι τῷ κόσμῳ τὴν ἀνάστασιν,
 ἐκαστῇ μορῇ τοῦ γένους τὴν ἐλευθερίαν ἐπισφρα-
 γίζοντα, τῆς φθορᾶς ὁμολόγη μέρει τῆς πρὸς τὸν
 ἔδην αὐτοῦ καταθάσεως. Εἰ δὲ τῷ φίλον, καὶ τὴν
 οἶον τοῦ γένους ἀναστοιχείωσιν εἰς αἰτίαν ἄγειν τῆς
 Δεσποτικῆς ἀναστάσεως, καὶ διὰ τὸ ταύτην ἐνερ-
 γουμένην ὑπὸ τῆς τελεσιουργοῦ τῶν ἔλων Τριόδου,
 τρισὶ καταλεῦσθαι τὸν θάνατον ὑπὸ τοῦ Δεσπότητος
 τῶν ἔλων ἡμέρας, οὐδὲ τὰ παρ' ἡμῶν εἰς τι συμ-

NOTE.

(36) Cum ille jam requirendis incumbat. Κατα-
 ταντος εἰς ἀναζήτησιν. Perspicua ac auctoribus
 probata phrasis, hicque sensu nixa : male proinde

interpret mittit in ἀναστάντος. In sequentiibus, ac
 ad finem multa desiderantur, eaque illustrata, quam
 nova representatio ex eod. Regio.

φανεῖν ἀντικείμεται. Ἦως οὖν ὁ φίλος ἐγείρεται τεταρταίος, εἴπερ τῆς κοσμικῆς ἀναστοιχειώσεως καὶ παλιγγενεσίας τύπος ἦν Ἰησοῦς τῆ κατ' αὐτὸν ἀναΐωσις; Διατρανοί, ὅτι πάλιν ἀνιστῶν αὐτὸν ὁ δημιουργήσας καὶ φιλήσας, εἰς τὴν ἐπίκηνρον ἐπανάγει τῶξιν, ἦν στοιχειώδεσιν Ἰσραὶθμοῖς ἀρχαῖς αὐτὸς διετάξατο. Προῆλθε τῶν ἀφεγγῶν χωρίων τὸ πρὸ ἡλίου φῶς ἐξαναστῆσαν τριήμερον, καὶ λύσιν αἰώνιον καὶ ὄωρον ἡ κατήφειας παρέσχετο. Τοῖς μὲν γὰρ ἔδωκεν ἄλιον πτώσιν καὶ κατήφειαν, ταῖς ἀποστατικαῖς δυνάμει, καὶ τοῖς ὅσοι πρὸς αὐτοὺς ἀπονειδόντες, τὸν ἐλθόντα σῶσαι Δεσπότην ἐπιγνώωναι οὐκ ἠβουλήθησαν· τοῖς δὲ ὅσοι τὸν εὐεργέτην συνῆχαν, ταυτῶ συνήγειρέ τε καὶ καταλάμπρυνε. Τὸν Ἀδάμ ἀνεσώφατο· τῆ Ἐβρα τὴν λύπην ἡμεψεν εἰς χαρὰν· πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐκαينوποίησεν· οὐδὲν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένειν ἀρείθη, πλὴν ἃ τὴν Ἰουδαίων στηλιταύει μαγίαν σφραγίδων. Διὰ τοῦτο πᾶσα ἡ κτίσις τὸ αὐτῆριον ἰερατάζουσα, *Ποῦ σου, ἦδη, τὸ κέντρον;* ἀναβοᾷ, *κοῦ ἔδ τὸ νίκος σου, θάνατε;* Κατήργηται; καταλέλυται, μετ' ἡχοῦ ἀπώλετο, τῆ θεϊκῆ ἐξωσιᾶ τοῦ σαρκὶ παθόντος καὶ ταφέντος καὶ ἀναστάντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ὃ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

leto statu reliquit, exceptis iis, quæ Judæorum furorem et vesaniam perpetua ignominia notant. Quapropter omnis creatura collatam celebrans salutem: *Ubi, inferne, stimulus tuus?* exclamat: *ubi, mors, victoria tua?* Abollita est, dissipata est, cum sonitu periit, divina ejus virtute, qui carnes pro nobis passus est, sepultusque, ac a mortuis suscitatus, Christus Deus noster, cui gloria in sæcula. Amen.

ΑΘΓΟΥ ΙΑ΄.

C

ORATIO XI

Τῆ πέμπτη τῆς ἑκτῆς ἑβδομάδος, λόγος εἰς τὴν ἀγίαν Ἀρλίηψιν· δεσ φέρων τὴν τοῦ πλάσματος καταλλαγὴν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, μετὰ τοῦ ἐξ ἡμῶν προσλήμματος τοῖς πατρικοῖς ἐναθροισθῆ κόλλοις.

Oratio feria quinta sextæ hebdomadæ in sanctam Assumptionem: quando Filius reconciliato Patri homine, cum carne ex nobis assumpta, in paterno sinu collocatus est.

(COMBESIS. Auctar. p. 1711).

Τῆ μὲν ἀναστάσει τὸ θνητὸν κατεπόθη· καὶ τῆς ἀφθαρείας ὥδισιν ἀνεγεννήθημεν· καὶ τὸ κατ' εἰκόνα ἀπαλαθόντες, τοὺς δερματίνους χιτῶνας ἀπεδυσάμεθα· νοὺ δ' ἐπὶ θελας, θελίτερα Ἰησοῦς ὁ ἐμὸς χαρίζεται. Μέγα μὲν οὖν, καὶ θελων ἀληθῶς οἰκτιρμῶν ἀναστῆσαι τοὺς πεσόντας, καὶ διαφθαρέντας ἀναπλάσει, καὶ τὴν πρώτην ἀποδοῦναι μορφήν, οὐδὲν παρ' ἡμῶν λαθόντα· οὐδὲ γὰρ εἰσηνέγαμέν τι, ἀλλ' ἔδωκε τὰ οὕτω μεγάλα οὐ μόνον προίκα, ἀλλὰ καὶ πόνους αὐτὸς, ἵνα ὄψ, ὅπομείνας. Ἐπρεπε γὰρ τῷ δι' οἰκτον ὀποσῆσαντι ἡμᾶς, ὃ μόνον δημιουργῆσαι παλάμεις οἰκταῖς, ἀλλὰ καὶ παθόντι κακῶς τῷ δημιουργῆματι, οἰκταῖς ἀμῦναι ἀγῶσι. Τινι γὰρ ἂν τοσαῦτη πάρεσει κηδεμονία, ὅση ὑπὲρ τοῦ ἰθίου πλάσματος τῷ δημιουργῶ; τὸ δ' οὐ μόνον ἐταίρει πασόντα, ἀλλὰ καὶ σύνθρονον ταυτῶ ποιῆσαι, ποίων σπαλάγγων, ἡ ποίως κηδεμονίας; Ὁ δὲ ὅση σήμερον ἡ μονογενῆς Υἱὸς ἐκπηρῶν, λέλειπε μὲν τὴν

D

Domini resurrectione absorptum est quod mortale erat, ac immortalitatis partu renati sumus: divinaque, ad quam fueramus conditi, imagine recepti, pelliceas tunicas exuimus: at nunc abunde divinis diviniæ largitur meus Jesus. Magnum quidem, ac divinam decens misericordiam, lapsos erexisse, corruptosque reformasse, ac priorem reddidisse formam, cum nihil ipse a nobis accepisset, neque enim quidquam contuleramus: sed donavit adeo immensa, non modo gratis, verum etiam cum multis ipse labores, daturus, exantlasset. Par enim erat ut qui misericordia motus condidisset, non modo propriis manibus nos crearet, sed et figmentum male affectum suis ipse certaminibus liberaret. Quisnam enim tantam curam agat, quantum figmenti agit Conditor? Lapsam autem non modo erigere, sed et in eodem secum throno collocare, quorum quis viscerum ac sollicitudinis di-

¹ 1 Cor. xv, 55.

VARIÆ LECTIONES.

^h Leg. ἐσεύδν. ἰ σ. πάχα.

cat? Id hodie unigenitus Dei Filius implens, terrestrem quidem, pro humana ratione, conversationem relinquit; ascendit vero ad Patrem, qui misisset, eique primitias, ac quo reconcilietur, quam ex nobis carnem induerat, offert. Hodie namque pulvis noster supra Cherubinorum suscipitur humeros, intraque intima receptus adyta, regali solio collocatur. Hodie supernæ Virtutes, forinam videntes materia: concretam, quasi dorso spiritulium ac expertium corpore invectam, Domini auctoritate in cœlestes ascendentes axes, ancipites animi, quidnam hoc esset, hæsitant. Hodie Salvator, postquam discipulis in monte Olivarum verba suprema humano more fecisset, divina potentate ab eis in cœlum evolavit. Enimvero, assumens Salvator discipulos, una cum eis ascendit in montem Olivarum: quod nimirum mons ille sacer, locus esse consuevisset, ubi Jesus opera quæque abstrusiora designaret. At videtur mihi hoc præterea suo facto voluisse, sublimioris cujusdam vivendi rationis disciplinam, mortallum animis inscribere. Nulla enim est Christi Salvatoris actio, in qua non spiritaliter intelligentia ac sensus lateat. Quid igitur doctrinæ hic nobis præscribitur? Videlicet eos qui regna cœlestia scandere desiderant, debere caduca hæc et humilia transcendere, et in altum virtutis sine intermissione eniti et subvolare emigraturi sunt tabernaculo; siquidem curæ nobis

Vultis ut et numerum dierum expendamus? Puto enim non ingrati spiritalem eorum considerationem iis fore, qui penitus talia introspicere consueverunt. Neque enim ita temere, ac nulla ratione habita, eum numerum arbitror Dominum complevisse, nec nisi arcano ac secretiori consilio, statim transacto illo dierum numero, cœlos petivisse. Quid ergo dicimus? Nimirum, videmus legem futurorum habere imaginem, ac quæ statu suo, statim illi succedaneum iis representet atque demonstret, qui mentem plane exæcatam non habent. Cum ergo lex illis, qui ex corruptione nati fuerant, per hunc numerum tanquam per sacrum quemdam introductorem ac æditium, aditum ad sancta concederet ac patefaceret: hinc etiam hoc numero dierum absoluto, Christus primogenitus ex mortuis factus, ac si gmento immortalitatem initalans, in supercœlestes suum templum ingressurus, assumitur. Verum ita spiritalis ejusmodi intelligentia habeat; quam fortassis contemplationi deditior animus haud gravitate assequi queat. Nos autem ad sacratissimum illum montem abeamus, ubi Salvator manus extendens benedictionem discipulis impertit. Sacro pariter choro aggregemur, ac ea quæ in monte peraguntur, secretius condiscamus. Sub illas nos manus ingeramus, quæ expansæ discipulis, ac per eos universo mundo, benedictionem velut sorte distribuunt. Extendit enim meus Jesus manus, non jam transfixas necve ut maledictum ipse vo-

Α μετά τῶν κάτω ὡς ἄνθρωπος συναναστrophῆν· πρὸς δὲ τὸν ἀποστελλάντα ἀναβαίνει Πατέρα, ἀπαρχὴν αὐτῶ καὶ διαλλακτῆριον, ἣν ἐξ ἡμῶν ἐξεφόρεισε σάρκα, φέρων. Σήμερον γὰρ ὁ ἡμέτερος χεὺς ἐπ' ὤμων ἀναλαμβάνεται Χερουθιμ, καὶ τῶν ἐνοστάτων παραπετασμάτων γενόμενος τῷ βασιλικῷ ἐνιδρύνεται θρόνῳ. Σήμερον αἱ ἀνα Δυνάμεις ὄρωσαι μορφὴν ἕνυλον ἐπὶ κώτων ἐποχομένην ἀβλων, καὶ δεσποτικῶς πρὸς τὰς ὑπερκοσμίους ἀνιούσαν ἀψίδας, εἰς ἄπορον περίστατον. Σήμερον ὁ Σωτὴρ τοῖς μαθηταῖ, ἐν βρει τῶν Ἐλαιῶν, τὰ ὑστάτα ὡς ἄνθρωπος ὁμιλῶν, ἀνέπη ἰ ἀπ' αὐτῶν, ὡς Θεός, εἰς οὐρανόν. Ἄλλὰ γὰρ παραλαμβάνει τοὺς μαθητὰς ὁ Σωτὴρ, καὶ ἀνειναι εἰς τὸ βρος τῶν Ἐλαιῶν· τοῦτο μὲν, ὅτι ἐκεῖνο τὸ ἱερὸν βρος τῶν μυστικωτέρων ἔργων Ἰησοῦ χωρίον εἰδιστο γίνεσθαι· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ὑψηλῆς πολιτείας καὶ διὰ τούτου ὄγκματα ταῖς τῶν ἀνθρώπων ἐγγράφων ψυχῆς. Οὐδεμία γὰρ σωτήριος πράξις, ἐν ἣ οὐχὶ θεωρία μυστικωτέρα ἐγκέκρυπται. Τί οὖν ἐντεῦθεν παιδεύει; Χρῆναι τοὺς ὅσοι τῶν οὐρανίων ἀψίδων ἐπιβαίνειν ἔρωτα ἔχουσι, τῶν περιγελῶν καὶ χαμαιζήλων ὑπεράνω γενέσθαι, καὶ ὑψη βεθικένας τῆς ἀρετῆς· μάλιστα μὲν διὰ παντός, εἰ δὲ μή γε, ἀλλ' οὖν γε τοὺς ἀπὸ τοῦ γασῆδος οἰκητηρίου ἀποδημῶν ποιουμένους, εἴπερ μέλλει ἡμῖν ἀποδημοῦσιν καλῶς ἔχειν.

: sin minus, ac certe eos qui a terrestri isto sit, cum hinc emigrandum erit, bene nobis esse.

Βούλεσθε καὶ περὶ τοῦ τῶν ἡμερῶν ἀριθμοῦ θεωρήσωμεν; Οἶμαι γὰρ οὐκ ἔχαρι τοῖς θεωρητικωτέροις δόξαι τὰ τε θεωρημένα. Ἐγὼ γὰρ οὐχ ἁπλῶς οὕτω μετὰ τὴν ἔγερσιν συμπράνασθαι τοῦτόν φημι τὸν ἀριθμὸν τὸν Ἀσπότην, οὐδὲ χωρὶς λόγου τινὸς μυστικωτέρου, αὐτίκα μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν εἰς οὐρανόν; ἀναπέτηναι τὸν Λόγον. Ἄλλὰ τί φημι; Ὅρωμεν τὸν νόμον, τύπον τῶν μελλόντων λέγοντα, καὶ τὴν ἐκείθεν κατάστασιν, τοῖς μὴ παντελῶς τὸν νοῦν ἀναπήροις, τῇ καθ' ἑαυτὸν ὑποφαίνοντα καταστάσει. Ἐπεὶ οὖν οὗτος τοῖς ἐκ φθορᾶς ἀποτικτομένοις διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου, ὡσπερ τινὸς ἱεροῦ εἰσαγωγῆως, τὴν πρὸς τὸ ἅγιον ἐχαρίζετο εἰσοδόν, διὰ τοῦτο καὶ νῦν πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν Χριστὸς γεγονώς, καὶ τὴν ἀφθαρσίαν ἐγκαινίσας τῷ πλάσματι, πρὸς τὸ ὑπερουράνιον αὐτοῦ εἰσελάσων ἀναλαμβάνεται. Τὰ μὲν οὖν τῆς θεωρίας ἰσως οὐχ ἂν τῇ φιλοθεώρῳ διανοίᾳ δυσέντευκτα ἐσόμενα τοσοῦτον ἔχεται. Ἡμεῖς δὲ πρὸς ἐκεῖνο τὸ ἱερὸν βρος ἀπώμεν, οὐ ἁπλῶν τὰς χεῖρας τὸν τῆς εὐλογίας κλήρον διανέμει τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτὴρ. συναριθμηθῶμεν τῷ θεῷ χορῶ, καὶ τὰ ἐν τῷ βρει συμμουσταγωγῆθῶμεν τελούμενα. Ἐποδῶμεν χεῖρας ἐκείνας, αἱ διαπλούμεναι τὴν εὐλογίαν τοῖς φίλοις, καὶ δι' αὐτῶν παντὶ τῷ κόσμῳ κληροδοτούσιν. Ἄπλοι γὰρ χεῖρας ὁ Ἰησοῦς ὁ ἡμῶς, οὐκ ἐπι διαπειρομένης· οὐδ' ἵνα τοῦτο κατὰρα κληθεῖν, τῆς κατὰρας ἐκλύων ἡμεῖ· ἀλλ' ἵνα τὴν εὐλογίαν διὰ τῶν μαθητῶν ἢ οἰκουμένη πλουτίσῃ· ἵνα τὴν ἀπαν-

VARIÆ LECTIONES.

i ed. ἀνέστη.

ταχοῦ γῆς ἐξαπλωθεῖσαν χεῖρα τοῖ διαβόλου A
ἀνερέγγητον δεξιῇ· ἀπλοῖ χεῖρας, τελευταίας παρ-
αινέσεις ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐπισπρωγίζων, καὶ
παρακροτῶν εὐλογία πρὸς τὸ μέγα τοῦ Εὐαγγελίου
ἔργον· ὡς εἰ τις πατὴρ ἐπὶ παισὶ φλέγοιτο μὲν
τὴν ψυχὴν τῷ φλωτῶ, ὅμως ἐφ' ἕτερα πράγματα
ἀμείνω μεταχωρῶν, καταλίποι τοῦτοις, ἃ τέως δι-
φκεῖτο. Ἄλλ' οὐδὲν οἶον αὐτῶν ἄκουσαι τῶν ἱερῶν
λογίων. Τί οὖν ἐκεῖνά φησι ;
Ipse hactenus administrare solet. Verum nihil
Quid igitur illa ?

Ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοῦς, διέστη
ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν.
Ἡ θεάματος ἡδίστου μὲν διὰ τὴν τοῦ Παρακλήτου
ἐπαγγελίαν, φέροντος δέ τι καὶ στυγνόν, ὡς ἐγὼ
οἶμαι, τοῖς μαθηταῖς, διὰ τὴν οὐκέτι μετ' αὐτῶν B
ἑσμένην σαρκὶ γλυκεῖαν τοῦ διδασκάλου παρουσίαν
καὶ ἀναστροφὴν. Εἰ γὰρ καὶ πάντων ἀνθρωπίνων
ἀπικνῶν διεστήκεσαν, ἀλλὰ τοῦτό γε οὐκ ἂν φαίην
αὐτοῦς μὴ παθεῖν. τὸ μὴ δριμεῖαν δδύνην διὰ τῶν
ἐγκάτων ἐλάσαι αὐτῶν, οἷς ἑώρων τὸν ἐφ' ὃν ἀν-
έθεσαν ὄλους ἑαυτοῦς, τοῦτον ἀπ' αὐτῶν διεστάμενον.
Εἰ γὰρ, ἐπεὶ πρὸ τοῦ πάθους ὁ Σωτὴρ ἔλεγεν, ὡς εἴη
καιρὸς ἐκείνους μὲν λιπεῖν, ἀπελθεῖν δὲ πρὸς ἀπο-
στελλαντα τὸν Πατέρα, τοῦτων ἀκούοντες ὅπ' ἀθυ-
μίας κεκάρωντο, καίτοι ἐπ' ἔψεσιν αὐτῶν ὁμιλοῦντα
ὄρωντες· εἶνεσ ἂν ἐγαγόνεισαν τότε μόνους αὐτοῦς
ὄρωντες καταλιπομένους ; Ἐνεγνόουν μὲν γὰρ, ὡς
εἰκός, τῷ θεῷ τῆς ἀνάδου τὴν κυριότητα πάσης
κτίσεως τοῦ διδασκάλου· οὐκ ἀπέβαλον δὲ τῆς
μνήμης, ὃ ἐπέσταζεν ἡδὺ ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν, ἢ C
ἐκείνου μετὰ σαρκὸς παρουσία. Ἄνεσις τοιγαροῦν
ἐπὶ τῶν νεφελῶν ὁ Σωτὴρ, καὶ τοὺς ὀφθαλμοῦς,
ὡσπερ σὺν ἐκείνῳ ἀφιέντες, τοῦ μακαρίου ἐκείνου
θεάματος ἐξεκρέμαντο, οὐ βουλόμενοι ἐκεῖθεν καθ-
ελκεῖν εἰς κόρας· ἤκουον δὲ ἀκωθεν βοῶντων·
Τί οὕτως ἐστήκατε βλέποντες ; καὶ ὡς ἴδοιεν
πάλιν ἤξοντα, καθὼς ὄρωσιν ἀναλαμβανόμενον Ἰη-
σοῦν. Τί τοῦτο ; Μέγα καὶ τοῦτο εἰς παραμύθιον
τοῖς μαθηταῖς. Μονουοχὶ γὰρ ἡ φωνὴ ἑλάλει· Ἄνδρες
Γαλιλαῖοι, οὐκ εἰς ἀπαξ ὑμῶν ὁ διδάσκαλος χω-
ρίζεται· οὐδ' ὅπερ ἦν συνὸν ὑμῖν ἀποσκευασάμε-
νος, δεὸς ἐμποιήσαι, τὴν πρὸς αὐτὸν ὑμῶν διακοπή-
ναι οικειότητα· ἀλλ' εἰ γε ἀκριβεῖς τῶν ἐντολῶν
κατασταίητε φύλακες, ἔψεσθε πάλιν αὐτὸν, ὡς ὄρατε,
μηδὲν τι τῆς νῦν διαστάσεως ἀλλοῖον διατεθείσης D
αὐτόν. Μὴ τις οὖν ὁμᾶς κατασειέτω λογισμὸς. Μνη-
μονεύετε ὡν εἶπεν ἐτι συνὸν ὑμῖν, ὡς σὺν ἐκείνῳ
ἐπὶ θρόνου καθήμενος κρινεῖτε τὸν Ἰσραήλ. Εἰ
δ' ἐπλάθεσθε, ἀλλὰ νῦν οἷς ἀκούετε, ἐκείνων ἀνα-
ζωπυρεῖτε τὴν μνήμην Ὁδοῦ ὁ Ἰησοῦς ἀναλη-
φθεὶς ἀπ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσε-
ται, ἐν τρόπῳ ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον
εἰς τὸν οὐρανόν. Ταῦτα οἱ μὲν ἐπαφῶσαν.

Quod si hæc oblivioni tradidistis, at jam ex his, quæ audistis, memoriam revocate : *Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet, euenimadmodum vidistis eum euntem in cælum* 99. Hæc qui-

detur, qui me a maledicto exsolvat 98, sed ut per
discipulos universus locupletetur orbis : utque
diaboli manus, toto terrarum orbe exporrecta, irrita
reddatur ac inefficax. Explicat manus, ut suprema
monita in cordibus eorum consignet, ac benedi-
ctione ad eximium Evangelii prædicandi ministe-
rium incitet, more patris filios suos tenerrime ac
ardentissime amantis : qui potioribus aliis evocan-
tibus vix invitus recedens, iis illa committat quæ

*Et factum est, cum benediceret illis, recessit ab
eis, et ferebatur in cælum* 99. O spectaculum, ju-
cundissimum quidem propter promissum Paracle-
tum, ut tamen puto etiam tristitiæ aliquid discipulis
afferret ; eo quod in posterum non essent ampli-
us fruituri dulci illa Magistri præsentia secun-
dum carnem atque convictu. Nam etsi ab omni
humano affectu quam longissime recesserant, haud
tamen jure affirmarim nihil eos affectos esse, ne-
que intimis visceribus acri dolore fuisse percussos,
cum eum in quo omnes spes suas sitas habebant,
ac cui se totos addixerant, ab ipsis jam segregari
viderent 99. Si enim ante passionem suam, cum
Dominus dixisset adventare tempus ut ipsos dese-
reret, et ad eum a quo missus fuerat, revertetur,
præ languore mentis in gravem mœrorem incide-
runt, quanquam ipsum coram intuerentur, ac lo-
quentem audirent : quid illis evenisse censendum
est, postquam se solos relictos conspicati sunt ?
Nam animo quidem secum vollebant ac cogitabant
ex divino illo ascensu, pollentem Magistrum do-
minio in omnes creaturas : haud attamen memo-
ria excidebat dulcedo illa quam eis quasi instilla-
bat, illius in carne præsentia ac consuetudo.
Ascendit ergo Salvator super nubes : eumque illi
oculis comitati, beato illo spectaculo quasi suspensi
tenebantur, neque inde palpebras avertere fere-
bant. Audierunt vero qui de cœlis in has voces cla-
marent : *Quid sic statis aspicientes* 91 ? quique fore
uuntiant, ut eundem Jesum iterum visuri essent,
qua eum ratione assumi videbant. Quid hoc rei ?
Egregium quiddam et ad consolandos discipulos
perquam accommodatum. Tantum enim non dice-
bat illa vox : Viri Galilæi, Magister non omnino a
vobis separatur, neque est quod vereamini fore ut
a vobis digressus, benevolentiam illam erga vos,
quam præsens præ se ferebat, intercidat : sed si
mandata ejus accurate observaveritis, videbitis
rursus eum, ut jam videtis, neque se junctio ulla
ratione a vobis alienum reddet. Ne igitur cogitatio-
nes vestræ vos conturbent. Revocate in memoriam
ea quæ præsens vobis dixit 99 : fore nimirum ut
cum eo sedetis super thronum judicatorum Israël.

98 Galat. v, 13. 99 Luc. xxiv, 5. 99 Joan. xvi, 6. 91 Act. i, 10. 99 Matth. xix, 28. 99 Act. i, 10.

Alii vero, ut portæ attollerentur monebant, nuntiantes superioribus Virtutibus Regis gloriæ adventum. At illæ, novo nuntio obstupefactæ, rogabant: *Quis est iste Rex gloriæ* ⁶¹? Nimirum, qui descensum non intellexerant, subdubitant de ascensu. Nihilominus tamen portas pandunt, ac Regi obviam procedunt; stipantque et comitantur eum qui nostro nomine obedientiam Patri offerebat: atque in gloria majestatis sedenti assistere. Hoc dispensationis circa nos peractæ complementum. Hoc ejus qui incarnatus fuerat, studium ac labor indefessus: ut nimirum hominem per invidiam dejectum, atque ad terrenam sortem delapsum, nedum ad immortalam statum reduceret, sed et regem creatum, cœlesti solio, ex quo invidus ille exciderat, digoaretur. At, o Dei Verbum, qui ad tantam gloriam nostrum pulverem evexisti, qui divina omnia majestate reple, qui iis qui te sustinent semper te affuturum promisisti, populum quem mergere voluisti, ipse præsens nobis tua dextera gubernata, ducens in viam salutis, omniaque adversa, maxime vero ea quæ animabus detrimentum afferunt, propulsans. Da ut qui nobis tui occasione nominis adversantur, tua potentia agnita una nobiscum te concinant, quod omnium salutis causa ineffabilem illam feceris dispensationem: decetque ut te omnis lingua celebret, quia tuum est regnum, et potentia, et gloria, in sæcula sæculorum. Amen

ORATIO XII

In Pentecosten, cum Spiritus sancti gratia, ignearum linguarum specie, in sacratissimos discipulos venit.

Quando nunc etiam divina celebritas adest, quantum Deus ipse dederit ad ejusdem honorem conferemus: nec propterea cunctabimur quod ejus celebrandis præconis non simus satis; quis enim ejus pro dignitate laudes deprædicaverit? sed quod facultas nostra suppeditabit, libenter ad festi hujus solemnitatem decorandam promemus. Quod vero munus, oratione congruentius præstari possit? non ea solum ratione quod nihil sermone ac oratione sit honorabilius, sed quia præsentis quoque tempori nihil magis competit quam orationis munus. Nam quibus hodierna die donum linguarum missum fuit, his hodie perquam apte ac consentaneæ orationis munus dedicandum est. Hæc propositi ac instituti nostri ratio est. Precemur vero, ut artifex illa virtus nobis auxiliatrix adsit, quæ hodie rudia piscatorum ora aperuit, atque adversus eos qui dicendi vi inexpugnabiles videbantur, armavit: simulque et illis, et ea qua loquebantur sapientia, superiores effecit. Ejus namque etiam modo muneris sit ut indoctam linguam excitet, ac ærπονις copiam haud prorsus argumento impari concedat. Veni igitur, veræ cognitionis doctrix Sa-

⁶¹ Psal. xxiii, 7.

Α Οἱ δὲ τῶν πυλῶν ἐπέκραγον ἐπαρσιν, ταῖς ἀνωτέραις Δυνάμει, τῆς δόξης ἔκειν τὸν Βασιλεῖα μὴνύοντες. Αἱ δὲ, τῷ ξένη του πράγματος ἐκπλητόμεναι· Τίς ὁ τῆς δόξης, ἐπυθάνοντο, βασιλεύς; ἄτε μὴ τὴν κατάθασιν συνιῆσαι, ἐπαποροῦσι πρὸς τὴν ἀνάθασιν. Ὅμως δ' ἐπαίρουσι πύλας, καὶ τῷ Βασιλεῖ προσυπαντῶσι, καὶ δορυφοροῦσι τὴν ἡμῶν προσάγοντι ὑποταγὴν τῷ Πατρὶ, καὶ ἐν δόξῃ τῆς μεγαλωσύνης παρεστήκασιν καθήμεναι. Αὕτη τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας συμπλήρωσις. Τοῦτο ἦν ἄρα τοῦ σαρκωθέντος ὁ πολὺς, ἐν οὕτως εἶπω, ἀγῶν, τὸν φθονηθέντα, καὶ πρὸς τὰς γεώδεις κήρας καταπετόντα, μὴ μόνον πρὸς τὴν ἀκήρατον ἐπαναγαγεῖν πολιτεῖαν, ἀλλὰ καὶ βασιλεῖα δεῖξαι, καὶ οὐρανοῖς ἐνθρονίσαι, ὧν ὁ φθονήσας κατέπεισεν. Ἄλλα, ὦ Λόγε Θεοῦ, ὁ πρὸς τοσοῦτον δόξης τὸν ἡμέτερον χοῦν ἀνυψώσας· ὁ πάντα πληρῶν ὡς Θεός· ὁ τοῖς ἀνέχουσιν εἰς σὲ συμπαρεῖναι δι' αἰῶνος ἐπαγγεῖλάμενος, αὐτὸς, ὃν ἔταξας λαόν σου διακυβερνῆν, συμπαρῶν ἡμῖν τῇ σῆ διακυβερνήσει δεξιᾷ, ἄγων ἐν κρήσιν τῆς δικαιοσύνης, καὶ πάντα κινδύνων, ὅσος μάλιστα ψυχὰς φέρει τὴν κάκωσιν, ἐπαμύμων. Δὸς τοὺς πολεμοῦντας ἡμᾶς διὰ σὸν ὄνομα, τὸ σὸν ἐπιγνόντας κράτος, ἅμα ὑμνεῖν σε, ὅτι διὰ τὴν ἀπάντων σωτηρίαν τὴν ἀφατον ἐτέλεσας οἰκονομίαν· καὶ σὸι πρέπει πᾶσαν γλῶσσαν φέρειν τὴν αἴψισιν· ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

C

ΛΟΓΟΣ ΙΒ'.

Λόγος εἰς τὴν Πεντηκοστήν, ὅτε ἐν εἰδει γλωσσῶν πυρίνων, ἡ τοῦ θεοῦ Πνεύματος χάρις ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς μαθητὰς καταβόλησεν.

Ἐπειπερ καὶ νῦν θεῖα ἐπέστη πανηγυρίς, κατὰ τὴν θεῖαν χορηγίαν, τὰ εἰς τιμὴν τῆς πανηγύρει συνοίσομεν· οὐχ ὅτι μὴ ἀποχωρῶντως ἡμῖν ἔχει τὰ πρὸς τὴν συντέλειαν, διὰ τοῦτο πρὸς τὸ ἐγγεῖρημα ἀποκινῶντες· ταύτη γάρ οὐδεὶς πρὸς θεῖαν ἀτάραχον τιμὴν· ἀλλ' ἐφόσον εὐπορον ἐν τῷ ἐλέσθαι τιμῆν, τὰ οἰκεῖα τῇ ἐορτῇ συνεισφέροντες. Τίς δὲ ἄλλη συνεισφορά λόγου οἰκειότερα; Οὐ μόνον ὅτι πάντων ἐντιμότερον λόγος, ἀλλ' ὅτι καὶ τῷ παρόντι καιρῷ ἀκριβῶς ἡ τοῦ λόγου ἀρμόσει προσέτις. Οἷς γὰρ τῶν γλωσσῶν τὸ δῶρον σήμερον καταπέμφθη, σήμερον ἀκριβῶς εὐλόγως ἡ τοῦ λόγου προσνεχθήσεται δωρεά. Οὗτος μὲν οὖν ὁ τῆς προαιρέσεως λόγος· ἤτησθω δ' ἡμῖν τὴν τεχνίτιν συνεργάζεσθαι δύναμιν, ἡ σήμερον τὰ ἀμαθῆ τῶν ἀλλείων διανοήσασα στόματα, καὶ κατὰ πῶν ἀμαχῆτων ἐν τῷ λέγειν ὀπλίσασα, ὁμοῦ τ' ἐκείνων, καὶ τῆς ἑξ ἐλάλου σοφίας, ὑπερήκοντας εἰδείξαι. Ταύτης γὰρ καὶ νῦν ἔργον, ἀμαθῆ γλωσσῶν παρακροτῆσαι, καὶ δοῦναι εἰπεῖν, μὴ πολλῶ φαυλότερον τῆς ὑποθέσεως. Ἐλθὲ δὴ οὖν, ἡ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως διδάσκαλος Σοφία, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, καὶ σὲ θειάζειν προελομῶνις φθέρει περὶ σεαυτοῦ, ἐν τῷ πληρῶσαι τὸ στόμα ἡμῶν. Ἐξουσία γὰρ πα-

παγίνη Δεσποτικῆ καὶ τὴν σὴν, ὅποι βούλει, διδῶς ἄπιπνοιαν· εἰ καὶ παρὰ τοῦ κατ' ἡμᾶς διὰ φιλανθρωπίας γεγονότος Λόγου, πρὸς τὸν σύνοδρον ἀναπάντος Πατέρα, καταπέμψη. Οὐ γάρ, ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὡς ὁμότιμον, ἀλλ' ὡς συγγενὲς Πνεῦμα, αὐτοῦ ἐξ ἡμῶν ἀναπάντος, σὺ παραγίνη. πρὸς οὗς σὺν ἐκείνῳ ἐδημιούργησας. Ἦκε δὲ οὖν ἡμῖν τὴν ἐργασίαν τοῦ λόγου, καὶ χορηγῶν, καὶ διακοσμῶν. Καὶ πάρε γε πάντως, ὁ πάντα διακοσμῶν. Καὶ γοῦν ὑπὸ σοὶ κυβερνήτῃ τὸν πλοῦν ἐπιτρέπτειν τῷ λόγῳ.

Ἄρτι μὲν ὁ Μονογενὴς πρὸς οὗς οὐκ ἔλιπε τοῦ Πατρὸς ἀνῆι κίλους· τὸ μέγα ἔργον, τὴν ἡμετέραν αὐτῷ προσκομίτων καταλλαγὴν, καὶ τόπον ἡμῖν ἐτοιμάσων ἔκει. Ἔδει δὲ ἄρα, ἐκείνῳ ἐξ ἡμῶν ἀναπάντος, ἄλλον Ἰσον ἐκείνῳ καὶ δόξης καὶ τιμῆς ἔχοντα, εἰς τὴν τῆς εὐεργεσίας ἀντικαταστήσῃ χώραν, ὡς μὴ λάθοιμεν, πάλιν τὴν καταλλαγὴν εἰς

pientia, Spiritus veritatis, ac te celebrare volentibus de te ipse loquere, os nostrum adimplendo. Domini enim potestate ades, tuumque ubi velis divinum afflatum præstas atque impendis: quantum a Verbo, quod benignitate nobis simile factum, ad Patrem, cui assidet, reversum est, mittaris. Neque enim ut servus, sed ut divino honore æqualis utque cognatus Spiritus, ipso in cælum profecto, ad illos advenis quos una cum ipso condidisti. Veni igitur, orationis nobis apparatus largiens pariter, atque ornans: adeo omni modo, qui condecoras omnia. Te enim gubernatore, orationi ad navigationem vela pandemus.

Non pridem Unigenitus Patris, quos non deseruisset, sinus repeterat; ingens illud opus, nostram illi allaturus ac oblaturus redemptionem, atque locum illic nobis paraturus. Oportebat autem, illo a nobis ablato, alium illi et gloria et honore parem, ubi fuisset beneficium collatum, in vicem constitui, ne incauti ac oblivione reconciliationis

NOTÆ.

(37) Docte, et ut theologum deceat, Spiritus deitate vindicari ac fidem Trinitatis explicari, uno duntaxat excepto, in quo forte Græcorum schismaticorum errori adherere videri possit, ut nimirum omnino excludat a Filio causam rationem, quam vocant, sive ut ulla ratione producat cum Patre Spiritum sanctum. Quamvis enim non ita clare loquatur, sic tamen sentire velut quodammodo indicat: cum Patrem ait Ἰσοῦ καὶ Πνεύματος τὴν αἰτίαν ἀνηρημένον· *Peculiariter habere, esse causam Filii ac Spiritus sancti*, ubi præmisisset distingui personas uno hoc, τῷ αἰτίῳ, καὶ τῇ γεννήσει, καὶ τῇ προόδῳ· *causæ ac principii ratione, generatione, ac processione*, cum item, Latinos procul dubio notans, ita ad finem ait, μηδ' εἰς αἰτίαν αὐτὸ διπλὴν ἀναφέροντας· *neque in duas ipsam causas referentes*: quod ait, πολυαρχίαν ἐν τῇ μοναρχικῇ Τριάδι: *πρῶταρχόντων· eorum qui multa principia in unius principii Trinitatem inducunt*. Quamvis enim ipsa hæc Latinorum ac Ecclesiæ sententia habeat, uniusque et ipsi principii Trinitatem credamus, Patre ac Filio, uno ac eodem Spiritus sancti principio, qua ratione mens et Verbum una sunt amoris causa, nec alia quam mens ipsa, quæ et Verbi et amoris causa existit, sed Verbi sola, amoris, cum Verbo, ac per Verbum; quem Tarasius atque Græci orthodoxi modum loquendi subinde probaverunt. Leo tamen velut insinuat ita sentire, non posse Spiritum sanctum referri in Filium, quin duplex ejus causa ponatur: quæ Græcorum sæpe offensio fuit, tametsi olim sanctus Maximus probe explicaverat, ut unam Latini Spiritus causam, sive principium Patrem agnoscerent, nec ejus duas ponerent causas, licet etiam ex Filio dicerent, ut liquet ex epistola ad Marinum altero tomo edita, ac a Metochite explicata. Illa Patris notio, τὸ αἰτίον, est etiam Gregorii Nazianzeni orat. 24, ubi ait Filium habere omnia, quæ habet Pater, πλὴν τῆς αἰτίας: *excepta causæ ac principii ratione*: si tamen vera lectio est, quam præfatus Metochites falsam arguit, ex eo quod probatioris cond. habeant πλὴν τῆς ἀγεννησίας· *excepta inuascibilitate*: quam etiam unam aliis locis Gregorius excipit; nusquam vero αἰτίαν, præterquam suspecto illo loco. Ut aliter Leonem explicemus, ac sanam velinum habuisse mentem, pietas erit, præsertim questione ejusmodi Græcorum inter ac Latinos ejus tempore valde celebri,

quando etiam Galli in Græcos peculiariter noscuntur inclamasse, ut liquet ex conc. Rhem. sub Eberone. Multo adjumento esset, ut ita pie exponeremus, epistola quæ exstat tom III Biblioth. PP. ad Omarum Saracenorum regem de fidei Christianæ veritate, cujus Baronius, an. 914, ea verba refert: *Ego sum Dominus Deus tuus. Creator tuus, lumen de lumine, Verbum de Patre, ex quibus Spiritus sanctus procedit*: ut illa omnino constaret; ac constaret nihil sibi interpretem in ea indulsisse, sive Latinum, sive etiam Chaldaicum, ex quo tandem Latina prodit. Vix enim primum putem Chaldaice scriptam, siquidem vere Leonis epistola est. Facile vero Græca οὐ et ὧν permutantur; quod in oratione sancti Edlogii in Ramos Palmarum factum deprehendi, ac devoratum a Cyrilli novo interprete notavi. Haud certe facile putem Leonem dogmatica illa epistola aliam edidisse fidem, quam haberet usus suæ Ecclesiæ, ac quam exprimat ista oratione, cujus tota verba etiam orthodoxus sane profert. Quare non probo omnino Gretseri censuram, ad relata verba, quibus Leo reprobat ut Spiritus referatur in duo principia, cum ita margini ascribit: *Error schismaticorum Græcorum de processione Spiritus sancti ex solo Patre*. Nihil sane ejusmodi erroris habent illa verba, sed indicare videntur, qua notant Latinos, ut eo ponant duo principia Spiritus sancti, quod Filium ab ejus productione non excludant: utque revera Leo in aliquos e Latinis ita rudiis exponentes processionem ex Patre ac Filio, locutus sit, ut est probabile non defuisse plures qui sic intelligerent, ac duas causas sive principia Spiritus, Patrem ac Filium dicerent: non modo non protulit errorem, sed et id ipsam quod postea universali concilio utraque Ecclesia sanxit: nihilque vetat ut ne vir theologus ac insigne eruditus, ita subtiliter intellexerit, sicquo affectariter loqui ut et nihil errorem habens proferret, nihilque suos, ac Græcos contentioni studentes, ex sermone offenderet: alioqui enim addictum ipsum Romanæ sedi, a qua etiam reluctante patriarcha Constantinopolitano nuptiarum Græcorum jure prohibitarum remissionem impetraverit, ipso etiam patriarcha Latinorum ac Occidentalium sententia, ea occasione exauctorato, liquet. Qua de re Baron. et alii.

munus in inimicitias solveremus. Facile enim est genus mortalium ut in ejusmodi dolum fraudemque inducatur. Simul vero cum Filius ab æterno genitus hominibus innotuisset, oportebat etiam coæternum Spiritum noscere, ut ita divinum totum principatum colentes, recte Deo in personarum Trinitate honorem haberemus : atque ut ille Unigeniti gloriam proferret, ejus in orbem universum majestatem declarans, vivificæque ejus doctrinæ præclara semina adaugens. Quemadmodum enim Filius humanæ naturæ consuescens Patrem clarificavit, ita par erat ut et Spiritus substantiali ad nos adventu Filium clarificaret. Nemo idcirco angustus rixosusque adeat ; nec quis Paracleti dominium in servitutem demittat deducatque. Clarificavit Deum et Patrem, qui ante Luciferum natus est Deus ; clarificat Unigenitum, qui una cum illo ab æterno ex Patre processit Deus. Non servum, non creaturam, non a Dei natura alienum eum reputes, qui creaturam deitate donet : ne male compositos ordines aut gradus excogites, neve huic quidem minorem, illi vero superiorem locum tribuas. Nihil ad immortalem incorruptamque naturam spectant cerearum ac caducarum (38) rationum inventa. Ne unde honore aucti sumus, inde contra naturam superiorem omni natura, honoreque ac gloria, contumeliam excogitemus. Missus quidem est Filius ad signenti ac hominis salutem præstandam ; non quasi Patre minor, sed quia eum tanquam hæredem dispensatio deceret, qua nos cohæredes effecturum se statuisset. Sed et Spiritus sanctus mittitur, non quasi minus quoddam Filio habeat, sed velut etiam ipse Paracletus, nostræque pariter adoptionis auctor existens. Ne sectionem divisionemque illud suspiceris esse, per quod tu divinæ naturæ consortium accipis. Unus Patris Filiique ac sancti Spiritus est honor : quoniam una natura, atque regnum unum. Nullius indigens Deus Pater, æqualem sibi gignit Deum Filium, ac æqualem producit optimum Spiritum, non secta per personarum discretionem Divinitate, sed citra confusionem in enumeratione Trinitatis unita. Nihil in ea posterius, aut creatum ex nihilo, ac idcirco recentius, sed coæternæ personæ, ejusdemque ordinis ac gloriæ : hoc solum discretæ, causæ ac principii ratione, generatione et processione : ita ut Pater Filii ac Spiritus sancti sit principium, Filius vero generetur, ac Spiritus sanctus procedat.

Venit vero sacer Spiritus, implente Verbo suam promissionem, quam velut arrhabonem suis reliquerat : idque præstitit, die quidem ab ascensione ejus decimo, a resurrectione autem die quinquagesimo.

^k Leg. ὑποβεθηκώς.

(38) *Cerearum ac caducarum.* Κηρίων λογισμῶν. Videtur alludere ad cereas imagines, quæ sunt quid admodum fragile : simulque etiam ad vocem κήρ respicere, a qua est ἀκήρατος, cui op-

ἄχθραν διαλυσάμενοι. Ἐυκολον γάρ πως τὸ γένος πρὸς τὴν τοιαύτην ὑπαγωγὴν. Ἄμα δὲ καὶ γνωρισθέντος ἀνθρώποις τοῦ ἀκρόνως γεννηθέντος Υἱοῦ, ἔδει καὶ τὸ συνάντησον γνωρισθῆναι Πνεῦμα, ἢ οὕτω καλῶς τιμῶτο Θεὸς ἐν τῇ τῶν προσώπων Τριάδι, τῆς ὅλης ἡμῖν θεαρχίας τιμωμένης· καὶ ἵνα δοξάσῃ τὸν Μονογενῆ, φανεροῦν ἀνά πάσαν τὴν γῆν τὴν ἐκείνου μεγαλειότητα, καὶ τὰ καλά τῆς ζωοποιῦ διδασκαλίας αὐτοῦ πληθύνων σπέρματα. Ὡσπερ γὰρ ὁ Υἱὸς σαρκὶ ὁμιλήσας, ἐδόξασε τὸν Πατέρα, οὕτως ἔπρεπε καὶ τὸ Πνεῦμα τὸν Υἱὸν δοξάσειν, οὐσώδως ἡμῖν παραγεγονός. Μηδεὶς διὰ τοῦτο μικρολόγος παρίτω, μηδὲ τὴν τοῦ Παρακλήτου δεσποτείαν, εἰς δουλείαν καταθεβαζέτω. Ἐδόξασε τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα ὁ γεννηθεὶς πρὸ Ἐωσφοῦρου Θεός· δοξάζει τὸν Μονογενῆ ὁ συναΐθως ἐκείνω προῦν Θεὸς ἐκ Πατρὸς. Οὐ δοῦλον, οὐδὲ κτίσμα, οὐδὲ τῆς θεϊκῆς δόξης ἀλλότριον τὸ θεοποιῶν τὴν κτίσιν· μὴ τάξεις ἀτάκτους, μηδὲ βαθμοὺς ἐπινοήσῃ· μηδὲ τοῦτω μὲν τὴν ἐλάττονα, τοῦτω δὲ τὴν ὑπερκειμένην ἀπονείμῃς χώραν. Οὐδὲν πρὸς τὴν ἀκήρατον φύσιν αἱ τῶν κηρίων ἐπίνοιαι λογισμῶν. Μὴ ἀφ' ὧν ἐτιμήθημεν, ἐκείθεν κατὰ τῆς ἀνωτάτω φύσεως, πάσης καὶ τιμῆς καὶ δόξης, τὴν ὑβρίν ἐπινοῶμεν. Ἀπεστάλη μὲν ὁ Υἱὸς πρὸς τὴν τοῦ πλάσματος σωτηρίαν, οὐχ ὡς ὑπερβηκτικῶς τοῦ Πατρὸς· ἀλλ' ὅτι ἔπρεπε, ὡς κληρονόμῳ συγκαληρονόμους βουλομένῳ ποιήσειν ἡμᾶς ἠοικονομία. Ἀποστέλλεται δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα, οὐχ ὡς ἔλαττον ἔχον τοῦ Υἱοῦ· ἀλλ' ὡς Παράκλητος καὶ αὐτός, καὶ τὴν ἡμῶν συνεργαζόμενος, τοῦτω υιοθεσίαν. Μὴ τομάς, μηδὲ διαίρειν ὑποβάλλῃς τὸ δι' οὐ σὺ θείας κωνωνίαν φύσεως λαμβάνεις. Μία Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ Πνεύματος ἡ τιμὴ, ὅτι μία φύσις καὶ βασιλεία. Θεὸς ἀπροσδεχῆς ὁ Πατὴρ Ἰσον αὐτῶν γεννᾷ Θεὸν, τὸν Υἱὸν· καὶ Ἰσον προάγει τὸ πανάγαθον Πνεῦμα· οὐ τεμνομένης τῆς Θεότητος τῇ διαίρεισει τῶν προσώπων, ἀλλ' ἐνωμένης ἀσυγχύτως ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῆς Τριάδος. Οὐδὲν ὑστερον, οὐδ' ἐξ οὐκ ὄντων γεγονός, καὶ διὰ τοῦτο νεώτερον· ἀλλὰ συνάναρχα, καὶ ὁμοταγῆ, καὶ ὁμότιμα· τοῦτω μόνον διαφέροντα, τῶ ἀίτιῳ, καὶ τῇ γεννήσει, καὶ τῇ προόδῳ· Πατρὸς μὲν Υἱοῦ καὶ Πνεύματος τὴν αἴτιαν ἀνηρημένου· Υἱοῦ δ' ἀπαθῶς γεννωμένου, καὶ ἐκπορευομένου τοῦ Πνεύματος. Ἀλλὰ τοῦτων μὲν ἀπόχρη τῶν λόγων ἐν τῷ παρόντι.

Verum de his in præsentī hactenus oratio.

Ἐρχεται δὲ περαινόντος τοῦ Λόγου τὴν ἐπαγγελίαν, ἣν οἶα δὴ τινα τοῖς οικείοις ἀρβαθῶνα κατέλιπεν· ἡμέρῃ μὲν τῆς ἀνελεύσεως δεκάτῃ, τῆς δὲ ἀναστάσεως συμπληρουμένη πενηκοστῇ. Ἴδι τοῦτο;

VARIÆ LECTIONES.

NOTÆ.

ponit τὸ, κήρ·νον. Vel potius alludit ad ceras, quibus inscripta facile obliterabantur : quod plane incorruptilibus minime congruat.

Ἄρ' οὖν ἔχει καὶ τὰ παρόντα τῆς Ἰησοῦ κρυφίότη-
τος ἐπάξιον μυστήριον, ἢ ἀπλῶς οὕτω παραδέχεσθαι
χρῆ; Οὐ μὲν οὖν· οὐδὲν εἰκῆ, οὐδ' ἀθεώρητον ὁ Λόγος
ἐπλήρου. Καὶ γοῦν, εἰ βούλεσθε, συγχωρητέον τῷ
Λόγῳ, εἰς τὸ βάθος τῶν τελομένων ἐγκυφάνει ἐκεί-
θεν, εἴπως δύναίτο, πειράσασθαι ἀνεγκύσαι, ἴσως οὐ
φαῦλον θεωροῖς ὀφθαλμοῖς θέαμα. Εὐρίσκω δὴ οὖν
τιμωμένην τὴν Πεντηκοστὴν· οὐ μόνον ὅτι ὡσπερ ἱερὰ
ἐξ ἱερᾶς ἔχει ῥίζης τὴν γένεσιν, ἐκείνης τῆς ἡμέρας
ἐν τῷ, πρὸς αὐτὴν ἀνακυκλοῦσθαι, ταύτην γεννώσης,
ἧς ἀπὸ πάντων ἀνεπαύσατο ὁ Δημιουργός, ὀποτέρων
βούλει, τῶν τῆς ἐπιδημίας, ἢ τῶν τῆς δημιουργίας
ἔργων· ἀλλ' ὅτι καὶ τύπον ἐπλήρου τῆς ἀφείμου
καὶ ἀνσπέρου ἡμέρας· διὰ τοῦτο καὶ παρ' οἷς τὸ
παλαιὸν ἐπολιτεύετο γράμμα, ὡσπερ ἐν σικῆ φαινο-
μένη ἐδίδου πάντων ἐλευθερίαν, ἐπὶ τοῦτο ἀριθμοῦ

τοῦ τῶν ἐνιαιτῶν κύκλου καθισταμένου· δηλούντων,
οἶμαι, τῶν τελομένων, ὡς μετὰ τὴν ἑβδοματικὴν
ταύτην περίοδον, τῆς ἐπικαίρου καὶ δουλικῆς ἡμῶν
ζωῆς, ἐπιστήσεται ἐκείνη ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν τὴν εἰς
τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασιν λαθεῖν δεήσει, καὶ τὴν
ἀνωθεν καὶ πρώην ἐλευθερίαν

ἔπει οὖν καὶ νῦν ἡ τοῦ Πνεύματος ἐπιδημία νέαν
ἡμῖν ἦλθε βίου κατάστασιν διαθήσασα, καὶ πρὸς
ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς ἐν τῷ πα-
ρόντι βίῳ νυκτὸς διεγείρουσα, διὰ τοῦτο ἐν ταύτῃ
παραγίνεται τῇ ἡμέρᾳ. Τὸ δὲ γε μετὰ τὴν ἄνοδον
εἶναι δεκάτην, ὅτι ὡσπερ ἡ ἑβδόμη, οὕτω καὶ ἡ τρίτη
ἐφ' ἑαυτὴν ἀνακυκλουμένη, ταύτην ἡμῖν τὴν ἱερὰν
ἡμέραν ἀνέστειλεν ἰ. Ἦν δ' ἄρα καὶ τοῦτο ἀκόλου-
θον, οὐ μόνον διὰ τὴν τῆς θεαρχίας τριτην, ἀλλ' ὅτι
καὶ τὸ μέγα ἔργον τῆς τοῦ κόσμου ἐγέρσεως, τρι-
ταλός ὁ Λόγος διεπραγματεύσατο. Ἀλλὰ τοῦ μὲν
κεῖσθαι οὐ πάρεργον ἴσως τοῖς φιλακροάμοισιν ἀκου-
σμα· ἐπαναχωρητέον δ' ἔθεν ἐξεληλύθαμεν. Ἔρχεται
δὴ πληρῶν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Υἱοῦ, ὁ Παράκλητος,
τὸ Πνεῦμα τὸ ἀγαθόν, ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς μαθητάς, καὶ
δι' ἐκείνων ἀγιάσων τὴν κτίσιν, τὴν ὑπὸ τῶν πονη-
ρῶν διαλελυμασμένην πνευμάτων. Οὐκ ἔτι καθ' ἕνα,
καὶ κατὰ μέρος ἀγιάζει· οὐδ' ἐνὶ γένει τὰς εὐεργε-
σίας ἐπιδαφιλεύεται· ἀλλ' ὁμοῦ πάντα πληροὶ κό-
σμον ἀγιασμοῦ. Οὐδ' ἔτι μόνος ὁ ἀγνώμων Ἰουδαῖος
τοῦ θεοῦ πλοῦτου κατατρυφᾶ, πάντας εἰς τὸν αὐτοῦ
κληρὸν εἰσαγαγόντος, τοῦ κακῶς ὑπ' ἐκείνου παθόντος,
κληρονόμου· οὐδὲ μόνος εἶδε τὴν θεῖαν δόξαν,
πάσης μανθανούσης σαρκὸς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.
Οὐδὲ κείσεται παρ' αὐτῷ τῆς προφητείας τὸ χάρισμα,
ἐπὶ πᾶσαν σάρκα χρομένου τοῦ Πνεύματος, καὶ προ-
φητευσόντων υἱῶν, καὶ θυγατέρων ὠδινθόντων
ἀχράντοις ὠδίσι.

⁹⁹ Matth. xxi, 39.

¹ Log. ἀνέτειλεν.

VARIE LECTIONES.

A gesimo. Hoc vero quam ex causa? Anne hæc
ipsa, occulta Jesu dispensatione, dignum quid my-
sterii habent, aut sic temere nulloque consilio gesta
oportet accipere? Absit! Nihil temere ac frustra;
nihil Verbum implebat quod non spiritualis aliquid
intelligentiæ haberet. Itaque, si libet, habenas ora-
tioni laxabimus, ut in mysteriorum altitudinem
intuens, inde, quoad fieri potest, extrahere quid-
piam conetur, haud forte illud, spiritualium senso-
rum contemplatione eruditus oculis spernendum
ad spectaculum. Reperio itaque honori habitam
Quinquagesimam, nedum eo titulo, quod velut sa-
cra, sacra ex radice originem habeat: ex illa nimirum
die, quæ in seipsam recurrrens ac aliquando
repetita hanc generat, qua nempe rerum Opifex
ab omni requievit opere, quæcunque tandem li-
buerit opera, sive adventus ac incarnationis, sive
creationis: verum etiam quod diei remissionis ac
vesperam non habentis figuram gereret. Idcirco
etiam apud eos quorum res ex scriptæ legis præ-
scripto administrabantur, velut in umbra obscuraque
delineatione apparens ab universis liberis præstia-

bat, ubi annorum circulus ad eum numerum revolutus esset. Quibus, opinor, significabatur fore ut
post septenariam hanc vitæ nostræ periodum, temporaneam illam ac servituti obnoxiam, ille adve-
niat dies quo in integrum restituendi simus, pristinamque ac antiquam libertatem recepturi.

Quoniam igitur etiamnum divinus Spiritus eo
venit, ut novam nobis vitæ rationem constituat
nosque ad illam diem ab hujus sæculi noctis tene-
bris excitet, idcirco hoc ipso die advenit. Quod
autem decima ab ejus in cælum Ascensione fiat, ea
ratio sit, quod sicut in septima, sic et tertia repetita
ac revoluta, sacram hanc nobis conficiat diem.
Erat vero hoc rationi consentaneum, non solum
propter divinam Trinitatem, sed quia etiam Ver-
bum magnum illud excitati ac resuscitati mundi
opus tridui spatio absolvisset. Verum hæc fortas-
sis non abs re dicta apud eos fuerint qui ejusmodi
sensus delectantur, sed nobis regrediendum eo
unde sumus egressi. Venit ergo Filius promissionem
impleturus Paracletus, bonus, iuquam, ille Spi-
ritus, in sacros discipulos, utque per illos creatu-
ram sanctificaret, a malis male habitam damnisque
affectam spiritibus. Haud ultra ille sigillatim ac
ex parte sanctificat, nec uni tantum nationi sua
dona copiose effundit, sed simul universum mun-
dum sanctimonia plenum efficit. Nec porro amplius
ingratus improbusque Judæus divinarum solus di-
vitiarum delicias percipit, cum nimirum quem ille
hæredem male morte affecti, in suam omnes intro-
ducat hæreditatem: haud item solus noverit Dei
gloriam, cum omnis caro Dei salutare doceatur⁹⁹.
Nec demum prophetiæ apud eum donum deposi-
tum erit, cum Spiritus effundatur in omnem car-
nem, prophetique filii atque filiæ intemerato
editi partu.

Nunc effusa est affluentem sancti Spiritus gratia; A quod quidam prophetarum olim in spiritu videns, vaticinatus est ⁹⁶. Propter hoc e labris rudibus et indoctis sapientiae profuunt fluentia, tribusque et linguae enarrari audiunt Dei magnalia ⁹⁷. Nunc probi coloni virtute ex alto roborati atque firmati, ex agro Dominico nequitiae zizania auferunt, caelestisque areae fructum ad ubertatem usque adaugebunt. Nunc linguae ignis dispersitae divisionis olim factae (39) unitatem efficiunt. Nam et mihi idcirco videtur forma hac linguas apparuisse; quamquam liberum est, ut quis ejus rei alias rationes velit assignare. Ac vero hujus spectatae doctrinae mysterium. Olim quidem dividens, ac ab invicem separans humanam stirpem, quid agit? Venite, inquit, descendamus, et confundamus linguas eorum ⁹⁸: descendenti voce in multitudinem dividens eos, qui non rite adunati fuissent. Nunc vero, ignearum linguarum divisione, divisionem in unum colligit. Observa vero unitum ignem, in quot ac quantas partes dispersiatur. Et hoc quidem hunc in modum a nobis observatum est. Audiebatur autem inter gentes variarum linguarum cuique proprio loquens eorum lingua, quos nescivissent quidem ubinam gentium habitarent, priusquam illi Jesu sociati essent. Eratque res omni admiratione plena: quippe erat plane inusitata, atque a loquentium natura ac moribus longe aliena. Quocirca ab absurdissimis mortalium in absurdissimum numerabatur ac tantum miraculum, tanquam incantamentum, ac praestigiarum ludibrium traducebatur, temulentiaeque ascribebatur ab his, qui immedicabili temulentia laborabant. Vetus hic eorum, qui cum Deo pugnant, mos est, ut non solum divinis operibus nullam fidem adhibeant, verum etiam conentur, ut de propria improbitate improbae aliquid suspitionis, incolpatis ac in quibus nihil criminis, aspergant. Patrabat Verbum indutum carnem in Spiritu sancto humana majora virtute miracula; inque Beelzebub demoniorum principem tantam virtutem referebant ⁹⁹: agit nunc secundum convenientem sibi potestatem Spiritus sanctus, remque musti opus esse nugantur: in hunc modum arbitantes se miraculo illaturos calumniam: verum vincit sapientia petulantiam, quodque Spiritu os loquebatur, eorum ora quae ad loquendum livor compellebat. Ille enim qui non pridem virgam piscatoriam ac retia piscator relinquerat, os simplex ac rude aperiens, malignitatis nugae sobria ac sapientio oratione dissolvit. Unde vero mustum novas linguas effingit ac creat, tu qui insanis litas? Nosce Petrum illum timidum, publica concione orantem, ac calumniam in plenum stupore converte

⁹⁶ Isa. xl, 5; Luc. iii 6. ⁹⁷ Joel ii 21: ⁹⁸ Gen. xi, 7. ⁹⁹ Matth. xii, 27.

NOTAE.

(39) *Divisionis olim factae*. Videtur eam ignis proprietatem respicere, qua ejusdem res rationis in unum consistat ac invicem unit: uti e contra disgregat ac separat quae sunt diversae rationis. Venit

Nun ἐξεχύθη πλουσίως τοῦ Πνεύματος ἡ χάρις. ὅπερ τις πάλαι βιόπων ἐν πνεύματι προέβλεγε. Διὰ τοῦτο ἐκ χειλέων ἀδιδάκτων σοφίας προχέεται νέματα, καὶ φυλαὶ καὶ γλώσσαι τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ ἀκούουσι διηγούμενα. Nūn τῆ ἐξ ὑψους οἱ κάλλοι ἐργάται δυνάμει ῥωσθέντες, τοῦ Δεσποτικοῦ γεωργίου, τὸ τῆς πονηρίας ἀποκαθαίρουσι ζιζάνιον, καὶ τῆ οὐρανίῳ ἄλλω τὸν καρπὸν εἰς πλήθος αὐξήσουσι. Nūn γλώσσαι πυρὸς διαμεριζόμεναι τοῦ πάλαι μερισμοῦ τὴν ἐνότητα πραγματεύονται. Διὰ τοῦτο ἐμοίγε καὶ τοιοῦτῃ εἶδει τὰς γλώσσας ὀφθῆναι δοκεῖ· εἰ καὶ κατ' ἄλλας αἰτίας ἀκύλυτον τῷ βουλομένῳ θεωρεῖν. Καὶ σκόπει μοι τοῦ δόγματος τὸ μυστήριον. Πάλαι μὲν διιστῶν ἐξ ἀλλήλων Θεὸς τῶν ἀνθρώπων τὴν γενεάν, τί ποιεῖ; Δεῦτε, φησὶ, καταβάτετε συγχέωμεν αὐτῶν τὰς γλώσσας· τῆ προφορᾷ τοῦ καταβάτος μερίζω εἰς πλήθος τοὺς οὐ καλῶς ἠνωμένους. Nūn δὲ τῶν πυρίνων γλωσσῶν τῆ διανομῆ εἰς ἓν συναίγει τὸν διαμερισμόν. Ἐπιτήρει δὲ μοι τὸ πῦρ ἠνωμένον, εἰς ὅπως ἂν καὶ μερίζεται. Ἄλλ' ἡμῖν μὲν ὧδε καὶ τοῦτο τετήρηται. Ἥκούετο δὲ γλώσσα φεγγαγομένη ἐν πολυγλώσσοις ἔθνεσιν ἐκάστῳ οἰκίᾳ ἀνδρῶν, μηδ' ὅπη τῆς ἐνεργαμένης ἔβκου, πρὶν σὺν τῷ Ἰησοῦ γενέσθαι, γινωσκομένων. Καὶ τὸ πρᾶγμα παράδοξον· οὐδὲ γὰρ ἦν τῶν συνήθων, οὐτ' εἶχεν οἰκειῶς πρὸς τὴν τῶν λαλούντων φύσιν. Διὰ τοῦτο τοῖς πάντα ἀτόποις ἐδόκει ἄτοπον, εἰς τερατίαν τὸ θαῦμα διαβαλλόντων, καὶ μέθην ἐγκαλοῦντων τῶν ἀθεράπευτα μεθύοντων. Ἄρχαιος οὗτος τῷ Θεῷ μαχομένων σκοπὸς, μὴ μόνον ἀπίστεῖν ἔργους τοῖς θεϊκοῖς, ἀλλὰ καὶ πειρασθῆαι ἀπὸ τῆς οἰκειᾶς φαυλότητος φαύλην ὑποψίαν τῶν ἀμωμήτων κατασκευάζειν. Ἐποίησε τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ὁ Λόγος σάρκα φορῶν· εἰς Βεελζεβούλ ἀνήπτου τὴν δύναμιν. Ἐνεργεῖ νῦν κατὰ τὴν αὐτῷ πρέπουσαν ἐξουσίαν τὸ θαῦμα, καὶ γλεῦκος εἶναι τὸ ἔργον ληροῦσιν, οὕτω τὸ θαῦμα διασύρει νομιζοντας· ἀλλὰ νικᾷ τὴν παροινίαν ἢ σοφίαν, καὶ στόματα λαλοῦντα φθόνη στόμα λαλοῦμενον Πνεύματι. Ὁ γὰρ τὸν κάλαμον ἄρτι λιπῶν, καὶ τὰ δίκτυα ἀλειύς, ἄπλοῦν καὶ ἄτεχνον ἀνοίξας στόμα, τὸν λῆρον τῆς πανουργίας σώφρονι λόγῳ διέλυσεν. Ἄλλὰ πόθεν γλεῦκος τὰς καινὰς γλώσσας δημιουργεῖ, ὃ τῆ μανίᾳ θύων; Καταμάνθανέ μοι τὸν δῆλον δημηγοροῦντα Πέτρον, καὶ μετὰ τὸ εἰς φρικτὸν θαῦμα τὴν συκοφαντίαν καὶ δόξαν τοῦ ἐν αὐτῷ λαλοῦντος Πνεύματος. Οὐκ ἔστι γλεῦκος ἢ παρῆρησια, ἀλλὰ τῆς ἀρτι κατελθοῦσης δυνάμεως ἀνωθεν, ἢ καὶ νοῦν καὶ γλώσσαν αὐτῷ διανέστησε. Πόθεν οὕτω γέγονε τολμηρὸς ἐνθυμοῦ, ὃ μὴ τῆς παιδείας ὑπομείνας τὰ ῥήματα. Ἄλλὰ γὰρ ἔσοις ἀργούσα καὶ ἀκοή, καὶ διάνοια, οὕτω τοῦ φθόνου ἐξαιρεγασμένου αὐτοῦς, τῶν τοῦ Πνεύματος οὐ συνέσαν ῥημάτων· οἷς δ' ἀνεμ-

ergo ignis specie Spiritus sanctus, ut in symbolis divisus, ac singulis seorsim insidens, unum omnes, ac unius linguae efficeret.

πιδίτος αίσθησις ἦν, οἷτοι καὶ συνῆκαν, καὶ εὖν ἄλιέων τῶν χειλέων, καὶ τοῦ Πνεύματος ἦσαν θήραμα. Ὁ μακαρίως σαγηνευθέντες! Ὁ τῆς σαγήνης ὀλεθρίας ἀπολειφθέντες! Ὁ πρὸς ζωὴν ἀπαχθέντες ἐν τῷ ἄλῳναί! Ὁ πρὸς θάνατον ζωογρηθέντες, ἐν τῷ τῆν θῆραν διαφυγεῖν! Ἀλλ' ἐκάθητο πυρίνη γλώσση τὸ Πνεῦμα ἐφ' ἓνα ἕκαστον τῶν μαθητῶν, συνὸν μὲν καὶ πρῶν αὐτοῖς, νῦν δὲ μᾶλλον τὴν παρουσίαν ποιοῦμενον, καὶ πᾶν, εἴ τι τῶν κάτω καὶ χοϊκῶν παρῆν αὐτοῖς, καταλύον, καὶ πρὸς θεϊκὴν αὐτοῦ ἀναλαμβανόμενον συγγένειαν. Τοὺς γὰρ τοὶ καινοποιήσιν τὸν κόσμον ἀπεσταλμένους, εἰκὸς ἦν, τῆς Δημιουργοῦ μεταλαβεῖν θεότητος. Οὐκ οὖν ἐτι ζητήσουσι μαθεῖν τὸν Πατέρα, οὐδὲ ἦν ἐξ αὐτῶν ὁ Διδάσκαλος δδὸν ἐπορεύσατο. Οἴδασι γὰρ καὶ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν ἀεὶ μὲν ἀχωρίστως ἐκείνῳ συνόντα Ὑῖον, ἄρτι δὲ τὴν ἐκ τῶν κάτω πρὸς αὐτὸν διηνηκῶτα δδὸν, ὅπη διάγει. Τὸ γὰρ τὰ βᾶθη τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα ἐρευνῶν, ἐκείνο πάντα ἐπιδημήσαν ὑπαναμιμνήσκει, ὅσα τε παρὼν ὁ Διδάσκαλος ἐμυσταγῶγησε, καὶ ὅσα μὴ χωροῦσιν αὐτοῖς, εἰς τὴν νῦν ἐταμειῦθη διδασκαλίαν.

miraculum, atque loquentis in eo Spiritus gloriam. Non est musti ac temulenti hæc loquendi libertas, sed virtutis, quæ recens descendit de cælo, quæ ejus tum niens, tum lingua excitata sunt. Cogito ut factus sit tam animatus ac audens, qui ne ancillæ quidem verba ferre potuisset? Sed enim quibuscunque auditis, mensque pigra erant, ac torpida, ab invidia tales redditi, Spiritus sancti verba non intellexerunt: quibus autem sensus non erat impeditus, hi et intellexerunt, et linguæ piscatorum ac Spiritus præda exstiterunt O quam beate feliciterque sagena intercepti! O e sagena exitiosa extracti! O dum capiuntur ad vitam reducti! O ad mortem capiti venatu, dum id cavent, ne venatu capiantur! Verum Spiritus sanctus linguæ igneæ specie, cuique discipulorum insecit; cum prius quidem olimque eis adesset, nunc vero suæ præsentia majus ac peculiarius specimen ederet, dissolveretque, si quid in eis terrenæ labis ac concretionis adhæreret, atque ad divinam ipsos cognationem assumeret. Etenim rationi consentaneum ac par erat, ut qui missi essent ad mundum instaurandum, summi rerum Opificis deitatis participes fierent. Haud ergo ulro quæsitura sunt, ut cognoscant Patrem⁹⁹, ut neque viam qua Magister ab eis digressus est. Jam enim et Patrem cognoverunt, et ei individue semper conjunctum Filium: jam item noverunt viam confecisse e terra ad ipsum, quo nunc loco agit. Nam Spiritus, qui *profunda Dei scrutatur*⁹⁹, suo ille adventu suggerit omnia, tum quæ Magister præsens docuit, tum quæ ad Spiritus præsens magisterium reservata voluit, cum necdum illi eorum capaces essent.

Ἄλλ' οἱ μὲν ἱερώτατοι μαθηταὶ τοιαύτης ἀπέλαυσαν ἐν τῷ ἱερῷ χάριτος, ἐν τῇ ἱερᾷ τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέρᾳ· πάντως δὲ καὶ νῦν, εἰ καὶ μὴ τοιαύτης, ἀλλά γε ἀξίας τοῦ Πνεύματος, ὅσοι τιμᾶν ἐγνώκασι. Τιμῶν δ' ἂν οἱ Θεὸν εἰδότες ὁμοτιμῶ δόξῃ καὶ κυριότητι, Πατρὶ συμπροσκυνούμενον καὶ Ὑῖῳ, πάντων κοινῶν, πλὴν οἷς τὰ πρόσωπα διαστέλλεται· πάντα ἔχον, ὅσα θεῖαν φύσιν εἰκὸς, Δημιουργὸν, ἄκτιστον, συνέχον τὴν κτίσιν, ἀγιάζον, πάντα πληροῦν ἀπεριλήπτως· καὶ μὴ μόνον περὶ τὴν φύσιν οὐ καινοτομοῦντες, ἀλλὰ μηδ' εἰς αἰτίαν αὐτὸ διπλῆν ἀναφέροντες. Ἐκάτερον γὰρ ἀπαίτη γνώμης ὀρθῆς. Τὸ μὲν γὰρ ἔστιν εἰς κτίσμα τὴν δημιουργικὴν καταγόντων οὐσίαν· τὸ δὲ, πολυαρχίαν ἐν τῇ μοναρχικῇ Τριάδι κεραισαγόντων. Τιμητέον οὖν θεϊκῶς τὸ Πνεῦμα. Θεὸς γὰρ, οὐχ οἷος ἢ πρὶν διαπλάσασα πλάνη νομίζειν ἠπάτησε, μικρῶ καὶ μεγάλῳ μέρει τὸ Θεῖον διαιρούσα· ἀλλ' οἷον ἢ δι' ἧς ἠνώθημεν Θεῷ γνώσις ἐδίδαξε, τὴν ἀγνωσίαν τῆς πλάνης ἀποκαθάρασα. Μὴ πάλιν ἐπὶ τὰ κτίσματα καταβαίνωμεν, πρὸς τὸν ἓνα Θεὸν ἀνεληλυθότες. Κτίσμασιν ἔστιν λατρεύειν, τὸ κτίσμα νομίζειν τὸ Πνεῦμα, μηδὲ τὴν ἀφατον τοῦ θεοποιῦ Πνεύματος εὐεργεσίαν ἐλαττώσης λυμνημένος ἑαυτῷ. Οὐ γὰρ ἔστιν ὅπως φύσεως κτιστῆς τὴν ἀνάπλασιν ἀπολάβῃς, οὐδ' ἔνωσιν τὴν πρὸς Θεὸν, ἀλλ' ἢ ἐκείνῳ, παρ' οὐ, καὶ οὐκ ὦν δημιουργῆ· καὶ διαφθαρεῖς, θεῖῳ κράτει καινοποιῆ. Ἄλλ' οἷς μὲν εὐ εἰδῶσι ἢ σῆ, Παράκλητος, οὐκ εἶται τιμῆ, καὶ τῆς παρὰ σοῦ τιμῆς ὑπάρξει ἀντιλαβεῖν· ὅσοι δ' ἐναντίως ὑπο-

At sacratissimi quidem discipuli, ejusmodi gratiam in sacra æde ac cœnaculo consecuti sunt, sacro Pentecostes die; omnino vero etiam nunc, etsi non tanta, verum tamen digno Spiritus sancti munere donantur, quotquot Spiritum sanctum honorant. Honorare autem censentur illi, qui Deum esse consententur, æqualis cum Patre et Filio gloriæ, potentiæ, cultus ac adorationis; quidquid amborum est, commune habentem, exceptis iis per quæ personæ distinguuntur; omnia, inquam, habentem, quæ par est Deum habere: ut sit Creator, sit increatus; contineat, ac conservet creata, incomprehensa ratione omnia repletentem: qui non tantum circa naturam ejus nihil innovant, sed neque originem ejus ad duas causas, seu principia referunt. Utrumque enim ab a recta sententia. Alterum est eorum qui creatricem naturam in creatorum dejiciunt sortem; alterum eorum qui multa principia in unius principii, ac principatus Trinitatem inducunt. Divino igitur honore prosequendus est Spiritus sanctus: quippe cum Deus sit, non quidem quales prisceus error deos finxit, ac fingendo in errorem induxit, majori ac minori parte deitatem dividens, sed qualem scientia, quæ Deo unius sanctus, fidesque docuit, omni erroris ighorantia purgata atque sublata. Nec rursus ad creata descendamus, qui jam ad Deum unitate constantem ascendimus. Qui enim Spiritum sanctum creaturam esse existimat, ille

⁹⁹ Joan. iiv, 4, 9. ⁹⁹ I Cor. ii, 10.

creaturis divinos honores impendit. Ne ineffabile A λαμβάνοντας, ἐν τῷ πειρᾶσθαι δόξης ἀποστερεῖν. deifici Spiritus beneficium, muuusque extenues, ἐαυτοὺς ἀφαιροῦνται τὴν ζωὴν. Ἄλλὰ σὺ γε καὶ τούτους, μακρόθυμε, δόξης τῆς λώδης ἀνενεγκεῖν ἵνα non sine tuo detrimento; neque enim fieri potest ut a creata natura renovationem accipias, αὐτὰς ὁρθῆ πίστειως συμφωνίᾳ, οὐς ἐφ' ᾧ οὐρανοῖς aut ea præstante Deo conjungaris vel nisi is præstet, qui te, cum non esses, condidit; ac cum συνάψει ὁ Λόγος, σὺ τε ἀναπτάντος ἐκείνου, ἐπεδήμησης, εἴημεν ἡνωμένοι, καὶ πάντες τῶν σῶν θεῶν μεταληψώμεθα δωρεῶν, τῇ μίᾳ βασιλείᾳ καὶ κυριότητι τοῦ ἑνὸς ἐν Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ Πνεύματι, Θεοῦ· μίαν καὶ τὴν λατρείαν, καὶ τὴν προσκύνησιν φέροντες, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ac cum esses corruptus, potentia digna instauravit. Cæterum, qui tuum, Paraclete, honorem integrum conservant, his etiam a te honos obtinget : qui vero aliter affecti, te debito honore privare contendunt, hi seipsos vita privant. Sed tu, o patiens ac longanimis! hos quoque a blasphemia ac errore liberari concede, ut omnes recta fidei concordia, quos ut verbum in cælis connectat ipse quoque, cum ille ascendisset, advenisti, unione sinus conserti, omnesque divinorum tuorum munerum participes efficiamur, uni regno ac dominatione, unius in Patre, et Filio, et Spiritu sancto, Dei, supremum unum cultum ac adorationem exhibentes, nunc et in sæcula. Amen.

SCIPIONIS MAFFEI PRÆFATIO IN SEQUEMTEM HOMILIAM.

Accidit nuper, ut Ruthenus quidam; non infimæ sortis homo, nec indoctus, qui plures Græciæ regiones peragravit, me inviseret. Post pauca de Photiano circa Spiritus sancti processionem errore, cui quidem addictissimus est, sermonem, seu potius disputationem intulit. Quod urgebat, et in quo maxime nitebatur, id erat : Ostensam sibi fuisse Smyrnæ in veteri membrana perscriptam Leonis Sapientis homiliam, cujus hac de re argumenta ægre a nobis refelli possint, idque in causa esse, cur, etiamsi in quibusdam Italiæ bibliothecis habeatur, nunquam edita sit. Primum ergo quanto in errore versentur, qui suppressi a nobis, atque etiam aboleri adversariorum nostrorum vetera scripta opinantur, ostendi facillime : nam latebat exempli gratia, et paucissimis erat nota, Photii ad Aquileiensem episcopum epistola, cum eam ex manuscriptis eruit, atque in publicam lucem protulit cardinalis Baronius; ea procul dubio ratione inductus, quoniam nunquam clarius, quam cum oppugnatur, veritas emicat. At nonne præstantior omnibus Alcorani edito Arabice, et Latine Patavii elaborata prodiit? Nonne Venetiis virulenta plurimum Rabbiorum opera nuper vulgata?

Verum quod ad Leonis orationem attinet, unde erudito Rusæo plenissime satisfacerem, in promptu mihi fuit. Codicem ostendi inauratum, ut imperatoris lucubrationes servantem decet, in Græcia scriptum, elegantisque compactum, Leonis VI vulgo Sapientis homilias continentem 33 ea morali epistola, sive parænesi, inter has computata, quam Latine ad annum 911 Baronius edidit. Ordo, quo recensentur, is ipse est, cui Vaticanus liber inhærebat, a quo Baronius earum argumenta deprompsit. Ex his 15 tantummodo in publicam lucem prolata sunt, 18 latent, et ab eruditis cupiuntur. Vulgarum a Combefisio, quæ beatæ Virginis Annuntiationem, Dominique Resurrectionem celebrant, nec Vaticani a Baronio inspecti fidem comprobarunt codices, nec noster comprobatur, qui eas non habent. Illa, de qua sermo erat, tertium in mss. obtinet locum. In ea quidquid pro Græcorum errore de sancti Spiritus processione excogitatum fuit, colligit Leo, atque apparat. Quapropter nullibi magis elucet, quam miseris captivibus, quam infirmis schismatis propugnatores innitantur sophismatis.

Cum autem ad chartulas meas accessissem, libellum extraxi, in quo ante hos 20 aut plures, ni fallor, annos, exscripta per me e codice oratio fuerat, Latine reddita, et ob causam hanc abunde confutata, et rejecta. Hoc autem præstiteram, cum anecdotorum in mss. Veronensibus latentium collectionem tunc temporis adornarem, quorum quædam, occasione oblata, seorsim postea prodire, alia non pauca latent adhuc, et obdormiscunt. Inter Græca opuscula hanc præcipue homiliam selegeram, quia opportunissimum præstare aditum videbatur mihi ad catholicam in hoc argumento doctrinam a sophisticis omnibus tricus prorsus vindicandam. Hæc item ratio, ut modo emittam, impellit, eoque magis, quod, cum adnotata advenæ meo perlegerem, quid reponeret, non habebat. Græciam orthodoxam illi dono dedi, atque, ut, de quo agitur, Spiritum sanctum toto corde invocaret, hortatus sum.

Sapientis titulum, quem studium multiplex, variorumque, quas impense coluit, doctrinæ Leoni peperere, error adimit, quo a recto fidei tramite deflexisse, præter multorum opinionem, hæc homilia docet. Miror tamen et sine hac viros doctos secus opinatos esse. Nam primum quid aliud a Photii discipulo expectaretur? deinde quam perspicue vulgata in Pentecosten homilia Photianam eo loco prodiit doctrinam, quo Spiritum sanctum ab iis recte coli asseritur, qui neque circa ejus naturam quidquam innovant, neque ejus originem ad duas causas referunt? Μὴ μόνον περὶ τὴν φύσιν οὐ καινοτομοῦντες, ἀλλὰ μὴ' εἰς αἰτίαν αὐτὸ διπλῆν ἀνασέροντες· quibus verbis Catholicos perstringi patet, orthodoxamque sententiam

falso insimulari. Nequidquam ergo hujus auctoris causam tueri, sanumque iis verbis sensum affingere annexus est Cl. Combefsius in *Auctario novo*. Scilicet in hac oratione quamquam Judæi, Macedoniani, cæterique Trinitatis oppugnatores optime refellantur, acris interseritur disputatio ad sancti Spiritu's a Patre et Filio processionem rejiciendam, evertendamque : qua de re non solum Photii argumenta congerit, sed novis excogitatis commentis nequidquam blaterat. Quod ad stylum attinet, Cl. quidem Combefsius assentiri nequeo, qui *disertissimas orationes a Leone vere Sapiente æternæ memoriæ monumento relictas extollit*: Effugerat jampridem disertissimarum orationum ætas; neque ego obscuram syntaxin, translationes exoticas, implexum stylum, crebrasque repetitiones eloquentiam appellem. Versionem enixus sum textui inhærentem, vel Latinitatis jactura, quod materia exigebat : aliquando tamen, ut sensus aliquis eliceretur, ex Leoninæ dictionis involucris paululum euergendum fuit. Verum in hujusmodi translatione ignoscas quædam quilibet

Docte sermones utriusque linguæ.
(Hov. I. III, o. l. 8.)

Singulare propemodum est, quod e lemmate decimæ quintæ orationi prælixo didici, illas nempe ab imperatore ad populum habitas in ecclesia fuisse. Ὀκτωβρίῳ ε', λόγος ιε'. Ἀέοντος ἐν Χριστῷ βασιλεὶ αἰωνίῳ βασιλέως Ὁμιλία δι' ὑπογραφέως ἐκπεφωνημένη τῷ λαῷ ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ, κατὰ τὴν ἱερὰν τῆς τελειώσεως τοῦ θεοῦ μαθητοῦ ἡμέραν, τῆς βασιλικῆς παρουσίας κωλυθείσης διὰ τινος πραγμάτων ἀσχόλου ἀνελευθέρως. Die Octobris 6, sermo 15, Leonis in Christo æterno rege regis oratio, a notario in templo ad populum recitata, cum divini discipuli (Thomæ) exitus celebraretur, ob sollicita quædam negotia regia præsentia impedita. Ipso initio excusat se, quod adesse nequiret, sermonem tamen suum minime abfuturum spondens. Sancti Thomæ caput eo templo tunc reconditum memorat; alterumque eidem dicatum, quod paulo ante deflagrasset, irreligiosis hominibus sacrarum adium rationem minime habentibus imputat.

Quæ in Eliæ festo pronuntiata fuit, Eliam nequaquam celebrat, ut aliqui scripsere, sed Leonis gratiarum actionem continet, quod ea die ad sibi ignoscendum summi Numinis clementia Patrem impulerit: Τὸν γὰρ, inquit, οὐχ ἐνός, ἀλλὰ μυρίων θανάτων ὑπέδixon, τὸν οὐ φρουρή, ἀλλὰ χάσματ: γῆς δικαίω; ἀν καταδικασθέντα, ἔσωσε τοῦ θανάτου, ἐρρύσατο τῶν κινδύνων. Ἰλάρυσε καρδίαν πατρός; ὁ τῶν οἰκτιρμῶν Πατῆρ, τῆς ἐμῆς ἀκαθαρσίας τὸ ἀσχος οἰκία μερίμνη περικαθάρας. Me enim, qui non unum, sed mille supplicia promerui, qui non ad carcerem damnandus, sed in terræ voraginem projiciendus eram, ab interitu liberavit, periculis eripuit. Patris cor exhilaravit misericordiarum Pater, probrum impuritatis meæ opera sua repurgans. Quibus verbis videmur doceri, non ob defectionis suspicionem, ut historicis placet, sed ob lubricos mores Leonem in custodiam detrusum; at cum metaphoricis locutiones valde amet, nihil certi erui potest. Vigesima quinta iambicis versibus constat, et præcipue sancti Clementis Ancyranus episcopi sub Maximino martyrium describit.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ'.

Ἀέοντος ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλέως, λόγος εἰς τὸ σύνθηρον, τὸ παρ' οὗ καὶ δι' οὗ καταφοιτήσαν αὐτοδеспότηως παρῶχε τῆρ υλοθεσίαν ἀνθρώποις, θεῖον Πνεῦμα.

Τὴν μὲν οὖν χθὲς ἐποίησε πανήγυριν ἐπιδημῶν ὁ Παράκλητος, καὶ παιδρὰν ἡμῖν τὴν ἡμέραν τελῶν, ἐν τῷ κομιζέιν τῆς πρὸς θεῖον καὶ Πατέρα καταλλαγῆς παιδρὰν τὴν ἀποδείξιν· σημερον ἡμεῖς τὴν πανήγυριν συνιστῶμεν, καθάπερ λειψάνων τινῶν τῆς χθεσινῆς ἱερᾶς ἡδονῆς ἀπολαύοντες. Χθὲς ἐκεῖνος

A

ORATIO XIII.

Leonis in Christo æterno rege regis oratio (a) in divinum Spiritum consedentem, qui ab ipso et per ipsum propria potestate (1) descendens, hominibus adoptionem præbuit.

Hesternam profecto solemnitate adveniens (2) perfecit, hilaremque nobis reddidit diem, manifestam reconciliati nobiscum Dei Patris significationem afferens. Hodie vero nos ipsi, tanquam reliquiis hesterni convivii collectis, festum instituimus. Die præterita ille nos præsentia decoravit sua,

NOTÆ.

(a) Doctissimus vir Scipio Massei hanc homiliam edidit, hoc titulo: *Leonis Sapientis Homilia nunc primum vulgata* (Græce-Latine) *ejusdemque quæ Photiana est, consutatio*; 8°, Patavii, 1751, 40 pag. In codice manuscripto quo doctissimus vir hanc homiliam exscripsit, homilia hæc immediate sequitur eam, quam hic duodecimo loco edidimus. Edit.

(1) *Propria potestate*. Involutum titulum ita reddidi, ut, quid significet, explicetur. In verbo αὐτοδеспότηως schismaticæ sententiæ tabem subodorari jam licet. Posset quidem et inculcate accipi; vel quod serviliter non mittatur, vel quod homines velut Deus adoptet, dum mittitur: sed ista cum iis, quæ deinde in oratione dicuntur, componentibus appareret, insinuari jam a Leone, Spiritum sanctum et a se ipso miti. In quam absurdam futilemque sententiam, tanquam in commentitium ac inane perisugium quoddam ab hoc orthodoxorum argumento

Photiani adacti sunt. *Cum Pater mittit, tum Filius*. Ὅν ἐγὼ πέμφω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρός; exinde Πέμφω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς; ergo uterque Spiritu sancto potior, ac, ut Græci Patres loquuntur, major est. Atqui in divinis nulla alia ratione persona intelligi potest major altera, quam origine; ergo a Patre simul, et a Filio Spiritus originem ducit. Ut argumenti vim effugerent quidam ex Græcis, Spiritum a se ipso quoque, propriaque potestate mitti, excogitarunt: errorem dum declinant, ut per se patet, ingeminantes.

(2) *Hesternam*. Præcedit in mss. panegyrica in Spiritum sanctum oratio, apud Combefsium nona, die Pentecostes Dominico recitata. Solemnitatem hæc binis diebus absolvunt Græci; quin dies altera, qua præsens homilia habita est, præcepto injungitur nullo, sed piorum arbitrio relinquitur.

die ista nos adventui ejus debitos honores persolvimus. Heri beneficium a nobis acceptum, hodie sanctus Spiritus gloria argumentum suppeditat laudibus. Quænam vero illum magis deceat laus? Procul dubio Deum confiteri. Propterea scilicet a Filio mittitur, hoc ipsi præstans, cum ad eum glorificandam advenerit¹. Venit ergo propriam quoque gloriam hominibus patefacturus. Oportebat enim, colendam antè orbem conditum Trinitatem ab orbis incolis communiter aliquando coli; quod ut hodie alacriter ostendat oratio, initium sic statuo.

Unus Deus in Patre, et Filio, et Spiritu sancto, Trinitas personarum unitate naturæ in unum coalescens, ex se perfecta, completa, semper existens, et iis, quæ sunt, esse præbens: nec Patre sempiterna gloria unquam multato, etiamsi Filio, qui Patris est gloria, nondum apparente (3) late-ret; nec Filio, etiamsi tardius illuxerit, minus habente, quam Pater; nec Spiritu, etiamsi in theologia tertium obtineat locum, posterius esse accipiente: sed coexistentibus simul, ac æque glorificandis, quamvis Pater velut principium sit, et radix, Filius vero, ac Spiritus velut rami quidam ab æterno pullulaverint. Hoc de Deo dogma antiquius quidem edocti aliqui sunt, divina bonitate se ipsam benigniter prodente, obscure tamen, ejusque pulchritudine fuscis tantum coloribus depicta, et aptiori ævo reservata. Hinc colebatur olim Deus Pater a populo, ipsum tantum agnoscere profitente, nec Filium, qui omnia possidet, quæ Pater, ejusdem cultus participem faciente, etiamsi pluribus modis se prodidisset². Cum vero nondum apud nos lux emicuisset, quæ simul cum Genitore ante ævum emicuit, collocutentem cum eo Spiritum nondum homines debito honore prosequerentur: ast ubi Patris gloria per Unigenitum suum clarior apparuit, statim ipsius divinitas innotuit omnibus, se ipsos in suam perniciem non exæcantibus. Tunc ergo simul regnans Spiritus effulsit; prius quidem cum Verbum in terra degeret ipsum comitans, et cum ipso, quæ Deum decerent, peragens, testificationemque præstans, et vicissim recipiens: deinde etiam manifestus, et in flammæ speciem descendens, cum ille ad cælos jam evolasset.

θεοπεριπῆ, καὶ προσμαρτυροῦν τὴν υἱότητα, καὶ τὴν ἡμῶν ἀναπτάντος ἐκείνου, αὐτοκαθόδω πυρίνη ὄραθὲν

Nunc enim perspicue visus est descendens Paraclitus, Paraclito altero in Patris sinu recepto; pro-

¹ Joan. xvi, 14. ² Joan. xvi, 15.

(3) *Nondum apparente*. Quædam hic adhibet auctor vocabula ex Dionysio, ut appellant, *Ἀνοπαρξία*, *βλαστοί*, *θεαρχική*. Paulo post radicis et ramorum similitudinem non affert sine dolo: verum hæc satis jam explicata et diluta sunt, præcipue a Nicephoro Blemmida, et a Bessarione, cum locis ex supposititio Dionysio objectis responderent. Neque mirum est, e quacunque san-

ἡμᾶς ἐτίμα τῇ παρουσίᾳ, σήμερον ἡμεῖς τὴν αὐτοῦ τιμῶμεν ἐπιδημίαν· χθὲς ἡμῖν ὑπόθεσις τῆς παρηύβρωσ ἢ ὑμετέρα εὐεργεσία, σήμερον ἀφορμὴ τοῦ πανηγυρίζειν ἢ τοῦ Πνεύματος δοξολογία. Τίς οὖν ἐκείνω πρόπουσα γάνοιτ' ἀν δοξολογία; Ἡ τῆς θεοπροπεπυῖς δόξης ὁμολογία. Αἰ' ἦν ἀποστέλλεται μὲν παρὰ τοῦ Υἱοῦ, πραγματευσόμενος τοῦτο αὐτῷ. Ἐκεῖνο γὰρ δοξάσων ἐλήλυθεν. Ἦκε δὲ καὶ τὴν οἰκείαν τιμὴν ἐμφανίσων τῷ πλάσματι. Ἐπειπερ' ἴδει τὴν πρὸ τοῦ τῶν κόσμον εἶναι τιμωμένην Τριάδα, καὶ ὑπὸ τῶν ἐν κόσμῳ ἅμα τιμᾶσθαι. Ὁ σήμερον προθυμούμενος ὁ λόγος ποιεῖν, οὕτω τοῦ λόγου ἀπάρχεται.

Εἷς Θεὸς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, ὑποστάσεων Τριάς εἰς ἓν συνιοῦσα, μονάδι φύσεως, αὐτοτελῆς, ὑπερπλήρης, ἀεὶ οὐσα, καὶ τοῖς οὐσι τὸ εἶναι παρασχούσα, οὕτε τοῦ Πατρὸς ἀκρωτηριαζομένου τῆς αἰδίου δόξης, τῷ ὕστερον τὴν ἐκείνου δόξαν τὸν Υἱὸν ἐκπεφάνθαι, πρὶν δὲ ἀνοπαρξία κρυπτομένου· οὕτε τοῦ Υἱοῦ ἐν τῷ ἀπαυγάσαι ἐφιαλτερον, μείον φέροντος τοῦ Πατρὸς, οὕτε τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου· εἰ καὶ τρίτην ἐν τῇ θεολογίᾳ τάξιν ἔχει, μεταγενεστέραν λαχόντος τὴν ὕπαρξιν. Ἄλλ' ὁμοῦ τῶν τριῶν συνόντων καὶ ὁμοτίμων δοξαζομένων· καὶ ὁ μὲν ὡς ἀρχὴ καὶ ρίζα, Υἱὸς δὲ καὶ Πνεῦμα οἷον βλαστοί τινες αἰδίως συνεκτεθῆλασι. Τοῦτο δὲ τὸ περὶ Θεοῦ δόγμα πάλαι μὲν τινες ἐμυθήθησαν, φιλανθρώπως ἑαυτὴν ἐκκαλυπτούσης τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος, πλὴν ἀμυθῶς, ὡσπερ τισὶ χρώμασι στυγνοτέροις γραφομένου τοῦ κάλλους τῆς εὐσεβείας, καὶ ταμειουμένης εἰς τὸν καθήκοντα καιρὸν τῆς τρανοτέρας λαμπρότητος. Οὕτω δὲ πρότερον ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὑπὸ τοῦ μόνον ἐκείνου εἰδέναι λέγοντος ἐτιμᾶτο λαοῦ, μὴ ποιουμένων αὐτῷ συμμερτήν τῆς τιμῆς τὸν πάντα, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, κακτημένον Υἱὸν, εἰ καὶ πλείστα; ὅσαις ἐμφάσειν ἑαυτὸν διεδεικνυεν. Οὕτω δὲ τοῦ ἀχρόνως σὺν τῷ Γεννήτορι ἀνίσχοντος; φωτὸς ἐν χρόνῳ τῷ καθ' ἡμᾶς ὁραθέντος, τὸ συναστράπττον αὐτῷ Πνεῦμα οὕτω τῆς προσηκούσης παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκληρονόμει τιμῆς. Ἐπεὶ δὲ ἅμα μὲν ἢ τοῦ Πατρὸς δόξα διὰ τοῦ Μονογενοῦς φανερωτέρα γεγένητο, ἅμα δὲ καὶ ἢ αὐτοῦ πεφανέρωτο τοῖς πρὸς τὴν σφῶν οὐ μύσασσι σωτηρίαν Θεότης, ἤδη λοιπὸν καὶ τὸ συμβασιλεῖον ἐμφανίζεται Πνεῦμα. Καὶ πρὶν μὲν ἐν σώματι συναναστρεφομένου τοῦ Λόγου συμπάρῶν αὐτῷ καὶ συνεργαζόμενον τὰ παρ' αὐτοῦ μαρτυρίαν ἀντιλαμβάνον· ὕστερον δὲ ἐξ ἐμφανεστέρων.

Nūn γὰρ ἐμφανῶς ὥφθη καταπτὰς ὁ ἀνεὶ τοῦ πρὸς τὸν Πατέρα Παρακλήτου ἀναπτάντος; ἄλλος

NOTÆ.

ctissimæ Trinitatis similitudine allata difficultates suboriri, cum apta in hanc rem similitudo afferri possit nulla: ita ut illas perpendenti, quæ pueris, cum instituuntur, bona mente, ut id intelligant, quod intelligi nequit, recitari solent, eos minus rectis quodammodo phantasmatis interdum imbuti, videri possit.

Παράκλητος, πληρῶν μὲν ἐκείνων ἵτην ὑπόσχασιν, Α πληρῶν δὲ καὶ ἅ περι αὐτοῦ θεοφορουμένων ὑπῆχει χειλέσι, τὴν ἐπὶ πᾶσαν σάρκα διάχυσιν. Νῦν ἀμερίστως ἐν τοῖς μαθηταῖς μεριζόμενον, τὸ οἰκεῖον ἐμφανίζει ἄξιωμα, οὐχὶ συνεργῶν ὡσπερ πρότερον, ἀλλ' αὐτὸ ἐργαζόμενον τὰ θαυμάσια, καὶ τῇ συγγενείᾳ τῶν ἔργων τῆς φύσεως πιστούμενον τὴν συγγενείαν πρώην ἐκ χειλέων ἀγραμμάτων τοῦ διδασκάλου σοφίας ἤκούετο ῥήματα, ἄρτι γλώσσης τῶν μαθητῶν ἀμαθῶς γνωστικῆ διηχέεται φθογγῆ. Ἰσον τὸ θεῖον ἄξιωμα, διὰ τοῦτο πάλαι καὶ νῦν ὁμοια τὰ γινόμενα. Πρώην τῷ συνδεσπόζοντι λόγῳ τὴν θεραπείαν τοῦ πλάσματος συνεργάζετο, νῦν τοῖς ὑπερήταις ἐνθιμῶν ἐνεργεῖ τὰ μυστήρια. Τιμάσθω τοιγαροῦν ὁμοειμῶς τὸ ἴσον τῇ ἐνεργείᾳ, καὶ διὰ τοῦτο ἴσον καὶ τῇ οὐσίᾳ πανάγιον Πνεῦμα ὑπὸ τῶν εὐγνωμονεῖν εἰδόντων, καὶ δεσποτικῆς μεγαλειότητος φυλαττόντων ἀνύδριστον τὸ ἄξιωμα. Β

Δοξαζέσθω θεικῶς ὑπὸ τῶν συνιέναι ἤξιωμένων τῆς θέξης αὐτοῦ τὴν θεότητα. Ἰουδαῖος μὲν γὰρ τῷ τοῦ φθόνου ζόφῳ περιλυγαζόμενος, καὶ ὅστις ἄλλω σκότῳ ἀπιστίας τὸ βλέπειν ἀφήρηται, ἀντὶ τοῦ θειάζειν διασύρει τὰ τελούμενα καὶ κατειρωνεύεται τοῦ μυστηρίου, οὐ συνιὲς ἐξ ἀπονοίας ἀθεραπεύτου τὸ παράδοξον τῶν τελουμένων· οὐδὲ τὸ ἀναίδῆς ἐμφράτων στόμα, δι' ὃν ἄνδρας ὄρῳ μὴδ' αὐτῇ πρότερον εἰδόντας τῇ οικείᾳ γλώσσῃ χρῆσθαι, ἀθρόον ἐν ταύτῃ τὸ πρωτεῖον κατέχοντας, καὶ ταῖς ἀλλοτριαῖς ὡς ἐθάσι διαλεγόμενος. Ἄλλ' ἀντὶ τοῦ πρὸς πιστὴν ὀδηγεῖσθαι τῷ θαύματι, πρὸς χλεύην ἀνασβεῖται τῶν οἷς ἐμπνέων ἐνεργεῖ τὰ παράδοξα.

Τί λέγεις, ὡ τῇ μανίᾳ μεθύων, ὑφ' ἧς ἀπαξ ὁ λογισμὸς σκοτοδινήσας, οὐ δύναται γεγονῶς ἐαυτοῦ ἀναῆψαι, ἀλλ' ἐπὶ προλαβοῦσι πταίσμασιν ἐπισυνάπτει νεώτερα πταίσματα; Γλεῦκος οὕτω τὰ ἀμαθῆ διατρένωσε στόματα, καὶ ποταμὸν σοφίας μέθῃ πηγάζουσι; Ὡ τῆς δυσσεβοῦς ἀναισχυντίας, Ἰουδαῖς ἀνόητε· ἐπειδὴ τοῖς πάλαι προσομιλῶν θεολόγοις, μὴ οἶδ' ἅ γε γέγονας ἐκαίθεν χειραγωγηθῆναι πρὸς κατανόησιν τῶν σήμερον γινομένων, φθόνῳ ἀποστερούμενος ἐκὼν τῆς χειραγωγίας, πρόσχες τοῖς ἄρτι θεολογοῦσι χεῖλεσιν ἀγραμμάτοις, καὶ μάνθανε παρ' αὐτῶν, ὅτι μὴ γλεῦκος, ὡς σὺ ληρεῖς, ἀλλ' ἡ ἀνωθεν ἐπίπνοια τὸ εὐλαλον ἀπειργάσατο. Παιδεύου νῦν καὶ ἄκων ἅ μελετῶν οὐκ αἰσθάνου ῥήματα, τὴν σήμερον τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἔχουσιν πάλαι προμεμνηνυότα, τοῦ ἀλιεῶς σοὶ τὴν ἐρμηνείαν ἐξηγουμένου. Σὺ μὲν οὖν τυχὸν καθῶς τὸ πρότερον ἐκακούργου τυφλώτων γνώμη, οὕτω δὴ καὶ νῦν βύων τὰ ὕτα, οὐ βούλει πῶν λεγομένων ἐπατεῖν, οὐδὲ πρὸς τὴν σὴν σπένδεσθαι σωτηρίαν· ἀλλ' ὅν ἐπὶ τῷ σὺ κακῷ πόλεμον ἤρω, τοῦτον καὶ ἔτι παρακροτήσεις, καὶ πολεμήσεις

* Act. II, 13. * *ibid.* 17.

NOTÆ.

(4) *Promissionem illius.* Joan. XIV, 16. Καὶ ἐγὼ ἔρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν.

(5) *Prophetica labia.* Joel II, 28. *Effundam Spiritum meum super omnem carnem, et prophetabunt*

A missionem illius (4), et [quæ de se prophetica labia (5) resonauerunt, nempe spiritus effusionem super omnem carnem adimplens. Nunc vero dignitatem prodit suam, indivise inter discipulos divisus, nec jam cooperans ut prius, sed ipse admirabilia peragens, et rerum actarum similitudine similitudinem comprobans naturæ. Nuper ex magistro illiterato (6) verba sapientiæ audiebantur, nunc ex indocta discipulorum lingua docta resonat vox. Cum enim eadem sit semper divina virtus, quocumque tempore similia præstat. Antea una cum condomino Verbo creaturarum saluti operam dabat, modo ad servos veniens ipse mysteria conficit. Æque colatur igitur, qui æqualis est virtute ac substantia, ab his omnibus, quibus recte sentire, divinosque honores recte peragere cordi est.

Divino cum cultu prosequantur, qui ejus divinitatem cognoscere meruerunt. Judæus quidem ab invidiæ caligine obrutus, et quicumque alius incredulitatis tenebris excæcatur, colendi loco, oblatrat iis quæ sunt, et mysterium irridet, ob amentiam insanabilem mirabilia non intelligens, quæ præstantur, nec os impudens cohibens; etiamsi homines videat, nuper vix proprio sermone valentes loqui, repente non in eo tantum prima ferentes, sed in alienis etiam, tanquamdiu assueverin, disputantes: nec ad fidem a miraculo impellitur, sed potius ad eos ridendos, in quibus incredibilia conspiciuntur.

Quid loqueris, miser, eo furore percitus, quo cum semel obtenebrata mens est, restitui vix potest, sed erroribus novos in dies superaddit errores? Ita ne ora indocta vinum edocuit, et sapientiæ lumina profundit ebrietas? quam scelestam est imprudentia tua, fatue Judæe! posteaquam ab antiquis theologis intelligentiam hodierni facti invidia obæcante haurire non valuisti, theologis his quamvis illitteratis te attentum præbe, et ab illis disce, facundiam hanc non a vino, ut deliras, sed ab inspiratione cœlesti excitatam esse. Intellige nunc vel invitus, quæ meditans minime intelligebas verba, hodiernam scilicet divini Spiritus effusionem olim prænuntiatam, piscatore tibi interpretationem exhibente. Tu ergo sicut antea mente obæcatus aberrabas, ita nunc aures obstruens, quæ dicuntur, renuis audire, tuæque saluti consulere. Quin bellum, quod in perniciem tuam suscepisti, urges etiam atque etiam, et sicut adversus Jesum Deum meum, ita et adversus ejusdem naturæ Spiritum voce personas. Et cum ipsi, ad hominum salutem perficiendam de-

fili vestri, et filia vestrae.

(6) *Magistro illiterato.* Joan. VII, 15. *Et mirabantur Judæi dicentes, quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?*

scendenti, manus injicere non liceat (semel enim oportuit pro creatura Deum in carne pati, quam injuriam Unigenitus pertulit*) contra discipulos, quibus se inspirat, arma sumes, et acues malitiam tuam : idque tandem præstabis, ut cum eorum, tum deicidii tui, et calamitatum inde exortarum fama per universum orbem discurrat.

δελξεις ἡχονημένην πονηρίαν. Ἀνύσεις δὲ τοσοῦτον, ὅσον σοῦ μὲν τὴν θεομαχίαν, καὶ τὰς ἐκ ταύτης σα περισσομένους συμφοράς, τῶν δὲ εἰς πᾶσαν τὴν

Ο perfidia insanabilis, ob quam tamen ad sanandas gentes illi opportune sparguntur! gentes scilicet sermonem eorum sapientiam intelligent, et dulces fidei latices inde ebibent, infidelitatis amertudinem depellentes. Ab illis Deus et Pater honorari gaudebit et coli, quia Filium suum dilectum, et Spiritum suum bonum una recolent, gloriamque retribuet; te quidem, avitosque cultus abjiciens, illorum vero suscipiens, qui Spiritui sancto famulentur in igneis linguis hodie descendentem. Oportet enim tum linguæ tuæ pruriginem, tum accensum aliorum scelerum flamma mundum, ab ignea voce cohiberi, quæ ab igneis linguis prodibit. At Judæi profecto delirent, simulque quicumque ad ipsos accedentes manifestam Spiritus sancti gratiam non vident. Nos vero divina ejus luce illustrati, et eorum visu aperte fruentes, secundum quæ benigniter inter nos commoratur, veneremur sicuti Deum decet. Ita colimus, ut edocti sumus, ita honoramus, ut jussi sumus. Cum Patre, et Filio coordinatum Spiritum, et coadorandum probe agnoscimus, ab æterno coexistentem, non de novo illi ordini succedentem, non potestate diversum, non alienum natura, nullo ex iis carentem (7), quæ Patri et Filio communia scimus, ejusdem sedis, ejusdem gloriæ, ejusdem operationis, ejusdem imperii competentem.

Nulla audax lingua in supremum, et operatorem Spiritum feratur, ea de illo proferens, quæ nefas est proferre. A divino quidem Verbo omnium Creatoræ cæli firmati sunt⁶, sed, Spiritum quoque virtutis eorum constructorem fuisse, edocti sumus. *Nemo novit Patrem, nisi Filius*⁷: verum ea scientia Spiritus non destituitur; *scrutatur enim profunda Dei*⁸. Remissionem peccatorum Filius impertitur, at eadem potestate Spiritus pollet: servos nobilitat dignitate adoptionis⁹; confundantur qui in servitu-

⁶ Luc. xxiv, 46. ⁷ Psal. xxxii, 6. ⁸ Matth. xi, 27. ⁹ I Cor. ii, 10. ¹⁰ Rom. viii, 15.

NOTÆ.

(7) *Non iis omnibus carens*. Ecce principium misere detortum, et perperam a schismaticis intellectum. Dicunt enim: Quodcumque Patri et Filio commune est, et Spiritui sancto est commune: propterea ubi non Pater tantum, sed etiam Filius activa processione pollet, nec Spiritus sanctus careret; tum vero sicut a Patre, et a Filio, ita a se ipso quoque procederet, sive originem sumeret. At quis nesciat, principium illud non esse generatum

ὡσπερ τῷ Ἰησοῦ καὶ Θεῷ μου, οὕτω δὴ καὶ τῷ συμφορῇ αὐτοῦ Πνεύματι. Καὶ ἐπεὶ μὴ κατ' ἐκείνου χεῖρας ἐπιβαλεῖν οἷός τε εἶ, τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν καταπτάντος ἐργάσασθαι (ἄπαξ γὰρ ἔδει παθεῖν ἐν σαρκὶ Θεὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ πλάσματος σωτηρίας, καὶ τὴν παροινίαν ὑπήνεγκεν ὁ Μονογενῆς) κατὰ τῶν οἷς ἐπιπνεῖσθησάντων ὀπλιζόμενος, τὴν σὴν γῆν ἐξάκουστον γενέσθαι τὸν φθόγγον.

Ὡ τῆς σῆς ἀθεραπεύτου κακίας, καλῶς αὐτοὺς ἐπὶ τὴν τῶν ἐθνῶν συνάθροισιν διασπειρούσης· ἃ τῶν σωφρονούντων ἀληθῶς στομάτων εἰσεται τὴν σοφίαν, καὶ τὸ ἐκεῖθεν ἡδὺ τῆς πίστεως πίεται νᾶμα, τὸ πικρὸν τῆς ἀλμυρᾶς ἀπιστίας ἀποκλυσάμενα. Ὅτ' ὦν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐν τῷ τιμᾶσθαι μὲν τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ Υἱόν, τιμᾶσθαι δὲ καὶ τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ Πνεῦμα, ἡσθήσεται τιμώμενός τε καὶ λατρευόμενος, καὶ πρὸς ἑαυτῶν οικειῶν ἀντιδοξάσει, σὲ μὲν καὶ τὰς σὰς ἀπωθούμενος λατρείας, αὐτῶν δὲ τῇ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι θεραπευόμενος λατρεῖα, τῷ σήμερον ἐν πυρίναις γλώσσαις καταφοιτήσαντι. Δεῖ γὰρ ὁμοῦ μὲν τὴν σὴν γλωσσαλίαν, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν φλόγα τῆς ἄλλης ἀσεθείας κατανεμομένην τὸν κόσμον, πυρίνῃ διακοπῆναι φωνῇ, ἣ τῶν γλωσσῶν ἀπηχηθήσεται τοῦ πυρός. Ἄλλ' Ἰουδαῖος μὲν ληρείτω, καὶ εἰ τις ἐκεῖνῳ παραπλησίως οὐχ ὀρθῶς τὴν ἐναργῶς ὀρωμένην χάριν τοῦ Πνεύματος. Ἡμεῖς δὲ οἱ τῷ θεῷ αὐτοῦ περιλαμφθέντες φωτὶ, καὶ δι' ὧν φιλοανθρώπως τὴν ἐν ἡμῖν ποιεῖται ἐνοίκησιν, τῆς ἐμφανείας τρανῶς ἀπολαύοντες, θεοσπεπῶς καὶ τιμῆσμεν· οὕτω δοξάζομεν, ὡς ἐδιδάχθημεν· οὕτω τιμώμεν, ὡς προστετάγμαθα, Πατρὶ καὶ Υἱῷ συντεταγμένον εἰδότες καὶ συμπροσκυνούμενον· ἐξ ἀϊδίου συνὸν, οὐχὶ νεώτερον εἰς τὴν σύνταξιν προσελθόν. Οὐ κεχωρισμένον τῆς ἐξουσίας, οὐκ ἡλλοτριωμένον τῆς συμφύτας, οὐκ ἀπόκληρον τῶν ὅσα κοινῇ Πατρὶ γινώριζεται καὶ Υἱοῦ, ὁμόθρονον, ὁμόδοξον δὲ, συνδημιουργόν, συμβασίλευον.

Μῆ τις γλώσσα τολμηρὰ κατὰ τοῦ βασιλεύοντος καὶ δημιουργοῦ Πνεύματος, πρὸς ἃ μὴ θέμις ἐκείνου λέγειν παρακεκινεῖσθαι· τῷ πάντα κτίσαντι θεῷ Λόγῳ ἐστερεώθησιν οἱ οὐρανοὶ, ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα συνεργὸν εἶναι τῆς δυνάμεως αὐτῶν πεπαιδευμένα. Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός, ἀλλ' οὐκ ἀπολείπεται ταύτης καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς γνώσεως· ἐρευνᾷ γὰρ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Δίδωσιν ἄφεςιν ἁμαρτημάτων ὁ Υἱός, τῆς αὐτῆς ἐξουσίας τὸ Πνεῦμα. Ἐξευγενίζει τοὺς δούλους τῷ τῆς υιοθεσίας

accipiendum, nisi de operationibus ad extra, velut creatione? Nam cum de internis agitur, solum de communibus attributis velut potentia, et aliis statuitur, deque his intelligendi sunt Patres. Hoc quidem vel ex eo satis patet, quod Scriptura doceat, Patris, et Filii Spiritum esse, non autem sui ipsius; itidem a Patre et a Filio Spiritum mitti, nunquam autem a se ipso. Quid manifestius?

ἀξιωματι. Αἰσχυνέσθωσαν οἱ πρὸς δουλείαν τὸ δι' οὐ
 ἢ ἐλευθερία καταβιβάζοντες· οἱ οὐ πεφρίκασιν
 μετὰ τῶν κτισμάτων συναριθμεῖν τὸ τῆς κτίσεως
 αἴτιον. Ἡ τῆς φρενοβλαβείας! Οὐ συνίσασιν οἱ πνευ-
 ματομάχοι ἑαυτοὺς πολεμούντες. Καθ' ἑαυτῶν ἀκο-
 νοῦσι τὰς γλώσσας, καὶ οὐκ αἰσθάνονται. Εἰ κτίσμα
 τὸ Πνεῦμα, ὡ σκαιὸν κτίσμα, πῶς ἐλευθερίαν χαρί-
 ζεται; Εἰ μὴ Θεὸς, πῶς θεϊκῆς χάριτος μεταδίδωσιν;
 Εἰ μὴ βασιλεύει, πῶς ἂν κληρονόμους βασιλείας ἐρ-
 γάσαιτο; Εἰ μὴ συμφορὰς, πῶς δι' αὐτοῦ σύμφοτοι
 Θεοῦ καθιστάμεθα; τί βιάζῃ τοῦ ἤδη καταλυθέντος
 τυράννου, τοῦ ἀποστάτου, φημί, δαίμονος, βιαίτερος
 ἀναπεφάνθαι τύραννος, μετ' ἀφθαρσίαν πάλιν ἐγ-
 χειρίζων φθορὰ τὸ πλάσμα; Οὐ γὰρ δὴ τὰ κτίσματα
 ὑπὸ κτίσματος ἀφθαρτίζονται. Εἴπερ οὖν δοῦλον τὸ
 Πνεῦμα, ἔτι τὸ πλάσμα δεδούλωται τῇ φθορᾷ, κἂν
 ὑπὲρ ἡμῶν τοσοῦτον ἐδόθη ἀντίλυτρον. Ὁ μὲν γὰρ
 Υἱὸς ὡς ὁμοδύναμον καὶ συνεργὸν εἰς τὴν ἀνάπασιν
 παραλαμβάνει, σὺν αὐτῷ τε καὶ τῷ Γεννήτορι κατα-
 πραξόμενον ἡμῖν τὴν ἀναστοιχίωσιν. Εἰ δὲ μετὰ
 τῶν κτισμάτων ἠρίθμηται, οὐκ ἔστιν ὅπως ἐκεῖνο
 ἐνεργήσῃ τὸ δι' ὃ παραλαμβάνεται. Οὐ γὰρ δὴ φαίης,
 ὅτιπερ οὐδὲν κωλύει καὶ κτίσμα ὑπολαμβάνειν τὸ
 Πνεῦμα, καὶ παρ' αὐτοῦ ἡμᾶς ἡλευθερῶσθαι. Πρῶ-
 τον μὲν γὰρ εἰ τὸ διεφθορὸς ἀνεπλάττετο διὰ κτί-
 σματος, τίνος ἕνεκεν ὁ Κτίστης οὕτω φιλοτίμως ἐπὶ
 τὸ πρᾶγμα χωρεῖ, καὶ τοσαύτην ἐπιδείκνυται τὴν
 προαίρεσιν εἰς ἔργον, ὃ δυνατόν ἦν καὶ κτίσματι
 ἀποχωρμένῳ διακόνῳ τελεῖν; Τί δὲ μήτραν οἰκεῖ,
 καὶ σπαργάνους ἐλίσσεται, καὶ κατὰ βραχίονος πλήρης
 λαμβάνει τὸ πλήρες τῆς ἐμῆς ἀναπλάσεως; τί
 δὲ σταυρὸς πῆγνυται, καὶ φωνόντων χεῖρες τολ-
 μῶσιν ἀτόλμητα, καὶ ἰ ὑπὲρ ἁνῶν τῶν οὐρανῶν
 κρύπτεται γῆ, ἐν χωρίῳ φθορᾶς ξενιζόμενος; τί;
 Οὐ γὰρ ἦν ἐτέρως βοηθῆσαι τῷ πλάσματι, οὐδ'
 ἦν εἰς τοσαύτην εὐεργεσίαν δοῦλον παραστήσαι,
 οὐδὲ δι' ἐκείνου τῆς φθορᾶς ἀπαλλάττειν, οὐδὲ παρὰ
 κτίσματος τοσοῦτον δῶρον λαμβάνειν, ἀλλὰ μόνου
 Θεοῦ. Ὅς ἐπειδὴ σπλάγγνοις οἰκτιρμῶν παρακέ-
 κλητο, καὶ πόνων ἀπαλλάττειν κεκρικῆι τὸν ἀπηγο-
 ρευκότα τῇ κακώσει, ἐπεὶ μὴ δυνατόν ἦν ἄλλως εἰς
 ἔργον ἐκβαίνειν τὰ κεκριμένα, πρὸς ἐκπλήρωσιν ὧν
 παρεκάλεισεν ἑαυτὸν ἐχορήγησε. Πῶς οὖν, δε, ὅτι μὴ
 δυνατόν ἦν κτιστῇ φύσει τῷ τῆς ἀναπλάσεως ἔργῳ
 διακονεῖν, διὰ τοῦτο αὐτὸς διακονήσας, εἰ μετὰ τῶν
 κτισμάτων τὸ Πνεῦμα συντέτακται, συνεργὸν αὐ-
 τὸ εἰς τὴν τοῦ φθαρέντος ἀνάπασιν παραλαμ-
 βάνει; Ἐπειτα δὲ τίς ὁ τρόπος ἐτέρῳ μὲν ἡμᾶς ἡμαρ-
 τηκένοι, λαμβάνειν δὲ παρ' ἐκείνου τὴν τοῦ πτα-
 σματος ἄφεσιν, ὧγε μὴδὲν ἡμεῖς ὑπεύθυνοι; οὐ γὰρ
 αὐτοῦ δεδομένην οὐ τετηρηκῶς ἐντολήν. Τί οὖν ἐμὲ
 γεγέννηται;

tem conantur Spiritum dejicere, ex quo libertas
 est¹⁰. Non exhorrescunt isti connumerare inter
 creaturas creationis auctorem : prob dementiam !
 Pneumaticidæ in se ipsos belligerant, nec intelli-
 gnnt; in se ipsos linguas acunt, nec agnoscunt.
 Si enim, o sceleste, Spiritus creatura est, quomodo
 libertatem largitur? si Deus non est, quomodo di-
 vinam gratiam impertit? si non regnat, quomodo
 regni hæredes nos constituit? si ejusdem naturæ
 non est, quomodo per ipsum Dei congeneres con-
 stituimur (8)? Quis te adigit, ut tyrannum ipsum
 jam prostratum, rebellem, dæmonem dico, violentia
 ac perversitate exsuperes? post incorruptionem
 scilicet acquisitam, creaturam rursus corruptioni
 tradis, cum ab ea per creatam virtutem eximi nullo-
 modo possit. Si ergo Spiritus servus est, factura
 iterum corruptioni traditur, etiamsi tanto pretio
 redempta. Filius enim ut potentia ejusdem coope-
 rans, in refusione assumitur, cum Patre, et cum
 Spiritu renovationem nostram effecturus. Qui vero
 cum creaturis computatur, id, propter quod assu-
 mitur, præstare non potest. Non enim dices nihil
 prohibere, quin Spiritum creaturam putemus,
 quamvis ab ipso liberemur. Primum enim si cor-
 ruptum per creaturam (9) resciri poterat, cur Crea-
 tor tam avide opus auscipit, tantoque studio in id
 incumbit, quod a creatura peragi poterat? Cur
 uterum subit, et fasciis involvitur, et qui omnia
 perficit, perfectionem corporis nostri paulatim as-
 sequitur? quare crux compingitur, et carnificum
 manus ad infanda prosiliunt, terraque conditur, in
 corruptionis regione hospitans, qui cælorum alti-
 tudini imminet? quare hæc omnia? nisi quia crea-
 turis aliter subveniri non poterat, nec in tantum
 opus servus assumi; nec servi erat a corruptione
 eximere, tantumque munus præstare, sed solius
 Dei. Qui postquam misericordia tactus fatigatos
 homines malis tandem eripere statuit, cum aliter
 præstari id nequiret, se ipsum in opus tradidit.
 Quomodo igitur, si Spiritus inter creaturas poni-
 tur, ad naturæ labefactatæ instaurationem ille sibi
 Spiritum associavit, qui redemptionem, cum nihil
 ad eam natura creata conferre posset, ipse perfec-
 cit? Deinde quænam hæc ratio esset, ut in unum
 peccassemus, et ab alio injuriæ non partecipe pec-
 cati remissionem obtinèremus? Non enim in crea-
 turam peccavit homo, sed in Deum, ejus præceptum
 infringens. Cur ergo me a debito natura eximat
 creata, cui debitor nunquam fui?

¹⁰ II Cor. iii, 17.

NOTÆ.

(8) *Dei congeneres constituimur?* Σύμφοτοι. *Vul-
 gata complantati.* Rom. vi, 5.

(9) *Si corruptum per creaturam.* Ut quod indu-
 bium, et manifestum est, demonstret, obscuris ni-
 tur, et minime ratis: poterat siquidem homo,

quamvis imperfecte, satisfacere, nisi altiori com-
 pensatione sibi satisfieri Deo placuisset: *Deus enim
 per suam omnipotentem virtutem poterit humanam
 naturam multis aliis modis reparare.* D. Thomas iii,
 quæst. 1, art. 2.

Vos igitur, qui de sancta Triade tam inique cogitatis, et vobis ipsis tam male consulitis, nolite Spiritum gloria sua fraudare, vel æqualitate cum Patre, et Filio, eumque ordini creaturarum accensere. Dignitatis suæ magnitudinem vereamini si non propter alias vultis causas ob illud saltem, quod Verbum ipsum consubstantiale de eo testimonium protulit. *Euntes, dixit illis, quibus, cum ad Patrem ascenderet, ministerium tradidit, euntes docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*¹¹. Qui servus est, dominantem gradum participare non potest; non ergo ut servus, sed ut condominans in eum ordinem Spiritus assumitur: tanquam collega ad instaurationem creaturæ adhibetur, tanquam divinæ gloriæ suæ, non alterius cuiusdam, communionem largitur, a qua, si impios quosdam audias, abest ipse. Tanquam optimus bonitatem germinat, tanquam sanctissimus sanctitatem effundit, tanquam creator creatam sanctificat. Minime ergo per creationem exstitit. Nihil enim, quod creatum sit, similiter creatis sanctificationem potest tribuere; qui enim fieret, ut daret, quod non possidet, et quo creatum omne æqualiter caret?

ἐαυτοῦ κέκτηται, καὶ οὐ παραπλησίως ἅπαν κτιστῶν ἐπιδέεται;

At dixit, *de meo accipit*: (10) pariter, quem ego mittam vobis¹²; et similia, quæ iniquæ resonant voces, id, quod impietatem arguit, in blasphemiæ subsidium advocantes. Verum non dixit, *De meo accipit*, ut tu prætextum injuriæ sumeres, neque ut putares, ipsum tanquam Dominum ac divitem largiri; Spiritum vero velut servum, atque indigentem accipere: iis enim verbis exhibet quod commune est ac indivisibile; eodem modo de Spiritu loquens, ac de se et Patre locutus est: *Ego veni in nomine Patris mei*: pariter, *Ego te clarificavi super terram*: deinde, *Omnia, quæ dedisti mihi, abs te sunt*: rursus de discipulis speciatim, *Tui erant, et mihi dedisti*¹³. Quid ergo? num quia in Patris nomine venit, et illum glorificat, et omnia accipit ab illo, eum ab eadem natura ac dignitate excludes? Ut insanas aliquando cogitationes rejicias, huic etiam sententiæ aures commoda: *Et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt, et clarificatus sum in eis*¹⁴. Humilibus mentem amove cogitationibus. Ne censeas, Patrem dare ut indigenti, sed ut simul dominantanti concedere;

¹¹ Matth. xxviii, 19. ¹² Joan. xvi, 15; xv, 26. ¹³ Joan. v, 43; xvii, 4, 6, 7. ¹⁴ Joan. xvii, 10.

NOTÆ.

(10) *De meo accipit*. In vulgatis textibus legitur λήψεται, accipiet. Joan. xvi, 15. Unde arguentes contigit mihi quosdam ex Græcis audire, cum hæc Christus protulit, nondum Spiritum accepisse. Quapropter quod ab eo accipit, non originem, seu divinitatem esse, sed gratiam, quam deinde, cum Pentecostes die descenderet, ut in homines effunderet, accepit. Hoc argumentum plane incidit, si legamus λαμβάνει, accipit, ut hic auctor legit, quamvis erroris eorum propugnator acerrimus. At, quomodocumque legatur, inepta omnino est ea ratiocinatio, cum in divinis nulla intercedat temporis distinctio; καὶ ἕπερ ἕρα λήψεσθαι νῦν ἐκ τοῦ Υἱοῦ

Μηδαμῶς οὖν, ὡ ἀδίκως μὲν περὶ Τριάδος λογιζόμενοι, ἐπισφαλῶς δὲ τὰ οἰκεία διατιθέντες, τῆς οἰκείας δόξης ἀποστερεῖτε τὸ Πνεῦμα· μὴδὲ τῆς θεϊκῆς Πατρὸς καὶ Υἱοῦ δις τῶντες ἰσοτιμίας, τῆ τῶν κτισμάτων τάξει καταμιγνύετε. Δυσωπθήσετε τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀξιώματος, εἰ μῆγε ἐκ τῶν ἄλλων βούλησθε, ἀλλ' ἐξ ἧς ὁ συγγενῆς Ἀδός διὰ μαρτυρίας προσφέρεται. Πορευθέντες, φησὶν, οἷς, ἀναληφθεὶς πρὸς τὸν Πατέρα, τὴν διακονίαν παρέθετο, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οὐ δύναται δεσποτικῆς συντάξεως τὸ δούλον μεταλλαγάνειν. Ὡς συνδέσποτον οὖν, ἀλλ' οὐχ ὡς δούλον εἰς τὴν σύνταξιν παραλαμβάνεται· ὡς συνδημιουργὸν τὴν ἀνάπλασιν τοῦ δημιουργήματος συνεργάζεται· ὡς Θεὸς τῆς ἑαυτοῦ θείας δόξης, κοινωνίαν χαρίζεται, ἀλλ' οὐχ ἑτέρου ποθὲν δόξης, ἧς κατὰ τὸν δυσσεβῆ λόγον ὑπάρχει ἀλλότριον. Ὡς ὑπεράγαθον βρούει τὴν ἀγαθότητα, ὡς ὑπεράγιον πηγάζει τὴν ἀγιότητα, ὡς κτίσαν ἀγιάζει τὰ κτίσματα. Οὐ μόνον ὡς διὰ κτίσεως εἰς ὑπαρξιν παρίον. Οὐδὲν γὰρ τῶν κτισμάτων τοῖς μετέχουσιν ὁμοτίμου κτίσεως ἀγιασμοῦ μεταδίδωσιν· πῶς γὰρ ἐκείνου ποιήσεται τὴν μετάδοσιν, ὃ μὴ παρ'

Ἄλλ' ἐκ [τοῦ] ἐμοῦ λαμβάνει, φησὶ, καὶ ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα τὰ ἴδεια φεγγεῖται χεῖλη, συνήγορον τῆ βλασφημίας ποιούμενοι τῆς ἑαυτῶν δυσσεβείας τὸν ἔλεγγον. Οὐκ εἶπεν, Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει, ἵνα σὺ ἀφορμὴν ὑδρεως λάβῃς· οὐδ' ἵνα αὐτὸν μὲν οἰηθῆς δεσποτικῶς πλουτοῦντα διδόναι, τὸ Πνεῦμα δὲ χρῆζον δουλικῶς λαμβάνειν, ἀλλὰ τὸ κοινὸν τῶν προσόντων καὶ ἀμέριστον παρίσθησι διὰ τῶν εἰρημένων· ἴμοια λέγων παρὶ τοῦ Πνεύματος τοῖς εἰρημένοις αὐτῷ περὶ τῆς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα οἰκειότητος· Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου· καὶ, Ἐγὼ σε ἐδόξεσα ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ, Πάντα ὅσα δέδωκάς μοι παρὰ σοῦ ἔστι. Καὶ ἰδίως μὲν περὶ τῶν μαθητῶν, Σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκάς. Τί οὖν; ἄρ' ἐπειδὴ ἐν τῷ τοῦ Πατρὸς ἐλήλυθεν ὀνόματι, καὶ δοξάζει αὐτὸν, καὶ πάντα παρ' αὐτοῦ λαμβάνει, ἀλλοτριώσεις αὐτὸν τοῦ συνδεσπόζειν καὶ τῆς συμφυίας; ἀλλ' ὑπόθεσις κακένοις τοῖς ῥήμασι τὸ οὗς· Καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἔστι, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς. Καὶ τῶν πενήτων ἀπόσθησι λογισμῶν. Μὴ νόμιζε τὸν Πατέρα

λέγεται ὁ Παράκλητος, αἰωνίως ἐξ αὐτοῦ λαμβάνει. Quare quod nunc Paracletus accepturus a Filio asseritur, ab ipso æternitate ab eo accipit, ut Georgius Trapezuntius ad Cretenses scripsit. Qui cum a Filio gratiam sumere Spiritum affirmant, naturam pariter sumere fatentur; fieri enim nequit, ut in Deo se jungi possint natura, et gratiam conferendi virtus. Cæterum quod eo Scripturæ documento Photianos jugulemus, impios ac blasphemos Leonos appellat: quanquam enim cum pneumatomachis res adhuc sit, iis tamen et nos ab ipso accenseri, quæ sequuntur, ostendunt.

διδόναι ὡς χρῆζοντι, ἀλλ' ὡς καινῇ συνδεσπόζοντι ἅ
συναπιτρέπουν· εἰ καὶ σοὶ τύπον ἐγνωμοσύνης καὶ
μετριότητος, ὡσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, οὕτω δὴ καὶ
ἐνταῦθα τῷ μετρίῳ καταλιμπάνει τῆς διαλέξεως. Οὐ
ταῖνον οὐδὲ περὶ τοῦ Πνεύματος δίδωσι τὰ εἰρημῆνα
τοῖς μὴ τὰ ὀρθὰ διαστρέφειν ἐπιδειξιν ποιουμένοις
ἀφορμὴν τινα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ τὸ συμφυὲς
καὶ τῆς δόξης τὴν συγκληρονομίαν, ἣν ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα, ταύτην προσεῖναι καὶ τῷ Πνεύματι διατρανοῖ.

Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει. Πῶς ἐκ τῶν ἐκείνου
λαμβάνει; Ὅτι ἂ καὶ οὐκ ὁ Υἱὸς, ταῦτα καὶ τὸ Πνεῦμα
οὐκ. ὡσπερ ἐκείνος λαμβάνει παρὰ τοῦ Πατρὸς,
ὅτι ἂ βλέπει τοῦτον ἔργα ποιοῦντα, τελεῖ.

Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει, οὐχὶ μετάδοσιν τινα δεῖξαι,
ἣς ἐστὶν ἐκιδεῖς, ἀλλ' αὐτοβουλίαν καὶ σύμπνοιαν,
ἣς οὐδέπω κεχώρισται.

Οὐκ οὐδ' ὅπερ ἡ νῦν νεωτεροποιία τῶν καινῇ B
εἰσαγόντων ὑπαρξίν τοῦ Πνεύματος βούλεται, τὸ ἐκ
τοῦ Υἱοῦ λαμβάνειν τὸ Πνεῦμα τὴν προβολὴν σημαί-
νει τὰ ῥήματα. Οὐ τὴν μίαν ἀρχὴν κακῶς εἰς πο-
λυαρχίαν μετατάττειν ἐπιχειροῦσιν· οὐκ οἶδα πόθεν
ἐπὶ ταύτην ἐλθόντας τὴν ὑπόληψιν· κότερον ἐν τῷ
καθιστάναι τὸν Υἱὸν εἰς τὴν τοῦ Πνεύματος πρόθεσιν,
συναίτων κοίτησιν τῷ Πατρὶ τῆς τοῦ Πνεύματος

NOTÆ

(11) *De meo accipit.* Hic ex professo disputare
aggreditur. Cum his verbis Spiritus processionem
a Filio Scriptura doceat, ad eorum vim aliena in-
terpretatione eludendam ingenium acciunt adversa-
rii. Quorum antesignanus Photius ita explicat in
epistola ad episcopum Aquileiensem, ac si ἐκ τοῦ
ἐμοῦ significaret *ex meo Patre*: οὐ γὰρ εἶπεν, ἐξ
ἐμοῦ, ἀλλ', ἐκ τοῦ ἐμοῦ· δηλον, ὅτι Πατὴρ· non
enim dixit *ex me*, sed *ex meo*, scilicet *Patre*. Quam
explicationem sensus, et Scripturæ contextus non
admittunt, satisque jam refutata est. Aliam vero C
Leonem molitum esse discimus ex hoc loco, nempe
accipere de meo, idem esse ac *eadem præstare*: qui
probe quidem ἐκ τοῦ ἐμοῦ non ad Patrem, sed ad
loquentem Filium referendum fatetur; at quam ine-
pte, quam procul ab omni loquendi usu, et a qua-
cunque sanctorum Patrum interpretumque doctrina,
explicat *accipere pro imitari*, seu *facere*! ita ut, cum
legimus *accipit*, non, quid accipiat, exquirere de-
beamus, sed quid faciat. Quod si *accipere est imi-*
tari, sive *exemplum accipere*, cum, qui exemplum
ab alio accipit, cognitionem simul accipiat, cum-
que in divinis idem sint cognitio, ac essentia, jam
si cognitionem a Filio Spiritus accipit, accipit et
essentiam. Præterea cum dicimus, ea, quæ Filius
facit, et Spiritum facere, de externis actionibus
toti communibus Trinitati intelligimus: nihil ergo
hoc ad Christi verba *de meo accipit* facit, quibus
cum personaliter locutus sit, falsum eo sensu est,
quæ Filius agit, et Spiritum agere. Falsa itidem
ratio est, quam affert a similitudine depromptam,
et Joannis quinti capitis versiculum decimum no-
num respicientem. Cum enim dicitur Filius facere,
quæ videt facientem Patrem, de operationibus in-
telligendum est a Trinitate profectis, minime vero
a personis singulis. Quid autem hoc cum genera-
tione Patris? An exinde Filius a Patre non genera-
tur? Joannis locum illum sufficit inspicere, ut stam-
tim pateat, quam intemptiva Leonis illatio sit; ante
ea siquidem verba dictum non fuerat, *Filium acci-*
pere a Patre, sed *a se ipso Filium nihil facere*: ποιεῖν
ἑαυτοῦ οὐδὲν.

(12) *De meo accipit.* Per hæc, non videtur auctor
discussa nuper interpretatione sibi magnopere sat-
isfecisse: aliam enim subdit; nempe *accipit de*

etiamsi æquitatis, et moderationis exemplum, ut
alibi, ita et hic humiliter loquendo exhibuit. Ita
igitur verba nullam, ut Spiritus inferior censeatur,
occasionem præbent, nisi iis forte, qui recta omnia
perturbare student; sed consubstantialitatem, et
gloriæ communionem, quam Filius habet cum
Patre, eandem et Spiritum habere declarant.

De meo accipit (11): quomodo ex his, quæ ille
habet, accipit? quia quæ Filius facit, ea et Spiritus
facit: sicuti Filius accipit a Patre, quia, quæ videt
facientem Patrem, facit.

De meo accipit (12). Per hæc verba non significa-
tur communicatio quædam, cujus indigens sit, sed
concordia, ac consensus inseparabilis.

Neque vero, quod nunc eorum audet innovatio,
(13) qui Spiritus novum esse inducunt, ex Filio
scilicet processionem Spiritum accipere, ea verba
docent: hoc enim modo unum ejus principium in
principia plura (14) perperam student convertere.
Non equidem novi, quidnam eos in hanc sententiam
perduxerit: an Filium in Spiritus processionem
intrudant, ut eum simul cum Patre concausam (15)

meo significare *concordes*, et *consentientes* sumus,
quæ futillior est, quam refelli mereatur. Cæterum
indigentiam in sancto Spiritu neque nos profecto
agnoscimus ullam, sicut Græci in Filio non agnos-
cunt, quamvis a Patre esse sciant: cum hæc in
divinis ordinem tantum, ac relationem importent,
nec prohibeant unam et eandem trium personarum
naturam esse.

(13) *Eorum innovatio.* *Neωτεροποιίαν* nobis ex-
probrare solent: ac si Basilius, Cyrillus, Athana-
sius, Gregg, Nyssenus, et Nazianzenus, Chrysosto-
mus, Epiphanius, et quotquot in opusculis ab Ar-
cadio, et Allatio collectis laudantur, et congerun-
tur, ut Augustinum, Latinosque cæteros missos fa-
ciamus, inter veteres Patres censendi non sint.

(14) *Principia plura.* Græcorum scopolus hic
error est, putantium scilicet in *πολυαρχίαν* nos in-
cidere. Hinc in Joannis Zonaræ canone hæc inter
hæreses numeratur. *Ἐκπάσαις, ὧ Παρθένος, πολυμῆν*
τὴν σὴν, καὶ δεϊνῆς ἀποστήσαις αἰρέσεως τῶν Ἰτα-
λῶν, δύο μὲν ἀρχὰς ἐπὶ τῆς μίαις δογματιζόντων φύ-
σεως, Πνεύματος διττάς δὲ τοῦ παντουργοῦ λεγόντων
ἔκπορευσεῖς, ἕξινως καὶ ἀσυνήθως. Protegas, Virgo,
ovile tuum, atque a gravi Italorum hæresi averias,
qui in natura una duo statuunt principia, duasque
Spiritus cunctorum opificias processionem ponunt, ab-
surde, ac nove. Verum perpendant schismatici, de-
precor: si eos interpellem, an creatio a Patre tan-
tum peracta sit, abnuent statim, et a tribus perso-
nis docebunt præstitam: at si ex hoc inferam, non
unam ergo, sed plures creationis causas esse, irri-
debunt; cum personas tres constet in divinis cau-
sam efficere. Cur igitur Pater, et Filius non
unum, sed duo sancti Spiritus principia constituent?
et qui fieri potest, ut de extrinsecis operationibus
ita ratiocinantes, tam diverse de intrinsecis, quibus
ea doctrina fortius aptatur, ratiocinentur? Cæterum
ideo in causam unam tres coalescunt personæ, quia
sunt unus Deus, et quia cum secunda, et tertia
prima sint, et ipsissimam cum ea creandi actionem
et perfectionem habeant, nullo modo possunt aliam
causam efficere: quæ rationes et in processione
actione pariter militant Filio communicata.

(15) *Concausam.* Nomen *causæ* in divinis Latini
refugiunt, pavegtes, ne dependentia, ut loquimur,

faciant, vel hoc Patri eripiant? Si enim Spiritus (16) ex Filio esset, cur non et ex se ipso esset, cum omne, quod Patris et Filii est, Spiritus etiam sit? Sed ulterius id etiam consequitur, non solum non esse ex Filio, verum etiam neque ex Patre. Qui enim ex se ipso habet esse, quamvis alia indiget causa? Rursus si æquipotens (17) Spiritus est, quomodo et Filius ex eo non est, sicut is est ex Filio? aut enim non ejusdem virtutis est, utpote accipiens, et non dans, aut si vere est, necesse est, ut Filius etiam aliquid habeat ex Spiritu, sicuti Spiritui aliquid ipse dat. Cur autem hoc (18) tantum Spiritui aufertis, nempe quod ex se ipso sit, non auferentes alia, quæ Filio insunt, et Patri? Nam vel alia quoque ipsi adimenda sunt, ut blasphemia magis pateat, vel neque id adimendum, quod ex se ipso sit. Quænam enim hæc de uno tantum privatio? Deinde Spiritus (19) ex Patre et Filio procedens, et a persona Patris per proprietatem suam distinctus, quomodo minor non erit Filio, cum hic esse habeat a Patre, ille vero, alia causa superaddita, etiam a Filio? Quod si quæcumque Filius habet, a Patre accipit, ab eo etiam accipiet, quod ex ipso procedat Spiritus. Cur ergo dandum est Filio, quod ex ipso procedat Spiritus, Spiritui vero neque illud dandum, ut ex se ipso procedat, neque illud, ut generationis Filii particeps sit? Rursus si major (20) est Pater, quia Filii causa est, major erit et Filius, cum causa Spiritus sit. Patet ergo, Spiritus personam imminui, Filio quidem in unam causam relato, Spiritui vero in duas. Quod si ex hoc major Spiritu statuitur Filius, major etiam in sanctum Spiritum, quam in Filium, blasphemia censenda est. Hoc enim ipsum Servator noster docuit, nempe blasphemiam in Spiritum sanctum neque in hoc sæculo remitti, neque in futuro ¹⁵.

ὁ Σωτὴρ τὴν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημίαν εἶναι δίχης εἰπών.

¹⁵ Matth. xii, 32.

προβολῆς, ἢ ἵνα καὶ τὸν Πατέρα τοῦτο ἀφαιρήσω-
ται; Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, πῶς οὐκ ἂν εἴη
καὶ ἐξ ἑαυτοῦ, ἐπειδὴ πᾶν ὅπερ ἐστὶ Πατὴρ καὶ
Υἱοῦ, τοῦτο καὶ Πνεύματος; Εἶτα τί; Συμβαίνει μὴ
μόνον μὴ εἶναι ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ μηδὲ ἐκ τοῦ Πα-
τρός. Ἐὰν γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ τὸ εἶναι, τοῦτω τί δέοι ἐτέ-
ρωθεν αἰτίας; Ἔτι εἰ ὁμοδύναμον τὸ Πνεῦμα, πῶς
οὐκ καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πνεύματος, ὡς περ ἐκ τοῦ
Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα; Ἡ γὰρ οὐκ ὁμοδύναμον αὐτῷ, λαμ-
βάνον, οὐ διδοῦν, ἢ εἴπερ ὁμοδύναμον, ἔξει τι καὶ ὁ
Υἱὸς τοῦ Πνεύματος, ὡς περ τῷ Πνεύματι διδωσιν
αὐτός. Πῶς δὲ καὶ τοῦτου μόνου στερεῖται τὸ Πνεῦμα
τοῦ εἶναι ἐξ ἑαυτοῦ, μηδὲν τῶν ἄλλων ἀφαιρούμε-
νοι, ἃ Πατρὶ πρόσσει καὶ Υἱῷ; Ἡ γὰρ καὶ ἐτέρων
στεροῖτ' ἂν, ἵνα ἢ περιφανεστέρα ἡ ὕβρις, ἢ εἰ μὴ
ἄλλων, μηδὲ τοῦ εἶναι ἐξ ἑαυτοῦ. Τίς γὰρ ἐπὶ μόνου
τούτου ἢ ἀποκλήρωσις; Εἶτα Πατὴρ καὶ Υἱοῦ τὸ
Πνεῦμα προῖδν, καὶ προσθήκη ἰδιότητος τῆς Πατρι-
κῆς ὑποστάσεως διακρινόμενον, πῶς οὐκ ἑλαττον
συμφυτὰς καὶ οικειότητος τοῦ Υἱοῦ ἔξει πρὸς τὸν
Πατέρα, εἴπερ ὁ μὲν Υἱὸς ἐκ Πατρός ἔχει τὸ εἶναι,
τῷ δὲ καὶ τοῦ Υἱοῦ αἰτίου προστίθεται; Εἰ δὲ καὶ
πάντα ὅσα ἔχει ὁ Υἱὸς, ἐκ τοῦ Πατρός λαμβάνει,
ἐκεῖθεν ἂν εἴη καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα ἐκπορευέ-
σθαι. Τίς οὖν ἡ φιλοτιμία, δοῦναι μὲν Υἱῷ ἐκείνου
προῖναι τὸ Πνεῦμα, τῷ Πνεύματι δὲ μὴ δοῦναι, μήτε
τὴν ἑαυτοῦ ἐκπόρευσιν, μήτε μὴν τῆς τοῦ Υἱοῦ με-
τέχειν γεννήσεως; Καὶ εἰ μείζων ὁ Πατὴρ τῷ εἶναι
αἰτίος τοῦ Υἱοῦ, μείζων ἂν εἴη καὶ ὁ Υἱὸς τῷ εἶναι
αἰτίος τοῦ Πνεύματος. Καὶ πῶς οὐκ ἂν λάθοι ἡ τοῦ
Πνεύματος σμικρυνομένη ὑπόστασις, τοῦ μὲν Υἱοῦ
πρὸς ἓν αἰτίον ἀναφερομένου, τοῦ Πνεύματος δὲ
πρὸς δύο τὴν ἀναφορὰν ἔχοντος; Καὶ εἰ ἐκ ταύτης
τῆς ἀκολουθίας μείζων τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱὸς, πῶς
ἢ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα βλασφημία μὴ μείζων τῆς
εἰς τὸν Υἱὸν βλασφημίας; Τοῦτο γὰρ ἐδίδαξαν
καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀφικτῶν

NOTÆ.

arguatur. Græci Patres adhibent passim, personarum ordinem respicientes; nec de Patre tantum, sed et de Filio. Hinc in Florentini Concilii decreto, quem Græci αἰτίαν, Latini principium dicunt. Filium etiam Spiritu sancto majorem (ratione scilicet causæ, seu principii) Græci vocant. Vide Græciam orthodoxam tom. II, pag. 748, qua locutione minime utuntur Latini, apud quos durius sonat. Licet propterea animadvertere, quæm injuria insimulemur a Photianis, tanquam sancti Spiritus dignitati non consulentes, cum ex his pateat, de ea multo magis anxios ac sollicitos nos esse, quam Græcos. At qui causam recipiunt, concusam etiam, ut hic Leo loquitur, videntur posse recipere. Nunquam tamen Patres συνάτιον dixerunt Filium, tum quod minus congruat, ubi causa est una, tum quod Pater causa sit προκαταρχική, primaria, primigenia, originalis. Quod esse accipiant a Patre Filium, et Spiritus, Catholici Græci dicunt, sed Filius γεννητός, Spiritus ἐκπορευτός.

(16) Si enim Spiritus. Fallaces istæ illationes in mendaci supposito nituntur, nota septima jam everso et disjecto.

(17) Rursus si æquipotens. Arguit: Eadem Spiritus

tus virtute potentiaque pollet ac Filius, ergo si Spiritum Filium emitit, et Spiritus Filium emittit. At ego similiter arguam: Æquipotentes sunt Pater et Filius; ergo si Pater Filium generat, et Filius Patrem. Ridiculæ ratiocinationes: nempe generatio, spiratio, productio, non potentia sunt opera, sed personalium proprietatum.

(18) Cur autem hoc. Errores cumulat auctor hoc loco. Nec Spiritus enim, nec Filius sunt a se, sed a Patre.

(19) Deinde Spiritus. At Pater Filiusque, si eos ut sancti Spiritus principium consideres, unum sunt; unus siquidem spiritus, et una spiratio. Quæ sequuntur, jam diluta sunt. In generatione Filii nullus Spiritui sancto locus, cum exeat a personali proprietate Patris, quia Spiritus Filium supponit, cum sit Spiritus non Patris tantum, sed et Filii: Ἐξάπτεσταιν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Galat. iv, 6. Quid clarius?

(20) Rursus si major. Quoad essentiam et naturam Spiritus Filio est æqualis, ordine et origine minor: at sicut duas habere causas non consequitur, ita nec duos habere majores. Cætera satis refutata sunt.

'Αλλ' ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, καὶ ποῦ τὸ Α τῆς μοναρχίας εὐσεβές; πῶς δὲ οὐ πολυαρχία χώραν λάθοι; τί γὰρ κωλύσει κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐτέρου αἰτιον εἶναι, καὶ ἐκεῖνο πάλιν ἐτέρου; καὶ οὕτω πάλιν τὸ πολυάρχον ἀνακύψει. Ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται, καὶ πῶς ὁ τὸν Πατέρα γινώσκων, καθὼς ἐκεῖνος τὸν Υἱὸν γινώσκει, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, φησὶν, ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται; 'Αλλ' ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὴν αὐτὴν πρόοδον, ἢ τοῦ Πατρὸς ἐτέραν; 'Αλλ' εἰ μὲν τὴν αὐτὴν, τί δεῖ τῆς ἀμφοτέρων προβολῆς, ὑπαρχούσης ταύτης; εἰ δὲ ἐτέραν μὲν Πατρὸς, ἐτέραν δὲ Υἱοῦ, ἀλλὰ τὸ ἐξῆς σιωπάσθω. Τί δέ; τίς μᾶλλον αἴτιος, ὁ Πατήρ, ἢ ὁ Υἱός; 'Αλλ' εἰ μὲν ὁ Πατήρ, πῶς τὸ μᾶλλον ἔχων, τοῦ ἡττονος ἐνεδίησεν; εἰ δὲ ὁ Υἱός, οὐ μόνον ὡς ἔοικεν τῆς αἰτίας τοῦ Πνεύματος κοινωνεῖ τῷ Πατρὶ, ἀλλὰ καὶ μόνος αὐτὸς ἀντὶ τοῦ Πατρὸς τοῦ Πνεύματος αἴτιος. Ἐἴτα εἰ ἐκπορεύεται τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, πῶς οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ τοῦτο δίδωσιν ὁ Υἱός; καὶ πῶς πάντα λαμβάνει παρὰ τοῦ Πατρὸς; καὶ τίνα τρόπον οὐ δίδωσι

¹⁸ Joaſ. x, 15; xv, 26.

Ex Patre igitur et ex Filio Spiritus? ubinam unius principii religio? nonne pluralitas principiorum locum inveniet? quid enim hoc modo prohibet, (21) Spiritum quoque alterius causam esse, istumque iterum alterius? ex quo pluralitas principiorum rursus excitatur. Ex Patre, et ex Filio Spiritus procedit? quomodo ergo qui Patrem agnoscit, sicut ille Filium novit, spiritum veritatis, inquit, qui a Patre procedit (22) ¹⁹? Ex Filio procedit Spiritus? peto, per eandem ne (23) processionem, an per aliam? si per eandem, quid indiget processionem ab ambobus illa posita? si vero alia est Patris processio, et alia Filii, sileatur, quæso, quod inde consequitur. Quid enim? uter magis causa est, Pater, an Filius? si Pater, quomodo qui major est, minoris indiget? si Filius, jam sequitur, non tantum causam esse simul cum Patre, sed ipsum solum loco Patris Spiritus causam esse. Præterea (24) si a Filio Spiritus procedit, quomodo hoc non dat Filius ex se ipso? et quomodo omnia accipit a Patre? Dices, hoc ex Patre habet, et ab eo accipit tanquam

NOTÆ.

(21) *Quid enim prohibet.* Hæc est Leonis argumentatio: Si præter Patrem est qui causet, seu producat, non modo producat Filium, sed et Spiritus, et producat iterum, qui a Spiritu producit. Quid hoc autem est, nisi in principiorum pluralitatem delabi? Ita oppugnanti respondemus: ideo Filium emittere Spiritum, quia virtutem spirativam a Patre habet, Spiritum autem alium Spiritum spirare non posse, quia virtus spirativa in ipso Spiritu sancto terminum habuit suum: sicuti Filius alium Filium non potest gignere, quia virtus generans in ipso Filio effectum et complementum obtinuit.

(22) *Qui a Patre procedit.* Misere hoc Joannis loco exsultant Photiani, ac si quod Christus hic non exprimit, negaret, et nulla alia, quibus hoc dogma explanaretur, in sacris paginis documenta haberentur. Pro negatione silentium accipiendum non esse in Matthæi locus, quem Leo noster attulit paulo ante, satis ostendit: Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός: *Nemo novit Patrem, nisi Filius.* In eo enim Spiritus sanctus non modo non memoratur, sed videri possit minus circumspicuis, a Patris agnitione excludi: quod tamen ipsi Græci nequaquam inferunt; quin ex adverso hæc oratione ipsa præ sancti Spiritus notione strenue auctor pugnat.

(23) *Per eandemne.* Per eandem procul dubio; nam ad spirationem efficiendam ambo requiruntur. Ineptissima est instantia subsequens, uter eorum magis sit causa, ubi ex ambobus sit causa una. Mirum est, in quam frivola delabi cogantur, qui hanc hæresim student protegere.

(24) *Præterea.* Iterat jam dicta, et abunde confutata. Filius nihil ex se dat, cum nihil ex se habeat. Spiritus essentiam recipiens vim etiam causæ recipit, sed quam personæ et Trinitatis ratio patitur, nempe erga æternam.

Atque hæc tandem argumenta sunt, quæ in hanc quæestionem sapiens ille, uti volunt, imperator magno ingenii conatu collegit: in qua si nominis sui rationem minus videbitur implevisse, non ipsi quidem, sed desperatæ destitutæque omni ratione atque auctoritate causæ imputemus. Subsistant hic, si erunt, qui perlegant, Græci Græciam incolentes, seseque colligentes, agnoscant aliquando, quam inanibus, quam sophisticis captiunculis, et

ratlocinationibus primi illi erroris coryphæi, religionis facie ac nomine, cupiditates atque odia prætexentes, eo inclutam gentem adegerint, ut cum religione famam, imperium, aliisque olim traditas jam pene amiserit litteras.

Panagiotēs meus Sinopensis, vir ingenio et doctrina præstans, Schismaticis opinionibus præventus appulsi. Græcis tunc præerat Tipaldus episcopus, doctus profecto, et catholicorum omnium dogmatum defensor eximius. Is Panagiotem inflexit et ad rectam sententiam eduxit; quin acerrimum Latinorum dogmatum propugnatores reddidit; id vero nequaquam disputando, aut loquendo assecutus est, sed unice Græcos antiquos Patres tradendo, utque eos attente perlegeret jubens, et, quinam præcipue ex eorum libris evolviendū essent, indicans atque ostendens. Dialecticis profecto tricus ita involvi et hoc, et quædam alia dogmata possunt, ut ingenio minus perspicaci præditis vix emergere liceat: verum Scripturæ, et veterum Patrum dilucidis verbis emicat statim rei veritas, atque effulget. Doctiores etiam magnumque nomen inter recentes Græcos consecuti, Bessario, Allatius, Arcudius, Papadopulus consulantur. Vox *Filioque* immerito additio dicitur, cum mera explicatio sit: si reit novam induceret, tunc vere additio dicenda esset.

At non desunt inter schismaticos, qui Latinos quarti et quinti sæculi Patres non ut posteriores de S. Spiritus processionem locutos esse, contendant. Adeant hi, quæso, adeant saltem S. Augustini, quem ipsi quoque revereri non abnuunt, libros de Trinitate. Reperient in xv. *In illa summa Trinitate, quæ Deus est, intervalla temporum nulla sunt, per quæ possit ostendi, aut saltem requiri; utrum prius de Patre natus sit Filius, et postea de ambobus processerit Spiritus sanctus; quoniam Scriptura sancta Spiritum eum dici amborum.* Deinde: *De utroque autem procedere sic docetur.* Et paulo post: *Qui potest intelligere sine tempore generationem Filii de Patre, intelligat sine tempore processionem Spiritus sancti de utroque.* Et rursus: *Intelligat, sicut habet Pater in semetipso, ut de illo procedat Spiritus sanctus, sic dedisse Filio, ut de illo procedat idem Spiritus sanctus.* Eadem videbunt in tractatu xcix de Evangelio S. Joannis.

a causa : at quomodo ipse quoque causato pariter a se Spiritui hoc non dat, ut causa sit ? ut sicut ipse causandi privilegio gaudet, ita Spiritus hoc honore minime destituatur ? Neque enim dicent, hoc Patrem prohibere, cum ex eorum sententia id quoque communicet Pater, quod sibi soli peculiare est.

At hæc quidem extra viam, ut dici solet, ad novitatem arguendam. Vos autem melioribus cogitationibus præditi, libertatem ne abjiciatis, et corruptionis servitutem nolite iterum subire, illius imperium, qui in libertatem vos asseruit detrectantes. At repugnant illi. Agant quod ipsis lubet : perversitatem quidem sententiæ suæ tunc intelligent, cum infandæ blasphemiæ rationem reddentes ineluctabilis circumstistet furor. At nos adoptione illustres, et adoptantis cultum probe callentes, tanquam filii Dei, consubstantiali ejus Spiritum veneremur ; lumen verum orbem illuminans, rectum et ad rectitudinem salutis in obliquis perditionis viis errantes ducens, bonitatem largiens, beneficia effundens, et fontem sanctitatis incomprehensibilem, quem participantes spirituales intelligentiæ statim sanctificantur : quamvis ob voluntatis malitiam tenebrosus, impurusque evaserit, quia a Hierarchia Cœlesti abscissus est. Cæterum creaturæ reliquæ pulchritudinis ejus, et sanctitatis communicatione decorantur. Hinc enim est, ut omnia valde bona sint, et vocentur, a Patre quidem per Filium creata, communicatione autem sancti Spiritus ad perfectionem erecta ¹⁷. Quæ etiam si superveniens peccatum fœdaverit, denuo a Spiritu sancto ornata, meliori quam antea conditione renovata sunt : prius enim corruptioni fuerunt obnoxia, nunc vero superiori conditione gaudent.

Ἐπεισελεύσων ἀμαρτίαν ἀπειρήτῃ φθορᾷ γενέσθαι, ἀμείνων καταστάσει τῆς προτέρας ἀνακαινιζόμενα· ἀνώτερα συντριβῆς τὰ ἔργα.

Intelligis, inter servos computandum Spiritum non esse, per quem ad præstantiorem anteriori statum homo eductus est. Non enim amplius a corruptione metuendum, quam incorruptione per Spiritum sanctum inducta profligavit Verbum, et abolevit : idemque ob tantam victoriam paterno throno, a quo nunquam divulsus fuerat, insidens, consocium Paraclitum mist ; per quem cum ejus gloria paterneret, tum ad suam creatura manduceretur : pariterque ut disjectis jam a splendore Patris impietatis tenebris, a consubstantiali quoque, et illuminante Spiritu obscuri illustrarentur ¹⁸. Venit ergo in linguis igneis corporali simul specie, et divina : hac quidem ut divinitatem ostenderet, *Deus enim noster ignis consumens est* ¹⁹ ; illa vero, ut congenito Verbo rem congeneam ageret, corporaliter apparens, postquam ab eo corpus assumptum fuerat. In linguis venit, apto futuris rebus ænigmatè ; ut antea in Christi baptismate sub specie columbæ apparuit, diluvii peccatorum finem

καὶ αὐτὸς τῷ ἐξ αὐτοῦ αἰτιατῶ τῷ Πνεύματι γίνεσθαι αἰτίω, ἵνα ὡσπερ ἐκεῖνος τὸ τοῦ Ἰδίου αἰτίου ἔχει προνόμιον, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα μὴ ἄμοιρον ᾖ τῆς τοιαύτης τιμῆς ; Οὐ γὰρ δὴ γε τὸν Πατέρα κωλύειν ἂν τις εἴπῃ. Πῶς γὰρ ὄγε τὸ μόνον Ἰδίον αὐτοῦ κατὰ τὸν ὑμέτερον λόγον κοινοποιησάμενος ;

Ταῦτα μὲν ὁδοῦ, φασι, κάρτερρον εἰς ἐλεγχον τῆς νεωτεροποιίας. Ὑμεῖς δὲ τῶν ἀμεινόνων γενόμενοι λογισμῶν, μὴ τὴν ἐλευθερίαν ἀποδύεσθε, μηδὲ πρὸς τὴν δουλείαν τῆς φθορᾶς ἐλευσινῶς ὑποστρέφετε, οἷς ἔξαρνοι γίνεσθε τῆς δεσποτείας τοῦ δεσποτικῶς ἐλευθεροῦντος. Ἄλλ' οὐ βούλονται· ἐχέτωσαν ὡς προτιμῶσιν· οἱ μὲν εἰσονται τῶν ἐπινοιών τὴν δεινότητα, ἐπειδὴν αὐτοὺς τὰ ἀναπόδραστα δαινὰ περιστῆ, λόγον ὑπέχοντας τῆς εἰς τὸ Πνεῦμα ἀσυγχωρήτου βλασφημίας· οἱ δὲ τῇ υἰοθεσίᾳ καλῶς διαπρέποντες, ἐν τῷ καλῶς τὴν τιμὴν εἰδέναι τοῦ υἰοθετήσαντος, οἷα δὴ τέκνα Θεοῦ, τὸ συμφυεὲς αὐτοῦ Πνεῦμα θειάζωμεν, τὸ ἀληθινὸν φῶς, τὸ φωτίσαν τὰ πέρατα, τὸ εὐθὲς καὶ πρὸς εὐθύτητα σωτηρίας καθοδηγήσαν τοὺς πλανωμένους ἐν τριβόις σκολιαῖς ἀπωλείας, τὸ βρῦον τὴν ἀγαθότητα, καὶ τοὺς μετασχούσι τὸ ἀγαθὸν εὐχαριζόμενον, τὴν ἀκατάληπτον πηγὴν τῆς ἀγιότητος, οὐ μεταλαβοῦσαι τοῦ ἁγιασμοῦ ἀγιάζονται μὲν ἄρτι παρισύσαι πρὸς γενεσιν αἱ νοεραὶ δυνάμεις· εἰ καὶ διὰ σκαιότητα προαιρέσεως ὁ τῆς ἀγίας καὶ φωτιστοῦς ἀπερβλαγῶς τάξεως, βέβηλός τε ἅμα καὶ σκότος ἐγένετο· καλλωπίζεται δὲ τὰ μεταλήψει τῆς καλλονῆς τοῦ ἁγιασμοῦ τὰ λοιπὰ σύνδουλα κτίσματα· οὕτω γὰρ ἅπαντα ἴαν καλὰ ἔστι τε καὶ εἰρηται, δημιουργηθέντα μὲν παρὰ Πατρὸς δι' Ἰησοῦ, τελειουργηθέντα δὲ τῇ ἀγίᾳ τοῦ Πνεύματος μεταδόσει. Ἄ καὶ διὰ τὴν πάλιν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος κατακοσμεῖται· εἰγε μετ' ἐκείνην μὲν συντριβῆ, μετὰ δὲ ταύτης

Ὁρᾷ δὴπως ὁ δούλον τὸ Πνεῦμα, τὸ τὴν κτίσι^ν εὐπρεπεστέραν ποιήσαν, ἥς μεταλήχει πρότερον καταστάσεως. Οὐ γὰρ ἐτι φθορὰ κατὰ ταύτης χωρεῖ, τῷ ἀναιρέτῃ λόγῳ προσομιλήσασα καὶ καταποθείσα, καὶ δι' αὐτοῦ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀφθαρσίας ἐγκαινισθείσης. Ὅς ἐπὶ τροπαίῳ τοσοῦτω πρὸς τὸν οὐ μὴ δίδστη θρόνον πατρῶον καθίσας, καὶ σύνθρονον Παράκλητον ἐξαπέστειλεν, ἅμα μὲν τὴν ἐκείνου δόξαν τρανώσαν, ἅμα δὲ καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν τὸ πλάσμα χειραγωγῆσαν, καὶ ἵνα ἐν τῷ τοῦ Πατρὸς ἀπαυγάσματι τῆς σκοτομήνης τῆς ἀσεβείας ἐκκεχωρηκυίας, ἤδη καὶ ἐν τῷ ὁμοουσίῳ αὐτοῦ φωτιστικῷ Πνεύματι καταυγασθῶσιν οἱ ἀλαμπεῖς. Φοιτᾷ δὲ ἐν γλώσσαις πυρίναις σωματικῶς ὁμοῦ καὶ θεϊκῶς, τῷ μὲν, ἵνα τὴν θεϊότητα γνωρίσῃ· Πῦρ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν καταγαλλοσκον· τῷ δὲ τῷ συγγενεῖ λόγῳ πρᾶγμα τελῶν συγγενὲς, καὶ ποιούμενον τὴν παρουσίαν ἐν σώματι, ὡσπερ ἐκεῖνος ὥφθη μετὰ σώματος. Ἐν γλώσσαις δὲ ἐν οἰκίῳ τῶν ἐσομένων πραγμάτων αἰνίγματι· ὡσπερ πρότερον ἐν τῷ βαπτίσματι περι-

¹⁷ Gen. 1, 31. ¹⁸ Hebr. 1, 3. ¹⁹ Hebr. xii, 29.

στερᾶς ὡπτάνετο εἶδει τὴν λῆξιν τῆς ἁμαρτίας ἅ
κατακλυσμοῦ ἀπαγγέλλονται, εἰ καὶ ταύτῃ πρὸς τὸν
θεῖον Λόγον τῶν τελομένων ἀναφέρεται ἡ αἰτία,
δεικνύοντος τοῦ φανέντος εἶδους. Ὅτι τοῦ Λόγου ἔργον
ἡ τοῦ Πνεύματος ἀδόξος. Τάχα δὲ καὶ ἵνα τοῖς μα-
θηταῖς τὴν τῶν ἐπηγγελμένων ἐκπλήρωσιν ποιήσῃ,
ὡς συμπαρῶν ὁ Λόγος ποιῶν ὄρῳτο. Καὶ διδοῦς αὐ-
τοῖς ὡσπερ τὸ πρότερον συμπαρῶν εἶδιδου τὸ Πνεῦμα,
ἄλλοτε μὲν βήματι μόνῳ, ἄλλοτε δὲ ἐμφυσῶν τὸ δώ-
ρημα, αἰνιγματιζομένης τῆς οὐχ ὀρωμένης αὐτοῖς
παρουσίας τοῦ Διδασκάλου, δι' ὧν ἐν γλωσσῶν σημειῶ
τῆς θείας ἐπληροῦντο δυνάμεως. Καὶ μηδὲς ἐπιδρα-
μείτω δυσσεθῆς καὶ ἀνόητος, καὶ ὡς θηράματι τοῖς
εἰρημένους ἀνασοβίσθω, μηδὲ ὀργανικὴν τινα χρεῖαν
πληροῦν ὀριζέτω τὸ Πνεῦμα, ἐκ τῆς ἐν ἡμῖν τοῦ
λόγου καὶ τῆς γλώσσης σφαλόμενος διοικήσεως. Ἡ
οὕτω γ' ἂν οὐ μετὰ τῶν κτισμάτων τάξῃ τὸ Πνεῦμα,
ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν σωμάτων· καὶ προσέτι ἄνω καὶ
κάτω φύρειν τὸ πᾶν τῆς εὐσεβείας ἀπονενοήσεται.
Τί δ' ἡ βίαλα πνοή, ἡ τὴν σωστικὴν ταραχὴν τῶν ἐν
τῇ θαλάσῃ τῆς ἀθείας πλωζομένων κατασηνύει, καλῶς
θεογνωσίας λιμένα καταγομένων ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων
κυβερνητῶν, οἷς ἐπιδρυόμενον ὠρεῖται τὴν
ἐπιστήμην;

Τί λέγεις, ὦ τῶν θαυμασιῶν συκοφάντα, καὶ τῇ
ἀπονοίᾳ ἐκ μέθης δημιουργῶν τὰ παράδοξα; χλεύην
ποιῇ τὰ ὑπερφυῖ; καὶ τοὺς ἐμφορηθέντας τοῦ Πνεύ-
ματος ἐκ τῆς σῆς εὐθηνούσης ἀναισθησίας τὸ γλεῦ-
κος προφέρων μεθύσκεαι; ὡς λίαν σὺ νηφαλίως
ἔχεις, ὅς ἐφ' οἷς ὄρξῃ τὴν πρότερον σοὶ μόνῳ παρ-
ουσαν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐπὶ πᾶσαν χορηγομένην
σάρκα, μὴ τρόπον περιβολῆς ταύτης παριεχόμενος,
μηδὲ μετανοίᾳ τὴν προλαβοῦσαν θεομαχίαν διδοῦς,
ἵνα μὴ θεῶν ὠρεῶν πλουτούντων ἑτέρων, οἱ μέχρι
νῦν πένητες καθεστήκασαν, σὺ ὁ πάλαι ταύταις πλου-
τῶν, ἐρημος καταληφθείης καὶ ἄπορος. Ἡδὴ γάρ
σοι πρὸς ἀνάβρουν χωρεῖ τὰ πρῶην καλὰ, καὶ σοῦ
πᾶσα μὲν ἐξῆμαί ὠρεᾶ, πᾶν δ' ἀφαιρεῖται τίμιον,
ἀντὶ δὲ τῆς πρότερον παρουσίας τῶν θεῶν ἐσχάτη
σε περιστοιχίει ἀπορία. Εἰς τοῦτο γάρ σε φέρει ἢ ἐξ
ἀρχῆς οὐ λήγεις φθόνον ἐγκυμονῶν, καὶ κατὰ τῆς
σῆς διεξοιδῶν σωτηρίας· ὅφ' οὐ καὶ νῦν στενοχωρού-
μενος, καὶ βῆσαι πάλιν τὴν συνήθη τῆς θεομαχίας
ὠδίνα βιαζόμενος, προάγγελον τῆς τῶν παλαμναίων
χειρῶν ἐπιχειρήσεως, τὴν τῶν δυσσεβῶν χειλέων λοι-
δορίαν προπέμπεις, ἀλλὰ κατὰ σεαυτοῦ παρατάξῃ.
Οὐ γάρ ἐτι τοὺς τοῦ Εὐαγγελίου φοβήσεις προμάχους,
οὐδὲ τῆς σῆς ἀπονοίας βίβει λόγον ποιουμένους, ἀλλὰ
τῆς ἀρετῆς καταλήθουσης ἐπ' αὐτοὺς πυρρῆς δυνά-
μεως ὑποκλήσθεντες, καὶ νηπίων ἀγῶνα τὸν σὸν
ἀγῶνα ποιούμενοι, καταπρήσουσι μὲν ἐπιπλέον σε
πυρπολούμενον τῇ μανίᾳ, τῆς δ' εὐσεβείας τὸ φέγγος
ἀπανταχῇ ἀναλάμψουσι. Γλεύκουσι εἰσι μεμεστω-
μένοι; Πυνθάνουσι τῶν ἐκ ὀφθαλμοῦ ἐκείνων τῇ διδα-
σκαλίᾳ σφραγισμένων, οἱ καθάπερ ἡδίστω βίοντι
νάματι τῷ ἐκείθεν δροσίζονται πόματι· καὶ νῦν μὲν
ἐὼς ὄρξῃ δῆμους ἀρούονται, μικρὸν δ' ὕστερον βίβει

nuntiantis. Ita vero in divinum Verbum harum
rerum causa refertur; ea forma connotante, Verbi
opus esse sancti Spiritus descensum²⁰. Fortasse
etiam, quæ discipulis promiserat, mens fuit perficere;
ac sicut cum ipsis degens Spiritum eis impertierat,
modo verbo tantum, modo etiam inspiratione, ita nunc
præstat, occultata Magistri præsentia, ob quam sub
linguarum figura divina virtute replentur. Nec impius
aliquis occurrat, aut demens, qui conturbetur ex
dictis, et errore ad usu linguæ, et loquelæ nostræ
desumpto, organicum officium quoddam Spiritum
perficere opinetur: nam hoc modo non inter creaturas
tantum, sed et inter corpora Spiritum collocaret, atque
insuper pietatem, ac religionem omnem susdeque
verteret. Quid enim aliud vehemens spiritus indicat,
quam salutarem illorum turbationem, qui in incredulitatis
pelago navigant, et a sapientibus nautis, quibus
insidens scientiam largitur, in portum cognitionis
Del perducuntur?

Quid loqueris, o calumniator miraculorum Dei,
incredibilia ebrietati præ amentia tribuens? risum
excitant, quæ naturam superant? et Spiritu sancto
repletis mustum insensate exprobras²¹, et ebrios facis?
An quidem sobrie te habes, qui cum videas Spiritum
gratiam tibi soli olim datam in omnem gentem
diffundi, mysterium non intelligis, nec penitentia
deicidium redimis; ne, cœlesti munere ditatis
cæteris, qui usque in hoc tempus inopia premebantur,
tu solus, qui olim eo fruebaris, ad egestatem
damneris atque ad orbitatem? Tibi jam præpostere
procedunt omnia; aufertur honor, dona evanescent,
et pro anteriori rerum divinarum affluentia extrema
pauperies te circumstetit. Ad hoc te adegit, qua
prægnans semper fuisti, ac etiamnum es, invidia,
vel in tuam ipsam salutem insurgens. Ab ea nunc
quoque excruciat, et perpetuum deicidii synderesin
novis sceleribus abrumperere cupiens, prænantilas
homicidarum manuum scelestæ vocis contumelias
emittis. At in te ipsum aciem instruis: non enim
in posterum Evangelium propugnantes deterrebis,
sed dementia tuam floccifacientes, et ignea
virtute super ipsos collapsa repleti, impetum
tuum tanquam puerorum certamen despicient,
fideique lumen ubique diffundentes, te rabie
jam percitum et incensum, vehementius adurent.
Ergone vino saturati sunt? eos percontare,
qui ad eorum doctrinam, tanquam a perenni
rivo irrorati, jam resipuerunt. Et nunc quidem,
quam cernis, turbam expiscantur: brevi vero
inundabitur universus orbis, verborum fluctibus
submergetur impietas. Talia præstat ad hominum
emendationem ebrietas hæc. O Deo inimicam amen-

²⁰ Act. II, 2. ²¹ ibid. 51.

tiam resipiscere nolentem, nec quiescere, ac Sal-
vatorem nostrum agnoscere!

τοσαῦτα ἢ παρούσα ἐπὶ σωφρονισμῷ τοῦ πλάσματος μέθῃ. Ὡς τῆς θεομάχου μέθῃς οὐ βουλομένης λῆξαι, οὐδ' ἀνατῆσαι, ὥστε ἐπιγινῶναι τὸν ἐληλυθότα σώσαι δεσπότην!

Verum eos, qui ob invidiam sensus amiserunt, atque ex eo prodigiorum horum intelligentia destituuntur, stupiditate sua perire sinamus. Nos vero a Spiritu sancto vivificati, sancteque immutati, cum recto sermone, tum piis gestis honorem illum, quo gaudet maxime, Deo exhibeamus. Mortuis affectuum operibus vacui simus; vivificam virtutum efficaciam operantem reddamus; foedam peccati faciem rejiciamus, divinam pulchritudinem assumamus. Abstulit Unigenitus intermedium inimicitiarum parietem; Deus Pater pacem iniit, Paraclitus nos adoptans suos fecit; tuta nobis et firma fiat hæc affinitas. Qui autem fiet? adoptantis bonitatem æmulando. Filios esse testemur moribus; invicem agamus, ut benignus Pater nobiscum egit; humanitatem exhibeamus, qui tantam humanitatem invenimus; ne crudeliter viscera exasperes, qui non misericordia tantum, qua indigebas, dignus es factus, sed Filii fiducia a clementi Domino recepta limites omnes excessisti. Noli superbia efferri, qui summo loco sedes, præstasque cæteris, nec majori debito obstructus, cum plus acceperis, pro beneficio, quo devinctus es, injuriam rependas. Illum sequere, qui ut abjectum te ac depressum extolleret, ab immensa altitudine se demisit. Opes illas, quæ beneficiis afficiendi cæteros debitum tibi creant, noli in eorum contumeliam convertere. Jesu misericordiam imitare, qui non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit²², ut te misericordem faceret. Eorum, quæ nobis debentur, exactores ne simus inexorabiles. Ideo enim plurima remittuntur nobis, ne ab aliis nimia severitate exigamus. Dominum bonum æmulemur, non servum malum, qui domini erga se clementiam non imitatus, nec eam erga conservum adhibens, pium dominum severum fecit, et postquam quæ sibi debebantur, aspere exegerat, omnia quæ debebat, et ab ipso exacta sunt. Exemplum malum ne sequamur, ab eo periculo nobis caventes. *Dimittite*, inquit enim, qui sanguine suo nobis gratiam fecit, *et dimittimini, et estote misericordes, sicut et Pater vester cælestis misericors est*²³. Pauperem pasce propter eum, qui, ut te pasceret, esurivit; nudum indue; eorum te misereat, qui ab eadem manu, sed non eadem conditione, creati sunt: quo minus aliorum indiges miseratione (si tamen quisquam est, qui in hoc vitæ maritæ feliciter naviget) eo magis in alios miserationem exerce. Imaginem tibi parem ne despicias abjectam, aut negligas. Ille siquidem Dei imaginem similiter præsefert, quamvis tu magnifice in thalamis degas, ille vero sub dio; quin pulchriorem fortasse et archetypo similiorem, ut nudus Lazarus,

Α τῆς βλύσεως πληρούμενα πάντα τὰ πέρατα, κατακλυζομένης τῆς δυσσεβείας τοῖς λογικοῖς χεῦμασι·

Ἄλλὰ γὰρ οἱ τὰς αἰσθήσεις τοῦ φθόνου τῷ πάθει νεκρωμένοι, καὶ διὰ τοῦτο τῶν τελομένων θαυμασίων ἀφηρημένοι τὴν σύνεσιν, ἐρῶν μετὰ τῆς οικείας ἀναισθησίας ἀφείσθωσαν. Ἡμεῖς δὲ τῷ παναγίῳ ζωοποιηθέντες Πνεύματι, ἱερῶς ἀλλοιωθέντες, ὡς περ λόγους θεοπρεπέει, οὕτω καὶ θελαῖς πράξεις τὴν τιμὴν ἐκπληρῶμεν αὐτῷ, ἣ διαφερόντως χαίρει τιμώμενος ὁ Θεός· σχολάσμεν ἀπὸ τῶν νεκρῶν τῶν παθῶν ἔργων. Ἐμπρακτον τὴν ζωοποιὸν ἐνέργειαν τῶν ἀρετῶν σχῶμεν. Ἀμειψόμεν τὴν ἀσχήμονα τῆς ἁμαρτίας μορφήν· μορφωθῶμεν τὴν θεοειδῆ καλλογήν. Ἔλυσε τῆς ἔχθρας τὸ μεσότοιχον ὁ Μονογενὴς Μαιτεύσας. Κατήλλακται ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ. Προσφκείωσεν υἱοθετῶν ὁ Παράκλητος. Γενέσθου ἡμῖν ἀσφαλῆς ἡ οικείωσις. Πῶς οὖν γενήσεται; Μιμησώμεθα τὴν τοῦ πεποικηκότος οικείου χρηστότητα. Μὴ ψευσώμεθα τὴν υἰότητα διὰ τῆς τῶν τρόπων μορφώσεως. Ἐκεῖνα πρὸς ἀλλήλους ποιῶμεν, ἃ πρὸς ἡμᾶς ὁ οἰκτιρῶν Πατὴρ ἐπεδείξατο. Μεταδῶμεν φιλανθρωπίας οἱ πολλῆς τυχόντες φιλανθρωπίας· μὴ κλείσης ἀσυμπαθῶς τὰ σπλάγχνα ὁ μὴ μόνον συμπαθείας ἦς ἔχρηξας ἠξιωμένος, ἀλλὰ καὶ ἐπέκεινα τετυχηκῶς συμπαθείας ἐν τῷ παρῶν Ἰησοῦ πρὸς φιλόδηρον δεσπότην λαβεῖν· μὴ κατεπαρθῆς ὁ τιμὴν τῶν ἄλλων ὑπερέραν λαβῶν. Μὴδ' ὀφείλων οἷς παρὰ Θεοῦ πλέον εἰληφας πλέον αἰδεῖσθαι, σὺ δὲ διότι μᾶλλον εὐεργεσίας τετυχηκῶς, διὰ τοῦτο ἐξυβρίζεις. Μιμησαι τὸν ἐξ ἀπείρου ὕψους καταβεβηκότα, ἵνα τὴν σὴν ἀδοξίαν τιμήσῃ· μὴ τὴν ἐφ' ᾧ περιέπειν ἦ σοι τοὺς ἀθενεστέρους ὑπόθεσιν, ἀφορμὴν ποιήσῃ τοῦ κατ' ἐκείνων προπηλακισμοῦ· μιμησαι τὸ Ἰησοῦ συμπαθεῖς, Ὅς οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγησάμενος τὸ εἶναι Ἰσα Θεῷ, ἐκένρωσεν ἑαυτὸν, ἵνα σοι μεταδῷ συμπαθείας. Μὴ τῶν εἰς ἡμᾶς χρεῶν ἀπαραίτητοι γενώμεθα λογισταί, ὁ ἀπείρων ὄσων ἀφειμένοι, ἵνα μὴ ἀπαραίτητος ἃ κεχρεωσθήκαμεν εἰσπραχθῶμεν. Τὸν ἀγαθὸν δεσπότην, ἀλλὰ μὴ τὸν πονηρὸν δοῦλον ζηλώσωμεν· ὅς τὴν πρὸς αὐτὸν τοῦ δεσπότητος γνώμην οὐ μιμησάμενος ἐν τῇ πρὸς τὸν σύνδουλον συμπαθείᾳ, τὸν ὄσων ἀύστηρὸν ὠφθηναί ἐποίησε· καὶ ἐπεὶ ἀπαραίτητον ἐποιεῖτο τὴν εἰσπραξίν τῶν ὀφειλομένων αὐτῷ, πᾶσαν καὶ αὐτὸς εἰσπράχθη τὴν ὀφειλήν. Μὴ μιμησώμεν τὸ πονηρὸν ὑπόδειγμα, ἵνα μὴ εἰς ἀνάγκην ὁμοίως καταστῶμεν εἰσπράξεως. Ἄφρατε γὰρ, φησὶν ὁ χαρισάμενος ἡμῖν ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν· καὶ γίνεσθε οἰκτιρῶρες ὡς περ καὶ ὁ Πατὴρ ὁ μὲν ὁ οὐράνιος οἰκτιρῶν ἐστίν. Θρήψον πένθητα διὰ τὸν ἵνα σε θρέψῃ πεινήσαντα. Περιέβαλε γυμνόν· συμπάθησον ἐφ' οἷς ὄραξ τὸν ὁμοίως σοὶ τῇ αὐτῇ δημιουργηθέντα παλάμη οὐχ ὁμοίως ἀνέσεως ἀπολαύοντα. Μᾶλλον δὲ ὄσων αὐτὸς οὐ χρεῖται; ἐτέρων συμπαθείας, εἰ γέ τις οὕτως εὐπλοῆσαι τεθέβρηκε

²² Phil. II 6. ²³ Luc. VI, 37.

τοῦ βίου τῆ ἀλμῆ, τοσοῦτον συμπαθείας ἐτέροις A et qui bysso amiciebatur, testantur. Ita nos ipsos μετάδος· μὴ παρίδης, μηδὲ καταφρονήσης τῆς σοι conformantes, affinitatem cum Patre servemus, nec ὁμοτίμου ἐρρίμμένης εἰκόνας. Εἰκῶν ἐστὶ καὶ οὗτός a filiorum dignitate deficiamus unquam. Reconciliatori Filio, et nos tanquam fratres excipienti, σοι παραπλησίως Θεοῦ, εἰ καὶ ὁ μὲν ἐν ὑπαίθρῳ ἐρρίπται, σὺ δὲ ἐν θαλάμοις πολυωρεῖ. Καὶ ἴσως γε tunc, ut par est, famulabimur: tunc Paraclitum reconciliationis pignus deferentem colemus, non sine λόγου μαρτύριον ὁ γυμνὸς Λάζαρος, καὶ ὁ τὴν βύσσον ἐνδεδυσκόμενος. Οὕτω διασωσώμεθα τὴν πρὸς honore nostro, ac salute, propter quam omnia τὸν Πατέρα οικειότητα. Τοιοῦτοις χαρακτηῖροι διαμορφώσαντες ἑαυτοὺς, μὴ ψευσώμεθα τὴν υἰότητα. Οὕτω τοὺς ἀδελφοὺς ἡμᾶς προσλαβόμενον καὶ ἀποκαταλλάξαντα Υἱὸν θεραπεύσωμεν· οὕτω τὸν κεκομιχότα τῆς καταλλαγῆς τὸ ἐχέγγυον Παράκλητον τιμῶμεν, τῆ ἑαυτῶν τιμῆ καὶ θεραπείᾳ καὶ σωτηρίᾳ, δι' ἣν ἅπαντα οικονομεῖται καὶ πράττεται.

Ἄλλ', ὡ σύνθρονε τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Λόγῳ Παράκλητε, τοσοῦτον μὲν τὴν σὴν ἐπιδημίαν τιμῶν ὁ λόγος; ἐχέτω. Σὺ δ' ἡμῖν τῷ σῷ ἡγεμονικῷ τὸν ἡγεμόνα νοῦν στηρίζεις, μηδὲ τὴν ὑπὸ σοῦ ἀπεληλαμένην σκοτίζομαιναν ἐφῆς αὐτοῦ καταχεῖσθαι, μηδὲ τὴν ἐνέργειαν σφάλειν ἐν παντὶ μὲν κατὰ τὸν βίον ἐπιχειρήματι, μάλιστα δὲ ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς κοσμηκῆς ὀκλάδος, ἣν ἡμῖν ἐνεχεύρισας. Ὡ νοῦ, καὶ σοφία, καὶ Πνεῦμα πανάγων, ἡ μία φύσις, ἡ ἀτρητος βασιλεία, ἥς τὸ κράτος αἰώνιον, δίδου πρὸς τὸν ὄγκον τῶν ἐγγχειρισθέντων καὶ τῶν ἐπινοιῶν τὴν ἀντιληψιν, ἄγων σὺν ἡμῖν καὶ διέπων ὧν τὴν ἐπιστάσιαν ἐπέτρεψας, ἵνα δεξιῶς ὕψ' ἡμῶν ὁ σὸς περιούσιος λαὸς ἐπιτροπευόμενος, καὶ τῶν ἐνταῦθα συμπιπτόντων σκαιῶν μὴ πειρῶν τῶν πραγμάτων, καὶ τῆς ἐκείθεν μετὰ σοι τῶν δεξιῶν ἀπολαύσεως, ἥς ἀπολαύσαιμεν ἅπαντες τῇ σῇ χάριτι καὶ χρηστότητι, κάκει τὴν σὴν

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'.

Ὁμιλία εἰς τὴν κοίμησιν τῆς παραγιας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας· ὅτε ὑπὸ τῶν ἐπιγείων καὶ ἐπικήρων, ἐν ταῖς φουριστάταις καὶ ἀκηράτοις λήξεσι τῶν οὐρανῶν μετέστη. Μηνὸς Αὐγούστου ιε'.

(COMBER. Anctar. col. 1734.)

Μητρὸς Θεοῦ ἑορτὴν τιμῶμεν. Ποία γλῶσσα τὴν τιμὴν ἐξιῶσει, πρὸς τὴν ἀξίαν οὐκ ἐνδέουσα τῆς εὐφημουμένης; Δεσποτική καὶ νῦν ἐκτελεῖται πανηγυρις· ἡ γὰρ πάντων δεσπόζουσα χορηγεῖ τὴν ὑπόθεσιν. Τίς λόγος τῷ μεγέθει ταύτης συνεκταθήσεται; Εἰ γὰρ καὶ ἐπ' ἄλλων, δι' ἀρετὴν εὐδοκίμων, ὧν ἡ ἀξία, τοσοῦτον ἔχει τὸ ἔλαττον, ὅσον εἰκόξ Δεσπότου ἠλαττώσθαι δοῦλον, ὅμως ἡ τοῦ λόγου εὐφημία κατόπιν ἐρχεται, τί χρὴ τοῦτον παθεῖν, τῆ τῶν ἀρετῶν ἀκρότητι προσιόντα; Πλὴν εἰ καὶ μὴ ἔλπις, ὅσον ἀξιον, ὀπηγῆσαι, ἀλλ' ἡμεῖς γε παρέχομεν ἑαυτοὺς εἰς τιμὴν, τῆς δι' ἣν ἑορτάζειν ἡξιώμεθα λελυτρωμένοι τῆς ἀνεόρτου κατηφείας καὶ στυθρωπότητος· παρέξει δὲ τὸν λόγον, ὅποιον καὶ ἡλίκαν ἀν βούληται, ὁ χρηματίσαι ταύτης Υἱὸς εὐδοκῆσας Λόγος. Ἄλλὰ τί τὸ τελούμενον; Τί δὲ πανηγυρίζομεν; habente, tristitia. Præbebit vero, suggeretque orationem, qualem quantamque voluerit, Verbum, cui placuit, ac visum est ut ejus Filius esset. At, quæ est festi hujus celebritas? Quid conventu hoc publice celebramus?

Ἡ πρόην ἐκδημοῦσα τῶν ὄρων τῆς φύσεως ἐν τῷ κρείττον ἢ κατὰ βούλημα κύειν τῆς φύσεως, νῦν καθὼς ὁ ἐκείνης βούλεται νόμος, τῆς ἐνύλου ζωῆς, ἐκδημῶν πρὸς τὴν αἴθρον. Τῆς μόνης κεχαριτωμένης,

Atque hæc, o consubstantialis Patri et Filio Paraclite, in adventus tui honorem dicta sint. Tu autem intellectum nostrum ductu tuo rege, et confirma; tenebris a te olim disjectis illum circumfundi nunquam permittas, nec in iis, quæ in dies agit, aberrare; præcipue vero in mundanæ navis, quam nobis commisisti, regimine. O mens, o sapientia, o sancte Spiritus, natura una, regnum indivisibile, cujus potentia indeficiens est, mentis vim largire pro rerum mole, eosque, quorum nobis curam tradidisti, nobiscum rege; ut populus tuus per nos directus cum adversa, quæ hic eveniunt, declinet, tum ad cœlestem felicitatem perveniat, quam utinam consequamur omnes gratia et benignitate tua, ut illic supremam divinitatem tuam laudibus perenniter cumulemus.

Atque hæc, o consubstantialis Patri et Filio Paraclite, in adventus tui honorem dicta sint. Tu autem intellectum nostrum ductu tuo rege, et confirma; tenebris a te olim disjectis illum circumfundi nunquam permittas, nec in iis, quæ in dies agit, aberrare; præcipue vero in mundanæ navis, quam nobis commisisti, regimine. O mens, o sapientia, o sancte Spiritus, natura una, regnum indivisibile, cujus potentia indeficiens est, mentis vim largire pro rerum mole, eosque, quorum nobis curam tradidisti, nobiscum rege; ut populus tuus per nos directus cum adversa, quæ hic eveniunt, declinet, tum ad cœlestem felicitatem perveniat, quam utinam consequamur omnes gratia et benignitate tua, ut illic supremam divinitatem tuam laudibus perenniter cumulemus.

δοξάζοντες θεαρχίαν εἰς τοὺς αἰῶνας.

C

ORATIO XIV.

Homilia in sacrosanctæ Deiparæ, semperque virginis Mariæ obdormitionem: quando e terrenis caducisque, in illustrissimas et immortales cœlorum sedes translata est. Augusti mensis 15.

Dei Matris festum diem honoramus. At quæ qualisve lingua, illius quæ celebratur honorem, pro ipsius dignitate ac meritis exæquabit? Et vero jam quoque Dominica dies, ac solemnitas agitur. Quæ etenim omnium Domina est, in præsentī argumentum suppeditat. Quænam oratio sua magnitudine ac granditate illius par erit magnitudini ac granditati? Etenim si in aliis ob virtutem illustribus, probatisque personis, quorum dignitas et præstantia tanto est minor, quanto servus Domino est inferior; quid ei necessum est evenire, qui ad omnium virtutum culmen accedit? Cæterum licet dignitatis tantæ dicendo adæquandæ, nulla spes suppetat, nihilominus ejus nos honori decantando impendamus, cujus beneficio hunc festum diem obimus, liberati a non festa, nihilque jucunditatis

Quæ pridem naturæ terminos meliori quam pro naturæ ratione conceptu excessisset, nunc quemadmodum naturæ ejusdem lex exigit, a materiali ac mortali in corpore vita ad immaterialem ac statâ

immortali proficiscitur. Ilius ad perpetuum gaudium transitum celebramus, quæ sola gratia plena existit. Carne itaque, quoad fieri potest, excedentes, ac spiritu immutati, cum gloria excessum prædicemus, digneque iis quæ peraguntur compositos animos ostendamus. Universi fines terræ in gaudio jubilent, ut exsultatio jubilationis sit propria. Cælum gaudii sit particeps, splendidiori collustratam flore; portasque ad cæli honoratioris susceptionem pandens. Cælestes omnes ordines laudibus prosequantur. Gabriel, laudationis auspex accedat; quippe qui præ angelis aliis, immaculatis illibatisque, connubiis subservire soleat. Auspicatur vero, gaudii ultro verba inclamans, quod Matrem Domini introduci videant in Filii regiam. Etenim Dei illud capax tabernaculum, ab iis tabernaculis emigrans, quæ dissolvuntur ac intereunt, ad ea quæ manent, atque consistunt transfertur; fluxamque ac labilem vitam, nihil fluxa ac labili commutat. E terris ad cælos transvehitur, quæ mortalibus facta est scala, qua ad cælos ascendant. O miraculum! cum tristi morte commercium habet, qui tremendi cum ea commercii liberationem humano contulit generi: ac sepulcri sinus tabificos subit, ex cujus virginali utero integritas ac incorruptio existit: obscurisque cavitatibus, ac ventre terræ hospitatur, quæ illos, qui in tenebrosis misere degebant angustiis, in lucidissimis mansionibus requie donavit. Quidnam hoc rei est? An vult hæc rerum œconomia ac dispositio, ut ipsa quoque, quæ instaurationis humanæ communis causa esset, communi hominum hinc e vivis excedentium consuetudine, emigret, ne rerum omnium innovatio, naturam necessitudine ac affinitate sua privet? Quamobrem Filii, cui castis manibus vehiculo fuerat, divinis manibus, sincerissimum ac purissimum spiritum tradens, atque a temporali discedens vita, æterna cælorum regna obtinet, et ad omnis expertes umbræ sedes commigrat, Dei illa splendoribus celebrata domus, quam passis portis cælum suscipit, ac susceptione, decentioris ac honestioris status accessione clarescit. Cum enim jam, tot spiritualium ac immortalium populis, tamque multis ex mortalium genere in illam ascriptis civitatem, ut cum Matre regina perpetuum ævum agitent; ejus Regi ac Filio communiter laudes decantantibus, mirabili concentu circumsonet; necesse est ut longe priori amœnior ac delectabilior ejus constitutio facta sit. Hinc angelorum ordo, duce Gabriele, faustis prosequitur ominibus atque laudibus. Inde beatorum prophetarum agmen, cujus olim laudem, in ejus eminuis intendens gloriam, meditabatur; eandem nunc reverenter adiens, lætæ modulantiæ ei meditata carmina pangit. Alia demum ex parte cum discipulorum cœtu infiniti martyrum exercitus, reverentia, ac timore jubilant. O quam beata quæ illic peraguntur! O quantus qualisque honos, perpetuæ virgini Matri in cælis defertur! ubi nimirum, Filium videns in divum medio, quos ille deitate donavit,

Α πρὸς τὴν ἀληκτον χαρὰν, τὴν μετὰθασιν ἐορτάζομεν. Ἐκδημοι τοίνυν, ὡς οἶόν τε, τῆς σαρκὸς, καὶ τῷ πνεύματι ἀλλοιωθέντες, δοξάζομεν τὴν ἐκδημίαν, καὶ πρέπουσαν τοῖς τελοῦμένοις τὴν κατάστασιν ἐνδεϊζόμεθα. Πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς ἐν χαρμονῇ ἀλαλαξάτω, ἢ οἰκειὸς ὁ ἀλαλαγμὸς τῆς ἀγαλλιάσεως ἤ. Οὐρανὸς κοινωνεῖτω τῆς χαρμοσύνης, παιδρὸς τέρψῃ ἀνθεὶ περιλαμπόμενος, καὶ πρὸς ὑποδοχὴν οὐρανοῦ τοῦ ἐντιμωτέρου ἐξαυγιόμενος. Πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ παρευφημεῖτω διάκοσμος. Γαβριήλ ἐξαρχεῖτω τῆς εὐφημίας, ὅτε δὴ, πρὸ τῶν ἄλλων συνήθης ὢν ἐν τῷ λειτουργηκέναι τοῖς ἀχράντοις νυμφεύμασι· μᾶλλον δὲ ἐξάρχει ἐπιφθειγγόμενος τὰ βήματα τῆς χαρᾶς, οἷς ὄρᾳ τοῦ Δεσπότητος Μητέρα εἰς τὰ τοῦ Υἱοῦ ἐγκατοικιζομένην βασίλειαν. Ἡ γὰρ θεοχώρητος σκηνὴ τῶν λυομένων ἀπαρῶσα σκηνωμάτων, πρὸς τὰ μένοντα μετοικίζεται, καὶ τοῦ βέροντος βίου, ἀμείβει τὸν ἀρευστον. Γῆθεν πρὸς οὐρανοὺς διαπορθμευομένη, ἢ διαβατήριον τοῖς ἐν γῆ γενομένη πρὸς τὰ οὐράνια· ὦ τοῦ θαύματος! τῷ ἀμειδεῖ θανάτῳ προσομιλεῖ, ἢ τῆς φρικτῆς ἐκείνου ὀμίλιας τὴν ἀπλλαγὴν τῷ γένει παραχωρήσῃ· καὶ λαγόνες κρύπτουσι σφοδροποιοί, ἧς ἐξεφάνη λαγόνων ἀφθαρσία, καὶ ἀφργῆσι ξενίζεται κενεῶσιν, ἢ τοὺς ἐν ἀλαμπῆσι τάλαιπωρομένους στενωγοῖρα, φαινοτάταις ἐν λήξεσιν ἀναπαύσασα. Τί τοῦτο; Ἡ βούλεται ἡ τοῦ πράγματος οἰκονομία, τὴν κοινὴν τῆς τοῦ πλάσματος ἀναπλάσεως αἰτίαν, τῇ κοινῇ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐντεῦθεν ἀναχωρήσεως συνήθειᾳ, καὶ αὐτὴν ἀπαρῶσαι, ἢ να μὴ τὸ πάντα καινοτομεῖν, τὴν φύσιν τῆς συγγενείας χωρίζηται; Ταύτην ἄρα τοῦ παλάμαις ἀγναῖς ἐποχρησαμένου Υἱοῦ, χερσὶ θεϊκαῖς τὴν πανακέρτατον ἐποχεῖσθαι δοῦσα ψυχὴν, τῶν προσκαίρων ἐπανισταμένη, τὰς αἰωνίους καταλαμβάνει διατριβὰς, καὶ πρὸς τὴν ἄσκιον μεταποικεῖται λῆξιν, ἢ τοῦ Θεοῦ ταῖς λαμπρότησι δεδοξασμένου οἴκου, ἢν ὑποδέχεται πύλας οὐρανὸς ἀναπετάσας· προσθήκην δεχόμενος ὑπερπεστέρας καταστάσεως τῇ ταύτης ὑποδοχῇ. Ἄρει τῶν ἐκεῖ ἐορταζόντων, ὅσοι τε δῆμοι ἄῦλοι καὶ ἀθάνατοι, καὶ ὅσοι τοῦ θνητοῦ γένους ἐκείνοις συνεπολιτογραφῆθησαν ἐπὶ τῇ συνδιαίτησει τῆς βασιλίδος μητρὸς, τῷ βασιλεῖ καὶ Υἱῷ κοινῶς ἀδόντων τὴν εὐφημίαν, τῇ θαυμαστῇ περιηχοῦμενος συμφωνίᾳ, τερπνοτέραν ἢ πρόσθεν, καὶ οὕτως ἔοικε δέχεσθαι κατάστασιν. Ἐκεῖθεν ἢ τῶν ἀγγέλων τάξις ὑπευφημεῖ, ὅπῃ ταξιδίῳ ταττομένη τῷ Γαβριήλ. Ἐντεῦθεν ὁ τῶν μακαρίων προφητῶν σύλλογος. Ἦς πόρρωθεν τῇ δόξῃ ἐνατενίζων, προμελέτα τὸν ἔπαινον, ταύτη προσίων εὐλαβῶς, τὰ τερπνὰ ὑπηχεῖ μελετήματα. Ἐτέρωθεν μετὰ τοῦ θιάσου τῶν μαθητῶν, τὰ μυρία τῶν μαρτύρων στρατεύματα αἰδοὶ ἀλαλάζει καὶ φόβῳ. Ὡ τῶν ἐκεῖ τελοῦμένων! Ὡ τῆς ἐν οὐρανοῖς τῇ ἀειπαρθένῳ Μητρὶ κροτουμένης τιμῆς! Ἐνθα, τὸν Υἱὸν ὄρωσα ἐν μέσῳ θεῶν οὐς ἰδέωσα, δεδοξασμένον, καὶ τὸ μεγαλεῖον ἐαυτῆς ὅσον καταμανθάνοῦσα, οἷς τοσούτου Υἱοῦ ἐχημάτισε μήτηρ, τῶν παναχράντων ὀδίνων ἐαυτὴν μακαρίζουσα, χαίρει· καὶ τὸν ἀπειρον ἐν μεγαλωσύνῃ τόκον, ὃν πρότερον σαρκικῶς πτωχεύσαντα θαυμάζουσα ἐμεγάλυνεν, ἐν

τῷ πλούτῳ τῆς οἰκειᾶς θεότητος διαπρέποντα μεγα-
λύνει. Ταῦτα μὲν ὁ ἄνω κόσμος ἔχει πραγματευό-
μενα.

partu, impensiori gaudio fruitur : prolemque infinita
majestate clarum, quam prius carne pauperem
effectam suspiciens magnificabat ; in suæ deitatis opulenta spectatissimam magnificat ac deprædicat.
Atque hæc quidem superior ille mundus agitat.

Φέρε δὴ ἡμεῖς ὁ κάτω κόσμος, ὧν ἀπάρασα οὐ
συναπῆρε τὴν εὐεργεσίαν, ἀφ' ὕψους δὲ περιέπει
τῆς προστασίας τῆ πετέρυγι, τὰ ἡμῖν ἐπιβάλλοντα
συντελῶμεν, καὶ τὴν μετάθεσιν τῆς Παρθένου τιμῶ-
μεν· καὶ πρὸς τὰ ὑπερκόσμια χωρούσης αὐτῆς προ-
πομπεύωμεν, ὡς οἶόν ἐστιν ὑπερκοσμῶς· καὶ τῆς
βαρυνούσης, καὶ κατασπύσης ὕλης, ἐφ' ὅσον αἶρει
τὸ πνεῦμα, μετατιθέμενοι, καὶ τοῖς ἀύλοις συνεπαι-
ρόμενοι. Τίσιν οὖν πομπικαῖς εὐφημίαῖς χρησώμεθα ;
Καὶ πῶς κατὰ τρόπον προσνεχθήσεται ἡ τιμὴ ; Ἡ
καλῶμεν ἐκ τῶν ὑψίστων κορυφαίους, καὶ μάλιστα
τὸν τῆς τιμωμένης βασιλέα προπάτορα· καὶ παρ'
αὐτῶν πυθόμενοι, οἷς οὗτοι καταρτίζουσι τὴν ιερο-
λογίαν, κατὰ τρόπον ἐκείνων ἀποδῶμεν τὸν ἔπαινον ;
Οἶμαι δὴ αὐτοῦς, οἷς πρόσθεν ἀνύμνου, τούτοις καὶ
ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑμνοῦντας προσάγειν τὴν εὐφη-
μίαν· ἐπεὶ μὴδ' ἦν ἐκ τῶν ἡμετέρων τὰ τότε ἡχοῦ-
μενα, κὰν ἐν τοῖς ἡμετέροις ἐκρούετο· ἀλλ' οὐρα-
νόθεν ὑπήχουν οἱ ἄδοντες. Εἰκόσ, οὖν καὶ σήμερον
αὐτοῦς ἐκείναις ταῖς προλαβοῦσαις φθογγαῖς, ἅτε δὴ
οὐραναίαις τὴν Θεομήτορα τιμᾶν παραγενομένην ἐν
οὐρανοῖς, ἅς καὶ ἡμῖν παραληπτέον. Ἔξεστι γάρ,
καὶ οὐδεὶς κίνδυνος εἰς τὴν αὐτὴν χρεῖαν ταῦτα
παραλαμβάνειν. Ἀλλὰ μικρὸν ὁ λόγος παρῆρσι-
ζέσθω, καὶ μὴ μόνον τοῦτο, τὴν εὐφημίαν, καθά-
περ οὐδὲν ἄλλο θαρρεῖν, ἐπόμενος πληρούτω, ἀλλὰ
καὶ αὐτῇ προσῶν τῇ εὐφημουμένη προσομιλεῖω.

acclamationem, ac si nullum aliud præconiorum
exemplum sequi ausit, usurpet ; verum etiam ipsam
adiens, quæ præconio celebratur, cum illa cominus agat.

Τί σοι ὁ τὰ μεγαλεῖα ποιήσας μέγας Υἱὸς, ὑπερ-
ευλογημένη σήμερον ποιεῖ ; Τί γίνεται ; Τί τὸ ὀρώ-
μενον ; Ἡ τὴν κιβωτόν σε τοῦ ἀγιάσματος· τὸν
εὐπρεπῆ νυμφῶνα· τὸν θεϊτάτον θρόνον εἰς τὸ
θεῖον ἑαυτοῦ ἀνάκτορον μετατίθησι· τὴν ἐξ ἧς λαβὼν
τὴν σαρκίνην στολὴν μετ' ἀνθρώπων ἐπολιτεύσατο,
ἐν ὑψίστοις φέρει συνδιατρίβειν τῶν σαρκίνων ἀνα-
λαμβάνων· καὶ σοι πάρεσι λειτουργοῦντες, πᾶσα ἡ
ἐκείνῃ λειτουργοῦσα τάξις· ἀγγέλων δῆμοι· προ-
φητῶν χορεῖαι· οἱ ὠραῖοι τοῦ σοῦ ὠραίου Παιδὸς
μαθηταί· τὰ τῶν καλλινίκων μαρτύρων συστήματα·
ἕκαστα παρθένος ψυχῆ, καὶ πρὸς τὴν νυμφικὴν ἀπό-
λεικτος κασιτάδα σοῦ τοῦ τῆς παρθενίας ἀγάλματος·
προλασιν ἐν εὐφροσύνῃ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐχρῆν ἀνασχού-
σαν θνητῆς γεωργίας ἀκολούθησεν σε τῇ βλάστῃ πρὸς
τὰ θεῖα συγκομισθῆναι ταμεια, λειτουργεῖς νόμῳ
θνητῶν, καὶ ὀμιλεῖς, ὧ τοῦ ἡλίου φαινόστερα, τῷ
σκυθρωπῷ προσιώντι θανάτῳ· πλὴν τῆς ἀρρήτου
φαιδρότητος ἡ παρουσία, οὐδὲν συγχωρεῖ τῇ σκυ-
θρωπότητι ἐνοχλεῖν· χειρῶν μὲν ἐκείνων, αἷς πάντα
συνέχεται, τὴν πανάμωμον δεχομένων ψυχῆν· τοῦ
ἄ καθαροῦ, καὶ ἀσπίλου σώματος ἐν καθαρωτάτοις

A gloria magnificatum, suamque amplitudinem ac
majestatem intelligens, quod tanti Filii exstiterit
mater, beatam se ab immaculatissimo gratulans
partu, impensiori gaudio fruitur : prolemque infinita
majestate clarum, quam prius carne pauperem
effectam suspiciens magnificabat ; in suæ deitatis opulenta spectatissimam magnificat ac deprædicat.

Age et nos mundus inferior, a quibus, quamvis
discesserit, haud tamen beneficentiam abstulit ;
quin ab alto, sui patrocini alis fovet ; quod nostri
muneris est, præstemus, ac Virginis translationem
honore prosequamur : cælorumque sublimia tran-
scendentem, pro virili nostra, quantoque ornatu
possumus, deducamus, atque a gravi ac detrahente
materia, quantum attollit spiritus, translati, cum
spiritibus cœlitibus in altum subvehamus. Quibus
autem acclamationibus triumphum prosequemur,
quæ ratione honorem debitum offeremus ? An ex
altissima cælorum regione coryphæos advocabimus,
ac maxime illius, quæ in laudis argumentum pro-
ponitur, avum Regem ? atque ubi ab eis audierimus,
quibus ipsi modis elogia concinnent aptentque, illo-
rum nos more laudum præconia reddemus ? Arbitror
equidem ipsos, quibus prius celebrabant, iisdem
encomiorum generibus, etiamnum uti : nam neque
nostratia erant, quæ tunc personabant, tametsi
inter nostrates psallerentur : sed ii, cœlitus instincti
ac impulsu canebant. Fas itaque est, ac rationi
consentaneum, ut iisdem hodierna luce, pristinis
illis laudum concentibus, ceu cœlestibus, Dei Matris
in cælos adventum honorent : quos et nobis usur-
pari oportet. Licet enim, nec ullum est periculum
ut ejusmodi usurpemus laudes. Verum oratio
paululum sit liberior ; nec solum faustam illam
exemplum sequi ausit, usurpet ; verum etiam ipsam

Quid vero is, qui magna tibi magnus Filius fecit^{22.1},
o ter benedicta, tibi hoc facit ? Quidnam rerum
evenit ? Quid istud quod cernimus ? Sane arcam te
sanctificationis, honestissimum thalamum, divinis-
simum thronum in divinum suum transfert tem-
plum : eam, ex qua carne sumpta inter homines
versatus est, ad sublimia cœli transfert, ex hoc
mortali statu eductam ; tibi que omnis ordo illi
ministrantium satellitio adest : angelorum turmæ,
prophetarum chori, speciosum discipulorum agmen
speciosi Filii tui, insignium victorum martyrum
exercitus, omnes animæ virgines, Sponsique tha-
lamo destinata cohors, tibi, quæ virginitatis imago,
vivumque simulacrum existas, in exultatione
obsequio præit. Quoniam enim te mortalitatis messe
succisam, consequenter una cum germine in divina
horrea ferri oportebat, mortalium legi obsequeris,
ac cum tristi ac atra morte, tu sole illustrior,
congrederis, quanquam ineffabilis claritatis præ-
sentia, nihil mortis illam severitudinem, molestam
esse sinit : cum illæ quidem manus, quibus omnia
continentur, intemeratissimam susciperent animam ;

^{22.1} Luc. 1, 49.

mundum autem ac immaculatum corpus, in purissima loca transferretur. Quod Deum carne indutum gestasses, Dei ipsa manibus gestaris, ubi exuisses carnem. Maternum obsequium tuo, sine Patre, Filio detuleras, cum ille mundum ingrederetur: nunc mundum ipsa egrediens, ejus vicissim obsequio foveris, omni cœlitum choro, ac tripudio præeunte, moreque supplicantium honorem habentibus: quemadmodum et prius, haud ita pridem ex Annæ utero in lucem suscepta, virgineo agmine, supplicantium ritu, in unum coacto honoraberis. Verum tunc, aliud quiddam erat, quod fiebat, aliaque ratione corpore præsentem, virgines corporibus amictæ stipabant, ac deducebant; apte nimirum et consentaneæ corpori. Nunc vero, cum excesseris corpore, virginum animæ corporeis vinculis exsolutæ, longe honorificentius deducunt.

Verum quid ais, o sacratissime deductionis hujus coryphæe, qui et tunc velut cognatus, quamquam longe moraberis a sæculi via, in filix tamen honorem pariter occurristi, ac spirituum more, cum iis qui materia constant, diem festum lætus agitabas: nunc autem maxime, illi congruentissime statui, in quo versaris, ea cernens quæ peraguntur, filix honorem celebras, ac gratularis, gloriamque omnium oculis expositam perspicue laudibus extollis. Haud vero jam intra carnis velum contemplanis deprædicas, quod tunc in laudes effusus præstabas, propiusque contextam in simbriis aureis stolam considerans; summa tamen voluptate ob filix decorem perfunderis, universosque sacratissimo choro signum laudationis inchoandæ edis. An dignaberis ut et nostro choro adveniens, laudis nobis ac prædicationis modum ordinemque præscribas, adjuvesque alacritatem eorum qui filix tuæ, quasi munus festo competens; orationem offerre cogitant? An abnuēs neque adduceres, ut qui jam immortales sedes incolis, ad nos descendas, quibus istæ mortalitatis sedes obtigerunt, et quos fata his locis debita exercent? Haud enimvero recusat; adest, ac opus aggreditur, operamque suam nobiscum jungit, nihil moleste ferens, ut ejus nos vocibus ac oraculis abutamur oratione conficienda: quibus tanquam oppositissimis, capitis loco addemus verbum gaudii plenissimum, quod integerrimus ille pronubus usurpavit, sicque communi studio Virgini præconia contexamus. Dicamus igitur ei, vel potius totius chori ductor ac auspex dicat: Ave, ^Darca, per quam Deus, reparando per te a lapsu manuum suarum figmento^a (ob cujus ruinam intimis visceribusangebatur), ac cum ea ratione erexisset, requiescens, in suam surrexit requiem. Ave, mons pinguis^b, cujus pinguedinem videns naturæ cultor et sator; ex te omnium bonorum abundantiam nobis produxit. Ave, per quam ex mortalibus lumbis supra æternum thronum^c, æternum regnaturus Rex collocatur. Ave, quam compluens vitæ pluvia^d, universos fines terræ, cum ex lethali siccitate in

μετασταμένου χωροῖς. Ὅτι ἰδάττασας Θεὸν σάρκα ἡμφιεσμένον, βαστάξῃ Θεοῦ παλάμαις ἀπαμφιασμένη τὴν σάρκα. Προσηγήσας δορυφορίαν μητρικὴν πρὸς κόσμον εἰσιόντι τῷ ἀπάτορι σου Ἰῴφ· ἀντιδορυφορῆ κόσμου ἐξιούσα, πάσης τῆς περὶ αὐτὸν χοροστασίας προπορευομένης, καὶ τῇ λιτανείᾳ τιμῶσης, ὡσπερ καὶ πρόσθεν ἐθίμῳ λιτανευομένη ἄρτι τῶν τῆς Ἄννης λαγόνων εἰς βίον προκύπτουσα. Ἄλλὰ τότε μὲν ἄλλο τὸ γινόμενον, καὶ ἄλλως ἐλιτάνευον παροῦσαν ἐν σώματι, μετὰ σώματος τιμῶσαι παρθένου, καὶ τῷ καιρῷ συμβαίνοντα προπομπεύουσαι· νῦν δ' ἐκδημούσης, ἐκδημοὶ τῆς σαρκίνης πέδης, αἱ παρθένων ψυχαί, ἐντιμοτέραν ποιούσαι τὴν προπομπήν.

Ἄλλὰ τί φῆς, ὦ τῆς ἱερωτάτης προπομπῆς κορυφαίε, ὅς καὶ τότε οἶα δὴ συγγενῆς, εἰ καὶ οὐδοῦ τῆς ἐν βίῳ πόρῳ διέτριβες, ὁμῶς εἰς τιμὴν συνέτρεχες τῆς θυγατρὸς, καὶ ἄθλως συνεπανηγύριζες τοῖς ἐνύλοις. Καὶ νῦν μάλιστα οικειῶς τῆς ἐχούσης σε καταστάσεως ὁρῶν τὰ γινόμενα, συγχροτεῖς τῇ θυγατρὶ τὴν τιμὴν, καὶ τὴν δόξαν ὁρωμένην προφανῶς ἐπαινεῖς. Ἄλλ' οὐκ ἔσωθεν αὐτὴν τοῦ παραπετάσματος σαρκὸς οὐσαν θεωρῶν ἀνυμνεῖς, ὡσπερ τότε ἐποίησες ὁμῶν, καὶ τὴν ἐν τοῖς χρυσοῖς τῶν ἀρετῶν κροσσῶσι τοῖς ἐξυφασμένην στολὴν ἐγγύθεν κατανοῶν, ὑπερηδύνη μὲν τῇ εὐπρεπείᾳ τῆς θυγατρὸς, προαναφωνεῖς δὲ τῇ ἱερωτάτῃ χορείᾳ τὸ ἐνδόσιμον. Ἄρ' ἔστιν, ὅπως καὶ ἡμῖν ἀξιῶσεις παρελθὼν διατάξαι τὴν εὐφημίαν, καὶ συνεπιλήψῃ τῆς προθυμίας, βουλομένοις τῇ θυγατρὶ ὡσπερ τὸ δῶρον ἐόρτιον προσενηγοῦναι τὸν λόγον; Ἡ παραιτήση, καὶ οὐκ ἐθέλεις αὐτὸς ταῖς ἀκηράτοις ἐνδιατρίδων λήξῃσι πρὸς ἡμᾶς κατιέναι, ὅς αἱ κάτω περιφέρουσι κῆρες; Ἄλλ' οὐ μὲν παραίτεται· πάρεστι δὲ, καὶ συμμετέχει τοῦ πράγματος, καὶ συγκατασκευάζει τὸ ἔργον, οὐδὲν τι νεμεσῶν, τοῖς ἐκείνου φθέγμασιν ἀποχρωμένοις ἡμῖν, εἰς τὴν τοῦ λόγου κατασκευὴν· οἷς οὕσι προσφορωτάτοις κεφαλῆν ἐπιθέντες τὴν τοῦ καλοῦ νομφεντοῦ φωνὴν τῆς χαρᾶς, κοινῇ τῇ παρθένῳ ποιῶμεν τὸν ἔπαινον. Εἰπωμεν τοίνυν αὐτῇ· μᾶλλον δ' ὁ ταῦτα προανυμνήσας λεγέτω· Χαῖρε, ἡ κιβωτὸς, δι' ἧς ὁ Θεὸς ἐν τῷ διὰ σοῦ ἀναστῆσαι τὸ πλάσμα τοῦ πτώματος, ἐφ' ᾧ κειμένῳ τὰ τῆς στοργῆς ἐτρύχετο σπλάγχνα, κἀνεῦθεν ἀνεστηκότος ἀναπαυσάμενος, εἰς τὴν αὐτοῦ ἀνίστη ἀνάπαυσιν. Χαῖρε, τὸ πολὺν ἄστρον, οὗ τὴν πίστιντα κατιδῶν ὁ τῆς φύσεως γεωργός, ἐκ σοῦ ἡμῖν ἐπ' ἰσχύρησε τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν. Χαῖρε, δι' ἧς ἀσφύος ἑννητῆς ἐπὶ τὸν αἰώνιον θρόνον αἰωνίως καθίσαν, ἐνίδρυται Βασιλεὺς. Χαῖρε, ἐν ἧ ὕσας ὁ τῆς ζωῆς ὑετός, ἀχμῶ κινδυνεύοντα θανάτου τὰ πέρατα διεσώσατο. Χαῖρε, ὁ δεξιότατος; ὁμος τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου γραφῆς (ἐπισυνήφθη γὰρ τοῖς προπατορικοῖς ἱερολογήμασι, καὶ ἂ, τῷ αὐτῷ πνεύματι χειλέων ἑτέρων ἱερολογήθη, τῇ αὐτῇ προσαναρμόζοντα χορείᾳ), δι' οὗ τετρακωμένοις ἡμῖν τῷ

^a Psal. XLIV, 14^b Psal. CXXXI, 8.^c Psal. LXVII, 16.^d Psal. CXXXI, 11.^e Psal. LXXI, 6

βαρεῖ τῆς δουλείας ζυγῆ, ἀναφαίρετος ἐγράφη ἐλευθερία. Καίρε, Πάβδος, ἐξ ἧς τοῦ ζωηροῦ ἄνθους τῆς εὐλογίας ἐξανθηκότος, ἡ φθοροποιὸς ἀπεφθάρη καταρά. Καίρε, ἡ τὸν ἀσπεκτον ἄνθρακα περισχοῦσα λαβίς, δι' οὗ τῆς ρυπαρᾶς ἀμαρτίας, ἐν τῇ χειλέων προσπαύσει ἐκκαθαίρομεθα. Καίρε, ἡ τὸν καινῶς καὶ ὑπερφυῶς γεωργηθέντα ἔρπον φέρουσα τράπεζα· οὐ τραφέντες οἱ τῇ γεωργίᾳ τῆς ἀκάνθης λιμῶ ἀπολλύμενοι, τοῦ κινδύνου διασεσώσμεθα. Καίρε, πύλη, ἡ μόνῃ τῷ Βασιλεῖ, εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀφωρισμένης ζωοπλαστίας, τῶν κλειθρῶν σοι τῆς σεπτῆς παρθενίας ἀκινήτων μεμενηκότων. Καίρε, παλάτιον, ἐξ οὗ ἐν ταπεινῷ σχήματι προελθυθῶς ὁ Βασιλεὺς, καὶ τὸν ἀνηρημένον τὸ καθ' ἡμῶν κρᾶτος θάνατον ἀνελών, τὸ τῆς ἐκλείνου τυραννίδος ὄδον ἠρῶν, καὶ ἐπίπνον, εἰς ἀνάπαυσιν ἡμειψεν· ἢ καὶ αὐτῆς σήμερον προσομιλοῦσα, πρὸς τὴν διὰ σοῦ κεχορηγημένην διαβαίνεις ἀθανάσιαν.

gressus Rex, erectam contra nos mortis potentiam tyrannidem, in requiem commutavit : ad quam tu per te mundo concessam, proveheris.

Πολλοὶ θυγατέρες ἐποίησαν δύναμιν (προσκείμεθα καὶ τοῦτο τοῖς ἐγκωμίοις τὸ μέρος, ἐπαίπερ οὐδαμῆ ἐτέρωθι συμβαίνει τῶν ῥημάτων τὸ ἀληθές), πολλοὶ ἐκτήσαντο πλοῦτον· κρατεῖ δ' ἀπάντων, ἡ παρὰ πάντας ὑπερβεδωσμένη. Οὐκ οὖν ἐν τῷ κάλλει αὐτῆς ψευδομένη ἀρᾶσκει. Διὰ τοῦτο καταστάς εἰς ἀρίσκειαν αὐτῆς· καὶ θεός, ἐκ πασῶν γενεῶν μητέρα ἐκλέγεται· καὶ τῶν ἐκείνης αἱμάτων μορφοποιούμενος, εἰς τὸ ἀρχαῖον τὴν διαβρῦσαι τοῦ πλάσματος ἀνακαινίζει μορφήν. Τῷ ὄντι μόνῃ ἐν γυναιξίν εὐλογημένη, ἡ μόνῃ τῇ προμήτορι, καὶ τοῖς ἐξ αὐτῆς βοηθήσασα· τῇ μὲν, οἷς διπλῆν οὔσαν τὴν κατ' ἡμεῖς, ἑαυτῇ, καὶ τοῖς τέκνοις λυμηναμένη, διελύσατο· τοῖς δὲ δι' ὧν τοὺς τε κατ' ἡμεῖς τῷ κακῷ, ἀπελευθέρωσατο· καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα οὐκ εἶσε κατασχεθῆναι τῇ συμφορᾷ· οὐκ ἔτι κεχωρηκίας ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῆς πρώτης τὸ πλάσμα κατανομένης ἀρᾶς· ἀλλ' εἰς ἀνάβρῶν στραφέντος τοῦ κακοῦ βούματος, ἐπιστάσης τῆς εὐλογημένης· οὐδ' ἔτι κρατουμένων ἀνθρώπων ἐν τοῖς ἀφύκτοις τοῦ θανάτου λίνοις, ἀλλὰ χρωμένων αὐτῷ διαβατηρίῳ πρὸς τὴν ζωὴν, τοῦτο δὲ τὸ ἐπὶ τῇ εὐλογημένῃ ἀρτίως πανηγυριζόμενον· ἦν διὰ θανάτου πρὸς ἑαυτὸν διαθεδάζων ὁ Βασιλεὺς, καὶ Υἱός, τῆς ἰδίας δόξης τῇ μετοχῇ, παρὰ πᾶσαν κτίσιν ἐνδοξοτέραν δεικνύει· ἀντιστηκῶν οὕτω τὴν ἐξ αὐτῆς μετοχὴν, ἢ παραπλησίως ἡμῖν ἐμορφώθη, ὁ τοῦ Πατρὸς ἀναλλοιωτος χαρακτήρ· σαρκὸς καὶ αἵματος ἡμῖν παραπλησίως μετεσχηκῶς· καὶ μητρικῆς θεραπείας, τῇ πρὸς αὐτὸν παρρησίᾳ, καὶ τῇ ἐγγύτητι ἀντιθεραπεύων· δι' ἣν, ὡς μὴ βραχεῖσα κόσμου, μηδ' ἀφ' ἡμῶν μακρυνθεῖσα, οὐκ ἐξημίωσε τὸν κόσμον τῆς ἰδίας ὀμιλίας· ἀλλ' ὧν ἐπ' ὠφέλειαν κοινή τῆς εἰς βίον εἰσόδου μετέλαχε, τούτων, καὶ παροδεύσασα, κοινήν ἐργάζεται διηνεκῶς τὴν ὠφέλειαν. Συνδιατριβεῖ καὶ ἔτι περινοστοῦσα, τοῖς κάτω· μᾶλλον δὲ νῦν πανταχοῦ φθάνει ὁ ἔμφυ-

A periculum venissent, incolumes servavit. Ave, elegantissimus Dei Verbi scripturæ tomus⁷ (addamus enim avitis, ac Davidicis elogiis alia, eodem spiritu a prophetis aliis fusa ac decantata, nec a præsentis choro aliena) per quem, cum gravi servitutis jugo tereremur, inviolabilis nobis libertas scripta est. Ave, Virga, ex qua, cum tanquam vitalis flos, benedictio effloruisset⁸, mox maledictio, interitus effectrix, interiit⁹. Ave, forceps, carbonem illum importabilem complexa, quo a peccati sordibus, labiorum contactu emundamur. Ave, mensa, quæ panem illum novo ac naturæ inaudito modo confectum gestas; quo sustentati, qui spinarum messe proventuque, fame enecabamur, ex tanto discrimine evasimus. Ave, porta, quæ soli Regi ingressuro ad nobis similem induendum naturam destinata est¹⁰, claustris venerandæ tuæ virginitalis immotis. Ave, palatium, ex quo humili habitu pro-

B sustulit : durissimamque ipsius ac molestissimam quoque hodierna die recepta, ad immortalitatem

Multæ filia fecerunt virtutem (addatur et hoc reliquis encomiis, quandoquidem nusquam alibi ejus veritas constat) multæ acquisierunt divitias¹¹ : at major omnibus est, quæ apud omnes celebratur. Haudquaquam fallax ejus pulchritudinis gratia : quamobrem Deus, ejus specie ac pulchritudine captus, ex omnibus unam hanc sibi matrem delegit; exque ejus sanguinibus humanam assumens formam, sibi formam quæ difluerat, in pristinum statum instaurat. Vere sola in mulieribus benedicta, quæ sola primæ parenti, ejusque posteris opem tulit : illi quidem, qua duplicem calamitatem, cujus illa sibi ac filiis auctrix fuerat, exsolvit : hos vero, qua a malis, quibus obnoxii tenebantur, redemit; nec est passa ut posteri, in eadem mala denuo incurrerent, ut nimirum maledictio, secundum eum cursum, quo humanum depascabatur genus, haud ultra procedat : sed retro actus sit, ac conversus mali impetus, ejus præsentia, quæ benedicta existit, ut nec amplius homines inevitabilibus mortis casibus teneantur, sed utantur ea tanquam transitu ad vitam; hoc plane, quod in benedictæ hisce solenniis, festivo recolimus : quam Rex Filiusque, mortis interventu ad se traducens, qua propriæ gloriæ facit participem, majori supra creata omnia, gloria auget : ea ratione vicem rependens ejus ex ipsa participationis, qua Patris immutabilis character, similem nobis formam accepit : more nostro, effectus particeps carnis et sanguinis, proque materna ipsa impensa cura, agendi libertate apud ipsum donatam, sibi proximam locans, quo munere, tanquam minime a mundo abscissa aut nobis subducta, nihil mundus ejus ergo consuetudinis jacturæ fecit : nam quibus ut prodesset in hunc mundum venit, iisdem jam quoque in cælum translata, conducibilia pro-

⁷ Isa. viii, 4.⁸ Num. xvii, 8.⁹ Isa. vi, 6.¹⁰ Ezech. xliv, 1.¹¹ Prov. xxx, 29.

curare nunquam desinit. Hactenus in terris comoratur, nostra circumlustrans : quin magis jam ubique adest animatum cœlum, omnesque similiter fovens, beneficentiæ stillas pluit; arentemque vitam nostram, a peccati æstuantibus flammis, irriguam facit. Nunc omnes adit; quippe via faciliori, maternoque affectu cognatos invisens, præsto est promptissime ut incommoda depellat; pro universorum stans salute, pro omnibus immaculatissimas extendens manus, quibus universorum salus vecta est.

Idcirco os omne plenum est laudis, qua ejus celebrentur magnalia, atque a cunctis ætatis beatæ prædicatur ¹²: quam etiam prædicationem jam olim proferri eminus intuens, magnificabat in exultatione rerum adeo mirabilium effectorem. Sed, o beatissima, reipsa exhibitæ sunt verisima tua illa oracula. Ecce enim omnes nationes præconia tua celebrantes, beatam te acclamant, omnique id tempore; potissimum autem in præsentibus, quo ad Filium translata ac inseparabilis illi consortio adhærens, non cessas in terra positæ opem ferre. Beatam te dicunt omnes fines terræ, quod res ineffabiles tuo ministerio sint peractæ; qua nimirum Altissimi brachium, per te suam potentiam notam fecit, cum illud altiori supra rationem modo ex te carnem sumens, sua humilitate, tum excelsum illum in superbia dejecit, tum humiles exaltavit. Beatam te dicunt, qui donec exorta esset, tua illa sine semine spica esurientes; ea exorta, omni abunde honorum copia recreati sunt. Habebat quidem antiquus Israel, arcam tui imaginem adjutricem, si quando rebus adversis irgeretur et ut quandoque inopiam levaret: verum erant, quæ gerebantur, reipsa imaginis atque figuræ, iis longe inferiora, quæ per te præstantur. Quocirca neque semper opem ab ea impetrabant, sed tum, cum pio erant in Deum animo, neque a recta divinorum semita aberrabant, salutem consequantur. At si quid commississent, seque reos culpæ alicujus, divinorum præceptorum transgressione constituissent, non solum nihil auxilii depellendo periculo suppeditabatur; sed et ipsa arca una cum ipsis periclitabatur ¹³. Quare aliquando accidit, ut ab alienigenis caperetur, cum populi scelera grandiora essent, quam quod ea præstaretur auxilium, tropæumque adversus gentem, in manus hostium cederet: atque adeo ipsa captiva abducitur, etsi illic quoque Deus, ejus consulens majestati, morbi plaga eos qui cepissent ulciscitur: diique, quos inani illi cultu venerabantur, id lucri ex tantis illis spoliis reportarunt ut corruerent non valentes iis consistere basibus quibus locati erant: in terram allisi, ac comminuti, simul atque arca ad illos invecta esset. Verum tua haud ita habent; nec tali auxilio novum populum tuercis ac protegis: quin et prius iis qui

Αχος οὐρανός· ὁμοίως ἅπαντας περιέπουσα, καὶ τῆς εὐεργεσίας θύουσα τὰς βάνιδας, καὶ λύουσα τὴν ἀρχιμητρὴν τῆς ἡμετέρας ζωῆς κατάστασιν, ἣν ἡ φλογώδης ἀμαρτία συνίστησι. Νῦν ἐπὶ πάντας διήκει, ἐτοιμοτέρας οὐσῆς τῆς πορείας, καὶ συμπαθῶς ἐπισκεπτομένη τοὺς συγγενεῖς, πρὸς τὴν ἀκαλλαγὴν τῶν ὄχληρῶν, ἐτοιμοτάτῃ βοήθειᾳ γίνεται, πάντων ὑπὲρ σωτηρίας ἐστῶσα· πάντων ὑπεραπλοῦσα παναχράντους παλάμας, αἷς ἢ τῶν ὄλων ἐπωχῆσατο σωτηρία.

Διὰ τοῦτο πλήρες ἅπαν στόμα τῆς αἰνέσεως τῶν αὐτῆς μεγαλειῶν, καὶ ὑποδέχεται παρὰ πασῶν γενεῶν τὸν μακαρισμὸν· ὃν καὶ πρὶν θεωμένη πόβρωθεν προφερόμενον, ἐμεγάλυνεν ἐν ἀγαλλιάσει τῶν θαυμασῶν μεγαλειῶν τὸν ποιητῆν. Ἄλλὰ παρέστηκεν, ὦ μακαρία, ἐπὶ τῶν πραγμάτων, τὰ σὰ παναληθῆ ῥήματα. Ἴδε γὰρ πᾶσα φυλὴ, τὰς σὰς αἰνέσεις ποιουμένη, τὸν μακαρισμὸν σοι προσάγει· μάλιστα μὲν ἐν παντὶ καιρῷ· διαφερόντως δ' ἐν τῷ παρόντι· ἐν ᾧ πρὸς τὸν Ἰῶν μετεσκηνωμένη, καὶ ἀδιάστατον λαγοῦσα τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμιλίαν, οὐ λήγεις ἐν γῆ διαπεραίνουσα τὰς ἀντιλήψεις. Μακαρίζουσι δὴ σε τὰ πέρατα, διὰ σοῦ πραγμάτων ἀπορρήτων πεπραγμένων ἐν τῷ, διὰ σοῦ τὸν τοῦ Ὑψίστου βραχίονα, τὸ οἰκεῖον γνωρίζαι κράτος· ἐκ σοῦ ὑπὲρ λόγον σωματωθέντος, καὶ τῇ ἑαυτοῦ ταπεινώσει, τὸν μὲν ὑψηλὸν ἐν ὑπερφηφείᾳ καταθεβληχτός· τοὺς δὲ ταπεινοὺς ἀνυψώσαντος. Μεγαλύνουσί σε, οἱ μέχρι τοῦ σοῦ ἀσπόρου πεινήσαντες στάχυος· ἐκείνου δὲ τῇ φυῆ, ἀφθόνως τοῖς ἀγαθοῖς ἐνερυφήσαντες. Ἦν μὲν οὖν Ἰσραὴλ τῷ γρηαῖ τῆς σῆς δόξης εἰκὼν, κιθωτός ἐπίκουρος ἑλαττουμένη, καὶ ἴσθ ἐκείνων ἐνίοτε ἐνδεὲς ἀναπληροῦσα· ἀλλ' ἦν εἰκόνας, ὡς ἀληθῶς τὰ γινόμενα· καὶ πολὺ τῶν διὰ σοῦ γινόμενων λειπόμενα. Διὰ τοῦτο οὐ βοηθείας αἰετὸν αὐτῆς ἤξιοῦντο· ἀλλ' ὀρθῶς μὲν τὰ πρὸς θεὸν διακειμένοι, καὶ μὴ τῆς εὐθείας τῶν θεοπισμάτων τριβίου ἀποπλανωμένοι, ἀπήντα ἡ ἰσωτηρία. Δίχης δ' ἐνόχοις αὐτοῖς γεγεννημένης, οἷς κατωλιγώρου τῶν προσταγμάτων· οὐ μόνον οὐ παρῆν ἡ ἐπικουρία τὸν κίνδυνον ἐπαμύνουσα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τούτοις συνεκινδύνευεν. Ὅθεν ποτὲ ἀλώσιμος τοῖς ἀλλοφύλοις ἐδείκνυτο, τῶν τοῦ λαοῦ πταισμάτων ἐπικρατησάντων τῆς ὑπ' αὐτῆς χορηγομένης ἀντιλήψεως· καὶ πρὸς τὴν χεῖρα τῶν πολεμίων τὸ κατὰ τοῦ ἔθνους χωρεῖ τρόπαιον· αὐτὴ δορυάλωτος γίνεται, εἰ καὶ θεὸς κάκει τὸ τίμιον αὐτῇ διασώζων, νόσου πληγῇ τοὺς αἰχμαλωτεύσαντας τιμωρεῖται· καὶ οἱ φαύλως ὑπ' ἐκείνων τιμώμενοι θεοὶ, κέρδος τῆς τοσαύτης λαφυραγωγίας τὴν σφῶν λαμβάνουσι πῦσιν, οὐ δυναθέντες ἐπὶ τῆς ἰδίας ἰστασθαι βάσεως· ἀλλ' εἰς γῆν συντριβόμενοι, ὁμοῦ τῇ τῆς κιθωτοῦ παρ' αὐτοὺς εἰσελεύσει. Ἄλλ' οὐχὶ τὰ σὰ τοιαῦτα, οὐδὲ τοσαύτης τῷ νῆφ λαφῶ παρὰ σοῦ μέτεστιν ἀντιλήψεως· ἀλλὰ καὶ πρότερον παντελῶς οὐσι καταπεπολεμημένοις ὑπὸ τῶν κακῶν, ἐπήμυνας· καὶ νῦν οὐχὶ μόνον ἐπ'

¹² Luc. 1, 47. ¹³ I Reg. 14, 4 seq.

εὐθείας πῶν ἐνταλαμάτων ὁδοῦ βαδίζειν προαιρουμένων ἢ παρὰ σοῦ βοήθεια συνέπεται, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἐναντίαν ἐκτρεπομένοις, καὶ ταύτῃ ἐνδίκως ἂν ὄφλουσι ποινήν, εὐρίσκη ἄποχρῶσα, καὶ τῆς δίκης τοὺς ἐνόχους ἐξαιρουμένη.

Δυσωπεῖται γὰρ σε Θεὸς τὴν πανιερωτάτην αὐτοῦ Κιβωτὸν, καὶ χρηστεύεται, πρὸς τοὺς οὐκ ὄντας ἀξιούς χρηστότητος· καὶ τῆς δίκης ἀφήσει, παρακλίτων τὰ τῆς δίκης ζυγά, προσωπολήπτης διὰ τὴν σὴν ἀξίαν γενόμενος, καὶ τῶν χειρῶν τὴν ἔκτασιν εὐλαβοῦμενος, αἱ τούτῳ γεγονόσιν ὄχημα. Οὐ γὰρ ἀνέχεται παρορᾶν αὐτὰς αἰρομένας· πρὸς ἔλαος διακλάται, καὶ λύει συμπαθῶς τὰ χρέα, τῆς παρ' αὐτοῦ ἀξίων εὐμανείας, ἀνθ' ἧς ἦν ἄξιον ὑποσχεῖν εὐμωρίας. Οὐκ οὖν ὄπη σὴ παρουσία, τῶν ἐναντίων ἢ ὁμίλια λαμβάνει τὴν παρῆρσιαν· οὐδ' εὐρίσκει χώραν τὰ σκυθρωπὰ τῆς σῆς ἐπιχωριαζούσης φαιδρότητος. Ἄπ' ἀρχῆς γὰρ εἰς κόσμον παριοῦσα, ἐπιφαιδρότερά τούτου καταστάσει, τὴν αὐτὴν ἀεὶ διασώζεις προαίρεσιν, τῆς τῶν δεξιῶν χορηγίας οὐ λήγουσα.

Ἦν αὐτοῖς καὶ λυχνία φῶτων ἑβδομάδι περιεργαζομένη, καὶ στάμνος τοῦ μάννα ταμεῖον· καὶ βίβδος τῆς σῆς παρθενίας· ἀνθοφοροῦσα τὸ κήρυγμα· καὶ τὰ ἄλλα, οἷς μέγα εἰκότως ἐφρόνει τὸ ἔθνος, παρὰ πάντα τὰ ἔθνη. Ἄλλ' ὑπεχώρησε μετὰ τοῦ κλεινοῦ ὀνόματος αὐτῶν, καὶ τῆς σεμνότητος. Σὲ γὰρ σκιαγραφοῦντα, τῆ σῆ ἐκρούθη ἐπιφανεία. Φαῖνη δὲ ἄρα ἡ ἀείφωτος οὐ λυχνία, τοῦ σκοτεινοῦ καὶ ρυσαμένη, καὶ ρυομένη θανάτου τῆς ἀμαρτίας. Εὐωδιάζεις τὸν κόσμον τῆ σῆ τῶν καλῶν ἀνθοφορίᾳ. Ἦ τὸ ἔθνος ἀνασχούσα τῆς σωτηρίας, τρέφεις τῷ ἐκ σοῦ πεφυραμένῳ ζωηρῷ ἄριτῳ. Πηγάζεις ἀδίαλειπτως τὰς δωρεάς, καὶ τῆ ἀενάῳ βλύσει τῶν χρηστοτέρων, τὴν τῶν περιστάσεων φορὰν ἀνακόπτεις. Σκεδάζεται τῆς ἀθυμίας τὰ νέφη, διὰ σοῦ αἰθρίας τὸν βίον ἀγλαίζουσας. Ἐλαύνεται πάθη, τὸ φοβερόν τῶν κινδύνων εἰς ἀνεσιν μεταβάλλεται· οὐδὲν, ὃ μὴ παραγίνεται τῶν χροσίων, σοῦ βουλομένης· καὶ οὐδὲν ὃ μὴ φεύγει τῶν ἐναντίων, σοῦ ἀμυνοῦσης· κατανεύει γὰρ ἀεὶ ἐπὶ πᾶσι, καὶ δίδωσι πάντα διὰ σοῦ, ὃ ἐπ' εὐεργεσίᾳ τοῦ πλάσματος, τὴν σὴν εἰς τὸν βίον πάροδον δεδοκώς, ἐξ οὗ πρὸς τὸν ἀπέραντον διαπεραιουμένη βίον, κοινῇ προετρέψω πανηγυρίζειν, οὗς τε ἐκείνος ἐν βαθείᾳ γαλήνῃ προσορμούντας ἔχει, καὶ οὗς οὗτος ἀστάτοις ἐπιπεριφέρει ταῖς παλιρροίαις. Ὡς γὰρ αὐτῶν τε δεσποζούσα καὶ ἡμῶν, ὑφ' ἑκατέρως λήξεως ἀνυμνῆ.

Ἄλλ', ὦ Παρθένη, καὶ Μήτηρ, ἡ παρθενίαν καὶ τόκον, τὰ πολὺ ταῦτα διεστώτα, ἐπὶ σοὶ δείξασα ἠνώμενα. Ὡ σκέπη, καὶ καταφύγιον, καὶ ἀγκυρακόσμον ἔδον ἐν αὐτῇ κρατοῦσά τε, καὶ περισώζουσα. Αὐτῇ σοὶ παρ' ἡμῶν ἡ τοῦ λόγου προσένεξις, τὴν σὴν, ὅσον ἡμῖν ἐξήκει, τιμῶσα μετὰστασιν· πρὸς ἦν, παρ' ἐλπίδας τῶν οὐκ εὐ τὰς ἡμετέρας,

A a malis penitus fuerant debellati, opem tulisti : nuncque etiam, nedum illis facilis ades, qui viam divinorum mandatorum insistent, sed et iis qui contraria via incedunt, ac proinde pœnis se obnoxios reddunt, potens abunde ad protectionem inveneris, eosque a meritis supplicis eripis.

Reveretur enim Deus sacratissimam Arcam suam, benignumque se exhibet iis, qui benignitate indigni sunt ; pœnaque solvit, ac justitiæ lancem declinat, alioque vertit, tui ratione velut personarum acceptator factus, ac mœnum extensionem reveritus, quæ ipsi vehiculum fuerunt. Nec enim patitur ut sublatus despiciat ; inflectitur ad misericordiam, ac debita clementer remittit, sua dignam placabilitate, quibus merito pœna irroganda erat. Ergo ubi tu præsens es, nulla adversarii superat loquendi fiducia ; nullum tristitia locum inveniunt, ubi tui splendoris lætitia affulget. Cum enim a principio in hunc mundum veneris, ut læto magis statu componeres, eandem semper retines voluptatem, nec unquam beneficia nobis præstare cessas.

Erat Israelitis quoque candelabrum, septenario luminum fulgore conspicuum ; et urna, in qua manna servabatur ; et virga, virginitatis tuæ præconium, quasi florem emittens ; et id genus alia, quibus natio illa merito super omnes nationes sese efferebat. Verum recesserunt hæc omnia, cum inclyto eorum nomine ac majestate. Cum enim te adumbrarent, adventa fulgoris tui abdita sunt. Tu vero, tanquam perpetuo lumine collustratum candelabrum lucens a peccati tenebrosa morte erulati, pariter atque eruis. Mundum totum tuarum virtutum floribus bene olentem efficis. Ferens salutis florem, eundem vitali ex te confecto pane alis. A te indesinenter beneficia, quasi ex fonte manant, jugique illa bonorum scaturigine, calamitatum, quas patimur, impressionem ac cursum cohibes. Dissipantur tristitiæ nubila, dum nitore tuo serenas vitam. Fugantur morbi : periculorum terror in securitatem commutatur : nihil non adest honorum, ut ipsa velis : nullumque malum quod non propulsetur, modo opem tuleris. Annuit enim in omnibus, ac per te omnia largitur, qui, ut beneficio singulari signentum suum afficeret, in hanc te vitam nasci concessit ; ex quo nimirum ad interminabilem illam transmittens vitam, communis festi gaudia præbuiti, tum iis quos vita illa in portum receptos, alta fruentes tranquillitate habet : tum iis, quos ista instabilibus et reciprocis quasi fluctibus, hactenus circumagitat. Ut enim illorum pariter, ac nostra Domina, ab utrisque laudaris.

At, o Virgo, et mater, quæ virginitatem et partum, res sic diversæ, in te conjunctas ostendisti. O protectio, et perugium, atque anchora, totum iu te mundum tenens conservansque. Hoc ego orationis munus tibi dono, tuæ translationis pro viribus honorandæ gratia : ad cujus solemnitatem, præter spem eorum qui dies vitæ nostræ (quos ipsi

non subministrant) perperam metiuntur, vitæ nostræ curriculum durare voluisti. Tu vero vice hujus muneris et oblationis, da nobis, non vitæ longitudinem (non adeo eam amo, neque insatiabili desiderio hujus amaræ navigationis, et quam conjunctam habet, agitationis, teneor) : sed, si ita decretum, nos ex hac vita subducere, largire, ut peccatorum pondere lever. Quod si diutius in carne manendum erit, etsi hoc scio quibusdam ingratum fore, tu concede, ut et ipsis et nobis fructuose gregem pascam ; simulque mecum pascere, duc et educ ne ad aliorum operum rationem supremo illo examine, damnationis reatus propter subditos accedat : sed ut omnes sicut hic, ita et ibi indesinenter festum diem agamus, et collætemur in illa primogenitorum celebritate : in Christo Jesu primogenito tuo Filio ac Domino omnis creaturæ : quem decet gloria, potestas, honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO XV.

Dominica post Pentecosten; ejusdem imp. Oratio, in universæ terræ sanctos universos, quando generis nostri adversarium, suis in certaminibus prostraverunt, et universalis Dei Ecclesia illos honorat.

(GRETSER., t. XV, p. 329.)

Antea Spiritus sancti ad homines adventum celebrabamus, Verbo jam ad superas sedes profecto. Nunc festum diem nobis constituunt ministri sermonis, qui variis tormentis corpore suo excruciatii sunt, ut animæ stolam intactam custodirent. Heri sacrum diem egimus Paraclete, qui ad apostolos descendit, et per ipsos velut perennibus quibusdam fluviis totum terrarum orbem irrigavit. Hodie recolimus immortales illos flosculos, martyres, inquam, quos terra quidem submitit, ac cælum jam recepit. Sed quæ lingua his decantandis satis est sonora ? quæ mens satis idonea ? Quod si qua angelis est lingua, eam oportebat horum laudes texere. His enim qui luctam supra naturæ vires luctati sunt, quomodo pro meritis et dignitate censeatur illa laudatio, quam natura instituit ? Verum plano credendum est, eximios hos athletas celebrari ab angelis, ea, quam ipsi agunt, solemnitate ; sed an ideo æquum erit, ut nos qui in terra degimus, quia dicendo tantam excellentiam æquare non licet, penitus ab horum cultu et honore desistamus, et non potius, quidquid vires ferunt, conferre tentemus ? Igitur ad exordium oratione revocata, rem ipsam aggrediamur.

Itaque cum jam divina cogitatio animas irrigaret, aridum prorsus et omnis humoris expers humanum genus vivebat, quin et ab idololatriæ cultusque inanium deorum flamma absumebatur, et quæ a conditore indita erant semina, non poterant naturæ consensaneos, et quales ex probo semine prodire solent, fructus proferre ; sed quidquid succreverat, id peregrinum et alienum erat, et ortus sui manifestiora dabat indicia, quam soleant monstra præbere documenta morbi eorū, a quibus progene-

τρούντων, τὸν ἡμέτερον βίον διαρκέσαι εὐδόκησας. Σὺ δ' ἡμῖν δοίης ἀντι τῆς προσενέξεως, οὐ μή ποτε βίου (οὐχ οὕτως ἔρω, οὐδ' ἀκορέτως ἔχω τοῦ ἄλμυροῦ τούτου πλοῦ, καὶ τῆς ἐνταῦθα περιφορᾶς), ἀλλ' εἰ κέρριται μεταναστεύειν ἡμᾶς, τοῦ φόρτου τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἐλαφρότητα. Εἰ δὲ καὶ ἔτι, κἂν εἰς ἄχθος ἐνλοίς τό γε, παραμένειν δεῖ τῇ σαρκί, ἀλλὰ σὺ γε παράσχοις λυσιτελῶς αὐτοῖς τα, καὶ ἡμῖν ποιμένειν τὸ ποιμνιον, αὐτὴ καὶ συμποιμένουσα, καὶ συνδιεξάγουσα · ὡς ἂν μὴ ἐπὶ τῇ τῶν ἔργων εἰσπράξει, καὶ ἡ ὑπὲρ ἐκείνων προσέλθοι κατὰ κρισίς · ἀξιούσα, πάντας ἅμα κακείθεν, ὥσπερ καὶ ἐντεῦθεν ἀλήκτως ἑορτάζειν, καὶ συνευφραίνεσθαι ἐν τῇ πανηγύρει τῶν πρωτοτόκων. Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ σπ̄ πρωτοτόκῳ Υἱῷ, καὶ Κυρίῳ πάσης τῆς κτίσεως · ᾧ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΕ.

Κυριακῇ μετὰ τὴν Πεντηκοστήν. Τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τοὺς ἀπαταχοῦ τῆς ἀπίου ἀνάτας · δευτὸν ἀλλόστορα τοῦ γένου οικίους ἄθλους κατέβαλον, καὶ ἡ παγκόσμιος Ἐκκλησία τοὺς τιμῶ.

Πρότερον ἢ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπανηγυρίζετο πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημία, ἥδη τοῦ Λόγου τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν τελεσαμένου. Νῦν ἡμῖν συγκροτοῦσι τῆς ἑορτῆς τὴν ὑπόθεσιν οἱ ὑπηρέται τοῦ λόγου ποικιλίας βασιάνων ἰδέαις τὸν δερμάτινον χιτῶνα διαφανθέντες, ἵνα τὸ ἀκέραιον τῇ στολῇ τῆς ψυχῆς συντηρηθῶσι · χθές τὸν Παράκλητον θεοειάζομεν, ἐνδημοῦντα τοῖς ἀποστόλοις, καὶ δι' αὐτῶν, ὥσπερ τισὶ ποταμοῖς ἀνάοις τὴν οἰκουμένην ἀρδεύας πληροῦντα. Σήμερον, τὰ ἀμάραντα ἄνθη, ἃ γῆ μὲν ἐξανείλει, ὑπεδέξατο δὲ οὐρανός, τοὺς μάρτυρας. Ἀλλὰ τίς εὐηχος γλώσσα ; τίς διαρκῆς νοῦς · πρὸς εὐφημίαν ; εἰ τις ἄρα ἐστὶ γλώσσα ἀγγέλων, ταύτην ἐχρῆν διαπλέκειν τὴν εὐφημίαν · οἷς γὰρ ὑπὲρ φύσιν, ἢ πάλη, πῶς τοῦτοις ἀποχρῶν πρὸς τιμὴν ὀφθεινὴ ὀξ τῆς φύσεως ἔπαινος ; ἀλλ' ἀγγελιοπάντως τῇ καθ' ἑαυτοῦς πανηγύρει, τοὺς ὑπερφυσίς τιμῶσι γεννάδας. Μὴ ποτε δὲ οὐχ ὄσιον, ἡμᾶς τοὺς ἐν γῆ, οὐ μὴ τῆς ἀξίας ἐφικνούμεθα, ἥδη παντελῶς καταλιγῶρειν τῆς τιμῆς, χρῆναι δὲ μᾶλλον συνεισενεγκεῖν, ὅσον ἔχεν εἰς δύναμιν ; Οὐκοῦν, ὥσπερ εἰς ἀρχὴν τινα καταστήσαντες τὸν λόγον, τοῦ ἔργου ἐπιλήψομεθα.

Ἢδη μὲν οὖν τῆς ἐπαρούσης θείας γνώσεως τὰς ψυχὰς, ἀνικμον ἦν παντελῶς τὸ ἀνθρώπινον, εἰδωλομανίας δὲ ἐπέκαυτο πυρὶ, τὰ δὲ ἐντεθέντα παρὰ τοῦ δημιουργοῦ σωτηρίας σπέρματα, οὐδ' ἦν ἀνασχεῖν βλάστην γησίαν τῆς φύσεως, οὐδ' οἷα προέλθοι ἀν σπέρματος ἀγαθοῦ, ἀλλὰ πᾶν, ὅπερ ἐπεφύκει ἀλλότριον, καὶ ἔξινον ἦν γνωρίσματος οικείου πλέον, ἢ νόσφ [νόσου] τῶν γεννώντων τὰ τέρατα. Δαιμονίων γὰρ ἔτικτε θεραπευτὰς, καὶ οὐ τῆς δημιουργοῦ τῶν ὄλων αἰτίας, ἀπάντων καταλειπο-

των μικροῦ δεῖν ἀνθρώπων τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν, καὶ πρὸς ἐκείνους μεταταξαμένων. Ἐπεὶ δ' ὁ ἐξ ἀρχῆς πλάσας δι' οὐκτον τὸν ἀνθρώπον, οὐκ ἔφερε βλέπειν τὴν τοσαύτην ἐπὶ τὰ χεῖρω ῥοπήν, οὐδὲ τὴν οὕτω πικρὰν τοῦ πλάσματος τυραννίδα, ἀλλ' εὐδόκησεν αὐτὸς γενόμενος ἀνθρώπος, ἐν ὁμοίᾳ σχήματι ἐπαμύνειν ἀνθρώποις, ἄρτι μὲν θεοῦ βανίσιν αἵματος ἀπεσθένυτο τῆς εἰδωλομανίας ἢ φλόξ, ἐδροσίζετο δὲ ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, καὶ κατὰ βραχὺ πίνουσα τῶν σαγόνων, ἀνέφερε πρὸς ἑαυτὴν, καὶ καρποῦς ἐνηνόχει, οὐκ ἀλλοτρίους, ἀλλ' ἑοικότας, οἷς ἐξ ἀρχῆς ὁ γεωργήσας, ἡμῖν ἐγκατέθετο σπέρμασι. Καὶ ἦδη μὲν κατεπεφρόνητο δαίμονες, ἐπαγγίει δὲ πρὸς τὸν Κτίστην ἡ τιμὴ καλῶς ἀπὸ τῶν κτισμάτων ἀναχωροῦσα. Τοῦτο οὖν ἐπιπέτρ ἐγεγονέαι, ἡσχαλλεν ἀνωόμενον τὸ δαιμόνιον γένος, οὐδ' ἠνείχετο βλέπειν ἐφ' οὕτω χρηστὴν μεταβολὴν ἐπανιόντα τὸν πρὸς τὰ χεῖρω μετατραπέντα. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς ἀκήρυκτον ἀνηρέθιστο πόλεμον. Καὶ ἐπειδὴ προβάτων, καὶ βοῶν αἵματα τοὺς βωμοὺς ἐπελελοίπει, ἀνθρωπίνους αἵμασι φύρεσθαι τὴν γῆν παρεσκεύασε. Καὶ οἱ σφαγίων ἐνεδείτο πλήθους, ἐπὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων ἄχρωει σφαγὰς. Ἄλλ' ἦν δαίμοσιν βλεθρός, καὶ τῆς αὐτῶν ἰσχύος καθαίρεσις. Ὅσον γὰρ οἱ κρουνοὶ τῶν μαρτυρικῶν αἱμάτων ἐκνεοῦντο, τοσοῦτον τῶν ἐπιβωμίων αἱμάτων αἱ ῥοαὶ ἀνεκόπτοντο, ὅσον τοὺς ἀπμοὺς τῶν μαρτυρικῶν θυσιῶν ὁ ἀήρ ἡγιάζετο, ἐπὶ αἰθέρον τῆς κτίσεως τὸ δυσώδες διεσκεδάννυτο.

magis fluente sanguinis in aris immolati imminuebantur, et quanto magis aer sanctificabatur vapore sacrificiorum, quæ martyres offerebant, eo magis aliorum sacrificiorum uidor dissipabatur.

Ἄλλὰ γὰρ ἀπανταχοῦ τῆς εὐσεβείας ἐξαστραπτούσης τὸ φέγγος, καὶ τῆς σκοτομηνίας ἀπελαυνομένης, ἀπανταχοῦ γῆς ὁ ἀρχων τοῦ σκότους διέτρεχε, καὶ δόγμα ἐγράφετο, ἡ δαίμοσι φέρειν τὸ σέβας, ἡ καταφρονούντας τοῦ δόγματος, τοῦ ζῆν ἀπελαύνεσθαι. Ἐλικετο δὲ οὖν ἐπὶ τὰς σφαγὰς τὰ ἀμώμητα θύματα, παρεδίδοτο τοῖς θηρίοις τοῖς μικροῖς τυράννοις τὰ τοῦ Χριστοῦ πρόβατα· πολὺτροπος δ' ἦν αὐτοῖς καὶ ποικίλη, ἡ, ὅπως μετέλθοιεν τοὺς ἀγίους, περινοῦντο. Τοὺς μὲν γὰρ καὶ πρὶν ὁραθῆναι, οἱ τὴν ἀληθινὴν ὁμολόγουν ζωὴν, τῷ θανάτῳ παρεδίδουν. Ἐχαιρον δὲ, πρὸς αὐτὸν οἱ γενναῖοι ἀγόμενοι, ὥσπερ εἰς ἱερὸν ἀπιόντες, τελειουμένην αὐτοῖς ὀρῶντες τὴν ἐφεσιν. Καὶ αὐτίκα τῷ ποθομένῳ καθαρῶτερον ὁμιλήσειν προσδοκῶντες, μὴδὲν ἔτι τοῦ σαρκίνου παραπετάσματος διατειχίζοντες. Τοῖς δὲ [Οἱ δὲ], ὥσπερ φλογὺς καπνὸν, τὸν θυμὸν υπέκρυπτον, καὶ συνδιεπλάττοντο πρὸς τὸ ἦπιον, καὶ κηδομένης ἐψέκασαν, καὶ φιλοῦντων ποιῆσθαι παραίνεσιν· ἔνθεν μὲν προτιθέντες ἀπόλαυσιν τῶν τοῦ βίου τερπνῶν, ἐκείθεν δ' οἰκτιρίζουσαι λέγοντες, μὴ κακῶς ἀπόλοιοντο· νῦν μὲν φεῖδεσθαι νότητος ἀνθους οὕτως ἄωρος ἀποχειρομένου, νῦν δὲ μὴ ἀφειδεῖν τοῦ τῆς ἀνδρείας χρηματός, ὁ τιμῶν, καὶ στεφάνων, ἀλλ' αὐ τιμωρίας, οὐδ' αἰκισμῶν ἔστιν ἄξιον. Ναὶ μὴν ἀγαπᾶν καὶ τὰ ἐκ βασιλείας ἀγαθὰ, ἀ δωρεταῖα τοῖς ἐκείνου πειθαρχοῦσι τῷ δόγματι. Ἀποβλέπειν δὲ καὶ εἰς τὸ γλυκὺ τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ μὴ καθάπερ ἀπομύσαντας,

rata sunt. Dæmonum enim pariebatur cultores, non ejus, qui universa procreavit, omnibus ferme hominibus, ad dæmonum cultum, Deo derelicto, transgressis. Postquam vero is, qui ab initio hominem, misericordia motus, formarat, non tulit, ut ad deteriora semper prolaberetur, et tam duro servitutis jugo figmentum suum opprimeretur; statuit ipsemet opis ferendæ causa, humanam naturam induere, et simili sub imagine inter mortales versari. Et jam guttis divini sanguinis exstinguebatur idololatriæ flamma, et rore cœlesti perfundebatur humana natura, paulatimque stillas combibens, ad seipsam trahebat, fructusque ferebat non peregrinos, sed sibi competentes, quorum semina a primo statim ortu, cœlestis colonus insperserat. Jamque despiciatui erant dæmones, honosque a creaturis ablati Creatori deferebatur. Quod ubi factum, ira exarserunt dæmones, nec tolerandum putarunt, ut quæ ad pessimum statum devoluta fuerant, restituerentur in optimum. Quocirca etiam ad non deuntiatum bellum suscipiendum irritati sunt; et quia ovium et boum sanguis altaria jam reliquerat, curarunt, ut humano sanguine terra misceretur; et quia deerat jam cæsarum hostiarum copia, ad cædes hominum sese converterunt; quæ tamen dæmonibus interitum attulerunt, et potestatem, qua valebant, destruxerunt. Quanto magis enim fontes sanguinis a martyribus profusi aperiebantur, tanto

Porro cum lux pietatis ubique fulgeret, noctisque caligo pelleretur, ubique locorum princeps tenebrarum circumcursabat, edictumque exiit, ut aut dæmonibus pietatis cultus tribueretur, aut qui id renuerent, ex vita exterminarentur. Trahebantur ergo ad cædem innoxie hostiæ, tradebanturque immanibus belluis, truculentissimis tyrannis, oves Christi, variasque rationes adhibebant, quibus sanctos e medio tollerent. Nonnullos enim trucidabant, etiam antequam constaret, eos veram religionem sequi. Gaudebant autem generosi illi pugiles, quando ad mortem ducebantur, tanquam ad sacrum tabernaculum abeuntes, cum viderent jam desiderium suum perfici, seque e vestigio clarius et prius cum eo, quem desiderabant, versaturos nullo jam amplius carnis velo interjecto. At erga alios iram, ut flammæ fumum, occultabant, et ad lenitatem sese componebant; et quasi eorum magnam curam gererent, simulabant, et amicas cohortationes instituebant, hinc quidem vitæ hujus jucunditatibus propositis, inde commiseratione, et formidine se angi dicebant, ne male interirent; jam se ætatis flori parcere, ne tam immaturo demetatur. Jam rogabant, ne adeo nihili penderent ingenitam fortitudinem et invictam dexteram, rem quæ potius digna sit honoribus et coronis, quam suppliciis et pœnis. Et ut imperatoris quoque rationem ducerent, propter munera, donanda iis, qui mandatis ejus morem gererent; utque etiam vitæ hujus

dulcedinem perperderent, neque clausis oculis ad A
interitum ruerent. Hæc tyrannorum subdola et ma-
litiosa versutia. His puerilibus commentis tyranni
veræ sapientiæ amatores in fraude inimpellere stu-
debant. At ex illorum numero alius aliud respon-
sum dabat. Hic clamabat : Nihil eorum, quæ sub
aspectum cadunt, me delectat, tota cupiditate ad
hoc, ut pro Christo patiar, effusa. Ille vero : Jam
ocasio adest, ut fortitudinem meam in certamini-
bus pro rege meo subeundis, demonstrem. Alius :
Nunc par est ut, dum flos ævi viget, delicto me si-
stam, priusquam senio exarescat. Alius animo ad
plura diducto, et oratione copiosior talia quædam
loquebatur : Sunt quidem pulchra, quæ cominemo-
rasti. Pulchra esse, neque nos inficiamur, et a Deo
concessa ; ac proinde gratias eidem merito persol-
vimus. At qua ratione gratias ageremus, si nimia
horum cupiditate ab illo sejungeremur ? Quomodo
mens illa gnara pulchri vocari potest, quæ donum
honorat, donantem aspernatur ? Pulchra sunt ista ;
sed si quis totam suam cogitationem ad ea con-
vertit, et propter eorum amorem, ejus qui vere
pulcher est, amorem exstinguit, iste et pessimus
sibi ipsi efficitur, et miser ob voluptatem, quam
inde capit, et longe adhuc miserior ob pœnas, quas
dum rebus modice sensum titillantibus inhiat, sibi
asciscit. Nequaquam igitur opportuna est animi
vestri in nos benevolentia, neque enim quidquam
emolumenti affert. At hæc dulcia sunt, mentemque
devinciendi vim habent. Sed pulchritudo animæ est
incomparabilis. Non decet, ut quis præstantiore
relicto, circa deterius studium et operam ponat.
Suavis est præsens vita ; sed neque umbram ejus,
quæ nos exspectat, vitæ complectitur. Non finiun-
tur res nostras præsentibus. Exspectat nos alia
vita, cujus finis nullus. Non abit in nihilum etiam
Isthæc nostra ex luto ficta effigies, etiamsi perpetuo
quasi radatur, multoque minus anima ; sed hanc
quidem insolubilis status manet ; huic vero per
dissolutionem, quæ cernitur, transitus paratur ad
statum indissolubilem. Et animæ quidem, si a vera
cognitione non aberrret, in beatorum sedibus com-
moratio jam decreta est ; at si ad contrarium ver-
gat, pœnis sese obnoxiam reddit : corpus autem
necessario aut bonis aut malis, quibus ipsa, per-
frueretur. Si igitur in præsentī vita pulchritudinem
animæ cōservemus (conservabimus autem si pie-
tatem non prodamus), hoc ipso etiam corpori me-
liorem formam et conditionem conciliabimus. Quod
si patiamur animam in impietatem prolabi, et huic
et illi insidias tetendisse jure optimo feremur.
Quid igitur illa nobis affertis, quæ neque altera
parte pulchrum respiciunt ? Quod si et vobis ea
quæ delectant, cordi sunt, quærite viam quæ ad
vere delectabilia ducit. Sin minus, nobis autem tota
cogitatio nostra ad illa tendit, ne præsentia propo-
nite : nihil nos inde abstrahere potest, sive volu-
ptatem, sive tristitiam pariat. Quid gloriam nobis
pollicemini, cujus domini non estis ? Quid datis,

χωρεῖν πρὸς τὸν θάνατον. Ταῦθ' ἡ τυραννικὴ κα-
κεντρέχεια. Τοῦτοις ἡ παιδαριώδης τῶν τυράννων
ἐπίνοια, τῆς ἀληθινῆς σοφίας τοὺς ἐραστὰς ἐπει-
ράτο παραλογίζεσθαι. Τῶν δὲ ἄλλος ἄλλην ἱερὰν
ἠφίει φωνήν. Ὁ μὲν γὰρ ἔλεγεν· Οὐδὲν τῶν ὀρω-
μένων ἐμοὶ τερπνόν, ὅλης τῆς ἐπιθυμίας, εἰς τὸ πα-
θεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ κακενωμένης. Ὁ δὲ, Νῦν ἐπιτή-
δειον ἤκειν μοι τὸν καιρὸν, τὸ ἀνδρεῖον ἐν τοῖς
ὑπὲρ τοῦ ἡμετέρου βασιλείως ἀγῶσιν ἐνδείξασθαι.
Καὶ ἄλλος· Νῦν προσήκειν ἐν ἀνθεὶ τῆς νεότητος ὀφ-
θῆναι τῷ ποθομένῳ, πρὶν ἢ καταμαρανθῆναι τῷ
γῆρει. Ἔτερος δὲ ἐπιπλέον κινούμενος τὴν διάνοιαν,
καὶ ὅσον βέων τῷ λόγῳ, τοιαῦτά τινα ἐφθέγγετο·
Εἶναι μὲν ταῦτα καλὰ, ἄπερ ἔφησ, καλὰ καὶ ἡμεῖς
σύνισμεν, καὶ παρὰ Θεοῦ δεδῶσθαι μέντοι, ἐφ' ᾧ
χάριν εἰδέναι· πῶς δ' ἂν εἰδείημεν χάριν, εἰ τῷ πό-
θῳ τούτων ἐκείνου διαστυγνόμεθα ; ποῦ δὲ φρονὸς
εἰδυίας καλῶν, τὸ μὲν δῶρον ἐθέλειν τιμᾶν, τῆς δὲ
τοῦ δωδωκότος τιμῆς κατολιγωρεῖν ; καλὰ ταῦτα.
'Ἄλλ' εἰ τις ὅλον τὸν νοῦν πρὸς αὐτὰ στρέφει, καὶ
τούτων ἔρωτι τοῦ ὄντως καλοῦ τὸν ἔρωτα ἀποσβέ-
σει, οὗτος κάκιστος μὲν ἐαυτῷ, ἀθλιος δὲ τῆς ἀπο-
λαύσεως, ἀθλιώτερος δὲ τῆς ζημίας, ἦν ἐπὶ μικρὰ
δεδεάζουσιν, ἀντελέξατο· οὐκ οὖν ὅμιν ἐν καιρῷ
τὸ τῆς γνώμης κηδόμενον (οὐ γὰρ κτήσιν ἀγαθῶν
εἰσηγείται) ἔχει τι ταῦτα θελκτήριον, καὶ ὑπαγω-
γόν, ἀλλὰ τὸ κάλλος ἀσύγκριτον τῆς ψυχῆς. Οὐδαί,
τοῦ κρείττονος ἀφεμένους, περὶ τὸ ἦστον τὴν σπου-
δὴν ἐπιστρέφειν. Γλυκύς ὁ παρῶν βίος, ἀλλ' οὐδὲ
C σκιά τῆς ἡμῖν ἀποκειμένης γλυκύτητος ἀναπληροῖ.
Οὐ μέγχι τούτων ἔσθηκε τὰ ἡμέτερα. Ἐκδέχεται
ἡμᾶς ἄλλη ζωὴ, ἧς οὐχ ἄπτεται λύσις. Οὐκ οἴχεται
πρὸς τὸ μὴ ὄν, οὐθ' οὗτος ἡμῶν ὁ πῆλιος ἀνδριάς,
κἂν ξέηται διαπαντός, οὔτε πολλῷ πρότερον ἢ ψυχῇ,
ἀλλὰ τῇ μὲν ἄλυτος ἢ διαμονή, τῷ δὲ, διὰ τῆς ὀρω-
μένης λύσεως, πρὸς τὸ ἄλυτον ἢ μεταβάσις· καὶ
τῇ μὲν μὴ ἀπολισσοῦσθαι τῆς ὄντως γνώσεως, ἐν
μακαρίᾳ μεταστάσει ἢ διαγωγῇ, ὑπαχθείσθαι δὲ πρὸς
τοῦναντίον, λῆξις ἀπαντᾶ τιμωρίας· τῷ δὲ ἀνάγκη
συναπολαύειν, ὧν ἂν ἐκεῖνη δεξιῶν, ἢ φαύλων με-
τέχοι. Εἰ μὲν οὖν ἐν τῷ παρόντι τὸ κάλλος τηρήσο-
μεν τῆς ψυχῆς (τηροῦτο δ' ἂν, εἰ μὴ προδοίμεν
τὴν εὐσέβειαν), ἔσται ἡμῖν, ἔσται καὶ ταῦτα δὴ τὰ
τοῦ σώματος ἐν ἀμείνωνι διαμειδόμενα σχήματα. Εἰ
D δὲ τῇ ψυχῇ παραχωρήσομεν τὰς τῆς ἀσεβείας κῆρας,
λυθήνασθαι, καὶ ταύτη, κάκων ἐπιβουλεύοντες ἂν
ὀφθελήμεν. Τί οὖν ἐκεῖνα ἡμῖν εἰσηγείσθε, ἃ μὴ δ'
ἐτέρῳ μέρει πρὸς καλὸν ὄρᾳ ; Εἰ μὲν καὶ ὅμιν μέλει
τῶν τερπνῶν, ζητήσατε τὴν ὁδόν, ἣ διαβιβάζει πρὸς
τὰ ὄντως τερπνά. Εἰ δὲ μὴ, ἀλλ' ἡμῖν γε ὅλον τὸ
φρόνημα πρὸς ἐκεῖνα μεταθεμένοι, μὴ τὰ παρόντα
προτείνετε. Οὐδὲν ἡμᾶς ἐκεῖθεν μεθέλκειν δύναται,
οὐχ ὅσα φέρει τέρψιν, οὐχ ὅσα λυπεῖ. Τί δόξαν ἡμῖν
ὑπισχνείσθε, ἧς οὐκ ἐστὲ κύριοι ; τί δίδοτε, ἃ καὶ
ὁμᾶς θάττον ἀπολείπει ; τί δ', ὡς φοβερὸν, τὸν θά-
νατον ἀπειλείτε, ὃς μᾶλλον ὅμιν ἀπαντᾶ φοβερός ;
ἐν ἡμῖν τερπνόν, τὸ μετὰ Χριστοῦ εἶναι. ἐν δὲ
φοβερὸν, τὸ ἐκείνου χωρίζεσθαι. Ταῦθ' ὁ μὲν τις
τῶν ἀθλητῶν, ὅσον νιφάδας ἀφίει εἰς ἀφωλίαν

περίεστη τὰς συνηγμένους τῆς πλάνης γλώσσας. Ἄλλοτε δὲ, τὰ μέλη προὔτεινε πρὸς ἐκτομήν, καὶ πρὸς τὴν σφαγὴν τὸν αὐχένα ἐδίδου, καὶ μὴ μέλειν πρὸς τὴν πείραν τῶν βασάνων παρεκελεύετο. Hæc unus ex athletarum numero prolocutus, silentium imposuit erroris advocatis. Alius vero membra protendebat, ut amputarentur, et cervicem, ut præcideretur, cunctantesque ad tormenta inferenda excitabat.

Ἄλλ' ἡ μὲν τῶν προμάχων τῆς ἀληθείας, οὕτως ἀκατάπηκτος παρῆρθε. Ἡ δὲ ποικίλη τῶν δικαστῶν κακόννοια. Τοῖς μὲν εὐθέως ἐπιφίει τὰ δεινά, καὶ διὰ τῶν παλαισμάτων ἐλάμβανε δοκιμὴν τῆς τε ἀητητέου τῶν ἀθλητῶν ἀνδρείας, καὶ τῆς σφῶν ἡττης. Οἱ δὲ καίτοι πρὸς φόνους τεθηγμένοι, καὶ ἥδιστα τοῦ μαρτυρικοῦ ἀν αἵματος πίνοντες, ἢ ὕδατος, ἔτι τὴ μειλίχον ὑπεδαίκνουν, καὶ τῶν βασάνων ἀνείχον τὴν πείραν, καὶ πρὸς λαβὰς λόγων, πρᾶως δοκοῦντες ἔχειν, ἔτι συνεπλέκοντο. Εἰ καὶ ὑμῖν λέγοντες, οὐ βουλομένοις ὄραν τὸ συμφέρον, περισπούδαστός ἐστιν ὁ οὕτω πικρὸς θάνατος, ἀλλ' ἡμᾶς γε οὐκ εἰσέρχεται, καὶ οὐ βουλομένοις κακῶς ὑμᾶς ὀλωλέναι. Ἐγρήν δὲ μᾶλλον, ὥστερ διακαθάραι τῷ ἐκ λόγων φωτὶ τὴν περισχοῦσαν ὑμᾶς πλάνην, ὡς ἀν οὕτω τῆς ἐπικινδύνου δόξης ἀποστάντες, θεοὺς τε μεθ' ἡμῶν τιμώητε, καὶ τῶν βασιλέως ἀγαθῶν κοινωνοίητε. Ἰησοῦς μὲν γὰρ ἐκεῖνος, ὃν ἑαυτοῖς βασιλέα χειροτονεῖτε, τὸν τῶν κακούργων θάνατον ὑποστάς, οὐκ ἔσχεν αὐτὸν βοηθεῖν. Πῶς οὖν ὑμῖν ἐπαμύνει, ὃς μεθ' αὐτῷ ἤμυνεν; ἢ πῶς τῶν εἰς; τιμὴν ἠρόντων τι μεταδῶ, ὃ οὕτως ἀτίμως θανάτος; ἐπιγνώστε τοὺς εὐεργέτας καὶ σωτήρας θεοῦ. Οὐχ ὄρατε, ὅθεν τὰ κάλλιστα παραγίνεταί; Ἡλιος οὕτως τὰ πάντα πληροῖ φωτός, πάντα πληροῖ ζωῆς. Ἄγνοεῖτε τούτου τὴν δύναμιν; Οὐ νύξ, καὶ ἡμέρα τοῖς ἐκεῖνου ἀκαμάτοις δρόμοις μερίζεται; Οὐ τῶν θαυμασίων ὤρων, ἀλ' ὥστερ σεμναὶ τινες κόραι ἀλλήλαις περιχορεύουσιν, οὕτως ἐστὶν αἰτιώτατος; Ἄρ' ὀλίγου τινὸς ἀξία ταῦτα, καὶ οὐ θείας τιμῆς; Οὐδὲ σελήνην ἴστε, ὅσα ἀνθρώποις χαρίζεται; ὅσα συμβάλλεται τῷ παντί; Προσφέρειν οὖν δεῖ καὶ ταῦτη τὸ σέβας· ναὶ μὴν καὶ τοῖς ἄλλοις φωστήρσιν, ὧν ἡ ἐπιτροπὴ διοικονομεῖ τὰ ἀνθρώπινα· ἐπὶ πᾶσι δὲ, τῷ θεῶν ὀπάτω Δι, ὃς ἀπάντων εἰληχε τὴν ἀρχήν.

Πρὸς ταῦτα οἱ μὲν τῶν μαρτύρων, σιωπῇ τὴν αὐτῶν πλάνην κατέστεινον. Οἱ δὲ καὶ δάκρυσι κατελείποντο, τοῦτο μὲν τοῦ Δημιουργοῦ τὴν ὕβριν οὐ φέροντες ἀδακρυτῶ, τοῦτο δὲ, καὶ τοὺς πλανωμένους τῆς ἀπονοίας οἰκτεῖροντες. Ἄλλοι δὲ τις γλώσσαν πολυφθογγον ἀνακινήσας τῷ Πνεύματι, τῶν λόγων τὸ μάταιον, λόγοις ἀληθείας ἐβράβιζε. Περὶ μὲν τῆς τοῦ ἡμετέρου βασιλέως δυνάμεως λέγων· Ὁ δικαστὰ, ἢ ἔφησ τὸν τῶν κακούργων θάνατον ὑπομῆναι; εἴγε βουλομένη σοι ὁ λογισμὸς πρὸς τὸ ὕψος αὐτοῦ τῆς μεγαλειότητος ἐνατενίζειν, ἔγνωσ ἀν οἷός τις ἐστὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὸν θάνατον, ὃν χλευάζεις, ἡλίχην ζωὴν προσξένησεν; Ἄλλ' οὐ φέλον ὑμῖν ἀπηλλάχθαι τῆς φιλίας πλάνης. Οἷς δὲ περὶ τε ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων συνείρεις, οὐκ ἀγνοοῦμεν τοὺς λό-

quæ vobis ipsis forte desunt? Quid tanquam terrificam mortem minamini, quæ vobis magis formidanda venit? Unum nobis jucundum est, esse cum Christo. Unum formidandum, separari ab ipso.

Sed hæc quidem veritatis propugnatorum adeo imperterrita loquendi libertas erat. At iudices improbi hos sine mora tormentis subdebant, ipsisque certaminibus experimentum sumebant et de invicto athletarum robore, et de sua clade et victoria amissione. Alii vero quamvis cædium cupidi, magisque sanguinis martyrum, quam aquæ sitientes, blanditias adhuc adhibebant, et a cruciatibus abstinabant, et ad tendiculas verborum, quo clementes esse viderentur, sese convertebant. Licet vobis, aiebant, nolentibus cernere id quod conducibile, amara mors expetenda videatur, at nos misericordia vestri tangit; neque vos male perire volumus. Satius autem erat, ut velut orationis lumine eam, quæ vobis circumfusa est, deceptionem expurgaretis, ut sic deserta periculosa persuasione, deos nobiscum coleretis, et honorum, quæ imperator largitur, participes essetis. Nam Jesus ille, quem vobis regem legitis, maleficorum morte subita, sibi ipse opem ferre nequit. Quomodo igitur vobis succurret, qui sibi non fuit auxilio? Aut quomodo is, qui tam ignominiosam mortem oppetiit, gloriæ aliquid conferet? Agnoscite benefactores et servatores deos. Nonne videtis, unde pulcherrima quæque fluant? Sol iste omnia implet lumine, omnia implet vita. Num vim ejus ignoratis? An non nox et dies indesinenti ejus cursu distinguitur? An non admirabilium horarum, quæ velut decoræ puellæ choreas sibi mutuo succedentes agitant, iste vel maxime est effector? An hæc exiguo honore, et non divitio digna sunt? Nec quanta luna hominibus præstet, nostis? quanta commoda rerum universitati progignat? Oportet ergo, ut et hæc debito cultu colatur, imo et aliis luminaribus, quorum munere humana administrantur, cultus est exhibendus. Præ omnibus autem, divum supremo Jovi, cui imperium in omnes commissum.

His auditis, martyrum nonnulli silentio errorem deplorabant: alii ubertim lacrymæ manabant, partim quia tantam in Creatorem injuriam absque lacrymis ferre non poterant; partim, quia deceptos istos ob amentiam miserabantur. Alius autem reserata diserta lingua per Spiritum, orationis vanitatem, dicendi veritate castigabat his et similibus verbis: De nostri Regis potentia, o iudex, quem ais maleficorum necem subiisse, si tibi collibitum esset paulo attentius cogitare, et in magnitudinem ejus oculos defigere, intelligeres qualem ejus vim simulque, qualem vitam, mors, quoniam eadem, peperit. At non gratum est vobis, ut ab errore grato liberemini. Quod vero de sole et aliis æfers, non ignoramus, quos terminos a Creatore præfixos ha-

beant, neque id nos fugit, quanta ab his, tanquam a ministris, creatura hac inferiore superioribus, bona proveniant. Sunt enim nobis oculi ad hoc perspicendum satis perspicaces. Quocirca existimationem quam merentur de illis habemus, et pulchra hæc fatemur, rerumque pulcherrimarum causas; quidni enim, cum sint optimi opificis effecta? At apud vos, ut honor ipse, quem his defertis, contra omnem est rationem, ita et causa honorandi. Nam quas tandem de illis opiniones concepit? Siderum enim quædam nunc optima quæque efficiunt. Et nunc quidem cum in hac parte voluntur, necessariam vim et efficaciam ad res gignendas exserunt; at cum inde abscedunt, simul etiam vis et efficacia abscedit. At par non est huiusmodi de Deo cogitationem suscipere. Sed mittamus hæc. Cæterum affirmare, ea, quæ animum improbum reddunt, ex eorum constitutione ad animum pervenire fatali quadam necessitate, quomodo non præter summam impletatem omnisque Dei abnegationem, omnium mortalium, qui legibus reguntur, et vestro etiam sensui penitus repugnat? Non enim arbitror eo nequitia quemquam processisse, ut Deum bonum esse abnuat. Qua igitur ratione a bono mala proveniant? Sin minus, poteris et ignem causam caloris nominare, et lucem tenebrarum. At non fatebitur hoc, cui mens sana. Quæ de causa leges fers, quæ improbis pœnas decernunt? Si enim stellarum constitutionibus huiusmodi voluntatis propositum ascribendum est, cur pœnas poëcis qui ut maxime voluissent, facinus tamen illud vitare nequivisset? Vides quomodo non tantum de Deo convenienter non sentiat, sed et vestra dogmata severitatis. At nos quemadmodum dixi, pulcherrima Dei opera esse profitemur; et pulcherrima quæque producere, idque ex commissa functione quam a primo ortu a rerum Conditor acciperunt. Vos vero haud scio, quoniam consilio ducti, ei cui honor adimi nequit, honorem abrogare tentatis, et illis, quibus divini honoris nulla communio, quasi eo dignissimis, eumdem impertitis. Quo testimonio permoti, divinis honoribus afficitis? Qualem vero vim et potentiam, quæ divinam naturam testetur, in ipsis intuiti, divinam appellationem eis tribuistis? Splendidus est sol iste, vitalique actione præditus. Eximia hæc sunt, planumque faciunt, solem inter res creatas eximium locum obtinere. Sed tanta non sunt, ut ad divinitatem evehant. An non cernitis, quantis subiaceat affectionibus? Quo jure tales affectus et mutationes Deo assignabis? An non videtis, quomodo actio ejus dispartiat? At quæ sana mens ullam partitionem in Deo statuit? Diversitas autem temporis, quam cursu suo efficit, quomodo non et ipsa servitute, quam servit, testatur? Quid enim Deo opus est locorum diversitate, ut jam hoc, iam aliud agat? Quia et per hæc ipsa tantum non vocem edit; sed sardi eam non exaudiant.

Quam incarrabilis est ratio, qua sidera sunt

Α γους, οὗς αὐτοῖς ἔθετο ὁ Δημιουργός· οὐδ' ὅσα χορηγεῖ δι' αὐτῶν, ὡς λειτουργοῖς ἀναβεθῆκοσι τὴν ἄλλην ὑποβεθηκυῖαν διατάττων κτίσιν. Ἐνισι μᾶλλον ἡμῖν ὀφθαλμοὶ τηλαυγέστερον διαβλέποντες. Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς προσήκοντας αὐτοῖς ἀρμόζομεν λόγους, καὶ καλὰ μὲν ταῦτά φαμεν, καὶ τῶν καλλίστων παραίτια. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλε τοῦ ἀγαθοῦ ὄντα δημιουργήματα; ὁμῖν δὲ ὡσπερ παράλογος ἡ περὶ ταῦτα τιμὴ, οὕτω πολὺ τὸ παράλογον ἔχει καὶ ὁ τῆς αἰτίας λόγος. Οἶα γὰρ καὶ δοκεῖ ὁμῖν περὶ τούτων; νῦν οἱ μὲν αὐτῶν τὰ καλὰ φέρουσιν ὁμῖν· νῦν δὲ οἱ αὐτοὶ πάλιν τῶν χειρόνων εἰσὶ δημιουργοί. Καὶ νῦν μὲν ἐν τούτῳ μέρει ἐπιδατεύοντες, ἀμαχὸν ἔχουσι τόδε τι γενέσθαι ῥοπήν· νῦν δὲ ἐκείθεν ἀναχωροῦντες, ἀναχωροῦσαν ἔχουσι τὴν δύναμιν. Οὐ γὰρ ἀξίον, τοιαύτας περὶ τοῦ Θεοῦ φέρειν τὰς ὑπολήψεις. Ἄλλὰ ἀφείσθω τοῦτο. Τὸ δ' ἐκείθεν φάσκειν, ἃ τὴν ψυχὴν κακύνει, ἐπ' αὐτὴν ἔχειν, ὡσπερ τιτὶ ἀναγκαιῶν κλήρω τῶν αὐτῶν στήματι, πῶς οὐ παντάπασι, μετὰ τοῦ νοσεῖν ἀθεότητα, καὶ ταῖς ἀπάντων ἀνθρώπων, ὅσοι νόμοις ἀγονται, δόξαι, καὶ ταῖς ὁμῶν αὐτῶν πολεμικατοῦς ἀποφαίνει; Ἀγαθὸν μὲν οὖν εἶναι τὸν Θεόν, οὐκ ἂν ἐπὶ τοσοῦτον κακίας ὀμοῖαι τινα ἔλασαι, μὴ κατὰθεσιν δοῦναι. Πῶς οὖν ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ γένοιτ' ἂν τὰ κακὰ; Εἰ μὴ ἄρα σὺ καὶ τὸ πῦρ φύχους αἰτίον φῆσαι, καὶ τὸ φῶς σκότους. Ἄλλ' οὐκ ὁμολογεῖ τοῦτο ὑγαίνουσα αἰσθησις. Τί δὲ καὶ γράφεις ὁμῶν δίκας τοῖς φαύλοις ὀρίοντα; Εἰ γὰρ τοῖς τῶν ἀστέρων σχηματισμοῖς ἀναγκαιῶς ἡ τοιάδε προαίρεσις συνηγέθη, τί δίκην οὗτος εἰσπράττεται, ὑπὲρ οὗ καὶ βουληθέντι φυγεῖν τὴν πρᾶξιν, οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι; Ὅραξ, ὅπως μετὰ τοῦ μὴ σώζειν τὴν Θεῶν πρόπουσαν δόξαν, καὶ τὰ ὁμῖν δοκούντα, καταλύετε; Ἡμῖν δὲ, ὡσπερ εἰρηται, κάλλιστα τε νομίζεται Θεοῦ δημιουργήματα, καὶ τὰ κάλλιστα ποιεῖν τὴν οἰκίαν πληροῦντα λειτουργίαν, ἣν ἐξ ἀρχῆς διέταξεν ὁ Δημιουργήσας. Ὑμεῖς δὲ, οὐκ οἶδ' ὅ τι δοκοῦν, οὐ μὲν ἀναφαίρετος ἡ τιμὴ, τοῦτον πειράσθε ταύτης ἀποχειροτονεῖν, οἷς δὲ οὐδ' ὅτι οὖν μέτεσι ταύτης, ὡς αὐτοῖς διαφέρουσαν ἀνατίθετε. Τί οὖν ἐχέγγυον λαβόντες, θείας αὐτὰ τιμῆς ἀξιοῦτε; Ποιανδὲ δύναμιν, ἢ Θεῶν προσμαρτυρεῖται, κατανοήσαντες ἐν αὐτοῖς προσηγορίας μετέδοτε; Λαμπρὸς οὗτος ὁ ἥλιος, καὶ ζωογόνους ἐνεὶς ἐνεργείας. Ἐξαιρετὰ ταῦτα, καὶ μαρτυρεῖ κτισμάτων αὐτῶν εἶναι ἐξαιρετόν. Ἄλλ' οὐκ εἰς θεοῦ τῆτά ποθεν ἀναβιδάξει. Οὐχ ὄρατε, οἷς ὑποπίπτει κάθεισι; Ποῦ δ' ἔστιν κάθος προσώμεν Θεῶν; Οὐχ ὄρατε, μεριζομένην αὐτοῦ τὴν ἐνεργείαν; Ποῦ δὲ φρενὸς ὑγιῶς, μεριστόν ἐν θεῶν φύσει νοεῖν; Τὸ δὲ διάφορον τῶν ὤρων, ἃς τῶν διαφόρων δρόμων ποιεῖ, πῶς οὐχὶ καὶ τοῦτο τὴν δουλείαν αὐτοῦ βεβαίαι; Τί γὰρ εἰ Θεῶν τόπων διαφορᾶς, ἴνα νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δ' ἐκείνο ποιῆσῃ; Ἄλλὰ καὶ διὰ τῶν τούτων μονονουχὶ φωνῆν ἀφίτην ἐπαῖναι δὲ ἄρα οὐ δύνανται οἱ κερφοί.

Ὡς ἀπόρρητος λόγος δημιουργίας αὐτῶν, τὰς δια-

φόρους ἐπιτρέπει μεταβάσεις, εἰς ἐργασίαν τῆς τῶν ἄνω εὐταξίας. Θαυμαστόν τι καὶ σελήνη χρῆμα, καὶ χορηγὸς ἀνθρώποις θαυμασίων, λευκαίνουσα τὰ σκυθρωπὸν τῆς νυκτός, καὶ ἄλλα ἕττα διοικονομουμένη, ἀλλ' ὁμολογεῖ καὶ αὐτὴ τὴν δουλείαν, καὶ σιωπῶσα τὴν ἑνδειαν κέκραγεν. Οἷς μὲν λαμβάνουσα μεταδίδωσι τοῦ φωτός, οἷς δ' οὐ λαμβάνουσα, οὐκ ἔχει, εἰ μεταδῶ. Συμπληροῦσι γε μὴν τῷ παντὶ χρείαν καὶ φωστῆρας ἄλλοι. Συμπληροῦσι δ' οὐχ ἦν ὁ μάταιος δίδωσι λόγος, οὐδ' ἦν ἀποκληροῦ τούτοις ἡ πλάνη δεσποταίαν, ἀλλ' ὑπηρετικὴν τινα τοῦδε τοῦ παντός διακόσμησιν. Μὴ τὴν εὐγένειαν ἀφαιρέσθε ἑαυτοὺς, ἦν χειρὶ Θεοῦ κλασθεὶς τετιμηται ἄνθρωπος, καὶ οὕτω κακῶς ἀγαθοὶ δοῦλοι κτισμάτων γίνεσθε, μὴ τῆς προαιρέσεως τὸ ἐλευθέρων καταβουλοῦτε. Τίνα γὰρ ἔχει λόγον, ἀρχειν τῆς ἐν ἡμῖν αὐτεξουσίας ὀρμῆς, ἢ προαιρέσεως ἀμοιρῆ; Ἄλλ' ἦν ἔρα καὶ τοῦτο ἀκόλουθον, ἐκπαπτικῶτα τῆς Θεοῦ οἰκειότητος, καὶ σφῶν αὐτῶν ἐκπασεῖν. Ἴνα μὴ μόνον Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἑαυτῶν ὄντας ἄλλοτριωτάτους, παντάπασιν ἀδοθηθῆτους ὄντας ἡ πλάνη ἀνδραποδίζοι, πρὸς μηδεμίαν ἔχοντας ἐπιστροφὴν ἀνευσχεῖν. Οὐκ ἀπέχρη δ', ὡς εἶπεν, τὸ ἐν ἀγνοίᾳ εἶναι μόνον τοῦ ὄντος Θεοῦ, ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πλήθην θεῶν ἐξεύροιτε, οὐδὲν τι μέγα φεσθε διανοηθῆναι. Ὡς καὶ νῦν ἐπιτάσσετε θεοὺς τιμᾶν. Δεῖ γὰρ, ὡς εἶπεν, πλήθην θεῶν ἐπιστάειν ὕμῃς, ἵνα μὴ τῶν ἐπιτροπευόντων ἀσθενεῖα κάμοι τὰ πράγματα. Ἄλλὰ κακῶς μὲν τῆς ἀληθοῦς γνώσεως Θεοῦ παρηγέχθητε, πολὺ δὲ χεῖρον τὸ ἐν τῆς θεότητος, εἰς πλῆθος ἀπομερίζετε. Ἀφθονίαν γὰρ θεῶν ἀνευρισκόντες, εἰς τὸ παντελῶς ἄθεον περιήστασθε. Παντὶ μὲν οἶμαι, τῷ περὶ Θεοῦ ἀδιαστρόφου ἐννοίας σώζοντι χρῆναι ἀνομολογεῖσθαι, ἀπροσδεῖ τε εἶναι τὸν Θεόν, καὶ ἐπὶ πάντα τὴν αὐτοῦ ἐξαρκεῖν δύναμιν, μηδὲν ἔπειτα ὀριζομένην. Εἰ μὲν οὖν τοιαύτη τις ἐννοία ὁμῖν ἐνέσπαρται, τί κοινωνοῦς αὐτῆς τῆς ἐξουσίας προσνέμετε; Μᾶλλον δὲ πῶς οὐ γέλως, κοινωνίαν ἐξουσίας δωρεῖσθαι, οἷς κατ' οὐδὲν ἔσται ταύτης μετέχειν, ἀπάντων ὑπὸ τῷ πρώτῳ περιδεσφραγμένον; Εἰ δ' ὅ τι ποτε πρώτην ἀρχὴν οἴσθε, εἴθ' ὁ ὑπατος ὁμῖν Ζεὺς, εἴτε τις ἄλλος, οὐ διαρκῆς ἐστὶ καθ' αὐτὸν, καὶ διὰ τοῦτο, δεῖ κοινωνοῦς λαβεῖν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς, πῶς ἂν εἴη Θεός, ὃς παραπλησίως ἀνθρώποις οὐκ ἀποκαχέωρηκεν ἀσθενείας, ἀλλ' εἰς τὰ δοκοῦντα, δεῖται τοῦ ἐπικουρήσωντος; ἢ πῶς συνάρχειν ἑτέρους ἐγκαθιστῶντες αὐτῷ, οὐχ ἅμα τε τοῦτον τῆς ἀρχῆς ἀφαιρέσθε, καὶ οὐδὲ συνάρχειν καθίστασθε; Εἰ μὲν γὰρ πάντες ὁμοίως ἄρξουσιν, τί τοῦτου μᾶλλον, ἢ ἐκείνων ἡ ἀρχή; Εἰ δὲ μὴ πάντες ὁμοίως, πῶς ἐν ᾧ ὑποδεθήκασιν, οὐκ ἐν τῇ τῶν ἀρχομένων εἰς μερίδι; Ὁ δὲ μὴ ἄρχει, πῶς ἂν εἴη Θεός; Οὕτως ὁμῖν τὸ ἄθεον τῷ πολυθέῳ συνέρχεται· οὐδὲ μὴ οὖν χρὴ εἰς πλῆθος τὸ θεῖον ἀπομερίζειν, οὐδὲ ἐξ ἑῶ τοῖς ἄλλοις ἡ μετοχὴ τοῦ ἑνός, ἐκείθεν γὰρ κάτεισι τὸ ἐν ἐν τοῖς σχεδαστοῖς, τοῦτο ἀποστερεῖν, ὃ δίδωσι τοῖς ἄλλοις. Μὴ τομαῖς τὸ ἐνιαῖον τῆς κυριότητος ὑποβάλλετε. Μηδὲ, τὸ μὲν τι ταύτης ὑπερκεῖσθαι, τὸ δ' ὑποδεθῆκέναι νομίζετε; μηδὲ φερόμενοι τοῦ Κτίστου τὴν προσκύνησιν, τοῖς κτι-

procreata. Variis transitionibus et mutationibus ea instruxit, ut temporis aptissimum ordinem efficiant. Luna itidem res plane est admiranda, rerumque admirabilium suppeditatrix, quæ noctis caliginem illustrat, et id genus alia multa præstat. Sed et ipsa servitutem suam fatetur, et clara voce egestatem suam contestatur, dum lumen, quod accipit, communicat, et, si nihil aliunde sumat, nihil communicat. Alia quoque cœli sidera mundo huic ministerium suum exhibent; quod tamen non consistit in eo modo, quem vana ratio comminiscitur, neque in potestate, quam error eis ascribit, sed in facultate quadam huic rerum universitati subserviendi. Ne vosmetipsos spoliatis insita nobilitate, qua Conditor hominem exornavit. Ne tam improbe in creaturarum servitutem concedatis. Neque libertatem arbitrii in servitutem redigite. Qua enim ratione astrui potest, ea quæ libero arbitrio carent, jus et potestatem in nostrum liberum arbitrium habere? At consequens erat ut, postquam a Dei familiaritate et conjunctione exciderant, exciderent quoque a semetipsis, et non solum a Deo, sed a seipsis alienissimi efficerentur, ut omni opo destitutos error magis in captivitate abriperet, nullo penitus, quo se reciperent, perfugio relicto. Non sufficiebat autem vobis, ut videtur, ignorantia unius et veri Dei, sed nisi ingentem deorum multitudinem excogitaretis, nihil laude dignum vos reperisse existimabatis. Quos etiam ut honoremus imperatis. Oportet enim vos, ut apparet, magnum deorum numerum rebus præficere, ne curatorum et præsidum imbecillitate res male administrarentur. Porro prave quidem a vera Dei cognitione abducti estis. Longe vero pejus unitatem Dei in plures secuisistis. Nam per introductam deorum copiam in atheismum incurristis. Arbitror namque omnem illum, qui existimationem de Deo competentem custodit, consisti debere, Deum nullius esse indigum, et potentiam ejus nullis terminis circumscriptam, ad omnia sufficere. Si igitur hujusmodi de Deo notitia mentibus vestris est insita, cur socios potestatis ei adjungitis? Vel potius quomodo ridiculum non est, communionem potestatis largiri his, qui hujus nullo modo possunt esse participes, quippe omnibus sub primo illo rerum parente comprehensis? Quod si aliquo tandem modo primum principium, sive illud sit supremus Jupiter, sive aliud quiddam, virtute sufficiente per se non pollet, et ob id imperii sociis eget, quomodo Deus erit, qui instar hominum a potestatis et virium imbecillitate non est exemptus, sed ad ea, quæ exequi statuit, adjutoribus opus habet? Et quomodo cum socios imperii ei constituitis, non simul et hunc imperio privatis, et illos, quos ei opitulatores adjungitis? Si enim omnes æqualiter imperent, cur hujus quam illius magis sit imperium? At si omnes non gaudeant æquali imperio, quomodo ea ratione qua sunt minores, non censebuntur in eorum qui subsunt numero? Quomodo Deus est, qui non præstat? Ita tandem atheis-

innum nullumque Deum cum deorum multitudine A miscetis. Quare nullo modo dividendum est divinum Numen in plura, neque id, unde aliis communio unitatis manat (inde enim ad res, quæ plures et dispersæ sunt, unitas venit) par est privare eo, quod largitur aliis. Neque partitionibus et sectionibus unitatem dominationis subjicite, neque partem ejus superiorem, partem vero inferiorem esse existimate, neque detracto a Creatore debito cultu et adoratione, eam creaturis tribuite. Respice, o mortales, in cælum. Discite, quis cælum extendit. Quis quasi siderum floribus illud variarit. Quis luminibus illis ordinem præscripserit. Quis universitatem hanc ordinarit. Quis immensitate suæ scientiæ res omnes tam concinne disposuerit: ita ut per ejus elegantissimam dispositionem, quasi B per ordinatissimum chorum sapientia Creatoris decantetur, et præstantissima quæque dona homo percipiat. Discite hæc, et repudiato rerum creaturum cultu, discite magnum divini dispensationis circa homines mysterium. Quomodo propter salutem hominum Deus homo factus sit. Et quomodo mors, quam vos Irrisui et despiciatui habetis, sit vitæ causa. Infirmitalis loco duxistis, quod cruci affixus est. Atqui iusuperabilis est crucis virtus. Simul atque enim crux fixa est, ab eo momento usque ad præsens tempus potestas dæmonum, qui a vobis colebantur, desit. Illa mors amaritudinem mortis in dulcedinem vertit, quæ et nunc tanquam poculum gustatu valde jucundum, nobis est in optatis, utpote cujus intervæntu ad vitam transimus, et ut de nobis bene merentem exspectamus, quia ex luteo tabernaculo eductos ad æternas sædes traducit.

Hæc martyrum quispiam prolocutus invicto animi robore, disertaque et docta facundia tyranni iram accendit, quibus quod responderet, nihil suppelebat. Et ubi tormenta, vociferabatur? Ubi flagella? C Afferantur rotæ. Inflammiuntur fornaces. Et his tanquam aurum, aureas vere pietatis imagines, probabant. Quis eorum in perpetuendis cruciatibus constantiam et tolerantiam digne repræsentet? Præparata erant instrumenta ad cruciatum inferendos apposita. Et læto vultu, quasi medicamen et levamen inde percepturi essent, lictorum manus intuebantur, quasi non tormenta, sed voluptatem ab ipsis exspectarent. Et hi quidem ad ossa usque eos radebant. At illi, sicut plantæ in profundo pinguefactæ, floridiorem fidem ostendebant. Membra illis amputabant; at martyres laudes Deo decantabant, et quia impietatis caligine circumfusi non erant, speciosiores et fulgidiores apparebant. Illi D unguis lacerabant. Isti vero clamabant: Extenuate carnis molem, et quasi tunicam, quam peccatum crassam effecit. Abradatur his instrumentis malitia, qua divino operi malignus nocuit. Nunc dum ossa carne nudantur, tunica illa, qua ab initio induti eramus, nobis denuo præparetur. Nunc beata illa constitutio et habitudo, quam per voluptatem amisimus, in hac, quæ vobis videtur, tormentorum acerbitate nobis restituitur. Quas regias dignitates et opes libentissime non insumat quis et profundat, ut hunc tam felicem statum recuperet? At hac exigua corporis velut expensa, et impensa divina illa dignitas redditur. Quin potius neque expensam

σμασι ταύτην δίδοτε. Ἀναβλέψατε, ἄνθρωποι, λογισμῆς εἰς τὸν οὐρανόν· καταμάθετε, τίς ὁ ταυύσας αὐτόν· τίς ὁ ποικιλίας αὐτῶν τῶ ἀστρώφ ἄνθει, τίς ὁ διατάξας δρόμον φωστῆρσι, τίς ὁ θέμενος τάξιν τῶ παντὶ, τίς ὁ ἀπειρω ἐπιστήμη οὕτω τοῖς πᾶσιν ἀρμονίαν θέμενος, δι' ἧς ὡσπερ τεταγμένου χοροῦ ἡ σοφία τοῦ Ποιήσαντος ἀναφωνεῖται, καὶ τὰ κάλλιστα πλουτεῖ ἄνθρωπος. Καταμάθετε ταῦτα, καὶ τοῦτοις ἀνανεύσαντες τῆς τῶν κτισμάτων δουλείας, μάθετε τὸ μέγα τῆς περὶ ἀνθρώπου οικονομίας μυστήριον τοῦ Θεοῦ, πῶς μὲν διὰ σωτηρίαν ἀνθρώπου, Θεὸς ἄνθρωπος γίνεται, πῶς δ' ὁ θάνατος, ὃν χλευήν ποιείσθε, ζωῆς αἰτιώτατος γέγονεν, ἀσθένεια ὑμῖν ἔδοξε, τὸ, προσηλωσθαι σταυρῶ, καὶ μὴν ἄμαχος τοῦ σταυροῦ ἡ δύναμις. Ἄμα τε γὰρ σταυρὸς ἐπεπήγει, καὶ τῶν παρ' ὑμῶν σεβομένων δαιμονίων, ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ νῦν, ἡ δύναμις ὑπολήγει· ἐκεῖνος ὁ θάνατος, τὸ πικρὸν τοῦ θανάτου, εἰς γλυκύτητα μετετήνοχεν, ὡς καὶ νῦν ἡμῖν οἶόν τι γλυκὺ πόμα δι' ἐπιθυμίας ἐστὶ, δι' αὐτοῦ πρὸς ζωὴν μεταβαίνουσιν, ὡς εὐεργέτην προσμένομεν αὐτόν, ὅτι τοῦ πηλίνου μετοικίλων σκήνους, εἰς τὰ οὐρανόσις ἐγκατοικίζει σκήνός.

Infirmitalis loco duxistis, quod cruci affixus est. Infirmitalis loco duxistis, quod cruci affixus est. Infirmitalis loco duxistis, quod cruci affixus est.

Εἶπέν τις ταῦτα τῶν μακαρίων, γενναίω μὲν παραστήματι, εὐλόγιω δὲ καὶ σοφῇ τῇ γλώσση, καὶ τοῦ τυράννου ἐξέκαυτος τὸν θυμὸν, οἷς ἀντειπεῖν ἠπόρει. Καὶ τοῦ αἰ στρεβλώσεως, ἔδοξα; Ποῦ δὲ αἰ μάστιγες; Ἀχθῆτωσαν δὲ οἱ τροχοί, ἐξαπτόσθωσάν τε καὶ αἱ κάμινοι, καὶ τοῦτοις ὡσπερ εἰ χρυσόν, τοὺς χρυσοῦς ὄντως ἀνδριάντας τῆς εὐσεβείας ἐδοκίμαζον. Τίς τὴν πρὸς τὰ θεῖα κατεργασίαν αὐτῶν παραστήσει; Εὐτρέπιστο τὰ βασανιστήρια ὄργανα, καὶ χαίροντι προσώπω, καθάπερ πρὸς θεραπείαν τὰς τῶν δημιῶν χεῖρας ἀπέδλεπον, ὡσπερ οὐ πόνου, ἀλλ' ἠδονῆς ἐξ αὐτῶν οὐσης προσδοκίμου. Καὶ οἱ μὲν ἔξεον μέχρις ὀστέων. Οἱ δὲ, ὡσπερ φυτὰ κατὰ βῆθος παινόμενα, εὐανθεστέραν τὴν πίστιν ἐδείκνυσον. Ἀπέκειρον τὰ μέλη. Οἱ δὲ τὴν εἰς Θεὸν δοξολογίαν, καθάπερ καρποῦς ἀναφέροντες, οἷς ὁ τῆς ἀσεβείας οὐκ ἐπεσκότει γνόφος, ὠρασιότεροι ἀνεφαίνοντο. Καὶ οἱ μὲν διεσπάρασσον θυξίν· οἱ δ' ἔλεγον, Λεπιύνατε τὸν τῆς σαρκὸς χιτῶνα, ὃν ἡ ἁμαρτία ἐπάχυνεν. Ἀποξείσθω διὰ τούτων κακία, ἧ ὁ πονηρὸς τῶ θεῖω ὑφάσματι ἐλυμήνατο. Νῦν ἡμῖν, δι' ὧν ἀπογυμνοῦνται τῆς σαρκὸς τὰ ὀστέα, χιτῶν ἐκεῖνος ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἐτοιμάζεται. Νῦν ἡμῖν τὸ μακάριον τῆς εὐεξίας, ὃ δι' ἠδονῆς ἀπωλέσαμεν, ἐν τῇ δοκούσῃ πικρότητι τῶν βασάνων ἀποκαθίσταται. Πόσα ἂν τις βασιλείας ἀπολέσας ἀξιώματα, ἠδέως ἀνάλωσεν ἂν, ἵνα τοῦτο πάλιν ἀνακτησθαι; Νῦν ἡμῖν τὸ θεῖον ἀξίωμα τῇ ὀλίγῃ ταύτῃ ἀνάλωσι τοῦ σώματος, ἀποδίδεται, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀνάλωσις τοῦτό ἐστιν, ἀλλ' οἷον σπορά τις, εὐανθεστέρον ἡμῖν τὸ ὡμα προλαχούσα. Τί μέγα τοσαύταις ἐνεργείαις κατα-

πλουτισθέντας ἡμᾶς, ὄλιγα ὑπὲρ οὐ τὸ πᾶν ἔχομεν ἰποθέσθαι; Μὴ γὰρ βασάνους ἡγοῦμεθα τὰς βασάνους ὕμῶν, ἐμπορίαν τὸ πρᾶγμα νομίζομεν. Κεῖρετε οὖν ἀφειδῶς, ἵνα ἡμῖν ἀναβλαστῆσθι ἀκμαιότερον. Λάμβανε μὴ καθ' ἐν διακόπτων τὰ μέλη, ἀλλ' ὁμοῦ πάντα τέμνε, ὡς ἡμᾶς γε πλεον ἀποτέμνων, πλεον εὐφραίνης. Καὶ οἱ μὲν ἔλεγον ταῦτα. Ἔτεροι δὲ τοῦ πνεύματος τὰ ἴσματα ἔμελλον, ὥσπερ οὐκ ἐν βασάνοις ὄντες, ἀλλ' εὐχαρούμενοι. Ἄλλοι διδασκαλίας ἥδιστα νόματα ὠμβρίζον, πολλοὺς τῆς δυσσεβείας τὸν αὐχμὸν διαλύοντες. Ἐἴπες ἂν ἰδὼν, οὐκ αὐτοῦς, ἀλλ' ἑτέρους τοῖς δεινοῖς ὑποκείσθαι.

Ἐμμοῦντο δ' ἄρα κωφὴν ἀσπίδα οἱ τύραννοι, ὅπ' οὐδενὸς ἐπαρόμενοι· ἀλλὰ πρὸς τοὺς σπαραγμοὺς τῶν ἀθλητῶν θηριοῦμενοι· ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν τις ὡς ἀμπελοῦς εὐκλήματος, ἀποτεμνόμενος, οἷα δὴ βότρυς, τὴν εἰς θεὸν ἔφερεν εὐχαριστίαν. Ἄλλος δὲ τοῦς ὀφθαλμοὺς ὀρυσσόμενος, τοιαύτην ἀφίει φωνήν· Προσφρέσθω θυσία ὀφθαλμοῦς τῷ φωτί. Καλὸν, τῷ ἀληθινῷ φωτί, ὅπερ ἐν ἡμῖν ἔκτεσε φῶς, προσφορὰν γένεσθαι. Ἄλλ' εὐπρόσδεκτος εἶη ἐνώπιόν σου, Κύριε, ἡ θυσία ἡμῶν· οὐδὲν ἀπεικδς, παρ' οὐ τοσοῦτον κάλλει διεστολίσθη ὀφθαλμός· ὑπὲρ ἐκείνου τῶν ἰδίων ἐξελεθεῖν θαλάμων, νῦν ὠραιότερον θαλαμύεται. Νῦν μᾶλλον πλουτήσει τὸ φῶς. Νῦν ἀποστλιφουσιν αἱ κόραι λαμπρότερον, πάντων ἐπιπροσθούτων ἀπηλλαγμένοι. Καὶ ἄλλοι διέθλων τὰς κεφαλὰς. Οἱ δὲ, Ἄντι τῶν καλλίστων τῆς φύσεως, ἔλεγον, ἃ ὁ Διὸς μουργὸς τῇ κεφαλῇ ἔθησαύρισε, τὸν θησαυρὸν τῆς πίστεως τηρήσωμεν ἀσύλον. Μὴ γὰρ, κἂν δοκῇ τοῖς τυράννοις, σκορπιεῖται τῆς κεφαλῆς ἡ ὑπόστασις. Συνάγεται μὲν οὖν πλαστοουργῶ δεξιᾷ, καὶ τῶν μυελῶν ἡ τῆξις, ὡς ὁσμη εὐωδίας σπουδασθήσεται. Καὶ ὀβελίσκοις ἄλλοις ἐπερονῶτο τὴν ἀκοήν, ἀλλὰ νῦν τρανότερον ἀκούσιν, ἔλεγον, τῆς τοῦ δρακοντείου παρώσεως ἰοῦ, τοῖς ὀβελίσκοις τούτοις διακαθαρομένης, νῦν εἰς ὑποδοχὴν ἐπιτηδειοτάτη τοῦ ἄσματος τῶν ἀγγέλων ἡ ἀκοή, διὰ τοῦ πυρὸς τούτου τῇ προΐσθη τῶν φλογερῶν στομάτων ὕμολογία προσοικειομένη. Ἄλλω ἀνασπώμενοι ῥιζῶν ὀδόντες, εὐφροσύνην ἀνέβλυζον, Νῦν δὲ τραφήσομαι λέγοντι τροφήν ἀγγέλων, καὶ μέχρι τοῦ τὴν οὐ μένουσαν σιτοῦμαι, ἄρτι δώσει τροφήν ὁ Δεσπότης οὐ κενουμένην, οὐδ' ὀδόντων προσδεομένην. Μὴ μοι τὸ πρᾶγμα βασάνος λεγέσθω, εὐεργεσίαν ἐγὼ τοῦτο φημι. Καὶ ἄλλων τὰ νῶτα, ἀμύθητον πλῆθος ἔφερε πληγῶν ἐκ βουνεύρων, ἀλλ' ἔχαιρον, Ἄντι τῆς πικρῆς, λέγοντες, ῥώμης, ἣν ἔθετο τῷ νῶτι ὁ πλάσας, τοσοῦτοις συνδέσμοις συστίζας αὐτὸν, ὑπὲρ τῆς ἐκείνου δόξης τὸ μικρὸν τῶν μαστίγων φορτίον φερέτω. Ἄλλοις τὰ σπλάγχνα μέχρις αὐτῶν μυστηρίων τῶν ἐγκάτων ὠρύσσοντο, ἀλλ' ἐπὶ μᾶλλον τῆς εὐσεβείας τὸν θεμέλιον ἐνεβάθουνον. Ἔτερος τὴν γλῶτταν ἀπέτέμνετο, καὶ τῆς δοξολογίας οὐκ ἔληγεν, ἀλλ' οἷα δὴ δῶρον τὸ κάλλιστον προσφέρων Θεῷ, ἐπευφήμει σεμνυνόμενος. Καὶ τινες ἐπὶ ξύλου ἐτανύοντο. Ἄλλ' ἦν αὐτοῖς καὶ πρὸ τῶν

nominare decet, cum sit instar sementis, quæ corpus nostrum vegetius et floridius submittet. Quid mirum, si tantis donis locupletati, paucula quædam, quibus omnia adipiscimur, deponamus vicissim et elargiamur? Non enim tormenta vestra tormenta ducimus, sed magis bonorum omnium abundantiam. Attendete igitur nos et demetite absque modo, ut eo uberius nobis corpora repullulent. Ne sigillatim membra abscindas, sed simul omnia amputa, ut pluribus amputatis, magis nos exhilares. Et hæc quidem nonnulli ex illo numero ferebant. Alii doctrinæ pulcherrimæ et saluberrimæ velut imbrem emittebant, impietatis siccitatem per divini eloquii rorem humectantes. Dixisses, si coram conspiciatus esses,

Cæterum tyranni imitabantur surdam aspidem, incantamenta illa salutaria repudiantes, quippe ad solos cruciatus invictis athletic inferendos efferati. Sed enim alius, tanquam vitis onusta palmitibus, mutilatus, et boiri instar, pressus, Deo debitas agebat gratias. Alius effossis oculis, tales voces mittebat: Offeratur in sacrificium oculus luci. Decet, ut veræ luci lux quam in nobis creavit, hostia fiat. Sed gratum sit in conspectu tuo, Domine, sacrificium nostrum. Inconveniens non est, ut oculus pro eo, a quo tanta pulchritudine exornatus est, propria statione excedat. Nunc ornatiorem sortietur locum. Nunc lumine magis abundabit. Nunc pupillæ splendidius fulgebunt, ab omnibus, quæ luci officium, expeditæ. Aliis comminnebantur capita. Illi vero dicebant: Pro pulcherrimis naturæ donis, quæ rerum omnium Parens in capite reposuit, thesaurum fidei intactum custodiemus. Non enim dispergetur capitis substantia, licet tyrannus secus videatur. Colligetur denuo conditoris dextera, ac medullarum corruptio, ut odor suavitatis reputabitur. Alius verubus per aures transfigebatur. At nunc clarius, aiebat, audiam, expurgato per hæc veruta veneno, quod draco instillaverat. Nunc aptissimus est auditus ad excipiendos cantus angelicos, per ignem hunc laudationi ex igneo ore prodeunti assimilatus. Alii radicitus evulsis dentibus, lætitia exsultabant. Nunc, aiebant, nutriar angelorum esca. Hactenus manducabam cibum non manentem; jam dabit Dominus cibum, qui non perit, qui que dentibus non eget. Ne cruciatus hæc res vocetur. Beneficium arbitror. Aliorum dorsa innumeris plagis concidebantur; sed Deum laudabant; sed gaudebant. Loco multi roboris, aiebant, quo Creator dorsum instruxit, tot nexibus et vinculis id compungens, pro gloria ejus exiguam hanc flagellorum molestiam ferat. Aliis viscera usque ab intestinorum penetralibus evellebantur; sed eo altiora pietatis fundamenta jaciebant. Alii lingua abscindebatur, nec a divinis laudibus decantandis cessabat; sed quasi pulcherrimum munus Deo offerens, eum celebrare pergebat. Nonnulli in ligno extendebantur. Sed ex hoc ipso etiam ante perceptam coronam, majorem voluptatem percipiebant, quod similes

Domino suo cruciatus paterentur. Alii metæ instar, impuris manibus, per castissima corpora telis transfigebantur; et vulneribus inde acceptis, tanquam pretiosis lapidibus conspicui decorabantur. Quorumdam supplicii tyranni fatigati spe omni abjecta, creaturas, quas colebant, ad eos puniendos armabant, et alios quidem undis, alios flammis, alios gelido frigori tradiderunt et exposuerunt. Verum hæc magis eos agnoverunt, quam illi. Agnoscebant enim eos, qui Creatorem honorabant, et plus cultus, quam molestiæ attulerunt. Nam ignis crebro eos qui circumstabant absumens, veneranda eorum corpora intacta conservavit. Quod vero anima evolare, id non ignis supplicio ascribendum erat, sed majoris cujusdam voluntatis et virtutis, quæ eam excipiebat. Hocque manifestum est, et videre nonnunquam erat, vestem illam martyrum illæsam, quasi in arca conditam, et quasi non fuisset in flamma, ab omni ignis vestigio plane immunem. At vero humida aquæ natura lisdem martyribus ministerium suum non denegabat. Nonnullis enim cum beatam animam Deo tradidissent, erat strati instar, in quo requiescerent, et ad infinitis laboribus respirarent. Allis autem, qui vitam adhuc agitabant, planam et omnis molestiæ expertem viam præbebat. In hunc modum omnia, miranda mutatione, sanctis famulabantur. At quomodo martyres ad hæc adibant? Videlicet, ut in incorruptionis lavacrum, læti in undas ingrediebantur, et in fornaces, quasi in thalamos se inferebant, et rigido gelu, velut jucundissima aura recreabantur.

Talis invictorum pugilum erat species. Hac ratione omnia, quæ terrificæ videbantur, irridebant. Hoc modo generose fugato errore, pietatis tropæum erexerunt, abjectis omnibus hujus vitæ oblectamentis, et exuta omni naturæ necessitate, in solam mortem pro Christo obeundam intenti. Mactabantur, et qui mactabant, cadebant. Ligabantur, eosque qui ligabant omni agendi efficacitate destituebant. Flagellabantur, et dolor eos qui cadebant, cruciabat. Tormentis excogitandis deficiebant tyranni. Emarcescebant lictorum manus, et ipso sudore suo speciosiores reddiderunt pietatis speciem. Mœstitiam impietati conciliarunt. Dæmones ejulantes aufugerunt, conculcato eorum in corpore supercilio. In silentium deceptionem mutavit malignus serpens, cum videret, omnes insidiarum machinas in suum caput recidisse.

Jam enim et mulieres alacriter in arenam descendentes, ob primam parentem deceptam, pœnas ab eo reposcebant, capite ejus strenue conculcato, illo, inquam, capite, quod illud malorum agmen progenuit. Nunc excogitatum ab illo mendacium: *Eritis sicut dii* ¹⁵, præter omnem spem, veritati consonans, acerbissimis eum cruciatibus torquet. Nam martyres Christo in passionibus suis configurati, etiam divinæ gloriæ configurati sunt. Nunc ab

¹⁵ Gen. iii, 5.

στεφάνων μείζων ἢ ἀπὸ λαύσις. Ὅτι τῷ ὁμοίῳ πάθει ὑπεβέβλητο τοῦ Δεσπότη. Ἐταρτεῖ, καθάπερ σκοπὸς χερσὶν ἀνάγκοις, τὰ ἀγνότατα σώματα βέλεσι διεπείροντο, καὶ τοῖς ἐκείθεν τραύμασιν, ὡς λίθοις πολυτίμοις περιανθίζόμενοι, ὠραίζοντο. Τοῖς δὲ οἱ τύραννοι πρὸς τὰς βασάνους ἀπαγορεύοντες, ἦν ἐλάτρευον κτίσιν πρὸς τιμωρίαν ἐξώπλιζον. Καὶ οὐς μὲν ὕδατι, οὐς δὲ πυρὶ, καὶ ἐτέρους αἰθρίῳ κρύει παρεδίδοσαν. Ἄλλ' ἦν ἐκείνων ταῦτα μᾶλλον συναίσθησιν ἔχοντα. Ἐπεγίνωσκε γὰρ τοὺς τιμῶντας τὸν Κτίστην, καὶ πλέον ἐτίμα, ἢ κατετόλμα λυπεῖν. Τὸ μὲν γὰρ πῦρ πολλάκις τοὺς ἔξω καταθοσκόμενον, αὐτῶν τὰ σεβάσματα σώματα ἀκέραια διεφύλαττε. Τὸ δὲ ἐκπτῆναι τὴν ψυχὴν, οὐκ ἦν τῆς τοῦ πυρὸς τιμωρίας, ἀλλὰ τῆς ὑποδεδεγμένης αὐτῆν τοῦ κρείττονος εὐδοκίας. Καὶ τοῦτο δῆλον ἀφ' ὧν ἐνίστη τὴν μαρτυρικὴν ἐσθῆτα, ὡσπερ ἐν κιβωτίῳ, σῶαν ἦν καθορᾶν, ἀλλ' οὐκ ἐν φλογὶ καμίνου, παντὸς ἔργου πρὸς ἀπαθῆ, ἡ δὲ ὕγρα τοῦ ὕδατος φύσις, θεραπευτικῶς ἐδίδου τὰ νῶτα. Τοῖς μὲν γὰρ τὴν μακαρίαν ψυχὴν παραθεμένους Θεῷ, στρωμνὴ ἀπολαύσεως ἐγένετο, τῶν μυρίων αὐτοῦ καμάτων ὡσπερ ἐν διαναπαύουσα. Τοῖς δὲ ἐτι διαπεραιουμένοις τὴν ζωὴν, ὁδὸς τις λεία, καὶ μὴδὲν ἐπίπονον φέρουσα. Ἄλλ' οὕτω μὲν ταῦτα μετεποιεῖτο εἰς θεραπείαν τῶν ἀγίων. Πῶς δὲ οἱ μάρτυρες πρὸς ταῦτα ἐχώρουν; ὡσπερ εἰς ἀφθαρσίας λουτρὸν, φαιδροὶ πρὸς τὸ ὕδωρ εἰσησσαν, ὡς εἰς παστάδας, τὰς καμίνους ἐνέβαινον, καὶ τῷ αἰθρίῳ κρύει, ὡς ἰλαρῷ ἐπαυριζόμενοι ἐτεγάνωντο πνεύματι.

Τοιαύτη ἡ τῶν ἀητήτων παράστασις ἀγωνιστῶν, οὕτως ἀπάντων φοβερῶν κατεγέλων· οὕτω νεανικῶς τροπούμενοι τὴν πλάνην, τὸ τῆς εὐσεβείας ἀνίστων τρόπαιον, ἅπαντα ρίψαντες βίου τερπνὰ, ἅπασαν ἀνάγκην φύσεως ἀποθέμενοι, καὶ μόνον τοῦ ὑπὲρ Χριστοῦ θανεῖν ἀντεχόμενοι. Ἐσφάττοντο, καὶ σφάττοντες ἔπιπτον. Ἐδεδμοῦντο, καὶ ἀνεργήτους ἐδείκνυον τοὺς δεσμεύοντας. Ἐμαστιγούντο, καὶ αἱ ὀδύνη τοὺς μαστιγούντας ἐλάμβανον. Ἐξηπόρησαν πρὸς τὴν εὔρεσιν τῶν βασάνων οἱ τύραννοι. Ἐξενερίζοντο τὰς χεῖρας οἱ δήμιοι. Φαιδρότερον εἰργάσαντο τοῖς ἰδρωσιν αὐτῶν τῆς εὐσεβείας τὴν ὠραιότητα· τὸ σκυθρωπὸν τῆ δυσσεβείας κατεπράξαντο, δαίμονες ἀπήσαν ὀδυρόμενοι τῆς ὀφρῦος αὐτῶν ἐν σώματι πατούμενης, μετέβαλεν εἰς σιγὴν τὴν ἀπάτην ὁ πονηρὸς ὄφις, τὸ πᾶν τῆς ἐπιβουλῆς καθορῶν ἐπιστρεφόμενον πρὸς αὐτόν.

Ἦδη γὰρ καὶ γυναῖκες ἀποδυσάμεναι, πρὸς παλαίσματα τῆς προμήτορος, αὐτὸν εἰσέπραττον τὴν ἀπάτην, νεανικῶς τὴν κεφαλὴν πατοῦσαι, κεφαλὴν ἐκείνην, ἡ τὸν ἐσμὸν τῆς πονηρίας ἀπέτεκε. Νῦν τὸ μεμηχανημένον αὐτῷ ψεῦδος, τὸ, Ἔσθε ὡς θεοί, παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα πρὸς ἀλήθειαν ἐξεληθὸν, δριμυτάταις ἀληθῶσιν αὐτὸν περιβάλλει. Οἱ γὰρ μάρτυρες συμμορφούμενοι ἐν τοῖς πάθει τῷ Χριστῷ, καὶ τῆ θείᾳ δόξῃ συνεμορφώθησαν, νῦν οἷς διεβάσκηγε τῆς

ἀπαθοῦς μακαριότητος, ὑπὸ τούτων περιβάλλεται πάθει. Οὐ γὰρ μόνον δι' ὧν, μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς στρατιᾶς συμπλεκόμενος αὐτὸς κατησχύνετο, ἔπαθεν, ἀλλ' ὅλα πάσχει καὶ νῦν, ταῖς ἐκ τάφων προτούσαις δυνάμει. Νῦν τῶν πολυάθλων ὄστων ἐκείνων πυρὸς βολίδες πεμπομένην, τὰ τούτων καταφλογίζουσι πρόσωπα· καὶ τῆς σαρκὸς τὴν κόριν, ἣν πολυτρόπως διέζηναν συσφιγγούσαν ψυχὰς ὀρώντες, καὶ σώματα, αὐτοὶ ἀλύοντες, καὶ παρριζόμενοι πορεύονται. Ἄλλα γὰρ αὕτη τῶν ἀοιδίμων ἡ νίκη. Τοιοῦτον τῆς ἀληθείας τὸ τρόπαιον. Οὕτως οἱ τῆς ἀσεβείας ὑπηρέται σὺν τῷ σφῶν ἄρχοντι, καὶ πρωταγωνιστῇ διαβόλῳ, ὑπὸ τῶν προμάχων τῆς ἀληθείας ἠττήθησαν. Ἐκρότησαν ἐπὶ τούτοις ἀνωθεν ἄγγελοι, εὐφήμησαν καταπεσόντων τῶν ἀλασטרῶν, ἐκπλήξει, καὶ χαρᾷ ἐμερίζοντο. Ἐχαιρον ἐφ' οἷς τοῦ βασιλέως ἡ παράταξις, τοὺς ἐχθροὺς ἔργοις, καὶ λόγοις ἐτροπώσατο. Ἐξεπλήττοντο σαρκίνους ὀρώντες τῶν ἀσωμάτων περιγενομένους· ὁ βασιλεὺς, ὑπὲρ οὗ οἱ ἄθλοι, καὶ τὰ παλαίματα, τὰ βραβεῖα εὐτρέπιζεν. Ἦνολιγοντο πόλαι τῶν οὐρανῶν, ἀοιδίμους θεράμας ἐτι σταγᾶσι βέοντας ὑπαδέχοντο, Παντοκράτορι δεξιουμένους δεξιᾷ.

Ἄλλ', ὦ γενναῖοι τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται, τί προσερούμεν ὑμᾶς; Ἀνθρώπους; Ἄλλ' ἡ φύσις λιγυρᾷ οικειοῦσθαι πρὸς τοὺς ἀγῶνας ὑμῶν καὶ τὴν αὐτῆς δύναιμι ἀποσκοποῦσα. Φωστῆρας; Ἄλλὰ ταῖς ὑμέτεραις αὐγαῖς τὸ φέγγος αὐτῶν ἀποκρύπτεται. Ἀγγέλους; Ἄλλὰ τὴν καρτερίαν, καὶ τὴν νίκην ἐξέστησαν ἄγγελοι. Εἰς ποῖαν οὖν ἄλλην μεταποιηθέντες φύσιν, οὕτω πάντα ὑπερβάλλεσθε; Οὐκ ἐμάλαξαν τὰ θελήτηρια, οὐκ ἐκλάσθητε τοῖς φοβεροῖς. Ποῖω τοσοῦτω πυρὶ δυνάμει τὸ πῦρ τῶν πικρῶν βασάνων ἐσδέσατε; Δρόσος ὑμῖν μᾶλλον, ἢ πῦρ ἐλογίζετο, ἢ δῆλον, ὡς τῷ πυρὶ τῆς θείας ἀγάπης πυρπολούμενοι, ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐνεργεῖν τὰ οικεῖα οὐ συνεχωρεῖτε; ἀλλὰ ἀντὶ μὲν τοῦ φλέγειν, δρόσος ἐγνωρίζετο· τοῦ δ' ἐν ὑμῖν θείου πυρὸς ὑπέκκαυμα γενόμενον, λαμπροτέραν ἀνῆπτε φλόγα τῆς Χριστοῦ ἀγάπης, οὐ νῦν ὠραίοις ποσὶ τὸν φαιδρὸν νυμφῶνα χοροστατοῦντες, εὐφραίνεσθε ἀντὶ τῶν δριμυτάτων ἀληθειῶν, ἡδυτάταις ἐντροφῶντες ἀπολαύσεσιν. Ἀντὶ τοῦ πυρὸς, μετὰ τῶν φλογερῶν συμπαρίστασθε τάξεων. Ἦπου, καὶ τούτων ἐγγυτέρω (τολμήσει γὰρ καὶ τοῦτο εἰπεῖν ὁ λόγος), ὅσον καὶ τῇ ἐκμιμήσει τῶν παθημάτων ἐγγύτεροι, ἀντὶ τῆς ἐν λιμῷ, καὶ δίψει ταλαιπωρίας, ἢ ὀφθαλμὸς οὐκ ὀιδεῖ, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ποσὶ τίθεται τράπεζα φέρουσα ἀγαθά. Ἀντὶ τῆς ἐν γυμνότητι πῆξεως, στολισμὸν φωτὸς περιβάλλεσθε. Ἀντὶ τοῦ σκορπισμοῦ τῶν μελῶν, τὴν ὀλοκληρίαν τῆς ἀρχαίας ἀπαλάβετε πλάσεως. Ἀντὶ τῶν κενωθέντων αἱμάτων, τὰς πηγὰς προχέετε τῶν λαμάτων. Χαίρει ἡ γῆ τοῖς ἡμῶν ἀγωνισμασιν. Εὐφραίνεται οὐρανὸς, τοιοῦτοις στεφανίταις χοροστατούμενος. Μετὰ ἀγγέλων εὐφραίνεσθε, καὶ ἡμῶν οὐ χωρίζεσθε. Οἱ ἐν πειρασμοῖς πρὸς ὑμᾶς

A illis, quibus 'beatitudinem invadebat, tormentis subicitur. Non enim solus devictus et confusione repletus est, cum omnes suas copias in aciem produxit, sed et nunc vi illa, velut igneis jaculis, ex ossibus illis, quæ tot certamina tolerarunt, prodeunte, vultus eorum inflammantur, cumque corporis pulverem, quem ipsi varie carpserunt, et animas et corpora constringentem intuentur, tristes ipsi et desperabundi aufugiunt. Hæc præstantissimorum athletarum victoria. Hujusmodi veritatis est tropæum. Hunc in modum inpietatis ministri cum suo duce et principe diabolo a veritatis propugnatoribus devicti sunt. Plausum his dederunt e cælo angeli, faustis acclamationibus exsultarunt, cum malos genios prostratos cernerent; simulque stupore et gaudio percellabantur. Gaudebant enim, quod regis acies, et factis et verbis hostem debellasset. Obstupescebant, cum conspicarentur, carne vestitos superiores factos iis qui carne carebant. Rex pro quo pugnabat, præmia parabat. Aperiebantur cælorum portæ, et illustres illos calido adhuc perfusus sudore, recipiebant, Omnipotenti exceptos dextera.

Sed, o invicti milites Christi, quo nomine vos appellabimus? An homines? At natura nostra horret ad vestra certamina, cum oculos ad vim suam reflectit. An sidera? Sed vestro splendore lumen illorum occultatur. An angelos? At tolerantiam et victoriam vestram angeli obstupuerunt. In quam igitur aliam naturam transmutati, adeo omnia exacti estis? Non emollierunt vos blandimenta; non fracti estis terroribus. Quonam tanto igne ignem acerbissimorum tormentorum exstinxistis? Rorem potius, quam ignem reputabatis. An liquet, vos igne charitatis divinæ inflammatos non concessisse, ut alter ignis ea quæ sunt naturæ suæ consentanea ageret? nec urebat, sed roris instar recreabat. Quin et divinum ignem exsuscitans, longe splendidiorem flammam dilectione Christi accendit. Cujus nunc speciosis pedibus thalamum circumstantes, exsultatis, loco immanissimorum cruciatuum suavissimis voluptatibus perfusi. Loco ignis assistitis nunc cum flammis illis ordinibus: imo et his propius (audeo dicere) quanto propius etiam imitatione ad passionem Christi accessistis. Loco conflictationis cum fame et siti, proponitur vobis mensa ejusmodi ferens bona, quæ neque oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt¹³. Loco nuditatis, stola lucis amicti estis. Loco membrorum disjectorum integram illam primævam hæreditatem adepti estis. Loco effusi sanguinis, fontes curatio-nis funditis. Gaudet terra vestris certaminibus. Lætatur cælum, cum hujusmodi victoribus corona redimitis ambitur. Cum angelis exsultatis, et a nobis non separamini. Qui tentationibus pressi ad vos confugiunt, paratum remedium inveniunt. Qui tranquillitatis tempore in vobis anchoras figunt,

¹³ Isa. LXIV, 4; 1 Cor. II, 8.

jucunde in vitæ hujus solo consistunt. Qui in bello vos pro propugnaculis habent, si servantur; qui in pace, illi vestro præsidio bona, quæ nunquam imminuuntur, percipiunt. Multitudini libertatem suppeditatis; nam eos qui sub peccati jugo captivi tenentur, liberatis, erectis jam olim et etiamnum tropæis, et passionum caliginem, ortu diei, quo memoria vestri recolitur, dispellit. Ecclesiæ unguentum estis, longe fragrantius, quam quod descendit in barbam Aaron et oram vestimenti¹⁴. Sacerdotibus estis ornamentum stolæ, regibus corona gloriæ, toti terrarum orbi conservatores. Per vos misit Pater dilectum Filium, qui præclarum illud et saluiferum tropæum statuit, creaturamque, quam tyrannide sua opprimebat dæmon, ejecto adversario, rursus subjecti Deo et Patri qui propter eximiam confessionem, qua eum *confessi estis coram hominibus*¹⁵, in conspectu Patris consortes regni vos constans, corona gloriæ condecorat, quia illius est regnum et gloria in sæcula. Amen.

ORATIO XVI.

Oratio in decollationem sancti et gloriosi prophetæ et Præcursoris et Baptistæ Joannis.

(GRETSER., t. XV, p. 322.)

Quis dabit ut prophetæ forcipe os meum bene conformetur, et carbone illo labia mea expurgentur¹⁶? Iis enim nunc opus maxime habeo, cum eum oratione deprædicem, quem inter prophetas maxime sonorus et grandiloquus præcinuit. Quis velut supra montem cogitationum sublimitate subvehet eum, qui vocem Verbi dilaudare instituit, præconemque regis? Adest enim etiamnum magna illa pænitentis tuba, divina monita intonans, non jam ex eremi regionibus, sed ex floriferis Ecclesiæ vallibus procedens. Adest, minaturque securim infructuosam et excidium¹⁷, et palearum ab igne exustionem, frumentique in divina horrea importationem annuntiat. Nec una terrarum parte conspicitur; sed qua mundus patet, cernitur omnibus illis, qui oculos hoc spectaculo dignos habent, lucis lucerna radios salutis emittens. Fundit etiamnum lingua illius, instar puri fontis doctrinæ fluentia¹⁸. Licet enim jam olim tyrannus, vel potius adulterii mancipium caput ejus amputare non horruerit¹⁹; at una non abscondit eloquentem illam linguam. Abstulit gladius ab abscessione, cum incidisset linguam omni sectione penetrabiliorem. Quomodo enim fieri poterat ut lingua, quæ naturæ necessitatem superarat, superaretur ab ictu gladii? Quomodo par erat, ut is qui materno adhuc utero conclusus os in verba formaverat, carnis jam nexibus exsolutus, a loquendi facultate prohiberetur? Igitur lingua non est exsecta, nec vox compressa: sed

A καταφεύγοντες, έτοίμην τήν λύσιν εύρίσκουσιν. Οί έν εύθυμία ύμίν τās άγκύρας ρίψαντες, Ιλαρώς τόν βίον άποσαλεύουσιν. Οί έν πολέμοις ύμās έχοντες πύργους, διασώζονται. Οί έν ειρήνη, ταις ύμών επιστασαις άμείωτα τρυγώσι τά άγαθά. Έχει τά πλήθη χορηγούς έλευθερίας ύμās. Τούς γάρ ύπό τής άμαρτίας δ'ιωκομένους έτι και νύν έγειροντες τρόπαια, τής αιχμαλωσίας άπολυτρούτε, και τών παθών τή σκότος, ταις άνατολαις τών ύμών Ιερών μνημοσύνων διασκεδάσετε. Έχουσι μύρον ύμās αι Έκκλησιαι, τού έπι τόν κώωνα, και τήν ώαν Άαρών καταβαλιντος εύωδέστερον, στολής εύπρέπειαν. οί Ιερείς, διάδημα δόξης οί βασιλείς, πάσα ή οικουμένη σωτήρας. Δι' ύμών γάρ εξαπέστειλεν άγαπητόν τόν Υιόν ο Πατήρ, τή μέγα και σωτήριον ήγειρε τρόπαιον, και ής έτυράννει κτίσεως τόν άλάστορα καθελών, καλώς αύτην πάλιν ύπέταξε τώ Θεώ, και Πατρί, ός άντι τής καλής όμολογίας ήν ένώπιον ανθρώπων όμολογήσατε, ένώπιον τού Πατρός κοινονούς τής βασιλείας όμολογών, τώ στεφάνω τής δόξης κατακοσμεί, ότι αύτου έστιν ή βασιλεία, και ή δόξα εις τούς αιώνας. Άμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ'.

Τού αύτου Όμιλλα εις τήν άποτομήν τής άγιης και Ιερās κεφαλής τού άγιου και ένδόξου προφήτου, Προδρομου και Βαπτιστού Ιωάννου.

Τίς δώσει λαβίδι προφητικη διευστομώσθαι, και τή άνθαρακι τά χείλη καθαρθάσαι [f. κεκαθάρθαι]; Έκείνων γάρ μοι τά νύν μάλιστα δει τή λόγω περιηχούντι, έν ο μεγαλοφρονότατος προσηγήσεν έν προφήταις. Τίς οίον έπ' όρους ύψηλή διανοία αναδιθάσει, ώρμημένον κηρύσσειν τήν φωνήν τού Λόγου, τού Βασιλέως τόν κήρυκα; Πάρεστι γάρ και νύν ή μεγάλη τής μετανοίας σάλπιγξ, τά θεία σαλπίζουσα παραγγέλματα, ούκ έρημικών προτοχουσα χωρίων, αλλά τών άνηφρών τής Έκκλησίας κοιλάδων. Πάρεστιν άπειλών τήν άξίνην, και τήν τομήν τοίς άκάρποις, και τήν ύπό τού πυρός τού άχρόου καύσειν, και τήν τού σίτου εις τά θεία ταμεία καταγγέλλει απόθεσιν. Όρβται ούχ ένι μέρει τής γής, άλλ' άνά πάσαν τήν οικουμένην, οίς όψις τού τοιούτου θεάματος, τού φωτός ο λύχνος, τής σωτηρίας προπέμπων τās λαμπηδόνας. Προχέται και νύν τής εκείνου γλώσσης ώσπερ πηγής καθαράς τής διδασκαλίας τά νάματα. Εί γάρ και τήν κεφαλήν πάλαι τύραννος, μάλλον δε μοιχικού δούλος άγους, εκτεμειν έφρουάξατο, άλλ' ού συνάπετεμε τήν εύλαλον γλώσσαν. Έστράφη τήν τομήν τή ξίφος, όξυτέρα περιτυχούσα τομή τής τού Βαπτιστού γλώσσης. Πού γάρ ήν μετ'όν διατεμόντα πάσαν άνάγκην τής φύσεως, ήττω γενέσθαι ξίφους τομής; Πού δε είκός τόν έν σπαργάνοις νηδύος φθεγγόμενον, τούτον λυθέντα τών σαρκίνων δεσμάτων [άμμάτων] τήν φθογγήν κωλυθηναι; Ουκοῦν ούκ έτμήθη ή γλώσσα, ούδ' ή φωνή έπεσχέθη, άλλ' έτι και νύν τήν Ηρώδου μοιχείαν λαλεί. Άλλ' άνω

¹⁴ Psal. cxxii, 2. ¹⁵ Matth. x, 32. ¹⁶ Isa. vi, 6. ¹⁷ Matth. iii, 10; Luc. iii, 9. ¹⁸ Joan. v, 35. ¹⁹ Marc. vi, 28.

πρὸς τὰς αὐτοῦ γονὰς ἀνίων ὁ λόγος, ἔλον ἡμῖν τὸν ἄκεῖνον βίον ἀπαγγεῖλάτω, καὶ ὅλη τῆς ἄκεῖνου βιώσεως εὐδοκίαν, τὴν λογικὴν ἀλοθησιν κατατερπέτω. Μάλιστα μὲν γὰρ μέγα κέρδος τὸ καὶ μέρους τινὸς τοῦ ἄκεῖνου βίου λαλεῖν τὸ ὠφέλιμον· ἀπειρον δὲ τι τὸ συμπάσαν τὴν ἄκεῖνου ἐπιόντα ζωὴν, συλλέγειν τὰ ἀγαθὰ.

Ἦδη μὲν οὖν τοῖς δούλοις ὁ βασιλεὺς ἐν ὁμοίᾳ μορφῇ προσομιλεῖν ἐκεκρίκει, καὶ τοῦ ὕψους τῆς θεϊκῆς συγκαταβάσαντα δόξης ἐνδημήσαι τῇ ἀνθρώπων ἔσχατῃ. Ἔδει δὲ ἄρα τῆς ὑπὲρ λόγον ταύτης ἐπιδημίας μέγαν τινα γενέσθαι προάγγελον. Γίνεται Ἰωάννης, οὐ μείζων οὐδὲς ἐν γεννητοῖς γυναικῶν· καὶ προφθάσει τόκον ὑπερφυῆ παρθένου, τόκος στεῖρου οὐρούς παραδόξως· καὶ προανθεῖ σπάγχος ἀσπόρου, μαραινομένης ῥίζης βλαστὸς, καὶ λύει ὡσπερ νηδύος τὴν στεῖρωσιν, οὕτω καὶ γλώσσης δεσμὰ. Οὐδὲ γὰρ ἔδει φωνῆς ἀποτεχθείσης, τὸν τεκόντα φωνῆς ἀμυρεῖν, οὐδ' ἀφθογγον εἶναι τὸν τῆς σάλπιγγος αἰτιον. Λύεται τοίνυν τῆς δίκης τῆς σωπῆς Ζαχαρίας, λίσσαντος τὰς ὀδύνας τοῦ βρέφους· καὶ φθέγγεται νέαν φωνὴν, τῆς πρώτης ἀμείνων καὶ θειοτέραν, τὴν τε δεσποτικὴν ἐπίσχεψιν ἀναφωνῶν ἐν τῷ Πνεύματι, καὶ τὴν τοῦ παιδὸς πορείαν, ἣν πρὸ τοῦ Ὑψίστου πορεύσεται, ὠφηγούμενος· εὐ μόνον δὲ δὴ μέχρι Ζαχαρίου ἴσταται τὰ τελούμενα, ἀλλὰ καὶ δογματῶν ὀρωμένων βαθύτερον ἐν τούτοις καταθεωρεῖται. Ὁ γὰρ τοι παλαιὸς νόμος τὴν γηραῖαν τῶν ἐνταλάτων φωνὴν εἰς καινὴν μετεποιεῖτο τῷ κατὰ Χριστὸν δόγματι καινιζόμενος. Ἀλλὰ γὰρ οὕτω μὲν παραδόξως γαστρὸς ἀτέκνου πρόσειον Ἰωάννης, ἥδη τοῦ καιροῦ καλοῦντος πρὸς εὐτεκνίαν τὴν ἱερωτάτην τοῦ Μονογενοῦς νόμφην. Παραδοξοτέρων δ' ἀπάρχεται, θαυμαστὰ θαυμαστοῖς συνάπτει, καὶ ὕψηλός ὤψηλά. Οὐ γὰρ κατὰ τὴν νενομισμένην τῇ φύσει αἰῶνα [ἡώνιζε] ζωὴν, οὐδὲ τοῖς κάτω δουλεύειν ὑπέμεινε νόμοις, ἀλλ' ὡσπερ ἐξω πάτης σαρκίνης ἀνάγκης μετ' ἀγγέλων ἐβίου, καὶ τῇ ἐκείνων συνανήγχοτο πολιτεία. Καὶ γοῦν καταλείπει τὰς ἐν ἄστει διατριβὰς, οὐδαμῶς ἀνθρώπους μισῶν (πῶς γὰρ ὁ φιλανθρώπου Δεσπότης κήρυξ, καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας εὐαγγελιστῆς;)· ἀλλ' ἐχρῆν, ὡς εἶπε, τὸν δορυφόρον τοῦ πάσης ἐπέκεινα δόξης καὶ εὐταξίας βασιλέως, κρείττονα εἶναι ἀστικῶν ταραχῶν, καὶ ταπεινότητος. Ἄμα δὲ καὶ μελλούσης ἄρτι τοῖς δουλεύουσιν ἀμαρτία διὰ τῆς ἐν χάριτι πολιτείας ἐλευθερίας μνησθεσθαι, ἀκλόουθον ἦν ἐξ ἐρημίας τὸ μῆνυμα ἔχειν, ὡσπερ δὴ καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ Ἰσραὴλ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δουλείας ἐξ ἧρους ἔχε Μωϋσῆς, ἀπαγγέλλων τὴν ἐπολύτρωσιν. Ἔως μὲν οἷν ὁ βασιλεὺς, ταπεινώσεως κλοῦτω, τῆς ἑαυτοῦ δόξης τὸν πλοῦτον ὑπέστειλεν, ἀφανέας· χωρῖος καὶ ὁ στρατιώτης ἐνδιητάτο. Ἐπεὶ δὲ ὁ καιρὸς ἐφραστήκει, καθ' ὃν ἔδει, ὅσα παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Μονογενῆς ἤκουσε, χρηματίζειν, τότε δὴ καὶ τότε, καὶ ὁ τῆς ἐρήμου τρώξιμος, ἀνωθεν λαδῶν τὸ ἐνδοξίμον τοῦ κηρύγματος, ἀρχεται ὁμαλίζειν τριβῶν τραπεζίας, ἥτοι καρδίας ἀτεράμονας τῇ δεσπο-

A hodie etiam Herodis adulterium arguit. At revocemus orationem ad ejus ortum et incunabula, totiusque vitæ decursum nobis denarret, et tota vitæ ab illo transactæ fragrantia sensuum rationis participem oblectet. In maximo enim lucro ponendum est, commemorare, quas vel una vitæ illius pars utilitates complectatur, infinitos autem fructus parit, si quis totius vitæ illius bona in unum colligere aggrediatur.

Ergo jam Rex cœlestis cum servis suis, simili vestitus forma, versari et habitare, et ex altitudine divinæ gloriæ ad has imas hominum sedes descendere decreverat; oportebat igitur ut hujus descensus et adventus omnem rationem exsuperantis insignis deligeretur prænuntius. Nascitur Joannes, quo major inter natos mulierum nemo exstitit: partumque divinum Virginis antevertit, partus inopinatus infecundæ matris, et prius efflorescit quam spica non sata, arentis radices germen. Et ut ventris sterilitatem, ita et linguæ vincula solvit. Non enim decebat, ut genita voce, genitor expers vocis maneret: mutusve esset ille, qui tubæ causa exstiterat. Absolvitur igitur Zacharias a silentio quo damnatus fuerat, iufante dolores dissolvente: vocemque fundit novam, priore illa longe meliorem et diviniorem, dum Domini visitationem in Spiritu decantat, puerique viam, qua ante faciem Altissimi iturus erat, exponit. Neque miraculis circa Zachariam gestis res finitur. Quin profundiorum quamdam doctrinam, quam sit vulgaris, et quæ in omnium conspectu posita, in his considerare licet. Nam lex vetus veterem illam mandatorum vocem in novam commutavit, per salutarem Christi institutionem renovata. In hunc modum ex infecundo utero præter opinionem et expectationem Joannes pronascitur, cum jam tempus sacratissimam Virginem, et Unigenitum parentem ad fecunditatem vocaret, multoque adhuc admirabilis vitæ cursum inchoat, miranda mirandis, et sublimia sublimibus accumulans. Non enim vitam aliis usitatam degebat, neque terrenis decretis servire dignatus est; sed quasi carnis mole jam exutus cum angelis versabatur, eorumque vivendi rationem sectabatur. In urbe commorari renuit, non odio hominum (quomodo enim præco Domini, qui homines tantopere amabat, et salutis humana evangelista, homines odisset?), sed quia oportebat, ut credibile est, satellitem Regis, qui omni gloria et ordine superior est, excelsiorem esse omni civili turba et abjectione. Accedit, quod cum iis qui peccato serviebant, libertas per statum gratiæ futura, annuntianda esset, consequens erat, ut ex solitudine nuntius iste prodiret, quemadmodum antiquo Israeli ex monte Moyses missus est, annuntians populo redemptionem ex servitute Ægyptiæ. Quandiu ergo rex divitiis humilitatis, divitias gloriæ tegebat, tandiu etiam miles illius et propugnator abditus in locis solis morabatur. At cum tempus advenit, quo Filius omnia, quæ a Patre audierat

mu. ndo patefacere debebat, tunc et eremi alumnus A
 accepto e caelis prædicationis inchoandæ signo, incipit vias asperas²¹⁻²², animas videlicet inflexibiles et duras, divina doctrina planare, et æquabiles reddere. Et penitentiam quidem annuntiat, quippe salutaris Verbi vox, eosque qui emundatione egebant, mundat verbo et aqua, et cum qui, si tempus spectes, posterius venerat, major autem erat infinitate potentiæ, magis quam unquam antea apparuisse clamat, quem et perfecte in spiritu baptismi testatur, Agnum²³, qui apparuerat, ostendit, cujus sanguinis guttæ, a peccati sordibus orbem terrarum expurgarunt, quem et in utero adhuc abditus, agnoscit, et Jordanis aqua Dominum similiter ac servos abluit, testimoniumque Filio a B Patre datum exaudit.

Oportebat vero, ut non tantum mortuos inter, sed et inter eos, quos inferi tenebant, præcursor esset, ferretque iisdem lætissimum de libertate nuntium, de Domini videlicet adventu et præsentia. Quocirca cultura sermonis pectora dura excolens ad eum quoque, qui eo tempore apud Judæos rerum potiebatur, pervenit, sterilis et infructuosi animi medicinam, explicans, vel potius exitiales peccati fructus libertatis in reprehendendo quasi falce amputans. Nam qui omnium maxime leges custodire debebat, legumque observatione subditos ad sui observantiam adducere (solent enim subditi cum eorum, qui præsent, virtutibus vel vitiis se plerumque conformare), iste præter jus et fas adulterii flagitio se contaminans, legem violare non erubescibat; neque solum adulterio sese inquinat. sed et fratris toro injuriam infert, quem, si quis alius in eum injuriosus exstitisset, ab omni contumelia cognationis jure vindicare oportebat, quemque tanquam proprium curare debebat: hunc ipsemet incestabat, neque sanguinis, neque legis ulla ratione habita, ut a piaculo desisteret; sed quantus, quantus erat, libidinis iuancipium erat, et ad improbitatis harathrum, quasi clausis oculis ferebatur. Quo tempore magna illa Verbi vox silere non potuit: sed objugavit, reique enormitatem publice traduxit et redarguit. Cæterum et hoc Herodis ingenio conveniebat, ut non modo emendationis spem nullam præbere, sed et improbitatem majoris criminis accessione auget. Probe enim parentem suum homicidam imitabatur, et se genuinum illius filium esse reipsa comprobabat. Ille enim æquales Antiqui dierum, qui propter nos infantiam subiit, tanquam spicas immaturas, ex hac vita demittit: ille vero præconem, qui medicinam afferebat, putredinemque animæ excindebat, interficit, et miser eum qui ut vincula solveret, advenerat, in vincula conijcit; quique ab oculis caliginem voluptatis abstergebat, carceris tenebris concludit. Deinde natalem diem celebrat, quem salius fuerat lucem hujus solis nunquam aspexisse,

Α τική και θεία διδασκαλία, και άπηχεί μεν τής μετανοίας τόν φθόγγον, οία δή τω σωτηρίου λόγου φωνή, και τούς θεομένους καθάρσεως καθαίρει λόγω και ύδατι. Αναφανείσθαι δ' εσον ούπω προκαταγγέλλει τόν δπισθεν μεν τη δι' ημάς εν χρόνῳ γενήσσει, μεζονα δε τῷ άπειροδυναμῳ κράτει, δν και βαπτισσειν μαρτύρεται τελείως εν Πνεύματι. Και γούν φανέντα τόν 'Αμνόν ύποδεικνύει· ού βανίδες αίματος, του λύθρου τής άμαρτίας την οικουμένην εκάθηραν· δν και περι τά σκοτεινά τής γαστρῶς ετι χωρία γωφρίζει ειλούμενος, και τούς 'Ιορδάνου βείθροις παρακλησίως τόν Δεσπότην λούει τοίς δούλοις, και την μαρτυριαν επί τῷ Παιδι φωνουμένην του Γεννήτορος ένηχείται.

"Εδει δὲ ἄρα οὐ μόνον ἐν ζῶσι Πρόδρομος ἀφθῆναι, ἀλλὰ και τοίς ἐν ἕδου φθάνειν, και φέρειν κάκεινους τής ελευθερίας τά εὐαγγέλια, την Δεσποτικην εὐαγγελιζόμενον παρουσίαν. Τωγαρουν τῇ γεωργία του λόγου τὰς κεχρησμένους γεωργῶν καρδίας, ερχεται και μέχρις αὐτου του κατ' ἐκεينو λαχόντος καιρου του 'Ιουδαίων εθνους κρατείν, την θεραπειαν τῆς ακάρπου καρδίας εισηγούμενος, μάλλον δε τόν φθοροποιόν εκτέμνων τής άμαρτίας καρπὸν, τής παρῆσας τῶν ἐλέγχων τομῆ. 'Ο γάρ τοι πάντων μάλιστα νομοφυλακείν οφειλων, και τῇ καθ' εαυτον συντηρήσει του νόμου εις τιμήν αὐτου τὸ ἀρχόμενον προσκαλεισθαι (πέφυκε γάρ πως τὸ ἀρχόμενον ταίς ἀρταίς ἢ κακίαις ὡς επιπολὺ τῶν κρατουμένων συνδιστιθεσθαι), οὗτος δὴ παρανομῶν, και μοιχειας ἀγει καταμολυνόμενος, εις αὐτον παροινῶν οὐκ ησχυνεται και οὐ τουτο μόνον μοιχειας, ἀλλὰ και ἀδελφου ένυβρίζει κοίτην, ἦν ἔδει και τινος άλλοτρίου υβριζοντος, επαμύνοντα τῷ δικαίῳ τής συγγενείας άνεπιθούλευτον πειρασθαι διατηρείν· ἦν ἔδει περιέπειν, ὡς οικειαν, ταύτην αὐτῆς ανώρυσσε δι' αὐτου· μη τοίς ἐξ αίματος, μη τοίς εκ νόμου ἔχων επί λογισμῶν αναφέρειν, και του μιάσματος άποστῆναι, ἀλλ' ὅλος τής ἡδονῆς ὡν ανδράποδον, και προς τὸ βάρβαρον τής παρανομίας ὡσπερ δὴ μύων καταφερόμενος· ὅτε δὴ, ὅτε ἡ μεγάλη του Λόγου φωνή σιγῶν οὐκ ἠνείχετο, ἀλλ' ἐξήλεγχε, και τής πράξεως τὸ εκθεσμον ἦ εστηλίτευσεν. 'Ην δε και τουτο 'Ηρώδου, μη μόνον και καθιστασθαι προς διόρθωσιν, ἀλλὰ και τὸ κακὸν αὐξάνειν, μεζονος προσθήκη κακοῦ. 'Ακριβῶς γάρ τόν φονευτην ἐμιμείτο πατέρα, και ὡς ἐκείνου γησια σπορά ἐθεβαίου. 'Ο μεν γάρ τούς ηλικιώτας του Παλαιου τῶν ἡμερῶν δι' ημάς νηπιάσαντος, οία δὴ στάχυσ άώρους τής ζωῆς άποκείρει· ὁ δε τόν κήρυκα την θεραπειαν εισηγούμενον, και την σηπεδὸνα τέμνοντα τής ψυχῆς, άποσφάττει. Και ὁ δειλαιος τόν λύσειν αὐτον δεσμῶν βεβουλημένον, δεσμῶν ὑποβάλλει· και τόν άποκαθαίροντα τῶν ὀφθαλμῶν την ἐξ ἡδονῆς ἀχλὺν, σκότῳ φρουρῶς άποκείρει· εἶτα γενεσίῳν εορτῆν συγχροτεεί, ᾧ ἀμεινον ἦν, μηδ' ὅλος προς αὐγάς ἡλλου ἔλθειν, και παιδα τής συμφθειρο-

²¹⁻²² Luc. III, 5. ²³ Joan. I, 29.

μένης εἰς ὄρχησιν προὔκαλειτο, καὶ ἐπὶ θεαταῖς ἐτέρ- A
πετο, ἥς ἔδει καὶ μόνον ὀρωμένης ἀποστρέφειν τὰς
ὄψεις, ὡς φερούσης τινὰ ἐρυθρῶσιν, ἐφ' οἷς τῇ ταύ-
της μητρὶ συνησέλγεινεν· ὁ δὲ καὶ εἰς ἐπίδειξιν
ἄγει, καὶ θεατὰς ἔχων τῆς παρανοίας σεμνύνεται.
Προσέτι καὶ τιμῆς ὠνεῖται τὴν ὄρχησιν, καὶ τὴν βα-
σιλείαν μερίζεται, ἐρώτων καὶ μέθης τὸν ἄθλιον λο-
γισμὸν ταλαντεύοντων, καὶ διδῶσι κεφαλὴν, κειμή-
λιον τοῦ Πνεύματος, ἄθλον ὀρχήσεως ἑναγοῦς, ἀντὶ
τοῦ τῆς βασιλείας ἡμίσεως· ἥς οὐκ ἦν ὅλος ὁ κόσμος
ἀντάξιός· καὶ δείκνυσι φοβερὸν ἅμα καὶ σκυθρωπὸν
τοῖς εὐωχομένοις θέαμα. Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; εἶγε
δεῖ καλεῖν ἄνθρωπον, τὸν πάντα λογισμὸν ἀφρημέ-
ων ἀνθρώπινον. Καλεῖς, ἐφ' ᾧ εὐφρανεῖς; ἐορτάζεις,
ἵνα φαιδρέτητα ἐμπούσης, καὶ οὕτω κατηφείας καὶ
σκυθρωπότητος τὸ συμπόσιον ποιεῖς μεστόν; Τίς γὰρ B
οὐκ ἂν τῶν παρόντων τότε κατηφείας ἐνεπλήσθη;
τίς οὐκ ἂν ἤλγησε τὴν ψυχὴν, ἐφ' οὕτω ξένη, καὶ
οἶον οὐκ εἶδὲ ποτε τράπεζα, θεάματι; Ὅποτε δὴ καὶ
σὺ γε αὐτὸς οὐ χωρὶς λύπης διασεθεῖσθαι προσποιῆ,
τίς ἐκεῖνην θεωρῶν τὴν κεφαλὴν, οὐκ ἂν οἷς ἐκόμα
ἀγαθοῖς ἐνοῶν, θάμβει τε κατεσέθη, καὶ τὴν σὴν
τῶν γενεσίων ἡμέραν ἐπηράσατο; Καλῶς γε σὺ τῆς
σῆς ἀνοσίτου γονῆς τὴν ἡμέραν τιμᾶς· ἐν ἧ ἔχρησεν καὶ
τὸν αἰτιώτατον ἀπολύειν θανάτου, ἐν ταύτῃ τὸν μεί-
ζονα πάντων προφητῶν ὑπάγων θανάτῳ· καθ' ἣν εἴ
τι κάλλιστον, καὶ πρὸς χαρμονὴν ἐπιτηδεύτατον
ἐχρησεν προστιθέναι, ἐν ταύτῃ κεφαλὴν τοῦ τῆς σφα-
γῆς ἀποστάζουσαν αἵματος προτιθεῖς. Ὡς δειλαίος C
μὲν τῶν ὀδίνων, ὃς ἐπὶ τῷ σαυτοῦ ἔλυσας κακῶ· ὡς
δειλαίος δὲ τῶν ἀκαθάρτων ἐρώτων, οἷς κάτοχος ὅλος
γενόμενος, πρὸς οὕτω προήχθης ἔκτοπον τόλμημα!

Οἶον δὲ καὶ τὸ σχῆμα τοῦ μὴ ἐθέλειν ἀνανεῦσαι
πρὸς τὴν σφαγὴν, μηδὲ τὴν αἰτησὶν ἀσελοῦς γυναικοῦ
διακρούσασθαι; Διὰ γὰρ τοὺς ἀνακειμένους, καὶ ἵνα
τοὺς ὄρκους ἐμπεδώσῃται, τὴν σφαγὴν ἐπιτρέπει,
καὶ μὴν εἰ καὶ διὰ μηδὲν ἄλλο, διὰ γε ταῦτα ἐχρησεν τὸ
γύναιον ἀποπέμπεσθαι, ἵνα τε μὴ ἀναθεῖεν, οὕτως
ἀπανθρώπως οἱ ἀνακειμένοι εὐωχοῦμενοι, καὶ ἵνα
μὴ γέλωτα ὄψῃ, ἀντὶ τοῦ δοκεῖν εὐορκεῖν· τίς γὰρ
ὄψθη τοιοῦτον ποτε δῶρον ὑπισχυνημένος; Ἄλλ' οὐ
μόνον ἀνάτονον ἡ μανία, καὶ μάλιστα ὅση ἐξ ἐρώτων
καὶ μέθης, ἀλλὰ καὶ δόκησιν ἐμποιεῖ τοιοῦτους ἐτέ- D
ρους; ἡγεῖσθαι, ὁδοῖκερ αὐτοὶ τῇ ἀληθείᾳ εἰσίν. Ὡς
καὶ νῦν Ἡρώδης τοῦ προφητικοῦ διψῶν αἵματος, πα-
ραπαλῶν εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας αὐτοῦ, τοὺς
συνανακειμένους προβάλλεται, ὡς οὐκ ἂν ἐκεῖνον
οἶον τε ὄντων τὴν ἀνόητον ταύτην διαγνώωναι προσ-
ποίησιν. Πλὴν ὁ Βαπτιστῆς ἀποτεμένεται τὴν κεφα-
λὴν, καὶ προθύεται τοῦ αἵροντος Ἀμνοῦ τὰς ἡμῶν
ἀμαρτίας, ὡσπερ τῷ τόκῳ μετέχων τοῦ θεοῦ τόκου
τοῦ θαύματος, δι' ὧν ἔκ στείρευσης προήλθε γασ-
τρὸς, οὕτω καὶ τῇ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω μετα-
χωρήσει κοινωνῶν τῇ κορείᾳ, δι' ὧν τοῦ ἀθύτου σφα-
γίου προσφαγιάζεται, καὶ γίνεται ὡσπερ τῇ λύσει
τῶν ὀδίνων, οὕτω καὶ τῇ εἰς ἔδου φοιτήσει τοῦ Δε-

filiamque adulteræ ad saltationem provocabat, et
una cum spectatoribus delectabatur, a qua vel
primo aspectu, oculos avertere debebat, ut quæ
ruborem incuteret, eo quod cum matre illius turpi-
ter consuesceret. At vero iste eam in publicum
producit, et cum vesaniæ spectatores haberet, glo-
riabatur. Adhæc honore etiam saltationem merca-
tur, et regnum partitur, amore et ebrietate mise-
ram mentem huc illucque distrahente, datque caput,
Spiritus sancti thesaurum, remunerandæ sacrilegæ
saltationi, loco dimidii regni, quo capite neque to-
tus mundus pretiosior erat, infertque in convivium
terrificum simul et triste spectaculum. Quid agis,
o homo? si homo vocandus est, qui omni humano
sensu est orbatus. Vocas, ut lateris; natalem ce-
lebras, ut cunctos exhilaras, et tanta mœstitia,
animorumque consternatione convivium reples?
Quis enim præsentium gravi tristitia tunc non est
sauciatus? Quis non animo indoluit ob tam pere-
grinum, et quale vix ulla mensa vidit, spectaculum,
quando et tu ipse te mœrore affectum esse præ te
fers. Quis caput illud intuens et quibus bonis flo-
reret, mente reputans, stupore non est defixus,
non sine natalis tui execratione? Pulchre profecto
detestandi ortus tui diem honoras! in qua nocen-
tissimus quisque a morte liberandus erat, hac ma-
jorem omnibus prophetis morti tradis. Qua id quod
omnibus pulchritudine præstabat, et ad lætitiā
excitantam maxime valebat, proponendum erat,
hac tu caput sanguinem ex recenti cæde adhuc
stillans, proponis. O infelices ortus tui cruciatus,
qui tanto tuo malo sunt soluti. Quam miser es, ob
impuros amores, quorum furore captus et abrep-
tus in tam nefandum facinus prorupisti.

Qualis vero ille prætextus, nolle in cædem con-
sentire; et tamen lascivæ mulieris petitionem non
repudiare? Nam propter simul discumbentes, et
ut jusjurandum firmaret, cædem permittit".
Atqui si non alias ob causas, certe ob has mulier-
cula amandanda erat, ne qui simul epulabantur
tam inhumano spectaculo contristarentur, et ne
ludibrium fieres, dum sancte jurasse videri cupis.
Quis enim unquam tale donum pollicitus est? At
non solum vesania immedicabilis est, potissimum
illa, quæ ex amore et ebrietate nascitur, sed et opi-
nionem ingenerat, quasi et alii sint tales, quales
ipsi. Ita in præsentem Herodes sanguinem prophetæ
sitiens, cupiditati suæ explendæ simul discumben-
tes stolide prætexit, ac si tantum rationis non ha-
berent, ut tam fatuam simulationem agnoscerent.
Cæterum caput Baptistæ amputatur, et sacrificat-
ur prius illo Agno, qui tollit peccata mundi, et
quemadmodum in partu miraculi divini partus
particeps fuit, ex sterili ventre prognatus; sic et
transitu ab his imis ad superna communionem
cum eodem habuit in eo, quod ante illam non im-
molatam hostiam immolatur, sitque, ut ortu ex
utero materno, ita et ad inferos habitu Domini

¹¹ Marc. vi, 26.

praenuntius, et his, qui in vinculis et ærumnis versabantur, redemptionem significat, et exultationis quasi radiis et splendore prius perfundit eos qui in umbra mortis et caligine calamitatis sedebant, et tanquam lucifer præsentiam solis indicat. At quæ inferis in oris gesta sunt mysteria, præcedentibus magis sunt arcana et recondita. Sed qualia illa, quæ Herodes patrat? Disco imponitur caput, cui recipiendo nihil par, illius caput, qui intactum caput tenuerat, fertque abjecta et furiis agitata puella illam comam, quam angeli reverebantur, eamque muneris loco accipit malæ filiaæ pejor mater, rata se hujus amputatione amputaturam quoque reprehensiones, quæ pectus ejus velliebant. At inscia in majores et magis inevitabiles incidit. Pessima bestia! quomodo hoc tibi in mentem venit? Voluisti impuritatis tuæ testem, et quasi columnam sternere, immota quassare agressa; nam supra gradus illustriores collocasti, adjecto ad adulterium tuum homicidio; et insano tuo amore quasi in columna ad sempiternam ignominiam inscripto. Extinguere niteris lucernam quæ tua opera tenebrarum arguebat. At magis accendis lampadem, quæ nefanda tua flagitia prodat. Vertigine velut corripieris, ob vim et vehementiam propheticae linguæ, qua putredo incontinentiæ tuæ disrumpitur. At nunc acerbiores cruciatus sustines.

Caput amputasti, Herodes, objurgationes vero non amputasti. Auditur etiamnum vox illa clare insonans: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*²², quæ increpationes, quas celare tentasti, et funesta tua flagitia toto terrarum orbe decantat. Verum mittamus istos cum infandis suis sceleribus. Ad Baptistam revertatur oratio, et hodie ex terrestri tabernaculo egredientem comitetur, et ad sedes materiæ expertes, quas etiam in corpore adhuc agens incolebat, abeuntem, quantum fieri potest, officii causa deducat. Etsi enim dignitas ejus majorem prædicationem desiderat, quam in hominem cadat; attamen periculum non est fore ut hanc dicendi voluntatem repudiet, cum propter alia, tum quia omnium vilissimis et contemptissimis contentus esse consuevit. Sed qualia oratio encomia adducet? Quam laudationem instituet ei, cujus laudes ipsa Dei sapientia contexuit? Quis vero te compellans reperiat appellationem, quæ exiguum honorem tibi creet? An nihil proprium, nihilque novum excogitandum; sed ea solum promenda sunt, quæ omnes tibi tribuunt, vetera nimirum illa, quæ divina oracula de te præcinerunt? Te enim nominarunt vocem clamantem in deserto²³; clamantem quidem in deserto, sed cunctis terrarum sinibus resonantem, rectas facientem semitas Domini, aspera in directa flectentem, præconem salutis Israel, exaltantem vocem suam in virtute Sion. Afferantur etiam parentis tui laudes, quas

σπότου προάγγελος, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς καὶ στενωχωρίσιν, μηνύει τὴν ἀπολύτρωσιν, καὶ προανατέλλει τῆς ἀγαλλιάσεως τὰς αὐγὰς τοῖς ἐν σκιᾷ θανάτου, καὶ σκότῳ θλίψεως καθημένοις, ὁ ἑωσφόρος μηνύων τοῦ ἡλίου τὴν παρουσίαν. Τὰ μὲν δὴ κάτω τελούμενα τοιαῦτα ἐπὶ προλαβοῦσι μυστηρίοις, μυστήρια ἀποβῆτοτέρα. Ἄ δὲ Ἡρώδης ἄνω διατίθεισιν, ὅποια; Πινάκιον δέχεται, ἧς οὐδὲν δοχεῖον ἐπάξιον, κεφαλὴν, κεφαλὴν ἐκείνου τοῦ κρατήσαντος τὴν ἀψαυστον κεφαλὴν, καὶ φέρει κόμη κόρης σεσοθημένης κόμην, ἣν ἄγγελοι κατηδέσθησαν· καὶ λαμβάνει ταύτην δῶρον πονηροῦ τέκνου μήτηρ πονηροτέρα, οἰηθεῖσα μὲν τῇ ταύτης τομῇ διακόψειν τοὺς ἐλέγχους, οἱ τὴν αὐτῆς καρδίαν συνέτρεπον [συνέστρεπον]· ἐλελήθει δὲ μᾶλλον αὐτοῖς ἀφυκτοτέροις περιπίπτουσα. Πονηρὸν θηρίον, πῶς τοῦτο διανενοῆσαι; Καθαίρησιν ἐβουλήθη τῆς σῆς ἀσελγείας τὴν στήλην, ἀλλ' ἀκίνητα σαλεύειν ἐπεχείρησας. Ἔστηκε γὰρ μᾶλλον οἶον ἐπὶ βάθρας περιφανεστέρας, οἷς τῇ μοιχείᾳ τὸν φόνον προστέθεικας τὸν σὸν οἶστρον στηλιτεύουσα. Σθενύειν ἐπιχειρεῖς τὸν λύχνον, τὰ δὲ τοῦ σκότους ἔργα ἐλέγχοντα· ἀλλ' ἀναφλέγεις πλέον τὴν λαμπάδα, τὴν σὴν ἀβῆροτοποῖαν δεικνύουσαν. Ἐγγιγῆς πρὸς τὴν ἀκμὴν τῆς προφητικῆς γλώσσης, οἷς ἡ σηπεδὼν τῆς σῆς ἀκολασίας διασπαράττεται· ἀλλὰ νῦν δριμυτέρων αἰσθάνῃ τῶν ὀδυνῶν.

Ἔτεμες, Ἡρώδης, τὴν κεφαλὴν, ἀλλ' οὐ συναπέτεμες τῶν ἐλέγχων τὴν φωνήν· ἀκούεται καὶ νῦν διαπρύσιον ἐμβόωσα· *Οὐκ ἔξιστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου*. Νῦν οὖς ἐπειράθης ἐλέγχους ἀποκρύπτειν, ἀπανταχοῦ γῆς τὴν σὴν ἀθεμιτοσύνην περιηχοῦσα. Ἄλλ' οὗτοι μὲν μετὰ τῆς αὐτῶν ἀβῆροτοποίας ἀφίεσθωσαν· ἐπὶ δὲ τὸν Βαπτιστὴν ὁ λόγος ἀναχωρεῖται, ἐξιδόντι σήμερον τοῦ γῆϊνου σκηνώματος συνακαλουθῶν, καὶ πρὸς τὰς αὐλοὺς μονὰς ἀπόντα, αἷς συνῶκει, καὶ μετὰ σώματος, ὅσον οἶον τε τιμῶν καὶ προπομπέων. Εἰ γὰρ καὶ μείζονος ἢ κατὰ γλώσσαν ἀνθρωπίνην δεῖ τῆς εὐφημίας αὐτῶ, ἀλλ' οὖν οὐκ ἔστι δέος ἀπαξιῶσιν τὴν τοῦ λόγου προαίρεσιν διὰ τὰ ἄλλα, καὶ ὅτι τοῖς πάντων εὐτελεστάτοις ἐξαρκούμενος ἔχαιρεν. Ἀλλὰ τίμων ὁ λόγος ἐγκωμίων ἀφαιτο; τίνα εὐφημίαν προσοίσει, ᾧ τοὺς ἐπαίνους ἢ τοῦ Θεοῦ σοφία διέπλεξε; τίς δέ σε προσείπων μετρίαν εἰς τιμὴν ἤκουσαν ἐξεύροιο προσηγορίαν; Ἡ οὐδὲν μὲν ἴδιον, οὐδὲ νέον εὐρημα, ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα, ὅσα πᾶσα γλώσσα φθέγγεται, περὶ σοῦ τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα, ἃ σε θείοι χρησμοὶ προανύμνησαν; τίνα φωνὴν βοῶσαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, βοῶσαν μὲν ἐν ἐρήμῳ, πᾶσι δὲ πέρασιν ἀπηχομένην, εὐτρεπίζοντα τρίβους τὰς εὐθείας Κυρίου, τὰ σχολία κατευθύνοντα, εὐαγγελιστὴν σωτηρίας τῷ Ἰσραὴλ, ὑφούντα τὴν φωνὴν ἐν ἰσχυρῇ τῇ Σιών; Λεγέτω δὴ καὶ τοῦ γεννήτορος τοὺς ἐπιτοκίους ἐπαίνους, βραχύ τε μεταποιήσας αὐτοὺς πρὸς τὸ τῷ καιρῷ προσφορώτερον. Πρὸ τοῦ Ὑψίστου πρεπεπόμενοι, προφήτης

²² Marc. vi, 18. ²³ Isa. xl, 3.

χηματιζῶν ἐν νηπίῳ τῷ γάλακτι, καὶ γινώσκων σω-
τηρίας τῷ λαῷ κηρύξας, οὐ μόνον ἐν σώματι, ἀλλὰ
καὶ δεσμὰ τῆς σαρκὸς ἀποθέμενος. Προσθῶμεν ὡς-
περ τινὰ κορυφήν, καὶ ἀ τῆς πηγῆς τῆς σοφίας ἔχεις
προσρήματα. Μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐδεὶς
ἔωθη σου ἐξεργηγεμένος· προφητῶν ἀπάντων ἀπο-
φέρῃ τὸ περισσότερον, ἐκεῖνα θεωρήσας, ἐκεῖνα μη-
νύσας, τούτοις λειτουργήσας, ἀ διὰ συμβόλων αὐτοῖς
ὠπτάνετο· τούτων ἀπολαύσας, ὧν ἐπαθύμησαν μὲν
ἅπαντες, ἔτυχε δὲ οὐδεὶς. Ἄφρι σοι, Βαπτιστὰ, τὸ βά-
πτισμα παραγίνεται, ὃ πάλαι τῆς Δεσποτικῆς ἐζήτεις
παλάμης, οὐ νάμασι ποταμίους, ἀλλὰ βέθροις τοῦ
σοῦ λουόμενος αἵματος. Πλήν καὶ οὕτω πρὸς σὲ ἐρ-
χεται, ἧ πάλαι τὸ πολὺ τῆς συγκαταβάσεως ἐνεκά-
λεις. Φθέγγει κάκει, ὅπου νῦν ἄπει, τοῦ θείου Ἄμμου
τὴν ἐνέργειαν, τὴν δι' ἐκεῖνον τῶν ἁμαρτιῶν ἄρσιν,
καὶ ἀπολύτρωσιν. Μᾶλλον δ' ἐπὶ τούτῳ προφθάνεις,
ἵνα καὶ τούτοις τὸ σὸν ἠχῆση κήρυγμα, ἐλευθερον
ἀπειλῆς. Οὐ γὰρ δεήσει τῇ ἀξίῳ καὶ τῇ τομῇ τοὺς
ἐκεῖ ταλαιπωρουμένους φοβεῖν, οὐδὲ τὸ πῦρ καὶ τὸ
ἄχυρον προσεπιλέγειν, ἀλλὰ φθέγγει φωνὴν ψυχαγω-
γίας μεστήν, χαρὰν ἀποστάζουσάν· ὁφθήσῃ τοῖς ἀπ'
αἰῶνος ἐν ἔδου δεσμίους, θέαμα ποθεινόν, προφήταις,
πατριάρχαις, δικαίοις. Ἀναδιώσεις αὐτοὺς τοῖς
εὐαγγελίοις, καὶ πρὸ τῆς ἐκεῖ καταβάσεως τῆς
Ζωῆς.

feros, aspectu jucundissimus, prophetis, patriarchis, justis. Resuscitabis eos ad vitam his tam lætis nun-
tiis, etiam antequam Vita eo descendat.

A subipsum tuum ortum cecinit; mutata paululum,
ut sint convenientiores tempori. Ante Altissimum
præivisti, propheta nominatus²⁴, cum adhuc ab
ubere matris penderes, et populo scientiam salutis
annuntiasti, non solum in corpore, sed etiam cor-
poris nexibus exsolutus. Addamus fastigii loco
illa, quæ ab ipso sapientiæ fonte manarunt. Major
te inter natos mulierum non apparuit²⁵, omnes
prophetas tu antecedis, illa contemplans, illa nun-
tians, et illis subserviens, quæ prisci per obscura
duntaxat symbola aspexerunt; iis fruitus es, quæ
omnes quidem desiderarunt, at nemo adeptus est.
Nunc, o Baptista, adest baptisma, quod a Domini
manu olim postulabas, non fluvii undis, sed fluen-
tis tui sanguinis ablutus. Cæterum et hoc modo ad
te venit ille, de cujus nimia demissione olim que-
rebaris. Prædica et isthic, quo nunc abis, divini
Agni vim et actionem, operaque illius, peccata sub-
latum, et redemptionem donatum iri. Quin hoc
consilio eo prior te recipis, ut et istis prædicatio
tua innolescat, ab omnibus jam libera minis; non
enim jam securi et excisione opus erit perterre-
facere illos, qui tibi cum ærumnis conflictantur,
neque ignem et paleas commemorare; sed vocem
consolationis plenissimam proferes, vocem gau-
dium stillantem. Venies vincis a sæculo apud in-
di-

C Lætabuntur Moyses et Aaron viso cognato ex
Aaronis filia. Audiet et Isaias vocem mysteria pan-
dentem, quam olim jam divina Spiritus voce au-
dierat. Canet quoque David propheta et rex, et
Iyam pulsabit. Exsiliunt omnes justi et amici Dei
cum viderint Baptistam et amicum, et justum ad-
ventasse. At, o qui præter opinionem natus es, et ad-
huc magis præter opinionem cursum vitæ confecisti,
qui per martyrium ad immortalem vitam transiisti,
accipe propitius hoc levidense orationis nostræ
munusculum, quod desiderio laudes tuas celebrandi
offero, propitiumque redde Dominum, et nobis,
quibus gregis illius per immensam tuam bonitatem,
curam commisisti, et ipsi gregi, cujus emundandi
gratia sanguinem fudit. Et nunc concede, ut rega-
mus et regamur, a bestiis, tam quæ videntur,
quam quæ occulte insidias tendunt, immunes et
illasi. Fiducia tibi suppetit tanquam amico et Ba-
ptistæ. Quod si hinc excedamus, effice, ut inno-
xiam et criminis expertem rationem reddamus imperii
administrati, cui nos præfecit; et ut perpetua
regni cœlestis gloria digni habeamur, qua utinam
omnes fruamur misericordia et humanitate ejus,
qui pro nobis egenus factus, et filius hominis ap-
pellari dignatus est, ut nos divites et filios Dei
efficeret, cui gloria et potentia nunc et semper, et
in sæcula sæculorum. Amen.

C Ἡσθήσονται Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν ἰδόντες τὸν συγ-
γενῆ τὸν ἐκ τῆς Ἀαρωνίτιδος. Ἀκούσεται δὲ καὶ
Ἡσαίας φωνούσης τὰ θεῖα μυστήρια, ἧς πάλαι Πνεύ-
ματος ὡτὶ θεῖο φωνῆς ἐπήκουσεν. Ἄσεται δὲ καὶ
Δαβὶδ ὁ προφήτης καὶ βασιλεὺς, καὶ κρούσει τὴν
λύραν. Σχιρήσουσι πάντες οἱ δίκαιοι, καὶ φίλοι
θεοῦ, τὸν Βαπτιστὴν, καὶ φίλον, καὶ δίκαιον προσ-
εληλυθότα θεώμενοι. Ἄλλ' ὧ παραδόξως μὲν τεχνεῖς,
παραδοξότεραν δὲ διανύσας ζωὴν, καὶ διὰ μαρτυρίου
πρὸς τὴν ἀθάνατον ζωὴν μεταχωρήσας, δέχου μὲν
ἡμῶν ἡμεῖς τὴν μετρίαν ταύτην τοῦ λόγου προσέν-
εξιν, πόθῳ τεθαβρήκωτων ἔλασθαι τῶν σῶν ἐπαίνων,
ἡμεῶν δὲ ἀπέργασαι τὸν Δεσπότην, καὶ ἡμῖν μὲν οἷς
τὸ αὐτοῦ ποίμνιον δι' ἄφατον ἐνεχείρισας ἀγαθότητα,
καὶ τῷ ποιμνίῳ δὲ, δι' οὗς τὸ καθάρσιον αἷμα ἐκέ-
νωσε· καὶ νῦν μὲν δίδου ἡμᾶς ἄγειν τε καὶ ἰθύνεσθαι
τῶν θηρίων, ὅσοι τε ὀρώμενοι ἐπιπηδῶσι, καὶ ὅσοι
ἀφανῶς ἐνεδρεύουσιν, ἀπημάντους, καὶ ἀνεπιβουλεύ-
τους. Ἔστι σοι τὸ θαβῆν ὡς φίλῳ καὶ Βαπτιστῇ.
Εἰ δὲ καὶ τῆς ἐντεῦθεν ζωῆς μεταχωροίμεν, ἀνεύ-
θυνον αὐτῷ παραδοῦναι τὸν λόγον τῆς βασιλείας, ἧς
ἐπιτροπεύειν κατέστησε, καὶ τῆς ἀδιαδόχου δόξης τῆς
αὐτοῦ βασιλείας ἀξιοθῆναι, οἷς πάντες ἀπολαύσαιμεν
καὶ ἰλέει, καὶ φιλανθρώπια αὐτοῦ τοῦ πτωχεύσαντος,
καὶ υἱοῦ ἀνθρώπου χηματισάντος δι' ἡμᾶς, ἵν' ἡμᾶς
πλουτίσῃ καὶ υἱοὺς θεοῦ ἀπεργάσῃται, ἧ ἡ δόξα καὶ
τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
νων. Ἀμήν.

²⁴ Luc. i, 76. ²⁵ Matth. xi, 11; Luc. vii, 28.

ORATIO XVII.

A

ΛΟΓΟΣ ΙΖ'.

Leonis, Christi Regis æterni gratia, imperatoris, in celeberrimum archipræsulem, Ecclesiæ splendidissimum luminare mirificum magnum Nicolaum.

(Edidit Petrus Possivus, Societatis Jesu presbyter, Tolosæ MDCXLIV, in-1, 47 pag.)

Quandoquidem delectatur Deus servorum suorum honoribus ; non quod magnum putet honorari illos quos ipse apud se occupavit honore cumulare ; sed quod in ejus laudis auctores præcipua ex ea commoda redundent, utpote tanto illustriori vicissim gratiæ reditu remunerandos quanto et abundantius habent unde magnifice largiantur il qui honorantur, et ad grati animi tuendum officium civiliores sunt, age nostrarum rerum omnium maxima magnum in pontificibus Dei pontificem honoremus. Quid autem tanti est quanti oratio, qua una cæteris excellentissimus cujusque beneficio Deiformem partem a terrestri concreione repurgantes quicumque non hebetes ad conscientiam originariæ pulchritudinis sensus mentis habent, archetypi similitudine revocanda, nobilitati pristinæ restituunt imaginem : hac, inquam, vere hominis propria re magnus honoretur Nicolaus. Quid tum enim etsi ad sublimitatem ejus magnificentiæ minus accedat donum, at animum certe non aspernabitur. Est profecto sanctis qui apud Deum ævum degunt, est affatim illa gloria qua in cælis fulgent : minimeque iis opus est perituris laudibus linguæ mortalis. Amant tamen genus unde orti sunt ; ac lætis oculis aspiciunt quæ offeruntur a nobis : non ad meritum dignitatis propriæ munus exigentes : verum ostenso licet tantum proposito liberalis animi perfecti officii laudem imputantes. Atque hinc nemo privatim deterreatur tanquam ab incepto temerario ac facultatem superante. Commune hoc quippe omnium : utique cum subsidere infra verticem meritæ laudationis etiam summæ eloquentiæ necesse sit Nicolaum celebranti. Verum ut parentibus in copiosa re familiari nullo admodum egentibus si quid gratificandi causa collatum sit a filiis nequaquam id opportunitate usuque sui voluptatem accipientibus admovent, sed una pietatis imagine ac filialis amoris monumento : sic communes omnium Patres, quibus non ex voluntate carnis sed ex Deo geniti sumus, erga honores qui ipsis ab hominibus adhibentur, tali quodam modo affectos existimare oportet. Aut potius (neque enim satis ad verum ea similitudo rem exprimit) quem-

Ἀόρτος (1), ἐν Χριστῷ βασιλεὶ αἰωνίῳ βασιλέως, εἰς τὸν ἐν ἀρχιερεῦσι Θεοῦ περιβόητον, καὶ τῆς Ἐκκλησίας φασινώτατον λαμπρῆθαυματούργον μέγαν Νικόλαον.

Ἐπειδήπερ χαίρει Θεὸς ταῖς τῶν οἰκείων θεράπωντων τιμαῖς· οὐ δὲ ὦν τιμῶνται οὐς ἔχει παρ' αὐτῷ τιμήσας, ἀλλ' ὅτι καὶ τοῖς ἐργάταις τοῦ πράγματος τὰ ἐκ τούτου κέρδη ἀσύγκριτα, τοσοῦτον ἐντιμωτέρας ἀμοιβῆς αὐτοῖς ἀντιπαραγινόμενης, ὅσον εἰς τε τὸ παρασχεῖν μεγαλοπρεπῶς ἔχουσιν οἱ τιμώμενοι, καὶ μέτρα τῆρεῖν εὐγνωμοσύνης εἰσι δεξιώτεροι. Φέρε δὴ τῷ μεγίστῳ τῶν παρ' ἡμῖν, τὸν μέγαν ἐν ἀρχιερεῦσι Θεοῦ τιμῶμεν ἀρχιερέα. Τί δὲ τοιοῦτον, οἶον λόγος, ᾧ μόνῳ τῶν ἄλλων κρατούμεν, καὶ ᾧ τὸ θεοειδὸς τῆς γεώδους ἰλύος ἀνακαθαίροντες, ὅσοι γε οὐ βραθύμως τοῦ οἰκείου κάλλους ἐπαισθάνονται, τῷ ἀρχετύπῳ τὴν εἰκόνα ἐξευγενίζουσι ; τούτῳ δὴ τῷ ὡς ἀληθῶς ἀνθρώπου οἰκείῳ χρηματι ὁ μέγας τιμάσθω Νικόλαος. Τί γὰρ, εἰ καὶ μὴ πρὸς ὕψος τῆς ἐκείνου μεγαλοπρεπειας τὸ δῶρον ; ἀλλὰ τὴν γε προαίρεσιν οὐκ ἀτιμάσει. Ἔχει μὲν γὰρ ἦδη, ἔχει τοὺς παρὰ Θεῷ ζῶσιν ἢ ἐν οὐρανῶς ἀποχωρῶντας τιμῆ, καὶ ἡσιστα προσδεῖ τοῦτοια γλώσσης ἐπικήρου λυομένων ἐπαίνων. Ἄγαπῶσι δ' ὅμως καὶ τὸ γένος ὄθεν ἀνέσχον, καὶ ἡδέως ὀρώσι καὶ τοῖς πρὸς ἡμῶν φερομένοις· οὐ πρὸς τὴν οἰκείαν ἀρετὴν τὸ δῶρον σταθμώμενοι, τῇ δὲ προαιρέσει τὸ πᾶν ἀπέχειν (2) ἡγούμενοι. Καὶ δέος ἐνταῦθα παρέστω οὐδαμῶς ἰδίᾳ τινι, ὡς ἀδυνάτοις ἐπιθαλόντι. Κοινῶς γὰρ ἅπασιν μέτεστι τούτου, ὅσπερ ἰσχυρῶν τῶν προσηκόντων ἐπαίνων, ἂν μάλιστα τις ἐπὶ λόγων δυνάμει προήκη. Ἄλλ' ὡσπερ ἐπιεικῶς ἔχοντας πλοῦτου πατέρας ἢ ἐκ παιδῶν χαρίζεσθαι διεγνωκότων γιγνομένη συνεισφορά, οὐ τῇ χρεῖα πρὸς ἦδονην καὶ ἀποδοχὴν ἀνακινεῖ, τῷ δὲ περὶ αὐτοῦ μόνῳ φιλετρῶ· οὕτως καὶ τοὺς κοινούς ἀπάντων πατέρας, οἷς οὐκ ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθημεν, διακείσθαι πρὸς τὰς ἐξ ἀνθρώπων τιμὰς οἰεσθαι χρή. Μᾶλλον δὲ (οὐ γὰρ εἰς ἀκρίθειαν ἢ εἰκῶν αὐτῆ σῶζει τὴν μίμησιν), ὡσπερ τὸ κρείττον οὐδενὸς μὲν τῶν ἡμετέρων εἰς χρεῖαν καθίσταται, μόνου δ' ἕνεκεν τοῦ τῆς παρ' αὐτοῦ μεταδοῦναι χάριτος, τὰ ἐξ ἀνθρώπων λαμβάνει. Οὐχ ὡς οὐ προῖκα δωρούμενος (πάντα γὰρ οὕτω βέβηκε τῆς ἀκενώτου πηγῆς), ἀλλ' ὡς ἐκείνῳ ταύτη προσεγγιζόντων ἡμῶν, οὕτω τε μᾶλλον τῶν παρ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς διαβαίνόντων. Ὡσπερ δὴ κἂν τῷ

NOTÆ.

(1) Ex bibliotheca illustrissimi Caroli de Montchal, archiepiscopi Tolosani. — Leonis Augusti, cognomento Philosophi, res exsequuntur Europalates, Cedrenus, Zonaras, Glycas. Ex quibus Baronius collegit, et digessit. Scriptorum indices exhibent Gesnerus, Simlerus et Possevinus. Qui, quod hujus orationis non meminere si quis in argumentum trahere vellet dubitandi de auctore, sciat exstare in Vaticana bibliotheca num. 803, ut Baronius testatur, codicem quo continentur orationes tres et triginta hujus Leonis, quarum quæ ordine prima et vicesima est, inscriptionem habet hujusmodi : *In fulgentissimum Ecclesiæ lumen Nicolaum. Quam eandem huic quoque præfixam legis, ut*

dubitare non debeas quin hæc ipsa sit quam eidem Augusto Philosopho vindicabant in codice vetere unde exseripsi aliquot iambici versus : nescio cujus Græci graminatici, nequaquam satis elegantes ut editione digni sint visi.

(2) Ἀπέχειν non valet hic διίσταται, sed ἀπολαμβάνω. Quo sensu dicuntur ii quibus ex debito satisdatur, ἀπέχειν τὸ γινόμενον. Et operarii quibus est persoluta merces, ἀπέχειν τὸν μισθόν. Imo quod magis hic facit, ἀπέχειν χάριν Synesius dixit, sensu consimili, quod Latinis accipere, tenere, imputare gratiæ, etc. Confido me loci sententiam in interpretatione tenuisse.

πλησιάζειν ἡλίῳ πλουσιωτέρου (3) φωτὸς μεταλαμ-
 βάνουσι τοὶς ἐγγιζούσι. Κοινῆς δ' ἅπασιν ὅσοι τοὶς
 ἀνω βασιλεῖοις αὐλίζονται ταύτης οὐσης τῆς προαι-
 ρέσεως, φημί δὴ τοῦ βούλεσθαι τοὺς κάτω χαρίζε-
 σθαι, οὐκ ἔστιν εὐρεῖν ὄντινα μᾶλλον ταύτης ἴσμεν
 τῆς προαιρέσεως οὐ νῦν τὴν εὐφημίαν εἰς ἔργον θεῖ-
 ναι προτεθυμήμεθα. Ὅστε καὶ τοῦτο ἀφορμὴ πρὸς
 τὸν ἔπαινον τῆ περιουσίᾳ τῆς τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὸ
 εὖ ποιεῖν προθυμίας, ἡμῖν, ἐλαττωμένου τοῦ φόβου.
 Ποῖον γὰρ θαλάσσης πέλαγος ἀμέτοχον τῶν ἐκείνου
 καλῶν (4); Ποῖαι δὲ γῆς ἐσχατιαὶ οὐ τὰς ἐκείνου
 γνωρίζουσι χάριτας; Τοσοῦτον αὐτῷ τὸ ἐπίσημον
 τῷ περιόντι τῶν θωρεῶν ὥσθ' ὅπερ πρὸς ἡλίον ἀν-
 θρωποι (5) μετὰ χειμερινὴν ὥραν πεπόνθασι, πάν-
 τας ἐπὶ τρυφῆν τῶν ἀκτίων καλοῦντες, τοῦτο κἂν
 τῆ μνήμῃ (6) τοῦ θεοῦ ἀνδρὸς γινόμενον ἔστι καθ-
 ορᾶν, μᾶλλον δὲ πολλὸ πλεον ἐνταῦθα γίνεται. Ἐκεῖ
 μὲν γὰρ εἰσὶν οἱ ὑπὸ τῆς καταλαβούσης ἀσχολίας
 οἷον πεπεδημένοι μένουσι, χαίρειν εἰπόντες τῆ τῶν
 ἀκτίων τρυφῇ, ἐνταῦθα δὲ, οὐδεμία οὕτω βίαία
 πραγμάτων ἀσχολία ἢ δύναται' ἀν ἀπειργεῖν τῆς ἐκ
 τῶν ἰερῶν μνημοσύνων τοῦ μεγάλου κήρυκος ἀπο-
 λαύσεως. Τίς οὕτω σάλπιγξ τὸ ἐνυάλιον ἀπηχῆσασα
 παρατάξεις ἀνέρωσεν ὡς οὗτος διὰ τῆς μνήμης σαλ-
 πίσας ἤγειρε τὰς ψυχὰς; τῶν προθύμων αὐξῶν τὸ
 πρόθυμον, τῶν ἀναπεπτωκότων διαλύων τὸ ῥέθυμον;
 Ἄει μὲν ὁ τοῦ γένους ἀντίπαλος ἐπὶ ταῖς τῶν ἀγίων
 τιμαῖς καιρίας δέχεται τὰς πληγὰς, σκυθρωπάζων,
 καὶ συμφορὰν ἰδὼν τὴν τῶν πιστῶν εὐφορσύνην
 ποιούμενος. Νῦν δὲ τοσοῦτον πλεον κερδαίνει τῆς
 συμφορᾶς, ὅσον εἰς ἅπαντα πέρατα τὸ τῆς πανηγύ-
 ρεως ἀγαλλίαμα διαβαίνει. Ἄλλ' ὥσπερ εἰς ἀρχὴν
 καταστάς ὁ λόγος πρότερον διαμνημονευσάτω τῶν
 ἐντίμων ὀπίσθων, αἱ τὸν ἀνδρα τῷ βίῳ παρέσχον·
 οὕτω τε καθ' ὅδον ἐπὶ τὰ πρόσθεν χωρεῖτω. Τοῦτο
 δὲ προθυμείσθω οὐ νόμον ἐγκωμίων περὶ πολλοῦ
 ποιούμενος, δὲ βουλόμενος ἀφορμὴν τοῖς ἔπαινοις εἰς
 ἀξίαν παρασεῖν, ἐκεῖθεν ἐπιτάττει τούτους παρα-
 κροτεῖν. Οὐδὲ γὰρ εἰ καὶ τὰ μάλιστα θαυμαστοὶ οἱ
 γεννήτορες, τῆς ἐκείνων δόξης ἢ τοῦ παιδὸς εὐφημία
 προσδέεται· ὥσπερ οὐδ' ἔμφυτον κάλλος τῆς ἐξ ἀλ-
 λοτριῶν ἀνθέων χάριτος καὶ κομμητικῆς περινοίας.
 Οὐδ' ἡμέρα ἡλίῳ καταπυρραιομένη προσθήκη ἐπι-
 ζητεῖ παιδρότητας, ἵνα μᾶλλον ῥοδοειδὲς φέροι τὸ
 πρόσωπον. Ἄλλ' ὅσον ἐπιδειξαι ὅτι περ οἷα κληρὸν ἐκ
 πατέρων τὴν ἀρετὴν παραλαβὼν, οὐκ ἐνέμεινε
 τῷ παρασχεθέντι. Οὐδὲ τοῖς ἐκείνων ἠρκέσθη ὥσπερ
 ἐλ παραδείγμασιν ἀκολουθήσαι (καίτοι γε ἡλίκα οἷα
 ἦν!) ἀλλὰ τοσοῦτον ἀμεινύων ἐπέδη κατορθωμάτων,
 ὅσον εἰκὸς τὴν εἰς οὐρανὸν ὄλην τὴν ζωὴν μεταθέμε-
 νον. Ἐπιτιμῆ δ' οὐκ ἂν τις τῷ λόγῳ κατόπιν τῆς

A admodum Numen præstantissimæ mentis nulla qui-
 dem rerum nostrarum opus habet; nostra vero
 sola causa, quo nimirum occasionem habeat suis
 nos opibus impertiendi, munera hominum suscipit.
 Non tanquam vel id ipsum quod eo nomine retribuit
 non gratis donet (gratis enim certe ex inexhausto
 illo fonte bona effluunt omnia), sed quod ea religi-
 one Deo nos admoveamus; indeque facilius bona
 quæ ab eo manant propagentur ad nos. Quemadmo-
 dum qui ad solem accedunt propius, eo abundan-
 tius participant lumen. Atque hoc animi proposi-
 tum, studium dico bene merendi de mortalibus, cum
 commune sit omnium qui in cœlesti regia diversan-
 tur, nullum tamen reperire est quem illustrioribus
 constet documentis in tali erga homines esse vo-
 luntate, quam eum cujus in adornanda laudatione
 nunc maxime sumus. Quin hæc adeo fiducia impe-
 tum nobis expedit ad audaciam incepti tanti, pre-
 lioxissima liberalitate viri ad condonanda omnia,
 veniam quoque male perfunctæ laudationis sperare
 nobis suadente; successusque parum boni mi-
 nuente metum. Quod enim maris fretum, quæ
 pelagi vastitas, non ejus miraculis insignita
 est? Qui vero saltus ac solitudines terræ non
 ejus gratias experimento cognitæ habuerunt.
 Quæ tam constans magnificentia donorum tam in-
 signem eum vulgo reddidit; ut, quod solent homi-
 nes si forte post brumam serenior elucescat sol,
 tum gestire in aprico ipsi, tum alios ad jucundum
 teporem radiorum solarium convocare perfruen-
 dum: idem ad memoriam quoque divini hujus viri
 fieri videre liceat, imo longe plus hujus quidem
 hæc in parte sit. Ibi enim sunt qui occupati negotio
 velut præpediti inanent; amœnitate radiorum va-
 lere jussa, hic autem nulla tanti intenta fuerit occu-
 patio quæ prohibere queat homines ne eam quæ
 ex sacro magni hujus confessoris monumento per-
 cipitur gratiæ copiam participatum eant. Quæ tuba
 classicum intonans procinctos ad pugnam ordines
 sic animavit ut hic per sui mentionem veluti clan-
 gens concivit animas, devotorum fervorem augens,
 desidium torporem excutiens? Semper quidem
 humani generis adversarius honoribus sanctorum
 lethales accipit plagas, ringens et suam calamita-
 tem fidelium lætitiā reputans. Nunc autem eo
 abundantiori dolore cumulatur quo jam in fines
 late omne panegyris hujus celebritas propagatur.
 Sed velut in principiis adhuc insistens oratio
 prius repetat memoriam illustrium parentum qui
 hunc virum mundo genuerunt; ita demum se-
 cunda deinceps via in anterioria pergat. Quod

NOTÆ.

(3) Quamlibet copiam πλούσιος Græcis sonat: adeo ut nescio quis apud Euripidem queratur δαίμονα sibi esse πλούσιον κακῶν, ut minus mireris thesaurum iræ ad Rom. 11, 5; Jacobi v, 3.

(4) De miraculis a sancto Nicolao in salutem navigantium maximo numero factis consulenda ejus Acta et historiæ veteres juxta recentisque.

(5) Videndum an non fuerit consuetudo aliqua convocandi ad solem post brumam. Qualia multa

Plutarchus in Quæstionibus Romanis et alii nar-
 rant. Tales illi εὐφημισμοί, φῶς ἀγαθόν, cum lux
 accendebatur prima face.

(6) Ecclesiastica consuetudine memoria martyris
 templum martyris est aut monumentum. Nec du-
 bium quin ad confessores extendi possit. An hic
 ista notio vocis hujus sit, judicium integrum re-
 linquo lecturi.

ipsum ne ea tamen religione curet quasi encomiorum legem eam magni faciens, quæ id agens ut augendi recte facta laudatoribus occasionem præbeat inde eos auspicari jubet. Ut enim maxime mirabiles parentes hujus fuerint, eorum tamen quantæcunque participatione gloriæ filii non indiget memoria non magis quam natus decor alieno fuco ac emendicato flore gratiæ medicatæ artificio mangonico. Neque vero pleno sole collustrata dies serenitatis accessionem quærit ut magis rosea niteat facie. Verum hoc eatenus memoretur solum ut demonstretur, nostrum hunc, qui tanquam hæreditariam a parentibus virtutem accepisset, nequaquam eo velut patrimonio contentum, in expressione domesticorum exemplorum laudis acquiescendum sibi statuisset (quanquam quanta illa qualiaque erant!), verum ad tanto præstantiora facinora suscipienda generosum animi propositum excitavit, qualia nimirum consentaneum erat moliri eum qui se cœlestem prorsus ad vitæ sectam ac rationem transtulisset. Nemo porro reprehendendam orationem meam putet quod ea secundum a filio dignitatis locum parentibus attribuat. Volentibus sane ipsis ac lubentibus acciderit hoc quidem : quippe hinc tanto uberiore in eos veræ gloriæ accessione redundatura quantum ipsa comparatio dignitatis ademisse postpositis videbatur. Nam hic quidem quod aufertur non damno magis deputandum quam lucro est, ut fluvii in se per orbem refluentibus, seseque excipientibus mutuo per vices, quod admittitur continuo refunditur ei qui dederat.

Ergo qui huic nostro fuere parentes in primis illustres, tum iis ornamentis quæ decent corpora, cumque corporibus consumuntur, tum iis quoque quæ sempiternæ vitæ duratione æqualia sunt : quo posteriori genere potissimum nitentes prius illud contemnebant. Quare procul a civilibus curis tanquam a procelloso mari subducti, in portu heati otii tranquillæ vitæ cursum peragebant. Vultis hic apponamus aliqua virtutis eorum certa documenta? Quid vero me opus est iis vexare colligendis, cum istorum mores in rebus quoque cæteris quales fuerint ex ultro delecto vitæ genere facile sit intelligere. Etenim cum spectabiles emigrare possint ex functione aliqua illustri principalis procurationis, vel dignæ vulgo creditæ pro qua laboris nihil contentionis recusetur, id illi tamen præsentibus contenti, ambitione insuper habita, prorsus ut rem nihili neglexerunt. Neque vero suis copiis ad voluptatem abutebantur; neque deliciis quarum inde affuebant opportunitates, resolvebantur. Sed præclare persuasi solum hunc esse habendi fructum si quis ita rem vivendo dispensaret ut ea delinde conscientia solatio esse morienti posset, seminabant, ut dicitur, utraque manu per sinus pauperum divitias, quod ob meritum præter cæteram claritatem illam etiam a remunerante Deo tulere mercedem ut fierent parentes filii mortalis naturæ modum ac captum virtute et admirabilitate superaturi. Alii quidem in magna felicitatis parte numerare solent crebros partus, numerosaque gaudere sobole, velut ad hæc quoque bona sese extendente avaritia, nullumque ne hic quidem cupiditati finem statuente. Quorum in sententiam irem ego quoque pedibus si

A τοῦ παιδὸς ἀξίας τιθέντι τοὺς γονεῖς. Κεχαρισμένον γὰρ δὴ πού καὶ αὐτοῖς τοῦτο πάντως καὶ τοσοῦτον ἐκείνοις φέρον ἐπιθήκην εἰς κόσμον, ὅσον ἀφαιρεῖν ἔδοξε τῆς ἰσοτιμίας τοῦ ἐξ αὐτῶν πεφυκότος. Ὅστε ἐνταῦθα μᾶλλον ζημίαν ἢ κέρδος προξενεῖ ἡ ἀφαίρεσις, ὡσπερ ποταμίων βευμάτων ἐν κύκλῳ βρόντων καὶ περιχωρῶντων εἰς ἄλληλα, τὸ παρ' ἐκατέρου ἀφαιρούμενον πάλιν προσθήκη γίνεται τῷ δεωκότῃ.

B Ἄλλὰ γὰρ ἐκείνων γεννήτορες ἀκρωρῶς ἔχοντες περιφανείας, ὅση τε σωμάτων καὶ μετὰ τῆς ἐκείνων συναπολήγει λύσεως, καὶ ὅση τῷ μένοντι βίῃ συμπαρατείνεται· ἢ καὶ μᾶλλον σεμνυόμενοι, παρὰ φαῦλον τὴν ἐτέραν ἐτίθεντο. Διὰ τοῦτο καὶ πολιτικῶν διατριβῶν ὡσπερ κλύδωνος ἔξω διατιοῦντες ἀπραγμοσύνη τὸν βίον ἐσάλειον. Βούλεσθέ τινα προσθῶμεν τῆς ἐκείνων ἀρετῆς γνωρίσματα; Ἡ τί με δεῖ ὡσπερ ἐνοχλεῖν, βαβίον ὄντος ἐντεῦθεν τὸν ἐκείνων τρόπον, ὁποῖός τις ἦν κἀν τοῖς ἄλλοις, τῷ προαιρουμένῳ καταμανθάνειν; Οἴγε δυνάμενοι ἐν μεγάλῳ μέρει βασιλείου δόξης γνωρίζεσθαι, πράγματος πᾶσι περιμαχῆτου, οἱ δὲ ὡσπερ τι τῶν ἀτίμων οὕτω παρέδραμον αὐτῷ, τοῖς παροῦσιν ἀρχοῦμενοι, οὐ πρὸς ἡδονὴν ἀποχωρῶμενοι τῇ περιουσίᾳ, οὐδὲ ταῖς ἐκείθεν προαναειμένῳ ἀπολαύσεσιν. Ἄλλὰ ταύτην μόνην εὐ εἰδότες ἀπόλαυσιν, εἰ τις ἀπὸ τοῦ ζῶντος λαθῶν παραμύθιον, σπείροντες, ὃ δὴ λέγεται, χεῖρι ἐκατέρῃ ἐν τοῖς τῶν ἀπόρων ἐγκάτοις τὸν πλοῦτον, διὰ τοῦτο μετὰ τῆς ἄλλης εὐδοξίας καὶ τοῦτο θεῶν ἀντιλαμπάνουσι, παῖδες χρηματίζουσι πατέρες κραιττονος ἢ κατὰ θνητὴν φύσιν ὀφθῆναι μέλλοντος. Ἄλλοι μὲν οὖν μέγα μέρος εὐκληρίας ὑπολαμπάνουσι συχναῖς λειτουργεῖν ὠδίσι, πολυπαιδία χαίροντες, ὡσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, οὕτω κἀνταῦθα τερπούσης αὐτοὺς τῆς πλεονεξίας. Ἡμῶν δ' ἂν κἀγὼ τῶν τιθεμένων ταύτη, εἰ ὡσπερ μίᾳ πεφυκότας βλῆξῃ καὶ τῶν ὀδίνων κληρονομοῦντας ἐώρων (7). Νῦν δὲ πολὺ μᾶλλον ἀνίσως ἔχοντας ἢ τοὺς δακτύλους ὀρώμεν, καὶ συμβαίνει τῷ μὲν τι παρεῖναι τῶν χρηστῶν τῷ δὲ τῶν φαύλων· ὥστε οὐ μᾶλλον ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς τῷ παιδί χαιρήσει, ἢ ἐπὶ τοῖς χείροσιν ὃ γονεὺς ἀνιάσεται. Καὶ γίνεται παραπλήσιον οἷον εἰ τις τῇ μὲν στέφοι χεῖρι, τῇ δὲ βαπίζοι, ἐν τῷ λυποῦντι

NOTÆ.

(7) Perplexus locus et haud scio an non mendosus. Interpretationem expediti ut potui. Succurrebat forte legendum ὁμοίῳν pro ὀδίνων. Nisi verius

est hujus nostri et Græciæ ceteriorum temporum propria dialecto ὀδίνων parentes dici. Quod satis manifeste apparet ex pag. 12 superiori. (Col. 206 D.)

ἀναχωροῦντος τοῦ τέρποντος. Διό μοι φαίνεται καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, φησὶ δὴ τῆς παιδοποιίας, τοῖς πατράσι τοῦ νῦν τιμωμένου τὴν κατὰ τῶν ἄλλων πατέρων προσεῖναι ὑπεροχὴν. Ὅντος γὰρ οὐ ῥαδίον ἐν πάσῃ ἀρετῆς ἰδέεσθαι εὐδοκιμεῖν, ἀλλ' ἐν ταύτῃ μὲν τινα δοκεῖν ἰκανῶς ἔχειν, ἐν ταύτῃ δὲ ἀποδομῆν (8), τοῖς μὲν ἄλλοις ὅσοις ὑπῆρξε χρηματίσαι γονεῦσι, τοῦ μὲν τῶν παίδων ταύτην κεκτημένου τὴν ἀρετὴν, τῷ δὲ προσούσης ἐτέρας (τὰ γὰρ χεῖρω σιγάσθω), συμβαίνει ὡσπερ ἐξ ἐράνου τὸν κόσμον συλλέγεσθαι, εἴπερ ἀρετὴ παίδων κόσμον φέρει τοῖς γεγεννηκόσιν. Ἐνταῦθα δὲ ἐνὸς ἔντος τοῦ πάντα συλλαβόντος τὰ κάλλιστα, ἔξεστιν εἰκάζειν τῷ βουλομένῳ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ πράγματος. Ἄλλ' εἰρηται μὲν περὶ τῶν γεννητόρων ὅσον ἐπ' ὀλίγον τῆς αὐτῶν ἀρετῆς ὡσφράνθαι βραχέα τῷ λόγῳ. Εἴη δ' ἂν καὶ τὸ νῦν εἰρημένον μαρτύριον, ὡς τὸ ἅπαξ τὴν καλλίστην ἐκείνην ὠδὴν λῦσαι, ἀμείνους αὐτοὺς ἄγει τῶν ἐπὶ συχνάζει ἐγνωσμένων. Τὸ δ' ἐντεῦθεν πειράσθω τὸν παῖδα ἐκδιηγείσθαι καὶ δεῖξαι, ἂν ἄρα καὶ δύνηται τοσοῦτον ἔργον ὑποστῆναι, ὅσος καὶ ἡλικίος ἐχρημάτισεν.

collectione ipsis atque acervo emendicata multis ex locis gratulatio completur ad aliquem demum ornatus modum, si quis a virtute filiorum conferri verus ornatus in parentes potest. Hic vero cum in uno capite collecta omnia decora teneantur, conjectura licet assequi quanto excessu vulgarem parentum fortunam horum conditio peculiaris antecellat. Atque hæc quidem de Nicolai magni genitoribus sic dicta sunt; ea duntaxat tenus ut velut odorata obiter virtutem eorum quasi præteriens oratio videatur. Sane quæ diximus abunde sunt ad probandum illos unico hoc quidem at eodem præstantissimo partu defunctos longe apparuisse clariore iis ipsis qui numero sobolis fuere nobiles. Deinceps in filio qualis ac quantus fuit demonstrando exornandoque conatus orationis desudet nostræ. Si tamen ingenio atque industria sustinere valebimus opus tantum.

Ὁὗτος μὲν οὖν πρῶτότοκος ἄμα καὶ τελευταῖος τέκεται τῇ μητρὶ. Αὐτίκα γὰρ αἱ τοὺς λογικοὺς στάχους ἀνθοῦσαι λαγόνες, ἐπιλιπούσης αὐτὰς τῆς ἐνεργείας, ἀγωνίαν ἠλάσσοντο· ἐμοὶ δοκεῖ δεικνύντος τοῦ κρείττονος, ὡς ἄλλης τινὸς θειοτέρας ἢ κατὰ τὴν συνήθη τῆς γενέσεως αἰτίαν εἴη ὁ περικῶς, οἷα ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὸν βίον γίνεται παραδόξων, ἃ ἐν μακρῶν καιρῶν περιόδῳ ἐπιδημεῖ (9). Ἡ μὲν οὖν πρώτη φυὴ οὕτω θαυμαστὴ καὶ τῶν ἄλλων τὸ διάφορον ἔχουσα. Τί δέ; κοινὰ τὰ ἐξῆς, οἷα ἐν τῇ τῶν βρεφῶν εἰθίσται ἀγωγῇ; Οὐ μὲν οὖν, ἀλλὰ θαῦμα, φασὶ, θαύματι ἔπεται. Σαμουὴλ ἐκείνον (10) ὅς δῶρον εὐχῆς ὑπῆρξε, καὶ ἄλλου; δὴ τινὰς ἀρτι θηλῆς πεπαυμένους, ὑπὸ τῶν γεννητόρων ἀκούομεν καθιε-

ut ex una stirpe procreato; fratres, ita virtutis atque indolis parentum velut hæreditatem participant ex æquo viderem. Nunc multo major inter eos quam inter digitos inæqualitas cernitur; contingitque fere ab ortu ipso uni laudabile inesse quidpiam, alteri vero vitiosum; ut genitor non majorem a bonis lætandi causam quam dolendi habeat a malis: consimile quid patiens atque si quis altera quidem ipsum manu coronaret, altera colophum impingeret; in quo casu honoris fructus plagæ contumelia obrueretur. Quare mihi videntur etiam in hac parte, fecunditate, inquam, ac felicitate generandi, parentes ejus quem nunc celebramus, supra cæteros aliorum genitores dignitatis obtinere principatum. Cum enim facile non sit in omni genere virtutis ex æquo florere, sed fere videamus qui in quadam laude aliquousque progressus sit, eumdem ab alia longius abesse, cæteris quibus contigit fieri patribus plurium liberorum collatio quodam gaudii genere lætandum est. Dum uno quidem filiorum unam duntaxat virtutem possidente, alio vero rursus aliam (nam deteriora sileantur),

verus ornatus in parentes potest. Hic vero cum in uno capite collecta omnia decora teneantur, conjectura licet assequi quanto excessu vulgarem parentum fortunam horum conditio peculiaris antecellat. Atque hæc quidem de Nicolai magni genitoribus sic dicta sunt; ea duntaxat tenus ut velut odorata obiter virtutem eorum quasi præteriens oratio videatur. Sane quæ diximus abunde sunt ad probandum illos unico hoc quidem at eodem præstantissimo partu defunctos longe apparuisse clariore iis ipsis qui numero sobolis fuere nobiles. Deinceps in filio qualis ac quantus fuit demonstrando exornandoque conatus orationis desudet nostræ. Si tamen ingenio atque industria sustinere valebimus opus tantum.

Prima fuit is postremaque matri proles suæ. Nam qui ista rationali spica effloruerat uterus, exhausta mox fecunditate mutatur in sterilem. Deo, ut mihi videtur, demonstrante diviniorum aliquam ad originem, non autem ad consuetas nascendi causas ortum hujus pueri pertinuisse; qualia certis orbibus redeuntia temporum, inopinata in rebus humanis miracula exstant. Primus hic igitur ingressus in vitam ita mirabilis atque adeo præcellens supra cæteros fuit. Quid autem? An vulgaria quæ deinde secuta, et a cætera consuetudine infantilis ætatis nihil abhorrentia? Minime; sed, quod aiunt, miraculum miraculo comes. Samuelem illum qui præmium orationis fuit aliosque quosdam si-

NOTÆ.

(8) Suggerebat animus rescribere ἀποδοκιμεῖν ut opponatur τῷ εὐδοκιμεῖν paulo superius posito. Sane peregrinum ab hoc loco videtur τὸ ἀποδομῆν nisi se jure metaphoræ tueatur. Quod equidem reveritus manum abstinui.

(9) Censorinus lib. *De die natali*, cap. 17, refert ex Etruscorum libris: « Initia sæculorum alioqui hominibus incomperta futura, divinitus indicari solere apparitione prodigiorum. » Eo respicere videtur hic locus.

(10) Gregorius Theologus de vita sua:

..... τῷ γὰρ Θεῷ
Παρίσταμι ὡς ἀμόρος τις ἢ μόσχος φίλος
Θύμ' εὐχρῆς τῆ καὶ λόγῳ τιμώμενον.
'Οκνῶ γὰρ εἰπεῖν ὡς Σαμουὴλ τις νέος,

Πλὴν ἢ βλέποισι πρὸς πόθον δεδωκότων.

Quæ sic vertit interpres:

..... Nam Deo sistor velut
Vitulus vel agnus, victima et pernobilis
Ratione pollens. Non enim sari audeo
Samuelis instar, vota ni spectem et pium
Studium superno dantium me numini.

Atqui τῷ λόγῳ τιμώμενον non est, *ratione pollens*, sed *Deo Verbo consecratum*. Id enim et Gregorius isthic de se et de Nicolao noster hoc loco indicare voluerunt: fuisse utrumque mature, illum a parentibus, hunc a seipso ad modum Samuelis oblatos Christo. Nam alioqui quomodo se Gregorius ratione pollentem diceret jam tum cum primum est natus, nam eo tempore se oblatum dicit.

mul atque depulsi a lacte fuerant, accepimus a parentibus Deo dicatos. Hic autem religionem parentum nequaquam exspectans lactens etiamnum sese Deo consecrat. Cum enim vitam ad sacrum canonem jam tum exigeret, hoc ipso consecrationis illius fidem faciebat. Nam aliis quidem diebus materna illum mamilla pascebat nutrimenti ratione ætati congrua; illis vero diebus quarum una quidem in Redemptorem nefaria coitione sceleratorum concilium congregatum, alia vero Deo in carne cum morte congresso extincta mors est, semel sumpto lacte perseverabat deinde jejunos. Sic tanto ante ætatem adultam jam sacer et sacri ritus erat ac præcepti peritus quo talis observatio præscripta. Talis hic primus surculus assurgentis vitæ, talemque ad modum velut a topiario aut arboratore temperantia excolta, puroque hinc affluente liquore rigata. Postquam autem erat consequens plantam ad hunc modum bono primum satu editam, felicissimis deinde incrementis auctam, proventus denique fructuum abundare. Janique præterierat pueritiæ rude tempus, auctoque corpusculo adolescentulus esse coperat, cum varia ecce quædam protinus arrisit decorum species. Adeo siquidem puerilem non ostendit in moribus levitatem, ut constantia potius mentis atque sententiæ senilem prudentiam exhiberet. Quare quæ consueta oratio est laudationes perorantium in eos qui vitam eleganter ab ipsa prima visi sunt pueritia traduxisse: contigisse nempe ipsis ut cubitalibus augmentis crescerent, talis, inquam, oratio quæ in aliorum encomiis magna in laudis parte numeratur, uno in isto quem nunc admiramur quasi exile quiddam nimium et prorsus impar locum habere non videtur posse. Non enim licet affirmare cubitali proportionem auctam illius esse virtutem: sed si veram afferre laudationem ejus voluerit quispiam, dicturus utique sit totam ipsam in eo quanta est humano formata habitu inter homines visam ac versatam esse virtutem. Adeo perfectionem officiorum omnium semper in

ῥῶσθαι Θεῷ. Οὗτος δὲ οὐκ ἀναμείνας τὴν τῶν τεκόντων προαίρεσιν, ἐτι τοῦ γάλακτος ὑποκλύζων, δωρεῖται ἑαυτὸν τῷ Θεῷ. Δι' ὧν γὰρ κατὰ θέσπισμα τὸ ἱερὸν (11) ἐβίου, καὶ ἐπιστοῦτο τὴν καθέρισιν, οἶον δὲ τὸ τῆς καθερεύσεως γνώρισμα; Ἐν μὲν οὖν ταῖς ἄλλαις τῶν ἡμερῶν ἢ μητρὶα αὐτὸν εἰστία θηλή, κατὰ τὴν προσήκουσαν τῇ ἡλικίᾳ τροφήν· ἐν ἐκείναις δὲ ὧν τῇ μὲν κατὰ τοῦ Λυτρωτοῦ τὸ παράνομον συνήχθη συνέδριον· τῇ δὲ ὁ θάνατος ἀπώλετο (12) σαρκὶ θανάτου Θεοῦ ὁμιλήσαντος, ἀπαξ μεταλαμβάνων τοῦ γάλακτος, τὸ ἐξῆς τῆς ἡμέρας ἀπηγόρευε τὴν τροφήν. Οὕτω πόρρω (13) τῆς ἡλικίας ἱερός τε ἦν καὶ τοῦ ἱεροῦ συνίη διατάγματος, ὃ ταύτῃ ζῆν ἐπιτρέψει. Ἡ μὲν οὖν πρώτη βλάστη τοιαύτη, καὶ οὕτως οἶον ὑπὸ φυτηκόμῳ τεχνίτῃ τῇ ἐγκρατεῖα τηρουμένη καὶ τῷ ἐκεῖθεν ἀρδομένη καθαρῶ νάματι· ἐπεὶ δ' ἦν ἐπόμενον τὴν οὕτω μὲν εὐ ἀνασχοῦσαν φυτὴν, οὕτω δὲ κάλλιστα αὐξομένην εὐφορῆσαι καὶ τοῖς καρποῖς, καὶ ἤδη παρήκην ὁ νηπιάζων καιρὸς, καὶ μειράκιον ἦν, εὐθέως παντοδαπὴ τις προβυκπτειν ἰδέα καλῶν. Οὐ γὰρ μόνον οὐκ ἐγνώριζε κατὰ παῖδα τὸ ἦθος, ἀλλὰ καὶ πρεσβυτικὴν τῷ εὐσταθεῖ τῆς γνώμης ἀπέκρυπτε σύνεσιν. Ἄετι μὲν οὖν ἐπὶ τῶν ἄλλων ὅσοι ἐκ παίδων εἰς κάλλος εὐφώθησαν βιοῦντες, ἔθος ἐστὶ λέγειν τοῖς ἐπαινέταις, ὡς κατὰ πῆχυν αὐτοῖς συνέβαιεν αὖξασθαι· τοῦτο δὲ μέγα μέρος ὅν ἐγκωμίων, ἐπὶ μόνῳ τῷ νῦν θαυμαζομένῳ οὐδὲ τὸ βραχύτατον ἀναπληρῶσαι δόξειεν ἂν. Οὐ γὰρ ἐξεσι κατὰ πῆχυν αὐτῷ προσμαρτυρεῖν ἠῤῥῆσθαι τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' εἴγε μέλλοι τις ἀληθῶς αὐτὸν ἐπαινεῖσθαι, αὐτὴν ἄληθιν φαίη ἐν ἀνθρωπίῳ σχήματι δι' ἐκείνου ὀφθῆναι τῷ βίῳ. Οὕτως αὐτῷ παρῆν ἐξ ἀρχῆς τῶν κατορθωμάτων τὸ τέλειον· ἀπαγορεύσας δὲ πᾶσιν ὑπ' ὧν ὁ νοῦς ὡσπερ βίαια πνευμάτων ὀχλούμενος, πολλαῖς μὲν ἄλλοις ἀπώλεσε τὴν λαμπράδα, μέγα δ' εἰ καὶ στυγρὸν φαίνουσαν περιώσειε, μόνους ἐκείνους προσφεῖ οἷς ἀρετὴ φιλῆ, καὶ ὧν ἐμελλε, φωτὸς υἱὸς χρηματίζων προσθήκην φωτὸς λαμβάνειν, ἱεροῖς μάλιστα μαθήμασι προσιών καὶ Θεῷ δι' ἀπαύστων προσευχῶν ὁμιλῶν τε καὶ οικουόμενος. Ἔδει δὲ ἄρα τῆς σωματικῆς ἀπρητη-

NOTÆ.

(11) Innuit canonem 68 apostolorum quem et pagina sequenti ἱερὸν διάταγμα nominat. Is sic habet: Εἰ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης, τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα, ἢ τετράδα, ἢ Παρασκευὴν οὐ νηστεύοι, καθαιρεῖσθαι ἐκτός, εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδίζοιτο. Εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφορίζεσθαι· hoc est: Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor, Paschæ Quadragesimam non jejunit, vel quartum diem, vel Parasceven, præterquam si propter infirmitatem corporalem impediatur, deponatur. Si sit autem laicus, segregetur. Commune quidem erat omnium, ut mox videbimus, Christianorum jejuniium quartæ et sextæ feriæ. Tamen quia id clericis peculiari modo inunctum erat, visus est Nicolaus jam tum in cunis quasi spontesese in clericorum ordinem obtulisse: qui se ista peculiari clericorum observatione constrictum quasi profiteretur. Notandum hoc fuit ut intelligeretur quod mox sequitur, πόρρω πρὸ τῆς ἡλικίας ἱερός τε ἦν. Nisi forte, quod nou

pernegarim, ἱερός hic Christianum sonet, habita ratione consuetudinis illorum temporum quibus baptismus non fere nisi adultis conferébatur.

(12) Hunc locum enarret Augustinus epist. 86: Cur autem, inquit, quarta et sexta feria maxime jejunit Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quod, considerato Evangelio, ipsa quarta Sabbati, quam vulgo quartam feriam vocant, concilium reperiuntur ad occidentem Dominum fecisse Judæi. Et paulo inferius: Passus est Dominus (quod nullus ambigit) sexta Sabbati, quapropter et ipsa sexta recte jejunio deputatur. Hæc sanctus doctor. Ex quibus patet antiquissimam fuisse istam observationem jejunii quartæ sextæque feriarum. Cujus præter Clementem Romanum, Ignatium, Tertullianum, Clemens Alexandrinus, Origenes alique meminerunt, quorum testimonia recitat Baronius ad annum Christi 34 et 57.

(13) Inter voces, πόρρω et τῆς, infindendam puto particulam πρὸ. Paulo post, ὁ νηπιάζων καιρὸς, pueritiæ tempus, quod stultus dies Tibullus dixit.

enim Infinita huic nostro decora iusint, propriamque sibi unumquodque laudationem postulet, quomodo quæ dici nequeant singula una oratione comprehendat quispiam? aut quomodo de argumentis ita magnis, non quidem cum ipsorum dignitate comparandum, sed vel tolerabile ac mediocriter aliquid possit asferre? Tamen ex ejus præclare factis delibanda sunt pauca. Ad persequenda enim omnia neque si quis prolixitate vitæ paria faciat cum eo qui diutissime omnium mansisse in vita dicitur, suffecturam habiturus linguam esset. Quis ita se functione sacerdotii et magno sacrificio dignum exhibuit? aut potius quis ut ille in odorem suavitatis holocaustum oblatum est Deo? Quis ita sublimis in habitu submitto? Quis rursus in submissione magis inaccessus? Illud quidem ob naturæ morumque benignitatem, hoc propter inimitabilitatem virtutum. Quis sic ad verum expressit in seipso pastorem verum, et ne periculum oves tangat, tanquam ad jucundum aliquid ad mortem accessit? Quis magis gravem injuste grassantium contrivit manum? Quis in tempore opportunus protexit oppressos? Aut potius quis unus utriusque generi consuluit melius? Priori quidem eo studiosius, quo illud atrocius periculum malo usque ad animam pertinente. Sed jam in arcem invadamus. Quis tanto animo militiam prædicationis verbi toleravit? Hinc dæmoniorum acies fundens fugansque, horumque fana expurgans, miserosque quos deceperant ut spolia opima Deo sistens. Inde vero strenue rem gerens adversus hostes furiosa contumacia ubi minus decebat armatus, qui excacata ad blasphemiam lingua unam naturam in creaturam et Creatorem dividere conabantur. Pauli quidem desinat cursum Hierosolymis ad Illyricum pertinens peregrinatio. Huic vero nostro non quidem ab Hierosolymis prædicationis processit, neque in illam aliam terræ partem propagata est. Videamus tamen an ideo minus Evangelio contulerit. Ille sero tandem zelo converso maturos fructus prædicationi dedit; hic vero pene ex ipso limine vitæ, tametsi id deinde manifestius apparuit. Rursus ille non diu moratus absolvit cursum; hujus vero usque ad vitæ longissimæ metas ultimas cursus extenditur. Itaque hæc nostra utrinque summa non sinunt illum peregrinationis nomine primas ferre. Par igitur certamen esto quando et utriusque simile studium. Verum quis unquam ita consuluit sibi subjectis, ut ille omnium qui cura indigebant

Α καλῶν, καὶ τούτων ἐκάστου ἰδίαν ἀπαιτοῦντος λόγων ὑπόθεσιν, πῶς ἂν τις εἰς ἐν συναγάγῃ τὰ μὴ ῥητά; ἢ πῶς περὶ τῶν οὕτω μεγάλων, οὐχ ὅπως ἀξίως διαλαθεῖν, ἀλλὰ καὶ μετρίως εἰπεῖν τι σχολή; Ὅμως ὀλίγα τῶν ἐκείνῃ κατορθωμένων ἀπολαθοῦσιν, εἰρήσθω· πρὸς γὰρ πάντα οὐδ' εἰ τις κατ' ἐκεῖνον βίβῃ δὲ πάντων ἀνθρώπων ἐπιμήκιστον τῷ βίῳ λέγεται παραμεῖναι, δικνουμένην ἔξει τὴν γλῶτταν. Τίς οὕτω παρέστησεν ἑαυτὸν ἱερουργίας ἀξίον τοῦ μεγάλου θύματος; μᾶλλον δὲ τίς κατ' ἐκεῖνον εἰς ὄσμην εὐωδίας ὀλοκάρπωμα προσηνήθη Θεῷ; Τίς οὕτω ὑψηλὸς ἐν σχήματι μετρίῳ, ἐν δὲ τῷ μετρίῳ ἀπρόσιτος, τὸ μὲν διὰ τὸ τῆς γνώμης ἐπεικῆς, τὸ δὲ διὰ τὸ τῶν κατορθωμάτων ἀμύμητον; Τίς οὕτω πρὸς ἀκρίθειαν εἰκονίζει τὸν ἀληθῆ ποιμένα ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἵνα τῶν προβάτων μὴ θίγῃ κίνδυνος, αὐτὸς καθάπερ εἰς τι τῶν ἡδονῶν φερόντων χωρεῖ πρὸς θάνατον. Τίς μᾶλλον τὴν βαρεῖαν τῶν ἀδικούντων θύραυσε χεῖρα (17); Τίς δ' ἐν καιρῷ τοῖς ἀδικουμένοις ἐπήμυνε; μᾶλλον δ' ἐκατέρῳ μέρει (18). Καὶ τοσοῦτον πλέον θατέρῳ, ὅση καὶ χαλεπώτερος ἐκεῖνοις ὁ κίνδυνος εἰς ψυχὴν τοῦ κακοῦ διαβαίνοντος. Ἄλλ' ἀνίωμεν ἤδη πρὸς τὴν ἀκρώρειαν. Ποῖος οὕτως τῷ λόγῳ τοῦ κηρύγματος συνεμάχησεν; ἐνετύθεν δαιμονίων παρατάξεις ἐλαύνων, καὶ καθαιρῶν τούτων τεμῆνη, καὶ προσάγων ὡς λάφυρα Θεῷ τοὺς ὅπ' αὐτῶν πλανωμένους (19)· ἐκείθεν ἀριστεύων κατὰ τῶν μεμηνηότες λογισμῶ οὐ ἤκιστα ἐχρῆν (20) ὀπλιζομένων, καὶ γλώσση πρὸς βλασφημίαν ἠκονημένη εἰς κτίσμα καὶ δημιουργὸν διαιρεῖν ἐπιχειρούντων τὴν μίαν φύσιν. Παῦλος μὲν ὀρίζετο τὸν δρόμον ἢ ἐξ Ἱερουσαλήμ μέχρι Ἰλλυρικοῦ πορείαν· τοῦτ' ὁ δ' ἐξ Ἱερουσαλήμ οὐκ ἤρκεται τὸ κήρυγμα, οὐδ' εἰς ἐκεῖνο γῆς διέβη τὸ μέρος. Σκοπῶμεν δὲ εἰ διὰ τοῦτο ἔλαττον τῷ εὐαγγελίῳ συνεισηγήνοεν. Ὁ μὲν οὖν ὀφεί τοῦ καιροῦ τὸν ζῆλον μεταβαλὼν τοὺς ὠραίους καρποὺς τῷ κηρύγματι δέδωκεν, ὁ δὲ μικροῦ ἐξ αὐτῆς τοῦ βίου ἀφετηρίας, εἰ καὶ ὕστερον ἐγεγόνει ἐπιδηλώτερος. Καὶ ὁ μὲν οὐ πολὺ βραδύων καταλύει τὸν δρόμον, τῷ δὲ μέχρι καὶ μακροτάτων ζωῆς περάτων ἐκτείνεται. Ὅστε τὰ ἐνταῦθα ἐκατέρωθεν ἀκρα, οὐδὲν πλέον ἔχειν ἐκείνῳ παραχωρεῖ τὴν πορείαν. Οὐκοῦν ἔστω ἴσος ὁ ἀγὼν, ἐπεὶ καὶ παραπλησία ἐπ' ἀμφοτέρων ἡ γνώμη. Ἄλλὰ γὰρ τίς οὕτω προνοήθη τῶν ὅπ' αὐτὸν, ὡς οὕτως ἀπάντων ὅσοις προνοίας ἐδέησε; Τίς κατ' ἐκεῖνον τὸν ἀπλάστῳ ἐκέρασε τὸ ἀγγίστροφον (21), ὡς μήτε τοῖς ἀπλουστέροις δέος ἐμποιεῖν τὸ ἐμβριθεῖς, μήτε τοῖς δεινότεροις καταφρονήσῃ; ὑπόθεσιν εἶναι τὸ ἀπλοῦν; Τίς οὕτως φιλο-

NOTÆ.

(17) Simile quiddam est quod Gallice dicimus, *donner sur les doigts à quelqu'un.*

(18) Sensus est sanctum Nicolaum injuriam facientibus et patientibus consuluisse, studiosius tamen prioribus quorum miserabilior sors, quippe qui dum aliorum fortunis aut corporibus incommodant, suas ipsi animas lethalibus plagis transverberant.

(19) Haud dubie Arianos αὐτίκτεται adversus quos et Nicolaus ἠρτοσεύσεν, utpote unus ex trecentis decem et octo Nicænis Patribus.

(20) Alexandria, quæ Ecclesia cum et sanctitatis morum et doctrinæ sanæ copia in prinis orbis terrarum a temporibus apostolicis floruisse, mirandum et miserandum fuit tam foedam hæresim in ea potissimum existere, indeque ad Ecclesiæ pene totius perniciem redundare.

(21) Simile est illud Clementis Alexandrini lib. vii *Stromatum*: μίξας οὖν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν, *serpentem columba miscens*, hoc est astutiam illius, ex præcepto Christi, hujus simplicitate temperaus.

ανθρωπιᾷ Θεὸν ἐμιμήσατο, καὶ χεῖρα στάζουσαν
δεομένοις ἔλεον (22) προὔτεινε; μᾶλλον δὲ οὐδὲ συν-
εἶσιν εἶναι πηγάζει τὸ δῶρον, ἢ εὐεργεσία ἐπέβρει.
Ἄλλ' ὅσον μικροῦ ζημιούμενος ὁ λόγος ἂν ἐπεπόνθει!

νῦν οὖν εἰς καιρὸν ἤχον, οὐκ ἂν παρέλθοι.
Deum et stillantem manum misericordiam implorantibus protendit? imo ne sentientibus quidem
interdum unde scaturiret donum, beneficium affluebat. At quantæ rei pene jacturam fecerat ora-
tio! nunc quando redit occasio non committam ut elabatur.

Ἄρτι τῶν αἰοιδίμων μετακεχωρηκότων, καὶ ὅσα
τοῦ πλοῦτου τῆς ἐκείνων οὐκ ἐφάσατο σπορᾶς ἔρ-
γον (23) γεγενῆσθαι, τῷ τεχνίτῃ σπορεῖ τῶν τοιού-
των καταλειποτάων. Οὐπω δ' ἤρροστο τῇ ἀσπιδι
νύμφῃ, οὐδ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν ὁ λόγος ἐτέθειτο. Οἶα
δὲ πολλὰ τῶν σπιλάδων τοῦ βίου, ἀπορίας ναυαγίων,
μεῖζον ἢ παρακληθῆναι, τῶν ἐν ἀφθόνῳ περιουσίᾳ
τινὰ τὸν τῆς ζωῆς πλοῦν διανύοντων, καταλαμβάνει,
καὶ ἦν τὸ πρᾶγμα ἀνύποιστον· περὶ αὐτῆς γὰρ τῆς
ζωῆς ἠπειλεῖ τὸν κίνδυνον. Διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ
ἐκχυμανθείσης αὐτῷ τῆς γνώμης, οὐδὲ δυνάμενος
πρὸς τὸν πάσης ἀνάγκης ἀμείνω βίον ἀνευγαλῆν
τοῦς λογισμοῦς, τὰ πάντων ἑαυτῷ τιμωτάτα, ἴν'
ἔχη βιώσασιν, εἰς βῆλον πέταυρον ὤθει· ὧν ἔχηρην ἀντι-
λαμβανόμενον, καὶ κατὰ κέντρων αὐτῶν ὑπερά-
λεισθαι τοῦ θανάτου. Παίδων γὰρ ὄντων αὐτῷ ἐκεί-
νης τῆς μερίδος ἢ πλευρᾶς τὴν ὑπερξίν ἔλαβε (24),
προδοσίᾳ τῆς τούτων σωφροσύνης, γνώμης ἦν (25)
συγκροτεῖν ἐλεεινῶς τὴν ζωὴν, μᾶλλον δὲ τῷ ἐκεί-
νων θανάτῳ καὶ αὐτὸς τὸν οἰκεῖον ἐνεπορεύετο. Ἄλλ'
ὁ μὲν οὕτως ἀπογοῦς κατὰ κρημνοῦ ἠπειγέτο, ζέ-
φου βαθέος τῶν λογισμῶν κατασκαδασθέντος ὑπὸ τοῦ
δεινοῦ τὸν βόθρον ἀνορύττειν τῆς ἀμαρτίας. Τὰ δὲ
τοῦ μεγάλου θεράποντος, ὅποια· Ἐπεὶ γὰρ τὸ ἀπό-
φημον ἐκείνο μέχρι καὶ τῶν ὀσίων ἀκοῶν περιηγ-
γέλι, ἀωρὶ τῶν νυκτῶν, χρυσοῦ τι χρῆμα λαβὼν καὶ
διαθέμενος· εὖ καὶ καλῶς τῇ πράξει τὸ ἀφανές,
ρίπτει τῷ δωματίῳ ἐπιστάς. Καὶ ἡμέρα παρῆν ἡδῆ,
καὶ ὦγε τὸ λαμπρὸν αὐτῆς ἀμαυρὸν ἐποίησε σκοτός ἢ
συμφορὰ, περιτυχῶν τῷ δεσμῷ ἀληθῶς ἡμέραν
ἑώρα· καὶ ἅμα τὸν ὕπνον καὶ τὸν ἐξ ἀπογνώσεως
ἀπετίθετο κάρων, καὶ τῇ μίᾳ τῶν παίδων (26) ἴσθησι

A curam gessit? Quis ut ille simplicitatem expertem
fuci flexibilitate se accommodandi temperavit; ut
neque simplicioribus metum objiceret gravitas;
neque audacioribus occasio contemptus simplicitas
esset. Quis sic amandis hominibus imitatus est
Deum et stillantem manum misericordiam implorantibus protendit? imo ne sentientibus quidem
interdum unde scaturiret donum, beneficium affluebat. At quantæ rei pene jacturam fecerat ora-
tio! nunc quando redit occasio non committam ut elabatur.
Paulo postea quam nobilissimi parentes hujusce
nostri mortali erant vita defuncti, ac pecuniam
quæcunque ipsis per misericordiam largissime
spargentibus superfuerat, huic artificio talium ope-
rum et ejusmodi seminum satori summo relique-
rant. Necdum is immaculatæ conjunctus sponsæ;
nondum imposita candelabro lucerna fuerat. Cum
ecce, ut multi sunt vitæ scopuli, quemdam in co-
piosa re secundo aliquousque cursu vitæ pelagus
emensum paupertatis naufragium opprimit. Neque
vero tolerabile incommodum erat, cum ipsi quo-
que vitæ periculum impenderet. Quare cum tem-
pestate quadam turbulentissimæ formidinis obruta
ipsi ac demersa mens esset; neque ad vitam omni
necessitate superiorem conferre rationes suas et
considerationis oculos posset attollere. Quæ longe
omnium pretiosissima habebat pro necessariis ali-
mentis pacisci atque in orci laqueum trudere non
recusavit; quæ ut salva obtinerentur atque integra
ne per infesta quidem spicula recusandum erat
quamlibet periculosi saltus aleam jacere. Liberos
enim cum haberet ejus sexus qui a costa sumpsit
originem, nundinatione pudicitiae illarum miseri
sibi victus infeliciter comparandi consilium cøperat,
aut, ut verius dicam, negotiatione inconsultissima
pretio mortis illarum propriam emendi. In hunc
modum ille desperans in præcipitium ruebat pro-
funda caligine mentis sensibus offusa ab eo qui ad
fodiendam peccati foveam acerrimus est et soler-
tissimus. Quid hic autem magnus Dei famulus?
Simul abominandum illud usque ad sanctas ejus
perlatum est aures, intempesta nocte sumpta se-

NOTÆ.

(22) Alludit ad Cantici canticorum locum cap. v.
E, et simul occulte ludit in παρονομασίᾳ quæ est
inter ἔλεον, misericordiam, et ἔλαιον, oleum, cui,
utpote liquori, convenire potest τὸ στάζειν.

(23) Quod occasione aliqua aut usu impenditur
vel absumitur, ἔργον illius fieri eleganter Græcis
dicitur. Hinc in commerciis ac commutationibus
quod pro re aliqua pretium datur, quia impendi-
tur et domino perit, ἔργον dicitur. Nonnus ad v. 3,
cap. xviii Joannis, de Juda, Ὅς μιν (Christum)
ἀφανροτάτω μινυνοῦσθαι χάριν ἔργου. Ὑἱὰ Θεοῦ
παρέδωκεν. Ubi ἔργον est pretium Christi ven-
diti. Cui loco facere non possum quin similem ad-
jungam Isidori Pelus. ep. 425, Ἰουδας τὸν Κύριον
πεπρακῶς τῶν πραγμάτων, ubi πρᾶγμα videtur
usurpatum quatenus voci ἔργον æquivaleret. Inde
etiam est κατεργάζεσθαι, conficere, destruere. Apud
Heliodorum lib. 1, Theagenes Charicleam alloquens,
Ἦ γέγονας, inquit, καὶ αὐτῆ τοῦ πολέμου πάρ-
εργον. Quod enim mulier quasi digna materia non
esset quam belli ardor consumeret, non ἔργον, sed
πάρεργον dicit.

(24) Circumlocutio feminini sexus. Gemini multi

sunt loci apud Gregorium Nazienzum, Κατὰ
γυναικῶν καλλωπιζομένων, sub finem, et in
Ἐπαίνῳ παρθενίης, versu 107 et 215

D (25) Gallice, il était d'avis.

(26) Mta hic est πρώτη. Notavi alias ad Nicetam.
Sequitur, ἴσθησι παστάδα γαμήλιον. Sic apud Cic.
pro Cluentio mater genitalem torum filia dicitur
sternere. Addit, τῇ μὲν βίον εὐσχήμονα. Nuptias
βίον dicit ex veteri notatione nominis βίος cuius tes-
timonium ἀναντιρρήτων libro super scripto de
distinctione presbyterorum et episcoporum ex
scoliis nondum editis Aphorismorum Hippocratis
protulit R. P. Petavius. Isio enim libro ἀνεκδότῳ
veteris grammatici ad illud aphorismi primi, Ὁ βίος
βραχύς, inter alias multas significationes nominis
βίος et ista recensetur, ἡ γάμου συνουσία. Quanquam
et hic habita ratione eorum quæ mox subjunguntur,
ἑαυτῷ δὲ φάρμακον, quæ sita videri possit an-
titithesis non inelegans, quod enim pudicitia fama
atque honestati muliebri vitæ instar est. Unde est
illud Apostoli de vidua levi, Quæ in deliciis est vi-
vens mortua est, I ad Timotheum v, 6. Qui prosti-
tuere filiam decrevisset, illam quasi jam occiderat,

cum auri summa captataque sapienter opportunitate latendi dum beneficeret, in miseri domum clam accedens injicit. Aderat ecce jam dies cujus lucem infelici patri densus in tenebras calamitas commutabat; donec incidens in sacculum tum demum vere diem vidit somnumque simul et desperationis vertiginem ac veternum excussit, unicus filii lectum genialem sternit, honestam illi vitam sibi remedium mali constituens. At magnus Nicolaus, intelligens quam sapienter oblato sibi bono usus esset egenus pater, nequaquam eo quod jam dederat liberalitatem definire suam voluit, et fontem obturare misericordiae post primum effluxum, neque committere, ut ad imperfectum duntaxat solatium miseriae manum porrexisset videtur. Verum simili jam tempore ad simile iterum opus vocante, munifica rursus manu beneficium intra domunculam occultus spargit. Supervenit serenior solito se dies exhibens. Ad cujus lucem ut videt mirabili sibi adorea fertilem domum, animam in gaudium divisit et lacrymas, quod auctorem beneficii nosse non posset mœrori se dedens. Tamen alteri filiarum (tres autem omnino erant) conjugium nuptialesque ornatus accurabantur. Sed jam faciendum sibi amplius non putavit quemadmodum antea ut domandos somno permitteret oculos; verum excubias agendas observandumque tempus quo dotes filias numerabantur. Nam filiae quoque illi uni reliquæ ventura sponsalia in spem venerat: de futuro ex præteritis conjecturam sumens. Neque spe sua est deceptus. Alta rursus intempestaque nox, et ad sementem faciendam caelestium seminum agricola processerat. Nec facile fuit latere amplius pium insidiatorem. Ut enim jactum est aurum, quam celerrime potuit exsilens vir clancularium occupat largitorem ac seipsum quidem in solum abjicit, lacrymisque pedes abluit eos a quibus ille

sibi vero grave scilicet, vulnus infixerat, donec quasi deus ex machina liberalitas Nicolai puellæ restitueret vitam, patri medicinam faceret.

(27) Ἐργασία est hic eleemosyna. Ecclesiastice scilicet potius quam Attice. Cyprianus, ut alios taceam, passim cum largiri misericordiae causa significare vult, *operari* dicit, et operationem eleemosynam. Ex pagina præcedenti, et ex mox secutura intelligi potest unde repetatur metaphorâ: nimirum ex jactura sementis, quam ut agricola libens facit blandiente verisimili spe recipiendæ sortis cum cumulo centuplicati fœnoris: ita fidelis Dei promissis persuasus prolixè largitur egentibus, nihil dubitans quin ab eorum curatore centies plura recepturus sit. Itaque in isto usu ecclesiastico verbi, *operari*, pro largiendo, schema duplex agnoscendum est. Primum enim verbum commune omnibus tῆς γεωργίας speciebus ad unam eam quam dixi restringitur sementis sparsionem; deinde ista ipsa ad eleemosynam designandam allegorice accommodatur. Neque vero operatio solum eleemosyna, sed etiam opus dicitur. Eucherius ad Valerianum de Paulino ait eum tres orbis partes *suis operibus* implevisse. Non de libris dixit, cum Paulino satis constet non facultatem quidem aut doctrinam, sed studium certe ac voluntatem multa

παστάδα γαμήλιον· τῇ μὲν βίον εὐσχήμονα, ἐαυτῷ δὲ φάρμακον περιποιούμενος τοῦ κακοῦ. Οὕτως οὖν εὐβούλως τὸν ἄνδρα διωκηκῶτα, μαθὼν ὁ μέγας Νικόλαος, οὐχ ὀρίζει τῷ φθάσαντι τὴν τοῦ ἐλέου πηγὴν, οὐδ' ἐπὶ τοσοῦτο παραμυθίας ἐκτείνειν χεῖρα, ἀλλ' ὁμοίου καιροῦ πρὸς τὴν ἐργασίαν (27) καλοῦντος, χεῖρὶ μεγαλοδῶρῳ τῷ δωματίῳ σπείρει τὴν εὐεργεσίαν λαθῶν. Ἐπέστη φαειροτάτην ἑαυτῇ ἡ ἡμέρα δεικνύουσα. Καὶ ὡς εἶδε παράδοξον αὐτῷ καρποφορίαν τὸν οἰκίσκον βλαστάνοντα, εἰς χαρὰν διήρει καὶ δάκρυα τὴν ψυχὴν, ἐφ' οἷς οὐκ εἶχε συνείαντον εὐεργέτην, τοῦ ἀνιόντος καταλαμβάνοντος. Ὅμως δὲ, καὶ θατέρῳ τῶν παίδων (τρεις δ' ἦσαν αἱ πᾶσαι αὐτῷ), οἱ νυμφοστόλοι μέριμνα διηκόνουν. Ἄλλὰ γὰρ οὐκ ἔτι δεῖν ὑπελάμβανεν ἥπερ καὶ πρότερον, τῷ δαμάζοντι ὑπὲρ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπιτρέπειν, φυλάττειν δὲ καὶ αὐτὸν ἀντέχοντα τὸν καιρὸν, δὲ ταῖς θυγατράσι προικοφορεῖ. Ἐπεποθεῖ γὰρ ἤξειν τὰ ἔθνα τῷ θυγατρίῳ, περὶ τῶν οὐπω παρόντων συμβάλλων ἐκ τῶν φθασάντων. Καὶ οὐκ ἐψεύσθη γε τῶν ἐλπίδων. Πάλιν νύκτες καὶ ἁώρια, καὶ πρὸς καταβολὴν ὁ ἐργάτης τῶν οὐρανίων ἀπῆει σπερμάτων. Ἄλλ' οὐκ ἦν εὐπορον ἔτι λαθεῖν τὸν εὐγνωμοσύνη λοχῶντα· ὡς γὰρ τὸ χρυσίον ἐρρίπτο, ὡς εἶχε τάχους ἀναπηδήσας ὁ ἄνθρωπος φθάνει τὸν ἐν κρυφῇ ὑπατεύοντα (28), καὶ ῥίπτει μὲν εἰς τοῦδαφος ἑαυτὸν, δάκρυσι δὲ πλύνει τοὺς πόδας, δι' ὧν ἐκείνος μικροῦ καταπεσὼν εἰς βάραθρον ἀπωλείας ἐπὶ πόδας ἔστη τῆς σωτηρίας. Ὅ δὲ ἠρυθρία ὡσπερ ἐπὶ τι τῶν τοιούτων καταληφθεὶς, καὶ κατέχειν ἐν ἀπορρήτῳ ἔδειτο, μηδ' εἰς ἐτέροισι τὸ πεπραγμένον ἐκφέρειν. Ἄρ' οὖν ὀλίγον τεκμηριῶσαι; ἡ ἔστιν ὅγε παρῆται πρὸς αὐτὸν ἀμιλλᾶσθαι; οὐκ οὐδ' ἐγγύς. Ἄλλὰ τοῦτο μὲν ἐν ἐκ πολλῶν τῶν ἐκείνου πρὸ τοῦ ἀρχιερέως κείσθω διηγημάτων, ἐν' εἰδῶμεν ὡς καὶ πρὸ ποιμαντικῆς ἐπιστάσεως ἡ ποιμῆσι διαφέρουσα τοῦτον εἶχε μέριμνα. Εἰ γε ποιμένων ἔργον σώζειν, καὶ μὴ τοὺς τοῦτο παθεῖν κινδυνεύοντας ὀλωλεῖν περι-

NOTÆ.

scribendi defuisse; nimirum homini tota vita id agere comperito ut splendidissimi lumen ingenii, modestiæ (evangelice de viro apostolico dicam) modio premeret. Opera ergo quibus orbem implevit eleemosynæ sunt, quas copiosissimas non solum per Europam αὐτοχειρὶ profusus a Paulino fuisse, sed etiam per certos homines in Asiam atque Africam largissime missas Uranius Actorum ejus scriptor diserte testatur.

(28) Mos fuit usque ab aureis Romanæ magnificentiæ temporibus etiam ad ista ultima senescentis imperii Constantinopoli quoque continuatus ut Cæsares aut magistratus præsertim consules quos ὑπάτους Græci dicunt, nummos, interdum etiam gemmas et, ut Martialis habet Epigr. 78, lib. viii, lineas divites, ac similes rapinas in confertam multitudinem certis diebus ludorum aut initiis honorum spargerent. Quæ missilia Constantinopolitanis scriptoribus passim ὑπάτια dicuntur, Cedreno ὑπατεῖαι. Unde est hic verbum ὑπατεύειν, dona spargere consulum more. Quod autem id consules in theatris et panegyri facerent statim hic additur ad differentiam ἐν κρυφῇ. Non enim ad ostentationem luce palam, sed captatis ad misericordiae obtentum noctium tenebris Nicolaus largiebatur, Dei solius arbitrio contentus.

ορβν. Ἡ γὰρ ὀλίγησ τινὸς ἀπωλείας ὄδσ δὴ ἐφην ἄρτι ἐξίσωσεν; ἢ τὸν τυχόντα ἐπηρωρημένον αὐτοῖ; κίνδυνον καταλαβῶν ἀνέσχε; καὶ τίς ἂν ἄλλοσ μερίζων ὀφθεῖη; Ἐκ δὴ τοῦ νῦν εἰρημένου, εἰ καὶ παρήκαμεν τὰ λοιπὰ, πάρεστιν ὡσπερὶ τύπου, λογιζεσθαι καὶ ἂ παρῆται.

ad conjecturam de cætera viri laude faciendam? An verò est cui libeat in dignitatis contentionem cum ipso venire? imò ne prope quidem accedere. Et hæc quidem una de multis quæ ante pontificatum contingere historiis hic esto descripta, ut sciamus illum etiam ante pastorem præfecturam curam pastorum propriam concepisse. Siquidem pastorum opus est servare: neque otioso despectu de exitio periclitantes intueri. An enim a mediocri perniciæ eos quos modo dixi liberavit? aut vulgare ipsis impendens occupavit avertere periculum? Equodnam vero tandem videri majus queat? Atque ex hoc modo narrato facinore, ut prætereamus cætera, licet tanquam exemplo capto ad æstimationis informationem de aliis quæ omittimus ratiocinando suspicari.

Ἄλλὰ τὸν τοσοῦτον πρὸ τῆσ διπλοῖδοσ καὶ τοῦ Β χρισματος, τίνα εἰκὸσ μετὰ τὸ χρῖσμα ὑπολαμβάνειν; Ἡ τοῦτο πᾶσ τίσ συνήσ, καὶ εἴη ἂν ἐνταῦθα ἔξω καιροῦ τὸ ἐκ λόγων μαρτύριον. Ἐπιποθεῖτε κἂν τῇ προσδρία τοιαῦτὰ τίνα φιλανθρωπιασ ἀκοῦσαι διηγῆματα. Ἄλλὰ δέδοικα μὴ θάλασσαν ἀντελεῖν προθυμώμεθα. Τίσ γὰρ ἢ ποία γλῶσσα εἰσ ἐκεῖνο τὸ πῆλαγοσ ἐπιβαλοῦσα οὐκ ὀκνῆ, παλαιὸν ἔποσ διαμνημονεύσασα ὃ πλῆθει τινὶ δέκα στομάτων ἔλεγε δεῖν (29); Ἄλλ' οὐδ' εἰ πολλὰκισ τοσαῦτα συνέλθοι οὐδὲ πολλοστοῦ μέρουσ δύναιτ' ἂν μνημονεύσαι τῆσ ἐνταῦθα πληθούσ. Τοῦτο μὲν δὴ τὸ μέρος τοιοῦτον, τί δὲ τὰ ἄλλα, ὅσα σὺν ἀσκήσει βαθεῖα ὀφὲ τῆσ ἡλικίασ μόλι; ἐκτῆσαντὸσ τινεσ, οἰσ Παῦλοσ ὡσπερ χρώμασι ζωγραφεῖ τὸν ἀρχιερέα; Ἄλλὰ ταῦτα πάντα καθάπερ θεμα ταῖσ μητρικαῖσ αὐτῷ συνεγχυονηθέντα λαγόνσ, οὕτω συνεῖπετο, καὶ πλέον συμπάρῆν ἢ τῷ εὐωδεῖν τοῖσ οὕτω πεφυκόσιν ἀνθεσιν. Ὡσπερ εἴη ἂν ἀκαιρία, καὶ ἡ περὶ ταῦτα διατριβῆ. Τοσοῦτο δὲ εἰρήσθω, ὅτι μόνουσ ἐκεῖνουσ τῶν πάντων, καὶ πρὸ τῆσ διπλοῖδοσ, εὐπρέπειαν ἱερωσύνησ ἐστόλιστο, καὶ εἰ οἶδν τε εἰπεῖν, πρὸ τοῦ χρισματος ἐβοῆθει τῷ χρισμασι. Καὶ τοῦτω μᾶλλον καὶ πρὸ τῶν τελεστικῶν τύπων ἢ τῆσ ἀρχιερωσύνησ εἰκῶν, ἢ τοῖσ ταῦτη μεμορφωμένοισ ὑπῆρχεν ὁμοιοτέρα. Ἐκεῖνο δὲ εἰ καὶ διὰ παντὸσ περιχορευεῖ στόματι, καὶ μέχρισ ἂν γῆ καὶ οὐρανὸσ ἢ οὐ λῆξει χορευόν, προσκείσθω τοῖσ εἰρημένοισ. Τὸ πῶν; Ὅ τοῖσ εἰσ ἔδου λαγοῦσιν ἀπιέναι κλήρω ἀδικῶ τὴν ἐκεῖ ἀνέσπειλε κάθοδον. Δι' ὧν ὄξει ποδὶ προφθάσασ ὃ ποιμὴν ὃ καλὸσ, ὃ ἀληθινὸσ, τὴν ὄξειαν ἡμιβλυνε τελευτήν. Τίσ τῶν νῦν ἢ τῶν πῶποτε, τοιοῦτον ἐξεργασμένος ὤφθη; τίσ δ' ἐπικουρῆσαι τοσοῦτο, καὶ διακόφαι μὲν ἄρκυσ θανάτου, ζωὴν δ' ἐπιστρέψαι δημίω ξίφει μικροῦ ἀπιούσαν; Ἄρ' ἔχει τίσ ἢ τῶν ἄνω ἢ τῶν κάτω τοῦ χρόνου παραγαγεῖν τοῦ πράγματοσ ὁμοιοτήτα; ἀλλ' οὐκ ἐγὼ οἶμαι. Πλὴν εἰ μὴ φαίη τίσ τὸν πρῶτον ἀρχιερέα, τὸν ἐμὸν Ἰησοῦν, ᾧ κατ' ἔχνοσ οὗτοσ ἐπόμενουσ εἰσ ἀκρίθειαν, ὀξέω; τοῖσ ἀπολωλόσιν ἂν, εἰ μὴ ἐπέσθη, σωτηριαν ἐκόμισεν, ἦδιον οὗτοσ προσχωρήσασ τῷ κινδύνω ἢ ταῖσ ἀνέσσειν

A in perditionis barathrum pene jam lapsus in statum salutis erectus fuerat. Noster autem erubesceret tanquam in pudendo facinore deprehensus: ac rem obstestabatur ut silentio tegeter; neque quod gestum erat ad aliorum conscientiam sineret serpere. Nunquidnam hoc mediocre specimen virtutis est

et vestem et unctionem, qualem ac quantum postquam sacro et oleo consignatum cogitare consentaneum est fuisse? Quivis hoc per se scilicet satis intelliget, ut supervacaneum hoc loco et importunum orationis distinctioris testimonium sit futurum. Quid enim vultis ne etiam ex vita ejus quam in ecclesiastico magistratu duxit ejusmodi quædam benignitatis audire exempla. At vereor ne si hoc susceperimus quasi exhaurire oceanum aggrediamur. Quæ enim aut qualis demum lingua istud in pelagus itura, non præ metu in ipso impetu cunctetur, vetus verbum reputans quo nescio quis ad quamdam multitudinem percensendam decem sibi ora necessaria esse dicebat. Verum neque si sæpius totidem convenirent vel iste ipse quamvis magna

C Cæterum eum qui tantus fuit ante sacerdotalem et vestem et unctionem, qualem ac quantum postquam sacro et oleo consignatum cogitare consentaneum est fuisse? Quivis hoc per se scilicet satis intelliget, ut supervacaneum hoc loco et importunum orationis distinctioris testimonium sit futurum. Quid enim vultis ne etiam ex vita ejus quam in ecclesiastico magistratu duxit ejusmodi quædam benignitatis audire exempla. At vereor ne si hoc susceperimus quasi exhaurire oceanum aggrediamur. Quæ enim aut qualis demum lingua istud in pelagus itura, non præ metu in ipso impetu cunctetur, vetus verbum reputans quo nescio quis ad quamdam multitudinem percensendam decem sibi ora necessaria esse dicebat. Verum neque si sæpius

C totidem convenirent vel iste ipse quamvis magna multiplicatione auctus sufficere tamen posset ad hanc explicandam copiam numerus. Quod si hæc virtutis ejus pars et laudum species tam vasta est, quid illa tot reliqua quanta profunda meditatione et contentione improba extrema demum ætate vix quidam poterunt assequi, quibus Paulus tanquam coloribus pingit sacrorum principem? Sed ea omnia tanquam eadem cum eo matris alvo concepta eductaque sic eum sequebantur magis que inseparabili cum eo nexu cohærebant, quam fragrare suavem odorem floribus conveniat qui odorifera natura sunt. Quamobrem importuna sit utique in illis mora. Summa porro dictorum hæc esto. Solum hunc ex omnibus etiam

D ante diploidem sacerdotii propriam vestem ornatum ejus dignitatis omnem induisse, et, si licet dicere, ante chrisma chrismati succurrisse. Atque inde maxime etiam ante mystica signa summi sacerdotii quasi imago in eo refulsit expressior et exemplo similior quam in illis plerumque soleat qui consuetis Ecclesiæ cæremoniis ea sunt insigniti. Illud vero quæquam per omnium vagatur ora, et donec erit cælum et terra vagari non desinet, tamen hic quoque jam dictis accedat. Quale autem

NOTÆ.

(29) Πλῆθος istud est numerus navium et ducum ac cohortium Græcarum Ilium potentium. Παλαιὸν vero ἔποσ hic Homeri versus *Iliad.* B :

Οὐδ' εἰ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἴεν.

Nec dissimulo videri pro plêthi reponendum ποιητῆ.

id? Quod nimirum injusto et præcipiti calculo ad A orcum jam missis reditum inde expedierit salutarem, quibus autem viribus tanta pedum velocitate pastor hic bonus valuit ut tempori adesset velut ad hebetandam cladis jugulum jam libantis aciem, et projectorum jamque præcipitantium servaturus casum occuparet. Quis aut eorum qui nunc sunt aut qui olim fuerunt fando unquam auditus tale perpetrasse quidpiam? Quis tantum adjuvare et diffractis repente mortis prædam jam amplexæ retibus vitam revocare carnifici gladio tantum non jam expulsam valuit? An est aliquis aut in præteriti memoria aut in futuri spe ac serie qui facinus ullum suum ad hujus offerre comparisonem audeat? Ego quidem certe non puto. Nisi citet aliquis primum ac summum sacrorum antistitem B meum Jesum, cujus vestigia hic assectatus exactissime, sub ipso necia ictu positus et absque ejus adventu esset omnino periturus salutem momento attulit; promptius hic jucundiusque ad periculum accedens quam ad remissiones cæteri. Sed quid patior? Quod enim laudatores cæteros juvare solet et excitare quasi accedens ac expedire sententiam ingeniumque dicentis, orationique succurrere, nimirum eorum qui laudantur illustrissimum vitæ tempus, hoc meum prepensans sistensque sermonem silere suadet. Non enim ut in illis panegyribus ita hic quoque exquisitis dicendi formis ex magna eloquentiæ vi profectis facinora præclara tolluntur. Sed hic e contrario eloquendi facultati per se impari et exhaustæ immensum de novo rerum excellentium pondus incumbit. Illic enim facultas dicendi prævalens haud laboriose attollit opera laudabilia, hic autem eloquentia omnis rebus vincitur. Ac tantum abest ut augmentum gloriæ ex commendatione laudantis opera accipiant, ut etiam jacturam patiantur maximam. Quæ enim tandem laudatio non ea potius deprimat quam celebret si tractare aggrediatur quæ per illa tempora sceptra moderanti mandavit, morti addicere paranti quosdam in quibus utpote innoxiiis nihil suum mors habebat. Constantinum designat oratio qui primus religionis margaritis ornavit diadema. Ac vetus sane memoria prisci temporis multas nobis narrat Dei servorum apparitiones subitas et præsentias ex longinquo momento adductas, similem vero hujus nullam poterit afferre. In illis enim deposita prægravante carnis mole, testeis corporum involucris egressi ac supra specula, quorum hic in simulacris et obscuritate vivitur, intuitu liberæ mentis expedito, familiariter versantes cum segregatis a materia mentibus, nulla jam earum rerum quæ materiam sequuntur impedimentum aut moram ipsis objiciente, quibusdam ipsos ad se procul vocantibus repente adfuerunt, opportunum auxilium præsentibus eorum necessitatibus laturi. At hoc idem facere ante abrupta carnis vincula, tam longo, inquam, ex intervallo, mortalem adhuc et vocantes audivisse et auxilium periclitantibus repræsentasse, id vero tanto intervallo præcedit atque antecellit illa quæ diximus miracula quanta fuit distantia locorum in quorum ipse altero, in altero Cæsar, tum erant. Quæ mirifica celeritate pervolavit corporeos, quibus adhuc erat implicitus, laqueos, tanta vi eluctatus ut tam procul corpus suum momento sisteret. Si tamen dicere opus est corpore præsentem illic fuisse cujus accursus et succursus ille actionis incorporarum mentium æmulus quasi et ipse omni expeditus materiæ mole absentiam suam cum exauditione rogantium visus est conjunxisse: uno, inquam, momento longe abfuisse et in acie novaculæ positus præsentem auxilio adfuisse salutis auctorem.

Utrum igitur non consentaneæ dicebam, unde D aliis facultas orationis affluit, indidem inopiam mihi sermonis existere? Jam enim in illustriori vitæ loco constitutus ejus quem laudo viri, quibus

ἔτεροι. Ἄλλὰ τί πάθω; Ὅπερ γὰρ τοῖς ἐπαίνεταίς ἐν τοῖς λοιποῖς συνεπιλαμβάνεται· καὶ ὅσον ἀνίστησι προσὸν τὴν γνώμην, καὶ βοηθεῖ τῷ λόγῳ, φημί δὴ ὁ τῶν ἐγκωμιαζομένων περιφανέστερος τοῦ βίου χρόνος, τοῦτο ἐμοὶ καταπαλαῖον τὴν γνώμην εὐγὰν ἐπιτρέπει. Οὐ γὰρ ἐκεῖνοις ὁμοίως ἐν τῷ παρόντι ταῖς εὐφημαῖς αἱ πράξεις ἐπαίρονται. Τούναντιόν δὲ, μὴ ἀρκούντος τοῦ λόγου, ὁ τῶν πράξεων ἕγκλος ἐκεῖνῳ συγκαταβαίνει. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ τῶν λόγων δύναμις, οὐ χαλεπῶς ἐπαίρει τὰ ἔργα· ἐνταῦθα δὲ, λόγοι ἔργων ἡττώνται. Καὶ οὐχ ὅπως προσθήκην εἰς δόξαν διὰ τῶν ἐπαίνων τὰ ἔργα λαμβάνει, ἀλλὰ καὶ πλείστην ὅσῃν ὑπομένει ζημίαν. Ποῖος γὰρ οὐκ ἂν ζημώσειεν ἔπαινος ταῦθ' ὁ μνεῖν προαιρούμενος, ἃ τῷ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὰ στήθερα διέποντι παρεγγύησε, θανάτῳ μέλλοντι παραδοῦναι καθ' ὧν οὐδὲν ἦν εὐλογον θάνατος κεκτημένος; Κωνσταντίνον δὲ ὁ λόγος αἰνίττεται, ὃς πρῶτος εὐσεβείας μαργάροις κοσμεῖ τὸ διάδημα. Καὶ ὁ μὲν γηραιὸς χρόνος πολλὰς ὁμὴν ἐξηγεῖται παρὰ Θεοῦ θεραπόντων ἐπιστασίας, παραπίησιαν δὲ οὐδεμίαν ἔξει ἀπαγγελεῖν. Ἦδη γὰρ τινες ἀφειμένοι τῆς βαρυνούσης παχύτητος, καὶ τῶν ὀστρακίων ἐξιόντες ἐλύτρων, καὶ τῶν ἐσπέρων ὑπερχύψαντες, καὶ τοῖς ἀύλοις συνόντες, καὶ μηδὲν ἐπόμενον τῆς ὕλης ἐμποδῶν ἔχοντες, τοῖς πόρρωθεν καλοῦσιν ἐπέστησαν, πληρωταὶ γεγονότες ὧν ἐξηρῶζον ἐν καιρῷ. Πρὶν δὲ τοῖς σαρκίνους ἀπορῆξαι: δεσμούς, ὅσον ὑπῆρξε μακρῶ διαγεγόνεσθαι τῷ διαστήματι, τοσοῦτον καὶ τούτων καλούντων ἀκούσαι καὶ παρασχεῖν τὴν ἐπικουρίαν πορρωτέρων, τῷ δὲ ἐτι συνόντι ταῖς σωματικαῖς πέδαις. Εἰ γὰρ χρὴ φάναι σώματι παρεῖναι, οὐ ἡ βοήθεια τοῖς ἀύλοις ἐφάμιλλος συμβέβηκεν, ὡς τῆς ἐκεῖθεν ἀπληλαγμένης κωλύμης ὁμοῦ τε ἀπῆναι, καὶ τῶν καλούντων ἀκροῦσθαι, καὶ ἐπὶ ξυροῦ ἐστώσιν αὐτοῖς παρεῖναι σωτήρ.

διὰ δύο ταῦτα ὅτε γὰρ ἀξίως εἰπεῖν τι βῆδιον περὶ αὐτῶν, οὐθ' ὡς οἶόν τε ἐστὶν ἐξειργασμένων αὐτῶν, τελευταίαν εἶρεν κορυφήν ἣν ἐπιθήσω. Ἐκεῖ γὰρ εἰς τὰ τιμιώτερα τῶν ἐκάστῳ πεπολιτευμένων γενόμενοι, εἶτα ἐκ τούτων εἰς ὕψος ἀραντες τὴν τῶν ἐπαίων οἰκοδομήν, τελευταία δὴ ταῦτα ὡς περ ὄροφην ἐπιτιθέασι βήματα. Ποῖα; Νῦν ἀμείνων εἰ ζωῆς ἐπικλήρου. Νῦν δ' τοῖς ἀδλοῖς διαφέρει κληρονομίαις. Νῦν τῆς ἐκείνων εἰ μέρος πολιτείας. Καὶ λεγόμενα ταῦθ' οὕτως οὐ μόνον ἀποκληροῖ τῶν ἐγκωμίων τὴν προθυμίαν, ἀλλὰ καὶ οἶον ἄνθη τινὰ ἀπειρον αὐτῷ δίδωσι τὴν λαμπρότητα. Ἐν τῷ παρόντι δὲ, τὰ μὲν εἰρημένα χρῆ οἶόν τινα θυλάμῳ εὐτελεῖ κίονας ὑποστήσαι, ὃ φησιν ἡ Θηβαία λύρα (30). Ζητεῖν δ' ἄξιον ὕψηλοτέραν τε καὶ θειοτέραν, ἥτις ἐπικεῖσται ὄροφῇ. Ἡ γὰρ ἐστὶ σαρκὶ παρόντι ταῦθ' ἡρμοσε λέγεσθαι (πῶς γὰρ οὐκ εὐλόγον ἄκρεττω ὕλης προσειρησθαι τὸν ἀδλοῖς παραπλήσιον ἐπιφαινόμενον;), τίς ἂν ἐκείνῳ προσηγορία ἀποθετιμῆν τὸν γούν ἀρμόσοι; Οἶδα γούν ὡς ἐνίους ἀγγέλου προσωνομάκασιν ἐπιγελοῦς. Ἐγὼ δὲ εἶπ' ἐπαίων ἐστὶ τρυφή, εἶτα τῷ πράγματι συμβαῖνον, παραχωρῶν, ἐκείνο δὲ φημι, ὡς εἰ τοὺς ἄλλους οὕτω προσερούμεν, τί φώμεν τὸν μέγαν καὶ θεῖον ὄντως Νικόλαον; Πλὴν εἰ μὴ λέγοι τις, ὡς μόνῳ προσήκει ἐπιγείῳ καὶ οὐρανίῳ προσωνομάσθαι, συμβαιούσης μὲν τῆς προσηγορίας καὶ τοῖς κάτω παρόντι, συμβαιούσης δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἄνω γενομένῳ. Ἄλλ' ὦ μετὰ θνητῶν ἀθανάτως βιώσας; ὦ δόξης ἀκράτου εἰ τις ἄλλος, κἂν τοῖς ἐπικλήροις κληρονομήσας; ὦ νῦν ἐκείνῳ ἀπολαύων οὐ καὶ ἀγγέλοις ποθεινὸν παρακύπτειν, καὶ ὦν εἰς τὸν λόγον διὰ τοῦ προσλήμματος καὶ τῆς καθαρῆς πολιτείας συνάπτῃ, τούτων καὶ τῆς δόξης μετέγων ὦ ἐτοιμοτάτῃ πᾶσιν ἀποχρῶσα βοήθεια! Οὐτός σοι παρ' ἡμῶν ὁ λόγος, Νικόλαε, εἰργασται, νόσου πικρᾶς κατεργαζομένης ἡμᾶς, καὶ ταλαντευομένης τῆς γνώμης πόθῳ τε σῶ καὶ τοῖς ἐξ ἀβρώστιας χαλεποῖς, καὶ τῆς μὲν καταβαπτίζειν φιλονεικίης καθάπερ κλύθωνος τὸν λογισμὸν, τοῦ δὲ ὡς περ εἰ συνθαλαττεύοντος καὶ παραθαζύροντος, καὶ τῶν ἐκείθεν ὀχληρῶν διεγειρόντος. Ἄλλ' ὕπερέσχε μὲν εὐγε τῇ τοῦ σοῦ φίλτρον οικονομία ὁ λόγος, καὶ ἦδη τῆς ἐπιβαλλούσης τυχῶν τελευτῆς, δῶρον εἰ καὶ ἀνάξιν σοι προσάγεται. Ὑπερέσχερον δὲ τῶν ἀλγεινῶν καὶ ἡμεῖς, σοῦ τε καὶ θεοῦ μάρτυρος (31) θεραπειεῖ. Τί γὰρ εἰ κοινήν τὴν χάριν ἐμολογήσομεν, ὦν κοινή ἡ πρὸς τὸ κρεῖττον

NOTÆ.

(30) Jacet hic Pindari locus ode sexta *Olympicarum* quæ sic incipit :

*Χρυσκὰς ὑποστάσαντες εὐ-
Τειχεῖ προθύρῳ θαλάμου κίονας.*

Ubi poeta suum illum, cui victoriam Olympicam gratulatur, Agesiam Syracusanum, ait, sibi carnis istius architecto tantam copiam pretiosissimæ materiæ suppeditasse, ut quævis aurum ipsum in propylæi columnas profliget, supersit tamen abunde unde palatium reliquum usque ad coronidem exstruat instruatque; nihil aberrans a præcepto artis, quæ proportionem certam observari jubet nec sinit ea quæ delicatiori cœnæcolorum ornatum aut fastigii magnificentiæ servanda sunt,

PATROL. GR. CVII.

verbis defungar non habeo, propter hæc duo : neque enim aut facile est aliquid de his rebus argumento dignum dicere, aut in exornandis ipsis pro modulo facultatis nostræ finem invenire quem orationi denique imponam. Sane in laudationibus illis ubi ad splendidissima ventum est eorum quæ is qui celebratur in vita gessit, hinc jam quasi in altum attoitentes laudum substructionem, extrema scilicet illa velut coronidem imponunt verba. Quænam? *Nunc superior es vita mortali. Nunc earum quæ mentibus incorporeis conveniunt dotium hereditatem cernis. Nunc eorum reipublicæ vars ac civis es.* Quæ cum sic dicuntur, non modo laudationum expectationem implent, sed etiam velut flores quidam inmensum ipsis splendorem conferunt. In præsentem vero oportet ea quæ dicta sunt tanquam bene structæ domus propylæo columnas supponere, quod ait Thebana lyra. Quærendum vero restat excelsius aliud diviniusque fastigium quod hactenus eductam molem superinumbens coronet. Cui enim adhuc in carne præsentem talia apte vereque dici poterant, (an non enim mortali natura superior tum dñci vere potuit qui mentibus a materia sejunctis similia perficere visus est?) quæ jam illi compellatio postquam mortalem carnis sarcinam deposuit, conveniet? Novi sane quosdam ita laudatos ut angeli terrestres appellarentur. Ego vero nihil de eo præjudicans, et an laudationis modum hoc verbum excedat, an contra rei conveniat, definire omittens, illud aio : Si cæteros ita compellamus, quid magno et divino dicemus Nicolaou? Nisi forte dicat aliquis uni convenire illi ut terrestris et cælestis angelus nominetur, conveniente appellatione qui et nobis inferiorem hunc orbem incolentibus etiam nunc cum ad superiores evasio patrocini suo præsens est, quemadmodum cum apud nos viveret cum cælestibus tamen conversabatur. At, o qui mistus mortalibus immortalium similitum vixisti vitam! o gloriæ æternum stabilis si quis alius, etiam inter has fluxas vices rerum caducarum hereditatem sortite! o digno magno sacrificio simul et pontifice Christo sacerdotali ministerio functe! o nunc illo fruens in quem desiderant angeli suspicere, ac quibus in societatem unius cohortis et quasi contubernium ejusdem militiæ conjunctus dum viveres fueras, eorum alioqui et assumptione in hierarchicum magistra-

in vestibulum impendi. Quo suspicandum dat cum aurum in προθύρον redundet, quam exquisitæ laminæ ac gemmæ aulis et conclavibus intimis reserventur. Hæc vis, ni fallor, subest voci εὐτελεῖ, τεχνικῶς καὶ ἀρχιτεκτονικῶς ædificatum velit istud palatium, proportionis scilicet habita ratione. Porro recitando hoc testimonio Pindari prætermisit Leo noster vel potius librarius vocem προθύρῳ, necessariam tamen ad sententiam, quam ideo in interpretatione supplere oportuit, ubi quod θαλάμῳν donum verti, secutus sum admonitionem scholiastæ veteris qui ad locum similem præcedentiæ odæ paulo ante notaverat ὅτι καταχρηστικῶς ὁ Πίνδαρος ὅλας τὰς οἰκίας θαλάμους λέγει.

tum et cœlesti puritate conversationis, similis; nunc concessus eorumdem et gloriæ particeps facte! O paratissimum et ad omnium necessitates unum sufficiens auxilium! Hæc tibi a nobis, Nicolæe, perfecta est oratio, gravi nos morbo conficiente mentemque in diversa trahentibus, hinc amore tui, illinc valetudinis ærumnis, et languore quidem tanquam procella quadam quasi submergere contendente rationem, amore autem veluti remigante mecum et animos faciente atque ex perturbationibus inde ortis excitante. Verum euge emersit tandem atque exstitit superior auxilio tui amoris oratio, jamque nata suum finem, donum quanquam indignum tibi offertur. Superiores nos quoque doloribus evasimus et tua et divina martyris curatione. Quidam enim gratiarum actionem rependamus communem gratiæ unius auctoribus duobus quibus cum divino numine familiaritas jam inest conjunctioque communis? Cum quo votis et suffragiis junctus placa, obsecro, nobis atque concilia eum qui ad gubernacula orbis terrarum nos constituit, sapientem gubernatorem. Per ejus ut nobis pacem veniamque contingat cursum in tranquillitate felicem peragere ac tandem plenius velis in fluctuum expertem ac quietum illum portum pervehi simul omnes, navem inquam et navarchum!

ORATIO XVIII.

Leonis in Deo æterno rege imperatoris, oratio encomiastica de magno Dei pontifice, et communi orbis terræ portu, Joanne Chrysostomo.

1. Viri virtutem laudare jussus, viri, inquam, cui cognomen est os aureum, puto a me exigi, ut flammeos currus ascendam, aut miracula ostentem Mosaica. Perinde est enim, ut ego sentio, illa quempiam audere aggredi, et lingua laudare linguam illam vere auream, et quæ universo mundo seipsam præbuit pretium redemptionis. Sic autem mihi cœpti audaciam cogitanti, cum res videatur ejusmodi, prohibita est omnino obedientia, arbitrantur tutius esse præponere inobedientiam, cum formidabilis sit obedientia, periculosaque et supra vires. Quid vero? Quoniam est periculosum, ane eousque quidem tacendum est, ut non dicamus quam multorum causa cernatur obedientia? An juveniliter ab initio aggredientem dicere, propter fidei ardorem, aut illius viscerum benignitatem, immittere se oportet in mare encomiorum? Et quisnam cernitur virum illum adeo ignorare, qui non solum ut mutus et surdus sit loquacissimus, sed etiam ut lapides clamorem emittant, creditur posse efficere? Horum enim fidem faciunt flammæ desiderii, quas spes in altum sublata conciliat; quomodo etiam magnus apostolus præcipit, scribens: *Multum valet oratio justii operans*¹: hoc est, quæ operationem consequitur ex eo, quod non dubitant qui accedunt. Quamobrem mittenda quidam est periculosa existimatio, paternum autem jussum curare oportet, ei qui ante omnia omnium est honorum causa, Patri luminum, *ex quo omnis datio bona hominibus*², ut sacris scribitur Litteris, et omne donum perfectum, mentem dedicando, et sic incipiendo.

2. Atque si magno quidem Chrysostomo videretur deesse vitæ splendor, dogmatum cœlestium tonitru, miraculorum terribilium fulgur, et alia

¹ Jac. v, 16. ² Jac. i, 17.

B

ΛΟΓΟΣ ΙΗ΄.

Λόγος ἐν τῷ Θεῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλέως λόγος ἐγκωμιστικὸς εἰς τὸν μέγαν τοῦ Θεοῦ ἀρχιερέα, καὶ κοινὸν τῆς οἰκουμένης λιμένα, Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον.

α΄. Ἀρετὴν ἀνδρὸς ἐπαινεῖν κελεύμενος, ἀνδρὸς, ᾧ τὸ χρυσοῦν ἐπώνυμον στόμα, δοκῶ μοι φλογερῶν ἀρμάτων ἐπίθασιν, ἢ Μωυσαϊκῶν θαυμάτων ἐπίδειξιν ἀπαιτοῦν παρῆσθηκε τὸ ἐπίταγμα. Ταυτὸν γάρ, ὡς ὁ ἐμοῦ λόγος, τοιοῦτοις τινὰ τολμῶν ἐπιβαίνειν, κάκεινον διὰ γλώττης ἐγκωμιάζειν, τὴν χρυσοῦν ὄντως γλώσσαν, καὶ κόσμῳ παντὶ λύτρον ἑαυτὴν ὑπατεύσασαν. Οὕτω δὲ μοι τὴν τόλμαν ἐνοοῦντι τοῦ ἐγγειρημάτος, δοκοῦντος τοῦ πράγματος, πάντα τὰ τῆς ὑπακοῆς ἀπηγόρευται ἐνταῦθα, παρακοὴν ἡγουμένων προτιμῶν ἀσφαλέστερον ὑπακοῆς φρικτῆς καὶ κινδυνώδους καὶ ὑπὲρ δύναμιν. Τί δέ; ὅτι κινδύνων, οὐ μὲν οὖν οὐδ' εἰπεῖν ὄσον παραίτια τὰ τῆς ὑπακοῆς ὁράται, σιωπητέον; ἢ τολμήσαντά τι νεανικόν, ἰδὼν λόγον ἐκ προοιμίῶν τῷ διαπύρῳ τῆς πίστεως, ἢ τῷ γε χρηστῷ τῶν ἐκείνου σπλάγχων ἑαυτὸν ἐπαρτεῖναι τῷ πελάγει τῶν ἐγκωμιῶν; καὶ τίς ἀγνοῶν ἐπὶ τοσοῦτον ὁράται τὸν ἄνδρα, μὴ ὅτι κωφὸν, ἢ δύσκαφον λαλίστατον ἀπεργάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ λίθοις ἐπαρτεῖναι κραυγὴν πιστεύεται δυνατὸς ὢν; τοῦτων γὰρ πίστεις καὶ πόθου φλόγες ἐλπίσιν αἰρήμεναι πρόβρονι· καθὰ δὲ καὶ ὁ μέγας ἀπόστολος γράφων, *Πολλὴ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη, παρεγγυᾷ*, τούτεστι, τῷ ἀδικάστῳ τῶν προσιόντων τὴν ἐνέργειαν ἀποκληρουμένη. Διὸ δὲ τὰ τῆς κινδυνώδους μὲν ὑπολήψεως ἐστέον, τῆς δὲ πετρῶας κελεύσεως φροντιστέον, αὐτῷ πρὸ πάντων τῷ πάντων αἰτίῳ τῶν καλῶν τῷ Πατρὶ τῶν φώτων, *ὃς οὐ πᾶσα δόσις ἀνθρώποις ἀγαθῆ, τὸ ἱερολογούμενον, καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον, τὸν νοῦν ἀναθεῖς, καὶ οὕτως ἀρχόμενος.*

β΄. Εἰ μὲν οὖν ὁ μέγας ἐνδεῶς ἔχων ἐωρᾶτο Χρυσόστομος βίου λαμπρότητος, δογμάτων οὐρανίων βροντῆς, θαυμάτων ἀστραπῆς φοβερῶν, τῶν ἄλλων

NOTÆ.

(31) Fortasse sanctum Stephanum intelligit, cuius in laudem orationem quoque scripsit hic idem Augustus Leo, quæ in codice Vaticano supra lau-

dato triginta trium orationum hanc ipsam nostram una tantum alia interposita sequitur.

πάντων, οὗς ὁ θεὸς ἐν γῆ, καὶ πρὶν ἐντεῦθεν μετανασθῆναι, χαρακτηρίζεται ἀνθρώπος· εἶδειτο τῷ νόρμῳ τῶν ἐγκωμίων τῆς κηρίνης περιφανείας, πλούτου λέγει, καὶ δόξης, καὶ πατριδος, καὶ τῶν ἄλλων εὐδοκίμῃσιν, οὗς οἱ φύντες κατὰ τὴν Ἀντιόχου τῆς κοίτης Συρίας κομῶντες, πλουσίῳ τὸς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ πάντας δευτέρους ἀπέδειξαν. Ἐπεὶ δὲ τὰ μεγαλεῖα τῶν ἐκεῖνῳ προσόντων καλῶν καλύπτειν οἶδε τῶν σωματικωτέρων τὸν ὄγκον, οὐχ ἤττον ἢ τῶν ἡλικιῶν ἀκτινῶν ἢ προβολῆ τῶν ἀστραϊκίων (α) ὠραιότητων τὰς ἀνταυγίας, εὐλαθητέον τῷ ἁδοξοτέρῳ τοῦ πράγματος, ταῖς τοιαύταις τῶν λόγων ἀπασχολεῖν ὑποθέσεις, καὶ ἰτέον ἐφ' ὧν, καθόσον οἶόν τέ μοι, καὶ προτεθῆναι. Καὶ μοι τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἐν ἀπαλῷ τῆς ἡλικίας τοῦ ἡθους εὐστάθειαν τοῦ μεγάλου φωστήρος προάγειν ἄξιον λέγοντι, μείζον ἀπάσης ἐφετῆς ἐργασίας τὴν περὶ τηλικούτων ἡγουμένους ἀκρόασιν· ἐπειθεὶ καὶ τοῦτό ἐστιν ὀρεκτὸν, τοῦ γνῶναι τοῦ κοινοῦ λαμπτήρος τὴν κίνησιν. Οὗτος Ἀντισχέων ἐτι παιδοτρίβαις φοιτῶν, διδάσκαλος ἀρετῆς, οὐ μόνον ἡλιξιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς διδασκάλοις, καὶ ἀνδράσι, καὶ πατράσι, καὶ οἰκέταις καθίστατο, τὸ ἦθος ἀμίμητος, τὴν συνουσίαν κατεσταλμένος, ὑποποιῶν ταπεινώσει καλλωπιζόμενος, παιδιὰν ὄντως τὰς τῶν ἡλικιῶν παιδιὰς καὶ τῶν ἄλλων φύκασμάτων, καὶ πρὸ τῆς τοῦ θεοῦ λουτροῦ καθάρσεως ἀποφανόμενος. Μετὰ δὲ τὸ θεῖον λουτρόν, ὁ Μελέτιος, ὁ μέγας Ἀντιόχῳ ἀρχιερεὺς, πρῶτον μὲν τῷ μεγάλῳ διδασκάλῳ Ἰωάννῃ, ὕστερον δὲ καὶ τοῖς τοῦτου γεννητοῖσιν (οὕτω γὰρ ἦν ἐπιλάμψαν ἀποτοῖς τὸ θεῖον ἐκεῖνο φῶς, πατρικῶν ὅτε παραδόσεων, καθὰ τὸν μέγαν Παῦλον ἀκούομεν, ὑπάρχουσι ζηλωταί;) πρὸς τὴν στερεωτέραν μετάληψιν τῶν ἐκ τοῦ λόγου τροφῶν ὁ Ἰωάννης προάγειται, ἐκείνοις ἑαυτὸν στοχεῖων, τῷ δεξιωτάτῳ τῆς φύσεως, οὗς ὁ θεὸς φόδος ἐπιγινόμενος, ἐντολῶν τήρησιν, σαρκὸς καθάρσιν, θείαν ἔλλαμψιν, τὸ θεολογούμενον πᾶθου τέλος εἶδε χαρίζεσθαι. Πρὸ δὲ πάντων τὴν Ἰησοῦ ταπεινώσιν ἐκμιμούμενος, ἥς βραχὺ τι διήγημα τῷ λόγῳ διδόσθαι γνῶρισμα. Ἀκούετε τῶν παίδων ὑμεῖς, ὅσους κομπάζειν ἐνεστοι τελέων δόξῃ, καὶ πλούτῳ, καὶ γαυριάματι, καὶ μιμησασθε. Ἰππος αὐτῶν, καὶ παῖδες, καὶ πολλὴ δουροφιλία παρὰ τῶν τεκόντων ἐπεμελεῖτο, πρὸς τὴν μάθησιν ἀπίοντι. Ὁ δὲ καταφρόνει πάντων. Ἐπειθε πάντας τὴν Ἰησοῦ μιμῆσθαι ταπεινώσιν, τοὺς ὠφελούς πόδας προκαταρτίζων, καὶ κοῦφος δραμούμενος ἐπὶ τὸ εὐαγγέλιον, τὸν Δανιὴλ, τοὺς παῖδας, τὸν Δαβὶδ τῷ λόγῳ τιθεὶς εἰς παράδειγμα· τοὺς μὲν, ὡς δι' αὐτῆς κατωρθώθη τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπων· τὸν δὲ, ὅτι μετὰ γε τῶν ἄλλων, καὶ τῶν τοῦ θεοῦ δικαιοματιῶν ἢ μάθησις, ἐν τῷ λέγειν, Ἀγαθὸν μοι, ὅτι ἀταπεινώσας με, ὅπως ἄν μάθω τὰ δικαιώματά σου.

γ. Ἐν τούτοις αὐτοῦ διαλάμποντος, χρόνος ἔρρει βραχὺς, καὶ φθάνει Σεκούνδον (τοῦτο γὰρ ὄνομα τοῦ πατρὸς) τοῦ βίου τὸ τέλος. Τί δὲ ἡ μήτηρ; ἀνοῦσα τὴν ἡλικίαν, Ἀνοῦσα τὴν κλησιν (οὕτω γὰρ ἐκαλεῖται), συνεπανθῶν καὶ συνανατέλλον εἶχε τῶν ἀπάν-

^α Galat. 1, 14. ^β Psal. cxviii, 71.

(α) Fort. φορέτων.

A omnia, quibus vir divinus in terra, etiam priusquam hinc migret, describitur et exprimitur, opus haberet, convenienter legi encomiorum, cerea claritate, divitiis, inquam, et patria et gloria, et aliis omnibus, quæ in bonam adducunt existimationem, quibus ejus parentes in Antiochia Cœlesyriæ insignes, omnes illo tempore superarunt. Quoniam autem magnitudo eorum, quæ illi insunt, bonorum, non minus legit ea quæ sunt corporis, quam emissio radiorum solarium fulgorem astrorum pulchritudinis, cavendum est ne propter rei humilitatem et abjectionem, in ejusmodi argumentis versetur oratio: et ad ea eundem est ad quæ cupio pro viribus. Par est autem mihi animum adhibere, dicenti ejus honestos et compositos mores in tenera B ætate, de his audire majus esse putantes, quam cuivis alii, quæ expetitur, se dedere operationi. Nam hoc quoque est expetendum, nosse motum communis luminaris. Is cum adhuc ventitaret ad eos qui Antiochiæ pueros erudiebant, erat magister virtutis, non solum æqualibus, sed etiam ipsis magistris, et viris et patribus et servis, moribus inimitabilis, in consuetudine moderatus, quæ excelsum reddit humilitate ornatus, ludos suorum æqualium ludum plane existimans, et ab aliis sordibus expurgatus etiam ante divini lavacri expiationem. Post divinam autem lavacrum, quod Meletius magnus pontifex Antiochenus, primum quidem dat magno Joanni, postea vero ejus quoque parentibus (nondum enim eis illuxerat lux divina, ut qui paternarum traditionum, quomodo magnum quoque Paulum audimus, essent æmulatores ^α), ad solidiorum eorum, quæ sunt ex verbo, alimentorum participationem Joannes adducitur, ingenii dexteritate se illis conformem reddens, quibus divinus qui inest timor scit largiri præceptorum observationem, carnis purgationem, divinam illuminationem, et quem divinæ dicunt Litteræ finem desiderii. Ante omnia autem imitans Jesu humilitatem, cujus brevis quædam detur narratio ad id, quod dicitur, cognoscendum. Audite vos, pueri, qui vos jactatis parentum gloria, fastu et divitiis, et imitemini. Cura erat parentibus, ut ei esset equus, famuli, et magnus comitatus eunti ad disciplinam. Ille autem omnia contemnebat. Persuadebat omnibus ut imitarentur Jesu humilitatem; speciosos pedes præparans, ut leviter current ad Evangelium, Danielem, pueros, Davidem verbis exemplum proponens. Illos quidem, quod per ipsam ab eis ea præclare gesta sunt, quæ sunt supra hominem; hunc vero, quod cum aliis est etiam ei discipline Dei justificationum, dum dicit: *Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas* ^β.

3. Cum ipse in his resplenderet, breve effluxit tempus, et Secundo (hoc enim erat nomen patris) contigit vitæ exitus. Quid vero mater? ætate florens et nomine (Anthusa enim dicebatur, quod est florens); simul florens, et simul oriens, habebat

ipsa id quod erat omnium honorum speciosissimum. Ipsa cum aliis sollicitudinibus, quæ sunt multæ, viduitatis, magno amore curam gerebat, ut filius incrementum acciperet, ut quæ vere esset illius mater, ipsa quoque illi rursus se formam præbens et resplendens. Qua ratione speciose quoque fructus præbent conjiciendam causarum nobilitatem. Cum autem teneretur amore philosophiæ, et dicendi facultatis, ventit ad primos doctores ex iis qui erant Antiochiæ (Libanius autem tunc erat et Andragathius). Qui brevissimo tempore ea percepit, quæ longis annorum et noctium curriculis alii vix tandem percipiunt, sedens optimus iudex eorum quæ percipiuntur intelligentia; et ea quidem, quæ erant utilia, sua confirmans sententia; quæ autem a nugantibus aut oscitantibus fabulose conficta

4. Post eos, quoniam satietatem non poterat capere ingenium, quod tenebatur amore contemplationis meliorum, migrat ad magistros, qui erant Athenis matre doctrinæ. Quo etiam in loco, cum quæ sunt optima capacissimo ingenio, citius quam spongia humorem, hausisset, erat magnæ omnibus admirationi. Hinc adversus eum locum occupat invidia, excitata ejus bonis excellentibus. Modum autem significet oratio, etiamsi maxime vitare satietatem curet. Anthemius sacerdos quidam Minervæ, tunc Athenis in tanta habebatur admiratione, ut etiam ei fecerint statuam, quæ omnes trahebat ad admirationem. Sed is quidem celebratus evadit arrogantia; Joannes autem mansuetudine et humilitate et moderatione spiritus. Veniunt hæc ad aures Demosthenis, qui erat præfectus urbis; et, ut sit in rebus ejusmodi, capitur præfectus amore faciendi experimentum, ut cognosceret eum qui excellit virtute. Congregat omnes, accessit Joannem; curru eum honorans jubet venire. Ille vero hoc quidem recusat, venit autem suis pedibus. Hoc efficit, ut Joanni quidem cresceret honor cum admiratione, et in gradu et in honore cathedræ, Anthemii autem aperiretur, quæ latebat, invidia. Nam cum ipse vidisset honorem, quem adeptus erat Joannes, et quod in cathedra esset ei superior, cum se non posset amplius continere, hæc quidem dixit: Civitatis mores sunt, ut video, innovati; novæ leges sunt propositæ; quæ sunt antiquorum, quæ sapientum, quæ familiarium privilegia, ea tradita sunt hospitibus et advenis. Non animadvertit autem se per hæc seipsum veteri honore privare, cum venisset omnibus in suspicionem, quod hæc dixerit propter invidiam. Has jure pœnas de eo sumit injustissima invidia, quod eam genuerit, ei reddens alimentum. Vide autem quæ consequuntur. Non oportebat te, inquit præfectus, qui te jactas de philosophia, tanquam unum ex vulgo aut ex agro seras venantem, aut aliquem ex iis qui latrocinantur, ita clamare et tumultuari. Nam multa sunt, propter quæ Joannes dignus est qui honoretur; nempe quod sit filius Secundi, magni ducis exercitus, et quod canos homines superaverit disciplinis; quoniam etiam quod a nobis coactus acceperit hunc

των καλῶν τὸ ὄρατον. Αὐτὴ τοῦ υἱοῦ, τῆς πρὸς τὰ κρείττω μετὰ τῶν ἄλλων φροντίδων ἐπιδόσεως, αἱ πολλὰ τῆς χηρείας ὅσα ἡμέραι, διὰ πολλῆς ἀγάπης ἐπεμελεῖτο, μήτηρ ἐκείνου τῷ ὄντι τυγχάνουσα, κάκεινῳ πάλιν αὕτη χαρακτηριζομένη καὶ διαλάμπουσα· ἢ καὶ τῶν καρπῶν οἱ ὄρατοι τὸ εὐγενὲς τῶν αἰτίων διατεκμαίρονται. Ἐρωτῶ δὲ φιλοσοφίας καὶ κάλλους βήτορας ἐχόμενος, τοῖς πρώτοις τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ προσφοιτῶ παιδευταῖς (Λιβάνιος· δ' ἦν τότε καὶ Ἀνδραγάθιος), ἐκεῖνα βραχυτάτῳ χρόνῳ συνειλοχῶς, & μακραις ἐτῶν καὶ νυκτῶν περιόδῳς μόγις ἐτέροις συλλέγονται, κριτῆς ἀριστος τῶν νοσημένων καθήμενος· καὶ τοῖς μὲν, ὅσα χρεῖωδη, τὴν ψῆφον ἐπικυρῶν, τοῖς δὲ, ὅσα ληρούτων ἢ χασμωμένων μεμυθολόγητο, μακρὰ ἀποδιαπεμπόμενος. fuerant, jubens multum valere.

5. Μετὰ τούτους, ἐπειδὴ κόρον οὐκ οἶδεν ἔχειν φύσις, θεωρίας ὁρῶσα τῶν ἀμεινόνων, ἐπὶ τοῖς ἐν τῇ μητρὶ τῶν λόγων ταῖς· Ἀθηναῖς διδασκάλους μεταναστεύει· κἀνταῦθα τὰ κάλλιστα, τῷ δεκτικωτάτῳ τῆς φύσεως, θάττον ἢ σπόγγος βανίδας, ἀνιμησάμενος, διὰ πολλοῦ τοῦ θαύματος ἅπασι ἐγένετο. Ἐντεῦθεν χώραν ὁ φθόνος κατ' αὐτοῦ λαμβάνει, τῷ ὑπερβάλλοντι τῶν καλῶν τοῦ ἀνδρὸς ἀναβρίπιζόμενος. Δηλούτω δὲ τὸν τρόπον ὁ λόγος, εἰ καὶ τὸν κόρον φεῦγειν διαπεφρόντικεν ὅτι μάλιστα. Ἀνθήμεός τις ἰσρεὺς ἦν Ἀθηναῖς, ὃς Ἀθηναῖς τότε τοσοῦτον ἐπὶ σοφίᾳ θαυμάζεται, ὥστε καὶ στήλην αὐτῷ ποιούσι, πάντας εἰς θαῦμα συνέλωσαν. Ἄλλ' ὅσως μὲν ἀλαζονεῖα λαμβάνει τὸν περιβόητον Ἰωάννην· δὲ, τῷ πρῶτῳ καὶ ταπεινῷ καὶ μετρίῳ τοῦ πνεύματος. Φθάνει ταῦτα ταῖς ἀκοαῖς Δημοσθένους τοῦ ὑπάρχου τῆς πόλεως· καὶ, οἷα φιλεῖ ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ἔρωσ ἀνάπτει τὸν ὑπαρχον πείρα γνῶναι τὸν ὑπερβάλλοντα. Ἀθροίζει πάντας, προκαλεῖται τὸν Ἰωάννην, ὀχίματι κελεύει τιλ ἀφικέσθαι. Ὁ δὲ τοῦτο παραιτεῖται μὲν, παραγίνεται δὲ ποσὶν ἰβίοις. Τοῦτο τῷ μὲν Ἰωάννῃ τὴν τιμὴν μετὰ θαύματος κατὰ τε βοθμὴν καὶ τάξιν καθέδρας αὐξάνεσθαι, Ἀνθήμεῳ δὲ τὴν ἐμφωλεύοντα φθόνον γυμνοῦσθαι παρσκευάζει. Ἰδὼν γὰρ αὐτὸς τὸν Ἰωάννην λαχόντα τιμὴν καὶ τὸ ὑπερβάθμιον τῆς καθέδρας, καὶ μηκέτι στέγειν οἷός τε ὢν, τοιαῦτα μὲν ἔφη· Κεκαινοτόμηται τὰ ἔθνη ὁρῶ· νέοι νόμοι προτεθνεῖνται· τὰ τῶν ἀρχαίων, τῶν σοφῶν, τῶν ἐθάδων προνόμια, ξένοις, ἐπὶ λίσιν ἀποδέδονται. Λανθάνει δὲ διὰ τούτων προσζημιώσας ἑαυτὸν καὶ τῆς πάλαι τιμῆς, ὑποπτευθεὶς παρὰ πάντων διὰ φθόνον ταῦτα εἰπαῖν. Ταῦτα παρὰ τοῦ ἀδικωτάτου δικαίως εἰσπράττεται φθόνου, τῆς οἰκείας γονῆς ἀπολαμβάνων τὸ γηροτρόφιον. Ἄθροι δὲ καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις· Οὐκ ἔδει σε, φησὶν ὁ ὑπαρχος, ὦ Ἀνθήμε, φιλοσοφίᾳ μεγαλαυχωμένον, ὥσπερ ἕνα τῶν ἐκ τοῦ δήμου, ἢ τῶν ἐν ἀγρῷ τοὺς θῆρας ἐλόντα, ἢ τῶν ληστευομένων, οὐτωσὶ βοῆ καὶ θορύβῳ διακυκᾶσθαι. Πολλὰ γὰρ, οἷς ὁ Ἰωάννης τιμᾶσθαι καθέστηκεν ἄξιος, ὅτι Σακούδου τοῦ μεγάλου στρατηγὰτος υἱός, ὅτι τοὺς πολλοὺς ὑπερηκόντισε τοῖς μαθημασιν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡμετέροις ἀνάγκαις τὰ τῆς τιμῆς κατεδείξατο· καὶ πρὸ γε πάντων ἢ ταπεινοφροσύνη τούτων αὐτῷ αἰτία καὶ πρόξενος. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὁ ὑπαρχος. Τί δὲ ὁ Ἰωάν-

νη·; Τῷ πρῶτῳ τὸ δίκαιον κερασάμενος, πρῶτον μὲν ὑπεραπολογεῖται, οἷς Ἀνθέμιος ἐπετίμησεν· ἔπειτα τῆς Ἰησοῦ μαθητείας, καὶ οἷς ἐκείνη παρῆρησιάζεται, διὰ βραχέων αὐτὸν ὄλον εἶναι παραδηλῶν, ἐπικροεῖται παρὰ πάντων. Καὶ ἦν ἰδεῖν τῷ ὕψει τῶν λόγων Ἰωάννου, τῇ ἐπιλάμψει τοῦ ἁγίου συνεξαστράπτουσα Πνεύματος· ὥστε εἰπεῖν ὄροντα τὸν ὑπαρχον, Ἀληθῶς τῆς Ἑλλήνων παιδείας ἡ Χριστιανῶν διδασκαλία πάντα ἀσύμφωνος, τῶν μὲν δοξομανούντων, τῶν δὲ τὴν ἐναντίαν ἐκείνων πορευομένων. Συνεπιλαμβάνεται τοῦτο·; ὁ Ἰωάννης, καὶ τῷ ζέοντι τοῦ κινούντος Πνεύματος, δημοσίᾳ παρῆρησιάζεται τὴν εὐσέβειαν; στήλιτεεῖ τὰ Ἑλλήνων, καὶ τοὺς αὐτῶν θεοὺς τε καὶ δαίμονας, Κρόνῳ, καὶ Διὶ, καὶ Ἀθηνᾶ καὶ Ἀπόλλωνι, καὶ τῷ λοιπῷ τῶν Ἑλλήνων θεῶν ὄρμαθῶ, ἔρπετων τε καὶ θηρῶν, καὶ τῶν ἄλλων κνωδάλων, τὴν στήλην ἀξίαν τῶν σεβομένων παραστησάμενος; ὧν καὶ οἱ λόγοι (λέγων) τὸν αἰθέρα μολύνουσι. Τί ἔτι; τὸ ἀληθινὸν φῶς προστίθησι κηρύττων τῆς ἁγίας Τριάδος, τῆς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, τῇ μιᾷ θεότητι τρισυποστάτως καὶ ἀνάρχως καὶ ἀϊδίῳ; θεωρουμένης τοῖς Χριστιανοῖς; καὶ προσκυνομένης. Ταῦτα μὲν ὁ Ἰωάννης· Ἐχάρησαν οὖν, ὅσος τῆς τῶν Χριστιανῶν μοίρας ὄμιλος· ὅσος δὲ ὁ τῶν Ἑλλήνων, ἀηδῶς ἔσχον, ὠρίσθησαν. Βραχὺς ὁ λόγος, καὶ ὁ ὑπαρχος συναπάγεται, παύσασθαι τῶν θεῶν κωμωδίας τῷ Ἰωάννῃ ἐγκλεισόμενος. Χώρα τοῦ λέγειν Ἀνθεμίῳ πάλιν. Καὶ πρῶτα μὲν τοὺς θῶπας τῶν λόγων καταχεῖ τῷ ὑπάρχῳ· ἀδολεσχεῖ δὲ, μακρὰ τινα κατὰ τε Ἰωάννου καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ θρησκείας ἐκείνα λεσηνεύόμενος, ὅσα τῷ θρησκευτῇ τῶν τοιοῦτων εἰκός, οὕτως εἶπεν. Ἄλλ' οἱ βασιλεύοντες, ἀντέφη ὁ ὑπαρχος, ἀφ' οὗ Χριστῷ συνετίξαντο, ὑψώθη τὰ τῆς βασιλείας αὐτῶν, ἀπανταχοῦ τῶν Χριστιανῶν ἐπιδόντων εἰς πλάτος· οἷς κίχῳ κεκοινωνήκα καὶ εἰς τὸ δαίγμα. Πάλιν οὖν Ἀνθεμίῳ τοῦτον ἀκούσαντι κημὸς καὶ κατήφεια. Καὶ δέχεται τὸν λόγον ὁ Ἰωάννης, καὶ ταῦτα προστίθησιν· Ἀψευδής, λέγων, ὡ ἄνδρες, ὁ ὑπαρχος. Οὐ γὰρ τίς ἐστι τόπος; ἀπ' ἄκρων ἕως ἄκρων τῆς οἰκουμένης, οὗ Χριστοῦ οὐ τιμᾶται καὶ σέβεται. Καὶ εἰ τις φιλοπονῶν ἔθελαι μαθεῖν, ἴστω τὰ περὶ τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ ἀποσκιτησάντων Ἰουδαίων, ὅπως μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν Χριστοῦ ἀναβίωσιν, τῷ Ῥωμαίων πολιορκούμενοι ἔδρατι, εἰς τοσοῦτον στενωπέως ἤλθον, ὥστε τὰς τῶν ἰδίων νηπιῶν σάρκας ἀντὶ τῶν ἄρτων φαγεῖν. Οἱ τοίνυν ἐμοὶ πειθόμενοι, ἰδοὺ ὁ ἐπίσκοπος, προσέλθετε πρὸς αὐτὸν, καὶ βαπτίσθητε. Ἐπειδὴ δὲ τις τῷ θεῷ ζήλῳ καὶ φόβῳ ἔπεσθαι πίπτου, φοβεῖ καὶ τοῦτους αὐτὸς ὁ Ἰωάννης. Οἷς γὰρ τὸ βραχυνεῦον τῆς γνώμης τῷ χαύκῳ πολιορκεῖται φρονήματι, καλὸν καὶ ὠφέλιμον ἡ τοῦ φόβου παρέστηκον ἀνθυπεφορὰ. Φοβεῖ τοίνυν αὐτοὺς ὁ ζηλωτὴς ἐκείνος Ἠλίας, τὸ λέγων; Εἰ μὴ πείθεσθε μοι τὰ ζῶντα συμβουλευόντι, ἰδοὺ ἀναφέρω τοῖς βασιλεῦσι, καὶ παραυτίκα ἀποθανεῖσθε. Κρείσσω γὰρ θάνατος ζωῆς βλασφημύσης τὸν ζωοδότην, ἀναισθητέτερόν τε διακείσθαι κυνῶν καὶ πετεινῶν καὶ θηρίων, ἢ τῆς ἡμεροῦσι καὶ τιθασεύουσιν ὑπακούοντα τέθεικεν. Ἐν τούτοις Ἰωάννου παρῆρησιζομένου, Ἀνθέμιος ἀντανίσταται μὲν κατὰ

honorem; et ante omnia, humilitas est ei horum causa et conciliatrix. Sed hæc quidem præfectus. Quid vero Joannes? Mansuetudine temperans justitiam, primum quidem respondet iis, quæ ei objecit Anthemius; deinde se Jesu disciplinæ et iis quæ illa libere proficitur, se totum esse deditum paucis ostendens, omnium plausu suscipitur. Licebatque videre oculis, orationem Joannis refulsisse illuminatione sancti Spiritus, adeo ut diceret hoc videns urbis præfectus: Vera Græcorum disciplina cum doctrina Christianorum nihil insana gloriæ cupiditate, hi autem ingrediantur via illis contraria. Post hæc sequitur Joannes, et ardore moventis eum Spiritus, publice libere proficitur pietatem; in gentes invehitur, eorumque deus et dæmones, Saturnum, et Jovem, et Minervam, et Apollinem, et reliquam deorum gentilium seriem, serpentesque et bestias, quæ ab eis coluntur, qui eis debetur, honore afficiens: de quibus ii etiam qui habentur sermones, aiebat, æthera insciant. Quid præterea? Veram etiam lucem pergit prædicare sanctæ Trinitatis, quæ in Patre et Filio et sancto Spiritu in una divinitate et tribus personis, sine principio et sempiternæ, a Christianis contemplatione cernitur et adoratur. Hæc quidem Joannes. Lætata est autem universa turba, quæ sequebatur partes Christi; dolore autem affecti gentiles, ira fuerunt perciti. Ut paucis absolvam, una cum eis movetur quoque præfectus, jubens Joannem cessare deos ludificari. Anthemio rursus datus est dicendi locus. Et primum quidem se blandis verbis insinuat præfecto; valde autem et proluxe nugatur in Joannem et ejus religionem, illa blaterans quæ talium cultorem decent, ita dixit. Sed, ex quo imperatores, conestatus est præfectus, Christo nomen dederunt, in altum sublatus est eorum imperium, cum ubique Christiani longe lateque crevisset, cum quibus fui ego societate conjunctus, et in hunc locum sum deductus. Rursus ergo Anthemio injectus est mæror et tristitia. Ejus autem orationem excipit Joannes et hæc adjicit, dicens: Vera dicit præfectus, o viri. Nullus est enim locus ab extremis usque ad extrema orbis terrarum, ubi Christus non honoratur et colitur; et si quis studiosius hæc velit discere, sciat de Judæis qui exierunt ab Jerusalem, quod postquam Christus resurrexisset a mortuis, a Romanis bello obsessi, ad tantas redacti sunt angustias, ut suorum infantium carnes pro pane comederint. Qui ergo mihi credidit, ecce episcopus; accedite ad eum et baptizemini. Quoniam autem divinum zelum solet etiam metus quidam consequi, illos terret ipse Joannes. Quibus enim animi socordia obsidetur a molli et enervato spiritu, utiliter eis metus objicitur. Eos ergo terret zelo percitus ille Elias; quid dicens? Nisi mihi parueritis consulenti quæ dant salutem; ecce vos deferam ad imperatores, et statim moriemini. Est enim mors melior quam vita, quæ blasphemis et maledictis incessit vitæ datorem, et minus habet sensus quam

canes et volucres et seræ quæ iis cedunt qui cas mites faciunt et cicures. Cum hæc libere diceret Joannes, Anthemius graviter quidem insurgit adversus Christum, cadit autem gravius. Jam enim os acceleratum nondum cesserat Christum maledictis incessere; et protinus a spiritu immundo correptus Anthemius, afficiebatur sicut dæmoniæ, horrorem et fugam immittens iis qui aspicebant. Deinde quid? Misericordia movetur Joannes, et Anthemium, etsi malo adhuc vexaretur, magnis clamoribus confessum, non esse alium Deum nisi Christianorum, a malo liberat. Cumque esset redactus in exstasim, omnes quidem afficit admiratione, propter repentinam mutationem; repente autem baptizatur cum tota domo; et sic confirmata baptizatur multitudo. Nec hoc solum; sed etiam ex iis qui audierunt, omnes filii lucis regenerantur divino baptismate. Communis hinc omnibus gaudii et lætitiæ exsultatio; adeo ut re ipsa liceret intueri quod canitur: *Lætantium omnium habitatio est in te*⁵. Hujus lætitiæ causam ignorabat antistes Athenarum. Deinde cum intellexisset, eum statuit adducere ad ordinationem. Quod cum rescivisset Joannes, clam au-

5. Hinc ubique terrarum fama et sermone erat celebratus Joannes, cum ad illud tempus venisset, quo lanugo solet genas vestire, ut qui annos aget decem et octo. Quo tempore cum insignem esse Joannem magnus animadvertisset Meletius, persuadet ut ad se veniat frequentius. Quo tempore dicitur suis condiscipulis, Theodoro, qui fuit postea episcopus Mopsuestiæ, et Maximo Seleuciæ, persuasisse ut relicta vita augenda pecuniæ dedita, vitam eligerent tenuem et solitariam. Hinc cum magnò Basilio, qui ab ipso Meletio diaconus fuerat ordinatus, magna jungitur amicitia, et tanta, ut mutuo amore nullus ei esset æqualis ex iis, qui a principio fuerant ei familiares. Quomodo enim ab artificibus conjunguntur harmoniæ; aut cum iis, quæ in cælo æquali celeritate moventur luminariibus, inconfusus ordo conjungitur coitionum; aut, ut melius dicam, quomodo lux visui, et visus luci conjunctim præbet ut videatur; aut quomodo mentis cum anima, et animæ cum mente nota est cognatio; aut, ut dicam convenientius, quomodo spiritus ignis in specie linguarum, ita etiam in his. Homines enim spiritus, sancto Spiritu conjuncti, unam in Christo charitatis perfectam efficiebant conspirationem. Quodnam autem esset amoris inter eos vinculum, ut ita dici potest, sic ostendit oratio. Basilius, qui jam vitam suscepserat monasticam, secum attrahebat Joannem; eum autem contra attrahebat materni rursus amoris plena lacrymis oratio. Cum vero clementis et misericordis Joannis non esset animæ et sapientiæ, tam multas matris lacrymas prolixamque orationem et viduitatem despiciere, tunc retrahitur, et matri se invitum tradidit, persuasus non tonderi ante ejus exitum. Cum materna ergo pietate insignis esset Joannes, Zeno episcopus ascendit ex

⁵ Psal. LXXVI, 7.

A Χριστοῦ χαλεπῶς, πίπτει δὲ χαλεπώτερον. Ἦδη γὰρ τὸ μιᾶρὸν οὐπω στόμα τῆς κατὰ Χριστοῦ βλασφημίας ἐπαύσατο, καὶ περὶ τοῦ πνεύματι ἀκαθάρτου βληθεὶς ὁ Ἀνθέμιος, τὰ τῶν δαιμονίων πλοῦσι, φρίκην καὶ φυγὴν ἐμποίων τοῖς ὄρωσιν. Εἶτα τί; Δυσωπεῖται ὁ Ἰωάννης, καὶ τὸν Ἀνθέμιον κἀν τῷ πάθει ἐπιδύναται, καὶ κραυγαῖς ὕψηλαῖς, μὴ θεὸν ἄλλον εἶναι πλὴν τοῦ θεοῦ τῶν Χριστιανῶν, διομιλήσαντά, ἐλευθέρον τοῦ πῆδου ἐργάζεται. Καὶ γενόμενος ἐν ἐκστάσει, θαμβεῖ μὲν ἅπαντας τῷ ἄνθρωπῳ τῆς μεταβολῆς· βαπτίζεται καὶ παραχρῆμα πανοικεσίᾳ· καὶ οὕτω στερεωθέντα καὶ τὰ πλήθη βαπτίζεται· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀκουσάντων ἅπαντας, υἱοὶ φωτὸς ἀναγεννῶνται τῷ θεῷ βαπτισματι. Κοινὴ πᾶσιν ἐνεσῆθεν εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς ἀγαλλίας· ὡς ἔργοις αὐτοῖς ἐνήν· καθορᾶν τὸ ἀδόμητον· Ὡς εὐφραينوμένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί. Ταύτης τῆς εὐφροσύνης ὁ πρόεδρος Ἀθηνῶν ἠγνόει τὸν αἴτιον· εἶτα μαθὼν, ἐπὶ τὴν χειροτονίαν τοῦτον γνώμην ποιεῖται προσαγαγεῖν. Καὶ γούος ὁ Ἰωάννης, λάθρα διαφεύγει, καὶ τῇ πατρίδι ἐαυτὸν ἀποδίδωσιν.

ε'. Ὡς ἐξήκουστο; Ἐνθεν Ἰωάννης ἀπανταχοῦ γῆς, ἐκεῖνο τοῦ χρόνου φθάσας, ὁ τὴν ὑπὴν ἄνθειν ἄρτι προβάλλεται, ὁκτὼ πρὸς τοὺς δέκα τὴν ἡλικίαν ἀγόμενος ἔτεσιν, ἐν οἷς διαπρέποντα τὸν Ἰωάννην Μελέτιος ὁ μέγας προσχῶν, πείθει τὴν πρὸς αὐτὸν ποιεῖσθαι συχνότερον ἀφίειν. Ἐνθα δὲ λέγεται τοῖς συμφοιτητάς, Θεόδωρον, τὸν ὑστερον Μοψουεστίας, καὶ Μάξιμον Σελευκίας, πείσαι τὸ χρηματιστικὸν καταλελειπόμενος, τὸν λιτὸν καὶ μονότροπον βίον ἐλέσθαι. Ἐνεσῆθεν τῷ μεγάλῳ Βασιλεῖ, δεῦρ' ἀπ' αὐτοῦ Μελετίου διάκονος χειροτόνητο, φιλικῶς ἀγαν συνῆπτεται, καὶ τοσοῦτον, ὥστε τῷ πρὸς ἀλλήλους γνησίῳ τοῦ φίλτου μὴ ἂν ἄλλο τι τῶν ἀρχῆθεν ἐθάδων παρεξουσῶσθαι. Ὡσπερ γὰρ τοῖς τεχνίταις αἱ ἀρμονίαι συνάπτονται· ἢ τοῖς ἐν οὐρανῷ φωστῆρσιν ἰσοσταχῶς κινουμένοις ἢ συνάπτουσα τάξις τῶν συνόδων ἀσύγχυτος· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ὥσπερ εἶπει τὸ φῶς, καὶ φωτὶ τὸ ὄρασθαι (εἶς) συνημμένως ἀντιπάρεχεται· ἢ νοῦ πρὸς ψυχὴν, καὶ ψυχῆς πρὸς νοῦν ἢ συγγένεια γνώριμος· ἢ, ἵνα οικειότερον εἰπω, καθάπερ τὸ πνεῦμα πυρὸς ἐν εἶδει γλωσσῶν τοῖς μαθηταῖς τοῦ λόγου γνωρίζον συνάπτεται· οὕτω κἀν τοῦτοις. Οἱ γὰρ τοῦ πνεύματος πνεύματι συναρμονολογούμενοι, μίαν ἐν Χριστῷ ἀγάπης ἀπηκριβώσαντο σύμπνοιαν. Ἀλλὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης τὸν σύνδεσμον, οἷός τις εἰπεῖν, ὁ λόγος ὧδε παρέστησε. Βασιλεὺς δὲ τὸν μονάδα ἦδη προειληφώς βίον, συνεἶλας τὸν Ἰωάννην· ἀνθεῖλας δὲ τοῦτον μητρῷου πόθου πάλιν λόγος πολυδακρυῶς. Ἐπει δὲ τῆς συμπροσῶς καὶ ἀλήπτου ψυχῆς καὶ σοφίας οὐκ ἦν, τοσοῦτον ἔργον δακρύων πολλῶν καὶ λόγων μακρῶν τῆς μητρὸς, καὶ χηρείας ἀνάγκην ὑπεριδεῖν, ἵτεως ἀνθελκεται, καὶ τῇ μητρὶ καὶ ἄκων ἐαυτὸν ἐμπεριέχει; περὶσθεὶς πρὸ τῆς ταύτης ἐξόδου μὴ ἀποκείρασθαι. Μητρῶαίς τολύου οἰκονομαίαις διαπρέποντος Ἰωάννου, Ζήνων ἐπίσκοπος ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπάνεισεν,

ἀναγνώστην τε τῆ λαβῆ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀντιο-
 χέων τὸν Ἰωάννην καθίστησι. Τότε δὲ φασὶ τοὺς
 κατὰ Ἰουδαίων αὐτὸν ἐξ συντάξασθαι λόγους, τὸν
 τόνον τῆς οικείας ἐδδρόμας ἀνένδοτον πρὸς τὰ
 κρείττω βίῃ καὶ λόγῳ διαφυλάττοντα. Μετὰ ταῦτα,
 χερσὶν ἢ μῆτρῳ Θεοῦ παραθεῖσα τὸ πνεῦμα, τῷ ἱερῷ
 παιδί τὴν ἐλευθερίαν χαρίζεται. Ὁ μὲν δὲ μέγας
 Δαβὶδ τὸ δίκαιον κἀν τούτοις χαρακτηρίζων, Ἐσκόρ-
 πισεν, ἔδωκε τοῖς πένησι, φησὶν ἢ δικαιοσύνη
 αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ὁ δὲ
 Ἰωάννης τῇ μητρὶ δέντως ἀποδοὺς τὴν οὐσίαν, οὐ
 μόνον τὸν ἅπαντα πλοῦτον, ὃν μὲν σκορπίζει καλῶς,
 ὃν δὲ ἀφοσιοῦται κάλλιστα τῷ Θεῷ ἢ ἀλλὰ καὶ τὸν
 πρὸς τοὺς γνωστοὺς καὶ φίλους καὶ τοὺς ἄλλως συν-
 ἤθεις πόθον ἐν δευτέρῳ μοίρῳ θέμενος, τοῦ ἀληθοῦς
 ἐξήρηται καὶ μόνου μὴ διαβρέοντος ἔρωτος ἢ καὶ
 τὸν μονάδα βίον, ὃ καὶ πρὸ τούτου μονότροπος, εἴπερ
 τις ἄλλος, ἐπενδυσάμενος, ὡς ἄρτι τότε ἀρξάμενος,
 φρονιστηρίου ἐαυτὸν ἐπιδίδωσιν, ὅσαι ἡμέραι, τοῖς
 ἐμπροσθεν, κατὰ Παῦλον, ἐπικτεινόμενος. Ὁρώμε-
 νος δὲ τοιοῦτος, τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν παρα-
 καλεῖται μὲν ἀναδέξασθαι, οὐ μέντοι ἀνέχεται. Ὅρους
 δὲ καὶ τάξεις πάσης ἀγαθοεργίας ὁ θεὸς ζηλωτῆς
 οὗτος ἀσκητικὸς συγγραψάμενος, παραδίδωσιν.
 Ἄλλὰ τί ταῦτα, καίπερ μεγάλα τυγχάνοντα, πρὸς
 τὰ μέλλοντα; ἢ μὲν περὶ αὐτοῦ φήμη συνεισεῖν
 ἅπαντας πρὸς αὐτὸν ἀσμένως ἠνάγκαζεν ἢ αὐτὸς δὲ,
 οἷά τις ἀένναος κρήνη, τῆς διακρίσεως τῶν Γραφῶν
 τὸ ὕψω βλύζων ἀνεπιθόλωτον, τοῖς πᾶσιν ἰδαψί-
 λευσε. Καὶ ἦν ὁρᾶν ἅπαντας τοὺς, ὅσοι τῷ φλογμῷ,
 τῇ ἐνδείᾳ καὶ διψῆσι τὸν θεῖον λογίω διεξηραίνοντο,
 ὥσπερ ἄγγεσι ταῖς βίβλοις τὰς τούτου σαφεῖς καὶ
 διειδεῖς ἐρμηνείας ἀρρυμένους, καὶ πρὸς τὰς ἐνεγκα-
 μένας χαίροντας ὑποστρέφοντας.

ς'. Ἐνταῦθά μοι γενομένη σιγῆν προτεθύμηται.
 Κριτῆς γὰρ τῶν ἐμῶν, ἢ συνειδήσις. Τίς δὲ ὁ λόγος
 τῆς σιωπῆς; Ὅτι μεγάλων ἐντεῦθεν ἀνακόπτει περ-
 γμάτων διήγησις, ὣν τὰ παράδοξα διηγεῖσθαι ἢ ἐξ-
 υμνεῖν, ὅσον ἄξιον, οὐχ οἷός τε ἐγὼ ἢ πλὴν, ὃ μοι
 κατ' ἀρχὰς ἐν προομιόις, καὶ αὐθις ἐπιενόηται. Καὶ
 μοι συγγινωσκέτω πρῶτον μὲν ὁ θεὸς οὗτος ἀνήρ,
 καὶ τῆς θείας εὐσπλαγχνίας μιμητῆς, καὶ ἐγγυητῆς.
 συγγινωσκότε δὲ καὶ ἡμῶν ὅσοι τῆς αὐτοῦ φιλοσο-
 φίας ἐπαινέται καὶ τρυφηταί. Μακάριος εἶ, Σίμων,
 ἐν Εὐαγγελίοις εἰσαγέται, φωνὴ δὲ αὐτῆ Χριστοῦ
 πρὸς τὸν μέγαν ἐν ἀποστόλοις Πέτρον ἢ στήθει
 ἀναπίπτων Χριστοῦ ἄλλος μαθητῆς μεμαρτύρηται,
 καὶ ὅσα τοῦ μακαρισμοῦ μετὰ ταῦτα, καὶ τῶν ἐν
 ἀμφοτέροις ἀποκαλύψεων, καὶ τέλος, αἱ κλειῖς τῆς
 οὐρανῶν βασιλείας. Ἄρ' οὐν εἰ γε τῆς ὁμοίας τιμῆς
 καὶ δόξης ὄρῳτο καὶ οὗτος ὁ Ἰωάννης ἠξιωμένος,
 ἐν δὲ τὸν εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι τῆς μακαρίας ἐκείνης
 τῶν ἀποστόλων ἀξίας καὶ τάξεως ἰσοστάσιος; Οὐδα-
 μῶς. Πῶς δὲ καὶ τίνα τρόπον, ἦδη ἐρῶ. Συνῆν Ἰωάννη
 Σύρος τις πρέσβυς, Ἡσύχιος τοῦνομα, τοσοῦτος εἰς
 ἀρετὴν, ὥστε κατηξιώσθαι αὐτὸν καὶ τοῦ μεγάλου
 δώφου τῆς θείας προγνώσεως ἢ οὐ τῆς ἀναστροφῆς
 καὶ τῆς ἄλλης διαίτης ἐμμεῖτο τὴν σεμνοπρέπειαν.
 Τούτῳ ποτὲ τῷ γέροντι προσευχομένῳ δύο τινὲς ἀν-

Hierosolymis, et populo Antiochenæ Ecclesiæ Joan-
 nem constituit lectorem. Tunc autem dicunt eum
 composuisse sex libros adversus Judæos, perpe-
 tuum sui ad meliora recti cursus tenorem vita et
 oratione conservantem. Post hæc cum mater in Dei
 manus suum tradidisset spiritum, sacrosancto filio
 concedit libertatem. Atque magnus quidem David
 in his virum justum exprimens, dicit : *Dispersit,
 dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæ-
 culi* *. Joannes autem cum matri, ut decebat, justa
 fecisset, non solum omnes divitias, partim quidem
 pulchre dispergit, partim autem Deo pulcherrime
 consecrat; sed etiam suum in notos et amicos, et
 alioqui familiares amorem postponens, a vero et
 qui nunquam effluit amore pendet; et cum vitam
 suscepisset monasticam, qui etiam ante, si ullus
 alius, erat solitarius, tanquam tunc incipiens dat se
 monasteriis, quotidie ad anteriora, sicut Paulus lo-
 quitur †, se extendens. Cum talis autem cerneretur,
 rogatur quidem ut fratrum suscipiat præfecturam :
 sed id minime sustinet. Decreta autem et ordinem om-
 nis bonæ monasticæ exercitationis divinus hic ze-
 lotes conscripta eis tradit. Sed quid hæc, etsi magna
 sint, si conferantur cum futuris? Quæ de eo quid-
 dem spargebatur fama, cogeabat omnes lubenter ad
 eum confluere. Ipse autem tanquam fons quidam
 perennis, discernendarum Scripturarum aquam
 effundens minime perturbatam, eam statim suppe-
 ditabat omnibus. Licebatque videre omnes, qui
 æstu et egestate et siti divinorum eloquiorum ex-
 siccabantur, ex ejus libris, tanquam ex vasis, ejus
 claras et perspicuas haurientes interpretationes, et
 lætos revertentes in patriam.

6. Cum ad hunc locum pervenerim, statui si-
 lere; meorum est enim judex conscientia. Quæ-
 nam est autem ratio silentii? Quod hinc rerum
 magnarum exoritur narratio, quarum admirabili-
 tatem narrare et laudibus, quantum par est, cele-
 brare non possum: attamen quod mihi in princi-
 pio procæmii, id rursus quoque venit in mentem. Et
 mihi primum ignoscat hic vir divinus, divinæque
 clementiæ imitator et fidejussor: ignoscite autem
 D ex vobis quoque quicumque ejus philosophiæ lau-
 datores estis, et in ea vos oblectatis. *Beatus es, Si-
 mon* †, dicitur in Evangeliiis; hæc autem vox est
 Christi ad magnum inter apostolos Petrum. Alium
 quoque apostolum testatum est *super Christi pec-
 tus recubuisse* †; et quæcunque fuerunt utriusque
 post hæc beatitudines et revelationes, et postremo
 claves regni cælorum. Num ergo si eodem honore
 et gloria cerneretur hic quoque Joannes dignatus,
 ei deesset aliquid, quominus et esset et nominare-
 tur par beatæ illi dignitati et ordini apostolorum?
 Nequaquam. Quomodo autem et qua ratione, jam
 dicam. Cum Joanne versabatur Syrus quidam sc-
 nex, nomine Hesychius, virtute tantus, ut is quo-
 que dignus sit habitus, qui assequeretur magnum
 donum divinæ præscientiæ; cujus conversationis

* Psal. cxi, 3. † Philip. iii, 13. † Matth. xvi, 17. † Joan. xiii, 25.

et vitæ agendæ honestatem imitabatur Joannes. Hinc seni aliquando oranti apparent duo senes, induti candidis vestibus, astantes ubi precabatur Joannes; quorum unus quidem librum scriptum, alter vero gestabat claves. Licebat autem videre Joannem, cum eos vidisset, adorare, illos autem dicere: Confide, et noli timere. Illum vero verbo rogasse quo appellamus dominos, quinam essent, quod dignati essent venire ad suam humilitatem, et eos rursus dicere: Ne timeas, vir desideriorum, nove Daniel, in quo habitat Spiritus sanctus. Rex magnus Christus, noster magister, nos misit ad te nuntios gaudii; gaudii, inquam, quo per te fruuntur omnes Dei Ecclesiæ. Hæc dixisse et ei tradidisse, alterum ex his quidem librum, alterum vero claves, subjungendo: Ego quidem Joannes, qui in mystica cœna super Christi pectus recubui, et illinc hausi fluentia theologiæ; ego autem sum Petrus, qui Christum Dei vivi Filium sum confessus. Deus vero tibi quoque dat meam potestatem. Fac omnia quæcumque tibi jubemus. Et cum in divinorum præceptorum mysteriis eum instituisset, et futurorum et bellorum et afflictionum, quæ justis hic multæ esse solent, prædixissent eventum, tandem cum universa ejus membra obsignassent, eumque amplexi essent, hœcque et forti animo esse jussissent, recedunt. Hæc cum ille vere admirabilis vidisset et audivisset senex, apud se mirabatur. His autem qui eum sic videbant, causam rogantibus, dixit: *Regis, o fratres, arcana propagare*¹⁰, et Dei aperire miracula, par atque adeo majus affert periculum; et incipiens totam narravit visionem. Cui cum data esset fides, non sciturum id Joannem, is mentes omnium implevit admiratione. Joannes autem tunc scripsit libros de monastica exercitatione. Hinc ei ascendenti ad fastigium inprimis regis virtutum contemplationis, et subjiçenti audaciam passionum, divinitus in eas datur potestas, mente quæ principatum obtinet superno auxilio adjuvata, et subjugante illarum feritatem. Operæ pretium est autem de Omnipotentis quoque in eum et in his munificentia, contrahendo orationem, quoad fieri potest, breviter disserere.

7. Dominicam simbriam, sicut audivimus, necessitate morbi adacta illic quidem mulier fide tangens¹¹, accipit tactu salutem. Ergo hic quoque imitatus est magistrum. Hic enim vir quidam laborabat tanto dolore hemigranii, ut mali vehementia exsilientis oculus ejus cerneretur pendere a maxilla. Is cum incassum in medicos suas omnes consumpsisset facultates, accedit aliquando ad divinum Joannem, rogans ut sanaretur. Ille autem dicit ei: Hunc morbum tibi conciliarunt tua animi perversitas et pauca fides in Christum Salvatorem. Tunc ægrotus, simul atque hoc dixisset Joannes, se totum traducens ad firmam Christi fidem, tangit tunicam Joannis, et cum eam locis affectis impo-
¹⁰ Tob. xii, 7. ¹¹ Matth. ix, 22.

δρες ὁρῶνται λευχίμονες, παραστάντες ἐνθα ὁ Ἰωάννης προσήυχετο· ὧν ὁ μὲν τόμον γεγραμμένον, ὁ δὲ κλεῖς ἐπέφερετο. Ὁρᾶν δὲ ἦν τούτους ἰδόντα προσκυνῆσαι τὸν Ἰωάννην, τοὺς δὲ εἶπειν· Θάρσει καὶ μὴ φοβοῦ. Τὸν δὲ διερωτῆσαι ῥήματι, ᾧ τοὺς κυρίους καλοῦμεν, τίνες ἂν εἴεν, ὅτι κατηξιώσατε πρὸς τὴν ἐμὴν ταπεινώσων ἰκίσθαι· καὶ τοὺς αὐθις εἶπειν· Μὴ φοβοῦ, ἄνερ ἐπιθυμιῶν, νέε Δανιήλ, ἐν ᾧ σκηνοῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Βασιλεὺς ὁ μέγας Χριστὸς, ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος, ἀπέστειλέ σοι χαρὰς ἀγγέλους ἡμᾶς· χαρὰς, ἧς ἀπολαύσουσι πάσαι διὰ σοῦ αἱ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαι. Ταῦτα εἶπειν, καὶ ἐπιδοῦναι αὐτῷ, τὸν μὲν τὸν τόμον, τὸν δὲ τὰς κλεῖς, ἐπειπόντας, ὡς Ἐγὼ μὲν Ἰωάννης, ὁ ἐπιπεσὼν ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ στήθει Χριστοῦ, κάκειθεν τὰ τῆς θεολογίας ἐρυσάμενος νάματα· ἐγὼ δὲ Πέτρος, ὁ τὸν Χριστὸν Ἰῶν Θεοῦ ὁμολογήσας. Θεὸς δὲ καὶ σοὶ τὴν ἐμὴν δίδωσιν ἐξουσίαν· ποιήσουν οὖν πάντα, ὅσα ἐντελλόμεθά σοι. Μυσταγωγῆσαντές τε αὐτὸν τὰ θεῖα ἐντάλματα, καὶ τῶν ἐπαλευσομένων πολέμων αὐτῷ καὶ θλίψεων, εἰ πολλοὶ τοῖς δικαίοις προσγίνονται, τὴν ἕκθεσιν προειπόντες, τέλος πᾶν μέλος αὐτοῦ κατασφραγισάμενοι, ἀσπασάμενοι τε καὶ θαρσεῖν καὶ ἰσχύειν ἐπειπόντες, ἀπίασι. Ταῦτα ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ὄντως ἰδὼν, καὶ ἀκούσας πρεσβύτης, καθ' ἐλευτὸν ἐξεπλήττετο. Τῶν δὲ βλεπόντων οὕτως αὐτὸν, τὴν αἰτίαν πυνθανομένων, ἔφη· *Μυστήρια βασιλέως, ἀδελφοί, θριαμβεύειν*, καὶ Θεοῦ καλύπτειν τεράστια, τὸν Ἰσον, μᾶλλον δὲ καὶ πλείω κίνδυνον ἐπιφέρει. Καὶ ἀρξάμενος, τὸ πᾶν διήλθε τῆς ὀπτασίας. Ἀσφαλίσάμενός τε αὐτοὺς μὴ γνωσθῆναι ταῦτα τῷ Ἰωάννῃ, θάμβους τῶν ἀκουσάντων τὰς διανοίας ἐπλήρωσεν. Ὁ δὲ Ἰωάννης τηνικαῦτα τοὺς ἀσκητικούς συνεγράψατο λόγους. Ἐντεῦθεν αὐτῷ πρὸς ἀκρῶρειαν τῆς βασιλικωτάτης τῶν ἀρετῶν ἀνιόντι περιωπῆς, καὶ τὰ θράση τῶν παθῶν ὑποτάσσοντι, θεῶθεν ἢ κατ' αὐτῶν ἐξουσία παραδίδοται, τοῦ αὐτοκράτορος νοῦ τῇ ἀνωθεν συνεπικουρίῃ φορολογουῦτος, καὶ τὸ ἐκεῖνον ἀγριαῖον καθυποτάσσοντες. Ἄξιον δὲ τῆς περὶ τὸν ἄνδρα παρὰ τοῦ κρείττονος κἂν τούτοις φιλοτιμίας συναλόγιστα τὸν λόγον, ὅσον ἐνδέχεται, βραχέα διαλαβεῖν.

ζ'. Τοῦ Δεσποτικοῦ κρασπέδου, καθάπερ ἠκούσαμεν, ἀνάγκη πάθος ἐκεῖ μὲν γυνὴ ἐκ πίστεως ἀψάμενον, τῇ ἀφῆ τὴν σωτηρίαν ἀπολαμβάνει· τὸν διδάσκαλον οὖν καὶ οὗτος ἀπομεμῆνται. Ἐντεῦθα γάρ τις ἀνὴρ τοσαύτη περὶ τὸ ἡμίκρανον ἀληθῶς συνέχεται, ὥστε τῷ σφοδρῷ τῆς οὐνίας τὸν τοῦτου ὄφθαλμὸν ἐκπηδήσαντα, τῇ σιαγόνι ὁρᾶσθαι ἀπαυρούμενον. Οὕτος ἰατροῖς προσαναλώσας ὅλον τὸν βίον ἀνόνητα, πρόσσεισι ποτε τῷ θεῷ Ἰωάννῃ, ἀντιβολῶν λαθῆναι. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Τοῦτό σοι τὸ πάθος, τὸ σκολιὸν τῆς ψυχῆς, καὶ πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ὀλιγόπιστον προεξένησαν. Ὁ δὲ πάσχων, ἅμα τῷ λόγῳ, ὅλον αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἀβραγῆ πίστιν Χριστοῦ μεταθεῖς, ἅπτεται τοῦ χιτωνίσκου τοῦ Ἰωάννου, καὶ τοῖς πεπονθόσι χωρῖος ἐπιθεῖς, θάπτον ἢ λόγος,

λαμβάνει τὴν ἱασιν. Μετὰ τοῦτον λεπρός τις τὴν ἄρσενον, τῶν μεγιστάνων τυγχάνων, Ἀρχέλαος ὄνομα, προσῆλθε τῷ Ἰωάννῃ, καὶ καθὼς Ζαχαρίας ἐκεῖνος, πρὸς τὸν Δεσπότην μεγαλοψύχῳ κινήματι πίστεως καὶ οὗτος εἰπὼν καὶ συνθεόμενος, πρῶτον τὴν ἀμυσφίαν τῆς λεπρώσεως ψυχῆς τῷ ρυπτικωτάτῳ τῶν Ἰωάννου λογίων ἀποπλυνάμενος ὕδατι, μετὰ γὰρ τοῦτο τοῦ φρεατίου ὕδατος, ᾧ ἐχρῶντο οἱ ἀδελφοί, κελεύεται νίψασθαι· καὶ νιψάμενος, εὐθέως καὶ τὸ σῶμα καθαίρεται. Ἔστα τῷ περιόντι τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἧς ἦν αὐτῷ τὸ χρυσοῦν ὄντως ἐκεῖνο στόμα πρόξενον ἀποκείρεται· καὶ μονάσας ὁσίως, διαπρέπει καὶ τελειοῦται. Τοῦτου ζηλωτὰ πολλοὶ τῶν τότε καθίστανται, τὰ μὲν ποικίλα τῶν λογισμῶν τῷ ἱατρῷ θεατριζόντες τραύματα, ἀπλῆν δὲ καὶ βράτην καὶ ἀφ' ὅσον τὴν θεραπείαν ἀποκληρούμενοι. Πανταχοῦ τότε λοιπὸν μοναστήρια, ἀγάπης πλεονασμὸς, διπλῆς ἀφανισμὸς, ταπεινοφροσύνης περιουσιασμὸς, ἀγερωχίας κατὰ κλυσμὸς, βίος ἀσκητικὸς, λόγος εἰρηλικὸς, βρωμάτων ὑπεροψία, δογμάτων διδασκαλία. Οὐκ ἦν ἰδεῖν τότε πόσων οἰνοφυλίαν, οὐ γέλωτος ἀταξίαν, οὐκ ἐρίδας, οὐ ζῆλον, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀντιτευχίζόντων νεφῶν ὄρασθαι τὰς τοῦ νοητοῦ Ἰησοῦ μαρμαρυγὰς. Τῶν ἀπάντων κεφάλαιον ἐν τῆς Ἰωάννου κηδεμονίας ἢ φιλόανθρωπος ἐπιμέλεια. Τί τὰ ἄλλα τῶν θαυμάτων; Νῦν μὲν Εὐχέλως ἐκεῖνος, ὃς φθόνῳ διαβόλου, θεατέρου τῶν ὀφθαλμῶν τὸ φῶς λέγεται ἀπολέσσει, πιστεύει τῷ Χριστῷ, πρόσκειται, ἀποκείρεται· τέλος, εὐχαίς τοῦ Ἰωάννου πάλιν ἀπολαμβάνει τὸ φῶς· νῦν δὲ ἡ αἰμόρρους ἐκεῖνη χρόνους ἑπτὰ διατελοῦσα, τὸν σύζυγον κίθει, καὶ δι' αὐτοῦ δυσωπεῖ μὲν τὸν Ἰωάννην, διδάσκειται δὲ παρ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν, ὅτι δι' ἀμαρτίας παρεχωρήθη κολάζεσθαι. Ποίας δὲ ταῦτας; Τὴν πρὸς τὰς ἄβρας ἀπανθρωπίαν, τὴν τῶν πενήτων ἀφροντιστίαν, ἀδδῆφαγίαν τε καὶ πᾶσαν ἐρσοχελίαν. Πρὸς ταῦτα τί δεῖ τὰ πολυειδῆ τοῦ τῶν ψυχῶν ἱατροῦ φάρμακα λέγειν, ὁπόσοις τὴν ἀνθρωπὸν προσεπεινοήσατο; Πάντα διὰ τοῦ συζύγου μαθοῦσα, καὶ αὐτῶν τὴν διόρθωσιν πιστῶς ἐπαγγελλομένη, ταχύτατα λαμβάνει τὴν ἀθεσίαν τῆς ἰάσεως. Τί δὲ καὶ περὶ τοῦ ἀνημέρου θηρὸς ἐκεῖνου, ὃς πολλοῖς μὲν τῶν διοδευόντων ποιεῖται κατὰ θρωμα, πολλοῖς δὲ τῶν ὁμορούτων τῷ δέει φυγάδας ἐργάζεται; Τὸ Δεσποτικὸν ὄπλον ὁ θεὸς κατὰ τοῦ θηρὸς ἐκεῖνου προβάλλεται στρατηγός, καὶ τοῦτο παγῆναι πρὸ τοῦ σπηλαίου διορισάμενος, τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον καὶ ἀνθρωποκτόνον λέοντα ποιεῖ πρὸ τοῦ τιμίου σταυροῦ περὶ τὸ περιεθρον χαμαὶ εὐρεθῆναι νεκρωμένον. Τοῦτῳ τῷ ὄπλῳ καὶ τῷ τρόπῳ ἀναρρῦεται μὲν τοὺς ἀλόντας αἰχμαλωσίᾳ τῆς εἰδωλοατρείας· μερίζεται δὲ τὴν ψυχὴν ἐτέραις θεαρέστοις βουλαῖς καὶ ἀποσκοπήσεσιν.

Ἡ. Ἐπειδὴ, τὸ τοῦ Δαβὶδ, καταμόνας εἶναι λίαν ἠσπάζετο, τὸ δὲ φιλόανθρωπον ἀντεφιλονεῖκει περιεκόπτον τὸ βούλημα, τὴν καλὴν οἰκονομίαν ἀμφοτέροις κάλλιστα διατίθει. Εἰδὼς γὰρ τὸ ἰδιόζον ἀσφαλέστερον μὲν καὶ ἀτάραχον, τοῖς δὲ πολλοῖς, οὐκ ἄστυρον νομιζόμενον· τὸ δὲ κοινωνικὸν, παραχῶδες μὲν καὶ σφαλερώτερον, οὐκ ἄμισθον δὲ, οὐδὲ ἀκερθεῖ, πανσόφως ἔγαν ἀμφοτέρα κίνησιν· ὅτι μὲν

A quidam facie leprosus, qui erat e proceribus, nomine Archelaus, accessit ad Joannem, et quomodo Zachæus ille, ad Dominum magnanimo motu fidei hic quoque loquens et accedens; cum leprosa animæ deformitatem Joannes eloquiorum, quæ maxime expurgabat, aqua abluisset, jubet eum quoque aqua putei, qua fratres utebantur, lavari; et cum lavatus esset, ejus quoque corpus mundatur protinus. Deinde propter summam in Christum fidem, quam ei conciliaverat illud os vere aureum, tondetur; et cum sancte fuisset monachus, insignis evadit et perfectus sit. Multi ex iis qui tunc erant, fuerunt ejus imitatores, varia quidem cogitationum vulnera medico aperientes, simplicem autem et facilem et copiosam assequentes curationem. Ubique tunc de cætero monasteria, charitatis abundantia, duplicitatis expulsio, humilitatis redundantia, superbiam diluvium, vita ascetica, oratio pacifica, ciborum contemptio, dogmatum doctrina. Non licebat tunc videre comotationum temulentiam, non risus insolentiam, non lites, non æmulationem, non aliquam aliam nubem quæ obstaret quominus videretur spiritualis solis splendor. Quorum omnium est caput unum benigna cura Joannis providentiæ. Quid alia miracula? Nunc quidem, Eueleus ille, qui invidia diaboli, alterius oculorum lucem dicitur perdidisse, credit Christo; accedit, tondetur, tandem Joannis precibus lucem rursus accipit. Nunc autem illa quæ laborabat sanguinis profluvio, septem annos sic affecta, persuadet conjugii et per eum rogat Joannem; ab eo autem docetur causam, quod propter peccata permissum fuerit ut puniretur. Quænam autem sunt ea? Summa in famulas inhumanitas, pauperum contemptus, ingluviens et omnis nugacitas. Ad hæc quid opus est dicere multiplicia medici remedia quæ in mulierem excogitavit? Quæ cum omnia per conjugem didicisset, et se omnia esse correcturam fideliter promisisset, celerrime recipit sensum curationis. Quid vero de immani quoque illa fera, quæ multos quidem devoravit ex iis qui transibant, ex finitimis autem multos egit in fugam? Dominica arma divinus ille imperator objicit belluæ; et cum decrevisset ut ea ligerentur ante speluncam, D facit ut ille terribilis et sævus hominum occisor leo ante pretiosam crucem mane humi inveniretur morte affectus. His armis et moribus liberat quidem eos, qui capti erant a captivitate cultus simulacrorum; animum autem confert ad alia Deo grata consilia et contemplationem.

8. Nam quoniam illud divini Davidis singulariter et solum esse valde amplectebatur, adversus id autem contendeat benignitas voluntatem reprimens, optimo et prudenti consilio utrumque recte administrat. Nam cum sciret, seorsum quidem esse, tutius et magis perturbatione vacuum, a multis autem id existimari non carere fastu et arrogantia, sed uti multorum consuetudine et se eis communi-

nicare, turbulentum quidem et periculosius, sed non carere mercede et utilitate, sapientissime utraque commiscet, aliquando quidem versatus cum omnibus, ut omnes lucrificeret.¹² Paulus hic novus, aut complures; aliquando autem seorsum latens in caligine, et purus cum puro versatus¹³, novus Moyses, animarum et mentium, quæ Deum vident, legislator et dux. Hinc cum amor divinus superasset, is magnum hunc decertatorem deducit ad quamdam speluncam habitandam, in qua biennium insomnis fere peragens, divinæ scrutabatur Scripturæ, tam veteris quam novæ, quæ sunt profundissima. Cum autem robor corporis voluntati animæ non suffecisset, imus venter morte afficitur; et cum haberet renes frigore sauciatos, tanquam in portum venit ad ecclesiam Antiochenam. Deinde ordinatur diaconus. Quo in ordine se quinque annos præclare gerens, scripsit sex libros De sacerdotio, tres ad Stagirium, qui sunt inscripti de incomprehensibili et ad Anomæos, et sex præterea de

9. Sed jam ad magni Joannis in presbyterum ordinationem nos vocans oratio, modum enuntiat. Cum Constantinopoli mortuus esset Meletius, qui eo venerat ad constituendum magnum illud luminare, nempe Gregorium cognomento Theologum, Flavianus Meletio succedit Antiochiæ. Is autem cum vigilaret, ut consueverat, quadam nocte videt divinum accessisse angelum, qui ei jubebat ordinare Joannem, dicens futurum Joannem novum vas electionis: Ecce, dicens, ego ei de hoc mandatum dabo, et obediet. Ad quem quidem cum accessisset angelus, ei mandavit; prius narravit futura, et quæcunque par est facere eum qui divinus sit minister. Et ut pluribus prætermisissis veniat oratio ad id quod est maxime mirabile, hoc faciat. Cum magnus et hostia et pontifex Jesus Christus Filius Dei mei aquis purgaretur, Pater apparet, ab alto voce testificans eum germanum esse Filium, et Spiritus in columbæ specie¹⁴ vocem illam confirmat. Et licet alicui audeat videatur oratio propter ea quæ audeat dicere juveni illi, illa proponimus ad recordationem. Quænam? Illud, *Ego dixi, Dii estis, et illud rursus, si vultis: et filii Altissimi omnes*¹⁵; et ante ea, verbum quod est: *ad imaginem et similitudinem*¹⁶; et quæcunque ad honorem eorum, qui servant quæ sunt imaginis, copiosa providit gratia. Mibi autem hic quoque considera. Cum igitur adesset hora ordinationis, et incruentum perageretur sacrificium, et inferius assisteret multitudo innumerabilis, et angeli desuper intuerentur, manum imponente episcopo et preces dicente consuetas, dicitur factum esse illud maxime novum spectaculum. Alba columba repente devolans, quomodo illic supra Jesum meum et Deum, in honorem ejus, cui manus hic imponebantur, stetit supra ejus caput. Hoc admiratione quidem afficit et stupefacit eos, qui tunc aderant, simul attrahit autem eos quoque qui audiunt. Admiratur universa, non solum quæ circumscita est regio, sed etiam universa quæ extra fines est Syria. Sic om-

¹² I Cor. ix, 19. ¹³ Exod. xx, 21. ¹⁴ Matth. 17,

Α τοῖς πᾶσιν ἀναστρεφόμενος, ἵνα κερδήσῃ πάντα Παῦλος οὗτος ὁ νέος, ἡ πλειονας· ὅτε δὲ ἰδιαζόντως τῷ γνόφῳ κρυπτόμενος, καὶ καθαρῶς τῷ καθαρῷ συγγινόμενος ὁ νέος Μωϋσῆς, ὁ ψυχῶν καὶ νόων δρώντων θεὸν νομοθέτης καὶ ὁδηγὸς καὶ ἡμαγωγός. Ἐντεῦθεν ὁ θεὸς ἔρωσ ὑπερνηκίῃσας, ἀγει τὸν μέγαν τοῦτον ἀγωνιστὴν εἰς τινος σπηλαίου κατοικησίῳ· ἐν ᾧ διετῆ χρόνον δῦπνος μικροῦ διανύσας, ἠρέυνα τῆς θείας Γραφῆς, Καινῆς τε καὶ Παλαιᾶς, τὰ βαθύτατα. Τοῦ δὲ σωματικοῦ τόνου τῷ ψυχικῷ προθύμῳ μὴ ἐπαρκέσαντος, νεκρούται τὰ ὑπογάστρια, καὶ τοὺς νεφροὺς τῷ κρῦει τραυματισθεὶς, καθάπερ λιμένα καταλαμβάνει τὴν Ἀντιοχείῳ ἐκκλησίαν. Ἐἴτα χειροτονεῖται διάκονος. Ἐν οἷς διαπρέπων ἐπὶ ἔτεσι πέντε, τοὺς περὶ ἱερουσύνης, τοὺς πρὸς Σταγαίριον τρεῖς λόγους, τοὺς περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ πρὸς Ἀνομοίους, ἔτι τε τοὺς περὶ συνεισάκτων ἐξ συνετάξαιτο λόγους de introductitiis.

θ'. Ἄλλ' ἤδη καὶ πρὸς τὴν τοῦ πρεσβυτέρου χειροτονίαν τοῦ μεγάλου Ἰωάννου προσκαλουμένου, ὁ λόγος τὸν τρόπον ἀπαγγεῖλάτω. Ἐν Κωνσταντινουπόλει τελευτήσαντος Μελετίου, παραγεγονότος; ἐν αὐτῇ τότε χάριν τῆς τοῦ μεγάλου λαμπτήρος καταστάσεως Γρηγορίου, ᾧ ἐπώνυμον ἡ τοῦ λόγου θεϊότης, Φλαδιανὸς ἐν τῇ Ἀντιοχείῳ Μελέτιον διαδέχεται. Οὗτος δὲ συνήθως ἐπαγρυπνῶν, ἐν μιᾷ νυκτὶ θεῖον ὄρα παραγεγόμενον ἄγγελον, ἐγκλεισόμενον αὐτῷ χειροτονῆσαι τὸν Ἰωάννην, νέον ἐκλογῆς σκευὸς λέγοντα ὡς ἔσται Ἰωάννης· καὶ ὅτι Ἰδοὺ ἐντέλλομαι καὶ αὐτῷ περὶ τούτου, καὶ ὑπακούσεται. Ἐφ' ὃν δὴ παραγεγονὸς ὁ ἄγγελος ἐνετέλλετο, προδιηγείτο μὲλλοῦσα, καὶ ὅσα εἰκὸς τὸν θεῖον εἰπὼν διακονήσασθαι λειτουργόν. Καὶ ἵνα τὰ πλείστα παραδραμῶν ὁ λόγος πρὸς τὸ θαυμασιώτερον γένηται· τοῦτο δὴ καὶ ποιείτω. Τοῦ μεγάλου καὶ θύματος καὶ ἀρχιερέως Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐμοῦ καθαιρομένου τοῖς ὕδασι, ὁ Πατὴρ ἀνωθεν φωνῆ μαρτυρῶν τῷ Υἱῷ τὸ γνήσιον ἐπιφαινέται· καὶ περισσεῖς ἐν εἴδει τὸ Πνεῦμα τὸ ἀσφαλὲς βεβαίον τῆς φωνῆς. Καὶ εἰ τολμηρὸς ὁ λόγος, ἐφ' οἷς ἤδη τολμηθεὶς νεανεύεται, ἐκεῖνα προτίθεμεν εἰς ἀνάμνησιν. Ποία; Τὸ, Ἐγὼ εἶπα· θεοὶ ἐστε, καὶ τὸ, εἰ θέλετε πάλιν, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες· καὶ πρὸς τούτων, τὸν κατ' εἰκόνα λόγον καὶ καθ' ὁμοίωσιν· καὶ ὅσα εἰς τιμὴν τῶν φυλασσόντων τὰ τῆς εἰκόνης ἡ ἀφθονος χάρις ἕκονομήσατο. Σκόπει μοι δὴ κἀνεαῦθα. Ὅτε τοίνυν ἡ ὥρα παρῆν τῆς χειροτονίας, τῆς ἀναιμάκτου θυσίας τελομένης, πλήθους ἀπέριου κάτω παρεστηκότος, ἀνωθεν ἀγγέλων ἐπισκοποῦντων, τοῦ ἐπισκόπου χειρωθέντος, καὶ τὴν συνήθη ποιούντος εὐχὴν, τὸ καινότερον ἐκεῖνο γεγονέναι θέαμα λέγεται· ἄφων περισσεῖα λευκὴ καταπέδσα, καθάπερ ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ, εἰς τιμὴν τοῦ χειροθετουμένου, ἔστη ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς. Τοῦτο θαμβεῖ μὲν τοὺς τότε παρόντας θεασαμένους καὶ καταπλήττει, συνέλκει δὲ τοὺς ἀκούοντας. Θαυμάζει πᾶσα οὐ μόνον ἡ περιχώρος, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπερόριος πᾶσα Συρία. Ἔθεντο πάντες ἐν τῇ καρδίᾳ ταῦτα, λέγοντες:

¹⁵ I Cor. ix, 19. ¹⁶ Exod. xx, 21. ¹⁷ Matth. 17, 16. ¹⁸ Psal. LXXxi, 6. ¹⁹ Gen. 1, 26.

Τί ἄρα ἔσται τῷ Ἰωάννῃ, ὅτι ἐκ προοιμίῳν ἐφανε-
 ρώθη ἐν αὐτῷ ἡ δόξα Κυρίου; Ἐκ μὲν οὖν τῶν εἰ-
 ρηγμένων ἡ, ἐφ' οἷς τὸν οὐκ εἰδὸς λειτουργὸν ὁ παρὰ
 δόξαν ἀνδρῶν εἰς τιμὴν τῶν αὐτοῦ θεραπεύτων καὶ
 δόξαν οὐράνιος τιμᾷ βασιλεὺς, εὐφύης τῶν πραγμά-
 των ἀπέδειξε. Ἐνταῦθα δὲ τὴν λόγον βραχὺ τι διὰ
 τὸν χρόνον προσαναπαύσαντες, τῶν ἐξῆς προθυμότη-
 ραν ποιῶμεν τὴν διεξάνουσιν. Ἐπειδὴ τῆς οἰκουμένης
 ὁ μέγας ἐμελλεν ἤδη τὴν προστασίαν προστάτης
 καὶ κριτῆς ἀναδέχεσθαι, ἔτι τοῖς καλοῖς προοιμιά-
 ζεται. Δωδέκατον γὰρ ἔτος ἀνύσας ἐν τῇ Ἀντιοχείῳν,
 ἀποσεμνύμενος τὸ ἱερατεῖον τῷ καθαρῷ τοῦ βίου, κα-
 θαίρων τὰς τῶν βλέπόντων ψυχὰς, λαμπρότητι τοῦ
 λόγου λαμπρῶν, ἀγιάζων τὰς διανοίας ἀπάντων,
 πολὺς εἰς τὸ διδάξει, μέγας εἰς τὴν τῶν ἀκούοντων
 ὠφέλειαν, τῷ στυφοντι μᾶλλον τοῦ ἡθους, ἢ αἰδοί-
 χαριζόμενος, τὸ τοῦ λέοντος πεπονηθῶς, ἐν τῷ δι-
 καιῷ διαφερόμενος, ᾧ τοῖς νοθευτέροις ἀλαζονικῶς
 ἐνομιζέτο. Τίς νοῦς, τίς λόγος τὰς ἐκείνῳ πρὸς σω-
 τηρίαν ἀπάντων ἐξευρημένας ὁδοὺς παραστήσειεν;
 ὧν τὰ πλεῖστά φασί καὶ μέχρι τῆς νῦν περισώζε-
 σθαι τῇ Ἀντιοχείῳν. Ἀναγκάζεται ποτε παρὰ τοῦ
 προέδρου ἀναλθεῖν ἐπὶ τοῦ ἀκριβαντος, καὶ σχεδίως
 τῷ λαῷ ἔξηγησασθαι· καὶ μόλις μὲν, βίβλα δὲ ὁμοῦς πει-
 σθεις, καὶ ἀρξάμενος τοῦ λόγου, ὑπόθεσιν ἔχων, εἰς
 τὸ πρῶτον τότε εἰπεῖν, καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον, ὃς ἡ
 ἀρχή· Ἄρα ἀληθῆ τὰ συμβάντα περὶ ἡμᾶς; πάντα
 ἐξέστησεν. Ἐκτοτε πάντας εἰλεν, ἐπὶ τοῦτο πάντες
 εἰσεβῆσον· κατελίμπανον γεωργίας, τέχνας, ἐξου-
 σίας, διοικήσεις ἀπάσας, ὅς οἶδε πολλὰς ἐμποιεῖν
 τοῖς ἀνθρώποις ἢ περὶ πᾶν πολυμοχθον τοῦτον βίον
 πολυειδῆς περιπέτεια. Φθάνει καὶ τὰς ἀκοὰς Ἀρκα-
 δίου τοῦ βασιλέως ἢ περὶ αὐτοῦ φήμη· καὶ ὁ βασι-
 λεὺς διανίσταται τὴν ψυχὴν, ἔρωτι θεῷ καὶ φιλτρῷ
 τῆς τοῦτου θείας περισπαζόμενος.

ἰ. Ἄλλὰ μεταξὺ τούτων βραχεῖ λόγῳ παρελείφθη
 τοῦ λόγου, μακρῶς ἀσφαλείας ἀνακύψασα παιδευσις,
 κοινὴ μὲν ἅπασι, μάλιστα δὲ ταῖς ψυχαῖς τῶν ὑπὸ
 ζυγῶν ὄντων· προδέχειν δὲ ἀξιον· Γυνὴ τις πρώτη
 τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῶν υἱὸν λάβρος πυρέττοντα καὶ
 ἀπογινωσκόμενον ἄγει πρὸς τοῦτον τὸν ἱατρὸν, τὴν
 ἴασιν ἐπισπεύδουσα. Ὁ δὲ, τοῦτο, εἶπεν, Θεοῦ μὲν
 ἔστι τοῦ ζωοποιούτος· σὺ δὲ, ὦ γύναι, ἀπέχου τῶν
 προτέρων παραπτωμάτων· ἴσθι γὰρ ὅτι καὶ οἱ
 λοιποὶ σου τέσσαρες υἱοί, διὰ τὰς ἀμαρτίας σου καὶ
 τοῦ ἀνδρός σου τεθνήκασιν πρὸς παιδείαν ὑμῶν.
 Ἐμᾶλλε δὲ καὶ αὐτός· ἀλλὰ διανύστητε, ἀλλὰ διανή-
 ψατε· καὶ οὐ μόνον τὸν παῖδα ζῶντα, ἀλλὰ καὶ τὴν
 τῶν οὐρανῶν ἀπολήψεσθε βασιλείαν. Ταῦτα ὡς ἐκ
 στόματος Θεοῦ δεδεγμένοι, καὶ ἴσαν εὐλαβῶς ὑποσχό-
 μενοι τὴν διόρθωσιν, παραυτὰ καὶ τὸν παῖδα ὑγιᾶ
 προσλαμβάνουσιν. Ἄλλ' ὡς μὲν ὁ τοῦ λόγου δρόμος
 ἦκεν ἐπὶ τοσοῦτον· ἐντεῦθεν δὲ περὶ τῶν τὰ Μαρ-
 κίωνος νοσοῦντων ὁ τρόπος λεγέσθω τῆς θείας χρι-
 σείως. Ταύτην οἱ νοσοῦντες τότε τὴν νόσον, τὸ μὲν
 ὄθεν παρβήσιασάμενοι πολλοὺς ἀποσύρουσιν, ἤδη
 λελίξεται· τὸ δὲ ὅπως τῆς ἐπὶ θάνατον ἀναρρῶνται
 πᾶσα ἡ πόλις, δεδεδῶσθαι τῷ λόγῳ πρὸς δόξαν τοῦ λό-
 γου. Συνενόσει τοῦτοις δὲ ὁ ἀρχὼν τὴν νόσον τῆς

nes apud se cogitabant, dicentes: Quidnam ergo
 erit Joanni, quod ab initio ei apparuit gloria Do-
 mini? Atque ex iis quidem quæ dicta sunt, rerum
 est demonstratio admirabilis, in his quibus suum
 ministrum honorat præ hominum opinione rex
 cælestis, ad gloriam et honorem eorum qui illi
 ministrant. Cum hic autem orationis cursum propter
 satiætam parumper stiterimus, ad ea quæ dein-
 cept consequantur, pergemus alacrius. Quoniam or-
 bis terræ creandus erat magnus antistes et iudex,
 his quoque bonis et honestis prius exercetur. Nam
 cum duodecim annos transegisset presbyter in Ec-
 clesia Antiochena, puritate vitæ decorat sacerdotium,
 eorum qui videbant animas expurgans, et
 verbi splendore mentes omnium illustrans et sancti-
 ficans; multus in docendo, magnus ad utilitatem
 eorum qui audiebant morum potius severitati
 quam pudori serviens, leonis fiduciam ostendens
 in justitia; qua de causa hebetioribus existimaba-
 tur arrogans et insolens. Quæ mens, quæ oratio
 ostenderit vias, quæ ab illo inventæ sunt ad salutem
 omnium? quarum plurimam partem dicunt usque
 in hodiernum diem servari Antiochiæ. Cogitur
 aliquando ab antistite Flaviano ascendere sug-
 gestum, et ex tempore populo exponere; vix tan-
 dem, vi persuasus, cum dicendi cepisset argumen-
 tum, quod nunc primum sibi sit dicendum, et
 episcopi loco cuius est munus, incipit: Num
 vera sunt quæ nobis acciderunt? affecit omnes
 admiratione. Ab eo tempore omnes præterea at-
 trahebat, omnes affluebant, relinquebant agricul-
 turam, artes, potestates, omnes administrationes,
 quas multas affert hominibus laboriosæ vitæ varia
 et multiplex conditio. Ad Arcadii imperatoris au-
 res pervenit etiam ejus fama, et tenetur ejus
 animus magno illius videndi desiderio.

10. Sed inter hæc brevi oratione assumatur, quæ
 ex magna cautione emersit castigatio, communis qui-
 dem omnibus, maxime autem animis eorum, qui
 sunt sub iugo. Operæ pretium est attendere. Mu-
 lier quædam prima ex iis, quæ erant Antio-
 chiæ, filium vehementer febricitantem, et plane
 deploratum adducit ad hunc sapientem medicum,
 instans ut eum curaret. Ille autem dixit: Hoc
 quidem est Dei vivificantis. Tu vero, o mulier,
 abstine a tuis prioribus delictis, scias enim cæte-
 ros quoque tuos quatuor filios, propter peccata
 tua et mariti tui, esse mortuos ad vestram discipli-
 nam. Erat autem hic quoque moriturus: sed sur-
 gite et respicite, et non solum filium vivum, sed
 etiam cælorum regnum accipietis. Hæc cum tan-
 quam ex ore Dei accepissent, et se esse correctores
 sancte essent polliciti, protinus filium quoque sa-
 num accipiunt. Sed hucusque quidem procedat
 cursus orationis. Hinc autem de eis, qui Marcio-
 nis morbo laborabant, dicatur quodnam fuerit
 divinum iudicium. Atque qui hoc quidem morbo
 tunc laborabant, quamnam quidem fiducia freti nul-
 lus attraherent jamjam dicitur. Quomodo autem
 a morbo qui tendebat ad mortem liberata sit tota

civitas, dicendum est ad Verbi gloriam. Eodem A morbo, quo civitas, laborabat etiam præsides civitatis; et hæc erat causa quod malum cresceret, quid ergo facit Deus, qui animarum semper salutem providet?

Uxorem præsidis ferit morbo dysentericæ. Et ea quidem omnes accersit, nihil autem ei prodest, sed omni ex parte auxilio deficitur. Deinde quid? Confugit ad hæreticos. Ii quoque aggrediuntur ad trium dierum usque precationem, nec quidquam proficiunt. Nescit rursus quid agat mulier: tandem statuit ad virum divinum confugere. Deinde id dicit marito suo, persuadet. Postremo venit ad Dei servum. Joannes de his disceptat cum episcopo, eis procedit obviam, ex ecclesia arcens tanquam indignos, arguit hæreseos: petunt ipsi veniam, assentiuntur veritati, maxime autem mulier. Cum sanctus aquam attulisset, rogat episcopum, ut facto signaculo mulieri aquam aspergat. Hoc cum factum esset, statim mulier accipit sanitatem, reversa suis pedibus, et pulchre effecta, reddens quæcumque erat pollicita. Hoc fuit hæreticis dedecori, probro et afflictioni; et causa cur virum divinum maledictis incesserent. Ille autem omnia quidem despiciebat, uni solum rei intentus, nempe illorum salutem. Sed non persuadebat. Dolore autem affectus propter universam civitatem, lamentabatur dicens: Si Salvator maledictis incessabatur, idque cum Deus esset, ab ingratis; qui hoc magnum in nos servos? Spero tamen fore ut illorum casu Deus universam castiget civitatem. Non dum autem nox præterierat, et terræ motu tota concutitur civitas. Tenebris involvitur concilium hæreticorum, ad solum usque dejicitur, et quævis domus hæretici; et domus eorum sunt eorum sepulcra, nulla læsa domo orthodoxorum. Propter hoc confirmabatur civitas, et augeretur fides, et Deus laudabatur. Quid præterea? Post hanc admirabilem Omnipotentis providentiam et judicium, non longum effluxit tempus, et decessit Nectarius antistes Constantinopolitanus. Quærebat autem quilibet eum qui esset dignus. Cum alius vero ab aliis præferretur, aut etiam intruderetur, imperatori visum est post longam de re consultationem, Joannem deduci Antiochia, omnibus communiter suffragantibus et rei et litteris. Hæc cognoscit Antiochia; et quæ deinceps quidem sequuntur, aggredi veretur oratio: aggredietur tamen, quoad fieri poterit. Cum cogitaret unusquisque se sui boni facere jacturam, ad tantam excitantur seditionem, ut timore affectus antistes, dato jurejurando persuaserit omnibus se rem

[11] esse prohibitorium, sicque vix tandem sedat seditionem; ad imperatorem autem scribit de seditione. Divini itaque stimuli et miraculi desiderio feritur cor imperatoris et senatus cum hæc audivissent, et erecto tropæo, sacrum illud bellum declinantes, cum rem quæ desiderabatur plane auream ex Antiochena civitate surripuissent, donant Constantinopoli. Quomodo? Comiti Antiocheno jubet imperator, ut ignorantibus omnibus Joannem ad se accerseret. Quod cum fecisset comes, et usque ad martyria quæ sunt extra civitatem sapienter admodum traxisset Joannem, et equo impositum celeri cursu abduxisset, dedit iis qui desiderabant. Cum autem multi convenissent episcopi, imperatoris parati sollicitudine, cum episcopis erat etiam Alexandrinus ille Theophilus, qui invidia motus, conabatur Joannis gloriæ detrabere; quod nulla in eum caderet reprehensio, tabescens et eum recusans manu imposita consecrare. Vincitur tamen vel invitus; semper enim vincit Spiritus sanctus. Sic autem vincitur: multi ex iis qui divino erant zelo incensi, Theophili malorum Hiadem scriptis satis pulchre mandarunt, quam quidem tunc manus tenens, qui in imperatorio privas partes obtinebat gynæceo, is autem erat Eutropius, Theophilo ostendit dicens: Alterum duorum elige, ut vel horum convincaris, vel impositis manibus Joannem consecres. Adversus eum ergo qui talia ausus fuerat, Eutropii verborum producta acies, vi expugnavit maleficum periculosi et ancipitis studii. Quo quidem cum in Theophilum acres jam fierent quæstiones, in trivio cogitationum, ut est in proverbio,

πόλιος, καὶ αὕτη ἀφορμὴ τοῦ κακοῦ τῆς προσθήκης. Τὶ οὖν ποιεῖ ὁ τῶν ψυχῶν ἀεὶ Θεὸς τὴν σωτηρίαν οὐκονομῶν; Ἀεὶ πει.

[11]... τοῦ πράγματος κάλυψιν· καὶ οὕτω κα- [α']... τοῦ πράγματος κάλυψιν· καὶ οὕτω κα- ευνάζει μὲν τὸ στασιάζον, καὶ γράφει τῷ βασιλεῖ τὴν ἐπὶ τῆς στάσεως. Βάλλεται τοίνυν τῷ τοῦ θεοῦ κέν- τρου καὶ θαύματος πόθῳ τὴν καρδίαν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἡ σύγκλητος τοῦτον ἀκούσαντες, καὶ τροπαίῳ τὸν ἱερὸν ἐκείνῳ ἐκκλιναντες πόλεμον, καὶ τὸ ἐπι- θυμούμενον χρυσοῦν δυνάσιν χρῆσιμα τῆς Ἀντιόχου λαφυραγωγησάμενοι, τῇ Κωνσταντίνου χαρίζονται. Πῶς; Τῷ κόμητι Ἀντιόχειας ὁ βασιλεὺς ἐγκυλεύεται, ἀγνοίᾳ πάντων, τὸν Ἰωάννην παρακαλέσαι καὶ ὑπο- δέξασθαι. Καὶ τοῦτο δράσας ὁ κόμης, καὶ μέχρι τῶν μαρτυριῶν ἔξω τῆς πόλεως παρεκλύσας ἄγαν συν- ετώσ καὶ φρονίμως τὸν Ἰωάννην, καὶ τῷ ὀξυδρόμῳ ἐπιπαζάμενος, τοῖς ποθοῦσιν ἀποκαθέστηκεν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ συνέλευσις ἦν πολλῶν ἐπισκόπων ἐκ βασιλικῆς φροντίδος παρασκευασθεῖσα, σὺν τοῖς ἐπισκόποις καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας ἐκείνος Θεόφιλος, ὃς διασύρει τὴν Ἰωάννου δόξαν, φθόνῳ κλαπείς, ἠγωνί- ζετο, τῷ ἀνεπιλήπτῳ τοῦ ἀνδρὸς ἐκτεχνόμενος, καὶ πρὸς τὴν χειροτονίαν ἀναδύόμενος· ὅμως καὶ ἄκων ἤτταται· νικᾷ γὰρ αἰεὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἤτταται δὲ οὕτω· Πολλοὶ τῶν πυρπολουμένων τῷ θεῷ ζήλῳ τὴν Ἰλιᾶδα τῶν Θεοφίλου κακῶν γραφαῖς τε καὶ συγγρα- φαῖς οὐκ ἀγεννῶς ἐβρόψθησαν· ἦντινα τότε χειρω- σάμενος ὁ τῆς βασιλικῆς πρωτεύων γυναικωνίτιδος, Εὐτρόπιος δὲ οὗτος ἦν, τῷ Θεοφίλῳ ὑπέδειξεν, εἰπὼν· Δυσὸν θάτερον ἐκλεξαι· ἢ ταῦτα ἐλεγχθῆναι, ἢ Ἰωάν- νην χειροτονῆσαι. Τῷ τοίνυν τολμητῇ τῶν τοιούτων ἡ Εὐτροπίου τῶν λόγων ἀντιστρατευσαμένη παρά- ταξις, αἰρεῖ κατὰ κράτος τὸν κακούργοντα τῷ ἀμ- φικρήμῳ τοῦ ἐπιτηδεύματος. Ὁ Θεόφιλος σφοδρῶς ἤδη ληλατούμενος ἐν τριόδῳ λου... ἢ τῷ...

μῶδες, ἀκροβυλλίζεται· καὶ πρὸς μὲν τὴν χειροτο-
νίαν τοῦ καιροῦ παραστάντο·, ἐκτείνει τὰς χεῖρας, A
προσεκτείνειν δὲ ταύτας κατὰ τοῦ χειροθετηθέντος
ὑστερον οὐκ ἐνάρκησεν. Ἔπειτα μετὰ τὴν χειροτονίαν,
εὐλογεῖται παρὰ τοῦ ἀρχιερέως ὁ πιστὸς βασιλεὺς,
ἅμα πᾶσι τοῖς σὺν αὐτῷ, διὰ τιμῆς μεγίστης λόγους
καὶ πᾶσι τρόποις τὸν ἀρχιερέα ποιούμενος. Ὁ δὲ τὰ
συνήθη τῆς οἰκείας εὐλαβείας καὶ ἐφρόνει καὶ δι-
ελέγετο, ταύτην τελευταίαν τότε τὴν παραίνεσιν ἐπι-
θεῖς· Αἱ μὲν ἄλλαι τῶν διοικήσεων, λέγω, ὦ βασιλεῦ,
καὶ πάντες οἱ παρεστηκότες, ἀναλόγους ἔχουσι καὶ
τοὺς κινδύνους καὶ τὰ γέρα· ἱερέων δὲ καὶ ποιμένων
ὅσος κίνδυνος, ὅσα τὰ γέρα, ὧν εὖ ἢ κακῶς διοική-
σαντο, πλήρης πᾶσα, Συγγραφὴ, Καινή τε καὶ Παλαιά.
Δεομένου τοίνυν τινὸς ὅσαι ἡμέραι τῆς θεραπείας,
οὐ φέισομαι. Καὶ προσετιθῆ τοῖς τὰ κατὰ Δαβὶδ B
καὶ Ναθάν, τὸ τῆς Γραφῆς, εἰς παραδείγμα. Ἀσμε-
νίζει τούτοις ὁ πιστότατος βασιλεὺς, συμπροθυμεῖται
δὲ πᾶς ὁ βασιλεὺς ὁμιλος, ᾧ τότε δὴ, τότε τὸν δι-
δασκαλικὸν ἐξέτεινε λόγον, ὅπως δέοι πάντας τοῖς
πᾶσιν ἐπιχειρεῖν· ἱστορίαν τε μεγάλου θαύματος,
καὶ μνήμης ἀξίαν προβάλλεται, φήσας· ὡς Τίτος,
ὁ Ῥώμης ἀναξ, [πολλά] πολλάκις τοιοῦτόν τι ἐπ-
έλεγεν ἑαυτῷ, λέγων, Σήμερον οὐκ ἐδρασιεύσαμεν,
εἴτ' οὖν οὐκ ἐζήσαμεν, μηδὲν ἄξιον βασιλείως ποιή-
σαντες. Ἔτι δὲ τοῦ ἀρχιερέως τὸν λόγον συνειρόντος,
ἰδοὺ τις ἀνήρ δαιμονῶν ἐκεῖνα μέσον ἀπάντων ἐποίει
καὶ ἔκραζεν, ὅσα τὸ ἐνοχλοῦν δαιμόνιον φύλον ἐξ-
εδιάζετο. Παρακαλεῖται ὁ ἱατρὸς θεραπεῦσαι τὸ
πάσχον. Καὶ μέντοι καὶ θεραπεύει σφραγίδι τοῦ C
τιμιῶν σταυροῦ, καὶ τῇ ἐπικλήσει τῆς ἀγίας καὶ
ζωοποιοῦ Τριάδος, εἰπὼν πρὸς αὐτόν· Ἴδε ὑγιῆς γέ-
γονας· μηκέτι βλασφήμι τὸ θεῖον, ἵνα μὴ χειρόν
τί σοι γένηται. Τοῦτο ἡ τελευταία στερέωσις ἅπασι
τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας καὶ πίστεως.

ιβ'. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον θαύματος ἄγοντα
τὸν ἀκροατὴν· δείξει δὲ πρῶτον ὁ λόγος καὶ τὰ τού-
του θαυμασιώτερα. Ἄρτι τῶν οἰάκων τῆς οἰκουμεν-
ικῆς ὀλιγάδος ὁ πνευματοκίνητος κυβερνήτης ἐπι-
λημμένος, καὶ πρὸς τὰς ἀντιπνεούσας, αἱ πολλὰ
κατὰ τοῦ θαυμαστοῦ παλάγους τῆς Ἐκκλησίας, δια-
σκεψάμενος λαίλαπας, τί μὲν οὐ ποιεῖ, πόσον δὲ οὐ
κινεῖ μηχανὴν σωτηρίας, ἕως οὐ καταντήση πρὸς
τὸν ἄνω λιμένα, τὸν ὄντως εὐδιδόν τε καὶ πολυόρεκτον D
ὁ τῶν καμνόντων παντοίας νόσος ἀνθρώπων θαυ-
μάσιος ἱατρὸς! Φέρε δὴ, τῶν ἐκεῖνω σοφῶς ἐπιπνε-
νομένων ψυχικῶν ἀντιδότων, βραχεῖά τις μοῖρα
λεγέσθω. Γένοιτο γὰρ ἂν αὐτῇ τοῖς χρεῖαν ἔχουσι
ἱατρῶν οὐ φαύλη τις σωτηρίας ὑπόθεσις· Ἐκείνος τῇ
διὰ τῶν ἐλέγχων ἀντιδότη (οὗτω γὰρ ἐκεῖνο εἰπεῖν)
ἐν πρώτοις χρεῖται κατὰ τῶν παρσιτάκτων· οἱ τῶν
πορνοσοσκῶν, ἐν αἰρέσει κακῶν ἢ συγκρίσει, παν-
τάπασι χεῖρους εἰσίν. Ἐκείνοισι μὲν ἡ νόσος πόρρω
τοῦ ἱατροῦ· τούτοις δὲ ἔνδον τοῦ ἐργαστηρίου
τῆς σωτηρίας, καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ὑγαίνουσι
πλέον αὐξεται πολλῷ τὰ τῆς ἀβρωστίας· οὗς
ὁ σοφίστατος ἱατρὸς, τῷ κατὰ τὸν μέγαν καὶ
ὁμῶνυμον πρόδρομον ἐλεγκτικῶν κερημένους, ῥω-
στικωτάτου λόγου ὀνομαζίν, τῆς τοιαύτης λύμης

tellis appetitur; et ad manuum quidem impositionem,
cum esset tempus, extendit manus, ad quas postea
extendendas in eum, cui eas imposuerat, minime
obtorpuit. Deinde post consecrationem, benedici-
tur a pontifice fidelis imperator cum suis simul
omnibus, qui in maximo honore et verbis et modis
omnibus habebat pontificem. Ille autem pie, ut
solebat, sentiebat et disserebat; qui etiam hanc
ultimam tunc dedit admonitionem: Aliæ quidem
administrationes, dixit, o imperator et omnes qui
adestis, proportionem convenientiam habent et præmia
et pericula; sacerdotum et pastorum quantum sit
periculum, et quanta præmia eorum, quæ bene vel
male gesserint in administratione, plena est uni-
versa Scriptura et Nova et Vetus; si quis ergo
quotidie opus habeat curatione, non parcam; et
his adiciebat quæ Scriptura dicit de Davide et
Nathan in exemplum. Ea lubenter audit imperator
fidelissimus, grataque fuerunt toti catervæ impe-
ratoris. Tunc autem, tunc in docendo proluxa
utebatur oratione, quoniam modo oporteret omnes
omnia aggredi; et proferebat historiam dignam,
quæ et in admiratione haberetur et mandaretur
memoriæ, dicens: Titus imperator Romanorum
sepe tale quid apud se dictitabat: Hodie non
imperavimus, seu non viximus, ut qui nihil fece-
rimus dignum imperatore. Cum autem adhuc verba
continueret pontifex, ecce vir quidam dæmoniacus
illa faciebat et clamabat in medio omnium, quæ
vexans cogit genus dæmonium: rogatur medicus,
ut curet laborantem. Quem quidem curat signo pre-
tiosæ crucis, et invocatione sanctæ et vivificæ Tri-
nitatis, ei dicens: Ecce sanus factus es; ne Deum
amplius blasphemes, ne deterius quid tibi contingat.
Hoc ille, qui erat omnibus perfectum orna-
mentum confessionis et fidei in Christum.

12. Sed hæc quidem sunt, quæ auditorem deducunt
ad tantam admirationem. Ostendet autem
procedens oratio his quoque magis admirabilia.
Cum jam navis orbis terræ clavum accepisset, a
Spiritu sancto motus gubernator et adversas con-
siderat tempestates, quæ multæ exoriebantur in
mari mirabili Ecclesiæ, quid non facit, quam non
sululis excogitat machinam, donec perveniretur ad
portum superiorem, qui est tranquillus et valde
expetendus, ut qui hominum omni genere morbo-
rum laborantium esset medicus admirabilis! Age
vero animæ antidotorum, quæ sunt ab illo sapienter
excogitata, dicatur brevis quædam particula.
Fuerit enim ea iis qui opus habent medicis, non
contemnenda causa salutis. Ille reprehensionum
antidoto (sic enim convenit dicere) imprimis utitur
adversus eos qui mulieribus utuntur introductitiis,
qui in electione aut comparatione malorum sunt
omnino deteriores lenonibus. Nam his quidem
morbus procul est ab officina medici; illis autem
intra officinam salutis, et sibi et iis qui sunt sani,
multo magis augetur morbus. Quos sapientissimus
medicus, utens reprehensione sicut magnus, qui
erat ejusdem nominis, præcursor, validissimæ ora-

tionis viribus a tali liberavit pernicie. Deinde ad-
versus arceem vitiorum, avaritiam, inquam, dirigit
aciem. Deinde procedit adversus eos qui secant
crumenas, quibus comprehensa est etiam belluo-
num et assentatorum lucus. Et iis quidem se appli-
cat oratio, ut par est ejus qui medetur. Quorum
autem Deus est venter et gloria, quomodo sanari
potuerint cura verborum humanorum? Non solum
certe non sanantur, sed etiam ab eis adversus
medicum excogitantur accusationes. Visitat libidi-
natos et intemperantes oratio medici, adeo tangens
primum affectam mentem eorum, qui sua sponte
laborant libera sui arbitrii voluntate, ut idem ne-
quitiæ modo permiserit (quis enim Pau-
lum imitatus, magis honoravit honestum et vene-
randum matrimonium?) ab eo abstinere multos
propter insignem animadversionem et obedientiam.
Ante omnia autem docendo alendos esse pauperes,
alebant eorum, qui ipsos nutriebant, animas, novus
ille frumenti dator: utpote quod omnium bono-
rum operationem contineat et comprehendat ele-
mosyna, quæ etiam docuit: *Quod uni horum fecis-
tis*⁴⁷; sic omnia comprehendens. Divini itaque
viri audientes orationem adeo trahebantur omnes
ad ea observanda, ut in dispergendis opibus ii, qui
eis abundabant ficerent pauperiores iis qui crant
olim pauperes; perfecte autem fierent in Christo
divites et thesaurum cælestem acquirerent. Propter
quæ is qui hæc bona introduxerat, nominabatur
Joannes elemosynæ. Quid vero sycophantis et ca-
lumniatoribus? Quid autem iis qui insolescunt fa-
stus elatione et inani superbia? Quid vero iis, qui
prodiga et luxuriosa vita graviter peccant in corpus
propriam, aut etiam mentis inopia animæ suæ
asserant exitium? Quid ergo his ille magnus excog-
itavit medicus? Multiplicia opem ferentia medi-
camenta, a perturbationibus animi liberationem,
per poenitentiam salutarem operationem. Mitto
dicere fructum charitatis et hospitalitatis; quo ef-
fecit, ut omnes onerati pinguescerent, suavi rore
suorum verborum, pro musicis canticis; in omni-
bus operibus, ad quæ hæc vita cogit homines, di-
vinum canticum jubens canere.

15. Sed forte hæc solum faciebat in sua eccle-
sia et civitate et finitima regione: earum autem,
quæ procul erant remotæ, nullam gerebat curam,
satis habens dare salutem propinquorum multitu-
dini? Mente mihi persequere totius Thraciæ, Asiæ,
Ponti, Phœnicæ, Celtarum latitudinem, et Scythas
nomadas, qui sunt ultra Danubium. Quis locus
fuit absconsus a radio ejus verborum? Revera nul-
lus. Sol quidem a magno Davide laudatur, et in
admiratione habetur, propter magnitudinem, illu-
minationem, egressum, occursum; quod non sit
absconsus locus aliquis ad ejus calore et splendore.
Bona autem ejus eximia sunt solari radiæ opera-
tione longe præstantiora, nempe quantum præ-
stant iis, quæ aliter illustrantur, ea quæ ratione
illuminantur. Præterea hoc dicam: densa caligo

⁴⁷ Matth. xxv, 40.

ἀπήλλαξεν. Ἐτα κατὰ τῆς ἀκροπόλεως τῶν παθῶν,
τῆς πλεονεξίας, ἀντιπαράσσεται. Ἐπειτα χωρεῖ
κατὰ τῶν βαλαντιοκόπων, οἷς συμπεριληπτὰ τῶν
γαστριμάργων καὶ κολάκων ἢ σηπεδῶν. Καὶ διαίτη
μὲν καὶ τοῦτους ὁ λόγος ἐπαξίως τοῦ ἰατροῦστος.
Ὅν δὲ θεὸς ἡ κοιλία καὶ ἡ δόξα, πῶς ἂν καὶ ἰαθεῖεν
αὐτοὶ ῥημάτων ἰατρικῶν τῶν ἀνθρωπίνων; Οὐ μόνον
δὲ, ἀλλ' ἀντιδιατάται μᾶλλον αὐτοῖς κατηγορίας
κατὰ τοῦ ἰατροῦ συνδιάσκεψις. Ἐπισκέπτεται τοὺς
φιληδόνους καὶ ἀκρατεῖς τοῦ ἰατροῦ ὁ λόγος, ἐπὶ
τοσοῦτον ἀπτόμενος τοῦ πρωτοπαθοῦτος τοῦ τῶν
ἐκουσίως καμνόντων τῷ αὐτέξουσίῳ τῆς προαίρεσιως,
ὥστε καὶ ὁ αὐτὸς οὐ μὲν οὐδ' αὐμῶς ἐπέτρεπε (τίς
γὰρ ὡς οὗτος, κατὰ Παῦλον, ἐτίμησε τὸ τοῦ γάμου
σεμνὸν καὶ τίμιον;) ἀπέχεσθαι καὶ τούτου τῷ περι-
όντι τῆς προσοχῆς τοὺς πολλοὺς καὶ ὀκακῶς. Περὶ
πάντων δὲ τῷ τῆς *φυγοτροπίας* διδασκτικῶ τῆς φύλας
τῶν τρεφόντων ὁ νέος Ἰερεε σιτοδότης ὡς πάντων
τῶν ἀγαθῶν τὴν ἐργασίαν τῆς ἐλεημοσύνης, ἢ καὶ
τὸ, Ἐξ' ἑσῶν ἐποιήσατε ἐπὶ τούτων, ὥστε ἐδί-
δασκε ταῦτα τὰ πάντα περιοριζόμενος. Μενούγγε
τοσοῦτον ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀνδρὸς πρὸς
φύλαξιν εἰλκοντο πάντες, ὥστε τῷ σκωρπισμῷ τοῦ
πλούτου, τοὺς τοῦτον κομῶντας, τῶν πάλαι πενήτων
ἀπορώτεροι γεγονέναι· τὸ δὲ, τέλειον εἶναι κατὰ Χρι-
στὸν, προσεπορηξέναι, καὶ τὸν οὐράνιον ἀποκληρώ-
σασθαι θησαυρὸν· ὅφ' ὧν ὁ τούτων εἰσηγίτης τῶν
καλῶν Ἰωάννης, ὅς τῆς ἐλεημοσύνης ἐπωνομάζετο.
Τὶ δὲ τοῖς συκοφάνταις, τί δὲ τοῖς ἀλαζονευομένοις
ἐπάσσει τύφου, καὶ τῷ διακένῳ τῆς ὑπερηφανίας,
τί δὲ τοῖς ἀσώτῳ βίῳ εἰς τὸ ἴδιον εἶμα χαλεπῶς
ἀμαρτάνουσιν, ἢ φρενῶν ἐνδεία, τῇ αὐτῶν ψυχῇ προ-
τιθεῖσι ἀπώλειαν, τί τοῦτοις ὁ μέγας προσεπενήθηεν
ἰατρὸς; Τὸ πολυειδὲς τῶν ἀλεξητηρίων φαρμάκων,
τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν παθῶν, τὴν διὰ μετανοίας ἐργα-
σίαν τὴν σωτήριον. Ἐὼ λέγειν τὸν περὶ τῆς ἀγάπης
καὶ τῆς φιλοφενίας καρπὸν· ὃ πάντας βριθεῖν παι-
νομένους ἀπέδειξε, δρόσῳ γλυκεῖα τῶν ἑαυτοῦ ῥη-
μάτων τὴν ἀντὶ τῶν μουσικῶν ἄσμάτων ἐν πάσιν
ἔργοις, ὅσοις ὁ βίος τὸ ἀνθρώπινον ἐκδιάζεται,
θεῖαν ὥδην διηνεκῶς ἀσματίζειν ἐγκλεισόμενος.

17. Ἄρ' οὐκ ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ταῦτα μόνον ἐκκλη-
σία, καὶ πόλει καὶ περιχώρῳ, τῶν δὲ μακρὰν οὐ
προνοεῖται, τῷ πληθει τῶν πλησίων τὴν σωτηρίαν
δοῦναι ἀρκούμενος; Διέλεθ' μοι τῷ νῦν Θράκης ἀπά-
σης, Ἀσίας, Πόντου, Φοινίκης, Κελτῶν τὰ εὐρύ-
χωρα, καὶ τοὺς πέραν τοῦ Ἰστροῦ νομάδας Σκύθας.
Ποῖος ἀποκέρυπται τόπος τῆς ἐκείνου τῶν λόγων
ἀκτίνο; Οὐδεὶς. Ἥλιος μὲν γὰρ τῷ μεγάλῳ Δαβὶδ
ἐπαίνεται, θαυμάζεσθαι, τῷ μεγέθει, τῇ ἐλλάμψει, τῇ
ἐξέδῳ, τῷ καταντήματι, τῷ μὴ ἀποκεκρῦσθαι τόπον
τινὰ τῆς ἐκείνου θερμῆς καὶ λαμπρόδος. Τῶν δὲ
τούτου καλῶν τὰ ἐξαιρετα, τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνο;
πολλῶ τῷ περιόντι τῆς ἐνεργείας, τὸ διάφορον ἀπ-
ηνέγκαστο· καὶ τοσοῦτο πλέον, ὅση διαφέρει τὸ
ἄλλως ἀγασομένων τὰ λογικῶς φωτισόμενα. Ἐτι
τούτο ἐρῶ, οὐμίγη δασεῖα τὴν ἐξάν τῶν Μαρκιῶνος

ἐκάλυπτεν ἀναθυμιάσεων, καὶ ταύτην (σὺν θεῷ φά-
 ναι) τῇ μαρμαρυγῇ τῶν οἰκειῶν λόγων διασκεδάσας
 ὁ ἡμέτερος ἥλιος, λευκὴν καὶ ἐκέισε τὴν τῆς ὀρθο-
 δοξίας ἡμέραν ἐφήπλωσε. Τί μοι τὰ πόρρω λέγειν;
 Ἐρευνᾷ τῆς ἑαυτοῦ ἀρχιεπισκοπῆς τῆς διαίτης τὸ
 σιτηρέσιον, καὶ τὰ μὲν περιττὰ τῶν ἀναλωμάτων,
 τὰ τῶν νοσοκομείων ἀναπληροῦν διορισάμενος ὑπε-
 ρήματα. Ἐθέλων δὲ τύπον ἑαυτὸν παρασχεῖν καὶ
 τοῖς μετ' αὐτὸν, ἰδίῳ μισθῷ, κατὰ Παῦλον, ζῆν ἡγω-
 νίζετο. Ἄλλ' ὅμως ἀνάγκη τῆς ἐκκλησίας αὐτὸν
 ἀποτρέφειν, καὶ οὐδὲν ἀπεικός. Ἄξιός γάρ ὁ
 ἐργάτης τοῦ οἰκείου μισθοῦ. Τίς δὲ ποιμαίνει
 ποιμνὴν, τῷ γάλακτι ταύτης μὴ σιτικόμενος; ἢ τίς
 ἀμπελῶνα φυτεύσας, οὐ μεταλαμβάνει τοῦ ἐκεῖθεν
 καρποῦ; Εἰ δὲ μὴ συνήθειέ τι, ἢ παρηγεῖτο παρα-
 καλούμενος, τί τοῦτο; Ὅτι πρῶτον μὲν οἴνου μετα-
 σχεῖν ἀνεβάλλετο, τῆς κεφαλῆς τὸ θερμὸν προβαλλό-
 μενος. Ἐνίοτε γὰρ τῷ διὰ ῥόδων ἐν θέρει, καὶ
 μόνῳ ἐχρήτο. Δεύτερον δὲ ὅτι κατατρώγων ἦν ἐκ
 τινος ἀσθενείας ὁ στόμαχος, καὶ τάξιν οἰκείαν οὐκ
 εἶχεν· ὡς πολλάκις βρωτοῦ μεταλήψει, τῷ ἀγδεῖ
 τοῦ στομάχου μηδὲως σιτικέσθαι. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ
 καὶ ταῦτα τὴν καθόλου λήθην ἐνεποίει τῆς βρώσεως.
 Ποῖα δὲ ταῦτα; Ἡ τῆς διδασκαλίας φροντίς, ἢ ἐν
 πνεύματι θεωρία, τῆς τοῦ λόγου θεραπείας, τῆς
 τῶν Γραφῶν ἱστορίας, τῆς τῶν χηρῶν κηδεμονίας
 ἢ ἐπιμέλεια, τῶν ἄλλων, οἷς ὁ τῶν ἱερῶν πλέκεται
 στέφανος, ἢ διηνεχῆς μελέτη καὶ μέριμνα. Χῆραί
 τινες; ἦσαν τρικαῦτα φιλόσαρκοι, αἷς αἰεὶ παραινῶν,
 πείθει διούλιν ἐλέσθαι τὸ ἔτερον, ἢ τῷ πρόποντι βίω-
 χήραις βιοῦν, ἢ χωρεῖν ἐπὶ δευτέρως γάμου. Ἰν' ὁ
 θεὸς νόμος ἀνύβριστος μένη καὶ ἀδιάπτωτος· τοῖς ἐκ
 τοῦ δήμου, λιτανεῖαις ἐπαγρυπνεῖν καὶ δεήσασαι
 νυκτὸς καὶ ἡμέρας· γυναῖξιν, αἷς ἡ πρόδος εἰργη-
 ται, κατ' οἴκους προσεύχεσθαι· πλουσίοις ἀποστο-
 λικῶς ἠσφαλίζετο μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μήτε τῷ ἀδῆλῳ
 καὶ ἀστᾶτῳ τοῦ πλοῦτου καὶ διαβρέοντι ἡλικιέ-
 ναι.

ἰδ'. Ἄλλὰ καὶ ταῦτα ἐκ πολλῶν ἐπιτροχάδων ὁ
 λόγος ἐν βραχεῖ διηγόρευσε. Ἀρχὴ δὲ τις ἐντεῦθεν
 ἄλλη παρέστηκε, πρὸς ἣν καθιστάμεθα. Τὸν μὲν
 ἦδη πρῶτως χεῖρ καὶ εἰκόνι Θεοῦ τιμηθέντα μὴ
 φέρων ὄρᾳν ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἀντικείμενος τῆς ἀπόνου
 τρυφῆς καὶ διαίτης ἐκείνης, παρεσκευάσατο γενέ-
 σθαι καὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ παραδείσου, καὶ τῆς
 τιμῆς ὑπερόριον, ἔφει, καὶ βρώσει, καὶ γυναίκει, καὶ
 δόλῳ τὴν ἀτιμον ζωὴν καὶ τὸν θάνατον τούτου
 μηχανησάμενος. Ἐκεῖνος καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀναι-
 δεύεται, τὸν Ἰὼβ ἐξαιτούμενος· ὁ αὐτὸς μὴκέτι
 στέγων ὄρᾳν τὴν Ἐκκλησίαν ὡσεὶ παραδεισον ὠρα-
 ζομένην, καὶ τῷ κάλλει τῶν οἰκειῶν καρπῶν, τῶν
 τέκνων ἀστράπτουσαν, καὶ τὸν γεωργὸν τὴν τῆς
 ἐντολῆς ἀξίαν συντηροῦντα καὶ τῆς εἰκόνος, τὰς
 ἀποστατικὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις συμπαραλαμβάνει,
 μηχαναῖς ὄσαι καὶ μεθοδεῖαι τὸν κατὰ τοῦ καλοῦ
 γεωργοῦ καὶ ποιμένος πόλεμον ἀναβρίπτειν. Καὶ
 ὅπως, ἀναλαβὼν διηγῆσμαι· Σαραπίων τις οὕτω κα-
 λούμενος, διακόνος τελῶν, καὶ ὑπὸ τῷ καλῷ ποιμένι.

¹⁸ Act. xi, 20. ¹⁹ Luc. x, 7.

A Marcionis exhalationum. tegebat Orientem; cum
 enim autem, Dei gratia, suorum verborum splen-
 dore sol noster dissipasset, extendit album diem
 orthodoxæ fidei. Quid opus est ut ea dicam, quæ
 sunt procul remota? Scrutatur quantum framenti
 redderet suus episcopatus ad victum sustentandum,
 et iis, quæ redundabant ad sumptus, supplet defe-
 ctum nosocomiorum, se autem volens posteris
 præbere exemplar, sua mercede, sicut Paulus ¹⁸,
 contendebat vivere, sed tamen necessarium est
 cum ali iis quæ sunt ecclesiæ; idque est consenta-
 neum. *Dignus est enim operarius mercede sua* ¹⁹.
 Quis vero pascit ovem, et non lacte ejus nutritur?
 aut quis, cum plantavit vineam, fructus ejus non
 est particeps? Ille autem cum nemine comedebat,
 et invitatus recusabat; quanam de causa? quod
 primum quidem vinum bibere renebat, prætexens
 calorem capitis. Nonnunquam enim utebatur solum
 in æstate eo quod dicitur *ex rosis*. Secundo autem,
 quod ex quadam imbecillitate male habebat sto-
 machus, et nequaquam suo frangebatur munere;
 adeo ut sæpe cum cibum sumeret, propter stoma-
 chi fastidium, minime omnino aleretur. Non solum
 autem ea, sed hæc quoque efficiebant, ut cibi om-
 nino oblivisceretur. Quænam ea sunt? Studium do-
 ctrinæ, in spiritu contemplatio, verbi curatio,
 Scripturarum cognitio, cura viduarum, aliorum,
 quibus sacerdotum corona contextitur, meditatio
 assidua et sollicitudo. Erant tunc quædam viduæ
 carnis amatrices, quibus assidue suadens studet
 ut alterum eligant e duobus: ut vel vitam agant
 quam decet viduas; vel se ad secundas nuptias
 conferant, ut lex divina maneat illæsa et inviolata.
 Iis qui erant ex populo, suadebat nocte et die vi-
 gilare in precibus et supplicationibus; feminis
 quibus non licet foras progredi, domi precari. Di-
 vites apostolice admonebat, ne nimis altos spiritus
 conciperent, neque in incertis instabilibusque
 et diffluentibus divitiis omnino spem haberent.

14. Sed hæc quidem pauca ex multis volubiler
 recensuit oratio. Hinc autem aliud quoddam existi-
 tit, in quo sumus, principium. Eum quidem qui
 manu et imagine Dei primum fuerat honoratus, non
 ferens adversarius videre ita frui nullo labore par-
 tis deliciis et victu, effecit ut a Deo, paradiso et ho-
 nore expelleretur, serpente, et cibo, et muliere, et
 dolo, ignominiosam vitam et mortem ei machina-
 tus. Ille etiam adversus Deum se impudenter gerit,
 Job incusans. Idem non amplius sustinens videre
 Ecclesiam, quæ erat speciosa instar paradisi, et
 suorum fructuum, nempe filiorum, resplendebat
 pulchritudine; et agricolam, qui ei præcepti et
 imaginis conservabat dignitatem, rebellibus quæ
 sub ipso sunt potestatibus eum curat comprehen-
 dendum machinis et insidiis, suscitans bellum ad-
 versus bonum agricolam et pastorem. Quomodo
 autem? narrabo ab alto repetens. Quidam nomine
 Serapion, qui erat diaconus sub hoc egregio pastore,
 invidia diaboli et mulieris impulsu (indicabit autem

eam quoque oratio), cum esset callidus et malitiosus, pastori vero familiaris, movet omnem, ut dicitur, lapidem, ut odium et offensionem excitet adversus divinum pontificem. Et primum quidem hoc facit: cum Severiano episcopo colloquens, aut aliquid eorum dicens, quæ dicuntur quotidie, fretus ea quæ apud pontificem ei erat fiducia et loquendi libertate, sedens cum eo disserebat. Ut autem solet in his accidere, quodam die non ferens dedecus Severianus, suam attendens dignitatem et gradum diaconi, dicitur aliquando tale quid dixisse: Si Serapion mortuus fuerit Christianus, Christus non fuit homo. Hoc cum audivisset vaser ille et plane factus ad malitiam, cum dictum divisisset, apud sanctum accusat Severianum, ut ejus et Christi inimicum, ut qui dixisset, Christus non fuit homo, e sua caterva hujus dicti testes producens. Quid ergo oportebat facere zelotem illum Effiam, o per ipsam justitiam? (detur enim sic inter laudes dicere) dimittere id quod sibi fuerat renuntiatum? non credere ea quæ dicta fuerant a testibus? procul amandare eos qui loquuntur pro Christo? Et quis non ægre tulisset, et reprehendisset pontificem, cum callidus horum artifex, etiamsi tunc ignoraretur malitia, propterea quod actus esset perversus, clamaturus esset adversus judicem et pastorem? sed *sicut audio, judico*²⁰, inquit Christus, cum adhuc esset in hac vita et carne. Cujus discipulus, justam sic ferens sententiam, e civitate expellit Severianum, ut qui blasphemavisset. Quem cum, quæ tunc imperabat (erat autem Eudoxia), hæc audivisset esse passum, tollens filium Theodosium plane adhuc infantem, eum ponit ante sancti pedes, et plurimis adacto sacramentis persuadet pontifici, ut cum Severiano ineat amicitiam. Severianus vero amicitiam quidem simulat, belluam autem inimicitiarum agni pelle contegit, et adversus pastorem facta conspiratione, non leves apud populum dispergit calumnias, de omnium amore in pontificem moliens plurimum detrahere. Ille autem calumnias quidem, quæ in eum struebantur, parum aut nihil omnino curabat; fama vero suæ in dicente glorie et alterius utilitatis, efficiebat, ut totæ civitates et insulæ confluerent et convenirent. Nam nec Romæ quidem magnus episcopus Innocentius, erat bonorum ejus ignarus; sed eum in magna habebat existimatione ad eum scribens litteras et vicissim accipiens.

15. Volo paululum immorari in jucunda narratione, quomodo Paulus, qui est et mysta et eruditor arcanorum mysteriorum, pontificem initiaverit in mysteriis. Cum divinas ejus epistolas earum interpretes et expositor percurreret, erat, ut est verisimile, dubia et suspensa cogitatione, dicens: Quis scit, an Deo grata mea sit interpretatio? Hæc cogitans, rogabat ut de ea re a Deo fieret certior, quod etiam cito hoc modo factum est. Quidam ex iis qui imperatori erant familiarissimi, offendit imperatorem, qui

²⁰ Joan. v, 30

ταττόμενος, φθόνῳ διαδόλου καὶ γυναικῆς ἐπηρεῖα (δείξει δὲ καὶ ταύτην ὁ λόγος) δεινῶς ὦν καὶ σοφῶς εἰς κακίαν, οἰκείῳ δὲ τῷ ποιμένι, πάντα λίθον, ὃ δὴ λέγεται, κινεῖ, μίσου; λαθῶς καὶ σκανδάλων τῷ θεῷ ἀνεγείραι ἀρχιερεῖ. Καὶ πρῶτον μὲν τοιοῦτον τι δρᾷ· Σευρητιανῷ τῷ ἐπισκόπῳ προσομιλῶν, ἣ τινι τῶν ἄλλων ἔσαι ἡμέραι διαλεγόμενος, δῆθεν τῇ πρὸς τὸν ἀρχιερέα θάρρῶν παρῆρσις, καθεδόμενος αὐτῷ διελέγετο. Οὐκ ἔστι φιλεῖ ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ἐν μὲν ποτε μὴ ἐνεγκῶν τὰ τῆς ἀτιμίας ὁ Σευρητιανὸς τῇ ἑαυτοῦ ἀξίᾳ προσχῶν, καὶ τῷ τοῦ διακόνου βαθμῷ, λέγεται ποτὲ τι τοιοῦτον εἰπεῖν· Εἰ Σαραπίων Χριστιανὸς ἀποθάνῃ, Χριστὸς οὐκ ἐνηνθρώπησε. Τοῦτο ἀκούσας ὁ δεινὸς ἐκεῖνος, καὶ πολλὸς εἰς κακίαν, διατεμῶν τὸ τοῦ ἔπους, διαβάλλει Σευρητιανὸν τῷ ἁγίῳ, ἐχθρὸν τε ὄντα αὐτοῦ καὶ Χριστοῦ, ὡς εἰπόντα, Ἄρα Χριστὸς οὐκ ἐνηνθρώπησε, μάρτυρας τοῦ ἔπους τοῦ στίφους ἑαυτοῦ προβαλλόμενος. Τί οὖν ἔδει ποιῆσαι τὸν ζηλωτὴν ἐκεῖνον Ἥλιαν, ὃ πρὸς τῆς δικαιοσύνης αὐτῆς (δεδόσθω γὰρ οὕτως εἰπεῖν μετὰ τῶν ἐπαινῶν); μεθῆναι (sic) τῷ ἀπαγγέλλματι; διαπιστῆσαι τὰ μαρτυρούμενα; πῶρῶν τοὺς δῆθεν ὑπὲρ Χριστοῦ λαλοῦντας ἀποδιαπομπήσασθαι; καὶ τίς ἂν οὐκ ἐπεστύγνασε, καὶ κατεμέμψατο τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ δεινοῦ σοφιστοῦ τῶν τοιοῦτων, καὶ τῶς ἡγνοεῖτο τὰ τῆς κακίας τῷ ἀντιστρόφῳ τοῦ δράματος, καταδοξασαντος τοῦ κριτοῦ καὶ ποιμένου; Πλὴν οὖν, καθὼς ἀκούω, κρινῶ, φησὶ τῷ βίῳ τούτῳ καὶ τῷ σαρκίῳ ἔτι παρῶν ὁ Χριστὸς· οὐ ὁ μαθητῆς τὴν κρίσιν ἐνδικον οὕτως ποιησάμενος, ἐξελεῖ τῆς πόλεως Σευρητιανὸν, ὡς δῆθεν βλασφημήσαντα. Ὅν ἡ τῆνικαῦτα κρατοῦσα (Εὐδοξία δὲ ἦν), διαγνοῦσα τοιαῦτα παθόντα, ἀραμῆνη τὸν υἱὸν θεοδόσιον κομιδῇ νηπιάζοντα, τοῦ ἁγίου τοῖς γόνισι κίθησι, καὶ ὄρκους ὅτι· πλείστοις πείθει τὸν ἀρχιερέα φιλιῶσαι πρὸς Σευρητιανόν. Ὁ δὲ Σευρητιανὸς τὴν μὲν φιλίαν ὑποκορίζεται, τὸ δὲ θηρίον τῆς ἐχθρας τοῦ ἀμνοῦ τῷ κωδῶν περικαλύπτει· καὶ φαρτρίαν συστήσας κατὰ τοῦ ποιμένου, οὐ τὰς τυχοῦσας διαβολὰς τῷ δήμῳ ἐγκατασπείρει, τῆς πρὸς τὸν ἀρχιερέα παρὰ πάντων ἀγάπης τὸ πλεόν ὑποτέμνειν ἐκμηχανώμενος. Ὁ δὲ τῶν μὲν κατ' αὐτοῦ διαβολῶν μικρὰ οὐδ' ὄλωσ ἐφρόντιζε· τῇ δὲ περὶ αὐτὸν φήμῃ τῆς τοῦ λόγου δόξης καὶ τῆς ἄλλης ὠφελείας, πόλει δας καὶ νήσου; συνεισρεῖν ἐποίει καὶ συνεισέρχασθαι. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' ὁ Ῥώμης μέγας Ἰννοκέντιος ἄμοιρος τῶν τούτου καλῶν, ἀλλ' ἐν μεγάλῃ μοίρᾳ τὴν αὐτοῦ ἀποδοχὴν ἐποιεῖτο, γράφων αὐτῷ καὶ ἀντιγραφόμενος.

ε'. Βούλομαι δὲ μικρὸν ἐπισχεῖν, τοῦ μύστου καὶ μυστηρίων τῶν ἀρρήτων Παύλου τῇ πρὸς τὸν ἀρχιερέα μῆσει τῷ λόγῳ καταρρυφῆσαν. Τούτου τὰς θείας ἐπιστολάς ὁ τούτων ἐρμηνεύς καὶ ἐξηγητῆς διερχόμενος, ὡς εἶκός, ἐταλάνταυε, λέγων· Τίς ἄρα οἶδεν, εἰ ἀρεστὰ τῷ θεῷ τῆς ἐμῆς ἐρμηνείας; Καὶ ταῦτα διανοούμενος ἔδειτο θείας τινὲς περὶ τούτου πληροφορίας· ἣν δὴ καὶ λαμβάνει ταχέως τόνδε τὸν τρόπον· Τῶν οἰκειοτάτων τις τοῦ βασιλέως προσκρούει τῷ βασιλεῖ, καὶ θάνατον ἀπειλεῖται· καὶ δια-

πέμπεται τῷ θεῷ ἀρχιερεὶ μεσίτην, τοῦ παραγενέ-
σθαι νυκτὸς πρὸς αὐτὸν, διὰ τὸν φόβον τοῦ βασιλέως,
καὶ ἀπαγγεῖλαι τὰ κατ' αὐτὸν ὡς εὐδοκῆσας ὁ ἅγιος,
διὰ Πρόκλου τοῦτον ἐλθεῖν ἐγκλευέται. Ἡ νύξ παρ-
ῆν, συμπάρῃν δὲ ὁ ἰκέτης, περὶ τὴν ὑπόμνησιν ὁ
Πρόκλος ἀπυλογεῖται. Ἐἴτα περισκοπεῖ πρῶτον ὀπίθης
διὰ τινος, καὶ ὄρᾳ τὸν ἀρχιερεῖα κατὰ τὸ εἰσθῆς ἐν-
θρονιζόμενον γράφοντα, τὰ δὲ ἦν ἡ τῶν θεῶν Ἐπι-
στολῶν ἐρμηνεία. Τότε οὖν δὴ, τότε τοῦ φοβεροῦ
ἐκείνου ἀξιούται θεάματος. Ὁρᾷ γὰρ ὁ Πρόκλος τὸν
θεῖον ἀπόστολον Παῦλον ἐπι κεκλιμένον ἔπιθεν τοῦ
ὀρόνου, πρὸς τῇ κεφαλῇ τοῦ ἀρχιερέως, καὶ τὸ
στόμα θέντα δεξιῷ τούτου ὡτίῳ, καὶ ἑμιλοῦντα αὐτῷ.
Ἐκστασις λαμβάνει Πρόκλον καὶ ἄτορτα, πῶθεν ἔρα
εἰσεληλυθεν ὁ ὀρώμενος (ἠγνώκει γὰρ ὅστις ἦν) καὶ
παρῆναι τούτῳ καρτερῆσαι μικρὸν. Πάλιν μετὰ μι-
κρὸν περισκοπεῖ καὶ ἅπαξ καὶ ἅλ., καὶ ἡ αὐτὴ θεω-
ρία. Ἐγκαλεῖται ὁ Πρόκλος, παρὰ τοῦ μεγιστάνου,
εἰπόντος, ὡς οὐκ ἔχρηξεν σε εἰδὼτα τὴν ἐμὴν προσδο-
κώμενον θάνατον, ἕτερον προσεπαγαγεῖν τῷ ἁγίῳ.
Ὁ δὲ πληροφροῦν τοῦτον, τοῦτο μὴ ἐνοήσασθαι. Ἐτι
τούτων διαπορούμενων, ὁ κήρυξ πρὸς τὰς ὀρθρίους
ὀμνησθεῖς ἀνίσταται τοῖς χροῦμασιν. Ἐνταῦθεν ὑπο-
στρέφει ὁ ἄνθρωπος, πρὸς τὴν δευτέραν νύκτα τὰ
τῆς ἐλπίδος ἀποσαλεύων. Καὶ ἡ δεύτερα παρίστατο
νύξ, καὶ ἡ τρίτη· καὶ πάλιν τὰ ὅμοια τοῦ θεάματος.
Τούτους καταπλητούμενος, ὁρᾷ καὶ μάλιστα ἡσθῆθαι ὁ
Πρόκλος ἄορατὰ θεῖον ἀπεσταλάθει τὸν ὀμιλοῦντα,
καὶ φησὶ πρὸς τὸν μεγιστάνου ἐκείνου· Ὁ βέλτεστε,
θεοῦ ἀντεκράτετοτος, σπουδαῖς ἀπάσας ὁ πόνος ἀν-
ήνυτος. Ἴθι τοίνυν παρακαλέσων τὸν θεὸν βοηθῆσαι
σοι. Ἡμέρα παρῆν, καὶ εἰς μνήμην ἐλθὼν τοῦ ἰκέ-
του ὁ ἀρχιερέως, διηρώτα, εἰ παρεγένετο. Μανθάνει
τοῖνον τὰ κατ' αὐτὸν παρὰ τοῦ Πρόκλου, εἰπόντος ἔτι
καὶ ταῦτα, ὡς Ἰδαίονί σοι μετ' ἑτέρου τὰς παρ-
ελθούσας νύκτας, συναιδὼν μὴ προπετεύσασθαι. Καὶ
τίς οὗτος, τοῦ ἁγίου ἀπερωτήσαντος, ἀρξάμενος ὁ
Πρόκλος, τῷ μὲν λόγῳ τὸ πᾶν διέξεισι τοῦ θαύματος,
τῷ δακτύλῳ δὲ διὰ τῆς εἰκόνης ἀριθροῦντα τὴν
ἀποστολικὴν παρουσίαν ἱστούμενος [τὸ πᾶν διέξεισι
τοῦ θεάματος]. Ὡς ἐπιτίσας τὸν νῶτον ὁ θεὸς οὗτος
ἀνήρ, διέγνω σαφῶς τὰ τοῦ θεάματος, καὶ τὴν πλη-
ροφρίαν τοῦ ἐξαίτηματος εἰληφώς, πρὸς τὸ θεῖον
εὐχαριστίας ἀνετίθει. Καὶ πάλιν τὸν ἰκέτην προ-
καλεῖται, καὶ ὀμιλεῖ· μεσιτεύει δὲ πρὸς τὸν βασι-
λέα, καὶ πρὸς τὴν πρώτησαν ἀρχὴν ἀποκαθιστᾷ, καὶ
τὰ λείποντα τῶν θεῶν Ἐπιστολῶν ἀναπληροῖ προ-
θυμότερον τε καὶ χαριέστερον. Τσαύτη τῆς ἐμῆς
διηγήσεως ἡ μερὶς. Σὺ δὲ μοι λέγε τὸν σὸν λοξίαν,
τὸν σὸν χρυσιλάτου τρίποδος τὸν θεσπιωδὸν, ὁ ἐμὲ
διώσας, ὁ τοῖς μύθοις μαγαλαυχοῦμενος, καὶ τὴν ἐκ
τῶν δαφνηφάγων ὅσα λαυμῶν τῆς σῆς Φοῖβαστρίας,
καὶ τοὺς χρησμούς, τοὺς ἐκ δρυῶν ληρεῖς, τὰ Ὀρ-
φέως μυστήρια, τοὺς Τειρεσῆας ἐκείνους, τοὺς ἀνι-
πόπιδας, τοὺς σοὺς νημερτεῖς ὑποφήτας. Ἐὖ γὰρ
λέγειν τοῦ θεοῦ σου τὸ φιλότιμον φιλοτιμοῦντές
σου τὸ εὐθεῖς, καὶ τὴν πρόβνησιν διὰ τῆς μαντεσσύ-
νης τῆς ἀμύμονος, τῆς ἐξ ἀστραγάλων, καὶ κριθῶν,
καὶ λεθάνων, ἔτι δὲ διὰ πλίνθων, καὶ λύχνων, καὶ
φύλλων, καὶ κύβων. Ὁ καὶ τῆς δι' ἐντόμων καὶ δέρ-

A mortem minatur; et mittitur qui apud divinum
pontificem intercederet, ut noctu ad eum veniret
propter metum imperatoris, et sua ei exponeret.
Quibus assentiens sanctus, per Proclum jubet ut
veniat. Nox aderat, et simul etiam aderat is qui
erat supplex. Ut cum admoneat, dat operam Proclus.
Deinde primum aspicit per quoddam foramen. **A**
videt pontificem, ut consueverat, in sede sedentem
et scribentem. Ea autem erat interpretatio divina-
rum Epistolarum. Tunc autem, tunc illo terribili
dignus habetur spectaculo. Videt enim Proclus di-
vinum apostolum Paulum inclinatum post sedem ad
caput pontificis, et os admoventem iuri ejus dex-
teræ, et cum eo colloquentem. Proclum incessit
stupor et admiratio, quam ingressus esset qui
cernebatur. Ignorabat enim quis esset; et rogat
hominem ut parum exspectet. Rursus paulo post
aspicit, et semel, et bis; et erat idem spectaculum.
Reprehenditur Proclus ab illo optimato qui dixit:
Non oportebat te, cum videres mortem quæ mihi
expectatur, alium ad sanctum adducere. Ille autem
ei affirmat, se de eo nihil cogitasse. His adhuc du-
bitantibus, præco ad matutina cantica excitat ligni
pulsibus. Homo itaque revertitur, in secundam
noctem spem rejiciens. Accessit secunda nox et
tertia; et erat rursus simile spectaculum. His ob-
stupfactus, vix tandem sensit Proclus nemine viden-
te a Deo missum esse eum qui loquebatur; dicit-
que illi optimati: O optime, Deo resistente, studiis
omnibus labor est inutilis. Roga ergo Deum ut
tibi opem ferat. Dies aderat, et cum supplicis re-
cordatus esset pontifex, rogavit an accessisset. De
eo ergo et significat Proclus, qui hæc etiam dixit.
Cum tu præteritis noctibus seorsum esses cum alio,
statui non temere accedere. Cum sanctus autem
rogasset quisnam esset is? incipiens Proclus verbis
quidem totum persequitur miraculum, digito autem
per imaginem evidentissime probans eum fuisse
apostolum, totam narrat seriem miraculorum. Qui-
bus cum exhibuisset mentem hic vir divinus, aperte
intellexit spectaculum, et factus certior suam ac-
cepisse petitionem, Deo egit gratias. Deinde sic
rursus accersit supplicem, et cum convenit, et pro
eo intercedit apud imperatorem, et priori restituit
B magistratui, impletque promptius et alacrius quæ
restabant ex divinis epistolis. Hæc sunt partes meæ
narrationis. Tu autem, dic mihi tum loxium vatem
aurei tui tripodis, qui me persequeris et vocem ex
laurivoro guttore tuæ Phœbadis, responsa, nugæ
ex quercubus, Orphei mysteria, illos Tiresias, illos
qui sunt illotis pedibus, tuos veros prophetas. Mitto
enim dicere Phœbi tui magnificentiam, qui honore
tuam afficit stultitiam, et tibi præbet præscientiam
per vaticinationem, vaticinationem quam nemo
potest reprehendere; quæ sit ex talis, et hordeo,
et thure; et præterea per lateres, et lucernas, et
folia, et cubus. Vereor dicere quæ per insecta
sunt, et pelles, et reliqua membra, ex diversis ani-
malibus, per viasque, et mortuos, mysticas præ-
scientias. Quorum omnium quod est revera præ-

clarissimum est incredulitas, et contumelia id quod creditur. Sed illi quidem nugentur; nobis autem ad rectum deducatur oratio, deducatur nostra quoque vita universa melius illius intercessionibus. Post hæc cognoscitur ab accusatoribus, quæ per pontificem data est salus ei, qui confugerat, et regressus ad priorem dignitatem; eosque incendentes flammæ invidiæ faciunt rabie agitari et furore adversus eum qui dedit salutem: hujus furoris præcipuum accipientes ministrum diaconum, quem prius diximus, Serapionem. Quæ cognoscit quidem bonus pastor, ea vero nihil curat.

16. Cum autem videret multos servire avaritiæ, ipsam autem præ cæteris imperatricem, in eos producit in aciem gratiam suorum sermonum: nullius quidem personam publice nominans, communiter autem procurans salutem omnibus. Quod quidem eos, qui illo vitio laborabant, faciebat medico succensere et efferari. Jam autem venit ad caput oratio. Theodoricus ille, qui tunc erat patricius, cum esset ditissimus, ab imperatrice appetitur insidiis. Quid ergo facit vir ille? Confugit ad communem portum; et servatur quidem ab iis quæ ei parabantur, insidiis. Servatur autem meliori quoque et permanente salute, modo alio. Dispersit, dedit omnia pauperibus. Quomodo? Magistri consiliis et suasionibus. Qua ex re quid lucratur? Thesaurum cælestem, cum esset ei persuasum, Cornelii elemosynæ ejus quoque esse exæquandam elemosynam. Hæc cum rescivisset imperatrix, non potuit amplius contineri. Impudentiam autem et aliam temeritatem suam absque ullo rubore sancto indicat: eum bona Patricii lucratum esse nugabatur et objiciebat. Ejus enim, qui erat mundus, propter benignitatem admonitio erat inquinatæ sordida existimatio. Augetur ergo (quid enim opus est in singulis immorari?) in sanctum invidia: ex ea autem odium; ex eo maledicta; ex maledictis vero calumniæ; ex calumniis concilia. Transmutant, quod viderentur, non quod essent, sermones in nugas prolatas adversus imperatores. Fiunt hæc rursus alioqui validiora sermone habito in Eutropium. Dicatur autem modus, ut sit multorum doctrina et utilitas. Hic Eutropius cum perversis esset moribus et inclemens, ad malefaciendum autem malitiosus, talem laqueum (o novum inventum!) fabricatur inhumanitatis. Persuadet imperatori (apud imperatorem enim multum poterat) ut legem ferret, ne cui liceret confugere ad sacram et divinam mensam. Non multum autem intercessit temporis et suis laqueis (o justam pœnam et celeritatem!) capitur qui fabricatur. Cadit enim, et ad eam quam aliis studuit prohibere, confugit ecclesiam. Propter hæc justa reprehensione ea quæ fecerat Eutropius, suo sermone sapiens persequitur medicus, et hoc fuit accusatoribus alia injustitiæ occasio et insurrectio, ut qui cum non solum illi non mi-

ματος εἶπειν, καὶ τῶν λοιπῶν παρὰ διαφόρων ζῶντων μελῶν σοι, καὶ ὀδῶν καὶ νεκρῶν μνήσεις τε καὶ προγνώσεις ὧν ἀπάντων ὡς ἀληθῶς τὸ σεμνότετον, ἀπιστία, καὶ ὕβρις τὸ πιστευόμενον. Ἄλλοι μὲν ληρείωσαν, ἡμῖν δ' ὁ λόγος πρὸς τὸ εὐθεῖς ἄγοιτο. Ἄγοιτο δὲ καὶ ὁ βίος ἅπας ἡμῶν, ταῖς ἐκείνου προσβείαις ἄμεινον. Μετὰ ταῦτα διαγιγνώσκεται τοῖς κατηγοροῖς ἢ διὰ τοῦ ἀρχιερέως σωτηρία τῇ προσφυγόντι καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἀξίαν ἐπάνοδος· καὶ φθόνου φλόγες αὐτοῖς ἐξανάψασαι, λυτῶν κατὰ τοῦ σώσαντος ποιούσι καὶ μεμηνένοι τῆς τοιαύτης λύτης ἀρχιδιάκονον τὸν εἰρημένον λαβόντας διάκονον τὸν Σαραπίωνα· ἃ διαγιγνώσκει μὲν ὁ ποιμὴν ὁ καλῶς φροντίζα δὲ τούτων οὐδεμίαν ποιεῖται.

17. Ὅρων δὲ τῷ φιλαργύρῳ πάθει πολλοὺς, αὐτὴν δὲ πρὸ τῶν πολλῶν βασιλευσάντων τὴν βασιλίδα, τῶν ὀμιλιῶν τὴν χάριν ἀντιστρατεύει, προσωπικῶς μὲν οὐδένα δημοσιεύων, κοινῇ δὲ πᾶσι τὴν σωτηρίαν οἰκονομῶν· ὃ τοὺς κρατούμενους τῷ πάθει κατὰ τοῦ ἱατροῦ χαλεπαίνειν ἐποίησε καὶ ἀποθηριώσθαι. Ἦκει δὲ ὁ λόγος ἤδη πρὸς τὸ κεφάλαιον. Θεοδώρικος ἐκείνος, ὁ τριπλαῦτα πατρικίος, ὁ πλουσιώτατος ὢν, παρὰ τῆς βασιλείας ἐπιβουλεύεται. Τί οὖν ποιεῖ ὁ ἀνὴρ; Ἐπὶ τὸν κοινὸν καταφεύγει λιμένα, καὶ σώζεται μὲν τῆς ἐκείθεν ἐπιβουλῆς, σώζεται δὲ τὴν κρείττω σωτηρίαν καὶ μένουσαν, τρόπον ἕτερον. Ἐσχόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησι. Πῶς; Τοῦ διδασκάλου συμβουλίαις καὶ παραίνεσιν. Ἐξ οὗ τι κερδαίνει; Τὸν οὐράνιον θησαυρὸν, πληροφορηθεὶς τῇ κατὰ τὸν Κορνηλίον ἐλεημοσύνῃ ἐξιωθῆναι καὶ τὴν αὐτοῦ. Ταῦτα μαθοῦσα ἡ βασιλίς, οὐκ ἔτι γίνεται καθεκτὴ· τὰ δὲ τῆς ἀναιδείας, καὶ τῆς ἄλλης προπετείας ἀπηρυθριασμένως δηλοῖ τῷ ἁγίῳ· ἀποκερδῆσαι αὐτὸν τὰ τοῦ πατρικίου διεφληγάφει καὶ προεβάλλετο. Ἡ γὰρ τοῦ καθαρεύοντος διὰ φιλανθρωπίαν παράκλησις, ῥυπῶσα τῆς μολονομένης ὑπόληψις ἦν. Αὐξεται τοίνυν (τί γὰρ δεῖ τοῖς καθ' ἕκαστον τὸν λόγον ἀπασχολεῖν;) ὁ κατὰ τοῦ ἁγίου φθόνος· ἐκ δὲ τούτου τὸ μίτος, ἐκ τούτου αἱ λοιδορίαι, ταῖς δὲ αἰ διαβολαῖς, ταῖς διαβολαῖς τὰ συνέδρια. Μεταποιούσι, τῷ θεοκείνῳ τῷ ἐνὶ ἐκείναις ὀμιλίαις εἰς ὄθλους κατὰ τῶν βασιλευσάντων δὴθεν ἐξ[αν]ηγεμένους. Ἐπισημνέται ταῦτα πάλιν ἄλλως καὶ τῇ κατ' Εὐτρόπιον ὀμιλίᾳ. Ὁ δὲ τρόπος λεγέσθω, παιδεύμα τῶν πολλῶν καὶ ὠφέλεια. Εὐτρόπιος οὗτος, δυστροπία γνώμης ἀνεως ὑπάρχων, κακῶσαι κακῶς, τοιοῦτόν τινα βρόχον (ὡς τῆς καινῆς ἐπινοίας!) μισανθρωπίας τεκταίνεται. Παραπέθει τὸν βασιλέα (καὶ γὰρ ἦν διὰ πολλῆς παρρησίας τῷ βασιλεῖ) νομοθετῆσαι, τοῦ μηδένα ἐξεῖναι προσφεύγειν τῇ θεῇ καὶ ἱερᾷ τραπέζῃ. Καὶ οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ τοῖς ἰδίῳ βρόχοις (ὡς τῆς δικαίας ποινῆς τε καὶ ταχυτήτος!) ὁ τεκταίνων ἀλισκεται. Περιπίπτει γὰρ, καὶ πρὸς ἦν αὐτὸς τοῖς ἄλλοις κωλύειν ἐσπούδακεν, ἐκκλησίαν προσφεύγει. Ἐπὶ τούτοις τὸν δι' ὀμιλίαις ἐλεγχον οἷς Εὐτρόπιος ἔδρασεν, ὁ σοφὴς διέξεισιν ἱατρός. Καὶ τοῦτο τοῖς κατηγοροῖς πρόφασις ἀδικίας ἄλλη καὶ ἐπανάστασις, μὴ ὅτι τὸν δυστυχῶντα οὐκ ἐλεῶντος, ἀλλὰ καὶ δι' ἐλέγχων, λεγόντων, μαστίζοντος. Καὶ τῆς μὲν τοιαύτης ἐπαναστάσεως ἀρχηγός τε καὶ κορυφαῖος

ὁ Ἀλεξανδρεῖς Θεόφιλος ἦν. Οὐδεμία τῶ κατηγο-
ρουμένων περὶ τούτων φρονεῖς, πλὴν ἡ τοῦ Κρησίου
θεραπεία. Ταύτης δὲ διὰ πάντων καὶ μόνης τὴν
φροντίδα ποιούμενος, διαγνοῦς τότε τοὺς τὰ Ἀρείου
νοσοῦντας, χωρῶντας εἰς συνακτῆρια, πρῶτον μὲν
εὐχαῖς, εἶτα σπουδαῖς ἀπάσαις ἐξελαύνει τῆς πό-
λεως. Ἄλλ' οὐ πολὺς ἦδη προέβη χρόνος, καὶ πάλιν
χειραγωγῆθῆν τὸ Ἀρειανίζον ἐκ τεινων τῆς συγκλή-
του, παρῆρησιάζεται· καὶ τὰ ἐντεῦθεν ἀνατιῆ σιγη-
τέον. Ἄλλ' οἷα διὰ τῶν οὕτω λεγομένων ἀντιφώνων
Ἀρειανοὶ συμβαίνει καὶ ὀρθοδόξοις, τῶν μὲν λαμ-
πρότεροις ὕμνοις τὸ ὁμοούσιον ἱερολογούντων, τῶν
δὲ Ἀρειανῶν σαπεινουμένων καὶ ἥττωμένων, καὶ δὴ
εἰς κινδύνου; ἀμφοτέρων ἐκ τῆς ἀμίλλης κατανη-
σάντων, ὁ λόγος παραδραμῶν τὸν τρόπον λεγέτω
τῆς τῶν ἀντιφώνων ἀπ' ἀρχῆς παραδόσεως. Ἔστι δὲ
οὗτος Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας, ὁ θεοφόρος, τρίτος
χρηματίσας μετὰ γε τὸ μέγα καὶ κορυφαῖον τῶν
ἀποστόλων καλλώπισμα Πέτρον, ὃς καὶ αὐτοῖς συν-
διέτριβε τοῖς μαθηταῖς τοῦ Χριστοῦ, λέγεται θεῖας
ὕπασίας ἀγγέλων κατηξιώσθαι δι' ἀντιφώνων
ὕμνων τὴν ἀγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα. Ἐξ οὗ
ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ ἐκεῖθεν ἀπάσαις ἐκκλησίαις ἡ τῶν
ἀντιφώνων, ἧ καὶ σταυροῦς ἀργυρέους τοῖς ἀντιφώ-
νοις παραπήγνυσθαι, διαδόθη παράδοσις. Ἄλλὰ τοῦτο
μὲν ὡδί πως ὁ λόγος ἀπήγγειλεν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἄλλη
τις ἱστορίας ὑπόθεσις ἀπαντᾷ, ἡ κατὰ τὸν Κελετών
φημι Γαῖνδν τὸν Ἀρειανὸν, ἐκὼν καὶ ταύτην ὁ λόγος
παραδραμεῖται, τοὺς φιλοπονωτέρους παραπέμπων,
ἢ μᾶλλον τοὺς ἀγνοοῦντας, εἰς τὴν κατὰ Θεοδώρητον
ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ἧτις καὶ τοῦτο ποιεῖ τοῖς
πολλοῖς, ὅπως τῶ κόπῳ καὶ τῇ παρῆρησίᾳ τοῦ ἀγίου
ἐπιστομαίεσθαι, καὶ τέως εἰρηνεύει· ὁ βαρβαρῶδης
ἐκεῖνος ἀνὴρ.

ιζ'. Ἐντεῦθεν αἱ κατὰ τοῦ Ἐφεσίων ἐπισκόπου
λίβελλοι Ἀντωνίου, καὶ ἡ πρὸς Ἐφeson τοῦ ἀρχιε-
ρέως ἀποδημία, καὶ ἡ πολλῶν καθάρσεις ἐνδοκίος,
χρυσῶν φωραθέντων ἐπισκοπήσαι. Ἐντεῦθεν ἡ κατὰ
Παυλικίου περὶ τινος χήρας πρὸς τὴν βασίλδα
ἐγκλήσις. Μικρὸν δὲ τι τῶ διηγῆματι χαρισώμεθα.
Τάδε τῆς ἐγκλήσεως ἦν, χρέους κατασχεσις ὡσεὶ
χρυσίων πεντακοσίων. Ἄγει δὲ τοῦτον ἡ βασίλις,
καὶ οὐ πρότερον ἀνήκεν, ἕως οὗ ἀπήτησε μὲν ἐξ
αὐτοῦ ποσότητα χρυσίων λιτρῶν ἑκατὸν, ἀποδέ-
δωκε δὲ τῇ ἐγκαλοῦση χρυσίους μόνους ἐξ καὶ τριά-
κοντα. Τί οὖν ποιεῖ τὸ ἐγκαλοῦν γυναῖον; Ἐπὶ τὸν
κοινὸν καταφεύγει προστάτην· ὁ δὲ τὸν ἐγκαλούμε-
νον ἦγε, καὶ τὰ λείποντα τοῦ χρέους ἀπήτη. Διέγνω
καὶ τοῦτο ἡ βασίλις, καὶ ὁλοῦ τῶ ἀρχιερεῖ ἀπολύσαι
τὸν ἀνδρα, ὡς ἀπαιτηθέντα παρ' ἐαυτῆς. Ἐνστασις
περὶ τοῦτου σφοδρὰ παρ' ἀμφοτέρων, καὶ τέλος εἰς
ἀναίδειαν κατὰ τοῦ ἀγίου χωρεῖ. Δύο γὰρ ἑκατον-
τάρχους σὺν τοῖς ἀρχομένοις ἐξαποστέλλει τοῦ ἀπο-
σπάσαι τῶν χειρῶν τοῦ ἀγίου τὸν ἐγκαλούμενον.
Ταῦτα ἡ πλεονέκτις γνώμη τῆς βασιλείας. Τί δὲ ὁ
δοξάζων τοὺς δοξάζοντας αὐτὸν, ἐξουθενῶν δὲ τοὺς
καταφρονούντας Θεός; Ἀγγελοῦ αὐτοῖς φοβερὸν ἐπι-
σφῆσιν ἐν Ῥωμαίᾳ· ὅν ἡ πληθὺς ἐκείνη θεασαμένη
φρικτῶς εἰς τὰ πρῶτα σάντα, καὶ τοῦτο; κατα-

sereri, sed illum etiam reprehensionibus flagellare
dicerent. Et hujus quidem insurrectionis dux erat
et princeps Theophilus Alexandrinus. Ei autem
qui accusabatur, nulla horum erat cura, sed so-
lum cultus Omnipotentis. Cum ejus autem solius
curam gereret perpetuam, cognovisset vero eos,
qui morbo laborabant Arii, in coetus congregari,
primum quidem precibus, deinde studiis omnibus
expellit e civitate. Sed non multum processerat
temporis, et rursus deducti Ariani a quibusdam
ex senatu, libere versantur in civitate. Et tacenda
quidem sunt gravia mala, quæ hinc sunt consecuta.
Quin etiam quæ per ea, quæ dicuntur Antiphona,
Arianis acciderunt et Orthodoxis, his quidem
claris hymnis celebrantibus homousium, dejectis
autem et superatis Arianis, cum utriusque ex con-
tentione venissent in periculum, prætermittens
oratio dicat modum primæ ab initio traditionis
Antiphonorum. Hic est autem: Ignatius, qui fuit
tertius Antiochenus episcopus, post magnum
et summum apostolorum ornamentum Petrum,
qui etiam versatus est cum ipsis Christi discipulis,
dicitur esse dignatus divina angelorum visione, per
Antiphona laudantium sanctam et ejusdem essentiam
Trinitatem. Ex quo Antiochiæ, et illinc omnibus
ecclesiis, Antiphonorum, qua etiam cruces argenteas
in antiphonis figuntur, data est traditio. Sed hoc
quidem sic enuntiavit oratio. Quoniam autem oc-
currit illud argumentum historice, de Gallo, in-
quam, Gaina Ariano, eam quoque lubens prætermit-
tet oratio, studiosos, vel potius eos, qui ignorant,
remittens ad Theodoretum historiam ecclesiasticam,
quæ hoc multis suppeditabit, quomodo sancti
labore et dicendi libertate os ei obstruitur: et tunc
pacem agit vir ille barbarus.

17. Hinc sequuntur adversus Ephesiorum epi-
scopum libelli Antonii, et pontificis Ephesum ini-
gratio, et justa multorum depositio, qui deprehensi
sunt auro esse adepti episcopatus. Deinde Paulicii
a quadam vidua apud imperatricem accusatio.
Largiamur vero nonnihil narrationi. Continebat
autem accusatio, quod debitor esset circiter quin-
gentorum aureorum. Eum ducit imperatrix, nec
prius eum remisit, quam ab eo exegisset quanti-
tatem centum librarum auri: reddidit autem accu-
satrici tantum sex et triginta aureos nummos. Quid
ergo facit quæ accusabat mulier? Confugit ad
communem defensorem. Ille autem producendum
curavit eum qui accusabatur, et ab eo exigebat id
quod reliquum erat debiti. Hoc quoque rescivit
imperatrix, quæ significavit pontifici, ut eum di-
mitteret, cum ipsa ab illo exegisset pecuniam. De
hac re inter utrumque vehemens exoritur conten-
tio; et postremo res eo deducitur, ut per impuden-
tiam procedatur adversus sanctum. Mittit enim
duos centuriones cum suis cohortibus, ut eum qui
accusabatur, a sancti manibus abstraherent. Ille
avara mens imperatricis. Quid autem qui glorifi-
cat eos, qui ipsum glorificant, nihili autem pendit
eos, qui ipsum contemnant, Deus? Angelum eis

mittit terribilem in rhomphæa. Quem cum illa vidisset multitudo horribiliter stantem in vestibulis et eis occurrentem, minaciter, timet quidem et metu afficitur: revertitur autem cum tremore et magna admiratione, et similibus. Cum hæc autem rescivisset imperatrix, metu quidem afficitur; servat autem inimicitias, et armatur ad vindictam. Anima enim semel victa pecuniis, et vehementia oppressa avaritiæ, non potest coerceri freno mentis temperantis. Diligenter ergo querit imperatrix, quasnam insidias invenit adversus pontificem: aliquando quidem minantis, aliquando vero blandientia personam suscipiens. Ille autem manet invictus, firmusque et immobilis, ab uno solo pendens, nempe a communi omnium salute. Non possum autem satis admirari, cogitans hunc magnum et divinum Dei servum, os vere aureum, præconem divinæ benignitatis, quod propter omnium salutem adeo erat sollicitus et adeo incendebatur, et omnia providens, quæ mens Deum dignata videre, potest invenire ad salutem, non destituebat ille eos, qui erant ejusdem generis, adeo ut, quod est maxime admirabile vel inviti multi per ipsum salutem sint assecuti.

18. Sed cum hæc ita se haberent, et Ecclesia divinx fidei illustraretur splendoribus, et illuminatione pietatis vita fidelium refulgeret, non tulit hominum inimicus, sed, sicut a me dictum est superius, convocat rebelles quæ sunt sub eo potestates, et omnia confundit et pervertit, susque deque permiscens, et multos cogens et compellens, ut suam terrenam redicerent malitiam. Et primum quidem instrumentis, quomodo olim serpente, malitiæ usus Theophilo, et Severiano, Acacio et Antiocho, et presbyteris quibusdam et diaconis, et præterea e senatu feminis, quæ sunt antiqua ejus arma, locupletissimis viduis et sceleratissimis, paravit mortem sancto. Dicat aliquis Acacii Berthææ episcopi temerarium et inconsultum sermionem, qui ad tantam pervenit amentiam, ut diceret: Sine, ego ei parabo ollam, de sancto id dicens sceleratissimus. Deinde mittit etiam aliquos Antiochiam et postea Alexandriam, quid facturos? Ut scrutarentur sancti delicta a juventute. Quid dicis? In civitatem cælestis illius civis, quæ verborum et morum illius fragrantia bonum emisit odorem usque ad cælestem et supernam civitatem Jerusalem, quam intuentes etiam meretrices sanctificantur? Sed defecerunt scrutantes scrutationes²¹, et evanuerunt in cogitationibus suis, ut dicamus cum Psalmista: *Conversus est enim labor eorum in caput eorum*²², ut procedens dicit oratio, et iniustitia eorum descendit in verticem eorum, hæc callide machinante et procurante Theophilo. Quales autem et quam sophisticated hujus Dei hostis malitiæ, vanæ et inanes nugæ fuerint adversus Dominum et adversus Christum ejus, supervacaneum est dicere. Quomodo autem se gesserit in fideles et sanctos monachos et in ipsum pontificem, studiosis significabit lectio.

²¹ Psal. LXXVI, 7. ²² Psal. VII, 17.

πληκτικῶς ἀπαντῶντα, θειλία μὲν καὶ φόβῳ συνέχεται, ὑποστρέφει δὲ σὺν τρόμῳ καὶ θάμβει πολλῶ καὶ τοῖς ὁμοίοις. Ἡ βασιλεὺς δὲ ταῦτα μαθοῦσα, συνέχεται μὲν τῷ φόβῳ, φυλάσσει δὲ τὴν ἀπέχθειαν, καὶ πρὸς τὴν ἀμυναν ἀνοσπλίζεσθαι. Ψυχὴ γὰρ ἀπαξ ἡστηθεῖσα χρημάτων, καὶ τῷ σφοδρῷ τῆς πλεονεξίας καταγομένη, διανοίας οὐκ οἶδε νηφούσης ἀναχαιτίζεσθαι χαλινῷ. Φιλοπονεῖ τοίνυν τίνα ἂν εἶροι μεθοδεῖν ἡ βασιλεὺς κατὰ τοῦ ἀρχιερέως, πῆ μὲν τῶν ἀπειλῶν, πῆ δὲ τῶν θωπειῶν ἐπιμορφαζομένη τῷ προσωπεῖῳ. Ὁ δὲ ἀήττητος μένει καὶ πάγιος, ἐν μηδενὶ σαλευόμενος, ἐνὸς μόνου τῆς κοινῆς ἀπάντων σωτηρίας ἐξηρητημένος. Καὶ μοι θαυμάζειν σύνεστιν αἰεὶ, καὶ θάμβους ἐμπέπλισθαι, τὸν θεῖον τοῦτον ἐνοοῦντι, καὶ μέγαν θεράποντα, τὸ χρυσοῦν ὄντως στόμα, τῆς θείας φιλανθρωπίας τὸν κήρυκα, ὅτι κατὰ τοσοῦτον τῆς ἀπάντων ἕνεκεν σωτηρίας ἡγωνία καὶ ἀνεκαίετο· καὶ πᾶν ὅτιον προμηθεύμενος τῶν ὅσα τοῦς, τὸν θεὸν ἡξιωμένος ὄρῃν, εὐρίσκειν εἰς σωτηρίαν δύναται, τοῦ ὁμογενοῦς ἐκεῖνος οὐ διελιμπανεν ὥστε καὶ ἀκοντας, τὸ παροξυτάτον, δι' αὐτοῦ σωθῆναι πολλοῦς.

19. Ἄλλὰ τούτων οὕτω διαχειμένων, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ταῖς τῆς θείας πίστεως ἀκτινοβολούσης μαρμαρυγαῖς, καὶ τῇ λάμπει τῆς εὐσεβείας τοῦ βίου τῶν πιστῶν ἐξαστράπτοντος, οὐκ ἠνεγκεν ὁ μιάνθρωπος· ἀλλὰ, καθά μοι καὶ ἀνωθεν ἦδη λέλεκται, συγκαλεῖται τὰς ὑπ' αὐτὸν ἀποστατικὰς δυνάμεις, καὶ τὰ πάντα συγχέει καὶ συστρέφει, καὶ ἄνω καὶ κάτω ποιεῖ, συνωθῶν καὶ συναλωνῶν πολλοῦ; πρὸς τὸν καταχθόνιον τῆς αὐτοῦ κακίας ὑποτροπισμῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ὀργάνοις, καθάπερ πάλαι τῷ ὄρει τῆς κακίας χρησάμενος, Θεοφίλῳ καὶ Σευηριανῷ, Ἀκακίῳ καὶ Ἀντιόχῳ πρεσβυτέροις τέτισι καὶ διακόνους, καὶ οἷς τῶν ἐκ τῆς συγχλήτου, εἶτι δὲ καὶ γυναῖξ, τῷ ἀρχαίῳ ὄπλῳ, χήραις πλουσιωτάταις τε καὶ μαρωτάταις, τὸν κατὰ τοῦ ἀγίου διήρτυε θάνατον. Λέγει τὸν τοῦ Βερρόιης Ἀκακίου τὴν εἰς τοσοῦτον μανίας χασμολογίαν, εἰπόντος, Ἔασον, ἐγὼ ἄρτύω χύτραν τῷ ἁγίῳ, φάσκων ὁ ἐναγέστατος. Ἔπειτα καὶ τινὰς πέμπει πρὸς Ἀντιόχειαν, καὶ μετὰ ταύτην εἰς Ἀλεξάνδρειαν· τί διαπραξομένους; Τὰς ἐκ νεότητος τοῦ ἁγίου πλημμελείας ἐξερευνήσοντας. Τί λέγει; πόλιν ἐκείνου τοῦ οὐρανοπολίτου, ἢ τῷ εὐώδει τῶν ἐκείνου λόγων καὶ τρόπων ἄχρι τῶν οὐρανίων καὶ τῆς ἄνω μητροπόλεως Ἱερουσαλήμ τὴν εὐωδίαν ἀνέδωκεν, ἣν καθορῶσαι καὶ πόρνοι καθαγιαζονται; Ἄλλ' ἐξέλιπον ἐξερευνῶντες ἐξερευνησίεις, καὶ ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, τὸ τοῦ ψάλλοντος· Ἐπιστράφη γὰρ ὁ πόνος αὐτῶν εἰς πεφάλας αὐτῶν, ὡς ἦδη προβάς ὁ λόγος· ἐκείθεν ἐρεῖ, καὶ ἡ ἀδικία αὐτῶν ἐπὶ πεφάλας αὐτῶν, καταδέθηκεν, Θεοφίλου ταῦτα δεινῶς ἀρχιερεκτονοῦντος καὶ διατάττοντος. Ὅποια δὲ καὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ θεομισοῦς συφιστικαὶ τῆς κακίας τερβρεῖαι κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐταῦ, περιττὸν λέγειν κατὰ δὲ πιστῶν

μοναχῶν καὶ δαίμων, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχιερέως, τοὺς Ἀ φιλοπόνοις ἢ ἀνάγκωσις γνωριεῖ. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ διὰ τινὰ δρᾶ πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρου γενόμενος, ἄρτι παραιτητέον, ἃ τῷ ἐκεῖθεν δημοσιευθήσεται κριτηρίῳ· ἡμεῖς δὲ πρὸς τὰ οἰκεία χωρῶμεν.

ἴθ'. Διαγινώσκει οὖν ὁ βασιλεὺς παρὰ τινῶν ἀσκη- τῶν τοῖς κατηγοροῖς καὶ Θεοφίλῳ τὰ δρώμενα. Καὶ διὰ πολλῆς μὲν τῆς ταχύτητος καὶ δυνάμεως ἄγει τὸν Θεόφιλον. Γράφει δὲ καὶ πρὸς τὸν Ῥώμης Ἰννο- κέντιον πρεπόντως καὶ συνετῶς, τὰ τε ἄλλα, καὶ τὴν ἀποστολὴν ἀπὸ Ῥώμης ταχεῖαν τῶν ἀπειλούντων ἀκράσασθαι τὰ κατὰ Θεόφιλον· ἔτι δὲ καὶ πρὸς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν καὶ βασιλέα Ὀνώριον, παρασκευάσαι τὸν πάπαν κατὰ τὰ γραφέντα αὐτῷ διαπράξασθαι. Οἱ καὶ δεξάμενοι, παρασκευάζονται μὲν πρὸς τὴν τούτων ἐκπλήρωσιν· διασκευάζονται δὲ, ὡς ἂν μὴ τῷ τάχει τῆς ἀποστολῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει χρονο- τριβήσωσιν, ἄλλως τε καὶ τὴν ἐπισυναγωγὴν τῶν λοιπῶν προσεπινοήσαντες, δευτέραν γραφὴν προσ- δέχονται. Τί οὖν ὁ δεινὸς ἐκεῖνος καὶ ποικίλος θεο- μιότης; Ταῦτα διαμαθῶν, ἐξανίσταται μοχθηρότερον κατὰ τοῦ ἀρχιποιμένου καὶ τῆς ποιμνῆς ἐκείνης, ὅς τῷ βασιλεῖ τὰς αὐτοῦ διεσάφησεν ἀρήτοποιίας. Καὶ πλάσάμενος τὰ κατὰ τοῦ Ἀριγένους, συναρπάζει καὶ σπένδεται τὴν πρὸς τὸν μέγαν Ἐπιφάνιον Κύ- πρου φιλίαν, ὡς δῆθεν τὰ Ἀριγένους διακαταβαλεῖν. Συναπάγεται τούτοις ὁ Ἐπιφάνιος, καὶ συναγωνί- ζεται Θεοφίλῳ· ᾧ ἦν ὁ σύμπακς σκοπὸς τῆς σπου- δῆς κατὰ τοῦ ἁγίου καὶ τῶν εἰρημίων ἀσκητῶν ἀποβλέπων. Μετὰ ταῦτα τί; Πείθει τὸν Ἐπιφάνιον γράφει τῷ Ἰωάννῃ, τῶν Ἀριγένους βίβλων ἀπ- ἔχεσθαι καὶ μηδαμῶς συμφρονεῖν αὐτοῖς. Ὅδὲ μέγας θνῆως ὅτος Χρυσόστομος ταῦτα δεξάμενος, τῷ κα- θαρῶ τῷ φρονήματος οὐκ ἐφρόντιζε τῶν ἐπεμβαι- νόντων, μόνον δὲ τὰ τῆς σωτηρίας διμερίμνα δια- παντός.

κ'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀκολούθως τοῖς πράγμασι διετρέχων ὁ λόγος ἐδήλωσε· μεταξὺ δὲ τῶν τοιούτων, ἢ τῆς κολυθρῶντος χήρας παρέστηκε τοῦ ἀμπε- λῶνος διήγησις, πρὸς ἣν καθίσταται ἡμεῖς. Θεόγνωστος ἐκεῖνος, ὁ εὐσεβὴς καὶ πιστὸς, εἰς καὶ αὐτὸς τῶν οἰκείων τῷ βασιλεῖ Ἀρχαδίῳ φθόνῳ δὲ διαβόλῳ, καὶ Γαίου τοῦ τὰ Ἀρείου φρονούντος διαβολῆ συκο- φαντεῖται πρὸς βασιλέα Θεόγνωστος, καὶ τὴν ἄδικον δήμευσιν καὶ ὑπερορίαν σὺν γυναίκῃ καὶ παισὶ κατακρίνεται· καὶ ἵνα συντέμω, πρὶν ἢ φθάσαι τὸν τῆς ἐξορίας τόπον, καθ' ὁδοῦ τὴν ὁδὸν τοῦ βίου τελείας, πρὸς τὸν Θεὸν ἐξεδήμησε. Τούτου ἡ σύ- ζυγος ὑποστρέψασα προστρέχει τῷ θεῷ ἀνδρὶ, τοιαῦτα τὰ καθ' ἑαυτὴν ἐκδιδάξασα. Ὁ δὲ συμπα- θὴς οὗτος, καὶ Χριστοῦ μιμητὴς, ἐπιλαμβάνει τὴν καρ- διαν τῷ πάθει καὶ τῇ χηρείᾳ τῆς γυναικὸς· καὶ παρηγορεῖ μὲν ἱκανῶς, καὶ παραινεῖ τὰ εἰκότα· διασκεπτεται δὲ πάλιν, ὅπως ἀποδοθῆ τῇ χηρᾷ τὰ ἴδια. Καὶ δὴ περὶ τούτου διαμεριμνῶντι αὐτῷ ἑτε- ρον ὁ πονηρὸς κατὰ τῆς χήρας γυναικὸς ἀνεβρίπισε τὸ δεινόν. Καιρὸς γάρ ἦν ὁ τῆς τρύγης, δι' ὃν ἡ βασιλεὺς ἐξῆλθε τῆς πόλεως. Καὶ, οὐκ οἶδ' ὅπως εἶπω, προτέρως εἰς τὸν ἀμπελῶνα τῆς χήρας εἰσ- ἔβη· καὶ ἰδίᾳ χεὶρὶ τῆς ἀμπελῶνος βότρυν ἀποτεμοῦσα, ἐσθίει. Ἐἴτα διδάσκειται ὡς ἄλλοτρίᾳ ἢ ἑμπελός.

Nec id solum, sed ea etiam, quæ fecit cum esset Alexandriæ, jam sunt prætereunda; quæ quidem publicabuntur ab eo, quod illic futurum est iudicio. Nos autem procedamus ad nostra.

19. Cognoscit ergo imperator a quibusdam mo- nachis, quæ ab accusatoribus facta sunt et Theo- philo. Is autem magna celeritate et vi jubet ad- duci Theophilum. Scribit vero ad pontificem Romanum Innocentium pulchre et sapienter, cum alia, tum ut cito Roma proficiscerentur qui de Theophilo cognoscerent. Præterea autem ad suum quoque fratrem et imperatorem Honorium, ut efficeret ut papa exsequeretur ea quæ ad ipsum scripta fuerant. Qui cum ea accepissent, se parant quidem ad ea implenda. Cum autem dubitassent, ne si cito mittentur, tempus tererent Constantinopoli, et alioqui opperientes dum reliqui quoque congregarentur, expectant secundas litteras. Quid ergo vaser ille et astutus Dei hostis? Hæc cum rescivisset, insurgit sceleratius adversus pastorem principem, et illum gregem, qui imperatori nefaria ejus facta exposuerant: et cum in eos confinxisset errores Origenis, magnum Epiphanium Cypri episcopum ad se attrahit, et cum eo inicit amicitiam, ut congregata synodo, scripta reprehenderet Origenis. His inducitur Epiphanius, et fert opem Theophilo. Cujus universus studii scopus non alio spectabat quam adversus sanctum, et eos, qui dicti sunt, mo- nachos. Post hæc quid? Persuadet Epiphanio, ut scribat ad Joannem ut abstineat a scriptis Orige- nis et cum eis minime sentiat. Ille autem vero magnus Chrysostomus cum hæc accepisset, sen- tentiæ suæ fretus puritate, non curabat eos, qui insultabant, sed de communi salute solum erat perpetuo sollicitus.

20. Sed hæc quidem rebus consequenter perse- quens, declarabit oratio. Inter hæc autem celebrata illius viduæ vineæ accessit narratio, ad quam per- venimus. Theognostus pius ille et fidelis, erat ipse quoque unus ex iis, qui erant familiares imperato- ri Arcadio. Invidia autem diaboli et Gail, qui morbo laborabat Arii, apud imperatorem accusatur Theognostus, et injusta honorum publicatione cum relegatione damnatur simul eum uxore et liberis; et, ut paucis absolvam, priusquam pervenisset ad locum in quem erat relegatus, in itinere, via vitæ peracta, migravit ad Deum. Hujus uxor reversa accedit ad virum divinum, et de se omnia docuit. Ille autem misericors et Christi imitator, corde do- lorem accipit ob ea quæ acciderant, et ob feminæ viduitatem: et pulchre quidem consolatur, et quæ par erat ei suadet: rursus vero considerat, quemad- modum viduæ sua restituantur. Cum is autem de eo sollicitus esset, aliud malum excitavit malignus adversus mulierem viduam. Erat enim tempus vin- demix, propter quam imperatrix egressa ex urbe: et nescio quomodo prius ingressa fuit in vineam viduæ, et sua manu exsectum botrum comedit. Deinde docetur, vineam esse alterius. Inducunt le- gis, quod est in rebus hujusmodi, auxilium, quæ

vincam imperatrici adjudicat, si quid tale contigerit, et domino pretium vel aliud quid jubet reddi; et jussu imperatricis refertur vinea in numerum suorum suburbanorum. Hoc autem non temere et simpliciter jubebat, sed hæc duo meditata: unum quidem, propterea quod irasceret viduæ, ut eam magis affligeret; alterum autem, et cujus majore studio tenebatur, ut acciperet occasionem vexandi pontificis, cogitante illa fore ut resisteret et in legem incideret et offenderet imperium. Sed illa quidem ita se habebat; pontifex autem quomodo? Suadebat, supplicabat, ut decebat ejus philosophiam. Quid illa contra? Ea dabat responsa quæ erant plena impudentia, Romanæ legis auxilium, et quævis alia, quam ex adverso objiciebat, vana phantasia suæ arrogantis. Rursus ergo temperat medicus medicamenta salutis. Quod autem laborabat curari non poterat. Alia est præterea species curationis, solvens causas per quas videbatur id quod male affectum erat laborare gravius: solvens injustos prætextus; nempe quod hæc lex quidem lata esset ab imperatoribus, sed qui forte erant a fide alieni. Tu autem es, aiebat, lex, et tibi obtigit ut imperares, et est tibi conscientia quæ cogit, et quæ rem optime novit et intelligit. Ne permittas, ut multi concti te novam vocent Jezabel, et quæ de Naboth scripta sunt in Veteri testamento. Hæc sapientis medici, quæ perpetuo adhibebat, medicamenta, male affectam feminam magis inflammabant; adeo ut nec medicum quidem admitteret, imo vero repelleret, et quam nefarie conceptam celabat bilem, aperte in lucem proderet. Sic quidem repellitur medicus; quid vero, quæ deinceps consequuntur? Aderat dies festus et celebris crucis in altum elevationis, et jusserat pontifex, ut portæ ecclesiæ clauderentur soli imperatrici. Ecce ergo primus ingreditur imperator, et fidelissimi populi universa multitudo cum ipso et circa ipsum. Cum autem incepisset sanctus de more concionari, vis sanctissimi, quæ eum illuminarat, Spiritus reddidit elegantiore verborum pulchritudinem cum eo qui loquebatur. Et quid opus est dicere, ad quantam admirationem veniens multitudo, applausit exultationibus sacræ dilectionis? Cum hæc autem fierent intra templum, ecce etiam imperatrix cum relicto, qui eam stipabat, comitatu; et aliis quidem omnibus ingressum servabant liberum, ipsam vero prohibebant. Ira adhuc inconsideratam possidebat imperatricem. Mitto dicere quantum in divinum pontificem, idem est autem dicere, in Deum contumeliis invecta est et infremuit. Deinde cogitat quidam ex iis qui cum ipsa erant, et tentat portam gladio percutere; ejus autem manus statim arefcit. Timet ergo imperatrix et statim revertitur. Ille autem cujus manus exaruerat, accedit ad sanctum, poenitentia ductus, et supplicans statim curatur, et Deus per suum servum magnificatur et glorificatur. Estne aliquid justius aut benignius, et promptius ad convertendam animam, cui justum abunde suppetit? Sed nihil juvit eam, quæ impudens

Εντεῦθεν εἰσάγουσι τὴν περὶ τὰ τοσαῦτα τοῦ νόμου βοήθειαν, προσκυροῦντος τῇ βασιλίδι τὸν ἀμπελῶνα, ἠνίκα συμβῆ τὸ τοιοῦτο, καὶ ἀντιστηκούντος τιμῆματι, ἢ ἐτέρῳ τρόπῳ, τὸν κύριον· καὶ συντάττεται κελεύσει· τῆς βασιλίδος ὁ ἀμπελὼν τοῖς αὐτοῖς προαστείοις. Τοῦτο δὲ οὐχ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε ταύτη ἐκελεύετο, διὰ δὲ δύο ταῦτα μελετηθέντα· ἓν μὲν, διὰ μῆνιν τῆς χήρας, καὶ τὸ ταύτην θλίψαι περισσοτέρως· τὸ δὲ δεύτερον καὶ μᾶλλον ἐπισπουδαστότερον, τὸ ἀφορμῆς οὕτως ἔχοντα παρακινήσαι τὸν μέγαν.... Τὰ δὲ τοῦ ἀρχιερέως ὅποια; παραινέσεις, ἱκετηρία περὶ τοῦ πράγματος ἱκαναί, τῆς ἐκείνου φιλοσοφίας ἐπάξια. Ταύτη δὲ τίνα πρὸς ταῦτα; Ἐποχρίσεις ἀκηδείας μεσῆαι, αἱ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ νόμου βοήθειαι, καὶ πᾶσά τις ἄλλη τῆς ἑαυτῆς ἀλαζονείας ἀντίθετος φαντασιοσκοπία. Πάλιν οὖν τὰ τῆς σωτηρίας ὁ ἱατρὸς κεράννυσσι φάρμακα, καὶ τὸ νοσοῦν ἀθεράπευτον· ἕτερον ἔτι θεραπείας εἶδος, λύων τὰς αἰτίας, δι' ὧν τὸ πάσχον ἰδίκει κρατῦσθαι, λύων τὰς ἀδίκοις προφάσεις· ὅτι τοῦτο νενομοθέτῃται μὲν παρὰ βασιλέων, τάχα δὲ τῶν ξένων τῆς πίστεως. Σὺ δὲ καὶ εὐνομος εἶ, καὶ βασιλεύειν κεκλήρωσαι, καὶ ἡ συνειδήσις ἀναγκάζουσα, συνειδύει τὸ πρᾶγμα, συγγινώσκουσα· καὶ, μὴ δῶς τοὺς πολλοὺς ἀναγκασθέντας νέαν ἱεράδελ εἰπεῖν σε, καὶ ὅσα διὰ τῆς πάλαι ἀρᾶς τῷ Ναβουθαὶ διιστόρηται. Ταῦτα γὰρ καὶ διὰ πάντων τοῦ σοφοῦ θεράπου τὰ ἀλεξιφάρμακα· καὶ μᾶλλον ἔτι γλεγμαίνει τὸ ἀρρωστοῦν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ τὸν θεράπον τὴν οὐκ εἰσέξασθαι, μᾶλλον δὲ ἀπόσασθαι, καὶ τὴν ἀθέσμως θαλαμνομένην ὠδὴν τοῦ χύλου φανερὸν ἀπορῥῆξαι καὶ ἀνεπίκρυπτον. Οὕτω μὲν ἀπωθεῖται ὁ ἱατρὸς. Τί δὲ τὰ ἐξῆς; Παρῆν ἡ ἀθροίσαιμος ἡμέρα τοῦ σταυροῦ τῆς ὑψώσεως, καὶ παραγγελία τοῦ ἀρχιερέως τὰς πύλας τῆς ἐκκλησίας ἀπκλείσαι μόνῃ τῇ βασιλίδι. Ἰδοὺ τοίνυν πρῶτος ὁ βασιλεὺς εἰσεῖσι, καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τοῦ πιστοτάτου λαοῦ σὺν αὐτῷ καὶ περὶ αὐτόν. Καὶ δὴ ἀρξάμενος κατὰ τὸ εἰωθὸς δημηγορεῖν τοῦ ἁγίου, ἢ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπιλάμψασα δύναμις ὑψαιότερον τὸ κάλλος τῶν λόγων σὺν αὐτῷ λαλοῦντι ἀπέδειξε. Καὶ τί δεῖ λέγειν, ὅσον εἰς θαῦμα τὸ πλῆθος ἐλθόντες ἱεραῖς ἀγάπης ἀγαλλιάσειν ἐπεκρότησαν; Ἐντὸς δὲ τούτων τοῦ νεῦ τελουμένων, ἰδοὺ καὶ ἡ βασιλις σὺν τῷ λοιπῷ τῆς φαντασίας κυκλώματι, καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις τὴν εἰσοδὸν οἱ φυλάσσοντας παρεῖχον ἀκώλυτον, αὐτὴν δὲ διεκώλυον· καὶ ὁ θυμὸς ἔτι τὸ τῆς βασιλίδος ἀλόγιστον κατεθόσκετο. Ἐὼ λέγειν, ὅσον εἰς τὸν ἀρχιερέα τὸν θεῖον, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, καὶ εἰς τὸ θεῖον ἐξῆδρισε καὶ ἐφρουράετο. Βουλεύεται τις τῶν σὺν αὐτῇ, καὶ ὀρμᾶ ῥομφαίᾳ πατάξει τὴν πύλην, καὶ παρατυχᾶ ξηραίνεται ἡ τούτου χεῖρ. Φοβεῖται τοίνυν ἡ βασιλις, καὶ παρατυχᾶ ὑποστρέφει. Ὁ δὲ τὴν χεῖρα ξηρανθεὶς, πρόσσεισι τῷ ἁγίῳ, μεταγινώσκων, ἱκετεύων· καὶ παρατυχᾶ ἴθαι, καὶ θεὸς διὰ τοῦ θεράποντος μεγαλύνεται καὶ δοξάζεται. Ἔστιν ἄλλο τι τούτων ἐνδικώτερον ἢ φιλανθρωπιότερον, καὶ πρὸς παράκλησιν ἐπιστροφῆς ἐτοιμότερον ψυχῆς πλεονεκτούσης τὸ δίκαιον; Ἄλλ' οὐδὲν ὄντως τὴν ἡπαξ ἑαυτὴν τῷ βιβύμῳ τῆς προαιρέ-

σας ἐκδοῦσαν, τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω βαδίζειν ἐλεεινῶς ἂν εὐλομένην. Ὅρα δὲ μοι τοῦ βασιλέως ἐνταῦθα τὸ ἀρετῆς περιούσιον. Μαθῶν γὰρ τὰ κατ' αὐτήν, οἷς τε ἐκινήσει σαφῶς τῷ βασιλεῖ, καὶ οἷς τοὺς ἄλλους παρ-εσεύαζεν ἀναγγέλλειν, πάντα παραδίδει, καὶ οὐδὲνα λόγον ποιεῖται αὐτῆς, πόθου τοῦ πρὸς ἀρχιερέα καὶ δικαίας αἰδοῦς μηδὲν προτιμώμενος· ἄλλω; τε, καὶ τὸ σκληρὸν καὶ θρασὺ τοῦ εἶδους ἐκείνης σαφῶς ἐπιστάμενος. Ὁ μὲν ἀγὼν οὗτος ἐξῆσαι τὸν καλὸν ἐκείνον ποιμένα πολὺς· ἡ δὲ προθυμία τῶν κωλυόντων οὐκ ἀγεννής· ἡ δὲ τῶνθειῶν κανὼν ἀκρίβεια, ἡ δὲ ὑπ' αὐτοῦ φωτιζομένη πόλις, ἡ δὲ τῶν μοναζόντων ἀγέλη, πάντα τῇ τῆς βασιλίδος ἀντιστρατεύομενα τυραννίδι. Καὶ τοσούτων ὄντων, τὰ τῆς ἐπιθυμίας, ἡ, τότε ἀληθέστερον εἰπεῖν, τῆς μαιφονίας ἡ βασι-λὶς ἐξεπλήρωσεν. Ὁ μὲν δὲ μέγας ἀπόστολος, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς· *Οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ, φησὶ, διασχθήσονται. Καὶ πρὸ γε τούτου δαδὶς ὁ μέγας πολλὰς εἰσάγει τῶν δικαίων τὰς θλίψεις, καὶ πᾶσα Γραφή πολλοῦ συνάδει τούτοις θεόπνευστος. Τίς δὲ ὁ λόγος τῆς ἐπαχθείας τῶν δυσ-χερῶν τοῖς δικαίοις ἐνταῦθα (καλὸν γὰρ μικρὸν τι φιλοπονεῖσαι πολλῶν ὠφελείας ἐνεκεν) τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου βροντῆς· ἐπακούσιμεν λέγοντος· *Εἰ γὰρ καὶ χρηστὸς ὁ ζυγός, καὶ τὸ φορτίον τοῦ Χριστοῦ ἐλαφρόν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλπίδα τοῦτο καὶ τὴν ἀντιδοσιν· δεικνύντος τοῦ λόγου, ὡς αἱ κατὰ τὸν παρόντι βίον ἀκρότητες τῶν ἀνδρῶν, πρὸς τὰς ἐκείθεν ἐλπίδας καὶ ἀντιδόσεις εὐφροσύνας καὶ χρηστότησιν ἀπεικάζονται. Ἄλλ' ὅτι καὶ αἱ σωματικαὶ αὐτῶν βάσανοι εὐφροσύνας δ' εἰσὶ τοῖς δούλοις, τοῦ σωζωτάτου πρὸς τὸν Θεὸν ἤκουσα λέγοντος. Οἷς καὶ τὸν νῦν θαυμαζόμενον δίκαιον, δταν ἀκούσης χερσὶν ἀνόμων παραδιδόμενον, μηδὲν πάθης· αὐτοῦ γὰρ οὐδὲν ἄπτεται· τῶν δὲ παραδιδόντων ὑπεράλγει τῆς προαιρέσεως. Ὁ δὲ λόγος ἐπαναγαγέσθω πάλιν ὁθεν κατήρε.**

κα'. Μεταξὺ τούτων βραχὺς ἔβριε χρόνος, καὶ ὁ τῆς Κύπρου κατέλαβεν Ἐπιφάνιος. Ὅν συναρπάσας πάλιν Θεόφιλος, τῷ τε ποικίλῳ τῆς γνώμης, καὶ τῇ ἄλλῃ τοῦ ἥθους ἐπαγωγίᾳ, ταῦτα παρέπεισε δια-πράξασθαι, ἃ καὶ τὸν ἄγιον ἐλύπει, καὶ αὐτὸν ὑπερ-όπτην τῶν κανόνων ἐδείκνυ τὸν Ἐπιφάνιον. Ποία δὲ ταῦτα; Τὰς πρὸς τῆς πόλεως πλησίον συναγωγὰς, τὰς χειροτονίας, τὰς μονομερεῖς στηλιτεύσεις διέθεν τοῦ Ὀριγένους, τὴν ἄλλην ἅπασαν αὐθεντίαν τε καὶ προπέτειαν. Τίνα δὲ τοῦ ἀρχιερέως πρὸς ταῦτα; γνωρίζεσθαι γὰρ καὶ αὐτά. Τὸ ἀνεξίκακον, τὸ φιλάδελφον, αἱ εἰσιγῆσεις τῆς τῶν κανόνων ἀκολουθίας, τὰ τε ἄλλα, καὶ ὅσα τῆς ἐκείνου κρείτ-τονος ἢ κατὰ ἄνθρωπον γνωρίσματα φρονήσεως καὶ βουλήσεως. Οἷς εὐλαθεθέντα τὸν Ἐπιφάνιον, ὑπο-χωρῆσαι μὲν τι μικρὸν καὶ μεταναστεῦσαι, μέγα δὲ λυπηθῆσαι τοὺς συνωθούοντας αὐτόν. Αὐτοὶ δὲ, ὡς εἶχον τάχους, τῇ βασιλίδι ταῦτα προσενεγκεῖν. Ἡ δὲ κατὰ τάχος τὸν Ἐπιφάνιον σφετερίζεται, ταῦτα διδάσκου-σα, καὶ ὑποτιθεμένη, ἃ καὶ τὴν ἀδικίαν ἐπιθυμίαν

voluntate sequi deteriora misere statuerat. Vile autem hic mihi imperatoris insignem virtutis abundantiam. Nam cum res ejus rescivisset, tam illis, quæ exposuerat imperatori, quam iis, quæ alios fecerat renuntiare, omnia despicit, et nullam ejus ducit rationem, amori in pontificem et reverentia justæ nihil præponens, maxime cum illius morum acerbiter sciret et importunitatem. Atque illa quidem magnopere contendebat bonium illorum pastorem expellere; promptum autem et alacre animi studium eorum, qui prohibebant, divinorum vero canonum accurata regula, et civitas quæ ab eo illuminabatur, et greges monachorum, omnia resistebant tyrannidi imperatricis. Quæ cum tam multa essent, suam tamen explevit cupiditatem, aut, ut verius dicam, eadem fecit imperatrix. Atque magnus quidem Paulus vas electionis dicit: *Qui volunt pie vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur* 22: quin etiam ante eum magnus ille David affirmat, *esse multas justorum afflictiones* 23: omnis quoque divinitus inspirata Scriptura multis in locis his concinit; quænam autem sit ratio, cur justis multæ inferantur hic molestiæ et difficultates (honestum est enim hic parum philosophari propter multorum utilitatem) audiamus tonitru Gregorii Theologi. Quid vero is dicit? *Si enim jugum suave et onus Christi leve est, at hoc est propter spem et remunerationem, significante verbo, quod quæ sunt summæ in vita præsentis molestiæ, si spectetur spes quæ illic est et remuneratio, sunt similes rebus lactis et secundis. Quinetiam quod hæc tormenta corporis sunt tuis servis lætitiæ, audiavi sapientissimum ad Deum dicentem. Quamobrem cum justum qui nunc habetur in admiratione, audieris tradi manibus iniquorum, ne perturberis: eum enim nihil tangit: sed ægre feras voluntatem eorum qui ipsum trahunt. Sed eo redeat, unde digressa est, oratio.*

21. Non multum interim effluxit temporis, et venit Cypri episcopus Epiphanius. Quem cum rursus attraxisset Theophilus, tum quod esset callido et vasto ingenio, tum quod esset moribus præditus aptis ad alliciendum, persuasit, ut ea faceret, quæ et sanctum molestia affliciebant, et ipsum reddebant Epiphanium canonum contemptorem. Quænam autem ea sunt? Quæ prope civitatem factæ sunt congregationes, ordinationes, Origenis dogmatum condemnationes, cum pars una solum adesset; et universa denique ab eo usurpata auctoritas et temeritas. Qualem autem contra hæc se gessit pontifex? Nam ea quoque scire est operæ pretium: patientem, fratrum amantem, canones accurate sequentem, et in cæteris ita se gerentem, ut et prudentia et voluntate se homine esse superiorem aperte indicaret. Quibus motus Epiphanius aliquantulum quidem cessit et deflexit: magna autem affecit molestia eos qui ipsum impellebant. Ipsi vero quam potuerunt citissime ad imperatri-

22 II Tim. III, 12. 23 Psal. XXXIII, 20.

rem hæc retulerunt. Ipsa autem Epiphanium celerime trahit ad suas partes, ea docens et suggerens, quæ ejus iniquam explebant libidinem, et quæ sanctum deponabant; adjiciens etiam arcanum (o hominum audaciam! o divinam lenitatem!) hæreticum esse Dei servum et famulum. Quid autem contra sapiens dixit Epiphanius, audiamus: Si est tibi quidem, inquit, o imperatrix, ratio cur hæresim suspiceris, adsit, et causam suam agat Joannes in penitentia. Sin autem hæc verba profers eausa contumeliæ, tibi minime assentitur Epiphanius. Tunc commota illa hostis, erupit in hæc execrandam vocem: Si, o Epiphani, sis impedimento, quominus Joannes mittatur in exsilium, ecce aperiam templa idolorum, et contendam ut ea adorentur. Non amplius ergo ferens Epiphanius aurem suas pollui cœno inimicæ feminæ, totus perfusus fuit lacrymis, et se eorum esse innocentem pronuntians, fugam omnino arripuit. Hæc autem nescio quomodo aliter jactabantur externorum sermonibus. Quomodo? Quod vocatus Epiphanius sua decrevit sententia Joannem esse deponendum. Hæc cum audivisset Joannes, ad eum scribit: Sapiens Epiphani, et tu meo consensisti exsilio? De cætero non videberis amplius sedens in sede tua. Ille autem ad hæc rescribit: Athleta Joannes, feri et vince; ad locum autem, ad quem mitteris in exsilium, minime pervenias. Sic scripserunt, et sic factum est. Nam inter navigandum mortuus est Epiphanius, et Joannes cum nondum pervenisset ad locum in secundo exsilio, ut jam declarabimus, migravit ex hac vita.

23. Cum autem, postquam ille enavigavisset, receivisset Joannes, quemadmodum propulsasset imperatricem, profert communiter vituperationem adversus omnem malam feminam. Quam tanquam ænigmatice profert adversus imperatricem, arripuit examen accusatorum. Id itaque per eam deferunt ad imperatorem. Cui cum nescio quas, necquam multas adhibuisset ad eum inclinandum rationes, incitat, ut bellum suscipiat adversus Joannem, et ut coacta synodo damnaretur exsilio. Neque tamen sine Theophilo constitutum fuit hoc certamen; sed quamprimum ad eum missis litteris curat, ut veniat cum episcopis Indicis et Ægyptiis, et iis qui tunc propter justas causas merito depositi fuerant a pontifice; et, ut semel dicam, confluent omnes Chælicedonem, in qua prius parati, veniant omnes in urbem regiam. Cum autem tardarent, qui erant Roma venturi, imperator Arcadius nullo modo volens aspicere Theophilum, dubitabat et variis distrahebatur cogitationibus, ignorans quod Romanus episcopus secundas, ut a nie prius dictum est, expectabat litteras. Quid ergo Eudoxia? Clam accessit Theophilum et eos qui cum ipso erant, et eos amplis ac magnificis prosequitur muneribus, polliceturque se persuasuram imperatori, ut eis pareat. Hæc cum cognovisset noster Elias et magna tuba Ecclesiæ Chrysostomus, usus tuba orationis, et non timens aciem, quam in eum dire-

A ἐπλήρου, καὶ ἂ καθήρει τὸν ἅγιον, προθεῖσα καὶ τὸ ἀπέρρητον (ὡ βροτῶν τοιμηρίας! ὡ θείας μακροθυμίας!) αἰρεσιώτην εἶναι τὸν ἀρχιερέα Θεοῦ καὶ θεράποντα. Τί οὖν ὁ σοφὸς ἀντέλεξεν Ἐπιφάνιος, καταμάθωμεν. Εἰ μὲν ἐστὶ σοὶ, ὦ βασιλεῦ, ἐφη. λόγος ὑπονομίας αἰρεσιώτιδος, παρίστω καὶ διδόντω λόγον ὁ Ἰωάννης ἐν μετανοίᾳ· εἰ δὲ χάριν ὕβρεως ταῦτα προβάλῃ τὰ ῥήματα, Ἐπιφάνιος τούτων οὐ συναινέτης. Τότε δὴ κινήθεισαν τὴν πολέμιαν, ἐθ θεοστυγῆς τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως ἀπορρήξαι μαρολόγημα, ὡς Ἐπερ ἐμποδῶν, Ἐπιφάνιος, γένη τῆς Ἰωάννου ἐξορίας, ἰδοὺ ἀνοίγω τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων, καὶ προσκυνεῖσθαι αὐτὰ διαγωνιούμαι. Χρᾶνεσθαι τοίνυν μηκέτι στέγων τὰς ἀποὰς τῶ περιφραντηρίῳ τοῦ βορβορώδους τῶν λόγων τῆς παλείας

B ὁ Ἐπιφάνιος, ὁλος ἐκ' ὅλου θακρῶν ἐγένετο, καὶ ἀθῶον ἑαυτὸν τῶν τοιοῦτων ἀποφηνάμενος, τέλειον τὴν φυγαδεῖαν ἠσπάξατο. Ταῦτα δὲ, οὐκ εἰδ' ὅπως, ἀπεναντίας τοῖς ἔξω διεφημιζέτο πως, ὅτι κληθεὶς ὁ Ἐπιφάνιος τὴν καθάρασειν Ἰωάννου ἀψηφίσατο. Καὶ τούτων διακρούσας ὁ Ἰωάννης, γράφει αὐτῷ, Ἐπιφάνιε, λόγων, σοφῆ, σὺ συνήνεσας ἐν τῇ ἐμῇ ἐξορίᾳ· οὐχ ὁραθήσῃ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐπὶ τοῦ θρόνου σου καθιστόμενος. Ὁ δὲ ἀντεγράφει πρὸς ταῦτα· Ἀθλητὰ Ἰωάννη, παύου καὶ νίκα· τὸν δὲ χῶρον, ἐν ᾧ ἐξορίζῃ, οὐκέτι οὐ μὴ φθάσῃ αὐτός. Οὕτως ἔγραψαν, καὶ οὕτως ἐγένετο. Ἐπιφάνιος γὰρ κατὰ τὸν πλοῦν τελευτῆ, καὶ Ἰωάννης μήπω φθάσας τὸν χῶρον κατὰ τὸ δεύτερον τῆς ὑπερορίας, ὡς ἦδη γνωρίζομεν, τὰ τῆδε καταλιμπάνει.

C

23'. Μαθὼν οὖν ὁ μέγας Ἰωάννης μετὰ τὸν ἀπέπλου Ἐπιφάνιον, ὅπως διεκρούσατο τὴν βασιλίδαν, ἐκίδῶσι ψήγῳ κοινῇ κατὰ πάσης γυναικὸς πονηρᾶς, Ὅν ἀρπάσαν, ὡς εἰνιγμετισθῆναι κατὰ τῆς βασιλείας, τὸ κατήγορον ἐμήνας, ταύτη, καὶ διὰ πάσης πρὸς τὸν βασιλέα προσαναφέρουσιν. Ὁ καὶ ἡ αὐτῆ τὰς κλησεις, οὐδ' ὅσας εἰπεῖν, καὶ ὅπως, προσαναγοῦσα παροτρύνει τοῦτον, συγκροτῆσαι τὸν κατὰ Ἰωάννου πόλεμον, καὶ συνοδικῶς ἐξορίαν κατακριθῆναι. Οὐ μὴν δὲ χωρὶς Θεοφίλου τὸν ἀγῶνα συνίστησιν· ἄλλ' ὅτι τάχιστα γραφαὶς τοῦτον εἰσάγει σὺν Ἰνδικοῖς ἐπισκόποις καὶ Αἰγυπτίοις, καὶ τοῖς καθαιρεθεῖσιν εὐλόγως τότε διὰ τινὰς αἰτίας παρὰ τοῦ ἀρχιερέως. Καί, ἵνα συνελὼν εἶπω, πάντας συνεισρέουσιν ἐν Χαλκηδόνι, ἐν ἧ πρότερον παρασκευασμένοι πρὸς τὴν βασιλείαν εἰσελαύνουσι. Χρονισθέντων δὲ τῶν ἀπὸ Ῥώμης, ὁ βασιλεὺς Ἀρκάδιος Θεοφίλου μηδέλλως θέλων θεάσασθαι, διαπορεῖ, τοὺς λογισμοὺς συναίρει, ἀγνοῶν ὅτι δευτέραν ὁ Ῥώμης, καθά μοι προείρηται, γραφὴν ἐξεδέχετο. Τί οὖν ἡ Εὐδοξία; Λάθρα προσκαλεῖται Θεοφίλον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, καὶ δώροισ φιλότημαίται, καὶ λόγοις πληροφορεῖ, τὸν βασιλέα πείθειν τοῦ πεισθῆναι αὐτοῖς. Ταῦτα διαγνοὺς ὁ καθ' ἡμᾶς Ἥλιας, καὶ μεγάλη σάλπιγξ τῆς Ἐκκλησίας Χρυσόστομος, τῆ τοῦ λόγου χρησάμενος σάλπιγγι, καὶ τὴν τῶν συνωπιθεμένων οὐχ ὑποστειλάμενος ἀντιστράπτει, Μωϋσῆς οἶδά τις ἄλλος, ἢ Φινεὲς, ἢ Ἰησοῦς, ἢ ὁ φοβερός ἐκεῖνος

καὶ τῆς θείας δυνάμεως ἐνόπλιος ἀρχιστράτηγος, καὶ τὴν ῥωμαίων σπασάμενος, κατέπληττει τὸ θράσος τῶν ἀντιπάλων, συναγάγετε πρὸς με, δημηγορῶν καὶ λέγων, τοὺς ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης, ἐσθίοντας τράπεζαν Ἰεζάβελ, ἢ εἶπω αὐτοῦ· Ἔως πότε χωλαίνετε ἐπ' ἀμφοτέραις ἰγυῖαις ὑμῶν; εἰ ἔστι θεὸς ὁ Βάαλ, πορεύεσθε ὅπισθ' αὐτοῦ· εἰ δὲ τράπεζα Ἰεζάβελ αὕτη θεὸς, φαγόντες ἐμέσατε. Ἐτι δημοσιεύσας τραυῶς τὴν ἀμαχον Θεοφιλου κοκίαν, καὶ τῶν αὐτοῦ σκοτεινῶν μηχανημάτων τὴν ἰταμότητα, παντάπασι προσιθῆσιν εἰς διάγνωσιν. Τούτοις τοῦ τῆς εὐσεβείας λόντος βασιλικῶς καὶ γενναίως παρρησιασμένου, αἰ τῆς πονηρίας ἀλώπεκες δολερῶς τὰς βήσεις ἡμερρίζοντο, καὶ αὐταῖς λήξεσιν ἐπιδόντες τὰ ἴσα τῷ βιολαί τῆς δημηγορίας ἀγνακτῆσαι τοῦτον ἐξεδιάσαντο, καὶ τὴν κατὰ Θεοφιλου βασιλείως ἀγανάκτησιν πρὸς τὸν ἀρχιερέα μετατραπῆναι παρεσκευάσαντο, κελυσθέντες τὴν κατ' αὐτοῦ σύνοδον ἐξεργάσασθαι. Οἱ καὶ λαθόντες τὸν καιρὸν τῆς ἀδείας, καὶ πρὸς τὴν πάλην ἀνδρῶτικῶς κονισάμενοι, ἐν διαβουλίαις τῆς βασιλίδος, δῦροις, λόγοις, ὑποσχέσειν, ἀπειλαῖς, καὶ πᾶσι τρόποις, συναγείρουσι πάντας. Καὶ τοὺς μὲν ἀντιταλαίοντας τῷ πλάνῳ καὶ γόητι τῶν διαβουλιῶν, ἐξορία παρέπεμπον· τοὺς δὲ τῷ διακέρῳ τῶν ὑποσχέσεων ἀνδραποδιζομένους, ἐλευθέρως τοσοῦτον ἐφώπλιζον κατὰ τοῦ ἀρχιποιμένου, ὥστε καὶ θύσαι καὶ ἀπολέσαι αὐτόν. Μέγας ὁ ἀγὼν ἐνεῦθεν τοῖς περὶ Εὐδοξίαν καὶ Θεόφιλον, τραπεζίαις, χρυσῷ, κολακείαις, καὶ τρόποις ἅπασιν τοὺς οὐκ αἰσίου συμμάχους πρὸς τὸν πόλεμον ἐκαλείφοντας. Ἔτα τί; Λιθίλλων συρτάφα, καὶ τούτων ἀποστολὴ πρὸς τὸν βασιλεῖα, περιεχόντων πάσας μετατότητας, καὶ μανίας ψευδεῖς, ὁ Ἰωάννης ἐποίησεν τὴν κοινωνίαν οὕτως ἐκείνης, ὡς Ἰωάννης ἐποίησεν πάντας ἀπογεύσασθαι ὕδατος, ἢ πασιλλου, διὰ τὸν πτύελλον, καὶ πρὸ πάντων αὐτῶν. Λοιπὸν οὐκ ἔτι χωροῦσι δι' ὧν ἦν αὐτοῖς τὰ περὶ τῶν Ὀριγένους βίβλων κατηγορούμενα, ἀλλὰ δι' ἑτέρων ὑβρεων καὶ λοιδοριῶν. Τούτων ὡδέ πως σκευωρουμένων (οὐ γὰρ οἶδόν τε τὰ τῆς σκευωρίας ἀνὰ μέρος ἐπεξίεναι πρὸς τὸν τέλος ἀφορώσης, τὸν φόβον τοῦ ἀρχιποιμένου καὶ τὸν θάνατον), παραγίνεται πρὸς τὸν ποιμένα τὸ μὴ συναρπασθῆναι τοῦ ποιμνίου τοῖς [σ]παράξαις ἐκείνοις θηρίοις, εἰς δύο καὶ τεσσαράκοντα ἀριθμούμενον ἐπισκόπους, οἱ τὸν ποιμένα περικυκλώσαντες, διὰ θάμβους ὑπῆρχον τῷ τῆς μεταβολῆς ἀθρόῳ τε καὶ παρηλλαγμένῳ· ὅπως Θεόφιλος ἀγώγιμος ὢν, καὶ ὑπόδικος ἐνεχόμενος, ἐξαπίνης τοῦ δικαίου κριτῆς καθ' [σ]το καὶ δικαστῆς. Τί οὖν ὁ ποιμὴν ὁ καλῶς, ὁ μεμητῆς τοῦ μεγάλου ἀρχιποιμένου Ἰησοῦ; Ἄλλ' ὡδε τοῦ λόγου νόμος, ἐμνήσθη ἡμερῶν ἱερῶν, τὸν Δεσπότην, τοὺς τε μαθητὰς πρὸς τὸ πάθος ἤκοντας, τὴν Καινὴν Διοθήκην, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, τὰ ἐκεῖ τελούμενα ἅπαντ' ἀποστολῆς ἐνεκῆσα, καὶ τὸν ἄρτι μαθητὴν παραπλησίως τῷ διδασκάλῳ καὶ Δεσπότη μυσταγωγούντ' αὐτοὺς ὑπ' αὐτόν. Πάντων γὰρ συνεχομένων καὶ λυπουμένων ἐπὶ τῷ κατὰ τὸν διδάσκαλον ἀνάματι, φησὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ σοφὸς ἐκείνος τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα

A xerant adversarii, tanquam alius Moyses, aut Phinees, aut Jesus, aut ille terribilis et divinæ armatus princeps militiæ, stricta rhombiza terret adversariorum audaciam, in concione dicens: Congregate ad me sacerdotes dedecoris, comedentes mensam Jezabel, ut dicam eis: Quousque claudicatis ambabus vestris tibiis? Si Baal est Deus, ambulate post ipsum. Si autem ipsa mensa Jezabel est Deus, comedentes evomite. Præterea aperte publicans invictam Theophili malitiam, et tenebrosarum ejus machinationum impudentiam, proponit omnia cognoscenda ab omnibus. Cum hæc regio et generose dixisset leo pietatis, vulpes improbitatis verba fraudulenter dividunt: et cum iisdem verbis imperatori dedissent exemplum, coegerunt eum irasci, et effecerunt ut imperatoris indignatio in Theophilum, converteretur ad pontificem. Qui etiam jussi sunt in eum facere concilium. Et cum tempus accepissent libertatis, et ad luctam se fortiter instruxissent, ac munissent consiliis, imperatricis donis, verbis, promissis, iniis, et omnibus modis omnes congregant: et alios quidem qui resistebant plano et improborum architecto consiliorum, mittebant in exilium; alios autem vanis promissis misere redactos in servitutum, adeo armabant adversus pontificem, ut eum vel sacrificaturi essent et perdituri. Hinc magnum existit certamen Eudoxiæ et Theophili, dum mensis, auro, blanditiis et modis omnibus suos socios ad bellum instruunt. Deinde quid? Adornantur et contextuntur libelli, et mittuntur ad imperatorem, qui continent omnes vanitates et insanias falsas. Postremum vero erat quod post communionem hic Joannes faceret omnes gustare aquam aut pastillum propter sputum, et ante omnes ipse. De cætero autem non amplius procedunt per ea, quæ ipsi in eum intendebant crimina, nempe quod sectaretur errores Origenis, sed per contumelias et maledicta. Cum hæc nescio quomodo struerentur (neque enim fieri potest, ut structas insidias singulatim persequamur, quæ ad unum sinem spectabant, nempe ad cædem principis pastorum et mortem), accedit ad pastorem id, quod e grege non fuerat correptum a feris illis immanibus, nempe quadraginta duo episcopi numero: qui pastorem circumdantes admirabantur repentinam et diversam mutationem, nempe quod Theophilus, qui erat inter reos relatus, repente sit constitutus iudex adversus sanctum et justum Chrysostomum. Quid ergo pastor ille bonus, magni principis pastorum, nempe Jesu, imitator? Sed cum ad hunc locum pervenit oratio, memini sacrorum dierum: Dominum venientem ad passionem, discipulos qui tunc erant, Novum Testamentum, inter se invicem charitatem, et omnia quæ illic mystice facta sunt edoctos singulatim apud me cogitavi: et cum, qui modo erat discipulus, similiter atque magistrum et Dominum, eos qui sub se erant, initiantem mysteriis. Nam cum omnes dolore cruciarentur propter magistrum, dicit cis ille vir sapiens in divinis et hu-

manis : (o quomodo fieri potest, ut sine lacrymis eorum memoriam tibi tradat oratio?) Orate, o filii et amici et viscera, quæ mihi ex omnibus præcipue estis vicissim dilecta, et Deo agite gratias. Nullus autem cernatur ex vobis se separasse ab Ecclesia. Ego enim jam delibor, et instat tempus meæ resolutionis. Satanas non fert meas adversus ipsum orationes, sed ne obliviscamini sacræ meæ in vos dilectionis. Cum hæc et his longe plura dixisset, (quid opus dicere et lacrymas et dolorem, quibus sunt repleti?) tandem omnes complexus, rogavit omnes, ut irent in concilium: malebat enim mortem subire gladio, hoc lucrum esse existimans, pro communi omnium securitate et salute; et rursus dicit: Vos omnes recordamini vitam præsentem esse viam, et transire quæ in ea sunt bona et molesta; nec hoc solum, sed est etiam nuuidinæ: eminus itaque, vendimus, diversamur. Num sumus nos meliores patriarchis, prophetis, aut apostolis? Dicit ei quidam cum ejulatu: Sed deflemus nostram orbitatem, rerum confusionem, statum Ecclesiæ, et alios honores, quibus affecti sumus, et ignominias quibus afficiemur. Sed ne vestras, inquit, relinquite ecclesias. Non enim est a me principium; neque ad me usque est finis. Non enim post Mosem surrexit Jesus? Non fuit David successor Samuelis? Jeremiæ Baruch? Eliæ Elisæus? Post Paulum autem quis? Non Timotheus, Titus, Apollo? Non alii innumerabiles? Sed si tenemus, dicit quispiam, nostras ecclesias, omnino communicare necesse est et subscribere. Communicate, inquit, ut non perturbetur neque scindatur Ecclesia: sed ne subscribatis. Quomodo hoc jubes? Quoniam, inquit, nullius mihi culpæ sum conscius, propter quam deponar. His sacram illam turbam magnus inter patriarchas confirmavit Chrysostomus.

23. Jam concilium, quod extra urbem in Rufini prædiis inania in eum statuerat, accessit eum, responsurum iis quorum accusabatur. Quæ autem ei significata sunt, erant hujusmodi: Sancta synodus congregata, Joanni: Libellos contra te accepimus, plenos malis innumerabilibus. Veni ergo eis responsurus. His lectis, hæc scribit sanctus: Ecclesiam propter quam Deus Verbum factum est, ne scindas, nec dissolvas, neque extra terminos judices, repugnans trecentis et octodecim Patribus, et ne Abel, ut Cain, dolose in agrum advoces; sed tu veni potius. Septuaginta enim capita aperte continent, qui adversus te scripti sunt libelli. Sumus autem nos ex diversis et plures, Dei gratia. Et ut quæ postea sequebantur in pauca contraham, cum sapiens pontifex præterea scripsisset et ostendisset nullam esse eorum quæ ab ipsis fiebant, consequentiam, optime et justissime eos repellebat præscriptione, optans ut in se fieret potius œcumenica synodus. Hæc cum accepisset et didicisset concilium illud per lectionem, irruunt tanquam leones; et ex iis qui missi fuerant, alium quidem ceciderunt, alium vero comprehendcrunt, alium autem conjecerunt

(ὡ πῶς ὁ λόγος ἀδακρυτὶ τὴν τούτων μνήμην διαδιδάσκει;), Ἐβξασθε, λέγων, ὡ τέκνα καὶ φίλοι, καὶ σπλάγγνα τὰ ἔμοι πάντων ἀντιποθούμενα, καὶ τῷ Θεῷ τὴν εὐχαριστίαν ἀπόδοτε· μηδεὶς δὲ ἐξ ὑμῶν τῆς Ἐκκλησίας ὀφθελή ἀνακεχωρηώς. Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς ἐφύστηκέ μου τῆς ἀναλύσεως. Ὁ Σατανᾶς οὐ φέρει τοὺς ἔμοὺς κατ' αὐτοῦ λόγους, ἀλλὰ μὴ ἐπιλάθῃσθε μου τῆς ἱερᾶς πρὸς ὑμᾶς ἀγαπήσεως. Ταῦτα καὶ πολλῶν πλείων τούτων εἰπόντος (τί διαλέγειν τῶν δακρύων, τῆς λύπης ἧς ἐπληρώθησαν;), τελευταῖον ἀσπασάμενος ἅπαντας, παρεκάλει πάντας παραγενέσθαι εἰς τὸ συνέδριον· ἤρξειτο γὰρ καὶ τὸν διὰ ξίφους θάνατον, κέρδος τοῦτο ἡγούμενος, ὑπὲρ γε τῆς ἀπάντων ἀσφαλείας καὶ σωτηρίας, καὶ αὐθίς φησι· Μνημονεύετε πάντων ὑμεῖς, ὁ παρών βίος ὁδὸς ἐστίν, ἔλεγε, καὶ τὰ τούτῳ χρηστὰ καὶ λυπηρὰ παροδεύεται· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ πανήγυρις· τοῖνον ἡγοράσαμεν, ἐπωλήσαμεν, καταλύομεν. Μὴ ἀμείνους ἡμεῖς τῶν πατριαρχῶν, τῶν προφητῶν, τῶν ἀποστόλων; Λέγει τις ἐξ αὐτῶν πρὸς αὐτὸν, ὀλοφυρμῶ συνεχόμενος· Ἄλλὰ θρηνώμεν τὴν ἡμῶν ὄρφανίαν, τὴν σύγχυσιν τῶν πραγμάτων, τὴν στάσιν τῆς Ἐκκλησίας, τὰλλα οἷς ἐτιμώμεθα, καὶ οἷς ἀτιμασθησόμεθα. Ἄλλὰ τὰς καθ' ὑμᾶς μὴ καταλείπητε, φησὶν, ἐκκλησίας· οὐ γὰρ ἀπ' ἐμοῦ ἡ ἀρχή, οὐδ' ἕως ἐμοῦ τέλος. Μὴ γὰρ μετὰ Μωϋσῆν οὐκ ἀνέστη Ἰησοῦς; οὐ διάδοχος Σαμουὴλ ὁ Δαβὶδ, ἢ Ἰερεμίου Βαρούχ, Ἡλιοῦ Ἐλισαίου, μετὰ Παῦλον δὲ τίς; οὐ Τιμόθεος, Τίτος, Ἀπολλῶς; οὐ μυρίοι; Ἄλλ' εἰ κατέχομεν, ἔφη τις, τὰς ἡμῶν ἐκκλησίας, καὶ κοινωνήσαι καὶ ὑπογράψαι πᾶσα ἀνάγκη. Κοινωνήσατε διὰ τὸ ἀτάραχον, ἔφη, τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀδιάσχιτον· μὴ ὑπογράφητε θε. Πῶς, τίνα κελεύεις τρόπον; Ὅτι, ἔφη, τῶν εἰς καθάρσεις αἰτιαμάτων οὐδὲν ἐμαυτῷ σύννοια. Τοιοῦτοις τὸν ἱερὸν ἐκείνον ὄμιλον ὁ μέγας ἐν πατριάρχειας κατοχυρώσας Χρυσόστομος.

γ'. Ἦδη τὸ συνέδριον ἔξω τῆς πόλεως ἐν τοῖς Ῥυφίνου τὰ κατ' αὐτοῦ κενὰ διαβουλεύσασμενον, μετακαλεῖται τούτον τὸν ἅγιον, ἀπολογηθησόμενον οἷς ἐνδιαβάλλεται. Ἦν δὲ τὰ δηλωθέντα τοιαῦτα· Ἡ σύνοδος ἡ ἅγια συναχθεῖσα, τῷ Ἰωάννῃ τὰδε· Λιβέλλους ἐδεξάμεθα κατὰ σοῦ, πλήρεις μυρίων κακῶν. Ἐλθὲ τοῖνον ἀπαντήσων πρὸς τὰ τοιαῦτα. Τούτων ἀναγνωσθέντων, ἀντιγράφουσι μὲν οἱ περὶ τὸν ἅγιον ταῦτα· Τὴν Ἐκκλησίαν, δι' ἣν ὁ Θεὸς Λόγος ἐγένετο σὰρξ, μὴ σχίσεις, μηδὲ κατάρυε, μήτε μὴν περιήριον κρίνε καὶ δικάσεις, δέχα καὶ ὀκτώ καὶ τριακοσίοις Πατράσιν ἐναντιούμενος, καὶ μὴ τὸν Ἄβελ προσκαλοῦ δολίως εἰς τὸ πεδίον· ἀλλ' ἐλθὲ μᾶλλον αὐτός. Καὶ γὰρ κεφαλαίοις ἐβδομήκοντα οἱ κατὰ σοῦ προδήλως περιστοιχίζονται· λίβελλοι, καὶ ἐτι ἐκ διαφόρων ἡμεῖς, καὶ πλείονες σὺν Θεῷ. Καὶ ἵνα τὰ ἐπι τούτοις συντέμω, καὶ ὁ σοφὸς ἀρχιερεὺς ἐτι λογαγραφήσας τὸ ἀνακόλουθον τῶν ἐκείνοις πεπραγμένων, ἀριστὰ τε καὶ δικαιοτάτα παρεγράφετο τούτοις, τὴν κατ' αὐτοῦ σύνοδον οἰκουμένην γενέσθαι μᾶλλον εὐχόμενος. Ταῦτα δεξάμενον καὶ ἀναμαθὸν τὸ συνέδριον ἐκείνο διὰ τῆς ἀναγνωσεως, ὀρμῶσι καθάπερ λέοντες, καὶ τῶν ἀποσταλέντων ὄν μὲν ἔδειραν, ὄν

δὲ περιέτριψαν, ὃν δὲ ἐσιδήρωσαν σιδήροις, οὓς κερυθαντίσσαντες τῷ ποιμένι περισκευάσαντο. Τί οὖν ἔτι πρὸς τοῦτοις ὀρώσιν; Ἀραχνείων νημάτων ἀδρανεστέροις συγγράμμασι καταψηφισάμενοι, ὃν οὔτε εἶδον, καὶ οὐ φωνῆς οὐκ ἤκουσαν, καθαιρούσιν ἀρχιερέα, καὶ ταῦτα τῷ βασιλεὶ ἀναφέρουσι. Τί λέγοντες; Ὅτι μὴ τολμήσαντος αὐτοῦ παραγενέσθαι, διὰ τὸ συγγινώσκειν τὰ ἑαυτοῦ, τὸ δὲ τοιοῦτον οἱ νόμοι καθαιρούσι, τοῦτο δὴ καὶ ὑπέστη· καὶ δὴ κελύσει τοῦ ὑμετέρου κράτους καὶ ἄκων ἐξοριζέσθω, καὶ δίκας διδόντω ἐφ' οὓς λειοδόρηκε τὴν βασιλίδα, εἰπὼν αὐτὴν Ἰεζάβελ, καὶ τοῦτ' ἐπὶ τοῦ θανάτου τοῖς φονευταῖς ἐπισπευδομένου διὰ τὸ δύσφημον. Πιστεύει τοίνυν ὁ βασιλεὺς, οἷάπερ ἱερεῦσιν αὐτοῖς· καὶ ἀνεξετάτως στρατιωτικῆς ἀποστολῆς βρβαρικῶς παραταγείσης, ἐξορισθῆναι τὸν ἅγιον κελεύει. Ἐγὼ οὖν τὸ πιστὸν πλῆθος ταῦτα· καὶ τῷ ζέοντι καὶ περιόντι τῆς πίστεως, τὸν βασιλείον φόδον νικῆσαντες, καὶ κάτω θέντες, κατὰ κράτος ἀντέστησαν. Τοῦτο οὖν συνιδὼν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, καὶ τὰς ἐκ τοῦ πράγματος βλάβας καὶ τοὺς κινδύνους ἀποσκοπήσας, λανθάνει πάντας· καὶ πρὸς τὴν σφαγὴν (οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὴν ἐκείνων βουλὴν καὶ ὀρμὴν, οἶμαι δὲ καὶ ὑμεῖς) ὡσεὶ πρόβατον ἐθελούτης παραγίνεται. Τοῦτο δὲ συλλαβόντες, μέχρι τῆς Προποντιδὸς Εὐξείνου τέως ἐξέλκουσι. Μετὰ ταῦτα τί; Μεταμαληθέντες τινὲς ἐξ αὐτῶν, σεσυκοφαντῆσθαι τὸν Ἰωάννην καὶ ἠδικῆσθαι προσέλεγον· καὶ τοῦτο οὐκ ἦν τοῖς πολλοῖς διὰ πίστεως· ἐκύρου δὲ πᾶμον τὴν πίστιν τὰ πράγματα. Πῶς; Ἐκ τῆς τῶν ἀπεννηγεμένων τοῖς κατηγοροῦσι τιμῆς τε καὶ προκοπῆς. Ἀλλὰ τὸ τῆς αἰσχύνης ἀνέρον στόμα τοιοῦτοις ἀπήνετα τοῖς φλυαρήμασιν. Εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο, φάσκον τέως, τὸ ἀλαζονικὸν Ἰωάννου καθήρει αὐτὸν, κηθὰ καὶ τοῖς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται Κύριος.

κθ. Ἐπειτα γράφει ὁ διώκτης πρὸς τὸν μέγαν Ἰννοκέντιον, Ῥώμης ἀρχιερέα, τὴν, ἣν αὐτοῦς ἔδρασαν, εἰς τὸν ποιμένα μεταμορφῶν καὶ ποικίλλων παρανομίαν. Ἀλλὰ Θεόφιλος γράφει μὲν, καταγιώσκειται δὲ, διαγνόντος τοῦ πάπα σαφῶς τὰ κατὰ τὸν ἅγιον. Ὡν τὸ πολυειδὲς τῶν ἐπιτηδευμάτων καταπλαγείς ὁ Ῥώμης, ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφεύγει, κίκεῖθεν ἐξαιτεῖ λυθῆναι τῶν σκανδάλων τὰ μηχανήματα. Καὶ μέντοι καὶ λαμβάνει τὴν λύσιν, καὶ τὸ τάχος ἠλίκον ἐκείθεν. Ἡ κυνικὴ Θεοφίλου ζήτησις καὶ ἀναίθεια κατὰ τοῦ ἀθῶου ἔτι πρῶσανηρέυνα. Ἐντεῦθεν πρὸς ὀργὴν τῶν πιστῶν ἐξανάπτει τὰ πλήθη· καὶ σάττει; ἐκ τούτου μυρία, καὶ πληγαὶ, καὶ διάφοροι κίνδυνοι, καὶ γίνεται τοῖς πονηροῖς τρόμος. Ἄνῃρ δυσσεθῆς, κατὰ τάχος φεύγων εἰς Ἀλεξάνδρειαν, μάλιστα διαδρᾶς τοῦ; θαλασσωσαί τοῦτον ζητήσαντας, κακῶς τῆς βασιλευσύσης ἀποδιπομπέται; σὺν αὐτοῖς κατηγοροῖς καὶ ὁμογνώμοσι. Μανθάνει ταῦτα παρὰ τοῦ Ῥώμης ὁ βασιλεὺς Ὀνώροσ, καὶ ὅτι χαριζόμενοι τῇ Εὐδοξίᾳ σεσυκοφαντήσαντες τὸν Ἰωάννην. Καὶ περίλυπος γενόμενος (ἔρωσ γὰρ ἐγκρατεῖ τὸν βασιλεῖα θερμὸς, καὶ ἐπεθύμει θάσασθαι τὸν ἀρχιερέα) γράφει τῷ ἀδελφῷ καὶ βασιλεὶ Ἀρκαδίῳ, νεμεσῶν καὶ προσονειδίξων, ὅτι Θεοφίλου χώρην παρέτριψεν, ὃν ὑπὸ αἰτίαν καὶ δίκην

in vincula et ferreos compedes, quos illi bacchantes pastori paraverant. Quid ergo post hæc faciunt? Cum aranearum telis imbecillioribus scriptis eum damnassent, quem neque viderant neque hujus vocem audiverant, deponunt pontificem, et hæc referunt ad imperatorem. Quid dicentes? Quod cum non ausus esset accedere, quod esset sibi conscius; eum autem leges deponant; hoc etiam sustinuit. Jussu ergo vestræ potentiae, aiebant, vel invitus relegetur, et det pœnas quod maledictis insectatus sit imperatricem eam dicens Jezabel, vel in eo morte ab occisoribus accelerata propter verbi asperitatem. Eis itaque credit imperator tanquam sacerdotibus, et absque ulla examinatione, missa manu militari, jubet sanctum relegari. Hæc cognovit fidelis populi multitudo, fideique fervore et abundantia victo et dejecto metu imperatoris, vi resisterunt. Hoc autem cum animadvertisset vir divinus et quæ ex eo oriebantur damna et pericula considerasset, omnes latet, et ad eadem (sic enim ego voco illorum concilium et impetum, existimo autem vos quoque), tanquam ovis sponte sua accedit. Eum vero cum comprehendissent, usque ad Euxini Propontidem tunc trahunt. Post hæc quid? Quidam ex iis ducti pœnitentia, dicebant fuisse Joannem appetitum calumniis et injuria affectum. Nec hoc credebatur a multis: fidem autem res ipsæ magis fecerunt. Quomodo? Ex honore et emolumentis, quibus sunt affecti accusatores. Sed profanum os dedecoris respondebat his nugis dicens: Etiamsi nihil aliud, at arrogantia et superbia Joannem eum deposuit, suæ malitiæ improbis veterator Scripturam applicans, nempe quod superbis resistit Dominus.

24. Deinde scribit persecutor ad Romanum pontificem Innocentium, quam in pastorem fecerat iniquitatem transformans et varians. Sed Theophilus scribit quidem, condemnatur autem, cum papi aperte res sancti cognosceret. Quorum varios ac multiplices conatus mirans Romanus episcopus, ad Deum confugit, et petit ut ilinc solvantur machinationes offensionum. Maxima itaque celeritate illinc accepit solutionem. Canina Theophili impudentia adhuc inquirebat adversus innocentem. Hinc ad iram irritat fidelium multitudinem. Innumera ex eo existunt seditiones et plagæ et diversa pericula, et contremiscent improbi. Vir impius celerrime fugit Alexandriam, cum vix evasisset eos qui quasierant eum mari obruere. Sic pater scandalorum, malus male ex regia amandatur cum ipsis accusatoribus, et iis qui erant ejusdem sententiæ. Hæc Romæ audiit etiam imperator Honorius, et quod ut gratum facerent Eudoxiæ, Joannem sunt calumniati. Dolore ergo affectus (valde enim amabat imperator, et cupiebat videre pontificem), scribit ad fratrem imperatorem Arcadium, cum eo expostulans et exprobrans quod Theophilo, quem reum tenebat, locum dederit deponendi Joannem, idque sine Romanis. Hæc cum cognovisset

imperator Arcadius, magna ductus pœnitentia, de pontifice revocando cogitabat : et ecce noctu venit terræmotus, et cedit pars cubilis imperatricis : sicutque hoc (nam quæ intercesserunt lubenter prætermittito) causa revocationis. Rursus ergo pastor bonus (oportet enim paucis dicere) recipit gregem, cum imperator longe splendidius quam prius ei processisset obviam : et ille quidem prius contenderet ut res suæ examinarentur : omnes vero plane violenta fidei motione eum adduxissent, in sede collocassent, et ut pacem ageret effecissent. Hæc suorum servorum Deus, qui resistit superbis, et humilibus reddi gratiam²⁵. Hinc adest, quæ hospitalitate et temperantia (scientibus loquor) Saram et Susannam exprimit Olympias. Paucis autem eam quoque declarat oratio, quæ voluptatem simul et adhortationem ad virtutem præbet iis, qui laudant ea quæ sunt honesta. Olympias erat, quæ temperantia, hospitalitate, doctrina disciplinarum, non minus erat clara, quam splendore generis, opum et pulchritudinis, propter quæ antecedebat omnibus quæ tunc erant. Hæc marito quidem fuit conjuncta legitime, non est autem experta, ut quæ cum eo parum vixerit. Eam imperator Theodosius vi postea trahebat, ut nuberet cuidam cognato suo, non quidem dedignantem, sed contra ea quæ par erat, significantem. Dicebat enim : Si rex meus Christus voluisset me vivere cum marito, primum omnino non abstulisset. Et quid opus est orationem extendere, quæ contendit ad ea, quæ deinceps sequuntur, exponenda illius verba sapientia? Ei enim qui sapit, licet ex simbrina, ut est in proverbio, id quod est contextum intelligere. Jussu ergo imperatoris auferuntur ei facultates, gratia custodiæ. Illa autem ea re valde est lætata, et dictum protulit imperatori quod dignum est quod habeatur in admiratione et mandetur memoriæ. Dixit enim : Ne ea custodiantur, o imperator, sed dentur potius pauperibus. Jam olim enim deprecor, quæ ex hac distributione accedit, vanam gloriam. Sialim ergo lætatus fuit imperator, cum hæc audisset, et ei sua rursus reddit. Illa autem cum ea accepisset, pulcherrime quidem administravit, seque exiit ac paravit ad exercitationem, et paulo post refertur in numerum diaconissarum Ecclesiæ. Sed ne sic quidem potuit evadere gravia retia Theophili, cum illius hospitalitatem ignominia materiam acceperit iste Deo invisus. Ipsa post multos curam quoque gessit Nectarii, ut quæ suis manibus, quando ad Deum excessit, ejus texit oculos. Ipsa quoque hospitio magnum accipiebat Chrysostomum, ei libum exhibens, propterea quod non posset avelli a studiis; ipseque eam in secundo suo exilio duobus epistolis est persecutus. Sed hæc quidem postea : veniat autem oratio ad id, quod est propositum.

25. Post pontificis secundam in sedem suam restitutionem, cum non multum præterfluxisset temporis,

εἶχε, καθηγηκέναι τὸν Ἰωάννην, καὶ ταῦτα διχα τῶν ἀπὸ Ῥώμης. Ταῦτα διαγνοὺς ὁ βασιλεὺς Ἀρκάδιος, πολλὰ τε μετεγνωκῶς, διεσκέπτετο περὶ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ἀρχιερέως. Καὶ ἰδοὺ σεισμὸς καταλαμβάνει νυκτὸς, καὶ πίπτει μέρος τοῦ κοιτῶνος τῆς βασιλίσσης. Καὶ τοῦτο γίνεται (τὰ γὰρ ἐν μέσῳ παρέδραμον ἐκὼν) ἡ αἰτία τῆς ἀνακλήσεως. Πάλιν οὖν ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς (δεῖ γὰρ συντόμως εἰπεῖν) ἀπολαμβάνει τὸ ποιμνιον, τοῦ βασιλέως αὐτῷ λαμπροτέραν τὴν ἀπάντησιν πολὺ τῆς προτέρας πεποιηκός· ἐκείνου μὲν πρότερον τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐξετασθῆναι διεσχυριζόμενον, πάντων δὲ βριαῖψ πίστεως ὄντως κινήματι προσαγαγόντων, ἐνθρονισάντων, καὶ εἰρηνεύσαι ποιησάντων αὐτόν. Ταῦτα ὁ τῶν ἑαυτοῦ θεραπεόντων θεός, ὁ τοῖς ὑπερηφάνοις ἀντιτατόμενος, ὁ τοῖς ταπεινοῖς ἀντιμετρῶν τὴν χάριν. Ἐντεῦθεν ἡ τῷ φιλοξένῳ καὶ σώφρονι τὴν Σάρβαν καὶ Σωσάνναν Ὀλυμπιάς (εἰδοσα λέγω) χαρακτηρισσοῦσα, παρίσταισι. Δηλοῦτω δὲ διὰ βραχέων καὶ ταύτην ὁ λόγος, ἥδονην ἅμα καὶ παράκλησιν εἰς ἀρετὴν τοῖς ἐπαινοῦσι τὰ καλὰ παρεχόμενος. Ὀλυμπιάς, ἣν ὑπερωραλοῦσαν τῆς σωφροσύνης, τῆς φιλοξενίας, καὶ τῆς παιδείας τῶν μαθημάτων οὐχ ἤττον αἰ πολυτέλειαι, ἢ τοῦ γένους καὶ τοῦ πλοῦτος καὶ τῆς ὥρας, δι' ὧν ἀπάντων τῶν τῆνικαῦτα ἐκράτει τὰ διαφέροντα· αὕτη συνεζεύχθη μὲν νομίμως ἀνδρὶ, οὐ πεπεισάται δὲ μικρὸν αὐτῷ συμβιβάσασα. Ταύτην ὁ βασιλεὺς Θεοδοσίος ἐπὶ τινι συγγενεῖ μετὰ ταῦτα βεβιασμένως πρὸς γάμον εἴλκεν, οὐκ ἀπαξιούσαν, ἀλλ' ἀντιδηλοῦσαν τὰ δέοντα, ὡς· Εἴπερ ὁ ἐμὸς βασιλεὺς ἐδοῦλετό με ἀνδρὶ συμβιοῦν, πάντως οὐκ ἂν τῶν πρώτων ἐλάμβανε. Καὶ τί δεῖ πρὸς τὰ ἐξῆς τῶν ἐκείνης σοφῶν ῥημάτων, τοῦ λόγου σπεύδοντος, ἐμπλατύνεσθαι; τῷ γὰρ νήφροντι κατανοεῖν ἔστιν ἐκ τοῦ κρασπέδου, κατὰ τὴν παροιμίαν, τὸ ὑφασμα. Προστάγματι τοῦ βασιλέως ἀφαιρεῖται τῶν ὑπαρχόντων, φυλακῆς χάριν. Ἡ δὲ μᾶλλον ἦσθη τῷ πράγματι, καὶ δηλοῖ τῷ βασιλεῖ ῥῆσιν θαύματος καὶ μνήμης ἀξίαν....

Λεῖπει.

.... Εὐθὺς οὖν ἦσθη ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀποδίδωσι πάλιν τὰ ἑαυτῆς. Ἡ δὲ λαβοῦσα, ταῦτα μὲν ἴκονόμησεν ἔτι μάλιστα, καὶ πρὸς τὴν ἀσκησιν ἀποδύεται, καὶ μετ' ὀλίγον, ταῖς διακονίαις τῆς Ἐκκλησίας ἐγκαταλέγεται. Ἄλλ' οὐδὲ αὕτη τῶν Θεοφίλου δεινῶν ἀρχίων ἀμέτοχος, τὴν ἐκείνης φιλοξενίαν, ὕλην ἀτιμίας τοῦ θεομισοῦς εἰληφότος. Αὕτη μετὰ γε πολλοὺς θεραπεύει Νεκτάριον γερσίν οικειαίς, ἡνίκα πρὸς θεὸν ἐξεδήμει, τὰ τούτου καλύψασα ἕμματα. Αὕτη καὶ τὸν μέγαν ξενίζει Χρυσόστομον, μάχῃ δεξιουμένη διὰ τὸ αὐτοῦ ἀπερίσπαστον· καὶ ταύτην ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ ἐξορίᾳ ἐπιστολαῖς δυσὶν ἀνεδεξιώσατο. Ἄλλὰ ταῦτά μοι ὕστερον· ὁ δὲ λόγος εἰσείτω πρὸς τὸ προκείμενον.

κα'. Μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον δευτέραν ἀποκατάστασιν τοῦ ἀρχιερέως, μικροῦ διαρρύνετος ἐν μέσῳ

²⁵ 1 Petr. v, 5.

χρόνου, συνεισηλόθ' τι τῶν ἀναγκαίως δεομένων τῆς A
 διορθώσεως· καὶ τῶν οὐκ αἰώνως εἶχετο κατὰ κράτος ὁ
 τῶν τοιούτων διορθωτῆς, καὶ αὐθις ἡ βασιλεὺς δι' ὀρ-
 γῆς σφοδρᾶς τῆ ποιμένι καθίστατο. Εἰ τις ὕμνων
 οὐδὲ τὸν ἀργυροῦν ἀνδριάντα, καὶ τὰς δημόδους ἐκεῖ
 παιδιὰς, καὶ τοῦ θείου δόμου τὸν θόρυβον, καὶ τὴν
 ἀκοσμίαν, οἶδεν ὁ λέγων. Πάλιν οὖν ἀγῶνες ἐξ ἀγῶ-
 νων, καὶ σύνοδοι κατὰ τοῦ ἀρχιερέως. Γινώσκει
 ταῦτα ὁ διωκόμενος, καὶ τὴν περιδόχον ἐκτίθεισιν
 ἑμίλλαν, Πάλιν Ἡρωδίας μαίνεται. Ἀνάπτει τὴν
 μῆνιν τοῦτο τῆς βασιλίδος· καὶ πάλιν παρρησία
 τοῖς κατηγόροις. Καὶ Θεόφιλος ἀπὸ τῆς Ἀλεξαν-
 δρείας παραγινέσθαι δραστυαί μὲν, εἰ δὲ δειλιῶν
 ὁ δειλιῶν ἀναβάλλεται. Ὅμως Ἀρειανῶν κανόνι,
 καθάπερ τόξῳ, χρησάμενος, βάλλειν κατατολμᾷ
 τοξόμασι τοῖς ἐκ μέλανος. Τῆς δὲ βολῆς τὸ ἐκεῖ B
 καιρῶν, ὅτι δόξα συνόδου ὁ καθαιρεθεὶς τῇ ἐκκλη-
 σίᾳ εἰσεβήσεν. Οἷς ἐντυχῶν ὁ θεὸς οὗτος ἀνήρ,
 καὶ διερωτώμενος, Ὑπὸ βασιλέως ἐξηλάθην, ἀπεκρί-
 νατο, ὕπ' αὐτοῦ βασιλέως καὶ ἀνεκλήθην. Ὁ συν-
 εδόκει μὲν τοῖς, ὅσοι τοῦ ὀρθοῦ καὶ κρίματος καὶ
 φρονήματος· καὶ ὁ βασιλεὺς συνεπιθέτο. Ἀνταγω-
 νιζόμενος δὲ, προσενώπιον τοῦ βασιλέως, τὸ τῶν
 κηφύων κηφύων ἐκεῖνων σμήνος, διεμφοδεῖ τὴν
 αὐτοῦ ματαιότητα. Βισηγεῖται τις ἐνταῦθα (Ἐπι-
 διος δὲ ἐστίν, ὁ τῆς ἐν Συρίᾳ Λαοδικείας) θαυμασίαν
 ὄντως εἰσήγησιν, Μὴ θορυβώμεθα, λέγων, ἐπὶ τοῦ
 βασιλέως· ἀπαίσιον γάρ· ἀλλ' ὑπογραψάτωσαν οἱ
 κατήγοροι ὅτι ὁμόπιστοι τῶν ἐκθεμένων τὸν κανόνα
 τυγχάνουσι· καὶ λύεται τὸ ἀμφίβολον. Συνεὶς οὖν ὁ C
 βασιλεὺς· τῆ βέβαιῃ τοῦ προβλήματος τὴν λύσιν
 τοῦ ἐγγειρήματος, μετὰ τινος περιχαρείας καὶ
 μετιδάματος, οὐδὲν, ἔφη, τούτου λυσιτελέστερον.
 Τὸ δὲ ἀμφέκρημον τοῦ προσεθέντος, ἰλίγγου τοῖς
 κατηγόροις ἐγένετο πρόξενον. Οἱ δὲ χεῖλεσιν ἄκροις
 ὑπισχεύονται μὲν, ἐξίλασι δὲ κενοὶ καὶ ἄπρακτοι.

κς'. Τοῦτων ἄλλοτε ἄλλως μηχανωμένων καὶ κατὰ
 κύβους πεπιευομένων τοῖς κατηγόροις, μῆνες παρ-
 ἴππευσαν δέκα. Ὁ δὲ ποιμὴν τῶν εἰωθῶτων οὐδὲ
 βραχὺ τι παρελιμπάνετο, μᾶλλον μὲν οὖν ἐπεδίδου
 περισσοτέρως ὅσαι ἡμέραι. Φιλεῖ γάρ πως ὁ ἀκνέ-
 δοξος νοῦς ἐν ταῖς περιστάσεσι χαριέστερον δια-
 κεδῆσαι καὶ λογώτερον. Οἱ δὲ οὐκ ἐδίδουσαν ὑπνον D
 τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐ κατέσχον τῶν μηχανῶν, πολιор-
 κούντες παντοίως, τοῦ τροπώσασθαι καὶ λαφυραγωγῆ-
 σαι τοῦ βασιλέως τὸν νοῦν. Ὁ δὲ βασιλεὺς γενναίως μὲν
 ἀντείχε, καὶ ἀντετίθετο μέχρι τίνος. Ὅτε δὲ πάντο-
 θεν οἱ κατήγοροι τὸ ἴδιον ἀσφαλῆς περιεποίησαντο,
 καὶ οὐκ ἐθ' οἷός τις ἦν [δ] πρὸς τὴν τοσαύτην ἐπ-
 ἀνάστασιν καὶ ἀντιπεριστασιν κηρύξων ἢ βοηθήσων
 τῆ βασιλείῳ νοῦ, καταμαμαλάκιστα καὶ αὐτὸς, καὶ
 πρὸς τὸ πολέμιον, ἀνθρώπινόν τι παθῶν, ὑποκλέ-
 πτεται· καὶ ὁπως, τρανῶς διεγηγήσομαι· Ἡ μεγάλη
 τῶν ἑορτῶν, ἡ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ γενεθλίων παρῆν,
 καὶ ὁ βασιλεὺς, ὡς ἔθος, οὐ συμπάρῆν. Ἐδῆλου δὲ
 τῆ ἀρχιερεὶ μὴ πρότερον κοινωῆσαι, πρὶν ἢ αὐτὸν
 πᾶ ἐγκλήματα ἀποδώσασθαι. Οὕτω διῆλθε καὶ ἡ Τεσ-
 σαρακοστή· καὶ πρὸ μιᾶς τοῦ Πάσχα πάλιν ὁ βασι-
 λεὺς, βία τῶν κατηγόρων ἐγκλήματι, δροῖ τὰ

Incidit aliquid, quod necessario opus habebat cor-
 rectione : et suo pro viribus officio functus est is,
 qui erat rerum hujusmodi corrector ; et rursus
 imperatrix fuit valde irata pastori. Si quis vestrum
 scit argenteam statuam, et qui illic fiebant ludos
 publicos, et divinam aedem contumelia affectam,
 scit quod dico. Rursus ergo certamina ex certami-
 nibus, et synodi adversus pontificem. Hæc cognoscit
 is quem persequabantur, et celebratum illum et
 insignem habet sermonem : *Rursus furit Herodias.*
 Hoc accendit iram imperatricis, et rursus libere ac
 confidenter agunt acrusatores. Et Theophilo qui-
 dem significatur, ut veniat Alexandria ; sed adhuc
 timens differt infelix. Ariano tamen canone tan-
 quam arcu usus, audet eum ferire jaculis ex atra-
 mento. Certus autem, quem afferebant, erat hic
 ictus, quod absque synodo, qui erat depositus,
 irrupisset in ecclesiam ; quos cum convenisset hic
 vir divinus et ab eis interrogaretur, respondit :
 Expulsus fui ab imperatore, sui etiam revocatus ab
 ipso imperatore. Quod placebat quidem iis qui
 erant recti iudicii et sententiæ, et imperator iis as-
 sentiebatur ; eorum imperatore autem adversus
 eum decertans malignorum furorum examen, stre-
 pitu obtundebat illius simplicitatem. Tunc autem
 profert quidam (is vero erat Elpidius, Laodiceæ
 quæ est in Syria episcopus) sententiam plane ad-
 mirabilem : Ne tumultuemur, inquit, in conspectu
 imperatoris ; nefas est enim : sed subscribant ac-
 cusatores se esse ejusdem fidei, cujus sunt qui
 illam ediderunt canonem, et soluta est dubitatio.
 Cum ergo intellexisset imperator facilitate propo-
 sitionis solvi id de quo agebatur, lætus et subri-
 dens dixit : Nihil est hoc melius. Id autem quod
 erat propositum, cum esset anceps, effecit ut cali-
 garent accusatores. Et tunc summis quidem labiis
 pollicentur, re autem infecta tunc exeunt.

26. Cum hæc alias aliter machinarentur accusa-
 tores, et tesseris quodammodo luderent, menses
 decem præterierunt. Pastor autem ne tantillum
 quidem prætermittibat ex consuetis ; imo vero
 quotidie magis ac magis augebatur ejus studium.
 Solet enim nescio quo modo meus, quæ caret vana
 gloria, jucundius affici, et se magis rationis compro-
 tem ostendere in casibus qui accidunt. Illi autem
 non dederunt somnum oculis, nullis abstinerunt
 machinationibus, imperatoris mentem obsidentes,
 ut eam sunderent et captivam abducerent. Impera-
 tor vero aliquandiu fortiter restitit et repugnavit.
 Quando autem omni ex parte tuta fuerunt omnia
 accusatoribus, nec ullus fuit, qui adversus talem
 insurrectionem posset amplius imperatoris mentem
 fulcire et ei opem ferre, ipse quoque est mollitus,
 et humanum quid passus, ab insidiis hostis est
 circumventus. Dicam autem aperte, quomodo. Erat
 dies maximus, Christi ortus. Imperator autem, ut
 mos est, non simul aderat, significavit autem pon-
 tifici, se non prius communicaturum quam ipse
 crimina diluisset. Sic præterit etiam Quadragesima ;
 et die uno ante Pascha, rursus imperator violento

motu accusatorum, eadem significat, addens : *Dum te condemnarunt synodi : non possum tibi communicare. Quid vero pastor bonus, qui aspiciens advenire bestias, non fugit, et dimittit gregem ? Mihi, inquit, o imperator, a Deo fuit credita ecclesia, nec ab ea recedam. Sin autem hoc tibi visum sit, vi expellas, ne accusari possim, quod ordines deseruerim. Quod veritus imperator, in quem tyrannidem obtinebat vis inimicorum, cum cum eum metu separasset ab ecclesia, jussit degere in episcopatu : illud cogitans quod si quid rursus evenisset inopinatum, facilius esset eum invenire ad Deum placandum. Sic magnum luminare prohibetur lumen præbere Ecclesiæ ; et cum rursus imperatori exhiberetur molestia ab accusatoribus, ipse eis totum permisit consilium, ut qui venerandum diem Sabbati sancti et pontificis virtutem revereretur. Quid ergo dicunt ii, quibus fuerat permissum ? In nostrum caput, o imperator, sit Joannis depositio ; solum cito expellatur. Rursus ergo nulla interrogatio, et rursus suffragia et læta sententiæ. Quæ agebat, sciebant omnes : confunditur universus populus, confunditur etiam dies festus, metus in fugam conjicit ; et fugientes clerus et quidquid erat fidelis populi et eorum qui gerebant magistratus, divinum Pascha in publico quodam lavacro quod Constantianæ dicitur, celebrarunt, vigilantes in illius noctis glorificationibus, et eos, qui erant catechesi instituti, baptizantes, et ea, quæ temporari conveniunt, munera obeuntes. Hæc quoque cito deferunt ad imperatorem, qui ad mala erant audaces : partim quidem timentes, ne si fuisset ingressus et solam invenisset ecclesiam imperator, populi quidem cognosceret benevolentiam, eos autem damnaret invidia : partim vero hoc agentes, ut omnes, qui illic erant, ulcisceretur imperator. Hinc assumpto Lucio, qui erat secta et sententia gentilis, et eo quem sub se recens habebat exercitu, nempe Thracibus armatis circiter quadringentis, secunda noctis vigilia (o quæ illic sunt per summam perpetrata audaciam, quæ quisnam digne fuerit lamentatus ?) repente impudenter irruperunt, et per medias turbas ad sanctas usque aquas procedunt, prohibent divinarum mysteriorum celebrationem, aciem struunt contra ministros ; licebatque videre effusa divinarum symbolorum mysteria, clavisque percutiunt capita sacerdotum, sanguine permiscunt sacram piscinam. Deinde quid ? Fugiunt omnes : miserabile spectaculum iis, qui illic erant detenti. Nam ex militibus quidem alius virginem trahebat, tanquam prædam bello captam : alius autem tunicas, alius vero divina mysteria et vasa pretiosa. Sacerdotes conjiciebantur in carceres, expellebantur magistratus, frequentia proferebantur edicta, et minæ intentabantur frequentiores, quæ jubebant abnegari Joannis communionem. Sed sic quoque non cessabat, imo vero magis inualescebat et corroborabatur fides : et*

αὐτὰ, προσθείς, ὅτι Δύο σου κατεψήφισαντο σύνδοι καὶ ἀδυνάτως ἔγω [τοῦ] κοινωνήσαι σοι. Τί δὲ ὁ κριμὴν ὁ καλὸς, ὃς τὴν τῶν θηρίων ἔλευσιν θεωρῶν οὐ φεύγει καὶ τὴν ποίμνην ἀφήσει ; Ἐγὼ θεόθεν, ἔφη, ὦ βασιλεῦ, τὴν ἐκκλησίαν πεπίστευμαι, καὶ ταύτης οὐκ ἀπολείβομαι. Εἰ δέ σοι τοῦτο διὰ θελήσεως, βίβξ ἐξελαθῆσομαι ἐν ὁπῆ κατ' ἐμοῦ λειποταξίου γραφῆ. Τί δὲ ὁ τυραννόμενος βασιλεὺς ; Τῆ βίβξ τῶν κατηγόρων, μετὰ δέους τοῦτον τῆς ἐκκλησίας χωρίσας, ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ διάγειν ἐνεκελεύετο ἕκείνῳ διανοησάμενος, ὡς εἰ γέ τι πάλιν συμβῆ τῶν ἀδοκίτων, εὐρίσκειν τοῦτον εἰς ἐξίλωσιν τάχιον. Οὕτως ὁ μέγας φωστὴρ τὴν Ἐκκλησίαν κωλύεται δαδουχεῖν καὶ δὴ πάλιν παραυτὰ δι' ὄχλου γινόμενος παρὰ τῶν κατηγόρων ὁ βασιλεὺς, αὐτοῖς τὴν πᾶσαν βουλὴν ἐπιτρέπει, τὸ φρικτὸν τῆς ἡμέρας τοῦ ἱεροῦ Σαββάτου καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀρχιερέως διευλαδούμενος. Τί οὖν οἱ ἐπιτετραμμένοι φασίν ; Ἐπὶ τὴν ἡμῶν κεφαλὴν, ὦ βασιλεῦ, ἡ καθαίρεσις Ἰωάννου ἴκονον τάχιον ἐξωσθήτω. Πάλιν οὖν οὐδεμία ἐρώτησις, καὶ πάλιν ψῆφοι καὶ ἀποφάσεις. Διαγινώσκεται πᾶσι τὰ δράματα, συγγεῖται πᾶς ὁ λαὸς, συγγεῖται τὰ τῶν ἑορτῶν, ὁ φόβος φυγὴν ἐμποιεῖ, καὶ φυγόντες ὁ τε κληρὸς καὶ τὸ πᾶστων ἄπαν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐν ἀξιώμασι τὸ θεῖον Πάσχα ἐνδημοσίῳ τινὶ λουτρῷ (Κωνσταντιανῶν τοῦτο φασίν) ἐπετέλουν, τῆς τε νυκτὸς ἐκείνης ταῖς δοξολογίαις ἐπαγρυπνοῦντες, τοὺς τε κατηχηθέντας βαπτίζοντες, καὶ τὰ εἰωθότα τῷ κατὰρῷ λειτουργοῦντες. Προσαναφέρουσι καὶ ταῦτα τῷ βασιλεῖ οἱ τολμηταὶ τῶν κακῶν, τοῦτο μὲν, δεδιότες μὴ πως εἰσελθὼν καὶ μόνην εὐρῶν τὴν ἐκκλησίαν ὁ βασιλεὺς τοῦ λαοῦ μὲν τὴν εὐνοίαν διαγνῶν, τῆς βασκανίας δὲ αὐτῶν καταγνῶν τοῦτο δὲ, πρὸς ἄμυναν τῶν ἐκεῖ πάντων γενέσθαι τὸν βασιλέα παρασκευάζοντες. Ἐντεῦθεν λαβόντες τὸν Λούκιον, ὃς ἦν Ἑλληνόφωνος, καὶ τὴν τοῦ ὕπ' αὐτὸν στρατοῦ νεολαίαν, Θράκας ξιφῆρεις ὡσεὶ τετρακοσίους, δευτέρῃ φυλακῇ τῆς νυκτὸς (ὡ τῶν ἐκεῖ τολμηθέντων, ἃ τίς Ἱερραίας ἀξίως θρηνησείεν ;) ἀφνιδίον Ἰταμῶς εἰσεπήδησαν. Καὶ διασχίσαντες τοὺς ὄχλους χειρῶσιν ἐνδόν τῶν ὄχιων ὑδάτων, κωλύουσι τῶν μουσόμενων τὴν θέλαν μουσταγωγίαν, ἀνετάσσονται τοῖς διακόνοις, καὶ τὴν ἰδεῖν ἐκχεόμενα τὰ τῶν θεῶν συμβόλων μυστήρια· παίουσι ροπάλοις τὰς κάρδας τῶν ἱερῶν, αἷμασι κερῶσι τὴν κολυμβήθραν. Εἶτα τί ; Φεύγουσι πάντες, ἔλειπνόν θέαμα τοῖς καταχθεῖσιν ὁ μὲν τῶν στρατιωτῶν παρθένον εἴλκεν, ὡς λάφυρον ὁ δὲ χιτῶνας ὁ δὲ θεῖα μυστήρια καὶ κειμήλια. Οἱ μὲν ἱερεῖς ἐν εἰρηταῖς, οἱ δὲ ἐν ἀξιώμασιν ἀπηλαύνοντο. Διατάγματα συνεχῆ, αἱ ἀπειλαὶ συνεχέστεραι, τὴν Ἰωάννου κοινωνίαν ἀρνεῖσθαι προστάσσουσαι. Ἀλλὰ καὶ οὕτως οὐ κατηργεῖτο, μᾶλλον μὲν οὖν ἐκραταιούτο καὶ ἐπισφίγγετο τὰ τῆς πίστεως, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῇ Ἐξόδῳ τοῦ Ἰσραὴλ· Ὅσον ἀπέκτεινον αὐτοῦς, τοσοῦτο πληθεύουσιν ἐγίνοντο. Ἐντεῦθεν Ἰωαννίτας αὐτοῦς ἐξωνομάχασιν οἱ ἀλάστορες.

quomodo dictum est in *Exitu Israel : Quo magis Joannitas nominarunt cacodæmones.*

¹⁰ Exod. 1, 12.

κζ'. Ἐξεῖσιν ὁ βασιλεὺς μετὰ ταῦτα γυμνασίου χάριν τῶν βασιλείων· καὶ βλέπει τὸ πεδῖον μακρόθεν λευχειμονοῦν τοῖς νεοφωτιστοῖς. Θαυμάζει τῷ θεάματι, γῆς ἄνθος δοκῶν τὸ ὀρώμενον. Ὑπῆρχον γὰρ περὶ τρισηλίουσιν οἱ νεοφώτιστοι. Διερωτᾷ τί ἂν εἴη τοῦτο (καὶ ὄρα δὴ μοι τῆς πονηρᾶς γλώσσης τὴν ἑσπάρτην). Τῶν ἑτεροδόξων, ἔφησαν, Οὐαλεντινιανῶν ἔστιν ἡ πληθὺς. Καὶ ἅμα τῷ λόγῳ, λάθρα κατ' αὐτῶν ὁρμῶσιν ἄνδρες, ξιφῆρεις. Καὶ τὰ ἐπὶ τοῦτοις τίς ἂν λόγος παραδηλώσειε; πάλιν πληγαί, πάλιν βάσανοι, πάλιν δεσμά, πάλιν φυλακαί. Τὰ δεσμοτήρια, ἐκκλησίαι, πλήρη ὕμνων καὶ δοξολογιῶν· αἱ ἐκκλησίαι χεῖρους δεσμοτηρίων, ποιῶν, μαστίγων πληρέσταται, καὶ στρεβλώσεων. Ἐτι μῆνες ἐν μέσῳ δύο, καὶ ὁ βασιλεὺς βίβη πεισθεὶς, δηλοῖ τῷ ἀρχιερεῖ· Τὸ κατὰ σοῦ τῶν ὁσίων κατηγόρων ἡ πληθὺς ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπεσπάρταντο κρίμα. Τοῖνον αὐτὸς τὰ κατὰ σαυτὸν ἀναθεὶς ἐπὶ τὸν Θεόν, ἔξελθε τῆς ἐκκλησίας. Τοῦτο τρανῶς ὁ ἱερεὺς ἀθλητῆς δηλωθὲν διαγνοὺς, παραινέσας, στηριξάς, οἰκοδομήσας, τὰ κάλλιστα πᾶσι συμβουλεύσάμενος, πάντας κατασπασάμενος τῷ ἁγίῳ καὶ τελευταίῳ φιλήματι, τὸν συντακτῆριον ἀποδέδωκεν. Ἐτι δὲ παραθεὶς τὰς περὶ τὴν θαυμασίαν Ὀλυμπιάδα διακόνους τῶν εὐλαβεστάτων πρεσβυτέρων τιμῆς τῆς ἐκκλησίας ἐξέρχεται, συνελθόντος αὐτῷ καὶ τοῦ φυλάσσοντος ἀγγέλου τὴν ἐκκλησίαν, μὴ φέροντος ταύτης ὄρξην τὴν ἐρημίαν. Ἦν γὰρ οὐδὲν ἄμεινον τότε θεάτρου διακισμῆνη, κλωθωμένων, τρεχόντων, φοιζούντων, καταμωκωμένων, διασπρόντων τὸν ἅγιον. Φρικτὰ ταῦτα, καὶ θρηγῶν ἐπάξια· ὅφ' ὧν καὶ ὁ λόγος συμπάσχει, κομματικῶς τὴν μνήμην προβαλλόμενος. Τὰ ἐντεῦθεν φρικτότερα. Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῆς τοῦ φωστῆρος διώξεως ἢ καταδύσεως τοιοῦτόν τι φρικτωδέστατον γίνεταί· Φοβερωτάτη φανεῖσα ψῆδὲξ ἐκ μέσου τοῦ θρόνου, ἐν ᾧ τῶν λόγων ὁ ὑποφῆτης τοῦ λίγου τὰς ἐξηγήσεις εἰσθεὶ ποιεῖν, διαχέεται τῆς ἐκκλησίας ἀπάσης, ἀποδενδρῶται πρὸς ὕψος διὰ τῶν ἀλύσειων ἀχρι τῆς ὀροφῆς τοῦ κίονου· καὶ, καθάπερ ἔχει γαστέρα φαγοῦσα, τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ νῶτον ἐφέρετο, σωφρονίζουσα, καταπλήττουσα πάντας, τῶν τολμητῶν θεατρίζουσα τὰ τολμήματα. Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; Ἀπηλιώτου ἐπιστάλλει πνοή, καὶ θάπτον ἡ λόγος, τὸν τῆς συγκαλήτου βουλῆς καταδόσκειται οἶκον. Εἶτα διαπερᾶ λογικῶς, οἷα τὸ πῦρ, ἐπὶ τὰς βασιλείους αὐλάς· θάμβους ἦν κατιδεῖν, ὡσπερὶ μεταξὺ δύο πυρίνων ὀρέων, τὸν μὲν ἔνδον λαὸν μὴ λωθῶμενον· τὰ δὲ ἐκεῖσε δώματα καταδαπανώμενα· τῶν θ' ἱερῶν κειμηλίων τὸ πῦρ μὴ ψαῖσται κατατολμῶν, καὶ στυλιτεῶν τὴν ἄλλην τῶν συκοφαντῶν τολμηρίαν, τί τολμησάντων εἶπεν· Ὅτι δι' ἀφαίρειν τῶν τιμῶν ὀλῶν, τῶν ἱερῶν κειμηλίων ὁ ἱερεὺς ἀπελήλαται. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον (ὡ τὸ λῆμν ἀνθρώπων ἢ τοῦ κρεῖττονος ἀνοχῆς!), ἀλλ' ἔτι πονηρῶς καὶ ἀθέως τοῖς κατηγόροις διαπεφήμισταί, ὅτι Ἰωάννην οἱ ἀγαπῶντες, τὴν ἐκκλησίαν ἐνέπρησαν. Τάφος ἀνεφγμένους ὄντω; ὁ λάρυγξ αὐτῶν.

lum, (o hominum audaciam! o omnipotentis tolerantiam!) sed adhuc improbe et impie a malignis sparsa est fama, quod qui Joannem amabant, exusserant ecclesiam. Sepulcrum revera patens guttur eorum.

κη'. Ἀκούεται ταῦτα καὶ τῷ ὑπάρχῳ. Ὁ δὲ, φρονῶν τὰ Ἑλλήνων, ταύτη πολλοὺς μὲν τῶν προσανα-

27. Egreditur post hæc imperator e regis causa exercitationis, et videt procul campum albescentem candidis vestibus eorum, qui recens erant illuminati. Eo autem spectaculo afficitur admiratione, ut qui terræ florem putaret esse id quod cernebatur. Erant enim recens illuminatorum tria millia circiter: rogat, quidnam hoc sit. Vide autem malæ linguæ deceptionem. Est, inquit, heterodoxorum multitudo Valentianorum. Quod simul atque dixissent, ex insidiis in eos impetum faciunt viri armati. Quæ vero posthæc sunt consecuta, quænam ostenderit oratio? Rursus plagæ, rursus tormenta, rursus vincula, rursus custodiæ. Carceres erant ecclesiæ plenæ hymnis et glorificationibus: ecclesiæ vero deteriores carceribus, pœnis, flagellis, et tormentis plenissimæ. Duo adhuc menses intercesserunt, et imperator vi persuasus, significat pontifici, dicens: Multitudo tuorum adversariorum in se attraxit id quod in te fuit constitutum iudicium. Tu ergo res tuas Deo committens, egredere ex ecclesia. Hoc cum aperte sibi significatum sacrosanctus intellexisset athleta, postquam admonuit, confirmavit, ædificavit, omnibus quæ sunt optima consuluit, omnesque est osculatus sancto et ultimo osculo, eos valere iussit. Præterea autem, cum quæ cum admirabili Olympiade erant, diaconissas cuidam valde pio ac religioso presbytero commendasset, egreditur ex ecclesia, simul cum ipso quoque egresso angelo, qui custodiebat ecclesiam, ut qui non ferret hanc videre solitudinem. Nihil enim melius erat tunc affecta, quam theatrum, cum discurrerent, tumultuarentur, exsibilarent, irriderent, maledictisque sanctum incesserent. Sunt hæc horrenda et digna lamentationibus, a quibus simul etiam afficitur oratio, quæ eorum meminit per incisa. Quæ deinceps consequuntur, sunt magis horribilia. Eo ipso die persecutionis sive occasus luminaris, sit tale quid maxime horribile. Terribilissima apparens flamma ex medio throno, in quo verbi interpret solebat interpretari Scripturas, per universam diffunditur ecclesiam, et catenatim assurgit in altitudinem usque ad tectum et perinde ac vipera, quæ exedit uterum, fertur super tergum ecclesiæ, castigans, admonens, et omnes terrenis, palam ostentans audaces homines ea ausos, quæ non debebant. Quid deinceps est consecutum? Exoritur ventus subsolanus, et dicto citius depascit curiam. Deinde ignis, perinde ac si esset ratione præditus, transit ad aulam regiam; licetbatque videre maximum miraculum, veluti inter duos igneos montes, populum quidem qui erat iustus non lædi; domos autem quæ illic erant consumi; et ignem non audere vasa sacra tangere, et invehi in aliam sycophantarum audaciam; quid ausi erant dicere? Quod propter ablatas pretiosas materias et vasa sacra ejectus fuerat pontifex. Nec hæc so-

28. Audiuntur hæc quoque a præfecto. Ille autem, ut qui secta esset et sententia gentilis, ea

de causa multos quidem ex pastoribus, sacerdotibus, et aliis ex populo, qui erant dedicati principi pastorum, tormentis subiecit. Procedit autem etiam adversus pontificem et eum vincium tradens militibus, solum relegat in Bithyniam: et cum esset solus, (o miraculum!) profitebatur libere pietatem. Ut finiam orationem, in quoddam oppidulum, cui nomen est Cucusus, athleta transmittitur. Et dolose quidem hoc factum est et de industria, ut illic interimeretur ab Isauris, qui eam obsidebant. Sed enim non dimisit eum Deus, qui custodit eos, qui sperant in ipsum. Illic enim quidam nomine Philadelphius, divina visione dignatus, excipit atletam. Erat autem totus ille locus plenus cultu simulationum et impietate: mutantur autem; quomodo? Habebant, qui illic erant, hominem quemdam paralyticum: quem cum adduxissent, neque enim fieri poterat ut absconderetur, quæ supra montem sita erat, virtutum magna civitas, enim rogant ut ipsum curret. Ille autem, accepta conversione et fide ejus, qui patiebatur, cum eum cito curasset, per eum universam regionem (erat vero multa et innumerabilis) attrahit, baptizat, docet pietatem, et postremo illic collocat omnem ordinem sacerdotalem. Propterea ineffabili gaudio afficitur vir divinus, et multos qui venerant aut allati fuerant, curat ab omnibus morbis.

29. Sed cum iter quidem confecerit, maneat oratio. Post exsilium autem principis pastorum, (hæc enim ego solum narabo, qualia in gregem sunt machinati immanes illi laniatores, et quæ ab eis facta sunt) quomodo dixerit et exposuerit aliis multiplices cruciatus? quinam autem hi sunt? Exsilia, asperæ tractationes, publicationes, translationes, fugæ, acerbæ mortis machinationes, non in hac aut illa civitate, sed fere per universum orbem terræ. Pervenit hæc ad aures Romani pontificis. Ex eo fit, ut novas excogitent rationes, et accusatrices litteras mittant accusatores. Sed ille quidem tunc parum patienter tolerat: eligitur autem Constantinopoli quidam, nomine Arsacius, qui erat vel ipsis piscibus magis verutus, amentibus amentior, senio confectus, condemnatus, inutilis. Ex quo quid accidit? Omnes omnino recedunt ab ecclesia. Quid ergo mali horum iudices? Persuadent imperatori, et omnes cogunt invitos assentiri Arsacio. Et alios quidem ducebat timor; alii autem contra decertantes, martyrio suscepto coronabantur; alii vero fuga salutem sibi quærebant. Intercessit totus annus et parum amplius, et moritur Arsacius. Ei autem succedit Atticus. Quænam autem ab eo fiebant? Accusationes, ordinationes, metropolitani indigni qui mandentur memorix. Quidam viri boni non ferentes hæc videre, eunt Romam. Ex quibus cum rescivisset antistes, singula refert imperatori Honorio. Imperator autem cum imperatorem et fratrem scriptis ad eum litteris acriter arguisset et reprehendisset, comparatasque insidias et machinationes ei pulchre exposuisset, increpat, admonet adhortatur, et postremo consulit ut revocetur

A καιμένων τῷ ἀρχιποιμένῳ, ποιμένῳ, ἱερῶν, καὶ τῶν ἄλλων μιγάδων, διὰ βασιάνων ἀγει. Χωρεῖ δὲ καὶ κατὰ ἱεράρχου, καὶ τοῦτον ἔλεσιμον παραδοῦς στρατιώταις, ἐπὶ τὴν Βιθυνίαν ὑπερορίζει μονώτατον. Ἄλλὰ καὶ μόνος ὢν (ὦ τοῦ θαύματος!) ἐπαβήρησά-ζετο τὴν εὐσέθειαν. Τέλος τοῦ λόγου, πρὸς τι πολί-χλιον (Κουκουσὸς τοῦτο λέγεται) ὁ ἀθλητὴς μεταπέμπεται, δολίως καὶ τοῦτου ἐπιτετραυμένου τοῦ δράματος, τοῦ ἀναίρεθῆναι αὐτὸν ἐκεῖσε παρὰ τῶν ταύτην πολιορχοῦντων Ἰσαύρων. Ἄλλ' οὐ γὰρ ἀ-ῆκεν αὐτὸν ὁ φυλάσων τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτὸν θεός. Ἐκεῖ γὰρ Φιλαδέλφιδος τις οὕτω καλούμενος, θεία; ὀπτασίας ἐξήσθεϊς, ὑποδέχεται τὸν αγωνιστὴν. Ὁ δὲ χώρος ἐκεῖνος ἅπας εἰδωλομανίας; μὲν ἦν πλη-ρης καὶ ἀθεΐας μεταβάλλονται δὲ, πῶς; Εἶχόν τινα παραλυτικὸν οἱ ἐκεῖσε, καὶ τοῦτον ἀγαγόντες (οὐκ ἦν γὰρ ἀποκροῦσθαι πῶς τὴν ὑπερκεκμημένην τοῦ θρους τῶν ἀρετῶν μεγαλόπολιν) ἀξιοῦσι τοῦ θερα-πεῦσαι αὐτόν. Ὁ δὲ τὴν ἐπιστροφὴν δεθεγμένος, καὶ τὴν πίστιν τοῦ πάσχοντος, καὶ τοῦτον ταχέως ἐξια-σίμενος, διὰ τοῦ ἐνδὸς ἄπασαν τὴν χώραν (πολλὴ δὲ τις καὶ ἀναρλόμητος ἦν) ἔλκει, βαπτίζει, τὴν εὐσε-θειαν ἐνδιδάσκει, καὶ τέλος πᾶσαν τάξιν ἐκεῖ συνέτα-ξεν ἱερῶσυνον. Διὰ τοῦτο καὶ χαρὰν χαίρει ὁ θεός ἀνὴρ ἀνεκλάλητον, καὶ πολλοὺς ἔλθόντας, καὶ ἐνεχ-θέντα; ἀπὸ πασῶν θεραπεύει τῶν νόσων αὐτῶν.

C κού. Ἄλλ' ὡς μὲν τὴν πορείαν διαγύσας, ὁ λόγος ἀναμεινάτω. Μετὰ δὲ τὴν ἐξορίαν τοῦ ἀρχιποιμένου (τοῦτο γὰρ μόνον ἐγὼ διηγῆσομαι, οἷα τῷ ποιμένῳ παρ' ἐκεῖνον τῶν παρακτῶν καὶ θηρωδῶν ἐπιμεμη-χάνηται, οἷα καὶ διαπέπρακται), πῶς ἂν τις εἴποι τὰς πολυειδεῖς τῶν κολάσεων; τίνας δὲ ταύτας; Ἐξ-ορίας, σκλητραγωγίας, δημεύσεις, μεταναστεύσεις, φυγὰς, θανάτων πικρῶν μηχανὰς, οὐ κατὰ ταύτην ἢ ταύτην, ἀλλ' ἀνὰ πᾶσαν μικροῦ τὴν οἰκουμένην. Φθάνει τὰς ἀκοαῖς τοῦ Ῥώμης ἐπισκόπου· ἐκεῖθεν τὰ δράματα· ἐνεῦθεν τῶν κατηγορῶν κατηγορη-γράμματα. Ἐκεῖνος μὲν, ἀλλὰ τάως, βραχὺ τι μα-κροθυμεῖ· χειροτονεῖται δὲ τις κατὰ τὴν Κωνσταντι-νούπολιν, τὴν κλήσιν Ἀρσάκιος, καὶ οὗτος ἰχθῶν ἀφωπότερος, ἀνοήτων ἀνοητότερος, γεραίτατος, κατεγνωσμένος, ἀσυντελής. Ἐξ οὗ τί γίνεται; Πάν-τες τέλειον τῆς ἐκκλησίας; ἀφίστανται. Τί οὖν οἱ κα-κοὶ τῶν τοιοῦτων κριταί; Παραπειθοῦσι τὸν βασιλέα, καὶ πάντας ἀκοντας ἀγοσαὶ συνθέσθαι τῷ Ἀρσακίῳ. Καὶ τοὺς μὲν ἦγεν ὁ φόβος, οἱ δὲ ἀνταγωνιζόμενοι ἐμαρτύρουν, ἐστεφανῶντο, οἱ δὲ φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύοντο. Ἐνισυθὲς ὄλος ἐν μέσῳ, καὶ μικρὸν τι πρὸς, καὶ θνήσκει Ἀρσάκιος. Καὶ τοῦτον Ἀττι-κὸς διαδέχεται. Τίνα δὲ τοῦτο τὰ ὑρῶμενα; Προβο-λαί, χειροτονίαι, μητροπολίται, μνήμης ἀνάξια. Ταῦτα μὴ φέροντές τινες τῶν τῆς ἀρετῆς ἀνθρώπων ὄρῳ, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὀπίσταν· ἐξ ὧν ὁ πρόεδρος ἀνα-μαθῶν, τῷ βραχίει Ὀνωρίῳ προσαναφέρει τὰ καθ' ἕναστον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῷ βασιλεῖ αὐταδέλφῳ γραφτικῆς φρονίμως, τῶν ἐλέγχων τε καὶ τῶν ἄλλων δικαίων αἰτια-μάτων παραστησάμενος τὴν ἐνέργειαν, καὶ δὴ κα-ῖ εἰς ἀνεκχωρησάσας τῶν σκευωρημάτων τὰ μηχανη-ματα, ἐπειταῖ, παραινεῖ, καὶ πέρως συμβουλεύει ἀπα-

κληθῆναι τὸν ἅγιον. Οὐκ ἔλαβε δὲ ταῦτα τὴν Εὐδοξίαν· ἢ τῷ πιθανωτέρῳ χρησαμένη τῶν ἐπιτηδευμάτων (ζεινὴ γὰρ ἦν τὰ τοιαῦτα) πείθει τὸν βασιλέα τοὺς ἀπὸ Ῥώμης ἀναμείναντα, διὰ τὸ τῶν πραγμάτων ἀτάραχον (ὡ προφάσειως ἀνοσίας!) τέως τὸν πρόεδρον μὴ ἀνακαλέσασθαι· μεταστειλαμένη δὲ λάθρα κατέχει τοὺς τότε λιμένας, καὶ Ἄβυδον, καὶ πᾶσαν διάβασιν, τοὺς μὲν ἀνιόντας Ῥωμαίους ἐγκελευσαμένη κακουχίαις καὶ ὕβρεσιν ἀποπέμφαντας, τὰς δὲ τούτων ἐπιστολάς ἀρπάξει καὶ ἀγαγεῖν. Ἴδου γὰρ, ἦδει ἢ σοφὴ τοῦ κακοῦντος, ὡς ἐξεταζομένων τῶν πραγμάτων ἀνακληθῆσεται ὁ ἀρχιερεὺς. Ταῦτα καὶ μεμηγάνηται τῇ βασιλίδι, καὶ πέρας ἐλάβανε. Κατέχονται γὰρ οἱ ἀπὸ Ῥώμης ἐκεῖ παραγεγονότες, φρουροῦνται, καὶ κακοῦνται, ἀπαιτοῦνται τὰ γράμματα, ἀνθίστανται γενναῖον ἢ ἀντίστασις εἰς κίνδυνον κατανατᾷ. Καὶ γὰρ τις κλάσας τὸν ἀντίχειρα τοῦ ἐπισκόπου, ἀρπάξει σὺν τοῖς γράμμασι καὶ ἀ ἐπεφέροντο. Ἐἶτα κολακεύειν αὐτοὺς οἱ τολμηταὶ ἀναιδεύονται, χρυσῷ διακλέψαι τὸ συμπαθὲς μηχανοβράφουσι· καὶ πάντα ὄλον πλέκουσι μὲν, οὐ πείθουσι δέ. Πῶς, καὶ τίνα τρόπον; καλὸν καὶ τοῦτο εἰπεῖν. Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος, τούτοις προσεπιστάς· ἐτι κατὰ τὴν ὁδὸν· *Βλέπετε, προύλεγε, πῶς περιπατεῖτε, ὡς σοφοί, μὴ ὡς ἄσοφοι, εἰδότες ὅτι αἱ ἡμέραι πορνῆαί εἰσι.* Διὰ τῶν τότε τὰ νῦν ἀλιζήμενος· ὃ στηριζόμενοι, τὸ ἐπιχειμενον τῷ χαλκῷ τῶν ἀγρευτῶν τῆς Εὐδοξίας· οὐ προσήκαντο δέλεαρ. Ὑπέστρεψαν οὖν μετὰ ἔκτον πού μῆνα πρὸς τὰ οἰκεία, δηλώσαντες ἅπαντα. Καὶ ταῦτα μὲν ἔω· ὦδε, καὶ οὕτως ἔχοντα.

suos reversi, significarunt omnia. Et hæc quidem Ἄ. Πρὸς τὰ ἐξῆς δὲ χωρῶν ὁ λόγος, τῶν προκειμένων ἐχέσθω. Ἄρτι τοῦ φερωνύμου τῆς θείας χάριτος ἐνιαυτῷ παντὶ πρὸς τῇ πολίχνῃ Κουκουσῷ διαπρέψαντος, κἀνταῦθα τοὺς λιμῶ καὶ διΐπει Κυρίου λόγων λιμώξαντας διαθρέψαντος, λιμὸς ἄρτου καὶ τῶν ἀναγκαίων κατέσχε τὴν γῆν καὶ τὴν βασιλεύουσαν. Ταύτην ἐκλείπουσαν διαγνοὺς ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ἐπιστολῶν παρηγορεῖ καὶ λόγων τοῖς βοηθήμασι. Καὶ πρῶτον μὲν τὸν δι' ἐπιστολῆς λόγον θαυμασίως τρέφοντα τὰς ψυχὰς τῶν ἀκρωμένων, ὁ τοῦ λόγου σιτοδότης σιτοδοτεῖ, ἐν κεφαλαίοις εἰκοσι καὶ τέσσαρσιν ἀριθμούμενον· πρὸς τοὺς σκανδαλιζομένους ἐν ταῖς τοῦ βίου παρνομίαις ὁ λόγος ἔχων ὑπόθεσιν. Ἀρχὴ δὲ τῷ λόγῳ τίς; Ἱατρῶν μὲν, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐτι δὲ πρὸς Κυριακὸν δύο, καὶ πρὸς Κωνσταντινὸν πρεσβύτερον γραφὰς διαφόρους, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν θαυμασίαν Ὀλυμπιάδα. Ἄλλ' οὐκ ἀφῆκεν οὕτως ὁ φθόνος αὐτόν. Ἦδη γὰρ κακουχίαις, αἰχίαις, οὐκ ἔστιν ὅσαις εἰπεῖν, πρὸς Ἀραβυσσὸν μεταπέμπεται. Καὶ ἄλλιν ἐν ταύτῃ τῆς ἄλλης πολίχνης τὰ ὅμοια ὁ θεραπευτὴς διαπραγματεύεται. Καὶ ἄλλιν ὁ φθόνος τῶν κατηγόρων τῷ φθῶ μαιούμενος, πρὸς ὠτίνας φθόνου καὶ τόκους αὐτοὺς συνωθεῖ καὶ διανυστᾷ, καὶ τοσοῦτον, ὥστε εἰπεῖν τίνα τοῖς κατηγόροις τοιοῦτον· Ἴδετε νεκρὸν φοβεροῦντα τοὺς ζῶντας, καὶ κρατοῦντα διαπτοοῦντα, καθάπερ τοὺς παῖδας τὰ

A sanctus. Non latuerunt hæc Eudoxiam, quæ orationis utens probabilitate (erat enim in rebus hujusmodi ingeniosa artifex) persuadet imperatori, ut iis, qui Romæ erant, exspectatis, ut res essent vacuæ omni perturbatione (o iniquum prætextum!) tunc non revocaret antistitem. Clam autem mittens, occupat qui tunc erant portus, Abydumque et omnem transitum, jubens ascendentes quidem Romanos male multatos et contumeliis affectos amandare; eorum autem epistolas eis ereptas auferre. Sciebat enim aperte, sciebat callida in malis mulier, quod si res examinarentur, esset revocandus pontifex. Hæc et machinata est imperatrix, eaque finem acceperunt. Detinentur enim, qui Roma illuc venerant; conjiciuntur in custodiam, male multantur, litteræ ab eis petuntur. Illi fortiter resistunt; resistentia autem desinit in periculum. Nam cum fregisset quidam pollicem episcopi, cum litteris rapit etiam ea quæ afferebant. Deinde audent impudentes et audaces homines eos blandiri, auro misericordiam molliuntur sibi comparare: et omnem quidem dolum contextunt, non autem persuadent. Quomodo et quam ratione? Pulchrum est hoc quoque dicere. Paulus, divinus Apostolus, ad eos accedens, prædixit: *Videte quomodo caute ambuletis, tanquam sapientes, non tanquam insipientes, scientes quod dies mali sunt* 27: per ea quæ fiebant tunc, ea quæ nunc sunt tacite innuens. Quo quidem confirmati, non admiserunt escam, quæ ori venatorum Eudoxiæ erat imposita. Post sextum ergo mensem ad lucusque, et ita se habent.

30. Ad ea autem, quæ deinceps consequuntur, procedens oratio persequatur ea quæ sunt proposita. Cum jam qui a divina gratia est denominatus, toto anno in oppidulo Cucuso se præclare gessisset, et aluisset eos, qui fame et siti laborabant verborum Domini, fames panis et rerum necessariorum terram invasit: et cum hanc urbem regiam deficere cognovisset pastor ille bonus, eam epistolarum et orationum consolatur auxiliis. Et primum quidem eam, quæ est per epistolam, orationem, auditorum animas nutriente[m] admirabile[m], suppeditat frumenti verborum suppeditor; quæ continet viginti quatuor capita. Ad eos autem, qui vitæ offenduntur iniquitatibus, habet argumentum oratio. Quodnam est autem principium orationis? Medici quidem, et quæ deinde sequuntur. Præterea autem duas ad Cyriacum, et ad Constantinum presbyterum varia scripta, et ad ipsam admirabilem Olympiadem. Sed non sic eum dimisit invidia. Jam enim vexationes, injurias, afflictiones nescio quam multas peressus, transmittitur Arabyssum. Et rursus in eo eadem facit, quæ in alio oppidulo. Rursus autem invidia se obstetricem præbens accusatorum metui, eos impellit et incitat ad parientiam credem, adeo ut ex accusatoribus quidam dixerit suis sociis: *Videte mortuum terribilem qui vivos*

²⁷ Ephes. v, 15, 16.

terret et rerum potientes supore percellit, quomodo larvæ pueros. Quis hæc facit? Ille imbecillus, ille relegatus, qui non habet qui eum defendat. Illi autem serpentis insidias in se adhuc ostentantes, jussurent eum jaci in quemdam locum omnium desertissimum: scientibus dico, Pityuntem, finitimum accolis Tzaunorum. Adhuc autem antequam perveniret sanctus in loci solitudinem (hoc enim ego narro paululum intersistens), ab eo rursus videntur, sicut Antiochiæ, divini Apostoli: quid dicentes? Divinam gratiam afferentes, confirmantes et corroborantes, ungentes, laudantes eum propter puritatem conscientiæ, postremo annuntiantes ejus ad Deum excessum, foreque ut ad eorum perveniret honorem et gloriam: Eudoxiæ sætidam et infamem mortem, eamque ante mortem ipsum sæpe a se requisivisse. Nihil prætermittunt quod faceret ad eum docendum. Postremo eum pascunt ambrosia, dicentes: Hac tibi opem ferente, nullo alio opus habebis nutrimento. Quam cum accepisset, comedit coram duobus, qui eum fideliter sequebantur. Qui etiam digni habiti sunt sermone et contemplatione Dei præconium, implerique gaudio et exultatione, quæ illinc proficiscitur. Tres ergo post hæc menses intercesserunt, et angelantur mala quibus eum afflicebant milites; quod ipsum quoque meditatam et de industria procuratum fuerat a persecutoribus. Quæ autem ab eis meditata fuerant, Deo non permittente, cito interrupta fuerunt et rescissa. Quisnam autem modus? Data enim sic hæc quoque postrema narratio summo miraculo. Nondum Comanam appropinquarat sanctus, ecce autem noctu ei apparent Basiliscus et Lucianus martyres, dicentes: Bono esto animo, et gaudio exulta ineffabili, frater Joannes. Cras enim simul erimus. Hoc ipsum quoque dixerunt sui templi presbytero, ut se pararet ad justa faciendam et debitas exsequias divino pontifici. Venit ergo ad locum divus pontifex; quærit vestem splendidam, quæ tempori et dignitati conveniat: mutat autem ea quæ gestabat, et illa distribuit iis qui aderant. Deinde sacrum celebrat mysterium communicat sacramento gratiæ, fundit ultimas preces. Deinde cum de more dixisset hic inter patriarchas divinus et revera magnus Chrysostomus: Gloria Deo propter omnia, et facta signo crucis subjunxisset, Amen; et recubivisset, requievit de elmo quarto mensis Septembris. Licebat autem videre post hæc, tanquam signo dato, concurrentes ex Syria, Cilicia, Ponto et Armenia omne genus hominum et omnem ætatem, propter utilitatem communem et salutem: et sic deponitur patientissimum et sanctissimum illud corpus cum martyrum qui illic sunt, corporibus: beatissima autem et divinissima anima excipitur intemeratis manibus immortalis omnium Regis, Domini et Dei nostri et Salvatoris Jesu Christi, quem cum Patre et sancto Spiritu decet omnis gloria, honor, potentia, majestas et magnificentia, nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

Α μορμολύχεια. Τίς ταῦτα; ὁ ἀσθενής, ὁ ἐξήριτος, ὃ μὴ ἐστὶ συνήγορος. Οἱ δὲ τὸ ἐπιβουλευόν ἐστι τοῦ θρώου ἐν ἑαυτοῖς θεατριζόντες, εἰς χῶρον τινα μεταβρίθηναι τοῦτον διακελεύονται πάντοθεν ἐρημίαν, εἰδοὶς λέγω, τὸν Πιτυόντα λεγόμενον, τῶν περιχώρων Τζάνων τὸν ὄμορον. Ἐτι δὲ πρὸ τοῦ γε φθάσαι τὴν ἐρημίαν τὸν ἅγιον (τοῦτο γὰρ ἐγὼ διηγῆσομαι μικρὸν ἐπισχῶν) ὁπταίνονται αὐτῷ πάλιν, καθάπερ ἐν Ἀντιοχείᾳ, οἱ θεῖοι ἀπόστολοι. Τί λέγοντες; Τὴν θείαν χάριν ἐπιφέροντες, ἐνισχύοντες, ἐπαλείφοντες τῇ τοῦ συνευδότης αὐτὸν καθαρότητι· ἐπὶ πᾶσιν ἀναγγελιζόμενοι τὴν πρὸς θεὸν ἐκδημίαν, τὸ συντετάχθαι τῇ ἑαυτῶν τιμῇ τε καὶ δόξῃ, τὸν δὲ τῆς εὐδοξίας ὀδωδῶτα καὶ ἄτιμον θάνατον, τὴν δὲ πρὸ τοῦ θανάτου πολλὴν παρ' αὐτῆς ἐπιζήτησιν, οὐδὲν ἔτι μὴ παραλιμπάνουσι τῶν ὑστέρων εἰς ἀναδιδαξιν. Τέλος ἀμβροσίᾳ τοῦτον σιτίζουσι, φήσαντες, Ὡς ἐπαρκούσης σοι ταύτης, ἐτέρας οὐ δεηθῆτι τροφῆς. Καὶ λαθῶν, ἔφαγε, τῶν σὸν αὐτῷ δύο πιστῶς ἐπακολουθούντων ἐνώπιον· οἱ δὲ κατηξίνωτο τῆς ὀμίλλας τῶν θεοκρυκῶν, καὶ τῆς ἐκεῖθεν χάριος ἐμφορεῖσθαι καὶ τῆς ἀγαλλιᾶσεως. Τρεῖς οὖν μετὰ ταῦτα μῆνες ἐν μέσῳ, καὶ τὰ δεινὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἐπετείνετο, πάσαι μὲν καὶ τοῦτο μελετηθὲν καὶ διασκευασθὲν τοῖς δούκταις. Θεῷ δὲ καὶ τὰ τῆς μελέτης μὴ συγχωρούμενα διεσπᾶτο θάπτον καὶ ἀνεκρίπτετο. Τίς δὲ ὁ τρόπος; διδῶσθω καὶ τοῦτο κορυφουμένῳ θαύματι τελευταῖον διήγημα. Ὁβπῶ τῇ Κομάνῃ προσήγγιζον οἱ περὶ τὸν ἅγιον, καὶ ἰδοὺ αὐτῷ νυκτὸς Βασιλίσκος καὶ Λουκιανὸς οἱ μάρτυρες φαίνονται, θάρσει, λέγοντες, χάριος ἀνεκλαλήτῳ ἀγαλλιᾶματι, ἀδελφεῖ Ἰωάννη. Ἀβριον γὰρ ἅμα ἐσόμεθα. Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ προεῖπον τοῦ ἑαυτῶν τεμνίσματος, ἐτοιμασθησομένη πρὸς πᾶσαν τὴν λειτουργίαν τῆς προσηκούσης ὁσίας τῷ θεῷ ἀρχιερεῖ. Φθάνει τοίνυν τὸν τόπον ὁ θεῖος ἀρχιερεὺς· ἐπιζητεῖ τῷ καιρῷ καὶ τῇ ἄξιᾳ τὴν ἐπάξιαν στολήν καὶ λαμπράν· ἐξάλλασσαι τε τὰ φορούμενα, τὰ δὲ τοῖς παροῦσι διαμερίζει. Εἶτα μυσταγωγεῖται, κοινωνεῖ τοῦ μυστηρίου τῆς χάριτος, ποιεῖται τὴν τελευταίαν εὐχὴν. Ἐπειτα τὸ ἐξ ἔθους εἰπὼν ὁ θαυμάσιος οὗτος ἐν πατριάρχαις, καὶ μέγας ὄντως Χρυσόστομος· Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν, ἐπισφραγισάμενος· ἑαυτῷ τὸ Ἄμην, καὶ ἀνακλιθεὶς, ἀναπέπαιται τῇ τεσσαρακαιδεκάτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Ἦν οὖν ἰδεῖν μετὰ ταῦτα σὺρρέοντας, ὥστερ ἀπὸ συνθήματος, ἕκ τε Συρίας, Κιλικίας, Βόντου καὶ Ἀρμενίας, πᾶν γένος ἀνθρώπων, πᾶσαν ἠλικίαν, τῆς κοινῆς ἕνεκεν ὠφέλειαι· καὶ σωτηρίας. Καὶ οὕτω συναποτίθεται μὲν τὸ καρτερικώτατον ἐκεῖνο καὶ ἅγιον σῶμα τοῖς τῶν μαρτύρων ἐνταῦθα σώμασιν· ἢ δὲ μακαρία καὶ θεοειδестаτή ψυχὴ ταῖς ἀχράντοις χερσὶ τοῦ ἀθανάτου πάντων Βασιλέως, τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα πρέπει, τιμὴ καὶ κράτος, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

ORATIO XIX (1).

Leonis, in Christo sempiterno Rege imperatoris, oratio vel epistola parenetica catholica, ad quoscumque videlicet Christi fideles scripta, hortatoria ad bene sancteque vivendum.

(BARONI *Annal.* ad annum 912, n. V.)

Benedictus Deus Pater, qui per dilectum Filium suum Dominum nostrum Jesum Christum liberavit nos a diaboli servitute, et in portione sanctorum suorum nos collocavit, cum filios et hæredes invisibilis gloriæ suæ nos constituerit, et a turpitudine passionum nos segregaverit, et integram nobis eam pulchritudinem instauraverit, in qua initio creati fuimus, vel potius ea longe meliorem nobis largitus nunc fuerit. Non enim, quemadmodum tunc temporis, malus ille dæmon, qui terram comedit, ita nunc libere potest ad nos accedere, præsertim cum non valeat fixis oculis intueri eorum faciem qui cælum ipsum pro sua patria sunt assecuti. Benedictus, inquam, etiam Deus Filius, qui novissimis diebus in similitudinem hominum factus ex muliere, et in tempore cum apparuerit ille qui una cum Patre creavit sæcula, ut cacodæmonem ipsum destructorem vasis sticilis, naturæ scilicet humanæ, in simili figura apparens, contereret, et hominem jam perditum in novum hominem et incorruptibilem reformaret, et per mortem suam perpetuam illam mortis incursionem et imperium sisteret, ac in sanguine testamenti sui firmatam pacem scriberet, et concordiam in cælo et in terra firmaret, assumpta videlicet nostra humana natura in sortem regni sui, qui, dum sibi carnis tabernaculum formavit, nos ex corruptibili tabernaculo ad incorruptibilem mansionem in celis transformavit, et in divino lumine fiduciam illam nobis restituit, quam perdidimus illius livore, qui in lumine permanere noluit, principis tenebrarum; in quo etiam nos dum essemus mortificati in erroris corruptela, nunc ad vitam sumus iterum revocati, absorpta illa mortalitate per ipsius luminis efficaciam et virtutem, majorem scilicet participationem et communionem prioris illius largiti nobis luminis adepti, in gloria magnitudinis ejus. Benedictus etiam Deus, Spiritus videlicet Dei, qui replet omnia, et in quo cælesti gratia digni facti sumus, et delictorum nostrorum remissionem sumus consecuti, soluta in die condemnationis et destructa peccati ipsius damnatione.

Liberi itaque a servitutis jugo, quo tenebamur, in libertate ambulemus, nec iterum priori servituti nos subjiciamus. Si enim, qui temporalem adepti sunt libertatem, ferre nullo pacto possunt ut, libertate neglecta, iterum ad servitutis jugum revertantur, quanto magis nos, qui sempiternam sumus assecuti libertatem, ipsius libertatis gloriam conservare debemus, nec iterum servitutis ignominia affici; quique non vanum libertatis quoddam nomen adepti sumus, quæ in hac vita tantum nos liberos

A faceret, sed quæ sempiterno tempore mortem una cum servitute conculcaret. Hoc enim erat nostræ servitutis obsonium, et hac de causa eo magis nostram libertatem tueri debemus, ea in memoriam revocantes, quæ, dum servi essemus, passi sumus; illud præcipue meditanter, quidnam sit quod pro nobis datum est pretium; non aurum videlicet, non argentum, sed dilecti Filii Dei pretiosus sanguis, quem Pater ipse Deus pro nobis tradidit morti, nec illi pepercit propter magnam charitatem qua nos dilexit. Ne itaque tanti doni immensitatem, quod nobis largitus est Deus, contemnamus, nos iterum servos statuentes: non enim amplius libertatem hujusmodi iterum assequemur, cum semel dilectus Dei Filius proprium sanguinem fuderit, ut nos a peccatis liberi justitia repleamur.

B Repleti igitur sanctitate illius, qui omnia replet, thesaurum nostrum nobis largitum integrum custodiamus, nec illum nobis a quoquam subripi permittamus, non enim amplius erit excusationis locus. Tunc etenim, licet absque ulla utilitate, fuit tamen relicta aliqua excusatio: nunc vero quænam esse poterit, cum nulla sit dæmoni facultas ad nos accedendi, sed potius ille nos fugiat, ut a conspectu ignis, et si illi obviam steterimus, fugiet nos procul dubio; sia autem accesserit, eveniet ut conculcetur sub pedibus nostris tanquam is qui rapinam est operatus? Confidentes hac de causa, non nobis ipsis, imo illi potius qui ipsum nobis conculcandum reddidit potentia magnitudinis suæ, securi vivamus, non iterum stulte appetentes cibum cognitionis boni et mali, sed angelorum cibo contenti simus, quem qui degustant, nunquam illos pœnitere contingit. Quisnam vero cibum nactus ad fruitionem vitæ et suavitatis idoneum, amaritudinis et mortis cibum gustare unquam voluerit? Præterea si in cibis corruptibilibus nullus coquinari cupit, quonam pacto fieri poterit ut nos qui sempiterna fruimur suavitate, cibis amaritudinis cupiditatum carnis coquinari permittamus? Nullus se ipsum, quæso vos, seducat. Omnis quidem concupiscentia carnis esca est, et incentivum quoddam, modicam offerens suavitatem, deinde vero ad mortem nos præcipites ducit.

D Cum igitur cibum habeamus æternæ vitæ, caveamus ne, diaboli escarum delectatione allecti, ad mortem prolabamur; sed sanctitatis illius qui nos ab omnibus inquinamentis nostris purgavit, participes facti, sancti efficiamur. Hac enim de causa factus est pro nobis ipse peccatum, ne amplius in nobis regnet peccatum¹; mortuus etiam est ipse,

¹ II Cor. v, 21.

NOTÆ.

(1) Hæc oratio Græcè impressa non existat.

ne peccati opera amplius vivant, dum in nobis justitiæ vixerint opera. Misericordiam, fratres, et humanitatem diligamus, hæc enim est vitæ cœlestis aggregatio, et eos qui ipsam diligunt, licet sint in carne, cœlestes efficit: quandoquidem etiam ipsum cœlestem Deum in carne fieri ipsa effecit, et ea quæ inter se immenso distant spatio, in unum conjunxit. Volemus animo quantum intersit inter luti massam et figulum. Quid igitur figulus, ut faciat vas utile ad aliquod ministerium, suscipit luti massam, et lutum ipsum non suscipiet seipsum, et se ipsum abnegabit? At quomodo fieri secus poterit vas congruum ad aliquod ministerium, nisi per manus figuli accipiat benedictionem? Tunc enim, ut ex eo aliquid formetur utile est lutum, quando est bene dispositum ad figuli voluntatem. Efficiamur itaque etiam nos bene dispositi, exacta videlicet et perfecta cum figulo unione, et ex bono semine bonum fructum afferamus, misericordiam videlicet et clementiam; nec a bono semine malus fructus oriatur, et vitis ad lætitiâ plantata in amaritudinem convertatur, cum recte noverimus quod fructus ille qui non est proprii seminis germanus, benedictionem non obtinet, sed maledictionem, et laborem agricolæ inutilem reddit, et spem lætitiæ in mœstitiâ illi convertit. Ex bono igitur semine fructum diversum et alienum non afferamus, ne mœstitiâ agricolæ præbeamus, et maledictionis sententiam incurramus. Sed bonum operemur, bonum agricolam præ oculis habentes, neque malum in bono admisceamus; non enim est credendum, dum rex quiescit, latronem arma depositurum. Hac igitur de causa ad nobilem Regis domum, quæ nos ipsi sumus, arma homicidæ cæcædæmonis irrumpere ne permittamus. Dicit enim Deus: Inhabitabo inter ipsos et deambulabo. Malus vero dæmon et homicida ab initio hominem odio habuit, cum superbus sit et supplantator; et per eum invidia ortum habuit, et per invidiam mors regnavit in nobis. Christus autem cum venisset tyrannum ejecit, quo ejecto nihil eorum amplius operatur quæ antea in ipso operabantur.

Quomodo igitur operabuntur aliquid quæcunque potestatem habebant antequam tyrannus ejiceretur? Si videlicet Domini victoriâ irritam reddamus, et tyrannum ejectum quasi adhuc regnantem colamus et veneremur. Cuique autem satis patet quam sit hoc damnabile. Convertamus igitur adversus eum arma quæ ipse male in malitia sua sibi paravit, eum videlicet odio prosequentes, et invidiam contra ipsum assumentes, quâcunque ipse jam morti destinatus suarum virium periculum facere contra nos voluerit ac si adhuc viveret. Bonum vero charitatis vinculum inter nos adinvicem sine querela conservemus, illum imitantes, qui nos dilexit, Dominum, et non eum, qui nos est odio prosecutus, dæmonem; et sicut Christus Dominus iniquitates nostras ipse portavit, et, dum dilexit nos indignos licet aliquo honore, summam sibi gloriam

A comparavit, ita etiam nos æquo ferentes animo adinvicem opprobria et contumelias, gloriam nobis comparemus, salutem consecuti. Typum enim et exemplar seipsum nobis ille tradidit, quomodo oporteat opem ferre et suscipere imbecillos, qui ad infirma nostræ imbecillitatis cum descendisset, qui est supra omnes cœlorum virtutes, nihili pendit omnia incommoda, cum nullo pacto aliter nos infirmos sanari licuisset. Illa sectemur Domini vestigia, per longanimitatem nos ipsos humiles reddentes, et aliorum defectus in charitatis victoria æquo ferentes animo; non irascentes, sed potius pro illis orantes: quandoquidem etiam Christus pro illis orabat qui eum in cruce pro sua fragilitate afficiebant injuria: non enim cognoscebant neque quid facerent intelligebant, et hac de causa eum concusserunt qui terræ fundamenta concutere solet. Id etiam nobis declaravit, non solum ea longanimitate qua perfererebatur injurias, verum etiam ex nostra in carne, quam assumpsit, humilitate.

Quid enim vilius corruptione, quam caro ipsa hæreditatis loco obtinet? Nihilominus nullus irascitur imbecilli parti corporis, sed compatitur potius illi, sovet illum et ei fert opem. Si igitur in rebus quæ sunt obnoxie corruptioni ita fieri solet, quanto magis in his rebus quæ corruptione carent! Ne propter iniquitatem iniqui fiamus, sed vincamus in misericordia, ut Deo facti boni, etiam nos ab eo diligamur. Neque propter aliorum infirmitatem etiam nos infirmi reddamur, sed potius, si fieri potest, ex nostra firma valetudine aliquid infirmis largiamur, ut illi sanentur, nec amplius claudicet qui claudus est, et festuca ab ejus oculis removeatur, et videat frater noster quæ bona sunt et recta. Quemadmodum enim pes sanus non claudicat, ita oculus non allucinatus videbit recta. Irræ etiam omnis exacerbatio oritur ex infirmitate. Si vero corporis membra non percipientur, sed potius sovebimus, cur eum qui secundum spiritum infirmus est, non miserabimur, sed vulnera potius infligemus, nostram conscientiam pariter vulnerantes? Sed talia facere non est illum imitari, qui per vulnera devicit fortem humani generis hostem, et qui debilia confirmavit. Sumus invicem membra: custodiamus propterea mystici corporis integritatem, ne perdamus nosmetipsos: nullus enim suamet perdit membra. Si vero aliquid amittit, hoc quidem defectu potius evenire solet, non autem excessu.

Quomodo igitur nos virtutem adepti, qua excedere possimus, propter illius excessum virtutis, qui nos divites reddidit, iterum in defectu ambulamus, non agnoscentes divitias virtutis nostræ? Perficiamus ad invicem quæ nobis desunt in miserationibus: custodiamus harmoniam illam, in qua nos Spiritus sanctus Dei constituit: singuli ad invicem communicantes quam ab ipso consecuti sumus virtutem, et quam apud nos licet habeamus, illa tamen ipsi egemus; et per omnia glorificetur caput omnium Christus. Ne singuli nobismet ipsis satis esse putemus;

nullus enim sibi ipsi sufficiens est : sed sufficientia nostra ex Deo ad omnia præbetur abunde per largitionem beneplaciti sui, qua replet omnia. Nos etiam aperiamus viscera nostra, et compatentia nostra fratrum nostrorum flammam exstinguamus, ut ita nostrum etiam exstinguatur incendium. Eleemosynis enim remittitur peccatum, et in miserationibus pauperum dissipantur divitiæ male partæ, per eum qui in paupertate ad cælestes divitias suas nos vocavit. Ambulemus in simplicitate, et non in dolo et iniquitate aliis invidentes, quod fuit omnium malorum radix et origo, neque iter teneamus illud per quod malum omne in orbem introivit. Si enim peccatum non deliquisset, nullo pacto mala cognoscerentur. Hac de causa dolum et iniquitatem omitamus, quoniam simplices et recti jungentur Deo. Et quis unquam poterit illum pervertere, qui omnium superat rectitudinem? Trans-eamus etiam in spiritus simplicitate dæmonis laqueos, nec in illos impingamus, ne quo pacto ad propriam necem servemur. Si quis enim proximo suo machinatur mala, seipsum alit ad diem interitus, et carbones coacervat ad seipsum comburendum, et sibi spinas seminat ut in illis suffocetur. Ne itaque spinas nobis ipsis seramus, ea videlicet facientes aliis quæ nobis fieri nolumus.

Quid autem si tu alium conspicias in terra sua bona semina serentem mala, propter eum terram etiam tuam ipse perdes? Nullus in fructibus istis qui corrumpuntur, malum agricolam imitatur in iis quæ deteriora sunt; sed potius diligenter incumbit ut Deo fructuum largitori in lætitia pro acceptis fructibus gratiam referat. Omnis fructus pro quo non referuntur gratiæ, non est ab ipso agricola Deo, nec ortum habet a seminatione in divino lumine facta, sed potius ab occulta nobis zizaniorum superseminatione: et hac de causa tempore messis fructus ille comburendus traditur. Quis, inquam, sibi ignem accendit? quis opus suum ad dolorem sibi parat, et non ad tranquillitatem? vel quis, dum rex aliquis ipsum ad quietem et imperium invitat, miseræ opera quæret? Fugiamus miseriam, quæ est in hoc nostro mortali corpore, dum Spiritus, qui regnat, nos invitat ad regnum.

Si vero etiam molestias patimur, hoc erit propterea, ut regnemus, non ut universam vitam agamus in dolore, sed ut per transitoriam angustiam,

A ad eam quæ nunquam deficit, tranquillitatem trans-eamus, et per penuriam divites efficiamur, et in labore quiescamus: quemadmodum Lazarus ille evangelicus^a per labores quietem adeptus est, et per ulcera in sinu Abrahæ foreri meruit. Si quis vero nunc quidem infelicititer agit, futuram suam lætitiæ iniquitate aliqua non maculet; inveniet enim ita pro brevi labore et calamitate sempiternum gaudium et lætitiæ; igne namque purgatur aurum, et anima miseriarum flamma suum splendorem adipiscitur. Cum gratiarum actione speremus in eum qui sibi complacuit, ut per combustionem in carne largiretur nobis probationem. Non tardabit diu spes ista, et adveniet expectationis tempus, et tunc manifestabitur eorum beatitudo qui in patientia tanquam igne sunt probati: nec erit amplius labor, neque dolor, vel fames vel frigus, sed lætitiæ, et cibus cælestis, et suavitas sempiterna.

Quicumque vero cum temporali aliqua delectatione meliorem vitam nacti sumus quam ut igne probemur, non propterea ab ipsa delectatione nos vinci sinamus, et quæ nobis data sunt ad salutem, faciamus ut miseriam sint nobis occasio sempiternæ; sed quasi fideles præpositi domus, villicationis nostræ rationem inculpabilem reddere nos paremus illi qui eam nobis commendavit, nec comessationibus, ebrietatibus, et immunditiis voluptatum nos ipsos reddamus obnoxios; sed potius præsentem felicitatem utamur ad gratiarum actionem illius qui nos discrevit in altitudine divitiarum suarum, et, cum essemus ex eadem luti massa, nos præ aliis honoravit, fratres nostros nobis subjiendo, ita tamen ut et nos subjiciamur in sancta humilitate et subjectione, non imperiose regnantes in animi elatione et arrogantia, sed cum misericordia in visceribus spiritualibus aliis tanquam filiis imbecillioribus tanquam potentes, et omnes cum omnibus misericordiam exercentes, ut hoc pacto nos ipsos lucremur, nec illum propter mundum amittamus, qui vicit mundum, et beneficii loco digni odio habeamur, sed diligamur potius, et cum ille venerit qui nos dilexit, lucremur præterea pro his nostris rebus, quæ nihil sunt, mercedem in gloria Dei, cui laus et honor in sæcula sæculorum. Amen.

D Valet in Spiritu sancto, corruptionis imbecillitatem patientia superantes, virtute incorruptibilitatis confirmati et roborati.

^a Luc. xvi.

LEONIS IMPERATORIS AUGUSTI

COGNOMENTO SAPIENTIS

PRECES LITURGICÆ

(Παράκλητικὴ ἡ μεγάλη ἐκτέγηχος, ed. Venet.)

Incipiunt undecim Paschalia exaposteilaria, Matutinaque ferie propria cantica; hæc quidem Leonis sapientissimi imperatoris, illa autem Constantini imperatoris Leonis filii.

Exaposteilarium 1.

Eamus cum discipulis, Christum in monte Galilææ fide spectaturi, quando potestatem confert omnia in cœlo et in terra suscipiendi. Discamus quomodo illas doceat omnes gentes baptizare in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, promittatque se cum eis futurum usque ad finem.

Cum discipulis gavisus es, o Deipara Virgo, quod Christum e sepulcro post tres dies, ut dixerat, videris egressum. Quibus visus est docens, manifestans superiora baptizareque jubens in Patre, in Filio, et in Spiritu, nobisque omnibus præcipiens resurrectioni fide adherere, teque honorare, o Virgo.

Matutinum 1, tonus 1.

In montem discipulis properantibus Christus e terra surgens apparuit; qui potestatem accipientes super omnes quæ sub sole sunt regiones, perfecti sunt ut resurrectionem ex mortuis reversionemque in cœlos prædicarent; quibus quoque æternam secum (dandam) beatitudinem nuntiavit veridicus Christus Deus, animarumque nostrarum Salvator.

Exaposteilarium 2.

Lapidem contemplatæ revolutum quæ unguenta gerebant lætabantur. Videbant enim juvenem in sepulcro sedentem, dicentemque: Ecce surrexit Christus; discipulis qui cum Petro sunt nuntiate; in Galilææ montem properate; ibi a vobis videbitur, sicuti amicis suis promisit.

Angelus quidem hoc verbum, Gaude, Virgini attulit ante tui, o Christe, conceptionem; angelus autem tui sepulcri lapidem revolvit; ille non luctus, sed ineffabilis gratiæ symbolum, hic te non mortis, sed vitæ choragum prædicans et magnificans, mulieribusque et discipulis nuntians resurrectionem.

Matutinum 2, tonus 2.

Cum procederent unguenta gerentes mulieres que cum Maria erant, atque dubiæ agitarent, quo-

Ἀρχὴ τῶν ἀναστασιμῶν ἑξαποστειλαρίων. καὶ τῶν ἑωθινῶν ἰδιομέλων, τῶν α'. Εἰσι δὲ τὰ μὲν ἑωθινά, λέγοντος τοῦ σοφωτάτου βασιλέως, τὰ δὲ ἑξαποστειλάρια, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου βασιλέως.

Ἐξαποστειλάριον α'.

Τοὺς μαθηταὶς συνελθόμεν, ἐν ὄρει Γαλιλαίας, πῖστεν Χριστὸν θεάσασθαι, λέγοντα ἐξουσίαν λαβεῖν τῶν ἄνω καὶ κάτω· μάθωμεν πῶς διδάσκει βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς ἰθνη πάντα, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ συνεῖναι τοῖς μύσταις, ὡς ὑπέσχετο, ἕως τῆς συντελείας.

Τοὺς μαθηταὶς συνέχαιρες, Θεοτόκε Παρθένε, ὁ Χριστὸν ἐώρακας ἀναστάντα ἐκ τάφου τριήμερον, καθὼς εἶπεν. Οἷς καὶ ὤφθη διδάσκων, καὶ φανερῶν τὰ κρείττονα, καὶ βαπτίζειν κελεύων ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ Πνεύματι· τὸ πιστεύειν αὐτοῦ ἡμᾶς τὴν ἔγερσιν, καὶ δοξάζειν σε, Κόρη.

Ἐωθινὸν α', ἦχος α'.

Εἰς τὸ ὄρος τοῖς μαθηταὶς ἐπειγομένοις, διὰ τὴν χαμόθεν ἔπαρσιν ἐπίσηπ ὁ Κύριος, καὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν, καὶ τὴν δοθεῖσαν ἐξουσίαν πανταχοῦ διδασκάντες, εἰς τὴν ὑπ' οὐρανῶν ἑξαποστέλλοντο κηρύττειν τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοῦς ἀποκατάστασιν. Οἷς καὶ συνδιακονῶν ὁ ἀψευδὴς ἐπηγγεῖλατο Χριστὸς ὁ Θεὸς καὶ Σωτὴρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ἐξαποστειλάριον β'.

Τὸν λίθον θεωρήσασαι ἀποκεκυλισμένον αἱ μυροφόροι· ἔχαιρον· εἶδον γάρ νεανίσκον καθήμενον ἐν τῷ τάφῳ, καὶ αὐτὸς ταῦτα εἶπεν· Ἰδοὺ Χριστὸς ἐγήγερται, εἶπατε σὺν τῷ Πέτρῳ τοῖς μαθηταῖς· ἐν τῷ ὄρει φθάσατε Γαλιλαίας, ἐκεῖ ὁμῖν ὀφθήσεται, ὡς προεῖπε τοῖς φλοις.

Ἄγγελος μὲν ἐκόμισε τῇ Παρθένῳ τὸ, Χαῖρε, πρὸ σῆς, Χριστέ, συλλήφεις. Ἄγγελος δὲ τὸν λίθον ἐκύλισε σοῦ τοῦ τάφου, ἀντὶ λύπης ὁ μὲν γὰρ χαρᾶς ἀφράστου σύμβολον· ὁ δὲ, ἀντὶ θανάτου σὲ χορηγὸν τῆς ζωῆς κηρύττων καὶ μεγαλύνων, καὶ λέγων τὴν ἀνάστασιν γυναίξιν καὶ τοῖς μύσταις.

Ἐωθινὸν β', ἦχος β'.

Μετὰ μύρων προσελθούσαις ταῖς περὶ τὴν Μαριάμ γυναίξιν, καὶ διαπορουμέναις, πῶς ἔσται αὐταῖς

τυχεῖν τοῦ ἐπετοῦ, ὡράθη ὁ λίθος μετρημένος, καὶ ὁ θεὸς νεανίας καταστὲλλον τὸν θόρυβον αὐτῶν τῆς ψυχῆς· Ἠγέρθη γὰρ, φησὶν, Ἰησοῦς ὁ Κύριος. Δὲ κηρύξατε τοῖς κήρυξιν αὐτοῦ μαθηταῖς, εἰς τὴν Γαλιλαίαν δραμεῖν, καὶ εἰσεσθε αὐτὸν, ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν, ὡς ζωοδότην καὶ Κύριον.

Ἐξαποστειλῆριον γ'.

Ὅτι Χριστὸς ἐγήγερται, μήτις διαπιστεῖται· ἐφάνη τῇ Μαρίᾳ γὰρ, ἔπειτα καθωράθη τοῖς εἰς ἀγρὸν ἀποῦσι, μύσταις δὲ πάλιν ὤφθη ἀνακειμένοις ἑνδεκά, ὡς βαπτίζειν ἐκπέμφας, εἰς οὐρανοὺς, ὅθεν καταβέβηκεν, ἀνελήφθη, ἐπικυρῶν τὸ κήρυγμα πλήθει τῶν σημείων.

Ὁ ἀνατείλας ἥλιος, ἐκ παστοῦ ὡς νυμφίος, ἀπὸ τοῦ τάφου σήμερον, καὶ τὸν ἔξην σκυλεύσας, καὶ θάνατον καταργήσας, σὲ τεκούσης πρεσβείαις, φῶς ἡμῖν ἐξαπόστειλον, φῶς φωτίζον καρδίας, καὶ τὰς ψυχὰς, φῶς βαδίζον ἀπαντας ἐμβιδάζον ἐν τρίβοις προσταγμάτων σου, καὶ ὁδοὺς τῆς εἰρήνης.

Ἐωθινὸν γ', ἤχος γ'.

Τῆς Μαγδαληνῆς· Μαρίας, τὴν τοῦ Σωτῆρος εὐαγγελιστομένης ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ ἐμφάνειαν, διαπιστούντες οἱ μαθηταί, ὠνείδιζον τὸ τῆς καρδίας σκληρόν. Ἀλλὰ τοῖς σημείοις καθοπλισθέντες καὶ θαύμασι πρὸς τὸ κήρυγμα ἀπεισέλλοντο, καὶ σὺ μὲν, Κύριε, πρὸς τὸν ἀρχίφωτον ἀνελήφθη; Πατέρα· οἱ δὲ ἐκλήρυτον πανταχοῦ τὸν λόγον, τοῖς θαύμασι πιστοῦμενοι· διὸ οἱ φωτισθέντες δι' αὐτῶν, δοξάζομεν σου τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, φιλόνηρωπε Κύριε.

Ἐξαποστειλῆριον δ'.

Ταῖς ἀρεταῖς ἀστράφαντες, ἴδωμεν ἐπιστάντας ἐν ζωηφόρῳ μνήματι ἄνδρας ἐν ἀστραποῦσαις· ἐσθήσαις μυροφόροις, κλινοῦσαις εἰς γῆν ὕψιν· τοῦ οὐρανοῦ δεσπόζοντο; Ἐγερσιν διδαχθῶμεν, καὶ πρὸς ζωὴν τῷ μνημεῖω δράμωμεν σὺν τῷ Πέτρῳ, καὶ τὸ πραχθέν θαυμάσαντες, μελῶμεν Χριστὸν βλέψαι.

Τὸ, Χαίρετε, φθεγξάμενος, διημεῖψω τὴν λύπη των προπατόρων, Κύριε, τὴν χαρὰν ἀντεισάγων ἐγέρσεώς σου ἐν κόσμῳ. Ταύτης οὖν, ζωοδότα, διὰ τῆς κηρύσεως σε, φῶς φωτίζον καρδίας, φῶς οἰκτιρῶν τῶν ὁσῶν ἐξαπόστειλον, τοῦ βροῦν σοι· Φιλάνθρωπε Θεάνθρωπε, δόξα τῇ σῇ ἐγέρσει.

Ἐωθινὸν δ', ἤχος δ'.

Ὁρθρο; ἦν βαθεῖς καὶ αἱ γυναῖκες ἦλθον ἐπὶ τὸ μνήμα σου, Χριστέ. Ἀλλὰ τὸ σῶμα οὐκ εὗρέθη, τὸ ποθούμενον αὐταῖς· διὸ ἀποροῦμεναις, οἱ ταῖς ἀστραποῦσαις ἐσθῆσαις ἐπιστάντες, Τί τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν ζητεῖτε; Ἐλεγον· ἠγέρθη, ὡς προεῖπε· τί ἀμνημονεῖτε τῶν ῥημάτων αὐτοῦ; Οὐκ πειθοῖσαι, τὰ ὁραθέντα ἐκλήρυτον· ἀλλ' ἐδίκει λῆρος τὰ εὐαγγέλια, οὕτως ἦσαν ἐτινωθεῖς οἱ μαθηταί· ἀλλ' ὁ Πέτρος ἔδραμ., καὶ ἰδὼν, ἐδόξασε σου πρὸς αὐτὸν τὰ θαυμάσια.

A modo desiderii compotes fierent (1), lapidem viderunt amotum, caelestemque juvenem, qui mentes illarum turbatas compescuit, dicens: Surrexit Jesus Dominus; ideoque ipsius nuntis nuntiate ut in Galilaeam currant, illum visuri qui ex mortuis surrexit vitae donator et Dominus.

Exaposteilarium 3.

Christum surrexisse nemo diffidat: apparuit enim Mariae, deinde (discipulis) exeuntibus rus, denuoque undecim suis apostolis, quibus ad baptizandum missis, ipse in caelum unde descenderat assumptus est, quam multis signis confirmans praedicationem.

O Oriens sol hodie e sepulcro, qualis e thalamo sponsus, infernum spoliens, mortemque frangens, Genitricis tuae precibus (annuens) nobis lucem mitte quae corda et mentes illuminat, omnesque impellit ad ambulandum in mandatorum tuorum semitis et in viis pacis.

Matulinum 3, tonus 3.

Mariam Magdalenam Salvatoris resurrectionem apparitionemque nuntiantem diffidentis discipuli de cordis duritia vituperati sunt. Sed signis miraculis armati in praedicationem sunt profecti. Et tu, Domine, in lucem lucis principium assumptus es. Patrem vero illi praedicabant ubique, verba miraculis confirmantes. Itaque nos per eos illuminati tuam ex mortuis resurrectionem glorificamus, o hominum amator, Domine.

Exaposteilarium 4.

Virtutibus nos illuminati videamus stantes in salutari monumento homines vestimentis fulgentibus, odorantibus, oculosque ad terram cogentibus indutos, caelestis Domini resurrectionem ediscamus, et vitae amore ad monumentum curramus cum Petro, mirantesque quod factum est maneamus Christum contemplantes.

Qui clamasti, Gaudete, commuta primorum parentum luctum, Domine, gratiam substituens resurrectionis tuae in mundo, tu qui eam cum vita donas, per illam quae te portavit, lux corda illuminans, lux misericors, incita ex tuis qui ad te clament: O hominum amator Deus homo, gloria resurrectioni tuae.

Matulinum 4, tonus 4.

Ante diluclum mulieres ad tuum monumentum ibant; sed quod exoptabant corpus non viderunt, cumque in dubio haerent, fulgentibus vestimentis stantes dixerunt: Cur viventem inter mortuos quaeritis? surrexit, sicut dixit. Cur verborum ejus oblitae estis? Ex hoc fidem concipientes quod viderant nuntiabant. Sed earum fausta verba discipuli somnia existimabant, adeo etiam tunc tardi erant corde. Petrus tamen cucurrit, et cum vidisset, tua propter ipsum operata glorificavit miracula.

NOTE

(1) Scilicet, ut sepulcrum apertum invenirent.

Exapostelarium 5.

Vita et via Christus, cum surrexisset, Cleophae Lucaeque iter faciendo comes fuit, et ab illis agnitus est in Emmao panem frangens. Illorum corda et mentes ardebant, dum eis loqueretur, Scripturis quod factum fuerat explicans. Cum eis clamabimus: Surrexit, et a Petro visus est.

Immensa tua laudo munera, o misericors Creator meus, quod te ipsum exinanivisti, ut portares salvasque perditam hominum naturam, et, licet Deus, ex sancta Dei Genitrice nasci propter me voluisti, et descendere usque ad infernum ad salvandum me, Virginis quae te genuit precibus, o summe misericors Domine.

Matutinum 5, tonus obliquus 1.

O quam sapientia tua judicia, Domine! Quomodo quidem Petro solis linteolis dedisti tuam noscere resurrectionem? Lucae autem et Cleophae iter faciens loqueris, et loquens non statim te manifestas, unde et vituperationem incurris ut solus extraneus in Jerusalem, ignoransque magistratum illius sententiam. Sed tu omnia ad utilitatem operis accommodans, prophetias ad te spectantes explicasti, et in benedictione panis agnitus es ab illis quorum jam antea corda ad tui recognitionem erant inflammata. Hi autem discipulis congregatis jam effuse nuntiaverunt tuam resurrectionem, cuius causa miserere nostri.

Exapostelarium 6.

O Salvator, qui te hominem natura esse monstravisti, et stans inter discipulos post resurrectionem docuisti, cum eis vescens, o baptisma poenitentiae, qui ad caelestem Patrem assumptus ab illo mittendum Parachetum nuntiasti. Excellens Deus homo, gloria tuae resurrectioni!

Mundi creator et omnium rerum Dominus, carne viventer induens ex puro tuo sanguine, o sanctissima Virgo, corruptam naturam meam funditus renovavit, rursus, ut ante nativitatem, post nativitatem deponens. Unde fidenter omnes te benedicimus clamantes: Gaude, Dominatrix mundi!

Matutinum 6, tonus obliquus 2.

Tu vere es, Christe, pax Dei erga homines, pacem tuam post resurrectionem discipulis dedisti, illosque ostendisti territos, putantes se spiritum videre. Sed ex illorum mentibus terrorem depulsi: pedes et manus ostendens; praetereaque nondum fidentibus, escae participatione doctrinaeque recordatione mentes ad intelligendum Scripturas aperuisti. Postquam autem Spiritum a Patre mittendum promississes, illis benedixisti et ad caelum abreptus es. Ideo cum illis adoramus te; gloria tibi, Christe!

Exapostelarium 7.

Quia Dominum diligebant, ex dictis Mariae ad seculum cucurrerunt Simon Petrus et alius quem amabat Christus discipulus. Venerunt iuenerunt que solummodo linteola intus sparsa: capiti's

A

'Εξαποστειλάριον ε'.

'Η ζωη και ὁδὸς Χριστὸς ἐκ νεκρῶν τῷ Κλεόπῃ και τῷ Λουκᾷ συνώδευσεν, οἴσπερ και ἐπεγνώσθη, εἰς Ἐμμαοὺς κλῖν τὸν ἄρτον, ὧν ψυχαὶ και καρδίαι κατόμειναν ἐτύγχανον, ὅτε τούτοις ἐλάλει ἐν τῇ ὁδῷ, και Γραφαί; ἡρμήνευσεν ἃ ὑπέστη, μεθ' ὧν, Ἡγέρθη, κρᾶζωμεν, ὠφθη τε και τῷ Πέτρῳ.

Ἰμῶ σου τὸ ἀμέτρητον ἔλεος, ποιητὰ μου, ὅτι σαυτὸν ἐκένωσας, τοῦ φορέσαι και σώσαι φύσιν βρωτῶν κακωθεισαν, και Θεὸς ὧν ἠγάσῃ, ἐκ τῆς ἀγνῆς Θεόπαιδος, κατ' ἐμὲ τοῦ γενέσθαι, και κατελθεῖν μέχρις ἔδου, θέλων με τοῦ σωθῆναι πρεσβείας τῆς τεκούσης σε, Δέσποτα πανοικτίρμον.

'Εωθινὸν ε', ἤχος πλῆριος α'.

Ὁ τῶν σοφῶν σου κριμάτων, Χριστέ. Πῶς Πέτρῳ μὲν τολῶ ὀνομαζομένους ἔδωκας ἰνοῦσαι σου τὴν ἀνάστασιν, Λουκᾷ δὲ και Κλεόπῃ συμπορευόμενος ὠμίλει, και ὁμιλῶν οὐκ εὐθέως ἑαυτὸν φανεροῖς; διδ και ὀνειδίξει, ὡς μόνος παροικῶν ἐν Ἱερουσαλήμ, και μὴ μετέχων τῶν ἐν τέλει βουλευμάτων αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ πάντα πρὸς τὸ τοῦ πλάσματος συμφέρον οἰκονομῶν, και τὰς περὶ σοῦ προφητείας ἀνέπτυξας, και ἐν τῷ εὐλογεῖν τὸν ἄρτον ἐγνώσθησθε αὐτοῖς, ὧν και πρὸ τούτου αἱ καρδίαι πρὸς γινῶσιν σου ἀνεφλέγοντο, οἱ και τοῖς μαθηταῖς συνηθροισμένοι ἤδη τρανώς ἐκήρυττόν σου τὴν ἀνάστασιν· δι' ἧς ἐλήθησιν ἡμᾶς.

'Εξαποστειλάριον ς'.

Δεικνύων ὅτι ἄνθρωπος; Σῶτερ, εἴ κατ' οὐσίαν, ἐν μέσῳ σταῖς ἐδιδασκες, ἀναστὰς ἐκ τοῦ τάφου, και βρώσεως συμμετέσχες, βάπτισμα μετανοίας· εὐθὺς δὲ πρὸς οὐράνιον ἀνελήφθης Πατέρα, και μαθηταῖς πέμπεις τὸν Παράκλητον ὃν ἐπηγγείλω· ὑπέρθε θεάνθρωπε, δόξα τῇ σῇ ἐγέρσει.

Ὁ ποιητῆς τῆς κτίσεως, και Θεὸς τῶν ἀπάντων, σάρκα βρωτεῖαν ἔλαβεν ἐξ ἀχράντων αἱμάτων σου, παναγία Παρθένε, και φθαρεισάν μου ὄλην τὴν φύσιν ἐκαινούρησθε πάλιν ὡς πρὸ τοῦ τόκου, καταλιπὼν μετὰ τόκον, ὅθεν πιστῶς σε πάντες ἀνευφημοῦμεν κρᾶζοντες· Χαῖρε, Δέσποινα κόσμου.

'Εωθινὸν ς', ἤχος πλῆριος β'.

Ἡ ὄντως εἰρήνη σου, Χριστέ, πρὸς ἀνθρώπους Θεοῦ, εἰρήνην τὴν σὴν διδοῦς, μετὰ τὴν ἔγερσιν μαθηταῖς ἐμφόβους ἐδειξας αὐτοῖς, δόξαντας πνεῦμα ὀρᾶν ἀλλὰ κατέστειλας τὸν τάραχον αὐτῶν τῆς ψυχῆς, δείξας τὰς χεῖρας και τοὺς πόδας σου· πλὴν ἀπιστούντων ἔτι, τῇ τῆς τροφῆς μεταλήψει και διδασκῶν ἀναμνήσει διηνοιξας αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνίεναι τὰς Γραφὰς, οἷς και τὴν Πατρικὴν ἐπαγγελίαν καθυποσχόμενος, και εὐλόγησας αὐτοῖς, διέστης πρὸς οὐρανόν· διὸ σὺν αὐτοῖς προσκυνουμέν σε, Κύριε, δόξα σοι.

'Εξαποστειλάριον ζ'.

Ὅτι ἦσαν τὸν Κύριον, τῆς Μαρίας εἰπούσης, ἐπὶ τὸν τάφον ἔδραμον Σίμων Πέτρος και ἄλλος μύστης Χριστοῦ ὃν ἠγάπα· ἔτρεχον δὲ οἱ δύο, και εὗρον τὰ ὀστέα, ἔνδον κείμενα μόνα, και κεφαλῆς ἦν δὲ τὸ

σουδαριον χωρὶς τούτων, διδὸν πάλιν ἠσύχασαν, τὸν Χριστὸν ἕως εἶδον.

Μεγάλα καὶ παράδοξα δι' ἐμὲ κατειργάσω, Χριστέ μου πολυέλεε· ἐκ Παρθένου γὰρ κόρης ἐτέχθης ἀνερμηνεύτως, καὶ σταυρὸν κατεδέξω, καὶ θάνατον ὑπομείνας, ἐξανέστης ἐν δόξῃ, καὶ τὴν ἡμῶν φύσιν ἡλευθέρωσας τοῦ θανάτου· δόξα, Χριστέ, τῇ δόξῃ σου, δόξα τῇ σῆ δυνάμει.

Ἐωθινὸν ζ', ἤχος βαρῦς.

Ἰδοὺ σκοτία καὶ πρῶν, καὶ τί πρὸς τὸ μνημεῖον, Μαρία, Ἰστηκας, πολὺ σκότους ἔχουσα ταῖς φρεσίν, ἐφ' οὗ ποῦ τέθειται ζητεῖς ὁ Ἰησοῦς; Ἄλλ' ὄρα τοὺς συντρέχοντας μαθητάς, πῶς τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τῷ σουδαρίῳ τὴν ἀνάστασιν ἐτεκμήραντο, καὶ ἀνεμνήσθησαν τῆς περὶ τούτου Γραφῆς· μεθ' ὧν καὶ δι' ὧν καὶ ἡμεῖς πιστεύσαντες ἀνυμνοῦμέν σε τὸν ζωοδότην Χριστόν.

Ἐξαποστειλῆριον η'.

Δύο ἀγγέλους βλέψασα ἐνόησεν τοῦ μνημείου Μαρία ἐξεπλήττετο, καὶ Χριστὸν ἀγνοοῦσα, ὡς κηπουρὸν ἐπηρώτα· Κύριε, ποῦ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ μου τέθεικται; Κλήσαι δὲ τοῦτον γνοῦσα εἶναι αὐτὸν τὸν Σωτήρα, ἔκρουσε· Μὴ μου ἄπτου, πρὸς τὸν Πατέρα ἄπειμι, εἰπὲ τοῖς ἀδελφοῖς μου.

Τριάδος, Κόρη, τέτοκας ἀποβήσας τὸν ἕνα, διπλοῦν τῇ φύσει πέλοντα, καὶ διπλοῦν ἐνεργεῖα, καὶ ἕνα τῇ ὑποστάσει· τοῦτον οὖν ἐκδυσώπει ἀεὶ ὑπὲρ τῶν πλίσσι προσκυνοῦντων, ἐκ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἐχθροῦ λυτρώσασθαι· ὅτι πάντες πρὸς σὲ νῦν καταφεύγομεν, Δέσποινα Θεοτόκε.

Ἐωθινὸν η', ἤχος κλάριος γ'.

Τὰ τῆς Μαρίας δάκρυα οὐ μάτην χεῖται θερμῶς· ἰδοὺ γὰρ κατηξίωται, καὶ διδασκόντων ἀγγέλων, τῆς ὕψους αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ· ἀλλ' ἔτι πρόσγεια φρονεῖ, οἷα γυνὴ ἀσθενῆς, διδὸν καὶ ἀποπέμπεται μὴ προσφάσαι Χριστῷ, ἀλλ' ὁμῶς κήρυξ πέμπεται τοῖς σοῖς μαθηταῖς. Οἷς εὐαγγέλια ἔφησε, τὴν πρὸς τὸν πατρῷον κληρὸν ἀνοδοῦ ἀπαγγέλλουσα, μεθ' ἧς ἀξίωσον καὶ ἡμᾶς τῆς ἐμφανείας σου, Δέσποινα Κύριε.

Ἐξαποστειλῆριον θ'.

Συγκεκλεισμένων, Δέσποτα, τῶν θυρῶν ὡς εἰσιληθεις, τοῖς ἀποστόλοις; ἔπλησας Πνεύματος παναγίου, εἰρηνικῶς ἐμψύσθας. Οἷς δεσμεῖν τε καὶ λύειν τὰς ἀμαρτίας εἰρηκας, καὶ ὀκτῶ μεθ' ἡμέρας τὴν σὴν πλευρὰν τῷ Θωμᾷ ὑπέδειξας; καὶ τὰς χεῖρας· μεθ' οὗ βῶμεν· Κύριος καὶ Θεὸς σὺ ὑπάρχεις.

Τὸν σὸν υἱὸν ὡς ἐδέξας ἀναστάντα ἐκ τάφου τριήμερον, Θεόνυμφε, παναγία Παρθένε, ἄπασαν θλίψιν ἀπέθου, ἣν ὑπέστης ὡς μήτηρ, ὅτε κατεῖδες πάσχοντα, καὶ χαρὰς ἐμπλησθεῖς, σὺν τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς γεραίρουσα τοῦτον ὕμνεις· διδὸν τοὺς Θεοτόκον σε νῦν κηρύττοντας σῶζε.

Ἐωθινὸν θ', ἤχος κλάριος δ'.

Ὡς ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων, οὕτως ὀφίλα; Σαββάτων, ἐφίστασαι τοῖς φίλοις, Χριστέ, καὶ θαύματι θαύμα βεβαιοῖς, τῇ κεκλεισμένῃ εἰσόδῳ τῶν θυρῶν τὴν ἐκ νεκρῶν σου ἀνάστασιν· ἀλλ' ἐπλησας χαρὰς

enim sudarium longe erat semotum. Quapropter in prece manserunt donec Christum viderent.

Magna et incredibilia propter me operatus es, o Christe! qui me magnopere miseratus es. Ex pura enim Virgine ineffabili prodigio genitus, crucem accepisti, mortem subiisti et in gloria surrexisti. naturam redimens. Gloria, Christe, gloriae tuae! potestati tuae gloria!

Matutinum 7, tonus gravis.

Ecce nondum diluculum: cur, Maria, tenebras in corde gerens, stas ad monumentum, et quaeris in qua parte Jesus fuerit depositus? Sed vide concurrentes discipulos, quomodo ex linteolis et sudario resurrectionem conjecerint, Scripturarum ad illum spectantium recordantes. Cum illis et per illos nos quoque cum fide te celebramus canticis vitae Christum donatorem.

Exaposteilarium 8.

Duobus angelis intra monumentum conspectis, Maria territa est, Christumque non agnoscens illum hortulanum putans interrogavit: Ubi mei Jesu corpus deposuisti? Appellatione vero agnoscens Salvatorem audiit (dicentem): Noli me tangere; abeo ad Patrem: fratribus meis annuntia.

Unam Trinitatis, o Virgo, prodigio ineffabili personam genuisti, natura quidem et virtute duplicem, hypostasi autem unam. Illum ergo semper pro omnibus adorantibus in fide precare, ut eos ab omnibus inimici insidiis liberet. Itaque ad te nunc confugimus, Domina Dei Genitrix.

Matutinum 8, tonus obliquus 3.

Non frustra Maria ardentes lacrymas effundit: ecce enim digna efficitur, docentibus angelis, quae Jesum ipsum videat. Verum humilla, qualia infirma mulier, sentit ex eo quod ne Christum tangat amovetur. Sed simul nuntia discipulis tuis mittitur. Quibus fausta voce viam ad paternam haereditatem praedicat. Cum qua et nos manifestatione tua dignos habeas, Domine!

Exaposteilarium 9.

Clausis, o Domine, portis ingressus apostolos spiritu omnis sanctitatis replevisti, pacifice sufflans (1). Eos ligare et solvere peccata jussisti; et post octo dies latus manusque Thomae ostendisti. Quocum clamamus: Tu Dominus et Deus es.

Filium tuum videns e sepulcro post tres dies redivivum, o Dei Sponsa, sanctissima Virgo, omnem deponere afflictionem quae te invasit, cum passionis testis fuisti, et gratia repleta mercedem cum discipulis accipiens lauda eum. Quapropter salva qui te Deiparam praedicant.

Matutinum 9, tonus obliquus 4.

In ultimis diebus, vespere Sabbati ante amicos stas, o Christe, miraculoque miraculum confirmas, scilicet portarum clausurarum invasione resurrectionem. Quinimo gratia discipulos replevisti,

NOTÆ.

(1) Sufflando dicens: Pax vobis.

sanctique spiritus participes effectisti, potestatem dimittendi peccata eis tribuisti, et Thomam ne fluctu incredulitatis submergeretur servasti. Ideo veram scientiam nobis concedas peccatorumque remissionem, o benigne misericors Domine.

Exapostelarium 10.

Tiberiadis mare cum filiis Zebedæi, Nathanael Petroque et duobus aliis Thomam habuit piscantem, qui, jubente Christo, dextrorsum (retia) demittentes, multos pisces eliciebant. Cum Petrus agnoscens adnatabat, illis tertium apparens panem piscemque carbonibus assatum manducavit.

Qui e sepulcro post tres dies excessit, Dominum, o Virgo, exora pro illis qui te celebrant votisque beatam salutant. Te enim omnes refugium, salutem, mediatricemque apud illum habemus; nos hæreditas tua et servi tui, o Deipara, ad tuum suspicinus auxilium.

Matutinum 10, tonus obliquus 2.

Postquam in infernum descendisses, et ex mortuis surrexisses, discipuli tua abscissione, ut par erat, prostrati ad operationem conversi sunt, et rursus ad navigia et retia, sed nusquam pisces capiebant. Tu vero, Salvator, omnium rerum Domine, dextrorsum retia injicere jubes; et vere operatio tuum verbum fuit. Multitudinem enim piscium ceperunt. Nos autem hospitali convivio, in terra parato, cujus tecum discipuli fuere participes, spiritualiter dignare delectari, o hominum amator Domine!

Exapostelarium 11.

Post divinam resurrectionem, ter Petrum Dominus sciscitatus: Utrum me amas? suarum ei ovium pasendarum præcipuum committit munus; qui discipulum Jesu charum videns sequentem, Dominum interrogavit: Et ille quid? Si velim, respondit Dominus, illum donec iterum veniam manere, quid ad te, mi Petre?

O tremendum mysterium! O incredibile miraculum! morte mors omnino fugata est. Quis non celebret adoretque tuam, o Verbum, resurrectionem, et quæ te immaculate in carne genuit Deiparam? Cujus intercessione omnes ab inferno salva!

Matutinum 11, tonus obliquus 4.

Manifestans te ipsum discipulis, o Salvator, post resurrectionem, Simoni tuarum dedisti ovium curam, in amoris successione, pascendique officium; ideoque illum interrogasti: Utrum me amas, Petre? Pasce agnos meos, pasce oves meas. Qui cito charitatem ostentans de altero discipulo sciscitatus est. Illorum precibus, o Christe, gregem tuum ipsum ab infestis lupis custodi!

Α τῶν· μαθητῶν, καὶ Πνεύματος ἁγίου μετέδωκας αὐτοῖς, καὶ ἐξουσίαν ἐνεχειρᾶς ἀφεσῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τὸν Θωμᾶν οὐ κατέλιπες, τῷ τῆς ἀπιστίας καταπατίξασθαι κλύδωνι· διὰ παράσχου καὶ ἡμῖν γνῶσιν ἀληθῆ, καὶ ἀρεσὴν πταισμάτων, εὐσπλαγχνε Κύριε.

Ἐξαποστοτελλάριον ε΄

Τιβεριάδος θάλασσα, σὺν παισὶ Ζεβεδαίου, Ναθαναὴλ τῷ Πέτρῳ τε, σὺν δυαὶν ἄλλοις πάλαι, καὶ Θωμᾶν εἶχε πρὸς ἄγραν· οἱ Χριστοῦ τῇ προτάξει ἐν δεξιῶις χαλάσαντες, πληθὸς εἰλον ἰχθύων, ὃν Πέτρος γνοῦς, πρὸς αὐτὸν ἐνήξατο, εἰς τὸ τρίτον φανεῖς, καὶ ἄρτον ἔδειξε καὶ ἰχθὺν ἐπ' ἀνθρώπων.

Τὸν ἀναστάντα Κύριον τριήμερον ἐκ τοῦ τάφου, Παρθένε, καθικέτευε ὑπὲρ τῶν σε ὑμνούντων καὶ πόθῳ μακαριζόντων· σὲ γὰρ ἔχομεν πάντες καταφυγὴν σωτηρίου, καὶ μεσίτην πρὸς τοῦτον· κληρὸς γὰρ σὸς καὶ οἰκᾶται πέλομεν, Θεοτόκε, καὶ πρὸς τὴν σὴν ἀντίληψιν ἅπαντες ἀφορῶμεν.

Ἐωθινὸν ε΄, ἤχος πλῆριος β΄.

Μετὰ τὴν εἰς ἔβου κάθοδον, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, ἀθυμοῦντες, ὡς εἰκός, ἐπὶ τῷ χωρισμῷ σου, Χριστέ, οἱ μαθηταὶ πρὸς ἐργασίαν ἐτάραχσαν, καὶ πάλιν πλοῖα καὶ δίκτυα, καὶ ἄγρα οὐδαμοῦ· ἀλλὰ σὺ, Σῶτερ, ἐμφανισθεὶς ὡς Δεσπότης πάντων, δεξιῶις τὰ δίκτυα κελεύεις βαλεῖν, καὶ ἦν ὁ λόγος· ἔργον εὐθὺς, καὶ πληθὸς τῶν ἰχθύων πολὺ, καὶ δειπνοὺς ξείνους, ἔτοιμον ἐν γῆ, οὐ μετασχόντων τότε σου τῶν μαθητῶν· καὶ ἡμεῖς νῦν νοητῶς καταξίωτον ἐντροφησαί, φιλήθροπε Κύριε.

C

Ἐξαποστοτελλάριον ια.

Μετὰ τὴν θεῖαν ἔγερσιν, τρίς τῷ Πέτρῳ, Φίλις με; πυθόμενος ὁ Κύριος, τῶν ἰδίων προβάτων προβάλλεται ποιμενάρχην· δ; ἰδὼν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς ἐπόμενον, ἤρετο τὸν Δεσπότην· Οὗτος δὲ τίς; Ἐὰν θέλω, ἔφησε, μένειν τοῦτον, ἕως καὶ πάλιν ἐρχομαι, τί πρὸς σὲ, φίλε Πέτρε;

Ὁ φοβερὸν μυστήριον! ὃ παράδοξον θαῦμα! διὰ θανάτου θάνατος παντελῶς ἠφανίσθη· τίς οὖν μὴ ἀνυμνήσει, καὶ τίς μὴ προσκυνήσει σου τὴν ἀνάστασιν, Λόγε, καὶ τὴν ἀγνῶς ἐν παρῆι τεκοῦσάν σε Θεοτόκον; ἤ; ταις πρεσβείαις ἅπαντας λύτρωσαι τῆς γέννης.

D

Ἐωθινὸν ια΄, ἤχος πλῆριος δ΄.

Φανερῶν ἑαυτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, Σῶτερ, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, Σίμωνι δέδωκας τὴν τῶν προβάτων νομήν, εἰς ἀγάπης ἀντίκεισιν, τὴν τοῦ ποιμαίνειν φροντίδα αἰτῶν· διὰ καὶ ἔλεγες· Εἰ φίλεις, Πέτρε, ποιμαίνε τὰ ἀρνία μου, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου. Ὁ δὲ εὐθέως ἐνδεικνύμενος τὴ φιλόστοργον, περὶ τοῦ ἄλλου μαθητοῦ ἐπυνθάνετο· ὦν ταις πρεσβείαις. Χριστέ, τὴν ποιμνὴν σου διαφύλαττε ἐκ λύκων λυμαινομένων αὐτήν.

ΩΔΑΡΙΟΝ ΚΑΤΑΝΥΚΤΙΚΟΝ

ΠΟΙΗΜΑ

ΚΥΡΙΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

CANTICUM COMPUNCTIONIS

Ex meditatione extremi iudicii

OPUS

DOMINI LEONIS PHILOSOPHI ET IMPERATORIS

(Latine edidit P. Pontanus, Ingolstadtii 1603 post Simeonis Junioris Opera; recensum in *Biblioth. Patr.* Lugdun., tom. XXII, p. 747; — Græce P. Matranga in *Anecdottis Græcis.* Romæ 1850. Tom. II, p. 683.)

Ἄρα τίς γῆθεν αἰετας
 Ἐν συστροφῇ με ζεφύρου,
 Ἀκαριαίως ἀποίσει
 Πρὸς τὴν κλαυθμῶνος κοιλάδα,
 5 Ἴν' ὅπως με τὰς μενούσας
 Ἰδὼν κολάσεις θρηνήσας;
 Βαβαί! βαβαί! πῶς βρυχάσαι
 Γαῖα διχῆ ρηγνυμένη,
 Νεύσαι τῆς υπερθεν βίας,
 10 Φρικώδεις ἀπογυμνοῦσα
 Χώρους τοὺς νῦν κεκαυθμένους;
 Φεῦ μοι τῆς θίας ἐκείνης!
 Γλαφυροτόρνεντοι τάφοι,
 Σκότους μεστοὶ τε καὶ γνόφου,
 15 Μυχὸς ἀπύθμαντος ἄλλος
 Καὶ ἀντρονύχιος χάσμη,
 Ἐν ἀποκρύφοις τηροῦνται
 Πᾶσι λυγρῶ; τοῖς βιοῦσιν.
 Δείνῳς ἐκεῖσε κοιτάζων
 20 Ὁ ἄγριος αἰμοπότης
 Βρύχει, μαιμῆ, σαίνει κέρκον,
 Καὶ κεχηνῶς ἀναμένει
 Καταπιεῖν πικρὸς σκώληξ
 Τοὺς κατ' ἐμὲ πλημμελούντας.

A 25 Δακρύων δμβροῦς μοι δίβου,
 Εὐλίπτε Θεοῦ Λόγε,
 Πρὶν κατακρύψει με τάφος
 Ἐίνον, γυμνὸν εὐπραγίας,
 Πρὶν οἱ πικροὶ φορολόγοι
 30 Ζητήσουσί μου τὰς πράξεις.
 Ἐκεῖ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.
 Ὀλολυγμὸς τε καὶ θρήνος,
 Τάρταρος ἀμοιρος θέρμης.
 Ἀνήλιος καὶ σκιδώης ·
 35 Ἐκεῖ πολύστενον πένθος,
 Καὶ ὄχνητοι τῶν δακρύων.
 Ζυγὸς; καὶ πλάστιγξ τὰ ἔργα
 Σταθμίζεται δοκιμάζων,
 Ἀνακουρίζων, βαρύνων,
 B 40 Οὐ τὰ ἐσθλά, τὰ δὲ φαῦλα,
 Ἄπερ βίῳν ἐπεπράχθην
 Ἐκ πονηρῶς συνηθείας.
 Ἡ καταιγὶς ἐκθροαί με,
 Καὶ ταραχὴ τῶν πνευμάτων,
 45 Τὸ ἀύχηρὸν τῆς θυέλλης.
 Καὶ συνοχὴ τῶν κτισμάτων.
 Κτύποι βροντῶν ἐπαλλήλων,
 Ἄστεροπῶν τε τὸ δέος.

Quis tandem me humo turbine venti aliquo sublatam, ad brevissimum tempus abducat ad vallem lacrymarum, ut visis ibidem supplicis memet lugeam?

Heu! heu! quomodo rugiet tellus, cum nutu supernæ potentæ dirupta, locos horribiles nunc latentes aperiet. Ah! triste spectaculum!

Profunde cavata sepulcra, tenebris et caligine plena, recessus immensus, et ætra caliginosa abdita servantur omnibus, qui vitam ob flagitia existiosam duxerint.

Illic cubans inimitis potor sanguinis, dirum fremdet, appetit, cauda remulcet, apertisque faucibus exspectat devorare peccatores mei similes.

Misericors Fili Dei, da mihi imbres lacrymarum,

priusquam me legat sepulcrum, hospitem, et nudum a recte factis: priusquam severissimi ex-actores inquirent in actiones meas.

Illic stridor dentium, ejulatus, et lamentatio; tartarus, caloris expers, solis nescius et umbrosus; illic luctus gemitibus refertus, et rivi lacrymarum

C Trutina et lanx opera ad amussim examinans probat, alia elevans, alia deprimens: ubi erunt peccata mea, quæ in hac vita ex prava consuetudine perpetravi.

Terres me procella, et tumultus ventorum, horror tempestatis, et pressura creaturarum, sonitus tonitruorum alternantium, ac fulgurum pavor.

- Θάμβος ἰδεῖν ὑπὲρ πάντα,
 50 Καὶ τρόμος ἀναπολῆσαι
 Τὸν ποταμὸν τοῦ παμφάγου
 Πυρρός, ὁμοῦ τε καὶ λίμνην
 Παφλάζουσαν καὶ βριμώσαν
 Ἐνδίκως με πυρπολῆσαι.
 55 Θεοκυήτορ Μαρία,
 Τῶν γηγενῶν εὐκληρία,
 Χριστιανῶν προστασία,
 Ἄμαρτωλῶν ἐλπίς μόνη
 Καὶ κοσμικὴ θυμηδία,
 60 Ῥῦσαι πυρὸς ἀπειλῆς με.
 Ἰδοῦ, ψυχὴ παναθλία,
 Βλεφάροις τῆς διανοίας.
 Ἰστορήσά σοι τὰς θλίψεις,
 Καὶ τὰς ποινὰς πρὸ τῆς δίκης·
 65 Νῆφε θερμῶς ποτινώσα
 Τῆς παίρας τούτων ρυσθῆναί.
 Κριτὴς σοι πρόβρωθεν ἦξει
 Θρονοῦμενος ἐν νεφέλαις,
 70 Τὴν κτίσιν ἀνάτινάσων
 Νεπτέρων ἐκ τῶν θεμέθλων,
 Κυμαίνων καὶ τὸν ἀέρα
 Παναλκυστάτη δυνάμει.
 Λαλαψ λικμήσει τὰ δρη,
 75 Καὶ ἀφαντώσει τὰς νάπας,
 Καὶ ἐν πυρὶ ἀκαμάτῃ
 Ἐκτεφρωθήσεται χέρσος
 Ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου
 Κρίναι τὴν γῆν ἐρχομένου.
 80 Μαρμαρυγαὶ νῦν φωστήρων
 Σθεσθήσονται παραυτίκα,
 Καὶ τῶν ἀστέρων τὰ πλήθη
 Οἶάπερ φύλλα πεσοῦνται·
 Σὺ δὲ, ψυχὴ, πῶς ὑποίσαις
 85 Τὴν ἔλευσιν τοῦ Δεσπότη·

- A
 Μέδον ὑψίθρονε, φέισαι
 Ὡς εὐδιάλλακτος φύσει,
 Ταῖς εἰς Μητρὸς σου πρεσβείαις,
 Τῶν νοερῶν στρατευμάτων,
 90 Πάντων ὁμοῦ τῶν ἁγίων,
 Τοῦ πλάσματος τῶν χειρῶν σου.
 Ναμάτων θάλασσα σπάνιν
 Ὑφίξει δειματομένη
 Καὶ ποταμοὶ κοινοθῶσι
 95 Πηγάζοντες ἀενάως·
 Σὺ δὲ, ψυχὴ, τί ποιήσεις,
 Τούτων φρικτῶς τελουμένων;
 Ξέρον ἰδέσθαι τὰ πάντα,
 Τὸ περιέχον στοιχείον
 100 Πυρκαϊᾶς ἀφανείης
 Διδόμενον ὕλης δίκην,
 Καὶ εἰλισσόμενον ἀΐθρις
 Ὡς κώδικα μεμβρανῶδη.
 Οἱμοὶ! πῶς ταῦτα, μελέα,
 105 Ἐν νῆφ, ψυχὴ, οὐ λαμβάνεις;
 Ἄλλ' ὑπὲρ ψάμμον θαλάσσης
 Ἀμνημονεῖς ἀμαρτῶσα·
 Ἄδειλως ἔθεν τὸ τέρμα
 Ἦδη λοιπὸν σοὶ προσψαύσει.
 110 Πῶς λυγηρῶς ὑπεβούσης
 Τῆς σάλπιγγος ὑπανάγκης;
 Τῶν κενεῶνων γὰρ γαλή
 Νέκυας ἀνασφαιρίσει,
 Καὶ θάλασσα τοὺς σφετέρους;
 115 Τῇ φοβερᾷ πιστάσει.
 Πεποθησίς μοι, Παρθένε,
 Γενοῦ τῆς δίκης ἐν ὧρτ,
 Σκέπη, φρουρὸς, εὐεργέτης,
 Καὶ ἰλασμὸς καὶ συλλήπτωρ,
 120 Ἐξ ἔργων μὴ κεκτημένῳ
 Ἐλπίδα θείας συγγνώμης.
- B
 C

Stupor et tremor erit videre omnia flumine ignis omnivori involvi, simulque lacum æstuantem et crepitantem, flammisque suis juste me devastantem.

Maria, Mater Dei, inter creaturas electa, Christianorum auxilium, peccatorum spes unica, mundi exhilaratio, ab imminente igne salva me.

Aspice, anima miserrima, mentis oculis. Narravi tibi afflictiones et pœnas ante iudicium: vigila, et harum experientia liberari serventer desidero.

Judex tibi sublimis veniet, sedens in nubibus ut in throno, creaturam ex imis fundamentis concutiens, et aerem etiam omnipotentissima vi concutans.

Turbo ventilabit montes et eruet silvas, igneque rapido in cineres rediget terra a facie Domini, qui venturus est judicare terram.

Inminarium fulgores subito exstinguentur, stellarumque multitudines tanquam folia de arboribus cadent. Tu vero, anima mea, quomodo adventum Domini sustinebis?

Rex altis sedens, pro clementia tua, meritis Matris

tuae et intelligibilium exercituum, sanctorum simul omnium, parce operi manuum tuarum.

Mare conterritum aquis rarescet, et flumina repleta pulveribus, non nisi instar fontium manabunt. Tu, anima, quid ages, cum ista horribiliter evenient?

Insolitum spectaculum, videre omnia complexam igniferam elementi voracitatem, silvæ instar diffusam, rursumque ut librum involutam.

Heu! miserabilis anima, cur hæc non perpendis, sed eorum immemor, peccatorum numero vincis arenas maris? Incertum est unde finis jam tibi impendat.

Quomodo funestum canentem tubam sustinebis? Ejus enim sono tam intenso et formidabili sepulcris apertis prodibunt mortui, et mare quoque reddet mortuos suos.

Virgo, fiducia mea, sis in hora justitiæ tutela mihi, custos et auxiliatrix propitia, qui propter opera spem cœlestis veniæ jam non habeo.

Ῥαγήσεται τὰ μνημεῖα
 Νεκρῶν κατεστιγμένων
 Τῆ τοῦ κριτοῦ ὑπαντήσει,
 125 Μιχαὴλ σπέρχοντος ἅμα
 Πάντας ῥιπῆ παραστήσει
 Τεττάρων ἐκ τῶν ἀνέμων.
 Σύνες, ψυχῆ, μετὰ ταῦτα
 Φρικτοὶ πῶς τίθενται θρόνοι,
 130 Καὶ ἀναπτύσσονται βίβλοι
 Παρισταμένων ἐν φόβῳ
 Ἀπείρων καὶ ἀναριθμῶν
 Ἀγγέλων τε καὶ ἀνθρώπων.
 Τότε λοιπὸν αἱ κολάσεις!
 135 Δειχθήσονται, ἃς προέφη,
 Ἀπολαμβάνειν ἐτοίμως
 Τοὺς ὑπευθύνους διψῶσαι,
 Ὡν τελευταῖος καὶ πρῶτος
 Μόνος ἐγὼ ὁ παντλήμων.
 140 Ὑπαγορεύσει πρᾶξις
 Ὁ δικαστὴς τοῖς ἀξίοις·
 Καὶ αὐστηρῶς ἀμαρτωλοῦς
 Τοῦ βήματος ἀπελάσει,
 Οὗς μὲν εἰς δόξαν ἐφέλιων,
 145 Οὗς δὲ πρὸς ἄληκτον πένθος.
 Ὑπὸ πολλῆς εὐσπλαγγχίας
 Καμπτόμενος, ἐλεήμων,
 Μὴ φοβεροῖς ὑπηρέταις
 Καὶ ἀμειλίχοις ἀγγέλοις
 150 Ἀθέμιτα τὴν ἐκ βρέφους
 Σοὶ πατρίοντα παραδίης.
 Φιλανθρωπίας σῆς ὄντως
 Ἐκπέσουσιν ἀλαζόνες
 Κριταί, σοφοί, καὶ δυνάσται,
 155 Καὶ βασιλεῖς ὑπερόπται,

A

Ἀζύγων καὶ ἱερέων,
 Οἱμοὶ πληθῆς καὶ μεγάλων.
 Χωριζομένων συγγόνων,
 Γονέων, φίλων καὶ τέκνων,
 160 Τίς ἐνοῶν οὐκ οἰμώξει;
 Τίς δὲ βαστάσει τὸν πόνον;
 Οὐκ ἔβονται γὰρ ἀλλήλους
 Εἰς τοὺς ἀπειρους αἰῶνας.
 Ψυχῆ, λογίζου πῶς ἄρδην
 165 Βληθήσονται εἰς κολάσεις,
 Ἐλκόμενοι ἀποτόμως
 Ὑπὸ πυρφόρων ἀγγέλων,
 Καὶ στέναξον πρὸ τῆς πείρας
 Ἐκ βάθους τῆς διανοίας.
 170 Ὡς θησαυροῦς τῆς ἀδύσου
 Καὶ οὐρανοῦ καταβράκτας
 Ἀνέφρας κατακλύζων,
 Σῶτερ, τὴν γῆν ἐπὶ Νῶε,
 Οὕτως καὶ νῦν κατακλύσον
 175 Τὸν βόρβορον τῶν παθῶν μου.
 Ὡ Δέσποτα τῶν αἰῶνων,
 Πάτερ, Υἱὲ, καὶ τὸ Πνεῦμα,
 Ἡ τρισυπόστατος μία
 Καὶ ἀδιαίρετος φύσις,
 180 Δός μοι καιρὸν μετανοίας
 Πρὸς λύσιν ἀμπλαχημάτων.
 Ὡ Δέσποτα Θεοτόκε,
 Σπεῦσον, βοήθει μοι τάχος·
 Ἡ γὰρ ἀκμὴ τῆς ἀξίτης
 185 Ὡς ἀκαρπον ἐκφοβεῖ με,
 Καὶ ἡ φορὰ τῆς δρεπάνης
 Ὡς ἄωρον ἐκδεδίττει·
 Ὁ δὲ λιχμητῶρ τὴν καῦσιν
 Ὡς ἄχυρον ἀπειλεῖ μοι.

B

C

Rumpentur monumenta mortuorum ad Iudicis adventum, Michaele simul festinante omnes puncto temporis ei sistere, a quatuor ventis.

Intellige, anima, quomodo post haec throni metuendi ponentur, et cum timore infinitis atque innumerabilibus angelis, hominibusque circumstantibus, libri aperientur.

Reliquum erit, ut poenae, quas praedixi, suscipiant reos, quorum primus et ultimus solus ego miserimus.

Affabitur Iudex dignos mansuete, et peccatores a tribunali aspera voce repellat: illos in gloriam secum adducens, hos ad luctum mittens sempiternum:

Magna permotus misericordia, propitius, ne tradas servis diris nec nuntiis duris eum qui inde a pueritia contra te delinquit.

Clementia tua excident arrogantes iudices, sapientes, dynastae et reges contemptores; conjugii expertum quoque sacerdotum et conjugatorum, proh dolor! multitudo.

Separationem fratrum, parentum, amicorum, atque liberorum, quis cogitans non ingemiscet? Quis feret dolorem? Non enim inter se amplius videbunt in omnia saecula.

Anima, reputa, quo pacto ab ignitis daemonibus violenter distracti, in supplicia contrudentur, et antequam experiaris, mitte gemitus ex imo corde.

Ut thesauros abyssi et cataractas caeli aperiens, Salvator, terram aqua in facie Noe diluisti, ita nunc passionum mearum coenum dilue.

O Domine saeculorum, Pater, Fili, et Spiritus sancte, una in tribus subsistentiis indivisa natura, da mihi tempus poenitentiae, ad expianda delicta mea.

O Domina, Dei Mater, festina, cito succurre mihi: securis enim acies terret me, utpote infructuosum, et falx transeundo ut immaturum extimescit; ventilator autem mihi, ut palaeae, ignem minatur.

LEONIS IMPERATORIS AUGUSTI

COGNOMENTO PHILOSOPHI

AD OMARUM SARACENORUM REGEM

*De fidei Christianæ veritate et mysteriis et de variis
Saracenorum hæresibus et blasphemis*

EPISTOLA.

(Symphoriano Champerio, Lugdunensi, interprete Lugduni prodit anno 1501; recusa deinde in *Biblioth. Patrum* maxima, tom. XVII, p. 45.)

Gloria Deo, et multiplex gratiarum actio exsuperans cœlos et perveniens ad ea quæ placita sunt illi, et penetrans abdita ipsius, cuius est bonitas et miseratio super servos suos, qui est unus, et non est alius præter eum. Ipsi est altitudo, et magnitudo, et regnum, et potestas, ipse omnia circumquaque complectens. Credimus in unum Deum, cui similis non est, nec alius est præter eum. De cætero notasti mihi commemorans de Christo Filio Mariæ, quare adoremus eum: cum ipse de semetipso testimonium perhibeat dicens quod missus sit a Deo, et qui confessus fuerit eum, confitebitur coram eo qui misit illum: et iterum, cum ascenderet ad cœlos, dixit discipulis suis: *Ascendo ad Creatorem meum, et ad Creatorem (1) vestrum, ad Deum meum et ad Deum vestrum*¹. Et iterum dicis, quia, cum lex Moysi in igne fuisset cremata et renovasset eam Esdras propheta ut potuit ei memoria cordis sui recordari, et non sine mendacio, et non fuit ibidem recordatus de resurrectione, neque de paradiso, neque de inferno. Et iterum dicis, quod talis sit Christus ante Deum, qualis et Adam, et quia comedit Christus et dormivit, sicut et Adam: et tamen non te commovit ad hoc nisi paucitas intelligentiæ tuæ de Christo. Et iterum cognovi, quia dicis quod Maria soror Aaron et Moysi genuerit Christum: et quomodo potuit esse, cum mortua fuerit postquam egressi sunt de Ægypto in deserto, et nemo ex eis ingressus sit terram repromissionis, longe antequam nasceretur Maria Mater Christi et pater ejus Jo-

Actio, perscrutare vetus testamentum quod dedit Deus filiis Israel, Moysi et David, prophetis suis. Et iterum scrutare novam legem, quod est Evangelium, quod datum est nobis ab apostolis Christi; et tunc reperies, de Christo veritatem et viam rectam eo usque ut non sit in te ulla titubatio, dum videris Scripturam testimonium perhibentem, sibi invicem concordantem in Christo, quod est in novo et veteri testamento, et tunc vere intelliges de Christo. Scientem te reddimus de fide nostra quomodo adoremus eum, et quæ sit eruditio in qua sumus, donec intelligas, si tamen placitum est Deo, dantes tibi testimonium de novo et veteri testamento, quia quod dicimus de Christo, verum dicimus: secundum quod notavi tibi, trutinare et scrutare donec scias.

Cognosce quod postquam in principio fecit Deus cœlum et terram (cujus nomen est benedictum) et magnum lumen cœli et terræ, quod non capit in enclata, neque mortalium attingit intelligentia, visus est Moysi in igne in monte Sina², in verbo luminis: et dixit, Ne timeas, Moyses, ego sum Dominus Deus tuus, creator tuus, lumen de lumine, Verbum de Patre ex quibus Spiritus sanctus procedit. Et ideo dicimus, Pater et Filius et Spiritus sanctus, lumen de lumine, verbum de Deo: quia unum sunt, non separantes ea, quia procedit Verbum de lumine, et Spiritus sanctus de lumine, et quia non est in loco minimo minimus, et in maximo multiplex, sed ubique totus est. Intuere solem in quo sunt radii et splendor: nunquid non vides, quia usque æqualis est? Quanto magis Deus qui fecit solem et omnia quæ sunt infra cœlum et terram! Per lumen et Verbum quod est ex seipso, facta sunt omnia, et voluit ipsum Verbum dicere Filium suum. Sed ne paveas, Verbum Dei dicere Filium Dei: quia

¹ Jan. xx, 17. ² Exod. xix.

NOTÆ.

(1) Illic observa Mahumetanos male legere *Creatorem*, pro, *Patrem*.

Deus Pater est Verbi sui, et ubi est Verbum Dei, ibi est Deus, quia Verbum Dei ex Deo est, et Spiritus sanctus ex Deo est: et quæ vult Verbum, operatur, et quæ vult Spiritus sanctus, operatur, et quæ vult Pater, operatur, et hæc omnia unus Deus operatur. Non dividimus inter eos, neque plures deos dicimus cui non est similis in regno manens in perpetuum, regnum sanctum. Pater non est genitus, Filius est genitus, Spiritus sanctus non est genitus, neque ingenitus. Necesse est autem nobis ex prophetis proferre testimonium, quod Deus benedictus vocavit Christum Verbum, suum Filium, et per Verbum quod procedit ex lumine, condidit cælum et terram et omnia quæ in eis sunt. Moyses dicit ³, Deus per Verbum fecit omnia. David in Psalmis, *Verbo Domini cæli firmati sunt* ⁴; et alibi: *In æternum, Domine, permanet Verbum tuum* ⁵; et iterum: *Misit Verbum* ⁶, et contra. Job dicit de Spiritu sancto: *Spiritus Domini fecit me* ⁷; Moyses: *Spiritus Domini super aquas ferebatur* ⁸; Isaias: *Spiritus Domini super me, per quem unxit me* ⁹; David: *Emitte Spiritum tuum* ¹⁰, et contra; et iterum, *Spiritus tuus bonus deducet me* ¹¹, et contra; et iterum, *Spiritus tuum innova in visceribus meis* ¹²; et iterum, *Spiritu principali confirma me* ¹³. Hæc sunt de veteri lege testimonia, quod Verbum et Spiritus qui sunt ex Deo, omnem creaturam creaverint. Oportet nos iterum proferre testimonium, quod Deus Verbum suum Filium suum vocavit. Isaias dicit, *Ecce Virgo concipiet et pariet Filium* ¹⁴, et contra; et iterum: *Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis* ¹⁵. Iterum Deus Pater, ad David: *Postquam dormieris cum patribus tuis, suscitabo de femore tuo qui sedebit super thronum Israel. Ego ero ei in Patrem, et ipse erit mihi in filium* ¹⁶. David in Psalmis: *Dominus dixit ad me, et contra Zacharias dicit: Gaude et lætare, filia Sion, clama, filia Jerusalem, quia ecce Rex tuus venit tibi militis et sedens super pullum asinæ, loquetur pacem gentibus* ¹⁷. Iterum oportet nos proferre testimonium de lege Dei, quia Jesus Christus Filius Mariæ, Deus de Deo sit. Jacob filius Isaac, filii Abraham, cum esset in obitu vitæ suæ, benedicens filios suos prophetavit de ipsis, dicens Judæ, filio suo: *Tu es catulus leonis, non minuatur de femore tuo dux neque princeps donec veniat qui sit exspectatio gentium* ¹⁸, qui est ipse Christus. Jeremias propheta: *Ecce Deus noster cui similis non est, qui invenit omnem viam prudentiæ, et post hæc videbitur super terram, et cum omnibus erit conversatus* ¹⁹. Iterum: *Deus manifeste veniet,*

A veniet, et non tardabit ²⁰. Isaias: *Post te ambulabunt, vincti manicis pergent, et te adorabunt, teque deprecabuntur, quia tu es Deus et non est alius præter te Deus Israel. Salvator confundens inimicos tuos, abierunt in confusionem* ²¹. Iterum David: *Deus de cælo prospexit super filios hominum ut videat si est intelligens aut requirens Deum; omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum* ²². Et iterum: *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* ²³. Moyses dixit de passione Christi: *Videbitis vitam vestram pendentem coram oculis vestris, et non credetis* ²⁴. David: *Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea, dividerunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem* ²⁵. Isaias: *Homo potest ferre plagam quia absconditus est vultus ejus, unde nec reputabimus eum. Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit* ²⁶ (2). Hæc sunt testimonia quod Deus ex Deo est: Joannes: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum: et Deus erat Verbum* ²⁷. Gabriel: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* ²⁸. Paulus: *Spiritus sanctus scrutatur omnia, et novit occulta Dei* ²⁹. Joannes ³⁰: *Non accepimus spiritum servitutis, sed spiritum qui est ex Deo; iterum: Si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus* ³¹. Hæc sunt testimonia de Novo Testamento, quod Christus Filius Dei sit: Gabriel ad Mariam: *Ecce concipies et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum: et ipse redimet populum suum a peccatis eorum* ³². Paulus: *Misit Deus Filium suum natum de muliere, factum sub lege ut eos qui sub lege erant redimeret* ³³. Joannes: *Qui credit in Filium Dei, habet vitam æternam; qui vero non credit in illum, non videbit vitam æternam, sed ira Dei manet super eum* ³⁴. Paulus: *Deus unus Filius Dei per quem facta sunt omnia* ³⁵. Petrus: *Tu es Christus Filius Dei vivi* ³⁶. Gabriel: *Ave, Maria, gratia plena, Dominus tecum: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, et quod nascetur ex te Sanctum vocabitur Filius Dei* ³⁷. Iterum Christus in Evangelio: *Ego sum lux mundi, ego a Patre exiit, et ad eum reversurus sum, ego sum resurrectio et vita. Et qui me videt, videt et Patrem. Ego et Pater unum sumus*. Paulus: *Illuminabitur mundus de Juda. Et iterum: Ascendit Deus super cælos, super sedem sanctam suam, intuens terram ut videat obligatos quos obligavit Satan in delicto suo.*

Vos autem habetis in lege vestra, quod angelus

³ Gen. i. ⁴ Psal. xxviii, 6. ⁵ Psal. cxviii, 89. ⁶ Psal. x, 6, 20. ⁷ Job xxxiii, 4. ⁸ Gen. i, 2. ⁹ Isa. lxi, 1. ¹⁰ Psal. ciii, 30. ¹¹ Psal. cxlii, 10. ¹² Psal. l, 12. ¹³ Ibid. 14. ¹⁴ Isa. vii, 14. ¹⁵ Isa. ix, 6. ¹⁶ I Reg. vii, 12-14. ¹⁷ Zach. ix, 9. ¹⁸ Gen. xix, 9, 10. ¹⁹ Baruch. iii, 38. ²⁰ Habac. ii, 5. ²¹ Isa. xlv, 14. ²² Psal. xlii, 2, 3. ²³ Psal. cix, 1. ²⁴ Deut. xxviii, 66. ²⁵ Psal. xxi, 17. ²⁶ Isa. lvi, 3, 4. ²⁷ Joan. i, 1. ²⁸ Luc. i, 35. ²⁹ II Cor. ii, 10. ³⁰ Imo Paulus Rom. viii, 15. ³¹ Ibid. 9. ³² Luc. i, 31. ³³ Galat. iv, 13. ³⁴ Joan. iii, 36. ³⁵ II Cor. i, 19. ³⁶ Joan. xi, 27. ³⁷ Luc. i, 35.

NOTE.

(2) Vulgata lectio, *Vidimus eum despectum et novissimum virorum et scientem infirmitatem, et quasi absconditus vultus ejus.*

dicit Zachariæ : Ecce annuntio tibi quod nascetur tibi Filius præcedens Verbum Dei, et Verbum ipsius, vocabitur nomen ejus Messias. Quæritur a te quare Deus voluit mittere Filium in utero Virginis : quia benedictus Deus et sanctum nomen ejus, creavit cælum et terram et omnia quæ in eis sunt, et creavit angelos suos, in prima conditione sua erant in circuitu Throni : et subito ingressus est in una legione angelorum, tumor et superbia, facientes se Deo similes, dicentes : Ponamus sedem nobis sicut est sedes Dei, et circumeamus cælum et terram, sicut et Deus. Cumque Deus cogitationes eorum cognovisset, projecit Satanam et omnem legionem ipsius, de cælo ad terram, et facti sunt dæmones et inimici filiorum Adæ. Cumque fecisset Deus Adam constituit eum in paradiso, dicens ei : *Comede omnia quæcumque volueris ; de ligno vero hoc quod prohibeo tibi, ne comedas, quo die comederis ex eo, morte morieris ;* tentatus vero a diabolo, comedit ex eo, et projectus est de paradiso, et hæreditavit mortem et contradictionem et delictum in progenie sua, post eum. Deus vero volens eripere creaturam suam de manu diaboli, direxit Noe ad populum suum ut pœniterent et recederent ab opere diaboli ; cumque venisset ad eos, contempserunt, et mendacem eum reputaverunt. Præcepit igitur Deus Noe ut faceret arcam, et mitteret in ea de omni creatura, et innisit Deus diluvium. Aperti sunt fontes abyssi et cataractæ cæli, et effusæ sunt aquæ et conumpti sunt habitantes terram, et omne quod movetur super eam, excepto Noe qui fuit in arca, et uxore ejus, et tribus filiis ejus et uxoribus filiorum ejus. Post hæc, miserus Deus super ea quæ fecerat, præcepit aquis ut reverterentur : et egressi sunt de arca, homines et jumenta : benedixitque illis Deus, et dixit : *Crescite, et multiplicamini, et replete terram.* Postea, homines a diabolo tentati, fecerunt sculptiles deos, adorantes eos, sicut Deum qui eos fecerat. Et volens Deus eripere illos de manu diaboli qui eos perverterat, mox descendit in potentia super montem Sinai ; et locutus servo suo Moysi, dedit ei legem, eligens filios Israel de omni plebe. Tunc filii Israel derelinquentes quæ dederat Deus Moysi, fecerunt sibi sculptile, adorantes illud quasi Deum vivum : et statim immisit eis serpentes, et consumpsit partem ex eis et miserus est eis. Item tentatio a diabolo immisit ignem, et consumpsit ex eis multitudinem, et miserus, iram ab eis removit. Item fecerunt sibi idola, adorantes illa ut Deum, immolantes filios suos et filias suas dæmoniis. Suscitavit Deus prophetas contestantes eos ut pœniterent, et reverterentur ad Deum, et recederent a diabolo : negaverunt et mendaces eos dixerunt, et quosdam ex ipsis occiderunt. Cumque vidisset Deus quod prævaluisset diabolus in eis, ex quo factus est Adam et ejectus est a paradiso, et quod prophetas qui venerant ad eos, occiderant, volens eos eripere a potestate antiqui hostis, misit Verbum suum ad Mariam

quam elegerat. Accepit formam hominis Verbum Dei, inducens carnem de Maria, cum anima et intellectu. Habitavit Verbum ipsius, quod erat ex Deo, in ipso corpore, sine separatione ab ipso in perpetuum. Si non esset ipsum corpus quod induerat, nemo posset videre Verbum Dei : sicut nec Moyses Verbum Dei videre potuit. Sed veniens Verbum Dei, induit corpus de Maria, et eripuit populum suum de potestate diaboli : Verbum utique illud quod Maria susceperat. Ipse est cujus nomen est Messias et Deus, quod erat, antequam annuntiatio veniret ad Mariam, et corpus sumeret de Maria : et ipse est Deus, et hæc est caligo in vobis ut non intelligatis.

Iterum mihi scripsisti dicens : Quia dixerit, *Misus sum ad vos, et comederit, et biberit, et dormierit.* Sed nunc tibi ostendam quod in Christo fuerint duæ operationes, et duæ locutiones : una, Verbi, et alia, corporis quod susceperat de Maria. Hoc est corpus perfectum, animam habens et intellectum. Operatio Verbi est quando cum Patre cuncta creavit : et manens in corpore, peccata dimittebat, et mortuos suscitabat, et cætera talia faciebat. Vos autem, relinquentes opera Verbi, sequimini opera carnis quam assumpsit de Maria, quæ fuit de Adam : et ideo dicitis quod similis sit Christus Adæ, quod comedebat et dormiebat : et iste est sermo eorum qui non intelligunt de Christo, neque perscrutantur legem Dei. Et secundum vestrum sensum, Judæi intelligentes de Christo, persequentes et comprehendentes, eum crucifixerunt, dicentes blasphemizæ verba ad Mariam Matrem ejus, cui pudor castitatis inerat. Iterum dicitis, quare adoremus Christum Verbum Dei. Numquid non invenitur in lege Dei quod filii Israel adoraverunt arcam quam præceperat Deus Moysi facere, et tamen non adorabant nec serviebant arcæ nec ligno : sed adorabant et serviebant legi et verbo Dei quod erat in arca, et tamen non ob hoc erant alieni a Deo, nec duobus diis servisse judicabantur ? Rursum dicitis quod in lege vestra invenitur, quod Deus præcepit angelis suis adorare Adam. Quod si ita est credendum, quid existimas de Verbo, quod nominatum est Messias ? Nunquid est melius eum adorare, quam petram surdam quam adoratis, ubi scimus aliquid remansisse de idololatria illa qua adorabant Jaoh, Jaoc, Nazara, et Allac et Allogei, et Mena ? Quidam ex eis erant dii in similitudine virorum, quædam in similitudine feminarum ! Majores horum dicebantur Aleubre, unde et sermo iste derivatur, Alacuiber, inter vos immolantes eis pecora et camelos in uno die, pro unoquoque anno : et secuti estis consuetudinem paganorum super lapide illo, in Mecha, in angulo domus ipsius idololatriæ, cui serviebat antiquitas paganorum, et immolabat. Iterum dicitis, quod simul ante Deum Christus sit et Adam : et ponitis facturam de luto, quæ contradixit Deo suo, et non custodivit præceptum ejus, similem Verbo Dei et lumen ipsius,

qui non est factus, sed per ipsum facta sunt omnia, et ipso est Messias, cujus regnum sempiternum existit. Queris quomodo Deus potuit ingredi in ventrem mulieris, tenebrosum et angustum et fetidum: sed si forte intelligas, tibi similitudinem damus. Nonne vides solem quia graditur super immunditiam et stercora, et fetorem, et tamen nullo modo inquinatur, sed mundat omnia, quanto magis Deus qui fecit solem non inquinetur a creatura? Sed noli esse incredulus ut non ingrederetur Deus in uterum Virginis, qui ingressus est in rubo qui erat in monte Sinai, et locutus est servo suo Moysi, et legem ei dedit. Nonne melius erat corpus Virginis quam illa spina rubi? Quod autem dicit, legem Moysi esse crematam, et quod eam Esdras memoriter et mendaciter memoravit, et non fuit in ea memoratus de resurrectione, aut vita aeterna, aut paradiso, nunc tibi, si Deo placeat, ostendam. Benedictus Dominus revelationem in prophetas suos misit, et omnis propheta locutus est per revelationem Dei: et dedit Moysi legem, in qua scripta sunt praecepta filiorum Israel, exitus eorum de Aegypto, dinumeratio, et contradictio, et indignatio Dei super eos, et quomodo omnia creavit: rememoratio regum, et quomodo exaltavit et humiliavit eos, et revelavit David servo suo psalmodiam, et Salomoni sapientiam, et Job suo dilecto et Danieli prudentiam: et nos credimus resurrectionem, et paradysum, et infernum, et invenimus ea scripta in Veteri Testamento per Esdras cui Deus revelavit, et scripsit ea ad plenitudinem. Et sicut Deus Moysi prophetae suo dedit, ita Esdras declaravit et nil praetermisit, quia in prophetis Dei non est mendacium neque oblitio, quia Deus fit revelatio illorum.

Scriptisati mihi de sacrificio quid esset, et quod non reperires quemquam de servientibus Dei qui obtulerit sacrificium. Primitus, duo filii Adae obtulerunt, et acceptum est ab uno. Sacrificium veritatis est super homines, et acceptum Deo, et edificatio ei quicunque obtulerit: excepto sacrificio quod idolis offertur; qui enim illud offerunt, alieni sunt et perdit. Christus vero, nocte illa qua erat inchoatio passionis, discipulis dixit quid de eo Judaei facturi essent, et resurrectionem, et fugam, et reversionem ad eum annuntiavit; et tamen in illa nocte cum discipulis comedens, accipiens panem benedixit et dixit: *Accipite et comedite: hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur.* Iterum accipiens calicem, dixit: *Bibite ex hoc omnes; hic est sanguis meus qui offertur in remissionem peccatorum.* Et praecipit nobis similiter fieri, ut sit nobis remissio peccatorum, quicunque in fide et dilectione obtulerimus. Illud sacrificium licet credere, non illud quod in lege vestra vos habere dicitis. Cum discipuli Filio Dei dixissent, *Invoca Deum ut dirigat nobis manna de caelo;* et dixisset Christus, *Timete Deum si estis fideles,* discipuli dixerunt, *Volumus comedere illud, et credemus tibi et scimus quia*

verum locutus es nobis, et testabimur quia Christus Deus es: dirige manna de caelo, ut sit nobis festum solemne, et posteris nostris signum ex te: haec nobis tribue, quia tu es dator donorum. Et Deus dixit, *Dirigam illud vobis;* quod postquam negavit, cruciaverunt eum cruciacione qua nemo cruciatus fuit. Et tamen hi sermones fuerunt Nestoriani cujusdam haeretici, non sane de Christo sentientis: qui vos introduxit quasi ut aliquid de fide Christi intelligeretis, sed ut est ratio et veritas vobis non demonstravit.

Quod de Christo [f. de cruce] a me quaesisti, scientem te reddo modo: quia die qua crucifixus est Christus, cum eo duo latrones (unus ad laevam, alter ad dexteram) fuerunt, et mox emisit spiritum. Statim terra contremuit, et sol obscuratus est, et quosdam principes de Judaeis, qui aderant, validus timor invasit propter ipsas cruces. Et ut hominibus veritatem celarent, eas sub terra absconderunt, ita ut alii nescirent nisi unus; et nemini in vita sua dicebat: cum autem mors accederet, alicui propinquo aperiebat dicens: *Quandoque quaestio crucis erit, locum vido et scito.* Quando tamen voluit Christus hominibus confusionem Judaeorum ostendere, inventionem crucis Constantino regi Romanorum, qui necdum erat Christianus, aperuit. Cum enim pergeret ad bellum, elevans oculos ad caelum media nocte, vidit in caelo quasi duas columnas, unam super aliam intentam in similitudinem crucis, et in ea scripturam igneo fulgore rutilantem, et Graece scriptam: *Quia petisti a Deo tuo ut ostenderet tibi fidem rectam, facito tibi signum regale in similitudinem crucis istius, quae praecedat te contra inimicos tuos, secundum quod vidisti in caelo.* Quo facto, hostes invasit, et per virtutem sanctae crucis illos devicit. Cumque reverteretur, matrem suam Helenam cum exercitu usquequo Jerusalem veniret direxit, ut quid de cruce Christi factum esset, a Judaeis perquireret. Multis autem cruciatis, virum illum qui de tribu ejus fuerat cui res primum notificabatur, inquiri praecipit. Illum autem, rei veritatem aperire nolentem, in puteo sine potu et victu reclusit. Cumque se moriturum cognovisset, ei locum ostendit; et dum foderent, sumus incensi de fovea exivit, tres cruces, post CCC annos ex quo Christus venerat, ostendens. Et cum ante reginam nescientem quae crux Christi esset, portarentur, super mortuum subito unam crucem posuit; et non surrexit; secunda adhibita, nil profuit; cum vero tertiam adhibuissent, statim qui erat mortuus surrexit. Regina, facta ecclesia super Christi sepulcrum, partem de cruce ibi reliquit, et reliquam filie suo detulit. Haec est causa quare crucem Christi adoremus.

Dictum est mihi quod non salutatis eos qui sunt alterius legis, et vos habere in lege vestra quod mulieres alicujus fidei vobis liceat in connubium ducere: et quomodo fieri potest ut Deus homini uxorem ducere praecipisset, qui nec salutare ne-

que sepelire illam dignaretur? Similiter, si de alia A perit, adulter et mœchus vindicetur. Iterum dictum fide fuerit, non oportet super sepulcrum ejus stare est mihi, quod in lege vestra sit scriptum, quidquid aut pro illa deprecari. Cum autem vos in lege fecerit homo sive bonum sive malum, præscriptum vestra scriptum inveniatis quia multi ex his qui in ptum et prædestinatum sit illi a Deo antequam lege qualibet sunt fideles, apud Deum sunt, quare nascatur. Si ita est, non est illi gratia si bonum pro ea non deprecemini? Iterum dictum est mihi, operetur, neque peccatum si male operetur: quia si quis vestrum uxorem suam qualibet ex causa non ille operatur, sed quod præscriptum et præordinatum est illi antequam nasceretur. Nam si ita reliquerit, non oportet eam ad eum regredi, donec nascatur, ergo Deus impie videtur egisse. Sed hoc alter cum ea conveniat. Sic prævaricatores legis et absit a Deo, ut ista in hominibus operetur. Nam si Evangelii facti estis ²⁶. In lege enim scriptum est, ut si quis uxorem suam qualibet causa dimiserit, et voluerit ad eum quandoque regredi, ipsius est ita esset sicut vos dicitis, quidquid faciat homo, sine dubio, si tamen alter eam non sordidaverit: vel bonum, et contra: Deus non prophetas dirigeret ut hominibus infernum demonstrarent, et si autem alter eam tetigerit, ab illo in perpetuum pertimescerent: sufficeret enim illis præscriptio, et prohibita est. In Evangelio tamen non est licitum B prædestinatio eorum. Sed absit talis intellectus: homini uxorem suam sine causa fornicationis dimittere, et qui dimissam alterius in uxorem acce-

²⁶ Deut. xx, 4.

LEONIS SAPIENTIS

OPERUM PARS SECUNDA.

OPERA JURIDICA ET CANONICA.

—
RECENTIORES

ORIENTALIUM EPISCOPATUUM NOTITIÆ,

*A Francisco Junio primum editæ, tum a PP. Jacobo Gretsero et Carolo a
S. Paulo auctæ, demum a P. Jacobo Goar iterato locupletatæ,
recognitæ et in unum collectæ.*

—
[E. P. 533*] P. JACOBI GRETSERI PROŒMIUM.

—
Utrum quæ sequuntur, adjecta sint ab ipso Codino, an ab alio, dicere non habeo. Addere placuit, tum quia Junius suæ editioni adjunxit; tum ut lector una mecum tot nobilissimarum Ecclesiarum interitum deploret; pleræque enim vel funditus interierunt, vel, si quæ supersunt, sub Turcico jugo hodie gement. Quibus quæ tanti mali causa, nisi schisma et hæresis, et a sede apostolica Romana defectio. Certè enim, quam primum Græci a Cathedra Petri sese abjunxerunt, quotidie res eorum in deterius labi cœpere; donec tandem Justissimo Dei judicio, in eas calamitates incidere, cum quibus hac etiam ætate conficiantur. Id ita esse libens fatebitur, quisquis a Photio, præcipuo schismatis architecto, historiam Græcorum usque ad eversum eorum imperium revolvare volet.

Subjiciuntur nonnulla de titulis: nimirum Græcia ventosa titulis nunquam satiari potuit, licet plerumque essent tituli rerum inanissimi.

Vides hic itidem non patriarcham, sed imperatorem fuisse Græcorum papam; qui arbitrato suo metropolitanos, archiepiscopos, episcopos ponebat et deponebat, et quasi pilas modo in hunc, modo in illum locum jactabat. Cujus rei culpam nemo alius sustinebat, nisi ipsi Græci, qui imperatori suo serviliter adulantes, omnia ei præter sacrificandi potestatem concesserant. Id ut clare intelligas, en tibi Demetrii Chomatiani in responsis ad Cabasilam plusquam parasiticam assentationem: *Imperator ut communis in Ecclesiis sapientum princeps et re et nomine, synodorum placitis præsidet, et auctoritatem ipsis largitur. Ecclesiasticas ordinationes disponit, et legem ponit vitæ atque officio eorum, qui altari inserviunt: quin et judiciis episcoporum, et clericorum, et electioni Ecclesiarum vacantium. Promovet insuper a minori dignitate ad majorem, puta ab episcopali ad metropolitanam, honorem eum exhibens aut urbi aut homini. In summa præter sacrificandi potestatem, cætera omnia jura pontificalia manifeste exprimit imperator, quibus in rebus convenienter agit, et legibus et canonibus. Poterat ergo Græcanicus imperator suorum quoque audire confessiones, quandoquidem omnia poterat, præter Missam seu Liturgiam celebrare. Hunc Chomatiani locum profert Hugo Grotius Calvinista in Pietate [E. P. 334] ordinum Hollandiæ et Westfrisiæ, ut eandem potestatem in prædicantes Calvinianos supremo magistratui Hollandiæ et Westfrisiæ asserat: quanquam non erat cur Grotius exciperet, sicuti nec excepit, cœnæ parandæ potestatem: hanc enim sine ulla dubitatione melius et lautius apparare potest totius Hollandiæ et Westfrisiæ magistratus quam ullus ex Calviniana culina minister.*

In *Jure Græco Romano* exstat Constitutio Leonis Philosophi imperatoris de thronis Constantinopolitana:

* Editionis Parisiensis 1648 fol. paginae representantur.

sedi subjectis, et qui épiscopi quibus metropolitæ subdantur : quæ longe plures metropoles, archiepiscopatus, et episcopatus numerat, quam Andronicus in sua Ecthesi. Sed ubinam hodie tot illas, et tam numerosas Ecclesias invenire est? Aut nusquam, aut in faucibus Orci, hoc est, hæreseos, et schismatis, sub Sarracenicæ, plusquam Pharaonica servitute, pauculis demptis, quibus mitior servitus obtigit. Eas insuper sedes excipio, quas in Calabria et Sicilia Græci erexerant, vel jam olim erectas repererant : istæ enim pulsæ ditone Græcis Cathedræ Petri adhærent, sub imperio Catholicorum regum ac principum.

Inserta est eidem volumini *Juris Græco-Romani* cujusdam patriarchæ Constantinopolitani sanctio, quæ ordine sessio in conciliis, aliisque publicis conventibus cuius metropolitæ et archiepiscopo competat. Sed hic jam longe minor numerus est, quam in Constitutione Leonis, ita ut sedis Constantinopolitanæ amplitudo quotidie minueretur, et mala Turcarum manu circumcideretur. Libet hic adjungere hunc posteriorem Catalogum, quia brevis est, et Andronico lucem accendet.

P. JACOBUS GOAR LECTORI.

Qua in re Palatini mores, et qui in Palatiis ritus observari consueverunt (de quibus satis multa paulo superius), cum sequentibus metropoleon, et episcopatum notitiis conveniant, ignorare me fateor, lector benevole, nisi suggesseris quem possim interrogare : quotquot enim notitiis hæcenus exscripsere, ne verbum quidem ea de re fecerunt. Nullius momenti res est, mihi lateat et tibi; dummodo notitiarum scriptores, vel qui eas in lucem eduxerunt, innotescant. Ediderat Andronicus Augustus senior notitiam, quam Junius pro arbitrio interpretatus Codiniano subiunxit operi; ea tantum, me quidem iudice, de causa, quod hanc isti subnexam idem ms. codex suggestisset. Placuit Gretsero repertam aliam in *Jure Græco-Romano*, sed titulo et inscriptione expertem, veluti faciem, Andronicianæ, qua lux affulgeret præmittere : verum facis obscuræ lumen obscurius ferre non potuerunt oculi. Tertiam ex Vaticanis P. Carolus a S. Paulo Abrincensis postea præsul edidit sacræ suæ geographiæ tacitis etiam de nomine superioribus ceu Parergon insertam, quartæque alteri quam Regia suppeditarunt sociam fecit. Quintam memorarem inter hæc mediam in ejusdem præsulis collectione locatam, ni (cum vetusta sit et imperfecta, necnon Hierocli, cujus pervetustam notitiam recognitam et integram doctissimus Holstenius pollicetur, non leviter tribuatur) ab ea nunc recensenda tum operis antiquitas, tum erga talem virum vetustum opus velut e ruderibus eruere, ac suæ puritati restituere molientem retraheret reverentia. Præfatis hæc manum admovere compulsi amor integritatis, quæ rerum forma decus est et perfectio, et nostram, quantumcunque sit, operam publica postulavit utilitas. Quo in negotio *Regiæ Bibliothecæ* mss. usus, quod mutilum erat reposui, quod corruptum reparavi, quod obscurum illustravi, quod vagum erat et incertum in meliorem ordinem redegi. Inter hæc vero datas vel recognitas a me notitias ista series est et rerum servatus ordo, ut in prima fronte diatyposis Leonis Augusti ante octingentos circiter annos digesta, quamvis recentiori caractere conscriptam repererim, exhibeatur, quam si velis, supra laudato debebis Abrincensi præsuli (exsta: enim in ejus sacra geographia) sin minus, ex parte mihi vindicabo, ceu ex diverso codice, quem variæ lectiones arguunt conscriptam, et integrius quam antehac, vel Græcæ traditam, vel Latine expositam. In ejus aspectu primo patriarchatum splendet dignitas, subiude metropoles quæ Constantinopolitanæ sedi subjiciuntur elucet, demum episcopatus, quos illic suffraganeos agnoscunt, recensentur : similes dignitates, quas thronos vocant, patriarchalibus aliis Ecclesiis facit auctor notitiæ, verum ubi de Romana mentionem habet, tanta et talis est in subditorum episcopatum enumeratione varietas, tanta vocum corruptio, tanta denique appellationum confusio reperitur, ut pæce viri litterati dixerim, putem, vel ab Occidentalium locorum ignaro, vel ab imperito conscriptam : quæ res ab ea ex integro restituenda me prohibuit (ut ab ejusdem interpretatione ex integro suscipienda, nunquam satis laudandi Abrincensis Antistitis prius deterruerat ac penitus avocarat mentem) : non enim eam mihi demandavi provinciam ut generalem prorsus patriarchalium omnium Ecclesiarum, sed illam potissimum quæ Leonis Augusti nomen defert, cui aliquid splendoris ex nostro accessit labore, referrem notitiam : ut ut se res habet præfato imperatori ascriptam recudo; illique secundum ex Vaticano solo memorati jam sapius auctoris cura depromptam, nonnihil tutioribus conjecturis emendatam, adnecto. Tertiam a Gretsero prius datam titulum ex fidelissima textus cum *Regiæ Bibliothecæ* mss. collatione præfixi; præter quas suppeditavit et aliam Regia eadem gazæ, cujus egregie digestus ordo nomen scriptoris desiderat, quam et accuratissime cum memoratis [E. P. 536] *Regiæ Bibliothecæ* monumentis collatam, et *Juris Græco-Romani* conformem exemplari in quarto dispositionis nostræ ordine collocavi. Sequitur tum demum quæ ab Andronico Seniore non plene dissita a nostris annis sæculo edita censetur, ut scilicet alia, quæ vel titulo vel auctoris sui nomine carebant, inter Augustales positæ plus roboris et splendoris obtineant. Codinum Junius in sua interpretatione reprehendit, Junium similiter in sua elucidatione notat

Gretserus, imo et satis acriter in totam Græciam invehitur, quam propter translatas vel mutatas nedum amplificatas dignitates vanitatis aut levitatis videtur insimulare : qua in re nil novi, nec soli Græciæ debet imputari, cum suo jure, sicut et Latina Ecclesia, si quando necessitas postulaverit, utatur. Cæterum quod spectat ad titulos et appellationes, de illis, quia honorariæ sunt, liberaliter satis Junius et Gretserus egerunt. Illi porro quibus imp. despotas, Cæsares, principes, proceres, ac eorumdem uxores; patriarcham, metropolitam, episcopos, etc., vocant et exornant (præter Junii et Gretseri dicam offensionem) nonnihil lucis et incrementi plurimum ex meo percipient labore, vel saltem aliquid mellior ordo dabit ornamentum. Par est ut qui in diversis dignitatibus generibus sunt constituti variis gaudeant titulis, nec fas est pontificem eodem salutandi more quo imp. convenire : quantum distat a rege princeps, tantum discrepare debet utriusque salutatio : aliis peregrinos, aliis verbis domesticos compellere solemus. Salutationes hujusmodi, etsi per modum appendicis, luculenter tamen illustr. et rever. episcopus Vabrensis dominus Isaacius Habert in suo deprompsit archieratico, cujus opera et versione, quippe quæ sit ad amussim examinata, eo facilius et felicius nonnunquam sum usus, quo devotius et humiliter tanti præsulis laborem, non adeo commendare, quam venerari peroptavi. Quod amplius est sors obtulit; quod immutatum et diversum, alia dedere vel fecere Regia mss. Ex præmissis habes hujus operis propositum et ordinem; ex lectione tua, si votis cura respondet, lector charissime, consequeris utilitatem; aut meam saltem sinceritatem assequeris. Vale.

NOTITIÆ

GRÆCORUM EPISCOPATUUM

A LEONE SAPIENTE AD ANDRONICUM PALÆOLOGUM.

ΤΑΞΙΣ ΠΡΟΚΑΘΕΔΡΙΑΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΤΑΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ. A ORDO PRÆSIDENTIÆ SANCTISSIMORUM PATRIARCHARUM.

α. Ο Ῥώμης.
β. Ὁ Κωνσταντινουπόλεως.
γ. Ὁ Ἀλεξανδρείας.
δ. Ὁ Ἀντιοχείας.
ε. Αἰτίας, ἦτοι Ἰεροσολύμων.

1. Romanus.
2. Constantinopolitanus.
3. Alexandrinus.
4. Antiochenus.
5. Æliæ urbis. sive Hierosolymorum.

Τῆξις προκαθεδρίας μητροπολιτῶν, καὶ αυτοκεφάλων, καὶ ἐπισκόπων τελοῦντων ὑπὸ τῶν ἀποστολικῶν θρόνων ταύτης τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος πόλεως.

Ordo præsentia metropolitana, et sui juris præsulum et episcoporum, huic a Deo servatæ et urbium reginæ civitatis apostolico throno subjectorum.

Ἐπαρχία Καππαδοκίας, πρῶτος δ Καισαρίας.

In provincia Cappadociæ, primus est Cæsareæ metropolita.

Ἐπαρχία Ἀσίας, δ Ἐφέσου β'.

In provincia Asiæ, Ephesi ii.

Ἐπαρχία Εὐρώπης, δ Ἡρακλείας Θράκης γ'.

In provincia Europæ, Heracleæ Thraciæ iii.

Ἐπαρχία Γαλατίας, δ Ἀγκύρας δ'.

In provincia Galatiæ, Ancyræ iv.

Ἐπαρχία Ἑλλησπόντου, δ Κυζίκου ε'.

In provincia Hellesponti, Cysici v.

Ἐπαρχία Λυδίας, δ Σάρδων ζ'.

B In provincia Lydiæ, Sardium vi.

Ἐπαρχία Βιθυνίας, δ Νικομηδείας ζ'.

In provincia Bithyniæ, Nicomediæ vii.

Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς, δ Νικαίας η'.

In eadem provincia, Nicææ viii.

Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς, δ Χαλκηδόνος θ'.

In eadem provincia, Chalcedonis ix.

Ἐπαρχία Παμφυλίας, δ Σίδης ι'.

In provincia Pamphyliæ, Sides x.

[338] Ἐπαρχία Ἀρμενίας, δ Σεβαστίας ια'.

In provincia Armeniæ, Sebasteæ xi.

Ἐπαρχία Ἑλενοπόντου, δ Ἀμασειας ιβ'.

In provincia Helenoponti, Amasææ xii.

Ἐπαρχία Ἀρμενίας, δ Μελιτινῆς ιγ'.

In provincia Armeniæ, Melitines xiii (1).

Ἐπαρχία Καππαδοκίας, δ Τυάνων, ἦτοι Χριστοπόλεως ιδ'.

In provincia (2) Cappadociæ, Tyanae, sive Christopoleos xv.

Ἐπαρχία Παφλαγονίας, δ Γαγγῶν ιε'.

In provincia Paphlagoniæ, Gangrorum xvi.

VARIÆ LECTIONES.

• Alia Regia, ἢ Θεσσαλονίκη.

NOTÆ.

(1) Quartus decimus omissus.

(2) Secundæ.

In provincia Honoriadis, Claudiopoleos xvii.
In provincia Ponti Polemoniaci, Neocæsareæ xviii.

In provincia Galatiæ, Pisinuntis, sive Justinianopoleos xix.

In provincia Lyciæ Myræ xx.

In provincia Cariæ, Stauropoleos XXI.

In provincia Phrygiæ Cappatianæ (3), Laodiceæ xii.

In provincia Phrygiæ Salutaris, Synadorum xxiii.

In provincia Lycaoniæ, Iconii xxiv.

In provincia Pisidiæ, Antiochiæ xxv.

In provincia Pamphyliae, Perges, sive Sylæi xxvi.

In provincia secundæ Cappadociæ, Mocisii xxvii.

In provincia Lazicæ, Phasidæ xxviii.

In provincia Thraciæ, Philippopoleos xxix.

In provincia Rhodopes, Trajanopoleos xxx.

In provincia insularum Cycladum, Rhodi xxxi.

In provincia Æmi montis, Adrianopoleos xxxii.

In provincia eadem, Marcianopoleos xxxiii.

In provincia Phrygiæ Cappatianæ (4) Hierapolis xxxiv.

Hucusque metropolitæ: sequuntur itaque deinceps qui proprii sui juris, et nullum in subditos exercent.

In provincia Mysiæ, Odyssei archiepiscopus xxxv.

In provincia Scythiæ, Tomorum xxxvi.

In provincia Europæ, Bizyæ xxxvii.

In provincia Paphlagoniæ, Pompejopoleos xxxviii.

In provincia Asiæ, Smyrnæ xxxix.

In provincia Isauriæ, Leontopoleos xl.

In provincia Rhodopes, Maronæ xli.

In provincia Bithyniæ, Amantæ xlii.

In provincia Rhodopes, Maximianopoleos xliiii.

In provincia Galatiæ, Germiorum xliiv.

In provincia Europæ, Arcadiopoleos xli v.

In provincia Thraciæ, Berthæ xli vi.

In provincia insulæ Lesbi, Mitylenæ xli vii.

In provincia Hellesponti, Parii xli viii.

In provincia Cariæ, Mileti xli ix.

In provincia Thraciæ, Nicopolis l.

In provincia insulæ Lesbi, Præconnesi li.

In provincia Rhodopes, Anchiali lii.

In provincia Europæ, Selybriæ liii.

In provincia insulæ Lesbi, Methymnæ liv.

In provincia Bithyniæ, Cii lv.

In provincia Europæ, Apri lvi.]

In provincia Rhodopes, Cypsellæ lvii.

In provincia Zicchiæ, Chersonis lviii.

In eadem provincia, Bosphori lix.

In eadem provincia, Nicopseos lx.

In provinciæ Isauriæ, Cotiadorum (5) lxi.

In provincia Helenoponti, Euchaitarum lxii.

In provincia Armeniæ, Rhoiorum lxiii.

In provincia insularum Cycladum, Carpathi lxiv.

In provincia Rhodopes, Æni lxv.

In provincia Europæ, Driziparorum, sive Mescones lxvi.

In provincia Emimontis, Mesembriæ lxvii.

In provincia Armeniæ, Heracleopoleos, sive Phylacthoes lxviii.

In provincia Abasgiæ, Sebastopoleos lxi x.

In provincia Ponti Polemoniaci, Trapezuntis lxi x.

In provincia Paphlagoniæ, Amastridis lxi xi.

In provincia Lycaoniæ, Misthiæ lxi xii.

In provincia Pisidiæ, Neapoleos lxi xiii.

A. Ἐπαρχίας Ὀνοριάδος, ὁ Κλαυδιουπόλεως ις.
Ἐπαρχίας Πόντου Πολεμονιακοῦ, ὁ Νεοκισσαρείας ιη'.

Ἐπαρχίας Γαλατίας, ὁ Πισινοῦτων β, ἦτοι Ἰουστινιανουπόλεως ιθ'.

Ἐπαρχίας Λυκίας, ὁ Μύρων κ'.

Ἐπαρχίας Καρίας, ὁ Σταυρουπόλεως κα'.

Ἐπαρχίας Φρυγίας Καππατιανῆς, ὁ Λαοδικαία κβ'.

Ἐπαρχίας Φρυγίας Σαλουταρίας, ὁ Συνάδων κγ'.

Ἐπαρχίας Λυκαονίας, ὁ Ἰκονίου κδ'.

Ἐπαρχίας Πισιδίας, ὁ Ἀντιοχείας κε'.

Ἐπαρχίας Παμφυλίας, ὁ Πέργης, ἦτοι Συλαίου κς'.

Ἐπαρχίας Καππαδοκίας δευτέρας, ὁ Μωκισσοῦ κς'.

Ἐπαρχίας Λαζικῆς, ὁ τοῦ Φάσιδος κη'.

Ἐπαρχίας Θράκης, ὁ Φιλιππουπόλεως κθ'.

Ἐπαρχίας Ῥοδόπης, ὁ Τραϊανουπόλεως λ'.

Ἐπαρχίας νήσων Κυκλάδων, ὁ Ῥόδου λα'.

Ἐπαρχίας Αἰμιμόντου, ὁ Ἀδριανουπόλεως λβ'.

Ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς, ὁ Μαρκιανουπόλεως λγ'.

Ἐπαρχίας Φρυγίας Καππατιανῆς, ὁ Ἰεραπόλεως λδ'.

Μέχρι τούτων οἱ Μητροπολιταὶ καὶ λοιπὸν ἐντεῦθεν ἀρχοῦνται οἱ αὐτοκέφαλοι.

Ἐπαρχίας Μυσίας, ὁ Ὀδύσεου ἀρχιεπίσκοπος λε'.

Ἐπαρχίας Σκυθίας, ὁ Τόμης λς'.

Ἐπαρχίας Εὐρώπης, ὁ Βιζύης λς'.

Ἐπαρχίας Παφλαγονίας ὁ Πομπηίουπόλεως λη'.

Ἐπαρχίας Ἀσίας, ὁ Σμύρνης λθ'.

Ἐπαρχίας Ἰσαυρίας, ὁ Λεοντουπόλεως μ'.

[339] Ἐπαρχίας Ῥοδόπης, ὁ Μαρωνείας μα'.

Ἐπαρχίας Βιθυνίας, ὁ Ἀπαμείας μβ'.

Ἐπαρχίας Ῥοδόπης, ὁ Μαξιμιανουπόλεως μγ'.

Ἐπαρχίας Γαλατίας, ὁ τῶν Γερμιῶν μδ'.

Ἐπαρχίας Εὐρώπης, ὁ Ἀρχαδιουπόλεως με'.

Ἐπαρχίας Θράκης, ὁ Βερρόης μς'.

Ἐπαρχίας Νεσσαυλέσσου*, ὁ Μιτυλήνης μς'.

Ἐπαρχίας Ἑλλησπόντου, ὁ τοῦ Παρίου μη'.

Ἐπαρχίας Καρίας, ὁ Μιλήτου μθ'.

Ἐπαρχίας Θράκης, ὁ Νικοπόλεως ν'.

Ἐπαρχίας Νήσου, ὁ Προικονήσου να'.

Ἐπαρχίας Ῥοδόπης, ὁ Ἀγχιάλου νβ'.

Ἐπαρχίας Εὐρώπης, ὁ Σηλυβρίας νγ'.

Ἐπαρχίας νήσου Λέσβου, ὁ Μεθύμνων νδ'.

Ἐπαρχίας Βιθυνίας, ὁ τῆς Κίου νε'.

Ἐπαρχίας Εὐρώπης, ὁ Ἄπρου νς'.

Ἐπαρχίας Ῥοδόπης, ὁ Κυψάλων νς'.

Ἐπαρχίας Ζιχχίας, ὁ Χερσῶνος νη'.

Ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς, ὁ Βοσπόρων νθ'.

Ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς, ὁ Νικόφωτος ξ'.

Ἐπαρχίας Ἰσαυρίας, ὁ Κοτιάδων ξα'.

Ἐπαρχίας Ἑλενοπόντου, ὁ Εὐχαιτῶν ξβ'.

Ἐπαρχίας Ἀρμενίας, ὁ Ῥοῦνων ξγ'.

Ἐπαρχίας νήσων Κυκλάδων, ὁ Καρπάθου ξδ'.

Ἐπαρχίας Ῥοδόπης, ὁ Αἰγίου ξε'.

Ἐπαρχίας Εὐρώπης, ὁ Δριζιπάρων, ἦτοι Μεσσηνίας ξς'.

Ἐπαρχίας Αἰμιμόντου, ὁ Μεσημβρίας ξς'.

Ἐπαρχίας Ἀρμενίας, ὁ Ἡρακλειουπόλεως, ἦτοι Φυλαχθῆς ξη'.

Ἐπαρχίας Ἀβασγίας, ὁ Σεβαστουπόλεως ξθ'.

Ἐπαρχίας Πόντου Πολεμονιακοῦ, ὁ Τραπεζούντων σ'.

Ἐπαρχίας Παφλαγονίας, ὁ Ἀμάστριδος σα'.

Ἐπαρχίας Λυκαονίας, ὁ Μισθίων σβ'.

Ἐπαρχίας Πισιδίας, ὁ Νεαπόλεως σγ'.

VARIÆ LECTIONES.

β Πισινοῦτων. γ Κόρινθος αἱ Ἀθῆναι. δ Βεβρολας. ε Νήσου Λέσβου.

NOTÆ.

(3) Pacatianæ.

(4) Pacatiana.

(5) Cotadrorum.

Ἐπαρχίας Αἰγαιοπελάγους, ὁ Αἰγίνης οδ'.
 Ἐπαρχίας Φρυγίας Σαλουταρίας, ὁ Κοτυαίου οσ'.
 Ἐπαρχίας Παμφυλίας, ὁ Σέλιων ος'.
 Ὁ Δέλικον ἀπὸ τῆς πρὸς παρακειμένων ἰ λίμνης
 τῆς Δέλικου· οὕτω γὰρ αὐτὴν ὁ Διογενιανὸς κατ-
 ονομάζει Δέλικην. Ἀραθῶς οὖν τὴν ἀρχιεπισκοπὴν
 φασὶ Δέρκουσ, τὸ ρ ἀντὶ τοῦ λ παραλαμβάνοντες.

[340] Ἐπαρχίας Καππαδοκίας.

Provincia Cappadociae episcopi.

Ὁ Καισαρείας.	Cæsareæ.
Ὁ τῶν βασιλικῶν Θερ- μῶν.	Regiarum Thermarum.
Ὁ Νύσσης.	Nyssæ.
Ὁ Μεθοδιουπόλεως Ἀρ- μενίας.	Methiodiopoieos Arme- niæ.
Ὁ Καμουλιανῶν.	Camulianorum.
Ὁ Κισικισοῦ.	Cysici.

Ἐπαρχία Ἀσίας.

Hos habet provincia Asiae.

Ὁ Ἐφέσου.	Ephesi.
Ὁ Ὑπαίων.	Hypætorum.
Ὁ Τράλλειων.	Trallensium.
Ὁ Μαγνησίας πρὸς Μαί- ανδρον.	Magnesias ad Mæandrum.
Ὁ Ἐλαίας.	Elææ.
Ὁ Ἀδραμυτίου.	Adramytii.
Ὁ Ἄσσου.	Assi.
Ὁ Γαργάρων.	Gargarorum.
Ὁ Μασταύρων.	Mastaurorum.
Ὁ Καλόης.	Caloes.
Ὁ Βρυούλων.	Bryulorum (6).
Ὁ Πιττάμνης.	Pittamnes.
Ὁ Μυρρίνης.	Myrhines.
Ὁ Φωκίας.	Phociae.
Ὁ Αὐρηλιουπόλεως.	Aureliopoieos.
Ὁ Νύσσης.	Nyssæ.
Ὁ Μασχάκωμης.	Maschacomes
Ὁ Μητροπόλεως.	Metropoleos.
Ὁ Βαρέττων.	Barettorum.
Ὁ Μαγνησίας.	Magnesias.
Ὁ Ἀνιναίων.	Aninatorum.
Ὁ Περγάμου.	Pergami.
Ὁ Ἀνείων.	Aneorum.
Ὁ Πριήνης.	Prienes.
Ὁ Ἀρχαδιουπόλεως.	Areadiopoieos.
Ὁ Νέας Αὐλῆς.	Novæ aulæ.
Ὁ Διὸς Ἰεροῦ.	Jovis fani.
Ὁ Αὐγάζων.	Augazorum.
Ὁ Σιών.	Siorum.
Ὁ Κολοφώνης.	Colophonis.
Ὁ Λενέδου.	Lenedi (7).
Ὁ Τέου.	Tei.
Ὁ Ἐρυθρῶν.	Erythrorum.
Ὁ Κλαζομενίων.	Clazomeniorum.
Ὁ Ἀτάδρων.	Ataudrorum.
Ὁ Θεοδοσιουπόλεως, ἤτοι Πεπερίνης.	Theodosiopoieos, sive D Peperines.
Ὁ Κύμης.	Cumæ.
Ὁ Παλαιουπόλεως.	Palæopolcos.

[341] Ἐπαρχία Εὐρώπης.

Provincia Europaæ.

Ἡράκλεια Θράκης	Heraclææ Thraciæ.
Ὁ τοῦ Πανίου.	Panii.
Ὁ Καλλιουπόλεως.	Calliopoieos.
Ὁ Χερρόνησου.	Cherronesi.
Ὁ Κύλας.	Cylæ.
Ὁ Ραιδεστοῦ.	Rædesti.

A In provincia Ægeopelagi, Æginae lxxiv.
 In provincia Phrygiæ Salutaris, Cotyæi lxxv.
 In provincia Pamphyliae, Selgæ lxxvi.
 Delcorum nunc nomen habet a Delco lacu adja-
 centis: hoc siquidem pacto Diogenianus Delcem
 appellat. Imperite igitur Dercorum archiepiscopa-
 tum, ρ vice λ substituto, quidam appellant.

Ἐπαρχία Γαλατίας.

Provincia Galatiæ.

Ὁ Ἀγκύρας.	Ancyrae.
Ὁ Ταβίας.	Tabiæ.
Ὁ Ἡλιουπόλεως.	Heliopoleos.
Ὁ Ἀσπώνης.	Aspones.
Ὁ Βηρινουπόλεως.	Berinopoleos.
Ὁ Μίτζου.	Mizzi (8).
Ὁ Κηνής.	Cenes (9).
Ὁ Ἀναστασιουπόλεως.	Anastasiopoieos.

B

Ἐπαρχία Ἑλλησπόντου.

Provincia Hælesponti.

Ὁ Κυζίκου.	Cyzici.
Ὁ Γέρμης.	Germes.
Ὁ Ποιμανίου.	Pœmanii.
Ὁ Ὠκής.	Oces.
Ὁ Βάρεως.	Bareos.
Ὁ Ἀδριανοῦ Θηρῶν.	Adriani Venatus.
Ὁ Λαμφάκου.	Lampsaci.
Ὁ Ἀβύδου.	Abydi.
Ὁ Δαρδάνου.	Dardani.
Ὁ Ἰλίου.	Ilii.
Ὁ Τρωάδος.	Troadis.
Ὁ Πιονίας.	Pionizæ.
Ὁ Μελιτουπόλεως.	Melitopoieos.

Ἐπαρχία Λυδίας.

Provincia Lydiæ.

Ὁ Σάρδεων.	Sardensium.
Ὁ Φιλαδελφίας.	Philadelphizæ.
Ὁ Τριπόλεως.	Tripoleos.
Ὁ Θυατείρων.	Thyatirorum.
Ὁ Σέττων.	Settorum.
Ὁ Αὐρηλιουπόλεως.	Aureliopoieos.
Ὁ Γόρδων.	Gordorum.
Ὁ Τρωάλλων.	Troallorum.
Ὁ Σάλων.	Salorum.
Ὁ Σιλανδοῦ.	Silandi.
Ὁ Μαονίας.	Mæoniæ.
Ὁ Ἀπολλωνος Ἰεροῦ.	Apollinis fani.
Ὁ Ἀρχανίδος Ἔ.	Arcanidis.
Ὁ Μουστίνης.	Mustines.
Ὁ Ἀκρασοῦ.	Acrasi.
Ὁ Ἀπολλωνιάδος.	Apolloniadis.
Ὁ Ἀτταλείας.	Attaliæ.
Ὁ Βάγης.	Bages.
Ὁ Βαλάνδου.	Balandi.
Ὁ Μεσοτυμίου.	Mesotymoli.
Ὁ Ἱεροκαίσαρείας.	Hierocæsareæ.
Ὁ Δάλλης.	Dalles (10).
Ὁ Στρατονικείας.	Stratoniceæ.
Ὁ Κερασέων.	Ceraseorum.
Ὁ Σατάλων.	Satalorum.
Ὁ Γαβάλων.	Gabalorum.
Ὁ Ἐρμοκαπηνίας.	Hermocapeliæ.

Ἐπαρχία Βιθυνίας.

Provincia Bithyniæ.

Ὁ Νικομηδείας.	Nicomediæ.
Ὁ Προύσης.	Prusæ.
Ὁ Πραϊνέτου.	Prænети.

VARIÆ LECTIONES.

NOTÆ.

† προσπαρακειμένης. ἑ Ὁρχαίδος.

- (6) Brylliorum.
 (7) Lebadi
 (8) Muizi.

- (9) Cinnæ.
 (10) Dales, forsân Daldes, vide Orteliûm.

Helenopoleos. Ὁ Ἐλενουπόλεως.
 Basinopoleos (11). Ὁ Βασινουπόλεως.
 Dascylii. Ὁ τοῦ Δασκυλίου.
 Apolloniadis. Ὁ Ἀπολλωνιάδος.
 Adriane. Ὁ Ἀδριανῆς.
 Cesareæ. Ὁ Καισαρεια.
 Galli, sive Lophorum. Ὁ Γάλλου, ἢ τοῦ Λόφων.
 Baphusiæ. Ὁ Βαφνούσιας.
 Eristæ. Ὁ Ἐριστῆς.

Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς.*Eadem provincia.*

Nicææ. Ὁ Νικαίας.
 Modrinæ, sive Melinensium. Ὁ Μοδρινῆς, ἢ τοῦ Μελίνων.
 Linoes. Ὁ Λινόης.
 Godoserborum. Ὁ Γοδοσέρβων.
 Numericorum. Ὁ Νοουμερικῶν.
 Faii. Ὁ τοῦ Φαίου.
 Maximianarum. Αἱ Μαξιμιανῶν.

Ἐπαρχία Παμφυλίας.*Provincia Pamphylia.*

Sides. Ὁ Σίδης.
 Aspendi. Ὁ Ἀσπένδου.
 Ettenes. Ὁ Ἐττίνης.
 Erymnes. Ὁ Ἐρύμνης.
 Cassorum. Ὁ Κασσῶν.
 Semneorum. Ὁ Σεμνέων.
 Caraliorum. Ὁ Καραλίων.
 Coracissii. Ὁ τοῦ Κορακισαίου.
 Syethrorum. Ὁ Συέθρων.
 Myrabes. Ὁ Μυράβης.
 Vamandensium. Ὁ Οὐαμάνδων.
 Galinsadi. Ὁ Γαλινσάδου.
 Isynorum. Ὁ Ἰσυνῶν.
 Lyrbes. Ὁ Λύρβης.
 Colybrassi. Ὁ Κολυβράσσου.
 Manzorum. Ὁ Μανζῶν.

Ἐπαρχία Ἀρμενίας.*Provincia Armenia.*

Sebasteæ. Ὁ Σεβαστείας.
 Sebastopoleos. Ὁ Σεβαστουπόλεως.
 Nicopoleos. Ὁ Νικοπόλεως.
 Satalorum. Ὁ Σατάλων.
 Coloniar. Ὁ Κολωνείας.
 Cerisses (12). Ὁ Κηρισσῆς.

Ἐπαρχία Ἐλενοπόττου.*Provincia Helenoponti.*

Amaseæ. Ὁ Ἀμασειας.
 Amissi. Ὁ Ἀμισσοῦ.
 Sinopes. Ὁ Σινώπης.
 Ibyrnorum (15). Ὁ Ἰβύρων.
 Andrapodum (14). Ὁ Ἀνδραπόδων.
 Zalichi, sive Leontopoleos. Ὁ Ζαλίχου, ἢ τοῦ Λεοντοπόλεως.
 Zelorum. Ὁ Ζήλων.

Ἐπαρχία Ἀρμενίας.*Provincia Armenia.*

Melitines. Ὁ Μελιτηνῆς.
 Arcæ. Ὁ Ἀρκῆς.
 Cucusi. Ὁ Κουκουσοῦ.
 Arabesi. Ὁ Ἀραβησοῦ.
 Ariarathæ. Ὁ Ἀριαράθης.
 Geomannorum. Ὁ Γεομαννῶν.

A**Ἐπαρχία Καππαδοκίας.***Provincia Cappadocia.*

Tyanæ, sive Christopoleos. Ὁ Τυανῶν, ἢ τοῦ Χριστοπόλεως.
 Cybistorum. Ὁ Κυβιστρῶν.
 Faustinoopoleos. Ὁ Φαυστινουπόλεως.
 Sasimorum. Ὁ Σασίμων.

Ἐπαρχία Παφλαγονίας.*Provincia Paphlagonia.*

Gangrorum. Ὁ Γαγγρῶν.
 Innoopoleos. Ὁ Ἰνουπόλεως.
 Dadybrorum. Ὁ Δαδύβρων.
 Sorarum. Ὁ Σωρῶν.

[344] Ἐπαρχία Ὀνοριάδος.*Provincia Honoriadis.*

Claudiopoleos. Ὁ Κλαυδίουπόλεως.
 Heracleæ Ponti. Ὁ Ἡρακλείας Πόντου.
 Prusiadis. Ὁ Προσιάδος.
 Tii. Ὁ Τίου.
 Cratææ. Ὁ Κρατηίας.
 Adrianopoleos. Ὁ Ἀδριανουπόλεως.

Ἐπαρχία Πολιμονιακῆ.*Provincia Ponti Polemniaci.*

Neocesareæ. Ὁ Νεοκαισαρείας.
 Trapezuntis. Ὁ Τραπεζούντων.
 Cernuntis. Ὁ Κερατούντων.
 Polemonii. Ὁ τοῦ Πολιμονίου.
 Comanorum. Ὁ Κομάνων.

Ἐπαρχία Γαλατίας.*Provincia (15) Galatia.*

Pisuntia. Ὁ Πισσινούτων.
 Myrcii. Ὁ τοῦ Μυρκείου.
 Endoxiadis. Ὁ Ἐνδοξιάδος.
 Pitamissi (16). Ὁ Πιταμισσοῦ.
 Trocnadum. Ὁ Τρωκνάδων.
 Germocolonia. Ὁ Γερμοκολωνείας.
 Spaniæ, sive Justinianopoleos. Ὁ Σπανίας, ἢ τοῦ Ἰουστινιανουπόλεως.
 Orcisti. Ὁ Ὀρκιστοῦ.

Ἐπαρχία Λυκίας.*Provincia Lycia.*

Myræ. Ὁ Μύρων.
 Mastaurorum. Ὁ Μασταύρων.
 Telmesi. Ὁ Τελμησοῦ.
 Limyra. Ὁ Λιμύρων.
 Araxæ. Ὁ Ἀράξης.
 Aprilorum. Ὁ Ἀπριλίων.
 Podalix. Ὁ Ποδαλίας.
 Orycandorum. Ὁ Ορυκάνδων.
 Taporum. Ὁ Τάπων.
 Arneorum. Ὁ Ἀρνέων.
 D Sitymorum (17). Ὁ Σιτύμων.
 Zenopoleos. Ὁ Ζηνουπόλεως.
 Olympi. Ὁ Ὀλύμπου.
 Otiorum (18). Ὁ Ὀτίλων.
 Corydallorum. Ὁ Κορυδάλλων.
 Canni, seu Alex. Ὁ Κάννου, ἢ τοῦ τῆς Ἀλείας.
 Acrassi. Ὁ Ἀκρασσοῦ.
 Xanthi. Ὁ Ξάνθου.
 Sophianopoleos. Ὁ Σοφιανουπόλεως.
 Marcianæ. Ὁ Μαρκιανῆς.

VARIÆ LECTIONES.

ἂ Ἀδριανῶν. ἃ Νουμαρικῶν. ἄ Ὀρύμνης. ἅ Ὀναμάνδων. ἆ Δαλισάνδου. ἇ Ἰβύρων. Ἀ Μελιτηνῆς. Ἁ Ταίπων.

NOTÆ.

(11) Vide Ortelium v. Basilionopolis.
 (12) Berisses.
 (13) Ibyrnorum, legendum Ibororum.
 (14) Andrapnorum. Vide Ortelium.

(15) Secundæ.
 (16) Petenisi.
 (17) Sidymorum.
 (18) Tiorum. Vide Ortelium.

Ἰ [348] Οὐνιῶδων ρ.	Uniodum.
Ἰ Χώματος.	Chomatias.
Ἰ Κανδάνων.	Candonorum.
Ἰ Φέλλου.	Phelli.
Ἰ Ἀντιφέλλου.	Antiphelli.
Ἰ Φασηλίδος.	Phaselidis.
Ἰ Ῥοδοπλείως.	Rhodopolis.
Ἰ Ἀκαλισοῦ.	Acalisi.
Ἰ Λεβισοῦ.	Lebisi.
Ἰ Ἀκάνδων.	Acandorum.
Ἰ Παλιωτῶν.	Paliotarum.
Ἰ Εὐδοκιάδος.	Eudociadis.
Ἰ Κατάρων ς.	Catarorum.
Ἰ Κόμβων.	Comborum.
Ἰ Νύσων.	Nysorum.
Ἰ Βαρβούρων.	Barburorum.
Ἰ Μηλωιτῶν.	Meloiitarum.
Ἰ Κωανέων.	Coaneorum.

*Ἐπαρχία Καρίας.**Provincia Caria.*

Ἰ Σταυρουπόλειως.	Stauropolis.
Ἰ Κιβύρας.	Cibyrae.
Ἰ Σίζων.	Sizorum.
Ἰ Ἡρακλείας Συαλβά- κης.	Heracleae Syalbacæ.
Ἰ Ἀπολλωνιάδος.	Apolloniadis.
Ἰ Ἡρακλείας.	Heracleæ.
Ἰ Λακύμων.	Lacymorum (19).
Ἰ Τάβων.	Taborum.
Ἰ Λάρβων.	Larborum.
Ἰ Ἀντιοχείας τῆς Μαϊάν- δρου.	Antiochiæ ad Mæan- dram.
Ἰ Ταπασσῶν.	Tapassorum.
Ἰ Ἄρπασων.	Harpassorum.
Ἰ Νεαπόλειως.	Neapolis.
Ἰ Ὀρθωσιάδος.	Orthosiadis.
Ἰ Ἄνωτετάρτης.	Anotetartæ.
Ἰ Ἀλαβανδῶν.	Alabandum.
Ἰ Στρατονικείας.	Stratoniceæ.
Ἰ Ἀλινδῶν.	Alindum.
Ἰ Μυλασσῶν.	Mylassorum.
Ἰ Μείζω.	Mizo (20).
Ἰ Ἰασσοῦ.	Iassi.
Ἰ Βαρβύλου.	Barbyli.
Ἰ Ἀλικαρνασσοῦ.	Halicarnassi.
Ἰ Ἰλάριμων.	Hylarimorum.
Ἰ Κνίδων.	Cnidorum.
Ἰ Μετάβων.	Metaborum.
Ἰ Μονδοῦ.	Mondi.
Ἰ τοῦ Ἱεροῦ.	Fani.
Ἰ Κινδράμων.	Cindramorum.
Ἰ Κεράμου.	Cerami.
Ἰ Προμισοῦ.	Promisi.

*Ἐπαρχία Φρυγίας Καπατιανῆς.**Provincia Phrygiæ Capatiianæ (21).*

Ἰ Λαοδικείας.	Laodiceæ.
Ἰ Τιβερίουπόλειως.	Tiberiopolis.
Ἰ Ἀζάνων.	Azanorum.
Ἰ Ἀγκυροσυνσοῦ.	Ancyrosynsi.
Ἰ Πέλτων.	Peltorum.
Ἰ Ἀππίας.	Appiæ.
Ἰ Ἀκάνδων.	Acadorum.
Ἰ Ἰκρίων.	Icriorum.
Ἰ Καρίας.	Cariae.
Ἰ Τρανουπόλειως.	Tranopolis.
Ἰ Σεβαστῆς.	Sebastæ.

Α Ἰ Εὐμενείας.	Eumeniæ.
Ἰ Τιμένου Θηρῶν.	Timeni Venatus.
Ἰ Ἀγαθῆς Κώμης.	Boni Pagi.
Ἰ Ἀλίων.	Alinorum.
Ἰ Τριπόλειως.	Tripolis.
Ἰ Ἀττανάσσου.	Attanassi.
Ἰ Τραπεζουπόλειως.	Trapezopolis.
Ἰ Σιδίλων.	Siblios.

*Ἐπαρχία Φρυγίας Σαλουταρίας.**Provincia Phrygiæ Salutaris.*

Ἰ Συνάδων.	Synadum.
Ἰ Δορυλαίου.	Dorylæi.
Ἰ Νακολείας.	Nacoliæ.
Ἰ τοῦ Μηδαίου.	Medæi.
Ἰ Ἴψου.	Ipsi.
Ἰ Προμισοῦ.	Promisi.
Ἰ Μηροῦ.	Meri.
Ἰ Σιδιλοῦ.	Sibildi (22).
Β Ἰ Φυσιῆς.	Phytiaæ.
Ἰ Τεραπόλειως.	Hierapolis.
Ἰ Εὐκαρπείας.	Eucarpiaæ.
Ἰ Λυσιάδος.	Lysiadis.
Ἰ Αὐγουστοπόλειως.	Augustopolis.
Ἰ Βρυζοῦ.	Bryzi.
Ἰ Ὀτροῦ.	Otri.
Ἰ Λυκαόνος.	Lycæonis.
Ἰ Στεκτορίου.	Stectorii.
Ἰ Κιναθωρίου.	Cinaborii.
Ἰ Κόνης.	Conæ.
Ἰ Σκορδαπείας.	Scordapiaæ.
Ἰ Νίκουπόλειως.	Nicopolis.
Ἰ Ἀβροκλῶν.	Abroclorum.
Ἰ ἐπίσκοπος Καδημῶν ὁ Ἀλώπηξ.	Episcopus Cademnorum Aloper (23).

[347] *Ἐπαρχία Λυκαονίας.**Provincia Lycæoniæ.*

Ε Ἰ τοῦ Ἰκονίου.	Iconii.
Ἰ Λύστρων.	Lystrorum.
Ἰ Ἀνασάδης.	Anasadae.
Ἰ Ἀμδάδων.	Amdadorum (24).
Ἰ Ὀναμανάδων.	Onamanadorum.
Ἰ Λαρανδῶν.	Larandorum.
Ἰ Βερέτης.	Beretes.
Ἰ Δέρβης.	Derbes.
Ἰ Ἰδης.	Hydes.
Ἰ Σαβατρῶν.	Sabatorum.
Ἰ Κανοῦ.	Canl.
Ἰ Βηρινουπόλειως.	Berinopolis.
Ἰ Γαλβάνων, ἦτοι Εὐδο- κιάδος.	Galbanorum, sive Eudo- ciadis.
Ἰ Ἠλίστρων.	Hellistrorum (25).
Ἰ Πέρτων.	Pertorum.

*Ἐπαρχία Πισιδίας.**Provincia Pisidiæ.*

Δ Ἰ Ἀντιοχείας.	Antiochiæ.
Ἰ Σαγαλάσσου.	Sagalassi.
Ἰ Σωζουπόλειως.	Sozopolis.
Ἰ Ἀπαμείας.	Apameæ.
Ἰ τῆς Κιβύρας.	Cibyrae.
Ἰ Τυραίνου.	Tyræni (26).
Ἰ Βάριος.	Baris.
Ἰ Ἀδριανουπόλειως.	Adrianopolis.
Ἰ Λιμένων.	Portuum.
Ἰ Λαοδικείας τῆς κεραι- μένης.	Laodiceæ combustæ.

VARLE LECTIONES.

ρ Ὀνούδων. ς Πατάρων. ς Ὀνασάδης.

NOTÆ.

(19) Latmorum.
(20) Amizorum.
(21) Pacatiianæ.
(22) Sibindi.

(23) Vulpes.
(24) Vide Ortellium v. Adbada et Amblada.
(25) Illistrorum.
(26) Tyræi.

Seleuciæ Ferrææ.

Adadorum.
Zarzolorum.
Tiberiadis.
Tomandi.
Conanæ.
Mali.
Siniandi.
Titiasfi.
Metropolis.
Papporum.
Paralles (27)
Bindei.

Ὁ Σελευκείας τῆς Σιδη-
ραῶ.
Ὁ Ἀδάδων.
Ὁ Ζαρζήλων.
Ὁ Τιβεριάδων *.
Ὁ Τομάνδου.
Ὁ Κονάνης.
Ὁ Μαλού.
Ὁ Σινιάνδου.
Ὁ Τιτιασσοῦ.
Ὁ Μητροπόλεως.
Ὁ Πάππων.
Ὁ Παράλλης.
Ὁ τοῦ Βινδέου.

A Theræ.
Pari.
Lethri.
Andri.
Teni.
Meli.
Pisyni.
Ὁ Θήρας.
Ὁ Πάρου.
Ὁ Λέθρου.
Ὁ Ἀνδρου
Ὁ Τήνου.
Ὁ Μήλου.
Ὁ Πισύνης.

Ἐπαρχία Αἰμιμόντου.
Provincia Æmi montis.

Adrianopolis.
Mesembriæ.
Sozopolis.
Plutinopolis.
Zoidum.
Ὁ Ἀδριανουπόλεως.
Ὁ Μεσημβρίας.
Ὁ Σωζουπόλεως.
Ὁ Πλουτινουπόλεως.
Ὁ Ζοιδῶν.

Ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς.
Provincia (29) eadem.

Marcianopolis.
Rhodostoli.
Tramarisci.
Noborum.
Zecedeporum.
Zarcaræ.
Ὁ Μαρκιανουπόλεως.
Ὁ Ροδοστόλου.
Ὁ Τραμαρίσκου.
Ὁ Νόβων.
Ὁ Ζεκεδέπων.
Ὁ Σαρκάρης.

Ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς.
Provincia (30) eadem.

Trajanopolis
Peri.
Anastasiopolis.
Ὁ Τραϊτανουπόλεως.
Ὁ τοῦ Πήρου.
Ὁ Ἀναστασιουπόλεως.

Ἐπαρχία Φρυγίας Καππατωιανῆς.
Provincia Phrygiæ (31) Capatianeæ.

Hierapolis.
Metellopolis.
Dionysiopolis.
Anastasiopolis.
Attudorum.
Mosynorum.
Ὁ Ἱεραπόλεως.
Ὁ Μεταλλουπόλεως.
Ὁ Διονυσιουπόλεως.
Ὁ Ἀναστασιουπόλεως.
Ὁ Ἀττούδων †.
Ὁ Μοσύνων.

Marcianopolis.
Rhodostoli.
Tramariscorum.
Ὁ Μαρκιανουπόλεως.
Ὁ Ροδοστόλου.
Ὁ Τραμαρίσκων (31*)

Ἐπαρχία Γαλιτίας δευτέρας
Provincia secundæ Galatiæ.

Amorii.
Philomelii.
Docimii.
Clangis.
Polyboti.
Pissia.
Ὁ τοῦ Ἀμορίου.
Ὁ Φιλομηλίου.
Ὁ τοῦ Δοκιμίου
Ὁ Κλάγγη.
Ὁ Πολυβότου.
Ὁ Πισσίας.

Εἰσι δὲ καὶ οἱ ἀποσπασθέντες ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς
διοικήσεως, νῦν δὲ τελούντες ὑπὸ τὸν θρόνον
Κωνσταντινουπόλεως μητροπολίται, καὶ οἱ ἐξ'
αὐτοῦς ὄντες ἐπισκοποὶ.

D Sunt vero a Romana diocesi avulsi, qui nunc
throno Constantinopolitano subjacent metropolitæ,
et eis subjecti episcopi.

Thessalonica.
Syracuse.
Corinthi.
Rhegi.
Nicolis.
Athenarum.
Patrarum.
Novarum Patrarum.
[350] Ὁ Θεσσαλονίκης.
Ὁ Συρακούσης.
Ὁ Κορίνθου.
Ὁ τοῦ Ῥηγίου.
Ὁ Νικοπόλεως.
Ὁ Ἀθηνῶν.
Ὁ Πατρῶν.
Ὁ Νέων Πατρῶν.

Ἐπαρχία Παμφυλίας.
Provincia Pamphylia.

Perges, sive Sylæi.

Attalixæ.
Magidi.
Eudociadis.
Termisi.
Isindi.
Maximianopolis.
Lagisorum.
Palæopolis.
Cremni.
Corydalorum.
Peltinissi.
Diciotanabrorum.
Ariassi.
Pæglorum.
Adrianes (28).
Sandidorum.
Barbes.
Perbænorum.
Coi.

Ὁ Πέργης, ἦτοι Συ-
λαίου.
Ὁ Ἀτταλείας.
Ὁ Μαγείδου.
Ὁ Εὐδοκιάδου.
Ὁ Τερμισοῦ †.
Ὁ Ἴσινδοῦ.
Ὁ Μαξιμιανουπόλεως.
Ὁ Λαγίνων.
Ὁ Παλαιουπόλεως.
Ὁ Κρημνοῦ.
Ὁ Κορυδάλων.
Ὁ Πελτινίσσου.
Ὁ Δικιοτανάβρων †.
Ὁ Ἀριασσοῦ.
Ὁ Πούγλων.
Ὁ Ἀδριανῆς.
Ὁ Σανδιδῶν.
Ὁ Βάρβης.
Ὁ Περβαίνων.
Ὁ Κώων †.

Ἐπαρχία Καππαδοκίας.
Provincia Cappadocia.

Mociasi.
Nazianzi.
Coloniæ.
Parnassi.
Doarorum

Ὁ Μωκισσοῦ.
Ὁ Ναζιανζοῦ.
Ὁ Κολωνείας.
Ὁ Παρνασσοῦ.
Ὁ Δοάρων.

Ἐπαρχία Λαζικῆς.

Provincia Lazica.

Phasidis.
Rhodopolis.
Abisenorum.
Petrarum.
Tzinganeorum.

Ὁ Φάσιδος.
Ὁ Ροδοπόλεως.
Ὁ τῆς Ἀβισηνῶν.
Ὁ Πετρῶν.
Ὁ Τζιγγανέων.

Ἐπαρχία Θράκης.

Provincia Thracia.

Philippopolis.
Diocletianopolis.
Diospolis.

Ὁ Φιλιππουπόλεως.
Ὁ Διοκλητιανουπόλεως.
Ὁ Διοσπόλεως.

Ἐπαρχία νήσων Κυκλάδων.
Provincia insularum Cycladum.

Rhodi.
Sami.
Chii.
Coi.
Naxiæ.

Ὁ Ῥόδου.
Ὁ Σάμου.
Ὁ Χίου.
Ὁ Κώων.
Ὁ Νάξιας.

VARIÆ LECTIONES.

* Τιβεριάδων. † Δικιοτανάβρων. † Κώων. † Ἀττούδων.

NOTÆ.

(27) Paralais. †
(28) Adriana.
(29) Mæsia.
(30) Rhodopes.

(31) Pacatianæ.
(31*) Ita punctis inclusa cernebatur hæc voca-
bula paulo supra scripta.

Οἱ τοὶ προστεθῆσαν τῇ συνόδῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἔθνων κατέχεσθαι τὸν Πάπαν τῆς πρεσβυτέρως Ῥώμης. Ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως ἀποσπασθεὶς ὁ Σελευκίας Ἰσαυρίας, καὶ αὐτὸς τελεῖ ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῷ ὄντων τεσσάρων ἐπισκόπων.

Isi synodo (32) et Ecclesie CP. veteris Romæ para gentilibus delento, sunt adjuncti. Ab Orientali diæcesi sejunctus pariter fuit Seleucia Isauriensis præsul, idemque cum viginis quatuor sibi subjectis episcopis CP. patriarchæ subditur.

Ἐπαρχία ὑπὸ τὸν ἐνδοξότατον ἑπαρχον Ῥώμης ἦτοι Ἰταλλίας.

Provincia gloriosissimæ Romæ sive Italiæ Primatei subjecta.

Ἐπαρχία Οὐρβικαρίας.

Provincia Urbicaria.

Ῥώμη Βριττίων x.

Νικαυρία γ.

Λούνη,

Νεάπολις.

Τάραντα z.

Βιγιντιμίλια a.

Γενούη.

Σιπόντος.

Πόντου Ῥώμη b.

Νῆσος Κεντούκελε o.

Κάστρον Εὐωρίας d.

Κάστρον Ἀμάλφης.

Κάστρον Γετταίων e.

Κάστρον Τιβερίας f.

Κάστρον Νέπης g.

Νῆσος Κομανίαια.

Κάστρον Μούλιον,

Κάστρον Κάμφας h.

Κάστρον Σωρίων.

Κάστρον Σούδας i.

Κάστρον Ἰλδας j.

Κάστρον Ἀνάγνια.

Ἐπαρχία Καμπανίας.

Provincia Campaniæ.

Νεάπολις.

Βριτανία.

Πανονία.

Καλαβρία.

Βενετία k.

Roma Bruttiorum.

Nuceria.

Luna (33).

Neapolis.

Ferentium.

Albinimum (34).

Genua.

Sipontus.

Portus Romanus.

Insula Centumcellæ.

Ebolum (35).

Urbs Amalfitana.

Urbs Cajeta.

Urbs Tibur.

Urbs Nepe.

Insula Comacula (36).

Puteoli (37) vel Fornix,

nunc Mola.

Urbs Compsa : forsan

Tempsa (38).

Urbs Soranorum.

Urbs Fundi.

Urbs Ilva (39)

Urbs Anagnia.

Μεσσήνα.

Βικιθαρίνα.

[351] Ταυράτα l.

Ἀπουλία.

Κάστρον Ὀπιτέρβατος.

Κάστρον Σάμνιος.

Κάστρον Σουσίας.

Κάστρον Ῥήγιον.

Κάστρον Ταυράτα.

Κάστρον Σιγνίας.

Κάστρον Γράδων.

Κάστρον Πατρικίας.

Κάστρον Σκυλάκιον.

Κάστρον Μαρτύριον.

Κάστρον Ὀρδοβέρα.

Κάστρον Ὀρτώως.

Κάστρον Ὀσπητερητόν.

Messana.

Vicus Valerius (43).

Taurata (44).

Apulia.

Urbs Viterbium.

Urbs Samnium.

Urbs Suessa.

Urbs Rhegium.

Urbs Taurata (45).

Urbs Signia.

Urbs Gradus.

Urbs Patricium (46).

Urbs Scyllatium.

Murgantia (47).

Forsan Urbs vetus.

Urbs Crotona (48).

Urbs Opiatergium.

Νῆσος Σικελίας.

Insula Siciliæ.

B

Συράκουσα.

Κατάνη.

Ταυρομένη.

Μεσσηνή.

Κεφαλοῦδιν m.

Θερμῶν.

Πάνορμος.

Λιλύβαιον.

Τρόκαλις.

Ἀκράγας.

Τυνδάριον.

Καρίνης n.

Λεοντίνης o.

Ἀλέσις.

Γαῦδος.

Μελέτη.

Λίπαρις.

Βουρχάνος.

Διδύμοι.

Ὀβιστικά.

Τὰ Ὀναρέα.

Βασιλοῦδιν.

Syracusæ.

Catana.

Tauromenium.

Messana.

Cephalœdis.

Thermæ.

Panormus.

Lilybæum.

Trocalis sive Triacola (49).

Agragas.

Tyndarium.

Camarina.

Leontium.

Alete, sive Alæsa.

Gaudos (50).

Melita.

Lipara.

Vulcani insula (51).

Didyme.

Ustica (52).

Onarea.

Basiludium.

Ἐπαρχία Καλαβρίας.

Provincia Calabriæ.

Ῥήγιον.

Λούκρης.

Σκυλακίας.

Κουτρόνων.

Κωνσταντεία p.

Τροπαίων.

Rhegium.

Locri.

Scyllacis.

Croton.

Consentia.

Tropia (53).

VARIE LECTIONES.

x Βρουττίων. γ Νουκερία. z Φέρεντον. a Ἀλδινιμίον. b Πόρτους Ῥώμης. e Κελοῦμκέλλαι. d Ἐβωλλίας. e Καλάττων. f Τυβίρας vel Τιθύρος. g Νεπέτης. h Κόμφας. i Φούδας. j Ἰλούας. k Οὐνεουσία. l Ταυρανία. m Κεφαλοῦδης. n Καμαρίνη. o Λεόντιον. p Κονσεντία.

NOTÆ.

(32) Longobardos Roman. Ecclesiam opprimentes vel Francos ejus liberatores, quibus spreto Græcorum et Iconomachorum dominio Romani pontifices adhæserunt, gentilium impropria nuncupatione præsens notitia intelligit.

(33) Etruriæ urbs et portus : vulgo *Sarazana*, vel ad eam nunc sita.

(34) Thuscisæ urbs. Liguriæ urbs. vulg. *Vintimiglia*.

(35) Picentinorum urbs quam *Eboli* vulgus pronuntiat.

(36) Hodie *Comachio*, Ferrariensium ditionis.

(37) Moles Puteolana, hodie *il Molo*. ORTELIIUS.

(38) Apud Hirpinos.

(39) Sora Latii colonia et urbs.

(40) Bruttiorum regio. Ortelius v. *Bruttii*.

(41) Forsan Pinna.

(42) Venusia vulgo *Venosa*.

(43) In *Æquicolis*, Latii oppidum vulgo *Vicovare*. ORTELIIUS.

(44) Taurania Campaniæ urbs : vel Tauranium Bruttiorum oppidum : forsan Tarentum.

(45) Redundat.

(46) Romani ducatus in Latio oppidum. ORTELIIUS.

(47) Ortelius v. *Scyllacium*.

(48) Samuitum urbs quæ et *Martyrano*.

(49) Trocalitani episcopi, Italiæ ut videtur, meminit Conciliorum opus.

(50) Dicitur et *Gaulos*, insula ad Melitam *Gozo*.

(51) Una ex *Æoliis* insulis inter Italiam et Siciliam.

(52) Quæ Evonymus una ex *Æoliis* insulis.

(53) Brutii urbs, de qua Cedrenus et Ortelius.

Tauriana. Sapinum.	Ταυριάνη. Κιθώνων.
[352] Ἐπαρχία Ἀρροραρίας. Provincia Annonaria.	
Ravenna.	Ῥάβεννα.
Fortunæ Fanum.	Φανούς.
Asculum (54).	Ὀλκούσα.
Fulginum.	Φολούς.
Picenum.	Περίνους.
Pisaurum.	Πισαύρων.
Tergestum.	Τεργέστα.
Augustopolis.	Αὐγουστόπολις.
Tolentinum.	Τολδитаίου.
Urbs Ferentinum	Κάστρον Τερεντίνων.
Urbs Salernum.	Κάστρον Σολέρνος.
Urbs Tuder.	Κάστρον Τουλερίκον.
Urbs Ancona.	Κάστρον Σάγγα.
Forum novum (55).	Κάστρον Νοβώ.
Urbs Firmum (56).	Κάστρον Βενέρης.
Urbs Interamna.	Κάστρον Ταμία.
Forum Cornelii (57).	Κάστρον Βαρακταλία.
Urbs Nursia.	Κάστρον Σαμούργια.
Urbs Sora.	Κάστρον Σώρα.
Urbium (58).	Κάστρον Ἐρεύνικα.
Septempeda.	Κάστρον Σημανία.
Urbs. . .	Κάστρον Βισιδάντω.
Sena Gallia quæ et Senogallia.	Κάστρον Σαιογάλεια.
Cæsena.	Κάστρον Κησήνης.
Forum populi sive Popolii.	Κάστρον Φοροπομπάλεως.

Ἐπαρχία Αἰμιλίας.

Provincia Æmilia.

Brixillum.	Κάστρον Βριξιλιον.
Urbs Brinta (59).	Κάστρον Βρίντου.

Ἰπὸ τὸν ἐνδοξότατον ἑξαρχον Ἀφρικῆς.
Ἐπαρχία Βυζακίας.

Sub clarissimo præfecto Africae.
Provincia Byzacena.

Carthago.	Καρτάγενα.
Proconsularis.	Προκονσουλαρέα.
Zabi.	Σούβιδα.
Cenculiana.	Καντακίλωσ.
Junca.	Ἰούγκη.
Talapia.	Ταλέπτης.
Casa Calanæ.	Κασκάλα.
Castulo.	Καστέλλα.
Pezania.	Πέζανα.
Mamilla.	Μάμηδα.
Madassumma.	Μαδασούδα.
Cululi.	Κουκούλης.
Carpe.	Κάμψης.
Adrumetum.	Ἀδραμύτης.

[353] Ἐπαρχία Νουμιδίας.

Provincia Numidia.

Calama.	Καλάμα.
Telepre.	Τελέστη.
Hippo Regius.	Ἰππών.
Castellum.	Κασταδάγε.
Vagarmelita.	Βάδος Μηλέων.
Altaba.	Ἀλκιάδους.

A Castra vetera.	Κάστρον Βέδερα.
Scilita.	Σκίλη.
Egereuisium.	Ἠγγερηνσίον.
Tiddita.	Τίτισιον.
Vada.	Βάγης.
Constantina.	Κωνσταντίνη.
Sitirphi.	Σιτιφνος.

Ἐπαρχία Μαυριτανίας.

Provincia Mauritanie.

Rhinocorura.	Ῥινοκορούρων.
--------------	---------------

Ἐπαρχία Μαυριτανίας δευτέρας.

Provincia Mauritanie secundæ.

Benepota in parte Hispaniæ.	Βενπὸν εἰς τὸ μέρος Ἰσπανίας.
Mesopotameni in parte Hispaniæ.	Μεσοποταμινοὶ εἰς τὸ μέρος Ἰσπανίας.
Majorica insula.	Μαϊούργκα νήσος.
Minorica insula.	Μήνουκα νήσος.
Sardinia insula.	Σάρδων νήσος.
Carallis Metropolis.	Κάρραλος μητρόπολις.
Turris.	Τούρις.
Suffara.	Σουμάρφα.
Sitæ.	Σίνης.
Sulchi.	Σούλκης.
Phausania.	Φασιάνη.
Chrysopolis.	Χρυσόπολις.
Christianæ lacus.	Χριστιάνης Λίμνη.
Tucca.	Κάστρον Τούτα.

Ἐπαρχία Αἰγύπτου.

Provincia Ægypti.

Πατριάρχῃ, διὰ τῆς Αἰγυπτιακῆς διοικήσεως.
Patriarchatus per Ægyptiacam diæcesim.

Alexandria sub Duce et Augustali.	Ἀλεξάνδρεια ὑπὸ Δούκα καὶ Αὐγουστάλιον.
Hermopolis.	Ἐρμούπολις.
Mileos.	Μίλειος.
Costus.	Κόστος.
Psanis vicus.	Ψάνεως κώμη.
Copridis vicus (60).	Κοπρίδεις κώμη.
Sais.	Σαίς.
Leontopolis.	[354] Λεοντούπολις.
Naucratis.	Ναυκράτεια.
Andronicius.	Ἀνδρονικίους.
Zenopolis.	Ζηνουπούπολις.
Paphna.	Πάφνα.
Onuphes (61).	Ὀνούφης.
Save (62).	Σάβη.
Cleopatris.	Κλεωπατρίς.
Marcotis.	Μαρκεώτις.
Manelitorum.	Μανελεϊτών.
D Schedia.	Σχεδία.
Ternuthis (63).	Τερνούθης.
Sondra.	Σόνδρα.

Ἐπαρχία Αὐγουσταμινήκης.

Provincia Augustamnicæ.

Pelusium metropolis.	Πηλούσιον μητρόπολις.
Sethroetes.	Σεθροήτης.
Tanis.	Τάνις.

VARIÆ LECTIONES.

† Φαρεντίνων.

NOTE.

- (54) Picenorum urbs.
(55) Vel Forum Livii.
(56) Vincit hic barbaries.
(57) Vulgo *Imola*.
(58) Redundat.

- (59) Vide Ortelium v. *Medoacus*.
(60) Copritis.
(61) Onuphis.
(62) Tana.
(63) Teronunthis.

Θμουίς.
Ῥηνοκούρουρα.
᾽Οστρακίνη.
Πεντάσχοινον.
Κάσιον.
᾽Αφθαίον.
᾽Ηφαιστος.
Παλίφουσος
Γέρος.
Ἰτάγερος.
Θένησος.

Ἐπαρχία Αὐγουσταμνήκης δευτέρα.
Provincia Augustamnica secundæ.

Λεοντιῶν μητρόπολις. Leonto metropolis (65).
᾽Αθήρης. Athrees (66).
Ἡλίου. Helius (67).
Βούβαστος. Bubastus.
Κάρβεθος. Carbethus (68).
Ἀναβίου. Anabius.

Ἐπαρχία Αἰγύπτου δευτέρα.
Provincia Ægypti secundæ.

Κάβασα. Cabasa.
Φραγόνις. Phragonis.
Παχνέμονις. Pachnemonis.
Διόσπολις. Diospolis.
Σεβέννυτος. Sebennytus.
Κυνῶ. Cyno.
Βούσιρις. Busiris.
Ἐλεαρχία. Elearchia.
Ῥέγειον. Regeon.
Πάραλος. Paralus.
[355] Παριάνη κώμη. Pariane vicus.
Κύμη. Cyma.
Ῥηχομήριον. Richomerium.
Χοείως. Xoeos (69).

Ἐπαρχία Ἀρκαδίας.
Provincia Arcadiæ.

᾽Ο Ξυρίγγος μητρόπολις. Xyrinchus metropolis.
Ἡρακλέους κνα^τ. Heracleus, Clisma (70).
Νείλου πόλις. Nilopolis.
Ἀρσηνοήτης. Arsenoetes.
Θεοδοσιούπολις. Theodosiopolis.
Ἀφροδιτών. Aphroditon.
Μεμφιλίτους. Memphilitus (71).
Στέματα τοῦ Νείλου ἑπτὰ. Septem ostia Nili.
Ἀλεξάνδρεια. Alexandria.
Κολύνθη. Colynthen.
Ἄγνου. Agni.
Πανάλλου. Panalli.
Θάσματος. Thasmatos.
Ταμιάθη. Tamiatia.
Τενέση. Tenese.

Ἐπαρχία Θεβαίδος πρώτη.
Provincia Thebaidis primæ.

Ἄντινῶν μητρόπολις. Antino metropolis (72).
Ἑρμοῦπολις. Hermopolis.
Θεοδοσιούπολις. Theodosiopolis.
Κάσος. Casus.
Λυκῶ. Lyco.
Ἰψηλή. Hypsele.

A Ἀπολλώνιος^α. Apollonius (73).
Ἄντέον. Anteon.
Πάνος. Panus.

Ἐπαρχία Θεβαίδος δευτέρα.
Provincia Thebaidis secundæ.

Πτολεμαῖς μητρόπολις. Ptolemais metropolis.
Κοντώ, ἴθι Ἰουστινιανούπολις. Conto seu Justinianopolis (74).
Διοκλητιανούπολις. Diocletianopolis.
Διόσπολις. Diospolis.
Τέντυρα. Tentyra.
Μαξιμιανούπολις. Maximianopolis.
Θεβαῖς. Thebais.
Λητώ. Leto.
Ἰάμβων. Jambon (75).
Ἑρμούθης. Hermuthes.
Ἀπόλλωνος. Apollonos (76).
Κώμη Ἀνάσσης. Villa Anasses.
B Μεγάλης Θεβαίδος. Magnæ Thebaidis.
Ἄνω Ἰβείως. Superioris Ibeos.
Μαθών. Mathon.
[456] Τριμουθῶν. Trimunthon.
Ἑρμῶν. Hermon.

Ἐπαρχία Λιβύης Πεντάπολις.
Provincia Libyæ Pentapolis.

Σόζουσα. Sozusa.
Κυρήνη. Cyrene.
Πτολεμαῖς. Ptolemais.
Τεύχειρα. Teuchira.
Ἀδριανή. Adriane.
Βερονίκη. Beronice.

Ἐπαρχία Τριπόλεως.
Provincia Tripolis.

Τὸ Σέδων. Sebon.
C Λεπτιδος. Leptis.
Ἰών, διὰ τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως. Iyon per Orientalem diocesim.

Ἐπαρχία Λιβύης.
Provincia Libyæ.

Δραυιέων μητρόπολις. Drauieon metropolis (77).
Παρατώτων. Paratojum (78).
Τρανζάλης. Tranzales (79).
Ἄμμωνιακή. Ammoniacæ.
Ἀντίπυργος. Antipyrgus.
Ἀντίφρον. Antiphron.
Ἐδονία. Edonia.
Μαρμαρική. Marmarica.

Ἐπαρχία Κιλικίας.
Provincia Ciliciæ.

Ταρτὸς μητρόπολις. Tarsus metropolis.
D Πομπηίουπολις. Pompeiopolis.
Σεβαστή. Sebaste.
Κόρυκος. Corycus.
Ἄδανα. Adana.
Αὐγουστόπολις. Augustopolis.
Μάλις. Malus.
Ζεφύριον. Zephyrium.

VARIÆ LECTIONES.

^τ ὄρτε, Κλίσμα. ^α Ἀπόλλωνος.

NOTÆ.

(64) Aphnæum.
(65) Leontopolis.
(66) Athribis.
(67) Heliopolis.
(68) Pharberus.
(69) Xoes.
(70) Heraclea.
(71) Memphis et Letus sive Latopolis.

(72) Antinous.
(73) Apollinis civitas magna. ORTELIUS.
(74) Coptus.
(75) Ombos.
(76) Apollinis civitas parva. ORTELIUS.
(77) Darniorum.
(78) Paratonium.
(79) Zagyliis.

Ἐπαρχία Κιλικίας δευτέρα.*Provincia Ciliciæ secundæ.*

Anabazrus (80).	metropolis	Ἀνάβαρζος μητρόπολις.
Mopsuestia.		Μόψου ἐστία.
Ægia.		Ἄγεια.
Epiphania.		Ἐπιφάνεια.
Irenopolis.		Ἐιρηνούπολις.
Flavias.		Φλαβίας.
Alexandria		Ἀλεξάνδρεια.
Cabissus.		Κάβισσος.
Castabala.		[357] Καστάβαλα.
Rhosus.		Ῥόσσοι.

Ἐπαρχία Ἰσαυρίας.*Provincia Isauriæ.*

Silencia metropolis.		Σελεύχεια μητρόπολις.
Cilendres.		Κιλένδρης.
Aneimorium.		Ἄνεμώριον.
Titiopolis		Τιτιούπολις.
Lanius.		Λάμος.
Antiochia.		Ἀντιόχεια.
Eliosebaste (81).		Ἐλιοσεβαστή.
Sestra.		Κέστρα.
Selenuntes.		Σελινούντης.
Jostape (82).		Ἰωστάπη.
Diocæsarea.		Διοκαισάρεια.
Olya (83).		Ὀλύα.
Hierapolis.		Ἱεράπολις.
Neapolis.		Νεάπολις.
Dalisandus.		Δαλισανδός.
Claudiopolis.		Κλαυδιούπολις.
Irenopolis.		Ἐιρηνούπολις.
Germanicopolis.		Γερμανικούπολις.
Zenopolis.		Ζηνωνόπολις.
Shidæ.		Σβίδη.
Philadelphina.		Φιλαδέλφεια.
Adrasus.		Ἄδρασός.
Meloe.		Μελόη.
Dometiopolis (84).		Δομετιούπολις.
Nausadæ (85).		Ναυζάδαι.
Et Climata Cassorum.		Τὰ δὲ κλίματα Κάσων.
Banaborum.		Βανάβων.
Bolbosi.		Βολβοσού.
Costradis.		Κοστράδος.

Ἐπαρχία Συρίας πρώτη.*Provincia Syriæ primæ.*

Antiochia apud Daphnem Thronus Patriarchalis.		Ἀντιόχεια, ἡ πρὸς Δάφνην, θρόνος Πατριαρχικός.
Seleucia.		Σελεύχεια.
Berrœa.		Βέροια.
Chalcis.		Χαλκίς †.

Ἐπαρχία Συρίας δευτέρα.*Provincia Syriæ secundæ.*

Aramea Metropolis.		Ἀράμεια μητρόπολις.
Arethusa.		Ἀρέθουσα.
Epiphania.		Ἐπιφάνεια.
Larissa.		Λάρισσα.
Mariamme.		Μαριάμμη.
Seleucobelus.		Σελευκόβηλος.
Rhamphanæ.		Ῥαμφανέαι.
[358] Ἐπαρχία Εὐφρατινίας ἢ καὶ Ἀγιουπόλεως.		
Provincia Euphratesiæ et Agiopolis.		
Hierapolis.		Ἱεράπολις.

A Cyrus sive Agiopolis.

Samosata.
Doliche.
Germanicia.
Zeuma.
Perre.
Europus.
Nicopolis.
Scenarchia.
Cæsarea.
Sergiopolis.
Orimorum.
Santorum.

Κύρος, ἦτοι Ἀγιούπολις
Σαμόσατα.
Δολιχὴ.
Γερμανικεῖα.
Ζεῦμα.
Πέρρη.
Εὐρωπος.
Νικόπολις.
Σκηναρχία.
Καيسάρεια.
Σεργιούπολις.
Ὀρίμων.
Σάντων.

Ἐπαρχία Θεοδοριάδος.*Provincia Theodoriadis.*

Laodicea metropolis.		Λαοδικεῖα μητρόπολις.
Paltus.		Πάλτος.
Balanea.		Βαλανεῖα.
B Gabala.		Γάβαλα.

Ἐπαρχία Ὀσροηνή.*Provincia Osroenes.*

Edessa metropolis.		Ἐδεσσα μητρόπολις.
Caræ.		Κάραι.
Constantia.		Κωνσταντία.
Theodosiopolis.		Θεοδοσιούπολις.
Batnæ.		Βάτναι.
Callionicus, sive Leontopolis.		Καλλιόνικος, ἦτοι Λεοντούπολις.
Nova Valentia.		Νέα Βαλεντία.
Birborum.		Βίρβων.
Monithilla.		Μονιθίλλα.
Therimachon.		Θηριμάχων.
Monialga.		Μονιαύγα.
Macarta.		Μάκαρτα.
Marcopolis.		Μαρκούπολις.
Anastasia.		Ἀναστασία.
C Hemerius.		Ἡμέριος.
Circisia.		Κιρκισία.

Μέχρι τῶν ὡδῶν ἐστὶ τὸ πλῆρωμα Μεσοποταμίας καὶ ἀρχὴ τῆς γῆς Περσίδος.

Huc usque est complementum Mesopotamiæ, initium-que terræ Persidis.

[359] Ἐπαρχία Μεσοποταμίας τῆς ἀνω, ἦτοι τετάρτης Ἀρμενίας.

Provincia Mesopotamiæ superioris, sive quartæ Armeniæ.

Amida metropolis.		Ἄμιδα μητρόπολις.
Martyropolis, ad 15 milia ab hac civitate orientur Tigris fluvius.		Μαρτυρόπολις, ἀπὸ δεκαπέντε μιλίων τῆς αὐτῆς πόλεως γεννᾶται ἡ Τίγρις ποταμός.
Daras, sex millibus ab urbe ista sunt confinia et termini Persidis atque Assyriæ.		Δάρας, ἀπὸ ἕξ μιλίων τῆς αὐτῆς πόλεως εἰς τὰ μεθόρια καὶ οἱ ὄροι Περσίδος καὶ Ἀσσυρίας.
Castrum Risciphas.		Κάστρον Ῥισκιφᾶς.
Castrum Thuritidis.		Κάστρον Τουριτίδης.
Castrum Mardes.		Κάστρον Μάρδης.
Castrum Lornes.		Κάστρον Λόρνης.
Castrum Riphthon.		Κάστρον Ῥίφθον.
Castrum Isphrios.		Κάστρον Ἰσφριος.
Castrum Tzauræ.		Κάστρον Τζαυράς.
Castrum Audasorum.		Κάστρον Αὐδάσων.

VARIE LECTIONES.

† Πατριαρχή. ἢ Εὐφράτης.

NOTÆ.

(80) Anazarbus.
(81) Juliosebaste.
(82) Jotape.

(85) Olpus.
(84) Domitiopolis.
(85) Lausadæ.

Κάστρον Ἀμάρμης.	Castrum Amarmes.
Κάστρον Τζινοβίας.	Castrum Tzinobie.
Κάστρον Ίντζιέτιων.	Castrum Intziotorum.
Κάστρον Βαναβήλων.	Castrum Banabelorum.
Κάστρον Χουδδών.	Castrum Chuddorum.
Κάστρον Αἰσδαδούς.	Castrum Aesdadæus.
Κάστρον Μασφρόνας.	Castrum Masphronæ.
Κάστρον βασιλικόν.	Castrum Regium.
Κάστρον Σπῆλον.	Castrum Spelon.
Κάστρον Βιουβαϊθῆς.	Castrum Bijubait hæ.
Κάστρον Μασσάρων.	Castrum Massarorum.
Κάστρον Βιρθεχαβράη.	Castrum Birthechabraes.
Κάστρον Σίτεων Σχίφας.	Castrum Siteonschiphas.
Κάστρον Κάλωνος.	Castrum Calonis.
Κάστρον Βιθασίρων.	Castrum Bibasirorum.
Κάστρον Τζαύρας.	Castrum Tzauræ.
Κάστρον Βίθρας.	Castrum Bithræ.
Κάστρον Ἀτταχῆς κλι- ματος Ἀρσανικῆς.	Castrum Attachæ clima- tis Arsanicæ.
Κάστρον Ἀφούδων.	Castrum Aphuborum.
Κάστρον Ἀριμάχων.	Castrum Arimachorum.
Κάστρον Φλωριανῶν.	Castrum Florianarum.
Κάστρον Δαφνουδίν.	Castrum Daphnudin.
Κάστρον Βαλούης.	Castrum Balues.
Κάστρον Σαμοχάρτων.	Castrum Samochartor- um.

Ἦδες πληροῦται ἡ Μεσοποταμία, καὶ ἔστιν ὁ Ταύ-
ρος καὶ ἡ κλεισοῦρα Βαλαλέων, καὶ ἀρχὴ τὸ
ἀρκυφὸν μέρος ἡ μεγάλη Ἀρμενία. Εἰσὶ δὲ
οἰκοῦντες τὸ μέρος τοῦ Ταύρου πλησίον τοῦ αὐ-
τοῦ κλιματος, λαοὶ δύο ὀνομαζόμενοι, ὁ μὲν
Ἰρθομαῖται, ὁ δὲ ἕτερος Νασουνῖται καὶ ἔστιν
ἕως ἡψηλὸν ἐπονομαζόμενον Βαρθιχὲν, ἐν ᾧ
καὶ ἡ κλιωτὸς τοῦ Νῶε ἐπιφερομένη τοῖς ὕδασι
προσέκρουσεν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ὄρων· καὶ
ἔστι τοῦτο γνωστὸν πᾶσι τοῖς τῶν ἐκείσε μερῶν
μέχρι τῆς σήμερον.

*Hic finitur Mesopotamia, estque Taurus et clausura
Babalesorum, atque initium partis septentrionalis
major Armenia. Incolunt autem Taurum montem
maxime regionis illius duo populi, dicti, alter
Ichthomaitæ, alter Nasunitæ. Estque præcelsus
mons Barathicen nomine, in quam arca Noe aquis
delata appulit in vertice ipsius, estque id notum
cunctis ejus incolis ad hunc usque diem.*

[360] Ἐπαρχία τετάρτη Ἀρμενίας ἄλλη.

Provincia quartæ Armeniæ alia.

Δαδήμων, νῦν μητρόπο- λις.	Dademon nunc Metro- polis.
Ἀρμουσάτων.	Armusatarum.
Πολίχνη Χοζάνων.	Polichne Chozanorum.
Χοζομάχων.	Chosomachorum.
Κιθαρῶν.	Citharisarum.
Μερτικέρτων.	Castrum Merticertorum.
Κάστρον Βαιουλοῦς.	Castrum Bajulæus.
Κάστρον Πολιός.	Castrum Polius.
Κάστρον Ἀρδῶν.	Castrum Ardon.
Κλίμα Σοφηνῆς.	Clima Sophenes.
Κλίμα Ἀνζιτινῆς.	Clima Anzitines.
Κλίμα Διγισηνῆς.	Clima Digesenes.
Κλίμα Γαρηνῆς.	Clima Garenes.
Κλίμα Ὀρζιανινῆς.	Clima Orzianices.
Κλίμα Βιλαβιτηνῆς.	Clima Bilabitenes.
Κλίμα Ἀστιανικῆς.	Clima Astianicæ.
Κλίμα Μαμουζουρῶν.	Clima Mamuzurarum.

Κρῆ εἰδέναι ὅτι αὕτη αὐτοκέφαλος ἔστι, μὴ τε-
λοῦσα ἔνδ' Ἀποστολικὸν ὄρθρον· ἀλλὰ τιμη-
θεῖσα διὰ τὸν ἄγιον Γρηγόριον Ἀρμενίας ἔχουσα
πόλεις καὶ κάστρα διακόσια.

*Sciendum est hanc sui juris esse non facientem sacro
sub Apostolico Throno, sed honoratam propter
sanctum Gregorium Armeniæ, habentem civitates
et castra 200.*

A Ἐπαρχία Φοινικῆς παραλλας.
Prov. Phœnic. Paraliæ, sive littoralis.

Τύρος, μητρόπολις.	Tyrus metropolis.
Σιδῶν.	Sidon.
Πτολεμαῖς.	Ptolemais.
Βήρυτος.	Berytus.
Βίβλος.	Biblus.
Τρίπολις.	Tripolis.
Ἄρχαι.	Aræ.
Ὀρθωσίας.	Orthosias.
Βότρυς.	Botrys.
Γήγαρτα κώμη.	Vicus Gegarta.
Ἄραδος.	Aradus.
Ἀντάραδος.	Antaradus.
Πανέας.	Paneas.
Γόνασι, ἦτοι Σάλτων.	Gonassii Saltus.
Κώμη Πολιτιανῆ.	Villa Politiana.
Κώμη Τριερίς.	Villa Trieris.

B Ἐπαρχία Φοινικῆς Λιβανισίας.
Provincia Phœnicis Libanisiæ.

Ἔδεσα μητρόπολις.	Edesa metropolis.
Λαοδικεῖα.	Laodicea.
Ἡλιοπόλις.	Heliopolis.
Ἀμβίλλα.	Ambilla.
Δαμασκός.	Damascus.
Κλίμα Ἰαμβρούδων.	Clima Jambrudorum.
[361] Εὐάριος, ἦτοι Ἰου- στινιανούπολις.	Evarius, sive Justinia- nopolis.
Παλμύρα.	Palmyra.
Κλίμα Μαγλούδων.	Clima Magludorum.
Σάλτων Γοναϊτικόν.	Saltus Gonaiticus.
Σαλαμίνας.	Salamias.
Κλίμα Ἀνατολικόν.	Clima Anatolicum, sive Orientale.

Ἐπαρχία Παλαιστίνης τρίτη.
Provincia Palæstinæ tertis.

Πέτραι μητρόπολις.	Petræ metropolis.
Αὐγουστόπολις.	Augustopolis.
Ἀρινδηλά.	Arindela.
Χαραγμουχά.	Charagmucha.
Ἀρεόπολις.	Aeropolis.
Νάψις.	Napsis.
Ἐλουσα.	Elusa.
Ζώορα.	Zoora.
Βιροσάβων.	Birosabon.
Ἐλάς.	Elas.
Πεντακωμία.	Pentacomia.
Σάλτων.	Salton.
Μαμώ.	Mamo.
Ψορά.	Psora.
Τιτροκωμία.	Mitrocomia.
Ἰερατικόν.	Hieraticon.

Ἐπαρχία Ἀραβίας.
Provincia Arabiæ.

Βόστρα μητρόπολις.	Bostra metropolis.
Ἄδρασός.	Adrasus.
Δία.	Dia.
Μέδαυα.	Medava.
Γέρασσα.	Gerassa.
Νεύη.	Neve.
Φιλαδέλφεια.	Philadelphiam.
Ἐσβους.	Esbus.
Νεάπολις.	Neapolis.
Φιλιππούπολις.	Philippopolis.
Φενουτός.	Phenutus.
Κωνσταντίνη.	Constantine.
Διονυσιάς.	Dionysias.
Πεντακωμία.	Pentacomia.
Τριχωμία.	Tricomia.
Κανοθάς.	Canothas.
Σάλτων.	Saltorum.
Βατάνως.	Batanis.

Enacomia.	Ἐνακωμία.	A	Provincia insulæ Cypri.
Come, seu vicus Gonies.	Κώμη Γωνίας.		<i>Oporet scire insulam Cypri sui juris esse, nec subijci aut litare sub apostolico throno, sed honoratam fuisse eo quod in ea inventus fuerit sanctus Barnabas apostolus habens ad pectus Evangelium secundum Matthæum: sunt autem in ea hæc urbes.</i>
Come Cherus.	Κώμη Χερου.		Constantia metropolis.
Come Stanes.	[362] Κώμη Στάνες.		Citium.
Come Machaberos.	Κώμη Μαχαβέρως.		Amathus.
Come Coreathes.	Κώμη Κωρεάθης.		Curium.
Come Bilbanus.	Κώμη Βιλβανούς.		Paphus.
Come Caprorum.	Κώμη Κάπρων.		Arsenæ.
Come Pyrgoaretarum.	Κώμη Πυργοαρετών.		Soli.
Come Setnes.	Κώμη Σέτνης.		Lapithus.
Come Ariachorum.	Κώμη Ἀριαχών.		Cyrenia.
Neotes.	Νεότης.		Tamasus.
Clima Orientalium et Occidentalium.	Κλίμα ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν.		Cythri.
Come Ariathæ Saxosæ.	Κώμη Ἀριάθας Τράχωνος.		Trimithus.
Come Bebdamus.	Κώμη Βεβδάμους.		Carpasin.

Ἐπαρχία Κύπρου νήσου.

Δει εἶδέναι, ὅτι αὐτὴ αὐτοκέφαλός ἐστι, μὴ τελοῦσα ὑπὸ ἀποστολικῶν θρόνων· ἀλλὰ τιμηθεῖσα διὰ τὸ εὐρεθῆναι ἐν αὐτῇ τὸν ἄγιον ἀποστολὸν Βαρνάβαν ἔχοντα ἐπὶ στήθους τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον· εἰσι δὲ ἐν αὐτῇ αἱ πόλεις αὗται.

B Ἡ παρούσα ἐκθεσις ἐγεγόνει ἐν ἔτει 574, ἐπὶ τῆς βασιλείας κυροῦ Λεόντος τοῦ Σοφοῦ, καὶ Φωτίου πατριάρχου.

Hæc expositio facta est anno 6591 sub imperio D. Leonis Sapientis, et sub patriarcha Photio.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

ΤΩΝ ΟΡΟΘΕΣΙΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΤΑΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ

ΚΑΙ ΣΥΝΑΡΙΘΜΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΘΡΟΝΩ

BREVIS DESCRIPTIO

FINIUM SANCTISSIMORUM PATRIARCHARUM

ET APOSTOLICARUM SEDIUM IENUMERATIO.

Primus thronus coryphæi apostolorum Petri, C 363] Ὁ πρῶτος θρόνος τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης προέδρου, διέποντος τὸν ἀποστολικὸν καὶ πατριαρχικὸν θρόνον, ἄχρι τῶν ὄριων Σάζων^a, καὶ Γάλων^b, καὶ Κάμπων^c, καὶ Φράγκων, καὶ μέχρι Γαδείρων καὶ Πρακλειῶν στηλῶν, καὶ Ὀκεανοῦ, ἀρχὴν ἐχόντων ἐκ δυτικῶν τοῦ ἡλίου, ἐν ᾧ εἰσι νεκρὰ ὕδατα, καὶ ἀκίνητα καὶ ὑλώδη, ἐν ᾧ καὶ νησὶς τις εἰς τὰ ἄκρα τῶν Ὀκεανείων πελαγῶν πολυάνδρος, Χριστιανῶν ἀπειρον πλῆθος ἔχουσα, ἀνδρες εὐμήκεις, καὶ βωμαεῖοι, καὶ παναλκέστατοι, ἄχρι Ῥαβέννης, καὶ Λογγοδάρ-

VARIE LECTIONES.

^a for. Σαξόνων. ^b Γάλλων. ^c for. Κάυδρων.

NOTÆ.

86-87) Credi potest Hibernia virorum fecunda et insula Sanctorum dicta.

δων, καὶ Θεσσαλονίκης, Ἀθλάδων^δ καὶ Ἀρράβων, Α καὶ Ἀδάρων, καὶ Σκυθῶν, καὶ Δανυβίου τοῦ ποταμοῦ, τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις ὁροθεσίας τῶν ἐπισκόπων περιέχουσα· ὡσαύτως καὶ Σαρδινίαν, καὶ Μαγειρικὰς^ε, Καρθάγενάν τε καὶ τὰ ἐσπέρια μέρη, καὶ ὕψ' ἐν τῷ πᾶν περιέχουσα κλίμα καὶ περιελίουσα, ἐν οἷς περιπλέοντες διαπνεύουσιν ἄνεμοι, θρασικίας, ἀρκτιος, καὶ ἀπαρκτίας, χόρεος ὁ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων κείμενος, ὁ μέσος ὁ Ζέφυρος, [364] ὁ Ἐσπέριος, ὁ Δυτικὸς, ὁ Λιψ, ὁ Λιδόντος· ταῦτα πάντα περικυκλοῖ ὁ κορυφαῖστατος τῶν ἀποστόλων, καὶ ἐξοχώτατος τῶν πατριαρχῶν, ὁ τῆς μεγάλης Ῥώμης.

Δεύτερος ὁ ἀγιώτατος ἀποστολικὸς θρόνος καὶ πατριαρχικὸς Κωνσταντινίου πόλεως τοῦ πρωτοκλήτου τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέου, καὶ τοῦ μεγάλου Θεολόγου, καὶ εὐαγγελιστοῦ καὶ ἀποστόλου Ἰωάννου, Εὐρώπην, καὶ Ἀσίαν μέχρι τῆς δυτικῆς Σικελίας, καὶ τὰς Κυκλάδας ἄχρι Πόντου καὶ Χερσονῶν, Ἀβεργίας τε καὶ Χολδίας,^ε καὶ Καζαρίας^ε ἕως Καππαδοκίας, τὰ τοῦ βορρᾶ πάντα κλίματα περιλαμβάνων.

Τρίτος ὁ ἀγιώτατος καὶ ἀποστολικὸς θρόνος Ἀλεξανδρείας εὐαγγελιστοῦ καὶ ἀποστόλου Μάρκου, υἱοῦ τοῦ κορυφαίου Πέτρου γεγονότος, περιέχων ἕως τῆς ἐσωτέρας Ἰνδίας, καὶ Αἰθιοπίας, θρόνου τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Θωμᾶ, ἄχρι Μαρμαρικῆς, καὶ Ἀφρικῆς, καὶ Τριπόλεως καὶ πᾶσαν τῶν Αἰγυπτίων χώραν ἄχρι τῶν ὀρίων Παλαιστίνης, τὰ τοῦ νότου καὶ λιδο- νότου κλίματα περιέχων.

Τέταρτος ὁ ἀγιώτατος καὶ ἀποστολικὸς θρόνος Ἀντιοχείας καὶ πατριαρχικὸς καὶ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων Πέτρου πρώτιστος θρόνος, περιέχων ἕως τῶν ἀπ' ἡλίου ἀνατολῶν πορείαν ἐχόντων ἡμερῶν πζ' ἕως Τιβερείας^ε, καὶ Ἀβασγίας, καὶ Ἀρμενίας, καὶ μέχρι τῆς ἐσωτέρας ἐρήμου τοῦ Χοροσᾶν, Περσῶν, Μήδων, Χαλδαίων ἕως ἄκρων τῆς Ἀρράβιας ἡγεμονίας, Πάρθων, καὶ Ἐλαμιτῶν, καὶ Μεσοποταμιτῶν, τὰ τοῦ εὐρου καὶ ἀφελιώτου, καὶ ἀνατολικοῦ ἀνέμου, ἐνθα ὁ ἥλιος ἀνατέλλει κλίματα περιέχει. Ἔχει δὲ μητροπόλεις δώδεκα. Τύρον ἔχουσαν ἐπισκοπὰς. Τάρσον ἔχουσαν ἐπισκοπὰς. Ἐδισσαν ἔχουσαν ἐπισκοπὰς ια'. Ἀπαμειαν ἔχουσαν ἐπισκοπὰς ζ'. Ἰεράπολιν ἔχουσαν ἐπισκοπὰς θ'. Ἀνάδανζαν^ι ἔχουσαν ἐπισκοπὰς δ. Σελεύκειαν Ἰσαυρίας ἐπισκοπὰς ἔχουσαν κδ'. Δαμασκὸν ἐπισκοπὰς ἔχουσαν ια'. Ἀμιδα ἐπισκοπὰς ἔχουσαν η'. Σεργιούπολιν ἐπισκοπὰς ἔχουσαν ε'. Καϊδραχ ἔχουσαν ἐπισκοπὰς γ'. Ἡριτοῦ, Ἐρέσης, Λαοδικίας, Σαμοσάτων, Κύρου, ἐπαρχιώτας ζ', Βεβρόλιας, Χαλκηδόνος, Γαβάλων, Σελευκειας Πιερίας, Ἀνατσαρθῶν, Πλούτου, Γαβάλων· Λιττοὶ δύο, Σαλάμις, Μαρκουσῶν ὁμοῦ.

VARIAE LECTIONES.

^δ Σκλάδων. ^ε Ματορικὰς. ^ι Χολκιδος, vel Χολκιδίας. ^ε Γαζαρίας. ^ε ἕως τ' Ἰβερίας. ^ι Ἀ. ἀ. ζαρθων.

NOTÆ.

88) Arrabi videri possunt qui Aravi in vetusta inscriptione apud Goltzium : Aravisci Plinio forte, Arabis Ptolomæo, Pannoniæ populi.

(89) Avars sive Abares populi ad Danubium de

nam usque, et Longobardos, ac Thessaloniceam, Schlavos, Arrabos (88), Avars (89), et Scythas, ac Danubium flumen, ecclesiasticas constitutiones terminorum episcopaliū complectens. Tum etiam Sardiniani, et Majoricas, Carthaginemque et Hesperias oras, et simul omnes complectens regiones, atque concludens, in quibus circumfluentes spirant venti Circius Septentrionalis, Aquilo, quin et Chorea cuius in Actibus apostolorum mentio sit, medius deinde Favonius, Hesperius Occidentalis, Africus, atque Austrafricus. Hæc amplectitur omnia supremus apostolorum, et præstantissimus patriarcharum, magnæ scilicet Romæ antistes.

Secundus sanctissimus apostolicus thronus et patriarchicus Constantinopoleos, primi inter apostolos a Christo vocati Andreæ, et magni theologi evangelistæ, atque apostoli Joannis, Europam et Asiam ad Siciliam usque, quæ ad Occidentem est, ac Cycladas, indeque ad Chersonem, Avergiamque et Choldiam et Chazariam ad Cappadociam usque borealia cuncta climata complectens.

Tertius sanctissimus et apostolicus thronus Alexandriæ, evangelistæ et apostoli Marci, qui factus est filius summi apostolorum Petri, obtinens usque ad interiorem Indiam, et Æthiopiam, quæ sedes fuit sancti apostoli Thomæ, atque inde ad Marmaricam, Africam, Tripolim, et universam Ægyptiorum provinciam ad Palæstinæ usque fines, Austri, atque Austroafrici climata continens.

Quartus sanctissimus et apostolicus thronus Antiochiæ et patriarchicus, ac coryphæi apostolorum Petri prima sedes, complectens versus ortum solis iter lxxxvii dierum versus Iberiam et Abasgiam, atque Armeniam et usque ad interius desertum Chorosani, Persas, Medos, Chaldæos, indeque ad extrema Arabiæ præfecturæ, Parthos, Elamitas, et Mesopotamios : Vulturii, Subsolani, et si quis est alius Orientalis ventus, climata comprehendit. Habet autem metropoles duodecim : Tyrum, quæ habet episcopatus (xiii), Tarsum, quæ habet episcopatus (v), Edessam, quæ habet episcopatus (xi), Apameam, quæ habet episcopatus (vii), Hierapolim, quæ habet episcopatus (ix), Anabanzam, quæ habet episcopatus (viii), Seleuciam Isauriæ, quæ habet episcopatus (xxiv), Damascum, quæ habet episcopatus (xi), Amidam, quæ habet episcopatus (viii), Sergiopolim, quæ habet episcopatus (v), Cæderach, quæ habet episcopatus (iii), Eriti (90), Emesæ, Laodiceæ, Samosatorum, Cyri, archiepiscopos (vii), Berroæ, Chalcedonis (91), Gabalorum, Litti duo, Salamidis, et Marcusarum.

Quintus sanctissimus et apostolicus thronus A Hierosolymorum sanctæ civitatis, sancti apostoli et fratris Domini nostri Jesu Christi Jacobi qui oculatus testis et minister fuit verbi, ac Mystes ineffabilium invisibiliumque misteriorum, cœlestium spectaculorum: continens totam Palæstinam usque ad Arabiam. Cæsarea metropolis, Dora, Antipatros, Diospolis, Jamnia, Nicopolis, Onus, Sozusa, Joppe, Ascalon, Gaza, Raphia, Anthidon, Diocletianopolis, Elientheropolis, Neapolis, Sebaste, Regium Apathos, Regium Jericho, Regium Libyæ, Regium Gadarorum, Azotus (92) Paralus, Azotus Hispinus, Eucomazon, Vitelius, Tricomias, Toxus, Salton, Salton Geraiticus sive Barsamon.

Provincia Palæstinæ secundæ Scythopolis, Pelias, Qadira, Capetolissa, Abila, Maximianopolis. Diocæsarea, Tiberias, Gadæ, Elenopolis, Hippus, Tetracomia, Clima Gaulames, Vicus Nais.

Provincia Palæstinæ tertiæ Petæ metropolis, Augustopolis, Arindela, Parochmuch, Ariopolis, Mapses, Elusa, Zaura, Birosamon, Elas, Pentacomia, Mamopsora, Metrocomes, Salton hieraticum.

Πέμπτος ὁ ἀγιώτατος καὶ ἀποστολικὸς θρόνος Ἱεροσολύμων τῆς ἀγίας πόλεως τοῦ ἀγίου ἀποστόλου καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Ἰακώβου αὐτόπτου [365] καὶ ὀπηρετοῦ τοῦ λόγου γενομένου, καὶ μύστου τῶν ἀπορρήτων ἀθεάτων μυστηρίων τῶν οὐρανίων θεαμάτων· περιέχων πᾶσαν τὴν Παλαιστίνην χώραν ἀχρις Ἀραβίας. Καισάρεια μητρόπολις ἰ, Δῶρα, Ἀντίπατρος, Διόσπολις, Ἰαμνία, Νικόπολις, Ὀνοῦς, Σώζουσα, Ἰόπη, Ἀσκάλων, Γάζα, Ῥαφία, Ἀνθιδών, Διοκλητιανούπολις, Ἐλευθερούπολις, Νεάπολις, Σεβαστή, Ῥεγεῶν Ἀπαθῶς, Ῥεγεῶν Ἱερικό, Ῥεγεῶν Λιθιδάς, Ῥεγεῶν Γαδάρων, Ἀζωτος Πάραλος, Ἀζωτος Ἡσπίνος, Εὐκωμάζων, Βιτέλιος, Τρικωμιάς, Τόξος, Σάλτων, Σάλτων Γεραϊτικὸς ἦτοι Βαρσάμων.

Ἐπαρχία Παλαιστίνης β' Σκυθόπολις, Πέλλαι, Γάδειρα, Καπετώλισσα, Ἀβίλα, Μαξιμιανούπολις, Διοσκαισάρεια. Τιβεριάς, Γάδαι, Ἐλενούπολις, Ἰππος, Τετρακωμία, Κλίμα Γαυλάμη, κώμη Ναις.

Ἐπαρχία Παλαιστίνης γ' Πέται^κ μητρόπολις, Αὐγουστόπολις, Ἀρίνηλα, Παρωχμούχου, Ἀριόπολις, Μάψης, Ἐλοῦσα, Βιρσαμών, Ἐλῆς, Πεντακώμια, Μαμόφορα, Μητροκόχης, Σάλτων ἱερατικόν.

VARIÆ LECTIONES.

ἰ Καισάρεια μητρόπολις. ^κ leg. Πέτρα.

NOTÆ.

(92) Ad mare.

NOTITIA

PATRIARCHATUS CONSTANTINOPOLITANI.

ORDO SEDIUM METROPOLITARUM.

1. Provincia Cappadociæ. Cæsareæ.
2. Provincia Asiæ. Ephesi.
3. Provincia Europæ. Heracleæ.
4. Provincia Galatiæ. Ancyra.
5. Provincia Hellesponti. Cyzici.
6. Provincia Lydiæ. Sardeorum sive Sardinum.
7. Provincia Bithyniæ. Nicomediæ.
8. Provincia ejusdem. Nicææ.
9. Provincia ejusdem. Chalcedonis.

Ab his archiepiscopi.

Provincia Insulæ. Cretæ.
Provincia Peloponnesi. Corinthi.
Provincia Insulæ. Siciliæ.
Provincia Illyriæ. Macedoniæ. Thessaloniciæ.

10. Provincia Pamphylia. Sidæ.
11. Provincia Armeniæ 1. Sebastææ.
12. Provincia Hellenoponti. Amasiæ.
13. Provincia Armeniæ 1. Melitinæ.
14. Provincia Cappadociæ 2. Tyanorum.
15. Provincia Paphlagoniæ. Tyanorum (93).

VARIÆ LECTIONES.

ἰ πρωτοκαθεδρίας. ^κ Ἐλλησπόντου. ^μ Βιθυνίας. ^ο Ἀμουσσίας.

NOTÆ.

(93) Irrepsit hæc linea errore libratorum.

ΤΑΞΙΣ ΠΡΟΚΑΘΕΔΡΑΣ Ἱ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ.

- α'. Ἐπαρχία Καππαδοκίας. Ὁ Καισαρείας.
- β'. Ἐπαρχία Ἀσίας. Ὁ Ἐφέσου.
- γ'. Ἐπαρχία Εὐρώπης. Ὁ Ἡρακλείας.
- δ'. Ἐπαρχία Γαλατίας. Ὁ Ἀγκύρας.
- ε'. Ἐπαρχία Ἐλισπόντου^μ. Ὁ Κυζίκου.
- ς'. Ἐπαρχία Λυδίας. Ὁ Σάρδεων.
- ζ'. Ἐπαρχία Βιθυνίας^α. Ὁ Νικομηδείας.
- η'. Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς. Ὁ Νικαίας.
- θ'. Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς. Ὁ Χαλκηδόνος.

Ἀπὸ τούτων οἱ ἀρχιεπίσκοποι.

- Ἐπαρχία Νήσου. Ὁ Κρήτης.
Ἐπαρχία Πελοποννήσου. Ὁ Κορίνθου.
Ἐπαρχία Νήσου. Ὁ Σικελίας.
Ἐπαρχία Ἰλλυρικῆς Μακεδονίας. Ὁ Θεσσαλονίκης.
ἰ'. Ἐπαρχία Παμφυλίας. Ὁ Σίδης.
[366] ια'. Ἐπαρχία Ἀρμενίας α'. Ὁ Σεβαστείας.
ιβ'. Ἐπαρχία Ἐλεσπόντου. Ὁ Ἀμασίας^ο.
ιγ'. Ἐπαρχία Ἀρμενίας α'. Ὁ Μιλιτίνης.
ιδ'. Ἐπαρχία Καππαδοκίας β'. Ὁ Τυάνων.
ιε'. Ἐπαρχία Παφλαγονίας. Ὁ Τυανῶν.

- ις'. Ἐπαρχία Πιμφλαγονίας. Ὁ Γαγγρῶν.
 ιζ'. Ἐπαρχία Ὀνωριίδος. Ὁ Κλαυδιουπόλεως.
 ιη'. Ἐπαρχία Πόντου Πολεμοιοχού Ρ. Νεοκαισα-
 ρείας.
 ιθ'. Ἐπαρχία Γαλατίας Β'. Ὁ Πισινούντων.
 κ'. Ἐπαρχία Λυκίας. Ὁ Μύρων.
 κα'. Ἐπαρχία Καρίας. Ὁ Σταυρουπόλεως.
 κβ'. Ἐπαρχία Φρυγίας Καπατιανῆς. Ὁ Λαοδι-
 καίας.
 κγ'. Ἐπαρχία Σαλότρ ς. Ὁ Συνάδων.
 κδ'. Ἐπαρχία Λυκαονίας. Ὁ τοῦ Ἰκονίου.
 κε'. Ἐπαρχία Πισιδίας. Ὁ Ἀντιοχείας.
 κς'. Ἐπαρχία Παμφυλίας. Ὁ Πέρρης, ἤτοι ὁ Σι-
 λαίου.
 κζ'. Ἐπαρχία Καππαδοκίας. Ὁ Μοκίσσου ρ.
 κη'. Ἐπαρχία Λαζικῆς. Ὁ τοῦ Φάνδος ς.
 κθ'. Ἐπαρχία Θράκης. Ὁ Φιλιππουπόλεως.
 λ'. Ἐπαρχία Ροδόπης. Ὁ Τραϊανουπόλεως.
 λα'. Ἐπαρχία νήσων Κυκλάδων. Ὁ Ρόδου.
 λβ'. Ἐπαρχία Ἐμμοντότου ἰ. Ὁ Ἀδριανουπό-
 λεως ς.
 λγ'. Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς. Ὁ Μαρκανουπόλεως.
 λδ'. Ἐπαρχία Φρυγίας Καπατιανῆς. Ὁ Ἱεραπό-
 λεως.
 λε'. Ἐπαρχία Ἑλλάδος. Ὁ Ἀθηνῶν.
 λς'. Ἐπαρχία Ἀχαΐας. Ὁ Πατρῶν.
 λζ'. Ἐπαρχία Ἑλλάδος. Ὁ Λαρίσσης.
 λη'. Ἐπαρχία Μακεδονίας. Ὁ Φιλίππων.

Τῶν αυτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν.

- α'. Ἐπαρχία Μυσίας. Ὁ Ὀδύσσου, ἤτοι καὶ Βά-
 ρης λέγεται.
 β'. Ἐπαρχία Σκυθίας. Ὁ Τόμης.
 γ'. Ἐπαρχία Εὐρώπης. Ὁ Βιζύης.
 δ'. Ἐπαρχία Παφλαγονίας. Ὁ Πομπηίουπόλεως.
 ε'. Ἐπαρχία Ἀσίας. Ὁ Μύρης γ.
 ς'. Ἐπαρχία Ἀσίας ς. Ὁ Λεοντοπόλεως.
 ζ'. Ἐπαρχία Ροδόπης. Ὁ Μαρωνίας.
 η'. Ἐπαρχία Βιθυνίας. Ὁ Ἀπαμίας.
 θ'. Ἐπαρχία Ροδόπης. Ὁ Μαξιμιανουπόλεως.
 ι'. Ἐπαρχία Γαλατίας. Ὁ τῶν Γερμιῶν.
 ια'. Ἐπαρχία Εὐρώπης. Ὁ Ἀρχαδιουπόλεως.
 [367] ιβ'. Ἐπαρχία Θράκης. Ὁ Βερόης.
 ιγ'. Ἐπαρχία νήσου Λέσδου. Ὁ Μιτιλήνης.
 ιδ'. Ἐπαρχία Ἐλισπόντου γ. Ὁ τοῦ Παρίου.
 ις'. Ἐπαρχία Καρίας. Ὁ Μιλήτου.
 ις'. Ἐπαρχία Λυκαονίας. Ὁ Σέλλης.
 ιζ'. Ἐπαρχία Θράκης. Ὁ Νικοπόλεως.
 ιη'. Ἐπαρχία νήσου. Ὁ Προκονήσου ς.
 ιθ'. Ἐπαρχία Ροδόπης. Ὁ Ἀγγιάλου.
 κ'. Ἐπαρχία Εὐρώπης. Ὁ Σηλυμβρίας.
 κα'. Ἐπαρχία νήσου Λέσδου. Ὁ Μεθύμνης.
 κβ'. Ἐπαρχία Βιθυνίας. Ὁ Κίου.
 κγ'. Ἐπαρχία Εὐρώπης. Ὁ Ἄπρου ς.
 κδ'. Ἐπαρχία Ροδόπης. Ὁ Κυψέλων.
 κς'. Ἐπαρχία Ζητίας. Ὁ Χερσῶνος.
 κς'. Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς. Ὁ Βοσπόρου.
 κζ'. Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς. Ὁ Νικῶλεως.
 κη'. Ἐπαρχία Σαυρίας β. Ὁ Κοτράδων.
 κθ'. Ἐπαρχία Ἐλενοπόντου. Ὁ Εὐχαίτων.
 λ'. Ἐπαρχία νήσων Κυκλάδων. Ὁ Καρπάθου.
 λα'. Ἐπαρχία Ροδόπης. Ὁ Αἰνίου.
 λβ'. Ἐπαρχία Εὐρώπης. Ὁ Δριξέπαρων ς.
 λγ'. Ἐπαρχία Ἐμμοντότου. Ὁ Μεσημβρίας.
 λδ'. Ἐπαρχία Ἀρμενίας. Ὁ Πρακλειουπόλεως,
 ἤτοι Πιδαχῶν.

- Α 16. Provincia Pamphlagon. Gangrorum.
 17. Provincia Honoriadis. Claudiopoleos.
 18. Provincia Ponti Polemoniacci. Neocæsareæ.
 19. Provincia Galatiæ 2. Pisinuntis.
 20. Provincia Lyciæ. Myrorum.
 21. Provincia Cariæ. Stauropolis.
 22. Provincia Phrygiæ Capatianæ (94). Laodicææ.
 23. Provincia Salutaris (95). Synadorum.
 24. Provincia Lycæoniæ. Iconii.
 25. Provincia Pisisidæ. Antiochiæ.
 26. Provincia Pamphylia (96). Pergæ, sive Silci.
 27. Provincia Cappadocia (97). Mocissi.
 28. Provincia Lazicæ. Phasidis.
 29. Provincia Thraciæ. Philippopolis.
 30. Provincia Rhodopes. Trajanopolis.
 31. Provincia insularum Cycladum. Rhodi.
 32. Provincia Æmimonti. Adrianopoleos.
 33. Provincia ejusdem. Marcianopoleos.
 34. Provincia Phrygiæ Capatianæ. Hierapoleos.
 35. Provincia Helladis. Athenarum.
 36. Provincia Achaia. Patrarum.
 37. Provincia Helladis (98). Larissæ.
 38. Provincia Macedonia. Philipporum.

Autocephalorum archiepiscop.

1. Provincia Mysiæ. Odyssei vel Baræ.
 2. Provincia Scythiæ. Tomis.
 3. Provincia Europæ. Bizyæ.
 4. Provincia Paphlagoniæ. Pompeiopolis.
 5. Provincia Asiæ. Smyrnæ.
 6. Provincia Asiæ. Leontopolis.
 7. Provincia Rhodopes. Maroniæ.
 8. Provincia Bithyniæ. Apamiæ.
 9. Provincia Rhodopes. Maximianopolis.
 10. Provincia Galatiæ. Germiorum.
 11. Provincia Europæ. Arcadiopolis.
 12. Provincia Thraciæ. Berrhoæ.
 13. Provincia Lesbi insulæ. Mitilenes.
 14. Provincia Hellesponti. Parii.
 15. Provincia Cariæ. Miletî.
 16. Provincia Lycæoniæ. Seigræ.
 17. Provincia Thraciæ. Nicopolis.
 18. Provincia Insulæ. Priconesi.
 19. Provincia Rhodopes. Anchiali.
 20. Provincia Europæ. Selymbriæ.
 21. Provincia Lesbi insulæ. Methymnæ.
 22. Provincia Bithyniæ. Cii.
 23. Provincia Europæ. Apri.
 24. Provincia Rhodopes. Cypselorum.
 25. Provincia Zechiæ. Chersonis.
 26. Provincia ejusdem. Bospori.
 27. Provincia ejusdem. Nicopseos.
 28. Provincia Isauriæ. Cotradorum.
 29. Provincia Elenoponti. Euchaitarum.
 30. Provincia insularum Cycladum. Carpathi.
 31. Provincia Rhodopes. Æni.
 32. Provincia Europæ. Dryziparorum.
 33. Provincia Emimonti. Mesembriæ.
 34. Provincia Armeniæ. Hieracleopolis sive Pella-
 chtarum.

VARIÆ LECTIONES.

ρ Πολεμονιακού. ς Σαλουταρίας. ς Μωκισσοῦ. ς Φάσιδος. ἰ Αἰμιμότου. ἰ Ἀδριανουπόλεως. ἰ δ Σμύρνης. κ Ἰσαυρίας. γ Ἐλισπόντου. ς Προκονήσου. α Ἄπρου. β Ἰσαυρίας. ε Δρυπάρων.

NOTÆ.

(94) Pacatianæ.
 (95) Phrygiæ.
 (96) Secundæ.

(97) Tertizæ.
 (98) Secundæ seu Thessaliæ.

35. Provincia Amasiæ (99). Sebastopotis.
 36. Provincia Galatiæ. Amorii.
 37. Provincia Ponti Polemoniaci. Trapezuntis.
 38. Provincia Helladis, sive Achaïæ. Athenarum.
 39. Provincia Paphlagoniæ. Amastræ.
 40. Provincia Lycaoniæ. Misthiæ.
 41. Provincia Helladis. Æginæ.
 42. Provincia Thraciæ. Dercorum.
 43. Provincia ejusdem. Mosinæ.
 44. Provincia — Gariallorum.
 45. Provincia Siciliæ. Catanæ.
 46. Provincia Calabriæ. Rhegii.

- Α λς. Ἐπαρχία Ἀμασίας. Ὁ Σεβαστουπόλεως.
 λς'. Ἐπαρχία Γαλατίας. Ὁ τοῦ Ἀμορίου.
 λζ'. Ἐπαρχία Πόντου Πολεμονηκοῦ^δ. Ὁ Τραπεζούντων.
 λη'. Ἐπαρχία Ἑλλάδος, ἤτοι Ἀχαΐας. Ὁ Ἀθηναίων.
 λθ'. Ἐπαρχία Παφλαγονίας. Ὁ Ἀμάστρης.
 μ'. Ἐπαρχία Λυκαονίας. Ὁ Μισθίας.
 μα'. Ἐπαρχία Ἑλλάδος. Ὁ Αἰγινῆς.
 μβ'. Ἐπαρχία Θρακίας. Ὁ Δέρκων.
 μγ'. Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς. Ὁ Μεσίνης^ε.
 μδ'. Ἐπαρχία... Ὁ Γαριάλλων.
 μς'. Ἐπαρχία Σικελίας. Ὁ Κατάνης.
 μς'. Ἐπαρχία Καλαυρίας^ς. Ὁ τοῦ Ῥηγίου.

VARIÆ LECTIONES.

^δ Πολεμονηκοῦ. ^ε Σικελίας. ^ς Καλαυρίας

NOTÆ.

(99) Forsan Abasgiæ.

Ἡ ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ, ΚΑΘΩΣ ΑΝΑΓΕΓΡΑΦΤΑΙ ΕΝ Τῷ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙῳ, ΚΑΙ ΟΣΟΙ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ ΤΩΝ ΥΠΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΣ.

ORDO METROPOLITARUM, PROUT DESCRIPTUS EST IN CHARTOPHYLACIO
 ET QUOT EPISCOPI SUBSINT METROPOLITIS.

<p>α'. Ἐπαρχία Κωνσταντίας Καππαδοκίας. 1. Provincia Cæsarea Cappadocia.</p>		<p>B Perperinæ. Ypetorum. Phocisæ. Novæ Autæ. Cumæ. Trallium. Aureliopolis. Templi Jovis. Palæopolis. Magnesiæ ad Meandrum. Nesæ. Augazorum.</p>	<p>Ὁ τῆς Περπερίνης. Ὁ Ὑπέτων. Ὁ Φοκίας. Ὁ Νέας αὐλῆς. Ὁ Κόμης. Ὁ Τράλλεων. Ὁ Αὐρελιουπόλεως. Ὁ Διὸς Ἰεροῦ. Ὁ Παλαίουπόλεως. [369] Ὁ Μαγνησίας Μεάνδρου. Ὁ Νήσης. Ὁ Αὐγάζων.</p>	
<p>Adramyttii. Metropoles. Colophonæ. Nyssæ. Assi. Barettorum. Lebedi. Basilicarum Thermarum.</p>	<p>Ὁ Ἀδραμυττίου. Ὁ Μητροπόλης^ς. Ὁ Κολοφώνης. Ὁ Νύσσης. Ὁ Ἄσσου. Ὁ Βαρέττων. Ὁ Λεβέδου. Ὁ τῶν βασιλικῶν θερμῶν. Ὁ Γαργάρου. Ὁ Μαγνησίας. (Ἀνηλείου^η. Ὁ Τέου. Ὁ Θεοδοσιουπόλεως Ἀρμενίας. Ὁ Μασταύρων. Ὁ Ἀνινάτων. Ὁ Ἐρυθρῶν. Ὁ Καμουλιανῶν. Ὁ Καλλόης. Ὁ Περγάμου. Ὁ Κλαζομενῶν. Ὁ Κικώσου. Ὁ Βρυούλλων. Ὁ Ἀνέων. Ὁ Τάνδρου. Ὁ Πιττάνης. Ὁ Πριήνης. Ὁ Θεοδοσιουπόλεως.</p>	<p>γ'. Ἐπαρχία Εὐρώπης. 3. Provincia Europa.</p>	<p>Heracleæ. Panii. Calipolis. C. Adranisæ. Chersonesi. Cylæ. Rhodosti. Lizici. Tzorylli. Theodoropolis.</p>	<p>Ἡρακλείας. Ὁ τοῦ Πανίου. Ὁ Καλιπόλεως. Ὁ Ἀδρανείας. Ὁ Χερσονήσου. Ὁ Κύλας. Ὁ Ῥοδοστοῦ. Ὁ Λιζικίου. Ὁ Τζορύλλου. Ὁ Θεοδωρουπόλεως.</p>
<p>Gargari. Magnesiæ, Elisæ. Tei. Theodosiopolis Arme- niæ. Mastaurorum. Aninatum. Erythrarum. Camulianorum. Calloes. Pergami. Clazomenarum. Cicosi (1). Bryulorum. Aneorum. Tandri (2). Pittanes. Priensæ. Theodosiopolis.</p>	<p>β'. Ἐπαρχία Ἀσίας. 2. Provincia Asia.</p>	<p>δ'. Ἐπαρχία Γαλατίας. 4. Provincia Galatiæ.</p>	<p>Ancyrorum. Tabiæ. Heliopolis. Aspronæ. Berinopolis. Mnezi. Cinnæ. Anastasiopolis.</p>	<p>Ὁ Ἀγκύρων. Ὁ Ταβίας. Ὁ Ἠλιουπόλεως. Ὁ Ἀσπώνης. Ὁ Βηριουπόλεως. Ὁ Μνήσου. Ὁ Κίννης. Ὁ Ἀναστασιουπόλεως.</p>
<p>Metropolis Ephesus. Myrina. Arcadiopolis.</p>	<p>Ὁ Μητρόπολης Ἐφῆσου. Ὁ Μυρίνης. Ὁ Ἀρχαδιουπόλεως.</p>			

VARIÆ LECTIONES.

^ς Μητροπόλεως. ^η Ὁ Ἠλείου.

NOTÆ.

(1) Forsan Cicissi.

(2) Autandri.

4. Ἐπαρχία Ἐλισπόντου ἰ.

5. *Provincia Hellepontii.*

Ἰ Κυζίκου.	Cyzici.
Ἰ Γέρμης.	Germes.
Ἰ Ποιμανίου.	Pœmanii.
Ἰ Ὀκης.	Ocæ.
Ἰ Βάρεως.	Bareos.
Ἰ Ἀδριανουθηρῶν.	Adrianotherarum (3).
Ἰ Λαμφάκου.	Lampsaci.
Ἰ Ἀθύδου.	Abydi.
Ἰ Δαρδάνου.	Dardani.
Ἰ Ἠλίου ἰ.	Helii.
Ἰ Τρωάδος.	Troadis.
Ἰ Πιονίας.	Pioniaæ.
Ἰ Μελιτουπόλεως.	Melitopolis.
Ἰ Ἀδρανείας.	Adranææ.

ζ. Ἐπαρχία Λυδίας.

6. *Provincia Lydiæ.*

Ἰ Σάρδης.	Sardis.
Ἰ Φιλαδελφίας.	Philadelphicæ.
Ἰ Τριπόλεως.	Tripolis.
[370] Ἰ Θυατήρων.	Thyaterorum.
Ἰ Σέττων.	Settorum.
Ἰ Ἀθήλιουπόλεως.	Aureliopolis.
Ἰ Γερδῶν.	Gerdarum (4).
Ἰ Τράλλων.	Trallorum.
Ἰ Σατάλων.	Satalorum.
Ἰ Σιλάνδρου.	Silandri (5).
Ἰ Μεονίας κ.	Mœoniaæ.
Ἰ Ἀπόλλων ἰ ἱεροῦ.	Fani Apollinis.
Ἰ Ὀρκανίδος.	Orcanidis.
Ἰ Μουστίνης.	Mustinæ (6).
Ἰ Ἀκράσου.	Acraei.
Ἰ Ἀπολλωνιάδος μ.	Apolloniadis.
Ἰ Ἀταλίας.	Ataliæ.
Ἰ Βάγης.	Bagæ (7).
Ἰ Βαλάνδου.	Balandi.
Ἰ Μεσοτυμίου.	Mesotymoli.
Ἰ Ἱεροκαίσαρειας.	Hierocæsareæ.
Ἰ Δάλδης.	Daldæ.
Ἰ Στρατονικείας.	Stratoniceæ.
Ἰ Κερασεῶν.	Ceræeorum.
Ἰ Ἀτάλλων.	Atallorum.
Ἰ Γαβάλων.	Gabalorum.
Ἰ Ἑρμοκαπηλείας.	Hermocapeliæ.

η. Ἐπαρχία Βιθυνίας.

7. *Provincia Bithyniæ.*

Ἰ Νικομηδείας.	Nicomediæ.
Ἰ Προύσης.	Prusæ.
Ἰ Πρενέτου.	Preneti.
Ἰ Ἐλενουπόλεως.	Elenopolis.
Ἰ Βασιλεινουπόλεως.	Basilinopoleos.
Ἰ τοῦ Δασκυλίου.	Dascylii.
Ἰ Ἀπολλωνιάδος.	Apolloniadis.
Ἰ Νεοκαίσαρειας.	Neocæsareæ.
Ἰ Ἀδριανου.	Adriani.
Ἰ Καίσαρειας.	Cæsareæ.
Ἰ Γάλλου, ἥτοι Δοσίας.	Galli, seu Dosiaæ.

θ. Ἐπαρχία Βιθυνίας.

8. *Provincia Bithyniæ.*

Ἰ Νικαίας.	Nicææ.
Ἰ Μοδρήνης, ὁ τῆς μ	Mudrenæ, sive Melinæ.
Μελινης.	

Α Ληνός.

Ἰ Γορδου-σέρβων.

Ἰ Γορδου-σέρβων. Linoes.
Gordo-servorum.

θ. Ἐπαρχία Βιθυνίας.

9. *Provincia Bithyniæ.*

Ἰ Χαλκηδόνης ὁ. Chalcedonis

[371] Ἀπὸ τούτων οἱ ἀρχιεπίσκοποι,

Ab his archiepiscopi.

Ἐπαρχία Κρήτης.

Provincia Crætae.

Ἰ Γορτύνης.	Gortynæ.
Ἰ Βιέννης.	Biennæ.
Ἰ Καμάρας.	Camarae.
Ἰ Χερσονήσου.	Chersonesi.
Ἰ Ἀρκαδίας.	Arcadiae.
Ἰ Σουβρίτου.	Subriti.
Ἰ Ἐλευθέρης.	Eloutherææ.
Ἰ Ἀπτερνης.	Apternæ.
Ἰ Κισάμου.	Cisami.
Ἰ Ἐλύρου.	Elyri.
Ἰ Φοινίκης, ἥτοι Ἀρι- άδης.	Phœnices, sive Arisidnæ.
Ἰ Ἱεραπίδης.	Hierapidnæ.
Ἰ Ἀλύγγου.	Alyngi.
Ἰ Λέκτος.	Lectis.
Ἰ Κονόσου.	Conossi (8).
Ἰ Ἀξίου.	Axii.
Ἰ Λαμπῶν.	Lamparum.
Ἰ Κυθονίας.	Cydoneæ.
Ἰ Καντανίας (9).	Cautanias (9).
Ἰ Λίσσου.	Lissi.
Ἰ Νήσου Κλαύδου.	Insulæ Claudi.

Ἐπαρχία Πελοποννήσου.

Provincia Peloponnesi.

Ἰ Κορίνθου. Corinthi.

Ἐπαρχία Σικελίας.

Provincia Siciliae.

Ἰ Συρακούσης.	Syracusæ.
Ἰ Κατάνης.	Catanas.
Ἰ Ταυρομενίου.	Tauromenii.
Ἰ Μεσσήνης.	Mesones (10).
Ἰ τοῦ Κεφαλοδίου.	Cephaludii.
Ἰ Θερμῶν.	Thermarum.
Ἰ Πανόρμου.	Panormi.
Ἰ τοῦ Λιλοβίου.	Lilobii.
Ἰ Τροκαλέων.	Trocalæorum.
Ἰ Ἀκραγάντου.	Agraganti.
Ἰ τοῦ Τυνδαρίου.	Tyndarii.
Ἰ Λεοντίνης.	Leontines.
Ἰ Ἀλέσης.	Aleses.
Ἰ Μελίτης.	Melitæ.

[372] Ἰ Ἐπαρχία Μακεδονίας ὁ τοῦ Ἰλλυρικοῦ.

10. *Provincia Macedoniae Illyrici.*

Ἰ Θεσσαλονίκης. Thessalonicae.

Ἐπαρχία Παμφυλίας.

Provincia Pamphylia:

Ἰ Ζηλῶν.	Zelaram.
Ἰ Σίδης.	Sidæ.
Ἰ Σέγγης.	Selgæ.
Ἰ Ἀσπένδου.	Aspendi.
Ἰ Ἐτανῆς.	Etenæ.
Ἰ Ὀρύμνου.	Orymni (12).

VARIÆ LECTIONES.

ἰ Ἑλλης. ἱ Ἰλίου. κ Μαιονίας. λ Ἀπόλλωνος. μ Ἀπολλωνιάδος. ν ἥτοι. ο Χαλκηδόνος.

NOTÆ.

(3) Adriani ven.

(4) Gordorum.

(5) Silaudi.

(6) Mustenæ.

(7) Banæ.

(8) Gnossi.

(9) Cantaniae.

(10) Messanæ.

(11) Lilybæi.

(12) Erymni.

casorum.	᾽Ο Κασῶν.	A Cratiæ.	᾽Ο Κρατίας.
Semneorum.	᾽Ο Σεμετών.	Adrianopolis.	᾽Ο Ἀδριανουπόλεως.
Varalliorum (13).	᾽Ο Βαράλλιον.		
Corasii.	᾽Ο τοῦ Κορασίου ρ.	ιζ'. Ἐπαρχία Ποτολεμνιακῆς γ.	
Syedorum.	᾽Ο Συέδρων.	17. Provincia Pontio-Polemoniacæ.	
Milonæ (14), seu Justino-	᾽Ο Μυλόνης, ἦτοι Ἰου-	Neocæsareæ.	᾽Ο Νεοκαισαρείας.
opolis.	στινοπόλεως.	Trapezuntis.	᾽Ο Τραπεζούντων.
Symandrorum.	᾽Ο Συμάνδρων.	Cerasuntis.	᾽Ο Κερασούντων.
Dalisandri.	᾽Ο Δαλισάνδρων.	Polemonii.	᾽Ο τοῦ Πολεμονίου.
Hesmorum.	᾽Ο Ἡσμῶν ρ.	Comanorum.	᾽Ο Κομανῶν.
Lyræ.	᾽Ο Λύρης ρ.		
Golybrasi.	᾽Ο Κολυβράσου.	ιη'. Ἐπαρχία Γαλατίας β.	
Mananorum (15).	᾽Ο Μανάνων.	18. Provincia Galatiæ secundæ.	
	ια'. Ἐπαρχία Ἀρμενίας.	Pisinuntis.	᾽Ο Πισινούντων.
	11. Provincia Armenia.	Amorii.	᾽Ο τοῦ Ἀμορίου.
Sebasteæ.	᾽Ο Σεβαστίας.	Clanei.	᾽Ο Κλανέως.
Sebastopolis.	᾽Ο Σεβαστουπόλεως	Eudoxiadis.	᾽Ο Εὐδοξιάδος.
Nicopolis.	᾽Ο Νικοπόλεως.	Pitanissi.	᾽Ο Πιτανίσσου.
Sattalorum.	᾽Ο Σαττάλων.	Trocenorum.	᾽Ο Τροκνάδων.
Coloia.	᾽Ο Κολωίας ρ.	Germocloniæ.	᾽Ο Γερμοκλονίας ρ.
Biresæ (16).	᾽Ο Βιρήσσης.	Palia.	᾽Ο Παλιάς.
	ιβ'. Ἐπαρχία Ἐλενοπόρτου δ.		
	12. Provincia Helenoponti.	ιθ'. Ἐπαρχία Λυκίας.	
Amaseæ.	᾽Ο Ἀμασειας.	19. Provincia Lyciæ.	
Amissi.	᾽Ο Ἀμίσσου.	Myrorum.	᾽Ο Μύρων.
Iberorum.	᾽Ο Ἰβήρων ρ.	Mastaurorum.	᾽Ο Μασταύρων.
Sinopes.	᾽Ο Σινόπης.	Telemissi, sive Anastasiopolis.	᾽Ο Τελεμίσσου, ἦτοι Ἀναστασιουπόλεως.
Antrasporum.	᾽Ο Ἀνδράσπων ρ.	Limyrorum.	᾽Ο Λιμύρων.
Zalichi, sive Leontopolis.	᾽Ο Ζαλίχου, ἦτοι Λεοντοπόλεως.	Araxe.	[374] ᾽Ο Ἀράξης.
		Aprillorum.	᾽Ο Ἀπρίλλων.
		Podalia.	᾽Ο Ποδάλιας.
		Arneandri.	᾽Ο Ἀρνηάνδρου ρ.
		Tatorum (21).	᾽Ο Τάτων.
		Arneorum.	᾽Ο Ἀρνέτων.
		Sidymorum.	᾽Ο Σιδύμων.
		Zenonopolis.	᾽Ο Ζήνωνος Πο β.
		Olympi.	᾽Ο Ὀλύμπου.
		Tlorum.	᾽Ο Τλῶν.
		Cyridallorum.	᾽Ο Κυροβάλλων ρ.
		Cani.	᾽Ο Κανῶ.
		Acrasi.	᾽Ο Ἀκρασῶ.
		Xanthi.	᾽Ο Ξάνθου.
		Bobi, seu Sophianopolis.	᾽Ο Βόβου, ἦτοι Σοφιανουπόλεως.
		Marcianæ.	᾽Ο Μαρτιανῆς.
		Onundorum.	᾽Ο Ὀνούδων ρ.
		Chomatis.	᾽Ο Χώματος.
		Cardamorum.	᾽Ο Καρδάμων ρ.
		Phelli.	᾽Ο Φέλλου.
		Antiphelli.	᾽Ο Ἀντιφέλλου.
		Phatlidis.	᾽Ο Φατιλίδος ρ.
		Rhodiapolis.	᾽Ο Ῥοδιαπλ' ρ.
		Acalissi.	᾽Ο Ἀκαλλίσσου.
		Aucadorum.	᾽Ο Αὐκάδων ρ.
		Poliotarum, sive Justinopolis.	᾽Ο Πολιωτῶν, ἦτοι Ἰουστινοπόλεως.
		Eudociados.	᾽Ο Εὐδοκιάδος.
		Pattarorum.	᾽Ο Παττάρων.
		Comhorum.	᾽Ο Κόμβων.
		Nesi.	᾽Ο Νήσου ρ.
		Barburorum.	᾽Ο Βαρβούρων.
		Miloitarum.	᾽Ο Μιλοϊτῶν.
		Cianeorum.	᾽Ο Κιανέων ρ.

VARIE LECTIONES.

ρ Κορακισίου. ρ alibi Ἰσθίων, ἦτοι Ἰσύνδων. ρ Λύρης. ρ Κολωνίας. ρ Hinc desunt verba illa. ρ Ἰβήρων. ρ Ἀνδράπων. ρ Ἀριαράθης alibi. ρ Ποντιοπολεμνιακῆς. ρ Γερμοκλωνίας. ρ Ὀρυκάνδρων. ρ Ζήνωνος Πόλεως. ρ Κορυβάλλων. ρ Ὀνούδων. ρ alibi Κανθῶν. ρ Φασελίδος. ρ Ὀ Ῥοδιαπόλεως. ρ rectius alibi Ἀκάνδων vel Αὐκάνδων. ρ Νύσου al. ρ Κιανέων.

NOTÆ.

(13) Catalliorum.
 (14) Milæ forte.
 (15) Manæorum.
 (16) Berissæ alibi.
 (17) Secunda.

(18) Secunda.
 (19) Junopolis.
 (20) Dabybrogum.
 (21) Alias Teporum.

κ'. Ἐπαρχία Καρίας.

20. Provincia Cariae.

Ἐσταυρουπόλεως.	Stauropolis.
ἘΚιθύρας.	Cibyræ.
ἘΣίζων.	Sizorum.
Ἐ Ἡρακλείας Σάλα κ.	Heracleæ Sala.
Ἐ Βάνης.	Banes.
Ἐ Ἀπολλωνιάδος.	Apolloniadis.
Ἐ Ἡρακλείας λα' 1.	Heracleæ La (22).
Ἐ Κύμωνος.	Cymonis.
Ἐ Τάβων.	Taborum.
Ἐ Λαρύμων.	Larymorum.
Ἐ Ἀντιοχείας τῆς Μαίανδρου.	Antiochiæ Mæandri.
Ἐ Ταπασσῶν.	Tapassarum.
Ἐ Ἀρπασσῶν.	Arpassarum.
Ἐ Νεαπόλεως.	Neapolis.
Ἐ Ὀρθοσιάδος.	Orthosiadis.
Ἐ Ἀνωτετάρτης.	Anoletartæ.
Ἐ Ἀλαβάνδων.	Alabandorum.
Ἐ Στρατονικείας.	Stratoniceæ.
Ἐ Ἄλινδῶν.	Alindorum.
Ἐ Μυλάσσων.	Mylassarum.
Ἐ Μίζου μ.	Mizi.
Ἐ Ἰάσσου.	Iassi.
Ἐ Βαρβυλλίου.	Barbylii.
Ἐ Ἀλικαρνασσοῦ.	Alicarnasi.
Ἐ Ἰλαρύμων.	Iarymorum.
Ἐ Κνίδου.	Cnidi.
Ἐ Δετάρτων μ.	Detaborum.
Ἐ Μήνδου.	Mendi.
Ἐ τοῦ Ἰεροῦ.	Hieri, sive Fani.
Ἐ Κινδραμῶν.	Cindramorum.
Ἐ Κεράμου.	Ceramii.

κα'. Ἐπαρχία Φρυγίας Καπατινῆς κ.

21. Provincia Phrygiæ Capatinæ (22).

Ἐ Λαοδικείας.	Laodiceæ.
Ἐ Τιβεριουπόλεως.	Tiberiopolis.
Ἐ Ἀζάνων.	Azanorum.
Ἐ Ἀγκύρου Συναίου ρ.	Ancyris Synæii.
Ἐ Πελτῶν.	Peltarum.
Ἐ Σεπίας θ.	Sepiæ.
Ἐ Κάδων.	Cadorum.
Ἐ Ἰερώνων.	Ierionis.
Ἐ Ἰλουζῶν.	Iluzarum.
Ἐ Τρανουπόλεως.	Tranopolis.
Ἐ Σεβάστης.	Sébastæ.
Ἐ Εὐμενίας.	Eumeniæ.
Ἐ Τιμενοθηρῶν κ.	Timenotherarum.
Ἐ Ἀγαθῆς κώμης.	Agathæ comæ, seu boui Vici.
Ἐ Ἄλινῶν.	Alinarum.
Ἐ Τριπόλεως.	Triopolis.
Ἐ Ἀτανάσου.	Atanassi.
Ἐ Τραπεζουπόλεως.	Trapezopolis.
Ἐ Σικελίου κ.	Sicili.

κβ'. Ἐπαρχία Φρυγίας Σαλουτιαρίας.

22. Provincia Phrygiæ Salutaris.

Ἐ Συνάδων.	Synadensium.
Ἐ Κομιτίου.	Comitii.
Ἐ Δορυλλαίου.	Doryllæi.
Ἐ Νακολίας ι.	Nacoliæ.
Ἐ τοῦ Δοκιμίου.	Docimii.
Ἐ τοῦ Μηδαίου.	Medæi.
Ἐ τοῦ Ἰψοῦ.	Ipsi.

A Ἐ Προμίσσου.	Promissi.
Ἐ Μήρου.	Meri.
Ἐ Σεβίνδου.	Sebindi.
[376] Ἐ Πολυβότου.	Polyboti.
Ἐ Φυτίας.	Phytia.
Ἐ Ἰεραπόλεως.	Hierapolis.
Ἐ Εὐκαρπίας.	Eucarpia.
Ἐ Λυσιάδος.	Lysiadis.
Ἐ Αὐγουστούλεως μ.	Augustopolis.
Ἐ Βίζου ν.	Bizi.
Ἐ Ὀτρου.	Otri.
Ἐ Λυκαονίας.	Lycæoniæ.
Ἐ Στεκνονίου (23).	Stecnonii (23).
Ἐ Κηναβορίου.	Cenaborii.
Ἐ Κόνις, ἦτοι Δημητριοπόλεως.	Conis, seu Demetriopolis.
Ἐ Σκυρδαπίας.	Scyrdapia.
Ἐ Νικοπόλης.	Nicopolis.
Ἐ Αὐρόκλων.	Auroclorum.

B

κγ'. Ἐπαρχία Λυκαονίας.

23. Provincia Lycæoniæ.

Ἐ τοῦ Ἰκονίου.	Iconii.
Ἐ Λυστροῶν.	Lystrorum.
Ἐ Οὐσανδῶν ζ.	Usandarum.
Ἐ τοῦ Ἀμβλάδων.	Ambladorum.
Ἐ Οὐμανάδων ς.	Umanadorum.
Ἐ Μεθιόρων.	Mesthiorum.
Ἐ Λαράνδων.	Larandorum.
Ἐ Βερέττης.	Beretæ.
Ἐ Δέρβης.	Derbæ.
Ἐ Ὑδης.	Hydæ.
Ἐ Σαβάτρων.	Sabatrorum.
Ἐ Κάννου.	Canni.
Ἐ Βερινουπόλεως, ἦτοι Ψιθίων.	Berinopolis, sive Psibilorum.
Ἐ Γαλμανῶν ς.	Galmanarum.
Ἐ Ἰλίστρων α.	Ilestrorum.
Ἐ Πέρτων.	Pestorum.

C

κδ'. Ἐπαρχία Πισιδίας.

24. Provincia Pisidiæ.

Ἐ τοῦ Φιλομηλίου.	Philomelii.
Ἐ Ἀγαλασσοῦ β.	Agalassi.
Ἐ Σωκῶν πόλεως.	Sozopolis.
Ἐ Ἄτενοξ.	Atenox.
Ἐ Ἀπαμίας τῆς Κιτότου.	Apamiæ Ciboti.
Ἐ Τυραίων.	Tyraiorum.
Ἐ Βάρεως.	Baris.
Ἐ Ἀδριανουπόλεως.	Adrianopolis.
Ἐ Ἀναπόλης.	Anapolis.
Ἐ Λαοδικείας τῆς κακαυμένης.	Laodiceæ combustæ.
Ἐ Σελευκείας τῆς σιδηρᾶς.	Seleuciæ ferrea.
Ἐ Ἀδάδων.	Adadorum.
Ἐ Ζαρζήλων.	Zarzelorum.
[377] Ἐ Τιμβριάδων.	Timbriadorum.
Ἐ Τομάνδου.	Tomandi.
Ἐ Ἰουστινιανουπόλεως.	Justinianopolis.
Ἐ Μητροπόλεως.	Metropolis.
Ἐ Πάππων.	Papporum.
Ἐ Παρλαοῦ.	Parlai.
Ἐ τοῦ Βινδαίου.	Bindæi.

κε'. Ἐπαρχία Παμφυλίας.

25. Provincia Pamphylia.

Ἐ Πέργης, ἦτοι Συλαίου.	Perges, seu Sylæi.
-------------------------	--------------------

VARIAE LECTIONES.

κ Ἡρακλείας σαλβάκης unico vocabulo. 1 Ἡρακλείας Ἀκχύμων aut potius Λάτρων uno vocabulo. μ Ἀμύρων alias. ν Μετάδων. ο Καππατιανῆς. ρ Ὁ Ἀγκύρος ὁ Συναίου. θ Ἀπίας vel Ἀπέρας. ι Τιμένονη θηρών. κ Συβαίου alibi Ptol. Σελδίου. λ Νακολίας. μ Αὐγουστούπολεως. ν Βρύζου. ζ Πινυαδῶν. η Ὀνομάδων. θ alibi Γαλδάνων. α alibi Ἐλίστρων et Ἰλίστρων. β Σαγαλάσσο.

NOTÆ.

(22) Lami.

(23) Sctorii

Aitaliæ.	Ὁ Ἀτταλίας.	A Peri (26).	Ὁ τοῦ Πήρου.
Magydi.	Ὁ Μαγύδου.	Anastasiopolis.	Ὁ Ἀναστασιουπόλεως.
Eudociadis.	Ὁ Εὐδοκιάδος.		λ'. Ἐπαρχία νήσων Κυκλάδων.
Telmisi.	Ὁ Τελμισσοῦ.		30. <i>Provincia Insularum Cycladum.</i>
Isindi.	Ὁ Ἰσίνδου.	Rhodi.	Ὁ Ῥόδου.
Maximianopolis.	Ὁ Μαξιμιανουπόλεως.	Sami.	Ὁ Σάμου.
Laginorum.	Ὁ Λαγίνων.	Chil.	Ὁ Χίου.
Palæopolis.	Ὁ Παλαιουπόλεως.	Col.	Ὁ Κίου.
Cremnarum.	Ὁ Κρημνῶν.	Naxiæ.	Ὁ Ναξίας.
Corydalli.	Ὁ Κορυδάλλου.	Theræ.	Ὁ Θήρας.
Peltinissi.	Ὁ Πελτινίσσου.	Pari.	Ὁ Πάρου.
Cætannaurorum (24).	Ὁ Κιτανναύρων.	Leri.	Ὁ Λέρου δ.
Ariassi.	Ὁ Ἀριασσοῦ.	Andri.	Ὁ Ἀνδρου.
Puglarum.	Ὁ Πουγλῶν.	Tini.	Ὁ Τίνου ε.
Adrianæ.	Ὁ Ἀδριανῆς.	Meliti.	Ὁ Μήλιτος ι.
Sandidorum.	Ὁ Σανδίδων.	Pisenæ.	Ὁ Πισίνης.
Barbes.	Ὁ Βάρβης.		
Syllæi.	Ὁ Συλλαίου.		
Perbænorum.	Ὁ Περιβαίνων.		
	κζ'. Ἐπαρχία Καππαδοκίας.	B	λα'. Ἐπαρχία Αἰμιμόντου.
	26. <i>Provincia Cappadocia.</i>		31. <i>Provincia Emimonti.</i>
Musissi (25).	Ὁ Μουσίσσου.	Adrianopolis.	Ὁ Ἀδριανουπόλεως.
Nazianzi.	Ὁ Ναζιανζοῦ.	Mesembriæ.	Ὁ Μεσημβρίας.
Coloniæ.	Ὁ Κολωνίας.	Sozopolis.	Ὁ Σωζουπόλεως.
Parnassi.	Ὁ Παρνάσσου.	Plutinopolis.	Ὁ Πλουτινουπόλεως.
Doarorum.	Ὁ Δωάρων.	Troidarum.	Ὁ Τροϊδῶν ε.
	κζ'. Ἐπαρχία Λαζικῆς.	Anastasiopolis.	Ὁ Ἀναστασιουπόλεως.
	27. <i>Provincia Lazica.</i>		λβ'.
Phasidis.	Ὁ Φάσιδος.		32 (27).
Rhodopolis.	Ὁ Ῥοδουπόλεως.	Marcianopolis.	Μαρκιανουπόλεως.
Sajaenorum.	Ὁ τῆς Σαϊαήνων ε.	Rhodostoli.	Ὁ Ῥοδοστόλου.
Petrarum.	Ὁ Πέτρων.	Tramariscorum.	Ὁ Τραμαρίσκων.
Ziganeus.	Ὁ τῆς Ζιγανέω.	Noborum.	Ὁ Νόβων.
	κη'. Ἐπαρχία Θράκης.	Zecedeporum.	Ὁ Ζεκεδέπων.
	28. <i>Provincia Thraciæ.</i>	Scariæ.	Ὁ Σαρίας.
Philippopolis.	Ὁ Φιλιππουπόλεως.		
Diocletianopolis.	[378] Ὁ Διοκλητιανουπόλεως.	C	λγ'. Ἐπαρχία Φρυγίας Καπατιάνης.
Sebastopolis.	Ὁ Σεβαστουπόλεως.		33. <i>Provincia Phrygiæ Capatiana (28).</i>
Diospolis.	Ὁ Διοσπόλεως.	Hierapoles.	Ὁ Ἱεραπόλης.
	κθ'. Ἐπαρχία Ῥοδόπης.	Metellopolis.	Ὁ Μετελλουπόλεως.
	29. <i>Provincia Rhodopes.</i>	Dionysopolis.	Ὁ Διονυσουπόλεως.
Trajanopolis.	Ὁ Τρζιανουπόλεως.	Otludorum.	Ὁ Οὐδῶν β.
		Mosynorum.	Ὁ Μοσύνων.

VARIE LECTIONES.

ε in altera Notitia Ἀθησηῶν. δ Λέθρου. ε Τήνου. ι Μήλου. κ Τρζοιδῶν alibi. λ Ὁ Ἀτροῦδων.

NOTÆ.

(24) Adicetanauri.
(25) Mocissi.
(26) Forte Topiris.

(27) Deest hic nomen provinciæ.
(28) Pacatlanæ.

[379.] Η ΓΕΓΟΝΥΙΑ ΔΙΑΤΥΠΩΣΙΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΣΥΦΟΥ, ΟΠΩΣ ΕΧΟΥΣΙ ΤΑΞΕΩΣ ΟΙ ΘΡΟΝΟΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΤΩΝ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΩΝ Τῷ ΠΑΤΡΙΑΡΧῃ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

ORDO DISPOSITUS PER IMPERATOREM LEONEM SAPIENTEM, QUEM LOCUM ET SERIEM HABEANT THRONI ECCLESiarUM PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANO SUBJECTARUM.

Αἱ Μητροπόλεις.
Metropoles.

1. Cæsarea. α'. Ἡ Καισάρεια.
2. Ephesus. β'. Ἡ Ἐφεσός.
3. Hæraclæa. γ'. Ἡ Ἡράκλεια.

4. Ancyra.
5. Cyzicus.
6. Sardes.
7. Nicomedia.
8. Nicæa.
9. Chalcedon.

δ. Ἡ Ἄγκυρα.
ε'. Ἡ Κύζικος.
ς'. Αἱ Σάρδεις.
ζ'. Ἡ Νικομήδεια.
η'. Ἡ Νίκαια.
θ'. Ἡ Χαλκηδών.

ι'. Ἡ Σίδη.
 ια'. Ἡ Σεβάστεια.
 ιβ'. Ἡ Ἀμάσεια.
 ιγ'. Ἡ Μελιτιήνη.
 ιδ'. Τὰ Τύανα.
 ιε'. Ἡ Γάγγρα.
 ις'. Ἡ Θεσσαλονίκη.
 ιζ'. Ἡ Κλαυδιούπολις.
 ιη'. Ἡ Νεοκαισάρεια.
 ιθ'. Ἡ Πισυνός.
 κ'. Τὰ Μύρα.
 κα'. Ἡ Καρία.
 κβ'. Ἡ Λαοδικαία.
 κγ'. Τὰ Σύναδα.
 κδ'. Τὸ Ἰκόνιον.
 κε'. Ἡ Ἀντιόχεια.
 κς'. Τὸ Σύλαιον.
 κζ'. Ἡ Κόρινθος.
 κη'. Αἱ Ἀθῆναι.
 κθ'. Ἡ Μοκισός¹.
 λ'. Ἡ Σελεύχεια.
 λα'. Ἡ Καλαβρία.
 λβ'. Αἱ Πάτραι.
 λγ'. Ἡ Τραπεζοῦς.
 λδ'. Ἡ Λάρισσα.
 λε'. Ἡ Ναυπακτος.
 λς'. Ἡ Φιλίππουπολις.
 λζ'. Ἡ Τραϊανούπολις.
 λη'. Ἡ Ρόδος.
 [380] λθ'. Ἡ Φιλίππου¹.
 μ'. Ἡ Ἀδριανούπολις.
 μα'. Ἡ Ἰεράπολις.
 μβ'. Τὸ Δυρράχιον.
 μγ'. Ἡ Σμύρνη^κ.
 μδ'. Ἡ Κατάνη.
 με'. Τὸ Ἀμόριον.
 μς'. Ἡ Κάμαχος.
 μζ'. Τὸ Κοτύσιον.
 μη'. Ἡ ἅγία Σεβηριανή¹.
 μθ'. Ἡ Μιτυληνή.
 ν'. Αἱ Νέαι Πάτραι.
 να'. Τὰ Εὐχάιτα.
 νβ'. Ἡ Ἀμαστρίς.
 νγ'. Αἱ Χῶναι.
 νδ'. Ἡ Ἰθέρυς.
 νε'. Ἡ Κελαισηνή^μ.
 νς'. Ἡ Κολώνεια.
 νζ'. Αἱ Θῆβαι.
 νη'. Αἱ Σίβραι.
 νθ'. Ἡ Πομπηίουπολις.
 ξ'. Ἡ Ῥωσία.
 ξα'. Ἡ Ἀλατία^ν.
 ξβ'. Ἡ Αἴνος.
 ξγ'. Ἡ Τιθεριούπολις.
 ξδ'. Ἡ Εὐχανία^ο.
 ξε'. Ἡ Κερασσοῦς.
 ξς'. Ἡ Νακώλεια.

10. Side.
 11. Sebastea.
 326 12. Amasca.
 13. Melitene.
 14. Tyana.
 15. Gangra.
 16. Thessalonica.
 17. Claudiopolis.
 18. Neocæsarea.
 19. Pisynus.
 20. Myra.
 21. Caria.
 22. Laodicea.
 23. Synada.
 24. Iconium.
 25. Antiochia.
 26. Sylæum.
 27. Corinthus.
 28. Athenæ.
 29. Moccusus.
 30. Seleucia.
 31. Calabria.
 32. Patræ.
 33. Trapezus.
 34. Larissa.
 35. Naupactus.
 36. Philippopolis.
 37. Trajanopolis.
 38. Rhodus.
 39. Philippi.
 40. Adrianopolis.
 41. Hierapolis.
 42. Dyrrbachium.
 43. Smyrna.
 44. Catania.
 45. Amorium.
 46. Camachus.
 47. Cotyæum.
 48. Sancta Severiana.
 49. Mitylene.
 50. Novæ Patræ.
 51. Euchaita.
 52. Amastris.
 53. Chonæ.
 54. Hierus.
 55. Calesena.
 56. Colonia.
 57. Thebæ.
 58. Serræ.
 59. Pompeiopolis.
 60. Rosia (29).
 61. Alasia.
 62. Ænus.
 63. Iberiopolis.
 64. Euchania.
 65. Cerasus.
 66. Nacolia.

Α ξζ'. Ἡ Γερμανία.
 ξη'. Τὰ Μάδυτα.
 ξθ'. Ἡ Ἀπάμεια.
 ο'. Τὸ Βασίλειον.
 οα'. Ἡ Δρίστρα ρ.
 οβ'. Ἡ Ναζιανζός.
 ογ'. Τὰ Κέρκυρα.
 οδ'. Ἡ Ἄβυδος.
 οε'. Ἡ Μήθυμνα.
 ος'. Ἡ Χριστιανούπολις.
 οζ'. Τὸ Ρούσιον.
 οη'. Ἡ Λακεδαίμονια.
 οθ'. Ἡ Ναξία.
 π'. Ἡ Ἀτάλεια ρ.

67. Germania.
 68. Madyta.
 69. Apamea.
 70. Basileum.
 71. Dristra.
 72. Nazianzus.
 73. Ceryra.
 74. Abydus.
 75. Methymna.
 76. Christianopolis.
 77. Rhusium.
 78. Lacedæmonia.
 79. Naxia.
 80. Atalia.

Αἱ ἀρχιεπισκοπαί.

Archiepiscopatus.

α'. Ἡ Βιζύη.
 β'. Ἡ Λεοντόπολις.
 Β γ'. Ἡ Μαρώνεια.
 δ'. Τὰ Γήρμια^ρ.
 ε'. Ἡ Ἀρχαδιούπολις.
 ς'. Τὸ Πάρειον.
 ζ'. Ἡ Μίλητος.
 η'. Ἡ Πρωϊκόνησος.
 θ'. Ἡ Σηλυμβρία.
 ι'. Ἡ Κίος.
 ια'. Ἡ Ἄπρος.
 ιβ'. Τὰ Κύψελλα.
 ιγ'. Ἡ Νίκη.
 ιδ'. Ἡ Νεάπολις.
 ιε'. Ἡ Σέλγη.
 ις'. Ἡ Χερσών.
 ιζ'. Ἡ Μεσήνη.
 ιη'. Ἡ Γαρέλα^σ.
 ιθ'. Βρύσις.
 κ'. Ἡ Δέρκος.
 κα'. Ἡ Καραθυζύη.
 C κβ'. Ἡ Αἴμνος.
 κγ'. Ἡ Λευκάς.
 κδ'. Ἡ Μίσθεια.
 κε'. Αἱ Κούδραι.
 κς'. Ἡ Σωτηριούπολις¹.
 κζ'. Ἡ Πηδαχθών.
 κη'. Ἡ Γέρμη.
 κθ'. Ἡ Βόσπορος.
 λ'. Ἡ Κότραδις.
 λα'. Ἡ Ἐρωίνη.
 λβ'. Ἡ Κάρπαθος.
 λγ'. Ἡ Μεσημβρία.
 λδ'. Ἡ Γοτθία.
 λε'. Ἡ Σουγδία^υ.
 λς'. Αἱ Φούλλοι^ν.
 λζ'. Ἡ Ἀγίνα.
 λη'. Τὰ Φάρσαλα.
 λθ'. Τὰ Μέτραχα.

1. Bizya.
 2. Leontopolis.
 3. Maronea.
 4. Germa.
 5. Arcadiopolis.
 6. Parcum.
 7. Miletus.
 8. Priconesus.
 9. Selymbria.
 10. Cius.
 11. Apros.
 12. Cypsella.
 13. Nica.
 14. Neapolis.
 15. Selga.
 16. Cherson.
 17. Mesene.
 18. Garella.
 19. Brysis.
 20. Dercus.
 21. Carabyzje.
 22. Lennus.
 23. Leucas.
 24. Misthea.
 25. Cudræ.
 26. Soteriopolis.
 27. Pedachthon.
 28. Germe.
 29. Bosphorus.
 30. Cotradis.
 31. Eroine.
 32. Carpathus.
 33. Mesembria.
 34. Gotthia.
 35. Sugdia.
 36. Phulli.
 37. Ægina.
 38. Pharsala.
 39. Metracha.

VARIÆ LECTIONES.

¹ Μωκισσός. ^ι Φιλίππου. ^κ Σμύρνα. ¹ Legunt alia Σεβηρίνη. ^μ Κελαισηνή. ^ν Ἀλατία. ^ο Ἀγαία.
 ρ Ἀρύστρα. ρ Addunt πα'. ἡ Μίλητος. πβ'. ἡ Σηληβρία. πγ'. ἡ Ἄπρος. ρ Γέρμη. ρ Γαρέλλα. ^ι Σταυ-
 ρόπολις. ^υ Σουγδαία. ^ν Φούλλοι.

NOTÆ.

(29) Russia.

ΤΑΣΙΣ ΠΡΟΚΑΘΕΔΡΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΘΡΟΝΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟ-
ΛΕΩΣ ΤΕΛΟΥΝΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΓ' ΑΥΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ.

ORDO PRÆSIDENTIÆ METROPOLITARUM APOSTOLICO CONSTANTINOPOLEOS
THRONO SUBJECTORUM, ET EPISCOPORUM HIS INFERIORUM (30).

Θρόνος πρῶτος.

Τῷ Καισαρίας Καππαδοκίας.

Thronus primus (31).

Cæsariæ Cappadociae subijcitur.

1. Nyssæ episcopus.	α'. Ὁ Νύσσης.
2. Camulianorum.	β'. Ὁ Καμουλιανῶν.
3. Regiarum Therma-
rum.	γ'. Ὁ Βασιλικῶν θρόνων κ.
4. Cissi.	δ'. Ὁ Κισσοῦ γ.
5. Enoissorum.	ε'. Ὁ Ενωϊσσῶν κ.
6. Seriadis.	ς'. Ὁ Σεριάδος.
7. Arathixæ.	ζ'. Ὁ Ἀραθίας.
8. Aetliorum.	η'. Ὁ τῶν Αἰτωλίων.

Θρόνος δευτέρος.

Τῷ Ἐφέσου Ἀσίας.

Thronus secundus.

Ephesi Asiæ.

1. Hypætorum.	α'. Ὁ Ὑπαίων α.
2. Trallianorum.	β'. Ὁ Τραλλείων β.
3. Magnesix ad Mæan-
dram.	γ'. Ὁ Μαγνησίας πρὸς
Μαίανδρον.
4. Elææ.	δ'. Ὁ Ἐλαίας.
5. Atramyti.	ε'. Ὁ Ἀτραμυτίου.
6. Assi.	ς'. Ὁ Ἀσσοῦ.
7. Gargarorum.	ζ'. Ὁ Γαργάρων.
8. Mastaurorum.	η'. Ὁ Μασταύρων.
9. Caloes.	θ'. Ὁ Καλόης.
10. Ibyriullorum.	ι'. Ὁ Ἰβυριούλλων ε.
11. Pitamnes.	ια'. Ὁ Πιτάμνης δ.
12. Myrines.	ιβ'. Ὁ Μυρίνης.
13. Aureliopolis.	γ'. Ὁ Ἀδρηλιουπόλεως.
14. Nyssa.	ιδ'. Ὁ Νύσσης ε.
15. Maschacomæ.	ιε'. Ὁ Μασσακώμης.
16. Metropolis.	ισ'. Ὁ Μητροπόλεως.
17. Beretorum.	ις'. Ὁ Βερέτων.
18. Aninatorum.	ιη'. Ὁ Ἀνινάτων.
19. Pergami.	ιθ'. Ὁ Περγάμων.
20. Aneorum.	κ'. Ὁ Ἀνέων.
21. Pryines.	κα'. Ὁ Πρυίνης ι.
22. Arcadiopolis.	κβ'. Ὁ Ἀρκαδιουπόλεως.
23. Novæ aulæ.	κγ'. Ὁ Νέας αὐλῆς.
24. Jovis fani.	κδ'. Ὁ Διὸς ἱεροῦ.
25. Augazorum.	κε'. Ὁ Αὐγάζων.
26. Siorum.	κς'. Ὁ Σίων.
27. Colophonis.	κζ'. Ὁ Κολοφῶνος.
28. Elesbedi.	κη'. Ὁ Ἐλσεβέδου ε.
29. Tei.	κθ'. Ὁ Τέου.
30. Erythræ.	λ'. Ὁ Ἐρυθρᾶς.
31. Atandri.	λα'. Ὁ Ἀτάνδρου β.

A 32. Theodosiopolis.

33. Thyrazorum.

54. Chlyarorum.

λβ'. Ὁ Θεοδοσιουπόλεως ι.

λγ'. Ὁ Θυραίων ι.

λδ'. Ὁ Χλιαρῶν.

Θρόνος τρίτος.

Τῷ Ἐρακλίας Θράκης, καὶ Μακεδονίας.

Thronus tertius.

Heracleæ Thraciæ, et Macedoniae.

1. Theodoropolis.	α'. Ὁ Θεοδορουπόλεως.
2. Rhædesti.	β'. Ὁ Ραιδεστοῦ.
3. Panii.	[383] γ'. Ὁ Πανίου.
4. Hexamilii.	δ'. Ὁ Ἑξαμιλλίου κ.
5. Calliopolis.	ε'. Ὁ Καλλιουπόλεως.
6. Peristasis.	ς'. Ὁ Περιστάσεως.
7. Cariopolis.	ζ'. Ὁ Καριουπόλεως.
8. Chalcidos.	η'. Ὁ Χαλκίδος ι.
9. Bonii.	θ'. Ὁ Βονίου κ.
10. Madytorum.	ι'. Ὁ Μαδύτων κ.
11. Pamphyli.	ια'. Ὁ Παμφύλου.
B 12. Mediæ.	ιβ'. Ὁ Μηδείας κ.
13. Lizici.	ιγ'. Ὁ Λιζικού.
14. Sergentiæ.	ιδ'. Ὁ Σεργέντης κ.
15. Metrorum.	ιε'. Ὁ Μέτρων.
16. Tzuruloes.	ισ'. Ὁ Τζουρουλόης κ.
17. Athyrorum.	ις'. Ὁ Ἀθύρων.

Θρόνος τέταρτος.

Τῷ Ἀγκύρας Γαλατίας.

Thronus quartus.

Ancyræ Galatiæ.

1. Attabiæ.	α'. Ὁ Ἀταβίας.
2. Heliopolis.	β'. Ὁ Ἡλιουπόλεως.
3. Aspones.	γ'. Ὁ Ἀσπόνης α.
4. Berini, sive Stauro-
polis.	δ'. Ὁ Βηρίνου, ἢ Σταυ-
ροπόλεως κ.
5. Mizi.	ε'. Ὁ Μίζου κ.
6. Cinæ.	ς'. Ὁ Κίνης.
C 7. Anastasiopolis.	ζ'. Ὁ Ἀναστασιουπό-
λεως ι.
8. Calumenes.	η'. Ὁ Καλουμένης.

Θρόνος πέμπτος.

Τῷ Κυζίκου Ἐλλησπόντου.

Thronus quintus.

Cyzici Hellesponti.

1. Germiæ.	α'. Ὁ Γέρμης.
2. Ocaæ.	β'. Ὁ Ὀκῆς.
3. Pæmanini.	γ'. Ὁ Ποιμανίου κ.
4. Baris.	δ'. Ὁ Βάρεως.
5. Daphnusiæ.	ε'. Ὁ Δαφνουσίας.

VARIÆ LECTIONES.

* R. Θερμών. γ R. Κικισσοῦ. * R. Εὐάσων. * IG. Ὑπαίων ἐπιμήθη εἰς μητρόπολιν παρὰ τοῦ βασιλέως Κυρίου Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου. β I. Τραλλείων. * R. Βυριούλλων. δ Πιτάμνης. * I. τῆς ἑτέρας. † Πριήνης. * Λεβέδου. β R. Ἀτάνδρου. † R. ἤτοι Πεπερίνης. † λγ'. Ὁ Κύμης. λδ'. Ὁ Παλαιουπόλεως. λς'. Ὁ Θυραίων. λς'. Ὁ Χλιαρῶν. * R. Ἐξαμιλλίου. † R. Χαλκίδος. κ Δαονίου. I. Δαο-
νείου. * R. Μαδύτου. * I. Ἐπιμήθη εἰς μητρόπολιν. * R. Τζουρουλόης. α Ἀσπῶνος. * R. Μηρινου-
πόλεως, ἤτοι Σταυροῦ. * R. Μείζου. † I. Ἐτέθησαν εἰς μητροπόλεις δ Ἀσπῶνης, καὶ ὁ Μηρινουπόλεως.
* I. Ποιμανηροῦ.

NOTÆ.

(30) Variæ lectiones ex Regiis mss. ac edito Juris Græco-Romani pag. 90, petitæ.

(31) Decet in Regiis hic titulus, solus numerus α'

visitur in edito. Idem in seqq. ubi annotatur throni, observatur.

α'. 'Ο Ἀδριανού Ὁ θρωῶν.	6. Adriani venatus.
β'. 'Ο Λαιψάκου.	7. Lampaci.
γ'. 'Ο Ἀδύδου.	8. Abydi.
δ'. 'Ο Δαρδάνου.	9. Dardani.
ε'. 'Ο Ἰλίου.	10. Ilii.
ια'. 'Ο Τρωάδος.	11. Troadis.
ιβ'. 'Ο Πιονίας.	12. Pioniae.
ιγ'. 'Ο Μελιτουπόλεως κ.	13. Melitopolis.

[384] Θρόνος ἔκτος.

Τῷ Σαρδαίων Ἀυδίας.

Thronus sextus.

Sardinum Lydiae.

α'. 'Ο Φιλαδελφίας γ.	1. Philadelphiae.
β'. 'Ο Τριπόλεως.	2. Tripolis.
γ'. 'Ο Θυατειρών.	3. Thyatiræ.
δ'. 'Ο Σετιών κ. ι.	4. Setorum.
ε'. 'Ο Αὐρηλιουπόλεως ς.	5. Aureliopolis.
ς'. 'Ο Γόρδου.	6. Gordi.
ζ'. 'Ο Τράλλων β.	7. Trallorum.
η'. 'Ο Σάλλων ε.	8. Sallorum.
θ'. 'Ο Σιλάνθου δ.	9. Silanthi.
ι'. 'Ο Μαιονίας ο.	10. Mæoniæ.
ια'. 'Ο Ἀπόλλωνος ἱε- ροῦ ι.	11. Apollinis fani.
ιβ'. 'Ο Ἰνκάνιδος ε.	12. Hyrcanidis.
ιγ'. 'Ο Μουστίνης β.	13. Mustinæ.
ιδ'. 'Ο Ἀκαράσσου ι.	14. Acarassi.
ιε'. 'Ο Ἀπολλωνιάδος ι.	15. Apolloniadis.
ισ'. 'Ο Ταλίας κ.	16. Taliæ.
ις'. 'Ο Βαῆς ι.	17. Baes.
ιτ'. 'Ο Βλάδεων.	18. Blædeorum.
ιθ'. 'Ο Μεσσυμολίου.	19. Mesotymoli.
ια'. 'Ο Ἱεροκαίσαρειας.	20. Hierocæsareæ.
ιαβ'. 'Ο Δαλδαίων μ.	21. Daldæorum.
ιαγ'. 'Ο Στρατονικείας ν.	22. Stratoniciæ.
ιαδ'. 'Ο Κεράσεων ο.	23. Cerasæorum.
ιαε'. 'Ο Σατάλων.	24. Satalorum.
ιας'. 'Ο Γαβάλων.	25. Gabalorum.
ιαζ'. 'Ο Ἐρμωκαπιλείας ρ.	26. Hermocapliæ.

Θρόνος ἑβδόμος.

Τῷ Νικομηδείας Βιθυνίας.

Thronus septimus.

Nicomediæ Bithyniæ.

α'. 'Ο Προύσης, ἦτοι Θεουπόλεως.	1. Prusæ, sive Theo- polis.
β'. 'Ο Πραινέτου.	2. Præneti.
γ'. 'Ο Ἐλενοπόλεως.	3. Helenopolis.
δ'. 'Ο Βασιλινουπόλεως.	4. Basilinopolis.
ε'. 'Ο Δασκυλίου.	5. Dascylii.
ς'. 'Ο Ἀπολλωνιάδος.	6. Apolloniadis.
ζ'. 'Ο Νεοκαίσαρειας.	7. Neocæsareæ.
η'. 'Ο Ἀδρανοῦς.	8. Adranus.
θ'. 'Ο Καίσαρειας.	9. Cæsareæ.
ι'. 'Ο Γάλλου, ἦτοι Λό- φων.	10. Galli, sive Lophorum.
ια'. 'Ο Δαφνουσίας.	11. Daphnusiæ.
ιβ'. 'Ο Ἀρίστης.	12. Aristæ.

[385] Θρόνος ὄγδοος.

Τῷ Νικαίας Βιθυνίας.

Thronus octavus.

Nicææ Bithyniæ.

α'. 'Ο Μοδρηνῆς, ἦτοι Μελίων ς.	1. Modrenæ, sive Melo- rum.
------------------------------------	--------------------------------

Α β'. 'Ο Ληνοῆς.	2. Lenoës.
γ'. 'Ο Γορδοσεύρων.	3. Gordoserborum.
δ'. 'Ο Νουμερικού κ.	4. Numerici.
ε'. 'Ο Ταίου.	5. Taii.
ς'. 'Ο Μαξιμιανῶν.	6. Maximianarum.

Θρόνος ἔννατος.

Τῷ Χαλκηδόνος Βιθυνίας θρόνος ὑποκειμένος
οὐκ ἔστι.

Thronus nonus.

Chalcedonis Bithyniæ metropolitæ nullus thronus est
subjectus.

Θρόνος δέκατος.

Τῷ Σίδης Παμφυλίας.

Thronus decimus.

Sidæ Pamphylis.

α'. 'Ο Ἀσπίδου ς.	1. Aspidis.
Β β'. 'Ο Τένης.	2. Tenes.
γ'. 'Ο Ἐταίνου.	3. Etæni.
δ'. 'Ο Ρύμνης.	4. Rhyminæ.
ε'. 'Ο Κάσσων.	5. Cassorum.
ς'. 'Ο Σεμναίτου ι.	6. Sennæli.
ζ'. 'Ο Κοραλλίων κ.	7. Coralliorum.
η'. 'Ο Κορακισίου.	8. Coracisii.
θ'. 'Ο Συνέδρων.	9. Synædronum.
ι'. 'Ο Μύλων, ἦτοι Ἰου- στινιανουπόλεως.	10. Myli, sive Justinia- nopolis.
ια'. 'Ο Οὐμάνδων.	11. Umændorum.
ιβ'. 'Ο Δαλδασοῦ ν.	12. Daldasi.
ιγ'. 'Ο Ἰσθων.	13. Isborum.
ιδ'. 'Ο Λύρβης.	14. Lyrbæ.
ιε'. 'Ο Κολυβρασσοῦ.	15. Colybrassi.
ις'. 'Ο Βαναύσων κ.	16. Banausorum.

Θρόνος ἑνδέκατος.

Τῷ Σεβασταίας Ἀρμενίας.

Thronus undecimus.

Sebastæ Armeniæ.

α'. 'Ο Σεβαστουπόλεως.	1. Sebastopolis.
β'. 'Ο Νικοπόλεως.	2. Nicopolis.
γ'. 'Ο Σατάλων γ.	3. Satalorum.
δ'. 'Ο Κολωνίας.	4. Coloniæ.
ε'. 'Ο Βηρίσσης κ.	5. Berisses.

Θρόνος δωδέκατος.

[386] Τῷ Ἀμασειας Ἐλενοπόρτου.

Thronus duodecimus.

Amasææ Helenoponti.

α'. 'Ο Ἀμινσοῦ α.	1. Aminsi.
β'. 'Ο Σινώπης.	2. Sinopes.
γ'. 'Ο Ἰβόρων, ἦτοι Πι- μολίας β.	3. Ibori, sive Pimoliæ.
δ'. 'Ο Ἀνδράπων.	4. Andraporum.
ε'. 'Ο Λαζίχου, ἦτοι Λεοντοπόλεως.	5. Lazichi, sive Leonto- polis.
ς'. 'Ο Ζήλων.	6. Zelorum.

Θρόνος τρισκαίδέκατος.

Τῷ Μελιτινῆς δευτέρας Ἀρμενίας.

Thronus tertius decimus.

Melitinæ secundæ Armeniæ.

α'. 'Ο Ἀρχης.	1. Arcæ.
β'. 'Ο Κουκουσοῦ.	2. Cucusi.
γ'. 'Ο Ἀραβισοῦ.	3. Arabisi.

VARIE LECTIONES.

γ Ι. ἦτοι Ἀκυρόδου. κ R. ὁ Μελιτουπόλεως ἐπιμήθη εἰς ἀρχιεπισκοπὴν ἢ Ἄβυδος εἰς μητρόπολιν. γ Ι. ὁ
Φιλαδελφίας ἐπιμήθη εἰς μητρόπολιν. κ R. ἦτοι Μαγίδου. α R. ἦτοι Περιχώμης. β Ι. Τροαλλίων. ο R.
Σίλων. δ Ι. Σιλάνδου. ο R. ἦτοι Ὀψικίου. ι Ι. Ὀψικίου. ε R. ἦτοι Ἀετοῦ. β Ι. ἦτοι Μύρωνος. ι Ι. ἦτοι
Ἰνκωκίμωνος. ι R. ἦτοι Ὀλιγάρων. κ Ι. ὁ Διγάρων. R. Ἀτταλείας. ι R. Βάγης. Ι. ὁ Γαυδίας, ἦτοι Τρα-
κουλιέων. κ R. Δαλδέων. κ Ι. ἦτοι Ἰαλέων. κ R. ἦτοι Καλάμου. ρ R. Δάλης. Ἀντὶ τοῦ, ὁ Κεράσεων
γράφεται Δάλης, καὶ ἀντὶ τοῦ, ὁ Σατάλων, γράφεται ὁ Κεράσεων. ρ R. Μείλης. κ Ι. Νουμερικῶν. κ R.
Ἀσπένδου. ι R. Σεμνένων. κ Ι. Κοραλλίων. γ R. Δαλδασοῦ. κ R. Μανασίων. γ R. Σατάλλων.
κ R. Μερίσσης. κ R. Ἀμινσοῦ. β R. Πιμολισσῆς.

- 4. Ariarathes. δ'. Ὁ Ἀριαράθης.
- 5. Ceomanorum. ε'. Ὁ Κεομανῶν.

A

Θρόνος ἐννεακαιδέκατος.

Τῷ Πισσινούντος δευτέρας Γαλατίας.

Thronus decimus nonus.

Pisinnuntis secundæ Galatiæ.

Θρόνος τεσσαρσεκαιδέκατος.
Τῷ Τυάνων δευτέρας Καππαδοκίας.

Thronus quartus decimus.

Tyanæ secundæ Cappadociæ.

- 1. Cybistrorum. α'. Ὁ Κυβίστρων.
- 2. Faustiniopolis. β'. Ὁ Φαυστινουπόλεως.
- 3. Sasimorum. γ'. Ὁ Σασίμων.

Θρόνος πεντακαιδέκατος.

Τῷ Γαγγῶν κόσης Παφλαγονίας.

Thronus quintus decimus.

Gangræ totius Paphlagoniæ.

- 1. Oenopolis. α'. Ὁ Οἰνουπόλεως ἰ.
- 2. Dadibriorum. β'. Ὁ Δαδιβρίων ἑ.
- 3. Sarorum. γ'. Ὁ Σαρῶν ἂ.

Θρόνος ἑκκαιδέκατος.

Τῷ Θεσσαλονίκης κόσης Θεσσαλίας.

Thronus sextus decimus.

Thessaloniciæ totius Thessaliæ.

- 1. Citri. α'. Ὁ Κίτρος ἰ
- 2. Drugubitorium. β'. Ὁ Δρουγουβιτίων κ.
- 3. Serbiæ. γ'. Ὁ Σερβίας ἰ.
- 4. Cassandriæ. δ'. Ὁ Κασσανδρίας μ.
- 5. Campaniæ, sive Castrii. ε'. Ὁ Καμπανίας, ἦτοι Καστρίου.
- 6. Petræ. ζ'. Ὁ Πέτρας ἂ.
- 7. Herculii, sive Ardamaris. ζ'. Ὁ Ἐρκουλλίων ἂ, ἦτοι Ἀδαμάρειος ρ.
- 8. Hierissi, sive Sancti montis. η'. Ὁ Ἱερισσοῦ ἂ τοῦ ἁγίου ὄρους.
- 9. Letes et Rentinæ. θ'. Ὁ Λητῆς καὶ Ῥεντίνης.
- 10. Bardariotarum, sive Turcarum. [387] ι'. Ὁ Βαρδαριωτῶν, ἦτοι Τούρκων.

Θρόνος ἑπτακαιδέκατος.

Τῷ Κλαυδίουπόλεως ἐν Ὀριδί τ.

Thronus decimus septimus.

Claudiopolis Honoradiis.

- 1. Heracleæ Ponti. α'. Ὁ Ἡρακλείας Πόντου.
- 2. Prusiadis. β'. Ὁ Προυσιάδος.
- 3. Tii. γ'. Ὁ Τίου.
- 4. Cratiæ. δ'. Ὁ Κρατίας ἂ.
- 5. Adrianopolis. ε'. Ὁ Ἀδριανουπόλεως.

Θρόνος ὀκτωκαιδέκατος.

Τῷ Καισαρίας Πόντου Πολεμονιακοῦ.

Thronus decimus octavus.

Cæsariæ Ponti Polemoniæci.

- 1. Cerasuntis. α'. Ὁ Κερασούντος.
- 2. Polelelli. β'. Ὁ Πολελέλλου ἂ.
- 3. Comanorum. γ'. Ὁ Κομανῶν.
- 4. Alyæ. δ'. Ὁ Ἀλύας.
- 5. Rizæi. ε'. Ὁ Ριζαίου.
- 6. Cocci. ζ'. Ὁ Κόκκου.
- 7. Eunici. ζ'. Ὁ Εὐνίκου ὧ.

- 1. Germecoloniæ. α'. Ὁ Γερμηκολωνέας ἂ.
- 2. Pitaniis. β'. Ὁ Πιτανίσσου.
- 3. Synodeorum. γ'. Ὁ Συνοδέων.
- 4. Sancti. δ'. Ὁ τοῦ Ἁγίου ὧ.
- 5. Agapeti. ε'. Ὁ Ἀγαπητοῦ.
- 6. Lotini. ζ'. Ὁ Λωτίνου.
- 7. Ornisthi. ζ'. Ὁ Ὀρνισθοῦ ἂ.
- 8. Spalæ. η'. Ὁ Σπαλαίας.

Θρόνος εικοστός.

Τῷ Μύρων κόσης Ἀσυκίας

Thronus vigesimus.

Myræ totius Lyciæ.

- 1. Mastaurorum. α'. Ὁ Μασταύρων ἂ.
- 2. Telminsi. β'. Ὁ Τελμινσοῦ.
- 3. Limyræ. γ'. Ὁ Λιμύρων.
- 4. Araxes. δ'. Ὁ Ἀράξης.
- 5. Aprillorum. ε'. Ὁ Ἀπρίλλων.
- 6. Podalliæ. ζ'. Ὁ Ποδαλλείας ἑ.
- 7. Oricandorum. ζ'. Ὁ Ὀρουκάνδων ἂ.
- 8. Tallorum. η'. Ὁ Τάτλων.
- 9. Arneorum. θ'. Ὁ Ἀρνέων.
- 10. Sydemorum. ι'. Ὁ Συδήμων.
- 11. Zenopolis. ια'. Ὁ Ζηηνουπόλεως ἑ.
- 12. Olympi. ιβ'. Ὁ Ὀλύμπου.
- 13. Oitorum. ιγ'. Ὁ Ὀτλων.
- 14. Corydalorum. ιδ'. Ὁ Κορυδαλῶν.
- 15. Canni. ιε'. Ὁ Καννοῦ.
- 16. Acrasi. ις'. Ὁ Ἀκρασοῦ.
- 17. Xanthi. ιζ'. Ὁ Ξάνθου.
- 18. Bobi, sive Siphianopolis. ιη'. Ὁ Βώβου, ἦτοι Σιφιανουπόλεως.
- 19. Marcianæ. ιθ'. Ὁ Μαρκιανῆς.
- 20. Noerdorum. κ'. Ὁ Νοέρδων ἰ.
- 21. Chomatis. κα'. Ὁ Χώματος.
- 22. Candanorum. κβ'. Ὁ Κανδάνων.
- 23. Pheli. κγ'. Ὁ Φελοῦ ἑ.
- 24. Antipheli. κδ'. Ὁ Ἀντιφελίου ἂ.
- 25. Phasclidis. κε'. Ὁ Φάσκληδος ἰ.
- 26. Rhodianopolis. κς'. Ὁ Ῥοδιανουπόλεως ἑ.
- 27. Acamisi. κζ'. Ὁ Ἀκαμισοῦ.
- 28. Acandorum. κη'. Ὁ Ἀκάνδων.
- 29. Palliotarum. κθ'. Ὁ Παλλιωτῶν ἂ.
- 30. Fudociodæ. λ'. Ὁ Εὐδοκιδῶς ἰ.
- 31. Pataræ. λα'. Ὁ Πατάρων.
- 32. Comborum. λβ'. Ὁ Κόμβων.
- 33. Nesorum. λγ'. Ὁ Νήσων.
- 34. Barburorum. λδ'. Ὁ Βαρβούρων.
- 35. Melsetorum. λε'. Ὁ Μηλοϊτῶν.
- 36. Cyaneorum. λς'. Ὁ Κυανέων.

Θρόνος εικοστός πρῶτος.

Τῷ Σταυρουπόλεως Καρίας.

Thronus vigesimus primus.

Stauropolis Carie.

- 1. Cyheræ. α'. Ὁ Κυβέρας ἂ.
- 2. Heracleæ Salbacæ. β'. Ὁ Ἡρακλείας Σαλβάκης ἂ.
- 3. Apolloniadis. γ'. Ὁ Ἀπολλωνιάδος.

VARIE LECTIONES.

ο Ἄντι τοῦ Κυβίστρων γράφεται καὶ Κυβίστων, ἐπιμῆθη εἰς ἀρχιεπισκοπὴν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ ἁγιοτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου. α R. Γόγγρας. ο I. τὸ πάσης deest. ι I. Ἰννουπόλεως. σ I. Δαδύβρων. ἂ Σωρῶν. ι τὸ πάσης deest in Reg. ι R. β'. ὁ Βερρόλιας. κ R. Δουραγαβιτίας. ι. Γρουαβιτίας. ι R. Σερβίων. μ R. Κασσανδρίας. ν R. Πέτρου. ο I. Ἐρκυλλίων. ρ R. Ἀρδαμάρειος. ρ R. ἦτοι. ρ R. Ὀνωριάδος. σ Κρατίας. ι I. Νεοκαισαρίας. ι. Τῷ Νεοκαισαρίας εἰσι καὶ αὐταὶ ὁ Ἀραδάσης ὁ Μαρτυροπόλεως; ὁ Ὑψηλός. υ R. Πολεμωνίου. υ R. η'. ὁ Ἀραδάσης. θ'. ὁ Μαρτυροπόλεως. ι'. ὁ Ὑψηλός. χ R. Γερμηκολωνίας. χ R. τοῦ ἁγίου Ἀγαπητοῦ. ψ R. Ὀρμιστοῦ. α τὸ πάσης deest in Reg. β R. Μασταύρου. ε I. Ποδαλλείας. δ R. Ὀρουκάνδου. ε R. Ζηηνουπόλεως. ι. Ὀνωρδων. ε R. Φελλοῦ. ἂ R. Ἀντιφελίου. ι R. Φασκλίδος. ι I. Ῥοδιανῶν. κ R. Παλιωτῶν. ι R. Εὐδοκιδῶς. μ R. Κυβύρας. ν R. Σαλβάκου.

- δ. Ὁ Ἡρακλείας Λακύνων.
- ε. Ὁ Ταβῶν.
- ς. Ὁ Λάρβων.
- ζ. Ὁ Ἀντιοχείας.
- η. Ὁ Ματιάνδρου.
- θ. Ὁ Ταπάσσων.
- ι. Ὁ Ἀρπάσσων.
- ια. Ὁ Νεαπόλεως Ρ.
- ιβ. Ὁ Ἀρθωσιάδος.
- ιγ. Ὁ Ἀνατετάρτης.
- ιδ. Ὁ Ἀλαβάνδων.
- ιε. Ὁ Στρατονικείας.
- ισ. Ὁ Ἀλίνδων.
- ιζ. Ὁ Μιλάνσων α.
- ιη. Ὁ Μήζου, ἧτοι Ἀμηζῶν.

- 4. Heracleæ Lacymorum.
- 5. Taborum.
- 6. Larborum.
- 7. Antiochiæ.
- 8. Mæandri.
- 9. Tapassorum.
- 10. Harpassorum.
- 11. Neapolis.
- 12. Arthosiadis.
- 13. Anatetartæ.
- 14. Alabandorum.
- 15. Stratoniciæ.
- 16. Alindorum.
- 17. Mylansorum.
- 18. Mezi, sive Amezoniæ.

- Α. Ὁ Φυτείας.
- Β. Ὁ Ἱεραπόλεως.
- Γ. Ὁ Ἀμαρπίας δ.
- Δ. Ὁ Λυσιάδος.
- Ε. Ὁ Αύγουστοπόλεως.
- Ϛ. Ὁ Βρυζοῦ.
- Ιδ. Ὁ Ἴτροῦ.
- Ιε. Ὁ Λυκάονος.
- Ις. Ὁ Στυκτωρίου ε.
- Ιζ. Ὁ Γορδορινίας.
- Ιη. Ὁ Καβαρκίου.
- Ιθ. Ὁ Δαφνουσίω ι.
- Κ. Ὁ Κλήρων.

- 8. Phytia.
- 9. Hierapolis.
- 10. Hamarpiæ.
- 11. Lysiadis.
- 12. Augustopolis.
- 13. Bryzi.
- 14. Itri.
- 15. Lycaonis.
- 16. Syctorii.
- 17. Gordoriniæ.
- 18. Cabarcti.
- 19. Daphnusiurum.
- 20. Clerorum.

Θρόνος εικοστὸς τέταρτος:
 Τῷ Ἰκονίου Λυκαονίας.
 Thronus vigesimus quartus.
 Iconii Lycaoniæ.

- Β α. Ὁ Λύστρων.
- β. Ὁ Βασάδων.
- γ. Ὁ Ἀμβλάδων.
- δ. Ὁ Μανάδων.
- ε. Ὁ Ψυθῆλων ε.
- ς. Ὁ Συνατρωῶν.
- ζ. Ὁ Κάνης.
- η. Ὁ Εὐδοκιάδος.
- θ. Ὁ Πύργων.
- ι. Ὁ Λαράνδων.
- ια. Ὁ Ἰλίστρων.
- ιβ. Ὁ Πασσάλων.
- ιγ. Ὁ Τιβασσάδων.
- ιδ. Ὁ Βαρτάτων.
- ιε. Ὁ Πέρτων.

- 1. Lystroium.
- 2. Basadorum.
- 3. Ambladorum.
- 4. Manadorum.
- 5. Psybelorum.
- 6. Synatrorum.
- 7. Canæ.
- 8. Eudociadis.
- 9. Pyrgorum.
- 10. Laranorum.
- 11. Ilistrorum.
- 12. Passalorum.
- 13. Tibassadum.
- 14. Bartatorum.
- 15. Pertorum.

Θρόνος εικοστὸς πέμπτος.
 Τῷ Ἀντιοχείας Πισιδίας.
 Thronus vigesimus quintus.
 Antiochiæ Pisiidiæ.

- Α. Ὁ Γαλασοῦ ι.
- Β. Ὁ Σωζοπόλεως.
- Γ. Ὁ Ἀπαμείας.
- Δ. Ὁ Τυραίου.
- Ε. Ὁ Βάρεως.
- Ϛ. Ὁ Ἀδρανουπόλεως ι.
- Ζ. Ὁ Αιμένων.
- η. Ὁ Λαοδικείας.
- θ. Ὁ Σελευκείας.
- ι. Ὁ Δάγων κ.
- ια. Ὁ Ζαρζήλων.
- ιβ. Ὁ Τιμωμαριάδος.
- ιγ. Ὁ Τυμάνδου.
- ιδ. Ὁ Κονώνης.
- ιε. Ὁ Μαλοῦ.
- ισ. Ὁ Σιντριανοῦ ι.
- [391] ιζ. Ὁ Τιτυασοῦ μ.
- ιη. Ὁ Μητροπόλεως.
- ιθ. Ὁ Πάππων.
- κ. Ὁ Παραλαοῦ.
- κα. Ὁ τοῦ Βινδαίου.

- 1. Galasi.
- 2. Sozopolis.
- 3. Apameæ.
- 4. Tyræi.
- 5. Baris.
- 6. Adranopolis.
- 7. Portuum.
- 8. Laodiceæ.
- 9. Seleuciæ.
- 10. Dagorum.
- 11. Zarzelorum.
- 12. Timonariadis.
- 13. Tymandi.
- 14. Coconæ.
- 15. Mali.
- 16. Sintriadi.
- 17. Tityasi.
- 18. Metropolis.
- 19. Papporum.
- 20. Paralai.
- 21. Bindæi.

Θρόνος εικοστὸς ἕκτος.
 Τῷ Συλίου, ἧτοι τῷ Πέρσης ν τῆς δευτέρας Παμφυλλίας.
 Thronus vigesimus sextus.
 Sylai, sive Perges secundæ Pamphyliæ.

- α. Ὁ Ἀττάλιας ο.
- 1. Attalia.

VARIE LECTIONES.

- ιθ. Ὁ Σίζων.
- κ. Ὁ Ἰασσοῦ ρ.
- κα. Ὁ Βαρθυλίου.
- κβ. Ὁ Ἀλικαρνασσοῦ ς.
- κγ. Ὁ Λαρύμων.
- κδ. Ὁ Κνύδου ι.
- κε. Ὁ Μένδου.
- κς. Ὁ τοῦ Ἱεροῦ.
- κζ. Ὁ Κινδράκων α.
- κη. Ὁ Κεράμων.
- 19. Sizorum.
- 20. Iasi.
- 21. Babylii.
- 22. Halicarnassi.
- 23. Larymorum.
- 24. Cnydi.
- 25. Mendi.
- 26. Fani.
- 27. Cindracerum.
- 28. Ceramorum.

Θρόνος εικοστὸς δεύτερος.
 Τῷ Λαοδικείας Φρυγίας Καππατωρίας.
 Thronus vigesimus secundus.
 Laodiceæ Phrygiæ Pacatianiæ.

- α. Ὁ Τραπεζουπόλεως.
- β. Ὁ Ἀχιμωνείας.
- γ. Ὁ Σεβαστείας.
- δ. Ὁ Χαιροσόπων.
- ε. Ὁ Ἀπειας.
- ς. Ὁ Πελτιῶν.
- ζ. Ὁ Ἀμενείας ν.
- η. Ὁ Σουδαιίου.
- θ. Ὁ Ποιμανουθύρων.
- ι. Ὁ Τρανουπόλεως.
- ια. Ὁ Ἀττανωσοῦ ς.
- ιβ. Ὁ Λούνδων.
- ιγ. Ὁ Κιδισσοῦ.
- ιδ. Ὁ Ὀράκων.
- ιε. Ὁ Ὀρίνων.
- ισ. Ὁ Ἐλάζης.
- ιζ. Ὁ Συνασοῦ ς.
- ιη. Ὁ Θαμψιπόλεως ς.
- ιθ. Ὁ Διοκλείας.
- κ. Ὁ Ἀριστείας.
- κα. Ὁ Οἰκονόμου, ἧτοι Ἰουστινιανουπόλεως.
- 1. Trapezopolis.
- 2. Acmonia.
- 3. Sebastæ.
- 4. Chæropotorum.
- 5. Apia.
- 6. Peltorum.
- 7. Amenia.
- 8. Sublæi.
- 9. Pæmanuthyrorum.
- 10. Tranopolis.
- 11. Attonosi.
- 12. Lundorum.
- 13. Cidissi.
- 14. Oracorum.
- 15. Orinorum.
- 16. Elazæ.
- 17. Synavi.
- 18. Thampsipolis.
- 19. Diocleæ.
- 20. Aristæ.
- 21. Oeconomii, sive Justinianopolis.

Θρόνος εικοστὸς τρίτος.
 Τῷ Συνάδων Φρυγίας Σαλουταρίας.
 Thronus vigesimus tertius.
 Synadorum Phrygiæ Salutaris.

- α. Ὁ Δορυλαίου.
- β. Ὁ Μιδείου α.
- γ. Ὁ Ὑψοῦ.
- δ. Ὁ Ἀκροκονοῦ β.
- ε. Ὁ Προμησοῦ.
- ς. Ὁ Μηροῦ.
- ζ. Ὁ Σινβίνδου ε.
- 1. Dorylæi.
- 2. Midei.
- 3. Hypsi.
- 4. Acroconi.
- 5. Promesi.
- 6. Meri.
- 7. Sinbindi.

ο R. Ματιάνδρου. ρ R. Ὀρθωσιάδος. ς R. Μιλάνσων. ς I. Ἰασσοῦ. ι I. Ἀλικαρνασοῦ. ι I. Κνύδου, ἧτοι Σταδίας. α R. Κινδράμων. ν I. Εὐμηνείας. κ I. Ἀττανωσοῦ. ς R. Συνασοῦ. I. Συνασοῦ. ι I. Θαμψιουπόλεως. α R. Μηδαίου. β B. Κροκουσοῦ. κ R. Σινβίδου. δ I. Εὐκαρπίας. ε R. Στακτωρίου. ς R. Δαφνουδίου. ς R. Ψυθῆλων. β R. Πισιδείας. ι R. Γαλασσοῦ. I. Σαγαλλασσοῦ. ι I. Ἀδριανουπόλεως. κ R. Δάδων. ι I. Σιντριανοῦ. μ R. Τιτυασοῦ. ν R. Πέρσης. ο R. Ἀττάλιας ἢ Ἀττάλια γέγονε μητροπόλις ἐν ἔτει ς'. ϕ'. λ'. β'. ἐπὶ Εὐστραθίου τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου παρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου.

- 2. Mandi.
- 3. Eudociadis.
- 4. Telminsi.
- 5. Isindi.
- 6. Maximianopolis.
- 7. Crymnorum,
- 8. Corydalorum.
- 9. Ariasi.
- 10. Peltenesi.
- 11. Adicetanauri.
- 12. Puglorum.
- 13. Adriamæ.
- 14. Sandidi.
- 15. Barbæ.
- 16. Perbanorum.

- β'. 'Ο Μανδοῦ.
- γ'. 'Ο Εὐδοκιάδος.
- δ'. 'Ο Τελμινσοῦ.
- ε'. 'Ο Ίσινδοῦ.
- ς'. 'Ο Μαξιμιανουπό-
λεως ρ.
- ζ'. 'Ο Κρυμῶν α.
- η'. 'Ο Κορυδάλων ρ.
- θ'. 'Ο Ἀρειασοῦ *.
- ι'. 'Ο Πέλτηνησου.
- ια'. 'Ο Ἀδικητανάδρων.
- ιβ'. 'Ο Πουγλῶν.
- ιγ'. 'Ο Ἀδριανῆς.
- ιδ'. 'Ο Σανδίδου †.
- ιε'. 'Ο Βάρβης.
- ισ'. 'Ο Περβαίνων υ.

Θρόνος εικοστὸς ἑβδομος.
 Τῷ Κορίνθου Πελοποννήσου.
 Thronus vigesimus septimus.

Corinthi Peloponnesi.

- 1. Damalæ.
- 2. Argos.
- 3. Monembasiæ.
- 4. Cephaleniæ.
- 5. Zacynthi.
- 6. Ziemernæ.
- 7. Mainæ.

- α'. 'Ο τοῦ Δαμαλᾶ.
- β'. 'Ο Ἄργου ς.
- γ'. 'Ο Μονεμβασίας.
- δ'. 'Ο Κεφαλληνίας.
- ε'. 'Ο Ζακύνθου.
- ς'. 'Ο Ζημερνᾶς †.
- ζ'. 'Ο Μαίνης.

Θρόνος εικοστὸς ὄγδοος.
 Τῶν Ἀθηνῶν Ἑλλάδος.
 Thronus vigesimus octavus.

Athenarum Græciæ.

- 1. Euripi.
- 2. Diaulisiæ.
- 3. Coronisiæ.
- 4. Andri.
- 5. Orei.
- 6. Scyri.
- 7. Caristi.
- 8. Porthmi.
- 9. Aulonisi.
- 10. Syrae.

- α'. 'Ο Εὐρίπου.
- β'. 'Ο Διαυλείας.
- γ'. 'Ο Κορωνείας.
- δ'. 'Ο Ἄνδρου.
- ε'. 'Ο Ὀρεῶν.
- ς'. 'Ο Σκύρου.
- ζ'. 'Ο Καρίστου.
- η'. 'Ο Πορθμοῦ.
- θ'. 'Ο Αὐλωνος.
- [392] ι'. 'Ο Σύρας.

Θρόνος εικοστὸς ἔνατος.
 Τῷ Μωκισοῦ Ἰ Καππαδοκίας.

Thronus vigesimus nonus.

Mocisi Cappadociae.

- 1. Nazianzi.
- 2. Coloniae.
- 3. Parnassi.
- 4. Doarorum (32).

- α'. 'Ο Ναζιάνζου.
- β'. 'Ο Κολωνείας †.
- γ'. 'Ο Παρνασοῦ α.
- δ'. 'Ο Δοάριων β.

Θρόνος τριακοστὸς ε'.

Τῷ Σελευκίας Θρόνος ὑποκείμενος οὐκ ἔστι.
 Τῷ Βεβροίας α Θρόνος ὑποκείμενος οὐκ ἔστι. β

Θρόνος τριακοστὸς πρότος.

Τῷ Καλαβρίας, ἦτοι τοῦ * Ρηγίου.

A

Thronus trigesimus.

Seleucia Metropolitæ nullus thronus subjicitur.
 Berrhae Metropolitæ nullus thronus subjicitur.

Thronus trigesimus primus.

Calabriae, sive Rhegii.

- 1. Bibonæ.
- 2. Taurianorum.
- 3. Locridis.
- 4. Russiani.
- 5. Scyllacii.
- 6. Tropæi.
- 7. Amantæ.
- 8. Crotanæ.
- 9. Constantiæ.
- 10. Nicoterorum.
- 11. Cassani.

- α'. 'Ο Βιβώνης.
- β'. 'Ο Ταυριανῶν †.
- γ'. 'Ο Λοκρίδος.
- δ'. 'Ο Ρουσιανῶν.
- ε'. 'Ο Σκυλαχίου.
- ς'. 'Ο Τροπαίου.
- ζ'. 'Ο Αμαντίας.
- η'. 'Ο Κρωτάνης †.
- θ'. 'Ο Κωνσταντίας β.
- ι'. 'Ο Νικοτέρων.
- ια'. 'Ο Κασάνου.

Θρόνος Τριακοστὸς δεύτερος.

Τῷ Πατρῶν Πελοποννήσου.

Thronus trigesimus secundus.

Patrum Peloponnesi.

- 1. Lacedæmonia.
- 2. Methonæ.
- 3. Coronæ.
- 4. Elis.
- 5. Bolanæ.

- α'. 'Ο Λακεδαιμονίας †.
- β'. 'Ο Μεθώνης.
- γ'. 'Ο Κορώνης.
- δ'. 'Ο Ἐλοῦς.
- ε'. 'Ο Βολαίνης.

Θρόνος τριακοστὸς τρίτος.

Τῷ Τραπεζοῦντος Λαζικῆς.

Thronus trigesimus tertius.

Trapezuntis Lazicæ.

- 1. Cherianorum.
- 2. Chamuzuri.
- 3. Chatai.
- 4. Paiperi.
- 5. Ceramæorum.
- 6. Lerii.
- 7. Bizanorum.
- 8. Sacabi.
- 9. Tochartiltzi.
- 10. Tochantiertzi.
- 11. Ulnuti.
- 12. Phasianæ.
- 13. Sermatzi.
- 14. Andactorum.
- 15. Zarimacorum.

- [393] α'. 'Ο Χεριάνων.
- β'. 'Ο Χαμούζουρ.
- γ'. 'Ο Χαλαίου †.
- δ'. 'Ο Παίπερ.
- ε'. 'Ο Κεραμίων κ.
- ς'. 'Ο Λερίου.
- ζ'. 'Ο Βιζάνων.
- η'. 'Ο Σακάβου.
- θ'. 'Ο Τοχαρτζιτζου †.
- ι'. 'Ο Τοχαντιερτζι μ.
- ια'. 'Ο τοῦ Σουλνοῦτοῦ α.
- ιβ'. 'Ο Φασιανῆς.
- ιγ'. 'Ο τοῦ Σερμάτζου *.
- ιδ'. 'Ο Ἀνδάκτων.
- ιε'. 'Ο Σαριμάκων.

Θρόνος τριακοστὸς τέταρτος

Τῷ Λυρίσσης δευτέρως Θεσσαλίας καὶ πάσης
 Ἑλλάδος ρ.

Thronus trigesimus quartus.

Larissæ secunda Thessaliæ, et totius Græciæ.

- 1. Pharsali.
- 2. Demetriadis.
- 3. Zetonii.
- 4. Ezeri.
- 5. Lædoricii.

- α'. 'Ο Φαρσάλου α.
- β'. 'Ο Δημητριάδος.
- γ'. 'Ο Ζητονίου.
- δ'. 'Ο Ἐζερού.
- ε'. 'Ο Λαιδορικίου.

VARIÆ LECTIONES.

ρ R. Μαξιμιανουπόλεως. α I. Κρημῶν. R. Δορυδάλλον. β R. Ἀρειασοῦ. † I. Σαορίδου. α R. ιζ'. 'Ο Λαγίνων. υ η'. καὶ ὁ Παλαιουπόλεως, ἦτοι Ἄλιερού. † R. ὁ Ἄργου γέγονε μητροπολίτης ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, ἐν ἔτει ς'. φ'. κ'. ζ'. x Ζημερνᾶς. † R. Μοκισσοῦ. † R. Κολωνίας. α R. Παρνασοῦ. I. Παρνασοῦ. β I. ὁ Μετιανῆς. R. ε'. ὁ Ματιανῆς. † Subdunt eadem Τῆ νήσω Κρήτη τριακοστὸν ἐπεχούση θρόνον. † A'. ὁ Γορτύνης. B'. ὁ Κνωσοῦ. Γ'. ὁ Ἀρχαδίας. Δ'. ὁ Χερωνήσου. E'. ὁ Αὐλοποτάμου. C'. ὁ τοῦ Ἀγρίου. Z'. ὁ Λάμπης. H'. ὁ Κυθωνίας. Θ'. ὁ Ἱεράς. I'. ὁ Πέτρης. IA'. ὁ Στελλας. II'. ὁ Κιστάμου. * deest in Jure. † R. Ταυρίας. † I. Κρωτώνης. † R. Κωνσταντίας. † I. Ἡ Λακεδαιμονία ἐπιμήθη εἰς μητρόπολιν παρὰ τοῦ βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐπὶ τοῦ κυρίου Εὐσταθίου πατριάρχου ἐν ἔτει ς'. φ'. κ'. † I. Χαγαίου. † I. Κεραμίων. † R. Τοχαδτζιτζου. † I. Τοχαντιέρτζος. † R. Τρηνουτοῦ. † R. Τσαερμάτζου. ρ R. δευτέρως Ἑλλάδος. α R. A'. ὁ Δημητριάδος. B'. ὁ Φαρσάλων. I'. ὁ Δομοχού.

NOTÆ.

(32) Metionæ sive Matlanæ Cretensi metropolitæ trigessimam sedem adepto subjacent.

ζ'. 'Ο Τρίκκης ρ.	6. Tricca.
η'. 'Ο Εχίνου.	7. Echini.
θ'. 'Ο Κολύδρου.	8. Colydri.
ι'. 'Ο Στάγων α.	9. Stegorum.
ια'. 'Ο Δομενίκου.	10. Domenici.
ιβ'. 'Ο Κατριάς.	11. Catrizæ.
ιγ'. 'Ο Γαρδικίου.	12. Gardicii.
ιδ'. 'Ο έτέρας Γαρδικίας.	13. Alterius Gardiciæ.
ιε'. 'Ο Εχίνου.	14. Echini.
ισ'. 'Ο Περίστερας.	15. Peristeræ.
ιζ'. 'Ο Ραδοβισδίου.	16. Radobisidii.
ιζ'. 'Ο Πατζουνάς.	17. Patzunæ.
ιη'. 'Ο Βεσένης.	18. Besenæ.
ιθ'. 'Ο Σκοπέλου.	19. Scopuli.
κ'. 'Ο Καλλινδού.	20. Callindi.
κα'. 'Ο Μαρμαριτζίου.	21. Marmaritsii.
κβ'. 'Ο Κολύδρου.	22. Colydri.
κγ'. 'Ο Λυτζάς.	23. Lytzæ.
κδ'. 'Ο Χαρμένων.	24. Charmenorum.
κε'. 'Ο Βουνένης.	25. Buncnæ.
κς'. 'Ο Άλμυρού.	26. Halmyri.
κζ'. 'Ο Όξυμοκόβου.	27. Oxymocobi.
κη'. 'Ο Βιανής.	28. Bizanæ.

[394] Θρόνος τριακοστός πέμπτος.
Τῷ Ναυπάκτου Αιτωλίας.

Thronus trigesimus quintus.
Naupacti Ætoliæ.

α'. 'Ο Βουνδίτζης.	1. Bunditzæ.
β'. 'Ο Αετού.	2. Aeti.
γ'. 'Ο Αγγελώου.	3. Acheloi.
δ'. 'Ο Ρηγών.	4. Rhegorum.
ε'. 'Ο Ίωαννίνων.	5. Joanninorum.
ς'. 'Ο Φωτικῆς.	6. Photicæ.
ζ'. 'Ο Άδριανοπούλεως.	7. Adrianopolis.
η'. 'Ο Βουθρωτού ε.	8. Butthroti.

Θρόνος τριακοστός έκτος.
Τῷ Φιλιππουπόλεως Θράκης.

Thronus trigesimus sextus.
Philippopolis Thraciæ.

α'. 'Ο Αγαθονικεῖας.	1. Agathonicæ.
β'. 'Ο Λιοτίτζης.	2. Liotitzæ.
γ'. 'Ο Σκουταρίου.	3. Scutarii.
δ'. 'Ο Λευκής.	4. Leuca.
ε'. 'Ο Βλέπτου.	5. Blepti.
ς'. 'Ο Δραμίτζης.	6. Dramitzæ.
ζ'. 'Ο Ίωαννιτζών.	7. Joannitzorum.
η'. 'Ο Κωνσταντίας.	8. Constantiæ.
θ'. 'Ο Βελικεῖας.	9. Belicizæ.
ι'. 'Ο Βουκόβων η.	10. Bucoborum.

Θρόνος τριακοστός έβδομος.
Τῷ Τραϊανουπόλεως Ροδόπης.

Thronus trigesimus septimus.
Trajanopolis Rhodopæ.

α'. 'Ο Διδυμοτείχου.	1. Didymotichi.
β'. 'Ο Μάκρης.	2. Macræ.
γ'. 'Ο Μισινοπούλεως.	3. Misinopolis.
δ'. 'Ο Αναστασιουπόλεως.	4. Anastasiopolis.
ε'. 'Ο Πόρων.	5. Pororum.
ς'. 'Ο Ξανθείας.	6. Xantheæ.
ζ'. 'Ο Περιθεωρίου.	7. Peritheorii.
η'. 'Ο Θεοδωρίτου ν.	8. Theodoriti.

A

Θρόνος τριακοστός ογδοός.
Τῷ Ρόδου τῶν Κυκλάδων νήσων.
Thronus trigesimus octavus.
Rhodi Cycladum insul. rum.

α'. 'Ο Σάμου.	1. Sami.
β'. 'Ο Χίου.	2. Chii.
γ'. 'Ο Κώ.	3. Cos.
δ'. 'Ο Ναξίας.	4. Naxiæ.
ε'. 'Ο Θηρῆς π.	5. Theræ.
[395] ς'. 'Ο Πάρου γ.	6. Pari.
ζ'. 'Ο Τήνου.	7. Teni.
η'. 'Ο Μήλου.	8. Meli.
θ'. 'Ο Πισίνης.	9. Pissines.
ι'. 'Ο Ίκαρίας.	10. Icarizæ.
ια'. 'Ο Λέρνης.	11. Lerna.
ιβ'. 'Ο Στυπαλίας ρ.!	12. Stypaliæ.
ιγ'. 'Ο Τραχέας.	13. Trachææ.
ιδ'. 'Ο Νησούρων.	14. Nesurorum.

Θρόνος τριακοστός εννατός.
Τῷ Φιλιππων Μακεδονίας.

Thronus trigesimus nonus.
Philipporum Macedonia.

α'. 'Ο Θεωρίου.	1. Theorii.
β'. 'Ο Πολυστύλου.	2. Polystyli.
γ'. 'Ο Βελικεῖας.	3. Belicizæ.
δ'. 'Ο Χριστουπόλεως.	4. Christopolis.
ε'. 'Ο Σμολένων α.	5. Smolenorum.
ς'. 'Ο Καισαροπόλεως.	6. Cæsaropolis.
ζ'. 'Ο Αλεκτροπόλεως.	7. Alectryopolis.

Θρόνος τεσσαρακοστός.
Τῷ Άδριανοπόλεως Αιμμηόντου δ.

Thronus quadragesimus.
Adrianopolis Æmimontis.

C

α'. 'Ο Σωζοπόλεως.	1. Sozopolis.
β'. 'Ο Αγαθοπόλεως.	2. Agathopolis.
γ'. 'Ο Δελβελτού ε.	3. Delbelti.
δ'. 'Ο Τραβιζύης.	4. Trabizyæ.
ε'. 'Ο Καραβού.	5. Carabi.
ς'. 'Ο Βουκέλλου.	6. Bucelli.
ζ'. 'Ο Προβάτου.	7. Probatii.
η'. 'Ο Σκοπέλου.	8. Scopuli.
θ'. 'Ο Βρύσεως.	9. Brysis.
ι'. 'Ο Βουλγαροφύγου.	10. Bulgarophygi.
ια'. 'Ο Τζωιδών.	11. Tzoidorum

Θρόνος τεσσαρακοστός πρώτος.
Τῷ Ίεραπόλεως Φρυγίας Καππασιανῆς δ.

Thronus quadragesimus primus.
Hierapolis Phrygiæ Pacatianæ.

D

α'. 'Ο Μετελλουπόλεως ε.	1. Metellopolis.
β'. 'Ο Αυτούδων ι.	2. Autudorum.
γ'. 'Ο Μοσύνων.	3. Mosynorum.
δ'. 'Ο Φόβων.	4. Phoborum.
ε'. 'Ο Αγκύρας.	5. Ancyra.
ς'. 'Ο Συναού.	6. Synai.
ζ'. 'Ο Τιβερίουπόλεως.	7. Tiberiopolis.
η'. 'Ο Κανών.	8. Cauorum.
θ'. Ζανών.	9. Zanorum.

VARIE LECTIONES.

ρ R. Τρίκκης. ρ R. Στάγων. In eisdem, et Jure Græco, quæ sequuntur desunt. ρ R. θ'. δ Χιμόρος
η R. Βουκοίβων. ν R. Θεοδωρίου. π I. Θηρασαών. γ I. Η Πάρος; και η Ναξία ηκόθησαν και γεγόνασι μη-
τρόπολις μητι Ματω επινεμηγειος ς'. εν ετει ς'. φ. κ'. α'. ρ R. δ Όστουπαλίας. α R. δ Όστουπαλίας.
η R. Αιμμηόντου. ε I. Δελβελτού. δ I. Καππασιανῆς. ε Deest in Regg. ι Deest in Regg.

[396] Θρόνος τεσσαρακοστὸς δεύτερος.
Τῷ Δυβράχλου.

Thronus quadragesimus secundus.

Dyrrachii.

- 1. Stephaniacorum. α'. Ὁ τῶν Στεφανιακῶν.
- 2. Chonubiæ. β'. Ὁ Χονουβίας.
- 3. Croorum. γ'. Ὁ Κροῶν.
- 4. Elisi. δ'. Ὁ Ἐλισοῦ.

Θρόνος τεσσαρακοστὸς τρίτος.

Τῷ Σμύρνης Ἀσίας.

Thronus quadragesimus tertius.

Smyrnæ Asiæ.

- 1. Phocææ. α'. Ὁ Φωκαίας.
- 2. Magnesiae Anelii. β'. Ὁ Μαγνησίας τοῦ Ἀνηλίου.
- 3. Clazomeniorum. γ'. Ὁ Κλαζομενῶν.
- 4. Archangeli. δ'. Ὁ Ἀρχαγγέλου.
- 5. Peiræ. ε'. Ὁ τῆς-Ἡέτρας.

Θρόνος τεσσαρακοστὸς τέταρτος.

Τῷ Κατάνης θρόνῳ ὑποκείμενος οὐκ ἔστι.

Θρόνος τεσσαρακοστὸς πέμπτος.

Τῷ Ἄμοριου ἢ Φρυγίας.

Thronus quadragesimus quartus.

Catanæ throno nullus reperitur subjectus.

Thronus quadragesimus quintus.

Amorii Phrygiæ.

- 1. Philomillii. α'. Ὁ Φιλομιλλίου.
- 2. Docimii. β'. Ὁ τοῦ Δοκιμίου.
- 3. Clanei. γ'. Ὁ Κλανεοῦ.
- 4. Polybati. δ'. Ὁ Πολυβάτου.
- 5. Pissiar. ε'. Ὁ Πισσίας.

Θρόνος τεσσαρακοστὸς ἕκτος.

Τῷ Καμάχου Ἀρμενίας.

Thronus quadragesimus sextus.

Camachi Armeniae.

- 1. Celtzenes. α'. Ὁ Κελτζηνης.
- 2. Arabracorum. β'. Ὁ Ἀραβράκων.
- 3. Barzansææ. γ'. Ὁ Βαρζανήσσης.
- 4. Meli. δ'. Ὁ Μελοῦ.
- 5. Alter Meli episcopus. ε'. Ὁ Μελοῦ ἕτερος.
- 6. Romanopolis. ς'. Ὁ Ῥωμανοῦπόλεως.
- 7. Tutilei. ζ'. Ὁ Τουτιλείου.

Θρόνος τεσσαρακοστὸς ἑβδομος.

Τῷ Κοτναςίου Φρυγίας.

Thronus quadragesimus septimus.

Cotæyi Phrygiæ.

- 1. Sporæ. α'. Ὁ Σπορῆς.
- 2. Conæ. β'. Ὁ Κωνῆς.
- 3. Gaiucomææ. γ'. Ὁ Γαϊουκώμειας.

[397] Θρόνος τεσσαρακοστὸς ὄγδοος.

Τῷ ἄγλας Σεβηριανῆς Καλαβρίας.

Thronus quadragesimus octavus.

Sanctæ Severinæ Calabriae.

- 1. α'. Ὁ Ἀρούτων κ.
- 2. β'. Ὁ Ἀχερανοσίας.

A 3. Callipolis.

- 4.
- 5. Palæocastri.

- γ'. Ὁ Καλλιπόλεως.
- δ'. Ὁ τῶν Λεισύλλων ἰ.
- ε'. Ὁ τοῦ παλαιοῦ Κάστρου.

Θρόνος τεσσαρακοστὸς ἔννατος.

Τῷ Μιτυλήνης Λέσθου.

Thronus quadragesimus nonus.

Mitylenes Lesbi.

- 1. Erissi. α'. Ὁ Ἐρισσοῦ.
- 2. Strongylæ. β'. Ὁ Στρογγύλης.
- 3. Tenedi. γ'. Ὁ Τυνέδου.
- 4. Berbini. δ'. Ὁ Βερβίνου.
- 5. Perperidis. ε'. Ὁ Περπερίδος.
- 6. Marmaritzanæ. ς'. Ὁ Μαρμαριτζάνης.

Θρόνος πεντηκοστὸς.

Τῷ νέων Πατρῶν Ἑλλάδος.

Thronus quinquagesimus.

Novarum Patrarum Græciæ.

- 1. Galazorum. α'. Ὁ Γαλάζων.
- 2. Cutziagrorum. β'. Ὁ Κουτζιάγρων.
- 3. Sibicti. γ'. Ὁ Σιβίκτου.
- 4. Bariantæ. δ'. Ὁ Βαριάνης.

B

Τῷ Εὐχαιτῶν θρόνος ὑποκείμενος οὐκ ἔστι.

Euchaitarum metropolitæ nullus subjicitur thronus.

Amastridis pariter. Τῷ Ἀμάστριδος ὁμοίως.

Chonarum pariter. Τῷ Χωνῶν ὁμοίως.

Idruntis pariter. Τῷ Ἰδρουντος ὁμοίως.

Τῷ Κελτζηνης σὺν τῷ Κορτζενῆ καὶ Ταρῶν.

Celtzenes, Cortzenes, et Tarorum metropolitæ subjacent.

- 1. Tomorum. α'. Ὁ Τομοῦς.
- 2. Cbatzuni. β'. Ὁ Χατζοῦν.
- 3. Lycopolamiæ. γ'. Ὁ Λυκοποταμείας.
- 4. Cortzenes. δ'. Ὁ Κορτζενῆς.
- 5. Matrabatzi. ε'. Ὁ Ματραβάτζ.
- 6. Choniti. ς'. Ὁ Χονίτ.
- 7. Toparchi. ζ'. Ὁ Τοπάργου.
- 8. Ambra. η'. Ὁ Ἀμβρῆς.

C

Τῷ Κολωνσίας θρόνος ὑποκείμενος οὐκ ἔστι.

Colonia metropolitæ nullus subest thronus.

[398] Εἰσι δὲ οἱ ἀποσπασθέντες ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς διοικήσεως, νῦν δὲ ταλοῦντες ὑπὸ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως μητροπολίται, καὶ οἱ ἐπὶ αὐτοὺς ἐπίσκοποι.

A Romana vero diœcesi avulsi sunt, nunc vero Constantinopolitano throno subsunt metropolitæ, et eis subjecti episcopi.

- 1. Thessaloniciæ. α'. Ὁ Θεσσαλονίκης.
- 2. Syracusarum. β'. Ὁ Συρακουσῶν.
- 3. Corinthi. γ'. Ὁ Κορίνθου.
- 4. Rbegii. δ'. Ὁ τοῦ Ῥηγίου.
- 5. Nicopolis. ε'. Ὁ Νικοπόλεως.
- 6. Athenarum. ς'. Ὁ Ἀθηνῶν.
- 7. Patrarum. ζ'. Ὁ Πατρῶν.

D

Τῷ Συρακοῦσης Σικελίας.

Syracusarum Siciliae.

- 1. Tauromenii. α'. Ὁ Ταυρομενίου.

VARIÆ LECTIONES.

ε R. Ἐλισοῦ. Sequitur: E'. ὁ Διοκλείας. Γ'. ὁ Σχυδρῶν. Ζ'. ὁ Δριβάστου. Η'. ὁ Ἀπολάθων. Ι. Πολ. Θ'. ὁ Ελαβινίτζας ἦτοι Ἀχροκεραυνείας. Γ'. ὁ Αὐλωνείας. ΙΑ'. ὁ Λύκινίδων. ΙΒ'. ὁ Ἀντιδάφειας. ΙΓ'. ὁ Τζερινίκου. ΙΔ'. ὁ Πολυχεροπόλεως. ΙΕ'. ὁ Γραδιντζίου. Ρ. γ'. ὁ τοῦ Ἀνηλίου. Ρ. ε'. ὁ Σωσάνδρου. ἢ Ι. Ἀμμορίου. ἢ R. Πολυδότου. ἢ R. η'. ὁ Βαρζανίτζης. Ι. Βαρζανίτσης. κ. Ι. Εὐριάτων. ἢ Ι. Λεισύλων. ἢ Ι. Ἐρισσοῦ. ἢ R. Τενέδου. ὁ R. Περπερίνης. Ρ R. Μαρμαριτζάνων. ς. Κουτζιάτρου. Ι. Κουτζιάγρων. ρ R. Ἰδρουντος. ὁ R. ἐπί. ἢ R. Χατζοῦν. ἢ R. Λυκοποταμείας. ἢ R. Χουτί. Addunt Regia: Θ'. ὁ Τεουτάρων. Γ'. ὁ Λυκοποταμείας. ΙΑ'. ὁ Μαρτζιμενιτζοῦερ. ΙΒ'. τὸ Ματζιέρτε. ΙΓ'. ὁ ἅγιος Νικόλαος. ΙΔ'. τὸ Εἰσα, ἢ Θεοτόκος. ΙΕ'. τὸ Ἀρτζέξ. ΙΖ'. τὸ Ἀρτζικῆ, ἦτοι Ἀρχαβάθου. ΙΖ'. τὸ Ἀρούκιον. ΙΗ'. τὸ Περκίν. ΙΘ'. ὁ ἅγιος Γεώργιος. Κ'. τὸ Ὀσταν, ΚΑ'. ὁ ἅγιος Ἐλισσαῖος. ΚΒ'. τὸ Σεδράκ, ἢ Θεοτόκος. Ι. Μαρμαριτζοῦερ. Ι. ὁ Εἰσα τῆς Θεοτόκου. Ι. ὁ Ἀρτζεσίου, ἦτοι ἅγιου Νικολάου ὁ Ἀοτζικί.

β'. 'Ο Μεσσήνης.	2. Messanæ.
γ'. 'Ο Ἀκράγαντος.	3. Agragantis.
δ'. 'Ο Κρονίου.	4. Cronii.
ε'. 'Ο Λιλυθαίου.	5. Lilythæi.
ς'. 'Ο τοῦ Δρεπάνου.	6. Drepani.
ζ'. 'Ο τῆς Πανόρμου.	7. Panormi.
η'. 'Ο τῶν Θερμῶν.	8. Thermarum.
θ'. 'Ο Κεφαλουδίου.	9. Cephaludii.
ι'. 'Ο Ἀλέσις ι.	10. Aletii.
ια'. 'Ο Τυνδαρίου.	11. Tyndarii.
ιβ'. 'Ο Μελίτης.	12. Melittes.
ιγ'. 'Ο Λιπάρας.	13. Liparæ.

Καὶ ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως ὁ Σελευκίας Παμφυλλίας μετὰ τῶν ὅπ' αὐτοῦ κγ' ἐπισκόπων, οἰκινές εἰσιν οὗτοι·

Ab Orientis quoque diœcesi avulsus est Seleucie Pamphylie metropolita, cum 23 sibi subjectis episcopis : sunt vero isti :

α'. 'Ο Κελευτέρως γ.	1. Celeuteris.
β'. 'Ο Ἀνεμόνης ι.	2. Anemonæ.
γ'. 'Ο Τίτυουπόλεως.	3. Tityopolis.
δ'. 'Ο Λάμων.	4. Lamorum.
ε'. 'Ο Ἀντιοχείας α.	5. Antiochiæ.
ς'. 'Ο Σελινούντος.	6. Selinuntis.
ζ'. 'Ο Ἡλίου β.	7. Helii.
η'. 'Ο Σεβαστῆς.	8. Sebastæ.
θ'. 'Ο Ζηνουπόλεως ο.	9. Zenopolis.
ι'. 'Ο Λαυσάδων.	10. Lausadum.
ια'. 'Ο Διοκαιοσαρείας.	11. Diocæsareæ.
ιβ'. 'Ο Ὀιθαῖ.	12. Olthæ.
ιγ'. 'Ο Κλαυδιουπόλεως.	13. Claudiopolis.
ιδ'. 'Ο Νεαπόλεως.	14. Neapolis.
ιε'. 'Ο Δαλινσαδοῦ δ.	15. Dalinsadi.
ισ'. 'Ο Φιλαδελφίας.	16. Philadelphie.
ις'. 'Ο Ἀδράσου.	17. Adrasi.
ις'. 'Ο Μελός.	18. Meloes.
ιθ'. 'Ο Εἰρηνουπόλεως.	19. Irenopolis.
κ'. 'Ο Γερμανιουπόλεως.	20. Germaniopolis.

A [399] κα'. 'Ο Δομιτιουπόλεως.	21. Domitiopolis.
κβ'. 'Ο Σιβήλων.	22. Sibelorum.
κγ'. 'Ο Κοδάκων.	23. Codacorum.
κδ'. 'Ο Συνέδων.	24. Synedorum.

Τῷ Κυβέφ τῆς Ῥωσίας ὑπόκειται ἐπισκοπαὶ αὗται.

Kiovie Russiæ subsunt episcopatus isti :

α. Τὸ μέγαλον * Νοβογρόδων.	1. Magna Novigrodum.
β'. 'Η Τζερνιχόδη.	2. Tzernicobe.
γ'. 'Η Σούδαλι.	3. Susdalis.
δ'. 'Η Ροστόδη.	4. Rostobe.
ε'. Μεγάλη Βλαντιμορίς ι.	5. Magna Blandimoris.
ς'. 'Η Περιεσθλάδη Ῥούσις β.	6. Preslavia Russica.
ζ'. Τὸ Ἀσπόκαστρον τὸ μέγαλον ἢ πλησίον τοῦ Κυβέου.	7. Magnum Asprocastrum ad Kioviam.
η'. 'Ο Ἅγιος Γεώργιος εἰς τὸν Ῥώσον ποταμόν.	8. Sanctus Georgius ad Russum Fluvium.
θ'. Πολόσκα ι.	9. Polosca.
ι'. Ῥωζάνη ι.	10. Rozana.
ια'. Τυφέρνη.	11. Typherne.
ιβ'. Τὸ Σαράγιον.	12. Saragium.

Καὶ εἰς τὴν μικρὰν Ῥωσίαν.

In Russia minore.

α'. 'Η Γάλιτζα.	1. Galitza.
β'. 'Η Βλαντιμορση.	2. Blandimœre.
γ'. 'Η Περιμισση κ.	3. Premissa.
δ'. 'Η Δούτζισκα λ.	4. Ducisca.
ε'. Τουρούδη.	5. Turube.
ς'. 'Η Χόλμη.	6. Cholme.
ζ'. Τὸ Μολέσμον μ.	7. Molesmum.

VARIÆ LECTIONES.

* I. Ἀλέσις. γ R. Κελευτέως. ι I. Ἀνεμόης. α I. Ἀντιούχας. β R. Ἡλιουσεβαστῆς. ο I. Ζηνουπόλεως. δ I. Δαλινσαδοῦ. ο Alia Regg. τὸ μέγα. ι Βλαντιμορις. ε Ῥούσιςκο. ἢ Μέγα. ι Πολότζκα. ι Ῥαζάνη. ι Παραμισση. λ Δούτζισκα. μ Σμολενκόν.

[400] ΕΚΘΕΣΙΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ, ΟΠΩΣ ΝΥΝ ΕΧΟΥΣΙ ΤΑΞΕΩΣ ΑΙ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ Τῷ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚῷ ΘΡΟΝῷ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

EXPOSITIO IMPERATORIS DOMINI ANDRONICI PALÆOLOGI SENIORIS QUEM LOCUM NUNC TENEANT METROPOLES, QUÆ CONSTANTINOPOLITANO THRONO SUBJECTÆ SUNT.

α'. 'Ο Καισαρείας.	1. Metropolis Cæsareæ.
β'. 'Ο Ἐφίσου.	2. Ephesi.
γ'. 'Ο Νικομηδείας.	3. Nicomedie.
δ'. 'Ο Νικαίας.	4. Nicææ.
ε'. 'Ο Ἡρακλείας.	5. Heracleæ.
ς'. 'Ο Ἀγκύρας.	6. Anycræ.

VARIÆ LECTIONES.

Regg. ἡ γενομένη ἐκθεσις τῶν ὑποκειμένων τῇ βασιλίδι ΚΠ. μητροπόλεων ἐπὶ τῆς βασιλείας, τοῦ αὐτοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονικοῦ τοῦ δευτέρου τῶν Παλαιολόγων. Α'. ἡ Καισαρεία. Β'. ἡ Ἐφεσος. Γ'. ἡ Ἡρακλεία. Δ'. ἡ Ἀγκύρα. Ε'. ἡ Κόνστας. Ζ'. αἱ Σάρδεις. Ζ'. ἡ Νικομηδία. Η'. ἡ Νίκαια. Θ'. ἡ Χαλκήδων. Ι'. ἡ Φιλαδέλφεια.

7. Cycizi.
 8. Sardinum.
 9. Chalcedonis.
 10. Philadelphię, quæ ad episcopatum Sardinum spectans, ab imperatore Domino Andronico Palæologo decimus thronus effecta est.
 11. Thessaloniciæ, quæ cum inter thronos xvi locum obtineret, a prædicto imperatore in undecimum locum reducta est. Nunc vero vices gerit Ancyrensis Metropolitanæ.
 12. Adrianopolis, quæ cum inter thronos quadragesimum locum obtineret, honoris causa duodecimum adeptæ est.
 13. Sidæ, quæ cum thronus decimus esset, in decimum tertium locum rejecta est.
 14. Sebasteæ, hæc thronus fuit undecimus, et ad xiv locum redacta est.
 15. Amaseæ, quæ cum duodecimus thronus esset, ad xv devenit.
 16. Melitenæ, similiter ex xiii loco in xvi evasit.
 17. Tyanensis metropolis ex decimo quarto loco ad decimum septimum descendit.
 18. Gangrensis, decimum quintum locum tenens ad xviii devenit.
 19. Metropolis Heracleæ Pontive pertinabat ad episcopatum Claudiopoleos; quam cum infideles occupassent, ipsa loco ejus stationem decimam septimam, nunc vero decimam nonam inter thronos consecuta est.
 20. Prusæ, quæ cum centesimus thronus esset, ad vigesimum locum evecta est.
 21. Pëgarum. Hæc ex throno nonagesimo ad xxi locum pervenit.
 22. Metropolis Pergami: quæ ex loco lxiix ad xxii ascendit.
 23. Neocæsareæ. Hæc ex xvii throno vigesimus tertius evasit.
 24. Pessinuntis metropolis, ex throno decimo nono ad vigesimum quartum descendit.
 25. Myrensis: quæ vigesimum locum tenens ad vigesimum quintum deducta est.
 26. Stauropolis: quæ vigesimum primum locum obtinens, postea vigesimum sextum adeptæ est.
 27. Laodiceæ: quæ ex vigesimo secundo throno vigesimus septimus evasit.
 28. Synadensis, post vigesimum tertium locum, sortita est vigesimum octavum.
 29. Iconii metropolis inter thronos vigesimum quartum locum tenens ad vigesimum nonum descendit.

- A ζ'. Ὁ Κυζίκου.
 η'. Ὁ Σάρδεων.
 θ'. Ὁ Χαλκηδόνος.
 ι'. Ὁ Φιλαδελφίας, αὕτη ἐπισκοπὴ οὕσα τῶν Σέρδεων, προεβιβάσθη παρὰ τοῦ βασιλέως κυρῶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου εἰς θρόνον δέκατον *.
 ια'. Ὁ Θεσσαλονίκης P, καὶ αὕτη θρόνος οὕσα ιζ', εἰς ια' παρὰ τοῦ εἰρημένου βασιλέως ἀνήχθη· νῦν δὲ τὸν τόπον ἐπέχει τοῦ Ἀγκύρας.
 ιβ'. Ὁ Ἀδριανουπόλεως, καὶ αὕτη θρόνος οὕσα μ' εἰς ιβ' ἐτιμήθη.
 ιγ'. Ὁ Σίδης, ἡ δέκατος οὕσα θρόνος, εἰς ιγ' ὑπεβιβάσθη q.
 B ιδ'. Ὁ Σεβαστείας, καὶ αὕτη ια' οὕσα θρόνος, εἰς ιδ' ὑπεβιβάσθη r.
 ιε'. Ὁ Ἀμασειας *, ὁμοίως καὶ αὕτη ιβ' οὕσα, εἰς ιε' κατήχθη.
 ις'. Ὁ Μελιτηνῆς, ὡσαύτως καὶ αὕτη ιγ' οὕσα, ις' ὑπεβιβάσθη.
 ιζ'. Ὁ Τυάνων r, καὶ αὕτη ιδ' οὕσα θρόνος, εἰς ιζ' κατήχθη.
 ιη'. Ὁ Γαγγρῶν x καὶ αὕτη ιε' οὕσα θρόνος, εἰς ιη' κατήχθη.
 ιθ'. Ὁ Ποντοπρακλείας, αὕτη ἐπισκοπὴ ἦν τοῦ P Κλαυδιουπόλεως, καὶ διὰ τὸ ὑπὸ ἐθνῶν ἐκείνην κατασχέσθηναι. Ἐτιμήθη αὕτη, ἀντ' x ἐκείνης εἰς μητρόπολιν * εἰς θρόνον ιζ', νῦν δὲ ιθ' γέγονεν b.
 C κ'. Ὁ Προύσης, καὶ αὕτη ἑκατοστὸς θρόνος οὕσα, εἰς εἰκοστὸν προεβιβάσθη c.
 κα'. Ὁ Πηγῶν d, καὶ αὕται ι' θρόνος οὕσαι, εἰς κα' προήχθησαν.
 κβ'. Ὁ Περγάμου, καὶ αὕτη * θρόνος εβ' οὕσα, εἰς κβ' προεβιβάσθη.
 [401] κγ'. Ὁ Νεοκαισαρείας f, ὁμοίως καὶ αὕτη θρόνος ιγ' οὕσα, εἰς κγ' ὑπεβιβάσθη.
 κδ'. Ὁ Πισινούντος· καὶ αὕτη, θρόνος οὕσα ιθ', εἰς κδ' ὑπεβιβάσθη.
 κε'. Ὁ Μύρων, καὶ αὕτη * κ' οὕσα, εἰς κε κατήχθη.
 κς'. Ὁ Σταυρουπόλεως, καὶ αὕτη κα' οὕσα, κς' γέγονεν.
 κζ'. Ὁ Λαοδικείας, καὶ αὕτη κβ' οὕσα, κζ' γέγονεν.
 κη'. Ὁ Συνάδων· καὶ αὕτη κγ' οὕσα, κη' γέγονεν h.
 κθ'. Ὁ Ἰκονίου καὶ αὐτὸς θρόνος κδ' ὄν, εἰς κθ' κατεβιβάσθη.

VARIÆ LECTIONES.

* εἰρημένου βασιλέως εἰς θρόνον δέκατον. P ἡ Θεσσαλονίκη. Ita deinceps ipsæ sedes, non metropolitæ in recto recensentur. q προεβιβάσθη. Reliqua desunt. r θρόνον προεβιβάσθη. * Desunt. i Desunt hæc tria verba. u εἰς. v τὰ Τύανα ἀπὸ ιδ', εἰς ιζ'. x ἡ Γάγγρα ἀπὸ ιε', εἰς ιη'. y Desunt. z χάριν. a καί. b ὑπεβιβάσθη. c ἡ Προῦσα, ἀπὸ ρ' εἰς κ' προεβιβάσθη. d αἱ Πηγῶν, ι' θρόνος οὕσα, εἰς κα' προήχθη. e Desunt hæc duo verba. f Desunt hæc tria. g Desunt hæc duo, ac pariter ubique in seqq. h εἰς κη' κατήχθη.

λ'. Ὁ Βεῤῥοίας¹· καὶ αὐτὴ ἐπισκοπὴ τοῦ Θεσσαλονίκης, ἢ, ὡς τινες, τοῦ Ἀχρίδος, ἐτιμήθη.

λα'. Ὁ Πισιδίας· αὐτὴ θρόνος κα' οὔσα, λα' γέγονεν.

λβ'. Ὁ Συλαίου· καὶ αὐτὸ θρόνος ὦν κα', εἰς λβ' κατήχθη.

λγ'. Ὁ Κορίνθου· καὶ αὐτὴ κα' οὔσα, εἰς λγ' κατήχθη.

λδ'. Ὁ Μονεμβασίας, ἐπισκοπὴ οὔσα Κορίνθου, ἢ, ὡς τινες, τῶν παλαιῶν Πατρῶν, ἐτιμήθη.

λε'. Ὁ Ἀθηνῶν· ὡσαύτως καὶ αὐτὴ θρόνος οὔσα κα', εἰς λε' ὑπεβιβάσθη.

λς'. Ὁ Μωκρησοῦ· καὶ αὐτὴ θρόνος οὔσα κα', εἰς λς' B κατήχθη.

λζ'. Ὁ Κρήτης· καὶ αὐτὴ κα' οὔσα, εἰς λζ' προεβιβάσθη¹.

λη'. Ὁ Καλαβρίας· καὶ αὐτὴ θρόνος οὔσα λα', εἰς λη' ὑπεβιβάσθη.

λθ'. Ὁ παλαιῶν Πατρῶν· καὶ αὐτὴ λθ' οὔσα, εἰς λθ' ὑπεβιβάσθη.

μ'. Ὁ Τραπεζοῦντος· καὶ αὐτὴ λγ' οὔσα, εἰς μ' κατήχθη.

μα'. Ὁ Λαρίσης· καὶ αὐτὴ λδ' οὔσα, εἰς μα' κατήχθη¹.

μβ'. Ὁ Ναυπάκτου· καὶ αὐτὸς λε' ὦν θρόνος, εἰς μβ' κατήχθη².

μγ'. Ὁ Φιλιππουπόλεως· καὶ αὐτὴ λς' οὔσα, μγ' γέγονεν.

μδ'. Ὁ Τραϊανουπόλεως· καὶ αὐτὴ λζ' οὔσα, μδ' γέγονεν.

με'. Ὁ Ρόδου· καὶ αὐτὴ λη' οὔσα, με' κατέστη².

μς'. Ὁ Σεβρόων· καὶ αὐτὴ νη' οὔσα, εἰς μς' ἀνήχθη².

[402] μζ'. Ὁ Φιλίππων· καὶ αὐτὴ λθ' οὔσα, εἰς μζ' κατήχθη.

μη'. Ὁ Χριστουπόλεως· καὶ αὐτὴ θρόνος ος' οὔσα, εἰς μη' προεβιβάσθη.

μθ'. Ὁ Ἱερραπόλεως· αὐτὴ μα' οὔσα, εἰς μθ' ὑπεβιβάσθη.

ν'. Ὁ Δυρράχίου· καὶ αὐτὸ μβ' ὦν, ν' ὑπεβιβάσθη. D

να'. Ὁ Σμύρνης· καὶ αὐτὴ μγ' οὔσα, εἰς να' κατήχθη.

νβ'. Ὁ Μιτυλήνης· καὶ αὐτὴ μδ' οὔσα, εἰς νβ' κατήχθη.

νγ'. Ὁ Ἰωαννίνων³, ἐπισκοπὴ οὔσα τοῦ Ναυπάκτου, ἐτιμήθη¹.

νδ'. Ὁ Διδυμοτείχου· καὶ αὐτὸ ἀρχιεπισκοπὴ ὦν² ποτε, ἐτιμήθη.

30. Berrhoæ : hæc ad episcopatum Thessalonicae, vel, ut alii volunt, Achridis spectans, honore trigesimi throni affecta est.

31. Pisidiæ, quæ ex vigesimo quinto throno trigesimus primus facta est.

32. Sylæi thronus ex vigesimo sexto loco in trigesimum secundum devectus est.

33. Corinthi, quæ ex vigesimo septimo loco ad trigesimum tertium devenit.

34. Monembasiæ, cum ad episcopatum Coriathi, vel, ut aliis placet, veterum Patrarum, pertineret, honorem throni trigesimi quarti obtinuit.

35. Athenarum metropolis post locum vigesimum octavum, inter thronos vigesimum quintum consecuta est.

36. Mocesii metropolis vigesimum nonum locum tenens, postea ad vigesimum sextum pervenit.

37. Cretæ : hæc ex trigesimo loco ad trigesimum septimum locum devecta est.

38. Calabriae metropolis ex sede xxxi sedem trigesimam octavam consecuta est.

39. Veterum Patrarum metropolis cum thronus trigesimus secundus esset, trigesimus nonus evasit.

40. Trapezuntis metropolis post locum xxxiii ad xl descendit.

41. Larissæ : quæ cum xxxiv locum obtineret, ad xli deducta est.

42. Naupacti metropolis, quæ cum trigesimum quintum thronum possideret, ad quadragesimum secundum redacta est.

43. Philippopoleos metropolis ex throno trigesimo sexto thronus quadragesimus tertius evasit.

44. Trajanopoleos : hæc fuit sedes trigesima sexta, et xli effecta est.

45. Rhodi metropolis trigesima octava, et quadragesima quinta evasit.

46. Serrarum : hæc ex quinquagesimo octavo loco ad xlii ascendit.

47. Philippensium metropolis ex trigesimo nono ad quadragesimum septimum deducta est.

48. Christianopoleos metropolis ex loco septuagesimo sexto ad quadragesimum octavum pervenit.

49. Hierapoleos : hæc ex quadragesimo primo loco ad quadragesimum nonum descendit.

50. Dyrrhachii : hæc post locum quadragesimum secundum, ad quinquagesimum deducta est.

51. Smyrnæ, ex loco quadragesimo tertio, ad quinquagesimum primum pervenit.

52. Mitylenæ ex loco quadragesimo nono, quinquagesimum secundum obtinuit.

53. Joanninorum, cum Naupacti episcopatu subderetur, honore metropolitana honestata est.

54. Didymotichi metropolis, cum jam olim archiepiscopus esset, honorem metropolitanum obtinuit.

VARIE LECTIONES.

¹ ἡ Βεῤῥοία ἐπισκοπὴ οὔσα τῆς ἀγιοτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος, εἰς λ' θρόνον κατήχθη. ² ἡ Μονεμβασία αὐτὴ ἐπισκοπὴ οὔσα τῆς Κορίνθου εἰς μητρόπολιν καὶ ε' θρόνον προεβιβάσθη. ³ ὑπεβιβάσθη. ¹ κατήχθη. ² γέγονεν. ² εἰς με' κατήχθη. ² προεβιβάσθη. ² εἰς. ³ τὰ Ἰωαννίνα. ¹ προεβιβάσθη δὲ εἰς νγ' θρόνον. ² πάλαι ποτὲ, ἢ ἄλλον ἐπισκοπὴ τοῦ Τραϊανουπόλεως; ² Ρόδου εἰς νδ' θρόνον προεβιβάσθη.

55. Melenici.
 56. Catanæ, post quadragesimum quartum locum ad quinquagesimum septimum deducta est.
 57. Amorii metropolis ex quadragesimo quinto loco, ad quinquagesimum octavum pervenit.
 58. Camachi e sede quadragesima sexta, quinquagesima nona facta est.
 59. Cotyzei, ex throno quadragesimo septimo, ad sexagesimum primum pervenit.
 60. Sancta Severiana post locum quadragesimum octavum ad sexagesimum primum delecta est.
 61. Novarum Patrarum metropolis ex quinquagesimo loco ad sexagesimum secundum devenit.
 62. Aprensis ex loco sexagesimo nono, ad sexagesimum tertium ascendit.
 63. Amastridis : post locum quinquagesimum secundum, ad sexagesimum quartum deducta est.
 64. Chonarum metropolis post stationem quinquagesimam tertiam, in sexagesima quinta constitit.
 65. Hidruntis ex quinquagesima quarta sede, sexagesima sexta effecta est.
 66. Celtzenæ sexagesimum septimum locum obtinuit post quinquagesimum quintum.
 67. Coloniae metropolis ex quinquagesimo sexto throno, evasit sexagesimus octavus.
 68. Thebarum ex quinquagesimo septimo loco ad sexagesimum nonum devenit.
 69. Pompeiopolæ ex quinquagesimo nono loco ad septuagesimum deducta est.
 70. Russiæ, post sexagesimum locum, septuagesimum secundum obtinuit.
 71. Æni, post septuagesimum primum locum in septuagesimo tertio constitit.
 72. Alanix metropolis, post septuagesimum secundum locum ad septuagesimum quartum evenit.
 73. Pharsaliæ, cum archiepiscopatus esset, metropolit. honore affecta est.
 74. Tiberiopolis sive Varnæ, metropolis LXXIII fuit, et facta est LXXV.
 75. Euchaitarum, ex sexagesimo quarto throno, ad septuagesimum sextum pervenit.
 76. Cerasuntis, post sexagesimum quintum locum, obtinuit septuagesimum septimum.
 77. Nacoliæ, ex sexagesimo sexto, ad septuagesimum octavum evasit.
 78. Germii, cum esset ordine sexagesimus septimus, ad septuagesimum nonum devenit.
 79. Madytorum metropolis post sexagesimum octavum locum, tenuit octogesimum.
 80. Apameæ ex archiepiscopatu honor metropolitani obtigit.
 81. Litbada, vicina magnæ Russiæ, metropolitana honorem obtinuerunt imperante domino Andronico, et Joanne Glyca patriarcha.

- A ve'. 'Ο Μελενίκου.
 vς'. 'Ο Κατάνης· και αὐτὴ μδ' οὔσα, εἰς vς' κατήχθη.
 vς'. 'Ο Ἀμορίου· και αὐτὸ με' δν, νη' γέγονεν.
 νη'. 'Ο Καμάχου· και αὐτὴ μς' οὔσα, νθ' γέγονεν.
 νθ'. 'Ο Κοτυαείου· και αὐτὸ μς' δν, γέγονε ξα' i.
 ξ'. 'Η ἀγία Σεθριανή· και αὐτὴ μη' οὔσα, γέγονε ξα' u.
 ξα'. 'Ο νέων Πατρῶν· και αὐταὶ v' οὔσαι, εἰς ξβ' ὑπεβιβάσθησαν.
 ξβ'. 'Ο Ἀπρω· και αὐτὸ ξθ' δν, προήχθη εἰς ξγ'.
- B ξγ'. 'Ο Ἀμάστριδος· και αὐτὴ νβ' οὔσα, εἰς ξδ' κατήχθη.
 ξδ'. 'Ο Χωνῶν· και αὐταὶ νγ' οὔσαι v, εἰς ξε' κατήχθησαν x.
 ξε'. 'Ο Ἴδρους· και αὐτὴ νδ' οὔσα, εἰς ξς' κατήχθη.
 ξς'. 'Ο Κελτζήνης· και αὐτὴ νε' οὔσα, ξζ' γέγονεν γ.
 ξζ'. 'Ο Κολωνίας· και αὐτὴ νς' οὔσα, ξη' γέγονεν z.
 ξη'. 'Ο Θηδῶν· και αὐταὶ νς' οὔσαι, ξθ' γέγονεν o.
 ξθ'. 'Ο Πομπηίουπόλεως· και αὐτὴ νθ' οὔσα, εἰς ο κατήχθη.
 ο'. 'Ο Ρωσίας· και αὐτὴ ξ' οὔσα, εἰς οβ' κατήχθη b θρόνον.
- C οα'. 'Ο Αἰνου· και αὐτὴ ξα' οὔσα, ογ' γέγονεν.
 οβ'. 'Ο Ἀλανίας· και αὐτὴ ξβ' οὔσα, οδ' d γέγονεν.
 ογ'. 'Ο Φαρσάλων· και αὐτὰ ἀρχιεπισκοπὴ ὄντα εἰτεμήθησαν o' i.
 οδ'. 'Ο Τιβεριουπόλεως, εἴητοι Βάρνης· ἡ ξγ' h οὔσα, οε' i γέγονε.
 οε'. 'Ο Εὐχαιτῶν· και αὐτὰ ξδ' ὄντα, ος' γεγόνασιν.
 ος'. 'Ο Κερασούντος· και αὐτὴ ξε' οὔσα, οζ' γέγονεν.
 οζ'. 'Ο Νακωλίας· και αὐτὴ ξς' οὔσα, οη' γέγονεν.
- D οη'. 'Ο Γερμίου i· και αὐτὰ ξζ' ὄντα, οθ' γεγόνασιν.
 οθ'. 'Ο Μαδύτων· και αὐτὰ ξη' ὄντα, π' γεγόνασιν k.
 π'. 'Ο Ἀπαμείας· και αὐτὴ ἀρχιεπισκοπὴ l οὔσα, εἰτεμήθη εἰς μητρόπολιν m.
 πα'. 'Ο Λιτθῶν· τὰ Λιτθαδα, ἐνόρια ὄντα τῆς μεγάλης Ρωσίας, μητροπόλεις γεγόνασιν ἐπὶ τῆς βασιλείας κυροῦ Ἀνδρονίκου, ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Γλυκίως n.

VARIÆ LECTIONES.

i ξ'. u ξβ'. v οὔσα. x κατήχθη. γ εἰς ξζ' κατήχθη. z εἰς ξη' κατήχθη. o γέγονεν ο' θρόνος.
 b γέγονεν οα'. o 'Η Αἰνος ξβ' οὔσα, οβ' γέγονεν. d ογ'. o' i τὰ Φάρσαλα ἀρχιεπισκοπὴ ὄντα, εἰς οδ' προσβιβάσθησαν θρόνον. e deest. h ξδ'. i νς'. j τὰ Γέρμια. k πα' l ἀρχήθεν. m και θρόνον.
 n τὸ αὐτὸ και. o-n και εἰς πβ'. τετίμηται θρόνους παρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονίκου, ἐπὶ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Γλύκεος ἐν ἔτει δ'. ω'.

πβ'. Ὁ Καυκάκου*, ἐν ἔθνει Ὀβυδίνης· καὶ αὐτὴ Α
ἐπισκοπὴ οὐσα τῆς Βουλγαρίας, ἐπιμήθη.

πγ'. Ὁ Γοθθία· καὶ αὐτὴ ἀρχιεπισκοπὴ οὐσα, με-
τροπόλις γέγονεν.

πδ'. Ὁ Βασιλαίου· καὶ αὐτὸ θρόνος ὄν σ', ὑπεδιά-
σθη εἰς πζ'.

πε'. Ὁ Ναζιάνζου· καὶ αὐτὴ οβ' οὐσα, εἰς πη'
κατέβη ρ.

πς'. Ὁ Κερκύρων, & ογ' ὄντα, πθ' γέγονασι.

πζ'. Ὁ Ἀδύδου, ἡ οδ' οὐσα, ι' γέγονε.

πη'. Ὁ Μεθύμνης.

πθ'. Ὁ Χριστιανουπόλεως, ἡ ος' οὐσα, ιβ' γέ-
γονεν.

ι'. Ὁ Ροδίου, καὶ αὐτὸ ος' ὄν α, ιγ' γέγο-
ναν.

ια'. Ἡ Παροναξία· αὐταὶ προῆσαν θρόνος οθ', γε-
νόνασι δὲ ιδ'.

ιβ'. Ὁ Ἀτταλείας, ἡ π' οὐσα, ιε' γέγονεν.

ιγ'. Ὁ Ζηκχίας· αὐτὴ ἀρχιεπισκοπὴ οὐσα, μη-
τρόπολις γέγονεν.

ιδ'. Ὁ Βοσπόρου· καὶ αὐτὴ προεδιάσθη, ἀρχι-
επισκοπὴ οὐσα.

ιε'. Ὁ Βιτζίνης.

ις'. Ὁ Σουδαίας· ἡ ἀπὸ ἀρχιεπισκοπῆς ἐπι-
μήθη ς.

ιζ'. Ὁ Μεσημβρίας· ἡ πγ' θρόνος οὐσα, ρ' γέ-
γονεν.

ιη'. Ὁ Ἀραδιουπόλεως· ἡ πβ' οὐσα, γέγονε
ρα'.

ιθ'. Ὁ Σηλυβρίας· καὶ αὐτὴ πα' οὐσα, ρβ' γέ-
γονεν.

ρ'. Ὁ Μιλήτου· καὶ αὐτὴ πδ' οὐσα, ργ' γέ-
γονεν.

[404] ρα'. Ὁ Γερδία· καὶ αὐτὴ πε' οὐσα, ρδ'
γέγονεν¹.

ρβ'. Ὁ Ἀργους²· καὶ αὐτὸς πη' ὄν, ρε' γέγονεν.

ργ'. Ὁ Δρίστρας· καὶ αὐτὴ σα' οὐσα, κατήχθη εἰς ρς'.

ρδ'. Ὁ Πυργίου· δς ι' ὄν, ρζ' γέγονεν.

ρε'. Ὁ Σεβαστουπόλεως· ἡ θρόνος να' γ οὐσα, δ
κατεδιάσθη εἰς ρη'.

ρς'. Ὁ Εὐρίππου³· ὡσαύτως, καὶ αὐτὸς ιβ' ὄν,
ρθ' γέγονεν.

ρζ'. Ὁ Κυβίστου γ· ὁμοίως καὶ αὐτὰ ιγ' ὄντα, ρι'
γέγονεν.

ρη'. Ὁ Ἀντιοχείας.

ρθ'. Ὁ Ἀχυραίου.

82. Caucaci in gente Obydenæ, cum esset sub
episcopatu Bulgaricæ, ad metropolitæ dignitatem as-
cendit.

83. Gothiæ, cum esset archiepiscopatus, metro-
polis evasit.

84. Basilæi, cum thronus esset septuagesimus, ad
octogesimum septimum descendit.

85. Nazianzi, cum esset thronus septuagesimus
secundus, ad octogesimum octavum descendit.

86. Corcyræ metropolis ex loco septuagesimo
tertio, ad octogesimum octavum devenit.

87. Abydi, cum septuagesimus quartus esset,
facta est nonagesimus.

88. Methymnæ.

89. Christianopoleos metropolis ex septuagesimo
sexto facta est nonagesimus secundus.

90. Rhodii metropolis ex septuagesimo septimo
ad nonagesimum tertium devenit.

91. Paronaxia prius erat thronus septuagesimus
nonus, postea nonagesimus quartus.

92. Attaliæ metropolis, post locum octogesimum,
tenuit nonagesimum quintum.

93. Zechiæ civitas cum archiepiscopatus esset,
ad metropoleos honorem evecta est.

94. Bospori, hæc etiam ex archiepiscopatu altius
evecta est.

95. Bitinzæ.

96. Sugdææ civitas ex archiepiscopatu metropo-
lis evasit.

97. Mesembriæ metropolis ex loco octogesimo
tertio, venit ad locum centesimum.

98. Arcadiopoleos, post locum octogesimum se-
cundum, evasit ad centesimum primum.

99. Selybriæ metropolis cum esset octogesimus
primus, facta est centesimus secundus.

100. Mileti, quæ post octogesimum quartum lo-
cum, ad centesimum tertium descendit.

101. Gerdicæ, ex loco octogesimo quinto, ad cen-
tesimum quartum venit.

102. Argi metropolis ex octogesima octava, facta
est centesima quinta.

103. Dristræ, cum esset LXXI, facta est CVI.

104. Pyrgii metropolis post XC, locum tenuit CVII.

105. Sebastopolis thronus erat. LI, et ad CVIII
devenit.

106. Enripi similiter, cum XCII locum obtineret,
ad CIX descendit.

107. Cybisti metropolis ex XCIII facta est CX.

108. Antiochiæ.

109. Achyrai (31).

VARIÆ LECTIONES.

* desunt hæc duo verba : sequitur : ἡ Βιδύνη ἐπισκοπὴ οὐσα τῆς ἀγιοτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Βουλγαρίας εἰς
μετρόπολιν προήχθη. ρ ὑπεδιάσθη εἰς πη'. α τὸ ῥώσιον ος' ὄν. ρ γέγονεν. ς ἐπὶ Γερδικῶν κε' ὄν θρό-
νος. ¹ Desi. ² τὸ Ἄργος, ut supra. ³ πρώην θρόνος να', κατεδιάσθη εἰς ρη' θρόνον. x ἡ τοῦ Εὐρίππου
ἐκκλησίαις νβ' οὐσα, ρδ' γέγονεν. γ ἡ Κυβίστου ιγ' οὐσα, ρι' γέγονεν.

NOTÆ.

(31) Metropolitæ Achiravi si mentio in concil. Lugdun. in Epist. Greg. X pontif. ad metropolitæ
Græciæ.

Quæ urbes nomen ultimo mutaverunt

Α Ὅσαι τῶν πόλεων μετωνομάσθησαν ἐς ἕτερον.

Epidamnus quæ nunc Dyrrhachium.
 Prebellis nunc Achrída.
 Heraclea nunc Pelagonía.
 Selasphorus nunc Diabolis.
 Illyricum nunc Joannina.
 Edessa nunc Moglæna.
 Axius fluvius nunc Bardarius.
 Argos Thessalicum nunc Larissa.
 Epea nunc Corone.
 Pedasus nunc Methone. Huic vicina Chersonesus,
 Pylus nomine quondam, Nestoris patria, nunc vocatur Abarinus.
 Tricca nunc Tricala.
 Theopolis nunc Prussa.
 Apollonia nunc Hierissus ad montem Athosita est.
 Amphipolis nunc Chrysopolis.
 Theodosiopolis nunc Aprua, a Cari socero Apru condita.
 Orthagoria et Stagira nunc Macre.
 Topirus nunc Russium.
 Perinthus nunc Heraclea.
 Tiberiopolis nunc Strumitza.
 Valentiopolis nunc Belosbudium.
 Dares nunc Taures.
 Martyropolis nunc Marphece.
 Berrhæa nunc Alep.
 Propontides duæ, una versus Abydum, altera versus Hierum, et Psammathium.
 Germanicia Syriæ nunc Telesaura.
 Mopsi vero fontes. *Deest.*
 Parethius fluvius nunc Agriomelas.
 Castaballa Ciliciæ, nunc Mamista.
 Superæ Galliæ, et ultiores Alpium regiones adjacent Oceano, Gallia videlicet, Hispania, etc. Germani, Franci Græce vocantur.
 Syrmium nunc Hungaria et Stridon: quondam vero Hungari Gepides vocabantur.
 Dorystolum nunc Distra.
 Odrusus et Orestias nunc Adrianopolis.
 Mæotis palus nunc Galatia.
 Potidæa nunc Cassandria.
 Colossus nunc Tyrus.
 Achaia nunc Patræ.
 Danai nunc Græci.
 Asia nunc Ephesus.
 Jonia nunc Pariasia.
 Eubœa nunc Eurippus.
 Bœotia nunc Thebæ.
 Phthia nunc Pharsalia.
 Nicopolis nunc Prebeza.
 Ætolia nunc Lechonia.
 Corcyra nunc Phæacia.
 Dodone nunc Bonditza.
 Epirus nunc Bothrotum.
 Delphi nunc Chrysus et Solon.
 Diospolis nunc Rampetrum.

Ἐπίδαμνος, τὸ νῦν Δυρράχιον.
 Πρέβελλις, ἢ Ἀχρίδα.
 Ἡράκλεια, ἢ νῦν Πελαγονία.
 Σελάσφορος, ἢ νῦν Διάβολις.
 Ἰλλυρικὴ, τὰ νῦν Κάνινα, alias Ἰάννινα.
 Ἐδεσσα, τὰ νῦν Μόγλαινα.
 Ἀξιεύς ποταμὸς, ὁ νῦν Βαρδάριος.
 Ἄργος Θεσσαλικὸν ἢ Λάρισσα.
 Ἐπειά, ἢ νῦν Κορώνη.
 Πήδασος ἢ νῦν Μεθώνη· ταύτης πληθὸν ἐστὶ Κερβρόνησος, ἥτις καλεῖται Πύλος, ἢ πατρὶς Νέστορος, νῦν δὲ καλεῖται Ἀδάριος.
 Τρίκκη, τὰ νῦν Τρίκαλα.
 Β Θεοῦπολις, ἢ νῦν Προῦσα.
 Ἀπολλωνία ἢ νῦν Ἱερισσὸς, ἢ πρὸς τῷ Ἄθω ἕρειαιμένη.
 Ἀμφίπολις, ἢ νῦν Χρυσόπολις.
 Θεοδοσιούπολις, ὁ νῦν Ἄπρωσ, παρὰ τοῦ Ἄπρου πενθεροῦ Κάρου κτισθεῖσα.
 Ὀρθαγορία καὶ Στάγιρα, ἢ νῦν Μάκρη.
 Τόπειρος τὸ νῦν Ρούσιον.
 Πειρινθος, νῦν Ἡράκλεια.
 Τιβεριοῦπολις, ἢ νῦν Στρούμιτζα.
 Βελεντιούπολις τὸ Βέλος βούδιον.
 Δάρες, τὸ νῦν Ταῦρες.
 Μαρτυρούπολις, τὸ νῦν Μαρφεκὴ.
 Βέρβροια, τὸ νῦν Χαλέπια.
 Προποντιδὲς δύο, ἡ μὲν κατὰ Ἄβυδον, ἡ δὲ κατὰ τὸ Ἱερὸν, καὶ Ψαμμάθιον.
 Γερμανικία Συρίας, ἢ νῦν Τελεσαῦρα.
 Μόψου δὲ κρηναί. *Deest.*
 Πάρχειος ποταμὸς, ὁ νῦν Ἀγριομέλας.
 Καστάβαλλα Κιλικίας, ἢ νῦν Μάμιστα.
 [405] Αἰθίω Γαλλίαι, καὶ τὰ ἐπέκεινα τῶν Ἄλπεων, εἰσι πρὸς τὸν Ὀκεανὸν, οἷον Γαλατία, Ἰσπανία.
 Γερμανοὶ δὲ οἱ Φράγγοι.
 Σύρμιον, ἢ νῦν Οὐγγρία, καὶ Στρίωμος· οἱ δὲ Οὐγγροὶ τὸ παλαιὸν ἐλέγοντο Γῆπιδες.
 Δορύστολον, ἢ νῦν Δίστρα.
 Ὀδρουσὸς καὶ Ὀρεστιάς, ἢ νῦν Ἀδριανούπολις.
 Μαιώτις λίμνη, ἢ νῦν Γαλατία.
 Ποτιδαία, ἢ νῦν Κασσάνδρεια.
 Κολοσσὸς, ἢ Τύρος.
 Δ Ἀχαΐα, ἢ νῦν Πάτρα.
 Δαναοὶ οἱ Ἕλληνες.
 Ἀσία ἢ Ἐφεσος.
 Ἰωνία ἢ Παριασία.
 Εὐβόια ἢ Εὐριππος.
 Βοιωτία αἱ Θῆβαι.
 Φθία ἢ Φαρσαλία.
 Νικόπολις, ἢ νῦν Πρέβεζα.
 Αἰτωλία τὰ Λεχώνια.
 Κέρκυρα ἢ Φαιακία.
 Δωδώνη ἢ Βόνδιτζα.
 Ἠπειροσὸς τὸ Βοθρεντόν.
 Δελφοὶ τὸ Χρυσὸς, καὶ Σόλων.
 Δίοσπολις τὸ Ῥάμπητρον

Καίσαρεια Φιλίππου, ἡ Τονόπυργος ἢ αὐτὴ καὶ Ἀ
Παναίος ἀπὸ τοῦ ἐκεί ὄρους Παναίου.
Σαρδικὴ ἡ νῦν Τριάδιτζα.
Λάρυμνα ἡ Λάρυσα.
Θέρμη καὶ ἡ Ἡμαθία ἡ Θεσσαλονικὴ.
Κολατσαὶ αἱ Χῶναι.
Ῥοδόπη ἡ Φιλιππούπολις,
Ἰταλία ἡ Λογγιβαρδία.
Μέμφη, τὸ νῦν Ταμιάθιν.
Πέργη, τὸ νῦν Πυργίον.
Αἶδιρα, τὸ νῦν Πολύστελλον.

Cæsarea Philippi nunc Τονοπυργος : eadem a
Panæo monte Panæas.
Sardice nunc Triaditza.
Larymna nunc Larysa.
Thermæ et Hemathia nunc Thessalonica.
Colassæ nunc Chonæ.
Rhodope nunc Philippopolis.
Italia dicitur etiam Longobardia.
Memphis nunc Damiatia.
Perge nunc Pyrgium.
Ædira vocatur etiamnum Polystilium.

[406] ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΘΡΟΝΩΝ ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ, ΤΙΝΕΣ ΑΥΤΩΝ ΛΕΓΟΝΤΑΙ
ΕΞΑΡΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΕΡΤΙΜΟΙ, ΤΙΝΕΣ ΥΠΕΡΤΙΜΟΙ ΜΟΝΟΝ *.

DE ORDINE THRONORUM METROPOLITANORUM. QUINAM EX ILLIS DICANTUR
EXARCHÆ ET HYPERTIMI ET QUI HYPERTIMI TANTUM.

α'. Ὁ Καίσαρεια Καππαδοκίας, ὑπέρτιμος τῶν Β
ὑπερτίμων, καὶ ἐξαρχὸς πάσης Ἀνατολῆς.

β'. Ὁ Ἐφέσου, ὑπέρτιμος, καὶ ἐξαρχὸς πάσης
Ἀσίας.

γ'. Ὁ Ἡρακλείας, πρόεδρος τῶν ὑπερτίμων, καὶ
ἐξαρχὸς πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας.

Οἱ ἐξῆς πάντες ὑπέρτιμοι ἤρουν ἐξαρχοὶ, καὶ
ὑπέρτιμοι *.

α'. Ὁ Ἀγκύρας, ἐξαρχὸς πάσης Γαλατίας.

β'. Ὁ Κυζίκου, ἐξαρχὸς παντὸς Ἑλλησπόντου.

γ'. Ὁ Σάρδεων, πάσης Αἰθίας ἂνθ' οὗ ἐνὶ νῦν ὁ
Φιλαδελφίας, ὦν μὲν πρότερος ἐπίσκοπος τοῦ Σάρ-
δεων γενόμενος δὲ μητροπολίτης, ἔχει νῦν καὶ τὸν
τόπον, καὶ τὴν ἐξαρχίαν τοῦ Σάρδεων, καὶ τὰς λοι-
πὰς ἐπισκοπὰς ὑφ' ἐαυτόν.

δ'. Ὁ Νικομηδείας, πάσης Βιθυνίας.

ε'. Ὁ Νικαίας*, πάσης Βιθυνίας.

ς'. Ὁ Χαλκηδόνος, ὁμοίως.

ζ'. Ὁ Σίδης, πάσης Παμφυλίας.

η'. Ὁ Σεβαστείας, πάσης Ἀρμενίας.

θ'. Ὁ Ἀμασειας, Εὐξείνου Πόντου.

ι'. Ὁ Μελιτηνῆς, δευτέρως Ἀρμενίας.

ια'. Ὁ Τυάνων, δευτέρως Καππαδοκίας.

ιβ'. Ὁ Γαγγρῶν, πάσης Παφλαγονίας.

ιγ'. Ὁ Θεσσαλονικῆς, πάσης Θεσσαλίας ἢ ἔχει δὲ
νῦν τὸν τόπον τοῦ Ἀγκύρας.

ιδ'. Ὁ Κλαυδιουπόλεως ἢ ἂνθ' οὗ ἐνὶ ὁ Ποντο-
ηρακλείας, ἐπίσκοπος μὲν ὦν τοῦ Κλαυδιουπόλεως
πρότερον, γενόμενος δὲ μητροπολίτης ἔχει καὶ τὸν
τόπον, καὶ τὴν ἐξαρχίαν ἐκείνου.

ιε'. Ὁ Νεοκαισαρείας, Πόντου Πολεμωνιακοῦ.

1. Metropolitanus Cæsareæ Cappadociæ dici-
tur hypertimorum hypertimus (1), et totius Orientis
exarchus.

2. Ephesinus, hypertimus, et universæ Asiæ
exarchus.

3. Heracleensis, antecessor hypertimorum (2),
totiusque Thraciæ atque Macedoniæ exarchus.
Omnes qui sequuntur hypertimi sunt : sive exarchi,
et hypertimi.

1. Ancyranus, exarchus totius Galatiæ.

2. Cyzicenus, totius Hellesponti.

3. Sardicensis, totius Lydiæ : cuius loco nunc
est Philadelphiensis ; cum antea episcopus Sardi-
censi subiceretur. Nunc metropolita effectus sub
se habet locum, exarchiam, et episcopus prius Sar-
C dicensi subjectos.

4. Nicomediensis totius Bithyniæ exarchus ap-
pellatur.

5. Nicænus, totius Bithyniæ.

6. Chalcedonensis similiter.

7. Sidensis, universæ Pamphyliæ.

8. Sebastenus, totius Armeniæ.

9. Amasenus, Ponti Euxini.

10. Melitenensis, secundæ Armeniæ.

11. Tyannensis, secundæ Cappadociæ.

12. Gangrensis, totius Paphlagoniæ.

13. Thessalonicensis, totius Thessaliæ : nunc
etiam Ancyranum locum tenet.

14. Claudiopolitanus, cuius vice nunc est Hera-
cleensis Ponti, qui cum antea episcopus Claudiopo-
litano subderetur, nunc metropolita factus et locum
et exarchiam illius obtinet.

15. Neocæsariensis, Ponti Polemoniaci.

VARIÆ LECTIONES.

* Regia. αἱ ἐξαρχίαι τῶν μητροπολιτῶν. αἱ. οἱ ἐξαρχοὶ τῶν μητροπολιτῶν * Deest in Regiis. * ὁμοίως.
b Deest in Reg. c Addunt alia, πάσης Ὀνωριάδος.

NOTÆ.

(1) Honoratissimorum honoratissimus.

(2) In Concil. Lugd. præsul honoratorum. Ibid. Hypertimi, superhonorati.

16. Pissinuntis, secundæ Galatiæ.

17. Myrensis, totius Lyciæ.

18. Stauroplitanus, totius Cariæ.

19. Laodicens, Phrygiæ Cappatianæ.

20. Synadensis, Phrygiæ Salutaris.

21. Iconiensis, totius Lyeconicæ.

22. Antiochenus, totius Pisiðiæ.

23. Sylænsis, qui et Pergensis dicitur, secundæ Pamphylia. Cujus loco nunc est Attaliensis, qui cum episcopus esset, subdebatur Pergensi: eam ob causam nunc metropolita factus tenet locum ejus.

24. Corinthius, totius Peloponnesi.

25. Atheniensis, totius Græciæ.

26. Mocesanus, secundæ Cappadociæ.

27. Seleuciensis, secundæ Pamphylia.

28. Rhegiensis, qui et Calabrieus appellatur, non habet exarchiam.

29. Veterum Patrarum, totius Achaia.

30. Trapezuntinus, totius Lazicæ.

31. Larissæus, secundæ Thessalia et totius Græciæ.

32. Naupactæus, totius Ætoliæ.

Nota, notarios Constantinopolitanos metropolitæ Philippopoleos hunc solum titulum tribuisse: hypertimo et exarcho totius Thraciæ. At Damianus Philippopoleos metropolita scribens ad nos seipsum inscripsit hypertimum atque exarchum totius Europæ et Dragobintia.

33. Adrianopolitanus hypertimus et exarchus C Hæmimonti.

Nota, metropolitam sic scribere ad Adrianopolitanum: Sanctissime metropolita Adrianopoleos, hypertime, et exarche Hæmimontis.

Hactenus de illis, qui exarchias habent. Reliqui omnes metropolitæ hypertimi solum titulo afficiuntur, et non exarchi; quos etiam antea invenies.

De Varna.

Varna, ut quidam sentiunt, est Tiberiopolis; propterea in expositione non comparet, neque inter metropoles, neque inter archiepiscopatus, neque inter episcopatus. Sed antistes Varnensis idem est Tiberiopolitanus.

De Anchialo.

Anchialis primum quidem conjuncta erat archiepiscopatu Mesembria. Qua in metropolim evecta, Anchialis archiepiscopus honore affecta est.

De Melenico.

Melenicum nuspiam invenimus scriptum. Dicitur et ipsa, quamvis sine scripto, Serrarum episcopatus esse.

A ις'. 'Ο Πισσινοῦντος, δευτέρως Γαλατίας.

[407] ις'. 'Ο Μύρων^d, πάσης Λυκίας.

ιη'. 'Ο Σταυροπόλεως, πάσης Καρίας.

ιβ'. 'Ο Λαοδικείας, Φρυγίας Καππατιανῆς.

κ'. 'Ο Συνάδων^e, Φρυγίας Σαλουταρίας.

κα'. 'Ο Ίκονίου, πάσης Λυκαονίας.

κβ'. 'Ο Ἀντιοχείας, πάσης Πισσιδίας.

κγ'. 'Ο Συλαίου, ὃς καὶ Πιέρρης λέγεται, δευτέρως Παμφυλίας· ἀνθ' οὗ νῦν ὁ Ἀττάλις, ἐπίσκοπος μὲν ὢν τοῦ Πιέρρης, ἔχει δὲ νῦν, μητροπολίτης γενόμενος, τὸν τόπον αὐτοῦ.

κδ'. 'Ο Κορίνθου, πάσης Πελοποννήσου.

κε'. 'Ο Ἀθηνῶν, πάσης Ἑλλάδος.

κς'. 'Ο Μωκρησοῦ^f, δευτέρως Καππαδοκίας.

B κζ'. 'Ο Σελευκείας, δευτέρως Παμφυλίας.

κη'. 'Ο Ῥηγίου, ὃς καὶ Καλαβρίας λέγεται, ἐξ-
αρχίαν οὐκ ἔχει.

κθ'. 'Ο παλαιῶν Πατρῶν, πάσης Ἀχαιίας.

λ'. 'Ο Τραπεζοῦντος, πάσης Λαζικῆς.

λα'. 'Ο Λαρίσσης, δευτέρως Θετταλίας καὶ πάσης Ἑλλάδος.

λβ'. 'Ο Ναυπάκτου, πάσης Αἰτωλίας^g.

Σημείωσαι ὅτι πρὸς τὸν Φιλιππουπόλεως οἱ μὲν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως νοτάριοι ὑπέρτιμον ἔγραφαν καὶ ἐξαρχον πάσης Θράκης μόνον· ὁ δὲ Φιλιππουπόλεως Δαμιανὸς γράψας ἡμῖν ἔγραψεν ἑαυτὸν ὑπέρτιμον καὶ ἐξαρχον πάσης Εὐρώπης καὶ Δραγοδιντίας.

λγ'. 'Ο Ἀδριανουπόλεως, ὑπέρτιμος καὶ ἐξαρχος Μημόντου^h.

Σημείωσαι, ὅτι οὕτω γράφει μητροπολίτης πρὸς τὸν Ἀδριανουπόλεως· Πανιερώτατε μητροπολίτα Ἀδριανουπόλεως, ὑπέρτιμε, καὶ ἐξαρχε Αἰμημόντου.

Μέχρι τούτων οἱ ἔχοντες τὰς ἐξαρχίας· οἱ δὲ λοιποὶ πάντες μητροπολίται ὑπέρτιμοι μόνον γράφονται, καὶ οὐκ ἐξαρχοί, οὐδ' καὶ εὐρέσις ἐμπροσθεν.

Περὶ τοῦ Βάρνης

'Η Βάρνα, λέγουσι τινες, αὕτη ἐστὶν ἡ Τιβεριούπολις· διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει οὐχ εὐρίσκειται· κεῖμένη, οὔτε ἐν ταῖς μητροπόλεσι, οὔτε ἐν ταῖς ἀρχιεπισκοπαῖς, ἢ ἐπισκοπαῖς· ἀλλ' ὁ Βάρνης αὐτός ἐστιν ὁ Τιβεριουπόλεως.

D [408] Περὶ τοῦ Ἀρχιάλουⁱ.

'Η δὲ Ἀρχιάλος πρότερον μὲν ἠνωμένη ἦν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Μεσημβρίας· αὐτῆς δὲ τιμηθείσης εἰς μητρόπολιν, ἐγένετο καὶ ἡ Ἀρχιάλος ἀρχιεπισκοπῆ.

Περὶ τοῦ Μελενίκου^j.

Τὸν δὲ Μελενίκον οὐχ εὐρίσκομεν οὐδαμῶ γράμμενον· λέγεται δὲ ἀγράφως καὶ αὕτη τοῦ Σεβρών εἶναι ἐπισκοπῆ^k.

VARIE LECTIONES.

τὰ Μύρα. * τὰ Σύναδα. ^f Μωκρησοῦ. ^g Addunt alia, ὁ Φιλιππουπόλεως ἐξαρχίαν οὐκ ἔχει 'Ο Τραπεζοῦντος πάσης Ῥοδόπης. 'Ο Ῥόδου τῶν Κυκλάδων νήσων. 'Ο Φιλίππων πάσης Μακεδονίας. 'Ο Ἀδριανουπόλεως Αἰμημόντου. ^h Αἰμημόντου. ⁱ aest. ^j aest. ^k Addunt Regg. μέχρι τούτων οἱ ἔχοντες τὰς ἐξαρχίας. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες μητροπολίται ὑπέρτιμοι μόνον γράφονται.

Ἐισὶ καὶ ἕτεροι μητροπολίται, ἔξω τῶν ὧν γράφει Ἄ ἡ διατύπωσης ἡ ἀρχαία· οἵτινες ἀπὸ ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων ἐτιμήθησαν κατὰ διαφόρους καιρούς. Καὶ ἀπὸ μὲν ἀρχιεπισκόπων ἐγένοντο οὗτοι:

- α'. Ὁ Βιζύης.
- β'. Ὁ Μιλήτου.
- γ'. Ὁ Σηλυβρίας.
- δ'. Ὁ Ἄπρω.
- ε'. Ὁ Γαρέλλης.
- ς'. Ὁ Βρύσεως.
- ζ'. Ὁ Δέρκω.
- η'. Ὁ Χερσώνος.
- θ. Ὁ Μεσημβρίας¹.
- ι'. Ἐπιμετράχων², ὃς καὶ Ζηκχίας λέγεται.

ια'. Ἡ δὲ Σουγδαία, καὶ αἱ Φούλλαι, δύο ἦσαν ἀρχιεπισκοπαί· ἐνωθεῖσαι δὲ ἐγένοντο μία μητρόπολις. Διὸ καὶ ὁ Σουγδαίας καὶ Φούλλων λέγεται³.

ιβ'. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐπισκοπῶν, τοῦ Ἐφέσου ἐγένετο μητροπολίτης ὁ Περγάμου.

ιγ'. Ἀπὸ τῶν τοῦ Ἡρακλείας, ὁ Μαδύτων, καὶ ἡ Μηδείας, ὁ Προύσης⁴.

ιδ'. Ἀπὸ τοῦ Θεσσαλονίκης, ὁ Βεβρόλιας⁵.

ιε'. Ἀπὸ τοῦ Νεοκαισαρείας⁶, ὁ Κερασούντος, καὶ ὁ Ῥιζαίου.

ις'. Ἀπὸ τοῦ Κορίνθου, ὁ Μονεμβασιάς⁷, ὃς καὶ ἔξαρχος λέγεται πάσης Πελοποννήσου, καὶ ἔχει καὶ τὸν τόπον τοῦ Σίδης.

ιζ'. Ἀπὸ τοῦ Μωκησοῦ⁸, ὁ Ναζιανζοῦ.

ιη'. Ἀπὸ τοῦ παλαιῶν Πατρῶν, ὁ Λακεδαίμονίας.

ιθ'. Ἀπὸ τοῦ Ναυπάκτου, ὁ Ἰωννίνων.

κ'. Ἀπὸ τοῦ Φιλιππουπόλεως, ὁ Λιτίτις.

κα'. Ἀπὸ τοῦ Τραϊανουπόλεως, ὁ Διδυμοτείχου, ὁ Μάκρης, ὁ Ξανθείας, καὶ ὁ Περιθεωρίου.

κβ'. Ἀπὸ τοῦ Ῥόδου, ὁ Κίου, καὶ ὁ Κῶ ἀρχιεπίσκοπος.

κγ'. Ἀπὸ τοῦ Φιλίππων δὲ, ὁ Χριστουπόλεως, καὶ ὁ Δράμας, ὃς οὐκ ἦν ἐπίσκοπος, ἀλλ', ὡς λέγουσι, πρωτοπαπᾶς ἦν τοῦ Φιλίππων ἐν τῇ Δράμᾳ.

κδ'. Ἀπὸ τοῦ Ἀδριανουπόλεως, ὁ Σωζοπόλεως.

κε'. Ἀπὸ τοῦ Καμάχου, ὁ Κελτζήνης.

κς'. Ἀπὸ τοῦ Σεβρών, ὁ Ζιχῶν.

[409] κζ'. Ἐγένετο ὑστερον καὶ ἐν τῇ Οὐγγροβλαχίᾳ δύο μητροπολίται, καὶ ὁ μὲν εἰς ἔχει τὸν τόπον τοῦ Νικομηδείας⁹, καὶ ἔξαρχος λέγεται, καὶ πάσης Οὐγγρίας, καὶ Πλαγηνῶν· ὁ δὲ ἕτερος λέγεται μητροπολίτης μέρους Οὐγγροβλαχίας, καὶ τὸν τόπον ἔπέχον τοῦ Ἀμασσίας¹⁰.

κη'. Ἐγένετο ἐφ' ἡμῶν καὶ μητροπολίτης Βιδύνης.

κθ'. Καὶ ἐν τῇ Μαυροβλαχίᾳ, ἕτερος.

λ'. Καὶ ἐν τῇ Γαλιτζῇ, ἥτις ἦν μέρος τῆς μικρᾶς Ῥωσίας¹¹.

Sunt et alii metropolitæ, extra illos qui veteri descriptione comprehenduntur, quibus ex archiepiscopis et episcopis honor metropolitæ diversis temporibus obtigit. Et quidem ex archiepiscopis metropolitæ effecti sunt sequentes :

- 1. Bizyæ.
- 2. Miteti.
- 3. Selybriæ.
- 4. Apri.
- 5. Garellæ.
- 6. Bryseos.
- 7. Derci.
- 8. Chersonis.
- 9. Mesembriæ.

B 10. Metrachorum, qui etiam Zecchiæ appellatur.

11. Sugdæa et Phullæ, duo erant archiepiscopatus; sed conjunctæ unam nunc metropolim efficiunt, quæ Sugdææ et Phullarum nominatur.

12. Ex episcopatibus Ephesi, metropolitæ honorem acquisivit Pergami antistes.

13. Ex episcopatibus Heracleæ, Madytorum, Mediæ et Prusæ.

14. Ex Thessalonicæ, Berthæensis.

15. Ex Neocæsareæ, Cerasuntis et Rizæi.

16. Ex Corinthi, Monembasiensis, qui etiam totius Peloponnesi exarchus nominatur, tenetque in C super locum Sidensis.

17. Ex Mocesii, Nazianzenus.

18. Ex veteribus Patris, Lacedæmonius.

19. Ex Naupacti, Joanninorum præsul.

20. Ex Philippopoleos, antistes Litittæ.

21. Ex Trajanopoli, antistes Didymotichi, Mæræ, Xanthæ et Peritheorii.

22. Ex Rhodi, Chiensis et Cons archiepiscopus.

23. Ex Philippensium, Christopoleos et Dramæ, qui non erat episcopus, sed, ut fama fert, Dramæ Philippensium protopapam agebat.

24. Ex Adrianopoleos, Sozopolitanus.

25. Ex Camachi, Celtzenius.

26. Ex Serrarum, præsul Zichnarum.

D 27. Posteris temporibus constituti sunt in Ungrovalachia duo metropolitæ, quorum alter tenet locum Nicomediensis, et dicitur exarchus totius Ungariæ et Plagenarum. Alter dicitur metropolita partis Ungrovalachia, geritque vices Amaseni.

28. Factus est etiam nostra ætate metropolitæ antistes Bidynæ.

29. Et alius in Moldavia seu nigra Valachia.

30. Et Galitzæ, quæ erat pars minoris Russiæ.

VARIE LECTIONES.

¹ Regg. ὁ Γαρθίας. ² ὁ Ματράχων. ³ γράφεται. ⁴ Redundat. ⁵ deest in Regiis. ⁶ Reg. Νικομηδείας. ⁷ deest. ⁸ Μωκισσοῦ. ⁹ Prava lectio ex Reg. corrigenda καὶ ὁ μὲν εἰς λέγεται ἔξαρχος πάσης Οὐγγρίας. ¹⁰ τῆς κατὰ τὸν Σεβέρων, reliqua desunt. ¹¹ Addunt Reg. ὁ δὲ Ῥωσίας μητροπολίτης γράφεται Κιέβου καὶ Ῥωσίας.

31. Patriarcha metropolitae et archiepiscopus A
in inscriptionibus nominat sanctissimos.

32. Episcopi se mutuo per omnia sanctissimos
indigitant.

33. Archiepiscopis non datur titulus hypertimi,
sed fratris et consacerdotis : idem de metropolitae
iudicium esto.

λα'. Ὁ μὲν οὖν πατριάρχης γράφει τοὺς μητροπο-
λίτας καὶ ἀρχιεπισκόπους ἱερωτάτους.

λβ'. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς πρὸς ἀλλήλους πανιερωτά-
τους.

λγ'. Οἱ δὲ ἀρχιεπίσκοποι οὐ γράφονται ὑπέρτι-
μοι, ἀλλ' ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ, ὡς καὶ οἱ μη-
τροπολίται.

**ΕΚΘΕΣΙΣ ΝΕΑ, ΟΠΩΣ ΝΥΝ ΓΡΑΦΕΙ Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ Τῷ ΠΑΠΑ, ΚΑΙ
ΤΟΙΣ ΛΟΙΠΟΙΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ, ΚΑΙ ΜΗΝ ΤΟΙΣ ΚΑΙ ΜΕΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙΣ,
ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΚΟΣΜΙΚΑΙΣ ΑΡΧΑΙΣ ΔΙΗΘΥΝΟΥΣΙΝ.**

**EXPOSITIO NOVA QUOMODO CONSTANTINOPOLITANUS PATRIARCHA AD
PAPAM, RELIQUOS PATRIARCHAS ET ARCHIEPISCOPOS, SED ET METROPO-
LITAS, CUNCTOSQUE SÆCULARES DIGNITATES MODERANTES NUNC SCRIBAT.**

*Quomodo metropolitæ ad patriarchas et metropoli- B
tas scribunt.*

*Quomodo scribunt ad Constantinopolitanum patriar-
cham.*

Sanctissime mi domine, et here, et œcumenice
patriarcha sacerrime, divina gratia præstans, et
quodcunque mihi divinum, cum rei, tum nominis.
Precor Deum bene valere tuam sanctitatem, etiam
secundum sanctissimum et sacratissimum ejus ta-
bernaculum, ad præsidium et utilitatem catholice
et universalis Christi Ecclesiæ.

*Quod in tabulis patriarchæ et metropolitæ, pro
more non scribunt ad majores : Nos quoque bene
valemus : scribunt autem hoc ad inferiores, vel etiam
æquales, si tamen lubuerit.*

*Quomodo ad Alexandriæ reliquosque patriarchas
scribunt.*

Sanctissime mi domine, papa et patriarcha Ale-
xandriæ, et totius Ægypti, Pentapolis, Libyæ et
Æthiopiæ, in sancto Spiritu sanctissime et colen-
dissime Pater.

*Sic quoque scribunt ad reliquos, Antiochenum et
Hierosolymitanum :*

Sanctissime mi domine.

*Consequenter ad unumquemque eorum scribunt,
prout expositionis initio scriptum : ut autem ad eos
scribit patriarcha, deinceps recensebitur.*

Quomodo metropolitæ scribunt metropolitæ.

Sacratissime metropolita civitatis N. percolende
primas secundæ vel totius provinciæ : sanctissime
et sacerrime domine, dilecte frater et humilitatis
nostræ comminister.

Quomodo episcopi scribunt metropolitæ.

Dei amantissime episcope civitatis N. in sancto
Spiritu dilecte frater humilitatis nostræ, et commi-
nister.

*Sic ad proprios episcopos, et pari quoque pacto ad
eos qui aliis metropolitæ subsunt.*

[410] Ὅπως γράφουσιν οἱ μητροπολίται τοῖς
πατριάρχαις καὶ μητροπολίταις.

Ὅπως γράφουσι τῷ Κωνσταντινουπόλεως.

Παναγιώτατέ μου αὐθέντα καὶ δέσποτα, καὶ οἰκου-
μενικὴ πατριάρχα θεϊότατε, θεοχαρίτωτε, καὶ πᾶν
εἴ τι μοι θεῖον καὶ ὑψηλόν, καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα.
Εὐχομαι τῷ θεῷ ὑγιαίνειν τὴν μεγίστην ἀγιωσύνην
σου, καὶ κατὰ τὸ πάναγιον καὶ θεϊότατον αὐτῆς σκη-
νωμα^a, εἰς σύστασιν καὶ ὠφέλειαν τῆς καθόλου καὶ
οἰκουμενικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

*Ὅτι ἐπὶ τῶν πιετακίων πατριάρχει καὶ μητρο-
πολίται πρὸς μίλλονα πρόσωπα οὐ γράφουσι περὶ
ἐαυτῶν κατὰ τὸ ἔθος διὰ καὶ ἡμεῖς ὑγιῶς ἔχο-
μεν, γράφουσι δὲ τοῦτο πρὸς ὑποδέεστερα, εἰ
καὶ ἰσοπρόσωπα, εἰπερ βούλονται.*

[411] Ὅπως γράφουσι τῷ Ἀλεξανδρείας καὶ τοῖς
λοιποῖς πατριάρχαις.

Παναγιώτατε δέσποτά μου πάπα, καὶ πατριάρχα
Ἀλεξανδρείας, καὶ πάσης Αἰγύπτου, Πενταπόλεως,
Λιβύης, καὶ Αἰθιοπίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι θεϊότατε
καὶ σεβασμιώτατέ μοι Πάτερ.

*Ὅτω καὶ τοῖς λοιποῖς, Ἀντιοχείας καὶ τῶν
Ἱεροσολύμων.*

Παναγιώτατε δέσποτά μου.

*Ἐφεξῆς δὲ γράφουσιν ἐκάστῳ τε αὐτῶν ὡς ἐν
τῇ ἀρχῇ ἐκθέσεως ἐγράφη· ἐπεὶ οὖν ἐκκεῖται
ὅπως γράφει πρὸς αὐτοὺς ὁ πατριάρχης.*

*Ὅπως γράφουσιν οἱ μητροπολίται τοῖς μητρο-
πολίταις.*

Πανιερώτατε μητροπολίτα τῆσδε, ὑπέρτιμε καὶ
ἐξαρχε δευτέρας ἢ πάσης· ἀγιώτατε καὶ θεϊότατε
δέσποτα, ἀγαπητὲ ἀδελφε, καὶ συλλειτουργε τῆς
ἡμῶν ταπεινότητος^b.

*Ὅπως γράφουσιν οἱ μητροπολίται τοῖς ἐπισκό-
ποις.*

Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε τῆσδε, ἐν ἀγίῳ Πνεύ-
ματι ἀγαπητὲ ἀδελφε τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, καὶ
συλλειτουργε.

*Ὅτω τοῖς ἰδίοις ἐπισκόποις· ὅτω καὶ τοῖς
ὑπὸ ἐτέρους μητροπολίταις.*

VARIÆ LECTIONES.

^a al. σκῆνος. ^b Alia Regg. ὅτω καὶ τοῖς ἀρχιεπισκόποις διὰ τοῦ ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου.

Ὅπως γράφουσιν οἱ μητροπολίται τοῖς ἀρχουσι Ἀ
τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας.

Τιμιώτατε μέγα Χαρτοφύλαξ τῆς ἀγιωτάτης τοῦ
Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας, ἤδιστε καὶ ποθεινότες
μοι ἀδελφεῖ, καὶ διάκονε, κῦρε.

Ὄντω μὲν γράφουσιν τοῖς Ἐξωκατακύλοις ε.
ἀπὸ δὲ τοῦ πρωτογοταρίου μέχρι τοῦ αὐτοῦ ὑπο-
μηματογράφου, Θεοφιλέστατοι, λέγονται, καὶ οὐκ
ἀδελφοί, ἀλλ' υἱοί· ἀπὸ δὲ τοῦ Ἱερομνήμονος
καὶ καθεξῆς, Ἐντιμότατοι· οἱ δὲ μὴ ἔχοντες
ὄφφικια διάκονοι, Εὐλαθέστατοι. Οἱ ἔχοντες ὄφ-
φικια πρεσβύτεροι ὄντο πρωτοκαπῆς, καὶ δευτε-
ρευῶν, καὶ οἱ ἔρρανοτρόφοι, Ἐντιμότατοι· οἱ δὲ
μὴ ἔχοντες, Θεοσεβέστατοι.

Ὅπως γράφει ὁ πατριάρχης πρὸς βασιλέα
δοστωῆ.

Κράτιστε, θεοδόξαστε, θεοκυβέρνητε, θεομεγά-
λυντε καὶ ἀγίε μου βασιλεῦ.

[412] Τέλος· Κύριος ὁ Θεὸς εἰη διατηρῶν τὴν
ἀγίαν βασιλείαν σου δ, δέσποτά μου ἀγίε, εὐχόμενος
εἰς τὸν Θεὸν ἵνα παρέχη τὴν ἀγίαν βασιλείαν σου
χρόνους μακροὺς, ὑγείαν καθαρὰν καὶ ἄλυπον, τῶν
ἀνὰ χεῖρας προκειμένων ἀγαθῶν ἔργων εὐδώσῃ· καὶ
μετὰ πολυετῆ ζωὴν καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς καὶ εἰς ἀεὶ
διαμένουσαν βασιλείαν.

Ὅπως γράφει ὁ πατριάρχης πρὸς βασιλέα
δοστωῆ.

Κράτιστε, θεόσπεπτε, θεομίμητε, θεοδόξαστε,
θεοπροβλήτε, θεομεγάλυντε, ἀγίε μου αὐτοκράτορ
καὶ βασιλεῦ.

Ἐν τῷ τέλει· Κύριος ὁ Θεὸς εἰη διατηρῶν τὴν
ἀγίαν βασιλείαν σου ἄνοσον, εὐθυμον, ὑγιᾶ, πολυ-
χρόνιον, καὶ ἀνωτέραν παντὸς ἀνιάρου συναντήματος,
καὶ χαρίζαιτο αὐτῇ μετὰ τῆς παρουσίας καὶ τὴν ἐν
οὐρανοῖς καὶ εἰς ἀεὶ διαμένουσαν βασιλείαν.

Ὄτως ἔχει νῦν ἡ συνήθεια τῶν πρὸς βασιλέα
πιττακίων τῶν μητροπολιτῶν·

Τολμῶν ὁ δοῦλος καὶ εὐχέτης τῆς κραταιᾶς
καὶ ἀγίας βασιλείας σου, Δέσποτά μου ἀγίε, ἀνα-
φέρω.

Ἐν τῷ τέλει· Τολμήσας ἀνέφερον.

Ὅμοιος γράφουσιν οἱ μητροπολίται καὶ πρὸς
δέσποταν.

Ὅπως γράφει ὁ πατριάρχης εἰς δεσπότην βασι-
λέως υἱόν.

Περιπόθητε υἱὲ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτο-
κράτορος ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, ποθεινότες υἱὲ τῆς
ἡμῶν μετριότητος, πανευτυχέστατος δέσποτα.

Ὅπως οἱ μητροπολίται.

Τολμηρῶς ἀναφέρω τῇ βασιλείᾳ σου, πανευτυχέ-
στατος δέσποτα.

Ὅπως οἱ μητροπολίται.

Τολμηρῶς ἀναφέρω τῇ κραταιᾷ καὶ ἀγίᾳ βασιλείᾳ
σου, δέσποτα ἀγίε· εὐχόμενος εἰς Θεὸν ἵνα παρέχη τῇ
ἀγίᾳ βασιλείᾳ σου χρόνους μακροὺς, ὑγείαν καθαρὰν
καὶ ἄλυπον, τῶν ἀνὰ χεῖρας προκειμένων ἀγαθῶν ἔρ-
γων εὐδώσῃ, καὶ μετὰ πολυτελεῆ ζωὴν καὶ τὴν ἐν
οὐρανοῖς εἰσαεὶ διαμένουσαν βασιλείαν.

VARIÆ LECTIONES.

• Alia Ἐξωκατακῆλοις. δ ἄνοσον, εὐθυμον, ὑγιᾶ καὶ πολυχρόνον. Reliqua desunt.

Quomodo Magnæ ecclesiæ proceribus scribunt
metropolitæ.

Honorandissime magne Cartophylax sanctissi-
mæ Dei Magnæ ecclesiæ, jucundissime et deside-
ratissime mi frater et diacone domine.

Sic igitur scribunt ad Exocatacælos. A proto-
tario vero usque ad ipsum memorialium scribam,
Deo dilectissimi, scribuntur: non tamen Fratres,
sed Filii. Ab Hieromnemone autem et deinceps, Ho-
norandissimi. Diaconi vero qui non habent officia,
Religiosissimi, scribuntur. At presbyteri qui habent
officia ut archipresbyter, et presbyterorum secundus,
et orphanotrophi, Honorandissimi: qui non habent
officia, Deo devotissimi.

Quomodo patriarcha ad imperatorem nondum
coronatum scribit.

Potentissime, a Deo honorate, a Deo gubernate,
a Deo magnificate, et sancte mi imperator.

In fine. Dominus Deus ipse sit sancti imperii tui
conservator, Domine mi sancte, precans Deum ut
præbeat sanctæ majestati tuæ per longos annos sa-
nitatem puram et a doloribus immunem, bonorum
operum, quæ in manibus sunt, prosperitatem, et
post longævam vitam etiam cælestis regnum semper
duraturum.

Quomodo patriarcha ad imperatorem jam coronatum
scribit.

Potentissime, a Deo coronate, a Deo honorate, a
Deo gloriam adeptæ, a Deo promote, a Deo magni-
ficate, sancte mi imperator et rex.

In fine. Dominus Deus sanctam majestatem tuam
præservet salubrem, lætam, sanam, longævam, et
superiorem omni tristi eventu, et largiatur ipsi
cum præsentis cælestis etiam et sempiternum re-
gnum.

Sic se habet nunc consuetudo, cum metropolitæ ad
imperatorem pugillaria mittunt:

Audens servus et orator potentissimæ tuæ maje-
statis, Domine mi sancte, refero.

In fine: Audens retuli.

Taliter scribunt metropolitæ etiam ad imperatri-
cem.

Quomodo scribit metropolitæ ad despotam imperato-
ris filium.

Desideratissime filii præstantissimi et sancti mei
imperatoris in sancto Spiritu: desideratissime filii
nostræ mediocritatis, omnino felicissime domine.

Quomodo ad eundem scribunt metropolitæ.

Audacter refero majestati tuæ, omnino felicissime
mi domine.

Quomodo ad eundem metropolitæ.

Audacter refero potenti et sanctæ tuæ majestati,
domine sancte, rogans Deum uti majestati tuæ
longævus annos, puram salutem et a doloribus
immunem largiatur, eorum, quæ in manibus sunt
bonorum operum exitum, et exacto felicis vitæ
cursu, perpetuum in cælis imperium.

Quomodo scribit patriarcha ad despotam qui non fuerit imperatoris filius.

Felicissime Domine, desideratissime filii nostræ mediocritatis.

Et si quidem Græca stirpe sit ortus, nomen ejus non apponitur: sin barbarus, qualis Tomprotilizes existit, vel sunt Valachia, vel Albanorum despotæ, apponit nomen. Metropolita quoque eodem pacto scribunt ad hujusmodi principes, addunt tamen alia nomina excellentiam manifestantia, qualia sunt, omnino felicissime, nobilissime, gloriosissime, magnificentissime: non tamen, velut patriarcha, filios eos vocant, eodemque modo erga Sebastocratorum, Cæsares, Reges, et alios hujusmodi se gerunt.

Quomodo scribunt metropolitæ ad Sebastocratorem et Cæsarem, si Græci fuerint.

Omnino felicissime, nobilissime, gloriosissime, magnificentissime mi domine, Sebastocrator, aut Cæsar.

Sciendum, quod despotam coram imperatore ita simpliciter compellant: Despota mi, et majestas tua: Sebastocratora vero: Domine mi Sebastocrator: Cæsarem autem eo pacto quo Sebastocratora: cæteros vero Græcos senatoriis officiis insignes, si sint imperatoris agnati vel consoceri, vel patruum, vel generi (ex filia vel sorore), vel patruales, vel nepotes, ita scribit patriarcha: Desideratissime potentissimi et imperatoris in sancto Spiritu, dilecte filii nostræ mediocritatis, magne Domestice, domine. Sin minus scripserit: Familiaris, vel proprie: Potentissimo meo et sancto imperatori. Scribunt vero metropolitæ: Desideratissime sancti et præpotentis nostri domini et imperatoris: vel certe familiaris domini mei, filii mi, illustrissime, magne Domestice.

Quomodo scribit patriarcha ad imperatricem coronatam.

Potentissima, a Deo coronata, a Deo gloriam adeptæ, a Deo promotæ, a Deo magnificatæ, et sancta mea domina.

In fine, eodem quo ad imperatorem, pacto scribitur.

Quomodo scribit metropolita in itinere constitutus ad gubernatorem in urbe sibi subdita reperiendum.

Desiderate domine, vel, familiaris præpotentis et sancti domini nostri imperatoris et domini, in sancto Spiritu desideratissime, et humilitatis nostræ germane filii. Gratiam, pacem, misericordiam, salutem animæ, corporis robur, agendorum a te ad utilitatem successum, et si quid aliud boni simul ac salutaris, ab omnipotente Deo probitati tuæ humilitatis nostra precatur.

In fine. Gratia Dei probitatem tuam conservet sanam, letam, incolumem et longævam. Metropolita

A Ὅπως γράφει ὁ πατριάρχης πρὸς δεσπότην μὴ ἔντα βασιλέως υἱόν.

Εὐτυχέστατε Δέσποτα, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ποθεινότατε υἱὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

[413] Καὶ εἰ μὲν ἐνὶ Ῥωμαίῳ ἀνθρώπῳ, καὶ τῶν εὐγενεστάτων, οὐ προστίθῃσι τὸ βρομα αὐτοῦ· εἰ δὲ βάρβαρος, ὄλος ἦν ὁ Τομπροτίτζης, καὶ οἱ τῆς Βλαχίας δεσπότηται, καὶ οἱ τοῦ Ἀλβάνου, προστίθῃσι καὶ τὸ βρομα· οἱ δὲ μητροπολίται καὶ αὐτοὶ ὁμοίως γράφουσιν πρὸς τοὺς τοιοῦτους, πλὴν προστιθέασιν καὶ ἄλλα ἐνόματα ὑπεροχῆν δηλοῦντα, ὅλον, πανευχεστάτε, εὐγενέστατε, ἐνδοξότατε, μεγαλοπρεπέστατε· καὶ οὐδὲ υἱὸς γράφουσιν αὐτοὺς καθὼς ὁ πατριάρχης, οὕτω καὶ πρὸς τοὺς Σεβαστοκράτορας, καὶ Καίσαρας, καὶ

B πρὸς Ῥῆγας, καὶ πρὸς ἄλλους τοιοῦτους

Ὅπως γράφουσιν οἱ μητροπολίται πρὸς Σεβαστοκράτορας, καὶ Καίσαρα, εἰπερ εἰσὶ Ῥωμαῖοι.

Πανευχεστάτε, εὐγενέστατε, ἐνδοξότατε, μεγαλοπρεπέστατε Δέσποτά μου Σεβαστοκράτορ, ἡ Καίσαρ.

Ἰστέον διὰ τὸν δεσπότην ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως οὕτως ἀπλῶς καλοῦσιν· Δέσποτά μου καὶ ἡ βασιλεία σου· τὸν δὲ Σεβαστοκράτορα· Δέσποτά μου Σεβαστοκράτορ, καὶ ἡ βασιλεία σου· τὸν δὲ Καίσαρα· ὁμοίως ὥσπερ καὶ τὸν Σεβαστοκράτορα· πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους Ῥωμαίους τοὺς ὀφφιλίαι ἔχοντας συγκλητικὰ, εἰ μὲν εἰσὶ τοῦ βασιλέως συγγενεῖς, ἢ συμπεθεροί, ἢ θεῖοι, ἢ γαμβροί, ἢ ἐξάδελφοί, ἢ ἀνεψιοί, γράφει ὁ πατριάρχης· Περιπόθητε τοῦ κρατίστου καὶ αὐτοκράτορος ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῆ υἱὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, μέγα Δομέστικε κύρε. Εἰ δὲ μὴ γράσῃ· Οἰκεῖς, τῷ κρατίστῳ μοι καὶ ἀγίῳ αὐτοκράτορι· Οἱ δὲ μητροπολίται· Περιπόθητε τοῦ ἀγίου καὶ κραταίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως· ἡ, οἰκεῖς αὐθέντα μου, υἱὲ μου περιφανέστατε, μέγα Δομέστικε.

Ὅπως γράφει ὁ πατριάρχης πρὸς Δέσποιναν ἑστεμμένην.

Κρατίστη, θεόσταπτε, θεοδόξαστε, θεοπρόδητε, θεομεγάλυντε, καὶ ὄγια μου Δέσποινα.

Ἐν τῷ τέλει, ὡς καὶ εἰς τὸν βασιλέα.

D Ὅπως γράφει ὁ μητροπολίτης ἀποδημῶν πρὸς τὸν εἰς κεφαλὴν ἐνδρισκόμενον ἐν τῇ πόλει αὐτοῦ.

Περιπόθητε Δέσποτα, ἡ, οἰκεῖς τοῦ κραταίου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ποθεινότατε, καὶ γνησιώτατε υἱὲ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος· χάριν, εἰρήνην, ἔλεος, ὑγίαν ψυχῆς, ῥῶσιν σώματος, τῶν πρακτέων σοι πρὸς τὸ λυσιτελεῖς ἐκπλήρωσιν, καὶ ἄλλο εἴ τι ἀγαθὸν ὁμοῦ καὶ σωτήριον, ἐπεύχεται τῇ ἀντιλήψει σου ἡ ταπεινότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος.

[41] Ἐν τῷ τέλει· Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰη διατηρούσα τὴν ἀντίληψιν ἁνοσον, εὐθυμον, ὑγιᾶ, καὶ

VARIÆ LECTIONES.

ε καὶ τοῦτον Δέσποτά μου, καὶ ἡ βασιλεία σου. ε τὸν γὰρ Σεβαστοκράτορα καὶ τοῦτον Δέσποτά μου Σεβαστοκράτορ, καὶ ἡ βασιλεία σου.

πολυρύνιον β. Μητροπολίτην ἕτερον οὐκ οἶδαμεν γράφοντα, ἢ μετρίωτης ἡμῶν, εἰ μὴ μόνον τῶν Θεσσαλονικῶν ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸν· ἐγένετο δὲ καὶ τοῦτο γεωστὸν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ βασιλέως τοῦ Κωντακουζηνοῦ, ὅτε καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Θεσσαλονικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἔβαλον τοὺς σταυροὺς ἐν τοῖς σκιαδίοις αὐτῶν.

**Ὅπως πρὸς τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας.*

Οἱ ἐν τῇ θεοσώσῃ καὶ περιφανεῖ πόλει τῆδε εὐρισκόμενοι εὐγενέστατοι ἄρχοντες, ὅσοι τοῦ πρώτου γένους τῆς ἐνδόξου καὶ λαμπροτάτου τιμῆς καὶ φυλῆς, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ποθεινότετοι καὶ γνησιώτατοι υἱοὶ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος· χάριν, εἰρήνην, ἔλεος, ὑγείαν ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ ἄλλο εἴ τι ἀγαθὸν ὁμοῦ καὶ σωτήριον, εὐχεται τῇ ὑμῶν ἀντιλήψει ἢ ταπεινότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος.

Ἐν τῷ τέλει· Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη διατηροῦσα ὑμᾶς ἀνωτέρους παντὸς συναντήματος.

**Ὅπως γράφει πρὸς ἐκκλησιαστικὸν ἄρχοντα.*

Τιμιώτατοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης μητροπόλεως, τῆσδε, καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς ἐντιμότετοι καὶ εὐλαδέστατοι κληρικοὶ, καὶ ὅσοι τοῦ ἱερατικοῦ καὶ μοναχικοῦ καταλόγου· τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος· χάρις ὑμῖν εἰη, καὶ εἰρήνη, καὶ ἀγάπη πληθυνθεῖ ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς, διὰ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι.

Ἐν τῷ τέλει· Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν ἡ.

**Ὅπως γράφει πρὸς τὸν κοινὸν λαόν.*

Ἐπιοικοὶ ἄρχοντες τῆσδε σωστοῦ καὶ περιφανεστάτης πόλεως, τῆσδε, ὅσοι τε τῆς πολιτείας, καὶ ὅσοι τοῦ ἰδιωτικοῦ καταλόγου, καὶ ὁ λοιπὸς ἅπας τοῦ Κυρίου ἰ λαὸς ὁ χριστιάνουμος· τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος· Χάριν, εἰρήνην, ἔλεος, καὶ ἄλλο εἴ τι ἀγαθὸν ὁμοῦ καὶ σωτήριον, ἐπέυχεται ὑμῖν ἅπασιν ἢ μετρίωτης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος.

Ἐν τῷ τέλει· Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Εἰς Κνέζην Σερβίας.

[415] Ὑψηλότατε μέγα Κνέζη ἰ πάσης Σερβίας, συνετώτατε, ἐν Κυρίῳ ὑπερήδιε, καὶ τριπόθητε κύριε καὶ υἱὲ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος· χάρις, εἰρήνη, καὶ ἔλεος πληθυνθεῖ τῇ αὐθεντείᾳ σου ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος.

Πρὸς τὴν τοῦ Κνέζη ἡ σύζυγον.

Ὑψηλοτάτη αὐθέντρια πάσης Σερβίας, συνετώτατη καὶ κοσμιωτάτη γυναικῶν, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι θύγατερ. Χάρις, εἰρήνη, καὶ ἔλεος πληθυνθεῖ τῇ αὐθεντείᾳ σου.

Εἰς δέσποιναν Σερβίας.

Εὐλαδεστάτη, καὶ φιλόχριστε, ὑψηλοτάτη, καὶ λαμπροτάτη, καὶ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ποθεινότητι ἰ δέσποινα Σερβίας· Χάρις, εἰρήνη, καὶ ἔλεος πληθυνθεῖ τῇ βασιλείᾳ σου.

Εἰς τὸν υἱὸν αὐτῆς.

Εὐλαδέστατε, καὶ φιλόχριστε, λαμπρότατε, καὶ

A tam vero nullum agnovimus scribentem, Mediocritas nostra, nisi tantum Thessalonicensem scribentem subditis suis. Hoc autem nuper factum est in diebus imperatoris Cantacuzeni, cum primi etiam ecclesiasticorum Thessalonicensium appositis crucibus pileos suos ornaverunt.

Quomodo scribit ad reliquos proceres.

Qui in hac a Deo servata et illustri civitate N. reperimini nobilissimi domini, quotquot primi generis et gloriosi et illustrissimi gradus et stirpis, in sancto Spiritu desideratissimi, et nostræ humilitatis germani filii : gratiam, pacem, misericordiam, salutem animæ et corporis, et si quid aliud bonum simul ac salutare existit, illud ab omnipotente Deo probitati vestræ humilitas nostra precatur.

In fine : Gratia Dei omni adverso eventu superiores vos præservet.

Quomodo scribit ad ecclesiasticos proceres.

Honorandissimi ecclesiastici proceres nostræ sanctissimæ metropolis N. et post ipsos honorificentissimi et religiosissimi clerici, et quotquot sacri et monastici ordinis : dilecti in Domino filii nostræ humilitatis : gratia vobis et pax et charitas multiplicetur a Deo Patre, per Dominum nostrum Jesum Christum, in sancto Spiritu.

In fine. Gratia Dei sit vobiscum omnibus.

Quomodo scribit ad communem populum.

Incolæ proceres a Deo servatæ et illustrissimæ urbis N. quotquot magistratus, et quotquot privati, et reliquus universus populus Domini Christianus, in Domino dilecti nostræ humilitatis filii : Gratiam pacem, misericordiam, et si quid aliud bonum simul ac salutare, illud omnibus vobis a Deo omnipotente mediocritas nostra precatur.

In fine : Gratia Dei sit vobiscum omnibus.

Ad Cnezem Servix.

Celsissime, magne Cneze totius Servix, prudentissime, in Domino jucundissime, et ter desiderate domine et filii nostræ humilitatis : gratia, pax et misericordia a Deo omnipotente tuæ dominationi multiplicetur.

Ad Cnezis uxorem.

Celsissima domina totius Servix, prudentissima et ornatissima mulierum, in sancto Spiritu filia : gratia, pax et misericordia dominationi tuæ multiplicetur.

Ad dominam Servix.

Piissima, et Christo amata, celsissima et illustrissima, et in sancto Spiritu desideratissima domina Servix. Gratia, pax et misericordia regno tuo multiplicetur.

Ad filium ejus.

Piissime et amans Christum, illustrissime, et in

VARIE LECTIONES.

^β καὶ ἀνωτέρου παντὸς ἀνιάρου συναντήματος. ^κ Κυνέτζη. ^ι desunt hæc quinque verba in Reg.

^η Ἀμην. ^ι ἅπας Χριστιάνουμος τοῦ, etc. ^ι Κυνέζη. ^μ desunt hæc quatuor verba.

sancto Spiritu desideratissime domine, et filii nostræ humilitatis : omne bonum dominationi tuæ a Domino humilitas nostra precatur.

Ad Zupanum.

Nobilissime, illustrissime, et dux peritissime, magne Zupane, in sancto Spiritu jucundissime filii nostræ humilitatis domine N. : gratiam, pacem et aliud omne bonum a Domino probitati tuæ precamur.

Quomodo scribit metropolita ad eum qui jam in Mitylene reperitur novus Gateliuzus.

Desideratissime nepos potentissimi et sancti domini et imperatoris nostri, gloriosissime et illustrissime domine Mitylenes.

Compellat etiam eundem dominationis voce. In B inscriptione vero sic ponit :

Desideratissimo nepoti potentissimi et sancti nostri domini et imperatoris, gloriosissimo et illustrissimo domino Mitylenes Francisco Gateliuzo.

In finem ponet preces quascunque probabit ille qui scribet.

Quomodo scribit ad ejus patrum Nicolezum qui est in Aeno.

Desideratissime consocer potentissimi et sancti domini nostri imperatoris, illustrissime, mirabilissime.

Scribit quoque ad eum, domine : et in fine ponit quas probaverit preces. In inscriptione vero :

Desideratissimo consocero potentissimi sancti domini et imperatoris, illustrissimo, spectatissimo Nicolezo Gateliuzo.

Quibusnam litteris patriarcha neque subscribit, neque sigillum apponit : quibusnam autem subscribit, haud tamen sigillum addit ; quenam tandem solum sigillat. Patriarcha non subscribit pugillaribus quæ mittuntur ad imp., ad despotam, ad imperatricem, ad Sebastocratora, ad Cæsarem, si tantum sint Græcæ nationis, ad reliquos autem omnes subscribit. Igitur in quibus non subscribit, ponitur prius in suprascriptione nomen illius ad quem scribit : in alia vero parte nomen patriarchæ, ubi sigillum non est. Ad cæteros porro senatorios optimates, nobilissimos quidem, et officia adeptos præcipua, et imp. affines, patriarcha scribit prius suum nomen ubi sigillum exstat, sic : Nilus Dei miseratione : in alia vero parte nomen illius ad quem scribit. Ad cæteros autem optimates, ubi exstat sigillum, scribit, juxta sigillum : Patriarchale, Post autem sigillum Ad N. Sic et ad metropolitans usque ad decimam sedem ponitur nomen patriarchæ : ad reliquos vero cunctos scribitur : Patriarchale diploma. Ad superiores vero monasteriorum, et simpliciter monachos vel laicos reip. proceres, et alios hujusmodi, non sigillant, sed tantum complicant epistolam quadrangularem et scribunt inscriptionem, Patriarchale ad N., nisi forte sit archi-

A ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἡ ποθεινότερα αἰθένητα καὶ οὐκ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος · πᾶν ἀγαθὸν ἐπιπέμπεται παρὰ Κυρίου τῆ αἰθεντεῖα σου ἡ ταπεινότης ἡμῶν.

Eis Zupānor.

Εὐγενέστατε, λαμπρότατε, καὶ στρατηγικώτατε μέγα Ζουπάνε, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ὑπερῆδιστε οὐκ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος κυρὲ, ὁ δεῖνα, χάριν, εἰρήνην καὶ ἄλλο πᾶν ἀγαθὸν ἐπευχόμεθα παρὰ Κυρίου τῆ ἀντιλήψει.

Ὅπως γράψει μητροπολίτης πρὸς τὸν εἰς τὴν Μιτυλήνην εὐρισκόμενον τῶν νέων Γατελιούζον.

Περιπόθητε ἀνεψιὲ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως · ἐνδοξότατε, περιφανέστατε αὐθέντα τῆς Μιτυλήνης

Γράψει δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ αὐθεντεῖαν. Ἐν δὲ τῇ ἐπιγραφῇ οὕτω·

Τῷ περιποθῆτῳ ἀνεψιῷ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, ἐνδοξοτάτῳ, περιφανεστάτῳ αὐθέντῳ τῆς Μιτυλήνης Φρατζέσκῳ τῷ Γατελιούζῳ.

Ἐν τῷ τέλει εὐχὴν ἦν ἂν διακρίνει, ὁ γράφων.

Ὅπως γράψει πρὸς τὸν εἰς τὴν Αἴνον θεῖοῦ αὐτοῦ Νικολέζον.

Περιπόθητε συμπενηθερῷ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου ἡμῶν βασιλέως, λαμπρότατε, θαυμασιώτατε.

[416] *Γράψει καὶ πρὸς αὐτὸν, αὐθέντα, καὶ ἐν τῷ τέλει, ἦν ἂν διακρίνει ὁ γράφων. Ἐν δὲ τῇ ἐπιγραφῇ·*

Τῷ περιποθῆτῳ συμπενηθερῷ τοῦ κραταιοῦ ἀγίου αὐθέντου καὶ βασιλέως, λαμπροτάτῳ, θαυμασιωτάτῳ Νικολέζῳ τῷ Γατελιούζῳ.

Τίνα πιττάκια ὑπογράφει ὁ πατριάρχης, οὕτως βουλλῶναι· τίνα δὲ ὑπογράφει μὲν, οὐ βουλλῶναι δὲ· τίνα δὲ βουλλῶναι μόνον. Ὁ πατριάρχης οὐχ ὑπογράφει οὕτως τὸν βασιλέα, οὕτως τὸν δεσπότην, οὕτως τὴν δεσποινίαν, ἢ Σεβαστοκράτορα, ἢ Καίσαρα, Ῥωμαίους μόνον ὄντας· τοὺς δὲ ἄλλους πάντας ὑπογράφει. Ἐνθα τοίνυν οὐχ ὑπογράφει, τίθεται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς ὃν γράφει πρῶτον. Εἰς δὲ τὸ ἄλλο μέρος τὸ τοῦ πατριάρχου, ἐνθα ὁ οὐ κείται ἡ βούλλα· εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας τοὺς συγκαθητικούς, τοὺς μὲν εὐγενεστάτους, καὶ ὀφθαλμια ἔχοντας ἔντιμα, καὶ προσγενεῖς βουλλῶν γράφει ὁ πατριάρχης τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα, πρῶτον ἐν ᾧ κείται ἡ βούλλα· Νεῦδος ἢ ἰλέψ θεοῦ· εἰς δὲ τὸ ἄλλο μέρος τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς ὃν γράφει. Εἰς δὲ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας ὅπου κείται ἡ βούλλα, γράφουσι πρὸς μὲν τῆς βούλλης, τὸ Πατριαρχικόν, μετὰ δὲ τὴν βούλλαν, Εἰς τὸν δεῖνα. Οὕτω καὶ εἰς τοὺς μητροπολίτας· μέχρι μὲν τοῦ δεκάτου θρόνου τίθεται τὸ τοῦ πατριάρχου ὄνομα· εἰς δὲ τοὺς ἐξῆς πάντας, Πατριαρχικόν. Ἡγουμένους δὲ καὶ ἀπλῶς μοναχοὺς, ἢ κοσμικοὺς τῆς πολιτείας ἄρχοντας, καὶ ἄλλους

VARIÆ LECTIONES.

† Deest. * Μα-θαῖος.

bunt, sicut et patriarcha : qui vero non dicuntur magni, etiam metropolitæ reges simpliciter nominant. Et patriarcha quidem dicitur ad illos Nobilitatem : Metropolitæ autem Dominationem. Supra-scriptio vero tabularum primo nomen illius ponit, et in alia parte nomen metropolitæ.

De Cæsare et Sebastocratore.

Ad Cæsarem et Sebastocratorem scribens metropolita, officium quidem ponit quale Sebastocratoris vel Cæsaris : nomen vero illius nequaquam. Ad hos vero omnes majestatem etiam dicit, sive sint Græci, sive barbari.

De pugillaribus patriarcharum et metropolitaram.

Patriarcha quæcunque pugillarium sigillat, omnia longa sunt : quæcunque vero non sunt sigillata, sunt quadrangula : Metropolita autem absque discrimine componit ; agit enim prout libuerit.

De imperatricibus.

Notam pugillaris ad imperatricem missi ignoro. Videtur tamen mihi ut sint simul ambæ litteræ B et Δ. Alii vero dicunt quod in pugillaribus ad imperatorem a metropolitæ scriptis et reliquis optimatibus suum nomen tantum inscribunt in una parte, in alia vero nullam litteram signant. Cum vero scribunt ad imperatricem, similiter in una parte ponunt nomen suum, in alia autem faciunt tres cruces more solito, et supraponunt litteram Δ. Restat igitur nota pugillaris ad imperatricem ut littera B inscribatur, et hoc existimo tutius.

Ἔθος, τιθέασιν ἄνω στοιχείον τὸ Δ. Ἀσίσταται οὖν τὸ Β στοιχείον ἐπιγράφειν ὀίμαι δὲ τοῦτο ἀσφαλέςτερον. Quomodo scribunt cæteri patriarchæ ad Constantinopolitanum.

Sanctissime domine archiepiscopo Constantino-poleos, novæ Romæ, et œcumenice patriarcha, in sancto Spiritu sacratissime et desideratissime frater et comminister.

Ad reliquos vero metropolitæ et ecclesiæ Magnæ proceres ita scribunt ipsi, ut etiam Constantinopolitanus.

Hic vero in pugillaribus ad cæteros patriarchas primo scribit nomen illius ad quem scribit, et in alia parte suum.

Papa vero prius quidem scribebat sicut modo Constantinopolitanus ad reliquos : sic etiam ille ad hunc et cæteros ; nunc vero male scribit, non enim ullo modo in litteris patriarcham nominat : mittit autem sigillum plumbeum, quod cæteri patriarchæ nullo modo faciunt, cujus rationem ignoro, sigilla tamen magna creta faciunt.

Quomodo scribit patriarcha ad papam.

Beatissimo domino papæ, domino Urbano summo

πολίται, Μεγάλους, ὡσπερ καὶ ὁ πατριάρχης· τοὺς δὲ μὴ λεγομένους μεγάλους καὶ οἱ μητροπολίται ῥήγας ἀπλῶς γράφουσι. Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης λέγει πρὸς ἐκείνους, Εὐγένειαν· οἱ δὲ μητροπολίται, Λυθεντειαν· ἡ δὲ ἐπιγραφή τῶν πιττακίων, πρῶτον τὸ ἐκείνου ὄνομα, καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ μέρει, τὸ τοῦ μητροπολίτου.

Περὶ Καίσαρος καὶ Σεβαστοκράτορος.

Πρὸς Καίσαρα καὶ Σεβαστοκράτορα γράφων ὁ μητροπολίτης τὸ μὲν ὀφθικίον γράφει, ὅσον τὸ τοῦ Σεβαστοκράτορος, ἢ Καίσαρος· τὸ δὲ ὄνομα οὐδαμῶς· ἐπὶ πάντων δὲ τούτων καὶ βασιλεῖαν λέγει· καθ' Ῥωμαῖοι, καθ' ἄρβαραοὶ ὤσιν.

[418] Περὶ πατριαρχῶν καὶ μητροπολιτῶν πιττακίων.

Ὁ πατριάρχης ὅσα βουλλῶνει πιτάκια πάντα μακρὰ εἶσιν, ὅσα δὲ εἶσιν ἀβούλλωτα, τετράγωνα· τὸ δὲ μητροπολίτου ἀδιάφορόν ἐστι, κοιεὶ γὰρ καθὼς βούλεται.

Περὶ Βασιλισσῶν.

Γνώρισμα τοῦ πρὸς Βασιλισσαν πιττακίου ἀκριβῶς οὐκ οἶδα· δοκεῖ δὲ μοι μάλλον εἶνα ὡσιν ὁμοῦ καὶ τὰ δύο στοιχεῖα, καὶ τὸ Β καὶ τὸ Δ· ἄλλοι δὲ λέγουσιν, ὡς ἐπὶ μὲν τοῦ πρὸς Βασιλέα πιττακίου, ὡσπερ οἱ μητροπολίται γράφουσι, καὶ λοιποὶ ἄρχοντες τὸ ἐαυτῶν ὄνομα μόνον ἐπιγράφουσιν ἐν τῷ ἐντὶ μέρει, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ μέρει οὐδὲν τι σημειοῦνται στοιχείον. Γράφοντες δὲ πρὸς δέσποιναν ὁμοίως μὲν τὸ ἴδιον τιθέασιν ὄνομα κατὰ τὸ ἐν μέρος τοῦ πιττακίου, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν μέρος κοιοῦντες σταυροὺς τρεῖς, ὡς γνώρισμα τῷ πρὸς τὴν βασιλισσαν πιττακίῳ.

Ὅπως δὲ γράφουσιν οἱ ἄλλοι πατριάρχαι τῷ Κωνσταντινουπόλεως.

Παναγιώτατε δέσποτα, ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως νέε· Ῥώμης, καὶ οἰκουμηνικῆ πατριάρχα, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι θεοῦτατε καὶ ποθεινότητι ἀδελφῆ καὶ συλλειτουργῆ.

Πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους πάντας μητροπολίτας καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας οὕτω γράφουσιν καὶ αὐτοὶ ὡς καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως δὲ ἐπιγράφει τὰ πρὸς ἄλλους πατριάρχας πιτάκια· πρῶτον τοῦ πρὸς ὃν γράφει, καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ μέρει τὸ οἰκίον ὄνομα.

Ὁ δὲ πάπας πρῶτον μὲν ἔγραφεν, ὡς νῦν ὁ Κωνσταντινουπόλεως τοῖς ἄλλοις· οὕτω καὶ ἐκεῖνος πρὸς τοῦτον καὶ πρὸς ἄλλους· νῦν δὲ κακῶς γράφει· οὐδὲ γὰρ ὀλίως γράφει αὐτὸν πατριάρχην· πέμπει δὲ μοιδοβουλλον· οἱ δὲ ἄλλοι πατριάρχαι μοιδοβουλλα οὐδ' ὀλίως κοιοῦσιν, οὐκ οἶδα πῶς, βούλλας δὲ μεγάλας μετὰ κηροῦ.

Ὅπως γράφει ὁ πατριάρχης τῷ πάπῃ.

Τῷ μακαριωτάτῳ δεσπότη τῷ πάπῃ κυρίῳ Οὐρ-

VARIÆ LECTIONES.

† Περὶ πιττακίων Βασιλείσεως. * correctius leges ἑτέρως.

θανῶ ἄκρω ἀρχιεραὶ ἀξιώτατω, Νεῖλος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἐν τῷ τέλει: Ἐρῶσο ἐν Κυρίῳ, μακαριώτατε δέσποτα.

Ὅπως γράφει τῷ Ἀλεξανδρείας.

Ἀγιώτατε δέσποτα πάπα, καὶ πατριάρχα Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Αἰγύπτου, Πενταπόλεως, Λιβύης καὶ Αἰθιοπίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ποθεινότετε ἀδελφεὶ καὶ συλλειτουργεῖ, εὐχομαι τῷ Θεῷ ὑγιαίνειν τὴν ἀγιωσύνην σου καὶ σωματικῶς, εἰς σύστασιν καὶ ὠφέλειαν τοῦ ὑπ' αὐτὴν χριστιανύμου πληρώματος.

Καὶ ἐν τῷ τέλει: Ἐρῶσο ἐν Κυρίῳ, μακαριώτατε δέσποτα.

Ὅπως γράφει τῷ Ἀντιοχείας.

Ἀγιώτατε δέσποτα πατριάρχα, Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ποθεινότετε ἀδελφεὶ καὶ συλλειτουργεῖ.

Ὅπως γράφει τῷ Ἱεροσολύμων.

Ἀγιώτατε δέσποτα Ἱεροσολύμων, ἁγίας Σιών, Συρίας, Ἀραβίας πέραν Ἰορδάνου, Κανὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ πάσης τῆς Παλαιστίνης, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ποθεινότετε ἀδελφεὶ καὶ συλλειτουργεῖ.

Ὅπως γράφει τῷ πατριάρχῃ Τορνόδου.

Ἀγιώτατε πατριάρχα Τορνόδου καὶ πάσης Βουλγαρίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφεὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργεῖ.

Πρὸς τὸν Περσίου.

Ἀγιώτατε ἀρχιεπίσκοπε Περσίου καὶ πάσης Σερβίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἰ.

Πρὸς τὸν Ἰουστινιανῆς.

Μακαριώτατε ἀρχιεπίσκοπε τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχρῖδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφεὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

Πρὸς τὸν Ἰθέριας.

Μακαριώτατε ἀρχιεπίσκοπε καθολικῆ πάσης Ἰθέριας, ἐν τῷ ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφεὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

Ἐν τῷ τέλει: Ἐρῶσο ἐν Κυρίῳ, ἀγιώτατε δέσποτα, ἀγαπητὴ ἀδελφεὶ καὶ συλλειτουργεῖ.

A pontifici dignissimo, Nilus miseratione divinis archiepiscopus Constantinopolis, novæ Romæ, et œcumenicus patriarcha.

In fine: Vale in Domino, beatissime domine.

Quomodo scribit ad Alexandrinum.

Sanctissime domine papa, et patriarcha Alexandriæ et totius Ægypti, Pentapolis, Libyæ et Æthiopiæ, in sancto Spiritu desideratissime frater et comminister, precor Deum sanctitatem tuam bene valere, etiam corporaliter, ad præsidium et utilitatem Christiani cœtus qui sub ipsa est.

Et in fine: Vale in Domino, beatissime domine.

B *Quomodo scribit ad Antiochenum.*

Sanctissime domine, patriarcha civitatis Dei magnæ Antiochiæ et totius Orientis, in sancto Spiritu desideratissime frater et comminister.

Quomodo scribit ad Hierosolymitanum.

Sanctissime domine Hierosolymorum, sanctæ Sion, Syriæ, Arabiæ trans Jordanem, Cana Galilææ, et totius Palestinæ, in sancto Spiritu desideratissime frater et comminister.

Quomodo scribit ad patriarcham Tornobi.

Sanctissime patriarcha Tornobi et totius Bulgaricæ, in sancto Spiritu dilecte frater nostræ mediocritatis et comminister.

Ad præsulem Pescii.

C Sanctissime archiepiscopo Pescii et totius Serbiæ, in sancto Spiritu dilecte.

Ad archiepiscopum Justinianæ.

Beatissime archiepiscopo primæ Justinianæ Achridum et totius Bulgaricæ, in sancto Spiritu dilecte frater nostræ mediocritatis.

Ad archiepiscopum Iberiæ.

Beatissime archiepiscopo, universalis totius Iberiæ in sancto Spiritu dilecte frater nostræ mediocritatis.

In fine: Vale in Domino, sanctissime domine, dilecte frater et comminister.

VARLE LECTIONES.

ἰ *Addunt alia Reg. ἀδελφεῖ.*

LEONIS SAPIENTIS NOVELLÆ CONSTITUTIONES*

(Ab anno 886 ad an. 910.)

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

H

ΑΙ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΕΠΙΑΝΟΡΘΩΤΙΚΑΙ ΚΑΘΑΡΣΕΙΣ⁽¹⁾

IMPERATORIS LEONIS AUGUSTI NOVELLÆ CONSTITUTIONES⁽²⁾

SIVE

CORRECTORIÆ LEGUM REPURGATIONES⁽³⁾

Henrico Agylæo interprete.

(Corpus Juris Civilis ed. Elzevir. 1663, fol., tom. II, pag. 236.)

PROŒMIUM.

Rerum humanarum vicissitudo, vitæque incon-
stans atque multiformis status, permultis ac omne

A

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸ ποικίλον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τὸ
πολύτροπον τῆς τοῦ βίου καταστάσεως πολλὰ καὶ

VARIÆ LECTIONES.

* Zuich. et Meermanianus cod. Λέοντος ἐν Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ βασιλεὶ εὐσεβοῦς βασιλέως Ῥωμαίων
αἱ τῶν νόμων ἐπανορθωτικαὶ ἀνακαθάρσεις.

NOTÆ.

(*) Hic consulti utiliter possunt D. C. A. Beck *de
Novellis Leonis Augusti et philosophi, eorumque usu
et auctoritate liber singularis, adjectis animaversio-
nibus et mantissa disputationum* edidit D. C. F. Ze-
pernick, 8° Halæ, 1789. Labor D. Zepernick longo
præstat Opcri D. Beck. Utriusque scripta complet,
emendat et elucidat D. J. R. B. Mortreuil, *Histoire
du droit Byzantin*, t. II, pag. 290. Paris 1844, ubi
egregie disputat de numero, editionibus, auctoritate
et utilitate Novellarum Leonis Sapientis. De Novel-
lis Constitutionibus Leonis sapientis hæc ex Cedreno
habet Bonifidius Jur. Orient. 1, p. 12. α'. Εἰδ' οὕτως
δικαιοσύνης ἐπεμελέτε καὶ ἰσονομίαν ἐμπολιτεύε-
σθαι

(1) Originem Græcarum constitutionum, quæ
multorum manibus hodie teruntur, hic referre,
non inutile fortassis fuerit. Basilius Macedo cum
filio Constantino et Leone philosopho (cujus No-
vellas hic interpretor) πρόχειρον juris edidit, di-

stinctum titulis 68, adde Novell. 4 in fine. No-
vell. 71, de nup. Hunc consecutus Leo filius, col-
latis omnibus quæ de jure civili exstabant vo-
luminibus, Digestis, codicibus, Institutis, Novellis,
novum

(2) Hæ novellæ editæ a Leone post libros Βασι-
λικῶν, multa corrigunt ex Justiniano jure, nullius
tamen apud nos auctoritatis sunt (Cujac. 17, ob-
servations 31.) quia ne Leonis quidem ætate un-
quam obtinuisse videntur, nisi, ut Græci apud
eundem Cujacium notant in iis, de quibus antea
nihil constitutum fuerat, ut Novell. 37, 74, 89,
102, 103, 104, vel quæ jus vetus explicant in No-
vell. 77, ut supplent, ut Novell. 5.

(3) Ἐπανορθωτικαὶ καθάρσεις. His verbis verisi-
mile est repetitam legum prælectionem factam a
Leone philosopho prætendi, non has Novellas, ut
hoc videlicet proœmio de auctoritate legum a Leone
philosopho emendatarum agatur.

παντοδαποῖς νόμοις παρέσχε λαβεῖν γένεσιν, οἱ τῷ πληθεὶ τοῖς πράγμασι συνεπακτεινόμενοι, τῇ πρὸς αὐτοῦ παραθέσει πᾶν ὃ εἶ τε καλῶς ἔχει καὶ ὁ μὴ ^α, διακρίνουσιν. Εἰσὶ τοιγαροῦν ὡσερ τινὰς φύλακες τῆς ζωῆς ἡμῶν καὶ ἱατροὶ, ἃ μὲν κωλύοντες παντελῶς εἰς τὸν βίον ἔλθεῖν τῶν κακῶν, ὧν δὲ λαθόντων καὶ παραιοδευκῶτων τὴν βλάβην ἐπανορθούμενοι, καὶ οἶον ριζοτομοῦντες τὴν κακίαν καὶ οὐκ εἰῶντες ταύτην κρατύνεσθαι. Ἄλλὰ γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φορὰ καὶ παλίβροια ἄνω τε καὶ κάτω πάντα στρέφουσα τε καὶ μεταφέρουσα, καὶ πολλὰ μὲν εὖ κείμενα κακῶς μετατιθεῖσα, πολλῶν δὲ λήθην κατασκευάζουσα, ὥστε εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ὠφθησαν λαχόντα γένεσιν καὶ ἀνεπίγνωστα ^β εἶναι, οὐ μικρὰ τούτους ἐλυμήνατο, οὐς μὲν σιγῇ κρύψασα βαθεῖα, οὐς δὲ ἀλλήλοις ἀντιφθέγγεσθαι παρασκευάσασα, τούτο μὲν αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἐκτεθεικῶτων αὐτοὺς οὐ μεινάντων ἐπὶ ταῖς πρότερον διανοίαις, ἀλλὰ σφίσι αὐτοῖς ἀντεπέναν, τούτο δὲ καὶ τῶν μεταγενεστέρων ὅπου μὲν ἔσθε, ὅπου δὲ δόγματι τούτους ἐναντιωθέντων, ὥστε ^γ καὶ ἐντεῦθεν συμβῆναι μὲν πολλὴν τοῖς νόμοις τὴν σύγχυσιν, οὐκ ὀλίγον δὲ βλάβος τοῖς πράγμασιν, ἄλλων πρὸς ἄλλας ^δ μετατιθέντων καὶ κατὰ κύβους

A genus legibus ortum præbuere : quæ leges quia sua multitudine ad quascunque se facile res protendant, cum illas sibi admovent, quidquid recte aut secus sese habeat, dijudicant. Sunt itaque tanquam (4) custodes quidam vitæ nostræ et medici (5), dum mala, partim ne oriantur ac in communem vitam promanent, impediunt (6), partim vero, quæ mala occulta sunt, insinuanterque irrepserunt, eorum noxam corrigunt (7), ac se ut radicitus vitiositatem evellunt, eamque non sinunt corroborari. Atqui earumdem humanarum rerum cursus velutque reciprocus quidam æstus, dum sursum deorsum omnia vertit ac volvitur, et multa quæ recte constituta essent in pejus commutat, permulta item oblivione obruit, ut perinde ac si in rerum natura visa nunquam essent, incognita sint, non mediocrem illis labem intulit, has profundo silentio legendo, in illis vero ut inter sese dissentiant efficiendo : idque alias dum illi ipsi qui illas tulerunt, in priore sententia ac voluntate non persistunt, verum sibi ipsi contradicunt : alias etiam, dum posteriores modo consuetudine, modo lege illis contraria sustinent, ut hinc confundi leges,

VARIÆ LECTIONES.

^α Zuich. et Meerm. cod. ἃ μὴ ὄν. ^β cod. Scrimg. ἐπίγνωστα. ^γ codd. Scrimg. omittunt ὥστε. ^δ Agylæus legendum putat ἄλλους, Osenbrüggen ἄλλα.

NOTÆ.

εἶναι τοῖς ἀρχομένοις καὶ τὸ μὴ καταδυναστεύεσθαι ὑπὸ τῶν πλουσιῶν τοὺς πνεστέρους ἐπραγματεύσατο. Πανταχοῦ δὲ διατάγματα ἐξετίθει τέλος ἔξαρθῆναι τὴν ἀδικίαν ὀρίζοντα : δικαστὰς τε ἔταξε, σιτηρῶσι καὶ φιλοτιμίαις παντοδαπαῖς αὐτοὺς μεγάλυνας, καὶ τάξας διημερεύειν καὶ τὰς διενέξεις διαλύειν τῶν φιλονεικούντων τόπους ἀφορίας αὐτοῖς ἐπιτηδεύουσιν, τὴν τε Μαγναύραν καὶ τὸν καλούμενον Ἰππόδρομον, καὶ τὴν λεγομένην Χαλικῆν χρόνῳ μογήσασαν καὶ ὅσον οὐδέπω πεσεῖν κινδυνεύουσαν ἐπισκευάσας καὶ καινουργήσας. Ἐταξε δὲ καὶ τροφὴν τοῖς πνεστέροις τῶν τὰς δίκας ἐχόντων, ἵνα μὴ ὑπὸ ἐνδείας πιεζόμενοι ταῖς δίκαις ἀπαγορευοῦσιν. — β. Ὅρων δὲ ὅτι ἔστι τοῖς πονηροῖς εἰς τὸ ἀδικεῖν ἀφορμὴ διὰ τὸ σύντομον ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς ἀριθμοῖς μορίων, τοῦ ἡμισιώσ φημι καὶ ἔκτου καὶ δωδεκάτου καὶ τῶν τοιοῦτων, χρωμένων τοῖς παλαιοῖς σημείοις τῶν γραφῶν, ἠθέλησε καὶ τὴν τοιαύτην τῶν ἀδικεῖν ἐλομένων περιελεῖν ἀφορμὴν, καὶ διωρίσατο γράμματι λιτοῖς, ἃ καὶ τοῖς ἀγροικοῖς ἀναγκιώσκεσθαι βάδιον, τὰ τοιαῦτα γράφεσθαι σημεῖα : οἰκοθεν καταβαλὼν καὶ τὴν τῶν χερτίων δαπάνην καὶ τὴν γραμμῶν καὶ τὴν τῶν γραφῶν.

C genneta, libros Basilicōn repurgavit, fuitque auctor ἀνακαθάρασις, id est Basilicōn repetitæ prælectionis, et ita Balsamon intelligendus est in præfatione, ne alioquin sibi contrarius Constantinum Porphyrogenneta auctorem faciat τῶν Βασιλικῶν. Neque tantum a Constantino Porphyrogenneta libri Basilicōn repurgati : sed et Photii Proqanon seu Nomocanon a Constantino. Romanus, Hecapenus junior Constantini Porphyrogenneta nepos edidit (ut quidam putant) librum qui inscribitur Μικρὸν καταστοιχεῖον, quod sit parvum manuale, ordine alphabetico titulos dispositos habens, quo libro multis locis utitur Constantinus Harnenopolus, ut aliis nuncupatis Ῥωμαϊκὰ magistri sive patricii, titulis et capitibus distinctis ; de utroque dixi in nomenclatore Græcarum juris dictionum ad Harnenopulum. Hos omnes insecutus est Balsamon interpres Photii ex diacono Magnæ ecclesiæ Constantinopolitanæ nomophylace, et charlophylace, et præfecto Blachernensi Antiochiæ, totiusque Orientis patriarcha. De eparchicis alias dixi, quibus addi cupio Cujacium 6, *observat.* 9 et 10. De synopsis Basilicōn seu ecloga hoc visum est addere : Basilicōn majorum quasi epitomen esse.

novum opus libris 60, complexus est : quod ideo ἐξήκοντάβιβλον et quia principum leges continet τὰ βασιλικὰ nuncupavit, et ἐκλογὴν. Novell. 1, J. cod. hoc itaque constat Leonem Basilicōν auctorem esse 1. Harnenopol. 1, in princ. Balsamon in versibus heroicis. Eodem tempore Photius patriarcha Constantinopolitanus Νομοκινὸνα edidit, quasi breviarium et indicem canonum usu receptorum distinctum titulis 14, quem et Προκινὸνα appellarunt, forte quod is Photii liber velut Index præponeretur canonibus. Idem enim pene præstiturunt Photius et Balsamon, Græcis, quod Latinis postea Burchardus Wormatiensis anno 1220 ; Ivo Carnotensis anno 1090, et Gratianus anno 1120. Postea Constantinus Leonis filius, cognomento Porphyro-

Vide *Leunclavium in præfatione eclogæ*, quæ multis erroribus occasione dedit scribit Cujacius 17, *observat.* 36. Quod ad Novellas Leonis, quæ nunc interpretor, attinet, verisimile est editas fuisse post libros Basilicōν, ut fuerint Novellæ Justiniani, post editionem codicis.

(4) Ad salutem civium, civitatisque incolumitatem, vitamque hominum et quietem conditæ sunt leges. Cicero 2, *De legibus*.

(5) Quod medicamenta morbis, hoc exhibent jura negotiis. Novell. Justiniani 11), in princ.

(6) Prohibendō scilicet, lege septima ff. *De legibus*.

(7) Hinc pœnæ constitutæ.

nec exiguum rebus mortalium inferri detrimentum contingat, aliis cum aliis commutatis, talorumque (8-10) instar huc illuc temere volventibus. Illas itaque res, ex quarum tranquillo et imperturbato statu salus reipublicæ dependet, in tanta confusione perturbationeque versari, indignum neglectu rati, quam accuratissima legis inspectione ac consideratione dignati sumus: et quas obtinere conducibile fore animadvertimus, illis selectis, scripto (11) imperatoris nostræ majestatis decreto in republica auctoritatem confirmavimus: utque controversias dijudicarent, insuper etiam scivimus: quæ vero inutiles judicavimus, harum nonnullas in perpetuum silentium conjectas, decreto et ipsas a legum honore atque ordine exulare jussimus: quarum autem nullum prorsus mentionem fecimus, has etiam, hoc ipso quod earum non meminimus, juxta atque illas in exilium ejecimus. Denique quoniam et inter receptas consuetudines nonnullas ratione non destitui, talesque quales quoque legis prærogativa honestantes, ex inscriptæ consuetudinis statu ad legis imperium atque honorem eveximus.

Cum ergo hæc ita a nobis comparata sint, sciat quisque quod, quæ leges per scriptum imperatoris nostræ majestatis decretum auctoritatem nactæ, aut quæ consuetudines legis dignitate honoratæ fuerint, hæc et in republica obtinebunt, et controversias in se suspensas habebunt; quæ autem ab illis in contrarium vergunt, aut mentione sempernam illis taciturnitatem injungente, citra hanc etiam ut quæ cum despectis ejusdem conditionis sint, eodem decore dignæ habitæ sunt, hæc vero dehinc et rejectæ et a republica exsules atque extorres erunt.

CONSTITUTIO I.

Quod unumquemque, qui judicandi prærogativam acceperit, quemadmodum legalium capitulorum a nobis habitus delectus (12) statuerit dirimere controversias oporteat: quæ vero inter reprobata (13) habitæ sunt, uti ex illis nulla litis ambiguitas dijudicetur.

In nomine ejus qui universo humano generi salutares leges tulit, Christi veri Dei nostri, Imperator Cæsar Flavius Leo, pius, felix, inclytus, victor, triumphator, omni ævo venerabilis, Augustus, fidelis rex, Styliano illustrissimo sæcrorum nostrorum officiorum magistro.

Celeberrimi ille inter imperatores nominis Justinianus cum animo esset erga rempublicam et optimo, et ejus utilitatum studiosissimo velut silvam quamdam, constitutiones in Romano

Α πεττευόντων. Τοιγαροῦν οὐκ ἄξιον παριδεῖν κρίναντες ἐν τῷ αὐτῷ συγχύσει καὶ παραγῆ φέρεσθαι ὧν ἡ γαλήνη καὶ ἀταραξία τῆς πολιτείας ἐξήρηται, ἐπισκέψαί τε ὡς ἐνὶ μάλιστα ἐπιμελεστάτης τοῦ νόμου ἡξιώσαμεν, καὶ ὧν λυσitelὲς ὑπάρχειν τὸ κράτος κατενόησαμεν, τούτων ἐκλογὴν ποιησάμενοι δόγματι ἐγγράφῳ τῆς βασιλείας ἡμῶν τὴν εἰς τὴν πολιτείαν αὐτοῖς παρῆρσιαν ἐθεβαιώσαμεν καὶ τοῖς πράγμασι διατεῖν ἐπεψηφισάμεθα· οὐδὲ ἐγνωμεν ἀσυμφόρους, τούτων δὲ ἄρα ἐνίοις μὲν καὶ αὐτοὶ δόγματι τῆς τῶν νόμων τιμῆς καὶ τάξεως ἐξωστρακίσσαμεν, εἰς σιγὴν διηνεχί συνελάσαντες, ὧν δὲ οὐδ' εἰς μνήμην ὄλιγος κατέστημεν, διὰ τῆς ἀμνηστίας καὶ αὐτοῦ παραπλησίως ἐκείνοις συνεξωστρακίσσαμεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐν ταῖς κρατούσαις συνθηλας Β ἐφάνησάν τινες οὐ παράλογοι, οὐδὲ τοιαῦται ὅλας ἀνωῦς συνετὸς ἀτιμάσεις, καὶ ταύτας νόμου προνομίῳ τετιμηκότες, ἀντὶ δὲ συνθηλας ἀλόγου εἰς νόμου πρόσταξιν καὶ τιμὴν ἀνηγάγομεν.

prudens aliquis non contemnat, vidimus, has

Τούτων ἡμῖν οὕτω, δικημένον, ἴστω πᾶς τις, ὅς ὄσοι μὲν διὰ τοῦ ἐγγράφου τῆς βασιλείας ἡμῶν δόγματος ἔλαβον κῦρος νόμοι ἢ τετιμῆνται ἀξιώματι νόμου συνθηλας, οὗτοι καὶ πολιτεύονται καὶ εἰς ἐαυτοῦς ἀνηρητῆμενα τὰ πράγματα ἐξοσιν· ὄσοι δὲ πρὸς ἐναντίωσιν αὐτοῖς ἀποφερόμενοι ἢ μνήμης τὴν ἀφώνιαν αὐτοῖς ἀδιδον ἐπιβαλοῦσης ἡξίωται, ἢ καὶ χωρὶς ταύτης ὡς ὁμότιμοι τῶν ἡτιμωμένων συνθημονται, οὗτοι δὲ καὶ ἀπόβλητοι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ τοῦ πολιτεύματος εἰσιν ὑπερῆριοι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Α' ὁ.

Ὅτι χρὴ πάντα τὸν κρίνειν λαβόντα προνόμιον καθὼς ἡ ἐγκραυμένη τῶν νομῶν κεφαλῶν ὑπ' ἡμῶν ἐκλογὴ διατέτακται διαλύειν τὰ ἀμφιβολία, ἀ δὲ τῆς ἀποκριτοῦ τάξεως ἡξίωται, κατὰ ταῦτα μηδεμίαν διοικίσθαι δικῆς ἀμφιβολίας.

Ἐν ὀνόματι τοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις νομοθετήσαντος τὰ σωτήρια Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Λέων εὐσεβῆς, εὐτυχῆς, ἐνδοξος, νικητῆς, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὐγουστος, πιστὸς βασιλεὺς, Στυλιανῶ τῷ περιφανεστάτῳ Δ μαγίστρῳ τῶν θεῶν ὀφικίων ἡμῶν.

Ὁ μὲν δὲ περιώνυμος ἐν βασιλεύσειν Ἰουστινιανός, ἀρίστης καὶ λυσitelεστάτης τῆς πολιτείας γνώμης γενόμενος, ὥσπερ τινὰ ὕλην λαβὼν τὰς ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρις ἐκείνου κατὰ διαφόρους χρόνους τῆς

VARLÆ LECTIONES.

* Prima est in Eclog. nov. Leonis et incipit Ἀπὸ τοῦ, etc.

NOTÆ.

(8-10) Κατὰ κύβους species est proverbii.

(11) Illas Novellas non intelligit, sed Βασιλικῶν libros, de quibus supra diximus: alioquin, quid est in his Novellis, quod omnibus libris finiendis satis esse possit?

(12) Ἐκλογῆ. Intelligit haud dubie libros Βασι-

λικῶν, in quibus, quod a sæculo Justiniani ad sua tempora desuetum erat, abrogatur: his tantum selectis, quæ in usu quotidiano erant posita.

(13) Lites non ex legibus abrogatis dirimendæ. Idem a Juliano constitutum § 3, *constit. de Justiniano cod. et § 5, de emendat. cod.*

Ῥωματικῇ ἐπικρατικῇ διατάξει θεοπισκόμενας, οὐκ αἰεὶ φροντίειν καὶ πόνοις ἔργον ἀξιοθαύμαστον τῆν τῶν νόμων ὄλην σωματοποιίαν εἰς εὐεργεσίαν τῶν ὑπηκόων ἐφιλοτιμήσατο κατασκευάσασθαι, καὶ εἰ τι μὲν ὑπεναντιὸν καὶ ἀνάρμοστον διαφαίνεται ἀνακαθάρας, δι' ὧν δὲ τὴν εὐαρμοσίαν ἐμπολιτευομένην ἔγνω ταῦτα εἰς ἕν συνυφηνάμενος καὶ στοιχειώσας καὶ ὥσπερ εἰς ἀνάθημν δίκης μίαν καταστησάμενος, ὅφ' ἧς τὸ τε δίκαιον καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον ἔν διεκρίνετο. Ἀλλὰ γάρ, ὡς εἰκαε, πανταχοῦ κάλλιστον τὸ μηδὲν ἄγαν. Καὶ γὰρ οὕτω καλῶς εἰς ἕν σῶμα τε ποιηθέντος ἵ τὴν καταμερισμένην τῶν νόμων ὑπόστασιν, καὶ τὰ ἐξ ὧν τὸ ἑναρμόνιον τῆς νομικῆς οἰκονομίας πολλάκις παρεκκλίνειτο ἐξισωσάμενος, καὶ πρὸς μίαν συμφωνίαν ἐκ τοῦ πρὸς ἐκεῖνα μόνον τὴν πάντων ἀπαυθύνεσθαι ψῆφον τοὺς δικάζοντας καταστήσας, καὶ ἀμάχως κρίνειν συμβιβάσας τῇ εἰρηναίᾳ καὶ ἀμάχῳ τῶν νομίμων κεφαλαίων καταστάσει, οὐ στέργας ἐπὶ τούτοις, ἀλλὰ ἔμεινόν τι διανοηθεὶς τῇ πολιτείᾳ μετὰ ταῦτα χαρίζεσθαι, ἔλαθεν οἷς ὑστερον ἐνομοθέτησε καὶ τῷ πρώτῳ λυμηθέντος ἔργῳ καὶ τὸ δεύτερον οὐκ ἐργασάμενος ἄμεμπτον, ἀντιλογίας καὶ ἔριδος ἐκ τῆς ὑστερον αὐτῷ πεπραγμένης ὑποθέσεως οὐκ ὀλίγης πρὸς τὴν προτέραν ἀνακρινημένης. Τῷ μὲν οὖν οἰκτικῷ καμάρῳ οὕτως δι' αὐτοῦ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐλωθήσατο. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐξ ἐκείνου τοῦ καιροῦ ἄρτι μὲν ὑπὸ νεωτέρων θεοπισμάτων ἄρτι δὲ ὑπὸ συνηθειῶν ἀθεοπίστων καὶ μόνῃν προβαλλομένων ἰσχυρὴν τὴν τῶν ἐχθρῶν ἀρέσκειαν πολλῆς ἐπιγνομένης καινοτομίας, μικροῦ τὰ τῶν νόμων συγκέχυται, καὶ ἄνω καὶ κάτω πεττευόμενα τὰ πράγματα φέρεται. Διὰ τοῦτο, εἴπερ τι ἄλλο, καὶ τοῦτου ἡμῖν τῶν ἀναγκαιοτάτων εἰς τὸ πρόνοιας ἀντιλαμβανούσης τυχεῖν ἀξίου πραγματείας, ἐτι δὲ καὶ τὰς εἰς τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν παρελθούσας συνηθείας ἐπισκεψάμενοι, τῶν μὲν νόμων τὴν ἀντιλογίαν ἀπεσκευασάμεθα, πᾶν ἀντίπαλον καὶ πρὸς τὴν φέρουσαν ἀγωγὴν τῶν πραγμάτων ἀθέμιτον τῆς νομικῆς ἀξίας ἀποχειροτονήσαντες, τὰς δ' ὅσαι συνηθῆσαι οὐ φαύλως ἐδόκουν οὐδ' ἐπιπλαθῶς βυθμίζειν τὰ πράγματα, ταύτας μηκέτι συνηθείας ἀλόγους εἶναι καταλιπόντες, ἀλλ' εἰς ἐξουσίαν θεοπίσματος καταστήσαντες, ἐστι δ' ὅπου καὶ πρὸς τὸ ἀπληγὲς καὶ ἀποτομώτερον ὁρῶντα τὸν νόμον καὶ ὥσπερ ἐξιστάμενον τῆς δίκης εἰς τὸ οἰκτικὸν καὶ πρέπον συστελλαντες σχῆμα, καὶ τῇ ὑπεριωμένη τοῖς νόμοις δικαιοσύνη *.

consuetudines non male neque noxie de rebus constituere viderentur, has non amplius inscriptas et neglectas consuetudines manere sivismus, sed ad legis vim ac potestatem extulimus: alicubi autem

A imperio inde ab initio usque ad suam ætatem diversis temporibus editas accipiens, quo bene de subditis mereretur, industria et laboribus suis opus admiratione dignum, universarum nempe legum illam incorporationem (14), summa cum contentione efficere est conatus. Si quid contrarium aut inconveniens appareret, repurgavit: ex quibus vero compositam reipublicæ ac decorum statum exstiturum crederet, hæc in unum contexit, atque velut in artem aliquam informavit, quasique in una justitiæ libra, a qua justum a diverso et injusto discerneretur, constituit et collocavit. Atqui (ut constat) ubique est pulcherrimum, ut ne quid (15) nimis. Cum namque in multas partes divisam legum substantiam ac materiam in unum corpus (16) tanta cum laude coagmentasset, præterea etiam quæ legalis regiminis ordinem et convenientiam sæpenumero labefactarent, in concordiam redegisset, itaque quod ad hæc sola omnes sententiæ ferendæ essent, in unum consensum iudices compulisset, eosque ad pacificæ iudicandum, legalibus capitulis in tranquillo et ab omni contentione libero statu constitutis, inter se conciliasset: his ille non contentus, sed præstantius (17) quidpiam in reipublicæ gratiam postmodum conficere cogitans, imprudens illis quæ postea statuit primum opus evertit: neque alterum vituperationi non obnoxium fecit, cum ex posteriore ipsius instituto non paucæ adversus prius suscitatae contradictiones et controversiæ sint. Atque ad hunc sane modum ipse Justinianus a seipso vitium passus est (18). Certe quidem cum usque ad hodiernum diem nunc ex recentioribus sanctionibus, nunc ex inscriptis, et non aliunde quam quod multitudini placeant auctoritatem præ se ferentibus consuetudinibus, permulta ab illo tempore innovata sint: parum abest, quin res legalis prorsus turbata confusaque sit, et communis vitæ negotia sursum deorsum subsultim ferantur. Quapropter cum si quid aliud, hoc certe quod opitulatrice nostra industria et cura necessario potiat, dignum sit tractatum insuper et consuetudinibus quæ ad rerum gubernationem devenissent, diligenter excussis legum inter se contradictionem sustulimus: quidquid adversarium et ad præsentem rerum constitutionem rationemque illicitum esset, huic legalem auctoritatem abrogantes: quæcunque vero

VARIÆ LECTIONES.

* H. Stephanus et Agylæus habent σωματοποιησάμενος. * Hic aliquid deesse videtur.

NOTÆ.

(14) Σωματοποιίαν.
 (15) Τὸ μηδὲν ἄγαν. Terentius in *Andria* act. 4, scen. 1. « Id arbitrator apprimè in vita esse utile, ut ne quid nimis. »
 (16) Σῶμα. Sic corpus Homeri dicitur, l. 92, §.

2. ff. delegat. 3.

(17) Codicem Justinianum repetitæ prælectionis intelligit.

(18) L. 32, § 1, ff. de legibus.

et ad sævitiã quiddamque præfractius spectantem, ac ceu justitiæ penitus oblitã legem, ad summã decentemque modum legibus debita cum æquabilitate contraximus (19).

His itaque hoc pacto dispositis et consti- A
tutis, omnibus quibus justitiæ trutinæ com-
missæ sunt, et magistratibus et iudicibus man-
damus, ut quæ leges ab imperatoria nostra
majestate a legali solo exsulare jussæ sunt,
has inutiles judicantes, dehinc in omne ævum rejici
sinant: secundum reliquas vero scriptas atque
veteres, et quæ haud ita pridem a sempiternæ me-
moriæ patre (20) nostro, atque nunc a nobis se-
lectæ aut latæ sunt, controversiis dijudicationes
suppeditent, neminique posthac ad aliquam a legali
auctoritate exterminatam juris speciem declinare,
neque ad consuetudinem quampiam, quæ accepta
prærogativa pro eo quod consuetudo esset ac dice-
retur, ad legis majestatem et honorem a potentia B
nostra subvecta non sit, recurrere permittatur.

CONSTITUTIO II.

*Ut qui cætera secundum sacros divinosque canones
episcopali dignitate dignus esse probatur, si liberi
ex legitimo matrimonio illi sint, ob illos in con-
sequendo honore nullum impedimentum sentiat.*

Aliter.

*Ut qui alioqui principe (21) sacerdotio dignus est,
si legitimi illi liberi sint, non impediatur illum
consequi.*

Idem imperator Stephano sanctissimo Constan-
tinopolitano archiepiscopo, et patriarchæ univer-
sali.

Cum sacrosancti divini que canones, et quicum-
que alii de sacerdotio ac episcoporum creatione C
statuere, in optimum numerisque omnibus plenum
editi sint modum, (et quidem quomodo illi non
exacte perfecteque editi sint, cum divina inspiratio
in auctoribus efficaciter operata sit?) mirari
subit, quomodo non veriti nonnulli sint, sacras
divinasque leges, tanquam illæ absolutæ non essent,
promulgatis aliis legibus abrogare. Etenim cum
sacri canones (22), quibus locis de episcoporum
creatione præscribunt, statuunt eum (23) qui ex le-
gitimo matrimonio liberos habeat, si modo in re-
liqua vitæ ratione nihil impedimenti sit, ad pri-
marium sacerdotium promoveri posse: hi in
contrarium statuentes (24) aiunt, ut ii qui liberos
habent, tametsi legitimi conjugii munus sint, ad
episcopalem dignitatem evadant, suo impedimento D
non vacare. Quod ideo fortasse in animum indu-
xerunt, quod (25) istiusmodi affectione quadam

Τούτων οὖν ἡμῖν οὕτω διακημένων, ἀπὸ τοῦ νῦν
καὶ εἰς τὸν ἑπταετα ἅπαντα χρόνον ἅπασιν εἰς οὐδ;
ἀνήρτηται τὰ τῆς δίκης ζυγὰ, ἀρχοῦσι καὶ δικασταῖς,
ἐντελλόμεθα, τοὺς μὲν ὄσοι νόμοι παρὰ τῆς βασιλείας
ἡμῶν τοῦ νομίμου ἐδάφους· τὴν ἀπαλλοτριώσιν κατ-
εψηφίσθησαν, τούτους ἀχρήστους ἡγουμένους ἐφ-
ἐρβίφθαι, κατὰ δὲ τοὺς λοιποὺς ἐγγράφους τοὺς ἀρ-
χίλους καὶ τοὺς μικρῶ μὲν πρόσθεν παρὰ τοῦ ἀει-
μνήστου πατρὸς ἡμῶν, νῦν δὲ παρ' ἡμῶν ἐγκριμέ-
νους ἢ θεθεπισμένους ταῖς δίκαις βραβεύειν τὰς
διαλύσεις, οὐδενὸς συγχωρουμένου ἐτι πρὸς τινα τῶν
ὑπερορίων τῆς νομικῆς ἀξίας κεφαλαίων ἀπονεύειν,
ἀλλ' οὐδ' εἰς συνήθειαν ἀποτρέχειν⁹, ἥτις οὐχὶ παρὰ
τοῦ ἡμετέρου κράτους λαβοῦσα τὸ ἐκκριτον¹⁰ ἀντὶ
τοῦ συνήθεια εἶναι καὶ λέγεσθαι πρὸς νόμου δέξιν
καὶ τιμὴν ἀνηνέχθη.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Β'.

*Περὶ τοῦ κατὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνες
τὸν ἐπισκοπικὸν ἀξιώματος μαρτυροῦμενον
δέξιον τῇ ἄλλῃ τοῦ βίου ἀρετῇ μηδὲν εἰς τὴν
τιμὴν ἐμποδίζεσθαι ἕνεκα τῶν ἐκ νομίμου γά-
μου παίδων συναφείας, εἰ παῖδες παρῆσιν
αὐτῶ.*

Ἄλλως.

*Περὶ τοῦ μὴ ἐμποδίζεσθαι τὸν δέξιον ἀρχιερωσού-
της, εἰ παῖδες νόμμοι αὐτῶ παρῆσι.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχι-
επισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμηνικῷ πα-
τριάρχῃ.

Τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων, τῶν τε ἄλλων καὶ
ὄσοι περὶ τε ἱερωσύνης καὶ χειροτονίας ἐπισκόπων
ἐθέσπισαν, εἰς τὸ ἀριστόν τε καὶ ἀκριδέστατον ἐκ-
πεφωνημένων, (πῶς δ' οὐκ ἐμῆλον ἀκριδῶς ἐκπεφω-
νῆσθαι, θαλάς ἐπιπνοίας ἐν τοῖς φθαγγομένοις ἐνερ-
γούσης;) θαυμάζειν ἐπεισὶ μοι, πῶς οὐκ εὐλαβήθη-
σάν τινες ὡσπερ ἐνδεῶς ἐκείνων ἐχόντων τολμῶν
ἐτέρων ἐκθέσει νέμων τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους ἀθετεῖν
νόμους. Καὶ γὰρ ἐν οἷς τὰ περὶ χειροτονίας ἐπισκό-
πων διατάττουσι τῶν ἱερῶν θεσπιζόντων κανόνων ἐν
ὧς ἐκ νομίμου γάμου παῖδας ἔχει, εἴ γε ἡ ἄλλη τοῦ
βίου ἀρετῇ ἐμποδῶν οὐχ ἴσταται, εἰς ἀρχιερωσύνην
προάγεσθαι, οὗτοι ἀντιθεσπιζόντες φασὶ, μὴ εἶναι
πρὸς ἐπισκόπου ἀξίωμα τοῖς ἔχουσι παῖδας, κἂν δῶ-
ρον ᾧσι γάμου νομίμου, ἀναβαίνειν ἀκώλυτον, ἴσως
μὲν (τί γὰρ ἂν τις ἄλλο εἴποι;) ἐκείνο ἐπὶ νοῦν λα-
βόντες, ὡς τῇ πρὸς τέκνα διαθέσει ταῖς ἱεραῖς ὑπ-
άρξεισι λυμανεῖται ὁ χειροτονούμενος. Πλὴν οὐχ ἔχει
καλῶς ἡ αἰτία. Οὕτω γὰρ ἂν καὶ ἀδελφῶν ἢ συγγι-

VARIE LECTIONES.

⁹ Ecloga προστρέχειν. ¹⁰ cod. ἐγκριτον.

NOTÆ.

(19) Observa sententiam hujus Novellæ; facit § 5, de Justiniano cod. § 5. C. emend. C.

(20) Basilio sc. Macedone. Nam, antea dixi Basiliū Macedonem cum filiis Constantinū et Leone edidisse πρόχειρον distinctum titulis sexaginta.

(21) Ἀρχιερωσύνης, intelligit sacerdotium episcopale.

(22) I ad Tim. iv, ad Tit. i, vers. 6.

(23) Nemo removetur ab episcopatu adipiscendo propter liberos quos habet.

(24) Vid. l. 42, § 1, Cgd. de episc. Novell. 123, cap. 1. Nov. 137, cap. 2.

(25) Adde et alias ex d. § 1, diff. 28, et priusquam c. de Syracusana. Hinc dubitandi ratio sumitur.

νῶν ἐτέρων προσόντων οὐχ ἔξει τις χώραν πρὸς ἐπισκόπου χειροτονίαν· ἡ γὰρ συγγενής¹¹ διάθεσις καὶ πρὸς τοῦτους ὁρᾷ. Ἀλλὰ προσιδότες τοῦτο οἱ θεῖοι κανόνες ἔδοσαν τοῖς ἐπισκόποις ἐξουσίαν, εἰ συγγενεῖς εἴεν ἄποροι, ἐκ τῆς ἱερᾶς ὑπάρξεως τούτων παραμυθεῖσθαι τὴν ἀπορίαν.

et hoc prævidentes divini canones fecerunt episcopis illorum inopiam ex sacris facultatibus sublevarent.

Ἡ οὖν ἐκ θεοῦ βασιλεία ἡμῶν τοῦτο ἀρμοδιώτερον κατανοοῦσα τοῖς θεοῖς ἔπεισται ἐντάλασαι, σύμφωνον ἐκείνοις ἐκφέρει νόμον, ὡσπερ¹² αὐτοῖς δοκεῖ τὸ πρὸς ἀρχιερωσύνην ἀνάγεσθαι τὸν ἄξιον τῆς τιμῆς ἀνὸς ἔσαι γοναὶ νόμῳ τετιμημέναι, οὕτως ὀρίζουσα τὸν ἀντιφθέγγεσθαι θρασυθέντα νόμον¹³ δίκην τῆς θρασύτητος τὴν εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον διηνεκῆ ἀφωνίαν εἰσπράττεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Γ'.

Περὶ τοῦ κατὰ τὸν τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν τοὺς μέλλοντας παραγγέλλειν εἰς ἱερέας ἢ διὰ βίου τὴν ἀγαμίαν ἐπαγγεῖλαισθαι, ἢ εἰ βούλονται γάμῳ προσμίλειν, πρότερον ἀρμόζεσθαι καὶ οὕτω τῇ χειροθεσίᾳ προσέρχεσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ ὁρᾶλλειν γαμῶν πρὶν τῆς ἱερωσύνης.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμηνικῷ πατριάρχῃ.

Καλῶς ἐξ ἀρχῆς τὰ περὶ τῶν ἱερέσθαι ἀξιοθέντων¹⁴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ὀρισσαμένης, οὐκ ὁρθῶς κατὰ γε ἐμὲ τῇ νῦν κρατούσῃ ἐπόμενοι συνθηλαὶ ἀνίστε κατολιγωροῦσι τοῦ ἱερατικοῦ παραγγέλλματος. Καὶ γὰρ ἐκείνους προστάσσοντος τοῖς μέλλουσι παραγγέλλειν εἰς¹⁵ ἱερέας, εἴτε διὰ βίου παντός, εἰ τεθαρβῆχασιν τὴν ἐπαγγελίαν μὴ ψεύσασθαι, ἀγαμίαν ἐπαγγελιασθαι, ἢ εἰ μὴ τοῦτο δυνατόν αὐτοῖς φαίνεται, νομίμοις γάμοις ἀρμόζεσθαι καὶ οὕτω τῆς θείας λειτουργίας ἀντιλαμβάνεσθαι· ἢ ἐπὶ τοῦ παρόντος κρατούσα συνθήκῃα τοῖς πρὸς γάμον συνάπτεσθαι λογισμῶν ἔχουσι δίδωσιν εἰς ἱερέας πρὸ τῆς μνηστείας τελεῖν, εἴτα μέχρις ἐτῶν δύο τῷ βουλομένῳ γήμασθαι παραίνειν ὀρίζει τὸ βούλημα.

Τοῦτο τοίνυν ἐπεὶ μὴ πρέπον ὁρῶμεν, κελεύομεν κατὰ τὸ ἀνωθεν καὶ ἀρχαῖον τῆς Ἐκκλησίας διάταγμα τὰς χειροτονίας προβαίνειν. Οὐδὲ γὰρ ἄξιον, τοὺς¹⁶

VARIÆ LECTIONES,

¹¹ Rectius συγγενική. ¹² Bals. præmittit καὶ. ¹³ Justiniani novell. 123. ¹⁴ Scrimg. ἀξίων θεῶν. Zuich. ἀξίων θεοῦ. ¹⁵ codd. om. εἰς. ¹⁶ τοὺς deest in Bals.

NOTÆ.

(26) Et ita abrogatur d. § 1, de Nov. c. 1, § 4, Nov. 123, c. 1, Nov. 137, c. 2. adde c. priusquam c. de Syracusana.

(27) Traditio fuit ecclesiastica, ut qui creandi sacerdotes essent, vel cœlibatum voverent, vel si eum vovere non possent, uxorem prius ducerent, et ita ministerium susciperent.

(28) Hoc innuit, tollendam esse sui temporis, ut in-

A etia liberos (quid enim quis aliud dicat?) sacras facultates oblietasur videatur. Verum non recte sese illa ratio habet. Sic namque nec fratribus aliisve cognatis superstitionibus accessum quisquam ad episcopatum haberet: siquidem et ad hoc sanguinis propinquitatisque affectio respicit. Quin potestatem, ut si ipsis pauperes cognati essent,

Nostra igitur imperatoria quæ ex Deo est majestas, si mandatis divinis insistatur, id longe convenientius fore animadvertens, consonam illis profert legem: ut quemadmodum ipsis videtur ad primarium sacerdotium promoveri posse (26) qui illo honore alioqui dignus sit, tametsi liberi ipsi lege tamen honorati sint, id ita liceat: et ita quidem censens, ut a lege, quæ contradicere ausa fuit, in audaciæ pœnam perpetuum in futurum exigatur silentium.

CONSTITUTIO III.

Ut qui sacerdotes creandi sunt secundum Ecclesiam ritus, ea lege creantur, ut omnem deinceps vitam cœlibem agant, aut si matrimonium contrahere velint, prius id faciant, ac deinde ad creationem procedant.

Aliter.

Quod ante incundum sacerdotium matrimonium contrahi debeat.

Idem imperator Stephano sanctissimo Constantinopolitano archiepiscopo, et patriarchæ universali.

Cum decanter inde ab initio de iis qui faciendis Deo sacris digni essent, ecclesiasticus ordo constituerit, non recte (meo quidem iudicio) qui præsentis temporis consuetudinem sequuntur, interdum ecclesiasticam traditionem contemnunt. Nam ubi illa (36) mandat, ut qui creandi sacerdotes sunt, aut per omnem vitam, si promissum non falsum fore fidant, cœlibatum voveant: aut si (27) illum servare impossibile ipsis videatur, legitimum matrimonium ineant, ac deinde divinum ministerium suscipiant; consuetudo quæ in præsentia obtinet, iis quibus matrimonio conjungi iam animo est, concedit ut (28) antequam uxorem duxerint, sacerdotes fieri possint, et deinde biennium ad perficiendam voluntatem jungi matrimonio volenti præstituit,

Id igitur quia indecorum esse videmus, jubemus ut ad vetus Ecclesie et antiquitas traditum præscriptum (29) dehinc creationes procedant. Neque

quæ, consuetudinem, quæ sacerdoti, intra biennium sacerdotii adepti uxoris ducendæ potestatem faciebat, reducta, ut inquit, veteri consuetudine, qua futuris episcopis matrimonium permissum, non tamen electis, l. 45. Cod. de episcop. vid. Nov. 79, J. eod.

(29) De quæ supra dixi.

enim dignum est, ut qui spiritali ascensu supra A corporis abjectionem et sordes eveci sunt, hi rursum ad carnis (30) sordes delabantur: sed e diverso, ut divinum ministerium ex corporis sordibus tanquam in altum aliquem gradum conscendant, convenientius fuerit.

CONSTITUTIO IV.

Ut non modo universalis Ecclesiæ sacerdotes, verum etiam qui ad quamcumque sacram ædem pertinent, si in hoc vocentur, licite sacra mysteria (31) exponere divinumque cultum celebrare domi private possint.

Idem imperator Stephano sanctiss. Constantinop. archiepiscopo et patriarchæ universali.

Placuit veteribus, ut quæ sacrificia et communio- B nes in privatis ædibus sunt, ab illis sacerdotibus, qui ad generales ecclesias pertinent, solis celebrentur; ab aliis vero qui alicui alii sacræ ædi addicti deserviunt, privatoque vitæ in statu sunt, ut nullum neque officium neque sacrificium perficiatur. Atque hoc quidem ut statuerent, religionis conservandæ causa in mentem illis venisse videtur, quo videlicet (ut conjicere est) dum nonnulli sacerdotii prætextu lethale defectionis malum tegunt, usu non veniat, uti qui profanati sacrificii participes fuerint, longe magis contaminentur quam expientur. Qui profecto eorum qui istiusmodi religioni cautionem excogitarunt, propositus finis hoc ipso nomine quod sacrosanctæ fidei stabilimentum adinvenierint, simul laudabilis, simul commendatione dignus est. Verumtamen quatenus se firmitatem allaturos existimaverunt, eatenus illam ex lege promanasse atque se extendisse non videas. E diverso vero subinde illam ipsam legem religiosis et divinis ministeriis operam navantibus etiam adversari conspicitur. Ut autem pollutus sacerdos, qui notus non est, pollutæ suæ iniquationis aliquem participem faciat, verisimile fortasse est aliquando id evenire: verum non ita ut semper et omnino tale quiddam contingat. Quis enim animo tam facill est, tamque omnia promiscua habet, ut quem non norit sacerdotem, neque cujus religionis, neque quibus moribus sit, hunc ad sacrificandum advocet? Rursum vero qui defectionem moliantur, remque sacram profanantem faciunt, ne illi cum alienis ab impietate conventus agere non velint, ut unde stabiliri lex videtur, non inde quemadmodum existimatum sit, stabililatur. Tum et religiosis in multis utilitatibus con-

μετά τὸ ἀνυβωθῆναι τῆς σωματικῆς ταπεινώσεως ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀναβάσεως τούτους πάλιν ἐπὶ τὴν σαρκικὴν ταπεινότητα καταπίπτειν, τούναντίον δὲ μᾶλλον χρῆ ὡς εἰς ἀνάβασιν ὄψηλῆν τὴν θείαν λειτουργίαν ἐκ τῆς σωματικῆς ταπεινότητος ἀναβαίνειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Δ' 114.

Περὶ τοῦ δεῖν μὴ μόνον τοὺς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἐκάστῃ οἰκίᾳ διαφέροντας προσκαλουμένους ἀδελφούς τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας καὶ λατρείας οἰκοὶ ἐπιτελεῖν¹¹.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Τοὺς μὲν ἀρχαιοτέροις ἔδοξε τὰς κατ' οἴκους ἱερατείας καὶ συνάξεις ὑπὸ μόνων ἐπιτελεῖσθαι τῶν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας διαφέροντων ἱερέων, ὅφ' ἐτέρων δὲ, οἱ τῷ οἴκῳ προσανάκεινται καὶ ἰδιαζούσης τυγχάνουσι βίου καταστάσεως, μήτε λειτουργίαν μήτε τινὰ ἱερατεῖαν ἐπιτελεῖσθαι. Τοῦτο δ' εἴκειν ἕνεκα γὰρ τῆς περὶ τὴν πίστιν ἀσφαλείας εἰς ἐνθύμιον αὐτοὺς ἐπελθεῖν ἀποθεσπίσαι, ὡς ἂν μὴ, ὡς εἰκός, τινῶν ἐπιχρυπτόντων ἀποστασίας ἐλεθρον ἐν τῷ τῆς ἱερῶς στήματι, συμβαίνει ἀπὸ τοῦ ἀγιάζεσθαι μᾶλλον πλεον βεβηλοῦσθαι τοὺς τῆς ἐκείνου μετέχοντας ἀνιέρου τελετῆς. Ὁ μὲν οὖν σκοπὸς τῶν ἐπὶ νοῦν βαλομένων τὴν τοιαύτην ἀσφάλειαν ἐπαινούμενός τε καὶ ἀποδοχῆς ἄξιός τε κατὰ τοῦτο ὅτι τὸ ἀσφαλὲς τῆς εὐσεβοῦς προϋνῆσαν πίστεως, πλην οὐ¹² καθ' ὅσον ἐνόμισαν παρασχεῖν τὴν ἀσφάλειαν ἐπὶ τοσοῦτον ἔστιν ἰδεῖν ἐκ τοῦ νόμου περιγυνομένην αὐτὴν καὶ ἐκτεινομένην. Τούναντίον δὲ ἔστιν ὅτι καὶ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ περὶ τὰς θείας λειτουργίας σπουδῆν κηκτημένους ἐναντιούμενος ὁ νόμος ὁρᾶται. Ἰδὲ μὲν γὰρ τὸν ἀνίερων ἱερέα μὴ γινώριμον καθιστάμενον μεταδοῦναι τινὶ ποτε τῆς ἑαυτοῦ ἀνιέρου βεβηλώσεως, εἰκός συμβαίνει ἂν ἴσως, πλην οὐχ οὕτως ὥστε τρόπον παντὶ τὴν τοιαύτην γίνεσθαι σύμβασι. Τίς γὰρ οὕτως εὐκολὸς τὴν γνώμην καὶ ἀδιάφορος, ὡς ἱεραθεῖαι προσκαλεῖν ἢν οὐκ οἶδεν ἱερέα, καὶ οὐ τοῦ σεβάσματος καὶ τῆς πολιτείας καθίστηεν ἀμαθῆς; Πάλιν δὲ καὶ οἱ τὴν ἀποστασίαν θάλποντες καὶ ἀνιέρως ἱερατεύοντες οὐκ ἂν μὴ πρὸς τοὺς οἰκελοὺς τῆς δυσσεβείας βουλήσονται συνελθεῖν ὥστε ὁ μὲν ἀσφαλίσεσθαι ὁ νόμος δοκεῖ, οὐ καθὼς ἔδοξε ἀσφαλίσεσθαι. Ἄλλως δὲ τοὺς εὐσεβεῖς πολλῆς ὠφελείας εὐρίσκειται γινόμενης¹³ ἐμποδίων. Θεία γὰρ χάριτι μικροῦ κατὰ πάντα οἴκον, οὐ μόνον τῶν περιφανεστέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐτελεστέρων, εὐκτηρίων οἴκων ἀνεγχευόμενον Θεῷ, τῆς

VARIÆ LECTIONES.

¹¹ Laudatur *Harmenopuli Man. legum* ed. 1587, lib. 1, tit. 2, p. 25. ¹² cf. *infra*, nov. xv. ¹³ Sic correxit Stephanus, codd. πλὴν τοῦ. ¹⁴ Melius forte γινόμενος.

NOTÆ.

(30) Nuptias intelligit. Idem pene dicitur in l. 44, § 1, vers. Oportet Cod. de episcop. quod parum honeste dictum videtur; τῆμος γὰρ ὁ γάμος ἐν πασι. Heb. xiii, vers. 4. Simile est quiddam Syriaci dist. 82, c. 4, et Innocentii dist. 28, c. 2, et Gregorii dist. 28, c. Priusquam.

(31) ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λατρείας, si ita est,

Novella Justiniani 58 abrogatur. Interim hoc videtur innuere sacerdoti privatis in domibus permitti ἱεραθεῖαι καὶ μυσταγωγεῖν, ut hæc Novella pertineat ad sacrificia et administrationem verbi cap. Clericos dist. 1, de consecrat., ut et Nov. 15, *infra* ad baptismum.

ὅτι περὶ τοὺς ἱερεῖς χορηγίας καὶ θεραπείας οὐχ ὁμοίως παρὰ πάντων οἰας τε οὕσης γίνεσθαι, συμβαίνει διὰ τὸν νόμον τοὺς ὡςπερ εἶπον ἀπορωτέρους πρὸς ἰδιόζουσαν ἱεράων ἀνάληψιν ἀμετόχους μὲν αὐτοὺς πλειστάκις διαμένειν τῶν θεῶν μυστηρίων, ἀποστερεῖσθαι δὲ καὶ τὰ ἱερὰ τεμενίσματα τῶν ἐπ' αὐτοὺς ὀφειλόντων ἀγιασμῶν ἐπιτελεῖσθαι. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰκὸς καὶ μνείας ἐπισταμένης ἐνλοτε κεικοιμημένων ἀπορίᾳ ἱερώς τὴν παρουσίαν τῆς μνήμης παραδραμεῖν ἀνείρατον, ὡς ἐκ τούτου οὐ μικρὰν τοῖς τε βιοῦσιν ἐνταῦθα καὶ τοῖς οὐδ' ὁ ἐκεῖθεν ἔχει βίος συμβάλειν ζημίαν.

Ὅριζομένον οὖν, οὐ μόνον τοὺς ἐκάστης καθολικῆς Ἐκκλησίας ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκίους τῶν ἱερῶν ἐκάστης οἰκίας ἄδειαν ἔχειν ἐν πάσαις ταῖς οἰκίαις ἱεραῖσθαι τε καὶ μυσταγωγεῖν, οὐδ' ἂν προκαλέειν αἰρούτο ὁ ἐκάστης δεσπύζων οἰκίας, καὶ διδόναι τὴν ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐκτηρίοις πάροδον καὶ ἱερατεῖαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ε΄¹¹.

Περὶ τοῦ τοὺς μετὰ τὸ ὑπελθεῖν τὴν μοναδικὴν πολιτείαν πραγμάτων εὐπορήσαντας μὴ καθόλου ἀπειργεσθαι περὶ αὐτῶν διατίθεσθαι, ἀλλ' εἰ μὲν ὠφθησάν τινι προκαταβέβλημένοι τῷ μοναστηρίῳ κατὰ τὸν καιρὸν ὅτε τούτῳ προσήρχοτο, εἶναι αὐτοὺς περὶ τῶν ὑστερον προσκεκτημένων κυρίους καθὼς προαιρουίτο πάντα διοικεῖν, εἰ δ' οὐδὲν προκατεβάλλοντο, αὐτοὺς μὲν περὶ τοῦ διμορίου ἔχειν ὀρίσειν ἄδειαν, τὸ μοναστήριον δὲ τὸ ἄλλο μέρος ἦτοι τὸ τρίτον ἀναλαμβάνεσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ διατίθεσθαι τὸν μονάσαντα εἰς τὰ ἐπικτηθέντα.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμηνικῷ πατριάρχῃ.

Ἐπιδή περὶ μονάζοντων ὑπάρξεως, οἱ μετὰ τὸν μονάδα βίον περιουσίαν ἠβροῖσαντο, πολλάκις ἡμῖν σὺν τοῖς ὅπῃ σὲ θεοφιλεστάτοις ἀρχιερεῦσιν, ὧ θεῶν φῶς καὶ κατάπυρρεῖν τὸν κόσμον ὑπὸ τοῦ πρώτου φωτὸς ἐν τῷ μεγάλῳ τῆς Ἐκκλησίας στερεώματι τε-

A sequendis eandem impedimento esse comperitur. Siquidem cum divina gratia in omnibus, omnium non modo potentiorum, verum etiam tenuiorum domibus sacraria (32) Deo erecta sint, et vero sumptus reliquaque ad rem familiarem necessaria sacerdotibus ab omnibus similiter suppeditari non possunt: evenit propter legem, ut (quemadmodum dixi) qui tenuiores sunt quam ut privatim sacerdotes suscipere possint, persæpe divinatorum mysteriorum experies maneant, et sacra delubra, quæ in illis sacrificia fieri debeant, his defraudentur. Quin verisimile etiam est, nonnunquam defunctorum memoria instante ob defectum sacerdotis præsentem memoriæ diem nullo facto sacrificio elabi, ut inde et qui hic vivunt, et quos altera vita tenet, utrisque non exiguum damnatum obveniat.

Statuimus igitur ut non solum generalis Ecclesiæ sacerdotes, sed etiam ad quamcunque aliam sacerdotum domum pertinent, quibuscunque cujusque domus dominis accersitis accessum ad sacra oratoria, et sacrarum rerum functionem dare voluerint, in quibuslibet ædibus sacrificandi (33), Deique arcana enarraudi facultatem habeant (34).

CONSTITUTIO V.

Ne, quibus, postquam monasticæ vitæ institutum subierint, facultates suppetunt, in universum hi de illis testari prohibeantur: sed ut ei, quo tempore monasterium adierunt, in id quidpiam contulerint, in illorum potestate sit, ut quemadmodum voluit, de iis quæ sibi postmodum pararunt, in plenum assent etiam testamentum condant. Si vero nihil ab initio intulerint, tum ut de esse statuenti facultatem habeant, monasterium autem alteram partem sive orientem accipiat.

Aliter.

Ut monachus (35) de acquisitis testari possit.

Idem imperator Stephano (36) sanctiss. Constantinop. archiepiscopo, et patriarchæ universali.

Quoniam de monachorum bonis quæ post susceptam vitam monasticam coacervassent, persæpe nobis una cum Dei amantissimis sub te primariis sacerdotibus dubitare te (o divinum, et, ut mundo præluceas, in magno Ecclesiæ firmamento

VARIÆ LECTIONES.

³² Bals. τοὺς ἱερεῖς. ¹¹ Est 2 in Ecloga nov. Leuncl. Jur. Græc. Rom. II, p. 79. Citatur Harmenop. lib. V, tit. IV, p. 367. ¹² codd. Scrimg. προσκεκτημένων.

NOTÆ.

(32) Quæ Græcis εὐκτήρια. Theophil. § 18. Inst. D nopolium 5, tit. 1, § 3, Goth. Ne quidem papa potest concedere monacho ut aliqua bona retineat; vid. cap. 6, ext. de stat. homin. quo posito non poterit testari, vid. Covaruv. rubr. de Testam. num. 47, Ans.

(33) Ἱεραῖσθαι, intelligit ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν, ut Nov. 131, cap. 8, actum sacrificandi.

(34) Et ita abrogatur Novell. 58. Nov. 131, c. 8. Olim sine consensu episcopi, qui in privata domo vel possessione sacrificasset, canones notabant, ut parasυνάγωγον. Balsamon ad cap. 31 synodi 6, in Trullo: adde cap. clericos, dist. 1, de consecrat.

(35) Περὶ τοῦ διατίθεσθαι τὸν μονάσαντα, etc., Exstat alias hujus Novellæ epitome apud Harme-

nopolium 5, tit. 1, § 3, Goth. Ne quidem papa potest concedere monacho ut aliqua bona retineat; vid. cap. 6, ext. de stat. homin. quo posito non poterit testari, vid. Covaruv. rubr. de Testam. num. 47, Ans.

(36) Quem Cedrenus in Leone vocat Στέφανον σύγγελλον, Leonis ἀδελφόν, cui mortuo successit Antonius cognomento Καυλας. Porro σύγγελλος idem quibusdam, quod contubernalis. Zonara vero in Monomacho id in Ecclesia σύγγελλος, quod Agarenis Scriph, hoc est Caliphæ successor.

a principio lumine collocatum lumen) dixisti, an constitutione facta monachos istiusmodi bonorum dominos designari oporteret, an vero ipsos ab illorum dominio arceri conveniret: nimirum quod tanquam nubes, quæ istinc ambiguitas existit, rationis radios, quo minus perspicue ea res iudicari possit, subeat et offuscet: quoniam (inquam) de hoc dubitantes variis nos postulationibus ad huius rei considerationem una vobiscum suscipiendam hortati estis: nos, ut in aliis, ita et hic sacerdotalem tuam dignitatem venerantes, ad satisfactionem petitionis tuæ accingimur. Ac illa quidem primum a nobis dicantur, quæ a veteribus (37) de illis qui se jam in monasticam rempublicam (38) ascribi volunt, constituta sunt: illis nempe de rebus suis prius testandum esse, ac deinde ad concupitum vitæ institutum procedendum, nec dispositionem rerum suarum vitæ mutatione anticipandam. Nam si hoc ita evenisse constat, non amplius ipsis jam tonsis, ut de rebus suis quidquam statuunt permittendum esse: omnemque substantiam, in qua ecclesia tonsi sunt, illi ressuram. Quod sane de iis qui vitam monasticam jam subierunt, decretum (extra quam si liberi qui hereditatem petant, supersint) et optimum, et ita ut nemo possit melius, constitutum est: tum nec addi nec adimi illi quidquam queat. Etenim qui ante mutatam vitæ rationem, cum bonorum dispositionem in arbitrio suo positam haberet, de iis statuere noluerit, merito postmodum id facere prohibetur, ut qui se ipse in has angustias coniecerit. Propterea enim quod cum licitum ipsi esset prædisponere res suas testamento noluerit, ejus postea faciendi facultatem, tanquam ab ipso damnatam, sibi adimi, id vero jure longe optimo sustinet. Cæteroque etiam, quomodo non absurdum fuerit, si qui se ab huius vitæ curis sejunxerit, illarum adhuc onus sufferat, indeque promanante molestia prematur? Liberos igitur, qui in monachorum numerum ascriptus est (quemadmodum dixi) quando non habet, non profecto hoc decretum decreto alteri cedat. At si liberi supersint (non enim tunc illos propter parentis silentium damno affici fas esset), non omnino testamenti ordinationem monachicus habitus impedit: sed manifestum est quod (39) de liberorum portionibus testari poterit, quæ illis æquabili legitimaque divisione attribuentur. Quæ vero pars ad ipsum respicit, in ea testamenti factio deficiat: quippe quæ integra ad monasterium pertineat. Cæterum si mors etiam (ut multi sunt rerum humanarum casus) subito superveniens rerum distributionem intercipiat, neque tunc quidem quæ liberis succurrat dis-

θειμένον, ἀπορεῖν ἐφη, οἷα δὲ νέφους τῆς ἐκεῖθεν ἀμφιβολίας ὑποτραχούσης τὴν ἀκρίβειαν τοῦ λογιζομένου πρὸς τὸ τραπὴν ἐκφῆναι διάκρισιν, εἴτε δεήσοι τῆς τοιαύτης περιουσίας κυρίου εἶναι τοὺς μοναστάς ποιεῖσθαι διάταξιν, εἴτε κωλύειν ἄξιον αὐτοῖς τῆς ἐπ' αὐτῇ κυριότητος· ἐπεὶ οὖν περὶ τοῦτο³⁷ ἀμφιβάλλοντες διαφοροῖς ἡμᾶς ἐξαιτήσοι πρὸς τὴν ἐπισκεψίν συναντιλαμβάνειν προτρέψασθε, τιμῶντες ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις οὕτω κἀνταῦθα τὴν ὁμῶν ἱερότητα, πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν καθιστάμεθα τοῦ αἰτήματος. Ἐκεῖνα δὲ πρῶτον εἰρήσθω ἡμῖν, ὅσα γὰρ τοῖς κἀλαι διώριστα³⁸ περὶ τῶν ἀρτι βουληθέντων πρὸς τὴν μονήρη μετατάξασθαι πολιτεῖαν (φημὶ δὲ περὶ τοῦ πρότερον αὐτοῦς τὰ οἰκεία πράγματα διατίθεσθαι, οὕτω τε πρὸς τὴν ἐπιθυμουμένην προσεῖναι πολιτεῖαν, ἀλλὰ μὴ προλαμβάνειν τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου τὴν περὶ τῶν πραγμάτων διάταξιν, ὡς εἰ γὰρ τοῦτο οὕτω συμβαῖν ὀφείη, οὐκέτι ἀποκειραμένοις αὐτοῖς ἐπιτραπήσεται ἡ διάταξις, ἀλλὰ χωρήσει πᾶσα ἡ ὑπαρξίς εἰς τὴν ἐν ἧ ἀπεκείραντο ἐκκλησίαν), ταῦτα δὲ τὰ περὶ τῶν ἀρτι προσιδόντων τῷ μοναδικῷ βίῳ διωρισμένα (εἰ μὴ παῖδες πάρεσι τὴν κληρονομίαν καλοῦντες) ἀριστὰ τε καὶ ὡς οὐκ ἂν τις φαίη ἄμεινον διατέτακται, καὶ οὐτε τι προσεῖναι τούτοις οὐτ' ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῶν ἔστιν. Καὶ γὰρ ὁ πρὸ τοῦ διαμεψῆαι τὴν πολιτείαν ἐν τῇ ἐκείνου γνώμῃ κειμένην ἔχων τὴν τῶν ὑπαρχόντων διοίκησιν, τοῦτο μὴ βουληθεὶς διαπράξασθαι, εὐκότως μετὰ ταῦτα ἀπεργεταί τῆς ἐπιτροπῆς, αὐτὸς αὐτὸν εἰς τοῦτο καταστήσας· δι' ὧν γὰρ οὐκ ἐβουλήθη ἐξῆν αὐτῷ προδιωχηκεῖν τὰ πράγματα, τὴν μετὰ ταῦτα τῆς ἐξουσίας ἀραιῖσιν δι' αὐτοῦ καταψηφιζομένην εὐλόγως φέροι. Ἄλλως τε δὲ καὶ πῶς οὐκ ἀτοπον, τὸν ἀποταξάμενον ταῖς τοῦ βίου φροντίσιν ἔτι τὸ τῶν φροντιδῶν φέρειν φορτίον καὶ τῷ ἐκεῖθεν βάρει πιέζεσθαι; Ἄπαιδος μὲν οὖν, ὡς περ ἐφην, ὄντος τοῦ πρὸς μοναχοὺς μεταταξαμένου, αὐτὴ ἡ ψήφος οὐκ ἂν ὑπεκσταίῃ ψήφῳ ἐτέρᾳ· εἰ δὲ πάρεσι παῖδες (τότε γὰρ οὐχ ὅσιον ζημιοῦν ἐκείνους διὰ τὴν τοῦ γονέως σιγὴν), οὐ κωλύσει παντελῶς τὴν διάταξιν τὸ μοναδικὸν σχῆμα, ἀλλὰ δῆλον, ὡς διατάξεται μὲν περὶ τῶν μερῶν, ἀ τοῖς παισὶν ἴση καὶ νομίμῳ διανομῇ ὑποκληρωθήσεται, τοῦ δὲ μέρους τοῦ πρὸς ἐκεῖνον ὀρώντος ἀποστήσεται ἡ διάταξις, ὡς ὀλοκλήρως αὐτοῦ τῷ μοναστηρίῳ ἀνήκοντος. Ἄλλὰ καὶ εἰ θάνατος (οἷα πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα) σύντομος ἐπιστάς τὴν τῶν πραγμάτων μεσολαθήσει διζνομήν, οὐδ' οὕτως παντελῶς ἀπαρρησίαστος ἡ τῶν πραγμάτων τοῖς καισὶ βοηθοῦσα διοίκησις, ἀλλὰ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον τὰ τούτοις προσήκοντα νομίμῳ δικαίῳ ἀφορισθήσεται, τὸ δ' ἐπιλοπόν τῆς ὑπάρξεως οἰκειώσεται ἡ μονή. Ἄλλὰ γὰρ ταῦτα περὶ τῆς πρὸ τοῦ μονάκου βίου τῷ ἀνθρώπῳ προσούσης περιουσίας. Ἐφ' ᾧ δὲ ἡ ὁμῶν

VARIÆ LECTIONES.

³⁷ Scrimg. τούτου. ³⁸ Justiniani Nov. 123, c. 38.

NOTÆ.

(37) Jure veteri monachi testari non poterant. Nov. 5, cap. 5. Nov. 76. Nov. 123, cap. 38.

(38) Τῷ μοναστικῷ βίῳ.

(39) Vid. Nov. 76, in fin. Nov. 123, cap. 38.

πατρική μακαριότης ἤξιωσε τὸ θέσπισμα προσελθῆναι (φημὶ δὴ ἐπὶ τοῖς ὑστερον τοῦ μονάδο; βίου προσγινομένοι; πράγμασι), τοῦτο θεσπίζομεν, τὸ ἐκ τοῦ καιροῦ τοῦ καθ' ὃν εἴλετο τὴν μονήρη πολιτείαν προσιούσης τῆς διασκέψεως γίνεσθαι περὶ τῶν μετὰ ταῦτα προσκετηθέντων αὐτῶ τὴν διάκρισιν. Οὐ γὰρ διότι ἐκ τῆς λαϊκῆς ἀγωγῆς πρὸς τὴν μοναδικὴν μεθιστάμενος, εἰ μὴ πρότερον διατίθειτο, τὴν τοῦ μετὰ ταῦτα διατίθεσθαι ἀφαιρεῖται ἄδειαν, διὰ τοῦτο καὶ περὶ τῶν ὑστερον γενομένων ὀφείζει καθόλου κωλυθεῖν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ εὐλόγως ἀφηρεῖτο τὴν ἐξουσίαν, ἐπεὶ ἐν αὐτῶ ὃν βουλευσασθαί· ἐπιχρηματίζονται λαϊκῶ, τῷ μὴ τοῦτο πράξει αὐτὸς ἐαυτὸν εἰς τοῦτο περιίστησιν· ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔστιν ὁμοιον, ὥστε αὐτὸν τινα ὑφ' ἑαυτοῦ ἢ ὑφ' ἑτέρου ἀπειργεσθαι. Εἰ δὲ τις λέγοι, ὅτι διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι μονάζων ἔστιν, ἅπαντα λήψεται ἡ μονή, οὐκ οἶδα εἰ πρόποντα μονασταῖς ὁ σοιοῦτος νομοθετεῖ· πρῶτον μὲν, εἰ οὕτω δεῖ κτημάτων ἀντέχασθαι ἀνθρώπους οἱ τὴν ὑπεροφίαν αὐτῶν ἐπηγγεῖλαντο· ἔπειτα δὲ καὶ συγγενεῖς τινες πένητες ἢ ἄλλως γινώριμοι τυγχάνουσι τῶ ἀνθρώπῳ χρῆζοντες παραμυθουμένης χειρὸς, πῶς οὐκ ἀπάνθρωπον, μηδεμιὰς ἐκαίνους ἐκ τῶν τοῦ συγγενοῦς πραγμάτων ἐξιοῦσθαι παραμυθίας, ὥσπερ οὐχὶ ξενιτλασίαν ἀλλὰ συγγενικῶν καὶ φίλων ἐλασίαν δέον ποιεῖν τοὺς μονάζοντας καὶ πάντα πρὸς ἑαυτοὺς ἔλαειν, καθάπερ τοῖς πολυτάγους ἔστιν ὄρῳ οὐ βουλομένους ἀπόμοιρῆν τινα τῶν παρακειμένων τοῖς ἄλλοις καταλιμπάνειν; Οὕτε γὰρ δούλος ἐλευθεροῦται δουλείας δεσμῶν, οὐ πένης οἴκτου μεταλαγχάνει, οὐκ ἄλλος τις ἀνάγκαις πιεζόμενος παραμυθίας εὐρίσκει ἀπολαύσιν, πάσης τῆς τοῦ μονάζοντος περιουσίας τῷ μοναστηρίῳ δεδομένης.

omnia ad se trahere monachis decorum sit? quomodo enim servus servitutis vinculis liberatur, neque egenus commiseratione potitur, non alius quisquam necessitatibus pressus consolationis fructum invenit, cum omnes monachi facultates monasterio dantur.

Διὰ τοῦτο δὴ θεσπίζομεν, εἰ²⁶ μὲν ὥφθη κατὰ τὸν καιρὸν ὅτε τὸν μοναστὴν εἴλετο βίον ὁ ἄνθρωπος ἀπεριωσάμενός τι τῆ Ἐκκλησίᾳ, εἶναι αὐτῷ περὶ τῶν ὑστερον προσκετημένων²⁷ ἀβίαστον καὶ κυρίαν τὴν γνώμην καθὼς ἂν προαιροῖτο πάντα διοικεῖν· εἰ δὲ μὴδὲν ὅλως κατ' ἀρχὰς τῷ μοναστηρίῳ προσηνέψεται²⁸, τότε διχῆ τὴν ὑπαρξίν τέμνεσθαι, τῶν μερίδων τῆς μὲν διμοιρίᾳ συγκεφαλαιουμένης, τῆς δὲ τρίτῃ μέρει²⁹, καὶ διατίθεσθαι μὲν ὡς ἂν ποτε δόξαιεν αὐτῷ περὶ τοῦ διμοιροῦ τμήματος τὸν μονάζοντα, τὸ τρίτον δὲ ἀποκληροῦσθαι τῷ μοναστηρίῳ. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν περὶ ὧν ἐζητήσατε τὸ ἡμέτερον ἀπεθέσπισε κράτος. Δεήσει δὲ τὴν ὑμετέραν μακαριότητα τοῖς ὑπ' αὐτὴν ἅπασιν θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις ἐκδηλα καταστήσαι τὰ τεθεσπισμένα, αὐ-

A positio omnino conticebit : sed secundum dictum modum, quæ ad illos pertinent legitimo ipsis jure, separabuntur : residuum autem involabit monasterium. Atque hæc quidem de hisce facultatibus, quas ante susceptam vitam monasticam habuerit quisquam. Verum de quo paterna vestra beatitudo proflire decretum pellit (de iis nimirum rebus quæ post monasticæ vitæ susceptionem accesserunt), de eo hoc statuimus, ut inde ab eo tempore ex quo monasticæ vitæ rationem susceperit, consideratione procedente, quæ postmodum ab ipso comparata sunt, discernantur. Non enim quod qui a profana vita ad monasticam transit, nisi prius testetur, testandi postmodum facultate privatur, ideo et de iis quæ postmodum acquisierit, quidquam statuere in universum prohibeatur. Illic namque jure testamenti facione

B privatur, quia cum ipsi in profano statu res adhuc tractant, aliquid constituere integrum esse, eo ipso quod id non fecerit, se ipse in (40) has Augustias circumcluserit : hic vero nihil simile est ut quisquam aut a seipso, aut ab alio prohibeatur. Quod si quis dicat, hoc solo nomine quod monachus sit, monasterium omnia esse peregrinum : haud scio, si istiusmodi, quæ monachos deceant, statuat. Primum enim an qui homines opum contemptum professi sunt, eos ita illas amplecti ac quacunque ratione retinere convenit? Deinde sint alicui cognati pauperes, alioquive noti, qui consolatrice manu indigeant : quomodo non ab omni humanitate alienum, nullo illos ex cognati rebus sublevamine dignari, tanquam non modo peregrinos,

C nos, sed et cognatos amicosque propellere, atque quemadmodum belluones voracesque homines nullam omnino partem aliis qui una accumbunt relinquere velle videmus. Neque enim servus servitutis vinculis liberatur, neque egenus commiseratione potitur, non alius quisquam necessitatibus pressus consolationis fructum invenit, cum omnes monachi facultates monasterio dantur.

Ac propter hoc sane statuimus, ut si quis, quo tempore monasticam vitam suscepit, Ecclesiæ quidpiam consecrarit, illi circa res postmodum comparatas liberum ratumque iudicium sit (41), quomodocunque de illis statuere velit : sin nihil omnino ab initio in monasterium allatum sit, tum ut bifariam substantia dividatur, ita ut una pars in bessem, altera vero in trientem circumscribatur, ac monachus D quomodocunque ipsi visum fuerit de besse testamento statuat : triens autem applicetur monasterio. Atque hæc quidem, de quibus requisitis nostra decrevit potentia. Oportebit autem tuam beatitudinem, quæ decreta sunt, omnibus sub ipsa Dei amantiss. metropolitanis facere manifesta, et hos similiter sub se constitutis episcopis, illosque quarum

VARLÆ LECTIONES.

²⁶ Hinc initium facti in Eclog. nov. 2. ²⁷ codd. Scrimg. προσκετημένων. ²⁸ Ecloga προσηνέψεται. ²⁹ Sic Ecloga; sed Scrimg. Zuich. et Meerm. codd. habent τῆς μὲν διμοιρίᾳ συγκεφαλαιουμένης, τῆς δὲ τρίτης μέρει.

NOTÆ.

(40) Adde l. 7 § 1. ff. Qui satisdaro l. 2 § 8 ff. Si quis cautionibus. (41) Et ita abrogatur Novella 5. c. 5; Nov. 125. c. 38.

curam sortiti sunt ecclesiis ista indicare : quo videlicet et in præsens et in futurum hæc ab omnibus tum cognoscantur, tum hunc ad modum fiant.

CONSTITUTIO VI.

Ut utrumque tempus tum quod sancta sexta constituit synodus, tum quod decernit divus Basilius, in iis qui monachi fieri statuunt, observetur : et bonorum ejus qui a synodo præstituto tempore monachus fit, dispositio secundum editam a nobis formam procedat.

Alliter.

Ut decennis (42-60) puer in monachorum numerum assumatur.

Idem imperator Stephano sanctiss. Constantinop. archiepiscopo, et patriarchæ universali.

Quo tempore eos qui monasticam vitam subire desiderant, re concupita potiri oporteat, id quia non unum atque idem, sed aliud atque aliud a divinis nostris patribus præstitum sit, ut ad hunc etiam tractatum dijudicandum, et quæ subsesse videtur contrarietatem conciliandam me componerem, effectum est.

Itaque quæ magnus ille ac admirandus decernit (61) Basilius (ut videlicet qui monachicum habitum ambiunt, decimo sexto primum, aut decimo septimo ætatis anno digni illo habeantur), quæque sancta sexta (62) mandat (63) synodus, anno decimo, qui istiusmodi vitam capesserent, suscipiendos esse monens : hæc cum sanctiss. patriarcha Deique amantissimis metropolitanis diligenter expendentes, neutram sacrarum legum diximus esse contemnendam, sed contra ad utrumque tempus religioso habitu qui illum sumere cupiunt dignos habere jubemus.

De bonorum autem dispositione peculiarem sententiam pronuntiavimus, ut nempe qui sexto decimo aut decimo septimo tonderi voluerit, de rebus suis quomodo velit, statuere (64) possit. Existimo enim propterea etiam magnum illum Basilius hoc tempus hujusmodi actioni tribuisse, quod ad id legitimæ ætatis requisitio ad statuendum de rebus suis impedimento non sit. Qui vero decimo anno in monasticæ vitæ sanctimoniam mutato statu transire in animo habeat, ut neque huic salutaris conatus impedimentum aliquod obviet (hoc enim, ut videtur, et sacra synodus intelligens, ac volens, tempus quo vitam monasticam adire esset, ampliavit), ne tamen is quomodo istiusmodi vitam ineundi, sic etiam de rebus

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁰ Est in Ecl. Nov. iii. ⁶¹ Ecl. hinc initium capit. ⁶² Basilii c. 18. ⁶³ c. 40. ⁶⁴ Ecl. τινι βουληθέντι. ⁶⁵ Sic Ecl. et H. Stephanus; codd. et Scring. ὡς εἶπε. ⁶⁶ Ecl. μέντοιγε.

NOTÆ.

(42-60) Vid. in Corpore canonico c. 14. extrade temporibus ordinationum et qualitate ordinandorum, Clementinam de ætate, qualitate præficiendorum, et c. 1, 8, 11. De regularib. cap. ult. De temporib. ordinat. in 6. et distinct. 77. cap. Subdiaconus, et distinct. 78. c. Quid est : et 1, q. 1, c. Estote. adde Vigiliam 3. methodi juris pontificii 4, num. 37. Ab

Α τούς τε παρακλησίως τοίς ὑπ' ἐκείνους ἐπισκόποις ἐμφανίσαι, κάκεινους ταίς ὧν ἔλαχον τὴν ἐπιτροπὴν ἐκκλησίαις, ὥστε καὶ νῦν καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ταῦτα καὶ διαγιγνώσκεισθαι πᾶσι καὶ οὕτως πράττεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Γ'.

Περὶ τοῦ φυλάττεσθαι ἐκάτερον τὸν καιρὸν ἐπι τῶν μονάζειν ἐγγνωκότων, ὃν τε ἡ ἁγία ἔκτη σύνοδος ἐξεφώνησεν. καὶ ὃν ὁ θεὸς ἀποθεσπίζει Βασίλειος, τὴν δὲ τῶν ὑπαρχόντων διοίκησιν τοῦ κατὰ τὸν χρόνον μονάσαντος, ὃν ἡ σύνοδος ἐπέκρισε, κατὰ τὸν ὅψ' ἡμῶν ἐκτεθειμένον τύπον πρόβλεψεσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ μονάζειν δεκαετῆ παιδα.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιοτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμηνικῷ πατριάρχῃ.

Ὁ καιρὸς, καθ' ὃν δαί τοὺς τῷ μονάζοντι βίῳ προεῖναι ἐπιμεμένους τυγχάνειν τῆς ἐπιθυμίας οὐχ εἰς καὶ ὁ αὐτὸς, ἀλλ' ἕτερος καὶ ἕτερος τοῖς θεοῖς ἡμῶν Πατράσι διωρισμένος, εἰς τὸ καὶ τούτῳ διατεῖσθαι τῷ μέρει καὶ συμβιβάσαι τὴν δοκούσαν ἐναντιότητα καταστήναι παρεσκεύασατο.

Τοιγαροῦν⁶⁰ σὺν τε τῷ ἀγιοτάτῳ πατριάρχῃ καὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις ἃ τε μέγας καὶ ὁ θαυμαστὸς ἀποθεσπίζει Βασίλειος⁶¹ (φημι δὲ κατὰ τὸ ἐκκαιδέκατον τῆς ἡλικίας ἔτος ἢ τὸ ἐπτακαιδέκατον ἀξιούσθαι τοῦ μονήρους σχήματος τοὺς ἀσπαζομένους αὐτὸ), καὶ ἅπαρ ἡ ἁγία ἔκτη ἐπέλλεται σύνοδος⁶² δεκάτῳ ἔτει προτρεπομένη τὴν εἰς τὸν τοιοῦτον βίον τῶν προσόντων παραδοχὴν, ταῦτα διασκοπήσαντες, οὐδετέρου τῶν ἐρῶν νόμον συνείδομεν κατολιγωρεῖν, ἀλλ' ἀξιούσθαι μὲν τοῦ σεβασμίου προστάσομεν σχήματος καθ' ἐκάτερον τὸν χρόνον τοὺς βουλομένους αὐτὸ ἐπανηρῆσθαι.

Ἐνεκα δὲ τῆς τῶν ὑπαρχόντων διοικήσεως γνώμην ἰδίαν ἀποφαινόμεθα, τῷ μὲν ἐκκαιδέκατῳ ἢ ἐπτακαιδέκατῳ ἀποκείρασθαι τινὰ βουληθέντα⁶³ περὶ τῶν οικειῶν ὡς ἂν βούληται διατεῖσθαι (οἶμαι γὰρ διὰ τοῦτο καὶ τὸν μέγαν Βασίλειον τοῦτον ἀποδοῦναι τὸν χρόνον τῇ τοιαύτῃ πράξει, ὡς κατ' ἐκείνον τῆς νομίμου ἡλικίας μηδὲν ἐμποδῶν οὐσης εἰς τὸ περὶ τῶν οικειῶν βουλευσασθαι), τῷ δὲ γε τῷ δεκάτῳ⁶⁴ ἔτει πρὸς τὸ σεμνὸν τῆς μοναδικῆς πολιτείας μετατάξασθαι διανοηθέντι μηδὲ τούτῳ κωλύμην ἀπαντᾶν τοῦ σωτηρίου ἐπιχειρήματος (τοῦτο γὰρ εἶπε⁶⁵ συνειδοῦσα καὶ ἡ ἐρᾶ σύνοδος συστῆλαι τὸν χρόνον τῆς εἰς τὸν μονάζοντα βίον προσαγωγῆς), μὴ μέντοι καὶ⁶⁶ λαμβάνειν αὐτὸν ὥσπερ τὴν εἰς τὸν τοιοῦτον βίον

infantia potuisse monachos fieri constat ex lege 53. c. De episcop.

(61) In epistola ad Amphiloichium, canone 18.

(62) In Trullo.

(63) Canone 40, ubi vid. Balsamonem.

(64) Id est, testari. Adde Nov. 6 eod.

αἰσῶδον, οὕτω καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ περι⁶⁵ τῶν οἰ-
κείων διατίθεσθαι, ἀλλ' ἐπέχεσθαι τοῦ τὰ ὑπάρχοντα
διοικεῖν, μέχρις ἂν ἐκεῖνος ὁ καιρὸς ἐτιστῇ καθ' ὃν
τὴν νομίμην συμπλήρωσιν ἢ ἡλικίᾳ λαμβάνει τοῦ
διατίθεσθαι. Εἰ δὲ (οἷα τὰ ἀνθρώπινα) πρὸ τῆς συμ-
πληρώσεως ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐξ ἀνθρώπων ἄπιοι,
οἰκείται μὲν αὐτοῦ πάντες ἀφείσθωσαν τῆς δουλείας,
ἢ δὲ λοιπὴ διχῆ διαιρείσθω περιουσία, διμοιρίᾳ τε
καὶ τρίτῳ μέρει, καὶ τὴν μὲν ἢ μονὴ κομιζέσθω, τὸ
δὲ τρίτον τοῖς συγγενέσι διδόνθω τοῦ τελευταίου αἵματος.
Εἰ δ' οὗτοι μὴ πάρεισι, ἀπερχέσθω καὶ τοῦτο ἐνθα τὸ
διμοῖρον προεχώρησεν⁶⁷.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ζ' ⁶⁶.

Περὶ τοῦ ὁσάκις ἂν τις ἐκ τοῦ κληρικῶ οὗ σχήμα-
τος πρὸς τὸ λαϊκὸν ἀπονοηθεῖ μεταβῆσθαι,
τούτων καὶ ἄνοκτα πρὸς αὐτὸ πάλιν ἀποκαθ-
ίστασθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ κληρικῶν μὴ γίνεσθαι αἰθὺς λαϊκῶν.
Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιοτάτῳ ἀρχι-
επισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμένικῳ πα-
τριάρχῃ.

Ὅσπερ ἡμῖν ἐμπροσθεν σκοπούμενοις τὴν ἀσφαλε-
στέραν τῶν πραγμάτων κατάστασιν ἐπιπέτερ ἐφαίνετο
τῆς πολιτείας ὁ νόμος μᾶλλον τοῦ ἱεροῦ νόμου τὸ
ἀσφαλὲς τοῖς πράγμασι παρεχόμενος, ἐκείνῳ παρ-
έχομεν τὴν προτίμησιν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ ἱερὸν
ὄρωντες διάταγμα λυσιτελέστερον τῆ ἀταξίᾳ τῶν
πραγμάτων ὑπάρχον τοῦ πολιτικοῦ διατάγματος,
προσπιθέμενοι αὐτῷ σύμφωνον γινώμην δίδομεν. Καὶ
θεσπίζομεν⁶⁸, κατὰ τὸν τῆς Ἐκκλησίας θεσμὸν τὸν,
ὅστις τοῦ κληρικῶ οὗ σχήματος ἀπονοηθῆται τὸ λαϊκὸν
διωμείψασθαι, τοῦτον ὁσάκις ἂν πρὸς τοιαύτην⁶⁹ ἐξενε-
χθεῖ ἀπόνοια, καὶ ἄνοκτα πάλιν εἰς τὸ κληρικὸν
ἀποκαθίστασθαι, κἂν μὴ καὶ τοῦ βαθμοῦ τὴν τάξιν
εἰσκαίως ἐστὶν ἀπολαμβάνειν, διὰ τὸ αὐτὸν⁷⁰ αὐτὸν ἐξ
ἧν ἴδρασεν ἀνάξιον τῆς τοιαύτης τάξεως καταστή-
σαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Η'.

Περὶ τοῦ τὸν ἀθεταῖν ἀπονοηθέντα τὸ σεβάσμιον
τῆς μονήρου πολιτείας σχῆμα καὶ ἀνε' ἐκεί-
νου τὸ λαϊκὸν ὑποδυόμενον. ὁσάκις ἂν τοῦτο
θρασυνοηθῆι πράττειν, καὶ ἄνοκτα αὐτὸν εἰς
ἐκείνο ἀποκαθίστασθαι καὶ ἢς κακῶς ἀπέδρα
μονῆς ἐν αὐτῇ παραβῆσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ συνταξαμένου καὶ ἀθετήσαντος τὸν
μονῆρη βίον.

A suis testandi (65) facultatem accipiat : sed donec
illud tempus, quo legitimam plenamque ad testan-
dum ætas potestatem capit, advenerit, a disponen-
dis rebus inhibeatur. Quod si (ut sunt res humanæ)
ante illius temporis completionem e vita excesserit,
servi ejus omnes a servitute liberentur : reliqua
vero bona bifariam dividantur in bessem et trien-
tem : ac bessem quidem monasterium auferat, triens
autem defuncti cognatis detur. Quorum si nulli
supererunt, quo bes processit, eo triens quoque
abeat.

CONSTITUTIO VII.

Ut quotiescunque a clericorum habitu ad profanorum
transire per vecordiam aliquis tentarit, in illum is
inventus etiam restituatur.

Aliter.

Ne clericus denuo profanus (66) fiat.

Idem imperator Stephano sanctissimo Constan-
tinop. archiepiscopo, et patriarchæ universali.

Quemadmodum antehac, quando certiozem fir-
mioremque rerum constitutionem investigaremus,
si civilis lex plus roboris ac firmitatis, quam eccle-
siastica præbere videretur, illi prærogativam
dedimus : eo modo et hic decretum sacrum rectæ
rerum moderationi, quam civile sit, conducibilis
fore intelligentes, illi per assensionem consona
præscriptione edita, statuimus, ut quicunque cleri-
corum habitum mutare profanorum habitu improbe
instituerit, is quotiescunque actus fuerit in istius-
modi vecordiam, secundum ecclesiasticum decre-
tum, quantumvis inventus in clericorum habitum (67)
restituatur : tametsi qui ecclesiastici ordinis sta-
tum recipiat, dignus non sit, uti qui se ipso illo
indignum transfugio constituerit.

CONSTITUTIO VIII.

Ut qui rejicere venerandum monasticæ vitæ ha-
bitum in animum induxerit, ac pro illo profanorum
habitum susceperit, quotiescunque hoc facere
ausus fuerit, etiam inventus in illum restituatur :
et ex quo monasterio improbe aufugerit eidem
reddatur.

Aliter.

De eo qui vitam monasticam deserit, qui præ-
sidium cohortibus (68) ascribi solet.

VARLÆ LECTIONES.

⁶⁵ Sic Scrimg. ; Zuich. et Meerman. cod. ἐξουσίαν περὶ τοῦ τῶν. ⁶⁷ Bals. προχωρεῖν ; Ecl. προσ-
εχώρησεν. ⁶⁶ Quarta est in Ecl. Nov. ⁶⁸ Hinc Ecl. initium facit. ⁶⁹ Ecl. præmittit τὴν. ⁷⁰ Ecl. αὐτὸς.

NOTÆ.

(65) Videtur abrogari lex Constantini, qua per-
mittebatur impuberi cœlibatum proflentis ac vo-
venti, in ipso monasterii ingressu testamenti
factio, de quo vid. Sozomen. 1, cap. 9.

(66) Περὶ τοῦ κληρικῶν μὴ γίνεσθαι αἰθὺς λαϊ-
κῶν. Scrimg. id est, ne clericus denuo fiat lai-
cus.

(67) Vid. Nov. 8. cod.

(68) Arcadius et Honorius in l. 55, § 1. C. De
episcopis, sed et postea Justinianus monachum de-
sertorem addici voluerat cohorti in præsiis pro-
vinciæ Nov. 5, cap. 6. Postea idem Justinianus
monasterio reddi jussorat, non cohorti addici :
nisi plus semel monasterium deseruisset. Nov. 123,
c. 4 Ecl. 1, c. 15. Ilac autem Novella cohorti ad-
dici prohibetur.

Idem imp. Stephano sanctissimo Constantinop. A
archiepiscopo et patriarchæ universali.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Cum alioqui, qui incomposite vivere instituunt, ac præ laudatis moribus sectantur vitiosos, quotiescunque flagitii quidquam designasse deprehensi sint, malum ipsorum institutum multifariam coercetur, nec improbam acelestamque voluntatem et molitionem correctione vacare toleretur: subit mirari, quomodo lex vetus iis qui monasticæ vitæ exercitationi se mancipassent, deinde vero stationem suam et ordinem deseruissent, quomodoque sacræ litteræ (69) habent, tanquam canes ad suum ipsorum vomitum, aut sues ad pristina vitæ cœnosam cloacam reversi essent, ac profanorum in habitu statuque se ipsi collocassent, improbum hoc scelus tentari omnino perlici permiserit. Jubet enim, ut qui semel monasticæ vitæ institutum reliquerint, unde flagitiose exissent, revertentur: qui vero iterum (70-74) id ausi essent, ex eotempore pulsati monachatu, inter cohortales provincialis cohortis recensentur (75). Atqui si ut desertor ordinis profanorum habitu indueretur, id illi statutu pulchrum visum fuit, quid causæ est cur ipsum ab initio ita non vestierit: sed ut qui monachum professionem suam semel deseruerit, is ad illam quamlibet invitatus denuo cogatur, constituerit? Si hoc ita præcipi decorum putavit, quare in eodem decreto non consistit, sed tanquam ipsum militarem vitam protrahit?

Nequaquam vero id nobis esse fas videtur, neque (76) qui in divinæ militiæ (77) legiones receptus sit, hunc in mundanis militiis placet collocari. At contra, quod ecclesiastico ordini observari debere visum est, ut si quis sæpius vitam monasticam aspernatus vegetur, huic profanum habitum recipere non concedatur, id per legem etiam nos jubemus. Si enim qui vitam monasticam exiit, mundanæ voluptatis velut asylo concitus id facit: quæ ratio est, tametsi semel cupiditatis suæ motu prohibitus sit, cum si rursus ad hoc faciendum animum appellat, se ad finem insolens suum consilium perducturum, ac in profanorum statutum recipiendum esse sciat, ut is non omnibus modis monasticæ vitæ institutum iterum communi vivendi modo mutet?

Τῶν ἀτάκτως ζῆν προσιωμένων καὶ ἀντὶ τοῦ ἐπιεικτοῦ βίου τὸν φαῦλον μετερχομένων, ὁσάκις ἂν πονηρᾶς πράξεως ἐργάται φωραθῶσι, τῆς κακίτης γνώμης πολυτρόπως ἀνακοπτομένων⁶⁹ καὶ τῆς μοχθηρᾶς καὶ ἐξαγίστου βουλῆσεως καὶ ὁρμῆς οὐ συγχωρουμένης ἀνεπιτιμητοῦ, θαυμάζω, πῶς νόμος ἀρχαῖος τοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς μοναχικῆς πολιτείας ἐμπεδηκότας, εἶτα λειποτακτῆσαντας καὶ κατὰ τὸ λόγιον ὡσπερ κύνας πρὸς τὴν ἴδιον ἔμετον ἢ σῦας πρὸς τὸν τοῦ προτέρου βίου βόρβορον ἐπιστραφέντας καὶ πρὸς τὸ λαϊκὸν καὶ σῆμα καὶ τάγμα ἐντέξαντας αὐτούς, ἀφῆκεν εἰς τέλος τὸ ἀνόσιον ἐπιχειρήμα ἄγειν. Προσάττει γὰρ αὐτοὺς ἅπαξ μὲν τὴν μονήρη πολιτείαν λιπόντας ὅθεν κακῶς ἐξῆλθον ἀνθυποστρέφουσθαι, πάλιν δὲ τοῦτο τολμήσαντας ἀντὶ μοναχῶν εἰς στρατιώτας ἐξ ἐκείνου καιροῦ ἐπαρχικῆς τάξεως παραγγέλλειν. Καίτοι εἰ τοῦτο καλὸν αὐτῷ διορίσειν ἐφάνη τὸ πρὸς λαϊκὸν μεταφιένυσθαι σῆμα τὸν λειποτάκτην, τί μὴ ἀπ' ἀρχῆς αὐτὸν οὕτως ἀμφιενύει, ἀλλ' ὀρίζει: τὸν ἅπαξ ἀθετήσαντα τὸ οἰκίον ἐπαγγέλμα μοναστήν καὶ ἄκοντα πρὸς ἐκεῖνο συνωθεῖσθαι· εἰ δ' ὡς οὕτως πρότερον ἐκέλευσε, τί μὴ φυλάττει τὴν ψήφον, ἀλλ' ὡσπερ ἐκ μεταμελείας εἰς τὸν στρατιωτικὸν ἄγει βίον τὸν ἀθλιὸν ἐκεῖνον μοναστήν;

placiti sui pœniteat, miserum illum monachum ad

Οὐδαμῶς ὁδὸν ἡμῖν τοῦτο θεμιτὸν καταφαίνεται οὐδὲ τὸν ἐπανηρημένον τῆς θείας στρατολογίας τὴν τάξιν εἰς κοσμικὰς στρατολογίας ἀρέσκει τετάχθαι ἀλλ' ὅπερ ἡ ἐκκλησιαστικὴ φυλάττειν οἶδε κατάστασις οὐ συγχωροῦσα λαϊκὸν ἀναλαμβάνειν σῆμα, κἂν πολλάκις ἀλύῃ τις τὸν μονήρη βίον ἀθετῶν, τοῦτο καὶ ἡμεῖς νόμῳ κελεύομεν. Εἰ γὰρ ὁ τὸν μονάδα βίον ἀποδυόμενος ὁστραφ κοσμικῆς ἡδονῆς ἀνακινούμενος τοῦτο πράττει, πῶς, κἂν ἅπαξ ἐπισχεθῇ τῆς ὁρμῆς, εἰδῶς ὅτι πάλιν ἐπὶ τοῦτο ὁρμήσας τὸ ἀστοπον βούλημα εἰς πάρας ἔξει⁷⁰ προαγόμενον, τῆς λαϊκῆς αὐτὸν ὑποσχόμενης καταστάσεως, οὐχὶ παντὶ τρόπῳ καὶ πάλιν τὰ τῶν λαϊκῶν ἀντὶ τῆς μοναδικῆς πολιτείας ἀλλάξεται;

D

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁹ Melius forte ἀνακοπτομένης. ⁷⁰ Zuich. et Meerm. cod. ἄξει.

NOTÆ.

(69) Proverb. xxvi, vers. 12 et II Petr. ii. (70-74) Nov. 125, c. 42.

(75) Sic solebant clerici desertores cohortibus addici. Nov. 6, ut apparitores præfecti urbi, corpori pistorum, l. 2. C. de apparitoribus præfecti urbi: dissimiliter cohortales addicebantur Curie. l. 58. C. de decurionibus, vel suarii pristino, l. 19. C. de

pœn. Nam hujusmodi mutatione cohortalium aut suariorum conditio deterior non fiebat.

(76) Et ita abrogatur d. Nov. 5, c. 6. Nov. 125, cap. 42, l. 53, § 1. C. de episcopis, l. ult. § 4, § 5, in fin. C. de episcop. aud.

(77) Vid. Nov. 4. Justin. Cedrenum in vita Claudii imperatoris, Suidam in μοναχός.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Θ' ⁴⁴.

Περὶ δούλου γεροντός κληρικοῦ ἀγροῖα τοῦ δεσπότου.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιοτάτῳ καὶ οἰκουμενικῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως.

Τῇ αὐτῇ περὶ τῶν ⁴⁵ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εὐταξίας προνοία ἐπόμενοι, ἃ τοῖς ἱεροῖς ἐδόξε κανόνι καὶ ἡμεῖς συνεπιψηφίζόμενοι τοὺς ἀντιλέγοντας πολιτικούς νόμους δίκην τῆς ἀντιλογίας τὴν ἐκ τῶν νομίμων διατάξεων ὑπεξαγωγὴν αὐτῶν εἰσπραττόμεθα.

Τὸν ⁴⁶ γὰρ δουλικῆς μὲν ὄντα τύχης, οὐ συνειδότης δὲ τοῦ δεσπότου τὸ τῆς ἱερουσύνης σέμνόν ἀξίωμα περιβαλλόμενον κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ ἡμεῖς διοριζόμεθα πάλιν εἰς τὴν πρότερον τῆς δουλείας ἀποκαθίστασθαι τάξιν, ἀπογυμνωθέντα τῆς ἐκείθεν σεμνότητος, καὶ τὸν ἀπολύοντα νόμον ⁴⁷ δουλείας τὸν εἰς ἱερίαν παραγγέλλαντα δούλον οὐ συνεγνωκότος ⁴⁸ τοῦ δεσπόζοντος ἀνεργητὸν τε καθιστῶμεν καὶ ἀπαρρησίαστον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ι' ⁴⁹.

Περὶ δούλου μονάσχατος ἀγροῖα τοῦ δεσπότου ⁵⁰.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιοτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Ὅσον ⁵¹ τίμιον τὸ τοῦ μονάδος βίου ἐπάγγελμα καὶ οἱ τὸν χρηστὸν ἐκείνου καὶ μακάριον ζυγὸν ἀναλαμβάνοντες ὁποίας εἰσὶν αἰδοῦς δέξιοι καὶ τιμῆς, ἴσμεν καὶ αὐτοὶ οὐκ οὐδ' ἐπ' ἀθετήσει αὐτοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀθετήσεως ἐξαιρούμενοι ταῦτα διαθεσπίσειν διέγνωμεν καὶ ἀποφαινόμεθα. Ὅσον γὰρ θαυμαστὸν καὶ θεῖον, τοσοῦτον δεῖ τοῦτου μετὰ θαυμαστῆς δόξης εὐλαθείας ἐφάπτεσθαι, ἀλλὰ μὴ κακογνωμοσύνης πρόσφαινον τὸ τῆς μοναχικῆς πολιτείας ποιέσθαι σεβάσιμον. Πῶς γὰρ οὐκ ἐστὶ κακογνωμοσύνης, δρασμῶ τοῦ οικείου δεσπότου πρὸς ἐκείνην τὴν πολιτείαν ἐρχεσθαι τὸν οἰκέτην; Ἐπεὶ οὖν τοῖς πρότερον νενομοθέτηται ⁵² περὶ δούλων ἀποδιδρασκόντων καὶ οὕτω πρὸς τὸν μονήρη βίον ἐρχομένων, μέχρι μὲν τρίτου χρόνου δήλου γεροντός τοῦ φυγάδος ἐξουσίαν ἔχειν τὸν δεσπότην τοῦ σχήματος ἀπογυμνώσαντα ἀναλαμβάνειν αὐτὸν, τρίτου δὲ παρελάσαντος χρόνου ἐν τῷ ἀφανεί διαγόντο:, εἰ μετὰ ταῦτα πρὸς ἐμφάνειαν καταστατῆ, κρείττω αὐτὸν ὑπάρχειν τῆς δεσποτικῆς ἐξουσίας καὶ παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην χρηματίζειν ἐλευθερὸν ἐπεὶ οὖν ἐκ τούτου πολλοὶ ὀρώμεν ἀφορμὴν ἐγγινομένην εἰς τὸ

A

CONSTITUTIO IX.

De servo qui ignorante (78) domino clericus factus est,

Idem imperator Stephano sanctiss. universali- que Constantinopolitano archiepiscopo.

Eidem rectæ rerum ecclesiasticarum constitutio- nis curæ insistentes, quæque sacrosanctis canoni- bus placuerunt, hisce nos etiam album calculum adjicientes, ab adversariis civilibus legibus hanc contradictionis pœnam, ut ex legitimis constitu- tionibus subtrahantur, exigimus.

Ut enim qui, cum servilis conditionis esset, igno- rante domino venerandam sacerdotii dignitatem assumpserit, nudatus istinc promanante honore, in pristinum servitutis restitueretur statum, se- cundum (79) Ecclesiæ Dei voluntatem et nos con- stituimus (80). Legem autem, quæ servum igno- rante domino sacerdotem factum servitute liberat, huc ut neque effectum, neque fandi facultatem habeat, redigimus.

CONSTITUTIO X.

De servo qui inscio domino monachismam suscepit (81-82).

Idem imperat. Stephano sanctiss. Constantinop. archiepiscopo, et patriarchæ universali.

C

Quam præstans monasticæ vitæ professio sit, quique suave illud et beatum jugum suscipiunt, quanta illi reverentia et honore digni sint, scimus quidem et ipsi. Itaque non quo illum vituperemus, sed potius quo vituperatione eximamus, hæc statuere visum est, et censemus. Quanto enim illa admirabilior divinioreque est, tanto majore et quidem quanta maxima attingi cum veneratione, nequaquam vero ingratitude et improbitatis vela- men ac prætextum monasticæ vitæ dignitatem fieri oportet. Et certe quomodo improbitas dicenda non est, si homo servus, dominum suum fugiens, ad illud vitæ institutum deveniat? Quoniam igitur de servis fugitivis ad vitam monasticam devenientibus, statutum a superioribus (83) est, ut si intra tres annos fugitivus manifestus fiat, illum habitu nuda- tum recipiendi facultatem dominus habeat: si vero usque in tertium annum incognitus manserit, tamen si postmodum agnoscat, ut domini potestati non obnoxius sit, præterque illius voluntatem liber nuncupetur: et vero inde multos fugiendi do- minos suos occasionem cepisse, ac re honesta mo-

D

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁴ Est in Ecl. Nov. quinta. Citatur a Balsamone in Commentario ad Photii Nomocanonem Tit. 1, cap. 56 et tit. xi, cap. 3, hujus *Patrologiæ* t. CIV. ⁴⁵ Melius περὶ τῆς τῶν. ⁴⁶ Hinc incipit Ecloga. ⁴⁷ Vide Justiniani Nov. 123, c. 17. ⁴⁸ Ecl. συνεγνωκότος. ⁴⁹ Est in Ecl. Nov. 6 et lauda- tur a Balsamone locis Nov. 9, citatis. ⁵⁰ cod. Paris. 1385: περὶ τοῦ οἰκέτην ἀποδράντα τοῦ οικείου δεσπότου καὶ τὸν μονήρη βίον ὀποδευκότα. ⁵¹ cod. Paris ὅσω; rectius forte ὅσω. ⁵² Justiniani Nov. 123, c. 35. Vide Balsam. ad Photii Nomocan. tit. 1, c. 36, *Patrologiæ* t. CIV.

NOTÆ.

(78) Adde Nov. 123, c. 17.

(79) Adde epist. ad Philemon.

(80) Vid. d. c. 17.

(81-82) Ut a domino possit ex monasterio in scrivi-

tutem retrahi, quocumque tempore in mona- sterio delituerit.

(83) Nov. 5, c. 2, § 1, versic. Triennii vel senel expleto tempore.

nasticæ vitæ professione, ad legendam malitiam A
abuti videmus (cuilibet enimvero perfacile est, ut
ad triennium se occultet, deindeque libertatem
consequatur).

Jubemus, ut quantocunque tempore servus tali
consilio monachus factus delituerit, si ipsum ali-
quando dominus inveniat, nihilominus is quem
malo proposito habitum sumpsit, hoc exuatur (84),
rursumque in domini potestatem subigatur. Nam
quod pio affectu habitum illum sumpserit, quan-
tumvis id verbis ipse fingat, ne dici quidem po-
test. Sive enim cum benevolò placidoque domino
uteretur, pro amore, odio concepto, fugere de-
creverit, extremæ ingritudinis et improbitatis ar-
gumentum habes: sive (ut sunt res humanæ) mo-
lestiis et injuria affectus non toleraverit, ac idcirco
dominum deseruerit, quomodo eam rempublicam
magnifaciet, quæ cives suos in Christi crucem
et mortem continenter respicere vult?

CONSTITUTIO XI.

De servo qui ignorante domino episcopus factus est.

Idem imperator Stephano sanctiss. Constantinop.
archiepiscopo, et patriarchæ universali.

Quod de servo (85-86) qui venerandam sacerdotii
dignitatem furatus sit, idem et de illis servis
quibus nesciente domino ad primarii sacerdo-
tii honores conscendere visum est, statuimus: C
ut videlicet secundum ecclesiasticæ constitutio-
nis voluntatem exauctorati, honore in quem
clam irrepserint, priventur, et ad suum servile-
mque statum reducantur. Non enim profecto
qui aliis in rebus furto vel fraude aliquid subtra-
hant, his non modo ea quæ subtraxerint retinere
non concedimus, sed interdum etiam ut maleficos
puniamus, et qui tantarum rerum furta audent,
hos inde honeste vivere, et ex uno fraudis pessimo
exercitio duo omnium longe pretiosissima, liber-
tatem et sacerdotii prærogativam, lucrari sinemus?

Ergo si quis servus ignorante domino episcopus
creatus sit, inde ad servitutis effugium nil juva-
tur.

CONSTITUTIO XII.

De officinarum (87) Magnæ ecclesiæ usu.

Idem imperator Stephano, sanctiss. Constan-
tinop. archiepiscopo, et patriarchæ universali.

Constantinus (88), hic qui primus Christi, no-

των οικαιων δεσποτων αποδιδρασκειν, και πραγματι
σεμνω (τω μοναδικω επαγγελματι) εις προφασιν
αποχρωνται κακουργιας (βαδιον γαρ παντι βουλο-
μενω οικετη μεχρι τριετιας κρυπτειν αυτον, ειτα
της ελευθεριας αντιποιεσθαι).

Κελεύομεν ⁸⁴, ὅσον ἂν καὶ διαλάβῃ ὀγκώμῃ τῆ-
αὐτῆ μονάσας οικετης, ἐὰν ὁ δεσπότης ἐν οὐδὲποτε
καιρῷ τοῦτον ἀνεύροι, ὅπερ κακούργῳ προαιρέσει
περιβέβληται ἀποδύεσθαι σχῆμα καὶ ὑπὸ τὴν δεσπο-
τικὴν ἐξουσίαν πάλιν αὐτὸν κατατάττεσθαι. Οὐδὲ
γὰρ ἔστιν εἰπεῖν, ὡς εὐλαβεῖ διαθέσει τοῦτο περιβά-
λετο, κἂν τοῦτο λέγειν αὐτὸς πλάττειτο. Ἄν τε γὰρ
εὐνοίας δεσποτικῆς ἀπολαύει ἀντὶ τοῦ στέργειν
μῖσος ἀναλαβῶν φεύγειν ἔγνω, ἐσχάτης κακίας ἀπό-
δειξις· ἂν τε (οἷα τὰ ἀνθρώπινα) λυτηρῶν τινων εἰς
Β κείραν καταστάς οὐκ ἤνεγκεν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο τὸν
δεσπότην ἀπέλιπε, πῶς ἐκείνην τιμήσει τὴν πολι-
τείαν, ἢ ⁸⁵ τοὺς πολίτας διὰ παντὸς ἀφορᾷ πρὸς
τὸν τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν καὶ τὸν θάνατον βούλε-
ται;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΑ' ⁸⁶.

*Περὶ δούλου γεροντός ἐπισκόπου ἀγνοία τοῦ
δεσπότου.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχι-
επισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμεικῷ πα-
τριάρχῃ.

Ὅπερ ἐπὶ τοῦ κλέψαντος οικετοῦ τὸ τῆς ἱερω-
σύνης σεμνὸν ἀξίωμα, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν εἰς ἀρχι-
ερατικὴν δοξάντων ἀναβεβηκέναι τιμὴν οικετῶν παρὰ
τὴν γνῶμην τοῦ οικείου δεσπότου ὀρίζομεν, τὸ κατὰ
C τὸ βούλημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διατάξεως ἀποχει-
ροτονεῖσθαι μὲν τοῦτους τῆς ἐν ἡ κατεστάσαν λά-
θρα τιμῆς, πρὸς δὲ τὸ οικεῖον καὶ δούλον σχῆμα
ὑπάγεσθαι. Οὐ γὰρ δὴ τοὺς μὲν ἄλλως ὑφελομένους
τε κλοπῇ καὶ ἀπάτῃ οὐ μόνον οὐ συγχωρήσομεν ἀ
ὑφελοντο ἔχειν ἀναφαίρετα, ἀλλ' ἐνίστα καὶ ὡς
κακούργους τιμωρησόμεθα, τοὺς δὲ τολμῶντας οὕτω
μεγάλων πραγμάτων κλοπᾶς, τοῦτους ἕασομεν σε-
μνῶς ἐκ τοῦ κλέψαι διάγειν καὶ ἐνὸς ἀθλοῦ κακίστου
τῆς ἀπάτης δύο κερδαίνειν τὰ τιμιώτατα, ἐλευθε-
ρίαν καὶ ἱερωσύνης προνόμιον;

Τοιγαροῦν καὶ εἰ ⁸⁶ τις δοῦλος ὢν ἀγνοία τοῦ οἰ-
κείου δεσπότου ἐπίσκοπος χειροτονῆται, καὶ οὕτως ⁸⁷
μηδὲν ἐκ τῆς τοιαύτης βοθηείσθω χειροτονίας εἰς
ἀποφυγὴν τῆς δουλείας

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΒ'.

D *Περὶ τῆς τῶν ἐργαστηρίων χειρῶν τῆς Μεγάλῃς
ἐκκλησίας ⁸⁸.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχι-
επισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμεικῷ
πατριάρχῃ.

Κωνσταντῖνος ὁ πρῶτος τῆ τοῦ Χριστοῦ κλήσει τὸ

VARÆ LECTIONES.

⁸⁴ Ecl. hinc incipit. ⁸⁵ Scrimg. ἤς. ⁸⁶ Est in Ecl. Nov. septima et laudatur a Balsamone locis Nov. 9 allegatis. ⁸⁷ Hinc incipit Ecl. ⁸⁸ Sic Ecl. Zuich. οὕτω; Meerm. cod. εἰς τό. ⁸⁹ Zuich. et Meerm. codd. rubricam non habent.

NOTÆ.

(84) Ne ex sua fuga et improbitate commodum
consequatur.

(85-86) Nov. 91, supra eod.

(87) Novell. 41. Novell. 59.

(88) Vid. d. Nov. 43 in princ., et Nov. 59 in
princ.

στάφος τῆς βασιλείας βασιλικώτερον ἀποφῆνας τῶν ἄλλων αὐτοῦ κατορθωμάτων καὶ τῆς βασιλικῆς προνοίας ἐπάξιον καὶ τοῦτο προνοημένος τὸ περὶ τῆς τῶν ἀποικομένων ταφῆς, οὗς ἡ ἀπορία μέχρι καὶ τούτου συνέχει, ἐργαστήρια τῆ ἀγῆ τοῦ Θεοῦ ἐπέταξεν ἐκκλησίαις, ὧν ἐκ τοῦ τέλους διῆρχησε τὴν χρεῖαν τῆς ταφῆς χορηγεῖσθαι. Ταύτην δὲ ἄρα τὴν πρόνοιαν ὑστερον εὐσεβούντων ἀνδρῶν φιλοτιμία διαδεξαμένη, αὐτῆ τε τοῖς ἀπόροις εἰς ταφὴν ἐπαρκοῦσα, τὴν εἰς ταύτην τὴν χρεῖαν χορηγίαν ἀνέτειλεν, καὶ νῦν τὸ παράπαν οὐδὲν ἐκείθεν ὀρεῖται καθ' ἣν ἐξ ἀρχῆς εἶθετο φροντίδα ὁ τρισμακάριστος βασιλεὺς οἰκονομούμενος.

Ἄλλὰ γὰρ εἰδότες ἡμεῖς, ὡς ἄπαξ ἡ ἐκκλησία τὰ τῶν ἐργαστηρίων οἰκειομένη τέλη, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἣν ἐξ ἀρχῆς ὠρίσθη θεραπεῖαν τοῦ Θεοῦ αὐτὰ καταβάλλεται διὰ τὸ μὴ τὴν χρεῖαν ἐπιζητεῖν, ἄλλὰ γε πρὸς ἑτέραν τιὰ πάντως λειτουργίαν καὶ αὐτὴν θεραπεύουσαν τὸ κρεῖττον ταῦτα οἰκονομεῖ, ὀρίζομεν, τὴν ἀνέκαθεν περὶ τούτων διάταξιν ἀκίνητον διαμένειν. Ἔστι δ' ἅμα πάντων τῶν εἰς ταύτην ἀποτεταγμένων τὴν λειτουργίαν ἐργαστηρίων ἑκατὸν ἐπιχιλίαις ἢ ἑκατὸν ἑκατῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΤ'.

Περὶ τῶν διηρηκῶν ἐμφορεῶσεων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκότῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμένικῳ πατριάρχει.

Ἐρῶντα πλεονεκτηκῶν τε καὶ ἀθεσμων καὶ ὑπὸ τῶν προστασθαι λαχόντων τῶν ἀνατεθειμένων οἰκων Θεῶν (φημι δὲ ἐκκλησιῶν καὶ ξενοκομιῶν καὶ χηροτροφείων⁶¹ καὶ ὀρφανοτροφείων) ταῖς ἡμετέροις ἀποαῖς ἀνηνέχθη τολμᾶσαι. Τῶν γὰρ ἐκδιδόμενων ἔφασαν οἰκημάτων, ἤδη τοῦ συμπεφωνημένου χρόνου ἐκμετηθέντος καὶ περιόδου ἐνστάσης ἀρχῆς καὶ ἀνανεώσεως τῆς τούτων διακατοχῆς, οὐ γίνεσθαι τὴν καταβολὴν ὠρισμένην τιὰ, ἣν καὶ ἰδίως εἰσδεκτικῶν καλοῦσιν, ἀλλ' ὡς ἀν παραστῆ τῇ πλεονεξίᾳ τῶν λαχόντων τὴν προστασίαν, οὕτω βαρύνεσθαι ταῖς τοιαύταις εἰσπράξεσι τοὺς τῶν οἰκημάτων διακατόχους.

Τούτοι γοῦν καὶ ἄλλως μὲν χαλεπὸν ἅπασιν ὀπαρχον συνορῶντες, μάλιστα δὲ γινόμενον χαλεπώτε-

A mine imperii coronam splendidiorem ac augustiorem reddidit, ubi etiam dignum allis aulis præclaris facinoribus imperatoriaque cura fore prospexisset, de sepultura nempe eorum mortuorum quos in ea etiam re egestas premeret, officinas, ex quarum vectigali necessarios ad humanos mortuos sumptus suppeditandos ordinasset, sanctæ Dei ecclesiæ applicavit. Hanc igitur provisionem cum plorum hominum æmulatio postmodum excepisset, quæ et ipsa pauperibus ad sepeliendum sufficeret, permultum illa in hunc usum sumptus auxit. Verum nunc omnino nihil ea sollicitudine, qua initio ter ille quaterque beatus princeps voluit, dispensari inde videas.

B At nos, et scientes quidem quod postquam ecclesia officinarum vectigalia occupavit (iametsi quod usus non postulet) in quem ab initio constitutum est, Numinis cultum illa non expendat, in aliud tamen quoddam ministerium, et ipsum ad numinis cultum pertinens, prorsus illa dispenset: statuimus, ut quæ de his jam olim edita constitutio (89-90) est, immota et inviolata permaneat. Officinæ autem omnes quæ in hoc ministerium attributæ sunt, supra mille numero sunt ad centum.

CONSTITUTIO, XIII.

De perpetuis emphyteusibus (91).

Idem imperator Stephano, sanctissimo Constantinop. archiepiscopo, et patriarchæ universali.

C Rem fraudulentam simul et illicitam consecratarum Deo ædium (ecclesiarum videlicet, hospitiorum, et viduis pupillisque alendis destinatarum domuum) præfectos etiam audere ad nostras delatum est aures. Narratum est enim cum domus elocatae sint, jamque tempus pacto constitutum decurrat, quando elocationis terminus ac possessionis renovatio (92) instat, non fieri certam aliquam et statutam solutionem, quam peculiari nomine σιδεκτικῶν (93) vocant, sed quomodo præfectis pro ipsorum avaritia visum sit, ita exactionibus domuum possessores prægravari.

Id igitur cum omnibus grave, tum pauperioribus (quod ita ipsis durior egestatis necessitas impona-

VARIÆ LLECTIONES.

⁶⁰ In Ecl. Nov. 8. ⁶¹ Ecl. περὶ ἀνακάμψεως. ⁶² Zuich. et Meerman. cod. χηροτροφείων; Beck γηροτροφείων.

NOTÆ.

(89-90) Nov. 43.

(91) Quidam legunt περὶ ἀνακάμψεως, vid. Cuj. 2 Feud. 5.

(92) Ἀνανεώσεως Scr. Cujacius d. loco videtur legisse, περὶ ἀνακάμψεως, qui et hunc locum de precaria accipiendum esse existimat. Hinc illud Caroli Magni 4 leg. Franciæ, Si quis in censibus reddendis et precariis novandis negligens fuerit. Precaria porro non est eadem cum libellaria, dixi ad l. 24, §. 1. C. de sacrosanct. cum feudo, cum usufructu, quin cum ipsa emphyteusi. Quamvis illa omnia sint usufructus. Ideo perspicitur, quod

D is qui dat, proprietatem retineat ad instar pignoris, hypothecæ, fiducia, ἀντιχρήσεως, quæ omnia non eadem sunt, etiam si in hoc unum convenient, quod sint pignora. Itaque Cujacius putat precariam esse cessionem usufructus rei immobilis, quæ sit clerico ad tempus vel dum vixerit, ea lege ut ecclesiæ ministerium exhibeat, quod vix est ut huic loco conveniat; videtur enim pertinere ad omnes omnino homines, quibus jus est ab ecclesia emphyteusim accipere, non ad solos sacerdotes.

(93) Εἰσδεκτικῶν, renovationis pretium. De mercedibus dixi ad edicta 13. Justin. c. 7.

tur) longe esse acerbissimum videntes, ne id amplius fiat lege cavemus : sed ut certa quantitate ad duplum emphyteutici vectigalis constituenda solutio definiatur : et insuper omnis illatio locationis instrumentis inscribatur, domuique nulla novatio asseratur : non vero in præfectorum quaestum intervertatur, dum illi non ut domuum utilitati consulant, sed scelestè sibi lucrum parent, hoc agunt.

τεριζομένης, ὑπόθεσιν ἀνοσίου κέρδους καὶ οὐχὶ αὐτῶν.

CONSTITUTIO XIV (93-95).

De (96) iis qui monasterium imperfectum relinquunt.

Eidem idem imperator.

Qui præcipitanter ambitioseque ad faciendum aliquid fertur, ac ipso in initio viribus ac facultate destituitur, sive manifestum vitium, sive benignitatis speciem conatus præ se ferat, simul ille reprehensione dignus, simul aspernandus est. Hoc sane et qui similitudines ab initio proverbialique loquitur, Dominus noster et Servator in Evangeliiis vult, ubi de ædificatione urbis et absolutione, ac de similibus sermocinatur. Merito igitur et sacræ leges (97) et civilia decreta similes edunt, ejusdemque sensus admonitiones, ut quicumque monasterium construere instituerent, si ad perficiendum opus pares non essent, id aggredi prohiberentur. Oportet enim quascunque res, ubi ad perfectionem pervenerint, tum demum convenientem appellationem indipisci : nequaquam vero nomen rebus imperfectis, ut consummatæ constitutionis sint, præstare potest. Itaque (quod dictum est) recte sacra civilisque lex eos qui ad rem absolvendam pares non sint, fabricandi monasterii conatu prohibet. Verum quoniam incognitum illud est, quando monasterium sufficienter absolutum judicari debeat (non enim expresse ab illis hujusmodi absolutio definita est), hac de re certum atque evidens editum promulgare placuit.

Dicimus igitur (quoniam divinum os locutum (98) est : *Ubi duo aut tres in nomine meo congregati sunt, ibi in medio illorum sum*), quod opus aliquod monasterii appellationem subiturum, minimum (99) tribus sufficere oporteat : quod nimirum idem opus, si facultatibus quoque abunde instruat, ad celebritatem nominis etiam valeat. Ut ergo quis liberam impedimentoque carentem ad dedicandum monasterium aggressionem habeat, in tot minimum monachos dedicationem concipiat necesse fuerit. Porro quia permulti, qui se istiusmodi incepto

Α τρον ἐν τοῖς ἀπορωτέροις δι' ὧν αὐτοῖς βαρυντέρα ἢ τῆς ἀπορίας ἀνάγκη καθίσταται, οὐκ ἔτι οὕτω γίνεσθαι νόμον⁹³ τιθέμεθα, ἀλλ' ὀρισμένη ποσότητι περιορίζεσθαι τὴν καταβολὴν πρὸς τὸ διπλάσιον ἀριθμουμένην τοῦ τέλους τῆς ἐμφυτεύσεως, προσηραφομένης δηλονότι τῆς εἰσφορᾶς ἀπάσης ἐν τοῖς τῆς ἐκδόσεως χάριται; καὶ τῷ οἰκῷ ἀκαινοτομήτου προσαγομένης, ἀλλὰ μὴ πρὸς ἴδιον πορισμὸν τῶν εἰς τὴν προστασίαν καθισταμένων σφετῆς τῶν οἰκῶν ὠφελείας; τὸ πρᾶγμα ποιουμένων

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΑ' 92.

Περὶ τῶν καταλιπόντων ἀτελεῆς μοναστηρίον.

[Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς⁹⁴] τῷ αὐτῷ.

Τὸ τῆς γνώμης προπετὲς καὶ φιλόνοιον πρὸς Β ἔνστασιν τὴν ἰσχὴν καταπαλαίουσαν ὁμοίως νεμεσητόν τε καὶ ἀναπόδεκτον, ἀν τε δὴλην ἔχη τὴν κακίαν ἢ ἐπιχειρήσεις, ἀν τε σχῆμα ἐπικεικὲς προβαλλομένη προσέρχεται. Τοῦτο καὶ ὁ τὰς παραβολὰς καὶ τὰ ἀπ' ἀρχῆς προβλήματα φθειγγόμενος ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτὴρ ἐν Εὐαγγελίοις βούλεται, ἐν οἷς πόλιως οἰκοδομὴν καὶ ἀπάρτεσιν καὶ τὰ ὅμοια διαλέγεται. Εἰκότως ἄρα οἱ τε ἱεροὶ θεσμοὶ καὶ ἡ πολιτικὴ ψήφος σύμφωνα ἀφίθει παρακελεύματα, τοὺς ὅσοι μὴ πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ἔργου ἱκανοὶ ὄντες μοναστηρίου κατασκευῆς ἐφάπτονται, ἀπειργαίν⁹⁵ τῆς ἐπιχειρήσεως. Δεῖ γὰρ τὰ πρᾶγματα, ὅποια ποτ' ἀν ἦ, πρὸς τελείωσιν ἤκοντα οὕτω τὴν προσήκουσαν ἐφαρμύζεσθαι κλησίν, ἀλλ' οὐχὶ μόνον ἐξαρκεῖ τὸ δογμα τῆ τῶν πραγμάτων ἀτελεῖα παρέχειν τὴν σύστασιν. C Ὅπερ οὖν εἴρηται, καλῶς ἀπαγορεύει τὸ τε ἱερὸν, τὸ τε⁹⁶ πολιτικὸν θέσμιον, ἐπιχειρεῖν οἰκοδομεῖν μοναστήριον τοὺς οὐκ ὄντες αὐτάρκεις πρὸς τὴν τοῦ πρᾶγματος τελείωσιν. Ἐπει μόντοιγε δὴλον ἔκείνο, τὸ μέχρι τίνος ὁ ἱκανὸς ἀπαρτισμὸς εἰς μοναστηρίου κατασκευὴν (οὐ γὰρ διώρισταί ῥητῶς παρ' αὐτοῖς ὁ τοιοῦτος ἀπαρτισμὸς), ἔδοξε δὴλον περὶ τούτου ἐκφῆναι δόγμα.

Φαμέν οὖν, ὡς ἐπεὶ τὸ θεῖον ἐπέειπε⁹⁷ στόμα, Ὅσον εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ἑμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν, χρῆναι τὸ ἐλάχιστον τρισὶν ἐπαρκεῖν τὸ μοναστηρίου κλησὶν ὑποδύμενον ἔργον, δ δηλονότι καὶ δοξολογίαν ὀρθῶς συνυπαρχούσης τῆς D εὐπορίας. Τῷ μὲν οὖν πρὸς ἀνιέρωσιν μοναστηρίου ἀκώλυτον ἔξονται τὴν ἐπιχειρήσιν εἰς τοσοῦτον δεήσει τὸ ἐλάχιστον τὸ ἀφίερωμα συντελεῖν. Ὅτι δὲ πλείστοι πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπιχειρήσιν ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες ἐν ἰστέ ὀπίσω βουλῆς ἀπολείπονται, προλαμβάνοντος τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐν ἀνθρώποις αὐτοῦς συναναστρε-

VARIAE LECTIONES.

⁹³ Ecl. incipit διὰ τοῦτο νόμον τιθέμεθα. ⁹⁴ Est in Ecloga Nov. nona ; citatur ab Harmenopulo lib. v, tit. 8 ed. 1587, p. 398. ⁹⁵ Uncis inclusa non habet Scrimg., addit Beck. ⁹⁶ Zuich. et Meerman. cod. ἀπειργον. ⁹⁷ τότε addidit Stephanus. ⁹⁸ Zuich. et Meerm. rectius ὑπέειπε.

NOTÆ.

(93-95) Adde Nov. 76. c. 4. Nov. 131. c. 7.

(96) Meminit ejus Novellæ Harmenopul. 5. tit. 8. § 108.

(97) D. c. 1. d. c. 7.

(98) Matth. xviii, 20.

(99) Imo duo videntur sufficere. l. 11. ff. De testibus. Sed id forte receptum fuit, quod duo familiam non faciunt. l. 40. in ser. ff. de ver. sig.

φῆς ἐξαφανίζοντος, ἐκεῖνο⁶⁶ ἡμῖν θεσπίζεται, ὡς δια-
τυπώσεως προελθούσης τὰ ἐν ταύτῃ διορισθέντα ἔσται
τῆς ἐκκλησίας, εἰ δ' (ὅποια πολλά φέρει τὸ δῆλον)
πρὸ τῆς τῶν οἰκειῶν ἀναρπασθείη διατυπώσεως,
παίδων μὲν ὑπόντων ἀρχὴ τριῶν, τέταρτον μέρος τῆς
ὑπάρξεως οἰκειώσεται ἡ μονή, ἐπέκεινα δὲ τοῦ τρί-
του ἀριθμοῦ προϊόντος τοῦ τῆς γονῆς κλήθους, συγ-
καταλέξεται τὸ μοναστήριον τοῖς παισὶ, καὶ τὰ ἴσα
ἐνὶ τούτων ἕκαστῳ λήψεται ἐκ πάσης περιουσίας ἧς
οὐχ ἄπτεται χρεὰ τοῦ τεθνηκότος. Ἄπαιδοι δὲ ὑπάρ-
χοντος τοῦ τὸν βίον λιπόντος, ἐπὶ γονεῦσι δὲ λιπόν-
τος, διχῆ τῶν προσόντων διαιρουμένων ἢ μὲν τοῖς
γονεῦσιν, ἢ δ' ἑτέρα μοῖρα τῶ μοναστηρίῳ παρασχέ-
θῆσεται. Εἰ δ' ἔρημος εἴη κληρονομῶν ἀνιόντων καὶ
κατιόντων, τοῖς ἐκ πλαιγίου δὲ εἰσιόντας ὁ κληρὸς
προσίσταται, αὐτοὶ μὲν ὅσοι ἂν καὶ ὥσι τὸ τρίτον μέρ-
ος διανεμησονται⁶⁷, τὸ δέμοιρον δὲ προχωρήσει⁶⁸
τῇ ἐκκλησίᾳ. Εἰ μένοιγε ἢ δι' ἀγνοίαν ἢ δι' ἑτέραν
τινὰ αἰτίαν εἰς ἐναντίαν γνώμην τὰ διατετυπωμένα
ἀποκρίνηται τῆς νομίμου προαιρέσεως, θεσπιζομεν,
τὸν κατὰ τὸν τόπον θεοφιλέστατον ἀρχιερέα ὅσα μὲν
ἀποχωρῶντα⁶⁹ εἰς διοίκησιν ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐν
αὐτῇ μελλόντων παρεδρεῦεν ἀντιλαμβάνεσθαι, τοῖς
δὲ λοιποῖς τὴν τῶν νόμων βουλὴν καὶ διάταξιν⁷⁰
διατεῖν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΕ' 72.

*Περὶ τοῦ ἐξεῖναι τὸ σωτήριον βάπτισμα ἐν παντὶ
εὐσεβεῖ εὐκτηρίῳ τελεῖν*⁷¹.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Σεφάνῳ τῶ ἀγιωτάτῳ ἀρχι-
επισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμένικῳ πα-
τριάρχῳ.

Καὶ οὗτος ὁ τῆς σεβασμίας ἑκτης συνόδου κανὼν
ἱερῶς, ὅς τὸ θεῖον τῆς ἀναγεννήσεως λουτρὸν ἐν τοῖς
κατ' οἶκον εὐκτηρίοις τελεῖσθαι ἰδίᾳ οὐ βούλεται,
ἀλλὰ ἐν μόνοις τοῖς πρὸς τὸ κοινὸν ἀνιερωμένοις
ναοῖς, ἀδελφὰ παρακλεισμένοις τοῖς οἱ τὰς ἱερὰς θυ-
σίας καὶ τελετὰς κατ' οἴκου ἀποτρέποντες γίνεσθαι
ἔτυχον παρ' ἡμῶν ἐπισκέψεως ἐμπροσθεν⁷², ὁμοίως
καὶ ἀδελφῆς⁷³ ἐκείνων ἐπανορθώσεως τεύξεται.

Ὅριζομεν οὖν καθὼς περὶ θυσιῶν, οὕτω καὶ περὶ
τοῦ⁷⁴ σωτηρίου βαπτίσματος, τὸ ἐξεῖναι αὐτὸ ἐν
παντὶ εὐσεβῶν⁷⁵ εὐκτηρίῳ τοῖς βουλομένοις τελεῖν.
Τὴν γὰρ ποιαύτην ἀκριβείαν δοκεῖ μοι πεποιθῆσθαι τὸ
ἱερὸν τῆς συνόδου διάταγμα διὰ τοὺς ἐν ἱερῶν ὄνο-
ματι ἀνιέρους καὶ βεβήλους τοὺς ὑπ' αὐτῶν προσ-
αγομένους τῶ λουτρῷ ποιῶντας, οἱ, ὡς εἰκὸς, ἐν τοῖς
τῶν ὁμοδόξων οἴκοις ὑποδυόμενοι οὐ τελοῦσιν, ἀλλὰ
συντελοῦσι τοῖς αὐτοῖς προερχομένοις⁷⁶. Αὕτη δὲ εἰ

VARIE LECTIONES.

⁶⁶ Hinc incipit Ecloga. ⁶⁷ cod. διανεμηθήσονται. ⁶⁸ Ecloga προχωρήσει. ⁷¹ Eclogæ nonnulla
exemplaria retinent ἀποχωρῶνται. ⁷² Scrimg. διάθεσιν. ⁷³ Citatur a Leuncl. Jur. Gr. Rom. I. 29; II. 78.
⁷⁴ Meerm. cod. ad marginem : αὕτη κρηταί. ⁷⁵ cf. supra Constit. 4. ⁷⁶ Zuich. ἀδελφοῖς. Scrimg. ἀδελφῶς.
⁷⁷ Balsamon addit τοῦ. ⁷⁸ Scrimg. εὐσεβεῖ. ⁷⁹ Spaugenberg scribendum censet προερχομένοις.

NOTÆ.

(1) Superius dixit περὶ τοῦ μὴ τὰς ἱερὰς μυσ-
τηγωγίας καὶ λατρείας οἴκοι ἐπιτελεῖν. Nov. 4, nunc
de baptismo.
(2) Ea ita abrogatur canon 59 Synodi 6, in

A dedunt præveniente morte, ipsosque hominum
consortio eripiente, interdum proposito destituuntur : illud a nobis statuitur, ut si testamentum con-
ditum sit, quæ in illo ecclesiæ assignata sunt, ea-
dem illi cedant. Si vero (ut identidem ex mortis
incertitudine contingit) antequam de rebus suis sta-
tueret, evectus fuerit, tum si ad tres numero liberi
supersint, quadraatem bonorum involabit mona-
sterium : sin ultra ternarium numerum sobolis
multitudo procedet, liberis connumerabitur mona-
sterium, et deducto ære alieno, ex universa sub-
stantia, quantum ipsorum quisque capiet. Quod si
defunctus sine liberis decesserit, parentes autem
superstitēs (habeat, rebus bifariam divisīs, una
pars parentibus, altera monasterio applicabitur. At
B si neque parentes, neque liberos hæredes habeat,
et cognati ad hæreditatem prodeant, ipsi quidem
quocumque fuerint, trientem inter se distribuent,
res vero ecclesiæ accedet. Verum enim vero si aut
per oblivionem aut aliam quampiam causam, in
contrariam laudabili legitimoque proposito testa-
mentum sententiam conceptum sit, ut ejus loci
antistes Dei amantissimus, quantum ad ecclesiæ
eorumque qui in illa assessuri sunt, sustentationem
suffecerit, vindicet : de reliquis vero legum
præscriptio et testamentum dijudicent.

CONSTITUTIO XV.

*Ut salutare baptismum (1) in quocumque sacro
oratorio peragi liceat (2).*

Idem imperator Stephano sanctissimo Constanti-
nop. archiepiscopo et patriarchæ universali.

Etiam hic venerandæ sextæ synodi (3) sacer ca-
non (4), qui non in privatarum adium oratoriiis
seorsum, sed solum in communem usum consecra-
tis templis, divinam regenerationis lotionem per-
fici vult, cum similia cum illis jubeat, qui sacro-
sancta sacrificia et mysteria in privatis domibus
celebrari vetant (5), ideoque a nobis jam pridem
consideratus expensi sunt : tanquam illorum ger-
manus similiter correctionem consequatur.

Statuimus igitur, quemadmodum de sacrificiis
sic quoque de salutifero baptismo, ut et ipsum in
quocumque sacro oratorio quibuslibet peragere
licitum sit. Nam hæc tam stricte sacrum synodi
decretum constituisse mihi quidem videtur, pro-
pter eos qui quamquam sacerdotum nomen gerant,
profani tamen sunt, et quos ad lavacrum addu-
cunt, pollutos reddunt : qui (ut apparet) domos
ejusdem opinionis hominum subeuntes, non rem

Trullo. Adde Nov. 58.

(3) In Trullo § 17.

(4) Canon 59.

(5) Nov. 4, § cod. Nov. 59.

divinam faciunt, sed cum his qui conveniunt inaspicati aliquid moluntur. Hanc vero provisionem tametsi et divinam esse, et multa salutaria continere constet, non tamen illa ad impietatis plenos a suis vitis coercendos sufficiat. Nam et res audax est malitia, omnique modo, clausis etiam oratoris, ad explendum propositum suum, suam inveniat viam. Verumtamen cum nunc divina gratia omnes perversæ opinionones sint profligatæ, etiam quantum ad hoc attinet, quamobrem reipublicæ hoc decretum ad prohibendam in privatarum ædium oratoris regenerationis lotionem obtrudatur, nullam equidem esse necessariam causam video.

CONSTITUTIO XVI.

Ut qui viginti (6) annos habet hypodiaconus creari possit.

Idem imperator eidem.

Vetus verbum, quod (7) de rebus suis dicenti aures esse operiendas monet, cum in aliis omnibus perbelle esse habeat, tum hic longe esse pulchrius apparet. At quorsum hoc? Civilis (8) lex statuit, ne minor viginti quinque annis in divinis officiis creetur hypodiaconus; decretum sacrum contra statuit, ut qui ad istiusmodi ministerium accedit, hunc vigesimus annus ad ordinationem perducat.

Dignum itaque sacram legem de rebus suis præcipientem audire imperatoria nostra majestas rata, et in eandem cum illa sententiam descendit, et statuit, ut qui ad vigesimum annum pervenit, modo antea vitæ ratio obstaculo non sit, quantum ad ætatem, hypodiaconi officium suscipere non impediatur.

CONSTITUTIO XVII.

De puerperis quando divinorum mysteriorum participes fiant: et quando infantes baptizantur, post quadraginta videlicet dies, extra quam si necessitas urgeat.

Idem imperator eidem.

Id quod beatitudo tua postulat, a vobis procedere, quam a nobis originem sumere ac proficisci æquius fuerat. De re (9) enim sacra sanctitatem tuam sancire oportebat. Verum quoniam super uno duntaxat capite concilium consultare (cum de multis decernere concilii sit) inconveniens esse, nos vero et citra concilium decretum facere posse dicitis: admonitionem suscipientes, quibus de rebus postulationem instituitis, de iis constitutionem emittimus. Cum itaque Dominus et Servator noster, quo splendore gloriæ ipsius illuminarentur qui in tenebris ambulavit, juxta atque nos carnis atque sanguinis nostri particeps factus fuerit:

VARIE LECTIONES.

⁶⁶ Osenbrüggen corrigendum putat x: 'ἐτῶν ἀλλὰ x'. ⁶⁷ Justiniani Nov. 125, c. 13. ⁶⁸ Sic Serinig. Sed in Zuich. et Meermaan. cod. non item.

NOTÆ.

(6) Nov. 75. J. eod. cap. 15, syn. 6, in Trullo.

(7) Ne dicatur alioquin cum poeta: Dedeus ille domus sicut ultimus.

(8) Et ita abrogatur Novella Justiniani 125,

καὶ θεῖα καὶ πολὺ τὸ σωτήριον ἔχουσα διαδεικνύται πρόνοια, ὅμως οὐκ ἐξαρκεῖ τοὺς τῆς ἀσεβείας ἀναπεπλησμένους τῆς ἑαυτῶν κακίας ἀναχαιτίζειν. Καὶ γὰρ τολμηρὸν ἢ κακία, καὶ παντὶ γὰρ τρόπῳ χώραν οἰκειᾶν εὐρήσει, καὶ τῶν εὐκτηρίων ἰποκεκλισμένον, εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς οἰκειᾶς προαιρέσεως. Πλὴν ἀλλὰ γὰρ νῦν θεῖα χάριτι πάσης κακοδοξίας ἀπεσορακισμένης, οὐδὲν καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ὀρῶμαι τὸ δόγμα προβαλλόμενον ἀναγκαῖον εἰς τὸ καλύειν ἐν τοῖς κατ' οἶκον εὐκτηριοῖς τὸ λουτρὸν τῆς ἀναγεννήσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΓ'.

Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι ὑποδιάκονον ἂν ἐτῶν, ἀλλὰ x' ⁶⁹.

e ['Ο αὐτὸς βασιλεὺς] τῷ αὐτῷ.

Ὁ παλαιὸς λόγος, ὃς παρεγγυᾶται τῷ περὶ τῶν οἰκειῶν λέγοντι ἀναπειτανύσαι τὴν ἀκοήν, καλῶς καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἵπασιν ἔχων, ἐνταῦθα πολὺ διαδεικνύται καλλίον. Τί οὖν ἐστίν, ὃ φημι; Πολιτικῶς θεσπίζει νόμος ⁷⁰, τὸν ἐλάττω πέγτε καὶ εἰκοσι ἐτῶν μὴ χειροτονεῖσθαι εἰς λειτουργίαν ὑποδιάκονον. Ἐρὸν ἀντιθεσπίζει δόγμα, τὸν πρὸς τὴν τοιαύτην διακονίαν προσίοντα τὸν εἰκοστὸν χρόνον εἰσάγειν εἰς τὴν χειροθεσίαν.

Ἄξιον οὖν ἡμῶν ἡ βασιλεῖα ἡγησαμένη τοῦ ἱεροῦ ἀκούειν νόμου ἐν τῇ περὶ τῶν οἰκειῶν διατάξει, τούτῳ καὶ συμφηρίζεται καὶ ὀρίζει, τὸν πρὸς εἰκοστὸν ἔτος ἐλάσαντα, μὴ τῆς ἄλλης διαγωγῆς τοῦ βίου ἐμποδῶν ἰσταμένης, ὅσα γὰρ ἐκ τῆς ἡλικίας μετὲν εἰς τὴν τοῦ ὑποδιάκονου προχειρίσειν ἐμποδίζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΔ'.

Περὶ τῶν τεκουσῶν γυναικῶν ποτὲ λαμβάνει τῶν θεῶν μυστηρίων, καὶ ποτὲ τὰ βρέφη βαπτίζονται ἀπὸ τῶν μ' ἡμερῶν χωρὶς ἀνάγκης ⁷¹.

['Ο αὐτὸς βασιλεὺς] τῷ αὐτῷ.

Ἡ μὲν ἀξίωσις τῆς ὑμετέρας μακαριότητος υφ' ὑμῶν μᾶλλον δικαία προέρχεσθαι ἦν, ἢ παρ' ἡμῶν τὴν γένεσιν λαβεῖν· εἶδει γὰρ τῆς ὑμῶν ἱερότητος θέσπισμα εἶναι ὑπόθεσιν ἱερᾶν. Ἐπεὶ δὲ φατε ὡς οὐ δέον ἐφ' ἐνὶ κεφαλαίῳ συνοδικῆν γενέσθαι διάσκεψιν, συνόδου δ' ἂν εἴη ἔργον προάγειν ψήφους, ἡμέτερον δὲ καὶ δίχα συνόδου ἐκτίθεσθαι δόγμα, δεχόμενοι τὴν προτροπὴν ὧν ἀξιοῦτε διδάξιν ἐκφέρομεν. Τοῦ Κυρίου τοίνυν καὶ Σωτήρος ἡμῶν, ὡστε τῷ φωτισμῷ τῆς αὐτοῦ δόξης ἐπιλαμφθῆναι τοὺς ἐν σκότει διαπορευομένους, σαρκὸς ἡμῶν καὶ αἵματος παραπλησίως κοινωνηνηχότος, ἵαν ἔμοιγε δοκοῦσι φρονεῖν ὑπεραντία τῇ ἐκεῖνου σωτηριώδει προνοίᾳ, ὅσοι μὴ τοῦ φωτισμοῦ

ἀξίαν ὑπολαμβάνουσι τὴν ἄρτι μὲν τεκοῦσαν καὶ ἐπί-
λοχον, καταλαμβανομένην δὲ ὑπὸ τοῦ θανάτου παρὰ
πόδας ἐστῶτος καὶ τὴν προθεσμίαν ἣν αὐτοὶ ἀναμέ-
νουν ὄντας (φημὶ δὲ τὴν μετὰ τὴν λύσιν τῶν ὠδίνων
τεσσαρακοστὴν ἡμέραν) οὐκ ἀναμένοντος ἀλλὰ ἄτ-
τον προαρπάζοντος, καὶ διὰ τὴν σωματικὴν ἀκα-
θαρσίαν ἀκάθαρτον ὡς ἀληθῶς ἐξ ἀνθρώπων ἀπίναται
καταπραττόμενοι ταύτην, ἀμυσταγωγῆτον οὖσαν καὶ
τῆς διὰ τοῦ θεοῦ λουτροῦ καθάρσεως καὶ ἀναγεννή-
σεως ἀμέτοχον· οὐδ' ἐννοοῦσι τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου
καὶ τῆς ζημίας, ἣν τῆς αὐτῶν εὐλαβείας τὸ ἀνευλα-
βὲς καὶ σφαλερὸν προξενεῖ. Καίτοι γὰρ διὰ τὴν ὑπερ-
βολὴν οὐδὲ λόγου δεῖται ἡ τοιαύτη ἀτοπία. Πῶς γάρ
θεμιτὸν ἢ πῶς οὐ λυπηρὸν θεῶ, ἔς διὰ τῆς εἰς αὐτὸν
πίστεως καὶ τῆς ἐν τῷ ὕδατι καὶ πνεύματι ἀναγεν-
νήσεως θεωρεῖται τὴν σωτηρίαν, ἀπίστον καὶ τῆς
ἀναπλάσεως ἔρημην τὴν ἄνθρωπον ἀπελθεῖν, καὶ
ἐντὶ τοῦ μετὰ τῶν σεσωσμένων τετάχθαι εἰς τὴν τῶν
ἀπολωλότων ἐρρίφθαι χώραν ἕνεκά γε τῆς τοιαύτης
προφάσεως;

Τὴν οὖν τοιαύτην ματαιοφροσύνην ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ
εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἐκποδῶν ποιούμενοι, ὀρίζομεν
περὶ τεκοῦσῶν γυναικῶν καὶ περὶ τῶν ὅσαι τῇ
φυσικῇ καθάρσει καταλαμβάνονται, ἀνενοχλήτου μὲν
ἐξ ἑτέρας τινὸς διαθήσεως, νοσηρῆς τῆς ζωῆς αὐτῶν
διατελοῦσης ὅς, ἀμέτοχου εἶναι τὰς μὲν ἀτελέτους ὅς
τοῦ φωτισμοῦ, τὰς δὲ μεμυσταγωγημένας τῶν ἀγράν-
των μυστηρίων τῆς μεταλήψεως μέχρι τῆς τῶν τεσ-
σαράκοντα ἡμερῶν προθεσμίας· νοσήματος δὲ τινὸς
καταλαβόντος καὶ ὅς κατασχόντος καὶ τὴν διακοπὴν
τῆς ζωῆς ἀπειλοῦντος, παντὶ τρόπῳ μεταλαγχάνειν ὅς
αἰτῆς τοῦ ἁγιάσματος. Εἰ γὰρ ἐκείνοις, ὅσοι δι' ὑπερ-
βολῆς ἀνοσιουργημάτων ἀπειροῦνται μακροῖς ἔτεσι
τῆς ζωοποιῦ κοινωνίας, ὁ θάνατος ἐπιστῆς τὸ ἐμ-
πρῆδεςμον διακόπτει, καὶ οὐδεὶς ἀνέχεται τοῦτους
κωλύειν τῆς τῶν ἁγίων μετοχῆς, ἥπου γε αὐταὶ
κωλυθήσονται διὰ ρυπάσματα σαρκὸς φυσικά; Καὶ
ἔπειτα οἶμαι καὶ τῷ παλαιῷ κεκωλύσθαι νόμῳ καὶ τὴν
χάριν διαδέξασθαι τὴν παράδοσιν οὐχὶ τοσοῦτον διὰ
τὴν γυναικείαν ταύτην ἀκαθαρσίαν, ὅσον δι' ἑτέρας
αἰτίας ἐν τῷ βάθει κρυπτομένης τοῦ μοθητήματος.
Λογίζομαι γὰρ τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀκόλαστον τῶν
ἐκρατῶς ἐχόντων κολάζον τὸ θέσπισμα τοῦτο διατά-
ξαι, ὡς περὶ καὶ ἄλλα πολλὰ δι' ἑτέρων οἰκονομεῖται

A valde, mea quidem sententia, a salutifera ipsius
providentia diverse sentiunt, quotquot eam quæ ex
recenti puerperio decumbit, et morte (10) præ (11)
foribus consistente, nec diem quem ipsi expe-
ctandum autumant (quadragesimum nempe post
partum) expestant, citiusque oborto velut collo
protrahente, corripitur, illuminatione (12) indig-
nam esse opinantur, et ut ob corporis immunditi-
am revera illa e vita immunda excedat (quippe
quæ in sacris non instituitur (13-14), nec sacri
lavacri lustrationis regenerationisque particeps
fiat) efficiunt. Neque vero illi periculi damni-
que magnitudinem, quam inconsiderata ipsorum et
perniciosa religio affert, præ oculis habent. Verum
ea illa est absurditas, ut oratione non indigeat.
B Talem enim mulierem incredulam reformatione-
que desitutam discedere et istiusmodi ob causam
pro eo quod inter servandos collocanda esset, in
perditorum damnatorumque locum rejici: quo-
modo fas, Deo, qui per fidem in ipsum et in
aqua Spirituque regenerationem, salutem donat,
non grave atque acerbum est?

Vanam igitur istiusmodi prudentiam debinc in
futurum e medio tollentes de mulieribus, quæ re-
cens pepererunt, quæque naturali expurgatione
occupatæ sunt, statimur, ut si quidem alia qua-
cumque affectione morbida ipsarum vita non te-
netur, usque ad prænitum quadraginta dierum
tempus expertes maneat, nondum initiatæ illu-
minationis (15), ad sacra receptæ et initiatæ, sa-
crosanctorum mysteriorum perceptione; at si quis
ipsis morbus, qui vitæ internecionem minitetur,
superveniat et incumbat, sacrarum rerum omni-
bus modis participes fiant. Etenim si illis (16) qui
propter enormia flagitia multis annis vivifica com-
munionem arcentur, mors ad obruens præscriptum
tempus incidit, neque quisquam hos sacrarum
participatione prohibere sustinet, qua ratione hæc
propter naturales carnis sordes prohibebuntur? Quod
profecto non tam propter muliebrem hanc immun-
ditatem, quam ob alias causas in intima legis ra-
tione reconditas, et veteri (17) prohibitum esse
lege, et gratiæ tempus traditionis loco suscipere
puto. Existimo siquidem sacram legem id præscri-
psisse. quo protervam eorum qui intemperanter
viverent, concupiscentiam castigaret: quemadmo-

VARIÆ LECTIONES.

ἄ cod. τόν. ὅς hæc om. Scring., sed habent Zuich., Meerm. et Bals. ὅς ἀνενόχλητον μὲν ἐξ ἄλλης
συντελοῦσης. ὅς Meerman. cod. et Bals. ἀτελέτους. ὅς καταλαβόντος καὶ omisit Bals. ὅς Bals.
μεταλαμβάνειν.

NOTÆ.

(10) Puerpera præ foribus mortis posita, l. ult.
§ 1. C. qui potiores.

(11) Παρὰ πόδας. Scring.

(12) Φωτισμῷ, id est, baptismo.

(13-14) Ἀμυσταγωγῆτον.

(15) Id est, baptismo: hoc innuit: mulieres ba-
ptismo non initiatas intra diem 40 puerperii ba-
ptizari non posse, nisi casus aliquis aliud exigat:
baptismo initiatas non admitti intra eosdem dies

ad sacram communionem. Adde Photium num. 3,
c. 18.

(16) Nota excommunicatis, mortis tantum impon-
dentis causa, communionem dari.

(17) Mosis lege, mulier si masculinum peperisset,
septem diebus immunda: 30 diebus præterea ma-
nebat in sanguine purificationis suæ; si feminam,
duobus septimanis immunda: 66 diebus in purifica-
tione nullam rem sacram attingere poterat. Levit. 12.

dum et alia multa per alia præcepta ordinantur et præscribuntur, quo indomitus quorundam in mulieres stimulus retundatur. Quin et hæc providentiæ quæ legem constituit voluntas est, ut partus a depravatione liberi sint. Quia enim quidquid natura supervacaneum est, idem corruptivum et inutile est, quod hic sanguis superfluus sit, quæ illi obnoxia essent, in immunditie ad id temporis vivere illas lex jubet; quo ipso etiam nominis sono lasciva concupiscentia ad temperantiam redigatur, ne ex inutili et corrupta materia ipsum animans coagmentetur.

Et sane de infantibus eundem ad modum constituimus, ut si non inquietentur, inimicosque naturæ casus superent, antequam gratiæ splendore illustrentur, quadragessimus (18) dies exspectetur. Consentaneum namque est, ut quemadmodum fetus quadraginta (19) diebus in naturæ maternoque receptaculo plene informantur, sic etiam in æquali dierum numero in divini gloriæ æternique omnium Patris domum procedant. Si tamen est octavo a partu die, baptizare aliquis volet, æque id absurdum fuerit. Dominus enim noster Christus octavo die circumciscus, imposito circumcissioni suæ, pro hac vivifico baptismate initiari concessit. Verum hæc obtineant, si nulla necessitas, quæ mortem minetur, existat. At si periculum aliquod emergens vim vitæ inferat, omni diligentia omnibusque viribus etiam intra octavum diem sacram lotionem peragi oportebit, neonem illuminatus, neque sacri lavacri, atque adeo summi boni expers partus decedat.

CONSTITUTIO XVIII.

Ut (20-21) in sponsalibus constituta pœna exigatur (22).

Idem imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

In omnibus rebus et dictis quod præstantius sit seligi, reprehendendum non est. Atque tunc quidem, ut aliquid sequere aut declinandum censeas, non eorum qui aliquid aut faciunt aut dicunt, habenda ratio: sed eorum quæ fiunt aut dicuntur, cognoscendus status est. Idcirco quod consuetudini placuit ut in sponsaliorum reprobationibus pœnæ imminerent iis, qui reprobare instituerent, et id in legis auctoritatem collocamus. Arbitror enim id quod consuetudini visum est, ea lege quæ de hujusmodi rebus lata erat, nihil improbabilius esse, ac res ipsas referre in melius. Nam cum lex arrhæ perditione, aut in duplum (23) restitutione solum te-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸ Locus certe mutilus et corruptus. Codd. scribunt *ἄρα*; Stephanus et Agylæus *ὅπως*. ¹⁹ Stephanus et Agylæus *ἐχρηστές*. ²⁰ Zuich. *συστελλομένου*. ²¹ Excidit verbum aliquid, forte *ἀπειργίαι*. ²² Zuich. et Meeriman. cod. *τεθέν*. ²³ Est in Eccl. Nov. 10 et citatur ab Harmenop. iv, 1.

NOTÆ.

(18) Leo monet, non tamen jubet, ad quadragessimum usque diem baptismum differri in infante, nisi mors infanti immincat.

(19) Quadragesimo die partus formatur, ut dixi ed l. 3, in fin. ff. de suis. Adde l. 39, ff. de pignis, va quadragesimo nono, 3, Gell. 10

προσταγμάτων, ὡς ἂν διὰ τούτων τὸ πρὸς τὸ θῆλον ἐνέων τῆς ὀρμῆς ἀκατέσχετον χαλινοῦμενον ἀνακόπτοιτο. Οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ προνοίας ἐστὶ τὰ τεκόμενα λώδης καθαρεύειν οἰκονομοῦσης τὸ θέσπισμα. Ἐπει γὰρ ἅπαν τὸ τῆ φύσει περιττὸν φθοροποιὸν τε καὶ ἀχρηστον, περιττὰ δὲ καὶ ταῦτα ὑπάρχει τὰ αἵματα, τὰς φερούσας αὐτὰ ἐν ἀκαθαροῖα κατ' ἐκείνων τὸν καιρὸν διάγειν ὁ νόμος ἐντέλλεται, ὅπως ¹⁸ καὶ ἀπ' αὐτοῦ μόνου τοῦ βήματος εἰς τὸ ἀκρατὲς ¹⁹ συστελλομένης ²⁰ τῆς ἀκολάστου ἐπιθυμίας ²¹, μὴ ἐξ ἀχρήστου καὶ διεφθαρμένης ὕλης λαμβάνη τὸ ζῶον τὴν οὐσασιν.

Καὶ περὶ τῶν βρεφῶν δὲ ὁμότροπα διορίζομεν, εἰ μὲν ἀνενόητα εἴη καὶ τῶν τῆ φύσει πολεμίων συμπτωμάτων περίεστιν, πρὸς φωτισμὸν τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἐκδέχεσθαι: ἀκόλουθον γὰρ, ὡσπερ ἐν ἄλλαις ἡμέραις τεσσαράκοντα τὸ πλῆρες ἀπολαμβάνει τῆς μορφώσεως ἐν τῇ τῆς φύσεως καὶ μητρικῷ οἴκῳ, οὕτως ἐν ἰσῷ ἀριθμῷ ἡμερῶν εἰς τὸν οἶκον τῆς θεῆς δόξης καὶ αἰδίου πάντων Πατρὸς τὰ τεκόμενα προσείναι. Εἰ δὲ καὶ τῆ ἀπὸ τῶν ὠδίων ὀργῆ βούλοισι τις βαπτίζειν, οὐδὲ τοῦτο ἄτοπον. Ὁ γὰρ Δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς ἐν ταύτῃ περιτμηθεὶς καὶ τὴν λῆξιν τῆ περιτομῆς ἐπιθεὶς, παρέσχεν ἀντὶ ταύτης τῷ ζωοποιῷ τελείσθαι βαπτίσματα. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, εἰ μηδεμία παρέσθηκεν ἀνάγκη τὸν θάνατον ἀπειλοῦσα: εἰ δὲ τι δεινὸν ἐπιστὰν βιάζεται τὴν ζωὴν, πάση σπουδῇ καὶ δυνάμει καὶ τῆς ὀργῆς ἐντὸς δεήσῃ καταπρόξασθαι, μὴ ἀφώτιστον ἀπελθεῖν μηδὲ τοῦ θεοῦ λουτροῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἀμέτοχον τὸ τεχθέν ²².

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΗ΄.

Περὶ τοῦ ἀπαιτεῖσθαι τὸ γαμικὸν πρόστιμον ²³.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ ὑπερφυσστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θεῶν ὀφφικίων.

Τὴν τοῦ κρείττους ἐκλογὴν ἐν πᾶσι καὶ πράγμασι καὶ λόγοις ποιῆσθαι οὐ νεμεσητὸν, καὶ τότε μὴ πρὸς τοὺς πραγματευομένους ἢ λέγοντας, πρὸς δὲ τὴν τῶν πραττομένων καὶ λεγομένων κατάστασιν ἢ ἐπισθαι ἢ τὴν ἐγκλίσειν προστιμῆν. Διὰ τοῦτο καὶ ἂ τῆ συνηθείᾳ ἤρσεν ἐν ταῖς τῶν μνηστειῶν ἀθετήσεσιν ἐπικεῖσθαι προστιμήματα τοῖς ὀρμῶσι πρὸς τὴν ἀθήτησιν, καὶ ταῦτα εἰς νόμου καθιστῶμεν τιμῆν. Οἶμαι γὰρ τοῦ ἐπὶ ταῖς τοιαύταις πράξεσι κειμένου νόμου μὴ χεῖρον ἔχειν τὸ δεδομένον τῇ συνηθείᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀμεινον ἀναφέρειν τὰ πράγματα. Τοῦ γὰρ νόμου ἐν μόνῃ τῇ τοῦ ἀβραάωνος ἀπωλείᾳ ἢ διπλῇ ἀποδόσει κολάζοντος τὴν προ-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸ Locus certe mutilus et corruptus. Codd. scribunt *ἄρα*; Stephanus et Agylæus *ὅπως*. ¹⁹ Stephanus et Agylæus *ἐχρηστές*. ²⁰ Zuich. *συστελλομένου*. ²¹ Excidit verbum aliquid, forte *ἀπειργίαι*. ²² Zuich. et Meeriman. cod. *τεθέν*. ²³ Est in Eccl. Nov. 10 et citatur ab Harmenop. iv, 1.

NOTÆ.

(20-21) Exstat Epitome apud Harmenopolium 4a tit. 11, §. 26.

(22) Si ita est, abrogatur, l. 134, ff. de verb. oblig.

(23) Vid. l. 5, C. de sponsalib.

πέτειαν, αὐτὴ ῥητὴν τινα καὶ συμπεφωνημένην ἀβούλεται γίνεσθαι τὴν ἐπὶ τῇ ἀναρμοστίᾳ τῆς μνηστείας ζημίαν, καὶ δοκεῖ μοι, ὡσπερ εἶπον, τοῦτο πλατὺν ἔχειν ἰσχυρὸν εἰς τὸ μὴ ὡς ἔτυχε πεττεῦσθαι τὰ μνηστεύματα. Ἡ μὲν γάρ τοῦ ἀρραβῶνος ἀπέαλεια, ὡσπερ ἐπὶ τῶ δόντι εἶτα μὴ στέργοναι τὴν μνηστειαν ὠρισταί, καὶ ἡ διπλῆ δὲ ἀπότισις, ἣν ὁ τὸν ἀρραβῶνα λαθῶν εἶτα μὴ ἐπιμένων οἷς ὠμολόγησεν ὑπέχει ζημίαν, τάχα διὰ τὸ κουφότερον προπετέστερον εἶδωαι τοὺς βουλομένους εἰς τὴν ἀθέτησιν ὀρμῶν τῶν ὁμολογιῶν, ὑπὸ δὲ τῆς συμφωνίας ῥητῆς εἰσπράξεως βαρυτέραν ἀπαντῶσαν αὐτῶ τὴν ζημίαν ὀρῶν ὁ ἀβέβαιος, πάντως ὀκνηρότερος πρὸς τὸ διασπάσαι τὴν μνηστειαν γενήσεται.

Ἄπερ καὶ ἡμεῖς ὀρῶντες τοὺς γαμηλοῖς συναλλάγμασι μᾶλλον συμφέρον, εἰς νομίμην διάταξιν τὸ ἀπὸ συνηθείας πραττέμενον καθιστώμεν. Ἐκ μὲν γάρ τῆς τοῦ ἀρραβῶνος ἀπωλείας ῥάβδαις ὀρῶ τῶν μνηστειῶν τὰς ἀνατροπὰς, ἐκ δὲ τῆς τοῦ προστίμου καταβολῆς οὐκίτι. Τὸ γὰρ βαρυτέρον τῆς ζημίας (βαρυτέρον δὲ πάντως τοῦ ἀρραβῶνος τὸ πρόστιμον) καὶ ἄκον ἐπέχον τὸ τῆς γνώμης καλίμβολον στέργειν ἀναγκάσει τὰ περὶ τῶν μνηστευσάντων προδογμένα. Οὕτως οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν κελύσματι νόμου τὸ ἀπὸ τῆς συνηθείας βεβαιωθὲν καὶ κρατεῖτω καὶ διατεῖται, καθάπερ ἄχρι τοῦ παρόντος, καὶ προστίμου εἰσπράξει ὁ τὴν μνηστειαν ἀνατρέπων ζημιούσθω.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΘ'.

Περὶ συμφόρου πατρῶου τοῦ ἐκ ἰσῆς κληρονομῆν τὸν παῖδα.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῶ ὑπερφυσέτατῳ μαγίστρῳ τῶν θεῶν ὀφφικίω.

Ἄπερ καὶ πρόσθεν ἡμῖν εἰρηται, οὐ φαυλιζειν ἐτέρους προαιρούμενοι εἰς ἐπανάρθωσιν τῶν νόμων κατέστημεν, οὐδ' ἵνα δόξαν ἑαυτοῖς περιποιησώμεθα, ἀλλ' ἵνα τὸ ἀσυμφόρον ἐκ τοῦ τῶν ὑποχωρίων ἐφ' ὅσον δυνάτων ἀποσκευασώμεθα βίω, ἐκείνο εἰδότες, ὡς πάντων προτιμότερον εἰς καταστάσιν τῆς πολιτείας ἡ τῶν νόμων κατάστασις. Ὀφθαλμοὺς γάρ τις εἰπῶν πολιτείας τοὺς νόμους, οὐκ ἐν, εἶμαι, καλοῖη ἔξω τοῦ πρόποντος φάμενος ὡσπερ γὰρ ζῶψ ἀναγκαιότατόν ἐστι μάλιστα ὀφθαλμὸς οὐ σφαλόμενος, οὕτω καὶ πολιτεία νόμων εὐθύτης. Διὰ τῆς τούτων εὐθύτητος ποιούμενοι πρόνοιαν, ἐκείπερ ἔγνωμεν ἐν τῇ τοῦ κώδικος ἐκλογῇ κείμενον νόμον, ὃς διὰ τὸ προφανὲς τῆς ἀτοπίας οὐδαμῶς εὔρε ἀποδοχῆς χώραν ἐν τῇ τῶν ἀνθρώπων προαι-

meritatem puniat, hæc definitum pacto constitutum in sponsaliorum rescissione subiri damnatum vult. Ac sane, ne (ut fieri assolet) sponsalia sursum deorsum ferantur, hoc mihi (quemadmodum dixi) majorem obtinere vim videtur. Solius enim arrhæ perditio, quæ in eum qui dedit, ac deinde sponsalibus non acquiescit, constituta est, ejusque in duplum restitutio, quam mulctam is qui arrham cepit, deindeque in pacto convento non persistit, sustinet, ut propter pœnæ levitatem ad pactorum rescissionem, qui id facere cogitant, facilius ferantur, facit. At ex pacto definitæ pœnæ gravius damnum sibi obvenire videns inconstans ille tardior omnino ad divellenda sponsalia fiet.

Quod sane nos etiam nuptialibus contractibus magis conducibile fore animadvertentes quod ex consuetudine fieri solet, in legitimam constitutionem traducimus. Ex arrhæ siquidem perditione faciles sponsaliorum eversiones video: ex pœnæ persolutione non item. Nam gravius dispendium (pacto enim constituta pœna arrha major prorsus atque gravior est) vel invitum inhibens ab animi inconstantiam acquiescere illis, quæ antea de sponsalibus placuerunt, compellet. Sic igitur quod a consuetudine confirmatum est, quemadmodum hactenus, ita deinceps et obtineto, et causas dijudicato: tum etiam qui sponsalia evertit, pœnæ exactione feritor.

CONSTITUTIO XIX.

De pacto paterno, ex æquo hæredem futurum filium.

Idem imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

Non contemnendi alios studio (ut et antea a nobis dictum est) neque ut gloriam nobis paremus, ad legum correctionem processimus: sed ut quod conducibile non est, quoad ejus fieri potest, a subditorum consortio removeamus: id scientes, ad moderandam rempublicam legum rectam constitutionem omnium esse præstantissimam. Nam qui leges reipublicæ oculos esse dixerit, is profecto mea sententia illas ita vocans, nihil indecens pronuntiaverit. Quemadmodum enim res maxime necessaria est animali non titubans oculus, ita et reipublicæ legum æquus et rectus status. Hujus ergo nos curam gerentes, posteaquam in selecto codice legem cognovimus (quæ propter evidentem absurditatem in hominum animis neutiquam lo-

VARIÆ LECTIONES.

11 Hinc incipit Ecl. 12 Ecloga ῥαβδίου 13 codd. ἄκοντα. 14 Zurich. et Meerm. καλίμβουλον. 15 Ecloga μνηστευσάμενον. 16 Ecloga ὑπὸ. 17 Basil. ἄγρι τοῦ νῦν. 18 Est in Eclog. Nov. 11. 19 Sic. codd. Stephanus et Agylæus ὑποχωρίων. 20 codd. εὐγ.

NOTÆ.

(24-25) Hoc innuit, dupli pœnam legibus constitutam non ita astringere, quantum conventa atque pacta. Adde 20 Gell. 1, ubi de pœna injuriæ legib. XII tabularum constituta.

(26) Vid. l. 15, C. de pactis.

(27) Oculi reipublicæ leges: ὀφθαλμοὺς πολιτείας τοῦ νόμου qui dicit, non errat. Persis

ὀφθαλμοὶ βασιλέως, oculi regis, dicebantur satrapæ, ut per quos rex omnia spectaret: sicut regis aures delatores, per quos rex audiebat omnia quæ ab unoquoque gerebantur. Suidas ὀφθαλμὸς βασιλέως.

(28) Ἐν τῇ τῶν κωδίκου ἐκλογῇ, hæc est in codice repetitæ prælectionis.

cum invenit, ut susciperetur : nedium vim aliquam et efficaciam. Contraria enim statuit naturali, quæ a parentibus liberis debetur, æquabilitati, adversusque filium patri ad iniquitatem fenestram aperit : quia et parentem ut illi morem gerat obstructicum, mendacio doloque obnoxium facit), posteaquam, inquam, istiusmodi quamdam esse legem animadvertimus, tametsi etiam ante nostram sanctionem ipsam ne susciperetur, excluderet communis hominum voluntas : tamen nos nihilominus omnem illi prorsus functionem et usum decreto adimimus. At quid dicit? Etiam si, inquit, pater, cum in matrimonium collocaret filium, illum post decessum suum ex æqua parte cum aliis fratribus paternorum bonorum hæredem fore pacto promiserit, in potestate tamen illius, si velit, erit, ut pactum ejusmodi negligat, aliisque liberis amplius attribuat, et illi cui æquam portionem in hæreditate pactum concedebat, minorem assignet. Hoc itaque quanquam alioqui (quomodo diximus) in republica nullum locum habeat, nostro etiam decreto velut in exilium dejectum, omnibus modis in republicam ingressa prohibemus.

Statuimus vero, ut parentum (29) nemo jura filiorum, quibus cum reliquis liberis æqualem hæreditatis portionem servatum iri in nuptialibus contractibus sponderint, innovare tentet. At si quis pactiones suas aspernari, et illius, cui tantundem, quantum alii fratres habituri sunt, promiserit, portioni detrachere compertus fuerit, sciat is, poenitentia mutatam voluntatem invalidam atque vanam habendam. Ex æque enim cum aliis fratribus secundum initum pactum filius in bona succedet. Neque vero mendacium veritati præferri ulla ratio patitur, nec æquum est, neque rationabili animali convenit pacta (30-31) conventa per improbationem adulterari. Atqui si quid aliud, hoc certe hominem decet (32), ut verbis suis fidem præstet, nisi mendaciis veritatem corrumpendo destitutus ratione, eorum alio, quam ratione prædita sunt excidere velit. Quinimo nec illud consentaneum est, ut parentes iis qui pariter ex ipsis nati sunt, non parem curam exhibeant, neque æquabiliter ipsorum vitæ prospiciant : sed alios quidem uberiora facultates habere, aliis vero nihil parcere, neque illorum misereri, tametsi inopes in miseria victari sint, volunt. Cæterum æquum est ut quemadmodum omnibus liberis ex æque vitam impertiti sunt, ita etiam ad hanc facultates impertian-

Α ρέσει, οὐκ οὖν οὐδὲ τὸ ἐνεργὸν καὶ ἐμπρακτον ἔχει (βούλεται μὲν ἐναντία τῆς φυσικῆς κατὰ γονίων τέκνοις ὀφειλομένης ἰσονομίας, ἀδικίας δὲ θύραν ἀνοίγει ὡς κατὰ τοῦ παιδὸς τῷ πατρὶ, οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκείνῳ ὑπαχθέντα πεισθῆναι γούνα ψεύδους καὶ ἀπάτης ἐνοχῆ περιβάλλει)· ἀλλὰ γὰρ ἔπειτα τοιοῦτόν τινα κατενόησαμεν, εἰ καὶ πρὸ τοῦ ἡμετέρου θεσπισματος ἀπέκλεισεν ὡς αὐτῷ τὴν παραδοχὴν καὶ αὐτῆ τῶν ἀνθρώπων ἢ προαίρεσις, ἢ μῶς καὶ ἡμεῖς δόγματι εἰς παντελῆ αὐτὸν ἀπραξίαν περιστώμεν. Τί γὰρ φησι; Κἂν συμφωνήσῃ πατὴρ ἐκδοῦς πρὸς γάμον παῖδα, ὥστε μετὰ τὴν αὐτοῦ ἐξ ἀνθρώπων ἀναχώρησιν ἰσονομίᾳ μετὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν τὴν πατρικὴν διακληροῦσθαι περιουσίαν, κύριός ἐστι βουληθεὶς [τὸ τοιοῦτον συμφωνῶν ἀτιμάζειν, καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις τῶν παίδων νεμίαι τὸ πλεόν, ἐκείνῳ δὲ ὅ ἐπὶ τὸ ἴσον κληροῦσθαι ἀδίδου ὡς τὸ συμφωνῶν ἐλάττω ποτῆσαι τὴν μοῖραν. Τούτων μὲν οὖν ὥσπερ ἔφημεν καὶ ἄλλως ἐπὶ πολιτευομένων, καὶ ἡμετέρῳ ἐξοστρακίζοντες ὡς δόγματι παντέπιου αὐτῷ τὴν εἰς τὴν πολιτείαν καλούμεν κέρδιον.

Θεσπίζομεν ὅτι μὴδένα τῶν γονίων ἐπιχειρεῖν τὰ δίκαια τῶν παίδων καινοτομεῖν, ὅσοις ἂν ἐν τοῖς γαμηλίαις καθωμολόγησεν ὡς συμβολατοῖς τὸ ἴσον διατηρηθῆναι τοῦ κλήρου πρὸς τοὺς λοιποὺς τῶν παίδων· ὡς εἰ τις ὀφθαίη τῶν ἰδίων συνθηκῶν ἀλογήσας, καὶ παρασπῶν πρὸς τὸ ἐλάττω ἐκείνου τὴν μερίδα, ὅ καθεμολόγησεν εἰς τὸ ἴσον τοῖς ἄλλοις τὸν ἀδελφῶν ὡς ἔξην, ἴστω, ὡς ἄκυρος αὐτῷ καὶ ματαία ἢ ἐκμηταμελείας βούλησις· ἐν ἴσῳ γὰρ ὁ πᾶς τοῖς ἄλλοις ἀδελφοῖς κατὰ τὸ προλαθὸν συμφωνῶν τὴν περιουσίαν διακληροῦσεται. Οὐ γὰρ δὴ ὡς προτιμότερον τῆς ἀληθείας ποιεῖσθαι. εὐλογον τὸ ψεῦδος, οὐδ' ἐννοεῖται οὐδ' ἐκράζον λογικῶ ζῶν τῆς ἰδίας τῶν λόγων ὁμολογίας δι' ἀθετήσεως κίβδηλεύειν· ἀλλ' ἔπειτα τι ἄλλο τοῦτο πρέπον ἀνθρώπῳ φυλάττειν λόγου ἀλήθειαν, εἰ γὰρ μὴ μέλλοι ἐν τῷ διαφθερεῖν ὡς ψεῦδει τὸ ἀληθὲς ἔρημος λόγου γινόμενος ἀπὸ τῆς λογικῆς ἐκπασεῖν τῆς ζωῆς. Οὐ μὴν οὐδ' ἐκείνο εἰκὸς τὸ περὶ τοὺς ἴσως ἐκφύνας μὴ ἴσῳ τοὺς γονίας δεκτικῶσθαι ὡς πρόνοιαν μὴδὲ περὶ τῆς ἐκείνων ζωῆς ὁμοίως φρονεῖν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐθέλειν εὐπωρότερον ἔχειν βίον, τῶν δὲ μὴ φειδῶσθαι ὡς μὴδ' οἰκτερεῖν, εἰ ἀπωρότερον διακείμενοι μέλλοιεν ἐν τάλαιπώρῃ βιώσειν. Ἄλλὰ δίκαιον, ὥσπερ πᾶσι τοῖς παισὶν ἐπίσης ὡς μετέδοσαν βίου, οὕτω καὶ τῆς πρὸς τὸν βίον εὐπορίας μεταδίδοναι, καὶ μὴ

VARIE LECTIONES.

* codd. ἐνδύει. * codd. ἀπλάσων, melius forte ἀπένευσεν. * Zurich. et Meerm. ἐκδοῦς. * Zurich. et Meerm. ἐξοστρακίζον τῷ δόγματι. ¹⁰ Hinc incipit Ecloga. ¹¹ Zurich. et Meerm. καθωμολόγησεν. ¹² Stephanus corr. τῶν ἀδελφῶν. ¹³ Basil. αὐτοῦ. ¹⁴ Ecl. δέ. ¹⁵ Ecloga μέλλει τις διαφέρειν, alii legendum censent διαφύγειν. ¹⁶ Ecloga om. ἀπὸ et addit τῆς. ¹⁷ Ecl. ἐπιδείκνυσθαι. ¹⁸ Zurich. et Meerm. ψεῦδωνος, rectius forte scribendum ψευδομένους. ¹⁹ Ecloga τάλαιπώρως. ²⁰ Ecloga om. ἐπίσης. ²¹ Decet in editis, sed in Ecloga reperitur.

NOTÆ.

(29) Dixi ad l. 15, C. de pactis.
(30-31) D. 7, §. 7, ff. de pactis.

(32) Est enim grave fidem fallere. l. 1, de constituta.

ωσπερ άνισω τῆς γνώμης τὴν τῶν προσόντων ποιείσθαι διανομήν.

tur : nequaquam vero, velut ancipiti libra his levius quiddam, illis vero gravius, pro inæquabilitate animi sui attribuant.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Κ' 22.

CONSTITUTIO XX.

Περὶ τοῦ μὴ λαμβάνειν τὸν ἀνδρα ὡσπερ τὴν γυναῖκα εἰς τὰ παρὰ 22 τοῦ ὑποδόλου ἐκ προταλευτικής βατέρου μέρους 21.

Ut (33-34) ne maritus quemadmodum uxor, illa præmoriente, præter (35) donationem propter nuptias quicquam recipiat.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ ὑπερφυστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

Idem imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

Τοῖς πάλαι περὶ συμφώνων γαμηλίων διορίζουσι νόμοις τὸ ἴσον ἀνδρὶ ἐν τε γυναικὶ ἐν τε τῇ ἐξ ἀρχῆς τοῦ γάμου συστάσει δεδογμένου 22 ἀπονέμειν καὶ ἐν τῇ διαλύσει ἢν θάνατος ἐπαγόμενος 23 ἐν τῶν προσώπων ποιεί, οὐκ οἶδα τί καθόντες οἱ μετὰ ταῦτα νομοθετεῖν προηρημένοι άνίσοις διατάξαι τούτους ὑπέβαλον. Οἱ μὲν γὰρ ἀρχαιότεροι νόμοι 27 αὐτίκα καὶ ἐν τῇ τοῦ γάμου συστάσει ἴσοις 28 εἶναι τὰς συνεισφορὰς τὴν τε γυναικαίαν καὶ τὴν ἀνδρῶσαν διατάξαν, καὶ θανάτῳ τῶν βίον λιπόντος ἐνδὸς ἐξ αὐτῶν 29 ἀτεικίαις μειστευούσης καὶ συμφώνου μὴ παρόντος ἐν ᾧ τι περὶ κέρδους ὑποσημαίνεται 30, ἐπίσης ἐκάστη ἀναστρέφεται τὰ οἰκεία, συμφώνου δὲ προελθόντος, ὥστε ὁποτέρου μέρους ἐξ ἀνθρώπων ἀπένοντος τὸ ὑπολειφθέν ἐπὶ τῇ τῶν ἰδίων ἀνακομίσει καὶ ἑτερῶν τι κερδαίνειν, ὁμοίως ἐπ' ἀμφοῖν τηρεῖσθαι τοῦ κέρδους τὸ ἴσον· καὶ ἀνδρὸς μὲν προαποφθαρέντος ἀνεκομίζετο ἡ γυνὴ τὴν προίκα καὶ τοῦ καλουμένου ὑποδόλου εἶτε τι μέρος εἶτε ὅλον 31 εἰ οὕτω συμπεφώνητο, γυναικὸς δὲ τῷ θανάτῳ προσυπαντώσης τῷ ἀνδρὶ τὸ ὑπόβολον συνετηρεῖτο, καὶ κέρδος ἐπ' 32 αὐτῷ ἠκολούθει εἰθ' ὅλη ἢ προῖξ εἶτε μέρος αὐτῆς, ὡς τὰ συμφωνηθέντα αὐτοῖς 33 ἐδόυλετο. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν τοῖς ἀρχαιοτέροις δόξαντα τοῖς μεταγενεστέροις ἀπήρσεν. Τοιγαροῦν καὶ ἀντινομοθετοῦσιν 34 οὐκ ἄρθῶς ποιῶντες, καὶ αὐτίκα καὶ ἐν τῇ τοῦ γάμου συνδῶν άνίσοις ὀρίζουσι προέρχεται τὰς συνεισφορὰς καὶ εἶναι μὲν ἐπὶ πλέον τὴν προίκα, ὅπ' ἑλάττω 35 δὲ τὸ ὑπόβολον, καὶ τούτου κυρίαν καθίστασθαι τὴν γαμετὴν ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ἣ συνήρμοσε τὸν γάμον, κἀν, ὡς εἰκὸς, γυνῶ δευτέραν ὁμιλίαν ἀνδρός. Καὶ τοῦ γάμου δὲ θανάτῳ διασπασθέντος άνίσοις 36 διατιῶντες τῇ μὲν τῷ κέρ-

Cum vetustis legibus (36), quæ de pactionibus nuptialibus tractant, tum in prima matrimonii coitione, tum in ejus dissolutione, quam mors in alterum conjugum irruens efficit, æquabilitatem (37) et viro et mulieri assignare visum sit : haud scio qua re moti, quibus postmodum leges condere studio fuit, diversis constitutionibus has subjecerint. Etenim vetustiores (38) leges mox a conjugii coitione æquales esse collationes, tum muliebrem, tum virilem, et ut altero vita defuncto, cum liberi nulli superessent, nec pactum in quo quidpiam de lucro significaretur, subesset, ex æquo ad utrumque sua reverterentur, constituerunt. Si vero de lucro pactum initum esset, tunc ut uterunque vita excessisset, qui superstes esset, receptis rebus suis, insuper quantum pacto comprehensum esset lucraretur, et in ambobus lucri æqualitas servaretur : ita ut viro præmortuo mulier dotem, propterquo nuptias donationis partem aliquam, eamve totam, si ita convenisset, asportaret ? et si mulier ante virum in mortem incidisset, vir donationem propter nuptias conservaret, illumque lucrum, sive dos tota, sive ejus pars, prout pacta vellent, sequeretur. Atque hæc quidem cum vetustioribus placuissent, posterioribus (39) displicuerunt. Quapropter et contra statuunt, quanquam non recte. Statuunt autem, uti statim ab initio conjugii inæquales procedant collationes, et major dos sit, donatio vero propter nuptias contractior, ejuoque uxor ab eo die quo matrimonium contractum est, sit domina, quanquam (ut fieri assolet) alterius viri consortia postmodum se mancipet. Et inique judicantes, uti

VARIÆ LECTIONES.

21 Est Bel. Nov. 12; exstat apud Harm. lib. iv, tit. 10 pag. 341, ed. 1587. 22 Melius forte fiet per l. In Ecl. hæc est rubrica : περὶ τοῦ μὴ λαμβάνειν τὸν ἀνδρα ὡσπερ τὴν γυναῖκα ὑπόβολον ; in alio inscribitur : περὶ τοῦ μὴ εἰδέναι τὸν ἀνδρα ὑπόβολον τῆς γυναικὸς θανάτου ἀπαίδοις. Hanc constitutionem insertam reperies epitome ad Prochiron, tit. VI, cap. 40 : Ὁ αὐτὸς εὐσεβῆς βασιλεὺς Ἀλέων Στυλιανῶ τῷ ὑπερφυστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων. — Περὶ ἐπιγαμικῶν συμφώνων. — Τὸ μὲν ὑπόβολον ἑλάττω ἔχει τῆς προίκα, ἐπιπέρι τούτου ἀπόσπαστος ἢ συνήθεια. Θανάτῳ δὲ τοῦ γάμου διαρραγέντος εἰ μὲν ὁ ἀνὴρ ἀτεικὸς προαπίει καὶ συμφωνῶν τι μὴ παρῆ ἑτερόν τι βουλόμενον, τὴν γυναῖκα τὴν τε ἰδίαν προίκα κομίζεσθαι, καὶ τὸ ὑπόβολον καὶ πλέον οὐδέν. Εἰ δὲ ἡ γυνὴ προαποθάνοι, τὸν ἀνδρα μῆτε κερδαίνειν μῆτε ζημιουοῦσθαι, ἀλλ' ἔχειν τὰ ἴδια ἢτοι τὸ ὑπόβολον. Exinde sequitur ipsa constitutio integra. Exstat etiam cum rubrica περὶ ὑποδόλου in eod. Paris 1584 f. 168. 23 Scriung. δεδογμένου. 24 Sic epit. alii ἐπάγων. 25 Constitutio 97, c. 1. 26 Sic epit. reliqui ἴσοις. 27 Reliqui præter epit. omittunt ἐνδὸς ἐξ αὐτῶν. 28 Epit. ἐν ᾧ τε κέρδους σημαίνεται. 29 Reliqui præter Epit. εἶτε τι ὅλον ; H. Stephanus corr. τὸ ὅλον. 30 codd. ἐπ'. 31 Epit. τῶντος. 32 Edit. νομοθετοῦσιν. 33 Epit. ἐπ' ἑλάττω. 34 Meerm. et Epit. ἀδίκως.

NOTÆ.

(33-34) Adde Novell. Justiniani. (35) Ὑπόβολον Græci hic appellant : ut et Harmonop. 4, tit. 10, §. 10, apud quem exstat hujus Novell. epitome. (36) D. Nov. 97. (37) D. Novell. 97, de æquabilitate dotis et donationis propter nuptias. (38) Nov. 97, c. 1. (39) Id est; his, quæ Justiniani tempore locuta sunt.

matrimonium morte distractum fuerit, mulieris A
 mœstitiam lucro consolantur : viri vero supra
 amissionem uxoris, dispendio rerum ipsius mœro-
 rem adaugent. Jubent enim, uti mulier superstes
 cum sua dote universam propter nuptias donatio-
 nem auferat, et ad hæc ex reliqua mariti substan-
 tia tantum quantum dotis donationisque propter
 nuptias in unam summam contractarum quadrans
 conficit, seu hæres capiat. Quod si mulier ante ma-
 ritum mortem obeat, tum ut illius hæredes una
 cum dote donationem propter nuptias lucentur :
 maritus autem nihil aliud quam quantum dotis do-
 nationisque propter nuptias quadrans facit, habeat:
 utique res eum ad modum procedat, sive subsit
 pactum, sive nihil hujusmodi inter ipsos convenerit.
 Sed hæc quomodo non iniqua ? quomodo pro
 jure hæc non extrema injuria est ? Quæ quidem
 præmortuo marito mulier accipit, in his fortasse
 aliqua ratio : quæ vero illa præmortua ad ejus
 hæredes devolvuntur, in his quomodo non omnis
 injustitia et enormitas inest ? Eapropter decenter
 valde sapienterque perpetuo ille memorandus im-
 perator, et qui ex ipsius lumbis natus post ipsam
 rebus præest, fecit, qui veteribus legibus auctori-
 tatem conservandam, quæque perverse contra sta-
 tuerent, eas e republica in exsilium ejiciendas puta-
 vit. At enim refractaria contentiosaque consuetudo
 est, ac frequenter absurda aliqua opinio, ubi in
 hominum animis eorum præsertim, quibus recto
 judicio illam expendere curæ non est) altas velut
 radices egit, haud facile extirpari quit, quia homi-
 nes anticipatam opinionem, quamvis frivola sit am-
 plexantur, noluntque sequi meliora. Adeo ut ne
 nunc quidem in æternum commemorandi patris
 nostri constitutio, quæ ad veteres leges nuptialium
 pacionum rationem reducit, absurdam constitu-
 tionem missam esse faciendam persuaserit, atque
 etiamnum usu sint.

Quid nos igitur ? Postquam semel prævalere vi-
 sum est, ne (40) in matrimonii coitione ex æquo
 collationes fiant, sed major donatione propter nu-
 ptias dos sit, hoc in republica obtineto, et si mors
 matrimonium dirimat, tum si (41) maritus sine li-
 beris decedat, pactumque non subit, uxor dotem
 donationemque propter nuptias, nihil autem amplius
 auferto : si vero mulierem mors abripiat, dotem
 hæredes ejus capiunt : maritus autem suis rebus ne
 privator, neque quæ ipsius sunt alii, sed ipse ha-

δει παραμυθούνται τὸ ἄλγος, τῷ δὲ ἐπὶ τῇ ἀποβολῇ
 τῆς γυναικὸς τῇ ζημίᾳ τῶν ἰδίων³⁷ πραγμάτων τὸ
 ἄλγος ἐπαύξουσι. Κελεύουσι γὰρ τὴν γυναῖκα ἐπι-
 βιοῦσαν μετὰ τῆς ἰδίας προικὸς καὶ τὸ σὺμπαν ὑπό-
 βολον κομιζέσθαι, καὶ πρὸς τοῦτοις ἐκ τῆς λοιπῆς
 τοῦ ἀνδρὸς ὑποστάσεως κληρονομεῖν τοσοῦτον, ὅσον
 τῆς τε προικὸς καὶ τοῦ ὑποβόλου εἰς ἓν³⁸ συγκεφα-
 λαιουμένων ἀριθμεῖται τὸ τέταρτον· προφθανούσης
 δὲ τελευτῆ³⁹ τὴν γαμέτην τῆς γυναικὸς, τοὺς ἐκείνης
 κληρονόμους κερδαίνειν σὺν τῇ προικὶ τὸ ὑπόβολον,
 τὸν δὲ ἀνδρα μηδὲν ἔχειν ἕτερον ἄλλ' ἢ ὅσον τῆς τε
 προικὸς καὶ τοῦ ὑποβόλου τὸ τεταρτημόριον, καὶ προ-
 βαίνειν οὕτω τὸ πρᾶγμα, ἂν τε παρῆ σύμφωνον ἂν
 τε μηδὲν ὡς τοιοῦτον συνθετικότες⁴⁰. Ταῦτα μὲν
 πῶς οὐκ ἄδικα ; πῶς δ' ἀντὶ τοῦ νόμου εἶναι οὐκ
 ἐσχάτη παρανομία ἐστίν ; Ἄ μὲν γὰρ προαποφθα-
 ρέντος τοῦ ἀνδρὸς ἡ γυνὴ λαμβάνει, ἴσως ἔχει τινα
 λόγον· ἃ δὲ ταύτης προκαταλοῦσης τὸν βίον εἰς τοὺς
 κληρονόμους ἔρχεται, πῶς οὐ παντελῶς ἀδικά⁴¹ τε
 καὶ ἄθεσμα ; [Διὰ τοῦτο⁴² λίαν περὶ τῶν καὶ σο-
 φῶς συνιδῶν ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀειμνήστος καὶ ὁ μετ'
 ἐκείνου⁴³ τῆς οικείας ἀναβλαστῆσας ὁσφύος ἐδι-
 κάλωσε τοῖς μὲν ἀρχαίοις⁴⁴ νόμοις τὴν τιμὴν ἀνασώσα-
 σθαι, τοὺς δὲ φαύλως ἀντιθεσπίζοντας ἐξοστρακισθῆ-
 ναι τοῦ πολιτεύματος. Ἀλλὰ γὰρ φιλόνηκον⁴⁵ ἢ
 συνήθεια καὶ πολλάκις τῇ μακρᾷ ὁμιλίᾳ ὡς πῆξιν
 λαθὼν ἐν ταῖς ἀνθρώπων γνώμαις ἀποπον δόγμα, καὶ
 μάλιστα ὅσοις μὴ ὀρθῶ κριτηρίῳ ἐπιμέλεια τότε⁴⁶
 συνορᾶν, οὐκ ἐθέλει βραδύς ἐκμολχεύεσθαι, τὴν
 φθάσασαν πρόβλησιν, καὶ ἀποπος ἢ, ἀγαπώντων καὶ μὴ
 βουλομένων ἀκολουθεῖν τοῖς ἀμείνοσιν⁴⁷ ὡς καὶ νῦν
 ἢ τοῦ ἀειμνήστου πατρὸς ἡμῶν διάταξις εἰς⁴⁸ τοὺς
 πάλαι νόμους τῶν γαμικῶν συμφώνων τὴν κατέ-
 στασιν ἀναφέρουσα οὐκ ἐπεισε τῆς ἀτόπου μεθεῖναι
 διατάξεως, ἀλλ' ὧν κατεψηφίσαστο ἐξοστρακισμῶν,
 τοῦτοις ἔτι καὶ νῦν πολιτεύονται.

in quæ ille exsilium decreverat, in publico hæc

Τί⁴⁹ οὖν ἡμεῖς φάμεν ; Ἐπειδήπερ ἄπαξ κρατεῖν
 ἔδοξε, μὴ ἐξ Ἰσου τὰς ἐν τῇ συστάσει τῶν γάμων
 γίνεσθαι συντελείας, ἀλλ' εἶναι τοῦ ὑποβόλου τὴν
 προίκα, τοῦτο ἔστω πολιτευόμενον. Θανάτου⁵⁰ δὲ
 φέροντος λύσιν τῷ γάμῳ, εἰ μὲν ὁ ἀνὴρ ἄτεκνος
 ἄπιοι καὶ σύμφωνον μὴ παρῆ⁵¹, ἀνακομιζέτω ἡ γυνὴ
 τὴν τε προίκα καὶ τὸ ὑπόβολον, καὶ μηδὲν ἔτι πλέον
 εἰ δὲ τὴν γυναῖκα ὁ θάνατος διασπάσει⁵², τῆς μὲν οἱ
 κληρονόμοι τὴν προίκα λαμβανέτωσαν, τῷ ἀνδρὶ δὲ
 μὴ γινέσθω τῶν ἰδίων ἢ στέρησις, μηδὲ τὰ ἐκείνου

VARLÆ LECTIONES.

³⁷ Epit. οικείων. ³⁸ Reliqui præter epit. om. ἓν. ³⁹ Reliqui præter Epit. non habent τελευτῆ.
⁴⁰ Epit. συνθετικότεροι. ⁴¹ Omnes præter Epit. habent ἐκδικά. ⁴² Epit. hic addit δὲ, mox autem omittit
καὶ σοφῶς. ⁴³ Epit. καὶ ἡμεῖς τῆς οικείας. ⁴⁴ Epit. ἀρχαιοτέροις. ⁴⁵ Sic Epit.; reliqui φιλόνηκον.
⁴⁶ τότε et βραδύς omittit Epit. ⁴⁷ Reliqui præter Epit. ὡς. ⁴⁸ Ecl. hinc incipit. ⁴⁹ Reliqui præter Epit.
et Ecl. τοῦ θανάτου. ⁵⁰ Reliqui præter epit. et Ecl. παρῆ. ⁵¹ Scrimg. διασπάση.

NOTÆ.

(40) Inæqualis potest esse quantitas dotis et do-
 nationis propter nuptias, Nov. 22, c. 20. Inæqualis
 inquam : nam donatio propter nuptias dotis da-
 tionem major esse potest.

(41) Mulier morte mariti sine liberis mortui,

donationem propter nuptias pleno jure lucratur,
 nisi pactum sit contrarium. Quid si mulier præ-
 mortua ? ejus hæredes dotem tantum auferunt re-
 bus propter nuptias donatis penes maritum ma-
 nentibus.

ἕτεροι, ἀλλ' αὐτοὺς ἐχέτω. Πῶς γὰρ οὐκ ἀδικον, τοὺς μὲν ἄλλοτριους ἐκ τῶν ἐκείνου πραγμάτων κερδαίνειν, αὐτὸν δὲ πρὸς τῇ ἀποστερήσει τῆς συζύγου καὶ τῶν οὐκείων ἦτοι τοῦ ὑποβάλλου ἀποστερεῖσθαι⁸⁵;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΑ' 85.

Περὶ τοῦ φυλάττεσθαι τὴν ἐπαγγελίαν τῆς προικὸς ἢ ἐκ πατρὸς ἢ μητρὸς περιουσίας⁸⁶.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ ὑπερφυστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφεικίων.

Ὅσπερ ἐπὶ τῶν πλασίγγων ὀρωμεν, ὅταν οὐδὲ κατὰ βραχὺ τυγχάνωσιν ἑτεροβρεπεῖς, τότε πρὸς τὴν τῶν σταθμωμένων διάκρισιν ἐπιτηδείους οὐσας παραλαμβάνεσθαι, οὕτω καὶ νόμον ὅτι μὴδὲ βραχὺ παρατρέπαι τὸ δίκαιον, τότε πρὸς διαίτησιν τῶν πραγμάτων ὄντα προέρχεσθαι ἄξιον· αἰ μὲν γὰρ τὸ ἴσον, ὁ δὲ τὸ δίκαιον ἀρβηπέδς ὀφειλοῦσι διασώζειν. Τί τοῦτο ἔφη; Ἐν τοῖς κώδικι διατάξεις ἀναγέγραπται, ἢ τοὺς πρὸς γάμον συνάπτοντας τέκνα γονέας τὰς ὑποσχέσεις, ὅσαι προικὰς ἢ πρὸ γάμου δωρεὰς ἐκτελοῦσιν, ἀπαιτοῦσα⁸⁷ ὅτι οὐκ οἶδ' ὅν τινα τρόπον οὐρεῖ τὸ δίκαιον. Βούλεται γὰρ καθυπερχημένον παιδίῳ⁸⁸ προικὰ ἢ πρὸ γάμου δωρεὰν τὸν πατέρα, ἀδιορίστως μὲν ταύτην πεποιημένον, πᾶσαν ἐκ τῶν οὐκείων πληροῦν τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἐκ τῆς αὐτοῦ μόνης περιουσίας ὀντὴν καταβάλλεσθαι· διορισάμενον δὲ καὶ οὕτως εἰπόντα ὡς· Ἐκ τε τῶν ἐμῶν καὶ τῶν τοῦ παιδὸς τὰ ὑπόσχεθέντα παρέξω, ἀπορίας μὲν αὐτὸν κατεχούσης μὴδὲν ἐκείνου εἰς τὴν ὑπόσχεσιν συντελεῖν, τοῦ δὲ παιδὸς μόνην τὴν ὑπαρξίν ἐκπληροῦν ἢ ὑπέσχετο κοινῇ συμπληρώσειν ὁ γονεὺς, εὐπόρου τοῦ πατρὸς ὄντος τὸ ἀνάπαλι γίνεσθαι, μόνου αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐκείων ἢ ὑπέσχετο πληροῦντος καὶ τοῦ παιδὸς οὐ κοινωνοῦντος· καὶ μὴ μόνος ἀλλὰ σὺν τῷ παιδί τὴν ὑπόσχεσιν ἐκπληρώσειν ἐπηγγεῖλατο, οὐκ ἄξιον οἶεται τὸν παῖδα παρέχειν διὰ τὸ μὴ καὶ αὐτὸν ὑποσχεῖσθαι. Τοῦτο οὖν ἡμῖν παρατροπή⁸⁹ τις εἶναι· τοῦ δικαίου νενομίσταί. Ὅστε γὰρ, ὅποιε ἂν καὶ περισχεθῆ ὁ γονεὺς ἀπορίε, μόνον τὸν παῖδα καταβάλλειν τὰ ὑπεσχημένα ἐκ τῶν οὐκείων δικαιοσύνη νόμου, ὅτε πάλιν οὐσης εὐπορίας ἔξω δεῖ τὸν παῖδα παντελῶς εἶναι τῆς συνεισφορᾶς, χορηγούμενης ἐκ τῶν τοῦ γονεὺς τῆς ὅλης ὑποσχέσεως.

Διὸ καὶ θεσπίζομεν⁹⁰, κατὰ τοὺς τοῦ γονεὺς λό-
D
VARIÆ LECTIONES.

⁸⁵ Harm. στερεῖσθαι. ⁸⁶ Ecl. Nov. 13. Exstat apud Harm. lib. iv. tit. 8, pag. 329. ⁸⁷ In Merm. et Zuich. adscriptum est: αὐτὴ ἀνήρηται διὰ τ. ζ' τοῦ α' τί. τοῦ ε' β'. τοῦ κώδ., τῶν Βυζιλ. β'. xθ' τί. α' κερ. πα'. ⁸⁸ Scripms. ὅσαι προικὸς ἢ πρὸ γάμου δωρεὰς ἐκτελεῖν οὖσιν ἀπαιτοῦσαι. Zuich. et Meerman. cod. habent ἀπαιτοῦσα. Stephanus corr. ἐκτελεῖς εἰσιν ἀπαιτοῦσα. ⁸⁹ codd. κατασχημένον παιδίον, Stephan. ὑπεσχημένον. Agyl. ὑπεσχημένον ὑπὲρ παιδίον. ⁹⁰ Zuich. et Meerman. περιτροπή. ⁹¹ Hinc incipit Ecl.

NOTÆ.

(42) Exstat ejus Novellæ epitome apud Harmen., tit. 8, § 34.

(43-44) 6, l. ult. Cod. de dot. promiss.

(45) Sententia d. legis ultimæ.

(46) Emendatio d. l. ultimæ.

(47) Sensus est patrem (si solus dotem promissit, vel donationem propter nuptias) solum exigere: si cum filio filive promiserit, pro sua tantum parte conveniri, nisi ex parte inæquali specialiter

beto. Quomodo enim iniquum non est, alios ex illius rebus lucrum sentire, ipsum vero, supra amissionem conjugis, bonis etiam suis sive donatione propter nuptias privari?

CONSTITUTIO XXI.

Ut (42) dotis promissio ex paternis aut maternis bonis facta præstetur.

Idem imperator Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

Quemadmodum in libra videmus, eam tum recte ad rerum earum quæ ponderantur dijudicationem desumi, quando lances æquales sunt, neque vel tantillum in alteram partem proclinant, ita quoque lex, cum ne tantillum quidem jus intorquet ac depravat, digna est quæ ad rerum dijudicationem procedat. Illius enim partes sunt, ut æquabilitatem, hujus autem, ut jus stabile conservet. At quorsum hæc? In codicibus descripta (43-44) constitutio est, quæ dum a parentibus qui in matrimonium liberos collocarunt, promissa dotis donationive propter nuptias nomine facta exigit, haud scio quomodo jus commisceat. Vult (45) namque, uti pater, qui pro liberis dotem donationemve propter nuptias promiserit, si promissionem indistincte fecerit, illam totam de suo expleat, suisque solis ex bonis persolvat: sin distinxerit, huncque ad modum locutus sit, *Ex meis filique bonis promissa exhibebo*: tum si inops sit, nihil ille in promissum contribuat, sed filii facultates, quæ se una cum filio daturum pollicitus est parens, solæ expleant: sed si dives sit, contrarium staturatur, ut ipse solus de suo quæ pollicitus sit, expleat, filiusque nihil cum illo communicet: tametsi non se solum, sed cum filio promissum expleturum pollicitus sit: quod filium, qui ipse non promiserit, dare quidpiam indignum putetur. Hoc itaque æquitatis subversionem esse rati sumus. Nam quantacunque inopia teneatur parens, si filius solus de suo promissa solvat, nulla justitia legis apparet: neque rursus cum satis affluens rerum patri copia est, filium contributionis omnino esse expertem, universumque promissum a parente exhiberi convenit.

Quamobrem etiam statuimus (46) ut (47) secun-

promiserit, atque ita patrem, indefinite dotem promittentem, ac donantem propter nuptias, solum non exigere: quod d. lex ultima constituerat. Alii non male sentiunt spectandum esse, quoniam jure pater dotem dederit: ut si tantum tutor filie aut gestor non de suis honis videatur filiam dotasse. Vid Wurm. 1, observat. 37, § 2. Interea videtur Leo secutus legem 22, § 3, in fin. ff. soluto.

dum parentis verba promissorum solutio procedat, ab ipsoque solo quando se solum daturum pollicitus est, promissum exigatur: quando vero cum filio se daturum promisit, filius etiam solutioni obnoxius sit, eaque ex inæqualibus partibus, quando illas definitæ non sunt, fiat: ac tum ex inæqualibus etiam, cum utrique certæ partes diverse assignatæ sunt. In hoc nulla æquitatis eversio est, insuperque id ad liberorum utilitatem spectat, quam in Codicibus edita constitutio non magnopere curat. Quid ita? Quoniam sæpenumero parens cum ad dispendium respicit, ideoque illud tempus quod filio efficaciter promittendi potestatem facit, ineundo nuptiali contractui expectat, quod conducibile filio sit, perdit. Ut igitur ea res ambobus commoda felixque sit, neque æquitas iniquo iudicio involvatur, nec vero denique liberorum utilitati noceatur, Codicis decretum vacato: hoc vero jam etiam consuetudini cognitum in republica obtineto. Cum etenim pro decreto legis in republica habeatur, jam prælatum est, quæ in codicibus est, constitutioni.

CONSTITUTIO XXII.

Ut mulier quæ matrimonium non iterat, unius liberorum portionem proprietatis jure capiat: similiter et pater.

Idem imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

Sicut in plerisque aliis, quando absurdum nihil incideret, neque rebus noxium quidquam inferretur, consuetudini cessimus, quin et legis prærogativam illi dedimus, cum jam plebs assuefacta illi esset, nec ab illa se avelli sineret: ita etiam in parte donationis propter nuptias, quam mulier liberos habens, nec animo alteris nuptiis applicito sponsalem torum commissio accipit, faciendum putavimus. Cum enim antiquior (49-50) lex id donum ita circumscripta, ut donatione propter nuptias mulieri in usumfructum data, illa præter usumfructum ex eadem propter nuptias donatione, unius liberorum portionem proprietatis jure capiat: se deinde posterior (51) lex rursum hanc unius liberorum portionem non ex donatione propter nuptias duntaxat lucrum mulieri afferre: sed in alia etiam mariti bona procedere illam velit. His ita per leges constitutis, consuetudo neutram legem directe, sed partim hanc, partim illam sequens, neque ex sola donatione

Α γους οὕτω προβαίνειν καὶ τὴν τῶν λόγων ἐκπλήρωσιν, καὶ μόνον μὲν ἀπαιτεῖσθαι τὴν ὑπόσχεσιν, ἐπειδὴν μόνος ὑπόσχηται παρασχεῖν, σὺν τῷ παιδί δὲ, ἐπειδὴν σὺν ἐκείνῳ, εἴτε δι' ἰσοῦ τῶν μερῶν λαμβανομένων ὅτε καὶ ταῦτα προσδιορισθῆ, εἴτε ἀνίσως ὅτε μὴ ἀπροσδιόριστα ἢ δὲ τὴν ὑπόσχεσιν μέρη ἀποκληροῖ. Τοῦτο γὰρ οὐτε δικαίου παρατροπῆ, καὶ πρό; γε τοῖς παισὶ τὸ ὀυμφέρον ὄρξ, ὅπερ ἢ ἐν τοῖς κώδικειν ἐκτεθειμένη διάταξις οὐ ποιεῖται ὀυπερ πολλοῦ. Πῶς; παλλάκις ὀυ τὴν ζημίαν ὀυφορῶμενος ὁ γονεὺς καὶ μένων ἐκείνον τὸν χρόνον εἰς τὸ ὀυ τὰ γαμήλια συναλλάγματα προσλαβεῖν, δ; τὸν παῖδα κύριον τοῦ ὀυποσχέσθαι ποιεῖ, ἀπόλλυσι τῷ παιδί τὸ λυσιτελεῖς. Ὀν ὀυν πρός ἀμφοτέρω δ; δεξιῶς τὸ γινόμενον ἐγγῆ, καὶ μήτε τὸ δίκαιον παρακρίνοιο μήτε τὸ ὀυμφέρον τοῖς παισὶ ὀυ παραβιάπτοιο, τὸ μὲν τοῦ κώδικος ἀργεῖτω δόγμα, τοῦτο δὲ πολιτευέστω, ὡς ὀυ καὶ ὀυπὸ τῆς συνηθείας γνωριζόμεστω (ἢδη γὰρ προτετεμῆται τῆς ἐν τοῖς κώδικειν ὀυπ' ἀτῆς ὀυ διατάξεω;) καὶ πρό δόγματος νόμου πολιτευόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΒ΄.

Περὶ τοῦ μὴ δευτερογαμήσασαν γυναῖκα λαμβάνειν παιδὸς μοῖραν κατὰ δεσποτεῖαν, ὀυμοίως καὶ πατέρα ὀυ.

Ὀ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ ὀυπερφουεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀυφρικίων.

Ὀσπερ καὶ ἐπ' ἄλλων κλειστῶν οὐδενὸς ἀτόποι συμβαίνοντος οὐδὲ τοῖς πράγμασι βλάβης γινόμενης ὀυ εἴξαμεν τῆ συνηθεία, μάλλον δὲ προνόμιον αὐτῆ νόμου παρέσχομεν ἢδη τοῦ πλήθους οἰκειῶς πρός αὐτὴν ἔχοντος καὶ ταύτης ἀποσπᾶσθαι οὐκ ἀνεχομένω, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ μέρους τῆς δωρεᾶς, ἢν παίδων οὕσα μήτηρ γυνὴ λαμβάνει, καὶ μὴ δευτέρως γάμοις ἀναγομένη τὴν νυμφικὴν συμφύρει κώστην, ποιεῖν ἐγνώξαμεν. Ὀρχαιοτέρω γὰρ νόμου τὴν τοιαύτην δωρεάν ὀυρίζομενω, ὡς δοθέντος τοῦ ὀυποδόλου εἰς χρῆσιν τῆ γυναικὶ, μοῖραν παιδὸς ἐνὸς ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀυποδόλου κατὰ δεσποτεῖαν ἰδίαν μετὰ τῆς ἄλλης χρήσεως τὴν γυναῖκα λαμβάνειν ὀυ εἴτα δὲ μεταγενεστέρω νόμου πάλιν ταύτην δὴ τὴν ἐνὸς παιδὸς μοῖραν οὐκ ἐκ τοῦ ὀυποδόλου τῆς γυναικὸς τὸ κέρδος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀνδρῶν περιουσίαν ταύτην χωρεῖν ὀυ τούτων γὰρ ὀυπὸ τῶν νόμων διατεταγμένων, ἢ συνηθεία μηδενὶ τῶν νόμων ὀυρθῶς ἐπομένη, ἀλλ' ἐν μέρει μὲν τούτῳ, ἐν μέρει δὲ ἐκείνῳ, οὕτε ἐκ μόνου τοῦ ὀυποδόλου τὴν παιδικὴν μοῖ-

VARIAE LECTIONES.

ὀυ Ecl. rectius forte εἰς τὸ. ὀυ Sic Ecl. reliqui ποιεῖ τὸ. ὀυ Ecl. præmittit δ;τι. ὀυ Ecl. om. τὸ. ὀυ Scring. ἀμφοτέρως, minus recte. ὀυ Ecl. τῷ παιδί. ὀυ Ex Ecloga adjectum est. ὀυ Est in Nov. 14. et exstat apud Harm. lib. iv, tit. 10, p. 342, ed. 1387. ὀυ In Zuich. et Meerm. adjectum est: ἀνήρηται κεφ. γ' τῆς ρκζ' νεαρᾶς, τῶν δὲ Βασιλ. βι. κη', τίτ. ιβ' κεφ. β'. Exstat eadem constitutio in cod. Paris. 1385, A, cum hac rubrica: περὶ τοῦ μὴ δευτέρως γάμοις ὀυμιλήσασαν γυναῖκα εἰ μήτηρ γέγονε παίδων ἐκ πάσης τῆς τοῦ ἀνδρὸς περιουσίας παιδὸς ἐνὸς μοῖραν κατὰ δεσποτεῖαν ἰδίαν κομίζεσθαι, ὀυμοίως καὶ ὀυ ἀνήρ. ὀυ Zuich. et Meerman.

NOTÆ.

(48) Adde Nov. 85, J. cod. Nov. Justin. 127, c. 5. (49-50) Mulier primis nuptiis contenta, donationis propter nuptias usumfructum habet: et præterea virilem proprietatis, in eadem Novell. 127, cap. 5.

(51) Mulier non transiens ad secundas nuptias tantum usumfructum et proprietatis virilem in rebus donatis propter nuptias consequitur: sed in aliis rebus mariti virilem etiam habet.

ραν ἀξιοὶ διδόναι τῇ γυναικί, οὔτε τῆς ἑξω χειμένης τοῦ ὑποδόλου ἄλλης ὁ ὑπάρχεις τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ὁμοῦ πάσης αὐτοῦ τῆς περιουσίας ἐκείνην ἀναλεξαμένη τὴν μοῖραν χαρίζεται.

Ταύτην οὖν τὴν συνθήθειαν, ἐπειπερ οὐ λυπηρὰν ὀρωμεν τοῖς πράγμασιν, ὥσπερ ἐπ' ἄλλων ἰδοικαίωσαμεν, νόμου τιμῶμεν ἀξιόματι, καὶ ἔστω γε ἀπὸ τοῦ νῦν νόμου ἰσχύει ἀλλ' οὐ συνθηθεῖς κεκτημένη. Εἰ μόντοιγε μόνῃ τῷ ὑποδόλῳ ἢ τοῦ ἀνδρός ἀριθμεῖται ὑπόστασις πάντα, μετὰ τῶν παίδων τούτου συνδιαχειριμένη ἢ μήτηρ τὴν μὲν διαφέρουσαν αὐτῇ μοῖραν εἰς ὁλόκληρον ἀπολήφεται δεσποτείαν, τοῦ δ' ἄλλου τὴν χρῆσιν ἔξει. Εἰ δὲ μὴ ἐφαρκεῖ πρὸς ὑστάσιν τοῦ ὑποδόλου ἢ περιουσία, τὴν μοῖραν ἢ γυνὴ λήφεται οὐ κατὰ τὴν εὐρισκομένην τοῦ μειωθέντος ὑποδόλου ποσότητα, ἀλλὰ τοσοῦτον ἔχουσα, ὅσον ἂν ἔσχευ, εἰ μὴδὲν ἡλαττωμένον ἀλλὰ πλήρες ὅν τὸ ὑπόδολον ἐγχαρίζεται. Τοιαύτης οὖν διδομένης τῇ γυναικί μερίδος, τὰ περιλειπούμενα ἔστω τῶν παίδων, εἰ δὲ μὴδὲν ὑπολείπεται, ὡς κληρον τὴν ἀκλήριαν ἀπολίσσονται. Ἄλλα ταῦτα μὲν περὶ γυναικός. Ὁ ἀνὴρ δὲ ἀπαις μὲν ὢν (καθὰπερ ἐν ἄλλοις διῶρθεται καὶ διατέταται) οὐδὲν οὔτε λήφεται οὔτε ζημιωθήσεται, παίδων δὲ πατὴρ γεγονώς καὶ μὴ δευτέρως γάμοις τὸν πρὸς τὴν γυναῖκα πόθον μαράνας καὶ αὐτὸς λήφεται μοῖραν παιδός, τεκνοτροφίας τε ἕνεκα καὶ τῆς διασεωσμένης αὐτῷ πρὸς τὸν πρῶτον γάμον καὶ αἰδοῦς καὶ τιμῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΓ' Ἔ.

Περὶ τοῦ μὴ μνηστρίας ποιῆν ἰδίᾳς τοῦς κατὰ τὸν τόπον ἄρχοντας.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιανῷ.

Ἦν μὲν οὖν ἄξιον καὶ ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ ἀρχικῆς ἀρετῆς, τοῦς εἰς ἀρχὴν προβαλλομένους, ἀπὸ ὧν ὑπὲρ πολλοῦς τοῦς ἄλλους δόξης ἀπέλαυσαν καὶ τιμῆς, εὐλαθεῖς εἶναι περὶ τὴν συντηρησιν καὶ φυλακὴν τῶν τοῦ θεοῦ προσταγμάτων, καὶ προνοητικῶς περιέπειν τὸ ὑποχείριον, ἀλλὰ μὴ συνθλίβειν

VARIE LECTIONES.

ἔ codd. ἄλλως. ἦ Scrimg. ἀναλαξαμένη. ἦ Ecl. præm. ἐν. ἦ Ecl. πάντως μετὰ τῶν παίδων τοῦ του συναπολήφεται δεσποτείαν habet, intermedia vero omittit. ἦ Reliqui præter Ecl. ἔχουσαν. ἦ Supra const. 20. ἦ Est Ecl. Nov. 15 et incipit infra verbo θεοπίζομεν.

NOTÆ.

(52) Res ita constituenda est: Conjux superstes non contrahens secundas nuptias, lucra sponsalia poterat alienare. L. 5, in fin. l. 6, in fin. l. 8, §. 1, C. de secund. nuptiis, ut hinc colligas plenam proprietatem bonorum nuptialium veteri jure habuisse. Postea constitutum fuit ut eorum rerum proprietas liberorum esset, id est, ne in præjudicium liberorum alienaretur, Nov. 2, c. 2. Cui constitutioni postea derogatum, alienandi facultate parentibus permissa Nov. 22, c. 20, §. 1, ibi omnem licentiam habebunt alienationis. Paulo post, facultas alienandi eisdem fuit denegata Nov. 98, c. 1, in princ. abbiue cautum, ut rebus in illis mater usumfructum et eo amplius virilem proprietatis consequeretur Novell. 127, c. 2. Post hanc legem alia successit, quæ non modo usumfructum, virilemque donationis propter nuptias induxit, sed et virilem in aliis mariti bonis § eod. ibi ac posterior lex. His successit consuetudo, quæ matri abstinenti secundis nuptiis concessa est virilis in omnibus

A propter nuptias, ex aliis extra donationem consistentibus mariti facultatibus unius liberorum portionem mulieri dari dignum putat: verum immutata illa portione, omnium (52) simul ipsius bonorum illi partem largitur.

Hanc (53) igitur consuetudinem (54) quoniam acerbam esse rebus mortalium non videmus, ut in aliis etiam faciendum putavimus, legis dignitate honestamus: illaque quidem debinc vim legis, non autem consuetudinis obtineto. Ac si quidem omnes mariti facultates in sola (53-56) donatione propter nuptias numerentur, cum hujus liberis superstes mater portionem quæ ad ipsam pertinet, pleno dominio accipiet, residuique usumfructum habebit. At si ad donationem propter nuptias facultates non sufficiant, non pro quantitate immunitæ donationis portionem mulier accipiet, sed quæ tantumdem habeat, quantum haberet, si nihil immunita et plena donatio propter nuptias esset. Hujusmodi igitur portione mulieri data, reliqua liberorum sunt: est, si nihil superfuert, tanquam hereditatem successionis privationem et egestatem illi auferunt. Atque hæc quidem de muliere. Vir autem si liberos non habeat (quo modo alibi correctum et constitutum est) nihil neque accipiet, neque perdet: si habeat, neque alteris nuptiis uxoris desiderium inaniat, liberorum educationis exhibitæque priori matrimonio reverentiæ et honoris gratia, et ipse unius liberorum portionem capiet (57).

CONSTITUTIO XXIII.

C Ne præsides in provinciis suis domestica (58) sponsalia contrahant.

Idem imperator eidem Styliano.

Dignum hercle humano ingenio magistratuumque virtute esset, si qui in magistratam assumuntur eo quod supra multos alios gloria et honore fruuntur, religiose Dei præcepta observarent et custodirent, provideque subditorum res curarent, nequaquam vero illos gravi manu opprimerent.

mariti bonis, quamque Leo hic confirmat. Ut hæc consuetudo differat a lege de qua dictum est s. eod. ibi, ac deinde posterior lex, non video. Mihi non videntur dissimilia, dari matri virilem in rebus donatis propter nuptias et aliis bonis mariti, ut ibidem, et eidem dari virilem in omnibus mariti bonis. Ut hinc notare liceat non esse de nibilo quod Harmenopolus operis sui initio retulit, Tribonianum pretio leges fixisse et refixisse.

(53) Exstat 4. Harmenop. 10, § 11.

(54) Hanc consuetudinem probat Leo vers. Hoc igitur j. eod.

(55-56) Ὑποδόλω.

(57) Plura vide ad hunc locum apud Harmenopolium §. 12.

(58) Id est, quod antea constitutum ne præsides eorumve filii ac domestici nuptias contraherent in provincia, id hæc Novella extenditur ad filias præsidis, idque adjecit legi veteri.

At quia sunt quos ferox iniquusque animus e recta A
præceptorum semita exorbitans, in perversam ty-
rannicamque cupiditatem ducit, et pro reipublicæ
cura efferati animi propositum exhibere facit, tan-
quam illos refrenatura lex (59) vetus statuit, ne
præsides in suis provinciis contractus et sponsalia
ineundi facultatem haberent. Atque hanc quidem
juris rationem cum in filiis, nepotibus, et aliis
constituisset, filiarum elocationem non prohibuit.

Hoc igitur nos tanquam quod desit (60) optimæ
legi adjicientes, statuimus, ut quibus præsidatus
obvenit, quemadmodum filios aliosque virilis sexus
cognatos et domesticos, ita quoque filias aliasque
feminini sexus personas, in suis quique provin-
ciis in matrimonium collocare prohibeantur. Quid
enim causæ est quare filius, et si quis alius virilis
sexus est, decreto obnoxius sit, filia vero a legis
observatione libera permaneat? cum præsertim
virilis sexus sæpenumero multis et modis et exerci-
tiis sibi, conjugi aliisque, quos affinitas conjunxit,
utilis esse possit. Nam dignitates fortasse conse-
cutus, aut mercatura aliqua instituta, aliave sus-
tentandæ vitæ cura suscepta, neque sibi (quo-
modo dixi) neque aliis propinquis inutilis fuerit.
Quæ ut mullebris sexus subeat, non fere idoneus
est.

CONSTITUTIO XXIV.

Ne filii naturales cum adoptivis matrimonium con- C
trahant.

Idem imperator eidem Styliano.

Multi, dum prisca (61-62) tempora laudibus cele-
brant, prima illis in ordinandis constituendisque
rebus tribuere volunt. Atque illa in plerisque re-
centiora vincere, scio quidem et ego : verumtam-
en in nonnullis vinci etiam video. Et cum non
pauca sint, in quibus a recentioribus temporibus
illa superentur, tum vero in maxime in adoptioni-
bus id fieri conspicitur : quas illas adoptiones
neutiquam decenti cum ritu et ornatu faciebant,
dum citra (63-64) divinum sacrificium divinosque
cantus faciebant : et qui adoptari vellent, id illis
simpliciter fieri lex permittebat. Unde usuveniebat
persæpe, ut (65) sororis appellatio in uxoris trans-
iret, et quæ puella paulo ante filia dicta esset, nu-

αὐτοὺς χειρὶ βαρεῖα. Ἐπεὶ δ' ἔστιν, οὗς ἡ βίαιος
καὶ ἀδικὸς γνώμη τῆς εὐθείας ἐκφέρουσα τρέθου
τῶν ἐντολῶν ἔχει εἰς τὴν διεστραμμένην καὶ τυραν-
νικὴν πλεονεξίαν, καὶ ἀντὶ προνοίας ἀρχικῆς ἐπι-
δείκνυσθαι παρασκευάζει τὴν βίαιαν προαίρεσιν,
ὡσπερ ἀναχαιτιζῶν παλαιὸς ἐθέσιπις νόμος τοὺς ἐν
ἐκάστη ἐπαρχίᾳ ἡγεμονεύοντας μὴ ἔχειν ἀδειαν
συναλλάγματα καὶ μνηστείας ποιεῖν, καὶ τὴν ἀκρι-
βειαν ταύτην ἐπὶ υἱῶν καὶ ἐγγόνων καὶ τῶν ἄλλων
ὀρισάμενος ἀρρένων συγγενῶν, θυγατέρων ἐκδοσὶν
οὐκ ἐκώλυσε.

Τοῦτο οὖν ὡς ἐλλείπον τῇ ἀρίστῃ νομοθεσίᾳ
προστιθέντες ἡμεῖς θεσπιζομεν, ὡσπερ τοὺς υἱοὺς
καὶ τοὺς ἄλλους ἀρρένας συγγενεῖς καὶ οἰκείους,
οὕτω καὶ θυγατέρας καὶ τὰ ἄλλα τοῦ θήλεος μέρους
πρόσωπα τῶν ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ διαλαχόντων ἄρ-
χειν εἰς μνηστείας διδόναι κωλύεσθαι. Διὰ τί γὰρ
υἱὸς μὲν καὶ εἰ τις ἕτερος τῶν ἀρρένων προσώπων
ὀποκείσεται τῷ ψηφίσματι, θυγάτηρ δὲ τοῦ νόμου
κρείττων διαμενεῖ; καίτοι πολλάκις τοῦ ἑρρένος
μέρους πολλοὶ καὶ τρόποι καὶ ἐπιτηδεύμασιν ἑαυτῶ
τε καὶ τῇ μεμνηστευμένη καὶ τοῖς ἄλλοις⁷⁶ οὗς ἡ κη-
δεία συνῆψε δυναμένου χρησίμου γενέσθαι. Τάχα γὰρ
ἡ ἀξιώματος ἐπιβατεύσας ἡ ἐμπορίαν τινὰ μετῴων
ἢ ἄλλως τοῦ οἰκείου βίου ἐπιμέλειαν ἀναλαβῶν, ὡσ-
περ ἔφη, οὐδ' ἑαυτῶ ὅτε τοῖς ἄλλοις οἰκείοις
ἀχρησίμος ἔστιν, ὧν οὐδὲν τὸ θῆλυ μετέρχεσθαι γένος
ὡς τὰ πολλὰ ἐπιτηδεύειας ἔχει.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΑ'.

Περὶ τοῦ μὴ γαμεῖν τὰ τέκνα τὰ φυσικὰ τὰ θετά.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιανῷ.

Πολλοὶ τὸν πρεσβύτερον χρόνον ἀποσεμνύοντες
βούλονται πρεσβεῖα νέμειν αὐτῷ τῆς τῶν πραγμά-
των τάξεώς τε καὶ καταστάσεως : ἐγὼ δὲ οἶδα μὲν
αὐτὸν τοῦ νεωτέρου χρόνου κρατεῖν ἐν πλείστοις, οὐ
μὴν ἀλλὰ ἐλαττούμενον ἐν τισὶ καθορῷ. Ὅντων δὲ
οὐκ ὀλίγων ἐν οἷς ὑπὸ τοῦ νεωτέρου παρευδοκίμειται
χρόνου, μάλιστα ἐν τῷ μέρει τῶν υἰοθεσιῶν τοῦτο
πάσῶν ὀρᾶται, ἃς παντάπασιν μὴ κατὰ πρόβλεπον
κόσμον ποιεῖ, ἀνευ τελετῆς θείας καὶ ἱερῶν ῥόδων⁷⁷
ταύτας ποιοῦμενος, ἀλλ' ἀπλῶς τοῖς βουλομένοις
υἰοθετεῖσθαι μόνον διδόντος τοῦ νόμου. Ἐξ οὗ συμβ-
βαίνει πολλάκις τὴν ἀδελφὴν κλησὶν εἰς γαμικὴν
μεταπίπτεινσχῆμα, καὶ ἡ τῶς ἐν⁷⁸ θυγατρός οὕσσο
κόρη εἰς τὴν νυμφικὴν μετετίθετο, ἢ υἱὸς ἀντὶ τοῦ

VARIAE LECTIONES.

⁷⁶ ἄλλοις in Ecl. abest. ⁷⁷ Sic bene correxit Stephanus ; codd. ὠδῶν. ⁷⁸ Scrimg. ἐκ. Subintel-
ligitur κλησῶσι.

NOTÆ.

(59) L. un. C. si rector provinciæ vel ad eum
pertinent.

(60) Quod de filio constitutum fuerit in dicta lege
unica, ad filias extenditur.

(61-62) Etiam post dissolutam adoptionem : et
ita lex 17, ff. De ritu nuptiarum abrogatur.

(63-64) Ἐνευτελετῆς θείας, καὶ ἱερῶν ῥόδων, est
enim ita legendum pro ὠδῶν, adde Nov. 89. Vete-
res citra divinum sacrificium et divinos cantus ado-
ptionem faciebant. Quod emendat Leo hac Novella.

(65) Si inter adoptivos permittuntur nuptiæ,
necessè erit ut quæ antea mihi soror fuerit, uxor
esse possit : ut quæ mihi filia adoptiva fuerit, post-
modum mihi nurus sit : si filio meo adoptivo meam
filiam uxorem ducere liceat, eveniet quoque, ut
qui filius antea mihi fuerit, idem mihi sit gener, si
filiam meam adoptivam ducere permittatur. Est
autem absurdâ nominum confusio ; ergo et inter
fratres adoptivos nuptiæ.

εἶναι τοῦτο ⁹⁹ γαμβρός ἐγνωρίζετο, γαμικαῖς ὁμιλίαις ἄρμολογούμενων τοῦ τε φύσει παιδὸς καὶ ὃν ἡ υἱοθεσία εἰς τὴν τῶν παίδων ἰσθι τάξιν, οὐδὲν ὑπολογιζομένης τῆς πράξεως διὰ τὸ μὴ τελετῆς ἱερᾶς μεσολαβούσης ἐκείθεν τινα κώλυσιν ἀπαντᾶν πρὸς τὸ γαμικὸν συνοικέσιον.

Inde ad matrimonialē consuetudinē existeret obstaculum.

Ἄλλὰ πάλαι μὲν κατὰ λόγον μὴ ⁹⁹ υἱοθετουμένων προσήκοντα εἰ καὶ ὁ γάμος ἔχει πῶς ⁹¹ τὸ ἄδοξον, ὅμως οὐχὶ καὶ παρανομίας ἀνέχεται, νῦν δὲ κατὰ θεσμὰ γινόμενης καὶ πρέποντα καὶ δίκαια τῆς υἱοθετήσεως, καὶ διὰ τελετῆς ἱερᾶς τῶν μὲν εἰς γονέων τάξιν καθισταμένων τῶν δὲ εἰς τὴν ⁹² τῶν παίδων, οὐκέτι περιλείπεται λόγος εἰς γάμον συνάπτεσθαι τοῖς κατὰ φύσιν τοῦ υἱοποιησαμένου ⁹³ πατρὶ τοὺς εἰσποιητοὺς παῖδας. Τοιγαροῦν καὶ θεσπίζομεν, μηδαμῶς ἐξείναι τοὺς οὕτως ὑποθετηκότας τὸ τῶν ἀδελφῶν ὄνομα πρὸς τὸ τῆς συζυγίας ἀντὶ τῆς ⁹⁴ ἀδελφότητος μεταρμόζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΕ' ⁹⁵.

Περὶ λύσεως ὑπερσοσιότητος καὶ ἀναδόσεως προικῶς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιανῷ.

Ἄ τοῖς ἀρχαιότεροις τῶν αὐτοκρατόρων περὶ λύσεως ὑπερσοσιότητος ⁹⁶ νενομοθέτηται, καλὰ γε ἔντα καὶ δέξια καινοτομία· ἀνώτερα συντηρησθαι, οὐκ οἷδ' ἔπος οὐκ ἔτυχε τῆς προσηκούσης αἰδοῦς, ἀλλ' ὁράται εἰ καὶ μὴ παντὶ μέρει ἀλλ' οὖν ἀτιμαζόμενα οὐκ ὀρθῶς. Δούλοις μὲν γὰρ ἐλευθερίας ἤξωμένοις μὴ καθάπαξ ὀρίζοντων ⁹⁷ ἀναφαίρετον εἶναι τὸ δώρημα, ἀλλ' εἰ ⁹⁸ γνώμη πονηρίας ὀλοῆτις μιᾶ τῶν ἀπηγορευμένων αἰτιῶν ἢ τὸ τῆς ἐλευθερίας ἀξίωμα ἰσχύν ἔχει πρὸς σχῆμα δουλείας μεταποιεῖν, πάλιν εἰς τῶν δούλων τὴν χώραν ἄγεσθαι, ἀκούουσιν εὐλαβῶς καὶ τιμῶσι τὸ νομοθέτημα, παῖδας δὲ ἅπαξ τῆς γονέως ⁹⁹ ἀπολελυμένους ἐξουσίας ἐπιτροπόντων τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς γνώμης διὰ παντὸς ἀποχρησθαι, οὐχ ὁμοίως ἔδοξεν ἀκούειν οὐδ' ὡς ἀθετήσεως κρείττω θεσπιζόντων στέργειν τὸ δόγμα, ἀλλ' ὁράται σήμερον

A rus nomine compellaretur, aut filius qui esset, pro eo gener agnosceretur : quando videlicet naturalis, quemque adoptio in filiorum ordinem collocarat, matrimoniali commercio inter se jungerentur, ac susque deque istæ actio haberetur : quod cum sacrum ministerium non intervenisset, nullum

Cæterum olim cum decenti ratione non adoptaretur, quanquam matrimonium (66) infame quiddam complecteretur, non tamen nefarium aliquid continebat. Verum nunc cum adoptio secundum (67) ritus tum decoros tum justos fiat, et per sacrosanctum (68) sacrificium hi in parentum locum, illi vero in filiorum jus subeant, nulla amplius reliqua ratio est, ut filii adoptivi cum naturaliter genitis in matrimonium connectantur. Quocirca etiam statuimus, ut qui eo modo fratrum nomen sublerint, iis nequaquam mutato fraternitatis jure in matrimonium jungi liceat.

CONSTITUTIO XXV.

De emancipatione, et dotis restitutione.

Idem imperator eidem Styliano.

Quæ a veteribus imperatoribus de emancipatione constituta sunt, eximia illa quidem, dignaque quæ ab innovatione libera conserventur, haud scio quomodo non decentem reverentiam obtinuerint : sed, tametsi non omnino, at certe despici tamen cernantur. Non recte sane. Quod enim statuerunt, servis libertate donatis non prorsus offerri munificentiam posse, sed si quis in unam aliquam veteritarum causarum, quæ libertatis dignitatem in servitutis habitum transformare possunt, malo animo commisisse deprehenderetur, uti tum rursus (69) in servorum locum deduceretur : illos religiose omnes audiunt, legisque lationem venerantur. Quod vero liberis, parentum potestate semel liberatis, libera animi voluntate per omnia plene uti permittunt (70) non visum est audiendum, neque,

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁹ Scring. τοῦ. ⁹⁰ Bals. μὴ κατὰ λόγον. ⁹¹ codd. ἔχει ἢ τὸ ἄδοξον; Agylæus ἔχει τι ἄδοξον. ⁹² Scring. εἶ. ⁹³ Reliqui præter Bals. τοῖς υἱοποιησαμένοις. ⁹⁴ Bals. ἀντὶ τοῦ τῆς. ⁹⁵ Est Ecl. Nov. 16. ⁹⁶ ὑπερσοσιῶν. ⁹⁷ Supplendum τῶν αὐτοκρατόρων. ⁹⁸ Sic correxit Stephanus; codd. ἢ γνώμη. ⁹⁹ Sic emendaverunt Stephanus et Osenbrüggen; Scring. τοῖς γονεῖς. Zurich. et Meerm. τῆς γονῆς.

NOTÆ.

(66) Matrimonium inter fratrem adoptivum et sororem adoptivam infame veteribus fuit, non tamen nefarium.

(67) Adoptio fieri debet ritu decoro, et sacrosancto sacrificio interposito.

(68) Διὰ τελετῆς ἱερᾶς. Hujus constitutionis meminit alicubi Theodorus Balsamon, quibus adde et illud genus adoptionis quod fiebat per baptismum. Huc etiam referri potest adoptio per arma, qua Theodoricus Herulorum regem filium sibi fecit Cassiodor. 4, Variar. et Justinianus Atalaricum Cassiodorus 8, Variar. Desiderio concordiæ factus est per arma filius. Idem auctor lib. 8. Gensimundus armis filius factus est. Procopius 1, Belli Persici referi, cum Cabades Persarum rex Justino imperatori pacem obtulisset, si Cosroem ex sorore filium adoptaret : consilio Procli Justinum respondiisse, paratum se id facere, sed ita ut barbarum deceret, id est, per arma, non per litterarum instrumenta : alio-

quin usitata apud Romanos adoptione, jus sui hæredis Cosroi tribuisset. Erat et aliud genus adoptionis per comam, sive per capillos. Paul. Monachus 6, de gestis Longobardorum. Circa hæc tempora Carolus Francorum princeps filium suum ad Luitprandum misit, ut ejus juxta morem capillum susciperet, qui ejus cæsariem incidens, ei pater effectus est, P. Pithæum 1, adv. 1.

(69) L. 2, C. De libertis.

(70) Legibus solvantur liberi patria potestate per emancipationem : revocantur tamen in patris potestatem ingratiitudinis causa l. unie. C. De ingratis liberis. Quod cum ita sit, qui sit ut Leo dicat hoc non audiendum? hoc quo jure simpliciter dicitur legibus permitti plenam omnino potestatem emancipatis, nullamque mentionem facit ingratiitudinis legibus damnatæ? Non modo hic locus est corruptus, sed integra Novella.

quasi illi improbanda statuissent, decreto acquiescendum. Sed manifestum nunc est, nulla id ratione (neque enim lege noviter lata reprobatum est) auctoritate privatum esse. Quidam saltem iudex censuit (et miror quo pacto censuerit) ne, qui liberi sui juris facti essent, simpliciter potestatem quam cepissent, haberent, (71), sed nisi (72) ipsis liberi essent, liberum arbitrium abrogaretur, rursumque patriæ potestati subjicerentur. Neque vero ille hoc unum censuit, sed etiam si quis ex semine suo efflorescentem fetum viderit, ac vero hunc mors torvis oculis inspexerit, itaque ad liberorum orbitatem redactus sit: uti ille pariter cum liberis liberam voluntatem amitteret, neque testamenti factionem haberet, neque quæ donata a parentibus essent, pro arbitrio administrare permitteretur. Atque hoc quidem ubi nonnullis placuisset, facileque a posterioribus susceptum esset, despecta veteri legislatione in hodiernum usque diem in republica valere conspiciuntur. Nos itaque pristina legum hac de re auctoritatem renovantes, statuimus, ne quis illorum qui de dotis (73) restitutione disceptant rejiciatur, infectaque re inanis dimittatur. At quid aiunt illæ? Si filius liberis orbetur, donum quod illi a patre processerit, ad donatorem oportere reverti: quod vero aut a matre aut ab extraneo quopiam donatum filius habet, non item, nisi reverti debere id donatores pacto complexi sint. Sed (74) quæ filiis patres inter emancipandum dederunt, apud eos qui acceperunt irrevocabiliter permanere, illosque de illis testari jubent: nisi pacti cujuscumque, cum pater donaret, inibi, obstaculum subsit.

Nos itaque in harum sententiam pedibus euntes, scire omnes jubemus, si filius sui juris factus, nullosque liberos habens testetur, parentes illa duntaxat quæ ex lege Falcidia ad ipsos manant, nisi pactum (quo modo supra dictum est) initum sit, percepturos: reliquos vero cognatos, quantum ab intestato vocarentur, ut qui restitutione pactum interponere neglexerunt, omnino nihil. Illud porro annotatu dignum, solius (75) virilis personæ in potestate esse filium dici. Cæterum quoniam præter alios modos hic quoque sui juris filium esse ostendebat, si qui ipsum in potestate habebat (sive is pater, sive avus esset) libertate ipsum suo (76) ore donasset: nos hoc insuper annectimus, ut (77) si pro suo saltem arbitratu vi-

οὐδενὶ λόγῳ (οὐδὲ γὰρ νόμῳ κεκαινοποιημένῳ ἤθε-
ται) τὸ κύρος ἀφρημένον. Ἐδοξε γὰρ τις ** τῶν
κρίνειν λαχόντων (καὶ θαυμάζω πῶς ἔδοξε), μὴ τοὺς
καταστάντας ἀτεξουσίου τῶν παίδων ἀπλῶς ἔχειν
ἦν ἔλαβον ἐξουσίαν, ἀλλ' εἰ μὴ παίδων ὀφθεῖν κα-
τέρες, ἀποχειροτονεῖσθαι τὸ αὐτεξούσιον καὶ πάλιν
ὑπὸ τὴν τοῦ γονεῦς ἐπιτροπὴν καθίστασθαι· οὐ το-
σοῦτον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ κἂν σκοπῆς ἑαυτοῦ ἀνθή-
σασάν τις ἴδοι γονὴν, θάνατος δ' αὐτὴν ἐπαῖδε **
δριμυὲ ὀφθαλμῷ καὶ εἰς ἀπαιδίαν περιέστησεν, ἀπο-
βάλλειν μετὰ τῶν παίδων καὶ τῆς γνώμης τὸ αὐ-
τεξούσιον, καὶ μῆτε γράφειν διαθήκας μῆτε διοικεῖν,
ὡς ἂν δοκῆ τὰ παρὰ τῶν γονεῶν δεδορημένα συγκε-
χωρηθῆναι. Τοῦτό τιον εἰς δύοσαν ἔλθον καὶ βραδίως
παραδεχθὲν τοῖς ὑστερον μέχρι τοῦ νῦν ὁρᾶται πολι-
τεύμενον, τῆς παλαιᾶς ἀτιμαζομένης νομοθεσίας.
Ἄναγετούμενοι οὖν τὴν πάλαι ἐπιτροπὴν τοῦτου κυριότητα
τῶν νόμων, οὐδένα θεσπίζομεν τῶν περὶ κριτικῶς
ἀναδόσεως διαλαμβανόντων ἀθετούμενον ἔπρακτον
εἶναι. Τί οὖν ἐκεῖνοι φασιν; Ἄπαιδίας περιστοιχι-
ζούσης τὸν παῖδα τὴν μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς ἤκουσαν
αὐτῷ δωρεὰν ἀναστρέφασθαι πρὸς τὸν δωκότα,
μηκέτι δὲ κάκειν, ἢ τῷ πατρὶ πρόσσεσιν ἢ παρὰ
τῆς μητρὸς δεδομένη ἢ παρὰ τινος τῶν ἔξω.
εἰ μὴ ἔρα οὕτω παρὰ τῶν διδόντων συμπεφώνηται
ὥστε αὐτὴν ἀναστρέφασθαι. Ἀλλὰ καὶ ἂ τοῖς παισί-
ν οἱ πατέρες διδάσιν ἅμα τῷ ἀφείσθαι τῆς ἐξουσίας,
καὶ ταῦτα τοῖς λαβοῦσιν ἀναφαίρετα μένειν παρακε-
λεύονται, καὶ συνίστασθαι ἐπ' αὐτοῖς διαθήκας, εἰ μὴ
συμφώνου κώλυμα παρῆ ἐν τῷ δωρεῖσθαι τὸν πα-
τέρα γεγεννημένον.

Τούτοις οὖν καὶ ἡμεῖς ὁμογνωμονοῦντες εἰδέναι **
πάντας παρεγγυήματα, ὡς εἰ παῖς πρὸς αὐτεξου-
σιότητα ἀφειμένος ἀτεκνός ὢν διάθηται, ἐκεῖνα μόνον
λήφονται οἱ γονεῖς, ἂ παρὰ τὸν νόμον δηλαδὴ τὸν
Φαίλιδιον ** εἰς αὐτοὺς ἔρχεται, ἀνπερ μὴ σύμφωνον
φράση προγεγονός, ὥστερ ἔμπροσθεν εἴρηται, οἱ δὲ
λοιποὶ συγγενεῖς οὐδὲν παντελῶς, εἰ καὶ ἀδιαθέτως **
καλοῖντο, ὡς τὰ περὶ τῆς ἀναδόσεως καταπεφωρη-
κότες. Καὶ τοῦτο δὲ ἄξιον ἐπισημῆνασθαι, ὡς μόνον
ἄρβειν προσώπων ὑπεξούσιος χρηματίζει ὁ παῖς.
Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις τρόποις καὶ οὕτως
εἰδέκνυ τὸν παῖδα αὐτεξούσιον, εἰ γε καὶ ** ὁ τὴν
ἐπιτροπὴν ἐγκυχειρισμένος (εἴτε πατὴρ εἴη ** εἴτε
προπάτωρ) τὸ ἀπόλυτον αὐτῷ οἰκίῳ στόματι ἔδο-
ρεῖτο, ἡμεῖς καὶ τοῦτο προσεπισυνάπτομεν, ὡς εἰ

VARIAE LECTIONES.

** Melius τυφ. ** Zuich. et Meerin, ὑπεξός. ** Hinc incipit Ecl. ** Ecl. omittit δηλαδὴ τὸν Φαίλιδιον. ** Reliqui præter Ecl. ἀδιαθέτους. ** Deest in Ecl. ** Ecl. om. εἴη.

NOTÆ.

(71) Hoc ait, emancipatos ingratos in patriam potestatem ob ingrati vitium revocari.

(72) Hoc caput existimo referendum ad emancipatos ingratos (de quibus agi satis constat hujus Novellæ principio) eo sensu emancipatos si liberos habeant non revocari in patriam potestatem: sed tamen testari de profectilis non posse.

(73) Locus est corruptus.

(74) L. 2, C. De emancipationibus liberorum l.

8, C. De bonis proscriptorum: l. 17, C. De collat.
(75) Hoc ostendit filios non esse in potestate matrum aut aviarum, leg. 13, ff. De suis: leg. 8, Cod. De præscriptione longi temporis: l. 5, C. De adoptionibus.

(76) Emancipatio non requirit scripturam. Imo requirit, l. 2, C. De emancipationibus liberorum.

(77) Hujus constitutionis meminit Harw. 1, tit. 17.

πρὸς διαγωγὴν ἰδιογνωμονοῦσαν⁹⁶ ὀφθεῖη μόνον ὁ παῖς καταστάς (ἂν τε γλώσση τοῦτο ὠμολόγηται οὐ ἔπ' ἐξουσίαν ἐτέλει, ἂν τε⁹⁷ γλώσσα μὲν οὐ παρέσχε τοῦτο, ἄλλως δὲ⁹⁸ γνώμη σιωπηρὰ καὶ ἰδίως ῥυθμιζομένῳ τῷ παιδί οὐκ ἐναντιούμενη, ἀλλὰ παραχωρήσασα καὶ⁹⁹ ἑαυτὸν διάγειν), καὶ ἢ γαμικῆς ὁμιλίας ἔξω, εἶναι αὐτῷ κακωρωμένον τὸ αὐτεξούσιον. Εἰ γὰρ δοῦλοι ἅπασι ἀφειμένοι ζυγοῦ μὴ πονηροὶ ὀφθέντες οὐχὶ πάλιν ἔλκειν αὐτὸν ἀναγκάζονται, πῶς οὐκ ἄτοπον, ἀπολελυμένους τοὺς παῖδας πάλιν ἄγειν ὑπὸ ζυγόν, καὶ μὴ μετεῖναι αὐτοῖς αἰδίου ἐλευθερίας, ἧς, ὡσπερ ἔφη, καὶ δοῦλοι ἀπαλαύουσιν;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΓ'.

Περὶ τοῦ υἱοποιεῖσθαι εὐνούχους καὶ γυναῖκας.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ ὑπερφροστώτῳ μαγίστρω τῶν θείων ὀφεικίω.

Μέγα καὶ τίμιον ἀθρώποις παρὰ τοῦ πλάσαντος Θεοῦ δῶρον ὁ γάμος· οὐ γὰρ μόνον δαπανωμένη θανάτῳ βοθηεῖ τῇ φύσει, καὶ τὴν διαμονὴν¹ τῷ γένει χαρίζεται, οὐκ ἔων ὑπ' ἐκείνου καταναμώμενον παντελῶς διαρρῦῃ, ἀλλὰ καὶ ἄλλως διὰ τῆς παιδοποιίας μεγάλη τῷ ἀνθρωπίνῳ χαρίζομενος βίη. Τί γὰρ ἡδύτερον εἰς θυμηδίαν ἀνθρώπων τῆς ἐκ παίδων εὐφροσύνης; τί δ' ὀφελιμώτερον ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασι τοῖς τε ἄλλοις καὶ ἂ πρὸς γῆρας ἡμῖν συναντᾷ; τῇ γὰρ τῶν παίδων ἐπικουρίᾳ κουφότερον τὸ βαρύνον τοῦ γήραος ὁράται. Ἀλλὰ γὰρ ταύτης τῆς ὀφελείας ἐπεὶ μὴ πᾶσι ἐστὶ μεταλαχεῖν διὰ τῆς τοῦ γάμου ὁμιλίας, ἐβουλήθη νόμος, καὶ καλῶς ἐβουλήθη, οἰκεία φιλανθρωπία τοὺς μὴ παρὰ τῆς φύσεως λαθόντας τὸ δῶρον εὐεργετῆσαι. Πλὴν οὐκ εἰς πάντας ἐφύλαξε τὴν προαίρεσιν ἀνελλιπῆ τὴν εὐεργεσίαν πεποιημένος. Τοῖς μὲν γὰρ παρέσχεν ἐξουσίαν καὶ δίχα γάμου ποιεῖσθαι παῖδας, τοὺς δὲ ἀμετόχους² τῆς χάριτος εἴασε, καίτοιγε τὸν ἅπασι εἰς τοῦτο καταστάναν νόμον ἐφ' ᾧ λύσαι τὴν ἀπαίδειν τοῖς στερουμένοις, δι' ἑαυτοῦ δεικνύοντα πατέρας οἷς ἐκ τοῦ γάμου τοῦτο εἶναι οὐ γέγονεν, εἰς πάντας ἐχρῆν διαδιδάσαι τὴν φιλοτιμίαν. Ἀλλ' οὐχ οὕτω βούλεται, ἀποπέμψεται δὲ τούτους, οἳ τὰ καιριώτατα ἐζημιωνται καὶ οὐς ἦν εἰκόσ ἡδικομένους καὶ τῆς παιδοποιῶ ἀφηρημένους δυνάμει οἰκτεῖρειν. Καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀποπέμψεως, ὅτι, φησὶν, οὐς ἡ φύσις οὐκ οἶδε γονῆς κληρονόμους, τούτοις οὐδ' ὁ νόμος τοιαύτης μεταδώσει κληρονομίας. Τοὺς δὲ

A vere filius videatur (sive id ejus verbis cujus sub potestate degit, concessum fuerit, sive verbis quidem concessum non sit, sed consensus tacitus (78) filio vitæ rationes separatim instituenti non adversatus sit, verum ipsum suo modo seorsum vivere permiserit) tametsi (79) a conjugii commercio liber sit, Jus tamen liberi arbitrii ratum illi et confirmatum sit. Etenim si servi semel jugo emissi, dum mali non apparent, iterum illud trahere non coguntur, quomodo indignum non est, filios patria potestate liberatos de novo sub jugum mittere, ipsosque perpetua libertate, qua, quomodo dixi, servi etiam fruuntur, expertes esse?

CONSTITUTIO XXVI.

Ut (80) eunuchi et mulieres adoptare possint (81).

Idem imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

Magnum sane excellensque donum (82) a Deo creatore ad mortales promanavit matrimonium. Non modo enim naturæ mortis ingluviæ obnoxix opem fert, humanoque generi perpetuitatem elargitur, id dum ab illa depascitur, non omnino deperire sinens: verum etiam per liberorum procreationem permagna alioqui hominum vitæ præstat. Nam quid ea quæ ex liberis percipitur voluptate ad oblectandos hominum animos suavius? aut vero quid in humanæ vitæ negotiis, cum aliis, tum quæ in senectute nobis se offerunt, utilius? Levare certe senectutis molestias liberorum ministerio videmus. Verum quoniam eam utilitatem per matrimonii commercium consequi non omnes valeant, voluit lex, et recte quidem, in eos qui id donum a natura non accepissent, sua benignitate beneficium conferre. At id propositum non ita erga omnes servavit, ut omni defectu vacuum beneficium daret. Aliis enim extra matrimonium (83) acquirendi liberos potestatem fecit, alios hujus beneficentiæ exsortes reliquit. Quanquam ejus legis, quæ in hoc semel edita esset ut liberorum orbitate qui nullos haberent, liberaret ac sua ope patres, quibus ex matrimonio id esse non contigisset, efficeret, pertinere ad omnes beneficentiam conveniebat. Verum illa id ita non vult, sed rejicit illos qui lethalia passi sunt: quorum tamen quod injuria affecti, generandique facultate privati sint, misereri par erat. Repulsæ autem causam hanc

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁶ Ecl. ὀμογνωμονοῦσαν. ⁹⁷ Ita Zuich. et Ecl. Scrimg. εἴτα. ⁹⁸ Ita Ecl., reliqui γάρ. ⁹⁹ Est in Ecl. Nov. 17. ¹ Sic correxit Agylæus; codd. διανομήν. ² Sic correxit Stephanus; Codd. μετόχους.

NOTE.

(78) Tacito consensu filius emancipatus dicitur, si patre non ignorante separatim rationes instituit, aut seorsim vivit, tametsi conjugem non habet, et ita abrogatur l. 5, C. De emancipat. quæ negat modo consensu (citra solemnitate verborum) filios emancipari.

(79) An id videtur velle, filios nuptiis contractis voluntate patrum tacite emancipatos videri? Non

arbitror, quantumvis id multis locis hodie sit receptum.

(80) Abrogatur § 9 Instit. De adopt. l. 2, § 1, ff. De adop.

(81) xvii, dicitur 21, Harm. 8, 4.

(82) Nov. 22, Nov. 39.

(83) Per adoptionem scil.

ponit, quod dicat : Quos (84-85) natura ad generandum non idoneos noverit, hos neque legem hoc beneficio affecturam. At vero non (86) natura, sed hominum injuria his generandi viam ademit.

Qui homines, si præter injuriam quam ab hominibus sustinuerunt, alteram per leges non subirent, dignum fore imperatoria nostra majestas rata statuit, ut si adoptare vellent, liberam id faciendi potestatem haberent (87). Existimo enim illic beneficium magis esse necessarium, ubi ejus impensius requiritur utilitas. Eunuchis autem præcipue liberorum acquisitio, quæ per legem fit, est necessaria, eoque magis, quod una hac ratione, ut patres sint, consequantur itaque liberorum ministerio ipsis frui contingat : quo inhumanum esset, si, quod genitalibus privati sint, insuper etiam privarentur. Sed quemadmodum (88) cui (89) vocis usus ademptus est, quæ linguæ munia sunt per manum adimplere, et qui sermonem labris fundere nequit, per scripturam ad ordinandas res suas procedere non prohibetur (90), ita neque qui, quod genitalibus privati sunt, liberos non habent, horum indigentiam alio modo compensare vetandum est.

CONSTITUTIO XXVII.

Ut pariter (91) omnibus (92) adoptare liceat.

Idem imperator eidem Styliano.

Cum eos qui sua industria rem aliquam humanæ vitæ utilem adinvenire student, in commune illam proponere, quam (93) certis hominibus devovere aliosque ejus expertes relinquere decentius sit : tum vero longe magis legum beneficium commune esse convenit. Nam sicut sub principe, virtute, sic sub legibus, quotquot illis paremus atque subditi sumus, illarum beneficio in commune frui debemus. At quid sibi vult hoc præmium? Quod cum liberorum orbitate infelices liberare infortunio lex vellet, adoptare, et quod a natura accipi non posset, opinione comparare, jubendo non erga omnes similiter servavit propositum : atque viros quidem et mulieres, quas natura postquam matres

Α ἄρα οὐχὶ ἡ φύσις, ἀλλὰ ἀνθρώπων ἀδικία τὴν κληρονομίαν ἀφείλετο.

Οὗς ἡ βασιλεία ἡμῶν εὖ ἔχειν ὑπολαμβάνουσα μὴ πρὸς τῇ ζημίᾳ ἦν ἐξ ἀνθρώπων ὑπέστησαν δευτέραν ὑπέχειν ὁ δὲ τοῦ νόμου ζημίαν, θεσπίζει ὁ βουλομένους υἰοποιεῖσθαι ἀκώλυτον ἔχειν τὴν βούλησιν. Οἴμαι γὰρ ἐκεῖ μᾶλλον ἀναγκαίαν ὄρασθαι τὴν εὐεργεσίαν, οὗ τὸ ἐξ αὐτῆς ὠφέλιμον χρεωδέστερον πέφυκεν. Εὐνοῦχοις δὲ μάλιστα ἡ ἐκ τοῦ νόμου παιδοποιία τοσοῦτον χρεωδεστάτη, ὅσον καὶ μόνον τούτῳ λαμβάνουσι τῷ τρόπῳ τὸ εἶναι πατέρες· καὶ τῆς παρὰ υἰῶν θεραπείας οὕτως αὐτοῖς ἀπολαύσειν ὑπάρξει. ἥς οὐκ ἔστι φιλόανθρωπον ὅτι τῶν γονίμων ἀπεστέρηται μορίων συναποστερεῖσθαι. Ἄλλ' ὡσπερ ὁ φωνῆς ἀποτεμμημένους οὐ κεκώλυται τὰ τῆς γλώττης ἀναπληροῦν διὰ τῆς χειρὸς, οὐδ' ὅς ἄπορει λόγον διὰ χειλέων ἐρεῦξασθαι, τοῦτον διὰ τῆς γραφῆς εἰς τὴν περὶ τῶν οἰκείων διάταξιν προάγειν ἀποτρέπεται, οὕτω προσῆκε καὶ τοὺς ἀφαιρέσει τῶν παιδοποιῶν μελῶν τε καὶ μορίων ὁ γονῆς ἀποροῦντας μὴ κωλύειν ἐτέρῳ τρόπῳ παραμυθεῖσθαι τὴν ἀπορίαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΖ' 10-11

Περὶ τοῦ ἐπίσης πάντας υἰοθετεῖσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Καὶ καλῶς ἔπρεπον ὑπάρχει τὴν ὠφέλειαν ἐν κοινῷ κατατίθεσθαι τοὺς ὀφειλῶς τι ἐξευρεῖν τῷ βίῳ σπουδαῖς οἰκείαις προθυμηθέντας, ἢ τὸ βούλεσθαι μέχρις ἐνίων προσώπων περιορίζειν, τοὺς δ' ἄλλους ἀμετόχους ταύτης εἶναι, πολλὸν δὲ πλεόν προσῆκε τὴν ἐκ τῶν νόμων εὐεργεσίαν εἶναι κοινήν. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ ἀρχόντος ἀρετῆς, οὕτω καὶ ἐπὶ νόμων ὀφειλομένη κοινή τοῦ ἐκαίθην ἀπολαύειν καλοῦ ἅπαν τὸ ἀρχόμενον τε καὶ ὑποκαίμενον. Τί τοῦτο λέγει τὸ προοίμιον; Ὅτι τοῖς ἀτυχοῦσιν ἀπαίδαν λυεῖν βουλόμενος τὸ δυστύχημα νόμος ἐν τῷ υἰοθετεῖσθαι προστάσσειν καὶ γνώμη ἐκεῖνο κτᾶσθαι ὁ μὲν εὐπορον ἔλαβεν παρὰ τῆς φύσεως, οὐ πρὸς πάντας ὁμοίως δίδωσιν τὴν προαίρεσιν, ἀλλ' ἀνδράσι μὲν καὶ γυναῖξιν, ἃς ἐγκώ-

VARIÆ LECTIONES.

¹ In Zuich. et Meerm. cod. ἐπέχειν. ² Hinc incipit Ecl. ³ Ecl. addit πᾶσαν. ⁴ Ecl. ὑπάρξειν. ⁵ Codd. δ. Ecl. οὐδ' ἂν ἀπορῆ. ⁶ Ita Ecl. Codd. τὸ προσῆκειν vel προσῆκε. ⁷ Ecl. non habet τε καὶ μορίων. ⁸⁻¹¹ Est in Ecl. Nov. 18. ¹² Stephanus legendum putat ἄλλως; Agylæus legi vult μᾶλλον. ¹³ Rectius forte εὐποροῦσι.

NOTÆ.

(84-85) Ratio dubitandi sumitur ex § 9. Instit. De adopt. l. 2, § 1, ff. De adopt. Potest sic ea augeri : Hæredem instituere eunuchis non licuit, l. 6, § 1, ff. De liber., vel matrimonium contrahere, l. 59, in fin. ff. De jure dot. ; nam quod dicitur, pro morbo haberi, id levius est, l. 7, ff. De ædilit. Hodie testamentum facere possunt, l. 5, C. Qui testam. (86) Eunuchi non sunt natura, ut hic : licet in quibusdam spadonibus contra l. 128, ff. De verb. sig. quibus adoptio permissa l. 40, in fin. ff. De adop. Differunt enim a castratis de quibus hic agitur ; dixi ad D. l. 128. (87) Olim castrati adoptare non poterant, et ita abrogatur § 9, d. 1.

(88) Ratio decidendi satis elegans. Possis et a simili id etiam confirmare : Licet eunuchis testamentum facere, l. 10, C. Qui testamenta, ergo adoptare.

(89) L. 10, ff. Qui testamenta.

(90) Et e contra qui manus amisit, verbis testari potest, l. 50, ff. Qui testamenta.

(91) 2, Harm. 8, § 4.

(92) Etiam feminis quæ nunquam liberos habuerunt, et ita abrogatur § 10. Inst. De adop. et l. 5, C. De adop.

(93) Superflue uni aut paucis scribitur, ubi est causa cunctorum. Salvian. ad eccles. Adde Nov. Just. 60, cap. 1, in fin.

ρισε μὲν ἡ φύσις μητέρας, εἰς ἀπαιδίαν δὲ ἀφαιρέσει τῆς γονῆς περιόριστος ¹⁴, τὸ υἱοθέτημα ἐδιωρήσατο, εὐνοῦχος δὲ καὶ γυναῖκα, ὧν οὐπω τῶν κόλπων ὁ τοῦ γένους ἠνθήσε στάχυς, οὐκ ἀξίους ἔκρινε τοῦ εὐεργετήματος, οὐχ ὁρῶ τίνα τρόπον οὗτοι μικρολογούμενοι. Οὐ γὰρ ὅτι ἐξημίωνται τὸ εἶναι φύσει πατέρες εὐνοῦχοι, διὰ τοῦτο νόμῳ τὴν ζημίαν ἐπιτείνειν χρῆ, ἀλλὰ τοῦναντίον μᾶλλον τὸ ἐκείθεν ἐνδεὲς ἐτέρῳ τρόπῳ μὴ κωλύειν πορίζεσθαι, καθὼς ἐν ταῖς ἄλλαις κολοβώσεσι τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, οἷον ἐπὶ χειρῶν καὶ ποδῶν καὶ εἴ τι ἄλλο ἀπεστέρηται ἀνθρώποι, οὐ κωλύονται τὴν δυνατὸν τρόπον παραμυθεῖσθαι τὴν κολοβώσιν. Καὶ μὴ οὐδὲ γυναῖκας, διότι μὴ ὠφθησαν μητέρες, εὐλογόν ἐστιν ἀποτρέπειν υἱοθετεῖσθαι. Τίς γὰρ ὁ λόγος τοῦ τὰς μὲν, ὅτι ἀφῆθησαν τῶν παιδῶν, φιλοτιμείσθαι πάλιν κτήσεσι τῶν παιδῶν, τὰς δὲ, ὅτι παντελῶς ἀποροὶ τοιοῦτου γεγόνασι κτήματος, διὰ βίου ταύτῃ τῇ ἀπορίᾳ βούλεσθαι ταύτας συζῆν; Εἰ γὰρ τοῦτο μάλιστα τὸ ἀπὸ τῶν παιδῶν χρήσιμον, λέγω δὴ γηροτροφία, πῶς οὐχὶ καὶ ταύταις κάκειναις ἐξ ἰσοῦ μετὰ τῆς εὐεργεσίας ἔπρεπε παρασχεῖν; Οὕτω γὰρ ἂν καὶ ὅσαις ὁ βίος πένης καὶ ἀπορος, κουφοτέρα ὑπῆρξεν ἢ πενία τοῖς παισὶ βοηθουμέναις, καὶ ὅσαι τὸν βίον ἐν ἀφθονίᾳ καὶ πλοῦτῳ φερόμενον ἔχουσι, καὶ ταύταις υἱοθεσία συμφέρουσα· ὁ γὰρ εἰς τάξιν υἱοῦ προφερόμενος εἰς ἐκεῖνα καὶ ὑπηρετούμενος τῇ μητρὶ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς σπουδάζων ἄπερ ἐστὶν εἰκὸς παιδα φρονεῖν, τὴν τε περιουσίαν εἰς τὸ ἀκαινοτόμητον οἰκονομήσει καὶ τὸ βῆρος τῶν φροντῖδων συμμεριζόμενος τῇ μητρὶ εὐθυμότερον αὐτὴν βιώναι παρασκευάσει.

neferent, administraret : tum cum matre curarum efficeret.

Τοιγαροῦν ¹⁵ ἡ ἡμετέρα βασιλεία τοὺς μὴ ἐπιτρέποντας νόμους υἱοθετεῖσθαι ἄπερ ἐφημεν πρόσωπα τῆς ἐπιτροπῆς ἀποχειροτονοῦσα, πᾶσιν ἐκτίθεται νόμον τοῖς βουλομένοις υἱοποιεῖσθαι, ἂν τέ τις τὰ ἀρβένων ἀφήρηται, ἂν τέ τινα οὐπω ἥλιος εἶδε μητέρα, ἀδειαν παρεχόμενον, οὐ μόνον δι' ἄπερ εἶπον καλὰ ἐκ τῆς υἱοθεσίας γινόμενα, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ τῆς παρθενίας σεμνὸν καὶ ἐκ τούτου τιμώμενον καθορῶ. Αἱ γὰρ ὅσαι μᾶλλον γαμικῆς ὁμιλίας τιμῶσι ¹⁶ μὲν τὴν παρθένοιαν, προτιμῶσαι δὲ ὅμως παιδῶν ἔρωτι νύττονται, τοῦτο καὶ γαμικῆς ὁμιλίας ἐκτὸς προσγινόμενον αὐταῖς ὀρῶσαι τὸ σεμνὸν τῆς παρθενίας οὐ περιόφονται.

Οὐ γὰρ δὴ ἀξιον, διότι θῆλυ πρόσωπον ὑπεξουσίους ἔχειν παῖδας οὐκ ἐφεται, διὰ τοῦτο μὴ ἐξεῖναι υἱοθετεῖσθαι. Πρῶτον μὲν ὅτι εἴ τις τοῦτο συγχωρήσει, οὐ μόνον τὰς ἀτόκους τῶν γυναικῶν τῆς

A novisset (94) ademptione sobolis ad liberorum orbitatem redeisset, adoptandi jure donarit : eunuchos (95) vero et mulieres, e quarum sinu nondum ullus fetus efflourisset, beneficio indignos censuerit, tam utiliter nescio quomodo ratiocinata. Non enim quia hoc incommodo, ut natura patres esse nequeant, eunuchi affecti sint, continuo idem incommodum lege augeri (96) oportet : sed e diverso ejus rei defectum alio modo compensari non prohibere, longe magis par est : quemadmodum aliis membris, quæ ad actiones naturales requiruntur (ut manibus (97), pedibus) mutilatis, aut si qua alia parte privati sint homines, illi quocunque possunt modo mutilatione sarcire non prohibentur. Jam vero neque mulieres B quia matres non fuerint, ne adoptent coerceri, rationi consentaneum est. Quæ enim ratio est, u illis, quod liberis orbatæ sint, denuo acquirendorum liberorum jus largiare : has vero, quod istiusmodi possessionis prorsus inopes fuerint, per omnem vitam in illa inopia vivere velis? Et certe si hæc præcipua liberorum utilitas est, ut parentes in senio sustentent : quo pacto non tam his quam illis ex æquo ut beneficii participes essent concedere æquum fuit? Sic enim quibus tenues arctæque facultates sunt, filiorum ope et auxilio levior paupertas esset : quæ vero illas omni rerum copia affluentes habent, et his adoptio conduceret. Nam qui in filii locum assumptus esset, is et inserviens matri, et pro illa quæ par est filium facere sedulo C exsequens, cum bona illius, ita ut in suo statu manens partis ut illa tranquillius lætiusque viveret,

Nostra itaque imperatoria majestas, iis legibus quæ adoptare his quos diximus non permittunt, administrationem abrogans, evulgat legem, quæ omnibus qui adoptare velint, sive quispiam viri facultate orbatus sit, sive aliquam (98) necdum matrem sol viderit, ejus faciendi potestatem facit : non solum autem ob commoditates quas ex adoptione manare dixi, sed etiam quod inde virginitatis decus dishonestari animadvertam. Si quidem quæ conjugali consuetudini virginitatem anteponunt, interimque liberorum desiderio punguntur, cum id extra matrimonii consuetudinem consequi se posse videbunt, virginitatis honestatem negligere non sustinebunt.

D Neque porro verum est ut, quia mulieri liberos in potestate habere permissum non est, Idcirco adoptare illi non liceat. Primum enim quia, si quis hoc admittat, non solum mulieres, quæ nun-

VARLE LECTIONES.

¹⁴ Scrimg. παρέστησε. ¹⁵ Incipit Ecl. ¹⁶ Ecl. προτιμῶσι.

NOTÆ.

(94) Sensus est : Veteri jure feminis (quæ matres fuissent) tantum licuisse adoptare in solatium liberorum amissorum, l. 5. C. De adop.

(95) Eunuchi et mulieres improbes adoptare jure veteri non potuerunt. De eunuchis dixi ad Nov. 26, s. cod.

(96) Afflictio nullius augenda, Novell. 40, j. cod.

(97) Qui manus amisit verbis testari potest. d. Nov. 26, et l. 10, ff. qui testam.

(98) Sensus est : Feminas (licet nunquam habuerint liberos) adoptare posse,

quam pepererunt, verum etiam quæ matres exstiterunt, ab adoptione arcet. *Femina enim* (ut lex (99) inquit) *habere in potestate liberos non potest.* Deinde (1-4) quæ hoc sancit lex, loquitur de illis qui a matribus recedentes seorsum suo arbitratu vivere malunt : non item vero de iis qui materna imperia libenter tolerant ipsarumque præscriptis per omnem vitam parere proposuerunt. Non igitur obedientiam et famulatum voluntarium, quamquam is rarus sit, lex prohibet : sed illic femina potestate privatur, ubi voluntatis assensus ad obedientiam non coit. Nam si hoc ita sit, quomodo multæ mares jam viduæ liberos secum una viventes et subditos ad extremum usque diem habent et animam in illorum manibus expirantes maternæ benedictionis et suarum facultatum illos relinquunt hæredes ?

Porro et illud etiam imperatoria nostra majestas benigne subditis largitur, ut non modo ab imperatoris (quemadmodum vetustiores (5) leges præceperit), sed etiam a quocunque, cui cujuscunque loci rectio injuncta erit, qui adoptare volet, id faciendo facultatem accipere possit.

CONSTITUTIO XXVIII.

Quo tempore (6) et a quibus rerum suarum administratio adultis concedi debeat.

Idem imp. Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

Quandoquidem hoc etiam legislatoribus recte placuit, ut (7) minoribus curatores præficerentur, qui parentum de illis curam supplentes, et ætatis imbecillitatem curæ haberent, et bona convenienti sollicitudine illæsa conservarent, quod legislationi recte se habenti deest, ex nobis addendum putavimus. At quis ille defectus est? Quod a solo imperatore, jussis recedere curatoribus, rerum administrationem tradi minoribus : idque cum jam præfinitæ ætatis modum attigerint (quem maribus vicesimus, feminis vero decimus octavus annus tribuit), et tanquam ad hanc ætatem, qua sapere recteque atque utiliter res suas administrare possunt, jam pervenerint, in plenam rerum suarum potestatem collocari velit. Verum quoniam ut sapiant, omnibus non eadem ætate contingit, non ita simpliciter statui, neque ex sola ætate ad rerum suarum gubernationem pariter omnes produci oportebat ; sed erat quam ætatem cujusque eorum qui rerum suarum administrationem suscepturi essent, status requireret, inspiciendum. Quid enim? an cum hic, postquam eam ætatem egressus

Α υιοθεσίας ἀπειργεῖ¹⁷, ἀλλὰ καὶ τὰς ὀρθοίτας μητέρας· ὅτι καὶ γὰρ, ὡς φησι, *πρόσωπον ὑπεξουσίους οὐ δύναται ἔχειν παῖδας.* Ἐπειτα δὲ ὁ τοῦτο θεσπίζων νόμος περὶ ἐκείνων λέγει, ὅσοι προκρίνουσι τῶν μητέρων διαστάντες ἰδίως βυθμιζόμενον ἔχειν βίον, ἀλλ' οὐ περὶ τούτων, ὅσοι τὴν μητρικὴν ἐξουσίαν ἡδέως φέρουσι καὶ διὰ βίου τὴν ὑποταγὴν αὐταῖς ὠφείζουσιν ἐγκρατεῖν. Οὐκ οὖν ὁ νόμος τὴν ἀπὸ γνῶμης ὑποταγὴν καὶ οἰκείωσιν, ὅπερ καὶ ἐνταῦθα συμβαίνει, οὐκ ἀπαγορεύει, ἀλλ' ἐκεῖ τὸ θῆλυ πρόσωπον ἀφαιρεῖται τὴν ἐξουσίαν, οὐ γνῶμης ἐκουσιότητος¹⁸ εἰς ὑποταγὴν οὐ συνέρχεται. Ἐπεὶ εἰ τοῦτο, πῶς πολλοὶ τῶν μητέρων κεχηρωμένοι παῖδας τε συμβιούοντας καὶ ὑποταττομένους μέχρι τῆς ἐσχάτης ἔχουσιν ἡμέρας, καὶ ἐν χερσὶν αὐτῶν τὴν ζωὴν καταλύουσαι τῆς τε μητρικῆς εὐλογίας, καὶ τῶν προσδύτων καταλιμπάνουσι κληρονόμους ;

Καὶ τοῦτο δὲ ἡ βασιλεία ἡμῶν τὸ ὑποκείμενον φιλοτιμεῖται, ὥστε μὴ μόνον παρὰ βασιλικῶς (καθὼς οἱ πρόσθεν ἐπέτρεπον νόμοι) τὸν υἱοθετεῖσθαι βουλούμενον, ἀλλὰ καὶ παρὰ παντός τοῦ καθ' ἑκάστην χώραν τὸ ἀρχεῖν καὶ διεπίπιν λαχόντος τὴν ἐξουσίαν λαμβάνειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΗ'.

Περὶ τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν δεῖ τοὺς παῖδας τῆν τῶν οἰκείων διοικήσιν ἐγχειρίζεσθαι, καὶ παρὰ τίνας.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ ὑπερρωσετάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὄφφικίων.

Ἐπειδὴ καὶ τοῦτο καλῶς τοῖς νομοθέταις εἶδε τὸ παισὶν ὠφρανισμένοις ἐγκαθιστᾶν ἐπιτρόπους, δι' ὧν ἡ τῶν πατέρων ἀναπληρουμένη αὐτοῖς πρόνοια δι' ἐπιμελείας μὲν τὸ τῆς ἡλικίας ποιεῖται ἀπαλόν, τὰ ὑπάρχοντα δὲ ταῖς δεύουσιν φροντίσιν ἀβλαβῆ συντηρεῖ, τῷ καλῶς διακειμένῳ τῆς νομοθεσίας συνειδόμεν ὃ λείπει παρ' ἑαυτῶν προσθεῖναι. Τί οὖν τὸ ἐλλείπον ἦν ; Τὸ βούλεσθαι παρὰ μόνου βασιλικῶς κελεύοντος ἐξίστασθαι τοὺς κούρατῳρας τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως, ἐγχειρίζεσθαι δὲ τοὺς παῖδας αὐτὴν ἀπολαβόντας τῆς ἡλικίας τὸ μέτρον, ὃ τοῖς μὲν ἀρρεσίν ὁ εἰκοστὸς ἀπονέμει χρόνος, ταῖς δὲ θηλείαις ὁ ὄγδοος καὶ δέκατος¹⁹, ὡς εἰς ὧραν ἐλθόντας φρονήσεως καὶ τοῦ τὰ οἰκεία δύνασθαι καλῶς καὶ συμφερόντως οικονομεῖν ἐπὶ τῆς δεσποτείας καθίστασθαι. Ἄλλ' ἐπεὶ οὐχ ὁμοίως πᾶσι τὸ φρονεῖν παραγίνεται, εἶδει²⁰ μὴ ἀπλῶς οὕτω θεσπίζεσθαι, μηδὲ πάντας ὁμοῦ ὑπὸ μόνου τοῦ καιροῦ εἰς τὴν τῶν οἰκείων ἐξουσίαν προάγεσθαι, ἀλλὰ καθ' ὃν ἀπαιτεῖται καιρὸν τῶν τῆν²¹ δεσποτεῖαν προχειριζόμενων κατὰστασις. Τί γάρ ; ὃ μὲν εἰ²² ὑπερβάσας τὸν χρόνον οὕτω εἰς τὸ φρονεῖν ἀφίκετο, τοῦ δεσποτεῖν κριθεῖν

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷ Ecl. ἀπειργεῖ. ¹⁸ Sic Ecl. Codd. et editi habent : ὅπερ καὶ καθὰ συμβαίνει ἀπαγορεύει, ἀλλ' ἐκεῖ τὸ θῆλυ πρόσωπον ἀφαιρεῖται τὴν ἐξουσίαν, οὐ γνῶμης πλησῶτης. ¹⁹ Supplendum καί. ²⁰ Sic correxit Stephanus. Codd. εἶδει. ²¹ Præmittendum censeo ἐπί. ²² Codd. εἰ ὃ μὲν, Stephanus εἰ δὲ μὲν καὶ ὑπερβ. — δὲ δέ.

NOTÆ.

(99) Vid. l. 5, C. De adopt. § 10.

(1-4) Inst. De adopt. Ulp. 8, § 9.

(5) d. §. 10.

(6) Etiam ante xx et xviii. Qui non semper anno

xx aut xviii. quod addi oportet legi 2, C. De his qui veniam ætatis.

(7) Inst. De curat.

ἀξιος, ὃ δὲ εἰ τοῦ καιροῦ ἔλαττον ἔχων οὐκ ἔλαττω-
ται φρονήσεως καὶ τοῦ ὀρθῶς τὰ πράγματα μετα-
χειρίζεσθαι, ἀπειροχθήσεται τῆς διοικήσεως; Ἐπει-
θὼν οὐχ ἤττον κατὰ νοῦν ἢ τὸ σῶμα διαφέρουσιν ἄν-
θρωποι, καὶ οἱ μὲν εὐσταθέστεροι τὸν λογισμὸν καὶ
πρὸ τοῦ νενομισμένου καιροῦ, οἱ δὲ καὶ ὑπερβάλλον-
τες αὐτὸν ἐν εὐσταθεῖ τὴν διάνοιαν οὐ παπήγασιν, τῷ
δὴ ταῦτα βούλεσθαι ἔλλιπῶς ἔχειν τὴν νομοθεσίαν
ἐποίει, καὶ ἄλλως δὲ πῶς πρῶτον μὲν, ὅτι μὴ ῥάδιον
μᾶλλον δὲ παντελῶς ἀδύνατον πρὸς πάντας διαβαί-
νειν τοῦ νομοθέτου τὸ βούλημα. Πῶς γὰρ οἱ γῆς καὶ
θαλάσσης μακροῖς διειργόμενοι διαστήμασιν, ἵνα τὰ
ἄλλα δυσχερῆ τοῦ βίου ἕκαστο, νόσους καὶ φόβους ἐξ
ἐπιβουλῆς ἔχθρῶν καὶ μελῶν πηρώσεις (ὃ πολλάκις
οὐδ' ἐπὶ χώρας δίδωσι προΐεναι, μὴ ὅτι γε ὑπερ-
ορίους στέλλεσθαι πορείας), πῶς οὐ κωλυόμενοι τού-
τοις καὶ μυρίοις ἑτέροις, ἀ τὴν ἀνθρωπίνην συνέχει
ζῶην, παρὰ μόνης τῆς βασιλικῆς κατανεύσεως τῶν
οἰκείων πραγμάτων ἀξιοθήσονται τῆς ἐπιτροπῆς;
necdum longinquam profectioem suscipere permittunt),
quomodo, inquam, hisce sexcentisque, quæ
mortalium vitam allidunt rebus aliis adolescentibus impediti,
rerum suarum administrationem ab unius
imperatoris nutu petent?

Ὅπερ οὖν, καθὼς ἐμπροσθεν ἐφημεν, ἐνέδει τῆ
νομοθεσίᾳ, προαναπληροῦντες τοῦτο κελύεσθαι,
τοῖς ἤδη διαβεβηκόσι τῶν παιδῶν τὸν ἀτελεῖ τῆς
ἡλικίας καιρὸν (τούτῃσιν τοῖς μὲν ἀνδράσι τὸν εἰ-
κοστὸν, ταῖς θηλείαις δὲ τὸν ὀκτωκαιδέκατον), καὶ
γνώμης καταστάσει ῥυθμιζομένοις, καὶ φρόνησιν
συλλεξαμένοις, ὅφ' ἤς τὸ δεσπότην ἡνωχοῦμενον οὐ
λυμάνεται τοῖς πράγμασιν οὐδ' ἐπιδαλῶς αὐτοῖς
τὸ δεσπότην ὀφθεῖν παρασχεθὲν, τὴν τῶν οἰκείων
ἐπιτροπὴν δίδωσθαι· τοίνυν οὗτοι καὶ λαβέτωσαν, C
καὶ δεσποζέτωσαν. Οἱ δ' ἔτι λογισμοῦ τοῦ κυβερνή-
σοντος ἄνευ καὶ διὰ τοῦτο μέλλοντες ἀντὶ τοῦ δε-
σπότην (αὐτοὶ ὑπὸ ἀνοίας δεσποζόμενοι) ἐπιζήμιοι
ἑαυτοῖς ὑπάρξουσιν, κἂν πέρα τοῦ καιροῦ ἤκοντες
ὄρωνται, οὐ λήφονται· εἰ γὰρ ὅπερ ἦν σκοπὸς, τὸ τὰ
προσέχοντα καλῶς οἰκονομεῖσθαι, τοῦτο ἔτι οὐκ
ἔστιν ἐπίδημον, πῶς κἂν ἐπίδημος ἡ ἡλικία, ἐπι-
σφαλῶς αὐτοῖς ἐμπιστευθεῖσιν ἀ τῆ ἐκείνης ἐπιστάσι
οὐ καλῶς διοικηθήσεται; Οὕτω δὲ ἄρα κατ' ἄναγκα
δυντες πράγμασιν ἐπισταταῖν, κἂν μὴ πρὸς τὸν και-
ρὸν ἐφθασαν τῆς ἐπιστάσεως, οὐ κωλυθήσονται. Ἐν
γὰρ τὸ ζητούμενον, τὸ μὴ λυμῆσθαι τοῖς ὑπ-
άρχουσιν, οὐ παραστάντος περιττὸν ἔστι τὸν¹¹ και-
ρὸν ἀναμένειν.

Καὶ μὴ μόνον δὲ βασιλείαν¹² τὴν τῶν οἰκείων
πραγμάτων ἐπιτροπὴν καὶ διοίκησιν ἐγγερίζουσιν,
ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἑκάστῳ ἄρχειν λαχόντας τόπῳ καὶ
κρίνειν τὸ ἀκώλυτον ἔχοντας. Οὕτω γὰρ καὶ ἡ τοῦ
νομοθέτου πρόνοια πάντας ὀνήσει τοὺς χρῆζοντας,
καὶ ὁ νόμος μᾶλλον τὸ οἰκείον ἐνεργήσει.

A sit, nondum autem satis saperè cœperit, admi-
nistratione dignus judicatus fuerit : ille, quanquam
etiamnum infra eam ætatem sit, prudentia tamen
non desituatur, ut recte res suas administrandas
suscipere non possit, ab administratione arcendus
erit? Quando igitur non minus animo quam
corpore inter sese homines differunt, et alii etiam
ante legitimum tempus rationem bene constitutam
habent, aliis vero etiam id supergressis mens
nondum stabilita est, quod lex hæc ita vellet, ut
defectuosa eadem esset, factum est. Quin et alia
hujus legislationis incommoda sunt. Ac primum
quidem quod difficile, imo vero prorsus impossibile
sit, ut ad omnes legislatoris voluntas pertingat.
Quomodo namque qui longis terræ marisque disti-
nentur intervallis (ut interim alias vitæ difficultates,
ut morbos, insidiarum hostilium vietas, membro-
rumque mutilationes omitam : quæ persæpe diffi-
cultates, ne in ipso quidem domicili loco prodire,
ne in ipso quidem domicili loco prodire,
quomodo, inquam, hisce sexcentisque, quæ
mortalium vitam allidunt rebus aliis adolescentibus impediti,
rerum suarum administrationem ab unius
imperatoris nutu petent?

Quod ergo (sicut superius diximus) legislationi de-
erat, id adimplentes, jubemus, ut (8-10) qui puberes
imperfectæ ætatis tempus jam superarunt (mares
nempe annum 20, feminæ vero 18) animumque ad
res gerendas idoneum habent, ac prudentiam, quæ
administratio refrenata res non labefactet, ut illa
nocenter concessa non videatur, collegerunt his
plena rerum suarum auctoritas detur. Accipiunt
itaque hi, justaque potestate res suas agunt. At
quibus rerum recte gerendarum iudicium adhuc
deest, eo quod sibi ipsis (utpote qui cum guber-
nare debeant, imprudentiæ imperio regantur) dam-
nosi futuri sint, etiamsi id tempus prætergressi
fuerint, non percipient. Si quidem, qui proposi-
tus finis erat, ut bona recte administrarentur, is
necdum præsens sit, qua ratione, quanquam ætas
advenerit, cum periculo ipsis committentur, quæ
ipsius procuracione non recte administrabuntur?
Ad hunc ergo modum qui rebus prudenter præesse
poterunt, tametsi (11) ad administrationis tempus
haud dum pervenerint, non prohibebuntur. Unum
est enim quod requiritur, ne bona labefactentur.
Quod cum adsit, supervacaneum est ætatem ex-
spectare.

D Et non tantum imperator rerum suarum procu-
rationem administrationemque concedet, verum
etiam (12) quibus cujusque loci magistratus obti-
gerit, plenamque jurisdictionem habent. Ita enim
legislatoris providentia omnibus qui indigebunt,
utilis erit, atque lex vim suam magis exseret.

VARIÆ LECTIONES.

¹¹ Codd. et editi τό. ¹² Zuich. et Meerm. βασιλέα. Scrimg. βασιλεύειν.

NOTÆ.

(8-10) Vid. C. De his qui veniam ætat. impet.

(11) Idque additur legi 2. C. De his qui veniam
ætat. impet.

(12) Idque additur legi 1, 2, 3, 4. Col. De his
qui veniam ætat. impet.

CONSTITUTIO XXIX.

A

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΘ'.

Ut ancillarum partus apud alium editus, ad ipsius dominum sequatur.

Idem imperator eidem Styliano.

Quemadmodum hunc sermonem, qui nullam partem se fert mendacii perversitatem, verum esse atque rectum scimus, ita etiam veram legem, quæ iniquitate perverti non deprehenditur. Atque adeo si qua id non observat, ea lex non est, quamvis ea appellatione digna habita sit. Si enim hoc legis est (13), ut cuique jus suum tribuat, quomodo quæ hoc non præstat, lex erit? At cum aliæ etiam nomine tenus leges id committere deprehensæ sunt, tum vero illa (14) maxime, quæ partum ancillæ, quæ non apud dominum, sed furto aliove modo subducta, apud alium quempiam peperit, postquam facinus innotuit, non cum matre ad suum dominum abire, sed ab hoc quem alieni mancipii dominum fuisse constat, detineri jubei.

Hoc itaque quia non recte se habere visum est, convenienti medela nos dignati, uti suus matrem partus sequatur, jubemus. Non enim quia fur, quæ lex domino persolvi debere decernit, obtinet, idcirco etiam ille ancillæ suæ partu privari, eumque alius lucrari debet. Ad lucrum autem huic satis sit, quod (15) illa ad ministerium pro arbitrio usus est. At dixerit aliquis: Sed si quid in illam, dum possedit, impenderit, oportet et ipsum ex pretio lucrari: ideoque alienum non est partum apud ipsum permanere. Atqui si quispiam ad detinendum fetum hoc rationem præbere putat, quomodo ut ille matrem sequi debeat, a domino persolutum pretium non majorem præbebit? Quin quomodo convenientius non est, si qui perdidit, indeque dolores in corde pertulit, ex accessione delinimentum sentiat, quam si ille eam habeat, qui præterquam quod nihil amisit (ab illo enim qui furto subductam ancillam ipsi vendidit, pretium recuperare licet), ancillæ etiam ministerium lucratus est? *Neutiquam ergo* (quomodo diximus) *detineatur partus*, sed quemadmodum matrem, sic etiam filium prior dominus habeat. Sive enim qui furtum commisit, dives sit, tumque ipsi quod male accepit, ejus pretium reddat, nihil amplius negotii restet: sive mortuus aut vivus adhuc inopia laboret, ut quæ lex a furibus exigit, exsolvere nequeat, tum vero quoque qui ancillam amisit, ejus calamitatem filii cum matre receptione deliniri æquius sit.

Περὶ τοῦ δεῖν, τεκούσης θεραπεύειν μὴ παρὰ τῷ οἰκίῳ δεσπότῃ, ἀλλὰ παρ' ἐτέρῳ, τὸν τόκον ἅμα τῇ τεκούσῃ πρὸς τὸν οἰκίστην δεσπότην ἀπέρχεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ὡςπερ ἀληθῆ καὶ ὀρθὸν λόγον ἴσμεν τὸν ψεύδους διαστροφὴν οὐκ ἐμφαίνοντα, οὕτω καὶ ἀληθῆ νόμον, ὃς μὴ ἐλέγχεται τῷ ἀδίκῳ παρατρεπόμενος· ὡς εἰ γὰρ τις τοῦτο οὐ διασώζει, οὐκ ἂν εἴη νόμος, κἀν τῆς τοιαύτης προσηγορίας ἤξιώται. Εἰ γὰρ τοῦτο νόμου τὸ νέμειν ὅπερ ἐκάστῳ ἀρμοδίον, πῶς ὁ μὴ τοῦτο ποιῶν νόμος ἴσται; Περὶ ὧρανται μὲν δὴ καὶ ἕτεροι καλούμενοι νόμοι τοῦτο παθόντες, οὐχ ἤττον δὲ κἀκαίνοις¹⁴ ὁ τὴν γονὴν τῆς μὴ παρὰ τῷ οἰκίῳ δεσπότη, ἀλλὰ παρ' ἐτέρῳ, ἢ συλήσεως τρόπῳ ἢ ἐτέρῳ τινὶ τὰς ὀδύνας ἀπολουσαμένης θεραπεύειν, ἐπειδὴν τὸ κακούργημα εἰς γυνῶσιν ἔλθῃ, παρακελεύόμενος μὴ σὺν τῇ μητρὶ πρὸς τὸν οἰκίον δεσπότην ἀπέρχεσθαι, ἀλλὰ παρακατέχεσθαι ὑπὸ τοῦτου, ὃς ἄλλοτρίου κτήματος ὠφθῆ δεσπότης.

Τοῦτο αὖν ἐπεὶ μὴ καλῶς ἔχειν δοκεῖ, τῆς προσήκουσας θεραπείας ἀξιοῦντας ἡμεῖς παρακελεύομεθα τῇ τεκούσῃ τὸν ἴδιον τόκον ἀκολουθεῖν. Οὐ γὰρ ὅτι ὁ κλέπτῃς ὑπέχει ἃ διορίζει ὁ νόμος, αὐτὸν καταβάλλειν τῷ δεσπότῃ, διὰ τοῦτο ἀποστερησάτω μὲν αὐτὸς τὸν τόκον τῆς οἰκίας θεραπείας, κερδήσει δὲ τοῦτον ἄλλος· ἀρκεῖ γὰρ τούτῳ πρὸς κέρδος, ὅσα εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῆ ἀπεχρήσατο. Ναί¹⁵, φησὶν, ἀλλ' εἰ τιμὴν ὑπὲρ αὐτῆς κατατιθέμενος οὕτως ἐκτήσατο, δεῖ εἰ καὶ τοῦτον κερδαίνειν ἐκ τοῦ τιμήματος, καὶ διὰ τοῦτο τὴ τεχθὲν οὐκ ἄτοπον παρ' αὐτῷ διαμένειν. Ἄλλ' εἰ τοῦτό τις εὐλογον εἶναι νομίζει εἰς κατάσχεσιν τοῦ κυήματος, πῶς οὐκ εὐλογώτερον εἰς τὸ ἐπεσθαι ἢ τοῦ πρώην δεσπότου τοῦ τιμήματος προλαβοῦσα καταβολή; πῶς δ' οὐκ ἔστιν ἀρμοδιώτερον τὸν ὑποστάντα τὴν ἀπώλειαν καὶ ταῖς ἐκείθεν ἀλγηδῶσι βεβλημένον τὴν καρδίαν τῷ κέρδει θεραπεύεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἐκείνον τοῦτο ἔχειν, ὃς πρὸς τῷ μηδὲν ἀπολωλεκέναι (ἔξεστι γὰρ αὐτῷ ἀναλαμβάνειν τὸ τίμημα παρ' οὐ κλαπίσεια ἢ θεραπείαινα ἀπὸ πώληται) καὶ τὰ ὅσα ὑπηρετήσατο κερδήσας ὄρῃται; *Ὀὐδαμῶς οὖν ἐν κατοχῇ ἴσται*, καθὼς ἐφημεν, *τὸ τεχθὲν, ἀλλ' ὡςπερ τὴν μητέρα*, οὕτω καὶ τὸ τέκνον ὁ πρότερος ἔξει δεσπότης. Ἄν τε γὰρ ὁ τὴν κλοπὴν ἐργασάμενος τῶν εὐπόρων ἦ, ἀποδιδόντος αὐτοῦ¹⁷ ἦνπερ κακῶς ἔλαβε τιμὴν, οὐδὲν πλέον πολυπραγμονεῖν ὀφείλει, ἂν τε θανῶν, ἢ ζῶν μὲν, ἀπορῶν δὲ εἰς ἔκτισιν ἃ τοὺς κλέπτοντας ὁ νόμος εἰσπράττεται, καὶ οὕτως δικαιώτερον τὸν ἀπολωλεκότα τὴν θεραπείαιναν τῇ τοῦ παιδὸς σὺν τῇ μητρὶ ἀναλήψαι παραμυθῆσθαι τὴν ἀπώλειαν.

VARIE LECTIONES.

¹³ Scrimg. δ' ἐκαίνοις. ¹⁴ Codd. καί. ¹⁵ Scrimg. αὐτῷ.

NOTÆ.

(13) L. 10, ff. De justitia et jure.

(14) L. 10, in fin, l. 33, ff. De usucap. l. 48, § 5, ff. De fur.

(15) Ex hoc loco potest defendi, tutorem pu-

pillæ plenam alimentorum pensionem imputare non posse, si pnpillæ ministerio suum ad compendium usus fuerit.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Α'.

A

CONSTITUTIO XXX.

Περὶ γάμου ζῶντος τοῦ προτέρου ἀνδρός.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ὅσπερ τῶν πεφωραμένων νόμων μὴ λυσitelῶς ἔχειν τῇ πολιτεῖ ἀναγκαίαν ἐποίησεν τὴν ἐπὶ τῷ ἀμείνονι μετασκευῆν ἢ δικαία τῆς πολιτείας πρόνοια, οὕτω καὶ τοὺς ὀρθῶς ἔχοντας τῶν νόμων καὶ μηδὲν τοὺς παιθομένους παραλυποῦντας; τῶν μὴ οὕτως ἔχόντων μὲν εἰς τὸ ἄλυπον τοὺς ὑπηκόους περισιτάντων τῆς αὐτῆς ἀν εἴη προνοίας ἔργον ἐκλέγεσθαι καὶ προκρίνειν, ἐπειδὴν περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος δύο ἀλλήλοις μαχόμενοι ὀρίζουσι νόμοι. Πῶς γὰρ ἀν εἴη λόγον ἔχον, στρατηγούς μὲν καὶ ἀρχοντας τῶν χειρῶν ἐκλέγεσθαι τοὺς ἀμείνους, καὶ προκρίνειν τούτους, ὧν ἡ ἀρχὴ πρὸς τὸ συμφέρον διαβῆσιν τὸν βίον τῶν ἀρχομένων (καίτοιγε οὐκ αἰετὸν μέλλουσιν ἄρχειν), νόμων δὲ, ὅς μέχρις ἀν ἡ πολιτεία συνίσταται τὸ ἀρχειν ἰδίῳ, μὴ τοὺς βελτίστους ἀξιοῦν εἰσάγειν εἰς τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ τοὺς τῆς χειρῶν μοίρας καὶ οὐς καλὸν ἦν μηδὲ τὸ πρῶτον εἰς γῶσιν ἰλθεῖν;

Τὶ δὴ ποτε ταῦθ' ἡμῖν εἴρηται; Ἰουστινιανὸς ἐκεῖνος, οὐ μετὰ τῆς εὐσεβείας καὶ ἡ περὶ τὸ ὑπὲρ φροντίς ἐσέμνυνε τὸ διάδημα, πρότερον περὶ διαλύσεως γάμων θέσπισμα θέμενος, ὡς εἴπερ γυνὴ ἔτι τοῦ ἀνδρός ἐν ζῶσιν ὄντος; περὶ γάμων αὐτῆς ἐτέρῳ διαλεγομένη ὀφθαίη, μηκέτι ἐξείναι αὐτὴν τῷ ἀνδρὶ συνηρμόσθαι ὡς οἰκεῖον μέλος, ἀλλ' ὡς ἐπιβουλον διαρρήγνυσθαι, ὕστερον αὐτὸς ἑαυτῷ ἀντιλέγων οὐκ ἐπιτρέπει διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν διασπῆν τὸν γάμον. Ἡμεῖς; οὐ μᾶλλον τὴν προτέραν τοῦ ἀνδρός γνώμην λυσitelοῦσαν ὀρῶντες; τῷ βίῳ, ὡς δι' ὧν παρακαλεῖται ἀσφαλισομένη καὶ προανακόπτουσαν τὰς κατὰ τῶν γάμων ἐπιβουλάς, ταύτην δὲ ἀρα πολιτεύεσθαι νόμον ἐκφέροντες, ἦν²² ἐπιτηρεῖσθαι²³ φέρουσαν παλινῳδιαν ὃ ἀνὴρ ἦσεν εἰς τὸ τῆς πολιτείας ἡμῶν θέατρον χώραν εὐρίσκειν οὐκ ἐπιτρέπομεν. Εἰ τις οὖν ἔτι τοῦ ἀνδρός περιόντος²⁴ πρὸς γάμου; ἐτέρῳ κοινολογομένη ὀφθαίη, οἷα δὴ αὐτὴ ἑαυτὴν μιὰ φρονήματι ἀπορρήγνυσσα καὶ τῇ τοῦ γάμου διαλύσει τούτου ἀπορράγησεται, ναὶ δὴ καὶ χρηματικῆς ὑποβληθήσεται ποινῆς, αἷς ἐνέχονται αἱ διὰ τοὺς ἄλλους τρόπους τῶν ἀνδρῶν διασπόμεναι. Ἡ γὰρ διὰ τῆς γαμικῆς ἀρμονίας εἰς μίαν μὲν σάρκα τῷ ἀνδρὶ χρηματίσασα, οὐ στέργουσα δὲ, ἀλλ' ὁμοῦ μὲν ἐν τῷ πρὸς ἕτερον βλέπειν τὸν συναρμόσαντα Πλάστην ὀρίζουσα, ὁμοῦ δὲ καὶ τῷ συζύγῳ ἐχθρὸν φρόνημα φέρουσα, πῶς οὐ δικαίως αὐτὴ ἑαυτὴν προαποτεμοῦσα παντελῶς τῆς ἐνώσεως ἀποκοπήσεται; τί γὰρ ἀν ἔτι ὀφθαίη ἐχέγγυον τοῦ

De muliere quæ vivo marito alios de matrimonio compellat (16).

Idem imperator eidem Styliano.

Ut cum leges reipublicæ inutiles deprehendantur, necessario illas iusta reipublicæ providentia in melius transformat: ita quoque ejusdem providentiæ munus sit, ut leges recte constitutas nihilque contristantibus seligat, hisque illas anteponat: præsertim vero quando eadem de re duæ inter (17) se pugnant leges statuunt. Quomodo enim ratione fultum sit, si cum duces atque præfecti ex peioribus præstantiores eligantur, et qui in gubernatione ad subditorum utilitatem omnia facturi putantur, præponantur: non item ex legibus, quibus donec respublica consistet, præesse datur, cum contra temporanea ducum præfectura sit, non præstantissimæ, sed peioris notæ, quasque neque a principio innotuisse decuisset, ad gubernacula deducantur?

At quorsum hæc a nobis dicta sunt? Justinianus ille cuius diadema præter religionem, subditorum cura etiam decoravit, cum prius (18) de solutione matrimoniorum sanctionem edidisset, ut si mulier marito etiamnum superstite de matrimonio cum altero agat, non amplius illam, ut ipsius membrum ipsi jungi liceat, sed ceu insidiatrix ab ipso avellatur: postmodum (19) sibi ipse contradicens, ob hanc causam dirimi non permittit (20) matrimonium. Nos itaque priorem hominis voluntatem, ut quæ his ipsis quæ statuit roboretur, et adversus matrimonia insidias præcidat, humanæ vitæ conducibiliorem esse intelligentes, eam lege lata in republica observari jubemus: quam vero cantata palinodia evulgavit, eam in reipublicæ nostræ theatro locum invenire non permittimus. Si qua igitur marito adhuc vivo, de contrahendo matrimonio cum altero sermonem habuisse deprehendatur, ut quæ se ipsa nefario proposito abruperit, et matrimonii solutione ab illo abstrahatur, et profecto etiam pecuniariis pœnis, quibus quæ aliis modis a maritis avelluntur, obnoxix sunt, subji-ciatur. Quæ enim matrimonii compage in unam (21) carnem cum marito coit, non acquiescit autem, sed simul ad alium respiciendo Creatorem qui illam conjunxit, contumelia afficit, simul in maritum hostili animo est, quomodo non juste hæc cum prius se ipsa a conjunctione prorsus abruperit, abscindetur? Et sane quando mulier

VARIÆ LECTIONES.

²² Codd. ὄν. ²³ Codd. ἐπιτηρεῖται. ²⁴ Scrimg. παρόντος.

NOTÆ.

(16) Dimittenda ex Nov. 22, c. 6, § 1, neglecta Nov. 117, c. 8, et ita reducitur ad Nov. 22.

(17) Ἀντινομία interdum in jure occurrit.

(18) Nov. 22, c. 10, § 1.

(19) Nov. 417, c. 8, J.

(20) Saltem non numeratur inter causas reipublicæ.

(21) Gen. ii, vers. 24; Matth. xix, vers. 5; Luc. xvi.

protervo proposito oculum (22-23) a membro suo avertens, in alienum respicere gestit: quæ alia signa et testimonia ipsam in maritum hostilia cogitare desideres?

CONSTITUTIO XXXI.

Ut (24) quæ mulier mariti odio abortat, repudiari ab illo possit (25).

Idem imperator eidem Styliano.

Qui hominem e (26) terra creavit, costa ipsius in mulierem transformata, adjutricem (27) illi ex ipsius membris conjunxit, quo videlicet suæ creationis causam illa cognoscens, vel hinc discat, qua lege erga conjugem, benevolentiam atque amorem incontaminatum conservet. Quæ igitur ita animata est, benevolentiamque suam marito custodit, revera illa auxiliatrix est, neque Conditoris promissum fallit: quæ vero diverso animo est, non amplius neque hoc esse cognoscitur, neque, quanquam conjugium in unum illam cum marito cogere animum fuerit, caro ex carne, membrumve ipsius est.

Idcirco cum de muliere, quæ propter inimicitias quas cum marito habet, de industria abortando (28), neque in vitæ lucem produciendo, seminis ipsius fructum opprimit, duæ leges latæ sint, quarum una (29) repudiare injuria affectum maritum jubeat, altera (30) vero non permittat: nos, legi divortium suadenti assentientes, illi ut multo utiliori auctoritatem attribuimus. Alienum enim mihi a ratione, prorsusque iniquum videtur, ut quæ tam apertum in maritum odium suscepit, ut ipsius semen disperdat (ut interim omittam, quod communi naturæ insidiata sit), ipsi cohabitent. Nam si qui alicui alii operi damnum inferunt, eos tanquam inimicos aversamus, quomodo eam quæ procreandorum liberorum operi, tum maxime necessario, tum præstantissimo noxam fecit, ipse qui damno affectus est, ut suam apud se habere poterit, nec ut insidiatricem et hostem dimittet? Quod insuper evidentius signum requiras ut mulierem marito inimicam esse cognoscas? Quomodo id inde manifestum non est, quod dum adversus illum hostilia cogitat, in vitam progressu fetum privat? Quomodo igitur dictum est: Lex quæ ipsos separat, obtinet, maritusque secedendi a muliere in hoc facinore deprehensa facultatem habeto. Nam si quæ solum extra (31) ædes mansit, aut cum homi-

α ἔχθρὰ φρονεῖν τῷ ἀνδρὶ τὴν γυναῖκα, ὅποτε ἀσελεγεῖ φρονήματι τοῦ οἰκείου μέλους τὸν ὀφθαλμὸν ἀποστρέφουσα ἀλλοτρίῳ ἐνατενεῖζειν ἔρωτα φέρει;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΑΑ' 21.

Περὶ τοῦ τὸν ἄνδρα χωρίζεσθαι τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, ὅταν δι' ἀπέχθειαν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀμβλώσκουσα φωραθῇ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ὁ πλάσα; ἄνθρωπον ἀπὸ γῆς ἐξ οἰκείων μελῶ, βουθὸν αὐτῷ συνάπτει τὴν πλευρὰν εἰς γυναῖκα διαπλάσας, ἵνα τὴν ἑαυτῆς ἐπισταμένη τῆς πλάσεως αἰτίαν καὶ ἐντεῦθεν παιδεύηται οἷόν τινα νόμῳ τὸ πρὸς τὸν ὁμόζυγον εὖνουν, καὶ σώζῃ αὐτῷ τὸ φιλερον ἀνόθευτον. Ἡ μὲν οὖν οὕτω φρονούσα καὶ γνώμην οἰκεῖαν τῷ ἀνδρὶ τηρούσα, βοηθὸς τέ ἐστὶν ἀληθῶς καὶ τὴν τοῦ Πλάσαντος οὐ ψευδομένη ὑπόσχεσιν, ἡ δ' ἐναντίον φρόνημα κτησαμένη οὐκέτι οὔτε τοῦτο γυμνάζεται, οὔτε σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς ἢ μέλος ἐκείνου καθίσταται, κὰν ἡ συνάρησις πρὸς ἕν ἀγαγεῖν ἔσπευσε.

Διὰ τοῦτο περὶ γυναικὸς δύο κειμένων νόμων, ἡ δι' ἀπέχθειαν τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα τῷ ἐκείνου τῆς σπορᾶς καρπῷ λυμαίνεται ἀμβλώσκουσα καὶ πρὸς βίου φῶς οὐκ ἄγουσα τὴν γονὴν ἐκοῦσα, καὶ τοῦ μὲν χωρίζεσθαι τὸν ἀδικούμενον κελεύοντος, τοῦ δὲ οὐκ ἐπιτρέποντος, ἡμεῖς ὡς λυσιτελεστέρω κατὰ πολὺ προστιθέμενοι τῷ χωρίζοντι: ἐκείνῳ τὸ κύρος προσέμομεν. Ἄτοπον γὰρ μοι φαίνεται καὶ παντελῶς ἀδικον, τὴν οὕτω προφανῶς τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα δυσμένειαν ἐπανηρημένην δι' ὧν τῷ ἐκείνου λωβᾶται σπέρματι (ἀφῆμι γὰρ, ὅτι καὶ τῆς κοινῆς ἐπιβουλοῦ φύσεως) συγκατοικίζειν αὐτῷ. Εἰ γὰρ τοὺς εἰς τι ἕτερον ἔργον βλάβην ποιουμένους ὡς ἐχθροὺς ἀποτρεπόμεθα, πῶς ἂν τὴν εἰς; τὸ πάντων ἀναγκαϊότατον καὶ τιμιώτατον τῆς παιδοποιίας ἔργον ἀνυστήν 22 ζημίαν φέρουσαν ὡς οἰκεῖαν ἔξει ὁ ζημιούμενος παρ' ἑαυτῷ, ἀλλ' οὐκ ἀποπέμψεται ὡς ἐπιβουλον καὶ πολεμῖαν; Τί γὰρ ἂν ἐναργέστερον σημείον ἐπιζητήσῃ ἐτι, ὥστε ἰδεῖν ὅτι δύσνους ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ; πῶς δ' οὐχὶ φανερόν, ὅτι ἐν τῷ κατ' ἐκείνου φρονεῖν τῆς πρὸς τὸ ζῆν παρόδου ἀποστρεφεῖ τὴν γονὴν; Ὡσπερ οὖν εἴρηται, Ὁ διστῶν ἀποτὸς κρατεῖτω νόμος, καὶ ἄδειαν ὁ γαμέτης ἐχέτω χωρίζεσθαι τῆς ἐπὶ τοιοῦτῳ τολμήματι πεφωραμένης γυναικὸς. Εἰ γὰρ καὶ μόνον ἔξω μέναισαν τῆς οἰκίας, ἡ συμποσίου μετασχούσαν προσώποις οἷς οὐ νενύμισται,

VARIE LECTIONES.

²¹ Lau: latur ab Harinenop. lib. iv, tit. 12, p. 347. ἄνδρὶ τὴν legendum censuerunt.

²² Codd. ἂν οὐ τὴν. Steph. ἀποτάτην, Spangenberg

NOTÆ.

(22-23) Tertul. lib. De velandis virginibus ait nuptias de animo et affectu fieri, quemadmodum et stuprum. Adde Matth. v, vers. 28.

(24) Exstat apud 4. Har. n. 42, § 6.

(25) Ut Nov. Justin. 22, c. 46, § 1, fuerat constitutum: omissum vero in Nov. 117, c. 8, in fin.

(26) Genes. 11.

(27) Mulier ex viro et propter virum. Tertul. 5, adversus Marcionem et lib. De veland. virginib.

(28) De abortu vide l. 8, De sicar. l. 39 ff. De pœnis.

(29) Nov. 22, c. 46, § 1.

(30) Nov. 117, c. 8, in fin.

(31) D. Nov. 117, c. 8, vers. Si nolente viro foris domum manscrit.

τῆς γαμικῆς συναφείας ὁ νόμος αὐτὴν διιστά (καί-
τοιγε ἐνταῦθα οὐχ οὕτω περιφανὲς ὀράται μαρτύριον
τῆς πρὸς τὸν ἄνδρα δυσμενείας, συνενεχθῆναι³³ τοῦτο
αὐτῇ τοιοῦτον εἰκὸς καὶ μηδενὸς ἀδικήματος τῷ γά-
μῳ συμβαίνοντος), τίνα λόγον ἔξει, τὴν εἰς τοσοῦτον
μὲν ἐλάσασαν μίσους, οὕτω δὲ ἔδικον καὶ περὶ τὸν
ἄνδρα καὶ περὶ τὴν φύσιν μὴ διαζευγύειν, εἰ τοῦτο
δοκεῖ τῷ ἀνδρὶ, ἀλλ' ἐπιτρέπειν σύνοικον ἔχειν, ἢ ἐφ-
εδρεύει τῇ ἐκείνου ζωῇ;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΑΒ'.

Περὶ τοῦ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀλόγτος μοιχοῦ ἢ μοι-
χαλίδος.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Τὸ τῆς μοιχείας ἄγος εἴπερ τι ἄλλο τῶν ἀν-
οσιουργημάτων βαρεῖαν καὶ φοβεράν ἀπαιτεῖ τὴν ποι-
νήν καί, οἶμαι, μὴ ἀνδροφονίας ἐλαττωμένην· ὁ μὲν
γὰρ τῆς μιαιφονίας ἐργάτης ἐνός τινος πολλαῖς τῇ
μιαιφόνῳ χειρὶ ἀνατρέπει τὸν βίον, ὁ δὲ μιαρὸς τῆς
μοιχείας ἐργάτης πλείστων ὄσων ἀνέτρεψε βίους,
ἀνδρῶν, παίδων, συγγενῶν ἄλλων, μὴ πληγῇ πάντας
τῇ τῶν γάμων ἀνατρέπων διασπαράξει³⁴. Πλὴν ἀλλ'
ἐπεὶ πάλαι φόνῳ τιμωμένης³⁵ τῆς ἀνοσιουργίας ἔδοξε
τοῖς μετὰ ταῦτα φιλανθρωποτέραν ἐκφέρειν ψῆφον,
αἰεὶ δὲ πῶς ἡμᾶς ἢ φιλανθρωποτέρα ἐφέλκεται γνώ-
μη, ἣν ἐκείνοι ὤρισαν³⁶ τιμωρίαν (φημί δὴ τῆς³⁷
ρίνης ἐκτομῇ ἀμφοτέρους τοὺς ἐναγεῖς ὑποβάλλε-
σθαι), τοῦτο καὶ ἡμεῖς ὀρίζομεν. Ἀλλὰ τοῦ μὲν ἀν-
οσιουργήματος ἔστω τοῦτο ποινή.

Ἐπεὶ³⁸ δὲ καὶ τὸν ἄνδρα χρὴ ἀντὶ τῆς τοσαύτης
ἀδικίας μὴ ἀπαραμύθητον³⁹ ἔχειν, ἐχέτω παραμύ-
θιον ἐκ τοῦ τὴν προῖκα λαμβάνειν τῆς ὀφθείσης ἀδί-
κου περὶ τὰ γαμικὰ δίκαια γυναικός. Αὐτὴν δὲ
μηδαμῶς ἀφίεσθαι τῶν γάμων κατορχεῖσθαι, μηδ'
ὡσπερ ἄθλον λαμβάνειν⁴⁰ ἐν τῇ τῶν ῥίνων ἐκτομῇ
ἀδεῶς τὸ λοιπὸν τοῖς ἀκολάστοις συμπλέκεσθαι, ἀλλ'
ἐν μοναστηρίῳ περιορίζεσθαι ὑπὲρ ἧς πρᾶνομίας
τετόλημην, ἐν συντριβῇ τῆς ψυχῆς εὐμενεστέραν
ἐαυτῇ τὴν ἐκείθεν καθιστώσα δίκην, καὶ πρὸς ἔρωτα
μὲν τοῦ μονήρους βίου καταστάσης αὐτῆς καὶ τοῦ-
τον ἐπανελομένης, τὴν περιουσίαν ὅση κεχώριστα
τῆς προικὸς τοὺς τέ παῖδας καὶ τὸ μοναστήριον συν-
διανεῖμασθαι, εἰ δὲ μὴ παῖδας πρᾶξειν, ἀντ' ἐκείνων
εἰς τὴν διανομὴν ἐσάγεσθαι⁴¹ τοὺς γονέας, εἰ δὲ καὶ

A nibus cum quibus non deceat convivata (32-33) est,
hanc lex a nexu matrimoniali separa: (cum tamen
hic in maritum odii nullum tam evidens testimo-
nium sit, et accidisse id illi citra matrimonii inju-
riam videri etiam possit), cujus rationis erit, eam
quæ tantum tamque in maritum et naturam inju-
riam odium conceperit, non disjungere, si ita ma-
rito videatur, et jubere ipsum uxorem habere, quæ
ipsius vitæ insidietur ?

CONSTITUTIO XXXII (34).

De adulteris manifesto (35) deprehensis (36).

Idem imperator eidem Styliano.

Adulterii scelus si quod aliud gravem horren-
damque pœnam exigit, et (ut puto) homicidii
pœna non minorem. Homicida enim persepe
unius tantum sanguinaria manu vitam evertit :
æcelestus vero adulterii perpetrator quam pluri-
mos fere de medio tollit, maritum, liberos, co-
gnatos, aliosque, dum uno vulnere dilacerato
matrimonio omnes prosternit. Verumtamen quis,
cum olim id facinus morte (37-39) puniretur, visum
est posterioribus mitiorem proferre sententiam, ac
vero semper nos fere ad benigniora trahimur, quam
illi constituerunt pœnam, ut nempe nasus (40)
detestandis illis ambobus abscindatur, hanc et nos
statuimus. Atque hæc quidem nefarii istius sceleris
esto pœna.

Ac quoniam maritum pro tanta injuria citra con-
solationem reliqui non oportet, in matrimonii jus
injuriæ mulieris (41) dotem percipiendo se conso-
lator. Insuper mulieri ad alteras nuptias prosultare,
neque, quasi in nasi abscissione præmium acceperit,
libere in posterum se cum libidinis commiscere,
nequaquam permittitur : sed ob scelus commissum,
in monasterium (ubi in contritione animæ levio-
rem sibi pœnam faciat) velut in exsilium detruditor. Et,
si monasticæ vitæ desiderio correpta, illam susce-
perit, quæcunque ipsius bona a dote separata sunt,
ea liberi et monasterium inter se distribuunt : si
liberi nulli supersint, pro illis parentes, et si ne-
que hi sunt, alii cognati ad divisionem adducuntur .
Quod si in profano habitu e vita excedat, cum

VARIÆ LECTIONES.

³³ Steph. ἐπεὶ συνεν. vel συνεν. γὰρ, Agyl. καὶ συνεν. ³⁴ Ecl. διαπράξει. ³⁵ Cod. unus τιμωρουμένης.
³⁶ Ecl. ὤρισαντο. ³⁷ Ecl. φημί δὲ τῆ. ³⁸ Scring. ἐπιουδῆ. ³⁹ Ecl. ἀπαραμυθήτως. ⁴⁰ Agyl. vult λαμβάνουσαν.
Sed ἄθλον λαμβάνειν τὸ συμπλέκεσθαι recte habet : τὸ enim non ad λοιπὸν sed ad verbum συμπλ. per-
tinet. ⁴¹ Ecl. εἰς τὴν νομὴν εἰσάγεσθαι.

NOTÆ.

(32-33) Nov. 22, c. 15, § 2, Nov. 117, c. 8, § 4, c.
Ibi si cum viris extraneis nolente marito convi-
vatur.

(34) Decima nona dicitur ab Harm. 6. tit. 2.

(35) Ἐπ' αὐτοφώρῳ dixi ad l. 23, ff. de adult. in
flagranti delicto deprehensis. Gal. trouvez sur le
fait.

(36) Et eorum nova pœna : quippe nasus præ-
cidi adulteris jubetur hæc constitutione, quod vete-
ribus legibus non erat.

(37-39) Adulterium olim morte puniebatur, vid.
l. 30, in fin. ff. ad l. Jul. de adult.

(41) Harmenopolus d. loco. Sic manus furibus
præciduntur in Longobard. l. De latronib. l. Si quis
latro de furtis in Longobard. et in patriam conspiran-
tibus l. De conspiratoribus, De aggressionibus. in via
factis in leg. Longob. Nov. 134, cap. 13, vers. Si
vero criminis qualitas, ubi de pedis, manus, aurium
et narium amputatione dixi, et exæcatione.

(41) Vid. Nov. 134, c. 10; et Nov. 117, c. 8.

testamenti factionem habeat, prout illa constituetur, quæ bona extra dotem habuit, dispensabuntur.

CONSTITUTIO XXXIII.

Ne (42) captivorum uxoribus aliis nubere liceat (43).

Idem imperator eidem Styliano.

Si qui olim leges tractarunt, eo fuisse animo, ut prorsus sua, quanquam in illis correctione nonnulla indigerent, corrigi tamen nolent, suspicatus essem, fortasse nunquam hoc consilium suscepissem, uti leges, quæ sese recte non haberent, corrigere tentarem, et tametsi arcta reipublicæ cura, quo videlicet recte illa administraretur, necessario correctionem injunxisset, ut ne tamen primos legislatores contristare videremur, qui nos in hoc impetus ferret, inhibuissemus. At quoniam illis quoque ipsis, si etiamnum in vivis essent, non modo illorum institutum, qui corrigere conantur, non displiciturum, sed eosdem etiam qui ita faciendum censerent, his gratias acturus arbitror, (non enim gloriæ causa, sed quod reipublicæ commoda curæ haberent leges edidere), age quæ reipublicæ conducant, neque illis ipsis veteribus legislatoribus displiceant, facientes, exactiore consideratione, ceu medicamento quodam Pæonio (44), legum morbos propitio Deo curemus. Supra cætera etiam ubi de captivis sanxerunt, hoc caput, in quo de matrimonii dissolutione statuerunt, valde rationi esse dissentaneum videtur. Sic autem et in hæc verba aiunt (46), sive marito captivitatis infortunium accidat, manente uxore in civitate, sive cum uxor in jus captivitatis pervenit, maritus in civitate permaneat, exquisita quidem et subtilis ratio distrahit matrimonium. Semel enim servitute alteri superveniente, conditionis inæqualitas æqualitatem, quæ in nuptiis spectatur, permanere non patitur. Nos tamen humanius talia contemplantes, donec certum est superesse maritum vel uxorem, pro non solutis matrimonia haberi sinimus: neque ad alias migrabunt nuptias vel mariti vel uxores nisi petulantur id egisse videri velint, et in pænas incidere, ille quidem exactationis donationis ante nuptias, hæc vero dotis. Hi ergo istiusmodi de captivorum matrimonio pronuntiarunt sententiam. Nobis autem neque causa, quam exquisita (ut ipsi loquuntur) subtilisque ratio suppeditat, rationi esse consentanea, neque humanitas, quæ dirimendi matrimonii facultatem præbet, dum ipsos damno subjicit, sincera videtur. Si enim (quemadmodum

Α τούτων ἔρημος εἴη, τοὺς ἄλλους τῶν συγγενῶν· ἐν λαϊκῷ δὲ ἂν τῷ σχήματι ἀφανισθείσης τοῦ βίου, πάντως κυρίας οὐσης διατίθεσθαι⁴², κατὰ ἂν τὴν ἐκείνης διάταξιν τὰ προσόντα οἰκονομηθῆσεται.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΔΓ' ⁴³.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξείραι τὰς τῶν αἰχμαλώτων γαμητὰς ἐτέροις συνάπτεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Εἰ μὲν τοὺς πάλαι περὶ νόμων διαλαθόντας τοῦτο φρονεῖν ὑπελάμβανον, μηδαμῶς βούλεσθαι τὰ οἰκεία ἐπανορθοῦσθαι, κἄν τι ἐν αὐτοῖς τοιοῦτον ὅλον προσδεῖσθαι διορθώσεως, ἴσως οὐκ ἂν ἐπὶ ταύτην ἤλθον τὴν γνώμην, φημί δὴ τοῦ περᾶσθαι τοὺς μὴ τῶν νόμων ὑγιῶς ἔχοντας ἐπανορθοῦν· εἰ γὰρ καὶ οὕτως ἢ περὶ τὸ ὑπήκουον ἀναγκαῖα φρονεῖς, τοῦτο πῶς⁴⁴ ἂν εὖ πολιτεύοιτο, ἀναγκαῖως· ἐπέτρεπε τὴν διορθωσιν, ἀλλ' ὅν ἕνα μὴ δόξωμεν τοὺς ἐξ ἀρχῆς νομοθέτας λυπεῖν, καὶ ἂν ἐπέχωμεν τὴν ἐπὶ τούτῳ ὀρμὴν. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις, εἴπερ ἔτι ἐν ἀνθρώποις ἐστρέφοντο, οὐκ ἂν οἶμαι τὴν προαίρεσίν ἀπαρέσκειν τῶν διορθοῦν ἐπιχειρούντων, ἀλλὰ καὶ χάριν βουλογῆσαι τοῖς οὕτω διεγνωκόσιν (οὐ γὰρ φιλοτιμίας ἔνεκεν, τὸ δὲ συμφέρον τῇ πολιτείᾳ προνοοῦμθωσι τὴν τῶν νόμων ἐκθεσίαν ἐποίησαντο), φέρε δὴ καὶ τῇ πολιτείᾳ συμφέροντα καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς πάλαι νομοθέταις οὐκ ἀπὸ γνώμης ποιούντες, καθάπερ τινὶ Παυλονίῳ φαρμάκῳ τῇ ἀκριθεστέρῃ διασκέψαι τὴν τῶν νόμων ἀβρωσίαν ἐν⁴⁵ θεῶν ἐξιώμεθα. Ἐπὶ τοῖς ἄλλοις, οἷς περὶ τῶν αἰχμαλώτων νενομοθετήκασι, κάκεινο τὸ μέρος, ἐν ᾧ περὶ τῆς γάμων διαλύσεως ὤρσαντο, πᾶν δοκεῖ ἀτόπως ἔχειν. Φασὶ δὲ οὕτως ἐπ' αὐτοῖς ῥήμασι⁴⁶· Ἐἴτε ἀνδρὶ συμβαίη τὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἀτύχημα, τῆς γυναικὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ μενούσης, εἴτε αὐτῆς γυνῆ μὲν εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπίοι, μένοι δὲ ὁ ἀνὴρ ἐν τῇ πολιτείᾳ, ὁ μὲν ἀκριθὲς καὶ λεπτὸς λόγος διαλύει τὸν γάμον· δουλείας γὰρ ἄπαξ ἐπιγενομένης θατέρῳ, ἢ τῆς τύχης ἀνισότης τὴν ἐκ τῶν γάμων ἰσότητα⁴⁷ μένειν οὐ συγχωρεῖ. Πλὴν ἀλλὰ φιλανθρωπότερον τὰ τοιαῦτα θεωροῦντες, ἕως μὲν ἔστι φανερὸν ἢ τὸν ἀνδρα περιεῖναι ἢ τὴν γαμητὴν, μένειν ἅλута τὰ συνοικέσια συγχωροῦμεν, καὶ οὐκ ἐλεύσονται πρὸς δευτέρους γάμους οὕτε γυναικὸς οὕτε ἀνδρὸς, εἰ μὴ βούλοιντο δοκεῖν κατὰ προπέτειαν τοῦτο πράξειν, καὶ ὑποπτεῖν ταῖς ποιναῖς, ὁ μὲν τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς τῇ ἐκτίσει, ἢ δὲ τῆς προικὸς. Οἱ μὲν οὖν προφθάσαντες τοιαύτην περὶ τοῦ γάμου τῶν αἰχμαλώτων ἐξέφηναν γνώμην. Ἡμῖν δὲ οὐδ' ἡ αἰτία εὐλογος, ἢ ὁ ἀκριθὲς, ὡς αὐτοὶ φασί, καὶ λεπτὸς λόγος δίδωσιν, οὕτε ἡ φιλανθρωπία ἔστι καθαρά, ἢ ἔδειαν λελύσθαι παρεχομένη τὸν γάμον ἐν τῷ ὑποβαλεῖν αὐτοὺς τῇ ζημίᾳ. Εἰ γὰρ, ὥσπερ

VARIÆ LECTIONES.

⁴² Ecl. addit τὸ γόν. Non male. ⁴³ Ecl. παντὸς κυρ. οὐσ. διατίθεσθαι. ⁴⁴ Sic Ecl. Codd. καὶ κατὰ. ⁴⁵ Ecl. Nov. 20 et laudatur apud Harmenop. lib. iv, tit. 12, p. 346. ⁴⁶ Stephanus τοῦ ὄπωσ, Osenbrüggen τοῦτο ὄπωσ. ⁴⁷ Zuich. et Meerm. κἄν. ⁴⁸ Steph. περὶ τῶν legi vult. ⁴⁹ Rectius forte ὅν θεῶν. ⁵⁰ Justiniani Nov. 22 c. 7. ⁵¹ Ita Steph. Codd. τὴν ἐκ τοῦ γάμου ἀνισότητα.

NOTÆ.

(42) Exstat. 4. Harmenop. 12, §. 4.
(43) Etiam post quinquennium, et ita abrogatur Novell. 32, c. 7, vers. Si vero incertum. Nov. 117, c. 12.

(44) Fuit Pæon medicus deorum. Suidas in Παϊώνος.

(15) Nov. 22, c. 7, in princ.

λέγουσι, τῆς τύχης ἢ ἀνοσότης οὐ συγχωρεῖ μένειν A
 τὸν γάμον, πῶς εἰ πρὸς ἐλευθερίαν ἐπανακληθεῖ ὁ
 αἰχμαλώτος, μετὰ τὴν τοῦ γάμου διάλυσιν πρὸς τὸ
 ἴσον ἐπανελθούσης τῆς τύχης καὶ ἀμφοτέρων ἐλευ-
 θερίως βιούντων, οὐκ εἰς τὸ ἴσον ὁ γάμος πάλιν ἐπ-
 ανελεύσεται; Ποῦ δὲ τὸ φιλόφρονον καθαρὸν, ζη-
 μιῶν μὲν τῆ τῶν οἰκειοτάτων μελῶν ἀφαίρεσει,
 πειρᾶσθαι δὲ τὴν ζημίαν παραμυθεῖσθαι ἀντιστα-
 τῶν ἄλλων κτημάτων; Πῶς δὲ μέχρι καὶ τῶν
 φαυλοτάτων αὐτῆς περιουσίας τῶν αἰχμαλώτων λο-
 γίζεται; φυλαττομένων αὐτοῖς τῶν δικαίων, οὐχ
 πάνδεινον τῷ μείζονι μέρει (φημι δὲ τῆ τοῦ οἰ-
 κείου μέλους συντηρήσει) κινδυνεύειν αὐτοὺς μὴ ὁ-
 μοίως ἀξιοῦσθαι τῶν δικαίων, ἀλλ' εἶναι ἀνεπίσχετον
 τὴν ζημίαν, εἰ τοῦτο ἐπὶ γνώμην ἦκοι θατέρω μέρει
 ἀλογησάμενος τοῦ οἰκείου μέλους; Τί οὖν φημι ἐγώ; Ἐάν-
 περ τοῦ ἐνὸς μέρους ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἕτερου πρὸς
 συνάφειαν ἴσοι, ἐπανέλθοι δὲ τῆς αἰχμαλωσίας τὸ ἐν
 ταύτῃ κατεσχημένον, ἀδειαν εἶναι αὐτῷ τὸ οἰκείον,
 εἰ βούλοιο, ἐπαναλαμβάνειν μέλος, καὶ μηδαμῶς
 διότι ἑτέρω συνήφθη τοὺς ἐξ ἀρχῆς καινοτομῆσθαι
 γάμους. Εἰ γὰρ ἢ γενομένη πρὸς ἕτερον ὑστερον
 συνάφεια δόξει τισὶν ἀδιάλυτος ἂν διαμείναι, πῶς οὐ
 δικαιότερον ἢ ἀρχῆθεν τῶν γάμων συνάφεια πρὸς
 τὴν οἰκείαν κατάστασιν ἐπανελεύσεται; καὶ εἰ, διότι
 ἀλλοτρίω μέρει συνήφται, οὐκ ἐπιτρέπει τις δια-
 σπᾶν, πῶς οὐκ εὐλογον, διότι τοῦ οἰκείου ἀπερβράχῃ
 μέρους, τοῦτο πρὸς τὴν ἰδίαν οἰκειότητα συναρ-
 μόξαι; Καὶ φησιν, Ἄλλὰ κέρδος γίνεται τῶν
 αἰχμαλώτων ἐκ τῆς κατὰ προτέρας τῶν δευτέρων
 γάμων ὁμιλίας ἢ ἀντιστατῶν τῆς ἐκτίσεως. Ἄλλ'
 οὗτος ὁ λόγος ἀμεινον ἦν μὴ ὅτι γε χειλέων προ-
 ελθεῖν, ἀλλὰ μὴ ἐπὶ διάνοιαν τῶν ταῦτα πεφρονη-
 κῶν ἀναβεθικέναι. Πῶς γὰρ οὐκ ἐσχάτως εἰς φρένα
 δυστυχῆς καὶ ἀπορος, ὅς τοῦ οἰκείου μέλους ἀλλάτ-
 τεται χρήματα;

Θεσπιζομεν οὖν, μηδαμῶς εἶτι πρὸς συνάφειαν
 ἑτέρου τὸν ἀπείρατον μεμενηκότα τῆς αἰχμαλωσίας
 ἐρχεσθαι, ἀλλ' ὅσοις ἂν δὴποτε χρόνοις ἐν αἰχμαλω-
 σίᾳ ἦ τὸ ἐκεῖ ταλαιπωρούμενον, περιμένειν τὸ
 ἕτερον, κἂν μήτε ἐγγραφὸς δὴλωσις μήτε ἀγραφὸς
 ἐκεῖθεν καταλαμβάνη. Εἰ δὲ παρὰ τόνδε τὸν νόμον
 βουληθεῖεν τινες τῆ πρὸς δευτέρους γάμους ὁμιλία
 τῶν προτέρων διαρρήγνυσθαι καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν
 παρατήρησιν τὴν ἐν τῇ ριζῷ νεαρᾷ περὶ τῶν γυ-
 ναικῶν τῶν ἐν ἐξπεδίτοις ὄντων κειμένην, ἴστωσαν
 ὡς ταῖς ποιναῖς ὑποκείσονται ταῖς ἐν τῇ εἰρημένῃ
 διατάξει τεταγμέναις, δηλονότι ἀδείας οὐσης, ὡς
 ἔφαμεν, εἰ ἀναρρυσθεῖ τῆς αἰχμαλωσίας τὸ ἐκεῖ

A iunt) durare matrimonium fortunæ non (46) per-
 mittit inæqualitas, quomodo si ad libertatem revo-
 cetur captivus, cum post matrimonii dissolutionem
 ad æquabilitatem fortuna redeat, amboque in liber-
 tate vivant, ad æqualitatem matrimonium non
 redibit? Quæ vero illa sincera humanitas, quæ
 amicissimorum membrorum subtractione damnum
 inferre, aliorumque substitutione id quasi sarcire
 conatur? Quomodo item, et si usque ad vilissima
 quæque captivorum substantia jure statuque ipso-
 rum integro taxetur, illos non ita præstantiore parte
 (sui nempe membri conservatione) atque rerum
 suarum jure periclitari velle, immensumque dam-
 num fore, si altera pars membrum suum negligere
 in animum inducat, non perquam est manifestum?
 B Quid igitur ego? Si cum altera pars in captivitate
 sit, altera quæ a captivitate libera mansit, ad alteri-
 us conjugium respexerit, postliminio vero re-
 vertatur quæ in captivitate detenta fuit: ut illi (47)
 si velit, suum membrum recipiendi facultas sit, ac
 nequaquam quod alteri conjunctum fuerit, prius
 matrimonium innovetur. Si enim conjugium cum
 altero postmodum in initum videbitur aliquibus dis-
 solvi non oportere, quomodo non æquius fuerit, si
 primus matrimonii nexus in suum statum rever-
 tatur? Et si eo quod alienæ parti conjunctum sit,
 id quisquam avelli non permittat: quomodo quod
 a sua parte abruptum sit, id in suum locum resti-
 tuti, rationi non fuerit consentaneum? At dixerit
 C aliquis: Sed in lucrum captivis cedit quod pro-
 per alterum temeritate contractum matrimonium,
 per compensationem pœnæ nomine introductum
 est. Verum hunc sermonem non dico non labris
 exprimi, sed ne in mentem quidem auctoribus
 ejus venire melius fuerit. Nam quomodo ille, qui
 membrum suum pecuniis commutat, non extrema
 mentis infelicitate et penuria laborat?

Sancimus itaque, ut nequaquam amplius quæ
 pars a servitute intacta mansit, ad alterius con-
 jugium procedat: sed quotcumque annis altera in
 servitutis miseria detinebitur, tametsi (48) inde
 nullam neque de scripto, neque citra scriptum si-
 gnificationem accipiat, illam exspectet. Et quod si
 præter hanc legem alterius matrimonii commercio
 a priore abruptum aliqui velint, idque non secun-
 dum observationem in Novella centesima decima
 septima de uxoribus eorum, qui in expeditione
 sunt relata, fiat: sciunto illi, quod positus in dicta
 constitutione pœnis subjacebunt. Insuper etiam
 (quemadmodum diximus) ut si qui servitutis ærum-

VARIE LECTIONES.

⁴⁶ Locus corruptus. Stephanus, quocum Agylæus facit: πῶς δὲ εἰ μέχρι καὶ τῶν φαυλ. αὐτῆς ἢ περιουσία. Rectius forte: πῶς δ' εἰ μέχρι καὶ τῶν φαυλοτάτων αὐτῶν περιουσία, κτλ. ⁴⁷ Agyl. πάνδηλον. Minus recte. ⁴⁸ Forte præmittendum καὶ. ⁴⁹ Scrimg. αὐτῆ. ⁵⁰ Legerim, μέλους. ⁵¹ Steph. val. ⁵² Steph. corr. ἀμείνων. ⁵³ Ecl. incip. ⁵⁴ Ita Ecl. Codd. ἦν. ⁵⁵ Justiniani Nov. 117, c. 11.

NOTÆ.

(46) L. 45, ff. De ritu; l. 1, ff. De divor.; l. 19, l. 56, ff. Solutio, l. 12, § 4, ff. De captivis.

(47) Novell. : 17, cap. 11.

(48) Quod exigebatur d. c. 11.

nas sustinet, liberetur, suum si velit membrum A
rectipiat, licebit.

CONSTITUTIO XXXIV.

De tutore qui pupillam suam (49) vitiat.

Idem imperator eidem Styliano.

Nefaria res est, si illi, de quibus ea exspectatio fuerat quasi probi futuri essent, cum ab illis qui talem de ipsis opinionem conceperant, jam aliqua fide digni habiti sint, pro bonis atque fidis inimicos et infidos se exhibeant. In illis autem quibus pupillorum obvenit cura, si cum pupillis salutariter prospicere debeant, ipsorum eversores existant, tanto id scelus gravius (51) est, quanto illorum fides ab iis, qui id ipsis injunxerunt, major iudicata est. Constat enim, quod parens persuasum habens, quos pupillaris ætatis relinquit liberos, ab eo cui cura committenda est, paternum patrocinium sensuros, eam cui ita fudit, demandat. Recte igitur superiores fecere, qui pro patre conservatoreque pupillæ deprehensum vitiatorem punierunt. Deportationi (52) enim hunc subjiciunt, ac bonorum privatione mulant. Verum in decora specie decorum non servavit, neque ullam injuria affectæ graviæque passæ puellæ, ut illius infortunio succurrerent, suscepisse curam videntur, dum vitiatoris bona in fuscum statuunt esse inferenda, non animadvertentes hinc fieri, ut ulcisci quidem injuriam velle, sed in proposito non persistere existimentur. Ubi enim injuriæ ultio, quando injuria affecto damnum injuria datum non resarcitur, neque qua tenetur calamitatem legis auxilio effugit? Quale autem calamitatis puellæ est effugium, quando non modo infortunii compensationem non invenit, sed lucrum (53) etiam progressu ætatis ex suo dedecore atque infamia paratum esse videt?

Ut igitur hoc lege, tanquam (54) probrum aliquod reprehensione affricatum purgemus, ut vitiatoris bona in fuscum deferantur, abrogamus: jubemus autem, ut eo concedant, quo ipsorum dominus injuriam et infortunium projecerit.

CONSTITUTIO XXXV.

De raptoris virginis, eorumque qui in rapta adfuerunt, pœna (55).

Idem imperator eidem Styliano.

Neque quod ecclesiasticæ legi rebellemus, neque

ταλαιπωρούμενον, το οικειόν, εἰ βούλοιο, ἐνανταλαμ-
βάνειν μέλος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΔΔ' 66.

Περὶ ἐπιτρόπου φθιέροντος τῆν ἐπιτροπευομένην παῖδα 66.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Δεινὸν μὲν τοὺς ὅσοι χρηστοὶ προσδοκηθέντες ἔσεσθαι ὑπὸ τῶν προσδοκησάντων πίστεις ἡξιωμένοι τινὸς, ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦς ὀφθῆναι. ἔχθρους ἀποφανθῆναι καὶ ἀπίστους. Τοσοῦτον δὲ ὑπέρδεινον τὸ κακὸν ἐπὶ τῶν λαχόντων ὀφθαικῶν παίδων ἐπιτροπῆν, εἴτα 66 ἀντὶ τοῦ σωτήριον πρόνοιαν τῶν ἐπιτροπευομένων σχεῖν αὐτοὺς ὀφθῆναι τούτων λυμαντικοῦς, ὅσῳ 66 καὶ μείζονος ἡξιώθησαν πίστεις παρὰ τῶν εἰς τοῦτο καταστησάντων αὐτοῦς.

Δῆλον γάρ, ὡς πεπεισμένος ὁ γονεὺς οὐκ καταλείπει παῖδας ὀφθαικούς πατρικῆς ἀπολαύσειν προστασίας παρὰ τοῦ τῆν ἐπιτροπῆν ἐγχειριζομένου, διδῶσι ταύτην αὐτῷ. Καλῶς οὖν οἱ πρὸς ἡμῶν τιμωροῦμενοι τὴν ἀντὶ πατρὸς, ἀντὶ σωτήρος παιδὸς ὀφθαικῆς δεδειγμένον φθορέα (ἐξορία γὰρ τοῦτον ὑποβάλλουσι, καὶ τῶν προσόντων ζημιούσι τῇ ἀφαιρέσει), οὐκ ἐφύλαξαν 66 ἐπὶ καλοῦ σχήματος τὸ καλλὸν, οὐδ' ἦντινα περὶ τοῦ ὄδρισμένου καὶ δεινὰ παθόντος γυναικοῦ ὑπὲρ τοῦ βοηθεῖν 67 τῇ ταύτης δυστυχίᾳ λαμβάνοντες ὀρῶνται πρόνοιαν, ἐν τῷ διορίζεσθαι τὴν τοῦ φθορέως ὑπαρξίν πρὸς τὸ δημόσιον ἀγεσθαι, οὐ συνιδόντες 68, ὡς ἐκ τούτου γίνεται αὐτοῖς νομίσειν ἀδικίαν ἀμύνασθαι, μὴ μέντοι σώζειν τὸ βούλημα. Ποῦ γὰρ ἀδικίας ἀμύνα, μὴ τοῦ ἀδικηθέντος ἀπολαμβάνοντος τὸ ἀδίκημα μηδὲ τὴν κατασχοῦσαν αὐτὸν συμφορὰν διὰ τῆς τοῦ νόμου ἐπιουρίας ἀποφυγόντος; Ποῖα δ' ἀποφυγῆ τῷ γυναικῶ τῆς συμφορᾶς, ὅτε οὐ μόνον οὐ 69 παραμύθιον εὐρίσκει τῆς δυστυχίας, ἀλλὰ καὶ ποριζόμενον ἐτέρῳ 70 κέρδος ὄρᾳ ἐκ τῆς ἰδίας ὕδρεως καὶ 71 ἀισχύνης;

Ἴνα οὖν ὡσπερ κηλίδα μῶμόν 72 τίνα τῷ νόμῳ προστριβομένην καθάρωμεν, τὸ προσφέρεσθαι τῷ δημοσίῳ τὴν ὑπαρξίν τοῦ φθορέως ἀποθεσπίζομεν, κελεύομεν δὲ ἐκεῖ ταύτην ἀπιέναι, οὐ τὴν ἀδικίαν καὶ τὸ δυστύχημα ὁ τῆς ὑπάρξεως κύριος κατεβάλετο.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΔΕ' 76.

Περὶ ἀρπαγῆς καὶ βίας γυναικός.

D Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Οὔτε πρὸς τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἀπαυθαδιαζόμενος

VARIAE LECTIONES.

66 Ecl. Nov. 21. 67 Ecl. φθιέροντος. 68 Scrimg. omittit εἴτα. 69 Ecl. ὅσον. 66 Scrimg. ἐφύλ. δέ. 67 Codd. μὴ βοηθεῖν. 68 Ecl. συνειδότες. 69 Negatio supplenda erat. 70 Codd. ὕστερον ἔτεσιν. Ecl. ἔτερον. 71 καὶ deest in Codd., habetur in Ecloga. 72 Ita Ecl. Codd. μῶμῳ τινά. Forte μωμητήν. 73 Ecl. Nov. 22 et citatur apud Bals. ad Photii Nomocanonem, tit. ix, c. 29.

NOTÆ.

(49) Id est, cujus tutelam vel curam gerit, vel gessit. Et ita communiter intelligi tradit.

(50) Clarus 5, sent. § Fornicatio, vers. Cum pupillus.

(51) Ejusque bonis pupillæ vim passæ addicend's, non fisco, ut olim leg. an. C. Si quis eam cuius tutor fuerit, corruperit. Duci proditori comparatur

violator pupillæ tutor. Quintilianus declamat. 284. (52) D. l. un.

(53) Ποριζόμενον ἕτερον ἔκδος ὄρᾳ Scrimg ποριζόμενον ἕτερον κέρδος. Cujac. 17, observ. 32.

(54) Ὡσπερ κηλίδα μῶμῳ. Scrimger. ὡσπερ κηλίδα μῶμῳ, Cujac. d. l.

(55) Mutatur lex unica C. De raptu virgin. adde

νόμον, ὅτε τὸν τῆς πολιτείας ἀπλῶς συγκροτοῦντες ἅπαντες τὴν περὶ τοῦ κορικοῦ ἄρπαγος γνῶμην ἐκφέρουσαν, ἀλλ' ὅσον ὁδὸν τινα τοῦ βίου τοῖς πράγμασι τὴν συμ- φέρουσαν κατανοήσαντες, ἐπειπερ εἰδομεν τῆ τοῦ ἱεροῦ συμπαθείᾳ νόμου ὡσπερ ἀναιδευόμενον τὸ κακὸν, τῆ δὲ τοῦ πολιτικοῦ νόμου αὐστηρίᾳ κατα- στελλόμενον, διὰ τοῦτο τῆς μάλλον ἐπαμυνούσης τῆ καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἐγενόμεθα προνοίας. Βούλεται μὲν γὰρ ὁ πολιτικὸς νόμος οὐ μόνον τὸν δι' ἄρπαγῆς καὶ βίας φθορέα γεγονότα κόρης θανάτῳ ὑπαγορευθῆναι ⁷⁶, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τῆ τοῦ θανάτου δίκην καὶ τὴν ὑπαρξίν ἀφαιρεῖσθαι, ὅταν εὐγενεῖς ὦσιν αἱ φθειρόμεναι, ἀλλὰ κάκεινους, οἱ συναντιλή- πτορες ὠφθησαν τοῦ ἀνοσιουργήματος, τὴν αὐτὴν ὕφισσασθαι ποινὴν καὶ ζημίαν, καὶ τοῦτο γίνεσθαι ⁷⁶ οὕτως, κὰν ἑαυτὴν ἐκοῦσα ἡ γυνὴ τῷ ἄρπαγι ἐν- εχείρισεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν ταύτης πατέρα ἐν συνειδήσει καταστάντα τῆς πράξεως ὑπερορίᾳ κολά- ζει· καὶ οὐ τοσοῦτον μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰ μὴ παρὰ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἡ ἄρπαγι τετόλμηται, συνειδῶς ⁷⁷ ἐλέγχεται, ἕμως δὲ ὀλιγωρίᾳ διδοῦς τὴν τοῦ θυγα- τρίου διαφθορὰν καὶ ἀφίεις τῆς δίκης τὸν ἔνοχον, ἢ τὸν τοιοῦτον γάμον ἀποδεχόμενος, ποινὴν ὑπέχει τῆς πάλαι.

A quod civilem simpliciter collidamus, hanc adversus virginis raptorem sententiam proferimus: sed posteaquam velut via quadam rebus humanis conducibili investigata, commiseratione sacræ legis id malum quasi insolescere, civilis vero legis austeritate suppressi, cognovimus, in eam sententiam, unde rerum statui plus subsidii esset, inclinavimus. Vult autem civilis lex (56), ut non solum qui per raptum et vim virginem ingenuam stupravit, morti addicatur, insuperque supra mortis adjudicationem bonis privetur, verum etiam qui in scelere adjumento fuerunt eamdem et pœnam et multam sustineant: idque tum etiam, cum voluntarie se mulier raptori dedit. Quin et ejus patrem, si facti conscius fuerit, deportatione punit. Neque vero tunc solum, sed etiam, si cum quo tempore raptus committeretur, ejus rei ignarus fuerit, filiolæ vitiationem postmodum parvi pœn- dat, reoque judicium remittat, aut istiusmodi ma- trimonium approbet, in incuriæ pœnam deporta- tionem sustineat. Atque hæc quidem veteribus placuere.

ὀλιγωρίας φυγὴν ὑπερόριον. Ταῦτα μὲν ἐδόκει τοῖς

Ὁ δ' ἀείμνηστος ἡμῶν πατὴρ οὐκ εἰς μόνην τὴν ἄρπαγην τοῦ γυναικοῦ ἀποσκοπήσας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα παρακολούθημα, πρὸς ἐκεῖνα τὴν ψῆφον ἐναρμόζεται, καὶ θεοσιζεῖ, μετὰ μὲν ὀπλων ἦτοι ξιφῶν ἢ ἄλλων τινῶν ἀνευ ξίφους ἀναιρετικῶν τῆς ἄρπαγῆς γεγεννημένης, ξίφει τιμωρεῖσθαι τὸν βια- σάμενον, ὡς δι' ὧν μεθ' ὀπλων ἐπὶ τὴν πράξιν ἐχώρησεν, οὐκ ὄντος αὐτοῦ καὶ μισοφονίας ἀθώου· τοὺς δὲ συνεπειλημμένους ἢ συνειδότες ⁷⁸ ἢ συνεισ- ἀγοντας ⁷⁷ σπουδῆν ῥινὸς ἐκτομῆ καὶ μάστιγι καὶ κουρεῖα τῆ ἐν χροῖ τιμωρεῖσθαι· ὀπλων δὲ μὴ συμ- παρόντων τῆ βίᾳ, μὴ ⁷⁸ μέχρι φόνου τὴν δίκην ὀρεῖν, ὡς οὐδὲ τῆς μισοφονίας χώραν ἐχούσης, ἀλλὰ τὸν μὲν αὐθόνητην τῆς ἄρπαγῆς εἰς χεῖρας κινδυνεύειν ἀποκοπήν, τοὺς δὲ συνυπουργησαμένους ἢ κοινω- νήσαντας ἄλλως μάστιγι καὶ κουρεῖα καὶ ὑπερορίᾳ τὴν δίκην εἰσπράττεσθαι. Περὶ μὲν οὖν τῆς εἰς τὸ σῶμα ζημίας οὗτος ὁρος· ἂ δ' εἰς χρήματα ἀφορᾷ, ταῦτα τὸ ἀμεταποίητον καὶ ἐνεργὸν συγκεχώρηται φέρεται τῆς ἀρχῆθεν νομοθεσίας. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὁ ἡμέτερος ἀποθεσπίζει πατὴρ· οἷς σύμφωνον γνῶμην καὶ ἡμεῖς ἀναδεχόμενοι τὴν τε ἐν τῷ παρόντι καιρῷ καὶ τῷ ἔπειτα ⁷⁹ τιμὴν τε καὶ ἐνέργειαν τῆ νομοθεσίας ἐπισφραγίζόμεθα

Verum sempiternæ memoriæ pater noster non tantum in mulieris raptum, verum etiam in circumstantias oculos dirigens, ad illam sententiam accommodat ac sancit, ut si cum armis, sive gladiis aliisque nonnullis præter gladium letalibus raptus commissus sit, qui raptum fecit, gladio puniatur, utpote qui eo quod cum armis ad id factum processerit, neque ab homicidio immunis sit: qui vero suppetias tulerint, factive perpetratores susceperint, naso mutilentur, verberentur, et cute tenus tondeantur. Quando autem arma violentiæ adhibita non essent, ut mortem sententia non spectet, quod nempe tunc homicidium locum non habuerit: sed raptus auctor manus (57-60) mutilatione periclitetur; qui vero ministerium præbuerint, alioquise se isti rei immiscuerint, verberibus, tonsura et deportatione pœnas pendant. Ac sane corporalis pœnæ hæc est descriptio: quod vero ad pecuniariam attinet, non a primitiva legislatione mutetur, ejusque effectum retineat, permittitur (61). Atque hæc quidem pater noster sancit, quorum et nos approbaticem sententiam suscipientes, legislationem illam et in præsens et in futurum auctoritate et effectu obsi- gnavimus.

VARIE LECTIONES.

⁷⁶ Zuich. et Meorm. ὑπάγεσθαι. ⁷⁷ Scrimg. γενέσθαι. ⁷⁸ Codd. συνειδότες. ⁷⁹ Ita Ecl. Codd. συνει- σοντας ἀγαγόντας. ⁷⁸ Ecl. μηδέ. ⁷⁹ Ita Ecl. Codd. τῷ εἰς ἔπειτα.

NOTÆ.

Novell. 145 et 150, De ea quæ raptori suo nubit, §, Harm. 7, Clar. 5, sent. § Raptus.

(56) D. l. un.

(57-60) De manus mutilatione ad Nov. 131, c. 13.

(61) Eaque in re nihil mutatur d. l. unica.

CONSTITUTIO XXXVI.

A

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΛΓ΄ 60.

Ut captivi filius (63) hæres sit (64).

Idem imperator eidem Styliano.

Si reipubl. sustentaculum (65) atque fundamentum sunt leges, certe ut illa in tuto sit, sanitatem leges conservent oportet. Legis autem sanitatem quid aliud quam æquitatem quis dicat? Circa hanc itaque, quo leges, quæ rempublicam nostram gubernant, æquabiliter sese habeant, cogitationes nostras obvertentes legem (66) illam, quæ eum qui ex duobus captivis natus est hæredem bonorum ejus parentis qui apud hostes mansit, fieri non vult: hanc, inquam, legem, ne legum sanitate (quæ æquitas est) privetur, periclitari animadvertentes, illam ad sanitatem transformare volumus. Nam quod injuste istud statuatur, non difficile cognitum est. Quam enim vim locorum natura ad adscribendam filio hæreditatem habet? Neque vero hoc quisquam objiciat, quod cum parens servus sit, propter servilem conditionem filius exhæres erit. Quomodo enim civilis lex, quæ, si captivum liberari contigisset, illum liberum agnosceret, ex eo natum liberum hæredem esse non permittit, sed qui apud hostes est, servo bonorum administrationem dabit. Tum etiam ad quem captivi bona aliquis pertinere putabit? Ad cognatosne? At quomodo servitus ob-sistens his ad hæreditatem introitum non præcludit? Aut quomodo, quibus permissum est, non longe prius hæredes esse licebit? An vero fisco danda erunt? Verum quomodo manifesta illa injuria non est? Si etenim rationi consonum est, ut captivorum liberi et publico subsidium sentiant: quomodo captivi filium bonis privari, illaque fisco attribui, non perquam evidens injuria est? Quodsi sæpenumero, cum nonnulli parentes graviter conscientia abusi, atque ideo pœnis subjecti, acerbeque e vivis sublatis sunt, liberi eorum substantiæ domini esse lege non (67-68) prohibentur: quæ ratio est, quamobrem quando pium propositum parentes decorat (et quidem in fidei testimonium effusus sanguis, ut eximius ipsorum animus magnusque spiritus ipsis etiam impiis miraculo esset, persæpe effecit) liberi facultatum ipsorum domini esse non permittantur? Nequaquam itaque constitutio (69) illa sana esse nostræ majestati videtur.

Eaque propter sancimus, uti deinceps, sive cum captivitatis caligine circumfusi parentes essent, in lucem prodit filius, sive etiam in libertatis splen-

*Peri τοῦ κληρονομεῖν τὸν τοῦ αἰχμαλώτου παῖδα.**Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.*

Εἰ τῆς πολιτείας ἐρείσματα καὶ κρηπίδες οἱ νόμοι, εἰ γε μέλλοι αὐτῇ ἐν τῷ ἀσφαλῆ εἶναι, τοὺς νόμους χρὴ τὸ ὑγιὲς διασώζειν. Νόμου δὲ ὑγιαν εἶναι ἂν τις ἄλλο ἢ τὸ δίκαιον φαίη; Περι τοῦτου οὖν, ὥστε δίκαιως διακρίσθαι τοὺς οἱ τὴν ἡμετέραν ἀγοῦσι πολιτεῖαν νόμους, ἀεὶ στρέφοντες τὴν δίκαιοιαν, καὶ τὸν νόμον ἐκείνον, δε βούλεται τὸν ἐκ δύο αἰχμαλώτων μὴδὲ κληρονομεῖν τῶν διαφερόντων τοῦ ἐν τοῖς πολεμίοις μεμνηκότος, τοῦτον οὖν κατανοήσαντες κινδυνεύοντα τῆς τῶν νόμων ὑγιείας (ἥπερ ἐστὶ τὸ δίκαιον) ἀποστερεῖσθαι μετασκευάζειν αὐτὸν πρὸς τὸ ὑγιὲς προεθυμηθημεν. Ὅτι γὰρ οὐκ ἐνδίκως ταῦτα ὀρίζει, οὐ χαλεπὸν συνιδεῖν. Τίνα γὰρ ἰσχυρὸν ἢ τῶν τόπων ιδιότης ἔχει ὀρίζειν τῷ παιδί τὴν κληρονομίαν; οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνός τις ἀνυποφέρει, ὡς δοῦλον χρηματίζοντος τοῦ γονέως διὰ τὸ δουλικὸν σχῆμα ὃ παῖς ἀπόκληρος ἐσται. Πῶς γὰρ ὁ νόμος τῆς πολιτείας, δε εἰ τῷ αἰχμαλώτῳ λύσις ἐγγύνηι τῆς αἰχμαλωσίας, ἐλεύθερον τοῦτον ἐγγυρίζων, οὐ συγχωρήσει τῷ ἐξ ἐκείνου φύντι ἐλευθέρῳ κληρονομεῖν, ἀλλὰ τῇ ἐν τοῖς πολέμοις δουλείᾳ τὴν περι τοῦτου ἐπιτροπὴν δώσει; Τίνα δὲ καὶ διαφέρειν οἴησεται τις τὰ τοῦ αἰχμαλώτου; Τοῖς συγγενέσι; Καὶ πῶς οὐκ ἀπαντῶσα ἡ δουλεία τούτοις εἰς τὴν κληρονομίαν τὴν εἰσοδὸν ἀποκλείει; ἢ πῶς οὐ πολὺ πρότερον ἐξέσται κληρονομεῖν συγκεχώρηται. Ἀλλὰ τῷ δημοσίῳ δοθήσεται; Καὶ πῶς οὐ περιφανὲς τὸ ἀδίκημα; Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ δημοσίου εὐλογὸν ἐστὶ τοὺς αἰχμαλώτων ἐκφύνας βοηθείας τυγχάνειν, πῶς οὐχὲν περιφανὲς ἀδίκημα, τὸν τοῦ αἰχμαλώτου μὲν παῖδα τῆς περιουσίας ἀποστερεῖν, προσνέμειν δὲ ταύτην τῷ δημοσίῳ; Εἰ δὲ καὶ πολλάκις ἐνίων γονέων πονηρῶ ἀποχρησαμένων συνειδῶτι, καὶ διὰ τοῦτο τιμωραῖς ὑποδαβλημένων καὶ πικρῶς ἐξ ἀνθρώπων ἠφανισμένων, οἱ παῖδες οὐ κωλύονται νόμῳ κύριοι τῆς περιουσίας καθίστασθαι, τίνα λόγον ἔχει, διότι προαίρεσις εὐσεβῆς σεμνύνει τοὺς γονέας (πολλάκις δὲ καὶ μαρτυρίου αἶμα τὸ λαμπρὸν τοῦ φρονήματος αὐτῶν καὶ ἐν αὐτοῖς θαυμαστωθῆναι τοῖς ἀσεδέσι πεποίηκε), μὴ συγχωρεῖν τοῖς ἐξ ἐκείνων φεῖσι κυρίως ἐῖναι τῶν ὑπαρχόντων;

Ὁὐδαμῶς οὖν τῷ ἡμετέρῳ κράτει ὑγιῶς ἔχουσα ἡ διάταξις φαίνεται.

Διὰ τοῦτο θεσπιζόμεν ἀπὸ τοῦ νῦν, ἂν τε τοῦ τῆς αἰχμαλωσίας ζόφου περιεχυμένου τοῖς γονέσι πρὸς αὐγάς ἡλίου ἦλθεν ὁ παῖς, ἂν τε ὑπὸ φωτὶ

VARIÆ LECTIONES

60 Ecl. Nov. 23. 61 Zurich. et Meerm. αὐτῇ. 62 Steph. et Agyl. corr. τοῦτο. 63 Codd. αἰχμαλωσίαν. 64 Zurich. et Meerm. εἴπερ. 65 Scrimg. τούτων. Sed de tutela liberorum nequaquam agitur. 66 Locus corruptus. Steph. et Agyl. οἱς συγκεχώρηται legendum conjiciunt: Beck οἱς πολὺ πρότ. Rectius fortasse ἐξωτικῶ pro ἐξέσται legendum. 67 Scrimg. πονηρῶς. 68 Forte κυρίως. 69 Inc. Ecl.

NOTÆ.

(62-63) Id est, captivo natus.

(64) Olim hæres non erat nisi ambo parentes postliminio rediissent, et ita abrogatur l. 1, C. De postl. rever.

(65) Adde .. 2, ff. De legib. Novell. Just. 163.

(66) D. l. 2.

(67-68) Vid. l. 6, ff. De bon. damnat.

(69) L. 1.

ἐλευθερίας τὰς ὄδυνας ἀπέλυσε ⁶⁰, τὰ τῶν γονέων κληρονομίῳ, κἄν τε ἀμφοτέροις τοῖς γονεῦσι τῶν τῆς αἰχμαλωσίας δεσμῶν ἢ λύσις περιέσται ἢ μὴ, κἄν τε ἐνὸς τετυχηκός ⁶¹ τῆς λύσεως θάτερος ἐν τοῖς δεσμοῖς τῆς συμφορᾶς καταστρέψει τὸν βίον, κἄν τε ἀμφοτέροι οἱ γονεῖς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τελευτήσωσιν· εἰ μὴ δὲρα γε τὴν τελευτὴν προφθᾶση διαθήμενος· τότε γὰρ ἐκεῖνα κληρονομήσει, ἃ ἐν τῇ βουλῇ τοῦ διαθήμενου γονεῶς κεῖται, φυλαττομένης τῆς πατρὸς τῆς ἐκ τοῦ νόμου τετραουγκίου βουθείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΛΖ'.

Περὶ τοῦ ἐν ἐλευθερωθέντα δοῦλον οὐ μόνον κατὰ τὰ ἄλλα διαγεῖν ἐλευθέρως, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν οἰκείων ἐπ' ἀδείας ἔχειν διατίθεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Καὶ τῷ παρόντι νόμῳ ἐλλείποντι πρὸς τελείαν κατάστασιν ὁπερ ἐνδεῖ τούτου τῆ προσθήκῃ τὸ πρέπον αὐτῷ ἀποδιδόμενον σχῆμα. Φησὶ τοίνυν περὶ οἰκέτου ἐν δεσποτικῇ αὐτοῦ διατυπώσει ὀρισθέντος ἐλευθερίας ἀξιοθῆναι, ἀγνοούντος δὲ τὸ διάταγμα καὶ διὰ τοῦτο λογισμοῖς ἀμφιδόλοις ἐλευθερίας ἀντεγομένου, τέως μὲν μηδαμῶς αὐτὸν διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς ἐλευθερίας ἀποστερεῖσθαι, ἀλλὰ διαγεῖν αὐτὸν ἐλευθέρως, διατίθεσθαι δὲ αὐτὸν ὡς ἐλεύθερον ἐπ' ἀδείας μὴ ἔχειν· οἷον μεταγνοῦς μέχρι τέλους· ἢν δίδωσιν ἐλευθερίαν αὐτῷ παρεῖναι. Μὴ γὰρ οὐσίας ἐξουσίας ὡς ἐλευθέρῳ διατίθεσθαι τὰ οἰκέτα, πῶς οὐκ ἄλλοι πρὸς τὴν προτέραν ἐπανήξει δουλείαν;

Ἡμεῖς οὖν φασιν, ἐπειδὴ περ τάξιν καὶ διαγωγὴν ἐλευθέρων παρέσχεν ὁ νόμος, καὶ τὰ ἄλλα παρέξει ἃ τῇ ἐλευθερίᾳ συνέπεται. Εἰ γὰρ κωλύειν αὐτὸν εἶδει τὰ τῶν ἐλευθέρων πράττειν, τί τὴν ἐλευθερίαν ⁶² οὐκ ἐκώλυσεν; Ἀλλὰ τούτων ἀξίον κρίνων ⁶³, πῶς οὐκ ἀκείνων ἀξιώσει τῶν πραγμάτων, ἃ ποιεῖν κυρίως ⁶⁴ ἔχει τὸ τῆς ἐλευθερίας ἀξίωμα; Ἔστω σοιγαροῦν ὁ ἡλευθερωμένος ἀληθῶς ἐλεύθερος, καὶ διατιθέσθω περὶ τῶν οἰκείων, ὅσα δεσποτικῇ γνώμῃ ἔδωκεν αὐτῷ ἀναφαιρέτα, ὡς ἂν βούλοιο διατίθεσθαι. Οὐ γὰρ πρέπον ἐν τῷ φανερῷ τιμῆ τῆς ἐλευθερίας λαθόντα δι' ὑπόληψιν ἄδηλον ἀτιμάζεσθαι καὶ τοῦ διατιθέναι ἀπειργεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΛΗ'.

Περὶ τοῦ τοῦ βασιλέως οἰκέτας περὶ τῶν οἰκείων ὡς ἂν βούλωται ὀρίξειν, ὧν τὰς τε καὶ τὸν βίον καταλύουτας.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἐμοὶ δοκεῖ καὶ τοῦτο πλεονεξία τις εἶναι, εἰ καὶ τὸ πρῶτον σχῆμα εὐπρόσωπον ὑποδέεται τὴν ἐκ τοῦ νόμου διάταξιν, λέγω δὲ τὸ μὴ τοῖς οἰκέταις παραχωρεῖν περὶ τῶν οἰκείων πραγμάτων διατίθεσθαι,

VARIAE LECTIONES.

⁶⁰ Steph. et Agyl., *supplent*, ἢ μήτηρ. ⁶¹ Ecl. *ἐντυχηκός*. ⁶² Verba τὴ τὴν ἐλευθ. apud Scrimg. *exciderunt*. ⁶³ Codd. *κρίνειν*. Beck: *κρίνων*. Alii *κρίνει* vel *ἐκρίνει*. ⁶⁴ Zuich. et Meerun. *κύρος*. Haud inepte.

NOTÆ.

(70) Et hoc adijcitur d. l. 1, Cod. De postlim. *revert.*

(71) Et ita abrogatur l. 14, ff. Qui test.

(72) D. l. 1.

(73) Data libertate, quæ necessario consequuntur libertatem, data etiam videntur, arg. l. 2, ff. De iurisdici.

Adore ipsum mater peperit, parentum substantiæ hæres sit: idque sive ambobus parentibus e captivitate vinculis liberari continget, aut non: sive (70) cum unus eorum libertatem nactus sit, alter in calamitatis vinculis vitam suet: sive denique uterque parens in captivitate morietur, extra quam si mortem testamento condendo præveniant. Tunc enim illi quos testator voluerit, hæredes erunt: tamen ut trientis legitimum subsidium filio servetur.

CONSTITUTIO XXXVII.

Ut domini testamento manumissus, si illum decessisse aditamque jus hæreditatem esse ignoret, testari possit (71).

Idem imperator eidem Styliano.

Præsentī etiam legi plena absolute deficiente, ejus quod deest additione decoram formam imponimus. Ait autem (72), servum qui cum domini sui testamento liber esse jussus sit, id ignorat, ideoque incertis rationibus libertatem obtinet, interea nequaquam propter ignorantiam libertate privari, sed in libertate vivere: ut autem tanquam liber testetur, ipsum potestatem non habere: quasi videlicet illam pœniteat, quam libertatem dedit, hanc ipsi perpetuo competere. Cum enim illi ut libero de rebus suis testandi facultas non sit, quomodo non ad pristinam servitutem redit?

Nos itaque dicimus, posteaquam gradum statumque vitæ liberum præbuit lex, illam etiam (73) alia quæ libertatem comitantur, præbituram. Nam si ipsum facere quæ hominibus liberis duntaxat licent, prohibere oportebat, ipsa vero id non prohibuit, sed dignum illum qui isthæc faciat judicavit: quare item istis actionibus quæ proprie libertatis dignitati competunt, illum non dignabitur? Esto igitur libertate donatus, revera liber, statuitoque de rebus quas illi dominus eximias dedit, quomodocunque visum sit. Non decet enim, ut qui libertatis dignitatem manifeste accepit, ob (74) incertam suspicionem ignominia afficiatur, atque a testando arceatur.

CONSTITUTIO XXXVIII.

Ut imperatoris (75) servi de rebus suis quomodo velint, statuere possint.

Idem imperator eidem Styliano.

Hoc quoque, quanquam plausibile præ se speciem (legalem nempe ordinationem) ferat, æquitatem mihi tamen excedere videtur; dico autem, quod servis de rebus suis statuere non permittitur;

(74) Ea fuit ratio decidendi veteribus, de qua vid. l. 4, in fin. l. 13, ff. Qui testamta: l. 1, ff. De legat. 5; Ulpian. 20, § 11.

(75) Ad eundem modum olim servis populi Romani testari licuit. Ulp. 20, in fin. servis privatorum aut civitatis non licuit, l. 16, l. 17, ff. Qui testamta.

sed quæ laboribus suis arduisque (ut conjicere licet) molestiis quæsierint, ea cujusque domini manus colligunt. Ac sane mirari subit, quomodo ab initio lata lex nihil moderationis neque æquitatis huic rei attribuerit. Veruntamen ii e quibus nata ista lex est, atque adeo lex ipsa ab aliis, ut cujusque voluntas fert, approbantur. Ego autem nequaquam illos probo, neque illud placitum in servis (76) meis obtinere sinam: sed contra, plenam ipsis administrandarum rerum suarum potestatem facio.

Ex hoc itaque tempore in omnem posteritatem imperatoris servi rerum suarum revera domini sunt: ita sane, ut sive sani sint, sive ægroti mortem imminere putent, de rebus suis pro arbitrio statuendi potestate non priventur, neque servitutis nomine ex rerum quas possederint dominio expellantur. De imperatoris igitur servis hæc noviter lata lex esto, vigoremque habeto. Magistratibus autem reliquæque promiscuæ plebi, si huic nostro placito acquiescere nolint, ad veterem de servilibus bonis legem respicere fas esto.

CONSTITUTIO XXXIX.

Ut prodigus quæ ex re ipsius sine (77) facere (78) possit.

Idem imperator eidem Styliano.

Mortalium nemo ad eam absolutonem pervenit, ut non obnoxie aliquando res suas gerat; neque quisquam (ni fallor) ita desipit, quin crebro sibi utilis esse possit. Neque enim qui in omnibus prudentiæ suæ fudit, hunc omnia irreprehensibiliter facere sinit Deus: neque idem, cum creator creaturæque suæ curator sit, mentis inopem per omnia ex imprudentia frustrari permittit. Præfatus hoc sum propter illam legem (79), quæ prodigum de rebus suis quidquam aut velle aut statuere omnibus modis prohibet. Quam quidem legem, conjectis in res gestas oculis, pro illarum ratione, non autem ita simpliciter sancire, et si quid inutiliter gestum esset, non admittere, in quo vero aliqua utilitas verteretur, id suscipere oportebat. Nunc vero nihil istiusmodi præscribit, sed in universum prodigo de rebus suis consultandi potestatem adimit.

Id nos recto judicio non convenire suspicati, legem illam relaxantes, statuimus, ut quæ judicium erroneum quodque prodigum designet, dictet, neque approbatione, neque confirmatione digna habeantur,

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁶ Codd. *ἀδειαν παρεχόμενον* περι τῆς — τοῦτοις παρέχομαι. ⁷⁷ Ecl. Nov. 24. ⁷⁸ Ita corr. Stephanus; Codd. *κἄν* μή. ⁷⁹ Incipit Ecl.

NOTÆ.

(76) Lex est specialis, quæ ad omnes servos non porrigitur: interitum tamen humaniores domini servis testari permittebant; sed inter domesticos tantum. Vid. Plin. 8, c. 16.

(77) Τὰ συμφέροντα, et ita abrogatur § 2 Inst.

Ἄλλὰ τῶν χαμάτων αὐτῶν καὶ τῶν, ὡς εἶπερ, πολυπόνων μόχθων τὴν κτῆσιν τὴν ἐκάστου δεσποτικῆν χεῖρα συλλέγειν· καὶ θαυμάζω τὸν ἐξ ἀρχῆς θέμενον τὸν νόμον, πῶς οὐδὲν τι μέτριον καὶ ἐπιεικὲς τοῦτω προσέειπε. Πλὴν ἀλλ' οἱ τε πατέρες τοῦ τοιοῦτου νόμου καὶ ὁ νόμος ἐχέτωσαν παρὰ τοῖς ἄλλοις τὸ ἀποδεκτὸν, ὡς ἡ ἐκάστου φέροι γνῶμη. Ἐγὼ δὲ τοῦτοις οὐδαμῶς ἀπονέμω χώραν ἀποδοχῆς, οὐδ' ἐπι τοῖς ἐμοῖς οἰκέταις συγχωρῆσω κτισθαι τὸ δόγμα, πᾶσαν ἀδειαν περι τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως τοῦτοις παρεχόμενος ⁷⁶.

Τοιγαρὸν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ πρὸς τὸν μετέπειτα βίον ἔστωσαν οἱ βασιλεῦς οἰκέται τὰ οἰκεία πράγματα ἀληθῶς οἰκεία κεκτημένοι, ἐν τῷ μὴ τὴν ἐξουσίαν ἀφαιρεῖσθαι ὡς ἂν βούλωνται περι αὐτῶν ὀρίζειν, ἂν τε πρὸς ἡλίω αὐγὰς περιτρέφονται, ἂν τε τὸν βίον ὡς καταλύοντες, μηδ' ἕνεκα τῆς δουλείας ὧν ὑπῆρχον κύριοι πραγμάτων ἐξωθούμενοι τῆς κυριότητος. Περι μὲν οὖν βασιλέως οἰκετῶν οὗτος κεκαινίσθω καὶ κρατεῖτω νόμος, τοῖς δ' ἀρχουσι καὶ τῷ ἄλλῳ τῆς πολιτείας πληρώματι, εἴ γε μὴ βούλοιντο πρὸς τὴν ἡμετέραν γνῶμην ἀφορᾶν, ἐξέσται πρὸς τὸν ἀρχαῖον περι τῶν δουλικῶν πραγμάτων νόμον ὀρᾶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΛΘ' ⁷⁶.

Περὶ τοῦ τὸν ἄσωτον τὰ συμφέροντα διοικεῖν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ τῷ τῷ.

Οὐδεὶς ἐν ἀνθρώποις οὕτως εἰς ἄκρον κατήντησε τελειότητος, ὡς μηδέποτε ἀσύμφορον τι ἐαυτῷ πραγματεύεσθαι, καὶ οὐδεὶς οὕτως οἶμαι δυστυχῆς ἄκρως εἰς φρένας, ὡς μὴ πολλάκι; ἐαυτῷ χρησιμὸς γενέσθαι. Οὔτε γὰρ τὸν πάντῃ τῇ ἐαυτοῦ συνέσει θαρρόντα πάντα πράττειν ἀνεμεσῆτω; ἐξ τὸ θεῖον, οὔτε τὸν ἐνδεᾶ συνέσεως πλάστης ὧν καὶ τοῦ ἰδίου πλάσματος κηδεμῶν διὰ παντὸς ἀφίησι τῇ ἀσυνείῳ σφάλεσθαι. Τοῦτο ἐπροοιμισάμεν δι' ἐκείνον τὸν νόμον, ὅς παντάπασιν ἀποκωλύει τὸν ἄσωτον περι τῶν οἰκειῶν ἢ βούλεσθαι τι ἢ διατίθεσθαι. Καίτοιγε ἐχρῆν ἐνορῶντα εἰς τὰ οικονομούμενα πρὸς τὴν ἐκείνων θεσπίζων καταστάσιν, ἀλλὰ μὴ οὕτως ἀπλῶς, καὶ εἰ μὲν ⁷⁷ ἀσύμφορον τι διωκόμεντο, μὴ δεχέσθαι, εἰ δὲ λυσίτελές, καταδέχεσθαι· νῦν δὲ οὐδὲν τοιοῦτον διορίζει, ἀλλὰ καθάπαξ ἀποκλείει τῷ ἄσωτῳ τὴν περι τῶν οἰκειῶν βουλήν.

Τοῦτο ἡμεῖς ὀρθῇ ψήφῳ μὴ προσήκειν ὑπολαμβάνοντες διαστείλαμεν θεσπίζομεν ⁷⁸, ἃ μὲν χρισὶς ἐσφαλμένη καὶ τὸν ἄσωτον χαρακτηρίζουσα λέγει, μήτε ἀποδοχῆ; μήτε κυρώσεως ἀξιούσθωσαν, ἃ

δὲ πρὸς τὸ λυσιτελεῖν ὄρᾳ, μηδαμῶς ἀναπόδεκτα τυγχάνειν μηδ' ἀθετεῖσθαι. Τί γάρ, εἰ ὁ ἄσωτος κληρὸν τοῖς οἰκίαις ἐβουλήθη καταλιπεῖν, ἢ πίνης τὰ ἑαυτοῦ διανείμαι, ἢ οἰκετῶν τὸν βερὸν τῆς δουλείας ἀπαυχεῖσθαι κλεῖν, ἄρ' ὅτι ἄσωτος, διὰ τοῦτο μὴ ἐξῆναι; αὐτῷ τοιαῦτα βούλεσθαι; Τί δὲ, εἰ χωρὶον ἔχων ἑαυτῷ ἐπιζήμιον, ἄλλος δὲ τις τῶν δυναμένων θεραπεῦσαι τὴν ζημίαν, βουληθεὶς αὐτοῦ ἐν κτήσει γενέσθαι, πλέον ἢ ὅσου ἄξιον τὸ χωρὶον ἀντιδιδούς ἐκείνῳ τὴν ζημίαν κουφίζει, ἄρ' ἡ ἀσωτεία τὴν ἐκείνῳ συμφέρουσαν καὶ βουλήν καὶ πραγματεῖαν κολλῆσι; ἀλλ' οὐχ ὄρῳ τὸν τρόπον. Ὅπερ οὖν ἔφη, τῶν πραγμάτων τηρεῖσθωσαναὶ καταστάσεις· κἂν μὲν ἐκείναι οὐδὲν τι τοῦ ἀσώτου τρόπου ὀφείθησαν ἔχουσαι, εἶναι βεβαίους τὰς διατάξεις, εἰ δ' ἀμαρτάνουσαι τοῦ σώφρονος λογισμοῦ φαίνωντο, μήτ' ἀποδοχῆς μήτε βεβαιώσεως ἀξιοῦσθωσαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Μ'.

Περὶ τοῦ τοὺς ἐν αἰχμαλωσίᾳ διατίθεσθαι καὶ περὶ τοῦ μὴ εἰσκομῆσθαι τοὺς οἰκέτας τῶν ἀδισθέτων καὶ ἀκληρονομήτων τελευτῶντων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ὡς πάλαι τῆς τῶν νόμων ἐκδόσεως πεποιημένοι τὴν πρόνοιαν πολλὰ τῶν τοῦ βίου πρὸς κατάστασιν ἀγαθόντες, καὶ μαρτύριον ἰκανὸν τῆς αὐτῶν φιλοφροσύνης γνώμης τοὺς νόμους καθ' οὓς ἡ πολιτεία διευθετεῖται καταλελοιπότες, οὐκ οἶδα ὅπως τὸ περὶ τῶν αἰχμαλώτων μέρος, οὗ οὐκ οὐκ διδάσκει κυριότητα περὶ τῶν ἰδίων πραγμάτων διατίθεσθαι, οὐχ ὁμοίως τῇ Ἑλλή τούτων ὁμολογεῖν πεποιήκασι φιλοφροσύνη. Ἄ μὲν γὰρ περὶ διαθηκῶν αὐτοῖς ἡ νομοθεσία περιέχει, λίαν φιλοφροσύνης· νενομοθέτηται. Τὸ γὰρ ἐνίοτε μαρτύριον καταλαβαστοσύνης ἀπορίας ὄρισται καὶ ἀρῶμῳ ἐλάττωσι μαρτύριον ἐπισφραγίζεσθαι τὰ διατετυπωμένα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀμυρτῶρους κολλῆσι οὖσας κυροῦσθαι τὰς διατάξεις (ὡς περὶ ἐπὶ τῶν ἐν παρατάξει πεπτόντων ὄρισται), μεγάλη τῆς φιλοφροσύνης ἀπόδειξις· ἢ δὲ περὶ τῶν αἰχμαλώτων νομοθεσία οὐκ εἶναι ἀδελφῆ οὖσα τῶν εἰρημῶν ὄρεται, οὐδὲ τῆς αὐτῆς ἀποκηθεῖσα φιλοφροσύνης. Οἷς γὰρ οὐ παραχωροῦσιν αὐτοῖς περὶ τῶν οἰκείων διατάττεσθαι, οὐ μόνον οὐχὶ φιλοφροσύνην τι περὶ αὐτῶν ἐγνώκασιν ἀλλὰ καὶ τρόπον

A quæ vero ad utilitatem spectant, suscipiantur, atque nequaquam reprobentur. Quid enim, si (80) prodigus aut hæreditatem necessariis suis relinquere, aut pauperibus sua distribuere, aut servos libertate donat. Sic Tuditanti notæ insanie hominis et populo nummos spargentis, et togam velut tragicam veantem in foro trahentis testamentum (quo ñliam instituit hæredem) centumviri probarunt. Magis enim quid scriptum in tabulis esset, quam quis eas scripsisset, considerandum existimaverunt. Tullius Philippic. 3, et Academicar. et 7; Valer. 8, et 2, Lact. 23.

B Ut (81-82) captivi testamenti factionem habeant (83).

Idem imperator eidem Styliano.

Qui olim edendis legibus operam navavere, cum multa ad res humanas recte moderandas in medium protulerint, locuplesque benignitatis suæ testimonium (leges nempe, secundum quas respublica concinno in statu conservatur) reliquerint: tum haud scio qua ratione fecerint, ut de captivis tractatus, quibus de rebus suis statuendi potestatem non faciunt, reliquæ ipsorum benignitati non responderet. Quæ enim de testamentis ipsorum legislatio complectitur, valde comiter ac benigne constituta sunt. Nam quod statuerint, ut interdum quando (84) inopia testium laboraretur, a minore etiam testium numero testamentum obsignaretur: quin et nullis (85) adhibitis testibus, persæpe tamen testamentum ratum haberetur, quemadmodum de (86) iis qui in acie occumbunt constitutum est: permagnam sane benignitatis est argumentum. At de captivis placitum jam dictorum non esse simile, neque ex eadem benignitate prognatum videtur. Quod namque de rebus suis constituere illis non permittunt, non solum non benignum aliquid de

CONSTITUTIO XL.

Ut (81-82) captivi testamenti factionem habeant (83).

Idem imperator eidem Styliano.

Qui olim edendis legibus operam navavere, cum multa ad res humanas recte moderandas in medium protulerint, locuplesque benignitatis suæ testimonium (leges nempe, secundum quas respublica concinno in statu conservatur) reliquerint: tum haud scio qua ratione fecerint, ut de captivis tractatus, quibus de rebus suis statuendi potestatem non faciunt, reliquæ ipsorum benignitati non responderet. Quæ enim de testamentis ipsorum legislatio complectitur, valde comiter ac benigne constituta sunt. Nam quod statuerint, ut interdum quando (84) inopia testium laboraretur, a minore etiam testium numero testamentum obsignaretur: quin et nullis (85) adhibitis testibus, persæpe tamen testamentum ratum haberetur, quemadmodum de (86) iis qui in acie occumbunt constitutum est: permagnam sane benignitatis est argumentum. At de captivis placitum jam dictorum non esse simile, neque ex eadem benignitate prognatum videtur. Quod namque de rebus suis constituere illis non permittunt, non solum non benignum aliquid de

VARIÆ LECTIONES.

° Ecl. ἀπαιτεῖσθαι. ° Steph. ἐξῆν, Spanz. ἐξίσταται vult legi, Agyl. ἀκτέον supplet. ° Ecl. βουλεύεσθαι. Non male. ° Ecl. Nov. 25, 26, citatur apud Harmen. lib. v. tit. 1, p. 355. ° Codex Eclogæ Paris., 1555 in margine notat: ἀδικεῖς. ° Fortasse et vel ἐν οἷς legendum.

NOTÆ.

(80) Prodigus non censetur bona male uti, quales hæreditatem necessariis personis relinquit, et pauperibus bona distribuit, aut servos libertate donat. Sic Tuditanti notæ insanie hominis et populo nummos spargentis, et togam velut tragicam veantem in foro trahentis testamentum (quo ñliam instituit hæredem) centumviri probarunt. Magis enim quid scriptum in tabulis esset, quam quis eas scripsisset, considerandum existimaverunt. Tullius Philippic. 3, et Academicar. et 7; Valer. 8, et 2, Lact. 23.

(81-82) Exstat epitome 5, Harmen. 1, § 30.

(83) Et ita abrogatur § ult. inst. Quibus non est

D permisso. l. 8, ff. Qui testam.; l. 10, ff. De test. milit. Paul. 3; sentent. 4, § 8.

(84) L. ult. vers. in illis vero locis C. De test.

(85) Imo milites convocatis ad hoc hominibus testari debent, § 1, vers. Si ergo miles inst. De militari testamento; l. 24, ff. De testam. milit. vid. Nov. 41.

(86) Puto intelligi l. 15, in fin. C. De testam. milit.; vult enim valere militibus voluntatem, si quid in vagina aut clypeo litteris sanguine suo rutilantibus adnotaverit, aut in pulvere inscripserit gladio, sub ipso tempore quo in prælio vitæ sortem derelinquit.

ipsis decreverunt, verum etiam (87) ipsam captivitatē alio modo intendunt. Quomodo enim rursus illos in captivitatem non ducunt? aut quomodo malum irrecrēabilisq; tristitia non adaugetur, et morte acerbiorē in corde captivus circumferens aculeum, rebus excedit humanis, quando non solum in captivitate vitam finit, verum etiam si qua apud contribules bona habet, de his illi constituendi potestas non est, sed suis rebus tanquam alienis expellitur: et quæ suis laboribus quæsierit, proque quibus suscepto periculo in captivorum infortunium incidit, ab horum dispensatione ejicitur? Quomodo item, si quos necessarios captivus habet ut liberos, uxorem, fratres, aut alios, quos ad ipsius hæreditatem lex vocat, si non similiter omnes obversis in hæreditatem ab intestato ad se devolvendam oculis, curam liberandi captivi, illius consequendæ spe sua omittent? Novimus siquidem res humanas, ut pauci admodum verum amorem conservent, ejusque unius gratia ad opitulandum calamitate implicitis paucorum animus excitetur. At qui spe nanciendæ cujusdam remunerationis ad ferendum indigentibus auxilium procedant, horum sane longe maximus est numerus. Qua re itaque moti cognatus aliusque quispiam captivorum suscipiant curam? Si quidem statuendi facultas de rebus suis ipsis esset, nonnulli laborem damnosum sibi non futurum reputantes, non segniter illum suscepturi essent. Cogitarent etenim (ut verisimile est) si aut conatus ipsorum ad finem deduceretur, captivique libertatem consequerentur, se munus aliquod esse pro opera sua et labore accepturos, aut etiam si conatus finem mors præveniens, captivum de medio tolleret, illum in testamento suo eum qui ipsius curam habuisset, majore portione quam illos qui ipsum neglexissent dignaturum. Non enim immemorem fore ipsum, neque labores nihili facturum arbitrarentur. Hac igitur ratione (quemadmodum dixi) futurum esset, uti aliqui non indiligenter ad liberandorum captivorum curam sese erigerent. Nunc vero cum hi testari prohibeantur, illi autem ab intestato hæredes in bona concedant, haud scio, si, qui pro liberatione labores suscipiat, quisquam inveniri possit. Successionis enim ab intestato spes metusque ne in vanum laboretur, si forte liberationem mors prævertat, captivumque rebus humanis eximat, homines tardiores (ut ne prorsus animo alienos dicam) ad aggrediendum facit. Quod sane non itidem contingeret, si lex illorum testamenta irrita non faceret. Jam vero si liberandæ animæ pretium propriæ cujusque facultates sunt, quomodo non in hoc etiam captivi injuriam longe maximam sustinent, quod dum non sinuntur a lege de rebus suis statuere, etiamsi

ἄλλοτερον τὴν αἰχμαλωσίαν ἐπιτείνουσι. Πῶς γὰρ οὐχὶ τοὺτους πάλιν αἰχμαλωτίζουσιν; ἢ πῶς οὐκ ἀβέβαια τὰ δεῖνόν καὶ ἄλλως ἀπαρμύθητον, καὶ τοῦ θανάτου κέντρον ἐπωδυνότερον κατὰ τῆς καρδίας αἰχμάλωτος φέρων ἀπεισι τῶν ἀνθρωπίνων, ὅταν οὐ μόνον ἐν αἰχμαλωσίᾳ καταστρέφῃ τὸν βίον, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἑαυτὴν ἐν τοῖς ὁμοφύλοις οἰδεν ἑαυτῶν προσοῦσαν ὑπαρξίν, περὶ ταύτης οὐκ ἔστι βουλευέσθαι κύριος, ἀλλ' ἐξωθεῖται τῶν οικειῶν ὡς ἄλλοτρίων, καὶ τῶν πόνοις οικείοις κτηθέντων τῆς οἰκονομίας ἐκβάλλεται, ὧν ἑκαίνοσ προκινδυνεύων εἰς τὰ τῶν δορυληπτῶν κατέστη δεῖνὰ; Πῶς δὲ, εἰ τινὲς εἰσι τῶν αἰχμαλώτων κατὰ γένος διαφέροντες, ἢ τέκνα ἢ γυνὴ ἢ ἀδελφὴ ἢ ἕτεροι οὐδ' ἐπικλήρους οἰδεν ὁ νόμος, οὐχὶ πάντες ὁμοίως πρὸς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου ἐρχομένην αὐτοῖς κληρονομίαν ἀποβλέψαντες τῇ ταύτης ἐλπίδι τὴν περὶ τοῦ συγγενοῦσ αἰχμαλώτου τῆς ἐλευθερίας παρήσουσιν ἐπιμέλειαν; Ἴσμεν γὰρ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς ἐπαρβηθητὸν ἵλιαν φιλτρον ἀληθινὸν διασώζουσι, καὶ τούτου μόνον ἕνεκα πρὸς βοήθειαν τῶν ἀλγεῖνοις περιστοιχιζομένων ἡ γνώμη αὐτοῖς ἐπεγείρεται, οἱ πλείστοι δὲ προσδοκίᾳ τοῦ τυχεῖν τινος χάριτος ἐπὶ βοήθειαν χωροῦσι τῶν χρηζόντων τῆς βοήθειας. Πόθεν οὖν ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων ἢ τῶν συγγενῶν τις ἢ ἕτερος ἂ ἀναλάβοι φροντίδα; Εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐπ' ἀδείας αὐτοῖς περὶ τῶν οικειῶν βουλευέσθαι, ἐμελλόν τινες ἀναλογιζόμενοι ὡς οὐκ ἀκερδῆσ αὐτοῖς ἔσται ὁ πόνος, μὴ βραθύμως αὐτὸν ἀναδέχσθαι· ἔνεον γὰρ, ὡς εἰκός, ὡς ἢ τῆσ σπουδῆσ αὐτῶν εἰς πέρασ διεξελθοῦσης καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερίας τυχόντων ἢ ἔξουσί τινα χάριν ὑπὲρ ὧν διεσπούδασαν, ἢ κἀν τὴν ἐκείνων σπουδῆν ὁ θάνατος προφθάσας ἐν δεσμοῖς ὄντα λάβοι τὸν ἀνθρώπον, ἐν τῇ περὶ τῶν οικειῶν διατάξει ἔσται τινὸσ πλείονοσ ἀξιώσ μερίδοσ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ πεφροντικότεσ τῶν ἄλλωσ ἢ ἡμεληκότεσ· οὐ γὰρ ἀμνημονῆσειν αὐτὸν καὶ παρὰ φαῦλον τοῦσ πόνουσ ποιήσσεσθαι ὑπελάμβανον. Τούτοισ οὖν, ὡσπερ ἔφην, τοῖσ λογισμοῖσ ἐμελλόν τινεσ οὐ βραθύμως εἰς τὴν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν αἰχμαλώτων σπουδῆν διανίστασθαι· νῦν δὲ, τῶν μὲν κωλυομένων διατάττεσθαι, τῶν δὲ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμουσ εἰς τὴν ὑπαρξίν ἐμβαινόντων, οὐκ οἶδα εἰ τις εὐρεθεῖτὴ τοῦσ ὑπὲρ τῆσ ἀναβρύσεωσ πόνουσ ἀναδεξόμενοσ. Ἢ τε γὰρ ἐλπίσ τῆσ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίας, καὶ ἡ ἐνθύμησισ τοῦ μὴ ποτε διὰ κενῆσ κάμοι, τὰσ ἑαυτοῦ ἢ σπουδὰσ τοῦ θανάτου προλαβόντοσ καὶ τὸν αἰχμαλώτου ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίσαντοσ, ὀκνηρότερον (ἵνα μὴ λέγω παντελῶσ ἀπρόθυμον) ποιεῖ πρὸσ τὴν ἐπιχείρησιν, ὅπερ οὐκέτι ὁμοίωσ συνέβαινε, εἰ μὴ ἀκυρον αὐτοῖσ ἢ νομοθεσίᾳ ἐργάζετο τὴν διατάξιν. Εἰ δὲ γὰρ λῦτρον ψυχῆσ ἢ ἴδια κτήσισ, πῶσ οὐχὶ καὶ κατὰ τοῦτο ἀδικίαν ἀκροτάτην ὑπο-

VARIÆ LECTIONES.

* Steph. vult ἑταῖροσ. † Zuich. et Meerm. τοῦ αἰχμαλώτου ἐλ. τυχόντοσ. * Melius ἄλλων. † Sic corr. Stephanus et Agylæus. Codd. εἰσ ἑαυτοῦ.

NOTÆ.

(87) Afflicti sublevandi sunt, non onerandi Nov. 26, infra eod.

μίνουσιν οἱ αἰχμάλωτοι, οὐκ ἐώμενοι παρὰ τοῦ νόμου περὶ τῶν προσόντων ἐρίζειν, ἂν τοῦτο βούλωνται, ὅπερ ψυχῆς αὐτῶν τινα διανενημῆσθαι τῶν πραγμάτων; Ἐτι γε μὴν καὶ τὰ περὶ ἐλευθερίας ἀτόπως ἐκ τούτου διακαίμενα, καὶ τὸ μᾶλλον ἀτοπώτατον, ὅτι μὴ δεδομένης ἀδείας τοῖς αἰχμαλώτοις διαθέσθαι ἀνακύπτουσι πολλακίς τῆς ὑπάρξεως κτήτερες. οὐς ἢ τῶν ἐχθίστων εἶχε μοῖρα καὶ οὐδ' ἐνορᾶν αὐτοὺς ἐν ζῶσιν ὄντες ἠνεύχοντο, οὐκ οὐδ' ἐν εἴη φαυλότερον; Τοῦτο οὖν οὕτως ἔχον οὐκ ἴδοξε τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν δίκαιον παραδεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις κατὰ δύναμιν τὴν παρὰ τοῦ κρείττονος δεδομένην ὥστε τὴν ἡμετέραν πολιτείαν εὖ διοικονομεῖσθαι πεφροντίξαμεν, οὕτω πρὸς τὸ ἀμεινον καὶ τὰ περὶ τῶν αἰχμαλώτων ἐπανορθοῦν διεγνώκαμεν.

Θεσιζόμεν ⁹ τοίνυν, ἀπὸ τοῦ παρόντος μηδαμῶς τοὺς ἐν αἰχμαλωσίᾳ τῶ ἀπαίροντι αὐτοὺς διατίθεσθαι νόμῳ ὥσπερ καὶ τὸ πρότερον ὑποκεισθαι, ἀλλ' ἐξεῖναι τούτοις, εἰ μὲν οἶδόν τε παρουσίᾳ πάντε μαρτύρων, εἰ δὲ μὴ τριῶν, εἴτε γραφῇ παραδοῦναι τὴν βούλησιν εἴτε ἀγράφῳ διατάξει ἐκτίθεσθαι, δηλονότι ὀρκῶ βεβαιούτων τῶν εἰς τὴν μαρτυρίαν παραληφθέντων τὸ ἀπαραιοῖτον τῆ τοῦ τελευτήσαντος διατυπώσει, ἂν τε παῖδων ὄντων ἐκεῖνους καταλείπειτο ¹⁰ τῆς περιουσίας κυρίους, ἂν τε μὴ παῖδας ἔχον ἐτέρους εἰς τὸν κλῆρον εἰσάγη. Οὐ γὰρ δίκαιον ἡγοῦμεθα, τοὺς ἐπίσης ¹¹ μετέχοντας τοῦ κοινῶ τῆς πολιτείας ὀνόματος μὴ ἴση μοῖρα τῶν τοῦ νόμου δικαίων τιμᾶσθαι, καθ' οὓς τὸ ὁμόφυλον πολιτεύεται, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀπειράτους αἰχμαλωσίας ἔχειν ἐξουσίαν ὡς αὐτοῖς δοκεῖ περὶ τῶν ἰδίων βουλευσθαι, τοὺς δὲ μὴ, ὥσπερ ἐγκλημα ἔχοντας ὅτι προπολεμοῦντες τῶν ὁμοφύλων εἰς παῖσαν ἀλώσεως ἦλθον. Εἰ μὲντοιγέ τις τῶν δορυαλώτων ἢ ἐθελοντῆς ἢ ὑφ' ὧν κατέχεται ¹² βίαν ὑπομένων ἐπὶ ταύτῃν ἔλθοι τὴν γνώμην, ὥστε τὰ αὐτοῦ πράγματα εἰς τοὺς πολεμίους χωρεῖν διατυπῶσαι, τότε οὐδαμῶς τὰ δεδομένα βέβαια ἔσται ¹³, ἀλλ' ὡς μὴ κατὰ τὸ πρότερον τῶ Χριστιανῶν ¹⁴ πολιτεύματι γεγεννημένη ἐκπείσεται ἢ διτάξαις ¹⁵.

Ταῦτα μὲν διωρίσθω περὶ τῶν διαθήκῃ τὸ τῆς ζωῆς τέλος προφθάσαι ¹⁶ διανοηθέντων. Εἰ δ' ἢ τέλειος ἐπιστάσα τοῦ βίου ἡμέρα ἐξ ἀνθρώπων ἀδιάθετον ἀφανίσαι τὸν ἀνθρώπον, παρόντων μὲν τινῶν οἷς ὁ κλῆρος διαφέρει ἀνιόντων ἢ κατιόντων, πρὸς αὐτοὺς ἢ περιουσία πορεύσεται, μὴ ὄντων, δὲ τινῶν

A velint pro animabus suis nihil rerum suarum erogare possent? Ad hæc porro cum liberationis ratio hinc absurditatem contrahat, tum vero multo absurdissimum est, quod dum testandi facultas captivis non datur, frequenter illi qui inimicissimi (88) fuissent, quosque ipsi, si viverent, ne aspiceret quidem sustinerent, illorum facultatem domini existant. Qua, quæso, te quid possit esse turpius? Hoc igitur cum hunc ad modum sese habeat, non negligi debere majestati nostræ visum est: sed quemadmodum in aliis pro viribus divinitus nobis datis, ut recte respublica nostra gubernetur sollicite egimus; sic et de captivis tractatum in melius corrigere defrevimus.

A Sancimus autem ut dehinc captivi, quæ ipsos a testando arcet, legi neutiquam obnoxii sint: sed ut ipsis (si possibile sit) quinque, sin minus, tribus testibus præsentibus (89), extremam voluntatem, sive litteris commendare, sive (90) sine scripto pronuntiare liceat: tamen ut qui ad testimonium assumpti sunt, revera illam defuncti voluntatem esse jurejurando affirmant: idque sive cum liberi subsint, illos bonorum suorum hæredes relinquant, sive cum liberos non habeant, alios in hæreditatem introducant. Æquum enim non putamus, ut qui communis reipublicæ nominis æqualiter participes sunt, ejusdemque esse gentis censentur: non æquabili ex lege jure honorentur: ut videlicet qui liberi a servitute sunt, statuendi de rebus suis, ut visum est, potestatem habeant: quibus vero illa manus intulit quasi culpam commiserint, quod pro tribulibus propugnando in captivitate necessitatem devenerint, non item (91). Cæterum si captivorum quispiam aut sua sponte aut eorum quorum in potestate est, vi adactus, hoc in animum inducat, uti res suas ad hostes concedere testamento jubeat: nequaquam tunc placitum ipsius ratum sit: quasique non pro (92) decoro reipublicæ Christianæ testamentum factum sit, in irritum concidat.

Atque hæc quidem de iis qui vitæ sinem testamento anteverterunt sancita sunt. Si vero ultimus vitæ dies subito illi supervenerit, atque intestatus (93) de medio sublatus sit: tum si qui, ad quos hæreditas pertinet, sive ascendentes, sive descendentes supersint, ad hos illa se conferet;

VARIE LECTIONES.

⁹ Incipit Ecl. Nov. 25. ¹⁰ Ecl. καταλείπει. ¹¹ Zurich. et Meerm. ἐπίσης ¹² Ecl. addit πολεμίῶν. ¹³ Scrimg. ἐστίν. ¹⁴ Sic Ecl. Codd.: κατὰ τὸν πρόποντα χριστιανῶν. ¹⁵ Scrimg. διάθεσις. ¹⁶ Ita Ecl. Scrimg.: περὶ τὴν διαθήκην — προφθάσει, quæ corrigenda esse etiam Steph. et Agyl. notarunt.

NOTÆ.

(88) Durum videtur captivis adimi testandi potestatem, ne alioquin ad eorum inimicos eorum bona deferantur.

(89) Captivi testamentum facere debent testibus præsentibus.

(90) Captivi testamentum facere possunt scripto vel verbis coram quinque vel tribus testibus, nisi

inviti sua bona ad hostes ipsos transmitti voluerint, 5. Harmenop. 1.

(91) Captivi testari possunt, sive liberos habuerint, sive non habuerint.

(92) Κατὰ τὸν πρόποντα, Scrimger. κατὰ τὸ πρόπον. Cujacius 7, obs. 32.

si vero nulli sint ad quos honorum defuncti captivi successio spectet (dico quos neque ascendentes neque descendentes defuncti familia agnoscent), primum considerati an aliquibus debeat, deinde deducto aere alieno reliqua bifariam in trientem et bessem dividi, ac trientem demum in erogationem pro anima faciendam separari, alteram autem partem in fscum recipi jubemus tamen ut servi his non immisceantur. Hos enim, nisi aere alienum exsolvi non possit, omnes libertate honorari volumus.

πάντα ἀλευθέρῃ τιμηθῆσαι βουλόμῃθα. Τὸν¹⁷ ἄδὲν δὲ τύπον τηρεῖσθαι τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως καὶ ἀφ' ὧν οὐ κἀρείει χρεῖα, ὅταν, ὡς εἴρηται, κληρονόμων ἀπορος ἀπλοῖ τοῦ βίου ὁ τῆ ἀιχμαλώτῃ κάτοχος.

Quæ eadem rerum disponendarum forma custodienda erit, quando nihil æris alieni fuerit, servitutique obnoxius (quemadmodum dictum est) sine hæredibus decesserit. Quæ itaque nobis ejus legislationis, quæ captivos contristabat, in mentem correctio venit, per sacram hæc exposita est legem. Tua autem magnificentia sanctionem subditis notam facito: quò cum innotuerit, omnes de rebus suis, etiam quos captivitas detinet, quocumque modo velint, statuunt.

CONSTITUTIO XLI.

Ut in civitatibus quinque (93-94), in itineribus vero et agris tres (95) testes ad testamentorum fidem sufficiant.

Idem imperator eidem Styliano.

Cum omnibus humanæ vitæ negotiis, quæ testium fidem requirunt, inde roboradesse oporteat: tuæ vero maxime quæ ultimi vitæ nostræ diei contemplatione dispositiones sunt, istiusmodi corroboratione indigent. Nullus enim reliquus mo-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷ Ecl. πρῶτον πᾶν σκοπεῖν. ¹⁸ Ecl. ἀφορίζεσθαι. ¹⁹ Inc. Ecl. Nov. 26. ²⁰ Sic Ec. Codd.: ἐλύσει. ²¹ Ecloga non habet θέσπισμα. ²² Scribm. τοῦτο. ²³ Codd. διατάξω, quod Agyl. corr. in ἐκτείνει τῶν διατάξεων.

NOTÆ.

(93-94) Quinque in urbano; tres, in rustico testamento testes sufficiunt ex hac Novella. Quinarius numerus lege XII tabularum videtur introductus § 1. Instit. De testam. ordinand. 20. Ulp. 2, et reductus a Basilio Macedone Leonis hujus parente verò. Cum enim J. eod. Septem postea adhibiti ex constitutionibus, § 3. Instit. De test. ordin. specialius dicendum est. In militari testamento expeditionis tempore, l. 17, C. De test. milit. (Miles enim citra tempus expeditionis domi, testatus septem testes adhibet arg. De l. 17.) Testes requiruntur ad minimum duo l. 24, l. 40, ff. De testam. milit. § 1. Instit. De milit. test. vel ut ibid. in princ. 1, tit. scribit Theophilus, unus sufficit; et si Leoni credimus Novell. quadragesima in princ. s. eod., nullis testibus adhibitis miles testari potuit, quamvis Plutarchus in Coriolano scribat in testamento procincto tres aut quatuor adhibitos; et hæc de militari testamento. In pagani vero testamento variatur numerus. In testamento inter liberos duo vel tres l. 11, § 1. Cod. De testament. cæci testamento vel octo requiruntur; vel septem testes et unus tabularius l. 8. Cod. Qui testam. In reliquis, septem; si testamentum in scriptis fiat § 3. Inst. De testament. ordinand. Quid si nuncupativum fiat testamentum? Ruri sufficiunt quinque testes l. ult. Cod. De testam. ut et in codicillis leg.

Α προσώπων πρὸς οὐδὲ κληρονόμῃα ὁρᾷ τῶν τοῦ ἐξ ἀνδράπων ἀφανισθέντος ἀιχμαλώτου πραγμάτων (φημί θεμῆτε οὐδὲ ἀνιόντας μῆτε οὐδὲ κατεόντας οἰκειούται τὸ τοῦ τεθνηκότος γένος), πρῶτερον σκοπεῖν¹⁷ μὲν κλειόμεν, εἰ τισιν ὑπόχρεως ἦν, καὶ τῶν χρεῶν ὀπείρουμένων τὰ περιλειπούμενα πράγματα διχῆ διαιρεῖσθαι, εἰς τε τρίτον καὶ δίμοιρον, καὶ τὸ μὲν τρίτον εἰς τὴν ὑπὲρ ψυχῆς διανομὴν ἀφορίζειν¹⁸, τοῦ δὲ ἑτέρου μέρους ἐν τοῖς βασιλείοις ταμείοις γίνεσθαι τὴν ἀνάληψιν, ἀνευ μέντοιγε τῶν οἰκετῶν. Ταῦτα γὰρ, εἰ μὴ τῶν χρεῶν ἡ ἐκπλήρωσις ἐκποδῶν στατή, εἰς τὸν τύπον τηρεῖσθαι τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως καὶ ἀφ' ὧν οὐ κἀρείει χρεῖα, ὅταν, ὡς εἴρηται, κληρονόμων ἀπορος ἀπλοῖ τοῦ βίου ὁ τῆ ἀιχμαλώτῃ κάτοχος.

Ἡ μὲν οὖν εἰς ἐπίνοιαν ἡμῶν ἤκουσα περὶ τῆς νομοθεσίας ἢ τοὺς ἀιχμαλώτους ἐλύπει²⁰ διόρθωσις, διὰ τοῦδε τοῦ θεῖου ἡμῶν νόμου ἐκτίθεται, ἡ δὲ σὴ μεγαλοπρέπεια τὸ θέσπισμα²¹ τοῖς ὄπδ χεῖρα ἐγνωσμένον καταστήσεται, ὡς ἀν δῆλου πᾶσι γενοτός, ἔπαντες περὶ τῶν οἰκετῶν, καὶ οὐδὲ ἡ ἀιχμαλώσια ἔχει, ὡς ἀν ἐθέλωσι διορίζωνται.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΑ'.

Περὶ τοῦ ἐν μὲν ταῖς πόλεσι διὰ πάντα μαρτύρων κυροῦσθαι τὰς διαθήκας, ἐν ὁδοπορίας δὲ καὶ ἀγροῖς ἀπαδόσεσθαι εἶναι καὶ τὴν διὰ τριῶν κύρωσιν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐν πᾶσι μὲν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασιν, δεσπότην διὰ μαρτύρων ἀπαιτεῖ πιστεῖν, ὀφειλόμενόν ἐστι προσεῖναι τὴν διὰ τούτων²² βεβαίωσιν, μάλιστα δὲ χρῆξουσιν διατάξεσι²³, εἰ γίνονται πρὸς τὴν τελείαν ἡμῶν τῆς ζωῆς ἡμέραν ἀποδιδόντων, τῆς τοιαύτης

ult. C. De codicillis l. 28, in fin. C. De testam. In urbe septem requiruntur, si extranei instituantur hæredes l. 24, § 2. C. De testam.; sin filii, duo sufficiunt, d. l. 21, § 1. Si liberis mixti extranei, quod ad extraneos septem requiruntur; quod ad liberos duo sufficiunt d. § 1. Hoc addendum est, unicuique testem sufficere, si testamentum fiat coram principe, hoc est, ipsum principem pro omni alio teste sufficere l. 19, in fin. Cod. De testam.; quod non admitto, et alia videtur ejus legis 19, sententia ut ibidem scripsi. Sed et illud tenendum: jure canonico valere testamentum factum coram presbytero et duobus testibus, c. Cum esset, 10, De testam. Quin eodem jure ultimam voluntatem ad pias causas valere coram duobus testibus c. Relatum 11, De test. ad hæc jure civili plures quam septem adhibitos non nocere. Superflua namque prosunt, nunquam nocent. Paul. 5, sent. 4, § 10. Quin sufficere ad honorum possessiones omnibus locis petendas, ut solemnibus testium numerus adhibitus fuerit, quo loco testamentum factum esse dicitur l. ult. Cod. De testam. Idque communiter observari refert Ferrariensis. In formula libelli quo petitur hæreditas ex testamento 48, in verbo Vallarum 6, n. 4 et 5, Harm. 1, § 11 et 12. (95) Nov. 43.

βεβαιώσεως. Ὁ γὰρ ἐστὶ περιλειπόμενος τρόπος, ἃς ὁρθῶς αὐταῖς διακρίσει, εἰ μὴ τὸ ἐκ τῶν μαρτύρων πρόσσειν ἀσφαλές. Ἐδοί εὖν, ὅσον ἀναγκαῖον τυγχάνει, βεβαίως εἶναι εἰς ὑπὸ ²⁴ τῶν ἐκ τοῦ ζῆν ἀσφίντων ἀνθρώπων πραγματευομένης ²⁵ διατυπώσεως, τοσούτον αὐτὰς ἀσφαλισθῆναι διὰ τῆς μαρτυρίας. Ἄλλ' ἔπει ἀρώμεν πολλάκις ἢ τῆς ἀπορίας τῆς ἢ ἐπιζητεῖ ἀκριβεῖας τὰ πράγματα πρὸς τὴν ἐνδεχομένην κατάστασιν μὴ καθιστάμενα (μὴ γὰρ παρόντος χρῆσθαι τῇ ἀκριβεῖ, ἀνάγκη ²⁶ χρῆσθαι καθὼς ἂν τις εὐπρόσθε ἦ), οὐκ ἐξω προνομίας ἡμῶν ἐφάνη καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ταῖς διαθήκας ὀφειλόντων μαρτύρων παρῆναι διορίσασθαι. Τοῦτο μὲν οὖν εἰς νοῦν ἦλθε καὶ τῷ ἀειμνήστῳ ἡμῶν πατρὶ διακρίσει, πλὴν ἔοικεν οὐ πένυ εἰ ἀκριβῶς ἔχειν τὸ διορισθέν. Τῶν γὰρ πρὸ αὐτῶν νομοθετῶν οὐ μὲν ἑπτὰ παραλαμβάνεσθαι μάρτυρας, οὐδὲ πέντε γνώμην ἐξηνηνοχῶν (ἑπτὰ μὲν ἐν πόλεσιν ἃς εἰκὸς πολυανδρομένης μὴ ἀπορίας ἔχειν ²⁷, πέντε δὲ ἐν ταῖς ἀγροῖς καὶ ὀδοπορτικαῖς διὰ τὴν πολλάκις φθάνουσαν τῶν εἰς κίσειν ἀξίω περιτυγχανόντων ὀλιγότητα). τούτων οὕτως ἐπ' ²⁸ ἐκείνων διακριθέντων, καὶ ὁ ἡμέτερος πατήρ τὸν ὑπερέχοντα ἀριθμὸν παρῆδεν ἐν τε πόλεσιν ὁμοίως καὶ ἀγροῖς καὶ ὀδοπορτικαῖς ἀπέπειμε τὴν διὰ πέντε μαρτύρων ταῖς διαθήκας βεβαίωσιν, πρὸς τὴν νῦν κατασχούσαν τὸν βίον ἐνδεῖαν τῆς ἀρετῆς, ὡς ἔμοι γε δοκεῖ, ἀπειδών. Ὅμως, ὅπερ εἴρηται, οὐ πᾶν τις ἀκριβεῖα τῷ λόγῳ παρῆσθαι. Τάχα γὰρ τις εἴρει, ὡς οὐκ ἴσον ἔχρην ἀπονείμει τὸν ἀριθμὸν, ἀλλ' εἰς τὸ βραχύτερον συστειλαί τὴν ἐν ἀγροῖς καὶ ὀδοπορτικαῖς γινομένην μαρτυρίαν.

²⁹ Ὁ οὖν ἐκεῖνος παρῆδεν, τοῦτο ἡμεῖς οὐ παρῆδόντες, θεοσιζόμεν, ἐν μὲν ταῖς πόλεσιν τὴν διὰ πέντε μαρτύρων χορηγομένην ταῖς διαθήκας κύρωσιν τυγχάνειν ἀποδοχῆς, ἐν ὀδοπορτικαῖς δὲ καὶ ἀγροῖς καὶ ταῖς ἄλλαις ὀλιγανδροῦσαις χώραις εὐαπέδεκτον εἶναι καὶ τὴν διὰ τριῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΒ΄.

Περὶ ἀριθμοῦ διατυπώσεως ἢ τῆς ἤδη γραφείσης ³⁰.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἐοικεν ἢ πολλάκις ἐν ταῖς λόγοις ἐπιμαθημένη ἀσάφεια δεινὴ τις εἶναι σφάλλειν τὰ πράγματα, ὥσπερ τις ἀγλῆς ἐφηπωμένη καὶ τὸ νεκρὸν συμ-

A dus est, qui recte ipais jura dicet, nisi ipais a testibus præidium adsit. Oportebat hæc quoque magis necesse est, statuta hominum a vita decedentium firma esse, eo quoque magis eadem per testimonia stabiliri. Verum quoniam frequenter res propter eorum quæ strictius requiruntur penuriam, ad possibilem modum deduci videmus (cum namque stricto jure uti non datur, quemque quo modo potest uti necessitas est), de testium numero, quo testamentis adesse debeant, statuere non alienum a providentia nobis visum est (96). Atque hoc quidem etiam sempiternæ memoriæ patri nostro in mentem venit; verum quod statuit non valde id exacte statutum esse judicatum est. Cum enim superiorum legislatorum alius (97) septem, alius (98) vero B quinque assumendos esse testes censuisset (septem quidem in civitatibus, quippe ubi propter hominum multitudinem, ut consentaneum est, testes defuturi non sunt: in agris vero et itineribus, quinque, quod magna illic plerumque hominum seditignorum raritas (99) sit), cum hoc, inquam, ita de illis constitutum esset, pater noster (99) exsuperantem numerum despiciens, simul in civitatibus, simul in agris et itineribus per quinque testes testamentis vigorem attribuit; idque ideo (mea quidem sententia) quod quanta nunc virtutis inopia humanam vitam occupet, consideravit. Attamen (id dictum est non admodum exacta ratione placitum illud nititur. Dicat enim fortasse aliquis, æqualem numerum attribui non oportuisse, atque testimonium quod in agris et itineribus adhibetur, arctius contrahendum fuisse.

Nos igitur quod ille neglexit, non negligendum putantes, sancimus, ut in civitatibus quinque testibus stabilitum testamentum approbetur: in itineribus vero et agris, aliisque inhabitatis locis trium testium confirmatio suscipiatur.

CONSTITUTIO XLII.

Us (1) sufficiens numerus testium testamentum ratum faciat tametsi (2) id neque illorum subscriptiones neque signacula habeat.

Idem imperator eidem Styliano.

Quæ in verbis residet obscuritas, quantum quod tractatur involvere videtur: quippe quæ tanquam D expansa quedam nubes, tum intelligendi vim animo

VARIÆ LECTIONES.

²⁴ Scrimg. ἀπό. ²⁵ Codd. πραγματευομένων, quod defendit Spang., Agyl. delendum censuit. ²⁶ Negatio supplenda erat. ²⁷ Codd. ἀποχωρεῖν; Spang. conjecit ἀπορεῖν vel ἀπορήσειν. ²⁸ Melius ὄπ. ²⁹ Forte ἀσφαλείας (sc. διὰ μαρτύρων) scribendum. ³⁰ Ecl. Nov. 27; laudatur Harlaen. lib. v, tit. 4.

NOTÆ.

(96) Atque ita mutatur numerus testium Justiniano jure requisitus Instit. De test. ordinand. et C. De test. ordin.

(97) Justinianus s. l. ult. cod. De testam.

(98) Jus vetus intelligit, de quo vid. § 1, § 2, § 3. Inst. De testam.

(99) L. ult. C. De testam.

(99) Basilijus Macedo.

1) Epitome exstat apud 5, Harm. 4, § 11.

(2) Hoc vult: firmum ratumque testamentum esse, si testes una voce duntaxat pronuntiauerint, id testamentum esse: nec amplius quidquam exigi: valere denique licet signacula non ei apposita, licet etiam testium subscriptiones cum signaculis desiderantur: et breviter in testamentis subscriptiones et signacula testium non requiri: quod olim requirebatur, et ita hæc constitutio abrogat § 3, Inst. De testam. ordinand. et similes.

anlerat, tum a recta rerum administratione aver-
 sat. Hanc igitur obscuritatis caliginem ubi illis
 constitutionibus quæ de testamentis agunt, neque
 mediocrem noxam rebus asserunt, circumfusam
 esse cognovimus : pulchrum fore rati sumus, si
 illas repurgaremus, quomodoque testamenta con-
 firmari, aut non oporteat, lege non ambigua, neque
 quæ varie apprehendi possit, definiremus. Qui
 ante nos de testamentis tractarunt, bifariam illa
 diviserunt, et alla quidem scriptis, alia vero sine
 scriptis confici tradiderunt. Quin et modum quo
 utrumque testamentum (et scriptum nempe, et non
 scriptum) ratum fiat, subjecerunt : ut scripta con-
 firmatio in eo consistat, quod vivente etiamnum
 testatore testium subscriptione oblationeque
 omnibus numeris absolutum sit, nuncupativi vero,
 sive non scripti, quod septem non indigni fide tes-
 tes se audivisse, cum ita testator lingua sua de
 rebus suis pronuntiaret, constentur. Atque his
 hunc ad modum constitutis, annectunt scriptum
 testamentum, nisi (3) ad scripturæ, qua testatoris
 voluntas significatur, perfectionem simul omnia
 conveniant, et testium subscriptiones, nempe quæ
 illis de sinceritate testimonio sint, et signacula,
 quæ subscriptionibus fidem præbeant : nisi hæc
 simul omnia (inquam) priusquam is cuius id testa-
 mentum est, e vita excedat, concurrant, omnino
 id irritum esse, ut neque tanquam scriptum, neque
 tanquam nuncupativum valeat. Ex quo sane præoc-
 cupativo placito, cum non admodum caute (ne inte-
 rim dicam male) conceptum sit, confusio atque
 ambiguitas rem testamentariam invadit. Aliis enim
 videtur testamentum velut adulterina semina, prorsus
 abjiciendum : ut aliis quidem ex bonis utilita-
 tem capere permittatur, defunctis vero ne minimum
 quidem utilitatis ex rebus suis accedat : si tamen
 defuncti utilitatem aliquam sentiunt. Sentiunt au-
 tem cum ex ipsorum morte per beneficii erogatio-
 nem nonnulli reviviscunt. Atque hi quidem (quo-
 modo dixi) hunc in modum a rerum suarum
 utilitate hominem prorsus arcere volunt. Quibus
 vero benignior sententia animo residet, hi testa-
 mento, quod sigillorum impressione perfectionem
 non accepit, si non ut scriptum censeatur, certe tamen
 qualem non scriptum et nuncupativum acci-
 pit, talem vigorem tribuunt.

Nos itaque perplexitatem hanc adeo rebus huma-
 nis esse nocumento videntes, in benigniorum ju-
 dicum sententiam pedibus imus, veterisque legis
 caliginem et ambiguitatem in simplicem atque
 apertam cognitionem convertimus, ac sancimus,
 ut (4) quod testamentum, respectu eorum quæ scri-

A φέρουσα τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ὀρθῆς τῶν πραγμά-
 των παραστρέφουσα διοικήσεως. Ταύτην οὖν τὴν
 τῆς ἀσφαλείας ἀγλῆν ἐπεὶ κατακεχυμένην ἐγνώκα-
 μεν τῶν διατάξεων ἐκείνων, αἱ τὰ περὶ διαθηκῶν
 ὀρίζουσι, καὶ βλάβην οὐ τὴν τυχοῦσαν τοῖς πράγμασι
 φέρουσι ²¹, καλῶς ἔχειν ὑπελάθμεν τοῦτο ἀνακαθίσ-
 ται, καὶ ὅπως δεῖ κυροῦσθαι διαθήκας ἢ μὴ, ἀναμ-
 φισθητέτη διορίσαι νόμῳ καὶ μὴ ἀντιλαβῆς ἐκατέ-
 ρωθεν ἔχοντι. Ἦδη γὰρ οἱ περὶ ἡμῶν περὶ διαθη-
 κῶν ²² διαλαβόντες διχῆ τὰ περὶ τούτων διείλον, καὶ
 ἄς μὲν ἐγγράφως γίνεσθαι ἄς δὲ ἀγράφως ὤρισαντο,
 καὶ τρόπον ὑποθέμενοι, δι' οὗ ἂν ἐκάστη κυρωθεῖ
 τῶν διαθηκῶν, ἢ τε ἐγγραφῶς, φημι, καὶ ἢ ἀγράφως
 καὶ ἢ μὲν τῆς ἐγγράφου κύρωσις ἐν τῷ τὴν διατύ-
 πωσιν ἀπαρτισθῆναι καὶ ταῖς μαρτύρων ὑπογραφαῖς
 καὶ τοῖς σφραγίσμασιν ἐπιπαρόντος ἐν ἀνθρώποις
 τοῦ διαθεμένου, ἢ δὲ τῆς ἀγράφου ἐν τῷ πέντε ²³
 μάρτυρας εἰς ἀξιοπιστίαν οὐκ ἀμφιβόλους συνομο-
 λογῆσαι λαβεῖν ἀκοαίς τὰ διασταγμένα αὐτὰ ἐκείνου
 τῆ τοῦ διατιθεμένου γλώσσης. Τούτων δὲ οὕτως ἔχόν-
 των προστάττουσι τὴν ἐγγραφὴν διαθήκην, εἰ μὴ
 πάντα ὁμοῦ συνέλθοι εἰς τελείωσιν ²⁴ τῆς γραφῆς ἢ
 μηνύει τὴν βούλησιν τοῦ διαθεμένου, καὶ μαρτύρων
 ὑπογραφαὶ ταύτη μαρτυροῦσαι τὸ γνήσιον καὶ σφρα-
 γίδες ἀξιοπιστίαν παρεχόμεναι ταῖς ὑπογραφαῖς, εἰ
 μὴ ταῦτα πάντα ὁμοῦ συνδράμη πρὶν ἢ ἐξ ἀνθρώ-
 πων ἀφανισθῆναι τὸν οὗ ἢ διαθήκη, ἀκυροῦσθαι αὐ-
 τὴν καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως. Ἐκ τούτου δὲ τοῦ
 προσδιορισμοῦ ²⁵ πάνυ ἀπλῶς (ἵνα μὴ λέγω κακῶς)
 ἔχοντος σύγχυσις ἔχει καὶ ἀπορία τὰ περὶ διαθηκῶν
 πράγματα. Οἷς μὲν γὰρ δοκεῖ παντελῶς ὥσπερ τὰ
 νόθα τῶν σπερμάτων ἐκρίπτειν τὴν διαθήκην, καὶ
 ἄλλοις μὲν ἐκ τῆς περιουσίας ἐπιτρέπειν ὠφελείσθαι,
 τῷ θανόντι δὲ οὐδὲ τὸ βραχυτάτον ὠφελείας ἐκ τῶν
 οἰκείων μετεῖναι (εἴπερ τις θανοῦσιν ὠφέλεια γίνεται
 γίνεται δὲ ἀναζώντων ἐνίων εὐεργεσίας ἐλέω ἐκ τῆς
 ἐκείνου ἀποδιώσεως). Ἀλλὰ γὰρ, ὥσπερ εἶπον, οἱ
 μὲν οὕτως ἀξιοῦσι παντελῶς εἰργεῖν τὸν ἀνθρώπον
 τῆς τῶν οἰκείων ὠφελείας, οἱ δὲ φιλανθρωπότερον
 διακείμενοι νέμουσι τῆ μὴ λαβούσῃ διαθήκῃ τὸ τέ-
 λειον διὰ τῶν σφραγίδων, εἰ καὶ μὴ ἐγγραφῶν, ἀλλ'
 ὅποιαν ἂν ἢ ἀγράφως κυρομένην διαθήκην λαμβάνου-
 βεβαίωσιν.

D Οὕτως οὖν τὴν ἀμφισβήτησιν ταύτην πρὸς βλάβην
 οὖσαν ὀρώντες τοῖς πράγμασι, τῆς φιλανθρωποτέρας
 τῶν δικαστῶν μερίδος γινόμεθα, καὶ τοῦ καλαίου νό-
 μου τὸ ἀγλυῶδες καὶ ἀμφίβοτον εἰς ἀπλὴν καὶ τρα-
 νὴν μεταβάλλομεν εἰδῶσιν. Τοιγαροῦν ²⁶ θεσπιζόμεν,
 τὴν κατὰ τὰ ὀφειλόντα ταῖς ἐγγράφοις διαθήκαις

VARIE LECTIONES.

²¹ Spang. mallet φέρουσαν. ²² Scrimg. διαθετικῶν. ²³ Agyl. legendum censet ἐπτά, Locus corruptus ;
 fortasse ζ' ἢ ε'. Cf. constitut. præcedentem. ²⁴ Zuich. et Meerm. : εἰ μὴ πάντα ὁμοῦ συνέλθοι, τελείωσις
 γῆς γραφῆς κτλ., quod Spang. præstare putat. ²⁵ Scrimg. προδιωρισμένου. Deinde Spang. vult legi μὴ
 πάνυ ἀπλῶς. ²⁶ Ecl. incipit.

NOTÆ.

(3) D. §. 3.

(4) Sensus est ὁ Leone nihil hic eorum immu-

tari, quæ vel de scripto, vel nuncupativo testa-
 mento cauta sunt.

παράκολουθῆν ἀτελῆ διαθήκην, εἰ διὰ μαρτυρίας A πτο testamento adesse debent, imperfectum est: si tamen nuncupativi testamenti testimonio non indigeat, vigore nuncupativi testamenti firmum sit: sin testium fide indigeat, ut quod nihil ad faciendam fidem idoneum habeat, in irritum concidat. Quæ enim ratio est, imo quomodo non omnino absurdum nimisque crassum est, alias testes istiusmodi approbatione dignari, ut quæ nulla sui parte scripto mandata sunt, confirment? alias vero quasi qui per scripturam declarata confirment, indigni sint, ita illos vilipendere, præsertim vero, cum hic aliquo etiam modo fides corroboretur. Quomodo insuper in detestandam inverecundamque æquitatis prodicionem non continet? Quid si testamentum scripto tradi cœperit, quodque constitutum est, dignorum fide testium auribus insonuerit, deinde vero aut scribam morbus corripuerit, aut mors etiam ipsum sustulerit, et mox testator quoque enectus sit (ut multa hominibus ex improvise contingunt): num propterea quos is moriens beneficio dignos censuit, illi eo privari injuriam sustinebunt? Et vero, quod indignissimum est, non modo non cum vita id mali testatorem deserit, verum etiam mortuum insectatur, privatque (quantum quidem ad eorum qui testamentum irritum faciunt sententiam atinet) misericordis Dei commiseratione, cujus participem illum fore, ex eo quod ipso defuncto alii beneficii subleventur, spes est. Idcirco simulatque nostra potestas hæc animadvertit, evidentem atque indubitatum formam sancit, ut (5) si testes tantum dicant illius hominis proprium id esse testamentum, id non improbetur, sed firmum atque ratum sit: tametsi non solum signacula, sed etiam cum illis testium subscriptiones desint.

CONSTITUTIO XLIII.

Ut per scribendi ignaros (6) testamenta etiam confirmentur.

Idem imperator eidem Styliano.

Non quod superiores, qui communis vitæ negotiis diligentem cautionem attulerunt, reprehendere velimus, legem proferimus: sed potius ut exacta ipsorum ratio in usum recipiatur, operam damus, resque ipsæ (quod illas exacto ipsorum præscripto respondere impossibile sit) ne, quoad ejus fieri potest, debito suo statu excillant, sanctione cavemus. At quid est quod dico? Decretum est a veteribus de testamentis tractantibus, ut per (7-8) septem testes, minimum autem per quinque defunctorum statutis auctoritas accedat. Neque vero id simpli-

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁷ Præpositionem omittunt Zuich. et Meerm. Scrimg. παρὰ, Ecl. διὰ. ⁵⁸ Ecl. καίτοις. ⁵⁹ Sic Ecl. Zuich. et Meerm. μετὰ ταῦτα παράλογον. Scrimg. μ. ταῦτα παράλογον. ⁶⁰ Zuich. et Meerm. ἀξιωματικοί. ⁶¹ Ecl. καὶ μὴ μόνον εἰ. ⁶² Nonnulli Eclogæ Codd. μετὰ τῶν ἐσφραγισμένων. ⁶³ Est Ecl. Nov. 26 et laudatur apud Harm. lib. v, tit. 1, pag. 335. ⁶⁴ Scrimg. ἔσσεσθαι.

NOTÆ.

(5) Et ita jus vetus abrogatur, quo subscriptiones testium eorumque signacula requirebantur.

(6) Olim constitutum, ut litterati testes pro illiteratis subscriptionem interponerent, l. ult. vers.

Si vero unus, aut duo vel plures litterati, Cod. De testam. quod hac Nov. remittitur.

(7-8) § 2. Inst. De testam. ordin.

citer, sed ac (9) ignari litterarum testes essent, si quidem in civitatibus, ubi non fore peritorum penuria est, testamenta facta sint : sed si aliis in locis in quibus litterarum studia disciplinaeque non admodum usitatae sunt, illic testium non exacte haberetur ratio ; neque illi soli qui ad litterarum studium educati sunt, quaererentur, sed ad testandum et litterarum rudibus aditus esset. Quod itaque illis in locis, in quibus hominum scribendi peritorum abundantia non est, lex fieri statuit, id consuetudo omnibus ubique locis et civitatibus, quanquam magna doctorum hominum copia esset, ita facere volentibus concessit. Quod sane et impertoria nostrae majestati legum auctoritate dignandum esse placuit.

Sancimus igitur ut quocumque in loco et civitate, etiam (10) ab impertis testamenta confirmantur, dummodo mores testium fidem mereantur. Quin et numerum non solum ad quinque contrahimus, sed iis in locis in quibus raris fide dignos prodire constat, tres (11) quoque admitti, ac testimonium illorum non reprobari volumus.

CONSTITUTIO (12) XLIV.

Aquibus (13) obsignari testamenta oporteat.

Idem imperator eidem Styliano.

Cum omnes alii hominum actus ac negotia quae in litteras referuntur, necessario exquisitum testimonii subsidium requirant : tum maxime id faciunt, quae homines natura sua ad interitum vergente, discessuque e saepe immittente litteris exponunt, his in ipso e vita excessu rationes suas et voluptatem committentes. Quae enim inter vivos conscripta sunt, quanquam obsignata sint, nihilominus tamen illorum vitia ex verborum ejus qui scripsit, eorumque de quibus scriptum confectum est, examinatione deprehenduntur. Quae vero a morientibus scripto constituuntur, ea se minus recte habere, si nullum certum testium suffragium adsit, impossibile dicere est. Verum enimvero et hic tractatus longe optime a legislatore conscriptus est, dum saepe testamentorum testes ad iurandum adigi nolens, illis census (14) magistri nunc generalis (15) appellatur, sigillo parari firmitatem

μαρτυρίαν κατατιθεμένους, εἰ ἢ ἐν πόλεσιν εἴησαν εἰ διατάξεις πεποιημένοι, ἐν αἷς οὐκ ἔστιν ἀπορία γραμμάτων· ἐν ταῖς ἄλλαις δὲ χώραις, οὐ μὴ πάντω τὰ τῆς παιδείας καὶ μαθήσεως ἀπικωφιάζει, ἐκεῖ τὰ ἐὼν μαρτύρων μὴ ἀκριβολογεῖσθαι, μηδὲ μόνους ἐκείνους ἐπιζητεῖν, οἱ δὲ παιδείας ἤχησαν, ἀλλ' εἶναι πρὸς τὸ μαρτυρεῖν εἰσοδὸν καὶ γραμμάτων ἀμνημονεύτους. Τοῦτο μὲν οὖν, ὅπερ ὁ νόμος διώριξε μόναις ἢ γίνεσθαι χώραις, ἐν αἷς οὐκ ἔστιν εὐθηνία γραμμάτων, ἢ συνήθεια πανασχοῦ λαβοῦσιν ἔδωκεν πρῶτασθαι καὶ τόποις καὶ πόλεσιν, πᾶν δὲ μαθήσεως πεπαιδευμένους ἀνδρῶν ὄσον εὐκαροί. Ὁ καὶ τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν ἀρέσκον εὐφρη καὶ νόμων ἀξιοῦσθαι τῆς βεβαιώσεως.

B

θεσπίζομεν ἢ τοίνυν, ἐν πάσῃ χώρᾳ καὶ πόλει καὶ δε' ἑμαθῶν κυροῦσθαι τὰς διαθήκας, εἰ μόνον ἐκ τοῦ τρόπου τὸ ἀξίωπιστον οἱ μάρτυρας ἀποφέρονται. Καὶ τὸν ἀριθμὸν δὲ οὐ μόνον ἔχει τῶν πάντα παρριζοζομεν, ἀλλ' ἐν τόποις, ἐν αἷς, ὡς εἰκὸς, συμβαίνει ἢ σπάνιν ἀνδρῶν εἰς μαρτυρίαν ἀξίων εἰσείναι, καὶ μέχρι τριῶν φθάνοντα τὸ εὐαπόδεκτον ἔχειν, καὶ εἶναι ἀθετήσεως κρείττω τὴν μαρτυρίαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΑ' ὄ.

Παρὰ τίτων ἐπισφραγίσθαι δεῖ τὰς διαθήκας.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Καὶ πάντα μὲν ἄλλα ὅσα γραφῇ πραγματεύονται ἄνθρωποι, ἀναγκαιῶς ἐπιζητεῖ τὴν ἀκριβῆ τῆς μαρτυρίας παράστασιν, μέλιτα δὲ ἐκείνα, ὅσα τῆς ἀνθρωπίνης πλάσεως εἰς διάλυσιν ὁρώσης καὶ τῆς ἐκ τοῦ σαρκίου παρισταμένης ἐκδημίας γράμματα ἐκτιθέντες, τοῦτοις τοῖς ἐκκετῶν λογισμοῖς ἀναχωροῦντες τῶν ἀνθρωπίνων κατακτιστεύουσιν. Ἄ μὲν γὰρ εἰ περιόντων ἐν βίῳ ἐγράφη, πᾶν ἢ ἢ ἐσφραγισμένα, τούτων φωρῆται ἐὰ σφάλματα ἐκ τῆς τῶν λόγων συνεξέτασεως αὐτοῦ τε τοῦ γράψαντος καὶ τῶν, περὶ ὧν τὴν γραφὴν ἐποιήσατο ὄ. δὲ δὲ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀπίδντων διατυποῦται, ταῦτα οὐκ ἂν ἢ φαῦλως ἔχοντα καταμαθεῖν, εἰ μὴ παρῆ ἢ ἐκ τῶν μαρτύρων ἀσφαλῆς ψῆφος. Ἄλλὰ γὰρ ἄριστον ὄ καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῶ νομοθέτῃ διατέτακται, ἐν εἷς βουλόμενος μὴ εἰς ἀνάγκην ὄρκων ὄ πολλάκις καθίστασθαι τοῖς μαρτυροῦντας ταῖς διαθήκαις, τὸ βέβαιον αὐτὰς καλεῖται σφραγίδι πορίζεσθαι τοῦ λαχόντος τὴν τῶν κήσων ἐπιστάσταν, ὄ νῦν τὴν τοῦ γενικοῦ προσηγορίαν ἀποφέρεται. Καὶ γὰρ τὸ ὄ μὴ ὄσπερ ὄμαλῆν καὶ ἔτοιμον ἐν τοῖς ὄρκοις παρῆχειν τὴν εἰσοδὸν, ἀλλ' ἐπισήμῳ σφραγίδι ταῖς ὄ διαθήκαις

VARIAE LECTIONES.

ἢ Ita Zurich. et Meerm. Scrimg. καὶ. ἢ Steph. vult ἐν μόναις. ἢ Inc. Ecloga. ἢ Ecl. et Blast. συμβαίνειν. ἢ Laudatur apud Harm. lib. v, tit. 1, pag. 345. ἢ Malim πᾶν μὴ ἢ. ἢ Spang. ex Zurich. et Meerin. ἐποίησαντο praeferit. ἢ Steph. et Agyl. ἀριστά. ἢ Zurich. et Meerm. ὄρκου. ἢ Codd. τῆν. ἢ Scrimg. διτταῖς.

NOTÆ.

(9) D. vers. Si vero.
(10) Abrogatur d. vers. Si vero.
(11) Novell. 41, s. 5, Harmen. 1, § 11.
(12) Hujus constitutionis meminit Harm. 5, tit. 1, § 12; ait enim Novella Leonis constitutum ut testamenta a magistratu non signata valeant, et si testium subscriptionem non habeant. Puto tamen locum illum Harmenopuli pertinere ad Novellam 42,

s. eni.
(13) Olim a magistro census, l. 23. Cod. De test. hodie a quaestore : et ita pars. d. l. 23, abrogatur.
(14) Nov. 44, c. 1, § 4, 1; 17, § 2, Cod. De sacr. eccl. l. 23, C. De test.
(15) ὄ; νῦν τοῦ γενικοῦ προσηγορίαν ἀποφέρεται.

δόντα τὸ βέβαιον τὴν τῶν ἄρκων ἐπίσχεσιν προνοή-
θῆναι ποιήσασθαι, εὐδουλεύσατόν τε καὶ ἔριστον.
Ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν πρόσθεν ἢ δὲ συνήθεια μετὰ
ταῦτα ἐπὶ τοῖς μάρτυσι τὴν σφραγίδα τῇ διαθήκῃ
προσμεμεμεν μετέγαγεν ἑκαίνου, ὃς δὴ πρὸς τὸ τοῦ
κοιλιτωροῦ ἀναθεθῆκως ὁρᾶται ἀξίωμα. Οὕτω μὲν
καὶ τοιαύτη τοῖς πρὸ ἡμῶν ἀρίστη ἀσφάλεια ἔδοξεν.

Οἷς ἐπίσμενοι καὶ ἡμεῖς, ἴνα μᾶλλον ἀμείνων ἢ,
κελεύομεν τῇ μὲν σφραγίδι τοῦ ἐπὶ τῶν κήσων καθ-
εστηκότος ἀνδρός, ὅτι μὴδὲ μετέστιν αὐτῷ νῦν τῆς
τῶν νόμων ἐπιμελείας καὶ διοικήσεως, μὴδὲν τι πρὸς
τὴν ἐπισήμανσιν τῶν διαθηκῶν μεταίνα (ὡσπερ
οὐδὲ ἐπισημαινομένη γε ταύτη) ⁸⁶, τὴν δὲ νῦν ἀνε-
ἔκλεινης ἐπισημαινομένην αὐτῇ ⁸⁷ τοῦ κοιλιτωροῦ
σφραγίδα μὴδὲ ταύτην μόνον ἐπισφραγίζειν τὰ δια-
τετυπωμένα, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεγαλοπρεπεστάτους
ἡμῶν μαγίστρους καὶ πατρικίους καὶ τὸν τῆς πόλεως
ἐπαρχὸν καὶ τοὺς ἄλλους, οἳ ἐπὶ τῶν κρίσεων καθ-
εστηκασί, τοῖς ἑαυτῶν σφραγισμασι τὰς διατυπώσεις
τῇ ἐξιοπιστίᾳ σφραγίζουσιν. Ἄλλ' ἐν μὲν τῇ προκαθη-
μένῃ τῶν πόλεων οὗτοι, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις χώραις καὶ πόλεσιν οἳ τε στρατηγὰ καὶ οἳ καθ' ἐκάστην
ἐπαρχίαν κριταὶ τοῦτο ἴστωσαν καὶ ποιήσωσαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΕ' ⁸⁸.

Περὶ τοῦ πάντα δικαστῆν ἔγγραφον ἀπολύειν
τὴν ψῆφον καὶ τῇ οἰκείᾳ χειρὶ διασημα-
σμένην.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Τῆς ἀσφαλείας τῶν ἤδη φθασάντων κεκρίσθαι
πραγμάτων καὶ ὥστε μὴ τινα ὑπόψιαν καὶ ἀμφισβή-
τησιν ταῖς κρίσεσι παρακολουθεῖν προμηθευμένοις
ἡμῖν, καὶ τοῦτο παρόσθηκα διορίσασθαι, τὸ ἕκαστον,
οἳ κρίνειν καὶ διαλύειν δικὰς ἔλαχον, περὶ ὧν ἂν
ἔξινέγκαι κρίσιν, ἔγγραφον ἀπολύειν τὴν ψῆφον
οἰκείᾳ αὐτοῦ διασημασμένην χειρὶ, ὥστε μὴ τις ἐκεί-
νον ἔκαρνον ποτε τοιαύτης καταλαβανούσης περι-
παταίας θύνασθαι γεγενῆσθαι, μὴδ' ἐτέρῳ εἰνὶ ἐξείναι
ὑποβολιμαίαν καὶ νόθον διαπλασάμενον κρίσεως
ῥαφήν εἰς τινα τῶν κρινόντων ἀναφέρειν αὐτήν.

Πᾶς τῶν δικαστικῶν τετιμημένος ἀξιωματι οὕτως
ἐκ τοῦ παρόντος ποιήτω καιροῦ, ἔγγραφα ⁸⁹ ἀπο-
λύων ἢ ἰδίᾳ καὶ διασημασμένα ὑπὸ τῆς οἰκείας
χειρὸς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΓ'.

Περὶ τοῦ ἐκβάλλεσθαι νόμους τινὰς, τοῖς μὲν βα-
σιλεῶσι ἐπιτρέποντας λειτουργίας, βουλευτη-
ρίοις δὲ προνόμιον ἀρχῶν τινῶν προβολῆς ⁹⁰
καὶ διοικήσεως ἀπεξουσίῳ τῶν πόλεων παρ-
έχοντας.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

⁸⁶ Scrimg. ταύτην. ⁸⁷ Scrimg. ἐπισημαινομένης αὐτῆς. Et αὐτὸς quidem etiam Zuich. et Moerm. habent. Osendbruggen vel αὐτοῦ vel αὐτῆς legendum censuit. ⁸⁸ Hæc Novella integra habetur in Paris. gr. 4385 A. Cum rubrica : περὶ τοῦ ἕκαστον δικάζειν λαχόντα τῶν παρ' αὐτοῦ κεκριμένων ἔγγραφον ἀπολύειν τὴν ψῆφον οἰκείᾳ χειρὶ ὑπομνησμένην. ⁸⁹ Codd. ἔγγραφα : Zuich. et Moerm. notant : καὶ αὕτη κραταὶ καὶ πράττεται.

NOTÆ.

(16) Harm. d. l.

(17) Apud magistrum census insinuari testa-
menta moris erat d. l. 23, hodie a questore et aliis
magistratibus hic enumeratis.

(18) Poterat olim manu aliena, l. ult. C. De
sententia ex periculo recitandis : cui hoc additur

A dentissimo consilli, et prestantissima est. Atque
hoc quidem obtinuit olim. Postmodum autem
consuetudo id mutavit, ut supra testes ejus qui
ad questoris dignitatem pervenisset, sigillum te-
stamento testimonium ferret. Et quidem illa etiam
confirmatio majoribus nostris optima visa est.

Quos et nos sequentes, quo illa vâldior ait, jube-
mus, ut (16) sigillo magistri census (quod nunc ad
illum neque legum cura, neque administratio per-
tinet) nihil prorsus in obsignatione testamento-
rum juris nec commercii sit (quemadmodum neque
nunc id illa obsignat), sed pro (18) illo questoris
sigillum obsignet. Neque vero hoc aolum testa-
menta obsignet : verumetiam magnificentissimi
nostrî magistri et patricii, præfecti urbis etiam,
aliique qui judiciis præsent, sigillis suis illa fidei
commendent. Verum hi in urbe : in aliis autem
locis et civitatibus præfecti, et in quaque provin-
cia præsides hoc sciunto et faciunt.

CONSTITUTIO XLV.

Ut sententiam judices in litteras referant, suaque
(18) manu obsignent.

Idem imperator eidem Styliano.

Dum ut res judicatz firmæ maneat, et ne qua
suspicio atque controversia sententias insequatur,
curam gerimus, hoc se nobis constituendum ob-
tulit, ut quibuscumque dijudicare ac dirimere lites
obligisset, de quibus rebus judicium pronuntia-
turi essent, de his sententiam de scripto ferrent,
eampque manibus suis (19) obsignarent : ut ne si
temere judicatum esse postmodum deprehendatur,
negare illi suam sententiam possint : neque alii
quidpiam supposititia adulterinaque sententias
scriptura efficta, illam in judicium aliquem referre
liceat.

Quicumque igitur judicium dignitate honoratus,
dehinc ita facito : ac quibus de rebus judicavit,
decretum scriptum, suaque manu obsignatum
edito.

CONSTITUTIO XLVI.

Abrogatio (20) quarundam de curiis et decurioni-
bus (21) litarum legum.

Idem imperator eidem Styliano.

VARIE LECTIONES.

a Leone.

(19) Et ita supplet d. l. ult.

(20) Hac Nov. tolluntur ordines decurionum,
ideoque hic titulus non est in Basilicis. Vid. Cujac.
ad lit. C. De decur.

(21) L. D. 2, 40, Cod. 31, Nov. 38.

Quemadmodum ut quæcunque aliæ res in communis vitæ usum assumantur, ipsarum commoditas facit, et quæ utilitatem aliquam afferunt magnificimus: quæ vero ad nihil conducunt, contempnimus: sic omnino et ad legalium capitum compositionem nos accommodari oportebit, ut quarum usus aliquis sit, qui bono quopiam rempublicam bect, hæ necessario et ferantur et honorentur: quarum vero usurpatio aut nullius momenti, aut mala sit, harum non modo non ratio habeatur, sed etiam e legum corpore exemptæ rejiciantur.

Hæc idcirco dicimus, quod inter veteres de decurionibus et curiis latas leges quadam gravia intolerabiliaque decurionibus quæpiam munera adjunxerint: curiis autem privilegium, ut quosdam magistratus constituerint, suaque auctoritate civitates gubernarent, præbuerint. Quæ nunc, eo quod res civiles in alienum statum transformatæ sint, omniaque ab una imperatoris majestatis sollicitudine atque administratione pendeant, tanquam incassum circa legale solum oberrent, nostro decreto illinc submoventur.

CONSTITUTIO XLVII.

Abrogatio (22) legis quæ senatui prætores decurionibus vero præfectos constituere concedebat.

Idem imperator eidem Styliano.

Quod alius olim reipublicæ status esset, rerum ordo similiter alius erat. Cum enim cuncta in principis deliberationem non caderent, sed nonnulla essent, de quibus dispicere, et jubere senatus officium esset, ea ab illo etiam proferebantur. Prætores itaque tres (23) numero in urbe rebus administrandis ab eo præsciiebantur, isque actus sanctione legis procedebat. Neque vero id in urbe solum, sed in aliis etiam civitatibus a decurionibus (24) ut vocabantur, præfecti quidam (non tamen quales hodie militaris præfectura novit, sed excellentiores quidam, quique aliam curam demandatam haberent) præsciiebantur.

Cum igitur aliter sese tunc res haberent, communis usus illam legem requirebat. Nunc autem cum omnia a principali cura pendeant, Deoque opitulante ipsius providentia discutiantur et dijudicantur: ac vero illa lex nullum de se usum præbeat, cum aliis quæ de republica ejectæ sunt, hanc etiam ejiciendam esse statuimus. Quemadmodum enim legibus nondum enatis nascendi causam re-

Ἵσπερ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων ἐκάστου τὴν μεταχειρίσιν ἡ χρεια παρέχεται, καὶ ἃ μὲν φέρει τινὰ εὐχρηστίαν, ταῦτα ἐν λόγῳ ποιοῦμεθα, ἃ δὲ μὴδὲν συντελεῖ, ἐν τῷ μὴδενι τιθέμεθα, οὕτω πάντως καὶ πρὸς τὴν σύνταξιν τῶν νομίμων κεφαλαίων δεήσει ἀρμόζεσθαι. ὣν μὲν οὖν ἔστι τις χρῆσις δεξιὸν τι φέρουσα τῇ πολιτείᾳ, τούτων ἀναγκαίως καὶ κειμένων καὶ τιμωμένων, ὧν δὲ ἢ οὐδαμῶς ἢ φαῦλη ἢ μεταχειρίσιν, τούτων οὐ μόνον ἀξιουμένων λόγου τινός, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν νόμων θέσεως διακριτικῶν τε καὶ ἀποβλήτων γινομένων.

Ταῦτά φαμεν, ἔπει τὸς πάλοι νόμοις τινὲς ἐκτεθειμένοι ἐπὶ τοῖς βουλευτῶν καὶ βουλευτηρίων τοῖς μὲν βαρείας τινὰς καὶ δυσουποίτους ἐπέτρεπον λειτουργίας, προνόμιον δὲ τοῖς βουλευτηρίοις παρεῖχον ἀρχῶν τινων προβολῆς καὶ διοικήσεως αὐτεξουσίου τῶν πόλεων. Οἱ νῦν, ὅτι πρὸς ἑτέραν κατάστασιν τὰ πολιτικὰ μεταπεποιήται πράγματα καὶ πρὸς μόνην τὴν βασιλείον πρόνοιάν τε καὶ διοίκησιν ἀνήρτηται πάντα, ὡς μάτην περιπλανώμενοι τῷ νομίμῳ ἐδάφει ἐκείθεν τῷ ἡμετέρῳ ὑπαξάγονται δόγματι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΖ'.

Περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ διδόντος νόμου τοῖς βουλευταῖς στρατηγῶν καὶ ἄλλων τινῶν ἀρχῶν προβολῆν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Πάλαι μὲν ἄλλην ἐχούσης τῆς πολιτείας καταστάσιν ἄλλως καὶ τῶν πραγμάτων ἡ τάξις ἐτάττετο. Μὴ γὰρ πάντων ὑπὸ τῆς βασιλικῆς διασκοπούμενων προνοίας, ἀλλ' ὄντων τινῶν, ἃ τῆς συγκλήτου ἔργον ἦν διασκέψασθαι καὶ χειροτονεῖσθαι, ὑπ' ἐκείνης καὶ τὴν προβολὴν ἐλάμβανον. Πρακτικῶς γοῦν ἐν τῇ προκαθημένῃ τῶν πόλεων τρεῖς ὑπὸ ταύτης εἰς τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν καθίστατο, καὶ ἡ τάξις αὕτη νόμου προφει θεσπίσματοι. Ἄλλὰ γὰρ οὐ μόνον ἐν τῇ φερούσῃ πόλει τὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ὑπὸ τῶν οὕτω καλούμενων βουλευτῶν στρατηγοὶ τινες (οὐχ οἰοῦς ἢ νῦν οἶδε στρατηγικὴ ἀρχή), καὶ τιμωτέροι δὲ τινες καὶ ἄλλην ἐγκειρισμένους φροντίδα προέβληντο.

Τότε μὲν οὖν ἄλλως τῶν πραγμάτων διακειμένων ἢ χρεια τὸν νόμον ἐξήτει. νῦν δὲ τῆς βασιλικῆς φροντίδος πάντων ἐξηρητημένων καὶ σὺν θεῷ τῇ ταύτης προνοίᾳ καὶ σκοπούμενων καὶ διαιτωμένων, καὶ χρεῖαν οὐδεμίαν ἐκείνου τοῦ νόμου παρεχομένου, μετὰ τῶν ἄλλων, οἱ τῆς πολιτείας ἐχέδβληνται, καὶ τοῦτον συνεκβεβλήσθαι ὀρίζομεν. Ἵσπερ γὰρ οὐκ οὔσι τοῖς νόμοις ἢ τῶν πραγμάτων χρεια παρέχει προελ-

VARIÆ LECTIONES.

²² In Zuich. et Meerm. notatum est: αὕτη ἀνήρτηται τὸ γ' διγ. τοῦ β' τὸ κς τί. θε. τοῦ νβ' τῶν διγ. καὶ διὰτ. ζ', ιβ', ιδ', ιθ', κγ' (κη'), κθ', λς', τοῦ λβ' τί. καὶ διὰτ. α'. τοῦ vs' λε' πθ' ρα'. οὐκ ἐδέχθη[σαν] διὰ τούτων [τούτου?] οὐδ' ἐν τοῖς βασιλικῶς, Scrimg. omittit τῶν. ²³ Codd. ἐκτεθειμένοις. ²⁴ Codd. ὑπαξάγοντι δόγματα. ²⁵ Steph. excedisse aliquid suspicatur, veluti ἀρχαί τινες ἐλάμβανον. Melius forte ὄντων τινῶν, οὗς τῆς συγκλ. κτλ. ²⁶ Zuich. et Meerm. φορεῖδα.

NOTÆ.

(22) Abrogatur l. 2, C. De off. prætor.
(23) D. l. 2.

(24) Nam quod Constantinopoli atque Romæ senatores, hoc decuriones in municipiis fuere.

θεῖν τὴν ἀρχὴν, οὕτως οὐ πρὸς τὸ χρῆσιμον τοῖς πράγμασι δόγματος καιμένου, ἀκόλουθον ἐξαλείφειν αὐτό.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΗ΄.

Περὶ τοῦ μὴ ἐρχεσθαι γυναῖκας ἐπὶ τὰ τῶν συμφώνων μαρτύρια.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Οὐκ οἶδ' ὅπως μὴ σκεψάμενοι γνῶμην ἀκριβοῦς ταῖς γυναῖξιν ἰδοσαν ἄδειαν εἰς τὸ μαρτυρεῖν προτεῖναι οἱ παλαιοί, οὐδὲ τὸ πρόχειρον εἰς ἐνθυμησιν ἐνθυμηθέντες, δεῖ γυναῖκα ἀκοσμίαν φέροι ἢ ἀφειδῆς πρὸς τὰς ἀρρένων βίαις ἀπάντησις, σὺφρόνας δὲ καὶ κοσμίους ἢ ἐκείθεν καθίστησιν ἀποφυγή. Πῶς οὖν ἐπέτρεψαν εἰς μαρτυρίαν παραλαμβάνεσθαι, ἐξ ἧς συμβαίνει πολλαῖς ἐν δήμοις πολυανθρώποις αὐτὰς ἀναστρέφεσθαι καὶ χρῆσθαι τῇ γλώσῃ ἀνευλαθέστερον ἢ κατὰ γυναικῶς καλιὰν, τοῦτο ὡσπερ εἶπον ἐπὶ πᾶσι μοι ἀπορεῖν. Τί γάρ ἡ γυναικῶν μαρτυρία τοῦτοις ἐνομισθῆ προτεῖναι εἰς πράγματα, αἷς ὁμοίως τοῖς ἀνδράσι μαρτυρεῖν συγκεχωρηχασί, καθάπερ τὰς Σκυθικὰς γυναῖκας ἀκούομεν ὁμοῦ τοῖς γαμέταις συνεξαπλιζέσθαι, καὶ τοῦτο δὴ πῶς οὐχὶ μετὰ τοῦ ἀδόξου καὶ πολλὴν σύγχυσιν καὶ ἀνατροπὴν ἔχει τῶν ὀρίων τῆς φύσεως, οἷς τὸ τῶν θηλειῶν καὶ ἀρρένων γένος διεστέλατο; πῶς δ' οὐ προδίδωσι τὴν γυναιξὶν ὀφειλομένην αἰδῶ τε καὶ κοσμιότητα; ὦν καὶ τὴν οἴκῳ ἐντυχίαν δεῖ τετηρημένην εἶναι, καὶ μὴ παντελῶς ἀφαιμένην καὶ ἀνετον. Ἢ γὰρ εἰς τὴν μαρτυρίαν εἰσοδος ἀνοίγουσα χώραν τῇ μὴ προσηκούσῃ γυναιξὶ παρῆρησι, δεῖ ὦν ἐν πολυανθρώποις δήμοις ἐγκαταμίγνυνται καὶ τοῖς τῶν ἀνδρῶν ἐναστρέφονται πράγμασι, τὴν κειμένην ἐν τῇ γυναικείᾳ φύσει ὑποστολῆν τε καὶ αἰδῶ ὑφαιρέται, καὶ προκόπτειν αὐτὰς ἐπασχεῖ πρὸς ἀνάδειαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑβριν τρόπον τινὰ τοῖς ἀνδράσι φέρει τὸ γινόμενον· τί γάρ ἂν ἕτερον τοῦτο ἢ ὑβρις (καὶ ὑβρις ἡ βραρυτάτη) ἔσται, εἰς ἐκεῖνα τὰ πράγματα ὦν κυριωτάτη ἀνδράσιν ἢ μεταχειρίσιν τὸ παρίεναι τὸ θῆλυ γένος;

Διὸ μᾶλλον τῇ συνήθειᾳ, ἢ τὸ πᾶσιμα τοῦ νόμου διορθουμένη ἀπέκλεισεν αὐταῖς τὴν ἐπὶ τὸ μαρ-

A rum usus præstat : sic quando lex rerum utilitati non subservit, eam abolendam esse sequitur.

CONSTITUTIO XLVIII.

Ne mulieres in contractibus (26) testimonium præbeant.

Idem imperator eidem Styliano.

*H*aud scio quomodo, re non exactiore iudicio disquisita mulieribus ad dicendum testimonium procedendi facultatem dederint veteres (27). Illud saltem vulgo notum, volutandum animo fuerat, crebrum nempe in virorum oculos occursum mulieri debonestamento esse : pudicam vero et honestam ejusdem rei fugam efficere. Qua ratione igitur illas ad testimonium assumi permiserint (unde sit per sæpe, ut in magnis hominum turbis conversentur, irreverentiusque quam mulierum sermo ferat, lingua utantur), hoc, quemadmodum dixi, mihi dubitare subit. Quorsum enim hisce visum est, ut in negotia publica mulierum prodiret testimonium, quibus juxta atque viris testari permiserunt, quemadmodum Scythicas mulieres cum maritis ad bella coarmari audimus? Et sane quomodo præter absurditatem ingentem, hoc naturæ etiam finium, quibus virilis muliebrisque sexus determinati sunt, tum confusionem, tum eversionem non continet? Quomodo item mulieribus quas etiam domi observantes, nequaquam autem dissolute ac indulgenter, conveniri oportet, debitam non produunt et verecundiam et honestatem? Si quidem ad ferendum testimonium progressio, cum eo (quod multorum illæ hominum commiscitur conventibus, negotiisque implicantur virilibus) ad liberius loquendum quam mulieribus decorum sit, fenestram aperiat : muliebris sexus submissos morem pudoremque adimit atque ipsas ad inverecundiam et procacitatem exercet. Jam vero res illam contumeliam aliquo modo etiam viris affert. Quid enim hoc aliud nisi contumelia, et ea quidem gravissima erit, si quarum rerum tractatio virorum maxime propria est, ad illas sexus etiam femineus procederet?

Quapropter non minus consuetudinem, quam legis erratum majestas nostra corrigens, illis ad testan-

VARIE LECTIONES.

²⁶ Zuich. et Meerm. γνῶμη ἀκριβεῖ. ²⁷ Forte οἷς, ut ad πράγματα rereratur. ²⁸ Zuich. et Meerm. ὀρίων. ²⁹ Codd. Negationem omittunt, Steph. supplevit. ³⁰ Codd. τὴν συνήθειαν ἢ.

NOTÆ.

(25-26) Testis in contractu mulier esse prohibetur hæc Nov. Gell. 6, cap. 7, scribit, nulli feminæ dicendi testimonii jus fuisse, et Constantinus I. I, C. Theod. De rapt. virg. mulieres removet a postulationibus et testimoniis, omnibusque rebus judicialibus : ut et antiquitus penitus removebantur. Harmenop. 1, tit. 6, refert mulieres admitti in testimonium, ἐνθα ἡ τῶν ἀνδρῶν βία ἀπεργάζεται, et post capite περὶ κεκλωμένων, mulieres alim testamentis non admitti, ut et in aliis negotiis : iis exceptis, ἐν οἷς ἀνδρες οὐ προσκαλοῦνται, in quibus non

D advocantur vel adhibentur masculi. Idem paulo post negat mulierem admitti ἐν ταῖς συστατικαῖς μαρτυρίαις, admitti vero ait ἐν ταῖς ἀποδικτικαῖς, appellat autem συστατικὰς, διαθήκην, κodicέλλον, δωρεάν ἀτρίᾳ θανάτου ἀποδικτικὰς δὲ τὰς λοιπὰς, id est judicialia, vid. l. 18, ff. De testam. lego 20, § 6, ff. Qui testam. His adde quæ scripsi 2. Feud. 51, in fin., ubi feminæ removevantur a testimonio investituræ, quamvis feudum habeant ab eodem domino.

(27) D. l. 18, d. § 6.

am præcludit aditum, ac proposita sententia sua decernit, legesque prohibet, ne quo modo mulieres ad contractuum testimonia accedant. In rebus autem peculiariter ad ipsas pertinentibus, quibus interesse viris fas non est (de partu (28-32) loquor, et si cui rei (33) alii sola mulier adhibetur) sua peculiariter virisque occulta testantur.

CONSTITUTIO XLIX.

Ne servi ad dicendum testimonium admittantur (34).

Idem imperator eidem Styllano.

Testimonium cum magni momenti, necessariaque ad tuenda communis vitæ negotia res sit, non a quibuslibet (35), sed ab iis qui extra ignominiam vivunt, ferri æquum est. Recte ergo exquisita ratione de hoc disceptant leges, et non simpliciter ad dicendum testimonium cuique aditum præbent. Verumtamen, quia nonnullæ leges servilis conditionis hominibus in quibusdam (35), rebus testari concesserunt: visum nobis est, hoc nota inducendum esse, ut quæ liberæ vitæ participes non sunt, in universum ad testandum non admittantur, lexque Novellarum (36) constitutionum obtineat, et de quocumque simpliciter testimonio statuatur, idque in quacumque re, sive testamenta, sive aliam humanæ vitæ actionem testimonium complectatur. Si enim illis qui cum liberæ vitæ sint, vitam ingenue, eaque libertate quam nacti sunt digni non degunt, neque quantum fieri potest animi magnitudinem a servitute liberam conservant, sed in illicitarum actionum servitute subiguntur, testimonium dicere non licet: neque his quorum vitam non esse liberam constat, ferre testimonium concedatur. Nam tamen alius hic servitutis modus sit, attamen ea servitus est, quam libertatis dignitate participem esse indignum sit.

CONSTITUTIO L.

Ut (37) donationes quæ in litteras relatæ non sunt ad quingentos usque aureos valeant.

Idem imperator eidem Styllano.

Quandoquidem multi alias gratias relaturi, alias benigno duntaxat proposito moti, dona in nonnullis conferunt: et de hoc capite distincte tradendum esse visum est, quales donationes non everti,

Α τυρεὶν εἰσοδῶν, καὶ ἡ βασιλεῖα ἡμῶν προστεταμένη. ψῆφον οἰκίαν ποιεῖται ἐπὶ τὰ τῶν συμφώνων αγορεύει νόμῳ ἄλλως γυναίκας ἐπὶ τὰ τῶν συμφώνων μαρτύρια ἐργεσθαι. Ἐν πράγμασι δὲ γυναῖξιν ἰδιόζουσαι, οὐ μὴ θεμιτὸν ἐνευγγάνειν ἀνδράσιν (φημὶ δὴ ἐπὶ τε ὠδίνων, καὶ εἰ τε ἕτερον ὁ μόνη θήλυς ὕψις ὀρᾷ), τὰ οἰκία καὶ ἀρβύλων ὀφθαλμοῖς ἀθέτα μαρτυρεῖταισαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΘ΄.

Περὶ τοῦ ἀπροσδέκτους εἰς τὸ μαρτυρεῖν καθίστασθαι δοιοὶς ὁ βίος ἐλεύθερος οὐ γνωρίζεται.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἡ μαρτυρία μέγα τι καὶ ἀναγκαῖον ἐν εἰς τὴν τῶν πραγμάτων τοῦ βίου ἀσφάλειαν, οὐκ ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων προσώπων ἀλλ' ὧν οὐκ ἀτιμὸς ἡ πολιτεία δικαία ἐστὶ συνίστασθαι. Καλῶς εὖν ἀκριβολογεῖται περὶ τούτου τοῖς νόμοις, καὶ οὐκ ἀπλῶς παντὶ διδάσαι πάροδον τοῖς τὴν εἰσοδὸν τῆς μαρτυρίας. Πλὴν ἀλλ' ἐπιπέτερον εἶδος ὑπὸ δουλικῆν τελούσι τύχην ἔνιοι τῶν νόμων ἔδοσαν εἰς μαρτυρίαν ἐν τισὶ τῶν πραγμάτων εἰσιέναι, ὁρθῶς ἡμῖν ἔχον ἐφάνη καὶ τὰ περὶ τούτου παρασημησθαι. Ὡστε καθόλου τοὺς μὴ μετασχόντας πολιτείας ἐλευθέρου εἰς τὸ μαρτυρεῖν ἀπροσδέκτους καθίστασθαι, καὶ τὸν ἂν ἐπὶ νεαρᾷ νομοθεσίᾳ ἡ κρατεῖν καὶ περὶ πάσης ἀπλῶς μαρτυρίας ὀρίζειν καὶ ἐν παντὶ πράγματι. Ἐν τε διαθήκαι ὧσιν, ἐν τε τις ἕτερα τοῦ βίου πραγματεία παραλαμβανομένη ἢ, εἰ γὰρ οὐκ ἔξεστι μαρτυρεῖν ἐκείνοις, ὅσοι καὶ τὶ πολιτείας ἐλευθέρου ὄντες μὴ τὸν βίον ἐλευθερίας καὶ ἀξίως ἦς ἔλαχον ἐλευθερίας διαζῶσιν, οὐδ' ἐφ' ὅσον θνητὸν ἀδούλωτον τοῦ νοῦ συντηροῦσι τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ πρὸς δουλείαν ὧν οὐ δεῖ πράξεων ὑπάγονται, οὐδὲ τούτοις παρασχεθῆσεται μαρτυρεῖν, ὅσοις ὁ βίος ἐλεύθερος οὐ γνωρίζεται. Εἰ γὰρ καὶ ἕτερος ἐνταῦθα τρόπος δουλείας, ἀλλ' ὁμοῦ δουλεία, ἦν μετέχειν οὐκ ἀξίον τοῦ τῆς ἐλευθερίας ἀξιώματος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ν΄.

Περὶ τοῦ τὰς δωρεὰς τὰς μέχρι φ' νομισμάτων οὕσας ἐγγράφως γίνεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἔστιν ὅτε μὲν χάριτας ἀμειβόμενοι, ὅτε δὲ μόνη χρηστῇ προαιρέσει κινούμενοι, δωρεὰς ἐνίοις δεξιῶνται, καὶ περὶ τούτου τοῦ μέρους διασταλασθαι ἔδοξεν, ὅσας τε χρῆ ἀνατρέπτους ἢ, καὶ

VARIAE LECTIONES.

¹¹ Nov. Justiniani 90, c. 6. ¹² Scrimg. ἂν τε τὴν ἕτεραν τοῦ βίου πραγματείαν παραλαμβανομένην. ¹³ Ecl. No. 29. Laudatur apud Harmenop. lib. II, tit. I, p. 206. ¹⁴ Malim ἀτοπέτους.

NOTÆ.

(28-32) Vid. tit. De ventre inspiciendo.

(35) Pula balneo muliebri, I, Harmenop. 13, admittitur etiam in quæstionibus majestatis, I, 8, ff. ad I. Juliam majestatis, et in domesticis factis I, 8, § 6. C. De repud.

(34) Testis esse nullo modo non potest, qui servus est; Nov. Just. 98, c. 6, et ita abrogatur, I, 7, ff. De test.

(35) In iis scilicet in quibus alia probatio ad erueandam veritatem non est, I, 7, ff. De testib.

(36) Nov. sc. Just. 90, c. 6.

(37) Titulus aliter a Græcis accipitur his verbis, περὶ τοῦ τὰς δωρεὰς τὰς μέχρι φ' νομισμάτων οὕσας ἐγγράφως γίνεσθαι. Scrimg. Mihi sic videtur hac Nov. non requiri insinuationem in donatione 500 aureis excedente (ut ita abrogetur I. 24, l. 36, in fin. C. De don. § 2, Inst. De don.) etiamsi in ea requiratur scriptura: si tamen testibus probari possit, 3, Harm. I, in fin. ubi hujus constitutionis meminit, quam et pro 29, laudat.

ολας ἀκίρους εἶναι. Οἱ μὲν οὖν παλαιοὶ περὶ τούτου δικασκομένους γνάμην ἐξέφηναν, ἐκείνην τὴν ὁρατὴν ἐκείαταιν τοῦ βεβαίου⁷⁵, ἢ χρυσίων πεντακοσίων ὑπερτίθει τιμῆς, εἰ μὴ πράξις θεμόσιος ἐμφανὲς ἐν ὄψων κοίτῃσι, κἂν ἰδιωζούση καὶ μυστικώτερᾳ γραφῇ τοῦ ὁρησαμένου ὁ λαβὼν ἀποφέρεται τῆς προαιρέσεως τὴν ἀσφάλειαν· οὐκ οἶδα τί βουλόμενοι ταύτῃ τῇ περιττῇ ἀκριβολογήσει. Ἐγγράφως γάρ πεπραγματευμένης τῆς ὁρατῆς καὶ μαρτυρίας οὐ δεχομένης παραίτησιν⁷⁶ ταύτῃ συναπτομένης, τί πλέον ἀκριβολογεῖσθαι ἴδει;

Ἡμῖν⁷⁷ τοίνυν τὴν περιεργον⁷⁸ ταύτην ἀκριβολογίαν (ἣν οὐδὲ τηρηθεῖσαν⁷⁹ ἐπὶ ὁραταῖς ὄλωσμεν) δοκεῖ καὶ θεοπείσματι καταπαύσασιν ἐκείνο ἐκθῆναι, ἵνα ὁρατὴ ἢ χρυσίων ὑπερέχουσα πεντακοσίων ἔγγραφος μὲν οὕσα ἀναθήτης διαμένη, ἔγγράφου δὲ συστάσεως ἐρήμη γνωριζομένη ἀδέχαιος ἢ κατὰ τὸ ὑπερβαῖνον μέτρον τῶν πεντακοσίων νομισμάτων, κἂν ὑπὸ μάρτυσιν ὁ τῆς ὁρατῆς ἀντιποιούμενος ταυτῆς ἀντιποιῆται. Καὶ γὰρ ἢ μέχρι τῶν πεντακοσίων τιμωμένη, εἰ καὶ ἄγραφος εἴη, τρεῖς μάρτυροι κυρουμένη φέρει τὸ βέβαιον· καὶ δέον τούτῳ τῷ τύπῳ ἐξεταζομένης ἰσχύειν ἢ ἀκυροῦσθαι τὰς ὁρατῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΑ'.

Περὶ τοῦ εὐρεθέντος θησαυροῦ, μετὰ τίνος δεῖ τὸν εὐρόντα μερίζεσθαι αὐτόν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἦν μὲν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον τοῖς θεοῖς ἡμᾶς καὶ σωτηριοῖς παύεσθαι νόμοις· οὕτω γὰρ πολυτεύομενοι ἥμισθα νόμων ἀνθρωπίνων προσεδεθη-

A qualesque contra irritas esse oporteat. Atque veteres quidem hac de re tractantes presuntiarunt, illam donationem condidere, ne firma sit quæ quingentorum aureorum summam exsuperat, nisi in acta publica relata sit: quonquam etiam donatarius donationis certam probationem propria donatoris manu privatim scriptam abstulerit. Ac nescio quid sibi illi superflua hac subtilitate vellint. Quando enim donatio scripto comprehensa, eique iustum testimonium adhibitum esset, quorsum amplius accurate finire oportebat.

Nobis itaque exacta hac definitione, quam neque de donationibus dictam (38) esse omnino scimus, per sanctionem conscripta, illud proponere visum est, ut (39) si donatio quæ quingentos aureos excedit, in litteras relata sit, rata permaneat: quæ vero scripto comprehensa non est, pro eo modo qui quingentos aureos excedit, irrita sit: tametsi donatarius presentibus testibus rem donatam adeptus sit. Etenim donatio, cuius estimatio quingentos aureos non superat, etsi conscripta non sit, dummodo tribus testibus confirmetur, rata iudicatur. Ad hanc ergo formam examinatas donationes, aut valeant, aut irritæ sint.

CONSTITUTIO LI.

De invento thesauro cuius esse debeat (40).

Item Imperator eidem Styliliano.

Bonum sane atque salutare esset, si divinis salutiferisque morem gereremus legibus. Minime enim tum humanis indigeremus, illarumque luce tutam viam comonstrante, humano ex legibus auxilio nobis non esset opus. Verum quoniam

VARIAE LECTIONES.

⁷⁵ Scrimg. βεβαίαν, cui Agyi. cum Steph. addi vult εβαίαν. Βεβαίαν habent Zuich, et Moerm. ⁷⁶ Scrimg. οὐ δεχομένης παρ' αὐτῆς, pro quo cum Steph. ἐνδεχομένης παρ' αὐτῆς editores fere dederunt. ⁷⁷ Inc. Ecl. ⁷⁸ Ecl. ἀπεριεργον. Fortasse rectius. ⁷⁹ Codd. τὴν ῥῆθ. Ecl. vero τηρηθεῖσαν. ⁸⁰ Zuich. et Moerm. ἢ χρυσία.

NOTÆ,

(38) Τηρηθεῖσαν Scrim., τηρηθεῖσαν. Cujac. 17, obert. 32.

(39) Græci aliter legunt, ut locum esse corruptum hinc colligamus.

(40) Thesaurus cuius esse debeat, breviter hic notemus: Thesaurum non esse, quod quisvis vel lucri, vel metus, vel custodiæ causa sub terra condidit, l. 31, §. 1, ff. De acquirendo rerum: quod quis perdidit, aut per errorem e suo fundo non abstulit, l. 67, in fin. ff. De rei vind. Thesaurus est vetus quædam depositio rei mobilis l. un. C. De thesaur. seu pecunia cuius non exstat memoria, ut ea iam dominum non habeat, d. l. 31, ejusque dominus sit ignotus d. l. unica. De invento hoc tenendum est, cum qui thesaurum in suo casu invenerit, omnimodo suum facere. vers. Quæ quidem lex infra idque ex naturali æquitate et D. Hadriani constitutione § 39, Instit. De rerum divis. Non est idem in eo qui sceleratis ac puniendis sacrificiis repererit, d. l. unic.; nam et thesaurum inventum amittit, et eo amplius puniri potest, arg. l. 13, ff. De sicariis. Eadem pene sunt in eo qui in privati fundo et alieno, data opera, non volente invitove domino thesaurum perscrutatur, aut certe principis permisso: quippe inventor fundi domino thesaurum reddere cogitur, d. l. unic. Quid si non studio, sed casu, puta ab aratore vel colono, d. l.

un. in fin. vel fabricis ad domus refectionem adhibitis, l. 67, ff. De rei vindic. thesaurus sit repertus? dividetur inter fundi dominum et inventorem vers. jubemus infra eod. d. l. unic. dict. § 39, Quid si in loco sacro vel religioso sit repertus? Hadrianus totum concessit inventori d. § 39. Divi vero fratres dimidium fisco dederunt l. 3, § 3, De jure fisci. Jam hic opinionum turba nascitur. Accursius dictum § tricesimum nonum refert ad æquitatem: dictam legem tertiam, ad jus strictum; Angelo dicta lex tertia displicet, fisci loco ecclesiam substituenti. Zoænerus in dicta lege tertia legit non etiam religiosis, quo nomine reprehenditur a Roberto 1, recept. 5. Cujac. 5, observ. 5, refert dictam legem tertiam ad locum religiosum qui sit publicus d. § 39, ad religiosum, qui sit nullius. Fornerius 2, selectionum 26, dictum § 39 emendat, legitque ac si quis pro at si quis, eo sensu; et qui thesaurum in loco religioso invenit dimidium cedere, ac si in alieno reperisset, sic sentio, Justinianum repudata divorum fratrum sententia, D. Hadriani constitutionem amplecti. Quid si in Cæsaris fisci, vel publico, vel civitatis loco thesaurus sit repertus? inventor thesaurum cum fisco ac civitate dividet ea constitutione Hadriani d. § 39. Plura de inventione thesauri, et cui cedat vide apud Ferrandum 2, Explicationum 28.

cæno atque luto omnes emergere, divinisque præceptis in cælum tollentibus elevari difficile est : humano generi salutem etiam humana prudentia per leges suas adinvenit. Quapropter etiam nunc cum, quanquam Dominus et Servator noster misericordes esse eorumque qui inopia premuntur illos qui ipsius donis fruentes in affluentia rerum copia vivunt, angustiis succurrere jusserit, nonnulli tamen ita in Dominum ingrati, ergaque communem hominum cognationem commiserationis expertes sunt, ut non modo non benignam manum egentibus præbeant, verum etiam, tanquam solis quoque radiis tetricos thesauros suos aspicere invideant, in terram illos defodiunt : de inhumano hoc invento in medium legem prodire oportuit. Quæ quidem lex cum olim lata fuerit, victa autem postmodum a cupiditate, quæ multas egregias res labefaciat, ab eademque suo vigore privata sit : nunc ab imperatoria nostra majestate in integrum restituitur. Jubebat autem illa (41), ut qui in defossum thesaurum incidisset, si prædium in quo inventus esset, ad principem (42) pertineret, alioquin publicum esset, illum ex æquo cum fisco partiretur, si vero locus unde thesaurus in lucem prodiiisset, neque ad principem pertineret, neque publicus, sed alterius cujuscumque esset, is æqualibus partibus inter inventorem prædiique dominum divideretur : denique si inventoris prædium esset, ipsi res inventa universa cederet. Atque hæc quidem lex illa sanxit. Verum (43) perversa cupiditas haud scio quomodo illa circumscripta, iniquoque lucro fisco donato, illi in hunc usque diem inventum thesaurum attribuit, legemque otiosam reddidit. At quid hinc contingit? Qui alicubi reconditos latere thesauros sciunt, dum alios laboribus suis gavisuros, se autem frustra illos subdituros, quin et interdum acerbis examinationibus subjiciendos considerant, illos investigare negligunt : itaque in perpetuum recondita manent et pereunt, quæ in lucem producta magnam hominibus erant utilitatem allatura.

Jubemus ergo, uti (44) deinceps secundum veteris legis æquitatem judicetur ; et quando thesaurus aliquis inventus fuerit, si locus ubi inventus est, in publicis imperatoriisve fundis sit, inventor illum cum fisco partiatur : si vero alterius cujuscumque sit, simili modo ipsum et inventor, et loci in quo thesaurus inventus est dominus inter se dividant. Cæterum si improbus esse, neque quidquid repererit confiteri inventor omne velit, sed dolo mendacisque ex re reperta nonnulla detineat ; in

A κατέστημεν. Ἄλλ' ἐπεὶ τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς λίθου χαλεπὸν ὑπεράνω πάντας γενέσθαι καὶ τοὺς πρὸς οὐρανὸν ἐπαίρουσι θεοὶ ἐντάλμασιν ἐπαρθῆναι, ἐφευρε καὶ ἡ ἀνθρωπίνη πρόνοια διὰ δογμάτων οικειῶν σωτηρίαν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ. Διὰ τοῦτο καὶ νῦν, τοῦ δεσπότη καὶ σωτῆρος ἡμῶν οικτιρμονας εἶναι παρεγγυωμένου, καὶ τῶν ἀπορία πιεζομένων τοὺς, ὅσοι τῶν ἐκείνου δωρεῶν ἀπολαύοντες ἐν εὐπορίᾳ διαδίοσι, παραμυθεῖσθαι τὴν στενοχωρίαν, ἐπαίτερ τινὲς ἀχάριστοι μὲν περὶ τὸν δεσπότην ὄντες, ἀσυμπαθεῖς δὲ περὶ τὸ συγγενές, οὐ μόνον οὐκ ὀρέγουσι χεῖρα ἑλέου τοῖς χηρῶσιν, ἀλλ' ὥσπερ φθονοῦντες καὶ αὐγαῖς ἡλίου τοὺς ἑαυτῶν σκυθρωποὺς ὄρξιν θησαυροῦ, γῆ τοῦτοσ καταρῶντες, ἐθέσ καὶ περὶ ταύτης τῆς ἀπανθρώπου ἐπινοίας νόμον εἰς βίον ἐλάειν. Ὅς πάλαι μὲν ἐκτεθειμένος, πλεονεκτικὸς δὲ παρ' ἧς πολλὰ τῶν καλῶν διαλυμαίνεται πλεονεξία καὶ ὑπ' αὐτῆς τὸ οἰκτεῖον κράτος ἀφηρημένος, νῦν παρὰ τῆς ἡμετέρας βασιλείας τοῦτο πάλιν ἀνακομίζεται. Ἐκέλευε γάρ ὁ νόμος τὸν τῷ κατορωρυγμένῳ περιτυχόντα θησαυρῶν⁴¹, εἰ μὲν βασιλικὸν εἴη τὸ χωρίον ἢ δημόσιον ἄλλως, διακληροῦσθαι τὸν εὐρόντα καὶ τὸ δημόσιον ἐπίσης τὸ εὐρήμα· εἰ δ' ὁ τόπος, ὃς τὸν θησαυρὸν εἰς φῶς ἤνεγκεν, οὔτε βασιλεὺς οὔτε δημόσιος ἀλλ' ἐτέρου τινὸς προσώπου, ἀμφοτέροις ὁμοίως τῷ τε περιτυχόντι καὶ τῷ χωρίου δεσπότη τοῦτο⁴² ἐπίσης διανεμέσθαι· εἰ δὲ τοῦ εὐρόντος τὸ χωρίον, αὐτοῦ καὶ τὸ πᾶν εὐρήμα εἶναι. Ταῦθ' ὁ νόμος ἐθέσπισεν. Ἄλλ' ἡ φαῦλη πλεονεξία οὐκ οἶδ' ὅπως τοῦτον παραλογισαμένη, κέρδος ἄδικον τῷ δημοσίῳ χαρίζομένη ἐκείνῳ μέχρι τοῦ νῦν τὸν εὐρισκόμενον δίδωσι θησαυρὸν εἰς ἀπραξίαν τὸν νόμον περιστήσασα. Τί οὖν ἐκ τοῦτου συμβαίνει ; γινώσκοντες θησαυρῶν κατορωρυγμένων, ἐννοοῦντες, ὅτι τοῖς αὐτῶν πόνοις ἡσθήσονται ἕτεροι, αὐτοὶ δὲ μάτην ὑποστήσονται τὸν κάματον, οὐ μόνον δὲ ἀλλ' ἐνίοτε καὶ πικραῖς ἐξετάσεσιν ὑποβελήσονται, παρὰ φαῦλον ποιοῦνται τὴν ἔρευναν καὶ λαμβάνει οὕτως αἰώνιος ἀπόκρυψις καὶ ἀπώλεια, ὣν ἡ φανέρωσις ὠφέλειαν ἀνθρώποις ἐμᾶλλε πραγματεῦσθαι.

Κελεύομεν τοίνυν, κατὰ τὴν δικαιοσύνην τοῦ ἀρχαίου νόμου καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος γίνεσθαι, καὶ θησαυροῦ εὐρεθέντος, εἰ μὲν ὁ τοῦτον ἐξαγαγὼν τόπος τῶν δημοσίων ἢ τῶν βασιλείων εἴη χωρίων, μετὰ τοῦ δημοσίου τὸν εὐρίσκοντα μερίζεσθαι, εἰ δ' ἐτέρου τινὸς προσώπου, παραπλησίῳ τρῶπῳ αὐτόν τε τὸν εὐρίσκοντα⁴³ καὶ τὸν κύριον τοῦ τὸν θησαυρὸν ἀναδόντος χωρίου τὴν διανομὴν ποιεῖσθαι. Εἰ μέντοιγε πρὸς ἀγνωμοσύνην ᾧ οὐ τοῦτον εὐρῶν καὶ μὴ πᾶν τὸ εὐρηθὲν ἀνομολογήσει :

VARIAE LECTIONES.

⁴¹ Scrimg. τὸν κατορωρυγμένον — θησαυρὸν. Zuich. et Meerm. τῷ κτλ. ⁴² Melius τοῦτον. ⁴³ Zuich. et Meerm. εὐρηχότα.

NO. 1. A.

(41) Lex 3, § 10, ff. De jur. fisci § 39, Inst. De rer. divis.

(42) D. § 10, dict. § 9.

(43) Hoc innuit dictum § decimum, et dict. § no-

num, certis temporibus non fuisse in usu.

(44) Sententia d. § 10, d. § 9, in usum revocatur a Leone.

βουλήσεται, ἀλλὰ παρακατάσχοι δόλω καὶ ψεύδει ἐκ τῶν εὐρημάτων, τότε κενὸς αὐτῷ γίνεσθαι τοὺς πόνους, καὶ μηδὲν ὄλωσ ἀτόν λαμβάνειν ὡς κακούργον καὶ τῶν ἀλλοτρίων κλέπτην, ἀλλ' εἶναι μόνου ἐκείνου τὴν εὐεργεσίαν, ὅς ἔχει τοῦ χωρίου τὴν κυριότητα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΒ'.

Περὶ τοῦ πᾶν εἶδος νομίσματος, ἀπαραιοίητον ὄν καὶ ἀκίβδηλον, καὶ ὀλίγην τέλειον ἔχον, δι' Ἰσοῦ πολιτεύεσθαι, εἴτε τινὸς τῶν προγεγεστέρων, εἴτε τινὸς τῶν μεταγεγεστέρων βασιλέων εἴη.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Εἰ νεῦρα τῶν πραγμάτων^α αἱ τούτων εὐποροὶ ἀφορμαὶ, εὐστάθεια δὲ πολιτείας ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων δυνάμεως, καλῶς ἄρα οἱ παλαιοὶ τὴν ἐνδεῖαν ὡς νόσον καὶ φθορὰν κἀντεῦθεν ἐδίωκον, ἐκ τοῦ βούλεσθαι πᾶσαν ἰδέαν νομίσματος, κἂν εἰς τοὺς πάλαι καὶ πρόπαλαι ἀναφέροιο βεβασιλευκότας, ὁμοίως ἐμπολιτεύεσθαι. Ἄλλὰ τούτῳ τῷ καλῷ οὐκ οἶδα τί παθόντες οἱ πρὸς τὰ σκήπτρα ὑστερον καταστάντες οὐκ ἔδοσαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέναι σχήματος, ἀλλ' ὥσπερ τῇ εὐπορίᾳ τῶν ὑπάρχοντων διαθασκῆσαντες, τὸ ἀπολιτευτοὺς μὲν τοὺς φέρουσι τῶν πρὸ αὐτῶν ἀρξάντων νομίσμασι τὴν μορφήν κατεψηφίσαντο, μόνοις δὲ τοῖς ἑαυτῶν ἀπένειμαν πολιτεύεσθαι, οὐ βουληθέντες συνιδεῖν τὴν ἐκ τούτου περισταμένην καινοτομίαν τὰ πράγματα, οὐδὲ τὴν βλάβην, ὅση χωρεῖ μὲν διὰ πάντων, μάλιστα δὲ κατὰ τῶν ἀπορωτέρων καὶ χρηζόντων μεζονος βοήθειας καὶ ἀντιλήψεως. Καὶ γὰρ τὸ τῶν ἐμπόρων πλῆθος καὶ τοὺς ἄλλως ἐκ χειρῶν βιούντας καὶ ὄλωσ τὸ γεωργικὸν γένος εἰς μεγάλην ἀπορίας ἀνάγκην συναλύνει, οὐκ ἔχόντων ἐτέρωθεν ἐραυίζεσθαι τὴν τῶν πραγμάτων εὐπορίαν, ἐκείνης καταλυθείσης τῆς ἀφορμῆς^β, ἢ τῶς αὐτοῖς συναντελαμβάνετο.

Διὰ τοῦτο ἡμεῖς τῶν νεωτέρων τὴν καινοτομίαν οὐκ ἀγαπῶντες, τῇ δὲ προνοίᾳ τῶν ἀρχαίων ἐπόμενοι θεσπίζομεν, κατὰ τὴν ἐκείνων φιλόφρονον καὶ πολιτικωτάτην γνώμην πᾶν εἶδος νομίσματος, ἀπαραιοίητον τὴν μορφήν ἔχον καὶ τὴν ὕλην ἀκίβδηλον καὶ τὴν ὀλίγην τέλειον, ἂν τέ τις ἢ τῶν προγεγε-

vanum tunc ille laborarit, et tanquam malitiosus rerumque alienarum occultator et fur, nihil omnino accipiat, et beneficium loci domino soli cedat.

CONSTITUTIO LII.

Ut iam veterum (45) principum quam recentiorum numismata modo justis ponderis, probæque materiæ sint, valeant (46).

Idem imperator eidem Styliano.

Si pecuniam nervi (47) sufficiens et copiosa illarum materia est, remque publicam pecuniarum vis stabilis; recte profecto veteres defectum, velut morbum quemdam ac tabem, inde profugarunt, dum omne genus numismatis, etsi ad veteres et priscos principes referretur, similiter valere voluerunt (48). Verum egregium hoc institutum haud scio qua de causa posteriores principes in eadem forma consistere non permiserint, ac, tanquam subditorum opulentia inviderent, quæ numismata superiorum principum edigi ferrent, iis publico usu interdixerint: sua vero sola in communi commercio esse voluerint. Næ illi, quantum hinc in communibus negotiis novitatis, quantum item detrimenti, quod cum ad omnes, tum præcipue ad pauperiores, potiusque auxilio et defensione indigentes pertineat, existeret, intelligere noluerunt. Certe mercatorum vulgus, qui quæ alioqui manibus victum quaerant, et demum universa rusticorum natio, dum, antiquata ea qua hactenus usi sunt pecunia, alio modo res necessarias sibi parare non possunt, in perquam angustas adiguntur angustias.

Ea propter nos novo recentiorum placito non acquiescentes, veterum autem providentiam sequentes, sancimus, ut secundum benignum illorum rei que publicæ commodissimum iudicium, numismatis omne genus quod (49) quidem formam (50) materiamque non adulteratam (51) et plenum pou-

VARIÆ LECTIONES.

^α Agyl. χρημάτων legi vult. ^β Melius forte μορφή.

NOTÆ.

(45) Vid. l. 1, C. De veteris numism. pot.

(46) Nummi veterum etiam principum, modo justis ponderis, probæque materiæ sint, recipiendi, reducit usus desuetus cui Nov. Nicephori Phocæ contraria c. 1, J.

(47) Νεῦρα τῶν πραγμάτων, Scrimger, νεῦρα τῶν χρημάτων. Agyleus, et male. Plut. in Cleomene. Ὁ πρῶτος τὰ χρήματα νεῦρα τῶν πραγμάτων προσεῖπεν, quod Diog. Laertius Zenoni tribuit. Demosthenes ὑποτέμνει, τὰ νεῦρα τῶν πραγμάτων. Æschines ὑποτέμνεται τὰ νεῦρα τῶν πραγμάτων. Nicetas in Emmanuele Comneno, καὶ χρημάτων ἐπιπρόνυσι διαδόσεσιν ἂ νεῦρα τῶν πραγμάτων ἀρίστως τῶν πάλαι τις κθωνόμασε. Eustath. 2, Iliados, τὸ νεῦρα πραγμάτων εἰπεῖν τὰ χρήματα οὕτε σκληρὸν ἀλλὰ καὶ ἀστοχώτατον, εἰ 4 οὕτε καὶ τις ἀκολουθῶν παλαιᾷ χρῆσει νεῦρα πραγμάτων ἔρατ τὰ χρήματα. Sic in l. 1, § 20, ff. De quæst.

D In tributis dicuntur esse nervi reipubl. et alibi: sic in pecunia robur omne patrimonii veteres posuere l. 22, vers. huic accedit C. De admin. tut. Plura vide apud Cujac. 6, obs. 19, ubi notat Portoria reipubl. nervos principaliter non esse, sed per consequentiam tantum. Adde Nov. 149, c. 2. Nov. 161, c. 2.

(48) L. 1, C. De veteris numismat. potestat.

(49) Ἀπαραιοίητον τὴν μορφήν ἔχον καὶ τὴν ὕλην ἀκίβδηλον ἢ τὴν ὀλίγην τέλειον. Scribn.

(50) Principum: quam imprimi numismatibus moris fuit, vid. l. 1, C. De vet. numism. potest.

(51) Olim lege Cornelia plectebatur qui monetam vultu principum signatum (præter adulterinam) reprobasset Paul. 5, sent. 25, § 1, Arian. 5, ad Epictetum, τὸ τοῦ Καίσαρος νόμισμα οὐκ ἔξεστιν ἀποδοκίμασαι, etc. Adde Edictum. 11, Inst. c. 3.

das habeat) sive vetustioris enjuspium principis, sive recentioris sit, æqualiter et æstimetur, et in republica tractetur. Pœna vero eorum qui rebellis animo decretum hoc contemnerit, fuerit, ut flagris cœdantur, et cute (52) tenus tondeantur, insuperque libras auri tres dependant.

CONSTITUTIO LIII.

Ut cuique tam intra civitates quam extra, mortuos sepelire liceat (53).

Iidem Imperator eidem Styliano.

Mea quidem sententia, leges civiles non ea modo quæ communis subditorum vitæ prosint præscribere: verum de his etiam qui jam vitam finierunt, humanæ commiserationi convenientia decernere decet. Quæ autem defunctorum corpora ignominie contumelieque exponant, ac per quæ communi hominum naturæ dedecus atque turpitudine concilietur, nequaquam in leges sunt includenda. At quod lex (54) mortuos nunnisi extra civitates humani vult, quomodo id humanam naturam dedecore afficere non est? Et quidem si hoc præcipiens, de his humanis ageret, quibus facilem elationem facultates, quas vivi habuerant, suppeditarent, fortasse lex aliquam ad id jubendum rationem habuisset. Quanquam tunc etiam ad amicorum, cognatorum, necessariorumque defuncti commiserationem respicere oportebat. Quorum dolori atque orbitati magnum sane solatium est, si amici sui sepulcrum amplectari, ac in id lacrymas profundere possint. Quæ officia extra civitatem sepulto non facile est exsequi. Attamen si illos solum extra civitatem sepeliri vellet, quibus id ipso mortis die per facultates facile esset, ad eam inclementiam aliquam lex occasionem haberet. Verum nunc, cum inclementia illa simul ad omnes se extendat, quomodo non manifesta est absurditas? quomodo legem in naturæ opprobrium ferri non est evidens? Qui enim, dum adhuc viverent, inopes et deserti erant, quomodo mortui ipso mortis die humabuntur? Quomodo item, cum propter paupertatem sepultura non accelerabitur, multis diebus insepulti non miserabile simul et horrendum spectaculum jacebunt, tabescentemque hominum naturam dedecorabunt? Extra hæc autem, cum mortui interdum famuli Dei appellentur, propterque cœlestem gloriæ colantur, ipsorum corpora inhumata abjici, quomodo id vero expiationi etiam obnoxium non est?

Neque igitur ullo modo inter civiles leges hæc lex recenseatur, sancimus: quin potius, ut a con-

σέρων, ἂν τε τῶν ὀψιγόνων, δι' ἰσοῦ καὶ τιμᾶσθαι καὶ πολιτεύεσθαι. Δίκη δὲ τοῖς καταρροῦσιν ἀπονηθεῖται τοῦ ὀρίσματος αἰ εἰς τὸ σῶμα διὰ μαστίγων πληγαὶ καὶ τριχῶν κουρεία ἐν χροῖ, καὶ προσέτι χρυσίου τριῶν λιτρῶν ἢ ἀπόστισις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΓ'.

Περὶ τοῦ ἀθετεῖσθαι τὸν καλεῖοντα νόμον ἐξωθέν τῆς πόλεως ποιεῖσθαι τὴν ταφήν, καὶ ἐξεῖναι τῷ βουλευμένῳ εἰτε ἐξω τῶν τειχῶν, εἰτε ἐντός ἡμάτων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἔμοι φαίνεται μὴ μόνον ὅσα τῷ βίῳ συμφέρει τῶν πολιτευομένων ταῦτα πρέπειν ὀρίζειν τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἤδη καταλυσάντων τὸν βίον τὰ πρέπειν ἀνθρωπίνῃ ἀκρίβειᾳ συμπαθεῖν, καὶ μὴ δι' ὧν ἀτιμίᾳ μὲν καὶ ὕβρει τῶν μεθισταμένων τὰ σώματα παραδίδοται, αἰσχύνῃ δὲ τῇ κοινῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει περιγίνεται, ταῦτα νομοθετεῖν. Πῶς γὰρ οὐκ ἔστι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν αἰσχύνειν, ὅταν μὴ βούληται ὁ νόμος γῆ κρύπτεσθαι, εἰ μὴ ἐξω πόλεως φέροιτο τὸ βληθὲν ὑπὸ τοῦ θανάτου σῶμα; Εἰ μὲν γὰρ τοῦτο διορίζων περὶ ἐκείνων ἔλεγε τῆς ταφῆς, οἷς εὐπορον τὴν ἐκφορὰν ἐποιεῖ ἡ ἐτι ἐν βίῳ περιόντων αὐτῶν εὐπορία, ἴσως ἂν εἶχε τινα πρόφασιν παρακαλυπόμενος, καί τοιγε καὶ τότε ἐχρῆν πρὸς συμπαθειαν ὄρᾳ φίλων, συγγενῶν, οἰκείων τοῦ τεθνηκότος, οἷς μέγα εἰς παραμύθιον τοῦ ἀλγους καὶ τῆς ἀποστερήσεως τοῦ ποθομένου τάφου περιπτύξεις καὶ ἐπ' αὐτῷ χεόμενα δάκρυα ἐξω κειμένου τῆς πόλεως οὐκ εὐχερῶς ἐπιτελεῖσθαι πέφυκεν. Ἄλλ' ὁμοῦ, εἰ ἐκαίνους τὴν ταφήν ἐκδημον ἐποιεῖ τῆς πόλεως, οἷς οὐκ ἄπορον αὐθημερόν γίνεσθαι, ἦν τις ἀφορμὴ τοῦ δόγματος τῷ ἀσυμπαθεῖ. Νῦν δὲ κατὰ πάντων ὁμοίως φερομένης τῆς ἀσυμπαθείας, πῶς οὐ πρόδηλον τὸ ἀποπον καὶ ἡ κατὰ τῆς φύσεως νομοθεσία καὶ αἰσχύνῃ; ὧν γὰρ ἐτι ζώντων ἀπορος ἦν ὁ βίος καὶ ἔρημος, πῶς θανόντες αὐθημερινῆς ταφῆς εὐπορήσουσι; πῶς δὲ τῆς ταφῆς ἀπόρου τυγχανούσης, οὐχὶ ἐπὶ συχναῖς ἡμέραις οὕτω διαμένοντες ἐλεεινὸν ὄμοῦ καὶ φρικτὸν κείσονται θέαμα καὶ τὴν ταπεινὴν ἀνθρώπων φύσιν αἰσχύνοντες; χωρὶς δὲ τούτων πῶς οὐκ ἔστι δίκης ὑπεύθυνον, ἐνίοτε τῶν ὀμιλησάντων τῷ θανάτῳ θεραπόντων Θεοῦ χρηματιζόντων καὶ ὑπὸ τῆς ἀνω δόξης περιεχομένων ἐβρίθθαι αὐτῶν ἀταφον τὸ σῶμα;

Ὅδαμῶς οἷν νόμοις τῆς ἡμῶν πολιτείας συγκαταλέγεσθαι τοῦτον τὸν νόμον θεσπιζόμενον, ἀλλ' ὅσ-

VARIÆ LECTIONES.

⁵² Scrimg. παραγίνεται. ⁵¹ Scrimg. τοῦ ἐξω κειμ. Emendarunt Steph. et Agyl. & ἐπὶ τοῦ ἐξω κειμένου, Spangemb. οἷς μέγα εἰς παρὰμ. et & ἐξω κειμένου. ⁵³ Scrimg. ἐκαίνους.

NOTÆ.

(52) Pœnæ genus observa, cui simile est in Nov. 58, in fin.

(53) Sepelire etiam in civitatibus mortuos licet, et ita abrogatur lex 3, § 7, ff. De sepulcro violato. l. 12, C. De religiosis l. 6, C. Th. De sepulcro vio-

lato: Paul. 1, sent. 21, § 2, et in: locus Ciceronis, hominem mortuum in urbe ne sepelito, de quo dixi ad leges XII tabularum.

(54) Vide dictas leges.

παρ ὑπὸ τῆς συνηθείας καλῶς ὄρθη καταφρονούμενος, οὕτω καὶ ὑπὸ δόγματος ἡμετέρου ἔστω παντελῶς ἀβετούμενος, καὶ πᾶς, ὃς ἂν βούληται εἰς τακτῶν ἐξωθεν εἶς τῆς πόλεως ἐντὸς τοὺς τελευταίας τιμᾶν τῇ ταφῇ, ἀδειαν ἐχέτω περαινέιν τὸ βούλημα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΔ'.

Περὶ τοῦ ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρα παντελῆ ἀπραξίαν εἶναι, καὶ τοὺς γεωργοὺς ἀργεῖν ἐν αὐτῇ, παρακλητικῶς ἅπασιν τοῖς ἄλλοις ἐργάταις.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἀρίστη μὲν ἡ σπουδὴ τῶν πρὸς ἐκθεσιν ἐπιδεδωκότων ἑαυτοὺς τῶν ὅσα τῷ βίῳ συμφέροι ἐντάλματα, καὶ ἀξιον αὐτοῦς, ἐν οἷς ὀρῶνται πρὸς τὴν ὠφέλειαν τῶν ὑποκειμένων ὅλην τὴν φροντίδα συντείνοντες, ἀποδέχονται τῆς φιλοστοργίας καὶ τὰ τεθέντα τηρεῖν εὐλαβῶς. Ἄξιον δὲ πολὺ πλέον ἐκείνοις μᾶλλον τὴν τοιαύτην ἀπονέμειν εὐλάβειαν, οἱ πλεόν ὄφθησαν καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας οἷα ὅτι πάσης τῆς γῆς νομοθεταὶ ἀναδεξάμενοι μέριμναν, καὶ οὐς ἔθεντο νόμους τούτους ἐπιπροσθεὶν ἄγειν τῶν ἄλλων νόμων ὅτι μόνον δὲ δι' ὅσα εἶπον, ὅτι πλέον εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων ὠφέλειαν, μᾶλλον δὲ ἀσύγκριτον ἀνεδίξαντο καὶ εἰσενέγκαντο πρόνοιαν, ἀλλ' ὅτι καὶ θεῖψ ἐχάραξαν τὰ δόγματα Πνεύματι. Ἐπεὶ οὖν τῷ νόμῳ τῶν κορυφαίων μαθητῶν, ὃς πάντας ἐπιτρέπει ἀργεῖν τιμᾶν τὴν ἡμέραν τῆς Δεσποτικῆς ἀναστάσεως, ὁρᾶται νόμος ἀντιφθεγγόμενος, ἐνῆν μὴ πάντας ὁμοίως κωλύειν ἐργάζεσθαι, ἀλλ' ἐνίοις ἀνετον τὴν ἐργασίαν διδοσθαι. Φησὶ γάρ· Δικασταὶ μὲν καὶ

δῆμοι τῶν πόλεων, καὶ οἰκτερχῶν βιοῦντες ἀργεῖτωσαν ἐν Κυριακῇ, μόνοι δὲ γεωργοὶ ἐργάζεσθωσαν, καὶ ἡ αἰτία τῆς λύσεως τῆς τιμῆς τῆς ἡμέρας ἄλογος ὁκοεῖ γάρ σωτηρίας εἶναι τῶν καρπῶν, ἔστι δὲ ἀληθῶς οὐδέν· οὐ γάρ τὸ σπουδαῖον τῆς γεωργίας, ἀλλὰ τοῦ καρποδοτοῦ ὀλεος, ἐπειδὴν δοκῆ, τὴν εὐθηνίαν παρέχεται τῶν καρπῶν.

mentis, neque vera futilis est: cum non agriculturæ diligentia, sed solis virtus, quando frugum largitori visum sit, fructuum abundantiam suppeditet.

Ἄλλὰ γὰρ ἐπεὶ τοιοῦτος τις εἰς γένεσιν ἤλαθε νόμος, ὀλιγωρῶν μὲν τῆς τοῦ Δεσπότητος τιμῆς, ἀντιδογματικῶν δὲ τοῖς κατὰ πάντων ἐναντίων παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λαθεῖσι τὰ νικητήρια, ὀρίζομεν καὶ ἡμεῖς ἃ τῷ ἁγίῳ ἔδοξε Πνεύματι καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ μεμνημένοις ἀποστόλοις, ὥστε πάντας ἐν τῇ θεῖᾳ καὶ τὴν ἀφθαρσίαν ἡμῖν ἐγκαινισαμένην ἡμέρᾳ σχολάζειν ἀργεῖν, καὶ μήτε γεωργῶν μήτε τινὰ ἕτερον ἔπρεσθαι ἐργῶν ἐν ταύτῃ τῶν μὴ νενομισμένων.

VARIÆ LECTIONES.

Ἰτα emendavit Steph. codd. oi. Ἰτα Scrimg. πατέρες. Ἰτα Cf. Photii Nomoc. VII, 4. Apostolorum canon, qui hoc diserte præcipiat, nullus est: c. 66 vix huc quadrat. Ἰτα Zuich. ἐν φ. habet. Steph. ὃς ἔκρινε emendat, Osenbruggen ἐν τῷ. Ἰτα Zuich. Scrimg. ἔκαστα. Ἰτα Scrimg. σωτηρία. Sed rectius Zuich. σωτηρίας. Ἰτα Scrimg. ἔστι δὲ ἡ ἀληθῶς Ἰτα Zuich. Scrimg. ἥλιος. Ἰτα Bals. Scrimg. ἐγκαινισαμένη. Ἰτα Zuich. et Bals. Scrimg. ἀργήσεως. Ἰτα Scrimg. non habet ἕτερον. Ἰτα Negationem omnittit Zuich. et deleri vult Spang.

NOTÆ.

(55-56) Dominicis diebus omnes ab operibus vacare debent, ut hic. Omnes, inquam, licet rustici, quod olim non fuit: et ita abrogatur lex 3, C. De feriis, facit huius constitutionis mentionem Hermen. 1, tit. 4, § 7.

A suetudine recte contemnitur, sic etiam decreto nostro prorsus reprobator. Quicumque autem sive extra muros sive intra civitatem sepelire mortuos volet, perficiendæ voluntatis facultatem habeto.

CONSTITUTIO LIV.

Ut Dominicis diebus omnes (55-56) ab operibus vacent (57).

Idem imperator eidem Styliano

Præstantissimum illorum est studium qui se edendis quæ communi vitæ utilia sint, præceptis dedunt, dignique sunt eo quod ad subditorum utilitatem omnes suas curas intendunt, quorum utilitatem omnes suas curas intendunt, quorum prius in rempublicam amor laudibus celebretur, ac præcepta sancte observentur. Interim vero multo æquius fuerit, illis potius istiusmodi reverentiam attribuere, quos majores pro humani generis salute, tanquam universi terrarum orbis legislatores, suscepisse sollicitudines constat, quasque leges tulerint, has aliis omnibus anteferre, idque non solum propter id quod dixi, quod videlicet ad hominum utilitatem, incomparabiliorem susceperint atque contulerint curam: sed quod etiam divini nominis virtute subscripserint sua decreta. Quoniam itaque illorum inter discipulos procerum legi, quæ Dominicæ resurrectionis diem cessatione ab operibus omnes venerari mandat, legem aliam contradicere conspicitur, quæ non omnes simul operari prohibendos, nonnullisque uti operentur indulgendum esse censet; ait (58) enim omnes iudices urbanæque plebes et cunctarum artium officia, venerabili die solis quiescant: ruri lumen positi agrorum culturæ libere licenterque inserviant, cuius istius diei dehonestationis nulla ratione nititur causa. Nam quanquam fructuum conservatio prætendi posse videatur: nullius tamen illa momenti, neque vera futilis est: cum non agriculturæ diligentia, sed solis virtus, quando frugum largitori

Quoniam, inquam, istiusmodi lex in lucem prodit, quæ Domini cultum vilipendat, diversumque ab illis, qui contra omnes adversarios a Spiritu sancto victoriam obtinuerunt, decretum præscribat: statuimus nos etiam quod Spiritui sancto, ab ipsoque institutis apostolis placuit, ut omnes in die sacro, quoque nostra integritas instaurata est, a labore vacent: neque agricolæ, neque quicumque alii in illo illicitum opus aggrediantur. Si enim, qui

(57) Vid. l. ult. § 1, [C. De feriis. Adde c. 1, 2, extra De feriis, ubi traditur quemadmodum etiam festis diebus hales capere liceat. Adde quæ dixi ad leges XII tab. ibi: feriis.

(58) L. 3, C. De feriis.

umbram quamdam atque figuram observabant, tanto-
pore Sabbati diem venerabantur, ut ab omni (59-60)
prorsus opere abstinerent : quomodo qui gratiæ
lucem ipsamque veritatem colunt, hos eum diem
qui a Domino honore ditatus est, nosque ab
exitii dedecore liberavit, non venerari par est ? aut
quomodo, cum ex septem (61) diebus unus in Do-
mini honorem consecratus sit, non aliorum ad
opera usu contentos non esse, neque illum Domino
eximium et inviolatum conservare : sed ipsum
etiam vulgarem facere, nostrisque operibus appli-
candum putare, religionis non est prorsus disso-
lutæ ?

CONSTITUTIO LV.

Ut Judæi secundum christianismi ritus vivant (62).

Idem imperator eidem Styliano.

Qui olim sceptris potiti sunt, de Hebræorum
gente (quæ quondam quoad divino patrocínio fove-
retur, inelyta fuit, nunc autem ob contumaciam
in Christum et Deum nostrum in calamitatibus
celebris est, diversas (63) promulgarunt leges, quæ
de ipsorum vitæ statu tractantes, jubent, ut (64)
sacras ipsi Scripturas legant, et ne a suis ritibus
arceantur : quin etiam ut liberos supra sanguinis
cognitionem circumcisionis etiam cognatione suo in-
stituto accommodent. Atque hæc quidem, qui olim
(ut dixi) imperium obtinuerunt. Verum sacratissimus
princeps, ille ex cujus semine nos nati sumus,
ut qui majore quam cæteri salutis ipsorum desi-
derio teneretur, hos in sola superiorum legum
observatione relinquere (quod ante illum alii fece-
rant) non contentus : sed partim sacrorum oracu-
lorum explicatione, partim eorumdem admonitio-
nibus ad salutarem Christianorum cultum tradu-
cens, vivifica baptismi aqua initiavit. Atque quod
ipsos in novum secundum Christum hominem
transformari debere persuasit ut veterem depone-
rent, plene effecit, et quæcunque vetustatem sape-
rent, circumcisionem (65), Sabbatum (66), et si
quid aliud est, cum illo simul exiit. Atqui cum
tanto cum effectu a Judaica pertinacia ipsos dedu-
xisset, non etiam prioribus legibus, quæ Judaico
ritu vivere permittebant, silentium, et vacationem
alterius legis decreto imposuit.

A Εἰ γὰρ οἱ πάλαι τῆς σκιάς καὶ τοὺς τύπους τιμῶ-
τες διὰ τοσαύτης ἤγον τιμῆς τὴν τοῦ Σαββάτου ἡμέ-
ραν, ὡς παντελεῖ αὐτοὺς ἀπραξίᾳ² διδόναι, πῶς
εἰκόσ οὐς ἡ χάρις θεραπευτὰς ἔχει καὶ ἡ ἀλήθεια,
τούτους μὴ τιμᾶν τὴν ἡμέραν, ἢ³ τὸ τίμιον παρὰ
τοῦ Δεσπότου ἐπλούτησε καὶ ἡμᾶς ἠλευθέρωσε τῆς
ἐκ φόβου ἀτιμίας; ἢ πῶς οὐ παντελῶς ἀσυνείδητον,
ἐπιτὰ ἡμερῶν οὐσῶν ὦν εἰς Δεσποτικὴν τιμὴν ἀνει-
ται μία, μὴ⁴ ἀρκεῖσθαι ἡμᾶς ταῖς ἐξ⁵ ἀποκεχρη-
μένους εἰς ἔργα, καὶ⁶ ἀναφαίρετον τῷ Δεσπότη
ἐκείνῃν τηρεῖν, ἀλλὰ καὶ ταύτην κοινοποιεῖσθαι⁷
καὶ τῶν ἡμετέρων ἔργων νομίζειν καιρόν;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΕ'.

Περὶ τοῦ κατὰ τὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν Ἑ-
βραίουσ πολιτεύεσθαι,

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Οἱ ἔμπροσθεν εἰς τὰ σκήπτρα καταστάτες περὶ
τοῦ πάλαι μὲν διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς θαδέν ἐπισκο-
πὴν περιωνύμου τῶν Ἑβραίων γένους, γεγονότος δὲ
ἐκ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν ἀπονοίας
περιωνύμου ἐν συμφοραῖς, διαφόρους ἐξέθεντο νό-
μους, οἱ περὶ καταστάσεως τῆς ἐκείνων ζωῆς δια-
λαμβάνοντες κελεύουσι ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐντυ-
χάνειν αὐτοὺς, καὶ τῶν οικείων ἐθίμων μὴ εἰργε-
σθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς παῖδας πρὸς τῇ συγγενείᾳ τοῦ
αἵματος καὶ τῷ ἐκ τῆς περιτομῆς συγγενεῖ προσοι-
κειοῦσθαι αὐτοὺς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ ἔμπροσθεν,
ὡς εἶπον, εἰς τὴν βασιλείαν παρελθόντες. Ὁ δὲ τῆς
θείας λήξεως βασιλεὺς, οὐ τῆς σπορᾶς ἡμῶν ἢ βλά-
στη, ἀτε δὴ πλέον τῶν ἄλλων σχῶν ἔρωτα τῆς
αὐτῶν σωτηρίας, οὐκ ἀρκεσθεῖς⁸ καταλιπεῖν τού-
τους καθὼς οἱ πρὸ ἐκείνου ἐν μόνῃ τῇ τῶν προ-
λαθόντων νόμων διατάξει, ἀλλὰ τοῦτο μὲν τῶν
ἱερῶν λογίων ἀναπτύξασαι, τοῦτο δὲ ἐν ταῖς αὐτῶν¹⁰
νοουθετήσεσι πρὸς τὴν σωτήριον τῶν Χριστιανῶν
μεταστήσας λατρείαν τῷ ζωοποιῷ τοῦ βαπτίσματος
ἐτελείωσεν ὑδατι. Καὶ ἔργῳ μὲν, δι' ὧν αὐτοὺς εἰς
τὸν νέον κατὰ Χριστὸν μορφωθῆναι ἀνθρώπων ἔπεισε,
τὸν παλαιὸν ἀποθέσθαι παρεσκευάσεν, καὶ ὅσα τῆς
παλαιότητος ἐγνωρίζετο, περιτομὴν, Σάββατον καὶ
εἰ τι ἕτερον, ἐκείνῳ συναπημφιάσεν. Ἀλλ' οὕτω
μὲν ἔργῳ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ φρονήματος μετατάξας αὐ-
τοὺς οὐκέτι καὶ νόμου ψηφίσματι τοῖς προτέροις
νόμοις, οἱ παρεῖχον ἄδειαν Ἰουδαϊκῶς ζῆν, καὶ τὴν
ἀφωρίαν καὶ ἀργίαν ἐθέσασεν.

VARIE LECTIONES.

² Scrimg. παντελῆ αὐτῇ ἀπραξίῳν. Zuich. παντ. ἐαυτῇ ἀπραξία Verlor Bals. præstat. ³ Bals. ἤτις.
⁴ Codd. negationem non habent. ⁵ Ita recte Bals. Codd. ἐξω. ⁶ Particulam καὶ, quæ a Codd. abest,
præstat Bals. ⁷ Ita Zuich. et Bals. Scrimg. κοινὴν ποιεῖσθαι. ⁸ Nov. Justiniani 146. ⁹ Zuich. et
Meerm. ἠρκέσθη, quod fortasse præstat. ¹⁰ Ibidem ἐαυτῶν.

NOTÆ.

(59-60) Juvenalis 14, loquens de Judæis : *Sed pater
in causa est, cui septima quoque fuit lux Ignava,
et Satyr. 6. Observant ubi festia mero pede Sabbata
reges; cum dicit mero pede, iter Sabbati intelli-
gere videtur, de quo Actor. 1, vers. 12, quod cir-
citer 2000 passuum erat.*

(61) Unus ille ex septem diebus non est dies Sab-
bati, sed prima sabbati.

(62) Judæi jubentur fieri Christiani, et ita abro-
gatur Nov. Just. 146, et tit. Cod. De Judæis quo
permissum erat Hebræis suo more vivere.

(63) Cod. De Judæis d. Nov. 146.

(64) D. Nov. 146.

(65) Vid. Nov. Justin. 57.

(66) L. 2, l. 13, Cod. De Judæis.

Ἡμεῖς οὖν ὅπερ ὁ ἡμέτερος πατήρ εὐλο-
γον κρίναντες ἀνακληρώσαι, παντὶ νόμῳ ἀρχαιοτέρῳ
τῷ περὶ Ἑβραίων νομοθετοῦντι σιγᾶν ἐπιτρέπομεν,
καὶ μὴ ἄλλως αὐτοὺς τολμᾶν πολιτεύεσθαι, ἢ ὡς ἡ
καθαρὰ καὶ σωτήριος τῶν Χριστιανῶν πίστις βούλε-
ται. Εἰ δέ τις ἄλοῃ¹¹ τῶν μὲν Χριστιανικῶν θεσμῶν
ἀφιστάμενος, πρὸς δὲ τὰ Ἰουδαίων ἐπαναστροφόμε-
νος ἔθῃ καὶ δόγματα, τοῦτον κατὰ τοὺς περὶ ἀποστα-
τῶν ἐγκειμένους νόμους εἰσπράττεσθαι τὴν τιμω-
ρίαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΓ' ¹².

Περὶ προθύρων θαλαττίων.

ἽΟ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Καὶ οὗτος ἡμῖν ὁ νόμος, ὃς ἀφαιρεῖται τῶν θαλατ-
τίων χωρίων τὴν ἐξουσίαν τῶν οὐ¹³ παρὰ τοῖς προ-
θύροις θάλασσα ὄραται (ἀλλὰ γὰρ οὐ μόνον τοῦτο, B
ὕπαγει δὲ καὶ τῇ περὶ τῆς ὕβρεως ἀγωγῇ καλύοντα¹⁴
τοὺς ἐκεῖ ἀποκεχρησθαι τῇ ἀλιευτικῇ τέχνῃ προθυ-
μουμένους), οὐ δίκαια ἐπιτρέπων ἐφάνη. Πᾶν γὰρ,
ὃ μὴ ἀδίκῳ λόγῳ πρὸς ἐξουσίαν τινὲ περιῆλθεν, εἴτε
γονέων κληρῶς, εἴτε πόνων ἰδίων κτήμα, εἴθ' ἐτέρῳ
τινὲ μὴ ἀπηγορευμένῳ τρόπῳ, πῶς οὐχὶ καὶ πρὸς
τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος ἀνακείσε-
ται, κάκεινῳ τὰς ὠφελείας πολὺ πρότερον, ἀλλ'
οὐχ ἑτέρῳ παρέξει; Οὐκ ἔστιν οὖν πρὸς τὸ εὐθὺ
ἀφορῶντος νόμου ἐτέρους εἰσάγειν πρὸς τὴν ὠφέ-
λειαν οὐ μὴδὲν ὑπεβίβοντο, καὶ ἀποστρεφῆν ἐκει-
νους ταύτης, οἱ πάντως γε ἡ τιμῆμα ἢ συγγενείας
δίκαιον ἢ ἄλλον τινὰ τρόπον οὐκ ἀπηγορευμένον
εἰς τὴν τοῦ χωρίου κατεβάλλοντο κτήσιν. Τὸ δὲ καὶ
τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐτησίους φόρου; ἀπαιτεῖσθαι μὲν C
ὡς αὐτῷ διαφέροντος τοῦ τόπου, ἀπελαύνειν δ' ἐκεῖ-
θεν τὸν ἔξω τῆς ἐκεῖνου γυνῆτος βουλόμενον τῇ
ὠφελείᾳ χρῆσθαι μὴ δύνασθαι, ἀλλ' εἰ τοῦτο ποιεῖν
ἐθελήσοι, ταῖς περὶ ὕβρεως αἰτιάσις ἐτάξασθαι, πῶς
οὐχὶ μετὰ τοῦ ἀδίκου παντελῶς καὶ παράλογον; τί
δὲ, εἰ ὁ τοῦ χωρίου δεσπότης οὐκ ἀμαθὴς ἀλιευτικῆς,
ἄρα καθευδεῖται μὲν αὐτὸς ἀργῶν, ἄλλοις δ' ἐπι-
τρέψει τὰ τῶν προθύρων κέρδη θηρᾶν; ἢ τὴν μὲν
ἀργίαν οὐκ ἀσπάσεται, ἐτέρων δὲ πρόθυρα ἀλιεύον
περινοστήσει, ἐν δὲ τοῖς οἰκείοις ἐργάζεσθαι αὐτῷ
οὐκ ἐξέσται; Ἄλλ' οὐχ ὅρῳ τινὰ τρόπον οὕτως
ἔσται.

Τοιγαροῦν ¹⁵ θεσπίζομεν, τῶν ἰδίων προθύρων
ἕκαστον ἀκωλύτως δεσπόζειν, καὶ κύριον εἶναι τοὺς¹⁶, D
εἰ τινες βουληθεῖεν χωρὶς τῆς αὐτοῦ ἐπιτροπῆς
τῆς τῶν προθύρων ἀπολαύειν ὠφελείας, ἐκδιώκειν.
ἽΟσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς ζηρᾶς ἔχει, καὶ πᾶς τῆς¹⁷

VARIÆ LECTIONES.

¹¹ Zuich. et Meerm. ἀλοῖη. ¹² Ecl. Nov. 30. ¹³ Melius ὧν. ¹⁴ For. τὸν κωλ. ¹⁵ Ecl. incipit.
¹⁶ Codd. τοὺς δ'. Ecl. τοῦ. ¹⁷ Ecl. τις.

NOTÆ.

(67) Vid. tit. Col. De apostatis.
(68) Περὶ προθύρων θαλαττίων. Scrimg. προθυ-
ρον vestibulum ædium l. 19, § 1, ff. com. divid.
olim, qui alterum prohibebat ante Prætorium, seu
prothyrum ædium suarum 'piscari, injuriarum te-
nebatur: l. 13, in fin. ff. De injuriis, adde 53,
Ecl. 6, c. 3, hac Novella non tenetur, et ita
abrogatur d. l. 13, in fin. adde l. 14, d. titul. Nam

Quod igitur pater noster prætermisit, id non
adimplendum putantes, omni antiquiori, quæ de
Hebræis statuit, legi silentium injungimus *et ne illi
aliter quam pura salutarisque Christianorum fides
vult, vivere audeant, jubemus.* Quod si quis a
Christianorum ritibus defectione facta ad Judæorum
mores et placita reverti deprehendatur, hic secun-
dum leges de apostatis (67) latus pœnas luat.

CONSTITUTIO LVI.

De oris (68) maritimis.

Idem imperator eidem Styliano.

Hæc etiam lex quæ maritimarum prædiorum jus
tollit, eorum unde apud (69) oras mare conspici-
tur: quæque insuper illorum dominium si illic
piscari volentes prohibeat, injuriarum actioni sub-
jicit: nobis non æqua statuere visa est. Quidquid
enim non iniquo titulo in cujuspian dominium
devenit, sive parentum hæreditas laborumque
emolumentum, sive alio quocunque non illegitimo
modo paratum sit: quæ causa est, quamobrem id
non ab eo qui in dominio habet, administratur, et
illi non longe potius quam alteri cuiquam utilitatem
præbeat? Non est igitur legis, quæ quidem æqui-
tatem spectet, ut alios ad utilitatem rei, in quam
nihil juris habent, introducat: illos vero qui aut
solutum pretium, ut cognationis jus, aut denique
aliam aliquem possidendæ rei non illegitimum
titulum laudant, ille privet. Jam vero quod, cum ab
illo tanquam loci illius domino, annuum tributum
exigatur, expellere inde illum, qui præter ipsius
voluntatem loci commodis uti velit, non possit:
sed hoc faciat, injuriarum actionibus tentetur;
quomodo id, præterquam quod iniquum est, non
omnibus modis absurdum est etiam? Quid si præ-
dii dominus piscatoriæ artis non ignarus sit, num
ipsi otioso dormiendum erit, aliisque orarum (70)
emolumenta venari permittere debet? aut, si
otium non amplectetur, in aliorum oris errabun-
dus piscabitur, in suis autem id ipsi non licebit?
At quare ita fieri debeat, nullam equidem rationem
video.

Sancimus itaque, *ut quisque oras suas inconcusso
jure possideat, illorumque dominus sit; etsi qui
sine ipsius permisso illorum emolumento frui ve-
lint, hos propellere possit.* Nam quemadmodum
terrenis locis juris est, ut quicumque domus domi-

ut ædium, ita et prothyri sui pleno dominio quem-
que frui oportet. Est enim prothyrum sequela
ædium d. l. 13. in fin.

(69) Παρὰ τοῖς προθύροις.

(70) Παρὰ τῶν προθύρων κέρδη θηρᾶν. Scrimg. τὰ
τοῦ προθυρίου κέρδους. Cujacius 14, obs. 1. Quid
esset προθυρίων κέρδος, dixi ad l. 15 in fin. ff. Qui
potior.

nus sit, is præter illius usum, vestibulum (71) quoque atque atrium possideat; ut ita etiam in maritimis obtineat, rationi esse consentaneum putamus. Et sicut terrenis locis præter voluntatem domini ex alieno fructus percipere nemini conceditur; sed si quis fructus ex alieno colligit, eos vel benignitate domini percipiat, vel pro loci (72) usu vectigal solvat necesse est: sic etiam in maritimis observari præcipimus.

CONSTITUTIO LVII.

Quantum in piscatoribus remora (73) piscatoriæ inter se distare debeant.

Idem imperator eidem Styliano.

Quandoquidem cum plurimæ leges de piscatione statuunt, illud quod ἐποχὴν (74) nominandum putarunt, adhuc lege definitum non est (quippe, B quod, ut videtur, quo tempore leges illæ promulgabantur, nondum id institutum innotuisset), hoc quoque legis constitutionem auferre volumus.

Quam itaque juris rationem in hoc piscationis instituto legitimo decreto obtinere consuetudini visum est (ut nempe interstitiorum modus ad trecentos sexaginta quinque passus protendatur), hoc nos quod extra convenientem modum non feratur, legis dignitate honorantes, dehinc legem esse sancimus. Nam tametsi citra hoc privilegium, ut remora piscatoriæ ad hanc rationem disponatur, præsentis ævi hominibus bonum videatur: quo tamen id firmiter sit, cautiusque in æternum observetur, lex esto, *remoraque illæ trecentorum sexaginta quinque passuum intervallo a consuetudine approbato inter se distante: idque ita, ut ab utraque parte hic intervalli modus desumatur; ut videlicet centum octoginta duo, et semis (75) ab unius partis finibus exporrigantur, residuum vero ad vicinum usque pertingat. Atque hæc quidem de constituendis introducendisque post hanc legem remoratoris dicimus. Quæ vero hoc decretum prævenerunt, tametsi præstituto hoc intervallo non distent ex ejus præscripto tamen nihil nõvalitur; permanebuntque illa, ut initio constituta sunt.*

CONSTITUTIO LVIII.

Ne (76) ex sanguine cibus conficiatur.

Idem imperator eidem Styliano.

Simul olim legislatori Mosi (77) sanguine vescen-

VARIE LECTIONES.

¹⁸ Ecl. τὴν χρῆσιν habet pro τὴν κτ. τε καὶ αὐλήν. ¹⁹ Codd. et Ecl. λαμβάνου. ²⁰ Ita Ecl. Zuich. et Meer. νομίκου. Scring. νομίμου. ²¹ Scring. δε, Zuich. ἐπί. ²² Ecl. νόμψ. ²³ Ecl. προαγ.

NOTÆ.

(71) D. l. 13, in fin.
 (72) Ὑπὲρ τοῦ τόπου, Scring. hinc τοπιατικόν, quod et solarium et locarium, vid. d. l. 15, in fin.
 (73) Adde Novell. 102, 103, 104, inf. eod. et his quidem de rebus ante hunc Leonem nihil constitutum.
 (74) In pothyris seu vestibulis ædium, de quibus superiore Nov. dictum est, maxime in angusto mari, ut in Bosphoro Thracico ut plurimum erant ἐποχὰι aut certe ἐποχῶν ἰντία, quæ posteriores dixere θράντζς retia in mari extensa coulxis palis. Phavo-

οὐκίας δεσπότης μετὰ τῆς χρήσεως ταύτης καὶ τῶν προθύρων ἔχει τὴν κτησίαν τε καὶ αὐλήν ¹⁸, οὕτως εὐλογον καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὑπολαμβάνομεν ἔχειν, καὶ ὡσπερ ἐν τῇ ἑρηρᾷ ἐκ τῶν ἀλλοτριῶν οὐδενὶ συχωρεῖται παρὰ γνώμην τοῦ κεκτημένου καρπίζεσθαι, ἀλλ' εἰ καρπὸς ἐκείθεν τις συναγάγοι, ἢ λαμβάνων ¹⁹ τὴν χάριν τῇ τοῦ δεσπόζοντος φιλοφρονήσει ἢ τὴν ὑπὲρ τοῦ τόπου κατατιθέμενος πρόσθεον, οὕτω καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ εἶναι ὀρίζομεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΖ'.

Περὶ τοῦ μέτρου τῆς ἀποστάσεως τῶν ἐποχῶν ἐν τῇ τῶν ἰχθύων θήρᾳ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ πλείστων νόμων περὶ ἰχθύων διοριζόντων θήρας ἐκεῖνο τὸ μέρος ἀδιόριστον ὄραται νόμψ, δ ἐποχὴν ὀνομάζειν ἐγνώκασιν (ὡς εἰκεν οὕτω τοῦτο τοῦ ἐπιτηδεύματος γνωρίμου τυγχάνοντος καθ' ὃν καιρὸν εἰς γένεσιν οἱ νόμοι προήρχοντο), βουλόμεθα καὶ τοῦτο νόμου διάταξιν ἀποφέρεισθαι.

Ἦνπερ οὖν ἀντὶ νομικοῦ ²⁰ ψηφίσματος γνώμην οὐκ ἔξω τοῦ πρόποντος φερομένην ἔδοξεν ἐν τούτῳ τῆς θήρας τῷ ἐπιτηδεύματι διατεῖν τῇ συνηθείᾳ, φαμὲν δὴ ²¹ τὸ μέχρι τριακοσίων ἐξήκοντα καὶ πάντα ὀργυρίων παρατεινόμενον μέτρον τῶν ἀποστάσεων, τοῦτο ἡμεῖς νόμου τιμῶντες ἀξιώματι ἀπὸ τοῦ παρόντος νόμου εἶναι θεσπίζομεν. Εἰ γὰρ καὶ χωρὶς τοῦ τετιμῆσθαι τούτῳ δὴ τῷ προνομίῳ ²² καλῶς ἔχειν δοκεῖ τοῖς νῦν τὰ περὶ ἐποχῶν ταύτῃ τῇ γνώμῃ ρυθμιζέσθαι, ἀλλ' ὅμως ἵνα μᾶλλον ἐν τῷ βεβαίῳ ἢ καὶ ἡ περὶ αὐτῆν εὐλάβεια διηνεκῶς σώζοιτο, νόμψ C ἔστω, καὶ ἀλλήλων ἀφιστάσθωσαν αἱ ἐποχὰι τὸ νομοισμένον τῇ συνηθείᾳ τῶν τριακοσίων ἐξήκοντα καὶ πάντα ὀργυρίων διάστημα· δηλονότι ἐξ ἑκατέρου μέρους τοῦ τοιοῦτου μέτρου τοῦ διαστήματος λαμβανομένου, ὡς εἶναι τὰς μὲν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα δύο καὶ ἥμισυ ἀπὸ τῶν ὀρίων τοῦ ἐνὸς διηκούσας μέρους, ἐδὲ λοιπὸν μέτρον διήκων μὲχρι τοῦ γειτονεύοντος. Ταῦτα δὲ φαμεν περὶ τῶν μεταγενεστέρων τοῦ παρόντος νόμου δεχομένων τὴν σύστασιν καὶ παραγωγὴν ²³. αἱ γὰρ προφθάσαι τὸ νῦν δεδομένον ἐποχὰι, κὰν μὴ τῷ διορισθέντι ἀφεστήκασιν διαστήματι, οὐδὲν ἐκ τοῦ νόμου καινοτομηθήσονται, ἀλλὰ διαμενοῦσιν ἐφ' ἧς ἐξ ἀρχῆς ἔλαχον στάσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΗ'.

Περὶ τοῦ μηδένα τὸ αἶμα βρώμα ποιῆσθαι, οὐδ' αὐτὸ πιπράσκειν ἢ ὠρεῖσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Καὶ πάλαι τῷ νομοθέτῃ Μωσῆ Θεὸς ἐντέλλεται,

rinus δίχτυα ἀγρεύοντα τοὺς ἰχθύας: quam ob rem ἐποχῆς τὴν πῆξιν dixit Leo Novell. 83 et 104, j. eod. et ἐπάπλωμα interpret. Novell. 102, vid. Cujac. 14, obs. 1.

(75) Jubeo Leo intermitteri spatium 182, ulnarum a superiore vicina epocha et totidem ab inferiore.

(76) Sanguis animalium cibus homini esse prohibetur. Ita reductur jus Mosaicum Lev. xvii, receptum etiam temporibus primitivæ Ecclesiæ.

(77) Act. xv, vers. 19. Levit. ii, 17.

αἷμα οὐ φάγεσθαι, καὶ παρὰ τῶν κηρύκων τῆς χάριτος ἀπέχεσθαι τῆς τοιαύτης νενομοθέτηται βρώσεως. Καὶ οὕτω κἂν τῇ παλαιᾷ κἂν τῇ νέα χάριτι συμφώνως ἀθεμίτου δοκούοντος καὶ ἀποδλήτου τοῦ πράγματος, εἰς τοσοῦτον ἀθασείας, μᾶλλον δὲ παραπληξίας ἤκουσιν ἄνθρωποι, ὡς μηδ' ἐτέρω τῶν νομοθεσιῶν ὑπέχειν εὐήκοον οὐς. Ἄλλ' ἀναίδηοι μὲν κέρβους ἕνεκα, εἰ δὲ τὸ γαστρίμαργον θεραπεύοντες καταφρονοῦσι μὲν τοῦ παραγγέλματος, βρῶμα δὲ ποιοῦνται τὸ ἀπηγορευμένον⁷⁸ εἰς βρῶσιν αἷμα. Ἄνηνκται⁷⁹ γὰρ ταῖς ἡμετέραις ἀκοαῖς, ὅτι περ ὡς χιτῶσι τοῖς ἐντέροις⁸⁰ τοῦτο διαλαμβάνοντες, καθάπερ τι τῶν συνήθων βρωμάτων διδάσκει τῇ γαστρὶ.

Τοῦτο οὐκ ἀνασχετὸν ἢ βασιλεῖα ἡμῶν ὑπολαμβάνουσα, οὐδ' οὕτω παράνομον ἐπινοῖαν πρὸς μόνην γαστέρα κεχρημένων ἀνδρῶν⁸¹ ὑβρίζειν μὲν θεία ἐντάλματα, ὑβρίζειν δὲ τῆς ἡμετέρας πολιτείας τὸ ἐντιμὸν ἀνεχομένη, κελύει τὸ τοιοῦτον ἄγος μηδ' ἄλλο τινα εἰς τόλμαν ἐκφέρεσθαι ἐπιτηδεύειν, μήτε πρὸς οἰκίαν χρῆσιν μηδ' ὥστε ἄλλους ὠνούμενους ἐναγαῖ καταμαίνεσθαι βρῶματι. Καὶ ἴστω πᾶς τις ὁ φωραθὲς καταλιγώρησας ἀπὸ τοῦ παρόντος καιροῦ τοῦ θείου ἐντάλματος, καὶ τὸ αἷμα βρῶμα ποιοῦμενος (κἂν τε πιπράσκων κἂν τε ὠνούμενος εἴη), ὡς τῶν τε προσόντων θημεύσαι ὑποβλήθησεται, καὶ μετὰ τὸ εἰς τὸ σῶμα πικρῶς αἰκισθῆναι καὶ ἐν χρῆ κούρελα ἀτιμασθῆναι φυγῇ τῆς πατρίδος ἀπέλω ζημιωθήσεται. Ἐπὶ ταύτῃ δὲ τῇ δίκῃ καὶ τοῖς ἐν ἐκάστῃ κῶλι ἐπάρχοντας μὴ ἀφεῖσθαι ἀνεγκλήτους προστάσομεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς (οὐκ ἂν γὰρ τοῦτο παρενομεῖτο, εἰ τῷ πρόποντι δραστηρίω ἀρχικοί ἀνδράσι τὴν ἀρχὴν διεκόσμου) δέκα λιτρῶν χρυσοῦ ζημίαν ἐπιστάσις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΘ.

Περὶ τοῦ ἕν τινος ἐλεύθερος πεφουκῶς ἐαυτὸν εἰς δουλείαν ἀπεμπολοῖ, μὴ συνιστηκῆται τῇ πρῶσιν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Εἰς καὶ οὗτος νόμος ἐστὶ τῶν μὴ προπόντων τῇ εὐταξίᾳ τῆς ἡμῶν πολιτείας μήτε ἀποδοχῆς ἀξίων μήτε χώραν ὀφειλόντων λαβεῖν ἐνεργείας, ὅς τὸν ἐλεύθερον μὲν πεφουκῶτα, φαυλότητι δὲ γνώμης τὸ

A dum non esse mandavit Deus, simul ab istiusmodi cibo abstineri debere a præconibus gratiæ (78) est constitutum. Et quanquam tum veteris tum novæ gratiæ tempore illa res vilis habita sit et nefaria : eo tamen contumaciæ, imo vecordix homines processere, ut neutri legi aures præstent morigeram. At contra alii lucri, alii gulæ causa summa cum impudentia mandatum contemnunt, in escamque qua vesci vetitum est, sanguinem convertunt. Perlatum enim ad aures nostras est, quod intestinis tanquam tunicis illum infarcitum, velut consuetum aliquem cibum ventri præbeant.

Quod tolerari non debere imperatoria nostra majestas rata, neque tam impio soli gulæ inhiantium hominum invento, nunc præcepta divina, B nunc reipublicæ nostræ honestatem dedecore affici sustinens, jubet, ne quis id scelus, neque ad suum usum, neque ut emptores detestando cibo contaminentur, ullo modo exereere audeat. At sciat, quicumque dehinc divinum mandatum contemnere, sanguinemque in cibum convertere (sive vendat, sive emat) deprehensus fuerit, se honorum publicationi subijciendum, et ubi acerbum in modum flagris cæsus, ac cute tenus sæde tonsus erit (79), perpetuo patriæ exsilio multandum esse. Quo quidem in iudicio, neque civitatum magistratus citra criminacionem dimittendos censemus : sed ut et ipsi (neque enim, si illi convenienti alacritate magistratum gessissent, id scelus commissum esset) quod negligenter socorditerque subditis præfuerint, C decem librarum auri multam sustineant..

ὑπέχειν τῆς ἀμελοῦς καὶ βεθύμου τῶν ὑποχειρῶν

CONSTITUTIO LIX.

Abrogatio legis (80) quæ hominem liberum se vendere permittit.

Idem imperator eidem Styliano.

Quæ lex hominem liberum, qui tam ignavi atque abjecti animi est, ut libertatis dignitatem dedecore afficiens, quo execrabile pro servitute persolvendi D pretii lucrum participet (81), suam servitatem

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁸ Meerm. ἀπηγορευθέν. ⁷⁹ Zuich. et Meerm. ἀνηνέχθη. ⁸⁰ Codd. ἐτέροις. ⁸¹ Scrimg. τῶν ἀνδρ. Agyl. conj. ἀνθρώπων.

NOTÆ.

(78) Act. xiv, vers. 29, Canon Apost. 62.

(79) Pœnæ simile genus existat in Novell. 62, in fin.

(80) Liber homo se nullo modo vendere ad pretium sui participandum potest : et ita abrogatur l. 5, § 1, ff. De statu ; l. 6, § 5, ff. De injusto ; l. 14, ff. De pœnis, § 4. Insult. De jure personar.

(81) Συμμοιράσασθαι. Scrimg. ad pretium participandum ; l. 5, § 1, ff. De statu ; l. 6, § 5, ff. De injusto. § 4. Inst. De jur. pers. ἐπὶ τὸ μοιράσασθαι τὸ τίμημα. Theoph. ibi. Quæri hic potest quemadmodum ea venditio (nam in pignoratione minus est dubii l. 25, § 1, De liberali causa et ministerio

l. 16, C. De liberali), aut cujus tandem pretium venditionis istius acceptum fieret ? an venditoris ? non video, cum statim ab ipsa venditione venditor servus efficiatur, nihilque ab eo momento suum vel proprium habeat. An emptoris ? ne id quidem, nam qua manu pretium numeraret, eadem statim reciperet, nulloque momento in venditoris persona constaret l. 79, s. de acq. hæred. An extranei ? Non video quoque quemquam tam facilem in alium fuisse, ut se alterius locupletandi vel juvandi causa vendere velit. Itaque puto liberos et ingenuos homines eo redactos nonnunquam fuisse, quod herum a quo alerentur interdum nancisci eis expediret magis quam in perocetua mendicitate

merceretur, non castigat, neque scelus illud corrigat; profecto et illa earum una est quæ rectum reipublicæ nostræ statum dedecent, ac approbatione indignæ sunt, neque auctoritatem et efficaciam accipere debent. *Illam* itaque de eo qui res suas ita gubernat, *latam* legem, quæ dementiam firmam esse permittit, neque eversa indigna illa mercatura, hos qui per insipientiam talia faciunt, competentibus pœnis subjicit, neque legis propositum scimus servare, neque quæ convenienti legibus reverentia potiat, dignam putamus. Si enim quod (82) pater filiis est, id idem leges civibus esse oportet, ut in hoc unum quod illis conducat ac salutare sit, colliment: quomodo hanc legem qui tantum incommodum atque damnum incumbere iis qui per dementiam in id se coniecerunt, sinit, legibus annumerari æquum est?

Hanc itaque nos legibus excerptam in exilium mittentes, sancimus, *ut si quis* ita demens sit, ut libertatem servitute commutans se ipsum vendat, ne is contractus validus sit, sed evertatur, et simul ipse libertatis suæ proditor, simul is qui cum ipso ad facinus designavit, verberibus castigentur, nihiloque minus vesaniæ mancipio libertas in pristino suo statu servetur.

CONSTITUTIO LX (83).

Qua pœna (84) castratores (85) affici debeant.

Idem imperator eidem Styliano.

Virtutis (86) ad procreandum a Deo naturæ ineditæ exsecutio non minore cum audacia identidem committitur, quam si apud Deum nulli pœnæ obnoxia esset, cum tamen vel maxime sit; et quanquam veteribus legislatoribus curæ fuerit, ut id malum ultrice lege excideretur, quo respublica ab istiusmodi invento munda esset: haud scio tamen, cum si cui alii, huic certe præscripto obtemperari, atque a naturæ mutilatione abstinere æquum sit, quamobrem non ita faciant homines: sed tanquam utilitatem quamdam, istiusmodi ad-

A τίμιον τῆς ἐλευθερίας ὑδρίζοντα καὶ τὴν οἰκίαν ἐμπορευόμενον δούλευσιν⁸² ἐπὶ τῷ⁸³ κέρδος μιὰρὸν ἀντὶ τῆς δουλείας τοῦ καταβεβλημένου τιμήματος, συμμοιράσασθαι, ἀσωφρόνιστον εἶναι, οὐκ ἐπαυροῦσθαι τὴν παρανομίαν. Τοιγαροῦν τοῦ τὰ οἰκία οὕτω τιθεμένου⁸⁴ τὸν νόμον δε παραχωρεῖ τὴν παραφροσύνην βεβαίαν ὑπάρχειν, ἀλλὰ μὴ μετὰ τοῦ ἀνατρέπειν τὴν ἀτιμον ἐμπορίαν καὶ ποιναῖς ἀρμοζούσαις καθυποβάλλει τοὺς τοιαῦτα ποιεῖν ἀφρονευόμενους, ὥστε νόμου προαίρεσιν διασώζειν ἴσμεν οὔτε τῆς προούσης νόμοις αἰδοῦς τε καὶ τιμῆς ἐπιτυγχάνειν νομιζόμεν ἄξιον. Εἰ γὰρ ὅπερ πατήρ τέκνοις, τοῦτο δεῖ τοῖς πολλοῖς εἶναι τοὺς νόμους, πρὸς ἕν⁸⁵ μόνον τὸ συμφέρον καὶ σωτήριον τῶν πολιτευομένων ὁρῶντας, τοῦ δικαίου οὗτος νόμοις συνεξετάζεσθαι, τοιαύτην βλάβην καὶ ζημίαν συγχωρῶν ἐπικαίεσθαι τοῖς ἀνοήτως ἑαυτοὺς εἰς ταύτην ὑποβεβληκόσι;

B Τοῦτο οὖν ἐξοστρακίζοντες καὶ τῶν νόμων ἐκφυλλοφοροῦντες ἡμεῖς θεσπίζομεν, εἰ τις οὕτως ὀφθειῆ δυστυχῶν εἰς φρένας, καὶ δουλείαν ἐλευθερίας ἀντικαταλλατόμενος ἑαυτὸν ἀπεμπολοῖη, μὴ συνεατηκέναι, ἀλλὰ ἀνατρέπεσθαι τὴν πρᾶξιν, αὐτοῦ τε τοῦ προδότου τῆς ἰδίας ἐλευθερίας καὶ τοῦ συγκαουρούντος αὐτῷ πληγαῖς τε εἰς τὸ σῶμα σωφρονισομένων, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐν τῷ οἰκίῳ τηρουμένης σχήματι τῷ τῆς ἀνοίας ἀνδραπέδῳ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ε΄.

Περὶ τῶν εὐνοουχιζόντων τιμωρίας ἄλλως ἢ κατὰ τὸν πρόσθετον νόμον.

C Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς; Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Πρᾶγμα τολμώμενον μὲν ἀπειθῶς ὡς μηδεμιᾶς παρὰ Θεῷ δοκοῦν ἔνοχον δίκης, μάλιστα δὲ ἐν ἄξιον δίκης, ἡ ἔκτομή τῆς ἐνταθειμένης ὑπὸ Θεοῦ τῆ φύσει δυνάμει πρὸς διαδοχὴν τοῦ γένους, πάλαι μὲν τιμωροῦντι νόμῳ διὰ προνομίας ἐγγόνει τοῖς νομοθέταις λαβεῖν ἔκτομήν, ὥστε τῆς τοιαύτης ἐπινομίας καθαίρειν τὴν ἡμετέραν πολιτείαν· οὐκ οἶδα δὲ ὅπως δεόν ἐπερ τινὲ ἀλλῶ τούτῳ πείθεσθαι τῷ παραγγέλματι καὶ φεῖεσθαι λωδῶν τῆ φύσει, οὐκ οὕτω ποιοῦσιν, ἀλλ' ὥσπερ τι τῶν ὀφελίμων τὴν κατὰ τοῦ γένους τοιαύτην ἐπιβουλήν λογιζόμενοι, τὰ δεῖ ἕν

VARIE LECTIONES.

⁸² Zuich. δούλωσιν. ⁸³ Scrimg. ἐπὶ τῷ. ⁸⁴ Hæc verba τοῦ — τιθεμένου aut corrupta aut post παραφροσύνην collocanda esse videntur. ⁸⁵ Zuich. om. ἕν.

NOTÆ.

vivere. Ac ne interea temere se in servitutem dedisse viderentur; utque aliquam speciem hominis ingenui semper præ se ferrent, ab emptore (Theophilus paulo aliter rem explicat. Inst. De jure personar. § of δὲ δούλοι, eo sensu. Ego cum aliquo egi, ut me venderet viginti nummis et sibi pro lucro quinque haberet, quindecim mihi redderet) partem sui ipsius pretii, ejusque liberam perpetuamque administrationem stipulabantur. Arg. l. 2, ff. Si ingenuus; quod postea vel iniquum, mutatum est a Leone hac Novella; non immerito: cum tamen sui ipsius venditionem natura quodammodo respuat; et parum admodum intersit, mortem quis sibi naturalem vel civilem conciscat, cum nemo sit membrorum suorum dominus l. 13, s. Ad legem Aquil. quod hominis liberi nulla sit æstimatio l. ult. ff. De his qui dejecer. Quod ini-

D quum sit minori viginti quinque annis in integrum restitutionem ad res suas alienatas revocandas concedi, nec tamen ad libertatem amissam seu venditam revocandam dari.

(82) Lex id est civibus quod pater liberis; ideo dicitur lex πόλεως συνθήκη κοινή, l. 2, ff. De legibus.

(83) Hujus Novellæ meminit Balsamon ad c. 21, 22, 23. Apost.

(84) Castratores enim ad eandem pœnam adigebantur. J. eod. et Novell. 142, c. 1. Quod hac constitutione abrogatur.

(85) De castratoribus, adde l. 27, § 28, ff. ad l. Aquil. 3, § 4; l. 4, § 1, l. 6, ff. De sicariis; Paul. 5, sent. 23, § 2.

(86) Δυνάμειος πρὸς διαδοχὴν τοῦ γένους δύναμις, natura l. 9, ff. De liber. et posthumi.

γένεσις ἀνθρώπου πρὸς φῶς ἔρχεται ἀποκείροντες ἅνθρωπος²⁰, ἕτερον αὐτοὶ πλάσμα καὶ οὐχ οὖλον οἶδεν ἢ τοῦ Πλάστου σοφία τῷ κόσμῳ παρεσάγειν φιλονεικοῦσι. Τοῦτο οὖν ἡμεῖς οὐκ ἀνεκτὸν²¹ ἡγοῦμεθα παρδεῖν, ἀλλὰ νόμῳ τὴν περὶ αὐτοῦ ποιήν ὀρίζοντες πειρώμεθα σὺν Θεῷ τῆς τόλμης ἐπισχεῖν τοὺς οὕτω μὴ διευλαδουμένους τῷ θεῷ λυμάλνεσθαι πλάσματι. Ἡ μὲν οὖν τῶν προλαβόντων νομοθετῶν ψῆφος²² τοὺς τοῦτο τολμῶντας εἰς τὴν αὐτὴν ἀντιπερίσσεια λώδην τοῖς παθοῦσι τοῖς λωθησαμένους, καὶ ἕπερ αὐτοῖς ἐπιθυμητὸν ἔδοξεν ἐν ἄλλοις ἰδεῖν, τοῦτο καὶ ἐν ἑαυτοῖς²³ ὄρξην κατεπράττετο, οὐ λίαν ἔμοιγε²⁴ ἀδίκως εἰ καὶ μὴ λίαν πρεπόντως ὀρίζουσα. Οὐδὲ γὰρ ὅτι ἐκείνος ἐτόλμα οἶον ἀντιπλαστουρεῖν τῷ Θεῷ, διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐκδικοῦντα μειεῖσθαι καὶ ἀντιπλαστουρεῖν ἔχει καλῶς, πλὴν ἀλλὰ πρὸς γε τὴν ἀπόνοιαν οὐ λίαν, ὡσπερ ἔφη, ἀποπον. Ἐπὶ τοῦτω δὲ καὶ ἄλλως ἐτιμωρεῖτο τοὺς ἀνόσιον ἔργον τολμῶντας· τὰ τε γὰρ προσόντα ἐδημοσίω, καὶ αἰδῶν φυγῆ κατεδίκαζε, καὶ τὸν ὑποστάντα τὴν ἀδικίαν δοῦλον ὄντα ἐλευθερίᾳ ἐτίμα. Ἡ μὲν οὖν τῶν προλαβόντων νομοθεσία τοιαύτη, ἡμεῖς δὲ περὶ τοῦ πράγματος ψῆφον ἐξάγοντες, τὸ μὲν ἀντιωδῶσθαι τοὺς ἐπιβούλους τῆς φύσεως παραπλησίῳ λώθῃ ἀπαγορεύομεν, τοῖς δ' ἄλλοις ἐπ' αὐτῷ ὠρισμένοις, εἰ καὶ κἀναυθα πρὸς τὸ φιλανθρωπότερον ἢ δίκῃ ὄρξην, ἀλλ' οὖν ὑποκεῖσθαι αὐτοὺς οὐκ ἀπαρῆσαι²⁵.

Θεοσιζόμενον οὖν, πρῶτον μὲν τὴν προσκαλιστάμενον τὸν ἐνεργοῦντα τὴν κατοτεχνίαν, ἐφ' ᾧ ἐνεργῆσαι²⁶, εἰ μὲν²⁷ τῷ καταλόγῳ τῶν βασιλείων ἀνθρώπων τελεῖ, ἐκκόπτεσθαι τοῦ καταλόγου, ἔπειτα δὲ καὶ δέκα λιτρῶν χρυσοῦ εἰς τὸ δημόσιον ἀναφερομένων ζημίον ὑπέχειν καὶ μέχρι δέκα ἐτῶν ὑπερῶριον τῆς πατρίδος γίνεσθαι, τὴν δὲ τῆς κακοτεχνίας ἐργάτην καὶ αὐτὸν πρῶτον μὲν μάστιγι ταῖς εἰς τὸ σῶμα καὶ ἐν χρῆμῳ κούρεϊ ἀτιμάζεσθαι, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ὄντων ἀποστειλεῖσθαι καὶ ἴσῳ καιροῦ μέτρον τῆς ἐνεγκούσης φέρειν. Ὁ δὲ τὴν ἀδικίαν ὑποστάς, εἰ μὲν τῶν ὑπὸ δουλείαν τελοῦντων εἴη, τὸν ὑπόλοπον χρόνον τῆς αὐτοῦ ζωῆς δουλικῆς τύχης

versus generandi vim insidias reputantes, membra quæ homini nascendi causam suppeditant, lancinent, et creaturam aliam quam qualis Conditoris sapientiæ placuerit, in mundum introducere contendunt. Hoc igitur cum inultum relinquendum non putemus, lege in id pœnam constituentes, quibus adeo divinam creaturam deformare religio non est, eorum audaciam, auxiliante Deo, reprimere conemur, ac superiorum quidem legislatorum decretum eos qui id auderent ad (87) eandem mutilationem quam aliis intulerint adigit, quodque ipsi in aliis videre desiderarint, id ut itidem in se videant, conficit; idque me iudice, non ita præfer æquitatem; quanquam non valde decore. Non enim quia ille creaturam Dei quasi refingere ausus est continuo vindicem id imitari, et pariter (88) refingere, æquum est. Verumtamen, quantum ad inventum attinet, non valde (quemadmodum dixi) id alienum est. Ad hoc autem alio etiam modo, qui impium hoc factum auderent, puniebat. Bona namque publicabat, perpetuoque ipsos exsilio adjudicabat; et qui injuriam sustinisset, si servus esset, libertate honorabat (89). Atque superiorum quidem decretum istiusmodi erat. Nos vero de re illa sententiam pronuntiantes, naturæ insidiatores simili mutilatione vicissim mutilari prohibemus: aliis autem isti crimini constitutis pœnis, (tametsi hic etiam ad clementiorem sententiam respiciamus) subjacere ipsos non displicet.

Sancimus itaque, ut qui detestandæ hujus artis artificem ad castrandum advocarit, si in albo imperatorii famulatus sit, primum albo eximatur; ac deinde decem auri libris in fiscum deferendis multatus in decennium relegatur. Male vero istius artis artifex, et ipse primum flagris cuteque tenuis tonsione deformetur, et deinde bonis privatus, eodem temporis spatio patria exsulet (90-93); qui autem injuriam sustinuit, si servilis conditionis sit reliquo vitæ suæ curriculo ab illa liber erit; sin liberæ, tanquam ipse, quod injuriam admisit, ejus sibi auctor sit, quod passus est, suo consensui acceptum feret (94). Cæterum

VARIÆ LECTIONES.

²⁰ Malim ἀνθρώποις. ²¹ Codd. ἡνεκτόν. Steph. et Agyl. ἀνεκδέκτητον. ²² Justiniani Nov. 142, c. 1. ²³ Scrimg. αὐτοῖς. ²⁴ Agyl. supplidoκεῖν. ²⁵ Basil. οὐ πάνυ τι ἀπαρῆσκέμεθα. ²⁶ Ita Basil. vulgo: ἐνεργῆσαι. ²⁷ Lacuna hic est sive legis sive Codicum.

NOTÆ.

(87) Id est, ad eandem castrationem.

(88) Talionis est pœna, ut tale qui patitur quod fecit, de Talionis pœna dixi multis locis, quibus adjuge Nov. 93, J. l. ult. Cod. ne sanc. baptism. l. ult. C. De accusat. l. ult. C. De calumniatorib. l. 7. C. ad l. Jul. De vi publica, l. ult. C. De his qui latrones. Nov. 123, c. 11. Exod. xxi, Lev. xxiv, Deut. xix, Matth. v, Apocal. xiii, c. quod debetur 14, q. 1, c. Sex differentiarum 23, q. 7, 4. l. 3, De contumeliis et vulneribus l. 6, C. Wisigot. lib. vi, Quintil. decl. 358, 273, Isidor. 5, Etymol. 27, Diodor. 15, Aristoteles tamen 5, Ethic. ut et apud Gellium 20, c. 1, τὸ ἀντιπέπονθεν reprobat. Nec est etiam hodie in usu, vid. Pet. Greg. 31, syntagm. 20.

D (89) D. Nov. 142. Qui publicabantur, id est, publici fiebant l. 4, C. De Eunuchis.

(90-93) Lege Ripuariorum si ingenuus ingenuum castrasset, 300, solidis multabatur tit. 6, § 1, Legis Ripuariorum.

(94) Pœnis tamen ecclesiasticis subjicitur, nam si seipsum mutilavit ne heret clericus ut sui homicida Deoque opifici hostis judicatur c. 22, apost. si jam clericus, deponitur, c. 23. Quid si laicus? tribus annis segregatur, c. 24, ibid. non idem est in eo qui vi hostium vel a tyranno persecutionis tempore castratus est, aut qui natus est eunuchus c. 21, apost.

si qui exactionem sustinuit, ea illi (ut sæpe sit) A remedium attulerit (95), nihil neque nobis neque legi adversari videtur. Id enim naturam non mutillare, sed illi succurrere est.

ὑποστάτος τοῦ ζώου ἢ ἔκτομή τὴν θεραπείαν φέρει, τοῦτο οὐδ' ἡμῖν, οὐτε τῷ νόμῳ ὑπεναντίον δοκεῖ· οὐ γὰρ λώδη, ἀλλὰ βοήθεια τοῦ πλάσματος τὸ πρῆγμα ἐστὶ.

CONSTITUTIO LXI.

Tributorum exactores, si plus quam debeant exegerint, qua pena (96) afficiendi sint.

Idem imperator eidem Styliano.

Si rectam æquitatis semitam mortales ingredi vellent, sane quam magna hinc communi vitæ tum beatitudo, tum salus accederet. Non enim austeritatem præ se ferre legislatoribus opus esset, neque ultrices leges in periculorum difficultates aliquos B conficerent. Nunc vero quanquam et commoda et salutaris æquitatis via sit, plerique tamen illam ingredi nolunt : sed tanquam laboriosa (97) atque aspera sit, miseriasque viatoribus afferat, declinant. Sunt enim, sunt, *inquam*, quibus pessima (98) quæque placent : quique ab æquitatis itinere deflectentes, ad iniquitatis viam densis spinis stratum (qua viatores in perditionis præcipitia aguntur) alacri avidoque animo se conferunt. Quorum etiam temerarium impetum veteres castigandum esse putantes, illum lege, tanquam freno, inhibere instituerunt. Sed quomodo illi iniquitatem profligare, atque e diverso æquitatem constituere studuerint. * * * Et quis (quæso) quæ nostra majestas suscipit, non approbet? Quod vera in nonnullis non pro delicti merito penam statuere, istiusmodi decretum amplecti recusamus. Quando etenim pro commisso ratione reis iudicium obvenit, æquum revera decretum est : quæque illis irrogatur pœna justa. At quando delictum gravius (99) quam oporteat punitur, non id justitiæ sed potius injustitiæ esse censendum est.

Quocirca sane, cum superiores legem (1-2) promulgaverint, quæ illis qui colligendis publicis tributis præfecti sunt (διοικητὰς promiscuum vulgus appellare consuevit) si supra legitimum modum tributa extendere audeant, gravissimam penam infligit (morte enim id delictum persequitur) et vero non omnino merito tantæ pœnæ illos subici nos existimemus, admissionem illi denegamus : contraque statuimus, *ut si quis in id crimen incidisse deprehendatur, semelque tantum id ausus sit, quod*

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁵ Steph. et Agyl. ἀπὸ τῆς scribendum esse conjecerunt. ⁹⁶ Forte σόου. ⁹⁷ Zuich. et Meerm. ὑπέστρωται—συχνήν. Agyl. vult συχνά. ⁹⁸ Spangenb. conj. καὶ ὑφ' ἧς—ἐλαύνονται. ⁹⁹ Spang. et Beck κολάζει, typorum vitio, ut videtur. ¹⁰⁰ Steph. conj. ἐν τισιν ὀρίζειν. Haud inepte. ¹⁰¹ Codd. νόμων, quod emendavit Steph. ¹⁰² Sc. τὸν νόμον. Vulgo ὑποβάλλοντες.

NOTÆ.

(95) C. 1 Nicænzæ synod.

(96) Tributorum exactores injusti olim capitali supplicio afficiebantur, l. un. C. De superexactorib. lib. 10. Hac autem Novella pecuniaria dupli vel quadrupli multa puniuntur, et ita abrogatur d. lex un.

(97) Virg. : *Nam via virtutis dextrum petit ardua callem. Difficilemque aditum primum spectantibus offert.* Hesiodus vers. 288, 289, loquens de vir-

ἀμείνων ἔσται· εἰ δὲ τῶν ἐλευθέρων προσώπων, ὡς αὐτὸς ἐαυτῷ δι' ὧν κατεδέξατο οὐκ ὦν τῆς ἀδικίας ἀνάτιος, τῆς ἰστικῆς γνῶμης ὅτι περ ἔπαθε τοῦτο κερδέσει. Εἰ μὲντοιγε (οἷα πολλὰ συμβαίνει) βλάβην ὑποστάντος τοῦ ζώου ἢ ἔκτομή τὴν θεραπείαν φέρει, τοῦτο οὐδ' ἡμῖν, οὐτε τῷ νόμῳ ὑπεναντίον δοκεῖ· οὐ γὰρ λώδη, ἀλλὰ βοήθεια τοῦ πλάσματος τὸ πρῆγμα ἐστὶ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΞΑ'.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ζημοῦσθαι τοὺς διοικητὰς ὑπερ-εκτείνοντας τὰ τέλη.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ὡς ἦν μακάριον καὶ τῷ βίῳ σωτήριον τὴν εὐθειαν τοῦ δικαίου τρίβον βρούλεσθαι τοὺς ἀνθρώπους βαδίζειν· οὐ γὰρ οὐτε νομοθέταις ἐδέησεν αὐστηρίαν ἐνδείξασθαι, οὐτε τιμωροὶ νόμοι εἰς χαλεπότητα κινδύνων τινὰς περιστῶν· νῦν δ' ὑπαρχούσης λυσιτελοῦς καὶ σωτηρίου τῆς δικαίας πορείας, οὐκ ἐθέλουσι τῶν ἀνθρώπων οἱ πλείστοι ταύτην πορεύεσθαι, ἀλλ' ὡς ἐπίπονον καὶ τραχέλιαν καὶ ταλαιπωρίαν φέρουσιν τοῖς ὀδύταις ἐκχλύουσιν. Εἰσὶ γὰρ, εἰσὶν, οἳ ἀρέσκει τὰ χεῖριστα, καὶ ταύτης μὲν ἀπονεύοντες, πρὸς δὲ τὴν ἧς ἐπέστρωται ἀκανθα συγχῆ ἰστικῆς ἀδικίας καὶ τῆς πρὸς ἀπωλείας χρημῶν ἐλαύνουσιν· οἱ ὀδύται προθύμως βαδίζοντες. Ὡς καὶ τὸ ἔτακτον ὄρημα κολάζειν· οἱ πάλαι δικαιοῦσαντας, ὥσπερ τινὲς χαλινῶ τῷ νόμῳ ἔθεντο ἰστικῆς ἀναχατίζειν. Ἄλλ' ὑπὲρ μὲν τοῦ σπουδῆν αὐτοὺς ἀναλαβεῖν ἐξελαύνουσιν ἀδικίαν, συνισταμένην δὲ τῷ δικαίῳ, (καὶ τίς γὰρ ἂν οὐκ ἀποδέξατο;) καὶ τὸ ἡμέτερον ἀποδέχεται κράτος· οἱ δὲ μὴ κατ' ἀξίαν C τοῦ πταίσματος ἐν τισὶ γνωρίζειν· ἔγνωσαν τὴν πονίην, οὐκ ἐν ἀποδοχῇ τὴν τοιαύτην ψῆφον ἐθέμθα. Τῆς κρίσεως γὰρ ἀπαντώσης κατὰ λόγον τοῦ ἁμαρτήματος τοῖς ἐξημαρτηκόσι, δίκης ὡς ἀληθῶς ἐστὶ ψῆφος καὶ δίκαιον τὸ τοῦτο ἐπιτιθέμενον τίμημα, βαρυτέρας δὲ κολάσεως ἢ ἐφ' ὅσον εἶσι κολασθῆναι τὸ πταίσμα προλούσης, οὐκέτι δίκης ἔργον, ἀδικίας δὲ μᾶλλον εἴη τὸ γινόμενον.

Διὰ τοῦτο ἄρα τῶν πρὸ ἡμῶν ἐκτεθεικότων νόμων, ὅς τοὺς ἐπὶ συλλογῆν τῶν δημοσίων φόρων καθισταμένους (διοικητὰς δ' αὐτοὺς ἢ συνήθως ὁμιλία καλεῖν ὀιδε) τολμῶντας ὑπερκετείνειν πλέον τοῦ νενομιζμένου τὰ τέλη, βαρυτάτην εἰσπράττεται δίκην (θανάτου γὰρ τὸ πταίσμα τιμᾶται), ἐπεὶ μὴ κατὰ λόγον συγγινώσκοντα ὑποβάλλοντα· τοὺς ἁμαρτάνοντας τῇ τοσαύτῃ ζημίᾳ, τούτῳ μὲν χώραν ἀποδοχῆς οὐ προσνέμομεν, θεσπιζόμεν δὲ τὸν εἰ τις τοιοῦτῳ ἀλῶ περιπίπτων ἐγκλήματι, ἅπαξ μὲν τοῦ πρᾶ-

tutis via : Μακρὸς καὶ ὀρθὸς οἶμος ἐπ' αὐτὴν καὶ τροχὸς τὸ πρῶτον.

(98) Hinc illud Medæe : *Video meliora proboque, Deteriora sequor.*

(99) L. 12, ff. De pœn. Novell. Justin. 82, cap. 10.

(1-2) L. un. C. De superexactoribus l. 10, tit. 20.

γματος τομηθέντος, διπλῆ ἀπαιτήσει ζημιουῖσθαι οὐ
ὑπερκεταίνων ⁴⁰ ὥφθη τέλους τὴν εἰσπραξιν, εἰ δ'
ἐπιμένει τοῦτο πράττων, τετραπλάσιον ἀναστρέφειν
τῷ ἡδικομένῳ τὸ ληφθὲν, καὶ ἀτίμως τῆς ἐμπεπι-
στευμένης φροντίδος ἐξίστασθαι· καὶ εἶναι ἀπὸ γε
τοῦ νῦν τοῦ τοιούτου ἐγκλήματος ταύτην τὴν ζημίαν,
ἀλλὰ μὴ περὶ ψυχὴν κινδυνεύειν τοὺς ἀδίκους εἰς
χρήματα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΕΒ΄.

*Περὶ τῆς κολάσεως τῶν τι ἀπεμπολησάντων τοῦ
δημοσίου ὑπάρχον.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἄξιον μὲν τοὺς δημοσίων ἀδικημάτων ἐνόχους
κολάζειν καὶ τοιαύταις ὑπάγειν τιμωρίας, αἱ μάλ-
λουσιν ὅτι μάλιστα πρὸς τὸ σῶφρον ἐπανάγουσαι
τοὺς εὐκόλως ἐπὶ τοῦτο ὀρμῶντας ἀνακόπτειν τὰ β
ἀδικήματα· οὐ μὴν διὰ τοῦτο πλέον ἢ ὅσον ἄξιον
τιμωρεῖν προσήκει, οὐδ' ὑπὲρ ὅριον αὐτοῦ βιάζεσθαι
εἶναι τὸ δίκαιον οὐδὲ σχήματι τῆς αὐτοῦ ἐκδίκησης
τῆ ἀδικίᾳ συνίστασθαι. Τὸ μὲν γὰρ κατὰ τρόπον τοῦ
ἁμαρτήματος τὸν ἐξημαρτηκότα κολάζεσθαι τοῦτο
δικαίου ἐκδίκησης, τὸ δὲ μείζω τοῦ πταίσματος
ἀπαιτεῖσθαι τὴν εἰσπραξιν οὐκ οἶμαι σῴζειν τὴν
ὑπὲρ τοῦ δικαίου προαίρεσιν.

Διὸ ⁴⁰ τὸ ἡμέτερον κράτος ἐν τοῖς ὑπὸ πῶν προγεγο-
νόντων νενομοθετημένοις, ἐν οἷς ποιναῖς ὑποβάλλουσι
τοὺς τι ἀπεμπολεῖν τοῦ δημοσίου ὑπάρχον τομη-
σαντας, ψῆφον οὐκ ἐκ τοῦ δικαίου προσηρομένην
ἐπειπερ κατέμαθεν, οὐκέτι διορίζεται ταύτην ἰσχύον
ἔχειν [εἰς] τὰ τοιαῦτα τῶν ἐγκλημάτων. Ποῦ γὰρ
δικαίον τῷ ⁴⁰, δίδοι ἀπημπολήσει τι δ ζημίαν τῷ
δημοσίῳ φέροι, ζημίαν ἀπαραμύθητον τὴν ἀφαίρε-
σιν τῆς ζωῆς ὑπάρχειν; Οὐδαμῶς οὖν ἄξιον τὸ
πταίσμα κολάζειν θανάτῳ, οὐδὲ γε κρίνεσθαι ταύτη
συγχωροῦμεν ἡμεῖς τοὺς ἀλίσκομένους, ἀλλ' ὅς ἂν
δημόσιον ⁴¹ ἀπεμπολῶν φωραθῆ, τὸ τετραπλάσιον
ἀποδιδούς ἀποχρῶσαν ἔχέτω τὴν τιμωρίαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΕΓ΄.

*Περὶ τῆς κολάσεως τοῖς ἐναντίοις τῶν ἀπηγορευ-
μένων τι διακομισαμένων.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Καὶ τοῦτο τῆς αὐτῆς ὅν αἰτίας τὸ ἐγκλημα καὶ
ἴση δίκη παρὰ τῶν περὶ ἡμῶν ὑποβεβλημένων, ἡμεῖς
ἐξαιρουῦντες αὐτὸ τῆς παραμύθιον οὐ δεχομένης κολ-
λάσεως (φημι δὲ τῆς θανάτου ⁴² ἐχούσης τὸ ἐπιτί-
μιον), φιλανθρωποτέρας ὡσπερ καὶ τὰ προσηρημένα
ἄξιούμεν δίκεν. Νενομοθέτηται μὲν γὰρ τοῖς πάλαι
περὶ τοῦ μὴ δεῖν πρὸς τοὺς πολεμίου διαπορ-
θμεύεσθαι ἢ συγκροτεῖν αὐτοὺς μέλλει καὶ βιαιότε-
ρους ἀποτελεῖν, καὶ τοὺς καταφρονητὰς τοῦ θεσπίσματος ψῆφος τοῦ ζῆν ἐξεκόμζεν.

VARIAE LECTIONES.

⁴⁰ Codd. ὑπὲρ ἐκείνων. Emendavit Steph. ⁴¹ Codd. διὰ. Steph. conj. διὰ τοῦτο. ⁴² Zuich. et Meerm.
τόν. Vulgo τῷ. ⁴³ Steph. conj. δημοσίον τι. ⁴⁴ Scrimg. θανάτου.

NOTÆ.

(3) Pœna ejus qui rempublicam vendidit quadri-
pli : ut hic, olim morte affectus, et ita abrogatur
l. 3, l. 4, C. quæ res vendi non poss.

(4) Arcadio, Honorio et Theod.

(5) D. l. 3, d. l. 4.

amplius exegerit, ejus duplum deponat : sin id fa-
cere pergat, in quadruplum, quod amplius captum
est, ad injuria affectum redeat, illeque cum igno-
minia a conredito sibi officio decedat. Ac sit sane
posthac delicti hujus hæc pœna, neque pecuniariæ
reus de vita periclitetur.

CONSTITUTIO LXII.

*De pœna (5) ejus qui rem aliquam publicam vendi-
derit.*

Idem imperator eidem Styliano.

Publicarum injuriarum reos castigari, et hujus-
modi pœnis quæ in illas pronos ad temperantiam
adigentes, quam maxime injurias succidant, sub-
jici justum est. At non idcirco amplius quam par
est puniri, neque jus ut fines suos excedat, specie-
que justæ vindictæ cum injustitia velut conspiret,
cogi convenit. Si enim pro delicti modo qui deli-
quit, puniatur, justa ea juris ultio sit : at si quam
pro eo pœna major infligatur, juris propositum
servari non existimo.

Ea propter nostra majestas, posteaquam in his
quæ a superioribus (4) constituta (5) sunt, ubi eos
qui publicæ rei aliquid divendere ausi sunt pœnis
subjiciant, non justam sententiam proferri dicit :
ut ejus criminis persecutio non amplius hanc vim
habeat, decernit. Quomodo enim justum est, ut
cuiquam, quia quiddam quod detrimentum fisco
afferat, vendidit, incurabile damnum vitæ nempe
privatio obveniat? Nequaquam itaque delictum
illud morte puniri dignum est, neque nos hoc
judicio deprehensos feriri sinimus. Quicumque au-
tem publicam rem divendere deprehensus fuerit,
ubi quadruplum reddiderit, satis pœnarum susti-
nuisse putator.

CONSTITUTIO LXIII.

*De pœna illorum qui res veitias ad hostes trans-
vehunt (6).*

Idem imperator eidem Styliano.

Quin et hoc crimen, cum ex eodem fronte ma-
net, eidemque pœnæ a superioribus subjectum sit,
insanabili nos castigationi (quippe quæ mortis pœ-
nam contineat) eximentes, mitiore, quemadmodum
et prædicta, dignamur pœna. A veteribus (7) enim
statutum est ne ad hostes transportentur, quibus
illi instrui firmioresque reddi possint, ac sanctio-
nis decretum contemptores de medio tollebat.

(6) Pœna res veitias ad hostes transvehentis
olim capitalis fuit, l. 4, ff. ad l. Jul. majest. l.
1, 2, C. quæ res export. alia pœna hic constituitur.

(7) Valente, Gratiano, et Martino.

Nos vero isti quoque crimini mitiorem pœnam (licet acerbam requirat) assignantes, talia constituimus : ut si navis dominus sit, qui res vetulas ad hostes transvexit, constitutumque suum cum nautis non communicarit, is solus pœnam subeat, et supra universum navis onus, ni ipsum inopia valde premat, reliquorum bonorum trientem etiam fisco dependat. Si vero soli nautæ (ut multa illis malitiosum suum animum celantibus contingunt) id facinus ausi sint, ille quidem prorsus liber esto, hi vero pœnam non effugiunt : ac primum quidem flagris cœduntur, cœteque tenus ludentur : deinde vero, si divites sint, eorum quæ exportarunt, quadruplo multantur : si inopes et pauperes, supra verbera ignominiosam tonsionem, quod alios in servitutem tradiderint, libertatem amittunt. Nam qui, quantum in se est, non modo quamplurimos in servitutem ducunt, sed etiam communi vitæ acerbiter affertur, tametsi ad servilis vitæ conditionem adigantur, mediocris tamen hæc atque mitis pœna est. Atque hæc quidem, quando communi consilio, et malitia res gesta fuerit, ut simul eam perpetrarunt, ita etiam utriusque ad præstitutum a nobis modum castigandis, simul pœnas sustinebunt.

CONSTITUTIO LXIV.

De pœna eorum qui naufragium suppresserint (8-9).

Idem imperator eidem Styliano.

Illud etiam atque etiam admiror, quomodo qui naufragio ejectas res occultat, tantum delinquere videatur, ut id mortem ipsi inferre debeat (10). Quod autem qui illos rebus suis defraudat, quibus aliquis misericordia motus, vel de suo sumptus suppeditet, quemque in corde dolorem circumferunt, leniat (cum præsertim graves cruciatus in honorum amissione sustineri consentaneum sit), ille non mediocre flagitium audeat, id vero luce clarius est. Atqui quod hos, quos vecors cupiditas lucē impulit, vita privari oporteat, hoc profecto intellectu asequi nequeo. Nam quid tantum ablatum est, ut cum anima conferri possit, qua privari debere ille condemnatur? Pessimus quidem certe est et sacrilegus, qui se istiusmodi lucro mancipat : ac sane ille (id quod ab aliquibus fit) mortuos spoliatur. Verumtamen id facinus istiusmodi non meretur pœnam. Pro (11) re enim materiali et

Ἡμεῖς δὲ καὶ τοῦτο, εἰ καὶ δριμελὴν ἀπαιτεῖ τὴν ποινὴν, ὁμῶς φιλανθρωποτέρα διδόντες τοιαῦτα θεωρίζομεθα· εἰ μὲν εἴη κύριος τῆς ναὸς ὁ τῶν ἀπηγορευμένων διακομίζεσθαι τοῖς ἐναντίοις τὴν εἰσαγωγὴν ποιησάμενος, γνώμης μὴ ⁸⁸ κοινωνήσας τοῖς ναύταις, μόνος ὑφιστάσθω τὴν ποινὴν καὶ ἐπι ⁸⁹ παντὸς τοῦ φόρτου, καὶ εἰ γε μὴ πάνυ ἀπορία πῖξοι, καὶ τρίτην τῆς ἄλλης περιουσίας τῷ δημοσίῳ καταβαλλέτω μοῖραν. Εἰ δὲ πρὸς τοὺς ναύτας τὸ τοληθὲν ἀφορᾷ (οἷα πολλὰ συμβαίνει τὴν πονηρίαν ἀποκρυφάμενον), ὁ μὲν ἀμείνων ἔστω ποιητής· οἱ δὲ τὴν δίκην οὐ διαλύσουσιν ⁹⁰, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ταῖς εἰς τὸ σῶμα πληγαῖς καὶ τῇ ἐν χροῖ τιμωρεῖσθωσαν κούρεϊ, ἔπειτα δὲ προσούσης εὐπορίας τετραπλάσια ζημιούσθωσαν ὧν εἰσαγωγῶν ἐποίησαντο· εἰ δ' ⁹¹ εἰεν ἄποροι τε καὶ πένητες, ἔστρωσαν ἐπὶ ταῖς μάστιξι καὶ τῇ ἀτίμῳ τῶν τριγῶν ἀποβολῇ καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀποβάλλοντες, διὰ τοῦ ⁹² πρὸς δουλείαν ἐκδότους γενέσθαι. Τοὺς γὰρ, ὅσον ἐπ' αὐτοὺς ἤκειν, οὐ μόνον εἰς δουλείαν πλείστους ἀγοντας, ἀλλὰ καὶ βίον πικρῶς ἐξάγοντας, καὶ τοῦτο φιλάνθρωπον ⁹³ καὶ μετρίως ἔχουσα εἰσπραξίς, τὸ ζωῆς οἰκετῶν ἡξιώσθαι. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν γνώμης κοινῆς οὐκ ἔντος τοῦ ἀδικήματος. Εἰ δὲ κοινῇ σκέψις καὶ πονηρία τοῦτο κατέπραξεν, ὥσπερ ὁμοῦ τοῦ κακοῦ ἐργάται, οὕτω καὶ τὴν δίκην ἔσονται ὑποσχόντες, οἷς διωρισάμεθα τρόποις ἐκατέρου μέρους κολαζομένου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΕΔ'.

Περὶ τῆς κολάσεως τῶν ἀποκρυφάμενων τὰ τῶν ναυαγούντων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.
Ἐκείνο δὲ λίαν θαυμάζω, πῶς ὁ τὰ ἐκ θαλαττίου ⁹⁴ κινδύνου ἀποκρυπτόμενος τοσοῦτον ἔδοξεν ἀμαρτεῖν, ὥστε θάνατον ἐπάγειν αὐτῷ τὴν τοιαύτην ἀμαρτίαν. Ὅτι μὲν γὰρ ἀμαρτίαν οὐ μετρίαν τολημᾶ, ἐκείνου ἀποστερῶν τῶν ἰδίων, οἷς ἴσως καὶ παρ' ἑαυτοῦ ἐπαρκῶν ⁹⁵ τις εἰς ἔλεον καταστάς οὐκ ἂν ⁹⁶ ἦν περιφέρουσι διὰ τῶν ἐγκάτων ὀδύνην καταπραΰνων ὄψε'η (εἰκόξ γὰρ πολλὴν ζημίαν καὶ τῶν ἔντων ἀποβολὴν ὑπομείναι), τοῦτο τῶν φαινομένων ἔστιν. Ὅτι δὲ χρὴ ζωῆς ἀποστερεῖσθαι τοὺς καθ' ὧν ἡ ἐκπλήξις ἔχει τὴν χώραν, τοῦτο συνιδεῖν οὐκ ἔχω. Τί γὰρ τοσοῦτον ἀφείλετο, ὃ γένοιτο· ἂν ἰσοστάσιον ψυχῆς, ἥς τὴν εἰσπραξίν κατακρίνεται ; χάριστος μὲν οὖν καὶ ἀλιτήριος ὁ τοιοῦτου κέρδους ἐλάττων ⁹⁷, τοῦτο δὲ τὸ παρ' ἐνίων γινόμενον, περισυλῶν τεθνηκότας, οὐ μὴν ἡ πονηρία τοιαύτης ἔξει δίκης. Οὐ γὰρ δίκαιον ἀντὶ πράγματος ὕλικου καὶ βέοντος ἀύλων καὶ ἀθάνατον πρᾶγμα τὴν ψυχὴν λαμβάνειν. Εἰ γὰρ πολλὰ-

VARIAE LECTIONES.

⁸⁸ Scrimg. γνώμην μὲν. Hoc μὲν. in μὴ mutandum esse vidit Steph. ⁸⁹ Agyl. conj. καὶ ἐπὶ παντὶ τῷ φόρτῳ, εἴγε Spang. mavult : καὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ φόρτου, εἴγε. ⁹⁰ Steph. conj. διαλύσουσι, Spang. διαφύξουσι. ⁹¹ Scrimg. τοῦτο. Emendavit Steph. ⁹² τό... ἡξιώσθαι τοὺς... ἐξάγοντας, καὶ τοῦτο φιλάνθρωπον. κτλ. ⁹³ Scrimg. θαλάττης. ⁹⁴ Codd. ἐπαρκῶν. ⁹⁵ Melius καὶ pro οὐκ ἂν. ⁹⁶ Fortassis : ἔνεκα. Certe aliquid corruptum est.

NOTÆ.

(8-9) Pœna naufragium suppressentis quadruplum hic constituitur, et ita abrogatur pœna mortis, qua olim affectus fuit, vid. l. 3, in fin. ff. De incendio; l. 3, § 4, ff. De sicariis.

(10) Ex d. l. 3, De incendio, l. 3, § 4, ff. De sicariis.

(11) Observa hanc sententiam.

κικ οὐδὲ ἐν πράγμασιν ὕλης τιμωμένη ἢ ζημία πολ- A
λὴν τὴν ὑπερβολὴν ἔχει, ἵνα μὴ τῷ ὑπερβάλλοντι
ὡσπερ πινά περιόδον ἢ ἀδικία λαμβάνῃ, πῶς οὕτως
ἀσάθμητος ζημία καταλάβοι τοὺς ἀποκρυφάμενους
τὰ τῶν ναυαγούντων, οὐκ οὕσης τῆς ὑπερβολῆς λόγῳ
ῤῥῆς, ἣν πρὸς τὸ ἀδικημα ἢ εἰσπραξις ἀποφέρεται;

Καλιόμεν οὖν καὶ τοῦτο μηκέτι οὕτως εὐθύνε-
σθαι, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ παρακατασχεθέντος εἴδους ἀπο-
τινύειν τετραπλοῦν τὸν ἀποκρυφάμενον, καὶ τοιαύτη
δικὴ ὀρίζεσθαι τὸ ἀμάρτημα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΕΞ΄.

Περὶ τῆς κολάσεως τῶν μαγανεία χρησαμένων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ὁ μὲν εἰπὼν μέμφεσθαι τῷ ὄνῳ καὶ τὸ τοῦτου B
εὐθυμον ἀποστρέφεσθαι διὰ τὸ τῶν μεθύσων κακόθυ-
μον, ἔοικε διὰ φαῦλην χρῆσιν τὸ μὴ καθ' ἑαυτὴ φαῦ-
λον ὄν διασύρειν. Ἐγὼ δὲ νόμον ἐκτεθειμένον ὑπὸ
τῶν πάλαι νομοθετῶν διασχεπτόμενος, ὃς γοητεῖαν
μὲν φαῦλην ἠγούμενος τιμωρεῖται, πάλιν δ' αὐτὴν
ἀποδέχεται (οὐκ ἐκ τῆς τῶν χρωμάτων αὐτῇ προαι-
ρέσεως φαῦλην δεικνυμένην, ἀλλ' οἰκθρον πηγάζου-
σαν τὴν κακίαν, ὡσπερ οἱ κοπρῶνες τὴν δυσωδίαν),
μέμφεσθαι τοῖς νενομοθετηκόσιν οὐκ ἂν φαίην, ἵνα
δὲ μὴ μέφοιντο τὸ τὴν μέμψιν ἔχον νομοθέτημα
ἐκκαθαίρειν ⁶¹ δικαίῳ τοῦ τῶν νόμων ἰδάφους. Βού-
λεται μὲν γὰρ εὐθύνειν γοητεῖαν, ὅτι τὸ σῶφρον τοῦ
νοῦ ἀφαιρουμένη ἀναδακχεύει τοὺς λογισμοὺς πρὸς
ὀστροὺς καὶ μανίας ἑρωτικὰς, ἀποδέχεται δὲ πάλιν
αὐτὴν, ὡς σπερμάτων καὶ καρπῶν θεραπείαν καὶ C
ἄλλων δὲ τιῶν καλῶν, ὡς οἴεται, χορηγὸν, καὶ ὅπερ
ὡς ἐπίβουλον κολάζει, τοῦτο πάλιν ὡς εὐεργέτην ⁶²
τιμᾷ. Ἡμεῖς δὲ τὴν τοιαύτην μαγανείαν ὀλεθρίαν
μὲν ὑπάρχειν πειθόμεθα, καλοῦ δὲ τινος αἰτίας οὐκ
ἂν πεισθίστημεν. Εἰ δὲ καὶ φαίνεται τις ⁶³ φέρειν
τοιούτου (ὡς δοκεῖ τῷ ταύτην ἀποδεχομένῳ νόμῳ), οὐ
χρηστὸν ἀλλὰ ὀλέαρ καὶ πάγην πρὸς τὸ τῶν κακῶν
ἔσχατον τὴν τοῦ ὄντος ἀγαθοῦ ἐκπτώσιν ἀλλοκοῦσαν
ἴσμεν ⁶⁴ τοὺς πειθόμενους δαιμονίοις σκαιίοις ἀντὶ τοῦ
Πλάστου καὶ Δεσπότου προσανέχειν παρασκευάζοντα,
καὶ τὰς βλάβας διὰ τῆς τῶν ἐκτὸς ἀλυπίας εἰς τὴν
ψυχὴν δέχεσθαι. τοὺς ταύτην ἀποδεχομένους. Ὅπερ
πολλάκις οἱ πρὸς τὰς πληγὰς δειλοὶ πάσχουσιν, οὐ
βουλόμενοι ταύτας ἐπὶ τῶν χειρῶν διέξασθαι, κατὰ D
τῆς κεφαλῆς ἢ τῆς γαστρὸς ὑποδέχονται.

per externarum rerum lætam quamdam speciem vulnera in animam excipere. quale quiddam inter

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹ Scrimg. εἰ καθαίρειν. ⁶² Steph. εὐεργέτην scribi vult. ⁶³ Scrimg. τι. Zuich. et Meerm. rectius τις.
⁶⁴ Scrimg. ἴσμεν τὰ ἔγνωμεν. Plerique ἴσμεν τε καὶ ἔγνωμεν scribendum censent.

NOTÆ.

(12-13) Incantatores, quorum opera olim grandi-
nes avertentur, minime puniebantur. Vid. l. 4, C.
De malefic. Hac Novella jubentur supremum supplicium pati. Adde Photium 9. Nomoc. 24.

(14) Usus rei propter abusum hominum non tol-
lendus.

(15) D. l. 4, C. De malefic. 15, et mathema-
ticis.

(16) Vid. l. 15, §. De injuriis.

fluxa, materiæ expertem atque immortalem, animam
nempe, capere haud est æquum. Nam si persæpe
neque in rebus materialibus multa illatum dam-
num longe superat, quo videlicet velut circuitum
aliquem iniquitas excessu non conficiat: quamob-
rem tam inæqualis pœna illos, qui naufragorum
res occultant, percellat, ut excessus, quem ultio
ad facinus refert, exprimi verbis nequeat.

Jubemus igitur, ut *de hoc* non amplius ita vindi-
cetur, sed pro re detenta, qui occuluit, quadruplum
dependat eaque pœna id dilectum defungatur.

CONSTITUTIO LXV.

De incantatorum pœna (12-15).

Idem imperator eidem Styliano.

Qui propter (14) temulentorum incompositum
malignumque animum reprobandum esse vinum,
ejusque oblectamentum aversandum, dicit: næ ille
propter perversum usum, rem per se non perversam
suggillat. Ego vero promulgatam a veteribus
legislatoribus legem (15) considerans, eam quæ
modo incantamentum malum esse rata, id punit,
modo vero admittit et approbat, *quanquam* id ex
utentium proposito malum non fiat, sed sua na-
tura vitiositate, tanquam sterquilinia graveolentia
scaturiat; non *tamen* illos legislatores reprehenden-
dos dixerim, sed ne quis legem (quod merito fiat)
vituperet, eam ex legum quasi fundo tollendum
puto. Vult autem puniri incantationes, eo quod
modestia animi sublata, stimulis furoreque ama-
lorio rationem ad insaniam adigant; ac approbat
(17) rursus illas tanquam segetes, et fructus cu-
rent, aliaque bona (ut quidem videtur) suppeditent.
Atque ita quod tanquam insidiosum punisset, idem
rursus tanquam beneficium honorat. Atqui nos
istiusmodi incantationes perniciosas esse persua-
sum habemus; et ut boni quidquam inde manare
credamus, induci non possumus. Ac sane etiam si
boni quidquam producere illas appareat (quomodo
quidem approbanti ipsas legi videtur) non *id* bo-
num esse, sed illecebram atque nassam, quæ ille-
ctos in malorum omnium extremum, ubi a summo
bono excidant, absorbeat, compertum habemus. No-
tum enim nobis est illas, ut qui se ipsis dedunt, præ
Creatore et Domino infaustis dirisque dæmoniis
adhæreant, efficere; et qui illas affectantur, hos

pugnandum metliculosis frequenter accidit; qui dum ictus in manus excipere nolunt, illis vel caput vel ventrem exponunt.

Sane vero si quis aliquo modo incantamentis usus esse deprehensus fuerit, sive id restituendæ conservandæve valetudinis, sive avertendæ a rebus frugiferis calamitatis causa fecerit, is apostatarum pœnam subiens, supremum supplicium sustineto (17).

CONSTITUTIO LXVI.

De plagio (18).

Idem imperator eidem Styliano.

Ut justitiæ libram non plus æquo ad misericordiam inclinare, ita neque nimia austeritate delinquentibus graviores quam peccatum requirat, pœnam imponi honestum est. Illud enim (intempestiva commiseratio nempe) in illis quibus decorum excedere religio non est, contemptum, et ad audenda mala ferventiorum promptitudinem gignat; et graviore quam pro merito delictum pœna ferire, id vero non justitiæ ultio, sed sub specie justitiæ rem injustam aggredi est. Nam non pro delicti modo delinquentem punire, injuria afficere, nequaquam vero justitiæ exercere est. At quem in finem hoc dictum est? Quod lex quo nescio modo (est enim hoc constitutum) eum qui alienum servum abduxit, morte puniat. In quo illa pœnam ad delictum dubie non expendit. Cum enim quod recuperari nequeat, amissum nihil sit, mortis pœnam illi qui cepit inferri, irrecuperabilique ita damno subijci, non est æquum.

Idcirco itaque ab iis qui digna morte non commiserunt, tam acerbis pœnas exigi, ubi iniquum esse animadvertimus, quam legem consuetudo contempsit (ut quæ vita plagiarium non priveit, sed alio modo puniat) eandem nos etiam legalibus constitutionibus ejicientes, quod consuetudini placuit, lege confirmamus; ac jubemus, ut si quis alienum servum abduxisse deprehensus sit, is eumdem, ejusdemque pretium, tum etiam quidquid ex industria ejus ipsi accessit, reddere, et quantum dominus non amisso servo, ejus nomine percipere potuerit, tantumdem (19) dependere cogatur; atque ultra hæc delinquentibus pœna non aggravetur. Si quidem ita illi, qui servum amisit, sufficienter damnum resarcitur, furique satis magna pœna irrogatur: quippe cum ille servum cum accessione recipiat; et quam utilitatem ex servo non subrepto

Εἰ τις δὲ ὄλωσ' τοιαῦτα φωραθεῖ μαγγανεύμενος, εἴτε προφάσει τῆς τοῦ σώματος θαλαπείας, εἴτε ἀποτροπῆς τῆς τῶν καρπίμων βλάβης, τὴν ἐσχάτην εἰσπραττίσθω ποινήν, τὴν τῶν ἀποστατῶν κλάσειν ὀφιστάμενος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΕΣΤ' 66.

Περὶ ἀνδραποδισμοῦ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ὅσπερ οὐκ ἔστι καλὸν τὰ τῆς δικῆς ζυγὰ πλέον ἢ προσῆκεν ἐπικλίνεσθαι τῇ συμπαθείᾳ, οὕτως οὐδ' ὑπερβολὴν ἢ αὐστηρότητα τοῖς ἀμαρτάνουσι βαρύτεραν ἢ ὅσον ἀπαιτεῖ τὸ ἀμάρτημα τὴν δικὴν ἐπιτίθεσθαι. Τὸ μὲν γάρ, λέγω δὴ τὸ ἀκαιρον συμπαθεῖς, τοῖς ἔξω φέρεσθαι τοῦ πρέποντος οὐκ εὐλαδοῦμενοις ποιήσεις ἂν καταφρόνησιν καὶ πρὸς τὴν τάλμην τῶν φαύλων δευτέραν τὴν προθυμίαν, τὸ δὲ βαρύτερα κολάζειν ποινῇ τὸ ἀμάρτημα, ἀλλ' οὐ καθ' ὅσον ἄξιον, οὐκ ἔστι δικαίου ἐκδίκησις, ἀλλ' ἐν σχήματι δικῆς ἀδικίας ἀρχεῖν. τὸ γὰρ μὴ πρὸς μέτρον τοῦ πταίσματος τιμωρεῖσθαι τὸν πταίσαντα ἀδικεῖν ἔστιν, οὐχὶ τὰ δίκαια ποιεῖν. Τί δήποτε τοῦτο ἐρρήθη; ἔτι νόμος (οὐκ οἷδ' ὅπως τοῦτο γινούσ' διορίσασθαι ἢ θανάτῳ ζημιούσθαι τὸν ἠνδραποδικότα θεῦλον ἄλλοτριον) οὐ σταθμούμενος τὴν τιμωρίαν τῷ ἀμαρτήματι, οὐδ' ὅτι ἡ τοῦ βίου ζημία ἢ ἐπιφέρεσθαι ἄξιον καὶ οὐχ ὅτι κτήματος ἐγένετο τις ἀπώλεια ἢ δυνατόν ἔστι παραμυθῆσθαι, διὰ τοῦτο ἀπαραμυθῆται ὑπάγει ἀφαιρέσει τὸν ἐλαωκότα.

Τοιγαροῦν διὰ τοῦτο τοὺς μὴ ἄξια θανάτου ἡμαρτηκότας οὐ δίκαιον ἀνασχεψάμενοι πικρὰν οὕτω τιμωρίαν εἰσπράττεσθαι, ὅναρ ἢ συνήθεια παρὰ φαύλων ἐποίησατο νόμον (οὐκ ἀφαιρέσει τῆς ζωῆς τιμωρομένην, ἐτέρως δὲ κολάζουσα τὸν ἀνδραποδιστὴν), καὶ ἡμεῖς τῶν νομίμων ἐκβάλλοντες διατάξωμεν, τὸ ἐκείνη δόξαν νόμῳ κυροῦμεν, καὶ καλεῖομεν τὸν εἰ τις ἀλφ' οἰκέτην ἄλλοτριον ἀνδραποδισάμενος, τῇ τε ἀπόδοσι τοῦ οἰκέτου καὶ τῇ ἀποτιμῆσει τοῦτου ζημιούσθαι, καὶ ἔτι τῆς ἐκ τοῦ ἐπιτηδεύματος προσόδου ὅση ἂν τῷ δεσπότη προσεγεγόνει ἢ μὴ ἀπολωλότος τοῦ οἰκέτου ἰσαρίθμῳ ἐκτίσει, τοῦτου δ' ἀπέκλινα μὴ βαρύνειν τοῖς ἐξαμαρτούσι τὴν ποινήν. Ἐχει γὰρ οὕτως ἀποχρώντως τῷ μὲν ἀπολωλεκότῳ ἡ ὠφέλεια, τῷ δὲ κλέψαντι ἡ τιμωρία, ὅσα δὴ κάκεινου τὸν οἰκέτην ἐν προσθήκῃ ἀπέχοντος καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ ὠφελείας ἢ ἔσχεν ἂν μὴ ἀνδραποδισθέντος οὐ κεκαινο-

VARIÆ LECTIONES.

66 Ecl. Nov. 32. 67 Malim ὑπερβολῇ. 68 Codd. : τοὺς — εὐλαδοῦμένους. 69 Scring. γάρ. 70 Agyl. conj. διώρπται: et mov ζημιούται. Beck : διωρίσατο. 71 Codd. : ἡ τοῦ βίας ζημίας. 72 Ecl. incipit. 73 Editi : καὶ ἔτι τοῦ ἐπιτ. προσόδῳ καὶ ὅσαν (sic) ἂν τῷ δεσπ. προλαμβάνῃ. Zurich et Moerm. καὶ ἔτι τῇ ἐκ τοῦ ἐπιτ. καὶ. Ecloga : καὶ ἔτι τῇ ἐκ τοῦ ἐπιτ. προσόδῳ ὅση. Emendavimus τῆς — προσόδου, ut ab Isar. ἐκτίσει pendeat. 74 Ita Ecl. Reliqui ἐξαμαρτάνουσι.

NOTÆ.

(18) Περὶ ἀνδραποδισμοῦ. Plagii pœna sit hic pecuniaria, olim fuit capitalis. Vid. l. 7, C. ad l. Fab. De plag.

(19) De pœna plagiarii adde Petr. Gregorium 36, syntag. ult.

τομημένου⁷⁸, καὶ τοῦτου ἀξίως τετιμωρημένου⁷⁹ τῆ A
τε διπλῆ ἀποδόσει τῆς κλοπῆς καὶ τιμωρουμένου τῷ
μηδὲν κερδᾶναι τῆς τοῦ⁸⁰ κλαπέντος δουλείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΞΖ' ⁷⁸.

Περὶ τῶν αὐτομολησάντων πρὸς ἐχθροῦς καὶ
ἐκουσίως ἐπαναλθόντων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Καὶ τὸ ἄγαν αὐστηρὸν καὶ ἀπότομον, καὶ τὸ λίαν
ὑπείκον καὶ πλεόν ἢ προσῆκε φιλάνθρωπον, ὁμοίως
ἀμφοτέρω τοῦ ὠφελίμου τὸ βλάβος ἔχει. Ὁ τε γὰρ
τῷ ἀποτόμῳ ἀμέτρως χρώμενος καὶ ὁ τὸ ἐπεικὲς
ἄκρατον φέρων, ἑκάτερος, κἄν τε ἐνὸς τινος ἂν τε
οἰκίας ἂν τε πόλεως ἐπιστατῆ, εἰς τὸ ἀσύμφορον εἴη
ἂν τοῖς ὅπ' αὐτοῦ διοικουμένοις ἐγκειρημένοις τὴν
ἐπιστασίαν. Χρὴ γὰρ τὸν καλῶς ἐπιστατήσοντα,
ὡσπερ τῶν χωρίων τὰ εὐκράτα καὶ πρὸς ὕγειαν ἐπι- B
τήδεια μικτὰς ἔχει συμμετρῶς τὰς τοῦ ἀέρος διαθέ-
σεις, οὕτω καὶ αὐτὸν εὐκράτον ἑαυτὸν παρέχειν τῇ
ἐμμέτρῳ⁸¹ πρὸς τὴν συμφέρουσαν ἐπιστασίαν μίξει
τῶν διαθέσεων, καὶ μήτε τῷ ἀποτόμῳ βαρὺν καὶ
ζόφωρον εἶναι, μήτε τῷ πέρα τοῦ προσήκοντος
ἐπεικεί καταπεφρονημένον καὶ ἀνγημονικόν. Ὅπερ
ὄν ἐπὶ ἀέρος φαμέν, τοῦτο πάντως καὶ ἐπὶ νόμων
ἀρμόζει σώζεσθαι. Χρὴ γὰρ τοὺς νόμους, ἡγεμόνας
ὡς ἀληθῶς τῆς πολιτείας ὄντας, ἦν εἶπον κρᾶσιν
διαφυλάττειν, καὶ πρὸς τε ἀποτομίαν καὶ φιλάνθρω-
πίαν μὴ παρὰ μέτρον ὄρᾶν, εἰ γὰρ μέλλοιεν οἱ ἐπ'⁸²
ἐκαίνοις ὑγαινεῖν πολιτευόμενοι. Ταῦτα ἡμῖν λέγεται
πρὸς τὴν ἀποτομίαν ὄρῳσιν, ἦν ὁ κατὰ τῶν εἰς πο-
λεμίους αὐτομολησάντων κείμενος νόμος ἐνδείκνυται. C
Βούλεται γὰρ τὸν ἡυτομοληκότα, εἰ ποτε πρὸς γνώμην
μεταμελείας ἴδοι καὶ τὸ προλαβὼν ἀμάρτημα διὰ τῆς
πρὸς τὰ οἰκία ἐπαναστροφῆς λάσασθαι βουληθῆ,
ἐκδοτὸν εἰς βρῶσιν θηρίοις γίνεσθαι ἢ ἀνασκοπι-
ζεσθαι. Τοῦτο ἐμοὶ πολλῆς μὲν αἰτίου βλάβης τῇ
πολιτεῖα δοκεῖ, πολλῆν δὲ καὶ τῶν πρὸς σωτηρίαν
ὀδηγούντων λογισμῶν ἀποφέρειν τὴν ἐναντιότητα.
Ἀνάγκη γὰρ ἐπάγει τοῖς πρὸς τοὺς πολεμίους αὐ-
τομολήσασιν μηδέποτε τῶν οἰκείων μεμνησθαι, μηδὲ
τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἐπαναδρομῆς ἀναλαμβάνειν
τὸν ἔρωτα. Οὐδεὶς γὰρ, ὅστις τοιαύτην ἐκδεχομένην
αὐτὸν τιμωρίαν εἰδὼς ἀντὶ τῆς ἐν τοῖς πολεμίοις βιῶ-
σεως οὕτω πικρῶς ἐν τῇ πατρίδι θανεῖν προαιρήσεται.
Διόπερ ταύτην μὲν τὴν ἀποτομίαν, ἵνα μὴ λέγω
ἀδικίαν, (πῶς γὰρ οὐκ ἄδικον, τὸν ἀμαρτάνοντα, εἶτα D
ἐξ αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ ἀμαρτήματος ἀναφρονήσαντα
αἰσιν, καλᾶζειν οὕτω πικρῶς;) ἐκ τῶν δικαιοτάτων
ἐλαύνομεν νόμων, κελεύομεν⁸³ δὲ, εἰ τις αὐτόμολος
εἰς τὴν πατρίδα ἐπαναδράμοι, ἅπαξ μὲν τοῦτο ποιή-
σας, συγγνώμης τυγχανέτω· δεύτερον δὲ, εἰς τριετῆ

mississet, illa non imminuatur, hic vero in du-
plum servum subreptum reddere debeat, nihilque
ex ipsius servitute lucretur.

CONSTITUTIO LXVII.

De iis qui ad hostes transeunt, suaque sponte
revertuntur (20).

Idem Imperator eidem Styliano.

Simul nimia austeritas et severitas, simul im-
moderata lenitas et clementia, ex æquo utraque
quod utile est intervertunt. Etenim et qui supra
modum præfractus est, et qui lenitatem gravitate mi-
scere nequit, uterque sive alicui uni, sive familiæ,
sive civitati præsit, quibus præfectus est, cum il-
lorum detrimento res administret. Oportet enim,
ut qui recte præfuturus est, quemadmodum tem- B
perata salubriaque loca æquabiliter mistas habent
aeris qualitates: ita et ipse affectionum commisi-
sione ad rerum administrandarum utilitatem at-
temperata, se moderatum præbeat, et neque mo-
rositate gravis atque intolerabilis sit, neque indecora
lenitate despicibilis, et ad gubernandum ineptas fiat.
Quod autem de aere dicimus, hoc certe et in le-
gibus servari omnino convenit. Nam oportet leges,
cum revera reipublicæ principes sint, quam dixi
contemperaturam conservare, neque ad severitatem
lenitatemve supra modum respicere: siquidem, qui
ipsarum rectionem agnoscunt, incolumes futuri
erunt. Atque hæc quidem respectu præfractæ illius
legis, quæ adversus eos qui ad hostes transfuge-
rent, lata est, a nobis dicuntur. Vult autem illa,
uti transfuga, si quando pœnitundine ductus, re-
deundo ad suos commissum delictum oblitiscere
velit, bestiis devorandus obijciatur, aut in furcam
tollatur. Quod sane mihi reipublicæ magnopere
nocumento esse, magnamque rationum ad salutem
iter monstrantium contrarietatem gignere videtur.
Necessitatem enim transfugis inducit, ne unquam
recorderentur suorum, neque revertendi in pa-
triam concipiant desiderium. Nullus est enim om-
nium, qui cum se istiusmodi pœna excipiendum
sciat, inter hostes vivere, quam tam acerbam in
patria mortem subire non malit.

Quapropter rigidam hanc severitatem, ut ne
iniquitatem dicam (nam eum qui deliquit, deinde-
que suapte sponte ad medendum delicto respiscit,
tam acerbè puniri quomodo non est iniquum?) ex
justissimis legibus profligamus, ac jubemus, ut
(21) si quis transfuga in patriam recurrat, cum se-
mel duntaxat transfugerit, veniam consequatur:

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁸ Ecl. καινοτομουμένου, præter unum Cod. qui καινοτομουμένης habet. ⁷⁹ Zuich. et Meerm. τιμωρουμένου.
⁸⁰ Articulus τοῦ δεest apud Scrimg. ⁸¹ Ecl. Nov. 33. ⁸² Scrimg. οὐκ ἔτρωφ, ex quo Steph. ἰσομέτρῳ, Agyl.
συμμέτρῳ, Beck ἰμμέτρῳ effecerunt. ⁸³ Malium ὄπ'. ⁸⁴ Inc. Ecloga.

NOTÆ.

(20) Transfugæ bestiis non obijciendi, ut olim
ex lege 3, § 10, ff. De re milit. quæ lex abrogatur
hac constitutione. Adde 6, Harm. 3, in fin.

(21) De pœna transfugæ, adde l. 8, § 2, 3, l. 38,

§ 1, ff. De pœnis, l. 7, ff. De re milit. l. 2, C. De
desertorib. l. 4, C. De servis fugit. Vid. l. 3 in fin.
ff. De sicariis.

si iterum (22) id fecerit, in triennalem servitutem A dividatur; si vero tertio transfugerit, reversus in perpetuam ac æternam servitutem addicatur. Tam incerti enim consilii homo, tamque inconstans, qui libertate fruatur indignus est. Cæterum si transfuga non ultro redierit, sed ab aliis comprehensus in patriam retractus sit, morte tum illum, tanquam hostem puniri, neque injustum, neque crudele fuerit: præsertim vero, si aute civili sanguine manus contaminaverit.

CONSTITUTIO LXVIII.

Ut monachi et clerici tutores (23) esse possint, sed ab administratione ac pupillorum rectione arceantur.

Idem imperator eidem Styliano.

Veteribus quidem legislatoribus (24) (cum ut simile veri est, uniformis et simplex tunc temporis tutela esset, itaque soli qui pupillorum tuitionem susciperent, tutorum nomine censerentur) edicere visum est, ne monachi aut quoscunque sacerdos ordo devinctos habet, tutorum officio fungantur. Et certe quidem id recte edicere. Intellexerunt enim, qui divino ministerio consecrati sunt, hos ab externarum rerum occupationibus et molestiis liberos esse oportere. Quantum autem alendorum alioquique regendorum puerorum cura hominum animos distrahat, utque Deum debite colere non possint, impediatur nemo ignorat. Cum itaque non exigua difficultas isti rei in-est, ac præcipue propter temporis diuturnitatem (tota enim plerumque vita tutores laboriosis istis curis irretiti tenentur) recte (quomodo dixi) istud illi decretum promulgarunt.

Verum quoniam posteriores illis duntaxat qui tutelam administrarent, tutorum appellationem non servarunt: sed hos etiam quibus (25) testatores, bona illorum existimatione moti, testamentarias de rebus suis præscriptiones (26) committunt, ac post mortem earum executionem concedunt, tutores vocare cœperunt: ac vero inde dubitatio existit, an monachi, quique sacrum ordinem subierunt, quod dictum decretum id non admittere videatur, hanc demandatam curam suscipere possint: nos discrimine adhibito zancimus, ut ab illa tutela ad quam vetera tempora respicientia, promulgandi, quod dictis personis ad illam aditum præcluderet, occasionem præbuere, penitus arceantur,

δουλείαν διαπωλείσθω· ἐκ τρίτου δὲ ποιησάμενος τὴν αὐτομολίαν, εἴτα ἐπαναζεύξας, εἰς διηνεκὴ καὶ ἀδίκον οἰκετείαν πιπρασκέσθω. Τὸν γὰρ οὕτως ἀδέδαιον καὶ παλιμβουλον ὡς ἀνάξιον ἀπολαύειν ἐλευθερίας. Εἰ μέντοιγε ὁ πρὸς ἐχθροὺς αὐτόμολος οὐκ ἐξ οἰκείας γνώμης, ἀλλὰ ληφθεὶς ὅψ' ἐτέρων εἰς τὴν πατριὰ ἐπαναχθῆ, καὶ μάλιστα εἰ αἵματος ἐμφυλίου τὴν δεξιάν ἔχει μεμλοισμένην, τοῦτον θανάτῳ καλέσειν, οἷα δὴ πολέμιον, οὕτε ἀδίκον ὡς οὕτε ἀπότομον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΕΒ' ὅ.

Περὶ τοῦ ἐπιτροπεύειν μοναχούς καὶ κληρικούς, ἀπειργασθαι δὲ οἰκονομίας καὶ προστασίας ὀρφανῶν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Τοῖς μὲν πάλιν νομοθεταῖς (μονοειδοῦς, ὡς εἶπε, ὑπαρχούσης κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ μόνων ἀποφερομένων τὴν κλήσιν, οἱ προστασίας ὑπεδύοντο γονέων ἐρήμων) ἔδοξεν ἀποφραγεῖσθαι, μὴ μετέχειν τοῦ πράγματος μήτε μονάζοντας μήδ' ὅσους ὁ ἐρὸς οἰκιοῦται κληρός. Καὶ καλῶς ἔδοξε ὅ. Συνεῖδον γὰρ, ὡς τοὺς ἀνακαίμενους πρὸς θεῖαν λειτουργίαν δεῖ τῶν ἐξωθεν ὀχλῶν καὶ περισπασμῶν ἀπηλλάχθαι, ὅσην δὲ παιδοτροφία καὶ ἄλλως οἰκονομία εἰς τὸ περισπᾶν καὶ ἀφέλκειν τῆς ὀφειλομένης θεῆς θεραπείας ἰσχύον ἔχουσιν, ἠγνόησαν οὐδεὶς. Ἐπαρχούσης οὖν οὐκ ἀνεκτῆς δυσχερείας τῷ πράγματι, μάλιστα γὰρ καὶ διὰ τὴν ἐκ τοῦ χρόνου παράτασιν (ὄλον γὰρ ὡς τὰ πολλὰ βίον τῇ πολυπόνη ὡς φροντίδι τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην οἱ λαχόντες συνδέδονται), καλῶς, ὅπερ εἶπον, τὸ δόγμα προσήνεγκαν.

Ἄλλ' ἐπεὶ τοῖς μεταγενεστέροις οὐκ ἐτηρήθη μόνως ἐφ' ἧς ἐλέγετο ὡς ἐπιστάσις ἢ κλήσις, ἠξίωσαν δὲ κάκεινους ἐπιτρόπους καλεῖν τοὺς, ὅσοις οἱ τὸν βίον ἀπολιμπάνοντες χρῆσταις περὶ αὐτῶν ὑπολήψεσιν ἐπὶ τοῦτο προτρεπόμενοι διατάξεις, αἱ περὶ τῶν ὑπόντων ὡς ἤρσαν πραγμάτων, ἐγγχειρίζουσι καὶ τῶν μετὰ τὴν ἐκδημίαν πιστεύουσι τὴν διοίκησιν· ἐπεὶ οὖν καὶ τούτων ἐπιτρόπων ὀνομαζομένων ἀμφισβήτησις πρόβεισιν, εἰ καὶ μονασταὶ τὸν ἐρὸν ὑπελθόντες κλήρον ταύτης μεθέξουσιν τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὸ δοκεῖν τὴ ρηθὲν τοῦτο μὴ καταδέχεσθαι ψήφισμα, θεσπιζόμεν ὡς ἡμεῖς διαστείλαμενοι, ἐκαίνης μὲν τῆς ἐπιτροπῆς κωλύεσθαι ἦν μόνη ὡς πρεσβύτερος εἰδὼς χρόνος παρέσχε ψῆφον ἐξενεχθῆναι ὡς τὴν μὴ διδοῦ-

VARIÆ LECTIONES.

ὅ Ecl. παλιμβολον. ὅ Nonnulli codices Eclogæ ἀτοπον ἔδίκον. ὅ Ecl. Nov. 34. ὅ Ita Steph. Scrimg. ἔλεξε. ὅ Conj. Steph. Codd. οὐ πόνω vel εὐ πόνω. ὅ Scrimg. ἐγένετο. ὅ Codd. εἰπόντων. Emendavit Steph. ὅ Inc. Eclogæ. ὅ Codd. καὶ ἦν. Nostram lectionem suppeditavit Ecl. ὅ Ecl. ἐπνευθ.

NOTÆ.

(22) Iterata delicta gravius puniuntur. L. 5, § 9, ff. De re militari.

(23) Περὶ τοῦ ἐπιτροπεύειν, etc. Scrimg. monachi et clerici exsecutores testamentorum esse possunt: tutores dari vel curatores non possunt, et ita restringitur Novell. 123, c. 6, quæ de tutela simpliciter sumpta loqui videbatur.

(24) Justiniani in Nov. 123, c. 6.

(25) Vetustas exsecutores testamentarios non-

nunquam ἐπιτρόπους appellavit, dixi ad l. 107, ff. De legat. 1, l. 21, § 4, ff. De annuis legatis, addé Nov. 131, c. 12.

(26) Præstationem d. l. 107; ministerium l. 7, ff. De legat. 2, dationem l. 9, ff. De alimentis; distributionem l. 96, § 3, ff. De leg. 1, l. 7, ff. si cui plus quam per leg. eis præstatatur cautio legatorum, d. § 3, et petitio competet d. § 3, d. l. 107, d. l. 9, l. 26, § 1, C. De episc.

scilis testamenta condent, cum fides in solo tabulario fluctuet, non ex eadem causa cæcum liberam testamenti factionem habeat? Jam vero et consuetudo, non solum autem alterius legis ratio, cum lege pugnat. Etenim placet huic, ne mulierum, et imperitorum litterarum, cæcorumve testamenta arcane facta vigore priventur.

οἶδεν αὕτη καὶ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν οὐ διὰ γραμμάτων ἠγμένων καὶ τυφλῶν⁸ διατάξεις ἐν μυστηρίῳ κειμένας μὴ τὴν ἰσχύϊν ἀφαιρείσθαι.

Quod cum ita sit, nos quoque, ut secreto (33-34) confecta testamenta, sive cæcorum, sive aliorum (35) quorumvis sint, auctoritatem obtineant, sancimus: illudque insuper statuendo addimus, ut antequam testes jurent, subscriptiones eorum qui testamenta conscripserunt, in medium proponantur, *quæ sonent*, quod revera illa scripserint quæ ipsa testatoris lingua dictante audiverunt. Et si quidem falsum commissum esse postmodum probetur, ipsos, si divites sint, bonorum ademptio: sin pauperes, vehementia verbera et exsilium in delicti poenam inaneant. Quibus hoc insuper annectimus, ut si quando ad sui confirmationem (quod frequenter incidit) juramenti testamento opus sit: ipsi etiam qui testamentum conscripserunt, una cum juraturis testibus rei fidem et veritatem corroborent.

CONSTITUTIO LXX.

De grassationibus (36).

Idem Imperator eidem Styliano.

Quos communio in unam aliquam eandemque conditionem conjungit, inter hos communes etiam animos esse ubique videas. Ita in negotiationibus socii (37-38) lucrum damnique æqualiter inter se partiantur; ita itinerum comites, cum fortuito in rem aliquam incidunt (39), tametsi sæpe uno illam momento pariter non conspiciant, ejus tamen inter se jus communicant (40). Ita vero et commilitones, licet omnes non pari studio et impetu in hostem ferantur, attamen victoriæ palmam ex æquo auferunt. Quapropter etiam, ut qui malitioso consensu coitione facta, rem aliquam in quam a lege poena constituta est, incerpant (utpote si (41-42) raptus committatur, vel parricidium (43),

ἄπραγματα· πῶς γὰρ εἰ γυναῖκα καὶ γραμμάτων ἀδίδακτοι ἄνθρωποι κατὰ τὸν ἀναχωροῦντα τρόπον τῆς τῶν πολλῶν γνώσεως διατάξονται ἐν μόνῳ τῷ γράφοντι σαλευούσης τῆς πίστεως, οὐχὶ καὶ ὁ τυφλὸς ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἀκώλυτον σχολίῃ τὸ διατίθεσθαι; Ἄλλὰ γὰρ καὶ τὰ τῆς συνθείας, οὐ μόνον τὰ ἐκ τοῦ νόμου, πρὸς τὸν νόμον ὄρται μαχόμενα. Καὶ γὰρ

Ἐπει⁹ οὖν οὕτω ταῦτα⁷, καὶ ἡμεῖς ταῖς μυστικαῖς διατυπώσεις, ἂν τε τυφλῶν ἂν τε τινῶν ἐτέρων ὡσεὶ προσώπων, προσεῖλαι θεσπιζόμεν σύστασιν, τοῦτο προσεπιθεσπιζόντες, ὥστε πρὸ τῶν μαρτύρων ἐνόρκιον ἐκκεῖσθαι ὑπογραφῆν¹⁰ τῶν τὰς διατάξεις γράφόντων, ὡς εἴησαν ἀληθῶς ἐκεῖνα γράψαντες ἔπερ ἀκηχέσαν, αὐτῆς ἐκείνης¹¹ ὑποθεγεμμένης τῆς τοῦ διαθεμένου¹² γλώσσης· καὶ εἰ τις ἐλεγχος μετὰ ταῦτα ψευδογραφίας ἀναφαίνοιτο, τίμημα προσκεῖσθαι τοῦ ἀμαρτήματος, εὐπόροις μὲν οὖσιν αὐτοῖς τὴν τῶν ἰδίων ὑπάρξεων ἀλλοτριώσιν, ἐρημοῖς δὲ περιουσίας σφοδρὰ μάστιγες καὶ φυγὴ ὑπερῶριος ἐπιχεισεται ἡ ζημία. Ἐτι δὲ καὶ τοῦτο τοῖς¹³ θεσπισθεῖσιν ἐπισυνάπτομεν· ποῖον¹⁴; εἰ ποτε ἡ διάταξις δεηθῆν ὄρκων¹⁵ οἷα πολλὰ εἰς βεβαίωσιν, καὶ αὐτοὺς τοὺς γεγραφότας τὴν διάταξιν σὺν τοῖς μαρτυροῖσιν ἐπομνησμένους¹⁶ συνεπισχύειν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀλήθειαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ο' 10.

Περὶ ἐφοδῶν καὶ τεθνηκότος ἀνθρώπου πάντας ἀμύνασθαι¹⁷.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.
Ἐπανταχοῦ τὸ κοινὸν τῆς γνώμης κατόφιοι¹⁸ ἂν τις οὐδ' ἡ κοινωνία συνάπτει ἐν μιᾷ καὶ τοιαύτη¹⁹ μορῇ τιθέμενον. Οὕτω γὰρ καὶ συνέμποροι τὸ ἐκ τοῦ κέρους ἢ τῆς ζημίας ἴσον διαλαγχάνουσιν· καὶ συνὸδται πολλάκις εὐρήματι περιτυχόντες, εἰ καὶ μὴ κατ' ἴσον ἔβαλον ἐπ' αὐτὸ τὰς τῶν ὀμμάτων βολὰς, ὅμως διὰ τὴν ἐκ τῆς ὁδοπορίας κοινωνίαν κοινὴν τὴν τοῦ εὐρήματος κτήσιν πεποίηται· καὶ συστρατιῶται δὲ, εἰ καὶ μὴ πάντες σὺν ὁμοίῳ τόνῳ ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς τὰς χεῖρας ἐξέτειναν, ἀλλὰ τῶν ἀριστείων τὴν ἰσότητα φέρουσι. Καλῶς ἔρα καὶ τῷ παλαιῷ ἔδοξε νομοθέτη τὴν αὐτὴν ὑπέχειν ποινήν τοὺς πονηρῆ γνώμῃ συναπτομένους καὶ κοινή πρὸς τινὰ πράξιν τιμωρουμένην νόμῳ καθισταμένους, ἂν τε γυναῖκοι

VARIE LECTONES.

⁸ Codd. οὐ διὰ γραμμάτων κειμένων (Meerm. ἠγμένων) τυφλῶ. Emendavit Steph. ⁹ Inc. Ecloga. ⁷ Codd. ταῦτα non habent: supplevi ex Ecl. ¹⁰ Scring. ἐνορκίων = ὑπογραφάς. ¹¹ Malim ἐκεῖνοις, sc. τοῖς γράφουσιν. ¹² Ecl. διαθεμένου, et rectius. ¹³ Ita Ecl. Codd. τοῖς. ¹⁴ Ita Codd. et Ecl. Agyl. vult τοῖον δὲ ὡς. Fortasse ποῖον scribendum, ut cum præcedente τοῖο jungatur. ¹⁵ Ecl. ὄρκων. ¹⁶ Ecl. ἐπομνησμένους. ¹⁷ Ecl. Nov. 36. ¹⁸ In editis περὶ ἐφοδῶν. ¹⁹ Rectius forte τῇ αὐτῇ.

NOTÆ.

(33-34) Διατάξεις ἐν μυστηρίῳ κειμένας. Scring. (35) Puta, mulierum, et imperitorum scribendi 5, Parmenop. 1, § 34.

(36) Περὶ ἐφοδῶν. Scring. Hac Novella confirmatur jus vetus poenæ constitutæ adversus grassatores.

(37-38) L. 29, ff. pro socio, § 1, Inst. De societate

(39) Adde l. 5, ff. pro derelicto: l. 42, § 7, 8, 9,

ff. De furtis; § 47, Inst. De rerum divis.

(40) Forte ex pacto. Potest et hoc referri vel ad rem pro derelicto habitam d. l. 5, vel ad res eas quas dominus ignoravit, arg. d. § 7, 8, 9, Nov. 64, s. cod.

(41-42) De complicitibus raptus l. un. § 2, C. De raptu.

(43) De complicitibus parricidii, l. 1, l. 6, 7, ff. ad l. Pompeiana de parricidiis

ἀρπαγή τὸ πεπραγμένον εἴη, ἂν τε πατὴρ ἂν τίς ἄλλος ἑτέρου ἀναίρεται, εἰ καὶ μὴ πάντες ἐπίσης τῷ πρᾶχθέντι παρόσχον τὴν ἐνέργειαν.

Τοιγαροῦν ¹⁰ καὶ ἡμεῖς τοὺς προτεθεσπισμένους συμφεγγόμενοι περὶ τῶν ἀμα καὶ κοινῶς ¹¹ ἔφοδον κατὰ ζωῆς ἀνθρώπου ¹² πεποιημένων ὀρίζομεν, ὥστε πάντας, ὅποσοι δ' ἂν καὶ εἴεν, τῇ ¹³ αὐτῇ καθυποβάλλεσθαι δίκῃ, εἰ καὶ μὴ ὡσαύτως ἐνήργηται παρὰ πάντων ἢ πρᾶξις. Οὐ γὰρ δεῖ μὴ αὐτὸς τις τὴν χεῖρα ὑπουργῆσαι τῷ θανάτῳ παρέσχετο, διὰ τοῦτο ἀδῶς ἀπίναί δύνησεται. Τί γάρ, εἰ καὶ μὴ τὴν εἰδὴν δεξιάν, ἀλλὰ τὴν ἑτέρον ἐτόνωσε πρὸς τὴν ἀναίρεσιν; δεῖ γάρ ἢ τὸν θάνατον καταπραξαμένη χεῖρ ὅπῃ τῆς κοινῆς πονηρίας κινουμένη τὴν πρᾶξιν ἐτόλμησε, δῆλον. Οὐκ ἂν γάρ, εἰ μὴ συνεκροτεῖται αὐτῇ τῶν ἄλλων ἢ συνδρομῇ ¹⁴, ἐτοιμῇ ὄφθη τῷ φόνῳ ὑπηρεθῆσασθαι. Διὰ τοῦτο, καθὼς εἴρηται, πάντας τὴν αὐτὴν ὑφίστασθαι εἰσπραξίν τῆς δίκης ψηφισόμεθα, κτλ, ὡς εἰδὸς ἐπὶ μιᾷ τινος πληγῆς τὸ θανατὸν ἀπαντήσῃ, τῶν δ' ἄλλων αἱ χεῖρες οὐ συνεψήφαστο.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΟΑ' ¹⁵.

Περὶ μελλόντων ¹⁶ κίττων ἐν ἀροστέροις τόποις καὶ θαμπέλοις.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐνώμην ἀρίστην τε καὶ ἐνομοτάτην, παρὰ τοῦ ἀειμνήστου γονέως ἡμῶν καὶ βασιλέως ἐξηννεγμένην περὶ τῶν καινᾶς τινος οἰκῶν κατασκευᾶς ἐν τόποις, οὓς τίως ἀροτρον ἔειμεν καὶ ἀμπελώνας εἶχον, εἰς ¹⁷ ἀποκλήρωσιν βουλομένων κατασκευάζειν, ἐν ὅποσιν τῶν γειτονευόντων ὀρίων διαστήματι συστήσεται ἡ καινὴ αὐτῆ κατασκευῆ, δεῖν ἐκρίναμεν νόμου τιμῆς ¹⁸ ἀξιῶσαι, ἐπεὶ μὴ παρὰ τοῦ πατρὸς εἰς τὴν τῶν νόμων ἐγράφῃ συμπολιτεῖαν ¹⁹.

Ὅρίζομεν οὖν κατὰ τὴν ἐκείνων γνώμην, τοὺς ἐπὶ νοῦν βαλλομένους ἐν ἀροστέροις τόποις καινῶν οἰκῆσεων κατασκευῆν, εἰ μὲν ἡ ἀφθονία παρέχει τῆς χῶρας, δυοὶ τόξου βολαῖς ἐκ τῶν γειτόνων ὀρίων

alteriusve cõjusp̄iam cædes perpetretur), quamquam non omnes tantumdem momenti et operis re peragenda conferant, eandem tamen pœnam sustineant : sane quam recte veteri legislatori placuit.

Et nos quomodo idcirco, quæ de his qui simul et communiter latrocinaandi (44) animo homines invadunt, jam olim sancita sunt, approbantes (45), statuimus, uti omnes, quotcumque fuerint (46) eodem (47) supplicio afficiantur : tametsi parem operam rei perpetrandæ non omnes adhibuerint. Non enim si quis ipse manus inferendæ neci non admoverit, continuo insons et a pœna immunis esse poterit. Quid enim si pressis ipse manibus, alterius tamen dextram ad cædem intenderit atque confirmarit? Sane quod manus homicida, a communi perversitate instigata, rem aggressa sit, constat. Nam nisi aliorum manus huic in subsidium præsto fuissent, non certe ita promptè homicidium perpetrasset. Ac propterea (quemadmodum dictum est) quæquam uno cõjusp̄iam ictu (quod fieri potest) mors illata fuerit, aliorumque manus suppetias non tulerint : ut eandem tamen omnes pœnam sustineant, decernimus.

CONSTITUTIO LXXI (48).

De iis qui in locis arabilibus aut vineis ædificaturi sunt (49-50).

Idem imperator eidem Styliano.

Præstantissimum illud æquissimumque patris nostri sempiternæ gloriæ principis placitum, quanto (51) videlicet a vicini finibus spatio abstinere debeant, qui in locis, quos hactenus aratrum secarit. Inve quibus vineæ constiterint, noviter domus assignandas (52) muneribus publicis ædificare velint : quoniam ab ipso in legum corpus (53) transcriptum (54) non est, legis (55) auctoritate decorari oportere decrevimus.

Statuimus itaque, ut qui in locis ad sementem executis novas ædes constituere volunt, si loci amplitudo ferat secundum illius (56) placitum a vicini finibus tanto spatio ædificent (57), in quan-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰ Inc. Ecloga. ¹¹ Ecl. κοινή. ¹² Ecl. ἀνθρώπων. ¹³ Ecl. ἐν τῇ. ¹⁴ Basil μὴ εἰ συνεκροτεῖτο παρὰ τῆς τῶν ἄλλων συνδρομῆς. ¹⁵ Ecl. Nov. 37; laudatur lib. II, tit 4, pag. 186. ¹⁶ Ecl. τῶν μελλ. ¹⁷ Ecl. ὡς ἀπ. ¹⁸ Scrimg. τιμῆ. ¹⁹ Scrimg. ἐγράφησαν πολιτεῖαν.

NOTÆ.

(44) Ἐφοδον Græci Galli *guetteur de chemins*, facit l. 28, § 10, ff. De pœnis : Novell. 134, cap. 13, vers. Eos vero, ibi, aut itineribus.
 (45) Nihil igitur hac lege innovatur.
 (46) Compescii, complices, ministri, l. 2, § 12, ff. vi honor.
 (47) Pœna ministerium præbentis grassationi faciendæ d. § 12.
 (48) Apud Harmenopolium nominatur 36, vid. 2, Harmen. 4, § 151, l. ult. ff. finium regund.
 (49-50) Et de spatio quo domum ædificatam in agris abesse oportet ab arvo vicini, Spatium autem definitur, quantum unus vel duo teli jactus faciant : olim duorum pedum spatium videtur fuisse. L. ult. ff. finium regundor. quæ hoc modo videtur abrogari.
 (51) L. ult. ff. finium regundor.
 (52) Eἰς ἀποκλήρωσιν Scrimg. vetus liber habet,

ὡς ἀποκλήρωσιν, quod est, ὡς ἀπόμοιραν, partem aliquam ab arvo aut vinea separabant. Nam et ἀποκληροῦσθαι dixit duobus locis Novell. 5, per partem alicui addere et supponere, vide Cujac. 17, obs. 31.
 (53) Eἰς τὴν τῶν νόμων πολιτεῖαν. Scr. intelligit πρόχειρον Basilii, de quo dixi initio harum Novellarum.
 (54) Ἐγράφησαν πολιτεῖαν. Scrimgr. ἀγράφη συμπολιτεῖαν. Cujac. 17, observ. 31, ut Nov. 78, τῆς ἐν τοῖς νόμοις συμπολιτεῖας.
 (55) Νόμου τιμῆ. Scr. νόμου τιμῆς. Cujac. 17, obs. 31.
 (56) Κατὰ τὴν ἐκείνων. Scr. κατὰ τὴν ἐκείνων Cujac. d. loco.
 (57) Ποιεῖσθαι τὸ διάστημα. Scrimg. μετρεῖσθαι τὸ διάστημα, ut apud Harm. Cujac. De loco.

tum arcus iterata (58) vice telum ejaculetur : sin tantum spatium interstitio loci angustia non præbeat, uno etiam arcus jactu hoc constituitur. Intra dictum autem spatium novam domum extruendi, nemini facultas sit. Cujus ratio evidentior est, quam ut exprimi opus sit. Quo enim ædificium propius vicini fruges ponitur, eo illi etiam noxa propinquior est.

CONSTITUTIO LXXII (59-60).

Ut pacta etiam non constituta pœna valeant (61-62).

Idem imperator eidem Styliano.

Legali (63) decreto, quod nudum pactum non actionem, sed solum exceptionem parere tradit, nonnullos illudere videmus. Dum enim omne pactum quod pœna stabilitum non est, nudum esse volunt; etiamsi scripto comprehensum sit pactum, etiamsi (64) qui pactum inierunt, sua manu sacrosanctæ crucis (65) nota (66) scriptum signarint, etiamsi divini ternionis appellationes adjectæ sint: si tamen pœna constituta non sit, id ut invalidum, contemnunt ac rejiciunt. Qui sane male sentiunt, minimeque iudicium suum comprobant, ut qui rebus divinis communes res mortalium longe præferendas censeant. Quam enim tantam, recto quidem hominum iudicio, adjectio pœnæ, pactis auctoritatem, quantam sacrosanctum signum, divinitatisque nomenclatura in illis conspecta præbeat?

Sancimus igitur, ut omne pactum, in quo ex divinis hisce adjunctis (67) idoneum aliquid ad faciendam fidem insit, quamvis de pœna nihil scriptum sit, firmum solidumque robur habeat.

CONSTITUTIO LXXIII.

Ut nemo cum (68) mulieribus in ecclesiarum œnacuulis habitet.

Idem imperator eidem Styliano.

A ποιέσθαι ἢ τὸ διάστημα τῆς νέας κατασκευῆς ἐστὶ οὐ χαρίζεται δι' ἐνδειαν ἀφθονίας τοσοῦτον μέτρον ἢ χώρα τῷ διαστήματι, μετρεῖσθω ἢ καὶ μῆκος τόξου βολῆς. Ἐντὸς δὲ τοῦ εἰρημένου ὀρίσματος ὀδὸν παρέχεται ἄδεια τῆς τοιαύτης τῶν οἰκίσεων νεουργίας. Καὶ ἡ αἰτία λόγου ἤτων· συνεγγίζει γὰρ καὶ ἡ βλάβη τοῖς γειτονεύουσι καρποῖς μετὰ τῆς πλησιαζούσης οἰκίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΟΒ'.

Περὶ τοῦ κυροῦσθαι τὰ σύμφωνα τὰ ἀνευ προστίμου γεγενημένα.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Τῷ προστάσσοντι νομίμῳ ψηφίσματι ἀπὸ ψιλοῦ συμφώνου μὴ εἴχεσθαι ἀγωγήν, ἀλλὰ μόνην παραγραφὴν, ἐνίοις ὀρώμεν προσπταίοντας ἢ. Ἀξιούντες γὰρ ἅπαν συμφωνῶν ἀπροστίμητον ψῆλὸν ὑπάρχειν, κἂν τε γραφῇ συνταθειμένον ἦ, κἂν τε τῶν συμφωνούντων ἰδιόχειρος ἐνέργεια τὸν θεῖον σταυρὸν ἐντάξῃ τοῖς γράμμασι, κἂν τε τῆς θεαρχικῆς Τριᾶδος αἱ κλήσεις προσκείντο, εἰ μὴ καὶ προστίμηματος ἢ ζήμια ἐμφέροιο ἢ εἰς τὸ ἀσύστατον τὸ συμφωνηθὲν ἀπορρίπτουσι, κακῶς εἰδότες καὶ κάκιστα ἢ τὴν ἰδίαν κρίσιν κυροῦντες, οἱ γε πολλῆς τῶν θεῶν ἐπίκροσθεν τὰ κοινὰ καὶ ἀνθρώπινα τιμῆς ἀξιοῦσι. Τί γὰρ, τοσοῦτον κατὰ γε τὴν ὄντως ἀνθρώπων ἀρμύζουσαν κρίσιν ἢ τοῦ προστίμου ζήμια παρέχει τοῖς συμπεφωνημένοις ἀξίωμα, ὅποσον θεῖος ἐν αὐτοῖς ὀρώμενος τύπος καὶ κλήσις τῆς μακαρίας θεότητος ἢ;

Θεσπίζομεν οὖν, ἐν παντὶ συμφώνῳ, ἐν ᾧ ἂν τὸ ἐκ τῶν θεῶν τούτων ἢ συναντιλήψεων ἐχέγγυον πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν προσῆ, τὴν ἰσχύον παρεῖναι κραταιάν τε καὶ ἄλυτον, κἂν μηδεὶς λόγος προστιμήσεως συγγέγραπται ἢ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΟΓ'.

Περὶ τοῦ μηδένα ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ὑπερφύοις συνοικεῖν γυναῖκα.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

VARIE LECTIONES.

ἢ Ecl. μεμετρησθαι. ἢ Ecl. μετρεῖσθαι. ἢ Ecl. Nov. 38, laudatur lib. 1, tit. 9, pag. 79. ἢ Ita Ecl. rectius ut opinor. Vulgo προσπταίοντας. ἢ Ecl. τιμήματος. ἢ Vulgo ἐκφέρ. ἢ Ecl. κάκιον. ἢ Sic in Ecl. Vulgo θεῖος. ἢ Ecl. τούτων non habet. ἢ Ecl. συγγέγραπτο.

NOTÆ.

(58) Δυσὶ τόξου βολαῖς, à deux traits ou jets d'arc. (59-60) Hæc Novella tricesima octava nominatur apud Harm. 1, tit. 9, § 12.

(61-62) Nudum pactum non parit actionem l. 7, § 4, ff. De pactis. Nudam non censetur interposita divini nominis denominatione aut crucis signo, ut hic.

(63) Hic locus valde suspectus. Nudum enim pactum non est quod litteris est munitum. Inst. De litterar. oblig.

(64) Ratio abrogandæ legis hic sumitur.

(65) Crucis Christi signum, adeo sanctum veterum sæculo fuit, ut in instrumentis pro fide et subscriptione cederet, l. ult. § 2, C. De jure delib. Nov. 72, c. 8, Nov. 90, et fixatione ejus profana loca expiari, Deoque consecrari crederentur Nov. 5, c. 1 et 69, c. 1, Nov. 131, c. 1. ult. C. Theod. De pig. sac. Crux quoque præferebatur litanis publicis, Nov. 123, c. 33. Ex contrario veti-

tum ne in locum publicum, vel privatum voluptatibus destinatum crux inferretur, l. 26, C. De epist. aut ad contumeliam passionis Christi deferretur, l. 4, C. De Judæis, aut humi in silice vel marmore pingueretur, vel sculperetur C. Nemini licere signum Salvatoris Christi.

(66) Ἐντάξῃ Scrimger. Signum etiam veteres appellarunt, Cod. nemini licere signum salvatoris Christi. Ratio a Chrysostomo affertur, ὅτι πάσας, inquit, τοῦ Θεοῦ τὰς παρακαταθήκας ὄσας ἂν λάβωμεν τούτῳ καθάπερ τινὲ σημαντῶν βασιλικῶν καὶ δακτυλῶ σφραγίζομεν, hæc ille. Constat quoque veteres frontem eo signo præmunisse, vide Protevangelium Jacobi, Tertullianum et Hieronymum in vita Pauli.

(67) Crucem intelligit et Trinitatis denominationem.

(68) Facit Novell. 123, cap. 29, Novell. 133, cap. 3, l. 19, l. 44, C. De epist. canon. 47. Synod.

Πράγμα κακῶς μὲν καὶ πρὸ τῶν κωλύοντων αὐτὸ Ἀδικαίων γινόμενον, χεῖρον δὲ μετὰ τὸ κωλυθῆναι τολμώμενον (φημι δὴ τὸ ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ὑπερήφοις, ἅπερ ὁ πολὺς ἄνθρωπος κατηχούμενα κλεινὴν ἔγωγε, συνοικεῖν τινὰς γυναῖξιν) οὐκ ἄξιον περιδεῖν, οὐκοῦν οὐδὲ παροφθῆσεται ἡμῖν. Ἦν μὲν οὖν αὕτη ἡ τόλμα οὐκ οἶδ' ὅπως ἄχρι τῆς ἑκτης συνόδου ἀτιμώρητος, κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἱερὰν σύνοδον τὸ πρᾶγμα ἐπιστασίας ἀξιώθην, ἱερεῖς μὲν ὄντας τοὺς τοιοῦτους οἰκήτορας ἐνόηους ἔδειξε καθαιρέσεως, ἀφορισμὸν δ' ἐπήνεγκε λαϊκοῖς. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἀπέχρησεν εἰς παντελῆ ἐκδίκασιν τῶν Ἐκκλησιῶν τὸ ἱεροσύνης ψήφισμα. Ἦδη γὰρ τῆς αὐτῆς παραμενούσης πάλμης καὶ καθ' ὃν χρόνον⁸⁸ διεῖπε τὰ σκήπτρα ὁ περιώνυμος ἐν βασιλεῦσι πατὴρ ἡμῶν, ἐδέησε βασιλικὴν χεῖρα καὶ πρόσταγμα τὴν τοιαύτην προπέτειαν τῶν ἱερῶν ἐξελαύνειν οἰκων.

Ὅπερ οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κρατεῖν βουλόμενοι, ὀρίζομεν, μηδένα μηδαμῶς μήτε ἱερέα μήτε τῶν ἐκ τοῦ λαοῦ γυναῖξιν συνοικούντα ἐν τοῖς λεγομένοις κατηχουμένοις οἰκεῖν. Εἰ δέ τις εὐδρίσκοιτο τὸν ἕγιον οἶκον οὕτω κοινοποιῶν, τοῦτον μὲν βασιλεὶς χειρὶ ἀτίμους ἐκείθεν ἐξωθεῖσθαι, τὸν δὲ παρασχόμενον τὴν κατοικήσιν (εἴτε ἱερεὺς εἴτε τις ἕτερος εἴη ὁ τὴν ἐπιτροπήν τοῦ ναοῦ ἔχων) καὶ αὐτὸν κινδυνεύειν ἕνεκά γε τῆς τοιαύτης καταφρονήσεως καὶ τῶν ἱερῶν κοινοποιίας τῇ τῆς ἐπιτροπῆς ἀφαιρέσει.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΟΑ'.

Περὶ τοῦ μὴ τελεῖσθαι τὰς εὐλογίας πρὶν ἂν ὁ νόμιμος τοῦ γάμου συμφύσῃ καιρὸς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ ἐν τοῖς περὶ γάμων τῇ τε ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ ἑκτη συνόδῳ ἐντελλομένοις ἐν τῷ 49^ο κανόνι καὶ 50^ο τοῖς τῷ πολιτικῷ νόμῳ δοκοῦσιν ὑπεναντιότης δοκεῖ ἀναφαίνεσθαι (ἡ μὲν γὰρ ἀπαγορεύει παντελῶς τὴν μεμνηστυμένην ἐν τοῦ μνηστήρος ἐν ἀνθρώποις ὄντος πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν ἐτέρῳ συναπτεσθαι μοιχεύειν τὸ πρᾶγμα ὀρίζουσα, ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος οὐκ ἄξιός τὴν τοιαύτην διάλυσιν οὕτε τοῦ μεγάλου ἐγκλήματος, ἀλλ' ἐπὶ μόνῃ τῇ τῶν ἀρραβῶνων καὶ τῶν προστιμήσεων ποινῇ τὴν ἐνοχὴν περιγράφει, εἰ πρωϊότερον τοῦ γαμηλοῦ καιροῦ ἢ ἐπ' αὐτῆς νενομισμένη τελεσθῆσεται εὐλογία), ἐπεὶ

Quæ res etiam antequam jure prohibita esset, detestabiliter committebatur, ac vero post prohibitionem multo detestabilius audetur (quod nempe in (69) Ecclesiarum cœnaculis, quæ promiscuum vulgus catholūm (70) vocare solet, quidam cum mulieribus habitant) eam neglectim habere æquum non est; neque vero ita a nobis habebitur. Ac fuit hæc quidem res ad sextam (71) usque synodum, haud scio qua ratione, impune admissa, in ipsa autem sancta synodo, ubi penitius excussa esset, sacerdotibus ita habitantibus, remotionem (72) a sacro ordine, profanis vero a rerum sacrarum communione separationem (73) induxit. Verum, ut plene ab eo ausu Ecclesias vindicaret, ad id sacerdotale decretum non par fuit. Nam cum ad id usque B. tempus, quo pater noster inclitus princeps sceptrum moderatus est, in republica constitisset, ut principis decretum atque manus eam insolentiam sacrarum œdibus expelleret oportuit.

Quod nos cum dehinc obtinere velimus, statuimus, ut omnino nullus neque sacerdos, neque profanus, in (74) dictis cœnaculis cum mulieribus habitet; ac si quis sacram ædem hoc modo foedare deprehendatur, hic illinc ignominiose principali manu exturbetur; qui vero illi eum locum habitandum præbuit (sive sacerdos sive aliquis alius qui templum procurat, sit), ipse quoque propter legis contemptum sacrarumque profanationem procuracione periclitetur.

CONSTITUTIO LXXIV.

Ne ante legitimum matrimonii tempus futuris conjugibus benedicatur (75).

Idem imperator eidem Styliano.

Quoniam in iis quæ a sacra magnaque sexta synodo de nuptiis in duodecentesimo (76) canone præcipiuntur, quiddam civilis juris placitis contrarium existere videtur (synodus enim (77) ne sponsa, vivente adhuc sponso, in matrimonium alteri conjungatur, in universum prohibet, eamque rem pro adulterio (78) habet: civilis autem lex (79) nequaquam talem dissolutionem magnum utiquot esse crimen judicat: sed si maturius (80) quam pro connubiali tempore solemnibus nuptialis benedictio celebretur, in solis arrhis, et quidquid D. pœnæ nomine promissum fuerit, dependendis,

VARIAE LECTIONES.

⁸⁸ Codd. τρόπον. Emendavit Steph. ⁸⁹ Cf. infra Constit. CIX. Imo c. 98. ⁹⁰ Codd. καὶ ἐν τῷ 59^ο κανόνι ἐν τοῖς. Emendaverunt Agyl. et Beck.

NOTÆ.

in Trul. Synod. 7, cap. 19 et 20, ubi de duplicibus monasteriis. Novell. 123, cap. 36.

(69) Ὑπερῶν. Domus editiore loco posita 2, Harmenop. 4, 5, 27 et 44, 46, 96.

(70) Κατηχούμενα, ut infra eod. catechumenorum mansiones, 6 synod. cap. 98.

(71) In Trullo.

(72) Scrimg. hic.

(73) Clericorum est, καθαιρέσις, de qua supra: monachorum et laicorum ἀφορισμός.

(74) Ἐν τοῖς λεγομένοις κατηχουμένοις οἰκεῖν Scrimg. ut supra eod. κατηχούμενοι.

(75) Benedicendi conjugibus morem observa. Adde Novell. 89, inf. eod.

(76) Στῆν Scrimg. legendum 47^η id est, 98.

(77) Sexta scil. d. c. 99.

(78) Adulterium sententiæ sextæ synodi committit, qui alterius sponsam ducit.

(79) L. 1, 2, 3. c. De spons.

(80) Vid. D. l. 3.

pœnam circumcludis); quoniam itaque ipsum contrarietatis velut vulnus hinc acrior ratio conspiciat (quod enim post benedictionem dirimantur, in eo vera sponsaliorum dissolutio statuenda est), sancimus, ne prius benedictiones celebrentur, quam legitimum matrimonii advenerit tempus, quod (81-82) in maribus decimum quintum (83), in feminis decimum tertium exspectat annum. Sic enim et benedictio tempestive fiet: et deponsatis a se invicem divertentibus, quod perfectum matrimonium dirimant, a civili lege iudicium quod Ecclesie placitis non adversetur, obvenerit.

CONSTITUTIO LXXV.

Ut qui viginti (84) annorum est hypodiaco-nus creari possit.

Idem imperator Stephano sanctiss. Constantinop. B archiepiscopo, et patriarche universali.

Si sacrorum decretorum sanctio ad res civiles transiens, in illis sæpe plus auctoritatis quam ipsæ civiles de illadem rebus tractantes leges habeant, quanto magis sacra decreta in suis rebus civilibus legibus prævalebunt? At quid est quod dico? Sexta synodus (85) vicennarium hypodiaco-num ordinari posse sancit; huic vero civilis lex contradicens, viginti annis quinque admetiri jubet.

Nos itaque, *uti sacram legem sacer ordo sequatur*, convenire rati, ut ad hypodiaco-natum, qui quidem eo digni sunt, anno ætatis suæ vicesimo admittantur, sancimus.

CONSTITUTIO LXXVI.

De pœna (86) falsum testimonium dicentium sacer-dotum.

Idem imperator eidem Styliano.

Quæ præconibus Dei (sacrosanctis apostolis nempe) sacre sanctiones (87) ascribuntur, sacerdotes falso jurasse deprehensos, sacra dignitate privant. Civilis vero reipublicæ moderatrices leges (88) ubi hujus rei constituendo tractatui incumbunt, falsum testimonium hisariam dividunt: et quod falsum dictum in causa criminali deprehenderit, remotio-ne a sacro ordine puniunt: qui vero in re pecuniaria falsum testimonium dixerint, hos ad tempus relegando, non autem penitus removendo puniunt.

VARIÆ LECTIONES.

⁸¹ Scrimg. *περλ. corr. Steph.* ⁸² Cf. supra Constit. XVI ⁸³ Malim προϊύσα. ⁸⁴ Forte δή. ⁸⁵ Nov. Justiniani, 123, c. 20.

NOTÆ.

(81-82) Pubertas in nuptiis definitur anno 15 et 13 non affecto, sed plane expleto: adde Novellam Justiniani 100, cap. 1, l. unicum C. Theod. De Car-boniano edicto. Sane testamentum nemo facere potest nisi 14 anno expleto, hoc est, 15 incepto. 35. Ecl. 7, 3, Harmenopul. 1, § 3.
(83-84) Hypodiaco-nus creari potest, qui annorum est 20, dixi ad Novell. 16, supra eod. Adde Photium 1, can. 9, can. 15, syn. in Trullo.
(85) In Trullo can. 45.

Α οὖν τὸ καίριον τῆς ἐναντιότητος ἀκριβοῦς λόγος ἐν-τεῦθεν ὀρθῶ· τὸ γὰρ μετὰ τὴν εὐλογίαν εἰσπαύσθαι, τοῦτο ἂν εἴη μνηστείας ἀληθοῦς λύσις· θεοπίζομεν μὴ τελείσθαι τῆς εὐλογίας, πρὶν ἂν ὁ νόμιμος τοῦ γάμου συμφυθίαση καιρὸς, ὅς ἐπὶ μὲν ἀνδρῶν πεντα-καιδέκατον περιμένει ἔτος, ἐπὶ δὲ γυναικῶν τῶ τρισ-καιδέκατῳ συμπεριγράφεται. Οὕτω γὰρ καὶ τὰ τῆς εὐλογίας κατὰ λόγον ἔξει, καὶ ἡ τῶν συναλθόντων διάλυσις τελείου γάμου τυγχάνουσα οὐκ ἐναντιουμέ-νης τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ παρὰ ⁸¹ τοῦ πολιτικοῦ νόμου τεύξεται κρίσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ QF⁸².

Περὶ τοῦ προάγεσθαι ὑποδιάκονον εἰκοστῷ ἔτει.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιατάτῳ ἀρχι-επισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ αἰκουμενικῷ πα-τριάρχῃ.

Εἰ ἐν πολιτικοῖς πράγμασι δογμάτων ἱερῶν πα-ρισῦσα ⁸³ διάταξις πολλὰκις πολιτικῶν δογμάτων περὶ τῶν αὐτῶν διατασσόντων κυρωτέρα καθίσταται, πόσω μᾶλλον αἱ ἱερὰ ψῆφοι ἐν πράγμασιν αἰκίαις τῶν πολιτικῶν ψηφισμάτων κρατήσουσι; Τί οὖν ἔστιν ὁ φημι; Τὸν ὑποδιάκονον ἢ ἕκτη σύνοδος εἰκοστῷ ἔτει ἀποθεσιζέει προάγεσθαι· ταύτη πολιτικῶς ἀντιλήτων νόμος πέμπτον ἐπὶ τοῖς εἰκοσι χρόνου συνεπιματρεῖ-σθαι παρακαλεῖται.

Ἄξιον οὖν ὑπειληφότες εἶναι τῷ ἱερῷ νόμῳ τὴν ἱερὰν ἀκολουθεῖν ἀγιατάταν, θεοπίζομεν καὶ ἡμεῖς, τῷ εἰκοστῷ ἔτει τῆς τοιαύτης τυγχάνειν τοὺς ἀξίους χειροθεσίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ OQ⁸³.

Περὶ τῆς τῶν ψευδομαρτυρησάντων ἱερῶν κολά-σεως.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.
Τὰ πρὸς τοὺς θεοκλήρικας (ἀέγω δὲ ⁸⁴ πρὸς τοὺς θεοῦς ἀπαστόλους) αναφερόμενα θεία θεοπύματα ἱερεῖς μὴ εὐορκεῖν ἐλεγχόμενους ἀπαγομνοῦσι· τοῦ ἱεροῦ ἀξιώματος. Τῆς πολιτείας αἱ διατάχταρες νό-μοι ⁸⁵ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῶν πραγμάτων ἐγκύ-πτοντες τὴν ψευδομαρτυρίαν διχῆ διαιραῦσι, καὶ ἦν μὲν ἂν φωρράσῃσι προσελθοῦσαν ἐπὶ ἐγκλήμασι καθ-αιρέσει τῶν ψευδομαρτυρησάντων ἱερῶν τιμῶνται, τὴν δ' ἐπὶ τοῖς χρηματικοῖς ἀφορίζοντες ἐπὶ τινα χρόνον, ἀλλ' οὐ καθαιροῦντες τοὺς ἀμαρτόντας κολά-ζουσιν.

(84) Falsum testimonium dicentis sacerdotis pœ-nam observa. Distinctio can. 24 apost., et Nov. 123, c. 20, adhibetur; non quodvis ob falsum tes-timonium clericos privari dignitate, ut canon 24 voluit, non ob falsum testimonium in criminalibus, ut d. Novell. Perjurio itaque solo privantur digni-tate; non modo falso testimonio.
(87) Θεοπίσματα, intelligit canones, et quædam 24 qui Balsamoni est 25.
(88) Nov. 123, c. 20.

Ἡμεῖς οὖν κελεύομεν, τοῦ ψευδομαρτυρήσαντος Ἀθεορκίου γινομένου, εἴτε χρηματικὴν τὸ αἰεὶον εἴτε ἐγκληματικὴν, καθαιρεῖσθαι τοὺς ἀνέηρους ψευδομαρτυρίας, εἰ δ' ὄρκος οὐκ ὤφθη τὸ ψευδομαρτύρημα συγκροτῶν, ἀφορίζεσθαι μὲν ἐπὶ τρισὶν ἔνιαυτοῖς τοὺς ἀληθείας σιμόνηται τὸ ψεῦδος ἐνδύσαι κειρασαμένους (τὸν δ' ἀφορισμὸν δηλῶσ' ὅτι μοναστήριον, ἐν ᾧ δεήσει αὐτοὺς σὺν ἀκριβεῖ πολιτεῖα διαγεῖν, ἐμπιστευθήσεται)· καὶ τῆς ἐπὶ τῷ ἀμαρτήματι προσήκουσας μετανοίας γεγεννημένης εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ τὰξιν ἀποκαθίστασθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΟΥ' 46.

Περὶ πλαστογραφίας 47.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐν πολλοῖς μὲν καὶ ἄλλοις, μάλιστα δὲ ἐν τῷ νομίμῳ ἐδάφει οὐκ ἀνέγκλητον ἡ ἀσάφεια. Δεῖ γάρ, οἶμαι, εἰ που καὶ ἄλλοθι που, σκολιδᾶς διαπλάσεως ἀμοιρεῖν τὸν λόγον καὶ πρὸς τὸ εὐθὺ ἐναρμόζεσθαι. Οὐ γὰρ μυστήρια τοῦ νόμου τὰ θέσμιμα, ὥστε ἀναχωρεῖν αὐτὰ τῆς τῶν πολλῶν καταλήψεως, ἀλλ' εἰ γὰρ οἶόν τε ἦν, ἐχρῆν μηδένα λανθάνειν ταῦτα, μὴ ἄνδρα, μὴ παῖδα, μὴ γυναῖκα, ὡς μάλιστα τούτου τῆς πρὸς τὸ ἀμείνων τῶν ἀνθρώπων ἀγωγῆς καὶ τῆς τοῦ βίου λυσιτελείας συνεπιλαμβάνοντος. Διὰ τοῦτο ἡμεῖν κατ' ἐκείνη τὸ μέρος 48 τῶν νομίμων ἐπιστήσασαι κεφαλαίων, ἐν ᾧ λέξεσιν αὐταῖς, ὡσπερ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τοῦ νομοθέτου λαθεῖν ζητοῦντος ὅ τι καὶ λέγοι, οὕτω διεληγῆται· ὁ πλαστογράφος ἐπὶ μεγίστῳ ἀμαρτήματι ἀποτέμενται· οὗτου δὲ τοῦ μεγίστου ἀμαρτήματος, ὁπαῖόν ποτε καὶ ὑπελήφεν ὁ νομοθέτης αὐτὸ 49, ἀδῆλον ὄντος καὶ πρὸς τὸ ἀόριστον ἀπατέμνοντος τὸν νόμον· συνευδοκῶν αὐτοὶ σαφῆ τινα καὶ ὀρισμένην τῷ λόγῳ δοῦναι χώραν.

Θεοπίζομεν 50 τοῖνον τὸν τοιαῦτά τινα πλαστογραφῆσαντα, δι' ὧν τὸ πλαστογράφημα ἰσχὺν λαμβάνει θανάτῳ ὑπάγειν τὸν 51 καθ' οὗ συνεπλάσθη, αὐτὸν παραδιδόμενον 52 τῆς τιμωρίης, ἣν καθ' ἑτέρου ἐσκεπάζετο καλαμῆσασθαι, ἀποτέμενσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΟΗ'.

Περὶ τοῦ ἀθετεῖσθαι τὸν εἰσαγόντα νόμον πρὸς νομοθεσίαν τὴν σύγκλητον.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ὅσπερ καὶ ἐφ' ἑτέρων ὧν μὴ πρὸς χρεῖαν τὰ πράγματα καθίστατο νόμων 53 ὤφθημεν πεποιηχότες, τουτέστι τοῦ νομίμου ἐδάφους τὸ περιττὸν ὑπεξα-

Nos igitur jubemus, ut qui jurati falsum testimonium, sive in causa criminali, sive pecuniaria tulerint, profani illi a sacerdotio abspellantur: at si ad falsum testimonium fursurandum non accesserit, qui falsum veritatis specie obtegero conati sunt, in triennium (89) relegentur (relegandi autem in monasterium aliquod erunt, ubi illos ad aetiolem vitæ quamdam normam vivere oportebit), delictique convenienti penitentia facta, in pristinum suum restituantur statum.

CONSTITUTIO LXXVII.

De falsariorum poena (90).

Item imperator eidem Styliano.

Cum in plerisque aliis, tum præcipue in legum tractatibus reprehendenda obscuritas est. Nam sicubi alibi, illic certe distorto intricatoque dicendi genere vacare, recteque informari oratione (ni fallor) oportet: non enim arcanae quaedam sanctiones legis sunt, ut a multitudinis intellectu remotæ esse debeant: sed potius, si fieri posset, neminem illa (91-92) latere, neque virum, neque puerum, neque mulierem oportebat. Quippe quod id ad hominum mores in melius convertendos, communisque vitæ utilitates vel maxime conduceret. Ob id cum ad difficilem illum legalium capitum locum substitissemus, ubi ipsis verbis, quasi legislator in eo quiddiceret occultare voluisset ita comprehensum est: *Falsarius in maximo delicto supplicio capitali afficitur*: cum quale tandem maximum illud delictum esse legislator ipse existimavit, non constat, illeque ejus rei intellectum non definitum præcitat: evidenter et definite illam orationem explanare nobis visum fuit.

Sancimus igitur, ut si istiusmodi quædam falsarius conscripserit, ex (93) quibus is adversus quem falsum scriptum concinnatum est, mortis poenæ subjiçendus sit: ipse falsarius poenæ quam in alium machinari cogarit, traditus decolletur.

CONSTITUTIO LXXVIII.

Ne amplius senatusconsulta fiant (94).

Idem imperator eidem Styliano.

Quemadmodum et in aliis legibus, quæ ad commonem rerum usum nihil conferrent, fecimus, ut eas tanquam supervacaneas e legum corpore sub-

VARIÆ LECTIONES.

46 Ecl. Nov. 39. 47 Rubricam Codd. non habent supplenda ex Ecloga. 48 Omnes βάρος, quod male. 49 Ita Zuich. et Meerm. Scrimg. αὐτός. 50 Inc. Ecloga. 51 In Basil. τὸν deest. 52 Ecl. παραδίδεσθαι— καὶ ἀπατέμενσθαι. 53 Codd. καθίστα τὸν νόμον.

NOTÆ.

(89) Similis est poena in Nov. 85, in fin.

(90) Falsi crimen non semper est capitale; et ita abrogatur l. 22, in fin. C. De falsis; l. in fin. ff. De falsis. adde quæ dixi ad l. 1, l. 5, l. 22, C. De falsis.

(91-92) L. 9, C. De legib.

(93) Deponens falsum in causa capitali, capitaliter puniatur. Clarus 3, sent. § falsum 4, v. ex communi opinione refert falsum testimonium dicentem

dolò, capite puniri; ad sui defensionem arbitraria poenæ vel publicatione bonorum et deportatione, seu ad trirèmes damnatione; in pecuniariis causis, pierumque reo linguam amputari, aut reum fustigari; vid. eundem ibi. vers. Sed quæro quæ sit poenæ falsi.

(94) Senatusconsulta fieri prohibentur: et ita abrogatur tit. C. De senatusc. l. 9, ff. De legib. et senatusc.

quiddam quod supra privatam dignitatem et honorem non sit, conficere poterit, liberam ejus voluntatem habeto.

CONSTITUTIO LXXXII.

De testamento resignato (9).

Idem imperator eidem Styliano.

Quæ fortuito quodam casu contingunt, eorum permulta nondum expensa criminis nomine notantur; quæ eadem accuratius postmodum perspecta, a nota infamiae absolvuntur. At quale est quod dico? Persæpe non de industria, sed fortuito aut ferri aut lapidis jaetu aliquis læditur. Eo necdum discusso, qui jaculatus est, sors judicatur: diligenti autem de eodem examine habito, quare culpatur, nulla justa ratio invenitur. Quamobrem quæ casu eveniunt, ex circumstantiis magis quam a rei natura judicari convenit. Verum quorsum hæc dicuntur? Quoniam testamentum postulante necessitate apertum (10), cum interdum deinceps resignatum relinqui contingat, aut ipsum tempus (quod heri assolet) sigillum consumat, fide quam signatum haberet destituitur, indeque incertitudo quædam istiusmodi testamento insidietur: testamentis alio modo ad fidem confirmatis subvenire visum est.

Ac jubemus, etiam si sigilla testamenti non supersint, si idoneam fidem subscriptiones testamento adhibeant, ne quid ob eam rem fides testamenti infirmetur. Quemadmodum enim testamenta nondum aperta, quanquam (ut sit facile) sigillum illæsum servatum non sit, subscriptiones confirmant (11-12): sic illa etiam quæ postmodum aperta sunt, aut negligentia non obsignata manserunt, aut quibus diuturnitate temporis sigilla perierunt ne fide priventur, dummodo ex subscriptionibus fides illis superest, justum putamus. Illud porro insuper sancimus, ut si iudicis socordia, ne testamentum denuo obsignaretur factum sit, ipsi in socordiae pœnam duodecim librarum multa imponatur.

CONSTITUTIO LXXXIII.

Ut ad trientes usuras pecunia licite mutuetur (13).

Idem imperator eidem Styliano.

Si a Spiritus legibus ita se mortale genus regi

ἄεργάζεσθαι, ἀντέγκλητον τὴν ἐπὶ τῷ ἔργῳ ἐχέτω προαίρεσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΒ΄.

Περὶ τῆς ἀσφαρίστου διαθήκης παρὰ τοῦ ἀρχοῦτος.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Πολλὰ τῶν πραγμάτων κατὰ τινὰ τύχης περιπέτειαν εἰς γένεσιν ἦγοντα ἀβασανίστη μὲν κρίσει αἰτίαν ἐγκλήματος ἀποφέρεται, τυχόντα δὲ συνεπισκέψως ἀφείθη τοῦ αἰτιώματος. Οἶόν τι λέγω; Πολύλακίς οὐκ ἐκ προνοίας, ἀλλὰ τυχηρὰ τις ἦλθεν βολὴ σιδήρου ἢ λίθου εἰ τύχοι ἐπὶ τινὰ· αὕτη σὺν μὲν ἀπερισκέπτῳ κρίσει ὑπαίτιον τὸν βαλόντα ποιεῖ, ὑπ' ἐξέτασιν δὲ τεθεῖσα καὶ βάσανον οὐχ εὐρίσκει πρόφασιν εὐλογον εἰς αἰτίαν περιβολῆς⁶⁷. ὥστε ἐφ' ὧν ἡ σύμβασις τυχηρὰ, ἐκ τῶν ἐξωθεν εἰκότων λογισμῶν μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ πράγματος ἄξιον τὸ ζητούμενον διαίτην. Διὰ τί οὖν εἰρηται ταῦτα; Ἐπειδὴ ἐνίοτε χρεῖας καλοῦσης ἀναπτυσσομένη διαθήκη καταλιμπάνεται οὕτω συμβαίνοντος ἀσημαντος εἰς τὸ ἔπειτα, ἢ καὶ τοῦ χρόνου (εἶτα φιλεῖ) τὴν σφραγίδα εἰς ἀφανισμὸν περιστήσαντος ἐρήμη τῆς ἐκ τοῦ σφραγίσθαι γίνεται πίστεως, ἐκ τούτου δὲ ἀμφιβολία τις ἐνεδρεύει ταῖς τοιαύταις διατάξεσιν, ἡμῖν ἰδοξεν ἐτέρῳ ἐρότρῳ βοηθουμέναις εἰς πίστιν αὐτῆς συνεπιλαβέσθαι.

Διὰ⁶⁸ τοῦτο κελεύομεν, κἂν μὴ τῆς σφραγίδος ἡ σωτηρία περιέσσι τῇ διαθήκῃ, εἰ⁶⁹ τὴν ἀξιοπιστίαν αἱ ὑπογραφαὶ δύναιντο προσμαρτυρεῖν, μὴ διαμαρτάνειν τοῦ εἶναι βεβαίαν αὐτήν. Ὅσπερ γὰρ τὰς οὐκ⁷⁰ ἀναπτυχθείσας διατάξεις αἱ ὑπογραφαὶ κυροῦσι, κἂν ὡς εἰκὸς τῇ σφραγίδι τὸ ἀδιέφθορον μὴ σῴζοιτο, οὕτω καὶ τὰς μετὰ τὸ ἀνεπτύχθαι⁷¹ ἢ ἀσφαρίστους διαμείναι λαθούσας ἢ τὴν ἐκ τῶν σφραγίδων ἀσφάλειαν τῷ χρόνῳ συληθείσας ἡγοῦμεθα δίκαιον εἶναι καὶ ἐκ μόνης τῆς ἐκμαρτύρου ὑπογραφῆς μὴ στερίσκεισθαι πίστεως. Ἐκεῖνο μέντοιγε προσπειθεσπίζομεν, ὡς, εἰ τοῦ κριτοῦ ὀλιγωρία εἰς τὸ ἀσφαρίστον ἢ διαθήκῃ περισταίῃ, ποιῆν αὐτῷ τῆς ὀλιγωρίας δυοκαίδεκα λιτρῶν ἔκτισι⁷² ἐπιτίθεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΓ΄.

Περὶ τοῦ ἐπὶ τόκῳ τὴν χρῆσιν τῶν δαρσίτων προέργεσθαι τῷ ἀεργομένῳ ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Καλὸν μὲν ἦν καὶ σωτήριον τοῖς τοῦ Πνεύματος

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁷ Ecl. Nov. 40. ⁶⁸ Agyl. εἰς αἰτίας περιβολῆν. ⁶⁹ Ecl. Incipit. ⁷⁰ Codd. et. Ecl. si. Emendavit Cujacius. ⁷¹ Codd. ed. editi: οὕτω. ⁷² Ecl. ἀναπτύχεσθαι vel ἀναπτύσσεσθαι. ⁷³ Ecl. ἔκτισιν

NOTÆ.

(9) Hoc innuit testamentum non ideo non valere, quod signa casu corrupta sint: si modo de testamenti fide testium subscriptionibus constare possit.

(10) Vid. tit. ff. De test. quemadmodum ap-

riantur.

(11-12) L. 30, ff. Qui testamenta facere.

(13) Usuræ trientes hic permittuntur, et ita abrogatur Basilii constitutio qua vetitæ fuerunt in universum usuræ, infra cod.

νόμοις ρυθμιζόμενον τὸ ἀνθρώπινον μηδὲν ἀνθρω-
πίνης προσδεῖσθαι παραγγελίας. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸ
ἕψος τοῦ Πνεύματος οὐκ ἔστι παντὶς ἐπαρθῆναι
οὐδὲ τοῦ θεοῦ νόμου τὸ ἀπήχημα δεῖξασθαι, ἀλλ' εὐ-
αριθμητοὶ πάντοτε οὐδὲ ἕκαστος τῆς ἀρετῆς ἢ ἀνάδα-
σις, ἀγαπητὸν, εἰ καὶ κατὰ νόμους ἀνθρωπίνους
βιώσειε. Τοὺς λεγομένους τῶν δανείων τόκους παν-
ταχοῦ τοῦ Πνεύματος ἢ ψῆφος ὑπὸ κατάκρυμα τί-
θεται, καὶ τοῦτο συνιδῶν ὁ ἀειμνηστὸς ἡμῶν βασι-
λεὺς καὶ γονεὺς τὴν καταβολὴν τῶν τόκων οὐκ ἐπι-
δέξασθαι κωλύειν θεοπίσματι. Γίνεται οὖν τοῦτο δε-
ῦρα παντὶ ἢ ὑπόθεσις οὐ πρὸς τὸ ἀμεινόν, ὅπερ ἦν
σκοποῦ τῷ νομοθέτῃ, πρὸς δὲ τὸ χεῖρον φέρουσα. Οἱ
γὰρ πρὶν ἐλπίζει τῶν τόκων πρὸς τὸ δάνειον πρόθυ-
μοι, τεθάντος τοῦ νόμου τὸ μηδὲν δύνασθαι ἢ κέρ-
δος ἐξάγειν ἐκ τοῦ δανεισματος, ἀφιέλθρωποι τινες
καὶ ἀμελικτοὶ πρὸς τοὺς δεομένους τῆς τοιαύτης
φιλανθρωπίας καθίστανται. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὄρων
προβλήσεις καὶ κατὰ τὸ εἶδος ἀθετήσεις ἐνεῦθεν
ὄρωνται αἰτίαν λαμβάνοντα, καὶ ἀπλῶς διὰ τὴν ἐπι-
πολάζουσαν ἐν βίῳ κακίαν, ἢ ἀρετὴ τοῦ νόμου οὐ
μόνον οὐκ ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ προσεζημίωσεν.

Οὐκ ἔχοντες αἰτιάσθαι τὸν νόμον ἐκ τῶν οικείων
(μὴ γένοιτο), διὰ τὸ, ὡς περ εἶπον, μὴ ἐφικνεῖσθαι
τοῦ ἕψους αὐτοῦ τὸ ἀνθρώπινον τὸ καλὸν παύομεν
ὄρισμα, ἀναβορίζοντες ἐπὶ τόκῳ τὴν χρῆσιν τῶν δα-
νείων προέρχεσθαι, καθὼς τοῖς παλαιωτέροις ἔδοξε
νομοθέταις, φημι δὲ τῷ λεγομένῳ ἀπὸ τρίτης ἑκα-
τοστῆς, ὅπερ ἐστὶ κεράτιον ἐν ἐφ' ἐνὶ ἑκάστῳ νο-
μίσματι: ἀνά πᾶν ἔτος τοῖς δανεισταῖς εἰς κέρδος γι-
νόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΑ'.

Περὶ τοῦ ἀγοράζειν τοὺς ἀρχοντας τοὺς ἐν τῇ πό-
λει καὶ νεοοργεῖν, ὁμοίως καὶ τοὺς ἢ ἔξω
πλὴν στρατηγῶν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Τὰ περὶ ἀρχόντων τοῖς πρὸ ἡμῶν δεδομένα,
λέγω δὲ ὡστε τοὺς τῆς βασιλείας πόλεως ἀρχοντας
μήτε τι τῶν ἐν κινήσει μήτε τῶν οὐ κινητῶν ἀγο-
ράζειν, μήτε μὴν οἰκοδομεῖν προάγεσθαι βασιλικῷ
μὴ ἐπιτρέψαντος νεύματος· ἐτι δὲ μηδ' εἰ τις προ-
καίη δωρεὰ ἐν τῷ τῆς ἀρχῆς χρόνῳ, μηδὲ ταύ-
την τὸ βέβαιον ἀποφέρεισθαι, πλὴν εἰ μὴ μετὰ τὴν
τῆς ἀρχῆς ἀποκίνησιν ἐγγράφῳ κυρώματι ὁ τὴν
δωρεὰν πικτωμένους αὐτὴν ἐπιβρώσῃ ἢ πέμπτον

VARIÆ LECTIONES.

Ἡαε corruptissima sunt: Steph. παντὶς, Agyl. δὲ παντὶν legendum esse conjecit. Interim τοῦτο pro
τοῦτο lege. Ἡ Scring. οὐδεσθαι, quod Steph. in δύνασθαι mutavit. Zurich. et Meerm. οὐδεσθαι. Forte τῷ
μηδὲν — οὐδεσθαι. Ἡ Ecl. Nov. 41. Ἡ Codd. τοῖς.

NOTÆ.

(14) Exod. xxii, Luc. vi. Adde Clar. 5, sent. § D
Usuras 20.

(15) Usuræ quomodo interdictæ a Basilio, cujus
nomen videtur legendum apud Harmenopulum 3,
tit. 7, § 17, ubi tamen legitur Leo.

(16) Hic satis ostenditur, in hac hominum vita
usuras vix prohiberi posse.

(17) Observa ex hoc loco et ex Ammiano l. 2,
C. Theod. De usur. et Novella Justiniani 52, c. 1,
ubi in singulos solidos annuas siliquas, definitio-
nem usuræ tricentis.

A sineret, ut humanis præceptis nihil indigeret, id
vero et decorum et salutare esset; at quoniam se
ad Spiritus sublimitatem elevare, divinæque legis
vocem amplecti non cuiusque est: ac vero quos
huc virtus ducat, numero valde pauci sunt: bene
sese adhuc res haberet si saltem secundum leges
humanas viveretur. Quæ vocantur pecuniæ creditæ
usuræ, ubique a Spiritus decreto (14) condemnan-
tur. Id sciens (15) pater noster æternæ memoriæ
princeps, usurarum solutionem sanctione sua pro-
hibendam putavit. Atqui propter paupertatem res
illa non in melius (quem tamen finem legislator pro-
posuerat) sed contra in pejus vergit. Qui enim (16)
aulea usurarum spe ad mutuandam pecuniam
prompti fuerant, post latam legem, quod nihil lu-
cri ex mutuo percipere possint, in eos qui pecu-
niis indigent difficiles atque inamictes sunt, quin-
etiam ad facile jurandum, quodque id fere conse-
quitur ad jusjurandum abnegandum, id occasionem
præbuit. Breviter, propter redundantem in hu-
mana vita perversitatem, non modo non profuit
legis virtus, verum etiam obfuit.

Quamquam igitur ex se legem culpæ (quod qui-
dem etiam absit) nequeamus: propterea tamen
quod humana natura (quomodo diximus) ad illius
sublimitatem non perveniat, egregium illud præ-
scriptum abrogamus: ac in contrarium statuimus,
ut æris alieni usus ad usuras procedat, idque quo-
modo veteribus legislatoribus placuit, ad tricentes
centesimæ nempe, quæ (17) quotannis in singulos
solidos singulas sceneratoribus siliquas pariunt.

CONSTITUTIO LXXXIV (18).

Ut negotiari, ædificare, muneraque accipere urbis
magistratibus liceat (19).

Idem Imperator eidem Styliano.

Quæ a superioribus (20) de magistratibus regiæ
urbis decreta sunt (ne videlicet illi neque mobile
aliquid, neque immobile emant, neque ad ædifi-
candum accedant, nisi principis permissu: Insuper
vero, ne, si qua magistratus tempore munificentiæ
accedat, hæc rata fiat; extra quam si donator finito
magistratu scripturæ auctoritate illam confirmet, aut
post magistratum quinque anni elapsi sint) hæc,
quamquam hujus contemplatione, ne (21) vis locum

(18) Harmenopulus 3, tit. c. 3, περὶ ἀρχόντων
in fin. hanc constituit. facit 40.

(19) Magistratibus urbanis hic permittitur ne-
gotiari, ædificare, et munera accipere, et ita
abrogatur Justiniani lex unica 60, Cod. De contra-
ctib. judic., distinctione adhibita inter urbanos et
provinciales magistratus. Videtur tamen hæc Nov.
abrogari a Romano seniore cap. 1, infra 3. Harme-
nop. 3, c. περὶ ἀρχόντων.

(20) A Justiniano in d. l. un.

(21) Vid. l. 41 Cod. De his quæ vl.

inveniat, optima ratione constituta sint; quia tamen alio etiam modo violentiæ viam præcludere facile est, nobis non videntur esse necessaria. Quocirca etiam abrogata illa esse volumus: *idque ideo præsertim, quod ex quo transgressione illorum in dies magis atque magis impunita relicta, poena exerceri desit, etiam ante nostrum decretum nullam vim habuerint. At qua de causa illa necessaria non sunt? Quod cuique tam pauperi quam diviti (cum iis qui apud hanc urbem habitant, compellere principem, eique supplicare expeditissimum sit) liceat, si quam vim sustineat, ne omnino a violento magistratu conficiatur, precibus a principe impetrare: adeo ut nulla necessitas sit, ut quemadmodum in provinciis omni auxilio vacuis, ita etiam in urbe, ubi abunde auxilii est, hæc adeo exacta requirantur.*

Sancimus itaque, ut *secundum* præsentem rerum statutum tum emere, tum ædificare magistratus (22) possint, et in suscipiendis quæ sponte offeruntur muneribus (23), criminatio vacent, quippe (24) cum, qui vim sustineant, quancumque tale aliquid incidat, his supplicando principi illam effugere integrum sit. De provincialiarum autem magistratibus illud insuper statuere visum est, ut præfectus magistratus sui tempore neque quidquam emat, neque in suum usum exstruat, neque denique dona libere admittat. Alii vero minores magistratus, relata ad præfectum re, ipsius iudicio aut removeantur, aut administrationem expleant.

CONSTITUTIO LXXXV.

Ut patres (25) qui nuptias non iterant, unius liberorum portionem capiant.

Idem imperator eidem Styliano.

Quoniam maritis cum liberis ab uxoribus relictis, quid de donatione propter nuptias statui debeat, non præscripsimus: illam autem donante consuetudine præmorientes uxores capiunt, nihil in hoc nos consuetudinem innovandam putantes, statuimus, ut *quemadmodum* hactenus comparatum legibus fuit, mulieribus donatio propter nuptias detur: viris autem, si iterum matrimonium contrahant, nihil accipere liceat; sin prius matrimonium venerentur, in remunerationem huius honorificæ voluntatis, ipsis unius liberorum portio secernatur; idque hac ratione, ut si illa donatio

⁷⁸ Steph. τὴν ἀλλοτρίαν ἀποδοῦναι censet. ⁷⁹ Ecl. incipit. ⁸⁰ Scrimg. ἐργάζειν. ⁸¹ Scrimg. ἐπιδοῦσας. Steph. coniecerat ἐπιδοῦσας. ⁸² Ita recte Beck. Codd. et Ecl. οἰκονομεῖν. ⁸³ Ecl. Nov. 42. ⁸⁴ Steph. προλιποῦσι.

(22) Urbani scil., ut indicat præter sequentia, inscriptio. Idem tamen de provincialibus constitutum refert a Leone Harmenopolus 3, tit. 3, cap. 13, in fin., ubi et solum excipit στρατηγὸν qui Mercero dux exercitus: Reidano Harmenopoli interpreti tribunus militum dicitur.

(23) Adde l. 6, § 3, ff. De offic. proconsul. l. 18, ff. De off. præsid.

(24) Scrimg. ita habet, ὡς οὐκ ἀπορῶντων τῶν ὑφισταμένων τὸν βλαίον, ὅποτε τι συμβαίη τοιοῦτον,

Ἄ ἔτος μετὰ τὴν τῆς ἀρχῆς ἀπόθεσιν παρελάσῃ· ταῦτα εἰ καὶ ἴσον πρὸς ἀκρίθειαν τοῦ μὴ χώραν εὐρίσκειν τὴν βλαίον εὐλόγως διωρίζεται, ἀλλ' ἐπεὶ καὶ δι' ἑτέρου τρόπου τῆ βλαίον τὴν πάροδον εὐπορον ἀποκλείεται, οὐκ ἀναγκαῖα ἡμῖν καταφαίνεται. Τοιγαρὸν καὶ πεπαύσθαι ταῦτα βουλόμεθα, μάλιστα γὰρ ὅτι ἐξ ὧν μὴδὲ τιμὴ ἔτυχεν, ὅσαι ἡμέραι ἀνεκδικήτου τῆς παραβασίας αὐτῶν ἀφιεμένης, καὶ πρὸ τοῦ δόγματος ἡμῶν οὐκ ἔφερε τὴν ἐνέργειαν. Πῶς οὖν οὐκ ἀναγκαῖα; Ὅτι παντὶ καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι, τοῖς κατὰ τῆνδε τὴν πόλιν ἀναπατασμένης τῆς βασιλικῆς ἐντεῦξεν καὶ ἐπιδοῦσας, ἔξεστι τῷ εἰ τις βλαίον ⁷⁸ ὑπομένοισι, διὰ τοῦ βασιλέως ἐπιδοῦσθαι μὴ πάντως ὑπὸ τούτου βιάζεσθαι βουλομένου καταπεπονησθαι. Ὅποτε τίς ἀνάγκη, ὡς περ ἐν χώρᾳ πάσης ἐρήμῃ βοήθειας, ἐν πόλει, αὐτῶν ἀφθονος ἢ βοήθειας, τοσαύτην ἀκριβολογίαν ποιῆσθαι;

Θεσπίζομεν ⁷⁹ οὖν, κατὰ τὴν νῦν κρατοῦσαν τῶν πραγμάτων κατάστασιν καὶ ἀγοράζειν ⁸⁰ καὶ κτίζειν τοὺς ἀρχοντας, καὶ ἐπὶ ταῖς ἐκ προαιρέσεως δεξιώσεσιν ἀνεγκλήτους εἶναι, ὡς οὐκ ἀπορῶντων τῶν ὑφισταμένων τὸν βλαίον, ὅποτε τι συμβαίη τοιοῦτον, εἰς ἀποφυγὴν διὰ τῆς πρὸς βασιλέα ἐπιδοῦσας ⁸¹. Περὶ δὲ τῶν κατ' ἐπαρχίας ἀρχόντων ἐκεῖνο προσδιορίζειν ἐγνώκαμεν, τὸ τὸν στρατηγὸν μὴτε ἀγοράζειν, μὴτε τι τῶν εἰς ἰδίαν ἀπόλαυσιν ἐν τῷ καιρῷ τῆς στρατηγίδος οἰκοδομεῖν ⁸² τιμῆς, μὴτε πρὸς δωρεᾶς οἰκείωσιν ἀκωλύτως ἔχειν τοὺς δ' ἄλλους ὑποδεηχότας ἀρχοντας, ἀναφερομένου τῷ στρατηγῶντι τοῦ πράγματος σὺν τῇ ἐκεῖνου διαγνώσει ἢ ἀπειργασθαι ἢ παραίνειν τὴν διοίκησιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΗΨ'.

Περὶ τοῦ τοὺς μὴ διαγαμήσαντας κατέρας λαμβάνειν μοῖραν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Styliανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἐπεὶ περὶ τῶν ἐπὶ παισὶν ὀπίσω καταλειπομένων τῶν ὁμοζύγων οὐδὲν ἐπσημηνάμεθα πατέρων περὶ τοῦ ὑποδόλου, τοῦτο δὲ καὶ προλιποῦσαι ⁸³ τὸν βλαίον αἱ γαμεταὶ λαμβάνουσι δωρουμένης τῆς συνηθείας, οὐδὲν τι κατὰ τοῦτο καινοτομεῖν ἡμεῖς τὴν συνηθειαν διαγνόντες, ὀρίζομεν, καθάπερ καὶ μέχρι τοῦδε νομίζεται, εἰδοῦσθαι ταῖς γυναῖξι τὸ ὑπόδολον, τοῖς δὲ ἀνδράσι πρὸς μὲν δευτέραν ἐλθοῦσι γαμικὴν συζυγίαν μὴδὲν ἐξεῖναι λαμβάνειν, τιμῶν δὲ τὴν πρώτην συνάφειαν δῶρον τῆς τοιαύτης τιμῆς ἀφορίζεσθαι τοῦτοις μοῖραν παιδῶν. Ταύτην δὲ τὴν μοῖραν ἐκλογισμῷ ὑποβάλλεσθαι, καὶ μὲν φαίνεται

VARIAE LECTIONES.

⁷⁸ Steph. τὴν ἀλλοτρίαν ἀποδοῦναι censet. ⁷⁹ Ecl. incipit. ⁸⁰ Scrimg. ἐργάζειν. ⁸¹ Scrimg. ἐπιδοῦσας. Steph. coniecerat ἐπιδοῦσας. ⁸² Ita recte Beck. Codd. et Ecl. οἰκονομεῖν. ⁸³ Ecl. Nov. 42. ⁸⁴ Steph. προλιποῦσι.

NOTÆ.

εἰς ἀποφυγὴν διὰ τῆς πρὸς βασιλέα ἐπιδοῦσας, Cujac. vero 17, obs. 32, τοὺς ὑφισταμένους τὸν βλαίον οὐκ ἀπορεῖν ἀποφυγὴν διὰ τῆς πρὸς βασιλέα ἐπιδοῦσας, eo sensu, non deesse auxilium his quibus vis infertur, cum possint principem invocare.

(25) Secundas nuptias non contrahens pater portionem unius liberorum capit, ut hic; idem de iure constitutum fuit, Nov. 22, s. cod.

ἐπ' ἴσον φθάνουσα τῷ ὑποβόλῃ ἢ ὑπερκετεινο-
 μένη, ἐξαρκεῖσθαι ἐπὶ ταύτῃ τὸν λαμβάνοντα, διὰ
 τὸ πάντως ἢ καρδαίνειν ἢ μηδεμίαν ζημίαν ὑφ-
 ἴστασθαι· εἰ δ' οὐκ ἐξικνεῖται ἢ μοῖρα, ἀλλ' ἐνδεῖ
 τοῦ ὑποβόλου, μήτε τι τῶν οικείων ὁ ἀνὴρ διδόντω,
 μήτε τῶν τῆς γυναικείας ὑπάρξεως²⁶ ἀντιλαμ-
 βανέτω.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΗΓ'.

Περὶ τῆς τιμωρίας τῶν συνηγορίας ἢ ἐγγύαις
 ἢ μισθώσεων ἢ τοῖς ἄλλοις παρακλησίαις
 προσγεμόντων ἑαυτοὺς ἐπισκόπων, ἢ ἱερῶν ἢ
 κληρικῶν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Τοὺς πρὸς τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν βῆμα ὑπὸ τῆς θείας
 ἀγαθότητος ἐξελεγκμένους οὐ μόνον τῆς ἄλλης αἰ-
 σχρότητος τῆς ἀμαρτίας ἀξίον καθαρεύειν, ἀλλὰ καὶ
 τῆς ὑπόψῃ τοῖς κοινοῖς καὶ βιωτικοῖς ἐπισυνέστηκε
 πράγμασιν ἀηθίας. Ὡστερ γὰρ οὐκ ἐξεσι τὰ ἄλλα
 τῆς ἀχράντου καὶ ἱερᾶς ἀγιότητος κειμήλια διὰ τῆς
 κοινῆς καθυβρίζεσθαι χρήσεως, τὸν αὐτὸν τρόπον
 οὐδὲ τοῦ ἀχράντου θυσιαστηρίου τὰ ἑμφυχα κειμήλια
 κοινοποιεῖσθαι προσήκει τῇ κοινῇ συγχρήσει, ἀλλὰ
 μένειν ἐν ἧ ἀφιέρωνται τάξει τὴν ἀφιέρωσιν ἀχραν-
 τον σώζοντα. Διὰ ἅρα ἱεροπρατῶν ἢ τῶν θεοκηρύ-
 κων ἀποστόλων ψῆφος τοὺς συνηγορίας ἢ ἐγγύαις
 ἢ μισθώσεσιν ἢ τοῖς ἄλλοις παρακλησίαις προσνε-
 μοντας ἑαυτοὺς ἐπισκόπους ἢ ἱερεῖς ἢ κληρικούς
 τῆς ἱερᾶς ἀπογομνοῖ τάξεως. Οἱ γὰρ τὴν παρὰ τοῦ
 παναγίου Πνεύματος δεδομένην αὐτοῖς τιμὴν οὕτω
 περιυβρίζοντες καὶ τὸ ἑαυτῶν μέρος τὸ ὕψος ταπει-
 νοῦντες τῆς χάριτος, δικαίως οἷα τῆς εὐεργεσίας
 ἀνάξιοι, ἢς τὸ μέγεθος οὐκ αἰσθάνονται, τὴν ἀφαίρε-
 σιν κατακρίνονται. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὴν ἀκρό-
 τητα τοῦ πολιτεύματος τῶν θεῶν ἐκείνων νομοθετῶν
 ὁ παρὼν βίος ἐντεινεσθαι ἀτονώτερος, ἐν οἷς οὐκ
 ἀσύγνωστον²⁷ τὸ ἀμάρτημα, οἶμαι, οὐκ ἔσται αὐτοῖς
 ἀπαρίσκον μετρίαν τινὰ δοῦναι συγγνώμην τοῖς
 σφαλλομένοις.

Διὰ τοῦτο ἡμεῖς οὐκ ἀντινομοθετοῦντες (ἄπαγε),
 ἀλλὰ μᾶλλον τῷ ἱερῷ θεσπίσματος συνεπόμεινοι, καὶ
 ὥστε μηδὲ πρόφασιν ἀπολογίας περιλείπεισθαι τοῖς
 ἐπ' αὐτοῦ καταδικαζομένοις, ὀρίζομεν, τοὺς τὴν οικείαν
 τάξιν ἀρχιερεῖς ἢ ἱερεῖς ἢ ὄλους τινὰ κληρικὸν
 διὰ συνηγορίας ἢ ἐγγύης ἢ τῶν τοιούτων τρόπων
 ἀθετοῦντας ἀφορίζεσθαι καὶ σχολάζειν ἐπὶ τινὰ χρό-
 νον τοῦ τὰ θεῖα ἐνεργεῖν· καὶ οὕτω, ἀξίαν τοῦ ἀμαρ-
 τήματος ἐπιδειγμένοι μετάνοιαν εἰς τὴν τῶν θεῶν
 μεταχείρισιν εἰσαχθέντων, ἀκοίνο²⁸ ἑαυτοὺς ἐκ
 τῆς βιωτικῆς συγχρήσεως πρὸς τὰ ἔπειτα πάσῃ δυ-
 νάμει συντηρεῖν καθολογησάντες. Εἰ δὲ πάλιν τοῖς

VARIÆ LECTIONES.

²⁶ Ecl. τῆς γυναικῆς ὑπάρξεων. ²⁷ Sic corr. Stephanus, codd. ἀγνωστον. ²⁸ Forte ἀκοίνο^ς.

NOTÆ.

- (26) Vid Nov. 20, supra eod.
 (27) Nov. Just. 125, c. 6, l. 17, Cod. De epise.
 Can. 6, 19, 80, apost., Phot. 8 Nomocan. 13.
 (28) Συνηγορίας Scr. Nov. Justin. 125, c. 6,
 prohibet episcopum ἢ διοικητὴν ἢ ἐντολέα δίχης εἶ-
 ναι.
 (29) Can. 19 apost., d. c. 6.
 (30) Eodem modo Justinianus Nov. 125, c. 6;

A nem propter nuptias vel æquet (26) vel exsuperet,
 eo quod aut licitum, aut saltem nullum damnum
 sentiat, hac accepta illi contenti sint: si vero
 nou exæquet atque minor sit, neque de suo quid-
 quam dent, neque e diverso ex mulieris bonis quid-
 quam accipiant.

CONSTITUTIO LXXXVI.

De pœna episcoporum, sacerdotum et clericorum qui
 se advocacionibus, sponsionibus redempturi aliis-
 ve similibus dedunt (27).

Idem imperator eidem Styliano.

Qui a divina bonitate ad divinum sacrosanctum-
 que altare delecti sunt, hos non modo a peccati
 turpitudine mundos esse, verum etiam a communis
 vitæ negotiis et molestiis vacare decet. Sicut enim
 alia incontaminati sacrique cultus monumenta
 vulgari contractatione profanari non licet: ad eum-
 dem modum neque animata immaculati sacrarii
 ornamenta communi usu dedecorari, sed in quem
 ordinem consecrata sunt, in eodem consecrationem
 puram conservare convenit. Admodum igitur decen-
 ter apostolorum, præconum Dei, decretum, epi-
 scopos, sacerdotes, et clericos, qui se advocacioni-
 bus (28), sponsionibus (29) redempturi (30) idve
 genus aliis (31) rebus dedunt, sacro ordine denu-
 dat. Qui enim attributam sibi a sacrosancto Spiritu
 dignitatem adeo dehonstant, et quantum in ipsis
 est, sublimitatem gratiæ deprimunt, merito ejus
 beneficii magnitudinem non sentiant, eo ut indi-
 gni, privandi judicantur. Verumtamen quia nunc
 temporis hominum genus, quam ut ad constitutæ
 a divinis istis legislatoribus vivendi rationis apicem
 pertingat, imbecillius est: non ipsis (ni fallor)
 displiceat, si quatenus id delictum omnino venia
 indignum non est, modicam quamdam ipsi veniam
 impertiam.

Certe idcirco, non quod contrarium (quod absit)
 statuere, sed potius quod sacram sanctionem se-
 qui, nullasque illis qui ab illa condemnantur, ex-
 cuscationum tergiversationes relinquere velimus: de-
 cernimus, ut si aut primarii inferioresve sacerdotes,
 aut omnino clericus quispiam, vel præstando (32)
 in litibus patrocinio, vel spondendo, vel alio simili
 modo de sui ordinis dignitate detrahant, excom-
 municentur, et ad aliquod tempus a celebrandis
 sacris supersedeant. Atque ubi ita pro delicto di-
 gnam pœnitentiam egerint, promisso facto, se ab
 humanorum negotiorum commercio pro viribus

veteris episcopum et clericum μισθωτὴν τῶν ἢ
 ἄλλοτρῶν κτήσεων εἶναι. Can. 5, can. 4, synodi
 Chalcedonensis: c. 16 synod. sept. Carthagi-
 nensis.

(31) Sæcularibus canon. 6 apost., publicis ad-
 ministrationibus, canon. 80 apost.

(32) Διὰ συνηγορίας, adde Photium, 8 Nomo-
 can. 13.

deinceps mundos conservaturos, ad sacra tractanda denuo introducantur : et si iterum iisdem rebus se polluere deprehendantur, omnimodo ut profani et indigni a sacris functionibus abstineant.

CONSTITUTIO LXXXVII.

De ecclesiasticorum alea (33) ludentium poena (34).

Idem imperator eidem Styliano.

Jam vero qui sacri ordinis homines alearum (35) vacant, neque hi rem modica aliqua poena dignam audent. Quid ita? Nam cum tranquilla mente animoque a contemplandis rebus divinis immoto, quantum humanæ naturæ possibile est, summo isti bono inhærescere debent : e contrario ad juveniles lusus deproperant. Quos etiam a sacerdotio succidi, secundum divinum sacrosanctorum apostolorum (36) decretum, par est.

Verum quoniam id, ipsum etiam præscriptum mitigat, ut qui non desistunt, poenam subituros addat : statuitur nos quoque, ut qui alearum lusu sacrum sortem contaminant, in monasteria relegantur (quam tamen relegationem triennale (37) tempus finiat) et quando delictum satis expiatum videbitur, in pristinum statum restituantur. At si rursus in fritillo vane tempus terere instituant, tanquam piaculares ex sacrosancto ecclesiastico statu omnino exturbentur, ab eoque profligantur.

CONSTITUTIO LXXXVIII.

Celebribus quibusdam in ecclesia viris festi dies constituantur (38).

Idem imperator eidem Styliano.

Venerabili sacrosanctorum apostolorum decreto (39) (quod promulgatum est ad gloriam et honorem sacratissimorum dierum, quibus omnium Domino seruiamur, et illorum qui horum ipsorum celebrium legislatorum aliorumque victoriosorum pugilum, qui morte sua impietatem in fugam verterunt, consecrationem significant), cum hoc quod conjugatur dignum sit, ut nempe horum divinito quorum virorum etiam, qui post illos in Ecclesia claruerunt, luminariumque instar Ecclesiæ firmiter rebus gestis atque documentis illustrarunt, memoria solemniter celebretur : nos quod deest, adimplentes, sancimus : Ut horum etiam sacri consecrationis dies convenientibus honoribus co-

αὐτοῖς φωραθεῖεν καταχραινόμενοι, τέλειον ὡς ἀνίσροισι καὶ ἀνάξιοι τῆς ἱερᾶς ἐνεργείας ἀποπαύσεως

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΖ'.

Περὶ τῆς τῶν κύβοις σχολάζοντων ἱερῶν κολάσεως.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ὁδὲ ὅσοι τῆς ἱερᾶς τάξεως κύβοις σχολάζουσιν, οὐδ' οὐτοὶ πρῶγμα τολμῶσι μετρίας τινὸς ἄξιον δίκης. Πῶς γάρ; Οἱ γὰρ ὀφειλοντες συντεταγμένη διανοία καὶ ἀμετακινήτῃ νοῦ τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἐναε- νίσσεως ὅσον ἀνθρωπίνῃ δυνατὸν φύσει ἀχώριστοι τοῦ ἀγαθοῦ διαμένειν· οἱ δὲ ἀντὶ τούτου καὶ μαιρακῶδεις ἐπιγίνονται** παιδίας. Καὶ τούτους οὖν κατὰ τὸ θεόκριτον τῶν θείων ἀποστόλων ψήφισμα ἔνδικον τῆς ἱερατείας ἀποτέμνεσθαι.

Ἐλὴν ἐπειπερ κάκεινο φιλανθρώπως κελεύει προσδιορισμένον μὴ παυομένους ὑφίστασθαι τὴν ποιήν, ὀρίζομεν καὶ ἡμεῖς, τοὺς ἐν τῷ κυβεῖν τὴν ἱερὰν ἀγῆξιν κιβδηλεύοντας ἐν μοναστηρίοις περιορίζεσθαι (τὴν δὲ τοιαύτην περιορίσιν ὁ τριετής ἐκμετρεῖται χρόνος), καὶ ἀποχωρήσης τῷ πταίσματι ὀφθείσης τῆς θεραπείας ἀποδίδεσθαι καὶ τούτοις τὴν προτέραν χώραν· εἰ δ' αὖτις ἐν τοῖς παικτοῖς** ἀγαπῆν ἐμματαίάζειν, οἷα δὴ ἀθύρματα** τῆς παναγοῦς τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως παντελῶς ἐξωθεῖσθαι καὶ ἀποβάλλεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΗ'.

Περὶ τοῦ τιμᾶσθαι τὰς ἱερὰς τῆς τελειώσεως ἡμέρας τινῶν τῶν ὑστερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διαλαμψάντων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Τῷ σεβασμῷ τῶν σεπτῶν ἀποστόλων θεσπίσματος** πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν ἐκπεφωνημένῃ τῶν τε ἱερωτάτων ἡμερῶν, αἱ τὸ εὐορτάζειν ἡμῶν τῷ τῶν ὄλων Δεσπότη κομίζουσι, κάκεινων δὲ, ὅσοι τὰς τε αὐτῶν τούτων τῶν αἰοιδίμων νομογράφων καὶ τῶν ἄλλων καλλινίκων ἀγωνιστῶν οἱ σφαγαῖς οικείαις τὴν δυσσέθειαν ἐτροπώσαντο τὰς τελειώσεις μηνύουσιν, ἀξίου τυγχάνοντος καὶ τούτου συνεπισυνῆσθαι, ὅσα καὶ τῶν μετ' ἐκείνους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διαλαμψάντων θεηγόρων ἀνδρῶν καὶ φωστῆρων δίκην τὸ τῆς Ἐκκλησίας στερέωμα πράξει καὶ διδάγμασι καταπυρσευσάντων μὴ ἀγεράτους μὴδ' ἀνεόρτους εἶναι τὰς μνήμας, τὸ λειπὸν προσαναπληροῦντας θεσπίζομεν, καὶ τούτων τὰς ἱερὰς τῆς τελειώσεως ἡμέρας

VARIÆ LECTIONES.

** Steph. aut ἐπιγίνονται aut εἰς μετρ. legendum esse censet. Fortasse pro καὶ reponendum est κατὰ. ** Vulgo παικτοῖς. Emendavit Cotelierius. ** Steph. et Agyl. καθάρματα scribi volunt. ** Apost. c. 66-

NOTÆ.

(33) Dixi ad l. 25, l. ult. § 1, 3, ibi, aut cubicare c. De episc. aud. l. 3, C. De alictoribus. Novell. Justin. 123, c. 10; adde 3, Fcl. 1, c. περὶ ταβλίζόντων ἐκκλησιαστικῶν προσώπων, adde Photium 9, Nomoc. 27.

(34) Emendat canonem 41 apostol., quo aleatores episcopi, aut presbyteri penitus deponuntur. Depositionis enim loco triennialis infligitur in monasterium relegatio.

(35) Adde dict. § 3, ibi aut cubicare.

(36) Canon. 41, 42, apost.

(37) Ut Nov. 6, supra eod.

(38) Adde Nov. Emmanuelis Comneni c. 2, infra Balsamonem ad 7 Photii 1.

(39) De die Dominico vid. can. apostol. 65; Paschalis c. 7; Pentecostes c. 36; Festis c. 1, num. 52, 67, 70.

τιμαῖς ἱεροπρατεῖσι κατασεμνώνεσθαι. Ὅν ἐστὶ γε τὰ Ἀ
 ὀνόματα Ἀθανάσιος, ὁ ἐν ἀρχιερεῦσι Θεοῦ περιώνυ-
 μος· Βασίλειος, ἡ βασίλειος τῆς Ἐκκλησίας σεμνό-
 της· Γρηγόριος, ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος· Γρηγό-
 ριος, ὁ γλυκὺς τῆς Ἐκκλησίας ποταμὸς καὶ ὑπέρ-
 λαμπρος· Τετάρτης, τὸ πάγχρυσον στόμα τοῦ Πνεύ-
 ματος· καὶ σὺν τούτοις Κύριλλος καὶ Ἐπιφάνιος, ὧν
 καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὸ κλέος τοῖς εἰρημένοις
 ἐφάμιλλον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΘ'.

Περὶ τοῦ τὰ συνοικέσια ἄνευ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας
 μὴ ἐβρῶσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ὅτι τὰ τῆς υἰοθετήσεως πράγματα πρὸς τὸ
 ἀδιάφορον διακείμενα παρεῖλον ἡ ἀρχαιότης, ἣν χω-
 ρὶς εὐχῶν καὶ τελειῆς ἱερᾶς τελειῖσθαι νομίζουσα οὐ
 ἴδοντο ὀλιγοβαῖν, οὕτως ἔσκε καὶ τὴν ἀκριβῆ
 τῶν συνοικεσίων παρεωρακέναι κατάστασιν καὶ διχα-
 στῆς νενομισμένης εὐλογίας αὐτὰ συγχωρεῖν. Ἀλλὰ
 τοῖς μὲν ἀρχαίοις ὥς ἂν πρόφασις τις εὐραθείη
 προαιρέσεως, ἡμῖν δὲ θεῖα χάριτι πρὸς ἰσομμτέραν
 πολλῶν καὶ ἱερωτέρων ἐπιθεσίων τοῦ βίου καθεσθηκό-
 των τῶν πραγμάτων ἐδῶ' ἔτερον ἕξιον τῶν εἰρημέ-
 των παροφθῆναι.

Τοιαροῦν καθάπερ ἐπὶ τέκνων εἰσποτήσεως ἱερᾶς
 ἐπιλήσει τὴν εἰσποίησιν προβαίνειν διορισμέθα ὅτι,
 οὕτω δὴ καὶ τὰ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἱερᾶς
 εὐλογίας ἐβρῶσθαι κελεύομεν, ὡς ἔνθα γε μὴ ἄρῳτο
 τοῖς συνοικεῖν βουλομένοις τοιαύτη διατιῶσα ἀρμογή,
 οὐδὲ τὴν ἀρχὴν βηθήσεται συνοικέσιον, ἐδῶ' ἐπιτε-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰ Scil. Const. XXIV,

NOTÆ.

- (40) Alexandrinus, cuius exstat symbolum.
 (41) Archiepiscopus Cæsariensis Cappadociae.
 (42) Nyssenus forte; fuit et alius cognomento
 Thaumaturgus, item et alius Damascenus.
 (43) Τὸ πάγχρυσον στόμα. Intelligit Chrysostomum.
 (44) Alexandrinus, l. 3 § 3, C. De summa Trinitate.
 (45) Episcopus Constantiæ, provinciæ Cypri.
 (46) Adde 4, Harmen. 4 Nov. Alexii Comneni c. 9.
 (47) Adde Nov. 24, supra eod. Nov. 98, in pr. infra eod.
 (48) Imo, non citra benedictionem, vid. quæ dixi Nov. Just. 74, c. 4, § 1, ibi: *Ille autem adhibens tres aut quatuor exinde reverendissimorum clericorum, attestationem conficiat.*
 (49) Usu scilicet.
 (50-51) Nov. 74, supra.
 (52) Jubet Leo benedictionem nuptiis adhiberi: quem ritum probat ex adoptionis solemnibus d. Nov. 24. Illud constat, apud ethnicos sacramenta ignis et aquæ nuptiis adhibita, l. pen. in fin. ff. De don. inter virum. Apud Christianos Deus nuptiarum conciliator creditur Marc. x; conjugia precibus et benedictione confirmata fuisse apud veteres innuit historia Tobias v, vii, viii, et Evaristus refert 50, q. 5, c. 1, Non aliter legitimum conjugium esse, quam si suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus et oblationibus a sacerdote factis benedicatur; et Tertull. 2, ad uxorem, « Unde suf-

lantur, quorum hæc sunt nomina: Athanasius (40), inelyti ille in principibus Dei sacerdotibus nominis · Basilius (41), regium illud Ecclesiæ decus: Gregorius, cognomine Theologus: Gregorius (42) dulcis ille et illustris Ecclesiæ fons: Joannes prorsus illud spiritus aureum (43) os: unaque cum iis Cyrillus (44) et Epiphanius (45), qui præclaris facinoribus gloriaque illis pares sunt.

CONSTITUTIO LXXXIX.

Ne matrimonia citra (46) sacram benedictionem confirmantur.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quemadmodum adoptionem promiscue habitam neglexit vetustas, quam tametsi sine (47) precibus sacrisque ceremoniis peragi lege permitteret, non tamen illam se parvi pendere putabat: ita et absolutam matrimonii constitutionem, dum id citra (48) jam receptam (49) benedictionem iniri sineret, neglexisse videtur. Sed veteribus istius voluntatis fortasse ratio inveniri possit: a nobis vero, cum divina gratia ad honestas multo sanctiusque vitæ institutum jam res comparatæ sint, neutrum dictorum negligi convenit.

Itaque quemadmodum adhibitis sacris deprecationibus adoptionem perfici præcipimus (50-51): sic sane etiam sacræ benedictionis (52) testimonio matrimonia confirmari jubemus Adco ut, si qui citra hanc matrimonium incant, id ne ab initio quidem ita dici, neque illos in vitæ illa con-

ficiam, inquit, ad enarrandam tantam felicitatem matrimonii, quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignatum angeli renuntiant? Concilio Carthaginensi 4, c. 13, constitutum, ut sponsus et sponsa in templum deducantur ad benedictionem sacerdotis recipiendam. Ambrosius 9, epist. 70, « Ipsum, inquit, conjugium velamine sacerdotali et benedictione sanctificari oportet. » Scholiast. Harmenop. 4, tit. 4, negat nudo consensu matrimonium contrahi: ita ut nisi sacrum Dei verbum fuerit recitatum, neque nuptiæ consistant, neque prohibeantur contrahentes a se mutuo separari. Idem probatur ab Innocentio III, c. 4, extra de sponsalibus. Illud notandum est, proclamationes (quas Banna Longobardico vocabulo appellat c. 27, extra de sponsalib. c. ult. De clandestin. De sponsa c. ult. Qui matrimonium accusare) in ecclesiis fieri solitas. Pompam quidem non requirit in nuptiis l. 22, C. De nupt., sed tamen eodem tit. l. 24, dicitur, non aliter conditio nuptiarum evenisse, quam si nuptiarum accesserit festivitas. Tridentina synodus sessione pen. requirit presentiam parochi et duorum vel trium testium. Rogerius rex in Neapolit. const. 22, matrimonia sine sacerdotali benedictione publica (maxime inter nobiles) vult esse clandestina et illicita: nec ullo casu testamento vel intestato, nuptias hujusmodi contrahentibus, succedi: mulieres ipsas dotes amittere, nisi viduæ sint et nubant. Adde De clandestinis matrimoniis Extr. De clandestinis nuptiis dicam ad l. 7 C. De nupt.

suetudine matrimonii jure potiri velimus. Nihil inter enim cœlibatum et matrimonium, quod reprehendi non debeat, medium invenias. Conjugalis vitæ desiderio teneris? Conjugii leges serves necesse est. Displicent matrimonii molestiæ? Cœlebs vivas, neque matrimonium adulteres, neque falso cœlibatus nomine culpam prætexas.

CONSTITUTIO XC.

Ut qui tertium (53-55) matrimonium contrahunt, sacri canonis (56) pœnæ (57) obnoxii sint.

Idem imperator eidem Styliano.

Oportebat nos, cum divina manu formati mentequæ ac ratione præditi simus, quorundam brutorum præstantiæ non cedere. Non enim illa imbecillitas reprehensione vacat, neque a justis vituperationibus libera est: sed tanto obnoxior, quantum brutali naturæ rationalis prudentia antecellit. Oportebat, inquam, homines cum in aliis, tum præcipue in castitate matrimoniali a brutis (58) non vinci. Multa autem brutorum animantium genera (59), conjuge mortuo, perpetuam viduitatem amplectuntur, alterisque nuptiis priores velut congesta terra obtigere nolunt. Verum quoniam hanc imbecillitatem turpem non esse (quanquam turpissima sit) existimans natura, primo matrimonio contenta non est, sed nullo pudore tacta ad secundum etiam procedit: quin cum illam hic saltem sistere deberet, non tamen id facit: et, quanquam per sacram legem non liceat, a secundo matrimonio ad tertium prorumpit: haud dubie constitutam in tertium matrimonium pœnam, quod non exerceatur, contemptui habens: idque eo etiam magis quod civilis lex, qua nescio de causa, Spiritus pœnam constituentis decreto non consentiat, sed hos a reprehensione porro liberat, qui post alterum matrimoniale consortium a matrimoniis abstinere nolint: idcirco nos quæ Spiritui placeant sequentes, statuimus, *ut qui ad tertium matrimonium pervenerint, pœnæ quam in ipsos sacer canon (60) promulgavit, obnoxii sint.*

CONSTITUTIO XCI.

Ut concubinam habere non liceat (61).

Idem imperator eidem Styliano.

Ἄξεται τῶν τοιοῦτου⁵³ δικαίων ἡ τοιαύτη συμβίωσις. Μεταξὺ γὰρ ἀγαμίας καὶ γάμου οὐκ ἔστιν εὐρεῖν ἀκατηγόρητον τὸ γινόμενον. Ἔστι σοι γαμικῆς πολιτείας ἔφεσις; Ἀνάγκη τὰ τοῦ γάμου τηρεῖν· ἀλλ' ἀπαρέσκει τοῦ γάμου τὰ πράγματα· διοικεῖτω σε ἀγάμια· καὶ μήτε γάμον κίβδηλεύσῃς, μήτε ψεῦδος⁵⁴ τὴν ἀγαμίαν ὑποκορίζῃ⁵⁵.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Λ'.

Περὶ τοῦ τοῦ εἰς τριγαμίαν καταστάνας τῆ ἐκ τοῦ ἱεροῦ κανόνος ὑποκεισθαι ποινῆ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἔδει δὴ⁵⁶ πλάσμα τῆς θείας ἡμᾶς παλάμης καὶ νῶ καὶ λόγῳ τετιμημένους μὴ τῆς προσούσης ἐν τῶν ἀλόγοις ἀρετῆς ἡττῶσθαι· οὐ γὰρ ἔξω κατηγορίας τὸ ἡττημα, οὐδὲ μῶμων δικαίων ἐλεύθερον, ἀλλὰ τοσοῦτον ὑπόδικον, ὅσον τῆς ἀλόγου φύσεως ἡ λογικῆ περὶ τὸ ἄμεινον⁵⁷. Ἔδει οὖν τὰ τε ἄλλα καὶ ἐν τοῖς γαμικοῖς μὴ τὸ ἐλαττον τῆς ἐν αὐτοῖς σωφροσύνης προσεῖναι ἀνθρώπων. Πολλὰ γὰρ τῶν ἀλόγων τοῦ ἁμοζύγου προαποφθαρέντος διὰ βίου τὴν χηρείαν ἀσπάζεται⁵⁸, καὶ δευτέροις οὐκ ἐθέλει γάμοις τὸν πρῶτον ὡσπερ καταχωννύειν. Ἐπεὶ δὲ τὴν τοιαύτην ἤτταν ἡ φύσις οὐ βαρεῖαν νομίζουσα, καίτοι βαρυτάτην, τῇ πρώτῃ οὐκ ἀρκεῖται γαμικῇ ὁμιλίᾳ, ἀλλὰ καὶ πρὸς δευτέραν οὐδὲν αἰδουμένη χωρεῖ, καὶ μέχρι τοῦτου τὸ ἑαυτῆς ὄφειλεν ὀρίζειν ἐλάττωμα· ἀλλ' οὐχ οὕτω ποιεῖ, ἀλλ' οὐτε συγγνώμην ἐξ ἱεροῦ νόμου ἐπὶ τῷ ἐλαττώματι λαμβάνει, καὶ πρὸς τρίτον γάμον ἐκ τοῦ δευτέρου προάγεται, τῷ μὴ δίκην ἐν τούτῳ ἀπειρηθῆναι, καὶ τῆς κειμένης ἐπὶ τῷ τρίτῳ ἐπιτιμῆσεως⁵⁹ καταφρονήσασα, μάλιστα γὰρ καὶ πολιτικοῦ νόμου (οὐκ οἶδ' ὅπως) μὴ συμφωνεῖν ἐθελήσαντος τῷ δόγματι τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ μέμφεως ἀφίεντος τοῦς μέχρι τῆς δευτέρας γαμικῆς μὴ στέρεξαντας κοινωνίας· τοιγαροῦν ἡμεῖς τοῖς τῷ Πνεύματι δοκοῦσιν ἐπόμενοι ὀρίζομεν, τοῖς εἰς τριγαμίαν καταστάνας ὑποκεισθαι τῇ δίκῃ, ἣν περ αὐτῶν ὁ ἱερὸς κανὼν ἐξενήνοχεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΛΑ'.

Περὶ τοῦ μὴ συμφθεῖσθαι παλλακίαις.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

VARIÆ LECTIONES.

⁵³ Steph. conj. τοῦτου. ⁵⁴ Steph. ψευδῶς. ⁵⁵ Sic Stephan. Codd. ὑποκορίζοι σοι. ⁵⁶ Conj. Steph. — Codd. Ἐπειδὴ. ⁵⁷ Steph. περὶ τὸ φρονεῖν ἄμεινον. ⁵⁸ Steph. conj. ἀντασπάζεται. ⁵⁹ Syn. Neocæs. c. 3. S. Basilli c. 4, 50, 80. ¹ Malim αὐτοῖς.

NOTÆ.

(53-55) De tertiis nuptiis, vide constitutionem D Porphrogenetæ Nov. 1, c. 2, vers. Ut autem.

(56) Sc. Neocæsariensis.

(57) Tempus aliquod pœnitendi bigamis et trigamis imponitur. Illud adiciendum d. c. 2 et c. 7, ejusdem synodi, vetari presbyteros interesse nuptiis ejus, quæ secundo nubuit. Privabant enim nonnulli benedictione secundas nuptias, vide Aug. ser. 243, Ambros. in cap. vii 1 Ad Corinth. et in iii cap. primæ ad Corinth., concilium Lateranense sub Alexandro III, tit. De secund. nupt. c. 1.

(58) Hinc illud Nazianzeni; τὸ πρῶτον συνοικέσιον νόμον· τὸ δεύτερον συγχωρήσις, τὸ τρίτον παρανομία, τὸ τέταρτον χαιρώδης βίος.

(59) Ut turtures. (60) Canon. 3, 7. Neocæsariensis. synod. l. 34, q. 2, c. De his qui; Basilius c. 4 ad Amphiloichium, ubi vide Balsamonem.

(61) Concubinam habere non licet, ut hic, et ita abrogatur tit. ff. De adult. et similes. Olim quidem constante matrimonio, concubinam habere non licuit. Nov. 18, c. 5, Nov. 89, c. 12, § 5. Cæterum concubina a meretrice discrepat: concubina unius tantum consuetudine utitur; meretrix vero plurium. Concubina cum uno tantum peccat, meretrix cum pluribus. Balsamon ad canon. 26 epist. Basilli ad Amphiloichium. COTÆ.

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀδιαφορίας καὶ τὴν περὶ παλλα- A
κῆς κρίσιν ὁρᾶται ποιούμενος ὁ τοῖς οὕτως ἐπιψόγως
συμφερίεσθαι παλλακαῖς οὐκ αἰδουμένοις; συγχωρῶν
νόμος.

Οὐκοῦν οὐδὲ ταύτην τοῦ νομοθέτου τὴν διαμαρ-
τίαν ὑβρίζειν τὴν ἡμετέραν πολιτείαν ἐῷμεν, ἀλλ' ὁ
μὲν αἰδιον ἐχέτω σιγὴν, ἡμῖν δ' ἀπαγορεύεται κατὰ
τὰ θεῖα καὶ πρόποντα Χριστιανοῖς ἐντάγματα ἢ
τοιαύτη ὑβρις οὐ μόνον τῆς πίστεως ἀλλὰ καὶ τῆς
φύσεως. Εἰ μὲν γὰρ κατὰ τὸ λόγιον οἰκεῖα ὑπάρχει
πηγῇ, ἐκ τῶν οἰκείων ἀπαρύου σωφρόνως (ὅθεν ἐξὸν
καθαρῶν ἀπογεύεσθαι ἢ ναμάτων, σὺ προκρίνεις τὸν
βέρβορον)· εἰ δ' οὐχ ὑπάρχει, ἀλλ' οὐκ ἔστι τῶν
ἀποβρήτων ἢ κτήσις, οὐ χαλεπὸν δὲ τὴν κοινωνὸν
τοῦ βίου εὐρεῖν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΒ' ὁ.

Περὶ τοῦ ἐκτυφλώσαντος ἐκοντί.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Εἰ καὶ ἄλλως ἡμῖν περὶ τοῦ τοῖς ὀφθαλμοῦς χερσὶ
βαιοτάταις ἐξορύξαντος τῷ πρὸς ἀμφισβήτησιν αὐτῷ
καθισταμένῳ ἢ κρίσις ἐξηγέθη, ἢ ὡς οἱ παλαιοὶ νό-
μοι θεοπίστοις, ἀλλ' οὐκ ἤλθεν κατὰ διάνοιαν εἰς
νόμον τὴν τοιαύτην διατυπῶσαι κρίσιν. Ἐκρίθη μὲν
γὰρ ἡμῖν, ὡσπερ καὶ ἐκρίθη, συμπαθέστερόν πως
ἐπὶ τῷ πάθει διατεθειμένοις, καὶ ἐπειδὴ περ οὐκ ἐνῆν
ἀνακαλεῖσθαι τὴν ζημίαν τῶν ὀφθαλμῶν τῷ τούτου
ἀπολωλεκότι, ἔργων μὴ τὸν ζημιώσαντα, κἂν δι-
καιος ὑποσχέιν τὴν αὐτὴν ζημίαν, τῷ ὁμοίῳ σκότει
περιβαλεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τοσούτον ὀρίσαι τὴν εἰσπραξίν,
ὥστε καὶ τὸν πράξαντα φέρειν σημεῖα ὁ τῆς τιμω- C
ρίας, καὶ τὸν παθόντα παραμυθίῳ τι, ὡς ἐν τοιαύτῃ
συμφορᾷ καὶ βαθεῖ οὕτω σκότει ἐκ τῶν πόνων κεκτῆ-
σθαι τοῦ τὸ σκότος αὐτῷ δημιουργήσαντος. Ἀλλὰ
γὰρ εἰ καὶ οὕτω κέρχεται, οὐκ ἦν, ὡσπερ εἶπον,
γνώμη τὴν κριθὲν ποιεῖν νομοθέτημα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ
τῶν ἐν τοῖς θεοῖς ἡμῶν ἀποφερόμενος ὁ (οὐ ἐγὼ πῶς
ἂν ἀποπέμψαιμι τὴν ἀξίωσιν;) εἰς νόμους ἀξιοῖ ὁ
τὴν τοιαύτην κρίσιν διασκευασθῆναι διὰ τὸ τῆς δια-
θέσεως φιλόανθρωπον, ὡς ἂν ἀπὸ γε τοῦ νῦν εἰ ποτέ
τι συμπίσει τοιοῦτον τοιαύτης ἐπιτεύξῃται διακρί-
σεως, οἷα κἂν τῷ παρόντι τῷ ἀδικήσαντι ὠρισται ἢ
ζημία, παιδόμεθ' αὐτῇ τῇ προτροπῇ, καὶ τὸ δόγμα
ὀρίζομεν.

Τοιγαροῦν ἔἰ ὅτι ποτε εἰς ὀφθαλμῶν ὁ ἐπενέγκοι D
τινὴ ζημίαν, τοῦτον κελύομεν, εἰ μὲν ἓνα, τῷ ἐνὶ
καὶ αὐτὸν ὁ ζημιούσθαι τὴν ἴσην ὑπέχοντα δίκην. Εἰ
δὲ κατὰ τῶν δύο τὰς κακούργους ἐπιβάλη ἡ χεῖρας,

VARIÆ LECTIONES.

ὁ Sic Zuich. et Meerm. Scrimg. ἀπαγορεύεσθαι. Steph. conjecerat ἀπαρῶεσθαι. ὁ Est in Ecl.,
Nov. 43 et citatur lib. VI, tit. 1, pag. 4. ὁ Zuich. et Meerm. τὰ σημεῖα. ὁ Hæc corrupta esse patet.
ὁ Zuich. et Meerm. ἀξιοῦν. ὁ Cod. d. εἰ γὰρ οὖν. Emendavit Steph. ὁ Inc. Ecloga. ὁ Ecl. ὀφθαλμοῦς.
ὁ Scrimg. αὐτῷ. ὁ Ecl. modo ἐπιβάλοι, modo ἐπιβάλη.

NOTÆ.

(62) Vid. Goedd. ad l. 144. ff. De V. significat. Ans.
(63) Concubinatus jure divino reprobatur, adde
Clar. 5, sent. § fornicatio. Vid. et in pr.
(64) Exstat epitome apud Harmenopolium 6, tit.
f. § 6. Explicare videtur pœnam talionis, de qua

Neque minus ea lex (62) quæ probrose cum con-
cubinis immisceri non erubescitibus id permit-
tendum judicavit, honestatem susque deque habuit.

Ne ergo hoc legislatoris reatum dedecore no-
stram rempublicam afficere sinamus. Itaque lex
illa in æternum silet. Ab illa enim non modo
religionis (63), verum etiam naturæ injuria secun-
dum divina Christianisque convenientia præcepta
prohibemur. Et quidem si cum fontem habeas,
sobrie inde haurire divino præcepto moneare :
qua ratione, cum puras aquas haurire liceat, lu-
tum tu mavis? Tum tametsi fontem non habeas,
rebus tamen velitis uti non potes. Cæterum vitæ
consortem invenire difficile non est.

B CONSTITUTIO XCII.

De pœna ejus qui aliquem dedita opera
excavavit (64).

Idem imperator eidem Styliano.

Tametsi aliter quam veteres leges (65) sanciant,
de eo qui alteri violentis manibus oculos effodis-
set, cum ipse judicio interesset, a nobis sententia
lata sit : nunquam tamen in legem illam trans-
formare animus fuit. Nonnihil enim misericordia
moti (id quod ipsa res etiam indicat) tunc ita judi-
cavimus : quoniam oculi, ei qui illos amisisset,
restitui non possent, eum qui id damni dedisset,
quanquam qui idem pateretur, dignus esset, in
eamdem esse cæcitatem conjiciendum non putavi.
Interim tamen tantam pœnam constitui, ut qui
oculos eruit, ejus signa ferat : et cui eruti sunt,
in tanta calamitate adeoque profunda cæcitate, ex
laboribus ejus, qui illa ipsum affecit, aliquam con-
solationem habeat. Verumtamen licet ita judica-
tum esset ex rejudicata legem facere (quemadmo-
dum dixi) non tamen animus erat. Sed quoniam
qui (66) inter sacra nostra officia relatus est (cujus
ego qua ratione postulationem rejiciam ?) illam
sententiam, quod mitis sit, inter leges collocari
petit, quo deinceps, si quando tale quidpiam inci-
dat, qualiter in præsentem in injuriam pœna con-
stitutum est, taliter ea res dijudicetur : postulo
parem, judicialque decretum legis auctoritate
donamus.

Si quis ergo cujusquam visum læserit, hunc, si
unum oculum ademerit, uno similiter eodemque
privari, actalionis pœnam subire jubemus. Si vero
ambobus oculis maleficas manus injecerit, quo-

Exod. xxi.

(65) Mosis forte, Exod. xxi, aut XII tabular. de
qua ad easdem dixi.

(66) Forte intelligit sacrorum officiorum magi-
strum.

niam hic pœnæ æqualitas, neque cui nocitum est, A prosit (quæ (67) enim in hoc cæco utilitas est, si alius etiam cæcus sit), neque pœnæ obnoxio, tametsi non immerito, tamen acerbius quam par sit (cum cæcis nihil miserius sit) inferatur: jubemus, ne æquabiliter, sed diverso modo pœna procedat: ita ut et maleficus puniatur, et qui læsus est, utilitatis quiddam sentiat. Hunc autem in modum legem concipimus. Quicumque amborum oculorum jacturam alicui intulerit, quo sceleris sui notam ferat, ipso uno (68-69) orbator. Et quoniam scelerata manu mutilari ipsum æquum esset, pro manus amissione besse honorum suorum mulctator: eumque in acerbæ vitæ consolationem, cui eruti sunt oculi, accipito. Atque sic cæcus quidem inde quod ad sustentandam vitam sumptus accipiat, modicum quodpiam calamitatis lenimentum sentito: illi vero in facinoris sui pœnam, ut dictum est, tum altero oculo, tum bonis privator, pro manuum mutilatione. Et hunc quidem ad modum, si reus dives sit, pœna procedito. At si omnino pauper sit, atque in angustiis vitam ægitet, neque quidquam illi qui ipsius violentia in miseria conjunctus est, in compensationem dare possit: similis tum calamitatis et socius et particeps esto, orbatusque utroque (70-71) lumine cæcus vivito. Si qui vero in scelere malefico opem tulerint, si quidem manus rei admoverint, simulque oculos effoderint, eundem ad modum et ipsi puniuntur: at si ne una manus in oculos conjicerent, caverint, aliud autem quodpiam auxilium in facinus contulerint: his ad corporis verberationem, cute tenus tonsionem, trientisque honorum mulctam pœna sistitor. Qui vero cæcitate C auctores sunt, prædictis pœnis subduntur.

ὀφθαλμούς, παραπλησίως καὶ αὐτοὶ κολαζέσθωσαν· εἰ δ' ἀπέσχοντο μὲν τοῦ τὰς χεῖρας τοῖς ὀφθαλμοῖς συναπιθαλεῖν, ἀλλήν δὲ τινα συνέργειαν παρέσχον τῷ πανουργεύματι²², τοῖς μὲν ὀρίζεσθαι τὴν πονηρὰν μέγρι τῶν εἰς τὸ σῶμα πληγῶν καὶ τῆς ἐν χρῶν κούρειας, καὶ τῷ τρίτῳ μέρει τῆς τῶν ὑπαρχόντων ζημίας, τοὺς δ' αὐτοῦργούς τῆς²³ τυφλώσεως τοῖς προειρημένοις ὑπάγεσθαι.

CONSTITUTIO XCHI.

Ut si sponsa ex alio gravida (72-73) deprehendatur, sponsalia rescindi possint (74).

Idem imperator eidem Styliano.

Quandoquidem veteres qui de sponsalibus trac-

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΛΓ'.

Περὶ τοῦ λύεσθαι τῆς μνηστείας τῷ τῆν μεμνη-
στευμένην προσενδιαφθαρεῖσιν ἑτέρῳ ἐλέγχε-
σθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ τοῖς ἀρχαίοις τὰ περὶ μνηστείας διορι-

VARIÆ LECTIONES.

¹² Vulgo πρὸς θνησίην, quibus χωρεῖ addendum censet Agyl. ¹³ Ecl. ἐπί. ¹⁴ Ecl. λελώθηται. ¹⁵ Ecl. πῶς οὖν; νομίζομεν οὕτως. Steph. ὀρίζομεν. ¹⁶ Ecl. ἐπειδὴ. ¹⁷ Ecl. ὀφθαλμῶν. ¹⁸ Ecl. ὑπέσχετο θφαρρ. ¹⁹ Scrimg. οὕτως. ²⁰ Codd. μεριστής. Steph. μετριστής legentis conjectura confirmatur Ecloga. ²¹ Codd. τῷ κακούργῳσαντι. Agyl. τῷ τὸ κακούργημα κακούργ. Sed Ecl. cum Stephan. facit. qui κακούργηματι delendum censet. ²² Ecl. καὶ non habet. ²³ Ecl. πονηρεύματι, fortasse rectius. ²⁴ Codd. καὶ τῆς, quod ex Ecl. correxi.

NOTÆ.

(67) Ut desit utilitas excæcato, interest tamen excæcantem alium, pœnam gravissimam talionis pati, ut cæteri ab hujusmodi petulantia, metu gravissimæ pœnæ deterreantur.

(68-69) Sic unus oculus pro primo furto eruebatur apud Langobardos, l. Si quis latro, de latronibus in legibus Langobardorum.

(70-71) Eadem olim pœna plecebantur sacriligi, l. 11, in fin. ff. ad l. Jul. pec. Wisigothorum lex

statuerat, oculos erui patri vel matri, qui ab orta necem gestati uteri procurasset, l. ult. De exc. hom. pa., l. 6 C. Wisigoth. tit. 3. Locrensius quoque lege lata a Zaleuco adulterum utroque oculo privari oportebat 5, Val. 6. Exempla verum et principum excæcatorum pete ex historicis.

(72-73) Adde 5, Harmenop. 4, § 27.

(74) Videtur reduci quodammodo versiculus 13, 14 et seq. Deut. xii. Severior tamen fuit lex Moysis,

σαμένους οὐκ οἶδ' ὅν τινα τρόπον οὐκ εἰς τὸ ἀκριβὲς²⁵ ἔχει τὰ διορισμένα (εἴτε μὴ βουλευθέντων συμπεριλαβεῖν καὶ τοῦτο περὶ οὗ νῦν μέλλομεν θεσπίζειν ἐν τοῖς περὶ μνηστείας διαλύσεως, ἢ μὴ γεγενημένης περιπατείας τοιαύτης ὅποια νῦν ἐν τῷ παρόντι φανείσα τοῦ νόμου τὴν ἐκθεσιν ἀπαταί), ἡμεῖς καὶ τοῦτω τῷ μέρει τὸ λείπον ἀναπληροῦντες ἐν τῷ ἀκριβεῖ τὰ περὶ μνηστείας καθίσταμεν. Ἡ μὲν οὖν ἀρχαία διάταξις λύει τὴν μνηστείαν διαφόροις αἰτίαις (φημί δὲ τῷ ἑτεροδόξῳ τοῦ σεβάσματος, καὶ εἰ φρένες εἰεν μανιώδεις πάθει περιπατεῖς, εἰ δὲ καὶ ἄλλαι τισί· τούτων γὰρ ὁποτέρου²⁶ αἰτίαν ἔχοντας τοῦ ἐνός τῶν συνελθόντων εἰς τὴν μνηστείαν μέρους, κελεύει τὴν ἐνότητά ῥηγνυσαί), ὃ δὲ νῦν παρ' ἡμῶν ἐπισημῶς ἠξίωται, ἢ μὴ γεγενημένον, ὥσπερ ἔφημεν, κατ' ἐκείνου καιροῦ, ἢ μὴ ἂν οἰθῆν τῶν²⁷ ἔσεσθαι, ἢ διὰ ποῖαν ἄλλην αἰτίαν οὐ τέθειται²⁸ μετὰ τῶν μνήμης ἠξιωμένων. Ἔστι δὲ τοιούτων· μεμνησθεμένη ἑλεγχον δίδωσι προελθούσης; ἤδη τῆς μνηστείας ἄλλοτριῶν σπερμάτων ὑποκλόπιος οὔσα, τὴν νυμφικὴν ὑποκρινόμενη καθαρότητα.

Τὸ μὲν οὖν τοῖς ἀρχαίοις νόμοις ἀπερὶληπτον τοῦτο ἔστι, ἡμεῖς δὲ τὸ ἐνδεὲς προστιθέντες ψηφισόμεθα, μὴ μόνον τῷ κατὰ πίστιν ἑτέρῳ²⁹, μηδὲ τῇ τῶν φρενῶν ἐκστάσει ἢ ταῖς ἄλλαις αἰτίαις, ἀλλὰ καὶ τοῦτω μηδὲν³⁰ ἔλαττον, εἰ μὴ μᾶλλον, ἐναντιούμενῳ τῇ συνοικεσίᾳ διαζεύγυσθαι οὐς ἡ δοκοῦσα, μὴ οὔσα δὲ, συνῆψε μνηστεία. Πού γὰρ μνηστεία ἀληθῆς, ἐνθα τὸ ταύτης ἀληθὲς οὐκ ὁράται; πού δὲ γαμικὴ ὁμόνοια, πού δὲ στοργὴ καθαρὰ καὶ νυμφικὴ, ἐνθα πορνικὸν ἄγος καὶ διαστάσεως ἀφορμὴ καὶ μίσους ὑπόθεσις³¹ καὶ ἄλλοτριότης; πάντα γὰρ ταῦτα ἔστιν ἐν τῇ τῶν νόθων καὶ ἄλλοτριῶν σπερμάτων ὑποδοχῇ³². Οὐ μὴν οὐδὲ λόγον ἔχει τὴν ἑτέρου σπορὰν ἑαυτῷ ὑποβάλλεσθαι ἑτερον, οὐδὲ γε ἄξιον, τὸν μὲν³³ γαμέτην ἐλπίδι καθαρᾶς ἀπολαύσεως τῆς ἐκ τῶν³⁴ καθαρῶν παραγινομένης γάμων ἢν ὑπέλαβεν νύμφην εἰσοικισασθαι, τὴν δὲ κατορχησαμένην τῶν γαμηλίων θεσμῶν, καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς εὐφροσύνης δεξασαν τέφραν αὐτῷ ἐκ τοῦ ἑτέρῳ συνδιαφραθῆναι, μετὰ τοῦ πορνικοῦ ἀγωγίμου γνωρίζεσθαι σύνδικον.

A tarant, quo nescio modo ea de re non absolute præceperunt (sive quod hoc de quo nunc sancituri sumus, inter causas dissolvendorum sponsaliorum comprehendere noluerint, sive quod tale quiddam quale Impræsentiarum exortum legis promulgationem requirit, tum nondum incidit) nos, quod hac in parte deest, adimplentes, sponsaliorum tractatum ad justam absolutionem deducimus. Vetus autem constitutio (75) sponsalia dirimit, aliis atque aliis de causis: ob diversam videlicet de religione opinionem, etsi alter insaniz morbo capitur, ac insuper ob nonnullas alias, atque harum utramlibet uterunque desponsatorum haberet, sponsalia divelli jubet. Quod vero nunc in considerationem nostram venit, sive tunc temporis, uti diximus, nondum (76) evenerit, sive legislatores non eventurum arbitrati sint, sive qua alia causa ejus silentio prætereundi fuerit, inter dictas causas non commemoratur. Est autem istiusmodi: sponsam quamdam furtivis complexibus ab alio esse gravidatam, cum illa interim sponsalem præ se castimoniam ferret, sponsaliorum tempore compertum est. Atque hoc quidem illud est quod veteribus legibus comprehensum non est.

Nos igitur quod deest adjicientes, decernimus, ut non modo propter diversitatem religionis, neque propter mentis emotionem, aut alias ob causas (77): verum etiam propter hoc, quo nihil magis matrimonio adversatur, quos sponsaliorum opinio, non veritas cupulavit, disjungantur. Quomodo enim vera sponsalia sunt, in quibus nihil verum neque genuinum conspicitur? ubi meretricium (78) se offert scelus, ubi causæ sunt dissidiorum et odii, ubi animorum alienatio (quæ mala acervatim omnia pariter cum peregrino, alienoque semine suscipiuntur): quomodo ibi matrimonialis concordia, quomodo purus sponsalisque est amor? Quin ut quispiam alterius fetum sibi subjiciat, id vero ratio non patitur. Neque item justum est, ut qui spe honestæ casti matrimonii oblectationis sponsam in domicilium suum recipere constituerit, si illa matrimonii legibus insultet, et cum (79) aliis lascivendo, oblectationis spem evanidam ipsi reddat, in meretricia illa facilitate ipsam uxorem agnoscere debeat.

VARIE LECTIONES.

²⁵ Sic corr. Stephanus; Codd. ἀκριβος. ²⁶ Steph. et Agyl. conj. ὁποτερανοῦν. ²⁷ Vulgo οἰθθέντων. ²⁸ Scrimg. τίθεται. ²⁹ Steph. conj. ἑτεροδόξῳ. ³⁰ Codd. εἰ αὐτὸ μηδὲν habent: expunxit. Steph. ³¹ Scrimg. ὑπόθεσις. ³² Idem ἀποδ. ³³ Codd. addunt γὰρ, quod delendum esse vidit Agyl. ³⁴ Codd. ἐκ τῆς τῶν. Sed τῆς abundat.

NOTÆ.

ut quæ sponsam stupri compertam lapidibus vellet obrui: sed tamen hæc constitutio pertinet ad sponsam non tantum stupri, sed gravidam compertam. Vid. Harmenop. 5, tit. 2. περὶ λύσεως μνηστείας, adde quæ scripsi ad l. 11, § 1, ff. De cont. emp. l. 11, § Si quis virginem 5, ff. De act. emp.

(75) L. 5, § 1, C. De sponsalib.

(76) Hujus Novellæ casum admodum specialem

PATROL. GR. CVII.

esse collige.

(77) Quod erat constitutum d. § 1.

(78) Hinc colligere possis, cum meretrice, nisi resipiscat, connubium non esse, c. 1, c. Non est culpandus 32, q. 1, cap. inter opera De sponsalibus c. ult. De condit. apposit.

(79) Facit Nov. 31, supra cod.: Nov. Justin. 22, cap. 15, § 2, Nov. 117, cap. 8.

CONSTITUTIO XCIV.

Legis (80) quæ de consulatu (81) agit, abrogatio (82).

Idem imperator eidem Styliano.

Quoniam nostra legum repurgatio (85) hunc sibi propositum finem habet, ut non modo illa quæ subinde rerum statum labefactant, verum etiam quæ longo tempore silentio obruta, inutilia prorsus, et tanquam propter eariam publico usu non contractata esse videntur, e legali solo deleat: consequens est, ut et quæ de consulatu tractat legem (84), tanquam nihil in præsentem ad rempublicam pertinentem, cum aliis inutilibus legali corpori eximat. Olim quidem consularis dignitas veneranda erat, venerandosque qui ipsam subirent, ex magnificentia præstantes efficiebat, ac idcirco quibus consulum gerere obtingeret, pro honore quem ex dignitate perciperent, remunerari rempublicam volentes, liberalia (85) promiscuæ plebi munera elargiebantur. Ac initi quidem, quantam munificentiam faceret, cujusque arbitrio permittebatur: postmodum autem ac certum modum decreto legali circumscribi illam placuit. Atque hoc quidem donec consularis dignitatis in republica majestas floruit, observatum esse apparet. Nunc vero, cum qui omnia mutat, temporis cursus, hanc etiam consulare magnificentiâ e pristina gloria et amplitudine in abjectam speciem transformavit: ac vero qui ad istam procedunt, interdum sibi non sufficere, nedum aliis erogare quidquam possint: illam de consulatu legem, quam propterea altum silentium occupavit, cum aliis inutilibus, ut dixi, frustra legalibus constitutionibus immixtam, decreto majestatis nostræ illine eximimus.

CONSTITUTIO XCV (86-87).

De avulsa terræ crusta (88).

Idem imperator eidem Styliano.

Antiquioribus, quæque ante natæ sunt legibus ortus causam rerum usus præbuit. Legislatores enim quæ in communem vitam incidunt, singulatim accurate excutientes, pro illorum natura leges condunt. Quoniam ergo ex communis vite ne-

A

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΛΔ'.

Περὶ τοῦ ἀθετεῖσθαι τὸν περὶ τῆς ὑπατείας νόμον.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ περὶ σκοπὸν ἡμῖν ἢ τῶν νόμων ἀνακάθαραις ἔχει οὐ μόνον ἐκείνα τοῦ νομίμου ἐξαλείφειν ἐδάφους, ὧν ἡ γραφή ⁸⁰ πολλὰκις τῆ τῶν πραγμάτων καταστάσει διελυμαίνετο, ἀλλὰ καὶ ὅσα τῷ μακρῷ κατασπαισθέντα χρόνῳ ἀργὰ παντελῶς καὶ ὡσπερ διὰ σαφῆσαν ἀψυαυτα ἀπὸ χρείας πολιτικῆς ὄραται καίμενα, ἀκόλουθόν ἔσται καὶ τὸν περὶ τῆς ὑπατείας νόμον ⁸⁴, ὡς κατὰ μὲν ἐν τῷ παρόντι τῆ πολιτείας προσήκοντα, σὺν τοῖς ἄλλοις ἀχρήστοις τῆς νομικῆς ἐξελεῖν καταστῆσεως. Πάλαι μὲν γὰρ τὸ ὑπατικὸν ἐξέλιμα σεμνὸν τε ἦν, καὶ τοὺς ὑποδιουμένους αὐτὸ σεμνοὺς τε δίδεικνυ καὶ τῷ μεγαλοκρεπί διαφέρωντας. Διὰ τοῦτο ἄρα καὶ ὅσοι εἰς τὸ ὑπατετεῖν καθίσταντο, ἦν ἐκ τοῦ ἀξιώματος αὐτοὶ προσέλαθον φιλοτιμίαν ἀντιδρωεῖσθαι τῆ πολιτεία ἀξιοῦντες, φιλατίμους δωρεὰς τοῖς πλήθεσι καθυπάτευον. Ἄλλὰ πρὶν μὲν τῆ ἐκάστου προαιρῆσαι ἀνεῖτο τῆς φιλοτιμίας τὸ μέγεθος καὶ ἡ ἐλάττωσις, ὕστερον δὲ δόξαν οὕτω βῆτῷ μέτρῳ ψήφισμα νόμου τὸ φιλότιμον περιόριζεν. Ἄλλὰ γὰρ τοῦτο μὲν ἕως τὸ σεμνὸν τοῦ ὑπατικοῦ ἀξιώματος ἐν τῆ πολιτεία διέπρεπεν ὠρᾶτο γινόμενον. Νῦν δὲ τῆς πάντα ⁸⁵ κινουμένης τοῦ χρόνου φορᾶς καὶ ταύτην τὴν ὑπατικὴν μεγαλοπρῆπειαν ἐκ τῆς πρὶν δόξης καὶ μεγαλότητος πρὸς ταπεινὸν μεταστῆσαμένης σχῆμα, καὶ τῶν εἰς τοῦτο προδόντων οὐχ ὅπως ⁸⁶ ἐτέροις ἰκανῶν ἔντα, ἀλλὰ μὴδ' αὐτοῖς ἐνίστα ἀρκεῖν δυναμένων, ἐπεὶ διὰ τοῦτο σιγῆ βαθεῖα τὸν περὶ τῆς ὑπατείας νόμον κατέσχε, καὶ τοῦτον ⁸⁷ ἤδη μετὰ τῶν ἄλλων ἀχρήστων, ὡς ἔφη, εἰκῆ ταῖς νομικαῖς διατάξεσιν ἐγκαταμιγνύμενον ὀχύματι τοῦ ἡμετέρου κράτους ἐκαίθει ἐκφέρομεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΛΕ'.

Περὶ τοῦ ἀποκαταθέσθαι τὸν περὶ τῆς ὑπατείας νόμον.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Καὶ τοῖς ἀρχαιότεροις καὶ προλαβοῦσι τὴν γένεσιν νόμοις αἱ τῶν πραγμάτων χρεῖαι παρέσχον ὑπόστασιν. Πρὸς γὰρ τὰ κατὰ τὸν βίον συμπέπτοντα ἢ τῶν ἐκάστοτε νομοθετῶν διαβλέψασα γνώμη πρὸς τὴν τούτων ⁸⁸ φύσιν καὶ τὰ νομοθετήματα τίθεται. Ἐπεὶ

VARIE LECTIONES.

⁸⁰ Zurich. et Meerm. ἐγγραφῆ. ⁸¹ Nov. Justiniani 105. ⁸² Scrimg. πάντων. Emend. Agyl. ⁸³ Scrimg. non habet τοῦ. ⁸⁴ Forte ὅλας. ⁸⁵ Scrimg. τῶν τῶν, Zurich. et Meerm. τοῦτο. ⁸⁶ Ecloga Nov. 44. exstat apud Harm. lib. II. tit. IV. pag. 186. ⁸⁷ Meerm. et plerique Codd. Ecl. ὅπως. ⁸⁸ Legendum videtur ὑπερκειμένον. ⁸⁹ In nonnullis Eclogæ Codd. additur: ἦτοι περὶ κατασπαισμοῦ καὶ συγχώσεως γῆς καὶ ὕλης καὶ τὰ τούτων τίνι φελεῖται. ⁹⁰ Ita Ecl. Codd. τοῦτο, quod emendaverat Steph.

NOTÆ.

(80) Nov. Just. 105.

(81) Et missilibus.

(82) Adde Nov. 47, et 78.

(83) Ἀνακάθαρσις hoc satis innuit, Leonem auctorem esse τῶν βασιλικῶν repetitæ prælectionis seu ἀνακαθάρσεως. Vid. Cujac. 6, obs. 9.

(84) D. Novell. 105, et similes.

(85) Φιλοτίμους δωρεὰς missilia intelligit.

D (86-87) Hæc Novella laudatur ab Harmenop. 46. Leonis. Vid. Harm. 4. § 152.

(88) Ἐπὲργως τόπος, qui et ὑπερκειμένη χώρα, et ὑπερκειμένος ἀγρός. Ἐπαρηθέμενος ἀγρός, locus est sive ager superior, cui υποκαίμενος opponitur, de quo lex 1, § 22, § 22; ff. De aqua, et aqua pluvia. Reducitur ergo dicta lex 7, 8, et 9, in pr. § 1 et § 2, ff. De damno.

ὄν ἐκ τῶν ἐν βίῳ πραγμάτων, ὡς περ ἔφημεν, τοῖς νόμοις ἢ ἀφορμῇ τῆς γενέσεως, χρεῖαν καινὴν ὄρωντες ἡμεῖς διὰ τινος καινότητος πράγματος καὶ ἣν οὐκ ἐν πρῶτῳ ἀρχαίαν φήσον ἀναφέρειν νόμου γενέσεως, ὡς ἂν, εἴποτε καὶ ἄλλοτε τοιοῦτό τι συμβαίη, ἔχη τὸ συμβῆναι νομίμως γὰρ διακρίνεσθαι, ἐκτεθέμεθα νόμον πρὸς τὴν τοῦ πραγμάτων σύμβασιν.

Τίς οὖν ὁ νόμος; Ἄγρων ἀλλήλοισι διαφόρου δεσποτίας παρακειμένων, καὶ τοῦ μὲν ὑπερκειμένην ἔχοντος χώρου, τοῦ δὲ ὑποκειμένου ἔντος καὶ ἐπιπέδιον ὀριζομένου, ἐὰν ὁ ὑπερκειμένος ἀγρὸς μέρος τινὶ συγκατασπασθεῖ; ἢ οὖν φυσικῶς ἢ τούτων χωρὶς τὸν ὑποκείμενον τὸ βήγμα δεξάμενον ἐπικαλύψῃ, μὴ ἀπλῶς ἔχειν ἴσθειαν μῆτε τὸν δεσπότην τοῦ ὑποκειμένου ἀγροῦ ὡς ἰδίας ἀνεπιχειρήσθαι τῆς κατασπασθείσης ὕλης, ὅτι ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ ὀριζομένου, μῆτε μὴν τὸν ὑπερκειμένου κύριον καὶ τὴν βήξιον πεπονθῶτα κάκεινον προσφιλονεικεῖν τῶν ὀρίων κυριεύειν, ἀ τὸ βήγμα ἐπιπέδιον ὀποδέδεται, ἀλλὰ τὸν μὲν τοῦ ὑποκειμένου ἀγροῦ κύριον παραχωρεῖν τῷ τοῦ ὑπερκειμένου ἄγρου κυρίῳ, εἰ βούλοιο, τὴν συγκατασπασθεῖσαν ὕλην, εἰτε σύμφυτος εἴη εἰτε φυτῶν ἔρημος, ἀναλαβεῖν καὶ ἀνακομίζεσθαι, τὸν δὲ τῶν δύο αἰρεῖσθαι τὸ ἕτερον, ἢ τὴν ὕλην λαβόντα καθὼς ἐξ ἀρχῆς δεσπόζειν αὐτῆς καιμένης ἐν τοῖς ἰδίοις ὀρίοις, ἢ, εἰ τούτο μὴ βούλοιο, ἀπέχεσθαι παντελῶς αὐτὸν μετὰ τῆς ὕλης καὶ τῶν δεξάμενων τούτων ὀρίων, καὶ μὴ παρέχειν πράγματα τῷ τοῦ ὑποκειμένου ἀγροῦ τὰ συγκατασπασθέντα δεσπόζοντι. Ὡς περ γὰρ οἰκίῳν παρακειμένων ἀλλήλοισι, καὶ τῆς μὲν ἐχούσης ὑπερανέχουσάν τὴν κατασκευὴν τῆς δὲ ὑποκειμένην, εἰ συμβαίη τῆς ἀνωθεν καταπεσούσης οἰκίας; ἢ τὴν κατενεχθεῖσαν ὕλην λαβεῖν, ἢ, εἰ μὴ προαιροῖτο λαβεῖν, ἐξίστασθαι καθ' ἅπαξ, καὶ μὴδὲν ὄλωσεν παρενοχλεῖν ἐκείνῳ τῷ μέρει, ὃ τὸ σύμπτωμα ὀποδέξατο, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα φυλάττεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 147.

Περὶ τῆς τῶν διαρυνωμένων τὰς τῶν ἀποδοῦντων ὀθήκας κολλήσεως.

Ἐὰν αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἔστιν ἀσύγνωστα τῶν ἀμάρτημάτων καὶ εἰς ποιότης ἐπιφορὰν ἀπάρτητά, ὅσα μόνην κακίαν ἔχει τῆς γνώμης, καὶ φυσικῆς ἀνάγκης ἀπολογίας ἢ πράξις ἐστέρηται. Ἄ δὲ μὴ ὀλοτελῶς ἐστί τῆς πονηρίας, ἀλλ' ἔχει καὶ τινα μίξιν φυσικῆς τυραννίδος, ταῦτα εὐδὲς κατὰ μέτρον τῆς ἐν τῇ φύσει δυνάμεως κρίνειν προαιρουμένοις συγγνώμης οὐκ ἀποτέλλεται. Ἐκ

A gotti (quemadmodum diximus) legibus nascendi occasio existit, et vero propter inquam quampiam rem, quæ ad veterem aliquam legem referri non potest, lege (89-90) opus esse videmus, quæ videlicet si alias quocumque istiusmodi aliquid contingat, id legitime dijudicari possit: legem pro conditione rei in rerum naturam producimus.

At quæ illa lex? Quando diversi domini agrī sibi invicem adjacent, et alter superiore loco, alter autem depresso et campestri situs est, si superioris et impendentis agrī pars aliqua cum arboribus aut sine his prærupta, subjacentem agrum, qui ruinam excepit, obtegit, hæc simpliciter, neque inferioris agrī dominus avulsam materiam tanquam suam vindicet: neque superioris dominus, qui avulsionem passus est, de finium qui ruinam incidentem exceperunt, dominio, illi litem moveat: sed inferioris agrī dominus superioris agrī domino, si avulsam materiam (sive arboribus consita sit, sive illis vacet) recipere et apportare velit, id permittat: illæ autem optionem habeat utrum recipiam, suisque finibus restitutam materiam, quemadmodum solet obtinere: an vero (si illam asportare nolit) prorsus tum a materia, tum a finibus qui illam exceperunt, abstinere, neque agrī qui divulsa suscipit, domino negotium facessere velit. Quemadmodum enim cum domus sibi invicem adjacent, et alterius structura supereminet, alterius humilis et pressa est, si eminentiorem domum in humilem collabi contingat, dominus ejus aut (91) delapsam materiam recipere, aut, si id nolit, illa prorsus cadere: neque domus quæ casum excepit, dominum inquietare debet, ita hic quoque eo ad consequentiam et exemplum tracto, idem custodiri et observari convenit.

προσῆκε τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν καὶ τηρεῖσθαι καὶ

CONSTITUTIO XCVI.

De septero violato (92).

Idem imperator eidem Styliano.

Quæ delicta sola animi nequitia committuntur, nullaque naturali necessitate excusari possunt, his neque venia tribuenda neque inferendæ pœnæ effugium concedendum est. Quæ vero non omnino a malitia procedunt, sed mixtam naturæ violentiam habent, his utique ab illis, qui proposita sibi naturæ vi judicare volent, venia non denegabitur. Ex

VARIÆ LECTIONES.

ἄ Codic. καὶ νῦν. ἄ Codic. ἀναφαίνειν. ἄ Ecl. ἔχοι. ἄ Ecl. καί. ἄ Znich. et Meerm. Ecl. συμφορῶν. ἄ Videtur legendum κάκεινον, ut habet unus ex Ecl. Codic. ἄ Scrimg. et Znich. ὑπερτεθεῖμ. ἄ Ecl. κατασπ. ἄ Vulg. ἐρήμη. Ecl. ἔρημος. ἄ Agyl. ὀφείλει suppleri vult. ἄ Vulgo προσῆκε. Sed cum Ecl. προσῆκε scribendum fuit propter συμβαίη.

NOTÆ.

(89-90) Videtur Leo ignorasse legem 9, § 2, ibi: Si ex fundo tuo crusta lapsa sit in meum fundum ff. De damno.

(91) L. 7, § ult. l. 9, ff. De damno infect.

(92) Et ejus delicti pœnæ in tonsuram et fustarium mutata, cum olim criminaliter et pecunialiter de eo ageretur, l. 8, f. 9, ff. De sepul. viol.

hac ego ratione civile sacrumque decretum, dum de sepulcrorum persecutoribus statuunt, sibi mutuo non contradicere conficio. Civilis namque lex (93-94), malam voluntatem tantummodo intuens, negata prorsus venia, id delictum punit (95): sacra (96) vero (ad pauperitatem, quæ humanam vitam misere vexat, sæpeque pressos non audenda audere cogit, ni fallor, respiciens) pœnam in deprehensos non constituit.

Nos itaque ad utrumque decretum nos accomodantes, ac, quoad fieri potest, pœnam atque veniam inter sese conjungentes, sancimus, ut qui semel duntaxat id ausi fuerint, leni misericordique sententia feriantur: qui vero ex clementia illa iterum peccandi occasionem rapiunt, nec inde prudentiores facti a malitia desistunt, nullis precibus admissis pœnam sustineant. Illa autem in dorsi verberatione (97-98) criniumque (99) tonsione consistet.

CONSTITUTIO XCVII.

Ut in (1) contestatione litis, et magistratuum (2) initio juretur (3).

Idem imperator eidem Styliano.

Tametsi lex, quæ in magistratum initio, litiumque contestatione jurandum præcipit, divino jussui qui jusjurandum prorsus evitandum præscribit, aliquo modo contradicere videatur: tamen si quis verborum mentem perspicit, non in contrarium illam rogatam esse, sed e diverso jurisjurandi susceptione idem quod ejus prohibitione sacra lex (4-5), efficere conati deprehendat. Etenim hæc quidem, quo mendacio prorsus viam præcludat, in universum (6) jurare vetat: illa (7) vero, dum hoc ipsum vult, ad fugandum mendacium jusjurandum in auxilium assumit. Quapropter nobis non in verborum formam, sed propositum illorum finem cogitationes adigentibus, non aspernari civile decretum, tanquam cum divino et Domini nostri mandato pugnet: sed tanquam eodem vergat, illi honorem conservare visum est. Cæteroquin etiam hoc sentimus, Domini jussum non simpliciter ad moderanda communis vitæ negotia, sed ad constituendum illis, qui ad beatam illam sublimitatem ascendere desiderant, in perfectiorem

ταύτης ἐγὼ τῆς γνώμης στοχάζομαι τό τε πολιτικὸν καὶ ἱερὸν ψήφισμα πρὸς ἀντιλογίαν ἀλλήλων ἰδεῖν, ἐν ὧσιν περὶ τῶν διερευνημένων τὰς τῶν ἀποδιοῦντων θήκας ψηφίζονται. Ὁ μὲν γὰρ πολιτικὸς νόμος πρὸς μόνην τὴν δύστροπον ἀποσκοπήσας προαίρεισιν τὴν τοιαύτην ἀμαρτίαν κολάζει συγγνώμης ἀποστερῶν, ὁ δ' ἱερὸς (οἶμαι πρὸς τὴν διοχλοῦσταν τῷ βίῳ πενίαν ἰδῶν, ἣ τοὺς στενοχωρουμένους πολλὰκις τολμῶν προάγει ἀτόλμητα) τιμωρίαν τοῖς ἀλοῦσιν οὐκ ἔταξεν.

Ἡμεῖς οὖν πρὸς τὴν ἐκατέρου ψηφίσματος συγγνώμην ἀρμοζόμενοι καὶ καθ' ὅσον οἶόν τε τὴν δίκην καὶ συγγνώμην εἰς ἓν συνάπτοντες, τοὺς μὲν ἀπαξ τοῦτο τολμήσαντας θεσπιζόμεν εὐμενοῦς καὶ μακροθυμούσης πρὸς τὴν τιμωρεῖσθαι τυγχάνειν τῆς δίκης, τοὺς δὲ τὸ συμπαθὲς ἀφορμῆς ποιησαμένους δευτέρου τολμήματος, ἀλλὰ μὴ νοῦν ἔχοντες λαβόντας ἐκ τοῦτου εἰς ἀναχώρησιν τῆς ποιηρίας, ἀπαραιτήτως τὴν τιμωρίαν ὑφίστασθαι. Αὕτη μάλιστα ταῖς κατὰ νότου καὶ τριγῶν ὀρισθήσεται κούρεϊα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΖ' ὅ.

Περὶ τοῦ ὁμνῶσιν τὸν κριτὴν ἐν ἀρχῇ τῆς δίκης καὶ εἰς τὸ ἔσθ' προβληθῆναι ἀρχοντα.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Εἰ καὶ δοκεῖ πως ἐναντιολογεῖσθαι τὸ παντελῶς ἐκκλίνειν τῷ ἔσθ' προστάσσοντι θείῳ κελεύσματι τὸ ὁμνῶσαι ὁ ἐπ' ἀρχῶν προβολαῖς καὶ δίκης συστάσει ὀρίζων ὁμνῶσιν νόμος ἔσθ', ἀλλ' εἰ τὴν γνώμην τῶν λόγων τις διασκέψαιτο, οὐκ εἰς ἐναντιότητα γνώη τοῦτον ἀποκεκριμένον, τούναντίον δὲ ἐκεῖνο σπουδῆν ποιούμενον καταπράττειν διὰ τῆς τοῦ ὄρκου παραλήψεως, ὅπερ ὁ θεὸς βούλεται νόμος ἐν τῇ τοῦ μὴ ὁμνῶσιν ἐπιτροπῇ ἔξασῆναι. Καὶ γὰρ ὁ μὲν τῷ ψεύδει καθάπαξ ἀποκλείων τὴν πάροδον ἀπαγορεύει τέλειον ὁμνῶσθαι, ὁ δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο βουλόμενος εἰς δίκην ψεύδους τὸν ὄρκον σύμμαχον παραλαμβάνει. Ὅστε καὶ ἡμῖν οὐ πρὸς τὸ σχῆμα τῶν βημάτων, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐγκείμενον σκοπὸν ἀπερείδουσι τὴν διάνοιαν, ἔδοξεν οὐχ ὡς μαχομένην τῷ θείῳ καὶ δεσποτικῷ παραγγέλματι τὴν πολιτικὴν ἀτιμῶσιν ψῆφον, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ αὐτὸ φεροῦσης συντηρεῖν αὐτῆς τὴν τιμὴν. Ἄλλως τε δὲ καὶ τοῦτο συνείδομεν, ὡς τὸ δεσποτικὸν παρακείμενον οὐχ ἀπὸ τῶν οὐδὲ πρὸς βιωτικῶν πραγμάτων ἐξηνέχθη κατάστασιν, ἀλλὰ πρὸς τελειότερας πολιτείας τοῖς ἀνιέναι

VARIAE LECTIONES.

⁷⁷ Codd. μὴν οὖν. Emendavit Steph. ⁷⁸ Ecl. Nov. 45. ⁷⁹ Forte ἐν τῷ. ⁸⁰ Melius τῷ παντ. ἐκκλ. προστ. ⁸¹ Novv. Justiniani 8, c. 7 et 49 c. 3. ⁸² Codd. αὐτῆν. Agyl. αὐτῆ.

NOTE.

(93-94) L. 8, l. 9, ff. De sep. viol.
(95) Criminaliter et pecuniaria pœna, d. l. 9, Phot. Nomocan. 27, et 43, c. 23, ubi Balsamon hujus constitutionis mentionem facit.
(96) Vid. Petrum Greg. 53, synt. 14, 15, 16.
(97-98) Sepulcri violator per iustuarium et tonsuram punitur, ut hic, Balsamon 13, Nomocan. 23, Basi. epist. ad Amphiloc. 66, undecim annis privatæ communionis: add. Nyssemum epist. ad Lytoium episcopum Mitylenes, c. 6, 7, 8.
(99) Καὶ τριγῶν ὀρισθήσεται κούρεϊα, adde Nov.

96, supra eod. et 105, infra eod.
(1) Ἐν ἀρχῇ τῆς δίκης, eadem vocat, δίκης σύστασιν, infra eod. vid. Nov. 49, c. 3.
(2) Καὶ εἰς τὸ προβληθῆναι, sic infra ἐπ' ἀρχῶν προβολῆς.
(3) Et ita conservatur titulus Codicis de jurejurando propter calumniam, Nov. 49, c. 3.
(4-5) Matth. v, v. 34.
(6) Ibid.
(7) Civilis sc.

πρὸς τὸ μακάριον ἐκείνο ἕως ποδοῦσιν ἀνάδασιν, ὡσπερ καὶ τὰ ἄλλα, ὅσον τὸ, *Μὴ μεριμνήσητε τῆ ψυχῇ εἰ φόρητε καὶ, Μὴ θησαυρίζετε θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὅσα ὁμοδύναμα.* Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἀφωρισμένοις τοῖς τελευταίοις φέροι τὴν γνώμην.

Διὰ ⁶⁶ τοῦτο δὴ τὴν ἰσχὺν οἰκείαν ⁶⁶ ἀμείωτον, ὡσπερ ἔφην, τῷ πολίτῃ ⁶⁶ συντηροῦντας νόμῳ θεοπίζομεν καὶ ἡμεῖς, τοὺς τε καθισταμένους εἰς ἀρχῆς προβολὴν καὶ εἰς κρίσιν ἀμφισβητουμένου πράγματος εἰσιόντας δι' ὄρκων πιστοῦσθαι, ὡς τὸ ἀληθὲς πρὸ τοῦ ψεύδους τιμῆσουσι, καὶ οὐδαμῶς τῆς εὐθείας ἐκτραπέντας ἐπὶ τὴν σκολιὰν τῆς ἀπάτης τριβὸν χωρήσουσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΗ' ⁶⁶.

Περὶ τοῦ μὴ εὐνούχους ἐγγαμίζεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἡ τῶν νόμων γένεσις καὶ κατάστασις τῆς πολιτείας σκοπὸν ὑποβάλλεται ⁶⁷ καὶ ⁶⁸ τῇ φύσει ἐνίοτε ἀδικουμένη βοηθεῖν ἐπαγγέλλεται. Οὐκοῦν δίκαιον καὶ νῦν περὶ τῆς ζητουμένης ὑποθέσεως (ἣ δὲ ἐστίν, εἰ ἔξεστιν εὐνούχοις πρὸς γάμον συνάπτεσθαι) νόμον τυχεῖν γενέσεως. Ἀλλὰ πρὸ τῆς τοῦ νόμου ἐκθέσεως ἄξιον πρὸς ἐξέτασιν καταστῆναι τοῦ πράγματος, καὶ συνιδεῖν, εἰ δυνατόν τὴν τοιαύτην συνάφειαν ἀποφέρεισθαι γάμου κλήσιν, μᾶλλον δὲ εἰ ὅλως ἐπ' αὐτῇ θέμι; τελεῖσθαι, ἃ τῷ γάμῳ τελεῖται, ὅσον εὐχὴν ἰερὰν ἢ τελετὴν ἢ ἀνθρωπίνην τινὰ τέρψιν καὶ θυμηδίαν, καὶ ὅσα ἐπὶ μνηστειᾷ γίνεται. Ὁ μὲν γὰρ ἰερεὺς κατὰ μέμνησιν τῆς ἀνωθεν παρὰ τοῦ κλάσαντος εὐλογίας τοῦ πρὸς ἀξίωσιν τὰ γένη συναρμόσαντος ἔστηκεν ἱερολογῶν, ἣ δὲ ἐξ ἀνθρώπων προλοῦσα θυμηδία καὶ ἀγαλλίασις πρὸς τὸ τῆς γενεάρχιας ⁶⁹ τέλος ἀφορῶσα καὶ τοῦ γένους ἐκάστου τὴν βλάστην ⁷⁰ λαμβάνει τὴν πρόδον· οἱ τε γὰρ τῶν νυμφῶν γεννήτορες, ἐν ἐλπίσιν ὄντες τοῦ γοντὴν ἐκπέφασθαι τῶν οἰκείων σπλάγγνων, οἱ τε νυμφαγωγούμενοι τοῦ δοῦναι τῷ βίῳ γένους διαδοχὴν, τῆς περισταζούσης αὐτοὺς ἀπολαύουσιν ἡδονῆς. Ὡ δὲ

A rempublicam gradum esse promulgatum. Cujus sane generis nonnulla etiam alia sunt, ut hoc (8-9) : Ne solliciti sitis animæ vestræ, quid inanductis, et, Ne reponatis thesauros in terra, etc., quæ eodem dicta sunt. Hæc enim et similia seorsum perfectioribus demandantur.

Et propter nos civili legi suam vim (quomodo diximus) imminutam conservantes, sancimus ut qui magistratum ineunt, litemve contestantur (10), severitatem mendacio prælaturos, nec ullo modo recta via declinata, in obliquam fraudis semitam concessuros, jurejurando affirmant.

CONSTITUTIO XCVIII.

De pæne eunuchorum, si uxores ducant.

Idem imperator eidem Styliano.

Legum ortus, tum ut republica recte constitutur, hunc sibi finem proponit, tum interdum naturæ injuria affectæ auxilium offert. Justum est ergo, ut nunc etiam de hac specie, an eunuchos in matrimonium conjungi liceat, in quæstionem ducta, lex enascatur. Sed priusquam illa proponatur, rem examinare, et an istiusmodi conjunctio matrimonium appellari possit, imo an omnino quæ in matrimonio peraguntur (quæ sunt sacræ (11) preces, sacrificium, carnalis oblectatio ac voluptas, et quæcunq; in matrimonio sunt), fas sit in illa perfici. Sacerdos igitur ad imitationem celestis a conditore (qui sexus ad (12-13) multiplicationem copulavit) prouuntiare benedictionis (14) verba sacra effatur. Humani autem ingenii voluptas et lætitia ad geniales complexus, et (15) utriusque sexus fetum respiciens, progressum facit. Sponsorum enim parentes, dum se viscerum suorum visuros fetum, et sponsi ipsi, dum se in lucem edituros generis successores sperant, multiplices voluptate perfunduntur. At hic nihil tale subest. Quale enim cum oblatione illi (16-17) conve-

VARIE LECTIONES.

⁶⁶ Inc. Ecloga. ⁶⁶ Ecl. τὴν οἰκείαν ἰσχύν. ⁶⁶ Steph. conj. πολιτικῶ. Sed et Ecl. πολίτῃ habet. ⁶⁶ Ecl. Nov. 46. ⁶⁷ Scrimg. ἀποβ., quod in προβ. mutaverat Agyl. Veriora præstiterunt Zuich. et Meerm. ⁶⁸ Idem κάδν. ⁶⁸ Vulgo γεωργίας. Reposui γενερχίας. ⁷⁰ Vulgo ἐκάστην τὴν βλάβην, quod Steph. et Agyl. emendaverunt.

NOTÆ.

(8-9) Matth. vi, v. 25.

(10) Cujac. ad Nov. Justin. 47, colligit ex hoc loco juramentum de calumnia non esse de quacunque re, sed de litium contestatione tantum, et dari in causis civilibus tantum, non in criminalibus, ut hac Novella constat, et 107, infra; nam in criminalibus sufficit inscriptio. Fridericus tamen constit. De pace tenenda, et De incendiariis, id etiam exigit in causis criminalibus, non (ut plerique opinantur) etiam Henric. 1. 2 legum Longobardorum, cujus constitutionem retulit Honorius c. 1, De juramento calumniæ. Neque enim hoc dicit Henricus, clericos, neque in civili, neque in criminali causa jurare de calumnia, sed nullo eos

D modo, ulla in causa jurare. Hic adde l. 1, l. 2, C. De jurament. calumn. In spiritualibus de calumnia jurari non vult Eugenius c. 2. extr. De juram. calumn. in 6.

(11) Ὅσον εὐχὴν ἰερὰν ἢ τελετὴν, etc., vid. Nov. 89, supra eod.

(12-13) Gen. 1, vers. 28, et c. ix, vers. 1.

(14) Formulam divinam intelligit: *Crescite et multiplicamini.*

(15) Καὶ τοῦ γένους ἐκάστην τὴν βλάβην. Scr. ἐκάστου τὴν βλάβην. Agyl.

(16-17) Eunuchi scil. spes procreandi deest euncho. Ejus itaque conjunctio præcipua conjunctionis voluptate destituitur.

niant? quale (18) sacrificium (19) eorum aggregationem stabiliat? Cum autem illorum conjunctio adeo omni oblectamento vacet, et consecrationis, sacrificiorum, benedictionisque adeo non capax sit, quomodo in ipsos matrimonii appellatio quadrabit? Imo quomodo non aliqua quæ velariis debetur, idque ex lege ipsos pœna sequetur? Atque quod ne ab initio quidem matrimonium vocari possit, breviter ita dictum sit. Sed magis exactiusque rei indignitatem oratio exploret. Cererum Conditor cum initia marem et feminam consociaret ad largum quod inde exiturum esset, incrementum respiciens, consociationem illam faciebat (20-21). Quin et naturæ (quæ tanquam famula, quantum potest, a Conditore tradita præcepta observat) ut in hoc matrimonio Consuetudo ineat, quo (22) sobolis procreatio procedat, quoadquidem ab ipsa tale ministerium conditor præstari velit, propositum est. Si igitur vel hic quod naturæ Conditor, ipsaque natura voluit apparere, quod prohibendum ducimus, ne prohibeatur: sin minus (ut certe nihil istiusmodi est, sed contraria omnia, et nulla ad implendam Domini voluntatem vis et ejus generis, quiddam quod natura non agnoscat), quare non omnibus modis prohibetur? (Quod si quis contentionibus gaudens, dicat si propter sterilitatem eunuchi a conjugio secluduntur, nullis etiam aliis conjugium interdici debere, cum non omnes quicumque in conjugium coeunt fertiles se præstent: ad contentionem in promptu est responsio, quod tametsi nullus ex iis fetus gignatur, non tamen in hoc congregati sint, nequam communi vitæ utilitatem conjugalis copulæ afferant: cum potius contra procreandorum liberorum desiderio congregatos constat, quos effectum desiderio responsurum opinantes in eventu spes sefellert: hic vero ut tale aliquid dici possit, permultum absit, cum qui ad peregrinam illam commisionem convenerunt, liquido scientes se steriles ac ad gignendum inutiles convenire, naturæ quasi insidiati sint. Ac sane ob hoc duntaxat odio etiam anibo digni sunt: mulier quod cum conjugalis consuetudinis cupida secundo se jungere potuisset, infecundam et sterilem prætulit: eunuchus vero, quod ut in vanum Dominus benediceret, impotentia sua effecerit. Si quis porro fundum ex quo alius aliquis fructus meat, vastet, et incultum relinquat, au hunc tanquam malum, atque periculosum odio habebimus, ejusque, si fieri potest, in-

A μηδὲν ὕπαστει τριούτων, ποίῃ μὲν ἀνθρωπίνῃ εὐφροσύνῃ συνέλθοι; ποίῃ δ' ἱερᾷ συνεπιλήψεται τελείῃ; οὕτω δὲ τῆς συναφείας ὁρωμένης ἀνευφράντου καὶ ἀνιέρου καὶ ἀτελείστου καὶ ἀμεθέκτου εὐλογίας, πῶς ἡ γαμήλιος καὶ ἡ ἀρμόσει; μᾶλλον δὲ πῶς οὐχ οἷα καὶ ἐκθεσμοῦ κόλασις ἐψεται ἡ ἐπὶ τοῖς ἐκθέσμοις ἀφειλαμένη; ἀλλ' ὅτι μὲν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν γάμος δύναιτο εἶν λέγεσθαι, ὡς ἐν τύπῳ οὕτως· θεωρεῖτω δὲ μᾶλλον ὁ λόγος καὶ ἀκριβέστερον τὴν ἀδικίαν τοῦ πράγματος· τὸ ἄρσεν καὶ θῆλυ συναρμόζων ἐξ ἀρχῆς ὁ Πλάστης πρὸς τὸν ἐκεῖθεν πληθυσμὸν ἀφορῶν διετίθει τὴν συναρμωσίαν, καὶ μὴν καὶ τῆ φύσει (καθόσον δυνατόν οἷα δούλη σώζειν τοὺς δεδομένους παρὰ τοῦ κτίσαντος λόγου) σκοπὸς ἐπ' τούτῳ γαμικὴν ὁμιλίαν συνίστασθαι, ἐφ' ᾧ τῶν γυνῶν ἡ διαδοχὴ προλοὶ μέχρις ἂν δι' αὐτῆς ἡ κτίσις βούλοιο τὴν τοιαύτην ὑπ' αὐτῆς λειτουργίαν διακοπεῖσθαι. Εἰ οὖν ἐστὶ κἀναυθα ὁ καὶ τῷ Πλάστῃ τῆς φύσεως καὶ τῆ φύσει νεότης, μὴ κωλυέσθω τὸ κωλυόμενον· εἰ δ' οὐκ ἐστὶν (ὥσπερ οὐδ' ἐστὶν, ἀλλὰ πᾶν τούναντιον, ἀπορῶν μὲν εἰς πληρωσιν τῆς ἀεσποτικῆς βουλής, ἐκφυλον δὲ καὶ ὁλον μὴ ἐγνακεν ἡ φύσις), πῶς οὐ παντὶ κωλυθήσεται τρόπῳ; Εἰ δὲ τις λέγοι τὸ φιλονεικεῖν ἡδὺ ποιούμενος, ὡς εἰ γε διὰ τὸ ἀγονὸν ἀποκλείεται γαμεῖν εὐνούχοις, πολλῶν καὶ ἄλλων ἀποκωλύσεις γάμους (οὐ γὰρ πάντες, ὅσοι πρὸς κοινωνίαν ἔρχονται, τοιαύτην φύσιν ἐκ τῆς κοινωνίας εἰδειξαν), πρὸς τὴν φιλονεικίαν ἔτοιμος ἡ ἀπόκρισις, ὅτι ἐπ' ἐκείνων μὲν, εἰ καὶ μὴ καρπὸς φύεται, ἀλλ' οὖν οὐκ ἐπὶ τούτῳ συνήλθον οὐδ' ὥστε μὴ δοῦναι τῷ βίῳ τῆς γαμικῆς γεωργίας ὠφέλειαν, ἀλλὰ δῆλον ὡς πόθῳ μὲν παιδοποιίας, ὑπειληφότες δὲ ὅτι πρὸς ἔργον ὁ πόθος χωρήσει, εἰ καὶ πρὸς ἐκθεσιν ἠτύχησεν ἡ ἐλπὶς· ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἐστὶ τριούτων εἰπεῖν (πολλοὺ γε καὶ δεῖ), ἀλλ' ἀκριβῶς εἰδότες οἱ κατὰ τὴν ἐκφυλον συνιόντες μῆξιν, ὡς ἕγονοι καὶ ἀκαρποὶ, ἐπ' αὐτὸ τοῦτο καὶ συνήλθον, καὶ καθόπερ τῆ φύσει ἐπιθυλοῦντες. Ἀμφότεροι τοίνυν καὶ κατὰ τοῦτο μόνον μισητοί, ἡ μὲν, ὅτι ἐξῆν αὐτῆ, εἰ τὴν διὰ γάμου ἐπόθησεν ὁμιλίαν, κοινωνῆσαι γονίμῳ φύσει τὴν ἀγονὸν ἠλλάξατο καὶ τὸ ἀκαρπαν, ἡ δὲ, ὡς τῆ ἑαυτοῦ ἀχρηστία περισιτῶν εἰς τὸ ἀχρηστον εὐλογίας ἐνεγκεῖν τῷ ποιήσαντι. Εἶτα καὶ χῶραν μὲν, ἐξ ἧς ἂν τις ἕταρος καρπὸν θρέψαιτο, εἰ τις ὀφθεῖν διαλυμαίνόμενος καὶ πρὸς τὸ ἀργῶν αὐτῆ χρώμενος, ὡς πονηρὸν καὶ λυμῶνα μισήσωμεν καὶ εἰ δυνατόν ἐφέξομεν αὐτοῦ τὴν προσέρισιν, τὸν δ' εἰ τις ἐξ ἧς ὁ λογικὸς ἀναδραστάνει στάχης χῶραν ἐξερημοί καὶ ἀχρηστον δεῖχουσι, τοῦτω ὡς

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸ Osenbruggen conj. : ποίῃ μὲν ἀνθρωπίνῃ εὐφροσύνῃ συνέλθοι; ποίῃ δ' ἱερᾷ—τελειῇ. ¹⁹ Agyl. τῆς ἐκθεσμοῦ. ²⁰ Codd. καὶ. Steph. et Agyl. εἰς emendant. ²¹ Nisi verbum 'desit, ἐπιθυλοῦσασιν leg'rim. ²² Steph. et Agyl. τὴν legendum esse existimant. ²³ Conj. Stephani. Codd. ἔκρον.

NOTÆ.

(18) Quasi dicat, vana et irrita erit precatio et formula: *Crescite et multiplicamini, si eunuchi nuptiis benedixeris.*

(19) Moris enim erat sacrificium fieri, vid. Nov.

89, s. eod.

(20-21) Gen. i, vers. 28.

(22) Isque matrimonii finis præcipuus.

μηδὲν ἄδικον δρῶντι· παραχωρήσομεν; Καὶ τίς ἂν A
 φαίη"; Ἄλλὰ, φασί, Παῦλος εἶπεν· *Κρεῖττον γαμεῖν*
ἢ αὐροῦσθαι, ὥστε διὰ τὴν πύρωσιν ἀκώλυτον ἡ
 συνάφεια. Ὁ τὸν Παῦλον εἰς μέσον προάγων, πρόσ-
 χες τοῦ Παύλου τοῖς βήμασι. Γάμειν εἶπε, τουτέστι
 διὰ τῆς γαμικῆς ὀμιλίας συνάρμδζεσθαι γυναίκι. Εἰ
 μὲν οὖν καὶ ἡ σὴ πρὸς γυναῖκα μίξις συνάρμοσις
 γαμικῆ, καὶ ἀξία τυχεῖν εὐλογίας, ἥτις ὀφείλεται
 τοῖς νυμφαγωγουμένοις, γάμον αὐτὴν ἐξονόμαζε
 καὶ περισκόπει νύμφην· εἰ δ' εὐλογίας οὐκ ἂν οὐδ'
 ἕναρ ποτὲ μετασχοις, (τίς γὰρ ἂν ἡ ποία λέρολογία ἐπὶ
 τοῖς ἀπ' ἐναντίας μὲν συναπτομένοις τῷ τοῦ πλά-
 οαντος ὄθγματι, ἀπ' ἐναντίας δὲ τῷ νόμῳ τῆς φύ-
 σεως πρόλλθοι;) τί τὸν Παῦλον εἰς σύμφωνίαν ἔλα-
 κειν τολμῆς τοῦ σοῦ ἀγάμου καὶ ἐκφύλου γάμου;
 Ἄλλως τε δὲ καὶ τοῖς ἀποτέμνουσι τοῦτων τὴν ἀβρε-
 νοποιάν, εἰ τοῦτο ἡ ἐπίνοια βούλεται (εἰ καὶ σφαλε-
 ρῶς καὶ Θεῷ ἀντιπράττοντες ἤκουσιν ἐπὶ τῆν πρᾶ-
 ξιν), ὥστε μηκέτι δρᾶν αὐτοὺς ἄπαρ ἄνδρες, ἀλλ'
 ἔσσι γε τὴν πρὸς τὸ θῆλυ γένος ἐπιθυμίαν ἀπομα-
 ρᾶναι καὶ τῆς εὐνῆς ἀνυπόπτους φύλακας εἶναι
 (τοῦτο γὰρ ἡ κλήσις ἔγγυθαί), πῶς κατὰ τοῦτο
 δικαίαν οὐ χαλκεύσουσι κατ' ἐαυτῶν ἀγανάκτησιν,
 εἰ ὧν οὐ μόνον τῇ φύσει ἐχθρὰν προαίρεσιν ἐκ-
 κτηνται, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς ἴσ' ἀεινοῖς, οἱ κἂν ἴσ' κωκο-
 τέχνως ὁμῶς σπουδῆν ἔδεντο πρὸς τὸ εἶξαι αὐτοὺς
 χρῆσιμους ὀφθῆναι, ἐναντιοῦμενοι ἀπαδειχθῆσαν, καὶ
 ἔξινον τι γένος ὑπάρχουσιν, μήτε τῇ ἐξ ἀρχῆς προ-
 θαλοῦση ἴσ' φύσει, μήτε τῇ μετὰ ταῦτα μεταπλάκα-
 μένη κακοτεχνία συνοικειοῦμενοι;
 qui licet malitiose, quomodo tamen ipsis videretur,
 reprehendantur? et cum novum atque peregrinum sexum repræsentant, non tamen se neque
 initio attribuitæ naturæ, neque qua transformati sunt, malitiisæ arti accommōdent?

Διὰ ἴ τούτο θεοσιζομεν, τῶν εἰ τίς ἴσ' εὐνοῦχων C
 πρὸς γάμον ἤκων φωραθεῖη ἴσ', καὶ αὐτὸν μὲν τῇ
 τῆς πόρνειας ὑποκεισθαι κολάσει, καὶ τὸν ἀνιέρως δὲ
 τολμήσαντα ἰερέα τὴν εὐαύτην συναρμοσίαν τελέ-
 σαι τῆς ἱερατικῆς ἀξίας ἀπογομνοῦσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 46.

Περὶ τοῦ τὸν ἐνάγοιτα πρώτον ὀμνῶναι τὸν περὶ
καλουμνίας ὄρκον.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.
Ὅσα πρὸς εὐλάβειαν ὄρκῳ, ὅσα πρὸς δεξιότητα

stitutum reprimemus: illi verò qui sùndum ex quò
 ratione præditum germen pullulet, desolat, et inu-
 tillem reddit, tanquam nihil indignitatis commit-
 tat, id facere permittemus? Et sane quid quis-
 quam dicat? Sed Paulus, inquit, ait (23-28),
 matrimonium contrahere quam (29) uri (30) sa-
 lius est: quapropter naturalis fervoris contempla-
 tione conjunctio prohiberi non debet. Sed (it
 qui Paulum laudas, ad Pauli verba rētendò. Matri-
 monium contrahere, inquit, id est, per matri-
 moniale commercium cum muliere commisitio,
 consociatio matrimonialis, et benedictione quæ in
 matrimonium coeuntibus debetur, digna est, ma-
 trimonium illam nomina, et observa uxorem: sin ne
 tantilla quidem benedictionis unquam capax fue-
 ris (quæ enim aut qualis consecratio in iis, qui
 simul contra Conditoris decretum, simul contra
 naturæ legem conjunguntur, locum habeat?); quid
 Paulum in approbationem cœlibis sui et peregrini ma-
 trimonii pertrahere audes? Ad hoc verò si qui
 ipsis naturalem et propriam matium pōtentiam
 uxecant, hoc consilio id faciunt (tametsi vitiosæ
 ac quadam in Deum rebellionis id faciendi) ne am-
 plius vitos se exhibere queant, sed quantum ad
 libidinis stimulos attritet, p̄orsus elanguēbant, eu-
 billis que (31-34) fidi, et in quos suspicio non cadat,
 custodes sint (quod sane ipse vobis (35) sonus pro-
 mitit) quomodo in hoc non justam adversum se in-
 dignationem eudent, quod non solum inimicam (36)
 naturæ voluntatem capessant: verum etiam illi
 utiles illos reddere studio habuerunt, adversari
 Propterea sancimus, ut si quis quibus eunuchorum ad
 matrimonium procedere comperiat, et ipse stu-
 pri pœniæ obnoxius sit: et qui sacerdos istius-
 modi conjunctionem profanato sacrificio p̄ficere
 ausus fuerit, sacerdotali dignitate deindetur.

CONSTITUTIO XCIX.

Ut qui jusjurandum deserit prius (37-39) de calumnia
jures.

Item imperator eidem Styliano.

Quæcunque ad recte cavendum spectant, que-

VARIÆ LECTIONES.

77 Steph. vult: καὶ τί ἂν τις φαίη; 78 Setimg. ἐν τοῖς. Melliora præstiterunt Zuich. et Meerm. 79 Codd.
καί. Steph. conj. εἰ καί. 80 Recensius προλαβούση. 81 Ecl. Incipit. 82 Ecl. εἰ τίς τῶν. 83 Ecl. ὀφθεῖη.

NOTÆ.

(23-28) I Corinth. vii, vers. 9.
 (29) Sententia notanda: mirum ut sit Tertu-
 lianum lib. De monogamia Didonem commendare,
 quod ne secundas nuptias experiretur, maluerit
 uri, quam habere. Uri cum dicit, astudat ad fabu-
 lam Didonis.
 (30) Uruntur enim spadones et qui amatores
 sunt mulierum, etsi constet eos nihil potesse, ut
 Terentius loquitur in Eunucho act. 4, scen. 3.
 (31-34) Καὶ τῆς εὐνῆς φύλακας, Alludere videtur
 ad veterem morem, quo castratis regii cubiculi cura
 demandabatur, l. 4. De præp. sacri cubic. Ambros.
 5 ep., «Gallicus præpositus cubiculi, eunucho re-
 gius.» Socrates 6. Εὐτράπιος εὐνοῦχος πρὸς εὐνοῦχῶς τοῦ

D βασιλικῷ κοιτῶνος. Evagrius 4, οἱ τοῖς βασιλικῶς
 ἐξουηρετούμενοι κοιτῶσι οὐς εὐνοῦχους ἡ συνθήσια
 καλεῖται. Adde Claudianum in Eustropio.
 (35) Εὐνοῦχοι τῆς εὐνῆς φύλακας ut hic, vel
 παρὰ τὸ εὐνοῦχον, quòd sint benevoli, et fidem ser-
 vatis maritis didicerint, Epiph. 2, contra hæreses.
 Phavorin. παρὰ τὸ εὐ νοῦν ἔχειν quod mentis
 compotes esse existimantur, id est, quod veneris
 absint, quæ veteres ἀνόητα dixerunt.
 (36) Vide Canones apostolorum 21, 22, 23, ab
 plenius diximus.
 (37-39) Reducitur lex vetus 34, § 4, l. 37, in liv. ff.
 De jurejur. l. 9, C. De reb. cred. His addo quæ de
 juramento calumniæ dixi Nov. 97, supra eod.

cunque ad bonos mores pertinent, hæc et singulis A et universæ reipublicæ, quæ a me ad inveniendam dummodo possim, aut ab aliis inventa in publicum usum deducenda petant et contendant, in medium pono. Ac idcirco supra alias hæc etiam lex, quæ eum qui aliquem ad jurandum adigit, se (40) nullo dolo malo, neque facessendi negotii animo, sed ut rei, cujus ambiguitate ratio ipsius æstuat, veritatem cognoscat, jusjurandum exigere, prius jurare jubet: cum velat desperierit, quæ reviviscat digna visa est. Cum enim id decretum recte veterioribus placuisset, recentiores ejus cautionem negligentes, delato jurejurando, a quo exigitur, hunc id subire volunt: qui vero exigit, de eo nihil solliciti sunt.

Statuit igitur nostra majestas, ut secundum veterum (41) legislatorum decretum juramentorum forma servetur: et qui ab adversario auferre jusjurandum conatur, quam fidem ex aliis quaerit, de moribus suis prius ipse præstet: quod nempe non dolo, sed necessario et inevitabili de causa ad deferendum jusjurandum procedat. Existimo enim, cum ambo ita ad jurandum adigentur aut dilucidiorum in juramentis exituram veritatem, aut hos aliquo modo reprimendos, neque tam prompto alacrique gressu, atque nunc progredi videntur, ad deferendum jusjurandum prodituros.

CONSTITUTIO C.

De servis qui liberis in matrimonium conjunguntur (42-43).

Idem imperator eidem Styliano.

Leges, quia ex benigno (44) judicio prognatæ sunt, bona sua ordinatione et moderamine iis etiam controversiis, quæ non admodum crebro (45) in res humanas incidunt, auxilium ferre instituunt. At vero cum tantæ benignitatis sint, quomodo non longe magis eorum, quæ in hominum vita assidue versantur, curam suscipient? Si enim medicus quispiam iis quæ minus angunt curam adhibeat, quæ vero magis angunt, negligat: id quod minus angit, non per peritiam et prudentiam curare videatur?

Ea propter legum dignitati plus majestatis attribuentes, quod hactenus ex consuetudine di-

Α τρόπων, ταυτα και ενι εκάστω και τῷ κοινῷ τῆς πολιτείας εὐχην και ἀγωνίσμα τίθεμαι και παρ' ἐμαυτοῦ προσεξευρίσκειν, εἰ τειθυναίμην⁴⁰, και παρ' ἄλλων ἐξευραμένων⁴¹ τὴν οικειαν παρέχειν ὑφέλειαν. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῖς ἄλλοις και οὕτως ἦμῖν ὁ νόμος οἷον ἀποφοβαρεῖς τυχεῖν ἀναδιώσεως ἔδοξεν, ὃς κελεύει τὸν εἰς ἀνάγκην τοῦ ὁμνύουαι ῥινὰ καθιστῶντα αὐτὸν ἐπομόσασθαι πρότερον ἢ μὴν οὐ κακουργίᾳ τὸν ὅρκον αἰτεῖν, ὅδ' ἀπὸ γνώμης δολιότητι⁴² κινουμένης, ἀλλὰ ζητούσης πίστιν λαθεῖν περὶ ὧν ἡ ἀμφιβολία κυμαίνει τοὺς λογισμοὺς. Καλιῶς γὰρ τοῦ τοιοῦτου⁴³ θεσπισματος δόξαντος τοῖς ἀρχαιοτέροις, οἱ νεώτεροι παρὰ φαῦλον θέμενοι τὸ ἐκείθεν ἀσφαλές, ὀρκίων⁴⁴ χρείας προβεβλημένης τὸν μὲν ἀπαιτούμενον ἀξιοῦσιν ὑπέχειν τὸν ὅρκον, περὶ δὲ τοῦ ἀπαιτεῖν ἐγκωκῶτος οὐδὲν πολυπραγμοῦσιν.

Ἐπιφέρει οὖν τὸ ἡμέτερον κράτος κατὰ τὸ δόγμα τῶν πάλαι νομοθετησάντων τὸν τύπον τηρεῖσθαι τῶν ὀρκων, και τὸν λαθεῖν ὠρμημένον παρὰ τοῦ διαμφοισθητοῦτος ὀρκον⁴⁵ μέρους αὐτὸν πρότερον ὃ ζητεῖ παρασχεῖν⁴⁶ τῶν οικειων τρόπων ἐχέγγυον, ὡς οὐ κακομηχάνως, ἀλλ' ἀναγκαίως και σὺν ἀπροφασίστω χρείᾳ πρὸς τὴν τοιαύτην ἦλθεν ἀπαιτήσιν. Οἴμαι γὰρ, οὕτως ἀμφοτέρων πρὸς τὸ ἐπομνύουαι καθισταμένων, ἢ πάντως λαμπροτέραν ἐπὶ τῶν ὀρκων προλεῖναι τὴν ἀλήθειαν, ἢ τοῖτοις ὑποστολεῖν τινα δέξασθαι, και οὐχ οὕτως προχείρως και μετὰ προόδου ἐτοιμοτέρας, ὡσπερ νῦν προλόντες ὀρῶνται, C προάγεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ρ' 41.

Περὶ συναπτομένων οικεικῶν προσώπων ἐλευθέρους 41.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Φιλανθρώπου γνώμης ὄντες οἱ νόμοι γεννήματα, τῇ ἐαυτῶν εὐταξίᾳ και διευθετήσει και περὶ τῶν μὴ πάνυ συχνῶς ἐπιχωριαζόντων ἀνθρώποις ἀμφοισθημάτων προαίρεσιν ποιοῦνται συνεισάγειν βοήθειαν. Τοιαύτης δ' ὄντες φιλανθρωπίας, πῶς οὐ πολὺ πλέον εἰκότως περὶ τῶν ἐν βίῳ διὰ παντὸς στρεφομένων τὴν μέριμναν ἀναλήψονται; Ὁ⁴² γὰρ τὸ ἐπιμαλές περὶ τῶν ἐλαττων λυπούντων εἰς φροντίδα φέρων, τὰ μᾶλλον ἀνιώντα παρορῶν οὐδὲ τὴν περὶ τοῦ λυπούντος ἐλαττων ἐπιμέλειαν δόξειεν ἂν ἐκ τούτου D προμηθῶς ποιέσθαι.

Διὰ τοῦτο δὴ τῷ τῶν νόμων ἀξιώματι πλέον εἰς σεμνότητα νέμοντες, τὸ μέχρι νῦν ὑπὸ συνηθείας

VARIE LECTIONES.

⁴⁰ Ecl. δύναμαι. ⁴¹ Ecl. ἐξευρημένα. Rectius fortasse. ⁴² Ita Ecl. Vulgo δηλονότι. ⁴³ Ecl. τοῦ τοιοῦτου. Apud Scrimg. articulus τοῦ deest. ⁴⁴ Steph. emend. ὀρκων. ⁴⁵ Ecl. ὀρκων. ⁴⁶ Ecl. παρέχειν. ⁴⁷ Est in Ecl. Nov. 48. ⁴⁸ Ecl. περὶ τῶν συναπτ. οικεικῶν προσώπων ἐλευθέρων. ⁴⁹ Vulgo οὐ. Sed legendum ὃ.

NOTÆ.

(40) Οὐδὲ ἀπὸ γνώμης δηλονότι κινουμένης Scrimg. δολιότητι κινουμένης Cujac. 17, obs. 32, sic et infra Nov. 107, δολιότητι γνώμης, quod est dolo malo, malitia mala.

(41) Vid. d. § 4, d. l. 37, d. l. 9.

(42-43) Et eorum statuta ac poena.

(44) Sumitur enim in dubiis, causarum benignitas interpretatio, vid. l. 168, ff. De reg. jur.

(45) Id est, quod raro.

δουλοῦμενον, φησὶ δὲ τὸ περὶ τῶν ἐξ ἀνίσου τύχης ἁ
ἐλευθέρου τε καὶ δουλοῦσης νυμφαγωγούντος
ἔρωτος πρὸς συζυγίαν ἀρμόζεσθαι φιλονεικούντων,
τῆ νομίμῃ περιλήψει ἀποδιδάμεν, καὶ θεσπί-
ζομεν ⁶¹, ἐὰν ἐλευθερία τιμώμενον πρόσωπον δου-
λεχῆς ἔλοιτο γάμον τύχης, ὅπῃ δυοὶ τούτοις τὸν
γάμον ἔχουσι ⁶² πράγμασι συνίστασθαι τὴν συν-
άφειαν· ἢ γὰρ καὶ τὴν ἰσὴν ἀναλασθάντω τύχην τῶ
δουλικῷ προσώπῳ διὰ τοῦ ἔρωτος συναπτόμενος, ἢ
καταβολὴν προσμολογεῖτω τιμήματος, δι' οὗ ἀπο-
κληλυμένον τῆ δουλείας τὸ ὑπ' αὐτῆς κατεχόμενον
μέρος τῆς ἐλευθερίας γενήσεται ⁶³. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν
δὲ θεήσει καταβαλεῖν ὅσον ἀρβύλωνά τινα τοῦ ἀνίσου
γάμου τὸν εἰς κοινωνίαν ὑπεισιόντα δουλικῆς ὁμι-
λίας ⁶⁴, τοὺς δὲ γε δεσπότης ὀρίζομεν μὴδ' αὐτοὺς
ἀφιλανθρωπότερον διατίθεσθαι, ἀλλὰ δουλεύειν μὲν
προσελόμενον τὸ πρόσωπον, ὃ τοῦ οἰκτικῶς μέρους
ἡρέτισιν ⁶⁵ εἰς συνάφειαν, ὅρον εἶναι τῆς δουλείας
τὴν τοῦ δεσπότη ἀποτελεύτησιν, ἥς ἀπαντήσῃς
ἐλευθέρος ἀφίεσθαι μετὰ τῶν οἰκείων παίδων, εἰ γε
καὶ παῖδας οὗ γάμος αὐτοῖς ἐχαρίσατο· εἰ δὲ μὴ
σύνθῃτο δουλεύειν, μήτε τὴν ἀποπλήρωσιν τῆς
τιμῆς ἐκ τοῦ ἐτοίμου ῥάδιος εἴη παρασχεῖν, τῆς μὲν
ἐλευθερίας κατὰ βίαν οὐ ζημιωθήσεται ⁶⁶, θητεύων
δὲ παρὰ τῶ αὐτῷ δεσπότη, ἐφ' ἐκάστῳ ἔτει τοῦ
μισθοῦ δυοὶ λογιζομένου νομίμασι, διαρκίσει
τοσοῦτοις ὑπηρετῶν χρόνοις, ὅσοι τὴν ὁμολογηθεῖσαν
ἀποφῆναι τὸν δεσπότην τελείως ἀπέχοντα τὴν ὑπὲρ
κατοχὴν ἀποφερόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΑ'.

Περὶ δούλων ἐν συντροφιᾷ ὄντων καὶ τοῦ ἐνὸς
μέρους ἐλευθερωθέντος.

⁶⁷ Οὗτος βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Οὐ μόνον ὃ τὴν ἀρχὴν ἐξ ἐλευθερίας καὶ δουλείας
γινόμενος γάμος, ἀλλὰ καὶ ὅν οἱ κοινῶς ὑπὸ δουλείαν
τελοῦντες καὶ διὰ τύχης ὁμοίας ὑπέλθον, καὶ οὗτος
πολλάκι· ἐνὸς αὐτῶν, εἰ οὕτω τύχη, παρὰ τοῦ δε-
σπότητος λυθέντος δουλείας, τοῦ ἑτέρου μέρους τοῦ
δεσμοῦ μὴ συναπολυθέντος, εἰς ἀνίσθητα καθιστά-
μενος, ἐκ τοιαύτης αἰτίας οὐκ ὀλίγης ἀμφιβολίας
καὶ ζητήσεως ἐκ τοῦ μὴ τυχεῖν νομικῆς διακρίσεως
ἔριν ἀνακινῶν καθοράται. Ὑφαιλόμενον οὖν καὶ
τούτο νομισθὲν τῷ ἡμετέρῳ κράτει τῆς προσ-
ηκούσης τυχεῖν διαλύσεως τὴν δι' οὗ ῥυθμισθήσεται
νόμον ἀπειλήσει. Τί δὲ τὸ νομοθέτημα;

Κελεύομεν τὸ τῆς δουλείας ἀπηλλαγμένον μέρος,
ἀντὶ τὸν πρὸς τὸ καταλειφθὲν δουλεύειν συνάφειαν
ἀγαπᾶ, κατὰ τὸν νενομοθετημένον τύπον ⁶⁸ ἐπὶ τῶν
ἐξ ἐλευθερίας καὶ δουλείας συναρμολογούμενων τὸ

A judicatum est, de iis nempe qui ex inæquali fortuna
(libera videlicet et servili) amore instigante in
matrimonium conjungi contendunt, in legem in-
cludimus, ac sancimus, ut si homo liber servilli
personæ nuptias sectetur, sub duplici hac conditione
matrimonium ineatur, ut in aut æqualem cum ser-
villi persona, cui per amorem associatur, fortunam
suscipiat, aut pretium, quo illa servitute liberata
in libertatem perveniat, solvere promittat. Atque
hoc quidem, tanquam inæqualis matrimonii arrham
quandam, eum qui consuetudinis societatem cum
servilli persona inuit, persolvere oportebit. Statui-
mus vero etiam, ne domini hac in re se inhumani-
us gerant: et, si persona quæ servum in matri-
monium delegit, servire velit, utriusque servitus do-
mini (46-48) morte terminetur: eaque ubi inciderit,
cum (49) liberis, si quod ipsis matrimonium largi-
tum est, dimittantur liberi: sin in servitutem non
consentiat, neque in promptu habeat, unde pretium
plene persolvat, libertate per vim mulctetur: sed
serviens apud eum-lem dominum, cum mercede quot-
annis binis solidis æstimanda, servitutem tot annis
duret, quod pacto pretio in plenam summam de-
ducto dominum satis pro servo accepisse, neque
justam causam ad detinendam amplius habere sunt
ostensuri.

C

CONSTITUTIO CI.

De servis conjugibus si alter illorum libertate do-
neatur.

Idem imperator eidem Styliano.

Non solum quod inter personam liberam et ser-
vilem ab initio contrahitur matrimonium con-
trahitur, sed quod communiter in servitute degen-
tes in pari fortuna contraxerunt, hoc etiam, altero
illorum forte a domino libertate donato, altero vero
in servitute retento, ad inæqualitatem redactum est,
ex istiusmodi causa valde contentiosas ambiguita-
tes et quæstiones, eo quod lege dijudicatum non
sit, persæpe exauscitare conspicitur. Cum itaque
hoc quoque a nostra majestate lege conceptum,
convenienter distingui deberet, hanc per quam
D recte dijudicetur legem accepit. At vero quæ illa
lex?

Jubemus, ut si servitute liberata persona con-
junctioni ejus, quæ in servitute relicta est, ac-
quiescat, secundum formam (50) de personis libe-
ris et servilibus matrimonio conjungendis lege

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹ Inc. Ecloga. ⁶² Ecl. συνέχουσι. ⁶³ Sic Ecl. quamvis hæc Stephano suspecta sint. ⁶⁴ Fortasse adden-
dum: χωρήσει πρὸς τοὺς δεσπότης. ⁶⁵ Spang. ἡρέτισιν scribi vult. ⁶⁶ Ecl. κατὰ βίαν ζημ. negatione
omissa. Quid si κατὰ βίαν legamus? ⁶⁷ Ita Ecl. Vulgo ὁμολογησθ. ⁶⁸ Ecl. Nov. 47, ad quam in Cod. Paris.
4385 notatur ἄδεκτος.

NOTÆ.

(46-48) Nov. 101, j. eod.

(49) Facit lex 3, ff. De liberali.

(50) De qua dictum est Nov. 100, supra eod.

comprehensam matrimonium indisruptum maneat. Oportet enim, ut aut datam sibi libertatem non usurpet, et æqualiter cum altera libertate non donata servitutis jugum subeat, donec (51) extremus vitæ dies domino obveniat: aut, siquidem libertatis dignitatem exuere nolit, pro adjuncta sibi persona pretium se soluturam promittat. Cæterum si hoc negliget, et ex libertate sua occasione arrepta, in servitute relictam personam in vitæ suæ statum abripere conetur, non solum non hac arrogancia quidquam efficiat, neque alteri libertatem donandi potestatem habeat: verum etiam ipsa quam libertatem nacta est, hac excidat, rursusque servitutis jugo collum subdat: utpote quæ ingrato animo benigne domini sui ac beneficæ voluntati injuriam intulerit, ejusque judicium, quod revereri et venerari debebat, tanquam per rebellionem contemnere cogitarit.

CONSTITUTIO (52) CII.

De prædiis maritimis ad remora^s (53) piscatorias constituendas seorsum non sufficientibus: et ut invitus etiam ad societatem adigatur.

Idem imperator eidem Styliano.

Multa (54) cumulatim bona mortalium vitæ conferunt prudentem et cum ratione instituta rerum communio. Etenim qui viribus valet, si cum altero, qui similiter viribus valeat, communicet, longe præstantiores atque utiliores ejus vires fuerint: et divites, si divitias communes faciunt, majorem ex divitiis voluptatem capiunt: denique si paupertas premat, operarum communio consolatione, qua paupertatis acerbitas mitigetur, non indigebit. Verum cum adeo commoda atque utilis in communi vita communio et societas sit, mirabilis quædam hominum animos subiens pravitas, nedum illis ad utilitatem impedimento est, verum etiam qui ipsam sovent, ut rebus suis noceri, quam ut inita cum vicinis societate ipsis aliquid lucri accedat, permittere malint, persuadet.

Ac tale quiddam certe de nonnullis audivimus, qui cum maritima prædia habeant, quæ per se non ita multum lucri asferant, cum vicino autem et

συνοικίσιον ἀδιάρρηκτον ἔχειν. Δεῖ γὰρ ἢ τῆς δεδομένης ἐλευθερίας αὐτῶ μὴ ἀντιποιεῖσθαι, ἀλλ' ἐξ ἰσού τὸν δούλειον ὑποβεθηκέναι ζυγὸν τῶ ἐτέρῳ μέρει, ἄχρις ἂν ἡ τέλειος ἡμέρα τοῦ βίου συναντήσῃ τῶ τὴν κυριότητα λαχόντι τοῦ μὴ ἀφευγμένου τῆς δουλείας προσώπου, ἢ ἐάνπερ τὸ ἀξίωμα τῆς ἐλευθερίας οὐκ ἀποδύηται, ἦν ὅπερ τοῦ συζύγου μέρους ὁμολογήσει τιμὴν συντελέσασθαι. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν ὀπίσω ρίψει φροντίδος, ἀφορμὴν δὲ τὸ οἰκίον ποιούμενος ἀνετον πρὸς τὸ οἰκίον σχῆμα τοῦ βίου ἀναρπάξειν πειραθείη τὸ καταλειφθὲν εἰς δουλείαν μέρος, μὴ μόνον ἐκ τῆς ἀθάνατης ταύτης μὴδὲν ἐξανύειν μὴδ' ἰσχύον ἔχειν ἐλευθερίαν ἐτέρῳ χαρίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκείνου ἤς ἐλαβὲν ἐκπέπειν τιμῆς καὶ πάλιν ὑποκύπτειν τῶ ζυγῶ τῆς δουλείας, ἅτε δὴ γνώμη περιυδρίσαντα μοχθηρῆς χρηστὴν καὶ εὐεργετίαν τοῦ ἰδίου δεσπότου παραίρειν, καὶ τὴν ἐκείνου κρίσιν ἀπονηθέντα παρὰ φαῦλον ποιήσασθαι, ἦν ἔχρην δι' αἰδοῦς ἄγειν καὶ εὐλαθείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΒ'.

Περὶ παραθαλασίων χωρίων πρὸς ἐποχῆς κατάστασιν ἀνὰ μέρος μὴ ἀρκούντα ἃ καὶ ἀκοντα τὸν μὴ θέλοντα ἄγεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῶ αὐτῶ.

Μέγα τῶ βίῳ χαρίζεται ἡ σὺν φρονήματι καὶ λογισμῶ τῶν πραγμάτων κοινωνήσεις. Καὶ γὰρ καὶ δυνάμει τις παραύσης ἐκ τοῦ κοινωνεῖν ἐτέρῳ παραπλησίως εὐποροῦντι δυνάμει μᾶλλον ὀνησιμωτέρα καθέστηκεν ἡ δύναμις, καὶ πλουτοῦντες δὲ τρόπον ἄλλον τὸν πλοῦτον κοινοποιήσαντες γλυκύτερον τῆς ἀπὸ τοῦ πλουτεῖν ἀπολαύουσιν εὐπαθείας, καὶ στενοχωρούσης πενίας οὐκ ἀπορήσει παραμύθιον εὐρεῖν ἢ ἐν τοῖς ἔργοις κοινότης, δι' οὗ τὸ σφοδρὸν ἀλυπότερον εἶη τῆς στενοχωρίας. Ἄλλ' ὅτι οὕτως οὕτω καλοῦ καὶ χρησίμου τοῦ κατὰ βίον κοινωνήματος, ξένη τις ἐνδομένη κακία ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς οὐ μόνον ἐτέροις ἐμποδίων καλλίσταται πρὸς ὠφέλειαν, ἀλλ' αἰρεῖσθαι πείθει τοὺς θάλαπτας αὐτὴν ἀγαπᾶν καὶ τὰ οἰκία καταβλάπτεσθαι, ἢ συγχωρεῖν ἐν τῶ κοινωνήσας τοῖς πλησίον προστιθέναι τι κέρδος αὐτοῖς.

Τοιοῦτόν τι προσῆλθε ταῖς ἡμῶν ἀκοαῖς γινόμενον ὑπ' ἐνίων, οἱ θαλαττίου νομῆς εὐποροῦντες, καὶ ἑαυτὴν μὲν οὐ μέγα τι φέρειν κέρδος δεδωνημένη, σὺν δὲ τῇ γείτονι καὶ προσπαρακειμένη κοινο-

VARIÆ LECTIONES.

¹ Scil. Constit. 100. ² Cod. et Eccl. τὴν. Sed omnino ἦν reponendum, ut oratio sic procedat: δεῖ. . . καταλείπειν τιμὴν ἣν ὁμολογήσει. ³ Eccl. Nov. 50. ⁴ Plerique Codd. Eclogæ ἀρκούντος legunt. Steph. emendavit ἀρκούντων. — Fortasse mox τὸν γείτονα pro τὸν μὴ θέλοντα legendum. ⁵ Zuichl. et Meerw. μεγάλα. Fortasse rectius. ⁶ Spang. νομοῦς. Beck et Osenbrugg. νομάς.

NOTÆ.

(51) D. Nov. 100.

(52) Hæc constitutio ex earum genere est, de quibus ante Leonem nihil constitutum fuerat. Hoc autem definit: vicinos invitos cogi ad societatem remorarum piscatoriarum: ut hæc constitutio vice sit exceptionis ad leg. 26, § 4, ff. De cond. ind. et alias, de quibus dixi ad l. ult. C. comm.

divid.

(53) Περὶ ἐποχῆς κατάστασιν, adde Nov. 47. supra eodem; Nov. 103, 104, infra eod. ἐποχῆς restituit.

(54) De incommodis, vid. l. 26, ff. De servit. urban. l. 77, § 17; ff. De legat. 2.

νοῦσης μάλλον τὴν ὠφέλειαν ἀποδιδούσης, οὐ βού-
 λονται διὰ τὸ μακρόχωμον ἀναδέχεσθαι κοινωνίαν,
 οὐδέ τι ἑαυτῶν καταμυγνύνει τοῖς γειτοναύρουσι
 χωρίαις. ὡς ἂν ἀμφοτέροις ὑπάρξη τι κερδοῦναι,
 ἀλλὰ προκρίνουσι καὶ τὰ ἴδια ζημιῶν, εἰ καὶ τῷ
 γείτονι περὶ τῆς εἰρημίας ἐπιζήμιον. Ἄλλὰ γὰρ, εἰ
 καὶ πρὸς τὴν ἑαυτῶν βλάβην ἀναισθητῶς οἱ τοι-
 οῦτοι διάκεινται καὶ κακῶς ἑαυτοῦς διατιθέντες ὑπὸ
 κακαροπίας ἄλιγωραῖσι τοῦ πράγματος, ὡς περ τὰ
 χλευσὰ τῶν θηρίων πρὸς τὸ κακῶς παθεῖν ἕρ-
 μῶντες ὅτι κακαροπιοῦσιν τοὺς πελάζοντας, ὁμοί-
 ος ἀνέχεται τριαύτην κακίαν ἢ βασιλεία ἡμῶν τῷ
 βίῳ παρρησιάζεσθαι, οὐδ' ὅτι ἐκείνοι προνοίας ὠφε-
 λούσης αὐτοῦς ἀνάξιοι τυχεῖν, διὰ τοῦτο καταλεί-
 ψομεν ἀδοθηθῆτους. Μέρους δὲ τι καὶ ὑπὲρ αὐτῶν μὲν
 προνοούμενοι, μάλιστα δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ γειτο-
 ναύουτος μέρους, ὃ λυμάλινεται κακῶς ἢ τοιαύτη
 μεταστροφία, θεσπίζομεν ¹⁰, ἐπὶ τῶν τοιαύτων
 παραθαλασσιῶν χωρίων, ἐπ' ὧν ἴδια καὶ ἐκάστη
 μοῖρα πρὸς ἐποχῆς οὐκ ἐξαρκεῖ κατάστασιν, ἀνα-
 κοινοῦσθαι ἐξ μέρη, ὡς τε διὰ τῆς τοιαύτης ἀνακοι-
 νώσεως τοὺς κτήτορας ἐκ τῶν οἰκείων καὶ ὠφελείσθαι
 κτημάτων, καὶ μὴ βουλαμένου θατέρου κοινωνεῖν
 κτημάτων, πρὸς τὴν κοινωνίαν ἄκοντος συνωθου-
 μένου. Φιλάνθρωπον γὰρ καὶ ἄκοντά τινα μεταλαχέιν
 ἔσμεν εὐεργεσίας, ἐνταῦθα δὲ πολὺ μείζων ἢ φι-
 λανθρωπία, μὴ μόνον ἄκοντος εὐεργετουμένου τοῦ
 μὴ συνιέντος τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ παραλόγως
 αὐτῆς ἀποστερουμένου μὴ τὴν ἀποστέρησιν ὑπομένουτος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΓ' ¹¹.

*Περὶ τῶν ἐν θαλασσοῖς νομαῖς ποιουμένων κοι-
 νωνιῶν πρὸς ἐποχῆς ὑπάστασιν ¹².*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐβωθε μὲν ἐπὶ τῶν γινομένων κοινωνημάτων πολ-
 λάκις ὃ τὸ πλεον μέρος ἐν τῇ κοινωνίᾳ συνεισφέρων
 τῷ πλεον τοῦ κέρδους πορίζεσθαι, καὶ καλῶς οἷς ἂν
 οὕτως ἄρεσκον ὀφθῆ τὸ πρᾶγμα γίνεται. Πλὴν οὐδὲ
 διὰ τοῦτο καλῶς ἐπὶ τῶν θαλασσιῶν χωρίων κοινο-
 νίας γαγενημένης ὃ τὸ πλείστον ἔχων ἐν τῷ τοιοῦτῳ
 χωρίῳ τοῦ τὸ ἕλαττον ἔχοντος δίκαιος ἀποφέρεσθαι
 μείζονα κέρδους ἀπολαύειν. Οἷον εἰ τῷ μὲν ἐκατὴν
 εἰρησιν ὄργανα κατ' ἴδιαν ἐξουσίαν καὶ κτήσιν δια-
 φέρουσαι, τῷ δὲ μὴ τσαυταί, πολλὸ δὲ ἑλάττους, καὶ
 ταύτας ἢ κοινωνία πρὸς ἕνωσιν καταστήσασα τὴν

uberiorem utilitatem reddant: societatem inire, ne-
 que illa cum vicinis prædiis commiscere (qua ra-
 tione ambo aliquid lucrari possent) per malignita-
 tem nolunt: sed contra, seipsos etiam damno af-
 flicere malunt, dummodo (55) vicino nocumento
 sint. Verum enimvero tamen damnum suum tales
 agnoscere nolint, suaque mala administrantes,
 utilitatem per improbitatem negligent, tanquam
 immanes belluæ, ut propinquos lædant, in sua
 vulnera proruentes: non tamen istiusmodi mali-
 gnitatem in communi vita imperatoria nostra ma-
 jestas insolere patitur: neque quia illi utili
 cura digni non sunt, auxillo vacuos relicturi su-
 mus. Quare aliqua ex parte ipsis, præcipue vero
 vicino, quem ista inhumanitas male torquet pro-
 spicientes, sancimus, ut si istiusmodi prædia mare
 versus, non adeo singula lata sint, ut septi remo-
 ratorii constituendi jus habeant (56), ejus juris
 consequendi causa communionem jungantur: quo
 per istiusmodi communionem domini ex suis pos-
 sessionibus utilitatem sentire possint: etsi domi-
 norum alter communionem facere nolit, ad illam in-
 vitus (57) etiam compellatur. Cum enim quamvis invi-
 tus aliquis beneficii (58) particeps sit, id benignitatem
 etiam esse persuasum habemus. Hic autem longe ma-
 jor se exierit benignitas ubi non solum qui beneficium
 non agnoscit, illo tamen afficitur: verum etiam qui
 illo inique privabatur, id sentit et percipit.

C

CONSTITUTIO CIII.

*De iis qui de maritimis prædiis ad (59-60) cons-
 tituendus remoras piscatorias societatem in-
 eunt (61).*

In societatibus usitatum est, ut fere (62) qui (63)
 plus contulit, idem plus lucrari sentiat. Et recte sa-
 ne negotium instituit, inter quos ita convenit.
 Verumtamen de maritimis prædiis societate inita,
 non ideo recte, cujus prædium latius est, eo cuius
 arctius est, majus lucrum auferat. Exempli gratia,
 hujus prædium centum passus latum sit, illius vero
 longe angustius, si hæc conjungens communio
 inde utilitatem suppeditat, ut æqualiter, non autem
 secundum cuiusque portionem, præventus inter
 socios dividatur, rationi consentaneum est. Quid
 id? quia in aliis negotiis (in collatione pecuniarum

VARIE LECTIONES.

¹⁰ Fortasse ὁρμῶνται. ¹¹ Inc. Ecloga. ¹² Ecl. Nov. 51. ¹³ Ecl. non habet πρὸς ἐπ. ὑπάστασιν.

NOTÆ.

(55) Malignitatis evidens est argumentum, sibi
 nocere velle, ut alteri nocere. De vicino dixi ad
 Nov. Justin. 53, c. 1.

(56) Quid si non habent; vicinus de suo tenetur
 conferre, et invitus cum eo inire honorum socie-
 tatem, si modo præstet illi competens lucrum ex
 empto et leçato. Græci apud Cujac. 14, obs. 1.

(57) Si ita est, invitum interdum compelluntur ad
 communionem, et ita restringitur lex 20, § ff. De
 com. indeb. et aliæ de quibus dixi ad l. ult. C.
 com. divid.

(58) Videque dixi ad l. 59, ff. De reg. jur.

(59-60) De epochis, adde Nov. 57, Növ. 102,

eadem Nov. 104, infra.

(61) Non ut cæteris casibus, qui plus contulit in
 societatis communionem, plus lucrari percipit, ita
 fit in orarum maritimarum communionem: ideoque
 hæc constitutio exceptio est ad leges, quæ potiores
 partes conferunt plus conferenti, l. 80, l. 85, ff.
 pro socio.

(62) Recte hæc particula addita est. Interdum enim
 qui plus pecunie contribuit, pacti jure non plus
 percipit ex societate, quam qui vel minus, vel nihil
 operam tamen contulit, l. 5, § 1, ff. pro soc. § 2,
 iustit. De societate.

(63) D. 6, ff. pro soc.

nempe, aut pecorum, aut etiam, si quis ita velit (terrestrium locorum) unaquæque res quæ in communitionem coit, per se domino, quantum ejus natura fert, utilis esse possit: in maritimis vero prædiis id similiter se non habeat. Nam non quemadmodum illa, sic quoque maritimi juris portio, in se considerata, peculiare lucrum habet. Non enim præda (64) ibidem semper loci consistit, tanquam venatores exspectans. Alioqui vero, etiam quod major portio, propter minoris defectum inutilis sit. Quis enim ex re imperfecta usus aut utilitas? Additio autem minoris cum imperfectionem expleat, quodque per se ad nihil conducatur, utile reddat, rationi consentaneum sit (65) ut utilitatis ex majore portione, quæ citra accessionem minoris nihil emolumenti afferat, provenientis æqualem partem domino suppeditet.

Ἐσα τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ χρησιμεῖον, εὐλογον ¹⁰ ἂν χανούσης χορηγίας ἐκ τοῦ μείζονος μὲν νομιζομένου ῥᾶς τοῦ ἐλάττονος.

Propterea igitur legem etiam quæ deinceps juste hoc gubernet, imperatoria nostra majestas profert. Statuimus vero, ut si duarum maritimarum portionum, quarum altera major, altera vero minor sit, ad constituendas remoras piscatorias in communitionem conjunctio fiat utriusque portionis. domini ex æquo inter se lucrum dividant.

CONSTITUTIO CIV.

De piscatoriis (66) remoris inter quas legitimum interstitium non est.

Idem imperator eidem Styliano.

Quandoquidem sæpe usuvenit, ut cum legitimo intervallo vicinæ inter se remoræ piscatoriæ non distent, contentiones atque lites exsuscitentur: de iis etiam controversiis statuimus, ut reus ubi legitime convictus fuerit, si loci spatium patiat, eo remoras transferat, ubi tanquam legis præscriptum despiciat, litem subiturus non est: si vero quo transferat locus non sit, annorum curriculum observetur, quot in litigioso loco remorarum septem fixum (67) fuerit; et si actore præsentem, nullamque protestationem interponente decem annos constiterit, immotum eodem in loco permaneat: at si actor peregre sit, ut septem non moveatur, decennium non sufficiat, sed alterum annumerari oporteat, ut anni omnes viginti sint. Atque hoc quidem præscriptum in profanis obtineat. Ecclesiæ vero et monasteria et si qua alia venerabilis domus, tunc denique quæcumque ad fiscum referuntur, cum ipsis ad annum quadragesimum jura conserventur, dictum tempus despicient. Ac sic

Ἄ ἐκεῖθεν ὠφέλειαν χορηγοί, δι' Ἰσου τοῖς κοινοῦς εὐλογον νεμεῖσθαι τὴν πρόσδοον, ἀλλ' οὐχὶ πλείστην μέρει τὴν διανομὴν καὶ ἐλαχίστην προσῆχθαι. Διὰ τῆς; Ὅτι ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις πράγμασι (φημι δὲ ἐν συνεισφορᾷ χρημάτων ἢ βοσκημάτων, εἰ βούλοιο δὲ τας καὶ τόπων κατὰ τὴν γῆν ὑπόντων) ἕκαστον τῶν ἐξ ἔνωσιν μερῶν συνιέντων ¹⁰ ἰκανὸν καθ' ἑαυτὴν προσωφελεῖσθαι τὸν κεκτημένον ὅπου καὶ δυνατὸν ὠφελεῖσθαι, ἐν δὲ ταῖς θαλατταῖς νομαῖς οὐχ ὁμοίως; ἔχει, ἐπεὶ μὴδ' ὡσπερ ἐπ' ἐκείνων, οὕτως ἢ θαλαττία μέρος ἐφ' ἑαυτῇ ἐπιμεριζόμενον τὸ ἴδιον ἔχει κέρδος. Οὐ γὰρ διὰ παντὸς ἔστηκεν ἐν τοῖς αὐτοῖς ἢ ἄγρα προοιμένησα τοὺς θηρευτάς, ἀλλως τε δὲ καὶ τοῦ δοκοῦντος πλείονος μέρους διὰ τὴν ἐλάττονος ¹⁰ ἔνδειαν ἀρχήστου τυγχάνοντος; (τίς γὰρ ἐξ ἀτελοῦς β) χρήσις ἢ θνησις;) ἢ δὲ προσθήκη τοῦ ἐλάττονος, ἀνεπλήρωσις γινόμενη τῆς ἀτελείας, καὶ χρήσιμον δελεῖσθαι τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸν ἰσομοιρίαν τῷ κτήτορι χορηγεῖν τῆς ἐπιπλεῖ μέρους, οὐδὲν δὲ συντελοῦντος χωρὶς τῆς συνεισφο-

Διὰ ¹⁰ τοῦτο οὖν καὶ νόμον ἢ βασιλεία ἡμῶν ἐκφέρει τὴν ἀπὸ γε τοῦ νῦν νομιμῶν δικαιοσύνην περὶ τοῦτου διευθετοῦντα, καὶ ὀρίζομεν, ἐὰν δύο τινῶν θαλαττιῶν μερίδων ἔνωσις γένηται πρὸς ὑπόστασιν ¹⁷ ἐποχῆς, μία δ' αὐτῶν ἢ μείζων, ἑτέρα δὲ ἐλάττω, ἴση διανομῇ τὸ κέρδος ἐπέχειν τοὺς μερίδος ἑκατέρως δεσπόζοντας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΑ' ¹⁰.

Περὶ ἐποχῶν μὴ ἔχουσῶν τὸ ἐκ τοῦ νόμου διαμέτρον.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.
Ἐπειδὴ ἐν ταῖς γείτοσιν ἐποχαῖς συμβαίνει πολ-
λάκις ὡς τῆς ¹⁰ ἐκ τῶν γειτόνων ἀποστάσεως μὴ τὸ
νενομισμένον σωζούσης μέτρον κινεῖσθαι φιλονεικίας
καὶ ἐριδας, ὀρίζομεν καὶ περὶ τῶν τοιούτων ὑποθέ-
σεων, ὥστε τὸ διωκόμενον μέρος ἐπειδὴν νομιμῶς
ἀλίσκεται, παρουσίας μὲν εὐπορίας τόπου, ποιεῖσθαι
τῆς ἐποχῆς ἀναμφιδόλως τὴν μετástασιν, ἐνθα μὴ
μέλλοι γραφῆν ὑπομένειν ὡς παρορῶν τὸ τοῦ νόμου
διόρισμα· μὴ παρουσίας δὲ χώρας ἐφ' ἣν μεταστή-
σεται, τῶν χρόνων ἐπιτηρεῖσθαι τὴν πάροδον, ὅσοις
ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ ὑπ' ἐγκλημᾶ πίπτοντος ἔσχηκεν
ἢ ἐποχὴ τὴν πῆξιν· καὶ μὲν ἐπιδημοῦντος τοῦ διώ-
κοντος καὶ μὴδὲν ἐπιμαρτυρουμένου ἔτεσιν ἐπὶ δέκα
τὴν στάσιν ἐκέκτητο, διαμένειν αὐτὴν ἐπὶ τῆς αὐτῆς
ἀμετακίνητον χώρας, εἰ δ' ἀπόδημον ἢ τὸ τὴν ἐγ-
κλησίαν ὑποβαλλόμενον πρόσωπον, οὐκ ἐξαρκέσει
πρὸς τὸ ἀμετακίνητον ὁ δεκαετής χρόνος, ἀλλὰ δεή-
σει καὶ τοσοῦτον ἔτερον προσεξαρθεῖσθαι, ὡς εἶναι
τοὺς σύμπαντας εἰκοσι χρόνους. Ἄλλ' οὗτος μὲν ὁ
διορισμὸς ἐπὶ προσώπων ιδιωτευόντων. Ἐκκλησίαι

VARIE LECTIONES.

¹⁰ Conj. Steph. Scrimg. ἐκάστῳ — συνιέντος. ¹⁰ Scrimg. ἐλάττω. Emendavit Steph. ¹⁰ Steph. et Agyi. ἔλογος scribere maluit, ut ad προσθήκη pertineat. ¹⁰ Ine. Ecloga. ¹⁰ Ecl. σύστασιν. ¹⁰ Ecl. Nov. 52. ¹⁰ Zuich. et Meerm. ὡς ἐκ τῆς. Nonnulli Eclogæ codices: alii ὡς τῆς, alii ἀπὸ τῆς omissa particula ὡς.

NOTÆ.

(64) Ἄγρα, id est captura.

(65) Non pro ratione prædiorum d. l. 7.

(66) De epochis, adde Nov. 57, 101, 183, supra eod.

(67) Ἐσχηκεν ἢ ἐποχὴ τὴν πῆξιν, recte πῆξιν solebant enim in mari palos coniungere ad retia extendenda.

ὁδὲ καὶ μοναστήρια, καὶ εἴ τις ἄλλος εὐαγῆς οἶκος, A καὶ ὅσα πρὸς τὸ δημόσιον ἀναφέρεται, τὸν ῥηθέντα παρόψεται χρόνον, μέχρι τεσσαρακονταετίας τῶν δικαίων αὐτοῖς διασωζομένων. Οὕτω δὲ περὶ τῆς ἐποχῆς⁶⁸ ἀποθεσιζόντες στάσεως, ὅσαι διὰ χρόνων.⁶⁹ παραδρόμην τὸ ἀκίνητον ἔξουσι, καλεούμενον τοῦ προθυρίου κέρδους μὴ στερεῖσθαι τὸν τὴν ἔγκλησιν ποιοῦμενον, κἂν μὴ τὸ κράτος ἔσχη καθάπαξ⁷⁰ τῆς ἐκδιώξεως διὰ τὴν ἀναφανείσαν τοῦ χρόνου ἀντίπτωσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΕ΄.

Περὶ τοῦ ἐὰν ἄρχων τις ἀλλῶ δημοσίων πραγμάτων κλέπτῃς.

Καλὸν ἢ ἐκ τῶν νόμων ἐπαγομένη τιμωρία καὶ κόλασις, ὅτι σωφρονίζει τὸ ἄτακτον καὶ ἀκονταξ ἀναστέλλει τῆς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ῥύμης τοὺς προπετεῖς ἐπὶ κακίαν. Καλὸν δὲ ὅτε τὴν προσήκουσαν τοῖς νόμοις σώζει φιλανθρωπίαν ἢ κόλασις, καὶ μὴ ταύτης ἄλλοθεν διελέγχεται μηδὲ προφάσει τοῦ σωφρονίζειν ὠμότητην ἐπιδεικνύει προαίρεσιν, ἐπεὶ καὶ πατήρ, ἕως μὲν φιλανθρώπως κολάζει πταίσαντα τὸν παῖδα, καὶ τῆς προμηθείας ἐπαίνεται, καὶ τῆς κολάσεως, ἐπειδὴ δὲ τῆς προπεύσης πατρὶ γνώμης ἐκπίπτων οὐ κατὰ λόγον πατρικῆς φιλανθρωπίας, ἀλλ' ἐκ τοῦ χαλεπωτάτου τρόπου τὴν ποινήν ἐπιτίθησι τῷ παιδίῳ, οὔτε πατρικῶς παιδεύει καὶ πρὸς ἀποδοχὴν οὐδαίς ἔσται τῆς χαλεπότητος. Εἰ δὲ πατέρες οἱ νόμοι σὺν ἀληθείᾳ τυγχάνουσιν, ὡς περὶ δὴ καὶ τυγχάνουσι, πάντως ἀκόλουθον κατὰ λόγον τῶν ἀμαρτημάτων καὶ τὰς ποινὰς τούτους ὀρίζειν, ἀλλὰ μὴ βλαίον τινα καὶ πολὺ βαρυτέραν τοῦ πταίσματος ἐπιφορτίζει τὴν τιμωρίαν. Πού γὰρ νομίμου παιδαγωγίας, ποῦ δὲ τῆς ἐκείθεν ἰατρίας, τὸ τιμωρεῖσθαι θανάτῳ τὸν μὴ θανάτου τιμὴ δεδειγμένον παρὰ τῶν; Καὶ ἰατρῶν μὲν παῖδες οὐκ ἀποτόμως τὴν τῶν μελιῶν ἐπισηφίζονται τομὴν, νόμος δὲ, ὁ συμπάθειαν ἀσυγκρίτως ἐπαγγελλόμενος κρείττονα τῆς ἰατρικῆς συμπαθείας (ὅτι γὰρ τῆ μὲν περὶ τὰ σώματα τῆς εὐεργεσίας ὁ σκοπὸς, νόμοι δὲ σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τοῖς σώμασι διδόντες τὰς εὐεργεσίας), τοσαύτην ἀποτομίαν κατὰ τῶν οὐδὲ προαιροῦνται θεραπεύειν ἐπιδείξονται;

Τούτων οὖν οὕτως ἔχόντων, ὁ θάνατον ἐπισηφίζόμενος νόμος κατὰ τοῦ κλοπῆ δημοσίων πραγμάτων ἄρχοντος ἄλόγος, καὶ οὐ κατ' αὐτοῦ μόνου, ἀλλὰ

A quidem de (69) remoriarum statione, quæ (70) propter temporis longitudinem moveri non possint sancientes, jubemus ne actor maritimæ oræ (71) emolumento privetur: tametsi (72) quod tempus elapsum sit, obtinere litem non poterit.

ἐκδιώξεως διὰ τὴν ἀναφανείσαν τοῦ χρόνου ἀντίπτωσιν.

CONSTITUTIO CV.

Si magistratus aliquis res fiscales furatus esse deprehensus sit (73).

Laudabilis res est legitima castigatio et pœna, quod incomposita emendet: et ad mala propensos, ne in illa proruant, vel invitos restringat. Laudabilis est, inquam, quando legibus convenientem servat clementiam, neque hanc excedere argui potest, neque vero castigandi prætextu crudeliorem se exhibet. Quando et pater (74) donec benigne delinquentem filium castigat, simul prudentiæ, simul castigationis nomine laudandus est: ubi vero paterno affectu abjecto, non ut (75) patrem decet, sed atrocem in modum pœnam filio infligit, non paterno more castigat, neque quisquam atrocitatem approbat. Ac sane si leges revera reipublicæ parentes sunt (quemadmodum profecto), requiritur omnino, ut pro (76-77) ratione delictorum pœnas etiam constituent: nequaquam vero immanem aliquam multoque quam pro delicti modo graviorem pœnam imponant. Nam quomodo id legitime est correctionis, quomodo inde manantis medicationis, si qui cuiquam mortem intulisse convictus non sit, morte puniatur? Medici sane quidem non præcise integra membra secari jubent, et lex cum medicorum commiseratione infinito majorem præ se ferat commiserationem, siquidem corpora tantummodo spectat medicinæ beneficium, leges vero tam animo, quam corpori beneficia præstant), tantam crudelitatem in eos, quibus mederi vult exercet?

Hæc itaque cum hunc ad modum sese habeant, nostræ majestati, uti quæ lex mortem decernit in magistratum, qui res fiscales furatus esse depre-

VARLÆ LECTIONES.

⁶⁸ Scrimg. ἐπαρχικῆς, Agyt. τῶν ἐποχικῶν et mox στάσεων emendat. Ecl. ἐποχῆς, quod post Cujacium Berk probavit, Osenbruggen autem rejecit. Ἐποχῶν legere malim. ⁶⁹ Ecl. χρόνου, rectius. ⁷⁰ Ita Ecl. Scrimg. καθάπαξ.

NOTÆ.

(68) Si quis in prothyrum vicini suam ἐποχὴν D porrexerit decennio, vicino præsenste et iacento, aut vicennio vicino absente, non poterit tot annorum possessione moveri.

(69) Περὶ τῆς ἐπαρχικῆς στάσεως. Scrimg. περὶ τῆς ἐποχῆς. Cujac. 14, obs. 1.

(70) Στάσεως ὅσαι, etc. Scrimg. qua et Græci et Latini sæpe utuntur.

(71) Τοῦ προθυρίου κέρδους μὴ στερεῖσθαι, etc. Scrimg. quod lucrum Græci interpretantur τοπιαιτικόν, et solarium, vid. l. 15, ff. qui potiores.

(72) Κἂν μὴ τὸ κράτος ἔχη, καθάπαξ. Cujac. 14,

obs. 1, legit καθάπαξ τῆς ἐκδιώξεως διὰ τὴν ἀναφανείσαν (Cujac. dict. loco legit ἀναφωνοῦσαν) ἀντίπτωσιν idem legit ἀντίπτωσιν.

(73) Duplici pœna puniatur, ut hic, non capitaliter, et ita abrogatur lex unica Cod. De crimine peculatus.

(74) Vid. tit. De emend. propinquorum.

(75) Exemplum vid. l. 5, ff. ad l. Pomp. De paricidio.

(76-77) Nov. 61, s. eod. Nov. Justin. 82, c. 10, l. 11, ff. De pœnis.

hensus sit, neque vero in hunc solum, sed in illos etiam, qui hac in re illi socii fuerint : hæc tanquam ab humano legalique ingenio aliena, non amplius in legalibus constitutionibus locum habeat, neque nominetur quidem, et velut super vacanea extra rempublicam projiciatur. Dehinc vero istiusmodi magistratus pro fiscalis rei furto dignitate expellantur : quæque surripuerint, hæc in duplum dependant. Qui autem in hoc communicarunt, si divites sint, eidem pœnæ subdantur : sin pauperes, flagris cæsi ignominioseque tonsi (78-81) exsulare jubeantur.

CONSTITUTIO CVI (82).

De indotatis (83) mulieribus quantum maritis mortuis ex ipsorum bonis laudentur (84).

Si rem quæ modo aliquo absurda, æquitatque esse dissentanea apparet, lata de illa lege ad decentem constitutionem deducamus, operæ pretium nos facturos videmur. At quæ illa tandem est? Quod quæ mulieres inopes (id quod non rarum illis est) locupletibus viris matrimonio junguntur, hæc defunctis provenientem ex ipsorum bonis portionem (provenit autem, si pauciores quatuor liberi sint, cognominis isti numero portio, quadrans (85-86) nempe : sin tot aut iplures, quantum quisque illorum habet) non in perpetuum dominium, neque ut de illa testari possint : sed ad vitam in usumfructum tantummodo, et, ut inde vitam sustentent, accipiant : et ipsis in mortuis in liberos hujus portionis dominium transferatur, neque illis rebus suis utendi quomodo velint potestas concedatur, extra quam si nulli liberi supersint, quod infortunium illas rerum dominio beet : ut hanc sciam utrum mulier ex se fructum videre præoptet, an vero ne nascatur aliquis, quo devolvendæ ad ipsam portionis domina fiat, execrabunda præcetur.

Hanc vero absurditatem imperatoria nostra majestas corrigens, sancit, ne (87) istius portionis dominium mulieri auferatur, utique ipsa quomodo visa sit, de illa statuatur, et nihil aliud liberis quam quod ex Falckia ipsis competit, debeatur : tamen (88), ut priorum nuptiarum illa non obliviscatur, neque inducto altero marito prioris toro contumeliam inferat : quod si contingat, a nobis attributo dominio prorsus excidit : illaque fato

παίδες τῆς ζωῆς ἦδη τῇ μητρὶ διαλυθείσης τῶν πραγμάτων ἐξουσιάζουσι.

VARIÆ LÉCTIONES.

⁸² Moerm. φιλανθρώπου. ⁸³ Serimg. τούτων. Ement. Steph. ⁸⁴ Ecl. Nov. 53. ⁸⁵ Pendant hæc a præcedentibus κύρος ἔχουν, nec opus est. ut cum Steph. et Agyd. Evexa supples. ⁸⁶ Ecl. inuipit. sic : καὶ ταύτην τὴν νομοθεσίαν ἢ καε. ⁸⁷ Ita Ecl. Vulgo ἡ.

NOTÆ.

(78-81) Nov. 96, infra eod.

(82) Hæc Nov. 53, Leonis dicitur ab Harpocratione 5, tit. 8, §. 95.

(83) Novell. 53, c. 6, 117, c. 5.

(84) Quartam scilicet et ut pleno dominio sit uxoris, ut hic, non usu solo, ut olim, et ita abrogatur Nov. 117, c. 5, vers. Si autem ibi, ut usum solum in talibus rebus mulier habeat.

καὶ εἰ τινες αὐτῶν κοινωνοὶ γέγονασιν, ὡς οὗ φιλενθροπος ⁸² καὶ νομικῆς γνώμης ὑπάρχων, ἤρεσε τῶν ἡμετέρων κράτει ὥστε μηκέτι νομίμοις αὐτὸν συμπολιτεύεσθαι διατάξαι, μηδὲ χρηματίζειν ὄλω, ἀλλ' ἀπολίτευτον ἀπερρίφθαι καὶ ἀρηστον, δίκην ἀπὸ γε τοῦ νῦν τῶν τοιοῦτων ἀρχόντων ἀντὶ τῆς δημοσίου κλοπῆς ἀπαιτούμενων τὴν ἐκπτώσιν τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν εἰς τὸ διπλάσιον ἀντέκτισιν ὧν ὑπεβλήθη, καὶ τῶν ἐπὶ τούτῳ ⁸³ κοινωνησάντων, εὐπόρων μὲν ὄντων, πρὸς τὴν αὐτὴν ὑπαγομένων ζήμιαν, ἀπόρων δὲ μάστιξιν αἰκίζομένων καὶ ἀτίμω κουρείᾳ καὶ φυγαῖς ὑπεροροίε.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΖ' ⁸⁴.

Περὶ τοῦ τὰς ἀπόρους γυναικῶν καὶ προίκα μὴ εἰσπνεγκούσας, καὶ περὶ τοῦ λαμβάνειν παιδὸς μοῖραν αὐτῆς.

Πράγμα παράλογόν πως δοκοῦν καὶ τῶ δικαίῳ μὴ συντόμενον καλῶς ἔχειν ἡμῖν καταφαίνεται εἰς τὴν πρέπουσαν καταστῆναι τάξιν, νόμον περὶ τούτου διαθεμένους. Τί δὲ ὄν τὸ πρῶγμά ἐστιν; Οἷα εἰκὸς πολλάκις γυναῖκες ἐρημοὶ πλοῦτου καὶ κτήσεως ἀνδράσιν εὐπλοῦτοις ἀρμόζονται. Αὗται τοῦ γάμπτου λιπόντος τὸν βίον εὖ ἐκ τῆς ἐκαίνου περιουσίας ἐρχόμενον μέρος (ἐρχεται δὲ ἐπὶ μὲν τέτρασι καιδὶν ὁμίονυμος τοῦ ἀριθμοῦ τούτου μέρος, ἐπὶ δὲ πλείοσι μόνον τέκνου ἐνός) οὐκ εἰς ἀδίδιον ἐξουσίαν, οὐδ' ὥστε περὶ αὐτοῦ κύρος ἔχειν διάταξιν τίθεσθαι τοῦτο λαμβάνουσι, μόνως ⁸⁵ δὲ τῆς ἐν τῷ βίῳ χρήσεως καὶ τοῦ ἐκεῖθεν τῆς ζωῆς τὴν χορηγίαν πορίζεσθαι. καταλιπούσης δὲ τὴν ζωὴν εἰς τοὺς παῖδας ἢ ἐξουσία τοῦ τοιοῦτου μέρους μελιόταται : μὴ συγχωρουμένης ἀδείας τῇ γυναικὶ ὡς οικείοις ἀποχρήσασθαι πράγμασι, πλὴν εἰ μὴ ἀτεχνία προσῆ, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης δυστυχίας εὐτυχῆσθαι τὴν τῶν πραγμάτων δεσποτεῖαν : ὥστε οὐκ οἶδα πότερον εὐξεται ἢ γυνὴ καρπὸν κοιλίας ἰδεῖν, ἢ καταράσθαι μὴ φῦνα τοῦτόν, ἢ οὕτως ἐφοῖη κυρία τῆς διαφέρουσας μερίδος.

Ταύτην ⁸⁶ δὲ τὴν ἀποκρίαν ἢ βασιλεία ἡμῶν ἐπανορθουμένη θεσπίζει ἀναφαίρετον ἔχειν τὴν κυριότητα τὴν γυναῖκα τοῦ τοιοῦτου μέρους, καὶ ὅρον ἐπὶ τούτῳ ἐκφέρειν ὅν ⁸⁷ ἂν αὐτῇ δόξη, μηδενὸς ἄλλου τοῖς καισὶν ὑπεριζομένου πλὴν τοῦ κατὰ τὸν φαλκίδιον αὐτοῖς ἐπιλαγχάνοντος : δηλονότι μὴ τῶν προτέρων γάμων ἐπιλελησμένης τῆς μητρὸς μηδὲ ἐπεισαγωγῆ δευτέρου ἀνδρὸς τὴν τοῦ πρώτου κοίτην οὐκ ἐν τιμῇ τιθεμένης. Ὡς εἰ γε τοῦτο συμβαίη, πάντως ἐκπεσεται τῆς παρ' ἡμῶν διδομένης ἐξουσίας, καὶ οἱ

παῖδες τῆς ζωῆς ἦδη τῇ μητρὶ διαλυθείσης τῶν πραγμάτων ἐξουσιάζουσι.

VARIÆ LÉCTIONES.

⁸² Moerm. φιλανθρώπου. ⁸³ Serimg. τούτων. Ement. Steph. ⁸⁴ Ecl. Nov. 53. ⁸⁵ Pendant hæc a præcedentibus κύρος ἔχουν, nec opus est. ut cum Steph. et Agyd. Evexa supples. ⁸⁶ Ecl. inuipit. sic : καὶ ταύτην τὴν νομοθεσίαν ἢ καε. ⁸⁷ Ita Ecl. Vulgo ἡ.

NOTÆ.

(85-86) De quarta uxore inopi competente in bonis mariti locupletis defuncti, vid. quæ scripsi ad Novell. Justin. 117, c. 56, et Authenticaum præterea Cod. Unde vir et uxor.

(87) Abrogatur d. c. 5, d. loco.

(88) Id est, ita tamen ne ad secundas transeat nuptias.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΖ' ⁹⁹.

Περὶ τοῦ ἐγγράφου τοὺς εἰσάγοντας δίκην ἐγκλήματος, ἥτοι τὸν βουλόμενον εἰσεῖναι δίκην πρότερον ἐγγράφῳ πιστεῖται.

Ἄριστόν ἐστι πᾶν, εἰ τι καλὸν καὶ τῷ βίῳ συμφέρον, ἀγήρατον καὶ δεῖθαλές διαμένειν, καὶ μηδέποτε τῶν τοιούτων ἀπομαραινέσθαι τὴν ὠφέλειαν. Εἰ δ' ἄρα καὶ συμβῆ, καθάπερ πολλάκις συμβαίνειν φιλεῖ, παραμεληθέντος ⁹⁹ ἀποβρυθῆναι τὸ χρήσιμον, ἀλλὰ τοὺς γε φροντίδα τῶν ἀνθρωπίνων καλῶν ποιουμένους προσέχει μὴ καταλιγερῆναι τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ τῆν αὐτοῦ λυσιτέλειαν τῷ βίῳ παρεχομένου.

Διὰ ⁹¹ τοῦτο καὶ τὸ ἡμέτερον κράτος νόμον τινα λυσιτελέστατον μὲν τῷ βίῳ, νῦν δ' ὡσπερ γεγηρακότα καὶ πρὸς τὸ ἀχρηστον κινδυνεύσαντα περιστῆναι εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπανάγον ⁹² ἰσχύν, τὸ γῆρας οἶον ἀπαξέει τῆς ἀχρηστίας καὶ ἀνακαινίζει πρὸς τὴν ἀρχῆθεν χρῆσιν καὶ τῆς πολιτείας ὠφέλειαν. Ὁ μὲν γὰρ νόμος ⁹³ περὶ τῶν ὁσοὶ κινήσεις ἐγκλημάτων προάγουσιν ⁹⁴, ὥστε τοὺς πρὶν εἰς τοὺς λόγους ἔλθειν τοῦ ζητήματος περὶ τῆς οικείας προαίρεσεως ἐγγράφῳ διαθεθαίωσει πίστιν παρασχεῖν τῷ κριτῆι, ὅτι περ οὔτε δολιότητι παρενοχλοῦσε γνώμῃς οὐδ' ἐπὶ προλαβούσῃ καταδικαζόμενοι ἐξετάσει, οὐ μὲν οὐδέ νῦν εἰδότες αὐτὸ τοῦτο μηδεμίαν μὲν εἰς τὴν τοῦ δικαίου χώραν εἰσοδὸν ἔχειν, κακούργως δὲ βεβουλευμένοι πράγματα παρέχειν τῷ ἀντικρινόμενῳ, οὐδέ γε ⁹⁵ τὸ ἀληθὲς διαστρέφειν ψεῦδει πειράσομαι. Ταῦτα μὲν τοῦ νόμου τὰ διοριστάματα καὶ καλῶς διορίζεται, καὶ ταῦτα τῷ παραδάντι ποιητῆι ἐπιτίθετο, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνηγέρους ὁ βῆθεις ἐπὶ τοῖς ὁμοίαις ἐδοκίμαξε νόμος. Ἀλλὰ τούτων, καθάπερ εἶπον, ὡσπερ ἀπεφθίμηναι ⁹⁶ περιεστηκότα εἰς τὸ παντελῶς ἀχρηστον ἢ βασιλεία ἡμῶν καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἀνακαινίζει βίωσιν, καὶ τῆρι εἰς τὴν πολιτείαν αὐτῆι παρῆρασαν χαρίζεται. Καὶ θεοπύχομεν ἀπὸ γε τοῦ παρόντος ταῖς βουλομένους δίκην εἰσάγεσθαι πρὸ τῆς εἰσόδου καὶ ὑπὸ τῶν νόμων προτιθέναι διοριζόμενα ⁹⁷.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΗ' ⁹¹.

Περὶ τοῦ μετὰ τὴν πρώτην ἀφώσεσιν μὴ πρὸς τὸ κριτικόν ἀπαρτήσαντος.

Οὐδὲ τοῦτο τὸ καταπεφρονημένον καὶ διὰ παραφάσεως γεγονὸς καταλειφθῆναι θέμις ἀνεπανόρθωτον, ἀλλ' ἀξίον αὐτὸ ⁹⁸ τῆς προσωπικῆς βοηθείας τυχεῖν, ὡς ἐν τοῖς τοῦ βίου πράγμασι. πολλὴν παρεχόμενον τὴν ὠφέλειαν.

Οὐκοῦν ὁμοίως καὶ τοῦτο πρὸς καινισμὸν καθιστώντας, ὡσπερ ἐκεῖνο τὸ μέρος δὲ περὶ τοῦ ⁹⁹ εἰσεῖναι:

VARIE LECTIOES.

⁹⁹ Ecl. Nov. 54. ⁹⁰ Malim παραμεληθῆναι πᾶς. ⁹¹ Inc. Ecloga. ⁹² Vulgo ἐπανάγων, sed rectius nonnulli Eclogæ Codices ἐπανάγον scil. τὸ ἡμέτερον κράτος. ⁹³ Osenbruggen διορίζει addendum censeat cfl. Justiniani Nov. 49 c. 3, et l. 2. C. ⁹⁴ Ecl. προσάγ. ⁹⁵ Codd. habent γάρ. ⁹⁶ Ecl. ἀποφθιόμενον. ⁹⁷ Codd. προτιθέντα διοριζόμενα. Ecl. προτιθέναι διοριζόμενα. ⁹⁸ Ecl. Nov. 55. ⁹⁹ Steph. conj. καὶ αὐτό. ⁹⁰ Codd. τῶν. Pluralem tamen servare vult Steph. adhibito participio βουλομένων vel μελλόντων.

NOTÆ.

(89) Novell. 97. s. eod.

(90) Id est, jurei, reducitur Nov. 49, Justin. c. 5.

(91) Nov. Just. 47, cap. 3.

(92) In usum revocatur Nov. Justin. 69, c. 8, Novell. 112, cap. 3, i Harm § 6, in fin.

A

CONSTITUTIO CVII.

Ut actor ante litem contestationem (89) porrecto libello judici fidem suam probet (90).

Si quidquid honestum vitæque humanæ utile est, a senio liberum ac semper vernans permaneret, neque unquam ejus utilitas deficeret: id vero longe præstantissimum foret. Quamobrem etiamsi contingat (ut sane porsæpe contingere solet) ut eo neglecto utilitas depereat, quorum curæ communis vitæ bona incumbunt: hi certe, ut ne id quod de semuitum utilitatis in commune diffundat, restituere negligant, sane quam conveniens est.

Ea propter et nostra majestas legem quamdam rebus humanis multo quondam utilissimam, nunc vero velut senio confectam, et ne prorsus inutilis fiat periclitantem, ad pristinum robur reducens, senii incommodum quasi abradit, et ad primitivum ipsius usum, rei que publicæ utilitatem renovat. Lex autem de illis, qui actionem movent, agit, ut hi priusquam ad rei disquisitionem deveniant, de suo instituto judici fidem faciant, scripto complexi, se nullo dolo malo adversarium inquietare, neque alio judicio condemnatos esse, neque in præsens scire se nullum ad tribunal aditum habere, et maligno consilio negotium facessere, neque denique mendaciis veritatem intervertere conaturos esse. Atque hæc quidem legis præscripta sunt: quæ sane recte sese habent, eaque qui transgrediretur, huic poena infligebatur. Neque vero huic soli, sed causarum etiam patronos iisdem dicta lex adjudicabat. Itaque hanc (quemadmodum dixi) ceu deperditam (91) prorsusque inutilem redditam, imperatoria nostra majestas, tum ad pristinas vires reducit, tum in rem publicam reditu donat. Ac vero sanctionis, ut qui dehinc in judicium procedere volent, ante introitum quæ a lege præscribuntur, exhibeant.

CONSTITUTIO CVIII.

De eo, qui ad primam denuntiationem judicio se non sistit (92).

Neque vero hoc, tametsi neglectum hactenus contemptivumque habitum sit, incorrectum relinquitur fas est, potiusque ut convenienti auxilio potiat, convenit: utpote quod humanis rebus multam de se utilitatem præbeat.

Nos itaque quemadmodum is tractatus, qui item instituere volentibus formam præscribit, innovatus

est, ad consimilem etiam modum hoc innovantes, sancimus, ut qui semel judiciali citatione in jus (93) vocatus, neque ipse pareat, neque alium qui pro ipso in iudicio se offerat, mittit, iterum iudicii denuntiatione impetatur: cui si similiter non obtemperet, neque tertia denuntiatione indignus censeatur: et si quidem, cum tam patienter judicialis clementia ipsum exspectet, ipse nihilominus tertiam citationem contemnens (cum nulla justa causa comparitionem ejus impediatur) neque per se, neque per alium iudicio sistat: tunc omnino etiam absens condemnatur, et nequaquam deinceps, vel quaestionem movere, vel condemnationem subterfugere ipsi permittatur.

Atque hoc in utrumque ligatorem decernimus, sive quis in jus vocatus comparere negligat: sive quis actione instituta, adversarioque in iudicium producto, deinde ipsi molestias protelationesque litis machinans ab intenta actione dolo malo desistat. Etenim hic quoque, ubi ter a iudice citatus non apparuerit, absens condemnabitur, iis tamen (quemadmodum dixi) si nulla causa, quæ illum, qui se in iudicio non obtulit, verisimiliter purget, ad justam excusationem subsit.

CONSTITUTIO CIX.

Ne intra (94) septimum (95) ætatis annum sponsalia ineanur, neque ante decimum quintum maribus, aut decimum tertium feminis matrimonium consecratur.

Cum suum cuique rei tempus esse sapiens (96) tradat, idque communis omnium, qui modo mentis compotes sunt, sententia tum amplectatur, tum probet: in omni actione tempus observare, longe pulcherrimum fuerit. Quod si fortasse alibi, in contrahendis certe matrimoniis negligi non debet. Oportet enim, ut quo ea res in communi vita magis necessaria est, eo prudentius cautiusque ad illam procedatur.

Quam sanenos ob causam secundum veteres (97-98) qui recte hac de re lege lata statuerunt, sancimus ne quo modo ante septimum ætatis annum sponsalia constituentur, neque matrimonium (99-1), sponsa duodecim, sponso vero quatuordecim annis minore, sacris ceremoniis confirmetur. Atque hoc quidem, quantum ad communem publi-

Α πρὸς δίκην τύπον ἐκφέρει, θεσπίζομεν ⁴¹, τὸν ἀπαξ ὑπὸ δικαστικῆς προσκλήσεως ἐπὶ τὴν κρίσιν κληθέντα, καὶ μὴτ' αὐτὸν ὑπακούσαντα μὴθ' ἕτερον προσώπων ἀντ' αὐτοῦ ⁴² πρὸς τὴν κρίσιν ἀπαντῆσαι διαποστελλαντα, πάλιν δευτέρας ἀξιούσθαι δηλώσεως, ἀπειθήσαντα δὲ καὶ ⁴³ ταύτη, μηδὲ τῆς τρίτης ἀνάξιον κρίνεσθαι, καὶ μέχρι τοσούτου τῆς δικαστικῆς ἐπιεικείας αὐτὸν ὑπομένουσῃς εἴπερ καταφρονῶν ὀφθῆ ⁴⁴ καὶ τοῦ τρίτου μηνύματος ⁴⁵, καὶ μηδεμιᾶς εὐλόγου προφάσεως τὴν ἀπάντησιν κωλυούσῃς οὕτε δι' ἑαυτοῦ οὕτε δι' ἑτέρου προσώπου τῷ δικαστικῷ βήματι παραστή, τότε δὴ τότε καὶ μὴ παρόντι τὴν καταδικάζουσαν ψήφον αὐτῷ ⁴⁶ λαγχάνειν, καὶ μηκέτι ἐξὸν εἶναι καθ' οἷον δὴ τινα τρόπον μὴτ' ἀμφισθετεῖν μήτε τὴν κατάκρισιν ἀποδύεσθαι.

Β Ταύτην δὲ τὴν ψήφον δρίζομεν ἐφ' ἑκατέρου προσώπου, εἴτε τις προσκληθεῖ ⁴⁷ κατόλιγωρῆσει τῆς ἀπαντήσεως, εἴτε τις ἐγκλησὶν ποιήσῃ καὶ τῷ βήματι παραστήσει τὸ διαμφισθετεῖν μέρος, εἴτε μετὰ τὴν προβολὴν τοῦ ἐγκλήματος κακομηχάνως ἀποστή, τάλαιπωρίαν ἐκ τούτου τῷ ἀντικρινόμενῳ περιουῶν καὶ ἀναβολὴν τοῦ πέρατος τοῦ ζητήματος. Καὶ οὗτος γὰρ παρὰ τοῦ δικαστοῦ προσκαλούμενος ἄχρι τρίτου καὶ μὴ παρθαρῶν κατακεκρίσεται καὶ μὴ παρῶν, μηδεμιᾶς ἄλλῃς, ὥσπερ εἶπον, ἀφορμῆς εἰς δικαίαν ὑπόσῃς παραίτησιν, ἣ δυνήσεται ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀπαντῆσαντος τὰ εἰκότα διαπολογήσασθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΘ' ^{48.49.}

Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι μνηστῆραν ἐνδοθεν τῶν ἑπτὰ ἐτῶν, εἴτε ἱερολογίαν ἐνδοθεν τοῦ τεσσαρεσκαίδεκαετοῦς ⁵⁰ χρόνου, καὶ τοῦ τρισκαίδεκάτου ἐπὶ γυναικῶν.

Τοῦ σοφοῦ παραινούντος, Καίρως τῷ παντὶ πράττει, καὶ τῆς κοινῆς παρὰ πᾶσιν ὄσοι φρονεῖς ἐτυχοῦσιν ὑπολήψεως τοῦτο καὶ τιμώσῃς καὶ συνομολογούσῃς, καλῶς ἔχει μάλιστα μὲν ἐν πάσῃ πράξει τηρεῖν τὸν καιρὸν, εἰ δ' οὖν ἄλλ' ἐν γὰρ ἐπὶ κατὰ γάμον συναρμοσίῃ τούτων μὴ παρορῶν· δεῖ γὰρ, ὅσον ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασιν ἀναγκαιότερα ἢ ἐπιχειρήσῃς, τοσούτων μετὰ γνώμης ἀσφαλεστέρας ἐπὶ ταύτην χωρεῖν.

Τούτου δὲ ἕνεκεν κατὰ τοὺς πάλαι καλῶς συνιδέτας περὶ τούτου καὶ νόμον θεμένους ἡμεῖς ⁵¹ θεσπίζομεν, μηδαμῶς συνίστασθαι μνηστῆραν ἐπὶ χρόνοις ἐλάττωσι τῶν ἑπτὰ, μήτε μὴν ἱεροτελεστῆς βαβαιούσθαι τὴν μνηστῆραν τοῦ τρισκαίδεκάτου ἔτους ἐνδοούσῃς τῆς νύμφῃς, τοῦ δὲ νυμφίου τὸν τεσσαρεσκαίδεκάτον μὴ διαμετροῦντος· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀπηγόρευται

VARIE LECTIONES.

⁴¹ Ecl. incipit. ⁴² Ecl. αὐτοῦ. ⁴³ Ita Ecl. Codd. ἀπειθ. δὲ ταύτην. ⁴⁴ Ecl. ὀφθῆ. ⁴⁵ Ita nonnulli Eclogæ codices. Codices. Recte. Vulgo μένοντος. ⁴⁶ Nonnulli Eclog. codd. παρόντα—αὐτόν. ⁴⁷ Ita Ecl. Vulgo προσκλ. ^{48.49} Est in Ecl. Nov. 56; exstat apud Harm. lib. IV, tit. 1, pag. 282. ⁵⁰ Ita ex Ecl. do. Scrimp. δεκαετοῦς. ⁵¹ Ecl. incipit.

NOTÆ.

(93) Vid. tit. ff. De in jus vocat.

(94) Et ita reducitur l. 14, ff. De sponsal. August. antea constituerat, ne minor x annis sponsa haberetur. Vid. Dion. Zonar. Exstat vero hæc Novella apud Harmenop. 4, tit. 1, § 11.

(95) Infantia his annis desinit, d. l. 14, l. 1, ff.

De administ. tut. l. 3, C. qui admin. l. 18, C. De jure lib.

(96) Eccles. iii.

(96-98) D. l. 14, intelligit.

(99-1) Matrimonium feminæ ante 12 annum non contrahunt, masculi ante 14, l. 9. ff. De spons.

πρὸς τὴν κοινὴν καὶ δημοσίαν τοῦ πολιτεύματος χρῆ-
σιν. Εἰ δὲ βασιλεὺς (οἷα πολλά συμβαίνει) πράττων
οἰκονομίαν τινὰ καὶ μνηστειαν καὶ τὴν ἐξ ἱερολογίας
συνάρμοσιν τοῖς μνηστευομένοις ἔνδον τῶν διορισθέν-
των ἐτῶν ἐπιψηφίζεται, τούτο πρὸς τὸν νόμον οὐδὲν
ἀντικεισεται· ἔξεστι γὰρ τοῖς ἐκ Θεοῦ τὴν οἰκονομίαν
τῶν κοσμικῶν ἐγκρατευσμένοις πραγμάτων ὑπέρ-
τερον ἢ κατὰ νόμον οἰκονομεῖν, ὃς ἀγει τοὺς ὑπ-
ηκόους.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΙ' 43.

Περὶ τοῦ τὴν γυναῖκα ἀπογραφὴν ποιῆσθαι τῆς
τε οἰκίας προικὸς καὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς
καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἀνδρῶς ὑποστάσεως,
ἐπειδὴ τὸν γάμον λυθῆναι συμβαλεῖ, καὶ τῇ
προενέξει τῆς ἀπογραφῆς ἐπιζητεῖν εἰ τινεὶ λέ-
γοι παρὰ τοῦ ἴδιου ἀνδρὸς ὑποστῆναι καινο-
τομίαν εἰς τὰ ἀνηκόητα αὐτῇ, χωρὶς δὲ ἀπο-
γραφῆς εἰς ὅν ἔναρτοῦς ἀποδείξωσ μηδὲν
ζητεῖν, μήτε ζητοῦσαν ἀπολαμβάνειν 44.

Μετὰ τῶν ἄλλων, ὅσα περὶ τοὺς γάμους εὐαγῶς
τοῖς ἀρχαίοις προενόηται, καὶ τούτου δεούσης προ-
νοίας τυχόντος τοῦ μέρους (φημί δὴ τοῦ μετὰ τὴν
γαμικὴν διάλυσιν μὴ τὴν γυναῖκα ὅπως ἔτυχεν ἀντι-
ποιεῖσθαι τῆς τῶν ἀνδρῶν πραγμάτων λήψεώς τε
καὶ κατασχέσεως· ἀλλ' εἰ περὶ τούτων ἀμφισβητεῖται,
πρότερον δημοσίᾳ τῆς τε οἰκίας προικὸς καὶ τῆς
πρὸ γάμου δωρεᾶς καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἀνδρῶς
περιουσίας τὴν μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς γεγενημέ-
νην ἀπογραφὴν ἐξενεγκεῖν, καὶ εἰ τι ἐν ταύτῃ δια-
γινώσκοντο παρὰ τοῦ γαμέτου ἀνηλωμένοι, τούτου
τὴν ἀναπλήρωσιν ἐκ τῶν ἐκείνου ζητεῖν πραγμάτων),
καὶ τούτου δὴ καθάπερ ἦν θεμιτὸν τοῖς ἀρχαίοις
διορισμένου, νυνὶ δ' ὀλιγωρῶ παραδοθέντος, ἐπειδὴ
τῆς τῶν ἀρχαίων προνοίας τὸ χρήσιμον συνειδόμεν
ἄξιον σώζεσθαι, τὸ ἐκείνων ἀνανεούμενοι θέσπισμα
ὀρίζομεν, ἀπὸ γε τοῦ παρόντος ἀπογραφᾶς τῆς τε
προικὸς καὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς καὶ τῆς ἄλλης
ἀπάσης τοῦ ἀνδρὸς περιουσίας ἐκ παντὸς τρόπου
παρὰ ταῖς γυναῖξιν σπουδαίεσθαι· ὡς, ἐάν ποτε γυνὴ
πρὸς τοιαύτην φιλονεικίαν ὑπόθεσιν καταστῆ καὶ
πρὸς τὴν ἀνδρῶν χωρεῖν ὑπαρξῶν ἀντὶ τῶν κατα-
στάτων εἰς μείωσιν οἰκίων ἀξιοί, ἐξ ἐκείνης τῆς
ἀπογραφῆς ἦτοι ἀποδείξεως τὸ δίκαιον τῶν λόγων
γνωρίζεσθαι κατὰ τρόπον ἀντιποιουμένης τῶν τοῦ
συζύγου πραγμάτων, εἰ γε παρ' ἐκείνου φαίνοτο
τῶν ἐν τῇ ἀπογραφῇ κειμένων ἀνάλωσις γεγενημένη.
Ἄνευ δὲ τῆς ἐκείθεν μαρτυρίας, μήτε τὴν ζητήσιν
χώραν εὐρίσκειν, μήτε ζητούσης φιλονεικῶσ ἢ ἀκροά-
σῃς τυγχάνειν ἢ τι τῶν ἐπιζητουμένων λαμβάνειν.

cumque reipublicæ usum atinet, ita vetitum sit.
Verum si imperator (2) (ut sæpe accidit) novam
familiam condiciens, et sponsalia, et consecra-
tione peragendam conjunctionem intra præstituo-
ros annos desponsandis decreto permittat, id ni-
hil legi adversabitur. Licitum enim est, ut quibus
Deus universi terrarum orbis, tanquam fami-
liæ ejuspiam administrationem demandavit, hi
secus quam lex quæ subditos devincit, præscribat,
familias cogant.

CONSTITUTIO CX.

Ut (3-4) mulier soluto matrimonio dotem suam pro-
pterque nuptias donationem, et reliquam omnem
mariti substantiam in commentarium (5) conscri-
bat (6) ac eo prolato resarci sibi postulet, si quid
damni in rebus suis a marito se passam dicat,
citra commentarium autem evidentemve proba-
tionem nihil petat, aut petendo accipiat.

Cum præter alia, quæ sancte a veteribus (7)
de matrimonii rebus tractata sunt, huic quoque
tractatui satis prospectum sit: ut nempe mulier
soluto matrimonio non quoquo modo res maritales
percipiendas et delinendas vindicet; sed si de
illis controversiæ moveatur, confectum post mor-
tem mariti de dote sua et donatione propter
nuptias, reliquisque maritalibus facultatibus com-
mentarium publice prius exhibeat: et si quid ex
dote a marito consumptum esse appareat, id ex
ipsius bonis repetat, cum hoc, inquam, quomodo
jus atque æquitas postulat, a veteribus constitu-
tum sit, ac vero nunc ejus nulla ratio habeatur:
quoniam veterum prudentiæ utilitatem conservan-
dam ducimus, illorum sanctionem renovantes
statuimus ut dehinc omnibus modis de dote, pro-
pterque nuptias donatione, et aliis quibuscumque
maritalibus rebus a mulieribus commentarius
conficiatur: quo si quando, ad istiusmodi con-
troversiæ speciem adigantur, et ad res maritales,
pro eo quantum ipsarum res deteriores redditæ
sunt, procedere velint: ex eo commentario aut
probatione petitionis æquitas cognoscatur, utrum
recte res maritorum vindicent, quando commen-
tario comprehensa ab illis insumpta esse consta-
bit. Citra commentarii autem testimonium, neque
petitio locum inveniat, neque illa contentiose pe-
tentes aut audiantur, aut quidquam eorum quæ
petunt consequantur. Porro commentarii confi-
ciendi tempus statuimus: ut intra tres (8) men-

VARIÆ LECTIONES.

43 Exstat in codd. Synopseos Bieneriano, Paris. gr. 1351 et 1357 A, et Vat. 852. 44 Verbum ἴδιου
in cod. syn. Paris. 1351 deest. 45 Sic cod. Paris. 1351. Scrimg. εἰς ὅν. 46 Ita Paris. 1351. Vulgo
λαβ.

NOTÆ.

(2) Vid. Nov. Isaaci Angeli c. 2, inf.

(3-4) Exstat apud Harmenopolium lib. 4, tit. 13,
§ 37.

(5) Ἀπογραφῆν, nota de inventario rerum do-
tialium.

(6) Intra tres menses, ut infra eod.

(7) Juriaconsultis et imperatoribus adde Pho-

ses fiat: et eujusmodi multa veteribus in tutores A
constituta est, talis etiam hic procedat.

CONSTITUTIO CXI.

Ut si uxor (9) mente capiatur idque neque dolo mar-
riti, neque ipso conscio, aliorum maleficio fiat,
et ultra tres (10) annos id malum duret: matri-
monium dirimatur, alleramque uxorem ducere
marito liceat (11).

Idem Imperator eidem Styliano.

Nihil adeo ad conservandum genus humanum
esse necessarium, atque quod (12) e costa viro
attributum est subsidium, cum artifex ille qui
istud condidit, docet, tum ipsa natura divino do- B
cumento attestatur. Quod cum ita sit, par atque
conveniens eras, legis providentiam, et si qua
aliunde cura mortalium rebus succurrit, istius-
modi de re illa commentari et statuere, quæ per
omnem vitam illis qui conjugii nexu uniti sunt,
auxilio gaudioque sint: quæ initio propositum
conjugii finem conferunt, non vero contra affli-
gant, et miseriam perpetuumque mœrorem afferant.
Si ergo conjugium tale esse oporteat (quemadmo-
dum certe oportet) non sane suscipienda mihi illa
lex (13) videtur, quæ si post initum matrimonium
furore uxor corripitur, maritum illam perpetuo
retinere, et furoris incommodum semper ferre
cogit. Ubi enim approbetur, ubi rationi consenta-
neum, aut matrimonialis convictus sollicitudine
dignum videatur, ut per totam vitam maritus in-
saniens uxori alligetur, ejusque fœditatibus con-
sciatur? Si enim nullus adeo truculentus est, ut
vel momento quemquam cum feris in eundem lo-
cum includere sustineat: quomodo legis benignitate
prædita illa lex est (14) quæ perpetuo efferate fu-
rore conjugii cohabitare maritum jubet? Sed per
conjugium, inquit, in unum (15-16) corpus
coierunt, oportetque membrum alterum alterius
morbos perpeti: et divinum præceptum (17) est,
quos Deus junxerit, ne separentur. Præclara

τὸν δὲ χρόνον τῆς ἀπογραφῆς ὀρίζομεν εἰς αὐτῶν
μηνῶν γίνεσθαι, καὶ τὰ ἐπιτίμια προβαίνειν, οἷα δὴ
καὶ περὶ τῶν ἐπιτρόπων τοῖς παλαιῶς νενομοθέ-
τηται⁶⁶,

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΙΑ⁶⁷.

Περὶ τοῦ γυναικὸς εἰς μανίαν περιεσοῦσης μὴ
κατ' ἐπιβουλὴν τοῦ οἰκεῖου ἀνδρός, μήτε μὴ
συνεϊδότες αὐτοῦ τὴν κακουργίαν, εἰ παρ' ἄλ-
λων τινῶν ἢ μανία κεκακουργηται, μέχρι τρι-
τον ἔτους διαμένειν τὸν γάμον ἄλυτον, καὶ εἰ
ἔτι τὰ τῆς μανίας λυπαῖ, τέμνεσθαι τὴν συν-
άφειαν καὶ μνηστεύεσθαι τὸν ἀνδρα σὺν ἀδείᾳ⁶⁸
ἢ ἂν ἔλθῃται.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ὡς μὲν οὐδὲν οὕτω πρὸς βίον ἀνθρώπων⁶⁹ καθ-
έστηκεν ἀναγκαῖον, ὡς ἡ παρὰ τῆς πλευρᾶς κεχι-
ρισμένη ἀνδρὶ βοήθεια, καὶ ὁ ἐξ ἀρχῆς ὑποσπασά-
μενος τὴν πλάσιν τεχνίτης ἐδίδαξε, καὶ ἡ φύσις αὐτῆ
τῷ θεῷ διδάγματι προσμαρτυρεῖ. Τοῦτου δ' οὕτως
ἀναγκαῖον τυγχάνοντος, ἔπρεπε καὶ τὴν τοῦ νόμου
πρόνοιαν, καὶ εἰ τις ἐτέρωθεν φροντίς συνεπιλαμβά-
νεται, τὰ τοιαῦτα περὶ τοῦ πράγματος καὶ πρὸ φρον-
τικῆναι καὶ διορίζεσθαι, οἷα τῇ πάσῃ ζωῇ τῶν διὰ
τῆς συζυγίας ἡνωμένων⁷⁰ εἰς βοήθειαν ὑπέρξει καὶ
ἀγαλλασιν καὶ τὸν ἀπ' ἀρχῆς σκοπὸν βεβαιώσῃ τῆς
νυμφεύσεως, ἀλλὰ μὴ τούναντιον εἰς κατατριβὴν
καὶ ταλαιπωρίαν καὶ διὰ βίου μὴ ἀνείσαν κατήφειαν.
Εἰ οὖν τοιαύτην δεῖ γενέσθαι τὴν συζυγίαν, ὡσπερ
καὶ δεῖ, οὐ δοκεῖ μοι χώραν ἔχειν ἀποδοχῆς ἐκείνος
ὁ νόμος, ὃς μετὰ τὴν μνηστείαν εἰς μανίαν τῆς μι-
μνηστευμένης περιεσοῦσης, βιάζεται τὸν γαμέτην
διὰ παντὸς τοιοῦτ' ἀνευσεύχῃ κακῷ, καὶ τῇ συμ-
φορᾷ τῆς μανίας ἀεὶ περιστοιχιζέσθαι. Ποῦ γὰρ ἀπο-
δοχῆ⁷¹, ποῦ δ' εὐλογον ἢ τῶν περὶ συμβιώσεως ἄξιον
φροντίδων, τὸ προτεδέσθαι διὰ βίου τὸν ἀνδρα μανεί-
σῃ τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς ἐκείθεν ἀνιαρῶς κατατρί-
χεσθαι; Εἰ γὰρ οὐδεὶς οὕτως ἀφιλόνητος, ὃς κἴν
ἐπὶ βραχὺ θηρίῳ συγκαθεργνύειν ἀνθρώπων ἀξίον,
πῶς ἔχει νόμου φιλοφροσύνην ὁ προστάσεων νόμος
δι' αἰῶνος ὑπὸ τῆς μανίας τεθηριωμένη τῇ ἀνθρώπῳ
συνοικεῖν τὸν μνηστευσάμενον; Ἀλλὰ, φασίν, ὡς διὰ
τῆς συναφείας ἐν γέγονασι μέλος, καὶ ἀνάγκη τὴν
τοῦ μέλους ὑφίστασθαι νόσον, καὶ ὡς θεῖον βούλεται
κέλυσμα, μὴ χωρίζεσθαι τοὺς ὑπὸ θεοῦ συζευχθέν-

VARIAE LECTIONES.

⁶⁶ Codices Synopsos subjiciunt hæc: Ἡ ἀγωγή τῆς ἐχούσης προῖκα μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρός, εἰ χρεῖσιν
ὑπόκειται, ἔχει προνόμιον ποιεῖν ἀπογραφὴν, εἰ μὲν ἔστιν ἔσωθεν τῆς πόλεως, μέχρι τριῶν μηνῶν, καὶ
παραγράφεται τοὺς δανειστὰς λαμβάνουσα τὴν ἰδίαν προῖκα καὶ τὰ βοηθούντα αὐτῇ· εἰ δὲ ἔσωθεν τῆς
πόλεως ἐπὶ θέματος, ἔχει ἔξουσίαν ποιεῖν ἔμμεντον μέχρι μηνῶν δώδεκα. Εἰ δὲ ἔμμεντον οὐ ποιήσει ἐμπροθέ-
σμως, βοηθούνται οἱ δανεισταί. ⁶⁷ Laudatur a Bals. ad Phot. XIII. 30, XIV. ⁶⁸ Zuich. et Meerm. συναδει-
σθαι. ⁶⁹ Scrips. ἀνθρώπων. ⁷⁰ Zuich. et Meerm. ἐνωμένων. ⁷¹ Steph. conj. ἀποδοχῆς ἄξιον.

NOTÆ.

(9) De viro, Nov. infra eod.

(10) Novella Nicephori Botoniatae c. 1, idem
confirmat, et Photius 13 Nomocanon. 30, quo
loco Balsamon hujusce Nov. mentionem facit, ut
et Harm. 4, lit. 4, c. περὶ μανίας.

(11) Et ita abrogatur lex 16, in fin. ff. De ritu,
quæ generaliter vetabat matrimonium ob furorem
dissolvi, reducta distinctione legis 22, § 7, ff. so-
luto; sed tamen Photius dicto hoc loco negat hanc
Novellam Leonis usitatam, stari potius juri civili

et Novellæ Justiniani 23, c. 15, Nov. 17, c. 8, 9,
quæ inter causas divortii hanc non enumerat.

(12) Gen. ii, 22.

(13) D. l. 16, in fin. l. 8, De his qui sunt, v. l. 4,
ff. De divort.

(14) Hinc satis perspicuum est, non intelligi hoc
loco d. § 7.

(15-16) Ἐν μέλος, sic alibi σάρκα μίαν. Matth.
xix, vers. 5.

(17) Matth. xix, v. 6.

τας. Καλὰ μὲν ταῦτα, ἃ θεῖα πρᾶ^α Θεοῦ εἰρηται, Α οὐ καλῶς δ' αὐτὰ οὐδὲ κατὰ τὸν θεῖον σκοπὸν οἱ προτεινόμενοι ἐνταῦθα τὴν τούτων ποιοῦνται πρότασιν. Εἰ μὲν γὰρ ἡ μνηστεία τοιαύτην σώζει τὴν κατάσφαιιν ὅποιαν ἐξ ἀρχῆς ἡ νυμφοστόλος παρέσχεν, ἀδικος ὁ χωρίζων, καὶ τὴν μέμφιν οὐ φεύζεται· εἰ δ' ὑπὸ τῆς μανίας οὐδὲ φθογγῆς ἔστιν ἀνθρωπίνης ἀκούειν τῆς ἀνθρώπου, μὴ δτι γε ἄλλου τινὸς τυχεῖν τῶν ὅσα μνηστεία πρὸς ἱλαρίαν χαρίζεται, τίς οὐκ ἐθέλησει διαλύειν τὴν οὕτω πικρὰν καὶ φευκτὴν συζυγίαν;

Διὰ τοῦτο θεσπιζόμεν, ὡς, εἰ ποτε μετὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ γάμου πρὸς μανίαν ἢ γυνὴ περιπέσοι, μέχρι τρίτου ἔτους φέρειν τὴν δυστυχίαν τὸν ἄνδρα καὶ τῆς καθηλείας ἀπολαύειν, καὶ εἰ γε Β μὴ ἐν χρόνῳ τοσούτῳ λύσις εἴη τοῦ κακοῦ, μηδὲ πρὸς τὰς οἰκειάς ἐπανέλθοι φρένας ἢ τὴν μανίαν νοσοῦσα, τῆνικαῦτα διασπᾶσθαι τὴν κοινωνίαν καὶ τῆς ἀνυπολόστου συμφορᾶς ἐλευθεροῦσθαι τὸν ἄνδρα. Τοσοῦτον προσδιοριζόμενον τοῦ θεσπισματος, ὥστε δι' ἐρεῦνης τὴν μανίαν καὶ ἐξετάσεως γίνεσθαι, μήποτε κατ' ἐπιβουλήν ὠφθη συστάσα ἢ αὐτοῦ γε τοῦ ἀνδρὸς ἢ τῶν ἐκείνῳ κατ' οἰκειότητα συναπτομένων ἢ τινῶν ἐτέρων· ὡς εἰ γε ^α τοιοῦτόν τι φωραθῆι, εἰ ἐκ κακουργίας τοῦ ἀνδρὸς, τοῦτον ὀρίζομεν τιμωρίαν τῆς ἰδίας ὑποσχέειν κακίας τὸν εἰς τὸν μονήρη βίον μετασηματισμὸν, καὶ ἄκοντος αὐτοῦ μοναστηρίῳ περιοριζόμενον καὶ τῇ ἐκ τῶν ἱερῶν κανόνων ὑποβαλλομένου τῆς ψυχῆς θεραπεία· εἰ δ' ἐκ τῶν C συγγενῶν ἦλθεν ἢ βλάβη ἢ ἐτέρωθεν ποθεν καὶ αὐτοῦ συνειδότης τοῦ ἀνδρὸς ^α, τοὺς μὲν αὐτουργούς τῆς πονηρίας ταῖς ἐκ τῶν νόμων ὑπάγεσθαι κελεύομεν τιμωρίας, τιμωρεῖσθαι δὲ καὶ τὸν ἄνδρα τῇ τῶν οἰκείων ἀφαιρέσει πραγμάτων, ἃ δεήσει πρὸς παραμύθιον ζωῆς τῆς ἐπιβουλευμένης ἀφωρεῖσθαι, θαμῆναι δὲ αὐτὸν ^α καὶ διὰ βίου ἐτέρου γάμου ἀκοινωνήτων· εἰ δὲ καὶ τολμήσει πρὸς κοινωνίαν καταστῆναι, καὶ ἄκοντα πρὸς τὸν μονάδα μετασηματισθῆναι βίον. Τῶν μένοιγε τὴν κακουργίαν πεποιτημένων ἀμέτοχος καθάπαξ ὑπάρχων, καὶ μηδὲν πρὸς τὴν τῆς γυναικὸς ἐπιβουλήν ἢ αὐτουργήσας ἢ ἄλλοις πονηρευομένοις συνδιεγνωκῶς, κρείττων ἔσται καὶ τιμωρίας καὶ ζημίας ^α, καὶ μετὰ παραδρομὴν τοῦ τρίτου ἔτους λυθείσης τῆς συζυγίας, ἀκωλύτως D πρὸς γάμον ἄλλον συναπέσθω. Λήφεται δὲ τὸ τῶν τριῶν ἐτῶν τοιαύτην τινὰ τῶν παραμένωντι ἀνδρὶ τὴν κατάστασιν. Τὸ μὲν οὖν ἐν ἔτος ^α συνδιατῶν καὶ συνοικῶν καὶ συνδιαταλαπωρούμενος καὶ τὴν ὀφειλομένην ἴσιν πρὸς ἴσιν τοῦ οἰκείου πάση

quidem hæcct divina, utpote quæ a Deo pronuntiatæ sint: verum non recte, neque secundum divinum propositum hic in medium afferuntur. Si enim matrimonium talem statum conservaret, qualem ejus in principio pronuba exhibuisset, quisquis separaret, improbus profecto esset, neque reprehensionem effugeret; jam vero cum præ furore ne vocem quidem humanam a muliere audias, nedum aliud quidquam eorum, quæ ad oblectamentum et hilaritatem matrimonium largitur, ab illa obtineas, quis adeo acerbum horrendumque matrimonium dirimere nolit?

Ea propter sancimus, ut, si quando post initum matrimonium mulier in furorem incidat, ad tres annos infortunium maritus ferat, mœstittianque toleret: et nisi interea temporis ab isto malo illa liberetur, neque ad mentem redeat, tunc matrimonium divellatur, maritusque ab intolerabili illa calamitate exoneretur. Cui sanctioni hoc adjicimus ut furoris causa investigetur, in eamque inquiratur, num forte mariti, aut ipso conscio familiarium ejus aliorumve quorumlibet technis atque dolo sit constatus. Quod si sic esse deprehendatur, et quidem maritus (18-21) maleficii arguatur: ut hic in monachum transformatus, nolensque volens monasterio inclusus, nequitie suæ pœnas luat, manantique ex sacris canonibus animæ curationi subjectus sit, decernimus. At si a cognatis ipsius, aut aliunde ipso conscio noxa orta sit, maleficos pœnis legalibus subjici jubemus, maritumque ipsum rei familiaris administratione privari, ut insidiarum quas alienæ vitæ struxit, det pœnas, ita ut per reliquam vitam connubio se abtineat, et ubi contraire ausus fuerit, ad cœlibem vitam vel invitus religatur. Sin autem sceleris commissi particeps non est, si uxoris vitæ nihil insidiatus est, neque iis qui ei insidias pararunt, conscius est, pœnam patietur nullam, imo post tertium inde a soluto matrimonio annuum novo se matrimonio jungere impune poterit. Trium proinde illorum annorum hæc erit ratio. Primo quidem anno vivet et habitabit cum conjuge misera, ita quidem ut nihil intentatum relinquat quod ad ipsius sanationem conferre possit. Biennio sequenti, si morbus medicorum arti resistit, conjugem poterit deserere, cœlibem vitam acturus. Ubi autem tertio quoque anno morbus non cessarit, ad secundas pergere nuptias poterit. Et hæc quidem de divortio alterisque nuptiis. Quod si mulier furiosa parentes habeat consobrinove, ad hosce perducetur utpote ejus tutores

VARIE LECTIONES.

^α Zuich. Meerm. καὶ παρά. Haud inepte ^α Agyl. εἰ μὲν vult legi. ^α Apud Scrimg. sequentia desunt. Supplementur ex Zuich. et Meerm., qui ea perperam Spangenbergio teste intercalant Novellæ sequenti.

^α Codd. δυνατόν. ^α Codd. τιμωρίαν καὶ ζημίαν. ^α Forte ἔσται.

NOTÆ.

(18-21) Adde Nov. 22, c. 15, § 1, 3, l. ff. ad l. Corn. De Sicariis.

a natura ipsa constitutos quibus istius cura re-
rumque tali modo neglectarum administratio in-
cumbit. Ubi autem parentum aut cognatorum
nullum ei erit refugium, episcopus regionis
humanissimus miseram in monasterio aliquo col-
locabit, cujus abbatissa, re cognita, curam agel
omnium quæ illius salutem remque familiarem
spectant, donec aut furoris aut vitæ finis appropin-
quarit. Liberi, si qui superstites sunt, cum patre
convivent, in matris emortuæ bona secundum le-
gessuccessuri.

ἄλλου περὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς ἀναδέξασθαι μέριμναν,
ἐρώντων πραγμάτων ἐκεῖ συναπερχομένων· εἰ δὲ τῆς
μεν τὸν κατὰ χώραν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον εἰς τι
ἀρίστη τὰ πάντα γνωρίζεται, καὶ ταύτη^α τὴν διοίκησιν αὐτῆς ἀναθεῖναι· καὶ τὴν τῆς ὑπάρξεως οἰκο-
νομίαν τε καὶ ἐγγελησιν καὶ τὴν ὀφειλομένην πρόνοιαν ὑπὸ τῆς τοιαύτης προηγουμένης γίνεσθαι τοῦ
τε βίου καὶ τῶν πραγμάτων τῆς ἀνατεθειμένης, μέχρις ἂν ἡ τῆς μανίας ἢ τοῦ βίου πρὸς ἀπαλλαγῆναι
καταστή. Παρόντων δὲ καὶ παίδων σὺν τῷ πατρὶ τούτοις ἔσται μὲν ἡ βίωσις καὶ ἡ διαγωγὴ ἀποφθαρείσης
δὲ τῆς μητρὸς τὸν ἐκ τοῦ νόμου κληρὸν τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ὑπελεύσονται.

CONSTITUTIO CXII.

*Ut si maritus (22) per matrimonii tempus in furo-
rem incidat, intra quinquennium (23) matrimo-
nium solvi nequeat: eo autem elapso, si furor eum
adhuc occupet, solvi possit.*

Veterum (24) jurisconsultorum sententiam, qua
furorem matrimonium impedire, jam initium autem
non infirmare constituitur, neque convellere, neque
reprehendere est animus: illosque ipsos ad judi-
cium suum, quo ad id discernendum commoti sunt,
expendendum remitto: ut tamen illam aut approbem
aut confirmem quod id mihi approbatione indignum
videatur induci nequeo. Nam cum matrimonium, si
furor præveniat, impediatur: at si vero inito jam
in matrimonio furor superveniat, illud nihil lædi di-
catur, quomodo hinc ad comprobandum illectemur?
Si enim hoc in matrimonio spectatur, ut cum
utriusque conjugis commodo contrahatur: quomodo,
qui ne id ab initio tanquam inutile consistat, sua-
det, si postquam initum erit, eadem calamitas
existat, non idem ejus compagem tanquam inutilem
dissuadebit? An operam dari oportet, ne quis om-
nino in mali cujusquam periculum incidat: qui
vero jam incidit, hic sine omni ope relinquendus,
ipsiusque calamitatum non miseresendum est?

Α σπουδῇ καὶ δυνάμει συνάγων μέλους· τὰ δύο δὲ, εἴ
γε θεραπείας κρείττων εἴη ἢ νόσος, χωρισθῆσεται
μὲν τῆς συνταλαιπωρίας, διακαρτερήσει δὲ, καθάπερ
εἰρηται, ἄζυγος καὶ ἀμνηστευτος^α· καὶ μετὰ τὴν
συμπλήρωσιν τοῦ τρίτου τῆς μανίας οὐ ληγούσης
πρὸς κοινωνίαν ἐτέρου καταστήσεται γάμου. Ἄλλὰ
ταῦτα μὲν περὶ τῆς διαζεύξεως καὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς
πρὸς ἄλλην γαμετὴν συναρμύσεως. Τῇ δὲ πρὸς τὸ
διαζύγιον ὑπὸ τῆς μανίας καταστάσῃ εἰ μὲν τινες
εἶεν συγγενεῖς ἢ γονεῖς, πρὸς αὐτοὺς ἐπιτρέπεται
ἢ ἀφιξίς, ὡς ἐκείνων δικαίω ὑπαρχόντων παντὸς
δηλονότι καὶ τῶν κατὰ νόμον εἰς τὴν αὐτῆς ἐξουσίαν
κατὰ συγγένειαν προνοίας ἐρημία παρῆν, θεοπίζο-
σεμνεῖον παραδοῦναι ταύτην, οὐ προηγουμένη
ἀρίστη τὰ πάντα γνωρίζεται, καὶ ταύτη^α τὴν διοίκησιν αὐτῆς ἀναθεῖναι· καὶ τὴν τῆς ὑπάρξεως οἰκο-
νομίαν τε καὶ ἐγγελησιν καὶ τὴν ὀφειλομένην πρόνοιαν ὑπὸ τῆς τοιαύτης προηγουμένης γίνεσθαι τοῦ
τε βίου καὶ τῶν πραγμάτων τῆς ἀνατεθειμένης, μέχρις ἂν ἡ τῆς μανίας ἢ τοῦ βίου πρὸς ἀπαλλαγῆναι
καταστή. Παρόντων δὲ καὶ παίδων σὺν τῷ πατρὶ τούτοις ἔσται μὲν ἡ βίωσις καὶ ἡ διαγωγὴ ἀποφθαρείσης
δὲ τῆς μητρὸς τὸν ἐκ τοῦ νόμου κληρὸν τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ὑπελεύσονται.

B

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΙΒ'.

*Περὶ τοῦ εἰ μετὰ τὴν γαμήλιον κοινωνίαν εἰς
μαρίαν ὁ μνηστήρ περιπέσοι, ἐφ' ὅλοις ἔτεσι
πέντε διατελεῖν τὸν γάμον ἄλλοι, τούτων δὲ
παρελασάντων καὶ τῆς μαρίας τῆς ἐπισχέσεως
εἶτι προσμενούσης τὴν ὁμοζυγίαν^α ἀφαρμό-
ζεσθαι.*

Τῶν μὲν πάλαι νομοθετησάντων τὴν γνώμην, ὅφ'
ἦς ὁ τῆς μανίας καιρὸς διορίζεται ὡς αὐταῖς^α ὁ καὶ
ταῖς μνηστραῖς ἐναντιοῦσθαι^α, καὶ μὴ διασύρειν
καὶ μέμψει καθυποβάλλειν οὐκ ἔχω (ἀφίημι γὰρ
αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς ταῦτα νενομοθετηκότας τὴν
οἰκίαν εἰδέναι κρίσιν, μεθ' ἧς ἐπὶ τὸ δόγμα κατέστη-
σαν), πρὸς δὲ τὸ συναρτῆν καὶ κατατίθεσθαι ὅτι μὴ
συγκαταθέσει· ἐμοὶ ἄξιον ἂν ἀπέφηνεν^α ὁ νόμος,
ὅτι προάγομαι. Τὸ γὰρ κωλύειν μὲν διὰ^α προλα-
θεῦσαν ἤδη μανίαν τὸν γάμον, φάσκειν δὲ μηδὲν
αὐτὸν ἀδικεῖσθαι μεταγενεστέρως τοῦ γάμου τῆς
μανίας ἀποφανθείσης, πῶς οὐκ αὐτόθεν^α ἡμᾶς
πρὸς τὴν συγκατάθεσιν ἀναπαίθει; Εἰ γὰρ ὁ γάμος
ἐπὶ κοινῇ τῶν συναπτομένων ὠφέλιζ συνίστασθαι
βούλεται, πῶς ὁ τὴν ἀρχὴν ὡς ἀσυμφορὸν ἀποτρέ-
πων συστήναι, τοῦ αὐτοῦ ἐναντιώματος μετὰ τὴν
συνάφειαν ἀνακύψαντος οὐκ ἀποτρέφει τὴν σύστασιν
ὡς μὴ συμφέρουσαν; ἢ βοηθεῖν μὲν χρῆ, ὅπως μὴ
τὴν ἀρχὴν ὀφθειῖ τι; εἰς κακοῦ πείραν καταστάς,
περιπεσόντα δὲ τῷ κακῷ καταλιμπάνειν ἀδοήθητον

VARIE LECTIONES.

^α Codd. ἀμνημόνευτος. ^β Codd. ταύτην. ^γ Ita Zuich. et Meerm. Scring. ὁμοζυγίαν. ^δ Melius
αὐτοῖς, et Agyl. vertit quasi ita scriptum sit. ^ε Hæc omnino corrupta sunt. Fortè ἐναντιοῦσθαι καὶ
μόνον, διασύρειν. ^ς Vulgo: ὅτι συγκαταθ. ἐμοὶ ἄξιος ἀναπέφηνεν. Quæ et sensu carebant. ^ζ Apud
Scring. διὰ deest. ^η Agyl. πῶς αὐτὸ ἡμᾶς legendum censet.

NOTÆ.

(22) De mulieris furore dictum est Nov. 111, supra
cod. Ex his apparet ob triennem furorem uxoris,
matrimonium dissolvi posse: ut ob quinquennem
mariti.

(23) iv, Harm. 2, Nov. Nicephori Phocæ; sed
Photius 3 Nom. 30, negat hanc Novellam Leo-

nis observari, cum furor inter justas divortii cau-
sas non numeretur in Novella Justin. 22, c. 15,
8, 9.

(24) Vid. l. 8, in fin. ff. De his qui sunt sui, l. 16
in fin. ff. De ritu.

καὶ μὴ τῆς τάλαιπωρίας οἰκτεῖται αὐτόν; ὡς περ εἰ τις καὶ πρὸ μὲν τοῦ νόσφ ληφθῆναι τινα δεῖν οἰεταί προσάγειν τὴν ἐπιμέλειαν, κατασχεθέντα δὲ θνήσκειν εἶπεν, ἀπαγορεύσας τὴν θεραπείαν. Ἄλλὰ γὰρ, ὅπερ εἶπον, ἐπιμέμφεσθαι μὲν τοῖς νομοθέταις οὐκ ἔχω, σύμφηρος δὲ τούτοις εἶναι πολλοῦ γε καὶ δέω, καὶ μάλιστα πολλῶν ἐτέρων τρόπων πρὸς μνηστειὰς λύσιν διατεταγμένων, ὧν οὐδαὶς πρὸς τὸ χαλεπὸν τῆς μανίας εἰς σύγκρισιν ἰκανὸς ⁶⁶ παρελθεῖν. Τὸ γὰρ διὰ τὴν τοῦ μνηστήρος ἀσωτείαν, ἢ διὰ τὸ κατὰ τὴν πίστιν διάφορον, ἢ διὰ τὸ πρὸς ὀμίλειαν τὴν φυσικὴν ἄπορον καὶ ἀνεπιτήδειον, καὶ εἰ τι ἕτερον πούτοις συναριθμεῖται κακῆτημένον ἰσχύϊν πρὸς γάμου διάζευξιν, οἷον εἰ ⁶⁷ δουλικῆς ἀναφαίνοιτο τύχης ὁ μνηστευόμενος, εἰ τῶν ὑπεσχημένων ἐν τοῖς γαμικοῖς συμφώνοις ἐξ ἀπορίας μὴ πρόεισιν ἢ τελείωσις, ταῦτα οὖν καὶ τὰ παραπλήσια, ἃ ⁶⁸ διανενομίσται τὴν γαμικὴν κοινωνίαν διαλύειν, πῶς πρὸς τὴν συμφόρῳ τῆς μανίας ὅλως τὴν σύγκρισιν ἀναδέχεται;

Τοιγαροῦν θεσπίζομεν ἡμεῖς περὶ τῆς μετὰ τὸν γάμον ἐπαλθούσης μανίας, ὥστε ἐφ' ὅλοις ἔται πέντε τοὺς συναπτομένους μὴ διαζεύγνυσθαι· καὶ γὰρ ὡς περ τὸ μὴ διὰ βίου θεραπευομένης τῆς μανίας ἄλυτον εἶναι τὸν γάμον βίαιον ὤφθη, οὕτω καὶ ἢ ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ ἀναμονὴ καὶ προσκαρτέρησις ἀναγκαῖα ἐστίν· εἰ δὲ μετὰ τὴν τοῦ τοσοῦτου χρόνου περιόδον μὴ γένηται τις ἀπαλλαγὴ τῆς δυστυχίας, μὴδὲ πρὸς ἀσασφρόνησιν ὁ μεμνηνὼς κατασταίη, τῆνικαῦτα διατέμνεσθαι τὴν γαμήλιον κοινωνίαν, ^C μηδεμιᾶς μὴδ' ἐτέρῳ μέρει προαγινόμενης καινοτομίας. Καὶ ταῦτα μὲν διορίζομεν οὐ πρὸς διαβολὴν τῶν πρὸ ἡμῶν νομοθετησάντων, ἀλλ' εἰς ἀποπλήρωσιν τῆς περὶ τὸ ὑπῆκοον ὀφειλομένης ἡμῖν προνοίας. Ἡ δὲ γε κατ' αὐτὴν ἐπιγνώσθησα τὴν τοῦ γάμου ἡμέραν μανία οὐδὲν ὑπαντιούμενον ἔχει πρὸς τὴν αὐτίκα διάλυσιν, εἰ καὶ προῆλθεν ⁶⁹ ἢ νεωμισμένη αὐτοῖς ἱερολογία, ἀλλ' ὁμοίως τῇ πρὸ τῆς μνηστειὰς ἐγνωσμένῃ πρὸς τὸ ἀκοινωνήτοον καταστήσεται καὶ ἀναρμόστον. Ἴσως μὲν οὖν τισὶ δόξει τὸ μετὰ τὴν ἱερολογίαν διαζεύγνυσθαι κρίσεως ὀρθῆς ἀπολείπεσθαι, ὡς δέον, ἐπεὶ διὰ τῆς ἀναρμοστικῆς τελευτῆς ἐν σώμα γέγονασι, μὴ διατέμνειν αὐτούς, ἀλλ' ἠνωμένους εἶπεν, καὶ μάλιστα γε κυριώτερου μέλους καὶ κεφαλῆς ὑπάρχοντος τοῦ ἀνδρός. Οὐδὲ γὰρ ^D ἐν σώματι τὰ τῶν μελῶν κυριώτερα ὑπὸ τινος κατεσχημένα πάθους ἐκκόπεται. Ἄλλ' οὗτος ὁ λόγος δοκῶν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ἵστασθαι, ἀγνοεῖν ἔοικε τῆς ἱερολογίας τὸ βούλημα. Ἡ μὲν γὰρ, τὰ κάλλιστα

A Quod perinde (25) sit, atque si quis, priusquam morbo quispiam corripiatur, adhibendum remedium existimet, at jam correptum negato remedio mori sinat. Verumtamen id, quod dixi, reprehendere jurisconsultos non est animus: ut tamen ipsis adstipuler, permultum abest. Præsertim vero cum multi alii modi ad solvendum matrimonium constituti sint, quorum nullus (26) cum furoris male conferri recte possit. Quomodo (27) namque mariti prodigalitas, aut religionis (28) diversitas, aut in naturali consuetudine impotentia et imbecillitas, aut siquid aliud his connumeratur, quod ad dissolvendum matrimonium valeat (cujusmodi est, si servillis conditionis conjugem esse appareat, et si quæ (29) in pactionibus nuptialibus promissa sunt, propter paupertatem plene præstari nequeant), hæc, inquam, et similia, quibus matrimonia dissolvere lege tributum est, quomodo tandem cum furoris calamitate comparari possunt?

Nos itaque sancimus, ut si furor post initium matrimonium superveniat, ne intra quinque annos conjuges disjungantur. Etiam quemadmodum quando per omnem vitam furor duraret, nec tamen matrimonium dirimi posset, id durum et acerbum esse visum est: ita tantopere expectare et perseverare necesse est. At si postquam tantum temporis decurrerit, malum se non remiserit, neque furiosus respicerit: cum neutrius commodo aut incommodo conjugium dirimatur. Atque hæc quidem statuimus, non quo superioribus legislatoribus obtrectemus: sed ut quam subditis curam debemus, adimpleamus. Jam vero si furor ipse nuptiarum die animadvertatur, quominus confestim matrimonium, tametsi sacro ritu confirmatum sit, dissolvatur, nihil obstiterit: perindeque ac si ante nuptias furor animadversus esset, matrimonium in irritum recidet, atque distrahetur. Sed quod post consecrationem disjungendos esse conjuges dicitur, fortasse id nonnullis recto iudicio destitui videbitur: quasi, posteaquam sacrificio juncti in unum corpus coierunt, non dirimi illos, sed unitos sint oporteat. Et præsertim quidem cum præstantius membrum, adeoque caput (30-31) maritus sit; neque præcipua corporis membra, si morbo aliquo occupentur, amputari soleant. Atqui hæc ratio, dum a conjunctione stare, atque illam defendere se putat, quid sibi benedictio velit ignorare videtur. Hæc enim præstantissima quæque connubio

VARLÆ LECTIONES.

⁶⁶ Zuich. et Mberm. ἰκανῶς. ⁶⁷ lidem illi si omittunt. ⁶⁸ lidem & non habent. ⁶⁹ Codd. προῆλθεν.

NOTÆ.

(25) Argumentum satis firmum ad hujus Novellæ confirmationem observa.

(26) Argumentum aliud firmum satis observa.

(27) Vid. Nov. 22, cap. 15, Nov. 117, c. 8, 9.

(28) Vid. l. 2, in fin. C. De sponsalibus, adde Phot. 1, 2. Nomocanon. 13.

(29) Vid. Nov. 22, c. 18.

(30-31) Caput uxoris maritus I Cor. ii, vers. 13.

largiri cogitans, pudicitiam indissolubilique quodam amoris vinculo conjuges devinciens, propagationem generis, et si quid aliud matrimonium jucundum reddit, consecrat. At furori, quæso, quomodo cum hoc sacrificii proposito conveniat? Ubi enim pudicitiae integritas, quando mens seipsam non novit, miserabilisque ignorantiae infortunio premitur? Unde vero propagatio generis speretur, cum furor spectaculum solo aspectu horrendum miseræ uxori miseriosem maritum exhibet, nedum ipsi cum illo consuetudinem habere permittit? Quali porro amoris vinculo colligentur, cum morbus universum hominem efferat, et ut quidvis potius quam homo videatur, efficit. Ac profecto si forte ex tam infortunato connubio fetus (32-33) in lucem prodeat, cum natura fructus rebus ut plurimum assimilare soleat, quomodo non hic ipse fetus humano generi commune detrimentum afferet? Mihi igitur propter hæc etiam, matrimonium post furoris correptionem solvendum esse constituere, justum rationique esse consentaneum, neque ad reprobationem matrimonialis benedictionis, neque ad aliud quodpiam crimen vergere visum est. Quod si quis sanctionem a crimine non liberet, hic apud se furiosi matrimonii utilitate expensa, quantum momenti iudicium suum habeat, cognoscat.

CONSTITUTIO CXIII.

Ut quemadmodum in aliis structuris lege cautum est: ita etiam subdialium: ambulacrorum structurae, quæ solaria (34) appellantur, decem pedibus a vicinorum ædificiis distent.

Quæ veteres de domuum et alioqui parietum structuris tractavere, perbelle illa se habent, et vicina ædificia decem (35) inter se pedibus distare debere, ab iisdem recte constitutum est. Verum quoniam de subdialibus deambulationibus, et quomodo aliquis fortasse vocet prosceniis spectatoriiis, quæ ad apricandi usum, et eum quidem solum excogitata sunt, atque a sole nomen acceperunt (solaria enim appellantur) in lege nulla mentio facta, nihilque constitutum est: decreto quod de illis statuatur, quæque subinde, ut verisimile est, de iisdem contentiones emergunt, dirimat, opus est.

Decernimus igitur, ut et in his structuris, solariorum nempe, inter vicinos tantum interstitium servetur, quantum in aliis constitutum est. Etenim quemadmodum in illis conspectus prohibendi causa decem (36) pedum interstitium statutum est: ita hic

ἡ μνηστειὰ χαρίζεσθαι διανοουμένη, σωφροσύνην ἢ ἀρρήκτων τινὶ δεσμῶ φιλτροῦ συνδέουσα ἀμφοτέρους, γένους διαδοχὴν καὶ εἰ τι ἕτερον ἡδύνοι τὸν γάμον τελεῖται· μανία δὲ πῶς ἂν τῷ σχοπῶ συνδράμοι τῆς τοιαύτης τελετῆς; Πού γὰρ σωφροσύνης τὸ καθαρὸν, μὴ τοῦ νοῦ γινώσκοντος ἑαυτὸν, ἀλλ' ἀγνοίαν ἐλλεινὴν δυστυχούντος; Γένους δὲ πόθεν ἡ διαδοχὴ, φρικτὸν θέαμα καὶ μόνον ἰδεῖν τῇ ἀθλίᾳ μνηστῆ τὸν ἀθλιώτερον μνηστῆρα τῆς μανίας παρεσκευαζούσης, μὴ ὅτι γε συνελθεῖν αὐτῶ πρὸς ὀμίλιαν προτροπὴ μίνης; Ποίῳ δ' ἂν φιλτροῦ δεσμῶ συνδεθῆιν, τοῦ πάθους ὄλον ἀποθηριούντος τὸν ἀνθρώπον, καὶ πάντα μᾶλλον ἢ ἀνθρώπον ἐπιγινώσκουσθαι διατιθέντος; Εἰ δ' ἄρα ποτὲ καὶ γονὴν ἐξ οὕτω γάμου δυστυχῶς ὄφεται ἥλιος, πῶς οὐ κοινὴ βλάβη τῶ ἀνθρωπίνῳ βίῳ ἡ τοιαύτη γονή; διότι συνεξομοιοῦν οἶδεν ἡ φύσις τοῖς πράγμασιν ὡς ἐπὶ πολλοὺς καρπούς. Ἐμοὶ μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα δίκαιον ἐλογίσθη καὶ εὐλογον, καὶ οὕτε πρὸς ἀθέτησιν τῆς συνακτιρίου εὐλογίας οὕτε πρὸς ἄλλο τι ἐγκλημα, τὸ θεσπίσαι τὴν τοῦ γάμου μετὰ τὴν τῆς μανίας λῆψιν διάλυσιν. Εἰ δὲ τις αἰτίας οὐκ ἀπολύει τὸ θέσπισμα, οὕτως καθ' ἑαυτὸν ἐπιστήσας, καὶ τὴν ἐκ τοῦ μεμηνῶτος γάμου κατανοήσας ὠφέλειαν, εἴσεται τὴν οἰκίαν κρίσιν ὅποιας τιμῆς ἀξία καθέστηκεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΗ΄.

Περὶ τοῦ καὶ ἐν τοῖς προσκηλίσι κατασκευασμασιν, ἃ τὴν τῶν ἡλιακῶν ἐπιωνυμίων φέρει, τὴν τῶν δέκα ποδῶν ἐκ τοῦ γειτονικοῦ μέρους παρατηρεῖσθαι διάστασιν, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκοδομημάτων νομόμωται.

Ἄ μὲν περὶ οἰκοδομίας οἶον οἰκημάτων καὶ τειχιῶν ἄλλως τοῖς παλατοῖς ἐπισκέψθη, καλῶς ἡ ἐπισκεψίς ἔχει καὶ καλῶς ἐπ' αὐτῶν ἡ διάστασις τοῖς γειτονέουσιν διατέτακται μέρεσιν, ἐν ὄλοις ποσὶ δέκα λαχούσα τὴν διαμέτρησιν. Τὰ δὲ περὶ τῶν υπαιθρῶν καὶ ὡς ἂν τις εἴποι, προσκηλίῶν θεατηρίων, ἃ καὶ πρὸς μόνην καὶ υπαίριον ἀπόλαυσιν ἐπινοήσεται καὶ τὴν ἐπιωνυμίαν ἐκ τοῦ ἡλίου εἰληφεν ἡλιακὰ προσγορευόμενα, ταῦτα δὲ ἄρα τῆς ἐκ τοῦ νόμου μνημῆς οὐ τυχόντα καὶ διορίσεως, νῦν εἰς χρεῖαν καθέστηκεν ψήφου περὶ αὐτῶν ὀρίζουσης καὶ τὴν φιλονεικίαν τὴν, ὡς εἶπε, ἐπ' αὐτοῖς ἐνίστοι προβαίνουσιν διαλυούσης.

Ὅριζομεν οὖν, καὶ ἐπὶ τούτων τῶν κατασκευασμάτων, τουτέστι τῶν ἡλιακῶν, ἐκείνο τὸ μέτρον ὁῶσιν τὸ μεταξὺ διάστημα τῶν ἐχόντων τὴν γειτονίαν προσώπων, ὃ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκοδομημάτων ἀπονέμωται. Καὶ γὰρ ὡσπερ ἐπ' ἐκείνων ἡ τῆς

VARIAE LECTIONES.

³³ Scrimg. σωφροσύνη. Emend. Agyl. ³⁴ Verba ἐκ τοῦ apposui ex Zurich. ex Meerm. Apud Scrimg. desunt.

NOTÆ.

(32-33) Hoc vult, sanum ex furioso concubitu nasci non posse.

(34) Ἄ τὴν τῶν ἡλιακῶν ἐπιωνυμίαν φέρει. Scrimg. adde 2, Harm. 4. c. περὶ ἡλιακῶν ἦτοι ἐξόστου, etc. περὶ Σολαρίων. Eadem Meniana et τεχνόστας appellant, l. 11, C. De ædificiis priv. adde l. pen. § 5,

C. De ædificiis.

(35) Harm. 4, cap. περὶ οἰκοδομῆς. Imo duodecim, idem 2, tit. 4, περὶ ἀνανεώσεως οἴκου παλαίου, l. 12, § 2, C. De ædific. privat.

(36) L. 41, C. De ædificiis privatis.

κατοπτεύσεως αἰτία τῶν δέκα ποδῶν ὤριξε τὸ δῆδοσθημα, οὕτω κἀναυθα διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν τὸ ἴσον εὐλόγως διορισθήσεται μέτρον, καίτοιγε ἡ αἰτία τῆς κατοπτεύσεως πλέονα ἀπαιτεῖν δοκεῖ τὴν ἀπόστασιν. Εἰ γὰρ διὰ τὸ μὴ κατοπτεῦειν ἀλλήλους τὰ γειτονεύοντα μέρη τῶν δέκα ποδῶν ποιεῖται ἀπόκλισιν⁷¹, ἐναυθα τοσούτον ὀφείλει μᾶλλον ἀφρίστασθαι, ὅσῳ καὶ μᾶλλον ἐπιτηδείως ἔχουσιν αἰ τοιαῦται κατασκευαὶ πρὸς κατοπτεύσειν. Δῆλον γὰρ, ὡς ἐν οἰκίᾳ τις καθεζόμενος ἢ τι πράττων οὐκ ἂν οὐτω κατοπτεῦθῃ, πολλῶν ὑπαρχόντων ἀντιφραγμάτων· ἐν δὲ τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος προσκλήνους ἔργοις, ἢ ὡς ἂν αἱ πολλοὶ φαίεν ἐξωσταρίους, οὐδὲν εἰς περιουσίην ἔστηκεν ἀντιφράττων.

Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, μὴ ἐτέρως ἐξεῖναι τινι τοιούτων κατασκευάσμα τακταίνειν, εἰ μὴ πόδες δέκα τὴν ἐκ τοῦ γείτονος μέρους ἀποχώρησιν διαμετρήσουσιν. Ὅμοιος δὲ καὶ εἰ τις ὄροφον τῆς οἰκίας ἀμείψαι βουλόμενος μαρμάρων πλάκας περιθειῇ, καὶ οὕτως μὴ πρὶν τοῦτο πράττοι, πρὶν τὸ εἰρημένον δῆδοσθημα τῶν δέκα ποδῶν ἀπομακρύνων τοῦ γείτονος ἢ⁷². Ἐτέρου δὲ τινος εἰς βοήθειαν ἀνακύπτοντος τρόπου, λέγω δὴ χρόνου μακροτέρου παραδρομῆς ὑπερβαινούσης τὴν νομικὴν περὶ χρόνων διάταξιν, ἀπ' οὗ τὸ ἔργον τὴν ὑπαρξίν λαβεῖν, ἢ εἰς φιλικῆ⁷³ τινι συμφωνίᾳ δωρησαμένη τὴν ἀδειαν ὁ ταύτην λαβὼν εἰς τὸ ἐργάζεσθαι προελήλυθε, καλεούμενος ἐπὶ τοῦ οικείου σχήματος τὸ ἔργον μένειν. τῆς τῶν δέκα ποδῶν μὴ παραιτούμενης ἀποστάσεως⁷⁴.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΙΑ⁷⁵.

Θέσπισμα τοῦ δουδόμενου⁷⁶ βασιλέως κυροῦ Ἀέουτος.

Ἐξέστι τῷ κατέχειν ἀκίνητον διακιπράσαιεν πρὸς ὃ ἄρα βούλεται πρόσωπον ἀνεπικυλύτως τε καὶ ἀνεπιφωνήτως. Πᾶν γὰρ ἀκίνητον ὑποδημόσιον ἐν ἐκχωρεῖ ἡ βασιλεία μου τῷ τὴν καταβολὴν⁷⁷ ποιουμένῳ τῶν δημοσιακῶν βαρῶν ἐξωνασθαι, τῶν γειτνιαζόντων μὴ κωλύοντων τὴν ἐκποίησιν. Εἰ γὰρ ὁ πένης καὶ πτωχὸς καὶ πράγματος μὴ εὐπορῶν, βουλόμενος τὸ οικεῖον ἐκποιήσασθαι ἀκίνητον, οἱ πλησιάζοντες δὲ ὑπούλως τὰ σήμερον καὶ αὐριον ἐκδεχόμενοι τῷ πτωχῷ καὶ πένητι τὰ οικεῖον καταλίποιν ἀκίνητον, εἰ οὐδὲν ἂν πλησιάζων ἀναλάβηται, πᾶν τῇ βασιλείᾳ μου λογίζεται ἄδικον. Διὰ καὶ διορίζεται πᾶσι τοῖς ἀπόροις καὶ πτωχοῖς, τὰ μὴ δυνάμενα κατέχειν ἀκίνητα ἐκποιεῖσθαι ἀποτιμώμενα, καὶ τὸν ἐξουούμενον⁷⁸ καλῶς κατέχειν τὸ ἐξωνηθῆναι· μέχρις γὰρ τοῦ ἑξαμήνου τοῦ πρώτου χρόνου ἐκκλητῶν ποιεῖν τοὺς γειτνιώντας καὶ οὕτως ἀντιστεφομένης τῆς τιμῆς τῷ ἐξωνησαμένῳ λαβεῖν

A quoque merito idem (37) spatium eadem-de causa præscribetur: præsertim vero, cum conspectus majorem etiam distantiam hic requirere videatur. Nam si ne se invicem vicini conspiciant, inter alia ædificia decem pedum intercapedo relinquitur: hic tanto id magis fieri debet, quanto hujusmodi structuræ conspectui magis sunt expositæ. Constat enim sedentem quidpiamve facientem in ædibus aliquem quod multa septorum obstacula intersint, non ita facile posse conspici. In proscenorum vero de quibus agitur operibus, aut (quomodo multi dicere malint) menianis, quominus in quacunque partem, circumspectus nihil obstat.

B Ea propter sancimus, ne aliter cuiquam talem structuram fabricari liceat, quam si decem pedibus a vicinorum structuris abstineat. Similiter si quis ædium suarum fastigium mutans, marmoreas crustas obducat: hic etiam non aliter id faciat, quam si dictum decem pedum interstitium inter se et vicinum relinquat. Alio autem quopiam modo intercedente: longi temporis præscriptione, nempe si ex quo opus constitit, a legibus præfinitum tempus decurrerit, aut pactum asservetur, ex quo quia facile accepta ad ædificandum accesserit: jubemus, ut in suo statu structura maneat, tametsi a vicini structura decem pedibus non distet.

C CONSTITUTIO CXIV.

De alienatione rerum immobilium et retractu decretum præclari imperatoris domini Leonis.

Licet possidenti rem immobilem vendere cui liberit personæ absque impedimento et prohibitione. Omnem enim rem immobilem quæ publica sit, permittit mea regia potestas ei qui publicorum onerum solutionem fecerit, emere, modo vicini alienationem non impediverint. Si enim cum pauper et mendicus et rem nullam possidens voluerit rem propriam immobilem alienare, propinqui autem fraudulenter uno et altero die substituti pauperi et mendico rem propriam donaverint immobilem, quum nihil propinquus acceperit, omnino, mea regia potestate reputatur injustum. Ideo et statuitur egentibus et mendicis res quæ non possunt immobiles existere post æstimationem alienare, et emptorem bene possidere quod emit; usque ad sex menses a primo tempore appellationem facere vicinos posse, et sic æstimatione mutata ab emptore tollere rem istam immobilem; hoc autem

VARIÆ LECTIONES.

⁷¹ Scrimg. ὑπόκλ. ⁷² Codd. ἢ. ⁷³ Codd. φυλαχῆ. ⁷⁴ Hactenus interpretationem Agylæi secuti sumus: quæ sequuntur Constitutiones Latinitate donavimus. Edit. ⁷⁵ Hæc Constit. servata est in codd. Paris. Gr. 1346 fol. 253. Vind. Jurid. Gr. 5 fol. 377, Laurent. LXXX, 6 fol. 230. ⁷⁶ Vindob. Νεαρά τοῦ εὐσεβεστάτου κτλ. ⁷⁷ Paris κατοχῆν, quod emendandum erat. ⁷⁸ Paris. ὁ ἐξουούμενος.

NOTÆ.

37) Decem pedum scil. ut supra eod. et ad l. 11, C. De ædific. privatis, nisi publicum solum sit vicinum;

spatium enim quindecim pedum relinquendum. Harmen. d. c. περὶ οἰκοδομῆς.

tempore elapso ita et vicini excluduntur, dum at-
tribuitur emptori possessio rei immobilis.

CONSTITUTIO CXV.

De Tabulariis.

*Edictorum circa politica objecta imperatoris domini
Leonis primum de tabulariis;*

Cujus caput primum dicit: Qui admittendus est
tabularius debet suffragio et examini primicerii et
eorum qui cum illo sunt tabulariorum submitti,
ita ut cognitionem et scientiam legum habeat, et
manus scriptura cæteris præstet, nec garrulus aut
pervicax aut vitæ dissolutæ existat, sed potius
moribus conspicuus et prudentia irreprehensibilis,
sapiens et intelligens, et ad loquendum solers et
ad ratiocinandum aptus, ut non facile hinc et
inde circumferatur per falsariorum scripturas et
astutorum argumenta; ita ut si quis fortasse talia
extra legem et conventiones et quæ scribi man-
data fuerint inveniat machinans, cum probitate
acturum hunc isti testificentur.

In 2º Capite dicit: Qui admittendus est debet
ad manum habere 40 titulos encliridii legum, et
60 librorum cognitionem, universas doctrinas di-
dicisse, ne mendam admittat in scripturis, aut in
vocibus æquivocationem patiatur habere etiam tem-
pus plenissimum ut clare examinetur, mente et cor-
pore. Manus vero scripturæ incumbat in concilio,
neque ex improvviso exerceat; si vero deprehenda-
tur, a gradu decedat.

In 3º capite dicit: Oportet admitti illum sic:
Post testificationem et inquisitionem, præsentem
ferri cum concilio tabulariorum et primicerio co-
ram illustrissimo urbis præfecto, toga indutum,
istis jurantibus per Deum et imperatorum salutem
se non ob ullam gratiam aut favorem aut propin-
quitatem aut amicitiam hunc ad gradum promo-
vere, sed ob virtutem, scientiam et prudentiam,
et hunc aptum esse in omnibus; et post juramen-
torum affirmationem sigillo hunc admitti in præ-
fectoralis officina ab eo qui directionem habet;
deinde ita collocari in concilio et adnumerari ta-
bulariis; deinde in templum, prope quod habita-
tionem habet, ingredi, omnibus tabulariis toga
indutis, et consecrari per orationem sacerdotis
toga exutum et albo vestimento opertum, et cir-
cumdatum tabulariis omnibus toga indutis, primi-
cerio thuribulum tenente et ad hunc bonum odo-
rem emitente, dum manibus legem præfert, ad
dirigendum ejus vias per thuribulum significati, ut
incensum coram Domino; ita igitur gloriose in
cathedra collocari quam sortitus est; deinde do-
num redire cum suæ dignitatis apparatu, convi-

τὸ τοιοῦτον ἀκίνητον· τοῦτου δὲ παραδραμόντος καὶ
οὕτως⁸⁰ οἱ γεινιῶντες ἀποκλείονται, προσκυρομένης
τῆ ἐξωνησαμένη τῆς νομῆς τοῦ ἀκινήτου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΙΕ'.

*Ἦν περὶ πολιτικῶν σωματείων διατάξεων τοῦ
βασιλέως κυροῦ Λεόντος πρώτη περὶ ταβουλ-
λαρίων⁸¹.*

Ἦς ἐν τῷ α' κεφ. φησίν· Ὁ μέλλων προχειρισθῆναι
ταβουλλάριος ὀφείλει ψήφῳ καὶ διαγνώσει τοῦ τε
πριμμικηρίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ὄντων ταβουλλαρίων
ἐγγίνεσθαι, ὡσάν καὶ γνώσει καὶ νόμων εἰδησιν
ἔχει, καὶ χεῖρὸς γραφῆ τῶν λοιπῶν πρωτερεῦσι, καὶ
μὴ στωμύλος ἢ ἀσθάδης ἢ βλου διεσφαρμένου τυγχέ-
νοι, ἀλλὰ μέλλον σμῆνος τὸ ἦθος καὶ τῆ φρονήσεως
ἀκέραιος, λόγιός τε καὶ συνετός καὶ περὶ τὴν λέξιν
εὐστροφος καὶ περὶ τὸν λόγον εὐάρμοστος τοῦ μὴ
ῤῥῶστα ὕδὲ κάκεισε περιφέρεισθαι εἰς τε⁸² τὰς τῶν
φλοσαμάτων γραφὰς καὶ τὰς τῶν δελεασμάτων πα-
ραγραφὰς, ὡς⁸³ εἰ γέ ποτε τοιαῦτά τις παρὰ τὸν
νόμον καὶ τὰ συμβεβασθέντα καὶ γραφῆναι ὀρισθέντα
εὐρεθείη διαπραττόμενος, ὅπ' εὐθύνην ἔσσεσθαι καὶ
τοὺς αὐτὸν μαρτυρήσαντας.

Ἐν δὲ τῷ β' κεφ. φησίν· Ὁ προχειρισθόμενος
ὀφείλει ἐπὶ στόματος ἔχειν τοὺς μ' τίτλους τοῦ ἐγ-
χειριδίου νομῆμου καὶ τῶν ξ βιβλίων τὴν γνῶσιν,
παιδευθῆναι δὲ καὶ τὴν ἐγκύκλιον παιδευσιν, ὡς μὴ
διαμαρτάνειν ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν ἢ διολισθαίνειν περὶ
τὴν λέξιν, ἔχειν δὲ καὶ τὸν χρόνον πληρέστατον τοῦ
διατρηνούσθαι καὶ τῷ νῦ καὶ τῷ σώματι χεῖρὸς δὲ
γραφῆ ἐκτυπούτω ἐν τῷ συλλόγῳ, μῆτι τῶν ἀδοκῆ-
των διαπράττεσθαι· εἰ δὲ φωραθείη, ἐκπίπτειν τοῦ
βαθμοῦ.

Ἐν δὲ τῷ γ' κεφ. φησίν· Δεῖ προχειρίζεσθαι τοῦ-
τον οὕτως· μετὰ τὴν διαμαρτυρίαν καὶ τὴν ἐρευνᾶν
ἐμφανίζεσθαι μετὰ τοῦ συλλόγου τῶν ταβουλλαρίων
καὶ τοῦ πριμμικηρίου τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς
πόλεως, ἐφεστρίδα ἡμφιεσμένον, ἐπομυμένον
ἐκείνων εἰς θάδν καὶ τὰς σωτηρίας τῶν βασιλέων,
μὴ διὰ τινὰ χάριν ἢ παράκλησιν ἢ συγγένειαν ἢ φι-
λίαν τοῦτον τῷ βαθμῷ ἐντάττεσθαι, ἀλλὰ δι' ἀρετὴν
καὶ γνῶσιν καὶ σύνεσιν καὶ τὸ ἱκανὸν εἶναι ἐν πᾶσι·
καὶ μετὰ τὴν τῶν ὄρκων βεβαίωσιν σφραγίδι αὐτὸν
προχειρίζεσθαι ἐν τῷ ἐπαρχικῷ σκεπτόν παρὰ τοῦ
τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντος, εἰδ' οὕτως ἐντάττεσθαι τῷ
συλλόγῳ καὶ συναριθμεῖσθαι τοῖς ταβουλλαρίοις·
ἔπειτα ἐν ναῦ, ὅθ' ἰκανὸν τὴν κατοικίαν ἔχει,
ἀφικνεῖσθαι, πάντων τῶν ταβουλλαρίων ἐφεστρίδας
ἡμφιεσμένων, καὶ τελεῖσθαι δι' εὐχῆς τοῦ ἱερέως
τὴν ἐφεστρίδα ἀποβαλλόμενον καὶ λευκὸν φλόγιον
ἐνδιδυσκόμενον, καὶ προπεμπόμενον παρὰ τῶν τα-
βουλλαρίων πάντων τὰς ἐφεστρίδας ἡμφιεσμένων,
τοῦ πριμμικηρίου θυμιατήριον ἔχοντος καὶ πρὸς αὐ-
τὸν τὴν εὐωδίαν ἐκπέμποντος, ἐν ταῖς χερσὶ τὸν
νόμον ἐπιφερόμενον, τοῦ κατευθῆναι τὰς ὁδοὺς αὐ-
τοῦ διὰ τοῦ θυμιατηρίου σημαινόμενον, ὡς θυμιαμα

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁰ Malim ὁλω. ⁸¹ Exstat in codice τῆς μονῆς τῶν Ἱσθῶν in monte Athone sitæ, necnon in cod. Paris. Gr 1551 fol. 292. et 1557 A. ⁸² Cod. B. ⁸³ ὡς delenda esse videtur.

ἐνώπιον Κυρίου. Οὕτως οὖν ἐνδόξως παραγίνεσθαι A vari confestim cum adstantibus et gratulationes
ἐν τῇ καθέδρᾳ, ἐν ἣ ἐκκληρώθη· εἶτα οἴκοι ἐπανα- excipere
στρέφειν μετὰ τῆς αὐτοῦ δόξης, συμποσιάειν τε τὸ τηνικαῦτα μετὰ τῶν συμπαρόντων καὶ συνευφραίνεσθαι.

CONSTITUTIO CXVI.

De archiepiscopatu Patrensi bulla aurea⁹⁵.[Non exstat.¹]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΙΖ'.

Νεωρὰ νομοθεσία Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου περὶ ⁹⁵
τοῦ ἀπὸ πρώτου γίνεσθαι πάσας τὰς ἐκδόσεις.
Γέγονε δὲ αὕτη ἐν ἔτει 592⁹⁶. Ἐρασιτέθη
ἐν τῷ ὄρφανοτροφείῳ⁹⁷.

Ἡᾶσα κήνσευσις ἀπὸ Αὐγούστου Καίσαρος ἐκτε-
θεῖσα ὑποτελεῖς πάντα τοὺς ὁμογενεῖς παρεσκευ-
ασεν, ὅθεν καὶ τὰ δημόσια τέλη ἀνερύθησαν. Ἀπὸ
οὖν τῶν τελοουμένων δημοσίων ἐμφορευτικῶν τελε-
σμάτων ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει ὁ πρὸ ἡμῶν
βασιλεὺς Ἰουστίνος ⁹⁸ ἐν τῷ τῶν κορυφαίων ἀποστό-
λων εὐαγεῖ σεκρέτῳ τοῖς ὄρφανοτροφείοις ⁹⁹ σὺν ταῖς
ἄλλαις αὐτοῦ δωρεαῖς καὶ υμῶν νομισμάτων ἐτήσιον
δημόσιον τέλος προσαφίρωσεν ¹⁰⁰, ἐντάξας ταῖς βό-
γαις, κατὰ τὴν ἐναποκειμένην αὐτοῦ ἐπὶ ἐραν νομοθε-
σίαν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, τὰ τοῦ ὄρφα-
νοτροφείου δημόσια ¹⁰¹ ἀνεκποίητα εἶναι, καὶ ἐπὶ
προσώποις τρισὶν ἐκδίδοσθαι. Ὑστερον δὲ πρὸς τὰ
τῆς ζωῆς αὐτοῦ τέλη ¹⁰² καὶ τὸν τῆς δωρεᾶς τῶν υμῶν
νομισμάτων χρυσόβουλλον λόγον ἐξέθετο, καὶ δι' αὐ-
τοῦ καλῶς καὶ δικαίως τοῖς παροίκιοις χρήσεως ¹⁰³ καὶ
νομῆς χρόνον. Ὅν καὶ εἰς χεῖρας λαβοῦσα ἡ [γαλη-
νότης] ¹⁰⁴ ἡμῶν, τὰ παρ' ἐκείνου καλῶς διορισθέντα
εἰς νόμον ἐξέθετο, καὶ κρατεῖν αὐτὸν εἰς τοὺς ἐξῆς
ἄπαντας καὶ διηνεκεῖς χρόνους παρεκελεύσατο. Ἐν-
θεν τοι καὶ διορίζεται, ἀπὸ πρώτου προσώπου εἰς
πρῶτον κατέχεσθαι τὰ ἐκδιδόμενα, καὶ δεσπόζειν
ἀκωλύτως, καὶ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀπὸ πρῶ-
του προσώπου εἰς πρῶτον, ἀνακάμπτειν τὸν κατ-
έχοντα, καὶ παρέχειν διπλοῦν τὸ τελούμενον ἐμφυ-
τευτικὸν τέλος, καὶ τὴν συνθήθειαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΙΗ'.

Κατάχριστις ἐντεθεῖσιν εἰς τοὺς κριτὰς, παρὰ
Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, τῶν εὐσεβῶν βασι-
λέων.

Οἶμαι δὲ τῶν κρῖνειν λαχόντων, οὐδένα ποτὲ πρὸς
τοσαύτην ἀπικλίνειν σκαιότητα, ὥστε παρὰ τοὺς
ἐγκαιμένους νόμους δοκιμάσαι καὶ τὰς ψήφους ἐκ-
φέρειν. Εἰ δὲ εἰς τοσοῦτον τῆς ματαιότητος ὀλισθή-
σι, ἀλοὺς μὲν, τὴν ἐν νόμοις κειμένην ἀποισεται
δίχην, ἡμᾶς δὲ λαθῶν, ἥκιστα λήσεται τὸν ἀκοίμητον
ὀφθαλμὸν, ὅμως καὶ ἀραις ἐμπεδῶσαι τοῦτο, λίαν
ἀσφαλὲς εἶναι ψήθημεν. Εὐρὸν Θεὸν μαχόμενον οὖ-
τος, καὶ τὰς οὐρανίους καὶ ἀσωμάτους δυνάμεις, πο-
λεμούσας αὐτῷ, ἐκπέσει ἀόρωσ, καὶ τῆς παρούσης
ζωῆς, καὶ προσζημιωθήσεται καὶ τὴν μέλλουσαν

VARIÆ LECTIOES.

⁹⁵ Laudatur in Leuncl. JGR. I p. 279. ⁹⁶ Cod. παρὰ. ⁹⁷ Ita codex. Sed legendum 592, quia
annus a m. c. 6427 non in Leonis et Alexandri, sed in Constantini et Romani imperium incidit.
⁹⁸ Leuncl. καὶ ἐναπ. τῷ ὄρφ. ⁹⁹ Theophanes ad ann. VII, Justinii minoris: τούτῳ τῷ ἔτει ἤρξατο κτίζεσθαι
ὁ Ἰουστίνος τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἀγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἐν ὄρφανοτροφείῳ. ¹⁰⁰ Codd. τῆς ὄρφα-
νοτροφείου. Leuncl.: τοῖς ὄρφανοτροφείοις. ¹⁰¹ Leuncl. προσαφ. ¹⁰² Cod. τῶ. Secundum scribendi
rationem librario usitatam et significat τὴν vel ταῖς, βό autem numerum CLXX significat aut per abbre-
viationem verbum βόγα indicat. Leuncl. . . . ρο. ¹⁰³ Leuncl. μόνα, quippe scripturæ compendio male
intellecto. ¹⁰⁴ Cod. τὰ — τέλει. Leuncl. τῷ — τέλει. ¹⁰⁵ Leuncl. inde elicit τὸν περὶ τῆς κατοχῆς. ¹⁰⁶ La-
cuna in codice est, quam recte Leunclavius verbo γαληνότης explevit.

CONSTITUTIO CXVII.

Novæ legislatio Leonis et Alexandri de eo quod
omnes editiones a priore sunt profectæ. Factæ
autem hæc est anno 6427, depositaque in or-
phanotropheo.

Omnis præstatio census, ab Augusto Cæsare
præfecta, universis ejusdem generis homines
tributarios reddidit. Hinc et tributa publica nata
sunt. Igitur ex pensionibus publicis emphyteuticis,
quæ in hac urbe divinitus custodita præstantur,
decessor noster imperator Justinus in apostolorum
principum venerabili secreto rebus orphanotrophei
præter alias suas largitiones, etiam 443 solidorum
publicam pensionem annuam consecravit, atque
inseruit sub tit. 170, secundum sacram ipsius le-
gislationem, quæ sita est in magna illa Dei Ecclesia
ut res orphanotrophei duntaxat alienari nequeant
et ad tres personas locentur. Posterius vero sub
ipsius vitæ finem, etiam de donatione illorum 443
solidorum bullam auream confecit ac per eam recte
riteque possidendi ac fruendi tempus exposuit.
Quæ cum ad nostræ serenitatis manus pervenisset,
ab ipso recte sanita vim legis obtinere voluit,
eamque deinceps in omnia perpertuo secutura
tempora valere jussit. Ideoque definit, a prima per-
sona ad primam, debere locata possideri; nemi-
neque prohibente in domino manere ac post im-
pletionem a prima persona ad primam reflectere
possessorem, duplamque pensionem emphyteuti-
cam quæ præstari solet, et consuetudinem, præbere.

CONSTITUTIO CXVIII.

Condemnatoria sententia, in iudices a piis orthodoxis-
que imperatoribus Leone et Alexandro pronun-
ciata.

Existimo equidem eorum neminem, qui iudiciario
funguntur munere, eo unquam stuporis aut inscitiae
prorupturum, ut aliter quam ex præscripto legum
iudicium sententiamve ferre audeat. Quod si quis
in tantam evaserit dementiam, reus peractus eas
dependet poenas quæ legibus sunt irrogatæ. Sin
forte nos effugerit, pervigilem tamen illum atque
insomnem oculum, cui nihil non, quamlibet occultum
sit, patere potest, effugere non poterit. Tamesti
idipsium imprecationibus quoque, dirisque execra-
tionibus stabilire ac firmare non abs re alienum

censuimus. Inveniat itaque iste et Deum et cœlestes omnes, atque incorporeas potestates sibi nunquam non adversantes, immature ex hac vita excidat potius quam excedat. Incommodis insuper officiatu perpetuis; ipsius ædium fundamenta ignis tandem devoret, et posteritas eo redigatur inopis, ut pa-nem ostiatium quæritet. Atque hæc jure sane optimo, propterea quod leges quas liberrimas esse oportuit, servas quodanmodo atque captivas effecit fictorum pravorumque judiciorum.

LEONIS IMPERATORIS

COGNOMENTO SAPIENTIS

OPERUM PARS TERTIA,

CONTINENS

CARMINA, SCRIPTA AD REM MILITAREM SPECTANTIA, ORACULA

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ

ΚΑΘ' ἩΝ

ΧΡΙΣΤΟΝ ΜΕΝ ΣΕΒΕΙ, ΤΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΔΕ ΦΑΥΑΙΖΕΙ.

APOLOGIA LEONIS PHILOSOPHI

IN QUA

CHRISTUM VENERATIONE PROSEQUITUR, GENTILIUM VERO DOCTRINAS SUGGILLAT.

(Ex Anecdotis Græcis P. Matranga, Romæ, 1830, tom. II.)

Multi me arguunt lingua maligna talia exprobrantes: Mirum sermonem! quomodo nobilem solvis lectionum mercedem! pulchra alimenta patri tuo secundo præbes, dilecte, præceptorum monumentum clamans ad æternum tempus! quod insanus, quod blasphemus, quod apostata a Christianorum fide fuerit Leo.

Alii me incusant, ignari fortasse veræ quam sequor rationem. Audent dicere mendacium esse sermonem artificiosa inimicorum arte consutum, quo me perditum dicunt temere magistrum vita functum alloqui.

Ego vero audiens tales scurrilitates, quandiu potui circumspecte sustinui; et in illos irasci nolens, Hippoclidis voce contestatus sum: loquens præsertim veritatem diligit, ut ait David, in corde suo, cujus robur, vocis organa tollens, longum tempus non consumit. Cum vero

Β Πολλοί με τωβάζουσι γλώσση (1) κερτόμη
Τοιαῦτα χλευάζοντες· Ἐὕγε τοῦ λόγου,
Ὡς ἐσθλά τίνεις τῶν μαθημάτων γέρα,
Καλά τροφεία πατρὶ σου (2), τῷ δευτέρῳ
Παρέσχες, ὧ βέλτιστε, τῶν διδασκάλων
Στὴν ἑλπίδα βοῶσαν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον·
Ὡς μωρὸς, ὡς βλάσφημος, ὡς ἀποστάτης
Τῆς Χριστιανῶν ἐστὶ πίστεως Λέων.

Ἄλλοι δὲ με σκώπτουσι, ἀγνώτες τάχα
Τῶν ἀτρεκῶν μου καὶ βεδηχότων τρόπων·
Τολμῶσί τ' εἰπεῖν ψεῦδος εἶναι τὸν λόγον
Ἐκ δυσμενῶν ραφέντα βασιλικῶν τρόπων,
Ἵψ' ὧν μ' ὑποφθαρέντα τοῦ διδασκάλου
Μάτην κατεπιπῆν ἐκλιπόντος τὸν βίον.

Ἐγὼ δ' ἀκούων τῶνδε τῶν ληρημάτων,
Ἐως ἐνῆν με εὐλαδῶς ἐκαρτέρουν·
Καὶ πρὸς γε τοῦτους ἐκραγῆναι μὴ θέλων,
Τὴν Ἰπποκλείδου (3) ῥῆσιν ἀντεφθεγγόμεν·
Λαλῶν μάλιστα τὴν ἀλήθειαν φιλῶν,
Ὡς φησι Δαβὶδ (4), ἔνδον ἐν τῇ καρδίᾳ,

NOTÆ.

(1) Constantini, discipuli sui, calumnias a se dimovet. Vide inter Prolegomena hujus voluminis, n. IV. EDIT.

(2) Photio fortasse præceptorum olim favebat Leo, vide infra v. 13 seq., et seq. epigramma p. 158.

(3) Dolet quod Hippoclidis effatum non protulerit; quod si fecisset, e fragmentis Herculanensibus Polystrato tribuitis, aliqua fortasse ad Hippoclidem pertinere novissimus.

(4) Psal. xiv, 2.

Ἦσπερ τὰ νῦρα τῶν λαλούντων ὀργάνων
Ῥέων ὁ μακρὸς οὐ διαφθείρει χρόνος.

Ἐπει δὲ μαργαίνουσιν ἐκ πονηρίας,
Πέτρους ὀλοιστράχους τε μεστοὺς πικρίας,
Λόγους καθ' ἡμῶν σφενδοῦσι μακρόθεν,
Τεττιγος ἐδράξαντο τοῦ πεπεροῦ (4) τάχα,
Νύξαντες ἡμᾶς, εἰ τι δεῖ καὶ κομπάσαι,
Κακὸν κακῷ μὲν ἐξιέμενος πάλαι,
Ὁ μητροραίστης (5) φησὶν Ἀτρείδου γόνου,
Ἀχρηστον εὖρεν ἐν βίῳ παροιμίαν·
Ἐγὼ δὲ καλῶ καλὸν ἐγγράφων λόγον,
Τὸν εὐσεβῆ λείπω γε μῦθον ἐν βίῳ
Ὁ πατροραίστης δυσσεβοῦς διδασκάλου,
Κἂν εἰ διαβραγαίεν Ἕλληνες μέσον,
Μανέντες ἐν λόγοισι Τελχίνων μέτα.

Καὶ πρῶτα μὲν Ζήτω γε βωσθεὶς ἐνθέῳ
Χριστὸν κριτὴν τίθημι τὸν Θεὸν Λόγον,
Ὡς ὄντα πηγὴν τῆς ἀληθείας μόνον·
Καὶ τῷ Λόγῳ θρόνον τε καὶ βῆμα γράφω
Τάξεις παρεσιῶτων γε σεπτῶν ἀγγέλων,
Καὶ συγκαλῶ θέατρον ἀνθρώπων μέγα,
Καὶ προσκαλοῦμαι τοὺς ἑμοῦς καθηγούρους,
Μέσον παρελθὼν ὡς τις ὀπλίτης νέος,
Οὐκ εἰς ἀγῶνᾶ φημι τῶν Ὀλυμπίων,
Ἐκκλησιῶν δὲ τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω,
Μίλειται μοι πᾶσι ἐν κονίστρῳ τῶν λόγων.

Ἐρῶσιεν οἱ τὸ θεῖον ἐξηρηνημένοι,
Μανείεν οἱ Μάγαντι συμμαμηνότες,
Φθαρείεν οἱ σέβοντες Ἑλλήνων θεοῦ,
Θεοὺς ἔρωτι καὶ πάθει συνημμένους,
Θεοὺς ὑπ' ἀνδρῶν εὐτελῶν τερωμένους,
Θεοὺς τε μοιχοῦς καὶ θεᾶς κασσωρίδας,
Θεᾶς ὑπ' ἀνδρῶν βουκάλων γαμουμένας,
Θεοὺς τε χυλοῦς, καὶ παραδλῶπας θεᾶς.

Ἦσσιεν οἱ μὴ προσκυνούτες ἐμφρόνως
Θεῷ προσώποις ἐν τρισὶ νοσητέῳ,
Ἰμνουμένῳ δὲ τῇ μίξ μόνῃ φύσει·
Θάνοιεν οἱ τὴν σάρκα τοῦ Θεοῦ Λόγου
Μὴ σὺν φόβῳ σέβοντες ἐκ ψυχῆς ὄλης·
Χριστὸς καταργήσει τὰς βλασφημίας,
Σωτὴρ ὀλοθρεύσει πάσας αἰρέσεις,
Χριστὸς δ' ἀμερδύνει καὶ τῶν σχισμάτων
Βλάστην ἀκασαν καὶ πονηρίαν φθόγου·
Σωτὴρ ἀιστώσει τοὺς δόξης χάριν
Ἐκκλησίαν τέμνοντας εἰς διαιρέσεις.

Ταῦτα φρονῶ ζῶν, καὶ θανὸν ἔχει πάλιν
Καυχώμενος λέξαιμι πρόσθεν ἀγγέλων·
Τί σοι χρωστώ τοῦ νόδς κατὰ πλῆλον,
Ἦ παντεπέπτα, καὶ νεφροῦς (6) καὶ καρδίας,
Ἦ τοὺς λογιμοῦς ἐξερευνητῶν ἐννόμους;

Ὅσον δὴ καὶ τοῦτο τὸ ἡρωϊκο-ελεγίαιον αὐτοῦ.

Ἐρῶ μοι, ὦ τριτάλαινα Πολύμνια, ἔρῶ μοι, μουσαί,
Αὐτὰρ ἐγὼν ἀπὸ νῦν ῥητορικῆς ἔραμαι·
Φῶτιον ἀρχιερεῖα γεροντοδιδασκάλου εὐρῶν,

A Cum vero delirant ex malignitate, et ceu lapidibus nocivis et acerbitate plenis, sermonibus nos impetunt longum per tempus, cicadarum sumpserunt alas fortasse, ut nos lacerarent. Si quid oportet magnum loqui, valum pro malo inferens, dicit matricida, Atridæ filius: inutile invenit in vita proverbium. Ego autem bono hominum rescribens sermonem, linquo in vita memoriam, parricida impij magistri, quamvis Græci in medio dirumpantur, furiosi facti in sermonibus cum Telchinis.

Et primum quidem zelo actus divino Christum B judicem statuo Deum Verbum, ut est veritatis solus fons; et Verbo thronum et scabellum scribo ordines esse circumstantium sanctorum angelorum, et convoco magnum hominum cœtum, et advoco meos accusatores, in medium ingrediens, ut novus quidam miles, non in certamen dico Olympicam, sed in Ecclesias quæ supra et infra existunt, ingredior tandem sermonum aream.

Dispereant qui Deum negant, furis agitentur qui cum Mane insaniunt, pereant qui colunt Græcorum deos, deus amori et passionibus obnoxios, deos a vilibus viris vulneratos, deos adulteros et C deas meretrices, deas quæ boum custodibus nupserrunt, deos claudos et deas luscas.

Cadant qui non adoraverint prudenter Deum tribus in personis cognitum, celebratumque in una sola natura. Moriantur qui carnem Dei Verbi cum timore non coluerint ex tota mente. Christus confundat blasphemias; Salvator exterminet omnes hæreses; Christus dissipet schismatum perversitatem omnem et malignitatem invidiæ; Salvator destruat illos qui gloriæ causa Ecclesiam in factiones dividunt.

D Hæc vivens cogito, et mortuus illic iterum gaudens dicam coram angelis. Cujus rei tibi magis debitor sum, o tu qui cuncta vides, mente, renibus et corde, o tu qui cogitationes recte scrutaris?

Tale et hocce est heroico-elegiacum ejusdem.

Itō mīhi, o ter misera Polymnia, ite musæ; nam ego nunc maximo rhetoricam adamo:

Photium enim archipræsulem senum magistrum

NOTE.

(5) ε. videtur πέτρους.

(6) Sic cod. cum simplici ρ. ut infra v. 55, ubi sane de Photio in exsilium misso loquitur, græco-

rum schismaticorum insania despecta.

(7) C. vid. νεφρών.

inveni, qui me lacte nutritivum dixerunt. A tuum.

Alii iambici ejusdem versus.

Destruuntur illustria tempore qui omnia consumit, perierunt utilia et præclara, interiit scientia, extincta est ratio, evanuit mens, abiit contemplatio, fugit pietas et religio, justitia abest et jus et omne bonum. Libere loquitur nunc dolus, mendacium regnat et tyrannis et vis. Accedit ad omne divinum opus invidia, os impietatis dilatatum est. Deglutit avide errores Charybdis, et quisquis blasphemiarum dogmata vomitat.

(8) Sic omnino habet codex et quidem mendose.

Ὁ; με (8) γάλακτι θέρει θεῶν ναμάτων.

Ἄλλοι ιαμβεῖοι τοῦτου στίχοι.

Ἐρρει τὰ σεμνὰ τῶ χρόνῳ τῶ παμφάγῳ,
Διέφθορε τὰ χρηστὰ καὶ τὰ τίμια,
Ὅλωλεν ἡ παιδείσις, ἔσθη καὶ λόγος,
Φροῦδος δὲ καὶ ναῦς, οὐχεταί θωρηξία,
Ἄλλοι πεν εὐσέβεια, καὶ τελεστικὴ
Θέμις δ' ἀπίστη καὶ δίχη καὶ πᾶν καλόν,
Παρθησιάζεται δὲ νῦν πανουργία,
Καὶ ψεῦδος ἄρχει, καὶ τυραννίς, καὶ βία.
Ἐρρει δὲ πρὸς πᾶν θεῖον ἔργον ὁ φθόνος,
Τῆς δυσσεβείας ἠνέμεται τὸ στόμα.
Ῥοιθεῖ δὲ χανδὸν ἡ Χάρυβδις τῆς κλύνης,
Ἐμεῖ δὲ πᾶς τις δόγματα βλασφημίας.

LEONIS PHILOSOPHI EPIGRAMMATA.

(Васицк, *Analecta*, t. III, p. 128, ed. 4^a 1776.)

I.

In librum Mechanices.

Liber Mechanices est; hunc Cyrinus elaboravit, Marcello fratre ministrante operam.

II.

In librum Pauli astrologi.

Prophetica divinatoriae Phœbidis artis mysteria astrologus Paulus me docuit eximius vir.

III.

In libros Procli et Theonis.

Liber Theonis et Procli sapientia illustrium, liber cœli et terre continet mensuras. Theon cœlum, Proclus metitur terram; Proclus ergo tellurem, et Theon metitur cœlum. Ambo pariter laude digni, ambo invicem suas elucubrationes mutuati, Theon Procli quidem sumens doctas theses, his demonstrat astrorum cursus; Proclus autem demonstrationes Theonis sumens, his exponit et explicat suas theses. Verum, o sapiens par, salve mihi admodum! salve illustris Theon, sapientia præditum caput, qui nunc exornas Alexandri urbem! Salve quoque, tu, Procle, quem Sarpedonis eximium sanguinem omnes proclamant.

IV.

In librum Leucippæ.

Amorem amarum, sed castorum vitam Clitophonis quidem ostendit sermo; Leucippæ autem castissima vita omnibus admirationem injicit, quomodo cæsa, sauciata, inanimis relicta, et quod majus est, ter mortua sustinuerit. Si vero in quoque castus esse velis, amice, ne adjectitia sermonis mireris, sed orationis prius contextum disce, nam amantes castis furiis agit.

V.

Sermonum tuorum purpura, Porphyrie, tingis labia, et mentem ornas.

VI.

In menses Romanorum.

Mensis consulum primus, secundus sulcum secat, tertius Ausoniorum genus in bellum excitat,

B

I.

Eis βιβλιον Μηχανικῆν.

Βιβλιος Μηχανικῆ· Κυρίως δὲ μιν ἐξεπένησε, Μαρκελλοῦ γνωστοῦ συνερχομένου κατὰ μόχθον.

II.

Eis βιβλιον Παύλου ἀστρολόγου.

Θέσφατα μαντικῆς Φοιδηίδος ὄργια τέχνης Ἀστρολόγων Παυλὸς μ' ἐδιδάξατο κύδιμος ἀνήρ.

III.

Eis βιβλιους Πρόκλου καὶ Θεώνος.

Βιβλιος Θεώνος καὶ Πρόκλου τῶν πανσόφων, Βιβλιος πόλου τε καὶ χθονὸς φέρει μέτρα, Θεῶν πόλον μὲν, καὶ Πρόκλος μετρεῖ χθόνα· Πρόκλος μὲν οὖν γῆν, καὶ Θεῶν μετρεῖ πόλον.
Ἄμφω δ' ἐπίσης τῶν ἐπαίων ἄξιοι,
Ἄμφω δ' ἀμοιβὴν τῶν λόγων τετευχατην.
Θεῶν Πρόκλου μὲν λαμβάνων σοφᾶς θέσεις, Δείκνυσι ταύταις τοὺς δρόμους τῶν ἀστέρων· Πρόκλος δὲ δείξει τῶν Θεώνος λαμβάνων Ταύταις ἀναλύει καὶ προβάλλει τὰς θέσεις.
Ἄλλ' ὦ σοφῆ ξυνορή, χαῖρὲ μοι λίαν.
Χαίροις Θεῶν ἄριστε, πάνσοφον κάρα,
Ὅ νῦν πυκάζων τὴν Ἀλεξάνδρου πόλιν·
Χαίροις δὲ καὶ σὺ, Πρόκλε, τοῦ Σαρπηδόνα.
Ἄριστον αἶμα τοῖς ὄλοις βούμενον.

IV.

Eis τὴν βιβλιον Λευκίππης.

Ἐρωτα πικρὸν, ἀλλὰ σωφρόνων βίον Ὅ Κλειτοφώντος μὲν παρεμφαίνει λόγος· Ὅ Λευκίππης δὲ σωφρονέστατος βίος Ἄπαντας ἐξίστησι, πᾶς τετυμμένη, Κεκαρμένη τε, καὶ κατηχρησμένη, Τὸ δὲ μέγιστον, τοῖς θανούσ' ἐκαρτέρει. Ἐπερ δὲ καὶ σὺ σωφρονεῖν θέλεις, φίλε, Μὴ τὴν πάρεργον τῆς γραφῆς σκόπει θέαν
D Τὴν τοῦ λόγου δὲ πρῶτα συνόρομην μάθε. Νυμφοστολεῖ γὰρ τοὺς ποθοῦντας ἐμφρόνας.

V.

Τῆ τῶν λόγων σου κογχύλη, Πορφυρία, Βάπτεις τὰ χεῖλη, καὶ στολλεῖς τὰς φρένας.

VI.

Eis τοὺς Ῥωμαίων μῆνας.

Μὴν ὑπάτων ὁ πρῶτος. Ὁ δεῦτερος; αὐλακα ἐμνεῖ. Ὁ τρίτος; Αὐσονίων γενεὴν ἐπὶ μῶλον ἐγείρει.

Τέτατος ἀγγέλλει βοδοδάκτυλος εταρος ὤρην
 Εἶμι βόδων γενέτης. Καὶ ἐγὼ κρίνα λευκά κομίζω.
 Οὗτος ἀμαλλοδέτης. Τὰ δ' ἐμὰ περὰ Νεῖλον ἔγειρει.
 Οὗτος ἔρισταφύλω πεφιλημένος ἐπέλετο Βάκχῳ.
 Τεύχῳ δ' οἶνον ἐγὼ μελιθεῖα, χάρμα βροτοῖσι.
 Δαῖτα φέρω χαρίεσσαν ἐς οὐνομα φωτὸς ἐκάστου.
 Φορμίζειν δαδάχηα καὶ ὑπνώοντας ἔγειρειν.

VII.

Ὦν ἦδε βίβλος ἐνθὸν ὠδίνω, φιλε,
 Βαθὺς χαρακτήρ καὶ περισκελῆς ἀγαν.
 Δεῖται κολυμβητοῦ δὲ πάντως Ἀηλίου.
 Εἰ δ' ἂν κυδιασῆσαι τις εἰς ἐμοῦς μυχοῦς,
 Καὶ πᾶν μεταλλεῦσειεν ἀκριθῶς βάθος,
 Γεωμετρῶν τὰ πρῶτα λήψεται γέρα,
 Σοφὸς δ' ἀναμφίλεκτος εἰς ῥηθῆσεται.
 Τούτων δὲ μάρτυς ἐγγυητὴς τε Πλάτων.

VIII.

Σῆμα παλαιοτάτων ἀνδρῶν κηρύκιον ἄθρει,
 Θρινακίης οἰκιστὰ, Κορίνθιε, ὅς ποτ' ἔπινε,
 Ἄμφιδόθητα βέεθρα Συρηκοσίας Ἀρεθούσης.

IX.

Εἰς τὸ μορημέριον, ἦγον θεατροκνητήριον, ἐν ᾗ
 προσμάχονται ἄνδρες θηρίους.

Τοξότα, Πιερίδων μεδίων, ἐκατηβόλε Φοῖβε,
 Εἰπὲ κασιγνήτη κρατεροῦς ἵνα θήρας ἔγειρη,
 Ὅσον ἐπιφάσαι μερόπων δέμας, ὅσον ἄβσαι
 Λαῶν τερπομένων ἱερὸν στόμα· μηδὲ νοήσω,
 Ζητὸς μελιχλοῖο λαχὼν θρόνον, ἀνέρος οἴκον.

A quartus nuntiat veris roseis digitis tempus. Sum
 rosarum pater; et ego lilia candida educo. Ille
 messor est. Mæx vero alæ Nilum excitant. Ille
 rixarum auctori dilectus Baccho exsistit. Vinum
 fingo suave, mortalium delicias. Convivium fero
 jucundum in nomen cuiusque lucis. Lyram pulsare
 doceo, et dormientes excitare.

VII.

Liber iste cum sim, intus parturio, amice, am-
 plus character est et nimium productus; Delio bal-
 neo admodum opus habet. Si quis autem injecerit
 se in mea profunda, et omnem foderit accurate
 abyssum, geometrarum prima munera excipiet, et
 sapiens sine contestatione unus reputabitur; ho-
 rum autem testis et sponsor Plato.

VIII.

B Speciem antiquissimorum virorum considera,
 Siciliæ incola, Corinthie, qui forte bibisti famosas
 undas Syracusanæ Arethusæ.

IX.

In unius diei theatrum, id est venationis theatrum,
 in quo pugnant viri cum feris.

Arceifer, qui Pieridibus præes, sagittarie Phœbe,
 dic sorori valentes feras excitet, ut pugnent homi-
 num instar, ut onent populorum lælantium ora
 sacra. Nihil curabo viri malam sortem, Jovis pro-
 pitii thronum obtinens.

ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΙ (9)

(Edidit Leo ALLATIUS in *Excerptis variis Græcorum sophistarum*, pag. 398, ed. Rom. 1641.)

Σοφὸς ἔγωγε ἦδη ὦν ἄνω, χαρὰ τῶν ἄνω, γελῶ
 Τὰ κάτω λέγων· ἄνω ταραχῶν ἂν ὦ, ἦδη ἔγωγε
 [σοφός.]

Ὁ σὺν, ἀναρχε, νόμον ἔγρανα νόσω.
 Σοὶ τῷ φωτὶ σοφὸς ἔγω φωτίος.
 Νῶ ἔλατὰ μὴ ὄνητὰ σοφὸς ἄτη νοήματα Λέων.
 Νόσω σὺ, ὅς εἰ ἴαμα Ἰησοῦ, σῶσω.
 Νίψον ἀνομήματα, μὴ μόνον ὄψιν.
 Ἰερὰ σὰ παρὸ χεῖλη, Ἥλιε, χαρὰ πᾶσα βεῖ.
 Νόμον ὁ κοινὸς ἔγε σὺν οἰκονόμον.
 Ἴτε τάφω, σὺ δ' ἔδυσ ὦ φατὴ τί
 Ἄμως, ἴασαι νόσον, ἴασαι σῶμα. [ἄκρας
 Σάρκας ἂς εἴλες, ἀναξ, ἔσω ὡς ἔξανας ἐλίεσας
 Σὸς εἶμι, τίμιε, σὸς.]

C. Ἄδὰ, φάγε μέγα φάδα,
 Ὁ γένος ἐμὸν, ἐν ᾧ μέσον ἐγώ.
 Ἄναβάσατα τὰ σάβανα,
 Νοσῶ, Σῦτερ, ὑπὸ πυρετῶ, οἰσῶν.
 Ἐρεῖς, ὃ ἐν Σάμῳ θωμάς νέος ἱερέ.
 Ἄναξ ἐτάκη ἄττα ἢ κατίξανα.
 Νομικῶς ἀββάς ἐξέλεξε Σάββας ὠκιμον.
 Εἶπε, σὺν αἶμα λαμτανὸς ἔπικε.
 Σοφά τε καὶ μὴ, γῆ μίξ καὶ τάφος.
 Εἶπεν ἄφρων· Ὅρρανέ, πῆε.
 Εἰς ὄλα καλὸς εἶ, καλὸς εἶ. . . (sic)
 Ὁ πόρτην πρέδτε δέρπη τρώπω.
 Νοτὶς ἔβαλε σοφός, ἔλαβε οἶτον.
 Ἐλε ἐμὲ, σοφὲ, νέφος, ἐμὲ ἔλε.

LEONIS IMP. POEMA IAMBICUM DE MARTYRIO S. CLEMENTIS

(*Episcopi Ancyrani. 25 Januar.*)

(*Apud Lambecium Biblioth. Vindobon., edit. Kollaril, tom. V, p. 127.*)

Λέωντος, ὅς τὰ σκῆπτρα δεξιᾶς ἔχει,
 Ἄει κρατούσης, ὦν παρέσχε καὶ λόγον,

Δῶρον λόγον τῷ δόντι τὴν σφαγῆς χύσιν,

Λαβόντι κλῆρον ἀντιδωρον Δεσπότου,
 Κλήμεντι τῷ τρέψαντι τὴν πλάνην πάλην,

Δέσποτα θύτα, εὐλόγει μοι τὸν λόγον.

(9) Quia auctor neque Augustus neque rex no-
 minatur, suspicor illa carmina non a Leone Sa-
 piente scripta fuisse, sed a philosopho ei coætaneo.
 Καρκίνοι: autem inscribuntur quia retro legi pos-

D Leonis, qui sceptrum tenet dexteræ.
 Semper regnantis, de quibus sermonem quoque
 præbuit.

Isti sermoni qui munus offertur ei qui dedit
 sanguinis effusionem.

Ei accepit hæreditatem Domini in retributio-
 nem,

Clementi, qui confundit errorem certamine,
 Domine sacerdos, benedic huic meo sermoni.

sunt; quod etiam in causa fuit cur Allatius Græce
 tantum ea ederet; Latina enim lepiditatem omnem
 tollerent. EDIT.

Volent athleticos luctus celebrare.

Multa mihi video sermonum luctam adesse, etc.

Ἀθλητικῶς ἀγῶνας εὐφημεῖν θέλων,

Πολλὴν ὄρω μοι τῶν λόγων ἀγωνίαν, κ. τ. λ.

Alterum ejusdem poematis fragmentum.

Et jam ad ipsum Verbum sacrificatum
Libantes caput Clementis præcidunt,
Caput illud quod in perpetuum coronat,
Corona vitam dante, manu Domini impleva,
Et honoratum videns angelorum multitudo,
Vertentes se ad sonum canticorum
Ob robur certaminum jubilarunt.

Καὶ δὴ πρὸς αὐτῷ τῷ Λόγῳ τεθυμένῳ
Σπείσαντες ἐκτέμνουσι Κλήμεντος κόμην,
Κόμην ἐκείνην, ἣν ἀκηράτῳ στέφει,
Ζωαρική πλακέντι χειρὶ Δεσπότητος,
Τιμωμένην ὁ δῆμος ἀγγέλων βλέπων
Ἐπιστρέφοντος τῇ βοῇ τῶν ἁσμάτων
Ἀηγάλαξαν τῶν ἀγῶνων τὸ κράτος.

LEONIS HOMILIÆ IN S. TRYPHONEM FRAGMENTA.

(Apud Leonem *ALLATIUM contra Hottingerum*, pag. 170.)

Hæc lucta fuit athletæ coronati; hoc veritatis tropæum. Jubilavit martyr multitudo; cœlorum portæ exceperunt cum gravi victoriæ ornamento veritatis militem. Coronarum dator præpulchrum diademate caput coronavit; fassus est ante Patrem eum regni participem, pro ea quam ille dederat coram hominibus confessionem. Induit eum veste immortalitatis propter ea quibus corruptionis texturam certaminibus in sui gratiam initis vidit descriptam.

... Sic adhuc invisibilibus pulchritudinibus, cujus oculorum aciem nihil fugit, oculum delinens; uti amatoria munera miracula accipis. Nunc autem carnis vinculis solutis, et cum præfulgida certaminum oblatione amatori obviam factus, magnificentioribus donis remuneraris, cum primis honoribus laborum remuneratio addatur. Nunc cum choris illis, qui lumen existentes magno illi lumini administrant, immateriatus cum immateriatis dies festos agis; venerandus illis, quod in passionibus Domini immutatus esse videris, et quam prius lutea crassitie obductam pulchritudinem considerantes, animam admirabantur, nunc pure virtutem conspicientes magis ac magis desiderii illecebris attrahuntur. Nunc dulcedine cujus arrhabone tormentorum amaritudinem excipibas, perfrueris, et non sperata sed præsentem perfruitione deliciarum. Et his quidem in superioribus gaudet divini opus inflatus beata anima.

Ἡ αὕτη τοῦ στεφανίου ἡ πάλῃ τοιοῦτον τῆς ἀληθείας τὸ τρόπαιον ἠγάλαξαν τῶν μαρτύρων τὰ πλήθη· πύλαι οὐρανοῦ ὑπέδέξαντο μετὰ σεμνοῦ τοῦ τῆς νίκης χρώματος τῆς ἀληθείας τὸν στρατιώτην. Ὁ στεφανοδότης τὴν καλὴν ἐστεφάνωσε διὰ δῆματι κεφαλὴν· ὠμολόγησε κοινωνὸν τῆς βασιλείας ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς, ἀνθ' ἧς ἔδωκεν ὁμολογίαν ἐνώπιον ἀνθρώπων αὐτῷ. Ἐνέδυσεν ἐνδυμα ἀφθαρσίας, ἀνθ' ὧν τὸ τῆς φθορᾶς ὕφασμα τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγῶσιν εἶδε διεξῶγός.

... Οὕτως ἐτι καλῶναίς ἀοράτοις, τὸν οὐ μηδὲν διαφεύγει τὴν ὄρασιν καταθέλας ὀφθαλμῶν, ὡς περ ἐρωτικά δῶρα λαμβάνεις τὰ θαύματα. Νῦν δὲ λύσας τοὺς δεσμοὺς τῆς σαρκὸς, καὶ μετὰ λαμπρᾶς τῆς τῶν ἀθλῶν προσαγωγῆς τῷ ἐραστῇ προσίῳν, μεγαλοπρεπεστέρας τιμὰς δωρεαῖς, προστιθεμένης τῇ προτέρῃ φιλοτιμίᾳ τῆς ἀμοιβῆς τῶν καμάτων· νῦν μετὰ χορῶν ἐκείνων, οἱ φῶς δυντες πληροῦσι τὴν λειτουργίαν, τῷ μεγάλῳ φωτὶ ἀύλος ἀύλοις συνεορτάζεις, σεβάσμιος αὐτοὺς ἐκ τοῦ μεμυρωσθαι τὰ δεσποτικά παθήματα καθορθώμενος, καὶ ἦν πρότερον τοῦ πηλίνου πάγους ἐπικειμένου τοῦ κάλλους κατανοῦντες ψυχὴν ἀπεθαύμαζον, ἄρτι καθαρώς τὴν ἀρετὴν ὀρώντες ἐπιπέλον αὐτῆς τοῦ πάθου τῆ ἰσχυρῆ. Εἰκονταί. Νῦν ἦς ἀρραβῶνα γλυκύτητος τὸ πικρὸν τῶν βασάνων ἐδέχου κατατροφᾶς, οὐκ ἐλπίζομένης, ἀλλὰ παρούσης τῆς ἀπολαύσεως. Ἀλλὰ τοῦτοις μὲν ἄνω χαίρει τοῦ θεοῦ ἐμφυσήματος ἔργον ἡ μακαρία ψυχὴ.

LEONIS HOMILIARUM IN S. DEMETRIUM FRAGMENTA.

(Leo *ALLATIUS contra Hottingerum*, p. 170.)

Nihil ita ad gaudendum invitat. Diem itaque festum agamus, et lateamur hoc sacro die, in quo generosus Christi miles, magnus martyr Demetrius, cum cessasset a laboribus, in beatam requiem transmigravit; in qua coram athleta adversarios rubore suffundens astitit, et præcelebre caput gloriæ corona exornatus est.

... Deus in medio deorum gloriæ suæ cohæredem atletam excipiebat. O beatum aspectum! o dulcem perfruitionem! o gloriam et exultationem, cujus non sunt dignæ passionis hujus seculi. Hac ratione Martyr est ac eorum velaminum impedimentis disruptis ad immateriales stationes avolvit. Ibi absolute votorum compos factus est. Vidit pure, quem in ænigmatibus videns immorari non sustinebat; sed licet in inferioribus esset, tota mente ad superiora efferebatur. Hæres factus est gloriæ, ob quam humanam gloriam nihil fecerat, annumeratus est cum angelis, quorum institutum æmulatus fuerat, oblectatus est Patriarcharum choreis, quorum vestigia secutus fuerat.

Οὐδὲν οὕτω παρασκευάζει χαίρειν. Ἐορτάσωμεν οὖν καλὴν εὐφρανθῶμεν ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ὁ γενναῖος τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης, ὁ μέγας μάρτυρ Δημήτριος τῶν πόνων καταπαύσας εἰς τὴν μακαρίαν ἀνάπαυσιν μετεσχῆνυσεν, ἐν ἣ πρὸς τὸν ἀθλοθέτην τοὺς ἀντιπάλους κατασχίνας παρέστη, καὶ τὴν ἀοιδίμον κεφαλὴν τῷ στεφάνῳ τῆς δόξης κατεκοσμήθη.

... Θεὸς ἐν μέσῳ θεῶν τοῖς συγκληρονόμοις τῆς δόξης αὐτοῦ δεξιούμενος τὸν ἀγωνιστὴν ὑπέδεχτο. Ὁ μακαρίως θεάματος! Ὁ γλυκειᾶς ἀπολαύσεως! Ὁ δόξης καὶ ἀγαλλιᾶσεως, ἧς οὐκ ἔστι τὰ παθήματα τοῦ παρόντος αἰῶνος. Οὕτω μὲν οὖν ὁ μάρτυρ τῶν ὀστρακίνων ἐλύτρων περιβρῆξάμενος τὰ κωλύματα πρὸς τὰς ἀύλους ἀπέπη μόνος. Εὗρεν ἐκεῖ τοῦ πάθου τὸ τέλος· εἶδε καθαρός, ἐν τοῖς ἐσπέρτοις ἔρων οὐκ ἠνεύχετο μένειν, ἀλλὰ καὶ τελῶν ἐτι κάτω, ὅσον εἶχε τὸν οὖν τοῖς ἄνω συνεπαρόμενον. Ἐκληρονόμησε δόξαν, δι' ἣν τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀπέθετο δόξαν, συνηριθμήθη μετὰ ἀγγέλων, ὧν τὴν πολιτείαν ἐμίμησας, εὐφρανθή Πατριαρχῶν χορείαις, ὧν ἠκολούθησεν ἰγνεσιν.

LEONIS IMPERATORIS TACTICA

SIVE

DE RE MILITARI LIBER.

JOANNES MEURSIUS

GRÆCÆ PRIMUS VULGAVIT, ET NOTAS ADDIDIT.

J. LAMIUS

EX ABSOLUTISSIMO CODICE LAURENTIANO MUTILUM SUPPLEVIT ATQUE RESTITUIT .

ILLUSTRISSIMIS AC POTENTISSIMIS

MD. ORDINIBUS GENERALIBUS FÖRDERATORUM BELGII PROVINC., PATRIÆ PATRIBUS
JOANNES MEURSIUS DEDICO CONSECROQUE.

Illustrissimi potentissimique Domini, in lucem profero Leonem imperatorem, sua nunc lingua De re militari disserentem, cum hactenus per interpretem tantum id egerit, et vobis offero. Reprehendent fortasse nonnulli, quasi præter tempus, cum per inducias arma sileant; quibus equidem rationes suas non constare respondebo. Nam quando vel in altissima pace cogitandum esse de bello, scitum sit veterum prudentum, quis sanus sepositis duntaxat ad XII annos armis, a tam brevi induciarum tempore alienam belli cogitationem dixerit? Certe in pace arma discenda sunt, ut eorum scientia in bello prompta atque utilis esse possit. Præterea sua sponte ad vos hic Leo contendebat, vobis se debere existimans, qui rei militaris longo usu maxime periti, honorem armis eorumque præceptoribus habere sciretis. Quis enim hodie mortalium ignorat bellum, quod gravissimum per tot annos gestum est, vestris auspiciis, ductu illustrissimi principis Mauritiï a Nassau, cujus et virtutem laude quavis majorem, et incomparabilia in rempublicam vestram merita, nulla unquam ætas obliterabit. Evolvamus Historiarum omnium monumenta, repetamus omnium sæculorum bella, nemo quidquam inveniet, quod cum hoc vestro componere possit. Atque adeo vix habere fidem posteritas poterit, cum leget, vel optima fide in scripta relatum. Admirabitur populum imbellem, et per longissimam pacem militiæ ignarum, adversus potentissimum totius orbis Christiani regem arma unquam sumere ausum fuisse: admirabitur a tam parvis initiis, animi pleniorum, quam spei ad istam magnitudinem pervenisse,

Per varios casus, per tot discrimina rerum.

Inter quæ emittit semper, ut singularis vestra prudentia, ita quoque illa invicta constantia, qua armati rectum nunquam non clavum tenuistis, animumque vel rebus maxime afflictis inconcussum habuistis. Nimirum hoc semper cogitabatis; pro libertate publica ejusque tutela et agere et pati fortia, sæderatorum Belgarum esse. Ingens profectio beneficium est, quod a vobis accepere subditi vestri, neque facile æstimandum; et debet illud æterno aliquo monumento consecrari, ne posteritas ignoret. Id ut fiat, quantum in me, operum dabo; proponamque brevi omnium oculis in Historia mea: quam quod vestro jussu adorno, ut maximo mihi honori duco, ita pares quoque eo nomine vobis agendas esse gratias. Cum autem satis me id facere non posse judicarem, allegandum hunc imperatorem statui, ut quod vestro merito mea tenuitas detraheret, id ipse universum sua majestate suppleret. Atque hic desino, æternum illud Numen supplex venerans, Illustrissimi, Potentissimique Domini, ut vobis consiliisque vestris benedical, et tam præclaro Operi benigna manu colophonem imponat, inducias hæc pace confirmans, ipsi gloriosa, reip. vestræ salutari. Lugduni Batavorum IV Id. Februarii 1672.

LECTOR BENIGNE.

Habes *Leonis Tactica*. Integra ea prodeunt, exceptis paucis paragraphis, e tribus codicibus imperfectis, quorum uno usus sum e bibliotheca regis Galliarum, altero electoris Palatini, tertio Joannis Pistorii, viri ad litteras juvandas promptissimi. Regius in principio et fine mutilus erat; Palatinus in medio et fine; Pistorianus tantum in medio. In Palatino erant duntaxat Constitutiones XI priores cum XIV, XV, XVI

† Opp. Meursii, tom. VI.

et XIX. Itaque e Pistoriano suppeditatae sunt XVII, XVIII, XX et XXI. Jam restabant XII et XIII, quae in neutro comparebant; eas, simul Lutetiam advenissem, e Regio descripsi; unde et lacunas plurimas supplevi, quae passim erant in X, XI, et posterioribus illis, quas e Pistoriano acceperam. Vellem vidissem etiam Anglicanum, e quo versionem suam adornavit *Joannes Chaeus*, quam hic exhibeo, ne quid desiderares. Alibi ille nostris melior fuit; alibi rursus illo nostri meliores. Ut singulatim id indicarem, non visum operae pretium, quod facile ipse atque obiter animadversurus esses inter legendum, si contuleris. Loca item invenies nonnulla satis depravata, quae e Checi codice certo emendari potuissent, quem quia non habebam, a divinatione incerta abstinere satius putavi. Quaedam tamen, quorum correctio obvia, dum typographo operam navo, emendavi, et ad calcem subjeci. His tu utere, ac fruiere, eo candore, quo tecum a me communicantur, si alia, quae habeo, publicare me postulas. Vale, et quisquis es, *Aeternitatem cogita*.

TACTICORUM INDEX.

De re militari et imperatore.	Constitutio I.
Qualem esse oporteat imperatorem.	II.
Quomodo consilium capiendum sit.	III.
De divisione exercitus, et praefectis constituendis.	IV.
De apparatu armorum.	V.
De armatura equestri et pedestri.	VI.
De exercitatione equestri et pedestri.	VII.
De multis militaribus.	VIII.
De itinere exercitus.	IX.
De tuldo, id est, impedimentis.	X.
De apficto, id est, castris.	XI.
De apparatu belli.	XII.
De die ante bellum.	XIII.
De die belli.	XIV.
De obsidione.	XV.
De incursionibus post bellum.	XVI.
De incursionibus nec opinatis.	XVII.
De diversarum gentium et Romanorum studio in aciebus instruendis.	XVIII.
De navali praelio.	XIX.
Diversarum sententiarum militarium summa.	XX.
Argumentum in Epilogo.	XXI.

Α ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΠΙΝΑΞ.

Περὶ τακτικῆς καὶ στρατηγῶν.	Διάταξις	Α'.
Περὶ τοῦ ὅλον δεῖ εἶναι τὸν στρατηγόν.		Β'.
Περὶ τοῦ πῶς χρῆ βουλευέσθαι.		Δ'.
Περὶ διαιρέσεως στρατοῦ, καὶ καταστάσεως ἀρχόντος.		Γ'.
Περὶ δπλων.		Ε'.
Περὶ ὀπλίσεως καθάλλαικῶν καὶ πεζικῶν.		Ζ'.
Περὶ γυμνασίας καθάλλαικῆς καὶ πεζικῆς.		Ζ'.
Περὶ στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων.		Η'.
Περὶ ὀδοπορίας.		Θ'.
Περὶ τοῦ λεγομένου τοῦλδου.		Υ'.
Περὶ ἀπλήκτων.		ΙΑ'.
(1) Περὶ προκατασκευῆς καὶ παραγγελίας.		ΙΒ'.
Τί δεῖ γενέσθαι πρὸ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας.		ΙΓ'.
Ἔσα ἐν τῇ τοῦ πολέμου ἡμέρᾳ ἐποφείλεται.		ΙΔ'.
Περὶ πολιορκίας.		ΙΕ'.
Περὶ τῶν μετὰ τὸν πόλεμον.		ΙΖ'.
Περὶ ἐφόδων ἀδοκῆτων.		ΙΖ'.
Περὶ μελέτης διαφόρων ἐθνικῶν τε καὶ Ῥωμαίων παρατάξεων.		ΙΗ'.
Περὶ ναυμαχίας.		ΙΘ'.
Περὶ διαφόρων γωμικῶν κεφαλαίων.		Κ'.
Ἐπίθεσις περὶ ἐπαγγελμάτων.		ΚΑ'.

NOTÆ.

(1) Constitutiones asterico notatae desiderabantur in codice Palatino, quarum XII, XIII suffectae sunt ex manuscripto Regio, XVII, XVIII, XX, XXI, e Pistoriano.

LEONIS IMPERATORIS
TACTICA.

Leonis in Christo Deo imperatoris Tacticorum brevis disciplina. In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti et sanctae et consubstantialis et adorandae Trinitatis, unius ac veracissimi Dei nostri, Leo pacificus in Christo imperator, fidelis, pius, semper augustus Cæsar.

Ο Λέωντος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ (2) αὐτοκράτορος τῶν ἐν πολέμοις τακτικῶν σύντομος παράδοσις. Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ προσκυνητῆς Τριάδος, τοῦ ἐνδὸς καὶ παναληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, Λέων ὁ εἰρηγικὸς ἐν Χριστῷ αὐτοκράτωρ πιστὸς, εὐσεβὴς, ἀεισέβαστος Ἀθροιστος.

PROOEMIUM.

Neque regni satellitium nostrum et potentia, neque potentiae nostrae dignitas et amplitudo, neque

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Οὐ βασιλικὴ δορυφορία καὶ ἐξουσία, οὐ τῆς ἐξουσίας δυναστεία καὶ περιουσία, οὐ τῆς περιουσίας

NOTÆ.

(2) In codice Laurentiano deest τῷ Θεῷ.

ἐπίδειξις καὶ ἀπόλαυσις, οὐδὲν ὅσα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἄμ-
 ἐφελύξων καὶ τιμῶν, τὴν ἡμετέραν οὕτως εὐφραίνει
 βασιλείαν, ὡς ἡ τῶν ὑπερκῶν εἰρήνη καὶ εὐμερία,
 καὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἡ δι' αὐτῶν ἐπὶ τὸ
 κρείττον καταστάσις καὶ ἐπανόρθωσις. ὥσπερ τὸ
 ἐναντίον οὐδὲν οὕτως τὴν ἡμῶν καρδίαν ἀνιᾶ καὶ
 λυπεῖ, ὡς ἡ τῶν ὑπὸ χεῖρα δυσπραγία, καὶ τῶν περὶ
 αὐτοὺς ἀγαθῶν ἡ δι' ἀμελείας ἐλάττωσις καὶ κα-
 τάρτησις. Εἰ γὰρ ἐνὸς ἀνδρὸς τῆς ἡμῶν ἡξιωμένου
 προνοίας, ἡ μὲν ἐπὶ τὸ κρείττον ἀνάευσις ἀφατον
 ἡμῖν εὐφροσύνην ἐργάζεται, ἡ δὲ ἐπὶ τὸ χεῖρον
 ἀπόνευσις ἀλγηδὸνα ψυχῆς ἀνυπερβλήτων, εἰ οὐκ ἂν
 πάθωμεν τοσοῦτων μυριάδων τῆς ἡμῶν μετὰ θεὸν
 ἡρητημένων προνοίας, ὧν τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἐπι-
 μέλειαν χρεωστοῦντες νύκτωρ μὲν ἐπαγρυπνοῦμεν,
 ἡμέρας δὲ διαμελετώμεν, πάσης μὲν ἀηδίας καὶ βλά-
 βης ἐλευθέρως διατηρεῖσθαι, πάσης δὲ χαρᾶς καὶ
 εὐμερίας προσηκόντως ἐπαπολαύειν;

Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ὅσα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἄμ-
 ἐφελύξων καὶ τιμῶν, τὴν ἡμετέραν οὕτως εὐφραίνει
 βασιλείαν, ὡς ἡ τῶν ὑπερκῶν εἰρήνη καὶ εὐμερία,
 καὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἡ δι' αὐτῶν ἐπὶ τὸ
 κρείττον καταστάσις καὶ ἐπανόρθωσις. ὥσπερ τὸ
 ἐναντίον οὐδὲν οὕτως τὴν ἡμῶν καρδίαν ἀνιᾶ καὶ
 λυπεῖ, ὡς ἡ τῶν ὑπὸ χεῖρα δυσπραγία, καὶ τῶν περὶ
 αὐτοὺς ἀγαθῶν ἡ δι' ἀμελείας ἐλάττωσις καὶ κα-
 τάρτησις. Εἰ γὰρ ἐνὸς ἀνδρὸς τῆς ἡμῶν ἡξιωμένου
 προνοίας, ἡ μὲν ἐπὶ τὸ κρείττον ἀνάευσις ἀφατον
 ἡμῖν εὐφροσύνην ἐργάζεται, ἡ δὲ ἐπὶ τὸ χεῖρον
 ἀπόνευσις ἀλγηδὸνα ψυχῆς ἀνυπερβλήτων, εἰ οὐκ ἂν
 πάθωμεν τοσοῦτων μυριάδων τῆς ἡμῶν μετὰ θεὸν
 ἡρητημένων προνοίας, ὧν τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἐπι-
 μέλειαν χρεωστοῦντες νύκτωρ μὲν ἐπαγρυπνοῦμεν,
 ἡμέρας δὲ διαμελετώμεν, πάσης μὲν ἀηδίας καὶ βλά-
 βης ἐλευθέρως διατηρεῖσθαι, πάσης δὲ χαρᾶς καὶ
 εὐμερίας προσηκόντως ἐπαπολαύειν;

Ἄλλὰ τῶν μὲν ἄλλων περὶ τὴν πολιτείαν πραγμά-
 των μικρὰν εἶνα δεξαμένην ἰσως ἐλάττωσιν οὐ τοσο-
 αὔτην κατανοοῦμεν τὴν βλάβην. Τῆς δὲ στρατηγικῆς
 μεθόδου διαπεσοῦσης, τοσοῦτον τὰ Ῥωμαίων συν-
 ἐλάθῃ πράγματα, ὅσον ἡ πείρα τοῦ νῦν χρόνου πᾶσιν
 ἅπαντα κατὰ ὀφθαλμοὺς ὀρώμενα παρίστανται πρό-
 δηλα. Ἐδει μὲν γὰρ ἀνθρώπους ἅπαντας εἰκόνη θεοῦ
 καὶ λόγῳ τετιμημένους τὴν εἰρήνην ἀσπάξασθαι,
 καὶ τὴν εἰς ἀλλήλους περιθάλπειν ἀγάπην, καὶ μὴ
 χεῖρας φονίους κατὰ τῶν ὁμογενῶν καθοπλιζέειν.
 pacem amplecti, mutuaque se dilectione prosequi
 contra genus suum, et miseros mortales armare.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος διάβολος,
 καὶ τοῦ γένους ἡμῶν ἐχθρὸς, διὰ τῆς ἀμαρτίας ἰσχυ-
 ρῶς (3) κατὰ τῆς ἰδίας φύσεως ἀντιστρατεύεσθαι τοὺς
 ἀνθρώπους πᾶσι κατέστη, πᾶσα ἀνάγκη ταῖς αὐτοῦ
 γινόμεναις διὰ τῶν ἀνθρώπων μηχαναῖς ἀνθρώπου
 ἀντιστρατεύεσθαι, καὶ τοῖς ἐθέλουσι πολέμους εἶνεσι
 μὴ εὐχειρώτους καθίστασθαι, ἀλλὰ ταῖς στρατηγι-
 καῖς μεθόδοις τὴν σωτηρίαν πορίζεσθαι, καὶ δι' αὐ-
 τῶν φυλάττεσθαι μὲν ἀπὸ τῶν ἐπιπορευομένων πολε-
 μίων, πράττειν δὲ κατὰ αὐτῶν ὅσα παθεῖν ἐκεί-
 νοι ἂν εἴεν ἄξιοι. Ὡς ἂν ἐκκοπέντος τοῦ διὰ τῶν
 πονηρῶν ἐγχειρουμένου κακοῦ, καὶ πάντων τὴν οἰ-
 κειαν σωτηρίαν ἀσπαζομένων ἡ εἰρήνη παρὰ πᾶσι
 στεργεῖται καὶ πολιτεύοιτο.

Ἐως μὲν γὰρ, ὡς εἶπα, τὰ κατὰ πολέμους Ῥω-
 μαίοις ἐν εὐταξίᾳ ὄντα ἐτύγγανε τῆς τε ἐπ' οὐκ
 ὀλίγους χρόνους θείας ἀπέλαβε (4) βοήθειας τὸ κρά-
 τοσ, καὶ τῇ εὐταξίᾳ ἡρμοσμένος τῶν ἀριστέων ὁ
 πόνοσ τὸ λαμπρὸν τῆς νίκης ἐπιπλέον ἐθεδαίουτο. Νῦν
 δὲ τῆς τακτικῆς καὶ στρατηγικῆς καταστάσεως ἐπ'
 οὐκ ὀλίγους χρόνους ἀμελουμένης, ἵνα μὴ λέγω καὶ
 εἰς παντελῆ περιελθούσης λήθην, ὡς μὴδὲ αὐτὰ τὰ
 πρόχειρα τοὺς στρατηγεῖν ἐγχειροῦντας ἐπίστασθαι,

amplitudinis nostræ splendor atque fructus, neque
 quidquam ex iis, quæ in hominibus expetenda et
 honorata sunt, Majestatem nostram perinde oble-
 etat, ut eorum, qui sub dominatum nostrum sub-
 jecti sunt, pax atque tranquillitas, et reipublicæ
 nostræ firma constitutio, atque ad optimum rerum
 statum iraductio; nihilque contra est, quod no-
 stram mentem de salute regni cogitantem ita vexet
 et sollicitet, ac eorum, qui nostræ imperio obedi-
 entes sunt, perturbatio, et rerum meliorum, vel pro-
 pter negligentiam amissio, vel propter imperitiam
 labefactio. Si enim unius alienus viri, cujus nos
 procuratorem, provisionemque suscepimus, pro-
 gressio ad melius, incredibilem nobis voluptatem
 affert, et ad deteriores partem applicatio, perma-
 gnium nobis dolorem apportat; quid nunc efficere
 debemus, tanta hominum, et tam frequenti ac pene
 infinita multitudinis sub nostram providentiam se-
 cundum Deum statim subjecta, quorum curam provisionemque
 nocturnis vigiliis, et diurna sollicitudine,
 non deponimus, ut ab omni molestia et offensione liberi
 conserventur, et omni rerum af-
 fluentia lætitiæque expleantur?

At si cætera, quæ ad rempublicam pace et consi-
 lio gubernandam spectant, non recte administran-
 tur, haud magnam inde detrimentum oriri, non
 graves rerum perturbationes ac mutationes effici
 videremus; disciplina autem militari jacente, tam mi-
 seras rerum offensiones, ac lamentabiles conver-
 siones Romani acceperunt; quantas quotidianâ
 rerum experientia ante oculos nostros conspe-
 ctumque proponit. Ad homines quidem, qui
 ratione, et Dei ipsius imagine, insigniti sunt
 oportuit, neque manus cruentas et consceleratas

Quoniam autem ab initio parricida diabolus, ge-
 neris nostri hostis, peccato potens, sua ipsorum
 natura homines expugnare cogitat, pernecessarium
 est, ut homines illius machinationibus per homines
 adhibitis occurrant, neque se ipsos aliis nationibus
 bellum inferentibus tradant, sed militaris disciplinæ
 scientias salutem sibi quaerant, et se ab hostium
 incursionibus tutos conservent, et illis inferant,
 quæ pati illos dignum est, ut omnino nefariorum ho-
 minum improbitate deleta, et sua ipsorum salute
 comparata, pax ab omnibus diligatur atque susci-
 piatur.

Quandiu enim Romanis in bello ordinis conser-
 vatio fuit, tandiu et divino præsidio imperium non
 destituebatur, et cum ordinis conservatione juu-
 ctus optimorum labor, splendorem victoriæ majo-
 rem adhibebat; nunc vero cum et acierum instruend-
 arum ratio, et imperatoris ars longo jam tem-
 pore neglecta jaceant, ut ne adiam, quod in altam
 oblivionem penitus venerint, ne ipso quidem impe-
 ratore ea quæ in promptu sunt, addiscente, na-

NOTÆ

(3) Ἰσχυρῶς. Scribe ἰσχυρῶς.

PATROL. GR. CVII.

(4) Ἀπέλαβε. Scribe, ἀπέλαυε.

gnas et varias perturbationes videmus invec-
tas esse. Nam cum hæc ars, quæ multorum honorum
et magnorum parens atque effectrix fuit, quibus
antiqua Romanorum respublica floruit, semel col-
lapsa de gradu cecidit, divinam quoque benevolentiam
abiisse, et consuetam apud eos militum victo-
riam e manibus excidisse, videmus. Paulatim
enim relanguescente militari disciplina atque in-
dustria, omnis ille vigor animi atque alacritas
optimatum consenuit. Itaque interdum quidem
segnitiam atque ignaviam accusamus militum,
interdum inscitiam atque timiditatem ducum cul-
pamus, interdum antiquarum acierum rationem ad
cognoscendum perobscuram negligimus. Cum igitur
hanc utilissimam scientiam recuperare, et e
republica nostra quasi ejectam revocare studeamus,
in tantis occupationibus nostris haud præ-
termisimus, quin omnem laborem nobis ipsis
afferretur.

Nam cum in antiquis et recentioribus rei mili-
taris atque imperatoris scriptoribus diligenter
versati simus, atque aliis historiis soluta oratione
res gestas memoris mandantibus diligenter nava-
verimus operam, et si quid præterea in manibus
hominum est ad bellicos usus idoneum, et quæ-
cumque mediocri rerum usu hac nostra ætate, ad
statum rerum nostrarum aliquid momenti afferre
videbantur, ea in omnibus actionibus suscipiendis,
rebusque nostris gerendis examinavimus, et quod
in iis optimum fuit quasi delibavimus; et quæ
manifestam quamdam atque evidentem utilitatem
afferrebant, quam paucissimis potui complexus
sum, et promulgatæ legis vice trado, rerum magis
ornamenta, quam verborum persequens, ut com-
pendiaris quamdam rei militaris disciplinam no-
stris præfectis, atque iis quibus cura rerum belli-
carum commissa est, præscribens, facile perspiciant
factu esse iis, qui volunt et cupiunt, ad majora
atque altiora ordine quodam et gradu procedere.
In qua omni rerum tractatione, dicendi elegantiam
et verborum ornatum nullum adhibuimus; rerum
pondus, dicendi perspicuitatem, orationis simpli-
citatem, quantum fieri potuerat, secuti sumus.
Unde et verba rei militaris interdum Græca ad-
iunximus, interdum Latinis vocabulis uti sumus,
et alias quoque dictiones usu jam militari receptas
non repudiavimus, ut omnes manifeste ac per-
spicue ista cognoscerent. Tractationes rerum mi-
nime necessarias, quæcumque aut supervacaneæ,
aut inutiles fuerant, omnes detraximus, ut com-
pendiaris quamdam et expeditam rerum bellica-
rum expeditionumque rationem, non verbo solum
utilem, sed re ipsa factisque majorum approba-
tam, et ad nostra usque tempora, quanquam re-
bus gestis minime transmissum, quibus Romanum
olim florebat imperium, oratione tamen ac litte-

ἄλλα δυσχερῆ διαφόρως ὀρώμεν συμβαίνοντα. Τῆς
γὰρ πολλῶν ἀγαθῶν πρὸ ξένου (5) ἐπιστήμης διαπε-
σοῦσης, ὅσον δι' αὐτῆς ἡ Ῥωμαίων πάλαι πολιτεία
εὐμοίρησε, τοῦναντίον ὀρώμεν τὴν θεῖαν ἀποῦσαν
εὐμένειαν, καὶ τὴν συνήθη τῆς Ῥωμαίων πολιτείας
νίκην τῶν ἀγωνιζομένων ἀφιπταμένην. Κατὰ μικρὸν
γὰρ ἀμελουμένης τῆς κατὰ πολέμους εὐταξίας καὶ
γυμνασίας συνημελήθη, ὡς εἶκοι, καὶ τῶν ἀριστέων
ἡ εὐψυχία. Εἶτα ποτὲ μὲν ἀγυμνασίαν ἢ ἀνανδρίαν
αἰτιώμεθα στρατιωτῶν, ποτὲ δὲ ἀπειρίαν ἢ δει-
λίαν καταμεμφόμεθα στρατηγῶν. Ἐνίοτε ἀσαφὲς
τῆς τῶν ἀρχαίων διαγνώσεως ἀμελοῦμεν. Ταύτην
οὖν τὴν ὠφελιμωτάτην ἐπιστῆμην ἀνασώσασθαι σὺν
θεῷ, καὶ οἷον ἀπωσθεῖσαν ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἡμῶν
πολιτείας ἀνακαλέσασθαι βουλόμενοι, οὐκ ὀκνήσαμεν
B σπουδῇ τοσαύτῃ ἀναδέξασθαι μὲν ἰδίως κόπον, κοινήν
δὲ τοῖς ὑπηκόοις χαρίσασθαι τὴν ὠφέλειαν.

assumeremus, ut utilitas inde communis omnibus

Ταῖς γὰρ ἀρχαίαις καὶ ταῖς νεωτέραις στρατηγί-
καῖς τε καὶ τακτικαῖς ἐμφιλοχωρήσαντες μεθόδοις,
καὶ ταῖς ἄλλαις καταλογάδην ἐντυχόντες ἱστορίαις,
καὶ εἰ τι κατὰ χεῖρας ἔδοξε χρῆσιμον τῶν ἐν πολέ-
μοις ἀναγκαίων ἐκείθεν ἀναλεξάμενοι, καὶ οἷον ἐρα-
νισάμενοι καὶ διὰ μετρίας πείρας ἐπὶ τῶν ἔργων
αὐτῶν ἀνεμάθομεν τῷ καθ' ἡμᾶς καιρῷ καὶ τῇ νῦν
καταστάσει πρόσφορά τε καὶ ἀρμόδια, ταῦτα ἡμῖν
κατὰ τὸ δυνατόν σύντομόν τε καὶ ἀπλήν τὴν ὠφέ-
λειαν ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἔχοντα προχείρου τάξει
νόμου παραδιδόμεν, ἐν πράξει μᾶλλον ἢ λέξει τὸ
C σεμνὸν καὶ χρεῖωδες παρεχόμενοι, οἷον εἰσαγωγῆν
τινα τακτικὴν τοῖς ἡμετέροις ὑποστρατήγοις, καὶ τὰς
πολιτικάς ἐμπειστουμένους χρεῖας, δι' ὧν ὑπα-
γορεύοντες, ὡς εὐκόλῳ ἐντεῦθεν εἶναι τοῖς βουλομέ-
νοις καὶ ἐπὶ τὰ μέγιστα τῶν παλαιῶν ἐκείνων τα-
κτικῶν καὶ ἀρχαίων τάξει τινὶ καὶ βαθμῷ προίεσαι,
φράσεως μὲν ἀκριβοῦς ἢ κόμπου ῥημάτων οὐδεμίαν
ποιησάμενοι φροντίδα, πραγμάτων δὲ μᾶλλον καὶ
σαφηνείας λόγου καὶ λέξεως ἀπλῆς πεφροντικότες.
Ἔθεν ταύτας παλαιὰς τῆς τακτικῆς πολλάκις Ἑλ-
ληνικάς μὲν ἐσαφηνίσασμεν λέξεις, Ῥωμαϊκάς δὲ
δηρμηνεύσαμεν, καὶ τισιν ἐτέραις στρατιωτικῇ συν-
θητῇ λεγομέναις ἐχρησάμεθα λέξεσιν, ἐνεκεν τῆς
σαφοῦς καταλήψεως τῶν ἐντυχανόντων, μόνον τῶν
οὐκ ἀναγκαίων διατάξεων ἐξηρημένων διὰ τε τὸ πε-
D ριττοῦ (6) τινὰ χρῆστέαν καὶ τὴν τῶν συγγραμμάτων
ἀσάφειαν ἵν' ἔχοιεν εὐσύνοπτον οἱ βουλόμενοι στρα-
τηγεῖν πολλὴν τῶν κατὰ πολέμους καὶ ἐκστρατείας
ἀναγκαίων τὴν πείραν, οὐ λόγῳ μόνον τὸ χρῆσιμον
ἔχουσαν, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς ἔργοις παρὰ τῶν παλαιῶν
ἐγγυμνασθεῖσαν, καὶ ἀχρις ἡμῶν, εἰ καὶ μὴ ἔργοις
αὐτοῖς, οἷς τὰ Ῥωμαίων ἐπὶ μέγα ἠρθη δυνάμει,
παραπεμφθεῖσαν, ἀλλ' οὖν τοῖς λόγοις, δι' ὧν ἀνα-
λαμβάνεται καὶ ἀναμιμνήσεται δὲ λήθη παραπεμ-
φθέντα, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν πάλιν ἀποκαθίσταται
τάξιν. Ἄλλ' ἐφ' ὅσῳ μὲν ἐν τοῖς ῥηθησομένοις τὸ

NOTÆ.

(5) Πρὸ ξένου. Scribe, προξένου.

(6) Ita habet codex Laurentianus, sed nescio quo sensu; forte, τὴν περιττοῦ legendum.

εὐχρηστον ἀνεδαίχθη, χάρις ἢ τῷ πάντων ἀγαθῶν ἄριστι Χριστῷ τῷ βασιλεῖ τοῦ παντός· καὶ Θεῷ ἡμῶν, τῷ καὶ τοῖς ἡμετέροις λόγοις δωρησαμένῳ τὴν χάριν. Εἰ δὲ τις καὶ ἕτερος δι' αὐτῆς τῆς ἐπιμελείας καὶ πείρας κρείττονα τούτων ἐφέρῃ, χάρις καὶ οὕτω τῷ παναγάθῳ Θεῷ, συγγνώμη δὲ ἡμῖν τῆς προθυμίας ἔνεκεν.

que nostro, qui et orationi nostræ affundit gratiam. Sin diversa ab istis, et cura cogitationeque sua meliora quis invenerit, gratias etiam ille omnis bonitatis auctori Deo agat; nobis venia propter studium conatumque nostrum tribuenda est.

Πάντως χρῆ, εἴτε ἐπὶ πλεόν, εἴτε ἐπ' ἑλαττον τοῦς βουλομένους στρατηγεῖν ταῖς τακτικαῖς τε καὶ στρατηγικαῖς ἐνδιατρίβειν μελέταις. Οὐδὲ γὰρ, ὡς τινες τῶν ἀπειρῶν ἔχουσι, διὰ πλήθους ἀνδρῶν καὶ θράσους οἱ πόλεμοι κρίνονται, ἀλλὰ διὰ εὐμελείας Θεοῦ καὶ στρατηγίας καὶ τάξεως, ἧς μᾶλλον ἐπιμελητέον, ἢ συλλογῆς κλήθους ἀκαίρου· ἢ μὲν γὰρ καὶ ἀσφάλειαν καὶ ὠφέλειαν ἀγει τοῖς καλῶς αὐτῇ κεκρημένοις· ἢ δὲ συντριβὴν καὶ ἐπιζήμιον δαπάνην.

"Ὅπερ γὰρ οὐκ ἔστιν ἐλάδι πελάγη διαπορθμεύεσθαι κυβερνητικῆς ἐπιστήμης χωρὶς, οὕτως οὐδὲ πολεμῖους καταγωνίζεσθαι τάξεως καὶ στρατηγίας ἔκτος, δι' ἧς οὐ μόνον τοῦ ἰσορροποῦντος τῶν πολεμίων περιγίνεσθαι σὺν Θεῷ δυνατόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ πολλῶν πλεόν τῷ ἀριθμῷ ὑπερβάλλοντος. "Ὅπερ οὖν ἄλλον τινὰ πρόχειρον νόμον ὑμῖν, ὡς εἴρηται, στρατηγικὸν τὴν παρούσαν πραγματείαν ὑπαγορεύοντες προσεχῶς τε καὶ ἐπιπύως ἀκούειν ὑμῶν παρακελεύομεθα.

Χρεῶν τοίνυν πρότερον μὲν ὑπογράψαι τὴν ἐν πολέμοις τακτικὴν. Καὶ τί ἐστὶ στρατηγός, εἴτα τίνα καὶ ὅποιον στρατηγὸν εἶναι δεῖ, καὶ ὅπως δέον βουλεύεσθαι. Ἐξῆς δὲ τὴν εἰς ἀρχοντας καὶ ἀρχομένους τοῦ στρατοῦ διαθεῖναι διαίρεσιν, τὴν τε ἄλλην ἀποσκευὴν, καὶ τῶν ὄπλων κατασκευὴν, καὶ τὴν ἐκάστου μαχομένων ὄπλισιν. Πρὸς τούτοις τὴν πρὸς τῶν (7) ἀληθινῶν ἀγίων τοῦ στρατηγοῦ γυμνασίαν. Ἐπειτα δὲ καὶ τὰ κείμενα ὑπαναγνωσθῆναι ἐπιτίμια, εἴτα περὶ ὁδοπορίας εἰπεῖν τῆς τε ἐν τῇ ἰδίᾳ καὶ τῆς ἐν τῇ πολεμίᾳ, περὶ τε τοῦ λεγομένου τούλδου, καὶ δὴ καὶ περὶ ἀπλήκτων. Τῆς τε προκατασκευῆς καὶ παραγγελίας, καὶ τί δεῖ γίνεσθαι πρὸ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας, καὶ ὅσα ἐν τῇ τοῦ πολέμου ἡμέρᾳ ἐποφείλεται. Καὶ ἔτι περὶ πολιορκίας· εἴτα καὶ τὰ μετὰ τὸν πόλεμον ὀφειλόμενα, καὶ τὰς δι' ἐνεδρῶν ἀδοκίμους ἐφόδους τῶν τε ἡμετέρων καὶ τῶν πολεμίων. Καὶ ἐπὶ τούτοις διαφόρων παρατάξεων μελέτας ἔθνικῶν τε καὶ Ῥωμαϊκῶν. Ἐἴτα ἐπὶ τοῖς εἰρημένους καὶ περὶ ναυμαχίας διατάξαι μετρίως. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἅπασι γνώμας τινὰς τακτικὰς τε καὶ στρατηγικὰς ἰδίως ἐντεύξουσι συναγαγεῖν ὅσας δῆλον ὅτι κατὰ χώραν ἐντάξαι τὸ εὐσύνοπτον καὶ πρόχειρον τῶν διατάξεων οὐ συγχωρεῖ ἐκθεῖναι. Ἄφ'

ris, quibus res oblivione pene deletæ revocantur, et recuperantur, et ad pristinam iterum dignitatem restituantur, mandatam habeant, qui ad disciplinam militarem atque imperatoriam cognoscendam se totos tradunt. Quod si aliquid boni oratione nostra effectum est, gratiæ habendæ sunt omnium bonorum largitori Christo, universitatis Regi, Deo-

que nostro, qui et orationi nostræ affundit gratiam. Sin diversa ab istis, et cura cogitationeque sua meliora quis invenerit, gratias etiam ille omnis bonitatis auctori Deo agat; nobis venia propter studium conatumque nostrum tribuenda est.

Omnino autem, qui se ad imperium administrandum vel magna, vel aliqua ex parte dediderunt, in scientia militari atque imperatoria se diligenter exercent. Neque enim, quemadmodum imperiti quidam existimarunt, multitudine ac numero hominum, sed benignitate ac favore Dei bella conficiuntur, et rei militaris imperatoriæque scientia, in quæ potius, quam in importunæ multitudinis collisionem intuendum est; altera enim res tum utilitatem, tum incolumitatem, iis qui ea bene utuntur, apporiat; altera vero perturbationem et sumptus multos infructuosos affert.

Quemadmodum enim navem onerariam per maria trajicere non possumus sine arte gubernatoria, sic neque bella nostra honeste suscipere, neque suscepta conficere possumus sine arte militari atque imperatoria, qua non solum æqualem et parem numero multitudinem hostium propitio Deo superamus, sed etiam longe multo majorem hostium numerum, instructioresque copias fundimus et dissipamus. Quasi igitur legi alicui militari promulgatæ, ut dictum est, sic huic tractationi vos parere atque obedire volumus atque imperamus.

Primum igitur nobis describendum est, quidnam res militaris, quidque imperator sit; deinde, qualem esse oportet exercitum, et quemadmodum consilium capiendum sit; tum in præfectos omnis generis, et milites dividere exercitum, reliquumque apparatus omnem militum adhibere, et uniuscujusque militis armaturam. Ad hæc, quemadmodum ante vera certamina imperator singulos exercere debeat. Deinceps, quemadmodum singulis rebus propositæ multæ in exercitu legantur. Tum de itinere verba facienda sunt, tum in sua, tum in hostili terra. Postea de impedimentis et castris; de apparatu, et præceptis, quidque faciendum ante diem belli sit, quidque ipso die agendum. De obsidione etiam, atque de iis, quæ post bellum gerenda sunt. Tum nec opinatas ex insidiis, tum nostras, tum hostium incursiones, et diversimode apud varias gentes acies instructas. De navali pugna pauca adjungemus. Post hæc omnia, sententiarum quarundam militarium atque imperatoriarum descriptionem separatim colligemus, quas in suis locis propter brevitatem et expeditam rationem capitum non posuimus. His rebus instructus, qui sapientia et celeritate ingenii imperator abun-

NOTÆ.

(7) Πρὸς τῶν. Scribe πρὸ τῶν.

dēt, longe perfectior, ut spero, absolutiorque erit. **A** Δὼν ὀρμώμενον σοφὸν ὄντα καὶ δέξιν τῇ διανοίᾳ τὸν στρατηγὸν σοφώτερον γενέσθαι ἐλπίζομεν. Καὶ πρῶτον μὲν ἀρκτέον ἐντεῦθεν.

Δὼν ὀρμώμενον σοφὸν ὄντα καὶ δέξιν τῇ διανοίᾳ τὸν στρατηγὸν σοφώτερον γενέσθαι ἐλπίζομεν. Καὶ πρῶτον μὲν ἀρκτέον ἐντεῦθεν.

CONSTITUTIO PRIMA.

De re militari et imperatore.

1. Res militaris est scientia bellicorum motuum. Motus autem belli duplices sunt: alii enim terra, alii mari fiunt.

2. Res militaris est ars quaedam imperatoria acierum instruendarum, et armorum et motuum militarum.

3. Ars imperatoria est in quibus exercitatio, vel studium aut industria ponitur, cum στρατηγημάτων, id est consiliorum imperatoriorum et tropαιῶν collectione.

4. Propositum rei militari est, ut opportunis commoditatibus et rebus gestis vincat hostes.

5. Utilitas rei militaris est, ordinata quadam ac disposita acie cum hostibus configere.

6. Finis rei militaris est, quoad ejus fieri potest, sine ulla offensione exercitum instruere.

7. Bellicus apparatus perfectus duplex est, alter quidem terra terrestris, alter vero mari navalis. De re navali postea dicemus. Hominum autem qui ad bellum confluunt multitudo, altera quidem praelians est, hoc est bellatrix, altera vero ad usum belli veniens imbellis. Et bellatores, milites sunt qui adversus hostes instruuntur. Imbelles reliqui sunt, medici, administrati, mercatores, et alii qui ad necessarios usus consequuntur. Pugnantis partis seu bellatricis alia est pedestris, alia equestris. Pedestris est quæ humi consistit. Equestris est, quæ equis vehitur, et quæ olim curribus falcatis et elephantis turres hominibus refertas gestantibus vehebatur, de quibus nunc propter hujusmodi apparatusum inutilitatem et tarditatem nulla mentio fiet.

8. Re militari leviter ad hunc modum descripta, oportet etiam constituere, quinam imperator sit, et quisnam hujus rei susceptione dignus sit.

9. Imperator est qui universo exercitu præest, et maximam secundum regem habet potestatem.

10. Imperator est universæ militiæ præcipuus dux a rege designatus, qui alios sub se duces partim a rege missos suffragio suo approbat, partim sua ipsius auctoritate designat.

11. Proprium imperatoris munus est, subjectos suos prudentia, fortitudine, justitia, temperantia anteire.

12. Universæ provinciæ quam accepit, tum militaris tum privatæ tum publicæ administrationem in se recipere.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ.

Περὶ τακτικῆς καὶ στρατηγού.

α'. Τακτικὴ ἐστὶν ἐπιστήμη πολεμικῶν κινήσεων. Κινήσεις δὲ πολεμικαὶ διτταί· αἱ μὲν κατὰ γῆν, αἱ δὲ κατὰ θάλατταν.

β'. Τακτικὴ ἐστὶ τέχνη στρατηγικῆ παρατάξεων καὶ ὀπλισμῶν καὶ κινήσεων στρατιωτικῶν.

γ'. Στρατηγικὴ δὲ ἐστὶν στρατηγῶν ἀγαθῶν συνάσκησις ἤγουν μελέτη καὶ γυμνασία μετὰ στρατηγημάτων ἤτοι τροπαίων συναθροισμοῦ.

δ'. Σκοπὸς τῆ τακτικῆ διὰ τῶν ἐνδεχομένων ἐπιβουλῶν καὶ πράξεων κινήσαι τοὺς πολεμίους.

ε'. Χρήσιμον δὲ ἐστὶν ἡ τακτικὴ, τὸ δὲ εὐτάκτου θέσεως συμπλέκεσθαι τοὺς πολεμίους.

ς'. Τέλος τῆ τακτικῆ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀμέμπτως διατάξει τὸ στράτευμα.

ζ'. Αἱ δὲ εἰς τοὺς πολεμίους τέλειαι παρετοιμασίαι δύο εἰσὶν· ἡ μὲν κατὰ γῆν πεζικὴ, ἡ δὲ κατὰ θάλασσαν ναυτικὴ. Περὶ μὲν οὖν τῆς ναυτικῆς ὕστερον ἐροῦμεν. Τῶν δὲ κατὰ γῆν ἐπὶ πολέμιους ἀθροισμένων ἀνδρῶν τὸ πλῆθος τὸ μὲν ἐστὶ μάχιμον, ἤγουν πολεμικόν· τὸ δὲ διὰ τὰς τοῦτου χρείας συναερχόμενον ἄμαχον. Καὶ πολεμικὸν μὲν, τὸ παρατασσόμενον πρὸς τοὺς πολεμίους στρατιωτικόν. Ἄμαχον δὲ τὸ λοιπὸν, οἷοι ἰατροὶ, δοῦλοι, ἔμποροι, καὶ ἄλλοι ὅσοι διὰ τὰς ὑπηρεσίας ἐπακολουθοῦσι. Τοῦ δὲ μάχιμου μέρους, ἤγουν πολεμικοῦ στρατοῦ, τὸ μὲν ἐστὶ πεζικόν, τὸ δὲ καβαλλαρικόν. Καὶ τὸ μὲν ἰδίως πεζικόν τὸ ἐπὶ γῆς ἰστάμενον, τὸ δὲ καβαλλαρικόν τὸ ἐπὶ τῶν ἵππων ὀρούμενον. Ἦν δὲ ποτε καὶ ἐπὶ ἀρμάτων θρεπνηφόρων, καὶ ἐπὶ ἐλεφάντων πύργους φερόντων πλήρεις ἀνδρῶν. Ἀλλὰ τοῦτων οὐδεὶς ἡμῖν λόγος νῦν διὰ τὴν ἀχρησίαν, καὶ τὴν παντελῆ ἀργίαν τῶν τοιούτων παρασκευῶν.

η'. Τῆς οὖν τακτικῆς μετρίως πως οὕτως ὑπογραφείσης, δεῖ καὶ τὸν στρατηγὸν ἀναδειθῆναι (8), τί τὸ ἐστίν, καὶ τίς ὁ τῆς τοιαύτης ἐγχειρήσεως ἀξίος.

θ'. Στρατηγὸς τοίνυν ἐστὶν ὁ τῆς ὑπ' αὐτὸν ἀπάτης ὑπαρχίας μελίζονα πάντων ἐξουσίαν ἔχων μετὰ τὸν βασιλέα.

ι'. Στρατηγὸς ἐστὶν ὁ τοῦ ὑπὸ χεῖρα στρατιωτικοῦ θέματος κορυφαῖος ἀρχων, ἐκ βασιλέως μὲν προχειρίζομενος, τοὺς δὲ ὑπ' αὐτὸν ἀρχοντας τοὺς μὲν ψήφῳ τῆ αὐτοῦ ἐκ βασιλέως δὲ καταπεμπόμενος, τοὺς δὲ ἐξουσίᾳ ἰδίᾳ προβαλλόμενος.

ια'. Ἴδιον δὲ στρατηγού τὸ κρεῖττω πάντων εἶναι τῶν ὑπὸ χεῖρα φρονήσει, καὶ ἀνδρείᾳ, καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ σωφροσύνῃ.

ιβ'. Τὸ εἰς αὐτὸν ἀναφέρεσθαι τῆς κατὰ αὐτὸν ἐπαρχίας τὰς διοικήσεις, ὅσαι τε στρατιωτικαὶ, καὶ ὅσαι ἰδιωτικαὶ, καὶ δημόσιαι.

NOTE.

(8) Ἀναδειθῆναι. Scribe, ἀναδειχθῆναι.

ιγ'. Τὸ παραλαβόντα στρατὸν δευκτον ἐκτάξει Δ δούτως κατὰ τὴν ἀρμόζουσαν τῷ καιρῷ τακτικὴν διάταξιν.

ιδ'. Σκοπὸς τῷ στρατηγῷ τὸ μὲν ὑπ' αὐτὸν θέμα αὐξῆσαι, καὶ ἀδραβεῖς ἀπὸ τε πολεμίων καὶ τῶν ἄλλων ἀδικημάτων καὶ ἀταξιῶν καὶ στάσεων διαφυλάξει. Τοὺς δὲ πολεμίους παντὶ τρόπῳ ἢ πολέμῳ ἢ ἐφόδοις ἀδοκῆτοις ταπεινῶσαι, καὶ ἅπερ ποιήσῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ταῦτα φυλάξασθαι μὴ παθεῖν ἀπ' αὐτῶν.

ιε'. Τέλος τῷ στρατηγῷ τῷ εὐδοκίμησαντα (9) διὰ πάντων τῆς τε θείας καὶ βασιλικῆς ἀπολαύειν εὐνοίας, ἢ κατολιγορησαντα τῶν κερπόντων καὶ ἀρμόζοντων πραγμάτων τάξασθαι τῶν ἐναντιῶν. Οὕτως τοίνυν καὶ τῆς τοῦ στρατηγοῦ προτυπωθείσης εἰκόνας, δεῖ καθάπερ διὰ χρημάτων (10) ἡμᾶς ἀναζωγραφῆσαι Β τὴν τούτου ποιότητα, καὶ δεῖξαι φανερώς τίς καὶ ποσαπὸς εἶναι ὀφείλει εἰς τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν προχειριζόμενος ἄρχων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Β'.

Περὶ τοῦ ὅλου εἶναι δεῖ τὸν στρατηγόν.

α'. Κελεύομεν τοίνυν εἶναι τὸν στρατηγὸν σώφρονα περὶ τὸ σῶμα, περὶ τὴν διαίταν ἐγκρατῆ, νηφάλιον καὶ ἐγρήγορον, λιτὸν καὶ ἀπέριττον περὶ τὰς χρείας, ὑπομένοντα τοὺς πόνους, νοήμονα καὶ φρόνιμον, μισοῦντα φιλαργυρίαν, ἔνδοξον, μήτε νέον, μήτε γέροντα, ἰκανὸν δὲ καὶ πρὸς τὸ λέγειν ἀπὸ στόματος ἐν μέσῳ λαοῦ, ἂν εὐχῆ δὲ καὶ κρατῶν (11), μὴ ἐμπορίαν φιλοῦντα, ἢ τοσοῦτον, μηδὲ μικρόψυχον, ὡς καὶ τῶν μικρῶν πραγμάτων ἐπιθυμεῖν, καὶ ἀπλῶς εὐγενῆ τὴν ψυχὴν, εἰ δυνατόν, καὶ τὸ σῶμα, καὶ ἐν πᾶσι μεγαλόψυχον.

β'. Σώφρονα, ἵνα μὴ ταῖς τῆς φύσεως καταστροφόμενος ἡδοναῖς ἀπολείπῃ τὴν περὶ τῶν φανακείων φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν.

γ'. Ἐγκρατῆ δὲ, ἐπειδὴ τληκταύτης ἀρχῆς μέλλει τυγχάνειν. Αἱ γὰρ ἀκρατεῖς καὶ ἀκόλαστοι ὄρμαι, ὅταν προσλάβωσι δύνανται κατὰ ἐξουσίαν τοῦ ποιεῖν ἢ βούλονται, ἀκράτητοι γίνονται πρὸς τὰς ἐπιθυμίας.

δ'. Νηφάλιον δὲ καὶ ἐγρήγορον, ὅπως ἐπαγρυπῆ ἐν ταῖς μεγίσταις πράξεσιν. Ἐν νυκτὶ γάρ, ὅταν ἡ ψυχὴ ἡρεμῇ μάλιστα, πολλάκις ἢ τοῦ στρατηγοῦ γνώμη καὶ ἀπευθύνεται καὶ τελειοῦται. D

ε'. Λιτὸν δὲ, ἀπέριττον περὶ τὰς χρείας· καὶ γὰρ καταδαπανῶναι αἱ πολυτελεῖς καὶ πολλαὶ θεραπείαι, καὶ χρόνον ἀπρακτον καὶ ἀναγκαίας ἐξόδους εἰς τὴν τῶν ἀρχόντων τρυφήν.

ς'. Ὑπομένοντα-τοὺς πόνους, ἵνα μὴ πρῶτος τῶν στρατευομένων τὰς ἀναπαύσεις ἐπιζητῆ, ἀλλὰ γίνηται αὐτοῖς μᾶλλον εἰκὼν πρὸς τὸ γενναίως ὑποφέρειν τοὺς πόνους.

13. Exercitum inordinatum idonea atque opportuna in acie collocare.

14. Propositum hoc est imperatori, ut multitudinem suam amplificet, et sine omni offensione, ab hostibus reliquisque injuriis, a perturbationibus et seditionibus solutos conservet, hostes omnibus modis vel bello vel incursionibus inopinatis labefaciet, et quae inferre hostibus molitur, circumspiciat ne eadem a' illis patiatur.

15. Finis imperatoris est maximam gloriam habere, in omnibus Dei et regis benevolentiam consequi: sin quod idoneum officioque suo conjunctum est neglexerit, ut e contrario illi accidit. Ita igitur imperatoris imagine informata, quasi coloribus quibusdam exprimentae dotes ejus sunt, demonstrandumque est quis et qualis esse debeat quis in hoc dignitatis gradu collocandus sit.

CONSTITUTIO II.

Qualem esse oporteat imperatorem.

1. Mandamus igitur ut imperator sit corpore continens, victu temperans, sobrius, vigilans, frugi et in rebus necessariis minime profusus, in laboriosis negotiis assiduus, circumspectus et prudens, pecuniae despiciens, famae commendatione honestus, neque juvenis, neque aetate ingravescens, habilis ad dicendum ex tempore in media frequentia hominum, liberorum, si ita usus ferat, parens, non ad mercaturam faciendam, aut ad hujusmodi lucrum intentus, non parvi animi, et minutas res expetens, denique generoso tum animo tum corpore, quoad ejus fieri potest, et in omnibus magnanimus.

2. Continentem esse imperatorem oportet, ne voluptatibus nimis diffusus, rerum necessarium curam ac provisionem abjiciat.

3. Temperantem vero, quoniam tale imperium susceptorus est. Intemperantes enim et libidinosae animi appetitiones, siquando vires ceperint, propter quidvis agendi licentiam in omnes cupiditates infrenate ruunt.

4. Sobrium autem et vigilantem ut in maximo acierum apparatu animo quasi excubet. Nocte enim quando animus maxime requiescit, imperatoris saepe sententia versando mutatur, saepe cogitando confirmatur.

5. Frugi et in usibus necessariis non nimis profusum. Sumptuosi enim et ingentes famulatus, tempus ut inaniter transigatur faciunt, et quod ad necessarias expeditionum expensas conferendum fuit, ad delicias luxumque praefectorum assumunt.

6. Industriam autem, ut ne primus militem otium seotetur, sed exemplum potius fiat ad labores alacriter suscipiendos.

NOTÆ.

(9) Τῷ εὐδοκίμησαντα. Scribe τὸ εὐδ.

(10) Χρημάτων. Scribe χρωμάτων.

(11) Πραπαῖδον. Scribe πατέρα παίδων.

7. Circumspectum et prudentem. Solertem enim oportet esse imperatorem, in omnes partes cogitationem animi quadam celeritate versantem : perturbationes enim inopinatae cum incidunt, confestim praesentis auxilii excogitationem requirunt.

8. Pecuniae deapicientem. Etenim pecuniae despicientia in imperatore cernitur, quando abstinenter et magnifice rebus gerendis praestet, et honores bellicos virtutis mercedem suis proponit. Multi enim et animo forti sunt, et corpore adversus hostes robusto : sed quando in aurum intuentur, mentem occaecatam cupiditate atque obscuratam habent : gravia enim arma sunt hae pecuniarum cupiditates, et ad oppugnandos atque evertendos homines efficacia.

9. Neque juvenem neque aetate ingravescentem ; quoniam juvenis propter aetatem, inconstantem et flexibilem habet mentem : senex autem imbecillo est corpore, et nullus ex illis pene firmus existit : et ille quidem ut ne propter inconsideratam temeritatem quasi audax labatur, hic vero ne propter naturalem imbecillitatem corporis, quae factio opus sunt praetermittere cogatur. Optime igitur electio est constantis et mediae aetatis, non juvenis aut aetatis ingravescentis.

10. Etenim vis et robur est in eo, qui nondum consenuit, prudentia autem et stabilitas in eo, qui ex adolescentia excessit. Namque qui robur corporis sine prudentia animi admirantur, vel contra animam prudentem absque corporis viribus extollunt, ad nullum bonum exitum perveniunt. Prudentia enim si viribus deficiatur, nihil pulchrum ; vires vero prudentia destitutae nihil prorsus efficiunt.

11. Charum subjectis suis imperatorem, longe nobiliore scimus esse, hocque magnopere subjectis adjumento est. Quem homines diligunt, illi imperanti facile obtemperant, dicenti et paciscenti non resistunt, periclitanti succurrunt. Tanta res est amor, ut pro eo, quem charum quis habet, vitam profundat.

12. Pater liberorum anteponendus est effeto atque orbo. Neque vero orbem liberis repudiamus, si bonus sit. Nam qui liberos habet imperator, si infantes fuerint, longe ardentior propter liberorum amorem ad studium rerum agendarum suscipiendum erit. Si vero constanti jam et matura aetate fuerint, consiliarii, et laboris imperatorii participes et fideles administri, res pro communi salute susceptas promovebunt. Itaque hac de causa pater orbo videtur anteponendus.

13. Ad dicendum et perorandum habilem : puto enim hoc maxime exercitum adjuvare. Nam instructum ad pugnam exercitum imperator cohortatione sua ad periculorum mortisque contemtionem, et ad rerum honestarum suaviumque

ζ. Νοήμονα δὲ καὶ φρόνιμον. Ὅξυν γὰρ εἶναι δεῖ τὸν στρατηγὸν πανταχοῦ περιφέροντα τὸν σκοπὸν διὰ ταχύτητα ψυχῆς· πολλάκις γὰρ ἀνυπονόητοι παραχαί προσπεσοῦσαι παρ' εὐθὺ τὸ συμφέρον ἐπινοεῖν ἀναγκάζουσιν.

η'. Ἀφιλάργυρον δέ. Καὶ γὰρ ἡ ἀφιλαργυρία τοῦ στρατηγοῦ δοκιμάζεται, ὅταν ἀδωροδοκῆτως καὶ μεγαλοφρόνως προίσταται τῶν πραγμάτων, καὶ δι' ἀρετὴν μόνην δωρεὰν προβάλλεται τὰς ἀρχὰς τοῦ ὑπ' αὐτὸν θέματος. Πολλοὶ γὰρ καὶ ἀνδρείοι εἰσι τῆ ψυχῆ, καὶ ῥωμαλέοι τῷ σώματι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ὅταν ἀντιθέλωσι πρὸς χρυσὸν, ἀμαυροῦνται καὶ σκοτίζονται. Δεινὸν γὰρ ὄπλον στρατηγοῦ φιλαργυρία, καὶ ἐνεργέστατον εἰς τὸ νικῆσαι τοῦτον καὶ καταβαλεῖν.

θ'. Οὐτε δὲ νέον εἶναι, οὔτε γέροντα· ἐπειδὴ ὁ μὲν νέος ἀπιστον ἔχει καὶ ἀστατον φρόνημα διὰ τὴν νεότητα, ὁ δὲ γέρον ἀσθενὴς ἐστὶ τῷ σώματι καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἀσφαλῆς· ὁ μὲν, ἵνα μὴ παίσῃ διὰ τὴν ἀλόγιστον τόλμαν ὡσπερ θρασύς, ὁ δὲ γέρον, ἵνα μὴ διὰ τὴν φυσικὴν ἀσθένειαν ἐλλείπῃ εἰς τὰ δέοντα τῶν πραγμάτων. Καλλίστη δὲ ἐκλογή τοῦ μέσου, μήτε νέου ὄντος, μήτε γέροντος.

ι'. Καὶ γὰρ τὸ δυνατὸν καὶ ῥωμαλέον ἐν τῷ μὴ πᾶσι γεγηρακότι, τὸ δὲ φρόνιμον καὶ σταθερὸν ἐν τῷ μὴ πάνυ νεάζοντι. Καὶ μέντοι οἷτινες ἰσχυρὸν σώματος ἀνευ φρονήσεως θαυμάζουσι ψυχικῆς, ἢ πάλιν ψυχὴν φρόνιμον ἀνευ σωματικῆς δυνάμεως, οὐδὲν ἐνόησαν τέλος ἀγαθόν. Καὶ γὰρ ἡ φρόνησις ὑστερήσασα δυνάμεως οὐδὲν ὠφέλησεν, δύναμις στερηθεῖσα φρονήσεως οὐδὲν ἐτελείωσεν.

ια'. Ἀγαπώμενον δὲ παρὰ τῶν ὑπηκόων τὸν στρατηγὸν εὐδοκιμώτερον ἴσμεν γίνεσθαι· καὶ γὰρ μεγάλα τοὺς ἀρχομένους ὠφέλησει. Ὅντινα γὰρ ἄνθρωποι φιλοῦσι, τοῦτ' ἐπιτάττουσι μὲν ταχὺ πείθονται, λέγοντι δὲ καὶ ὑπισχνουμένῳ οὐκ ἀπιστοῦσι, κινδυνεύοντι δὲ συναγωνίζονται. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀγάπη, τὸ τιθεῖναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ φιλουμένου.

ιβ'. Πατέρα δὲ παίδων προκρίνομεν μᾶλλον, ἢ ἀπαιδα, οὐδὲ τὸν μὴ ἔχοντα παῖδας παραιτούμενοι, εἴαν ἐστὶ ἀγαθός. Καὶ γὰρ ὁ παῖδας ἔχων στρατηγός, εἰ μὲν νηπίους, θερμότερος γίνεται περὶ τὴν σπουδὴν τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων, ὑπὲρ τῆς τῶν παίδων φιλίας καὶ εὐπραγίας ἀγωνιζόμενος. Εἰ δὲ τέλειοι τὴν ηλικίαν, σύμβουλοι καὶ συστρατηγοὶ καὶ πιστοὶ ὑπηρεταὶ γενόμενοι συγκατορθοῦσι τῷ πατρὶ τὰ μεταχειριζόμενα ὑπὲρ κοινῆς σωτηρίας πράγματα. Αἱ δὲ μᾶλλον δοκεῖ τοῦ ἀπαιδοῦ ὁ παῖδας ἔχων προτιμότερος εἶναι.

ιγ'. Λέγειν δὲ καὶ δημηγορεῖν ἱκανόν· ἡγοῦμαι γὰρ τὰ μέγιστα ὠφελεῖν διὰ τούτου τὸ στρατεύμα. Ἐάν τε γὰρ παρατάσῃται πρὸς μάχην στρατηγός διὰ τῆς τοῦ πύργου παρακλειύσεως, τῶν μὲν γὰρ δεινὸν (12), πολλάκις καὶ αὐτοῦ τοῦ θαλάτου ποιεῖ καταφρονεῖν,

NOTÆ.

(12) Δεινόν. Scribe δεινῶν.

τῶν δὲ καλῶν καὶ γλυκίων ἐπιθυμεῖν. Οὐχ οὕτως ἅμα ἔνχοῦσα σάλπιγξ τὰς ἀσπασίς ἐξεγείρει τὰς ψυχὰς εἰς μάχην, ὡς λόγος μετὰ φρονήσεως λεγόμενος προτρέπεται εἰς ἀρετὴν, καὶ ἐναγωνίους ποιεῖ τοὺς ἀκούοντας, καὶ ἐξανιστᾷ πρὸς τὰ δεινὰ τὴν ἔννοιαν.

ιδ'. Ἐὰν δὲ συμβῇ πταίσμα περὶ τὸ στρατόπεδον, ἢ τοῦ λόγου παρηγορία τὰς ψυχὰς ἀναβρῶννυει. Καὶ πολὺ χρησιμώτερός ἐστι στρατηγῶ ἄλλος δυνατός ὥστε παραμυθῆσασθαι στρατοπέδου συμφοράς, μᾶλλον τῶν ἐπιμελουμένων τὰ πράγματα (13) λατρῶν. Οἱ μὲν γὰρ ἐκείνους μόνους τοὺς τραυματισθέντας θεραπεύουσι τὰς λατρείαις, καὶ διὰ χρόνου τάχα πλείονος, ὁ δὲ παρ' εὐθύ καὶ τοὺς ποιοῦντας καὶ τοὺς καμόντας εὐθυμοτέρους ποιεῖ, καὶ τοὺς ἰσχυροὺς ἀνιστᾷ πρὸς ἀνδρείαν καὶ εὐψυχίαν.

ιε'. Ἐνδοξον δὲ λέγομεν, ἐπειδὴ ἀγανακτεῖ τὸ πλῆθος τοῖς ἀδόξοις ὑποτασσόμενον. Οὐδεὶς γὰρ θέλων ὑπομένει τὸν χείρονα κύριον αὐτοῦ ἀναδέχασθαι καὶ ἡγεμόνα.

ισ'. Δοκεῖ δέ μοι ὅτι πᾶσα ἀνάγκη τὸν τοῦτον εὐρισκόμενον στρατηγόν, ὥστε ἔχειν ἀρετὰς ὅσας εἰρηκαμεν, καὶ ἔνδοξον εἶναι. Ἡ γὰρ τοσαύτη ἀρετὴ ἄγνωστον τὸν ἀνθρώπων διαμένειν ἐπιπολῶ οὐ καταλαμβάνει.

ιζ'. Λέγομεν δὲ μήτε πλούσιον προχειρίζεσθαι στρατηγόν διὰ τὰ χρήματα, ἐὰν μὴ ἔχη ταύτας τὰς ἀρετὰς, μήτε πένητα παρατηρεῖσθαι (14) διὰ τὴν πένιαν, ἐὰν ἢ ἀγαθός. Οὐκ ἀποβαλλόμεθα δὲ οὐτε τὸν πλούσιον ἔνεκεν τοῦ πλούτου αὐτοῦ, ἀλλ' ἐὰν τὰς τῆ στρατηγῶν προποῦσας μὴ κέκτηται ἀρετὰς. Οὐδὲ τὸν πένητα προκρίνομεν ὅτι ἐστὶ πένης, ἀλλ' ὅτι στρατιωτικὴν τε καὶ γενναίαν ἔχει ψυχὴν. Οὐδένα γὰρ διὰ τὴν τύχην ἀποδοκιμάζομεν, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τῶν τρώπων ἀμφοτέρους προβαλλόμεθα.

ιη'. Ὁ δὲ πλούσιος ἀγαθὸς ὢν τοσοῦτον διαφέρει γενναῖου πένητος, ὅσον αἰ ἐπάργυροι καὶ κατάχρυσοι πανοπλίαι τῶν καταχέλων καὶ σιθηρῶν· αἱ μὲν γὰρ τῶ λαμπρῶ κόσμῳ πλεονεκτοῦσιν, αἱ δὲ ἐν αὐτῶ τῶ δραστηρίῳ διαγωνίζονται.

ιθ'. Πένητα δὲ λέγω γενναῖον, ἐὰν μὴ χρηματιστὴς ἐστὶ καὶ δωρολήπτης· τὸν γὰρ χρηματιστὴν, οὐδ' ἂν πλουσιώτατος ὢν τύχην συμφέρει ποτὲ προχειρίζεσθαι στρατηγόν.

κ'. Ἀλλὰ μὴδὲ μικρολόγον τινα καὶ ὁμολόγον περὶ τὰ κέρδη, ἢ ἔμπορον, ἢ παραπλήσιόν τι τοιοῦτον πράττοντα· ἀνάγκη γὰρ τοὺς τοιοῦτους μικρόφρονες εἶναι, καὶ περὶ τὸ κέρδος ἐπισημένους, καὶ μεμεριμνημένους περὶ τὴν συλλογὴν τῶν χρημάτων, καὶ μηδὲν ἔχοντας τῶν καλῶν ἐπιτηδεύματων.

κα'. Ἐὰν δὲ προγόνων ἐστὶ λαμπρῶν καὶ περιδόξων ἀπόγονος, ἀγαπᾷ μὲν δεῖ τοῦτο, οὐ μὲν δὲ πάντως ἐπιζητεῖν τὴν τοιαύτην εὐγένειαν, ἀποῦσαν, οὐδὲ διὰ ταύτην κρίνειν ἄξιον τὸν στρατηγόν, ἐὰν τὸ στρατηγεῖν καλῶς κέκτηται.

A studium adducet. Tuha enim in auribus hominum personans non tantum animos nostros ad motus bellicos exaltat, quantum oratio sapientia quadam adjuncta ad virtutem vocat, et paratos ad dimicandum auditores facit, et ad pericula suscipienda animos impellit.

14. Si vero nulla in exercitu contingat offensio, aliqua tum illos cohortatio permulcet, et longe utilior est imperatoris oratio, ad res afflictas exercitus levandas, quam medici vulnera curantes: illi enim saucios solos die ac tempore tandem fortasse sanant, hic autem confestim fessos ac lassatos alacriores facit, et ad omnem animi magnitudinem præstantiamque satis robustos.

B 15. Nobilem et celebrem virum diximus esse oportere, quia semper hæsitat animo et excruciat vulgus, cum obscuris viris atque ignobilibus subjectum est. Nemo enim libens patitur eum imperatorem eligi, quem deteriorem seipso putat.

16. Mihi pernecessarium sane videtur, ut imperator designatus si has, quas nuper commemoravi virtutes imperatorias habeat, nobilis statim sit: talis enim virtus obscurum diu hominem manere non sinit.

17. Dicimus autem ne divitem quidem, nisi virtutes imperatorias habeat, pecuniarum causa imperatorem designari debere: nec pauperem contra si bonus fuerit, paupertatis ac tenuitatis causa repellendum. Nec vero divitem divitiarum gratia repellimus, sed si virtutes imperatore dignas non habeat: nec pauperem, quia pauper est, designamus, sed quia fortem atque imperatorium habeat animum. Neutrum propter fortunam repudiamus, sed utrosque propter mores asciscimus.

18. Dives bonus tantum præstat generoso pauperi, quantum aurea atque argentea arma æreis ferreisque antecedunt: hæc enim in bello æque efficacia sunt, illa vero præter efficacitatem etiam ornamentum afferunt.

19. Pauperem generosum voco, qui munerum abstinens est, et minime quæstuosus: quæstuosum enim virum, ne si ditissimus quidem fuerit, D utile est imperatorem eligi.

20. Imo vero neque parcum aliquem aut sordidum, ad rem faciendam venalitium, aut aliquid ejus generis molientem: necesse est enim tales perparcos esse, et ad aviditatem pecuniarum inexplébiles, et ad cumulandas opes nimium intentos, et ab honestis actionibus longe abhorrentes.

21. Si claris et nobilibus majoribus fuerit, aliquam hoc commendationem habeat: hanc tamen generis nobilitatem, si absit, non admodum requiramus, neque tantummodo propter hanc unam, si alias laudabiliter artem imperatoriam teneat, dignus hoc munere habeatur

NOTÆ.

(13) Τὰ πράγματα. Scribe τὰ τραύματα.

(14) Παρατηρεῖσθαι. Scribe παρατελεσθαι.

22. Quemadmodum enim animalia omnia ex A moribus illorum et actionibus exquirimus utrum generosa an inertia sint, sic et hominum nobilitatem non ex majorum laude, sed ex suis ipsorum actionibus et rebus gestis aestimare oportet. Iniquum enim atque indignum est humiles atque obacuros quosque milites sua ipsorum virtute ac militari laude, et non majorum splendore, emergere, imperatores autem propter majorum suorum præclara facta elegi, cum ipsi imperiti atque inertes sint.

23. Neque vera illos, qui cum obacura loco nati sunt, tamen sua ipsorum facta nimis vanditari. Nam si virtuti suæ majorum quoque splendor accedat, fortunatus imperator est: sin virtus abfuerit, ne hæc quidem illum clarum efficiant.

24. Fortassis autem existimare quis posset, meliores futuros imperatores qui nulla majorum eorum laude commendantur. Nam qui majorum factis clari sunt, et illorum gloria illustres sunt, sæpe negligentiores et remissiores sunt: qui autem nihil a majoribus acceperunt, isti majorum obscuritatem sua virtute illustrent, et ad res alacrius suscipiendas omni animi contentione impelluntur. Et quemadmodum qui laud magna cum re sunt, ad vitæ cultum et affluentiam rerum comparandam diligentius contendant, sic quibus nulla a majoribus gloria relicta est, iidem sua ipsorum virtute strenui esse laborant.

25. Iis de causis eligatur imperator bonus, nobilis, dives: non repellatur autem pauper si eum virtute sit, quanquam claris ac illustribus majoribus ortus non sit.

26. Ad summam autem dicere oportet imperatorem, si fieri potest, corpore gratioso, robusto et laborioso, mente autem celeri ac strenua, honoris expetentem, promptum, periculorum despicentem, et rerum divinarum veræque religionis sanctissimum cultorem esse debere.

27. In voluptatibus corporis temperantem, consilio et laude vera in rebus honestis suscipiendis inexplebilem atque insatiabilem.

28. Ad perspiciendam in dubiis rebus quid maxime opus facto sit, acrem et solertem.

29. Ex iis quæ in promptu sunt, ad res abstrusas conjiciendas felicem.

30. In instruendo et armando et ornando exercitum peritum.

31. Ad jacentes militum animos oratione excitandos, et in apem bonam adducendos habiles, et ad periculum suscipiendum paratissimos efficiendos.

32. Eorum quæ constituta et decreta sunt, constantissimum custodem.

33. In sermone certum, ne ab autilis et disertis viris, quæ illi ad deteriorem partem applicabant, capiatur.

αβ'. Ὡς περ γὰρ τὰ ζῶα ἀπὸ τῶν ἰδίων πράξεων καὶ ἐθῶν ἐξετάζομεν εὐγενῆ ἢ δυσγενῆ, οὕτως χρὴ σκοπεῖν καὶ τὴν ψυχὴν ἀνθρώπων εὐμένειαν, οὐκ ἀπὸ τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἰδίων πράξεων καὶ καθ' ὁρμημάτων. Καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἀπρεπὲς καὶ ἀπαίδευτον, τοὺς μὲν λιτοὺς στρατιώτας διὰ τὰς ἰδίας ἀριστείας καὶ τοὺς ἀτύχως ταμῆν, οὐ τοὺς ἐκ προγόνων λαμπροὺς, ἀλλὰ τοὺς ἀτυχεύοντες τι λαμπρῶν ἔργων πεποιηκότας· τοὺς δὲ στρατηγούς διὰ τοὺς προγόνους ἐπιλέγεσθαι, καθ' οἷον ἀχρηστοί;

αγ'. Ἀλλὰ μὴν διὰ τὴν ἰδίαν αἰκῶν ἀρετὴν, καθ' ἡμὲν ἀπὸ τοῦ γένους λαμπρύνονται. Προσόντων μὲν δὲ τούτων καὶ προγόνων λαμπρῶν εὐτυχῆς ὁ στρατηγός, ἀπόντων δὲ τῶν ἀρετῶν, καθ' ὅσον ταῦτα, ἀπρακτός.

αδ'. Τάχα δὲ τις ἐλπίσει καὶ κρείττονας εἶσθαι στρατηγούς τοὺς οὐκ ἔχοντας ἀπὸ τῶν προγόνων σεμνύμεσθαι. Οὐ μὲν γὰρ ἐπὶ γυνεῖσι δοξαζόμενοι, καὶ τὴν ἀπ' ἐκείνων ἔχοντες εὐκλείαν, πολλὰκις βραθυμότερον καὶ ἀμελέστερον διακρίνεται· οἱ δὲ μηδεμίαν δόξαν πραγμάτων ἔχοντες, οὗτοι τὴν τῶν πατέρων ἀδοξίαν ἀναπληρῶσθαι θέλοντες τῇ ἰδίᾳ προθυμίᾳ φιλοκλυδυνότερον ἐπὶ τὰς πράξεις ἔρχονται. Καθ' ὅσον οἱ πένητες ἐπιπονώτερον μᾶλλον τῶν ἐπορωτέρων (15) ἐπὶ τὴν τοῦ βίου κτήσιν ὁρμῶνται, τὸ ἐλλείπον ἀναπληρῶσαι τῆς τύχης σπουδάζουσιν· οὕτω οἱ μὴ ἐκ πατέρων κληρονομήσαντες δόξαν διὰ τῶν ἰδίων πράξεων σπουδάζουσιν οἰκιοῦν αὐτοῖς δόξαν.

αε'. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν προχειρίζεσθαι στρατηγὸς ἀγαθός, εὐγενῆς, πλούσιος. Μὴ ἀποβαλλέσθαι δὲ πένης μετὰ ἀρετῆς, εἰ καὶ μὴ ἀπὸ λαμπρῶν καὶ ἐνδοξῶν πραγμάτων κατάγει τὸ γένος.

αζ'. Κεφάλαιον δὲ εἶπετι, χρὴ τὸν στρατηγόν, εἰ δυνατόν ἐστιν, καὶ τὸ σῶμα εὐπρεπῆ, καὶ ἀνδρείον, καὶ φιλόπονον, καὶ ἐξύψατον τὴν γνώμην, καὶ γενναῖον, καὶ σπουδαῖον, καὶ φιλοκλυδυνον, καὶ μάλιστα θεοσεβῆ, καὶ περὶ τὰ θεῖα πράγματα ἐπιμελέστατον.

αη'. Ἦδονων δὲ τοῦ σώματος ἐγκρατῆ, τῆς δὲ γνώμης ἀπληστόν τε καὶ ἀκόρεστον ἐπὶ τῷ ἐπαίνῳ πράξεσιν ἀγαθῶν [ἀπληροῦν τε καὶ ἀκόρεστον].

αι'. Συνιθεὶν δὲ τῷ θεῷ εἶναι ἐν τῷ ἀφανεί ὄν δεινόν τε καὶ ἄστυ.

αιβ'. Ἐκ τῶν φαινομένων τὰ κεκρυμμένα στοχάζεσθαι ἐπιτυχότατον.

αιγ'. Τάχα δὲ στρατὸν, καθ' ἰπλίσασι, καὶ κοσμησάαι ἐμπειρον.

αιδ'. Δόγους δὲ ἀνιστῆναι τὰ πεπρωκότα φρονήματα στρατοῦ, καὶ ἐλπίδων ἐμπλήσαι ἀγαθῶν, καὶ ἐτοιμούς πρὸς τοὺς κινδύνους παρασκευάσαι δυνατόν.

αιε'. Καὶ τὰ ἀντιθέμενα δὲ ἡ ὁμολογούμενα φυλάξαι βεβαιότερον.

αις'. Μὴ παρασύρεσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ἐν λόγοις δυνατῶν, οἷς ἐκεῖνοι παρέχονται τοῦ καθήκοντος ἐθέλωσιν, εἶναι δὲ ἀσφαλῆ.

NOTÆ.

(15) Ἐπορωτέρον. Scrib. εὐπορωτέρον.

λδ'. Χρημάτων δέ, εἰς μὲν ἡδονὰς τὰς αὐτοῦ, φοι- A
δόμενον, καὶ ὀλίγοις ἀρκοῦμενον, εἰς δὲ τὸ εὐεργετῆν
φοῦς ὑπ' αὐτὸν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ κοι-
νοῦ δαπάνην, φρονῶν τε καὶ ἠπλωμένον.

λε'. Τιοῦταν τοίνυν ὄντα τὸν προχειριζόμενον
στρατηγὸν, οἷον ἄ λόγος ὑπέγραψε τῇ φύσει, καὶ τοῖς
ἡθεσι, καὶ ἐπιτηδεύμασι, δεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν προχει-
ρισθέντα καὶ ἔτι ἀγαθὸν εἶναι, εὐπροσηγορον, ἔτοι-
μαν, ἀτάραχον.

λς'. Μὴ οὕτως ἐπιεικῆ καὶ πρᾶον, ὥστε καταφρο-
νεῖσθαι, μηδὲ οὕτως φοβερὸν, ὥστε μισεῖσθαι. Ἴνα
μήτε διὰ τὴν ἀμέλειαν ἐκλύσῃ τὸ στρατεύμα, [καὶ] εἰς
καταφρόνησιν ἀγάγῃ, μήτε διὰ τὴν φόβον τῆς αὐτοῦ
ἀγάπης ἀλλοτριώσῃ.

λζ'. Τὰ δ' ἄλλα ὅσα χρὴ τοῦτον ἐπιτηδεύειν ἐν ταῖς B
παρεμπιπτούσαις ἐπιχειρήσεσι, καὶ ὅσα πα-
ραφυλάττεσθαι χρὴ, νῦν μὲν διὰ τὸ πλῆθος συναστει-
λαμεν, ἐν δὲ τῷ πλάτει τῆς παρ' ἡμῶν ἐκτιθεμένης
τακτικῆς καθέκαστα μνημονεύσομεν, ὅση δόναμις.

λη'. Τιοῦτον δὲ ὄντα καὶ οὕτως διατηρούμενον τὸν
παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν (16) προχειριζόμενον στρα-
τηγὸν ἐλπίζομεν αὐτὸν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀπολαύσει
εὐμενεῖας, καὶ τῆς ἡμετέρας εὐνοίας, καὶ τῆς τοῦ
κοινοῦ σωτηρίας, καὶ τῆς παρὰ πάντων εὐφημίας,
καὶ τῆς κατὰ τὴν βίον εὐημερίας ἐν Χριστῷ τῷ μόνῳ
αἰωνίῳ καὶ ἀφαιδῶν βασιλεῖ. Ἄλλ' οὕτως μὲν καὶ
τὴν τοῦ στρατηγῶν κατάστασιν ἀπαρτισαντες, φέρε,
τοῦτον οἰοεὶ κατ' ὀφθαλμοὺς τῆς ἡμετέρας παρα-
στησάμενοι βασιλείας, τὰ πρόποντα καὶ πρόσφρα τῇ C
στρατηγικῇ τε καὶ τακτικῇ ἐπιστήμῃ διὰ τῆς ἐφεξῆς
ἡμῶν παρακλιούσεως παραινέσωμεν.

λθ'. Πρὸ μὲν τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὡ στρατηγέ,
πρώτην σοὶ ταύτην παρακλιούσιν τε καὶ παραινέσιν
ποιούμεθα, ὥστε θεοφιλίας καὶ δικαιοσύνης ἐπιμε-
λεῖσθαι, καὶ ὅταν ὀρθῶν διηγεκῶν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν
Θεὸν καὶ φοβεῖσθαι αὐτὸν, καὶ ἀγαπῆν ἐξ ὅλης τῆς
καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ μετ'
ἐκεῖνον ἡμᾶς, καὶ τὰς αὐτοῦ ἐκτελεῖν ἐντολάς, καὶ
τὴν ἐκεῖνου εὐμένειαν ἐκ τούτου προσλαμβάνεσθαι,
ἵνα εἰ καὶ τολμηρότερον εἰπῶν καιρῷ περιστάσεως
ὡς φίλος φίλω, τῷ καινῷ δεσπότην θαρρῶν πεποιθό-
τως προσεύχῃ, καὶ τῆς σωτηρίας τὰς ἐλπίδας ἔχων
ταύτην αὐτοῦ φιλίᾳ ἐξαιτῆς. Ἄψευδης γάρ ἐστιν ὁ D
εἰπὼν · Θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει, καὶ
τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούσεται, καὶ ἀώσει αὐτούς.

μ'. Ἰσθι γὰρ τι θελας εὐμενεῖας ἐκτός οὐκ ἔστι
καλῶς κατορθωθῆναι βουλῆν, καὶ φρόνιμος εἶναι δέ-
ξιαι, οὐτε ἔστι πολέμων περιγίνεσθαι, καὶ ἀσθενεῖς
ἐκείνοι νομίζωνται, διὰ τὸ πάντα ἐν τῇ προνοίᾳ τοῦ
Θεοῦ κεῖσθαι, καὶ αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα δοκαῦντα τὴν
αὐτοῦ πρόνοιαν διοικεῖν.

μα'. Ὅσπερ γὰρ κυβερνήτης πλοίου, καὶ πάντε
ἐριστός ἐστι, τῶν ἐνέμων καλῶς μὴ πνεύοντων ἀπρα-

34. In pecunia consumenda ad conquirendas sibi
voluptates, parcissimum ac frugalissimum : ad
consensionem vicinorum, et præcipue in sum-
ptibus pro republica faciendis, largum et libe-
ralem.

35. Is igitur imperator designatus, qualem ora-
tio nostra descripsit, natura, moribus et institutis
ubi iam præest benignus, affabilis, promptus
facilisque sit.

36. Nec vero tam clemens et mitis sit ut contem-
natur, nec tam severus, ut odio habeatur, ne propter
negligentiam exercitum et omnem sub imperio
suo subjectam corrumpat plebem, nec contra propter
timorem ab amore sui alienet.

37. Reliqua quæcunque oportet eum in quoti-
dianis et singulis rerum administrationibus susci-
pere, nunc propter longitudinem in angustum
contraximus, sed ea in ipso quasi salo orationis
nostræ de re militari habito, seorsim quantum
possumus repetemus.

38. Talis si sit et permanens qui a regno nostro
imperator eligitur, speramus eum Dei bonitatem,
nostram benevolentiam, et reipublicæ salutem, et
magnam apud omnes existimationem, et vitæ tran-
quillitatem in Christo Deo solo universitatis pe-
renni et sempiterno Rege comparaturum. Itaque
ad hunc modum imperatoris forma descripta, age
quasi ante oculos regni vestri conspectumque po-
namus, et hac sequenti nostra exhortatione, quæ in
militari atque imperatoria arte maxime necessaria
idoneaque sunt, explicemus.

39. Principio igitur ante omnia, o imperator,
tibi hanc cohortationem et præceptum trado, ut
pietatem et iustitiam colas, et assidue ante oculos
Deum habeas, illum reverearis, omnique corde et
mente tua illum diligas, et secundum illum nos,
et illius imperata facias, et illius benevolentiam
inde acquiras, ut (satisfacere sane videbor loqui) in-
gravescentibus temporibus, quasi amico Deo
omnium dominatore fretus, cum fiducia illum de-
preceris, et spem salutis in illo ponens amice ab
illo quidvis contendas. Fidelissimus est enim qui
dixit : Volentatem timentium eum faciet, preces
eorum audiet, et servabit eos.

40. Certo enim scias, absque divina benevolen-
tia, quanquam magna prudentia esse videaris, te
quod cupis minime præstiturum, neque hostes
quamvis imbelles superaturum : quia omnia divina
providentia continentur, et quæ minutissima sunt,
illius tamen providentia administrantur.

41. Quemadmodum enim gubernator navis,
quanquam valde peritus sit, si venti minus secundi

NOTE.

(16) Παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν. Vertendum erat:
A parvitate nostra. Ut etiam patet post : Ὅσπερ
πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἡμετέρας παραστησάμενοι

βασιλείας. Videndum Glossarium nostrum in βα-
σιλεία.

fuerint, artem habet pene inanem, sin ventum nactus fuerit et artem suam quoque adjunxerit, celeritate cursum feliciter duplicat : sic imperator bonus, si benevolentiam Dei collegerit, copias suas manusque imperatoriam cum vigilantia industriaque bene administrabit, et commendatum sibi exercitum sine offensione reget, et magnitudine sapientiae suae hostes oppugnabit. Dei enim providentia omnia partim ad utilitatem docebit, partim ad bonum exitum traducet. Hic igitur fide religiosus, in rebus agendis justus, quasi fundamento bono et stabili jacto, reliqua bona exstruet.

42. Mittis ac sedatus fias adversus eos qui te conveniunt : efferati enim mores odiosi atque intolerabiles sunt.

43. In vitæ vestitusque cultu simplex fias et frugalis : luxus enim necessarios sumptus ad nihilum exhaurit.

44. Vigilanter et industrie, non negligenter aut solute negotia suscipe : diligentia enim et assiduitas res asperas et molestas facile conficit : qui autem in re agenda negligens est, ab ipsa re neglectus erit.

45. In rebus magnis et necessariis nihil facias sine consilio : sin serius consilium ceperis, quod consultam est sine ulla dilatione aut hæsitatione perficias, quemadmodum in ægritudinibus medici faciunt.

46. Subjectis tuis te in omnibus æquum exhibeas : nihil ulla cum iniquitate aut studio paritum, quam personarum acceptionem vocant, sed secundum justitiæ naturam ex æquo et bono omnia pertractes.

47. Nec dissolutus aut negligens sis in vindicandis flagitiis a negligentia aut improbitate ortis, ut modestus videaris esse : neque enim modestiæ est, in rebus potissimum necessariis, improbitati aut nequitiae aliquid concedere, neque contra ad severitatis ostentationem temerarie et indicta causa supplicium de aliquo sumere : illud enim contemptum atque contumaciam parit, hoc autem justum odium et fructus eo dignos. Perbona autem res est timor cum justitia : et post crimen propositum justa animadversio, quæ non supplicium, sed castigatio quædam a sapientibus nominatur.

48. In primis ad bellum armatus, hoc cogita, bellum esse justum quod susceperis, nec violentas aut injustas manus hostibus afferas, nisi priores illi propter consuetam illorum impietatem expeditionem facientes, nostram ditionem invadant.

49. Nam cum nos semper pacem, tum erga subjectos, tum erga externos, propter Christum universitatis Regem et Deum complectamur, si gentes suis inclusæ finibus contentæ sint, nullamque injuriam inferre studeant, tum tu mapus ab illis abstineas, neque sanguine intestino aut externo terram polluas : quæ enim tu illis exprobraveris, quod ho-

κτον έχει την τέχνην· ἐάν δὲ τούτους προσλάβῃται, ἔξη δὲ καὶ τὴν τέχνην συμπράττουσαν, διπλοῦν τὸν δρόμον τοῦ πλοίου σὺν ἀσφαλείᾳ ποιεῖται· οὕτω καὶ ἀριστος στρατηγός, ἐάν τὴν εὐμένειαν τοῦ Θεοῦ ἐνδύσῃται, καὶ τῇ τάξει, τῇ στρατηγίᾳ, συναγρυπνίᾳ, καὶ ἐπιμελείᾳ χρῆσθαι καλῶς, καὶ τὸν πιστευόμενον αὐτῷ στρατὸν ἀσφαλῶς διοικήσῃ, καὶ τῇ ποικίλῃ γνώμῃ τῶν ἐχθρῶν ἀντιστρατεύσασθαι δύναται. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ πρόνοια τὰ μὲν διδάξει πρὸς συμφέρον, τὰ δὲ πρὸς ἀγαθὸν τέλος ἀποτελεῖώσκει. Τοιοῦτος τοίνυν, εὐσεβὴς μὲν περὶ τὴν πίστιν, δίκαιος δὲ περὶ τὰς πράξεις ὑπάρχων, ὥσπερ θεμελίῳ ἀγαθῷ καὶ ἀσφαλῆτι καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ ἐποικοδομεῖ.

μδ'. Πρὸς γενοῦ, καὶ ἀτάραχος τοῖς ἐντυγχάνουσι. Τὸ γὰρ ἀγριὸν τοῦ ἤθους μισητὸν καὶ φευκτὸν.

μγ'. Αὐτός τε καὶ ἀπλοῦς περὶ τὴν διαίταν καὶ τὸ ἔνδυμα, τὰς ἀναγκαίας δαπάνας εἰς μάταιον ἐξαιτῶν.

μδ'. Ἀγρύπνως δὲ καὶ ἐπιμελῶς τοῖς ἀναγκαίοις πράγμασιν ἐγχειρῶν, καὶ μὴ βραθύμως καὶ ἀμελῶς. Ἡ γὰρ ἐπιμελεία καὶ ἐπιμονὴ καὶ τὰ πάνυ δυσχερῆ τῶν πραγμάτων εὐκόλως κατορθοῖ, καὶ ὁ καταφρονῶν πράγματος καταφρονηθήσεται ὑπ' αὐτοῦ.

με'. Ἐπὶ δὲ τοῖς μεγάλαις καὶ ἀναγκαίοις τῶν πραγμάτων μηδὲν χωρὶς βουλῆς διαπράττου· εἰ τάχα δὲ καὶ βραδυτέρως βουλεύσῃ, ἀλλὰ τὸ βουλευθὲν συντόμως καὶ ἀσφαλῶς, ὡς δυνατόν ἐπιτέλει, ὥσπερ ἐπὶ τῶν νοσημάτων οἱ ἰατροί.

μς'. Ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀρχομένοις ἴσως προσφέρου, μηδὲν κατὰ προσουποληψίαν ἐργαζόμενος, ἀλλὰ πᾶσι ἴσως κατὰ τὴν τοῦ δικαίου φύσιν ὑπεξεργόμενος.

μζ'. Μηδὲ χαύνως καὶ βραθύμως διοικήσων ἐπὶ τοῖς ἀπὸ κακίας ἢ ἀμελείας ἀμαρτανόμενοις, διὰ τὸ δοκεῖν εἶναι καλὸν· οὐδὲ γὰρ καλὸν ἐπὶ τῷ συνεργεῖν κακίᾳ, καὶ βραθυμίᾳ, μάλιστα ἐπὶ τῶν καιρῶν, καὶ ἀναγκαίων πραγμάτων· μηδὲ πάλιν δι' ἔνδειξιν εὐσηρίας προσητίως καὶ ἀδιακρίτως τὰς ἐπιβουλεύσεις ποιοῦ· ἐκεῖνο μὲν γὰρ περιφρόνησιν καὶ ἀπίθειαν φέρει, τοῦτο δὲ μίσος εὐλογον, καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ καρπούς. Κρεῖττον γὰρ ὁ μετὰ δικαιοσύνης φόβος, καὶ ἡ μετὰ φανέρωσιν τῆς αἰτίας εὐλογος ἐπιβουλεύσις, ἢ τις οὐ κλάσις, ἀλλὰ σωφρονισμὸς εὐφρονουσί λογίζεται.

μη'. Πρὸ πάντων δὲ ἐπὶ πολέμους ὀπιζόμενος, ἀποσκόπου δικαίαν εἶναι τὴν ἀρχὴν τοῦ τοιοῦτου πολέμου, καὶ μὴ χεῖρας ἀδίκους ἐπιβάλλε ποτε κατὰ πολεμίῳν, εἰ μὴ πρότερον ἐκεῖνοι διὰ τῆς συνήθους αὐτῶν ἀσεβείας ἐκστρατεύειν ἀπαρξάμενοι τὴν ἡμετέραν χώραν καταδράμοσιν.

μθ'. Ἡμῶν γὰρ δεῖ τὴν εἰρήνην καὶ πρὸς τοὺς ὑπηκόους καὶ πρὸς τοὺς βαρβάρους διὰ Χριστοῦ ἐν καθ' ὅλου Βασιλείᾳ καὶ Θεῶν ἀσπαζόμενων, ἐάν καὶ τὰ ἔθνη τοῦτο φιλοῦσι τοῖς ἰδίῳις ἐγκλειόμενα ὄροι, καὶ μηδὲν ἀδικεῖν ἐπαγγελλόμενα, καὶ αὐτοὺς οὐ κατὰ αὐτῶν τὰς χεῖρας οὐστεῖλον, καὶ αἱμασι τὴν γῆν μήτε ἐμφυλοῖς μήτε βαρβαρικοῖς καταχραίνῃ. Ἄ

γάρ ἐγκαλέσεις τοὺς ἐχθροὺς ἡγῶν ἀπάρχεσθαι χειρῶν ἀδικῶν οὐδὲν ὑπὸ σοῦ ἀδικουμένους, ταῦτα ἔρα καὶ αὐτοὶ μηδὲν ἐναντίον δρῶντες κατὰ τῶν ὑπὸ τῶν ἡμῶν βασιλείας εἰρηνεύοντες ἐγκαλέσουσι. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς δεῖ τοὺς εἰ δυνατόν τὸ ἐξ ἡμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντας, τοῖς εἰρηνεύειν βουλομένοις ἔθνεσι, καὶ μηδὲν ἀδικεῖν τοῖς ὑποχείριους ἡμῶν, ὡς τὴν εἰρήνην τῶν ἄλλων προτιμώντας ἀπάντων, συνειρηνεύειν ἐκείνοις, καὶ πολέμων ἀπέχεσθαι.

ν. Εἰ δὲ γε μὴ σωφρονεῖ τὸ ἀντίπαλον, ἀλλ' αὐτοὶ τῆς ἀδικίας ἀπάρχονται, τὴν ἡμετέραν κατατρέχοντες γῆν, τότε ἔρα δικαίως αἰτίας προκειμένης, ὡς καὶ ἀδικῶν πολέμου παρὰ τῶν ἐναντίων, ἀπαρχόμενοι θαρσαλέως καὶ σὺν προθυμίᾳ τοῦ κατὰ αὐτῶν ἔχειν πολέμου, ὡς ἐκείνων τὰς αἰτίας παρασχόμενων, καὶ ἀδικῶν; χεῖρας κατὰ τῶν ὑποχείριων ἡμῶν ἀραμμένων, καὶ θάρρει τότε ὡς καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης Θεὸν ἔξεις βοηθόν, καὶ τοὺς ὑπὲρ ἀδελφῶν ἀναδεχόμενος ἀγῶνας πανστρατιᾶ τὴν νίκην ἔξεις. Διὰ τοῦτο οὖν προτροπέμεθα τὴν σὴν ἐνδοξότητα διὰ πάντων ἀποσκοπεῖν δικαίως ποιεῖσθαι τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου, καὶ τότε τὰς χεῖρας ἐπιτίθειν κατὰ τῶν ἀδικούντων.

να'. Διὰ πάντων δὲ καὶ ἐν ἅπασιν κρείττονα σεαυτῶν ὑποχείριων ἀναδείξει διαγωνίζου, καὶ κατὰ ἐξαιρέτων, εἰς τε τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, καὶ τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς. Τοῖς γὰρ τῶν ἀρχόντων φρονήμασι φιλεῖ πως συνδιατεθεσθαι τὸ ἀρχόμενον, ὡς ἂν κατὰ τὴν παροιμίαν μὴ ἔλαφοι λέοντων ἄρχωσιν, ἀλλὰ λέοντες ἐλάφων.

νβ'. Καὶ ταῦτα μὲν τοι, ὦ στρατηγέ, ὡς ἐν συνόψει τῆς βασιλικῆς ἡμῶν διατάξεως παραγγέλματα, ἔπερ τὸ τῆς συντομίας χρεῖωδες ἐπὶ πλείονος οὐκ ἂν παρεκτείνεσθαι. Ἐξεστὶ δὲ σοι ταῖς τε παρ' ἡμῶν βιβλίοις ἐκτεθείσαις γνώμασι ἐν τούτῳ τῷ συντάγματι, καὶ προσέτι ταῖς κατὰ πλάτος συνηθροισμέναις ἡμῖν ἐν τῇ παραλλήλῳ τῶν τακτικῶν μονοβιβλίῳ (17) τὴν ἐκείθεν τῶν ζητουμένων πλείονα καὶ ἀρκούσαν πορίσασθαι ὠφέλειαν.

νγ'. Τοῦτων οὖν ἐχόμενος αὔξειν, καὶ προστιθέσθαι τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις προθυμηθῆτι, ὡς ἂν πολλαπλασιάζων τῇ σπουδαίᾳ σου γνώμῃ τὰ κεινόμενα, πρῶτα μὲν Θεὸν ἔξης ἐπαινήτην τῶν πράξεων, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ ἡμέτερον κράτος, γέρα τῶν πόνων ἐπάξια δ' ἀμφοῖν κομιζόμενος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Γ' (18).

Περὶ τοῦ πῶς χρὴ βουλευέσθαι (19).

Ἐπειδὴ δὲ πρὸ πάσης πράξεως βουλὴν ἡγεῖσθαι χρῶν· διοικήσεις γὰρ ἀπροβούλευτος οὐκ ἀσφαλής, καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμά τις ἀρχὴ πολλάκις κατορ-

A minibus innocentibus et nullam injuriam inferentibus manus attulerint, eadem illa ipsi, si nihil adversum regni nostri subjectos patrarint, sed pacati fuerint, tibi inferenti bellum exprobrabant. Par est enim nos, qui cum omnibus hominibus, quantum in nobis est, pacem facimus, cum iis qui tranquilli esse volunt, et nullam injuriam nobis nec subjectis nostris inferre conantur (quia pacem cæteris rebus omnibus anteponimus), pacem constituere, et a bello abstinere.

50. Sin immodesti hostes et injuriarum auctores fuerint, nostram populantes terram, tum cum justa defendendi causa nobis proponitur, et injustum bellum ab adversariis inferitur, confidenter et animose suscipe bellum contra eos hujus injustitiæ auctores, et violentas manus subjectis nostris afferentes: bonum tum habe animum, et adjutorem justum habebis Deum, et pro fratribus tuis pericula subiens omnino splendidam victoriam habebis. Itaque hoc dignitatem tuam imperatoriam precamur, ut diligenter consideres causam belli, et ex justis iniitiis bellum moveto, et contra nefarios homines aciem tuam teque armato.

51. Omnino igitur in omnibus teipsum subjectis tuis meliorem demonstrare contendas, et fide in Deum, pietate ac reliquis virtutibus eximium. Nam ad principum virorum cogitationes solet se subjectorum multitudo accommodare, ut, juxta vetus proverbium, non cervi leonibus imperent, sed leones cervis.

52. Hæc tibi, imperator, paucis uno sub aspectu regii nostri instituti præcepta conclusimus, quæ hæc nostra brevitatis institutio fusius dilatari non patitur. Licebit autem inquirenti tibi ex iis quæ hoc nostro libro clausulis tractantur, et præterea ex iis quæ diffuse a nobis in libro qui de comparatione factorum militarium inter se conscriptus est, majorem et uberioorem utilitatem percipere.

53. In his res diligenter incumbere, et conare ista amplificare, et ad res gestas tuas adjungere, ut cum animi promptitudine præceptorum magnitudinem superaveris, primum Deum optimum maximum, deinde meipsum quoque laudatorem rerum gestarum habeas, et mercedem laboribus tuis dignam ab utroque reperies.

CONSTITUTIO III.

Quomodo consilium capiendum sit.

1. Omnem actionem consilium anteat: incon-sulta enim rerum tractatio haud satis tuta est. Nam quanquam interdum quis gloriatur se, quasi simul

NOTÆ

(17) Ἐν τῇ παραλλήλῳ τῶν τακτικῶν μονοβιβλίῳ. Ergo alium adhuc singularem Tacticorum librum Leo hic conscripsit, qui nondum inventus.
(18) Hoc caput quartum est in codice Laurentiano; sed hoc ordine esse sivimus, ob rationes, quas Meursius affert, licet non plurimi faciendas.
(19) Περὶ τοῦ πῶς χρὴ βουλευέσθαι. Hic titu-

lus hactenus quartus fuit, et quartus item tertius. Manifesta confusio. Nos in ordinem restituimus utrumque, præeunte ipso Leone in proœmio, ubi titulorum hujus sui operis catalogum ponit. Et facile nos recte atque ordine fecisse judicabit lector, cui aliquid cerebri.

et deliberaverit et res suas gesserit, res multas prospere atque ex tempore gessisse, tamen perraro aliquid tale usu venire fortunate solet.

2. Propterea in primis præcipimus tibi, ut ante omnes res suscipiendas, maxime autem bellicas, consilium cum iis præfectis capias, qui tibi ad hoc idonei videbuntur : cujus generis turmarchæ reliquique sunt. Ubi vero firmitatem aliquam habere consilium videbitur, rem ipsam de qua deliberasti omni studio ac diligentia contendas ad exitum perducere, nisi si (quod persæpe solet accidere) aliquid intorigam adversum et contrarium consilio contingat. Consilium autem quidnam laudem sit, et quemadmodum consilium tuto expedire possis, explanabo.

3. Consilium est deliberatio quædam de re agenda vel non agenda. Si res agenda non sit, statim sistendum tibi est : sin agenda sit, modum agendi vel quomodo, tempus, vel quando, ubi, vel locum, quid, vel rem agendam, virum deinde qui hoc suscepturus et ad exitum perducturus est, propter quid vel causam cujus gratia res suscipitur, considerare oportet.

4. Qui deliberaturus secum est, ante omnia suam ipsius mentem ab omnibus perturbationibus liberam habeat, maxime autem ab amore vel odio atque omni alia perturbatione, quæ rei, de qua liberatur, damnosa esse potest.

5. Deinde non solum quid facile sit eligito, et in hoc incumbito, sed etiam omnia, quæ usu venire possunt, animo prospice : fortassis enim post rem inceptam aliquid se tibi, quod in primis conducibile est, offeret, quod antea præternisisti.

6. Quod si tecum ipse non solum capere consilium, verum etiam alios assumere volueris, teipsum tamen perinde ab omni perturbatione vacuum præbe, ac si solus deliberares. Consultores autem adhibe experientes rerum, providos, perspicaces, ærumnarum ac prosperitatis tuæ socios, ad excogitandum solertes, fideles, qui neque tibi ad gratiam obtemperabunt, neque illi, quæ rei susceptior existit, neque sibi mutuo, sed qui quod cogitant dicunt, qui simplici animo et incorrupto sunt, nullamque ex iis rebus lucrum quærunt, sed eo ipso tempore quid maxime utile sit explorant.

7. Sunt enim, qui cum lucrum aliquod, aut eos, quos charos habent atque diligunt, pertinere posse vident, totam judicationem rei eo transferunt ; et quia pertinaces sunt, universum consilium ab utilitate communi ad id, quod ipsi volunt, deducunt.

8. In rebus occultis et abditis fideles adhibe tibi et temperantes viros, et taciturnos, et qui in sua, et non aliorum potestate sunt, cum secretæ res istæ, ut secretiores fiant, minime ad cognoscendum multitudinis indigent.

9. Delibera tarde, nisi aliqua necessitas celeritatem requirit ; ubi consulueris, si nullum impedimentum sit, mature facito.

10. Tempus et locum, quemadmodum prædictum

Α θῶσαι τι ὡς ἕνα καὶ βουλευσόμενος καὶ πράξας, ἀλλ' οὐ νόμος τὸ σπάνιον.

β'. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τῶν ἄλλων παρακελευόμεθα σοι πάσης πράξεως ἀναγκαίας καὶ μάλιστα πολεμικῆς βουλευέσθαι σε πρότερον μετὰ τῶν δοκούντων σοι ἱκανῶν περὶ ταύτην ἀρχόντων, οἷον τουρμάρχων, καὶ τῶν ἐφεξῆς. Ἐπὶ δὲ δοκοῦν ἐπιθεσθαι λόγῳ, τῇ τότε τὸ βέρον δι' ὅπερ ἐβουλευέσω σπουδῇ καὶ ἐπιμελεῖ μεταχειρισάμενος εἰς πέρας ἀγαγεῖν, εἴγε μὴδὲν ἀπαντῆ σοι ἐναντίον, ὡς τὰ πολλὰ εἶωθε, προθυμηθέντι. Τῆς δὲ βουλῆς εἰς εἶδος τί τέστιν, καὶ ὡς κατορθώσεις ταύτην ἀσφαλῶς, ἤδη σοι διατάξομαι.

γ'. Βουλὴ ἐστὶ διάσκεψις περὶ τοῦ πράξαι τι ἢ μὴ πράξαι· καὶ εἰ μὲν μὴ πράξαι, σιγῇ τὸ ἐντεῦθεν· εἰ δὲ πράξαι, πῶς πράξαι, ἔχουν τὸν τρόπον τῆς πράξεως, καὶ πράξαι, ἔχουν τὸν τόπον τῆς πράξεως, πότε πράξαι, ἔχουν τὸν καιρὸν τῆς πράξεως, τί πράξαι, ἔχουν τὸ πρᾶγμα τὸ πραττόμενον, τί πράξαι, ἔχουν τὸ πρόσωπον τὸ μέλλον τὴν βουλὴν εἰς πέρας πράξεως ἀγαγεῖν, διὰ τί πράξαι, ἔχουν τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἢ πράξις ὀφείλει γενέσθαι.

δ'. Ὁ δὲ βουλευόμενος καθ' ἑαυτὸν, ἐξ ἀνάγκης πρῶτον τὴν διάνοιαν ἐλευθέραν ἐχέτω τῶν ἄλλων ἀπάντων, μάλιστα δὲ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ πρᾶγμα περὶ οὗ βουλευέται, εἴτε ἐχθρῶς, ἢ φιλίας, ἢ τινος ἄλλου πάθους.

ε'. Εἴτα μὴδὲ μόνον τὸ εὐκαλον δοκοῦν ἐκλέγῳ, καὶ τούτῳ πρόσχε, ἀλλὰ πάντα τὰ δυνατὰ γενέσθαι πρόβλεπε, ἴσως τῶν πραγμάτων αὐτῶν μετὰ τὴν ἐναρξιν ὑποβαλλόντων καὶ ἄλλο τι συμφορώτερον ὅπερ παρέλιπες.

ς'. Εἰ δὲ μὴ ἰδίως βουλευέσθαι, ἀλλὰ καὶ ἑτέρου παραλαβεῖν πρὸς τὴν διάσκεψιν βουλευθείης, σεαυτὸν ὁμοίως ἐτάμασον ἀπαθῆ, ὡπερ εἰρηται, ὡς εἰ καθ' ἑαυτὸν ἐβουλευέσω. Τοὺς δὲ συμβούλους περιλάμβανε ἐμπειροῦς τοῦ πράγματος, προσηρατικούς καὶ στοχαστικούς, συμπαθεῖς καὶ ἀξίς εἰς τὸ νοῆσαι καὶ ἀσφαλεῖς, οὔτε σοι τῷ βουλευομένῳ ὑπήκοντας κατὰ χάριν, οὔτε τῷ κυρίῳ τοῦ πράγματος, οὔτε ἀλλήλοις, λέγοντας δὲ τὸ φαινόμενον, ἀκεραλοῦς τε τὰς γνώμας, καὶ ἀπροσκλινεῖς, καὶ μηδεμίαν ἐξ ἑαυτῶν παρέχοντας ἐπιβολὴν, ἀλλὰ τῇ αὐτῇ ὥρᾳ τὸ συμφορώτερον δοκιμάσαντας.

ζ'. Εἰσὶ γὰρ τινές τι ἐν ἑαυτοῖς ὁρῶντες ἴθιον συμφέρον ἑτέροις οὐς ἀγαπῶσιν, ἢ κήδονται καὶ ἐπισκέπονται τὴν κρίσιν τῷ πράγματι, καὶ πολλὰ οὐκ ἐνδερόντες κατατρέπονται τὴν γνώμην ὃ βούλονται.

η'. Ἐπὶ δὲ τῶν ἀποφράτων καὶ κρυπτῶν πραγμάτων καὶ πιστοῦς παραλαμβάνετε, καὶ ἐγκρατεῖς, καὶ μυστηρίων φύλακας, καὶ μὴ ὑπὸ τὴν ἑτέρων ἐξουσίαν ὄντας, ἀλλοτε μὴδὲ τῆς χρείας ταύτης πλείστους δεσμένους διὰ τὸ μυστικώτερον.

θ'. Καὶ βουλευέτω μὲν βραδέως, εἰ μὴ τις χρεῖα τὸ τάχος ἀπαίτη· τὰ δὲ βουλευθέντα σοι, εἰ μὴδὲν ἐμποδίζῃ, ταχέως ἐπιτέλει.

ι'. Καιρὸν δὲ, ὡς εἰρηται, καὶ τόπον ὁραίως ἐκλέ-

γῶσι καὶ κατασκευάζει τῷ πράγματι οἰκείον, πλὴν μὴ ἂν ἐπὶ σοὶ μόνῳ ἀνάφερε τὴν περὶ τούτων κρίσιν, ἀλλ' ἐπὶ πάντας τοὺς κοινωνοῦντας τῷ πράγματι ἅμα σοι. Καὶ τί μὲν δεόν σε πράξαι σκέπτου, καὶ μετὰ πλειόνων βουλευέου, ἃ δὲ πράξαι βουλευέου, σὺν ὅλιγοις. Τὴν δὲ καλλίονα γνώμην ἐπιλεξάμενος κάτεχε παρὰ σεαυτῷ, ἵνα μὴ τοῖς ἐναντίοις καταφανῆς καὶ εἰς ἐπιβούλευτος γενέσθαι.

ια'. Τὰ δὲ πράγματα πλείονας χορηγοῦσι τοὺς σκοποὺς ἰσως. Τίς περιστάσις ἐκ πάντων τῶν μερῶν φανερά γένηται τοῖς συνεκκλημένοις ἐν τῇ βουλῇ συμβαλλομένη τῇ γνώμῃ τῆς συμβουλῆς.

ιβ'. Πάντας δὲ χρὴ ρέπειν καὶ συντρέχειν εἰς φιλαλήθη καὶ ἀπαθῆ συζήτησιν, καὶ κηδεμονίαν, καὶ πρόνοιαν τοῦ συγκαλέσαντος.

ιγ'. Τέλος δὲ τῆς βουλῆς ἔστι σοι τὸ εὐρεθῆναι εἰς πράξεις καὶ πῶς πράξεις, καὶ ποῦ, καὶ πότε, εἰ μὴ πράξης, καὶ διὰ τί ἅρα οὐ πράξεις.

ιδ'. Ἐν οἷς δὲ βουλεύῃ καὶ ἐν τοῖς ἐμπιπτουσι τῇ βουλῇ σκοποῖς συντρέχειν δεῖ ἅμα καὶ τὸ δυνατόν καὶ τὸ συμφέρον· τούτων γὰρ εἶναι μὴ δυναμένων ἀσθενῆς ἢ βουλῆ καὶ ματαία ἀπόθεν οἷσα κατανοεῖται, καὶ ὡσπερ ἐν ὕψει ἡ αὐτῆς ἀλογία βλέπεται.

ιε'. Εἰ γὰρ μὴ συμφέροι σοι ὅπερ ἂν βουλευέου, οὐ μόνον οὐκ ὠφελήσεις, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ βλάψεις. Εἰ δ' αὖ πάλιν οὐ δύνασαι τὰ βουλευθέντα πράξαι, ματαία ἢ διέσκαψις εἰς ἀνόητον τέλος διὰ τὴν ἀδυναμίαν καταπύσσα. Μάλιστα δὲ χρὴ φυλάττεσθαι τὰς προχείρως ἐμφερομένας ἐν τοῖς πράγμασι βλάβας, καὶ γὰρ οἱ πολλοὶ ἔτοιμοί εἰσι ταῖς μὲν φροντίσιν εὐφραίνειν ἑαυτοὺς, τὸ δὲ ἐμπιπτον τῆς βλάβης μὴ προβλέπειν.

ις'. Χρησιμωτάτη οὖν ἔστιν ἐνταῦθα ἡ πανταχόθεν περίσκεψις, καὶ πάντων τῶν δυνατῶν γενέσθαι ὁ περὶ τὴν σάφην ἀναλογισμὸς· οὐ γὰρ προδώσεις ἑαυτὸν προτετεῖα τυφλῆ, εὐδὲ ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν πράξεων γλυκόμενος εἰς προδήλους κινδύνους ἐμπέσῃς.

ιζ'. Πάλιν δὲ τὸ δεῖδαι καὶ θάρσους χωρὶς οὐκ ἔστιν ἀβλαβές· φοβούμενος γὰρ τὰ ἄλογα παραπτώματα, καὶ τὰ ἐναντία σοι δοκοῦντα παραλόγως πραγματευόμενος, πολλὰκις τῶν συμφερόντων σοι πραγμάτων κατημέλησας, καὶ τῆς αὐτῶν ἀπίστης πράξεως.

ιη'. Ὅστιν μὲν οὖν σοι διὰ βραχέων, ὡ στρατηγε, περὶ βουλῆς διεξελθόντες, ἐξῆς καὶ τῆς τῶν πολεμικῶν ἔργων τε καὶ πράξεων τακτικῆς ἀπαρξόμεθα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Δ'.

Περὶ διαίρεσως στρατοῦ, καὶ καταστάσεως ἀρχόντων.

α'. Κελεύομεν τοίνυν τῇ σῇ ἐνδοξότητι κατὰ τὴν ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς συνήθειαν τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ἐπιλέξασθαι, ὅς ἂν δοκιμῆς ἱκανοὺς εἶναι πρὸς τὴν τοῦ πολέμου χρῆσιν. Ἐκλέξῃ δὲ στρατιώτας ἀπὸ παντὸς τοῦ ὑπὸ σὲ θέ-

est, rei idoneum elige. Sed de ea referas non ad teipsum solum, sed etiam ad omnes, qui tecum consilii participes fuerant, et quid facto opus sit cum multis delibera: quæ vero agere volueris, cum paucis communica, et ubi optimum ex omnibus consilium ceperis, apud te solum tene, ne adversariis hoc indicetur, et insidiis illorum appetare.

11. Res ipsæ diversas et plurimas sæpe afferunt sententias; fortassis autem quævis res circumstantis omni ex parte manifesta fiet, si singulæ consultorum sententiæ inter deliberandum in unum conferantur.

12. Omnes autem debent huc spectare et convenire ad salvam atque illæsam multitudinem conservandam, et ad curam provisionemque ejus, qui eos convocavit suscipiendam.

13. Finis consilii sit tibi, ut cognoscas in rebus gerendis, ubi et quando agendum, vel non agendum sit, et qua de causa quidque agendum.

14. In deliberatione tua, et in omnibus sententiis, quæ in deliberationem veniunt, adesse hæc duo oportet: posse illud fieri, atque utile esse; hæc enim duo, si non adsint, infirmum consilium esse et temerarium statim apprehenditur, quasi ante oculos illius vitium cernitur.

15. Si enim inutile sit de quo deliberas, non modo conmodaberis, verum etiam læderis. Si vero non possunt de quibus deliberatum est perfici, inanis hæc consideratio ad temerarium exitum, quod id fieri nullo modo aut via potest, necessario pertinet. In primis autem vitare oportet eas offensiones quæ in promptu sunt: vulgus enim hominum solet rerum futurarum cogitationibus seipsum oblectare, offensiones autem circumstantes providere non solet.

16. Utilissima autem est in omnes partes animi quasi excubatio, et eorum quæ ulla ratione fieri possunt in considerandis rebus pertractatio: ita enim fiet ut neque teipsum nimis cæcæ temeritati exponas, nec rursus nimia rerum cupiditate illectus, in manifestum aliquod discrimen incidas.

17. Rursus timor absque ulla audacia a vitio non abest: et qui quosvis temerarios casus formidat, temere sæpe adversus seipsum multa facit, et quæ ex usu suo sunt negligit, et ab utilibus rebus suscipiendis abhorret.

18. Brevi igitur, o imperator, cum de consilio capiendo disputavimus, restat ut de rebus bellicis et militaribus actionibus verba faciamus.

CONSTITUTIO IV.

De divisione exercitus, et constituendis ducibus.

1. Præcipimus igitur dignitati tuæ ut, pro veteri more consuetudineque tua, milites et duces ex iis eligas, quos ad belli usum maxime idoneos judicaveris. Ex omni ditione sub tuum imperium subiecta milites eliges neque adolescentes, neque senes.

sed fortes, robustos, alacres, divites, ut in expedito et procinctu cum sint, id est, in castris, et in ipso caestu ac multitudinem exercitus, quod hodie Fossatum appellamus, ad rem privatam suam et domesticam quasi militiam occupatos domi habeant alios agricolas, et ut armaturam, cætera quæ militi necessaria sunt, subministrare possint; et ut liberas interea ædes ab omni alia publica servitute habeant. Nostrum enim commilitonem (nam sic eum vocamus, qui pro nostro regno et Romano hoc imperio strenuum se in bello gesserit) nolumus, ut ullæ cujusque modi servituti nisi tributo publico subijciatur.

2. Dividatur igitur universus sub imperio tuo exercitus in tagmata, sive banda, id est, cohortes diversas; eæ quoque tribuantur in contubernia; hæc ex quinque viris conficiuntur, atque etiam interdum ex decem viris, quæ decuria appellatur, sicque decuria interdum unum contubernium est, interdum duo.

3. Itaque exercitus in cohortes et decurias universus perscribatur. Præficiantur illis duces per banda, et drungos, et turmas, et per alias præfecturas, qui accommodatissimi sunt, et qui fideles sunt, et benevoli nostro huic Romano imperio, et qui fortes esse existimantur. Nihil prohibet autem, quin et locupletes copiosique homines, et qui genere atque animi virtute nobiles sunt, duces fiant. Ingenuitatem enim habeant, ut in ipso quasi articulo temporis imperata faciant; abundantiam autem divitiarum, ut possint militibus e copiis suis interdum aliquid subministrare. Etenim parvus hic sumptus, si a ducibus, et præfectis erga milites sibi subjectis fiat, benevolos reddit et amicos illis, et in periculosis discriminibus ad vitam profundendam paratos facit.

4. Alii igitur ex iis qui honoratissimi sunt, assessores imperatoris sint; alii autem adsint, et participes universi consilii, sociique sæpe, si usus ita ferat, etiam secretissimi et occultissimi consilii sint. Interdum enim fortasse etiam, qui optimus est, cogitat secum quid utile sit, et hoc, quod ipse invenerit, sine ulla dubitatione optimum esse putat. Sententia enim, et consilium uniuscujusque, si singulare, et unius solum hominis fuerit, in suum ipsius inventum solum intuetur; aliorum autem hominum consilium, si adjungatur, examinatur hoc consilium, et quale sit elucescit, et semel a pluribus approbatum, nihil lubricum aut anceps continere creditur.

5. Par est igitur quemvis imperatorem (ut rursum tibi eisdem de rebus præcipiamus) neque ita animo incerto esse, ut ipse sibi ipsi omnino diffidat, neque contra ita præfracto et singulari animo, ut nolit ad honesta aliorum consilia attendere. Necesse est enim vel ut omnium consiliis, si se det, et nihil sibi ipse tribuat, sæpenumero in crebras offensiones incidat: vel si aliis nullo modo nitatur, sed sibi soli fidat, turpiter sæpe prolaba-

Α ματος, μητε παιδας, μήτε γέροντας, αλλά άνδρείους, Ισχυρούς, εύρώστους, εύψύχους, εύπόρους, ώστε αύτούς, έν τῷ έξπεδίτῳ, ήγουν έν τῇ συναγωγῇ τῷ φοσσάτου εις την Ιδίαν στρατειαν άσχαλουμένους, έχειν έν τοις Ιδίοις οίκοις έτέρους τούς γεωργούντας, και τὰ πρὸς άπαρτισμόν έξόπλιζιν του στρατιώτου χορηγεῖν δυναμένους, δηλονότι έλευθέρους τούς οίκους έχοντας τῶν άλλων πασῶν του δημοσιου δουλειῶν. Ού γάρ βουλόμεθα τὸν ήμέτερον συστρατιώτην (οὕτως γάρ έγώ καλῶ τὸν άριστεύειν μέλλοντα υπέρ τε τῆς ήμῶν βασιλείας, και τῆς φιλοχρίστου τῶν Ρωμαιῶν πολιτείας, έν τοις κατά πόλεμον έργοις) πλην μόνον του δημοσιου τέλους έτέρα ύποκεισΐαι οιαδήποτε δουλεια.

Β'. Διαιρείσθω τὸινυν ο πάς ύπὸ σέ στρατὸς εις τάγματα, ήγουν τὰ λεγόμενα βάνδα διάφορα, και έτι ύποδιαιρείσθω εις δεκαρχίας. Και καταστήτωσαν εις τὰ λεγόμενα κοντουβέρνια. Ταῦτα δὲ γινέσθωσαν και άπό πέντε πολλάκις και άπό δέκα άνδρῶν, ήγουν κατά δεκαρχίαν, ή έν κοντουβέρνιον, ή δύο.

Γ'. Καί ο μέν στρατὸς διος διαιρείσθω οὕτως εις τάγματα, και εις δεκαρχίας. Έπιστήτωσαν δὲ αύτοις άρχοντες κατά βάνδα, και δρούγγους, και τούρμας, και τὰς άλλας θεούσας άρχάς, οι Ικανώτατοι, ήγουν όσοι και πιστοί και εύγνώμονες φαίνονται τῇ Ρωμαική πολιτείῃ ήμῶν, μαρτυρούνται δὲ και άνδρειότεροι. Οὐδέν δὲ κωλύει και εύπορωτάτους αύτούς ειναί και εύγενεις κατά τι τὸ γένος, και τήν τῆς ψυχῆς άρετήν. Τήν μέν εύγένειαν έχειν, Ινα ὡσι πρόχειροι έν όξύτητι του καιρου περι τὰς κελευομένας αύτοις πράξεις. Τήν δὲ εύπορίαν, Ινα δύνωνται τοις στρατιώταις έκ περιουσίας πολλάκις, ει δεήσει, χορηγεῖν. Καί γάρ όλίγη τάχα χορηγια άπό τῶν ήγουμένων άρχόντων πρὸς τούς ύποτακτομένους γινομένη εύνούστατα και φιλικά πρὸς αύτούς παρασκευάζει τὰ πληθη, και συναγωνίζεσθαι μέχρι και τέλους έν τοις ὡς ειπὸς έμπέπτουσι κινδύνοις.

Δ'. Οι δὲ μέζονες αύτῶν και έντιμώτατοι και συνεδρεύοι τῷ στρατηγῷ. Οι δὲ και παρίσονται και μεθέξουσι σύν αύτῷ πάσης βουλής και κοινωνήσουσι που και γνώμης ει τύχοι και άπορρήτου, και κρυπτης· και γάρ τις τάχα και άριστος ὡν έννοει μέν τι χρήσιμον· βεβαίως δὲ τὰ έαυτου μόνας οικειούται· γνώμη γάρ ή βουλή έκάστη· ή μέν άδοήθητος ούσα περι την Ιδίαν εύρεσιν μόνην άποβλέπει, ή ύπὸ και άλλων πολλῶν μαρτυρηθεῖσα πιστοῦται και αναφαίνεται μηδέν έχουσα σφαλερόν.

Ε'. Πρέπον οὖν έστιν ειναί τὸν στρατηγὸν, Ινα και πάλιν σοι περι τῶν αύτῶν παραινώσωμεν· μητε οὕτως άστατον τήν διάνοιαν Ινα αύτὸς έαυτῷ παντελῶς έπιστῇ, μητε οὕτως αυθάδη και μονότατον, εις μη βούλεσθαι παρ' έτέρων κάλλιον τι νοηθὲν αναμαθεῖν. Άνάγκη γάρ αύτὸν ή πᾶσι τοις άλλοις κατά πάντα προσέχοντα, και κατά μηδένα έαυτῷ πιστεύοντα, πολλάκις πολλά και ασύμφορα πράττεσθαι· ή μηδὲ όλίγων άκούοντα, πάντα δ' έαυτῷ κατα-

πιστεύοντα, πολλά πολλὰκις καὶ μεγάλα διαμαρτά-
νειν. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, πρότερον μὲν ἐξ-
ονομάσομέν σοι ἀπλῶς τοὺς καθισταμένους ἄρχοντας,
εἴθ' οὕτως καὶ τὰ γνωρίσματα αὐτῶν, ὡς ἐν συν-
τόμῳ εἰπεῖν, διορισθήσθεα.

ζ'. Πρώτη κεφαλὴ ὁ στρατηγός, καὶ μετὰ αὐτὸν οἱ
μεράρχαι, καὶ τουρμάρχαι, εἶτα δρουγγάριοι, εἶτα
κόμητες, ἦγουν οἱ τῶν λεγομένων βάνδων ἄρχοντες.
Εἶτα οἱ κένταρχοι, ἐφεξῆς οἱ δέκαρχοι, ἦγουν οἱ
πρώτοι τῶν λεγομένων ἀκίων. Εἶτα οἱ πένταρχοι,
καὶ ἐξῆς οἱ τετράρχαι, ὅστινες καὶ, διὰ τὸ ἐσχατοῦς
τοῦ στίχου τοῦ κατὰ τὸ βάθος ἦτοι τὸ πάχος τῆς πα-
ρατάξεως τάσσεσθαι αὐτοὺς, καὶ οὐραγοὶ ἐκαλοῦντο.
Ὁ γὰρ ἐσχατος τοῦ ὅλου στίχου, ἦγουν τῆς ἀκίας,
ὡς ἐπὶ τῆς οὐρᾶς αὐτῆς οὕτως ἴσταιται. Καὶ αὗται
μὲν αἱ ὀνομασίαι τῶν ἀρχόντων. Εἶτι δὲ καὶ ἕτεροι
καθ' ἕκαστον τάγμα, ἦτοι βάνδον διωρισμένοι, ὅσον
βανδοφόροι, σαλπικταί, ἦγουν βουκινάτορες, θερα-
πευταί, ἰατροί, καὶ δεσποτάτοι (20), καὶ μανδάτωρες,
καὶ παρακλήτορες, οἱ διὰ λόγους διεγείροντες τὸν
στρατὸν πρὸς τοὺς ἀγῶνάς· οὗς οἱ πρὸς ἡμῶν, νεώτε-
ροι δὲ τῶν ἄλλων, τακτικοί, Ῥωμαῖστὶ καντάτωρας
ἐκάλουν· καὶ ἕτεροὶ τινες πρὸς τὰς ἀνακυπτούσας
χρείας ἀζωρισμένοι, ὅσον σφριδῶνες, καὶ οἱ λοιποί.
Ταῦτα γὰρ τῇ νῦν πολιτείᾳ γνωρίζεται τὰ ὀνόματα
τῶν παλαιῶν σιγηθέντων, ἅπερ κατὰ χώρα ὑπομνή-
σομεν.

ζ'. Στρατηγός τοίνυν προσαγορεύεται ὁ τοῦ παν-
τός στρατοῦ κορυφαῖός τε καὶ ἡγεμών. Ὑποστρά-
τηγος δὲ, ὁ τὴν δευτέραν τούτῳ τάξιν ἐκπληρῶν.
Ἵπολαμβάνω δὲ ὡς οἱ παλαιότεροι ἡμῶν ὑποστρα-
τήγους μὲν ἐκάλουν τοὺς στρατηγούς, διὰ τὸ στρατηγὸν
ἀπάντων κύρις εἶναι τὸν βασιλέα, ἐκ προσώπου δὲ
αὐτοῦ εἶναι καθ' ἕκαστον θέμα τὸν στρατηγόν. Καὶ
διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν ὁ στρατηγός ὑποστράτηγος
ἐκαλεῖτο, στρατηγός δὲ κυρίως ἐλέγτο ὁ ἐκ προσ-
ώπου βασιλέως ἐπὶ πάντων κεφαλὴ ἀποστελλόμε-
νος, ἔχων ὑποστράτηγους τοὺς τῶν θεμάτων στρα-
τηγούς. Ὅπερ ἐστὶν ἄριστον.

η'. Νῦν δὲ ὑποστράτηγος οὐ γνωρίζεται εἰ μὴ τι
ὁ καλούμενος μεράρχης, καὶ τουρμάρχης ἐστὶν ὅποτε
καλούμενος μεράρχης, ἦτοι ὁ τοῦ μέρους τῆς ἀρχῆς
ἐμπειπιστευμένος.

θ'. Δρουγγάριος δὲ λέγεται ὁ μῖς μοίρας ἄρχων,
ἦτις ὑπὸ τοῦ μέρους τοῦ τουρμάρχου τάσσεται.
Μέρος γὰρ ἐστὶν ἡ τούρμα τὸ ἐκ τριῶν μοιρῶν ἦγουν
δρουγγῶν συγκείμενον ἄθροισμα. Μοῖρα δὲ ἐστὶν,
ἦτοι δρουγγός, τὸ ἐκ ταγμάτων ἦτοι ἀνδρῶν τῶν
λεγομένων κομητῶν συγκείμενον πλῆθος.

ι'. Κόμης δὲ ἐστὶν, ὁ τοῦ ἐνὸς τάγματος, ἦτοι
βάνδου, ἀφηγούμενος.

ια'. Κένταρχος δὲ ἐστὶν, ὁ ἐκατὸν ἀνδρῶν ἄρχων, ἦτοι
ἐκατόνταρχος, ὅστις καὶ ὑπὸ τὸν κόμητα τέτακται.

tur. Restat jam ut primo tibi omnium præfectorum
simpliciter nomina recenseamus, deinde notas quas-
dam illorum quam paucissimis exponamus.

6. Caput igitur omnium imperator erit : post
illum hierarchæ, id est, turmarum præfecti : tum
drungarii, id est, tribuni : deinde comites, id est,
bandorum sive cohortium præfecti : post hos cen-
turiones, deinde decani, id est, qui præfecti con-
tuberniorum sunt : deinde quintani, quartani, qui
quoniam ultimi in contubernio seu ordine juxta
altitudinem vel latitudinem instructæ aciei collo-
cantur, οὐραγοί, id est, caudani sive ultimani no-
minantur. Extrema enim totius contubernii pars
quasi cauda corpori, sic ea reliquo contubernio
adhæret. Atque ista præfectorum sunt nomina.
Sunt autem et alii in unaquaque cohorte sive
bando præfecti separati, ut bandophori, tubicines
sive buccinatores, administri, despotati, manda-
tores, et cohortatores, qui oratione sua milites ad
prælium excitent, quos ante nos recentiores artis
militaris periti, Latine cantatores vocabant : et alii
præterea ad usus rerum emergentes quotidie se-
parati, ut scribones : hæc enim vocabula hoc
tempore in hac republicæ forma usitata et recepta
sunt, antiquis vocabulis, quemadmodum suo loco
dicemus, pene abrogatis.

7. Imperator igitur appellatur, qui universo
exercitui præest, et administrator illius quasique
præsul est. Princeps autem, qui proximum huic
locum tenet. Existimo certe majores eos quos nunc
principes appellamus, imperatores olim nomi-
nasse : quia princeps uniuscujusque dititionis suæ
quasi imperator est, et hac de causa princeps im-
perator appellatur. Imperator autem probe dicitur,
qui a rege, ut omnium caput sit, mittitur, sub se
principes habens.

8. Nunc autem nullus princeps in bello cognosci-
tur, nisi qui merarchæ, id est, præfecti turmæ, sive
turmarchæ vocantur. Turmarcha turmæ præfectus,
qui olim merarcha vocabatur : is μέρος, id est,
turmæ sive partis imperio præponitur.

9. Drungarius sive tribunus dicitur, qui uni
μοίρα, id est, particulæ sive cohorti milliariæ
præest. Μέρος, id est, pars quæ etiam turma dici-
tur, ex tribus μοίραις, id est, particulis sive drun-
gis conficitur. Μοῖρα autem, id est, particula,
sive drungus, est ex iis hominibus, qui comites esse
dicantur, conflata multitudo.

10. Comes est unius cohortis, sive bandi, præ-
fectus.

11. Centurio est qui centum viris præest, qui
sub comitem subjectus est.

NOTE.

(20) Δεσποτάτοι. In Ghecl codice erat, δεσποτάτοι, in Palatino δεσποτάμοιτοι. Utrumque mendosum est.

12. Decanus est qui præest decem militibus : A quemadmodum quintanus, qui quinque, qui in medio contubernio constituitur.

13. Quartanus est, qui et custos dicitur, οὐραγός, id est, caudanus sive ultimanus, et extremus in contubernio stat. Copiosior enim præfectorum divisio plures in exercitu strenuos viros indicat, plures milites alacres tum ad facile obtemperandum, tum ad imperata facienda præstat.

14. Et bandophorus, id est signifer, qui signum cohortis sive bandi gestat.

15. Despotati appellabantur olim qui nunc scribones vel chirurgi dicuntur : hi aciem sequentes sauciatos in prælio curant, quemadmodum medici, et ad sanitatem revocant.

16. Mandatores sunt, qui mandata a principibus ad milites facile perferunt.

17. Lochagus, id est, manipuli præfectus, dicitur primus in contubernio juxta altitudinem, qui et primanus et præstes dicitur.

18. Secundanus est, qui secundus est in contubernio, qui et substes dicitur.

19. Caudanus est qui in extrema parte contubernii, id est, in cauda ordinis stat.

20. Cursores dicuntur vel propugnatores, qui aciem antecedunt in belli conflictationibus, et qui in fugientes hostes omni dimicatione invadunt, quos vocant proclastas.

21. Defensores sive subsidiarii sunt qui istos sequuntur, non tamen excurrunt et ordinem et stationem suam deserunt, sed simul et confertim ambulant ad vindicandam sortem cursorum, si forte illos, quod usu venire plerumque solet, in fugam verti contingat, quos jure quis vindices vocaret.

22. Censores, qui fossata sive castra metantur et constituunt, quos mensuratores sive metatores vocant.

23. Anticensores sive metatores alios quosdam antiqui Romani appellabant, quos nunc, ut arbitror, cum mensuratoribus confundentes, nullo certo nomine appellant. Isti in castris movendis auteunt, et idoneas vias locaque exquirunt ad castra ponenda, eaque qualia esse debent advertunt.

24. Scultores, id est, speculatores, qui res hostium exquirunt et narrant.

25. Πλαγιοφύλακες, id est, laterones sive laterni, qui ad laterum eustodiam primæ aciei constituebantur.

26. Cornistites sunt, qui ad cornua hostium circumdanda constituuntur.

ιβ'. Δέκαρχος δὲ ἐστίν, ὁ τῶν δέκα πρώτος ὄσπερ καὶ πεντάρχης ὁ τῶν πέντε, ὅστις καὶ μέσος ἵσταται τῆς ἀκίας (21).

ιγ'. Τετράρχης δὲ ἐστίν, ὁ καὶ φύλαξ, ὁ λεγόμενος οὐραγός, καὶ τελευταῖος ἱστάμενος τῆς ἀκίας. Ὁ γὰρ πυκνότερος τῶν ἀρχόντων διαμερισμὸς καὶ πλείονας δεῖκνυε τοὺς γενναίους καὶ ἀνδρείους στρατιώτας, καὶ εὐχερῶς ὑπακούειν καὶ ἐκτελεῖν ποιεῖ τὰ κελεύμενα.

ιδ'. Καὶ βανδοφόρος μὲν ἐστίν, ὁ τὸ σημεῖον τοῦ βάνδου βαστάζων.

ιε'. Δεσποτάτοι δὲ προσηγορεύοντο κάλοι οἱ νῦν λεγόμενοι σκρίβωνες (22), οἵτινες παρακολουθοῦντες τῇ παρατάξει τοὺς ἐν τῇ μάχῃ τραυματίας γινόμενους ἀναλαμβάνονταί ὡς ἱατροί, καὶ περιποιῶνται.

ις'. Μανδάτωρες δὲ εἰσιν, οἱ τὰ μανδάτα ἀπὸ τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς στρατιώτας ὁξέως διακομίζοντες.

ιζ'. Λοχαγὸς δὲ λέγεται ὁ πρῶτος τοῦ στίχου, ἤγουν τοῦ ὀρδίνου κατὰ τὸ βάθος, ὁ αὐτὸς δὲ λέγεται καὶ πρῖμος, καὶ ἐπιστάτης.

ιη'. Σεκοῦνδος δὲ λέγεται, ὁ δεύτερος τῆς ἀκίας, ὁ λεγόμενος ἐπιστάτης.

ιβ'. Οὐραγὸς δὲ ὀπίσω τοῦ ὄλου στίχου ἤγουν τῆς οὐρᾶς τοῦ ὀρδίνου ἱστάμενος.

κ'. Κούρσωρες δὲ λέγονται, ἤγουν πρόμαχοι, οἱ προτρέχοντες τῆς παρατάξεως ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ πολέμου, καὶ τοῖς φεύγουσιν ἐχθροῖς ὁξέως ἐπιτιθέμενοι, οὓς καλοῦσι προκλάστας.

κα'. Διφένσωρες δὲ, οἱ τοῦτοις μὲν ἐπακολουθοῦντες, μὴ ἐκτρέχοντες δὲ καὶ λύοντες τὴν τάξιν, ἀλλὰ σύνταταγμένως περιπατοῦντες πρὸς ἐκδίκσιν τῶν κουρσῶρων, εἴπερ (23) αὐτοὺς, ὡς εἰκός, τραπήνη συμβῆ· οὐσπερ δικαίως ἐν τις καλέσταιν ἐνδίκους (24).

κβ'. Μίνσωρες (25) δὲ λέγονται οἱ τὰ ἀπληκτα ἤτοι οἱ τὰ φασάτα μετροῦντες καὶ καθιστῶντες, οὓς μινσωράτωρας νῦν καλοῦσιν.

κγ'. Ἀντιένωρας δὲ ἄλλους τινὰς ἔλεγον οἱ κάλοι Ῥωμαῖοι, οὓς, ὡς ὑπολαμβάνω, νῦν τοῖς μινσωράτωρσι συντάσσοντας, ἰδίως οὐκ ὀνομάζουσιν. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ προλαβόντες ἐν ταῖς ὁδοκορῖαις, καὶ τὰς ἐπιτηδεῖας ὁδοῦ καὶ τοὺς τόπους ἀνερευνῶντες, ἐν οἷς τὰ ἀπληκτα γίνεσθαι ἰφειλοῦσι, καὶ ταύτας

D ὁποῖα εἰσι κατανοοῦντες.

κδ'. Σκουλικάτωρες δὲ οἱ κατάσκοποι λέγονται, οἵτινες μανθάνοντας τὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀπαγγέλλουσιν.

κε'. Πλαγιοφύλακες δὲ εἰσιν, οἱ πρὸς φυλάκην τῶν πλαγίων τῆς πρώτης τάξεως τασσόμενοι.

κς'. Ὑπερκερασταὶ δὲ, οἱ πρὸς τὸ περιλαβεῖν τὸ τῶν πολεμικῶν κέρασ τασσόμενοι.

NOTÆ.

(21) Τῆς ἀκίας. Codex Palatinus hic valde corruptus est, ut et Pistorianus, qui habet κακίας. Alii ἀκακίας. Occurrit quoque iterum § 33. Sed corrigendum hoc modo, quo dixi : nam ἀκακία longe aliud est.

(22) Σκρίμωνες. Scribe σκρίβωνες.

(23) Εἴπερ αὐτοῦς. Scribatur, ὅπερ.

(24) Ἐνδίκους. Scribe ἐκδίκους.

(25) Μίνσωρες. In Checi codice videtur fuisse κίνσωρες : quod non improbo. Hesychius κηστῶρ, ὁ τὴν γῆν μετρῶν. Et Isidorus in Glossis : Censitores, Agrimensores.

κζ'. Ἐνεδρῶν δὲ, οἱ πρὸς τὰ ἐγκρύμματα κατὰ Α τῆς παρατάξεως τῶν ἐχθρῶν ἐτοιμαζόμενοι.

κη'. Νωτοφύλακας δὲ οἱ ὀπίσω τῆς παρατάξεως πάσης τασσόμενοι περιπατεῖν.

κθ'. Καὶ τοῦλδὸν ἐστὶν ἡ ἀποσκευὴ καὶ χρεῖα πᾶσα τῶν στρατιωτῶν, τουτέστι παῖδες τε, καὶ ὑποζύγια, καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα, καὶ ἐτι ἕτερον πρᾶγμα πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ φεσάτου ἐπισύρεται.

λ'. Ἔστι δὲ ἡ τοῦ στρατηγοῦ προέλευσις εἰς τινὰς ἄρχοντας διαιρουμένη, οἷον τὸν τε κόμητα τῆς κόρτης αὐτοῦ, καὶ τὸν τοῦ θέματος δομέστικον, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, εἰς τοὺς λοιποὺς ἐξ ἔθους τῆς προελεύσεως αὐτοῦ ὑπηρέτας, οὓς περισσὸν ἡγούμεθα καταριθμεῖν.

λα'. Ὁ γὰρ πρωτονοτάριος τοῦ θέματος, καὶ ὁ χαρτουλάριος, προσέτι δὲ καὶ ὁ πραιτωρ, ἡγουν ὁ Β τοῦ θέματος δικαστής. Ὁ μὲν τῆς πολιτικῆς ἐστὶ διοικήσεως· ὁ ἄρχων, ὁ δὲ πρὸς τὴν τοῦ στρατηγοῦ καταγραφὴν (26) τε καὶ ἀναζήτησιν. Ὁ δὲ τὰς δίκας τῶν δικαζομένων διαλύει, οὓς εἰ καὶ τῷ στρατηγῷ ἔν τισιν ὑποτάσσασθαι χρὴ, ἀλλ' οὖν τοὺς λόγους τῶν ἰδικῶν αὐτῶν διοικήσεων πρὸς τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἀφορᾶν, ὥστε δι' αὐτῶν μανθάνειν τὰς τε τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων καταστάσεις καὶ διοικήσεις ἀσφαλίστερον ἡγούμεθα.

לב'. Τὸν μὲν γοῦν στρατὸν ὅλον, ὡς στρατηγὸς, διαιρήσεις εἰς διάφορα τάγματα, καὶ ἐπιστήσεις αὐτοῖς, ὡς εἰρηται, ἄρχοντας φρονίμους, καὶ ἀνδρείους, καὶ προσφόρους αὐτοῖς.

λγ'. Ἀπὸ δὲ τοῦ τάγματος ἦτοι βάνδου τοὺς ἐκατοντάρχας (27) ἐπιλέγων φρονίμους καὶ γενναίους C εἰς ἀνδρείαν· εἶτα τοὺς, καὶ μετὰ τοὺς δεκάρχους καὶ αὐτοὺς γενναίους καὶ αὐτόχειρας, εἰ δυνατόν δὲ, καὶ τρεῖς εἰς εἰδίτας. Καὶ μετὰ τοὺς δεκάρχους τοὺς πεντάρχας καὶ τετράρχας ὁμοίως. Καὶ τότε τοὺς φύλακας τῶν ἀκίων, ἡγουν τῶν κατὰ τὸ πάχος τῆς παρατάξεως ὀρθίνων, οἱ καὶ δεκαρχαὶ καλοῦνται, δύο ἀπὸ ἐκάστης ἀκίας (28), ὡς γίνεσθαι τοὺς ἐπιλέκτους ἐκάστης ἀκίας ἀνδρας ε'. Καὶ τοὺς ἀπομένοντας ὀρδινεῦσαι εἰς τὰς ἀκίας παλαιούς τε καὶ νέους ἀναμίκτους, ὅσοι ἂν εἴσι κατὰ τὸ μέτρον τοῦ πλήθους τοῦ στρατοῦ.

λδ'. Στήσας δὲ καὶ τοὺς ἀπομένοντας, τότε τοὺς ἐπιλέκτους ἐπίβαλλε κατὰ διαφορὰν πρὸς τὴν ἐκάστου ποιότητα, ἡγουν φύσιν καὶ δύναμιν, τοὺς μὲν D κραιττονας ἔμπροσθεν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀλόγως ἐπισθέν τε καὶ διὰ μέσου.

λε'. Δύο δὲ μακρότερους ἀγρύπνους καὶ φρονίμους ἐπιλεγγῆναι θέον, καὶ δύο βανδοφόρους ἀπὸ ἐκάστου τάγματος. Τὴν δὲ τοιαύτην ἐπιλογὴν καὶ ὀρδινεῖαν ποιῆσθαι ἐν τοῖς κοντουβερνίοις, τουτέστιν ἐν ταῖς ἀκίαις.

λς'. Καὶ ἐνθα, ὡς εἰκός, παῖδες οὐκ εἰσὶ, τοὺς ὑποδεεστέρους τῶν στρατιωτῶν εἰς τὰ σαγμάρια ἀφορλίξεν, τουτέστιν εἰς τρία ἢ εἰς τέσσαρα σαγ-

27. Insidiæ nominantur, qui in occultis locis adversus hostium aciem parantur.

28. Tergistites sunt, qui ut post aciem universam eant, constituuntur.

29. Tuldum, sive impedimenta, est apparatus universus et utensilia militum, ut pueri, et jumenta, reliquaque animantia, vel si quod aliud instrumentum ad usum castrensem adjungitur.

30. Expeditio quoque exercitus in quamdam præfecturas dividitur : ut in cohortis comitem, et in domesticæ ditionis comitem, et omnino in reliquos consuetæ expeditionis administratos, quos recensere supervacaneum est.

31. Protonotarius ditionis et chartularius, atque etiam prætor sive ditionis suæ judex, alter urbanarum rerum administrationi qui præest, alter qui exercitus descriptioni et inquisitioni præficitur. Hic controversias eorum, qui in jus veniunt, dissolvit. Istos, quanquam imperatori in multis obedire oportet, tamen quod ad privatarum suarum administrationum rationes spectat, ad regnum nostrum pertinere volumus, ut ex eo civilium et bellicarum rerum administrationem et constitutionem tutius cognoscamus.

32. Universum igitur exercitum in diversa agmina, id est, cohortes, imperator, divides, et illis principes præficiet, prudentes, fortes, atque accommodatos illis.

33. Ex unaquaque cohorte sive bando centuriones elige, prudentes, fortes atque strenuos : deinde decanos, eosque strenuos atque invictos, et si id fieri potest, sagittarum jaciendarum peritos. Post decanos, quintanos quartanosque : tum contubernii custodes, id est, eos qui ad altitudinem contubernii custodiendam constituti sunt, qui ex singulis contuberniis duo sunt, ut ex unoquoque contubernio viri delecti quinque sint. Eos qui in contuberniis restant sic instrue, ut senes adulescentesque simul pro ratione et numero exercitus tui inter se conjungas.

34. Ubi istos ad hunc modum constitueris, lectos ac nobiles qui restant varie distribuito, pro uniuscujusque dignitate seu vi et natura, optimos primo loco, reliquos permiste tum extremo tum medio in loco.

35. Itaque mandatores vigilantes et prudentes eligere oportet, et bandophoros, sive signiferos, præterea duos ex unaquaque cohorte. Talis autem delectus in contuberniis adhibendus est.

36. Ubi pueri nulli sunt, ibi, quemadmodum par est, ex debilioribus militibus ad impedimenta custodienda delectum virum unum, et alium quemdam

NOTÆ.

(26) Τοῦ στρατηγοῦ καταγραφὴν. Scribe, τοῦ στρατοῦ x.

(27) Ἐκατοντάρχας. Scribatur, ἐκτάρχα.

(28) Ἐκάστης ἀκίας. Scribatur, ε. ἀκακίας, ut supra monui.

prudentem militem ac idoneum signum aliquod gestantem designabis, quem taldum, id est, sagmaria sive impedimenta sequentur.

37. Contubernia omnia describes, et quæ in dextra cohortis, quæque et quot in læva siant assignabis.

38. Contubernia in quinque vel decem, aut in quatuor vel octo vel sedecim distingues, quemadmodum intellexeris pro tempore hoc utile esse, ut consuetudine quadam conjuncti contubernales pro se mutuo in prælio dimicent, et ad pericula suscipienda magis excitentur. Habeat quoque aliquem communem inter se usum unumquodque contubernium, quemadmodum antea explanavimus.

39. Prudenter autem feceris si amicos cum amicis, fratres cum fratribus, idque in ipsa prælii acie potissimum conjunxeris: quando enim periclitanti proximus admodum amicus est, necesse est pro eo, quem charum habeat, animosus atque alacrius dimicet. Alter autem quia non reddere gratiam viro pro se tam fortiter propugnanti erubescit, hunc benemeritum deserere et tergiversari sine rubore non potest.

40. Contubernia autem, ut jam prædiximus, propterea a provectoribus simul et junioribus militibus fieri oportet, ut ne provectores per seipso collocati debiles atque imbecilles sint, juniores autem, nempe rerum imperiti, perturbatiores reperiantur. Illi enim quanquam senes sunt, tamen experientes sunt: juvenes autem, quanquam fortes sunt, tamen inscientes atque imperiti sunt.

41. Cohortibus igitur sive bandis ad hunc modum distributis, præfecti illis qui comites vocantur eligendi sunt: et unamquamque cohortem ex viris trecentis media quadam ratione conficies. Neque quamvis ingentem habeas exercitum, plus quadringentis viris in cohorte collocabis: neque minus ducentis, quantuluscunque fuerit exercitus.

42. Iestas cohortes congregabis in cohortes milliarias quas drungos, chiliarchas, sive μοίρας, id est, particulas, vocabant antiqui, quorum præfectos tribunos sive chillarchos et drungarios vocabant.

43. Iestas igitur cohortes milliarias sive drungos conferes in partes sive turmas, et præerunt illis ex electione nostra regia merarchæ, quos nunc turmarchas, id est, turmarum præfectos appellamus. Illos prudentes, modestos, strenuos esse oportet, experientes, et litterarum scientes, atque eum in primis qui mediæ turmæ præest, quem principem appellamus, qui ubi opus est, imperatoris locum in omnibus supplēbit.

44. Has igitur tres turmas constituere oportet, quarum singulis præerunt turmarchæ, unusquisque turmæ suæ præfectus, ut sit universa imperatoris

Α μάρια ἄνδρα ἕνα, καὶ ἑτερόν τινα τῶν ἐπιλογίμων ἐξ αὐτῶν στρατιωτῶν χρήσιμον μετὰ σημείου, φέτινι τὸ ἔλιν τοῦλθον ἤγουν τὰ σαγμάρια ἀκολουθεῖν ὀφείλουσιν.

λζ'. Ὅρισεις δὲ καὶ τὰς ἀκίας πόσαι καὶ ποῖαι ὀφείλουσι δεξιὰ τοῦ βάνδου τάσσεσθαι, καὶ πόσαι καὶ ποῖαι ἀριστερὰ αὐτοῦ.

λη'. Τάξεις δὲ καὶ τὰ κοντουβέρνια ἢ κατὰ πέντα, ὡς εἴρηται, ἢ δέκα ἄνδρας, ἢ κατὰ τέσσαρας, ἢ ὀκτώ, ἢ δέκα ἐξ, ὡς ἂν γινώσκεις τὸ κατὰ καιρὸν χρήσιμον, ἵνα τῇ συνηθείᾳ δεσμούμενοι, ὑπὲρ ἀλλήλων ἐν ταῖς μάχαις ἀγωνιζόμενοι, χρησιμώτεροι πρὸς ἀνδρείαν γένωνται. Ἐχεῖν δὲ αὐτοὺς κοινήν καὶ τὴν χρεῖαν καθ' ἕκαστον κοντουβέρνιον, ὡς ἤδη προδιωρισάμεθα.

Β λθ'. Φρονιμώτερον δὲ ποιήσεις, ἐὰν τάξης, εἰ τύχοι, ἀδελφοῦ μετὰ ἀδελφῶν, καὶ φίλου μετὰ φίλων, μάλιστα ἐν ταῖς τῆς μάχης παρατάξειςιν. Ὅταν γὰρ ἔσθι τῷ κινδυνεύοντι ὁ πλησίον προσφιλέστατος, ἀνάγκη τὸν ἀγαπῶντα φιλοκινδυνότερον ὑπὲρ τοῦ πλησίον καὶ φιλουμένου ἀγωνίζεσθαι. Καὶ δὴ τις αἰδούμενος μὴ ἀποδοῦναι χάριν τῷ φίλῳ ὃν πέποιθε, φίλον αἰσχύνεται καταλιπεῖν τὸν εὐεργετήσαντα, καὶ πρῶτος αὐτοῦ ἀρξασθαι φυγῆς.

μ'. Τὰ δὲ κοντουβέρνια, ὡς ἤδη εἶπομεν, διὰ τοῦτο ἀπὸ παλαιῶν καὶ νέων στρατιωτῶν δεῖ γίνεσθαι, ἵνα μὴδὲ οἱ παλαιοὶ καθ' ἑαυτοὺς τασσόμενοι ἀσθενεῖς εἰσι καὶ ἀδύνατοι, μὴδὲ οἱ νεώτεροι ἀτακτοὶ εὐθεθῶν ὡς ἀπειροὶ. Οἱ μὲν γὰρ εἰ καὶ γενεῖοι, ἀλλὰ πεπειραμένοι, οἱ δὲ εἰ καὶ νεάζοντες καὶ ἀνδρείοι, ἀλλὰ ἀπειροὶ εἰσιν.

μα'. Οὕτως οὖν τῶν ταγμάτων, ἤγουν βάνδων διαιρουμένων, ἐφ' ἑαυτὰ χρὴ ἐπιστῆναι αὐτοῖς ἀρχοντας τοὺς λεγομένους κόμητας, συνίστασθαι δὲ ἕκαστον τάγμα ἀπὸ ἀνδρῶν τριακοσίων κατὰ τὸν μέσον τρόπον. Μῆτε δὲ πλέον τετρακοσίων ἀνδρῶν τὸ τάγμα ἔχειν ὀρίσης, κἂν πάνυ πολὺν στρατὸν ἔχῃς, μῆτε ὑποκάτω τῶν διακοσίων, κἂν ἔστιν ὅλιγος ὁ στρατός.

μβ'. Ταῦτα δὲ τὰ τάγματα συνάξεις εἰς χιλιάρχιας, ἤτοι μοίρας τὰς λεγομένας δρουγγους. Καὶ ἐπιστήσεις αὐτοῖς μοιράρχας χρήσιμους, ἀνδρείους, καὶ φρονήσει καὶ εὐταξίᾳ, εἰ δυνατόν, καὶ εὐγενεῖα καὶ εὐπορίᾳ διαφέροντας, τοὺς λεγομένους δρουγγαρίους, ὡς ποτε χιλιάρχους ἐκάλουν οἱ παλαιοί.

μγ'. Τὰς δὲ μοίρας ταύτας, ἤτοι τοὺς δρουγγους, συντάξεις εἰς μέρη, ἤγουν τούρμας, καὶ ἐπιστήσονται αὐτοῖς γνῶμη τῆς βασιλείας ἡμῶν μεράρχαι, οἱ λεγόμενοι ποτε καὶ στρατηλάται, νῦν δὲ τῇ συνηθείᾳ καλούμενοι τουρμάρχει. Καὶ τούτους φρονίμους καὶ εὐτάκτους εἶναι, καὶ ἐναρέτους, καὶ ἐμπείρους, εἰ δυνατόν, εἰδότες καὶ γράμματα, καὶ μάλιστα τὸν τοῦ μέσου μέρου τὸν λεγόμενον ὑποστράτηγον, ὀφείλοντα, εἰ χρεῖα γένηται, ἐν πᾶσι τὸν τοῦ στρατηγοῦ τόπον ἀναπληροῦν.

μδ'. Ταῦτα δὲ τὰ μέρη τρία συστήναι, ἐφ' ᾧ καὶ τρεῖς ἐπιστήσονται τουρμάρχει, εἰς ἕκαστος ἰδίου μέρου ἀρχῶν, ὥστε εἶναι τοῦ παντὸς στρατοῦ τὴν

ἀνωτάτην τομήν, τρία μέρη ἰσάριθμα, ἦγουν τούρμας, τούτέστι μέσον, ἀριστόν (29) τε καὶ δεξιόν. Ταῦτα ποιεῖ τὴν πᾶσαν τὴν ὑπὸ τῷ στρατηγῷ τεταγμένην.

μδ'. Χρὴ δὲ, ὡς εἴρηται, μὴ τάγμα πλέον τῶν τετρακοσίων ἀνθρώπων γίνεσθαι, ἦγουν τὸ τοῦ κόμητος (30) βάνδον· μήτε δροῦγγον πλέον τῶν τρισχιλίων μήτε τούρμαν πλέον τῶν ἑξάκις χιλίων.

μς'. Εἰ δὲ συμβῆ πλέον τοῦ λεχθέντος μέτρου εἶναι τὸν στρατὸν, κάλλιον ἔστιν ἐξῶθεν τῶν μερῶν, ἦτοι τῶν τουρμαχιῶν (31), ἐν δευτέρᾳ τάξει καθίστασθαι, ἦγουν ἐν τῇ ὀπισθεν τῆς προμάχου τάξεως παραταγῆ, ἐν ὑποδοθηδαίᾳ καὶ εἰς φυλακὴν τῶν πλαγίων μερῶν, καὶ εἰς νωτοφύλακας, καὶ εἰς ἐνέδρας, ἦτοι ἐγκρύμματα, καὶ εἰς κυκλώσεις τῶν πολεμίων.

μζ'. Καὶ μήτε τὰς τούρμας, μήτε τοὺς δροῦγγους μεζονας ποιεῖν, ἵνα μὴ ὡς μεγάλα καὶ ἐπὶ πολλῷ ἐκτεινόμενα ἀπειθῆ πρὸς τὰ παραγγέλματα, καὶ συγκαχυμένα εὐρεθῶσιν.

μη'. Ἄλλὰ καὶ ἕτερόν σοι χρήσιμον παραινήσω, ὥστε μὴ πάντα τὰ τάγματα ἦτοι βάνδα ἐπιτηδεύῃ πάντως ἴσα ποιεῖν· ἵνα μὴ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βάνδων εὐαριθμητος τοῖς ἐχθροῖς ὁ στρατὸς (32) γένηται, ὅπερ πολλάκις μεγάλας προξενεῖ τὰς βλάβας. Ἄλλὰ τοῦτο φυλάττειν, μὴδὲ τῶν ὑ' ἀνθρώπων, ὡς εἴπομεν, πλέον, μὴδὲ τῶν διακοσίων ἀνθρώπων ὀλιγώτερα γινέσθαι αὐτά.

μθ'. Διὸ πολλάκις καὶ καθέκαστον τάγμα, ἐὰν δύο βάνδα εὐτρεπίζης, ἀναφαίνεσθαι (33) ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ πολέμου συμβολῆς οὐκ ἀχρηστον εἰς τὸ καταπλήξει τοὺς πολεμίους. Χρὴ δὲ ἀφορισθῆναι ἀπὸ ἐκάστου βάνδου εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ὡς εἴρηται, τοὺς μανδάτωρας ἀγρόπινους, καὶ συνετοὺς, καὶ γοργοὺς, καὶ εὐφῶνους, εἰδότες, εἰ δυνατόν, καὶ διαφόροις γλώσσαις καλεῖν (34).

ν'. Καὶ βουκινάτωρας, οἵτινες ἐν καιρῷ τὰ συνήθη σαλπίζουσι. Σαμιάτωρας, τοξοποιοὺς, σαγγιτοποιοὺς, καὶ τοὺς λοιποὺς πρὸς τὴν ἐξ ἔθους διατύπωσιν.

να'. Προσαφορίζεις δὲ καὶ τινὰς τοὺς ὀφειλοντας τὰ εὐρισκόμενα τῶν ἀπολλυμένων συνάγειν, καὶ ἀποδιδόναι τοῖς κυρίοις αὐτῶν.

νβ'. Ὡσπερ δὲ ἐπὶ τοῦ τοῦλδου τῶν καθαρῶν ἀναγκαῖον ὄρσαι τοὺς ὀφειλοντας ἐπιστῆναι ἀρχόνταις, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ τοῦλδου ἦτοι τῶν ἀμαξίτων τῆς πεζικῆς τάξεως ἀφορίζεις τινὰς, οἷς ὀφείλουσι κίθεισθαι οἱ τοῦ λεγομένου карагоу.

νγ'. Карагоу γὰρ λέγεται ὁ διὰ τῶν ἀμαξῶν καὶ τριβόλων καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν γινόμενος περιρισμὸς εἰς ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ.

A exercitus sui divisio in tres æquales partes sive turmas, in dextram, mediam et sinistram. Hæc tria universam aciem continent, quæ sub imperatoris dominatum subjicitur.

45. Oportet igitur, quemadmodum prædictum est, neque cohortem sive bandum comitis plus quadringentis tenere, neque cohortem millariam sive drungum plus tribus millibus, neque turmam plus sex millibus.

46. Si vero contingat majorem numerum esse exercitus quam prædictum est, optimum esse extra turmas eum in secunda acie, id est, post primam aciem in subsidiis collocare, vel ad laterum custodias, ad tergistites, ad insidias, ad obsidiones hostium transferre.

47. Neque igitur turmæ, neque drungi, id est, cohortes milliaræ, majores sint vel fiant quam prædictum est, ut ne, si in aliquem majorem numerum producantur, minus obediens imperatis et perturbatiores inveniantur.

48. Atque hoc tibi pernecessarium esse existimo, ut omnia banda sive cohortes nequaquam paris numero inter se facias, ne tum numerabilis exercitus tuus confestim fiat, quæ res maximorum sæpe malorum causa est. Hoc tamen perdiligenter observandum est, ut ne plures quadringentis, neque pauciores ducentis in bando sive cohorte collocentur.

49. Quare unamquamque cohortem si duas apparere facias, persæpe ubi confligendum cum hoste fuerit, non inutile ad perterrefaciendos adversarios erit. Oportet autem ab unoquoque bando ad necessarios usus separari, ut dictum est, mautores vigilantes, prudentes, acres, vocales, et si fieri possit, multarum linguarum intelligentes.

50. Et buccinatores quoque qui, quando occasio fert, buccinabunt. Samiatores, id est, qui omnes acies ferreas exacuunt. Fabros arcuarios, et sagittarios, reliquosque qui ad rerum consuetarum effectioem pertinent.

51. Constitues etiam qui res amissas collecturi et dominis suis restituri sint.

52. Quemadmodum enim ad impedimenta equitum gubernanda præfecti constituendi sunt, sic ad impedimenta pedestrium eliges quosdam, quibus, qui ad caragum pertinent, obediens sint.

53. Caragus dicitur ex carris et bellicis rebus munitio ad exercitum defendendam.

NOTÆ.

(29) Μέσον, ἀριστόν. Scribe, μέσον, ἀριστερόν.

(30) Τοῦ κόμητος. Sic codex Pistorianus. Recte. Scribatur, τοῦ κόμου.

(31) Τουρμαχιῶν. Scribe τουρμαρχῶν.

(32) Codex Laurentianus habet στρατηγός

(33) Cod. Laur. ἀναδείκνυσθαι.

(34) Καλεῖν. In Pistoriano codice erat λαεῖν. Scribe λαεῖν.

54. In unaquaque turma unum summum caragi A præfectum esse oportet, et signum aliquod, quemadmodum in equis, sic in bobus unicuique ordini privatum adhiberi, ut facile cognosci et adverti a suis possint.

55. Bene autem pedestris aciei mentionem fecimus. Oportet autem hujus divisionem facere, et in ea præfectos et duces majores et minores constituere, et illorum quoque nomina percensere, quemadmodum ab antiquis rei militaris peritis accepi-mus, et quemadmodum recentiores suam ipsorum instruendæ aciei formam et constitutionem nobis reliquerunt.

56. Antiqui enim multitudine hominum ea abundabant qui olim armati, nunc scutati vocantur: quanquam hoc nomen propter magnam rei militaris atque industriæ bellicæ negligentiam pene ab omnibus ignoretur. Horum igitur scutorum cohortes ex sedecim contuberniis faciebant, id est, ex viris ducentis et quinquaginta sex, unum quodque contubernium virorum sedecim, quadrata forma et numero. Invenitur autem in illis phalanx peditum quater mille nonaginta sex, quam vocant aciem pedestrem, et præfectum illorum imperatorem.

57. Perfectam autem aciem faciebant ex cohortibus sexaginta quatuor, contuberniis mille viginti quatuor, hominum sedecim millibus ter centum octoginta quatuor. Levis armaturæ autem, ut sagittariorum, jaculatorum, funditorum, octo millia C centum nonaginta duo, ut acies levis armaturæ dimidia sit aciei scutorum vel gravis armaturæ. Equitum autem qui cum his instruuntur, et pedestri aciei admiscentur, quater mille nonaginta sex: et istorum præfectus dicebatur imperator.

58. Et ista quidem ad hunc modum partiebantur. Cohortes scutorum in fronte pro prima acie contra hostes collocabant, et hanc in quatuor partes sive turmas dividebant, dextram, sinistram, dextram mediam, sinistram mediam.

59. Levis armaturæ cohortes, quia truces et agiles erant, vel ante omnes collocabant ad persequendos hostes, vel ad latera obliquabant, vel ad tergum primæ aciei constituebant, vel, quemadmodum usus D poscebat, describebant, de quibus separatim dicemus.

60. Equites in duas turmas sive partes dividentes, ad latera pedestris aciei collocabant, nempe adjuutores et expeditos incursores hostium.

61. Ut igitur, ne omnia percensendo nimis curiosus sim, lochon, id est, manipulorum, et τάξεων,

νδ'. Καὶ καθ' ἕκαστον μέρος, ἵνα πρῶτος (35) τὸν ἀρχεῖν ὀφείλοντα, καὶ σημεῖον ὡς ἐπὶ τῶν ἱππέων ἐντιθέναι εἰς τὰς βούς ἴδιον ἑκάστου ἀριθμοῦ, ἵνα ἐκ τῆς χρώσεως τοῦ σημείου φανεραὶ τοῖς ἰδίοις ἑκάστου γίνωνται (36).

νε'. Καλῶς δὲ καὶ τῆς πεζικῆς τάξεως ἐπεμνήσθημεν. Δεῖ γὰρ καὶ ταύτης τὴν διαίρεσιν ὑπογράψαι, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ τασσομένους ἀρχοντας τε καὶ ἄλλους ἡγεμόνας μικροὺς τε καὶ μεγάλους καταστήσαι, καὶ τὰς αὐτῶν δηλῶσαι ὀνομασίας, ὡς περὶ αὐτῆς ἐκ τῶν παλαιῶν τακτικῶν παρελάβομεν, καὶ ὡς οἱ νεώτεροι μέχρις ἡμῶν τὴν αὐτῶν ἑκταξίν καὶ κατάστασιν παρεπέψαντο.

νς'. Οἱ μὲν γὰρ ἀρχαῖοι πολλὸν πλῆθος ἔχοντες στρατευμάτων ποτὲ λεγομένων ὀπλιτῶν, νῦν δὲ σκουάτων καλουμένων, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος διὰ τὴν ἄγαν τῆς τακτικῆς μελέτης καὶ πράξεως ἀμέλειαν παρὰ μικρὸν παρὰ πάντων ἀγνοουμένου. Ταῦτ' οὖν τὰ τάγματα τῶν σκουάτων ἀπὸ ις ἀκίῶν ἐποιοῦν ἀνδρῶν σς', τοῦτέστιν ἑκάστην ἀκίαν ἀνδρῶν ιζ' (37-38) ὑπὸ τετραγῶν ἀριθμῶν· εὐρίσκεται δὲ ἐκείνοις ἡ φάλαγξ πεζῶν ἀνδρῶν τετρακισχιλίων ἐνενήκοντα ἑξ, ἣν ἐκάλουσαν στρατηγίαν· καὶ τὸν ταύτης ἡγούμενον (39) στρατηγόν.

νζ'. Τὴν δὲ τελείαν παράταξιν ἐποιοῦν ταγμάτων ἑξ', ἀκίῶν χιλίων κδ', ἀνδρῶν μυρίων ἑξακισχιλίων τετρακοσίων (40) πδ'· ψιλῶν δὲ, τῶν λεγομένων σαγιττατόρων, καὶ ἀκοντιστῶν, καὶ σφενδονιστῶν ἀνδρῶν ὀκτακισχιλίων ἑκατὸν ἐνενήκοντα δύο, ἔργον ἡμίσειαν τῶν ψιλῶν εἶναι τὴν τάξιν τῶν λεγομένων ὀπλιτῶν, ἤτοι σκουάτων, τῶν δὲ σὺν αὐτοῖς παρατασσομένων ἱππέων, ἤτοι συμμίκτων τῇ πεζικῇ τάξει ἀνδρῶν καθάλλαρῶν τετρακισχιλίων ἐνενήκοντα ἑξ. Καὶ τούτων ἡγούμενος ἐλέγετο στρατηγός.

νη'. Καὶ ταῦτα μὲν ἐμέριζον οὕτως. Τὰ δὲ τάγματα τῶν σκουάτων ἐμπροσθεν εἰς πρόμαχον τάξιν παρέτασσον κατὰ τῶν ἐναντίων, καὶ ταύτην εἰς τέσσαρα μέρη, ἵνα ἐποιοῦν δεξιὸν, ἀριστερὸν, ἀριστερὸν μέσον, δεξιόν.

νθ'. Τὰ δὲ τῶν ψιλῶν τάγματα ἴδια διὰ τὸ γοργοὺς εἶναι καὶ ἐλαφροὺς ἢ ἐμπροσθεν εἰς ἐπιδίωξιν τῶν ἐχθρῶν ἑτασσον, ἢ εἰς πλάγια, ἢ ἐπὶ τοῦ νώτου τῆς πρώτης παρατάξεως, ἢ ὡς χρεῖα ἀπῆται, περὶ ὧν ἐν τῷ ἀρμόζοντι τόπῳ (41) ἐροῦμεν.

ξ'. Τοὺς δὲ καθάλλαρῶν εἰς δύο μέρη διαχωρίζοντες (42) κατὰ τὰ πλάγια τῆς τῶν πεζῶν παρατάξεως ἑταττον βοηθοὺς καὶ ὀξείως ἐπιτιθεμένους τοῖς ἐναντίοις.

ξα'. Ἴνα οὖν μὴ καθ' ἕκαστον λέγων ἐπὶ λεπτῶν τῶν τε λόγων καὶ τῶν τάξεων καὶ τῶν ἐπισταμένων

NOTE

(35) Ἴνα πρῶτον. Scribe, ἵνα π.
(36) Cod. Laur. ἵνα ὡς εὐδηλοὶ καὶ φανεραὶ τοῖς ἰδίοις.
(37-38) Ἴνδρῶν ιζ'. Scribe, ἀ. ις'.
(39) Cod. Laur. καὶ τὸν ἐπιστάμενον αὐτῆς.

(40) Τετρακοσίω. In Checi codice videtur fuisse, τριακοσίω.

(41) Cod. Laur. κατὰ χώραν.

(42) Cod. Laur. διελέοντες.

αὐτοῖς τότε ἀρχόντων ὀνομασίας διὰ τὴν νῦν αὐτῶν ἀχρησίαν; καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς στρατανομένοις σχεδὸν ποὺ αὐτῶν ἀσάφειαν καὶ ἀκαταληψίαν, καὶ ἵνα μὴ ἀκαίρως δαπανῶμεν τὸν καιρὸν, τῶν ἀναγκασιτέρων ὡς σαφεστέρων καὶ συντομωτέρων ἐπιλήψομεν. Ἐκεῖνα μὲν γάρ, ὡς εἴκοι, τά τε τῶν καθάλλαριων διατάγματα καὶ τὰ τῶν πεζῶν, πλήθους ἦν στρατιᾶς, ὥστε καὶ τοσοῦτους καὶ γενναίους κατὰ ἀνδρείαν εὐρίσκασαι στρατιώτας.

Ἐβ'. Νῦν δὲ, ὡ στρατηγὲ, ὀλίγων (43) ὄντων, καὶ μηδὲ ἴσον ἔχόντων τὸ μέτρον, μᾶλλον δὲ καὶ πολλὸν ἔλαττον, οὐκ ἔστιν εὐκόλον (44), ὀρίσαι τὸ μέτρον τοῦ τάγματος, οὔτε ἐν τοῖς καθάλλαροις, οὔτε ἐν πεζοῖς, ἵνα μὴ, ὡς εἶκοι, ἢ περισσεύοντες τοῦ ποσοῦ τῶν σὺν ἀνδρῶν ἀρχήσωσιν (45), ἢ πάλιν, ἐὰν ἀκαίρως ἄλλοις τάγμασιν προστεθῶσιν, ὡς ἀτακτοὶ ἀνωφελεῖς εὐρεθῶσιν.

Ἐγ'. Ἀλλὰ τὰ μὲν τάγματα ποιεῖν εἰς ἕκαστον ἐριθὺν ὡς ἀπαντήσαι ἢ τοῦ πλήθους χρεῖα καὶ τὸ ποσὸν τῶν προσόντων ἀνδρῶν, κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ κατὰ τὸν καιρὸν εὐρίσκομένου λαοῦ. Καὶ βάνδον ἔχειν ἴδιον ἕκαστον αὐτῶν καὶ ἀρχοντα ἢτοι κόμητα γενναῖον καὶ φρόνιμον καὶ ἀνδρείον καὶ κατὰ χεῖρα μάχεσθαι δυνάμενον.

Ἐδ'. Τὰς μὲντοι ἀκίας ἕκαστου τάγματος τῶν πεζῶν παραφυλάττειν ἀπὸ ἑῶν ἀνδρῶν ὀρδινεῦσθαι εἰς τὸν τῆς μάχης κάματον, τὴν δὲ παράταξιν πρὸς τὸ μέρος τοῦ εὐρίσκομένου στρατοῦ ποιεῖν.

Ἐε'. Ταύτην δὲ εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη διαχωρίζειν ἐξ ὧν ἀπαντήσῃ ταγμάτων καὶ ἀκίῶν, ὡς εἴρηται μοι καὶ ἀνωθεν, τοῦτέστιν εἰς δεξιὸν, οὗ ἄρχει ὁ δεξιὸς μεράρχης, ἢτοι στρατηλάτης, ὃν τουρμάρχη καλοῦμεν, εἰς ἀριστερὸν οὗ ἄρχει ὁ εὐώνυμος τουρμάρχης, καὶ εἰς τὰ ἕτερα δύο μέσα μέρη ὁμοίως, ἐν οἷς ἴσεται καὶ τὸ τοῦ στρατηγοῦ βάνδον.

Ἐς'. Δίον δὲ ἔστιν ἐκ περισσοῦ τῆς παρατάξεως φυλάττειν ὀλίγους καὶ σκουπάτους; καὶ ψιλοὺς ἐν ὀπισθοθεῖα, καὶ ἀρχοντα ἔχειν ἴδιον ἢ παρὰ σοῦ τότε καθιστάμενον, ἵνα ἐὰν χρεῖα γένηται εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως ἔξωθεν τῶν καθάλλαριων, ἢ εἰς τὰς ἀμάξας, ἢ εἰς ἐτέρους τόπους, μετὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀρχόντων συντρέχοντες βοηθῶσιν.

Ἐζ'. Χρὴ δὲ ἐὰν ὀλιγώτερος ὀπάρχη ὁ στρατὸς κ' ἡλιόδων πεζῶν, μὴ ποιεῖν τέσσαρα μέρη τὴν παράταξιν, ἀλλὰ τρία, ἐν τῷ μέσῳ δὲ μέρει τάσσεσθαι τὸ τοῦ στρατηγοῦ βάνδον, ᾧ τινι καὶ πείθεσθαι τὰ λοιπὰ βάνδα ὀφείλουσιν.

Ἐη'. Πρῶτερον δὲ χωρίσει εἰς ψιλοὺς, τοὺς εἰδότες τοξοῦσαι, ἢ καὶ μαθεῖν δυναμένους, γοργοὺς καὶ νεωτέρους, ἱκανοὺς πηδᾶν ὄπου βούλονται, ἐὰν μὲν ὕπερ τὰς κ' ἡλιόδας εἴσιν, τὸ ἡμισυ μέρος, εἰ δὲ ὀλιγώτεροι τῶν κ' ἡλιόδων εἴσιν, τὸ τρίτον μέρος ἐν ἑκάστῳ ἀριθμῷ. Καὶ τότε ὀρδινευθῆναι αὐτοὺς, ὡς

id est, acierum, et eorum qui iis praesunt nomina, propterea quod ex usu militari jam excesserunt, et quia incerta atque incomprehensibilia omnibus viris militaribus sunt, et ut ne tempus inaniter consumamus, praetermittamus, et haec quae magis necessaria ad usum sunt, et ad cognoscendum certiora, et magis compendiaria, persequar. Illae enim ut videtur equitum acies atque peditum, pro ratione multitudinis militum fuerant, cum tot strenui ac fortes invenirentur milites.

62. Nunc vero, imperator, cum multo pauciores sint milites in exercitu quam olim fuerant, et non modo non aequalem, sed etiam longe minorem habeant numerum, difficile est definire numerum cohortis tum equestris, tum pedestris, ne si excedant numerum ducentorum quinquaginta sex virorum, otiosi sint, vel rursus si ad alias cohortes adjungantur, quasi inordinati milites inutiles existant.

63. Cohortis tuae numerum facias pro multitudinis tuae ratione, et multitudinem virorum praesentium pro virtute et fortitudine militum tuorum collocate. Unumquodque autem bandum, sive cohors, praefectum suum comitem habeat strenuum, prudentem, fortem et manibus consertis ad proeliandum habitum.

64. Contubernia vero singula peditum diligenter observare oportet, ut ex sedecim hominibus flaxit ad labores proelii suscipiendos idoneis. Numerum autem aciei pro ratione exercitus et multitudinis tui facias.

65. Hanc vero aciem ex quotcumque fuerit cohortibus et contuberniis, in quatuor (ut supra dictum est) turmas divide: in dextram, cui praest dextor turmarcha; in laevam, cui laevus turmarcha: et in duas medias turmas, in quibus erit imperatoris cohors sive bandum.

66. Praeter integram hanc aciem oportet etiam paucos quosdam habere scutatos et velites in subsidiis, qui ducem suum peculiarem habeant, abs te etiam designatum, ut si quando opus fuerit, in extremis oris instructae aciei extra equites sint, vel inter carros, aut aliis in locis cum ducibus excurrentes opem ferant.

67. Oportet autem, si minor numerus viginti quatuor milibus peditum sit, universam aciem in tres solum turmas dividere, et in media imperatoris bandum sive cohortem collocari oportet, cui caetera banda obediunt.

68. Prius autem divides velites in homines, vel sagittandi peritos, vel certe habiles ad discendum, si qui truces aspectu et juniores fuerint, et qui per omnia loca, ubi velint, saltare possint. Si enim supra viginti quatuor millia fuerint, dimidiam illorum partem eliges: sin pauciores fuerint, tertiam

NOTAE.

(43) Cod. Laur. εὐαριθμήτων.

(44) Cod. Laur. εὐχέρεις.

(45) Ἀρχήσωσιν. Scribe, ἀρχήσωσιν.

uniuscujusque numeri partem assumes, et illos in decurias sive contubernia, ut ante dictum est, divides, illisque decanos bonos atque idoneos præficias, unumque etiam omnium ducem præfectum sagittariorum nominabis.

69. Reliquarum duarum partium dimidium, octodecim virorum seniorum simul, et juniorum contubernia divides, et duos ex iis octodecim, qui debilissimi sunt, seu potius omnes, qui supra sedecim sunt, ad carros reliquasque sarcinas servandas operam navare oportet: sedecim autem reliquos in acie consistere, et præesse illis manipulares duces, sive decanos oportet strenuos atque idoneos.

70. Octo vero ex istis sedecim, qui meliores sunt, primos et postremos contubernii sive manipuli constituere oportet. Nam sedecim virorum contubernium, manipulum antiqui vocaverunt. Constituire autem eos oportet in primo, in secundo, in tertio, in quarto loco, in XVI, in XV, in XIV, in XIII, ut altitudine ad quatuor hominum numerum descripta, firmetur tum frons tum cauda, id est, extremum agmen. Reliqui vero octo imbecilliores in medio collocandi sunt.

71. Istos sedecim nominabis seorsim per primos, et secundos, vel per præstitos et astites. Duo autem ex illis binomines erunt, et primus quidem vocabitur lochagus, sive manipularis dux primus, sive protostates; alter autem vocabitur decarchus et secundus sive astes, et deinceps similiter, ut unversa acies ex præstitibus et astitibus instruat

72. Ut autem obedire facilius possint, et idonee inter se vivere, melius est illos in duo solum contubernia dividere, ut primi sive præstitos sint cum præfecto manipulari, secundi autem vel astites sint cum decano; ita fiet ut, quanquam in vitæ cultu separantur, in acie tamen adunati, isti sedecim concilio mandatoque manipularis præfecti obtemperent. Hoc modo acies optime conservatur, et illi facillime obedientes erunt.

73. Utile autem est, si id fieri potest, non solum secundum virtutem, vel strenuitatem unumquodque contubernium scutorum ordinare, verum etiam juxta ætatem, ut proveciores ætate, si anteponanantur, magis parentem atque obedientem manipulum faciant. Ut vero ne omnia vel ad strenuitatem, vel ad ætatem referamus, oportet eos qui alacriores et generosiores sunt, in fronte et cauda, id est, extremo contubernio, imbecilliores autem in medio, quemadmodum prædiximus, collocari.

74. Propterea autem antiqui ex sedecim viris

Α που και ανωτέρω ειπομεν, εις δεκαρχιας, και επιστηναι αυτοις δεκαρχας χρησιμους, και ερχοντα ενα τον λεγομενον αρχισαγιττατωρα (46), ηγουν αρχιτοξοτην.

εθ'. Το δε μονον διμοιρον μερος η ημισυ διαμερσαι εις ακιας απο ανδρων τη παλαιων τε και νεων. Ακιαι δε λεγονται, ως μοι ειρηται, τα λεγομενα κοντουβερνια (47). Και τους μεν δυο αυτων τους υποδεεστερους, ητοι τους πλειονας των ις', εις τας αμαξας και ετερας, ως εικδς, χρειας ασχολεισθαι, τους δε ις' ιστασθαι εν τη παρατάξει, και επιστηναι αυτοις τους λοχαγους (48) λεγομενους γενναλους και χρησιμους.

ο'. Εκ τουτων δε των ις' χρησιμωτερους η εμπροσθεν και οπισθεν της ακιας ητοι του λοχου κατασθησαι. Την γαρ των ις' ανδρων ακιαν λοχον εκάλουν οι παλαιοι. Σησαι δε αυτοις εις τον πρωτον εσπον, και εις τον δευτερον, και εις τον τρίτον, και εις τον τεταρτον, και εις τον εξδεκατον, και τον πεντακαιδεκατον, και εις τον τεσσαρακαιδεκατον και εις τον τρισκαιδεκατον, ενα και μεχρι τεσσαρων ανδρων μεριζομενου του βαθους, ητοι του παγους της ακιας, εν δυναμει υπαρχει η ουρα αυτης και το μετωπον. Τους δε λοιπους τους υποδεεστερους εν τω μεσω αυτης τάξει.

οα'. Τουτους δε τους ις' ονομασαι ενα παρ' ενα απο πριμων, και σεκουνδων, ητοι πρωτοστατων (49) και επιστατων. Τους δε δυο εν αυτοις απο δυο εχει ονοματων, και τον μεν πρωτον καλεισθαι λοχαγον και πρωτοστατην, τον δε δευτερον δεκαρχην και σεκουνδον ηγουν επιστατην, ωστε ειναι τον ελον εσυχον εκ πρωτοστατων και επιστατων συγκαμενον.

οβ'. Ήνα δε και ερχεσθαι ευκολως δυνανται, και ερμοζοντως συνδιαγειν αλληλοις, καλλιον εστιν μαλλον τουτους εις δυο μονα κοντουβερνια γινεσθαι, ενα οι μεν πριμων ηγουν οι πρωτοσταται ωσι μετα του λοχαγου, οι δε σεκουνδοι ηγουν οι επισταται μετα του δεκαρχου, οτω μεντοι ωστε, και εν τη διαγωγη διαιρωνται, αλλ' ουν εν τη τάξει ηνωμενοσ δυτες οι ις' τη βουλη και γνωμη του λοχαγου κειθωνται. Ήντευθεν γαρ και η τάξις φυλασσειται, και ευκολως ερχεσθαι δυνανται.

ογ'. Χρησιμον δε εστιν, εν δεχηται, μη μονον κατὰ ποιότητα ηγουν ευφυλιαν ορδινευσιν τους ις' καθ' εκαστην ακιαν των σκουτατων, αλλα και κατὰ ηλικιαν· ενα οι μακροτεροι εμπροσθεν τασσομενοι ευτακτοτεραν την παραταξιν αποδειξωσιν. Ει δε μη απαντα προς ηλικιαν και ανδρατα παντως, ως εσπομεν, τους ευφυχοτερους και γενναιοτερους εκαστης ακιας δεον εστιν εις τους εμπροσθεν και οπισθεν τοπους τασσεσθαι· τους δε υποδεεστερους εις το μεσον αυτων, καθ' ον ειρηκαμεν τροπον.

οδ'. Ωστε ουν δια τουτο και οι αρχαιοι απο ις'

NOTÆ.

(46) Αρχισαγιττατωρα. Scribatur, αρχισαγιττατων.

(47) Ακιαι δε λεγονται τα λεγομενα κοντουβερνια. Hæc a glossa esse censeo, neque Chæci

item codex agnoscit.

(48) Τους λοχαγους. Scribe, τους λοχαγους.

(49) Πρωτοστατων Scribe, πορωστατων.

ἀνδρῶν πίζων τὸ βίβος τῶν ἀκίων ἦτοι τῶν ὀρδίνων ἄρισαν ἐν ταῖς μάχαις, ἐπειδὴ καὶ τὸ μέτρον ἀρκοῦν ἐστίν, ἄπερ ὑπερβαίνειν οὐ χρὴ, καὶ ἐν ταῖς χρεῖαις εὐτάκτως καὶ συντόμως μερίζεται, καὶ λεπύνεται μὲχρις ἐνὸς ἀνδρός. Τσαῦτα μὲν οὖν καὶ περὶ τῆς τοῦ στρατοῦ διαίρεσός τε καὶ καταστάσεως, καὶ τῶν ἐπὶ τούτων τεταγμένων ἀρχόντων μικρῶν τε καὶ μεγάλων διωρισάμεθα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ε΄.

Περὶ ὄπλων.

α'. Κελεύομεν μέντοι νῦν τῇ ὁμῶν ἐνδοξότητι, τῶν εἰς τοὺς πολέμους συντεινόντων ὄπλων τε καὶ ἀποσκευῶν πεζικῆ τε καὶ καθάλλαικῆ στρατῶ φροντισαί, ὥστε ταῦτα διαμένειν ἀδιάλειπτα, καὶ πρὸς τὴν καταπέλουςαν τῷ καιρῷ χρεῖαν ἔτοιμα.

β'. Τοῦτο δὲ ποιεῖν, τὸ μὲν διὰ σοῦ αὐτοῦ, τὸ δὲ διὰ τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχόντων μικρῶν καὶ μεγάλων, εἰς ὄπλισιν καὶ ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπὸ τὸ σὸν θέμα μαχίμου στρατοῦ.

γ'. Ὅσον τοξάρια μετὰ θηκαρίων αὐτῶν, σαγίτας μετὰ κουκούρων, σπαθία ἠχονημένα, καὶ σεσαμωμένα, σκουτάρια, καὶ ἕτερα σκουτάρια μεγάλα, ἄπερ λέγονται θυρεοὶ, ἕτερα σκουταρίσκια τῶν πεζῶν τὰ ποτε λεγόμενα πέλται, ἕτερα σκουτάρια σιδηρᾶ στρογγύλα σεσαμωμένα, κοντάρια μικρὰ ὀκτάπηχα. Ἦσαν δὲ ποτε Ῥωμαίοις καὶ Μακεδόσι κοντάρια ἄχρι πηχῶν ἰς', ἄπερ ἡ νῦν χρεῖα οὐκ ἀπαιτεῖ. Τὸ γὰρ κατὰ τὴν ἐκάστην τῶν μεταχειροζομένων δύναμιν ὄπλον σύμμετρόν τε καὶ χρήσιμον, ῥιπτάρια (50), τζικούρια καὶ ἕτερα τζικούρια ἀμφίστομα, ἐπ' ἐνὸς μέρους οἰοναὶ σταθίων, μετὰ τῶν θηρακίων αὐτῶν δερματίνων καὶ βασταγίων, παραμήρια, μαχαίρας μεγάλας μονοστόμους.

δ'. Λωρίκια μὲχρις ἀ]στραγάλων, ἀνασυρόμενα διὰ λωρίων καὶ κρικελίων, μετὰ τῶν θηκαρίων αὐτῶν δερματίνων, καὶ εἰ δυνατόν πάντα ἀλυσίδετα. Εἰ δὲ μὴ γε, τινὰ αὐτῶν καὶ διὰ κερατίνης ὕλης ἢ βουδαλικῶν δερμάτων καταξήρων, ἐπιλωρικά ἱμάτια, κλισθάνια σιδηρᾶ, ἢ καὶ ἐξ ἐτέρας ὕλης, ὡς εἴρηται, κασσίδας τελείας· ποδόφελλα, χειρόφελλα σιδηρᾶ, ἢ καὶ ἐξ ἐτέρας ὕλης, διὰ τοὺς μὴ ἔχοντας περιτραχήλια ἀλυσίδετα, σιδηρᾶ, ἐνδεδυμένα, ἔσωθεν ἀπὸ ἐρίου καὶ ἔξωθεν λίνου. Νευρικά τὰ ἀπὸ κενδούκων γινόμενα, καὶ αὐτὰ ἀντὶ λωρικίων τοῖς μὴ ἔχουσι σιδηρᾶ. Κένδουκα φαρδία ἐνδύοντα τὸν στρατιωτὴν μετὰ τῶν ὄπλων. Σωληνάρια μετὰ μικρῶν σαγιτῶν καὶ κουκούρων αὐτῶν σφενδοβόλα· σελλοπούγγια μεγάλα· πυρέκβολα καὶ ὕσκα (51)· λωρόσοκα· πέδιλα σεληνάκια σιδηρᾶ μετὰ καρφίων αὐτῶν· ῥινία, σουβλία (52)· προμετώπια ἱππων, σθηθάρια ἱππων ἢ σιδηρᾶ, ἀπὸ κενδούκων· περιτραχήλια ἱππων ὁμοίως.

A peditibus contubernium in militia designaverunt; quoniam hic numerus tum idoneus est quem transire non oportet, tum in omni militari usu facile et nullo negotio dividitur, et secatur usque ad unum virum. Atque hæc quidem de exercitus divisione et constitutione, et de ducibus huic præfæctis tum majoribus, tum minoribus, a nobis dicta sint.

CONSTITUTIO V.

De apparatus armorum.

1. Mandamus dignitati tuæ ut omnem apparatus bellicum ad pedestres et equestres copias spectantem accures, ut integra minimeque defecta sint, sed ad omnem opportunitatem usumque bellicum parata.

2. Hoc autem partim per teipsum, partim per præfectos tuos tum majores, tum minores efficies, ad universi exercitus qui sub ditione tua est, armaturam et præparationem.

3. Arcus cum corytis suis, sagittas cum cucuris, spathas acutas, et samiatas. Scuta, nempe scuta majora, quæ thurei appellantur, et scuta minorum peditum, quæ peltæ, id est, cetræ nominantur; et scuta quædam ferro rotundo signata; hastas parvas præterea octo cubitorum. Erant autem Romanis et Macedonibus hastæ sedecim cubitorum longitudine, quas nunc usus noster non requirit, sed singula jam pro utentis viribus ac robore arma apta atque idonea sunt, rhictaria, tzi curia bidentia, altera ex parte habentia aciem quasi spathæ, altera ex parte quasi hastæ cuspidem, cum thecis ex pellibus, et hastagia, femoralia, id est, gladios magnos unam solum aciem habentes.

4. Lorica, id est, galeæ usque ad jugulum demissæ loris et annulis cum thecis coriaceis; et si fieri potest, omnia sint catenata; sin minus, quædam ex illis cornea aliqua materia, vel siccatis bubalorum pellibus junctis; superloricas vestes, clibania ferrea, vel ex alia quapiam, ut dictum est, materia. Cassides integras, manicas, ocreas ferreas, vel ex alia quapiam, ut dictum est, materia, propter eos, qui non habent collaris catenata ferrea, tecta intus lana, foris lino; nervos et lora a cenduculis, quæ et ipsa sint galearum vice, iis qui ferrea cenducula non habent. Fardea induat miles cum armis, solenaria cum parvis sagittis, et cucuris ipsis; fundas, sellopuungia magna, pyrecbola, id est, ignem jacentia, iscas, lorosacca, pedila, id est, calceos lunatos ferreos cum ipsis carphiis; rhinia, suglia, frontalis, equorum pectoralia ferrea, vel a cenduculis facta, et equorum collaria similiter.

NOTÆ.

(50) Ῥιπτάρια. In codice Checi videtur fuisse ῥικτάρια. Sed ῥιπτάρια melius est. Vide Glossarium Rigaltii, et nostrum.

(51) Πυρέκβολα, καὶ ὕσκα. Scribebatur, παρήκβολα, καὶ ἰσκακας. Constantinus in *Tacticis*: Σφενδοβόλα μεγάλα, πυρέκβολα, καὶ ὕσκα. Jam ὕσκα,

est *fomes, ignitabulum*. Suidas: ὕσκα, ὄφάριον, καὶ ζύλον ἐν ᾧ ἀπτεται πῦρ.

(52) Σουβλία. In codice Checi videtur fuisse σουγλία, et sic semper scribitur in Glossis Græcobarbaris.

5. Flamula magna, et flamula parva hastarum, A banda varie tincta, cucina parva, falces magnas, secures, phalcia, bipennes, ascias, tribulas fasciis quibusdam astrictas, quæ clavis quibusdam appendantur.

6. Carros leves, atque ad omnem necessarium usum et commeatum expeditos, ad omnia nempe opera, ad molas manuarum, prionia orygas, malleos, ptyaria, cophinos, cilicia, et si quid aliud ad fossati seu castrorum externam custodiam, et ad ambitum conservandum leviori aliqua materia confectum a Deo excogitari potest.

7. Alios curru habentes sagittarios, manganica alacatia utrinque conversa, balistarios peritos quos maganarios appellant, cælatores, fabros ærarios cum officinijs suis; alios currus armamenti plenos, alios currus commeatum ferentes, et alios præterea superfluos currus quot opus est; jumenta præterea sagmaria, id est, sarcinaria, et equos sagmarios, et alia instrumenta iis similia, quæ fossatum, id est castra, ad usum suum requirit.

8. Ad obsidiones manganica diversa habere oportet, et scalas ligneas contractas, et alias permultas machinationes quascunque excogitare possis.

9. Ad fluvijs et lacus naviculas, id est, navigia parva, vel ex coriis confecta, vel naturæ vi quadam fabricata. Excogitabis etiam ac præparabis tentas et ategias, id est, integumenta cum suo ipsorum apparatu, quibus pluviarum et æstuum vim possis depellere.

10. Rei navalis præfectum oportet naves parare, partim behatrices, partim equorum vectrices, partim sarcinarias, ad omnia arma bellica et omnem apparatus nauticum vehendum.

11. Cum hic apparatus omnis, qui superius a me memoratus est, partim abs te ipso, partim ab alijs sub tuo dominatu præfectis suppeditatus et suffectus sit, arma partim ad propulsandos hostes, partim ad præliantium militum defensionem, partim aliarum rerum usum atque occupationem paranda sunt.

12. Maxime autem armorum bellicorum curam geres, ut splendida et acuta ad hostes perterrefaciendos conserventur. Hæc omnia diligenter præparabis, ut in promptu esse possint ad usum belli iis, qui se pro virtute armant contra hostes; et nequaquam illud tempus, in quo acies instrui debet, tempus præparandorum armorum facias. Hæc et si qua alia a nobis propter oblivionem prætermissa sunt, necessario debes præparare; si vero aliquid excogitare possis, Deo gratiæ agendæ et solertitæ sunt.

13. Ante omnia autem Dei timorem, ingenium

(53) Γούκινα. Male in Checi codice κούνινα, qui etiam non agnoscit ista, καὶ μεγάλα.

(54) Διαστροφάς. Scribe διατροφάς.

ε'. Φλάμουλα μεγάλα, φλαμουλιεκια τῶν κονταρίων, βάνδα διαφόρων βεδαμμένα, γούκινα (53) μικρά καὶ μεγάλα, ἀρέπανα, ἀξίνας, φαλιέκια, πελέκια, σκέπαρνα, τριβόλους ἀναδεξιμένας σφηκώμασι δεδεμένους εἰς ἤλους τελείους.

ζ'. Ἀμάξας εὐσταλείς φερούσας ἐτοίμους τὴν ἀναγκαίαν εἰς χρεῖαν ἀποσκευὴν, οἷον τὰ τε εἰρημένα ἔργα καὶ χειρόμυλα, καὶ πρίνια, καὶ ὀρύγια, καὶ σφύρας, πτυάρια, κοφίνους, κίλικια, καὶ εἰ τι ἄλλο πρὸς φουσσάτου ἔξωθεν φυλακὴν καὶ περιβολὴν ἐπινοηθῆ τῷ στρατηγῷ δι' ἀλαφροτέρας ὕλης μεμηχανημένον.

ζ'. Ἐτέρας ἀμάξας ἔχουσας τοξοβαλλίστρας, μαγγανικὰ ἀλακάτια ἐκατέρωθεν στρεφόμενα, βαλλισταρίους ἐμπίρους ἦτοι μαγγανάρους, λεπτοεργαῖος, χαλκίς μετὰ τῶν ἐργαλείων αὐτῶν, ἑτέρας ἀμάξας λόγου ἀρμαμέντου, ἑτέρας ἀμάξας τὰς φερούσας διαστροφάς (54). Καὶ τὰ ἐκ περισσοῦ ἀρματα ὅσα ἡ χρεῖα καλεῖ, καὶ ἐστὶ ὑποζύγια, καὶ ἵππους σαγμάρια, σκευοφόρια, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἄλλα πάντα ἔργα, ὅσα ἡ συνήθεια τοῦ φουσσάτου παρακαλεῖται.

η'. Πρὸς δὲ πολιορκίας καὶ μαγγανικὰ διάφορα, καὶ σκάλας ὑλίνιας συστέλλόμενας, καὶ ἑτερα μηχανικὰ ἔργα ἐπινοήσεις.

θ'. Εἰ δὲ πρὸς ποταμούς ἢ λίμνας, καὶ ναυκλίμα, ἦγουν πλοῖα μικρὰ, ἢ ἀπὸ βυρσῶν κατασκευασμένα, ἢ κατὰ φύσιν. Φροντίσεις δὲ καὶ ἐτοιμάσεις καὶ τὰς λεγομένας τένδας καὶ ἀτεγίας (55), μετὰ τῆς αὐτῶν ἐξοπλιστικῆς, ἐν αἷς καὶ ὑετῶν καὶ καυμάτων, ὅσα χρεῖα, ἔξεις ἐλευθερίαν.

ι'. Τοῖς δὲ ναυμάχοις στρατηγὸς καὶ ναῦς παρασκευάζειν ἐξοπλισμένας, τὰς μὲν μαχίμους, τὰς δὲ ἱππαγωγούς, τὰς δὲ ακευοφόρους, ἅμα τῇ περὶ αὐτῶν ἀπάσῃ χρεώδει πανοπλίᾳ καὶ ἀποσκευῇ παρακελευόμεθα.

ια'. Τῶν δὲ ἀπαιριθμημένων σοὶ παρασκευῶν ἀνατέρας τῶν καὶ ὀφειλουσῶν τινῶν μὲν παρὰ σοῦ, τινῶν δὲ παρὰ τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν παρεῖσθαι, τὰ μὲν ὅπλα ἔξεις εἰς ἄμυναν τῶν πολεμίων, τὰ δὲ εἰς φυλακὴν τῶν μαχομένων στρατιωτῶν, τὰ δὲ εἰς τὴν ἄλλην χρεῖαν αὐτῶν καὶ ὑπηρεσίαν.

ιβ'. Καὶ μέγιστα τῶν πολεμικῶν ὀπλων ἐπιμελήσῃ, ὡς ἀν διαφυλάττονται πάντοτε λαμπρὰ καὶ τεταγμένα πρὸς κατάπληξιν τῶν πολεμίων. Ταῦτα πάντα προευνεπίσεις, ἵνα ἐν ἐτοίμῳ ὡσιν τὰς ὑπὲρ ἀρετῆς χεῖρας ὀπλιζουσι κατὰ τῶν πολεμίων καὶ μὴ τὸν παρατάξιως καιρὸν παρασκευῆς καιρὸν ἀναγκάζῃ ποιεῖσθαι. Ταῦτα δὲ καὶ ἄλλα, ὅσα ἡμῖν παραλείπεται διὰ λήθην, ἐξ ἀνάγκης ὀφείλεις παρασκευάζειν. Εἰ δὲ τι πλεον εἰς ὀπλων παρασκευὴν ἐπινοήσεις, τῷ θεῷ χάρις καὶ τῇ σὴ ἀγγιολῶ.

ιγ'. Πρὸ ἐκ πάντων καὶ μετὰ πάντων φόβον θεοῦ,

NOTÆ.

(55) Καὶ ἀτεγίας. Perperam erat in codice Palatino, καὶ ἀτεγίας. Vide Glossarium doctissimi Rigaltii.

καὶ διάνοιαν ὀξείαν, καὶ σπουδαίαν γνώμην ἐν παντί ἄ
 ἔχειν καιρῷ, καὶ τόπῳ, καὶ πράγματι, καὶ πρὸς
 ἕκαστον ἵκτομον εἶναι παρακλυόμεθα.

14. Περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν ὅπλων παρασκευῆς, ὡ
 στρατηγῆ, καθέσθαι ἡμῖν τάς; ἐχρηγήτησεν ἡ μνήμη
 ὑπεθέμεθα τῇ σὴ ἐνδοξότητι. Ἐξῆς δὲ περὶ μὲν πε-
 ζικῆς καὶ συμμίκτου τάξεως ὑστερον ἐροῦμεν. Νῦν
 δὲ ὅπως ὅπλισις τὸν ἕκαστον ἄνδρα καθάλλε-
 ριον (56) στρατιώτην ἐν τε ταῖς γυμνασίαις, καὶ
 ἐν ἐπίσειον ἐν καιρῷ πολέμου, καὶ ὅποια κατὰ
 τὸ ἀναγκαῖον δεῖ φέρειν παρασκευάσεις, ἤδη ἐροῦ-
 μεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Γ΄.

Περὶ ὀπλίσεων καθάλλεργων καὶ πεζῶν.

α'. Δεῖ τοίνυν ὀπλισθῆναι τοὺς στρατιώτας διὰ τῶν
 ἡλίων αὐτῶν ἀρχόντων, καὶ τὰ ἐπιτήδεια τῷ καιρῷ
 εἴτε παρὰ χειμαθίου, εἴτε φροσάτου, παρασκευά-
 ζεσθαι τὰ πρὸς ἀναγκαίας χρεῖας τῆς ἐκστρατείας,
 καὶ ἔχειν ἅπαντας ἀναλόγως ἀρχοντας τε καὶ ἀρχο-
 μένους πρὸς τὴν ἕκαστον ποιότητὰ τε καὶ δύναμιν,
 καὶ μάλιστα τοὺς ἀρχοντας αὐτῶν ἀπὸ τε τουρμά-
 ρου, καὶ μέχρι κεντάρχου καὶ τετράρχου, καὶ κατὰ
 ἕξαιρτον σπαντῶν, καὶ τὴν ὑπὸ σὴ πρόβλευσιν.

β'. Ἐχειν δὲ αὐτοὺς δεῖ τὸν ἕκαστον ἄνδρα ὀπλισιν
 τοιαύτην Ζάβας; (57) τελείας μέχρι τοῦ ἀστραγάλου,
 ἀκασυρομένης δὲ διὰ λωρίων καὶ χρικαλλίων, μετὰ
 τῶν θηκῶν αὐτῶν. Ἐχειν δὲ καὶ κασίδας σι-
 δηρὰς; σιλιπνὰς διὰ παντὸς ἰσοῦσας ἄνωθεν εἰς τὰς
 κορυφὰς τουφία μικρά. Τοξάρια δὲ ἕκαστον κατὰ
 τὴν ἰδίαν ἰσχὺν καὶ οὐχ ὑπὲρ αὐτήν, μᾶλλον δὲ καὶ
 ἀπαλώτερα, ἔχοντα θηκάρια πλατῆα, ἵνα ἐν καιρῷ τε-
 ταγμένα (58) χωρεῖν τὰ τοξάρια εἰ δυνατόν ἔστιν
 αὐτοῖς, ἔχειν δὲ καὶ χορδὰς ἐκ περισσοῦ ἐν τοῖς
 πογγίλοις αὐτῶν. Κοβκουρα μετὰ σαγιτῶν καὶ
 σκαπασμάτων αὐτῶν ἐπιτήδεια χωροῦντα ἀπὸ τριά-
 κοντα ἢ τεσσαράκοντα σαγιτῶν. Ἐν δὲ ταῖς τοξο-
 ζωνίοις (59) βινία καὶ σουβλία. Ἐχειν δὲ καὶ κοντά-
 ρια καθάλλεργα, μακρὰ, ἔχοντα λωρῆα κατὰ τὸ
 μέσον μετὰ φλαμούλων. Ἐχειν δὲ καὶ σπαθία ὀπο-
 κρεμάμενα τῶν ὤμων αὐτῶν κατὰ τὴν Ῥωμαῖ-
 κὴν τάξιν, καὶ ἕτερα παραμήρια, ἥτοι μαγαίρας δι-
 αζωσμένας.

γ'. Ὅσοι δὲ μὴ οἴσασιν τοξεύειν νεώταροι, ἰχθῶσαν
 κοντάρια μετὰ σκουταρίων τελείων. Εἰ δὲ καὶ χειρο-
 μάνια σιδηρὰ, ἃ λέγεται χειρόφελλα, τινὲς κτήσαν-
 ται, λίαν χρήσιμον. Ἐχειν δὲ καὶ μικρὰ τουφία κατὰ
 τῶν (60) ὀπισθελλίων τῶν ἵππων, καὶ φλάμουλα μα-
 κρὰ ἐπάνω τῶν ζαβῶν κατὰ τῶν ὤμων (61). Ὅσοι
 γὰρ ἔστιν εὐσηχημοὶ ἐν τῇ ὀπλίσει αὐτοῦ ὁ στρατιώ-
 τῆς, τούτου καὶ αὐτῷ προθυμία προσήνεται, καὶ
 τοῖς ἔχθροῖς δεῖλλα.

celere, mentem honestam in omni tempore, et loco
 et in omni re habeas, et ad omnia seipsum paratum
 esse præcipimus.

14. De armorum igitur apparatu, quantum huc us-
 que nostra suppetit memoria, tuæ dignitati expli-
 cimus. De pedestri autem et mista acie postea
 dicemus. Nunc vero quemadmodum unumquemque
 separatim virum equestrem in exercitationibus, et
 omnino in ipso belli tempore, et qualia necessario
 tecum ad bellum asportare oportet, dicemus.

CONSTITUTIO VI.

De armatura equestrium et pedestrium.

1. Oportet igitur armari milites a suis ipsorum
 præfectis, et quæ idonea sunt, et ad usum castren-
 sem accommodata, sive hibernis, sive æstivis pa-
 rari, ut unusquisque tum præfectus tum miles, pro
 virtute ac dotibus suis æqua proportione habeant,
 potissimum autem præfecti a turmarcha incipien-
 tes usque ad centurionem et quartanum. Tu vero
 in primis, atque etiam copias præterea tuæ, aliquid
 habeatis præ cæteris eximium.

2. Habere autem eos oportet sigillatim armatu-
 ram talem : Zabas integras, et talares revolutas
 iterum per lora et annulos cum thecis suis ; ha-
 beant et cassides ferreas splendidas, quæ omnino in
 vertice habeant tuphia quædam parva. Arcus etiam
 singulorum viribus idoneos, non supra vires, sed
 potius infra vires utentium, corythos, id est, thecas
 arcuarias habentes latas, ut opportune cum usus
 fert educere e corythis arcus possint. Habeant etiam
 chordas, sive nervos multos in pungiis suis. Cucura
 sagittarum in tegumentum idonea, quæ capiant
 triginta, vel quadraginta sagittas. In toxozoniis,
 id est, in zonis arcuariis, rhinia et zuglia. Habeant
 autem contaria, id est, hastas equestres longas,
 in medio habentes lora quædam cum flamulis ;
 habeant præterea spathas Romano more ab humeris
 illorum pendentes, et parameria, id est, gladios sibi
 accinctos.

3. Quicumque autem adolescentes sagittarum
 jaciendarum imperiti sunt, habeant contaria, id
 est, hastas cum scutis integris. Non inutile autem
 erit, si chiromanica, et chiropsella, id est, manicas
 ferreas habeant. Habeant etiam et parva tuphia in
 episthelinis equorum, et flamula parva supra
 zabas in humeris. Quanto enim decentior in arma-
 tura sua miles est, tanto major illi alacritas, et
 hostibus formido vehementior aderit.

NOTÆ.

(56) Καθάλλεργον. Hæc vox νοθεύει. Nam agit
 sequenti titulo non minus de pedestri armatura,
 quam de equestri. Et in Proœmio, ubi huc respicit,
 promittit, τὴν ἕκαστου μαχομένην ὀπλισιν. Ergo le-
 gendum simpliciter, ἕκαστον ἄνδρα στρατιώτην.

(57) Ζάβας. Scribebatur, ζώβας; Vide Glossa-
 simum nostrum.

(58) Τεταγμένα. Scribe, τεταμένα.

(59) Τοξοζωνίοις. Sic in Cheri codice videtur
 fuisse, ἐν δὲ τοῖς τοξοζωνίοις. Recte. Legebatur τοξο-
 ἀρίοις. Constantinus : Βασταζέτωρος δὲ εἰς τὰ ζωνά-
 ρια τῶν τοξαρίων βινία καὶ σουβλία.

(60) Κατὰ τῶν. Scribebatur, καὶ τὰ τῶν.

(61) Τῶν ὤμων. Scribe, τῶν ὤμων.

4. Si fieri potest, habeant clibanias, quos thoraces A vocant, eosque illustres ac splendidos; et ποδόφελλα, et πτερισστήρας, quæ ocreæ nominantur, et superloricas, si quando opus illis, induant.

5. Omnes autem adolescentiores Romanos usque ad quadraginta annorum ætatem, quanquam parum vel nihil sciant sagittarum jaciendarum, coges, arcum et pharetram gestare: postquam enim ars sagittaria contempta spreteque esse cœpit, permultæ Romanis offensiones accedebant.

6. Habeas etiam hastas duas, ut altera deficiente, altera statim uti possis. Imperitoribus arcus inbecilliores dato; quanquam enim sagittas jacere nesciunt, tempore tamen discere conabuntur, quod in primis conducibile est.

7. Si id commode fieri potest, rhiçtaria, id est, B jacula in hostes conciant. Equitem igitur ad hunc modum armabis.

8. Equi autem, sed præfectorum potissimum, reliquorumque lectorum virorum, pectoralia, et frontalia vel ferrea, vel ex cenduculis facta habeant, vel quæ ex nervis efficiuntur, et tegantur pectora illorum, et colla, si fieri possit, et ventres per parva quædam apocremasmata eorum, quæ seletra sellarum dicuntur; a magnis enim sæpe periculis equos liberant, atque adeo ipsos equites. Hæc in primis habeant illi, qui cæteros in bello antecunt.

9. Et sellæ habeant episelias hirsutas et magnas. C Frena autem illorum idonea sint et fortia.

10. Ad sellas duas ferreas scalas et lorosocum, et pedilum, et sellopungium, ut quo tempore advoceatur aliquis sufficere sumptum duorum aut trium dierum possit; et tuphia ad opisthelinas quatuor, et verticalia, equi tuphium, et similiter υπογήθειον, id est, summentum.

11. Omnino autem equitem habere oportet tziçurem ancipitem, unam aciem instar cuspidis hastæ longam, et acutam in sella cum theca coriacea pendentem.

12. Vestes militum, sive sint lineæ, sive lanæ, sive ex alia materia, latas esse oportet, ut ad equitandum non impediuntur, et tegant præterea genua D illorum, et magis decori fiant.

13. Oportet vero cenducula habere lata admodum, quæ habeant etiam manicia lata, ut cum armantur illi, et gestant zabas atque arcus, si, quemadmodum sæpe fit, contingat pluviam esse, aut aërem humidiores, currum suum conservent, et non impediuntur, sive arcubus, sive scutis uti voluerint. Sunt vero etiam cenducula in explorationibus et vigiliis pernecessaria; non apparent enim zabæ

δ. Εἰ δυνατόν δὲ καὶ θώρακας ἔχειν, οἵτινες καλοῦνται νῦν κλιθάνια, καὶ αὐτὰ στιλπνὰ καὶ λαμπρὰ. Καὶ περικνημίδας, ἅτινα λέγεται νῦν ποδόφελλα, καὶ πτερισστήρας ἐπίστε· ἔχειν δὲ καὶ ἐπιώρικα ὅτε χρειαῖ ἐπαινούμενα.

ε'. Πάντας δὲ τοὺς νεωτέρους Ῥωμαίους ἀκριτεσσάροντα ἐτῶν ἀναγκάζεσθαι, εἴτε [κατὰ] λόγον οἰδασὶ τοξεύσαι εἴτε καὶ μετρίως, τοῦ πάντως τοσοφάρετρα φορεῖν. Τῆς γὰρ τοξείας παντελῶς ἀμεληθείσης καὶ διαπισούσης ἐν τοῖς Ῥωμαίοις τὰ πολλὰ νῦν εὐθεσφάλματα γίνεσθαι.

ς'. Ἐχειν δὲ καὶ κοντάρια δύο, ἵνα τοῦ ἐνός, ὡς εἰκός, ἀστοχοῦντος ἔχη τὸ ἄλλο εἰς χρῆσιν, τοὺς δὲ ἀπειροτέρους ἀπαλότερα ἔχειν τοξάρια. Κἀν γὰρ οὐκ οἰδασὶ τοξεύειν, τῷ χρόνῳ ἐπιτηδεύουσι μαθεῖν, ὅπρα τῶν ἀναγκαίων.

ζ'. Εἰ δὲ δυνατόν καὶ ἀκόντια ἦτοι βιχτάρια ἔχειν ἕως δύο, ἵνα ἐν καιρῷ καὶ ἀκοντίσῃ κατὰ τοῦ πολεμίου. Καὶ τὸν μὲν ἱππέα στρατιωτῶν οὕτως ἐκλίσεις.

η'. Τοὺς δὲ ἵππους καὶ μάλιστα τῶν ἀρχόντων, καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιλέκτων, προμετώπια ἔχειν, καὶ στηθάρια, ἢ σιδηρὰ, ἢ ἀπὸ κενδοῦκλων, οἷον νευρικά. Καὶ σκέπασθαι τὰ στήθη καὶ τοὺς τραχήλους αὐτῶν, εἰ δυνατόν, καὶ τὰς κοιλίας διὰ μικρῶν ἀποκρεμασμάτων ἀπὸ τῶν λεγομένων ἀφελέτρων τῆς σέλλας. Μεγάλων γὰρ ταῦτα κινδύνων πολλάκις τοὺς ἵππους διασώζουσι, καὶ δι' αὐτῶν τοὺς ἐπ' αὐτῶν ὄγουμένους. Ταῦτα δὲ ἔχειν καὶ μάλιστα τοὺς προτασσομένους ἐν τῇ μάχῃ.

θ'. Καὶ αἱ σέλλαι δὲ ἐχέτωσαν ἐπισέλλια βασία καὶ μεγάλα, καὶ τὰ χαλινάρια αὐτῶν ἐπιτήθεια ἔστωσαν, καὶ ἰσχυρὰ.

ι'. Εἰς δὲ τὰς σέλλας τὰς δύο σιδηρὰς σκάλας, καὶ λωρόσακον (62), καὶ πέδικλον, καὶ σελλοπούγγην, ἐν ᾧ καιρῷ καλοῦντος δυνατόν ἐστὶ καὶ τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν δαπάνην χωρῆσαι. Καὶ τουφία δὲ εἰς τὰς ἐπισελλίνας τέσσαρα. Καὶ κορυφάδην τοῦ ἵππου τουφίν (63), καὶ υπογήθειον ὁμοίως.

ια'. Πάντως δὲ ἔχειν δεῖ τὸν καθάλαριον στρατιωτῆν καὶ τζιçοῦριν δίστομον, τὸ ἐν στόμα τέξιν ξίφους κονταρίου μακρὸν καὶ δεῦ, ἀποκρεμάμενον μετὰ θηκαρίου δερματινοῦ ἐν τῇ σέλλῃ.

ιβ'. Τὰ δὲ ἱμάτια τῶν στρατιωτῶν, εἴτε λινὰ εἰσιν, εἴτε ἐξ ἐρίου, ἢ ἐτέρας ὕλης, πλατέα δεῖ εἶναι, ἵνα ἐν τῷ καθάλλικεῦσιν μὴ ἐμποδίζωνται, ἀλλὰ καὶ σκέπωνται δι' αὐτῶν τὰ γόνατα αὐτῶν, καὶ εὐσχημοφαίνωνται.

ιγ'. Χρὴ δὲ καὶ κένδουκλα ἔχειν πλατέα πάνυ ἔχοντα μανίκια πλατέα, ἵνα ἐν τῷ ὀπισθῆναι αὐτοὺς καὶ φορεῖν τὰς ζώνας καὶ τὰ τοξάρια, ἐὰν, ὡς εἰκός, συμβῆ βροχὴν γενέσθαι, ἢ ὑγρότερον τὸν ἀέρα ἐκ τῆς δρόσου, φοροῦντες αὐτὰ ἐπάνω τῶν ζαβῶν καὶ τῶν τοξαρίων φυλάττωσι τὸ δερμα αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐμποδίζωνται, εἴτε τοῖς τοξαρίοις, εἴτε τοῖς σκοουταρίοις αὐτῶν βουληθῶσι χρῆσασθαι. Ἔστιν δὲ καὶ ἄλλως

NOTÆ.

(62) Λωρόσακον. Scribe, Λωρόσακον, vel λωρόσοκκον.

(63) Τουφίν. Scribatur, τουρόν.

πως ἀναγκαῖα τὰ κένδουκλα ἐν ταῖς σκούλικαις (64) *A hostibus, ipsis cenduculis teetæ. Resistunt etiam impetui sagittarum.*

θεν τοῖς πολέμοις αἱ ζάβαι ὑπ' αὐτῶν σκεπόμεναι, ἀντέχουσι δὲ καὶ πρὸς τὰς βολὰς τῶν σαγιττῶν.

ιδ'. Προστάσσομεν δὲ καθ' ἕκαστον κοντουδέρινν καὶ δρέπανα καὶ ἀξίνιας ἔχειν αὐτοὺς διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας.

ιε'. Τοὺς δὲ τῶν ταγματῶν ἀρχοντας, ἢ στρατιώτας, καὶ τῶν θεματικῶν βάνδων τοὺς δυνατωτέρους ἀναγκάζεσθαι χρῆ, παιδᾶς ἑαυτοῖς ἐπινοεῖν δούλους, ἢ ἑλευθέρους, καὶ ἐπιμελῶς ἐν τῷ καιρῷ τῆς τε βόγας, καὶ τοῦ ἄδουμίου, καὶ τοὺς παιδᾶς αὐτῶν καὶ τὸ ἄρμα ἀπογράφεσθαι καὶ καταζητεῖσθαι, ἵνα μὴ περιφρονῶντες πολλήκων (65) τῶν δουλευόντων ἐν καιρῷ πολέμου ἀναγκάζονται ἐξ αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν ἀπορίζεσθαι εἰς τὸ τοῦλδον, καὶ ὀλίγοι γίνωνται οἱ μοπιῶντες ἐν τῇ μάχῃ.

ισ'. Εἰ δὲ τινες, ὡς εἰκόσ, μὴ εὐποροῦσι κτήσασθαι παιδᾶς, ἀναγκαῖόν ἐστιν εἰς τοὺς κατωτέρους στρατιώτας τρεῖς ἢ τέσσαρας ἕνα παιδᾶ τὸν ὑπηρετεῖν αὐτοὺς μέλλοντα ἐπινοεῖν.

ιζ'. Τὸν ἕμοιον δὲ τρόπον ποιεῖν καὶ εἰς τὰ σαγμαρία, ὣν χρῆα κατὰ τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὰς ζάβας καὶ τὰς πέλας αὐτῶν.

ιη'. Προστάσσομεν δὲ καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν βάνδων ἑκάστου τάγματος ὁμοχρόους γίνεσθαι, καὶ τὰ φλάμουλα ἑκάστης τούρμας ἢ δρόγγου ἰδιόχροα εἶναι.

ιβ'. Ἴνα δὲ καὶ τὸ καθέκαστον τάγμα εὐκόλως ἐπιγνώσκη τὸ ἴδιον βάνδον, δεῖ ἕτερα εἶδη καὶ σημεῖα προστιθέναί ταῖς κεφαλαῖς τῶν βάνδων ἐγνωσμένα τοῖς στρατιώταις, ὥστε ἐκ τούτου ἐπιγνώσκεισθαι αὐτὰ καὶ κατὰ τὰς τούρμας, καὶ κατὰ τοὺς δρούγγους, καὶ κατὰ τὰ βάνδα (66).

ιγ'. Πάντα δὲ τὰ τῶν τουρμαρχῶν ἐνηλλαγμένα δεῖ εἶναι καὶ πρόδηλα, ἵνα ἐκ πολλοῦ διαστήματος ἐπιγνώσκωνται τοῖς ὑπ' αὐτοῖς τεταγμένοις.

ιδ'. Καλεούμεν δὲ σοι, ὦ στρατηγὲ, καὶ ἄρμα ἐπιφέρεισθαι ἐκ περισοῦ διὰ βασταγῆς καὶ μάλιστα τοξάρια καὶ σαγίττας. Ἴνα τοῖς, ὡς εἰκόσ, ἀστοχοῦσιν ὀκλαῖς ἐξ αὐτῶν ἀντιστάγηται.

ιε'. Ἐξῴθεν δὲ τῶν βολῶν θηχαρίων τῶν ζαβῶν ἔχειν τοὺς στρατιώτας ἀπὸ δερμάτων θηκάρια ἕτερα ἑλαφρά, ὅπως ἢ ἐν καιρῷ πολέμου, ἢ ἐν καιρῷ κούρσου, ὅπισθεν τῶν ἐπισθοκουρβίων κατὰ τὰς ψύας τῶν ἑπῶν βαστάζονται (67), καὶ ἂν συμβῇ, ὡς πολλὰκις, ὃ μὴ γένοιτο, τροπῆς γινομένης πρὸς μίαν ἡμέραν ἀφανεῖς γενέσθαι τοὺς τὴν παρασκευὴν ἔχοντας, μὴ εἰσι γυμναίαι ζάβαι καὶ φθειροῦνται. Εἶτα καὶ σκέπωσι τοῖς στρατιώταις διηρηκῶς ἐπιμείνεται αὐτοῖς.

ιγ'. Οὐδὲ τοῦτο παραλείψομεν ἐν τῇδε τῇ διατάξει, ἵνα οἱ ἀρχοντες ἑκάστου τάγματος διαγνώσῃς πικῶσιν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ παραχειμαδίου,

14. Mandamus etiam ut in unoquoque contubernio et falces et secures habeant ad necessarios usus.

15. Cohortium autem præfectos, sive milites, qui potentiores sunt, cogere oportet pueros sibi conquirere sive servos, sive liberos, et diligenter in tempore rogæ et adnomii, id est, descriptionis nominum, pueri illorum et currus describantur, et conquirantur, ut ne contemptis iis adolescentibus administris ipso belli tempore ex ipsis militibus addidum, id est, impedimenta conservanda cogantur separare, et pauciores fiant, qui in ipso prælio dimicent.

16. Si vero quidam, quemadmodum verisimile est, non adeo locupletes sunt, ut sibi sufficere pueros administris possint, necesse est tribus aut quatuor militibus tenuioribus unum aliquem administrum, qui illis operam det, tribuere.

17. Pari modo pro sagmaris, id est, sarciniis facere oportet, quorum magnus est usus propter zabas et tentas illorum.

18. Mandamus ut capita uniuscujusque bandi, id est, cohortis, unius coloris sint; et stamula uniuscujusque turmæ, et uniuscujusque drungi, id est, cohortis milliariæ, unius quoque coloris sint.

19. Ut vero unaquæque cohors suam ipsius cohortem, id est, bandum facile agnoscat, oportet alia quædam privata signa capitibus adjungere, ut ex illis tum per turmas, tum per drungos, tum per banda cognosci possint.

20. Omnia autem turmarcharum signa tum diversa esse oportet, tum manifesta, ut longo intervallo cognoscere suos possint.

21. Mandamus etiam, ut currus quidam super sui adhibeantur propter bastagen, id est, vecturam, et maxime arcuum sagittarumque, ut iis, qui armis destituantur, inde suffici arma possint.

22. Præter bubulas zabarum thecas, habere oportet milites ex pellibus thecas quasdam expeditas, ut vel belli tempore, vel excursionum, post opisthocurbia in lumbis equorum, et si (quod absit) contingat sæpenumero in fugam converti, et ad unam diem disparere eos, qui commeatum habent, non sint nudæ zabæ, et corrumpantur. Deinde et tegant milites assidus ipsis impositæ.

23. Neque hoc præteribimus in hac ordinatione, ut præfecti cujusvis cohortis recognoscant tempore hiberno, vel alio otii tempore, an abundant milites in

NOTE.

(64) Ἐν ταῖς σκούλικαις. Scribebatur, ἐν ταῖς σκούραις.

(65) Περιφρονῶντες πολλήκων. Scribebatur, πε-

ριφρονῶνται πάρλικων.

(66) Τὰ βάνδα. Scribebatur, τὰς βάνδας.

(67) Βαστάζονται. Scribebatur, βαστάζοντα.

regione, ut necessaria emanent, et liqueat quot equis, qua specie, et quo curru indigeat militum quilibet. Ut præparare, imperator, quo hæc opportuno tempore præstentur ipsis comparanda ab aliquibus mercatoribus. Neque inde indigenæ habitatores lædantur, neque milites necessariis speciebus, et armis, si forte ita res se habeat, privati indigeant. Postquam igitur equestrem militem armavimus, deinde et quomodo oporteat necessariam pedestrium militum armaturam facere jam dicemus.

ἄπορώσω. Ἐπειδὴ οὖν τὸν καθ' ἑαυτὸν στρατιώτην ἀπορώσω, ἕξῃς καὶ ὅπως χρῆσι καὶ τῶν περὶ μαχομένων στρατιωτῶν τὴν δέουσαν ποιήσασθαι δαλίωσιν ἤδη λέξομεν.

24. Cum igitur pedestris exercitus acies antiquitus in tria divideretur apud vetustos tacticos, hoc est, in armatos quos recentiores scutatos appellaverunt, in levis armaturæ milites quos et in præsens eodem nomine vocant, et in peltas, quorum modo ne appellationem quidem norimus; videtur mihi levis armaturæ militibus hos accensenti duos solos ordines pedestris exercitus commemorare, armatorum et levis armaturæ militum. De his igitur ordinibus nos deservire suscipimus.

25. Armatis igitur scutatos pedestres, qui antiquitus armati vocabantur, ita ut habeant spatham, hastile et scutum, cum quidem utilitas exposcet, longum magnum, quod vocatur thyreas, omnino veriorum perfectum. Scuta vero omnium eodem colore vel secundum numerum, vel secundum ordinem; habeant vero etiam cassidem crista exigua superne instructam, fundibula, secures ancipites, quarum quidem acies una veluti spatha, altera vero, ut mucro hastæ, quæ portentur cum thecis pelliceis, vel alias secures habentes quidem aciem unam præcisam, alteram vero rotundam, vel alias secures ancipites ritu pelecum. Electi autem aciei habeant etiam zabas, hoc est loricas, si possibile est, universi; sin minus, duo primi acierum. Contra vero membra, hoc est humeros zabæ flamulas exiguas habeant, et manicas, quæ manicellæ et chiropsella dicantur, ferreæ, vel ligneæ, et creas similiter, quæ dicuntur podopsella vel chalcotuba, maxime vero ii, qui in capitibus et caudis acierum collocati sunt.

26. Et scutatos ita armabis, ut dictum est: eos vero, qui levis armaturæ appellantur hoc modo: Τοσοφαιρα, quæ in humeris gestantur habentia cucurta magna, quæ singula triginta, vel quadraginta sagittas capiant. Solenaria lignea cum parvis sagittis, et cucuris exiguis, quæ ad magnam distantiam jaciuntur ab arcibus (73), et inimicis inutilia sunt. Βα-

ἡ ἔν ἐτέρῳ ἀργίας καιρῷ ὥστε ἐὰν μὴ εὐπορώσω οἱ στρατιώται κατὰ τὴν χώραν ἀγοράσαι ἐκ ἐπιτήδεια, φανερόν γίνεσθαι πόσων ἰκπῶν, καὶ πόσων εἰδῶν, καὶ πόσων ἀρμάτων δέονται τῶν στρατιωτῶν ἕκαστος. Ἴνα παρὰ σκευῶν, ὡς στρατηγῆς, ταῦτα ἐν τῷ δέοντι καιρῷ εὐτρεπίεσθαι πρὸς ἀγοράσιαν αὐτοῖς ἀπὸ ἐμπορῶν τιτῶν, καὶ μήτε ἐντεῦθεν οἱ ἐντόπιοι οὐκ ἠθέλωτες βλάπτωνται, μήτε οἱ στρατιώται τῶν ἀναγκαίων εἰδῶν καὶ ὀπλῶν, εἰ οὕτω τύχοι, ὑστεροῦμεν, ἐξῆς λέξομεν.

27. Τῆς περὶ τὴν τοῦ στρατοῦ τάξεως κάλαι μὲν εἰς τρία διηρημένης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τακτικοῖς, ὅλοσ ἐκ δαλίωσιν, ὅς οἱ ἐνὸς τοῦ σκουτάτου ἐκάλουν, εἰς ψιλούς, ὅς καὶ τὸν ψιλούς τῷ αὐτῷ καλοῦσιν ὄνοματι, καὶ εἰς πέλιτας, ὡς οἱ καθ' ἡμᾶς οὐ γινώσκουσι μὲν τὴν κλήσιν, δοκεῖ μοι δὲ τοῖς ψιλοῖς αὐτοῖς συγκαταλέξαντες δύο μόνας (68) τάξεις περὶ τοῦ στρατοῦ, ὀπλιτῶν τε καὶ ψιλῶν. Περὶ τούτων οὖν ἡμεῖς διαλαβόντες τῶν τάξεων διορισώμεθα.

28. Ὀπλίται μὲν οὖν τὸν περὶ τοῦ σκουτάτου, τὸν κάλαι καλούμενον ὀπλιτήν, ὥστε εἶναι σπάθη, κοντάριον, σκουτάριον, ὅτε μὲν χρῆσι καλεῖται, ἐπιμήκεις, μέγας, ὃ καλεῖται θυρεός, πάντως δὲ στρογγύλον τέλειον. Τὰ δὲ σκουτάρια ὀμύχρα πάντων, ἢ κατὰ ἀριθμὸν, ἢ κατὰ τάγμα, εἶναι δὲ καὶ κασιδα τούτων μικρῶν ἔχουσαν ἀνωθεν, σφενδοβολά, τζικούρια δίστομα, τὸ μὲν ἐν στόμα ὡς σπάθη, τὸ δὲ ἕτερον ὡς κονταρίου ξίφος, ἀναστατάζομενα μετὰ θηκαρίων δερματίνων, ἢ τζικούρια ἕτερα, ἔχοντα τὸ μὲν ἐν στόμα (69) κόπτον, τὸ δὲ ἕτερον στρογγύλον. Ἡ ἕτερα τζικούρια δίστομα τάξιν περὶ ψιλῶν. Τοὺς δὲ ἐπιλέκτους τῆς ἀκίας (70) εἶναι καὶ ζάδας, ἦτοι λωρίκια, εἰ μὲν δυνατόν, ὄλους, ἐπὶ (71) κἄν δύο τοὺς πρώτους τῶν ἀκίων. Κατὰ δὲ τῶν μήλων ἦτοι τῶν ὤμων τῆς ζάδας φλαμουλλοῖα μικρὰ, εἶναι δὲ καὶ χειρομάνικα (72), τὰ λεγόμενα μαρικήλλια, ἢ καὶ χειροψέλλα σιδηρᾶ, ἢ ξύλινα, καὶ περιχρημίδας ὁμοίως, ὃ λέγεται ποδόψέλλα ἢ χαλκότουβα, μάλιστα τοὺς ἐν ταῖς κεφαλαῖς καὶ οὐραῖς τῶν ἀκίων τεταγμένους.

29. Καὶ τοὺς μὲν σκουτάτους οὕτως δαλίωσι, ὡς εἴρηται, τοὺς δὲ λεγόμενους ψιλούς τὸν τρόπον τούτον Τοσοφαιρα ἐπὶ τῶν ὤμων ἀναστατάζομενα ἔχοντα κούκουρα μεγάλα χωροῦντα, ἀπὸ δ' ἢ μ' σαγίτων. Σωληνάρια (74) ξύλινα μετὰ μικρῶν σαγίτων, καὶ κούκουρων μικρῶν, ἄπερ ἐπὶ πολὺ διάστημα βίπτορται διὰ τῶν τοξαρῶν,

NOTÆ.

(68) Δύο μόνας. Scribebatur, δύο μῆνας.

(69) Τὸ μὲν ἐν. Scribebatur τὸ μὲν.

(70) Τῆς ἀκίας. Scribebatur, ἀξίας.

(71) Cod. Laurent. habet, οὐλῶς ἐστι.

(72) Καὶ χειρομάνικα. Scribebatur, καὶ χειρομανία.

(73) Huc usque, quæ diverso caractere notantur, in Choelii codice deerant, nec a Meursio suppleta fuerant.

(74) Τοὺς δὲ λεγόμενους ψιλούς ἀναστατάζομενα ἔχοντα κούκουρα μεγάλα χωροῦντα ἀπὸ δ' ἢ μ' τόξων φαιρέτραν ἐπὶ τὸν νόμον ἀναστατάζομενα ἔχοντα κούκουρα μεγάλα χωροῦντα ἀπὸ δ' ἢ μ' σαγίτων σωληνάρια, etc. Locus hic valde corruptus erat, et voces transpositæ, ac male repetitæ. Restitutio: Τοὺς δὲ λεγόμενους ψιλούς ἔχοντας τόξων, φαιρέτραν, καὶ κούκουρα μεγάλα χωροῦντα ἀπὸ

καὶ τοὺς ἰχθυοὺς ἀχρηστὰ εἰσι· βιρίττας (75), ἀ λέγεται βικτάρια, τοὺς ἀπειρώς πρὸς τὴν τοξείαν ἔχοντας, ἢ καὶ λειπομένους, ὡς εἰκός, τόξων. Ἐχειν δὲ καὶ σκουτάρια μικρὰ, στρογγύλα, σφενδοδόλα, καὶ τζικουρία ὅμοια τῶν εἰρημένων ἀναβασταζόμενα καὶ αὐτὰ εἰς θηκάρια δερμάτινα. Τὰ δὲ ἱμάτια τῶν πεζῶν ἀπάντων ἔστωσαν κονδὰ μέχρι τῶν γονάτων αὐτῶν, ἐὰν δυνατὸν αὐτοὺς ἔχειν καὶ ἐπιλώρικα. Τὰ δὲ ὑποδήματα αὐτῶν (76) μὴ ἔχειν ὀξείας ἔμπροσθεν. Ἀναγκαῖον δὲ (77) καὶ ὀλίγοις μικροῖς ἤλοις καθηλοῦσθαι αὐτὰ, ἤγουν καρφοῖς (78), πρὸς πλείονα ὑπουργίαν· χρῆσιμα γὰρ ταῦτα, καὶ ἐν ταῖς ἰδοιορῖαις μάλιστα. Καὶ τὰς κουράς δὲ αὐτῶν κοντὰς γίνεσθαι, καὶ μὴ ἀφεῖναι αὐτοῖς τελείας τρίχας χρῆσιμὸν ἔστιν.

κζ'. Ἄλλ' οὕτω μὲν τοὺς πεζοὺς στρατιώτας ἐνδύσεις καὶ περιφράξεις δι' ὄπλων· πρὸς δὲ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν καὶ φυλακὴν ἀμάξας παρασκευάσεις· εὐσταθεῖς ἤγουν ἑλαφροὺς καὶ γοργὰς κατὰ δεκαρχίαν, ἤτοι κοντουβέρνιν, μίαν καὶ μὴ πλέον, ἵνα μὴ πολλοὶ εἰς αὐτὰ ἀσχολούμενοι ἀργῶσιν. Ἐχέτω δὲ ἑκάστη τῶν ἀμαξῶν χειρόμυλον, ἀξίνην, πέλεκυν, σκέπαρον, περιόνιν, βρυγας δύο, σφύραν, πτυάρια δύο, κοφίνιν, κιλίκια, φακίαν, τζικουρία, βαρδούκια, ματζούκια (ἴσως καὶ τούτων χρῆμα γένηται τοῖς στρατιώταις), τριβόλους ἀναδεδεμένας (79) διὰ λεπτῶν σφηκωμάτων, καὶ ἐν ἤλωσι σιδηρῶ (80) ἀποκρατουμένας, διὰ τὸ ἐτοιμῶς συναγαγέσθαι αὐτάς. Ἐτέρας ἀμάξας ἔχουσας τοξοβολίστρας καὶ σαγίττας αὐτῶν, καὶ βαλίστρας, ἤτοι μαγγανικά τὰ λεγόμενα ἀλακάρια στρεφόμενα κύκλῳ, καὶ μαγγανάρους, λεπτοουργοὺς, χαλκεῖς, καὶ τούτοις ἴδιον ἄρχοντα ἐπιστῆσαι.

κη'. Ἐτέρας ἀμάξας φερούσας τὸ ἀρμαμέντον ἑκάστον ἀριθμοῦ τῶν στρατιωτῶν. Ἐτέρας ἀμάξας ὡς δέκα ἢ καὶ εἴκοσι (81) βασταζούσας πιστόν, καὶ παξιμάδιον, καὶ σαγίττας, καὶ τοξάρια ἐκ περισοῦ.

κθ'. Ἴππους σαγματάρους, ἢ ὑποζύγια, εἰ μὲν ἐνδέχεται, καθ' ἑκάστον κοντουβέρνιν, εἰ δὲ μήγε, εἰς τὰ δύο κοντουβέρνια ἕνα, ἵνα εἰ γένηται καιρὸς χωρισθῆναι τοὺς πεζοὺς ἐκ τῶν ἀμαξῶν, καὶ προκαταλαβεῖν τόπον, βαστάζειν ὀκτώ ἢ δέκα ἡμερῶν δαπάνην, καὶ ἀκολουθεῖν μέχρις οὗ ἐπιφθάσωσιν αἱ ἀμαξαι ἀργότερον περιπατοῦσαι.

λ'. Οὐκ ἀχρηστον δὲ μοι δοκεῖ μνημονεῦσαι, κἄν ἐν μικρῷ, καὶ τῆς ἀρχαίας ὀπλίσεως τῶν πεζῶν καὶ τῶν καθ' ἑαυτῶν, καθὼς Αἰλιανὸς τε καὶ οἱ λοιποὶ τῶν τακτικῶν συγγραφῆς ὑπηγόρευσαν. Παρὰ γὰρ τοῖς ἀρχαίοις τὴν μὲν ἱππικὴν τάξιν εἰς δύο διαφορὰς ὀπλίσεων ἔποιον οἱ στρατηγοὶ, μίαν μὲν

A rittas autem, quæ rhiectaria, id est, tela dicuntur eos habere oportet, qui rei sagittariæ imperiti sunt, atque etiam eos, qui arcubus deficiuntur. Habeant etiam scutula parva rotunda, fundibula, et tzi curia prædictis formis similia, qua etiam thecis coriæceis gestentur. Vestes peditum omnium sint condæ, id est, attonsz usque ad genua illorum, et si id fieri potest, superlorica habeant. Calcei illorum fastigia ante acuminata ne habeant. Necessarium vero est paucis quibusdam clavulis firmari calceos, quos carphiia appellant; ad varios enim usus illud utile est, et in primis ad itinera facienda. Et cæsaries illorum condæ, id est, attonsz siant, aut etiam permittere, ut nullo modo crinem habeant, fortasse non inutile est.

B 27. Et pedites quidem ad hunc modum apparatus, et armis teges: Ad usum illorum et conservationem carros habebis expeditos, agiles et firmos, unicuique decuriæ sive contubernio unum, et non plures, ut ne multi in illis occupati otientur. Habeat autem unusquisque carrus molam manuariam, securim, asciam, prionim, id est, serram, orugas duas, malleum, ptyaria, sive vannos duos, cophinam ciliciam, phalciam, tzi curia, barducia, matzuchia, fortassis etiam (nam horum usus militibus interdum est), tribulas parvis quibusdam fasciis ligatas, et clavo ferreo appendentes, ut facile adduci possint; alios currus sagittarios, qui sagittas ferant, et manganica, sive balistas, quæ alacatia nominantur, orbiculam, et manganarios, cælatores, fabros ærarios, et istis peculiarem aliquem præfectum eligere.

28. Alios carros, qui uniuscujusque armamentum ferant pro numero militum, alios carros decem, vel vigin'i, qui ferant pictum, paximadium, id est, panem biscoctum, sagittas, et arcus complures.

29. Ex equis, vel jumentis sagmatariis, id est sarcinariis, si fieri potest, in unoquoque contubernio unum, sin minus, duobus contuberniis unum, ut si occasio quævis fiat separandorum peditum a curribus, et anticipandi loci, vebant secum octo vel decem dierum idoneum comitatum, donec eo currus, qui tardius procedere solent, postea ad eos perveniant.

30. Non inutile vero mihi videtur paucis antiquæ armaturæ formam, quod ad equites et pedites pertinet, memorare, quemadmodum Ælianus, et reliqui rei militaris scriptores memoriæ prodiderunt. Apud antiquos enim equestrem aciem duabus diversis armaturis muniebant; alteram autem cata-

NOTÆ.

λ' ἢ μ' σαγιτῶν, ἐπὶ τῶν ὤμων ἀναβασταζόμενα, σωληνάρια, εἰς.

(75) Βιρίττας. Scribe, βηρύττας.

(78) Ἐκατόματα. Scribebatur, ὑποδείγματα.

(77) Ἀναγκαῖν. Scribebatur, ἀναγκαῖοις,

(78) Καρφία. Scribebatur, καρφία.

(79) Ἀναδεδεμένας. Scribebatur, ἀναδεδειγμένοι.

(80) Ἐν ἤλωσι σιδηρῶ. Scribe, ἐν ἤλω σιδηρῶ.

(81) Ὅς δέκα ἢ καὶ εἴκοσι. Scribebatur, ὡς δὲ καὶ εἴκοσι.

plurimum, id est, loriceam appellabant, alteram A κατάφρακτον λεγομένην, καὶ τὴν ἐπίμασιν ἐκ κατάφρακτον.

31. Armabant autem cataphractum equitem undique tum ipsum, tum equum etiam loriceis, id est, galeis; clibaseis, id est, thoracibus: parameris, id est machaeris, vel ferreis, vel ex cornibus intertis. Equos muniunt lateralibus et frontalibus, id est, latera, et capita, et cervices eorum, thoracibus et loriceis et alia certa materia tangebant.

32. Ex his omnibus, qui vel cataphracti, vel non cataphracti sunt, alii quidem habebant contaria, id est, hastas, quas nunc mensula vocant, quæ olim antiqui lonchas nominabant, qui cataphracti manus cum hoste conserebant, alii autem eminus jaculantes, quos vocant acrobolistas, id est, jaculatores velitares. Qui vero hastas habebant, illi certe, quemadmodum dictum est, cum hostibus confligebant, cominus hastis pugnantes. Ex his autem qui prælio confligebant, alii thureos, id est, scuta oblonga magna habebant, alii sine scutis solis hastis præliabantur, et illi quidem thureophori, id est, scutati nominabantur, hi vero hastati: nam contarium hastam appellabant

33. Equites acrobolistas, id est, jaculatores velitares, qui eminus feriunt et præliantur, alii rictariis, id est, jaculis utebantur, alii arcibus: et alii ex illis eminus conjiciebant hastas, alii directe C procedentes, alii circumcursando, quos hippacontistas, id est, equestres jaculatores dixerunt, alii arcibus feriebant, quos ἵπποτοξότας, id est, equestres sagittarios. Quidam ex illis expeditis et velitaribus jaculis utebantur, et cum semel atque iterum jaculati fuerint, de cætero confligunt cum hostibus, vel hastis, quas habebant relictis, vel expeditis jaculis, vel spathiis suis utentes: et istos vocabant velites. Quidam ex illis secures parvas ferebant, aciem undique acutam, quasi dentes cum exacuuntur habentes. Et equestrem aciem (quemadmodum paucis complexi potui) ad hunc modum armabant antiqui.

34. Pedestrem aciem ab antiquis sic invenimus descriptam esse. In tres enim partes copias suas dividebant, quemadmodum a nobis superius memoratum est: et primam, gravem armaturam, alteram pelistas sive cetratos, tertiam levem armaturam vocabant. Et gravis armaturæ Macedonico more ponderosissima arma fecere, quemadmodum Alexander Macedo facere solebat.

35. Etenim scuta illis faciebant rotunda, magna, oblonga, quæ thureos appellabant, et machaeras quas parameria appellabant, et loricia, id est galeas, et clibania, id est thoraces, et cassides, et

λα'. Ὀπλιζόν δὲ τὸν μὲν κατάφρακτον καθάλλιστον πανταχόθεν, αὐτὸν τε καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ. Καὶ τὸν μὲν ἔνδρα λωρικήας, καὶ κλιβανίας, ἢ σιδεραῖς, ἢ ἐκ κεράτων ἐπιπλαγμένους, καὶ παραμυρίους (82). Τοῦς δὲ ἵππους κατέφρακτεν παρακλιβανίαις καὶ προμετωπίδοις, ἤγουν τὰ πλευρὰ, καὶ τὰς κεφαλὰς, καὶ τοὺς τραχήλους τῶν ἵππων δὲ κλιβανίων ἢ λωρικήων, ἢ ἄλλης ὅλης κατέσκεπον.

λβ'. Τοῦτων δὲ πάντων τῶν τε καταφρακτῶν καθάλλιστων καὶ τῶν μὴ καταφρακτῶν οἱ μὲν εἶχον κοντάρια, οἱ δὲ τὰ λεγόμενα νῦν μέναια, ἅπερ οἱ ἀρχαῖοι λόγχας ἐκάλου. Οἵτινες καὶ κατάφρακτοι ὄντες χεῖρας συνέβαλλον τοῖς πολεμίοις, οἱ δὲ μακρόθεν ἦσαν ἀκοντίζοντες, οὓς καὶ ἔλεγον ἀκροβολιστάς. Τῶν δὲ τὰ κοντάρια, ἢ τὰς λόγχας ἔχοντων, οἱ μὲν, ὡς εἴρηται, ἦσαν οἱ τοῖς πολεμίοις συμπλεκόμενοι, καὶ πλησίον διὰ τῶν δοράτων ἦτοι τῶν κονταρίων μαχόμενοι. Τοῦτων δὲ τῶν συμπλεκομένων τῇ μάχῃ οἱ μὲν θυρεοὺς εἶχον, ἦτοι σκουτάρια ἐπιμήκη μεγάλα, οἱ δὲ χωρὶς τῶν θυρῶν μέντοι, τοῖς κονταρίοις (83) ἐμάχοντο. Καὶ οἱ μὲν ἐκαλοῦντο θυρεοφόροι, οἱ δὲ ἰθὺς δορατοφόροι· ὄρου γὰρ τὸ κοντάρην ἔλεγον.

λγ'. Ἀκροβολιστάς δὲ τῶν καθάλλιστων ἐκάλου, ἤγουν τοὺς μακρόθεν βάλλοντάς τε καὶ μαχομένους. Τοῦτων δὲ οἱ μὲν δορατοῖς ἤγουν ρικταρίοις ἐπέχρητο, οἱ δὲ τόξοις. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν μακρόθεν ἐρίπτον τὰ ρικτάρια, ἢ ἐπ' εὐθείας (84) ἐρχόμενοι, ἢ κύκλῳ περιτρέχοντες. Οὓς ἐκάλου ἵπποκοντιστάς. Οἱ δὲ τοῖς τόξοις ἐβαλλον, οὓς ἐκάλου ἵπποτοξότας. Τινὲς δὲ αὐτῶν ἐλαφοῖς κονταρίοις ἐχρῶντο, καὶ μίαν ἢ δευτέραν προεξακοντίζοντες· τὸ λοιπὸν συνεπέλασσον τοῖς πολεμίοις, ἢ τοῖς δορατοῖς οἷς εἶχον ἀπολειπομένοις, ἤγουν τοῖς ἐλαφοῖς κονταρίοις, ἢ τοῖς σπαθίοις αὐτῶν διαχρῶμενοι, καὶ τούτους ἐκάλου ἐλαφροῦς. Τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ πελτικεῖς μικροὺς ἔφερον πανταχόθεν ἐχούσας ἀκωκὰς ὀξείας ὡς ὀδόντας ἤκονημένους. Καὶ τὴν καθάλλιστην τάξιν οὕτως ὠπλιζόν οἱ παλαιοὶ, ὅσον ἐν συντόμῳ εἰπεῖν.

λδ'. Τὴν δὲ περὶ τὴν παρὰ τὴν τῶν ἀρχαίων τάξιν οὕτως εὐρομεν. Τριχῶς μὲν γὰρ αὐτῆς διεμέριζον τὴν δπλιν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται ἡμῖν. Καὶ τὴν μὲν ἐκάλου ὀπλίτας, τὴν δὲ πελταστάς, τὴν δὲ ψιλοῦς. Καὶ τὴν μὲν τῶν λεγομένων ὀπλιτῶν βαρυτάτην παρὰ πάντας τοὺς περὶ τοῦ ἐποίου, κατὰ τὸν Μακεδονικὸν τρόπον, ἤγουν καθ' ὃν Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μακεδόνων ἐχρήσατο.

λε'. Καὶ γὰρ σκουτάρια ἐποίου αὐτοῖς στοργγύλα μεγάλα παραμήκη, ἢ ἔλεγον θυρεοῦς, καὶ μαχαίρας, ἤγουν παραμήρια, καὶ θώρακας, καὶ κράνη, ἤγουν λωρικήα, καὶ κλιβανία (85), καὶ

NOTÆ.

(82) Παραμυρίοις. Scribe, παραμηρίοις.
(83) Μόνους τοῖς κονταρίοις. Scribebatur, μ. σκουτάριοις.

(84) Ἡ ἐπ' εὐθείας. Scribebatur, ἢ εὐπαθείας.

(85) Καὶ θώρακας, καὶ κράνη, ἤγουν λωρικήα, καὶ κλιβανία. Locus corruptus est. Restituo, ac lego: θώρακας, ἤγουν λωρικήα, καὶ κράνη, καὶ κλιβανία.

κάσσιδας, καὶ μανικέλια, καὶ χαλκότουβα, ἅπερ οἱ A παλαιοὶ περικνημίδας ἐκάλουσαν· καὶ κοντάρια μακρότερα. Τοὺς μὲν οὖν ὀπίστας λεγομένους οὕτως ἐπιλιζον.

λζ'. Τοὺς δὲ ψιλοὺς πάντων ἐλαφροτάτη ὤπλιζον τῆ παρασκευῇ· οὐτε γὰρ θώρακας, ἤγουν κλιθάνια, ἢ λωρίκια, οὐτε περικνημίδας, ἤγουν ποδόψαλλα, ἢ χαλκότουβα, οὐτε θυρεοὺς, ἢ ἀσπίδας βαρείας, ἤγουν τὰ μεγάλα σκουτάρια, ἀλλὰ διὰ τῶν μακρόθεν βαλλομένων ὄπλων ἐμάχοντο, οἷον οἱ τοξεύοντες, ἢ ριχτάρια ῥίπτοντες, ἢ λίθους βάλλοντες τοὺς μὲν διὰ χειρὸς, τοὺς δὲ διὰ σφαιρόδης. Στολάς δὲ εἶχον στερεάς, καὶ πηκτάς ἀντὶ λωρικίων, καὶ κλιθάνων, καὶ τῶν ἄλλων.

λς'. Τὸ δὲ τῶν πελταστῶν λεγόμενον εἶδος, ὅπερ οἱ νεώτεροι τῶν τακτικῶν οὐκ ἐδήλωσαν (οἶμαι δὲ, B ὡς ἄνω μοι εἴρηται, τοῖς ψιλοῖς αὐτὸ συμμίζαντες), καὶ αὐτὸ μὲν εἶχεν ὀπλισμὸν, ἐλαφρότερον δὲ τῶν ἄλλων. Εἶχε γὰρ πέλιτην, ὅ ἐστι σκουτάριον μικρὸν, καὶ τὰ δόρατα αὐτῶν, ἤγουν τὰ κοντάρια πολὺ τῶν λεγομένων σαρισσῶν παρὰ τοῖς παλαιοῖς κοντότερα. Αἱ δὲ σάρισσαι ἦσαν κοντάρια μακρὰ ἕως πηχῶν ἰδ', καὶ ἄχρι πηχῶν ις'. Ταῦτα δὲ ἦσαν μάλιστα τῆς Μακεδονικῆς ὀπλίσεως. Ἐδόκει δὲ ἡ τῶν πελταστῶν ὀπλισμὸς μέσην εἶχεν τάξιν τῶν τε ψιλῶν καὶ τῶν ἰδίως λεγομένων ὀπλιτῶν, βαρυτέρα μὲν οὖσα τῶν ψιλῶν, ἐλαφρότερα δὲ τῶν ὀπλιτῶν.

λη'. Ἦν δὲ παρὰ τοῖς ὀπλίταις καὶ ἀσπίς Μακεδονικῆ χαλκῆ οὐ λίαν κολλη (86), ἤγουν σκουτάριον στρογγύλον μέγα, ἀπλωτέραν ἔχον τὴν κοιλότητα, C τὸ δὲ μέτρον αὐτῆς σπιθαμῶν γ'. Ἦν δὲ καὶ κοντάριον οὐ μικρότερον πηχῶν ἦ'. Τὸ δὲ μακρότερον, μέχρι τοῦ δύνασθαι ἄνδρα κρατοῦντα κινεῖν αὐτὸ εὐκόλως.

λθ'. Ἦ δὲ Μακεδονικῆ φάλαγξ ἐκείνη, ἤγουν ἡ παραταγῆ, ἐδόκει τοῖς πολεμίοις ἀνυπόστατος εἶναι, διὰ τὴν ἐν ταῖς τάξεσι κατασκευῆν. Ἰστατο γὰρ ὁ ἀνήρ ἐξωπλισμένος ἐν τῷ τοῦ ἀγῶνος τῆς συμβολῆς καιρῷ καταπυκνωμένης τῆς παραταγῆς ἐν τῇ ἐκάστου ἀτάσει εἰς πῆχους δύο κατέχων τὴν σάρισσαν, ἤγουν τὸ μακρὸν κοντάριον, ὅπερ, ὡς μὲν τινες ἔφασαν, πηχῶν ἐξαδέκα, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν, πηχῶν ἰδ'. Τούτων δὲ τέσσαρες μὲν πῆχους ἀφαιρεῖ τὸ μεταξὺ τῶν χειρῶν εἰς τὸ ὀπίσω. Οἱ δὲ λοιποὶ δέκα πῆχους εἰς τὸ ἐμπροσθεν ἐκτείνονται πρὸ τῶν D σωμάτων. Τοσαῦτα μὲν οὖν καὶ περὶ τῆς καθ' ἕνα ἄνδρα στρατιωτικῆς ὀπλίσεως ἐκ τε τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νεωτέρων τακτικῶν ἀναλεξάμενοι διαταξάμεθά τε καὶ διωρισάμεθα, ἵνα ἔχων αὐτῶν τὴν γνώσιν ἐκλέγῃ τὸ χρήσιμον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ζ'.

Περὶ γυμνασίας καθ' ἑλληνικῆς καὶ περὶ κρητικῆς.

α'. Ἐξῆς δὲ καὶ περὶ τῆς αὐτῶν γυμνασίας πρὸ τῶν πολεμικῶν ἀγῶνων ὀφειλοῦσης γίνεσθαι μετρίως σοὶ καὶ συντόμως ὑπαγορεύσομεν, ὡ στρατηγῆ, ἵνα προπαρασκευάζῃς αὐτοὺς ἐθίζεσθαι πρὸς

A manicellia, et chalcotuba, quæ antiqui pericnemidas, id est, ocreas æneas nominabant, et hastas longas. Et gravem armaturam sic armabant.

36. Levem armaturam levissimo omnium apparatu tegebant: neque enim clibanaria, id est, thoraces, neque loricia, id est, galeas, neque chalcotuba, id est, ocreas æneas, neque thureos, id est, scuta magna habebant, sed eminus coniectis talis pugnant, ut sagittas, vel rhictaria, id est, jacula vel saxa projicientes alia manu, alia fundis. Vestes habebant firmas vice loriciorum et thoracum et hujusmodi.

37. Peltastarum seu cetratorum agmen, quod recentiores rei militaris scriptores prætermiserunt: arbitrator enim cum levi armatura ab iis scriptoribus confusus esse. Habebant autem hi armaturam, sed leviorē aliis: habebant autem peltam, id est, scutum parvum, et hastas, quæ ab antiquioribus sarissæ dictæ sunt: sarissæ autem hastæ erant longæ interdum quatuordecim cubitorum, interdum sedecim cubitorum. Hæc erat forma armandi Macedonica. Peltastarum armatura medium quoddam inter gravem et levem armaturam tenebat, gravior levi, et levior gravi armatura.

38. Gravi armaturæ adfuit quoque et aspis Macedonica ærata non admodum concava, id est, scutum rotundum magnum, simpliciorē habens cavitatem, mensuram trium spithamarum, id est, dodrantium. Erat autem hasta non minor octo cubitis. Hasta longior eo usque ducebatur, quo homo viribus suis expedite eam tractare potuerat.

39. Macedonica phalanx, id est, acies, videbatur hostibus propter aciei instruendæ modum inexpugnabilis esse. Stabat enim unusquisque vir armatus ipso confligendi tempore, densata acie ad uniuscujusque stationem, cubitorum duorum locum occupans, sarissam, id est, longam hastam manu tenens, sedecim ut quidam putant cubitorum, vera autem quatuordecim cubitorum. Ex iis, quatuor cubitorum spatium, manus in posteriorem partem occupant, reliqui decem cubiti in anteriorem D partem ante corpora protenduntur. Atque hæc do separata unuscujusque singularis viri armatura, ex antiquis et recentioribus rei militaris scriptoribus collegimus et descripsimus, ut istorum notitiam cum habeas, quod conducibile tibi fuerit eligas.

CONSTITUTIO VII.

De exercitatione equestri et pedestri.

1. Deinceps jam de exercitatione quæ bellica certamina debet anteire, numero et paucis, o imperator, verba faciam, ut per istas exercitationum periclitationes ad vera pericula eos assuefacias.

NOTÆ.

(86) *Alarv κολλη*. In Chæci codice videtur *fuisse*, οὐ λίαν κολλη. Recte. Sic Constantinus. Εἶχον καὶ

σκουτάρια Μακεδονικὰ χαλκᾶ, στρογγύλα, μεγάλα, καὶ οὐ πολὺ βαθέα.

Imperitia enim ad subitas et irruentes rerum aggressiones caeca et inscia esse solet.

2. Hieme aut alio quovis tempore, quando intermissio belli est, aut excursionum in hostili terra relaxatio, assuefaciendi ad patientiam laborum sunt milites, et bellicosi operosique assiduitate reddendi sunt, neque in otio et desidia esse sinendi. Etenim otium languida et soluta facit corpora, desidia timidas et effeminatas reddit mentes. Voluptates enim quotidie inescantes fortissimum quemque corrumpunt. Quando autem longo tempore interpositio ad labores veniunt, neque libenter sustinent, neque diu durant, sed statim refugiunt priusquam periculum laborum bellicorum fecerint; sin in periculum venerint, facile iterum discedunt, neque ad perferendos labores, neque ad suscipienda pericula idonei sunt. Quare bonum ego iudico imperatorem, qui tum praeparat, tum disponit omnes res, omniaque negotia ad usus bellicos spectantia, quando rei bellicae nulla necessitas urget. Exerceto autem eos his moribus et institutis:

3. Primum, unusquisque miles in aliquo negotio sit. Graves autem, id est scutatos pedites, vel qui universam armaturam gestant ad singulare certamen cum scutis et virgis inter se exerceas.

4. Ad conjicienda eminus jacula, et matzumabulum, quod nunc dicitur saliba, vel tzurim.

5. Levem armaturam exercebis, ad sagittas celeriter jaciendas, in hastam aliquam altam eminus defixam.

6. Ad jacula eminus conjicienda, et fundas.

7. Equites exercebis ad sagittas celeriter jaciendas: celeritas enim praeparat sagittam, ut facile et cum impetu ex arcu excutiat: quod necessarium est, et iis qui equis vehuntur in primis conducibile.

8. Atque etiam ut pedites similiter eminus jacciant sagittas, sive in hastam, sive in quodvis aliud signum.

9. Ut sagittas in omnes partes equo currente jacciant, ante, retro, dextrorsum, sinistrorsum. In equum ut exsilire possint.

10. Ut sagittas contente jacciant ex equo currente, unam, atque item alteram, et intentum arcum confestim in corytum ponant, si latus satis corytus fuerit: sin minus in semicorytum ad hoc ipsum opportune factum ponant, et hastam humeris suis gestatam statim in manus sumant. Posteaquam autem arcum in coryto intentum habuerit, et sumpserit hastam, in humero iterum hastam statim ponat, et arcum sine mora assumat.

Α τούς ἀληθείς κινδύνους διὰ τῶν ἐν γυμνασίᾳ κινδύνων. Τὸ γὰρ ἀγύμναστον παντελῶς ἀμαθὲς καὶ τυφλὸν πρὸς τὰς ἀθρόας καὶ ἀμελετήτους ἐγχειρήσεις εὐρίσκεται.

β'. Ἡ γὰρ ἐν καιρῷ χειμῶνος, ἢ ἐν ἑτέρῳ καιρῷ ἐν ᾧ ἔστιν ἀνοχὴ πολέμου, ἢ τινῶν ἐπελεύσεων κατὰ πολεμίας γῆς ἀνεσις, γυμνάζειν σε χρὴ τὰ στρατόπεδα, καὶ ποιεῖν τοὺς στρατιώτας πολεμικοὺς, καὶ ὥσπερ συντρόφους τῶν πόνων διὰ τοῦ ἐθισμού, καὶ μὴ ἀφίης αὐτοὺς ἀργεῖν, μήτε ῥαθυμεῖν. Καὶ γὰρ ἡ ἀργία μαλακὰ καὶ ἀσθενῆ ποιεῖ τὰ σώματα, ἢ δὲ ῥαθυμία δειλὰς καὶ ἀνάνδρους τὰς ψυχὰς (87) παρασκευάζει. Αἱ γὰρ ἡδοναὶ τὸ καθ' ἡμέραν δελεάζουσιν καὶ ἐντολμότατον διαφθείρουσι. Καὶ ὅταν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀνεθέντας πάλιν ἐπὶ τοὺς πόνους ἔλθωσιν, οὔτε ἡδέως ἔξουσιν, οὔτε ἐπὶ πολὺ καρτερήσουσιν, ἀλλ' εὐθέως φεύγουσιν πρὶν ἢ καὶ πείραν λαθεῖν τῶν πολεμικῶν πόνων. Εἰ δὲ καὶ εἰς πείραν ἐπὶ μικρὸν ἔλθωσιν, ταχέως ἀποχωρίζονται, φέρουσιν τοὺς πόνους καὶ κινδύνους οὐ δυνάμενοι. Διόπερ καὶ ἀγαθὸν ἐγὼ κρίνω στρατηγὸν, ὅταν τὰ χρήσιμα τότεσκευάζει καὶ διατάττει καὶ ἔργα καὶ πράγματα, ὅταν οὐ κατεπέγουσιν αἱ τῶν πολεμικῶν πόνων ἀνάγκαι. Γύμναζε δὲ τὸν στρατὸν τοιούτοις πόνους καὶ ἐπιτηδεύμασιν·

γ'. Πρῶτον μὲν τὸν καθ' ἓνα στρατιώτην ὡς ἐν μελέτῃ, τοὺς μὲν ὁπλίτας σκουτάτους πεζῆ, ἤγουν τοὺς φοροῦντας τὴν πανοπλίαν, εἰς μονομαχίας μετὰ σκουταρίων καὶ βεργίων ἀντισαλλήλων,

δ'. Εἰς τὸ ῥίψαι μήκοθεν ρικτάρια, καὶ ματζουμάρβουλον, δ' λέγεται νῦν σαλίβα, καὶ τζικουρίν.

ε'. Τοὺς δὲ λεγομένους ψιλοὺς οὕτω γυμνάσεις, εἰς τοξείαν συντόμον κατὰ κονταρίου ὑψηλοῦ ἀπὸ διαστήματος.

ς'. Εἰς τὸ ῥίπτειν μήκοθεν ρικτάρια καὶ σφενδόβουλον.

ζ'. Εἰς πηδησεις καὶ δρόμους κατὰ τε ὁμαλῶν τόπων καὶ ἀνωμάτων. Τοὺς δὲ καθάλλουρους γυμνάσεις εἰς τὸ τοξεύειν συντόμως. Ἡ γὰρ ταχύτης καὶ ἐκτινάσσεσθαι παρασκευάζει τὴν σαγίτταν καὶ ἰσχυρῶς βάλλεσθαι. Ὅπερ τῶν ἀναγκαίων ἐστὶ, καὶ τοὺς ἐπὶ ἵππων ὄχουμένοις χρήσιμον.

η'. Καὶ ἔτι εἰς τὸ τοξεύειν πεζῆ ἀπὸ διαστήματος συντόμως, εἴτε κατὰ κονταρίου, εἴτε κατὰ ἑτέρου σημείου.

θ'. Εἰς τὸ τοξεύειν ἐπάνω ἵππου τρέχοντος συντόμως ἐμπροσθεν, ὀπισθεν, δεξιὰ, ἀριστερὰ. Εἰς τὸ πηδᾶν ἐφ' ἵππους.

ι'. Εἰς τὸ τοξεύειν συντόμως ἐπάνω ἵππου τρέχοντος μίαν ἢ καὶ δευτέραν σαγίτταν, καὶ ἀποτίθεσθαι τὸ τόξον τεταγμένον ἐν τῷ θηκαρίῳ, ἐὰν πλατὺ [ἦ.] ἢ ἐν ἄλλῳ ἡμιθηκίῳ ἐπὶ τούτῳ γυνομένῳ εὐκαίρως. Καὶ ἐπιλαμβάνεσθαι τοῦ κονταρίου ἐπὶ τοῦ ὤμου βασταζόμενον, καὶ εἶτα τὸ τόξον, τεταγμένον ἐν τῷ θηκαρίῳ, κρατεῖν δὲ τὸ κοντάρην, καὶ συντόμως ἀποτίθεσθαι αὐτὸ ἐν τῇ ὤμῳ, ἐπιλαμβάνεσθαι δὲ τοῦ τόξου.

NOTÆ.

(87) Καὶ ἀνάνδρους τὰς ψυχὰς. Scribebatur, καὶ ἀνδρας τας ψυχικας.

ια'. Εἰς τὸ ἐπέρχεσθαι ἀλλήλους ἄνδρας δύο, καὶ Ἀ ὑποχωρεῖν καὶ πάλιν ἐπελαύνειν, καὶ ἐξελλίσσειν, κατὰ τὸν τύπον τοῦ λεγομένου παρακονταρίου.

ιβ'. Τινὰς δὲ αὐτῶν καλὸν ἔστι καὶ ἐν τῷ ὁδοπορεῖν τοὺς στρατιώτας γυμνάζεσθαι ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ, καὶ ἐπιτηδεύειν αὐτὰ ἐπάνω τῶν ἱκίων ποιεῖν. Ἐκ τούτου γὰρ καὶ ἡ ὁδὸς ἀνεμπόδιστος ἐκτελεῖται, καὶ οἱ ἱκιοὶ οὐ συντριβονται.

ιγ'. Ἐὰν δὲ συμβῆ καὶ χρονίσει τὸ στράτευμα ἐν ἐξεπεδίτῳ, ἤγουν ἐνθα συνάγεται κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν ὅλος ὁ στρατὸς, μὴ ἀργοὺς εἶναι τὸν καθένα, ἀλλ' ἐθίζεσθαι αὐτοὺς, ὡς εἴρηται, πονεῖν. Καὶ ποτὲ μὲν γυμνάζεσθαι πονεῖν κατὰ τὸν εἰρημὸν τρόπον, ποτὲ δὲ ὡς ἐν παρατάξει καὶ ἐν ἀλλήλοις ποτὲ δὲ εἰς ὀπλων ἐργασίας ἀπασχολεῖσθαι. Ἡ γὰρ ἀργία οὐ μόνον νωθροὺς καὶ ἀνάνδρους ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ κενὰ τινα καὶ στασιῶδη μελετᾶν αὐτοὺς παρασκευάζει καὶ παραξάγει. Γυμναζόμενοι δὲ πρὸς τοὺς ἔκουσίους πόρους, εὐκόλως ἄρα καὶ τοὺς ἀκουσίους ὑπενείκωσι, καὶ πρὸς τὰ παραγγελλόμενα αὐτοῖς ὑπακούειν ἐθισθῶσιν.

ιδ'. Καὶ οὐ μόνον καθένα γυμνάσεις αὐτοὺς, ἀλλὰ ἐθίσεις καὶ καθόλου γινώσκειν τὰς ἰδίας τάξεις, καὶ μένειν ἐν αὐταῖς, καὶ ταῖς ὕψει, καὶ τοῖς ὀνόμασι συνήθεις ἀλλήλους γίνεσθαι, καὶ τίς στρατιώτης ὑπὸ τίνα ἔστιν ἄρχοντα, καὶ ἐν ποίῳ βάνῳ, καὶ μετὰ πόσων ἀνδρῶν τάττεται.

ιε'. Γινώσκειν δὲ τὰ ὀφέα παραγγέλματα μετὰ C τᾶξως παρὰ τῶν ἀρχόντων γινόμενα. Οἷον τὰς ἐκτάσεις, εἴτε κατὰ πλάτος, εἴτε κατὰ μῆκος τῆς παρατάξεως. Ὀμοίως δὲ καὶ τὰς συστολάς, ἤγουν σφιγχεῖς εἰς πύκνωσιν. Καὶ τὰς κλίσεις, ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ, ἐπὶ τὰ δεξιὰ, καὶ τὰς τῶν ὀρδίων μεταποιήσεις, τὰ διαστήματα τῶν στάσεων ἀπὸ ἀνδρὸς εἰς ἄνδρα, καὶ τὰς μερικὰς αὐτῶν πυκνώσεις ἢ ἀραιώσεις, καὶ τὰς ἀδιαλλήλων ἀπαντήσεις καὶ ἀντιδαμάσεις, ἧτοι ἐρχομένων ἢ ἀπερχομένων, καὶ τὰς κατὰ τὰς ἀκίας ἤγουν τοὺς ὀρδίνους διαιρέσεις αὐτῶν καὶ μετρισμοὺς.

ις'. Καὶ κατατάξεις αὐτὴν φάλαγγα, ἤγουν τὴν ὅλην παραταγὴν, ὅταν, ὡς εἴρηται, ἐπὶ βάθος συστέλλεται, καὶ ὅταν ἐπὶ μῆκος ἐκτείνεται, καὶ τὴν D λεγομένην ἀντιστομον ἤγουν δίστομον μάχην, ὅταν οἱ λεγόμενοι οὐραγοὶ, ἧτοι οἱ ὀπισθεν τῶν ὅλων ἀκτιῶν, ἐπιστρέψαντες πρὸς τοὺς κυκλοῦντας κατὰ πρόσωπον μάχονται ὡς πρωτοστάται, καὶ ὀπισθεν αὐτῶν ὁμοίως αὐτοῖς ἀντιστρέψῃ τὸ ἡμισυ τῆς ἀκίας, καὶ πάλιν τὰς ἐκ τῶν τοιούτων μεταβολῶν ἀνακλήσεις καὶ ἀποκαταστάσεις.

ιζ'. Οἱ γὰρ πρὸς ταῦτα πάντα ἐθιζόμενοι στρατιῶται διὰ τάχους, ὡς εἴπειν, καὶ αὐτόματοι φέρονται πρὸς τὴν τάξιν. Οἱ δὲ τούτων ἀνέθιστοι καὶ ἀπαίδευτοι, διὰ ταραχῆς πολλοῦ, καὶ μόλις ἀποκαθίστανται εἰς εἰς κατεπειγούσας τῆς τάξεως χρείας.

ιη'. Διαμερίσας δὲ τὸ στράτευμα πρὸς ἀλλήλους ἀσιδήρῳ μάχῃ συμβαλλέτωσαν, ἧτοι διὰ κονταρίων ἀνευ ξιφῶν, ἢ σαγιτῶν ὁμοίως, ἢ, ὡς εἴπομεν,

PATROL. GR. CVII.

11. Ut invadant se mutuo duo viri, et recedant, et rursus ingruant, et evolvant se ad modum paracontarii.

12. Utile vero est in ipso itinere faciendo, ut quidam ex illis suis locis se exercent, et conentur hæc ex equis facere. Hoc modo ipsum iter expeditum erit, et equi minus atterentur

13. Si contingat in expedito commorari exercitum, id est, in eo loco ubi coactus est, omni eo tempore ne unus quidem ex militibus, quantum fieri potest, otiosus sit, sed ad laborem, ut dictum est, assuefaciendi omnes sunt, et interdum prædicto more exercendi, interdum in acie, et inter se, interdum in armis suis detergendis et nitidandis occupentur. Otium enim non solum ignavos et effeminatos facit, sed etiam ad inania quædam et turbulenta cogitanda animum traducit. Ad voluntarios labores si se exercent, facile etiam coacti labores perferent, et ad imperata facienda aptiores erunt.

14. Nec sigillatim modo exercebis eos, sed generatim etiam assuefacies, ut suas stationes perfecte cognoscant, et in illis commorentur, et aspectu, et nomine familiariter se mutuo agnoscant, et sub quo præfecto miles unusquisque sit, in qua cohorte, et quibus cum viris in contubernio colloce-tur.

15. Cognoscat etiam celeriter mandata, quæ a præfectis dantur. Cum præcipitur, ut extendatur acies sive in longitudinem, sive in latitudinem, vel ut cogatur, et contrahatur in densitatem, vel ut inclinatio fiat in dextram, aut sinistram partem, vel ut ordinum commutatio, et intervalla stationum a viro ad virum fiant, vel ut separatæ singulorum agminum densitates, vel raritates, vel ut mutui occursus, et discessionones, sive adventantium, sive recedentium sint, et contuberniorum, sive ordinum inter se partitiones, separationes, et instructiones fiant.

16. Ve. ut phalanx, id est, universa acies aut in arctum contrahatur, aut in longitudinem producat, vel ut distomos, id est, anceps acies fiat, hoc est, quando οὐραγοί, id est caudani, post universam aciem conversi adversus hostes, qui circumvallare exercitum conantur, quasi præstites pugnant, et a tergo similiter dimidium contubernium ad illos convertunt, vel ut istarum commutationum inclinationes et traductiones fiant.

17. Qui ad ista assuefacti sunt milites, celeriter, ut ita dicam, et sua sponte ad aciem hanc feruntur. Qui istarum rerum insueti rudesque sunt, magno cum negotio et molestia ad imminencia pericula in acie constitui possunt.

18. Ubi exercitum diviseris, sine ferreis armis inter se conmittantur, vel cum hastis sine cuspidē, vel sagittis similiter, vel, ut prædiximus, pro gla-

diis utantur virgis, vel calamos pro hastis tradas. Sin glebas habeat tellus in qua exercentur, conjicere eas jubebis in se mutuo inter confligendum: interdum charzaniis, vel iis similibus in prælio utantur.

19. Acelives illis colles monstrans, jube ut cum cursu conscendant: et in eos, qui jam colles occupant, jube alios quosvis milites invadere, qui illos si possint depellant.

20. Ubi milites jam exercueris, illos dimittes, et aliis trades illorum arma, et manentes, atque in hac exercitatione strenue se gerentes, collaudabis; eos qui socorditer et effeminate se gerunt, exacues, et excitabis ad offensas illorum corrigendas.

21. Tali enim industria ac exercitatione non solum ad labores paratior est exercitus, verum etiam sanitatem melius tuetur, et cibo potioneque suavis fruitur, quanquam vilior ac tenuior fuerit. Et corpus valentius firmiter habet, si sudoribus, caloribus, apricationibus, frigoribus, tempestatibusque assuefactum fuerit.

22. Similiter exercebis equites, ad decertationes quasdam et dimicationes, insectationes, conflictationes, velitationes, et sagittarum jaculorumque emissiones, et quæcunque deinceps tibi fusius expernam.

23. Hæc faciant in locis planis et campestribus, et ad montium pedes, et ad aspera quoque loca quantum possunt accedant.

24. Non modo mihi, verum etiam majoribus nostris visum est pernecessarium esse, ut cum in campestribus et planis locis ad cursum exercentur equi, tum etiam in editis et condensis et asperis locis, ut hæc loca agmine facto transeant, atque etiam ad declivia similiter se præparent. Si enim ad hunc modum assuefacti fuerint, neque homines neque equos ullus vel offendet vel lædet.

25. Æstate ne equum ad crebro bibendum assuefacias. Qua de causa minus utile est propter fluvium castra ponere.

26. Aciem horum instruas in asperis et aviis locis, et cohortem ipsam permittas ita uti est instructa, agmine facto ea loca conscendere atque iterum descendere.

27. Quicumque suis equis parcentes iis exercitationibus abstinent, hi quantum in se est suam ipsorum salutem produunt.

28. Deinceps par est, quanquam verecunde, paucis tamen veterum motus bellicos et præcepta explanare, ut in illis quoque exerceas tuos, et illos tum dicto tum facto ad rem bene gerendam, et rem militarem cognoscendam excites. Nam posteaquam

Α ἀντὶ σπαθίων βεργίοις, ἢ νάρθηκας, ἢ καλὰ μόνους ἀντὶ κονταρίων ἀναδιδοῦς. Ἐὰν δὲ καὶ βίβλους ἔχη ἢ γῆ ἐν ἣ γυμνάζονται, τοὺτους βάλλειν κέλευε κατ' ἀλλήλων ἐν τῇ γυμνασίᾳ τῆς συμβολῆς. Ποτὲ δὲ καὶ τὰ λεγόμενα χαρζάνια ἢ τοῦτοις ὁμοία τινα χρήσασθαι ἐν τῇ μάχῃ.

19'. Δείξας δὲ αὐτοῖς καὶ βουνούς ὀρθούς, κέλευε σὺν δρόμῳ ἀναβαίνειν καὶ καταλαμβάνειν αὐτούς, ἔχοντας δηλονότι τοὺς βουνούς ἐκείνους ἐτέρους στρατιώτας ἐφεστῶτας ἐπ' αὐτῶν.

20'. Καὶ ἔταν τινὰς τῶν στρατιωτῶν γυμνάσης, πάλιν ἐκείνους ἐκβαλὼν ἐτέροις ἐπιδύσεις τὰ εἰρημμένα ὄπλα. Καὶ τοὺς μείναντας (88-89) ἀνδραγαθήσαντας ἐν τῇ γυμνασίᾳ ἐπιαινέσεις, τοὺς δὲ ἀφυῶς ἐλθόντας καὶ ἀνάνδρως παραθήξεις, καὶ παροτρυνεῖς εἰς τὸ τὰ ἐλαττώματα αὐτῶν ἀνορθωθῆναι

21'. Ἐκ γὰρ τῆς τοιαύτης μελέτης καὶ γυμνασίας οὐ μόνον ἐθίζεται πρὸς τοὺς πόνοους τὸ σπράτευμα, ἀλλὰ καὶ ὑγιαίνει, καὶ πᾶσαν τροφήν ἡδέως ἔσθιει, καὶ πίνει, κἂν λιτὴ ἔσται, ὑπὲρ τὰς πολυτελεῖς τροφάς· γίνεται δὲ αὐτῶν τὸ σῶμα καὶ στερέρον, καὶ συνεθίζεται τοῖς μέλλουσι πόνοις, ἰδρωτὶ, καὶ θάλλει καὶ καύματι ἀσικίδω, καὶ κρυμοῖς καὶ χειμῶσι συγγυμναζόμενον (90).

22'. Ὁμοίως δὲ γυμνάσεις καὶ τοὺς καθαρὰς εἰς ἐρρίζειν αὐτοὺς ποιῶν, καὶ ἀμιλλᾶσθαι, καὶ διώξεις ποιεῖν, καὶ συμπλοκάς, καὶ ἀκροβολισμούς, ἤγουν τοξείας, ἢ ἀκοντίσεις, καὶ ὅσα ἐξῆς σοι πλατύτερον δηλώσω.

23'. Ταῦτα δὲ ποιεῖν καὶ ἐν ἐπιπέδοις τόποις, καὶ περὶ αὐτὰς τὰς βίβλας τῶν βουνῶν ἐφ' ὅσον δυνατόν ἐστὶν αὐτοῖς, καὶ τραχείων ἐγγίξειν τόπων.

24'. Καὶ τοῦτο μὲν τοῖς παλαιοῖς ἔδοξεν, ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μὴ μόνον εἰς δρόμου· ἐν τοῖς ὁμοίοις τόποις ἐθίζεσθαι τοὺς ἵππους ἀναγκαῖον εἶναι, ἀλλὰ καὶ εἰς ὕψηλούς καὶ δασεῖς καὶ τραχεῖς, ὥστε σὺν ἑλασίᾳ τοῦτους διαβαίνειν. Ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τοὺς κατωφερεῖς. Ἐὰν γὰρ εἰς τοὺς τοιοῦτους ἐθίζονται, οὐκ ἔτι οὐδὲ τοὺς ἀνδρας οὐδὲ τοὺς ἵππους ξενίζει τόπος ἢ ἀδικεῖ.

25'. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους μὴ ἐπιτηδεύειν πυκνῶς τοὺς ἵππους ποτίζειν. Διὸ οὐδὲ χρήσιμὸν ἐστὶ πλησίον ποταμῶν ἀπληχεύειν (91)

26'. Καὶ παρατάσσεσθαι δὲ εἰς τοὺς δυσχερεῖς καὶ δυσβάτους τόπους, καὶ ἐπιτρέπειν ὡς ἐστὶ τὸ βάνδον, καθὼς φθάσει ὁ τόπος ἐκάστω σὺν ἑλασίᾳ ἀνέρχεσθαι ὁμοίως δὲ καὶ κατέρχεσθαι.

27'. Ὅσοι τοίνυν φειδόμενοι τῶν ἵππων αὐτῶν περιφροοῦσι τῆς τοιαύτης αὐτῶν γυμνασίας, ἐαυτοῖς ἐπιβουλεύουσι.

28'. Ἐπὶ τοῦτοις δέον ἐστὶν, εἰ καὶ μετρίως, δμῶς καὶ ἐν ὀλίγοις ὑποδείξει, καθὼς προῦπεθέμεθα, πλατύτερον τὰς τῶν ἀρχαίων κινήσεις καὶ τὰ λεγόμενα παραγγέλματα, ἵνα προγυμνάσης καὶ ἐν τοῦτοις τὸ σπράτευμα, καὶ διεγείρης αὐτοὺς καὶ διὰ

NOTÆ

(88-89) Καὶ τοὺς μείναντας. Scribebatur, καὶ τοὺς μὲν αὐτούς.

(90) Συγγυμναζόμενον. Scribebatur, γυμναζόμενοι.

(91) Ἀπληχεύειν. Scribebatur, ἀποκελεύειν.

λόγων καὶ δι' ἔργων πρὸς τὰς πολεμικὰς μεθόδους. Μετὰ γὰρ τὴν γυμνασίαν τοῦ καθ' ἕνα στρατιώτου πεζοῦ καὶ καβαλλάρου δεῖ σε καὶ ἕκαστον τάγμα ἤτοι βάνδου γυμνάζειν (92) καθ' ἑαυτὸ οὕτως ·

κθ'. Τοῦ βάνδου τῶν καβαλλάρων ἀπὸ τῶν λεγομένων ἀκίων ἤτοι ὀρδίων συνεστῶτος καὶ συντεταγμένως ἰσταμένου παραγγέλλει ὁ μανδάτωρ τὰ προστεταγμένα, οἷον ·

λ'. Ὅταν ἡ συμβολὴ γένηται, μηδαίς ἀφήσῃ, μηδαίς προλάβῃ, ἕως ἂν διώξῃς τὸν ἐχθρόν. Ἐὰν ἐκβῆς ἀπὸ τῆς τοῦ μετώπου ὕψεως, βλέπε τὸ βάνδον, δὶωκε μὴ ὡς στρατιώτης δειλὸς, ἀλλ' ὡς στρατιώτης ἀνδρείος, καὶ μὴ κατὰ παράκλησιν (93) ἑάσης, μήτε ἄλλω τρόπῳ φύλαττε, στρατιώτα, τὴν τάξιν σου· φύλαττε καὶ σὺ, βανδοφόροι, ὅταν καταπολεμήσης, ἵνα ἀκολουθῆς τῷ ἐχθρῷ. Εἰ δὲ ἐκβῆς τὴν ὕψιν τῆς παραταγῆς, μὴ ἐλάττης ἰσχυρῶς ἐν τῷ κάμπῳ, ἵνα μὴ σκορπίσης (94) τὴν σὴν τάξιν.

λα'. Ἡ δὲ καθ' ἑαυτὴν τοῦ τάγματος (95) γυμνασία τῶν καβαλλάρων αὕτη, ὥστε κινεῖν συντεταγμένως ὡς ἐν παραταγῇ, ἢ μετὰ δρόμου ἐπὶ τι σημείον, καὶ οὕτως ἰστασθαι. Καὶ ὅταν θέλῃ κινήσῃ, σημαίνειν δέον μόνῃ τῇ φωνῇ, ἢ τῷ βουκίῳ, ἢ νεύματι φλαμούλου, καὶ οὕτως κινεῖν. Ὅταν δὲ θέλῃ στήναι, σημαίνειν τῇ φωνῇ, ἢ τῷ ἤχῳ τοῦ σκουταρίου, ἢ τῇ τούβῃ, ἢ νῦν λέγουσι βούκινον, ἢ τῇ ταυραία· καὶ αὕτη μίση κίνησις.

לב'. Ἐτέρα δὲ, ὥστε ἴσα περιπατεῖν ἐν ἀραιότεροις πρῶτον διαστήμασι, καὶ παραγγέλλει· Ἐξ ἴσου περιπατεῖτε.

λγ'. Ἐτέρα δὲ, ὥστε σφιγγεσθαι κατὰ πλευρὰν, μάλιστα πρὸ πόντους. Ὁμοίως δὲ σφιγγεσθαι κατ' οὐράν. Τὸ δὲ σφιγγεσθαι ἐστὶν τὸ πυκνοῦσθαι, ἵνα καὶ κατὰ πλευράς καὶ κατὰ ὦμον ἀλλήλοις ἐγγίξωσι. Παραγγέλλει δὲ, Κατὰ πλευρὰν σφιγγε, τουτέστι δεκάρχαι πρὸς δεκάρχας, πεντάρχαι πρὸς πεντάρχας, τετράρχαι πρὸς τετράρχας. Καὶ σφιγγονται πάντες, ὡς εἴρηται, πλευρὰ πρὸς πλευρὰν ἐγγίζοντες. Οὐκ ἐπιθενοὺς δὲ μέρους σφιγγονται, ἀλλ' ἐπὶ τὸν μέσον τόπον, τουτέστι τὸν βανδοφόρον, ὥστε ἐνθεν κάκειθεν αὐτοῦ γίνεσθαι. Συντόμως γὰρ καὶ εὐτάκτως ἡ τοιαύτη γίνεται σφιγξίς. Ὅσπερ δὲ οἱ δεκάρχαι οἰσοῦνται (96) ἐν ἀλλήλοις κατὰ μέτωπον, οὕτως πρέπει καὶ τοὺς τετράρχας, ἦγον τοὺς οὐραγοὺς, ἰσοῦσθαι τε [τοὺς] ὀπίσω τοῦ ὀρδίου. Αὐτῶν γὰρ σφιγγομένων κατὰ λόγον, καὶ λιποτακτῆσων ἐν ταῖς συμβολαῖς οἱ ἔμπροσθεν, κωλύονται ὑπ' αὐτῶν εἰς τὰ ὀπίσω τρέπεσθαι.

λδ'. Ἐτέρα δὲ, ὅταν σφιγγονται καὶ κατ' οὐράν. Οὐ γὰρ μόνον τὸ πλάτος τῆς παραταγῆς δέον σφιγγεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ πάχος αὐτῆς, πολλακίς ἀλλήλοις κατὰ τοὺς ὦμους ἐγγίζοντες.

A unumquemque militem tum equitem, tum peditem seorsim exercueris, unamquamque etiam cohortem sive bandum separatim etiam ad hunc modum exercabis :

29. Cohorte equitum ex ordinibus sive contuberniis disposite et ordinate constituta, narrabit mandator imperata illis ad hunc modum :

30. Ubi conflictatio est, nullus anticipet, nullus tradat, donec hostes tuos persequareis. Si extra conspectum frontis exercitus iveris, intueri in cohortem, persequare, non quasi ignavus, sed quasi fortis miles, neque ullius exhortationis gratia, aut ulla alia de causa cesses. Custodi, miles, stationem tuam. Observa tu, signifer, ubi hostem expugnaveris, ut eum persequareis. Si extra conspectum aciei discesseris, ne vehementer in campo curras, ut ne aciem tuam dissipes.

31. Cohortis equitum exercitatio per se talis est, ut ordinate se quasi in acie moveat, vel cursu ad aliquod signum contendat, et ibi consistat : et quando ciere cohortem vis, voce, vel buccina, vel nutu flamuli significare oportet, et sic cieto. Quando autem eos consistere vis, vel voce illis significato, Sta : vel scuti stridore, vel tauræa. Et hoc unum movendi genus est.

32. Aliud movendi genus est, ut æquabiliter procedant, laxo quodam disjuncti intervallo, et tum præcipe his verbis : Æquabiliter procedite.

33. Aliud genus est, ut ad latus idonee densentur, et ad caudam similiter densentur. Hoc verbum σφιγγεσθαι, id est, densari, significat cogi in unum, vel lateribus atque humeris prope ad se mutuo accedant. Præcipe ut ad latus se densent decani ad decanos, quintani ad quintanos, quartani ad quartanos, et densentur omnes, ut dictum est, latera lateribus adjungentes : neque in alteram partem densent se ad medium statorem, id est, signiferum, ut hinc atque illinc ei adjungantur : breviter enim et ordinate talis densatio fit. Quemadmodum autem decani æqualiter se in fronte contubernii collocant, sic et quartanos sive caudanos æqualiter se a cauda contubernii constituere oportet : illis enim ordine et disposite collocatis, si inter configendum priores stationem suam deseruerint, prohibentur tamen ab illis tergiversari aut retroferri.

34. Aliud genus est, quando in caudam, id est, extremam partem densantur : non modo enim quod ad latitudinem pertinet densari acies debet, verum etiam quod ad altitudinem spectat, sæpe humeris ipsis inter se adjunctis.

NOTÆ.

(92) Γυμνάζειν. Scribebatur, γύμναζον.
(93) Καὶ μὴ κατὰ παράκλησιν. Scribebatur, καὶ μετὰ π.

(94) Σκορπίσης. Scribebatur, σκοπήσης.
(95) Τοῦ τάγματος. Scribebatur, τοῦ πράγματος.
(96) Οἰσοῦνται. Scribe, ἰσοῦνται.

καὶ τοὺς ἰχθροὺς ἄρρησά εἰσι· βιρίττας (75), ἀ λέγεται βικτάρια, τοὺς ἀπέλωρος πρὸς τὴν τοξείαν ἔχοντας, ἢ καὶ λειπομένους, ὡς εἰκός, τόξων. Ἐχειν δὲ καὶ σκουτάρια μικρὰ, στρογγύλα, σφενδοβόλα, καὶ τζικουρία ὅμοια τῶν εἰρημένων ἀναβασταζόμενα καὶ αὐτὰ εἰς θηκάρια δερμάτινα. Τὰ δὲ ἱμάτια τῶν πεζῶν ἀπάντων ἔστωσαν κονδὰ μέχρι τῶν γονάτων αὐτῶν, ἐὰν δυνατὴν αὐτοὺς ἔχειν καὶ ἐπιλώρικα. Τὰ δὲ ὑποδήματα αὐτῶν (76) μὴ ἔχειν ὀξείας ἐμπροσθεν. Ἄναγκαῖον δὲ (77) καὶ ὀλίγοις μικροῖς ἤλοις καθηλοῦσθαι αὐτὰ, ἦγουν καρφοῖς (78), πρὸς πλείονα ὑπουργίαν· χρήσιμα γὰρ ταῦτα, καὶ ἐν ταῖς ἰδοιοποιήσεσσι μάλιστα. Καὶ τὰς κούρας δὲ αὐτῶν κοντὰς γίνεσθαι, καὶ μὴ ἀφείναι αὐτοῖς τελείας τρίχας χρήσιμὸν ἔστιν.

κζ'. Ἄλλ' οὕτω μὲν τοὺς πεζοὺς στρατιώτας ἐνδύσεις καὶ περιφράξεις δι' ὄπλων· πρὸς δὲ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν καὶ φυλακὴν ἀμάρξας παρασκευάσεις· εὐσταταίς ἦγουν ἐλαφρὰς καὶ γοργὰς κατὰ δεκαρχίαν, ἦτοι κοντουβέρνιν, μίαν καὶ μὴ πλείον, ἵνα μὴ πολλοὶ εἰς αὐτὰ ἀσχολούμενοι ἀργῶσιν. Ἐχέτω δὲ ἐκάστη τῶν ἀμαξῶν χειρόμυλον, ἀξίνην, πέλκειν, σκέπαρον, πριόνιν, δρυγας δύο, σφύραν, πτυάρια δύο, κοφίνιν, κιλίκια, φαλκίαν, τζικουρία, βαρδούκια, ματζούκια (ἴσως καὶ τούτων χρεῖα γένηται τοῖς στρατιώταις), τριβόλους ἀναδεδεμένους (79) διὰ λεπτῶν σφηκωμάτων, καὶ ἐν ἡλωσι σιδηρῶ (80) ἀποκρατουμένας, διὰ τὸ ἑτοιμῶς συναγαγεῖσθαι αὐτάς. Ἐτίρας ἀμάρξας ἔχουσας τοξοβολίστρας καὶ σαγίττας αὐτῶν, καὶ βαλλίστρας, ἦτοι μαγγανικά τὰ λεγόμενα ἀλακάτια στρεφόμενα κύκλωθεν, καὶ μαγγανάρους, λεπτουργοὺς, χαλκίς, καὶ τούτοις ἴδιον ἄρχοντα ἐπιστήσαι.

κη'. Ἐτίρας ἀμάρξας φερούσας τὸ ἀρμαμέντον ἐκάστου ἀριθμοῦ τῶν στρατιωτῶν. Ἐτίρας ἀμάρξας ὡς δέκα ἢ καὶ εἰκοσι (81) βασταζούσας πιστῶν, καὶ παξιμάδιον, καὶ σαγίττας, καὶ τοξάρια ἐκ περικοῦ.

κθ'. Ἴππους σαγματάρους, ἢ ὑποζύγια, εἰ μὲν ἐνδέχεται, καθ' ἑκάστον κοντουβέρνιν, εἰ δὲ μήτε, εἰς τὰ δύο κοντουβέρνια ἕνα, ἵνα εἰ γένηται καιρὸς χωρισθῆναι τοὺς πεζοὺς ἐκ τῶν ἀμαξῶν, καὶ προκαταλαβεῖν τόπον, βαστάζειν ὅκτω ἢ δέκα ἡμερῶν δαπάνην, καὶ ἀκολουθεῖν μέχρις οὗ ἐπιφθάσωσιν αἱ ἀμαξῆαι ἀργότερον περιπατοῦσαι.

λ'. Οὐκ ἄχρηστον δὲ μοι δοκεῖ μνημονεῦσαι, κἄν ἐν μικρῷ, καὶ τῆς ἀρχαίας ὀπλίσεως τῶν πεζῶν καὶ τῶν καθ' ἑαυτῶν, καθὼς Αἰλιανὸς τε καὶ οἱ λοιποὶ τῶν τακτικῶν συγγραφεῖς ὀπηγόρευσαν. Παρὰ γὰρ τοὺς ἀρχαίους τὴν μὲν ἱππικὴν τάξιν εἰς δύο διαφορὰς ὀπλίσεων ἐπόλουν οἱ στρατηγοὶ, μίαν μὲν

A rittas autem, quæ rictaria, id est, tela dicuntur eos habere oportet, qui rei sagittariæ imperiti sunt, atque etiam eos, qui arcubus deficiuntur. Habeant etiam scutula parva rotunda, fundibula, et tzurica prædictis formis similia, quæ etiam thecis coriaceis gestentur. Vestes peditum omnia sint condæ, id est, attonsæ usque ad genua illorum, et si id fieri potest, superlorica habeant. Calcei illorum fastigia ante acuminata ne habeant. Necessarium vero est paucis quibusdam clavulis firmari calceos, quos carphia appellant; ad varios enim usus illud utile est, et in primis ad itinera facienda. Et cæsaries illorum condæ, id est, attonsæ fiant, aut etiam permittere, ut nullo modo crinem habeant, fortasse non inutile est.

B 27. Et pedites quidem ad hunc modum apparatus, et armis leges: Ad usum illorum et conservationem carros habebis expeditos, agiles et firmos, unicuique decuriæ sive contubernio unum, et non plures, ut ne multi in illis occupati otientur. Habeat autem unusquisque carrus molam manuariam, securim, asciam, prionim, id est, serram, orugas duas, malleum, pyaria, sive vannos duos, cophinam ciliciam, phalciam, tzurica, barducia, matzuchia, fortassis etiam (nam horum usus militibus interdum est), tribulas parvis quibusdam fasciis ligatas, et clavo ferreo appendentes, ut facile adduci possint; alios currus sagittarios, qui sagittas ferant, et manganica, sive halistas, quæ alacatia nominantur, orbiculam, et manganarios, cælatores, fabros ærarios, et istis peculiarem aliquem præfectum eligere.

28. Alios carros, qui unuscujusque armamentum ferant pro numero militum, alios carros decem, vel vigin:i, qui ferant pictum, paximadium, id est, panem biscoctum, sagittas, et arcus complures.

29. Ex equis, vel jumentis sagmatariis, id est sarcinariis, si fieri potest, in unoquoque contubernio unum, sin minus, duobus contuberniis unam, ut si occasio quævis fiat separandorum peditum a curribus, et anticipandi loci, vehant secum octo vel decem dierum idoneum commecatium, donec eo currus, qui tardius præcedere solent, postea ad eos perveniant.

30. Non inutile vero mihi videtur paucis antiquæ armaturæ formam, quod ad equites et pedites pertinet, memorare, quemadmodum Ælianus, et reliqui rei militaris scriptores memoriæ prodiderunt. Apud antiquos enim equestrem aciem duabus diversis armaturis muniebant; alteram autem cata-

NOTÆ.

λ' ἢ μ' σαγιτῶν, ἐπὶ τῶν ὤμων ἀναβασταζόμενα, σωληνάρια, εἰς.

(75) Βιρίττας. Scribe, βηρύττας.

(76) Ὑποδήματα. Scribatur, ὑποδείγματα.

(77) Ἄναγκαῖν. Scribatur, ἀναγκαίους,

(78) Καρφία. Scribatur, καρφοῖς.

(79) Ἀναδεδεμένους. Scribatur, ἀναδειγμένους.

(80) Ἐν ἡλωσι σιδηρῶ. Scribe, ἐν ἡλω, σιδηρῶ.

(81) Ὅς δέκα ἢ καὶ εἰκοσι. Scribatur, ὡς δέ καὶ εἰκοσι.

phractum, id est, loricatedum appellabant, alteram autem non cataphractum, id est, non loricatedum dicebant.

31. Armsbant autem cataphractum equitem undique tum ipsum, tum equum etiam loriciis, id est, galeis; clibaneis, id est, thoracibus: parameriis, id est machæris, vel ferreis, vel ex cornibus intextis. Equos muniebant lateralibus et frontalibus, id est, latera, et capita, et cervices equorum, thoracibus et loriciis et alia certa materia tegebant.

32. Ex iis omnibus, qui vel cataphracti, vel non cataphracti sunt, alii quidem habebant contaria, id est, hastas, quas nunc menaula vocant, quæ olim antiqui lonchas nominabant, qui cataphracti manus cum hoste conserebant, alii autem eminus jaculantes, quos vocant acrobolistas, id est, jaculatores velitares. Qui vero hastas habebant, illi certe, quemadmodum dictum est, cum hostibus configebant, cominus hastis pugnantes. Ex iis autem qui prælio configebant, alii thureos, id est, scuta oblonga magna habebant, alii sine scutis solis hastis præliabantur, et illi quidem thureophori, id est, scutati nominabantur, hi vero hastati: nam contarium hastam appellabant

33. Equites acrobolistas, id est, jaculatores velitares, qui eminus feriunt et præliantur, alii rhiptariis, id est, jaculis utebantur, alii arcubus: et alii ex illis eminus conjiciebant hastas, alii directe procedentes, alii circumcursando, quos hippacontistas, id est, equestres jaculatores dixerunt, alii arcubus feriebant, quos ἵπποτοξότας, id est, equestres sagittarios. Quidam ex illis expeditis et velitaribus jaculis utebantur, et cum semel atque iterum jaculati fuerint, de cætero configunt cum hostibus, vel hastis, quas habebant relictis, vel expeditis jaculis, vel spathis suis utentes: et istos vocabant velites. Quidam ex illis secures parvas ferebant, aciem undique acutam, quasi dentes cum exacuuntur habentes. Et equestrem aciem (quemadmodum paucis complecti potui) ad hunc modum armabant antiqui.

34. Pedestrem aciem ab antiquis sic invenimus descriptam esse. In tres enim partes copias suas dividebant, quemadmodum a nobis superius memoratum est: et primam, gravem armaturam, alteram peltastas sive cetratos, tertiam levem armaturam vocabant. Et gravis armaturæ Macedonico more ponderosissima arma fecere, quemadmodum Alexander Macedo facere solebat.

35. Etenim scuta illis faciebant rotunda, magna, oblonga, quæ thureos appellabant, et machæras quas parameria appellabant, et loricia, id est galeas, et clibania, id est thoraces, et cassides, et

κατάφρακτον λεγομένην, καὶ τὴν ἑτέραν οὐ κατάφρακτον.

λα'. Ὀπλιζόν δὲ τὸν μὲν κατάφρακτον καθάλλαιον πανταχόθεν, αὐτόν τε καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ. Καὶ τὸν μὲν ἄνδρα λωρικοίς, καὶ κλιθάνοις ἢ σιδηροῖς, ἢ ἐκ κεράτων ἐπιπλεγμένοις, καὶ παραμικροῖς (82). Τοὺς δὲ ἵππους κατάφρακτον παραπλευριδίοις καὶ προμετωπιδίοις, ἤγουν τὰ πλευρὰ, καὶ τὰς κεφαλὰς, καὶ τοὺς τραχήλους τῶν ἵππων διὰ κλιθάνων ἢ λωρικών, ἢ ἄλλης ὅλης κατέσχεπον.

λβ'. Τοῦτων δὲ πάντων τῶν τε καταφράκτων καθάλλαιων καὶ τῶν μὴ καταφράκτων οἱ μὲν εἶχον κοντάρια, οἱ δὲ τὰ λεγόμενα νῦν μέναιλα, ἅπερ οἱ ἀρχαῖοι λόγχας ἐκάλου. Οἵτινες καὶ κατάφρακτοι ὄντες χεῖρας συνέβαλλον τοῖς πολεμίοις, οἱ δὲ μακρόθεν ἦσαν ἀκοντίζοντες, οὓς καὶ ἔλεγον ἀκροβολιστάς. Τῶν δὲ τὰ κοντάρια, ἢ τὰς λόγχας ἐχόντων, οἱ μὲν, ὡς εἴρηται, ἦσαν οἱ τοῖς πολεμίοις συμπλεκόμενοι, καὶ πλησίον διὰ τῶν δοράτων ἦτοι τῶν κονταρίων μαχόμενοι. Τοῦτων δὲ τῶν συμπλεκόμενων τῇ μάχῃ οἱ μὲν θυρεοὺς εἶχον, ἦτοι σκουτάρια ἐπιμήκη μεγάλα, οἱ δὲ χωρὶς τῶν θυρεῶν μόνοις τοῖς κονταρίοις (83) ἐμάχοντο. Καὶ οἱ μὲν ἐκαλοῦντο θυρεοφόροι, οἱ δὲ ἰθιῶς δορατοφόροι· δόρυ γὰρ τὸ κοντάρην ἔλεγον.

λγ'. Ἀκροβολιστάς δὲ τῶν καθάλλαιων ἐκάλου, ἤγουν τοὺς μακρόθεν βάλλοντάς τε καὶ μαχομένους. Τοῦτων δὲ οἱ μὲν δορατίοις ἤγουν ρικταρίοις ἐχρηγντο, οἱ δὲ τόξοις. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν μακρόθεν ἐρύκτον τὰ ρικτάρια, ἢ ἐπ' εὐθείας (84) ἐρχόμενοι, ἢ κύκλῳ περιτρέχοντες. Οὓς ἐκάλου ἵπποκοντιστάς. Οἱ δὲ τοῖς τόξοις ἐβάλλον, οὓς ἐκάλου ἵπποτοξότας. Τινὲς δὲ αὐτῶν ἐλαφροῖς κονταρίοις ἐχρῶντο, καὶ μίαν ἢ δευτέραν προεξακοντίσαντες τὸ λοιπὸν συνεπλέκοντο τοῖς πολεμίοις, ἢ τοῖς δορατίοις οἳς εἶχον ἀπολειπομένοις, ἤγουν τοῖς ἐλαφροῖς κονταρίοις, ἢ τοῖς σπαθίοις αὐτῶν διαχρούμενοι, καὶ τούτους ἐκάλου ἐλαφροῦς. Τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ πελίκαις μικροῦς ἔφερον πανταχόθεν ἐχούσας ἀκωκὰς ὀξείας ὡς ὀδόντας ἤκονημένους. Καὶ τὴν καθάλλαιον τήν οὕτως ὠπλιζόν οἱ παλαιοὶ, ὅσον ἐν συντήμῳ εἶπειν.

λδ'. Τὴν δὲ πεζικὴν παρὰ τὴν τῶν ἀρχαίων τήν οὕτως εὐρομεν. Τριχῶς μὲν γὰρ αὐτῆς διμερίζον τὴν ὄπλιν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται ἡμῖν. Καὶ τὴν μὲν ἐκάλου ὀπλίτας, τὴν δὲ πέλταστὰς, τὴν δὲ ψιλοῦς. Καὶ τὴν μὲν τῶν λεγομένων ὀπλιτῶν βαρυτάτην παρὰ πάντας τοὺς πεζοὺς ἐποίουν, κατὰ τὸν Μακεδονικὸν τρόπον, ἤγουν καθ' ὃν Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μακεδόνων ἐχρήσατο.

λε'. Καὶ γὰρ σκουτάρια ἐποίουν αὐτοῖς στρογγύλα μεγάλα παραμήκη, ἃ ἔλεγον θυρεοὺς, καὶ μαχαίρας, ἤγουν παραμήκρια, καὶ θώρακας, καὶ κράνη, ἤγουν λωρίκια, καὶ κλιθάνια (85), καὶ

NOTÆ.

(82) Παραμικροῖς. Scribe, παραμηροῖς.

(83) Μόνους τοῖς κονταρίοις. Scribatur, μ. σκουτάριοις.

(84) Ἡ ἐπ' εὐθείας. Scribatur, ἢ εὐπαθείας.

(85) Καὶ θώρακας, καὶ κράνη, ἤγουν λωρίκια, καὶ κλιθάνια. Locus corruptus est. Restituo, ac lego: θώρακας, ἤγουν λωρίκια, καὶ κράνη, καὶ κλιθάνια.

κάσσιδας, καὶ μανικέλια, καὶ χαλκότουβα, ἅπερ οἱ Ἀμαλικέλια, et chalcotuba, quæ antiqui pericnemidas, id est, œcreas æneas nominabant, et hastas longas. Et gravem armaturam sic armabant.

λζ'. Τοὺς δὲ ψιλοὺς πάντων ἐλαφροτάτη ὤπλιζον τῇ παρασκευῇ· οὐτε γὰρ θώρακας, ἤγουν κλιθάνια, ἢ λωρίκια, οὔτε περικνημίδας, ἤγουν ποδόφειλλα, ἢ χαλκότουβα, οὔτε θυρεοὺς, ἢ ἀσπίδας βαρείας, ἤγουν τὰ μεγάλα σκουτάρια, ἀλλὰ διὰ τῶν μακρόθεν βαλλομένων ὅπλων ἐμάχοντο, οἷον οἱ τοξεύοντες, ἢ βικτάρια ῥίπτοντες, ἢ λίθους βάλλοντες τοὺς μὲν διὰ χειρὸς, τοὺς δὲ διὰ σφενδόνης. Στολάς δὲ εἶχον στερεάς, καὶ πηκτὰς ἀντι λωρικίων, καὶ κλιθαιῶν, καὶ τῶν ἄλλων.

λζ'. Τὸ δὲ τῶν πελταστῶν λεγόμενον εἶδος, ἅπερ οἱ νεώτεροι τῶν τακτικῶν οὐκ ἐδήλωσαν (οἶμαι δὲ, ὡς ἄνω μοι εἴρηται, τοῖς ψιλοῖς αὐτὸ συμμίζαντες), καὶ αὐτὸ μὲν εἶχεν ὀπλισμὸν, ἐλαφρότερον δὲ τῶν ἄλλων. Εἶχε γὰρ πέλατην, ὃ ἔστι σκουτάριον μικρὸν, καὶ τὰ δόρατα αὐτῶν, ἤγουν τὰ κοντάρια πολὺ τῶν λεγομένων σαρισσῶν παρὰ τοῖς παλαιοῖς κοντότερα. Αἱ δὲ σάρισσαι ἦσαν κοντάρια μακρὰ ἕως πηχῶν ἰδ', καὶ ἄχρι πηχῶν ις'. Ταῦτα δὲ ἦσαν μάλιστα τῆς Μακεδονικῆς ὀπλισμῶς. Ἐδόκει δὲ ἡ τῶν πελταστῶν ὀπλισμὸς μέσην εἶχει τάξιν τῶν τε ψιλῶν καὶ τῶν ἰδίως λεγομένων ὀπλιτῶν, βαρυτέρα μὲν οὖσα τῶν ψιλῶν, ἐλαφροτέρα δὲ τῶν ὀπλιτῶν.

λη'. Ἦν δὲ παρὰ τοῖς ὀπλιταῖς καὶ ἀσπίς Μακεδονικῆ χαλκῆ οὐ λίαν κοιλῆ (86), ἤγουν σκουτάριον στρογγύλον μέγα, ἀπλωτέραν ἔχον τὴν κοιλότητα, τὸ δὲ μέτρον αὐτῆς σπιθαμῶν γ'. Ἦν δὲ καὶ κοντάριον οὐ μικρότερον πηχῶν ἦ'. Τὸ δὲ μακρότερον, μέχρι τοῦ δυνάσθαι ἄνδρα κρατοῦντα κινεῖν αὐτὸ εὐκόλως.

λα'. Ἦν δὲ Μακεδονικῆ φάλαγξ ἐκείνη, ἤγουν ἡ παραταγῆ, ἰδόκει τοῖς πολεμίοις ἀνυπόστατος εἶναι, διὰ τὴν ἐν ταῖς τάξεσι κατασκευὴν. Ἰστατο γὰρ ὁ ἄνηρ ἐξωπλισμένος ἐν τῷ τοῦ ἀγώνος τῆς συμβολῆς καιρῷ καταπικνουμένης τῆς παραταγῆς ἐν τῇ ἐκάστου στάσει εἰς πῆχους δύο κατέχων τὴν σάρισσαν, ἤγουν τὸ μακρὸν κοντάριον, ἅπερ, ὡς μὲν τινες ἔφασαν, πηχῶν ἐξαδέκα, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν, πηχῶν ἰδ'. Τούτων δὲ τέσσαρες μὲν πῆχους ἀφαιρεῖ τὸ μεταξὺ τῶν χειρῶν εἰς τὸ ὀπίσω. Οἱ δὲ λοιποὶ δέκα πῆχους εἰς τὸ ἐμπροσθεν ἐκτείνονται πρὸ τῶν σωματῶν. Τοσαῦτα μὲν οὖν καὶ περὶ τῆς καθ' ἑνα ἄνδρα στρατιώτην ὀπλισμῶς ἐκ τε τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νεωτέρων τακτικῶν ἀναλεξάμενοι διαταξάμεθα τε καὶ διωρισάμεθα, ἵνα ἔχων αὐτῶν τὴν γνῶσιν ἐκλέγῃ τὸ χρήσιμον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ζ'.

Περὶ γυμνασίας καθ' ἑαυτοῦ καὶ πεζικῆς.

α'. Ἐξῆς δὲ καὶ περὶ τῆς αὐτῶν γυμνασίας πρὸ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων ὀφειλοῦσης γίνεσθαι μετρίως σοι καὶ συντόμως ὑπαγορεύσομεν, ὡς στρατηγῆ, ἵνα προπαρασκευάζῃς αὐτοὺς ἐθίζεσθαι πρὸς

36. Levem armaturam levissimo omnium apparatu tegebant : neque enim clibania, id est, thoraces, neque loricia, id est, galeas, neque chalcotuba, id est, œcreas æneas, neque thureos, id est, scuta magna habebant, sed eminus conjectis telis pugnant, ut sagittas, vel rhictaria, id est, jacula vel saxa projicientes alia manu, alia fundis. Vestes habebant firmas vice loriorum et thoracum et hujusmodi.

37. Pelastarum seu cetratorum agmen, quod recentiores rei militaris scriptores prætermiserunt : arbitror enim cum levi armatura ab iis scriptoribus confusus esse. Habebant autem hi armaturam, sed leviorē aliis : habebant autem peltam, id est, scutum parvum, et hastas, quæ ab antiquioribus sarissæ dictæ sunt : sarissæ autem hastæ erant longæ interdum quatuordecim cubitorum, interdum sedecim cubitorum. Hæc erat forma armandi Macedonica. Pelastarum armatura medium quoddam inter gravem et levem armaturam tenebat, gravior levi, et levior gravi armatura.

38. Gravi armaturæ adfuit quoque et aspis Macedonica ærata non admodum concava, id est, scutum rotundum magnum, simpliciorē habens cavitatem, mensuram trium spithamarum, id est, dodrantium. Erat autem hasta non minor octo cubitis. Hasta longior eo usque ducebatur, quo homo viribus suis expedite eam tractare potuerat.

39. Macedonica phalanx, id est, acies, videbatur hostibus propter aciei instruendæ modum inexpugnabilis esse. Stabat enim unusquisque vir armatus ipso confligendi tempore, densata acie ad uniuscujusque stationem, cubitorum duorum locum occupans, sarissam, id est, longam hastam manu tenens, sedecim ut quidam putant cubitorum, revera autem quatuordecim cubitorum. Ex iis, quatuor cubitorum spatium, manus in posteriorem partem occupant, reliqui decem cubiti in anteriorem partem ante corpora protenduntur. Atque hæc de separata uniuscujusque singularis viri armatura, ex antiquis et recentioribus rei militaris scriptoribus collegimus et descripsimus, ut istorum notitiam cum habeas, quod conducibile tibi fuerit eligas.

CONSTITUTIO VII.

De exercitatione equestri et pedestri.

1. Deinceps jam de exercitatione quæ bellica certamina debet antecire, numero et paucis, o imperator, verba faciam, ut per istas exercitationum periclitationes ad vera pericula eos assuefacias.

NOTÆ.

(86) *Λίαν κοιλῆ*. In Hechi codice videtur fuisse, οὐ λίαν κοιλῆ. Recte. Sic Constantinus. Εἶχον καὶ

σκουτάρια Μακεδονικὰ χαλκᾶ, στρογγύλα, μεγάλη, καὶ οὐ πολὺ βαθά.

Imperitia enim ad subitas et irruentes rerum aggressiones cæca et inscia esse solet.

2. Hieme aut alio quovis tempore, quando intermissio belli est, aut excursionum in hostili terra relaxatio, assuefaciendi ad patientiam laborum sunt milites, et bellicosi operosique assiduitate reddendi sunt, neque in otio et desidia esse sinendi. Etenim otium languida et soluta facit corpora, desidia timiditas et effeminatas reddit mentes. Voluptates enim quotidie inescantes fortissimum quemque corrumpunt. Quando autem longo tempore interposito ad labores veniunt, neque libenter sustinent, neque diu durant, sed statim refugiunt priusquam periculum laborum bellicorum fecerint: sicut in periculum venerint, facile iterum discedunt, neque ad perferendos labores, neque ad suscipienda pericula idonei sunt. Quare bonum ego iudico imperatorem, qui tum præparat, tum disponit omnes res, omniaque negotia ad usus bellicos spectantia, quando rei bellicæ nulla necessitas urget. Exerceto autem eos his moribus et institutis:

3. Primum, unusquisque miles in aliquo negotio sit. Graves autem, id est scutatos pedites, vel qui universam armaturam gestant ad singulare certamen cum scutis et virgis inter se exercent.

4. Ad conjicienda eminus jacula, et matzumbrulum, quod nunc dicitur saliba, vel tziurium.

5. Levem armaturam exercebis, ad sagittas celeriter jaciendas, in hastam aliquam altam eminus defixam.

6. Ad jacula eminus conjicienda, et fundas.

7. Equites exercebis ad sagittas celeriter jaciendas: celeritas enim præparat sagittam, ut facile et cum impetu ex arcu excutiat: quod necessarium est, et iis qui equis vehuntur in primis conducibile.

8. Atque etiam ut pedites similiter eminus jacciant sagittas, sive in hastam, sive in quodvis aliud signum.

9. Ut sagittas in omnes partes equo currente jacciant, ante, retro, dextrorsum, sinistrorsum. In equum ut exsilire possint.

10. Ut sagittas contente jacciant ex equo currente, unam, atque item alteram, et intentum arcum confestim in corytum ponant, si latus satis corytus fuerit: sin minus in semicorytum ad hoc ipsum opportune factum ponant, et hastam humeris suis gestatam statim in manus sumant. Postquam autem arcum in coryto intentum habuerit, et sumpserit hastam, in humero iterum hastam statim ponat, et arcum sine mora assumat.

Α τούς ἀληθεῖς κινδύνους διὰ τῶν ἐν γυμνασίᾳ κινδύνων. Τὸ γὰρ ἀγύμναστον παντελῶς ἀμαθὲς καὶ τυφλὸν πρὸς τὰς ἀθρόας καὶ ἀμαλετήτους ἐγχειρήσεις εὐρίσκεται.

β'. Ἡ γὰρ ἐν καιρῷ χειμῶνος, ἢ ἐν ἑτέρῳ καιρῷ ἐν ᾧ ἔστιν ἀνοχὴ πολέμου, ἢ τινῶν ἐπελεύσεων κατὰ πολεμίας γῆς ἀνεσις, γυμνάζειν σε χρὴ τὰ στρατόπεδα, καὶ ποιεῖν τοὺς στρατιώτας πολεμικοὺς, καὶ ὡσπερ συντρόφους τῶν πόνων διὰ τοῦ ἐθισμού, καὶ μὴ ἀφίης αὐτοὺς ἀργεῖν, μήτε βραθυμεῖν. Καὶ γὰρ ἡ ἀργία μαλακὰ καὶ ἀσθενῆ ποιεῖ τὰ σώματα, ἡ δὲ βραθυμία δειλὰς καὶ ἀνάνδρους τὰς ψυχὰς (87) παρασκευάζει. Αἱ γὰρ ἡδοναὶ τὸ καθ' ἡμέραν δειλιάζουσιν καὶ ἐντολμότατον διαφθείρουσι. Καὶ ὅταν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀνεθέντες πάλιν ἐπὶ τοὺς πόνους ἔλθωσιν, οὔτε ἡδέως ἔξουσιν, οὔτε ἐπὶ πολὺ καρτερήσουσιν, ἀλλ' εὐθέως φεύγουσιν πρὶν ἢ καὶ πείραν λαβεῖν τῶν πολεμικῶν πόνων. Εἰ δὲ καὶ εἰς πείραν ἐπὶ μικρὸν ἔλθωσιν, ταχέως ἀποχωρίζονται, φέρειν τοὺς πόνους καὶ κινδύνους οὐ δυνάμενοι. Διόπερ καὶ ἀγαθὸν ἐγὼ κρίνω στρατηγὸν, ὅταν τὰ χρήσιμα τότεσκευάζει καὶ διατάττει καὶ ἔργα καὶ πράγματα, ὅταν οὐ κατεπείγουσιν αὐτῶν πολεμικῶν πόνων ἀνάγκαι. Γύμναζε δὲ τὸν στρατὸν τοιοῦτοις πόνους καὶ ἐπιτηδεύμασιν·

γ'. Πρῶτον μὲν τὸν καθ' ἓνα στρατιωτὴν ὡς ἐν μελέτῃ, τοὺς μὲν ὀπλίτας σκουτάτους πεζῆ, ἤγουν τοὺς φοροῦντας τὴν πανοπλίαν, εἰς μονομαχίας μετὰ σκουταρίων καὶ βεργίων ἀντισαλλήλων,

δ'. Εἰς τὸ ρίψαι μήκοθεν ρικτάρια, καὶ ματζυμάρβουλον, ὃ λέγεται νῦν σαλίβα, καὶ τζικουρίν.

ε'. Τοὺς δὲ λογομένους ψιλοὺς οὕτω γυμνάσεις, εἰς τοξείαν σύντομον κατὰ κονταρίου ὑψηλοῦ ἀπὸ διαστήματος.

ς'. Εἰς τὸ ρίπτειν μήκοθεν ρικτάρην καὶ σφενδόβουλον.

ζ'. Εἰς πηδήσεις καὶ δρόμους κατὰ τε ὁμαλῶν τόπων καὶ ἀνωμάτων. Τοὺς δὲ καθαρὰ γυμνάσεις εἰς τὸ τοξεύειν συντόμως. Ἡ γὰρ ταχύτης καὶ ἐπιτάσσεσθαι παρασκευάζει τὴν σαγίτταν καὶ ἰσχυρῶς βάλλεσθαι. Ὅσπερ τῶν ἀναγκαιῶν ἐστὶ, καὶ τοῖς ἐπὶ ἵππων ὄχουμένοις χρήσιμον.

η'. Καὶ ἔτι εἰς τὸ τοξεύειν πεζῆ ἀπὸ διαστήματος συντόμως, εἴτε κατὰ κονταρίου, εἴτε κατὰ ἑτέρου σημείου.

θ'. Εἰς τὸ τοξεύειν ἐπάνω ἵππου τρέχοντος συντόμως ἐμπροσθεν, ὀπισθεν, δεξιὰ, ἀριστερὰ. Εἰς τὸ πηδᾶν ἐφ' ἵππου.

ι'. Εἰς τὸ τοξεύειν συντόμως ἐπάνω ἵππου τρέχοντος μίαν ἢ καὶ δευτέραν σαγίτταν, καὶ ἀποτίθεσθαι τὸ τόξον τεταγμένον ἐν τῷ θηκαρίῳ, ἐὰν πλατὺ [ἦ.] ἢ ἐν ἄλλῳ ἡμιθηκίῳ ἐπὶ οὕτῳ γυνομένῳ εὐκαίρως. Καὶ ἐπιλαμβάνεσθαι τοῦ κονταρίου ἐπὶ τοῦ ὤμου βεσταζόμενον, καὶ εἶτα τὸ τόξον, τεταγμένον ἐν τῷ θηκαρίῳ, κρατεῖν δὲ τὸ κοντάρην, καὶ συντόμως ἀποτίθεσθαι αὐτὸ ἐν τῷ ὤμῳ, ἐπιλαμβάνεσθαι δὲ τοῦ τόξου.

NOTÆ.

(87) Καὶ ἀνάνδρους τὰς ψυχὰς. Scribebatur, καὶ ἀνδρας τας ψυχικας.

ια'. Εἰς τὸ ἐπέρχεσθαι ἀλλήλους ἄνδρας δύο, καὶ Α ὀποχωρεῖν καὶ πάλιν ἐπελαύνειν, καὶ ἐξελίσειν, κατὰ τὸν τύπον τοῦ λεγομένου παρακονταρίου.

ιβ'. Τινὰς δὲ αὐτῶν καλὸν ἔστι καὶ ἐν τῷ ὁδοιπορεῖν τοὺς στρατιώτας γυμνάζεσθαι ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρῃ, καὶ ἐπιτηδεύειν αὐτὰ ἐπάνω τῶν ἱκπιων ποιεῖν. Ἐκ τούτου γὰρ καὶ ἡ ὁδὸς ἀνεμπόδιτος ἐκτελεῖται, καὶ οἱ ἱκπιοὶ οὐ συντριβόνται.

ιγ'. Ἐὰν δὲ συμβῇ καὶ χρονίσει τὸ στράτευμα ἐν ἐξπεδίτῳ, ἤγουν ἐνθα συνάγεται κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν ὁλος ὁ στρατὸς, μὴ ἀργοὺς εἶναι τὸν καθένα, ἀλλ' ἐθίζεσθαι αὐτοὺς, ὡς εἴρηται, πονεῖν. Καὶ ποτὲ μὲν γυμνάζεσθαι πονεῖν κατὰ τὸν εἰρημὸν τρόπον, ποτὲ δὲ ὡς ἐν παρατάξει καὶ ἐν ἀλλήλοις ποτὲ δὲ εἰς ὀπίλων ἐργασίας ἀπασχολεῖσθαι. Ἡ γὰρ ἀργία οὐ μόνον κωροῦς καὶ ἀνάδρους ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ κενὰ τινα καὶ στασιώδη μελετᾶν αὐτοὺς παρασκευάζει καὶ παρεξάγει. Γυμναζόμενοι δὲ πρὸς τοὺς ἐκουσίους πόρους, εὐκόλως ἄρα καὶ τοὺς ἀκουσίους ὑπενείκωσι, καὶ πρὸς τὰ παραγγελλόμενα αὐτοῖς ὀπακοῦειν ἐθισθῶσιν.

ιδ'. Καὶ οὐ μόνον καθένα γυμνάσεις αὐτοὺς, ἀλλὰ ἐθίσεις καὶ καθόλου γινώσκειν τὰς ἰδίας τάξεις, καὶ μένειν ἐν αὐταῖς, καὶ ταῖς ὕψεσι, καὶ τοῖς ὀνόμασι συνήθεις ἀλλήλους γίνεσθαι, καὶ τίς στρατιώτης ὑπὸ τίνα ἔστιν ἀρχοντα, καὶ ἐν ποίῳ βάνδῳ, καὶ μετὰ πόσων ἀνδρῶν τάττεται.

ιε'. Γινώσκειν δὲ τὰ ὀφέλα παραγγέλματα μετὰ C τᾶξωσ παρὰ τῶν ἀρχόντων γινόμενα. Ὅσον τὰς ἐκτάσεις, εἴτε κατὰ πλάτος, εἴτε κατὰ μήκος τῆς παρατάξεως. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰς συστολάς, ἤγουν σφιγχεῖς εἰς πύκνωσιν. Καὶ τὰς κλίσεις, ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ, ἐπὶ τὰ δεξιὰ, καὶ τὰς τῶν ὀρδίων μεταποιήσεις, τὰ διαστήματα τῶν στάσεων ἀπὸ ἀνδρὸς εἰς ἄνδρα, καὶ τὰς μερικὰς αὐτῶν πυκνώσεις ἢ ἀραιώσεις, καὶ τὰς ἀδιαλλήλων ἀπαντήσεις καὶ ἀντιδαμάσεις, ἧτοι ἐρχομένων ἢ ἀπερχομένων, καὶ τὰς κατὰ τὰς ἀκίας ἤγουν τοὺς ὀρδίνους διαιρέσεις αὐτῶν καὶ μετρισμούς.

ις'. Καὶ κατατάξεις αὐτὴν φάλαγγα, ἤγουν τὴν ὕλην παραταγὴν, ὅταν, ὡς εἴρηται, ἐπὶ βάθος συστᾶλλεται, καὶ ὅταν ἐπὶ μήκος ἐκτείνεται, καὶ τὴν λεγομένην ἀντιστομον ἤγουν δίστομον μάχην, ὅταν οἱ λεγόμενοι οὐραγοὶ, ἧτοι οἱ ὀπισθεν τῶν ὅλων ἀκίῶν, ἐπιστρέψαντες πρὸς τοὺς κυκλοῦντας κατὰ πρόσωπον μάχονται ὡς πρωτοστάται, καὶ ὀπισθεν αὐτῶν ὁμοίως αὐτοῖς ἀντιστρέψει τὸ ἡμισυ τῆς ἀκίας, καὶ πάλιν τὰς ἐκ τῶν τοιούτων μεταβολῶν ἀνακλήσεις καὶ ἀποκαταστάσεις.

ιζ'. Οἱ γὰρ πρὸς ταῦτα πάντα ἐθιζόμενοι στρατιῶται διὰ τάχους, ὡς εἴπειν, καὶ αὐτόματοι φέρονται πρὸς τὴν τάξιν. Οἱ δὲ τούτων ἀνέθιστοι καὶ ἀπαιδευτοί, διὰ τὰς ἀρχαίας πολλοῦ, καὶ μόλις ἀποκαθίστανται εἰς εὐκατεργασίας τῆς τάξεως χρῆσας.

ιη'. Διαμερίσας δὲ τὸ στράτευμα πρὸς ἀλλήλους ἀσίδητῳ μάχῃ συμβαλλέτωσαν, ἧτοι διὰ κονταρίων ἄνευ ξιφῶν, ἢ σαγιτῶν ὁμοίως, ἢ, ὡς εἴπομεν,

PATROL. GR. CVII.

11. Ut invadant se mutuo duo viri, et recedant, et rursus ingruant, et evolvant se ad modum paracontarii.

12. Utile vero est in ipso itinere faciendo, ut quidam ex illis suis locis se exercent, et conentur hæc ex equis facere. Hoc modo ipsam iter expeditum erit, et equi minus atterentur

13. Si contingat in expedito commorari exercitum, id est, in eo loco ubi coactus est, omni eo tempore ne unus quidem ex militibus, quantum fieri potest, otiosus sit, sed ad laborem, ut dictum est, assuefaciendi omnes sunt, et interdum prædicto more exercendi, interdum in acie, et inter se, interdum in armis suis detergendis et nitidandis occupentur. Otium enim non solum ignavos et effeminatos facit, sed etiam ad inania quædam et turbulenta cogitanda animum traducit. Ad voluntarios labores si se exercent, facile etiam coacti labores perferent, et ad imperata facienda aptiores erunt.

14. Nec sigillatim modo exercebis eos, sed generatim etiam assuefacies, ut suas stationes perfecte cognoscant, et in illis commorentur, et aspectu, et nomine familiariter se mutuo agnoscant, et sub quo præfecto miles unusquisque sit, in qua cohorte, et quibus cum viris in contubernio colloceatur.

15. Cognoscat etiam celeriter mandata, quæ a præfectis dantur. Cum præcipitur, ut extendatur acies sive in longitudinem, sive in latitudinem, vel ut cogatur, et contrahatur in densitatem, vel ut inclinatio fiat in dextram, aut sinistram partem, vel ut ordinum commutatio, et intervalla stationum a viro ad virum fiant, vel ut separatæ singulorum agminum densitates, vel raritates, vel ut mutui occursus, et discessionis, sive adventantium, sive recedentium sint, et contuberniorum, sive ordinum inter se partitio, separationes, et instructiones fiant.

16. Ve. ut phalanx, id est, universa acies aut in arcum contrahatur, aut in longitudinem producatur, vel ut distomos, id est, anceps acies fiat, hoc est, quando οὐραγοί, id est, caudani, post universam aciem conversi adversus hostes, qui circumvallare exercitum conantur, quasi præstitites pugnant, et a tergo similiter dimidium contubernium ad illos convertunt, vel ut istarum commutationum inclinationes et traductiones fiant.

17. Qui ad ista assuefacti sunt milites, celeriter, ut ita dicam, et sua sponte ad aciem hanc feruntur. Qui istarum rerum insueti rudesque sunt, magno cum negotio et molestia ad imminetia pericula in acie constitui possunt.

18. Ubi exercitum divideris, sine ferreis armis inter se committantur, vel cum hastis sine cuspidibus, vel sagittis similiter, vel, ut prædiximus, pro gla-

diis utantur virgis, vel calamos pro hastis tradas. Sin glebas habeat tellus in qua exercentur, conjicere eas jubebis in se mutuo inter confiligendum: interdum charzaniis, vel iis similibus in prælio utantur.

19. Acclives illis colles monstrans, jube ut cum cursu conscendant: et in eos, qui jam colles occupant, jube alios quosvis milites invadere, qui illos si possint depellant.

20. Ubi milites jam exercueris, illos dimittes, et aliis trades illorum arma, et manentes, atque in hac exercitatione strenue se gerentes, collaudabis; eos qui socorditer et effeminate se gerunt, exacues, et excitabis ad offensas illorum corrigendas.

21. Tali enim industria ac exercitatione non solum ad labores paratior est exercitus, verum etiam sanitatem melius tuetur, et cibo potioneque suavis fruitur, quanquam vilior ac tenuior fuerit. Et corpus valentius firmiter habet, si sudoribus, caloribus, apricationibus, frigoribus, tempestatibusque assuefactum fuerit.

22. Similiter exercebis equites, ad decertationes quasdam et dimicationes, insectationes, conflictationes, velitationes, et sagittarum jaculorumque emissiones, et quæcunque deinceps tibi fusius exprimum.

23. Hæc faciant in locis planis et campestribus, et ad montium pedes, et ad aspera quoque loca quantum possunt accedant.

24. Non modo mihi, verum etiam majoribus nostris visum est pernecessarium esse, ut cum in campestribus et planis locis ad cursum exercentur equi, tum etiam in editis et condensis et asperis locis, ut hæc loca aginine facto transeant, atque etiam ad declivia similiter se præparent. Si enim ad hunc modum assuefacti fuerint, neque homines neque equos ullus vel offendet vel lædet.

25. Æstate ne equum ad crebro bibendum assuefacias. Qua de causa minus utile est propter fluvium castra ponere.

26. Aciem borum instruas in asperis et aviiis locis, et cohortem ipsam permittas ita uti est instructa, agmine facto ea loca conscendere atque iterum descendere.

27. Quicumque suis equis parcentes iis exercitationibus abstinent, hi quantum in se est suam ipsorum salutem produnt.

28. Deinceps par est, quanquam verecunde, paucis tamen veterum motus bellicos et præcepta explanare, ut in illis quoque exerceas tuos, et illos tum dicto tum facto ad rem bene gerendam, et rem militarem cognoscendam excites. Nam posteaquam

ἀντὶ σπαθίων βεργίους, ἢ νάρθηκας, ἢ καλάμους ἀντὶ κονταρίων ἀναδιδοῦς. Ἐὰν δὲ καὶ βόλους ἔχη ἢ γῆ ἐν ἣ γυμνάζονται, τούτους βάλλειν κέλαιε κατ' ἀλλήλων ἐν τῇ γυμνασίᾳ τῆς συμβολῆς. Ποτὲ δὲ καὶ τὰ λεγόμενα χαρζάνια ἢ τούτοις ὁμοιά τινα χρῆσθωσαν ἐν τῇ μάχῃ.

19'. Δείξας δὲ αὐτοῖς καὶ βουνοὺς ὀρθοῦς, κέλαιε σὺν δρόμῳ ἀναβαίνειν καὶ καταλαμβάνειν αὐτούς, ἔχοντας δηλονότι τοὺς βουνοὺς ἐκείνους ἐτέρους στρατιώτας ἐφεστῶτας ἐπ' αὐτῶν.

20'. Καὶ ὅταν τινὰς τῶν στρατιωτῶν γυμνάσης, πάλιν ἐκείνους ἐκβαλὼν ἐτέροις ἐπιδώσεις τὰ εἰρημμένα ὄπλα. Καὶ τοὺς μείναντας (88-89) ἀνδραγαθήσαντας ἐν τῇ γυμνασίᾳ ἐπιαινέσεις, τοὺς δὲ ἀφυῶς ἐλθόντας καὶ ἀνάνδρως παραθήσεις, καὶ παροτρυνεῖς εἰς τὸ τὰ ἐλαττώματα αὐτῶν ἀνορθωθῆναι

21'. Ἐκ γὰρ τῆς τοιαύτης μελέτης καὶ γυμνασίας οὐ μόνον ἐθίζεται πρὸς τοὺς πόρους τὸ στράτευμα, ἀλλὰ καὶ ὑγιαίνει, καὶ πᾶσαν τροφήν ἡδέως ἐσθίει, καὶ πίνει, κἂν λιτὴ ἔσται, ὑπὲρ τὰς πολυτελεῖς τροφάς· γίνεται δὲ αὐτῶν τὸ σῶμα καὶ στεγρὸν, καὶ συνεθίζεται τοῖς μέλλουσι πόνοις, ἰδρωτὶ, καὶ θάλλει καὶ καύματι ἀσκιόστω, καὶ κρυμοῖς καὶ χειμῶσι συγγυμναζόμενον (90).

22'. Ὁμοίως δὲ γυμνάσεις καὶ τοὺς καθαρὰς ἐθίζειν αὐτοὺς ποιών, καὶ ἀμιλλᾶσθαι, καὶ διώξεις ποιεῖν, καὶ συμπλοκάς, καὶ ἀκροβολισμοὺς, ἤγουν τοξείας, ἢ ἀκοντίσεις, καὶ ὅσα ἐξῆς σοι πλατύτερον δηλώσω.

23'. Ταῦτα δὲ ποιεῖν καὶ ἐν ἐπιπέδοις τόποις, καὶ περὶ αὐτὰς τὰς ῥίζας τῶν βουνῶν ἐφ' ὅσον δυνατόν ἐστιν αὐτοῖς, καὶ τραχέων ἐγγίξειν τόπων.

24'. Καὶ τοῦτο μὲν τοῖς παλαιοῖς ἔδοξεν, ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μὴ μόνον εἰς δρόμους ἐν τοῖς ὄρεσιν τόποις ἐθίζεσθαι τοὺς ἵππους ἀναγκαῖον εἶναι, ἀλλὰ καὶ εἰς ὑψηλοῦς καὶ δασεῖς καὶ τραχεῖς, ὥστε σὺν ἐλασίᾳ τούτους διαβαίνειν. Ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τοὺς κατωφερεῖς. Ἐὰν γὰρ εἰς τοὺς τοιούτους ἐθίζονται, οὐκ εἶτι οὐδὲ τοὺς ἀνδρας οὐδὲ τοὺς ἵππους ξενίζει τόπος ἢ ἀδίκεϊ.

25'. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους μὴ ἐπιτηδεύειν πυκνῶς τοὺς ἵππους ποτίζειν. Διὸ οὐδὲ χρῆσιμὸν ἐστὶ πλησίον ποταμῶν ἀπληκεύειν (91)

26'. Καὶ παρατάσσεσθαι δὲ εἰς τοὺς δυσχερεῖς καὶ δυσβάτους τόπους, καὶ ἐπιτρέπειν ὡς ἐστὶ τὸ βάνδον, καθὼς φθάσει ὁ τόπος ἐκάστη σὺν ἐλασίᾳ ἀνέρχεσθαι ὁμοίως δὲ καὶ κατέρχεσθαι.

27'. Ὅσοι τοίνυν φειδόμενοι τῶν ἵππων αὐτῶν περιφροῦσι τῆς τοιαύτης αὐτῶν γυμνασίας, ἐαυτοῖς ἐπιβουλεύουσι.

28'. Ἐπὶ τούτοις δέον ἐστὶν, εἰ καὶ μετρίως, ὁμῶς καὶ ἐν ὀλίγοις ὑποδείξει, καθὼς προὔπεθέμεθα, πλατύτερον τὰς τῶν ἀρχαίων κινήσεις καὶ τὰ λεγόμενα παραγγέλματα, ἵνα προγυμνάζῃς καὶ ἐν τούτοις τὸ στράτευμα, καὶ διεγείρῃς αὐτοὺς καὶ διὰ

NOTÆ

(88-89) Καὶ τοὺς μίστρατας. Scribebatur, καὶ τοὺς μὲν αὐτούς.

(90) Συγγυμναζόμενον. Scribebatur, γυμναζόμενοι.

(91) Ἀπληκεύειν. Scribebatur, ἀποκαλεῖν.

35. Aliud genus est, ut post perfectam ad latus A deusationem, sic deusati ambulent : et quando sagittæ conjici incipiunt, tum præcipe Πάταξον, id est, Feri : decanis et quintanis in anteriores partes inclinantibus, et sua ipsorum capita cum scutis suis, atque equorum colla aliqua ex parte tegentibus, et hastas humeris gestantibus, scutis etiam lectas suis procedant ordinate, cum tripudio, id est, mediocri quodam motu, qui calpa dicitur : nec impetuose currant, ne contentionis celeritate ante manus conseratas, quod valde periculosum est, perturbetur acies, sagittariis interim, qui a tergo illorum sunt, sagittas jacentibus.

36. Aliud genus est, ut incursione interdum persequantur quasi cursores, quos nunc proclastas nominant : interdum ordinate ut defensores, quos nunc vindices appellamus : et si quasi cursoribus præcipere oportet, dicendum est, Δρόμω Ελα, id est, Cursu contende, et unius milliaris spatium incursionem hanc faciant. Sin quasi defensores, præcipiendum est hoc modo, Μετά τῆς τάξεως ἀκολουθεῖν, id est, Cum acie procedito, et ordinate ac distribute procedant.

37. Aliud genus est, ut retrocedant paululum, et rursus convertantur : et quando illos retrocedere vult, cursor clamet, Τύπτε καὶ ὑποχώρει, Feri et retrocede. Ubi autem retrocesserit ad unum, aut alterum sagittæ jactum, defensores rursus appellet his verbis : Στράφου, Ελα, id est, Verte, contende : et confestim rursus vertent se contra hostes. Hoc faciunt non modo antrorsum, sed etiam dextrorsum, lævorsum, rursumque ad secundam aciem : neque in ipsa versione, sed etiam intervallo interjecto vertant se sæpe, et δρουγγιστὶ, id est, universo agmine facto contendant contra hostes. Inter exercitandum hastas ipsas in altum sublatas, non in latus obliquatas habere oportet, ne equi in exercitatione hac et contentione impediatur.

38. Aliud genus est, ut ordinate se in lævam, aut dextram transferant, quod lateranis et cornistitibus opportunum, commodum est, id est, iis, qui ad circumveniendos et circumcludendos hostes constituti sunt. Et si in dextram partem traducere eos cupias, iis verbis fiat : Κατάφερε πρὸς τὰ δεξιὰ, id est, Transfer te ad dextram : sin lævorsum velis, tum dicas : Κατάφερε πρὸς τὰ ἀριστερά, ἢ Transfer te ad lævam : itaque transeant, si una cohors debeat, una, sin plures, una parte traducta, reliquæ similiter per cohortes transeant.

39. Aliud genus, ut in quibus consistunt locis, in eisdem interdum se vertant, interdum vero frontem aciei commutent. Si repentinus aliquis motus

λε'. Ἐτέρα δὲ κίνησις, ὥστε μετὰ τὴν ἀκριβῆ πύκνωσιν τῆς κατὰ πλευρὰν μάλιστα σφίγγεως πετυκνωμένους περιπατεῖν, ὅταν ἡ τοξεία ἄρχεται γίνεσθαι, καὶ παραγγέλλει, Πάταξον, καὶ ἐπικλιμένων τῶν δεκαρχῶν καὶ πενταρχῶν ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν, καὶ σκεπόντων τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς καὶ μέρος τῶν τραχήλων τῶν ἵππων μετὰ τῶν σκουταρίων αὐτῶν, καὶ τὰ κοντάρια ἀναδασταζόντων ἐπὶ τοὺς ὤμους καὶ ὑποκρυπτομένων μετὰ τῶν σκουταρίων ἐπυλαίνειν εὐτάκτως τριπύδω μόνῳ ἦγουν κινήματι συμμετρῶ τῷ λεγομένῳ κάλπα, καὶ μὴ βιαίως τρέχειν, ἵνα μὴ τῇ ὀξύτητι τῆς ἐλατίας διαλυθῆ ἡ τάξις πρὸ μίξεως χειρῶν, ὅπερ ἐστὶν ἐπικίνδυνον, τοὺς δὲ ὀπισθεν ὅσοι τοξόται εἰσὶ τοξεύειν.

λς'. Ἐτέρα δὲ κίνησις, ὥστε ἐπιδιώκειν ὅτι μὲν σὺν ἐλασίᾳ ὡς κούρσων, οὗς οἱ νῦν προκλάστας λέγουσιν, ὅτι δὲ συνταταγμένως ὡς διαφένσων (97), οὗς ἡμεῖς καλοῦμεν ἐκδίκους. Καὶ εἰ μὲν ὡς κούρσων χρητὴ κινεῖν, παραγγέλλει Ἐλάμω Ελα. Καὶ ἕως ἐνὸς μίλου ἀποκινουσι σὺν ἐλασίᾳ. Ἐάν δὲ ὡς διαφένσων, παραγγέλλει Ἐλάμω Μετὰ τῆς τάξεως ἀκολουθεῖν καὶ ἀκολουθοῦσι συνταταγμένως.

λζ'. Ἐτέρα δὲ κίνησις, ὥστε ὑποχωρεῖν ὀλίγον, καὶ πάλιν ἀντιστρέφασθαι. Καὶ ὅτι μὲν θέλη (98) ὑποχωρῆσαι, ὁ κούρσων κράζει, Τύπτε καὶ ὑποχώρει σὺν ἐλασίᾳ, ἕως ἐν ἡ δεύτερον σαγιτοβοδῶν ἐπὶ τοὺς διφένσωνας πάλιν κράζει (99) Ἐλάμω, Ελα (1) καὶ ἀνθυποστρέφουσιν ὡσανεὶ κατὰ τῶν ἐναντίων. Καὶ τοῦτο ποιεῖν πολλὰκις, καὶ μὴ μόνον ἐπὶ τὰ πρόσω, ἀλλὰ καὶ δεξιὰ, καὶ ἀριστερά, καὶ πάλιν ὡσανεὶ ἐπὶ τὴν δευτέραν τάξιν, καὶ ποτὲ μὲν ἐν αὐτῷ τῷ διαλείμματι ταύτης, ποτὲ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ αὐτῆς ἐξελίσσεσθαι, καὶ ἅμα δρουγγιστὶ, ἦγουν ὁμοῦ ὀρμῆν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐν δὲ ταῖς γυμνασίαις τὰ κοντάρια ἀναδασταζόμενα ἔχειν δεῖ, καὶ μὴ εἰς πλάγιον, ἵνα μὴ οἱ ἵπποι (2) ἐν τῇ ἐλασίᾳ ἐμποδίζωνται.

λη'. Ἐτέρα δὲ κίνησις, ὥστε μετατίθεσθαι συνταταγμένως ἀριστερά καὶ δεξιὰ, ὅπερ ἀρμόζει πλαγιοφύλαξιν καὶ ὑπερχερασταῖς, ἦγουν τοῖς ἐπὶ τὸ κυκλῶσαι τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν τεταγμένοις ἐπὶ τοῦ δεξιῦ μέρους ὡπερ κέρασ, καὶ παραγγέλλει, εἰ μὲν ἀριστερά μετατίθεσθαι βούλεται, Κατάφερε πρὸς τὰ ἀριστερά ἢ εἰ δὲ δεξιὰ μετατίθεσθαι, Κατάφερε πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ οὕτως μετατίθεσθαι ἢ ἐάν μὲν ἐν βάνδον ἐστὶ, τὸ ἐν ἢ εἰ δὲ πλείονα, ὁμοίως τοῦ ἐνὸς μέρους μετατιθεμένου, καὶ τὰ λοιπὰ ὡσαύτως κατὰ ἐν βάνδον ποιούσιν.

λθ'. Ἐτέρα δὲ κίνησις, ὥστε μεταβάλλεσθαι ποτὲ μὲν ἐν οἷς ἴστανται τόποις, ποτὲ δὲ καὶ τὸ μέτωπον τῆς παρατάξεως ἀλλάσσοντες. Ἐάν μὲν γὰρ αἰφνι-

NOTÆ.

(97) Ὡς διαφένσωνας. Posteriores Græci dicebant, διαφένσωνας, pro δηφένσωνας, sive διφένσωνας.

(98) Καὶ ὅτι μὲν θέλη. Interpungendum scribendumque : καὶ ὅτι μὲν θέλη ὑποχωρῆσαι, ὁ κούρσων κράζει.

(99) Πάλιν κράζει. Item scribe, πάλιν κράζει.

(1) Στράφου, Ελα. Sic in Chæci codice videtur fuisse. In aliis deest Ελα.

(2) Ἴνα μὴ οἱ ἵπποι. Sic erat et in codice Pistoriano pro ἵνα μὴ κτύπον.

διασμός τις γένηται ὑπὸ ἐχθρῶν, κατὰ νότου, ἤγουν A ἔπισθεν (3), ἐπιπερομένων, παραγγέλλει, Μετασχημάτισον. Καὶ ὡς ἴστανται ἐν τοῖς τόποις αὐτῶν ἐπὶ οὐρᾶν ἔπισθεν βλέπουσι τῶν βανθοφῶρων μόνων μετὰ τῶν ἀρχόντων εἰς τὸ κατὰ οὐρᾶν μέτωπον ἐρχομένων. Εἰ δὲ πλῆθος ἐχθρῶν ἐπιφανῆ ἔπισθεν, παραγγέλλει, Μετάλλαζον. Καὶ τότε μετατίθενται κατὰ βάνδον.

μ'. Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ μῆκος ὀρδινεύειν καὶ γυμνάζειν ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ δρουγγιστὶ τάσσοντας γυμνάζειν καὶ ἐξελαύνειν ἐπ' εὐθείας καὶ κύκλους διαφόρους, πρῶτον μὲν διὰ τὰς ὑποχωρήσεις καὶ ἀντιστροφάς, εἶτα διὰ τὰς αἰφνιδίους κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐφόδους, λοιπὸν δὲ καὶ διὰ τὸ συντήμως τοῖς δεομένοις ἐπιβοηθεῖν. Εἰ γὰρ οὕτως ἐθισθῶσι (4) τὰ τάγματα, ἐτοίμως ἔχουσι καὶ εἰς κούρσωρας, ἤγουν B προκλάστας, ἢ προμάχους, καὶ εἰς διφένσωρας, ἤγουν ἐκδίκους, ἢ βοηθοὺς, καὶ εἰς ἐκάστην χρεῖαν τάσσεσθαι.

μα'. Καὶ τῆς τοιαύτης οὖν γυμνασίας κατορθομένης εἰς τὰ πλεονα, εἰ καὶ μὴ πάντα δεῖ γινώσκειν τοὺς στρατιώτας (οὐ γὰρ δεῖ πάντα πουβλικίζεσθαι, διὰ τὸ μὴ τοῖς ἐχθροῖς γινώσσεσθαι)· διὰ τῶν εἰρημένων τούτων ἐννεα κινήσεων πρὸς πᾶσαν χρεῖαν ἔτοιμα γίνονται τὰ αὐτῶν τάγματα, καὶ εἰς κούρσωρας, καὶ εἰς διφένσωρας, καὶ εἰς πλαγιοφύλακας, καὶ εἰς ὑπερκεραστάς, ὅτε χρεῖα γένηται ἀφορισθῆναι τινὰς αὐτῶν, ἐν συνηθείᾳ πάσης τάξεως γινόμενα.

μβ'. Ἀναγκαῖον δὲ ἐστὶ λοιπὸν καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλα τὰ βάνδα συμφωνίαν καὶ τάξιν εἰθίζεσθαι ὡς ἐπὶ παρατάξεως. Ἄλλ' ἵνα, ὡς εἴρηται, μὴ φανερὰ γίνεται ἢ πᾶσα ἔκταξις τοῖς ἐχθροῖς. Οὐδέποτε γὰρ πρὸ τῆς μάχης τὴν πᾶσαν τάξιν ἐν τῷ ἄμα, τουτέστιν εἰς πρώτην καὶ δευτέραν παρατάξιν, διὰ γυμνασίαν μόνην τάσσειν, ἢ πλαγιοφύλακας, ἢ τοὺς ὑπερκεραστάς λεγομένους, ἢ τοὺς δρουγγιστὶ καὶ λαμβανόντως προσπίπτοντας, ἢ ἐνέδρας, ἤγουν ἐγκρίματα (5)· τὰ γὰρ τοιαῦτα στρατηγίας μάλλον ἐπιτηδεύματα εἶναι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἢ τάξεως, ἔπερ προπουβλικίζεσθαι ἐν ταῖς γυμνασίαις· οὐ συμφέρει. Ἄλλὰ τότε πρὸς τὸ παρὸν κατὰ τὴν ἀπαυτοῦσαν χρεῖαν ποιεῖ.

μγ'. Πρέπον οὖν, εἴτε καθ' ἑαυτὸ τοῦ κόμητος τὸ βάνδον, εἴτε δρουγγούς, εἴτε τούρμα, εἴτε καὶ παρατάξις πολλοῦ στρατοῦ ἐστίν, ἐν τρισὶ μέρεσι τάσσειν τοὺς γυμναζόμενους. Καὶ εἰ μὲν βάνδον ἐστὶ τὸ καθ' ἑαυτὸ γυμναζόμενον, τοὺς πλείους αὐτῶν ἐν τάξει κουρσῶρων ποιεῖν. Ἀπὸ δέκα δὲ καθάλαρλους (6) ἐπὶ ἀπλῆς ἀκίας ἐνθεν κἀκείθεν αὐτοὺς ἰσομετώπους τάσσειν ἐν τάξει διφενσῶρων, ἄλλους δὲ ὀλίγους καθάλαρλους ἄχρι δέκα τάσσειν δι' ὄψεως ἐναντίους, ὥστε τὴν συμβολὴν πρὸς αὐτοὺς εἰκάζεσθαι.

retro fiat hostibus a tergo imminentibus, præcipe hoc modo : Μετασχημάτισον, id est, Convertite : et in statione sua consistentes, ad caudam se solum convertant, signiferis et præfectis solis ad caudæ frontem pervenientibus. Sin magna vis hostium iugruat, tum præcipe, Μετάλλαζον, Transmuta, et integra tum cohors se transmutet.

40. Nec vero in longitudinem solum instruere utile est, sed etiam δρουγγιστὶ, id est, confertim instruantur, ut exercent se, et contendant varie in directum per retrogressiones et conversiones, per repentinas hostium incursiones, ut quadam cum celeritate possint afflictis opem ferre. Si ad hunc modum assuefactæ cohortes fuerint, commode poterunt in cursores, id est, proclastas, sive propugnatores, et in defensores, sive vindices, et præsidarios, ad omnem usum instrui.

41. Talis igitur exercitatio diligenter in plurimis est adhibenda, siquidem omnia a militibus cognoscenda non sunt. Non enim oportet omnia in vulgus efferri, ne ab hostibus ea agnoscantur. His autem moribus prædictis ad omnes usus belli cohortes habiles fiunt, ut tum in cursores, tum in defensores, tum in lateranos, tum in cornistites, ubi opus est, cooptari assumique possint.

42. Banda autem, sive cohortes quadam consensione et instructione, quasi in acie ipsa jungenda sunt. Sed ne universæ exercitationes et molitiones hostibus agnoscantur, nunquam ante conflictationem ipsam universæ copię simul, id est, in priamam et secundam aciem exercitationis causa transferantur, vel ad lateranos, vel ad cornistites, vel ad eos qui δρουγγιστὶ, id est, confertim, et clam adoriuntur, vel ad occultas insidias; hujusmodi enim consilia imperatoria divulgari et in vulgus efferri priusquam cum hoste configas, inutile est. Sed ad præsentem rerum usum ex tempore talia adhibenda sunt.

43. Par est igitur, sive comitis alicujus bandum, sive drungus, sive turma seorsim exercentur, sive in instructione magni exercitus collocetur, ut in tres partes exercendi dividantur. Si bandum, sive cohors per se exercentur, maximam illorum partem in cursorum agmine pones; ex equitatus simplicibus contuberniis hinc, atque illinc æqualia cornua defensorum loco pones; alios autem paucos equites eminus ante conspectum illorum pones, ut quasi ad confligendum cum illis se præparare possint.

NOTÆ.

(3) Κατὰ νότου, ἤγουν ἔπισθεν. Scribebatur, x. ὀρδινεύειν.

(4) Ἐθισθῶσι. Scribebatur, ἐθισθῶσι.

(5) Ἦγουν ἐγκρίματα. Scribe, ἤγουν ἐγκρύμ-

ματα.

(6) Ἀπὸ δέκα δὲ καθάλαρλους. Ejiciendum censeo, δέκα.

44. Jam cum se quasi ad proelium movent, magno impetu facto cursores se a defensoribus separant, et ubi recta unum atque alterum milliare excurrerint, dimidium illius spatii revertantur, et interdum dextrorsum, interdum laevorsum se currendo obliquant, sicque tertio quartoque faciunt, rursusque orbiculate procedant, postea spatium illud percurrentes, quod inter eos et defensores est, unde exierant, cum defensoribus quasi instructis in acie iis occurrant, qui ante eos insequerantur.

45. Drungo, id est, integra cohorte milliaria exercitante se, idem facies, et cohortem in cursores et in defensores divides, et eos qui cursores sunt, interdum defensores facies, interdum contra, ut ad omnem usum parati sint.

46. Similiter facies, turma aliqua se exercente, et acie prima aut secunda hoc faciente. Adverte autem potissimum has orbiculas cursorum incursiones, ubi diversa et varia banda sive cohortes fuerint, ut in duas sortes dividantur, et contrario inter se motu currant, et obviam sibi mutuo fiant, altera foris, altera interius currendo, ut ne impedimento equitibus sint.

47. Deinde latrones sive lateranos et cornistites, id est, eos qui ad circumdandos a dextra parte hostes locaturi, separatim cum illis drouγγισσι, id est, confertim et simul incursando exerceas. Sed id praedictis de causis quantum potes clanculum facias.

48. Itaque si quasi adversus aciem hostium eminus existentem, tuos instruxeris, accurata ut exequantur illis, et non circumveniantur ab iis. In iis quae cominus sunt perfice ut hostes a tuis circumdantur, paucis equitibus per simplicia contubernia usque ad unius atque alterius cohortis multitudinem quasi hostibus praepositis, ut adversum eorum ad lanandum, tum ad circumveniendum eos, cornistites dirigant. Deinde sic qui cum illis versantur, drouγγισσι quasi maza simul clanculum ipsi soli de improviso contentione quadam celeri excurrentes, a tergo, id est, postica parte hostium illos invadant.

49. Haec igitur exercitationes simplices sunt, communiter tamen multas cohortes, et privatim unamquamque cohortem idonee exercent, et inimicis acies nostra minime aperitur. Istae exercitationum formae scriptis tradendae turmarchis tuis sunt, et reliquis cohortibus quae separatim exercentur.

50. Assuefacito ad huiusmodi exercitationes, non solum in campestribus, sed etiam in aviis et asperis, in arduis et acclivibus, in declivibus et pronis locis: et ipso aestus squallorisque tempore utile est

μδ'. Κινούντων δὲ αὐτῶν ὡς ἐπὶ μάχην ἔξιρχεσθαι σὺν ἑλασίᾳ τοῦ κούρσωρος, καὶ χωρίζεσθαι τῶν διφαστόρων (7), καὶ τρέχοντας ἐπ' εὐθείας ὡς ἐν ἡ δεύτερον μίλιν, ὑποστρέφειν ἕως τοῦ ἡμίσεως ἐκείνου διαστήματος, καὶ ἐκκλίνοντας ποτὲ μὲν δεξιὰ, ποτὲ δὲ ἀριστερὰ τρέχειν, οὕτως δὲ ποιεῖν καὶ τρίτον καὶ τέταρτον, εἶτα πάλιν κυκλοειδῶς ἐλαύνειν, καὶ μετὰ ταῦτα προστρέχοντας ἐν τῷ μεταξύ τόπῳ τῶν διφαστόρων, ὅθεν καὶ ἐξῆλθον, μετὰ τῶν ὡς ἐν τάξει διφαστόρων ἐλαύνειν, ὡς εἰς ἀπάντησιν τῶν καταδικωνόντων αὐτούς.

μα'. Οὕτω δὲ ποιεῖν καὶ δροῦγγου γυμναζομένου· καὶ τὰ μὲν τῶν βάνδων αὐτοῦ τάσσειν κούρσωρας, τὰ δὲ διφαστορας, καὶ πάλιν ἐναλλάσσειν αὐτὰ, ὥστε [τὰ μὲν] τοὺς κούρσωρας, τὰ δὲ διφαστορας ποιεῖν, καὶ τοὺς διφαστορας, ὥστε πρὸς τὴν δοκοῦσαν χρεῖαν ἐτοιμοὺς αὐτοὺς εἶναι.

μς'. Ὁμοίως δὲ ποιεῖν καὶ τούρμας γυμναζομένης παρατάξεως πρώτης, καὶ παρατάξεως δευτέρας. Ἐπισκέψαι δὲ εἰς τὰς κυκλοειδῆς ἑλασίας τῶν κούρσωρων ὅπου διάφορα βάνδα εὐρίσκονται, ὥστε εἰς δύο ἀρχὰς ταῦτα μερίζεσθαι, καὶ ἐλαύνειν τὴν ἐναντίαν ἀλλήλων, καὶ ὅπ' αὐτὰς τὰς ἀρχὰς, τὴν μὲν μίαν ἐξω, τὴν δὲ δευτέραν ἐσωτέρω τρέχειν, ἵνα μὴ προσκρούματα καθάλλαιων γίνωνται.

μζ'. Δέον δὲ καὶ πλαγιοφύλακας, καὶ ὑπερκεραστὰς, ἦγουν τοὺς τὰς κυκλώσεις ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μέρους ποιοῦντας ἰδίως μετὰ αὐτῶν δροῦγγισσι, ἦγον πυκνοὺς καὶ ὁμοῦ ἐμπέπτοντας γυμνάζειν, λαμβανόντως δὲ δι' ἣν ἀνωτέρω εἴπομεν αἰτίαν.

μη'. Ὅστε εἰς μὲν τὰς μακροτέρας παρατάξεις τῶν ἐναντίων ἵνα ἰσῶνται, καὶ μὴ ἐν περιλαμβανῶνται (8) ὅπ' αὐτῶν· κατὰ δὲ τῶν κοντοτέρων εἰς τὸ τὰς κυκλώσεις ποιεῖσθαι ἀντιτασσομένων αὐτῶν ὀλίγων καθάλλαιων ἐπὶ ἀπλῆς ἀκίας ἀχρι ἐνός ἢ δευτέρου βάνδου, ὡς ἐναντίου, ἵνα πρὸς αὐτοὺς κανονίζωσιν οἱ ὑπερκερασταὶ πρότερον ὑπερκεραῖν αὐτούς, ἥτοι κυκλοῦν. Εἶθ' οὕτως συνελθόντες αὐτοὺς δροῦγγισσι, ἦγουν ὡς μάζα, ὁμοῦ λαμβανόντως αὐτοὶ μόνου ἀφῶ ὑπεξερχόμενοι μετὰ ἑλασίας ὀξείας τῷ ὡτέρω ἦγουν κατὰ τὸ ὅπισθεν τῶν ἐναντίων ἐπιτιθενται.

μθ'. Αὐταὶ οὖν αἱ γυμνασίαι ἀπλᾶί εἰσιν. Καὶ κοινῶς δὲ πολλὰ τάγματα καὶ ἰδίως πάλιν ἐν τάγματι (9) ἀρμόδιως γυμνάζουσαι, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἀγνωστος ἢ τάξις φυλάττεται, καὶ δέον σε, ὡ στρατηγῆ, ταύτας τὰς γυμνασίας ἐγγράφως δοῦναι καὶ τοὺς ὑπὸ σε τουρμάρχας καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἰδίᾳ γυμναζομένοις τάγμασιν.

ν'. Ἐθίζειν δὲ τὰς τοιαύτας γυμνασίας μὴ μόνον ἐν ὁμαλοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν δυσβάτοις τόποις, καὶ εἰς ὑψηλοῖς, καὶ εἰς καταφερεῖς, καὶ ἐν καιρῷ δὲ καύσωνος καλὸν ἐστὶ γυμνάζειν καὶ ἐθίζειν τὸν στρα-

NOTAE.

(7) Διφαστόρων. Scribe, διφαστορών.

(8) Ἐν περιλαμβανῶνται. Scribe, ἐμπεριλαμβανῶνται.

(9) Ἐν τάγματι. Scribe, ἐν τάγματι. Quae vero ibidem sequuntur, τὰ τάγματα, male geminata censeo; itaque delenda.

τόν. Οὐδεὶς γὰρ οἶδεν πότε συμβήσεται μάχη, καὶ τί συμβήσεται.

να'. Ἐπει γὰρ οὕτως τὴν γυμνασίαν ποιῆσθαι ὡς ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ πολέμου. Διὸ καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ χρῆσιμον καὶ τὰ ἐν καιρῷ πολέμου ἐνταῦθα εἰρήκαμεν. Τὸ γὰρ πρὸς τοὺς κινδύνους ἐθίζεσθαι ἀνδρισιότρους τοὺς στρατιώτας ποιεῖ.

νβ'. Ἐπει δὲ τὴν τῶν καθαρῶν γυμνασίαν ἐκ μέρους διατάξαμεθα, χρῶν ἐστὶν ὁμοίως καὶ τὴν τῶν πεζικῶν ταγμάτων γυμνασίαν σοὶ διορίσασθαι, ὅσον ἐκ τῶν ἀρχαίων τακτικῶν, καὶ ὅσον ἐκ τῶν νέων παρελήφαμεν.

νγ'. Ὀρίζονται (10) τοῖσιν αἱ ἀκταὶ πρῶτον τὸν τοῦ πεζικοῦ τάγματος (11), καθὼς ἄνω που ἐσημάναμεν, ὥστε τάσσεσθαι τινὰς μὲν ἀριστερᾶ, τινὰς δὲ δεξιᾶ τοῦ βάνδου, ἦτοι τοῦ ἀρχοντος. Καὶ προπορευομένου τοῦ ἀρχοντος ἅμα τῷ βανδοφόρῳ, καὶ τῷ μανδάτωρι, καὶ βουκινάτωρι, ἐπακολουθοῦσιν, ὡς ὤρισθησαν. Ὀλιγαγοὶ (12), ἦγουν οἱ πρωτοστάται, ἡ δέκαρχοι, πρῶτον οἱ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, καὶ τότε τοῦ δεξιοῦ.

νδ'. Γενομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῷ τῆς γυμνασίας τόπῳ, ἡ τῆς παρατάξεως, ἵσταται ὁ ἀρχων, καὶ μετὰ αὐτῶν ὁ βανδοφόρος, καὶ εἰ τις ἕτερος, κατὰ συνήθειαν. Καὶ παρατάσσονται αὐτοὶ ἐνθεν καὶ κάκειθεν αἱ ἀκταὶ ὡς ὤρισθησαν, πρῶτον ἐν ἀραιτέρῳ διαστήματι, ἵνα μὴ συντρίβωνται ὑπ' ἀλλήλων, ἀπὸ ες τὸ βάθος, ἦγουν τὸ πάχος, ἔχουσαι καὶ τοὺς ψιλούς ἔπισθεν, τὰ δὲ ξίφη τῶν κονταρίων ἄνω βλέποντα, ἵνα μὴ ἐμποδίζωνται ὑπ' αὐτῶν. Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ μετώπου περιπατοῦσιν, ὁ μανδάτωρ, ὁ καμπιδουκτωρ, ἦγουν ὁ ὀδηγὸς τῶν τόπων, ὁ μὲν τοὺς τόπους ἀνερευνῶν καὶ ὀδηγῶν, ὁ δὲ τὰ μανδάτα γνώμη τοῦ ἀρχοντος διδοῦς.

νε'. Καὶ εἰ μὲν τάγμα ἐστὶ τὸ γυμναζόμενον, τὸν τοῦ τάγματος ἀρχοντα ἔμπροσθεν περιπατεῖν μετὰ μανδάτωρος καὶ καμπιδουκτωρος· εἰ δὲ τούρμα, γυμνάζεται, μηδὲνα ἔμπροσθεν περιπατεῖν εἰ μὴ τουρμάρχην καθαρῶν μετὰ μανδατέρων δύο, καμπιδουκτέρων δύο (13), στρατῶρος ἐνός, καὶ σπαθάτου ἐνός, ἦτοι τοῦ τὰ ὄπλα τοῦ ἀρχοντος φέροντος, ἕως οὗ πλησίον τῆς συμβολῆς γένηται ἡ παραταγῆς· τότε δὲ ἐν τῇ παραταγῇ ἀσφαλῶς εἰσέρχεται ἐν τῷ τόπῳ τὸ βάνδον αὐτοῦ τέτακται.

νς'. Μὴ συμπλέεσθαι δὲ αὐτὸν τοῖς ἐναντιοῖς, μηδὲ βουκινὸν λέγῃς ἐκάστω μέρους, πλὴν τοῦ μερᾶρχου, εἴτε μίαν τούρμαν ἔχει τὸ μέρος, εἴτε δύο, εἴτε πλείονας, κἄν εἰ συμβῇ πολλὰ εἶναι τὰ βουκίνα, ἵνα μὴ θορύβου γενομένου κωλύωνται τὰ μανδάτα ἐξακούεσθαι. Καὶ οἱ μὲν ὀπλίται πεζοὶ, ἦγουν οἱ σκουᾶται τάσσονται οὕτως.

νζ'. Οἱ δὲ ψιλοὶ κατὰ διαφόρους τρόπους τάσσονται, ἦγουν οἱ ἀκροβολισταὶ (14) μὲν πάσαι καλούμενοι,

A patientiam laborum exercere milites : nemo enim scit quo tempore bellum futurum, et quidnam in bello usu venturum sit.

51. Ita exercitatio instituenda, quasi bellum ipsum gereretur. Itaque utilitatis causa ne bellie quidem temporis similitudo praetermittenda est : nam haec assuefactio periculorum longe robustiores milites facit.

52. Quoniam equestrem exercitationem aliqua ex parte attingimus, sic pedestris aciei exercitationem non praetermittemus, quam vel ex antiquis, vel ex recentioribus rei militaris scriptoribus accepimus.

53. Pedestris aciei primum contubernia describantur, quemadmodum antea praecipimus, ut quaedam ad laevam, quaedam ad dextram cohortis sive praefecti collocentur : cumque praefectus simul cum signifero et mandatore, et buccinatore procedit, sequantur quemadmodum constituti fuerant lochagi, id est, praestites et decani sinistri lateris primum, deinde dextri.

54. Ubi in exercitationis sive instructae aciei loco fuerint, stet praefectus, et cum eo signifer, et si quis alius eum eo esse consuevit, instruaturque contubernia hinc atque illinc, primum. quemadmodum explicatum antea est, laxiore et rariore intervallo, ut ne a se mutuo affligantur : deinde ad sedecim virorum altitudinem, id est, profunditatem. Cuspides hastarum sursum erectas habeant, ne ab illis impediuntur. Ante frontem aciei ambulent mandator et campiductor, id est, dux viarum, hic quidem ut vias indaget, et eos ducat, ille vero, ut ex imperio praefecti mandata det.

55. Si cohors exercenda sit, cohortis praefectus ante eos cum mandatore et campiductore ambulet. Sin turma exerceatur, nemo anteambulet nisi turmarchus et eques cum mandatoribus duobus, et campiductoribus duobus, stratore uno et spathato uno, id est, armigero qui turmarchae arma gerit, donec prope conflictationem ipsam venerint copiae ; tum certe ad locum suum et stationem in cohorte et bando suo tuto accedat.

D 56. Neque cum hostibus configat ille, neque buccina, quamvis complures fuerint, in ullo meret, id est, triente exercitus personet nisi merarchae, sive unam turmam triens habeat, sive plures, ut ne tumultu aliquo impediuntur mandata exaudire. Huc gravis armatura, id est, pedites scutati, ad hunc modum instruuntur.

57. Levis armatura diversis modis instruitur. Qui enim akrobolistai olim, nunc sagittarii nominantur,

NOTÆ.

(10) Ὀρίζονται. Scribe, ὀρίζονται.

(11) Πρῶτον τὸν τοῦ πεζικοῦ τάγματος. Delendum censeo, τόν.

(12) Ὀλιγαγοί. Scribe, οἱ λοχαγοί.

(13) Καμπιδουκτέρων δύο. Scribatur, καμπιδουκτέρων δ.

(14) Ἀκροβολισταί. Sic codex Checi pro, βιταρλισταί. Pistorii : βελοβολισταί.

interdum a tergo uniuscujusque contubernii pro multitudinis ratione collocentur, ut scutorum singulis contuberniis quaternionibus unus sagittarius respondeat. Interdum in ipsa contubernii altitudine scutatus et sagittarius alternatim stent, interdum in contuberniis et cornibus, id est, extremis oris copiarum, interius equilibus, sæpe etiam exterius haud longe cum paucis scutatis ad defendendos interiores equites, si multa levis sit armatura. διαρτήματος, μετὰ καὶ ὀλίγων σκουτάτων εἰς τὸ ἐκδικῆσαι τοὺς εἰς τὸ ἐσώτερον ἐστώτας καθάλλαρους, ἐὰν πολλοὶ εἰσὶν οἱ ψιλοί.

58. Qui rhictaria, id est, jacula vel tauricia, vel barducia habent, il vel a tergo scutorum, vel in extremis oris aciei, et non in medio, locentur. Funditores omnes in extremis oris aciei. Nunc autem sagittarios reliquosque jaculatores a tergo contuberniorum adversum eos qui contraria exercent, vel quemadmodum usus requirit, collocabimus.

59. Equites in ipsis oris aciei pedestris collocabis. Quæcumque autem robustiores cohortes sunt, cum ducibus suis in exteriori loco collocentur. Et si complures equites fuerint qui duodecim millium numerum excesserint, tum ad decem virorum altitudinem fiant: sin pauciores, ad quinque virorum altitudinem constituentur. Sint autem quidam supra justum numerum, qui ultra currus a tergo in subsidiis locentur, ut si a tergo hostes invaserint, occurrant illis: sin minus, lateribus adjungantur.

60. Laxiore primum intervallo instruantur isti, ut si aliqua occasio exercitus commutandi fiat, minimum impediantur.

61. Præcipies equitibus, ne nimis impetuose currant in hostes, neque a pedestri acie longo intervallo discedant, ne si forte insidiæ fiant, et hostes retro in eos se convertant, pedites horum præsidio destituti aliquod vulnus accipiant. Si pressi admodum dissipatique fuerint, tum retro ad currus suos conservandos, qui a tergo aciei pedestris instructi sunt, se conferant, nec eos prætereant. Sin ne sic quidem resistere possint, ex equis descendant, et pedibus seipsum defendant.

62. Si aciem instruere exercitus voluerit, non tamen eo die confligere, si adversarii in equites irruerint, et nequaquam sustinere eos tui potuerunt, ne præstolentur eos in aciei cornibus sistendo, sed retro cedant ad extremas oras aciei et currum. Quod si fiat, majore intervallo opus est, ut discedentibus jam tum equitibus cæteri angustiis non nimis premantur, ne hostium sagittis lædantur.

63. Hæc tempore prælii maxime fiant: hæc de causa enim hæc exercitationes maxime suscipiuntur.

Α νῦν δὲ τοξόται ἢ σαγιττάτορες. Ποτὲ μὲν γὰρ ὄπισθεν ἐκάστης ἀκίας πρὸς τὸ μέτρον τῶν ὄνων (15), τούτέστιν εἰς τοὺς ἑς' σκουτάτους δ' ψιλοί· ἵνα μὲν χρι δ' μεριζομένης τῆς τῶν σκουτάτων ἀκίας εὐρεθῆ εἰς τοξότης ὄπισθεν αὐτοῖς· ποτὲ δὲ ἐν τῷ βάθει τῶν ἀκίων εἰς παρῆ σκουτάτος, καὶ τοξότης, ποτὲ δὲ ἐν ταῖς ἀκίαις καὶ ἐν τοῖς κέρασιν, ἦγουν ταῖς ἐξοχαῖς τῶν παρατάξεων, τούτέστιν ἐσώτερω τῶν καθάλλαρῶν, πολλάκις δὲ καὶ ἐσώτερω αὐτῶν, ἀπὸ μικροῦ

Β νη'. Οἱ δὲ τὰ ρικτάρια, ἢ τζικουρία, ἢ βαρδούκια ἔχοντες, ἢ ὄπισθεν τῶν ἀκίων τῶν σκουτάτων, ἢ εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως, καὶ οὐκ ἐν τῷ μέσῳ. Οἱ δὲ σφενδοβολιστὰι πάντως εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως. Νῦν δὲ τάξομεν τοξότας καὶ λοιποὺς ἀκοντιστάς ὄπισθεν τῶν ἀκίων πρὸς τὴν γυμνασίαν, ἢ ὡς ἀπαιτεῖ ἡ χρεια αὐτῆς.

Β θ'. Τοὺς δὲ καθάλλαρους εἰς τὰ ἄκρα τῆς πεζικῆς παρατάξεως τάξεις. Ὅσα δὲ αὐτῶν ἀνδρειότερα τάγματα, μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν ἐσώτερω. Καὶ εἰ μὲν πολλοὶ εἰσὶν οἱ καθάλλαρῶι, τούτέστι πλέον τῶν ἐβ' χιλιᾶδων, ἀπὸ δέκατον βάθος τούτο γίνεσθαι. Εἰ δὲ καὶ ὀλιγωτέρους τοῦ μέτρον τούτου, ἀπὸ πέντε. Ἐἶναι δὲ ἐκ περισσοῦ τινὰς ὄπισθεν ἐν ὑποδοθηλαῖ αὐτῶν ἐσώτερω τῶν ἀμαξῶν· ἵνα ἐὰν μὲν διὰ τῶν ὄπισθεν τινος τῶν ἐχθρῶν φανῶσι, ἀποσοθῶσιν αὐτούς· εἰ δὲ μήγε, προστεθῶσι τοῖς πλαγίοις καὶ αὐτοῖς.

Β ς'. Τάσσονται δὲ καὶ αὐτοὶ ἐν ἀραιότερῳ πρῶτον διαστήματι, ἵνα ἐὰν γένηται καιρὸς εἰς τὸ χρῆζειν μεταβάλλεσθαι, μὴ ἐμποδίζονται.

Β ζα'. Παραγγελεῖς δὲ τοὺς καθάλλαρους μὴ κατατρέχειν τῶν ἐχθρῶν, μηδὲ ἀφίστασθαι τῆς πεζικῆς παρατάξεως ὡς ἐπὶ πολὺ διάστημα, καὶ τάχα τραπῶσιν οἱ ἐχθροί· ἵνα μὴ ἐγκρίματος (16) τινος παρ' αὐτῶν γενομένου, εἴπερ ἀπὸ διαστήματος εἰσὶν οἱ πεζοὶ γυμνούμενοι τῆς παρατάξεως, ἐπιρροσθῶσιν, ὡς ὀλιγώτεροι ἢ ἀσθενέστεροι. Ἄλλὰ καὶ ἐν βιασθῶσιν, ὡς εἰκός, παρὰ τῶν ἐναντίων, ὄπισθεν τῆς παρατάξεως τῶν πεζῶν ὀφειλοῦσιν εἶναι πρὸς φυλακὴν αὐτῶν· εἰ δὲ μὴδὲ οὕτως ἀντέχουσι, κατέρχεσθαι αὐτούς ἐκ τῶν ἵππων, καὶ οὕτως περὶ ἑαυτοὺς ἐκδικεῖν.

Β ζβ'. Ἐὰν δὲ παρατάξεσθαι μὲν θέλῃ ὁ στρατός, μὴ συμβάλλειν δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ὀρμησῶσιν οἱ ἐχθροὶ κατὰ τῶν καθάλλαρῶν καὶ μὴ βασιάζωσιν αὐτούς, μὴ ἀναμένωσιν αὐτούς ἰστάμενοι εἰς τὰ κέρατα τῆς παρατάξεως, ἀλλ' ὄπισθεν μᾶλλον ἔλθωσι, τούτέστιν εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως καὶ τῶν ἀμαξῶν. Εἰ δὲ τοῦτο γένηται, χρεια μείζονος τοῦ ἐν τῷ μέσῳ διαστήματος, ἵνα μεταβαλλομένων, ὡς εἰκός, τῶν καθάλλαρῶν μὴ στενοχωρηθῶσι, μηδὲ αἱ τῶν ἐχθρῶν σαγιτταὶ μὴ βλάπτωσιν αὐτούς.

Β ζγ'. Ταῦτα δεῖ μάλιστα κατὰ τὴν καιρῷ μάχης γίνεσθαι· διὰ ταύτην γὰρ καὶ ἡ γυμνασία μεταχειρίζεται.

NOTÆ.

(15) Τῶν ὄνων. Scribe, τῶν ὄλων.

(16) Ἐγκρίματος. Scribe, ἐγκρύματος.

ξδ'. Τούτων μὲν οὖν τῶν διατάξεων εἰρημένων, ἄπρεπον ἡμῖν καὶ τὰ σχήματα καὶ τὰ παραγγέλματα τῆς πεζικῆς τάξεως, ὡσπερ καὶ τῆς ἱππικῆς, ἐμφανίσαι σοι καὶ διασαφήσαι.

ξε'. Ὅταν γὰρ παραστῶσι πρὸς τὴν γυμνασίαν τὰ μέρη τῆς παραταγῆς τῶν ταγμάτων τοῦ στρατοῦ, παραγγέλλῃ ὁ μανδάτωρ ταῦτα· Μετὰ σιγῆς πάντα τὰ παραγγέλματα πληρώσατε. Μὴ παραχθῆτε. Τὴν τάξιν ὑμῶν πληρώσατε. Τῷ βάνδῳ ἐπακολουθήσατε. Μηδεὶς ἀφήσῃ τὸ βάνδον. Καὶ τοὺς ἐχθροὺς διώξατε. Καὶ τούτων εἰρημένων κινουσί πρῶτος τε καὶ ἡσυχως, ὥστε μὴδὲ ψιθυρισμὸν γίνεσθαι παρά τινος.

ξς'. Ἐθίζεσθαι δὲ αὐτοὺς πρὸς ταῦτα φωνῇ, ἢ νεύματι, διὰ σημείου τινὸς οἷον κινεῖν καὶ ἴστασθαι, λεπτύνεσθαι ἤγουν μερίζεσθαι τὸ βάθος τῶν ἀκίων (17), περιπατεῖν ἴσως καὶ συντεταγμένως ἐπὶ στόμα, ἤγουν ἐπ' εὐθείας, καὶ κατὰ κοίλους τόπους (18) καὶ διαφόρους πυκνοῦσθαι, ἤτοι σφίγγεσθαι, κατὰ βάθος καὶ νίκος, φούλκῳ περιπατεῖν, συμβάλλειν ὡς ἐν τάξει μάχης μετὰ σχήματος.

ξζ'. Γυμνάζεσθαι δὲ καὶ οὕτως· ποτὲ μὲν μετὰ βεργίων, ποτὲ δὲ μετὰ γυμνῶν σπαθίων μερίζεσθαι πρὸς διφαλαγγίαν, καὶ πάλιν ἀποκαθίστασθαι· δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κλίνεσθαι, καὶ περιπατεῖν ἐπὶ κέρως ἤγουν τὸ δεξιὸν μέρος, προάγειν ἔμπροσθεν, καὶ πάλιν ἀποκαθίστασθαι, φυλάττεσθαι ἀμφιστόμους ἑκατέρωθεν, καὶ πάλιν ἀποκαθίστασθαι· μετατίθεσθαι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἀραιοῦσθαι καὶ πλατύνεσθαι ἤτοι διαπλοῦσθαι τὸ βάθος τῶν ἀκίων, μεταβάλλεσθαι κατὰ νότον, καὶ πάλιν ἀποκαθίστασθαι. Γίνονται δὲ τὰ σχήματα ταῦτα διὰ τὰς διαφόρους ἀνακυπτούσας αἰτίας.

ξη'. Φωνῇ τοίνυν ἢ νεύματι διὰ σημείου τινὸς κινουσί καὶ ἴστανται. Ὅτε δὲ θέλῃ κινήσαι, σημαίνει ἢ βουκίην ἢ τῆ ταυραία ὁ καμπιδούκτωρ, ἢ τῆ φωνῇ, καὶ κινουσί. Εἰ δὲ στήσῃ θέλῃ, ἢ τῆ τοῦθα (19), ὃ ἐστὶ μικρὸν βούκινον, ἢ τῆ φωνῇ, ἢ νεύματι τῆς χειρὸς, καὶ ἴστανται. Διὰ δὲ τοῦτο φωνῇ καὶ σημείῳ ἐθίζεσθαι ἀναγκαῖόν ἐστι, διὰ τὸν τοῦ ἀρματος θόρυβον, ἢ κονιορτὸν, ἢ ὀμίχλην ἐπιγενομένην.

ξθ'. Λεπτύνονται, ἤτοι μερίζονται αἱ ἀκίαι, ὅταν ἀπὸ ἑῶν ἀνδρῶν τὸ βάθος αὐτῶν ἐστὶ, καὶ θέλει μᾶλλον τὸ μῆκος τῶν παρατάξεων ἐκτείνειν διὰ κόμπον, ἢ διὰ τὸ ἰσθῆναι τῆ τῶν ἐναντίων τάξει· καὶ παραγγέλλει· Ἐξέλθε. Καὶ ἐξέρχονται εἰς παρ' ἑνα μερίζόμενοι (20). Καὶ λεπτύνεται μὲν τὸ βάθος τῶν ἀκίων, προσπίθεται δὲ τὸ μῆκος τῆς παρατάξεως. Καὶ γίνεται τὸ βάθος ἀπὸ η'. Εἰ δὲ θέλῃ ἀπὸ τεσσάρων, πάλιν λέγει· Ἐξέλθε· καὶ ἐξέρχονται ὁμοίως πάντες εἰς ἓν μέρος· δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ. Τοῦτο δὲ χρεῖα παραφυλάτ-

64. *lis rebus igitur descriptis, præcepta a nobis et institutiones pedestris aciei, quemadmodum et equestris, explicandæ tibi ac proponendæ sunt.*

65. *Quando ad exercitationem omnes instructæ aciei cohortes convenerint, hæc illis mandator præcipiat : Cum silentio omnes imperata facitote. Ne perturbemini. Stationem vestram servatote. Cohortem sequamini. Nemo cohortem suam deserat. Inimicos persequamini. Hac oratione habita, ita quiete et remisse se movebunt, ut nemo ne susurret quidem.*

66. *Exercitandi ad hæc sunt voce vel nutu et signo aliquo ut moveant et stent, laxentur et in altitudinem contuberniorum dividantur, incedant æquabiliter et ordinate, in frontem, id est, directe, ac variis modis diversisque se contrahant et densent, tum in longitudinem, tum in altitudinem : phulco ambulent, sicque quasi in ipsa prælii acie essent, ad eam formam confligant.*

67. *Exerceant se quoque ad hunc modum : interdum cum nudis spathis, id est, gladiis : dividantur in diphalangiam, id est, duplicatam aciem, et rursus in pristinam formam redeant : dextrorsum et lævorsum se obliquent, et in cornu se inflectant, id est, dextrorsum procedant, et rursus pristinam ad formam redeant et ancipitem aciem instruant, id est, ad accipiendos utrinque hostes paratam, et rursus ad pristinam formam redeant : in dextram et lævam se transferant, densent se et dilatent, id est, diffundant altitudinem contubernii, a tergo communiter, et rursus ad pristinam formam redeant. Hæc formæ propter varias circumstantes causas exercendæ sunt.*

68. *Vocis igitur aut nutus signo aliquo movent et consistunt. Quando movere eos vult, buccina vel staurea, vel voce sua significat campiductor, et moventur : quando vero consistere eos vult, tuba, id est, parva buccina, vel voce et nutu manus significat, et consistunt. Propterea autem voci et signis assuefaciendi sunt, quia curruum tumultus ingens sæpe, sæpe pulvis, sæpe caligo magna observatur.*

69. *Attenuantur contubernia, quando sedecim virorum altitudinem habent, et eos in longitudinem aciei potius diducere vel ornatus causa alicujus, vel ut alicui alteri aciei exæquentur, cupis. Præcipies autem his verbis : Ἐξέλθε : id est, Exeas : et exhibunt statim unus post alterum se separans. Itaque altitudo contuberniorum attenuatur, et longitudini alicui adjicitur, et altitudo nunc tantummodo virorum octo sit. Si vero quatuor solum virorum altitudinem vis esse, dic rursus : Ἐξέλθε, id*

NOTÆ.

(17) *Τὸ βάθος τῶν ἀκίων.* In Palatino codice erat : τὸ βάθος καὶ νίκος τῶν ἀκίων. quemadmodum in ejusdem § fine κατὰ βάθος καὶ νίκος φούλκῳ περιπατεῖν. Utrouque scribendum censeo : x. βάθος καὶ μῆκος.

(18) *Κατὰ κοίλους τόπους.* Scribe, κατὰ πολ-

λοὺς τόπους.

(19) *Ἡ τῆ τοῦθα.* Scribatur ἢ τοῦ βάνδου. Et sic erat in codice Pistorii.

(20) *Καὶ ἐξέρχονται, εἰς παρ' ἑνα μερίζόμενοι.* Scribe, καὶ ἐξέρχονται εὐθὺς παραμερίζόμενοι.

est, Exeas; et exhibunt omnes in unam solum partem, dextram aut sinistram. Hoc enim diligenter observandum est, ut omnes unam in partem veniant et exeant.

70. Jubeantur incedere æquabiliter et ordinate. Quando quidem in acie cæteros anteverunt, et inæqualiter eunt, iis verbis præcipies: Ἴσον τὸ μέτωπον, id est, Æqualis sit frons, et statim æqualis erit.

71. Contrahitur vel densatur exercitus, quando duobus aut tribus sagittæ jactibus ab hostium copiis cum abest, et frontem utriusque exercitus committere vult, contractum et densarum ad medium locum tum longitudinis, tum altitudinis eousque frontem adducit, ut qui in anteriore parte instructi, et qui in lateribus fuerant, intra curruum complexum quasi contineantur. Hæc forma potest esse tum stante, tum movente exercitu.

72. Præcipiendum quoque οὐραγοῖς, id est, ultimis, seu caudanis persæpe est: et eos qui a tergo sunt impellere oportet, atque ad usum omnem militarem incitare, ut ne aliqui, ut fieri solet, præ metu remaneant.

73. Phulco ambulant, quando junctis copiis hostium simul et nostris, sagittæ conjici incipiunt, et qui in fronte instructi sunt, zabas, loricia, id est, galeas non gestant. Cum præcipitur illis, Πύκνωσον, id est, Densato, tum qui in fronte instructi fuerint, densant scuta sua donec sibi mutuo appropinquaverint, ventres suos usque ad suras et genua scutis suis operientes: qui a tergo illorum stant, scuta sua supra eos traducentes, et in anteriore illorum parte ponentes pectora, et vultus illorum tegant, sicque cum hostibus confligunt.

74. Quando autem densata acies ad unius sagittæ jactum ab hostibus abfuerit, et conflictatio futura est, dicitur, Ἐτοιμοί, id est, Parati. Alius statim excipiat, et clamet, Βοήθει, id est, Juva: et confestim una claraque voce omnes personent, Ὁ Θεός, id est Deus. Ibi tum leves sagittas altius injiciant. Scutati qui in fronte constituti sunt, ubi prope hostes fuerint, si matzucia vel tzicuria, vel rhiictaria habeant, humiliter concipient ea: sin minus, præstolantes donec cominus venerint, et cum jaculantes, vel concipientes tela, gladios distringant, neque retrocedentibus et tergiversantibus hostibus excurrando, sed in acie consistendo pugnent. Qui a tergo illorum stant, sua ipsorum capita scutis suis tegentes, anterioribus hominibus cum jaculis suis succurrant.

75. Qui in fronte exercitus sunt, sibi ipsis diligenter provideant, donec cominus ad manus ven-

teίν, ἵνα πάντες εἰς ἓν μέρος καὶ εἰσέρχωνται καὶ ἐξέρχωνται.

δ'. Περιπατεῖν ἰσως καὶ συν[τε]ταγμένως, ὅταν τινὲς τῆς παρατάξεως προκύψωσι. Καὶ ἂν ἰσως περιπατοῦσι, καὶ παραγγέλλῃ, Ἴσον τὸ μέτωπον, καὶ ἰσοῦται τὸ μέτωπον.

σα'. Πυκνῶνται ἦτοι σφίγγονται, ὅταν ὡς ἀπὸ δύο ἢ τριῶν σαγιτοδόλων τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως γίνεται, ἡμῶν ἢ παρατάξις, καὶ μέλλει συμβῆλαι, λέγει· Ζεῦσον. Καὶ πυκνούμενοι σφίγγονται πρὸς τὸν μέσον τόπον κατὰ βάθος καὶ μήκος τοσοῦτον· ἵνα οἱ μὲν ἔμπροσθεν τεταγμένοι καὶ ἐκ πλαγίου, εἰς τὰ ἄρματα ἀλλήλοις ἐγγίζωσιν· οἱ δὲ ὀπισθεν κατὰ νότου ἀλλήλοις ὡσπερ κεκώληνται. Τοῦτο δὲ τὸ σῆμα γίνεσθαι δύναται καὶ περιπατοῦσης καὶ ἰσταμένης τῆς παρατάξεως.

σβ'. Χρὴ δὲ τοὺς οὐραγοὺς παραγγέλλεσθαι καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν προωθεῖν καὶ ἀπορθοῦν αὐτοὺς εἰς τὴν χρεῖαν, ἵνα μὴ ἀναπομένωσι· τινες, ὡς εἰκὸς, δειλιῶντες.

σγ'. Φούλιω δὲ περιπατεῖν λέγεται, ὅταν ἐγγιζουσῶν τῶν παρατάξεων τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς τῶν ἐναντιῶν, μέλλει ἀρχεσθαι ἢ τοξεία γίνεσθαι, καὶ οὐ φοροῦσιν οἱ ἐν τῷ μετώπῳ τεταγμένοι ζάβας ἦτοι λωρῖκια, καὶ παραγγέλλῃ, Πύκνωσον, καὶ τῶν ἔμπροσθεν κατὰ τὸ μέτωπον τεταγμένων πυκνούτων τὰ σκουτάρια αὐτῶν μέχρι τοῦ ἐγγιζειν ἀλλήλοις, κατασκέποντες προσπελασμένως τὰς γαστέρας αὐτῶν μέχρι τῆς κνήμης, ἦγουν τοῦ λεγομένου σκέλους· οἱ παρεστῶτες αὐτοῖς ὀπισθεν ὑπερανέχοντες τὰ σκουτάρια αὐτῶν, καὶ ἀναπαύοντες εἰς τοὺς ἔμπροσθεν, σκέπουσι τὰ στήθη καὶ τὰς ὄψεις αὐτῶν καὶ οὕτως συμβάλλουσι.

σδ'. Ὅταν δὲ πυκνωθεῖσα καὶ ἡ παρατάξις κατὰ λόγον ἀπὸ ἐνδῶ σαγιτοδόλου γένηται τῶν πολεμίων, καὶ μέλλει πάντως ἡ συμβολὴ συνάπτεσθαι, παραγγέλλῃ, Ἐτοιμοί· καὶ ἄλλοι διαδεχομένου καὶ κράζοντος, Βοήθει· καὶ πάντων ἀποκρινομένων ἰσως καὶ συμφώνως, Ὁ Θεός· οἱ μὲν ψιλοὶ τοξεύουσιν ὑψηλοτέρως· οἱ δὲ σκουτάτοι· οἱ εἰς τὸ μέτωπον τεταγμένοι εἰ ἐγγυτέρῳ γενομένων τῶν πολεμίων, εἰ μὲν ἔχωσι ματσοῦκια, ἢ ττικοῦρια, ἢ ριχτάρια, εἰς τὸ χαμαὶ βίπτουσιν αὐτά. Εἰ δὲ μήγε, ἀναμένοντες μέχρις οὗ ἐγγυὲς ἔλθωσι, τότε ἀκοντίζοντες τὰ κοντάρια, ἦτοι ριχτάρια αὐτῶν, ἐπιλαμβάνονται τῶν σπαθῶν αὐτῶν, καὶ μάχονται εὐτάκτως ἐν τῇ τάξει αὐτῶν μένοντες καὶ οὐ κατατρέχοντες τῶν, ὡς εἰκὸς, ὑποχωρούντων αὐτοῖς ἐχθρῶν. Οἱ δὲ ὀπισθεν αὐτῶν ἐστῶτες τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς σκέποντες μετὰ τῶν σκουταρίων αὐτῶν ἐπιδοηθοῦσι τοῖς ἔμπροσθεν μετὰ τῶν κονταρίων.

σε'. Χρεῖα δὲ ἐστὶν ἀσφαλῶς τοῦ· εἰς μέτωπον τασσομένους προφυλάττειν ἑαυτοὺς μέχρις οὗ εἰς

χειρας ἐκ τοῦ πλησίον ἔλθωσιν, ἵνα μὴ κατατοξεύωνται ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἐὰν μάλιστα μὴ ἔχωσι ζάβας ἢ χαλκόνυδα.

οζ'. Μερίζονται πρὸς διφάλαγγαν, ὅταν ἐπ' εὐθείας περιπατοῦσι τῆς παρατάξεως, καὶ ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν φανῶσιν πολέμιοι, καὶ εἰ μὲν ἀπὸ ἑξ' ἀνδρῶν ἔχωσιν αἱ ἀκλαί, καὶ ἤγγισαν οἱ δι' ὕψους ἐρχόμενοι ἔχθροι, καὶ μέλλουσιν ἐκ τοῦ πλησίον ἀρχεσθαι τῆς μάχης, παραγγέλλει· Ἀπὸ ἧ' μερίσθητε, καὶ οἱ ἧ' εἰς διφάλαγγαν, καὶ οἱ ἧ' ἴστανται, οἱ δὲ ἧ' στρεφόμενοι καὶ κινῶντες πρὸς διφάλαγγαν μερίζονται, οἱ δὲ ἧ' ἀπὸ ἧ' ἴστανται τὸ βάθος, ἢ ἀπὸ δ'. Παραγγέλλει· Ἐδραλοὶ στήτε οἱ δεῦτεροι, καὶ οἱ τῆς φάλαγγας ἐξέρχασθε· δεῦτεροι δὲ εἰσιν, οἱ λεγόμενοι πάλοι σκουῖνδοι, ἢ ἐπιστάται. Καὶ στρεφόμενοι οἱ σκουῖνδοι, τούτεστιν οἱ ὑπὸ τὸν δεκάρχην τεταγμένοι, ἐξέρχονται διαστήματα ἀχρι τριακοσίων βημάτων, ἦτοι σκελισμάτων, ὥστε μὴ δύνασθαι τὰς βαλλομένας παρὰ τὴν ἐναντίον σαγίττας ἐκατέρωθεν βλάπτειν τοὺς νότους τῶν ἀντιβλεπόντων, ἀλλ' ἐν τῷ εὐκαίρῳ τόπῳ πίπτειν αὐτάς. Ἐἴτα παραγγέλλει· Ὑποστρέψατε, καὶ πάλιν ὑποστρέψαντες, εἰ χρεῖα γένηται, ἀποκαθίστανται εἰς τὸ πρότερον σχῆμα.

οζ'. Εἰ δὲ, ὡς εἶκός, ἢ μελίων δύναμις τῶν ἐχθρῶν διὰ τοῦ νότου, ἤγουν ὀπίσθεν τῆς παρατάξεως ἔρχεται, καὶ ἄμασαι οὐκ ἀκολουθοῦσιν οἱ σκουῖνδοι, ἤγουν οἱ ἐπιστάται, ἴστανται δὲ καὶ οἱ πρίμοι, ἤγουν οἱ πρωτοστάται, οἱ δὲ λοχαγοὶ ἐξέρχονται.

οη'. Τὸ δὲ τῆς φάλαγγας γίνεται, ὅταν αἱ ἄμασαι οὐκ ἀκολουθοῦσιν, ἢ ἀκολουθήσασαι ἐδιάσθησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ταύταις δὲ χρὴ πάντως ἐπὶ παντὸς ἡτοιμασμένου πεζικοῦ στρατοῦ ἀκολουθεῖν. Εἰ μὴ ἄρα καθάλαρικὸς στρατὸς βιασθῆ πεζεῦσαι, καὶ ἐν καιρῷ τοιοῦτῳ ἢ ἄμαξῶν ἢ ἄλλης ὕλης κατὰ τοῦ νότου ἀπορεῖν.

οθ'. Δεξιὰ δὲ καὶ ἀριστερὰ κλίνονται, ὅταν ἐκ πλαγίου εἰς ἓν μέρος θέλῃ τὴν παράταξιν οὐραῖ, ἢ διὰ τὸ, ὡς εἶκός, ἐκτείνει τὴν παράταξιν καὶ ὑπερκεράσαι, ἤγουν κυκλῶσαι τοὺς ἐχθροὺς, ἢ μὴ ὑπερκερασθῆναι ἤγουν κυκλωθῆναι παρ' αὐτῶν, ἢ διὰ τόπου ἐπιτηδεύεσθαι, ἢ διὰ παραγωγῆν στυοῦ τόπου. Καὶ εἰ μὲν δεξιὰ θέλῃ παραγαγεῖν αὐτὴν, παραγγέλλει· Ἐπὶ κοντάρην κλίνον. Καὶ στρέφονται πάντες οἱ ὀπίται ἐκείθεν. Ἐἴτα παραγγέλλει· Ὑποστρέψον, καὶ ἀποκαθίστανται. Εἰ δὲ ἀριστερὰ θέλῃ κλίνειν, παραγγέλλει· Ἐπὶ κοντάρην κλίνας κίνησον, καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως φυλάττονται.

π'. Ἀμφίστομος δὲ κίνησις, ὅταν τῶν ἐχθρῶν, ὡς εἶκός, ἀφ' ἑνὸς γυρευόντων ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν μὴ φθάσῃ πρὸς διφάλαγγαν μερισθῆναι ἢ παράταξιν, καὶ παραγγέλλει· Τῶν ἀκίων τὴν τάξιν φυλάξατε. Καὶ οἱ ἡμίσεις κατὰ τῶν ἔμπροσθεν ἐρχομένων ἰστάμενοι ἀρμόζονται, οἱ δὲ ἡμίσεις ἐπὶ τὸν νότον ἀντιστρέφόμενοι. Οἱ δὲ ἐν τῷ μέσῳ ἐστῶτες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἴσω· σκέπουσι δὲ τῶν σκουαρῶν.

πβ'. Μετατιθενται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ὅταν ἢ

A tum sit, ne si zabas aut chalcotuba, id est, ocreas aeneas non habeant, sagittis ab hostibus confodiantur.

76. Dividuntur in diphalangiam, id est, duplicatam aciem, quando acies instructa directe ambulat, atque ante ac a tergo imminent hostes : ibi tum si ex sedecim fiat contubernium, et in conspectu fuerint hostes, et cominus manu confligere voluerint, præcipe ut per octo se dividant, et octo in diphalangiam statim, id est, duplicatam phalangem dividantur, sicque octo contubernales immoti stabunt, alii octo conversi et moventes se in contrariam partem, ad duplicatam quasi aciem se dividant, reliqui ad octo vel quatuor altitudinem consistent. Illis præciendum est, Ἐδραλοὶ στήτε οἱ δεῦτεροι, καὶ οἱ τῆς διφάλαγγας ἐξέλθετε, id est, Firmi state secundi, et in duplicata acie qui estis, exite. Secundi autem sunt qui ἐπιστάται, id est, astites nominantur, qui sub decani protestate sunt. Hi conversi tam prope ad se mutuo accedant, ut paulo amplius vestigii intervallo distent, ne utrinque conjectæ ab hostibus sagittæ, terga utrinque spectantium lædant, sed opportuno aliquo in loco cadant. Deinde sic illis præcipito, Ὑποστρέψατε, Revertimini : et rursum, si usus fuerit, conversi ad pristinam aciei formam redeant.

77. Si, quemadmodum usu venire plerumque potest, majores hostium copix a tergo, id est, post instructam aciem curribus non sequentibus invadant, tum secundi sive epistatæ, id est, astites, consistent, et primi sive prestatites, qui lochagi nominantur, contra eos eant.

78. Diphalangiæ, id est, duplicatæ aciei usus est, quando currus non sequuntur, vel si sequantur, ab hostibus tamen populantur. Hos autem omnino oportet pedestrem aciem instructam sequi, nisi forte equestris exercitus cogatur pedibus ire, idque temporis vel curribus, vel alia quapiam materia a tergo eget.

79. In dextram et lævam partem inclinantur, quando in alteram partem acies obliquatur, vel ut producat acies, et circumveniat hostes, vel ut ne circumveniat ab illis, vel propter loci opportunitatem, vel propter loci angustiam transitum. Si dextrorsum traducturus aciem es, præcipe iis verbis, Ad hastam declina, eoque se armati flectant : deinde præcipe, Ἐπιστρέψον, id est, Convertite te, et ad pristinam formam redibunt. Sin eos ad lævam declinare volueris, præcipe, Ἐπὶ κοντάριον κλίνας κίνησον, Ad hastam declinans te move : atque hæc perinde ac superiora faciant.

80. Ἀμφίστομος, id est, anceps motus est, quando inimicis subito ante et a tergo invadentibus, non in diphalangiam, id est, duplicatam aciem copix dividuntur. Præcipiet contuberniis ut stationem suam custodiant, et dimidii contra eos qui primo veniunt ad standum se aptent, dimidii contra ad tergum conversi. Qui in medio consistent, capita sua scutis tegant.

81. Dextrorsum aut lævorsum mutantur, quando

necessitate hoc postulante, ad dextram aut lævam transferre vis exercitum. Præcipe iis verbis Μετάφερα εἰς τὰ δεξιὰ, id est, Transfer te ad dextram; vel rursus, Μετάφερα εἰς τὰ ἀριστερά, Transfer te ad lævam. Una cohorte transeunte, universa acies ad eam partem transeat.

82. Rarefiunt sive dilatantur acies, quando densatas eas dividere volueris, et juncta contubernia separare, et universas copias in longitudinem producere. Præcipies autem iis verbis: Πλάτνουν πρὸς τὰ μφότερα μέρη, id est, Dilata in utramque partem, et diffundantur statim. Hæc forma tum ambulante, tum stante exercitu fieri potest, duobus cornibus exterius mutantibus, sive turma sit, sive exercitus.

83. Densantur vel duplicantur contubernia, quando ad quatuor virorum altitudinem stant, et duplicare eum numerum vis, et idonee ad altitudinem contubernii firmare contra hostium aciem, dices: Εἰσελθε, id est, Ingredere, et statim octo erunt. Sin eos sedecim volueris facere, rursus dices Εἰσελθε, et unus post alterum euntes ad suam stationem duplicantur, et fient sedecim altitudine. Ab uno autem latere solum exeant, sicut antea præcepimus. Sin ad triginta duo virorum altitudinem contubernia, quod minime necesse est, facere vis, prædicito: Στίχος ὑπὸ στίχον, id est, Manipulus sub manipulo: atque ita duplicantur, et acies ipsa densatur, et longitudo ejus contrahitur.

84. Contrahitur, quando ambulante in directum exercitu, non ante ejus conspectum hostes veniunt, sed a tergo. Tum si frontem, id est, lochagos sive præstites sedecim virorum transferre cupis, præcipe ad hunc modum: Μετάλλαξον τὸν τόπον, id est, Commuta locum: et altitudinem contubernii transeuntes lochagi sive præstites, compluribus eos sequentibus, frontem novam ex adverso hostium constituent. Hoc ante densationem exercitus sedulo fiat. Si jam addensatus fuerit exercitus, et hoc quod supra memoratum est, commode fieri non potest, dicito, Μετασχημάτισον, id est, Converte; et quemadmodum ante stabant conversi, solum ad tergum extremam aciem respiciant, lochago sive præstite in anteriorem partem minime spectante, sed ultimano jam in fronte constituto, quem οὐραγόν, id est, caudanum nominant.

85. Hæc igitur exercitationes, tum ipso belli tempore militem paratum et idoneum efficere, tum ante tempus belli, siue ferro armis aliis ad exercitationem idoneis, ad omnes formas bellicorum motuum, et ad omnem institutionem assuefacere possunt. Iugene, sine turba et tumultu fiant, divisim inter se cohortibus, ut duas sibi mutuo acies oppositas faciant, sive ex una cohorte, sive ex pluribus hæc acies instruuntur.

86. Non ignoro autem alias quasdam præceptiones exercitationesque motuum scriptis ac litteris esse proditas, tum ab aliis, tum potissimum ab Æliano et Arriano, quibuscum cæteri quasi una voce con-

A δεξιὰ ἢ ἀριστερά θέλεις μετενεγκεῖν τὴν παράταξιν, χρειας, ὡς εἰκός, οὕτω καλούσης, καὶ παραγγέλλει· Μετάφερα εἰς τὰ δεξιὰ ἢ ἄλιν, Μετάφερα εἰς τὰ ἀριστερά. Καὶ ἐνδὸς τάγματος μετατιθεμένου μεταφέρεται ἡ παράταξις πᾶσα πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο συντόμως.

πβ'. Ἀραιοῦνται ἦτοι πλατύνονται, ὅταν πεπυκνωμένοι εἶσι, καὶ θέλεις μερίσαι ἦτοι λεπτῦναι, ὡς εἰκός, τὰς ἀκίας, καὶ ἐκτείνειν τὴν παράταξιν εἰς μῆκος, ἢ διὰ τὸ ἀνωτέρους αὐτοῦ γενέσθαι. Καὶ παραγγέλλει, Πλάτνουν πρὸς τὰ ἀμφοῖστομα μέρη, καὶ πλατύνονται. Τοῦτο δὲ τὸ σχῆμα καὶ περιπατούσης καὶ ἰσταμένης τῆς παρατάξεως δύναται γίνεσθαι, τῶν δύο κεράτων ἐπὶ τὰ ἐξω νεύοντων, εἴτε μέρος ἐν ἔστιν, εἴτε ἡ παράταξις.

B πγ'. Βαθύνονται δὲ ἦτοι διπλοῦνται αἱ ἀκίαι, ὅταν μὲν ἀπὸ τεσσάρων ἰστανται, καὶ θέλεις αὐτὰς διπλῶσαι, καὶ πρὸς συμβολὴν ἰσχυροποιῆσαι, ἀρμοζόντως τῷ βάθει τῆς παρατάξεως τῶν ἐναντίων, καὶ παραγγέλλει, Εἰσελθε. Καὶ γίνονται ἦ'. Εἰ δὲ θέλεις ἰσ' ποιῆσαι, πάλιν παραγγέλλει· Εἰσελθε. Καὶ εἰσερχόμενοι εἰς τοὺς ἰδίους τόπους εἰς πρ' εἰς διπλοῦνται καὶ γίνονται ἰς', πάντες εἰς ἐν μέρος, ὡς ἐξηλήθον. Εἰ δὲ θέλεις, ὡς εἰκός, ἀπὸ λβ' τὸ βάθος τῶν ἀκίων ποιῆσαι, ὅπερ οὐκ ἔστι χρειώδες, παραγγέλλει, Ὅ στίχος ὑπὸ τὸν στίχον, καὶ διπλοῦται ὁμοίως καὶ βαθύνεται μὲν ἡ παράταξις, συστέλλεται δὲ τὸ μῆκος αὐτῆς.

C πδ'. Μεταβάλλονται ὅταν, ἐπ' εὐθείας περιπατούσης τῆς παρατάξεως, μηκέτι δι' ὕψους ἔλθωσιν εἰ ἐχθροὶ, ἀλλὰ ἀπὸ ὀπισθεν αὐτῆς. Καὶ ἂν μὲν τὸ μέτωπον, ἦτοι τοὺς λοχαγούς, τοὺς καὶ πρωτοστάτας, ὀπισθεν θέλεις μετενεγκεῖν ἀπὸ ἰς' ἀνδρῶν ὄντος τοῦ βάθους, παραγγέλλει, Μετάλλαξον τὸν τόπον, καὶ διὰ τοῦ βάθους τῶν ἀκίων παρερχόμενοι οἱ λοχαγοὶ ἰστανται εἰς παράταξιν, συνακολουθοῦντες αὐτοῖς καὶ τῶν λοιπῶν, καὶ μεταβάλλονται τὸ μέτωπον ἐπὶ τοῦς πολεμικοὺς ποιοῦντες. Τοῦτο δὲ πρὸ τῆς πυκνώσεως ἐπιτηδείως γίνεται. Εἰ δὲ πεπύκνωται καὶ οὐ σφρθάζει ἀρμόσαι, παραγγέλλει, Μετασχημάτισον, καὶ στρεφόμενοι ὡς ἰστανται ἀντιθέλουσι κατὰ τοῦ νότου, ἦγουν τὸ ὀπίσω μέρος, οὐκέτι τοῦ λοχαγοῦ ἐμπροσθεν εὐρισκομένου, ἀλλὰ τοῦ ἐξ καὶ δεκάτου οὐραγοῦ.

πε'. Αἱ μὲν οὖν γυμνασίαι αὗται δύναται ἐν καιρῷ πολέμου τὸν στρατιώτην ἔτοιμον παρασκευάζειν, καὶ πρὸ καιροῦ πολέμου ἀνευ σιδήρου διὰ ὄπλων ἐτέρων τῶν πρὸς γυμνασίαν ἐπιτηδείων ἐθίζειν πρὸς πάντα τὰ σχήματα τῶν κινήσεων, καὶ τὰ παραγγέλματα εὐφυῶς καὶ ἀνευ ταραχῆς καὶ θροισμοῦ διαγιγνεσθαι, ὅταν μάλιστα πρὸς ἄλληλα τὰ τάγματα διαιρούμενα εἰς δύο ἀντιπαρατάξει, εἴτε καθ' ἐν τάγμα, εἴτε κατὰ πλείονα ποιεῖται τὴν γυμνασίαν.

πς'. Οὐκ ἀγνοῶ ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἑσπερὰ τινα παραδίδονται παραγγέλματα καὶ κινήματα γυμνασίας ἄλλοις τε, καὶ Ἀριανῷ, καὶ Ἀλιανῷ, ὡσπερ ἐξ ἐνδὸς στόματος περὶ αὐτῶν ὁμοφώνουσιν. Ἄλλ'

ἵνα μὴ ἐπὶ πλάτος τοσοῦτον παρεκτείνω τὸν λόγον, ἅ ἔν κεφαλαίῳ μόνῳ μνήμην παραθήσω ἐκείνων, καὶ τοῦ λοιποῦ σωπῆσομαι τὸ πλῆθος, τὸ μὲν, διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἀσφαλῖαν (21) τε καὶ ἀχρηστίαν, τὸ δὲ, καὶ διὰ τὸ ἐκείθεν ἀναληφθῆναι ὡσπερ ἀνθολογηθέντα παρ' ἡμῶν ἐνταῦθα καὶ εἰρημένα μετὰ τῆς τῶν νεωτέρων διὰ πείρας εὐρέσεως. Καὶ ἵνα μὴ ἀπειρόκαλοι δόξωμεν εἶναι, καὶ δευτερολογεῖν ἀσφαλῶς ἐνταῦθα ἤδη σαφηνισθέντα (22).

πζ'. Παρὰ γὰρ Ἀλιανῶ λέγονται ὀνόματα καὶ κινήσεις αὐται· ἡ μὲν κλίσις καλουμένη, τὴν δὲ κλίσειν εἰς δύο διαιρεῖ. Καὶ τὴν μὲν ἐπὶ ἀσπίδα καὶ αὐτὸς κλίσειν λέγει, ἡ γούν ἐπὶ σκουτάριον, τὴν δὲ ἐπὶ δόρυ, ἡ γούν ἐπὶ κοντάριον. Ἔστι δὲ τῆς κινήσεως καὶ παρ' αὐτῶν (23), καὶ μεταβολή, καὶ ἐπιστροφή, καὶ ἀναστροφή, καὶ περισπασμὸς, καὶ ἐκπερισπασμὸς, καὶ ζυγεῖν, καὶ στιχεῖν, καὶ ἐπ' ὀρθὸν ἀποδοῦναι, καὶ ἐξελίσσειν, καὶ διπλασιάζειν. Λέγεται δὲ καὶ ἐπαγωγή, καὶ δεξιὰ παραγωγή, καὶ πλαγία φάλαγξ, καὶ ὀρθία φάλαγξ, καὶ λοξή φάλαγξ, καὶ παρεμβολή, καὶ πρόταξις, καὶ ἐνταξις, καὶ ὑπόταξις, καὶ ἐπίταξις, καὶ πρόσταξις, καὶ παράταξις.

πη'. Αἱ μὲν οὖν τῶν κινήσεων τοσαυταί. Τὰ δὲ παραγγέλματα οὕτω·

Ἄγε εἰς τὰ ὄπλα.

Παράστητε παρὰ τὰ ὄπλα.

Ὅπλοφόρος μὴ ἀπίτω τῆς φάλαγγος.

Σίγα καὶ πρόσεχε τῷ παραγγελλομένῳ.

Ἄνω τὰ δόρατα.

Κάθευε τὰ δόρατα.

Ὁὐραγὸς τὸν λόγον (24) ἀπευθυνέτω.

Τήρει τὰ διαστήματα.

Ἐπὶ δόρυ κλίνοι.

Ἐπὶ ἀσπίδα κλίνοι.

Πρόβαγε.

Ἔχε οὕτως.

Εἰς ὀρθὸν ἀπόδος.

Τὸ βάθος διπλασιάζε.

Ἀποκατάστησον.

Τὸν λάκωνα ἐπὶ τὸ δόρυ ἐκπείρασα.

Ἀποκατάστησον.

θ'. Ἀλλὰ ταῦτα διὰ τε τὸ ἀσφαλῆ καὶ τὴν ἀχρηστίαν τῶς παρεῖδομεν, τοῦ συντόμου καὶ σαφοῦς μάλιστα φροντίζοντες.

κ'. Τὰ μὲν οὖν περὶ γυμνασίας ἡμῖν προειρημένα περικτῆς τε καὶ ἱπικτῆς, τὸν τε καθ' ἕνα στρατιώτην, καὶ τῶν κατὰ τάγματα καὶ παρατάξεις, ὡς ἐν ἐπιτόμῳ ἀρκούντως ἔχει. Ἀρμοδίως δὲ τῷ παρόντι συντάγματι καὶ τὰ τοῖς ἀμαρτάνουσι στρατιώταις ἐπιτίμια ἐντάξαι, ἵνα γινώσκωσιν αὐτὰ, καὶ μὴ ἀγνοοῦντες ἐμπέπτωσι ταῖς ἐν αὐτοῖς κειμέναις τιμωρίαις.

sentiant : sed ne ad nimiam longitudinem producatur oratio, uno quasi capite solum illa recitabo : de cætero autem propter longitudinem illa eadem prætermittam, partim propter obscuritatem atque inutilitatem, partim quia iis diligenter cognitæ, quæ a nobis explicata sunt, experientia quadam adhibita, facile ista ab eis sumi possunt. Valde etiam propterea incerti rudesque rerum videremur esse, si hæc quæ cum claritate quadam et perspicuitate exposita sunt, cum obscuritate iterum repeteremus.

97. Ab Æliano autem hæc nomina et hi motus recensentur : Κλίσις, id est, declinatio. Hanc autem declinationem in duo dividit, alteram ἐπὶ ἀσπίδα, ad clypeum, sive ad scutum, vel ad lævam, alteram ἐπὶ δόρυ, ad hastam, vel ad dextram. Alius apud illum motus est, μεταβολή, commutatio, conversio, reversio, biflexio, triflexio, jugare, decurriere, dirigere, evolvere, duplicare. Dicitur etiam inductio, dextra traductio, obliqua phalanx, recta phalanx, incurva phalanx, interfectio, præpositio, impositio, suppositio, postpositio, appositio.

88. Nomina igitur motuum hæc sunt. Præcepta autem illis hæc trade :

Age ad arma.

Assistite armis.

Armatus ne discedat ab acie.

Sile et attende præcipientem.

C Sursum hastas.

Demitte hastas.

Ultimanus contubernium dirigat.

Custodi intervalla.

Ad hastam declina.

Ad clipeum declina.

Procede.

Istuc serva.

Directe procede.

Altitudinem duplica.

Recipe iterum.

Laonicum ad hastam trivolve.

Recipe te.

89. Sed ista atque alia item huiusmodi propter obscuritatem et inutilitatem huc usque distulimus, quia brevitatis et perspicuitatis maximam rationem habemus.

90. Hæc igitur a nobis de exercitatione equestri et pedestri, tum sigillatim per unumquemque militem, tum generatim per cohortes atque acies, brevi commemorata satis sunt. Par est autem, et rei susceptæ idoneum, delinquentibus militibus multas imponere, ut eas cognoscant, neque ignorantia quadam in hæc supplicia illis constituta incidant.

NOTÆ.

(21) Ἀσφαλῖαν. Scribe, ἀσάφειαν.

(22) Ἡδη σαφηνισθέντα. Scribebatur, τὰ εἶδη σ.

(23) Παρ' αὐτῶν. Scribe, π. αὐτῶν.

(24) Τὸν λόγον. Scribebatur, τὸν λόγον.

CONSTITUTIO VIII.

De multis militaribus.

1. Non modo in veris certaminibus, sed etiam ipso exercitationis tempore, omnes præfecti atque cohortes militares convocandi, et hæc leges militares recensendæ sunt, quæ multas has continent:

2. Si miles quintano aut quartano suo adveseretur, castigetur: sin quartanus aut quintanus decano suo adveseretur, castigetur quoque. Sin decanus centurioni, pari modo. Sin quis ex cohorte audeat hoc adversus suum ipsius comitem facere, capite plectatur.

3. Si quis injuriam a quoquam acceperit, ad cohortis suæ præfectum referat: sin ab ipso præfecto lædatur, majori alicui præfecto narret.

4. Si quis audeat magicam exercere, quo tempore militares domum suam remittuntur, perpetuo ab omnibus aciebus expellatur.

5. Si qui conjurationem aut pactum aliquod contra præfectum suum quavis de causa fecerint, capite plectantur, et in primis illi, qui hujus seditionis et conjurationis auctores fuerint.

6. Si cui custodia civitatis aut castelli alicujus commissa est, isque eam prodiderit, aut invito præfecto deseruerit, extremo supplicio afficiatur:

7. Si quis seipsum inimicis proderere velle deprehendatur, extremo supplicio afficiatur.

Neque ille solum, sed is etiam qui cum conscius hujus facinoris, id ipsum tamen præfecto indicare noluit.

8. Si quis cum decani mandata audierit, non agat ea, castigetur. Sin propter ignorantiam offenderit, decanus ipse, qui hoc illi non indicavit, castigetur.

9. Si quis bestiam aliquam aut rem sive magnam sive parvam invenerit, et eam præfecto suo non tradiderit, tum ipse, tum qui conscius illi est, quasi fures utrique castigentur.

10. Si quis damnum municipi suo fecerit, et illud voluntate sua non resarcierit, duplam illi multam persolvat.

11. Si quis aliquo vacationis tempore intermissionem aliquam habeat, et eo tempore arma sua neglexerit, et decanus eum non coegerit nova comparare, aut sallem præfecto suo hoc non indicaverit, tum miles, tum decanus castigentur.

(25) *Βαγεῦσαι*. In codice videtur fuisse, μαγεῦσαι. Male. Rufus in Leg. milit.: Εἰ τις τολμήσῃ βαγεῦσαι ὑπὲρ τὸν χρόνον τοῦ κομμάτου, τῆς στρατείας ἐκδηθήσεται. Apud Græcos posteriores βα-

A

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Η'.

Περὶ στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων.

α'. Δεῖ οὖν οὐ μόνον ἐν καιρῷ τῶν ἀληθῶν ἀγώνων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς γυμνασίας, συνηγμένων ἀπάντων τῶν τε ἀρχόντων καὶ τῶν στρατιωτικῶν ταγμάτων, προσκαλεῖσθαι πάντας, καὶ ὑπαναγινώσκειν αὐτοὺς τὰ εἰρημένα νόμιμα στρατιωτικὰ ἐπιτίμια ἔχοντα οὕτως·

β'. Ἐὰν στρατιώτης τῷ ἰδίῳ πεντάρχη ἢ τετράρχῃ ἐναντιωθῆ, σωφρονιζέσθω· εἰ δὲ τετράρχης ἢ πεντάρχης τῷ ἰδίῳ δεκάρχῳ, ὁμοίως σωφρονιζέσθω· εἰ δὲ δεκάρχοι τῷ πεντάρχῃ. Εἰ δὲ τις τῶν τοῦ τάγματος τολμήσῃ τοῦτο ποιῆσαι εἰς τὸν ἑαυτοῦ κόμητα, κεφαλικῇ τιμωρίᾳ ὑποκείσθω.

γ'. Εἰ μέντοι ἀδικηθῆ παρὰ τινος, τῷ ἔρχοντι τοῦ τάγματος προσέλθῃ· εἰ δὲ παρὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτοῦ ἀδικηθῆ, τῷ μείζονι ἔρχοντι προσέλθῃ.

δ'. Ἐὰν τις τολμήσῃ βαγεῦσαι (25) ὑπὲρ τὸν χρόνον τοῦ κομμάτου, ἡγουν τῆς ἀπολύσεως τῶν στρατιωτῶν εἰς τοὺς ἰδίους οἴκους, εἰς διηνεκῆ ταξάτεινα κατακριθῆ.

ε'. Εἰ δὲ τινες τολμήσωσι συνομωσίαν, ἢ φατρίαν, κατὰ τοῦ ἄρχοντος τοῦ ἰδίου ποιῆσαι, ὑπὲρ οἰασθήποτε αἰτίας, κεφαλικῇ τιμωρίᾳ ὑποβληθῶσι, κατὰ ἔξαιρετον οἱ πρῶτοι τῆς συνομωσίας ἢ τῆς στάσεως γενόμενοι.

ς'. Εἰ τις παραφυλακὴν πόλεως ἢ κάστρου πιστευθεὶς τοῦτο παραδῶσῃ, ἢ παρὰ γνώμην τοῦ ἄρχοντος αὐτοῦ ἐκείθεν ἀναχωρήσῃ, ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑποβληθήσεται.

ζ'. Εἰ τις ἐλεγχθῆ θελήσας ἔχθοις ἑαυτὸν παραδοῦναι, τῇ ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑποβληθῆ.

Οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦτο συνειδώς· ἐπειδὴ τοῦτο γνοὺς τῷ ἔρχοντι οὐκ ἐμήνυσεν.

η'. Εἰ τις ἀκούσας τὰ μανδάτα τοῦ δεκάρχου ἢ φυλάξῃ, σωφρονιζέσθω. Εἰ δὲ ἀγνοῶν τὰ μανδάτα πταίσῃ, ὁ δεκάρχης σωφρονιζέσθω, ἐπειδὴ οὐ προεῖπεν αὐτῷ.

θ'. Εἰ τις ἄλογον ζῶον ἢ ἄλλο οἰονόηποτε εἶδος μικρὸν ἢ μέγα εὐρών, μὴ τοῦτο φανερώσῃ, καὶ τῷ ἔρχοντι τῷ ἰδίῳ παραδῶσῃ, σωφρονιζέσθω, οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ συνειδώς αὐτῷ, ὡς κλέπται ἀμφοτέροι.

ι'. Εἰ τις ζημιώσῃ συντελεστήν, καὶ μὴ τοῦτον προαιρέσει ἀποθεραπεύσῃ, κατὰ τὸ διπλάσιον τήνζημίαν αὐτῷ ἀποκαταστήσῃ.

ια'. Εἰ τις λαμβάνων ἀπόλυσιν ἐν εὐκαιρίας ἡμέραις τῶν ἑαυτοῦ ὅπλων περιφρονήσῃ, καὶ μὴ τοῦτο ὁ δεκάρχης ἀναγκάσῃ κτήσασθαι (26), ἢ καὶ τῷ ἰδίῳ ἔρχοντι τοῦτο μὴ φανερώσῃ, καὶ ὁ στρατιώτης αὐτὸς, καὶ ὁ δεκάρχης σωφρονισθῶσιν.

NOTÆ.

γεῦειν, est tagari, errare. Suidas : βαγεῦειν, πλανητεύειν. Vide Glossarium nostrum.

(26) Ὁ δεκάρχης ἀναγκάσῃ κτήσασθαι. Deest ἄλλα, aut tale quid.

ιβ'. Εἰ τις μὴ ὑπακούσῃ τῷ ἰδίῳ ἄρχοντι, σωφρο- A
νίζεσθω κατὰ τοὺς νόμους.

ιγ'. Εἰ τις ζημιώσῃ στρατιωτῶν, ἐν διτλῇ πο-
σότητι αὐτῷ ἀποκαταστήσῃ, ὁμοίως καὶ συντελε-
στήν.

ιδ'. Εἰ δὲ ἐν παραχειμαδίῳ ἐστὶν ὁ στρατὸς, καὶ
κατὰ πάροδον ὁ ἄρχων, ἢ ὁ στρατιώτης, ζημιώσῃ
συντελεστήν, καὶ μὴ τοῦτον δεδόντως ἀποθεραπεύ-
σῃ, ἐν διπλῇ ποσότητι τοῦτο αὐτῷ ἀποκαταστήσῃ.

ιε'. Εἰ τις ἐν καιρῷ πολέμου δίχα κομμάτου (27)
ἤγουν ἀπολύσεως τοῦ στρατοῦ, στρατιωτῆν ἀπολύσαι
τολμήσῃ, τριάκοντα νομισμάτων ποινήν δίδτω. Ἐν
καιρῷ δὲ παραχειμαδίου εἰς δύο ἢ τρεῖς μῆνας ποιείτω·
ἐν καιρῷ δὲ εἰρήνης, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπαρ-
χίας ὁ τῆς ἀπολύσεως καιρὸς τῷ στρατιωτῇ δίδεσθω. B

ις'. Εἰ τις πόλιν ἢ κάστρον πιστευθεὶς εἰς παρα-
φυλακὴν τοῦτο προδώσει, ἢ χωρὶς ἀνάγκης εἰς
ζῶν συντεινούσης ἀναχωρήσῃ, δυνάμενος τοῦτο
ἐκδικῆσαι, κεφαλικῇ τιμωρίᾳ ὑποβαλλέσθω.

ιζ'. Ταῦτα μὲν καὶ ἐν καιρῷ γυμνασίας ὁμοῦ συν-
ηγμένων τῶν στρατιωτῶν ὑπαναγινωσκέσθω τὰ
ἐπιτίμια, καὶ ἐν ἑτέρῳ ὀψοθήποτε καιρῷ πρὸς
εἰδησιν τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν.

ιη'. Δεῖ δὲ συνταγῆναι αὐτοῖς καὶ τὰ λοιπὰ ἐπιτί-
μια, ὅσα δεόν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πολέμου ἀναγκαίως
φυλάττεσθαι.

ιθ'. Μετὰ οὖν τὸ ταγῆναι τὰ τάγματα ἀναγινώ-
σκειται καὶ ταῦτα οὕτως·

κ'. Ἐὰν στρατιώτης ἐν καιρῷ παρατάξεως καὶ
πολέμου τὴν τάξιν ἢ τὸ βάνδον αὐτοῦ ἕσῃ καὶ ἢ C
φύγῃ, ἢ τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἐτάγῃ προπηδήσῃ, ἢ σκυ-
λεύσῃ νεκρῶν, ἢ εἰς ἐπιδωξιν ἐχθρῶν καταδράμῃ, ἢ
τούλῃ ἢ φασσάτῃ ἐχθρῶν ἐπέλθῃ, κελεύμεν καὶ
τιμωρεῖσθαι αὐτὸν κεφαλικῶς, καὶ πάντα τὰ, ὡς εἰκὸς,
παρ' αὐτοῦ εὐρισκόμενα ἀφαιρεῖσθαι καὶ τῷ κοινῷ
δίδεσθαι τοῦ τάγματος, ὡς τὴν τάξιν παραλύσαντα,
καὶ τοῖς ἑτέροις (28) αὐτοῦ ἐπιβουλεύσαντα.

κα'. Ἐὰν ἐν καιρῷ δημοσίας παρατάξεως ἢ συμ-
βολῆς τροπῆς, ἔπερ ἀπέλῃ, γένηται ἄνευ τινὸς εὐλόγου
καὶ φανεροῦς αἰτίας, κελεύμεν τοὺς στρατιώτας τοῦ
πρώτου φεύγοντος τάγματος καὶ ἀναχωροῦντος τῆς
παρατάξεως, ἢ τοῦ ἰδίου μέρους, τοὺς εἰς τὴν
μέγῃν ταγέντας ἀποδεκατοῦσθαι, καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν
ταγμάτων κατατοξεύεσθαι, ὡς τὴν τάξιν παραλύσαν-
τας, καὶ αἰτίους τῆς τοῦ παντὸς μέρους τροπῆς γινω- D
σθένους.

κβ'. Εἰ δὲ συμβῇ τινὰς ἐν αὐτοῖς, ὡς εἰκὸς, πλη-
γᾶτους ἐν αὐτῇ τῇ συμβολῇ γίνεσθαι, ἐκείνους ἐλευ-
θέρους τοῦ τοιοῦτου ἐγκλήματος εἶναι.

κγ'. Ἐὰν βάνδου ἀφαιρέσις ὑπὸ ἐχθρῶν γένηται,
ἔπερ ἀπέλῃ, ἄνευ τινὸς εὐλόγου καὶ φανεροῦς προ-
φάσεως, κελεύμεν τοὺς τὴν φυλακὴν τοῦ βάνδου
πιστευθέντας σωφρονίζεσθαι, καὶ παντελῶς ἐτάτους
γίνεσθαι τῶν ἀρχομένων ὑπ' αὐτῶν, καὶ αἰτίους. Εἰ
δὲ συμβῇ τινὰς αὐτῶν μαχομένους γίνεσθαι πληγᾶ-
τους, τοὺς τοιοῦτους ἐλευθέρους τοῦ [ἐπι]τιμίου τοι-
οῦτου ἐπιφυλάττεσθαι.

12. Si quis præfecto suo non obtemperaverit,
legibus castigetur.

13. Si quis damnum militi aut municipi fecerit,
duplum illi restituat.

14. Si in hibernis fuerit exercitus, et in ipso iti-
nere dux vel miles damnum municipi fecerit, et
illud iterum, quemadmodum par est, non compen-
saverit, duplum illi persolvere cogatur.

15. Si quis belli tempore sine comæatu, id est,
dimissione exercitus, militem dimittere audeat,
triginta nummis multetur. Hibernis autem duos
aut tres menses hoc faciat: pacis tempore pro
intervallo loci comæatus sive dimissionis tempus
militi concedatur.

16. Si cui custodia civitatis, aut castelli alicujus
commissa est, et eam prodiderit, vel sine necessi-
tate aliqua ad vitam pertinente discesserit, cum
posset locum defendere, capite plectatur.

17. Hæ congregatis ipso exercitationis tempore
militibus, et alio quovis idoneo tempore, ad
militum et præfectorum scientiam multæ le-
gantur.

18. Constituendæ præterea illis reliquæ multæ
sunt, quæ belli tempore necessario servandæ
sunt.

19. Post instructas cohortes, hæc illis legantur :

20. Si miles belli tempore aciem suam aut co-
hortem reliquerit, aut aufugerit, aut locum in quo
constituitur anteverterit, vel cadaver despoliaverit,
vel ad insequendos hostes excurrerit, vel ad tul-
dum, sive impedimenta, vel fossatum, id est, ca-
stra hostium accesserit, capite multetur, et omnia
hona detrahantur, et cohorti universæ, quia aciem
dissolvere cogitabat, et aliis insidias struebat, dis-
tribuantur.

21. Si universæ aciei instructæ, aut ipsius con-
flictationis tempore, fuga (quod absit!) nulla ra-
tionabili de causa certa que fiat, præcipimus, mi-
lites cohortis ejus, quæ primo terga dabat, et
primum ex acie discessit, decimari, et a re-
liquis cohortibus sagittis configi, quia aciem dis-
solverunt, et auctores omni ex parte hujus fugæ
fuerunt.

22. Sin quosdam ex illis sauciatos esse contin-
gat, eos omni hoc crimine liberamus atque exsol-
vimus.

23. Si bandi, id est, cohortis alicujus ab hosti-
bus ereptio fiat, quæ sine ulla certa aut manifesta
causa discedit, hi quibus custodia hujus cohortis
commissa est castigentur, et omnium subjectorum
abjectissimi contemptissimique sint. Sin quosdam
ex illis pugnando sauciatos esse contingat, istos
hac multa liberos esse volumus.

NOTÆ.

(27) Δίχα κομμάτου. Scribatur, δίχα κομητάτου.

(28) Καὶ τοῖς ἑτέροις. Scribe, καὶ τοῖς ἑταίροις.

24. Si jam fossato, id est, castris positus contingat (quod absit!) alicujus turmæ sive aciei fugam fieri, neque ad defensores accurrunt, neque fusi et fugati ad castra contendunt, sed contemptu aliquo ad alia loca transvolant, hi qui hæc faciunt sic puniantur quasi cæterorum proditores et contemptores.

25. Si miles in proelio arma abjiciat, puniatur is, quasi qui ipse se nudat, et hostes armat.

26. Si quis præfectus arma militi detraxerit, vel excusationem pro eo attulerit cur ad diem comæatus non venit, aut ubi domum venerat, ita servitio illum occupatum detinuit, ut stationem suam neglexerit, et arma contempserit, præter ea, quæ a nostro scrinio constituta sunt, castigetur, et mulctetur: imperator auri libra: turmarcha nummis triginta sex: drungarius, id est, præfectus cohortis milliaræ nummis viginti quatuor: comes, id est, præfectus cohortis, nummis duodecim.

27. Iis igitur multis militaribus descriptis, deinceps tibi quemadmodum ducendus exercitus sit tum domi, tum foris, sive universus tibi ducendus sit, sive cohortes separatæ aliquæ, qualique cum constitutione faciendum sit, exponam.

CONSTITUTIO IX.

De exercitus itinere.

1. Ubi in vestra ipsorum ditione cum exercitu iter sit, militibus præcipiendum est, ut neque prædentur, neque populentur terram. Multitudo enim militum, si quando licentiam habeat, solute in omnia irruit: objecta enim ante oculos præda, ad cupiditatem inescatur. Ex quo fit, ut vestri sæpe vobis inimici atque adversarii sint.

κατὰ ὅψιν προκειμένην τὴν χρείαν, καὶ πολλάκις τοὺς

2. Ne tardes in vestra cum exercitu ditione commorando, cum jam in hostilem terram irruere decreveris; nam et proprias fruges ahsumes, et amicos magis quam inimicos lædes. Celeriter igitur copias traducito, idque potissimum, si in frugiferam et fructuosam hostium regionem irrupturus es.

3. Frequentem exercitum, nisi hostes immineant, in unum locum ne cogas; otiosi enim milites ad seditiones et perversas cogitationes se adiungunt.

4. Sin usus aliquis hoc requirat, vel adnomii, id est, nominum describendorum causa, vel alicujus alterius rei gratia, ut cogantur in unum milites, quanta maxima celeritate potes, copias vel divide, vel exerce, et in rebus bellicis occupatos tene, quemadmodum in capite *De exercendis militibus* præscripsimus. Otium enim et desidia insolitas atque intemperantes fere cogitationes pariunt.

κδ'. Ἐάν φοσσάτου ὄντος τροπή, ὅπερ ἀπαίτη, μέρους ἢ παρατάξεως γένηται, καὶ μηδὲ πρὸς διφένσορας προσδράμωσι, μηδ' ἐν αὐτῷ τῷ φοσσάτῳ καταφεύγωσι τρεπόμενοι, ἀλλὰ περιφρονούντες ἐν ἑτέρῳ τόπῳ προσδράμωσι, κελεύομεν τοὺς τοῦτο πράττειν τολμώντας τιμωρεῖσθαι ὡς τῶν ἑτέρων (29) περιφρονήσαντας.

κε'. Ἐάν στρατιώτης τὰ ὄπλα αὐτοῦ ῥίψη ἐν πολέμῳ, κελεύομεν αὐτὸν τιμωρεῖσθαι, ὡς γυμνώσαντα ἑαυτὸν, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ὀπλίσαντα.

κς'. Ἐάν τις τῶν ἀρχόντων παροπλίσῃ στρατιώτην, ἢ ἐξκουτέῃ (30) ἢ μὴ συνεισελεῖν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ φοσσάτου, ἢ συνελθόντα εἰς οἰκίαν κατάσχη δουλείαν, ὥστε τὴν τάξιν αὐτοῦ καταφρονῆσαι, καὶ ἀμελεῖσαι τῶν ὀπλῶν, παρεκτὸς τῶν τεταγμένων ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου κρίνου (31), σωφρονιζέσθω. Καὶ ζημιούσθω, στρατηγὸς μὲν χρυσίου λίτραν μίαν, τουρμάρχης [δὲ νομίσματα λς', δρουγγάριος δὲ νομίσματα κδ', κόμης δὲ, καὶ εἰ τις ἕτερος, νομίσματα εβ'.

κς'. Τοσαῦτα καὶ περὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων διορισάμενοι, ἐξῆς σοι ὅπως καὶ ἰδοιοποιεῖν δεόν τὸν τε καθόλου στρατὸν, καὶ κατὰ μέρος, ἐν τετῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ, καὶ ἐν τῇ τῶν πολεμίων, καὶ μετὰ ποίας καταστάσεως, ἤδη διαταξώμεθα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Θ'.

Περὶ ὀδοιοποιίας.

α'. Δέον σε τοῖνον, ὃ στρατηγὲ, ὅταν ὀδοιοποιῆς μετὰ τοῦ στρατοῦ, εἰ μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ ἰμῶν γῆν τὴν πορείαν ποιῆς, ἵνα παραγγέλλῃς τοῖς στρατιώταις ἀπέχεσθαι τῆς χώρας, καὶ μῆτε πραιδεῖν, μῆτε φθείρειν· πλήθος γὰρ στρατεύματος, ὅταν λάβῃ τοῦ δύνασθαι τὴν ἐξουσίαν, ἀφειδῶς ἐπιπίπτει πρὸς ἅπαντα· δελεάζεται γὰρ εἰς πλεονεξίαν, ὅταν ὀρεῖται ἅπαντα· δελεάζεται γὰρ εἰς πλεονεξίαν, ὅταν ὀρεῖται ἅπαντα· δελεάζεται γὰρ εἰς πλεονεξίαν, ὅταν ὀρεῖται ἅπαντα· δελεάζεται γὰρ εἰς πλεονεξίαν, ὅταν ὀρεῖται ἅπαντα.

β'. Μῆδὲ χρόνιζε καθεζόμενος μετὰ τοῦ στρατεύματος ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ, ὅταν ἤδη ὀρίσης εἰσβάλλειν τῇ χώρᾳ τῶν πολεμίων. Καὶ γὰρ καὶ τοὺς ἰδίους ἀναλώσεις καρποὺς, καὶ ζημιώσεις μᾶλλον τοὺς φίλους ἢ τοὺς πολεμίους. Ταχέως δὲ μεταφέρε τὰς δυνάμεις, μάλιστα ἂν εἰς λιπαρὰν καὶ πολύτροπον τῶν πολεμίων γῆν μέλλεις εἰσβάλλειν.

γ'. Εἰς ἕνα δὲ τόπον στρατὸν πολλὸν μὴ σύναγε, πολεμίων μὴ ἐνοχλοῦντων, ἵνα μὴ εὐκαιροῦντες οἱ στρατιῶται εἰς στάσεις καὶ ἀκαίρους ἐνοχίας ἀσχολοῦνται.

δ'. Εἰ δὲ ποτε χρεῖα καλέσει τοῦτο γίνεσθαι χάριν ἀδνομίου, ἢ ἄλλης ἀναγκαίας αἰτίας, ἢ ταχέως τὸν στρατὸν διαμέριζε (32), ἢ γύμναζε καὶ εἰς ἔργα τῶν ὀπλῶν ἀσχολεῖσθαι παρασκεύαζε, ὡς ἐν τῷ *Περὶ γυμνασίας* ἡμῖν εἰρηται κεφαλαίῳ. Ἡ γὰρ ἀργία κενωτέρας μελέτας ἰσως καὶ ἐπιθλαβεῖς ἀπογενᾶ.

NOTÆ.

(29) Τῶν ἑτέρων. Scribatur, τῶν νεωτέρων.

(30) Ἡ ἐξουτεῖν. Scribatur, ἢ ἐκκουλεῖν. Recentiores Græci, ἐξουσεῖν dicunt, excusare. Vide Glossarium nostrum.

(31) Τοῦ ἡμετέρου κρίνου. Scribe, τ. ἢ. σκρινίου.

(32) Τὸν στρατὸν διαμέριζε. Addendum necessario, ἢ γύμναζε.

ε'. Ἐάν πόλεμον προσδοκᾷ, μετὰ τάξειος τὸν Α στρατὸν περιπατεῖν ποιήσων, κἄν τε κατὰ δροῦγγους τὰς ὁδοπορίας ποιῶνται, κἄν τε κατὰ τούρμας, κἄν τε κατὰ ὄλας παρατάξεις. Τὸ γὰρ ἐν τῆσει ταῦτα γίνεται, οὐ μόνον ἐπὶ τῆσει πολέμειας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆσει ἰδίας, ἀσφαλεστέρουσ καὶ προγεγυμνασμέουσι ποιεῖ τοῦσ στρατιώτασ.

ς'. Ἐκάστῳ δὲ δροῦγγῳ ἐθίζεσθαι ποιήσων, ὥστε τὴν ἰδίαν ἀποσκευὴν ὀπισθεν ἀκολουθεῖν μετὰ τῶν ἰδίων σημείων, καὶ μὴ ἐπιμίγνυσθαι ἐτέρῳ. Ἀναγκαῖον γάρ ἐστιν, ὅταν οἱ πολέμοιο ὀυτε πάρεισιν, ὀυτε ἐλπίζονται ἐν τῆσει ἡμετέρῳ γῆσει, ἢ κατὰ δροῦγγουσ, ἢ κατὰ τούρμασ περιπατεῖν, καὶ μὴ συνάγειν ἐν ἐνὶ τόπῳ τὸν ἅπαντα στρατὸν, διὰ τε τὸ μὴ λιμώτεταιν αὐτὸν εὐχερῶσ, μηδὲ εὐσύνοπτον τὸ πῆθος ὄλον τῆσει κατασκοπῆσει τῶν ἐχθρῶν, ὡσ εἰκόσ, γίνεσθαι, μηδὲ Β εἰσ βροκᾷσ στενοῦσθαι.

ζ'. Ἐγγιζόντων δὲ τῶν ἐχθρῶν ὡσ πρὸς ς' ἢ ζ' ἡμερῶν ἢ καὶ δέκα συνάπεισθαι, καὶ ἐν τῶσει ἅμα ἀπλικαῦειν, καὶ ἐάν, ὡσ εἰκόσ, ἐν ἀγνώστοισ τόποισ ἢ ὀδοπορία γίνεται, καὶ οὐ πάρεισὶ τινεσ ἐντόπιοισ δουκᾷτορεσ (33), ἀποστελλῆσει τοῦσ μισοράτορασ, ἵνα προλαμβάνωσιν, ἐάν ἐχθροῦ φόδοσ οὐκ ἐτι (34), πρὸ μιᾶσει ἡμέρασει, ἢ τινεσ (35) ὀφελουσι τὴν περίμετρον τοῦ παντόσει διαγράφειν στρατοῦ, ἐν ᾧ μέλλεισ στρατοπεδεῦσθαι, καὶ τὸ ἐπιόόλλον μέτρον ἀναλόγωσει ἐκάστῳ μέρει διαμερίσαι.

η'. Τὰ αὐτὰ δὲ ποιεῖν καὶ τοῦσ ἀντικένουορασ. Ὀυτοὶ δὲ εἰσιν οἱ ὀφελοντεσ τῶν ὕδάτων καὶ τῆσει γνώμησει (36) τὴν χρῆσειν καταμανθάνειν.

θ'. Ἐάν δὲ διὰ τραχέων πᾶνυ τῶν ἢ ὀδοπορία μέλλῃ γίνεσθαι, ἢ κρημνωδῶν, ἢ δυσόότων, ἢ δασείων, προ[ε]υ[τ]ρέπεισ κληῖθοσ στρατοῦ, καὶ ἀπόστειλον ἐπὶ τοῦτο, ὥστε διορθώσασθαι καὶ παρασκευάσαι εὐθεῖαν γενέσθαι τὴν ὀδοὴν κατὰ τὸ δυνατόν, ἵνα μὴ συντριβῆται ἢ ἱκποσ. Τοῦσ δὲ ἀφοριζομένουσ ἐπὶ τοῦτω μὴ ὕποκαίσθαι βίγλα, ἢ ἐτέρῳ δουλείῳ.

ι'. Περιπατοῦντοσ δὲ τοῦ στρατοῦ, ἠγείσθω ἢ ὀ ἐνδοξότησει, ὡσ τοῦ παντόσει στρατοῦ στρατηγόσει προπορευόμενοσ; αὐτοῦ τιμῆσει ἔνεκειν, καὶ διὰ τὸν φόδον τῶν ἐπιτιμείων μετὰ τῆσει ὀσῆσει ἀπάσῆσει προελεύσεωσει, καὶ τῶν κατὰ σοῦ βάνδων, καὶ ὀπισθεν πάντων ὕπερισὲ (37) ἀποσκευῆσει.

ια'. Πρὸσ τὸ σῆμα δὲ τοῦτο καὶ ἐκαστοσ τευρμᾷρχησει ἢ δρουγγᾷριοσει περιπατεῖτω, τὴν αὐτῆσει τάξειν φυλάττειν, εἴτε ἠνωμένωσει περιπατοῦσιν, εἴτε ἰδίωσει. Ἐν δὲ ταῖσει τῶν ποταμῶν διαβάσεισιν, ἢ ἄλλων ἀγνώστων χωρίων, τοῦσ ἀντικένουορασ προλαμβάνειν ὥστε δοκιμάζειν πρότερον τοῦσ τόπουσ, καὶ ὀυτωσει ἀπαγγέλλειν σοὶ τὰ τοῦ τόπου, ἵνα διὰ τῶν ἐπιτηδείων ἀρχόντων ἀποστέλλῆσει, καὶ προφυλάττεισ τὴν διάβασιν.

ιβ'. Εἰ δὲ πᾶνυ ἐπισφαλεῖσει εἰσιν οἱ τόποιο καὶ ὀσκελοιο, καὶ σεαυτόν (38) τοῦ παντόσει στρατηγόν ἀπ-

5. Si bellum expectes, in acie exercitus instructus prodeat, sive per drungos, id est, cohortes miliarias, sive per turmas, sive per integras acies iter faciat. Nam in acie esse milites, non solum in hostili terra, sed etiam in sua, perutile est, et tutiores eos magisque exercitatos reddit.

6. Quumquemque drungum, seu cohortem miliariam assuefacito, ut illorum impedimenta a tergo eam sequantur, cum privatis et suis insignibus, neque aliena admisceantur. Quando enim in nostra regione hostes neque adsunt, neque exspectantur, vel drungatim, vel turmatim ambulent, nec in unum locum conducantur, ut ne fame premantur, neque facile ab hostium speculatoribus numerentur, et pastus jumentorum omnes exedant.

7. Propinquis jam hostibus, ante sex, vel septem, aut etiam decem dierum pugnam, eumque prope castra ponuntur, si in ignota loca iter faciendum sit, neque indigenae ductores adfuerint, metatores sive mensuratores praemittes, ut loca anticipent, si nullus hostium timor impendeat, qui castrorum ambitum ante unum diem dimetiantur, in quo castra ponentur, et certam quamdam mensuram cum proportione justa unicuique turmae tribuant.

8. Idem faciant et anticensores; horum etiam officium est, aquarum pastionumque vim et copiam advertere.

9. Si per aspera admodum loca iter futurum est, aut praecipitia, aut per avia et condensa loca, aliquot ex exercitu praepara, et praemitte, qui quoad fieri potest planam et directam viam efficiant, ut ne equi affligantur. Hi qui ad hoc negotium asciti sunt, neque speculationibus, neque ullis aliis muneribus faciendis inserviant.

10. Prodeunte exercitu primus anteeas tu universi exercitus imperator, et anteeas honoris tui causa, propter multorum timorem, cum universa expeditione tua et cohortibus tuis: extrema autem omnium impedimenta tua eant.

11. Ad hunc modum unusquisque tum turmarum, tum drungarius, id est, tribunus minor, prodeat, hanc aciem servans, sive conjuncte omnes ambulent, sive seorsim. In fluviorum transitionibus aut aliorum locorum ignotorum, antecessores praemitte, qui prius loca explorent, eaque qualia sint nuntient, ut quibusdam idoneis praefectis statium praemissis, diligenter asserves transitum.

12. Sin admodum lubrica, difficiliaque loca fuerint, teipsum oportet primum eo transire, deinde

NOTAE.

(33) Δουκᾷτορες. In Palatino codice erat, οἱ δ' ἐκαστοιο. Male.

(34) Οὐκ ἐτι. Scribe, οὐκ ἐστι.

(35) Ἡ τινεσει. Scribe, ὀυτινεσει.

PATROL. GR. CVII.

(36) Καὶ τῆσει γνώμησει. Scribe, καὶ τῆσει νομῆσει.

(37) Ὑπερισὲ. Scribe, ἢ περὶ ὀσ.

(38) Καὶ σεαυτόν. Scribe, χρεῖ ὀ.

ibi consistere et commorari, donec omnes sine A ἔρχεσθαι, καὶ γίνεσθαι κατὰ τὸν τόπον, καὶ παραστήναι δεῖ, ἄχρις ἂν πάντες ἀπαθῶς διέλθωσιν.

13. Hoc enim virum nobilissimum et clarissimum patrem nostrum regem Basilium fecisse cognovimus, quando contra Germanicium Syriae civitatem copias duxerat, et Paradisum fluvium anticiparat, qui lampadibus in medio constitutis ipse sua ipsius praesentia atque ope, universum exercitum facile et sine offensione traduxit, qui saepe manum illis afflictis porrexerat, et quosdam ex periculis eripuit.

13'. Τοῦτο γὰρ καὶ τὸν ἡμέτερον ἀείμνηστον πατέρα καὶ βασιλέα Βασιλείου πεποικημένοι γινώσκωμεν, ὅτε κατὰ Γερμανικίας τῆς ἐν Συρίᾳ τὴν στρατείαν ἐποίησατο, προκαταλαμβάνοντα μὲν τὸν Παράδεισον λεγόμενον ποταμὸν, παραστάντα δὲ μετὰ λαμπάδων κατὰ τὸ μέσον, καὶ τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ πάντα τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν ἀπαθῶς καὶ εὐκόλως διαδιβάσαντα. ὡς καὶ χεῖρα δοῦναι πολλὰ καὶ δι' αὐτοῦ τινὰς τῶν στρατιωτῶν κινδυνεύοντας ἀνασώσασθαι.

14. Haec, si hostes non immineant, imperator, facies; sin prope fuerint, tum in propria statione permanes. Unusquisque autem praefectus sui ipsius cohortis aut turmae curam suscipiet, donec omnes, qui sub imperio ejus fuerint, transeant, ut ne alius alium antevertendo, se mutuo perturbent atque affligant; tum enim fortassis aliqua incommoda orientur.

15. Quando autem per regionem aliquam transieris, quae sub ditione nostra est, parcas et favas agris cultis; idemque militibus praecipere, sive loca culta et vitibus consita, sive horti fuerint, ne per medium horum locorum transeant, ut ex legibus praescriptisque nostris municipes atque agricolae illaesi conserventur.

16. Si fieri potest, ut per inculta loca eas, illuc longo intervallo transi. Sin necessitas ipsa urgeat, ut per haec eas, uniuscujusque turmae praefectis praecipies ut ibi consistent, et cautionem diligentem adhibeant, donec omnes milites, qui sub illorum potestate sunt, transierint, et praefecto tum proximo loca haec illaesa tradant, sicque discedant.

17. Similiter etiam proximus illi faciet, et unusquisque etiam praefectus ordine suo; sic et ordinis conservatio tum tua, tum praefectorum, tum militum adhibebitur, et agricolae fructus illaesus erit.

18. Quando imminere labor belli, vel difficilis, et in omnes partes circumspiciendus transitus esse videtur, si ferae aut mansuetae bestiae occurrerint, aut in conspectum illorum prodierint, venatione et insectatione illarum milites tuos prohibebis; magna enim turba magnusque clamor ex eo esset, et equi illorum sine ulla necessitate affigerentur.

19. Quando parvis tempus, et nulla belli expectatio est, tunc venatio admodum utilis militibus est.

20. Si parvum exercitum contra hostes duxeris, per habitata loca ne ducas, neque in tua, neque in hostium regione, ne forte speculatores facile adver-

14'. Τοῦτο δὲ ποιεῖν σοι κελεύομεν, ὦ στρατηγέ, ἢ μὴ ἐγγίξωσιν οἱ πολέμοι τοῖς τόποις ἐκεῖνοις. Ἐὰν δὲ ἐγγίξωσιν, τότε σὲ μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει μένειν, ἕκαστον δὲ ἄρχοντα τοῦ ἰδίου μέρους τὴν χρεῖαν ἀναπληρῶσαι, ἕως ἂν πάντες οἱ ὑπ' αὐτὸν στρατιῶται ἀβλαβῶς διέλθωσιν, ἵνα μὴ στοουδάζοντες πάντες ἄλλος τὸν ἄλλον προλαθεῖν, ἀτακῶσι καὶ συντρίβωνται, ἴσως τότε καὶ βλάθαι τινὲς γίνωνται.

15'. Ὅταν δὲ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ὑπηκόων ἡμῶν τὴν διάβασιν τοῦ στρατοῦ ποιῆς, φείδεσθαι καὶ ἀποφεύγειν τοὺς γεωργηθέντας τόπους τοῖς στρατιώταις παράγγελλε. εἴτε χωράφια εἰσιν, εἴτε ἀμπελώνες ἢ κήποι· καὶ μὴ διαδαίνωσι μέσον αὐτῶν, ἵνα φυλάττης τοὺς ὑποτελεῖς ἡμῶν καὶ γεωργοὺς ἀζημίους, κατὰ τὸν παρ' ἡμῶν σοι προεκτεθέντα νόμον.

16'. Καὶ εἰ μὲν δυνατόν, διὰ τῶν ἀγεωργητῶν τόπων μακρὰν σε διέρχεσθαι. εἰ δὲ ἀνάγκη σε κατεπεῖγει διὰ τῶν τοιούτων γεωργηθέντων τόπων διελθεῖν, παραγγεῖλις τοὺς ἑκάστου τάγματος ἄρχοντας, μέχρις ἂν οἱ ὑπ' αὐτοῦ τεταγμένοι στρατιῶται παρέλθωσιν, ἴστασθαι καὶ φυλάττειν, καὶ τὰ ἀπ' αὐτοῦ ἐρχομένων (39) παραδίδόναι τοὺς τοιούτους τόπους ἀβλαβεῖς, καὶ οὕτως ἀναχωρεῖν.

17'. Τὸν ὁμοῖον δὲ τρόπον ποιεῖν καὶ τὸν ἀπ' ἐκείνου, καὶ ἕκαστος ἄρχων τὸ αὐτὸ ποιεῖτω. Οὕτως γὰρ καὶ ἡ σὴ εὐταξία, καὶ ἡ τῶν ἀρχόντων, καὶ ἡ τοῦ στρατοῦ, καὶ τὸ ἀβλαβεῖς τοῦ γεωργοῦ διαφυλαχθήσεται.

18'. Ὅταν δὲ ἐγγίξῃ καὶ προσδοκᾶται κάρματος (40) πολέμου, ἢ δυσχερῆς καὶ ἐπίσκοπος διάβασις, ἢ ζῶα ἀγρία ἢ ἡμέρα κατὰ τὴν ἑδὸν διαναστῶσιν, ἢ ὑπαντήσῃ κατὰ πρόσωπον, κωλύεις (41) ἵνα μὴ διώκωσιν αὐτὰ, ἔτι δι' αὐτῶν θόρυβος καὶ κραυγὴ γίνεται καὶ οἱ ἵπποι κωρεῖ; (42) ἀνάγκη συντρίβονται.

19'. Ὅταν δὲ καιρὸς ἔστιν εἰρήνης, καὶ οὐδεμία ἀνάγκη ἐλπίζεται, τότε χρησιμὰ εἰσι τὰ κυνήγια τοῖς στρατιώταις.

20'. Ἐὰν δὲ ὀλίγον στρατὸν, ὡς εἰκόσ, ἐπιφέρῃς καὶ μέλλῃς ἐπιτηδεύειν κατὰ τῶν πολεμίων, μὴ διαδιβάξῃς αὐτοῦ; κατὰ τόπων οἰκουμένων, μηδὲ ἐν

NOTAE.

(39) Καὶ τὰ ἀπ' αὐτοῦ ἐρχομένων. Scribe, καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐρχομένων.

(40) Κάρματος. Legebatur κάμα ἕως; In Palatino erat, τὰμα ἕως.

(41) Κωλύεις. Scribatur, καλλύεις.

(42) Καὶ οἱ ἵπποι κωρεῖς. Scribe, καὶ οἱ ἵπποι κωρεῖς.

τῇ ἡμετέρῃ γῆ, μηδὲ ἐν τῇ πολεμίᾳ, ἵνα μὴ φανερωθῆς διὰ τῶν κατασκόπων τοῖς ἐχθροῖς, ἀλλὰ δι' ἐτέρων τόπων ἀφανῶν σπούδαζε παρέρχεσθαι, καὶ ταῦτα μὲν, ὅταν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ τὸν στρατὸν διαβιβάσεις, χρὴ σε διασφάττεσθαι.

κα'. Ὅταν δὲ ἐν τῇ πολεμίᾳ τὴν ὁδοπορίαν ἐπαγαίης τοῦ στρατοῦ, χρὴ σε ταύτην φθεῖρειν καὶ καλεῖν καὶ κατατέμνειν. Ζημία γὰρ χρημάτων καὶ καρπῶν ἐνδοια ἐλάττωνας ποιεῖ τοὺς πολεμίους καὶ τὸν πόλεμον ἀσθενέστερον, ὥσπερ ἡ τούτων παρουσία μᾶλλον τρέφει τοῦτον καὶ αὐξάνει.

κβ'. Ἐάν δὲ πολὺν χρόνον ἐν τῇ πολεμίᾳ γῆ μέλλῃς καταστρατοπεδεύειν, τσαυτά καὶ τοιαῦτα φθεῖρων (43) τῆς χώρας οἷον καὶ ὅσον αὐτῶν οὐχ ἔξεις χρεῖαν, τὰ δὲ ἀναγκαῖα φύλαττε τοῖς μετὰ σοῦ στρατεύματιν εἰς δαπάνην αὐτῶν.

κγ'. Ὅταν δὲ τὰς ἀπάσας δυνάμεις ἔχῃς ὁμοῦ, μήτε ἐπὶ τῆς ἡμετέρας χώρας μήτε ἐπὶ ἄλλης ὑπεκίου καθιζόμενος χρόνιζε· καὶ γὰρ τοὺς ἰδίους ἀναλώσεις καρπῶν, καὶ ζημιώσεις πλεον τοὺς φίλους μᾶλλον ἢ τοὺς πολεμίους. Μετάγαγε δὲ αὐτὰς ταχὺ, ἐν ἀκινδυνά ἔστι τὰ τῆς οἰκείας χώρας, καὶ ἐπάγαγε ἐπὶ τὴν πολεμίαν. Καὶ γὰρ ἐάν ἔστιν ἡ πολεμία θαψιλή καὶ εὐκαρπὸς καὶ πλουσία, τροφὴν ἔξεις καὶ εὐπορίαν ἀφθονον. Ἐάν δὲ οὐκ ἔστι τοιαύτη, τὴν μὲν ἰδίαν σου καὶ φίλων χώραν οὐκ ἐρημώσεις· πολλὰ δὲ θμῶς καὶ ἀπὸ τῆς πολεμίας, εἰ καὶ μὴ λιπαρὰ ἔστιν, εὐρήσεις εἰς χρεῖαν (44) τοῦ ὑπὸ σὲ στρατοῦ καὶ ἀναγκαῖα.

κδ'. Ἐν δὲ τῇ πολεμίᾳ γῆ (45) μὴ ἀφῆς τοὺς στρατιώτας ἀτάκτως φέρεσθαι πρὸς τὰς ἀφειλείας. Πολλάκις γὰρ ἐπιβουλεύομενοι παρὰ τῶν ἐχθρῶν μεγάλας βλάβας ὑπομενοῦσιν.

κε'. Φροντίσεις δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ γῆ ἔδοιπορῶν σὺν τῷ στρατεύματι τῆς τε ἀγορᾶς καὶ ἐμπορίας κατὰ τὴν γῆν, εἰ τύχη, καὶ κατὰ θάλασσαν, ἵνα ἀκινδύνου τῆς παρουσίας αὐτῆς οὖσης, ἀόκνως καὶ ἀφόδως κομίζουσι τὸν εἰς τὰ ἐπιτήδεια φόρτον.

κς'. Ὅταν δὲ διὰ στενῶν τόπων μέλλεις ποιεῖσθαι τὴν πάροδον, ἢ διὰ ὄρεινῆς καὶ δυσβάτου χώρας πολεμίας παράγειν τὸν στρατὸν, ἀναγκαῖον παρεκπέμπειν σε μέρος τι τοῦ στρατεύματος, καὶ προκαταλαμβάνεσθαι τὰς ὑπερβάσεις, καὶ τὰς τῶν στενῶν παρόδους, ἡγουν τὰς λεγομένας κλεισοῦρας, ἵνα μὴ φθάσαντες οἱ πολέμιοι, καὶ σταθέντες ἐπὶ τῶν ἔκρων ἢ τῶν στενῶν κωλύσωσιν σε τὴν διάβασιν ποιεῖσθαι, ἢ κινδύνον διὰ τῆς στενοπορίας ἐπαγαγεῖν τῷ στρατεύματι.

κζ'. Τὸ δὲ αὐτὸ φρόντιζε καὶ ἔταν αὐτὸς πεφθῆσαι πολεμίῳ εἰσβολὴν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν, ἵνα προκαταλάβῃς τὰ στενὰ τῆς ὁδοῦ, καὶ κωλύσης τῶν πολεμίῳ τὴν εἰσοδὸν διὰ τινος ἀποστελλομένου στρατοῦ, ἢ κακῶς (46) διαθήσεις αὐτοῦς ἐν τῇ τῶν στενῶν, διόδῳ.

A tant, et hostibus nuntiant, sed per alia quædam loca incognita eos ducas; idque in tua ipsius ditione facies, si quando exercitum ducis.

21. Quando per hostilem terram iter facit exercitus tuus, incende, vasta, populare terram illorum; nam pecuniarum egestas frugumque inopia hostes imbecilliores, bellumque infirmius facit; quemadmodum contra istarum rerum affluentia illorum vim incitat contra nos atque adauget.

22. Si longo tempore in hostili terra commoraturus es, tot taliaque vastato, quot qualiumque tu non egebis. Ad exercitus tui sumptus, quod necessarium erit reservabis.

23. Quando omnes copias coegeris simul, neque in nostra ditione, neque in ulla regione sub imperium nostrum subjecta diu præstolare; nam et nostras fruges vastabis, et amicos magis quam inimicos lædes. Celeriter autem, si aliquod periculum impendat, a nostra ditione ad hostilem terram traducito; nam, si fuerit ea opina, fertilis ac locuples, ubertatem commeatu et cæterarum rerum affluentiam habebis; sin ejusmodi non fuerit, tuam tamen integram conservabis, et multa in hostili terra, quanquam admodum fructuosa non sit, ad alendum tamen exercitum idonea invenies.

24. Ubi in hostili terra fuesis, haud permittes milites tuos ad omnem prædam inordinate excurrere. Sæpe enim ab hostibus circumventi magnas et graves clades accipient.

25. In tua ipsius terra cum exercitu proficiscens, cogitabis de annona et mercimoniis, tum terra tum mari, ut ad vos sine incommodo perveniant; tum enim copiose et affluenter ea omnia, quorum in exercitu aliquis usus est, ad vos asportabunt.

26. Quando per angustias aliquas, aut per arduos aviosque montes profecturus es, præmitte ex tuis, qui juga montium et loca ibi editissima occupent, et qui aditus angustos et minus patentes, quas clausuras nominant, anticipent, ne hostibus prævertentibus, et in ipsiis angustiarum faucibus et montium fastigiis considentibus, vel iter omnino impediatur, vel sine magna offensione confici non possit.

27. Hoc idem etiam tu provide, si quando hostilem incursionem in tuam regionem futuram formidas; aliqua enim militum manu ad angustias occupandas missa, illos aditu prohibebis, et permulta incommoda illis afferes.

NOTÆ.

(43) Καὶ τοιαῦτα φθεῖρων. Scribatur, καὶ τῇ ταφθεῖρων.

(44) Εἰ, χρεῖαν. Sic legitur in codice Pistoriano

pro εἰς χώραν.

(45) Ἰῆ. Scribe, μή.

(46) Ἢ κακῶς. Scribe, καὶ κακῶς.

28. Si longum aliquod iter, et multorum dierum A
viam tum in tua, tum in hostili regione confecturus
es, primum assuefacito milites, ut in regione tua
dum sint, ordinem suum in manipulis, quæ contu-
bernia quoque vocantur, et stationem teneant, an-
tegresses sequantur, ut hostilem in terram cum
venerint, et nec opinatis de improvise incursionibus
appetiti sint, minus tumultuentur, et alii ad
alios confuse accurrentes, sibi ipsis nullo præsidio
sint, sed ab hostibus multa mala tum propter sui
perturbationem, tum propter hostium impetum ac-
cipiant. Consuetudo enim hac ordinis conservatione,
tum ad res omnes suscipiendas erunt idonei, tum
ad bellum ipsum parati, præsertim si signum ali-
quod habeant, et aspectu ipsi se inter se agnos-
cant.

29. Per angustias tales quam minime potes ducito
exercitum, sed per spatiosa loca, in quibus non
prementur angustiis locorum implicati, sed ubi a
latere produci in longitudinem possunt; facile enim
insidiis circumveniri, et hostium subito interventu
opprimi possunt, qui ita locis inclusi sunt, ut a
aliquid præclarum suscipiendum impediatur.

30. Si enim ex adverso hostes veniant latius
instructis copiis, facile fundentur et dissipabuntur
tui, quemadmodum cum in bello ab hostibus cir-
cumclusi estis.

31. Sin a latere per medias copias hostes incur-
rant, facile distrahantur, et separantur copiarum.
Quod si ad phalangem redire voluerint, et utrinque
quasi aciem instruere, infirmum tum prælium
erit, quia confestim hoc ab illis fieri non potest.

32. Sin a tergo invadant, æque præsens pericu-
lum est, ac fuisset, si eos, qui in fronte sunt, in-
vasissent.

33. Quod si aliquod subsidium esse contingat,
inutile tamen illud atque inefficax erit. Nam cum
qui a tergo sunt opem ferre lis student, qui in
fronte collocantur, aut contra, qui in fronte sunt
illis qui a tergo sunt succurrere volunt, tarda tamen
et sera progressio hæc solet esse, plerumque inu-
tilis.

34. Exercitus contractus et quadratus, aut non
ita multum oblongus, ad omnem occasionem
atque eventum firmus, utilis atque tutus est.

35. Sæpe enim non contractis, sed dissipatis cop-
iis, qui primi e montosis locis in campestris de-
scendant, animo hæsitant ac perturbantur, atque
eos quos a tergo vident, hostes esse putant, ut ad
conflicendum cum suis quasi cum hostibus se præ-
parent, atque etiam ad inanus conserendas, et bel-
lum inferendum pene veniant.

36. Impedimenta universa, operas, sarcinas,
atque omnem apparatus in mediis copiis collo-
catis.

κη'. Ἐάν δὲ διὰ μακρᾶς ὁδοῦ μέλλῃς πορεύεσθαι
καὶ πολλῶν ἡμερῶν διανύειν πορείαν καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ
χώρᾳ καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ, διὰ μὲν τῆς ἰδίας χώρας
ἵνα ἐθίξῃς τὰ στρατεύματα μένειν ἐν τάξει, καὶ
συμφυλάττεσιν τοὺς ἰδίους λόγους, ἤγουν τοὺς ὀρδί-
νους τῆς τάξεως, καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς ἀρχουσιν, ἵνα
καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ πρὸς τὰς, ὡς εἰκός, γινομένας
ἐξαίφνης ἐπιβουλὰς μὴ ἐναθρύψῃ (47) καιρῶ, καὶ
ὀξέως ἐπιγινομένων, θυροῦνται καὶ ἐπιτρέγουσι,
καὶ ἄλλοι πρὸς ἄλλους φέρονται, καὶ διὰ τοῦτο μὴδὲν
ἢ καὶ βοηθεῖν δύνανται, πολλὰ δὲ κακὰ ἢ καὶ δι'
ἑαυτῶν ἢ καὶ διὰ τῶν πολεμίων πάθωσιν, ἀλλ' ἵνα
διὰ τοῦ ἐθισμού τῆς εὐταξίας καὶ εἰς πορείαν
εἰσὶν ἐπιδέξιοι, καὶ εἰς μάχην εὐτρεπισμένοι.
Ἐχόντες καὶ σημεῖον τι καὶ ἀλλήλους ἐν τάξει βλέ-
B ποντες.

κη'. Τὴν δὲ πορείαν τοῦ στρατεύματος ὀλίγην
ποιεῖσθαι σε δεῖ, καὶ διὰ τοιούτων χωρίων διαθίβασε
τὰς τάξεις, δι' ὧν οὐ συνθλιβήσονται: (48) ἔχου-
σαι πλάτος ὥστε ἐκ πλευρᾶς ἐπὶ μῆκος ἐκταθῆναι.
Εὐεπιβούλευτοι γὰρ γίνονται: πρὸς τὰς αἰφνιδίους
τῶν πολεμίων ἐπιφανείας αἱ τοιαῦται, καὶ μᾶλλον
οὐκ ἔχουσαι τὸ δραστήριον.

λ'. Ἐάν γὰρ αὐτοῖς ἀπὸ ἐμπροσθεν ἀπαντήσωσιν
οἱ πολέμιοι πλατύτεροι τεταγμένοι, εὐκρίως αὐτοὺς
τρέπονται, καθάπερ οἱ ἐπὶ τῆς μάχης αὐτῆς εὐ-
καιρῶς κυκλοῦντες τοὺς ἐναντίους.

λβ'. Ἐάν δὲ κατὰ μέσην τὴν δύναμιν ἐκ πλευρᾶς
ἐπιβάλωσι, ταχὺ διστυσίωσιν αὐτῶν τὴν πορείαν καὶ
διακόπτουσιν. Ἐάν γὰρ ἐπιστρέψωσι πρὸς φάλαγγα
οἱ ὁδοποροῦντες, ὥστε ἀντιπαρατάξασθαι, ἀσθενῆς ἢ
μάχη γίνεται καὶ οὐκ ἔχουσα τάχος.

λγ'. Ἐάν δὲ ἀπὸ ὀπίσθεν ἐπιφανῶσι, προφανῆς γί-
νεται ἐλεθρος ὁμοίως τοῖς ἐν τῷ ἐμπροσθεν τῆς πο-
ρείας τεταγμένοις.

λδ'. Συμβαίνει δὲ καὶ ἂν τις παραδοθήθεια γένη-
ται, δυσχερῆ καὶ ἀπρακτὸν αὐτὴν γενέσθαι τῶν γὰρ
ἀπὸ ὀπίσθεν τοῖς ἐμπροσθεν βουλομένων βοηθεῖν, ἢ
πάλιν τῶν ἐμπροσθεν τοῖς εἰς τὸ ὀπίσθεν, βραδεία ἢ
ἔλευσις, καὶ οὐ κατὰ καιρὸν δύναται γίνεσθαι.

λδ'. Ἢ δὲ συνεσταλμένη πορεία καὶ τετράγωνος, ἢ
παραμήκης μὲν, μὴ πάνυ δὲ τοῦτο ἔχουσα τὸ
σχῆμα, ἀλλὰ σύμμετρον, εἰς πάντα καιρὸν ἐστὶν
καὶ εὐμεταχειρίστος, καὶ ἀσφαλῆς.

λε'. Πολλάκις γὰρ εἰς ἀμφιβολίας ἐμπίπτουσιν,
ὅταν οἱ πρῶτοι καταβάτες ἀπὸ ὀρεινῶν τόπων εἰς
ἐπίπεδα χωρία θεασάμενοι γὰρ τοὺς ὀπίσω ἐπιβαί-
νοντας, ἔδοξαν εἶναι πολεμίων ἐπέλευσιν, ὥστε
σπεῦσαι προσβαλεῖν ὡς ἔχθροισι, τινὰς δὲ καὶ εἰς
χεῖρας ἔλθειν κατὰ ἀλλήλων παρὰ μικρόν.

λς'. Λάμβανε δὲ καὶ τάττε τὸ τοῦλδον ἔλρον, τὴν
τε δουλείαν, καὶ τὰ σαγμάρια, καὶ τὴν ἀποσκευὴν
ἅπασαν ἐν μέσῃ τῇ δυνάμει.

NOTÆ.

(47) Ἐν ἀθρόω. Legebatur ἐναθρύψω. Codex P-
latinus fert, ἐναθρίψω.

(48) Δι' ὧν οὐ συνθλιβήσονται. Decret οὐ.

λζ'. Ἐάν δὲ καὶ ἀπὸ ὀπισθεν ὑπορᾶσαι ἐφοδὸν τι- A
νων, ποιήσον καὶ τοὺς κατωφύλακας ἰσχυροὺς ὁμοίως
τῶν ἐμπροσθεν τεταγμένων ἐν τῷ μετώπῳ τῆς πο-
ρείας, ὥστε μὴδὲν διαφέρειν τοὺς ὀπίσω τῶν ἐμ-
προσθεν πρὸς τὰ, [ὡς] εἰκός, συμβαίνοντα.

λη'. Ἀποστείλης δὲ καὶ τινὰς καθάλαριους τοὺς
μάλιστα διερευνησάσι τὰς ὁδοὺς, καὶ μάλιστα ἐταν
ὀλιώδεις καὶ περιεκελαισμένους βουνοὺς ἢ ὄρεσι δι-
θευέεις ἱερμίας. Πολλάκις γὰρ ἰσχυρῆματα πολε-
μίων ἐπικαθίζονται, καὶ λαθόντα τάχα τὰ δια πρᾶ-
γματα συντριβουσι τῶν ἐναντιῶν.

λθ'. Τὴν μὲν γὰρ πεδιάδα γῆν οἱ πάντων ὀφθαλμοὶ
περιδλεπόμενοι εὐκόλως διερευνοῦσι· καὶ γὰρ ἐν
ἡμέρᾳ κοινωτοῦς ἀναφερόμενος πολλάκις μηνύει τὴν
ἐπιλευσιν τῶν πολεμίων, καὶ πυρὰ καίμενα νυκτὸς B
ὀπίλαμψε καὶ ὑπέδειξε τοὺς πολεμίους.

μα'. Καὶ ἐάν μὲν οὐ μάλ्लης ἐκτάσσειν εἰς μάχην
τὰς θυνάμεις, ἄγε αὐτὰς ἐν ἡμέρᾳ μόνον. Ἐάν δὲ
ἐπίγιστος (49) καὶ σπουδάζης φθάνειν συντομώτερον,
ἄγε αὐτὰς καὶ νυκτὶ, ἐάν ἄρα ἀσφαλὲς εἶναι τοῦτο
νομίζης.

μα'. Καὶ πρὸ μὲν τοῦ καιροῦ τῆς μάχης μετὰ
ἀνίσταως καὶ σχολῆς προέρχου· ἐπὶ δὲ τοῖς πολεμίοις
ἐμφανισθῆς, εὐθὺς ἐπιβαλοῦ, καλῶς προεκτάξας τὴν
θύναιμιν. Πολλάκις γὰρ πρὸ τοῦ συμβᾶλλειν τὸν πό-
λεμον ὁ περὶ τούτων σκοπὸς εἰς δεξιάν ἄγει καὶ
τοὺς ἀνδρείους, καὶ δαπανᾷ τῇ μερίμνῃ τὴν θύναιμιν
τῶν συμμάχων.

μβ'. Τοὺς δὲ στενοὺς καὶ δυσβάτους τόπους ἐπὶ
καλῷ διάστημα ἐκτεταμένους ἐν χώρῳ ἰσχυρῶν κατ' C
ἐξαιρετον οἱ πεζοὶ διαβαίνειν οὐ δυσχερῶς ἔχουσι.
Περὶ τούτων δὲ μετὰ ὀλίγον ἐροῦμεν.

μγ'. Τοὺς δὲ καθάλαριους ἐν τῇ χώρῳ τῶν πολε-
μίων, ἐν καιρῷ θέρους μάλιστα, ἀπερισκέπτως καὶ
ὡς ἔτυχεν διαβαίνειν οὐκ ἐπιτρέπομεν χωρὶς ἀνάγκης.
Ἐάν δὲ ἔστιν τόπος ἐπ' ὀλίγον ἄχρι ἐνὸς μίλου
ἐκτεταμένος, καὶ δύνανται καὶ πεζοὶ διαβαίνειν
ἐκεῖ, δυνατὸν ἔστι καὶ καθάλαριους πεζεύειν ἐν
αὐτοῖς ἀσφαλῶς.

μδ'. Στενοὺς δὲ καὶ δυσκόλους ἐκείνους λέγω τό-
πους τοὺς μίαν καὶ μόνην πάροδον ἔχοντας. Εἰ γὰρ
καὶ ἄλλαι εἰσὶ πάροδοι, καὶ ἐπινοηθῆναι δύνανται,
ἀνεμποδίστως ἡ πάροδος δύναται γενέσθαι.

με'. Ἐάν οὖν γένηται καιρὸς στενῶν διαβάσεων, D
καὶ διὰ τῶν αὐτῶν πάλιν τόπων μάλ्लι ὑποστρέφειν
ὁ στρατὸς, εἰ μὲν βασεῖς εἰσι, καὶ ἐπ' ὀλίγον διά-
στημα, ὡς εἴρηται, κρατοῦσι, τούτους κατὰ τὸν
καιρὸν τῆς ὁδοῦ ἔκκοπτε, καὶ πλάτυνε, καὶ καθί-
ριζε κατὰ τὸν ἐνδεχόμενον τρόπον. Εἰ δὲ στενοὶ καὶ
κρημνώδεις, ὥστε μὴ πλατύνεσθαι δύνανται, ὡς
ἀνωτέρω ἡμῖν εἴρηται, προκαταλάβαντα αὐτοὺς διὰ
τινος πεζικῆς δυνάμειος, καὶ ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις
αὐτῶν τόποις τὴν ἀρκούσαν καταλίμπανε ἀσφαλῶς
βοήθειαν, ἢ τυχὸν καὶ διὰ καθάλαριων μέχρι τῆς
ὀπιστροφῆς, ἢ καὶ τοῦτο κίχκεινο ποιεῖν ἐν τοῖς ἀναγκαι-
ωτέροις τόποις, τουτέστιν ἐκκόπτειν, ἤγουν καθι-
ρίζειν, καὶ βοήθειαν καταλιμπάνειν κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον.

NOTA.

(49) Ἐπίγιστος. Scribe, ἐπέγιστος.

37. Si a tergo aliquam hostium incursionem
vel vileas, vel metuas, eos qui a tergo sunt æque
firmos et paratos facito, atque eos, qui in fronte
collocati antegrediuntur, atque ad ea, quæ usue-
nire possunt, æque instructos.

38. Præmittes etiam ad loca exploranda equites
quosdam, præsertim si silvosa sint, aut collibus,
aut montibus inclusa, per quæ transeundum est.
Sæpe enim hostium latentis insidiæ summam re-
rum labefactant et deficiunt.

39. Nam campestribus et planis locis, oculis
omnia lustrare possunt. Et pulvis magnus interdum
excitatus, aut ignes et facies noctu accensæ, ho-
stium sæpe adventum produnt.

40. Si ad pugnam milites tuos producere volue-
ris, duc eos interdum solum; sin celeriter contende-
re et hostium expectationem antevertere cuplas,
noctu quoque eos ducas, si id fieri tuto posse
videbitur.

41. Ante belli tempus remisse ac pedetentim in-
cedito; ubi hostes in conspectum prope venerint,
cum celeritate quadam instructis copiis in illos ir-
ruito; longa enim sæpe ante pugnam de bello cogi-
tatio fortium virorum animos languescere facit,
et animi sollicitudo vires corporis plerumque ab-
sumit.

42. Angustas et difficiles in hostium regionibus
vias, si longæ admodum fuerint, tamen pedites
facile transire sine molestia possunt; de qua re
paulo post loquemur.

43. Equites in hostili regione, messis potissimum
tempore, incircumspecte temereque vagari latius,
nisi id necessitas requirat, minime permittimus.
Quod si locus aliquis fuerit ad unius milliaris lon-
gitudinem, in quo pedites ire possunt, descendant
tuum equites, et libere pedibus eant.

44. Angusta et difficilia loca ea nomino, quæ
unam tantum viam et transitum habent. Sin plu-
res sint, aut fieri poterunt, transitus satis bonus
esse putandus est.

45. Si opportune difficilia quædam atque angu-
sta loca transiisti, per quæ tibi iterum redeundum
est, si condensata et silvosa fuerint, et non im-
mensæ alicujus longitudinis, primo transitus tui,
quoad ejus fieri potest, cæde, purga, dilata locum;
sin arduus præcepsque locus fuerit, qui que latior
reddi non potest, præmitte aliquos, quemadmodum
ante dictum est, ex peditibus, qui eum locum
occupent, homines satis multos atque idoneos,
aut si usus ferat, equites qui ad reditum tuum ea
loca reservent et custodiant. Vel si quando neces-
sitas exigit, utrumque facias, id est, cædo, purga,
et subsidia ibi idonea relinquito.

46. Qui iter per angusta loca cum tuldo, id est, A impedimentis, vel aliqua cum præda faciunt, in duas partes sive acies se dividant, et in alterum cornu acuminata deductione procedant. Acuminata autem deductio, id est, ὀρθία παραγωγή dicitur, cum in fronte exilis parvaque multitudo sit, dein latius ac latius se ad extremum agmen fundat, atque ibi latissime pateat. Hoc autem faciant maxime, cum præda in manibus illorum est. Si pedites fuerint, facilius illis iter, transitusque expeditior per ea loca erit. Sin equites, ex equis descendant, et medium tuldum, id est, impedi-
 B

47. Talibus in temporibus et locis diphalangia, id est, duplicata acie ex justo hominum numero, tum ante, tum retro quasi ancipitis gladii acie instructa, si qui supersint, ii ad tuldum, sive impedimenta, et ad prædam, si quam habent, conservandam deligantur, lique multi, et boni applicti, id est, rerum castrensium custodes quatuor in partibus duplicatæ aciei, quemadmodum locus postulat, collocentur, et sequantur ea, ut repellant atque abigant eos, qui ad auferenda valent, ut integra minimeque perturbata ad custodiam prædæ atque impedimentorum collocata acies conservetur, neque ab incursoribus istis perfringatur. Fieri enim non potest, ut qui in diphalangia, id est, duplicata acie instructi sunt, simul ordine conservato, impedimenta et prædam custodiant, et cum hostibus dimicent. Quocirca quatuor in partibus collocare oportet homines, præter hanc diphalangiam, et a tergo potissimum, qui fortissimi sunt. Sic enim facile aspera quævis atque avia loca transiri possunt.

48. Equitum, ubi descenderint et pedibus ambulaverint, equos, si pedites alii prope non adfuerint, longe ab illis in medio quodam loco separa, ne si prope essent, et inopinatus quidam timor subito impenderet, ad equos ibi statim, qui in acie jam sunt accurrerent; quæ res siue magna certe offensione fieri non posset.

49. Sin captivos aut prædam aliquam abigant, ut hostes eos persequantur, captivos viuclos reliquamque prædam illigatam in unam, aut duas partes divides, et ante te hostibus objicies, qua incursionem hostium fore putas, ut quansi scuto, aut propugnaculo usus, aut disturbanda impedimenta in hostes jaculando absterneant, aut si id facere nolint, tamen captivos et prædam potius feriant, quam milites.

50. Si necessitate aliqua, aut improvise aliquo casu vel angustiis inclusus, vel aliqua perturbatione implectus fueris, unde telpsum sine aliquo ingenti periculo expedire non possis, melius est communi consensione, vel partem prædæ, vel totam etiam prædam hostibus dimittere, et secure sine damno discedere potius quam prædæ causa in aliquod periculum venire.

μς'. Τὸς δὲ τὴν πάροδον διὰ τῶν στενῶν ποιούμενους, ἢ μετὰ τούλδου, ἢ μετὰ πραίδας, εἰς δύο φάλαγγας ἤτοι παρατάξεις γίνεσθαι, καὶ ἐπὶ κέρας ἐν ὀρθία παραγωγῇ περιπατεῖν πεζῇ. Ὅρθία δὲ ἐστὶ παραγωγή ἢ κατὰ μέτωπον μὲν στήνῃ, κατὰ δὲ τὸ βάθος εἰς μῆκος ἐκτεινομένη. Τοῦτο δὲ ποιεῖν πραίδας μάλιστα ἐν χερσὶν ὄψεως, ἔτε πεζοὶ εἰσιν, οἷς μᾶλλον εὐχερῆς ἢ τῶν δασύων καὶ δυσβάτων τόπων διάβασις, ἔτε καβαλλάριοι ἐκ τῶν ἵππων καταβαίνοντες, καὶ μέσον τὸ τούλδον καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἔχοντες.

μς'. Ἐν δὲ τοῖς τοιούτοις καιροῖς καὶ τόποις μετὰ τὴν διφάλαγγίαν, ἥτις ἔχει δυνατὸν λαβὴν ἐμπροσθεν καὶ ὀπισθεν, ὥσπερ στομῶματα μαχαίρας, ἦν δέον σε ἀφορίζειν εἰς φυλακὴν τοῦ τούλδου καὶ τῆς πραίδας τῆς. ὡς εἰκός, ἐνοῦσης αὐτοῖς πάντως, καὶ ἄλλους ἐξαπλήκτους, ἦγουν ἐπὶ τοῦτῃ μόνῃ ὄντας, τοὺς καλλίω καὶ πλείους ποιεῖν ἐκ περισσοῦ κατὰ τῶν τεσσάρων μερῶν τῆς διφάλαγγας, ὡς ὁ τόπος παραδέχεται, παρακολουθούντας καὶ ἀποσοβούντας τοὺς βουλομένους, ὡς εἰκός, ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἐπιρχεσθαι, καὶ διαταράσσειν αὐτήν· ἵνα ἀδιάσπαστος καὶ ἀσύγγυτος ἢ πρὸς παραφυλακὴν τοῦ τούλδου, καὶ τῆς πραίδας τοῖς διαφυλάττεται, καὶ μὴδὲ περισπῶνται οἱ ἐν αὐτῇ διὰ τοὺς ἐπερχομένους. Οὐ γὰρ δυνατὸν τοὺς εἰς τὴν διφάλαγγίαν τασσομένους καὶ τὴν πραίδαν μετὰ τάξεως φυλάττειν, καὶ τοῖς, ὡς εἰκός, ἐπερχομένοις τῶν ἐχθρῶν ἀρμόζεσθαι. Διὰ τοῦτο ἐκ περισσοῦ δεῖ ἐξωθεν τῆς διφάλαγγας ἔχειν κατὰ τῶν τεσσάρων μερῶν, καὶ κατὰ ἑξάρετον ὀπισθεν τοὺς κραιττονας ἀφορίζεσθαι. Ὅθεν γὰρ ἂν τις δυνήσεται ἐν παντὶ καιρῷ τοὺς δυσκόλους καὶ τραχεῖς τόπους διαβαίνειν εὐκόλως.

μη'. Τὸς δὲ ἵππους τῶν ἀποβαίνόντων καὶ πεζεύοντων στρατιωτῶν, ἐὰν πεζοὶ οὐ σύνεισι στρατιῶται, μὴ πλησίον τῶν πεζεύοντων ἔχε, ἀλλὰ ἐν μέσῳ τόπῳ αὐτοὺς ἀσφαλῶς ἄγε· ὥστε μὴ, ὡς εἰκός, παραλόγου δειλίας γενομένης, ταρασσόμενοι οἱ πεζεύοντες, ἐὰν πλησίον αὐτοὺς εὐρωσι, προχειῶς ἐπιλαμβάνόμενοι τῶν ἵππων καταλιμπάνουσι τὴν τάξιν, καὶ ἐντεῦθεν βλάβη μεγίστη γίνεται.

μβ'. Εἰ δὲ συμβῇ αἰχμαλωσίαν αὐτοὺς ἢ πραίδαν ἐπιφέρεισθαι, καὶ μέλλουσιν οἱ ἐχθροὶ, ἐπιτηδεύειν δέον ταῦτα, ἢ κατὰ τῶν ἐνδὸς μέρους ἢ κατὰ τῶν δύο, ἔνθα ἡ πάροδος γίνεται, τοὺς αἰχμαλώτους δεδεμένους ἐξωτέρῳ τῆς τάξεως παράγειν, καὶ ὕπ' αὐτῶν ὥσανεὶ σκουτεῦσθαι, ἵνα αὐτῶν φειδόμενοι οἱ ἐχθροὶ μὴ ἐπιτηδεύωσιν ἀκοντίζειν· εἰ δὲ καὶ ἀκοντίωσιν, αὐτοὺς μᾶλλον ἀφανίζουσιν, καὶ μὴ τὸν στρατιώτην.

ν'. Εἰ δὲ ἔρα ἐν ἀνάγκῃ, ὡς εἰκός, καὶ περιστάσει ἀδοκίμῳ ὁ στρατὸς γένηται, καὶ ἐν στενώμασι καταληφθῇ, καὶ οὐκ ἔστιν ἀκινδύνως τὴν ἀναχώρησιν ἐκείθεν ποιήσασθαι, τότε κρείττον ἐστὶν ἐκ συμφώνου ἢ μέρος τῆς πραίδας ἢ πᾶσαν παραχωρεῖν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ἀθλαδῶς ἐξέρχεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἐπ' αὐτὴν κινδυνεύειν.

να'. Εἰ δὲ μὴ οὕτω συμβιβασθῆναι βούλονται, ἂν διαγρῆσθαι τοὺτους ἐπ' ὄψασι τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐπιμένειν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, καὶ λυμαινέσθαι αὐτὴν ἀφειδῶς, ἢ, ὡς δυνατόν ἐστιν, ἑαυτοὺς μετὰ τάξεως περισώζειν, καὶ τῆς ἐξελεύσεως φροντίζειν.

νβ'. Καὶ παντοίως σοι, ὦ στρατηγὲ, σκοπὸς ἔστω ἐν τοῖς τοιοῦτοις στενωμασι, καὶ μάλιστα τοῖς ἐπὶ πολὺ διάστημα κρατοῦσι, μὴ ἐπιτηδεύειν βιάζεσθαι στρατοῦ πάροδον, ἐξαιρέτως ἐν καιρῷ θέρους, διὰ τὴν τῆς ὕλης δασύτητα πολεμίων μάλιστα ἐνοχλοῦντων, πρὶν ἂν οἱ αὐτοὶ ἀποσοθῆθῶσι φαίνόμενοι, ἢ οἱ ὀψηλότεροι τόποι τῆς παρόδου ὑπὸ σοῦ προκαταληφθῶσι.

νγ'. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς καθάλαρικῆς στρατείας· ἐπὶ δὲ τῆς πεζικῆς ὁδοπορίας εἰς μὲν ἐπιπέδους τόπους δέον σε καὶ ὀπισθεν αὐτῶν καὶ ἔμπροσθεν καθάλαριους καθίστην εἰς βίγλας, καὶ ἐξωτέρω τῆς βίγλας μηδένα τῶν πεζῶν φαίνεσθαι.

νδ'. Τὰ δὲ ἀπληκτα ἐκ τοῦ πηλίσου γίνεσθαι· ἵνα μὴ σκοποῦνται οἱ πεζοὶ περιπατοῦντες πολὺ διάστημα.

νε'. Τὰς δὲ μετὰ τῶν πεζῶν ἀμάξας κατὰ τὰ μέρη τῆς παρατάξεως περιπατεῖν δέον, εἴτε ἐν ὀρίνῳ, εἴτε ἐν παρατάξει, πρὸς τὸν τόπον πρῶτον τοῦ δεξιοῦ κέρατος, εἴτα τοῦ ἀριστεροῦ, μετὰ ἐκείνας δὲ τοῦ μέσου ἀριστεροῦ, καὶ τότε τοῦ μέσου δεξιῦ, καὶ μήτε πεφυρμένα· καὶ ἀναμεμιγμένα περιπατοῦσιν.

νς'. Ἐὰν δὲ οἱ ἐχθροὶ πηλίσου εἰσὶν, δέον τοὺς ὀπίστας ἕκαστον τὰ ὄπλα αὐτοῦ βαστάζοντα περιπατεῖν, καὶ μὴ εἰς τὰς ἀμάξας ταῦτα καταλιμπάνειν, ἵνα ὦσιν ἔτοιμοι πρὸς τὴν μάχην. Ἐν δὲ τοῖς ἀναγκαίοις καιροῖς, καθὼς ἐν τῇ παρατάξει τάττονται τὰ τάγματα, οὔτως αὐτὰ δεῖ περιπατεῖν καὶ μὴ συγκεχυμένως (50) ἢ διασπασμένως· ἵνα, ἐὰν γένηται χρεῖα τοῦ παρατάξεσθαι, ἔτοιμω· εἰς τοῦτο καταστῶσιν.

νζ'. Ἐὰν δὲ πολλοὶ εἰσὶν οἱ τῶν ἐχθρῶν καθάλαριοι, ἐγγιζόντων αὐτῶν, τὸν στρατὸν μὴ ἐπιτηδεύειν συνεχῶς τὰ ἀπληκτα ἀλλάσσειν ἢ τὰς ὁδοπορίας ποιεῖσθαι πρὸ τῆς τοῦ πολέμου ἐκτάσεως, ἀλλὰ πρὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν προκαταλαμβάνειν τὸν τόπον, ἐνθα ἡ συμβολὴ μέλλει γίνεσθαι, κακείσε ἀσφαλῶς ἀπληχεύειν.

νη'. Ἐὰν δὲ μέλλῃς ἐφοδὸν ποιεῖν κατὰ χώρας ἐχθρῶν μετὰ πεζικοῦ στρατοῦ διὰ δασίων καὶ δυσέκτων καὶ στενῶν τόπων, ἢ καὶ ἐν αὐτοῖς ἐγγειρήσεις κατ' αὐτῶν ποιεῖσθαι, οὐ δεῖ σε πολλοὺς καθάλαριους ἔχειν, μήτε ἀμάξας ἔχειν, ἢ τοῦλδον πολὺν, ἢ ὄπλα πολλὰ, οἷον λωρίκια, καὶ κασσιδας, ἢ κλιθάνια, ἢ τι τοιοῦτον, ἀλλὰ σκουτάρια μόνον ἔχειν τοὺς σκουτάτους, μείζονα δὲ κοντάρια· τοὺς δὲ λεγομένους φιλοῦς, σκουτάρια κοντὰ καὶ τὰ σπαθία, καὶ τζικούρια μικρὰ, καὶ ἐλαφρότερα τοξοφόραστρα, ρικτάρια, ἀκόντια μικρὰ, τζικούρια, καὶ εἰ τι τοιοῦτον ἐλαφρὸν καὶ χρήσιμον. Ἀξίνας δὲ πάντως περιστά· χρεῖα ἔχειν, καὶ ἐν τοῖς σαγμαρίοις ἐπιφέρεσθαι, διὰ τὰς χρεῖας.

51. Sin hoc modo tecum ad pactionem venire noluerint, tum captivos ipsos in hostium conspectu trucidabis, atque adeo vel in eo loco tibi permanendum, et regio undique populanda vastandaque est, vel salutis tuae consulendum, et acie instructa de exitu et evasione cogitandum est.

52. Omnino hoc consilium in primis tibi sequendum est, ne exercitu aliquo admirabili, atque inopinato labore in iis angustiis, quae potissimum aliquam longitudinem viae habent, messis tempore propter silvae densitatem exerceas, si hostes tum te perturbent, nisi si forte prius vel illos repuleris, vel summa illius loci juga milites tui occupaverint.

53. Haec de equestri itinere : in pedestri itinere, et planis campestribusque locis, ante et post equites ad speculandum constituendi sunt, atque extra eos nullus peditum sit.

54. Castra, id est, applicta prope illos sint, ne longum spatium; si discesserint, pedites conspiciantur.

55. Currus peditum ordine quodam procedant, sive post singulas contubernias post dextrum cornu primo, deinde post sinistrum, tum post sinistrum medium, et deinceps post dextrum medium; neque confusi, aut permixti currus ambulent.

56. Si prope hostes fuerint, singuli armati arma gestent, neque ea in curribus relinquunt, ut sint ad proelium parati : et in periculosis temporibus omnes res ita instructae sint, ac si in ipsa acie essent, ut si nec confuse, nec inordinate procedant, ubi acies instruenda sit, in promptu atque in proclivo sint.

57. Si multi nostium fuerint equites, et ii prope ad te accedant, ne propterea castra transferas, et novum iter ante bellum commissum suscipias, sed tres aut quatuor dies ante conflictationem ipsam, castra in eo loco pone, ubi pugnaturus es, et ibi tuto te ad illud tempus collocato.

58. Si incursionem in hostilem terram cum peditatu facturus es, idque per condensa atque angusta loca, quamvis in eo loco pugna gravis futura sit, neque magnum equitatum, neque multa impedimenta, neque multa arma tecum feras, ut loricia, id est, galeas, cassides, clipea, id est, thoraces; sed scuta scutati solum habeant, et conlaria, id est, hastas longas, et spathas, et izicuria. Leves autem habeant scuta parva, rictaria, jacula, izicuria parva, et si quid aliud tale leve atque expeditum est. Secures multas habere in saginariis, id est, sarciniis, ad omnem usum paratas oportet.

NOTÆ.

(50) Καὶ μὴ συγκεχυμένως. Desiderabatur, μὴ·

59. Pedestrem scutorum aciem non directe A solum in fronte collocabis, quemadmodum in planis expositisque locis, sed in duas aut quatuor partes divides eos, id est, unumquodque contubernium ad duorum vel quatuor hominum altitudinem, pro ratione multitudinis tuæ, et pro usu præsentis; partes autem istæ divisæ, et a se separatæ, procedant ad unum lapidis jactum.

60. Sin equites, et tuldum, sive impedimenta quoque ibi abfuerint, impedimenta statim post pedites locabis, deinde equites post impedimenta; a tergo equitum quidam scutati leves collocabuntur, ad extremas partes defendendas, adversus omnes nec opinatas incursiones.

61. Leves alios emittes ex acie usque ad unius signi numerum, cum paucis equitibus; alios ad B latera hinc atque illinc collocabis, ad pervidendum et explorandum, num aliquæ ibi insidiæ sint positæ, et ad arbores circumcirca tam idoneæ cadendas, ut manibus, si quando tum usus tulerit, in transitum hostium dejectæ, aditu in angustiis, atque itinere prohibuit, aut et magnum negotium transgredi festinantibus facessant.

62. Ad hæc perlustrare cum levibus et paucis equitibus, et hostium insidias, si quæ in via collocatæ sint, repellere, et tum aciem instructam illac deducere oportet.

63. Ubi rariora et laxiora loca fuerint, equites et speculatores anticipent, ubi condensa et aspera, tum pedites ea occupent.

64. Leves non in frontem directe, quemadmodum scutatos, sed per duos, aut tres, aut quatuor leves jaculatores cum scutis suis locabis, ut tempore hoc desiderante, tum protegere scutis, tum jaculari etiam possint, unumque sagittarium singuli hi minuti manipuli habeant, quibus cæteri bene conservabuntur.

65. Tales drungos, id est, cohortes milliarias non una in acie, vel directe duces, sed ordine altius atque altius incedent, ut tergora autegredientium sequentes defendant. Quod si contingant anterioribus, ut ab hostibus retardentur, et propter difficultatem loci admodum vexentur, tum isti a tergo de improvviso intervenientes, altiore in loco, quam hostes sunt positi, suis succurrant. Necesse enim levibus semper est, ut adversum inimicos altiora loca anticipent.

66. Levibus etiam præcipies, ut longius ab acie, quam buccina exaudiri potest, ne discedant; auxilio enim destituti admodum prementur.

(51) Καβαλλάριοι. Et sic erat in codice Palatino. Scribatur, καθάριοι.

(52) Ἀδοχήτους. Scribatur, ἀδικήτους.

(53) Ἴνα καὶ σκουλιεύωσι καὶ γινώσκωσι. Legebatur Ἴνα καὶ εὐβουλεύονται καὶ γινώσκουσιν. In codice Pistoriano erat, Ἴνα ἐκούλιεύονται. Recentioribus Græcis, σκουλλῆαι, sunt excubias, et σκουλ-

νθ'. Τὴν δὲ πεζικὴν τῶν σκουτάτων τάξιν, μὴδ' ἐπ' εὐθείας ἦτοι κατὰ τὸ μέτωπον τάσσειν χρῆθ', ὡς ἐν τοῖς ὁμαλοῖς καὶ γυμνοῖς τόποις, ἀλλ' εἰς δύο ἢ ὄ μέρη, ἐπὶ β' ἢ δ' τὸ βάθος τῶν ἀκίων πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ στρατοῦ, ἢ ὡς ἡ χρῆσι ἀπαντῆ. τὰ δὲ μέρη ἴσως κινεῖν καὶ περιπατεῖν ἀφεστῶτα ἀπ' ἀλλήλων ὡς ἀπὸ λίθου βολῆς.

ξ'. Ἐὰν δὲ σύνεισι καθαλλάριοι (51), ἢ τοῦλδον, ὅπισθεν αὐτῶν τὸν τοῦλδον ποιεῖν, καὶ μετὰ αὐτῶν τοὺς καθαλλάριους, καὶ μετὰ αὐτοὺς ὀλίγους σκουτάτους ψιλοὺς νωτοφύλακας, διὰ τὰς ἀπὸ ὀπισθεν, ὡς εἰκός, ἐπιγινόμενας ἀδοχήτους (52) ἐφόδους.

ξα'. Τοὺς δὲ ψιλοὺς τοὺς μὲν ἐκπορεύεσθαι τῆς περατάξεως μέχρι ἐνὸς σημείου μετὰ ὀλίγων καθαλλάρων, τοὺς δὲ ἐκ πλαγίων ἐνθεν ἀκαίθην ἀνάγκη περιπατεῖν, ἵνα καὶ σκουλιεύωσι καὶ γινώσκωσι (53) μὴ ποτε ἐγκρύμματα εἰσιν ἐχθρῶν, ἢ δένδρα ἰσάμενα τὰ ὀπισθεν αὐτῶν περιτρισμαίνα ἔχοντα, καὶ σχηματικῶς ἰσάμενα, ὅτινα ἀπὸ χειρῶν ὠθεύμενα, καὶ πίπτοντα κατὰ τῶν παρόδων ἐμφράξεις ποιῶσιν ἐν τοῖς στενώμασι, καὶ ἀγῶνα τοῖς αἰφνιδιαζομένοις παρέχουσιν.

ξβ'. Καὶ ταῦτα πρὸς πρὸς εὐθὺν δεῖ διὰ τε ψιλῶν στρατωτῶν καὶ ὀλίγων καθαλλάρων, ἅμα δὲ καὶ ἀποσοβεῖν τοὺς κενρυμένους ἐχθροὺς, εἰθ' οὕτως παρέμχεσθαι τὴν παράταξιν.

ξγ'. Καὶ ὅπου μὲν ἀραιότεροι εἰσι τόποι, τοὺς καθαλλάριους προλαμβάνειν καὶ τὰς βίβλας ποιεῖν ὅπου δὲ δασαὶ καὶ δυσχερεῖς τόποι, τοὺς ψιλοὺς.

ξδ'. Τοὺς δὲ ψιλοὺς μὴ πάντες ἐπ' εὐθείας καθῶς τοὺς σκουτάτους, ἀλλὰ κατὰ δύο ἢ τρεῖς ἢ τέσσαρας ψιλοὺς ἀκοντιστὰς τάξεις ἐπιφερομένους καὶ τὰ σκουτάρια αὐτῶν, ἵνα ἐὼν χρῆσι γένηται, καὶ σκουτεύωσι καὶ ἀκοντίσωσιν οἱ αὐτοὶ· καὶ ἵνα δὲ τοξότην ἔχειν, ὅστις καὶ ὑπ' αὐτῶν φυλαχθήσεται.

ξε'. Τοὺς δὲ τοιοῦτους τοὺς δροῦγγους (54) μὴ ἐπὶ μιᾷ παρατάξεως ἢ ἐπ' εὐθείας τὴν ὁδοπορίαν ποιεῖσθαι, ἀλλ' ἐφεξῆς ἐπαρμένους, ἵνα καὶ τοὺς νότους ἀλλήλων φυλάττωσιν, καὶ ἐὼν συμβῆ τοῖς ἐμπροσθεν αὐτῶν ἀντιτάσσειν ἐχθρῶν ὑπομῖναι, καὶ βαρεῖσθαι ὑπὸ δυσχερείας τόπου, ὅπισθεν ἀγνώστως ὑψηλότεροι γινόμενοι κατὰ τοῦ νότου τῶν ἐχθρῶν ἔρχονται. [Δι'] ὅτι ἀναγκαῖον ἐστὶν ἀεὶ σπεύδειν τοὺς ψιλοὺς, ἵνα τοὺς ὑψηλοτέρους τόπους κατὰ τῶν ἐχθρῶν προκαταλαμβάνωσιν.

ξς'. Παραγγελίης δὲ καὶ τοὺς ψιλοὺς, ἵνα κλέον τοῦ δύνασθαι αὐτοὺς ἀκαίθων (55) ἀκούειν βουκίνων· μὴ χωρίζωνται τῆς παρατάξεως, ἵνα μὴ γυμνούμενοι βοηθείας, ὡς εἰκός, βαρύνονται.

NOTÆ.

κάζειν significat, excubare, explorare. Ut docemus in nostro Glossario.

(54) Τοὺς δὲ τοιοῦτους δροῦγγους. Scribatur, τοὺς δὲ τοιοῦτους τοὺς δροῦγγους.

(55) Ἀκούειν ἀκαίθων. In Pistorii codice erat, αὐτοὺς κοκίνων. Scribe, ἀκείναι βουκίνων.

εξ'. Τῶν δὲ τεσσάρων μερῶν ἐπὶ τὸ ἔμπροσθεν κίρας ἂ πορευομένων ἐκτὸν στενὸν εὐρεθῆ τόπος, ὥστε μὴ δύνασθαι τὰ τέσσαρα μέρη καθ' ἑαυτὰ περιέρχασθαι, δύο μέρη ποιεῖν εἰς διφραλαγγίαν.

ζη'. Εἰ δὲ μὴδὲ δύο χωροῦσι, κατὰ τὸ μέρος παραγεῖν ἐπὶ κίρας ὡς μίαν παράταξιν, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐφεξῆς τῶν ψιλῶν, ὡς εἴρηται, δεῖ προλαμβάνοντων.

ζυ'. Μετὰ δὲ τὸ παρελθεῖν τὸν στενὸν τόπον πάλιν εἰς τέσσαρας ἀρχὰς ἤγουν μέρη, ὡς ἐτάγησαν ἐπὶ κίρας, ἤγουν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, φέρειν αὐτούς.

ο'. Εἰ δὲ πλῆθος ἐχθρῶν ἐπιφανῆ ἢ ἔμπροσθεν, ἢ ἐκ πλαγίων, ὅσον ἂν οὐ βῆς μέρος, ὅτι κρείται μετὰ ἑκαίνο, ποιήσεις ἐπὶ μέτωπον, ἤγουν ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν τὴν παράταξιν· τουτέστιν, εἰ μὴν ἀριστερᾶ-τῆς παρατάξεως φανῶσιν, αὐτοῦ τοῦ ἀκροῦ μέρους τῆς παρατάξεως ἐν τάξει ἰσταμένον, ἔρχονται τὰ ἄλλα τρία μέρη, καὶ παρατάσσονται αὐτῷ ἐν τοῖς ἰδίοις τόποις.

οα'. Εἰ δὲ δεξιᾶ φανῶσι, τὸν ὁμοιον τρόπον μεταβαλλόμενοι ποιοῦσι τὰς θέσεις καὶ ἑκαίνο.

οβ'. Εἰ δὲ ἔμπροσθεν φανῶσι τῶν μέσων μερῶν, ἢ τοῦ ἐνός, ἢ τῶν δύο, καὶ τῶν τόπων δὲ δεξιᾶ ἐκκλινομένων, καὶ εἰς μέτωπον ἀποκαθισταμένων, τὰ ἄλλα δύο μέρη ἐρχόμενα ὁμοίως παρατάσσονται, καὶ γίνεται ἡ τάξις πλάγια ἐπὶ μέτωπον.

ογ'. Καὶ εἰ μὴν ὁ τόπος ἔχει, συντεταγμένως ἐπέρχασθαι τοὺς ψιλοὺς τοῖς ἐχθροῖς, ἵνα μετὰ αὐτῶν καὶ καθάλλοιοι κατακυκλώσιν τοὺς ἐναντιοὺς· εἰ δὲ οὐ χωρεῖ, συντεταγμένην αὐτὴν καὶ πεπυκνωμένην διέρχασθαι.

οδ'. Τὰς δὲ τῶν ὀπλιτῶν, ἤγουν τῶν σκουτάτων ἀκίας βαθείας (56) καὶ ἀραιὰς τάσσεισθαι, ἵνα καὶ τὰς διαβάσεις εὐκόλως διὰ τῶν δένδρων ποιῶνται, καὶ ἐν χρεῖα οὕτως γένηται, πυκνῶνται.

οε'. Ἐὰν δὲ οὐ χωροῦνται, δεῖ ἰστασθαι τὴν παράταξιν, τοὺς δὲ ψιλοὺς ἀφίειν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἐκ τῶν πλησίον ἐπιδοθεῖν αὐτοῖς διὰ τὰ ὀλίγων σκουτάτων καὶ διὰ καθάλλοιων.

ος'. Παραγγεῖλαι δὲ πάντως, ἵνα ὅταν, ὡς εἰκόσ, κραυγὴ γένηται ἐν τῷ ὀδοπορεῖν, ὡς πολεμίων ἐπιφανομένων, μὴ πάντως φύρεσθαι, καὶ κατὰ ἑκείνου τρέχειν τοῦ μέρους, ἀλλὰ τοὺς μὴν σκουτάτους τῆς τάξεως αὐτῶν ἔχεισθαι, τοὺς δὲ ψιλοὺς ἐκάστου μέρους ἐπὶ τὸν κρᾶζοντα συντρέχειν, καὶ μὴ τοὺς ἔμπροσθεν εἰς τὰ κλάγια προχεῖραι· ἔχεισθαι, ἢ τοὺς τῶν πλαγίων ἐπὶ τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἀνευ τῆς τοῦ ἀρχοντος ἐπιτροπῆς, ἀλλ' ἑκάστον μέρος τοῖς ἰδίοις ἐπιδοθεῖν ἐν καιρῷ κραυγῆς ἢ ἢ χρεῖαι, καὶ ἵνα ἐὰν βαροῦνται, ὡς εἰκόσ, εἰς τὴν τῶν σκουτάτων παράταξιν τρέχωσι, καὶ μὴ βιάζονται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν.

οζ'. Ἀσφαλῶς οὖν αἱ ὀδοπορεῖαι τῶν ταξῶν καὶ ἀρμολίως γίνεσθαι δύνανται, ἵνα, ὡς εἶπομεν, ἐν μὴν τοῖς θαυτέροις τόποις καὶ θαυτέροις ἐπὶ κίρας, ἤγουν στενο (57) ἐπιμῆχη τάσσονται τάξιν, εἴτε εἰς τέσσαρα μέρη, εἴτε εἰς δύο, ὡς οἱ τόποι δέχονται. Ἐν δὲ

67. Quatuor partibus in fronte ad eundem collocalis, si locus tam angustus sit, ut per eum ita transire nequeant, duas partes in diphalangiam conferes.

68. Sin ne duas quidem partes spatium loci capiat, tum unam partem quasi integram aciem ad cornu procedere facies, reliquis levibus ita uti ante dixi collocatis.

69. Postquam angustias loci transierint, tum quemadmodum ante fecerunt, in quatuor partes ad cornu, id est, anteriorem frontem procedant.

70. Si multitudo hostium adventaverit vel ante, vel ad latus, in quam partem videris hostes se velle convertere, eam partem ad frontem, ad aciei initium deducito; hoc est, si ad laevam aciei appareant, hac summa parte aciei in ipsa acie consistente, moveant se reliquæ tres partes, et suis in locis ordinate juxta hanc partem semper instruantur.

71. Sin ad dextram venerint, eandem reliquæ partes vultus suos vertentes consistant.

72. Si ante medias partes sive unam, sive duas hostes venerint, vel in dextram partem declinantium, vel ad frontem venientium, reliquæ tum duæ partes venientes similiter instruantur, et acies in frontem obliquata fiet.

73. Si magnitudo loci permittat pedites sic hostes suos invadere, ut equites quoque hostes suos circumdare possint, recte est; sin minus, hæc acies instructa densataque eat.

74. Armatorum, sive sculatorum contubernia rata et alta facere oportet, ut objectas arbores facile transcant, et si opus fuerit densari possint.

75. Si locus eos non capiet, universa tum acies instructa consistet, et leves quidam adversus hostes procedent, et adjumento illis erunt scutati aliquot atque equites, qui proxime fuerint.

76. Præcipies autem, quando adventantibus, quemadmodum fere fit, clamor fieri solet, ne tam misceant se milites, et ad illam occurrant partem, sed scutali suam teneant stationem, leves autem contra clamantem hostem excurrant. Neque tamen, qui in anteriore parte sunt, ad latera decurrant, neque, qui in lateribus sunt, ad cornua contendant, sine præfectorum imperio; sed unumquodque latus suis, hoc clamoris tempore, si usus sic ferat, succurrat, ut si premantur, ad scutorum aciem se referant, ne ab hostibus lædantur.

77. Tuta igitur peditum et idonea itinera esse possunt, si, ut prædiximus, in condensis asperisque locis ad cornu, id est, ad longitudinem quamdam angustiore instruantur, sive quatuor partes, sive duas solas loci amplitudine capiat; in laxiori

NOTÆ.

(56) Ἀκίας βαθείας. Scribatur, ἀκίας θείας.

(57) Στερο. Scribe, εἰς τὴν

bus autem et magis spatiosis locis, ad frontem acie in latum porrecta, et laxioribus latitudine contuberniis, altitudine densioribus.

78. Illud pro certo teneas, in condensis locis eos, qui rhiictaria, sive menaula, id est, jacula longiora manu conjiciunt, magis necessarios esse sagittariis aut funditoribus, atque ideo multi leves exercendi ad hæc tela sive jacula manu conjicienda sunt.

79. Sagittarii in acie instructa præstabiliores sunt, et in asperis, arduis, angustis atque expositis in locis.

80. Jaculatores extra aciem instructam in condensis locis utilissimi sunt. Atque hæc in itineribus faciendis observanda sunt.

81. Priusquam omnes castra posuerint, aciem neque pedestrem, neque equestrem dissolvas, neque priusquam fossatum undique munitum sit, et speculatores exierint.

82. Præcipies autem, ut perfecte cognoscant buccinæ sonum, ut ubi consistere eos jubet consistant, et ubi alia buccina procedere eos imperat, procedant. Ad hunc igitur modum de itinere exercitus faciendo disputatum sit. Restat ut de tuldo, sive impedimentis pauca disseramus.

CONSTITUTIO X.

De tuldo, id est, impedimentis.

1. Tuldi, sive impedimentorum cura tibi suscipienda est: neque enim temere aut fortuito disjicienda sunt, sed ubicunque, relinquuntur, in tuto sunt collocanda.

2. Neque rursus in bello incircumspecte ducatur; persæpe enim militum administrari, persæpe liberi atque cognati, quos charos habent, cum tuldo sunt. Quod nisi in tuto sit, anxietate animorum sæpe vexantur milites, et sollicitudine in diversas partes distrahuntur.

3. Unicuique enim prudenti viro, præter suum ipsius damnum, dolori est etiam inimici prosperitas. Itaque cum suum ipsius damnum oculis intueatur, vel omnino bello abstinere, vel ad pugnandum languidior sit.

4. Imprimis autem congregato tuldo, et publico jam prælio imminente, multitudinem palicariorum, id est, eorum qui præfectis et militibus operam dant, eo deducere non consulo, neque in sua terra bello expectato, neque in aliena; sed pauci sunt, iique quantum fieri potest firmiter muniti.

5. Totidem autem retineas, quot ad singula contubernia administranda et jumenta gubernanda satis sint. Id fiet tum ad varietatem illorum cognoscendam, tum ad acierum rationem percipien-

Α τοῖς ἀραιωτέροις ἐπὶ μέτωπον ἐν πλαγίῳ τάξει εἰς πλάτος, ἐν ἀραιωτέροις μὲν κατὰ τὸ πλάτος ἀκίαις, βαθυτέροις δὲ κατὰ τὸ πάχος.

ση'. Γίνωσκε δὲ, ὅτι ἐν ταῖς δασαῖς ὕλαις (58) οἱ ἐκ χειρὸς ἀκοντίζοντες διὰ δικταρίων ἢ μεναύλων ἀναγκαιότεροι εἰσι καὶ τῶν τοξωτῶν καὶ τῶν σφενδονιστῶν. Διὰ τοῦτο πρέπον ἐστὶ τοὺς πολλοὺς τῶν ψιλῶν εἰς δικτάρια καὶ ἀκόντια ἐκ χειρὸς βαλλόμενα γυμνάζεσθαι.

οθ'. Οἱ δὲ τοξῶται ἀναγκαῖοι εἰσι τῇ παρατάξει μᾶλλον ὑποτασσόμενοι καὶ εἰς τραχεῖς καὶ εἰς κρημνώδεις καὶ εἰς στενοὺς καὶ γυμνοὺς τόπους.

π'. Οἱ μέντοι ἀκοντιστῆται καὶ ἐξωθεν τῆς παρατάξεως εἰς τὰς ὕλας τὰς δασαῖς μάλιστα ἀναγκαῖοι εἰσιν. Τοσαῦτα μὲν οὖν καὶ ἐν ταῖς ὁδοποιήσεσιν παραφυλάττειν σε ἀναγκαῖον, ὡς στρατηγέ.

πα'. Πρὶν ἢ δὲ πάντας ἀπληκίεσθαι τὴν παράταξιν μηδέποτε δάλλυε, μήτε ἐπὶ πεζῆς στρατείας, μήτε ἐπὶ θαλασσοπορίας, ἕως ἂν καὶ τὸ φοσεσάτον ὀχυρωθῆ, καὶ αἱ βίγλαι ἐξέλθωσιν.

πβ'. Εἰδέναι δὲ πάντας προστάξει, ἵνα τῇ φωνῇ τοῦ κατὰ συνθήσιαν βουκίνου γνωρίζοντες αὐτὸ ἴστανται, καὶ πάλιν τῇ συνθήσει (59) φωνῇ τοῦ ἑτέρου βουκίνου, ἤγουν τοῦ κινήματος κινῶσιν. Οὕτως οὖν ἡμῖν διατετυπωμένων τῶν περὶ ὁδοπορίας στρατοῦ, ἐφεξῆς σοὶ καὶ τὸν περὶ τοῦ λεγομένου τούλδου διατάξιμαθα τύπον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Γ'.

Περὶ τοῦ λεγομένου τούλδου.

α'. Δεῖ οὖν καὶ τοῦ τούλδου ἀναγκαιῶς σε φροντίζειν, καὶ μὴ ὡς ἔτυχε καταλιμπάνειν αὐτὸ, ἀλλ' ἀσφαλίζεσθαι ὅπου ἂν καταλειφθῆ.

β'. Μηδὲ πάλιν ἀπρονοήτως ἐπιφέρεισθαι αὐτὸ ἐν τῇ μάχῃ· συμβαίνει γὰρ καὶ παλλικάρια εἶναι ἐν αὐτῷ χρήσιμα τοῖς στρατιώταις, καὶ τέκνα, ἢ συγγενεῖς αὐτῶν. Καὶ εἰ μὴ ἐν ἀσφαλείᾳ τυγχάνει, τῷ περισπασμῷ αὐτοῦ οἱ στρατιῶται συνεχόμενοι ἀμφίβολοι καὶ μεριζόμενοι τὰς γνώμας ἐν ταῖς μάχαις γίνονται.

γ'. Καὶ γὰρ ἐκάστῳ συνετῷ ἀνδρὶ σπουδὴ ἐστὶ, χωρὶς ἰδίας βλάβης τὰ τοῦ ἐχθροῦ κερθῆσαι. Ἐὰν δὲ οἰκείαν ὑφορᾶται βλάβην, ἢ ἀπέχεται, ἢ ὀκνηρότερος γίνεται.

δ'. Καὶ πρωτοτύπως μὲν συνεπαγομένου τοῦ τούλδου, καὶ συμβολῆς δημοσίας προσδοκιμένης, πλήθος τῶν λεγομένων παλλικαρίων, ἤγουν τῶν δουλευόντων τοῖς τε ἄρχουσι καὶ τοῖς στρατιώταις, ἐπιφέρεισθαι οὐ συμβουλευόμενον, οὔτε ἐν τῇ ἰδίᾳ γῇ ἡμῶν τῆς μάχης ἐπιζομένης, οὔτε ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ ἐπερχομένης, ἀλλὰ συμμετρως εἶναι καὶ τοὺς ἐπαρχοῦντας, κατὰ τὸ κοντουβέρνια ἀντέχεσθαι, καὶ διοικεῖν τὰ ἄλογα αὐτῶν πρὸς τὴν διαφορὰν καὶ τὴν ποιότητα καὶ διάγνωσιν τῶν ταγμάτων, ἦτοι τὸ πλῆθος τῶν ἀλόγων· διὰ

NOTÆ.

(58) Ταῖς δασαῖς ὕλαις. Scribatur, ταῖς δυσὶν ὕλαις.

(59) Τῇ συνθήσει. Scribatur, τῇ συνθήσει.

τὸ μὴ πολλὴν φύρσιν καὶ δαπάνην ἀκαιροῦ καὶ περισπασμῶν γίνεσθαι.

ζ'. Τοῦτους δὲ ἐν τῷ κριῶ τῆς μάχης, εἰ μὲν σύνεστι πεζικὸς στρατὸς, δηλονότι σὺν αὐτῷ, μετὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ ἀφοριζομένων καταλιμπάνει αὐτούς, εἴτε ἐν τῇ ἰδίᾳ, εἴτε ἐν τῇ ἄλλοτριᾳ ὁ πόλεμος κρινεταί. Ἀσφαλῶς δὲ αὐτούς εἶναι ἐν τῷ φασάτῳ, καθὼς ἐν τῷ περὶ ἀπλήκτων δηλώσομέν σοι τόπω.

ζ'. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ σαγμάρια, καὶ τὴν λοιπὴν ἀποσκευὴν, ἅπερ καλεῖται ἀδέστρατα (60) μετὰ τοῦ τούλδου καταλιμπάνειν.

η'. Καὶ ἐν μὲν τοῖς κούρσοις (61), ἢ ταῖς ἄλλαις ἐφόδοις, ἔχειν αὐτὰ τοὺς στρατιώτας τάχα καὶ μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἡμέρας τῆς συμβολῆς πεφραγμένα καὶ ἐν δυνάμει.

θ'. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ συμβολῇ ἔγγυς ἔχειν τῆς παρατάξεως ἀδέστρατον (62) οὐκ ἀναγκαῖον κρίνομεν (63), ἀλλ' ἐν τῷ φασάτῳ καταλιμπάνεσθαι. Καὶ γὰρ συμβαίνει πολλάκις, καὶ ταραχῆς γινομένης εὐκόλως παραπίπτουσι, διὰ τὸ (64) ὑπὸ μικρῶν καλλικαρῶν κρατεῖσθαι.

ι'. Εἰ δὲ σύνεστι πεζικὸς στρατὸς, εἰ μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρῃ, ἢ ἐν αὐτοῖς τοῖς μεθορίοις ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς πολεμίας προσδοκᾶται ἡ μάχη εὐθὺς γίνεσθαι, καὶ οὐκ ἔχει ὑπέρθεσιν, τότε ἐν ὄχρῳ τόπῳ, ἐνθα καὶ βοσκαὶ καὶ ὕδατα ἀρκοῦντα εὐρίσκονται, ὡς ἀπὸ τριάκοντα καὶ πενήκοντα μιλίων καταλιμπάνειν τὸν πλῆονα (65) καὶ ἄχρηστον τοῦλδον· καὶ τὰ περισσὰ ἄλογα καὶ ἐργαλεῖα καὶ ἕτερα εἶδη, ὧν χρεῖα οὐκ ἔστι· κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου.

ια'. Ἀφίριζε δὲ καὶ τινὰς ἐν τῷ μέσῳ διαστήματι τοῦ τε τούλδου καὶ τῆς μάχης ἐγνωσμένου πᾶσι καὶ μὴ πονηροῦς καὶ φαύλους ἀνθρώπους, καὶ κατάστησον αὐτούς εἰς διάστατα (66), καὶ ὑπόδειξον τόπους (67) τῷ ἄρχοντι τοῦ τούλδου (δαί γὰρ αὐτὸ πάντως ἄρχοντα ἴδιον ἔχειν), ὥστε πρὸς τὴν τοῦ πολέμου ἔκβασιν ὀφείλειν αὐτούς μνηῦσαι τοῖς ἐν τῷ τούλδῳ, ἢ μείναι ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐν ᾧ καταλιμπάνονται, ἢ ἐν ἑτέρῳ ἀπελθεῖν τῷ δοκοῦντι τόπῳ, ἢ καὶ ἐνέγκαι αὐτούς πρὸς τὸν στρατόν.

ιβ'. Ἐκ δὲ τοῦ τούλδου κινούντας ἐπὶ τὴν μάχην παραλαβεῖν τὰ ἀδρέστατα (68) ἦγουν σαγμάρια, καὶ ἢ τέντας διπλᾶς ἢ σαγία διπλᾶ εἰς τὸ μὲν ἐν σέπτεσθαι, εἴπερ χρεῖα καλέσει, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τένταν ἦτοι τὸ λεγόμενον καμάρθην ἔχειν.

ιγ'. Ἀλλὰ καὶ δαπάνην ἢ παζαματίου, ἢ πίστου, ἢ ἄλλου τινὸς εἶδους ἐλαφροῦ εἰκοσι ἢ καὶ τριάκοντα λίτρας, καὶ τότε ἀπληχεῦσαι ἐν τῷ φασάτῳ, ἐν ᾧ ἀν

A dam, ne jumenta perturbate confusa sumptus importunos et perturbationes varias asserant.

6. Hos tempore praelii, si pedestris acies non adfuerit, ac reliquos, qui ad tuldii custodiam constituntur, cum ea oportet relinquere, sive in sua, sive in aliena terra bellum geratur. Tutissimum autem est hos in bello esse, quemadmodum postea dicemus, ubi de aplicto, id est, castris, verba facimus.

7. Ipsa autem saginaria, id est, sarcinas, reliquosque apparatus, quæ andresta vocant, cum ipso tuldo relinques.

8. In incursionibus hæc teneant secum milites, et usque ad diem ipsum belli committendi bene munita habeant ac roborata.

B

9. Ipso conflictationis tempore andrestum, id est, apparatus prope habere minime necessarium est, sed in fossato sive castris relinquatur. Persæpe enim tumultu aliquo facto, animis concidunt, si pauca palicaria, id est, pauci ex administris capti fuerint.

10. Sin pedestris acies adfuerit sive in regione tua, sive in intercapedine inter tuam et hostilem terram, ubi bellum sine ulla dilatione aut intermissione futurum est, ad aliquem firmum locum, ubi et pastiones et aquæ futuræ sunt, triginta aut quinquaginta millibus ab eo loco inutile tuldom et superfluum relinquo, et supervacanea jumenta reliquaque arma, quæ ipso belli tempore utilia non erunt, omnia traduces.

11. Quosdam in medio intervallo tuldii et praelii collocabis, homines notos omnibus, neque obscuros, neque sceleratos, eosque in media via instrues. Illos præfecto tuldii (semper enim peculiarem aliquem præfectum habere debent) ostendes qui sint, ut in belli exitu significari illi possint, utrumne manendum in illo loco, an ad aliquem munitiorem locum procedendum, an potius ad exercitum commigrandum illis sit.

12. Proficiscentes ad prælium a tuldo sagmaria auferant, et sagmam duplicem, aut duplicem tentam, id est, duplex tentorium, alterum pro integumento, si usus ferat, alterum pro tenta, sive camarda habeant.

13. Commeatus paxamadii, sive biscocti, aut alterius cujusquam expeditæ rei habeas viginii aut triginta libras, et tum castra ponas quocunque

NOTÆ.

(60) Ἀδέστρατα. Legebatur Δίστρατα. Apud Constantinum scribitur, διάστρατα. Apud Mauritium, ἀδέστρατα. Pro impedimentis sumi hanc vocem clarum est, sed ejusorigo obscura. Amplius investigemus.

(61) Καὶ ἐν μὲν τοῖς κούρσοις. Legebatur, μεθόδοις, κούρσοις. Jam κούρσα, sunt cursus. Excursiones. Vide Glossarium nostrum.

(62) Ἀδέστρατορ. Scribebatur, ἀδείως στρατόν.

Correxī e codice Regio ac Pistoriano.

(63) Οὐκ ἀναγκαῖον κρίνομεν. Scribebatur, οὐκ ἀναγκαιῶς κρίνεσθαι.

(64) Διὰ τὸ. Scribebatur, διὰ τῶν.

(65) Τὸν πλῆονα. Scribe, τὰ πλείονα.

(66) Εἰς διάστατα. Scribe, εἰς ἀδέστρατα.

(67) Καὶ ὑπόδειξον τόπους. Scribe, καὶ ὁ τοῦτου.

(68) Ἀδρέστατα. Scribe, ἀδέστρατα.

volueris loco, et fossato, quando ad praeliandum A δόξη γίνεσθαι τόπω, ὅτε πρὸς τὴν τῶν ἐχθρῶν μάχην cum hostibus contendunt. ἀποκινήσωσιν.

14. Fossatum vel lapidum, vel laterum aggere, etiam munias, quanquam ad unum solum diem ibi commoraturus es.

15. Unumquodque bandum, id est, cohors, fennum aut paleas unius diei secum circumferant, ut si, quod usu venire potest, aliqua offensio belli contingat, si vel ibi permaneant, habeat tamen iumentis suis unius diei pabulum, neque in tanto belli ardore vel ad pastionem ire, vel fenum secare, quibus rebus lædi ab hostibus possent, vel vagari et circumcursare ad pabulum comparandum, hostibus iam imminentibus, vel discedere iam, in tanta hominum iumentorumque fauce et miseria, atque adeo interire cogantur.

16. Si diacedat exercitus tuus, nulliusque rei indigeat, exures fenum omnesque fruges agrorum, et sic proficisceris, propter hostes, qui post te venturi timentur.

17. In omni itinere, hostibus imminentibus, in medio exercitus tui tuldum habeas, ne si aliquo rejiciantur, ab hostibus invadantur.

18. In itinere, quemadmodum supra præscriptimus, non confuse milites et permiste cum tuldo ambulent, sed distincte et separatim, ut post turmam suam tuldum cum viris ad id constitutis, quos euplictos nominant, seorsim procedat.

19. Habeat autem tuldum, quemadmodum ante memoravimus, separatim aliquem præfectum, qui universum illud gubernet et dirigat in omnes partes; ante universum exercitum, si ex hostili terra discedis; post universas copias, si hostilem regionem invadis; hinc aut illinc, si alicui e lateribus times; in medio, si omnia tibi æque suspecta sint. Atque hæc de tuldo, sive impedimentis, paucis tibi explicavimus, sive in curribus inter pedites, sive in sarcinis inter equites, sive aliqua quavis præparatione in permista turba, ut nulla ex parte, quoad ejus fieri potuit, aliquid abesset. Restat jam, ut de aplictorum, id est, castrorum forma disputemus.

CONSTITUTIO XI.

De aplictis, id est castris.

1. Aplicta igitur, sive fossatum (nam aplictum proprie fossatum totius exercitus est) valide quantum potes munies. Si in locis spatiosis laxisque commode castra ponere poteris, ita facias: sin minus, non negligenter, sed sedulo et firmiter et dense castra pones. Illa autem loca in primis fugies, quæ aliquid prope celsius ac eminentius habent, ne illud inimici noctu et confertim anticipantes, multa mala vobis ex eo loco inferant.

NOTÆ

69) Ἡ χορτολογεῖν ποιεῖν. Scribe, ἢ χ' ῥελο γῆν κ.

18. Τοῦτο δὲ τὸ φοσσάτον ἢ ἀπὸ οἰκοδομῆς λθῶν, ἢ κλίνθων, ὀχυρῶσαι, κἀν πρὸς μίαν ἡμέραν συμβῆθαι μένειν ἐκείσε.

15'. Ἐκαστον δὲ βάνθον ἀποτεθεσθαι χόρτον ἢ ἀχυρον μίσε ἡμέρας, ἵνα ἐάν, ὡς εἰκός, ἐναντίας τὰ τοῦ πολέμου ἐξέλθῃ, ἐν τῷ ὑποστρέφειν τὸν στρατὸν μετὰ σπουδῆς ἐν αὐτῷ ἢ μείνειν ἐν αὐτῷ τῷ φοσσάτῳ, ἔχειν τὴν τῶν ἀλόγων ἀποτροφὴν μίσε ἡμέρας, καὶ μὴ ἀναγκάζεσθαι ἐν τοιοῦτῳ θορύβῳ ἢ βόσκειν, ἢ χορτολογεῖν ποιεῖν (69), καὶ βλάπτεσθαι ἐτοιμῶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἢ γυρεύειν ἐγχωρίους διὰ δαπάνας τῶν ἐχθρῶν ἐπιχειμένων, ἢ καὶ παρελθεῖν ἐν τοιαύτῃ ἐνδείᾳ αὐτῶν τε καὶ τῶν ἀλόγων, καὶ ἐκλυθῆναι.

16'. Εἰ δὲ ἄρα καὶ παρέρχονται, καὶ οὐκ ἔχουσι τινας χρεῖαν, ἀφορίσεις τινὰς ὥστε κείναι τὸν χόρτον καὶ οὕτως ἐπὶ τὰ ἐμπροσθεν περιπατεῖν διὰ τοῦς ἐπιζομένους ὅπισθ' ἐπέρχεσθαι πολεμίους.

17'. Ἐν δὲ ταῖς ὁδοιπορίαις πολεμίων ἐγγιζόντων ἀναγκαῖόν ἐστιν εἰ μέσον ἔχειν τὸ τοῦλδον, ἵνα μὴ ἀφύλακτον ᾖ ἐπιπράζεσθαι.

18'. Τὰς δὲ ὁδοιπορίας, ὡς ἤδη καὶ ἔνω που εἰπομεν, μὴ ποιεῖσθαι μεμιγμένας μετὰ τοῦλδου, ἀλλὰ διακεκριμένας καὶ κεχωρισμένας, ὥστε ἰδίως τὸ τοῦλδον ὀπισθεν τοῦ ἰδίου μέρους ὁδοιπορεῖν, καὶ ἰδίως στρατιώτας εὐπλήκτους.

19'. Αἰεὶ δὲ τὸ τοῦλδον, ὡς εἴρηται ἡμῖν ἀνωτέρω, καὶ ἡγεμόνα ἔχειν ἴδιον, ὥστε αὐτὸ καὶ διατάξαι, καὶ διευθύνειν, καὶ ἀγεῖν αὐτὸν οὕτως, ἢ πρὸ τῆς παρατάξεως, ἐάν ἐκ πολεμίας γῆς ὑποστρέφῃς· ὅπισθ' δὲ τῆς παρατάξεως, ἐάν εἰς πολεμίαν γῆν ἐμβάλλῃς, ἔνθεν δὲ ἢ ἐκείθεν, ἐάν τὰ πλάγια τῆς παρατάξεως φοβούμενος πορεύῃ, ἐνδὸς δὲ τῆς φάλαγγος, ἐάν τὰ πανταχόθεν ὑποπτα ἔχης. Τοσαῦτα μὲν οὖν καὶ πρὸ τοῦ τοῦλδου διὰ βροχίων σοὶ διεξήλομεν, ὡ στρατηγῆ, εἴτε ἐν ἀμάξαις μετὰ πεζικοῦ στρατοῦ, εἴτε ἐν σαγμαρίοις μετὰ καθάλαριων, εἴτε ἄλλης ἀποσκευῆς τοιαύτης μετὰ συμμίκτου, ὡς ἂν ἐν μηδενί. ὅσον ἐστὶ τὸ δυνατόν ἡμῖν, ἐλλείπη σοὶ κεφαλαιῶ ἢ ἡμετέρα παρακλήσεις. Ἐχόμενον δὲ τούτων καὶ τὰ περὶ τῶν λεγομένων ἀπλίκτων διασαφήσομεν τῇ σῆ ἐνδοξότητι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΑ'.

Περὶ ἀπλίκτων.

1. Αἰεὶ οὖν τὰ ἀπλίκτα, ἦτοι τὰ φοσσάτα (κυρίως γὰρ φοσσάτον τὸ ἀπλίκτον τοῦ ὄλου στρατοῦ καλεῖται), ταῦτα οὖν ἀσφαλῶς σε ποιεῖν. Καὶ ἢ μὲν (70) ἐνδέχεται, εἰς ἀραιότερους τόπους κατασκηνοῦν τὰ στρατιωτικά, εἰ δὲ οὐ κατὰ πάντα, μὴ ἀμείλως, ἀλλὰ σφιγκτικῶς καὶ ὀχυρῶς ἀπικνεύειν, καὶ ἀποφεύγειν τοὺς τόπους (71) ἐκείνους; ὅσοι ἔχουσιν ἐκ τοῦ πλησίον ὑψηλοτέρους αὐτῶν, ἵνα μὴ ἐκείνους οἱ ἐχθροὶ ἀθρόον ἢ ἐν νυκτὶ προκαταλάβοντες, κακὰ τινα ἐπιθέσωσι τῷ φοσσάτῳ.

(70) Καὶ ἢ μὲν. Scribe, καὶ εἰ μὲν.

(71) Τοὺς τόπους. Scribebatur, τοὺς τύπους.

β'. Ὅταν τοίνυν ἐν τῇ τῶν ἐχθρῶν χώρα στρατοπεδεύῃς, περιβάλλου τάφρον βαθείαν (72), καὶ ἐν εἰς μίαν μόνην, ὡς εἴρηται, ἡμέραν μέλλης ἀπλικοῦναι. Ἀμετανόητος γὰρ ἡ τοιαύτη στρατοπεδεία, καὶ ἀσφαλής, διὰ τὰς αἰφνιδίους καὶ ἀοράτους ἐπιβουλὰς (73). Καταστήσεις δὲ καὶ φύλακας, καὶ μακρὰν εἶναι νομίσεις τοὺς πολεμίους, ὡς ἐγγὺς ἔντων.

γ'. Ὅπου δὲ μέλλεις ποιῆσθαι χρόνιον τὸ ἀπλικοτον, μὴ ἐχθρῶν ἐφοδὸν δηλονότι ὑφορώμενος, καὶ φθειρεῖν χώραν ἐναντίαν βουλόμενος, ἐκλέγου χωρὶα χρήσιμα, μὴ ὑλόδη, ἤγουν ὕλας καὶ πηλὸν καὶ βάλτας ἔχοντα, καὶ ὕδατα σεσημημένα. Τὰ γὰρ τοιαῦτα διὰ τὰς ἀναθυμιάσεις καὶ τὰς ἀπὸ τῶν τόπων δυσωδίας νοσέρᾳ εἰσι, καὶ λοιμοὺς καὶ νόσους φθαρτικὰς ἐμβάλλει εἰς τὰ στρατεύματα, καὶ πολλοὺς μὲν πολλὰκις ἐκάκωσε τῇ νόσῳ, πολλοὺς δὲ καὶ ἀπόλεσεν ὥστε μὴ μόνον ὄλιγον ἐκ τούτου γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀσθενὲς τὸ στρατεύμα.

δ'. Χρήσιμον δὲ καὶ σωτήριον τῷ στρατῷ γίνεσθαι, ἐὰν μὴ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένη ἀπλίκτου πολὺν χρόνον, εἰ μὴ ἄρα χειμάζει, καὶ διὰ τὸν καιρὸν ὡς πεπολισμένα ἔχει τὰ ἀπλίκτα τὸ στρατεύμα. Καὶ γὰρ καὶ αἱ σωτηριώδεις ἐκκρίσεις ἐπὶ τῶν αὐτῶν γινόμενα τόπων ἀτμούς διεσθαρμένους ἀναπέμπουσι, καὶ συμματαβάλλουσιν εἰς νόσον καὶ τὴν τοῦ περιέχοντος ἀέρος εὐεξίαν.

ε'. Ἐν δὲ ταῖς παραχειμασίαις πάντως, ὡς ἄνω περὶ εἴρηται, γυμναζε τὰ στρατόπεδα, καὶ πολεμικὰ ποιεῖ, καὶ ἵνα συναθίζωνται τοῖς πόνοις, ἵνα μήτε ἀργῶσι, μήτε βραθυμῶσιν.

ς'. Οὐ μόνον [οὐ]δὲ ὑγιεινῶν σε δεῖ φροντίζειν ἀπλίκτων, ὅταν ἴδωσαν ἔχθρας ἀπὸ τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καὶ πολλὰς καὶ διαφόρους ἔχειν αὐτὰ τὰς χορηγίας, καὶ μάλιστα ἐν τῷ ἐξπιδέτω, ἤγουν ἐν τῇ κατὰ καιρὸν τοῦ ὄλου στρατοῦ συναγωγῇ, ἔνθα μάλιστα καὶ χρονίζειν δεόν.

ζ'. Φροντίζειν δὲ καὶ τῶν ἐμπόρων, ἵνα μὴ ἀδικούμενοι λυποῦνται, καὶ οὐ φέρουσι τὰς χορηγίας τῶν ἐπιτηδείων.

η'. Εἰ δὲ τις καὶ ἐλπίς ἐναντία ἐνοχλεῖ, ἀσφαλίζεσθαι ἢ ὀρύγμασιν, ἢ πάλαις (74), ἢ ὀλοκλήρῳ τάφρῳ, ὃ λέγουσι φόσσα, ἢ τριβόλοις ἢ οἰκοδομαῖς, ἢ ἀπὸ ξύλων ἢ ἀπὸ λίθων, ἢ ἄλλως, ὡς δύνασαι ἐπινοῆσαι.

θ'. Ἐχειν δὲ καὶ βίβλας ἐξωθεν, ἀλλὰ καὶ ἀμάξας, εἰς χαρακώσεις, ἐὰν εἰσι, λίαν δυνατῶν. Ἡ χάρακα πῆξις, ὃ λέγεται σταθαρῶσαι, εἴτε ἀραιῶς, εἴτε πυκνότερον, ὡς ἡ δύναμις ἔχει, ἦτε διὰ ξύλων τελείων, ἢ δένδρων κοπέντων.

ι'. Δεῖ γὰρ πάντως ἀσφάλειαν ἔχειν τὸ ἀπλικοτον, εἰ μὴ ἄρα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐστὶν χώρα, ἢ γυμνασίας χάριν γίνεται, ἢ ἄλλου τινὸς χρειώδους τρόπου ἢ τοῦ στρατηγοῦ (75) κίνησις.

ια'. Μάλιστα δὲ φροντίζεις καὶ τῶν πλησιοχώρων

2. Quando hostili in terra castra ponis, circumda tuos taphro, id est, fossa, quanquam ad unum diem ibi solum permansurus es. Secura enim hujusmodi castra sunt, et adversus omnes nec opinatas et subitas hostium incursiones tuta. Custodias etiam adhibebis, quasi hostes prope adsint, quanquam longe eos abesse noveris.

5. Ubi diuturna castra uno aliquo in loco positurus es, non hostium incursionem timeans, sed illorum regionem populaturus, loca eliges non condensata, cœnosa, paludosa, aut stagnis abundantia: hujusmodi enim halitus emittunt insalubrem, et odores graves ad gignendum morbos idoneos: multas enim ægritudines et ardentis pestes inferunt, et sæpe exercitum graviter vexant, sæpe etiam universum delent, ut non solum parvus ex eo, et debilis, sed etiam consumptus et nullus fiat.

4. Utile et salutare exercitui est, in eodem loco diu non consistere, nisi si hiberna faciant: atque ea tum ad civitatis formam muniant. Nam excretiones faculentæ corporum in eisdem semper locis factæ, depravatos halitus expirant, et omnem aeris salubritatem in insalubritatem transferunt.

5. Hibernis in omnibus, copias tuas ad contentiones bellicas et militares labores exerce, ut iis assuefacti, otium ac desidiam, pestem ac labem exercitus, devitent.

6. Neque vero castrorum salubrium solum suscipienda cura est, cum securus ab hostibus es, sed etiam ut omnium rerum necessariorum affluentiam habeant, idque potissimum in expedito, id est, eo tempore quo omnes milites in unum conveniunt, ubi diutius commorandum est.

7. Providebis etiam mercatoribus, ne illi injuriosius tractati, rerum necessariorum invectionem prætermittant.

8. Sin vero aliquis metus hostium impendet, muniantur castra vel fossis, vel palis, vel integris fossis, vel tribulis, id est, muricibus, vel ædificiis, sive ex ligno, sive ex lapide, aut alia quavis materia confectis, quemadmodum excogitare poteris.

9. Speculatores foris collocandi sunt, et currus omnes ad vallum faciendum congregatis. Vallibus autem castra pro copiarum ratione, vel laxius, vel densius, ex lignis integris, aut ex cæsis arboribus.

10. Tuta et munita castra semper esse oportet, nisi in nostra regione vel exercitationis causa, vel alterius alicujus necessitatis gratia castra moventur.

11. Procurabis etiam, ne vicinæ regiones quæ

NOTÆ.

(72) Τάφρον βαθείαν. Scribatur, ταῦρον βαθ.

(73) Ἐπιβουλὰς. Scribe, ἐπιβολὰς.

(74) Ἡ πάλαις. Legebatur, ἢ πάλιν. In codice

Pistoriano erat, παλις.

(75) Τοῦ στρατηγῶ. Scribe, τοῦ στρατοῦ.

sub nostro imperio sunt, aliquod damnum accipiant, in primis autem ut agricolæ sine offensione conserventur. Duæ enim hæ artes maxime utiles esse videntur ad reipublicæ constitutionem et conservationem. Agricultura, quæ nutrit ac promovet milites, et ars militaris, quæ defendit et propugnat agricolas: reliquæ vero artes istis inferiores esse videntur, atque ideo necesse est istis providere, et illarum curam non abjicere, ut milites justè ab illis nutriti strenue se gerant, et agricolæ honeste tractati bonis votis illos prosequantur.

12. Hostibus imminentibus, et expectato jam bello, si anticipatis hostibus castra feceris, duorum aut trium dierum pabulum, sive paleam, sive bordem, pro jumentis tuis præ manu habeas, quemadmodum tibi in capite *De itinere exercitus* explicavi. Sin illinc ad alia castra transire volueris, unius saltem diei commeatum eo tecum paleam aut fenum feras, et in castris reponas, ne forte pueri administri vi ab hostibus detineantur, et eo die prohibeantur vel pabulum colligere, vel jumenta ad pastum ducere.

13. Si admodum prope hostes fuerint, non absurdum erit singulos milites inter eundem pabulum colligere, quia castris jam positis, si multi ex hostibus equites fuerint, pueri administri exitu et feni pabulique sectione prohibebuntur.

14. Par est in casus adversos sæpe intueri, et quæ inde perturbationes oriri possunt considerare, ne postea te horum poeniteat: maximeque de commeatu et pabulo militum et jumentorum laborabis, et castra munita pones idoneis in locis, ubi si quando res id exigat, vel aqua fluvii, aut locus arduus, aut alia firma munitio, defendere fossatum temporibus necessariis possit.

15. Difficultas temporis si quæ pedestri aciei contingat, carris et plaustris eorum castra circumcirca quasi vallo defendes, sive pedestri aciei, sive equestri, sive permixtæ contingat, et circum exædificabis pro loci ratione, quemadmodum a me supra est dictum; et exterius fossam ducere ad latitudinem quinque pedum aut sex, ad altitudinem autem septem aut octo pedum, et aggerem fossæ interius conjicies, et extra hanc fossam tribulos et foveas parvas palis infixis facies, quæ ab exercitu universo cognoscendæ sunt, ne illorum ignorantia lædantur.

16. Ambitus fossati, sive castrorum, quatuor portas majores et publicas habeat, portulas autem parvas præterea complures. Juxta unamquamque portam, id est, egressum, præfectus aliquis castra ponat ad ejus custodiam. Interius autem juxta ipsos

Α ὑποτελῶν τῆς βασιλείας ἡμῶν, ἵνα μὴ ἀδικοῦνται παρὰ τῶν στρατιωτῶν, καὶ κατ' ἐξίρτερον τῶν γεωργῶν. Αὐτὸ γὰρ ταῦτά μοι δοκοῦσιν ἐπιτηδεύματα λίαν ἀναγκαῖα πρὸς ἔθους σύστασιν καὶ διαμονήν· γεωργική μὲν τρέφουσα καὶ ἀξίωσα τοὺς στρατιώτας, στρατιωτικὴ δὲ ἐκδικούσα καὶ περιφυλάττουσα τοὺς γεωργούς· αἱ δ' ἄλλαι ἐπιτηδεύσεις δευτέραι τούτων ἔμοι καταφιλίονται. Διὰ τοῦτο καὶ ἀναγκαῖον ἀεὶ τούτων ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτῶν φροντίζειν ἐκάστοτε, ὡς ἂν καὶ οἱ στρατιῶται δικαίως τρεφόμενοι ἀνδραγαθῶσι, καὶ οἱ γεωργοὶ μὴ ἀδικούμενοι εὐχαίς αὐτοῦς ταῖς ἀρμοζούσαις προπέμπωσιν.

Β'. Πολεμίων δὲ ἐγγιζόντων, καὶ προσδοκωμένου πολέμου, ἐὰν προλαβῶν ἐν φοσσάτῳ διάγῃς, στρατηγῆ, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀναμένῃς, ἐκεῖσε δεῖ εὐτερεπίζειν καὶ ἀποτιθέναι χόρτον, ἢ ἄχυρον, ἢ κριθὴν μίξας ἢ δευτέρας ἡμέρας τῶν ἀλόγων, ὡς ἦδη σοὶ καὶ ἐν τῷ *Περὶ ὀδοσπορίας* κεφαλαιῷ προδιεθέμεθα. Καὶ πάλιν ἐὰν ἐκεῖθεν βουληθῆς εἰς ἕτερον ἀπικτιον ἀπελθεῖν καὶ ἐκεῖθεν παρατάξασθαι, ἀναγκαῖον χόρτον καὶ ἄχυρον κἂν μίξας ἡμέρας βρατάζειν, καὶ οὕτως ἐν τῷ γινομένῳ φοσσάτῳ ἀποτιθεσθαι τοῦτον· ἰσως γὰρ οὐ συγχωροῦνται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν οἱ εἰς χορτολογῆσαι, οὐτε δὲ τὰ ἄλλα εἰς βοσκὴν ἐκβαλεῖν.

Γ'. Εἰ δὲ καὶ πολὺ ἐγγίζουσιν οἱ ἐχθροὶ, οὐκ ἄσπονον ἐν τῷ περιπατεῖν, ὡς εἴρηται, ἕκαστον συνάγειν τὴν χόρτον τὸν ὀφειλοντα ἀποτεθῆναι· οὐδὲ γὰρ μετὰ τὸ ἀπικτεῦσαι πολλάκις συγχωροῦνται οἱ παιδεῖς ἐξελθεῖν καὶ χορτολογῆσαι, πλειόνων μάλιστα καβαλλαρῶν τῶν ἐχθρῶν εὐρισκομένων.

Δ'. Καὶ πῶς γὰρ οὐ δικαίον καὶ τὰ εἰς δευτέραν τύχην ἀφορᾶν πολλάκις, καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἐναντιώσεις σκοπεῖν, καὶ προσταλαίεσθαι τὰ μέλλοντα, μὴ μεταμέλεσθαι ὕστερον, καὶ μάλιστα τὰς ἀποτροφάς (76) ἡμερῶν ὀλίγων τῶν τε στρατιωτῶν (77) καὶ τῶν ἀλόγων, καὶ φοσσάτα ὄχυρά ποιεῖν ἐπιτηδείους τόποις ἔνθα δυνατόν, εἴτε ὕδωρ ποταμοῦ, εἴτε τόπος ὕδατος, εἴτε ἄλλο τι ὄχυρῶμα διεκδικεῖν ἐν φοσσάτῳ ἐν καιρῷ ἀνάγκης;

Ε'. Ἐν δὲ τοῖς ἀναγκαίοις τοῦ πεζικοῦ ἀπικτιου καὶ τὰς ἀμάξας, ὡς εἴρηται, περικύκλω καθίστα τοῦ ἀπικτιου, εἴτε ἐν πεζικῷ στρατῷ, ἢ καὶ ἐὰν εἰσι καὶ ἐν καβαλλαρικῷ, ἢ συμμικτῷ, καὶ οἰκοδομεῖν, ὡς μοι εἴρηται, ἐὰν ὁ τόπος ἔχη, καὶ ἔξωθεν τάφρον ποιεῖν, πλάτους μὲν ποδῶν ε' ἢ ς· ἔξωθεν βάθους δὲ ζ' ἢ η', καὶ τὸ χῶμα ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ ὀφεί τειθεῖναι· ἔξωθεν δὲ ταύτης τριβόλους καὶ λάκκους μικροὺς ἔχοντας πάλους ἐντὸς πεπηγμένους, οὓς δεῖ ἐν γνώσει ποιεῖν τοῖς τοῦ στρατοῦ, διὰ τὸ μὴ ἀγνοοῦντας ὑπ' αὐτῶν βλάπτεσθαι.

Ιζ'. Ἐχειν δὲ καὶ τὴν περίμετρον τοῦ φοσσάτου τέσσαρας μὲν παρὰ τὰς (78) μεγαλοτέρας καὶ δημοσίας, παραπόρτια δὲ μικρὰ πλείονα, καὶ καθ' ἑκάστην πόρταν ἤγουν ἔξωθεν ἔχειν ἄρχοντα τὸν πλησιον ἀπικτεῦοντα πρὸς παραφυλακὴν αὐτῆς. Ἔσω δὲ

NOTÆ.

(76) Τὰς ἀποτροφάς. Scribebatur, τὰς ἀποτροφάς.

(77) Τῶν τε στρατιωτῶν. Scribebatur, τὸν τε

στρατόν.

(78) Παρὰ τὰς. Scribe, πόρτας.

παρ' αὐτὰς τὰς ἀμάξας τὰς τῶν ψιλῶν τέντας ἀπλὰς A παρακειμένας, ἤγουν τῶν τε ἀκοντιστῶν καὶ τῶν τοξοτῶν, καὶ ἀπ' ἐκείνων εὐκαιρον διάστημα (79), ὡς ποδῶν τ', ἢ ὕ', καὶ τότε τὰς λοιπὰς ταγῆναι τέντας, ὥστε ἐν ταῖς τῶν ἐχθρῶν τοξείαις μὴ κλήττεσθαι τὰς ἐν τῷ μέσῳ, ἀλλ' ἐν τῷ εὐκαίρῳ τόπῳ πίπτειν τὰς σαγίτας.

ιζ'. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ φοσσάτου σταυροειδῆ πλατεῖαν εἶναι στράταν, τὸ πλάτος μ' ἢ ὕ' ποδῶν, καὶ ἐνθεν ἀκείθεν παρακεῖσθαι αὐτῇ τὰς τέντας ρυμοειδῶς κατ' ὄριον ἐχούσας αὐτὰς ὀλίγον ἀπ' ἀλλήλων διάστημα, καὶ ἕκαστον τουρμάρχην μέσον τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀπικνεύειν.

ιη'. Σὲ δὲ τὸν στρατηγὸν εἰς ἓν μέρος, καὶ μὴ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλατείας, ἵνα μὴ καὶ τῇ μέσῃ ἐμποδίσῃ; πρὸς πάροδον καὶ ὑπὸ τῶν παρερχομένων ὄχλησαι. Τοὺς δὲ καβαλλάρους, ἐὰν γένηται καιρὸς; εἰσελθεῖν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φοσσάτου ἀπικνεύειν, καὶ μὴ ἐν τοῖς ἄκροις.

ιβ'. Τοὺς δὲ χρησιμότερους τῶν κομήτων μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ταγμάτων εἰς τὰς πόρτας τοῦ φοσσάτου ἀφορίζεσθαι, ὥστε μετὰ τὰς ἐσπερινὰς μίσσας μηδένα θαρρῆν μέχρι τοῦ δεδομένου σημείου πρὸ γνῶμην τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν εἰσερχεσθαι ἢ ἐξέρχεσθαι ἐν τῷ φοσσάτῳ.

ιγ'. Τὰς δὲ νυκτερινὰς βίγλας τῶν καβαλλάρων ἔσωθεν ὄντων ἀσφαλῶς γίνεσθαι. Ἐκαστος δὲ τουρμάρχης ἵνα ἴδιον μανδάτορα ἀφορίσῃ, ὥστε εἶναι εἰς τὴν κόρτην τοῦ στρατηγοῦ προσεδρεύοντα. Ὅμοίως δὲ καὶ τοὺς δρουγγαρίους καὶ κόμητας εἰς τὴν τέταν τοῦ τουρμάρχου· ἵνα διὰ τούτων συντόμως γινώσκωσι πάντες; τὰ ἐντελλόμενα.

ιδ'. Ἐχειν δὲ σε, ὦ στρατηγέ, περὶ ἑαυτὸν βουκινάτορας καὶ μικρῶν βουκίνων καὶ μεγάλων, καὶ τοῦ εἰθισμένου βουκίνου σαλπίζοντος περὶ ἑσπέραν παύεσθαι τῶν πόνων, καὶ δειπνοῦντας ψάλλειν τὸν τρισάγιον ὕμνον (80).

ιε'. Ἀφορίζεσθαι δὲ καὶ τινὰς ἰδιοῦς σου ἀνθρώπους πιστοὺς, ἵνα καταμανθάνωσι τὰς βίγλας, καὶ πᾶσι παραγγέλλωσι σιωπῆν ἔχειν, ὥστε ἐξ ὀνόματος μὴ θαρρῆν μετὰ κραυγῆς καλεῖν τὸν ἑταῖρον αὐτοῦ· πολλὰ γὰρ τὰ ἐκ τῆς σιωπῆς ἀγαθὰ. Καὶ ὅτι κολλᾶκις κατὰσκοποι πολεμίων ἐκ τούτου τοῦ τρόπου ἐν τῷ στρατοπέδῳ λανθάνοντες ἐφωράθησαν καὶ ἐκρατήθησαν, ὡσπερ καὶ ἐκ τῆς κραυγῆς πολλὰ τὰ συμβαίνοντα βλαβερά.

ις'. Κωλύειν δὲ καὶ τὰς ὀρχήσεις, καὶ μάλιστα τὰς ἐσπερινὰς, καὶ ἄλλο εἴ τι παιγνιον, ὡς μὴ μόνον ἀκόσμους καὶ θαυροειδεῖς ποιῶντα ἀταξίας, ἀλλὰ καὶ κόπους ἀνωφελεῖς παρέχοντα.

ιζ'. Ἐὰν δὲ μέλλῃς μεθιστῆν εἰς ἕτερον τόπον ἀπὸ ἀπλίκτου τὸ στράτευμα, καὶ βούλῃ λαθεῖν τοὺς πολεμίους, ἢ τόπους ὄχυρους προκαταλαβέσθαι προ-

carros levium, id est, jaculatorum et sagittariorum simplices tentas, sive tentoria ponas, et a curribus trecentorum, aut quadragintorum pedum intervallo distantes, tumque reliquas ita constituentur tentas, id est, tentoria, ut dum hostes sagittas jaciunt, minus in medio collocatae tentae feriantur, sed opportuno in loco sagittae cadant.

17. In medio castrorum platea strata sit ad crucis formam transversa, quadraginta sicut quinquaginta pedum latitudine, et hinc atque illinc tentae et castra, serie quadam et ordine compitorum a se distantia ponantur. Unusquisque autem turmae praefectus in medio suorum castra habeat.

18. Tu vero, imperator, una aliqua ex parte, et non in media platea castra habeas, ne aliorum itinera et transitum impediās, tuque ipse a trans-euntibus perturbere. Equites, si opportunitas id ferat, in mediis castris, et non in extremis, constitues.

19. Aptissimos quoque comites cum suis cohortibus ad portas fossati collocabis, ut post vespertinas missas nemo audeat praeter imperatoris voluntatem, nisi dato signo ingredi, aut e fossato egredi.

20. Nocturnae equitum excubiae intus tuto fiant. Unusquisque turmarcha suum mandatore[m] ad imperatoris cohortem amandet, ut ibi permaneat. Similiter drungarii, id est tribuni et comites, ad turmarcharum castra suos mittant, ut per eos celeriter cognoscant, quae agenda sunt.

21. Habeas tecum, o Imperator, buccinatores tum majorum buccinarum, tum minorum, et consueta buccina vesperi sonante, desinant a laboribus, et ubi coenaverint, trisagium, id est, ter sanctum hymnum (81) canant.

22. Quosdam etiam singulares viros fideles constitues, ut excubias perlustrent, et omnibus praecipiant silentium, ut ne nomine quisquam socium suum appellare audeat; multa enim ex silentio bona proficiscuntur. Persaepe enim ad hunc modum hostium speculatores deprehensi in exercitu atque adeo capti sunt, quemadmodum contra ex clamore et tumultu multa saepe mala existunt.

23. Prohibeas etiam orcheseis (82) et maxime nocturnas, et si quid aliud ludicrum est, quae non solum indecoras et tumultuosas ordinis perturbationes faciunt, sed etiam labores inutiles praebent.

24. Si exercitum a castris ad alia castra transferre cupis, idque clam hostes facere, vel locum aliquem firmum hostibus praeripere studes, aut

NOTAE.

(79) *Εὐκαίρῳ διστάσημα*. Scribebatur, κενρὸν διστάσημα.

(80) *Ψάλλειν τὸν τρισάγιον ὕμνον*. De hoc hymno plene nos in *Glossario* nostro commentati sumus.

(81) Hoc est, saltationes, choreas.

(82) Trisagion non est hymnus ter sanctus, sed hymnus, in quo Deus ter seu tribus vicibus sanctus praedicatur.

loca quædam fugis propter offensiones quæ ab hostibus oriri possunt, et in necessitatem præliandi venire nolueris, ignes multos facito, et discede; hostes enim eos ignes si cernant, arbitrabuntur te in castris esse, sicque quod cupis efficies.

25. Hoc Nicephorum copiarum nostrarum imperatorem, quando in Syriam ingenti cum exercitu a nobis missus est, fecisse novimus. Nam cum magnam prædam in media hostili terra fecisset, hostibus permultis adversus eum congregatis, quos Apulpher eunuchus Saracænorum et barbaricarum copiarum imperator coegerat, tamen ad hunc modum populata hostili terra, captivos suos reliquamque prædam integram abduxit.

26. Adversum Bulgarorum expeditionem tale aliquid ab eodem excogitatum est, quod nequaquam oblivioni mandandum est: simul enim ad vecturam expeditum, et ad custodiam necessarium fuisse advertebatur. Radios duos quæ canonica vocant, æquales, trium dodrantium aut paulo amplius longitudine, ad formam A, id est, *lambda* litteræ jungebat: alterum autem radium sive canonion, quinque aut sex dodrantium longitudine, menauli, id est jaculi instar ad bipes illuc adjungens, tripes fecit, armatis inter se in jungendo pedibus. In summo autem illo quasi menaulo cuspis quædam magna et ampla injecta est, e tripode eminens duos dodrantes, aut paulo amplius. Itaque ligneos istos tribulos sive murices quando volebat iterum conjungens ad munitionem simul et arma in necessariis temporibus habebat, si quando hostium equites in castra nostra irruptionem atque impressionem facere moliebantur, qui hoc quasi vallo impeditentur; sæpe et vulnerabantur invadentes, cum facile tolli, gestari et desigi possit. Sæpe autem quando fossa non ducebatur, hæc tamen arma ad incolumitatem parata semper habebat.

27. Quando autem secure et sine timore castra moves, mandata pridie vesperi mandatori danda sunt, rursumque post lucem diei quo castra moventur, buccinam ter significare hoc oportet, omnesque ordine atque instructa acie procedant, et primo graves, deinde currus, et si quid aliud ad militarem usum vehi oportet.

28. Tribulorum, id est, muricum usus in castris pernecessarius est. Si enim vel saxosus locus fuerit, vel fodere non potuerint, vel tempore destituantur, eundem in castris ponendis usum tribuli idonee collocati afferunt, quem et fossa ipsa apporiat.

29. Diversos situs et formas fossatorum antiqui tradiderunt in castris ponendis. laudabilis autem

(83) *Λαμβδαραιὺν συνέμιξερ*. In codice Palatino erat: *λαμπαδάρια συνέμιξεν*. Scribe, *λαμβδαράτα συνέμιξεν*.

(84) *Ἐν ταῖς προβολαῖς*. Scribe, *ἐν ταῖς προ-*

αἰρησαι, ἢ τοὺς ὄντας τοιοῦτους φεύγῃς διὰ τινὰς ἐκ τῶν πολεμίων βλάβας, καὶ οὐ βούλῃ ἐλθεῖν εἰς ἀνάγκην τοῦ μάχεσθαι, πρὸς πολλὰ κτύσας ἀναχῶρει βλέποντες γὰρ οἱ πολέμοι τὰ φῶτα δόξουσιν εἶναι τῷ ἀπλίκτῳ σε μένειν, καὶ ἐκτελέσεις σου τὸ βούλημα.

κε'. Τοῦτο δὲ καὶ Νικηφόρον ἴσμεν τὸν ἡμέτερον στρατηγὸν πεποιηκέναι, ὅτε κατὰ Συρίας ἀπεστάλη παρ' ἡμῶν μετὰ δυνάμεως ἰκανῆς, πολλὴν τε ποιησάμενος λεηλασίαν, καὶ οὕτω μετατεθείς ἐν μέσῃ τῇ πολεμίᾳ, τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ πού συνηγμένων εὐς Ἀπουλφῆρ ὁ εὐνούχος ὁ τῶν Σαρακηνῶν στρατηγὸς ἐπεφέρετο, ἦγουν τῶν βαρβαρικῶν δυνάμεων, τῆν τε αἰχμαλωσίαν τὴν βαρβαρικὴν, καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην πρᾶξιν ἣν εἶχεν ἀβλαβῶς διεπίσαστο λεηλατίσας τὴν πολεμίαν.

κς'. Κατὰ δὲ τὴν Βουλγάρων ἐκστρατείαν καὶ ἕτερον αὐτῷ ἐπεισέθη πρὸς φυλακὴν ἀπλίκτου χρησιμῶν, ὅπερ χρὴ μὴ λήθη παραπεμφθῆναι· ὁμοῦ τε γὰρ ἱλαφρὸν εἰς βασταγὴν καὶ ἀναγκαῖον εἰς φυλακὴν ἐγνωρίσθη. Ἦν δὲ τοιοῦτον Κανόνια δύο σύμμετρα λαβῶν ξύλινα τριῶν πού σπιθαμῶν, ἢ ὀλίγω πλέον λαβδραίαν συνέμιξεν (83). ἕτερον δὲ κινόνιον ὁμοίως ἔχον σπιθαμὰς πέντε, ἢ καὶ ἕξ, τάξιν μεναύλου ἐν τῇ συμμίξει τοῦ δισκελίου ἐπιθείς, τρισκελίον ἐποίησεν ἰστάμενον ἰσχυρῶς διὰ τῆς ὑπ' ἀλλήλων τῶν σκελῶν συγκροτήσεως. Περὶ δὲ τὸ ἔκρον τοῦ οἶον μεναύλου ξιφάρων μέγαν καὶ ἄλλῶν ἐνέεικλεν προκύπτων τοῦ τρισκελίου, ὡς εἴρηται, σπιθαμὰς δύο, ἢ μικρῶν πλέον, καὶ οὕτω τοὺς ξυλίνοὺς ἐκείνους τριβόλους ὅτε ἐβούλετο συστῆλιν. Ὅτε ἐβούλετο πάλιν συνίστα, καὶ εἰς ὀχύρωμα εἶχεν ὁμοῦ, καὶ ὄπλα ἐν ταῖς ἀναγκαῖαις χρεῖαις τοῦ ἀπλίκτου κατὰ τῶν δυνάμεων ἐπέρχεσθαι καθάλλαιων τῇ τῶν δυνάμεων ἡμῶν τάξει τιτρωτοκόμενων ἐν ταῖς προβολαῖς (84) ὑπὸ τοῦ οἶον χάρακος εὐκόλως καὶ ἐπιεικόμενον (85) καὶ βασταζόμενον καὶ πηγνύμενον, καὶ ὅτε πολλὰκις ὀρύγματα οὐκ ἐγένετο, ἔτοιμα εἶχον ταῦτα εἰς ἀσφάλειαν.

κζ'. Ὅταν δὲ μέλλῃς μετὰ ἀδείας κινεῖν ἀπὸ τοῦ ἀπλίκτου, δεῖν δίδουσαι μανδᾶτα ἀπὸ ἐσπέρας καὶ πάλιν εἰς τὸ αὖγος κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ κινήματος τὰ βούκινα τρισάκις σημαίνειν, καὶ τότε κινεῖν, καὶ κατὰ τάξιν ἐξέρχεσθαι τοὺς ὄρχοντας, καὶ πρότερον μὲν τοὺς ὀπλίτας, εἶτα τὰς ἀμάξας· ἐὰν εἴσι, καὶ εἴ τι ἕτερον ἐπιτερόμενον εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ στρατοῦ.

κη'. Ἡ δὲ τῶν τριβόλων χρῆσις ἀναγκαῖα ἐστὶν ἐν τοῖς ἀπλίκτοις· ἐὰν γὰρ ἢ πετρωδὴς ὁ τόπος εὐρεθῆ, ἢ μὴ δυναθῶσιν ὀρύξαι, ἢ βραδεία ἢ ὥρα γένηται, τὴν αὐτὴν τῷ στρατῷ παρέχουσι χρεῖαν ἐν τῇ στρατοπεδείᾳ αἱ τριβόλοι· προπόντως ἀποτιθέμενοι ἦν καὶ τὸ δρυγμα παρέχει.

κθ'. Οἶδαμεν δὲ ὅτι διαφόρους θέσεις καὶ σχήματα φοσσάτων οἱ ἀρχαῖοι παραδειδύκασιν ἐν τῇ στρατο-

NOTÆ.

83. αἰς.

(83) *Καὶ ἐπιεικόμενον*. Scribebatur, καὶ ἐπερόμενον.

πεδείξ· ἐπαινεθῆ δὲ ἡ παραμήκης τετράγωνος ὡς **A** quadrata atque oblonga est, tum quia ordinata, eὐτακτος καὶ ἀναγκαία.

λ'. Εἰς δὲ ὑπόδειξιν στρατοῦ καὶ φαντασίαν μᾶλλον τὰ πλάγια καὶ ἐπὶ ὕψος ἀπλίκτα πλείονα τὸν ἐν αὐτοῖς στρατὸν παρὰ τοὺς ἰσοῦς ἢ ἐγκειμένους τόπους παραδείκνυσιν. Ἐὰν οὖν πρὸς ἐπίδειξιν χρεῖα γένηται, τοὺς πλαγίους δὲ (86) ἐπιλέγεσθαι τόπους, ἐὰν μάλιστα καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔχῃσι τῆς ἀναγκαιοτέρας χρεῖας.

λα'. Ἀνίσους δὲ, ὡς εἴρηται, ἐπιλέγεσθαι τόπους εἰς ἀπλίκτα, καὶ μὴ χρόνον πολὺν ἐνδιατρίβειν ἐν ἐνὶ χώρῳ, εἰ μὴ ἄρα διὰ τοὺς ἀέρας τοὺς καθαρούς καὶ τὰ ἐπιτήδεια χρεῖσδὲς ἐστίν, καὶ οὐκ ἀτελείῃ (87) τις ἀνάγκη.

λβ'. Ἀλλὰ καὶ τὰς φυσικὰς ἀναγκαίας χρεῖας τῶν **B** ἀνθρώπων, ὡς εἴρηται, μὴ γίνεσθαι ἐσῶθεν τοῦ φοσσάτου, ἀλλ' ἐξῶθεν, διὰ τὴν δυσωδίαν (88). καὶ μάλιστα ἐὰν ἐπιμένη διὰ τινὰ χρεῖαν τὸ φοσσάτον ἐν ἐνὶ τόπῳ.

λγ'. Ἐν δὲ τοῖς ἀναγκαίοις καιροῖς βραχὺν μὲν ἦτοι μικρὸν ὄντα τὴν ποταμὸν ἐν μέσῳ δεῖ παραλαμβάνειν τοῦ χάρακος τοῦ φοσσάτου ἵνα ἐστὶν εὐδατος τοῖς τοῦ στρατοῦ.

λδ'. Ἐὰν δὲ τραχὺς ἐστί καὶ μέγας, ἐκ πλαγίου αὐτὸν ποιεῖν σε χρὴ διὰ τὸ εἰς ὀχύρωμα γενέσθαι τοῦ στρατοῦ.

λε'. Ποταμοῦ δὲ παρατρέχοντος συμμέτρου οὐ δέον τοὺς ἵππους τοὺς ἐξάγειν εἰς ποτὸν κατὰ τὸ ἔνωθεν μέρος, ἵνα μὴ τῇ κινήσει τῶν ποδῶν ταρασσόντες τὸ ὕδωρ θολερὸν αὐτὸ καὶ ἄχρηστον ποιήσω- **C** σιν, ἀλλὰ κάτωθεν μᾶλλον.

λς'. Ἐὰν δὲ ὀλίγος ἐστὶν ὁ ποταμὸς διὰ ἀγγείων αὐτοὺς δέον ποτίζειν, καὶ μὴ ἐπαρῖναι τοὺς ἵππους εἰς τὴν ταρασσῆσιν αὐτό.

λζ'. Πλησίον δὲ λόφου, εἰς ὃν δύνανται οἱ ἔχθροὶ ἀναθῆναι, τὸ ἀπλίκτον μὴ ποιοῦ, μήπως ἐκείθεν τοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ (89) κατατοξεύσωσιν εὐκόλως.

λη'. Ἐὰν δὲ οὐκ εἰσὶν ἐγγύς οἱ πολέμιοι, ἀλλὰ μακρὰν ἀπὸ ἰκανῶν ἡμερῶν ὁδοῦ, μὴ ἐπιτήδευε πλησίον εὐδατος τὰ ἀπλίκτα ποιεῖν, καὶ μάλιστα μὴ καθαρῶν, ἵνα μὴ καὶ τὰ ἄλογα καὶ οἱ ἄνδρες ἐν συν- **D** ηθείᾳ τῆς πολυποσίας γενόμενοι ἐν καιρῷ τῆς λείψεως, ὡς εἰκόσ, εὐδατος ὅτε δεῖ καρτερεῖν φέροντες ὀλιγωρῶσι.

λθ'. Οὐδὲ τοὺς πεζοὺς μετὰ τῶν καθαρῶν δεῖ ἀπλικεῖν, πρὶν ἢ τοὺς ἔχθρους ἐγγίσει ἐν τῷ φοσσάτῳ, ἀλλ' ἐξῶθεν μὲν, πλησίον δὲ τοῦ φοσσάτου, ἵνα μὴδὲ στενοχωρῶνται, μὴδὲ εὐαρίθμητοι φαίνωνται τοῖς κατακόποις. Δοκίμαζε δὲ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς πόσον διάστημα χωροῦνται, καὶ πῶς μέλλουσιν ἀπλικεῖν, καὶ ἐὰν γένηται αὐτοῖς καιρὸς εἰσελθεῖν μετὰ τῶν καθαρῶν.

30. Ad splendorem et pompam exercitus venditandam, magis valent obliqua et ad altitudinem spectantia castra, majoremque numerum castrorum, quam plana et æqualia loca, præ se ferunt. Si igitur aliqua pompa opus sit, obliqua ac declivia loca eligantur, tumque potissimum cum com-
meatum idoneum habent ad omnes necessarios usus.

31. Inæqualia, ut diximus, loca eligantur ad castra ponenda: neque longo tempore uno in loco permaneant, nisi propter cœli tenuitatem, et puritatem, et propter necessarium commeatum, aut alia quæpiam necessitas detineat.

32. Alvi naturæque onera nequaquam intra castrorum ambitum ponenda sunt, sed foris, propter odoris gravitatem, si diutius uno in loco commorandum sit.

33. Necessariis temporibus brevem aut exiguum rivulum intra ambitum castrorum recipies, ea parte qua permeabilis est exercitui.

34. Sin magnus atque asper fluvius fuerit, ad litus castrorum jungatur, ut pro vallo castris sit.

35. Mediocri fluvio præterlabente, superiorem partem versus equi aquatum ducendi non sunt, ne aqua pedibus turbata cœnosa ac lutulenta fiat, sed ad inferiorem partem adducendi sunt.

36. Si exiguus fuerit fluvius, vasis educant aquam, neque equos in fluvium admittant, propter aquæ turbulentiam.

37. Prope collem aliquem, quem hostes conscendere possunt, castra ne ponas, ne forte occupato eo loco, hostes sagittis te opprimant.

38. Si prope hostes non affuerint, sed longi itineris viam abfuerint, castra propter fluvium ne ponas, equitum in primis, ne jumenta copiosæ aquationi assuefacta, alio tempore defecta potu quando sustinere sitim debent, non possint.

39. Pedites intra castrorum ambitum cum equitibus requiescere non oportet, si hostes longe abfuerint, sed extra et separatim prope castra, ut neque nimis angustiis premantur, neque a speculatoribus facile numerentur. Sed paucos ante dies quam hostes accedant, explorandum est quantum spatii capiant, et quemadmodum intra vallum castra ponant, si quando opus fuerit, ut cum equitibus simul castra habeant.

NOTÆ.

(86) *Τοὺς πλαγίους δέ.* Scribe, τ. πλαγίους δεῖ.

(87) *Καὶ οὐκ ἀτελείῃ.* Scribe, καὶ οὐ κατελείῃ.

(88) *Δυσωδίαν.* Scribebatur, δυσωδείαν.

(89) *Ἐν τῷ στρατοπέδῳ.* Scribebatur, ἐν τῷ στρατῷ παίδῳ.

40. Sin hostes immineant, providendum est, ne codem in ambitu, confuse equites castra ponant cum peditibus, sed separatim, ac distincte considerant.

41. Belli tempore firmis in locis castra ponas, et cura tibi commeatus rerumque necessariorum suscipienda est, ut tum homines, tum jumenta paucorum dierum commeatum, propter ancipitem belli eventum, habeant. Maxime autem prospiciendum est, ut in primis aquam obtineas, et ab hostibus defendas, qua illi interdum egebunt. Si campus est in quo conflictatio belli futura est, a tergo vel fluvium vel lacum habeas, aut aliquam firmam munitionem.

42. Fossatum, id est, castrorum ambitum munitum facias, et satis multos ibi instructos milites relinquis, ut ne si hostium dux castris tuis insidietur, eos qui in castris sunt omnes interficiat. Currus autem tui aciem sequantur.

43. Si fortis fuerit locus atque inæqualis, caragum, id est, vecturam, reliquaque impedimenta, atque apparatus in fossato cum paucis quibusdam viris curulibus ad illorum custodiam relinques. Acies autem instructa idoneo in loco prope fossatum collocetur.

44. Si loca difficultate atque asperitate munita, et hostes maxima ex parte equites fuerint, ad defensionem et propugnationem vecturæ ac impedimentorum ipsa loci natura satis erit. Si enim currus talibus in locis sequerentur, utiles instructæ aciei non essent, sed perturbationes esse reperirentur.

45. Observabis etiam boves diligenter, ut aciem sicubi sequantur, ubi opus est consistere possint, ne tumultu inimicorum, et sagittarum jaculorumque coniectione exagitati, eam impediunt et perturbent. Sed vel pedicas, vel vincula injicies, ne sagittis aliqui vulnerati pedites perturbent. Itaque ne prope quidem pedites in acie admoveantur.

46. Si alicui loco ab hostibus oppugnato succurrendum, aut anticipandus aliquis locus cum celebritate est, ne currus tardius procedentes impedimento illis maturantibus sint, relinquendi cum reliquis impedimentis in aliquo loco munito sunt. Capiendi pedites, capiendusque illorum commeatus est, si id usus exigat, et vehendus cum illis, vel sagmariis, id est sarcinis, vel equis ad hoc paratis. Capiendi etiam tribuli, id est, murices sunt, sicque cum exercitu discedendum.

47. Tum enim, si tempus aliquod castra ponenda fuerit, fossa opportune ducta, et tribulis ordine positis, vel ædificatione aliqua intus adhibita, vel vallo ex lignis confecto, æque firmam munitionem fossatum habebit, ac si carago munitum fuisset. Caragum autem appellamus currus et munitionem fossati cum istis factam.

48. Sin ita accidat, ut plures equites, pauciores

μ'. Ἐὰν δὲ οἱ ἐχθροὶ ἐγγίξωσιν, ἵνα συνάπντωνται οἱ καθ' ἄλληλους τοὺς πεζοὺς, καὶ ἐν τῷ ἅμα ἀπλίκισουσιν ἐν τοῖς τεταγμένοις τόποις.

μα'. Ἐν δὲ τῷ τοῦ πολέμου καιρῷ δεόν σε εἰς ὄχυρους τόπους τὰ ἀπλίκτα ἐπινοεῖν, καὶ φροντίζειν τῶν ἐπιτηδείων, μὴ μόνον, ὡς εἴρηται, τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀποτροφῆς ὀλίγων ἡμερῶν, ἀλλ' εἰ δυνατόν, καὶ τῶν ἀλόγων, διὰ τὸ ἄδηλον τοῦ πολέμου, καὶ ἐπιμελεῖσθαι, καὶ διασκοπεῖν, ἵνα διὰ πάντων δύνασαι τὸ ὕδωρ ἐκδικεῖν· ἐν καιρῷ γὰρ καὶ τοὺς πολεμικοὺς ἔξεις δεομένους. Καὶ ἐὰν μὲν ἔστι κάμπος ἐν ᾧ ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου μέλλει γίνεσθαι, σπουδάζειν μὲν ἔχειν πάντως εἰς τὰ ὀπίσω ἢ ποταμὸν ἢ λίμνην, ἢ ἕτερον τοιοῦτον ὄχυρωμα.

μβ'. Καὶ τὸ μὲν φοσσάτον ποιεῖν ὄχυρον, καὶ στρατὸν ἐν αὐτῷ καταλιμπάνειν τὸν ἀρκοῦτα, ἵνα μὴ ὁ τῶν πολεμίων στρατηγὸς ἐπιβουλεύῃ τὸν χάρακα, καὶ διαφθεῖρῃ τοὺς ἔσωθεν. Τὰς δὲ ἀμάξας ἐπακολουθεῖν ἐν τάξει.

μγ'. Εἰ δὲ δυνατός ἐστιν ὁ τόπος καὶ ἀνώμαλος, τὸν μὲν παραγὸν, ἦτοι τὰς ἀμάξας, καὶ τὰ δμοια καὶ τὸ λοιπὸν τοῦλδον, ἐν τῷ φοσσάτῳ καταλιμπάνειν μετὰ ὀλίγων τῶν ἀμαξηλατῶν εἰς παραφυλακὴν, τὴν δὲ παράταξιν πλησίον τοῦ φοσσάτου τάττειν ἐν ἐπιτηδείῳ τόπῳ.

μδ'. Εἰ γὰρ εἰσὶν οἱ τόποι δύσβατοι, καὶ μάλιστα τῶν ἐχθρῶν ὄντων καθ' ἄλληλους, ἀρκεῖ τῇ παρατάξει εἰς ὄχυρωμα ἢ τοῦ τόπου δυσχέρεια· ἐὰν γὰρ αἱ ἀμαξὶ ἀκολουθῶσιν ἐν τοῖς τοιοῦτοις τόποις, ἐπωφελεῖς μὲν τοῖς τασσομένοις οὐκ εἰσὶν, ἀλλὰ καὶ δυσμετέθετοι εὐρίσκονται.

με'. Ἐπινοήσεις δὲ εἰς τοὺς βόας τῶν ἀμαξῶν, ἵνα ὅταν ἀκολουθῶσι τῇ παρατάξει ἐὰν χρεῖα γένηται ἄρα καὶ ἀναμείναι τὰς ἀμάξας ὥστε μὴ διαταράσσεσθαι ὑπὸ τοῦ θορύβου τῶν ἐχθρῶν, ὑπὸ τῶν, ὡς εἶκός, βαλλομένων σαγιτῶν, καὶ ἀτακτεῖν καὶ ἐνοχλεῖν τῇ παρατάξει. Ἀλλὰ ἡ πεδικλοῦν ταύτας, ἢ δεσμείν, ἵνα, ὡς εἴρηται, εἰ καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ὑπὸ σαγιτῶν τιτρώσκονται, μὴ διαταράσσουσι τοὺς πεζοὺς, διὸ οὐδὲ χρὴ πολὺ ἐγγὺς τάσσεσθαι αὐτάς.

μς'. Εἰ δὲ, ὡς εἶκός, γένηται χρεῖα ἐνοχλομένου βοηθῆσαι τόπῳ ὑπὸ ἐχθρῶν, ἢ προκαταλαβεῖν ταχύτερον, καὶ οὐ φθάσουσιν αἱ ἀμαξὶ, ἵνα μὴ βραδύωσιν αἱ χρεῖαι· τὸ μὲν ἄλλο τοῦλδον καὶ τὸ φοσσάτον καταλιμπάνειν ἐν ὄχυρῳ τόπῳ. Παρλαμβάνειν δὲ τοὺς πεζοὺς καὶ τὴν δαπάνην αὐτῶν, εἰ τοιαύτη γένηται χρεῖα, καὶ παρασκευάζειν βασιτάζεσθαι ἢ διὰ σαγμαρίων ἢ ἐπὶ τούτῳ ἀφωρισμένων ἵππων, καὶ τὰς τριβόλους, καὶ οὕτως ἀπέρχεσθαι μετὰ τοῦ στρατοῦ.

μζ'. Τότε γὰρ, ἐὰν καὶ γένηται καιρὸς ἀπλίκτου, τοῦ ὀρύγματος κατὰ τὸ δεόν γενομένου, καὶ τῶν τριβόλων ἀποτιθεμένων, ἢ οἰκοδομῆς γενομένης ἔσωθεν, ἢ χάρακος ἀπὸ εὐλῶν πηγνυμένου, τοιαύτην ἀσφάλειαν ἔχειν τὸ φοσσάτον, ἣν ὀφείλει ἔχειν μετὰ τοῦ χαραγῶ. Καραγὸν δὲ λέγομεν τὰς ἀμάξας καὶ τὸν δι' αὐτῶν περιτειχισμὸν τοῦ φοσσάτου.

μη'. Ἐὰν δὲ τύχη ὥστε τοὺς καθ' ἄλληλους πλείω-

νας εἶναι, ὀλίγους δὲ τοὺς πεζοὺς, καὶ οὕτως δόξῃ A ὥστε μείναι τὸ τοῦλδον ἐν τῷ φοσσάτῳ, μὴ πάντας τοὺς πεζοὺς ἵστασθαι ἔσωθεν τοῦ φοσσάτου, ἀλλὰ τινὰς μὲν ἐν αὐτῷ τῷ φοσσάτῳ παραφυλάττειν, τινὰς δὲ ἔμπροσθεν τῶν πορτῶν καὶ τῶν ὀρυγμάτων τοῦ φοσσάτου ἐν τάξει ἵστασθαι. Ἴνα ἐὰν συμβῇ τῶν καθάλαριων τροπῆν γενέσθαι, καὶ μὴ σύνεισιν πεζοί, αὐτοὶ δεχόμενοι αὐτοὺς δύναμιν καὶ ἄδειαν αὐτοῖς διδῶσιν ἢ ἀναστραφῆναι κατὰ τῶν ἑχθρῶν, ἢ εὐτάκτως ἐπέρχεσθαι εἰς τὸ φοσσάτον, καὶ μὴ στενωχωρεῖσθαι εἰς τὰς πόρτας ἐν τῇ εἰσόδῳ καὶ κινδυνεύειν.

μθ'. Τοὺς δὲ ἄρχοντας τῶν ὑπὸ σὲ ταγματῶν δέον σοι παραγγέλλειν, ἵνα διαγνώσιν ποιοῦσιν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ παραχειμαδίου καὶ διὰ τῶν τουρμαρχῶν δηλοποιεῖν, πόσων ἵππων καὶ πόσων ὄπλων δέονται οἱ ὑπ' αὐτοῖς τεταγμένοι στρατιῶται, ἵνα ἀναγκαίως παρασκευάζῃς ἐν τῷ δέοντι καιρῷ ταῦτα εὐτρεπίζεσθαι, καὶ ἐπιλαμβάνεσθαι αὐτὰ τοὺς στρατιώτας. Καὶ μάλιστα τῆς τοξείας, ἐπιμεληθῆς, ὥστε εἰ δυνατόν καὶ τοὺς ἀστρατεῦτους ἐν τοῖς οἴκοις ἐπιφέρεισθαι τόξῳ. Ἡ γὰρ τοῦτου τοῦ κεφαλαίου ἀμέλεια πολλὴν βλάβην καὶ ἀμέλειαν τῷ καθόλου Ῥωμαϊκῷ στρατεύματι ἐνεποίησεν, ὡς μοι καὶ ἄνω που εἴρηται. Τοσαῦτα μὲν οὖν καὶ περὶ ἀπλίκτων ἡμῖν εἰρήσθω. Ἀκόλουθον δέ ἐστιν καὶ περὶ τῆς εἰς τὸν πόλεμον προπαρασκευῆς, ἥτοι πρὸς μίξῃ ἢ δύο ἡμερῶν, πολλὰς δὲ καὶ πρὸς πλείονων, ὡς ἀπαιτεῖ, ὀφειλοῦσης γίνεσθαι, ἥδη σοι διατάξασθαι, ὅσα τε ποιεῖν δεῖ καὶ δῶν ἀπέχεσθαι, καὶ ὅσα τοῖς στρατιώταις παραγγέλλειν σε πρέπον ἐστίν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΒ'.

Περὶ προπαρασκευῆς πολέμου.

α'. Ὅταν μὲν οὖν καιρὸς πολέμου ἐλπίζεται σοι, ὦ στρατηγέ, καὶ τὸν ἥδη προγυμνασθέντα στρατὸν ἐπισυνάξῃς, καλὸν ἐστὶν ἵνα μὴ ἅπαντα ὁμοῦ εἰς μίαν ἐκτάκτικὴν παράταξιν, καὶ μάλιστα πολλὴν ὄντα καὶ ἱκανὸν, καὶ διὰ τοῦ ἀκαιροῦ πλῆθος συγχίθῃς τὴν εὐταξίαν τῆς παρατάξεως, ὡς μὴ δύνασθαι διὰ τὸ μέγεθος καὶ πλῆθος καλῶς πεῖθεσθαι αὐτὴν πρὸς τὰ κελεύμενα, ἀλλὰ τὸν περισσὸν στρατὸν διαμέρισον, καὶ ποιήσων καὶ δευτέρων παρατάξιν.

β'. Ὅταν γὰρ δημοσία μέλλῃ καθάλαριον μάχην, καὶ εἰς μίαν μόνην παραταγὴν τὸν ὅλον στρατὸν κατ' ὄψιν τῶν πολεμίων παρατάσῃ, καὶ μὴ ἀποβλέπῃ πρὸς ἐναντίαν τύχην, μηδὲ μελετᾷ βλέπεται, ἦγουν καὶ δι' ἑτέρας παρατάξεως, οὗτος, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀνὴρ ἀπειρὸς ἐστίν, καὶ προφανῶς εἰς κίνδυνον ἐκτυτὸν ἐπιβήσκει.

γ'. Καὶ γὰρ οὐχὶ τὸ πλῆθος τῶν σωμάτων, οὐδὲ ἡ ἀτακτοῦ θρασυτητος, οὐδὲ ἡ ἀπλὴ προσβολὴ τὸν πόλεμον κοίνουσιν, ἢ κατορθοῦσιν, ὡς τινες τῶν ἀπειρῶν νομίζουσιν, ἀλλὰ μετὰ Θεῶν τῆς τέχνης καὶ φρονημάτων στρατηγικῶν μετὰ τῆς προθυμίας τοῦ στρατοῦ κατορθοῦνται ὁ πόλεμος.

δ'. Διὰ μὲν φρονημάτων καὶ τροπαίων, οἷον εἰς καιροὺς ἦγουν ἡμέρας, ἢ νυκτὸς, ἢ χειμῶνος, ἢ εὐδίας, ἢ πάλιν εἰς τόπους, ἦγουν δι' ἐγκυρμμάτων, ἢ στενωμάτων, καὶ δι' ἀφνειότητος, ἢ διὰ πολλῶν ἄλλων καὶ διαφόρων τόπων ἵνα ἀπατᾷ τοὺς ἑχθροὺς, ὥστε

pedites sint, decretumque fuerit omnia impedimenta in fossato ut permaneant, nullo modo pedites universi intra fossatum se contineant, sed quidam intus fossatum custodiant, quidam foris ante portas et fossas castrorum instructi stent, ut si conlingat equitum fugam fieri, pedites domi illorum copias recipiant, et securitatem aliquam illis afferant, vel ut adversus hostes iterum se vertant, vel ordinate in castra discedant, neque in ingressu portarum periclitentur, aut affligantur.

49. Praefectis tuis hoc omnino praecipendum est, ut de hibernis procurandis nonnihil laborent, quotque et quibus equis aut armis milites sui egeant, per turmarchas tibi significetur, ut idoneo tempore et tu haec praepares, et milites recipiant. Maxime autem rei sagittariae et diligentissime providebis, ut qui domi immunes a militia fuerint, arcus et arma sagittaria parent. Haec enim una res contenta, sicuti supra diximus permagnas universo exercitui Romano offensiones attulit. Atque haec de aplictis sive castris a nobis dicta sint: restat ut de praeparatione ad bellum, ante unum aut alterum diem, aut plures etiam, quemadmodum opportunitas id feret, jam nunc praecipiamus, quas res suscipere, a quibus abstinere debeas, et quae praefectis tuis militibusque praecipienda sint.

δῶν ἀπέχεσθαι, καὶ ὅσα τοῖς στρατιώταις παραγγέλλειν σε πρέπον ἐστίν.

CONSTITUTIO XII.

De praeparatione ad bellum.

1. Belli tempore jam imminente, universum exercitum unum in locum coges: non tamen in unam aciem omnes copias tuas, si multae copiosaeque fuerint, instrues, ne propter numeri multitudinem aciem perturbent, et propter vastam ejus magnitudinem minus obedire imperatis tuis possint: sed supervacaneum numerum divide, et secundam aciem ex eo instrue.

2. Qui enim universis equitum copiis pugnat, et unam in aciem adversus hostes omnem exercitum confert, neque in adversos belli atque ancipites casus intuetur, neque procurat quemadmodum aliis copiis, si quid accidat, pugnare cum hoste possit, hic vir mihi videtur admodum imperitus rerum esse, et in manifestum discrimen seipsum conjicere.

3. Neque enim numero hominum, neque importuna audacia, neque sola conflictatione ipsa bella conficiuntur: sed secundum voluntatem Dei, arte bellica et imperatoris factis, et consillis bene administratis, cum quadam exercitus alacritate, bella prospere succedere solent.

4. Prudentia autem ac moribus haec sunt, tamen pro ratione temporis, ut diei, noctis, hiemis, serenitatis: vel pro locorum situ, ut insidiarum, angustiarum, subitarum incursionum: vel pro rerum aliarum multarum ratione occurratur hostibus, ut

præter commune et publicum bellum, alia ad victoriam consequendam instituas. Hoc enim admodum salutare ac necessarium est, ut intelligentia, prudentia, magnitudine animi, arte militari hostes tuos superes.

5. Atque hæc quidem prudentia factisque imperatoris præstabis. Scienter autem bellum geres, idonea cum acie exercitum varie ac tuto diviseris aut conjunxeris, ac ordine quodam militari hoc feceris, atque in hostes invaseris.

6. Neque vero teipsum solum ab hostium dolis, incursionibus, consiliis tutum conservabis, sed etiam aliquas adversus eos machinationes serves. Unde et majores nostri hoc quasi vite observabant, nempe ordinis conservationem. Ac ideo exercitum in turmas, drungos, id est, cohortes milliarias, tagmata sive cohortes, centurias, contubernia, ac reliquas partes ad usum bellicum idoneas partiebantur atque instruebant.

7. Neque enim par est in unam solum aciem omnes copias conferre, neque in uno momento dijudicationem et administrationem tantæ equitum multitudinis ponere, præsertim cum tibi permagna militum multitudo adfuerit. Si autem quomodum usus fuerit, et tibi commodissimum videbitur, exercitum instruxeris, res varias ac diversas bene administrabis.

8. Multos autem et varios adversos casus videmus contingere, quando in unam aciem universas copias quis cogit, in primis autem eos qui contraria, sive hastas gerunt: nam cum ingens numerus sit eorum, qui in exercitu sunt, magnum intervallum spatii occupabunt.

9. Deinde cum multa occurrant inæqualia loca, inæqualem quoque et haud morigeram aciem, nempe vastam esse oportet, partesque ejus minime inter se conspirare atque adeo ante pugnam inceptam, perturbatam et dissipabilem inveniemus.

10. Quod si hostibus hoc contingat, ut longitudinem aciei nostræ superent, id est, ad nos circumcludendos subito ad cornu irruant, acies reliqua, quæ a tergo et lateribus est præsidio destituta, nemine jam aciem sublevante, necessario ad intercessionem venit.

11. Proelio jam commisso, propter longitudinem aciei videmus sæpe comites cum suis bandis sive cohortibus aciem occulte deserere: quæ res cæteris omnibus occasionem affert miserabiliter fugiendi. Versis enim in fugam illis, nulla intermissio fugiendi, nulla spes revorandi est. Nemo enim eos a fugiendo repellere, aut ad stationem reducere potest jam ad fugam incitatos.

12. Si vero feliciter se bellum gesturos putant

A χωρίς δημοσίου πολέμου κατορθώσαι την νίκην κατ' αὐτῶν. Τοῦτο γάρ ἐστι καὶ σωτήριον, καὶ πάνυ ἀναγκαῖον, ἵνα διὰ τῆς σῆς συνέπειας καὶ φρονήσεως, καὶ ἀνδρείας καὶ τέχνης νικᾷς τοὺς ἐχθρούς.

ε'. Καὶ ταῦτα μὲν διὰ τῶν φρονημάτων καὶ τῶν στρατηγημάτων. Διὰ δὲ τῆς ἐπιστήμης κατορθώσεις τὸν πόλεμον, ἐὰν μετὰ τάξεως τῆς πρεπούσης διαμερίσης, ἢ συνάψης τὴν στρατὸν ποικίλως καὶ ἀσφαλῶς, καὶ παρατάξῃ μετὰ εὐταξίας πολεμικῆς, καὶ οὕτως τὰς τῶν πολεμίων ἐγχειρήσεις ποιήσεις.

ς'. Καὶ μὴ μόνον φυλάξῃς σεαυτὸν ἀπὸ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἧγουν φρονημάτων τῶν ἐναντίων σου, ἀλλ' ἵνα μάλλον καὶ σὺ κατ' αὐτῶν ἐπιτηδεύῃς καὶ ἀντιστρατεύῃ. Ὅθεν καὶ οἱ παλαιοὶ στρατηγοὶ τοῦτο παρετήρησαν ὡς χρήσιμον, ἧγουν τὴν εὐταξίαν. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς τούρμας καὶ δρούγγους, καὶ κόμητας καὶ πεντάρχους καὶ εἰς ἄλλα μέρη πρὸς τὴν χρείαν τὴν παρούσαν τὸν ὅλον στρατὸν διαμερίσαντας οὕτως παρατάσσοντο.

ζ'. Οὐ γὰρ πρέπειν ἔστιν εἰς μίαν μόνην παράταξιν ἐκτάσσειν τὸν στρατὸν καὶ ἐν μᾶ μόνῃ ῥοπῇ κρῖσιν καὶ διοίκησιν τοσούτων χιλιάδων καθαλλαρῶν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ δευτέρην πολλακίς καὶ τρίτην παράταξιν κατ' ὅπισθεν διαίρειν, καὶ οὕτως τὰς τάξεις ποιεῖν μάλιστα ὅσων σοὶ ἐστιν, καθὼς εἴρηται, πλήθος στρατιᾶς. Καὶ γὰρ οὕτως ποιῶν, ὡς ἐν σοὶ δόξῃ καὶ ἀπαιτήσῃ ἡ χρεία, ποικίλως καὶ διαφόρως τὰς ἐγχειρήσεις ποιήσεις.

η'. Πολλὰ γὰρ ἐναντία λογίζομεθα γίνεσθαι, ὅταν εἰς μίαν παράταξιν τὸν ὅλον στρατὸν τις συναγάγῃ, καὶ κατ' ἐξαιρετὸν τοὺς κοντάρια ἔχοντας· συμβαίνει γὰρ πλήθους ἔντος στρατοῦ, καὶ εἰς πολλὴ διάταγμα ἐξ ἀνάγκης ἐκτεεινομένου.

θ'. Εἶτα καὶ ἀνωμάλων τόπων ὑποπιπτόντων, ἀνίσον εὐρίσκεσθαι καὶ ἀπειθῆ τὴν παράταξιν, ὡς μακρὰν οὖσαν, καὶ μὴ συμφωνεῖν ἀλλήλοις τὰ μέρη αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τῆς συμβολῆς διὰ τὴν ἀταξίαν εὐδιάλυτον αὐτὴν καὶ πεφυρμένην γίνεσθαι.

ι'. Εἶτα ἐὰν ποτε συμβῇ τοῖς πολεμίοις ἢ ὑπερεκταθῆναι κατὰ τὸ πλάγιον, ἧγουν, ἐπὶ κέρως ἐπεξελεθῆναι πρὸς κύκλωσιν αἰφνιδίως, λοιπὸν ἢ παράταξις διὰ τε τῶν ὀπίσσω καὶ τῶν πλαγίων αὐτῆς ἀπορούσα βοηθείας, καὶ μηδενὸς ὑπάρχοντος τοῦ συνηγοροῦντος αὐτὴν, ἐξ ἀνάγκης πρὸς τελείαν φυγὴν ὁρμήσει.

ια'. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ πολέμου συμβολῇ, διὰ τὸ μήκος τῆς παρατάξεως ἐπιβλέπειν πολλακίς τίνες τῶν ταγμάτων μετὰ καὶ τῶν βάνδων ἀφανῶς λιποτακτοῦσι· καὶ γίνεται καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς ἀναχωρήσεως πρόφασις. Καὶ πρᾶγμα ἐλευνὸν τρεπομένων αὐτῶν, οὐδὲ ἀνακοπῆ τῆς φυγῆς, οὐδὲ ὑποστροφή οὐδέμια γίνεται· οὐδεὶς γὰρ ἀναφάνεται ὁ μᾶλλον ἀνακαλεῖσθαι ἢ ἐπισυνάγειν αὐτοὺς εἰς τροπὴν, ὡς εἴρηται, καὶ φυγὴν ὁρμήσαντας.

ιβ'. Ἐὰν δὲ τάχα καὶ νομίσοισιν μετὰ ἐπιτυχίας

ἐν πολλοῖσι ποιεῖν οἱ αἰς μίαν παράταξιν τασσόμενοι, ἅ καὶ προῦθειν ἐν τῇ μάχῃ τοὺς πολεμίους, ὅταν διαλυθῇ πάντως ἡ παράταξις ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ πλοῦτου καὶ πλοῦτος τὴν δίωξιν ἀτακτῶς· οἱ διώκοντες· ἔαν συμβῇ πολλαῖς τοὺς φεύγοντας· ἀντιστραφεῖν· ἀφ' ἑαυτῶν κατὰ τῶν διωκόντων αὐτοῦς, δύνανται ἄλλην αἰφνιδίως ἐπὶ ἐγκρούματός ἀναφανῆναι, ἀνάγκη πᾶσα ἂν διώκοντες εἰς φυγὴν ὀρμηθῶσι πηδῶντα ἔχοντες, ὡς εἴρηται· τὸν δυνάμενον ἀπάντηθαι ἢ ἀποσοῦσαι τοὺς διὰ τῆς ὑποστροφῆς ἀπροσδοκῆτως ἐπερχομένου.

ιγ'. Ἐν δὲ μόνον νομίῳ προτέρημα ἔχειν ἐδ πάντας εἰς μίαν τάσσεσθαι παράταξιν, τοῦτ' ἔστι ἐδ φάνεσθαι τοῖς ἐχθροῖς μήκροθ' ἐπιπέδων καὶ ἐσοκαίμενην τὴν τάξιν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μέχρι θεωρίας καὶ μόνης ἔχει τὸ κέρδος.

ιδ'. Ἐχει δὲ τάχα καὶ ἑτέρῳ ἡβροτέρημα, τὸ δύνασθαι διὰ τῆς μιᾶς παρατάξεως καὶ μεγάλης ποιεῖν κύκλωσιν ἀπὸ ἐνὸς μέρους, καὶ ἀποκλείειν τοὺς πολεμίους· καὶ ἀρᾶ καὶ τοῦτω μετὰ τοῦ πρέποντος λόγου καὶ τέχνης τις χρῆσεται.

ιε'. Τὸ δὲ διπλᾶ ποιεῖν τὰς παρατάξεις, ὥστε εἶναι εἰς ὑποδοχθεῖαν τῆς πρώτης παρατάξεως τὴν δευτέραν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον λογισμὸν πολλὰ τὰ ἐξαιρέτα καὶ ἀναγκαῖα νομιζομέν' ὀνυρέγειν. Καὶ πρῶτον μὲν οἱ τῆς πρώτης παρατάξεως ἔχοντες ὅπισθεν κατὰ τοῦ νότου αὐτῶν τὴν δευτέραν τάξιν φυλάττουσαν αὐτοὺς, προθυμοτέρως μάχονται πρὸς τοὺς πολεμίους. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἄκρᾶ, ἦγουν τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερὰ τῆς παρατάξεως διὰ τῶν πλαγιοφυλάκων φυλαττόμενα ἀφ' ὧν πρὸς τοὺς ἐμπροσθεν πολεμοῦσι. Τὸ δὲ πλέον προτέρημα, ὅτι τῆς δευτέρας παρατάξεως ὅπισθεν οὐσης οἱ πολλαῖς λιποτακτοῦντες ἐν τῇ πρώτῃ παρατάξει οὐ τρέπονται, ὡς ἔτυχεν, ὑπὸ τῶν ὀπισθεν αὐτῶν ὑπόπτουμένοι· τοῦτο γὰρ καὶ μεγάλην ὠφέλειαν ποιεῖ τῇ μάχῃ.

ις'. Καὶ ἐν καιρῷ δὲ τροπῆς, ὡς πολλαῖς συμβαίνει τῇ πρώτῃ τάξει, γίνεται ἡ δευτέρα εἰς ἀντιληψιν καὶ καταφυγὴν, ὅθεν πάλιν δυνάτων αὐτοὺς ἀνακαλεῖσθαι βοηθουμένους ὑπὸ τῆς δευτέρας τάξεως, καὶ κατὰ τῶν ἐπιπεσόντων ἐχθρῶν πάλιν ἀντιστρέφεισθαι.

ιζ'. Ἀλλὰ καὶ ὅταν διώκουσι τοὺς ἐχθροὺς οἱ τῆς πρώτης παρατάξεως ἀσφαλῶς καὶ μετὰ προθυμίας ποιοῦνται τὴν δίωξιν· ἔαν γὰρ ἀντιστραφεῖν, ὡς πολλαῖς γίνεται· φεύγοντες οἱ ἐχθροὶ ἢ ἀλλοθὲν ποθεν αἰφνιδίως ἐπέλθωσιν ἐχθροὶ, γίνεται δευτέρα τάξις ἀπαντῶσα καὶ συνάγουσα καὶ φυλάττουσα τοὺς τῆς πρώτης παρατάξεως.

ιη'. Ἀλλὰ καὶ, ὅ μὴ γένηται, ἔαν συμβῇ τελείαν τροπὴν γενέσθαι τῆς πρώτης τάξεως, καὶ οὐ δύναται ἀντιστραφεῖν κατὰ τῶν ἐπέλθόντων αὐτῇ πολεμίων, εὐρίσκειται ἡ δευτέρα τάξις ἐτοίμη, καὶ εὐκόλως πολεμεῖ καὶ καταγωνίζεται τὴν ἐναντίαν δύναμιν, ἔαν τάχα παντελῶς τροπῇ ἢ πρώτῃ παρατάξει.

ιθ'. Καὶ γὰρ ἀνάγκη πᾶσα τὴν τάξιν τῶν ἐναντίων ἐχθρῶν ἀπὸ τῆς συγκροτήσεως τοῦ πολέμου ἀκατάστατον γενέσθαι καὶ διαλελυμένην, καὶ τῆς ἡμετέρας δευτέρας τάξεως εὐτάκτως ἰσταμένης καὶ μετὰ

qui unam in aciem se instruant, et ante se in prælio repulsuros hostes existimant, ubi universa acies dissipatur, et omni impetu fugientes hostes insequitur, si contingat eos iterum se adversus copias alias subito ex insidiis intervenire, nulla causa est quin qui insequerentur statim diffugiant, cum nullo in promptu habeant, qui hos de improvviso intervenientes repellere aut refutare possint.

13. Unum autem, idque solum subsidium habere eos existimo, qui universas copias unam in aciem conferunt, ut inimicis videantur enirius perfecta atque ingentes copiae esse. At hæc res speciem solum utilitatis habet, utilitatem autem nullam continet.

14. Alterum autem subsidium est, quod una hæc instructa acie, ad circumfundendos atque intercludendos hostes aptiores erunt, si id artificie quodam et cum decore fiat.

15. Duplicem instruere aciem, ut una alteri subsidio esse possit, quantum humano iudicio percipi potest, multa et magna et præclara bona in se continet. Ac primum sane est, quod prima acies cum alteram a tergo subsidiariam habet, fortius atque alacrius cum hostibus dimicat. Deinde extremæ oræ tum dextræ, tum sinistræ, lateranis defensæ, majore cum animo ac cupiditate bella gerunt. Maximum autem subsidium est, quod secunda acie a tergo instructa, qui in prima acie stationem suam deserunt; in fugam non vertuntur, veriti secundam aciem, et suspicionem ignaviæ timentes: hoc enim magnam utilitatem in bello affert.

16. Prima acie, quemadmodum sæpe usæ venit, profligata, secunda acies sæpe præsidio illis perfugitque est, unde rursus adjuvi revocati que adversus irrudentes hostes iterum se convertunt.

17. Atque etiam quando qui in prima acie sunt hostes suos strenue atque alacriter persequuntur, si, quod fieri solet, vertant se iterum hostes, aut aliunde subito novi hostes intervenerint, secunda acies occurrens, primam aciem congregat et conservat.

18. Sed, quod absit, si prima acies protinus repellatur, neque revocari ad pugnandum cum hostibus poterit, secunda acies confestim instructa adest, quæ secundum prælium iterum ineat, et de summa rerum etiam decertet, prima acie universa fusa.

19. Necessè est enim aciem hostium, post bellum jam commissum et consertas manus, dissipatam atque aliquantulum inordinatam esse, secunda acie nostra adhuc integra atque ordinata, ""

ad victoriam magna praesidia habet, cum instructa et perfecta adversus confusam et perturbatam hominum multitudinem dimicet.

20. Neque vero solum necessaria est copiarum nostrarum in duas acies divisio, quando pares atque aequales nostrae atque hostium copiae inter se fuerint, sed tum in primis cum majores ac plures nostris ipsorum copiae fuerint.

21. Sin quis dicat: Quenam tandem hujus secundae aciei utilitas esse potest? prima enim acie fusa et repulsa, secunda acies facile tergiversatur et in fugam se dat: is secum hoc modo cogitet: Si duabus aciebus instructis bellum lubricum, atque anceps fuerit, quidnam quis existimare debet una solum acie appaata futurum, cum praesertim hac rejecta nihil habeat quo juvare se atque recreare possit?

22. Sin iterum objicias, copias has in duas acies divisas, longiores et tenuiores justo esse, intelligat his duabus hoc effectum iri, ut cum inmoderata magnitudine sint, et prope se adjungantur, nulli a praelio separati, sed formae acierum mutatae sint, et alteram ante, alteram retro locantes, utramque aciem munitiorem firmioremque reddimus.

Καὶ γὰρ ὁ πρὸ τοῦ ἀλλαγῆναι τὸ σχῆμα συνέβαινε γενέσθαι, τὸ πᾶσαν τὴν δύναμιν εἰς μίαν παράταξιν ταξομένην μακρὰν καὶ λεπτὴν εὐρίσκεισθαι, τοῦτο ἐν τῇ διπλῇ τάξει εὐπορήσαμεν συμμέτρους τὰς δύο τάξεις ποιήσαντες, διὰ τὸ πλησίον ἀλλήλων εἶναι, οὐ τῆς μάχης χωρίσαντες, ἀλλὰ τὸ σχῆμα ἐναλλάξαντες, καὶ τὴν μὲν ἐμπροσθεν, τὴν δὲ ὀπίσθεν τάξαντες, καὶ πλεόν τὰς παρατάξεις διὰ τὸν προεπιρημένον τρόπον κατοχυρώσαντες.

23. Propterea autem par est equestres copias sive majores sive minores sint, in plures diversasque partes dividere, quia necesse est te certa quadam definitaque moderatione omnia instituire, cum adversus hostes dimicas, qui in bello tum artem militarem, tum ordinem bellicum observant.

24. Si poteris, nulla ratione bellum geras, cum hostium plures copias esse intelligis. Primo cognoscendae diligenter hostium copiae sunt, tum bellum statim inferendum est.

25. Si pedestrem habeas exercitum, hujusmodi aciem instrues, qualem tibi statim explicabimus, in capite de acie pedestri, et acie mista equitum ac peditum instruenda.

26. Sin autem soli equites fuerint, et adversus equites bellum suscipiendum est, in tres equestres acies universum divides exercitum. Primam aciem, quae πρόμαχος, id est propugnatrix, dicitur, in tres partes divides, unaquaque parte sive turma in tres μοίρας sive drungos, id est, cohortes milliarias divisa: in media autem parte sive turma ὑποστράτηγον, id est principem sive propraetorem tuum: in dextra sinistraque parte, turmarchas suos, in medio drungariorum aut μοιραρχῶν, id est tribunorum collocabis.

καταστάσεως, τῆς δὲ τῶν ἐχθρῶν πεφυρμένης προτερεῖν μᾶλλον τὴν ἡμετέραν καὶ ἐπιδιώκειν τοὺς διαλύσαντας τὴν τάξιν.

κ'. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀναγκαιότερον παρὰ πάντα, ὅτι οὐ μόνον πρὸς τὰς ἰσομέτρους δυνάμεις, ἦγουν τῶν τε ἡμετέρων καὶ τῶν ἐναντίων ἀρμοδία ἐστὶ καὶ ἀναγκαῖα, ὡς εἴρηται, ἢ εἰς δύο παρατάξεις διαίρεσις τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ὑπερχούσας καὶ πλεόν τῶν ἡμετέρων οὐσας δυνάμεις.

κα'. Ἐὰν δὲ τις λέγει, ὅτι Τί ὄφελος; τῆς γὰρ πρώτης τάξεως ταρρασομένης καὶ τρεπομένης, εὐχερῶς καὶ ἡ δευτέρα συναπάγεται αὐτῇ, καὶ συντρέπεται· ἀλλὰ ἀκουσάτω ὁ τοιοῦτος, ὅτι ἐὰν δύο παρατάξεις, καθὼς εἰρήκαμεν, γενομένων, ἐπισηπλὸς τὸ πρῶγμα γίνεται, εἰ ἂν τις ἐλπίζει ὅταν καὶ μὴ μόνη ἐστὶ παράταξις, καὶ αὕτη τραπέσια, οὐκ ἔχει ἐτέραν δι' ἧς βοηθηθῆναι δύναται καὶ ἀνακληθῆναι;

κβ'. Ἐὰν δὲ πάλιν λέγει, ὅτι Τῆς δυνάμεως πάσης ἦγουν τοῦ στρατοῦ μεριζομένου εἰς πρώτην καὶ εἰς δευτέραν παρατάξιν ἀσθενεστέρα καὶ ἀδυνατωτέρα ἡ τάξις εὐρίσκειται, κατανοήσει καὶ τοῦτο, ὅτι ἐὰν μὲν ἡ δύναμις ἐμερίζετο καὶ ἐχωρίζετο τοῦ πολέμου, καλῶς ἂν τοῦτο ἤπότε. Ἀλλ' ἡμεῖς οὐ τὴν δύναμιν κελεύομεν μερισθῆναι, ἀλλὰ μόνον τὸ σχῆμα ἀλλαγῆναι. Καὶ γὰρ ὁ πρὸ τοῦ ἀλλαγῆναι τὸ σχῆμα συνέβαινε γενέσθαι, τὸ πᾶσαν τὴν δύναμιν εἰς μίαν παράταξιν ταξομένην μακρὰν καὶ λεπτὴν εὐρίσκεισθαι, τοῦτο ἐν τῇ διπλῇ τάξει εὐπορήσαμεν συμμέτρους τὰς δύο τάξεις ποιήσαντες, διὰ τὸ πλησίον ἀλλήλων εἶναι, οὐ τῆς μάχης χωρίσαντες, ἀλλὰ τὸ σχῆμα ἐναλλάξαντες, καὶ τὴν μὲν ἐμπροσθεν, τὴν δὲ ὀπίσθεν τάξαντες, καὶ πλεόν τὰς παρατάξεις διὰ τὸν προεπιρημένον τρόπον κατοχυρώσαντες.

κγ'. Διὰ τοῦτο γὰρ εἰς μέρη διάφορα καλῶς ἂν καὶ πρέπον ἐστὶ τὸ πάντα καθάλαριχον στρατὸν διαμερίζεσθαι, κἂν τε πολὺς ἐστὶ, κἂν τε σύμμετρος· εὐδελον γὰρ καὶ πρέπον ἵνα χρεωσθῆς, ὃ στρατηγῆ, λόγον ποιέσθαι καὶ κατάστασιν, ὡς ἐνδέχεται, ὅταν μάλιστα καὶ πρὸς ἔθνη πολεμῆς τάξιν ἔχοντα καὶ τέχνην πολέμου.

κδ'. Ἐὰν δὲ δύνασαι, μὴ ποιῆς φανερῶς τὸν πόλεμον, ὅταν γινώσκεις ὅτι πλείους σοῦ εἰσὶν οἱ πολέμοι. Καὶ γὰρ πρέπον σοι πρότερον τὴν δύναμιν τῶν πολεμίων σου ἀναμαθεῖν, καὶ οὕτως ποιήσασθαι τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου.

κε'. Ἐὰν δὲ ἔγεις πεζικὸν στρατὸν, ποιήσασθαι τοῦτου τὴν παράταξιν, ὡς μετὰ ταῦτα δηλώσομεν, ἐν τῇ περὶ πεζῶν καὶ τῶν συμμίκτων τοῖς καθάλαρις διατάξει.

κς'. Ἐὰν δὲ μόνοι καθάλαριοι εἰσι, καὶ πρὸς καθάλαριους ὑπάρκειται ὁ πόλεμος, καὶ εἰς τρεῖς καθάλαρικὰς τάξεις διαμερίζεις τὸν στρατὸν. Καὶ τὴν μὲν πρώτην παράταξιν, ἧτις λέγεται πρόμαχος, εἰς τρία ἴσα μέρη ἐκτάξης ἀπὸ τριῶν μοιρῶν ἔχοντος ἐκάστου μέρους, ἦγουν ἀπὸ τριῶν δρούγγων ἐκάστης τούρμας, καὶ ἐν τῷ μέσῳ μέρει τάξεις τὴν ὑποστράτηγόν σου, ἐν δὲ τοῖς ἐτέροις δυσὶν, ἦγουν τῷ δεξιῷ καὶ τῷ ἀριστερῷ, τοὺς τῶν μερῶν ἀρχοντας μέσους τῶν ὑποτεταγμένων αὐτοῖς ἀρχόντων, ἦγουν τῶν μοιραρχῶν (90).

NOTAE.

(90) Μοιραρχῶν. Scribe, μεραρχῶν.

κζ. Ταῦτα δὲ τὰ τρία μέρη συστήσεις ἀπὸ κούρ- A
σέρων, ἤγουν τῶν εἰς κούρσον τεταγμένων στρατευ-
μάτων, οὗς νῦν λέγουσι προκλάστας, καὶ διφενσό-
ρων, ἤγουν τῶν ὑποδεχομένων τοὺς εἰς τὸ κούρσον
ἐλαύνοντας, καὶ ἐκδικούτων αὐτοὺς, ὥστε ἐκάστου
μέρους τὸ τρίτον ποσὸν κούρσάτορας εἶναι. Τούτους
δὲ εἶναι καὶ τοξότας. Τὸ δὲ διμοῖρον τὸ ἐν μέσῳ τοῦ
στρατοῦ διφένσορας ἤγουν ἐκδικούς τοὺς ὑποδεχομέ-
νους τοὺς κούρσάτορας.

κη. Παρατάξεις δὲ ἐν τῇ πρώτῃ τάξει οὕτως· Εἰς
μὲν τὸ ἀριστερὸν μέρος, εἰς 8 μάλιστα αἱ κυκλώσεις
τῶν ἐναντίων εὐκλῶς γίνονται, δύο ἢ τρία βάνδα,
ἓνα εἰςὶ πλαγιοφύλακες ἰσάμενοι ἴσοι τοῦ αὐτοῦ
μέρους· καὶ βάνδον ἐν ἡ δύο βάνδα τοξότας τοὺς
λεγομένους ὑπερκέρστας (91) ἤγουν ἐτοιμούς ὄντας
εἰς κύκλωσιν τῶν πολεμίων· τούτους στήσεις ἢ εἰς B
τὸ μέρος τὸ δεξιόν. Καὶ τὴν μὲν πρώτην τάξιν οὕτως
παρατάξεις.

κθ. Τὴν δὲ δευτέραν παράταξιν τὴν λεγομένην
βοηθὸν τάξεις, ἓνα ἔχη τὸ τρίτον ποσὸν τοῦ παντὸς
στρατοῦ, καὶ ταύτην ποιήσεις εἰς τέσσαρα μέρη,
ἓνα ὡς ἀπὸ ἐνὸς σαγιτιοβόλου διαστήματος κατὰ τὰς
πλευρὰς ἀλλήλων περιπατοῦσι τὰ τοιαῦτα μέρη.
Τὰ δὲ τοιαῦτα μέρη ἀμφιστομα ποιήσεις· ἤγουν δι-
στομα, ἓνα καὶ οἱ ἔμπροσθεν πρὸς τὸ λεγόμενον μέ-
τωπόν εἰσιν δυνατοὶ καὶ καθωπλισμένοι ὁμοίως καὶ
οἱ ὀπίσθεν πρὸς τὴν λεγομένην οὐράν δυνατοὶ καὶ
καθωπλισμένοι· ἓνα καὶ ἐὰν κατὰ τοῦ νότου ἤγουν
ὀπίσω αὐτῶν ποιήσωσιν προσβολὴν οἱ ἐχθροὶ, ἀντι-
στέφονται, καὶ εὐρίσκονται ἀπὸ τῶν δύο μερῶν C
ἔτοιμοι ἀντιτάσσεσθαι.

λ. Ἄλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις μέρεσιν ὀπίσθεν τῆς
παρατάξεως ἐκατέρωθεν, ἤγουν ἐθεν καὶ ἐκεῖθεν,
ὡς ἀπὸ ἐνὸς σαγιτιοβόλου διαστήματος, ἐκτάξεις
ἀπὸ ἐνὸς βάνδου ἐν τάξει κωτοφυλάκων ὅσον εἰς τρί-
την τάξιν.

λα. Ἴνα δὲ καὶ ἐν τῷ μέσῳ χωρία, ἤγουν τὰ δια-
στήματα τῆς δευτέρας τάξεως, ἠνωμένα εὐρεθῶσι
διὰ παντὸς, καὶ ἡ πᾶσα τάξις ἐν σώμα φαίνεται, καὶ
μὴ διαστρέφεται περιπατοῦσα, ἀναγκαῖόν σοι ἔστιν
εἰς ταῦτα τὰ ἐν μέσῳ διαλείμματα ἀπὸ ἐνὸς βάνδου
καταστήσαι εἰς ὅσον τὸ εὐκαιρὸν διάστημα ἔχοντα τὸ
βάθος ἤγουν τὸ πᾶχος ἢ ἀπὸ δύο καθαλλαρίων, ἢ τὸ
καλῶς ἔχον ἀπὸ τεσσάρων, μάλιστα πολλοῦ ὄντος D
τοῦ στρατοῦ, ἓνα ὅταν καιρὸς γένηται τὰ τρεπό-
μενα μέρη τῆς πρώτης παρατάξεως. Ταῦτα τὰ τρία
βάνδα τὰ ὄντα ἐν τοῖς εὐκαιροῖς τόποις ὑποστελλό-
μενα καὶ συσφιγγόμενα εὐκαιρα ποιοῦσι τὰ χωρία
πρὸς τὴν ἐκείνων ὑποδοχὴν. Καὶ ἅμα μὲν ὑποδέχον-
ται τοὺς τρεπομένους εὐκαιρα χωρία ποιοῦντες, ἅμα
δὲ καὶ ἀναστέλλουσι τοὺς θέλοντας σκορπίζεσθαι ἢ
φυγεῖν, ἅμα δὲ καὶ εἰς τρίτην τάξιν συνιστάμενα
μετὰ τῶν κωτοφυλάκων ἀποσοδοῦσι πολλάκις τοὺς
κατὰ νότον ἤγουν ὀπίσθεν ἐπιφανομένους καὶ
ἐπερχομένους ἐχθροὺς πρὸς τὸ τεράζει τὴν δευτέραν
παρατάξιν, καὶ ἀδιάλυτον αὐτὴν διαφυλάττουσιν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐὰν πολὺς ἔστω ποιήσεις.

27. Has tres turmas constitues ex iis, qui ad
incurSIONES valent, quos cursores et proclastas
nominant : et ex his qui cursores excipiunt iterum
a cursu redeuntes, atque eos defendunt, quos de-
fensores appellant : ut uniuscujusque turmæ tertia
pars cursores sint, quæ reliquæ pars in medio
exercitus defensores sint, qui istos cursores vindicent
et defendant.

28. Primam aciem sic instrues : Ad sinistram
partem, quam maxime et facillime circumvenire
hostes solent, duas aut tres cohortes ejusdem par-
tis, ut sint πλαγιοφύλακες, id est laterones sive
laterani, assignabis : cohortem præterea unam, aut
duas ex sagittariis, qui ὑπερκέρσται, id est corni-
stites, ad circumdandos hostes, circumvallandos
constituuntur : hos ad dextram ejus partem collo-
cabis. Ac primam aciem sic instrues.

29. Secundam aciem, quæ subsidiaria dicitur,
sic instrues, ut tertiam partem totius exercitus in
se contineat. Eam autem in quatuor partes divides,
et unius sagittæ jactu ad latera ejusmodi partes a
se mutuo distent. Has partes ancipites et ad
utramque partem inflexas, quas ἀμφιστόμους, seu
διστόμους dicunt efficies, ut qui anteriores sunt, ad
frontem qui posteriores, ad caudam quæ dicitur cu-
stodiendam parati atque armati sint, ut etiam si a
tergo de improvviso hostes irruant, convertant se,
et ad resistendum hostibus habiles reperiantur.

30. In extremis oris aciei, hinc atque illinc, post
aciem instructam quasi unius sagittæ jactu educes
ex una cohorte ad aciem tergistitum, quasi ad ter-
tiam aciem instruendam.

31. Ut autem loca sive intervalla, quæ in medio
secundæ aciei sunt, adunata omnino junctaque
inveniantur, et universa acies quasi unum corpus
appareat, neque in eundo distrahatur, necesse est ad
hæc intervalla in medio complenda e cohorte ali-
qua quosdam equites eligere, qui ad duorum vel
quatuor potius hominum altitudinem, si magnus
fuerit exercitus, instruantur, ut si quando occasio
fuerit primæ aciei partes ad fugam inclinatas exci-
piendi, hæc tres cohortes retrocedentes et in angu-
stum se contrahentes opportuna loca ad illos
excipiendos præparent, simulque in fugam versos
in hanc locorum opportunitatem accipiant, eosque
qui tergiversari voluerint, et ad fugiendum se præ-
parant, et admodum retineant, et ad tertiam aciem
cum tergistitibus juncti, sæpe hostes ad secundam
aciem perfringendam incursantes repellant, et
quasi indissolubilem secundam aciem efficiant.
Atque hæc si magnus fuerit exercitus, abs te fiant.

NOTÆ.

(91) Ὑπερκέρστας. Scribebatur, ὑπὲρ κέρσται.

32. Sin mediocrem habueris exercitum, hoc est, a quinque millibus hominum ad decem aut duodecim millia, secundam aciem non ex quatuor partibus, sed duabus solis efficies, ut unum solum spatium aut intervallum ad profligatos et repulsos milites habeas.

33. Sin pauciores copias quinque millibus hominum habueris, secundam aciem ex una solum parte efficies.

34. Ad hæc omnia præcipimus tibi, ut tria aut quatuor banda sive cohortes ad insidias hinc atque illinc exercitus tui colloces, ut alteri ad lævam instructi, insidias ab hostibus susceptas reliquasque molitiones prohibeant, alteri ad dextram constituti, ad insidias incursionesque hostibus inferendas præparentur, si locorum opportunitas id fieri permittat.

35. Adnotabis etiam eos, qui ad latera aciei hostium obliquantur, et quæ a tergo incursiones atque impressiones fiunt, si adversus hostes bene et prudenter instituantur, efficaciores atque utiliores sunt iis dimicationibus quæ directe coramque geruntur. Quamvis enim pauciores ii fuerint, hostes tamen subito intercepti et circumclusi, ejusmodi incursionibus magnas offensiones accipiunt. Nam neque seipso conservare, quamvis pares numero fuerint, possunt: neque, si plures fuerint, a timore tamen, et formidine abesse possunt, cum plures longe arbitrentur esse eos, qui incursiones faciunt, quam revera sunt.

36. Observandum autem est, haud par esse, sine magna necessitate, ut paucae copiae cum magno et instructo exercitu dimicent. Sin fieri non potest quin præliis, ne aperte et coram invadas, quamvis numerosior sit noster exercitus, sed vel a tergo, vel ad latera incursionem in illos facias.

37. Etenim valde lubricum periculosumque est, coram atque ex adverso cum ulla natione præliari, præsertim si pauciores fuerint copiae quæ ad pugnam instruuntur.

38. Ad summam autem mandamus, ut universæ copiae equestres in primam et secundam aciem belli tempore distribuantur, tumque maxime cum magnum exercitum habueris: et quemadmodum supra dictum est, in cursores sive proclistas, qui in acie cæteris antepositi hostes adorianur: et in defensores sive vindices, qui instructi consistunt, et ad excipiendos cursores, si minus processerint, sed re infecta, aut offensione accepta redierint, constituti sunt: tum in lateranos et cornistites, id est qui ad circumvallandos hostes parantur, et in insidias, et in subsidiarios, qui a tergo constituuntur, cosque impediunt qui stationem suam deserentes fugam quaerunt, et in tergistites, qui retro a tergo omnium ad universi exercitus custodiam collocantur.

δὲ καὶ εἰς κωροφύλακας, ἔχουν τοὺς ἠπισθεν εἰς φυλακὴν τοῦ παντὸς στρατοῦ τεταγμένους.

λβ'. Ἐάν δὲ σύμμετρον ἔχησ' στρατὸν, τούτεστιν ἀπὸ ε' χιλιάδων ἕως δέκα ἢ δώδεκα, μηκέτι τὴν δευτέραν παράταξιν ἀπὸ δ' μερῶν ποιήσεις. ἀλλὰ ἀπὸ δύο ὥστε ἓν καὶ μόνον χωρίον ἦγουν τόπον ἔχειν εὐκαιρον εἰς ὑποδοχὴν τῶν καταφευγόντων.

λγ'. Εἰ δὲ ὀλιγώτερον τῶν ε' χιλιάδων ἔχεις στρατὸν, τότε τὴν δευτέραν τάξιν ἓν καὶ μόνον μέρος ποιήσεις.

λδ'. Ἐπὶ τούτοις δὲ πᾶσιν κλεψόμεν σοι ὥστε καὶ τρία ἢ τέσσαρα βάνδα, τοὺς λεγομένους ἐνέδρους, ἦγουν ἐγκρύμματα, ἔθεν καὶ ἐκείθεν τῆς παρατάξεως ἀφορίσεις καὶ τάξεις, ἵνα εἰσὶν οἱ μὲν κωλύοντες τὰ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐγχειρούμενα ἐγκρύμματα κατὰ τῶν ἀριστερῶν τῆς παρατάξεώς σου. Οἱ δὲ ἵνα ποιῶσιν ἐγκρύμματα καὶ ἐπιδρομὴν τοῦ δεξιῶ μέρους τῶν ἐχθρῶν, ἂν ἕρα καὶ οἱ τόποι εἰσὶν ἀρμόδιοι.

λε'. Σημείωσαι γὰρ καὶ ὅτι οἱ κατὰ τῶν πλαγίων τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως, καὶ αἱ κατὰ τοῦ νότου ἦγουν ἀπὸ ἠπισθεν αὐτῶν γινόμεναι ἐπιδρομαί, ἂν καλῶς γέγονται: καὶ εὐκαιρῶς, μᾶλλον δραστηκότεραί εἰσι καὶ ἀναγκαῖαι παρὰ τὰς γινόμενας δι' ἕψεως μόνης συμβολῆς καὶ ὀψήσεως. Κἂν τε γὰρ ὀλιγώτεροί εἰσιν οἱ ἐχθροί, ὡς ἐξαιφνης ἐπιλαμβανόμενοι καὶ κυκλούμενοι, διὰ τῶν τοιούτων ἐπιδρομῶν μεγάλην τὴν βλάβην ὑπομένουσι, μὴ δυναμένων εὐκόλως σώζεσθαι τῶν ἐξ αὐτῶν τραπεζομένων. Κἂν τε ἰσόμετροί εἰσιν, ἢ καὶ πλείονες τοῦ στρατοῦ τοῦ σοῦ, εἰς ἀγῶνα μέγαν εἰσέρχοντα: καὶ φόβον, νομίζοντες πλήθος εἶναι πολὺ τούτου τῆν ἐπιδρομὴν ποιούντας.

λς'. Πρόσεχε δὲ ὅτι οὐ πρέπει ἐστὶ χωρὶς ἀνάγκης ὀλίγον στρατὸν πρὸς πλήθος πολεμίων εὐτάκτων φανερώς πρὸς μάχην συμπλέκειν. Εἰ δὲ καὶ ἀνέγκη τούτου γίνεται, μὴ πάντα φανερώς καὶ διὰ ἕψεως ἐγχειρεῖν, κἂν τάχα πλείονές εἰσιν ὁ ἡμέτερος στρατός, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ νότου, ἦγουν ἀπὸ ἠπισθεν τῶν ἐχθρῶν, ἢ διὰ τῶν πλαγίων, ἐμβάλλεσθαι εἰς αὐτούς.

λς'. Καὶ γὰρ ἐπισφαλές ἐστὶ καὶ ἐπικίνδυνον ἢ δι' ἕψεως μόνον μάχην καὶ πρὸς οἷον δῆποτε ἔθνος γινόμενῃ, κἂν τάχα καὶ ὀλιγώτερον πλήθος ἐστὶ τὸ ἀντικαθιστάμενον.

λη'. Οὕτως οὖν ἐν κεφαλῇ κλεψόμεν σοι, ἵνα ἅπαντα τὰ καθ' ἑαυτὰ τάγματα εἰς πρώτην καὶ δευτέραν παράταξιν ἐν καιρῷ πολέμου καταστήσῃ, ὅταν μάλιστα καὶ πολὺν στρατὸν ἔχεις, καὶ διατάξεις κατὰ τὸν λεχθέντα σοι τρόπον εἰς κωροφύλακας, ἦγουν προκλάστας, τοὺς ἔμπροσθεν τῆς παρατάξεως πρὸ τῶν ἄλλων κατὰ τῶν ἐχθρῶν προτρέχοντας: καὶ εἰς διεφύλακας, ἦγουν τοὺς εὐτάκτως ἵσταμένους, καὶ ὑποδέχεσθαι μέλλοντας τοὺς προδραμόντας κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἂν μὴ τελικῶς διώξωσιν αὐτούς, ἀλλ' ἀνευποστρέψωσιν. Ἐτι δὲ καὶ εἰς πλαγιοφύλακας καὶ ὑπερκεράστας, ἦγουν τοὺς ἐτοίμους ἵσταμένους εἰς κύκλωσιν τῶν ἐχθρῶν. Ἐτι δὲ καὶ εἰς ἐνέδρας ἦγουν ἐγκρύμματα: ἀλλὰ καὶ εἰς βοηθοὺς, ἦγουν τοὺς ἠπισθεν τεταγμένους, καὶ ἀναστέλλοντας τοὺς δοσιμέλουςι φεύγειν τὴν ἰδίαν καταλιμπάνοντες τάξιν. Ἐτι

λθ'. Ἐάν δὲ πολλὸν ἔχωσι στρατὸν, καὶ δύνασαι Α τοιαύτας διπλᾶς παρατάξεις ποιεῖν, εἴτε δύο, εἴτε τρεῖς, ἢ καὶ πλείονας, ὥστε μεριζομένην τὴν τῶν ἔχθρῶν δύναμιν πρὸς αὐτάς ὀλιγωτέρων ὄντων ἀσθενεῖς γίνεσθαι τὰς ἐκείνων ἢ προσβαλλόντων ὁμοῦ πρὸς μίαν τῶν σῶν παρατάξεων ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἢ διώκεσθαι, ἢ κυκλοῦσθαι· τοῦτό ἐστι τῶν ἀνγκαίων.

μ'. Τὸ δὲ βίθος ἤγουν τὸ πάχος τῶν παρατάξεων, καθὼς οἱ ἀρχαῖοι διετάξαντο, ἤρκει μὲν ἐκάστη τάγματι εἰς τέσσαρας καὶ μόνους καθάλλαρλους γίνεσθαι, ἐπιθετὴ τὸ πλεόν τούτων ἀργὸν καὶ ἀνωφελές δεικνύεται ἐπὶ τῶν καθάλλαρλων. Οὕτε γὰρ δύναται, ὡς ἐπὶ τῆς περὶ τῆς τάξεως, ἀπὸ ὀπισθεν διὰ τοῦ πάχους προωθισμὸν ποιεῖν. Τότε γὰρ καὶ μὴ βουλόμενοι οἱ ἔμπροσθεν ἐκ τῶν ὀπισθεν προωθούμενοι τὴν ὁρμὴν ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν ποιοῦσι. Τοῦτο γὰρ Β ἐπὶ τῶν περὶ γίνεσθαι. Οἱ δὲ ἵπποι οὐ δύναται προωθεῖν τοὺς ἔμπροσθεν αὐτῶν, ὡς οἱ πεζοί. Οὐδὲ βοήθειά τις γίνεσθαι ἐκ τῶν περισσοτέρων εἰς τοὺς ἡμίονους, κἄν τε τοξόται εἰσὶ, κἄν κονταράτοι.

μα'. Οἱ μὲν γὰρ κονταράτοι οὐ δύνανται τετάρτου οὐ δύναται φθάσειν εἰς τὸ ἔμπροσθεν· οἱ δὲ τοξόται εἰς τὸ ἄνω ἀναγκάζονται τοξοῦν διὰ τοὺς ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπρακτοὶ κατὰ τῶν ἔχθρῶν ἐν ταῖς συμβολαῖς τῆς μάχης γίνονται, ὡς αἱ σαγίται αὐτῶν, ὡς ἡ πεῖρα διδάσκει καὶ τοὺς ἀμφιβάλλοντας, κἄν βούλωνται.

μβ'. Ἦρκει οὖν, καθὼς εἶπομεν, τὸ πάχος τῶν τεσσάρων καθάλλαρλων. Ἄλλ' ἐπεὶ συμβαίνει τοὺς ἀνδρείους, στρατιώτας ὀλιγωτέρους κατὰ τάγμα εὐρίσχεσθαι, τοῦτ' ἐστὶ τοὺς ἔμπροσθεν ἰσταμένους τοὺς καὶ τὰς χεῖρας μινύσειν πρὸς πόλεμον ὀφείλοντας, διὰ τοῦτο πρέπον ἐστὶ πρὸς τὴν δύναμιν τῶν ταγμάτων οὕτως ὀρίζειν καὶ τὸ πάχος τῆς παρατάξεως αὐτῶν, οἷον·

μγ'. Εἰς τὰ ἀνδρειότερα τὰ καὶ μέσσην τασσόμενα τάγματα εἰς τὴν τάξιν τὴν πρόμαχον ἀπὸ ἐπτά καθάλλαρλων ποιεῖν καὶ ἐνδὸς παιδὸς ὑπηρετίου αὐτῶν, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ τάξει, ἐν ἣ καὶ ἐκεῖ δευτέρου κατὰ τὴν ἀνδρείαν τῆς προμάχου τάξεως ὀφείλουσι τάσσεσθαι· ἀπὸ ἐπτά ἀνδρῶν ἐκάστην δεκαρχίαν.

μδ'. Πάλιν ἐν δεξιᾷ ἐν ἣ καὶ ἐκεῖ ἰσοδύναμοι ἀνδρες τῆς ἀριστερᾷ ὀφείλουσιν ἀπὸ ἀνδρῶν ε', τὰ δὲ λοιπὰ καὶ ὑποδεέστερα τάγματα, ἀπὸ ε' ἢ δέκα ἀνδρῶν γίνεσθαι πρὸς τὰς δεκαρχίας τασσόμενα.

με'. Ἐάν μὲντοι συμβῇ ἵνα ἐκ τῶν ὑποδεεστέρων τούτων ταγμάτων εἰς τὴν πρώτην παράταξιν ἐκτάξῃς, ἢ ἀπὸ η', ἢ ἀπὸ ι', ποιήσεις ἀνδρῶν, ὡς ἀσθενεστέρων. Τὰ δὲ τάγματα τὰ ἐν δευτέρᾳ τάξει τασσόμενα, καὶ ἐπιλεκτα ὄντα ἀπὸ πάντε μὲν στρατιωτῶν καὶ ἐτέρων ὑπηρετῶν εἰς τὰ ἄρματα ποιήσεις, ὥστε δέκα ἀνδρας ἐκάστην δεκαρχίαν ἔχειν. Οὗτοι δὲ οἱ, ὡς εἰρηται, τεταγμένοι ἵνα κατασταθῶσιν ἐπιτηδεῖς εἰς τε κούρσορας καὶ ἐγχεύματα.

μς'. Οὐκ ἐστὶν οὖν πρέπον τῶν η', ἢ τὴν πολλὴν τῶν δέκα, ἀνδρῶν πλείω τὸ πάχος ποιεῖν τῆς παρατάξεως, κἄν πάνυ εἰσὶν ἀσθενῆ τὰ τάγματα, οἷθ' ἐκ τῶν

39. Si ingentem habueris exercitum, et poteris eum in duas, aut tres acies, aut etiam plures dividere, ut comparatae ad illos hostium copia, pauciores atque imbecilliores videantur, si simul et confertim in unam ex aciebus tuis irruant, ceterae acies, vel ad insequendos eos, vel ad circumveniendos instituantur.

40. Altitudo aciei equestris, quemadmodum antiqui descriperunt, ad quatuor solum equitum altitudinem constitui debet: plures enim si fuerint, nullam utilitatem apportabunt. Neque enim si quid accidat, possunt quemadmodum pedites, aliquam impressionem facere: hi enim etiam inviti a sequentibus incitati impetum in hostes faciunt: equi autem equos anteriores, sicut pedites faciunt, B impellere non possunt. Neque praesidium aliquod majus erit praestitibus, id est iis qui in fronte collocantur, sive hi sagittarii, sive hastati fuerint.

προστάτας, τοῦτ' ἐστὶν τοὺς εἰς τὸ μέτωπον τασσόμενους.

41. Hastati enim qui post quartum equitem consistunt, hasta uti in anteriorem partem non possunt. Sagittarii autem sursum coguntur sagittas facere, propter eos qui ante se consistunt: et ideo si densiores essent, inutiliores in pugna militari sagittae eorum essent, quemadmodum quotidianus usus experientiaque demonstrat.

42. Ac satis certe esset ad hunc modum descripta nobis quatuor equitum altitudo, sed quoniam saepe pauciores fortes equites in cohortibus inveniantur, qui in prima fronte ad conflegendum cum hostibus et manus conserendas committuntur, propterea par est, ut pro cohortium viribus altitudinem aciei tuæ describas ad hunc modum:

43. In fortioribus locis, et in medio collocatis cohortibus ad aciem πρόμαχον, id est propugnatricem, ad sex equitum altitudinem eos collocabis: ad laevam partem propugnatricis aciei, quoniam ibi milites fortitudine praestantes proximi locantur, septem virorum altitudinem unamquamque decuriam instrues.

44. Ad dextram rursus, ubi pari fortitudine viri collocantur, ac in laevam partem antea constituebantur octo equites collocantur: reliquæ, et debiliores cohortes ex octo, aut decem viris per decurias instruantur.

45. Sin contingat ex deterioribus cohortibus in prima acie collocari, ad octo vel decem illorum virorum altitudinem instruantur. Cohortes autem quae in secunda acie collocantur, ex electis quinque milibus, et aliis quinque ministris, ad currus conservandos, efficias ut decem viros unaquæque decuria contineat. Hi autem sic instructi, idoneis in locis constituantur.

46. Ad cursores et insidias nulla ratione plus decem virorum altitudine acies instruantur, quamvis admodum imbecilles cohortes fuerint: neque

ex electis cohortibus pauciores quinque viris. Itaque ad hunc modum idonea dividendus tibi est exercitus, et altitudines acierum describendæ, nihilque de longitudine, et numero præstitum, aut perparum detrahendum est.

47. Si enim ad decem virorum altitudinem cohortes universas pari modo instruxeris, ab hostium speculatoribus facile numerabile exercitum efficies, præstitibus numeratis, universum exercitus numerum colligendo: quod minime hostibus patefaciendum est.

48. Hac proportione et moderatione conservata, quod reliquum superest exercitus in secundam aciem conferendum est.

49. Mandamus autem ut contubernia militum ex majoribus minoribusque natu certa proportione fiant, ne senes per se collocati, infirmi debilesque fiant, neque adolescentiores perturbati atque intractabiles, nempè imperiti, inveuiantur.

50. Aciem tuam ad hunc modum armabis: Præstitem primæ aciei, et qui illi proxime adstat adistitem sive secundum, et extremi contubernii custodem, quem οὐραγόν, id est ultimam sive caudam nominant, hastatos facies cum reliqua illorum armatura: reliquos omnes in medio illorum constitutos, qui sagittas jacere sciant, sine hastis collocabis. Neque enim commode arcum ducere potest ex equo, læva scutum tenens et arcum. Sin sic exerceatur miles, ut quando sagittas jactit, a tergo apte conjiciat scutum, nequaquam hæc inutile videretur.

51. Ad hæc constituendi abs te despotati quidam sunt ad primam aciem diligenter observandam, qui sauciatorum in prælio curam habeant. Ad unamquamque cohortem octo, aut decem viros constitues agiles atque expeditos, sine armis, qui centum pedum intervallo suas ipsorum cohortes sequantur, ut eos qui inter dimicandum graviter ac periculose sauciantur, eosque qui ex equis cadentes pugnant, et seipsum iterum colligere nequeant, recuperent et conservent, ut ne strenui milites a secunda acie adventate conculerentur, et negligentia quadam jam vulnerati interimantur. lique despotati quotcumque conservaverint, a questore imperii nostri pro singulis militibus conservatis habeant numum.

52. Tales deinde, postquam versi in fugam hostes fuerint, et secunda acies transierit, spolia, quæ in primæ conflictationis loco inventa fuerint, congregent, et præstitibus, sive contubernii sui decanis post confectum prælium tradant: cujus laboris et ipsi quoque aliquam mercedem habeant. Hanc enim rerum fortuitarum præstitibus in bello prærogativam justam atque idoneam esse arbitramur, quia in prima belli conflictatione maxima pericula et discrimina subeunt. Hac ex re hæc præterea utilitas

πέντε ὀλιγωτέρους, ὅσον ἂν εἰσιν ἐπιλεχτα. Ὅστε πρέπον ἐστὶ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον καὶ τὴν τοιαύτην διαίρεσιν ἀρκούντως καὶ τὰ βάθη ἤγουν τὴ πάχη τῶν παρατάξεων γίνεσθαι, καὶ μὴδὲ τὸ μήκος ἤγουν τὸν ἀριθμὸν τῶν πρωτοστατούντων ὀλιγοῦσθαι πολὺ.

μζ'. Ἐὰν γὰρ ἀπὸ δέκα ἀνδρῶν τὸ πάχος τῶν ταγμάτων ὄλων ἐν ἰσῶ μέτρῳ τάξεις, εὐχερῶς καὶ συντόμως ὑπὸ τῶν κατασκόπων καὶ τῶν ἐχθρῶν ἀριθμῆσθαι ποιήσεις διὰ τῶν πρωτοστατῶν ἔλον σαυτὸν στρατὸν, ὅπερ οὐ δέον μανθάνειν τοὺς ἐχθρούς.

μη'. Τῆς δὲ εἰρημένης ἡμῖν ἀναλογίας, ἤγουν τοῦ μέτρου, φυλαττομένης ἐκ τοῦ περισσεύοντος στρατοῦ τὴν δευτέραν καταστήσεις τάξιν.

μβ'. Κελεύομεν δὲ σοὶ καὶ τὰ κοντουβέρνια τῶν στρατιωτῶν ἀπὸ παλαιῶν καὶ νέων γίνεσθαι ἀναλόγως, ἵνα μὴ οἱ παλαιοὶ μόνοι τασσόμενοι καθ' ἑαυτοὺς ἀσθενεῖς εἰσιν, μὴδὲ οἱ νεώτεροι ἀτακτοὶ εὐρεθῶσιν ὡς ἀπειροί.

ν'. Ὅπλασις δὲ τὴν παράταξιν οὕτως τὸν μὲν πρωτοστάτην τῆς πρώτης τάξεως, καὶ τὸν μετὰ ἐκείνον ἰστάμενον, τοῦτ' ἐστὶ τὸν δεύτερον, ἐπὶ δὲ καὶ τὸν ἐστῶτα ὀπίσω πάντων, ἤγουν τὸν οὐραγόν, κονταράτους ποιήσεις μετὰ τῆς λοιπῆς αὐτῶν ἐξοπλισεως· τοὺς δὲ λοιποὺς πάντας τοὺς ἐν μέσῳ ἐκείνων τασσομένους, ὅσοι τοξεύειν οἶδασι, χωρὶς κονταρίων εἶναι ποιήσεις. Οὐδὲ γὰρ δυνατόν ἐστὶ δέητως περιάγειν τινὰ τόξον ἐπὶ πύλου ἵππου, ἔὰν ἐν τῇ ἀριστερᾷ αὐτοῦ καὶ τὸ σκουτάριον κατέχη καὶ τὸ τόξον. Εἰ δὲ γυμνασθῆ ὁ στρατιώτης ὥστε ἡλίκα τοξεύει εὐφυῶς πέμπει τὸ σκουτάριον, οὐδὲ τοῦτο ἀχρηστον ἡμῖν καταφαίνεται.

να'. Πρὸς τούτοις κελεύομέν σοι, ὦ στρατηγέ, ἵνα ἀφορίσης καὶ μάλιστα εἰς τὴν πρόμαχον παράταξιν τοὺς λεγομένους δεσποτάτους, τοῦτ' ἐστὶ τοὺς ἐπιμελητὰς τῶν τραυματιζομένων στρατιωτῶν. Καὶ καταστήσεις ὀκτώ ἢ δέκα ἀνδρας καθ' ἕκαστον βάνδον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάγματος ἁλαφροὺς καὶ γοργοὺς ἀνευ ὄπλου, τοὺς ὀφειλοντας ἐπισθεν ὡς ἀπὸ ἑκατὸν ποδῶν τοῖς ἰδίοις τάγμασιν ἀκολουθεῖν, ἵνα τοὺς ἐν ταῖς συμπλοκαῖς τοῦ πολέμου, ὡς πολλάκις γίνεται, τραυματιζομένους ἐπικινδύνως, ἢ ἐκπίπτοντας ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ μὴ δυναμένους μάχεσθαι, ἀναλέγωνται καὶ περιποιῶνται, ἵνα μὴ καταπατῶνται ὑπὸ τῆς δευτέρας παρατάξεως οἱ ἀληθῶς γενναῖοι στρατιῶται, καὶ ἐκ τῆς ὀλιγορίας τῶν τραυμάτων διαφθεῖν ὑπὲρ μισθοῦ ἀπὸ τοῦ ταμείου τῆς βασιλείας ἡμῶν αὐτῶν νόμισμα ἐν.

νβ'. Εἶτα δὲ οἱ τοιοῦτοι μετὰ τὸ τραπήναι τοὺς ἐχθρούς, καὶ παρελθεῖν τὴν δευτέραν παράταξιν, τότε τὰ σκῦλα τὰ εὐρισκόμενα ἐν τῷ τόπῳ τῆς πρώτης συμβολῆς αὐτοὶ συνάγουσι, καὶ τοῖς δεκάρχοις ἤγουν τοῖς πρωτοστάταις τοῦ ἰδίου τάγματος μετὰ τὸ λυθῆναι τὴν μάχην παρέχουσιν αὐτά. Λαμβάνουσι δὲ καὶ αὐτοὶ ὑπὲρ τούτου παρὰ τῶν δεκάρχων εἰς παραμυθίαν αὐτῶν μοῖράν τινα. Τοῦτο γὰρ τοῖς πρωτοστάταις ἐν ταῖς μάχαις πρόνομιον δίκαιον καὶ ἀρμόδιον ἐν ταῖς ἐπιτυχίαις ἔχειν κελεύομεν, καθ'

ἔτι πλέον τῶν λοιπῶν τῆς ἀνάγκης μετέχουσιν ἐν τῇ A accedit, quod ob hostes cadentes despoliandos nulli πρώτῃ συμβολῇ τοῦ πολέμου· ἀγαθὸν δὲ καὶ ἕτερον ex equis descendunt, et stationem suam deserunt. γίνεται, ἵνα μὴ διὰ τὸ σκυλευσαι τοὺς πίπτοντας ἔχθρους, τινὲς ἐκ τῶν ἵππων κατέρχωνται, καὶ τὴν παράταξιν διαλύσωσιν.

γγ'. Ἴνα δὲ εὐκόλως ἐπὶ τῶν ἵππων ἀναβαίνωσιν οἱ τε λεγόμενοι δεσποτάτοι καὶ οἱ τραυματιζόμενοι στρατιῶται οἱ ἀπὸ τῶν ἵππων πίπτοντες, πρέπει ἔστιν, ἵνα ὁ δεσποτάτος τὰς δύο σκάλας εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς σέλλας ἔχη· τοῦτ' ἔστι τὴν μίαν πρὸς τῷ ἐμπροσθοκουρβίῳ, καὶ τὴν ἑτέραν πρὸς τῷ ἐπισθοκουρβίῳ, ἵνα ὅταν μέλλουσιν οἱ δύο ἐπὶ τοῦ ἵππου ἀνέρχασθαι, ὁ μὲν διὰ τῆς σκάλας τῆς ἐμπροσθεν, ὁ δὲ διὰ τῆς ἑτέρας σκάλας ἀνέρχεται. Ἀναγκαῖον δὲ ἔστι τοὺς λεγομένους δεσποτάτους καὶ εἰς φλασκεία ὕδωρ βαστάζειν διὰ τοὺς πολλάκις λιποθυμούντας τραυματίας. B

νδ'. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς μάχης φλάμουλα τὰ κοντάρια μὴ ἔχέτωσαν. Ὅσον γάρ εἰσιν εἰς ἐπίδειξιν καὶ κόμπον ἀναγκαῖα τὰ φλάμουλα, τοσοῦτόν εἰσιν ἐν ταῖς μάχαις ἄχρηστα. Ἐάν γάρ τις βούληται εὐκαιρῶς ρίψαι, ἢ ἀκοντίσαι, ἢ τοξεύσαι, οὐ συγχωρεῖ τὸ φλάμουλον εὐστόχως εἰς ὄρθον, ἢ εἰς μῆκος βάλλεσθαι τὸ ριπτόμενον. Ἐάν δὲ καὶ τοξείας καιρὸς γένηται, παρεμποδίζει τοῖς ἐπισθεν τοξεύουσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐξελασίας καὶ εἰς τὰς ἐπιστροφὰς καὶ εἰς τὰς ἀντιστροφὰς οὐκ ὀλίγον ἐμποδισμὸν ποιούσιν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐν ταῖς μάχαις ταῦτα χρηματίζειν οὐ πρέπει.

νε'. Ἀλλὰ διὰ μὲν τὸν κόμπον τῆς παρατάξεως, ὥστε φαίνεσθαι μῆκωθεν ἔχειν μὲν τὰ φλάμουλα εἰς τὰ κοντάρια, ἕως ἂν οἱ ἔχθροὶ φθάσωσιν ἀπὸ μίλλου ἑνός· ἀπὸ τότε δὲ ἵνα συστέλλωσιν αὐτὰ καὶ ἐν τοῖς θηκαρίοις αὐτῶν ἀποτιθῶσιν. C

νς'. Πρὸς τοῦτοις καλεούμενοι σοι, ἵνα ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν καὶ δυνατῶν ταγμάτων καθ' ἕκαστον τάγμα, ἀπὸ δὲ τῶν ἄλλων ὑποδεεστέρων καθ' ἕκαστην τούρμαν σκουλάτορας ἤγουν βιγλεῶντας ἀφορίσει, δύο μὲν κατὰ τάγμα, ὀκτώ δὲ ἢ δωδέκα κατὰ τούρμαν ἀγρόπυλους καὶ διεγχερμένους καὶ γοργούς, οἵτινες καὶ πρὸ τοῦ πολέμου καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῶν μέρεσιν εἰς οὓς καὶ τάσσονται τόπους ἀπὸ διαστημάτων σκουλεῦσιν ὄψεσθαι ἕως τῆς τελείας τοῦ πολέμου ἐκθάσεως, ἵνα μὴ ἀπὸ ἐγκρύμματος ἐπιδρομῆ ἢ δόλου αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἔχθρῶν γενήσεται. D

νζ'. Καὶ τοὺς μινουράτορας δὲ τοσοῦτους εἶναι τοὺς ὄφελοντας προλαμβάνειν, καὶ τὰ ἀπλίκτα μετρεῖν, καὶ τὰς ἰδοὺς προγινώσκειν, καὶ πρὸς τὰ ἀπλίκτα τὸν στρατὸν ὀδηγεῖν. Καὶ περὶ μὲν τούτων τοσαῦτα εἰρήσθω.

νη'. Χρὴ δὲ τὴν σὴν ἐνδοξότητα τὰ μὲν τῆς πρώτης παρατάξεως μέρη παρασκευάζειν, ὥστε πλησίον ἀλλήλων περιπατεῖν μὴ ἀπὸ πολλοῦ διαστήματος ἦτοι διαλείμματος τὸ μεταξὺ αὐτῶν ἀπὸ μέρους εἰς μέρος, ἀλλ' ὅσον μὴ συντριβέσθαι ἐν τῷ περιπατεῖν, μηδὲ διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων φαίνεσθαι.

νθ'. Τοὺς δὲ πλαγιόφυλακας μέχρι μὲν τοῦ ἐγγίζειν τοὺς ἔχθρους ἐγγὺς εἶναι, ὅταν δὲ ἐγγίζωσιν

53. Ut vero facile conscendere equos possint tum despotati, tum milites vulnerati, qui ex equis ceciderunt, par est, ut despotati duas scalas ad laevam partem sellæ habeant, unam ad emprosthocurbium, id est antilenam, alteram ad episthocurbium, id est postilenam, ut quando hi duo equum conscensuri sunt, alter ad scalam anticam, alter ad posticam conscendat. Ferant autem despotati secum in phlasciis aquam, quia sæpe sauciati animo deflere solent.

54. Belli ipsius tempore, hastæ ne habeant flamula; in quo enim ad ostentationem et pompam necessaria sunt, in eo ad bellum gerendum inutilia sunt. Si enim quis opportune conjicere voluerit, sive jaculum, sive sagittam, flamulum magno impedimento ad id erit, ut vel prope ad scopum, vel ad spatium aliquod longum projiciatur. Sin sagittarum jaciendarum tempus fuerit, flamula admodum retardabunt sagittarios a tergo sagittas emitentes. Ad excursionses autem omnes, conversiones, reversiones, haud parvo impedimento sunt: itaque in bello minime illis utendum est.

55. Ad splendorem aciei honestandum, ut eminus ab hostibus flamula in hastis eernantur, dum hostes intra unum milliare sunt, valent; tum vero retrahant ea, et in thecis suis reponant.

56. Ad hæc præcipimus, ut si fortes ac strenuæ fuerint cohortes, singulis cohortibus duo, sin minus, ex singulis turmis octo, aut duodecim sculcatores, et biglevontes, quos speculatores et excubias appellamus, vigilantes, industrii, truces eligantur, qui ante bellum, et ipso in bello usque ad totius belli exitum, his in locis, in quibus eminus collocantur, diligenter suis turmis et cohortibus prospiciant, et speculentur, ne qua ex insidiis incursio aut dolus hostium observetur.

57. Mensuratores autem totidem esse oportet, qui aplicita, id est castra anticipare et dimetiri debent, viasque providere, atque ad castra exercitum ducere. Ac de iis hæc a nobis dicta sunt.

58. Primam aciem sic dignitas tua instruet, ut prope se mutuo ambulent, neque longius intervallum aut spatium interjectum sit, quam ut ne se mutuo in itinere affligant, ne nimis a se partes distare videantur.

59. Laterani usquedum hostes prope affuerint, aciei reliquæ adjuncti sint: tum autem sagittæ

unius jactu, neque plus eo, ad lævam recedant, idque potissimum quando longitudine hostium acies nostram aciem superat, qui ad circumcludendos hostes collocati sunt, ad dextram partem faciant.

60. Partes, sive turmas secundæ aciei ad latera, id est, oblique unius sagittæ jactæ intervallo collocabis; a tergo autem, sive post primam aciem ambulent. Itaque quandiu hostes longe a loco prælii ad unum milliare, aut eo plus absunt, tam longe sequantur, ut ab hostibus cerni advertique nequeant, ne si advertantur, aliquas insidias molitionesque adversus eas hostes instruant. Ubi autem hostes jam prope fuerint, et emergente atque in conspectum secunda jam acie adventante, minime apparare aliquas copias adversus eas hostes potuerint, ad sagittæ quater jactæ intervallum secunda acies accedat, et primam aciem diligenter observet. Neque enim abesse longe ipsius conflictationis tempore acies debet, ut ne omni præsidio destitutam eam relinquat, neque rursus nimis prope accedat, ne pulvere maximo excitato, ea cum prima acie permista sit, et antequam diacesserint hostes insequi primam aciem putetur.

61. Cohortes, quæ post oras secundæ aciei hinc atque illinc utrimque locantur, unius sagittæ jactu a cæteris constituentur, atque ita sequantur.

62. Insignia, quæ in exercitu sunt, cohortium minora et leviora sint: merarcharum, vel drungariorum, seu tribunorum majora et distinctiora: tumarcharum autem insignia admodum diversa a tribunorum suorum insignibus. Principis tui, sive proprætoris, multum distincta sint insignia. Tuum autem insigne a cæteris omnibus insignibus diversum esse debere nemo ignorat, ut in rebus perturbatoribus in insigne intuentes, revocare eos domum, et ad sua loca transferre præfecti possint. τύχη πρὸς αὐτὸ βλέποντας εὐκλόως, ὡς εἴρηται, χοντας καὶ τοὺς στρατιώτας.

63. Omnibus cohortibus æquabiliter in fronte collocatis, strenuos ex illis milites undeviginti aut viginii eliges, qui ad custodiam uniuscujusque illorum et administrationem constituentur.

64. Præfectos majores tuto et firmo loco in exercitu collocabis, ne impetu quodam incitati præcipites in periculum ruant, atque inde magna perturbatio militibus oriatur. Ex minoribus enim præfectis si quis trucidetur, nemini facile patet, nisi suæ ipsius solum cohorti: sin quis ex nobilibus ceciderit, per multorum hominum ora pervagatus rumor, universo exercitui perturbationem afferet.

65. Princeps, sive proprætor tuus, reliquique tumarchæ in fronte cohortium suarum consistentes, circumspiciant et apparent aciem usquedum

ἄφ' ἀπὸ σαγιττοβόλου τοῦ ἀριστεροῦ μέρους παρεκβαίνειν, καὶ μὴ πλέον, ἐὰν μάλιστα ὑπερέχει εἰς μῆκος ἢ τῶν ἐναντίων παρατάξεως. Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ὑπερκεράστας, ἦγουν τοὺς κυκλοῦν τοὺς πολεμίους ὀφειλοντας, τάξεις δὲ εἰς τὸ δεξιὸν μέρος.

ζ'. Τὰ δὲ μέρη τῆς δευτέρας παρατάξεως κατὰ μὲν πλευρὰν ἀλλήλων ἦτοι εἰς τὰ πλάγια ἀπὸ ἐνὸς σαγιττοβόλου τάξεις· κατὰ οὐρὰν δὲ, ἦγουν κατὰ ὀπισθεν, τῆς πρώτης παρατάξεως περιπατεῖν· ὥστε μέχρι μὲν οἱ πολέμιοι μακρὰν ἀφαστήκασιν ἀπὸ ἐνὸς ἢ καὶ πλέον μιλίου πρὸς τὴν τοῦ τόπου θέσιν, ὅσον δυνατὸν ἐστὶν ἀφανῶς ἐπακολουθεῖν εἰς τὸ μὴ καθαρῶσθαι μήκοθεν ταύτην τοῖς πολεμίοις καὶ μεθοδεύεσθαι ἢ ἐπιβουλεύεσθαι ὑπ' αὐτῶν. Ὅταν δὲ οἱ ἐχθροὶ ἐγγίζουσιν, καὶ λοιπὸν φαινομένης τῆς δευτέρας οὐ φθάσουσιν ἀρμόσασθαι, τότε ἐπιφαίνεσθαι αὐτὴν, καὶ ἕως τεσσάρων σαγιττοβόλων ἐγγίζεῖν τῇ πρώτῃ, καὶ κανονίζεῖν ἦγουν ἐπισκοπεῖν αὐτὴν. Οὐδὲ γὰρ μήκοθεν πολὺ ὀφείλει εἶναι ἡ δευτέρα τῆς πρώτης ἐν κενρῷ τῆς συμβολῆς, ἵνα μὴ ἀδοκίμητον αὐτὴν καταλείπη. Οὐδὲ πάλιν πολὺ ἐγγύς, ἵνα μὴ συμφύρηται τῇ πρώτῃ ἐν ταῖς συμβολαῖς, κοινόρου μάλιστα κινουμένου, καὶ πρὸ τοῦ διαλυθῆναι τοὺς πολεμίους καταδιώκουσιν τὴν πρώτην εὐρεθῆ.

ζα'. Τὰ δὲ τάγματα τὰ ὀπισθεν τῶν ἄκρων τῆς δευτέρας ἐκατέρωθεν τασσόμενα, ἦγουν ἐντέθεν καὶ ἐκείθεν, δεῖ ὡς ἀπὸ ἐνὸς σαγιττοβόλου αὐτῶν εἰς νότον φυλακὴν ταγῆναι, καὶ οὕτως ἀκολουθεῖν.

ζβ'. Τὰ δὲ βάνδα, ἦγουν τὰ σημεῖα αὐτῶν, χρὴ καθ' ἐκάστην τούρμαν, τὰ μὲν τῶν τεγμάτων μικρότερα εἶναι καὶ ἐλαφρὰ· τὰ δὲ τῶν μοιβαρχῶν, ἦτοι τῶν δρουγγαρίων, μεγαλύτερα καὶ ἐξηλλαγμένα· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν τουργαρχῶν ἐξηλλαγμένα πρὸς τὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ταττομένων δρουγγαρίων. Τὸ δὲ ἄποστρατηγῶν βάνδον διάφορὰν ἔχειν παρὰ τὰ τῶν τουργαρχῶν βάνδα, ὥσπερ οὖν καὶ τὸ τῆς σῆς ἐνδοκίμητος ἐνηλλαγμένον ὀφείλει εἶναι καὶ διαφανὲς παρὰ τὰ ἄλλα πάντα, καὶ πᾶσιν εὐγνωστον· ἐφ' ᾧ ἐν δευτέρῃ συνήρῃσθαι, καὶ ταυτοὺς ἀνακαλεῖσθαι τοὺς τε ἄρ-

χῆ. Πάντων δὲ τῶν βάνδων ἰσομετῶπων ἐν τάξει ἰσομετῶνων, δεῖον ἐκ τῶν περὶ αὐτὰ τασσομένων στρατιωτῶν τοὺς γενναϊτέρους· καὶ πεντεκαίδεκα ἢ καὶ εἰκοσι ἀνδρας ἀφορίσαι ἐπὶ τῇ ἐκάστου αὐτῶν φυλακῇ· καὶ διεκδικῆσαι.

ζγ'. Τοὺς δὲ ἄρχοντας τοὺς κείζοντας ἀσφαλῶς δεῖ τασσεσθαι εἰς τὸ μὴ προπετεῦμένους ἐν ταῖς μάχαις διαπίπτειν, καὶ ἐντέθεν ὀλιγωρίαν τοῖς στρατιώταις ἐγγίγνεσθαι· ἐκ μὲν γὰρ τῶν μικροτέρων ἀρχόντων, εἰ συμβῆ παραπεσεῖν τίνα, οὐδὲν' εὐκλόως γινώσκειται, ἀλλ' ἢ τοῖς τοῦ ἰδιοῦ τάγματος ἰσχυροῖς· εἰ δὲ τις τῶν ἐμφανῶν διαπέσῃ· τῇ τοῖς πᾶσιν, ἢ τοῖς πολλοῖς δηλούμενος ὁ θάνατος αὐτοῦ ὀλιγωρίαν τῷ ὅλῳ στρατῷ εἰσάγει.

ζε'. Διὸ πρότερον ἐστὶν, ὡς στρατηγὲ, τὸν ὑποστράτηγον καὶ τοὺς τουργαρχαίς μέχρι μὲν ἀπὸ ἐνὸς ἢ δευτέρου σαγιττοβόλου τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως

ισομετώπους τάσσεσθαι μετὰ τῶν βάνδων, καὶ ἐπι-
 βλέπειν καὶ ἀρμόζειν τὴν τάξιν· ὅταν δὲ μέλλῃ συμ-
 βολῆ γίνεσθαι, ἐκ τῶν ἰδικῶν αὐτῶν ἀνθρώπων τοὺς
 γενναϊοτέρους εἰς τὸ πλάγιον αὐτῶν παρατάσ-
 σεσθαι, καὶ προέρχασθαι εἰς ὅβιν αὐτῶν, καὶ σκέπειν,
 καὶ ἐκείνους μᾶλλον χεῖρας μιγνύειν.

ξς'. Τὴν δὲ σὴν ἐνδοξότητα καλεούμεν, μέχρι
 μὲν ὁ καιρὸς τῆς συμβολῆς γένηται, τάσσειν, καὶ
 ἐπιβλέπειν, καὶ ἀρμόζεσθαι τῇ τῶν ἐχθρῶν κινήσει.
 Τότε δὲ ἐν τῷ ἰδικῷ σου ἐρχεσθαι τάγματι, ὅπερ οὐ
 πρὸς μάχην, ἀλλὰ πρὸς σκοπὸν τινα καὶ καγὼνα τῆς
 πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως τέτακται· τοῦτ' ἔστιν
 ἐν τῷ μέσῳ χωρίῳ τῆς δευτέρας τάξεως.

ξζ'. Πολλὰ δὲ βούκινα λαλεῖν ἢ κινεῖν ἐν καιρῷ
 μάχης, ὡς ἐπιβλαβὲς ἔν οὐ συμβουλεύομεν, ἵνα μὴ
 ἐκ τούτου θόρυβός τις καὶ σύγχυσις γένηται· καὶ
 γὰρ διὰ τοῦτο οὐδὲ τὰ παραγγελόμενα καλῶς ἐξ-
 ακρούεσθαι δύναται. Ἄλλ' εἰ μὲν ὁ τόπος ἐμαλδὸς εὐ-
 ρεθῆ, ἀρκεῖ τὸ βούκινον τοῦ μέσου μέρους ἐκατέρᾳ
 παρατάξει. Εἰ δὲ ἀνώμαλός ἐστιν, ἢ ἀνεμος, ὡς πολ-
 λάκις, παραχώδης κινεῖται, ἢ ἤχος ὕδατος παρεμ-
 ποδίζει τῆς φωνῆς τοῦ καθαρῶς διακούεσθαι, οὐκ
 ἄτοπον τότε καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς μέρεσιν ἐν βούκινον
 ἐν ἐκάστῳ μέρει λαλεῖν, ὥστε τρία λαλεῖν βούκινα
 ἐν ὅλῃ τῇ παρατάξει. Ὅσον γὰρ ἡ ἡσυχία φυλάττε-
 ται, τοσοῦτον καὶ οἱ νεώτεροι ἀτάραχοι, καὶ τὰ ἄλογα
 ἄπτωρα γίνεται, καὶ ἡ τάξις φοβερωτέρα τοῖς ἐχ-
 θροῖς φαίνεται, καὶ τὰ μανδᾶτα εὐκόλως γινώσκονται.

ξζ'. Διὸ οὐδὲ τὴν οἶαν οὖν φωνὴν ἀκαίρως δεῖ
 ἀκούεσθαι μετὰ τὸ κινεῖσθαι τὴν παράταξιν ἐπὶ πό-
 λεμον, ἀλλ' ἄμα τοῦ ἐξελεῖν ἀπὸ τοῦ φασάτου ἡγῶν
 τοῦ ἀπλίκτου τὸν στρατὸν ἐπὶ τὴν μάχην παντοίαν
 ἡσυχίαν ἄγειν καὶ μηδὲν ἀκαίρως φθέγγεσθαι. Τοῦτο
 γὰρ οὐ μόνον τὸν στρατὸν ἀτάραχον φυλάττει, ἀλλὰ
 καὶ τὰ τῶν ἀρχόντων βάνδα μετὰ προσοχῆς ἀποσκο-
 παῖσθαι ποιεῖ.

ξθ'. Τὸ δὲ μέτρον καὶ τὴν ποιότητα τῆς συμβολῆς
 αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δοκιμάζει, καὶ ἡ σφίγις ἡ πρέπουσα,
 καὶ ἡ τῶν ἐχθρῶν παρουσία. Καὶ κινῶντα μὲν πρὸς
 τὴν συμπλοκὴν τὴν συνήθη νικητήριον τοῦ σταυροῦ
 φωνὴν ἀνακράζειν δεῖ.

σ'. Ὅταν δὲ εἰς χεῖρας ἔλθῃ ὁ στρατὸς, τότε ἀλα-
 λάζειν, ἢ ὀρύεσθαι, καὶ μάλιστα τοὺς ὀπισθεν τασ-
 σομένους τῶν ἰδίων οὐκ ἄτοπον ἔστιν.

σα'. Ἀρμόδιον δὲ ἡμῖν καταφαίνεται ἐν τῷ τῆς
 συμπλοκῆς καιρῷ καὶ τὸ τῶν λεγομένων καντατό-
 ρων ἔργον. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ τὸν στρατὸν διὰ λόγων
 παροτρύνοντες, καὶ συμβουλεύοντες, καὶ κατεπ-
 φθόντες, καὶ παρακαλοῦντες πρὸς τοὺς ἀγῶνας,
 καὶ ἵνα, εἰ δυνατόν, ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τῶν στρατιω-
 τῶν ἢ τῶν ἀρχόντων τὸ τοιοῦτον ἔργον ποιεῖται. Ἐπι-
 λέγονται δὲ τοιοῦτους λογίους ἀνδρας οἱ ἀρχοντες
 καὶ δυνατοὺς διὰ λόγων ὀμιλεῖν τῷ στρατῷ. Ἡ γὰρ
 κοινωνία τοῦ καμάτου καὶ τῶν πόνων εὐπαιθε-
 στέρους ποιεῖ τοὺς ἀκούοντας τοῖς παρακολουθοῦσι
 συστρατιώταις.

σβ'. Λέγειν δὲ τοὺς καντατόρα· πρὸς τὸν στρατὸν προ-

A intra unius aut alterius sagittæ jactum hostes
 fuerint : ubi autem committendæ acies sunt, stre-
 nuissimos quosque ex suis viris ad latus suum in-
 struant, et in illorum conspectum veniant, illosque
 ad manus conserendas impellant.

66. Dignitati tuæ præcipimus, ut usque ad con-
 flictationis tempus instruas, perlustres, atque ad-
 pares exercitum adversus hostium impetum : con-
 sertis jam manibus ad tuam ipsius cohortem ven-
 nias, non ut ibi prælieris, sed ut speculeris, et
 perlustres tum primam, tum secundam aciem, hoc
 est ad medium locum secundæ aciei.

B 67. Multas buccinas concitare atque inflare, belli
 tempore incitum atque inconsultum esse videtur,
 quia ex eo perturbatio et confusio orietur, neque
 enim bene imperata exaudiri possunt. Si enim lo-
 cus æquabilis fuerit, mediæ turmæ buccina utri-
 que aciei satis fuerit. Sin inæqualis fuerit, aut
 ventus, quod sæpe fit, turbulentus flet, vel aqua-
 rum susurrus vocem clare exaudiri impedit, hand
 abs re fuerit in reliquis turmis unam buccinam in
 unaquaque turma personare, ut in acie universa
 tres solum buccinæ sonent. Quanto enim magis
 silentium servatur, tanto magis adolescentiores
 firmiori animo sunt, et iumenta magis in-
 trepida, aciesque ipsa hostibus terribilior esse
 videtur, imperataque celerius nota fiunt.

C 68. Itaque ubi exercitus ad bellum procedit,
 nullam oportet vocem aut sonum a quoquam teme-
 re emitti, sed simul ut e castris ad prælium vadit
 acies, tacita iter faciat, nihilque temere loquatur :
 hoc enim non modo exercitum animosiores facit,
 sed et præfectorum cohortes attentius animadverti
 facit.

69. Modum et formam configendi res ipsa, et
 commoda deusatio, et inimicorum præsentia, effi-
 cient. Cum vero jam ad conflictationem movet
 exercitus, consueta Christianis vox usurpanda est,
 νικητήριον τοῦ σταυροῦ, crucis victoria.

D 70. Manibus jam consertis clamores quam maxi-
 mos aluissimosque edere non inutile fuerit, atque
 eos in primis, qui a tergo aciei instruuntur, tum
 ad hostes perterrefaciendos, tum ad suos confir-
 mandos.

71. Cantatorum quoque munus in prælio negli-
 gendum non est : ii sunt, qui exercitum univer-
 sum oratione sua ad prælium incitant, impellunt,
 consulunt, adhortantur. Si fieri poterit, iidem
 milites præfectique, qui ad dimicationem proced-
 unt, ad hoc munus faciendum eligantur. Eligantur
 autem eloquentes viri, quique oratione sua vertere
 in omnes partes militum animos possint. Societas
 enim operæ laborumque, magis obediens atque
 alacres ad exhortationes approbandas persequen-
 dasque facit.

72. Cantatores autem suasoria quædam atque

exhortationes tales adhibeant. Primum commemo-
rent mercedem fidei in Deum : deinde regiam bene-
ficientiam : beneficia ante collata : causam suscep-
tam pro Deo, et ejus dilectione, ac pro universa
natione, atque adeo pro fratribus omnibus fidelibus,
et si usus ferat, pro uxore, liberis, patria : sem-
piternam esse memoriam eorum qui strenue se in
bello pro fratrum libertate gerunt : contra Christi
hostes hoc bellum susceptum esse : nos Deum ha-
bere propitium, in cujus manu omne belli momen-
tum ponitur : illos propter incredulitatem contrario
in statu esse, et si quid tale excogitatum sit, quod
illorum mentes ad bellum inflammare possit. Ejus-
modi enim oratio commode habita, animos homi-
num magis impellit, quam magnus pecuniæ nume-
rus.

73. Hoc autem prætereundum non est : quoniam
hostes facile, pro numero insignium, integram
multitudinem exercitus cognoscere possunt, neces-
sarium esse arbitramur duo similia in unaquaque
cohorte esse insignia, unum quidem comitis no-
mine, alterum centurionis : et utraque insignia
usque ad diem belli gesticentur. Die autem ipso bel-
li, authentica banda sola eleventur ut ne multis
insignibus elevatis omnia misceantur, minusque
cognita sint suis ipsorum militibus : hac enim
ratione fiet, ut permagnus exercitus pro numero
insignium videatur, et ipso die belli authentica
atque omnibus cognita proferantur.

φαίνεσθαι ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πολέμου τὰ αὐθεντικά ὡς εὐεπίγνωστα φαίνεσθαι.

74. Ante belli diem, et aliquot præterea ante
diebus, exhortationes quædam fiant ad exercitatio-
nes reliquosque motus bellicos alacriter susci-
piendos : unusquisque enim turmarca suos advo-
cabit, et apud eos verba ad hunc aut consimilem
modum faciet : Non temere hæc exercitationum ge-
nera a majoribus nostris, atque etiam ab imperato-
ribus tum recentioribus, tum antiquioribus insti-
tuta sunt. Neque siue causa hæc artificiosæ scierum
instructions, tum orbiculatæ, reliquique motus
bellici adinventi sunt. Si enim agrestes feræ, ut
lepores, damæ, ac reliquæ contemptæ bestię, cum
eas venando consequimur, non omnino longius in
directum aufugiunt, sed in contentionem et impe-
tum venatorum intuentes, sic se accommodant, ut
evadere possint : quanto magis homines intelligen-
tia præditos, et de magnis rebus contententes,
attente et industrie tum persequendis hostibus,
tum declinandis, in prælio operam navare oportet,
neque quasi aqua in hanc aut illam partem jactari
atque effundi, si vel magna aliqua incursio ab illis
fiat, vel aliquis a nobis in illos impetus existat,
immodice alterutram in partem ferri, sed omnia
sustinere, ut victoriam tandem adipiscantur.

75. Neque enim ad parvum spatium insequi hos-
tes, et tum dimittere, victoria putanda est : neque
rursus paululum retrocedere, rursusque in eos con-

Α τραπετικά τινα πρὸς τὸν πόλεμον τοιαῦτα· πρῶτον μὲν ἀναμιμνήσκοντας τῶν μισθῶν τῆς εἰς θεὸν πίστεως, καὶ τὰς ἐκ βασιλείως εὐεργεσίας, καὶ τινῶν ἐπιτυχιῶν προγεγεννημένων. Καὶ ὅτι ὁ ἀγὼν ὑπὲρ θεοῦ ἐστὶ, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, καὶ ὑπὲρ ὅλου τοῦ ἔθνους. Πλέον δὲ ὑπὲρ ἀδελφῶν τῶν ὁμοπίστων, εἰ τύχοι, καὶ ὑπὲρ γυναικῶν, καὶ τέκνων, καὶ πατρίδος· καὶ ὅτι αἰωνία μένει μνήμη τῶν ἀριστευόντων κατὰ πολέμους ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐλευθερίας· καὶ ὅτι κατὰ τῶν τοῦ θεοῦ ἐχθρῶν ὁ τοσοῦτος ἀγὼν· καὶ ὅτι ἡμεῖς μὲν τὸν θεὸν ἔχομεν φίλον τὸν ἔχοντα ἐξουσίαν τῆς ῥοπῆς τοῦ πολέμου, ἐκείνοι δὲ ἐναντίον αὐτὸν ἔχουσι διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἀπιστίας, καὶ εἰ τι ἕτερον τούτοις ὅμοιον ἐπινοοῦντας ποιῆσθαι τὴν προτραπετικὴν νοουσίαν. Πολλὰ γὰρ ἰσχύει τοιοῦτος λόγος εὐκαιρῶς γινόμενος διεγείρει ψυχὰς μᾶλλον ἢ χρημάτων πλήθος.

εγ'. Ἐτι δὲ σοὶ καὶ τοῦτο οὐ παραλείψω· ἐπιπέδη γὰρ δυνατόν ἐστὶ καταστοχάσασθαι τοὺς ἐναντίους τῆς ποσότητος τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ ὡς ἐπὶ πάλυ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βάνδων, ἀναγκαῖον εἶναι λογιζόμεθα δύο ὅμοια βάνδα καθ' ἕκαστον τάγμα, ἐν μὲν τὸ αὐθεντικὸν τὸ ὄφελον ἐπ' ὀνόματι εἶναι τοῦ κόμητος, ἕτερον δὲ τὸ τοῦ κεντάρχου, καὶ ἀμφοτέρω τὰ βάνδα βαστάζεσθαι μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου. Κατὰ αὐτῆν δὲ τὴν ἡμέραν τῆς συμβολῆς τὰ αὐθεντικά καὶ μόνω βάνδα ὑψοῦσθαι, ὥστε μὴ πολλῶν βάνδων ὑψοῦσθαι φύρειν ἅπαντα, ἢ καὶ ἀνεπίγνωστα γενέσθαι τοῖς ἰδιοῖς αὐτῶν στρατιώταις· ἐνταῦθεν γὰρ δυνατόν ἐστὶ καὶ πολλῶν τὸν στρατὸν τοῦ πολέμου τὰ αὐθεντικά ὡς εὐεπίγνωστα φα-

οδ'. Πρὸ δὲ τινῶν ἡμερῶν τοῦ καιροῦ τῆς συμβολῆς ὅτε μάλιστα καὶ προγυμνασίαν δεῖ γενέσθαι τῶν τε παραγγελμάτων καὶ τῶν μερικῶν κινήσεων, δεῖ τοὺς ἐκάστης τούρμας ἀρχοντας μετακαλέσασθαι καὶ διαλαλήσαι πρὸς τοὺς τοῦ ἰδιοῦ μέρους τὰ ἀρμόδια, ὅλον· ὅτι οὗ μάρτην αἱ γυμνασίαι τῶν στρατιωτῶν παρά τε τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων στρατηγῶν ἐξετέθησαν, καὶ αἱ κατὰ τέχνην παρατάξεις· καὶ αἱ ἐπ' εὐθείας· καὶ κατὰ κύκλους· καὶ ἄλλα σχήματα κινήσεις. Εἰ γὰρ ἄγρια ζῶα διωκόμενα, ὅλον ἔλαφοι καὶ λαγῶι, ἢ ἄλλο τι τῶν εὐτελῶν ζῴων ἐν τοῖς κυνηγίοις οὐ πάντως ἐξῶθεν ἐξω καὶ ἐπ' εὐθείας τὴν φυγὴν ποιοῦνται, ἀλλ' ἀποβλέποντα πρὸς τὸν τόνον καὶ τὴν ὀρμὴν τῶν ἐπιτιθεμένων αὐτοῖς, οὕτως καὶ τὰς ὑποχωρήσεις ποιοῦνται· πόσω οὖν μᾶλλον τοὺς ἀνθρώπους ἐν συνέσει ὄντας, καὶ ὑπὲρ μεγάλων πραγμάτων ἀγωνιζομένους προσεχόντως καὶ τὰς διώξεις καὶ τὰς ὑποχωρήσεις ποιῆσαι ἐν ταῖς μάχαις ! Καὶ μὴ ὡσπερ ἐπὶ ὕδατος ἐπὶ τὰ ἐμπροσθεν ἢ ἐπὶ τὰ ὀπίσω ἐκχέσθαι, μικρὰς, ὡ· εἰκότ', τινὸς ὠθήσεως ἢ τοῖς ἐχθροῖς γενομένης, ἢ παρ' αὐτῶν ἐπαγομένης καὶ ἀμέτρως οὕτως ἐλαυνομένους κινδυνεύειν, ἀλλὰ πάντα ὑπομένειν, ὥστε εἰς οἰουδὴποτε τρόπον σπουδάζειν νικᾶν τὸν ἐχθρόν.

Οὐδὲ γὰρ τὸ πρὸς ὀλίγον διώξει τὸν ἐναντίον καὶ ἀφίναί τελεῖα νίκη ἐστίν· οἷδὲ τὸ πρὸς μᾶλλον ὑποχωρῆσαι, καὶ πάλιν ἐναντιογραφῆναι, αἱ ἴηται, ἀλλὰ

ἀπο τοῦ πέρατος τοῦ πολέμου ἐκάτερα δέκνυνται, καὶ Ἀ πρὸς αὐτὸ δεῖ ἀγωνίζεσθαι. Ταῦτα καὶ τοῦτοις ὅμοια τῷ στρατῷ διαλαλεῖν χρεωστοῦσιν οἱ ἐκάστου μέρους τουργάρχαι καὶ ἰδίως τοῖς ἰδίους στρατιώταις.

οζ'. Σὺ δὲ μετὰ τὴν ἰδιάζουσαν τῶν τουργαρχῶν καὶ γυμνασίαν καὶ διαλαλίαν, ὡ στρατηγῆ, τάξεις εἰς τὸ ἅπασι ἢ καὶ τὸ πολὺ δεῦτερον τὴν ὄλην παράταξιν, καὶ ὁμοίως καταστήσεις αὐτοὺς καὶ διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων ἐτοίμους εἶναι καὶ ἐμπείρους πάντοτε πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας.

οζ'. Παραγγεῖλις δὲ τοῖς τῆς πρώτης ἦτοι τῆς προμάχου τάξεω; ἀρχουσιν, ὥστε τῷ μέσῳ πεῖθεσθαι, μέρει, ἐνθα τὸν ὑποστράτηγόν σου συμβαίνει τάσσεσθαι, ἦτοι τὸν λεγόμενον νῦν τοῦ θέματος Β μεράρχην, καὶ ἰσοῦσθαι αὐτῷ, καὶ ἅμα τὴν συμβολὴν ποιεῖσθαι.

οη'. Καὶ ταύτης γενομένης ἐὰν τραπῶσιν οἱ ἐχθροὶ, τοὺς μὲν κούρσορας σὺν ἑλασίᾳ ὀρμῆν κατὰ αὐτῶν εἰς ἐπιδίωξιν ἕως αὐτοῦ τοῦ φροσάτου αὐτῶν· τοὺς δὲ διφένσορας ἐπακολουθεῖν ἐν τάξει, καὶ μὴ ἀπομένειν· ἵνα τῶν ἐχθρῶν, ὡς εἰκόσ, ἀντιτρεφόμενων, ἐὰν μὴ δυνηθῶσιν βαστάσαι οἱ κούρσορες, ἐκ τοῦ πλησίον εἰς τοὺς διφένσορας καταφεύγοντες πάλιν ἑαυτοὺς ἀνακαλέσονται.

οθ'. Ἐὰν μέντοι ἐν αὐτῇ τῇ συμβολῇ συμβῆ ἢ ἐν μέρει ἢ τὰ ὅλα τραπῆναι, ὑποχωρεῖν τοὺς κούρσορας ὡς ἐπὶ τὴν δευτέραν τάξιν ἐπὶ ἐν ἢ δεῦτερον σαγιτιόβολον, καὶ πάλιν ἀντιστρέφεσθαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν (92), τῶν συνήθων καὶ ἀρμοδίων φωνῶν ἦτοι C παραγγελμάτων λεγομένων.

π'. Καὶ εἰ μὲν δυνηθῶσιν εἰς φυγὴν τρέψαι τοὺς ἐχθροὺς, διώκειν κατὰ αὐτῶν εἰ δὲ μὴ γε, ὑποχωρεῖν, καὶ πάλιν ἀντιστρέφεσθαι. Εἰ δὲ ἅπασι ἢ δεῦτερον ἐγχειροῦντες μὴ ἰσχύσωσιν ἀντωθῆσαι τοὺς ἐχθροὺς, τότε τῆς δευτέρας τάξεω; ἐπιφθανούσης καταφεύγειν πρὸς αὐτήν, καὶ διὰ τῶν εὐκαίρων αὐτῆς χωρίων παρερχεσθαι, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ διαστήματι κατὰ οὐρανὸν τῆς δευτέρας καὶ τρίτης; ἐξελισσομένης ἅμα τῇ δευτέρᾳ τάξει δρουγγιτεῖ ἦγουν ὁμοῦ ἐσφιγμένω; τοῖς ἐχθροῖς ἐπέρχεσθαι, καὶ ἐὰν τραπῶσιν, ἐπακολουθεῖν αὐτοῖς ὁξέω;.

πα'. Παραγγεῖλις δὲ καὶ τοῖς πλαγιοφύλαξιν, ὥστε ἐὰν μὲν μακρότερον εὐρεθῆ τὸ ἀντις κέρασ σπουδά- D ζειν ἐπὶ κέρασ, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ σκουτάρῃν κλίνοντας συνεκτείνεσθαι αὐτῷ, ἵνα μὴ ὑπ' αὐτοῦ κατακύκλωσι; τῷ μέρει γένηται. Εἰ δὲ κοντότερον εὐρεθῆ τὸ ἀντις κέρασ, σπουδάξεν μνησοιδῶ; ἦγουν κατὰ ἡμικύκλιον ἐπικλίνεσθαι καὶ ἐμπεριλαμβάνειν αὐτὸ ἐσῶθεν πρὶν ἢ τὸ μέρος φθάσῃ συμβαλεῖν, τοῦτ' ἔστιν ὅταν μέλλῃ ἢ φωνῇ τῆς συμβολῆς γίνεσθαι τῆς μάχης. Εἰ δὲ ἴσον ἔστιν τὸ ἀντις, μένειν ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει ὡς διφένσορας, καὶ συμβάλλειν μετὰ τοῦ μέρους.

πβ'. Παραγγεῖλις δὲ καὶ τοῖς ὑπερκεράταις ὅτι

verti, offensio belli indicanda est, sed ex belli exitu omnia æstimanda, atque ad eum conferenda sunt. Hæc atque iis similia turmis suis turmarchæ narrent, singulique præterea militibus suis præcipiant.

76. Tu autem, imperator, post singulorum turmarcharum reliquorumque præfactorum privatas militum suorum exercitationes atque adhortationes, semel atque ad summum iterum universam aciem instrues, similiterque factis ac dictis paratos reddes, atque ad omnem bellicum usum habiles.

77. Præcipies etiam primæ, sive propugnatricis acie præfectis, ut mediæ suæ turmæ obtemperent, ubi princeps, sive proprætor, qui nunc suæ dittonis μεράρχης, sive turmarcha dicitur, constitutus est, et æquâ fronte cum illo incedant, eodemque tempore prælium committant.

78. Hæc acie instructa, si vertantur hostes in fugam, cursores statim ad insequendos eos, usqueadmodum ad fossatum illorum pervenerint, omnibus viribus contendant; defensores autem in acie instructi sequantur, et non consistant, ne, si hostes convertantur iterum, et illorum impetum cursores sustinere nequeant, prope ad defensores confugiendo rursum seipsos colligant.

79. Sin inter configendum una aliqua turma, aut omnes etiam in fugam vertantur, ad secundam aciem ad unius atque alterius sagittæ jactum se recipiant, rursumque se ad invadendos hostes confirment, consuetis et idoneis in principio pugnæ vocibus et cæremoniis adhibitis.

80. Si hostes poterunt in fugam verti, insequendi primo sunt, deinde recedendum iterum ab eis, et ad eos statim vertendum est. Sin semel atque iterum hoc tentando non proficitur, secunda acie cominus jam adventante confugiant ad eam, et ad opportuna quædam loca intus se recipiant, hocque intervallo spatii ad extremam aciem iterum se involente, simul cum secunda drungisti, id est confertim ac dense, invadant, et si in fugam versi fuerint, omni alacritate eos insequantur.

81. Lateranis etiam præcipies, ut si longius inveniatur cornu hostium esse, conentur ad cornu, id est, ad scutum, sive lævam inclinantes, ad eandem quoque longitudinem produci, ut ne ab hostibus turmæ nostræ includantur. Sin concisus fuerit adversum cornu, lunare eos oportet, et ad semicirculi formam adducere, et intra complexum suum hostes coercere, priusquam turma configere cum hoste incipiat, hoc est, priusquam consuetæ voces ante manus conserendas usurpentur. Sin æquale fuerit hostium cornu, in sua ipsorum acie quasi defensores stent, et turmam suam adjuvent.

82. Præcipies etiam cornistitibus, quando prope

NOTE.

(92) Κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Scribebatur, καὶ τῶν ἐχθρῶν.

te fuerint hostes, ut duobus, aut tribus sagittæ jactibus, clam dextrum cornu consequantur, una cohorte in anteriore parte ad frontem constituta cum decanis quintanisve suis, qui ad quinque virorum solum altitudinem erunt, si strenui fuerint, reliqua cohorte universa drungisti, id est dense et confertim, illud sequente.

83. Banda, id est, capita illorum sive insignia, ne sursum erecta teneant, sed inclinata; dum usus poseat ea in lucem educi, ne si erecta in conspectu hostium essent, qui ea gestant magis ab hostibus insidiis appetantur.

84. Si longius adversum cornu inveniatur, primo ad cornu, id est, hastam sive lævam, declinandum est, paululumque dextrum cornu in procedendo retardet se, et ad dimidium sagittæ jactum producat se, ut adversum cornu longitudine superent, atque ita declinantes, illosque circumvenientes dicant, "Ἐξελθε, cxi, statimque a tergo illorum cohors milliaria, quam drungum vocant; de improviso et æcri cum incursione invadat.

85. Profligatis hostibus, non statim illòs fugientes persequantur, sed confestim, qui a tergo steterint, cum reliquis cohortibus procedant. Quod si contractiores hostes fuerint, statim exeant; et lunata quasi forma circumcludant eos; sin æquales fuerint, paululum producant se, et hostium longitudinem superent; hocque modo irruptio in illis fiat.

86. Quod si cum cornistites suos producant, hoc idem facere conantur, invadendi statim illi sunt, dum in hac mutationis perturbatione sunt; nam dum illi ad cornu, id est, lævam, convertuntur, dextras illorum nudas esse, et densationem illorum dissolutam esse, necesse est.

87. In hostibus circumdandis non solum cornistites, id est, qui dextri cornu propugnatores sunt, elaborare, ne vel nimis retardentur, vel nimis cito incipiant, sed et partis illius, id est, turmæ, præfectum, sive is turmarcha, sive alius quispiam fuerit. Itaque invadentibus eos cornistitibus, et hostibus jam tumultuari incipientibus, adversum eos universa turma incedat.

88. Curæ præfecto esse debet ut, si fieri possit, adversas copias longitudine superet; sin minus, saltem exæquet: si enim longior nostra, quam adversariorum acies fuerit, cornistites munus suum sedulo ac fructuose facient.

89. Cornistites ideo necessarii sunt, quia in nudis locis incursiones facere opportunius possunt.

90. Secundæ similiter aciei præcipies, ut medium locum, in quo dignitas tua constituta erit, diligenter observet, et sedulo advertat, ut conflictationis tempore duos aut tres sagittæ jactus a prima acie absint, ut, si in fugam conjiciantur

μέχρις οὐ γένωνται οἱ ἐχθροὶ ὡς ἀπὸ δύο σαγιττοβόλων ἢ τριῶν τῆς παρατάξεως, λεληθότως χρήσασθαι τῷ δεξιῷ κέρατι τοῦ μὲν ἐνδὸς τάγματος ἐπιμέτωπον ἦγουν ἐμπροσθεν ἔχοντος τοὺς δεξιάρχας ἢ πεντάρχας ἀρχοῦσι γὰρ ἀπὸ πέντε μόνον τὸ βάθος, ἐὰν εἰσὶ χρησίμοι τοῦ δὲ ἐτέρου τάγματος δρουγιστὶ ἦγουν πυκνοὺς καὶ ὁμοῦ ὄπισθεν αὐτοῦ ἀκολουθοῦντας.

πγ'. Τὰ δὲ βάνδα, ἦγουν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, μὴ ὀρθὰ κρατεῖν, ἀλλὰ ἐπικεκλιμένα, εἰς καιρὸς γένηται χρείας τοῦ φαίνεσθαι αὐτὰ, εἰς τὸ μὴ προφανόμενα τοῖς ἐχθροῖς ἐπιγινώσκεισθαι, καὶ μᾶλλον ἐπιθουλεύεσθαι ὑπ' αὐτῶν τοὺς κρατοῦντας αὐτὰ.

πδ'. Καὶ ἂν μακρότερον τὸ ἄντις κέρας εὐρεθῆ, πρότερον ἐπὶ κέρας κλίνεσθαι, τοῦτ' ἐστὶν ἐπὶ κοντότερον, καὶ ὀλίγον τοῦ δεξιῷ μέρους ἐν τῷ περιπατεῖν ἐμβραδύοντος παρεκτείνειν μέχρι καὶ ἡμίτου σαγιττοβόλου διὰ τὸ ὑπερβάλλειν τὸ ἄντις κέρας. Εἴθ' οὕτως ἐκνεύοντας κατὰ αὐτοὺς καὶ κυκλοῦντας παραγγέλλειν τὸ, "Ἐξελθε" καὶ εὐθὺς ἐπιπέμψαι κατὰ τοῦ νότου αὐτῶν τὸν λαυθάνοντα δρουγγὸν ἄφνω κατὰ ἐλασία; ὀξείας.

πε'. Τρεπόμενων δὲ τῶν ἐχθρῶν μὴ ἐπιδιώκειν τοὺς φεύγοντας, ἀλλὰ εὐθὺς κατὰ τοῦ νότου ἰσταμένους ἐρχεσθαι, ἅμα τῷ ἐτέρῳ τάγματι. Εἰ δὲ κοντότερον ἐστὶν, εὐθὺς ἐξέρχασθαι, καὶ μηχανοειδῶς ἐπιλαμβάνεσθαι αὐτοῦ· εἰ δὲ ἴσον ἐστὶν, ὀλίγον παρεκτείνειν καὶ ὑπερβάλλειν τὸ ἄντις. Εἶτα οὕτως, ὡς εἴρηται, ὁρμᾶν κατὰ αὐτοῦ.

πς'. Ἐὰν μὲν οὖν, ὅταν παρεκτείνονται οἱ ὑπερκεράσται βουληθῶσιν καὶ οἱ ἄντις ὁμοίως παρεκτείνεσθαι, δεῖ ὁμοίως καὶ εὐθὺς κατὰ αὐτῶν ὁρμᾶν ἐν ὅσῳ ἀκατάστατοι εὐρίσκονται ἀνάγκη γὰρ στρεφόμενων αὐτῶν ἐπὶ κέρας καὶ τὰ δεξιά αὐτῶν γυμνὰ ἔχειν, καὶ τὴν σφιγξὶν διαλελυμένην.

πζ'. Ταῦτα; εἰ τὰς κυκλώσεις μὴ μόνον δεόν τοῦ ὑπερκεράστας κανονίζειν, ἦγουν τοὺς τοῦ δεξιῷ μέρους προμάχους εἰς τὸ μὴ πολὺ ἐμβραδύειν, μηδὲ πάλιν πρὸ πολλοῦ ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ μέρους ἔρχοντα, εἴτε τουρμάρχης ἐστὶν, εἴτε ἕτερός τις, ὥστε ἐγχειρούντων τῶν ὑπερκεραστῶν καὶ ἀρχομένων τῶν ἄντις θορυβεῖσθαι, τότε καὶ αὐτοῖς τὸ ὅλον μέρος ἐπάγειν.

πη'. Λόγος δὲ τῷ ἄρχοντι γίνεσθαι ὀφείλει, ἵνα εἰ μὲν ἐστὶ δυνατόν αὐτῷ ὑπερβάλλειν τὸ ἄντις μέρος;· εἰ δὲ μὴ γέ, κἂν ἰσοῦσθαι αὐτῷ, ἐὰν καὶ μακροτέρα εὐρεθῆ τῶν ἐναντιῶν ἢ παράταξις· ὥστε ἐντεῦθεν ἀρμοδίως δύνασθαι τοὺς ὑπερκεράστας τὸ ἔργον αὐτῶν ποιεῖν.

πι'. Γίνωσκε δὲ ὅτι οἱ ὑπερκεράσται διὰ τοῦτο εἰσὶν ἀναγκαῖοι, καθ' ὃ καὶ ἐν γυμνοῖς τόποις τὰς ἐπιδρομὰς ποιεῖν ἀσφαλεστέρως; δύνανται.

κ'. Ὅμοίως δὲ καὶ τῇ δευτέρῃ τάξει παραγγέλλει ὥστε τὸν μέσον τόπον, ἐν ᾧ συμβαίνει τάσσεσθαι τὴν σὴν ἐνδοξότητα, πειθεσθαι σοὶ καὶ κανονίζειν, ἦγουν στοχάζεσθαι, ὥστε ἐν τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς ἀπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων σαγιττοβόλων τῆς

98. Quoniam autem ex insidiis etiam cum hostium acie confligendum est, qui in insidiis et occultis latebris sunt, ante omnia exploratores quosdam emittant, ut ne nimis confertim in hostium impetum de improviso incurrant, vel alias ad latus, vel a tergo, sive post universam aciem, insidias sustineant.

99. Sæpe inimicorum copiarum in duas acies dividuntur, ac nisi diligenter instructa prima fuerit acies, insidiis magis ex adverso adoriundi sunt.

100. Si hostes in duas similiter acies dividantur, haud sane par est a tergo, id est postica parte, insidias struere, sed ad cornu aliquod, sive una ex parte incursio futura sit, sive utraque ex parte.

101. Incursionis tempus conjectare tecum oportet, et animo quasi dimetiri, ne vel antevertas aciem, vel retarderis, sed quando duos aut tres sagittæ jactus acies a se mutuo abfuerint, impetus in hostes ex insidiis et occultis latebris faciendus est.

102. Hæc, quæ diximus, non ad exercitationem, sed in dimicatione ipsa assumenda sunt.

103. Hæc a dignitate tua præcipienda et distribuenda sunt. Unicuique turmarchæ præcipies, aut scripto trades, quæ ante mandavimus, ut suæ ipsius partis sive turmæ constitutionem agnoscat. Unusquisque turmarcha universæ partis suæ trientem in cursores, sive proclastas, conferat, et hinc atque illinc turmæ suæ eos collocet.

Ἐνθεν καὶ ἐκείθεν τοῦ μέρους τάσσειν αὐτούς. Τὸ δὲ ἔνθεν καὶ ἐκείθεν τοῦ μέρους τάσσειν αὐτούς. Τὸ δὲ

104. Contaria, id est hastæ, conflictationis tempore flamula non habeant, sed de hastis detrahant, et in thecas suas conjiciant, quando ad unum milliari jam hostes adventaverint. Antea autem omnino in hastis habeant.

105. Banda, id est insignia, comitum minora sint; drungarum, id est tribunorum, perfectiora et diversa. Turmarchæ insigne diversum longe a reliquis sit, quemadmodum antea a me explicatum est.

106. Conflictationis tempore post vocem victoriæ crucis magnos, atque altos clamores edere oportet, atque eos in primis, qui a tergo sunt, ut qui in fronte sunt magis animentur.

107. Buccinæ multæ prælii tempore ne sonent, turmarchæ enim buccina satis fuerit. Turmarcha in medio turmæ suæ, id est, in medio defensorum

Α ἡ'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀπὸ ἐνέδρας δεῖν κατὰ τῆς παρατάξεως τῶν ἐχθρῶν συμβάλλειν, χρὴ τοὺς εἰς τὴν ἐνέδραν ἦγουν ἐγκρυμμα τάσσομένους παραγγεῖθῃναι ὥστε πρὸ πάντων βίβλας προπέμπειν, ἵνα μὴ ἀπάντημα, ὡς εἰκός, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀθρόως ὑπομείνωσιν, ἢ ἐνέδραν ἐκ πλαγίου, ἢ καὶ ἀπὸ νότου, ἦγουν ἀπὸ ὀπισθεν τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως.

ἡθ'. Πολλάκις γὰρ καὶ οἱ ἐχθροὶ εἰς δύο τάσσονται τάξεις, καὶ ἐὰν μὴ προσεχόντως γίνονται αἱ κατὰ τῆς πρώτης αὐτῶν παρατάξεως δι' ἐγκρυμμάτων ἐπελεύσεις, ἐνεδρεύονται μᾶλλον ἐκ τοῦ ἐναντίου.

ρ'. Ἐὰν οὖν οἱ ἐχθροὶ ὁμοίως εἰς δύο τάξεις τάσσονται, οὐκ ἔστι πρέπον τῷ νότῳ ἦγουν τῷ ὀπισθίῳ μέρει τῆς πρώτης αὐτῶν τάξεως ἐφεδρεύειν, ἀλλὰ τῷ ἄκρῳ αὐτῆς, ἦγουν τῷ κέρατι, εἴτε ἐξ ἐνός, μέρους ἢ ἐφοδὸς γίνηται, εἴτε ἐκ τῶν δύο, ὡς εἰρηται.

ρα'. Τὸν δὲ καιρὸν τῆς κατ' αὐτῶν ἐγχειρήσεως κανονίζειν σε χρὴ καὶ στοχάζεσθαι, ὥστε μὴτε προλαμβάνειν πολὺ τῆς ἡμετέρας παρατάξεως, μὴτε ὑστερεῖν· ἀλλ' ὅταν ὡς ἀπὸ δύο ἢ τριῶν σαγιττοβόλων αἱ παρατάξεις ἀλλήλων γίνωνται, τότε ἐγχειρεῖ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοὺς ἐπὶ τὸ ἐγκρυμμα ἦγουν τὴν ἐνέδραν ἀπερχομένους.

ρβ'. Ταῦτα δὲ πάντα οὐκ ἐπὶ γυμνασίας, ἀλλ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν παραλαμβάνονται.

ργ'. Ταῦτα μὲν οὖν τὴν σὴν ἐνδοξότητα καὶ παραγγέλλειν καὶ διασκευάζειν κελεύομεν, ἀλλὰ καὶ ἐκάστῳ τουρμάρχῃ προστάξει ἢ καὶ ἐγγράφῳ ἀποδοῦναι· ἄπερ καὶ σοὶ προειρήκαμεν, ἵνα γινώσκῃ καὶ αὐτὸς τοῦ ἰδίου μέρους τὴν κατάστασιν. Ὅστε ἕκαστον τουρμάρχῃν τὸ τρίτον ποσὸν τοῦ ὑπ' αὐτὸν ὄλου στρατοῦ ποιῆσαι κούρσορας, ἦγουν προκλάστας, καὶ διμοῖρον τοῦ στρατοῦ τῷ ἴν μέρῳ τάξει εἰς διφένσο-

ρδ'. Καὶ τὰ κοντάρια δὲ αὐτῶν μὴ ἔχειν φλάμουλα ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ πολέμου συμβολῆς, ἀλλ' ἵνα ἐπαίρωσι καὶ βάλλωσιν αὐτὰ εἰς τὰ θηκάρια αὐτῶν ὅταν φθάσωσιν οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ ἐνός μιλίου. Πρῶτον δὲ τοῦ καιροῦ τούτου ἔχειν αὐτὰ πάντως εἰς τὰ κοντάρια.

ρε'. Τὰ δὲ βάνδα τῶν ταγμάτων μικρότερα εἶναι ἦτοι τῶν κομήτων, τῶν δὲ δρουγγαρίων τελειότερα καὶ ἄλλα· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ τουρμάρχου ἐνηλλαγμένον πρὸς τὰ ἄλλα γίνεσθαι, ὡς μοι εἰρηται.

ρς'. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου μετὰ τὴν φωνὴν τῆς τοῦ σταυρου νίκης ἀλαλάζειν δεῖ καὶ ὠρύεσθαι, μάλιστα τοὺς ὀπισθεν, καὶ προθυμοποιεῖν καὶ ἀλλήλους καὶ τοὺς ἐμπροσθεν.

ρζ'. Καὶ τὸ μὴ λαλεῖν ἐν καιρῷ μάχης πολλὰ βούκινα· ἀρκεῖ γὰρ καὶ τὸ τουρμάρχου μόνον. Τὸν δὲ τουρμάρχῃν μέσον τοῦ μέρους τάσσεσθαι τῆς ὑπ'

NOTE.

(94) In codice Laurentiano hic initium capituli sumitur, et cuilibet capituli divisioni, seu paragrapho, titulus rubrica præfigitur; sed cum titulorum pars

maxima evanida sit fugientibus litteris, nec oculorum acie assequi sit quomodo se illi tituli habeant, salius visum est cunctos omittere.

αὐτῶν τάξεω; τοῦτ' ἔστι μέσον τῶν διφενσόρων, A collocetur, drungarii, id est tribuni, in reliquia
τοὺς δὲ δρουγγαρίους εἰς τὰ ἐκατέρωθεν μέρη μέσον
τῶν βάνδων τῶν κουρσῶρων. utrinque turmis, in medio cohortium cursorum.

ρη'. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς παρατάξεως προερευνηθῆναι
δέον διὰ μανδατόρων τοὺς τῆς συμβολῆς τόπους, τοῦτ' ἔστι τοὺς μέσον τῆς ἰδίας παρατάξεως καὶ
τῆς τῶν ἐχθρῶν, μήποτε λάκκοι εἰσὶν, ἢ ὀρύγματα,
ἢ τέλματα ἄπερ λέγεται πάματα, ἢ ὄλοοι τινές, ὡς
εἰκός, παρὰ τῶν ἐχθρῶν μελετώμενοι· καὶ ἐάν τι
τοιούτων εὐρεθῆ, ἀναμένειν τὴν ἡμετέραν τάξιν ἵνα
οἱ ἐχθροὶ αὐτοὺς παρέλθωσιν· καὶ τότε ἡ ἡμετέρα
παρατάξις ἐν τῷ καθαρῷ κάμπῳ ἀπαντήσῃ.

ρθ'. Τὸ δὲ βάνδον τοῦ τουρμάρχου, ὡς εἴρηται,
μόνον ἐξηλλαγμένον τὸ εἶδος παρὰ τὰ ἄλλα τὰ ὑπ'
αὐτὸν βάνδα ποιῆται, ἵνα ἔστιν εὐεπίγνωστον πᾶσι
τοῖς ὑπ' αὐτὸν βανδοφόροις.

ρι'. Ἀλλὰ καὶ διὰ κινήσεώς τινος ξένης καὶ δια-
φύρου χωρίζεσθαι αὐτὸ, ἢ ἐν τῷ ἴσασθαι ἢ ἄνω ἢ
κάτω, ἢ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ, ἢ συνεχῶς ἐπικλίνεσθαι,
ἢ ἐγκλίσειν τὴν κεφαλὴν τοῦ βάνδου, ἢ πυκνῶς τινάσ-
σειν ὄρθον, ὥστε καὶ εἰς τὴν σύγχυσιν εὐκόλως ὑπὸ
τῶν λοιπῶν βάνδων γνωρίζεσθαι.

ρια'. Οὐ δεῖ δὲ ὅλων τῶν τουρμαρχῶν τὰ βάνδα ἐν
σημεῖον ἔχειν, ἀλλὰ ἐνηλλαγμένα σύμβολα ἐκάστην
τούρμαν, ἕτινα καὶ ὀφείλουσιν ἐθίζειν τοὺς στρα-
τιώτας διὰ προγυμνασίας γνωρίζειν. Οὐ μόνον γὰρ
ἐκ τούτου τὰ ὑπὸ τὸν τουρμάρχην ἑκαστον βάνδα
ὠφελούνται τὸ μέρος αὐτῶν συντόμως στερίζοντα,
ἀλλὰ καὶ εἰ ἐν αὐτοῖς τεταγμένον τὸ τοῦ τουρ-
μάρχου βάνδον ἐπιγιγνώσκοντες δι' αὐτοῦ εὐκόλως
καὶ τὰ ἴδια, ὡς εἰκός, πλανώμενοι εὐρίσκουσιν.

ριβ'. Δεῖ γὰρ εἶναι ἐν ἐκάστη μάχῃ, ἐάν καὶ τι συμβῆ,
τὸν στρατιώτην, ὥστε ἀποχωρισθῆναι μακρὴν τοῦ
βάνδου τοῦ ἰδίου τάγματος, παντὶ τρόπῳ σπουδάζειν
ἐνοῦσθαι αὐτῷ ἵνα ἡ τάξις ἀφυρτος διαμένουσα τὴν
σωτηρίαν σημαίνῃ τοῦ στρατοῦ.

ριγ'. Ἐάν δὲ συμβῆ εἶναι ἐν τῷ στρατῷ τινὰς ὁμο-
φύλους τῶν πολεμίων, δέον πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέ-
μου χωρίζειν αὐτοὺς, καὶ ἐν ἑτέροις τόποις μετὰ
εὐλόγου προφάσεως προπέμπειν.

ριδ'. Καὶ τοῖς μὲν τουρμάρχασι ταῦτα πράττειν
προστάξεις. Ἀλλὰ καὶ ἐκάστῳ δρουγγαρίῳ καὶ κό-
μητι ἅμα αὐτοῖς παρακελεύου, καὶ πρόστασσε, ὥστε
ἐπιζητεῖν αὐτοὺς ἐκ παντὸς τὰ θέοντα ἐπιτελεῖν τὸν
στρατόν.

ριε'. Χρεῖον γὰρ, εἴτε ἐν φορσάτῳ διάγει ἑκαστον
τάγμα ἦτοι τὸ βάνδον, εἴτε καὶ καθ' ἑαυτὸ ὀπουδήποτε
ἀπλικεύει, πρῶτα εἰς αὐτὸν τὸν ὄρθρον πρὸ παντὸς
πράγματος, καὶ εἰς ἐσπέραν ὁμοίως μετὰ τὸ δεῖπνον
καὶ τὰς μίσσας τὸ τρισάγιον ψάλλεσθαι, καὶ τὰ λοι-
πὰ κατὰ τὴν συνήθειαν.

ρις'. Τὰ δὲ κοντουβέρνια, ἦτοι τὰ ὀιον μικρὰ βάν-
δα τῶν ἀκίων, καθὼς καὶ οὐ αὐτῷ πρώην ὠρίσα-
μεν, προστάξαι ἀπὸ παλαιῶν καὶ νέων αὐτοὺς ποιεῖν.

ριζ'. Τὸν δὲ πρῶτον καὶ δεῦτερον τῆς ἀκίας, καὶ
τὸν οὐραγὸν, ἤγαγον τὸν διπλοῦν, καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ

108. Aciei instructæ tempore exploranda sunt
loca per mandatores, ubi conflictatio futura est, id
est, medium spatium inter nostram jam aciem in-
structam, atque hostiam, nec ubi fossæ, aut putei,
aut dolus aliquis ab hostibus molitas sit; quod si
tale aliquid inventum fuerit, præstoletur acies
nostra dum hostes eum locum transierint, et cum
hostibus integro in loco ac securo pugnent.

109. Bandum, id est insigne, turmarchæ longe
diversum distinctumque forma sit a cæterorum
præfectorum suorum bandis, ut facile ab omnibus
signiferis agnoscat.

110. Motu autem aliqui peregrino ac vario etiam
bandum hoc distinguatur, vel quod sursum aut
deorsum, aut dextrorsum, aut sinistrorsum locetur,
aut continue inclinetur, id est demittatur, caput
hujus insignis, aut crebro directe moveatur, ut
omni in confusione ac perturbatione a reliquis
insignibus facile cognoscat.

111. Omnium turmarcharum banda unum signum
ne habeant, sed diversas notas singulæ turmæ ha-
beant, ad quæ cognoscenda milites ante assuefa-
ciendi sunt. Non modo enim singula ex eo turmar-
charum banda adjuvantur, et partem suam facile
confirmant, sed etiam si quando aberraverint, ad
suas cohortes facile redeant.

112. Miles si qua ratione contingat a bando suæ
cohortis abesse, omnibus modis eo revocandus est,
ut acies minime confusa aut perturbata exercitus
salutem ac præsidium præ se ferat.

113. Si in exercitu aliqui populares hostium fue-
rint, ante diem belli separandi sunt, et ad alia quæ-
dam loca honesta cum causa amandandi.

114. Ac turmarchis ista præcipies. Unicuique
autem drungario, et comiti etiam mandabis, ut dili-
genter exquirant ea, quæ alicui usui copiis nostris
esse possint.

115. Par est autem, sive in fossato versetur unum-
quodque bandum sive cohors, sive alicubi castra
ponat, mane cum prima luce, ante alia omnia, ut
vesperi post cœnam ac missas, trισάγιον ὕμνον, id
est ter sancium hymnum, pro more cæteraque
canere.

116. Contubernia, sive manipuli, quæ quasi par-
væ quædam cohortes sunt, ut ante descripsimus,
ex majoribus et minoribus natu simul junctis con-
ficiantur.

117. Primanus et secundanus contubernii, ac
præterea etiam ultimanus, hastati sint; tertius et

quartus sagittarii, qui in medio sunt, quemadmodum necessitas requirit maxime instruantur.

118. Flamula hastarum, quemadmodum supra admonuimus, tempore belli minime in hastis esse permittantur, ne hastæ tum iis qui gestant, tum iis qui a tergo sunt, tum etiam sagittis in acie coniectis impedimento sint.

119. Despotatos, quos ad conservandos et recuperandos eos, qui in bello sauciati erant, milites antea constituebamus, ex unaquaque cohorte sex, aut octo ex debilissimis separari iubebis, ut ubi tempus requirit, qui in bello graviter vulnerantur, ab illis serventur.

120. Duo speculatores, sive exploratores diligentes, vigilantes, ac strenui eligendi sunt; duo præterea mandatores, et contuberniis etiam duo viri eligantur, qui belli tempore bandum diligenter custodiant.

121. Cantator idoneus atque eloquens unus aliquis eligendus est, qui ipso in prælio exacuat atque incitet militum animos, et suasoria oratione ad alacritatem et cupiditatem bellandi, quemadmodum supra memoravi, omnes inflammet.

122. Magnis in cohortibus duo banda ante belli diem fiant, alterum præfecti cohortis, id est comitis, alterum primi centurionis. Ipso autem belli die non duo gestentur aut erigantur, sed comitis solum.

123. Ipso belli die unusquisque miles gestet ad sellam suam secum aquam in phlasciis, et paxamadium, id est biscoctum, in sellopungio, et farinae unam atque alteram libram, ut necessario tempore hæc habeant ad refocillationem et recreationem sui atque aliorum, qui in aliquam animi defectiōnem, aut valetudinis infirmitatem incidunt.

124. Tempore prælii, ut cognoscant milites ante belli exitum neminem spoliandum esse, sæpius hoc militibus inculcetur.

125. In itinere faciendo, tuldum, sive impedimenta, cum militibus permiscendum non est, hostibus præsertim imminentibus, sed separatim, et cohortem aliquam post tuldum separatam, aut aliter etiam, si quando id usus exigat, quemadmodum in capite de tuldō antea mentionem fecimus. Hæc quæ nos tibi præcipimus, tu iterum singulis comitibus, et drungariis, et turmarchæ unicuique cognoscenda et consicienda dabis, atque etiam ipse quantum potes ad eadem eos exhortaberis et præparabis.

126. Occasione atque opportunitate in bello idonee utaris. Primum autem ejusmodi occasiones vitabis, ex quibus offensiones belli esse possunt. Hædem deinde tu occasionibus adversus hostes utaris.

Α κονταράτους είναι, τὸν δὲ τρίτον καὶ τέταρτον τοῦστας, καὶ τοὺς ἐν μέσῳ, ὡς ἡ χρεῖα ἀπαιτεῖ.

ρη'. Τὰ δὲ φλάμουλα τῶν κονταρίων ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πολέμου μὴ ἀφίειν, ὡς εἴρηται, εἰς τὰ κοντάρια, ἵνα μὴ τοῖς ὀπισθεν καὶ αὐτοῖς ἔχουσι κοντάρια ἐμποδίζωσιν· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ταῖς βαλλομέναις παρὰ τῶν τοξοτῶν σαγίτταις.

ριθ'. Τοὺς δὲ λεγομένους δεσποτάτους, καθὼς σοὶ καὶ ἐμπροσθεν διαταξάμεθα, οὐς εἰς θεραπείαν καὶ πρὸς τὸ ἀνασιῶζειν τοὺς πληγῆτους στρατιώτας ὀρίσαμεν, προστάξεις ἵνα καθ' ἕκαστον τάγμα αὐτῶν εἴς ἢ ὀκτώ ἐκ τῶν ὑποδεεστέρων ἀφορῶσιν, ἵνα ἐν καιρῷ περιποιῶνται τοὺς τραυματιζομένους.

ρκα'. Δύο δὲ σκουλάτορας ἔχου κατασκόπους ἢ βιγλάτορας χρησίμους καὶ ἀγρόπυρους καὶ ἀνδρείους ἐπιλέγεσθαι, καὶ δύο μανδάτορας. Ἀφορῶσαι δὲ καὶ ἐκ τῶν εἰς τὰς ἀκίας τασσομένων δύο ἄνδρες χρησίμους εἰς φυλακὴν τοῦ βάνδου ἐν καιρῷ πολέμου.

ρκα'. Πάντως δὲ καὶ τὸν λεγόμενον κοντάρτορα ἐπιλέγεσθαι ἐπιτήθειον καὶ λόγιον ἵνα στρατιώτην, καὶ ἀφορῶσαι ὥστε ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγῶσι περιτρέχοντα κατακῆδειν τῷ στρατῷ τοῦ τάγματος, καὶ διεγείρειν εἰς προθυμίαν διὰ προτρεπτικῶν λόγων, κατὰ τὸν τύπον ὄνπερ σοὶ προδιωρισάμεθα.

ρκαβ'. Ποιεῖτωσαν δὲ ἐν τοῖς μεγάλαις τάγμασιν καὶ διπλᾶ βάνδα καὶ πρὸ τοῦ πολέμου, τὸ μὲν ἐν τὸν ἔρχοντα ἔχειν τοῦ τάγματος, τὸ δὲ ἄλλο τὸν πρῶτον ἔκατοντάρχην. Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πολέμου μὴ τὰ δύο βαστάζεσθαι ἔτοι ὀρθοῦσθαι, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἔρχοντος μόνον.

ρκαγ'. Χρὴ οὖν καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πολέμου ἕκαστον στρατιώτην ἐν ταῖς σέλλαις αὐτῶν ἐπιφέρεισθαι ὕδωρ εἰς τὰ λεγόμενα φλασκία, καὶ παξάματιν ἐν τῷ σελλοπουγγίῳ, καὶ ἄλευρον μίαν ἢ καὶ δύο λίτρας, ὥστε ἔχειν ἐν ἀνάγκῃ καιρῷ καὶ ἑαυτοῖς εἰς εὐψυχίαν καὶ παραμυθίαν, καὶ ἑτέροις, ὡς εἶδος, εἰς τὴν ἀπὸ ὀλιγωρίας ἀνάγκησιν.

ρκαδ'. Ἐν δὲ καιρῷ μάχης ἵνα γινώσκωσιν ὅτι οὐδεὶς στρατιώτην πρὸ τῆς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου σκυλεύειν ἔχθρὸν, καὶ τοῦτο πολλάκις αὐτοῖς προπαραγγελεῖς.

ρκαε'. Εἰς δὲ τὰς ὀδοπορίας μὴ συγκαταμιγνύειν μετὰ τοῦ τούλδου τοὺς στρατιώτας, καὶ μάλιστα ἔχθρῶν προσδοκωμένων, ἀλλὰ τὸ μὲν βάνδον ἐμπροσθεν ἰδίως, τὸ δὲ τούλδον ὀπισθεν ἢ καὶ ὡς ἡ χρεῖα καλέσῃ, καθὼς καὶ ἐν τῷ περὶ τοῦ τούλδου ἡμῖν κεφαλαίῳ εἴρηται. Ταῦτα ἅπερ σοὶ διαταξάμεθα, καὶ αὐτὸς ἐκάστῳ κόμητι καὶ δρουγγαρίῳ, ἀλλὰ καὶ τουρμάρχη ἰδίως καὶ προγινώσκειν καὶ ἐπιτελεῖν καὶ παραγγελεῖς καὶ παρασκευάσεις.

ρκαε'. Σοὶ δε κελύμεν, ὡ στρατηγῆ, ὥστε ἀρμόδιως κεχρησθαι τοῖς καιροῖς ἐν ταῖς μάχαις, καὶ πρῶτον μὲν φυλάττεσθαι σε τὰς ἀφορμὰς δι' ὧν αἱ βλάβαι παρὰ τῶν ἔχθρῶν συμβαίνουσι γίνεσθαι, καὶ τότε διὰ τῶν τοιούτων ἀφορμῶν κατὰ τῶν ἔχθρῶν ἐγχεῖρεῖν.

ρκζ'. Καὶ πρὸ πάντων δέον σε τὰς παρὰ τῶν ἄναντιων μελετωμένας ἐνέδρας ἐρευνᾶν διὰ βυγλῶν πυκνῶν κατὰ τῶν τεσσάρων μερῶν τοῦ τόπου ἕνθα ἡ παράταξις γίνεται, καὶ ἀπέχεσθαι τῶν ἀτάκτων καὶ ἐσκορπισμένων διώξεων.

ρκη'. Προσπετεῖς ἐγχειρήσεις διὰ σεαυτοῦ ποιεῖν οὐκ ἐπιτρέπομέν σοι, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀρμοδίων ἀρχόντων ταῦτα γίνεσθαι. Ἐάν μὲν γὰρ ἐκ τῶν ἄλλων ἀρχόντων πειράπτωμα ἢ ἀστοχία γένηται, ἔστιν ἄλλος σύντομος ἐπανορθώσεως· εἰ δὲ ὁ πρῶτος τοῦ στρατοῦ πταίῃ, ἀναρχίας πρόφασις ἢ τούτου διάπτωσις γίνεται.

ρκθ'. Σοφὸς δὲ στρατηγὸς καὶ ἀριστος ὁ πρὸ τοῦ πολέμου τὰ τῶν ἐχθρῶν πολυπραγμονῶν καὶ πρὸς μὲν τὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν φυλακτόμενος, πρὸς δὲ τὰ ὑστερήματα ἐπιβαλλόμενος, ὅλον ὡς ἐν κεφαλῇ εἰπαῖν, ὑπὲρ σὲ καθάλλαρους ἔχει ὁ ἐχθρὸς πλείονας, δέον σε τὰς βοσκὰς ἀφανίζειν διὰ τὸ τοῦ ἔππου δαπάνης ὑστερεῖν· ἐάν δὲ εἰς πλῆθος ἀνδρῶν πλεονεκτῇ, τὰς τούτου δαπάνας περιστέλλε, ἢ ἀφάνιζε.

ρλ'. Ἐάν δὲ ἀπὸ διαφόρων ἔθνῶν συνέστηκεν, δώροις καὶ χαρίσμασιν καὶ ἐπαγγελίαις ὑπονόθευε τοὺς σὺν αὐτῷ.

ρλα'. Ἐάν δὲ μάθῃς ὅτι ἐναντίας τὰς γνώμας πρὸς ἀλλήλας ἔχουσιν οἱ ἐχθροὶ, τοὺς πρῶτους αὐτῶν μεταχειρίζου.

ρλβ'. Κονταρίους μάχεται τὸ ἔθνος; εἰς δυσχωρίας αὐτὸ προσκαλοῦ ἐπὶ μάχην.

ρλγ'. Ἐάν δὲ τοξῆται εἰσιν, εἰς κάμπους τάσσει αὐτούς, καὶ τὴν ἐκ χειρὸς μάχην ποιῆσθαι.

ρλδ'. Ἐάν δὲ ἀφυλάκτως ὁδοιποροῦσιν, ἢ ἀπικεύουσιν ἐν νυκτὶ ἢ ἐν ἡμέρᾳ, τούτους ἀδοκῆτως ἐνέδρευε.

ρλε'. Ἐάν δὲ θρασεῶς καὶ ἀτάκτως τὰς μάχας ποιοῦνται, καὶ τοῦ κακοπαθεῖν ἄπειροί εἰσιν, σχηματίζου μὲν αὐτοὺς ὡς πρὸς συμβολῆν, ἀναβάλλου δὲ καὶ παράστυρε μέχρι οὗ τὸ ζῆλον τοῦ θυμοῦ ἐνδύσει, καὶ ὅταν ἀποκινήσῃσι, τότε τὴν συμβολῆν κατ' αὐτῶν ποιήσον.

ρλε'. Ἐάν δὲ ἐν πλήθει πεζῶν προτερεῦη, εἰς ἄμαλούς τόπους τούτους προτρέπου· καὶ μὴ σύνεργος, ἀλλὰ μήκοθεν δι' ἀκοντιῶν τὰς μάχας ποιῆσθαι.

ρλε'. Τὰ γὰρ τῶν πολεμίων κυνηγίους εἰσιν ὁμοιωσπερ γὰρ ἐκαὶ διὰ κατασκόπων καὶ ἐγκυρμμάτων καὶ κατακυκλώσεων, καὶ τοιούτων σοφισμάτων μᾶλλον ἢ δυνάμει ἢ τούτων θήρα γίνεται, οὕτως δεῖ καὶ ἐπὶ τῶν πολεμίων ἀρμόζεσθαι, εἴτε πρὸς πλείονας, εἴτε πρὸς ὀλίγους γίνονται.

ρλη'. Τὸ γὰρ φανερώς καὶ χειρὶ δι' ὕψους μόνον βιάζεσθαι τοὺς ἐναντίους, ὅτε καὶ δοξεί τις τούτους νικᾶν μετὰ κινδύνου καὶ ζημίας, οὐ τῆς τυχοῦσης ἢ τοῦ πράγματος ἀπόδοσις αὐτῷ συμβαίνει, ὅπερ τῶν ἀλογίστων ἔστιν, ἀνάγκης μεγίστης χωρὶς μετὰ ζημίας νίκην κτάσθαι καινήν (95) καὶ ματαίαν ὑπό-

127. Ante omnia ab hostibus molitas ac stru-
cias insidias explores per excubias quatuor in par-
tibus aciei collocatas. Ab omni autem confusa et
dissipata insectatione hostium abstinendum in pri-
mis est.

128. Temerariæ atque audaces rerum aggres-
siones abs te minime suscipiendæ sunt, sed ab aliis
quibusdam idoneis præfectis. Si enim aliqua offen-
sio aut gravis casus illis contingat, aliqua spes
est ejus reficiendi; sin præcipuus, et nobilissimus
in exercitu aliquid hujusmodi pateretur, ejusmodi
offensio magnas perturbationes invehret.

129. Prudens et circumspectus imperator ante
hellum in res hostium diligenter intuebitur, et præ-
sidia quibus abundat sedulo vitabit, defectus au-
tem suos quantum potest vexabit: ut verbi causa
si plures quam tu equites hostis habeat, pastiones
omnes vastandæ sunt, ut equi deficiantur pabulo;
sin virorum multitudo fuerit, illorum commeatus
omnis atque alimenta circumveniendæ tibi et præ-
ripienda ab illis sunt.

130. Si diversis ex nationibus hostium copię
existant, donis, munerationibus, pollicitationibus cor-
rumpendi tibi sunt.

131. Sin diversarum partium sententiarumque
fuerint, præcipuos quosque ex illis ad te tuasque
partes sollicitabis.

132. Hastis si utantur, in aliquam difficultatem
asperitatemque locorum illos ad prælium evoca.

133. Si sagittarii fuerint, in planitiem et loca
campestria trahantur, ut ibi cominus consertis
manibus dimicent.

134. Si negligenter aut solute die vel nocte
ambulent hostes, insidiis do improvise adoriendi
sunt.

135. Sin animose et audacter ad bellum vene-
rint, et ab omni offensione immunes esse videbun-
tur, præ te feras quasi bellum cum illis statim
gesturus sis, rejice tamen bellum ac differo donec
fervor omnis animorum elanguescat, et ubi hic
impetus consederit, tum bellum illis conferto.

136. Si peditum numero hostibus præstiteris,
ad plana et campestris loca illos deducito, non
ut cominus, sed ut eminus jaculis cum illis confi-
D gas.

137. Bellicæ enim decertationes venationibus
similes sunt; quemadmodum enim ibi excubiis, in-
sidiis, circuitionibus, atque hujusmodi astutiis
potius quam viribus fera capitur, sic bellum cum
hostibus, sive plures, sive pauciores fuerint, geren-
dum est.

138. Coram enim ac manibus solum consertis
velle cum hostibus aperte configere, quando ali-
qua victoriæ spes illis adfuerit, sine periculo ac
gravi offensione belli eventus esse non potest. Te-
merarium autem ac inscitum est, nulla necessitate
impellente victoriam talem cum damno quærere,

NOTÆ.

(95) Καινήν. Scribe, καινήν.

quæ hoc modo parata, nomen tantum inane atque umbratili magis habebit, quam ea, quæ certissimo ac constantissimo in bellicis rebus iudicio suscepta est. Deinceps jam, quæ ante belli diem facienda sunt, quando necessitas te ad bellum cogit, cum hostibus gerendum, dilucide ac breviter exponam.

CONSTITUTIO XIII.

De die ante bellum.

1. Turmarchæ, ut banda omnia integra sint, atque ad usum militarem apta, ante diem belli unum atque alterum præparabunt, atque adeo bandophoris, id est signiferis, cohortium dentur. Cohortis unuscuiusque comes sua constituat contubernia, et si qua sint defecta, expleat.

2. Exploratoribus et speculatoribus sedulo hostium statum exquires, qui motus illorum, quanta multitudo, qualis acies; itaque te adversum eos præparabis, ut ne subito ac de improvviso invadere ab illis.

3. Ubi vacaverit autem, exercitum tuum per drungos, id est cohortes milliarias, et turmas congregabis; neque enim omnes simul unum in locum coges, narrabisque illis quæ dictu necessaria sunt, vel tu ipse, vel præfecti tui, antiquas illis commemorando victorias prioresque felicitates; talibusque dictis animabis illos. Regis præterea largitatem, studiumque referendæ gratiæ, præmiaque benemeritis proposita repetes. Recensenda quoque mandata sunt reliquæque præceptiones, quæ vel abs te, vel a singulis præfectis singulæ turmæ ante acceperunt.

4. Si quosdam ex hostibus contingat ab excubiis capi, vel ad nos deficere, si generoso corpore armatique fuerint, exercitui nequaquam ostendendi sunt, sed ad alium quempiam locum clanculum amandandi. Sin humiles ac viles fuerint, qui defecerunt, universo exercitui monstrabis. Captivos autem nudos circumduces, mandabisque ut ab omnibus militibus voce contendant ne ab illis interficiantur, quo militibus nostris omnes hostes miserabiles esse videantur.

5. Hostibus autem jam imminentibus, communique bello jam expectato, præfectis cohortium præcipies, ut ne excursions contra inordinate vagantes milites faciant, sed diligenter observent ne militem ullum ex suis lassatum reddant, aut etiam vexent; sed eos qui in aliqua mentis perturbatione aut sollicitudine excruciantur, aut opinionem alicujus anxietatis asserunt, relevent atque ad aliquam hilaritatem et alacritatem traducant. Sin ne sic quidem a mœstitia et mœrore avocari possunt, ad paululum temporis secernes eos, et ad alium locum, justa aliqua causa adhibita, usque ad belli exitum ablegabis, ut ne ad inimicos transfugientes aliquid indicent, quod minime patiscendum fuit. Populares autem atque indigenæ hostium, quemadmodum supra ostendimus, longe aue tempore segregandi sunt, neque in bello adversum suos pugnare permittantur.

6. Quando ad pugnam dimicationemque ipsam venturus es, adversos casus belli mente pertracta,

ληψιν μόνην φέρουσιν. Ἐπὶ τοῦτοις παρακλειώμεθά σοι, ὦ στρατηγῆ, καὶ ὅσα χρὴ σε ποιεῖν πρὸ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας, ὅτε καὶ ἀνάγκη σε καταπέιγῃ πρὸς μάχην ἐξελθεῖν κατὰ ἐχθρῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Π'.

Περὶ τῆς πρὸ τοῦ πολέμου ἡμέρας.

α'. Ὅστε παρασκευάζειν τοὺς τουρμάρχας πρὸ μιᾶς ἢ δευτέρας ἡμέρας τοῦ πολέμου τὰ βάνδα, ἀγιάζειν διὰ τῶν ἱερῶν, καὶ οὕτως ἐπιδιδόναι τοῖς βανδοφόροις τῶν ταγμάτων. Τὸν δὲ ἐκάστου τάγματος κέμητα προκαθίσταντά κοντοθέρνια, καὶ ἀναπληροῦν τὰ λιπόντα σώματα.

β'. Σπουδάσης δὲ τὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν πολυπραγμοῖσαι διὰ βιγλιῶν ἀκριβῶς καὶ διὰ κατασκοπῶν, τὴν τε κίνησιν αὐτῶν καὶ τὸ ποσὸν τοῦ πληθους αὐτῶν, καὶ τὴν σύνταξιν, καὶ οὕτως ἀρμύζεισθαι εἰς τὸ μὴ αἰφνιδιασθῆναι παρ' αὐτῶν.

γ'. Συνάξεις δὲ ἐπὶ σχολῆς τὸν στρατὸν κατὰ δρούγγους καὶ κατὰ τούρμας, καὶ πάντα ὁμοῦ εἰς ἓν ἐν ἑνὶ τόπῳ, καὶ διαλαλήσεις αὐτοῖς τὰ πρόποντα, ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἢ διὰ τῶν ἰδίων ἀρχόντων, παλαιᾶς τε ἀναμνηστικῶν νίκης καὶ προτέρων ἐπιτυχῶν, καὶ διὰ τοιούτων προθυμοποιεῖν αὐτοῖς, ἐπαγγελλασθαι τε τὴν ἐκ τῆς βασιλείας ἡμῶν ἀμοιβὴν καὶ εὐφροσύνην καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς εὐνοίας τῆς πολιτείας μισθόν· ἐπι δὲ προσοπομιμνήσκεις καὶ τὰ διδόμενα μανδὰτα καὶ τὴν ἄλλην παραγγελίαν, ἣν παρὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ παρὰ τῶν ἰδικῶν αὐτῶν ἀρχόντων ἔλαβον καθ' ἕκαστον τάγμα.

δ'. Ἐὰν δὲ τις τῶν ἐχθρῶν συμβῆ εἰς βίβλας κρατηθῆναι ἢ προσρυθῆναι· εἰ μὲν γενησὶ εἰς τοὺς σώμασι καὶ ἔνοπλοι, τοῦτους μὴ δημοσιεύειν τῷ στρατῷ, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ τόπῳ ἀφανῶς ἐκπέμπειν αὐτούς. Εἰ δὲ εὐτελεῖς εἰσι, τοὺς μὲν προσροσμένους ἐπιτηδεύεις ἐπιδείκνυσθαι τῷ στρατῷ παντὶ, τοὺς δὲ κρατούμενους γυμνοὺς περιάγεις, καὶ ὑποθήσεις αὐτοὺς παρακαλεῖν τοὺς στρατιώτας μὴ φονεῦσθαι, εἰς τὸ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ἔλασινεῖν εἶναι νομίζεσθαι παρὰ τῶν στρατιωτῶν.

ε'. Ἐχθρῶν δὲ ἐγγιζόντων, καὶ δημοσίου προσδοκωμένου πολέμου, παραγγελίᾳ τοῖς ἀρχουσι τῶν ταγμάτων, ὥστε μὴ ποιεῖν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις συνεξελεύσεις κατὰ τῶν ἀτακτοῦντων στρατιωτῶν, φυλάττεσθαι δὲ παντοίως μὴ κακῶσαι τὸν στρατιώτην. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ὑποψίᾳ ὄντας λύπης τινὸς ἕνεκα μεταχειρίζεσθαι εἰς εὐθυμίαν· εἰ δὲ ἀμεταχειριστοὶ οἱ τοιοῦτοι μένουσι, χωρίσεις αὐτοὺς πρὸς μικρὸν, καὶ ἑτέρῳ παραπέμψεις; τόπῳ μετὰ προσφάσεως εὐλόγου μέχρι τῆς τοῦ πολέμου ἐκδόσεως, ἵνα μὴ τοῖς ἐχθροῖς προσφυγόντες εἰπωσὶν τι ὧν οὐ χρὴ γινώσκαι αὐτούς. Τοὺς δὲ ὁμογενεῖς τῶν ἐχθρῶν, ὡς ἤδη προείπωμεν, πρὸ πολλοῦ χωρίζεις, καὶ ἐν πολέμῳ τοῦτους μὴ φέρειν κατὰ τῶν ἰδίων.

ς'. Ὅταν δὲ μέλλῃ συμβαλεῖν εἰς μάχην, ὦ στρατηγῆ, χρὴ σε καὶ τὰ εἰς δευτέραν εὐχὴν ἀποσκοπεῖν,

καὶ τὰς ἐκείθεν ἐναντιώσεις προασφαλίζεσθαι. Καὶ ἄλλοις, ὡς πολλάκις ἡμῖν εἴρηται, τὰς ἀποτροφὰς ἡμερῶν ὀλίγων τῶν τε στρατιωτῶν καὶ τῶν ἵππων συνάγειν, καὶ φροσάτα ὀχυρώτερα ποιεῖν, καὶ ἐν ἐπιτηδείοις τόποις, ἐνθα δυνατόν τὸ ἕδωρ πάντως ἐκδιεσθαι ἐν καιρῷ ἀνάγκης.

ζ'. Μὴ ἀμελήσης δὲ τῆς ἀριστοποιίας τοῦ στρατοῦ. Εἰ μὲν γὰρ ὅτε συμβουλευθῆ ἢ συμβολῆ γίνεσθαι, πάντως ἐν ᾧ ἂν δοκιμάσης καιρῷ τὸ ἀριστον τοῦ στρατοῦ γίνεσθω. Εἰ δὲ τοῦτο μὴ ἔστιν, μέλλοντος τοῦ πολέμου πάντως τὸ πρῶτ' γίνεσθαι τὸ ἀριστον, ἕνα, εἰ τύχοι, καὶ εὐρωστοί εἰσι, καὶ δι' ὅλης πολλάκις τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου κρατοῦντος μὴ ἐκλυθῶσιν.

η'. Χρὴ δὲ σε πάντως, ὦ στρατηγὲ, μὴ μόνον ἐν τοῖς ἄλλοις καιροῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τοιούτῳ ἐγγύς τοῦ πολέμου καιρῷ μὴ ἀμελεῖν τοῦ συμβουλευέσθαι, ἀλλὰ καὶ τότε μάλιστα συγκαλέσεις τοὺς ὑπὸ σὲ τουρμάρχας, καὶ εἰ τινα ἕτερον δοκιμάσεις ἀγχίνου καὶ φρόνιμον, εἰς τὴν κατὰ τὸν καιρὸν ὀφειλομένην γίνεσθαι συμβουλήν· καὶ οὕτως βουλευσασθαι σε δέον τὰ περὶ τοῦ πολέμου.

θ'. Κατανοεῖν δὲ ἀκριβῶς καὶ τὸν τόπον ἐνθα ἢ συμβολῆ τοῦ πολέμου μέλλει γίνεσθαι.

ι'. Προπαραγγεῖλης δὲ τοῖς ἄρχουσι ἕνα κατὰ τὴν πρώτην ζωνὴν τοῦ βουκίνου ἐν τῇ νυκτὶ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας τοὺς ἵππους ἐπὶ τὸν ποτὸν παρασκευάσωσιν ἐξαγαγεῖν ἕνα μὴ, ὡς εἰκός, ἀμελοῦντες τοῦτου ἐν τῷ καιρῷ τῆς παρατάξεως ἀπολείπωνται.

ια'. Παραγγεῖλης δὲ, καθὼς ἀνωτέρω ἡμῖν εἴρηται, ἕνα καὶ εἰς ἕκαστος στρατιώτης ἐν τῷ κινεῖν πρὸς παράταξιν ἔχη ἐν τῷ σελλοπουγγίῳ αὐτοῦ (96) μίαν ἢ καὶ δύο λίτρας ἀρτου, ἢ ἀλείρου, ἢ πίστου ἐψητοῦ, ἢ παξαμάδας, ἢ κρέας. Ἐχειν δὲ καὶ φλασκίον μικρὸν ἐν τῇ ἀργαβίᾳ ὕδατος γέμον, καὶ μὴ οἴνου, διὰ τε τὰς τυχηρὰς περιστάσεις, καὶ τὰς, ὡς εἰκός, ἀπαντώσας χρείας. Πολλάκις γὰρ τρεπομένων ἐχθρῶν, καὶ ὀχυρώματι προστρεχόντων, χρεία παρακαθῆαι αὐτοῖς διὰ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἢ πάλιν τὴν συμβολὴν μέχρι τῆς ἑσπέρας, παρατείνεσθαι· καὶ ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπιφέρεισθαι δαπάνην, ἕνα μὴ τῇ ἐλλείψει τῆς δαπάνης τὸ πρακτικόν ἐμποδίζηται.

ιβ'. Ἐάν δὲ πρὸς δυνατόν ἔθνος ἔστιν ὁ πόλεμος, καὶ ἐκ προλήψεώς τινας ἐν δειλίᾳ ἔστιν ὁ στρατὸς, μὴ σπουδάζης συμπλέεσθαι δημοσίως εὐθύς, ἀλλὰ πρότερον ἀσφαλῶς ἐπιτηδευε πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου μετὰ ἐξαπλίκτων καὶ χρησίμων ἀνδρῶν λεληθότως καὶ μὴ φανερώς ἐπέρχεσθαι τινα μέρει αὐτῶν. Ἐάν γὰρ φονευθῶσι τινες τῶν ἐναντίων, ἢ ζῶντες συλληφθῶσιν, νομίση τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν ὅτι δυνάμει ἐγένετο τὸ συμβᾶν, καὶ προθυμότεροι γίνονται τὴν δειλίαν ἀποβαλλόμενοι, καὶ οὕτως μετὰ μικρὸν ἐθίζονται τολμᾶν, καὶ κατὰ αὐτῶν ἐγχειρεῖν.

ιγ'. Ἐάν δὲ αἰφνιδιασμός γένηται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ μὴ συμβαίη τῇ τοῦ πολέμου χρεῖα ἢ ὁ τό-

et illas calamitates quantum fieri potest anteverte. Imprimis autem, quemadmodum sæpe a me commemoratum est, dierum aliquot commeatus promilitibus equisque provehatur. Castra munitiora fiant, idoneisque in locis, ubi aqua omnino defendi potest, ponantur.

7. Curæ tibi quoque prandium militum sit. Si enim quando communi consilio decretum est bellum incipiet, tum quo tempore optimum judicabis prandeat exercitus. Sin hoc minime futurum sit, jam impendente bello, milites mane prandeant, ut magis firmi fiant, et per integrum diem, si tandiu bellum duraverit, minus viribus deficiantur.

8. Non modo aliis temporibus, verum etiam appetente jam belli tempore, consilium abs te minime negligendum est, sed turmarchas tuos, et si quem præterea solertem prudentemque virum judicas, ad consilium ex tempore capiendum advocabis, et de rebus agenda deliberabis.

9. Advertendus diligenter etiam locus in quo conflictatio belli futura est.

10. Præcipies etiam præfectis, ut ad primum sonum buccinæ ejus noctis, quæ diem belli antecedit, equos aequatum educant, ne si hoc prætermittatur, equorum vires in bello deficiant.

11. Præcipies etiam, quemadmodum supra a nobis mandatum est, ut unusquisque miles, quando ad dimicationem belli procedit, habeat in sellopingio suo unam aut duas libras panis, aut farinæ, aut biscocci, aut paxamadii, aut carnis : habeat etiam phlascium in argabia plenum aqua, non vino, adversus omnes fortuitas res circumstantes et casus nec opinatos. Sæpe enim, profligatis hostibus, et ad munitionem aliquam accurrentibus, obsidendi a nobis diem unam ac noctem sunt : aut si usque ad diem conflictatio producenda sit, necesse est commeatum afferri, ut ne commeatus penuria res agenda impediatur.

12. Si adversus potentem nationem bellum futurum est, et in timore aliquo ac demissiore animo exercitus noster fuerit, ne statim aperte ac publice cum illis configas, sed ante diem belli cum delectis quibusdam strenuisque militibus, clam, et non aperte, illorum partem aliquam adoriaris. Si enim quidam ex hostibus vel omnino interficiantur, vel vivi capiantur, exercitus illud fortitudine ac robore effectum judicabit, et vires colliget, timoremque deponet, atque adeo paulatim assuescent audaciores esse, et hostes alacrius invadere.

13. Si hostes te nec opinato opprimant, neque id ad usum tuum pertinet ut cum illis dimices, vel

NOTÆ.

(96) In codice Laurentiano desunt paragraphi qui sequuntur.

quia locus asper atque condensus est, vel tempus importunum, ut, magnis frigoribus aut caloribus, ne tum coneris cum illis præliari, sed teipsum collige potius, et locum idoneum ad castra ponenda quaere, et prælium differ donec commoditatem temporis ac loci aliquam habeas: neque committas ut invitus cum illis configas. Hoc si feceris, non inimicos fugies, sed incommodum locum devitabis.

14. Deo victoriam dante, et hostibus profligatis, abstineant omnino milites a cadaveribus inimicorum spoliandis. Nam cadavera aut impedimenta aut castra hostium ante perfectum belli exitum invadere, valde periculosum ac perniciosum est. Itaque præcipiendum omnino est, ut istis rebus milites abstineant. Sæpe enim victores talibus de causis non superati, verum iterum funditus deleti sunt, hostibus de improvviso incursantibus et periculum inferentibus.

15. Hostibus jam appropinquantibus, et imminente bello, quemadmodum ante admonuimus, non modo si in fossato, id est, castris cœpiæ tuæ fuerint, ibique hostes exspectaverint, senum aut palea unius atque alterius diei jumentis reponetur, sed etiam si castra moveat exercitus, et ad alia loca commeare velit, atque aciem ibi instruere, senum aut paleam unius diei secum ferant, ac in castris suis reponant: fortassis enim pueri et administri militum ab hostibus prohibeantur eo die exire, et senum secare, aut pabulum colligere, aut jumenta ad pastum emittere.

16. Sin hostes immineant multi, non absurdum fuerit, quemadmodum ante diximus, unumquemque in itinere faciendo framentari ac pabulari, atque illud in castris reponere. Neque enim castris jam positis, pueri et administri ab hostibus, si præsertim equites multi fuerint, pabulatum et frumentatum ire sinentur. Hæc abs te ante belli diem, partim præcipienda, partim conficienda sunt, ut perfectior ac dispositior præfectorum militumque tuorum constitutio fiat. Restat ut de ipso belli die, quidque persequendum tibi tuisque, et a quibus refugiendum sit, paucis explanemus.

CONSTITUTIO XIV.

De die belli.

1. Hoc ante omnia præcipiendum est, ut purus ac sanctus exercitus tuus sit, et pridie vesperi preces efficaces ac diuturnæ adhibeantur, omnesque Deo consecrentur, verbis factisque persuadeantur se Deum adiutorem habere, atque hoc modo ad bellum puros, sinceros, alacresque procedere.

2. Ipso belli die ne multum te fatiges, ne las-

πος ὡς δασὺς καὶ δυσχερὴς, ἢ ὁ καιρὸς ἀπρόσφορὸς ἔστιν ὅλον πολλοῦ χειμῶνος, ἢ ὁμοίως καύματος, μὴ ἐπιτηδεύσης συμβαλεῖν αὐτοῖς ἢ τότε ἢ ἐκείσε· ἀλλὰ σπούδαζε μάλλον συνάγειν σεαυτὸν, καὶ τόπον ἴδιον κρατεῖν εἰς ἀπλίκτον, καὶ ὑπερτίθου μέχρις ἀν καὶ τόπου ἐπιτηδείου καὶ καιροῦ ὁμοίως εὐπορήσης, καὶ μὴ ἀκουσίως συμβάλης. Τοῦτο γὰρ ποιῶν οὐχὶ ἐχθρῶν φεύξῃ, ἀλλὰ τὸν ἀνεπιτηδεῖον καὶ ἀσύμφορον τόπον φυλαττόμενος ἔσῃ.

ιδ'. Θεοῦ δὲ νίκην παρέχοντος ἐὰν οἱ πολέμιοι τραπῶσιν, ἀπέχεσθαι τοῖς στρατιώταις παράγγελλε τοῦ σκυλεύειν τοὺς νεκροὺς τῶν ἐχθρῶν· τὸ γὰρ ἢ νεκροὺς σκυλεύειν, ἢ τοῦλδω ἢ φουσατῶ πολέμιων ἐπέρχεσθαι πρὸς τελείας ἐκβάσεως τοῦ πολέμου, πρᾶγμα ὀλέθριον καὶ ἐπικινδυνόν ἐστιν. Διὸ χρὴ σε προπαραγγέλλειν τὸ παντοίως ἀπέχεσθαι τούτων. Πολλάκις γὰρ καὶ οἱ νικήσαντες διὰ τοιούτων τρόπων οὐ μόνον ἠττήθησαν, ἀλλὰ καὶ ἀπώλοντο σκορπίσαντες ἑαυτοὺς, καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αἰφνιδιασθέντες, καὶ οὕτως κινδυνεύσαντες.

ιε'. Ὅτι δὲ ἡμῖν καὶ πρότερον εἰρηται, δεῖ μάλιστα τῶν πολέμιων ἐγγιζόντων, καὶ προσδοκωμένον πολέμου, ἵνα ἐὰν διάγῃ ἐν φουσατῶ ὁ στρατὸς, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀναμῆν ἐκείθεν, μὴ μόνον εὐτραπέζειν, καὶ ἀποτιθέναι χόρτον ἢ ἄχυρον μίξις ἢ δευτέρας ἡμέρας τῶν ἀλόγων, ἀλλὰ καὶ ἐὰν κινήσῃ ὁ στρατὸς, καὶ βούληται καὶ ἐν ἐτέρῳ πλήκτῳ (97) ἀπελθεῖν, κάκειθεν παρατάξεσθαι, ἀναγκαῖόν ἐστιν ὥστε χόρτον ἢ ἄχυρον κἂν μίξις ἡμέρας βαττάζειν, καὶ οὕτως ἐν τῷ γενομένῳ φουσατῶ ἀποτιθεσθαι τοῦτον· ἴσως γὰρ οὐ συγχωροῦνται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν οἱ ὑπηρετοῦντες παῖδες αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἐξελθεῖν, καὶ χορτολογῆσαι, οὕτε δὲ τὰ ἄλογα εἰς βοσκήν ἐκβαλεῖν.

ις'. Εἰ δὲ οἱ ἐχθροὶ πολὺ ἐγγίζουσιν, οὐκ ἄσπερον ἐν τῷ περιπατεῖν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἡμῖν εἰρηται, ἕκαστον συνάγειν τὸν χόρτον τὸν ὀφειλοντα ἀποτιθεῖναι. Οὕτῃ γὰρ μετὰ τὸ ἀπλικεῖσθαι πολλάκις συγχωροῦνται οἱ παῖδες ἐξελθεῖν καὶ χορτολογῆσαι, πλειόνων μάλιστα καθαλλαρῶν τῶν ἐχθρῶν ἐδρισκομένων. Ταῦτα μὲν σοὶ πρὸς τῆς τοῦ πολέμου συμβολῆς, τὰ μὲν διατάσσεσθαι, τὰ δὲ διαπράττεσθαι εἰς ἐντελεστέραν μάθησιν τῶν τε ὑπὸ σὲ ἀρχόντων καὶ τῶν στρατιωτῶν παρακαλούμεν· ἐξῆς δὲ καὶ ὅσα χρὴ εἶτε ποιεῖν εἶτε παραφυλάττεσθαι μετὰ τῆς ὑπὸ σὲ δυνάμεως ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου, κατὰ δύναμιν ἤδη ἐροῦμεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΑ'.

Περὶ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου (98).

α'. Ὑποτιθέμεθα ὅτι σοι, ὦ στρατηγῆ, πρὸς πάντων ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πολέμου καθαρὸν εἶναι τὸν στρατὸν, καὶ εὐχὴν γενέσθαι διὰ τῆς νυκτὸς ἐκτενῆ, καὶ διὰ τῶν ἱερῶν ἀγιασθῆναι πάντα, καὶ οὕτως καὶ ἔργοις καὶ λόγοις πεισθῆναι ὅτι τὸν Θεὸν ἔχουσι βοηθόν, καὶ ἐπὶ τούτῳ κινήσῃ πρὸς τὸν πόλεμον λαμπροὺς καὶ προθύμους.

β'. Σὲ δὲ πολλὰ πονεῖν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς συμβολῆς,

NOTÆ.

(97) Πλήκτῳ. Scribe, ἀπλήκτῳ.

(98) Codex Laurentianus bis duobus primis paragraphis mutilus est.

ἵνα μὴ τῷ πολλῷ κόπῳ καὶ τῇ συντριβῇ τῶν ἀναγκαίων ἐπιλανθάνῃς, μὴδὲν κατολιγωρεῖν σε ἀπὸ τῆς φροντίδος, ἀλλὰ ἀνθρῶς καὶ εὐθαρσῶς παρέρχεσθαι τὴν παράταξιν, καὶ προθυμοποιεῖν πάντας διὰ λόγων

γ'. Καὶ μὴ συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις διὰ χειρὸς· στρατιῶτου γὰρ ἡ στρατηγῶ (99) τοῦτό ἐστιν· ἀλλὰ ποιεῖν σε μὲν τὰ ἀρμόζοντα πάντα, ἐν ἐπιτηδείῳ δὲ ἴστασθαι τίπῃ, ὅθεν ὄρῃν δύνασαι τοὺς τε ἀγωνιζομένους, καὶ τοὺς, ὡς εἰκός, ἀμελοῦντας, καὶ ἐπαύχεσθαι τὰ δέοντα. Καὶ σπουδάζειν διὰ τῶν ἐν ὑποδοθηείᾳ ὄντων συναίρεσθαι τῷ δεομένῳ μέρει, τοῦτ' ἐστὶ διὰ τῶν πλαγιοφυλάκων καὶ νωτοφυλάκων.

δ'. Ἐὰν μὲν οὖν ἐν ταῖς παρατάξεσί σου πρὸς τοξότας ἐστὶν ὁ πόλεμος, τοὺς δυσχερεῖς τόπους, καὶ τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων, ἤγουν τὰς πρώτας ἀναβάσεις ἐπὶ τὰ ὄρη, τοῦτους φυλάττου, καὶ μὴ ἐν αὐτοῖς σύμβαλλε τὴν μάχην, εἰ γε δυνατόν ἐστιν. Καὶ ἢ ἐν τῷ ὑψέῳ τὴν παράταξιν ἐκτασσε, ἢ τελείως ἀπόβαινε τοῦ ὄρους, καὶ ἐν ὀμαλυτέρῳ καὶ γυμνῷ τόπῳ παρατάσσο, ἵνα μὴ τῶν ἐχθρῶν, ὡς εἰκός, ἐκείθεν ἐνεδρευόντων ἀπὸ τοῦ ὑψοῦς ἢ παρατάξις (1) ἀθρόως βιάζηται.

ε'. Ἀλλὰ μὴδὲ συμπλέκου παρατάξει πολεμίων, μὴδὲ τὴν ἴδιαν σου προδείκνυε αὐτοῖς, πρὶν ἂν τὴν τάξιν αὐτῶν κατανοήσῃς, καὶ τὰς, ὡς εἰκός, μελετωμένας παρ' αὐτῶν ἐνέδρας ἦτοι ἐγκρύμματα (2) πολυπραγμονήσῃς.

ς'. Ἐὰν δὲ οἱ τόποι, ἐν οἷς μέλλῃς συμβάλλειν, γυμνοὶ εἴη καὶ πεδινοὶ, καὶ οὐκ ἐστὶν εὐκόλως τὴν δευτέραν σου τάξιν κρύπτειν ἐν αὐτοῖς, εἰς τὸ μὴ τοὺς ἐχθροὺς προγινώσκειν ἐν τῷ κινεῖν τὸν στρατὸν εἰς τὴν μάχην, ἐντεῦθεν ἤδη τὴν δευτέραν τάξιν κατόπισθεν τῆς πρώτης πλησίον συνακολουθεῖν πόλησον, ὥστε τὰς δύο εἰς μίαν τοῖς ἐναντίοις φαίνεσθαι. Ὅταν δὲ ἀπὸ ἐνός (3) μιλίου τῆς τῶν πολεμίων γένηται παρατάξις· τότε τὴν δευτέραν χρεῶν κατ' ὀλίγον ἐμβραδύουσαν χωρίζειν αὐτὴν τῆς πρώτης τὸ εἰρημένον διάστημα, καὶ εἰς τὸ ἴδιον σχῆμα καθιστᾶν, ὥστε εἶναι δευτέραν παράταξιν· ἐντεῦθεν γὰρ τοῖς πολεμίοις οὐκ εὐγνωστος πρὸ πολλοῦ ἢ τάξις γίνεται.

ζ'. Τὰς δὲ ὑποχωρήσεις καὶ φυγὰς τῶν ἐχθρῶν σκέπτου, καὶ μὴ ἀκρατῶς ἐπίτρεχε, διὰ τὰ σοφίσματα, ὡς εἰκός, γινόμενα, ἀλλὰ μετὰ συντάξεως δίωκε, ἕως λάθῃς πληροφοροίαν τῆς ἀσφαλείας τῆς νίκης.

η'. Ἐὰν δὲ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐπικλευσίς μνησθῇ κατὰ τῆς πρώτης παρατάξεως, καὶ οὐκ ἐστὶ πῶς ἢ διὰ τῶν πλαγιοφυλάκων, ἢ διὰ τῶν εἰς ἐνέδραν κατὰ τῶν ἐχθρῶν πεμπομένων βοηθεῖν, τότε δέον ἐκ τῶν εἰς τὰ ἄκρα τῆς δευτέρας παρατάξεως τασσομένων βάνδων μετατίθεσθαι εἰς αὐτούς· εἰ μὲν ἐξ ἐνός πλαγίου ἔρχονται, ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους, εἰ δὲ ἐκ τῶν δύο, ἐξ ἑκατέρωθεν. Ὁμοίως δὲ καὶ

A *similitudine ac perturbatione aliqua rerum necessarium obliviscaris, neque cura aut sollicitudine excrucieris, sed strenue atque alacriter aciem transeas, et oratione tua omnium animos excites.*

3. Neque enim manibus consortis cum hoste configere imperatoris est, sed quæ facta opus sunt providere, et idoneo in loco stare, ubi aspicere dimicantes possit, et solutos ignavosque incitet ad alacriter bellum gerendum, atque afflictæ parti studeat subsidiis suis, id est lateranis et tergistibus, opem ferre.

B 4. Si adversum sagittarios bellum copiis tuis suscipiendum erit, locorum asperitates et pedes lateraque montium primosque conscensus devita, et si fieri possit, nequaquam in ea parte configas, et vel in editiori parte montis copias tuas locato, vel omnino a monte recedas, et in æquabili loco magisque plano aciem instruas, ut ne hostes insidias molientes, ex eminentiore loco in vos invadant.

5. Nec vero cum hostium acie configas, neve tuam illis aciem commonstres, priusquam illorum aciem instructam animadverteris, et illorum insidias molitionesque exquisiveris.

C 6. Si loca in quibus conflicturus es, aperta et campestris sint, et haud satis commode liceat secundam aciem tuam occultare, ut ne in itinere faciundo adversum hostes appareat, eam jam prope primam aciem abducito, ut duæ hæ acies una solum esse hostibus videantur; quando vero ad unius milliaris spatium ab hostium copiis abfuerint, tum secunda acies paululum se retardet, atque a prima acie ad justum intervallum se separet, et ad suam formam, quam ante secundæ aciei descripsimus, redeat: inde fiet, ut nostræ aciei apparatus quam minime ab hostibus cognoscatur.

D 7. Discessiones fugasque hostium diligenter attende, neque intemperanter propter hostium fallaces dolos insequere illos, sed ordinate ac instructis copiis, idque potissimum si aliquam certam victoriæ fiduciam habeas.

8. Si hostibus incursio quædam in primam aciem fiat, eamque neque lateranis, neque insidiis adversum eos structis defendere possis, extremas secundæ aciei oras assumes, illucque transferes: si uno ex latere veniant, ad eam partem; sin utroque ex latere ad utramque partem. Similiter adversum eos, qui a tergo secundæ aciei veniunt, si tergistites multi ad illos repelle-

NOTÆ.

(99) Ἡ στρατηγῶ. Scribe, μὴ στρατηγῶ.

(1) Ἡ παράταξις. Scribatur, ἢ παρὰ τὸ ἐξω.

(2) Ἐνέδρας, ἦτοι ἐγκρύμματα. Scribatur, ε,

ἐνέδρ... ἔγ.

(3) Ἄπὸ. Scribatur ὡς.

dos non fuerint, hoc idem facies, ne cæteri dis-tracti ad præsidia primæ aciei minus valeant.

9. Si ingens hostium fuerit exercitus, et multitudine hominum ac jumentorum afflicti, ac pene oppressus fuerit, ne coneris eminus jam hostibus venientibus, copias tuas ad celsum aliquem locum deducere, ne multitudine conspecta animum jam tui despondere incipiant, sed humili et cavo in loco eos instrue, ubi neque hostes visuri sunt, neque ab hostibus cerni poterunt; et quando uno aut dimidio signo hostes abluerint, ad excelsiorem locum ducantur, ut configere possint priusquam animo delicere, aut languescere incipiant.

10. Sin talis locus non inveniat, sed eminus hostes exercitui tuo appareant, copiis tuis ipsa in acie instructis dices, non hominum, sed jumentorum atque impedimentorum ibi permagnum esse numerum.

11. Si hostibus adhuc minus instructis adoriri eos atque invadere potes, majus damnum illis facies.

12. Omnino autem semel atque iterum consiste, quando ad spatium unius, aut duorum milliarum ab hostium acie ante bellum distas, ut exercitus tuus varie instruat, ut ne securos se putent hostes, quia per exploratores nostras copias ante cognoverunt, et contra eas aliquid molitionis machinati sunt.

13. Si pedestris exercitus non fuerit, militum pueros, id est, administratos in castris relinques, et per universum castrorum ambitum ad fossam custodiendam dividantur, armisque interiorum ejus partem muniant, sive sagittis, sive jaculis, sive funda valeant; una quoque cohors cum illis excubias agat, portasque castrorum atque universi ambitus defendet, unus istis præfectus honestus atque integer.

14. Neque tuldum tecum in acie circumferas, si aliter fieri poterit; prompta enim atque exposita hostibus præda est, si in bello esse advertatur.

15. Si proficiscenti tibi de improvise subita hostium incursio fuerit, neque castris satis commode et tuto in loco tuldum ponere poteris, tum dextrum ad latus secundæ aciei obliquabis, ibique unam et alteram cohortem, quæ ex superfluis hominibus est, ad ejus custodiam segregabis.

16. Si nullum jumentis repositum in castris pabulum habeant, ipso belli die cæteris ad bellum procedentibus, palicaria, id est administri militum et præfectorum pabulatum eant ad partem a tergo aciei relictam, et dum bellum geritur quantum possunt pabuli comparent. Pabulatoribus autem istis dentur banda et signa quædam diversis et editioribus in locis, ut adverso aliquo

Α τοῖς κατὰ νότου τῆς δευτέρας τάξεως ἐρχομένοις, εἰ μὴ ἀρκῶσιν οἱ νοτοφύλακες αὐτοὺς δι' ἑαυτῶν ἀρμόζεσθαι, τὰ αὐτὰ ποιήσεις· ἵνα οἱ λοιποὶ ἀπερίσπαστοι μένωσι πρὸς βοήθειαν τῆς πρώτης παρατάξεως.

θ. Ἐάν ᾗδὲ πολὺς ἔστιν ὁ τῶν ἐχθρῶν στρατός, καὶ διὰ πλῆθος ἀλόγων ἢ ἀνδρῶν κόμπος ἦγουν ἐξηγχαμένοι; φαίνεται, μὴ ἐπιτήθειε εὐθύς εἰς ὑψηλὸν τόπον τὸν στρατὸν τάσσειν μηκόθεν τῶν ἐχθρῶν ὄντων, ἵνα μὴ τῇ θέῃ τοῦ πλήθους προκαταλαμβάνομένους δειλιάσῃ προχείρως, ἀλλ' ἐν κοιλοτέρῳ τόπῳ τάσσει αὐτοὺς, ὅσθθεν οὐδὲ κατοπτεῦη τοὺς ἐχθροὺς, οὐδὲ καθορᾶται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ὅταν ἢ ἀπὸ ἐνὸς ἢ ἀπὸ ἡμίσεως σημείου γένωνται οἱ ἐχθροὶ, τότε ἐν τῷ ὕψει φέρειν τὸν στρατὸν, ἵνα πρὶν δειλιάσῃ ἢ συμβολῇ γένηται.

B

ι'. Εἰ δὲ μὴ εὐρίσκαται τόπος τοιοῦτος, ἀλλὰ μηκόθεν οἱ ἐχθροὶ τῷ στρατῷ φαίνονται, πρόλεγε τῷ στρατῷ ἐν αὐτῇ τῇ παρατάξει, ὅτι ἀλόγων ἢ τοῦλδου πλῆθός ἐστι τὸ φαινόμενον, καὶ οὐκ ἀνθρώπων μόνων.

ια'. Ἐάν δὲ σοι δυνατόν ἔστιν καὶ πρὸ τοῦ παρατάξασθαι τοὺς πολεμίους συμβαλεῖν αὐτοῖς ἐτι ἀσυστάτοις οὖσιν, μᾶλλον αὐτοὺς βλάψαι ἰσχύσεις.

ιβ'. Πάντως δὲ ἐν ἡ καὶ δεύτερον ἔχε ὡς ἀπὸ ἐνὸς ἢ δευτέρου μιλίου τῆς παρατάξεως πρὸ τοῦ πολέμου ἐν ὄσῳ τάσσεται ὁ στρατός, ἵνα μὴ ἔδειαν ἔχωσιν οἱ πολέμοι πρὸ τῆς μάχης κατασκοπεῖν τὴν τάξιν, καὶ σοφίζεσθαι κατ' αὐτῆς.

C

ιγ'. Καὶ εἰν περικὸς οὐκ ἔστι στρατός, τοὺς παῖδας τῶν στρατιωτῶν, ἦτοι τοὺς δουλεύοντας αὐτοῖς, καταλιμπανε ὥστε διαμερίζεσθαι δι' ὄλου τοῦ ἐν τῷ φοσσάτῳ ἀπλίκτου ἕκαστον περὶ τὴν ἔσω τάφρον μετὰ ὄπλων, εἴτε τοξεύειν δύνανται, εἴτε ἀκοντίζειν, εἴτε σφενδοῦν· ἀλλὰ καὶ ἐν βάνδον μετὰ αὐτῶν τὸ ὄφελον βιγλεύειν, καὶ τὰς πόρτας τοῦ φοσσάτου φυλάττειν, ἦγουν τοῦ περιφραγμένου ἀπλίκτου, καὶ ἀρχοντα δὲ χρήσιμον τοῦ ὄλου τοιοῦτου φοσσάτου.

ιδ'. Μηδέποτε τοῦλδον ἐπὶ παρατάξεως περίφερε, εἰ δυνατόν ἔστι· καὶ γὰρ ἔτοιμον τοῖς ἐχθροῖς βρῶμα γίνεται, εἰν ἐν μάχῃ εὐρεθῆ.

D

ιε'. Ἐάν μέντοι, ὡς εἰκός, ὁδοιποροῦντός σου ἀδελχτός· ἐπέλευσις παρὰ τῶν ἐχθρῶν γένηται, καὶ οὐ φθάσῃ ἀπικεῦσθαι καὶ ἀσφαλίσασθαι τὸ τοῦλδον, τότε φέρε αὐτὸ κατὰ τοῦ δεξιῦ μέρους ἐκ πλαγίου τῆς δευτέρας παρατάξεως, καὶ ἐκεῖ τάσσει, καὶ ἐν ἡ δεύτερον βάνδον ἐκ τῶν περισσῶν εἰς παραφυλακὴν αὐτοῦ ἀφορίζε.

ις'. Ἐάν δὲ μὴ ἔτυχον, ὡς εἴρηται, προαποθέμενοι χόρτον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ πολέμου ἡμέρᾳ, τῶν ἄλλων ὀπλιτῶν ἐπὶ τὴν παράταξιν κινούντων, τὰ παλλικάρια τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων ἵνα ἐξέρχονται εἰς τὸ μέρος τὸ ὀπίσω τῆς παρατάξεως τοῦ ὄλου στρατοῦ μετὰ ὀλίγων βιγλατόρων ἐκ τοῦ τῆς παρατάξεως μέρους καταλιμπανομένων, καὶ συνάγουσι τὸν ἀρχοῦντα χόρτον, ἐν ὄσῳ ὁ πόλεμος

γίνεται· τοὺς δὲ χορτολογοῦσιν ὀρίσεις δοθῆναι βάν-
 δα καὶ σημειώσας ἐν ὑψηλοτέροις τόποις καὶ διαφό-
 ροις, ὥστε ἐναντίου τινὸς συμβαίνοντος τὸ ἀνακλη-
 ρεῖν πρὸς συνήθειαν, τότε ἀναχωρεῖν αὐτοὺς ὀρο-
 μαίως, καὶ ἐπὶ τὸ φοσσάτον ὠΰζεσθαι, ἵνα μὴ ἔξω
 ἀποκλεισθῶσιν. Τοῦτο δὲ ἀναγκαῖόν ἐστι γενέσθαι,
 διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως. Ἐάν γὰρ ἐναντίως
 ἐξέλθῃ τὸ πρᾶγμα, δαπάνην ἔχοντες καὶ ἐαυτῶν
 καὶ τῶν ἀλόγων οἱ στρατιῶται ταχέως αὐτοὺς πρὸς
 τὸ ἀναμάχεσθαι ἀνακαλοῦνται, ἦγουν καὶ πάλιν πο-
 λεμῆσαι καὶ νικῆσαι. Ἡ εἰ μὴ τοῦτο, εὐθέως ἀνα-
 χωρήσουσιν μετὰ τάξεως, εἰ ἐν δυνάμει τῶν ἱππων
 αὐτῶν εὐρισκομένων, πρὶν ἢ τὰ τε τῶν ἀνθρώπων
 φρονήματα ἐπὶ πλέον καταπίσωσι, καὶ αἱ τῶν ἱπ-
 πων δυνάμεις. Ὅπερ γενέσθαι δύναται, ἐάν μὴ
 ἔστιν ἐν ἐτοιμίῃ ἡ δαπάνη. Μετὰ γὰρ ἤτταν οὐδεὶς
 θαρρεῖ ἐξέρχεσθαι εἰς συλλογὴν χόρτου, καὶ οἱ ἱπ-
 ποι λιμῶντοντες ἀθυμίαν τοῖς στρατιώταις παρ-
 ἔχουσι, καὶ βουλὴν πρὸς συμφέρον οὐκ ἔστι γενέσθαι,
 τῆς ἐνδείας καὶ τοῦ φόβου βιαζομένων αὐτήν. Ἀλλὰ
 εἴθεσθαι μίᾳ ἢ καὶ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ, εἰ δυνατόν, καὶ
 πλέον, μάλιστα ἐάν καὶ πλησίον τοῦ φοσσάτου
 εἰσὶν αἱ βοσκαί

ιζ'. Εἰ δὲ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς συμβο-
 λῆς τοῦ πολέμου ἐναντία ἐκβάσις παρακολούθηται,
 ὃ μὴ γένοιτο, ἡμῖν μὲν παντοίως ἀπρόσφορον καὶ
 ἀσύμφορον φαίνεται τὸ κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας,
 ἦγουν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, πάλιν πρὸς δημόσιον
 πόλεμον ἐγγεῖρησαι τοὺς ἐκ τῆς παρατάξεως ἤττη-
 θέντας. αὐτὸ οὐδὲ συμβουλευόμεν σοι, ὦ στρατηγέ,
 πρὸς τοῦτο ἐπιτηδεύειν. Πᾶσι γὰρ πάντοτε δυσχα-
 ρεῖς ἐσσι τοῦτο, καὶ οὐδεὶς εἰσθεν εὐθέως τὰς ἤττας
 ἀναμάχεσθαι. Σπᾶνιον γὰρ τοῦτο, καὶ Ῥωμαίοις
 ἀνοικεῖον. Ὅστε εἰ καὶ σφάλμα παρακολούθησῃ, καὶ
 ἀλλοίσι ὁ στρατηγὸς τοῦτο διὰ τῆς δευτέρας μάχης
 τοῦτο διορθοῦσθαι, οὐκ ἔστιν ἱκανὸν τὸ κληθεὶς τὴν
 αἰτίαν διαγενῶσκον προαιρέσει εἰς δημοσίαν μάχην
 εὐθέως ἔλθειν· ὡς γὰρ ἐκ θείας ψήφου οὕτως τὸ
 ἀποτέλεσμα δεχόμενον ἐν πάσῃ δειλίᾳ γίνεται.

ιη'. Αὐτὸ γὰρ σε ἀνάγκης καὶ περιστάσεως χωρὶς
 μὴ ἐπιτηδεύειν φανερώς συμβάλλειν μάχην μετὰ
 δημοσίαν ἤτταν διὰ παρατάξεως, ἀλλὰ δόλω καὶ
 ἀπάτῃ σπουδαίᾳ καιροσκοπῶν ὄπωρ· αἰφνιδίᾳς,
 καὶ τὸ δὴ λεγόμενον φυγομαχίης, ἕως ἂν εἰς λήθην
 τῆς δειλίας ἐκείνης γινόμενος ὁ στρατὸς θαρρήσει
 τοῦ πάλιν κοιτῆσθαι συλλογὴν δι' εὐλόγους αἰτίας
 πολλάκις ἐπισυμβαίνουσας, ἃς ἀντιγράφειν οὐκ
 ἔστιν εὐκαλόν.

ιθ'. Ἐάν δὲ καὶ ἀπαξ θαρρήσης συμβαλεῖν μετὰ
 τὴν ἀποβολὴν τῆς δειλίας, δεῖ τὴν πρόμαχον τάξιν
 ὡς κατακρουσθεῖσαν εἰς δευτέραν τάξιν ποιεῖν, καὶ
 τὴν δευτέραν εἰς πρόμαχον μετὰ τῶν ἐπιλέκτων
 ταγμάτων τῶν ἐν τῇ πρώτῃ. Μικροτέρα γὰρ οὕσα
 τῆς πρώτης καθ' ἑαυτὴν οὐκ ἐπαρκεῖ.

ιζ'. Ἀλλ' οὐδὲ ἐμβραδύνειν δεῖ ἀσέπῳς ἐπὶ ταῖς
 ἐναντίας ἐκβάσεσι τοῦ πολέμου, εἰ μὴ που ἑλπίς
 συμμαχίας ἢ ἕτερος τρόπος βοηθείας προσδοκᾶται,
 ἢ, ὡς εἰκὸς, ἀπόκρισις παρὰ τῶν ἔχθρων γίνεται,
 ἢ ἕπερ ἀναγκαῖον μὴ πούδελκίζειν προχείρως, ἀλλ'

A casu incidente, revocari illis possint, et ad castra
 cursu contendant, ut ne intercludantur, sed ab
 hostium impetu serventur. Hoc propter incerti
 belli eventum fieri debet. Si enim adversum aliquid
 ceciderit, commeatum et pabulum in promptu mi-
 lites si habeant, ad pugnam facile statim pro-
 deunt, et offensionem acceptam bellandi strenuitate
 resarciunt: vel si id minus efficere possint, in-
 tegris copiis atque instructa acie, dum adhuc equi
 firmi sunt, recedant, priusquam vel animi equitum
 magis labefactentur: quod facile usu venit, si
 commeatus in promptu non fuerit. Nam post offen-
 sionem belli nemo pabulatum prodire audeat, equi-
 que famelaborantes magnam anxietatem militibus
 injiciunt: utile autem ac salutare consilium capi
 non potest, inopia simul ac formidine prementibus.
 Omnino autem pabulum jumentorum ad unum
 atque item alterum diem repositum habeant, eoque
 etiam amplius, si pastiones prope fuerint.

B non potest, inopia simul ac formidine prementibus.
 Omnino autem pabulum jumentorum ad unum
 atque item alterum diem repositum habeant, eoque
 etiam amplius, si pastiones prope fuerint.

17. Si primo conflictationis die adversum belli
 exitus cadat, quod adeo, inutile nobis atque
 inidoneum esse videtur, eodem statim tempore
 conari hoc quod amissum est recuperare, et fusos
 superatosque ad aliquod publicum praelium redire
 velle. Neque vero hoc ut facias consilium tibi
 darem: perdifficile enim omnibus hoc est, neque
 statim offensus accepta refutari potest. Rarum
 autem hoc est, et Romanis inusitatum. Itaque
 etiam si nihil adversum caderet, speraveritque
 imperator amissam dignitatem secundo proelio se
 recuperaturum, multitudo tamen militum si cau-
 sam cognoscat, ad conserendas manus minus est
 habilis: hic enim exitus belli, quasi divinitus ante
 decretus esset, magnam animi formidinem pertur-
 bationemque invehit.

18. Itaque sine gravi ac necessaria causa, non
 coneris coram atque aperte instructis copiis cum
 hoste post offensionem belli acceptam dimicare,
 sed dolo atque astu, occasione se offerente conare
 illos subito adoriri, et juxta vetus dictum, post
 fugam, pugnam redintegrabis, ut ad veteris offen-
 sionis oblivionem exercitus veniat, atque iterum
 coire in societatem multitudinis, et cogere justis
 causis saepe oblatis se audeat, quas omnes per-
 scribere facile haud fuerit.

19. Sin post offensionem acceptam iterum ta-
 men cum hoste configes, prima acies quasi antea
 profligata in secundam aciem conferenda est:
 secunda autem quibusdam e prima acie delectis
 viris ad primam traducatur. Nam cum hæc minor
 prima sit, ipsa per seipsam satis esse non potest.

20. Retardare autem in belli eventu minus pro-
 spero haud utile est, nisi aliqua spes societatis
 aut alius modus praesidii expectetur: vel, quod
 saepe fit, responsio ab hostibus afferatur, quam
 divulgari necesse non sit, sed a praefectis solum

cognosci. Quod si fieri statim possit quod ab hostibus proponitur, non differatur, sed sedulo vel jurejurando, vel alio quopiam pacto transigatur. Sin perniciosum et ad contemptum alicujus, aut universæ multitudinis contumeliam fuerit, hæc atque illis duriora in vulgus nostrum effe- renda sunt, ut exercitus ita concitatus, ac neces- sitate compulsus, impetuosius adversum hostes procedat, atque obedientior præfectis suis. sit : quanto enim major tardatio fuerit, tanto magis superati milites formidolosiores erunt, et victores audaciosiores existent.

21. Priusquam autem universum robur tuorum considat, adhortandi tibi per turmarchas, per decanos, quintanos, milites tui sunt, commemoran- dumque est illis, non esse jam tempus ignaviæ ac socordiae, sed impressionum atque incursionum in hostes faciendarum, et quæ clades atque offensio ante accepta fuit, ea jam virtute ac rebus geren- dis delenda atque oblietanda est. Hæc atque iis similia illis narranda sunt.

22. Si spes aliqua est acie instructa proelium recuperari posse, hac via quam supra dixi procedatur. Sin hoc modo non proficiatur, pro pec- ticularum ratione optimam sibi viam conquiret.

23. Si peditatus hostium vincat, cum equis ordi- nate discessionem atque demigrationem ex eo loco fiant, atque ita permaneant.

24. Sin equites fuerint, superflua et gravia tum jumenta, tum alia quæcunque prætermittenda sunt, peditesque constituendi, et sine jumentis equilibus- que universos in duas phalanges sive acies, aut in unam quadratam oblongam formam instrues, in medio jumenta atque impedimenta ponas, extra hæc milites in acie, quemadmodum prædiximus, atque ultra eos sagittarios : atque ita discessionem demigrationesque tuto facies.

25. Rursum si prospere ad victoriam bellum inclinet, et Deo jam propitio victor evadis, ne sola depulsiōe hostium contentus sis, quasi imperitus qui tempore uti nescit : neque importunum illud audias, Vince, sed ne nimis vincas : ne, si lubrico tempore cedas, majores tibi molestias accumules, et incertum rerum futurarum eventum reddas, sed eversione hostium absoluta utendum omnino est.

26. Si ad aliquam munitionem hostis confugit, vel vi et manu, vel aliis quibusvis formis, homini- bus et jumentis, instructa acie in summas angus- tias coercendus est, vel alia quavis consentiente atque idonea utilitate, usquedum perfecte illum everteris : neque tum defatigari oportet, quando paulum illum repuleris : neque rei universæ exitum propter exiguam : amplius laborum patientiam abjicere debes, post tantos labores atque sudores, post tanta belli pericula : quoniam et in venatione quod pene effectum est, perinde est ac si nihil esset.

Α η δει ταύτην μανθάνειν. Καί ἐάν τὸ προτεινόμενον παρευθὺ γίνεσθαι δύναται, μὴ ἀναβάλλεσθαι, ἀλλὰ πράττειν αὐτὸ ἀσφαλῶς δι' ὀφίλων, ἢ ὄρκου. Εἰ δὲ ἐπιβλαβὲς ἐστίν, καὶ δι' ὑπέροχον τινος καὶ χαύνω- σιν τοῦ ὄχλου λέγεται, τὰ ἐναντία δεῖ φημίξειν σκληρότερα τῶν προτεινομένων, ἵνα μᾶλλον ὁ στρα- τὸς πρὸς ὄργην διανιστάμενος τῇ ἀνάγκῃ ἰσχυροτέ- ρως τοῖς ἐχθροῖς ἀντικαταστή, καὶ ἐτι πειθήνιος τῷ ἄρχοντι γένηται. ὅσον γὰρ βραδύτης γίνεται, τοσοῦτον οἱ ἡττηθέντες δειλότεροι γίνονται, καὶ ὁ νικῆσαντες τολμηρότεροι.

κα'. Πρὶν ἢ οὖν εἰς τέλειον τὰ φρονήματα κα- ταπέσωσι, χρὴ σε, ὦ στρατηγὲ, διὰ τε τῶν ἀρχόν- των τῶν ταγματῶν, καὶ τῶν δεκάρχων, καὶ πεντάρ- χων προτρέψασθαι τὸν στρατὸν, καὶ εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἐστὶ καιρὸς δειλιάσαι, ἀλλὰ ὀρμηθῆναι μᾶλλον κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὸ γενόμενον παρὰ τινων σφάλμα ἀνδρείως ἀνακαλέσασθαι. Ταῦτα καὶ τὰ ὅμοια δεῖ σε διαλαλῆσαι.

κβ'. Καὶ εἰ μὲν ἐστὶν ἐλπίς τοῦ διὰ τῆς παρατά- ξιος δημοσίας τὴν μάχην ἀνακαλέσασθαι, τῇ προει- ρημένη μεθόδῳ τῆς τάξεως χρῆσι. Εἰ δὲ τοῦτο οὐ προβαίνει, δεῖ συμφερόντως τῶν κινδύνων κατα- τολμῆν.

κγ'. Καὶ εἰ μὲν πεζοὶ εἰσὶν οἱ νικῆσαντες ἐχθροί, σπουδάζειν μετὰ τῶν ἵππων εὐτάκτως τὰς ἀναχω- ρήσεις ἤτοι μεταστάσεις τοῦ ποσοῦτου ἐκείνου ἀσφαλῶς ποιεῖσθαι, καὶ μὴ ἀναμένειν.

κδ'. Εἰ δὲ καθάλλαιριον ὦσιν, μάλιστα τῶν περισσῶν καὶ βαρυτέρων ἀλόγων καὶ πραγμάτων δεῖ περιφρο- νεῖν, καὶ πεζῇ καθίστασθαι, καὶ ἀνευ ὀλίγων καθά- λαιρων πάντας εἰς δύο φάλαγγας ἤτοι τάξεις, ἢ καὶ εἰς ἓν τετράγωνον πλινθίου σχῆμα παρατάξεσθαι, καὶ μέσον μὲν τὰ ἄλογα ἢ τὸ τοῦλδον φέρειν, ἔξωθεν δὲ ἔχειν τοὺς στρατιώτας, ὡς εἴρηται, ἐν τάξει, καὶ τοὺς τοξότας ἐξωτέρω, καὶ οὕτως τὰς μεταστάσεις καὶ ἀναχωρήσεις ποιεῖσθαι ἀσφαλῶς.

κε'. Πάλιν δὲ ἐάν αἰσίως τὰ τοῦ πολέμου ἐξέλθῃ, καὶ Θεοῦ βοηθοῦντος ἀρξῆται ἡ νίκη, οὐ δεῖ ὠθήσει καὶ μόνῃ ἀρκεῖσθαι ὡς ἀπειροκάλους μὴ εἰδότες χρῆσασθαι τῷ καιρῷ, ἀλλὰ ἀκαίρως ἀκούειν φιλοῦν- τας τὸ, Νίκα, καὶ μὴ ὑπερνίκα, καὶ ἐνδιδόντας σφα- λερῶς καὶ μείζονα διὰ τῆς ἐνδόσεως τοῦ καιροῦ κάματον ἐπισωρεύοντας, καὶ ἀθῆλον τὴν μέλλουσαν ἐκθασιν ἑαυτοῖς κατασκευάζοντας, ἀλλὰ δεῖ τῇ τοῦ ἐχθροῦ τελείᾳ καταλύσει ἐπιμένειν.

κς'. Εἰ δὲ ἐν ὄχυρῳ καταφεύγῃ, σπουδάζειν ἢ χειρὶ ἢ διὰ τῶν λειπόντων εἰδῶν τοῖς ἀνθρώποις, ἢ τοῖς ἀλόγοις, διὰ παραφυλακῆς στενοχωρεῖν αὐτὸν μέχρι τελείας αὐτοῦ καταλύσεως, ἢ ἐπωφελῶν ἡμῖν γινομένων συμφώνων, καὶ μὴδὲ ἐκλύεσθαι τῇ ὀλίγῃ ὠθήσει, μὴδὲ ἀμελεῖν τῆς τοῦ πράγματος ἐκδόσεως δι' ὀλίγην καρτερίαν μετὰ τοσοῦτον πόνον, καὶ κά- ματον καὶ μετὰ τοσοῦτον ἐκ τοῦ πολέμου κίνδυνον. ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ κυνηγίου τὸ παρὰ μικρὸν ἀντὶ τοῦ μηδενός ἐστι.

κζ'. Μήτε μὴν περιφρονεῖν τῆς τῶν στρατιωτῶν A εὐταξίας ἀπὸ τῆς νίκης μάλιστα, ἀλλὰ συντεταγμένους διώκειν, καὶ μετὰ ἐπιστήμης καὶ νουνεχίας ἐπισκοποῦντα τὸν στρατηγὸν τὰ δέοντα. Οὐκ ἀρκεῖ γὰρ δύναμις μόνη εἰς ἀσφάλειαν ἰδίαν ἢ βλάβην τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ μετὰ τὴν Θεοῦ βοήθειαν καὶ τὴ τοῦ στρατηγοῦ διοικήσεις ἀναγκαῖα καὶ πρώτη τυγχάνει.

κη'. Πρέπον σε οὖν, ὦ στρατηγέ, τοῖς τε καιροῖς καὶ τοῖς τόποις ἀρμοδίως κεχρησθαι· καὶ ἐὰν δοκιμάσης τοῦ πάντως γενέσθαι πόλεμον δημόσιον, πάντα σκοπήσεις, καὶ τόπον ἐπιτήθειον γυμνόν τε καὶ ὁμαλόν διὰ τοὺς κονταράτους (4). Καὶ μὴ μόνον τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ ὀπίσθια μέρη προαρευνῶν δεῖ καὶ ἀπὸ δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν τῆς παρατάξεως μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ τοὺς περιειμμένους τόπους ψηλαφῶν, μήποτε λάκκοι εἰσίν, ἢ αὐτοφρεῖς, ἢ ὀρωρυγμένοι, ἢ ὄδιος τις ἄλλος πρόκειται.

κθ'. Κατὰ δὲ τὴν τοῦ πολέμου ἡμέραν, ὡς ἄνω εἰ- B τομεν, τῶν βιγλιῶν προεξερχομένων ἅμα πρῶτ' εἰς τέσσαρα μέρη τοῦ τόπου ἔνθα ἡ συμβολὴ γίνεται ἀπὸ δύο καὶ τριῶν μιλίων ἐν διπλαῖς βιγλαις παραγγέλλειν αὐτοὺς μὴ μόνον πρὸς τὴν τῶν ἐχθρῶν κίνησιν ἀποβλέπειν καὶ μνησεῖν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς θίλοντας προσρῆναι (5), ὡς εἰκός, τοῖς ἐχθροῖς ἀποσκοπεῖν καὶ συνέχειν αὐτοὺς. Ἐντεῦθεν γὰρ καὶ τοὺς ἀποφεύγοντας ἐκ τοῦ στρατοῦ βράδως κωλύουσι, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἐχθρῶν βουλομένους προσρῆναι, καὶ ἐπιφερομένους, ὡς εἰκός, ἤδη τινὰς μετὰ ἀσφαλείας ὑποδέχονται, εἰς τὸ μὴ ἐπιηραδῆσθαι αὐτοὺς παρὰ C τινων κακῶν ἀνθρώπων, ὅπερ καὶ ἀεὶ σε χρὴ παραφυλάττειν εἰς τοὺς προσφεύγοντας μετὰ τινων πραγμάτων τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ ὡς ἀναγκαῖον καὶ δίκαιον.

λ'. Εἰ δὲ κατὰ τὰ ἐμπροσθεν μέρη τῆς παρατάξεως βιγλιούοντες ἄχρι ἐνὸς σαγιτοδόλου τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως, ἐμπροσθεν τῆς ἰδίας περιπατεῖ- τωσαν καὶ ὀδηγείτωσαν, μήπως, ὡς εἴρηται, φόσσαι ἤγουν ὀρύγματά εἰσιν, ἢ ἕτερος ὄδιος [με]μελέτηται παρὰ τῶν ἐχθρῶν· καὶ ἀναστέλλειν τοὺς ἰδίους εἰς τὸ μὴ ἀδοκῆται περιπίπτειν.

λα'. Ἐν γὰρ τοῖς ἀναγκαίοις τόποις καὶ καιροῖς μὴ μόνον, ὡς εἴρηται, ἀπλᾶς βιγλας κατὰ τῶν αὐτῶν τόπων ποιεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ διπλαῖς· ἵνα τῆς μῆδος, ὡς εἰκός, λανθανομένης τὴν ἑτέραν μὴ διαλάβῃ.

λβ'. Καὶ ἐὰν ἐτοιμός ἐστιν ἡ τάξις, καὶ ὁ τόπος D ἐπιτήθειος, μὴ ἀναμένειν τοὺς ἐχθροὺς ἐν τῇ συμβολῇ, ἵνα μὴ κανονίζωσι καὶ μεθοδεύωσι τὴν τάξιν, ἀλλὰ ἀσφαλῶς ὀρμῶν καὶ ἐπιτίθεσθαι τοῖς ἐχθροῖς.

λγ'. Ἐὰν δὲ ὑπέρθωσιν ἐχθρῶς εἰκός, τὰ τῆς συμβολῆς διὰ τινὰς εὐλόγους αἰτίας, ἀναγκαῖόν ἐστιν τὴν δευτέραν μάλιστα τάξιν ἐν ταῖς εὐρισκομέναις ὕλαις ἢ τοῖς κοιλοτέροις τόποις ὀπισθεν κρύπτειν· ἵνα μὴ πρὸ πολλοῦ τοῖς ἐχθροῖς ἀκαιρῶς προφαινομένη αὐτῇ μεθοδεύηται, καὶ ἐπιβουλεύηται ὑπὸ ἐγκρυσμάτων, ἢ καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐγχειρήσεων κατασοφίζεται.

λδ'. Ἐπεὶ δὲ περὶ βιγλιῶν ἐμνημονεύσαμεν, δεῖ σε

27. Militum tuorum ordinis conservatio post victoriam negligenda tibi non est, sed instructis copiis cum scientia et attentione militari prosequantur hostes, imperatorque ipse attendat diligenter quid facto opus sit. Neque enim ad incolumitatem vestram, in hostiumque perniciem potentia sola valet, sed secundum Dei benignitatem, imperatoria ac diligens rerum administratio, præcipua ac summe necessaria est.

28. Temporibus ac locis idoneis commodeque utaris. Si bellum publicum futurum perspexeris, omnia loca perlustrabis, nuda atque exposita loca hastatis tuis eliges. Neque solum dextræ sinistræque positæ partes perscrutandæ sunt omni ex parte aciei usque ad belli finem, sed et finitima loca exploranda sunt, ne fossæ, vel naturales vel artificiosæ sint, vel dolus aliquis lateat.

29. Ipso belli die, quemadmodum prædiximus, excubiis simul cum prima luce in quatuor partes illius loci ubi conflictatio futura est divisas, aut duo aut tria circumcirca milliaria, præcipies, ut non modo motus hostium advertant et significant, sed etiam eos qui ab hostibus deficere volunt perlustrent, et apud se detineant. Hoc modo enim eos qui ab exercitu nostro aufugiunt facile prohibebunt, et eos qui ab inimicis volunt ad nos deficere, cum omni incolumitate ab aliorum contumelia integros conservabunt, ne a quibusdam malis viris exagitantur: quod abs te erga eos, qui ad nostras partes profugiunt, quasi justum et necessarium conservetur.

30. Quæ in anteriore parte exercitus excubiæ sunt, ante suam partem, usquedum intra unius sagittæ jactum venerint aciei hostium, ambulent, eamque ducant, ne fossæ ullæ ac lacus fiant, aut dolos ullus susceptus sit, suosque tum admoneant, ne de improvviso in aliquid malum veniant.

31. Necessariis locis ac temporibus non modo simplices, verum etiam duplices vigiliæ constituendæ sunt, ut si quid alteram lateat, ambas latere non possit.

31. Si instructa acies, si locus idoneus fuerit, ne expectent dum hostes eos invadant, ut ne malum aliquod ac dolum machinentur, sed confestim in eos omni impetu ac incursione ruendum est.

33. Si dilatio aliqua conflictationis habeatur, secunda acies in locis condensis silvisisque atque asperioribus occultanda est, ut ne si hostes longo ante tempore eam animadverterint, insidiis aliisque molitionibus multis appetant atque invadant.

34. Quoniam de excubiis mentionem fecimus,

NOTÆ.

(4) Κονταράτους. Scribatur, κοντάρους.

(5) Προσρῆναι. Scribatur, πρὸς ρῆναι.

ostendendum quemadmodum hæc firmandæ sunt. Excubias in duas partes divides; ut alteræ vigilant, alteræ vicissim dormiant. Nemini enim fidem habeas, quamvis receperit se integram noctem vigilaturum. Somnus enim ac sopor de improvise sponte quadam sua opprimunt. Cum vigilare volunt, recti pedibus consistent: sessiones enim ac recubationes corpora in somnum præcipitant: stationes autem pedum mentem indormientem excitant.

35. Bello jam confecto, qui sauciati fuerant relevandi consolandique sunt; qui ceciderunt honestum funus habeant, laudibusque multis cohonestentur, qui pro fide Christiana, pro fratribus, suam ipsorum vitam profuderunt. Hoc autem justum religiosumque factu est, et alacritatem

36. Si liberi illis fuerint, aut conjux, si hoc constet strenue illos atque alacrier in prælio dimicasse, honestis modis abs te relevandi sunt.

37. Quoniam Romanos omnesque alias nationes videmus acies suas ita instruere, ut quam maxime eminus cerni possint, trucem magis aspectum vultu ac facie, quam armis lucentem et coruscantem aciem in bello præ se ferant: quanquam hoc umbratile cito evanescit: nam secundum Dei voluntatem, imperatoris administratione, et exercitus alacritate, bella conficiuntur: propter eos tamen qui hæc requirunt, si silvosa aut cava loca fuerint, ibi copiarum occultandæ, et longo ante tempore hostibus non ostentandæ sunt, ut ne si ante unum aut alterum signum ab hostibus cognoscantur, insidiarum illis dolique struantur.

38. Si nudus locus purusque aer fuerit, cassides suas non capite, sed manibus gestent, donec prope hostes venerint: scuta autem parva coram in pectore ferant, tegantque galeas et cassides: vel a tergo humeris gestent, si scuta ferrea ac splendida habeant: sed et ferrum hastarum prædicto modo occultetur: ut arma eminus nullo modo luceant, cum præsertim ejusmodi signo si consignentur hostes, mentes illorum anticipentur, et in formidinem quamdam ante bellum cadant.

ὥστε καὶ διὰ τοιοῦτου σημείου, ὅπερ σημειοῦνται οἱ καὶ εἰς δεξιάν καὶ πρὸ τῆς μάχης μεταπίπτειν.

39. Insidias autem occultas atque abditas eo modo facies, quem tibi ante descripsi. Si enim idonee opportuneque flant, maximas utilitates in bello afferunt, magnasque admodum copias ita deleverunt, ut nullus locus configendi aciei universæ relinqueretur.

40. Qui enim locorum opportunitate ad hæc abundabant, vel condensis in locis, vel cavis in recessibus, vel in colle aliquo magno, vel vallibus, vel montibus finitimis usque ad hostium copias productis, ut ab hostium notitia hoc modo occul-

αὐτὰς ὀχυρὰς ποιεῖν, καὶ διαιρεῖν τοὺς βιγλιούοντας, ἕνα οἱ μὲν ὑπνώσιν, οἱ δὲ ἐργηγορῶσιν, καὶ οὕτως ἐναλλάσσοντας ἀλλήλους βιγλιεύειν. Μὴ γὰρ πιστεύουσης τινί, κἄν ὑπόσχεσιν ποιεῖται ὅλην τὴν νύκτα γρηγορῆσαι ἄγρυπνον· καὶ γὰρ ἐνδέχεται καὶ αὐτόματον ὑπνὸν ἐπελθεῖν· ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις βιγλαις, ὅτε χρεῖα, πάντως καὶ ὀρθοὺς ἱσταμένους βιγλιεύειν. Αἱ γὰρ καθέδραι καὶ αἱ ἀνακλίσεις τὰ σώματα μαρμαίνουσιν εἰς ὑπνον· ἡ δὲ τῶν σκελῶν στάσις διέγερσιν τῆς διανοίας ποιεῖ.

λε'. Ἀναγκαῖον δέ σοι μετὰ τὸν πόλεμον, ὡ στρατηγέ, τοὺς πληρωθέντας ἐν αὐτῷ τῶν στρατιωτῶν παραμυθεῖσθαι, καὶ τοὺς διαπίπτοντας ἐν τῷ πολέμῳ ταφῆς ἀξιοῦν, καὶ μακαρίζειν διηνεκῶς, ὡς ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἀδελφῶν μηδὲ τὴν ἐαυτῶν ζωὴν προτιμήσαντας· ἐπειδὴ καὶ δεῖόν ἐστιν, καὶ προθυμίαν τοῖς ζῶσιν ἐμποιεῖ.

λς'. Εἰ δὲ τέκνα αὐτοῦ εἰσιν, ἢ σύμβιος, καὶ φανερόν ἐστιν [δοτε] ἀγανακτιζόμενοι προθύμως ἐτελειώθησαν, καὶ ταῦτα παραμυθίας ἀξιοῦν τῆς προσηκούσης.

λδ'. Ἐπειδὴ δὲ εὐρίσκωμεν καὶ Ῥωμαίους καὶ πάντας τοὺς ἐθνικούς ὡς ἐπίπαν μηχανθέντας ἀλλήλων παρατάξεις ὀρῶντας ἐπισημαίνεσθαι τὴν συγγνωτέραν μᾶλλον τῇ ὀφεί ἐπιτυγχάνειν ἐν ταῖς μάχαις, ἤπερ τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις λάμπουσαν· καὶ τάχα ψευδὲς ἐστὶν τὸ χυδαῖον τοῦτο. Μετὰ γὰρ τῆς κρίσεως τοῦ θεοῦ τῇ αὐτῷ στρατηγῷ διοικήσει καὶ προθυμίᾳ τοῦ στρατοῦ πόλεμος κρίνεται· ἀλλ' οὐν διὰ τοῦτ' ἐὰν ταῦτα στοχαζόμενους δέον ἐστὶν, ὥστε εἰ μὲν ὕλαι ἢ κοῖλοι τόποι πρόκεινται, ἐκείσε τὸν στρατὸν ἀποκρύβειν, καὶ πρὸ πολλοῦ τοῖς πολεμοῖσι μὴ ἐπιδεικνύειν· ὥστε μὴ κατασοφίζεσθαι καὶ ἐπιθουλεύειν αὐτὸν, εἰ μήπω ἔλθωσιν ἀπὸ ἐνδὸς ἢ δευτέρου σημείου.

λη'. Εἰ δὲ γυμνὸς ὁ τόπος καὶ καθαρὸς ὁ ἀήρ ἐστὶν, τότε τὰς κασσιδας παρασκευάζειν μὴ πρὸ πολλοῦ φορεῖσθαι, ἀλλὰ ταῖς χεῖροι καταέχεσθαι μέχρις ἂν ἐγγίωσιν οἱ ἐχθροί. Ἀλλὰ καὶ τὰ σκουτέρια μικρὰ ὄντα ἐμπροσθεν εἰς τὸ στήθος φέρειν, καὶ σκέπειν δι' αὐτῶν καὶ τὰ λωρίκια καὶ τὰς κασσιδας· ἢ ὀπίσθεν κατὰ τῶν ὤμοπλατῶν φέρειν, εἰ ἔχουσι σιδηρὰ σκουτέρια λαμπρά. Ἀλλὰ καὶ τὰ σιδηρὰ τῶν κονταρίων ἀποκρύπτειν, εἰς τὸ παντοίως τὰ ὅπλα μήκοθεν διαλάμπειν διὰ τὴν εἰρημένον τρόπον, ἀλλ' ἐναντίοι, προκαταλαμβάνεσθαι τὰς γνώμας αὐτῶν.

λθ'. Κελεύομέν σοι, ὡ στρατηγέ, μάλιστα καὶ τὰς ἐνέδρας ἤτοι ἐγκρύμματα ἐν τῇ μάχῃ κατὰ λόγον ποιεῖσθαι, ἤτοι κατὰ τὸν πρῶτον ἡμῖν διατυπωθέντα τρόπον. Αὐταὶ γὰρ ἐπιτηδείως καὶ πρεπόντως γενόμεναι μέγιστας ὠφελείας ἐν ταῖς μάχαις ποιοῦσι, καὶ διαφόρως μεγάλας δυνάμεις ὑπὸ ὀλίγων κατέλυσαν, ὥστε μηδὲ καιρὸν γενέσθαι τὴν ὅλην παράταξιν συμπλακῆναι.

μ'. Εἰ μὲν γὰρ τόπων ἐπιτηδείων πρὸς ταῦτα εὐπορήσαντες, οἷον ἢ ὕλης δασείας, ἢ κοιλάδος, ἢ βουνοῦ μεγάλου, ἢ φαράγγων, ἢ ὄρεων ἐγγιζόντων, καὶ μέχρι τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως συνεκτεινόμενων, ὥστε δι' αὐτῶν λαθεῖν καὶ μὴ πῶρόθεν

ἐρώμενον τὸ ἔγκρυμμα μεθοδευθῆναι πρὸς ἐπιβου-
λήν. Οὕτως οὖν τοῖς νότοις τῶν ἐχθρῶν ἐπισθεν
ἄφνω ἐπελθόντες πρὸ τῆς συμπλοκῆς διατάραξαν καὶ
ἔτρεψαν αὐτούς.

μα'. Ἄλλοι δὲ οὐ πλησίον τῶν ἐχθρῶν τῆς παρα-
τάξεως ταύτην ἐποίησαν ἐπιτηδεῖον οὐκ ἔχοντας
τόπον, ἀλλὰ ἐκ πλαγίου αὐτῶν μέσον τῆς ἰδίας καὶ
τῆς τῶν ἐχθρῶν τάξεως ποιήσαντες, ἢ καὶ ἐπισθεν
τῆς ἰδίας ἐκ πλαγίου, καὶ τὴν μὲν μείζονα δύναμιν
εἰς ἔγκρυμματα ἔταξαν, τὴν δὲ ἐλάττωνα σχηματι-
κῶς ἔμπροσθεν ἔταξαν.

μβ'. Ἄλλοι δὲ μέρος τοῦ στρατοῦ ἔταξαν εἰς ἔγ-
κρυμμα, καὶ οὐ τὸ μείζον μέρος, ἀλλὰ τὸ ὀλιγότε-
ρον· τῆς δὲ συμβολῆς γενομένης ἔκουσίως τῶν προ-
ταγόντων εἰς φυγὴν ἐρμησάντων, καὶ τῶν ἐχθρῶν
τὴν διωξίν ἀτάκτως ποιουμένων, μετὰ τὸ παρελθεῖν
αὐτοῦς τὸν τόπον τῆς ἐνέδρας ἐξεληθόντες οἱ τὸ ἔγ-
κρυμμα ποιήσαντες κατὰ τοῦ νότου ἐπισθεν τῶν
ἐχθρῶν ἐπέστησαν· εἶτα καὶ οἱ φυγόντες ἀντίστροφοί
γινόμενοι πρὸς τὸ σύνθημα ὅπερ προόρισαν ἐν τῷ
μέσῳ ἀπέλαβον αὐτούς. Τοῦτο δὲ ὡς ἐπὶ πολὺ ἐπὶ
τῶν βορειοτέρων καὶ Σκυθικῶν ἐθνῶν γίνεται διὰ τὸ
ἀτακτα εἶναι, οἷον Τούρκων καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῦς.

μγ'. Ἐάν τις φόσσαν βαθεῖαν, ἤγουν δρυγμα
ἐπὶ ὀκτῶ ἢ δέκα πόδας τὸ πλάτος ἐπὶ ἰκανὸν διά-
στημα ὀρύξῃ, καὶ σκεπάσῃ ταύτην ξύλοις λεπτοῖς
χέρσιν τε καὶ χῶματι, ὥστε ἠνωμένην καὶ ὁμοίαν
τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὀρύγματος εἶναι τῇ ἐγγιζούσῃ
αὐτῷ γῆ, καὶ κατὰ μηδὲν διαλλάττειν. Ἄλλὰ μηδὲ
τὸ ἐπαρθὲν χῶμα ἐάσῃ παρακεῖσθαι αὐτῷ, ἵνα μὴ
ἐμφαίνῃ τινὰ ξυνοπρέπειαν· ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ
αὐτοῦ ὀρύγματος καταλίπη τινὰς τόπους στερεοῦς
σεσημασμένους καὶ ἐγνωσμένους πρὸς τὸ παρὸν τῷ
ἰδίῳ στρατῷ. Ἐκατέρωθεν δὲ, ἤγουν ἐνθεν κάκειθεν,
ἐκ τοῦ πλησίον τοῦ ὀρύγματος ἔγκρυμμα εἰς ἀφανεῖς
τόπους πύθησιν, καὶ παρατάξει τοὺς λοιποὺς πρὸ τοῦ
ὀρύγματος· εἶτα συμβολῆς γενομένης ἔκουσίως οἱ
προταγόντες τὴν τροπὴν σχηματίζαμενοι αὐτοὶ μὲν
δ.α τῶν ἐγνωσμένων αὐτοῖς τόπων καὶ στερεῶν ἀκιν-
δύως παρέλθωσιν. Οἱ δὲ ἐναντιοὶ σφοδρῶς καὶ
ἀσχετῶς τὴν διωξίν ποιησάμενοι ἐμπέσωσιν ἐν τῷ
ὀρύγματι, ὑπεξεληθόντες δὲ ἄφνω οἱ τὸ ἔγκρυμμα
ποιησάμενοι, εἶτα ἐπαναστρέψαντες καὶ οἱ τὴν ὑπο-
χώρησιν σχηματίζαμενοι, τοὺς πλείους τῶν ἐχθρῶν
ἀπολέσωσι πάντως, τοὺς μὲν ὡς ἐμπεσόντας εἰς τὸ
δριγμα, τοὺς δὲ ὡς τραπέντας ἀτάκτως ἐπὶ τῷ
ἐχθρῶν προγνωσθῆ, ἢ διὰ τινῶν πρὸς βύεντων αὐτοῖς καταμνησθῆ.

μδ'. Ἐάν δὲ τὸν ὁμοίον τρόπον καὶ διὰ πάλων πε-
πιγμένων τις ποιήσῃ, δύο καὶ ἢ τρεῖς εἰσόδους
ἀπαθεῖς ἐπινοήσῃ ἐγνωσμένας τῷ παρατασσομένῳ
στρατῷ, εἶτα πρὸ τῶν πάλων ἐκείνων παρατάξεται·
σχηματίζαμενος ἐν τῇ συμβολῇ κατὰ τὸν ὁμοίον
τρόπον τὴν φυγὴν προτρέψεται τοὺς ἐχθροὺς τοῖς
πάλωσι περιπέσειν. Καὶ ἐξαίφνης ἐπελθόντες οἱ τε τὸ
ἔγκρυμμα ἔχοντες ἐκ πλαγίου, καὶ οὐ σχηματίζαμενοι τὴν
φυγὴν κατὰ κράτος, καὶ οὕτως τοὺς
ἐχθροὺς ἀπολέσωσιν.

με'. Γίνεται δὲ τοιοῦτος δόλος κατὰ τῶν ἐχθρῶν

A lari possint, et molitiones idoneas struere, insidias
suas positas habebant : isti a tergo hostium de
improviso irruentes, ante manus consertas sude-
runt eos, et in fugam verterunt.

41. Alii prope hostium copias, cum locum non
haberent idoneum, hoc minime fecerunt, sed a la-
tere in medio suæ hostiumque aciei eos collocan-
tes, vel a tergo suæ aciei obliquantes, majores cop-
ias in insidiis collocaverunt, et minores ad coram
configendum cum hostibus instruxerunt.

42. Alii partem exercitus non majorem, sed mi-
norem in insidiis locaverunt, conflictatione jam in-
cepta fugæ voluntariæ iis qui in acie instructi erant
sese mandantibus, et hostibus illos confuse inse-
quentibus, et locum illum ubi insidiæ sunt locatæ
transeuntibus : qui in insidiis positi erant a tergo
hostes invadant : qui vero ante aufugerunt, tessera
facta quam ante sibi proposuerant, conversi ito-
rum in hostes, insequuntur eos. Hoc autem fere
plerumque adversus aquilonares homines Scythi-
casque nationes maxime fit, ut Turcæ, et qui sunt
iis similes.

43. Si quis fossam altam ad octo aut decem pe-
dum latitudinem satis longo intervallo effoderit,
hancque lignis tenuibus, cespite, feno atque aggere
contexerit, quasi una eademque cum finitimis locis
terræ superficies esset, nihilque a circumstante
terra distet, eductum autem aggerem universum
ibi jacere non sinat, ne aliquam novitatis suspicio-
nem afferat, in medio autem ejusdem fossæ loca
quædam firma reliquerit, ad id tempus notata, et
designata exercitui tuo, et utrinque hinc, atque
illinc prope fossam insidias abditiis locis clam col-
locaverit, et ante fossam reliquos instruxerit,
deinde conflictatione incepta voluntariam fugam,
qui instructi in acie sunt, simulaverint, et per co-
gnita firmaque loca secure transierint, hostes au-
tem impetuose ac vehementer insequuntur, deinde
ii, qui fugam simulabant conversi in eos, aliis in
fossam præcipitatis, aliis inopinata hac machina-
tione in fugam conjectis, magnam partem hostium
delebunt, nisi ab hostibus hoc ante animadver-
sum, vel a quibusdam transfugis indicatum
D sit.

ἀδικήτῳ (6) συμπύματι, εἰ μὴ ἄρα παρὰ τῶν

44. Similiter si palis quis defixis fecerit duos
aut tres ingressus, securus, integrosque relinquens,
et instructæ aciei cognitos ; deinde ante palos eos
aciem instruat, et in ipsa conflictatione fugam si-
mulans incitet hostes, ut in hos palos ruat, et sub-
bito a latere intervenientes insidiæ, hostes magno-
perere lædent.

45. Hujusmodi etiam dolus adversus hostes sine

NOTÆ.

(6) Ἀδικήτῳ. Scribo, ἀδοκῆτῳ.

fossis, et palis suscipitur, si quis ferreos tribulos, id est, murices ad tempus vinculis constrictos projiciat, qui post usum expletum contrahi in se iterum possint, ad latitudinem aciei instructæ; in medio quatuor aut quinque transitus relinquo centum pedum latitudine, qui exercitui bellaturo noti sint, ramis magnis, aut hastarum cuspidibus peregrinis, aut terræ aggeribus ad modum tumuli, aut acervi lapidum cumulatatis, aut aliis evidentibus signis non ad initium, sive frontem longitudinis horum tribulorum positis, sed ad exitum altitudinis ad utramque oram transitus notati. Conflictatione jam incepta fugam simulent, et ubi hæc nota signa exercitus transierit, auferantur ea, aut dejiciantur a certis quibusdam equitibus ad hoc constitutis; insidiæ tum hinc atque illinc utroque ex latere ad-

versus hostes irruant, ubi jam in hos tribulos irruerint, nec antrorsum aut retrorsum procedere possunt.

πλαγίων ὑπεξίργασθαι ἐνθεν κάκειθεν κατὰ τῶν ἐχθρῶν περιπιπτόντων τοῖς τριβόλοις, καὶ οὐ δυνα-

μένων οὐδὲ πρόσω οὐδὲ ὀπισθεν εὐκόλως ὑποχωρεῖν.

46. Hæc fieri sine tribulis eodem modo possunt, si quis rotundas quasdam fossas varie dispersas, quas antiqui hippoclastas nominabant, ducat ad spatium unius, ad altitudinem duorum aut trium pedum, aut acutos palos defigat in illis; has diversas, et distantes a se trium pedum omni ex parte intervallo, fodies ad universi spatii latitudinem pedum centum quinquaginta, ad longitudinem totius aciei intervalli. Hoc confecto quando ad conflictationem ventum est, par est, ut prima acies ad unius milliaris spatium ante eum locum instruat, secunda post universum intervallum duobus aut tribus sagittæ jactibus ab eo loco absit, ut si opus fuerit, et qui e prima acie in fugam versi sunt, secure per ea loca evadant, eisdem intervallis secunda acies sine offensione transeat, atque adeo hostes invadat.

ἐπιθέσθαι τοῖς ἐχθροῖς διὰ τῶν αὐτῶν εὐκαίρων διαλειμμάτων εὐκαίρων διερχομένην, καὶ ἀνεμποδίστως οὕτως ἐπιτίθεσθαι τοῖς ἐχθροῖς.

47. Quando non ante fraudem hanc apparatus, sed post eam acies instruitur, tres sagittæ jactus ab eo loco acies instruitur: et quando hostes vel transierint, vel in loco fraudis molitæ fuerint, occurrant illis nostri, ut pro celeritate equi illorum lædantur. Loca autem istius fraudis opportuna, et integra ad transeundum, lata admodum relinqui non oportet, ut ne magnus hostium numerus secure non acriter adoriatur.

48. Hæc rerum aggressiones atque doli clam et a paucis fidelibusque hominibus vel ipso die belli, vel uno ante die, ad vesperam vel noctu flant, eo ipso loco quo bellum expectatur, ibique hostes præstolari. Ad hoc tempus autem quibusdam ex exercitu muniantur, præcipue autem signiferis, ut sciant se asservari: et post banda densati am-

καὶ ἀνευ ὀργύματος, ἢ πάλων, ἐάν τις τριβόλους σιδηρᾶς ἀσυμφανῶς βίβῃ πρὸς ὄραν ἐν σφηκώμασιν (7) ὀποδεδεμένας εἰς τὸ ἑτοίμως συστέλλεσθαι μετὰ τὴν χρεῖαν, τουτέστιν ἐπὶ πλάτος μὲν ρ' ποδῶν, καὶ πρὸς μῆκος δὲ πρὸς τὸ τῆς παρατάξεως διάστημα· ἐν τῷ μέσῳ δὲ τέσσαρας ἢ πέντε παρόδους καταλείπη ἀπὸ τριακοσίων ποδῶν πλάτος ἐγνωσμένας τῷ συμβάλλοντι στρατῷ, καὶ σεσημειωμένας ἀπὸ κλάδων μεγάλων, ἢ κονταρίων κεφαλᾶς ξυνοπρεπεῖς ἔχόντων, ἢ γῆς ἀναβολῶν ὡς τυμβίων, ἢ λίθων ἀποτιθεμένων, ἢ ἕτερον εὐδηλον σημεῖον, οὐ μόνον κατ' αὐτὰς τὰς ἀρχάς, ἤτοι τῶν μετώπων τοῦ μήκους τριβόλων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ βάθους ἤτοι τοῦ πλάτους παρ' ἑκάτερα τῶν παρόδων, ὥστε τῆς συμβολῆς γενομένης σχηματίζεσθαι τροπὴν, καὶ μετὰ τὸ παρελθεῖν διὰ τῶν τοιούτων ἐγνωσμένων παρόδων τὸν στρατὸν ἐπαίρεσθαι τὰ τοιαῦτα σημεῖα, ἤτοι καταστρέφεσθαι παρὰ τῶν εἰς τοῦτο ἀφοριζομένων καθάλλαριων, εἰθ' οὕτως τὴν ἐνέδραν ἐκ τῶν δύο

πρ'. Τί γίνεσθαι δὲ δύναται καὶ κατὰ τὸν ὁμοιον τρόπον καὶ ἀνευ τριβόλων, ἐάν τις στρογγύλα ὀργύματα, ἢ ἕλεγον οἱ παλαιότεροι ἰπποκλάστας, ὀρύξῃ διεσπαρμένα ἀπὸ ἐνδὸς ποδὸς τὸ διάστημα ἔχοντα, καὶ βάθος δύο ἢ τριῶν ποδῶν, καὶ πάλους ὀξεῖς ἐμπήξῃ ἐν αὐτοῖς. Ταῦτα δὲ περηλλαγμένα ὀρύξει καὶ μὴ ἐπ' εὐθείας, ἢ ἀπὸ τριῶν ποδῶν ἀλλήλων κατὰ τὰ τέσσαρα μέρη ἀφεστηκότων, ἐπὶ πλάτος δὲ πῶδας ρν', μῆκος δὲ πρὸ τῆς παρατάξεως διάστημα.

Καὶ τοῦτου γενομένου ἐν τῇ συμβολῇ, ὅταν μὲν ἡ πρώτη τάξις προπαρατάσεται, πρέπειν ἵνα ὡς πρὸ ἐνδὸς μιλίου τοῦ τοιούτου σοφίσματος ἡ αὐτὴ ἴσταται, ἢ δὲ δευτέρα ὀπισθεν αὐτοῦ δι' ὄλου τοῦ διαστήματος εἰς τὰ λείμματα τῶν ὀργυμάτων ὡς ἀπὸ δύο ἢ τριῶν σαγιττοβόλων ὀπισθεν· ἵνα ἐάν χρεῖα γένηται, καὶ οἱ τρεπόμενοι τῆς πρώτης διὰ τῶν ἀκινδύνων παρέρχωνται, καὶ τὴν δευτέραν τάξιν, ἐάν χρεῖα ἔστιν

μζ'. Ὅταν δὲ οὐ πρὸ τοῦ σοφίσματος ἡ παράταξις γένηται πᾶσα, ἀλλὰ ὀπισθεν αὐτοῦ, δεῖν ἀπὸ τῶν τριῶν σαγιττοβόλων τοῦτου ὀπισθεν τὴν παράταξιν ἴστασθαι, καὶ ὅταν οἱ ἐχθροὶ παρέλθωσιν ἢ καταλάβωσι τὸ σόφισμα, τότε ὑπαντιάζειν αὐτοῖς, ἵνα φλάσωσιν οἱ ἴπποι αὐτῶν ἐμπεσόντες ἀφανισθῆναι. Ἄλλῃ τότε οὐ χρὴ πολὺ πλατεῖα τὰ εὐκαίρα χωρία τοῦ σοφίσματος καταλιμπάνειν, ὅταν ἡ παράταξις ὀπίσω αὐτῶν ἔσται, ὥστε μὴ τοὺς πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν παροδεύοντας ἀκινδύνως τῆς μάχης προσάπτεσθαι.

μη'. Τὰ δὲ τοιαῦτα ἐγγεγρήματα ἡγουν σοφίσματα, λανθανόντως σε δεῖ ποιεῖν, ὡ στρατηγῆ, δι' ὀλίγων καὶ πιστῶν ἀνθρώπων, ἢ ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ πολέμου ἡμέρᾳ, ἢ πρὸ μιᾶς αὐτοῦ ἡμέρας περὶ τὰς δελινὰς αὐτοῦ ὥρας, ἢ νυκτὸς, ἐν ἐκείνῳ δηλονότι τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ἡ μάχη προσδοκᾶται, κάκεισε τοὺς ἐχθροὺς ἀναμένειν, καὶ πρὸς ὄραν θαρρῆναι τοῖς τοῦ στρατοῦ,

NOTÆ.

(7) Ἐν σφηκώμασιν. Scribatur, ἐν ἀφηκώμασιν.

καὶ κατ' ἐξίτητον τοῖς βανδοφόροις. Ἴνα δὲ εἰδότες; A
φυλάσσονται, καὶ ὀπισθεν τῶν βέλων σφιγκτοὶ ἀκί-
λουθούσιν, ὡς οἱ εὐκαιροὶ τόποι ἐπιδέχονται.

μθ'. Τοῦτο δὲ πάντες παραγγελεύουσιν, ἵνα τοῖς
βάνδοις αὐτῶν ἐν τῷ ὀπισθεῖν μάλιστα ἀκολου-
θῶσιν, ἵνα μὴ, ὅπου μὴ γένηται, πλανώμενοι αὐτοὶ
περιπίπτουσι τῇ παγίδι.

ν. Πάντων δὲ τῶν εἰρημένων σοφισμάτων, ὡς
ἡγορούμεθα, ἢ διὰ τῶν τριβόλων ἀπάτη εὐκολωτέρας ὡς
καὶ μᾶλλον λεληθότως ἐν ἐκαστῷ τόπῳ δύναται γίνε-
σθαι. Διὰ τοῦτο οὖν χρὴ πρὸς τοὺς τόπους καὶ τὴν
τάξιν ἀρμόζεσθαι.

να'. Καὶ ἐὰν διζῆ σοι συμφέρον τὴν ἐφοδὸν κατὰ
τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως γενέσθαι, ὡς ἤδη ἡμῖν
εἰρηται, ἀφορίσεις ἀπὸ ἐνὸς ἢ καὶ δευτέρου βάνδου,
ἢ πρὸς τὸ πῶσον τοῦ ὄντος στρατοῦ πλείονας μετὰ B
ἀρχόντων ἀνδρείων καὶ τελητηρῶν καὶ φρονίμων καὶ
στρατιωτῶν χρησίμων. Εἰς μὲν τὸ ἴδιον δεξιὸν μέρος,
τοῦ τόπου ἑθ' ὀνότι συμπράττοντος, μίαν ἐνέδραν
ἑφείλυσαν κατὰ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐγχειρήσει πα-
ρατάξεως, κατὰ δὲ ἀριστερὴν τὴν ἄλλην ἐνέδραν.

νβ'. Καὶ ἐὰν μὴν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐγχειρήται
καὶ ὑπὸ τὴν ἐγχειρῆσιν βουλομένην τῶν ἐχθρῶν ἀνα-
στῆλαιν, καὶ μὴ δοῦναι καιρὸν ἔλθειν καὶ παραταξί-
σθαι κατὰ τὴν ἐξίτητον. Εἰ δὲ μὴ ἐγχειρήται παρὰ τῶν
ἐχθρῶν ἐκέρχεσθαι, ἵνα διὰ τοῦ μέρους ἐκείνου ἢ
εἰς τὸ τοῦ αὐτοῦ τῶν ἐχθρῶν, ὡς εἰκός, ἐκείτω εὐρισκί-
μενον ἐπέλωσιν, ἢ καὶ τοῖς τῶν ἐχθρῶν κώτοις, ἢ
τῷ κέρατι, ἤγουν τῷ κυκλούντι μέρει τῆς τῶν ἐχ-
θρῶν παρατάξεως, ἵνα μὴ, ὡς εἰκός, καὶ τῶν ἐχ- C
θρῶν ἐν δευτέρῃ τάξει τασσομένων, ἢ καὶ αὐτῶν
ἐγκρυμμα ὀπισθεν τῆς ἰδίας αὐτῶν τάξεως ἐχόντων
εὐρεθῶσι τὰ ἐκ ἐγκρύμματα ἐκ τοῦ ἐναντίου ὑπὸ
αὐτῶν βλαπτόμενα. Διὲ γὰρ καὶ αὐτοὺς τοὺς εἰς ἐγκρυμ-
μα ἀπερχομένους προσκυκλιζέμεν ἀσφαλῶς,
καὶ οὕτως ἀρμόζεσθαι τῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιθέσει.

νγ'. Τὸν δὲ καιρὸν τοῦ ἐγκρύμματος ἐπιμελῶς
κανονίζεῖν, καὶ μὴδὲ πρὸ πολλοῦ τῆς παρατάξεως
ἐγχειρῆσιν. ἵνα μὴ ὡς ὀλίγους ἔχουσα ἢ ἐνέδρα ὑπὸ
τῶν ἐχθρῶν βαρῆται, μὴδὲ πάλιν ὀπισθεῖν, ἵνα
μὴ φθάσῃ ἢ συμβολῇ τοῖς παρατάξεως γενέσθαι
καὶ ἀνωφελέως αὐτῇ εὐρεθῇ.

νδ'. Ἀλλὰ πρόπον ἐν τῷ ἅμα μὲν κινεῖν τὴν τε
παρατάξιν καὶ αὐτὰ εἴτε ἐν εἴτε δύο γίνονται ἐγ-
κρύμματα. μᾶλλον δὲ ὀλίγον προκινῆσαι τὴν παρα-
τάξιν. ἵνα ἢ μὴν παρατάξις διὰ τῶν φανερῶν τό-
πων ἐρχομένη ἐκείθεν τοὺς ἐχθροὺς ἀντιπερισπᾶ. D
ἢ δὲ διὰ τῶν ἀφανῶν ὁμοίως περισπᾶ καὶ ἀλλήλους
διὰ σκοπέλλας καὶ σημείου καὶ εἰκασμοῦ κανονίζεῖν.
καὶ τὸν, ὡς εἰκός, διὰ συντομίας τοῦ τόπου προλαμ-
βάνουσα ἐμβραδύνουσα καὶ ἀνεμείνας τὸν ἄλλον, ὥστε
ὡς ἐνδέχεται ἴσως τὰς ἀμφοτέρους τὴν τε ἐνέδραν
ἤγουν τὸ ἐγκρυμμα καὶ τὴν παρατάξιν εὐρισκεσθαι
κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὀλίγον τι τὴν ἐνέδραν μᾶλλον
προκρύβειν. ἵνα ὅταν ἐφῶνται οἱ ἐχθροὶ ὑπὸ τῆς
ἐνέδρας διαταράττεσθαι, τότε ἢ παρατάξις ἐγγύς
εὐρισκομένη συμβῶλη.

νε'. Διὰ οὖν τοῦτον τὸν τρόπον, ἐὰν οἱ τόποι ἐπι-
τήθειοι εἴσιν, ἐκ τῶν δύο μερῶν δεῖ σε τὰ ἐγκρύμ-
ματα ἐκπέμπειν, μάλιστα ἐὰν πολὺν καὶ μέγαν

bulent, quemadmodum opportunitas locorum re-
cipit.

49. Hoc omnibus mandandum est, ut in retror-
cedendo iterum banda sequantur, ne, quod absit,
quidam palantes, in has pedicas incidant.

50. Ex iis prædictis machinationibus omnibus,
quemadmodum nos arbitramur, hæ tribulorum
machinationes tum facillime tum obscurissime sin-
gulis in locis fiunt, ideoque ad locorum naturam
acies instruat.

51. Si tibi utile videbitur incursionem adversus
hostium aciem facere, ut jam nobis dictum est, ad
unam et alteram cohortem, vel pro exercitui tui
numero plures etiam, præfectisque illorum fortes
atque audaces, prudentes strenuosque deliges,
eosque ad dextrum latus loci, si idoneus fuerit,
unas insidias contra hostium copias, et ad lævum
itidem alias collocabis.

52. Si ab hostibus invadantur, hic apparatus ho-
stium coercendus est, neque permittendum illud
tempus tacitum esse quo se instruant. Sin ab ho-
stibus non invadantur, ex ea parte vel in tutum
hostium quod ad eam partem locatur, invadant, vel
in extremum agmen et tergum hostium, vel in
cornu, id est, partem ambientem extremas oras
aciei hostium, ut ne hostes aut secunda acie in-
structa, vel insidiis post copias illorum collocatis,
tuas insidias suis lædant. Insidias enim tuas in ex-
cubiis esse oportet, ut tuto incursionem hostium
sustineant, eosque opportune invadant.

53. Insidiarum tempus diligenter advertat, ne-
que longo tempore ante aciem instructam eas locos,
ne cum pauci in insidiis sint, ab hostibus oppri-
mantur: nec rursus nimis tardentur, ne conflictatio
si aliquandiu ante inceperit, inutiles atque
inanes insidiæ sint.

54. Sed dum universa acies procedit, ipsæ quo-
que insidiæ sive unæ sive duæ sint, adversus ho-
stes, se præparent, sed ita ut paulum ante eas, acies
procedat. Ex eo fiet, ut acies per loca exposita
ambulans, ad se aciem hostium pertrahat, insidiæ
per latebrosa loca incendentes similiter se attrahant,
seque mutuo speculando, significando, conjectando
observent, quive priores alteros anteverterint, re-
tardent se et præstolentur eos, ut simul quantum
fleri possit utraq; tum copias tum insidiæ hostes
adoriantur. Insidiæ autem paulo nunc antecant, ut
quando hostes insidiis cæperint commoveri, acies
tum prope adducta confligat.

55. Hoc modo, si loca idonea fuerint, duobus et
lateribus insidiæ collocande sunt, si potissimum
magnum habes exercitum, ut altere insidiæ

incursantes reprimant, alteræ autem hostes invadant.

56. Si cum invaserint minus secunde res illis processerit, vel cum acies tota profligata est, tum illi invadere cœperint, ne sic quidem retrocedant, aut hostes dimittant, neque ad secundam aciem veniant, et cum iis qui se in fugam dederunt, permisceant, sed eminus consistant, illosque a tergo adoriri atque invadere conentur, ut hoc modo a fuga suos retardent.

57. Tutum hoc arbitramur esse, ut qui ad insidias vel ad incursionem a tergo atque a latere alicujus aciei mittuntur, vel ad tulli custodiam, vel ad celere subsidium alicujus partis affictæ, vel ad tergum aciei custodiendum, sive ad excubias, drungisti magis, id est, simul, confertim, quasi maza, sine ordine instruantur, neque in longam aciem, id est, ad ordinem contubernii aut decuriæ aut quincuriæ; hic enim apparatus splendidior ac illustrior, fortior atque ordinator est, et tuto conflictationes in prælio facit, tardior tamen minus flexibilis ad usum est. Hæc autem drungisti apparatus, omnia contraria habet, et in insidiis facilius latere potest: minore loco contenta, confestim manus conserere potest: itaque exercitatione ac usu exploranda hæc opportune sunt, et quod maxime utile est experiendo teneatur.

58. Sed hoc pro magnitudine exercitus ad hoc emissi, et pro locorum situ fiat: si enim æquales copiæ, aut majores, quam quæ in conspectu acies instruitur, ad insidias emittuntur, ut uno e loco exeant, tum in contubernia dividantur: sin pauci emittantur, iique ad diversa loca separentur, tum drungisti sive confertim absque ordine densati ambulent.

59. In iis enim, quemadmodum dixi, differentia quædam est. Nam quæ ordine insidiæ struuntur, fortiter et tuto pugnare possunt: ille quæ confuse et conferte densantur, ad subsidia celeriter afferranda, et persecutiones vehementesque incursiones ac turbas valent.

60. Hanc igitur idoneam aciem equitum continuatione, quemadmodum prædiximus, ad optimam, quantum fieri potest, formam traduces, si imperita harum rerum fuerit: sin ea satis edocta fuerit, neque mandatis belli tempore, neque ulla alia præceptione opus erit: ipsa enim instructio atque exercitatio unumquemque docent quid facto potissimum opus sit.

61. Omissiones autem quidam atque imperitiores, hanc aciem ad instruendum variam et multiplicem esse, atque adeo laboriosum existimant. Hi intelligant, athletas et aurigas, aliosque ejus generis homines qui ad lulum atque oblectationem se exercent, qui si assequantur quod cupiunt, medio

σρατὸν ἐχῆς, ἵνα τὸ μὲν ἐν ἐγκρυμμα τοὺς ἐπαρχομένους ἀναστέλλῃ, τὸ δὲ ἕτερον ἀρμόδιως τοῖς ἐχθροῖς ἐπιχειρῇ.

νς'. Ἐὰν δὲ ἐγχειροῦντες, ὡς εἰκὸς, μὴ ἐπιτύχωσιν ἢ καὶ τροπῆ τῆς παρατάξεως ἐν τοσούτῳ παρακολουθήσῃ, μὴ δὲ οὕτως ἐνδιδόναι ἢ ἀφίειν τοὺς ἐχθροὺς, μὴδὲ ἐπὶ τὴν δευτέραν τάξιν ἔρχεσθαι, καὶ συναπλέεσθαι (8) τοῖς φεύγουσιν, ἀλλὰ ἐξωθεν ἀπομένειν καὶ σπουδάζειν αὐτοῖς τῷ νότῳ τῶν ἐχθρῶν, ἥτοι δπισθῶν ἐνεδρεῦειν καὶ ἐπέρχεσθαι, καὶ ἐντεῦθεν ἀνακαλεῖσθαι τὴν τῶν ἰδίων φυγὴν

νζ'. Ἀσφαλὲς δὲ ὑπολαμβάνομεν, ἵνα οἱ πρὸς ἐγκρύμματα πεμπόμενοι εἴτε εἰς ἐπέλευσιν ἀπὸ δπισθῶν ἢ ἐκ πλαγίων τινὸς παρατάξεως, εἴτε εἰς τοῦλδου φυλακὴν, εἴτε εἰς ὄξειαν βοήθειαν μέρους τινὸς, ὡς εἰκὸς, βαρούμενου, εἴτε εἰς νότου παρατάξεως φυλακὴν, εἴτε εἰς βίγλαν, ὅλγιοι οἱ τοιοῦτοι, ἀρμόδιόν ἐστιν, ἵνα μᾶλλον δρουγγιστὶ τάσσωνται, ἤγουν ὁμοῦ ὡς μάζα ἀνευ ὀρδίνων οὐχὶ δὲ ἐπὶ μακρᾶς παρατάξεως, τουτέστι κατ' ὀρδίνων ἀκίεζ ἢ δεκαρχίας ἢ πενταρχίας. Αὕτη γὰρ κορυφὴ καὶ ἐξογκωμένη καὶ ἰσχυροτέρα καὶ εὐτακτοτέρα ἐστὶ, καὶ ἀσφαλῶς τὰς συμβολὰς ἐν ταῖς μάχαις, ποιεῖται: βραδεία δὲ καὶ δυσμετάθετος ἐστὶ ταῖς χρεῖαις, ἢ δὲ δρουγγιστὶ τάσσομένη τὰ ἐναντία ἔχει καὶ ἐν ταῖς ἐνέδραις μᾶλλον εὐκόλως λαμβάνει: δύναται ὀλίγῳ τόπῳ ἀρκουμένη καὶ συντόμως μετατίθεσθαι: πρὸς τὰς χρεῖας δὲ χρῆ μετὰ γυμνασίας δοκιμάσαι εὐκαίρως, καὶ τὸ ἀναγκαϊότερον δι' αὐτῆς τῆς πείρας; ἐπιλέεσθαι.

νη'. Ἀρμόζει δὲ καὶ πρὸς τὸ ποσὸν, τοῦ στρατεύου, τοῦ ἐπὶ τούτῳ πεμπομένου καὶ πρὸς τὰς τῶν τόπων θέσεις: ἐὰν γὰρ ἡ μείζων δύναμις ἢ ἰσόμερο; τῆς φανεροῦ; τάσσομένης πέμπηται: εἰς ἐγκρυμμα δι' ἐνὸς τόπου ἐγχειρήσῃ προσδοκῶσα, τότε δέεται κατὰ δεκαρχίαν τάσσεσθαι: εἰ δὲ ὀλίγων οἱ πεμπόμενοι, ἢ κατὰ διαφόρων τόπων, τότε δρουγγιστὶ καὶ ἁμοῦ ἀνευ ὀρδίνων σφιγχοῦς τάσσεσθαι.

νθ'. Ἐν τούτοις γὰρ ἐστὶν ἡ διαφορὰ, ὡς εἰρηται, ἀμφοτέρων, ὅτι ἡ μὲν ἐν συντάξει γινομένη ἐνέδρα τὸ ἰσχυρῶς καὶ ἀσφαλῶς μάχεσθαι ἔχει, ἢ δὲ δρουγγιστὶ γινομένη τὸ ὄξειω; πρῆχειν τὰς βοηθείας; καὶ τὰς διώξεις; καὶ τὰς ἀθρόας ἐπελεύσεις; καὶ παραχθὰς ποιεῖσθαι.

ξ. Ταύτην οὖν τὴν τάξιν ἐπὶ τῶν καθάλλων ἀρμόδιαν νομίζομεν, ἣν δεῖ σε κατορθοῦν διὰ συνεχοῦς γυμνασίας, καθ' ὅν εἰρήκαμεν τρόπον, εἴγε μὴ ἐν πείρᾳ ταύτης προέγονας: ἐὰν γὰρ αὕτη δεόντως κατορθωθῇ, οὐδὲ μανδᾶτων χρεῖα ἐν καιρῷ πολέμου, οὐδὲ ἄλλης παραγγελίας; αὕτη γὰρ ἡ τάξις καὶ γυμνασία ἕκαστον διδάσκει τὰ δεόντα.

ξα'. Ἴσω; δὲ τινες τῶν ὀκνηροτέρων καὶ ἀσφαλῆστερον λογίζονται, ποικίλην τινὰ καὶ πολυειδῆ τὴν τάξιν ταύτην εἶναι, καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ κόπον (9). Οὐ; εἰδέναι δεόν, ὅτι οἱ ἀθληταὶ καὶ ἡνίχοι καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν εἰς παίγνια καὶ τέρψιν ἀγωνιζομένων, ὡς ἡ μὲν ἐπιτυχία ὀλίγων ἐστὶ χρημάτων εὐπορία, ἢ δὲ

NOTÆ.

(8) *Συναπλέεσθαι*. Scribe, *συμπλέεσθαι*.

(9) *Ἐντεῦθεν ἐπὶ κόπον*. Scribe, ἐ. *πρὸς κόπον*.

ἀστοχία ἐξήμιός ἐστι λύπη. Οὗτοι οὖν τοσοῦτον μό-
 γρον καὶ κάματος ὑπομένουσι μετὰ νηστείας βρωμά-
 των καὶ παραφυλακῆς καὶ ἀνευδότης γυμνασίας, εἰς τὸ
 δυνηθῆναι μαθεῖν, ποῖα μὲν εἰσι τὰ πρὸς βλάβην τῶν
 ἀντιπάλων γινόμενα, τίνα δὲ τὰ φυλάττοντα τὴν ἐξ
 αὐτῶν ἐγγειρομένην ἐργασίαν. Πόσῳ μᾶλλον ἐνταῦ-
 θα χρῆ ἀόκνως καὶ πολυτρόπως καὶ σεσοφισμένως
 τὰς παρατάξεις καὶ γυμνασίας ποιῆσθαι, ὅπου τὸ
 μὲν σφάλμα παρευθὺς, ἢ τὸν θάνατον, ἢ τὴν χει-
 ρονα θανάτου φυγὴν φέρει, ἢ δὲ ἐπιτυχία χαρὰν καὶ
 κέρδος, καὶ ὑπόληψιν ἀγαθῆν, καὶ μνήμην ἔνδοξον
 ἀληθάργητον.
 autem ingentem lætitiā, magnas commoditates,
 obscurandam habet.

Ἔβ'. Πῶς γὰρ οὐκ ἀστοπον καὶ ἐπιθλαθεῖς καὶ ὀλέ-
 θριον, ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀπλῶ τρόπῳ τάσσεσθαι καὶ
 ἐκ τυχόντος σφάλματος κρίσειν τοσοῦτον πλῆθος
 ἀνδρῶν γίνεσθαι, καὶ μὴδὲ ἐπιγινώσκεισθαι τὸν ἄμαρ-
 τήσαντα, ἀλλὰ τῷ σφάλματι τοῦ ἐνὸς πάντας ὑπ-
 ἄγεσθαι ὅποταν εὐδὲ πολλά εἰσι τάχα τὰ κεφάλαια τὰ
 ὀφειλοντα γίνεσθαι, ἀλλ' οἱ λογισμοὶ τῶν αἰτιῶν (10)
 αὐτῶν ἐμύχυναν τὸν λόγον.

Ἔγ'. Τοσαῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς καβαλλαρικῆς τά-
 ξως ἡμῖν εἰρήσθω, περὶ δὲ τῆς πεζικῆς καὶ τῆς
 συμμίκτου ἦδη ἐροῦμεν ἄνω ἀναγκαῖα κατὰ τὸν τοῦ
 πολέμου καιρὸν γενέσθαι νομίζομεν· περὶ ὧν ἀκρι-
 βέστερον ἡμῖν καὶ ἐν ἑτέρῳ λόγῳ προδιώρισται.

Ἔδ'. Τοῦτων γὰρ οἱ μὲν εἰσι σκουτάτοι λεγόμενοι,
 οἳ καὶ ὀπλίτας καλοῦμεν. Καὶ τοὺς μὲν σκουτάτους
 ὀρίσεισ ὀπίως· πρότερον μὲν ποιήσεις τὰς ἀκίας, C
 ἦγουν τοὺς ὀρθίνους τοῦ τάγματος ἐκάστω, τινὲς
 ἀριστερά, καὶ τινες δεξιὰ τοῦ βάνδου, ἦγουν τοῦ
 ἀρχοντος τάσσονται.

Ἔε'. Καὶ προπορευομένου τοῦ ἀρχοντος ἅμα τῷ
 βανδοφόρῳ καὶ τῷ βουκινάτωρι καὶ τοῖς λοιποῖς
 κατὰ συνθήθειαν ἐπακολουθοῦσιν ὡς ὤρισθησαν οἱ
 λοχαγοὶ· πρῶτον οἱ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, ἔπειτα οἱ
 τοῦ δεξιῶ.

Ἔς'. Γινομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῷ τῆς παρατάξεως
 τόπῳ, ἵσταται ὁ ἀρχων, καὶ μετὰ αὐτὸν ὁ βανδο-
 φόρος, καὶ οἱ πρὸς συνθήθειαν. Καὶ παρατάσσονται
 αὐτῷ ἑκατέρωθεν αἱ ἀκίαι ὡς ὤρισθησαν, πρῶτον ἐν
 ἀριστετέρῳ διαστήματι, ἵνα μὴ συντρίβωνται ὑπ'
 ἀλλήλων ἀπὸ ἐξαιδέκα τὸ βέθος ἔχουσαι καὶ τοὺς D
 φελοὺς ἐπισθεν(11). Τὰ δὲ ξίφη τῶν κονταρίων τῶς
 ἄνω βλέποντα, ἵνα μὴ ἐμποδίζωνται ὑπ' αὐτῶν.

Ἔς'. Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ μετώπου περιπατοῦσιν ὁ
 καμπιδούκτωρ, ἦγουν ὁ τοὺς τόπους ἐρευνῶν, καὶ ὁ
 μανδάτωρ ὁ μὲν ἐπὶ τοὺς τόπους ὀδηγῶν, ὁ δὲ τὰ
 μανδάτα γνώμη τοῦ ἀρχοντος διδούς.

Ἔγ'. Ὅταν δὲ κατασταθῶσιν τὰ τάγματα, καθὼς
 προδιωρισάμεθα εἰς μοίρας, καὶ εἰς μέρη, ἦγουν εἰς
 τοὺς δροῦγγους αὐτῶν, καὶ εἰς τὰς τούρμας, καὶ
 γένηται ἡ πᾶσα παράταξις τῶν σκουτάτων, τότε πα-
 ρατάξεις καὶ τοὺς ψιλοὺς λεγομένους κατὰ διαφόρους
 τόπους.

A crem inde pecuniam colligunt; sin frustrentur, do-
 lore quadam haud ita damnoso afflictiuntur, mul-
 tum laboris sudorisque sustinere, magnam ine-
 diam cibi, magnas vigilias, irrequietam exercita-
 tionis molestiam perferre, ut quæ adversariis suis
 offensionem esse possunt, et quæ ad suæ industriæ
 conservationem valent, cognoscant; quanto major
 operosiorque cura cum omni diligentia, provisio-
 neque suscipienda est, ut exercitationes bellicæ
 acierumque instruendarum rationes cumprimis te-
 neantur, ubi si qui offensio fuerit, vel morte
 statim, vel deteriorem morte fugam affert, fructus
 existimationem bonam, memoriam nulla oblivione

B 62. Absurdum enim, noxium et perniciosum est,
 uno eodemque modo omnino instrui, et quavis
 fortuito offensione totius multitudinis hominū
 periculum existere: neque eum qui peccaverit
 potius cognosci debere, quam reliquos secum om-
 nes in discrimen pertrahat, quando non multa re-
 rum capita per se agenda sunt, sed adversariorum
 consilia orationem nostram provexerunt.

63. Atque hæc nobis de equestribus et admis-
 tis copiis: jam ea dicemus, quæ ipso belli tempore
 opportuna judicamus, de quibus accuratius alio
 loco verba fecimus.

64. Ex his alii scutati sunt, qui et graves appel-
 lantur. Scutatos igitur ad hunc modum describes:
 primum instrues contubernia, sive manipulos co-
 hortis uniuscujusque, quænam ad dextram, et quæ
 ad lævam præfecti cohortis esse debeant.

65. Præcedente præfecto simul cum signifero et
 buccinatore suo, reliquisque qui illum sequi con-
 sueverunt, procedant primo lochagi sive præstites
 sinistræ partis, deinde dextræ.

66. Ubi in ipso aciei instruendæ loco fuerint,
 consistat præfectus et signifer ejus, et qui assolent,
 cum eo sint. Instruantur utrinque contubernia
 quemadmodum a nobis præscriptum est, primum
 laxiore intervallo, ut ne se mutuo angustiis affli-
 gant, ad sedecim virorum altitudinem, et leves a
 tergo illorum. Cuspides hastarum sursum spectent,
 ut ne ab illis impediātur.

67. Ante frontem ambulent campiductor, vel qui
 loca explorant, et mandator, alter qui ad loca deducat,
 alter qui mandata ex imperatoris sententia det.

68. Cohortibus, ut antea statuimus, jam in
 mœras, drungos, id est, cohortes milliarias et tur-
 mas adductis, acies universa instruat, levasque
 diversis in locis constituentur.

NOTÆ.

(10) Τῶν αἰτιῶν. Scribe, τῶν ἐναντίων.

(11) Ἄ... ἐπισθεν. Scribe, ἀπὸ ἐπισθεν.

69. Sagittarios a tergo uniuscujusque contubernii, pro numero eorum qui in contubernio sunt, locabis : id est, singulis sedecim-scutatis quatuor leves, ut in quaternarium numerum divisas scutatis et gravibus unus illis a tergo sagittarius adiungatur : sin usus requirat aciei, in altitudine alterius scutum et sagittarum constitues, interdum in contubernia et cornua aciei. Interius equitibus conferes, sæpe etiam exterius, parvo ab illis spatio, paucis cum scutatis, ut equites exteriores defendant. Si multi fuerint leves, hoc observetur. Qui vel rhiataria vel tziuria vel tale aliquid gestant, vel a tergo contubernii scutatorum locandi sunt, vel ad summam oram aciei, et non in medio : funditores autem omnino ad summam oram aciei locabis.

70. Ad summam oram peditatus, equites constituantur : majores autem cohortes cum præsertis suis exterius. Et si multi fuerint equites, id est plures duodecim millibus, ad decem virorum altitudinem contuberniorum instructio fiat : sin pauciores hoc numero fuerint, ad quinque virorum altitudinem apparentur. Sint vero præterea a tergo ad subsidium extra curvus collocati, ut si qui hostes a tergo nostrorum immincant, repellantur : sin minus, ad latera adjungantur : primo autem ad latam, ut ne impedimenta sint tibi tempus fuerit, et forma stationis commutanda erit.

ἄριστον πρότερον διάστημα, ἵνα μὴ ἐμποδίζονται. Ὅτε γίνηται καὶ καιρὸς καὶ μέλλουσι μετὰβαλλεσθαι τὸ σχῆμα τῆς στάσεως αὐτῶν.

71. Equitibus præcipies, ne nimis impetuose riant in hostes, neque a pedestri acie longius discedant, quamvis profligentes hostes, ut ne insidiis ab hostibus strictis, aliquo longo intervallo, reliqua acie nudati, vexentur, nempe pauciores : sed si ab hostibus opprimantur, post aciem confugiant, et curvus non transeant : ex equis descendant, et pedibus seipsos defendant.

Ἐπισθεν τῆς παρατάξεως προσφεύγωσι, καὶ μὴ παρέρχονται τὰ ἀμάξια. Ἐάν δὲ μὴ οὕτως ἀντέχωσι κατέρχεσθαι αὐτοὺς ἐκ τῶν ἵππων, καὶ οὕτως περὶ ἐκτούς ἐδικαίει.

72. Si aciem instruere vis, non tamen eo ipso die prælium committere, et in equites tuos hostes irruerint, et eos sustinere non possint equites tui, ne ad cornua aciei, et carrum illos præstolentur : quod si fecerint, majore in medio intervallo opus est, ut commutatis, quod sæpe fit, equitibus, non angustia premantur, neque hostium sagittæ illos lædant.

73. Haud ignoramus nos complura ex istis in capite de exercitatione recensuisse : sed absurdi nihil est, illa eadem in belli apparatione iis qui in militia sunt repetere. Sic enim antea rem totam pertractavimus, ut omnia quæ ad bellum pertinerent, ad exercitationem quoque aptarentur, nisi quod sine ferro tota exercitatio suscipi debet : unde commemorandi harum rerum gratia non ve-

ξθ'. Τοὺς μὲν τοξότας ἔπισθεν ἐκάστης ἀκίας πρὸς τὸ μέτρον τῶν ὄντων, τοὔτεστιν εἰς τοὺς ἐξαίδεκα σκουάτους τέσσαρας ψιλοὺς, ἵνα καὶ μέχρι τεσσάρων μεριζομένης τῆς τῶν ὀπλιτῶν, ἦτοι τῶν λεγομένων σκουάτων ἀκίας εὐρεθῆ εἰς τοξότης ἔπισθεν αὐτῆς· ἐάν δὲ ἀπαίτῃ, τάξεις αὐτοὺς εἰς τὸ βῆθος τῶν ἀκιῶν ἕνα παρ' ἕνα σκουαράτου καὶ τοξότην. Ποτὲ δὲ καὶ εἰς τὰς ἀκίας, καὶ εἰς τὰ κέρατα τῆς παρατάξεως, τοὔτεστιν ἔσωθεν τῶν καθάλαρων, πολλάκις δὲ καὶ ἔξωθεν αὐτῶν, ἀπὸ μικροῦ διαστήματος, μετὰ καὶ ὀλίγων σκουαράτων, εἰς τὸ διεκδικεῖν τοὺς ἐξώτερον ἐστῶτας καθάλαρους. Τοὔτο δὲ ἐάν πολλοὶ εἰσιν οἱ ψιλοί. Οἱ δὲ ριχτάρια ἢ τζιχούρια ἢ τι τοιοῦτον ἔχοντες, ἢ ἔπισθεν τῶν ἀκιῶν τῶν σκουαράτων, ἢ εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως, κατ'οὐκ ἐν τῷ μέσῳ. Οἱ δὲ σφενδοβολιστὰὶ πάντως εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως.

ο'. Εἰς δὲ τὰ ἄκρα τῆς περικῆς παρατάξεως τάσσεσθαι τοὺς καθάλαρους καλεῖσθαι. Τὰ δὲ μείζονα τάγματα μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν ἐξώτερον. Καὶ ἐάν μὲν πολλοὶ εἰσιν οἱ καθάλαροι, τοὔτεστι πλείων τῶν δώδεκα χιλιάδων, ἀπὸ δέκα τὸ βῆθος ἦγουν τὸ πάχος τῆς ἀκίας τὴν παρατάξιν γίνεσθαι. Εἰ δὲ καὶ ὀλιγότεροι τοῦ μέτρος τοὔτου, ἀπὸ πάντα εἶναι δὲ ἐκ περισσοῦ τινὰς ἔπισθεν εἰς ὑποδοθήσαν αὐτῶν ἔξω τῶν ἀμαξῶν, ἵνα ἐάν μὲν τινὰς τῶν ἐχθρῶν διὰ τοῦ νότου ἦγουν τῶν ἔπισθεν φανῶσιν ἀποσοθήσωσιν αὐτοὺς. Εἰ δὲ μήγε, προστεθῶσι ταῖς πλαγίαις καὶ αὐτοί. Τάσσονται δὲ καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ ὄριον καὶ καιρὸς καὶ μέλλουσι μετὰβαλλεσθαι

οα'. Τοὺς δὲ καθάλαρους παραγγεῖλης μὴ κατατρέχειν τῶν ἐχθρῶν, μηδὲ ἀφίστασθαι τῆς περικῆς παρατάξεως ἐπὶ πολὺ διάστημα. Κἂν τάχα καὶ τραπῶσιν οἱ ἐχθροὶ, ἵνα μὴ ἐνέδρας ἦγουν ἐγκρύματος παρ' αὐτῶν γενομένου, ἐάν περ ἀπὸ διαστήματος εἰς γυμνούμενοι τῆς παρατάξεως ἐπιρρασθῶσιν, ὡς ὀλιγώτεροι. Ἄλλὰ καὶ ἐάν βιασθῶσιν, ὡς εἰκός, ὑπὸ τῶν ἐναντίων κατὰ τοῦ νότου ἦγουν

οβ'. Ἐάν δὲ βουληθῆς παρατάξεσθαι μὲν τὸν στρατὸν, μὴ συμβάλλειν δὲ τὴν μάχην κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ὀρηθῶσιν οἱ ἐχθροὶ κατὰ τῶν καθάλαρων, καὶ μὴ βαστάσωσιν αὐτοὺς ἐκείνοι, μὴ ἀναμένειν αὐτοὺς εἰς τὰ κέρατα τῆς παρατάξεως καὶ τῶν ἀμαξῶν. Ἄλλ' εἰ τοὔτο γίνηται, τότε χρεῖα μείζονος τοῦ ἐν τῷ μέσῳ διαστήματος, ἵνα μεταβαλλομένων, ὡς εἰκός, τῶν καθάλαρων μὴ στενωχωρηθῶσιν, μηδὲ αἱ τῶν ἐχθρῶν σαγίται βλάψωσιν αὐτοὺς.

ογ'. Οὐκ ἀγνοοῦμεν δὲ ὅτι τῶν νῦν εἰρημένων τινὰ καὶ ἐν τῇ περὶ γυμνασίας διατάξει εἰρήκαμεν. Ἄλλ' οὐδὲν ἄτοπον καὶ ἐν τῇ περὶ τοῦ πολέμου διατάξει προσπομνησθαι περὶ αὐτῶν τοὺς ἐντυγχάνοντες. Οὕτω γὰρ σκοποῦμεν, ὥστε πάντα τῷ πολέμῳ ἀρμόζοντα καὶ ἐν τῇ γυμνασίᾳ δεῖν ἀρμόζειν, πλὴν μόνου τοῦ ἀσίδηρον γίνεσθαι τὴν ἐκταξίν, καὶ ἀμαχον. Ὅθεν καὶ πάλιν τοῖς ὁμοίαις ἐμφελοχωρησθαι οὐκ

ἀνήσασμεν ὑπομνήσεων χάριν ἐκείνων. Οὐ γάρ μι-
κρὸν τὸ παρὰ μικρὸν.

οδ'. Τάξεις δὲ τὰ μέρη τῆς παρατάξεως ἀπὸ ἑκα-
τὸν ἢ διακοσίων ποδῶν (12) ἀλλήλων διακεκριμένα,
ἵνα μὴ στενωχωροῦνται ὑπ' ἀλλήλων ἐν τῷ περιπα-
τεῖν, ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς ἐνούνηται, καὶ
βοηθῶσιν ἑαυτοῖς, καὶ παραγγέλλωνται τῷ μείσω
μέρει πισθεσθαι, ἔνθα τὸ τοῦ στρατηγοῦ ἢ τινοῦ
ἑτέρου τεταγμένου ἀρχοντος βάνδον ὀφείλει τάσσε-
σθαι. Τὸν γὰρ μέσον τόπον τῆς παρατάξεως οἱ ἄρ-
χαιοὶ διὰ τοῦτο στόμα ἐκάλεσαν καὶ ὀρθαλμὸν, ἵνα
αὐτῷ τὰ μέρη κειθύνει.

νε'. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σφιγγεσθαι ἦτοι πυκνοῦσθαι
πρὸς τὸ ἀραιοῦσθαι καὶ πλατύνεσθαι συντομώτερον
καὶ ἀσφαλέστερόν ἐστιν, οὐ χρὴ ἀπὸ προοιμίων ἐξ-
καίδεκα τὸ βάθος τῶν ὀρδίωνων ἦτοι τῶν ἀκίων τάσ-
σεσθαι, ἀλλὰ ἀπὸ τεσσάρων, ἵνα καὶ κομπωδεστέρη
φαίνηται τοῖς πολεμίοις ἢ παράταξις, καὶ ἀνετώ-
ταροι γίνωνται οἱ ὅπλιται ἐν τῷ περιπατεῖν μάλιστα
ἐπι διάστημα. Ἐὰν γὰρ γένηται χρεῖα ἢ ἀπὸ ὀκτώ,
ἢ ἀπὸ ἑξκαίδεκα γενέσθαι τὸ βάθος ἐν τῷ περιπα-
τεῖν συντόμως γίνεται καὶ σφιγγεται.

ος'. Εἰ μέντοι σφιγκτικῆς καὶ κοντικῆς οὐσης τῆς
παρατάξεως χρεῖα γένηται ἑκταθῆναι τὸ μήκος αὐ-
τῆς, πολλῆς ὥρας δαίεται εἰς τοῦτο, καὶ οὐκ ἔστι
χρεῖωδες τῶν πολεμίων ἐγγιζόντων ἐκταίνειν τὴν πα-
ράταξιν.

οζ'. Οἱ δὲ βανδοφόροι μέχρι μὲν τῆς παρατάξεως
καθαλλάριοι μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, ἐν δὲ τῇ πα-
ρατάξει καὶ αὐτοὶ περὶ ὀφελουσιν ἵστασθαι.

ση'. Ὡστε ἀνάγκη μὴδὲ τῶν ἑξκαίδεκα πλέον τὴ
βάθος τῶν ἀκίων γίνεσθαι, κἂν ἢ τῶν ἐναντιῶν βα-
θυτέρα ἐστὶν, μὴδὲ τῶν τεσσάρων ἑλαττον, κἂν εἰ
λεπτοτέρα ἐστὶ τῶν ἐναντιῶν ἢ παράταξις. Ὡστε τὸ
μὲν πλέον τῶν ἑξκαίδεκα ἀχρηστον, τὸ δὲ ὀλιγώτερον
τῶν τεσσάρων ἀσθενές. Μίσση δὲ τάξις τῶν ὀκτώ
σκουταράτων λεγομένων ἦγουν ὀπλιτῶν ἐστὶν.

οθ'. Παραγγελλῆ; δὲ ὥστε πᾶσαν ἡσυχίαν γενέσθαι
ἐν τῷ στρατῷ. Καὶ οἱ ἑκάστης ἀκίας οὐραγοὶ ἐὰν
ἔως ψευδισμοῦ ἀκούσῃσι παρὰ τινος τῶν μετὰ αὐ-
τῶν, μετὰ τῶν ἀστιλιῶν νόσσοσιν αὐτούς· καὶ ἐν
ταῖς συμβολαῖς δὲ ἦγουν ἐν τῇ μάχῃ ὠθοῦσι τοὺς
ἐμπροσθεν αὐτῶν εἰς τὸ μὴ τινὰς τῶν ὀπλιτῶν ἐξ
ὀλιγορίας, ὡς εἰκός, ἀπομένειν.

π'. Μὴ ἐπιτηδεύη; δὲ ἐπὶ πολὺ διάστημα τοὺς πε-
ζοὺς ὠπλισμένους περιπατεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐμβρα-
δύνοσιν οἱ ἐννειτασόμενοι καὶ χρεῖα τοῦ ἀναμείναι
τὴν παράταξιν γένηται κατὰ τὸν καιρὸν μὴ ἀναγκά-
ζειν αὐτοὺς ἵστασθαι πολλὰς ὥρας, ἵνα μὴ ὡς βαρεῖαν
ἔπιουσιν ἔχοντες ἐν τῇ συμβολῇ κεκοπιωμένοι εὐρε-
θῶσιν, ἀλλὰ παρασκευάζειν αὐτοὺς καθέζεσθαι, καὶ
ἀναπαύεσθαι, καὶ ὅταν ἐκ τοῦ πλῆθους ἔλθωσιν τότε ἐγείρειν αὐτούς, ἵνα ἄκροποι καὶ ἀσύντριπτοι μένω-
σιν.

πα'. Μὴδὲ ἐν καιρῷ μάχης ἐμπροσθεν τῆς παρα-
τάξεως περιπατεῖν, πλὴν τῶν τουρμαρχῶν καθ' ἑα-

rebimur illis similia iterum recensere. Non enim
hoc leve admodum esse putandum est, sed cum pri-
mis necessarium.

74. Partes aciei instructæ centum aut ducento-
rum pedum spatio a se mutuo separabis, ut ne in
itinere faciendo semet mutuo affligant. Conflicta-
tionis tempore jungantur, et adhærescant hæc par-
tes divisæ, et sibi mutuo opem ferant, mediæque
parti, ubi imperatoris aut alterius delecti principi-
bandum locandum est, obtemperent. Medium enim
aciei locum propterea os et umbilicum antiqui vo-
caverunt, ut illi cæteræ partes obtemperent.

75. Quoniam contrahi et densari cum brevius
tum tutius est, quam rareferi et dilatari, minime
initio viarum committendum est ut ad sedecim vi-
rorum altitudinem contubernia sive manipuli ins-
truantur, sed ad quatuor virorum altitudinem, ut
longe amplior hostibus videatur esse exercitus, et
graves laxioresque inambulent. Usus enim aliquis
si fuerit, ad octo vel sedecim in itinere facile de-
ducentur et adde:sabuntur.

76. Si enim addensata jam contractaque acie, in
longitudinem producenda ea est, longo ad id confi-
ciendum tempore opus est : et periculosum est, hos-
tibus jam cominus adventantibus, aciem in longi-
tudinem producere.

77. Signiferi usque ad instructam aciem equis
vebantur cum præfectis suis, in acie autem pedibus
consistere debent.

78. Itaque neque plures sedecim virorum altitu-
dine, quanquam hostium acies altior fuerit, ins-
truantur : neque pauciores quatuor, quanquam
tenuiores hostium copiæ fuerint. Nam plures esse
sedecim inutilis est : pauciores quam quatuor esse
imbecillum est : media autem acies quatuor scuta-
torum sive gravium est.

79. Summum silentium ut in exercitu sit provi-
debis : et contubernii unuscujusque ultimani, si
susurrum aliquem suorum audiverint, hastilibus
hastarum suarum pungant eos, et in conflictationi-
bus sive in prælio ipso anteriores inpellant, ut ne
quidam ex illis ignavia retardentur.

80. Ne committas ut longum iter pedites graves
ambulent, sed si hostes tardaverint et cunctentur,
et permanendum aciei nostræ est, ibi tum diu stare
eos non permittes, ne gravi armatura pressi in
prælio lassati inveniantur : sed sedes illis requie-
temque parabis, et quando cominus venerint, tum
excitabis eos, ut ne lassati ac debilitati maneat.

81. Neque prælii tempore ante aciem ambulent
ulli, præter turmarchas, equites, mandatores duos,

NOTÆ.

(12) Ἀπὸ ἑκατὸν ἢ διακοσίων. Scribatur, ἀπὸ ρ' ἦς.

campiductores duos, cum stratore uno, quemadmodum a nobis prædictum est, donec hostes propius advenerint, tum unusquisque ad suas partes veniat, et ibi consistat.

82. Si caragum, id est currus sequi oportet aciem, instruat unius sagittæ jactu ab acie, suasque partes ordine sequatur: tantumque intervalli currus obtineant, quantum acies ipsa occupat, ut ne si eminus ab ea absint, omni subsidio destituantur.

83. Uniuscujusque currus extrema pars cilicio tegatur, ut singuli aurigæ alte consistentes et pugnantes quasi ex propugnaculis et pinnis murorum opem ferant bovesque a coniectis sagittis tuti conserventur. Currus autem balistarios vel sagittarios vel manganicis alacatis refertos, per universum intervallum divides: complures autem ex illis maxime utiles summis in oris instruas.

84. Aurigas autem vel fundarum vel tziuriorum vel matzuciorum, vel sagittarum coniectores esse oportet: interius autem reliquum ponatur tuldum ut medio in loco curruum atque aciei collocentur, quo si aliqua occasio sese offerat, in duplicatam aciem scutati dividantur, sive equites sive pedites, nullum habeant impedimentum, neque confundantur, si aliquando vis ulla eurribus inferatur.

85. Si magnæ hostium copie fuerint, et a tergo in currus impotum faciant, et aurigæ illis vel in duplicatam aciem separati obsistere nequeant, paucos tribulos sive murices conijcere oportet: quibus coniectis diligenter observandum est, ut ne per eam viam, sed per aliam viam incedant ut offensio omnis tribulorum vitetur.

86. Hoc autem in primis præcipiendum est, ut die belli pedestri et permista acie instructa si multi equites hostium et longe supra nostrum numerum fuerint, et caragus noster nos non sequatur, ne commotis æquo in loco atque exposito aciem instruere, sed in locis asperis, et difficilibus potius, ut limosis, arundinosis, saxosis, inæqualibus, D cordensis.

87. Curabis etiam ut quæ a tergo vel a lateribus incursiones fieri possunt, hæc, quemadmodum sæpe admonui, excubiis adhibitis provideantur. Quosdam autem scutatos ad extremas oras curruum et in medio collocabis, ut hostibus resistent incursionem vel in currus, vel in aciem, vel in equites facientibus.

88. Si hostibus adhuc in castris et in confusione

Α ῥίων, καὶ μονδατώρων δύο, καὶ καμπιδουκτωρων δύο, καὶ στρατώρο; ἑνός, καὶ σπαθαρίου ἑνός, ὡς μοι καὶ ἔμπροσθεν εἴρηται, καθ' ἕκαστον ἄρχοντα, μέχρις οὗ ἐγγίσωσιν οἱ πολέμιοι· τότε δὲ ἕκαστον ἀσφαλῶς ἐν τῷ ἰδίῳ μέρει ἔρχεσθαι καὶ ἵστασθαι.

πβ'. Ἐὰν δὲ δόξη σοι τὸν καταγὸν ἦγουν τὰς ἀμάξας ἀκολουθεῖσαι τῇ παρατάξει, τάσσεσθαι αὐτὸ ἀπὸ ἑνός τελείου σαγγιτοβόλου τῆς παρατάξεως· καὶ συνακολουθεῖν ἐν τάξει τῷ ἰδίῳ μέρει, τοσοῦτον δὲ διάστημα κρατεῖν τὰς ἀμάξας, ὅσον ἡ παρατάξις ἔχει, ἵνα μὴ ἐξωθεν γινόμενοι ταύτης ἀδοθήητοι μείνωσιν.

πγ'. Ἐκάστην δὲ τῶν ἀμαξῶν κίλικλον τὸ ἔπισθεν μέρος σκέπασθαι, ἵνα καὶ οἱ ἀμαξελάται ἄνω ἱστάμενοι καὶ μαχόμενοι ὡς ἀπὸ προμαχόντων βοηθῶνται, καὶ οἱ βόες φυλάττονται ἀπὸ τῶν βαλλομένων σαγγιτῶν, τὰς δὲ βαλιστοφόρους ἀμάξας, ἦτοι τὰς ἐχούσας τὰς λεγομένας τοξοβολίστρας, καὶ τὰ μηχανικὰ ἀλακᾶτια, δι' ὅλου μὲν καταμερίζειν τοῦ διαστήματος, τὰς δὲ πλείονας καὶ χρειώδεις ἐν τοῖς ἄκροις τάσσειν.

πδ'. Τοὺς δὲ ἀμαξελάτας ἀκοντιστὰς δεῖ εἶναι ἢ σφενδοβόλων, ἢ τζικουρίων, ἢ ματζουκίων, ἢ σαγγιτῶν· ἔωθεν δὲ τῶν ἀμαξῶν εὐθέως τὸ λοιπὸν τάσσεσθαι τοῦλλον· ἐφ' ᾧ τὸν μέσον τόπον τῶν ἀμαξῶν καὶ τῆς παρατάξεως εὐκαιρον εἶναι. Ἴνα κἂν πρὸς διραλαγγίαν καιρὸς γένηται μερισθῆναι τοὺς σκουταράτους βιαζομένων τῶν ἀμαξῶν, εἴτε τοὺς καθάλαριους, εἴτε τοὺς πεζοὺς, μὴ ἔχωσιν ἔμπόδισμα μὴδὲ συγγέωνται.

πε'. Ἐὰν δὲ πολλὴ δύναμις τῶν ἐναντίων ἐκ τῶν ἔπισθεν ταῖς ἀμάξαις ἐνοχλῇ, καὶ οὐκ ἀντίχωσιν οἱ ἀμαξελάται, ἢ, ὡς εἰκὸς, πρὸς διραλαγγίαν μερισθόμενοι τότε βίπτεσθαι ὀλίγας τριβόλους. Ἄλλ' ἐὰν βίπτωνται, παραφυλάττεσθαι (13) χρῆ τοῦ μὴ δι' αὐτῆς τῆς ὁδοῦ ὑποστρέφαι τὸν στρατὸν, ἀλλὰ δι' ἐτίρας, ἵνα μὴ βλάβῃ τις ὑπὸ τῶν τριβόλων γένηται αὐτῶν.

πς'. Καὶ τοῦτό σοι κελεύομεν, ὦ στρατηγὲ, ἵνα κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου τῆς περὶ κῆς, ἢ καὶ συμμίκτου παρατάξεως, ἐὰν πολλοὶ εἰσιν οἱ καθάλαριοι τῶν ἐναντίων, καὶ ὑπὲρ τὸ ἡμέτερόν ἐστι τὸ πλῆθος αὐτῶν, καὶ καταγὸν οὐκ ἀκολουθεῖ τοῖς ἡμέτεροις, μὴ ἐπιτηδούσης εἰς ἴσον καὶ ἐπίπεδον καὶ παρατάσσεσθαι, ἀλλὰ μάλλον εἰς τόπους δυσχερεῖς καὶ δυσθάτους, τουτέστιν ἢ ἐλώδεις καὶ παλματώδεις, ἢ πετρώδεις καὶ ἀνωμάλους, ἢ θασεῖς.

πς'. Φροντισεῖς δὲ καὶ τὰς, ὡς εἰκὸς, κατὰ τοῦ νότου καὶ τῶν πλαγίων ἐπιλεύσεις, καθὰ πολλάκις εἰρήκαμεν, τὸ ἀσφαλίζεσθαι διὰ βίγλας. Ἐχθρὸς δὲ καὶ ὀλίγους σκουταράτους εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἀμαξῶν, καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ἵνα ἐὰν χρεια γένηται, ἐπιδοθηοῦσιν ἐκ τῶν, ὡς εἰκὸς, βουλομένων παρενοχλεῖν ἐχθρῶν ἢ αὐταῖς, ἢ τῇ παρατάξει, καὶ τοῖς καθάλαριοις αὐτῆς.

πη'. Ἐὰν δὲ ποτε δυνηθῆς ἀπλαχεύοντων (14) τῶν

NOTE.

(13) In cod. Laur. παραφυλάττεσθαι· atque ita per se in verbis ubi duplex τ occurrit; quod et in

aliis antiquis manuscriptis frequenter offendit.

(14) Ἀπλαχεύοντων. Scribe, ἀκυσόντων.

πολεμίων καὶ ἐν ἀκαταστάτῳ ὄντων κλέψαι τὸν πόλεμον, καὶ τότε συμβάλλειν αὐτοῖς, πάντως ἂν τὰ μέγιστα βλάψῃ; αὐτούς.

πθ'. Πολλοὺς δὲ καθάλλαρους ἐν ταῖς πεζικαῖς μάχαις μὴ βάλλειν, ἀλλ' ἐλίγους κατὰ τῶν ἄκρων τῆς παρατάξεως· ἄχρι τριῶν ἢ τεσσαρῶν χιλιάδων λωρικώντων, καὶ χρησίμους τοὺς ὀφείλοντας, εἰ καιρὸς γένηται, τοὺς τρεπομένους τῶν ἐναντίων ἐπιτίθεσθαι καὶ δῶκεῖν. Τὸ γὰρ τούτου πλεον ἐν συμμέτρῳ πεζικῷ οὐκ ἀσφαλές.

ι'. Ἐὰν δὲ εἰ ἐχθροὶ καθάλλαριοι ὄντες ἐδειλάσαν πρὸς τὴν πεζικὴν μάχην, καὶ πολλοὶ εἰσὶν οἱ καθάλλαριοι ἡμῶν, ὀλίγοι δὲ οἱ πεζοὶ, τοὺς μὲν καθάλλαρους τέσσειν εἰς τὰ ἔμπροσθεν μέρη, ἔπισθεν δὲ τὴν πεζικὴν παράταξιν ἐπικολουθεῖν ἐν τάξει ἀπὸ ἐνὸς ἢ δευτέρου μιλίου τῶν καθάλλαρων. Καὶ παραγγεῖλῃς τοῖς καθάλλαροις τὸ διαστήματος τούτου μὴ ἀφίστασθαι τῆς πεζικῆς παρατάξεως. Εἰ δὲ καὶ βαρῆθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, διὰ τῶν πλαγίων καὶ τοῦ νότου τῆς παρατάξεως, ἦγουν ἔπισθεν αὐτῆς προτρέχειν, καὶ μὴ διὰ ὄψεως. Ἴνα μὴ διαλύσῃσιν αὐτῆς.

ια'. Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῆς συμβολῆς μὴ σπουδάζειν τὴν πεζικὴν παράταξιν, ὡς μοι καὶ πρόσθεν εἴρηται, ἐπὶ πολὺ διάστημα κινεῖν περαιτέρω δύο μιλίων ἔξωθεν τοῦ φασάτου, ἵνα μὴ τῷ βάρει καὶ ὀπλίαι συντριβῆται, ἀλλ' ἐὰν ὑπερτίθενται οἱ ἐχθροὶ τὴν τοῦ πολέμου συμβολὴν, καθέζεσθαι, καὶ ἀναπαύεσθαι, μέχρις οὗ μέλλωσιν.

ιβ'. Εἰ δὲ καιρὸς θέρου; ἐστὶν καὶ τὰς κασιδάς αὐτῶν ἐπαίρειν, ἵνα διαπνέωνται αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν. Οἶνον δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς μεταλαμβάνειν τοὺς στρατιώτας οὐ χρὴ, ἵνα μὴ ἀναζῶν οὗτος σκοτώσῃ αὐτούς, ἀλλὰ ὕδωρ ἐν ταῖς ἀμάξαις βαστάζειν, καὶ καθ' ἕνα φιδόναι τοῖς θεομένοις ὡς εἰσὶν ἐν τῇ παρατάξει αὐτῶν.

ιγ'. Πρὸ δὲ τοῦ καιροῦ τοῦ πολέμου δεῖ καὶ αὐτὸν τὸν πεζικὸν στρατὸν ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν καθάλλαρων ἐνέγκαι ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ὁμοῦ συνηγμένον. Καὶ εἰ μὲν οἴδασιν οἱ στρατιώται τὰ διὰ τοῦ νόμου μανθάτα, ἦγουν τὰ στρατιωτικὰ ἐπιτίμια, ὑπομνήσαι· αὐτοῖς ἅπαντα· εἰ δὲ μὴ γε, εἰπεῖν αὐτοῖς διὰ τῶν ἰδικῶν αὐτῶν ἀρχόντων τῶν ἰδίας ἐκάστῳ τάγματι, ἅπερ εἴρηται ἡμῖν ἐν τοῖς ἀνωτέρω κειμένοις, περὶ τῶν τοῖς ἀμαρτάνουσι στρατιώταις κειμένων ἐπιτιμίων ἐν μάχῃ καιρῷ· καὶ ταῦτα γινώσκοντας οὕτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν παράταξιν.

ιδ'. Οὐκ ἄχρηστον δὲ σοι, ὦ στρατηγέ, ὡς ἐν ἐπιτόμῳ καὶ τὴν τῶν παλαιότερων τακτικῶν ὑποδείξει διατύπωσιν, ἣν ἐν τοῖς πεζικοῖς τε καὶ τοῖς συμμικτοῖς ἐποιοῦντο στρατεύμασιν, ὅτε μάλιστα καὶ πολλοῦ εὐπύρου στρατοῦ.

ιε'. Τὴν γὰρ ἅπασαν πεζικὴν στρατιάν εἰς δέκα ἕξ χιλιάδας καὶ τριακοσίους ὀγδοήκοντα τέσσαρας ἄνδρας ἐμέτρουν ὡς τοῦ ἀριθμοῦ τούτου ἐκ πολλῶν τακτικῶν ἀριθμῶν συνηγμένου καὶ ἀρκοῦντος εἰς ἐσλαῖαν παράταξιν, καὶ ἕναμένου διαιρεῖσθαι καὶ καταμετρίεσθαι ἰσῶς ἀπὸ τοῦ τοσούτου πλήθους μέχρι καὶ ἐνός, καὶ τὸ μὲν ὅλον τοῦ στρατοῦ ἐκάλουν τελεῖαν φάλαγγα.

A versantibus, bellum inferre et configere cum illis poteris, magnopere illos laedes.

89. Multos equites in pedestribus praeliis ne admisceas, sed in extremis oris aciei paucos ad tria aut quatuor millia equites loricatoros atque idoneos constitues, qui si occasio ulla tulerit, profligatos jam hostes insequantur atque invadant. In pedestri enim exercitu majorem equitum numerum ponere haud satis tutum est.

90. Si hostes, cum equites sint, pertimescant cum peditibus nostris configere, multique equites nostri fuerint, pauci autem pedites, equites in anteriore parte collocabis, post autem pedites ad unum aut alterum milliare distantes in acie collocabis, equitibusque mandabis longius hoc intervallo se non separent, aut ab acie pedestri recedant. Quo si ab hostibus premantur, non directe ad aciem pedestrem redeant, sed ad latus se obliquent, et a tergo peditum ad aciem suam perveniant, ne directa declinatione peditum instructa acies dissolvatur.

91. Conflictationis ipsius die pedetres copias, quemadmodum a me praedictum est, longum spatium ultra duorum milliarium intervallum a castris non movebis, ne gravi armatura opprimantur. Quod si hostes praelii conflictationem distulerint, conideant et requiescant donec hostes cominus fuerint.

92. Si aestas fuerit, cassides suas detrahant, ut capita perficiantur. Vino abstineant eo omni tempore, ne effervescens caliginem cerebro offundat: sed aquam in curribus gestent, et sigillatim aquam singulis dent, quando ordine in acie consistunt.

93. Ante tempus belli pedestres copias universas uno aliquo die coges in unum locum, quemadmodum equitibus facies; et si noverunt milites mandata legis, id est multas militares, commonefaciendi horum omnium sunt; sin minus, per praefectos singulos in unaquaque cohorte sui admoventur de iis multis, quae belli tempore futurae sunt; et haec cum cognoverint, sic ad aciem ipsam veniant.

94. Haud abs re fuerit, brevi tibi antiquae aciei instruendae formam demonstrare, quam in pedestribus et permixtis copiis usurpabant, quando maxime exercitu magno destituebantur.

95. Universas pedestres copias in sedecim millia trecentos octoginta quatuor viros conferebant, quoniam cum hic numerus ex multis milliariis conficitur, ad perfectam aciem efficiendam anti-valeat, et a tanta multitudine dividi partiri que usque ad unitatem potest, atque universam aciem perfectam phalangem vocabant.

96. Hæc phalanx apud eos in duas æquales partes dividitur, et a fronte phalangis, sive aciei, æqualiter usque ad caudam, id est, extremum agmen, per universam altitudinem hæc æqualis partitio transeat; et dimidia pars, dextrum cornu, et caput appellatur, in qua octo millia virorum, et centum nonaginta duo viri esse definiuntur; alteram dimidiam partem lævum cornu, et caudam nominant, æquo et pari numero cum priore contentam, id est, octo mille centum nonaginta duos viros habentem. Medium interstitium, sive inanis ille, ac intermedius locus, umbilicus vocatur, et ostium phalangis, in quo imperatoris statio est, ad intuentium ea quæ in bello sunt, et omnia, quantum fieri potest, diligenter administranda.

97. Universa hæc acies graves vocantur, qui scutis integris, et hastis, et spathis aliisque armis stipati, graviolem reliquo exercitu armaturam habent.

98. Post hanc duplicem gravium aciem, levium acies instruitur, qui multo expeditiorum leviolemque armaturam gravibus gestant, quia facile, quo volunt, percurrere possunt; in quibus jaculatores sunt. Horum acies dimidia numero esse debet primæ aciei, id est octo millia virorum et nonaginta duo.

99. Deinceps post hanc, equitum acies armatorum instruitur; horum etiam acies dimidium numeri levium contineat, id est quatuor millia quadraginta sex.

100. Pedites in quatuor partes instruebant, graves simul, et leves, quemadmodum usus postulabat, admiscentes; et ad latera gravium leves in duas partes distribuiebant, vel etiam in anteriori parte, quemadmodum imperatori commodissimum videbatur.

101. Equites in duas distribuiebant partes, hinc atque illinc, vel a tergo peditum, et post eos, vel ad latera, quemadmodum usus exigebat. Imperator enim, non quemadmodum vult, sed quemadmodum necessario cogitur, instruit exercitum. Nam adversus hostium equitatum, suum instruit, ut laxum spatium habentes non impediuntur agere, quæ equites par est ad peditum subsidium defensionemque facere sive ante, sive ad latus, sive post a tergo constituuntur.

102. Melius esset, si leves ante gravium aciem, vel, si id necessitas postularet, ad latus instruerentur. Nam si in medio collocantur, inutilia atque irrita illorum arma sunt; qui enim jacula vel sagittas, vel fundas vibrant, in altum emittere coguntur, et ex eo suos magis quam hostes lædunt. Tela enim per ante stantium capita deferuntur. Funditores autem impediuntur, quia iustum spatium ad fundas manibus versandas habere non possunt.

103. Si hostilus plures leves adfuerint, quam

Α 15'. Αὐτὴ δὲ ἡ φάλαγξ παρ' αὐτοῖς εἰς δύο διαίρεται: μέρη διχοτομουμένη ἐξ ἰσοῦ ἀπὸ τοῦ μετώπου τῆς φάλαγγος. ἦτοι τῆς παρατάξεως, μέχρι τῆς οὐρᾶς διὰ τοῦ βῆθους, ἦτοι τοῦ πάχους τῆς τομῆς διερχομένης. Καὶ τὸ μὲν ἡμισυ μέρος δεξιὸν καλεῖται κέρασ, καὶ κεφαλῆ, ἐν ᾧ χιλιᾶδες ὀκτώ καὶ ἑκατὸν ἐνεψήκοντα δύο ἄνδρες εἶναι ὀρίζονται: τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ μέρος ἀριστερὸν λέγεται κέρασ, καὶ οὐρά, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸ κατὰ τὸ ἴσον μέτρον τοῦ δεξιοῦ τάττονται ὁμοίως ὀκτάκις χίλιοι ἑκατὸν ἐνεψήκοντα δύο. Ἡ δὲ διὰ μέσου γινομένη διχοτομία, ἦγουν ὁ κενὸς τόπος, ὀμφαλὸς καλεῖται καὶ στόμα τῆς φάλαγγος, ἐν ᾧ καὶ ἡ τοῦ στρατηγῶ γίνεταί στάσις, πρὸς τὸ ἐπιβλέπειν τὰ ἐν τῷ πολέμῳ πραττόμενα, καὶ διακυβερωθῆν, ὡς ἐνδέχεται.

Β 15'. Αὐτὴ δὲ ἡ πᾶσα παράταξις ὀπλιται καλοῦνται, διὰ τὸ σκουαρίων τελειῶν καὶ κονταρίων καὶ σπαθίων καὶ τῶν ἄλλων ὀπλίων περιπεφραγμένη, βαρύτεραν ἔχοντες ὀπλίσιν τοῦ ὅλου στρατοῦ.

16'. Ὅπισθεν δὲ ταύτης τῆς διπλῆς τῶν ὀπλιτῶν παρατάξεως τάσσεται ἡ τῶν ψιλῶν λεγομένων στρατιωτῶν ἐλαφροτέραν ὀπλίσιν ἔχοντων τῆς πρώτης παρατάξεως, διὰ τὸ εὐχερῶς εἶθαι βούλονται πρῆξιν, ἐν οἷς εἰσι καὶ ἀκοντισταί, καὶ τοξόται, καὶ σφενδονισταί. Τούτων δὲ ἡ παράταξις εἶναι ὀφείλει ἡμισία τὸν ἀριθμὸν τῆς προτέρας παρατάξεως, ἦγουν χιλιᾶδες ὀκτώ καὶ ἐνεψήκοντα δύο.

17'. Ἐφεξῆς δὲ ταύτης ὀπισθεν ἡ τῶν καθάλλαρίων παράταξις τάσσεται καθοπλισμένων, καὶ τούτων δὲ ὁ ἀριθμὸς ἡμισυ πάλιν ἔχει τῆς τῶν λεγομένων ψιλῶν παρατάξεως, ἦτοι τετρακισχιλίους τεσσαράκοντα ἕξ.

18'. Καὶ τοὺς μὲν πεζοὺς εἰς τέσσαρα μέρη ἐπιτοῦν συντάσσοντες ἅμα καὶ τοὺς ὀπλίτας καὶ τοὺς ψιλοὺς, ὡς ἂν χρεῖα ἀπαιτεῖ, εἴτε παρὰ τὰ πλάγια τῶν ὀπλιτῶν, τοὺς ψιλοὺς εἰς δύο ἑτέρας παρατάξεις, εἴτε ἔμπροσθεν, ἢ ὡς ἂν ἰδοῖται τῷ στρατηγῷ χρῆσιμον.

19'. Τοὺς δὲ καθάλλαρῖους εἰς δύο διμερίζουσι. Ἐνθεν κάκειθεν, ἐπὶ νώτου τῶν πεζῶν ἦγουν ὀπισθεν, ἢ εἰς τὰ πλάγια, ἢ ὡς ἂν ἡ χρεῖα ἀπῆται. Ὁ γὰρ στρατηγός, οὐχ ὡς βούλεται, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἀναγκάζεται, οὕτως καὶ τάσσει τὸ στράτευμα. Πρὸς γὰρ τῷ ἀντιπολέμιον καθάλλαρῖων, καὶ τὸ ἴδιον στήσει ἴσα εὐρυχωρίαν ἔχοντες μὴ ἐμποδίζονται πράττειν ὅσα δεῖ ποιεῖν τοὺς καθάλλαρῖους εἰς τὴν τῶν πεζῶν βοήθειαν, εἴτε κατὰ πρόσωπον, εἴτε ἐκ πλαγίου, εἴτε ὀπισθεν κατὰ τὸ νώτου.

20'. Κρεῖττον δὲ ποιῆσαι τοῖς ἐὰν τῶν λεγομένων ψιλῶν τὴν παράταξιν πρώτην τάξιν τῆς τῶν ὀπλιτῶν παρατάξεως, ἢ χρεῖας οὕτω καλοῦσης ἐκ πλαγίου. Εἰ γὰρ μέσοι ταχῶσιν, ἀνεύρηγτα αὐτῶν τὰ ὄπλα γίνεταί· οἱ γὰρ ἀκοντίζοντες ἢ τοξοῦντες ἢ σφενδονοῦντες ἀναγκάζονται εἰς ὕψος πέμπειν, καὶ μᾶλλον τοὺς ἰθίου; βλάπτουσι ἢ τοὺς ἐναντίους. Καὶ γὰρ τὰ βέλη κατὰ κεφαλῆς ἐνεγθῆσονται τῶν ἔμπροσθεν. Οἱ δὲ σφενδονοῦντες ἐμποδισθήσονται τὰς χεῖρας αὐτῶν μὴ δυνάμενοι τὴν σφενδονῆν ἐλίσσειν.

21'. Ἐὰν δὲ οἱ πολεμοὶ πλείων ἔχωσι ψιλοὺς ὕπερ

τοὺς ἡμετέρους, τότε τοὺς ὀπίστας ἤγουν τοὺς πρωτοστάτας ἔμπροσθεν δεῖ τάσσεσθαι ἔχοντας σκουτάρια μεγάλα ἐπιμήκη, ἄπερ λέγουσι θυρεοῦς, ὥστε σκέπτειν ὅλα τὰ σώματα. ἀνδρῶς ἔχοντα μήκος. Οἱ δὲ μετὰ τούτους ὀπίσθεν τάσσόμενοι καὶ μέχρι τῶν ὀπισθίων ὑπὲρ κεφαλῆς ἄρπυγες τοῦς θυρεοῦς αὐτως προσερχέσθωσαν, ἕως ἂν ἐντὸς γένωνται τῶν ῥιπτομένων σαγιτῶν ἢ ρικταρίων· οὕτως γὰρ ὡς εἶπεν κερραμοβέντες οὐδὲν πάθωσι κακὸν ἀπὸ τῶν ῥιπτομένων παρὰ τῶν πολεμίων βελῶν.

ρδ'. Εἰ δὲ καὶ ἐνθεν κάκειθεν ἡ παρὰ τῶν ψιλῶν βοήθεια πάρεστιν, οὗτοι πρῶτοι, πρὶν ἢ γένηται ἡ συμβολή, καὶ σαγιτῆς, καὶ ρικτάρια ῥίψωσι κατὰ τῶν πολεμίων· ἢ καὶ μετὰ τὴν συμβολὴν τῆς μάχης ἐκ πλαγίων τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως ἐπιτιθέντες πεμπέτωσαν τὰ βέλη κατὰ αὐτῶν, ἵνα συναλαυνόμενοι καὶ ἀπὸ τῶν πλαγίων θορυβοῦνται, καὶ ἐλαττοῦνται πρὸς τοὺς ἔμπροσθεν.

ρε'. Ἐὰν δὲ παράκειται ὄχυρωμα, τοῦτο μᾶλλον τοὺς ψιλοὺς βοηθήσει· βιάλλοντες γὰρ τὰ βέλη κατὰ τῶν πολεμίων, καὶ εἰς αὐτὰ κατατρέχοντες, ἀφοβώτεροι γίνονται. Ὅσον εἴτε κρημνώδης τόπος, εἴτε ποταμοῦ ὄχθη, ἢ καὶ βουνὸς ὑπερανέχων, ἢ καὶ ἕτερόν ἐστιν ὄχυρωμα.

ρς'. Ὅφειλε δὲ εἶναι διάστημα εἰς τὰς παρατάξεις, ἵνα ἐὰν οὕτως συμβῆ, καὶ οἱ ψιλοὶ ἐκκενώσουσιν τὰ βέλη αὐτῶν, καὶ οὕτω ἐγένετο ἡ συμβολή, ἀλλ' εἰ προάγουσιν οἱ πολέμοι, τότε ἐπιστρέψωσιν οἱ ψιλοὶ μετὰ εὐταξίας, καὶ διαλθόντες μέσην τὴν φάλαγγα ταράχως ἐπὶ τὰ ὀπίσθεν διασπῶσιν. Οὐ γὰρ ἔστιν ἀσφαλὲς κυκλιεῖν αὐτοὺς ἔξωθεν τὸ στρατεύμα, καὶ οὕτω διέρχεσθαι· ἵνα μὴ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐρχομένων μέσοι γινόμενοι διαπέσωσιν· οὕτε δὲ πόλις εἰς τὰ ὄπλα μέσους ἐμπέπτειν πεπυκνωμένης οὐσης τῆς τάξεως, καὶ οὕτω βιάζεσθαι.

ρζ'. Ἐτέρας δὲ τάξεις ἔχειν ἐνώπλους καὶ ἐτοιμούς, ἵνα ὅταν οἱ ψιλοὶ τὰ ὄπλα κενώσωσι, τότε ἐκεῖνοι ἀνταϊέλθωσιν, καὶ τὴν χρεῖαν ἐκείνων τελέσωσιν.

ρη'. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πάχος τῆς παρατάξεως πρὸς τὰς χρεῖας ἐκτεινομένης αὐτῆς ἐπὶ μήκος συατέλλεται καὶ λεπύνεται, εἶον ἔστιν μὴ ἐκτείνειν τὴν παράταξιν τοσοῦτον, ὥστε πᾶσαν ἀσθενῆ καὶ χωρὶς βάρους ποιῆσαι, ἤγουν κατὰ τὸ πάχος, φοβούμενον τὰς κυκλώσεις· συμβαίνει γὰρ τοὺς πολεμίους ταχὺ διακόψαι αὐτὴν, καὶ διόδον ποιῆσαι, καὶ μηκέτι ἀπὸ ἔμπροσθεν μόνον ἐνεργεῖν τὴν κύκλωσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ μέσου διαλθόντας ἀπὸ ὀπίσθεν εὐρεθῆναι, καὶ οὕτω ποιῆσαι τὴν βιάδην. Τοῦτο δὲ δεῖ τὸν στρατηγὸν μὴ μόνον φυλάττειν, ἵνα πάθῃ, ἀλλὰ καὶ ζητεῖν ὅπως τοιοῦτον κινήσῃ κατὰ τῶν πολεμίων.

ρθ'. Πάλιν δὲ μὴ οὕτως πυκνώσει τὴν παράταξιν εἰς πάχος, ὥστε εὐκόλως κυκλώσει· καλεῖν παρὰ τῶν πολεμίων, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τοὺς ἐκ πλαγίων καὶ τοὺς εἰς τὸ ὀπίσθεν ἐστῶτας στρατιώτας κατὰ τὸ ἴσον ὀπίσσει τῶν πρωτοστατῶν· οὗτοι γὰρ καὶ δύνανται τὰς κυκλώσεις μᾶλλον ἀπαντᾶν τῶν πολεμίων.

A nobis, graves praestites ante collocandi a nobis sunt, qui scuta magna atque oblonga, quos thyreos vocant, ad universi corporis longitudinem tegendam gostent, qui vero ad tergo illorum stant, supra caput anteriorum scuta sua attolentes sic procedant, donec intra sagittarum telorumque jactum fuerint; sic enim lecti, atque ut ita loquar, incrustati, nihil mali ab hostium coniectis telis capient.

104. Si hinc atque illinc nobis levium subsidium fuerit, ii primi, antequam conflictatio fiat, sagittas et tela in hostes conjiciant, vel etiam post inceptam conflictationem ad latera hostium aciei invadentes, tela in eos immittant, ut simul, et ad latera perturbentur, et coram ex adverso labefactentur.

105. Si aliqua munitio adsuerit, ea leves admodum juvabit; nam ad eam concurrentes, in hostes securius, atque audacius tela conjicient, ut si praecipitium aliquod, aut ripa fluvii, aut collis eminens, aut si quid hujus generis munitio fuerit.

106. Inter acies autem intervallum quoddam esse debet, ut si leves omnia tela miserint priusquam conflictatio esse coeperit, et adhuc cominus hostes magis ac magis veniant, cum ordinis quadam conservatione leves redeant, et mediam phalangem portranseantes, secure sine offensione ad extremam aciei partem perveniant. Neque enim tutum est, ut circum se per extremas oras aciei obliquent, et sic eo deveniant, ut ne in medio ab hostibus intervenientibus perimantur, neque in arma gravium, densata jam contractaque acie, incidentes vulnerentur.

107. Alias acies armatas, atque instructas habeas, ut quando leves omnia tela conjecerint, tum alii apparati accedant, et loca illorum expleant.

108. Quando altitudo aciei, usu hoc interdum postulante, ad longitudinem ducitur et attenuatur, non eousque diducenda acies est, ut universa sine ulla altitudine imbecillis fiat, ne ab hostibus statim circumcludatur; facile enim continget in bello circumdari hostibus, et transitum quoque per medium aperiri, neque anteriore solum ex parte circumveniri eos, sed etiam irruptione per medium facta, a tergo illos nostrarum copiarum inveniri, atque adeo magnum damnus hostibus nostris inferre. Hoc autem imperator diligenter laborabit, non modo ut devitet, sed etiam ut quaerat tale aliquid adversus hostes moliri.

109. Neque vero sic aciem tuam in altitudinem densas, ut facile ab hostibus circumveniat, sed milites ad latus, atque a tergo stantes, aequo ac praestites armabis; ita enim poterunt hostium circumventioni magis obviam ire.

110. Solertis prudentisque imperatoris est, in ejusmodi locis, si id assequi possit, aciem instruere, in quibus neque circumcludi, neque ullam aliam offensionem belli accipere possint, quemadmodum a nobis supra commemoratum est. Multum enim belli tempore ad utilitates inveniendas prudentia imperatoria valet, quod divinae clementiae benignitatisque donum ego aio, et arbitror imperatoribus a Deo dilectis solere dari, ad virtutem suam amplificandam.

111. Quidam olim tempore praelii hostibus jam meliores partes habentibus falsum quoddam, et facetum commentum animo architectabatur, exclamans hostium imperatorem interfectum esse. Quoniam vero tempus jam instans nequaquam celeriter argiebatur omnibus quid facto opus esset excogitandi, hostes procul ab imperatore cum essent, et hoc verum existimarent, repente animo concidebant; milites autem praefecti sic exclamantis magis animati robur colligentes, quasi vera jam fama esset, alacriores reddebantur. Hoc rumore sic disperso, victor evasit, qui hunc rumorem injecerat. Itaque solertia opportunitate rerum capta, persepe hostes omnes profligat.

112. A recentioribus rei militaris peritis praecipuum est, ut hostibus acies tua instructa minus splendida videatur, sed armorum fulgorem usque ad ipsum belli tempus occultet, propter pervagatam apud alios ea de re famam. Onosander autem in scriptis suis de re militari, contrarium potius praecipere videtur, ut omnino illustris splendidaque acies nostra hostium aciei videatur.

113. Ac mihi hic videtur ignorare, talem rumorem solere admodum diffundi, ea quae ante praerium gerenda sunt omnia praetermittere, et ipso conflictationis tempore, quemadmodum recentioribus, et mihi quoque videtur, subito et confertim fulgorem armorum demonstrare; major enim perturbatio animorum invehitur, quando non eminens venientium armorum fulgor aciem oculorum perstringit, et consuetum familiaremque aspectum habet, sed quandoque videbatur, et putabatur acies valde sordida esse, ea subito et de improvise splendida atque illustris apparet: hoc enim divini praesidii signum, atque omen hostes capient, Utile autem tibi fuerit, imperator, ipso belli die, aciem tuam non ante demonstrare, priusquam illorum copias intellexeris, quomodo et quali cum forma instruantur.

114. Aliorum in praelio dimicantium curam habebis, quemadmodum tibi ante explicuimus, potius quam tu ipse in periculum aut discrimen turbulentius incurras, ubi nulla necessitatis vis hoc a te postulat; imo vero omnino a manibus conscrendis, et fortitudinis tua demonstranda abstinere. Neque enim ita exercitum adjuvabis praerians, ut laedes moriens, quod in manibus conscrendis ab omnibus

ρι'. Σοφῶ δὲ καὶ φρονίμου στρατηγοῦ, τὸ, εἰς ταοὺτους τόπους, παρατάσσεσθαι, ἐν ἄρα καὶ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ, ἐν οἷς οὔτε κυκλώσεις, οὔτε ἄλλο τι τοιοῦτον δύναται γίνεσθαι, ὡς ἀνωτέρω ἡμῖν δεδήλωται· πολλὰ γὰρ ἰσχύει φρόνησις στρατηγοῦ ἐν καιρῷ πολέμου ἐφευρίσκουσα τὰ συμφέροντα ὅτι τῆς ἀνωθεν τοῦ θεοῦ βοήθης καὶ εὐμενείας δῶρον ἐγὼ καλῶ καὶ ἐπίσταμαι τοῖς ἀξιῶσι τοῦ θεοῦ διὰ τῆς αὐτῶν ἀρετῆς παρεχόμενον.

ρια'. Καὶ ποτὲ τις ἐν καιρῷ μάχης τῶν πολεμίων προτερουόντων ψεύδος ἐφήμιος, βοήσας· Τέθνηκεν ὁ τῶν πολεμίων στρατηγός. Ταύτης δὲ τῆς φωνῆς βοθείσης, ἐπειδὴ ὁ καιρὸς ὄξυς ἂν οὐκ εἴδῃ τὰχιστα, τὸ δέον πᾶσι νοεῖν, οἱ μὲν πολέμιοι πόρρω τοῦ ἴδιου βυθῆος στρατηγοῦ οἱ μὲν ἀπέγνωσαν, οἱ δὲ τοῦ φημι-σαντος στρατηγοῦ θάρσος ἀναλαθόντες, ὡς ἀληθοῦς τῆς φήμης, εὐψυχότεροι ἠγωνίζοντο· καὶ οὕτω τῆς σεσοφισμένης φήμης κατισχυσάσης τὴν νίκην ὁ φημίσις ἤρατο. Οὕτως ἀγχίνοια ἐπιεικίως τῶν πραγμάτων ἐπιλαμβανόμενη πολλάκις κατεστρατήγησε σοφισαμένη τοὺς ἀντικαλούς.

ριβ'. Ἐρήσεται τε τοῖς νεωτέροις περὶ τοῦ μὴ λαμπρὰν φαίνεσθαι τοῖς πολεμίοις τὴν σὴν παράταξιν, ἀλλὰ κρύπτειν τῶν ὅπλων τὴν στίλβιν, ἕως αὐτῆς τῆς διὰ χειρῶν συμβολῆς, διὰ τὴν ἐπικρατούσαν τοῖς ἔθνεσι φήμην. Ὀνήσανδρος δὲ καὶ αὐτὸς στρατηγικῆς συντάξεως λόγον οὐχ οὕτω λέγειν, δοκεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον λαμπρὰν κελεύει τὴν παράταξιν φαίνεσθαι πρὸς τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν.

ριγ'. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ἢ ἀγνοεῖν ἐκεῖνον τότε τὴν τοιαύτην φήμην ὡς νεωτέραν γενομένην, ἢ τὰ μὲν πρὸ τῆς συμβολῆς ἀφελῆναι, κατὰ αὐτὴν δὲ τὴν συμβολὴν, καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς νεωτέροις καὶ ἡμῖν ὁμοίως παραγγέλλει λαμπρὰ τὰ ὅπλα δεικνύειν ἀθρόα. Κατὰ πλῆξιν γὰρ μᾶλλον γίνεται, οὐχ ἔτι μακρόθεν ἐρχομένων λαμπρῶν τῶν ὀπλιτῶν ἢ θῆα συνήθως γίνονται, ἀλλ' ἔτι ὅταν ἡ δοκούσα καὶ φαινόμενη στυγρῆ παράταξις ἀθρόον καὶ παρ' εὐθύ ἀναδειχθῆ ἔξ ἀπροδοκίτων λαμπρὰ· τοῦτο γὰρ μᾶλλον καὶ θεῖα βοήθεια; σημεῖον τάχα ὑπονόησους καθ' ἑαυτῶν οἱ πολέμιοι. Χρήσιμον δὲ σοι, ὦ στρατηγέ, καὶ τὸ μὴ πρότερον τὴν σὴν παράταξιν δεικνύειν τοῖς πολεμίοις ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, πρὶν ἂν τὴν ἐκείνων μάθῃς; πῶς καὶ ὅποιω σχήματι παρατάξεται.

ριδ'. Σε δὲ χρὴ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μάχης προνοεῖν μᾶλλον τῶν μαχομένων, καθὼς σοι καὶ πρόσθεν ὑπεθέμεθα, ἢ τολημότερον ἄλλεσθαι, καὶ ταῖς χερσὶ συμπλέκεσθαι, ὅταν μὴ ἀνάγκης ἔσται κτερίζεσθαι μᾶλλον δὲ τὸ παντελῶς ἀπέχεσθαι διὰ χειρῶν τοῖς πολεμίοις συμπλέκεσθαι, καὶ ἂν ὑπέρολιγον ἀνδρείαν ἐπιδείξῃς. Οὐ τοσοῦτον γὰρ ὠφέλιμος τὸ στρατεύμα μαχόμενος (15), ὅσον ἀποθανὼν βιάζει;

NOTAE.

(15) Τὸ στρατεύμα μαχόμενος. Scribatur, τὸ στρατεύμα χεῖμενος.

αὐτό ἔπερ τοῖς συμπλεκόμενοις οὐκ ἀπροσδόκητόν ἄ
 ἔστιν. Εἰ γὰρ διὰ φήμης μόνης ψευδοῦς ὡς ἀπὸ μικροῦ
 ἡμῖν εἴρηται, ὅτι πέπτωκεν ὁ στρατηγός, οἱ τοῦ θένους αὐτοῦ ἀπώλοντο, πῶσω μᾶλλον, εἰ τῆ
 ἀληθείᾳ γένηται, τοῦτο μεγάλη παρακλουθήσει βλάβη τῷ τοῦ παρόντος ἀληθῶς στρατηγοῦ στρα-
 τεύματι.

ρῖς. Μᾶλλον δὲ ἐν ἀσφαλείᾳ ὀξείως καὶ βλέπει καὶ
 πράττει τὰ δέοντα. Τότε γὰρ μᾶλλον θαυμάζεται
 στρατηγός, ὅταν κατὰ τὸ ὄψιν τῆς ἀνάγκης τὰ πρέ-
 ποντα διοικήσῃ, ὅτε ἐν ἀδείᾳ ὦν τὰ εἰκότα προσου-
 λείσεται.

ρῖς. Εἰ δὲ χρὴ τότε καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν λό-
 γοις παραθαρῶναι σε τοὺς στρατιώτας, καὶ ἐπαγ-
 γελῆσαι ταῖς ἀπὸ τῆς βασιλείας ἡμῶν τοῖς ἀριστεύ-
 ουσιν ἀποκειμέναις, καὶ τὴν ἀπὸ θεοῦ βοήθειαν πα-
 ρούσαν. Εἰ δὲ τι πλείον, καὶ σημεῖα τινὰ ἐπινοεῖν, καὶ
 δεικνύειν, καὶ ὑποτίθεσθαι φανέντα καὶ τὴν ἡμέτεραν
 σημαίνοντα νίκην, καὶ ἑτέρα τινὰ ποιεῖν ἔπερ τὸ
 σύνταγμα οὐκ ἐπιδέχεται νῦν, ἐν δὲ ταῖς συνηγ-
 μέναις γνώμασι κατὰ τὸ τέλος τοῦ συντάγματος
 εἰρήσκων ἀναμύθοις, ὅσα σε δεῖ καὶ πρὸ τοῦ πολέ-
 μου καὶ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ μετὰ τὸν πόλεμον ἢ λέ-
 γειν ἢ πράττειν. Καὶ διὰ τούτων καθυπέτερον τῶν
 πολεμίων ἀναδείκνυσθαι. Τοιαῦτα καὶ περὶ τῶν ἐν
 αὐτῷ τῷ πολέμῳ πράξεων ὡς ἐν συντόμῳ ἡμῖν εἴρη-
 ται. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν πολεμικῶν παρασκευῶν.
 Ὅσαι τε καθάλαρικαί, καὶ ὅσαι πεζικαί, εἰρήσθω
 ἡμῖν ὡς ἐν συνόψει.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΕ' (16).

Περὶ πολιορκίας πόλεων.

α. Ἐξῆς δὲ καὶ περὶ πολιορκίας σοὶ χρεῖων δι-
 τάξασθαι, ὡς στρατηγὸς, ἔπερ ἐκ τε παλαιῶν καὶ νέων
 ἀνθολογήσασθαι, καὶ ὅσα δεῖ πράττειν ἢ πολιορ-
 κοῦντα πολεμίους, ὡς εἰκόσ, ἢ πολιορκούμενον ὑπ'
 αὐτῶν, ὡς ἀν καὶ τούτων μετρίαν πείραν ἔχοις, δι'
 ἧς δυνήσῃ προσεπινοῆσαι λαβόμενος ἀφορμῆς καὶ ὅσα
 μὴ ἐνταῦθα μὲν εἴρηται, δυνατὰ δὲ γενέσθαι, τῆς
 χρεῖς κατὰ τε καιροῦς καὶ τόπους διδασκούσης τὰ
 ἕκαστα.

β. Πολιορκία τοίνυν στρατηγοῦ ἀνδρείαν ἐπιζητεῖ
 καὶ διάνοιαν ὀξείαν καὶ στρατηγικὴν καὶ ἐμφρονα,
 καὶ παρετομασίης μηχανημάτων, ἀσφάλειαν δὲ ἐν
 τῷ παρακαθῆσθαι ἢ πόλει ἢ φρουρίῳ ἢ ὄχυρῷ ματι,
 καὶ μετὰ πολλῆς προσοχῆς ταύτην γίνεσθαι τὴν
 ἀσφάλειαν.

γ. Χρὴ οὖν σε, ὡς στρατηγὸς, παρακαθεζόμενον
 τινὲ τῶν εἰρημένων ἐν ᾧ τόπῳ καθέξῃ φροσάτην ὄχυ-
 ρὸν ποιεῖν, ἧτοι ἢ τάφρον βαθεῖαν ἢ ἀπὸ κτισμάτων
 ἢ λίθων ἢ πλίνθων ἢ ξύλων ἢ ὡς ἐπινοήσεις περι-
 φράσσειν σεαυτὸν ἀπὸ τῶν πολεμίων, καὶ βίβλας
 πολλὰς καὶ ἀκριβεῖς ἔχειν, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἀνυ-
 πονήτους τόπους, ἵνα μὴ πολιορκούμενοι. Ἥ οἱ ἔξω-
 θεν ὄντες πολεμίοι ἀφῶν ἐπερχόμενοι, ἢ ἐν νυκτὶ ἢ
 ἐν ἡμέρᾳ κινδύνους τῷ στρατῷ προσάγουσιν. Ὅπερ
 γέγονε πολλάκις ἐπὶ τῶν πολιορκουμένων πόλεων.

expectatur. Si enim solo rumore falso, quemadmo-
 dum ante admonuimus, interfecti imperatoris, uni-
 versa natio hostium profligata est, quanto magis vera
 jam fama, ingens inferetur exercitui tuo, imperatore
 interfecto, clades.

115. In tuto igitur collocatus, vide et gere quæ
 facto opus sunt. Tunc enim maximo imperator in
 honore est, quando pro necessitatis celeritate ido-
 nee omnia administrat, et securus, quæ fieri pos-
 sunt consilia anticipat.

116. Si quid opus sit, eo ipso tempore oratione
 milites animandi sunt, et præmiis, quæ strenue se
 gerentibus in regno nostro reposita sunt, excitandi.
 Admonendi etiam sunt, Dei præsidium nobis adesse,
 harum rerum signa quædam etiam apparere, quæ
 nobis divinitus victoriam portenderent. Alia quo-
 que permulta facies, quæ hic liber hoc loco non
 recipit; in his autem libri, ubi de diversis senten-
 tiis collectis agitur, invenies et cognosces quæ
 tibi ante bellum, in bello, post bellum, vel dicenda
 vel facienda sunt, ut superior hostibus esse possis.
 Atque hæc quidem a nobis, quam paucissimis po-
 tuimus de rebus in bello gerendis dicta sint. De
 bellico igitur apparatu tum equæstri tum pedestri,
 satis plane et brevis explicavimus.

C

CONSTITUTIO XV.

De obsidione.

1. Deinceps de obsidione, quæ ex antiquis re-
 centioribusque rei militaris scriptoribus delibavi-
 mus, demonstrandum tibi est, quæ agenda tibi sunt,
 si vel hostes obsideas, vel ab illis obsessus fueris,
 ut istorum mediocrem peritiam habeas, qua effici
 abs te possit, ut, quæ hoc loco memorata non sunt,
 fieri tamen possunt, usu omnia tum locis, tum tem-
 poribus idoneis monstrante, horum non omnino
 rudis videaris.

2. Obsidio igitur fortem requirit animum celeritatemque
 mentis, et peritiam militarem, et machinationum multarum
 copiam præparatam, firmitatem in obsidenda civitate,
 castro, aut munitione, et multa eum cautione ac diligentia
 firmitatem hanc parari oportet.

3. Dum igitur aliquid ex prædictis obsides, fossatum
 munitionem reides, vel fossa alta, vel aliqua exedificatione
 lapidum, laterum, aut lignorum, vel quemadmodum optime
 excogitare possis ad te ipsum ab hostibus defendendum.
 Excubias multas diligentesque habeas iis in locis, ubi suspicio
 minima sit, ut ne obsessi cives, vel externi hostes subito
 irrupentes vel noctu vel interdum periculum exercitui
 inferant, quod ab obsessis civitatibus fieri solet.
 Nam qui foris obsident, nesciunt quid cives intus

NOTÆ.

(16) In cod. Laur. est cap. 20 et sic inscribitur:
 Δέοντος ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλείως Ἰω-

μαίων περὶ πολιορκίας πόλεων, τῶς δεῖ ταύτας πο-
 λιορκεῖν.

obsessi moliantur; ii autem e muro vident, quid alii contra eos suscipiant. Itaque exercitum tuum, quam tutissime potes, conservabis.

4. Bene feceris, si juxta portas aut portulas minutas civitatis, aut castelli, vel ad vias ceterarum munitionum milites collocaveris, qui repentinas hostium incursiones prohibeant. Noctu autem potissimum ejusmodi præsidia habeas; tum enim incursiones maxime fieri solent.

5. Quod si noctu hanc obsidionem adhibeas, terribilior eris iis qui intus obsidebantur: neque enim cum tenebris omnia circumfunduntur, cernunt quid geratur, magisque animo perturbantur, viresque illorum elanguescunt; multaque et gravia noctu fieri credunt, quæ adeo ne tu ipse quidem excogitaveris. Quidquid enim noctu fit, quantum leve sit, obsessis tamen terribiliter videri solet, itaque celarius remittunt, et ad delitium seipsos tradunt. Si enim poteris efficere ut intus atque alter murum descendat, qui intus sunt putabant universum exercitum in mœniis esse, atque adeo retrocedent, et destituta mœnia relinquunt.

6. Iis in rebus alacritas et strennitas imperatoria ostendenda est: hæc enim laboriosa obsidionis facta, suis manibus suscipienda gerendaque sunt. Exercitum enim pudor invadet, ut ne jam amplius quasi imperatus, sed sua voluntate, quasi amicus, ad res difficiles gravesque alacrius suscipiendas se ipse impellat.

7. Qui obsidionem inchoat, accurate considerabit num rerum necessariorum aditum illis intercludere possit, vel aquam, vel aliquid ejus generis: sin istis copiosius abundaverint, tum bellicæ machinationes admoveantur.

8. Perterrefacies admodum hostes, si optimos quosque milites et præfectos, ætate atque aspectu liberales, armisque fulgentes, ex aliquo loco prope murum aut munitionem, iis qui obsessi sunt transendo demonstras: reliquos, qui magis plebei fuerint, cum cæteris impedimentis eminus locabis, ut ne hostes utrum homines, an jumenta fuerint plane internoscant: ita fiet, ut omnia, quæ vident, homines esse existiment, talesque quales cominus euntes armatos vident.

9. In primis enim utile est multos loricatedos, et cataphractos videri esse obsessis, eosque qui galeas et cassides non habent, aliquo artificio efficere, ut loricati et cataphracti esse videantur, ut omnes, si tales esse putentur, magnum timorem obsessis apportent.

10. Castra eminus in longitudinem ponantur, ut

A Οἱ γὰρ ἐξωθεν οὐκ ὀφθασι τί μελετῶσιν οἱ ἐντὸς· οἱ δὲ ἐσωθεν ἀπὸ τοῦ τείχους βλέπουσιν οἷον ἂν καὶ πράττειν μέλλῃς κατὰ αὐτῶν. Διὸ πρότερον σοι τὸ ἴδιον ἀσφαλίζεσθαι στράτευμα.

δ. Κρείτερον δὲ ποιήσεις, ἐὰν καὶ παρὰ τὰς πόρτας, ἢ εἰς τὰ παραπόρτια τῆς πόλεως, ἢ κάστρου, ἢ τὰς διεξόδους ἐτέρου ὀχυρώματος παρακαθίσαις τινὰς στρατιώτας, οἱ τινες τὰς αἰφωδίου καταδρομὰς τῶν πολεμίων ἀποκωλύσαι δύνανται καὶ μάλιστα ἐν ταῖς νυκτὶ, ἤδη σε τὴν τοιαύτην ἔχειν ἀσφάλειαν· τότε γὰρ μᾶλλον αἱ τοιαῦται καταδρομαὶ γίνονται.

ε. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐὰν ἐν νυκτὶ ἐπιβόλης τὴν πολιορκίαν, φοβηρώτερος γενήσῃ τοῖς ἐσωθεν πολιορκουμένοις· οὐ γὰρ δύνανται ὄρᾶν τὰ γινόμενα διὰ τὸ σκότος, καὶ πλέον ταρασσονται, καὶ τὰ φρονήματα αὐτῶν ὑποχαλῶσιν, καὶ πολλὰ δεινὰ κατὰ τὴν νύκτα γίνεσθαι ὑπονοοῦσι κατ' αὐτῶν, ὅσα πολλὰκις οὐδ' αὐτοὶ ἐπινοοῦσι. Πᾶν γὰρ τὸ ἐν νυκτὶ γινόμενον, καὶ μικρὸν ἔστι, φοβηρώτερον γίνεται τοῖς πολιορκουμένοις· διὸ καὶ ταχύτερον ὑποχαλῶσι, καὶ τὴν ὑποταγὴν ἀσπάζονται. Εἰ γὰρ ἰσχύσῃς ἕνα ποιῆσαι ἢ δύο ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβιβάσαι, νομίσουσιν οἱ ἐντὸς πᾶν στράτευμα ἐπὶ τὰ τεῖχη ἀναβῆναι, καὶ τραπεύονται, καὶ ἔργμα καταλείψουσι τὰ τεῖχη.

ς. Ἐπὶ δὲ τῶν τοιούτων δεῖ τὴν εὐφυλίαν τοῦ στρατηγῶν καὶ ἀνδρείαν φαίνεσθαι. Ἴνα καὶ αὐτοὶ τῶν τοιούτων ἐπιπέπων τῆς πολιορκίας ἔργων ἀπηται χερσὶν οικείας. Μᾶλλον γὰρ ὁ στρατὸς ἐντραπήσεται· καὶ οὐκ ἔστι ὅπως ὡς ἐπιταττόμενοι, ἀλλ' ὡς ἐξ Ἰσοῦ φίλων συμπονοῦντες ἐπὶ τὰ δυσχερῆ τῶν ἔργων ἐπιδώσωσιν ἑαυτοὺς προθυμότερον.

ζ. Χρεῖών δὲ σε ἀνασκοπῆσαι ἀκριβῶς καὶ τῆς πολιορκίας ἀρχόμενος, πρῶτον μὲν ἐὰν δυνατόν ἔστι στενοχωρεῖν τοὺς ἐντὸς ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων εἰσοδῶν τοῦσ' ἔστιν, ἢ περὶ τὸ ὕδωρ, ἢ περὶ τὴν τροφήν. Εἰ δὲ ταῦτα ἀφθῶνως ἔχουσι, τότε μηχαναῖς καθήσεται πολεμικαῖς.

η. Καταπλήξεις δὲ αὐτοὺς, ἐὰν τοὺς ἀρίστους τῶν στρατιωτῶν ἢ ἀρχόντων ἐπιλεξάμενος ἑλικίῃ καὶ θεωρίᾳ τελείους, καὶ ὀπλοῖς ἀστράπτοντας, τοὺς ἐκ τοῦ πλησίον τοῦ τείχους ἢ τοῦ ὀχυρώματος ἐκ παρόδου ὑποβίβῃς τοῖς πολιορκουμένοις. Τοὺς δὲ ὑποδαστέρους (17) μετὰ τῆς ἀποσκευῆς (18) μηχανῶν ἐκτάξεις ἵνα μὴ δύνωνται οἱ πολέμοιο διακρίνειν αὐτοὺς, ἢ ἀνδρῶν ἢ ἀλογῶν· οὕτως γὰρ πάντας τοὺς φαινόμενους ἀνδρας εἶναι νομίσουσι, καὶ τοιούτους οἷους εἶδον πλησίον ἐλθόντας.

θ. Πάντως δὲ χρῆσιμόν ἔστιν τὸ πολλοὺς λωρικότους καὶ καταφράκτους φαίνεσθαι τοῖς πολιορκουμένοις, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ ἔχοντας λωρικότια καὶ κασσίδαις δι' ἐπιτηδεύσεως δεικνύειν ὡς λωρικότους καὶ καταφράκτους ἵνα πάντες τοιοῦτοι φαινόμενοι δειλίαν ἐμπούωσι τοῖς ἐσωθῆν.

ι. Καὶ τὰ ἀπληγὰ ἐκ ἀπὸ μηχανῶν ποιεῖ, ἵνα

NOTE.

(17) Ὑποδαστέρους. Antea, ὑπὸ δὲ ἐτέρους.

(18) Ἀποσκευῆς. Scribatur, ἀπὸ σκηνῆς.

πάντα τὰ ὀρώμενα παρὰ τῶν ἐντὸς στρατιῶται φαίνονται.

ια'. Αἱ πρότερον μὲν δηλοποιεῖν τοῖς ἐν τῇ πόλει ἢ τῷ φρουρίῳ, καὶ προβάλλεσθαι εἰς ἐπιζήτησιν τῆς διαλύσεως πράγματα εὐχερῆ, ἥτοι ἢ ἄλογα αὐτῶν, ἢ τινα ἄρματα, ἢ ἑτέρα τινα τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς πραγμάτων φορητά· ἵνα τῇ εὐχερείᾳ τῶν προτεινομένων καὶ τῇ ἐλπίδι τῆς σωτηρίας εἰς διχόνοιαν ἐλθῶσιν, καὶ χαυνώτεροι γένωνται πρὸς ἀνταπατάσεις καὶ κινδύνους.

ιβ'. Τὸ γὰρ εὐθέως ἐκ προομιῶν σκληρὰ καὶ βάρη προτείνειν οὐκ εὐφρονος κρίνομεν στρατηγῶ. Τῇ γὰρ δυσχερείᾳ καὶ τῷ βάρει τῶν προτεινομένων λόγων ἑλαφρότερον λογίζονται τὸν κίνδυνον ὀλιγορχοῦμενοι, καὶ διὰ τοῦτο εἰς ἔνωσιν καὶ ἀπόνοιαν ἔρχονται.

ιγ'. Πρὸ πάντων δὲ πρέπειν ἔσεσθαι καὶ μάλιστα ἐν ταῖς μακραῖς πολιορκίαις ἐντραπέζειν σε τὰ ἐπιτήδεια, ἵνα ἀστενοχωρήτως καθέζηται ὁ στρατὸς μηδενὸς λειπόμενος.

ιδ'. Ἀφορίσεις δὲ καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἐπὶ ἐκάστην χρεῖαν ἰδιαζόντως ἐργάζεσθαι καὶ κάμνειν τοῖς πόνοις ὀφειλοντας, καὶ διορίσαι τις ποίαν χρεῖαν ποιεῖν ὀφείλει.

ιε'. Ὅταν δὲ ἀπέξη τοῦ προβάλλειν εἰς πολιορκίαν, οὐ χρεῖ σε πάντα τὸν στρατὸν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἄγειν εἰς πόλεμον, ἵνα μὴ πάντες ὁμοῦ ἀπεκάμωσιν· ἀλλ' εἰς μέρη διάφορα αὐτὸν διαμερίτῃς καὶ ἀφορίτῃς, πόσῃ καὶ πόσας ὥρας τῆς ἡμέρας ὀφείλωσι κάμνειν, καὶ διακρίνης τίνες οἱ ἐν τῇ νυκτὶ καὶ τίνες οἱ ἐν τῇ ἡμέρᾳ. Δεῖ γὰρ καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ὀχλεῖσθαι τοὺς πολιορκουμένους διὰ πολέμου ἐκ ἐισδοχῆς ἀλλήλων, καὶ ἐν ταῖς νυξὶν ὁμοίως διὰ φόβου, ἐπὶ τοῦτο ἀφοριζομένων τινῶν, καὶ τοιοῦτων διὰ νυκτὸς τοὺς φόβους οἴουσι καὶ θάουσι· ἐπινοήσεις.

ις'. Εἰ δὲ στρατὸν ἔχεις πολὺν, ὥστε δύνασθαι καὶ ἐν νυκτὶ τῆς αὐτῆς ἔχεσθαι πολιορκίας, καλῶς ποιήσεις· ἐὰν τοῦτον διέλῃς, εἰς ὅσα συνορθεῖς μέρη. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἐπὶ ὥρας τῆς νυκτὸς ὀριζόμενας κοιμῶνται, οἱ δὲ προσβάλλουσιν καὶ πάλιν οἱ καμόντες τῇ προσβολῇ ὑπνοῦσιν, καὶ οἱ πρῶν ὑπνώσαντες πολιορχοῦσιν, καὶ τοῦτο ἐκ διαδοχῆς ἀλλήλων καὶ ἐν νυκτὶ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἀνευδότης ποιῆς, ὥστε μὴ ἔδσαι κἀν μικρὰν ἀνεῖν τοὺς πολιορκουμένους λαθεῖν. Ὅπως γὰρ ἐκλυόμενοι ὑπὸ τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῆς συνοχῆς τοῦ καμάτου εὐχερῶς διὰ τῶν προσβαλλομένων καὶ μηχανημάτων καὶ λογισμῶν ἢ αὐτοῦς ἐπιδώσωσιν ἐθέλευσις, ἢ καὶ ἄκουα· ἀλώσονται μικρὸν ἀμελήσαντες, διὰ τὸ ἀνένδοτον τῶν ἐπεργομένων αὐτοῖς κινδύνων.

ιζ'. Ἡ τὸ πολλάκις γινόμενον διὰ προδοτῶν μᾶλλον καὶ εὐχερότερον αὐτοῖς παραλάθῃ ἀνυπονοήτου τόπου ἢ τόπου σοι· δ' αὐτῶν ὑποδειχθέντος.

ιη'. Ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις ἐκ διαδοχῆς πολιορκίαις καὶ αὐτὸς, ὡς στρατηγὴ, ὀλίγον χρόνον ἀναπαύου καὶ σύντομον, ἵνα νήψῃς πρὸς τὰ ἀρμόζοντά σοι διατάγματα.

Α omnia, quæ videri possunt, ab his militibus qui intus sunt cernantur.

11. Primo igitur iis qui in civitate aut in castello sunt significandum est, et ad inquisitionem quandam deditiois proponendum aliquid clemens ac facile, ut cum jumentis, aut curribus, aut rebus utensilibus acceperis discedant, ut rei propositæ æquitate, et salutis spe animi illorum distrahantur, et ad resistendum periculaque obeunda omisiores sint.

12. Statim enim a principio dura et gravia proponere, minime prudentis imperatoris est. Nam molestia, et difficultate propositæ orationis minorem putabunt laborem, minusque periculum, obsideri; ac propterea ima ac frivua mente ad resistendum se præparent.

13. In longis obsidionibus ante omnia commectum idoneum cæteraque necessaria parabis, ut nulla re defectus exercitus, sine ulla angustia, ac perturbatione obsideat.

14. Segregabis etiam ad omnem usum singulorum negotiorum homines ad ea elaboranda idoneos, assignabisque quis quodque opus suscepturus sit.

15. Ubi semel obsidionem tuam inchoaveris, universum exercitum quotidie ad bellum ne duras, ut ne omnes fatigentur, sed in diversas partes exercitum divides, assignabisque, qui et quot horas die elaborabunt; describesque, qui noctu, et qui interdum in laboribus erunt. Interdum enim obsessi bello assiduo successione militum vexandi sunt, noctu autem similiter terroribus quibusdam sunt exagitandi, delectis quibusdam viris ad hoc institutis, quales et quot ad perterrefaciendos eos possis.

16. Si exercitum tam magnum habeas, ut nocte etiam in obsidione versari possis, bene feceris, si exercitum tuum in quot tibi commodum videbitur partes divides, et alii quidem certum noctis tempus dormiant, alii invadant, et qui ante in labore obsidionis versabantur, requiescant; qui dormierunt, ad laborem obsidendi se præparent, ut alternis tum die, tum nocte sine ulla intermissione illos vexes, ut ne vel minimam quidem quietem obsessi capiant. Itaque nimis vigiliis, laborumque molestiis pressi, facile adhibitis machinationibus, atque artificis, vel voluntarie seipos tradent, vel inviti capientur, si vel parum omisiores fuerint, propter imminendum periculorum assiduitatem.

17. Ac proditoribus, si qui sunt, in consilio adhibitis, melius, et facilius illos capies, si eos adoriaris ex inopinato aliquo loco, aut modo per proditores demonstrato.

18. In hujusmodi obsidionum vicissitudine, ipse quoque, imperator, paululum et exigue requiescas, ut ad idoneos labores administrationisque tuas vigiles.

19. Si exercitum tuum fortem adhuc, et siro- A
nnum in plures partes diviseris, et unamquamque
partem præparaveris, ut scalas ad muros adhi-
beant, optime feceris; undique enim cum irruptio
in obsessos fiat, in magnam auxilium animo-
rumque perturbationem conjiciuntur, tumque pos-
simum cum præter scalas alias quoque machi-
nationes adhibueris, ut arietes, testudines, turres,
et si quod præterea obsidionale instrumentum fu-
erit: si enim simul machinationes adjunxeris,
et scalas quoque ad muros adduxeris, omni ex
parte, qui intus obsessi sunt sollicitabuntur; si
enim reliquorum murorum partes negligant, et
adversus machinationes se totos conferant, qui
scalas adhibent, nemine violenter impediente, fa-
cile murum conscendent: sin ad scalas machi-
nationesque impediendas se diviserint, tum qui
obsidionalia instrumenta adhibent, impetuosiores,
et vehementiores insultus facient, neque obsessi
poterunt utrumque impetum facile declinare.

20. Quæ firmissima sæpe videntur loca, et ad
capiendum difficillima, magna sæpe, ut capiantur
subsidia afferent. Nam qui obsessi sunt, propter
opinionem quamdam firmitatis ac stabilitatis, hu-
jusmodi loca sine ulla custodia relinquunt. Tu vero
solertia tua, laboriosaque industria hujusmodi loca
animadvertens, machinationem et artificium facile
invenies ad hujusmodi loca neglecta capienda, vel
scalis quibusdam, vel aliqua violenta ascensione,
audacibus viris eo pervenientibus, et munerum pro-
missione ad id faciendum protractis. Ubi enim de
improvisu cernunt talia loca occupata esse, animos
jam dimittent, et armis abjectis, vel salutem pe-
tent, vel protinus perimentur. Qui enim per has
difficultates locorum murum conscenderunt, vel
tuba canent, et terrorem maximum obsessis hoc
videntibus afferent, vel postquam ingressi sunt
descendent, portasque militibus, qui foris sunt
aperient, vel aliis quibusdam molitionibus, ut ci-
vitas, aut castellum capiatur efficiant.

21. Si civitas, aut castellum, magnam numerum
virofium habuerit, audeantque illi iis qui ingressi
sunt obviam ire, et occurrere, altiora atque edi-
tiora loca conscendant, vel arcem ipsam civitatis
occupent, indeque propugnantes, hos qui ingressi
sunt iterum repellant.

22. Proclamabunt statim, ut nemo quemquam
arma non habentem interficiat, sed solos eos qui
arma gestant. Hanc autem rem illorum lingua pro-
clamabis: hoc enim audito, unusquisque saluti
sue consulens, in ipso terroris, periculique puncto
arma abjicient. Horum resistentium numerus cum
minuitur, obsessores omnino victores erunt: ob-
sessi autem ad hunc modum intercepti, ubi parvam
salutis spem reliquam habeant, supplices obsesso-
rum confecti sunt.

23. Si diuina fuerit obsidio, et quosdam extra
civitatem ceperis florentes ætate juvenes, apud te,

α'. Ἐάν δὲ ἀνδρειότερον διακαίμενος κλειυσης
διαμερισθῆναι εἰς πολλὰ μέρη τῶν στρατῶν, καὶ
ἕκαστον μέρος προσφέρειν σκάλας εἰς τὸ τεῖχος,
κρεῖττον ποιήσεις· ἐν κύκλῳ γὰρ γινομένης τῆς προσ-
βολῆς ὁμοῦ εἰς ἀμηχανίαν καὶ ὀλιγοῦσαν οἱ πολιορ-
κούμενοι ἐμπεσοῦνται. Μάλιστα ὅταν μετὰ τῶν σκα-
λῶν καὶ τὰ ἕτερα μηχανήματα προσβάλλῃς, οἷον
κρίους, ἢ χελώνας, ἢ πύργους, ἢ ἕτερόν τι πολιορ-
κητικὸν ὄργανον. Ἐάν γὰρ ὁμοῦ καὶ τὰ μηχανήματα
προσφέρῃς, καὶ τὰς σκάλας εἰς τεῖχος ἐπιστήσῃς,
διὰ πολλῶν μερῶν συνταραχθήσονται οἱ ἐντός. Εἰ τε
γὰρ ἀμελήσαντες τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ τεύχους εἰς
τὰς προσβαλλομένας μηχανὰς ἀντιμάχονται πάντως,
οἱ τὰς σκάλας προσφέροντες μηδενὸς ἀποκωλύοντος
βιαίως εὐκόλῳ ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβήσονται· καὶ τε
B διαμερίζωσιν ἑαυτοὺς κατὰ τῶν προσφερόντων τὰς
σκάλας, τότε οἱ τὰς μηχανὰς προσάγοντες τῶν ὄρ-
γάνων σφοδρότερος αὐτοῖς ποιήσῃσι τὰς ἐπιθέσεις
καὶ οὐ δυνήσονται τὰ ἐπιφερόμενα κακῶς διὰ τῶν ἀμ-
φοτέρων τῶν προσβολῶν ἀποκρούσασθαι.

κ'. Πολλάκις δὲ ἐπὶ τῆς πολιορκίας οἱ νομιζόμενοι
δυσρῶτατοι καὶ ἀνεπιπόνητοι πρὸς ἄλλωσιν τόποι μάλ-
λον ἀφορμὰς σοι παρέξουσιν ἀλώσεως· οἱ γὰρ ἐντός
διὰ τὴν δοκοῦσαν δυσρότητα τοὺς τοιοῦτους τόπους
ἀφυλάκτους καταλιμπάτουσιν. Σὺ δὲ, διὰ τῆς σῆς
ἐπινοίας καὶ τῆς ἐπιπόνου ἐργασίας τοὺς τοιοῦτους
κατανοῶν, τάχα μηχανὴν εὐρήσεις καταλαβεῖν αὐτοὺς
ἀφυλάκτους ὄντας, ἢ διὰ σκαλῶν ἀναβαινόντων, ἢ
C διὰ τινος βιαίας ἀναβάσεως εὐτόλμων ἀνδρῶν ἐπαγ-
γελίας λαβόντων δωρεῶν καὶ τιμῶν. Ἐντεῦθεν γὰρ
ἐκ τοῦ ἀπροσδοκῆτου θεωρήσαντες οἱ ἐντός τοὺς
τοιοῦτους τόπους καταληφθέντας ἀποπαύσονται, καὶ
ὄπλα ῥέψαντες, ἢ αἰτήσουσι τὴν σωτηρίαν, ἢ κατὰ
κράτος διαφραθήσονται. Οἱ γὰρ ἀναβάντες εἰς τὸ τεῖ-
χος διὰ τῆς δυσχερείας ἐκείνης ἢ σαλπύσουσι, καὶ φό-
βον ἐμποιήσουσι μέγιστον ὁραθέντες, ἢ διαδραμοῦν-
ται κατὰ τὸ εἰσελθεῖν, καὶ τὰς πόρτας ἀνοίξουσιν
εἰ τύχοι τοῖς ἔξω στρατιώταις, ἢ διὰ τικῶν ἐτέρων
ἐπινοιῶν τὴν ἄλλωσιν τῆς πόλεως ἢ τοῦ κάστρου διὰ-
θήσουσιν.

κα'. Εἰ δὲ τὸ κάστρον ἢ ἡ πόλις πλῆθος ἔχει λαοῦ.
καὶ δύναμιν, καὶ τολμῶσιν ὑπαντιάζοντες ἀμύνασθαι
τοὺς εἰσελθόντας, δεῖ αὐτοὺς τοὺς ὑψηλότερους τό-
πους καταλαβεῖν, ἢ τὰ ἄκρα τῆς πόλεως, καὶ
D ἐκεῖθεν πολεμοῦντας κακῶσαι τοὺς ἐν τῇ πόλει
ἀλόντας.

κβ'. Κηρύξουσι δὲ τότε, ἵνα μηδαὶς κτείνῃ τὸν
μὴ ἔχοντα ὄπλον, μόνους δὲ κτείνειν τοὺς τὰ ὄπλα
φέροντας. Ταύτην δὲ τὴν φωνὴν κηρύττεσθαι τῇ
τῶν πολιτῶν διαλέκτῳ ἕκαστος γὰρ ἀκούσας, καὶ τῆς
ἰδίας προνοούμενος σωτηρίας, ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ φό-
βου ἀπορβίβει τὰ ὄπλα, καὶ ἀντιπολεμοῦντων ὀλι-
γομένων κατὰ κράτος οἱ πολιορκοῦντες νικῆσουσιν.
Οἱ γὰρ πολιορκούμενοι, καὶ οὕτως ἀλισκόμενοι, ὅταν
μικρὰν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας λάθωσιν, οἰκείται λοιπὸν
ἀντιπολεμίων γίνονται.

κγ'. Εἰ δὲ χρόνιος γέννηται ἡ πολιορκία καὶ συμβῇ
συλλαβεῖν σέ τινας ἔξω τῆς πόλεως, τοὺς μὲν ἀκμά-

ζοντας ταί; ηλικίας νεωτέρους ὡς ἂν βούλη κάτεχε. Ἐπιειδὴ δὲ εἶωθεν καὶ θέρους γίνεσθαι ἐν ταῖς πολιορκίαις ὑπὸ τῆς κραιγιῆς τῶν ἀνθρώπων, ἣ ὑπὸ τοῦ ἤχου τῶν σκουταρίων, ἵνα μὴ βαρύνονται καὶ ἐνοχλοῦνται οἱ τοῦ στρατοῦ πάντες ὁμοῦ, δέον σε ἀπὸ ἐνδὸς ἢ δευτέρου μιλίου ποιεῖν αὐτοὺς ἀπληκτεῦν τοῦ ὄχυρώματος, ὅπως οὐκ ἐξακουέται ὁ ἤχος τῶν θορυβούντων τοὺς πολιορκουμένους.

κα'. Μὴ ἐπικινδύνως δὲ καὶ ἀσχύπως προστάσης ποιεῖσθαι τὰς προσβολάς, ἵνα μὴ τινῶν διαπιπτόντων καὶ οἱ τοῦ στρατοῦ δειλιάσωσιν, καὶ οἱ πολιορκουμένοι προθυμότεροι γένωνται (τοῦτο γὰρ πολλὰκις ἀνέγνωμεν γινόμενον), καὶ ὁ κρείττων τῶν ἄλλων στρατιώτης ὑπὸ γυναικὸς οὕτω τύχοι καὶ ἀσθενοῦς ἢ διὰ λίθου βληθέντος ἢ κεράμου ἢ διὰ ξύλου κατανεχθέντος πληγῆς ἀπώλετο.

κβ'. Ἐὰν δὲ μικρὰ ὄχυράματα παρακαθίσοι, καὶ ἐπιζήμιον, ἢ ἐπικίνδυνον νομίζῃ τὴν προσβολήν, καὶ οἶδας δεῖ οὕτε τῶν ἐπιτηδείων λείπονται, οὐδέποτε διὰ θορύβων αὐτοῖς καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ ἐνοχλεῖν. ἵνα τῇ ὀχλήσει ἀποκάμωσιν ὀλίγοι ὄντες πρὸς πλῆθος κατὰ διαδοχὴν ἀνεκδοῦναι αὐτοῖς προσδύλωντος.

κγ'. Εἰ δὲ καὶ οἱ οἶκοι εἰσιν ἐν τῷ φρουρίῳ ἐπιτηδαιοὶ πρὸς τὸ καίηαι διὰ πυρφόρων σαγιτηῶν συνεχῶν διὰ πολλῶν τόπων ἀνέμου μάλιστα σφοδροῦ κινουμένου, πέμπτε καὶ ἐμπύραζε, ὕλην πυρὸς προσδεσμῶν τῇ σαγιτῇ διὰ τῶν πετροβόλων μαγγανικῶν τῶν λεγομένων ἀλακατίων, ἢ τετραρέων τῶν πετρῶν πυρὸς πεπλατρωμένων δι' ὕλης, καὶ βαλλομένων κατὰ τῶν εὐεμπρήστων οἰκῶν. καὶ ἐν ὄσῳ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς ἀτχολοῦνται σβέσιν σκάλας εἰς τοὺς ἐπιτεχομένους τόπους ἰστέῃ καὶ δι' αὐτῶν ἀσφαλῶς ἐπιβαίνειν κλίμα.

κδ'. Εἰσὶ δὲ ὡς ἐπίπαν ἐν ταῖς πολιορκίαις εἶδη μηχανημάτων πολιορκητικῶν διάφορα, ὅσα οἱ τε παλαιοὶ στρατιῶται καὶ οἱ μικροὶ πρὸ ἡμῶν ἐπενόησαν κατὰ δύναμιν ἕκαστος, καὶ τὴν καλοῦσαν τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τόπου χρεῖαν. Οὐ γὰρ νῦν ἔστι λέγειν διὰ ποίων ὀργάνων πολιορκήσεις, ἀλλὰ τοῦ καιροῦ ἢ χρεῖαι διδάξει σε ἕκαστα.

κε'. Καὶ γὰρ εἰσὶ καὶ οἱ λεγόμενοι κριοὶ δι' ὧν τὰ τεῖχη κρούμενα συντρέφεται.

κς'. Εἰσὶ δὲ καὶ πύργοι ἀπὸ ξύλων συγκαίμενοι, καὶ διὰ βυρσῶν ἢ ἐτέρας ὕλης ἐπισκεπόμενοι, ὥστε διὰ πυρὸς μὴ φθαίρεσθαι. οἷτινες καὶ διὰ τροχῶν τοῖς τεῖχεσι προσφερόμενοι ἀπὸ ὕψους μάχονται τοῖς ἐν τῷ τείχει.

κα'. Καὶ χελῶνας δὲ προσφερόμεναι τῷ τείχει, καὶ τὰ θεμέλια ἐξορύσσουσαι.

κβ'. Καὶ σκάλαι σύνθετοι ἢ ἐπιτεθεῖσαι τῷ τείχει,

A quemadmodum commodissimum videbitur, retine. Feminas autem, pueros, senes et infirmos homines ad civitatem iterum remittes. Ita fiet, ut inutilis hæc ætas, et alimenta civitatis absumat, et obsessos nihil adjuvet, imo potius lædet, et opinionem humanitatis animis eorum, qui obsidentur, afferes, ut mentes eorum, et sententiæ distraherentur, et occasionem aliquam deditiois facilius quærant.

24. Quemadmodum in omnibus obsidionibus ingens solet esse tumultus tum vociferantium hominum, tum personantium scutorum, ut ne hac re exercitus tuus perturbetur, uno aut altero milliari ab eo loco castra tuorum ponantur, quo hic sonitus tumultuantium exaudiri non possit.

B 25. Ne periculose et inconsiderate irruptiones nullas fieri permittas, ne si aliqui ex tuis occidant, exercitus tuus fracto magis animo sit, et obsessi multo alacriores sint, quod sæpe usu venire videmus: frequenter enim strenuus miles a muliere fortuita, atque imbelli, aut lapide aliquo coniecto, aut testa immissa, aut ligno aliquo delato percussus interimitur.

26. Si parva quædam castella obsideas, et damnosam periculosamque invasionem putes esse, et intelligis comæatu eos non egere, contende, ut illos dies noctesque turbes, ut hac perturbatione, qui obsessi pauci sunt perpetuo fatigentur, universo exercitu nostro adversum illos sine ulla intermissione alternis, et vicissim dimicante.

C 27. Si ædes in castello ad comburendum idoneæ fuerint, sagittis igniferis per multa et varia loca sparsis, idque potissimum vento ingenti aliquo flante, incendes. Saxa etiam quadrata igne plena, et manganica alacatia, quæ saxa emittunt, atque eijciant adhibebis, et in ædes, quæ facile incendium recipiunt conjicies, et dum illi in exstinguendo igne occupati sint, scalas tu interea admove: et milites jubeto eas audacter conscendere.

28. Sunt autem in obsidionibus diversa instrumenta obsidionalia, quæ tum antiquiores, tum recentiores paulo ante nos excogitarunt, pro loci temporisque opportunitate. Neque enim nunc tempus est commemorare, quibus machinationibus obsidebis, sed temporis commoditas singula te docebit.

29. Sunt enim arietes, quibus admotis mœnia rumpuntur.

30. Sunt et turrets lignæ, pellibus aliaque materia tectæ, ut igne minime deslagrent, quæ et rotis adductæ ad muros, homines ex alto cum iis, qui in muro sunt pugnantibus habeant.

31. Testudines quoque ad murum adjunctæ fundamenta ejus evertunt.

32. Scalæ quoque junctæ, vel ad murum addu-

etæ, vel erectis trabibus impositæ, et rotis cominus applicatæ.

33. Cuniculi foris a muro longe absint : intus autem per fundamenta murorum ingressi, et terram etiam intra civitatem perforent, si inæquali loco sita ea sit.

34. Atque ut paucis dicam : aliæ sunt machinationes, quæ aliis in historiis, imo vero in libris militaribus potius invenies, quemadmodum teguntur, quemadmodum adducuntur, et ad quæ loca obsessorum adhibentur.

35. Istarum machinationum apparatus, et præparationes non solum abs te fiant, sed etiam manganiariorum, et idoneorum hominum solertis, ut et tu quas potes machinationes omnes excogites, et illi artificio suo et experientiæ suæ felicitate tibi operam ferant.

36. Eos qui proditores dicuntur vel civitatis, vel alicujus firmæ munitionis, vel viæ, quæ in hostilem terram fert, accipito benigne, et fidem cum illis, promissaque servato, si veri erga te fuerint, non sui causa, sed aliorum, quos ad te hoc modo invitare possis. Nam, qui proditori aliquid tribuit, plus ab eo accipit, potius quam dat. Neque enim iudex civitatis es, cui injuria a proditore inferatur, sed imperator ; multis modis ad tuos conservandos, et hostes superandos laborare debes. Iuscitum est enim videri nolle in malos homines tali de causa beneficium conferre. Omnia enim opportuna bona sunt. Proditor autem quamvis erga hostes tuos malus sit, tamen erga te populumque tuum bonus esse apprehenditur.

37. Si civitas Deo jam propitio tibi subjecta fuerit, aut munitio, aut castellum, vel propter timorem obsidionis, vel alia quavis de causa, mitis ac benignus erga illos sis, neque stipendiis illos opprimas, neque crudeliter miniteris, aut aliquo supplicio perterrefacias, neque injuriis ullis vexes, sed bonus potius, benignusque erga illos sis, ut cæteri mansuetudine tua provocati voluntarie se tibi subjiciant, nullum malum, aut incommodum abs te proficisci putantes, quod non sustinere et perferre commode possint.

38. Hoc enim Nicephorum imperatorem fecisse novimus, cum adversus Longobardorum nationem mitteretur, ut eam in potestatem nostram redigeret. Non solum enim rebus bellicis apte instructis, ea natio subjecta nobis fuit, verum etiam solerti quadam justitia, ac comitate adversus omnes usurpata, et libertate illis omnis servitutis, et reliquorum tributorum condonata.

39. Non enim lucri causa regnum (19) nostrum

(19) Melius his locis *majestas nostra* vereretur.

A ἢ ἐν ὄρθοις ἑξίοις ἐπιπέμνουν, καὶ διὰ προῶν προσφερόμεναι.

λγ'. Καὶ ὀρύγματα ἔξω μὲν τοῦ τείχους κατὰ γῆν ἀπαρχόμενα, ἐντὸς δὲ διὰ τῶν θεμελίων εἰσερχόμενα, καὶ ἀνατροπύοντα τὴν γῆν ἰσοθεῖν τῆς πόλεως, εἴγε ἐν ἐπιπέδῳ τόπῳ τύχη καὶ μένη.

λδ'. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἕτεροι μηχαναὶ ὀργάνων, ἄπερ ἐν ταῖς ἄλλαις ἱστορίαις, μᾶλλον δὲ ἐν τῷ πλάττει τῶν στρατηγικῶν, ἔρουνῶν εὐρήσις, καὶ ὅπως κατασκευάζονται, καὶ ὅπως προσάγονται, καὶ ἐν ὅποιοις τόποις τῶν πολιορκουμένων.

λε'. Τοῦτων δὲ τῶν μηχανημάτων αἱ παρασκευαὶ καὶ αἱ ἐτοιμασίαι οὐ μόνον παρὰ σοῦ δύνανται γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπινοίας τῶν συνόντων σοι μηχαναρῶν καὶ ἐπιτηδείων ἀνδρῶν πρὸς τὰς τοιαύτας κατασκευάς· ἵνα καὶ αὐτὸς ἐπινοῆς τὰ δυνατὰ καὶ ὑδεχόμενα μηχανήματα, ἀκρίβητοι τοῖς διὰ χειρῶν ἔργοις καὶ ταῖς διὰ τῆς πείρας ἐκινείαις συμβουθήσασιν σοι.

λς'. Τοῦς δὲ προδότας λεγομένους ἢ πόλεως, ἢ ἀλλοῦ τινὸς ὀχυρώματος ἢ ὁδοῦ τῆς εἰς πολεμίαν εἰσόδου, καὶ ὑποδέχου εὐμενῶς, καὶ τὰς πίστει πρὸς αὐτοὺς καὶ τὰς ἐπαγγελίας φύλαττε, ἐὰν καὶ εἴποι ἀληθεύωσιν· οὐχὶ δι' αὐτοὺς, ἀλλὰ διὰ τοὺς μιλῶντας καὶ πάλιν σοι τοιαύτας προξενεῖν χάριτας. Ὁ γὰρ διδοὺς τὴν προδοτῆν μᾶλλον λαμβάνει παρ' αὐτοῦ πλέον παρ' ὃ ἐκαίην χαρίζεται. Οὐ γὰρ κριτὴς τῆς παρὰ τοῦ προδότου ἀδικηθείσης πόλεως ἢ τοῦ ἐχθροῦ ὑπάρχεις, ἀλλὰ στρατηγός, καὶ διὰ πολλῶν τρόπων ὑπὲρ τοῦ σοῦ λαοῦ λυπεῖν καὶ διαφθεῖρειν τοὺς πολεμίους σπουδάζων. Ἴδὲ γὰρ δοκεῖν τοῖς κακοῖς μὴ εὐεργετεῖν ἐναυθῆα ἀπειρόκαλόν μοι φαίνεται· πάντα γὰρ καλὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν. Ὁ γὰρ προδοτῆς, εἰ καὶ πρὸς τοὺς σοὺς πολεμίους κακὸς γέγονεν, ἀλλ' οὖν πρὸς σὲ καὶ τὸν δῖον σὺν λαῷ ἀγαθὸς ἀπεδείχθη.

λδ'. Ἐὰν δὲ Θεοῦ παρέχοντος τὴν χάριν ὑποταγῆς σοι ἢ πόλις, ἢ φρούριον, ἢ τοῖς κάστρον, ἢ διὰ φόβου πολιορκία, ἢ δι' ἄλλην τινα αἰτίαν, πρῶτος καὶ εὐμενῶς διατέθῃ πρὸς αὐτοὺς. Καὶ μήτε φόβος αὐτοὺς καταβάρησις, μήτε ἀπηνῶς ἐκφοβήσις ἢ ἀπειλήσις διὰ τινος τιμωρίας, μήτε ἀδικίας λυψήσις. Ἀλλὰ μᾶλλον ἀγαθὸς καὶ ἐπιεικὴς αὐτοῖς γίνου, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ ὀρώντες τὴν σὴν χρηστότητα εἰς τοὺς ὑποταγέντας σοι, μετὰ προθυμίας προσέρχωνται σοι, μηδὲν κακὸν ὅπερ ὑπενεγκεῖν οὐ δύνανται παρὰ σοῦ παθεῖν ἐλπίζοντες.

λη'. Τοῦτο γὰρ ἴσμεν καὶ Νικηφόρον τὴν ἡμέτερον στρατηγὸν πρὸς τὸ Λαγοβάρων ἔθνος πεποιηκότα, ὅτε παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν εἰς τὸ ὑποτάξει αὐτοῦ; ἐξαιπεστάλη. Οὐ μόνον γὰρ διὰ πολέμων ἀκριβῶς ἐκτεταγμένον τὸ τοιοῦτον ὄπηγαγε τὸ ἔθνος, ἀλλὰ καὶ ἀγχινοῖα χρησόμενος καὶ δικαιοσύνη καὶ χρηστότητι, ἐπιεικῶς τε τοῖς προσερχομένοις προσφερόμενος, καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς πάσης τε δουλείας καὶ τῶν ἄλλων φορολογῶν χαρίζόμενος.

λθ'. Οὐ γὰρ κέρδους ἕνεκεν ἡ βασιλεία ἡμῶν τὴν

NOTÆ.

ὑποταγὴν τῶν ἀντικαθισταμένων ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ δόξης μὲν ἰβίας καὶ τιμῆς, σωτηρίας δὲ καὶ εὐεργεσίας σὺν ἐλευθερίᾳ τῶν ὑπηκόων αὐτῆς.

μ'. Οὕτως οὖν εὐμενῶς τοῖς προσερχομένοις σοὶ καὶ ὑποτασσόμενοις διακείμενος, δι' αὐτῶν καὶ τοὺς μήτωρ προσελθόντας οικειώσῃ. Ἡ γὰρ τεθριωμένη καὶ ἀπηνῆς καὶ τοὺς ὑπο[τε]ταγμένους εἰς μετὰ μὲλον φέρει, καὶ τοὺς μήτωρ ὑποταγέντας ἀναστέλλει καὶ μᾶλλον προθυμότερους ποιεῖ κινθνεύειν ὑπὲρ τῆς οικείας σωτηρίας, ἢ ὑπὸ χεῖρας τοιοῦτου στρατηγῶ ἀπηνούς ἐμπίπτειν, καὶ ταλαιπωρήσειε πολιορκῶν ἰσως καὶ μηδὲν ἀνύων. Εἰ δὲ ἀγαθόν σε μάθωσιν ἔντα, ταχέως ἐνδύσσοι τῇ ὑποταγῇ.

μα'. Τῆς γὰρ βασιλείας ἡμῶν τὸ εὐμενὲς καὶ χρηστὸν, καὶ εἰρημικὸν ἀγαπῶσης πρὸς τοὺς ὑπηκόους ὀπηνῆκα διὰ σοῦ πρὸς ἡμᾶς προσχωρήσαι βουλευθῆ ἢ πόλις, ἢ φρούριον, ἢ ἔθνος, τοῖς τῆς ἡμετέρας εὐμενείας σπλάγγνοις σε δεῖ ἀφορᾶν, καὶ τὰς ἡμῶν ἀμεινείας καὶ σωτηρίας κελύσεις περὶ αὐτῶν δέχεσθαι καὶ κρατεῖν.

μβ'. Οὐκ ἄνευ δὲ σκοποῦ νομίζω καὶ τοῦτο ὥστε γινώσκειν σε ἀκριβῶς ὥσπερ τὰς ἡμερινὰς ὥρας, οὕτως καὶ τὰς νυκτερινὰς, διὰ τῆς τῶν φαινομένων ἀστέρων καὶ τῆς τεληνῆς κινήσεων, ἵνα ἐν καιρῷ ὑποσχέσεως ὥρας ἢ παρὰ προδότην προτεινομένης, ἢ παρὰ σοῦ αὐτοῦ ἐπινοουμένης, ἢ ἐν πολιορκίᾳ, ἢ ἐν ὁδοπορίᾳ ἀσφαλῆς περὶ τὸ σύνθημα τοῦ καιροῦ ἢ τὸν ὄρισμὸν ὑπάρχη. Τὸ γὰρ ταχύτερον ἢ βραδύτερον πολλάκις φθάνειν τῆς συνταγῆς ἢ τοῦ ὄρισμοῦ ἀπρακτὸν ἐποίησε τὸ προκείμενον ἔργον.

μγ'. Ἐξερχόμενος δὲ κατὰ τῆς πολιορκίας, εἴτε διὰ προδότην εἴτε ἀλλως πως, ὅσους κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπαντήσεις, συλλάμβανε πάντας διὰ τινῶν καθάλαβρων προπροσελλομένων ἐπ' αὐτῷ τοῦτω ἢ διὰ τῶν μετὰ σοῦ στρατιωτῶν, ἵνα μὴ δι' αὐτῶν ἐπέλευσίς σου μηνυθῇ· τὰ γὰρ τοιαῦτα κατὰ τῶν πολεμίων ἔργα αἰφνιδίως χρῆ γίνεσθαι καὶ ἀνυποπόητως.

μδ'. Ὅταν γὰρ ἀπροσδοκῆτως ἐπέλθῃ κατὰ ἐχθρῶν στρατεύματα, καὶν ὀλιγώτερόν ἐστι τῶν πολεμίων, διὰ τὴν ἀνυπόρατον ἐπιδρομὴν ἐκπλήττει τοὺς ἐναντίους, καὶν καὶ κρείττονές εἰσιν ἐκείνοι· καὶ ἐκ τούτου διὰ πολλῶν ἐκφοδῶν αὐτοὺς δύνασαι μᾶλλον πρὸ τοῦ θαρβῆσαι αὐτοὺς οικειώσασθαι εἰς τὸ σὺν βούλημα.

με'. Οὕτως οὖν ἐπειδὴν ἢ πόλιν, ἢ κάστρον, ἢ ἄλλο τι ὀχύρωμα παραλάβῃς, καὶ λάβῃ πέρας ὁ πόλεμος, μὴ γενήσῃ βαρὺς διὰ τὴν εὐπραγίαν ἢ τοῖς δυστυχήσασιν, ἢ τοῖς ἅμα σοὶ ἐκστρατεύουσιν. Μηδὲ τυφὸν καὶ ἀπηνῆσαν περιφέρεις, ἀλλὰ εὐμενῆς, ὡς εἴρηται, καὶ φιλόανθρωπος, καὶ ταπεινῶρων γίνου· φιλόανθρωπος μὲν περὶ τοὺς ἀλωθέντας καὶ δυστυχήσαντας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς μέλλοντας εἴτε παρὰ σοῦ ἢ πολεμεισθαι ἢ πολιορκεῖσθαι. Ταπεινῶρων δὲ περὶ τοὺς πλησίον καὶ φίλους, τοὺς μὲν γὰρ πλησίον καὶ φίλους οὐ μόνον εἰς φθόνον οὐ κινήσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς ζῆλον τῶν ὁμοίων σου κατορθωμάτων διεγερεῖς, τοὺς δὲ πολιορκεῖσθαι μέλλον-

PATROL. GR. CVII.

A hostium subjectionem quaerit, sed gloriae nostrae honorisque causa, et salutis beneficentiaeque, et libertatis subjectorum gratia.

40. Benevolus igitur subjectis, atque imperio tuo parentibus si fueris, alios quoque tibi ut se subijciant conciliabis. Efferatus enim animus, et crudelis, subjectos tibi in magnam moestitiam, poenitentiamque subjectionis suae adducit, et eos, qui nondum tuo imperio subjecti sunt, alio advocat, et alacriores ad periclitandum de sua salute facit, potius quam in manus tam crudelis imperatoris veniant; et multum obsidendo laborabis, atque ad extremum nihil proficies. Sin bonum te intellexerint esse, facile se tibi dedit.

B 41. Rectionis nostrae benignitatem, bonitatem et pacem, laudabis apud eos, qui per te sub imperium nostrum veniunt, sive civitas, sive castellum, sive natio aliqua fuerit, et in miserationis nostrae viscera intueberis, ut mitia salutariaque mandata nostra recipiant atque observent.

42. Non sine causa hoc ab te elaborandum est, ut quemadmodum divina tempora, sic etiam nocturna spatia agnoscas ex lunae stellarumque motu, ut ad horae promissae tempus sive a proditore positum, sive a teipso excogitatum vel in obsidione, vel in itinere, certus de pacto definitoque tempore eo pervenias. Nam vel celerius, vel tardius aliquo pervenire, quam constitutum est, propositum per sepe nostrum intervertit.

43. Ad obsidionem egressus vel pro proditore, vel pro alia quavis ratione, quos in via offenderis, omnes quibusdam equitibus ad hoc praemissis anticipa, vel per milites tuos hoc facias, ut ne per illos incursio tua indicetur; talia enim bellica negotia subito et de improvise fiant.

44. Quando enim de improvise adversus hostes ruit exercitus, quamvis exiguus sit, et hostibus longe minor, tamen propter nec opinatam incursionem hostes multo etiam plures perturbat, atque adeo, si pluribus, quam hostes sunt illos invadas, poteris antequam ipsi colligant, in potestatem tuam redigere.

D 45. Ubi civitatem aut castellum, aut aliquam munitionem ceperis, et exitum belli felicem habueris, nesis propter res bene gestas, vel infortunatis hominibus gravis, vel illis, qui simul tecum ad bellum profecti sunt. Neque fastu, aut arrogantia effereris, sed humanus, benignus ac comis fias; humanus erga captivos, atque infortunatos tum eos qui nunc sunt, tum eos quoque qui abs te aut oppugnandi aut obsidendi sunt; comis erga propinquos et amicos. Propinquos enim et amicos non ad invidiam movebis, sed ad imitationem et emulationem rerum gestarum tuarum excitabis. Eos quos obsessurus es, obedientiores tibi, magisque

subjectos benignitatis tuæ bonitatisque spe efficias. Hæc abs te conservanda sunt, ubi alios invadens obsidere eos cogitas.

46. Si, quod sæpe contingit, civitas, aut castellum, aut ulla alia munitio tua ab hostibus obsidenda est, si hoc efficere accessione tua potes, ut illorum consilia, conatusque eleves, Deo gratiæ agantur ; sin minus, omnibus rebus eos apparatus atque instrues qui obsidendi sunt, sive ipse necessitate quadam adfuturus sis, sive alius quispiam e tuis præfectis prudens et peritus.

47. Primo igitur omnia ad comæatum necessaria iis qui obsidione inclusi sunt, præparabis, quod satisfacere illis omne tempus obsidionis possit. Præparata jam rerum necessariorum abundantia, proximum est, ut inutilem omnem ætatem, mulieres, senes, debiles, pueros, ante hostium adventum e munitione ejicias, ut reliquis qui robusti habilesque sunt alimenta sufficiant : tum machinationes quædam ad depulsionem manganorum saxa conicientium, ab iis qui obsidentur comparandæ sunt.

48. Hujusmodi conjectionibus objiciuntur cilicia pendentia e pinnis extra muros, vel sarcinæ, vel funes contorti, vel pontila, vel ligna prominentia, aut lateribus ægger ante pinnas exstructus. Arietibus autem telaria, et sacci pleni palea, atque arena opponuntur.

49. Ad testudines harpages præparandi sunt, id est ligna magna cuspidata picata, ut vel avertant eas, vel levant et nudent interiores testudinis partes, et in illos ex superiore loco nudatos invadant.

50. Pix adsit, qua nudatæ testudines incenduntur, et ignis lapidesque graves acuminati manganis quibusdam e superiore loco vel funibus, vel catenis demissi, et aliis quibusdam ponderibus altero in sine mangani ad sublevandos iterum lapides positus.

51. Ad turres abductas, ignem et saxa ejicientia instrumenta aptabis : sin hoc modo non proficitur, alias turres vel ex lignis, vel ex alia quapiam materia erigere eos, qui intus includuntur, adversum eos, qui foris obsident, vel adversus quas-cunque illorum machinationes, alias novas contra illos moliri oportet, quemadmodum diligenter pertractanti animo facile factu fuerit.

52. Turres propugnatrices virorum minime retetas esse oportet, ut milites libere ex eo loco pugnare possint, et mangana facilia ponantur et coniciantur,

53. Portulæ autem hujusmodi in turribus ad latus angustæ, dextram in partem aperiantur, qua hostium mangana emittuntur, ut pedites e portu-

τας εύπειθεῖ; μάλλον καὶ ὑποταττομένους σοὶ παρασκευάσεις διὰ τὴν ἐλπίζομένην παρὰ σοῦ εὐμένειαν καὶ ἀγαθότητα. Ταῦτα μὲν παρακελευόμεθά σοι, ὦ στρατηγέ, παραφυλάττειν, ὅταν αὐτὸς πολεμίοις ἐπελθῶν πολιορκεῖν τὰ ἐκείνων μέλλῃς.

μζ'. Εἰ δ', ὅπερ πολλὰκις συμβαίνει, πόλις ἢ κάστρον, ἢ τι ἕτερον ὀχύρωμα ὑπὸ σὲ ὑπάρχον μέλλει παρὰ πολεμίων πολιορκεῖσθαι, εἰ μὲν δύνασαι τοὺς ἐπερχομένους ἐπιτηδεύσαι, καὶ ἀπρακτὸν αὐτῶν διὰ τῆς σῆς προσβολῆς τὴν βουλήν ἀποδείξαι, τῷ Θεῷ χάρις· εἰ δὲ μήγε, πάντως παρασκευάσεις τοὺς μέλλοντας, πολιορκεῖσθαι· εἴτε αὐτὸς μέλλεις ἐξ ἀνάγκης τινὸς ἐκεῖ παρεῖναι, εἴτε ἕτερός τις τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχόντων ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ ἐμπειρος.

μζ'. Πρῶτον μὲν ἀπάντων χρητῶν ἀναγκαίων εἰς ἀποτροφὴν φροντίσαι τῶν ἐγκλεισμένων ὅσον οἶδας τὸν ἐχθρὸν ἐξαρκεῖν ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ χρόνον, καὶ εἰ μὲν εὐπορία ἐστὶ τοσαύτης ἀποτροφῆς. Ἐπει- τοὶ γε τὴν ἀχρηστον ἡλικίαν ἐκβαλε ἐκ τοῦ ὀχυρώματος πρὸ τῆς τῶν ἐχθρῶν παρουσίας· οἶον γυναῖκας, γέροντας, ἀσθενεῖς, καὶ παιδία, ἵνα τοῖς ἐν δυνάμει οὖσιν ἢ εὐρισκομένοις ἡ δαπάνη ἐξαρκέσῃ· καὶ ἵνα ὁ μέλλων πολιορκεῖσθαι προεπρεπίσῃ μηχανήματα ἀντικείμενα πρὸς τὴν ἀποσοδὴν τῶν πετροδόλων μαγγάνων τῶν ἐχθρῶν.

μη'. Ἀντίκεινται δὲ ταῖς τοιαύταις βολαῖς κίλκρια κρεμάμενα ἐξωθεν τοῦ τείχους κατὰ τοὺς προμαχώνας, ἢ σάρκινα, ἢ σχοινία εἰλημένα, ἢ πόντιλα, ἢ τοὺς ξύλα κρεμάμενα, καὶ κλίμβος δὲ ἐν τοῖς προμαχώσιν οἰκοδομουμένη, καὶ πρὸς τοὺς κριοὺς δὲ ἀντίκεινται τυλάρια καὶ σακκία γέμοντα ἄχυρα καὶ ψάμμον.

μβ'. Πρὸς δὲ τὰς χελώνας ἀρπαγες, ἢ τοὺς ξύλα μεγάλα ἐχοντα ἐξίψη καὶ ἐμπισσόμενα, ὥστε ἢ ἐκστρέψαι αὐτήν, ἢ ἀναλωθῆσαι καὶ γυμνώσαι τοὺς ἐσωθεν τῆς χελῶνος, καὶ οὕτως κατὰ αὐτῶν ἐγγχειρεῖν ἀνεθῆν.

ν'. Ἀλλὰ καὶ πίσσα, δι' ἧς κενομένης ἐμπρησθήσονται, καὶ πῦρ αἱ λίθοι βαρεῖς κατάκεντροι ἀπὸ μαγγάνων ἀφνω χαλῶμενοι διὰ σχοινίων ἢ τοὺς ἀλύσεων, καὶ πάλιν ἀνασπῶμενοι δι' ἐτέρων ἀντιβαρημάτων.

να'. Πρὸς δὲ τοὺς ἐπαγομένους πύργους πυροβόλα εἶδη καὶ πετροβόλοι, ἢ εἰ μὴ τοῦτο ἀντιστῆ, ἀντιπύργους ὁμοίους οἰκοδομεῖν, ἢ διὰ ξύλων, ἢ δι' ἐτέρας ὕλης τοὺς ἐσωθεν τοῦ τείχους· ἂν τις ἐκείνων ἢ ἀπλῶς ὡς ἂν δυνατὸν πρὸς τὴν μηχανὴν τῶν ἐξωθεν ἀντιμηχανᾶσθαι τοὺς ἐσωθεν, καθὼς ἐν τῷ πλάτει μετὰ σχολῆς ἐρευνῶν εὐρήσεις πρὸς ἐκάστην μηχανὴν ἀντεξευρημένα.

νβ'. Ἀνιχνάλον δὲ ἐστὶ τοὺς πύργους τοὺς ἐπιμάχους τοῦ τείχους ἀσκεπεῖς εἶναι, ὥστε τοὺς μαχομένους ἀκωλύτως ἐκείθεν μάχεσθαι, καὶ τὰ μάγγανα εὐκόπως τίθεσθαι καὶ ἐξεργάζεσθαι.

νγ'. Καὶ παραπόρτια δὲ ἐν τοῖς τοιοῦτοις πύργοις ἐκ πλαγίου στενὰ ἀνοίγεσθαι κατὰ τοῦ δεξιῦ μέρους τῶν προσαγομένων μαγγάνων ἐκ τῶν ἐχθρῶν. Ἴνα

πεζοὶ ἐξερχόμενοι ἐκ τῶν παραπυλῶν, καὶ κατὰ χεῖρα ἀρμυβίως τοῖς σκουταρίοις σκεπόμενοι, καὶ ὑπὸ τῶν ἄνωθεν βοηθούμενοι δύνανται ἀποσοθεῖν τὰ μάγγανα. Ἐχειν δὲ ταῦτα πύλας, δι' ὧν δέον ἀσφαλιζεσθαι ἐν καιρῷ, καὶ μὴ μένειν ἠνεωγμένα.

νδ'. Ἀποκρεμῆν δὲ κατὰ τῶν προμαχώνων ξύλα βαρέα πάνυ, κορμία, καὶ μύλους λιθίνους διὰ σχοινίων· ἵνα ἐκ προσάφωσι σκάλας εἰς τὰ τεῖχη κοπτομένων τῶν σχοινίων ἐπιπέσωσιν ἐπάνω τῶν ἀναβαινόντων, καὶ διαφθείρωσιν αὐτούς. Τοῦτο δὲ ἐν κίχλῳ τοῦ τεύχους γινέσθαι κελεύομεν, καὶ μηδένα λαίπειν προμαχώνων, εἰ δυνατόν, ὅστις οὐκ ἔχη ἢ λίθον βαρύτατον, ἢ τοῖς μύλον, ἢ ξύλον μακρὸν καὶ βαρὺ πάνυ, δυνάμενον συντρίψαι καὶ σκάλαν, καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῆς ἀναβαίνοντας.

νε'. Χρῆ δὲ καὶ καταμερίσαι τὴν βοήθειαν δι' ὄλου τοῦ τεύχους, καὶ ἔχειν ἄλλην δύναμιν ἐκ περισσοῦ, ἵνα, τῷ δεομένῳ μέρει, ἐὰν χρεῖα γένηται, βοηθῆ, καὶ μὴ ἀναγκάζωνται ἐν καιρῷ ἀνάγκης ἐκ τόπου εἰς τόπον διατρέχειν οἱ πρὸς παραφυλακὴν τοῦ τεύχους τεταγμένοι, καὶ ἐκ τούτου γομνοῦσθαι τινὰς αὐτοῦ τόπους, ὅπερ ἔστιν ἐπικινδύον.

νς'. Ἐὰν δὲ καὶ διχοστασία ἔσθι παρὰ τινων ἐν τῇ πόλει, ἢ τῷ κάστρῳ· δέον ἢ κάκεινους εἰρηνεῦσαι καὶ συμμίξειν ἐν ταῖς τοῦ τεύχους πεδατούραις τοὺς στρατιώτας (ἐκ τούτου γὰρ οὐδὲ εὐκαιροῦσι στάσιν μελετῆσαι· ἢ κατὰ τοῦ κρινοῦ ἢ καθ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ δοκοῦντες φυλακὴν τῆς πόλεως πιστευθῆναι ἐρυθρῶσιν νεωτερίσαι)· ἢ ἐὰν μὴ τοῦτο, πάντως αὐτοὺς προεξαγαγεῖν ἀλλαχοῦ, καὶ μηδὲν ἐξ αὐτῶν ὑφορᾶσθαι παθεῖν στάσεως ἐν τῇ πολιορκίᾳ, ἀλλὰ καὶ τὰς προδοσίας ὑφορᾶσθαι καὶ ἀσφαλιζεσθαι· ὥστε μὴ δύνασθαι τίνα τοῖς πολέμοις, ἢ γράφειν, ἢ συντυχεῖν ἐκτὸς βουλῆς τοῦ πεπιστευμένου τὴν πόλιν ἢ τὸ κάστρον.

νζ'. Καὶ τὰς πύλας δὲ τῆς πόλεως πιστοῖς ἀνδράσι παραδοθῆναι, καὶ μὴδ' ὀλιως θαρρήσαι τινὰς τῶν στρατιωτῶν ἢ πολιτῶν ἐν τοῖς προοιμίαις μάλιστα τῆς πολιορκίας ἐξέρχεσθαι τοῦ τεύχους καὶ μάχεσθαι, κἂν συμβῆ πολλοὺς καὶ γενναίους εἰς ἀνδραῖαν εἶναι τοὺς ἐγχεκλεισμένους, ἐὰν μήπου καιρὸς γένηται ἢ μάγγανον ἐνοχλοῦν ἐπικινδύνως τῷ τεύχει ἀποσοθεῖν· ἢ ἐκ χειρὸς, ἢ τις ἑτέρα χρεῖα ἀναγκαῖα καὶ καταπειγουσα τοῦτο, ἀλλὰ πάντας ἄνωθεν ἀμύνασθαι, καὶ μὴ ἐξωθεν πληγῶσθαι, ἢ κινδυνεύειν.

νη'. Εἰ γὰρ τι τοιοῦτο γένηται, τῶν δυνατωτέρων ἀνδρῶν ἢ ἀποθησκόντων ἢ πληγουμένων, ὁ λοιπὸς ὄχλος ἐν ἀλιγωρίᾳ γίνεσθαι καὶ εὐχείρωτος τοῖς ἐχθροῖς.

νθ'. Φανερόν γάρ ἐστιν ὅτι ἕως ἂν οἱ ἄνδρες σώζονται καὶ τὸ τεῖχος συνίσταται, ἐκείνων δὲ προδομένων, τὸ λειπόμενον κινδυνεύει.

ξ'. Ἐὰν δὲ προτείχισμα ἔχει ἕτερον ἢ ἡ πόλις, ἢ τὸ ὄχυρμα, οὐκ ἄτοπον βίγλας ἐν αὐτῷ γίνεσθαι ἰσχυρὰς καὶ ἀκριβεῖς, καὶ μάλιστα εἰς τὰς νύκτας, ὅταν καὶ προσφύγειν τινὲς εἰς τοὺς ἐχθροὺς μελετῶσιν, καὶ ἐπιβουλαὶ λαθραῖως κατὰ τοῦ τεύχους δύνανται γίνεσθαι.

A lis exeuntes, et scutis apte se legentes, superiori- bus adjuti mangana depellere possint. Habeant portas etiam quas tempore claudant, neque apertae maneat.

54. Ad primas murorum apponantur ligna gravia admodum, trunci, lapides molares, ut funibus, aut catenis hæc appensa in hostes conjiciantur, et opprimant illos. Hoc autem circumcirca murum fiat, neque pinna ulla prætereatur, si fieri possit, quæ non lapidem aliquem pergravem molarem habeat, vel lignum longum et grave, quod perfringere valide poterit tum scalas, tum illos qui eas conscendunt.

B 55. Hæc et hujusmodi aliæ graves res per universum murum dividantur, aliasque copias in promptu habeant, ut afflictæ parti sicubi opus fuerit succurrant, et ne a loco ad locum murorum custodes excurrant, locaque quædam nudentur præsiidiis, quod valde periculosum est.

56. Si dissensio aliquorum in civitate, aut castello aliquo fuerit, illos pacificare, et in muri pedaturis cum cæteris conjungere oportet: ita fiet ut neque seditionem moliri, vel contra rempublicam, vel contra seipsos possint. Cum enim custodia civitatis illis commendata sit, rebus novis studere erubescunt. Sin hoc fieri nequeat, alio educantur ipsi, et provideatur, ut ne quid seditionis hoc obsidionis tempore per illos concitetur, aut prodicionis aliquid suscipiatur, aut hostibus aliquid prescribatur, aut cum illis communicetur, nisi hæc consilio, et autoritate senatus fiant, cui custodia et summa rerum hoc toto obsidionis tempore concedita est.

C 57. Portulæ civitatum fidelibus viris committantur neque iniitiis obsidionis audeant ulli vel milites, vel cives fidenter extra portas egredi et pugnare, quamvis multi ac strenui intus obsessi atque inclusi fuerint, nisi si aliqua occasio fuerit mangani periculose e muro conturbantis servandi, aut alia quævis necessitas quæ ad exeundum urgeat; sed omnes ex superioribus locis defendant, et non fortis percuciantur aut periclitentur.

58. Si enim tale aliquid fiat, inferiore ex loco viris vel interfectis, vel vulneratis, reliqua turba animo debilitata facile superari ab inimicis potest.

59. Manifestum est enim quod quoad viri servantur, murus integer consistit: illis jam proditis, reliqua turba in periculo est.

60. Si enim propugnaculum aliud habeat, vel munitio, haud absurdum fuerit excubias ibi fortes et accuratas collocare, noctuque potissimum, cum vel quidam descere ad hostes studeant, vel insidiam clanculum muris strui possint.

61. Confectiones sagittarum, aut lapidum, aut A telorum, inaniter et temere e muro sæpe fiant : ex eo enim fiet ut hostes se despici contempnique putent quasi intertes atque ignavi.

62. Sin ex cisterna aquam habeant potabilem, non ex fonte aliquo jugem, aut ex piscina quotidiana exhaustionem minuentem, dividatur aqua omnibus provisione quadam, neque quisvis fortuitus potestatem habeat pro arbitratu suo eam absumere.

63. In reliquo commeatu similiter omnia cum moderatione distribuantur, ut et omnibus satis sit, et obsessi firmi fortesque custodiantur.

64. Excubiæ diligenter et accurate custodiantur. Observetur etiam custodia quædam commeatu, ut ne facile a quovis plebeo decipiatur.

65. Præfectus diligenter adhortatione sua reliquos intus obsessos animet, et alacriores ad pericula laboresque sustinendos faciat, donec vel copiis tuis impulsus, vel alia quæpiam de causa concitati hostes ab obsidione discedant. Incursiones quoque quantas maximas potest imperator in obsessores faciat, diversisque quantum potest irruptionibus invadat : tumoresque dispergat, alium maximum exercitum adventare : et quæcunque talia perterrefacere hostes possunt.

66. Hæc quæ a me commemorata sunt, obsessus faciat, et alia quædam adversus singulas obsessorum machinationes præparabit, et ad prædictas hostium machinationes suas adhibens, confestim C intelliget quemadmodum adversum singulas machinationes pugnare possit.

67. Non prætermittam hoc loco, quod mihi inquirenti diligenter cognitum, atque inventum est (quanquam hoc tempore minime usitatum frequentatumque sit) quomodo clanculum, et celeriter munitionem aliquam extruere in hostium finibus imperator possit. Considerandus primum locus aliquis firmus, qui decem, aut duodecim diebus arido ligno circumjici possit, si quando gravis aliquis incursio hostium timetur : deinde si abundantia aliqua lignorum, lapidum, laterum in promptu sit, et si aqua ibi, vel præsto sit, vel parari possit.

68. Parabis artifices idoneos, portas, et manganæ murorum, et præsidia idonea peditum armorum strenuorum, præfectorumque prudentum, ac nobilium : curruum quoque subsidia quasi ad fossatum instruendum et firmandum : commeatum præterea trium aut quatuor mensium, vel si opus sit universæ ætatis : pastus vicinos ac finitimos omnes incendens. Sin ad comburendum difficiles fuerint, absumant universos, tumoresque disperges, velle te alio in loco incursionem adversus hostes facere, et præsidia quædam ad eum locum de quo rumor est mittes, ut ibi te expectando hostes vexentur, tumque subito ante diem unum animabis eos qui in hanc munitionem ingressuri

ἔσ'. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἀκονίσματα ἢ διὰ τόξων ἢ διὰ λίθων, ἢ διὰ τοξοβολιστρῶν μὴ ἀκαίρως καὶ μάτην ἐκ τοῦ τείχους ποιεῖν, καὶ ἐκ τούτου εἰς καταφρόνησιν γίνεσθαι αὐτὰ τοῖς ἐναντιοῖς ὡς μὴ ἐνεργοῦντα.

ἔβ'. Ἐάν δὲ ἀπὸ κινιστέρας ἔχουσι τὸ πόσιμον ὕδωρ, καὶ οὐκ ἀπὸ πηγῆς ἀδιαλείπτου, ἢ ἀπὸ πλεθροῦ ὀλιγοῦμενον, τὸ ὕδωρ μέτρῳ τινὶ καὶ διοικήσει γίνεσθαι τὴν διανομήν, καὶ μὴ ἔχειν ἐπ' ἐξουσίας τὸν θέλοντα ὡς ἀρέσκει αὐτῷ δαπανᾶν.

ἔγ'. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης δαπάνης συμμέτρως ἅπαντα γίνεσθαι, ἵνα καὶ ἀρχῆ, καὶ εὐρώστους τοὺς πολιορκουμένους φωλάτῃ.

ἔδ'. Τὰς δὲ βίβλας ἐπιμελῶς κατὰ διαδοχὴν γίνεσθαι, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς νυξί. Ἐν παραφυλακῇ δὲ τηρεῖσθαι καὶ τὴν δαπάνην, εἰς τὸ μὴ εὐκόλως ὑπὸ τῶν τυχόντων διαρπαζέσθαι.

ἔε'. Παραρνεῖν δὲ συνεχέστερον τὸν κρατοῦντα τοὺς ἐντὸς διὰ λόγων, καὶ προθυμοποιεῖν πρὸς τὴν ὑπομονήν, ἕως εἴτε διὰ τῆς σῆς δυνάμεως, εἴτε δι' ἐτέρας αἰτίας ὁ καιρὸς τῆς ἀναχωρήσεως τῶν ἐχθρῶν. Ἐπιδρομὰς δὲ ποιεῖν τὸν στρατηγὸν ὅσον ἡ δύναμις ἅπαντ' ἀκατὰ τῶν πολιορκουμένων διὰ τινων διαφόρων προσβολῶν καὶ φήμης, ὡς ἐτέρου πλείστου στρατοῦ ἐπιρχομένου, καὶ ὅσα θροεῖν δύναται τοὺς πολεμίου.

ἔς'. Ταῦτα μὲν οὖν πολιορκουμένοις ποιήσειε ὅσα μοι εἰρηται, καὶ ἕτερα δὲ τινα προσεπινοήσειε τὰ ἐναντία πρὸς ἕκαστον τῶν παρὰ τοῦ πολιορκουόντος μηχανωμένων, καὶ παρ' ἡμῶν εἰρημένων ἔμπροσθεν, ἀντιτεθειὲς ἐκείνοις τὰ ἴδια ἐκ τοῦ ἐναντίου. Αὐτόθεν γὰρ ἐπινοήσει πῶς δεῖ ἕκαστῳ τῶν ἐπαγομένων ἀντιμάχεσθαι.

ἔζ'. Οὐ παραλείψω δὲ καὶ ὅπερ μοι ἐρευνῶντι εὐρηται καὶ ἀνέγνωσται, εἰ καὶ μὴ νῦν ἐστὶ περισπούδαστον, περὶ τοῦ πῶς δυνατὸν λαθραίως διὰ τάχους κτερίζειν φρούριον τὸν βουλόμενον στρατηγὸν ἐν μεθόρῳ πολεμίων ἀλλαχοῦ που λαμβάνοντα τοὺς ἐχθρούς. Πρῶτον μὲν γὰρ δεῖ σε κατασκοπεῖσαι τόπον ὄχυρόν, δυνάμενον διὰ δέκα ἢ δώδεκα ἡμερῶν διὰ ξηρᾶς ὕλης περιβληθῆναι ἐν καιρῷ ἐπιφόδου προσβολῆς τῶν πολεμίων, καὶ ἂν εἰσὶν ὕλαι πλησίον λίθου, ἢ ξύλου, ἢ πλίνθου ἐτοίμης, καὶ ἐστὶν ὕδωρ, ἢ ἐπινηθῆναι δυνατὸν.

ἔη'. Καὶ προπαρασκευάσαι τεχνίτας ἱκανοὺς, καὶ πόρτας, καὶ μάγγανα τείχους, καὶ βοήθειαν ἀρκούσαν πεζῶν ἐνόπλων καὶ γενναίων μετὰ ἀρχόντων φρονίμων καὶ εὐψύχων, ἕμα καὶ ἄμαξῶν, ὡς εἰς φοσσάτου τάξιν καὶ ἀσφάλειαν αὐτῶν καὶ δαπάνην τριῶν ἢ τεσσάρων μηνῶν. Καὶ εἰ καιρὸς ἐστὶ θέρους ἐμπρῆσαι τὰς βοσκὰς τὰς πλησίον τοῦ τόπου· εἰ δὲ κατῆναι δυσχερεῖς εἰσιν, καταδαπανῆσαι αὐτάς, καὶ διαφημίσαι ὡς ἐν ἐτέρῳ τόπῳ ποιήσεις κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπέλευσιν· καὶ βίμψεις βοήθειαν ἀσφαλῆ κατὰ τοῦ φημιζομένου τόπου, ἵνα ἐκεῖ προσδοκῶντες περισπῶνται οἱ ἐχθροὶ, καὶ τότε πρὸ μιᾶς ἡμέρας θαρρήσει τοῖς ὀφείλουσιν εἰσελθεῖν ἐν τῷ τόπῳ, καὶ τινὰ μὲν δῶρα δοῦναι εἰς προτροπὴν αὐτῶν, τινὰ δὲ

καὶ ἐπαγγέλλεσθαι, καὶ αἰφνίδιον ἐν ἑτέρῳ τόπῳ τῶν Ἀ ἐχθρῶν ἀσχολουμένων μετὰ παντός τοῦ στρατοῦ ἐπιστήης τῷ ὤρισμένῳ σοι τόπῳ, καὶ στήσεις βίγλας ἀσφαλεῖς, καὶ οἱ πεζοὶ ἀπληχεύουσι κύκλῳ τοῦ ὀχυρώματος, καὶ τάφρον βαθυτάτην ποιήσεις, εἰ ἐπιδέχεται ὁ τόπος.

Ἔθ'. Καὶ εἰ μὲν λίθος, ἢ πλίνθος εὐρίσκειται, οἰκοδομήσαι ξηρὸν δεῖ, καὶ δῆσαι διὰ ξύλων ἀσφαλῶς καὶ συνεχῶς· εἰ δὲ ξύλα μόνον εἰσὶ, δι' αὐτῶν ἀποκλείσαι ἄλλῃον καὶ ὀχυρὸν τόπον καὶ μὴ μέγαν τέως.

ο'. Μετὰ δὲ τὸ ἀποκλεισθῆναι αὐτὸν κατὰ τὸν λεχθέντα τόπον (20), εἰ μὲν ὀρήσῃσιν οἱ ἐχθροὶ κατὰ τοῦ τόπου, καὶ οἶδας δεῖ οὐ δύνασαι πρὸς μάχην ἀντέχειν, τότε ἀναχωρήσεις πρὸ τῆς παρουσίας αὐτῶν, καταλιπὼν ἰσῶθεν τοὺς ἱκανοὺς, καὶ ἀπληχεύσεις πλησίον τοσοῦτον, ὥστε μήτε ἐγγὺς τῶν ἐχθρῶν εἶναι, καὶ ἀναγκασθῆναι πολεμῆσαι, μήτε μήκοθεν τῶν ἐν τῷ ὀχυρώματι, ἵνα μὴ εὐκαιροῦντες οἱ ἐχθροὶ σφοδρῶς ἐπίκεινται τοῖς ἰσῶθεν.

σα'. Δώσεις δὲ σημεῖον τοῖς ἐν αὐτῷ, τί μὲν ἐν τῇ ἡμέρᾳ, τί δὲ ἐν τῇ νυκτὶ ὀφείλουσι ποιεῖν, δι' οὗ φανερὸν ἔσται σοι, ἐν ποίᾳ εἰσὶν οἱ ἀποκλεισθέντες καταστάσαι.

σβ'. Εἰ δὲ δυνατὸν διὰ πεζικῆς μάχης ἀποσοδηθῆναι τοὺς ἐχθροὺς, ἐὰν ἄρα περιστάσις, ὡς εἰπὼς, συμβῇ τοῖς ἐν τῷ φρουρίῳ, οὐδὲ τοῦτο δεῖ ὑπερτίθεσθαι, ἵνα μὴ ἰσῶθεν κινδυνεύουσιν.

σγ'. Ὅταν δὲ ἄδεια γένηται, εὐθέως κατὰ ἄλλῃον ἀποτειχίζεῖν χρὴ τὸ προσποιητὸν οἰκοδόμημα καὶ ἐν χωρίῳ ἰσχυρῷ κτίζειν αὐτὸ καὶ ὀχυροποιεῖν, καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐν αὐτῷ φροντίζειν.

σδ'. Γίνονται δὲ αἱ τοιαῦται ἐγχειρήσεις ἀρμοδίως κατὰ καθάλλαικου (21) ἔθους, περὶ τὸν Ἰούλιον, ἢ Ἀβγουστον, ἢ Σεπτέμβριον μῆνα, ἔταν ἡ βοτάνη εὐκαίρως ξηραίνουμένη καὶ ἔσται (22), καὶ οἱ καθάλλαικοὶ τῶν ἐχθρῶν στενοῦνται παρακαθῆσαι χρόνον ἱκανόν.

σε'. Εἰ δὲ ἀπόρως πρὸς τὸ ὕδωρ ὁ τόπος ἔχει, μηδὲ βρυτοῦ ἐν αὐτῷ ἂντος, μηδ' ἐν ὀρύγματι εὐρισκομένου, δεῖ ἢ πῖθους ὀστρακίνας, ἢ βουττία τέλεια προετρεπίζειν, καὶ γεμίζειν ὕδατος, καὶ κόχλακας ἐν αὐτῷ ποταμίους ῥίπτειν, εἰς τὸ ἀνταρξέσαι μέχρι τῆς τοῦ χειμῶνος, καὶ φθάσαι καὶ κινστέρινα οἰκοδομηθῆναι, καὶ θυβρίον ὑποδέξασθαι ὕδωρ.

σς'. Ἴνα δὲ μὴ, ὡς εἰπὼς, ὄρη ἀκίνητον μένον τὸ ὕδωρ ἐν τοῖς ἀγγείοις, καὶ δοχεῖα μικρὰ δέον αὐτοῖς παρατίθεσθαι, ἵνα κατὰ ἄλλῃον ἀποστάζον τὸ ὕδωρ ἐν αὐτοῖς κίνησιν δέχεται· ἅμα δὲ τοῦ πληροῦσθαι τὰ δοχεῖα πάλιν ἀποκανοῦμεν τοῖς πῖθοις ἢ τοῖς βουττίοις τοῦτο, ἵνα διὰ τῆς κινήσεως ταύτης διακινῆται τὸ ὕδωρ καὶ μὴ ἀφανίζηται.

στ'. Χρήσιμον δὲ ἔστι καὶ τὸ σανίδα προπαρασκευάσαι παχυτέραις, καὶ ἐν κατορύγματι συμπηξαι αὐτάς ὡς ἐπὶ σαρκίου, καὶ διὰ πίσεως καὶ στυππίου

sunt, et quaedam dona illis ad impellendos eos dabis, quaedam vero etiam praeterea promittes, ac subito hostibus jam alio in loco occupatis, universo cum exercitu ad definita loca pervenies, et excubias tutas collocabis, et pedites circumcirca munitionem instrues, et fossam altissimam, si id locus admittat, facies.

69. Si lapides, aut lateres ibi fuerint, locum aridum exaedificabis, lignisque tuto ac assidue illigabis: sin ligna solum fuerint, includendus locus lignis est firmandusque.

70. Ubi hic locus ad praedictum modum inclusus fuerit, hostesque eum locum adoriantur, neque illorum impetum sustinere poteris, ante adventum hostium discedes, homines satis multos atque idoneos ibi relinques: vel prope eum locum castra pones, ut neque prope cum sis, praelari cum hostibus cogaris: neque longius de munitione discedas, ut ne opportunitatem hostes nacti vehementer inclusos hac munitione invadant.

71. Signum aliquod illis certum interdum dabis, atque aliud certum noctu, quo cognitum tibi erit quonam in statu sint.

72. Si pedestri praello repelli milites possunt, ubi aliqua molestia inclusos circumstat, ne hoc quidem praetermittendum est, ut ne in aliquod periculum veniant.

73. Ubi aliqua securitas jam est, paulatim aedificare oportet susceptam munitionem, firmamque eam ac robustam facere: omniumque necessarium rerum curam suscipere.

74. Hujusmodi rerum aggressiones idoneae adversus equestres copias, Julio, Augusto, aut Septembri mense suscipiuntur, quando herba omnis arefacta exustaque est, equitesque hostium impediuntur diu in eo loco consistere.

75. Si defectus hic locus aqua fuerit, neque natura ibi sit, neque in fossa ulla inveniatur, vel dolia testacea, vel buttia integra parare, atque aqua explere, et colchlaces fluviatiles conjicere, quae illis ad hibernum tempus sufficiant, cisternaeque aedificentur ad aquam pluviam excipiendam.

76. Ut ne aqua oleat immota stans, sub vasis receptaculis quaedam ponantur, ut paulatim defluens aqua motum capiat: ubi autem completa haec receptacula fuerint, rursus in dolia et buttia infundantur, ut hoc motu aqua perfata minime corrumpatur.

77. Utile autem fuerit asseres praeparare crassiores, et in fossa eos conjungere, tum sarpio, piec, stuppa, juncturas omnes firmare nodosque ido-

NOTE.

(20) Τόπον. Scribe, τόπον.

(21) Καθάλλαικου. Scribe, κακαρικού.

(22) Καὶ ἔσται. Scribe, καίεται.

donec aptare, tum ordine quodam cisternas mediciores apparare viginti numero, decem pedum latitudine, altitudine autem octo, aut decem, donec omnes cisternæ ad aquam omnem capiendam habiles fuerint. In majoribus enim vasis diutius aqua permanet. Transtra autem quedam lignea trabesque ad continenda latera cisternarum adhibeantur, ut ne aquæ multitudine disrupti aseres discedant, aquaque omnis effundatur.

78. Itaque igitur de hac re nobis dictum sit, ut tempore hoc desiderante huiusmodi apparatus in promptu habeas. De obsidione igitur aliisque rebus hæc sint satis.

CONSTITUTIO XVI.

De incursionibus post bellum.

1. Restat jam ut quæ post exitum belli futura sunt, dicamus. Si enim exercitum bene instruxeris, Deo propitio speramus victoriam consequenturam.

2. Ac primum gratiæ Domino nostro Jesu Christo agendæ, vel ante victoriam belli aliquid pium promittendum, quod promissum post belli exitum faciendum sit.

3. Deinde persecutaberis, qui se in bello strenue gesserint, illisque idoneos honores habebis, ignavos autem quo par est supplicio constringes.

4. Strenuos viros iis muneribus honorabis: integras armaturas, si quæ claræ illustresque fuerint, ac de bellicis spoliis quæ commoda sunt, illis dabis, honoribusque pro dignitate ex æquo ac bono unumquemque, ut cohortes milliarias, cohortes, centurias, reliquasque consuetas sub dominatum tuum subjectas multitudines. Plebeios milites, qui strenui fuerint, minoribus donis; præfectos autem majoribus honorabis: ita enim fiet ut majori fortiorique animo sint qui dimicabunt, si ea quæ cupiunt in primis assequantur.

5. Ubi enim honores et præmia habentur bonis, supplicia et pœnæ afferuntur malis, ibi bonam spem habebit exercitus: mali enim in formidine peccandi erunt, boni vero ut strenui sint laborabunt.

6. Neque vero solum unicuique singulatim viro honores habebis, sed etiam integras cohortes, cohortes milliarias, ac turmas præmiis decorabis. Res hostium militibus diripiendas dabis, sive apparatus aliquis, sive impedimenta, sive tuidum, sive civitas, sive castellum fuerit: nisi si captivis rebusque direptis aliquid melius ac præclarior facias.

7. Quid enim causæ esse potest, cur non e bellicis spoliis strenui milites præmia haberent; venatores enim cernimus canes suos venationis suæ

κατασφαλισσασθαι τὰς ζεύξεις ἤτοι τοὺς ἀρμούς αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇξὶ ξυλίνῃς κινστέρῃς συμμέτρου κατασκευάσαι, εἴτε μίαν, εἴτε πλείους, ἐχούσας εἰκοσι ἐπὶ δέκα πόδας τὸ πλάτος, τὸ δὲ ὕψος ἑκτὼ ἢ δέκα, μέχρις οὗ ἐγγύρηγοι αἱ κινστέρναι γίνωνται· δηλον γὰρ ἔστιν ὡς ἐν τοῖς μειζοτέροις ἀγγείοις πλέον τὸ ὕδωρ διαμένει. Κατόχια δὲ ξύλινα ἐν τῷ μέσῳ τῶν κινστέρων ὅσον συνδέσμους ὡς τραπέζια δεῖ βάλλεσθαι καὶ σανίδας παχείας, ἵνα μὴ τῷ πλήθει τοῦ ὕδατος βιαζόμενα αἱ σανίδες στρέφονται, καὶ τὸ ὕδωρ ἀπολλύωσιν.

ση'. Οὕτω μὲν ὄν καὶ περὶ τούτου εἰρήσθω, ὅπως ποτὲ καιροῦ καλοῦντος ἔχη; δι' ἐτοίμου καὶ τὴν τοιαύτην διάταξιν. Τσαῦτα μὲν σοὶ καὶ περὶ τε πολιουρίας καὶ τῶν ἄλλων εἰρήσθω.

B

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΓ' (23).

Περὶ τῶν μετὰ τὸν πόλεμον.

α'. Ἐφεξῆς δὲ τούτων καὶ ὅσα μετὰ τὴν πόλεμον ἐκθασιν δεόν γίνεσθαι βητέον. Καὶ γὰρ ἐὰν καλῶς ἐκτάξης τὸ στράτευμα, μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἐλπίζομεν καὶ τὴν νίκην παρέτεσθαι.

β'. Καὶ πρῶτον μὲν ἀποδώσεις Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τὴν εὐχαριστίαν, καὶ εἰς ἐπηγγελίῳ πρὸ τῆς νίκης τοῦ πολέμου ἀποδώσει μετὰ τὴν νίκην χαριστήριον, μὴ ἀμελήσης ἀποδοῦναι.

γ'. Καὶ εἶθ' οὕτως ἀνερευνησεις τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν τοῖς τῆς μάχης κινδύνοις, καὶ τούτους ἀνευρίσκων τίμησον αὐτοὺς δωρεαῖς καὶ τιμαῖς ταῖς ἐκάστῳ πρεπούσαις· τοὺς δὲ κακοὺς φανέντας κόλαζε.

C

δ'. Τιμήσεις δὲ τοὺς ἀριστεύσαντας δωρεαῖς τοιαύταις, ὅσον πανοπλίας ἐπιδώσεις τερπνὰς, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ πολέμου συνηγμένα σκύλα διανεμῆς αὐτοῖς· τιμήσεις δὲ καὶ εἰς ἀξιώματα κατ' ἀναλογίαν ἀρμοδίως ἕκαστον, ὅσον εἰς δρουγγαρίους, εἰς βάνδα, εἰς κενταρχίας, καὶ εἰς τὰς ἄλλας συνήθεις ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν ἀρχοντικὰς προβολὰς, τῶν μὲν λιτῶν στρατιωτῶν τοὺς ἀνδραγαθήσαντας εἰς μικροτέρας τιμὰς, τῶν δὲ ἀρχόντων εἰς μείζονας ἀρχὰς· οὕτως γὰρ μεγαλόψυχοι καὶ γενναῖοι ἔσονται οἱ ἀγωνιζόμενοι τυγχάνοντες μάλιστα καὶ ὧν ἐπιθυμοῦσιν.

ε'. Ὅπου δὲ τιμαὶ μὲν καὶ κέρδη ἀποδίδονται τοῖς ἀγαθοῖς, τιμωρῖαι δὲ ἐτάγονται τοῖς κακοῖς, ἐνταῦθα καλὰς ἐλπίδας ἔχειν ἐξ ἀνάγκης τὸ στρατόπεδον· οἱ μὲν γὰρ κακοὶ φοβοῦνται ἀμαρτάνειν, οἱ δὲ ἀγαθοὶ σπουδάζουσιν ἀνδραγαθεῖν.

ς'. Καὶ μὴ μόνον κατὰ ἓνα ἄνδρα τὰς ἀμοιβὰς ἀποδίδου, ἀλλὰ καὶ ὅλον τάγμα, ἢ δρουγγον, ἢ τούρμαν, ἀνδραγαθήσαντας ἐπίτραπε διαρπάξαι τὰ τῶν πολεμίων τοὺς στρατιώτας, εἴτε ἀποσκευαὶ εἰσιν, εἴτε τὸ τοῦλδον, εἴτε πόλις, ἢ κάστρον, ἢ τι ἕτερον· ἐὰν ἄρα μὴ βούλη χρηστότερόν τι περὶ τῶν ἐαλωκότων καὶ πραγμάτων καὶ αἰχμαλώτων βουλευέσασθαι.

ζ'. Καὶ πῶς γὰρ οὐ δίκαιον τοῖς εἰρημένους ἀπὸ τῶν πολεμίων σκύλοις τοὺς ἀριστεύσαντας στρατιώτας φιλοτιμείσθαι; ὀρώμεν γὰρ ὅτι καὶ τοὺς κυν-

NOTE

(23) In cod. Laur. est cap. 15

ηγετοῦς κύνας οἱ κυνηγοὶ τοῦ θηρευομένου ζώου ἐπὶ αἵματι, καὶ ποτε καὶ τοῖς ἐντοσθίοις δελεάζειν ἀναγκαῖον ποιοῦνται, ἵνα προθυμότερους καὶ πάλιν εἰς τοῦς ἀγῶνας τῆς θήρας ποιήσωσιν. Οὕτως γὰρ μάλιστα, εἰ καὶ μήπω τέλος δέξεται ὁ πόλεμος, προθυμότερος ὁ στρατὸς πρὸς τὰς μάχας γενήσεται.

η'. Διαφέρει γὰρ ὁ πόλεμος τῆς μάχης· ὁ μὲν γὰρ πόλεμος ἀπὸ ἀρχῆς καὶ μέχρι τέλους καὶ καταπαύσεως τῶν μαχομένων λέγεται, πολλὰς ἐν αὐτῷ μάχας περιέχων· ἡ δὲ μάχη μερικὴ λέγεται πόλεμος, πολλάκις γινομένη ἐν τῷ τοῦ καθ' ἑαυτοῦ πολέμου καιρῷ, καὶ ἀπογινόμενη. Οὐ μὴν δὲ πάντοτε τέλος ἐπάγουσα πολέμου, ἀλλὰ πρὸς τὴν χρείαν καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ πολλάκις ἐν ὅλῳ τῷ τοῦ πολέμου καιρῷ τὰς συμβολὰς ποιούμενη.

θ'. Τὰς δὲ ἀρπικὰς οὐκ ἐπὶ πάσης μάχης λέγομεν γίνεσθαι, ἀλλὰ ποτὲ μὲν, ποτὲ δὲ οὐ, καθὼς αὐτὸ συμφέρον ἀπαιτήσει τοῦ καιροῦ.

ι'. Καὶ τὰ μὲν αἰχμάλωτα σώματα πιπράσκειν τὸν στρατὸν· εἰ δὲ χρημάτων ἔστι χρεία, καὶ δαπάνης κοινῆς καὶ μεγάλης, πάντα πρὸς· εἰ ἀναφέρεσθαι κήρυξον, καὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν καὶ σοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχόντων ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐπισηρευομένων χρημάτων χαλίνουσιν, καὶ ἀναλογίζου τὴν χρείαν τῶν ἀναγκαίων. Καὶ οὕτως δύνασαι τὴν τοῦ κοινοῦ δαπάνην κατὰ τὸ δυνατόν ἀναλῶσαι, καὶ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ ἀγωνισαμένους παραμυθῆσθαι, εἰ μὲν δύνασαι διὰ χρημάτων, εἰ δ' οὐκ ἔπαρκει, διὰ τιμῶν καὶ ἀξιομάτων.

ια'. Τοὺς δὲ αἰχμαλώτους πρὸ τοῦ τελείως καταπαῦσαι τὸν πόλεμον μὴ κτείνει, καὶ μάλιστα τοὺς ἐνδόξους καὶ μεγάλους παρὰ τοῖς πολεμίοις ὄντας· ἐνθυμούμενος τὸ ἄδηλον τῆς τύχης, καὶ τὸ παλιντροπὸν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῆς νίκης· ἐν ἔχῃ, εἰ γὰρ συμβῆ ἢ τῶν ὑπὸ σὲ τινος κρατηθῆναι, ἢ κάστρου γενέσθαι ἰδίου σου ἔλθωσιν, δι' αὐτῶν ἀντικαταλλάττειν καὶ ἀνακαλεῖσθαι τὰ, ὡς εἶδος, συμβαίοντα ἡτήματα· καὶ ἀνεῖ τῶν πολεμίων αἰχμαλώτων ἀναλάβῃ· τοὺς φίλους καὶ συμμάχους· εἰ δὲ [μὴ] βούλονται τοῦτο ποιεῖν οἱ πολεμίοι, τότε δικαίως κατὰ τὸ ἴσον ἀμύνου, διαχωρῶμενος ὡς βούλη ἐπὶ λύπῃ τῶν ἐναντίων.

ιβ'. Μετὰ δὲ τὰ κατορθώματα καὶ τοὺς ἀγῶνας, ὁ στρατηγὴς καὶ πρὸς εὐχάρας ἔχουν τραπέζας καὶ ἀριστα προτρέπου καθίστασθαι τοὺς τε ἀρχοντας, καὶ τοὺς σου στρατιώτας, τὰ μὲν διὰ σοῦ αὐτοῦ, τὰ δὲ διὰ τῶν ἀρχόντων, τὰ δὲ διὰ τῶν κοντουβερνίων ἰδίων, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν κερδηθέντων ἀπὸ τῶν πολεμίων. Καὶ οὕτως διὰ πολλῶν ἀριστοποιεῖσθαι καὶ ἀναπαύεσθαι τοὺς στρατιώτας παρασκευάζει· ἵνα εἰδότες ὅλων ἀξιοῦνται μετὰ τὸ παρελθεῖν τοὺς πολεμίους ἀγῶνας οἱ ἀριστεύοντες καὶ οἱ νικήσαντες, προθυμότεροι γένωνται πρὸς τὸ ὑπομένειν πάντα πρὸ τοῦ νικῆσαι, καὶ πρὸς τοὺς πόνους μᾶλλον ἐτοιμότεροι.

ιγ'. Προνοῦ δὲ μάλιστα καὶ τῆς τῶν νεκρῶν ταφῆς, μήτε καιρὸν, μήτε ὥραν, μήτε τόπον, μήτε φόβον, προφατιζόμενος, κἄν τε νικῶν τύχης, κἄν τε ἡττώμενος· πάντοτε μὲν γὰρ κελὸν καὶ ὄσιον ἢ πρὸς τοὺς τεθνηκότας εὐσέβεια· ἀναγκασία δὲ μάλιστα ἢ ἐπὶ

A sanguine inescare, interdum etiam intestinis donare, ut ad persequendas feras alacriores fiant. Ita ante belli exitum si munerabuntur milites, alacrior exercitus ad bellum gerendum fiet.

προθυμότερος ὁ στρατὸς πρὸς τὰς μάχας γενήσεται.

8. Bellum a pugna differt: bellum enim ab initio usque ad finem et omnium militum cessationem, multas dicitur in se pugnas continere: pugna autem pars quaedam quasi belli dicitur, quæ in universo bello saepe est, sæpe abest, quæ tamen finem belli non affert. Etenim sæpe bis, sæpe ter, aut etiam frequentius, pro rerum gerendarum necessitate, in bellum configunt.

B 9. Insectationes hostium non semper post pugnam, sed interdum sunt, interdum non, quemadmodum necessitas belli exigit.

10. Quæ bello capiuntur vendat exercitus: sin pecuniis aut comæatu opus sit omnia ad te abduci jubebis, tuamque ac reliquorum præfectorum cupiditatem iis pecuniis collectis obstrue, et necessariorum rerum inopiam commemora. Atque ita potes rerum necessariorum ac comæatus inopiam supeditare, eosque qui in prælio dimicant sublevare, si potes, pecunia, sin minus hoc satis fuerit, honoribus et dignitate.

C 11. Captivos ante bellum confectum, ne interficias, nobilesque in primis ac illustres viros: reputare enim debet ancipitem belli exitum, incertosque casus, conversionemque rerum et victoriæ quam habes. Aut si contingat aliquos de tuis, aut castellum aliquod capi, illis commutes et resarcias objecta damna, et pro hostibus captivis amicos sociosque recuperabis. Sin minus hoc hostes voluerint, ex æquo tum et bono illos ulcisceris, ad vendandos hostes illos pro arbitrato tuo trucidabis.

D 12. Post res aliquot bene gestas in prælio, ac dimicationes quasdam feliciter cadentes, ad epulas et convivia et lautiora prandia tum præfectos tum milites partim per contubernia, ex iis quæ bello capta sunt præparabis, atque adeo prandeant hilarenturque milites: efficies enim ut qui strenui sunt, sentientes quibus rebus ac lætitiis post victoriam fruentur, alacriores ad omnia ante victoriam sustinenda pericula sint, et ad labores magis prompti.

13. De sepeliendis mortuis admodum laborabis, neque tempus, neque occasionem, neque locum, neque timorem causans. Pulchrum enim piusque esse videtur, mortuis sepulturam parare. Necessaria autem cum primis res est iis qui bello cadunt,

pietas enim ea in re monstratur, et viventes magnopere hoc facto consolationem capiunt. Quemadmodum in istis fieri videt, unusquisque, ita secum futurum arbitrabitur, si in bello occumbat. Si enim insepultos disjectosque esse videat, suum secum statum reputabit, hanc contumeliam moleste feret, et mortem quantum potest in prælio refugiet, ne insepultus abjiciatur. Sin honores mortuis laudaque illis qui occubuerunt proponantur, excitabitur magis ad quævis pericula discriminaque in bello subeunda.

14. Sin contingat exercitum tuum superari, eos qui in discrimina hæc evaserunt, oratione excitabis, et alacres quantum potes illos reddes, et offensionem belli acceptam occultis incursionibus atque insidiis resarcies.

15. Solent enim homines rebus feliciter gestis ad seipso conservandos negligentiores esse: quando enim victos contemnunt, seipso negligunt. Atque ita felicitas rei gestæ sæpe fortunatos magis quam victos et superatos lædit.

16. Tu enim qui offensionem belli accepisti per te ex iis quæ perpessus es didicisti teipsum de cætero tutum conservare: ille autem qui rerum prosperitate affluit, adversam fortunam non sentiens, nulla provisione et cautione utitur ad ea declinanda, quorum nullum adhuc sensum habuit. Sæpe est enim hoc sapientis cujusdam verbum. Timor opportunus, sedula incolumitas est: contemptio importuna, insidiabilis audacia est.

17. Si intermissionem belli feceris vel verbis vel pactis et conventionibus, pacta tua diligenter servabis, neque hostes invades, atque imparatus adversus hostes eris, sed quiesce quasi in pace esses, propter inducias cum hostibus factas, apparatus autem copias quasi ad bellum semper habeto, propter hostium foedifragas et nec opinatas incursiones.

18. Par est autem ut neque improvidus hoc tempore sis, nec rursus aliquid impium præter inducias, Deo teste, factas committas, sed circumspectus sis ad hostium dolos atque insidias devitandas: obscuræ enim sunt hostium inducias tecum facientium voluntates. Sed tu sic te geras, ut nullam illis injuriam pietatis causa facias: hostium tamen perfidiam cavebis, ut ne ab illis, propter impios illorum conatus, lædaris.

19. Omnia enim ad Dei vindictam referre, sinceri animi non est. Non confestim enim divina vindicta infertur, sed quando omnium procurator et administrator Deus hoc futurum decernit. Quis enim novit quando injuriam inferre moliantur hostes, utrum illi trucidandi sint, tu vero conservandas?

20. Licet igitur nobis eodem modo res nostras

Α τοὺς πίπτουσιν ἐν μάχῃ. Καὶ γὰρ καὶ ἐν ἐκείνοις τὸ δαιμόνιον δείκνυται, καὶ πρὸς τοὺς ζῶντας μεγάλην παραμοθίας ἀπόδειξις. Ἐκαστος γὰρ τῶν στρατιωτῶν ὄρων τὸ γινόμενον, οὕτως ἑαυτὸν νομίζει παθεῖν. Εἰ μὲν γὰρ ἀτάφους ἴδῃ χειμένους ἢ σπαρασσομένους τοὺς πίπτοντας, ἑαυτὸν λογιζόμενος, ἐπαχθῶς φέρει τὴν ὕβριν, καὶ φύγει τὸ παθεῖν τι τοιοῦτον μαχόμενος καὶ ἀταφος καταλειφθῆναι. Εἰ δὲ τιμῆς ἀξιοῖτο καὶ μετὰ τὸ πεσεῖν καὶ μνήμης ἀγαθῆς ὁμοίως, ταῦτα συνορῶν οὐ παραιτήσεται προθυμότερον ἀγωνίσασθαι.

Β εἰ δὲ οὕτω συμβῆ ὥστε ἡττηθῆναι τὸ στρατεύμα, μὴ ἀμίλει τοῦ ἀνακτήσασθαι τοὺς ἀνασθεθέντας διὰ λόγων καὶ προθυμοποιῆσαι αὐτοὺς, ἀλλὰ σπούδαζε καὶ ζῆτει καιρὸν ὥστε ποτὲ καὶ μᾶλλον ἐπανορθώσασθαι τὴν ἐλάττωσιν διὰ κρυφίων ἐφέλων ἢ ἐγκρυμμάτων.

Γ εἰδῶσιν γὰρ πολλάκις οἱ εὐπραγοῦντες βεθυμότεροι γίνεσθαι περὶ τὰς φυλακὰς αὐτῶν. Καὶ γὰρ ὅταν τῶν ἡττηθέντων καταφρονήσῃσι, τῶν ἰδίων καταμελοῦσι. Καὶ οὕτως πολλάκις τὰ εὐτυχήματα πλέον βιάπτει τοὺς εὐτυχοῦντας παρ' ὃ μᾶλλον οἱ δυστυχῆσαντες ἐδιδάθησαν.

Δ Σὺ μὲν γὰρ πταίσας ἐδιδάχθης ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐφύλαξας ἑαυτὸν πρὸς τὸ μᾶλλον ἐξ ὧν ἔπαθες. Ἐκείνος δὲ μηδέπω δυστυχῆσας, ὡς ἀκαιρος τῆς δυστυχίας, οὐκ ἔχει πρόνοιαν τοῦ φυλάξεσθαι μη παθεῖν ὅσα οὐκ ἔμαθεν. Εἴρηκεν γὰρ τίς που παλαῆς, ὅτι φόβος εὐκαιρος μετὰ ἐπιμειλείας ἀσφάλεια, καταφρόνησις δὲ ἀκαιρος εὐεπιβούλευτος τόλμα.

Ε Ἐάν δὲ ποτε ἀνοχὴν τοῦ πολέμου ποιήσῃς διὰ τινος λόγου καὶ συνθηκῶν ὁμολογηθέντων, σὺ μὲν τὰς οὐκ εὐλαΐων συνθήκας μὴ ἐπιτεθῆς τοῖς ἐναντίοις· ἀφύλακτος δὲ μὴ διαμίνης, ἀλλ' ἡσύχαζε μὲν πρὸς τοὺς πολεμίους διὰ τὰς σπονδὰς ὡς ἐν εἰρήνῃ· τὸ δὲ ἀσφαλές, εἰς τὸ μὴ πεσεῖν ἢ παθεῖν τι παρ' αὐτῶν, ὡς ἐπὶ πολέμου οὕτως ἔχει καὶ προνοῦ.

Ζ Πρέπον γὰρ μήτε ἀφύλακτον ἐν τοιοῦτῳ καιρῷ εἶναι, μήτε πάλιν τι ποιεῖν ἀσεβὲς παρὰ τὰς ἐπὶ Θεῷ μάρτυρι τεθειμένους σπονδὰς, ἀλλ' εἶναι ὑποπτον, ὥστε φυλάττεσθαι τὸ τῶν πολεμίων δολερῶν καὶ ὑπουλον. Ἄδηλοι γὰρ αἱ τῶν σπαισαμένων ἡγοῦν τῶν εἰρηνευδάντων ἐναντιῶν γινώμει. Καὶ σὺ μὲν ἔχε τὸ βέβαιον, ὥστε μὴ ἀδικῆσαι διὰ τὸ ἀσεβὲς, τῶν δὲ πολεμίων τὸ ἀπιστον ὑπονοῦ ὥστε μὴ ἀδικηθῆναι διὰ τὸ ἀσεβὲς.

Η Τὸ γὰρ πάντα ἀναφέρειν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκδίκησιν οὐκ ἔστιν ἀκαιρίου (24) γνώμη. Οὐ γὰρ εὐθὺς ἡ θεία δίκη ἐπάγεται· ἀλλ' ὅτε βούλεται ὁ πάντων προνοητής. Τίς γὰρ οἶδεν εἰ ἅμα τῷ ἀσεβῆσαι τοὺς ἐχθρούς αὐτοὶ μὲν διαλεσθῶσιν, σὺ δὲ περισωθήσῃ;

Θ Ἐξεστὶν οὖν ἡμῖν μετὰ τῆς τῶν ἡμετέρων

NOTÆ.

(24) Ἀκαιρίων. Scribe, ἀκαιρίων.

πραγμάτων ἀσφαλείας, εἰ οὕτως τύχη, πείραν λαμβάνειν τῆς τῶν πολεμίων ἀσεθείας· οὕτως γὰρ σὺ μὲν διὰ τὴν σὴν πρόνοιαν οὐδὲν κακὸν πάθῃς, οἱ δὲ κακῶσαι βουλευθέντες ἔχθροί, ἀσεθήσουσιν μὲν, ὡς πρόβλεπες εἶ, εἰ ἔδυνήθησαν, σὲ τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν πίστιν τῶν ἠμολογηθέντων φυλάξαντος.

κα'. Πάντα δὲ τὸν βουλόμενόν τι ἀπαγγέλλειν σοι καὶ δοῦλον καὶ ἐλεύθερον, καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ἐν ὁδοπορίᾳ, καὶ ἐν ἀπλήκτι, καὶ ἀναπαυόμενον καὶ ὑπνοῦντα, καὶ ἐπὶ λουτροῦ, καὶ ἐπὶ τροφῆς, καὶ παντὸς ἑτέρου καιροῦ καὶ τόπου, μὴ ἀποστρέψῃς, ἀλλὰ προσκαλοῦ αὐτόν. Οἱ γὰρ ἀναβαλλόμενοι καὶ ἀπρόβητοι, καὶ τοῖς ὑπηρέταις αὐτῶν κελύοντες ἀνακόπτειν τοὺς οὕτω προσερχομένους, πολλῶν καὶ μεγάλων εἰκότως διαμαρτάνουσι πραγμάτων. Ταῦτά σοι καὶ μετὰ τὸν πόλεμον, καὶ εἴ τι τούτοις παραπλήσιον ἐπινοήθῃαι ἰσχύσεις, παραφυλάττειν διαταττόμεθα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΖ' (25).

Περὶ ἐφόδων ἀδοκίτων.

α'. Ἐξῆς δὲ καὶ ὅσα σοι δέον ἐν καιρῷ προσήκοντι γενέσθαι δι' ἐπελεύσεων, ἀδοκίτων κατὰ τῆς γῆς τῶν πολεμίων, καὶ ὅπως αὐτὴς κατὰ τῆς ἐπελεύσεως τῶν πολεμίων ἀντιμηχανήσῃαι ἐν τοῖς ἰδίοις, ὅτε μὴ καιρὸς εἰρήνης ἐπικρατῆι (πρόδηλος δὲ οὐ συνίσταται πόλεμος), διὰ τὴν τοῦ λόγου συμμετρίαν ἐν ὀλίγοις διεξιθῆμεν.

β'. Ἀρχαίως που διδάσκει λόγος ἡμᾶς, ὅτι καὶ οἱ μάλιστα συνετώτεροι τῶν στρατηγῶν καὶ πάσαι παρεφυλάξαντο, καὶ νῦν ὡς ἐπίπαν παραφυλάττοντες εὐδοκίμοισι καὶ ἀριστέουσιν, τὸ διχα ἰδίας βλάβης τὰς κατὰ τῶν πολεμίων ἐφόδους· ἦτοι ἐπιδρομὰς ποιῆσθαι. Τοῦτο δὲ γίνεσθαι δυνατόν ἐστίν, ἐὰν μετὰ σοφίας καὶ στρατηγήματος φρονίμου ἀθρόως αἱ κατὰ τῶν ἐχθρῶν γίνωνται ἐπελεύσεις. Καὶ γὰρ καὶ πρὸς τὰς ἰσομέτρους δυνάμεις ἐπιφέρεται πολὺ τάχα ὑπερβαλλούσας.

γ'. Διὰ τοῦτο οὖν καὶ πάντοτε καλὸν ἐστὶν ἀρμοδίας προφάσεις καὶ καιροὺς συμβάλλεσθαι δυναμένους τῷ πράγματι ἐπιτηρεῖν, καὶ προκαταλαμβάνειν σε τοὺς ἐχθροὺς, ὡς στρατηγὴ, πρὶν ἢ καὶ ἔτοιμοι τῆς ἀπαντησεως σου γίνωνται, καὶ μάλιστα ἐκείνους ὅσους νομίσεις καὶ κλεινῶς σου εἶναι καὶ δυνατωτέρους.

δ'. Δεῖ γὰρ κατὰ τούτων εἰρωνιδισμοῖς μᾶλλον καὶ σοφίσμασι καὶ ἀπάταις, ὡς εἴρηται, κατὰ τὸ δυνατόν πρότερον ποιῆσθαι, ἀλλὰ μὴ δημοσίας ἐγγειρήσεις, ὥστε ἐντεῦθεν εἰς κινδύνους δυσανακλήτους καὶ ἀφεύκτους ἐμπίπτειν.

ε'. Καὶ τῶν τοιούτων σοφισμάτων διαφορῶν ὄντων δέον σε τούτοις χρῆσασθαι ἀρμοδίως καὶ τοῖς καιροῖς, καὶ τοῖς τόποις, καὶ τοῖς προσώποις, καὶ τοῖς πράγμασι.

ς'. Καὶ ποτὲ μὲν ἀποκρισιαρίων τῶν ἐχθρῶν πρὸς σὲ ἀποσταλέντων ἀπαλὰ τε καὶ κολακυστικὰ ῥήματα

A firmo loco stabilire, et impie molitionis hostium secure periculum facere: Ita fiet ut provisione tua mali nihil accipias, hostesque, qui malum inferre student, impietatis teneantur, quasi te expugnare conarentur, sed Deus propter fidem induciarum servatam, minime id fieri permitteret.

21. Si quis, sive servus, sive liber, nocte aut die, in itinere aut castris, in requiete aut somnio, in balneo aut mensa, aut ullo alio tempore tecum voluerit communicare, ne averseris illum, sed accerse ad te; qui enim homines rejiciunt, et difficiles accessu sunt, et administris suis præcipiunt ut eos qui accedunt repellant, a magnis sæpe arduisque rebus gerendis absunt. Hæc tibi post bellum, et si quid aliud utile excogitabis, observanda præcipimus.

CONSTITUTIO XVII.

De incursionibus nec opinatis.

1. Deinceps jam quæ abs te gerenda sunt, dum nec opinatas incursiones hostilem in terram facis, et quemadmodum hostiles impetus declinare in tua ipsius regione possis, si quando belli tempus subitum ac improvisum fuerit, paucissimis quantum pro hac materia fieri potest, expediam.

2. Antiqua nos oratio hoc docet, quam et prudentissimi imperatores olim servaverunt, nunquam adeo quicunque servant, in rebus gerendis florent, et potiores habent, sine nostra offensione incursiones atque irruptiones in hostilem terram faciendas. Nam adversus pares numero ac viribus copias persæpe hoc valet, atque etiam adversum majores nonnunquam aliquid efficit.

3. Propterea semper atque ubique idoneas occasiones opportunitatesque temporum, quæ adjuvare rem nostram possunt, non prætermittes, sed hostes tuos anticipes priusquam parati ad occursum promptique esse possunt, illos in primis, quos putaveris tum plures, tum fortiores te esse.

4. Improvisis enim incursionibus, dolis molitionibusque hic magis opus est, quemadmodum a me supra dictum est, potius quam apertis ac manifestis præliis, e quibus in pericula gravissima ac inevitabilia delapsuri essent.

5. Cum hi doli diversi variique sint, istis utris idonee pro temporum, locorum, personarum rerumque opportunitate.

6. Legatis hostium ad te missis, mollem humanamque responsionem illis adhibebis, et benigne

NOTÆ.

(25) In cod. Laur. est cap. 19 ubi inscribitur: Ἀέοντος ἐν Χριστῷ βασιλεὶ αἰωνίῳ βασιλέως Ρωμαίων περὶ ἐφόδων ἀδοκίτων.

atque humaniter dimittes, confestimque illos consequeris, et opinione citius hostes adorieris.

7. Legatos tuos ad hostes mollioribus cum verbis mittens, incursionem subito facies.

8. Interdum etiam hostium castra, sive in tua, sive in hostili terra coacti fuerint, considerabis diligenter, quemadmodum ponantur. Quod si ulla occasio inveniri potest, noctu luna lucente duas aut tres horas ante diem in hostes cum sagittariis bonis ac multis invadas: horum enim maximus usus est his temporibus.

9. Ubi cognoveris in itinere confusos dispersoque hostes ambulare in medio viae, invades in eos lædesque.

10. Interdum discessionem simulans ex iis locis, in quibus versabar, subito conversus in hostes irruptionem facies.

11. Interdum in locis quibusdam occultans te ipsum cum militum multitudine, subito hostes invades.

12. Quidam armenta boum atque aliorum animalium exponentes, atque hostes ad horum direptionem invitantes, ubi viderint ad armenta diripienda dissipatos esse, statim in illos invadunt.

13. Apte sunt incursiones, quando in intervallo hostium fluvijs ad transeundum incommodus invenitur. Hoc solent equites potissimum facere: ibi enim pontem conficiunt vel ex trabibus magnis, quemadmodum mos est multos pontes fieri: vel parvis quibusdam navigiis, id est ratibus; turreaque ligneas vel aridorum lapidum, vel ex aggere quodam ad extremas oras pontis excitant, ut quando usus fert, per eum secure transeant, rursusque discedant quando volunt, ut pro imperatoris arbitratu permaneat pons quando ille voluerit, et configat cum hostibus, vel discedat iterum secure, ponte jam dissoluto.

14. Sed in iis invasionibus incursionibusque in hostilem terram, neque incendendæ neque populandæ ex partes sunt, per quas iterum rediturus es, ut ne te ipsum hoc pacto affligas.

15. Hujusmodi etiam pontes sicut in publico prælio, et castra propter tales fluvijs ponantur, si altus et minime permeabilis ulla ex parte invenitur, ut hujusmodi fluvii ripam habeas ex adverso hostium, ut sine ullo impedimento et offensione ipso die prælii aciem educas: fugæ autem tempore in castris mancant securi ac ab omni terrore liberi, neque cogantur hostibus jam imminentibus inviti

Α αντιδηλώσας, και μετά τιμῆς τοὺς ἀποκρισιαριοὺς τῶν ἐχθρῶν ἀπολύσας, εὐθὺς ἐπακολούθησεις αὐτοῖς, και ἀδοκῆτως ἐπέλθῃς.

ζ'. Ποτὲ δὲ ἰδίους πρέσβεις ἤτοι ἀποκρισιαριοὺς ἀποστείλας μετά ῥημάτων ταπεινοτέρων, τὴν ἐπέλευσιν ἀφνω ποιήσεις.

η'. Ποτὲ δὲ και ἐν αὐτοῖς τοῖς τῶν ἐχθρῶν ἀπλίκτοις· εἴτε ἐν τῇ ἰδίᾳ σοῦ εἰσιν γῆ, εἴτε ἐν τῇ πολεμίᾳ συναγμένοι, πολυπραγμονήσης τὸ πῶς ἀπλικεύουσι. Καὶ ἐὰν εὐρίσκηται πρόφασις ἐν νυκτὶ τῆς σελήνης λαμπούσης πρὸ δύο ἢ τριῶν ὥρων τῆς ἡμέρας τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐγχείρησιν ποιήσεις, τοξότας χρησίμους μάλιστα ἔχων· τοιούτων γὰρ χρεία ἐστὶν ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς.

θ'. Ποτὲ δὲ μαθὼν ἐν ταῖς πορείαις ἀσυντάκτους και ἐσθροπισμένους περιπατεῖν τοὺς ἐχθροὺς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ ἐπέλθῃς και βλάβῃς.

ι'. Ποτὲ δὲ σχηματισάμενος ἀναχώρησιν ἐξ ὧν διήγες τόπων ἀφνω ἐπαναστρέψας τοῖς ἐχθροῖς ἐπιπέσει; (26).

ια'. Ἄλλοτε δὲ ἐν τόποις τιᾶι κρύφας ἑαυτὸν μετὰ λαοῦ στρατιωτῶν, ἀφνω τὴν κατὰ τῶν ἐναντίων ἐπέλευσιν ἐργάση.

ιβ'. Καὶ τινες δὲ προβαλλόμενοι ἀγέλας ζῶων, και ἐντεῦθεν τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὴν τοῦτων διαρπαγὴν προτρεψάμενοι, ὡς εἶδον αὐτοὺς ἀτάκτως κατ' αὐτῶν (27) διασκευασθέντας, ἐπέθεντο αὐτοῖς.

ιγ'. Γίνονται δὲ και φανερώς ἐφοδοί, ὅταν ἐν τῷ μεταξύ διαστήματι τῶν ἐχθρῶν ποταμὸς ἐφρεθῆ δύσβατος. Καὶ μάλιστα τοῦτο ποιοῦσιν οἱ καθάλλοιοι· ἐνταῦθα γὰρ συμπηγνύουσι γέφυραν, ἢ διὰ ξύλων μεγάλων, ὡς ἐστὶν ἔθος τὰς πολλὰς γεφύρας γίνεσθαι, ἢ διὰ μικρῶν πλοιαρίων, τῶν λεγομένων μονοξύλων. Πύργους τε ξυλίβους ἢ ἀπὸ οἰκοδομῆς ἐκ λίθων ξηρῶν, ἢ χώματος ἐκατέρωθεν τῶν ἄκρων τῆς γεφύρας ἐγείρουσιν· ἵνα ὅταν χρεία, δι' αὐτῆς ἀσφαλῶς τὴν διάβασιν ποιήσωσι, και πάλιν ἀνεχωρήσωσιν ὅτε βούλονται· ὥστε ἐν τῇ τοῦ στρατηγοῦ ἀποκείσθαι γνώμῃ, ἢ προσμένειν ὅσον ἐμβασιάζει αὐτῷ χρόνον, ἢ συμβάλλειν τοῖς ἐχθροῖς ἀσφαλῶς, ἢ ἀναχωρεῖν ἀβλαβῶς τῆς γεφύρας παρ' αὐτοῦ καταλυομένης.

ιδ'. Ἄλλὰ ἐν ταῖς τοιαύταις ἐγχειρήσεσι και ταῖς εἰσόδοις κατὰ τῆς τῶν ἐχθρῶν χώρας, οὐ δεῖ σε και ἀφανίζειν τὰς δαπάνας ἐκείνων τῶν χωρίων δι' ὧν μέλλεις ὑποστρέφειν, ἵνα μὴ ἑαυτὸν στενώσῃς.

ιε'. Τὰς δὲ τοιαύτας γεφύρας γίνεσθαι ἀναγκαῖον νομίζω και ἐν καιρῷ δημοσίας μάχης, και τὰ ἀπλίκτα ἐν τοῖς τοιούτοις ποταμοῖς γίνεσθαι, ἐὰν ἄρα δύσβατος εὐρεθῆ ἐν οἷῳ δήποτε μέρει· ἵνα τὴν τοῦ τοιούτου ποταμοῦ ἄκρην κατεξείρατον κατὰ τοῦ μέρους τῶν ἐχθρῶν καταλίπῃς, ὥστε ἀνεμποδίστως και ἀστενοχωρητῶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς μάχης τὸν στρατὸν ἐξάγεσθαι. Εἴτα και ἐν καιρῷ τροπῆς ἐν τῷ

NOTÆ.

(26) In cod. Laur. est paragraphus 11, decimo postposito.

(27) Κατ' αὐτῶν. Scribebatur. κατὰ τῶν.

ἀπλήκτω μένειν αὐτοῦ; ἀσφαλῶς φυλαττομένους, καὶ **A** ac festinabundi pontem facere. Ac propterea castra μη ἀναγκάζεσθαι ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τῶν ἐχθρῶν ἐπι- **in ripis ex adverso hostium ponant.** κειμένων τὴν διάβασιν τῆς γαφύρας ποιῆσθαι καὶ μὴ βουλομένους. Καὶ διὰ τοῦτο δεῖον εἰς τὴν ἔχθρην τὴν ἐπὶ τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν εἰς ἐναντίας τὸ ἀπλήκτον γίνεσθαι.

ις'. Νυκτεριναὶ δὲ ἐπελεύσεις διάφοροι παρὰ τῶν παλαιῶν στρατηγῶν ἐπετηδεύθησαν, εἰς ὧν σοὶ καὶ ἡμεῖς ταῦτα ὑποτιθέμεθα, ἵνα ποτὲ μὲν πλησίον τῶν ἐναντίων ἀπλικεύσας, ὡς ἀπὸ ἐνδὸς ἀπλήκτου πρεσβείαν τε μίαν καὶ δευτέραν εἰρηνηκὴν δηλώσας, καὶ ἐλπιδας πρὸς εἰρήνην δεδωκώς τοῖς ἐναντίοις, καὶ ἀμερσίμους ποιήσας ἀδοκίω; αὐτοῖς ἐπέλθῃς πρὸ ἡμέρας ἐν νυκτὶ τὴν ὁδοπορίαν ποιησάμενος.

ιζ'. Ποτὲ δὲ, ἐὰν βούλῃ ἐπελθεῖν τοῖς ἐχθροῖς νυκτός, ἡμέρας τινὰς παραταξάμενος πλησίον τοῦ ἰδίου ἀπλήκτου ὡς ἐπὶ μάχῃ δημοσίᾳ, καὶ σχηματι- **σάμενος φοβίσθαι τοὺς ὑπεναντίους, καὶ διὰ τοῦτο μὴ παρεξίρχεσθαι πλέον τοὺς τόπους τοῦ ἰδίου ἀπλήκτου, καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς παραχαυνώσας ἐπέλθῃς ἐν νυκτὶ.**

ιη'. Τοῦτο δὲ γινώσκωμεν πεποιηκότα τὸν Χαγάνον τῶν Ἀθάρων ἐπὶ τῶν χρόνων Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως περὶ τὴν Ἡράκλειαν τῆς Θράκης κατὰ τῶν Ῥωμαίων καβαλλαρίων μὴ βουλομένων ἐν φασάτῳ ἀσφαλῶς μετὰ τῶν πεζῶν ἀπλικεύειν, ἀλλ' ἐξῶθεν ἀφυλάκτως.

ιβ'. Σοφὸν δὲ ποιήσεις, ὅταν εὐψύχους καὶ ἀνδρείους μετὰ σεαυτοῦ στρατιώτας ἔχῃς, ἐὰν ὑποθήσῃς τινὲ ὥστε προσφυγεῖν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ εἰπεῖν **δτι ἐν δειλίᾳ ἐστὶν ὁ στρατός· εἶτα πρόφασιν ποιήσῃς δτι εἰς τὰ ὀπίσω ὑπαναχωρεῖς, καὶ ὀλίγον** **διάστημα τὸ φασάτον ἤγουν τὸ ἀπλήκτον μεταστήσας, αἰφνίδιον ἐν νυκτὶ ἐπέλθῃς τοῖς ἐναντίοις.**

ιζ'. Ποιήσεις δὲ νυκτερινὰς ἐπελεύσεις κατὰ ἐχθρῶν ἀρμόδιως μετὰ τε πεζῶν καὶ καβαλλαρίων καὶ τοξοτῶν μάλιστα καὶ ἀκοντιστῶν κατὰ ἰθνῶν πεζῶν ἢ καβαλλαρίων τῶν μὴ ἐν φασάτῳ καὶ τάξει ἀπλικευόντων, ἀλλὰ ἀτάκτως καὶ ἀφυλάκτως καὶ **δισπαρμένως σκηνοῦντων.**

κα'. Καὶ κατὰ τῶν μὴ ἐχόντων τόξα ἢ ἀκόντια προχειρῶς, ἀλλὰ ἐκ χειρὸς μᾶλλον τὴν μάχην ποιουμένων. Οἱ γὰρ τοῖς τόξοις καὶ βικταρίαις καὶ τοῖς ἄλλοις ὅπλοις χρώμενοι, δυσεπιχειρητοὶ πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπελεύσεις γίνονται, εἰ μὴ ἄρα ἀφυλάκτοι καὶ **δισπαρμένοι ἀπλικεύουσιν.**

κβ'. Νύκτας δὲ ἐπιλέξει πρὸς τὰς τοιαύτας ἀπροδοκίητους ἐφόδους· τουτέστιν, ἢ ὅταν ὀλόνηκτος φαίῃ ἢ σελήνῃ, ἢ ὅταν οἴδας ὅτι ἀρκεῖται τὸ φέγγος αὐτῆς τῷ διαστήματι τῆς ὄλης σου ὁδοπορίας, ἢ ὅταν ἐστὶν ἀστερόφωτον· ἵνα μὴ ὁ στρατός ἐν σκοτίᾳ περιπατῶν συντριβῆται καὶ **πλανᾶται.**

κγ'. Ἄξι δὲ ἐξπλήκτων καὶ παρεσκευασμένων τὸν στρατὸν κίνειν, καὶ μὴδὲν περισσὸν ἐπιπερόμενον, καὶ οὕτω κανόνιζε καὶ στοχάζου πρὸς τὰ διαστήματα (28) τὰ ἐν τῷ μέσῳ, ὥστε συμμέτρως περιπατεῖν, ἵνα μὴ συντριβῆται ὁ στρατός· καὶ πρὸ **δύο ὥρῶν τῆς ἡμέρας φθάσεις πλησίον, ὡς ἀπὸ**

16. Nocturnæ incursiones ab antiquis imperatoribus excogitatae sunt : e quibus nos tibi hæc suggerimus, ut ubi ab hostium castris, unis tantum castris distas, legationem unam atque alteram pacificam ad eos mittas, et spem illis pacis injiciens, illosque liberos solutosque a timore reddens, de improvise in illos irruas noctu ante diem iter ingressus.

17. Interdum si noctu volueris eos adoriri, dies ante aliquot prope hostium castra ponens quasi ad prælium publicum committendum, si tum simulaveris te timere hostes, neque propinquius audere accedere castris illorum, supinos reddes eos et negligentes, atque adeo noctu invades.

18. Hoc autem Chaganum Abarorum fecisse novimus, Heraclio imperante, cum ad Heracliam Thraciæ civitatem Romani equites nollent in fossato tuto cum peditibus castra ponere, sed circumspecte extra castra.

19. Prudenter quoque feceris, si cum strenuous fortesque milites tecum habeas, impuleris unum atque alterum ad hostes confugere, atque illis narrare magno in timore nostrum esse exercitum : deinde simules te retroire velle, et ad alium locum paulo ab illis longius castra transferas, et subito tum noctu hostes invadas.

20. Nocturnas incursiones in hostes facies peditibus et equitibus, sagittariis et jaculatoribus, si qui pedites aut equites sunt, qui non in fossato castra ponunt, sed sparsim et disjecte cubant extra castra.

21. Has potissimum incursiones in eos facies, qui neque arcus neque jacula habent, sed cominus congredi solent : qui enim arcubus telisque utuntur, minus insidiis istis appetendi sunt, nisi dissipati fusique castra ponant.

22. Noctes elige tibi ad has nec opinatas incursiones : hoc est, quando noveris lumen totius noctis satisfacere ad universum iter tuum, vel quando stellæ lucent, ut ne exercitus in tenebris ambulans, afflictus perturbatusque vagetur.

23. Expeditum paratumque exercitum semper moveto, qui nihil supervacaneum secum gestet. Sic autem pro loci intervallo iter tuum aptabis, ut moderate ambulando exercitus de via lassus non sit, sed duas ante lucem horas uno aut altero signo ab hostium castris absis, atque ibi clam col-

NOTÆ.

(28) Διαστήματα. Scribebatur, τ:διαστήματα.

locabis quietique trades exercitum, ut priusquam A dies illucescat, hostes invadas.

24. Ad hujusmodi itinera duces viæ habeas, qui accurate viam noverunt, ut ne erret exercitus.

25. Summo in silentio sint, neque buccina personet, neque tumultus quisquam alius fiat. Sed si signo aliquo ad excitandum exercitum opus fuerit, vel sibilo, vel scuti strepitu, vel voce significetur exercitui, quemadmodum vel procedere vel stare oportet.

26. Ut vero strepitus ac stridor nullus sit, nec in longitudinem aliquam producta acies errorem atque inæqualitatem faciat, quæ res clamorem et mandata ad gubernandum exercitum multa requirit, et cognitum hostibus copiarum nostrarum adventum facit, propterea ne ad frontem, id est ad latitudinem multam, sed ad cornu, id est ad directam aciem, quemadmodum in contubernio et manipulo sit, altitudine copiarum studiose asservata.

27. Ubi prope hostes venerit exercitus, clam atque occulte ad quietem dabis exercitum, et pro loci ratione aciem instrue, deinde per duos aut tres dies incursionem facito, non in omnes partes et quatuor latera exercitus, ne obsessi undique atque interclusi cogantur in densitatem et contrahantur, sed securitatem habeant, potestatemque una ex parte qua velint aufugiendi.

28. Si multitudinem magnam exercitus tui habeas, una sola aut altera buccina sonet, ut hostes te putent parvum habere exercitum, et decipiantur. Sin parvum habeas exercitum, plures buccinæ sonent, ut magnam multitudinem hostium venire arbitrentur.

29. Copias quasdam constitues eo tempore ad manus conserendas habiles, quæque suos iterum redeuntes excipiant.

30. Incursiones in hostes, si equites sint, tuto facias, quasi ad publicam pugnam procederes, ut si progressio tua minus feliciter procedit, sed hostes præsentientes adversum te instruantur, in suscepto prælio quasi imparatus aut dissipatus non supereris.

31. Si hostes pedites fuerint, tui autem equites, certum est vel te hostes læsurum, vel sine offen-

δὲ δευτέρου σημείου τοῦ τῶν ἐχθρῶν ἀπλίχτου καὶ ἐκεῖσε λανθάνοντως ἀναπαύσεις τὸν στρατὸν, καὶ πρὶν ἢ ἀρξῆται αὐγάζειν ἢ ἡμέρα ἐπιτεθῆ: τοῖς ἐχθροῖς.

κδ'. Εἰς δὲ τὰς τοιαύτας ὁδοπορίας, ἵνα ἔχῃς ὁδηγούς τοὺς πάνυ ἀκριβῶς εἰδότες τοὺς τόπους εἰς τὸ μὴ πλανᾶσθαι τὸν στρατὸν.

κε'. Παντοίαν δὲ ἡσυχίαν ἐχέτωσαν, καὶ μὴτε βούκινον λαλεῖτω, μὴδὲ οἰαδῆποτε κραυγὴ γινέσθω. Ἄλλὰ ἐάν ἐστι δέον τοῦ μείναι τὸν στρατὸν, ὡς εἰκός, ἢ τοῦ κινήσαι, ἢ διὰ αὐριγμοῦ, ἢ διὰ κτύπου σκουταρίου, ἢ διὰ παραγγέλματος, σημαίνειν τὸ κίνημα ἢ τὴν στάσιν.

κς'. Ἴνα δὲ μὴ ὄρθυος τῶν κτύπων γένηται, μὴδ' ἐπὶ παλῷ ἐκτεινομένη ἢ παράταξις κλάνη καὶ ἀνίσότητα ποιῆθῃ, καὶ διὰ τοῦτο ἐξ ἀνάγκης κραυγὰς καὶ μανδάτα, ὥστε καὶ εὐγνωστον τοῖς ἐχθροῖς τὴν παρουσίαν τοῦ στρατοῦ γενέσθαι· διὰ τοῦτο χρὴ μὴ ἐπὶ μέτωπον ἦγουν ἐπὶ ἔκταμα παλῷ εἰς πλάτος, ἀλλὰ ἐπὶ κέρασ, τουτέστιν ἐπὶ ὀρθίαν παράταξιν, ὡς ἐπὶ ἀκίας καὶ στίχου κατὰ οὐρὰν ἀλλήλων περιπατεῖν, δηλονότι τοῦ βάθους ἦτοι τοῦ πάχους τῆς τάξεως φυλαττομένου.

κζ'. Καὶ ὅταν πλησίον τῶν ἐχθρῶν φθάσῃ ὁ στρατός, τότε λελθότως, καὶ κρυφαίως ἀνάπαυε αὐτοὺς καὶ ὀρθώσον τὴν τάξιν, καὶ ὡς ὁ τόπος ἐπιδέχεται, εἴτε διὰ δύο (20), εἴτε διὰ τριῶν μερῶν τὴν ἐπέλευσιν ποιήσον· οὐδὲ γὰρ κατὰ τῶν τασάρων μερῶν χρεῖα, ἵνα μὴ περιλαμβανόμενοι πανταχόθεν οἱ ἐχθροὶ ἐκ περιστάσεως συμφράξωνται, ἀλλ' ἵνα ἔχωσιν ἄδειαν δι' ἐνὸς μέρους οἱ θέλοντας φεύγειν.

κη'. Καὶ τότε ἐάν πλῆθος ἔχῃς στρατοῦ τὸ ἐπερχόμενον, ἐν ἢ καὶ δευτέρον ἰβούκινον (30) παρασκευάσῃ λαλεῖν, ἵνα πρὸς ὀλίγον στρατὸν δοκούντας ἔχειν λανθάνωνται οἱ πολέμιοι. Εἰ δὲ ὀλίγον στρατὸν ἔχῃς, πλείονα βούκινω λαλεῖτωσαν, ἵνα πλῆθος νομίζωνται τὸ ἐπερχόμενον.

κθ'. Χρὴ δὲ σε πάντως δυνάμιν τινα συνιστᾶν στρατοῦ τὴν μινύουσαν χεῖρας κατὰ τὴν ὄραν ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ εὐκαίρως ἰσταμένην, καὶ ὀφειλοῦσαν τοὺς, ὡς εἰκός, προστρέχοντας ἐκ τῶν ἰδίων προεδέχεσθαι.

λ'. Τὰς δὲ κατὰ καβαλλαρίων ἐχθρῶν ἐφόδους μάλιστα ἀσφαλῶς ποιῶν καὶ ὡς ἐπὶ δημοσίας μάχης· ἵνα ἐάν τὰ τῆς ἐφόδου μὴ κατὰ σκοπὸν προέλθῃ, ἀλλ' οἱ πολέμιοι προαισθόμενοι ἀντιπαράξωνται, μὴ ἐλαττωθῆς ἐν τῇ κινουμένῃ μάχῃ ὡς ἀπαράσκευος καὶ ἀνέτοιμος.

λα'. Ἐάν γὰρ πεζοὶ ὡσιν οἱ ἐναντίοι, καβαλλάριοι δὲ οἱ μετὰ σοῦ ἐπερχόμενοι, πρόδηλόν ἐστιν,

NOTÆ.

(20) Εἴτα διὰ δύο. Scribe, εἴτα διὰ δύο.

(30) Ἰβούκινον. Rescriberem, βούκινον, uti passim toto hoc libro, et pro ævo Leonis. Sed inhibent me magistri Græci. Suidas: Ἰβούκινον, μουσικόν, ὄργανον, ἀπὸ ἰβούκου. Hinc, ἰβουκίειν, εἰ ἰβουκίζειν. Etymologici Auctor: Ἰβουκίεσθαι, ὅπερ κατὰ μεταφορὰν λέγεται βουκίεσθαι. Hesychius: Ἰβουκίησαι, ἐπευφημῆσαι, βοῆσαι. Item, ἰβουκίητης, et

ἰβουκινάτωρ. Auctor incertus apud Suidam: Κατὰ τὴν συμπίοκην τῶν Κελτῶν πρὸς Ῥωμαίους ἀναρῆθρητον ἦν τὸν ἰβουκίητῶν καὶ σαλπικιτῶν κλήθος. Basiliius patritius in Naumachicis: Προσθετίον δὲ τούτοις καὶ τριηραύλην, καὶ κελυστήν. Ἔστι δὲ ὁ μὲν, ἰβουκινάτωρ. Ὁ δὲ, ὁ τὸ φλάμουλον κατέχων. Hesychius ab ἰβου, adverbio Ionico; Suidas ab ἰλυκο inventore nomine derivat.

δει ἢ βλάβεις (31) τοὺς ἐναντίους, ἢ ἀδολαφῆς ἀναχωρήσεις, τῶν πεζῶν διώκειν τοὺς καθάλλαρους οὐ δυναμένων.

λδ'. Εἰ δὲ καθάλλαραι εἰσιν καὶ οἱ ἐναντίοι, χρὴ σε πρὸς τὰ συμβαίνοντα πολλάκις ἐναντία ἑτοιμον εἶναι καὶ παρεσκευασμένον.

λε'. Εἰ δὲ ἐν νυκτὶ ἐφοδοὺς γένηται κατὰ φασσάτου, εἴτε ἐν ἡμέρᾳ, ἢ κατὰ ἰδευόντων, ἢ κατὰ τοῦλδου, δεῖ ἀφωρισμένα τάγματα ἔχειν σε πρὸς διαρπαγὴν τῶν πραγμάτων ἵνα μὴ εἰς τοῦτο πάντων ἀσχολουμένων, ἐπίλευσις ὑπὸ ἐχθρῶν γένηται, καὶ κινδυνεύσῃ ὁ στρατός.

λδ'. Τὰς δὲ τοιαύτας ἐφόδους τὰς μείζονας μὲν καὶ τελείας δι' αὐτοῦ ποιήσης ἵνα δυνατὸν δέ σοι μάλλον καὶ διὰ τουρμάρχων τῶν ἐπὶ τοιοῦτοις πράγμασι χρησίμων αὐτὰς γίνεσθαι. Οἵτινες ἱκανοὶ εἰσι τὸν σὸν τόπον ἀναπληρῶσαι διὰ τὴν ἀποδεικνυμένην ἐν αὐτοῖς καὶ ἀνδρείαν καὶ ἀγχινοίαν.

λε'. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ τῶν πολεμίων χώρα εἰσβάλλων ὁδοιπορεῖν μέλλῃς ἐκεῖσε καὶ πραιδεύειν (32) βλάβης ἰδία· χωρὶς, πρῶτον μὲν ἴδιον καὶ ἀρμόδιον (33) καιρὸν ἐπιλεύσου, οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ ἀσφαλῆς τῆς ἐγγειρήσεως καιρὸς, ὅτε ἢ συμβαλὼν ἤδη τοῖς ἐχθροῖς μάχῃ ἐκράτησας αὐτῶν, ἢ νομίσεις ὅτι οὐκ εἰσι δυνατοὶ πρὸς τὴν σὴν δύναμιν, ἢ ὅταν ἀνετοίμοις αὐτοῖς καὶ ἀπαρασκευοῖς οὖσιν, αἰφνιδίως ἐπιτεθῆναι μελετήσης, ὡς ἤδη προείπομεν.

λε'. Δέον σε πρὸ πάντων, ὡς στρατηγὲν, εἰσβάλλοντα εἰς τὴν πολεμίων γῆν, τῆς ἀποτροφῆς φροντίσαι τοῦ στρατοῦ, καὶ ἢ διὰ βασταγῆς δημοσίας, ἢ δι' αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν, ἢ ἄλλως πως ἐπινοῆσαι βαστάσαι ἀποτροφὴν καὶ ἀλόγων καὶ ἀνθρώπων ἵνα μὴ περὶ μέσσην τὴν χώραν ἀφωσ τῶν ἐχθρῶν, ὡς εἰκός, ἀφανιζόντων τὰ ἑτοίμα εἰδῆ στενοχωρηθῆναι ὁ στρατός.

λε'. Μὴ ἐπιτηδεύσης δὲ νυκτερινὰς ὁδοιπορίας ἐν πολεμικῇ χώρᾳ ποιεῖσθαι, εἰ μὴ πρὸς ἀπαξ, ἤγουν μίαν καὶ μόνην, καὶ τοῦ λεληθότως, ἴσως χρείας ἀναγκαίας καλοῦσης εἰς τὸ λαθεῖν τοὺς ἐχθροῦς, καὶ τόπον δυσχερῆ προκαταλαβεῖν χάριν οχυρώματος, ἢ παρελθεῖν ἐν ἐτέρω τόπῳ τῶν ἐχθρῶν μὴ γινεσκότων.

λε'. Πρῶτερον δὲ περιεργάσασθαι σε δεῖ καὶ ἐρευνην τὰς ὁδοὺς, καὶ οὕτω τὰς ὁδοιπορίας ποιεῖσθαι.

λε'. Πᾶσαν δὲ πάντως ποιεῖσθαι σπουδὴν, ἵνα τινὰς τῶν τῆς χώρας ζωρήσης, ὅπως ἐξ αὐτῶν τῆν τῶν ἐχθρῶν μάθητις δύναμιν, καὶ τὰ αὐτῶν βουλεύματα, τί ἄρα σπουδάζουσι ποιῆσαι.

μ'. Τὰς ἐρωτήσεις δὲ τῶν κρατουμένων διὰ σεαυτοῦ ποιεῖ, καὶ μὴ δι' ἑτέρου τινός. Καὶ γὰρ πολλάκις ἀναγκαῖά τινα καὶ παρὰ πᾶσαν ὑπόνοιαν διὰ τῶν ἐρωτημένων ἐφανερῶθησαν.

μα'. Ἀλλὰ μὴδὲ τοῖς προσφεύγουσι σοι προχείρως πιστεῦς, ἀλλὰ τοῖς ἐξ αἰφνιδίου ἐπιδρομῆς κρατου-

A sione discessurum, cum pedites insequi alios equites non possint.

32. Sin equites hostes fuerint, oportet te ad omnes casus adversos promptum et paratum esse.

33. Si interdiu aut noctu incursio in castra, in impedimenta, in milites iter facientes fuerit, separatas quasdam cohortes ad rerum direptionem habere oportebit, ut ne omnibus hac in re occupatis, incursio ab inimicis fiat et periclitetur.

34. Incursiones majores et absolutas tu ipse per te facies: poteris etiam per turmarchas ad hanc rem idoneos hoc efficere, qui vicam tuam fortitudiue solertiaque sua explere possint.

35. Si ad depopulationem et prædationem hostilis terræ iter sine offensione tua facturus sis, primum idoneum aptumque tempus eligito. Hoc autem idoneum opportunumque tempus erit, cum si vel configere cum hostibus cogitas, minus habiles ad resistendum [tibi reperientur, vel imparatos vel omissos illos invenies, quemadmodum ante admonuimus.

36. Ante omnia irrupturus in hostilem terram, commeatus ac rerum necessariorum exercitui curam geres, vel ut aliqua vectura communi, vel ut a miliibus singulis deportentur, alia quavis certa via tum hominum tum jumentorum pabulum velatur, ut ne sua in regione hostibus omnia ad commeatum spectantia vastantibus, in magnas angustias tuus adducatur exercitus.

37. Hostili in regione ne coneris nocturna itinera facere, nisi semel, idque clanculum necessitate impellente, ut hostes lateas, et difficilem aliquem locum munitionis gratia anticipes, vel ut ad alium locum inscientibus hostibus transeas.

38. Primo perscrutandæ perlustrandæque viæ sunt, deinde tuto ingrediendæ.

39. Omnino elaborandum abs te est, ut quosdam ex hostibus capias, atque ex illis hostium copias consiliaque, et quid agendum suscipiant cognoscas.

40. Ad eos qui capiuntur explorandos et examinandos teipsum adhibebis, neque per alios delectos viros facias. Sæpe enim necessaria quedam præter opinionem incidunt, et ab iis examinatis profisciscuntur, quæ multis pateferi non debent.

41. Iis qui ad te confugiunt ne nimis facile credas, neque iis qui repentina quadam incursione

NOTÆ.

(31) Βλάβεις. Scribebatur, βλάβει.

(32) Πραιδεύειν. Scribebatur, προδεδύειν.

(33) Καὶ ἀρμόδιον. Censeo delenda.

capiuntur: sæpe enim tum qui ad te confugiunt, tum qui capiuntur, permulta falsa loquuntur.

42. Neque iis quæ ab uno aliquo dicuntur, sed quæ a pluribus memorantur, credas. Eorum autem consensionem potius attendis qui bello capiuntur, quam qui voluntarii ad te confugiunt.

43. Eos qui ab hostibus ad te confugiunt, et secreta atque abdita quædam se enuntiare velle dicunt, in custodia teneas, aut alia tuta ratione apud te serves: et promittas, si vero loquantur, te illos muneraturum: sin mentiantur, mortem minitaberis.

44. Si hostium exercitus cogitur, tuque extra munitionem sis, ne militem ullum ad prædationem direptionemque hostium mittas, sed primo invade illos, et si bene belli exitus processerit, ne differas tempus, sed dum in tumultu timoreque fuerint, impressionem in illos facies, donec omnino disjecti dispersique fuerint, tuque in tuto ac extra periculum fueris.

45. Sin hostes coacti fuerint, prælium tamen ac dimicationem rejecerint, contende junctis copiis atque adunatis adversum eos prodire, et quæ ante pedes sunt omnia vastare.

46. Si per eandem viam reditio tua erit, neque alimenta aut pastiones ullæ sint præterea, ne tum hæc alimenta quæ ante pedes sunt populaberis, sed ubi reversus fueris tum potius vastabis.

47. Ut ne aliena in regione erres, in diverticulis et ambiguis viis signa pones. Si silvæ sint: in arboribus: si plana expositaque loca, in acervis lapidum, aut suffossionibus quibusdam parvis notabis, ut qui postea sequuntur ex tuis minus aberrant.

48. Quos ad præliandum segregaveris atque emisoris, præcipe ut ne omnes prædationibus occupentur, sed divisi sint, ut alii prædentur, major pars illorum instructa ad custodiam, vel sequatur, sive in regionem, sive in castra hostium, sive in armenta, sive in impedimenta incursio ulla fiat.

49. Hoc autem facies quando universis cum copiis ad præliandum procedis, ut ne omnes simul in prædationibus occupentur.

50. Atque ubi pabulandi tempus fuerit, alii pabulum colligant, alii apparatus instructique sequantur, ut ne si omnes se ad pabulum colligendum converterint, et subita quædam irruptio, aut insidie fuerint, ipsi imparati sparsique opprimantur, quia se revocare ad ordinem stationemque suam non possunt.

Α μένοις· ἐπειδὴ συμβαίνει πεπλασμένα καὶ ἐκ τῶν προσφευγόντων καὶ ἐκ τῶν κρατουμένων λέγεσθαι.

Ββ'. Ἄλλὰ μὴδὲ τοῖς ἀπὸ ἐνὸς μόνου λεγόμενοις πιστεύειν ἢ πρόσχει, ἀλλὰ τῇ ἐκ τῶν πλειόνων συμφωνίᾳ πείθου, μάλιστα δὲ τῶν ἐξ ἐπιδρομῆς ἀθρόα· ἀλίσκομένων, ὡς εἴπομεν, ἤπερ τῶν προσφευγόντων.

Βγ'. Πρὸς δὲ τοὺς προσφευγόντας σοὶ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τινα μηνύειν ἐπαγγελλομένους μυστήρια, ἢ ἐν δεσμοῖς φύλαττε τῶν, ἢ ἄλλως πως μετὰ ἀσφαλείας ἔχε, καὶ πρόλαβε αὐτοὺς· ὄψασθαι· ἐάν τι ψεύδωνται, ἀπειλεῖ θάνατον.

Βδ'. Ἐάν δὲ συνέστηκεν στρατὸς ἐχθρῶν, καὶ ἐξωθεν ὄχρωμάτων διάγη, μὴ ἐπαφίης τῶν στρατιωτῶν τινας ἐπὶ ἀρπαγὴν ἢ πραιδαν πραγμάτων, ἀλλὰ πρότερον (54) ἐπιέρχου κατ' αὐτοῦ· καὶ εἰ μὴ καλῶς ἐξέλθῃ τὸ τοῦ πολέμου πέρασ, μὴ ἀναβάλλου τὸν καιρὸν, ἀλλ' ἐν ὄσῳ ἐν φόβῳ καὶ ταραχῇ εἰσὶν οἱ ἐχθροὶ ἐπιτίθου αὐτοῖς μέχρις τοῦ τελείως καταλυθῶσι καὶ σκορπισθῶσιν· ἢ σύμφωνα συμπεφροντά σοὶ γίνονται ἀσφαλῶς.

Βε'. Ἐάν δὲ οἱ ἐχθροὶ σύστασιν μὲν ποιήσωσιν, ἀναβάλλωνται δὲ συμμίξαι μάχην· τότε σκουδαίει ἠνωμένως καὶ ἀδιασπάρτως περιπατεῖν, καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἀφανίζειν.

Βς'. Εἰ δὲ διὰ τῆς τοιαύτης ὁδοῦ ἡ ὑποστροφή σου ἐπιτίθεται γενέσθαι, καὶ οὐκ εἰσὶν ἄλλαι ἀποτροφαὶ ἢ βουκαί, τότε φοβῶν τὰς ἐν ποσὶν, ἦτοι τὸ ἀφανίζειν τὰς δαπάνας· ἐν τῷ ὑποστρέφειν σε, τότε μᾶλλον ἀφάνιζε ταύτας.

Βζ'. Ὅστε μὴ ἐν τῇ ἀλλοτριᾷ γῆ κλανᾶσθαι σε εἰς τὰς ὁδοὺς, δέον σημεῖά τινα ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ τοῖς ἀμφιβάλοις τίθεσθαι. Ἐάν μὲν ὕλαι εἰσὶν, ἐν τοῖς δένδροις· εἰ δὲ γυμνοὶ οἱ τόποι, διὰ σωρῶν λίθων ἢ ὑπορυγμάτων μικρῶν, διὰ τὸ ἐπιγινώσκοντας δι' αὐτῶν τοὺς ὑστερίζοντας ἐκ τοῦ στρατοῦ μὴ κλανᾶσθαι τὴν ὁδόν.

Βη'. Ὅσοις δὲ εἰς πραιδαν ἀφορίσης καὶ ἀποστειλής, παράγγελλε μὴ πάντας εἰς τὴν διαρπαγὴν ἀσχολεῖσθαι, ἀλλὰ διηρημένους εἶναι· ἵνα οἱ μὲν αὐτῶν πραιδεύωσιν· οἱ δὲ πλείους αὐτῶν συντεταγμένοι ἴστανται εἰς φυλακὴν, ἢ παρακολουθῶσιν, εἴτε κατὰ χωρίου, εἴτε κατὰ φασσάτου ἐχθρῶν, εἴτε κατὰ ἀγέλης (35), εἴτε κατὰ τούλδου, ἢ ἐτέρου τινός, ἢ ἐπέλευσις γίνεται.

Βθ'. Τοῦτο δὲ ποιεῖ καὶ δεῖν ἠνωμένου ὄντος τοῦ παντός στρατοῦ πραιδαν ἐγχειρήσης, εἰς τὸ μὴ πάντας ἐπὶ τῇ ἀρπαγῇ ἀσχολεῖσθαι.

Βι'. Ἄλλ' εἰ καὶ συλλογῆς δαπάνης καιρὸς γένηται, δεῖ τοὺς μὲν συλλέγειν, τοὺς δὲ συντεταγμένους καὶ παρατεταγμένους ἀκολουθεῖν· ὥστε πάντων εἰς ἀρπαγὴν ἢ συλλογὴν τῶν ἐπιτηδείων χρειῶν ἀσχαλουμένων, ἢ ἀφινδισασμόν τινα ἢ ἐγκρυμμα ὑπὸ τῶν ἐναντίων συμβῆ γενέσθαι· εἰ γὰρ συμβῆ τοῦτο μὴ ὄντων αὐτῶν συντεταγμένων, οὐ δυνήσονται ἑαυτοὺς ἀνακαλέσασθαι.

NOTÆ.

(34) Codex Laurentianus una integra charta hic mutilus est.

(35) Κατὰ ἀγγέλης. Scribe, κατὰ ἀγέλης.

να'. Ὄταν δὲ χρῆ τοῦ (36) αἰφνιδίου τὰς ἐγχειρή- A
σεις κατὰ τινῶν Σκυθικῶν ἢ τινῶν ὁμοίων ἔθνῶν
ποιεῖσθαι, διὰ τὸ μάλιστα ἀνυπόπτον, χρῆ μετὰ σκο-
ποῦ τὰ τε δάση καὶ τὰς δυσχωρίας προσέχειν καὶ
διερυνᾶσθαι. Καὶ οὕτως προορδινεύειν χρῆ τὰ
βάνδα, εἰς τὸ εἰδέναι αὐτὰ, ποῖον πρῶτον, καὶ ποῖον
δεύτερον, καὶ ποῖον τρίτον, καὶ ἐφεξῆς ὀφείλουσι
περιπατεῖν· καὶ μάλιστα ἐὰν διὰ στενῶν τόπων ἐφ-
οδος γίνεται· καὶ ἵνα μὴ συγχέωνται βραδέως ἐν τῷ
διαμερισμῷ συνέρχωνται.

νβ'. Ἄφνω γὰρ τῆς ἐπαλεύσεως γινομένης, εἰ μὲν
διὰ δύο τρόπων ἐπιτηδεῖόν ἐστι τὴν ἐγχείρησιν
ποιήσασθαι, δεῖ τὸν στρατὸν εἰς δύο μερίζεσθαι,
καὶ τὸ μὲν ἐν μέρος λαμβάνειν ἢ τὸν μεράρχην, ὃν
οἱ παλαιοὶ ὑποστράτηγον ἔλεγον, ἢ τὸν τουρμάρχην, B
ἢ ὅποιοι ἀρχοντες τὴν ἐφοδὸν ποιοῦνται. Δύο πάντως
ἀρχοντας πρῶτον καὶ δεύτερον εἰς τὰ δύο μέρη ἵνα
καθ' ἕναστος ἐπιστήσῃ, καὶ τὸ μὲν ἐν μέρος, ὡς
εἴρηται, τὸν ἕνα ἀρχοντα ἐξάπληκτον ἔχειν, καὶ χωρὶς
τοῦλλου, καὶ προκόπτοντα ὡς εἰ' καὶ κ' μιλίων διά-
στημα διὰ τόπων ἀγνώστων ἐκεῖθεν ἀρχεσθαι τῆς
πραΐδας ὥστε ἐπὶ τὸ μέρος τοῦ στρατηγοῦ ἐρχεσθαι·
τὸν στρατηγὸν ἔχοντα τὸ ἄλλο μέρος διὰ τῆς ἐτέρας
ἀρχῆς τῶν χωρίων εἰσβάλλειν καὶ πραιδεύειν, καὶ
ἀμφοτέρους εἰς ἀπαντὴν ἀλλήλων ἐρχομένους, καὶ
πραιδεύοντας τὰ ἐν μέσῳ χωρία, ἐν ᾧ συμπθάσωσιν
εἰς ἐσπέραν, ἐκεῖσε ἐν τῷ ἄμα ἀπλικαύειν. Ἐκ τού-
του γὰρ καὶ ἀσφαλῶς ἡ ἐγχείρησις γίνεται, καὶ οἱ
διαφεύγοντες τῶν ἐχθρῶν τὸν ἕνα αὐτῶν τῷ ἄλλῳ
περιπίπτουσιν ἀδοκῆτως, μηδ' ἐπισυναχθῆναι δυνά- C
μενοι.

νγ'. Εἰ δὲ μία ἐστὶν ἡ ἐπιτηδεῖα ὁδὸς δι' ἧς τὴν
εἰσβολὴν κατὰ τὴν τῶν ἐχθρῶν δυνατὸν γενέσθαι,
χρῆ καὶ οὕτως τὸν στρατὸν διανεμηθῆναι. Καὶ τὸ
μὲν διοῖρον (37) αὐτοῦ ἢ καὶ τὸ πλεον τοῦτου ἐξάπλη-
κτον καὶ ἐνδύναμον τὸν ὑποστράτηγον λαμβάνειν,
καὶ μετὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἐν ᾧ αὐτὸς τάσσειται βάνδου
ἐμπροσθεν πάντων προηγήσασθαι, ἔχοντα μεθ' ἑαυ-
τοῦ πάντα τοὺς τῶν ταγματῶν αὐτοῦ ἀρχοντας, καὶ
ὅταν τῷ πρῶτῳ χωρίῳ ἐπιστῆ πρὸς τὴν αὐτοῦ δύ-
ναμιν, ἀφορίζειν, εἴτε ἐν, εἴτε δύο βάνδα, ὥστε
τοὺς μὲν πραιδεύειν, τοὺς δὲ φυλάττειν τοὺς πραι-
δευθέντας.

νδ'. Καλὸν δὲ ἐστὶν ἐν τοῖς πρῶτοις χωρίοις μὴ D
πολλὰ βάνδα ἀφορίζεσθαι, κὰν εἰ μεγάλα συμβαίη
τὰ χωρία εἶναι. Ἐπιφθάζοντος γὰρ ὅπισθεν τοῦ
στρατοῦ οὐ δίδονται καιρὸς ἀνικαταστάσεως τοῖς ἐν
αὐτοῖς εὐρισκομένοις. Συντόμως τὸν ὑποστράτηγον
ἐπὶ τὰ πρόσω τὴν πάροδον ποιούμενον ὁμοίως καὶ
εἰς τὰ λοιπὰ χωρία ἐφεξῆς, τοῦτο ποιεῖν μέχρις ἂν
ἐπαρκέσωσιν τὰ παρασι διδόμενα (38) αὐτῷ τά-
γματα. Αὐτὸν ὑποστράτηγον ἐξωτέρῳ πάντων εὐρι-
σκόμενον δεῖ τρία ἢ τέσσαρα βάνδα ἄχρι χιλίων ἀν-
δρῶν χρησίμων περὶ αὐτὸν ἔχειν, ἕως τελεῖς τοῦ
πράγματος ἐκβάσεως, ἤγουν τῆς ἐφόδου, ἵνα βίγλα
ἀκριθῆς καὶ ἀσφάλεια τοῖς λοιποῖς γένηται.

51. Quando repentinas aliquas incursiones, vel
contra Scythicas nationes aut alias hujusmodi gentes
facturus es, ut omnia magis suspicione careant, con-
densa loca difficultatesque regionum speculatori
alieni prius perlustrandæ sunt, itaque acies in-
struendæ ut sciant omnes quæ cohors prima, quæ
secunda, quæ tertia esse debeat; atque ita ex ordine
ambulent, si per angustias aliquas transituri sint,
tum etiam ut ne tardius in ordinem adducendi
sunt, instruantur.

52. Subita incursio aliqua si futura sit, si per
duo loca iter commodum fieri potest, in duas par-
tes exercitus dividatur, et alteri parti præsit me-
rarcha, quem antiqui principem, sive præpato-
rem vocabant, qui etiam turmarcha dicitur. Quo-
cumque enim et qualescumque homines fuerint qui
incursionem facturi sunt, duos illos præfectos
primum secundumque deliges. Atque altera qui-
dem pars, quemadmodum ante dixi, expedita et
sine ullis impedimentis procedat, et postquam ad
quindecim vel viginti miliarium intervallum ab
aliis abfuerint, per loca incognita atque ex obliquo
posita prædari incipiant, quasi ad imperatorem
venire vellent. Imperator autem reliquam partem
habens, aliunde regionis incipiens irruat et præ-
detur, atque adeo utrique cominus ad se mutuo
vententes, quæ in medio posita sunt loca depopu-
lentur, donec ad vesperam unum in locum perve-
niant. Hoc modo fiet ut tuta incursio in illos fiat,
et hostes qui in alteram partem aufugerint, in al-
teram de improvviso incidant: neque convenire
unum in locum possint.

53. Si una tantum idonea via sit, per quam
irruptio in hostes facienda sit, hoc modo exercitus
dividatur. Bessis ejus, aut eo amplius ab hypostrate-
tego, id est, principe sive præpatore strenua at-
que expedita capiat, et sub eo quoque suum
bandum sit: princeps autem assumptis reliquis
omnium cohortium suarum præfectis, ante reli-
quos omnes procedat, atque ubi primo in loco
constiterit, e copiis suis unam atque alteram co-
hortem segreget, ut alii prædentur, alii prædato-
res ab injuria conservent.

54. Quamvis spatiosa loca fuerint, ne tamen
multas cohortes primis in locis separet: festi-
nante enim a tergo exercitu, nullus locus relinquitur
adversus eos se instruendi, et sine ulla mora
princeps semper ulterius progrediatur. Similiter
reliquis in locis hoc faciat, quandiu illi cohortes
traditæ adfuerint. Principem vero ipsum ante om-
nes alios procedentem, tria aut quatuor banda ad
mille virorum numerum secum habeat usque ad
perfectum rei hujus sive incursionis exitum, ut
excubiæ cæteris accuratæ s̄nt.

NOTE.

(36) Χρῆ τοῦ. P. 110 scrib. χρῆ ἐκ τοῦ.

(37) Διοῖρον. Scribe, διμοῖρον.

(38) Τὰ παρασι διδόμενα. Scribe, τὰ παραδιδόμενα.

55. Hæc a principio si fiant, tu, imperator, aut si quis alius incursionis hujus administrationem habeat, sequeris eos qui prædantur, et dispersos congregabis, et ulterius ad principem sive turmar- cham progredieris. Similiter ille hoc idem faciat, transeundoque colligat dispersos prædatores, at- que eodem in loco noctu convenient et castra ponant. Itaque plus quindecim aut viginti millia- ribus a se separati, hujusmodi subitas incursiones ne faciant, ut eodem die et prædam diripiant, et eadem nocte simul castra ponant.

56. In hujusmodi incursionibus hostes objectos non utile fuerit vivos capere et comprehendere, sed omnes tales vel interficiendi, vel prætereundi sunt, ut ne mora aliqua iter facientibus afferatur, et tempus temere assumatur.

57. Si castellum aut arcem aut munitionem all- quam capere cogitas, ne illud in vulgus efferas, donec in ipso loco fueris, et negotium ipsum in manus sumpseris.

58. Sin necesse fuerit prope munitionem ho- stium copias tuas transire, vel etiam castra po- nere, unum aliquem præfectum cum expeditis vi- ris in ipso transitu collocabis, qui incursiones hostium prohibeat. Hoc quoque etiam in angustiis locorum fieri abs te debet.

59. Prope munitionem hostium aut silvam ne castra ponas. Sin necesse sit tibi habere castra, accurate excubias et custodias propter hostium incursiones adhibebis, et diligentissime providebis, ut editiore munitioreque loco castra ponas.

60. Quando hostilem in terram ingrederis, ap- paratum omnem atque impedimenta a tergo te consequi facies: imminetibus autem hostibus in medio exercitus tui ea procedere facies.

61. Ab armatis militibus impedimenta reliqui- que apparatus, atque etiam captivi, si qui fuerint, separentur: neque itinere hoc solum fiat, sed etiam quando castra ponas, ne hostibus adversum in- structos milites venientibus magno impedimento fiant.

62. Hostili in terra mensuratores incircumspecte ad loca anticipanda sine idoneo præsidio ne mittas, sed per transfugas, qui sponte sua ad te defece- runt, locorum naturam tuto perscrutaberis.

63. Quando exercitus castra positurus est, ne perturbate aut confuse ad castra fossati transeant, sed si hostes immineant, et pedites exercitui nostro adfuerint, currus omnes ex ordine ponant, et fos- sas undique ad modum valli ducant. Expediti

νε'. Τοῦτων οὖν ἐκ τοῦ ὑποστρατήγου γινόμενων, δέον σε, ὡ στρατηγέ, ἢ εἰ τις ἕτερος ὁ τῆς τοιαύτης ἐπελεύσεως τὴν διοικησὶν πεπιστευμένος, ἵνα ἐπ- ακολουθῆς τοῖς κατὰ μέρος πραιδεύουσι, καὶ ἐπισυν- ἀγῃς, καὶ ἐπὶ τὰ ἐμπροσθεν προκόπῃς ὡς ἐπὶ τὸν ὑποστράτηγον ἢ τὸν τουρμάρχην. Ὀμοίως δὲ καὶ ἐκεί- νον τὸ αὐτὸ ποιεῖν, καὶ ἐπισυνάγειν παρερχόμενον τοὺς πραιδεύοντας, καὶ ἐν ᾧ ἂν τόπῳ ἀπαντήσῃτε ἀλλήλοις ἀπλικεύετε ἅμα καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Διὸ οὐδὲ χρῆ πλεον τῶν ιε' ἢ κ' μιλίων χωρισμένας ποιεῖσθαι τὰς τοιαύτας εἰφνιδίους ἐπελεύσεις, ἵνα φθάσῃτε ἀμφότεροι καὶ τὴν πραιδαν ποιεῖν, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἅμα ἀπλικεύειν.

νεζ'. Ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις ἐπιδρομαῖς οὐ χρῆ τοὺς δυναμένους ἀντικαθίστασθαι ἐχθροὺς ζωγραῖν- ητοι συλλαμβάνειν, ἀλλὰ πάντας τοὺς παρατυγχα- νοντας τοιοῦτους διαχρησθαι, καὶ παρήρχεισθαι, καὶ μὴ εἰς αὐτοὺς ἐμβραδύνειν τοὺς τὴν πάροδον μάλιστα ποιούμενους, καὶ τὸν καιρὸν δαπανᾶσθαι.

νεζ'. Ἐὰν δὲ ποτε βουληθῆς φρούριον ἦτοι κάστρον ἢ ἄκραν τινὰ παραλαβεῖν, ἢ ἕτερον τόπον, μὴ πρό- λεγε τῷ πλήθει, ἀχρις ἂν ἐπὶ τοῦτο που γενόμενα: ἐγχειρήσῃς τὸ ἔργον.

νη'. Ἐὰν δὲ καὶ ἀνάγκη ποτὲ γένηται ὥστε ἐκ παντὸς τρόπου τὴν στρατείαν πλησίον ὀχυρώματας πολεμίων ἢ ἀπλικεύσαι εἰς τὰς ἐξόδους τοῦ ὀχυρώ- ματος, ἵνα τὰς, ὡς εἰκός, εἰφνιδίας ἐπιδρομάς ἐναν- τίων κωλύσῃ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τοῖς στενοῖς τόποις γίνεσθαι ἀναγκαῖον.

νη'. Πλησίον δὲ ὀχυρώματος ἐχθρῶν, ἢ ὕλης, μὴ ἐπιτηδεύς ἀπλικεύειν τὸν στρατόν. Εἰ δὲ ἀνάγκη πᾶσα ἐκεῖσε ἀπλικεύειν, ἀκριβῶς τὰς παραφυλακάς ποιῶ διὰ τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐπιθέσεις. Καὶ μᾶλλον σπουδαίε, ἵνα ἠπλωμένῳ, ἢ ὑψηλοτέρῳ τόπῳ καὶ ὀχυρωτέρῳ ἀπλικεύσῃς.

ζ'. Ὅταν δὲ εἰς τὴν πολεμίαν γῆν εἰσέρχῃ, τὴν ἀποσκευὴν πᾶσαν ἦτοι τοῦ τοῦλδου (39) ἐπισθεν ἀκολουθεῖν ποιήσεις: πλησιαζόντων δὲ τῶν ἐχθρῶν ἐν μέσῳ τοῦ στρατοῦ τὸ τοῦδον (40) εἶναι παρα- σκεύαστον (41).

ζα'. Κεχωρισμένην δὲ εἶναι ἀπὸ τῶν ὀπλοφόρων στρατιωτῶν τὴν ἀποσκευὴν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐὰν εἰσὶ: μήποτε πολεμίων ἀθρόως ἐπερχομένων τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐμπόδισμα γένηται: μὴ μόνον δὲ ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ τοῦτο φύλαττε, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπλικεύεις.

ζβ'. Ἐπὶ δὲ τῆς πολεμίας γῆς τοὺς μινσουράτω- ρας ἀπροόπτως μὴ ἀποστέλλῃς προλαμβάνειν ἀνευ βοηθείας ἀκούσης αὐτοῖς, ἀλλὰ μόνον διὰ τῶν αἰχμαλώτων καὶ αὐτομόλων ἀσφαλῶς ἀνερεῖνα τὴν τῶν τόπων ποιότητα.

ζγ'. Ὅταν δὲ ὁ στρατὸς ἀπλικεύειν μέλλῃ, μὴ ἀναμεμιγμένως καὶ ἀτάκτως ἐπερχέσθωσαν, ἐν τῷ τοῦ φασσάτου ἀπλίκτω: ἀλλὰ ἐὰν ἐχθροὶ ἐγγίξωσι, καὶ συμπάρεισι πεζοὶ τῷ στρατῷ προτέρας ἀμάξας τιθέτωσαν, καὶ ἐν τάξει τὰ ὀρύγματα ποιεῖτωσαν

NOTÆ.

(39) Τοῦ τοῦλδου. Scribe, τοῦ τοῦλδον.

(40) Τοῦδον. Scribe, τοῦλδον.

(41) Παρασκεύαστον. Scribe, παρασκεύασον.

πρεπόντως τοῦ τάφρου. Οἱ δὲ ἐξάπληκτοι, ἦγουν οἱ ἄπλοιοι ἀνευ βάρους περιπατοῦντες πάντες· ἀπὸ ὀλίγου διαστήματος ἔτοιμοι στηρέτωσαν, καὶ τότε τὴν ἀποσκευὴν κατὰ τάξιν εἰσέρχονται καὶ ἀπλικεύουσιν. Καὶ ὅταν ἀπαλύσῃ καὶ τὰς βουλὰς, τότε εἰσεργέσθωσαν καὶ αὐτοὶ οἱ ὀπλίται, κατὰ τάξιν, καὶ ἀπλικεύωσαν, καθὼς σοὶ καὶ ἐν τῷ Περὶ ἀπλήκτων λόγῳ διαταξάμεθα.

ἔδ'. Ἐάν δὲ πλησίον μὴ εἰσιν ἐχθροὶ, ἀρκεῖ καὶ δι' ἑνὸς δροῦγγου τοῦτο γίνεσθαι τὸ σχῆμα· καὶ οὕτως ἐκείνων ἰσταμένων τοὺς λοιποὺς ἀπλικεύουσιν.

ἔε'. Ἐχθρῶν δὲ ἐγγιζόντων, καὶ σύστασιν ποιούντων, ἢ ὄχυρωμάτων πλησίον, ἢ ὕλης, ἢ τόπου δυσχεροῦς, μὴ ἀφίης ὡς ἔτυχε τινὰς βόσκειν τοὺς ἵππους, ἀλλὰ καὶ τὰς βίγλας ἀσφαλῶς πέμπει, καὶ ἔχει μὲν τοὺς ἵππους ἐν τῷ χάρακι. Σπουδάζει δὲ ὥστε ἀπὸ χειρῶν συνάγειν ἐκ τῶν εὐρισκομένων καρπῶν ἐν τοῖς πλησίον χωρίοις, τοῦ τε χόρτου καὶ τῶν κριθῶν τὴν συλλογὴν ποιῆσθαι οὕτως, ὥστε μετὰ τῶν παλλικαρῶν τοῦ τοῦδου εὐπλήκτως (42) ἀπὸ ἐκάστου μέρους συνέρχονται ὠπλισμένοι στρατιῶται ἐν τάξει περιπατοῦντες διὰ τὰς αἰφνιδίους τῶν ἐχθρῶν ἐπελεύσεις.

ἔς'. Ἐάν δὲ χρονίως τῷ τόπῳ, καὶ ὁ καιρὸς ἐπιτήδειός ἐστι, καὶ ὁ τόπος ὁμοίως πρὸς ἀποτροφὰς, ἐστὶ δὲ καὶ ἡ δύναμις τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ μακρόθεν, τότε δυνατόν ἐστιν βόσκεισθαι τοὺς ἵππους βίγλας διπλῆς καὶ τριπλῆς ποσότητος πεμπομένης (43) ἀπὸ πολλῶν διαστημάτων καὶ ταύτης συγχῶς ἀλλασσομένης.

ἔδ'. Ἐάν δὲ τινὰς ἐπὶ πραιταν τάξης, οὗτοι μόνον εἰσεργέσθωσαν. Εἰ δὲ τινες τῶν στρατιωτῶν ἐπιμιχθῶσιν αὐτοῖς ἰδίᾳ εὐθεντίᾳ ποιήσεις γενέσθαι διαλαλᾶν, ὥστε μηδένα ἕτερον πλὴν τῶν ὠρισμένων ἐξελθεῖν εἰς τὴν πραιταν. Καὶ τότε μετὰ τὸ μανδᾶτον τοὺς παρακούμενους ἀνέχεσθαι καὶ παραπέμπασθαι τοῖς ἰδίοις αὐτῶν ἀρχουσιν εἰς τὸ σωφρονίζεσθαι, ἵνα μὴ οἱ λοιποὶ λαμβάνοντες ἄδεια, καὶ εἰς ἀρπαγὴν ἐκτρέχοντες, γυμνώσωσι σε ἀπὸ στρατοῦ, καὶ κινδυνεύσῃ ὅλος ὁ λαός.

ἔη'. Ἀκρίθειαν δὲ καὶ ἀσφάλειαν ἔχει, ἵνα ἐὰν τύχῃ καὶ εὐρεθῇ ἡ οἶνος, ἢ ἄρτος, μὴ τρώγειν αὐτὸν καὶ πίνειν πρὸ πίερας, ἐὰν μὴ πρότερον διὰ τῶν αἰχμαλῶτων δοκιμάσῃ αὐτόν. Καὶ οὕτως εὐρίσκων ἀπαθῆ καὶ ὕγιᾳ, τότε ποιήσεις χρῆσασθαι αὐτὰ τοὺς στρατιώτας. Ἀλλὰ μὴδὲ τὸ ἐν τοῖς φρεσίν ὕδωρ, ἢ κινστέρναις, ἢ λάκκοις, ἢ ἐν ἄλλοις ἀγγείοις· πολλάκις γὰρ διὰ φαρμάκων ἀφανίζονται, καὶ θανατηφόρα γίνονται.

ἔθ'. Εὐρέθησαν γὰρ ποτε καὶ κριθαὶ οὕτως φαρμακευθεῖσαι, καὶ μὴ ἔχόντων ἄλλοθεν τῶν στρατιωτῶν τοῖς ἀλόγοις ἀποτροφὴν, ἠναγκάσθησαν ἐκείθεν αὐτοῖς παραλαβεῖν τροφήν, καὶ οὐκ ὀλίγοι διὰ τοῦτο ἵπποι ἀπώλοντο.

A autem milites, id est, qui gravi armatura non utuntur, omnes parvo intervallo instructi ab illis distent, tumque apparatus et impedimenta ex ordine ingrediantur in castra: ubi autem excubias vigiliisque emiseric, tunc armati ipsi ex ordine ingrediantur et castra ponant, quemadmodum tibi in cap. De castris ponendis explicuimus.

64. Sin hostes prope non adfuerint, satis erit uno drungo, id est, cohorte milliaris, instructos hanc formam observari, ut ea quemadmodum praediximus consistente, reliqui castra ponant.

65. Hostibus jam imminentibus, atque unum in locum prope congregatis, si munitio aliqua prope fuerit, aut aliqua locorum difficultas, ne equos tenere ad pastum emitte sinas, sed et excubias tuto mitte, equos autem intra valli ambitum retine. Effice autem ut manibus suis quod frumenti pabulique est, sinitimis in locis congregent, sed ita, ut cum impedimentorum administris omnibus ex partibus armati milites circum illos obambulent, ad subitas hostium incursiones repellendas.

66. Sin uno in loco diutius commoratus fueris, et tempus idoneum locusque similiter ad alimenta opportunus est, hostiumque copiae eminus abfuerint, equi tum ad pastum emittantur, excubiis duabus aut tribus longo intervallo emissis frequenterque commutatis.

67. Si quos ad praedam emiseric, hi soli exeant. Sin quidam ex militibus illis admisti fuerint, propria tua auctoritate mandatum divulgari facies, ut nemo alius praeter eos qui constituti sunt ad praedandum exeat. Post hoc mandatum si qui transgressores fuerint, capiantur, et ad suos ipsorum praefectos mittantur, ut ab illis castigentur, ne, si impuniti sint, reliqui cum securitate quadam ad praedandum excurrentes, deserant exercitum, atque adeo in periculo exercitus sic relictus sit.

68. Exquisite diligenterque providebis, ut si vinum aut panis inveniatur, non confestim edant aut bibant, nisi per captivos prius exploraveris, utrumne salubria atque integra sint: quod si ita esse inveneris, tum fruuntur illis milites. Sed neque aqua in puteis aut cisternis aut aliis in vasis nisi explorato utantur: saepe enim veneno hujusmodi inficiuntur, et lethalia sunt.

69. Hordeum enim saepe sic veneno imbutum inveniebatur, et cum reliquo pabulo descicerentur, milites ad equos asportandos, inde pabulantes, equisque afferentes, complures equos perdiderunt.

NOTÆ.

(42) Εὐπλήκτως. Scribe, ἐξαπλήκτως. Qua de voce supra a me dictum est. Et mox iterum § 71, εὐπλήκτους καὶ εὐόπλους Scribe, ἐξαπλήκτους, καὶ

εὐόπλους.

(43) Ut superius innuimus mutilus est superioribus paragraphis codex, usque ad paragraphum 67.

70. Præcipies etiam exercitui, quemadmodum in capite *De itinere faciendo* explicuimus, ut si sæpe tumultus aliquis aut perturbatio in exercitu fuerit, ne huc illucque exercitus circumcurset et circumferatur, sed illuc ruant omnes ubi tumultus est: ex eo enim fiet ut adversus hostes parati sint, si quid tale contingat, neque confuse inter se aut perturbate misceantur.

71. Excubias quando in hostilem terram immittis, non solum in anteriorem partem emittas, eamque tutam conservabis, sed etiam a tergo expeditos armatosque milites, id est, idoneas copias aliquo cum honesto præfecto instructas (qui tergissites nominabantur) ad decem vel quindecim milliarium intervallum cum excubiis accuratis collocabis, propter eos qui vel per infirmitatem, vel alia de causa tardantur, et deseruntur ab exercitu, ut ne hoste subito irrupentes illos intercipient.

72. Incursiones enim ab hostibus tum fieri consueverunt, quando secure et sine timore trans-eunt hostes, et qui anteriore in parte sunt, posteriori partem minus juvare possunt.

73. Hoc si nostra in regione feceris, haud inutile fuerit, multis præsertim huc illucque palantibus, et præter præfectorum suorum mentem a statione sua recedentibus: ex eo enim cognosces, qui milites in ordine fuerint, et qui a statione sua recedant.

74. De locorum angustiis, et difficilibus ad trans-eundum locis, mentionem fecimus in cap. de itinere faciendo, quare de illis iterum verba facere super-vacuum est, cum inde harum rerum capere possis cognitionem, ut ne temere et considerate condensa difficiliaque loca transire coneris.

75. Sin aliqua necessitas impellat, quemadmodum in cap. de itinere faciendo præscripsimus, ea cautio adhibenda est ad ea loca prætergre-dienda, maxime si in hostili terra fueris, hostes-que immineant.

76. Si hostes in terram vestram irruerint, ne coram et aperte cum illis dimices, si vel majores vel æquales hostium copiarum tuis fuerint, sed insidieris potius, structis insidiis, et aliis molitionibus, sive noctu sive interdum, viasque illorum obstruas, munitionesque anticipes, vel per pedites, vel equites, vel per utrosque, et pabulum in medio hostibus positum populare.

77. Si cum hoste configere cupis, tum potius facito quando a prædatione redit, quam cum ad prædandum discedit: tum enim in præda occupatus est, et præterea labore lassatus: idque potis-

σ'. Παραγγελλῆς δὲ τῷ στρατῷ καθὼς ἐν τῷ Πειλὸδοιοπορίας ἡμῖν εἰρηται λόγῳ, ἵνα ἐὰν ὡς πολλαίς γένηται ταραχὴ εἰς τὸν λαόν, μὴ ἀλλαχοῦ, ὥδε καὶ ἐκεῖσε τρέχειν αὐτοὺς καὶ περιφέρεισθαι· ἀλλ' ἐκεῖ ὀρμῆν πάντας, ὅπου ἡ ταραχὴ γέγονεν· ἐκ τούτου γὰρ καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους ἱτοιμοὶ γίνονται, ἐὰν τι τοιοῦτον συμβῆ, καὶ οὐ συμφύρονται εἰς ἀλλή-λους καὶ συγχέονται.

σα'. Τὰς δὲ βίβλας ἡνίκα εἰσβάλλεις εἰς τὴν πο-λεμίαν γῆν, μὴ μόνον κατὰ τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἀποστέλλῃς πάντοτε, καὶ τοῦτο μόνον ἀσφαλίζῃς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ νότου ὀπισθεν εὐπλήκτους καὶ εὐδύλους στρατιώτας ἤγουν ἱκανὴν δύναμιν μετὰ χρησίου ἀρχοντος παράτασαι, τοὺς λεγομένους νωτοφύλακας, ὡς ἀπὸ δέκα μιλίων ἢ ἑ', ἢ ὅσην οἰδας διάστημα, μετὰ βίβλας ἀκριβοῦς, διὰ τοὺς, ὡς εἰκός, ὑποστηρίζοντας (44) ἐκ τοῦ στρατοῦ, ἢ δι' ἀρρωστῶν, ἢ κατὰ ἑτέραν τινὰ χρεῖαν· ὅπως αἰφνι-δίως οἱ ἐχθροὶ ἐπιπεσόντες συλλάβονται αὐτούς.

σβ'. Εἰώθει γὰρ τότε μάλιστα ποιῆσθαι τὰς ἐγγειρήσεις οἱ ἐχθροὶ, ὅτε καὶ ἀμερίμνος ὀδεύουσιν οἱ στρατιῶται, καὶ οἱ ἔμπροσθεν τοῖς ὀπισθεν εὐκό-λως βοηθεῖν οὐ δύνανται.

σγ'. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γῇ ἐὰν ποιήσῃς, οὐκ ἀνεπίδες ἐστὶ διὰ τοὺς, ὡς εἰκός, ἀμφοτέρους ὥδε κάκιστε στρατιώτας, καὶ μὴ καλῶς διαγινόμενους παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχοντος αὐτῶν· ἐκ τούτου γὰρ γινώσκεις τίς ἀμελεῖ τῆς τῶν στρατιωτῶν καταστά-σεως.

σδ'. Περὶ δὲ στενῶν τόπων καὶ δυσβάτων διαβάσεων ἐν γῇ πολεμίων μεμνημέθα παρακλειυσάμενοι τῇ σῆ ἐνδοξότητι, ὡς στρατηγῆ, ὅτε τὴν περὶ τῆς ὀδοιο-πορίας διάταξιν ἐποιούμεθα. Αἰὶ περὶ τῶν αὐτῶν πάλιν διεξελεθεῖν ἀπειρόκαλον ἡγούμεθα, ὡς ἐκεῖθεν ἔχον-τός σου ἤδη τὴν περὶ τούτων διάγνωσιν, ὥστε μὴ ἀπερισκέπτως καὶ ὡς ἔτυχεν ἀνάγκης χωρὶς ἐπιτη-δεύειν εἰς δασεῖς καὶ δυσβάτους καὶ δυσχερεῖς τό-πους διαβαίνειν.

σε'. Εἰ δὲ τις τοῦτο ἀνάγκη γενέσθαι κατεπεῖγε, μετὰ τῆς εἰρημένης, ὡς εἰπομεν ἐν τῇ περὶ ὀδοιο-πορίας διατάξει, [μετὰ] παρατηρήσεως ποιῆσθαι τῆν τῶν τοιοῦτων τόπων πάροδον, μάλιστα ἐν γῇ πολε-μῆς, καὶ πολεμίων ἐπικειμένων.

ςς'. Ἐὰν δὲ πολεμιοὶ εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν εἰσβάλλουσιν, σκοπὸς σοι ἔστω, ὡς στρατηγῆ, μὴ φα-νερώς, καὶ ἐκ παρατάξεως αὐτοῖς πολεμεῖν, καὶ μάλιστα ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτῶν, ἐὰν ὑπερέχη ἢ καὶ ἰσμοῖρός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ ἐν-εδρεύειν μᾶλλον δι' ἐγκυρμάτων καὶ ἄλλων ἐπιτη-δεύσεων, ἢ ἐν ἡμέρᾳ, ἢ ἐν νυκτὶ ἀσφαλῶς καὶ τὰς ὁδοὺς ἐμφρόσσειν, καὶ προκαταλαμβάνειν ὀχυρώματα ἢ διὰ πεζῶν, ἢ διὰ καθάλλων, ἢ δι' ἀμφοτέρων, καὶ ἀφινίζειν δαπάνας προκειμένας τῶν ἐχθρῶν.

ςζ'. Εἰ δὲ βουληθῆς συμβαλεῖν τῷ πολεμίῳ ὅταν μᾶλλον ἐπανερχεται ἀπὸ τῆς πραιβάς, ἢ ἐξέρχεται τῆς χώρας· τότε γὰρ καὶ εἰς τὴν πραιβαν περισπαῖται καὶ κοπυμένος ἐστίν, μάλιστα ἐὰν καὶ τοῖς ἰδοῖς

NOTÆ.

(44) Ὑποστηρίζοντας. Scribe, ὀστηρίζοντας.

ἐγγίξῃ τότε οὖν σύμβαλλε αὐτῷ, εἰ ἄρ' αὖ βούλη συμ-
βάλλειν.

ση'. Ὁ γὰρ ἐν ἰδίᾳ χώρᾳ διάγων, ἀμελέστερον
δίεται περὶ τὴν μάχην, πολλὰς ἀφορμὰς ἔχων τοῦ
σώζεσθαι, καὶ κινδυνεύειν οὐ βουλόμενος. Ὁ δὲ τῆς
ἀλλοτρίας γῆς ἐπιβαίνων καὶ κατατρέχων, ὅταν ἐν
τοιαύτῃ γένηται ἀνάγκη, εἰς ἀπόνοιαν τρέπεται,
πάντως λογιζόμενος ὅτι ἡ φυγὴ αὐτῷ εἰς κίνδυνον
καὶ ἀπώλειαν γίνεται.

οθ'. Χρεῶν δὲ σε, ὡς στρατηγὲ, πάντοθε φυλάττειν
ἑαυτὸν ἀπαθῆ καὶ ἀπλήγυτον, ἐν παντὶ καιρῷ (45)
καὶ τόπῳ, μάλιστα ἐχθρῶν παρακειμένων. Σοῦ γὰρ
φυλαττομένου οὕτε πλετώνονται οἱ ἐχθροὶ εἰς βλάβην
τῆς χώρας, οὕτε πολιορκίας εὐχερῶς τοὺς ὀχυρώμασιν
ἐπάγειν δύναται. Ὑφορῶνται γὰρ καὶ ὑποπτεύουσι
τὸν στρατὸν συνιστάται.

π'. Καὶ γὰρ εἴγε μὴ δοκεῖ σοι συμβάλλειν δημο-
σίᾳ τοῖς ἐχθροῖς, ὅμως οὕτως εὐτρεπίζεσθαι σε δεῖ,
καὶ φαίνεσθαι, καὶ ὑπόνοιαν πᾶσι τοῖς τοῦ στρατοῦ
παρέχειν, ὡς πάντως συμβάλλειν τοῖς πολεμοῖς.
Τοῦτο γὰρ οἱ ἐναντιοὶ μανθάνοντες καὶ λυποῦνται
καὶ συσπύλλονται.

πα'. Ἐὰν δὲ τῶν ἐναντίων εἰς τὴν ἡμετέραν εἰσ-
βαλλόντων, ὁ τόπος καὶ ἡ θέσις τῆς ἐκείνων χώρας
ἐπιτηδεῖα ἐστὶ πρὸς τὴν ἐφοδόν, δι' ἑτέρου τύπου
μᾶλλον ἐπιτηδεύει πέμπειν στρατὸν ἐν αὐτῇ, ἵνα ἐκ
τούτου περισπάσῃ τοὺς ἐχθρούς.

πβ'. Πάντως δὲ καὶ τὴν θέσιν, ὡς εἴρηται, κατα-
νοήσεις, καὶ τὰ διαστήματα, ἵνα εἴπωρ γνωσθῇ τοῖς
ἐχθροῖς τοῦτο, καὶ ὁρμήσῃσι κατὰ τῶν πεμπομένων
εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ὁ ἡμέτερος στρατὸς δι' ἑτέρου
τόπου ἐξέλθῃ ἀπαθῆς ὅπως μὴ ὁρμώντων τῶν ἐχθρῶν
ἐκείθεν εἰς ἑβὴν αὐτῶν περιπέσωσιν.

πγ'. Τοιοῦτον πεποίηκε Νικηφόρος ὁ ἡμέτερος
στρατηγός. Ἀπουλφῆρου γὰρ τοῦ τῶν Σαρακηνῶν
ἀμηρᾶ τὴν Καππαδοκίαν καταδραμόντος, αὐτὸς τὴν
Ταρσὸν καὶ πᾶσαν Κιλικίαν κατελήϊσατο, πολλὴν
Σαρακηνοῖς ἐργασάμενος τὴν βλάβην.

πδ'. Ἐχθρῶν τοίνυν τὴν ὑπὸ σὲ χώραν, εἰ οὕτω
συμβῇ, κατατρέχόντων, δεῖν ἐστὶ πάντα τὰ ἀναγκαῖο-
τερα πράγματα ἐν τοῖς ὀχυρωτέροις κάστροις ἢ
τίποις ἀναλώτοις συλλέγειν, φυγαδεύειν δὲ καὶ τὰ
ἄλογα τῆς χώρας, ἵνα μὴ μᾶλλον συλλαμβανόμενα
ἰσχυροτέρους τοὺς ἐχθρούς ποιήσωσιν.

πε'. Ἐὰν δὲ ἡ λαὸς ἢ πράγματα εἰς δοκοῦντα μὲν
ὀχυρὸν τόπον, μὴ ὅντα δὲ ἀληθῶς, συνέλθωσιν, πάν-
τως δεῖ αὐτοὺς διὰ τῆς σῆς προνοίας μεθίστασθαι,
καὶ εἰς ὀχυρωτέρους ἀπελθεῖν τόπους, ἵνα καὶ ἀφο-
δοῖ αὐτοῖς ἡ φυλακὴ γενήσεται.

πς'. Ὅσα δὲ μὴ κατὰ φύσιν ὀχυρά εἰσιν ἢ κάστρα,
ἢ τόποι ἕτεροι, προαφαιρίζου αὐτά. Καλεῖ ποτε οἱ
ἐχθροὶ βουληθῶσι παρακαθίσει αὐτοῖς, μέρος τῆς
στρατιᾶς ἀφανῶς εἰς βοήθειαν καὶ ἐκδίξῃσιν αὐτῶν
ἔκπεμπε, καὶ μὴ ἔξ τούτων ἐχθροῦς ἀδεῶς τὰς ἐξω-

simum, si prope tuos fueris; tum enim cum illis
configes, si quando tibi videbitur configendum.

78. Qui enim cum ipsis in terra est, negli-
gentior ad pugnandum est, et multas occasio-
nes habet vel ut servetur, vel periclitetur. Qui
vero alienam terram invadit et depopulatur, si
in tali perturbatione fuerit, in magnis aerum-
nis est, hoc secum reputans, fugam et tergi-
versionem non modo periculum, verum etiam
internecionem asferre.

79. Teipsam ab omni vulnere offensioneque
integrum securumque servabis omni loco et
tempore, hostibus potissimum imminentibus. Hoc
enim diligenter observato, neque se hostes ad
depopulandam regionem nostram facile dissi-
pant, neque facile munitionem aliquam obsi-
dendo oppugnant. Exercitum enim nostrum col-
ligi congregatique unum in locum existimant.

80. Quanquam autem constitutum tibi sit mini-
me te velle cum hostibus configere, assimilato ta-
men id te velle facere, et apparanda tibi omnia
sunt, opinioque asferenda tuæ cum illis dimi-
cationis. Hoc autem illi audientes magis excra-
ciabuntur vexabunturque.

81. Si hostibus vestram in regionem irrum-
pentibus, locus et situs regionis illorum ad in-
cursionem idoneus est, per alium locum conten-
de magis exercitum ducere, ut hoc modo magis
hostes perturbes.

82. Omnino autem, quemadmodum dixi, et si-
tum advertes, et intervalla, ut si incursio nostra
cognita hostibus fuerit, et impetum in eos co-
nantur hostes facere, exercitus noster per alias
vias securus discedat, ut ne hostes irruentes in
conspectum illorum veniant.

83. Tale quidpiam Nicephorus dux noster fecisse
memoratur. Nam cum Apulpher Saracenorum dux
Cappadociam depopularetur, ipse Tarsum univer-
samque Ciliciam vastabat, et multa damna Sara-
cenis inferebat.

84. Hostibus regionem tuam, si id ita contingat
incursantibus, omnia quæ necessaria sunt, ad mu-
nitiones, castella, et loca ad capiendum difficilia
conferantur: jumenta autem omnia ex ea parte
regionis amandentur, ut ne si ab hostibus capian-
tur, fortiores hostes faciant.

85. Si plebs res bonaque sua ad loca quæ mu-
nita fortiaque videntur esse, non tamen sunt, ab-
dlexerint, providentia tua efficiendum est, ut ad
fortiora munitioraque loca traducantur, ubi se-
cura illis rerum suarum custodia erit.

86. Quæcunque natura minus munita sunt vel
castella vel alia loca, firmanda jam sunt: et si
partem aliquam exercitus sui ad ea oppugnanda
hostes reliquerint, occulto ad repellendos ulci-
scendosque eos quosdam emittes, neque hostes

NOTE.

(45) Ἐν παντὶ καιρῷ. Scrihebatur, ἐν παντὶ καιρῷ.

permissas libere pabulari, sed eos qui pabulatum A
eunt adoriaris, et capias, atque adeo hostes affli-
ges.

87. Atque hæc quidem de incursionibus, sive tu
in hostilem terram irrueris, sive hostes tuam
invadant, satis nobis dictum sit. Nunc alia quæ
ad militiam pertinent, explicanda sunt, atque
hoc in primis, quemadmodum speculatores in
hostilem terram immittere, et quemadmodum ho-
stium speculatores in exercitu nostro clam la-
tentes exquirere possumus.

88. Omnino tibi hostium copiarum quantum po-
tes cognoscendæ sunt, quanta magnitudine, quan-
tisque viribus sint, atque ita tibi suscipienda ad-
ministrandaque contra illos omnia sunt. Nam eque-
strium pedestriumque copiarum formæ, locorum-
que situs, magnam differentiam virium ac roboris
in exercitu habent, et infinitum quendam errorem
afferunt his qui simpliciter atque imperite ista
æstimant. Hoc autem, quod dico, verum esse
quæ sequuntur facile demonstrabunt.

89. Pone autem sexcentos equites in longitu-
dinem, et quingentos in latitudinem instrui, qui
numerus continet trecenta millia equitum: unum-
quemque equum loco suo constitutum habere, quod
ad latitudinem spectat, pedes tres, ex quo fiunt
pedes mille octingenti: unumquemque quod ad al-
titudinem spectat habere pedes octo, ex quo fiunt
pedum quatuor millia: itaque quadrata in forma
propter longitudinem mille octingentorum pedum,
et propter latitudinem quatuor mille pedum, septin-
gentæ viginti myriades pedum integrorum: ambi-
tus autem externorum pedum circum per latera,
undecim millia sexcenti pedes. Et quando sex pe-
des faciunt ulnam, centum ulnæ faciunt stadium,
septem stadia et dimidium faciunt milliare, consi-
citur ambitus universus undecim millia sexcenti
pedes, duo milliaria et sexcenti passus. Hæc igitur
forma capiuntur trecenta millia hominum, si per-
fecte addensentur. Sin rariores fuerint, ex densi-
tatis ratione raritatis intervallum reputandum est,
atque adeo ex loci spatio multitudinem populi
animadvertere.

90. Trecenta hæc millia hominum in simplici
extentoque contubernio instruemus. Unoquoque
equo in longitudinem aciei instructo, fiunt pedum
nongenta millia, quæ in directum producta, duo
millia passuum juxta perfectæ densationis rationem
faciunt. Quod si dispersi dissipatique ambulent,
multiplicem longe magis hoc loco locum possi-
dent: longeque plures videntur esse, cum dispersi
sunt, quam si ordinem stationemque suam serva-

θεν δαπάνας συλλέγειν ἀλλὰ περισκόπει, καὶ τοῖς
ἐπὶ συλλογῇ τῶν δαπανημάτων πεμπομένους ἐν-
έδρευε, καὶ συλλάμβανε. καὶ ἐντεῦθεν στενοχώρει
τοὺς ἐχθρούς.

πζ'. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἐφόδιον σοῦ τε πρὸς τὴν
πολεμίαν καὶ τῶν πολεμίων πρὸς τὴν σὴν γινόμε-
νων, εἴρηται ἡμῖν. Χρεῶν δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων.
Ἔσα χρήσιμα πρὸς στρατηγίαν δοκοῦσι καὶ ἀσφά-
λειαν, διεξελεῖν, καὶ μάλιστα περὶ τοῦ πῶς δέον
κατασκοπεῖν ἐχθρούς, καὶ ὅπως πάλιν τοὺς ἀπ' ἐκεί-
νων πεμπομένους κατασκόπους κρατεῖν λανθάνειν
θέλοντας ἐν τῷ στρατῷ.

πη'. Δεῖ οὖν σε σκοπεῖν ἀκριβῶς, ὡς στρατηγὲ, τὴν
ποσότητα τῆς τῶν ἐναντίων δυνάμεως πάντως, καὶ
πρὸς τοῦτο κανονίζειν καὶ διοικεῖν σε τὰ κατ' αὐτῆς.
B Τὰ γὰρ σχήματα τῶν καβαλλαρικῶν τε καὶ πεζικῶν
τάξεων, καὶ αἱ τῶν τόπων θέσεις, πολλὴν τῆς πο-
σότητος τοῦ λαοῦ διαφορὰν ποιοῦνται, καὶ ἀνυπέρ-
βλητον εἰσάγουσιν πλάνην τοῖς ἀπλῶς καὶ ἀπειρώς
κατανοοῦσιν αὐτά. Καὶ ὅτι ὁ λέγω (46) ἀληθὲς ἐστίν,
μαρτυρήσει τάχα (47) τῇ θεωρίᾳ ὁ μέλλων λεχθῆναι
τρόπος.

πθ'. Ὑπόθου γὰρ ἑξακοσίου, καβαλλαρῖους εἰς
μῆκος ἐπὶ πεντακοσίοις εἰς πλάτος τάσσεσθαι (48),
δ γίνεται τριάκοντα μυριάδες, ἦγον τριακόσιοι χι-
λιάδες καβαλλαρῖων. Ἐκάστου δὲ ἵππου εἰς τόπον
τασσομένου κρατοῦντος πόδας τρεῖς κατὰ πλάτος,
γίνονται πόδες χίλιοι ὀκτακόσιοι: καὶ ἐκάστου ἵππου
ἐν τῷ βάθει τασσομένου κρατοῦντος πόδας ὀκτώ.
C γίνονται πόδες τετρακισχίλιοι, ὥστε γίνεσθαι ἐν τε-
τραπλεύρῳ σχήματι ὑπὸ τοῦ μήκους τῶν χιλίων
ὀκτακοσίων, καὶ τοῦ βάθους τῶν τετρακισχιλίων πο-
δῶν, ἑπτακοσίας εἴκοσι μυριάδας πόδας στερεοῦς·
ἡ δὲ περίμετρος μόνῃς ἐπιφανείας ἔξωθεν διὰ τῶν
τεσσάρων πλευρῶν, γίνονται πόδες μύριοι καὶ χίλιοι
ἑξακόσιοι, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἐξ πόδες ποιοῦσιν ὀργυζῖν
μῖαν, αἱ δὲ ἑκατὸν ὀργυζῖαι ποιοῦσι στάδιον ἓν, τὰ δὲ
ἑπτὰ καὶ ἡμισυ στάδια ποιοῦσι μίλιον ἓν. συνάγεται
ἡ περίμετρος πᾶσα, ἦτοι οἱ μύριοι καὶ χίλιοι καὶ
ἑξακόσιοι πόδες εἰς μίλια δύο ἡμισυ δέκατον ἔγγιστα.
Ἐν τούτῳ οὖν τῷ διαστήματι καὶ σχήματι χω-
ροῦνται αἱ τριάκοντα μυριάδες τῶν καβαλλαρῖων
κατὰ τελείαν πύκνωσιν. Εἰ δὲ ἀραιότεροι ἴστανται,
ἐκ τῆς πυκνώσεως ἐπιλογίσεσθαι δεῖ τὴν ἐνοῦσαν
D ἀραιότητα, καὶ οὕτως συμβάλλειν ἐκ τοῦ μεγέθους
τοῦ τόπου τὸ ποσὸν τοῦ λαοῦ.

λ'. Τάξομεν δὲ τὰς τριάκοντα μυριάδας ἦγον τὰς
τριακοσίας χιλιάδας ἐπὶ ἀπλῆς ἀκίας καὶ ἐκτεταμέ-
νης. Ἐκάστου δὲ ἵππου εἰς μῆκος τασσομένου τῆς
παρατάξεως κρατοῦντος, ὡς εἴρηται, πόδας τρεῖς,
γίνονται πόδες μυριάδες ἐνεήκοντα, οἱ ποιοῦσι διά-
στημα ἐπ' εὐθείας μίλια διακόσια ἔγγιστα, ταῦτα
μὲν, ὡς εἴρηται, κατὰ τελείαν πύκνωσιν. Εἰ δὲ δι-
εσκεδασμένοι καὶ ἐσκορπισμένοι κινουῦνται, ὁμολογοῦ-
μένον ἐστίν, ὅτι πολλαπλασιασθέντα τοῦ μέτρου τούτου

NOTÆ.

(46) Λέγω. Scribebatur, λέγων.

(47) Τάχα. Scribebatur, τῶχα.

(48) Τάσσεσθαι. Scribebatur, τὰ σέσσεσθαι.

κατέχουσι τόπον, καὶ πλείονες τῶν ἐν τῇ τάξει ἐστῶ-
των τῷ ὀφθαλμῷ ὑποπίπτουσιν. Εἰ δὲ ἐν πλαγίῳ
τόπῳ καὶ ὀφηλοτέρῳ περιπατοῦσιν, ἔτι πλείον.

ἰα'. Διδὸς καὶ οἱ βουλευμένοι στρατὸν διὰ κόμπον τινὰ
ὀποδεῖξαι, ἢ ἐπὶ λεπτοτέρου βήθους τάσσουσιν αὐτὸν,
ἢ κεχυμένον μηκόθεν, ἢ διεσκεδασμένον καὶ διεσπαρ-
μένον. Οἱ δὲ παλαιότεροι τῶν τακτικῶν τὴν πεζικὴν
τάξιν, ὅταν μὲν ἔσται τεταγμένη, τέσσαραί, πῆχεις
ἰσῶσι τὸν ἕνα ἄνδρα κατέχειν. Ὅταν δὲ ἔσται πεπυ-
κνωμένη, εἰς δύο πῆχεις ὅταν δὲ κατὰ συνασπισμὸν
ἐν παρατάξει πῆχυν ἕνα κατέχειν τὸν στρατιώτην,
ὥστε καὶ ἐκ τούτου τοῦ μέτρου τὸν ἀκριβῆ σκουλά-
τορα ἀναλογίζεσθαι ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ μήκους τοῦ τόπου
οὐ μόνον τῶν καβαλλάρων, ἀλλὰ καὶ πεζῶν τὸ πλῆθος.

ἰβ'. Τσαυτῆς τοίνυν διαφορᾶς οὐσίας εἰς τε τὰς Β
τάξεις καὶ εἰς τὰ σχήματα, οὐ δέον σε, ὦ στρατηγὰ,
εἰς ἀπειροῦς τῶν τοιούτων ἀνθρώπους τὰς σκουλάκας,
ἦτοι τὰς διὰ τῶν κατασκόπων τῶν σῶν διακρίσεις
καταπιστεύειν, ἢ τὰς περὶ τούτων βίβλας, μὴδὲ τοὺς
παρ' αὐτῶν, ὡς ἔτυχεν, λεγομένοις πιστεύειν. Ἀνε-
πιστον γὰρ ἔστιν τοῖς πολλοῖς, καὶ ἀκατανόητον,
εἶγε ὑπὲρ τὰς εἰκοσι ἢ τριάκοντα χιλιάδας ἔσθαι, καὶ
μάλιστα ἐπὶ ἐθνῶν, ὅτινες πολλοὺς ἴππους ἐπισύ-
ρονται, διόπερ ἐμπειροῖς ἀνδράσι τὰ τοιαῦτα χρῆ
καταπιστεύειν.

ἰγ'. Μὴδὲ προχείρως ἀγωνία ἐπὶ ταῖς λεπταῖς καὶ
μακραῖς παρατάξεσι διὰ πλῆθος ὑπόνοιαν· εἰ γὰρ
μὴ εἰσιν ἀναλόγως ἔχουσαι τὸ βάθος μέγα, ποσὸν
οὐκ ἔχουσιν. Τὰς δὲ βαθείας πολοπραγμανοίεωσαν οἱ
κατάσκοποι, εἰ τὸ τοῦλθον συντέτακται τῇ παρατάξει. Γ
ἔπισθεν, ἢ μόνοι ὀπλίται εἰσιν.

ἰδ'. Τὰ μὲν οὖν περὶ τοῦ ποσοῦ δυνατόν ἔστιν
ἀκριβέστερον γινώσκεισθαι διὰ τε τῶν προσφευγόντων
πρὸς ἡμᾶς, καὶ διὰ τῶν κρατουμένων ἐχθρῶν, εἰ
βουληθῆ δέ τις καὶ διὰ παρόδου στενωτέρων τόπων,
ἔτι (49) δὲ καὶ διὰ τῶν ἀπλήκτων, εἰ συμβῆ αὐτοῦς
ἠνωμένως ἀπλικοῦσιν.

ἰε'. Ἐάν δὲ μὴ ἔστιν φοσσάτον ἐχθρῶν ἐν μὲν τοῖς
στενωτέροις τόποις δι' ὀλίγων κατὰ τὰς τῶν τόπων
θέσεις ποιοῦ τὰς σκουλάκας, εἰς δὲ τοὺς ὀμαλοὺς καὶ
γυμνοὺς τόπους ἐν διαφόροις μέρεσι (50) διὰ πλειό-
νων ποιοῦ τὰς σκουλάκας, καὶ κατὰ συνέσειαν, καὶ
ἀπὸ διαστήματος, καὶ μάλιστα εἰς τὰς νύκτας, ὅταν
εὐχέρειαν ἔχη ὁ ἐχθρὸς διὰ τοῦ τόπου οὗ ἂν βούλεται
λαθεῖν καὶ αἰφνιδιάσθαι, προκατανομίζων τὰς βίβλας,
ἐάν ὀλίγοι εἰσὶ, καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ διαστήματος τὰς
βίβλας δεῖ γίνεσθαι, καὶ ἀλλεπαλλήλους ἐν διαφόροις
τόποις τοῖς ἐπιτηδείοις καὶ συγχῶς ἀλλάσσεσθαι.

ἰς'. Γινώθι δὲ ὅτι ἴδιον ἀρμοδίον κατασκόπων ἔσθαι,
τὸ φρονήσει καὶ ἀγρυπνίᾳ τόπους τε καὶ κινήσεις
πολεμίων κατασκοπεῖν.

ἰζ'. Τοὺς δὲ τοιούτους ἐλαφρᾶ ὀπλίσει χρῆσθαι

A rent. Sin in deslexo quodam loco eminentioreque
incendant, longe plures esse putantur.

91. Itaque qui ad speciem aliquam pompamque
exercitus demonstrant, vel tenuiore cum altitudine
instruunt eum, vel eminus susum dispersumque.
Antiquiores autem rei militaris periti pedestrem
aciem, quando instructa est, quatuor cubitorum
unicuique viro spatium dabant. Ubi densabatur
acies, duorum cubitorum spatium tribuebant in
perfecta aggregatione milltum, ut cubitum unum
haberet unusquisque: qua ex mensura unusquis-
que bonus speculator, et ex spatio loci, facile re-
putabit non modo equitum, verum etiam peditum
numerum.

92. Cum igitur tanta sit differentia in acie in-
struenda, atque in forma exercitus, minime impo-
ritis excubiis speculatoribusque aut fortuitis qui-
busdam hominibus fides adhibenda est: minime
enim hoc percipi vulgo, comprehendique a plebeis
potest, idque praesertim, si supra ducenta aut tre-
centa millia hominum fuerint. Ethnicae enim natio-
nes, equos suos arctissime in acie adjuungunt. Ita-
que peritis viris tali in causa credendum est.

93. Ne nimis praecipitanter dimicet adversus te-
nues longasque acies, propter opinionem multitu-
dinis: quamvis enim certa quadam cum propor-
tione non collocatur, neque altitudinem pro nu-
mero suo justam habent, speculatores tamen
diligenter altitudinem exquirant, utrum impedi-
menta omnia a tergo aciei collocata sint, an soli
armati ibi constituti fuerint.

94. Res hostium abs te melius cognoscantur,
vel per eos qui ad te profugerunt, vel per hostes
qui capti sunt, vel si quis voluerit per angustorum
locorum transitum, vel etiam per castra, si con-
tingat illos uno in loco ea ponere.

95. Si hostium fossatum nullum fuerit, in angu-
stioribus locis pro locorum situ paucos homines ad
excubias collocabis: sin in aequabilibus exposi-
tisque locis diversas in partes distribuantur, plures
ad excubias emittes, tum intervallo locorum di-
stantes, tum continue se mutuo admoentes, noc-
tuque potissimum, quando facile hostis poterit per
eum locum quem voluerit clam progredi, et nec
opinatam incursionem facere. Praeparabis autem
excubias, ut quamvis paucae fuerint, per interval-
la tamen locentur, et diversis idoneisque in locis se
mutuo frequenter commutent.

96. Bonorum speculatores hoc officium est,
prudentia et vigilantia, loca metusque hostium per-
noscere.

97. Ili levi atque expedita armatura utantur,

NOTÆ.

(49) Ἐτι. Scribe, εἴτε.

(50) Διαφόροις μέρεσι. Scribebatur, διαφόρων μέτερεσι.

equosque habeant celeres, ut sine offensione aliqua iter faciant. Exploratores autem sive speculatores securius in hostium copiis castrisque versentur, ut populares illorum esse videantur. Excubiæ autem fideles sint, et robusta corporis specie, animo alacri atque incitato, armatura splendida etiam reliquis militibus anteeant, ut vel aliqua præclara sirenuaque re gesta domum redeant, vel si ab hostibus capiuntur, ab illis tamen in admiratione sint.

98. Præfectum excubiarum vigilantem, prudentem, experientem, et non fortuitum quemvis eligis : neque enim tantum fortitudine, quantum prudentia ac vigilantia in excubiis agendis opus est.

99. Speculatores solos emittes hostibus jam eminens existentibus, si volueris vel motus hostium, vel situs viarum, vel locorum munitionem cognoscere.

100. Quando ad capiendos aliquos incursio sit, tum permisso hos exploratores cum excubiis mites, atque hi quidem antecurrant, expeditioribus locis speculentur, excubiæ sequantur, et ducantur et ibi illis.

101. Excubias temporibus necessarias non unas simplices facies una aliqua ex parte, sed diversas et pro loci situ, idoneoque intervallo inter se positas, ut si hostes aliquos illorum lateant, tamen in alios incidentes cognoscantur. Atque in primis excubiis paucos collocabis, in secundis plures, in tertiis his etiam plures.

102. Excubiis præcipies ut neque sedeant, neque recubent, quemadmodum antea alibi præcepimus, ut ne socordiores in re gerenda peccent. Sessio enim et recubatio, somnum maxime afferunt : qui autem hoc faciunt, vigilare non possunt. Sed neque si per totam noctem se vigilaturos recipiant, illis credas : natura enim quod ad se pertinet semper requirit, et tu quod tutissimum facto est facies, si excubiæ alias excubias excipientes noctem transmittant.

103. Pedibus omnino excubiæ consistant : hæc enim pedum statio somnum depellit, magis vigilantes eos qui stant facit : ubi vero lassati fatigatique sunt, commutentur, opportunis descriptisque horis noctis. Nisi enim diligenter ad vigilandum laboraverint, naturamque a somno refrenaverint, facile ab hostibus trucidentur.

104. Itaque exquirendæ vigiliæ sunt, fideles præfecti mittendi, qui subito excubias invadant, et pervideant quemadmodum servantur, et negligentes

A δέον, καὶ ἵππους ἔχειν ταχεῖς, εἰς τὸ ἀνεμπόδιως ὀδεύειν, καὶ τοὺς μὲν ἐξπλωράτωρας ἦτοι κατασκόπους δῆθεν ἀφοβώτερον συνδιάγειν τοῖς πολεμίοις. ὥστε ὁμογενεῖς αὐτοὺς εἶναι νομίζεσθαι, τοὺς δὲ βιγλάτορας πιστοὺς εἶναι, καὶ εἶδει σώματος ἀνδρείῳ, καὶ ψυχῇ εὐτόλμῳ, καὶ ὀπλίσει λαμπροῦς. καὶ τῶν λοιπῶν στρατιωτῶν διαφέρειν, ὥστε ἡ ποιήσαντάς τι γενναῖον ἔργον καὶ ἀνδρείον ἐκπαινεῖν, ἢ ζῶγρηθέντας παρὰ τοῖς πολεμίοις θυμιάζεσθαι.

λη'. Τὸν δὲ ἀρχόντα τῆς σχολῆς (51) ἀγρυπνον καὶ φρόνιμον καὶ ἐμπειρον ἐπιλέγου, καὶ μὴ τὸν τυχόντα. Οὐδὲ γὰρ τοσοῦτον ἀνδρείας, ὅσον φρονήσεως καὶ ἀγρυπνίας δεῖται ἡ τῶν σχολικατόρων χρεῖα.

B ιθ'. Μόνους δὲ τοὺς κατασκόπους ἀπόσταλλε μακρόθεν ἔτι τῶν πολεμίων ἀπαγγελλομένων, ἥνικα μάλιστα βούλη μαθεῖν ἢ κίνησιν ἐχθρῶν, ἢ θέσιν ὁδῶν, ἢ τόπων ὀχύρωσιν (52).

ρ'. Ὅταν δὲ ἐπὶ τῷ κατασχεῖν τινας ἢ ἐπιδρομῇ ἔσται, τότε ἀναμειγμένους τοῦτους μετὰ τῶν σχολικατόρων πρόστασσε εἶναι, καὶ αὐτοὺς μὲν προεκτρέχειν, καὶ ἐξ ἀπόκτων (53) ἦγουν ὕψηλῶν χωρίων κατασκοπεῖν, τοὺς δὲ σχολικατόρας ἀκολουθεῖν ἐκείνοις, καὶ ὀδηγεῖσθαι παρ' αὐτῶν.

ρα'. Τὰς δὲ σχολῆς ἢ βίγλας ἐν τοῖς ἀναγκαίοις καιροῖς μὴ ποιοῦ ἀπλᾶς ἀπὸ ἐνὸς μέρους, ἀλλὰ διαφόρους καὶ ἀλλεπαλλήλους, κατὰ τὴν τοῦ τόπου θέσιν, καὶ ἀπὸ διαστήματος ἰκανοῦ· ἵνα εἰ συμβῇ τοὺς ἐχθροὺς διαλαθεῖν εἰς τοὺς ἄλλους περιπίπτοντες μὴ διαλάβωσι· καὶ τοὺς μὲν ἐν τῇ πρώτῃ βίγλᾳ ὄντας ὀλιγωτέρους ποιοῦ, τοὺς δὲ μετὰ ἐκείνους ἐν τῇ δευτέρᾳ πλείους, καὶ τοὺς ἐν τῇ τρίτῃ ἔτι πλείους.

ρβ'. Μηδὲ καθίζειν, μήτε ἀνακλίνεσθαι τοὺς βιγλιούντας παράγγελλε, καθάπερ καὶ ἐν ἑτέροις παρὰ τοῦτου σοὶ παρηγγεῖλαμεν, ἵνα μὴ βαθυμότερον τοῦ ἔργου αὐτῶν γινομένου ἀπόλωνται· καὶ γὰρ ἡ καθέδρα καὶ ἡ ἀνάκλισις ὕπνον μάλιστα φέρει. Καὶ εἰ τοῦτο ποιοῦντες, ἀγρυπνεῖν οὐ δύνανται· ἀλλὰ μηδὲ ἀν' ἐπαγγελλόμενοι τινες δι' ὄλης τῆς νυκτὸς κρατεῖν, πιστεῦς αὐτοῖς· ἢ γὰρ φύσις τὸ ἴδιον ἐπιζητεῖ, καὶ οὐ τὴν ἀσφάλειαν διὰ τῆς τῶν βιγλῶν διαδοχῆς ποιεῖσθαι μὴ ἀμελῆς, ἴστασθαι δὲ τοὺς βιγλιούντας πάντως.

D ργ'. Ἡ γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς στάσις μαραίνει τὸν ὕπνον καὶ μᾶλλον ἐγρηγόρους τοὺς ἴσταμένους ποιεῖ. Ὅταν δὲ χρεῖα, τότε κοπιωθέντας ἀλλάσσεισθαι κατὰ τὰς δεούσας τῆς νυκτὸς διαμερισθείσας αὐτοῖς ὥρας. Εἰ γὰρ μὴ φρονεῖταισιν ἐπιμελῶς ὅπως ἀγρυπνήσωσι τὴν φύσιν τέως τοῦ ὕπνου χαλινώσαντες, ἐφθίω· ἀν' παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἀπολοῦνται.

ρδ'. Διὸ χρὴ σε καταζητεῖν τὰς βίγλας καὶ ὅπως γίνονται, καὶ πέμπειν τοὺς πιστοτέρους (54) τῶν ἀρχόντων τοὺς ἐφείλοντας ἀφηνιδίεσαι, καὶ ἐπιθεῖν

NOTÆ.

(51) Σχολῆς. Scribatur, σχολῆς.

(52) Ὀχύρωσιν. Scribatur, ὀχυρώματα.

(53) Ἀπόκτων. Scribatur, ἀπέκτων.

(54) Τοὺς πιστοτέρους. Scribatur, τοὺς πιστοτέρους.

πῶς αὐταὶ γίνονται, καὶ τοὺς ἀμελοῦντας τιμωρεῖσθαι, ὡς αἰτίους μεγάλου κινδύνου τῷ στρατηγῷ γινομένους.

ρβ'. Ὑπολαμβάνω δὲ ὅτι ὁ ἔμπειρος σκουλάτωρ δύναται ἀπὸ τιῶν σημείων, καὶ πρὸ τοῦ ἰδεῖν αὐτὸν τοὺς πολεμίους κατανοῆσαι τὸ μέτρον τοῦ πλήθους αὐτῶν ἐκ τῆς τῶν ἵππων αὐτῶν συστάσεως, καὶ ἐκ τῶν ἀπλίκτων αὐτῶν δύναται δὲ καὶ τὸν χρόνον τῶν ἵππων καὶ τῶν ἀνθρώπων κόπρου.

ργ'. Ἐάν δὲ φροσάτω ποιήσης, ἦγουν χάρακα, καὶ ἢ τάφρω ἢ οἰκοδομήματι ὄχυρώσης αὐτὸ, ἢ τι ἐτέρα ὄλη, δόξῃ σοι δὲ ἔσθω ἐισαγαγεῖν τοὺς καθαρὰς, μὴ πολὺ ἀπὸ διαστημάτων ποιήσης τὰς βίγλας, ἵνα μὴ συντριβῶνται ἀκαίρως οἱ ἵπποι.

ρδ'. Πάντως δὲ τοὺς πεμπομένους ἐπὶ σκούλκων παραγγέλλῃς ὥστε ζωγρησάσθαι τινα, καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῶν κυνηγίων οὕτως σχολάζειν καὶ σπουδάσειν ὥστε προσκουλαεῖν, καὶ ἀσυμφανῶς καὶ ἀγνώστως τοὺς μὲν δι' ἔβρωσιν φαίνεσθαι ὀλίγους ὄντας καὶ ὑποχωρεῖν, ἄλλους δὲ κεκρυμμένους καὶ ἀφανῶς κατακυκλοῦν πρὸς τὴν τῶν τόπων ἐπιτηδεύσητα· καὶ ἀλλαχοῦ μὲν δεικνύειν ἔβρωσιν καὶ μόνως, ἐτέρωθεν δὲ ἐπέρχεσθαι μετὰ πλειόνων λεληθότως καὶ διανυκτερεύειν, μάλιστα. ὅταν μακρόθεν δοκοῦσιν εἶναι οἱ πολέμιοι, ὅταν οὐδὲ ὑπόνοιαν ἔχῃσι τούτου τοῦ δράματος.

ρη'. Τὰς δὲ γινομένας βίγλας μὴ μόνον τοὺς ἐναντίους μὴ εἰδέναι καλὸν, ἀλλὰ μὴδὲ τοὺς ἰδίους, λανθάνειν δὲ καὶ τὸν σὸν στρατὸν, ἵνα εἴαν τινες, ὡς εἰκόσ, προσφυγεῖν τοῖς ἐχθροῖς βουληθῶσιν ἐκ τοῦ στρατοῦ, ἀδοκῆτως ταύταις περιπέσωσιν.

ρθ'. Ἐάν δὲ βουληθῆς κατασκοπεῖν κρατῆσαι τῶν ἐχθρῶν, δέον σε θαρρήσασθαι τοῖς ἀρχοῦσι τὸ πρῶγμα, ἵνα ἕκαστος τοῖς ὑπ' αὐτὸν στρατιώταις καὶ τοῖς λοιποῖς παραγγέλλῃ, ὅτι Τυχὸν τῇ ἑξῆς περὶ δευτέραν ἢ τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν πρώτην φωνὴν τοῦ βουκίνου, εἴτε στρατιώτης, εἴτε παῖς ἔστιν, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν τένταν ἵνα εἰσέλθῃ, καὶ μηδεὶς τολμήσῃ ἔξωθεν τῆς τέντας εὐρεθῆναι, ἐπεὶ σωφρονίζεται. Καὶ μετὰ τὸ πάντας εἰσελεῖν, αὐτοὺς τοὺς ἀρχοντας μένειν ἔξωθεν τῶν τετῶν καὶ θεωρεῖν, ἵνα ὅσους ἔξωθεν τῶν τετῶν εὐρωσιν αὐτοὶ κρατήσωσιν αὐτούς. Τοὺς δὲ, ὡς εἰκόσ, εἰσερχομένους εἰς τὰς τέντας, οἱ τῶν κοντουβερνίων συλλαμβάνονται, καὶ κρατήσωσιν καὶ παραδώσωσιν τῷ ἰδίῳ ἀρχοντι. Ἐν γὰρ γίνεται τῶν δύο εἰς τὸν κατάσκοπον· ἢ γὰρ ἔξωθεν ἰστάμενος συνέχεται ὡς μὴ εἰδὼς πῶς ἀπελεῖν· ἢ καὶ, ὡς εἰκόσ, εἴαν θαρρήσῃ εἰσελεῖν ἐν τινι τῶν κοντουβερνίων, ὡς ξένος κοντουβερνίου.

ρι'. Πάντας οὖν τοὺς ὀπισθοῦν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον εὐρισκομένους δεῖ κρατεῖσθαι, εἴτε Ῥωμαῖοι δοκοῦσιν εἶναι, εἴτε ἄλλογενεῖς, καὶ ἐξετάζεσθαι, ὥστε ἐκείθεν εὐρίσκεισθαι τὴν ἀλήθειαν.

ρια'. Τοῦτο δὲ γίνεται καὶ ἐν φροσάτῳ συνηγμένου στρατοῦ ἢ πεζικοῦ ἢ καθαρὰς ἐπιτηδεύως, ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὸ μέρος μεμερισμένως, ἢ πάλιν κατὰ τάγμα ἀπλίκτων.

ριβ'. Γίνεται δὲ καὶ δὲ ἐτέρων τοιούτων καὶ ὁμοίων

A tes puniantur : quia magnum imperatori sua negligentia iniferunt periculum.

105. Prudentes excubias quibusdam signis priusquam videant hostes animadvertere multitudinem hostium ex equorum collocatione et castris illorum possunt.

στοχάσασθαι ποτε διὰ τοῦ τόπου παρελθῶν ἐκ τῆς

106. Si fossatum feceris, aut vallum, et vel fossa circummuniveris illud, vel aliqua alia materia, decretumque est equites intra fossatum deducere, ne longo intervallo ab illis excubias disjunxeris, ut ne importune equi affligantur.

107. Eis qui ad excubias emittuntur præcipitur : ut capiant aliquos ex hostibus vivos, si possunt : et quemadmodum in venando, sic conentur et studeant excubias ante agere occulte et clanculum, ut hi quidem qui pauci sunt in conspectum solum veniant, et discedant iterum, alii autem abditii pro locorum commoditate includere eos si possunt, conentur, atque uno in loco se tantum ac si pauci essent demonstrare, alio ex loco cum pluribus clanculum invadere, et pernociant, maxime quando hostes eminus fuerint, et opinionem aliquis talis facti habuerint.

108. Excubias tuas non modo hostes tui, sed ne milites tui, si fieri possit, agnoscant, ut si quidam profugere ad hostes tuos voluerint, imprudentes in excubias tuas incidant.

109. Si hostium speculatores capere studes, communicandum cum reliquis præfectis tuis hoc negotium est, ut unusquisque militibus suis reliquisque præcipiat ad horam diei secundam aut tertiam, et ad buccinæ primum sonitum, sive miles sive administer sit, singuli ad sua tentoria veniant, nemoque audeat extra tentoria esse, ne supplicio constringatur. Ubi omnes ingressi in tentoria sua fuerint, præfecti foris maneat, et si quos viderint foris, eos comprehendant. Eos vero qui in tentoria ingrediuntur, unumquodque contubernium capiet, et suo præfecto tradet. Unum enim e duobus necesse est fieri : vel ut foris speculator maneat, et nesciat quo se conferre debeat, vel ut ingredi audeat cum aliquo contubernio, quasi hospes cognoscat, et contubernii præfecto tradatur.

ἐπιγινώσκειται, καὶ παραδίδεται τῷ ἀρχοντι τοῦ

110. Omnes autem qui hoc modo inveniuntur, exquiri atque examinari oportet, sive Romani, sive alienigenæ fuerint, atque adeo veritatem ab illis quaeri.

111. Hæc res fieri possit in fossatum coacto exercitu vel pedestri vel equestri, vel dispersis divisisque separatim castra ponentibus, vel russus per cohortes castra habentibus.

112. Aliis quibusdam hujusmodi et similibus

signis diversis prædictorum speculatorum comprehensio esse solet, quæ necessario efficienda sunt, ut diversa signa præceptaque adhibeantur. Simul enim hoc modo speculatores hostium tenentur, et milites præfectis suis obedire assueverunt, et imperata illorum studiose facere, si vel mediator castigentur qui negligentes mandatorum fuerint. Si enim mandatum aliquod detur militibus a præfecto, qui curiosius in hoc inquit, is speculator hostium deprehenditur alienus a tessera, et socialis exercitus signo carens.

113. Non abs re fuerit formas et mandata dare militibus, quando maxime vacat, ut explorentur milites, atque ad ea custodienda assuefiant.

114. Si speculatores hostium ceperis, ne uno atque eodem modo illos tractaveris: sed si copias tuas hostium exercitu imbecilliores esse judicaveris, vel interfice eos, vel firma in custodia detine. Sin armaturam habeas bonam, apparatus idoneum, copias multas, robur justum, firmitatem corporum, obedientem exercitum, strenuos milites, experientiam acrem, omnes copias tuas ordine quodam ad pompam instrues, easque hostium speculatoribus demonstrabis: quod ubi feceris, illos salvos atque integros ad suos remittes. Nam eo cum venerint, quæ viderunt omnia commemorabunt. Ac sæpe omnium rerum exoptata affluentia hostes in timorem conjicit, quemadmodum si subsidis omnibus destituere, magnam illis alacritatem afferret.

115. Quocirca si te meliores multo habere judicaveris, illos domum abire permittas, ut hæc narrantes perturbationem aliquam hostibus invehant. Sin deteriore in loco quam hostes fueris, trucidentur, nec permittantur ad suos redire.

116. Si transfugæ aliqui ab hostibus ad te defecerint, et vel tempus incursionis vel viam promittunt se monstraturos, et duces futuros, et modis quibusdam haud cognitis ad exercitum hostium ducturos, ne omnino credas illis, sed ligatos eos duces tecum, promittens illis, si verum dixerint, et ad salutem victoriamque exercitus nostri omnia fecerint, se multa dona muneraque a nobis recepturos: sin mentiantur et deceperint, et in periculum conjicere nostros voluerint, illo ipso tempore ibi in vinculis ab iis qui in periculum venerint trucidandos esse. Nam transfugæ fides certissima est, tum hostis ad te, tum tui ad hostem, si minime sui ipsius vitæ dominus sit, sed potestatem illius habeant, vel ad quos confugit, vel a quibus aufugit. Atque hæc quidem de illis nobis dicta sunt.

(55) *Ἐκ τούτων. Scribebatur, ἐν τούτων.*

σημείων διαφόρων ἢ ἐπίγνωσις τῶν εἰρημένων κατασκόπων, ἅτινα ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπιτηθεῖν, ὥστε διάφορα σημεῖα ἦτοι παραγγέλματα ποιεῖν. Ἄμα γὰρ καὶ οἱ κατάσκοποι τῶν ἐχθρῶν ἐκ τούτων (55) φανεροῦνται, ἅμα δὲ καὶ οἱ στρατιῶται ἐθίζονται πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν, καὶ φυλάττειν ἐπιμελῶς τὰ μανδᾶτα, ἐὰν μάλιστα μετρίως πως σωφρονίζονται οἱ ἀμελοῦντες περὶ αὐτά. Ἐὰν γὰρ τὸ παραγγέλμα δοθῆ παρα τῷ ἄρχοντος τοῖς στρατιώταις μυστικώτερον, καὶ τοῦτο ἀγνοεῖ ὁ κατάσκοπος τοῦ ἐχθροῦ ταχέως εὐρίσκειται ἄλλοτριος ὢν τοῦ συνθήματος, καὶ οὐκ ἔχων τὸ σύσημον τοῦ φίλου στρατοῦ.

ριγ'. Οὐκ ἄστοπον δὲ, ἀλλὰ καὶ σχήματα καὶ μανδᾶτα διδόναι τοῖς στρατιώταις, ὅταν μάλιστα εὐκαιρῶσιν· ἵνα καὶ δοκιμασθῶσιν, καὶ ἐν θείῃ γένησται τοῦ φυλάττειν αὐτά.

ριδ'. Ἐὰν δὲ ποτε συλλάβης κατασκόπους, μὴ κέρησο εἰς αὐτοὺς μῦθ καὶ αὐτῇ γνώμῃ πάντοτε, ἀλλ' ἐὰν μὲν ἀσθενέστερα μᾶλλον τὰ σά εἶναι παρὰ [τὰ] τῶν πολεμίων νομίσης, τότε κτείνειν τοῦτους ἢ συνέχειν ἐν ἀσφαλεῖ φρουρᾷ. Ἐὰν δὲ καθοπλισμὸν ἔχης ἰσχυρὸν καὶ καλὸν, καὶ παρασκευὴν ἰκανήν, καὶ δύναμιν πολλήν, καὶ εὐεξίαν, ἦτοι μέγεθος καὶ ῥῶσιν ὀψμάτων, καὶ πειθῆγιον στράτευμα, καὶ ἄρχοντας ἀριστοὺς καὶ ἀνδρείους, καὶ ἐμπειρίαν μεμελετημένην, στήσῃ μὲν τὴν στρατείαν ἐν κόσμῳ καὶ καταστάσει πρὸς κόμπον· παράλαβε δὲ τοὺς κατασκόπους, καὶ ταύτην ἐπίδειξον αὐτοῖς. Τάχα δὲ, εἰ τοῦτο ποιήσας ἀθῶως αὐτοὺς ἀποπέμψεις εἰς τοὺς ἰδίους, οὐκ ἂν ἁμαρτήσης. Καὶ γὰρ ἀπελθόντες, ἅπερ εἶδον, ἀναγελούσι τοῖς ἰδίοις. Τὰ μὲν γὰρ πλεονεκτήματα τῶν ἀντιπάλων ἀπαγγελλόμενα πολλάκις ἀναγκάζει φοβεῖσθαι τοὺς ἀκούοντας, τὰ δὲ ἐλαττώματα αὐτῶν θαρρῆναι τοὺς ἀντιτεταγμένους παρεσκεύασεν.

ριε'. Ὅστε εἰ μὲν ἐλαττώματα ἔχεις, ἀπολέσθωσαν οἱ κατάσκοποι. Εἰ δὲ πλεονεκτήματα, μᾶλλον ἀπολυθέντες καὶ διηγούμενοι τοῖς ὁμοεθέσι εἰς θελίαν αὐτοὺς περιστήσουσιν.

ρις'. Ἐὰν δὲ πρόσφορος ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν πρὸς σὲ παραγίνωται, καὶ ἢ ὤραν τινα ἐπιθέσει, ἢ ὄδον ἐπαγγέλλωνται ὑποδείξιν, καὶ προπορεύεσθαι, καὶ διὰ σκοπῶν ἀοράτων ἐπὶ τοὺς πολεμίους εἰσαγαγεῖν, μὴ ἀπλῶς πίστευε, ἀλλὰ δήσας αὐτοὺς οὕτως ἄγε, παραγγέλλων αὐτοῖς ὅτι, ἐὰν ἀληθεύσωσιν, καὶ ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ νίκῃ πάντα ποιήσωσι τοῦ στρατεύματος, ὥφελος καὶ δωρεὰς καταξιώθησονται. Εἰ δ' ἐξαπατήσωσι καὶ ψεύσωσιν εἰς τοὺς ἰδίους ἐπιβρίβει βουλόμενοι τὸ στράτευμα, γινωσκέτωσαν ὅτι παρ' αὐτῶν ἐκείνων τὸν καιρὸν ὄντες ἐν θεσμοῖς, ὑπὸ τῶν κινδυνεύοντων κατασφαγήσονται. Καὶ γὰρ προσφύγου πίστεις βεβαιωτάτη, εἴτε πολεμίου πρὸς σὲ, εἴτε ἀπὸ σοῦ πρὸς τοὺς πολεμίους, τὸ μὲν εἶναι αὐτὸν κύριον τῆς ἰδίας ψυχῆς, ἀλλὰ τοὺς ἠγουμένους αὐτοὺς, ἢ ἐν οἷς προσέφυγεν, ἢ ἐξ ὧν ἀπέφυγεν.

NOTÆ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΗ' (56).

A

CONSTITUTIO. XVIII.

*Περὶ μελέτης διαφόρων ἔθνικῶν τε καὶ Ῥωμαϊκῶν
παράταξεων.*

α'. Ἐξῆς δὲ καὶ διαφόρων παρατάξεων μελέτας σοι ὑπαγορεύσω τῶν τε ἄλλων ἔθνικῶν καὶ ὅσαις ἐχρήσαντο κατὰ διαφόρων ἔθνῶν οἱ τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων κατάρξαντες πάλαι στρατηγοί, ἵνα ταύτας κατανοήσας, οὐ μόνον αὐτοῖς τοῖς αὐτοῖς χρήσῃ στρατηγήμασιν ἐν τῷ δέοντι καιρῷ, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πλείω τούτων προσεπινοήσῃς. Ἀγγίνοια γὰρ στρατηγοῦ ὕταν καὶ ἀφορμῆς τινοῦ δράξῃται πραγμάτων στρατηγικῶν οὐ μέχρις ἐκείνων ἴσεται μόνων, ταί.

β'. Ἡ μὲν οὖν συνεχῆς γυμνασία τῶν τακτικῶν κινήσεων ὠφέλειαν μὲν πολλὴν τῷ στρατιώτῃ ποιεῖ, κατὰ δὲ αὐτὴ εὐχερῶς τοῖς ἐχθροῖς γίνεται διὰ B τε κατασκόπων ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τῶν, ὡς εἰκός, προσφευγόντων εἰς αὐτούς. Καὶ διὰ τοῦτο πολλὰκις μεθοδευμένη καὶ κατανοουμένη ἀπρακτος εὐρίσκειται.

γ'. Ἀρκεῖ οὖν ἡ παρ' ἡμῶν (57) ἐρισθεῖσα γυμνασία ἐν τῇ περὶ αὐτῆς ἡμῖν εἰρημένη διατάξει, ἀπλῆ οὖσα, καὶ δι' αὐτῆς πάση τάξει ἀρμοζομένη καὶ μὴδὲ πονεῖν (58) ποιούσα τὴν πᾶσαν παράταξιν.

δ'. Ἐὰν δὲ τύχη καὶ εὐκαιρία πολλὴ πρὸς μεζονα γυμνασίαν καὶ μετεωρισμὸν, δεῖ τότε διαφόρους μὲν τάξεις καὶ γυμνασίας τὰ μέρη, ἦτοι τὰς τούρμας, ἢ δροῦγγους ἢ τὰ βάνδα τῶν κομητῶν καθ' ἑαυτὰ ἐπιτηθεῖν, τοῦτ' ἔστι καὶ τὴν λεγθεῖσαν πρὸς τὸ χρεῖως καὶ ἄλλας ἐκ περισσοῦ, εἰ καὶ C οὐκ ἀναγκαίας ἀεὶ, ἀλλ' οὖν ἐν τινι καιρῷ ποτε χρῆσιμους.

ε'. Ἴνα τῇ ἐκάστῃ τάξει καὶ γυμνασίᾳ γνώρισμα ἴδιον ἐπιτεθῇ, καὶ οἱ μὲν στρατιῶται τὴν διαφορὰν ἐκάστης παρατάξεως γνωρίζουσιν ἐν συνθειᾷ τῶν κινήσεων γινόμενοι, καὶ μὴ ξενοφωνοῦσιν ὡς οὐκ εἰδότες ὅταν ἀθρόως αὐτοῖς ἀγγελθῇ τις παράταξις, μὴ οἶδασιν δὲ τὴν μέλλουσαν τάξιν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ γίνεσθαι κατ' αὐτὸν τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν.

ς'. Ἄσιν οὖν διαφοραὶ τῶν τάξεων τῶν κατὰ σχῆμα γινόμενων τρεῖς. Ὡς μία ἡ χρεῖως, ἦτις καὶ Ῥωμαίοις χρῆσθαι σὺνηθες, καὶ ἡ μὲν ἔστιν ἡτις ἀδιακρίτως ἔχουσα τὰ τάγματα, τοῦτ' ἔστιν οὐκ εἰς D κούρσωρας ἦτοι προκλάστας καὶ διφένσωρας ἦτοι ἐκδίκους διηρημένῃ, ἅτινα χρῆ ἐπὶ μίᾳ παρατάξεως τάττειν, καὶ οὐκέτι εἰς τρεῖς ἀλλὰ εἰς δύο μοίρας διαιρεῖν, ἐφ' ᾧ κινούντων τῶν δύο κεράτων ὡς πρὸς κύκλωσιν, καὶ πρὸς ἑλληγὰ ἐπικλινομένων καὶ ἐμπεριλαμβανόντων εὐκαιρον χωρίον, τὸ μὲν δεξιὸν κέρα ἐξώτερον, τὸ δὲ ἀριστερὸν ἐσώτερον, παρερχόμενον κυκλοειδῶς, τὴν ἐναντίαν ἄλλῶν ἐλαύνων, ἐν τρόπῳ ἐν τῷ Μαρτίῳ μὴ ποτε οἱ καθ' ἀλλήλους ἐπιζῶν.

De diversarum gentium et Romanorum studio in aciebus instruendis.

1. Deinceps jam de diverso studio acierum instruendarum, quibus aliæ nationes, et quibus Romani imperatores initio utebantur, verba faciemus, ut iis cognitis, non modo si opus sit uti possis, sed alia quædam præterea excogites. Solertia enim imperatoria ubi occasionem rerum gerendarum ceperit, non in iis solum quæ inventa sunt consistit, sed etiam multo plura ac sæpe meliora excogitat, ἀλλὰ καὶ πλείω τούτων προσεφροῦσκει· δύναται.

2. Assidua enim aliqua bellicorum motuum exercitatio, utilitatem permagnam militi apportat : sed ea hostibus facile indicatur, vel per hostium speculatores, vel per transfugas qui ad hostes defece- runt. Itaque sæpe alia excogitata bene atque exercitata astutia, irrita nulliusque momenti est.

3. Quæ a nobis in capite de exercendis militibus commemorata est exercitatio, ea quoniam simplex est, et ad universam aciem accommodari potest, neque facile efferrī hostibus aut divulgari potest, satis esse militibus idonea et accommodata potest.

4. Sin aliqua opportunitas interveniat ad exercitationem agitationemque militum majorem suscipiendam, diversis formis exercitationibusque turmas, cohortes milliarias, reliquasque cohortes agitabis, tum iis quæ ad usum necessariæ sunt, tum iis quæ supervacaneæ sunt : quæ quanquam omni tempore necessariæ non sint, interdum tamen utiles esse solent.

5. Unicuique aciei exercitationique certa quædam nota adhibeatur, ut qui in quotidiano bellicorum motuum usu milites sunt, uniuscujusque aciei differentiam cognoscant, neque quasi peregrini aut hospites ignorent, quando aliquid illis agendum præcipitur, quænam potissimum aciei forma ipso belli tempore ab imperatore præscribatur.

6. Forma differentie acierum triplex est, una utilis, qua etiam Romani uti consueverunt. Ea est, quæ cohortes suas confuse instructas, et non in proclastas, id est, cursores, aut vindices, id est, defensores divisa est, sed omnes cohortes simul instructas, neque in tres aut in duas partes distributas habet. Qua in parte duobus cornibus, quasi ad circumcludendos alios, satis justum spatium capientibus, et ad se mutuo iterum reclinantibus, dextrum cornu exterius, sinistrum autem interius orbiculatim contrariam inter se profectioem obambulant. Qua forma mense Martio equites inter ludendum utebantur.

NOTÆ.

(56) In cod. Laur. est cap. xviii.

(57) Παρ' ἡμῶν. Scribe, παρ' ἡμῶν

(58) Μηδὲ πονεῖν. Scribebatur, μηδέπου

βυγλίξεσθαι. Et mox § 11 μὴ ποτε βυγλίξεσθαι. Scribe, μὴ πονεῖν. Vide Glossarium nostrum in πονεῖν.

7. Alia forma est, quando in acie cursores et defensores instruuntur : cumque hæ partes divisæ ducentos aut quadringentos contineant, longo intervallo a se distent, et inter movendum velut facto agmine cursores ad insequendos alios exeant, deinde redeant, interdum quidem per opportuna loca eo dilabantur, et simul cum defensoribus adversum hostes procedant, interdum per eadem spatia redeant, et in extremis oris duarum partium lidem appareant qui ante in illis collocabantur.

8. Alia forma est, quando una quædam acies instruitur, et media pars in defensores, reliquæ partes in cursores conferuntur : deinde excursio quædam quasi ad insequendos alios fiat, et media pars quasi defensores consequatur, reliquæ partes utrinque quasi cursores exeant, tum in redeundo una pars cunctatur, et tardat foris, altera quasi facto agmine cedit ad defensores, et cursus procedente jam ea quæ constitit defensores versus, altera in occursum illius currens per unam partem transit, atque hoc modo una pars alteri ex adverso esse invenitur, cum seipsas non pellant.

9. Alia quædam forma est huic omnino contraria, quæ mediam partem cursores habet, reliquas utrinque partes ad defensores confert.

10. Consuetudo hæc Romanis acies adversus omnes nationes utilis et commoda esse videtur quando acies in propugnatores et subsidiarios, id est, cursores et defensores, lateranos, cornistites, tergitites, et insidias dividitur, quemadmodum supra a me commemoratum est.

11. Hæ exercitationes sic suscipiendæ sunt, ut ne hostibus notæ pervagatæque fiant. Prima igitur acies instructa, secundam simul secum aciem non habeat, sed seipsam solam, sine lateranis et cornistitibus, sine tergititibus et insidiis, quæ exercitatio maxime simplex et necessaria videtur : et vice secundæ aciei, mediocriter intervallo interjecto, paucos quosdam equites a tergo constitutos habeant, ad quos se recipere discant. Similiter separatim secundam aciem instrues, et paucos ante equites collocabis, ut discat secunda acies eos fugientes idonee recipere.

της τάξεως ποιῆς ἦτοι προτάσεις, ἵνα ἐθίζηται ἡ δευτέρα ὡσαύτως τοὺς τῆς πρώτης τάξεως καταφεύγοντας εἰς αὐτοὺς δέχεσθαι.

12. Possunt etiam laterani et cornistites suam quamdam ante bellum habere exercitationem, ut hoc modo universus exercitus omnes ad motus assuefat : hi tamen minime hostibus aut cæteris palam fiant. Hoc fiet, si cornistites, id est, qui dextram in partem ad circumcludendos hostes collocantur, sive dextro cornu clam supponantur, sive a latere æqualiter cum fronte aciei instruuntur, ubi occasio cornu transeundi ad includendos hostes

ζ'. Ἡ δὲ ἄλλη ἐστὶ παράταξις, ὅταν ἐπὶ μιᾶς τάξεως τάσσονται ὑπὸ κούρσων καὶ διφένσων, διηρημέναι δὲ τὰς μοῖρας ἀπὸ δ', ἢ υ', πολὺ ἀλλήλων ἀποβιεσιώσας, καὶ ἐν τῇ κινήσει συναλασίᾳ τῶν κούρσων ἐξερρομένων εἰς καταδίωξιν, εἴτα ὑποστρέφοντων, ὅτι μὲν εἰς τὰ διαλείμματα ἦτοι εἰς τὰ εὐκαιρα χωρία αὐτοῖς ἐξελίσεσθαι, καὶ ἅμα τῶν διφενσῶρων χωρεῖς κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ποτὲ δὲ ὑποστρέφοντα; δι' αὐτῶν τῶν διαστημάτων ἀπέρχεσθαι, καὶ ἐπὶ τὰ ἄκρα τοῦ μέρους φαίνεσθαι, τοὺς ἐκ τῶν δύο μερῶν κούρσων; ἕκαστον ὡς ἐτάχθη.

η'. Ἡ δὲ ἑτέρα παράταξις ἐστὶν, ὅταν ἐπὶ μιᾶς παρατάξεως τάσσονται, καὶ ἡ μὲν μέση μοῖρα εἰς διφένσων γίνεται, αἱ δὲ ἑκατέρωθεν αὐτῆς μοῖραι εἰς κούρσων, εἴτα τῆς ἑλασίας ὡς εἰς ἐπιδίωξιν γινομένης, ἡ μὲν μέση μοῖρα ἐν τάξει ἐπακολουθεῖ ὡς διφένσων, αἱ δὲ ἑκατέρωθεν μοῖραι ὡς κούρσων ἐξέρχονται. Εἴτα ἐν τῇ ὑποστρέψει ἡ μὲν μία μοῖρα μένει, ἦτοι ἐμβραδύνει ἕξω, ἡ δὲ ἄλλη συναλασίᾳ ὑποστρέψει ὡς ἐπὶ τοὺς διφένσων, καὶ πάλιν κινουσί τῆς ἀπομεινάσης ὡς πρὸς τοὺς διφένσων. ἡ ἄλλη ὡς εἰς ἀπάντησιν τρέχουσα δι' ἐνὸς μέρους ἐπέχεται, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ μία παραμία μοῖρα ἀντιπρόσωποι ἀλλήλων εὐρίσκονται, μὴ ἐγχεῖσθαι ἑαυταῖς.

θ'. Ἔστιν δὲ καὶ ἄλλη θμειότερος αὐτῆς εἰς τὸ ἐναντίον τασσομένη, τουτέστιν τὴν μὲν μέσην μοῖραν κούρσων ἔχουσα, τὰς δὲ ἑκατέρωθεν δύο μοῖρας διφένσων, ἐν ταῖς εἰρημέναις κινήσει.

ι'. Ἡ μέντοι συνήθης Ῥωμαίοις τάξις καὶ γυμνασία αὕτη πρὸς πᾶν ἔθνος ἐπιτηδεία ἡμῖν φαίνεται. τουτέστιν ὅταν εἰς δύο τάξεις εἰς προμάχους καὶ βοηθούς τάσσεται ὑπὸ κούρσων, καὶ διφένσων, καὶ πλαγιφυλάκας τε καὶ ὑπερκεράστας, καὶ ἐνέδρους, καὶ νωτοφυλάκας, κατὰ τὸν πρῶν λεχθέντα ἡμῖν τρόπον.

ια'. Χρὴ οὖν ἡ τὰς εἰρημίνας διαφορὰς τῶν παρατάξεων ἐθίζειν τὸν στρατὸν, ἵνα μὴ πουδλικίζεται ἡ ἀναγκαιοτέρα, ἢ τῆς πρώτης τάξεως γυμναζομένης, τὴν δευτέραν τάξιν μὴ φέρειν μετὰ αὐτῆς, ἀλλὰ μόνην τὴν πρώτην ἀνευ πλαγιφυλάκων καὶ ὑπερκεραστῶν δηλονότι καὶ ἐνέδρων καὶ νωτοφυλάκων, ὅπερ πλέον ἡμῖν ἀπλούστερον καὶ ἀναγκαιοτέρον φαίνεται, ἀλλὰ τότε ἀντὶ τῆς δευτέρας τάξεως ἀλλοίους καθαρὰ τοὺς σχηματικῶς ὕπαισθεν ἰσθῶν, ἵνα πρὸς τὸ διάστημα ἐκείνο ἐθίζωνται προσφεύγειν οἱ τῆς πρώτης τάξεως. Ὅμοιοι δὲ ἰδίᾳ καὶ τὴν δευτέραν τάξιν γυμνάζεις καὶ ἀλλοίους ἐν τάξει τῆς πρώτης ὡσαύτως τοὺς τῆς πρώτης τάξεως καταφεύγοντας εἰς αὐτοὺς δέχεσθαι.

ιβ'. Δυνατὸν δὲ ἰδίως καὶ τοὺς πλαγιφυλάκας καὶ τοὺς ὑπερκεράστας τὴν ἰδίαν τάξιν καὶ γυμνασίαν πρὸ τοῦ πολέμου ποιεῖν. ἵνα καὶ ἐθίζηται ὁ στρατὸς πρὸς τὰς κινήσεις, καὶ μὴ πουδλικίζωνται εἰς τοὺς ἐχθροὺς αἱ χρειώδεις παρατάξεις, τουτέστιν ἵνα οἱ ὑπερκεράσται ἦθρον οἱ ἐπὶ τοῦ δεξιῦ μέρους πρὸς τὴν κύκλωσιν τῶν πολεμίων ἐστῶτες, εἴτε ὑποτάσσονται λανθανόντως τῷ δεξιῷ κέρατι, εἴτε ἐκ πλεονεξίας παρατάσσονται ἰσομετώπως, ὅταν κειρὸς, γέ-

νηται τῆς ὑπερχιράσεως, ἐπὶ δόρυ κλίναντας αὐτοὺς, A εἶτα ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ χρεῖα διάστημα περιπατοῦντας οὕτως εἰς ὀρθὸν ἀποκαθισταμένους, κινεῖν ἐν τάξει, καὶ σπουδάζειν ὡσανεὶ τὴν τῶν ἐναντίων τάξιν περιλαμβάνειν.

ιγ'. Πάλιν δὲ τοὺς πλαγιούλακας τοὺς κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τασσομένους ὁμοίως, ἐπὶ σκουταρίων κλίνοντας, εἶτα ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ χρεῖα διάστημα περιπατοῦντας οὕτως εἰς ὀρθὸν ἀποκαθίστασθαι, καὶ σπεύδειν ὡσανεὶ τῷ ἐναντίῳ κέρατι τῶν ὑπερχιραστῶν ἐξισοῦσθαι.

ιδ'. Ταύτας δὲ σοὶ τὰς διαφορὰς τῶν παρατάξεων ὑπεσημάναμεν, ὡ στρατηγέ, ἵνα ἐν καιρῷ εὐκαιρίας ἐθίξῃς καὶ ἐν αὐταῖς γυμνάζῃσθαι τὸ στρατεύμα, καὶ ἔχειν πλείονα ἐμπειρίαν τῆς τῶν πολέμων τακτικῆς, ὥστε καὶ ἐν τισὶ πολλῶν περιστάσει χρειώδεις σοὶ εὐρίσκεισθαι, ὅταν οὕτως ἡ χρεῖα καλεῖ.

ιε'. Καὶ ἑτέρας δὲ διαφορὰς παρατάξεις, καὶ ὅσα ἔδον πρόσειν σοὶ ὑπὲρ τε τοῦ οἰκείου στρατοῦ καὶ κατὰ τῶν πολεμίων, ὡς ἐν ἐκθέσει διατάξομεν, ἧσας ἀπὸ διαφορῶν ἰδίων ἐκ τῆς παύρας Ῥωμαῖοι ἐν γυνάσει παρέλαθον, ἵνα γινώσκῃς ταύτας ἐν τῷ ὄντι μὴν καιρῷ χρῆσθαι ὑπὲρ σεαυτοῦ, ἐνίοτε δὲ τῶν πολεμίων αὐταῖς χρωμένων ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀντιμηνάσθαι κατ' αὐτῶν.

ις'. Ἰσοὶ οὖν, ὡ στρατηγέ, εἶσι οὐ μόνον ἐν αὐτοῖς ὀφελεῖς εἶναι σπουδαῖος (59) καὶ φίλων τὴν πατρίδα, καὶ ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως ἵτοιμος, εἰ οὕτως τύχοι, καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν τιθεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπὸ σὲ πάντας ἀρχοντας καὶ τῶν στρατιωτῶν ἅπαν τῷ κληθῆς τοιοῦτους παρασκευάζειν γίνεσθαι, ἵνα οἱ μένοντες (60) ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τοιοῦτοι μένωσιν. Τοὺς δὲ μὴ ὄντας ὅσον ἔχεις δυνάμειος διὰ τῆς σῆς ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς γυμναζομένους μὴ ἔμοιρεν τῆς τοιαύτης ἀρετῆς, ἀλλ' εἶναι αὐτοὺς φιλοπάτριδας καὶ εὐπειθεῖς τοῖς ἀρχουσιν ἢ δι' ἀγάπην ἢ διὰ φόβον.

ιζ'. Εἶναι δὲ αὐτοὺς καὶ καρτερικοὺς πρὸς τοὺς πόνους, καὶ ὑπομένειν τοὺς ὑπὲρ πατρίδος πολέμους.

ιη'. Καὶ αὐτοὺς βουλῇ καὶ στρατηγίᾳ μᾶλλον τὰ πολλὰ τῶν σπουδαιομένων σοὶ κατέρχου, καὶ τάξεως ἐπιμελοῦ ἕνα τῷ ὑπὸ σὲ στρατῷ καὶ μὴ θράσους καὶ προπηταίας.

ιθ'. Καὶ ἐθίξῃσθε πάντες ἡμοῦ οἱ διὰ Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ ὑπὲρ συγγενῶν καὶ φίλων καὶ πατρίδος καὶ τοῦ ἔθλου τῶν Χριστιανῶν ἴθους ἀγωνιζόμενοι εὐκόλως ὑποφέρετε καὶ δίψης ἐχλήσειν, καὶ δαπάνης ἕδειαν, καὶ φύχους καὶ καύματος ἐπιφορὰν, καὶ πρὸς τὰ ἐπιπίπτοντα, ὡς εἰκόσ, θεινὰ γενναίως ἐγκαρτερεῖν. Ἔστι γὰρ τῶν ἀποκαιμένων μισθῶν ἐκ τε Θεοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ βασιλείας καὶ ἡμῶν παρ' ὁμῶν ἐργασία· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς διὰ τῆς ὑπὲρ ὁμῶν ἐπιμόνου μερίμνης συγκακοπαθοῦμεν ὁμῶν.

κ'. Γενοῦ δὲ ἱκανὸς, εἴης τινὰ συμβῆ ἢ ἐν καιρῷ λυπηρῶ, ἐπὶ πολλὸ ταῦτα κρύπτειν ἀπὸ τῶν πολεμίων,

A est, ad hastam declinantes, deinde universum spatium quantum necessitas postulat inambulantes, directe iterum in acie moveant, et hostium aciem intercludere conentur.

13. Rursus laterani ad sinistram partem instructi, et ad scuta declinantes, et illud quod opus est spatium ambulantes, rursus directe procedant, et conentur cornistitum adverso cornu exaquare.

14. Has tibi, imperator, acierum differentias idcirco explicuimus, ut opportuno tempore assuefiat istis exercitus tuus, et majorem bellicorum motuum peritiam habeas, ut multis necessariis rebus sæpe circumstantibus utilis horum usus interdum inveniatur.

15. Alias autem diversas acierum formas que abs te ad tui exercitus apparitionem, vel ad hostium expugnationem suscipiendæ sunt, tibi explicuimus, quas a diversis nationibus Romani ad usum suum acceperunt, ut eas idoneis temporibus possis ad utilitatem tuam usurpare, interdum etiam hostibus istis utentibus, adversus illorum molitiones aliquid contrarium excogitare.

16. Neque vero tu, imperator, solum bonus et amans patriæ, et ad propugnandam Christianorum fidem vitam profundere, si ita usus ferat, paratus sis, sed et omnes præfectos tuos et singulos milites sic tractabis, ut qui tales sint, hoc in statu permaneant: qui non sint, industria studioque tuo adducti, hujusmodi virtutes non negligant, sed sive amore sive timore impuls, patriæ amantes et præfectis obedientes sint.

17. Sint laborum patientes, et ad bellum pro patria susciplendum parati.

18. Tu vero hoc eodem cum illis animo sis, et prudentiâ quadam imperatoria, non temeritate aut audacia res tuas administres, atque aciem militum instruas.

19. Assuefiat omnes qui propter Christum Jesum Dominum nostrum, et cognatorum, amicorum, patriæ, et universæ Christianæ plebis gratia bellum suscipiunt, facile sitis turbulentiam, famis inediam, frigorum calorumque appulsus tolerare, et omnes ingravescentes rerum perturbationes æquo animo sustinere; namque est horum laborum officiorumque vestrorum reposita apud Deum merces, et apud nos quoque remuneratio. Quanquam etiam nos vestri causa solliciti sæpe sumus, et in vestris ærumnis simul earundem miseriarum participes sumus.

20. Si aliquid adversum hoc tempore contingat, ita te para, ut ab hostibus occultetur, et in rebus

NOTÆ.

(59) Σπουδαῖος. Scribatur, κουδαῖος.

(60) Οἱ μένοντες. Scribe, οἱ μὲν ὄντες.

afflictis circumstantibus constanti altoque animo
ease vidcaris, et contrarium potius demonstras, te
bilarem vacuinq̄ue a cura esse.

21. Quædam enim nationes, in quibus Persæ fue-
rant, cum adversus Romanos pugnarent, atque in
aliquod periculum inciderent, ne salutem quidem
quam exoptabant sibi ipsis proponere volebant, sed
eam ab hostibus propositam accipiebant: tanta
erat in illis malorum ac gravium rerum perpessio.

22. Ut verò quæ ante demonstrata sunt paucis
repetamus, exercitum tuum armis teges ad formam
a me ante descriptam. In primis autem arcubus
sagittisque plurimis: magna enim arma atque effi-
cacia sunt sagittæ, et præcipue contra Saracenos
ac Turcas, quoniam spes omnis victoriæ illorum
in sagittis ponitur.

23. Etenim ad sagittarios illorum feriendos va-
lent, qui nudantur cum sagittas jaciunt. Sed etiam
ad equos equitum vulnerandos magnopere valent
sagittæ a nostris hominibus emissæ, multumque
damni inimicis inferunt, optimis equis continua
sagittarum coniectione trucidatis; qua ex re omnis
Saracenorum strenuorum alacritas in bello con-
cidit.

24. Non enim servitute et militia ulla, sed lucri
et libertatis cupiditate, vel potius prædandi studio
et suæ ipsorum fidei, aut infidelitatis potius religio-
ne quadam, qua de causa mala patiuntur a nobis,
et Deum putantur hostem habere, et offensio-
nem injectam non posse sustinere.

25. Quando ad bellum procedis, extra fossatum
firmum, ne castra ponas, si vel intra, vel prope
hostilem terram fueris. Quando vero bellum jam
instat, fossam undique ducito ad valli formam, re-
liquaque præsidia omnia adhibeto, ut eo confugere
possis, si aliquid adversum in bello cadat.

26. Demonstrabo etiam quemadmodum oratione
potero, reliquas in bello acierum instruendarum
formas.

27. Est quædam etiam aciei forma in tres æqua-
les partes in bello divisa, cujus supra mentionem
fecit, mediam, dextram et sinistram. In media
parte habet quadringentorum, aut quingentorum
virorum multitudinem. Altitudo hujus aciei nullam
certam mensuram habet, sed equites, unaquaque
in cohorte tum prima, tum secunda in acie collo-
cantur, et aciei frons æqualis densataque est. Ap-
paratum et tuldum a tergo aciei instructæ habet.
Quod si tempore prælii, qui ita aciem instructam
habet, habeat hastatos, in difficilibus asperisque
locis aciem suam instruat, ac sagittariis quamplu-
rimis utatur, ut locorum difficultate dispersi, dissi-

A και γενναίως ἐμμένειν και καρτερεῖν ἐν ταῖς περι-
στάσεσι, και ταύτας εἰς τὸ ἐναντίον ἀποδεικνύειν
μᾶλλον ἤγουν εἰς εὐθυμίαν και ἀπάθειαν.

κα'. Ἦσαν γάρ τινα τῶν ἔθνῶν, οἷα τὰ Περσικὰ
φύλα ποτε πρὸς Ῥωμαίους μαχόμενα, ἅπερ ὅταν ἐν
τοῖς δεινοῖς ἐνέπιπτε, μηδὲ τὴν σωτηρίαν ἦν ἠύχοντο
ἑαυτοῖς γενέσθαι προτείνειν θέλοντα, ἀλλὰ και ταύ-
την παρὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν προτείνεσθαι ἐκ-
δεχόμενα. Τοσοῦτον ἐν αὐτοῖς ἢ τῶν δεινῶν καρ-
τερία.

κβ'. Ἴνα δὲ και πάλιν τὰ πρῶην (61) εἰρημένα
μετρίως ἀνακεφαλαίωσμέν σοι, καθόπλιζε τὸν στρα-
τὸν τοῖς ὅπλοις κατὰ τὴν ἡδῆ σοι διορισθέντα τύπον
και μάλιστα τοξαρίους (62) και σαγίτταις πλείους.
Μέγα γάρ ὄπλον και δραστήριον ἢ τοξεία, και μά-
λιστα κατὰ τῶν Σαρακηνικῶν ἔθνῶν και Τούρ-
κων (63), οἷς τὸ πᾶν τῆς νίκης ἐν ἐλπίδι τῆς παρ'
αὐτῶν τοξείας κεῖται.

κγ'. Και γάρ κατὰ τε αὐτῶν τῶν τοξοτῶν γυμνου-
μένων ἐν τῷ βάλλειν τὴν σαγίτταν, ἀλλὰ και κατὰ
τῶν ἵππων τῶν καθάλλαρίων, μέγα ἰσχύουσιν αἱ
παρὰ τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ βαλλόμενα σαγίτται,
και πολλὴν τὴν βλάβην τοῖς ἐχθροῖς παρέχουσι, τῶν
πολυτιμῆτων παρ' αὐτοῖς ἵππων διὰ τῆς συνεχῆς
τοξείας ἀφανιζομένων, και ἐντεῦθεν τοῦ εὐφόχου
τῶν εἰς πολέμους ἐξίναται προθυμουμένων Σαρακη-
νῶν ἀνακοπτομένου.

κδ'. Οὐ γὰρ δουλεία και στρατεία ἐκστρατεύουσι
Σαρακηνοί, ἀλλὰ φιλοκερδία μᾶλλον και ἐλευθερία,
C ἢ τὸ πλεόν εἰπεῖν ληστεία και τῆς ἑαυτῶν πίστεως,
μᾶλλον δὲ εἰπεῖν ἀπιστίας τῇ δευσιδαιμονίᾳ, ὡς
ἐνταῦθα τάχα πάσχοντες παρ' ἡμῶν, και Θεὸν
ἡγοῦνται πολέμιον εἶναι, και τὴν ζημίαν μὴ ὑπο-
φέρειν.

κε'. Και ὅταν μὲν πρὸς πόλεμον κινήσης, ἀνευ
φοσάτου μὴ ἀπικνεύης ὄχυροῦ, μάλιστα εἰ και πλη-
σίον ἢ ἐντὸς ὑπάρχης τῆς πολεμίας, ὅταν δὲ πρὸς
τὸν πόλεμον ἐγγίσης, τάφρον ποιεῖ, και ἄλλην
ἀσφάλειαν διὰ χάρακος ὡς δύνασαι ἀκριβῶς διὰ τὴν
ἐκ περιστάσεως ἐν καιρῷ μάχης καταφυγὴν.

κς'. Ὑποδείξω δὲ σοι ἑτέρας και τῶν ἐν μάχῃ
παρατάξεων διαφορὰς ὡς ἐν ὀλίγοις.

κζ'. Ἔστι μὲν γάρ τις παρατάξις μάχης ἐν τρισὶν
D ἰσοῖς μέρεσι τασσομένη, ἥς και ἀνω που ἐμνήσθη-
μεν, τουτέστι μέσῳ, και δεξιῷ, και ἀριστερῷ. Ἐν
δὲ τῷ μέσῳ μέροςι εἶχει τετρακοσίων ἢ πεντα-
κοσίων ἀνδρῶν ἐπιλέκτων κατὰ περίσσειαν, τὰ δὲ
βάθη τῆς τοιαύτης τάξεως οὐχ ὠρισμένῳ μέτρῳ γί-
νεται, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ καθάλλαριοι ἐν ἐκάστῳ τάγμα-
τι ἐν τῇ πρώτῃ και δευτέρῃ τάξει τάσσονται, και τὴ
μέτωπον τῆς τάξεως ἴσον και πεπυκνωμένον ἐστί.
Τὴν δὲ ἀποσκευὴν, και τὸ τοῦλδον, ὅπισθεν κατὰ
νότου τῆς παρατάξεως εἶχει, και ἐὰν ἐν καιρῷ μά-
χης ὁ οὕτως παρατασσόμενος εἶχη πολεμίους κοντα-
ράτους, εἰς δυσχερεῖς και τραχεῖς τόπους τὴν παρά-

NOTÆ.

(61) Πρῶην. Scribatur, πρώην.

(62) Τοξαρίους. Scribatur, τοξάρια.

(63) Codex Laur. habet κούρων.

ταξιν ὀφείλει τάσσειν, καὶ τόξοις κεχρηῆσθαι, ἵνα τῇ δυσκολίᾳ τῶν τόπων διεσπασμένων αὐτῶν οὐκ ἐλύτῳ· καὶ εὐκόλως αἱ ὀρμαὶ τῶν κονταρίων κατὰ αὐτῶν γίνωνται.

κη'. Καὶ ἐὰν ὄρα ὁ στρατηγός, ὅτι πρὸς ἔθνος ἔχει θερμόψυχον, ὀφείλει οὐ μόνον πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου τὰς ὑπερθέσεις καὶ ἀναβολὰς ποιεῖσθαι τῆς μάχης, ἐὰν μάλιστα γινῶ ὅτι ἔτοιμοί εἰσι καὶ ἀξιόμαχοι οἱ ἐναντίοι δηλονότι ἐν δυσβάτοις τόποις ἀπόφθοι ἀπλικεύων.

κθ'. Ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς μάχης ἐν καιρῷ μάλιστα θέρους καὶ περὶ τὴν θερμότεραν ὥραν τῆς ὀψιμῆς τότε τὰς συμβολὰς ποιεῖτω, ἵνα τῇ τοῦ ἡλίου ζέσει καὶ τῷ τοῦ καιροῦ παρασυρμῷ τὸ θρασύ καὶ θυμῶδες τῶν ἀντιταττομένων αὐτῷ παύσῃται.

λ'. Ταύτην δὲ τὴν τάξιν ἣν προδιεγράψαμεν ἀντιτάττεται ἀρμοδίως περὶ τὴν τάξιν ἐπιμελῶς συντεταγμένην, καὶ τόπος ὁμαλὸς καὶ γυμνὸς διὰ τὰς τῶν κονταρίων ὀρμὰς, καὶ ἡ κατὰ χεῖρα καὶ ταχέως συμπλοκὴ χωρὶς ἀναβολῆς, διὰ τὸ ἀχρεῖους ἐγγὺς τὰς βολὰς τῶν σαγιττῶν γίνεσθαι, καὶ μὴ ἔχειν τοὺς τοξότας· κοντάρια ἢ σκυτάρια.

λα'. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ συμπλοκῇ τῆς μάχης καὶ ὄθησις πρὸς αὐτοὺς γένηται, καὶ πρὸς σύντομον φυγὴν ὀρμήσουσι, βλαβήσονται μεγάλα, ἐὰν μὴ γινώσκωσι τὰς αἰφνίδιους ὑποστροφὰς κατὰ τῶν ἐπερχομένων αὐτοῖς.

לב'. Ἀλλὰ καὶ ἐπελεύσεις καὶ κυκλώσεις διὰ τῶν ὀπηρεραστῶν κατὰ τῶν πλαγιῶν καὶ τοῦ νότου τῆς παρατάξεως αὐτῶν γινόμενα· βλέψουσι τὰ μέγιστα αὐτοὺς, εἰ μὴ ἄρα ἔχουσιν ἐν τῇ παρατάξει πλαγιοφύλακας ἀξιότους μεγάλῃ ἐπελεύσει ἀντικαταστήναι.

λγ'. Διὰ τοῦτο οὖν, ὡς εἴρηται, χρὴ ἐν ταῖς τοιαύταις μάχασι καὶ παρατάξεσι τόπους ὁμαλοὺς καὶ ἀνακειμένους καὶ ἵππους ἐπιλέγεσθαι μὴ ἔχοντας τέλματα ἢ ὀρύγματα ἢ θάμνους, ἵνα μὴ διασπᾶται ἡ τάξις.

λδ'. Ἐμπαρασκεύου δὲ καὶ ἐτοίμου ὄντος καὶ παρατεταγμένου τοῦ στρατοῦ, μὴ ὑπερτίθεσθαι τὴν συμβολήν.

λε'. Ἐὰν ἄρα καὶ ὀξυῆ μάχην συγκροῦσαι δημοσίως κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου· τὰς δὲ συμβολὰς ἦτοι προσκρούσεις ἐν ταῖς μάχασι πρὸς τὸ μέτρον τῆς σαγιττας, ἴσας καὶ πυκνὰς κατὰ λόγον καὶ συντόμους δεῖ ποιεῖσθαι, ἵνα μὴ τῇ βραδύτητι τῆς συμπλοκῆς διὰ τῆς συνεχοῦς τοξείας τῶν ἐναντίων πλείονα τὰ βέλη καὶ τοῖς στρατιώταις, καὶ τοῖς ἵπποις ἐμπέσωσιν.

λς'. Ἐὰν δὲ τις ἀνάγκη γένηται, ἵνα ἐν δυσχερεστέρω τόπῳ ἡ μάχη γένηται, καλὸν ἔστι τοὺς μὲν ἐν περικῇ τάξει καταστήσαι, τοὺς δὲ ἐπὶ τῶν ἵππων, καὶ μὴ τὴν πᾶσαν παράταξιν ἐν τοιοῦτοις ἀνωμάλοις τόποις καθάλλαιρους μόνον ποιοῦντα παρατάσσειν.

λς'. Αἱ γὰρ τῶν κονταρίων ἐγγειρήσεις κατὰ τῶν τοξοτῶν, ὡς εἴπομεν, ἐὰν μὴ ἴσοι καὶ ἀδιάσπαστοι ὦσιν, βλάβην πολλὴν ἐκ τῶν σαγιττῶν ὑφίστανται,

A patique, non facile, aut libere impetus hastarum valere possunt.

28. Quod si intelligat adversum nationem bellicosam pugnandum esse, non inodo ante diem belli differat, et rejiciat praelium quantum potest, si illos in bello fortiores valentioresque se esse putet, sed etiam in tuto firmoque loco secure castra ponat.

29. Ipso quoque die belli, si aestas potissimum fuerit, ipso diei fervore bellum differas, et in ipso vesperæ calore cum illo configas, ut solis ardore et temporis ipsius æstu audacia ferociaque illorum reprimatur.

B

30. Huic formæ, quam supra descripsimus, opponitur pedestris acies diligenter instructa, et locus æquabilis, atque expositus, propter hastarum impetum, et conflictationem cominus, et consertis manibus habitam, et sine ulla intermissione, quia inutiles cominus conjectiones sagittarii neque hastas, neque scuta habent.

31. Si in prælio commisso depulsio depressioque fiat, et in fugam convertantur, magnopere ex eo lædentur, nisi subitæ conversionem et invasionis rerum in hostes repellentes artificium habeant.

32. Incursiones autem, et circumventiones per cornistites a lateribus, atque a tergo factæ valde eos lædent, nisi in acie lateranos egregios habeant, qui magnam incursionem repellere possunt.

33. Atque ideo, quemadmodum diximus, in tali bus præliis et aciebus instruendis, loca æquabilia, exposita et plana eligenda sunt, quæ neque ardua habeant, ut ne acies dissipetur.

34. Parato jam instructoque exercitu, et ad præliandum in die belli converso, ne conflictationem ipsam differas, si tibi decretum est eo die prælium committere.

35. Conflictationes ipsas, vel processus ad confilgendum, pro ratione sagittarum æquales, densas et celeres facere oportet, ut ne tarditate procedendi, continuæ et plures sagittarum conjectiones tum milites tum equos magis vulnerent.

36. Sin aliqua necessitas urgeat, ut difficiliore in loco prælium committatur, haud abs te fuerit quosdam pedestri in acie collocare, quosdam ex equis, ut ne omnes cum equitibus, in hæc locorum inæqualitate admisceamus.

37. Hastarum autem adversus sagittas dimicationes, si inæqualia præruptaque loca fuerint, magnas offensiones in bello accipiunt, atque ad con-

fligendum impediunt; itaque planis expositisque locis hastati ad dimicandum egent.

38. Sin se ad bellandum cum hostibus minus habilem esse imperator intellexerit, non publicis præliis cum eo conflictari, sed incursionibus, et impressionibus nec opinatis, et locorum opportunitate ad furtivas insidias, et aggressiones hostium utatur; neque causa cur bellum differatur vel suis, vel hostibus patefiat, ut ne ex eo hostes animentur ad prælium, tui a prælio abstrahantur.

39. Revolutiones, id est, conversiones et reversiones in discessionibus, non manifeste atque ex adverso hostium fiant, sed ad latus se obliquando convertant atque iterum a tergo illos intercipient; quidam enim ex hostibus, ut Persæ, cum sciens dissolvere nolint, facile terga sua obijciunt iis qui contra eos conversi sunt, et quasi fugiendo pugnant. Nam qui discedunt, et subterfugiunt, si conversi voluerint ex adverso hostium se obijcere illis, magno opere læduntur, si in illos instructos incidunt.

40. Turcæ fugientes hostes confuse insequuntur, unde facillime læduntur, si qui fugæ se mandant, sine aciei suæ perturbatione faciant, et rursum eadem cum ordinis conservatione in illos iterum invadant.

41. Aliæ nationes permultæ ordinatæ, atque instructæ fugientes insequuntur; itaque minime oportet coram, atque ex adverso in illos conversi, sed ad latus, atque a tergo, quemadmodum memoravi, incursionem facere.

42. Quoniam Turcarum mentionem fecimus, haud abs re fuerit universam illorum aciem, et quemadmodum adversum illos nostra acies instruenda sit, explicare. Hoc enim experientia tenebamus, cum Bulgari induciis violatis Thracum regionem populabantur. Bulgaros enim ultio divina, propter hoc perjurium, in Christi Dei nostri, et totius universalis regis nomine admissum, justo supplicio coercuit. Nam cum nostræ copiæ adversus Saracenos occupatæ essent, Turcas divina Providentia adversum eos Romanorum vice armavit, classe nostra Istrum transmittente, atque illos adjuvante, et Bulgarorum contra Christianos armatum exercitum tribus præliis fuderunt, divinitus ad hoc, ut videntur, missi, ne Romani Christiani Bulgarorum Christianorum sanguine inquinarentur.

43. Scythicæ nationes nunc habent aciei apparatusque formam, quamvis diversorum hominum imperiis subjiciantur, et ad negotia facessenda incitati, passionibus pecoris vitam transmittunt. Solæ autem Bulgarorum et Turcarum nationes similiter

Α και πρὸς τὴν συμβολὴν ἀνακόπτονται, διὰ και ὁμαλωτέρου δέονται τόπου ἐν ταῖς μάχαις οἱ κονταριοὶ χρώμενοι.

λη'. Ἐάν δὲ κατανοήσῃ ὁ στρατηγὸς, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀξίωμαχος ὁ στρατὸς αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐναντίους, οὐ δὲ αὐτὸν μάχεσθαι πολέμοις δημοσίοις, ἀλλ' ἐφόβοις ἤγουν ἐπελεύσει και κλοπαῖς κατὰ τῶν ἐχθρῶν κερῆσθαι ἀσφαλῶς και εὐσχημόνως διὰ τόπων ἐπιτηδείων εἰς τὸ μὴ δηλοῦσθαι ἢ τοῖς ἐναντίοις, ἢ τοῖς ἰδοῖσι τὸν σκοπὸν δι' ὃν γίνεται ἡ ὑπέρθεσις τῆς δημοσίας; ἵνα μὴ ἐκ τούτου τοῖς μὲν πολεμίοις αὐτοῦ θράσος, τῷ δὲ λαῷ αὐτοῦ δειλία γένηται.

λθ'. Τὰς δὲ ἐξελίξεις, ἤγουν, τὰς ἐπιστροφὰς και ἀναστροφὰς ἐν ταῖς ὑποχωρήσεσι, μὴ δι' ὄψεως ποιεῖσθαι τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ διὰ τῶν πλαγίων αὐτῶν ἀναστρέφειν και τοὺς νότους αὐτῶν ἀπολαμβάνειν. Τινὰ γὰρ τῶν ἔθνῶν οἷσ και τὰ τῶν Περσῶν ποτὲ μὴ βουλόμενα διαλύειν τάξιν αὐτῶν, εὐκόλως τοὺς νότους αὐτῶν προδοῦσι τοῖς κατ' αὐτῶν ὑποστρέφουσιν οἰονεὶ φύγομαχοῦντες. Ἄλλὰ και οἱ ὑποχωροῦντες και ὑποφεύγοντες αὐτοὺς εἰ βουληθῶσιν ἀντιστρέφόμενοι εἰς ὄψιν τῶν διωκόντων αὐτοὺς ἔλθειν βλέπτονται συντεταγμένοι αὐτοῖς περιπίπτοντες.

μ'. Τὰ μὲν γὰρ τῶν ἔθνῶν οἷσ οἱ Τοῦρκοι ἐν ταῖς διώξεσιν ἀτάκτως ἐπιτίθενται τοῖς διωκομένοις, ὅθεν και εὐχερῆστερον βλέπτονται παρὰ τῶν διωκομένων εὐτάκτως ὑποχωρούντων και ὑποστρεφόντων.

μα'. Τὰ δὲ πρῶως και συντεταγμένως διώκουσι. Αὐτὸ οὐδὲ χρὴ τοὺς ἀναστρέφοντας κατ' αὐτῶν δι' ὄψεως ἐπιτηθεύειν ἐργεσθαι, ἀλλὰ και διὰ τῶν πλαγίων και κατὰ τοῦ νότου αὐτῶν ποιεῖσθαι τὴν ἐπέλευσιν, ὡς μοι εἴρηται.

μβ'. Ἐπεὶ δὲ Τοῦρκων ἐμνήσθην, οὐκ ἀδόκιμον κρίνομεν, και ὅπως αὐτοὶ παρατάττονται, και ὅπως αὐτοῖς ἀντιπαρατάξασθαι δεόν, διασαφῆσαι, διὰ μετρίας πείρας ἀναμαθόντες, ὅτε συμμάχοις αὐτοῖς ἐχρησάμεθα, Βουλγάρων τὰς εἰρηνικὰς παραβεδηκῶτων σπονδὰς, και τὰ τῆς Θράκης χωρὶα καταδραμόντων. Οἷς ἡ δίκη ἐπεξεληθούσα τῆς εἰς Χριστὸν τὸν Θεὸν παροινίας τῶν ὄλων τὴν βασιλεία τάχος ἐφθασεν ἐπιθεῖναι τὴν τιμωρίαν. Καὶ γὰρ τῶν ἡμετέρων δυνάμεων κατὰ Σαρακηνῶν ἀσχολουμένων Τοῦρκους ἡ θεὰ Πρόνοια ἀντὶ Ῥωμαίων κατὰ Βουλγάρων ἐστράτευσε, πλωτμου στόλου τῆς ἡμῶν βασιλείας τὸν Ἰστρον αὐτοὺς διαπεράσαντός τε και συμμαχησαντος, και τὸν κακῶς κατὰ Χριστιανῶν ὀπλισθέντα Βουλγάρων στρατὸν τρισὶ μάχαις κατὰ κράτος νενικηκότας (64), ὡς ἂν εἰ δημίλους ἐξαποστειλάσα κατὰ αὐτῶν, ἵνα μὴ ἔχοντες Ῥωμαῖοι Χριστιανοὶ Χριστιανῶν Βουλγάρων αἵμασι χραίνοντο.

μγ'. Τὰ Σκυθικὰ τοῖσιν ἔθνη μιᾶς εἰσιν, ὡς εἶπεῖν, ἀναστροφῆς τε και τάξεως, πολὺσάρχά τε και ἀπράγμονα νομαδικῶς ὡς ἐπίπαν βιούντα. Μόνα δὲ τὰ τῶν Βουλγάρων προσέτι δὲ και τὰ τῶν Τοῦρκων τῆς ὁμοίας φρονεῖν τῶσι τάξεως πολεμικῆς ἰσχυρο-

NOTÆ.

(64) Νενικηκότας. Scribe, νενικηκόςας.

τέρας τῶν ἄλλων Σκυθικῶν ἔθνῶν τις κατὰ σύστασιν μάχας ποιούμενά τε καὶ μοναρχούμενα.

μδ'. Ἀλλὰ Βουλγάρων τὴν ἐν Χριστῷ εἰρήνην ἀσπαζομένων, καὶ κοινωνούντων τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως Ῥωμαίους, μετὰ τὴν ἐκ τῆς παρορκίας πείραν οὐχ ἠγοούμεθα κατὰ αὐτῶν χεῖρας ὀπλίξειν, ἐπὶ τὸ θεῖον ἦδη τὰ κατὰ ἐκείνων ἀναρτῶντες στρατηγήματα· διόπερ οὔτε τὴν αὐτῶν καθ' ἡμῶν παράταξιν, οὔτε τὴν ἡμετέραν κατ' ἐκείνων, ἀτε διὰ τῆς μιᾶς πίστεως ἀδελφῶν ὑπαρχόντων, καὶ ταῖς ἡμετέραις εἰκεῖν ἐπαγγελλομένων εἰσηγήσει, διαγράφειν τέως προθυμούμεθα.

με'. Περὶ δὲ τῆς τῶν Τούρκων διαθέσεώς τε καὶ παρατάξεως, μικρῷ τῆς Βουλγάρων ἢ οὐδὲν διαφερούσης, ἦδη ἐροῦμεν. Ὅτι πολυάνδρον ἔστι καὶ ἐλεύθερον τοῦτο τὸ ἔθνος, μελέτην μόνον ποιούμενον, παρὰ τὰς ἄλλας πολυτελείας καὶ τὴν εὐπορίαν, τὸ ἀνδρείως διακείσθαι πρὸς τοὺς ἰδίους ἐχθρούς.

μς'. Τοῦτο τοίνυν ὡς μοναρχούμενον, καὶ ἀπηνεῖς καὶ βαρείας τὰς ποινὰς ἐπὶ τοῖς ἀμαρτανόμενοις παρ' αὐτῶν ἐκ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν ὑφιστάμενον, οὐκ ἀγάπη, ἀλλὰ φόβῳ κεκρατημένον, τοὺς πόνοους καὶ μόχθους γενναίως φέρουσι. Πρὸς δὲ καύματα καὶ πρὸς ψύχος ἀντέχονται, καὶ τῆς λοιπῆς τῶν ἀναγκαίων ἐνδεῖας νομαδικῶν ὑπάρχον.

μζ'. Περιέργα δὲ εἰσι τὰ τῶν Τούρκων φύλα, καὶ κρύπτοντα τὴν βουλὴν αὐτῶν, ἀφιλα δὲ καὶ ἀπιστα ὄντα, καὶ διὰ τῆς ἀπληστίας τῶν χρημάτων κρασούμενα, ὄρκου περιφρονοῦσι, μήτε συνθήκας φυλάττοντα, μήτε δῶροις ἀρκούμενα, ἀλλὰ πρὶν τὸ δοθῆν δέξονται, ἐπιβουλὴν μελετῶσιν καὶ ἀνατροπὴν τῶν συνθηκῶν.

μη'. Καὶ τοὺς ἐπιτηδείους καιροὺς δευρῶς στοχάζονται, καὶ σπουδάζουσιν οὐ τοσοῦτον χεῖρὶ καὶ δυνάμει τοὺς ἐχθροὺς καταπολεμεῖσαι, ὅσον εἰ' ἀπάτης, καὶ αἰφνιδιασμοῦ, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀνγκαιῶν στενωσέως.

μθ'. Ὀπλίζονται δὲ σπαθίοις, καὶ λωρικίοις, καὶ τόξοις, καὶ κονταρίοις. Ὅθεν ἐν ταῖς μάχαις διπλοῦν ἄρμα οἱ πλείονες αὐτῶν ἐπιφέρονται, ἐν τοῖς ὤμοις τὰ κοντάρια ἀναθαστάζοντες, καὶ τὰ τόξα ἐν ταῖς χερσὶ κατέχοντες, καὶ ἀμφοτέροις κατὰ τὴν ἀπαντῶσαν χρεῖαν κεχηρημένοι. Διωκόμενοι δὲ μάλλον προτεροῦσι τοῖς τόξοις.

ν'. Οὐκ αὐτοὶ δὲ μόνον ὀπλοφοροῦσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἵπποι τῶν ἐμφανῶν σιδήρῳ ἢ κενδοῦκλῳ τὰ ἐμπροσθεν μέρη σκέπονται.

να'. Πολλὴν δὲ μελέτην καὶ ἀσκησιν ποιῶνται· περὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἵππων τοξείαν.

νβ'. Ἀκολουθεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ πλῆθος ἀλόγων ἵππων καὶ φοραδίων (65), ἅμα μὲν πρὸς ἀποτροπὴν καὶ γαλακτοποσίαν, ἅμα δὲ καὶ διὰ πλῆθος φαντασίαν.

acies suas in bello instruunt, reliquis Scythis longe melius ac fortius ordinati, et unius imperio obedientes bella gerunt.

44. Sed quoniam Bulgari pacem in Christo amplectuntur, et fidem in Christo cum Romanis communicant, quoniam Deus illos propter induciarum violatarum perjurium ulciscabatur, nolimus ulla consilia imperatoria adhibere, et adversus illos nosmet armare. Itaque neque illorum contra nos aciem, neque nostram adversum illos, cum una in fide quasi fratres jungamur, apparationem demonstrare, nuncque potissimum cum jam se nostro imperio administrationique, quemadmodum optavimus, submittunt.

45. De Turcarum forma parum aut nihil a Bulgaris diferente jam dicamus. Populosa ac libera hæc natio est, reliquarum rerum quæ sunt in hominibus splendida minorem curam habentes; in eo solum laborantes, ut in configendo cum hostibus fortes sint atque habeantur.

46. Hæc igitur natio sub unius dominatu cum sit, graves acerbisque pœnas dat præfectis suis, si ullius delicti teneantur; neque amore, sed timore ab improbitate coercentur, et labores atque ærumnas omnes strenue perfert; ad calores et frigora toleranda satis paratur; reliquarum rerum egestatem, quemadmodum reliqui, qui nomades sunt, id est, pastionibus pecudum se totos tradiderunt, æquo animo perpetiuntur.

47. Laboriosum admodum genus Turcarum est, et tectum in consiliis atque occultum, neque sociale, neque fidum, pecuniarum cupiditate inexplebile, jurisjurandi contemnens, fœdifragum; donis laud contineri potest; nam pene priusquam dona acceperint, insidias molliuntur et induciarum violationem.

48. Temporum opportunitatem diligentissime persequuntur, neque manu et viribus tantum contendunt, quantum dolis, et subitis incursionibus, et rerum necessariorum interclusione, hostes adoriuntur.

49. Armantur gladiis, hastis, sagittis, galeis. Unde in prælio duplicia arma comptures ex illis gestant; humeris hastas ferunt, et manibus arcum tenent, et, si quando usus possit, utrisque utuntur; ubi vero alii eos insequuntur, arcu magis valent.

50. Nec vero soli illi arma gestant, sed equi etiam spectatorum virorum conducio, aut ferro anteriora tegunt.

51. Multum operæ collocant in studio sagittarum ex equis faciendarum.

52. Bestiarum multitudinem secum habent, equarum, jumentorumque aliorum, tum ad lac bibendum, tum propter opinionem multitudinis.

NOTÆ.

(65) In quibusdam hic suppletur vocabulum, ἀγέλα:, deest in cod. Laurent.

53. Castra ponunt non in fossato, quemadmodum Romani, sed usque ad belli diem per cognationes et tribus disperguntur. Equos assidue tum hieme tum aestate alunt. Belli autem tempore necessarios ad usum equos retinent, et prope Turcica tentoria pedicis injectis tenent, atque usque ad ipsius proelii tempus conservant.

54. Excubias eminus collocatas habent, sed ita crebras, ut non facile subitis impressionibus opprimi possint.

55. In proelio, ut Romani faciunt, aciem suam in tres partes non dividunt, sed diversis in partibus drungisti simul et confertim inter se adjuncti, partes ita parum inter se distantes habent, ut una videatur esse acies.

56. Præter aciem instructam copias quasdam præterea habent, quas vel ad insidias mittunt adversum eos qui negligenter in hostili acie illis opponuntur, vel ad subsidium afflictæ oppressæque partis emittunt. Tuldum autem, id est impedita, a tergo aciei prope vel ad dextram, vel ad sinistram, unius aut duorum milliarium intervallo habent, et parvam quamdam custodiam militum illi assignant.

57. Sæpe autem superfluos equos a tergo post aciem instructam locant, et manipulos confuse atque inordinate apparant; ut densata altaque sit perinuktum laborant, frontem vero, æquabilem densamque faciunt.

58. Utuntur pignis eminus habitis, insidiis, circumscriptioibus hostium, simulatis discessionibus, conversionibus, et dispersis aciebus.

59. Ubi hostes in fugam verterint, illud primum laborant, ut omni contentione insequantur, nihil prius habentes, quam persequi hostes. Neque, quemadmodum Romani reliquæque nationes, contenti sunt mediocriter illos insequi, et pecunias illorum diripere, sed eo usque invadunt, dum omnibus quibus possunt viis hostes protinus deleant.

60. Si qui ex hostibus Turcorum ad munitionem aliquam confugerint, confestim conantur commeatus inopiam, si quæ sit, aut virorum, aut jumentorum cognoscere, et ibi in continua obsidione sunt, donec ejus inopia hostes opprimant, vel ad aliquam consensionem, aut dedicationem illos compulerint; ac primo leviora illis proponunt, assentientibus deinde graviora imponunt.

61. Hi Turcorum mores hoc solo a Bulgarorum distant, quod hi Christianorum complexi fidem, Romanorum moribus assuefacti, morum asperitatem et agresicam vitam simul cum infidelitate abjecerunt.

Α νγ'. Ἀπλικεύουσι δὲ οὐκ ἐν φασσάτω, ὡς περὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ μέχρι μὲν τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας διεσπαρμένοι κατὰ γένη καὶ φυλάς, τοὺς ἵππους βόσκοντες διηλεκῶς ἐν θέρει καὶ χειμῶνι. Ἐν δὲ καιρῷ πολέμου τοὺς ἀναγκαίους ἵππους κατέχοντες, καὶ πεδουλοῦντες πλησίον τῶν Τουρκικῶν ταπτῶν φυλάττουσι μέχρι καιροῦ τῆς παρατάξεως, ὅπῃ νύκτα τῆς παρατάξεως ἀπαρχόμενοι.

νδ'. Τὰς δὲ βίγλας αὐτῶν ἀπὸ μακρόθεν ἀλλεκαλληλοῦ ποιούσιν, εἰς τὸ μὴ εὐκάλως αὐτοὺς ὑπομένειν αἰφνιδιαμοῦς.

νε'. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ οὐχ ὡς οἱ Ῥωμαῖοι παρατάσσουσιν ἐν τρισὶ μέρεσιν, ἀλλ' ἐν διαφόροις μοίραις δρουγγιστὶ συνάπτοντες ἀλλήλαις τὰς μοίρας μικρὰν ἀπ' ἀλλήλων διισταμένας, ἵωστε μίαν φαίνεσθαι Β παρατάξιν.

νς'. Ἐγχοῦσι δὲ ἔξω τῆς παρατάξεως δύναμιν τινα ἐκ περισσοῦ, ἣν πρὸς ἔγκρυμμα ἐκπέμπουσιν κατὰ τῶν ἀμελῶς ἀντιτασσομένων αὐτοῖς, ἢ καὶ εἰς βοήθειαν τοῦ βαρουμένου μέρους φυλάττουσι. Τὸ δὲ τοῦλθεν αὐτῶν ὀπισθεν τῆς παρατάξεως ἔχουσι πλεῖστον, ἢ δεξιᾶ ἢ ἀριστερᾶ τῆς παρατάξεως, ὡς ἀπὸ ἐνὸς ἢ δευτέρου μιλίου, ἀφιέντες ἐν αὐτῷ καὶ ὀλίγην παραφυλακῆν.

νζ'. Πολλάκις δὲ καὶ συζευγύντες τοὺς περισσοῦς τῶν ἵππων κατὰ νότου, ἤγουν ὀπισθεν τῆς παρατάξεως αὐτῶν ποιούσιν εἰς φυλακῆν αὐτῆς, καὶ τὴν μὲν βάθη τῶν ἀκίων τῆς παρατάξεως ἤγουν τοὺς στήχους ἀορίστως ποιούσι, διὰ τὸ παχεῖαν εἶναι τὴν C παρατάξιν βάθους μᾶλλον φροντίζοντες, καὶ ἴσῃ ποιούσι καὶ πυκνὸν τὸ μέτωπον.

νη'. Χαίρουσι δὲ μᾶλλον ταῖς ἀπὸ μήκοθεν μάχαις, καὶ ἐνέθραις, καὶ ταῖς κυκλώσεσι κατὰ τῶν ἐναντίων, καὶ ταῖς ἐσχηματισμέναις ὑποχωρήσεσιν, καὶ ἀντιστροφαῖς, καὶ ταῖς διεσπαρμέναις τάξεσιν.

νθ'. Ὅταν δὲ τρέψωσι τοὺς ἔχθρους αὐτῶν, πάντα ἐν δευτέρῳ τιθέασιν, καὶ ἀφειδῶς ἐπιτίθενται; οὐδὲν ἕτερον λογιζόμενοι, ἢ τὸ διώκειν. Οὐκ ἀρκοῦνται γὰρ, ὡς περὶ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη, τῇ μετρίᾳ καταδιώξει, καὶ τῇ τῶν χρημάτων ἀρπαγῇ, ἀλλὰ μέχρι τοσούτου ἐπίκεινται, ἕως ἂν τελείως τὴν τῶν ἔχθρῶν κατάλυσιν ποιήσωνται, πάσῃ μεθόδῳ εἰς τοῦτο κεχημένοι. D

ξ'. Ἐὰν δὲ τινες τῶν ἔχθρῶν αὐτῶν διωκόμενοι εἰς ὄχυρμα καταφεύγωσι, σπουδάζουσι ἀκριδῶς κατανοοῦντες τὴν τῶν ἀναγκαίων ἕνδειαν καὶ τῶν ἵππων καὶ τῶν ἀνδρῶν, καὶ προσκαρτεροῦσιν ἵνα τῇ στενότητι τούτων χειρῶσωνται τοὺς ἔχθρους, ἢ εἰς τὰ ἀρέσκοντα αὐτοῖς σύμφωνα τούτους ἀγάγωσι, πρῶτως μὲν ἐλαφρότερα τινὰ ἐπιζητοῦντες, καὶ τότε συντιθεμένων αὐτοῖς τῶν ἔχθρῶν ἕτερα μείζονα προστιθέασιν.

ξά'. Ταῦτα μὲν τὰ τῶν Τούρκων ἦδη τοσούτῳ μόνῳ διαφέροντα τῶν Βουλγάρων, ὅσῳ τὴν Χριστιανῶν οὗτοι ἀσπαράμνοι πίστιν, καὶ τοῖς Ῥωμαϊκαῖς; ἐπ' ὀλίγον μετεβάλοντο ἤθεσι, τὸ τε τὸ ἄγρον καὶ νομαδικὸν τῷ ἀπίστῳ συναποβαλόντες.

ββ'. Ἐναντιοῦται δὲ πολεμίοις Τούρκοις ἑνδεκά Α βοσκῆς διὰ τὸ πλῆθος ὧν ἐπιφέρονται ἀλόγων.

γγ'. Καὶ ἐν καιρῷ δὲ συμβολῆς τάξις πεζικῆ συντεταγμένη μάλιστα αὐτοὺς βιάσκει, ὡς ἐναντία αὐτῶν καθάλλαρion ἐντων, καὶ μὴ καταβαινόντων ἀπὸ τῶν ἵππων· οὐδὲ γὰρ στήναι πεζῆ καρτεροῦσιν ὡς συντραφέντες ἐποχεῖσθαι τοῖς ἵπποις.

δδ'. Ἐναντιοῦται δὲ αὐτοῖς καὶ τόπος ὁμαλὸς καὶ γεγυμνασμένος, καὶ δὴ καὶ τάξις καθάλλαρικῆ, καὶ πετυκνωμένη, καὶ ἀδιαστάτως αὐτοῖς ἀκολουθοῦσα.

εε'. Ἐναντιοῦται δὲ καὶ ἐκ χειρὸς συμπλοκῆ μετὰ τῶν ὄπλων, καὶ ἐφοδοὶ νυκτεριναὶ ἀσφαλῶς γινόμεναι, ὅσον ἵνα οἱ μὲν οἱ προσβάλλοντες αὐτοῖς ἐν μὲν ἔχωσι μέρος τεταγμένον, τὸ δὲ ἕτερον μέρος ἐγκρυπτόμενον,

ςς'. Λυπεῖ δὲ αὐτοὺς σφόδρα καὶ ὅταν τινὲς ἐξ αὐτῶν προσφύγῃ τοῖς Ῥωμαίοις. Γινώσκουσι γὰρ ὅτι ἄστατον ἔχει γνώμην τὸ ἔθνος αὐτῶν, καὶ φιλοκερδεῖς εἰσιν, καὶ ἐκ πολλῶν φυλῶν συγκεῖμαι, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο οὐ ποιοῦνται λόγον συγγενῶν καὶ τῆς εἰς ἀλλήλους ὁμονοίας.

ζζ'. Ὀλίγων δὲ τάχα τοῦ προσφυγεῖν ἀπαρχομένων καὶ φιλοφρονουμένων παρ' ἡμῶν, πλῆθος αὐτοῖς ἐπακολουθεῖ. Διὰ καὶ βαρέως φέρουσιν ἐπὶ τοῖς ἀπ' αὐτῶν ἀναχωροῦσιν.

ηη'. Ὅταν οὖν βουλευθῆ τις πρὸς αὐτοὺς ἐγγίσει πρὸς μάχην, πρὸ γε πάντων ἔχειν αὐτὸν δεῖον τὰς βίβλας ἐπιμελῶς καὶ συνεχεῖς ἀπὸ διαστημάτων ἀλόγων, εἶτα μεριμνήσαι καὶ προσηρπείσαι τὰ εἰς δευτέραν τύχην τυγχάνοντα· ἤγουν μήποτε τροπὴ γένηται τῶν ἀντιπολεμούντων αὐτοῖς, ἵνα καὶ ὄχυρον τόπον κατανοήσῃ ἐν καιρῷ περιστάσεως, καὶ θαπάνην ἐφεύρη ἀλόγων ἡμερῶν, εἰ μὲν δυνατόν ἐστι καὶ τῶν ἀλόγων, ἐπὶ παντὸς τῶν ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα τὴν τοῦ ὕδατος εἰπορίαν, εἶτα καὶ τὸ τοῦλδον διαθήσει, ὡς ἐν τῷ περὶ αὐτοῦ κεφαλαίῳ ἡμῖν εἴρηται.

θθ'. Καὶ ἐὰν μὲν σύνεσι πεζικὸς στρατὸς ἐν τῇ πρώτῃ μάλιστα μάχῃ, ἐν ὅσῳ ὁ στρατὸς ἐν συνηθείᾳ τοῦ ἔθνους γίνεται, ἐκτάξει αὐτὸν κατὰ τὴν δηλωθέντα ἡμῖν ἐν ἄλλοις τρόπον, τοῦτ' ἐστίν, ὥστε ἔχειν τοὺς καθάλλαρion ὑποτεταγμένους τοῖς πεζοῖς.

σ. Εἰ δὲ μόνον καθάλλαρion εἰσιν οἱ ἀντιτασσόμενοι αὐτοῖς, καὶ ἀξιόμαχοι πρὸς τὴν ἐκείνων δύναμιν, κατὰ τὸν λεχθέντα τρόπον καὶ αὐτὸν ἐν τῷ περὶ τάξεως λόγῳ τάξει αὐτοῦς.

σα'. Πλείονας δὲ ἐν τοῖς πλαγίοις ἀφορίζει καὶ χρησίμους. Ἐν τῷ νότῳ γὰρ αὐτῶν ἀρκούσιν οἱ λεγόμενοι διεφένσορες καθάλλαρion, ἤτοι οἱ ἐκδικιοί. Τοὺς δὲ κούρσωρας, ἤτοι προμάχους μὴ πλέον τριῶν, ἢ τεσσάρων σαγιτοδόλων τῆς παρατάξεως τῶν διεφένσρων ἐν ταῖς διώξεσι χωρίζεσθαι μὴδὲ κατατρέχειν αὐτῶν. Πάντως δὲ καὶ σπουδὴν ποιῆσεται ἵνα ἐν γυμνῇ καὶ ἴσῳ τόπῳ κατὰ τὸ δυνατόν

ΠΑΤΡΟΛ. GR. CVII.

62. Pastionum inopia maximo impedimento Turcorum exercitui est, quia multitudinem jumentorum secum semper vehunt.

63. Constrictionis tempore pedestris acies magnopere illos lædet, quæ adversa equitibus solet esse iis qui ex equis descendere non solent; neque enim stare pedibus diu possunt, quia equis vehi sunt soliti.

64. Adversus illis locus æquabilis campestrisque est, et acies equestris densataque, et sine intermissione illos sequens.

65. Adversæ illis sunt manuum concertationes, et incursiones nocturnæ, si ita tuto fiant, ut qui invadunt illos unam partem habeant instructam, alteram autem occultam atque abditam.

66. Hoc vehementer illos vexat, si qui ex illis ad Romanos deficiant. Cognoscunt enim omnes suos inconstantem habere animum, et lucri appetentes esse, ac ex multis tribubus constatos, atque adeo cognatorum suorum et mutæ benevolentie minorem rationem habere.

67. Cum paululum ad fugiendum retrocesserint, atque hilarentur, multi e nostris statim consequuntur. Itaque moleste admodum ferunt, si quis ab illis deficiat.

68. Quando quis cominus ad pugnandum cum illis accedere voluerit, excubias habeat multas et crebras, exiguò intervallo disjunctas; deinde præparet, et adversus omnem fortunæ impetum provideat, ut si quando hostium fuga fiat, rounitionem aliquam ad illos obsidendos parat; et commentum aliquot dierum habeat tum hominum, tum etiam, si fieri potest, jumentorum, ac in primis aquæ affluentiam habeat, deinde impedimenta sic instruat, quemadmodum in capite de tuldo diximus.

69. Si pedestris acies fuerit in prima potissimum pugna, qui exercitus maxime assuetus illis fuerit, enim primo instrues, quemadmodum alibi explicuimus; hoc est, ut equites post se instructos habeant.

70. Sin equites fuerint, qui adversum Turcos instruuntur, si ad pugnandum cum illis satis habiles fuerint, ita instrues eos, quemadmodum ante memoravimus, ubi de instruendis illis verba fecimus.

71. Ad latera multos et strenuos segregabis; ad tergus enim defendendum satis sunt defensores, id est, vindices. Cursores autem plus tribus aut quatuor sagittæ jactibus in persequendis hostibus a defensoribus ne separentur. Omnino autem elaborabis, ut in planis expositisque locis quantum potes aciem tuam instruas, ubi neque silvæ condensæ, neque paludes, neque arbusta perturbare

possint, propter insidiarum metum, quas Turci a moliri solent.

72. Ex cubiæ intervallo quodam interposito ad partes quatuor aciei collocabuntur.

73. Si fieri possit, fluvium transitu perdifficilem aut paludem, aut lacum, ad tergus aciei in tuto conservandum habeas.

74. Si belli secundus exitus fuerit neque nimis cupide illos opprimas, neque negligenter illos insequaris. Neque enim quemadmodum reliquæ nationes faciunt, sic Turci, ubi primo superantur prælio, statim profugati discedunt, sed omnes vias postea quærun, quemadmodum hostes suos incursionibus superare aut fundere possint. Sin per-

75. Hæc igitur bellica consuetaque Turcorum est exercitatio. A Bulgarorum autem forma paucis quibusdam rebus, quemadmodum ante dictum est, differt: reliquis in rebus similis est.

76. Hæc nos ad te scripsimus, non quasi adversus Turcos bellum suscepturi; neque enim prope nos sunt, neque hostes nobis nunc sunt, sed se subjectos potius conantur ostendere.

77. Sed ut scias acierum et instructionum varietatem, et idoneis temporibus opportune illi utaris, sicubi utile aut commodum judicaveris, quæ multo cum labore ac studio ab aliis inventæ sunt, atque etiam adversum illos alia contraria moliri atque excogitare possis.

ἢ ὅτε καιρὸς ἀπαιτεῖ, καὶ ἀντιστρατεύεσθαι πρὸς γυμνασάμενος.

78. Sunt quædam nationes, ut Galli et Longobardi, quæ olim in infidelitate versabantur, nunc veram Christianorum fidem nobiscum amplexi sunt: e quibus aliæ sociales nobis, aliæ sub imperium nostrum subjectæ sunt. Atque iis privatæ quædam militares acies, quas partim per manus ab aliis acceperunt, partim bellandi consuetudine invenerunt. Quæ omnia non ideo tibi commemorabo, ut bellum illis inferre possis; quomodo enim adversus socios et subjectos, et ejusdem fidei participes, et nobiscum conjunctos homines, bellum susciperemus? sed ut iis cognitis, quæ contraria sunt illis, si quid tale usus poscat, adinvenire possis, et adversum quascunque molitiones hostium contrarias illis in promptu habeas.

79. Nam et Sclavi quoque olim erant, quando

αὐτῶν τὴν παράταξιν ἐκτάξῃ, ἐνθα μῆτε ὕλαι εἰσὶ δασεῖς, μῆτε πάματα (66), μῆτε δὲ κοιλάδες ἐν-οχλοῦσι, διὰ τὰ παρὰ τῶν Τούρκων ἐπινοοῦμενα ἐγκρύματα.

οβ'. Καὶ τὰς βίγλας δὲ ἐκ διαστήματος κατὰ τεσσάρων μερῶν τῆς παρατάξεως ποιήσεις.

ογ'. Ἐάν δὲ ἐνδέχεται, καλὸν ἔστιν ἵνα ἡ δίσβατον ποταμὸν, ἢ πάματα, [ἢ] λίμνην κατὰ νῶτον τῆς παρατάξεως; ἔχῃ, ἵνα ὁ νῶτος ἀσφαλῶς φυλάττηται.

οδ'. Καὶ ἐάν καλῶς τὸ τοῦ πολέμου ἐξέλθῃ, μῆτε κατὰτρέχειν αὐτῶν ἀπλήστως, μῆτε ἀμελῶς διακίεσθαι: οὐδὲ γὰρ ὡς τὰ λοιπὰ ἔθνη τὴν πρώτην ἡτῶμενα μάχην ἀπολήγουσι τοῦ πολέμου, ἀλλὰ μέχρις ἂν κατὰ κράτος ταπεινωθῶσιν, ἐπιτηδεύουσι διὰ πολλῶν τρόπων κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν ἐγγεῖρειν. Ἐάν δὲ σύμμικτός ἐστιν ἡ τάξις, καὶ πλείους εἰσὶν οἱ περὶ, δέον πρόνοιαν ἐν τοῖς τοιοῦτοις ποιεῖσθαι τῆς ἀποστροφῆς (67) τῶν ἀλόγων. Οὐ γὰρ πάντως συγχωροῦνται οἱ καθάλλοι, ἐγγιζόντων τῶν ἐχθρῶν, χορτάσματα τῶν ἀλόγων συνάγειν.

οε'. Αὕτη τοίνυν ἡ πολεμικὴ τε καὶ συνήθης τῶν Τούρκων συνάσκησις διαφέρει Βουλγάρων, ὡς εἴρηται, κατὰ τινα μικρὰ, τὰ δ' ἄλλα ἐξωμοίωται.

ος'. Ἡμεῖς δὲ τοῦτου ἐνεκὸν σοὶ ταύτην ὑπεγράψαμεν, οὐχ ὡς Τούρκοις παρατάσσεσθαι μέλλοντες. οὔτε γὰρ γειτονές εἰσιν, οὔτε μὴν πολέμοι νῦν, ἀλλὰ καὶ μάλλον ὑπήκοοι. Ῥωμαῖοι σπουδάζουσιν ἀναδείκνυσθαι.

οζ'. Ἄλλ' ἵνα ἔχοις, ὡς στρατηγὴ, εἰδέναι τὰ ἕκαστα τῶν διαφορῶν παρατάξεων καὶ στρατηγημάτων, καὶ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι χρῆσθαι αὐτοῖς συντόμως πρὸς ὅτι ἂν βουληθῆς, καὶ δοκιμάσης τὸ χρήσιμον τοῖς ἐκ πολλῆς γυμνασίας παρὰ τίσιν ἐφευρισκομένοις στρατηγημασί τε καὶ παρατάξεσιν, αὐτὰ τὸ ἐναντίον διὰ τῆς μελέτης προσηκίμενος καὶ

οη'. Εἰπὶ δὲ τινα τῶν ἐθνῶν, οἷον Φράγγοι καὶ Λογγίβαρδοι, πάλα: μὲν ἀσεβεῖα κρατούμενα, νῦν δὲ τὴν ἀληθῆ τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἀσπαζόμενα, ὡν τὰ μὲν φίλια, τὰ δὲ ὑπήκοα τῇ ἡμῶν ἐκ Θεοῦ βασιλείᾳ τυγχάνουσι. Καὶ τοῦτοις δὲ εἰσι πολεμικὰ ἰδιώματα, τὰ μὲν ἐκ παραδόσεως, τὰ δὲ καὶ αὐτῇ τῇ συνθηλαῖ σύμφωνα, ἅπερ παραθήσομέν σοι, ὡς στρατηγῆ, οὐ χάριν τῆς αὐτῶν ἐκστρατείας (πῶς γὰρ τῶν εἰρηνευόντων, καὶ συμμάχων, καὶ ὁμοθρήσκων, καὶ ὑπήκων;), ἀλλ' ἵνα καὶ ἐκ τῶν τοιούτων ἐθίμων καὶ συστάσεων, καὶ εἰ γε δεῖ καὶ ἐκ τῶν τοιούτων ἐναντίων, εἰ τί σοι δόξῃ χρήσιμον ἀναλεξάμενος καὶ ζηλώσης καὶ ἔχῃς ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι γυμνασάμενος κατὰ τῶν ἑταίρων δὴ ποτὲ σοὶ ἀντιπαρατατομένων πολεμίων.

οθ'. Καὶ γὰρ καὶ Σκλάβοι: ἦν ποτε ὅτε πέραν κατ-

NOTÆ.

(66) Μῆτε πάματα. Scribe, μῆτε πάλα, sive βάλτα. Nam π et β confunduntur, βάλτα: autem sunt paludes. Apud eundem hunc Leonem supra: Ἐκλέγου χωρία χορσίμα, μὴ δλιόδη, ἤγουν ὕλας, καὶ πηλὰ, καὶ πάλας ἔχοντα. Hinc Βηλιόδης, palustris. Constantinus, *De administrando imperio*: Ἡ μὲν

Benevia τὸ μὲν παλαιὸν ἦν τόπος ἐρημὸς τις, ἀοίκητος, καὶ βηλιόδης. Idem mendium iterum infra est § 74: Ἡ δίσβατον ποταμὸν, ἢ πάματα, ἢ λίμνην. Corrige ad præscriptum, ἢ πάλην.

(67) Ἀποστροφῆς. Scribe, ἀποτροφῆς.

ἔβουν τοῦ Ἰστρου, ὃν καὶ Δανουβίον καλοῦμεν. Οἷ A
καὶ προσπολέμουσι Ῥωμαῖοι ἐπιτιθέμενοι, νομαδικῶς
καὶ αὐτῶν τότε διαζώντων πρὶν ἢ περαιωθῆναι τὸν
Ἰστρου, καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας
τὸν αὐτῶν αὐχένα ὑποκλίνειν. Οὐδὲ τούτων δὲ τὰ
ἔθιμα πρὸς τὰς μάχας καὶ τὴν ἄλλην συνθήκειαν
ἄγνωστά σοι καταλείψω, ἀλλ' ὡπερ μοι εἴρηται
πάντα συλλέξας διαγράψω, καθόσον ἡμῖν ἡ δύναμις
ἔγχωρει, ἕνα πανταχόθεν μελιττης δίκην ἐραυλίῃ καὶ
συλλέγῃς τὰ χρήσιμα.

π'. Φράγγοι τοίνυν καὶ Λογγίβαρδοι λόγον ἐλευθε-
ρίας περὶ πολλοῦ ποιῶνται, ἀλλ' οἱ μὲν Λογγίβαρδοι
τὸ πλεόν τῆς τοιαύτης ἀρετῆς νῦν ἀπώλεσαν. Πλὴν
καὶ οὗτοι καὶ Φράγγοι καὶ μάλιστα θρασεῖς ἦσαν καὶ
ἀκατάπληκτοι, ἐν τοῖς πολέμοις τολμηροὶ τε καὶ
προπατεῖς, εἰς θναίους ἔχοντες τὴν δειλίαν, καὶ τὴν B
πρὸς μικρὸν ἀναχώρησιν, καὶ ταύτην οἰοῦναι φυγὴν
ἡγούμενοι. Εὐκόλως δὲ διὰ τοῦτο θανάτου καταφρο-
νοῦσι, τὴν κατὰ χεῖρα μάχην σφοδρῶς καὶ καθυλά-
ριοι καὶ πεζοὶ μαχόμενοι.

πα'. Ὅταν γάρ, ὡς εἰκόσ, ἐν ταῖς καθυλαρκαῖς
μάχαις στενωθῶσιν, ἐξ ἑνὸς συνθήματος ἀποκατα-
θαίνουσι τῶν ἵππων αὐτῶν, καὶ πεζῇ παρατάσσονται
ὀλίγοι τάχα καὶ πρὸς πλείονας καθυλαρκοῦς μὴ
δειλιῶντες, ἢ ἀπολήγονται τῆς μάχης.

πβ'. Ὑπὸλλίζονται δὲ σκουταριοὶ καὶ κονταριοὶ, καὶ
σπαθιοὶ κιντοτέριοι, ἃ καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν διὰ
λαρῶν ἀναβαστάζουσιν. Ἐνίοτε δὲ τινες αὐτῶν καὶ
διαζώννυνται αὐτά.

πγ'. Χαίρουσι δὲ μᾶλλον τῇ πεζομαχίᾳ, καὶ ταῖς C
μετὰ ἔλασας καταδρομαῖς.

πδ'. Τάσσονται δὲ ἐν ταῖς μάχαις, εἴτε πεζοὶ, εἴτε
καθυλαριοὶ, οὐκ ἐν μέτρῳ τινὶ ὠρισμένῳ καὶ ἐν
τάξει, ἢ ἐν μοίραις, ἢ ἐν μέρεσι, καθάπερ Ῥωμαῖοι,
ἀλλὰ κατὰ φυλάς, καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους συγγενείᾳ
τε καὶ προσπαθείᾳ, πολλάκις δὲ καὶ συνωμοσίᾳ. Ὅθεν
καὶ ἐν καιρῷ περιστάσεως φίλων ἐναπολειφθέντων
συνεικνύουσαν αὐτοῖς πολλὰκις ἐν τῇ μάχῃ τούτους
ἐκδικήσαντες.

πε'. Ἴσον δὲ το μέτρον τῆς παρατάξεως αὐτῶν
ποιῶνται καὶ πυκνὸν ἐν ταῖς μάχαις.

πε'. Τὰς δὲ συμβολὰς, εἴτε καθυλαριοὶ εἴτε πεζοὶ,
σφοδρῶς καὶ ἀκατασχέτως ποιοῦσιν, ὡς μόνονοι
καὶ πάσης δειλίας ἀπεχόμενοι.

πεζ'. Ἀπειθεῖς δὲ εἰσι πρὸς τοὺς ἀρχοντας αὐτῶν, D
καὶ μάλιστα Φράγγοι, ἐλευθερίας ὡπερ ἀντιποιοῦ-
μενοι, καὶ ἐκουσίως ἐφ' ὅσον καιρὸν ὠρίσωσιν, ἢ
παρὰ τῶν ἀρχόντων ὠρισθῶσιν ἐκστρατεύουσι, καὶ
μόνον καὶ τούτου παρερχομένου (68), εἰ τύχοι αὐτοῦς
ἐπιμένειν, βαρέως φέροντες τὸν παρασυρμὸν τοῦ
χρόνου, λύουσι τὴν σύνταξιν τοῦ ἐξεδίτου, καὶ ἀνα-
χωροῦσιν ἐπὶ τοὺς οἴκους αὐτῶν.

πη'. Ἀπράγμονες δὲ εἰσι καὶ πάσης ποικιλίας
καὶ ἀσφαλείας ἐκτός, καὶ τῆς τοῦ συμφέροντος γνώ-
μης. Διὸ καὶ τάξεως περιφρονοῦσι, καὶ μάλιστα τῆς
καθυλαρικῆς.

πι'. Ὑποφθείρονται δὲ διὰ χρημάτων εὐκόλως

A trans Istrum, quem Danubium appellamus, habi-
tabant. Hos expugnabant Romani cum pastorum
more vitam transegerunt, qui antequam Istrum
transirent, sub jugum Romanæ ditionis colla sub-
mittebant. Istorum mores atque instituta nullo
modo prætermittenda indicavi, sed omnia tibi
percensere pro viribus enitar, ut apud instar ex
unoquoque, quod optimum atque utilissimum est
delibes.

80. Galli et Longobardi libertatis rationem plu-
rimi æstimant, sed Longobardi magnam hujus
virtutis partem amiserunt. Galli autem admodum
audaci infractoque animo sunt, in bello strenui,
ac pene temerarii. In magno opprobrio ignaviam
et parvam retrocessionem ponunt, atque eam fu-
gam esse existimant, et facile ac strenue præ
mortis contemptu, tum equites, tum pedites ma-
nus cominus conserunt.

81. Quando igitur in equestribus præliis in ali-
quas angustias deducuntur, una omnium consen-
sione ex equis descendunt, et pedites se instruunt,
et pauci contra plures se armant, aut si id minus
possunt, prælio desinunt.

82. Armantur scutis, bastis, spathis brevioribus,
quas ex humeris loris quibusdam gestant; quidam
autem accinguntur illis.

83. Pedestri prælio admodum lætantur et vehe-
mentibus incursionibus.

84. Instruuntur in præliis sive pedites sive
equites, non aliquo certo et definito modo, et in
acies, aut turmas, aut cohortes dividuntur, quem-
admodum Romani, sed per tribus, et familias, et
cognationes, sæpe etiam conjurata quadam amicitia.
Itaque quidam amicis interfectis sæpe in præ-
lio permanentes seipsos in maxima pericula con-
jecerunt, ut illorum vicem ulciscerentur.

85. Frontem aciei æqualem et densam in prælio
habent.

86. Confligunt equites et pedites universo cum
impetu et vehementer, ac impetuose ruunt omni
timore vacui.

87. Minus obedientes præfectis illorum sunt, et
potissimum Galli, ac voluntarie ad certum tempus,
etiam antequam a præfectis accersantur, in expe-
ditione sunt. Hoc tempus, si prætereat, et illis diu-
tius manendum sit, hunc temporis tractum moleste
ferunt, atque ab expeditione sua discedunt, et do-
mum se conferunt.

88. Improvidi rerum sunt, neque varietatis, in-
columitatis, aut aciei instruendæ, equestriisque pu-
tissimum, ullam rationem habent.

89. Pecuniis facile corrumpuntur, quia lucri
NOTÆ.

(68) Παρερχομένου. Scribebatur, παρεχομένου.

admodum cupidi sunt. Hujus rei experientia nobis constat, quod cum ex Italia ad res administrandas permulti eo accesserunt, illorum consuetudine ac moribus imbuebantur, et ab humanitate ad barbariem ac cupiditatem pecuniæ transierunt.

90. Vexant illos admodum ærumnæ ac miseria. Quemadmodum enim mentes audaces strenuasque possident, ita corpora delicata ac tenera habent, et ad labores sustinendos minus habilia.

91. Calores, frigora, pluvizæ, comæatus, sive rerum necessariorum inopia, et vini potissimum, dilatio belli, illos excruciant.

92. Equestris picelli tempore adversantur illis loca difficilia et condensa, quia vehementi incursionis impetu directe cum hastis ruere solent.

93. Damna et offensiones facile a tergo, aut ad latus ex insidiis sustinent, quia excubias reliquasque hujusmodi molitiones minus curant.

94. Quod si qui fugam simularent, facile illi dissiparentur, et subito in eos iterum conversi, permultum illos læderent.

95. Sæpe etiam nocturnæ sagittariorum incursiones lædunt illos, quia dispersæ et disjecte castra ponunt.

96. Sin quis se ad configendum cum illis parans, lis motibus atque institutis utatur, haud opus fuerit publica cum illis dimicatione contendere, idque in initiis belli paucissimum, sed insidiis et improvisis incursionibus illos adoriri, vel dilatione prælii tempus eludere, vel pacificationem simulando comæatum illorum absumere, vel caloribus et frigidibus audaciam illorum atque alacritatem minuere.

97. Si dilatio et similia maxime fieri possunt, quando ad munitiora et difficilia accessu loca hostilis illorum exercitus accedit, ibi tum hastis usi illum locum invadere non possunt.

98. Si ita prædictis modis contra illos nihil proficiatur, sed ad bellum toti spectent, ubi exercitum instruunt, sic instruant quemadmodum in capite de acie instruenda docuimus.

99. Scævonica natio simili vitæ culta et moribus ac Galli utebatur. Libertatis amans, subjeci aut imperio parere noluit, quando trans Danubium sua in regione habitavit : unde hunc in locum tracta, atque aliis vi servire coacta, indigenis suis, et non alienigenis obedire voluit; melius enim putabant ab indigenis suis violari, quam Romanis parere, et sub illorum legibus vivere. Qui autem ex illis sacrosancti Baptismatis fontem

A φιλοκερδεις οντες, εξ ων πειρα μαθόντες Ισμεν, απη τών εξ Ιταλίας ενταυθα πολλάκις παραγενομένων επί τισι ταίς διοικήσεσιν, ως τῇ εκείνων επιμειξίᾳ, οίμαι, και τούτων βαρβαρωθέντων τε και συνεθισθέντων.

Ἡ. Αυται δὲ αὐτοὺς κακοπάθεια, και συντριβῆ. Ὅσον γὰρ τὰς ψυχὰς τολμηράς και θρασεῖς κέκτηνται, τοσοῦτον τὰ σώματα εὐπαθῆ, και ἀπαλά, και κόπον εὐκόλως φέρειν οὐ δυνάμενα.

Ἡα'. Προτίτει δὲ λυπει αὐτοὺς και καῦθος, και ψύχος, και βροχῆ, και ένθεια δαπανημάτων, και μάλιστα οίνου, ἔτι δὲ και ὑπέρθεσις πολέμου.

Ἡβ'. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς καθ'αλληλικῆς μάχης ἐναντιοῦνται αὐτοῖς τόποι δύσβατοι και δασεῖς, διὰ τὸ εἰς ὄρεῖς ἑλασίας ἐπ' εὐθείας μετὰ τῶν κονταρίων αὐτοῦς ἐγγυμνασθῆναι.

Ἡγ'. Ὑπομένουσι δὲ και διὰ ἐγκρυμμάτων βλάβας εὐκόλως κατὰ τῶν πλαγιῶν και τοῦ νότου τῆς ἐσῶτων παράταξις: οὐ γὰρ πάνυ φροντίζουσι βίγλας ἢ τῆς λοιπῆς ἀσφαλείας.

Ἡδ'. Ἐάν δὲ τινες και σχηματίζωνται φυγῆν εὐκόλως διαλύονται, και εἰ ἀφνω κατὰ αὐτῶν ἀντιστρέψωσιν, εὐκόλως αὐτοὺς διαφείρουσι.

Ἡε'. Πολλάκις δὲ και νυκτερινα ἐπελεύσεις ὑπὸ τοῦστων βλέπτουσιν αὐτοὺς: διεσπασμένοι γὰρ ἀπικεύουσιν.

Ἡς'. Εἰ δὲ τις αὐτοῖς ἐβουλεύθη ποτὲ προσβαλεῖν οὕτως εἰθιμένοις και διακειμένοις, οὐκ ἐχρήσεται κατὰ αὐτῶν ἐν μάχῃ δημοσίᾳ παρατάξει, και μάλιστα ἐκ προοιμιῶν, ἀλλ' εὐτάκτως δι' ἐγκρυμμάτων και κλοπῆς κατὰ αὐτῶν προσέβαλλεν και διὰ σοφισμάτων ἄλλων στρατηγιῶν, ἢ διὰ ὑπερθέσεως τῆς μάχης διασύρων τὸν καιρὸν, ἢ και σύμφωνα εἰρήνης σχηματιζόμενος πρὸς αὐτοὺς, ἵνα ἢ τῇ τῶν δαπανημάτων ἐπιλείψει, ἢ τῇ τοῦ καύσωνος ἢ και ψύχους τυχὸν ὀχλήσῃ τὸ θράσος αὐτῶν, και τὸ πρόθυμον ἐλαττώσῃ.

Ἡζ'. Ἢ δὲ ὑπέρθεσις και τὰ ἄλλα μάλιστα ἐδύναντο πρὸς αὐτοὺς γενέσθαι τότε, όταν εἰς ὀχυρωτέρους και δυσβάτους τόπους ἠπλίκευεν ὁ πολέμιος ἐκείνων στρατός, ένθα ὡς ἔχοντες κοντάρια κατὰ τοῦ τόπου ἐγχειρεῖν ἐπιτηδείως οὐκ ἐδύναντο.

Ἡη'. Ἐάν δὲ διὰ τῶν εἰρημένων οὐκ ἐνήργουσιν κατὰ αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς μάχην πάντως ἑώρων, τότε παρετάσσοντο πρὸς αὐτοὺς, ὡς ἐν τῷ περὶ παρατάξεως ἐδηλώσαμεν κεφαλαίῳ.

Ἡθ'. Καὶ τὰ Σκλαβικὰ δὲ ἔθνη ὁμοδίαιτὰ τε ἦσαν και ὁμότροπα ἀλλήλοις (69), και ἐλεύθερα, μηδαμῶς δουλοῦσθαι ἢ ἀρχεσθαι πειθόμενα, και μάλιστα ὅτε πέραν τοῦ Δανουβίου κατήκουν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ. Ὅθεν και ένταυθα περαιωθέντα, και οἶονα βιασθέντα δέξασθαι τὴν δουλειαν, οὐχ ἐτέρῳ ἤθεως πεθεσθαι: ἦθελον, ἀλλὰ τρόπον τινὰ ἑαυτοῖς: κρεῖττον γὰρ ἤγοῦντο ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος τῆς αὐτῶν φυλῆς φεείρεσθαι, ἢ τοῖς Ρωμαίοις δουλεύειν και ὑπε-

NOTÆ.

(69) Ἀλλήλοις In Chreci codice videtur fuisse, Γάλλοις.

κλίνεσθαι νόμοις. Οἱ δὲ τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος ἅπαντες ἄγιασμένον καταδεξάμενοι ἄχρι τῶν ἡμετέρων χρόνων τοῦτο, ὅσον κατὰ αὐτοὺς, εἰς ἀρχαίας ἐλευθερίας συνήθειαν διατηροῦνται.

ρ'. Πολύανδρὰ τε ἦσαν καὶ κακοπαθείας ὑπόμεινοντα, εὐκόλως δὲ πρὸς καύσωνα, καὶ ψύχος, καὶ βροχὴν, καὶ σώματος γυμνότητά, καὶ τὴν τῶν δαπανημάτων ἐνδειαν καρτεροῦνται.

ρἀ. Ταῦτα δὲ ὁ ἡμέτερος ἐν θείᾳ τῇ λήξει γενόμενος πατὴρ καὶ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ Βασίλειος τῶν ἀρχαίων ἰδῶν ἐπέισε μεταστῆναι, καὶ Γραικώσας, καὶ ἄρχουσι κατὰ τὸν Ῥωμαϊκὴν τύπον ὑποτάξας, καὶ βαπτίσματι τιμήσας, τῆς τε δουλείας ἡλευθέρωσε τῶν ἑαυτῶν ἀρχόντων, καὶ στρατεύεσθαι κατὰ τῶν Ῥωμαίων πολεμούντων ἰδῶν ἐξεπαίδευσεν, οὕτω πως ἐπιμελῶς περὶ τὰ τοιαῦτα διακείμενος, διὰ καὶ ἀμερίμους Ῥωμαίους ἐκ τῆς πολλᾶς ἀπὸ Σκλάβων γενομένης ἀνταρτίας ἐποίησε, πολλὰς ὑπ' ἐκείνων ὀχλήσεις καὶ πολέμους τοῖς πάλαι χρόνοις ὑπομείναντας.

ρβ'. Ἦσαν δὲ, οὐκ οἶδ' ὅπως εἰπεῖν, τῇ φιλοξενίᾳ κατακόρως χρώμενα τὰ Σκλάβων φύλα, ἣν οὐδὲ νῦν καταλιπεῖν ἰδικαίωσαν, ἀλλ' ἔχουσιν ὁμοίως.

ργ'. Τοῖς γὰρ ἐπιξινουμένοις (70) ἐν αὐτοῖς ἦπιοι καὶ πρῶτοι ἐγίνοντο, φιλόφρονόμηνό τε αὐτὰ καὶ δεξιούμενοι, διασώζοντες, καὶ κατὰ διαδοχὴν ἐκ τόπου εἰς τόπον περαπέμποντες, καὶ ἀθλαβεῖς διατηρεῖσθαι, καὶ ἀδιαλείπτους δαπάνας ἀλλήλοις παραγγυώμενοι. Ὡς εἶγε διαμέλειαν (71) τοῦ ὑποδεχομένου συμβαίη τὸν ξένον βλαβῆναι, πόλεμον κατὰ ἐκείνου δὲ τοῦτον παραθέμενος ἐκείνῳ, ἀντιπίστως αἰσθασμίας ἠγούμενος τοῦ ξένου τὴν ἐκδίχησιν.

ρδ'. Ἐδόκει δὲ αὐτοῖς καὶ ἕτερον συμπαθέστερόν ποτε εἶναι. Τοῖς γὰρ ἐν αἰχμαλωσίᾳ παρ' αὐτῶν λαμβανόμενοι οὐκ ἀορίστως, ἕως ἂν βούλωνται, πρὸς δουλείαν κατεῖχον, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τῇ γνώμῃ τῶν αἰχμαλώτων ἐποίουν, ὀρίζοντες αὐτοῖς ῥητόν τινα τῆς δουλείας χρόνον, ἵνα μετὰ τοῦτον τὸν ὀρισθῆντα χρόνον, ἐὰν θέλωσιν, ἐν τοῖς ἰδίῳ ἀναχωρηῆσαι μετὰ τινος ὀρισμένου μισθοῦ, ἢ ἐὰν βούλωνται παρ' αὐτοῖς εἶναι, μένειν ἐλευθέρους καὶ φίλους.

ρε'. Ἐσωφρόνουν δὲ καὶ αἱ θήλειαι αὐτῶν μάλιστα κραταιῶς, ὥστε τὰς πολλὰς αὐτῶν τὴν τῶν ἰδίων ἀνδρῶν τελευτῆν ἰδίαν ἠγεῖσθαι, καὶ ἀποπνίγειν ἑαυτάς, μὴ δυναμένας φέρειν τὴν ἐγγχειρίᾳ (72) ζωὴν.

ρς'. Ἐχρῶν τίδε (73) διαπνέει κέχρη, μάλιστα ἐφίλιον δὲ καὶ ὀλιγάρεσιαν, δυσχερῶς φέροντες τοῖς ἄλλοις τῆς γεωργίας πόνους, διὰ τὸ ἐλευθεριωτέραν μᾶλλον φιλεῖν αὐτὰ τὴν διαγωγὴν ποιεῖσθαι καὶ ἀπονοῦν, ἢ σὺν πολλῷ κόπῳ πολυτέλειαν βρωμάτων ἢ χρημάτων ἐπικτήσεσθαι.

ρς'. Ὀπλιζόντο δὲ ποτε μικροῖς ἀκοντίοις, ἤγουν ρικταριοῖς δυσὶν ἑκαστος ἀνὴρ, τινὲς δὲ καὶ σκουταριοῖς μεγάλῳ ἐπιμήκεσιν, ὅσων θυρεοῖς, ἐκί-

re ceperunt, si quantum in illis est, ad antiquæ libertatis formam enm conservant.

100. Populosa natio est, omnium ærumnarum patiens : calores, frigora, pluvias, nuditatem, comemeatus et rerum necessariorum inopiam facile perferi.

101. Hanc nationem noster divina quadam sorte imperator Romanus, et pater meus Basilius, a reliquarum gentium feritate traduxit, et Romano more præfectos illis constituens, et Baptismate sacro illos imbuens, a servitute liberavit, et contra Romanorum hostes pugnare instituit ; itaque studiose iis in rebus versatus est, ut Romanos hac re securos faceret, qui sæpe antea Sclavorum populationibus infestabantur, et bella multa ab illis illata sustinebant.

102. Erant autem Sclavi ii, nescio quomodo, hospitibus humani, quam hospitalitatem adhuc studiose retinent.

103. Peregrinis enim benigni ac mites erant, et illos libenter ac humaniter accipiebant, et a loco in locum comiter deducebant, et ab omni noxa offensioneque integros et securos conservabant. Itaque si propter negligentiam hospitii peregrinus lædatur, bellum statim contra eum movet. Nam fidei magnam declarationem esse putat, si peregrini vicem ulciscatur.

104. Aliud præterea non inhumanum hoc apud eos videbatur esse. Captivos enim suos non ad infinitam servitutem obligabant, sed ut captivos potius apud se retinebant, et certum quoddam servitutis tempus præscribebant, ut post hoc tempus expletum, certa quadam mercede data, ad suos redire possint, vel si mallet, apud illos liberi et amici permanerent.

105. Femine illorum præter cæteras modestæ feruntur. Multæ enim virorum suorum mortem tam graviter ferunt, ac si sua esset, et seipsas suffocant ; vitam enim viduam ac solitariam ferre non possunt.

106. Milio ad comemeatum utebantur : temperantiam in victu maxime colunt : reliquos agriculturæ labores minus perforunt, quia vitæ liberaliorem cultum magis diligunt, neque adduci possunt, ut inagno cum labore sumptuosas epulas parent, atque eas postea vorent atque exsorbeant.

107. Armantur parvis hastulis vel jaculis duobus unusquisque vir : quidam etiam scutis magnis, quos thyreos vocant. Arcubus enim ligneis utun-

NOTÆ.

(70) Ἐπιξινουμένοις. Scribatur, ἐπιξινόμενοι.
(71) Διαμέλειαν. Scribe, δι' ἀμέλειαν.

(72) Ἐγγχειρίᾳ. Scribe, ἐν χειρί.
(73) Ἐχρῶν τίδε. Scribe, ἐχρῶντο δε.

tur, et sagittas habent veneno imbutas, quod effi-
cax admodum est; nisi enim, qui plagam accepit,
vel theriacam bibat, vel aliquod aliud salutare
præsidium, vel statim plagam omnem præcidat ne
latina serpat, universum necesse est corpus
pereat. Ad loca prærupta et accessu difficilia con-
fugere et ibi commorari gaudent.

108. Quemadmodum in illos Romani incursio-
nes impetusque faciebant, ante a nobis explica-
tum est, ubi de nec opinatis incursionibus egimus,
ut tu imperator, quamvis non in illos nunc, sed
in similes tamen illorum, aut in alios barbaros in-
cursionem faciens [siquidem id utile tibi videbitur]
habeas ad omnem usum in promptu, quasi
exercitatum, quod factu opus erit.

109. Quoniam de diversarum gentium moribus
atque institutis verba fecimus, haud abs re fuerit
de Saracenis, qui rempublicam nostram pertur-
bant, nunc aliquid commemorare, qua natura sint,
quibus armis in bello utantur, quibus modis no-
stri adversum eos armandi sunt, et quemadmodum
impetus in illos faciendi.

110. Saraceni Arabes sunt genere, ad ingressum
felicis Arabiæ olim habitantes. Nunc vero genus
eorum in Syriam et Palestinam dispersum est,
primum commorandi causa, deinde ubi supersti-
tionis suæ auctor Mahumet fuerat, horum locorum
ditionem, et Mesopotamiæ, atque Ægypti reli-
quorumque, ac finitimorum locorum imperium
armis occupabant, id quod Romanorum cum Per-
sis de imperii gloria dimicatio, illorum capiendorum
occasionem dabat.

111. Erga Deum impii sunt: blasphemiam suam
pro pietate ducunt. Christum verum Deum et
mundi servatorem Deum vocare non sustinent.
Omnis mali facinoris Deum esse auctorem arbi-
trantur, et bello delectari dicunt Deum, qui dissipat
gentes, quæ bella volunt: suas ipsorum leges
sanctissime custodiunt: carnem suam pignefa-
ciunt, et animum dehonestant. Adversus igitur
hanc illorum impietatem pietate ac religione no-
stra pugnemus, et divinas humanasque leges san-
ctissime custodiamus, atque illos, si possumus,
expugnemus.

112. Camelis sarcinariis utuntur pro curribus,
et jumentis, asinis et mulis: et cymbalis in aciebus
utuntur, quibus equos suos assecutiunt: et hujus-
modi sonis ac strepitibus hostium suorum equos
perturbant et in fugam conjiciunt. Sed et camelo-
rum quoque aspectus equos percerrefacit, et ulterius
progredi non patitur.

(74) Ποῦν. Scribe, πῆν.
(75) Καταφαγεῖν. Scribe, καταφύγειν.

A χρῆντο δὲ καὶ τόσοις ξυλλήνοισι, καὶ σαγίτας εἶχον
καχρισμένας φαρμάκω, ὅπερ ἐστὶν ἐνεργητικόν, ἐάν
μὴ ὁ λαβῶν τὴν πληγὴν ἢ θηριακὴν ποιῆ (74), ἢ καὶ
ἕτερον βοήθημα ἀντιφάρμακον, ἢ καὶ περιουθὺ πε-
ρικόβη τὴν πληγὴν, πρὸς τὸ μὴ διαδραμεῖν. Πάντως
γὰρ ἂν καὶ τὸ ὄλον σῶμα ἀπόλλυται, καὶ δάσει δὲ
καὶ δυσβάτοις οἰκεῖν καὶ καταφαγεῖν (75) φιλοῦσιν.
ρη'. Ὅπως δὲ κατὰ αὐτῶν ἐποιοῦντο τὰς ἐπιβρο-
μὰς καὶ ἐφόδους Ῥωμαῖοι τότε, διηγησάμενη ἔμ-
προσθεν ἐν τῇ περὶ ἀδοκῆτων ἐφόδων διατάξει, ἵνα
καὶ αὐτὸς, ὡς στρατηγὰς, εἰ καὶ μὴ κατὰ αὐτῶν νῦν,
ἀλλ' ἢ κατὰ τῶν ὁμοίων αὐτῶν, ἢ κατὰ ἐτέρων βαρ-
θάρων ποιούμενος ἀδοκῆτους ἐφόδους, εἴγε ἔρα
χρησίμῳ τι ἐκ τῆς διατυπώσεως ἐκείνης εὐρεθῆ,
ἔλξη; καὶ τοῦτο ἐξ ἐτοίμου πρὸς τὴν δέουσαν χρείαν
ὡς προγεγυμνασμένον.

ρη'. Ἐπειδὴ δὲ διαφόρων ἐθνικῶν παρατάξεων
τε καὶ διαθέσεων ἐμνημονεύσαμεν, φέρε λοιπὸν καὶ
τοῦ νῦν ἐνοχλοῦντος τῇ Ῥωμαϊκῇ ἡμῶν πολιτείᾳ
ἔθνους τῶν Σαρακηνῶν ἐπιμνησθῶμεν κατὰ δύναμιν,
ὅπως τε ἔχουσι φύσεως, καὶ ὅπως τοῖς τε ὄπλοις ἐν
ταῖς ἐκστρατείαις χρῶνται καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασι, καὶ
ὡς ἂν εἴη δέον κατ' αὐτῶν ἀνθοπλιζεσθῆαι τε καὶ ἀντι-
στρατεῦσθαι, καὶ τὰς ἐκ τούτων ἐγχειρήσεις ποιῆσθαι.

ρι'. Σαρακενοὶ μὲν οὖν Ἀραβίαι εἰσι τὸ γένος,
παρὰ τὴν εἰσοδὸν τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας ποτὶ
κείμενον τῷ χρόνῳ δὲ καὶ πρὸς τὴν Συρίαν καὶ
Παλαιστίνην διασπαρῆν, πρῶτα μὲν ὄλον μετοικίας
χάριν, ὕστερον δὲ ὅτι τῆς αὐτῶν δευσιδαίμονιας
ἐγένετο ἀρχηγὸς Μουχάμετ, καὶ ὄπλοις κρατοῦντες
τῶν τε εἰρημένων ἐπαρχιῶν, καὶ δὴ καὶ Μεσοπο-
ταμίας καὶ Αἰγύπτου καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν, ἅπαν
αὐτοῖς ὁ καιρὸς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀπὸ Περσῶν χώρῃ
ἔδωκε κατασχεῖν.

ριβ'. Εἰ δὲ καὶ περὶ μὲν τὸ θεῖον δοκοῦσιν εὐ-
σεβεῖν, βλασφημίαν δὲ τὴν αὐτῶν δοκοῦσαν εὐσε-
βίαν ἀποδεικνύον τε οἷς (76) Χριστὸν μὲν τὸν ἀλη-
θινὸν Θεὸν καὶ τοῦ κόσμου σωτῆρα καλεῖν Θεὸν οὐκ
ἀνέχονται, παντὸς δὲ καὶ κακοῦ ἔργου τὸν Θεὸν
εἶναι αἴτιον ὑποτίθενται, καὶ πολέμοις χαίρουν
λίγουσι τὸν Θεὸν τὸν διασχορπίζοντα ἔθνη τὰ τοῦς
πολέμους θέλοντα. Καὶ τοὺς οἰκεῖους δὲ νόμους
ἀπαρσάτους φυλάττουσι, τὴν σάρκα λιπαίνοντες
καὶ τὴν ψυχὴν ἀτιμάζοντες. Τῇ οὖν τοιαύτῃ δυσσε-
βεῖα διὰ τῆς ἡμῶν εὐσεβείας τε καὶ ὀρθοδόξου πίστεως
ἀντιμαχόμενοι, καὶ τοὺς πολιτικοὺς πολλῶ μᾶλλον
ἀπαρσάτους διαφυλάττοντες κατὰ αὐτῶν ἀντι-
στρατεῦσθε.

ριγ'. Χρῶνται δὲ καμηλοῖς ταῖς ἀχθοφόροις αὐτῶν
ἀντὶ ἀμαξῶν καὶ ὑποζυγίων, ὄνοις καὶ ἡμιόνις· καὶ
κυμβάλοις δὲ καὶ τυμπάνοις ἐν ταῖς παρατάξεσιν, ἐν
οἷς τοὺς οἰκεῖους ἔππουσι ἐθίζουσι, διὰ δὲ τοιούτων
κτύπων καὶ ἤχων τοὺς ἔππους τῶν ἀντιπολεμούντων
αὐτοῖς τὰρίσσοντες τρέπουσιν εἰς φυγὴν. Ἀλλὰ καὶ
τῶν καμηλῶν ἢ θῆα ὁμοίως τοὺς ἀσυνέθει; ἔπ-
πους ἐκφοβεῖ καὶ ταραττεῖ, καὶ πρόσω βαίνειν οὐκ ἐᾷ.

NOTÆ.

(76) Ἀποδεικνύον τε οἷς. Scribe, ἀποδείκνυνται,
εἰ.

ριγ'. Τὰς δὲ τοιαύτας τῶν τε καμῆλων καὶ τῶν Ἀ ὑποζυγίων ἀποσκευὰς καὶ εἰς πλήθους πολλάκις φαντασίαν χρῶνται, μέσον μὲν τοῦ στρατιωτικοῦ πλήθους αὐτὰς καθιστῶντες, πυκνὰ δὲ φλάμουλα ἀνωθεν αὐτῶν ἐπιστῶντες, ὡς δοκεῖν στρατιωτῶν εἶναι πλῆθος τῶν ἐκείνων ὄχλον.

ριδ'. Θερμοὶ δὲ εἰσι τὴν κρᾶσιν τοιοῦτον κλίματι θερμῷ κατοικοῦντες. Χρῶνται δὲ καὶ περικτῆ στρατιᾷ Διθίοφι, φασί, γυμνοὶς ὄπλων ἐμπροσθεν τῶν καθαλαρίων παραταττομένοις οἰνοὶ ψιλῶς. Τόξα γὰρ φέροντες καὶ χρώμενοι δυσάνητοι δοκοῦσι τοῖς ἐπερχομένοις.

ριε'. Τοὺς δὲ πεζοὺς αὐτῶν φέρουσιν ἢ ἐφ' ἵππων ἰδίων ὄχουμένους, ἢ ὀπισθεν τῶν καθαλαρίων καθήμενους, ὅτε πλησίον τῆς αὐτῶν χώρας ἐστὶν ἢ ἐκστρατεία αὐτῶν. Χρῶνται δὲ ὄπλοις καὶ οἱ καθαλαρίοι τόξοις καὶ σπαθίοις, κονταρίοις καὶ σκουταρίοις καὶ παλέκμοι· καὶ πανοπλίαν γὰρ φοροῦσιν οἶον, λωρίκια καὶ κλιθάνια, καὶ κασιδᾶς, καὶ ποδήφελλα, καὶ χειρῶφελλα, καὶ εἴτι ἕτερον κατὰ τὸν Ῥωμαϊκὸν τρόπον. Τὰς δὲ ζώνας αὐτῶν καὶ τοὺς χαλινούς καὶ τὰ σπαθία ἀργύρῳ ποικίλλουσι φιλοτιμώτερον.

ρις'. Ὅτε δὲ διώκοντες, οὔτε διωκόμενοι λύουσι τὴν τάξιν αὐτῶν· εἰ δὲ συμβῆ αὐτῆν λυθῆναι, δι' ἐαυτῶν ἀσύστατοι καὶ ἀνπίστροφοὶ νινόμενοι μόνῳ τῷ σωθῆναι ἐλαύνουσιν.

ριζ'. Θρασεῖς μὲν γὰρ εἰσι νικῆν ἐλπίζοντες, δειλοὶ δὲ λίαν ἀπειπόντες τῆς νίκης· ὡς ἀπὸ Θεοῦ γὰρ τὸ πᾶν, εἰ καὶ κακὸν εἴη, λέγοντες εἶναι, εἰ συμβῆ αὐτοῖς ἐναντίον τι παθεῖν, ὡς ἀπὸ Θεοῦ ὀριζομένου οὐκ ἀντιπίπτουσιν, ἀλλὰ τῇ προσβολῇ σφαλέντες χαλῶσι τὸν τόνον. Ἵπνηλοὶ δὲ εἰσι, καὶ διὰ τοῦτο τὰς νυκτομαχίας φοβούμενοι, καὶ τὰ ἐν αὐταῖς ἐπιτηδεύματα, μάλιστα ὅταν ἐν ἀλλοτρῆς ἐκστῶν γῆ κατατρέχουσιν· διόπερ ἢ εἰς ὄχυρους τόπους ἀναχωροῦσι, κίκαί τῆς νυκτὸς ποιοῦνται τὴν φυλακὴν, ἢ περιφράττουσιν ἀσφαλῶς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν, ὥστε μὴ ἐπιβουλεύεσθαι ταῖς νυκτεριναῖς τῶν ἐναντίων προσβολαῖς.

ριη'. Τετράγωνον δὲ καὶ ἐπιμήκη ποιοῦνται τὴν εἰκείαν παράταξιν, ἀσφαλεστέραν, καὶ ῥηθίως λυθῆναι μὴ δυναμένην ἐν ταῖς τῶν ἀντιπαραταττομένων προσβολαῖς.

ριθ'. Ταύτη δὲ χρῶνται καὶ ἐν ταῖς πορείαις, καὶ ἐν ταῖς συστάσεσι τῆς μάχης· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ Ῥωμαίους μμούναι, καὶ κατὰ τὰ ἄλλα σχήματα τῶν παρατάξεων τῇ πείρᾳ τῶν προσβολῶν οἷον ἐγγεγυμναζέμενοι, καὶ ἐξ ὧν ἔπαθον παρὰ Ῥωμαίων δρᾶν κατ' αὐτῶν ἐπιτηδεύοντες.

ρκ'. Ἐν δὲ ταῖς παρατάξεσιν αὐτῶν εὐμήχανοι καὶ σταθεροὶ, μηδὲ διὰ τᾶχος προσβολῆς πτοούμενοι τοὺς ἐπερχομένους, μήτε διὰ προσποιητὴν ἀναβολὴν ἐκλυόμενοι.

ρκα'. Προσμένουσι δὲ τῇ παρατάξει φέροντες καὶ τὰς βολὰς μακροθύμως πρὸς τοὺς θρασέως αὐτοῖς ἐπερχομένους, καὶ ὅταν τὸν τόνον χαλάσαντα ἴδωσι τὸν ἀντιπολεμῆσαν, τότε διαναστάντες εὐτόμως μάχονται.

113. Camelorum jumentorumque hujusmodi apparitionem serpe, ut multæ et ingentes copix videantur, in medio exercitu collocant, et crebra flamula illis imponunt, ut illorum turba magna multitudo hominum esse videatur.

114. Callida corporis constitutione sunt, in tam callida mundi plaga degentes. Pedestres copias dicunt se Æthiopicibus sagittariis, qui armis gravibus nudantur, roborare, et ante equites quasi leves collocare. Istis usi, videntur hostibus inexsuperabiles esse.

115. Pedites sui equis vehuntur, post equites sedent ex equo, quando prope regionem suam expeditio est. Utuntur armis etiam equites illorum, sagittis, et spathis, hastis, scutis, et securibus. Armaturam gestant galeas, thoraces, cassides, ocreas æneas, brachiulia, et si quæ alia ad Romanorum formam arma sunt. Zonas, et frenas, et gladios, reliquaque hujusmodi argento exornant ambitiosius.

116. Neque cum persequuntur alios, neque cum ab aliis exagitantur, aciem dissolvunt; quæ si dissolvatur aliquando, minime ad formam suam revocari facile possunt, sed solum de salute laborant.

117. Audaces sunt, si victoriam sperent: sin desperent de victoria, timidi valde sunt. Omnia enim, etiam quæcunque mala sunt, a Deo provenire asserunt. Quod si qua adversa fortuna veniant, quasi a Deo immissa non repugnant, sed conflictationis offensionem accipientes, omnem contentionem prælii remittunt. Somnolenti sunt, ac propterea nocturna prælia pertimescunt, idque potissimum quando alienam terram incursant. Itaque vel ad munita loca discedunt, ibique tota nocte custodiam habent, vel castra sua tam diligenter muniunt, ut nocturnis hostium irruptionibus non perturbentur.

118. Quadratam et oblongam aciem semper instruunt, quæ tutissima est et ad oppugnandum difficillima in hostium irruptionibus.

119. Hac forma utuntur tum in itinere faciendo, tum in manibus conserendis, et magna ex parte Romanos imitantur, tum in aliarum rerum bellicarum formis: et experientia præliorum exercitati, iisdem modis nos invadunt, quibus a nobis antea profligabantur.

120. In aciebus suis firmi stabilesque facile consistunt, neque cum celeritate hostes invadunt, neque facile ad deponendum prælium jam incertum pertrahuntur.

121. Consistunt in acie, et perferunt impetum illorum, qui in illos acriter invadunt, moderate: ubi vero relanguescere impetum hostium vident, tum excitati vehementer ac strenue præliantur.

122. Hoc non modo in pedestri proelio, sed etiam in navali faciunt : et postquam feriendo et tela conjiendo hostes exsatiati sunt, scutis simul adensatis ea omnia cum sustinent, statim conferti se colligunt, et manus conserere incipiunt : cum quibus prudenter semper ac circumspicte dimicandum est.

123. Cautione et constitutione quadam rerum bellicarum longe meliore ac probatiore cæteris nationibus utuntur, quemadmodum a præfectis nostris ad illos sæpe accedentibus universumque rerum statum indagantibus cognovimus, et ex aliorum narrationibus ad nos delatis audivimus, et a nostro pientissimo patre, qui persæpe adversum illos bellavit, accepimus.

124. Frigus illos, et hiems, et largæ pluvie vexant : itaque his temporibus potius quam serenis adoriendi sunt, quia arcus illorum propter cœli humiditatem languidi sunt, et universum corpus quasi effectum debilitatur. Ejusmodi enim temporibus a Romanis capti incursionibus et populationibus, atque interfecti sunt.

125. Serenis igitur calidioribusque anni temporibus oblectati in unum conveniunt, ac æstate potissimum, et in Tarso Ciliciæ civitate cum indigenis pacem faciunt : reliquis temporibus ex Tarso, et Adanis, et aliis Ciliciæ civitatibus in Romanos incursiones faciunt.

126. Tum igitur adoriendi sunt hiemeque potissimum, quando ad prædam exeunt. Hoc fiet, si copie nostræ occulto aliquo in loco prope clam permaneant, et egressum ad prædationem animadvertant : sic enim vastabunt eos, vel etiam magno cum numero, et bellico apparatu instructi, illos iterum convenientes adorianitur.

127. Periculosum enim est, quemadmodum ante a me commemoratum est, publico in proelio periclitari, quanquam admodum videantur hostes suos superaturi : fortunæ enim exitus incertus.

128. Conveniunt ad bellum non accessiti, aut descriptionibus assignati, sed ad bellum voluntarie confluunt omnes : divites, ut pro sua ipsorum patria conducti moriantur : pauperes, ut aliquam prædæ partem lucentur. Arma illis indigenæ suppeditant : et feminæ potissimum virique hoc modo participes rei bellicæ sunt, magni officii loco ponentes, armare eos qui propter imberillitatem corporis armare se ipsos non possunt. Atque hæc de Saracenis, qui barbari indolesque sunt, a nobis dicta sunt.

(77) *Τὰ σύσκουτα*. Scribebatur, & συσούτα. Sic infra Constitut. xix, § 15 : *Οἱ ἐναντίοι σύσκουτα ποιήσαντες*, καὶ τὰς βολὰς ὀπισθοῦν δεξιμένοι. Jam σύσκουτον est, scutorum condensatio, quæ *Scuta-*

ρχῆ'. Τοῦτο δὲ ποιοῦσι οὐ μόνον ἐν πειρομαχίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς κατὰ θάλασσαν μάχαις, ἐκ χειρὸς ἀπὸ τῶν πλοίων μαχομένοι, καὶ μετὰ τὴν τῶν βαλλομένων κατ' αὐτῶν ἀποπλήρωσιν, τὰ σύσκουτα (77) ποιοῦντες καρτεροῦσι δεχόμενοι, εὐθὺς ἀνίστανται ἄθροοι, καὶ ἐκ χειρὸς τῆς μάχης ἀπάρχονται, πρὸς οὓς εὐμηχάνως βεῖ προσβάλλειν ἀεὶ.

ρχγ'. Χρῶνται δὲ εὐβουλίᾳ καὶ καταστάσει πρὸς τὰς πολεμικὰς μεθόδους τῶν ἄλλων ἀπάντων ἔθνῶν δοκιμώτερον, ὡς κατὰ τὴν τῶν ὑποστρατήγων ἡμῶν πολλάκις αὐτοῖς προσβαλόντων ἐρευνησαντες ἀνεμάθομεν, καὶ ἴδη καὶ ἐκ τῶν ἀνεναχθέντων διηγήσεων τοῖς πρὸ ἡμῶν βασιλεῦσιν ἀνέγνωμεν, καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ ἡμετέρου θειοτάτου πατρὸς πολλάκις κατ' αὐτῶν ἐκστρατεύσαντος ἀκηκόαμεν.

ρχδ'. Αὐτεῖ δὲ τοῦτο τὸ ἔθνος ψύξις, καὶ χειμῶν, καὶ ὑετῶν ἐπιφοραὶ διδὲ καὶ ἐν τοιοῦτοις καιροῖς χρῆ τὰς κατ' αὐτῶν συμπλοκάς ποιῆσθαι μᾶλλον ἢ ἐν εὐθείᾳ. Καὶ γὰρ καὶ τὰ τόξα αὐτῶν ἀσθενῆ διὰ τὴν ὑγρότητα, καὶ τὸ δλον τοῦ σώματος αὐτῶν κωρῶν διὰ τὸ ψύχος εὐρεθῆσεται. Πολλάκις γὰρ ἐν ταῖς κατὰ τοὺς τοιοῦτους καιροῦς καταδρομαῖς αὐτῶν καὶ ληστείαις καταληφθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων διεφθάρησαν.

ρχε'. Χαίροντες οὖν ταῖς εὐδαίαις καὶ ταῖς θερμότηραις ὥραις τότε συλλέγονται, καὶ μάλιστα θέρους, καὶ κατὰ τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας τοῖς ἰγχωροῖς ἐνούμενοι τὴν ἐκστρατείαν ποιοῦνται, τοὺς δὲ ἄλλους καιροῦς μόνον ἐκ Ταρσοῦ καὶ Ἀδανῶν καὶ τῶν ἄλλων τῆς Κιλικίας πολισιμάτων τὰς κατὰ Ῥωμαίων ποιοῦνται καταδρομάς.

ρχς'. Χρῆ οὖν αὐτοῖς τότε προσβάλλειν, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπὶ πρᾶξιν ἐξερχομένους. Τοῦτο δὲ γενήσεται, ἐὰν τὰ στρατεύματα παραμειναντὰ που πλησίον ἀσυμφανῶς, καὶ τὴν ἔξοδον αὐτῶν ἐπισκοπήσαντα, τὴν κατ' αὐτῶν προσβολὴν ποιήσωσιν : οὕτως γὰρ διαφθεירוσιν αὐτοὺς, ἢ ὅταν ὁμοῦ πάντες συνέλθωσιν ἐν πολυπληθείᾳ καὶ καταστάσει πολέμου ἐξηρητισμένοι.

ρχζ'. Σφαλερὸν γὰρ, ὡς πολλάκις ἡμῖν εἰρηται, τὸ πρὸς δημόσιον πόλεμον ἀποκινδυνεύειν τινὰς, κἂν πάνυ δοκῶσι τῶν χειρῶν (78) περιτετεύειν τῷ πλήθει : τὸ γὰρ τῆς τύχης ἀράτον.

ρχη'. Συνάγονται δὲ οὐχὶ ἀπὸ καταγραφῆς στρατευόμενοι, ἀλλ' ἕκαστος γνώμῃ ἑκουσίᾳ συντρέχοντες πανοικεῖ, πλοῦσιοι μὲν, ὥστε ὑπὲρ ἰδίου ἔθνους μισθῷ ἀποθανεῖν, πένητες δὲ, ἵνα τὴν τῆς κριτικῆς κερδῆσωσιν. Ἄλλα καὶ ὅπλα αὐτοῖς συμπυλῆται χορηγοῦσι, καὶ γυναῖκες μάλιστα καὶ ἄνδρες, ὥσπερ διὰ τοῦτου κοινωνοῦντες αὐτοῖς τῆς ἐκστρατείας, καὶ μισθὸν ἠγούμενοι τὸ καθοπλίσαι στρατιώτας, οἱ ἐπιλοθῆναι δι' ἀσθένειαν σώματος μὴ δυνάμενοι. Καὶ ταῦτα μὲν Σαρακηνοῖ, ἔθνος βάρβαρον (79) τὴν καὶ ἀπιστον.

NOTÆ.

lio dicitur Ammiano

(78) *Τῶν χειρῶν*. Scribe, τῶν ἐχθρῶν.

(79) *Βάρβαρον*. Scribebatur, βαράβαρον.

ρκθ'. Ρωμαίους δὲ χρῆ οὐ μόνον ταῦτα ἐπιτη-
θεύειν, καὶ εὐψύχους τῇ προαιρέσει καὶ στρατιώτας
καὶ τοὺς οὐπω στρατευσαμένους συνεστρατεύειν
κατὰ τῶν βλασφημούντων τὸν πάντων βασιλέα Χρι-
στὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ δι' ἀπάντων ἐνδυναμούντα
τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ στρατευομένους κατὰ τῶν ἰδῶν καὶ
ἀπλοῖς, καὶ δύροις, καὶ ταῖς προπεμπτηρίαῖς εὐχαίς,
ἀλλὰ καὶ πλεον τι τούτων πράττειν, τὸ καὶ τε τοὺς
αἰκούς τῶν σὺν προθυμίᾳ καὶ ἀνδρείᾳ στρατευομέ-
νων φιλοφρονεῖσθαι, καὶ εἰ τι ἐνδόν τοῖς στρατεύμα-
σιν, ἢ ἴπποι, ἢ ἀναλώματα, ἢ πανοπλίαι, καὶ ταῦτα
χορηγεῖν διὰ κοινῆς καὶ συγκροτήσεως.

ρλ'. Εἰ γὰρ οὕτω γένηται, πάντως πολυπλάσιον
ὑπάρχων ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατὸς, καὶ καλῶς· τε καὶ
ὡς προσήκειν καθωπλισμένοι, καὶ μάλιστα ὅποσοι ἐπι-
λεκτοὶ δι' ἀνδρείαν καὶ γενναϊότητα τυγχάνουσι, μη-
δὲν τῶν δεόντων ἐν αὐτῷ ὑστερούμενοι, βραδίως σὺν
Θεῷ τὴν κατὰ τῶν βαρβάρων Σαρακηνῶν ἀναδήσου-
ται (80) νίκην.

ρλα'. Εἰ γὰρ τῆ τε ὀπλίσει καὶ μάλιστα τόξοις καὶ
βέλαιοις κλειστοῖς, καὶ δὴ καὶ τῷ πλήθει καὶ τῇ ἀν-
δρείᾳ καὶ τοῖς προσήκουσι στρατηγίαισι· τε καὶ μη-
χανήμασι πλεονεκτήσομεν, Ῥωμαῖοι μάλιστα κατὰ
βαρβάρων, καὶ τὴν θείαν ἐπὶ πᾶσιν ἔξομεν συμμα-
χίαν, καὶ εὐχόως τὴν κατ' ἐκείνων κατορθώσομεν
νίκην.

ρλβ'. Τοῦτο γὰρ τὸ ἔθνος διὰ τὴν, ὡς εἶκεν, ἐπιζο-
μένην πραΐταν, καὶ τὸ μὴ φοβεῖσθαι κινδύνους πο-
λέμων, εὐχόως εἰς πολυπληθίαν συνάγεται ἀπὸ τῆς
ἐνδοῦ Συρίας καὶ Παλαιστίνης ἀπάσης, καὶ τῶν ἀν-
δρῶν τάχα διὰ τὰς τοιαύτας ἐλπίδας συναρχομένων
ἐκουσίως τοῖς ἐκστρατεύουσιν.

ρλγ'. Εἰ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ ἡμῖν συμμαχούσης βο-
θείας καλῶς ὀπλισάμενοι καὶ παραταξάμενοι, καὶ
καλῶς καὶ εὐψύχως προσβάλλοντες αὐτοῖς, ὑπὲρ τῆς
ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας ὡς καὶ ὑπὲρ Θεοῦ αὐτοῦ καὶ
συγγενῶν καὶ τῶν ἄλλων Χριστιανῶν ἀδελφῶν ἡμῶν
ἀγωνιζόμενοι, ἀνευδοκίως τὰς εἰς Θεὸν ἐλπίδας ἔχο-
μεν, οὐκ ἀποτυξόμεθα (81), ἀλλὰ καὶ ἐπιτυξόμεθα
τῶν κατ' ἐκείνων πάντως νικητηρίων.

ρλδ'. Δεῖ δὲ ἕ (82), εἴποτε καὶ ληστείας χάριν
καταδράμωσι, τοῦ Ταύρου ἐνδοῦ ἐπιτηθεύειν αὐτοὺς
καὶ ἐν ταῖς στεναῖς τοῦ θροῦς τούτου διεξόδους, ὅταν
ὑποστρέψωσι μάλιστα κεκωμένοι (83), ἴσως καὶ
πραιδὰς τινὰς ζῶων ἢ πραγμάτων ἐπιφερόμενοι.
Ἐπιβιάζειν γὰρ δεῖ ἐφ' ὑψηλῶν τινων τόπων τεξέ-
τας· καὶ σπενδόντας, καὶ βάλλειν κατ' αὐτῶν, καὶ
οὕτως ποιεῖσθαι, καὶ τὰς διὰ καθάλαριων προτο-
λάς, ἢ ὡς ἂν χρεῖα καλέσει, ἢ δι' ἐγκυρμάτων, ἢ
δι' ἐτέρων ἐπιτηδευμάτων, ἢ πέτρων κατὰ κρημνῶν
κυλιόμενων, ἢ ἀναφραγῆς ὁδοῦ καὶ ἀπὸ δένδρων καὶ
ἀμειβομένου γινομένης, ὡς ἂν πῶς ἡμῖν εἴρηται, ἢ ὡς
ἂν δυνατόν σοι, ὡς στρηγῆ, κατὰ τὸν τότε και-
ρὸν τὴν τοῦ πράγματος διάθεσιν κατανοῆσαι.

ρλε'. Ἐν δὲ ταῖς παρατάξεσιν αὐτῶν οὐ λύουσι τὴν

129. Romanos non solum hoc oportet conari, ut
alacri animo milites sint, et qui nondum in bello
fuerint, adversus eos proelium suscipiant, qui Deum
nostrum universitatis regem, Christum blasphe-
mant, et omnino illos quantum possunt juvent, et
prosequantur tum donis, tum armis, tum piis vo-
tis, qui adversum gentes bella suscipiunt, sed et
plura iis efficere, ædes et familias eorum, qui cum
alacritate animique promptitudine ad bellum ive-
rint, beneficiis ac benevolentia prosequi, et si quid
iis, qui in exercitu sunt, aut equis eorum opus
fuerit, sive sumptus, sive arma iis suppeditent et
liberaliter subministrant.

130. Hoc si fiat, cum longe majores Romano-
rum copiarum sint, bene ac idonee armatae, delectique
propter robur ac strenuitatem viri, nullaque
re necessaria defecti, facile Deum propitium ha-
bentes de barbaris Saracenis victoriam reporta-
bunt.

131. Si enim armatura sagittisque potissimum,
et telis plurimis, et multitudine hominum et
strenuitate, et idoneis consiliis, et melitionibus mi-
litaribus abundaverimus Romani contra illos, tum
divino auxilio tum victoria de illis non destitue-
mur.

132. Hæc enim gens propter spem prædæ, et
quia belli pericula minus timent, ad magnam facile
multitudinem congregantur ex omni Syria inferiore
et Palestina, et imbecilles atque imbelles viri
propter huiusmodi spem prædarum ad reliquos
fortes milites se aggregant.

133. Si vero Christi præsidio adjuti, bene in-
structi atque armati, alacriter cum illis pro animæ
nostræ salute, quasi pro Deo, et cognatis, et reli-
quis Christianis fratribus dimicantes, nos illis op-
ponamus, magnam in Deo spem habemus, nos
nullam offensionem accepturos, sed omnem victo-
riam reportaturos.

134. Ubi illi prædandi causa Taurum transierint,
in ipsis viarum angustiis, quando fatigati admo-
dum revertuntur, et prædam jumentorum aut alia-
rum rerum referunt, in excelsis quibusdam locis
sagittarii et funditores collocandi sunt, et cum
equitibus dimicandum ita est. Vel si aliter usus
ferat, insidiis, aut aliis melitionibus, aut saxis in-
gentibus devolutis, vel obstructione viarum arbori-
bus objectis, aut aliis modis a nobis ante commemo-
ratis, aut si quid aliud ad usum idonee invenire
potes, adoriendi sunt.

135. Aciem suam non dissolvunt, si quis aut

NOTE.

(80) Ἀναδήσονται. Scribe, ἀνακτήσονται.

(81) Ἀποτυξόμεθα. Scribebatur, ἀποτοξυμέ-
μεθα. Et mox ibidem correxi ἐπιτυξόμεθα, pro ἐπι-
τοξυόμεθα.

(82) Δεῖ δὲ σε.

(82) Δεῖ δὲ σε. Scribebatur, Εἰ δὲ σε.

(83) Κεκωμένοι. Scribe, κεκοπωμένοι.

duo, aut tres invaserint eos, donec vel victoria A
freti insequantur, vel de victoria desperantes fugæ
se mandaverint. Itaque primo incursio in illos sagittis est facienda. Si enim equi illorum, qui Parii dicuntur, et Æthiopes reliqui sagittarii equites vulnerentur, et feriantur, cum nudi sunt, facile in fugam se conjiciunt: quia equos, quos plurimi faciunt, et per quos se salutem comparare arbitrantur, incolumes custodire magnopere laborant.

λιτίμους ὄντας, καὶ οὐκ εὐκόλως ποριζομένους, καὶ διὰ τῆς τῶν ἵππων σωτηρίας καὶ αὐτοὶ συμπεριωζόμενοι.

136. Equi si pereant sagittis veneno imbutis, simul intereunt qui vehuntur equis: sin sagittas imbutas esse cognoscant, antequam percutiantur aufugiant.

137. Neque enim tantum gloriam nomenque expetunt Saraceni cum ad proelium exeunt, quantum cupiditatis causa et rerum necessariorum conquirendarum gratia: neque enim agros colere norunt, ut inde pauperes vivant, sed gladio solo ab ineunte ætate, vel vivere, vel mori discunt: unde una de illis victoria multis periculis Romanos liberat: ubi enim viderint eos, qui ad bellum exierunt, nequaquam reverti, sed a suis jam desiderari, non jam eudebunt tam incircumspecte ad bellum postea procedere.

138. Cilices Saraceni universum quæm habent peditatum, ad utrumque genus proelii parant, tum terrestri per Tauri montis exitum, tum mari per C
navigia, quæ illi cumbaria appellant. Quando autem terra non egrediuntur ad proelium, conscendunt mare ibique prædantur, aut in maritimis locis consistunt ad prædam quærendam, alias ad Romanorum agros populandos exeunt.

χει (87), καὶ ναυμαχοῦντες· ὅτε δὲ μὴ κατὰ θάλασσαν ἐξέλθωσι, διὰ τῆς ἡπείρου κατὰ τῶν Τρωατικῶν χωρίων ἐκστρατεύουσι.

139. Speculatores abs te diligenter emittendi sunt, qui res illorum cognoscant, ut contra eos exercitum idoneum præparas, ut quando e terra continente exeunt, præfecto classis indicetur, qui in Tarsensium et Adaneorum agros maritimos incurset. Neque enim tam numerosus barbaris Cilicibus exercitus est, ut iidem ad pugnandum terra simul et mari habiles sint.

Ταρσίων καὶ Ἀδανείων χωρίων ὅσα κείται κατὰ θάλασσαν. Οὐ γὰρ πολυπληθία στρατοῦ τοῖς Κιλικίσι βαρβάροις ἔστιν, ἐπειπερ οἱ αὐτοὶ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐκστρατεύονται.

140. Ad summam autem, si illos vastare cupis, classe simul maritima, et terrestribus copiis per Taurum simul cum aliis præfectis, et impetus incursionisque adversus illos facies, atque ita prædatorum illorum regionem populaberis, quemadmo-

τάξιν, ἅν τις ἐπέλθῃ αὐτοῖς ἢ δύο, ἢ τρεῖς. ἄχρις οὗ ἢ θαρβήσουσι κινήσαντες διώξει, ἢ δευλιάσουσι καὶ ὀρμήσουσι πρὸς φυγὴν. Διὰ χρῆν βασιτάξει τὴν ἐφοδὸν αὐτῶν προτέραν διὰ τοξείας τῆς κατὰ αὐτῶν, τοὺς ἐμπροσθέν τε καὶ τοὺς μικρὸν ὀπίσθεν ἐστῶτας βάλλοντας κατὰ αὐτῶν. Οὕτω γὰρ τῶν ἵππων αὐτῶν τοξευομένων, τῶν λεγομένων φαρίων (84), καὶ τῶν Αἰθιοπίων, ἢ καὶ ἄλλων τοξοτῶν αὐτῶν διὰ τὴν γύμνασιν πληγουμένων, βραδίως εἰς φυγὴν ὀρμήσουσι δυοὶ ἐνεκεν, καὶ τοὺς ἵππους περισώζειν βουλόμενοι πολίτῃμους, καὶ οὐκ εὐκόλως ποριζομένους, καὶ διὰ τῆς τῶν ἵππων σωτηρίας καὶ αὐτοὶ συμπεριωζόμενοι.

ρλς'. Τῶν γὰρ ἵππων δαλυμένων (85) διὰ τῶν βελῶν, καὶ μάλιστα πεφαρμακευμένων, συναπλόωνται καὶ οἱ ἐποχοῦμενοι αὐτοῖς, ἢ καὶ γινόντες τοῦ φαρμάκου τὴν δύναμιν καὶ πρὸ τοῦ βληθῆναι φεύξονται.

ρλζ'. Οὐ τοσοῦτον γὰρ δόξης ὀρεγόμενοι καὶ ὀνόματος ἐκστρατεύονται οἱ πλείστοι Σαρακηνῶν, ὅσον εὐπορίας χάριν καὶ τούτων (86) ἐπιτηδεῖων κέρδους· οὐ γὰρ γεωργεῖν οἴδασιν, ἐν' ἐντεῦθεν οἱ κίνητες διαζῶσιν, ἀλλ' ἐν τῇ μαχαίρᾳ αὐτῶν καὶ μόνη ἢ ζῆν ἢ θῆσκειν ἐκ νέου παιδεύονται. Ὅθεν ἢ ἀπαξ κατ' αὐτῶν νίκη πολλῶν ἐλευθερώσει κινδύνων Τρωατικῶν, μηκέτι τολμώντων ἀπερισκέπτως ἐξέρχεσθαι τῶν θεωμένων τοὺς ἐξελθόντας μὴ ὑποστρέψαντας, ἀλλ' ἔθρηνομένους ὑπὸ τῶν ἰδίων.

ρλη'. Δοκεῖ δὲ τοῖς Κιλικίσι Σαρακηνοῖς ὅσον ἔχουσι περὶ τὸν πρὸς ἀμφοτέρας ἐκπαιδεῖν τὰς μάχας, πρὸς τε τὴν κατὰ γῆν διὰ τῆς ἐξόδου τῆς διὰ τοῦ Ταύρου ὄρους, καὶ τὴν κατὰ θάλατταν διὰ τῶν παρ' αὐτοῖς πλοίων τῶν λεγομένων κουμβαρίων, καὶ ὅτε μὴ πρὸς τὴν ἡπείρου ἐκστρατεύουσι, διὰ τῆς θαλάττης ἐξέρχονται, πραιδὰς τε ποιῶντες κατὰ τῶν παραθαλασσίων χωρίων, πολλάκις δ', εἰ οὕτω τίμα ἐξέλθωσι, διὰ τῆς ἡπείρου κατὰ τῶν Τρωατικῶν χωρίων ἐκστρατεύουσι.

ρλθ'. Δεῖ οὖν ἐπιτηρεῖν σε, ὦ στρατηγέ, διὰ κατασκόπων ἀληθῶν, καὶ μαυθάνειν τὰ κατ' αὐτοὺς ἀκριβῶς, καὶ ἐτοιμάζεσθαι σὺν τῷ ἀρχοῦντι στρατῷ, ἐν' ὅταν διὰ θαλάσσης ἐκστρατεύωσιν, αὐτὸς κατὰ γῆν, εἰ δυνατόν, ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν προσβάλλῃς αὐτοῖς· ὅταν δὲ διὰ τῆς γῆς ἐκστρατεύειν μέλλωσι, μηνύεις τῷ κηδαιρῶντι τοῦ πλωῖμου (88) στρατηγῷ, καὶ

μὲτα τῶν ὑπ' αὐτῶν δρομῶνων εἰσπιπέτω κατὰ τῶν Ταρσίων καὶ Ἀδανείων χωρίων ὅσα κείται κατὰ θάλασσαν. Οὐ γὰρ πολυπληθία στρατοῦ τοῖς Κιλικίσι βαρβάροις ἔστιν, ἐπειπερ οἱ αὐτοὶ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐκστρατεύονται.

ρμ'. Τῆ δὲ κεφάλαιον τῆς ἐκείνων καταπτώσεως ἔστιν, ἵνα ὁμοῦ καὶ διὰ πλωῖμου στόλου τοῦ ἰκανοῦ καὶ διὰ περὶ τοῦ στρατοῦ διὰ τοῦ Ταύρου ἕμα καὶ ἐτέρους συστρατηγῶσι τοῖς ἀρχοῦσι ποιήταις τὴν κατ' αὐτῶν προσβολὴν καὶ ἐπέλευσιν, καὶ οὕτω τῶν λη-

NOTÆ.

(84) Φάρων. In codice Chæci, παρίων, videtur fuisse. Sed male, φάρων, et φαρίων, est equus. Vide Glossarium nostrum.

(85) Τῶν γὰρ ἵππων δαλυμένων. Scribatur,

τῶν γὰρ ἵππων δαλυμένων.

(86) Τούτων. Scribe, τοῦ τῶν.

(87) Εἰ οὕτω τείχει. Scribe, εἰ οὕτω τύχει.

(88) Πλωῖμου. Scribatur, πλωῖμου.

αἰῶν ἐκείνων καταλήσεις τὴν χώραν, οἷόν ποτε ὁ ἄ
 ἡμέτερος μακαριώτατος πατήρ καὶ Ῥωμαίων αὐτο-
 κράτωρ ἐν τοῖς αὐτοῦ χρόνοις διὰ κελύσεως αὐτοῦ
 θείας πεποίηκεν.

ρμα'. Τοὺς δὲ πλησιάζοντας τῇ Μεσοποταμίᾳ Συ-
 ρίας Σαρακηνούς δι' ἐπιτηδευμάτων καταπολεμήσεις,
 οἱ ἐχρήσατο ὁ κατὰ τὸν μικρῶν παρελθόντα καιρῶν
 τὴν Θεοδοσίου πόλιν ὑπ' ἐκείνων καταχομένην ἀφελό-
 μενοι· στρατηγός, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ αὐτὴν ὑποτάξας
 βασιλεὺς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ῥωμαῖκοι ἵπποι ἀθῶως ἔχον-
 τες πρὸς τε τὰς καμήλους, καὶ πολλῶ μᾶλλον πρὸς
 τὰ τύμπανα ἔχουντα καὶ τὰ κύμβαλα, πτύρονται καὶ
 ἀποστρέφονται εἰς τὰ ὀπίσω, ὥστε καὶ εἰς φυγὴν διὰ
 τοιοῦτου τρόπου πολλάκις ὄρμη Ῥωμαίους, δεῖ ἐθί-
 ζεσθαι τοὺς τῶν στρατιωτῶν ἵππους, καὶ μάλιστα
 τῶν πρωτοστατῶν καὶ τῶν ἀρχόντων, εἰς τε τοὺς
 κτύπους τῶν τυμπάνων καὶ τῶν κυμβάλων διὰ τοι-
 αύτης γυμνασίας, καὶ δὴ καὶ εἰς τὸ συνεῖναι καμήλοις καὶ μὴ
 ξενίζεσθαι τῇ θέξ αὐτῶν. Εἰσι δὲ καὶ ἕτερα, ἅπερ
 ἂν τις ἐπινοήσῃ πρὸς τὰ παρόντα διασκοπούμενος.

ρμβ'. Συνελόντα δὲ εἰπεῖν ἅπαντα τὰ προεργημένα
 παρὶ τῆς τακτικῆς θεωρίας ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους,
 ἔσα τε διὰ τε τὰ ὄπλα, καὶ τὰς ὀπλίσεις, καὶ τὰς
 γυμνασίας, καὶ τὰς παρατάξεις τὰς πολεμικὰς, καὶ
 τὰς ἄλλας στρατηγικὰς μεθόδους, εἰρηται ἐνεγκεν τοῦ
 Σαρακηνῶν ἔθνους ἡμῖν, καὶ παρηγγέλθη, καὶ δια-
 τέτακται. Τοῦτο γὰρ καὶ γειτοναῖον τῇ ἡμετέρᾳ πο-
 λιτείᾳ, οὐδὲν ἤτεον τοῦ πάλαι Περσικοῦ ἔθνους τοῖς
 ἀρχαίοις βασιλεῦσι τὰ νῦν ἡμῖν ἐνοχλεῖ, καὶ παρα-
 λυπεῖ τοὺς ἡμετέρους· ὑπηκόους τὸ καθεκάστην, οὐ
 χάριν καὶ τὸν παρόντα τῆς πολεμικῆς διατάξεως
 ἀνεδεξάμεθα πόνον. Εὐθρηται δὲ ἡμῖν πρὸς τοὺς εἰ-
 ρημένους καὶ ἕτερα παρατάξεις σχήματα, οἷς χρῆ-
 σάμενος, ὡ στρατηγὴ, κατὰ τοῦ τοιοῦτου βαρβαρικοῦ
 ἔθνους εὐδοκιμήσεις. Εἰσι δὲ ταῦτα·

ρμγ'. Ποιήσεις παρατάξιν ποικίλην ὡς ἐν τυπῶ
 εἰπεῖν ἀπὸ ἀνδρῶν δ' ἐπιλέκτων. Οὕτως πρώτη μὲν
 ἔστω παράταξις, ἡ λεγομένη πρόμαχος, ἀνδρῶν αφ',
 καὶ εἰς τρία διαιρήσεις· ἴσα μέρη, δεξιόν, ἀριστερόν,
 μέσον, ὥστε εἶναι καὶ ταῦτα ἀπὸ ἀνδρῶν φ', ἕγγιστα
 ἀλλήλων τῶν τριῶν τούτων τάξεων παρατεταγμένων,
 ὡς δοκεῖν μίαν εἶναι τὴν τάξιν. Τὴν δὲ δευτέραν τά-
 ξιν ποιήσεις ἀπὸ ἀνδρῶν ρ, ἣν εἰς τέσσαρα διαιρή-
 σεις μέρη ἀπὸ ἐνὸς σαγυτεθόλου ἀλλήλων διιστάμε-
 να, ὥστε εἶναι αὐτὰ ἀπὸ ἀνδρῶν σ', ὀπίσω τῆς πρώ-
 τῆς παρατάξεως ἰσταμένω, ὥστε εἶγε τοῦτο συμβῆ
 τὴν πρώτην ὑποπηδῆσαι· τάξιν, ὑποδέχεσθαι αὐτὴν ἐν
 τοῖ· κενοῖ· αὐτῶν τῆς διαιρέσεως τόποις, καὶ οἷον
 μίαν σὺν αὐτοῖ· γίνεσθαι παράταξιν. Τὰ γὰρ τέσσαρα
 μέρη τῆς δευτέρας τάξεως τρία ποιεῖ κενὰ χωρία,
 εἰς ἅπερ οἱ τῆς πρώτης τάξεως· ἰθὺντες συστήσονται
 τῇ δευτέρᾳ· ἐπὶ ταύταις δὲ ποιήσεις καὶ νωτοφύλακας
 ἀνδρας φ' οὐ· διαιρήσεις εἰς μέρη δύο κατὰ οὐρανόν,
 ἣτοι δεξιόν καὶ ἀριστερόν, ἰστασθαι δὲ αὐτοὺς ὀπίσω
 τῆς δευτέρας παρατάξεως εἰς τρίτην τάξιν, ἔχον τὸ
 ἕκαστον μέρος ἀνὰ σ', ὥστε καὶ ἐν καιρῶ χρείας
 αὐτοῦ· προερχομένους ἐνοῦσθαι πρὸς βοήθειαν τῇ
 δευτέρᾳ παρατάξει ὑποδεχομένην τὴν πρώτην. Ταύτας
 μέντοι τὰς τρεῖς τάξεις, εἰ καὶ διηρημέναις διὰ τὴν
 χρεῖαν ὀρίσασμεν, ἀλλ' οὐκ ἠνωμένας τῇ ἕγγύτη· καὶ

dum clarissimus atque amplissimus pater meus
 Basilius imperator Romanus fecerat.

141. Qui Mesopotamiam Syriam finitimi Saraceni
 sunt, iis molitionibus oppugnabis, quibus paulo
 ante hoc tempus imperator exercitus ille utebatur,
 qui Theodosii civitatem ab illis occupatam eripuit,
 et in nostram potestatem redegit; et quoniam equi
 Romani minus assuefacti sunt, vel aspectui came-
 lorum, vel tympanorum cymbalorumque strepitu,
 exercendi ad ista equi sunt, praefectorum autem et
 primariorum virorum potissimum, ut neque aspe-
 ctum camelorum refugiant, neque sonitum tympa-
 norum cymbalorumque formident. Itaque permulta
 sunt, quae quis diligenter intuens ad ista excogitare
 possit.

142. Brevi autem, quaecumque a nobis de appa-
 ratu belli, de armis, armatura, exercitationibus,
 aciebus bellicis, ac reliqua disciplina militari con-
 scripta sunt, ea omnia ad Saracenos oppugnandos
 recensebantur; haec enim gens finitima nostro im-
 perio, quemadmodum Persae olim fuerant, non mi-
 nus sub nostrum imperium subjectos homines
 vexat, atque illi olim fecerunt. Itaque hujus libri
 conscribendi laborem suscepimus, ut nostri adver-
 sus illos paratiores instructioresque essent. Aliae
 vero acierum formae a nobis praeterea adinventae
 sunt, quibus adversum barbaros usus magnam vi-
 ctoriam comparabis.

143. Variam aciem ad hunc modum instrues vi-
 rorum quatuor millium. Prima sit acies, quae pro-
 pugnatrix dicitur, virorum mille quingentorum, et
 in tres partes eam divides: dextram, sinistram,
 mediam, ut singulae quingentorum virorum sint; ac
 ita prope se mutuo collocabis, ut una acies esse
 videatur. Secundam aciem virorum mille facies,
 eamque in quatuor partes divides, unius sagittae
 jacu a se mutuo distantes, ut in unaquaque parte
 ducenti quinquaginta viri post primam aciem col-
 locentur. Quod si primam aciem retrocedere con-
 tingat, in vacua interstitii loca recipiantur, atque
 adeo una cum illis acies fiant. Nam quatuor partes
 secundae aciei tria intervalla faciunt, in quae prima
 acies se recipiens, ad secundam aciem aggregetur.
 Post hos, terglstitites instrues, homines quingentos,
 quos duas in partes a tergo divides: dextram et
 sinistram. Hos a tergo secundae aciei instrues, ac
 si tertia acies essent, ut unaquaque pars ducentos
 quinquaginta viros habeat, ut si quando opportu-
 num sit, et ipsi ad secundam aciem adjuvandam
 progrediantur, quae jam primam receperat. Has tres
 acies ad usum separatas, propinquitate conjunctas,
 ad se mutuo adjuvandas idoneas esse perspeximus.
 Illis adjunges cornua prope, et coram prima acie

ad dextrum latus cornistites, ad sinistrum lateranos; iique ex ducentis viris conficiantur, ut ad hostium aciem ambiendam cornistites parati sint, et ad hostes, qui circumcludere vos conantur, impediendos, laterani instructi sint. Præter hos utroque in latere eminus cohortes duas ducentorum virorum collocabis, quas hinc atque illiæ aciei in insidiis collocabis, qui drungisti et confertim prosiliant, et hostium latera invadant. In tribus autem vacuis spatiis atque intervallis secundæ aciei viros centum, aut ducentos collocabis, ut videatur una junctæ acies esse. Ili, si quid opus sit, locum dent primæ aciei ad hæc intervalla se recipienti; sin minus, ad fugam incitatos reprimant, et ad suam ipsorum aciem eos impellant, et ad tergistites magnopere cum illis postea juncti adjuvabunt: que res non parvo præsidio est iis qui in prælio fuerint. Qui restant centum viri, cum imperatore ipso simul in expeditione procedant, ut si quando afflictæ parti succurrendum sit, ii eo missi magnum in bello momentum afferant, et præsentia sua inclinatam partem sublevent. Atque ad hunc modum prima, secunda, tertia acies instructæ, militiæ nostræ laterani, cornistes, tergistites, et insidiæ, et in insidiis qui sunt positi, et qui in subsidiis cum imperatore sunt, quatuor millibus virorum describantur. Imperator medium primæ aciei locum obtinebit, instruat, ac provideat, quæ factæ opus sunt, secumque hoc centum virorum habeat subsidium. Si majoribus copiis opus sit, ad turmarcham, qui olim imperator, nunc merarcha, aut turmarcha dicitur, mittere oportet. Turmarcha autem singulis partibus, sive turmis autè poni debet; omnibus autem præsit imperator. In singulis turmis drungarii, sive tribuni sint, et comites sub illis, reliquique præfecti, qui regant gubernentque exercitum, et ad propositum prælium incitent.

μέσση ἔχεται τάξιν τῆς πρώτης παρατάξεως, καὶ διατατῆτω καὶ ὁράτω τὰ δέοντα, καὶ ταύτην ἔχεται προσδοχῆσιαν, εἶπου καὶ δύο μελίζονο; δυνάμειω, ἐκπέμπων ἅμα τοῦ σὺν αὐτῇ ἐστῶτος τουρμάρχου (90), ἦτοι τοῦ πάλαι μὲν ὑποστρατηγού, νῦν δὲ μεράρχου καλουμένου. Καὶ γὰρ καθ' ἕκαστον μέρος ἔμπροσθεν τουρμάρχης ὄφραλοι προτάττασθαι, καὶ ἐπὶ πάντων τούτων ὁ στρατηγός. Ἐχέτωσαν δὲ τὰ μέρη καὶ τοὺς ἰδίου; δρουγγαρίους, καὶ τοὺς ὑπ' ἐκείνους κόμητας, καὶ τοὺς λοιποὺ; ἀρχοντας, κατ' ἀρετὴν ἕκαστον συνεστῶτας καὶ ἰθύνοντας τοὺς στρατιώτας καὶ διεγείροντα; πρὸς τὴν προκειμένην μάχην.

141. Primæ aciei multitudinem ad hunc modum divides. Tertiam partem ejus, quos noveris fortes strenuosque esse, in cursores divides, bessem reliquam in defensores, ut ii se hostibus objicientes quasi propugnatores, drungisti, id est confertim, sine acie in hostes procurrant. Quod si in fugam illos verterint, sequantur defensores, sive vindices, aciem instructam non deserentes, sed diligenter servantes. Siu premantur cursores sive proclastes, et retrocesserint, ut cum acie defenso-

Α τοὺς ὑπὲρ ἀλλήλων ἀγωνίσασαι κατανοοῦμεν, διὰ τὸ τοῦ σχήματος εὐθετον. Ἐπὶ τούτοις στήσεσι καὶ τὰ λεγόμενα κέρατα κατὰ χεῖραν (89), καὶ ἔμπροσθεν τῆ; πρώτης τάξεω; , τοὺς μὲν λεγομένους ὑπερκεράστας κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος, τοὺς δὲ πλαγιοφύλακας κατὰ τὸ εὐώνυμον. Καὶ ταῦτα ἔστωσαν ἀπ' ὁ; ἀνδρῶν, ὥστε εἶναι ἑτοίμους εἰς τὸ κυκλῶσαι τὴν ἐπερχομένην τῶν πολεμίων παρατάξιν τοὺς ὑπερκεράστας, εἰς δὲ τὸ κυκλῶσαι τὴν ἀπ' ἐκείνων κατὰ τῆς σῆς τάξεω; κύκλωσιν τοὺς εὐώνυμους πλαγιοφύλακας, ἢ τάχα καὶ αὐτοὺς εἰς κύκλωσιν ἑτοίμους. Καὶ πρὸς τοῦτοι; ποιήσεσι ἐν ἑκατέρῃ πλευρῃ; μακρόθεν τάγματα δύο ἀπὸ ἀνδρῶν ὁ; , ὥστε εἰς ἐνέδρους γενέσθαι, ἦγουν ἔγκρύμματα ἐθθεν κακείθεν τῆς σῆς παρατάξεω; ἔστωτας, ἀθρόω; δὲ καὶ τὸ λεγόμενον δρουγγιστὶ ἐκπηδῶντας, καὶ κατὰ τῶν πλευρῶν τῶν πολεμίων ἐπερχομένους. Ἐστῶσαν δὲ καὶ ἐν τοῖ; τρισὶ κενῶ; μέρει; τῆς δευτέρας παρατάξεω; ἀπὸ ἀνδρῶν ῥ' ἦγουν ἄνδρες τ' ὥστε δοκεῖν συνημμένη εἶναι καὶ αὐτὴν τὴν τάξιν. Οὗτοι δὲ, εἰ ἄρα χρεῖα κλέσσι ὑποχωρησάτω; τῆς πρώτης τάξεω;, εἰς τὰ εἰρημῆνα τρία κενὰ ὑποχωρήσουσιν ὀπίσω, ὁμοῦ δὲ καὶ ἀναστελοῦσι τοὺς ὀρμώντας πρὸς φυγὴν, καὶ ἐπιστρέψουσι εἰς τὴν οικεῖαν αὐτῶν τάξιν τοῖ; νωτοφύλαξι; ἅμα γινόμενοι διὰ τῆς ὀπίσω ὑποχωρήσεω;, ὅπερ οὐ μικρὰν βοήθην ποιήσει τοῖ; ἀγωνιζομένοι; ὠφέλιμον. Οἱ δὲ λοιποὶ ῥ' ἄνδρες ἔστωσαν ἅμα τῷ στρατηγῷ μετὰ τῆς ἰδίας αὐτῷ προεστῶτεω; ἵνα ὁπόταν συμβῆ χρεῖα γενέσθαι βοηθήσῃαι τιμὴ βαρουμένη μέρει, ἀποστελλόμενοι ἱκανὴν βοήθην παρέχουσιν αὐτῷ καὶ ἀναψυχὴν διὰ τῆς αὐτῶν ἱκανότητο;. Καὶ οὕτω μὲν ἢ πᾶσά τε πρώτη καὶ δευτέρα καὶ τρίτη τάξι; τῆς παρατάξεω;, καὶ δὴ καὶ οἱ πλαγιοφύλακας, καὶ ὑπερκεράστας, καὶ νωτοφύλακας τε καὶ ἐνέδρου; , καὶ οἱ μέσοι τῶν κενῶν τόπων, καὶ δὴ καὶ οἱ ἐν ὑποδοχῆσει; μετὰ τοῦ στρατηγῷ τεταγμένοι ἐν ὁμοῖ; ὁ; ἄνδρασι πάντες ὁμοῦ τατῆσθωσαν, ὁ δὲ στρατηγός τὴν

οὐκ ἐπιτρέψουσι εἰς τὴν οικεῖαν αὐτῶν τάξιν τοῖ; νωτοφύλαξι; ἅμα γινόμενοι διὰ τῆς ὀπίσω ὑποχωρήσεω;, ὅπερ οὐ μικρὰν βοήθην ποιήσει τοῖ; ἀγωνιζομένοι; ὠφέλιμον. Οἱ δὲ λοιποὶ ῥ' ἄνδρες ἔστωσαν ἅμα τῷ στρατηγῷ μετὰ τῆς ἰδίας αὐτῷ προεστῶτεω; ἵνα ὁπόταν συμβῆ χρεῖα γενέσθαι βοηθήσῃαι τιμὴ βαρουμένη μέρει, ἀποστελλόμενοι ἱκανὴν βοήθην παρέχουσιν αὐτῷ καὶ ἀναψυχὴν διὰ τῆς αὐτῶν ἱκανότητο;. Καὶ οὕτω μὲν ἢ πᾶσά τε πρώτη καὶ δευτέρα καὶ τρίτη τάξι; τῆς παρατάξεω;, καὶ δὴ καὶ οἱ πλαγιοφύλακας, καὶ ὑπερκεράστας, καὶ νωτοφύλακας τε καὶ ἐνέδρου; , καὶ οἱ μέσοι τῶν κενῶν τόπων, καὶ δὴ καὶ οἱ ἐν ὑποδοχῆσει; μετὰ τοῦ στρατηγῷ τεταγμένοι ἐν ὁμοῖ; ὁ; ἄνδρασι πάντες ὁμοῦ τατῆσθωσαν, ὁ δὲ στρατηγός τὴν

οὐκ ἐπιτρέψουσι εἰς τὴν οικεῖαν αὐτῶν τάξιν τοῖ; νωτοφύλαξι; ἅμα γινόμενοι διὰ τῆς ὀπίσω ὑποχωρήσεω;, ὅπερ οὐ μικρὰν βοήθην ποιήσει τοῖ; ἀγωνιζομένοι; ὠφέλιμον. Οἱ δὲ λοιποὶ ῥ' ἄνδρες ἔστωσαν ἅμα τῷ στρατηγῷ μετὰ τῆς ἰδίας αὐτῷ προεστῶτεω; ἵνα ὁπόταν συμβῆ χρεῖα γενέσθαι βοηθήσῃαι τιμὴ βαρουμένη μέρει, ἀποστελλόμενοι ἱκανὴν βοήθην παρέχουσιν αὐτῷ καὶ ἀναψυχὴν διὰ τῆς αὐτῶν ἱκανότητο;. Καὶ οὕτω μὲν ἢ πᾶσά τε πρώτη καὶ δευτέρα καὶ τρίτη τάξι; τῆς παρατάξεω;, καὶ δὴ καὶ οἱ πλαγιοφύλακας, καὶ ὑπερκεράστας, καὶ νωτοφύλακας τε καὶ ἐνέδρου; , καὶ οἱ μέσοι τῶν κενῶν τόπων, καὶ δὴ καὶ οἱ ἐν ὑποδοχῆσει; μετὰ τοῦ στρατηγῷ τεταγμένοι ἐν ὁμοῖ; ὁ; ἄνδρασι πάντες ὁμοῦ τατῆσθωσαν, ὁ δὲ στρατηγός τὴν

NOTÆ.

(89) Κατὰ χειρῶν. Observandum χειρῶν, pro χειρ. Sic apud Annam Comnenam Alex. libro 1: Καὶ γὰρ τῶ ἄνδρ; τούτω καὶ διμφο; ἦσθη καλῶ καὶ γενναίω, καὶ τὰ γε εἰς χεῖραν καὶ πτεῖραν ἔσω. Nimirum Græci posteriores quartum casum pro primo ponebant;

et talia plura indicamus passim in nostro Glossario. (90) Τουρμάρχου. Scribebatur, τουμάρχου. (91) Δίμυρον. Scribe, δίμιρον. (92) Ἀνεστῆσεω;. Scribe, ἀνευ τάξεω;.

ριπατοῦντες (93)· εἰ δὲ βαρηθῶσιν οἱ κούρσωρες (94) ἤγουν οἱ λεγόμενοι καὶ προκλάσται, εἴτα ὑπιστρέψουσιν, ἵνα ὑποδέχωνται αὐτοὺς οἱ διφέντωρες μετὰ τάξεως, καὶ ἀναστέλλουσι τοὺς πολεμίους. Εἰ δὲ τι καὶ πλεόν καὶ τῆ; δευτέρας τάξεως ὑποδοθηῆσουσιν, καὶ προσέτι οἱ ὑποφύλακες, καὶ οὕτω κιώξουσιν τοὺς πολεμίους, ἐκ διαδοχῆς τὴν βοήθειαν παρὰ πολλῶν ὑποδεχόμενοι. Οὐ γὰρ μοι δοκεῖ ἐν μῆ μόνῃ παρατάξει ἀποκινδυνεύειν ἀσφαλῆ; (95). Ὁμοῦ γὰρ ποιοῦσα ἢ μία ὁμοῦ καὶ φεύγει. Ἐνταῦθα δὲ εἰ καὶ ἡ πρώτη πονήσῃ, ἀλλ' ἡ δευτέρα ἐστῶσα βωμκαλιώτερον βοηθήσῃ (96). Εἰ δὲ καὶ αὐτὴ πονήσῃ, ἀλλ' ἡ τρίτῃ ἀπαθῶς ἐπέλθῃ, καὶ οὕτω πρὸς τρεῖς ἀπαθεί; παρατάξεις ἢ μία τῶν πολεμίων ποιοῦσα εὐκαταγώνιστος γίνεται, καὶ ταχέως λυθήσεται, καὶ εἰς φυγὴν ὀρμήσῃ; συμπνεύζων δηλονότι κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον καὶ τῶν πλαγιοφυλάκων καὶ τῶν ὑπερκραστῶν.

ρμ'. Μάλιστα τῶν εἰρημένων, ὁ ἀνδρῶν ἐπιλέκτων ὄντων καὶ διαφερόντων τῇ ἀνδρείᾳ, καὶ τῇ περὶ τοὺς πολέμους ἀρετῇ, ὅπερ ὀφείλει. Οὐ γὰρ πρὸς ἀνδραποδίῃ στρατῶν ἡμῖν πρόκειται ἢ διάταξις, ἀλλὰ πρὸς ἱκανὸν μεταχειρισθῆναι ὅπλιον, καὶ ἐκθύμως ἀγωνίσασθαι.

ρμς'. Τὰς δὲ ἀκίας τῆς τοιαύτης παρατάξεως ποιήσεις ἀπὸ ἀνδρῶν δέκα τὸ βάθος; ἤτοι τὸ πάχος αὐτῶν, ὥστε εἶναι καθ' ἑκάστην ἀκίαν ἄρχοντας δύο, τὸν τε λεγόμενον λοχαγόν, ἤγουν δέκαρχον, ἢ πρωτοστάτην, ἢ πρόμαχον, καὶ τὸν οὐραγόν, ὃς ἐστὶ ἐσχατος τοῦ στίχου, καὶ καλεῖται πεντάρχη; οὗς καὶ μάλιστα ἱκανοὺς εἶναι χρῆ, καὶ ἀνδρείους, καὶ καταφράκτους; τοῖς ἀρμόζουσιν ὅπλοις, καὶ οὕτως τοῦ βάθους τῶν ἀκίων τεταγμένου, τὸ ἐπὶ μέτωπον ἑκταμα πρὸς πλάτος κατὰ ζυγόν, ὅσον ἂν ἀπαντήσῃ τάττεσθαι καὶ κατὰ πλευράν.

ρμς'. Ἐπὶ δὲ τῆς νῦν ὑποθέσεως ἢ μὲν πρώτη C τάξις, ἣτι; καὶ εἰς τρία μέρη διαιρηθήσεται, καθ' ἕκαστον μέρος ἕξι ἀκίας ν', ἀνὰ ἰ' ἐχούσας τὸ βάθος κατὰ στίχον, ἀπὸ τοῦ λοχαγοῦ καὶ πρωτοστάτου ἕως τοῦ ἐσχατοῦ οὐραγοῦ, ὡς εἶναι τὰς ἑλας ἀκίας τῶν τριῶν μερῶν τῆς πρώτης τάξεως ρν', ἣτοι ἀνδρας α καὶ φ' ἢ δὲ δευτέρα τάξις ἔχῃ τὸ διὰ τῶν τεσσάρων αὐτῆς μερῶν ἀκίας ἀνὰ ἡ', καὶ πέντε, τὰς πάσας ἀκίας ρ' ἀνδρῶν α. Οἱ δὲ πλαγιοφύλακες ἕξουσιν ἀκίας κ', ἀνδρας σ', προσέτι δὲ οἱ ἐνεδροὶ ἤγουν τὰ ἐγκρύμματα ἔνθεν κακείθεν τῶν δύο μερῶν τῆς παρατάξεως, ἀν' ἀκίων κ', ἀκίας μ', ἀντ' ἀνδρῶν σ', ὁμοῦ δὲ ἀνδρας υ', καὶ οἱ ἐν τοῖς κενοῖς δ' ἐστῶτες τῆς δευτέρας παρατάξεως, οἵτινες, ὡς εἰρηται, καὶ τοὺς φεύγοντας ἀναστέλλουσιν, ἔσονται τὰ τρία μέρη ἀπὸ ἀκίων ρ', ὁμοῦ ἀνδρῶν τ', καὶ οἱ D τῷ στρατηγῷ παρεστῶτες ἀνδρες ρ'.

ρμη'. Ἄλλαι μὲν τρεῖς παρατάξεις ἐξηρημένων τῶν κούρσῶρων ὑπὸ ἀκίας ταχθήσονται, τὰ δὲ λοιπὰ τάγματα ἤγουν οἱ πλαγιοφύλακες καὶ ὑπερκράσται,

res illos excipientes hostes repriment. Sin quid gravius contingat, secunda acies et tergitites præterea opem ferant, atque adco hostes insequantur, sibi mutuo opem, si quid usus postulet, ferentes. Neque enim mihi tutum videtur esse, omnes una in acie ponere, ne simul pugnantes simul in periculum veniant, et in fugam se concificent. Hic autem quantumquam prima afflicta sit, secunda tamen firmiter consistit atque illi opem ferre solet; quod si quid gravius hæc quoque patiatur, tertia tamen secure invadat. Atque ita nostræ tres acies firmæ adversus unam hostium aciem contententes, facile eam superare atque expugnare possunt et in fugam præcipitare, adjuvantibus ad hanc rem lateranibus et cornistilibus.

145. Hæc quatuor millia ex delectis strenuisque viris stant, et in bello gerendo exercitatis: neque enim de plebeis ac fortuitis hominibus mentio a nobis facta est, sed de ea acie quæ possit arma gerere et alacriter dimicare.

146. Contubernia hujus aciei ad decem virorum altitudinem facies, ut in unaquaque acie duo viri sint, alter lochagus, sive caudanus, sive quintanus: quos strenuos idoneosque viros esse oportet, et idoneis armis instructos. Atque ad hunc modum altitudine acierum instructa, ad longitudinem, quam transversam altitudini appellant, quantum numerus et latera patiuntur, instruat.

147. Quoniam, quemadmodum nunc posuimus, prima acies in tres partes dividitur, unaquæque pars quinquaginta contubernia habebit, quæ singula decem viros habebunt a lochago, id est decano ad ultimum, ordine locatos, ut universa contubernia primæ aciei centum quinquaginta sint, id est viri mille quingenti. Secunda acies habeat in quatuor illius partibus contubernia viginti quinque singulis, universis centum contubernia, id est viros mille. Laterani habeant contubernia viginti, viros ducentos: similiter cornistites contubernia viginti, viros ducentos habeant. Insidiæ præterea hinc atque illinc aciei contubernia viginti, viros ducentos singulæ habeant: universæ contubernia quadraginta, viros quadringentos, qui in interval- lis inanibus singulis locantur secundæ aciei contubernia decem virorum, simul tercentos, et qui præterea imperatori adsunt centum viri.

148. Reliquæ acies exceptis cursoribus ordine quodam instruantur; laterani, cornistites, insidiæ non semper instructæ, sed pro usus ratione inter-

NOTÆ.

(93) Ἐντάκτως περιπατοῦντες. Scribebatur, οὐ-
τακτοπεριπατῶντες.

(94) Οἱ κούρσωρες. Scribebatur, οἱ κούσῳρες.

(95) Ἀσφαλῆς. Scribebatur, ἀσφῆς.

(96) Βοηθήσει. Scribebatur, βοησει.

dum drungarii, id est confectum, incurrant, inter-

dum ordines suos conservent.

ἀπὸ συντεταγμένωι στήσονται, ἀλλὰ πρὸς τὴν χρεῖαν, ποτὲ μὲν οὕτως ἦτοι δρουγγιστὶ ἐπελεύσονται, ἢ ὡς ἀπαταῖ ἢ τοῦ πολέμου περιστάσις.

149. Eligentur ex iis designatis quatuor millibus virorum, præfecti delecti mille trecenti quadraginta sex, quintani octingenti, decani quadringenti, quinquagenarii octoginta, centuriones quadraginta, comites viginti, drungarii quatuor, turmarum duo. Ita erunt præfecti majores tum minores mille trecenti quadraginta sex. Sicque in universo exercitu eligantur ii strenui milites. Summam totius numeri, vel universum reliquum exercitum potius, quod thema dicitur, horum quatuor mille virorum delectorum, armatis equitibus ac strenuis militibus complebis, quemadmodum tibi ad opportunitatem temporis idoneum videbitur.

150. Atque hæc quidem ita nobis describantur si minor fuerit hostium exercitus, aut si æqualis. Sin longe plures hostium copiarum fuerint, ad prælictam formam exercitum duplicabis, totidem pluribus ad exercitum tuum adjectis, ut universa acies octo millium sit, et singulae cohortes æqualem, atque antea numerum habeant. Sin non satis fuerit duplicare, triplicabis exercitum, et duos alios duces adjunges cum militibus delectis et strenuis, ut fiant universi duodecim millia virorum. Itaque prædicto more universus exercitus describetur, triplicatis unaquaque in acie militibus.

καὶ καταφράκτοις, ὥστε δύο καὶ δέκα γενέσθαι χιλιάδας. Καὶ οὕτως κατὰ τὸν εἰρημένον ἀνωθεν τύπον διαμερισθήσεται ὁλος ὁ στρατός, τριπλωμένων δηλονότι τῶν ἐφ' ἐκάστη τάξει στρατιωτῶν κατὰ τὸ ἄνω πω ὠρισμένον ποσόν.

151. Si cum paucis et strenuis hostibus negotium futurum est, videturque tibi utile esse uno ex exercitu omnes instruere, tres facito acies, singulas quatuor millium, quemadmodum prædiximus, vel etiam si pluribus millibus pro ratione copiarum tuarum abundaveris, et prima acie irruentes hostes excipies, et dum ii hac exercentur, si in fugam vertantur, quiescere cæteros facies. Sin minus, tum altera acies a tergo illorum invadens, irruptionem in eos faciet, quare non parum hostes profligabuntur. Sin ne sic quidem superentur, sed fortiter resistant, tum tertia vel ad latus vel a tergo invadens, et simul cum aliis hostes circumcludens, funditus delebit; quamvis enim audacia quasi colore aliquo imbuuntur hostes, carne tamen vacui non sunt, ut vulnera illata sentire non possint.

152. Si cum magnis et ingentibus copiis conflictatio tibi futura est, quatuor millia unam in aciem conferes, et multitudinem copiarum tuarum tres in partes divides, quemadmodum prædixi, in pri-

Α ἦτοι οἱ πρὸς τὴν κύκλωσιν ταγέντες, καὶ δὴ καὶ οἱ ἐκ τῶν ἐγκρυμμάτων, ἦτοι οἱ ἐνεδροὶ καὶ οἱ λοιποὶ, οὐκ ἀπὸ συντεταγμένωι στήσονται, ἀλλὰ πρὸς τὴν χρεῖαν, ποτὲ μὲν οὕτως ἦτοι δρουγγιστὶ ἐπελεύσονται, ἢ ὡς ἀπαταῖ ἢ τοῦ πολέμου περιστάσις.

ρμθ'. Συναθήθονται τοίνυν ἀπὸ τῶν οὕτω τεταγμένων δ' χιλιάδων ἀνδρῶν οἱ πάντες ἄρχοντες κατὰ τὴν αὐτῶν τάξιν ἐπιλεκτοὶ αὐτῶν οὕτως, πεντάρχει μὲν ω', δεκάρχει δὲ υ', πεντηκοντάρχει δὲ οἱ καὶ τριβούνοι καλούμενοι π', κένταρχοὶ ἦγουν ἑκατοντάρχει μ', κόμητες κ', δρουγγάριοι καὶ χιλίαρχοι δ', τουρμαρχοὶ β', ὁμοίως ἄρχοντες μικροὶ μεγάλοι αὐτῶν, καὶ οὕτως μὲν ἐπὶ τοῦ ἐνδὸς θέματος ἐπιλεγέσθωσαν ἀνδρεῖοι στρατιώται καὶ πληρούτωσαν τὸ λεγόμενον στρατιωτικὸν θέμα, ἦτοι τῶν β' τῶν ἀριθμῶν ἐπιλέκτων, καὶ ἐνόπλων καθάλλων καὶ γενναίων ταῖς ἀρεταῖς. Τὸ δ' ἄλλο πλῆθος ἐκ τοῦ θέματος εἰς ἐτέρας τάξεις καὶ χρεῖας καταμεριζέσθω, ὡς ἂν σοὶ δοκῇ, ὧ στρατηγέ, τὸ λυσitteλὸν πρὸς τὸν ἐκάστοτε καιρόν.

ρν'. Καὶ ταῦτα μὲν εἴρηται, ἐὰν ἄρα ὀλίγος ἐστὶν ὁ τῶν πολεμίων στρατός ὑπὲρ τὸν σὸν, ἢ ἴσως (97). Εἰ δὲ πολυπληθεῖα πλεονεκτεῖ ὁ ἐναντίας, τότε κατὰ τὸν ὀρισθέντα σοὶ τύπον ἐν τῇ προδηλωθείσῃ παρατάξει, ἢ διπλώσεις τὸ στρατεύμα ἀπὸ ἐτέρων θεμάτων τῶν στρατηγῶν σου, ὥστε γενέσθαι τὴν πᾶσαν παράταξιν χιλιάδων ἢ, δηλονότι κατὰ τὸν εἰρημένον τύπον μεριζομένου τοῦ ὅλου στρατοῦ, πλὴν μόνου τοῦ ποσοῦ καθ' ἑκάστον τάγμα τῆς τάξεως προσεθεμένου. Εἰ δὲ μὴ διπλώσαι μόνον ἀρκεῖ, καὶ τριπλώσεις, συντάσσων καὶ ἐτέρους β' στρατηγούς ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτοὺς στρατιώταις οὕτως ἐπιλέκτοις

Γ ρνα'. Καὶ εἰ μὲν πρὸς ὀλίγους καὶ ἀνδρείους πολεμίους ἔχῃς τὸν ἀγῶνα, καὶ δοκεῖ σοὶ χρῆσιμον, κατὰ τὸν θέμα ἐκτάξας τρεῖς ποιήσεις παρατάξεις ἀντὶ χιλιάδων δ', κατὰ τὸν ὀρισθέντα τύπον, ἢ καὶ πλειόνων χιλιάδων, κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τοῦ στρατοῦ εὐπορίας, καὶ τῇ μὲν μισθ' προσθάσεις αὐτοῖς, ἢ προσθάλλοντας ὑποδέξῃ αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ ταύτῃ ἐκεῖνων ἀσχολουμένων, εἰ μὲν τραπῶσιν, καὶ οὕτως διώξεις ἀσφαλῶς, εἰ δ' ἀντιστώσι, τότε καὶ ἡ ἐτέρα ποιήσεται προσβολὴν, ἐξόπισθεν αὐτῶν ἐπελθοῦσα, καὶ οὕτως κατεργασθήσονται οἱ πολέμιοι. Εἰ δὲ καὶ πρὸς ταύτην ἀντίσχωσιν, ἀλλ' ἢ τρίτῃ ἐπελθοῦσα ἢ ὀπισθεν ἢ ἐκ πλαγίου, καὶ ἅμα ταῖς ἄλλαις κυκλώσασα τοὺς ἐναντίους πάντως ἀιρήσει αὐτούς. Θὺ γὰρ ἀταρχοὶ εἰσὶν οἱ πολέμιοι, κἂν τὸ θράσος αὐτοῖς ὡσπερ χρῶμα περιέκειται.

ρβ'. Εἰ δὲ πρὸς πλῆθος πολεμίων διαγωνίζεσθαι μέλλεις, τὰς τρεῖς παρατάξεις ἀπὸ τεσσάρων χιλιάδων εἰς μίαν, ὡς εἴρηται, συνάξεις, καὶ τριπλασιάσεις τὸ ποσὸν τῆς προεξημένης ἐκτάξεως, διαμερί-

NOTÆ.

(97) *H ἴσως. Scribe, ἢ ἴσως.

ζων κατά λόγον, ὡς πρόκειται, εἰς τε πρώτην καὶ Α δευτέρην παράταξιν, καὶ εἰς πλαγιοφύλακας, καὶ εἰς ὑπερπεράστας, καὶ εἰς ἐνέδρους, ἦτοι ἐγκρύμματα.

ρνη'. Καὶ εἰς τὰ ἄλλα, ὡς προείρηται, τάγματα (98), καὶ οὕτως μετὰ εὐταξίας καὶ συστάσεως ποιήσεις τῆν προσβολὴν διὰ τῶν λεγομένων κουρσώρων, ἦτοι τῶν προμάχων τῆς πρώτης τάξεως, ἢ καὶ τῶν ὑπερπεραστῶν, ἢ ὡς ἂν ἡ χρεῖα καλέσει, καθὼς καὶ ἐν τῇ περὶ τοῦ πολέμου διατάξει διωρισάμεθα. Εἰ δὲ καὶ ἐτι πλείονές εἰσιν οἱ πολέμιοι, καὶ χρεῖα πολλῶν πλείονος στρατοῦ, ἔστωσαν καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀντολικῶν θεμάτων στρατηγὸὶ πρὸς τὴν τοιαύτην χρεῖαν ἔτοιμοι, ὁμοίως τῶν οἰκείων στρατῶν ἐπιλεξάμενοι καὶ διακρίνοντες τοὺς χρησίμους ἀπὸ τῶν ἀχρείων, ὡς ἄχρι τεσσάρων χιλιάδων, ὡς εἴρηται, ἐφ' ἑκάστῃ θέματι, διὰ τὴν νῦν ἐπικρατήσασαν τῶν στρατιωτῶν ἄγυμνασίαν τε καὶ ἀμέλειαν καὶ ὀλιγότητα. Καὶ οὕτω πάντες πλήθος δοκιμῶν στρατιωτῶν συλλέξουσι, καὶ παραστήσουσιν ἅμα σοὶ κατὰ τῶν πολεμίων, ὥστε καὶ ὑπὲρ τὰς τριάκοντα χιλιάδας καταστήναι τοὺς ὀφείλοντας ἀνδρείως καὶ εὐψύχως ἐκστρατεύειν κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

ρνηδ. Καὶ ταῦτα μὲν διωρισάμεθα τῇ ὑμῶν ἐνδοξότητι, τάχα οὐδὲ καινόν τι ἢ παρὰ τὴν δόξαν ἔχοντα· ἀλλ' ἐξ ὧν, ὡς εἴρηται, τοῖς παλαιότεροις ἐντυχόντες ἠνθολογήσαμεν, καὶ μετρίαν πείραν ἐκείθεν συλλέξαντες συμφώνως ἐκείνοις διαταξάμεθα. Καὶ ἕτερα δὲ πλείεστα δυνήσῃ ἐφευρεῖν ἐντεῦθεν λαμβάνουν τὰς ἀφορμὰς, ἅπερ, ὡς εἴρηται, οὔτε γράφειν καθ' ἑν δυνατόν, οὔτε τῷ παρόντι συντάγματι διὰ τὴν συντομίαν ἐντάξει ἀρμόδιον. Ἐξὼν δὲ σοὶ φιλοπονοῦντι, καὶ τῷ πλάτει τῶν τακτικῶν ἐμμελετήσαντι, καὶ τοιαῦτα καὶ τούτων ἐτι δραστικώτερα καὶ προσεπινοήσαι καὶ διαπραξαῖσθαι θεῶν ἔχοντι βοήθην διὰ τε τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, καὶ ἡτῆς εἰς τὴν ἡμετέραν βασιλείαν ἀγάπης καὶ διαθέσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΘ' (99).

Περὶ ναυμαχίας.

α'. Ἡδὴ καὶ περὶ ναυμαχίας διαταξάμεθα, οὐδὲν μὲν ἐν τοῖς παλαιοῖς τακτικοῖς περὶ αὐτῆς κεκαλονισμένον εὐρόντες, ἀφ' ὧν δὲ σποράδην ἀνέγνωμεν, καὶ διὰ μετρίας πείρας τοῦ νῦν καιροῦ, παρὰ τῶν πλωτῶν στρατηγῶν ἡμῶν ἀνεμάθομεν, τὰ μὲν πεποιηκότων, τὰ δὲ πεπονηθέντων, ἀναλεξέμενοι μικρὰ τινα καὶ ὅσον ἔμφρασιν δοῦνα· τοῖς καὶ ἐπὶ θαλάσσης μάχεσθαι διὰ τῶν ποτε λεγομένων τριτηρῶν, νῦν δὲ δρομώνων καλουμένων, μέλλουσι, ἐν ὀλίγοις διωρισάμεθα.

β'. Πρῶτον μὲν οὖν, ὡς τῆς ναυτικῆς δυνάμεως στρατηγὴ (ἦδη γάρ καὶ πρὸς σὲ δέον τὸν λόγον ποιήσασθαι), τῆς ναυμαχικῆς ἐμπειρίας καὶ τάξεως ἐπιστήμονά σε εἶναι χρεῖον, καὶ τὰς τῶν ἀέρων καὶ τῶν πνευμάτων κινήσεις προσκοπιῖν τε καὶ προειδέναι διὰ τῆς τῶν φαινομένων ἀστέρων καὶ ἐν ἀστροῖς

A mam et secundam aciem, in tergistites et lateranos.

153. In cornistites præterea, et insidias, reliquasque cohortes, quas supra recitavi, divides, itaque instructus atque apparatus prodibis ad conbendum cum cursoribus, id est, præclastis primæ aciei, et cornistitibus, si ita usus ferat, quemadmodum in cap. De belli apparatu diximus. Sin plures adhuc hostes fuerint, majorique exercitu opus sit, reliqui Orientis præfecti suis cum copiis addeant ad hujusmodi usum parati, in quibus delecti viri ab improbis et ignavis separentur, ut in unoquoque themate, id est, caterva, quatuor millia virorum sint, propter militum nostrorum diligentem hanc ad formam exercitationem, et qui spectati viri strenuique fuerint, ad exercituum tuum aggregabuntur, et tecum hostes invadent. Hanc ad formam etiam triginta millia hominum instrui in acie possunt, ad foriter et strenue inimicos oppugnandos.

154. Hæc dignitati tuæ iis de rebus commemoravimus, in quibus nihil novum fortasse, aut præter opinionem tuam invenies, sed quæ ex antiquis rei militaris scriptoribus delibavimus, et nostra mediocri experientia percepimus, hunc in librum studiose collegimus, atque in unum adduximus, quibus tu pro tua prudentia, ingenioque, occasione ex iis nostris accepta, alia quoque permulta iis similia invenire poteris, quæ neque simul scribi, neque in hunc librum conferri propter longitudinem poterant. Tu vero, qui te totum iis rebus nunc tradidisti, multa iis probatiora atque efficaciora excogitare et conficere Deo propitio poteris, si fidem in eum habeas, et rectionem nostram uilo cultu ac observantia prosequaris.

CONSTITUTIO XIX.

De navali prælio.

1. Restat jam, ut de navali prælio verba faciamus. Nihil autem de iis in antiquis rei militaris scriptoribus traditum invenimus; quæ vero sparsim diffusa legimus, et mediocri nos ipsi cognovimus, quæque præfecti nostri partium aliis inferentes, partium ab aliis accipientes, nobis explicarunt, et quæ occasionem aliquam afferre possunt ad rem bene dromonibus, id est, triremibus gerendam, ea paucis explicabo.

2. Primum autem (nam ad te nunc, navarche, verba facienda sunt) rei navalis peritia ac instructione pollere te oportet, et aeris, ventorum flatus prænoscere, per stellarum apparentium motum, et astrorum signa, tempestivitatum etiam mutationem perfecte cognoscas, ut si perfectius iis in rebus

NOTÆ.

(98) Τάγματα. Scribebatur, δόγματα.

(99) In codice Laurent. est cap. 20.

fueris, tutus et securus ab omnibus maris tempestatibus conserveris.

3. Dromones, id est, triremes fabricandæ sunt ad navale prælium idoneæ, adversum hostium instructam classem. Itaque perspecto classis illorum apparatu et universa constitutione, tuam classem omnino sic parabis, ut ad pugnandum cum illis aptissima sit.

4. Triremium confectio, neque admodum crassa sit, ut ne tardæ sint ad cursum, neque ad nimiam exilitatem attenuatæ, ne infirma ac fragilis facile adversarum navium impetu elidatur; sed mediocrem habeat confectionem, ut incitatus, celerque ad cursum sit, et firmus, ac stabilis ad hostes repellendos.

5. Ad triremis confectionem omnia parata habeant, eaque in promptu, et dupla, ut auchenæ, remos, scalinos, funes, caria, et transtra illorum, ceratia, et catartia, et quæcumque alia nautica ars ad usum requirit. Habeat præterea ligna coucava, asseres, stuppam, picem, picem liquidam, omniaque instrumenta nautica, et ad fabricandas naves spectantia, unus aliquis vector, ut asiam, crebrum, scram, atque alia ejus generis.

6. In prora siphonem ære oblectum de more habeas ad ignem in hostes ejaculandum, et celse supra siphonem pseudopodium ex asscribus confectum, et asscribus circumtectum, in quo viri ad bellandum instructi sint, qui adversum hostes ex prora pugnent, vel in hostilem navem tela, aut alia ad vastandos hostes spectantia injiciant.

7. Sed et lignea castra, quæ in medio catartii sunt, maximis in triremibus asscribus exædificantur, e quibus milites in mediam hostilem navem conjicient vel lapides molares, vel grave ferrum, ut mazas cuspidatas, quibus vel navem confringent, vel subjectos in nave contudent, vel alia in illos profunderent, aut hostium navem incendunt, aut hostes ipsos in navi interficiant. Unaquæque autem triremis oblonga sit, et moderata, duos habens ordines remorum: alium superiorem, alium inferiorem.

8. Ordo unusquisque habeat ad minimum juga viginti quinque, in quibus remiges considerent, unus ad dextram, alter ad sinistram, qui tum armati milites, tum remiges sunt superiores, atque inferiores viri centum; præter hos triremis cen-

(1) Ab αἰχένας, usque ad καὶ στρυπία, codex Laurentianus hinc.

(2) Τελέτρον. Scribe, τερέτρον.

σημείων πείρας, καὶ τῶν καθ' ἑλίον τε καὶ σελήνην γινόμενων σημασιῶν, καὶ δὴ καὶ τῆς τῶν καιρῶν ἐπιπέρας ἀσφαλῆς καὶ ἀκίνδυνος ἀπὸ τῶν

γ'. Κατασκευασθῆναι δὲ καὶ δρόμωνα δὲ ἀρκούντας πρὸς ναυμαχίαν κατὰ τῶν ἀντιστρατευομένων πλωτῶν πολεμίων, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνων διαθέσιν τε καὶ κατάστασιν, καὶ τῶν σῶν ποιήσασθαι τὴν κατασκευὴν δυνατὴν πρὸς ἅπαντα, ἐκείνοις ἀντιμάχεσθαι.

δ'. Ἡ δὲ τῶν δρομῶνων κατασκευὴ μήτε ἄγαν ἔστω παχέα, ἵνα μὴ ἀργοὶ γένωνται ἐν ταῖς ἐλασίαις· μήτε λίαν εἰς λεπτότητα ἐξεργασμένη, ἵνα μὴ ἀσθενῆς οὖσα καὶ σαθρὰ βραδίως ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ τῆς τῶν ἐναντίων συναράξειώς τε καὶ κρούσεως διαλύεται. Ἄλλὰ σύμμετρον ἔχτω τὴν ἐργασίαν ὁ δρόμων, ἵνα καὶ ἐλαυνόμενος μὴ λίαν ἀργός ἔστιν, καὶ κλυδωνιζόμενος, ἢ παρὰ τῶν ἐχθρῶν συγκρουόμενος ἰσχυρότερος διαμένη καὶ ἀρόητος.

ε'. Ἐχέτωσαν δὲ καὶ πάντα τὰ πρὸς ἐξαρτισμὸν δρόμωνος ἀπαρλλειπτα καὶ διπλά, οἷον αἰχένας (1), κώπας, σκαρμούς, σχοινία, κάρρια, καὶ τὰ ἄρμενα δὲ αὐτῶν καὶ κερατάρια, καὶ κατάρτια, καὶ ὅποσα ἄλλα ἢ ναυτικὴ τέχνη πρὸς χρεῖαν ἀπαιτεῖ. Ἐχέτω δὲ καὶ ἐκ περισσοῦ ξύλα τινα ἐγκοιλια, καὶ σανίδας, καὶ στρυπία, καὶ πρίσσαν, καὶ ὑγρόπισσον, καὶ ναυπηγόν, μετὰ πάντων τῶν ἐργαλείων αὐτοῦ, ἕνα τῶν ἐλατῶν οἷον σκεπάρνον, τελέτρον (2), πρίονος, καὶ τῶν ὁμοίων.

ς'. Ἐχέτω δὲ πάντως τὸν σίφωνα κατὰ τὴν πρόραν ἐμπροσθεν χαλκῷ ἡμιπερισμῆνον, ὡς ἔθος, δι' οὗ τὸ ἐσκευασμένον (3) πῦρ κατὰ τῶν ἐναντίων ἀκοντίσει (4). Καὶ ἄνωθεν δὲ τοῦ τοιοῦτου σίφωνος ψευδοπάτιον ἀπὸ σανίδων, καὶ αὐτὸ περιτεταχισμένον σανίσιν, ἐν ᾗ στήσονται ἄνδρες πολεμιστὰι τοῖς ἐπιερχομένοις ἀπὸ τῆς πρόρας τῶν πολεμίων ἀντιμαχόμενοι, ἢ κατὰ τῆς πολεμίας νεώς ὅλης βάλλοντες δι' ὅσων ἂν ἐπινοήσωσιν ὄπλων.

ζ'. Ἄλλὰ καὶ τὰ λεγόμενα ξυλόκαστρα περὶ τὸ μέσον τοῦ καταρτίου ἐν τοῖς μεγίστοις δρόμοισιν ἐπιστήσους περιτεταχισμένα σανίσιν, ἐξ ὧν ἄνδρες τινὲς τὸ μέσον τῆς πολεμίας νηὸς ἀκοντίσουσιν ἢ λέθους μυλικούς, ἢ σίδηρα βαρέα, οἷον μάζας ξιφοειδῆς, δι' ὧν ἢ τὴν ναῦν διαθρύψουσιν, ἢ τοὺς ὑποκειμένους συνθλάσουσιν σφοδρῶς καταφερόμενα, ἢ τε ἕτερον ἐπιχύσουσιν ἢ ἐμπρήσαι δυνάμενον τὴν ναῦν τῶν ἐναντίων, ἢ τοὺς ἐν αὐτῇ πολεμίους θανατῶσαι. Ἐκαστος δὲ τῶν δρομῶνων εὐμήκης ἔστω, καὶ σύμμετρος, ἔχων μὲν τὰς λεγομένας ἐλασίας δύο, τὴν τε κάτω καὶ τὴν ἄνω.

η'. Ἐκάστη δὲ ἔχτω ζυγοὺς τὸ ἐλάχιστον πέντε καὶ εἰκοσι, ἐν οἷς οἱ κωπηλάται καθισθήσονται. Ὅς εἶναι ζυγοὺς τοὺς ἅπαντας κάτω μὲν εἰκοσι καὶ πέντε, ἄνω δὲ ὁμοίως εἰκοσι καὶ πέντε, ὁμοῦ πενήκοντα· καθ' ἕνα δὲ αὐτῶν δύο καθεζέσθωσαν οἱ

NOTÆ.

(3) Ἐσκευασμένον. Scribe, ἐσκευασμένον.

(4) Ἀκοντίσει. Scribe, ἀκοντίσαι.

κωπηλατοῦντες, εἰς μὲν δεξιὰ, εἰς δὲ ἀριστερά, Ὡς A εἶναι τοὺς ἅπαντας κωπηλάτας ὁμοῦ καὶ τοὺς αὐτοὺς καὶ στρατιώτας τοὺς πε ἄνω καὶ τοὺς κάτω ἄνδρας ἑκατόν. Ἐξω δὲ τούτων τὴν κένταρχον τοῦ δρόμωνος, καὶ τὸν τὸ φλάμουλον κατέχοντα, καὶ τοὺς δύο κυβερνήτας τῶν τοῦ δρόμωνος; ἀρχέων, οὓς καλοῦσι καὶ πρωτοκαράβους. Καὶ εἰ τινα θεόν εἰς τὴν τοῦ κεντάρχου ὑπηρεσίαν· τῶν δὲ πικρῶν ἐλατῶν οἱ τελευταῖοι δύο ὁ μὲν ἔστω σιφωνάτωρ, ὁ δὲ ἕτερος ὁ τὰς ἀγκύρας βάλλων κατὰ θάλασσαν· ἔστω δὲ καὶ ὁ πικρῶν ἄνω που τῆς πρώτης καθήμενος ἑνοπλος, καὶ ὁ τοῦ ναυάρχου δὲ ἦτοι τοῦ κεντάρχου κράδβατος ἐπὶ τῆς πρύμνης γινέσθω, ὁμοῦ μὲν ἀφωρισμένον δεικνύων τὸν ἄρχοντα ὁμοῦ δὲ καὶ φυλάττων μὲν καιρῶ συμβολῆς ἀπὸ τῶν βριπτομένων βελῶν παρὰ τῶν ἐναντιῶν, ἐξ οὗ καὶ τὰ ἕκαστα βλέπων πρὸς τὴν χρεῖαν ἀγεσθαι κελεύσοι ὁ ἄρχων τὸν δρόμωνα.

θ'. Καὶ ἕτεροι δὲ δρόμωνες; κατασκευαζέσθωσάν σοι B τούτων μείζονες, ἀπὸ διακοσίων χωροῦντες ἀνδρῶν, ἢ πλείω τούτων ἢ ἐλάττω, κατὰ τὴν χρεῖαν τὴν θέουσαν ἐπὶ καιροῦ κατὰ τῶν ἐναντιῶν· ὧν οἱ μὲν πεντήκοντα τὴν κάτω ἑλάσιαν ὑπορρηγῆσουσιν, οἱ δὲ ἑκατόν πεντήκοντα ἄνω ἐστῶτες ἅπαντες ἑνοπλοὶ μαχήσονται τοῖς πολεμίοις.

ι'. Καὶ εἰ δὲ κατασκευάζεις δρόμωνα ἐλάττω δρομικωτάτους, οἷονε γαλατίας ἢ μονήρεις λεγομένους, ταχινούς καὶ ἐλαφροὺς, οἷσπερ χρῆσθαι ἐν ταῖς βίγλαις καὶ ταῖς ἄλλαις ταχινῶν χρεῖαις.

ια'. Καὶ ἐτέρας δὲ ναῦς ποιήσεις φορτηγούς καὶ ἱππαγωγούς, οἷονε τούλδου δίκτην, αἷτινες τὴν ἀποσκευὴν ἄπασαν τῶν στρατιωτῶν βαστάσωσιν, ἵνα μὴ δι' αὐτὴν βαροῦνται οἱ δρόμωνες, καὶ μάλιστα ἐν C ἀγῶνος καιρῶ. Ὅτε δὲ χρεῖα μικρᾶς δαπάνης, ἢ δπλων, ἢ ἄλλης ὕλης, ἐκείθεν ἀναλαμβάνωσι τὰς διοικήσεις.

ιβ'. Τὸν δὲ τῶν δρομῶνων ἀριθμὸν, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς στρατιωτῶν, ἀνάγκαστόν ἐστι καὶ ἀθλον διορίσασθαι. Ἦ γὰρ κατὰ τὸν καιρὸν χρεῖα πρὸς τὴν τῶν ἀντιμαχομένων πολεμίων δύναμιν, ὡς ἂν ἀπαιτήσῃ καὶ τὸ πλῆθος τῶν δρομῶνων. Καὶ πάλιν τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἐν αὐτοῖς λαοῦ κατὰ τὸ μέγεθος τῶν πλοίων, καὶ τὴν θέουσαν ἐν αὐτοῖς πολεμικῆν ὄπλαισιν οὕτω καὶ ποιήσεις.

ιγ'. Προσέτι δὲ καὶ τὰ σκευεφόρα καὶ ἱππαγωγὰ πλοῖα τοὺς ἐν αὐτοῖς ἀρκοῦντας ἔξουσι ναύτας (5), οὐδὲ αὐτοὺς ἀνόπλους. Ἀλλὰ καὶ τόξα ἔχοντας, καὶ σαγίττας, καὶ ρικτάρια, καὶ εἰ τι χρεῖωδες πρὸς πόλεμον ἕτερον, διὰ τὰς ἀναγκαίας περιστάσεις. Ἐπιφερέσθωσαν δὲ καὶ περιττὰ ὄπλα· ποτὲ γὰρ καὶ λιπόντων ὄπλων, ἐκείθεν οἱ στρατιῶται πορίσονται. Τὰ δὲ τοιαῦτα πλοῖα καὶ ἄρματα ἐχέτωσαν, καὶ μάγγανα, καὶ τὰ ἄλλα ὄπλα πρὸς χρεῖαν, εἰ τύχοι, μήποτε ἐπιλείπουσι διὰ τὸ ὀλιγοῦσθαι αὐτὰ ἐν ταῖς μάχαις. Ἐκτὸς δὲ τῶν στρατιωτῶν ἦτοι τῶν ἄνω ἐλατῶν ὅσοι ἂν εἰσιν ἀπὸ τοῦ κεντάρχου καὶ ἐφεξῆς ἕως τοῦ ἐσχάτου κατάφρακτοι ἔσονται ὄπλα ἔχοντες οἷον σκουτάρια, μέναιλα, τόξα, σαγίττας ἐκ περισσοῦ, σπαθία, ρικτάρια, λωρίκια, κλιθάνια, εἰ καὶ μὴ ὀπισθεν, ἀλλὰ πάντων ἐμπροσθεν· κασσίδας, χειρό-

turio, et qui flammulum tenet, et duo gubernatores colli triremis, quos πρωτοκαράβους vocant, et si quis alius administer centurionis est. Ex iis regibus, qui in puppi sunt, extremi duo sint : alter siphonator, alter qui anchoram in mare jaciatur. Sit et proreta, in summa parte proræ sedens armatus, et navarchi, id est, centurionis grabatus in puppe sit, qui simul separatim a cæteris notet centurionem esse, simul prælii tempore illum a conjectis hostium telis defendat. Quorum loco singula perlustrans, ad omnem usum adduci triremem jubebit.

9. Aliæ triremes iis majores siant, ducentos viros, aut plures vel minores, pro opportunitate locorum temporumque, capientes; e quibus quinquaginta in inferiore remorum ordine locabuntur, centium quinquaginta superius stantes, omnes adversum hostes armati pugnabunt.

10. Triremes minores fabricabis ad cursum celerrimas unum remorum ordinem habentes, quas galeas vocant, agiles et expeditas, quibus ad excubias aliasque celeres causas uteris.

11. Alias præterea naves onerarias, et equiferas parabis, quas impedimentorum loco habebis, quæ apparatus universum militarem gestabunt, ut ne iis rebus triremes aliæ graventur, bellique potissimum tempore. Ubi autem comætu aut armis, aut alia materia opus est, inde ad usum suum depromant.

12. Triremium singularum, militumque, qui in illis vehentur, numerum definire facile non est; temporum enim ipsorum opportunitas ad copias hostium expugnandas, tum triremium numerum, tum militum etiam, omnesque res præterea ad bellum necessarias, indicabit.

13. Naves onerarias, et equestres omnia idonea in se habere oportebit, neque res solum ad navigandum necessarias, sed etiam arcus, sagittas, jacula, et si quid præterea propter res circumstantes ad bellum usum pertinet. Afferantur etiam armorum genera permulta, ut defectis sæpe militibus arma inde suppeditentur. Mangana etiam habeant, reliquaque ejus generis arma, ne militibus horum defectu offensiones magnæ siant. Præter milites autem, et superiores remiges, quicumque cum centurione sunt, reliquique a primo ad extremum, omnes armati sint, et scuta, hastas longiores, arcus, sagittas permultas, spathas, jacula, galeas, thoraces, si non a tergo, ante se saltem habeant; cassides, brachialia, anterioraque corporis omnis in ipsa dimicatione, et concerta-

NOTÆ.

(5) Ἐξουσι ναύτας. Scribebatur, ἔχουσιν αὐτάς.

tione manuum. Qui autem galeas, aut thoraces non habent, omnia hæc ex nervis confecta cum duplicibus canduculis gestent; et hi a tergo caeterorum locati arcubus utantur, et lapides manipulares, quos cochlaces vocant, in triremibus habeant, quos in hostes conjiciant, ac pro armis utantur; lapides enim arma sunt bona et certa.

δρομωνίοις, ὡσπερ κατὰ τῶν πολεμίων βάλλοντες εἰσιν οἱ λίθοι εὐπόριστα καὶ ἀνελλιπῆ.

14. Neque vero sic lapides conjiciant, ut omne virium robur in illis consumant, et de caetero otiose consistant, ne hostes scuta addensantes, et impetum horum excipientes, omnes facile lapides absumant; iis finitis, et convectoribus lapidum fatigatis, conferti exsurgentes spathis et longis hastis se defendere conentur, et robustiores hoc confecto impetu existimati, et fatigatos milites adorti, facile milites fundant atque expugnent; ita enim solent Barbari facere. κεκμηχόσι στρατιώταις ἐπιτεθέντες ἰσχυρότεροι γίνωνται, καὶ ῥαδίως αὐτοὺς κατὰπολεμήσωσι. Φίλει γὰρ τὰ τοιαῦτα τὸ βάρβαρον.

15. Saraceni impetum belli primo excipiunt, ubi hostes jam fatigatos, armisque defectos, aut sagittis, aut lapidibus, aut allis hujusmodi viderint, tum insultant, et perterrefaciunt hostes, et cominus consertis manibus, spathis, hastisque longioribus fortiter ac impetuose invadunt.

16. Itaque hujusmodi cavenda sunt, ac provi- sione opportuna efficiendum est ut hostes potius damnosa accipiant, quam exercitus noster ullum damnum accipiat. Robur enim militum, et numerus telorum conjiciendorum dimetiendus est, et ab initio ad finem usque belli hostium constitutio diligenter perspicienda, atque adeo pugna insti- tuenda est.

17. Ad hæc, imperator, providebis, ut res neces- sarias commeatumque milites habeant, ut ne iis rebus defecti, vel seditionem faciant vel nostra in regione municipes et subjectos sub imperium nostrum vexent, et injuriis tyrannideque opprimant, inedia necessitateque compulsi. Atque, si fieri potest, hostilem celeriter populaberis terram, et omnem illis commeatum inde suppeditabis; præ- fectisque mandabis ut nullum sub dominatu tuo militem injuria afficiat, vel ullum munus ab illo capiat, ne ea quidem quæ consueta munera nomi- nantur. De tua autem dignitate quid dicendum est, qui ne de donis accipiendis cogitare quidem debes, neque donum aliquod ab iis, qui sub te subjecti sunt, sive ditioribus, sive tenuioribus ulla ratione capere?

18. Milites strenuos robustosque et alacres in summa triemis parte potissimum constitue, qui consertis manibus cum hostibus dimicent. Sin quos ex militibus ignaviores esse deprehenderit, eos in inferiorem ordinem remiorum depelle, et si quam

Α φελα, καὶ μάλιστα οἱ ἐμπροσθεν ἐν τῇ προσβολῇ τῆς μάχης κατὰ χεῖρας συμπλεκόμενοι καὶ ἀγωνιζόμε- νοι. Οἱ δὲ μὴ ἔχοντες λωρίκια, ἢ κλιθάνια, πάντως φρετίωσαν τὰ λεγόμενα νευρικά· ἕτερον ἀπὸ διεκλῶν κενδοῦκλων γίνονται. Καὶ οὗτοι ὄπισθεν τῶν ἄλλων σχεπόμενοι τέξοις χρήσονται, καὶ λίθους δὲ χειρο- πληθεῖς πλείστους ἐχέτωσαν ἦτοι κόχλακας ἐν τοῖς οὐδὲν ἦττον τῶν ἄλλων ὅπλων ἀνύσουσιν. Ὅπλα γὰρ

ιδ'. Μὴ μέντοι οὕτω βαλλέτωσαν τοὺς λίθους μό- νον, ὥστε τὴν ἀκμὴν τῆς αὐτῶν θυνάμειος ἐν τούτοις ἐκδαπανῆσαι, καὶ στήναι τοῦ λοιποῦ, ἢ καὶ τὰ ὅπλα τὰ βαλλόμενα ἀποκενῶσαι, μήποτε οἱ ἐναντιοὶ σύ- σκουτα ποιήσαντες, καὶ τὰς βολὰς ὀπισσοῦν δεξιάμενοι, εἶτα τούτων πληρωθέντων, καὶ τῶν βαλλόντων ἀπο- καμόντων, ἀθρόοι ἀναστάντες ἀπάρχωνται ταῖς σπά- θαις καὶ τοῖς μὲν αὐλοῖς (6) ἀμύνασθαι· καὶ ὡσπερ ἀκμαιότεροι τῇ ἀθρόα κινήσει ἀναφανέντες, καὶ τοῖς γὰρ τὰ τοιαῦτα τὸ βάρβαρον.

ιε'. Ὑπομένουσι γὰρ οἱ Σαρακηνοὶ τὴν βίαν τῆς προσβολῆς. Καὶ ὅταν ἀποκαμόντας ἴδωσι, καὶ τῶν ὅπλων κενωθέντας, ἢ σαγιτιῶν, ἢ λίθων, ἢ τινῶν ἐτέρων, τότε ἀναπιδῶντες ὁμοῦ τε καταπλήττουσι, καὶ ταῖς ἐκ χειρὸς ἀπὸ σπαθίων καὶ μεναύλων προσβολαῖς εὐρώστως καὶ ἀκμαιότερον ἐπέρχον- ται.

ις'. Διὸ φυλάττεσθαι χρὴ τὰ τοιαῦτα, καὶ μετὰ τοῦ δέοντος σκοποῦ ποιεῖσθαι τὴν προσβολὴν, ἵνα μᾶλλον οἱ πολέμιοι πάθωσι τὰ πρὸς βλάβην γι- νόμενα, ἢ οἱ ἡμέτεροι στρατιῶται. Δεῖ γὰρ αὐτοὺς τὴν οἰκείαν ἀκμὴν καὶ τὰς βολὰς φυλάττειν ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους τῆς μάχης, καὶ μετρεῖν τῶν ἐναντίων τὴν διάθεσιν, καὶ οὕτως τὴν μάχην δια- τκευάζειν.

ιζ'. Πρὸς τούτοις φροντίσεις, ὡ στρατηγὲ, καὶ τῆς θεούσης τῶν στρατιωτῶν δαπάνης, ὥστε ἔχειν αὐτοὺς τὰ ἀναγκαῖα· ἵνα μὴ τούτων λειπόμενοι ἢ στασιάζου- σιν, ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ ὄντες τοὺς συντελεστάς καὶ ὑπ- ηκόους ἡμῶν τυραννοῦσι καὶ ἀδικοῦσι ὑπὸ τῆς πά- νης (7) τῶν ἀναγκαίων συνελαινώμενοι. Ἄλλ', εἰ γε δυνατὸν, ἐν τάχει τὴν πολεμίαν καταλάβης γῆν, καὶ ἐξ αὐτῆς ἅπαντα τὰ ἐπιτεθῆαι πορίσῃ. Παραγγέλλῃς δὲ καὶ τοῖς ἀρχουσι, μηδένα τῶν ὑπ' αὐτοὺς στρα- τιωτῶν ἀδικεῖν, ἢ τὸ ὀνοῦν δῶρον παρ' αὐτῶν λαμ- θάνειν, ἢ τὰς λεγομένας συνηθείας. Περὶ γὰρ τῆς σῆς ἐνδοξότητος τί χρὴ λέγειν, ὡς οὐδ' ἐνθυμηθῆναι τι τοιοῦτον δεόν, μήτι γε διαπράξασθαι, μήτε δῶρον τὸ ὄλον δῆποτε ἀπὸ μικροῦ ἢ μεγάλου ἀνθρώπου τοῦ ὑπὸ σὲ τελούντος λαμβάνειν τὸ σύνολον;

ιη'. Τοὺς δὲ στρατιώτας ἀνδρείους ἐπιλέγου, καὶ ῥωμαλέους, καὶ εὐπροθύμους· καὶ μάλιστα εἰς τὰ ἄνω τοῦ δρόμωνος ταττομένους, οἵτινες καὶ ἀπὸ χει- ρὸς τοῖς πολεμίοις συμπλέκονται. Εἰ δὲ τινες τῶν στρατιωτῶν ἀνάνδρους ἐπιγῶν, τούτους εἰς τὴν κάτω

NOTÆ.

(6) Καὶ τοῖς μὲν αὐλοῖς. Scribe, καὶ τοῖς μεναύλοις. Quod sit μέναυλον. Vide Glossarium nostrum.

(7) Τῆς πάνης. Scribe, τῆς σπάνης.

ἐλασίαν τέως παράπεμπε, καὶ εἰ ποτὲ τις πληγῆ ἢ ἄπλαγαν superiorēs milites acceperint, eorum loca inferioribus nautis supplebis.

ἔλασιαν τέως παράπεμπε, καὶ εἰ ποτὲ τις πληγῆ ἢ ἄπλαγαν superiorēs milites acceperint, eorum loca inferioribus nautis supplebis.

ἰθ'. Χρὴ δὲ σε πάντως εἰδέναι τὴν ἐκάστου τῶν ὑπὸ σὲ στρατιωτῶν ἕξιν καὶ διάθεσιν, καὶ τὴν ἄλλην πρὸς ἀνδρείαν ποιότητα. Ὅσπερ οἱ κυνηγέται τῶν κυνῶν ἐκάστου τὰς ἐπιτηδεύτητας ἐπιγινώσκοντες ἔχουσιν εὐκαίρως αὐτοὺς πρὸς τὸ βούλονται.

κ'. Οὕτως οὖν διαθήσεις ἕκαστα, καθὼς ἂν συνίδῃς ἀρκούντα πρὸς τὴν προκειμένην ἐκστρατεῖαν τοὺς τε δρόμυνας καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς στρατιώτας, τὰ τε ὄπλα καὶ τὰς δαπάνας, καὶ τὴν ἄλλην ἐν ἑτέροις πλοίοις ἀποσκευῆν ἤτινα οἰονεὶ τοῦλδον ἐν ἀσφαλῆσι τόποις σε χρὴ καθιστῆν, ὅταν καιρὸς ἐπιπέσει σοι μάχης. Καὶ προσέτι, εἰ γε χρεῖα τοιαύτη καλέσῃ, ὥστε καὶ ἵππους ἐν τοῖς ἵππαγωγῶσι πλοίοις πρὸς ἐπιβρίφην κατὰ τῆς πολεμίας ἔχειν τινῶν καβαλλαρῶν. Καὶ ἀπλῶς πάντα ἐξαρτύσας ὁδοιπορήσῃς δεόντως.

κα'. Καὶ πρῶτον μὲν πρὸ τοῦ ἀποκινήσαι ἀγισθῆτωσαν ἅπαντα τὰ φλάμουλα τῶν δρομώνων ἐκάστου διὰ θαλάσσης τῶν ἱερῶν ἱερουργίας καὶ εὐχῆς ἐκτενοῦς πρὸς τὸν τῶν ὄλων θεὸν ὑπὲρ εὐδωξείας τοῦ στρατοῦ, κατὰ τῶν πολεμίων. Ἐπειτα καὶ διαλαλήσῃς πρὸς ἅπαντα τὸν λαὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἰδίως τὰ δεόντα καὶ ἀρμόζοντα τῷ καιρῷ, καὶ οὕτως προθυμοποιήσας τὸν στρατὸν ἀποκινήσεις αἰσίου πνεύματος συμπνέοντός σοι καὶ μὴ ἐναντίου.

κβ'. Οὐχ ὡς ἔτυχε πάντων τῶν δρομώνων πορευομένων, ἀλλ' ἐπιστήσεις αὐτοῖς ἄρχοντας, ἢ κατὰ πέντε, ἢ κατὰ τρεῖς δρόμυνας ἕνα τὸν λεγόμενον κόμητα, ὅστις ναύαρχός τε καὶ ἡγεμὼν τῶν ὑπ' αὐτὸν δρομώνων ὑπάρχων φρονίσει προσεχέστερον περὶ πάντων εὐκόλως, καὶ διατάξει πρὸς ἕκαστα.

κγ'. Οἱ δὲ εἰρημένοι ἄρχοντες ὑπὸ σὲ τελοῦντες ἀπὸ σοῦ καὶ τὰ παραγγέλματα δέξονται, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοὺς μεταδώσουσι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ λεγομένου πλωτρίου ἐπὶ δὲ τῶν θεματικῶν δρομώνων καὶ δρουγγάριοι ἐπιστήσονται, καὶ τουρμαρχαί, καὶ αὐτοὶ τῷ στρατηγῷ ὑποταγήσονται, καὶ τοῖς ἐκείνου παραγγέλμασιν εἰξουσιν.

κδ'. Οὐκ ἀγνοῦ ὅτι περὶ κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ βασιλικοῦ πλωτρίου καὶ οἱ τῶν ἄλλων θεμάτων πλώται στρατηγοὶ δρουγγάριοι ἐκαλοῦντό ποτε τοῖς ἀνω χρόνοις, καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς κόμητες μόνον καὶ κένταρχοι. Ἀλλὰ νῦν εἰς στρατηγίδα ἢ ἐκάστου τῶν δρουγγαρίων ἀρχὴ ἀναβέβηκεν, καὶ καλουμένη ταῖς στρατηγικαῖς καταμερίζεται τάξεσιν.

κε'. Γυμνάσεις δὲ διαφόρως τοὺς τε πλωτμούς στρατιώτας, καὶ αὐτοὺς τοὺς δρόμυνας, ποτὲ μὲν καθ' ἕνα ἕκαστον ἄνδρα, ποτὲ δὲ καὶ κατὰ πλείους, ὥστε ἀντις ἀλλήλων ἐπέρχεσθαι σπαθίους καὶ σκουταρίους χρωμένους. Καὶ αὐτοὺς δὲ ὄλους δρόμυνας κατ' ἀλλήλων ὡς ἐπὶ παρατάξεως ἐπερχομένους καὶ ποτὲ δεσμοῦντας, ποτὲ δὲ ἀπολύοντας καὶ διαφόρως κατ' ἀλλήλων προσβάλλοντας, ποτὲ δὲ ἀκοντοῖς ὠθοῦντας τὰ πλοῖα τῶν ἐναντίων, ὥστε μὴ πλησιάζοντας δεσμεῖν. Οὐ γὰρ ἀεὶ τὸ διὰ καμάκων σιδηρῶν δεσμεῖν

19. Uniuscujusque militis tui habitus, affectus, reliquosque mentis vigor cognoscendus est, quemadmodum venatores canis uniuscujusque naturam cognitam habentes, ad omnem opportunitatem illis utuntur.

20. Ita igitur institues omnia, quemadmodum ad propositam militiam idonea esse videbuntur, triremes, et milites, arma et commeatum, reliquosque omnem apparatus : quem quasi tuldum in tuto collocabis, ubi praelium speraveris futurum. Quod si necesse fuerit, ut equos aliquos habeas, in navibus equiferis cum equitibus aliquot pones, omniaque ad bellum præparans idonee iter facias.

21. Et priusquam ad classem procedas, precibus ac piis votis se mutuo milites Deo commendent, et bonum prosperumque iter adversum hostes precentur. Deinde universam plebem simul, et præfectos seorsim adhortaberis, ut officia sua sedulo industrieque faciant : et omnes quantum fieri potest animabis, et vento secundo stante solves.

22. Temere ac fortuito triremes ne procedant, sed tribus, aut quinque triremibus præfectum unum deliges, quem comitem appellabis, qui omnium subse triremium dux futurus est, et diligenter facili- que omnia instrues, quæ ad hastas triremesque pertinent.

23. Præfecti qui sub te sunt abs te mandata accipient, reliquisque qui sub eorum potestate sunt tradent. Atque hæc de regia classe. Reliquarum copiarum triremibus drungarii, id est, tribuni et turmarchæ prædicentur, qui et ipsi imperatori subjecti erunt, et illius imperatis obtemperabunt.

24. Neque sane ignoro, quod ad similitudinem regis classis, reliquorum auxiliorum præfecti drungarii antiquis temporibus vocabantur, et qui sub illorum dominatu fuerunt, comites centurionesque olim vocabantur. Sed nunc drungariorum singulorum dignitas ad nomen imperatorium pervenit, et sic nunc cum appellatur, in acies imperatorias dividitur.

25. Nautas ipsos, et triremes exercebis interdum sigillatim unumquemque : interdum junctas complures, ut se mutuo invadant, et gladiis scutisque utantur ; integrasque triremes quasi ad aciem instructam adhibebis, interdum inter se mutuo illigatas, interdum solutas, et diversis modis in se mutuo irruentes. Interdum longis hastis naves hostium depellant, ut ne prope accedentes naves committantur, et ingentia ex eo pericula consequantur. Omnibusque modis exerceantur quem-

admodum dignitas tua judicaverit hostes cum illis dimicare velle, ut ad strepitus, clamores, reliquosque motus bellicos assuefiant, neque confestim perturbentur, aut inscita: et præter opinionem in hæc incurrant.

καὶ τὴν ἄλλην κίνησιν τοῦ πολέμου, καὶ μὴ θραῶνται, ὡς ἀγυμνάστους καὶ ἀθρόον καὶ παρὰ δόξαν ἐπὶ ταῦτα ἐρχόμενοι.

26. Sic igitur exercitati instructique in acie procedentes navigent: tantum a se mutuo in cursu distent, ut ne se mutuo impediatur in cursu maritimo, tum in tempestatibus ingravescentibus, et ventorum flatibus. Aciei instructæ et exercitatæ in morem prodeant, et in appulsibus ad terram ordinate classem instruant, et ad stationem aliquam se applicantes, sine ulla confusione ad litus, ad portum, ad locum portuosum veniant, ut si aliqua tempestas in salo oriatur, minus afflicentur.

27. Venti flatus ex signis astrorum prænoscedus tibi est, et locus ad quem applicabis eligendus: et nisi aliqua gravis urgeat necessitas, sine aliquo secundo vento aut tranquillitate et tuta spe salutis, in perturbatam aliquam navigationem ne te conjicias; sed significationes astrorum quas nautæ observarunt, reliquaque quæ ad hanc rem idonea sunt observabis, atque ita iter tuum institues.

28. In castris ponendis, si ad tnam ipsius applicis terram, nullumque timorem hostium habes, ordinate ibi requiescant milites, neque die aut nocte indigenarum quemquam ledant, aut injuriam ullam inferant, aut fruges diripiant, aut agros populentur.

29. Si propo hostilem terram fueris, aut hostes prope adfuturos metuis, excubias eminens habere oportet tum mari tum terra, et vigilantem esse, et ordine instructum, paratumque ad dimicandum: multæ enim sunt hostium insidiæ: et si terra te invenerint procedentem, vim afferent tibi, si quam possint, et naves incendunt: vel per mare noctu aut interdiu irruptionem in te facient, quod si imparatus ab illis paratis invenire, facile ab illis opprimere: sin paratus fueris, irrita atque inanis omnis illorum irruptio erit.

30. Quoniam vero horum satis jam mentionem feci, age de cætero, quemadmodum irruptiones, atque aciem instructam in dimicatione parabis, paucis explicabo, sicut in terrestribus copiis instrucendis antea feceramus.

31. Quando igitur bellum tempus imminere tibi videtur, congregatis militibus per acies, et cohortes, legantur illis militares multæ, quæ a nobis antea, cum de terrestribus copiis agebamus, commemoratæ sunt; verbisque illos idoneis cohortaberis ad pericula suscipienda, ut partim suppliciorum timore, partim tua cohortatione atque incitatione strenui fortesque fiant, et in ipso dimica-

Α ἀλλήλους τοὺς ἀντιπολεμοῦντας χρῆσιμον διὰ τοὺς ἀφύκτους ἀναγκαιοῦσιν κινδύνους. Καὶ ἐτέρως δὲ γυμναζέσθωσαν ὡς ἂν ἐπιθάλη ἢ σὴ ἐνδοξότης τὰς κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐνδεχομένας ἐπινοίας, ὡς ἂν ἐντεῦθεν ἐθίζωνται πρὸς τοὺς κτύπους καὶ τὰς βολὰς, ὡς ἀγυμνάστους καὶ ἀθρόον καὶ παρὰ δόξαν ἐπὶ ταῦτα

κς'. Οὕτως οὖν γυμνασθέντες καὶ διατεθέντες πλεούσους ἐν τάξει συνηγμένοι τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον ἀλλήλοις μὴ ἐμποδίζειν ἐν ταῖς ἐλασίαις, καὶ ἐν ταῖς, ὡς εἰκός, κατὰ θάλασσαν ὑπὸ τῶν ἀνέμων βίαις. Ἄλλ' οἶονεὶ τις παράταξις γεγυμνασμένη, οὕτω πορευέσθωσαν, καὶ ἐν ταῖς ὁρμησίαις τῶν ἀπλήκτων εὐτάκτως τὸν κατάπλου πεισίσωσαν, καὶ καταγέτωσαν ἐνορδίως ἐξορμῶντες πρὸς τὴν ξηράν, ἢ εἰς λιμένα πάντως, ἢ εἰς ὑφορμον τόπον, ἐν ᾧ ζάλης συμβαινούσης οὐ κλυσθήσονται.

κζ'. Δεῖ δὲ σε καὶ τοῦ ἀνέμου τὴν ἐπιφορὴν προεἶδέναι διὰ τῶν σημείων κατὰ τὸν καιρὸν. Καὶ πρὸς ταύτην καὶ τὸν τόπον τῆς ὁρμησίας ἐκλέξασθαι. Καὶ εἰ μὴ τις κατεπεῖγει ἀνάγκη, μὴ ἀνευ πνεύματος αἰσίου καὶ γαλήνης, καὶ ἀσφαλοῦς ἐλπίδος σωτηρίας ἐπιβρίπτειν σεαυτὸν εἰς ἀνεπιτήδειον πλοῦν. Ἄλλ' ὑφορᾶσθαι καὶ τὰς λεγομένας παρὰ τῶν ναυτικῶν παρασημασίας τῶν ἀστρῶν, καὶ ὅσα ἄλλα συμφέροντα, καὶ οὕτω ποιεῖσθαι τὴν πορείαν.

κη'. Ἐν δὲ τοῖς ἀπλήκτοις, εἰ μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ ὁρμῆϊ χώρᾳ, καὶ μηδένα φόβον ἔχεις ἀπὸ τῶν πολεμίων, καὶ οὕτω μετ' εὐταξίας ἀναπαύεσθαι τὸν στρατὸν καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ μηδένα τῶν ἐπιχωρίων βλάπτοντας, ἢ ἀδικούντας, ἢ καρποὺς ἀρπάζοντας, ἢ φθειρόντας.

κθ'. Εἰ δὲ ἐν τῇ πολεμίᾳ γῆι πλησιάζεις, ἢ πολεμίους παρῆναι που ἐλπίζεις, πάντως χρεῶν σε καὶ βίβλας ἔχειν μακρόθεν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Καὶ ἀγρύπνως διατελεῖν καὶ κατησφαλισμένον καὶ ἔτοιμον εἶναι πρὸς παράταξιν· πολλὰ γὰρ αἱ τῶν πολεμίων ἐπιβουλαί· καὶ γὰρ ἢ κατὰ γῆς εὐρόντες σε ὁρμῶντα βιάσονται. Εἰ τύχοι δὲ εὐπορήσαντες καὶ τὰς ναῦς ἐμπρήσουσιν. Ἢ διὰ θαλάσσης ἀναφανέντες προσβολὴν ποιήσονται νυκτὸς ἢ ἡμέρας. Καὶ ἐὰν μὴ ἔτοιμος ἐν ἐτοιμοῖς εὐρεθῆς, προτερήσουσιν οἱ ἐναντίοι κατὰ σοῦ. Εἰ δὲ σε ἔτοιμον εὐρήσουσιν, D ἀπρακτος αὐτοῖς ἢ ἐπιβουλή γενήσεται.

λ'. Ἐπεὶ δὲ τούτων συμμέτρως ἐμνήσθημέν τε καὶ διαταξάμεθα, φέρε λοιπὸν καὶ ὅπως παρατάξεις, καὶ τὰς προσβολὰς τὰς ἐν ταῖς μάχαῖς ποιήσεις, ὡς ἐν συνόψει διορισώμεθα· καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν ταῖς κατὰ γῆν πολεμικαῖς προσβολαῖς ἄνω που διαταξάμεθα.

λα'. Ὅταν τοίνυν ἐλπίζηται σοὶ πολέμου καιρὸς, ὦ στρατηγέ, συλλοβόντων τῶν στρατιωτῶν κατὰ τὰς τάξεις· ἐκάστην διηρημένως ὑπαναγνωσθήσεται αὐτοῖς τὰ στρατιωτικὰ ἐπιτεῖμα. Ἄπερ ἡμῖν ἐν τῷ περὶ τῆς κατὰ γῆν στρατιωτικῆς γυμνασίας εἰρηται, καὶ ἐπιβρώσεις αὐτοῦς λόγοις προσήκουσι παρορμῶν καὶ ἐπαλειφῶν πρὸς τοὺς ἀγῶνας· ἵνα τὸ μὲν διὰ τὸν φόβον τῶν ἐπιτεμίων, τὸ δὲ διὰ τὴν τῆς σῆς ἐν-

δοξότητος παραίνεσιν, ἀνδρείοι, καὶ εὐτολμοὶ γέ-
ωνται, καὶ ἐν τοῖς μάλλοισι πολέμικοις κινδύνοις
ἐκ χειρὸς ἀγωνιζόμενοι.

λβ'. Χρὴ δὲ σε μᾶλλον δι' ἐφόδων μὲν καὶ ἄλλων
ἐπιτηδευμάτων τε καὶ στρατηγημάτων μεθοδεύειν
κατὰ τῶν πολέμων, ἢ δι' ὅλου τοῦ ὑπὸ σὲ πλωτμοῦ
στόλου, ἢ διὰ μέρος αὐτοῦ. Μὴ μέντοι χωρὶς
ἀνάγκης μεγάλης ἐπὶ τοῦτο καταπειγούσης εἰς δη-
μόσιον πόλεμον σεαυτὸν ἐπιβρίπτειν. Πολλὰ γὰρ τὰ
τῆς λεγομένης τύχης ἀντίβροπα, καὶ τὰ τοῦ πολέμου
παράδοξα.

λγ'. Διὰ τοῦτο χρὴ σε δεῖ παραφυλάττεσθαι, καὶ
μὴ πρὸς δημοσίας, ὡς εἴρηται, παρατάξεις ἀποθρα-
σύνεσθαι, μάλιστα ἐν πλοίοις. Ὅπου δεσμοῦντων
ἀλλήλους ἀφυκτος ἢ ἐκ χειρὸς γίνεται καὶ βίατα ἢ
μάχη, καὶ οὐκ ἔστι δυνατόν τοῦ συμφέροντος ἐπι-
λῆψεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν φυλάττεσθαι, εἰ μὴ ἄρα
θάρρητις καὶ τῷ πλήθει τῶν δρομίωνων, καὶ τῇ ἀνδρείᾳ
καὶ κλίσει καὶ προθυμίᾳ τῶν στρατιωτῶν καθυπέρ-
τερος εἶναι τῶν πολέμων.

λδ'. Οὔτε γὰρ πλῆθος πλοίων, οὔτε μέγεθος κατ-
ορθώσει πόλεμον, εἰ μὴ τοὺς ἐν αὐτοῖς πολεμοῦντας
ἔχουσιν εὐψύχους καὶ ῥωμαλέους καὶ προθύμους εἰς
τὴν κατὰ τῶν ἐναντίων ἐγγείρησιν, καὶ πρό γε τοῦ-
των εἰ μὴ τὴν θέλαν εὐμένειαν καὶ συμμαχίαν ἔχουσι
διὰ καθαρότητος· βίον καὶ δικαιοσύνης. Πρὸς τε τοὺς
συντελεστάς καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους, εἰ τίς ἐστι, τὸ
μηδὲν ἀνόσιον ἐν τοῖς ἀιχμαλώτοις διαπράττεσθαι (8)
ἢ αἰσχροῦν, ἢ ἀφιλόνητον. Καὶ τὸ μὴ ἀδικούμενον
μὴ ἀδικεῖν, τοὺς δὲ ἀδικούντας μετὰ τῆς τοῦ [Θεοῦ]
βοηθείας ἀνταμύνεσθαι.

λε'. Ἐὰν δὲ πάντως ἀπαιτεῖται καὶ μάχης καιρὸς,
διατάξεις τοὺς δρόμους ποικίλους καὶ διαφόρους,
καθὼς ἂν ὁ τε καιρὸς καὶ ὁ τόπος ἀπαιτῇ. Ὅστε ἐὰν
θάρρητις καθυπέρτερος εἶναι τῶν πολέμων, ὡς μοι
εἴρηται, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς μάχην συμβαλεῖν, ὡς
ἐλπίζων αἰρήσειν αὐτοὺς, μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ σου γῆι πλη-
σίον ποιήσης τὴν μάχην, ἐν ἣ ἐλπίζουσιν οἱ στρα-
τιώται, τὸ δὴ λεγόμενον, καταξυλώσαντες σωθῆναι.
Ἄλλὰ μᾶλλον πλησίον τῆς τῶν ἐναντίων γῆς. Ἴν' αὐ-
τοὶ τὴν σωτηρίαν ἐλπίζαντες ἐν τῇ ἰδίᾳ γῆι τὴν φυγὴν
παρὰ τοὺς ἀγῶνας προτιμήσωνται. Στρατιώτης γὰρ
εἰς δεξιάν ἐν ἀνάγκῃ πολέμου περιπίπτων τὴν σω-
τηρίαν διὰ τῆς φυγῆς ἐλπίζει, καὶ ταχέως ῥίψει τῆ
ῥπλα, καὶ οὐδὲν αὐτῆς προτιμήσεται. Ὅλιγοὶ γὰρ οἱ
ἐν καιρῷ παρατάξεως τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ ἀδόξως
φυγεῖν προκρίνοντες, εἴτε ἐν τοῖς Βαρβάροις εἴπησι,
εἴτε ἐν τοῖς Ῥωμαίοις.

λς'. Πρὸ δὲ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας· χρὴ σε βου-
λεύεσθαι μετὰ τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχόντων τί δεῖ πράξειαι,
καὶ ἔπερ ἀναφανῆ διὰ τῆς κοινῆς γνώμης χρῆσιμον,
τοῦτο στοιχεῖσαι, καὶ παραγγεῖλαι τοῖς ἄρχουσι τῶν
δρομίωνων, ὥστε αὐτοὺς εἶναι ἐτοιμοὺς ἐκτελέσαι
τὰ βουλευθέντα, εἰ γε ἄρα μὴ ἀπαντήσῃ γνώμη
ἐναντία ἐκ τῆς ἐξουσίας (9) τῶν πολέμων, ἀλλὰ
καὶ τότε ἐτοιμοὺς εἶναι πάντας ἀφορῶντας εἰς

tionis discrimine cominus alacriter manus con-
nerant.

32. Incursionibus allisque molitionibus impera-
toris adoriendi potius hostes sunt, quam universa
navali classe, vel aliqua ejus ingenti quasi turma,
nisi aliqua gravis necessitas ad hoc impulerit; ne-
que enim apertam in dimicationem teipsum conjici-
as. Multa enim fortunæ momenta sunt, et casus
belli, nec opinati.

33. Propterea sedulo abs te cavendum est ne, ad
publicam aciem instruendam, quemadmodum dixi,
inciteris. Navibus enim inter se vinclis, perdiffici-
lis et inevitabilis quædam præliandi necessitas im-
ponitur, neque, quod maxime ex usu tuo sit, pô-
teris efficere. Ista igitur cavenda sunt, nisi si fides
tum multitudini trirremium, tum armaturæ, tum
fortitudini, tum alacritati militum, ut hostibus su-
prior sis.

34. Neque enim navium multitudo aut magnitudo
bella conficit, nisi milites habeant strenuos, fortes,
et ad hostes invadendos alacres, aut, quod
maximum, nisi divinum præsidium benevolentiam-
que habeant, tum puritate, tum integritate vitæ
conciliatam; et erga municipales hostes justitiam
colas: nihil impium, aut turpe in captivos illorum
patres, aut inhumanus sis, cumque, qui nullam
tibi injuriam intulit, ne lædas, qui injuria te affe-
cerit eum cum Dei benevolentia repelias.

35. Si omnino prælii tempus id exigat, variis et
diverse triremes instrues pro temporum locorum-
que ratione. Itaque, si confidis te esse superiorem
hostibus, quemadmodum prædixi, atque ideo cum
illis conflare velis, quasi in spem capiendorum
hostium veniens, ne in tua ipsius terra prælium
committas, in qua sperant milites, juxta vetus pro-
verbium, si tantum hastas desigant servari, sed
prope hostilem terram potius, ut hostes salutem
sperantes, sua in terra fugam dimicationi antepo-
nant. Miles enim in formidinem aliquam ipso tem-
pore prælii incidens, et fuga se salutem quæsitum
putans, facile arma abjicit, nihilque fugæ
præponit; pauci enim sunt, sive Romanos, sive
Barbaros spectes, qui mortem fugæ ingloriæ at-
que inhonestæ, tempore prælii anteponunt.

36. Ante belli diem deliberatio quædam cum
præfectis capienda est, quidnam faciendum sit,
et quod communi sententia videtur esse optimum
illud constituas, et præfectis trirremium mandabis,
ut ad imperata facienda prærompti sint. Quod si con-
traria aliqua sententia ex hostium incursione in-
tervenerit, tum omnes in tuam trirremem intuean-
tur, et parati sint ex eo signum aliquod capere,

NOTÆ.

(8) Διαπράττεσθαι. Scribe, διαπλάττεσθαι.

(9) Φόδευ. Scribe, ἐφόδου.

quid facto opus sit : quo signo ostenso, omnes ad illud explendum quod signo ostenditur se parent.

57. Præ cæteris omnibus, triremem habeas eximiam, et delectos in ea milites, magnitudine, strenuitate, crassitudine aliis antecuntem, atque adeo universæ aciei caput : tibi tamen triremem facias, qualem πάμφυλον nominant.

των διαφέροντα, ὡς ἄτε κεφαλῶν τινα τῆς παρατάξεως ἀπάσης· καὶ καταστήσαι τὸν τῆς οἷς ἐνδοξότητος τοιοῦτον δρόμωνα, τὸ δὴ λεγόμενον πάμφυλον.

38. Similiter reliqui sub te præfecti, quicumque sub se triremes habent, viros ex illis optimos eligant, et in suis secum triremibus habeant, ut et illi cæteris præsent. Isti omnes ac reliqui præterea in tuam intueantur triremem, et ab ea belli tempore regantur, nisi quid aliud interea cadat, quod alia via ad conficiendum egeat.

39. Signum aliquod in tua triremi, sive flammulum, sive aliud quiddam cælo aliquo in loco sit, ut tu eo significare possis, quid facto opus sit : æ cæteri hoc a te propositum negotium suscipiant, sive configendum in bello sit, sive a bello discedendum, sive in circuitionem hostium evolvendam, sive ad afflictæ partis præsidium accurrendum, sive cursum tardare, sive ad celeritatem incitare, sive insidiæ faciendæ, sive ex insidiis adoriendi sint, sive quæ alia signa e triremi tua proficiuntur, omnia ea intuentes in tuam triremem explent.

40. Neque enim eo tempore vel voce vel buccina præcipere possis quæ facto opus sunt : quia magnus tumultus, marisque fragor, cæterisque strepitus, et triremium concursus, atque commissio, et quod maximum, clamor hominum præliantium, illa ut exaudiantur impediunt.

41. Signum autem monstrabitur, si directum stet, vel ad dextram aut lævam inclinetur, aut perpetuo agitur aut elevetur, aut deprimatur, aut omnino detrahetur, aut commutetur, aut caput vertexque ejus, ut diversum videatur, vel figuris coloribus, ut olim fieri solebat, immutetur. Nam belli tempore configendi signum habebant, quod φοινικίδα appellabant. Erat autem camelacion, hasta longiore elevatum, rubro colore, atque alia quædam hujusmodi. Sed tutius fortassis sua ipsius manu hæc signa demonstrabuntur.

τινὰ ὁμοιοτρόπως ὑποδεικνύμενα. Ἀσφαλότερον δὲ χθίσταται.

42. Ita tibi sit consuetudo horum signorum exercitata, ut omnes sub te præfecti, quicumque triremibus præfecti sunt, certam horum signorum notationem habeant, tum qua de causa fiat unumquodque, et quando quomodoque intelligant, ut istis rebus bene exercitati, usus ipsius tempore parati sint ad cognoscenda et agenda ea quæ istis præcipiuntur.

τὸν σὸν δρόμωνα, ὥστε ἐξ αὐτοῦ λαβεῖν σημεῖον εἰ εἰ ἄρα πρᾶξει δεῖ, καὶ τούτου δοθέντος ὁξέως γενέσθαι τὸ ὑποδειχθέν.

λζ'. Πάντως γὰρ δεῖ σε, ἔ στρατηγῆ, δρόμωνα ἔχειν τὸν ἴδιον ἐξ ἀπαντος τοῦ στρατοῦ ἐπιλέκτους ἔχοντα τοὺς στρατιώτας, μεγέθει, καὶ ἀνδρείᾳ, καὶ ἀρετῇ, καὶ τῇ ἄλλῃ πανοπλίᾳ διέχοντας· καὶ τὸν δρόμωνα δὲ μεγέθει καὶ ταχύτητι τῶν ἄλλων ἀπάντητος, καὶ καταστήσαι τὸν τῆς οἷς ἐνδοξότητος τοιοῦτον δρόμωνα, τὸ δὴ λεγόμενον πάμφυλον.

λη'. Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ὑπὸ σὲ ἀρχοντας, ὅσοι ἔχουσιν ὑπ' αὐτοὺς τινὰς δρόμοντας, ἐξ αὐτῶν ἐπιλέξασθαι ἀνδρας, καὶ ἔχειν ἐν τοῖς οικείοις, ὥστε καὶ αὐτοὺς διαφέρειν τῶν ἄλλων. Καὶ τούτους δὲ πάντας, καὶ τοὺς λοιποὺς πρὸς τὸν σὸν ἀποδέχεσθαι δρόμωνα, καὶ παρ' αὐτοῦ ρυθμίζεσθαι κατὰ τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν, εἰ μὴ γε ἄρα ἕτερόν τι παράδοξον τῶν βεβουλευμένων ἀναφανῆ, καὶ δέηται μεθόδου ἑτέρας.

λθ'. εἶναι δὲ σημεῖον ἰσάμενον ἐν τῷ σὴ δρόμωνα, εἴτε βάνδον, εἴτε φλάμουλον, εἴτε τι ἕτερον, εἰς τόπον περίοπτον, ἵνα δι' αὐτοῦ σημαίνοντός σου εἰ δεῖ πράττειν, εὐθέως ἐπιλαμβάνονται τοῦ δόξαντος ἔργου οἱ λοιποὶ, εἴτε συμβάλλειν εἰς πόλεμον χρῆ, εἴτε ἀναχωρεῖν ἀπὸ πολέμου, εἴτε ἐξελεῖσθαι εἰς κύκλωσιν κατὰ τῶν πολεμίων, εἴτε εἰς βοήθειαν καταπονουμένου μέρους συνδραμεῖν, εἴτε ἀργήσασθαι τὴν ἔλασιν, εἴτε ἐπιδοῦναι εἰς τάχος τὴν κίνησιν, εἴτε ἐγκρούματα δεῖν γενέσθαι, εἴτε ἀπὸ ἐγκρούματος ἐξελεῖσθαι, ἢ ἄλλα τινὰ καθ' ἕκαστα ἀπὸ σημείων τοῦ σὸυ δρόμωνος ἀπαντα ὑποδέχεσθαι ἀφορῶντας ὅπως δεῖν ποιεῖν.

μ'. Οὐ γὰρ δύναται τις ἐν τοιοῦτῳ καιρῷ ἀπὸ φωνῆς ἢ βουκίνου παραγγέλλειν τὰ δεόντα, διὰ τε τὸν θροῦν, καὶ τὸν τάραχον, καὶ τὸν τῆς θαλάσσης ἤχον, καὶ τὸν ἄλλον κτύπον τῆς τε συγχρούσεως καὶ κωπηλασίας τῶν δρομώνων, καὶ πολλῷ μᾶλλον τῆς βοῆς τῶν πολεμούντων.

μα'. Τὸ δὲ σημεῖον ὑποσημαίνεται, ἢ ὀρθὸν ἰσάμενον, ἢ ἐπὶ δεξιᾷ, ἢ ἐπὶ ἀριστερᾷ κλινόμενον καὶ ἐπὶ δεξιᾷ πάλιν ἢ ἐπ' ἀριστερᾷ μεταφερόμενον, ἢ τινασσόμενον, ἢ ὑψούμενον, ἢ ταπεινούμενον, ἢ ὄλιως ἀφαιρούμενον, ἢ μετατιθέμενον, ἢ διὰ τῆς ἐν αὐτῷ κεφαλῆς ἄλλοτε ἄλλως φαινομένης ἀλλασσόμενον, ἢ διὰ σχημάτων, ἢ διὰ χρωμάτων, οἷον ποτε τοῖς παλαιοῖς ἐπράττετο. Ἐν γὰρ πολέμου καιρῷ σημεῖον εἶχον τῆς συμβολῆς ἀφροντες τὴν λεγομένην φοινικίδα. Ἦν δὲ τὸ λεγόμενον καμελακίον ἐπὶ κονταρίου ὑψούμενον, ἐρυθρὸν τὴν χροιάν, καὶ ἄλλα τάχα διὰ τῆς σεαυτοῦ χειρὸς τὰ σημεῖα ὑποδει-

μβ'. Καὶ οὕτως ἔστω σοι ἡ ἐνέργεια, ἔ στρατηγῆ, τῶν τοιοῦτων σημείων γεγυμνασμένη, ὥστε πάντας τοὺς ὑπὸ σὲ ἀρχοντας, ὅσοι δρομώνων ἡγοῦνται, ἔχειν τὴν πείραν ἀσφαλῆ τῶν τοιοῦτων ὑποδειγμάτων, καὶ διὰ τί γίνεται ἕκαστον, καὶ πότε, καὶ πῶς, καὶ μὴ διασφάλισθαι· ἵνα περὶ ταῦτα καλῶς ἐγγυμνασάμενοι ἐν καιρῷ χρείας ἔτοιμοι γέωνται πρὸς τὸ διαγινώσκειν αὐτὰ, καὶ πράττειν τὰ δι' αὐτῶν κελεύμενα.

μγ'. Τὴν δὲ τῶν δρομώνων παράταξιν ἐν καιρῷ Ἀ προσβολῆς, εἴ γε ἄρα, ὡς εἴρηται, τοσαύτη πάρεστιν ἀνάγκη, ἢ κατὰ χεῖρας τὴν νίκην ἐλπίζεις, ποιήσεις καθὼς ἂν συνίδῃς ἀρμόδιον τῷ καιρῷ καὶ τῷ τόπῳ πρὸς τὴν τῶν πολεμίων παρασκευὴν καὶ παράταξιν. Οὐ γὰρ νῦν ἐστὶ λέγειν ἀσφαλῶς περὶ τῶν τότε μελόντων ἀπαντήσεσθαι.

μδ'. Ποτὲ μὲν μνηοειδῶς οἶον ἡμικυκλίου τάξιν, τοὺς μὲν ἄλλους δρόμωνας ἐγθεν κάκειθεν, οἶον κέρατά τινα ἢ χεῖρας καὶ μάλιστα ἐν τῷ ἄκρῳ προάγοντας τοὺς ἀκκιμωτέρους καὶ μελίζοντας. Ἐν δὲ τῷ κοίλῳ τοῦ ἡμικυκλίου οἰονεῖ τινα κεφαλὴν τὴν σὴν ἐνδοξότητα, ὥστε πάντα περισκοπεῖν, καὶ διατάττειν, καὶ διοικεῖν, καὶ εἴ που δεῖ καὶ βοηθείας, ἐπικουρεῖν μεθ' ὧν ἂν βούλῃ ἐπὶ τούτῳ εὐκαιρούντων. Τὸ δὲ σχῆμα τὸ μνηοειδὲς γινέσθω, ὥστε τοὺς ἐμπύπτοντας πολεμίους ἐντὸς ἀποκλείεσθαι τῆς κυκλώσεως.

με'. Ποτὲ δὲ παρατάξεις κατὰ μέτωπον ἐπ' εὐθείας, ὥστε χρεῖας καλοῦσης ἐπιπίπτειν τοῖς πολεμίους κατὰ πῦρρον, καὶ διὰ τοῦ πυρρὸς τῶν σιφώνων ἐμπυρρίζειν τὰς ἐκείνων ναῦς.

μς'. Ποτὲ δὲ καὶ εἰς διαφόρους μερίζεσθαι παρατάξεις, ἦτοι δύο, ἢ τρεῖς κατὰ τὴν ποσότητα τῶν ὑπὸ σὲ δρομώνων. Καὶ τῆς μιᾶς παρατάξεως συμβαλοῦσης, ἢ ἄλλη εἰσπεσῆται κατὰ τῶν πολεμίων ἤδη ἐμπεπλεγμένων, ἢ ὀπισθεν, ἢ κατὰ πλευράν, καὶ διὰ τῆς βοηθείας τῆς ἐπελθοῦσης κατ' αὐτῶν ἀπέπλωσιν οἱ πολέμοιοι τοῦ τόνου.

μζ'. Ποτὲ δὲ καὶ δι' ἐγχυρίματος. Ἀποπλανωμένων γὰρ τῶν πολεμίων καὶ ἐμπιπτόντων, ὡς ὀλίγοις ἀναφανὲν ἀθρόως τὸ ἐγχυρίσμα καὶ θροῆσαν αὐτοὺς, ἐκλύσει τὸν τόνον τῆς ἐνστάσεως. Ἄλλοτε δὲ δι' ἐλαφρῶν καὶ ταχινῶν δρομώνων συμβαλλόντων αὐτοῖς καὶ προσποιοῦμένων φυγεῖν κάκεινων ἐν τῇ θιώξει κοπομένων, καὶ βιαζομένων μὲν, μὴ καταλαμβανόντων δὲ τοὺς φεύγοντας, ἢ καὶ τινων τῆς συνεχείας ἀποτεμνομένων ἕτεροὶ σου δρόμωναί ἀκοποὶ καὶ ἀναπαυμένοι κατὰ τῶν κατασκόπων ὀρμησαντες αἰρήσουσιν αὐτούς· ἢ εἰ καὶ τὰ δυνατὰ τῶν ἐγχορῶν πλοῖα παρελθεῖν ἰσχύσας τις τοῖς ἀσθενεστέροις ἐπιτεθῆ· ποτὲ δὲ συμβαλὼν καὶ ἰκανῶς ἐκ χειρὸς πολεμήσας ταῖς ἐναντίας ναυσὶ μέχρι ἄκρας κοπώσεως, ἀποπλήξει μὲν τοὺς δρόμωναί, ἑτέρους δὲ πάλιν ἐπαφήσεις τοῖς πολεμίους εὐρώστους τοῖς κεκοπωμένοις καὶ ἐκλυθεῖσι τὸν τόνον ἀπὸ τῆς μάχης, καὶ οὕτως τὴν κατ' αὐτῶν νίκην περιποιήσῃ, μάλιστα καὶ τοῦτο γίνεται, ὅταν περιτεύῃς αὐτοὺς τῷ πλήθει τῶν δρομώνων ὑπὲρ τοὺς πολεμίους.

μη'. Ποτὲ δὲ φυγεῖν προσποιοῦμενος μετὰ δρομώνων ταχινῶν πρὸς θιώξιν ἐκκαλέσῃ τοὺς πολεμίους κατὰ πῦρρον ἔχων αὐτοὺς. Κάκεινων ὀρμησαντες διώκειν διαλύσουσι τὴν τάξιν αὐτῶν. Καὶ οὕτως ἀνθυποστρέψας τάχος διεσπαρμένοις τοῖς διώνουσι, μάλιστα καὶ πλέον ἐκσίνων δρόμωναί ἔχων, ἐπέλθῃς αὐτοὺς κατὰ πῦρρον καὶ ἢ καθ' ἓνα, ἢ κατὰ δύο

43. Triremium instructionem conflictationis tempore, si quidem tanta adsit necessitas ut necessario manus conserendæ sint, aut si victoriam te comparaturum speraveris, quemadmodum loco et tempori idoneum ad hostium apparatus instructionem indicaveris, ita instrues. Neque enim hoc loco dici potest, quid futurum, aut usu venturum sit.

44. Interdum enim lunabis classem, id est, ad semicirculi formam instrues, aliis triremibus hinc atque illinc quasi cornibus aut manibus collocatis: et in summa fronte potissimum strenui atque alacres constituentur. In ipsius semicirculi ambitu quasi caput dignitas tua consistat, ut omnia perlustres, instruas, et administres, et sicubi præsidio opus est, eo præsidia mittas ad sublevandos eos idonea. Hæc lunata forma ad hostes circumcludendos potissimum valet.

45. Interdum frontem classis directam instrues, ut ubi usus ferat in hostium proræ irruat, et siphonibus ignem ejicientibus naves illorum incendat.

46. Interdum in diversas tribuantur acies duas aut tres, pro numero triremium quæ in classe tua sunt: cumque una cum hostibus dimicaverit, altera in hostes jam junctos sive ad latus, sive a tergo irruat; ita fiet, ut hæc subsidia ad defendendam primam aciem missa, ab hostibus sustineri nequeant.

47. Interdum insidiæ apparentur. Cum enim vagantur hostes, et in nostros, quos paucos esse vident, invadunt, subito hæc intervenientes insidiæ et hostium classem perturbantes, omne robur illorum debilitabunt. Interdum vero expeditis et celeribus triremibus confligentibus et fugam postea simulantibus, et hostibus ad insequendum omnibus remis navigantibus, et prementibus pene semper, sed nunquam intervertentibus eos quos insequuntur, aliæ tum triremes recentes et minime antea exercitatae, eos tum nec opinato adorianatur, atque adeo illos capiant: vel si quis instructiores fortioresque hostium naves prætermittat, debiliores et imparatiores capiat. Interdum cominus et conser-tis manibus cum hoste conficiens usquedum obscura nox est, alias a labore vacuas et recentes triremes strenuas ac robustas immittes, quæ illorum in prælio ferocitatem omnem compriment, atque adeo victoriam de illis reportes: hoc potissimum fiet, ubi hostes multitudine atque apparatu navium longe superaveris.

48. Interdum fugam simulans cum triremibus celeribus atque incitatis, ad persequendas naves tuas hostes quodam modo provocabis, puppe tua ad illos conversa. Illi autem ad insequendum concitati, facile aciem instructam dissolvent: itaque tu in illos dispersos dissipatosque irrues, et plures quam illi triremes cum habeas, duas aut tres ad

unamquamque illorum triremem separans, de hostibus nullo negotio victoriam reportabis.

49. Navale prælium cum hostibus faciendum est, vel ubi contigerit illos naufragium facere, vel quando tempestate aliqua conturbati elanguerint, vel noctu incendendæ illorum naves sunt : vel quando in continentem terram hostes discesserint, vel quemadmodum opportunitas rerum se offert, irruptionem facere oportet.

50. Nam cum magna varietas humanæ mentis sit, haud facile est futuros rerum eventus vel præscire aliquem, vel prædicere. Itaque fieri non potest, ut contra omnes classium apparatus aliquid in præsentia tractatione explicetur, sed ad divinam providentiam hæc referenda sunt, precandusque Deus est, ut hujusmodi temporibus incidentibus, et deliberent et cogitent et efficiant quæ utilissima ac opportunissima sunt.

51. Multæ molitiones tum ab antiquioribus tum a recentioribus rei militaris peritis, tum contra naves tum contra nautas ipsos excogitatæ sunt : cujus generis sunt, ignis cum tonitru et fumo ignito per siphones emissus, et incendens naves.

52. Sagittarii in puppibus et proris et lateribus duobus sagittas parvas jaciunt, quas musculos vocant.

53. Feras venenatas alii in ollas inclusas gestabant, et in hostium naves injiciebant, ut serpentes, nepes, scorpios, et hujus generis mortifera animantia, quæ si tangantur, mordent, et veneno suo hostes interficiunt.

54. Ollas calce viva plenas alii injiciunt, quibus confractis, calcis vivæ pulvis dissipatus suffocat et strangulat hostes, et magno ad præliandum impedimento est.

55. Tribuli, id est, murices ferreæ in hostium navem conjectæ non parum vexant illos, et ad dimicationem ingrediendam magnopere impediunt.

56. Nos autem in primis jubemus, ut ignis parati plenæ ollæ in hostium naves ejiciantur, quibus confractis naves illorum statim incenduntur.

57. Utantur et siphonibus manu coñjectis, quæ milites post ærea scuta teneant, atque hæc cheirosiphona nominantur : hæc enim parato igne referta, hostium in faciem conjicient.

βασιλείας ἄρι κατασκευασμένα. Ῥίψουσι γὰρ καὶ τῶν πολεμίων.

58. Tribuli majores ferreæ aut clavi in sphaeris ligneis infixi, et stuppa aliaque materia adjuncta

Ἀ ἐπάγων τοὺς σοὺς δρόμοντας τῷ ἐνὶ πλοίῳ τῶν πολεμίων αἰρήσεις τὴν νίκην κατ' αὐτῶν.

μθ'. Προσβάλλειν δὲ πολεμίους χρεῶν ἐν ναυμαχίᾳ, καὶ ὅταν τύχῃ αὐτοὺς ναυαγήσει, καὶ ὅταν ἀπὸ ζάλης διαταραχθέντες ἀτονήσουσιν (10), ἢ ἐν νυκτὶ ἐπελθόντα ἐμπρῆσαι τὰς ἐκείνων ναῦς, ἢ ἐν τῇ χέρσῳ ἀσχολουμένων, ἢ ὡς ἂν ἡ χρεῖα καλέσῃ, καὶ αὐτοὺς ἐπινοήσεις ποιῆσαι τὰς προσβολάς.

ν. Ποικίλης γὰρ οὐσης τῆς τῶν ἀνθρώπων γνώμης, ἀδύνατόν τινα τὰ μέλλοντα ἐμπέπειν (11) ἐν ταῖς τοιαύταις παρατάξεσιν ἢ προγινώσκαι, ἢ προλέγειν ἅπαντα. Διὸ οὐδὲ τὰς κατ' αὐτῶν μεθοδεύειν ἀντιπαρατάξεις ἐν τῷ παρόντι λόγῳ δυνατόν, ἀλλὰ τῆς θείας ἅπαντα ταῦτα προνοίας ἀναρτῆν, καὶ δέεσθαι τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐν τοῖς τοιοῦτοις ὄξεσι καιροῖς καὶ βουλευέσθαι δυνατόι τις καὶ πράττειν τὰ δεόντα.

να'. Πολλὰ δὲ καὶ ἐπιτηδεύματα τοῖς παλαιοῖς καὶ δὴ καὶ τοῖς νεωτέροις ἐπινοήθη κατὰ τῶν πολεμικῶν πλοίων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς πολεμούντων. Οἷον τό τε ἐσκευασμένον πῦρ μετὰ βροντῆς καὶ καπνοῦ προπείρου διὰ τῶν σιφῶνων πιμπόμενον, καὶ καπνίζον αὐτά.

νβ'. Καὶ τοξοβολοῦνται δὲ ἐν τε ταῖς πρύμναις, καὶ ταῖς πύρραις, καὶ κατὰ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ δρόμου ἐκπέμπουσαι σαγίττας μικρὰς τὰς λεγομένας μυίας.

νγ'. Καὶ θηρία ἕτεροι ἐπινοήσαν ἐν χύτραις κεκλεισμένα, καὶ κατὰ τῶν πλοίων τῶν πολεμίων ῥιπτόμενα ὄϊον ὄφεις, καὶ ἐχίδνας, καὶ σαύρας, καὶ σκορπίους, καὶ τὰ ὅμοια τούτων ἰοδῶλα, ὧν συντριβομένων τὰ θηρία δάκνουσι καὶ συμφθεῖρουσι διὰ τοῦ ἰοῦ τοὺς πολεμίους ἔσωθεν τῶν πλοίων.

νδ'. Καὶ χύτρας δὲ ἄλλ' οὐδ' ἀσδέστου πλήρης (12) ἐν ῥιπτομένων καὶ συντριβομένων, ὁ τῆς ἀσδέστου ἀτμῆς συμπνίγει καὶ σκοτίζει τοὺς πολεμίους, καὶ μέγα ἐμπόδιον γίνεται.

νε'. Καὶ τρίβολοι δὲ σιδηραὶ ῥιπτόμεναι ἐν τοῖς πλοίοις τῶν πολεμίων οὐ μικρὰ λυπήσουσιν αὐτοὺς, καὶ ἐμποδίσουσιν πρὸς τὸν κατὰ τὴν ὥραν ὀφείλοντα ἀγῶνα.

νς'. Ἡμεῖς δὲ κελεύομεν καὶ πυρὸς ἐσκευασμένου πλήρεις ἀκοντίζεσθαι καὶ χύτρας κατὰ τὴν ὑποδειχθεῖσαν μέθοδον τῆς αὐτῶν σκευασίας. Ὡν συντριβομένων ἐμπρησθήσεσθαι βραδίως τὰ πλοῖα τῶν πολεμίων.

νζ'. Χρήσασθαι δὲ καὶ τῇ ἄλλῃ μεθόδῳ τῶν διὰ χειρὸς βαλλομένων μικρῶν σιφῶνων ὀπισθεν τῶν σιδηρῶν σκουταρίων παρὰ τῶν στρατιωτῶν κρατούμενων, ἅπερ χειροσίφωνα λέγεται, παρὰ τῆς ἡμῶν αὐτὰ τοῦ ἐσκευασμένου πυρὸς κατὰ τῶν προσώπων

νη'. Καὶ τρίβολοι δὲ μείζονες σιδηραὶ ἢ ἐν σφαιροῖς (13) φυλίνους ἦλοι ὄξεις ἐμπέπηγμένοι, στυπ-

NOTÆ.

(10) Ἀτονήσουσιν. Scribatur, αὐτονήσουσιν.

(11) Ἐμπέπειν. Scribatur, ἐνπιπέπειν.

(12) Ἄλλ' οὐδ' ἀσδέστου πλήρης. Scribe, ἄλλοι

ἀσδέστου πλήρεις.

(13) Ἡ ἐν σφαιροῖς. Scribatur, ἢ ἐσφαιροῖς.

πίους δὲ καὶ ἑτέρας ὕλην ἐνειλημμένην ἐμπυρισθέντα καὶ κατὰ τῶν πολεμίων βαλλόμενα, εἶτα πίπτοντα ἐν τοῖς πλοίοις διὰ πολλῶν μερῶν ἐμπρήσουσιν αὐτά.

ἡ'. Ἀλλὰ εἰ καὶ διὰ τὸ σβέσαι οἱ πολέμιοι πατήσουσι αὐτῶν φλόγα οἱ πλείστοι τοὺς πόδας πληγήσονται κατ' αὐτὴν τὴν ἀκμὴν τοῦ πολέμου, καὶ οὐ μικρὸν ἔσται τοῖς ἐναντίοις ἐμπόδιον.

ξ'. Δυνατὸν δὲ καὶ διὰ τινων γερανίων λεγομένων, ἢ τινων ὁμοίων ἐπιτηδευμάτων γαμματοσιδῶς (14) κύκλω περιστρεφόμενων, ἢ πίσσαν ὕγραν πεπυρωμένην, ἢ σκευὴν, ἢ τινα ἑτέραν ὕλην ἐπιχύσαι τοῖς πολεμικοῖς πλοίοις διὰ τῶν δρομίωνων δεσμουμένους καὶ τοῦ μαγγάνου στρεφόμενου κατ' αὐτῶν.

ξα'. Δυνατὸν δὲ καὶ ἀνατρέψαι ὀλόκληρον τὴν ναῦν τῶν πολεμίων, ἐὰν πλευρὰν παρὰ πλευρὰν δῆσας αὐτὴν τῷ δρόμῳ, καὶ τῶν πολεμίων ἐφ' ἐν μέρει, ὡς εἰώθασι, πρὸς τὴν ἐκ χειρὸς μάχην συνδραμόντων, καὶ δοκούντων ἐπηρεῖσθαι τὴν ἑαυτῶν ναῦν. τῷ δρόμῳ, ἐπέλθῃ μὲν ἕτερος δρόμων κατὰ τῆς πλευρᾶς ἐν τῇ πρύμνῃ τῆς πολεμίας καὶ ταύτην ὠθήσῃ σφοδρῶς τῇ συγκρούσει, καὶ ὁ μὲν δρόμων δυνήσῃ λύσας ἑαυτὸν τοῦ δεσμοῦ ὑποχωρῆσαι μικρὸν, ὥστε μὴ εἶναι ὡς ἔρεισμα τῆς πολεμίας, βαρῆσῃ δὲ ὁ ἕτερος δρόμων πάσῃ δυνάμει πάντως ἀνατρέψει αὐτανδρον τὴν πολεμίαν ναῦν. Δεῖ δὲ κανόνισαι τὸν δεσμὸν μὴ πάντως κατ' ἰσότητά γεγέσθαι· ἀλλὰ μικρὸν ἀφεῖναι γυμνά τινα πλευρὰ κατὰ πρύμναν τῆς πολεμίας δι' ὧν ἐμπαιῶν ὁ δρόμων ὠθήσῃ πρὸς τὴν ἀνατροπὴν τῶν πολεμίων τὴν ναῦν.

ξβ'. Πρὸς τούτοις καὶ τὸ νῦν ἐπινοηθὲν μήτε ἀπὸ τῆς κάτω τοῦ δρόμου σελασίας διὰ τῶν ὀπῶν τῶν κωπίων ἐξαγόμενα μέναυλα κατασφάττειν τοὺς πολεμίου τῶν λίαν μοι ἀναγκαίων δοκῶν.

ξγ'. Ἀλλὰ καὶ ἕτερον τούτων ἀναγκαιότερον, εἴ γε χειρῶν εὐφυῶν ἐπιτύχοι· τὸ διὰ τῆς κάτωθεν τοῦ δρόμωνος ἐλασίας τῇ ὑποδειχθείσῃ μεθόδῳ, δι' ὅπῃς παρασκευάσει πληθῆναι ὕδατος τὴν ναῦν τῶν πολεμίων. Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα τοῖς ἀρχαίοις ἐπινοηθέντα ἐν τῷ πλωτῳ πολέμῳ ἐπιτηδεύματα, καὶ εἶτι δὲ ἐπινοηθῆναι δυνάμενα· ἅπερ ἐν τῷ παρόντι τεύχεϊ γράφειν διὰ τὴν συντομίαν ἀνοικεῖον. Τινὰ δὲ καὶ ἀσύμφορον διὰ τὸ μὴ πουδλικίζεσθαι τοῖς πολεμίοις καὶ μάλλον ἐκείνους αὐτοῖς χρῆσθαι καθ' ἡμῶν. Τὰ γὰρ στρατηγήματα ἀπαξ κατανοηθέντα, ἀντιστρατηγείσθαι καὶ καταμεθοδεύεσθαι παρὰ τῶν πολεμίων δύναται· ἀλλ' ἕκαστον τὸ ἐπινοηθὲν μέχρι τῆς πράξεως ἔχει ἐν μυστηρίῳ.

ξδ'. Ἐν δὲ γε τῷ συνελημμένῳ τῶν τε ἀρχαίων τακτικῶν καὶ στρατηγημάτων βιβλίῳ ζητῶν τις εὐρήσει, καὶ τὰ τούτων πλείονα· οὐ γὰρ δυνατὸν, ὡς εἴρηται, πρὸς ἕκαστα τὰ ἐμπίπτειν μέλλοντα, διὰ τὸ ἀπειρον αὐτῶν γράφειν τὰ ἱκανά.

ξε'. Πλὴν κεφάλαιον εἶπεν, ἔστωσαν οἱ δρόμωνες ἐξωπλισμένοι τολείως ἀπὸ τε στρατιωτῶν ἀνδρείων

incensi, et in hostes coniecti et in multas variasque navium partes decedentes, naves triremesque incendunt.

59. Sed et ad hæc extinguenda si milites pedibus usi fuerint, atque in iis occupati permulti læsi pedibus erunt, et ipsum prælii impetum debiliorem facient, et non parvum hostibus erit impedimentum.

60. Quibusdam etiam geraniis, id est gruibus, aut aliis hujusmodi instrumentis ad sublevanda onera idoneis, quæ orbiculate ac scite versantur, aut picem liquidam ignitam, aut alium apparatus, aut materiam aliam in hostiles naves tuis triremibus adjunctas, et mangano aliquo in illos vibrato.

61. Universam hostium classem evertes, si latus classis tuæ hostium lateri adjunxeris, et hostibus unam in partem, ut solent, ad conserendas manus concurrentibus et triremibus illorum in nostras triremes innixis, invadat eos alia triremis ad latus puppis hostilis, et impulsu vehementi illam conquasset. Triremis autem nostra tum seipsam solvens paululum retrocedat, ut ne ullo stabilimento hostium triremi sit, et hostilem triremem alia omnibus viribus deprimat, atque adco ipsis cum viris integram navem evertet. Providendum autem est, ut ne vinculum omnino æquale fiat, sed ad hostilis navis puppim nuda aliquantum latera relaxet, quibus irruens triremis hostium navem usquedum deprimatur iuvadet.

62. Ad hæc præterea excogitemus, ut ab inferiore remorum ordine, remigibus per foramina hastas longas emittentibus, hostes interficere possint, quod in primis necessarium esse videtur.

63. Sed et aliud hoc magis necessarium est, si quis operas idoneas habeat per inferiores triremis remorum ordines efficere, ut hostium navis aqua compleatur. Sunt et alia quædam bellica consilia ab antiquioribus in navali prælio excogitata, et plura etiam quæ excogitari possunt, quæ in præsentia propter longitudinem minime perscribenda sunt: quædam vero etiam commemorare hoc loco inutile est, ne hostibus divulgentur, et illis adversus nos hostes utantur. Nam hæc molitiones bellicæ si semel usurpatæ fuerint, facile aliquid contra eas suscipi et quodque inventum usquedum geritur, occultandum et secreto tenendum est.

64. In aliis libris quæ de consiliis factisque imperatoriis scribuntur, permulta quis hujusmodi, atque iis etiam plura inveniet: neque enim fieri potest, ut de omnibus rebus quæ cadere in bello possunt verba faciamus, quæ ipso genere immensa innumeraque sunt.

65. Ad summam autem sint triremes instructæ viris fortibus ac strenuis, qui cominus consertis

NOTÆ.

(14) Γαμματοσιδῶς. Scribe, γαμματοσιδῶν.

manibus pugnare possint, et qui alacri incitataque mente sint, et omnes in partes exercitatu. Armis autem talibus exercentur, qualibus quivis terrestri in prælio miles armatur, lique potissimum qui in superiore remorum ordine consistunt.

66. Pro hostium viribus numeroque navium tuam classem, imperator, instrues, ut ne minorem numerum navium nos hostium classe habeamus, sed æqualem potius, ut cum hostibus classe juncta pugnemus, aut majorem etiam, si fieri potest. Nam si utrique fortiter ac strenue dimicent, qui plures fuerint prævaleant necesse est.

67. Si hostes videris naves omnibus refertas ac ingentes copias habere, exæquabis tu tuas triremes, eodemque numero complebis. Eliges autem ex omnibus optimos quosque, et ex illis satis magnas copias triremibus perfectis ac fortibus conficies, ut duarum triremium milites in unam triremium conferas: vel ex omnibus, ut dixi, optimos eliges, et ducenti milites vel eo plures una in triremi erunt, ut multitudine, viribus, alacritate, hostium classem superes, et victoriam ab illis Deo propitio reportes.

68. Minores instruendæ triremes sunt, et vulgaris triremibus expeditiores, ut se insequentes hostes capere possint: sin ab hostibus invadantur, non capiantur tamen. Istasque ad opportunitatem temporis conserves, ut possint vel hostibus malum inferre, vel providere ut nullum malum ab hostibus accipiant.

69. Parvas magna: pro triremes pro hostium ratione, contra quos pugnas apparatus. Neque enim Saracenorum et Bosphoriorum Scytharum eadem est classis apparatus: Saraceni enim cumbariis utuntur majoribus, et ad cursum tardioribus, Scythæ autem acatiis utuntur minoribus, expeditioribus, et celerioribus. Nam per fluvios quosdam in Euxinum pontum profabuntur, neque majoribus hac de causa uti poterunt. Atque hæc a nobis de acie instruenda dicantur.

70. Ubi vero discedere e prælio cogitas, classem tuam lunabis, atque ita discedes: hujusmodi enim forma, quemadmodum antiquiores quidam tradiderunt, tum ad progressiones, tum ad discessiones permultum valet.

71. Bello jam confecto, omnia belli spolia ex æquo et bono militibus tuis distribues, et prandia epulasque, et multa convivia apparatus, et eos qui se in bello strenue gesserunt, honoribus præmiisque muneraberis: qui aliquid milite indignum gesserit, supplicio ac pœna coorcestur.

ἀξιώσαι, τοὺς δὲ τι ἀνάξιον στρατιώτου ποιήσαντας ἐπιτιμῆσαι δεόντως.

καὶ ἐκ χειρὸς μάχεσθαι δυναμένων, καὶ τῷ τῆς ψυχῆς παραστήματι τολμηρῶν, καὶ πεπαιδευμένων καὶ γεγυμνασμένων. Οὗτοι δὲ ἔστωσαν καθωπλιζόμενοι ὅπλοις ὅποιοις καὶ ὁ ἐν τῇ ξηρᾷ στρατιώτης ὀπλισθῆναι διώριστα· δηλονότι κατάφρακτος. Καὶ οὕτω πάντες οἱ τῆς ἀνω ἐλασίας ὀπλισθῆσονται.

ξς'. Πρὸς δὲ τὴν τῶν ἐχθρῶν ποιότητα καὶ ποσότητα τῶν πλοίων, καὶ αὐτὸς, ὡς στρατηγὴ, διασκευάσεις τοὺς δρόμους, ὡς ἂν μὴ ἐλάττονα στρατὸν ἔχη ὁ ἡμέτερος δρόμος τοῦ πολεμίου, ὅστις μάλιστα εἰς ἰσόπαλον ἔλθειν εὐτρεπίζεται μάχην, διὰ τοῦ εἰς ἀλλήλους δεσμοῦ, ἀλλ' εἰ δυνατόν καὶ πλείονα. Ἀμφοτέρων γὰρ ἀνδρείως, εἰ τύχοι, μαχομένων, οἱ πλείονες προτερήσουσιν.

ξζ'. Ἐὰν γὰρ συνορᾷς ἔχειν τοὺς πολεμίους πολυανδρούμενα πλοῖα καὶ πλείονα στρατὸν ὑποδεχόμενα, οὐσιώσεις (15) καὶ αὐτὸς τοὺς σοὺς δρόμους ἐν πλήθει. Ἐκλέξῃ δὲ ἀπὸ πάντων τοὺς ἀρίστους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξοπλίσεις τὴν ἀρκοῦσαν δύναμιν διὰ δρομίωνων τελείων καὶ ἀλκιμωτάτων· ὥστε εἰ οὕτω τύχοι, ἢ τῶν δύο τῶν στρατῶν εἰς ἓνα ἐμβιβάσης, ἢ ἐκ πάντων ἐπιλέξῃ τοὺς ἀρίστους, ὡς εἴρηται· καὶ γενήσονται ἄχρι καὶ διακοσίων στρατιωτῶν ἢ καὶ πλείω κατὰ δρόμονα· ὡς ἂν καὶ τῷ πλήθει καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῇ εὐψυχίᾳ τῶν τε δρομίωνων καὶ τῶν στρατιωτῶν καθυπέρτερος τῶν πολεμίων πλοίων γινόμενος σὺν Θεῷ τὴν κατ' αὐτῶν ἐπιλήψῃ νίκην.

ξη'. Δεῖ δὲ σε καὶ μικρότερος ἐξοπλίσειν δρόμους καὶ ἐλαφροτέρους (16) τῶν συνήθων, ὥστε καὶ διώκοντας καταλαμβάνειν τοὺς πολεμίους, καὶ διωκόμενους μὴ καταλαμβάνεσθαι, καὶ τοὺτους ἔχειν ἐν καιρῷ τῆς ἀρμοζούσης αὐτοῖς χρείας, ὡς δύνασθαι αὐτοὺς, ἢ δρᾶσαι τι κακὸν τοῖς ἐχθροῖς, ἢ μὴ παθεῖν τι κακὸν παρ' αὐτῶν.

ξθ'. Μικροὺς δὲ καὶ μεγάλους δρόμους κατὰ τὴν ποιότητα τῶν πολεμίων ἔθνων κατασκευάζεις. Οὗ γὰρ ὁ αὐτὸς ἐστὶν στόλος τῶν πλοίων τῶν τε Σαρακηνῶν Βαρθάρων, καὶ τῶν λεγομένων Βορείων Σκυθῶν. Οἱ μὲν γὰρ κουμβαριοὶ χρώνται μείζοσι καὶ ἀργυτέροις, οἱ Βάρβαροι, οἱ δὲ οἶον ἀκατοὶς ἐλάττοσι καὶ ἐλαφροτέροις καὶ ταχίνοις οἱ Σκυθαί. Διὰ ποταμῶν γὰρ εἰς τὸν Εὐξείνιον ἐμπύπτοντες πάντων οὐ δύναται μείζοσι χρήσασθαι πλοίοις. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ παρατάξεων εἰρήσθω.

ο'. Ὅταν δὲ ἀπαλλαγῆναι βούλῃ τῆς μάχης, μνηοειδῶς, ὡς εἴρηται, τὴν παράταξιν τῶν δρομίωνων ποιήσας οὕτως ὑποχωρήσεις, διὰ τὸ ἀσφαλῆς εἶναι τὸ τοιοῦτον σχῆμα ἐν ταῖς τοιαύταις καὶ προόδους καὶ ὑποχωρήσεις, ὡς τινες τῶν παλαιῶν μαρτυροῦσι τῷ τρόπῳ τούτῳ χρησάμενοι.

οα'. Μετὰ δὲ τὴν λύσιν τοῦ πολέμου δὲν σε, ὡς στρατηγὴ, τὰ, ὡς εἶκός, κερδηθέντα ἀπὸ τῶν πολεμίων λάφυρα ἐξ Ἰσου διαμερίζεις τοῖς στρατιώταις, καὶ ἀριστοποιεῖν καὶ φιλοφρονεῖσθαι αὐτοὺς, καὶ πανδαισίαν ποιεῖσθαι καὶ εὐωχίας εἰς αὐτοὺς, καὶ τοὺς μὲν ἀριστεύσαντας καὶ δωρεῶν καὶ τιμῶν

NOTÆ.

(15) Οὐσιώσεις. Scribe, ἰσώσεις.

(16) Ab ἐλαφροτέρους, usque ad finem hujus constitutionis nihil legitur in codice Laurentiano.

οψ. Ἰσθι δὲ, ὡ στρατηγὲ, οἱ πληθος δρομώνων ἀνδρῶν ἐχόντων στρατιώτας οὐδὲν ἰσχύει, οὐδ' ἂν καὶ πρὸς ὀλίγους μαχῆσονται τοὺς ἐναντίους ἀνδρείου, καὶ εὐψύχους. Οὐτε γὰρ πολυπληθία ἀνδρῶν κατὰ ὀλίγων ἰσχύσει, εἰ μὴ καὶ τῇ προθυμίᾳ καὶ τῇ ὀπλίσει στρατιώται ἀληθεῖς ἀποδείκνυνται. Τί γὰρ οὐκ ἐργάζονται δεινὸν καὶ ὀλίγοι λύκοι πρὸς πολλὰς χιλιάδας ποιμνίου; ογ'. Διὸ χρὴ σε ὀρῆν ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης τὰ τῶν ἐχθρῶν, ὡς διάκεινται, καὶ οὕτως τῆν τε τῶν στρατιωτῶν ὀπλισιν, καὶ τὸ πληθος αὐτῶν καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτηδεύματα ἀρμοδίως κατὰ τῶν ἐναντιῶν παρασκευάζειν.

οδ'. Ἐχειν δὲ καὶ μικροὺς δρόμοντας καὶ ταχεῖς, οὐ πρὸς πῦλεμον ἐξωπλισμένους, ἀλλὰ πρὸς τὰς βίγλας, καὶ τὰ μανθάτα, καὶ τὰς ἄλλας ἀπαντώσας ὁμοίως χρείας. Καὶ ἔστι τὰ τε μονήρια λεγόμενα, καὶ τὰς γαλέας, πλὴν καὶ αὐτοὺς ἐνόπλους, διὰ τὰ τυχερῶς συμπίπτοντα.

οε'. Καὶ σὶ δὲ αὐτὸν διὰ πάντων εἶναι δεῖ σπουδαῖον καὶ γενναῖον καὶ ἀτάραχον καὶ ὄξυν ἐν ταῖς ἀναγκαῖαις μάλιστα τῶν πραγμάτων ἐγγειρήσειν τε καὶ πράξειν ἵνα καὶ θεῖψ εὐάρεστος, καὶ τῇ ἡμετέρῃ ἐκ θεοῦ βασιλείᾳ εὐχρηστός τε καὶ δόκιμος ἀναφανεί; στρατηγὸς ἀμφοτέρωθεν κερδήσης τὰς ἀξίας τῶν πόνων ἀμοιβῆς, ἐκ θεοῦ μὲν μισθοῦς ἀθανάτου ἐπὲρ τῆς αὐτοῦ κληρονομίας ἀγωνιζόμενος, ἐξ ἡμῶν δὲ καὶ τιμᾶς καὶ δωρεᾶς τὰς προσηκούσας, μὴ ψευδόμενος τὴν κλῆσιν, ἀλλ' ἀληθῆς στρατηγὸς καὶ ὢν καὶ καλούμενος, τσαῦτα καὶ περὶ ναυμαχίας ὡς ἐν συνόψει μὲν μετρίως εἰρήσθω.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Κ' (17).

Περὶ διαφόρων γνωμικῶν κεφαλαίων.

α'. Μιστὰ δὲ τὰς εἰρημίνας παραγγελίας τε καὶ διατάξεις, ὡ στρατηγὲ, χρεῶν τῇ σῆ ἐνδοξότητι καὶ ταῖς ἔδη ῥηθησομέναι; ἐγκρύψαι γνώμῃς, ἀ; ἐκ πολλῶν παλαιῶν καὶ στρατηγικῶν συνταγμάτων ἀναλεξάμενος συνόψεως χάριν τῶν εἰρημίων ἐνταῦθα παραθεσάμεν. Ἐκ τούτων γὰρ καὶ ἐπὶ τὰς μέζονας πράξεις τῆς τακτικῆς θεωρίας ἀναθῆναι δυνατόν, κατὰ τὸν σφῶν Παροιμιστῆν βασιλέα · Σοφῶ γὰρ ἀνδρὶ ἀφορμὴ δεδομένη σοφώτερον ἀπεργάζεται.

β'. Ἐν πρώτοις μὲν ἐγγειρεῖν μέλλων ἀναγκαίων πραγμάτων, ὡ στρατηγὲ, μὴ χώριζε σεαυτὸν τοῦ πληθους τῶν ἐν τοῖς ἔργοις πονούτων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπάρχου τῶν τοιούτων ἐγγειρήσεων, καὶ συμπονοῖ τοῖς ἔργοις κατὰ τὸ δυνατόν σοι, εἴτε τὰ φρούς ὄρυσσεις, εἴτε προσχωνήσεις, εἴτε πολιουρκίας ἐπιβάλλεις, εἴτε ὀπλων κατασκευαῖς, εἴτε μηχανημάτων, εἴτε φρουρίων ἀλώσεις, πρὸς εἴτι ἔργον χρειώδες ἐπινοήσεις καὶ καινωφελῆ; ἢ πόλει, ἢ στρατεύματι παραχθῆσόμενον, τούτου χερσὶν (18) ἰδίαις πρώτος ἀπάρχου. Ἐκ τούτου γὰρ ὡσπερ αἰδοῦμενοι καὶ οἱ στρατιώται θερμότερον σοι ὑπακούσονται, καὶ τὸ πραττόμενον εὐχερέστερον τελεσθήσεται. Εἰ δὲ τις καὶ τῶν ἐπιτηδεῶν σπάνις ἐνοχλήσει, πρῶτος αὐτὸς

72. Multitudo triremium ignavos viros continentium nullius momenti est, ne si adversus paucos quidem ac strenuos dimicandum sit. Neque enim multitudine virorum aut paucitate bellum cernitur, sed alacritate et strenuitate milites veri demonstrantur. Quid enim mali non inferent pauci lupi permagno gregi ovium?

73. Itaque res hostium diligenter abs te perlustrandæ sunt, et pro illorum ratione triremium apparatus, militum armaturam, multitudinem illorum et magnitudinem, reliquaque omnia idonee adversus omnes præparabis.

74. Habeas in promptu parvas triemes et crassas, non ad bellum armatas, sed ad excubias et comæmentum ac reliquum usum bellicum: et unius remorum ordinis naves, quas galeas vocant, easque armis instructas ad omnem belli eventum.

75. Tu vero ipse in omnibus industriis strenuusque sis, et acer sedatusque in omnibus rebus aggrediendis atque instruendis, ut Deo complacitus probatusque has imperator, et utrinque laborum reportes dignam mercedem, a Deo quidem immortalē, quia ejus sortem religionemque propugnās, a nobis vero munera honoresque idoneos, vocationem tuam nullo modo frustrans, sed re et verbo verus imperator sis atque habearis. Et hæc de navali prælio pro brevitatis ratione satis dicta sint.

C

CONSTITUTIO XX.

Diversarum sententiarum militarium summa.

1. Deinceps post hæc præcepta institutionesque, in has sententias diligenter intueberis, quas ex multis et antiquis de re militari libris collegimus, et hic brevitatis causa collocavimus: ex iis enim ad majorem rei militaris scientiam pervenire poteris: quemadmodum sapiens rex Proverbiorum conficiētissimus dicit: Hæc enim, si sapiens vir non adsit, sapienterem tamen te facient¹.

2. In primis autem aliquod negotium suscepturus, ne te ab iis segrege qui laborem alicujus rei conficiendæ suscipiunt, sed et ipse quoque laborabis, et illos quantum potes in opere faciendo promovebis, sive fossas duces, sive eas ductas exaggeres, sive obsidionem, sive armorum apparatus, sive machinationum instructionem adhibeas, sive castella capienda tibi sint, sive aliquod opus publicum atque utile excogitaveris, aut in exercitum aut in civitatem faciendum, hoc primum tuis manibus incipias: nam illi in pudorem conficietur, nisi in opere diligentes fuerint, et alacrius tibi obtemperabunt, et negotium susceptum facilius conficietur. Sin aliqua commæntus inopia exercitum

¹ Prov. 1, 5; 11, 5.

NOTÆ.

(17) In codice Laurent. est cap. 18.

(18) Χερσίν. Scribebatur, χερσίν.

veverit, primus tu temperantiam ac moderatorem in victu demonstrato, reliquis militibus leviorum et faciliorem rerum necessariorum perpressionem efficias. Seu in cominus conserendis manibus, a dimicatione teipsum retrahere, ut consilio et descriptione rerum, reliquaque administratione, in ipsa temporis opportunitate exercitum juvare possis. Neque vero incircumspecte aut periculose, nisi si necessitas vehementer urgeat, cum hostibus conseras manus: non enim tantum, quemadmodum supra dixi, pugnando aciem adjuvabis, quantum cadendo lædes. Quod futurum est autem, incertum est.

3. Mores tui et rerum agendarum studium militibus tuis legis vice sint: ita enim, qui tibi subiecti sunt, imperatoris sui virtutem animo repetentes, Deum colant, imperata facient, et ea quasi divinitus proposita explebunt.

4. Ubi militum magna multitudo unum aliquem in locum convenerit, illorum delicta leniter et sedato animo seras, neque judicia nimis severa crudeliaque facias, ut ne communis dolor in magnam perturbationem et ordinis confusionem illos conjiciat, sed pedetentim in auctores horum flagitiorum animadvertere oportet.

5. Sobrius ac vigilans sis, imperator, tum multis aliis de causis, tum vel maxime, ut in victu simplex, in reliqua vita militibus tuis expositus sis. Paternum geras erga illos affectum: cum omni lenitate omnia tum facito, tum dicito, nisi necessaria aliqua causa te ad severitatem vocet. De rebus necessariis semper per te apud illos verba facias. Procurabis etiam, ut nulla cura rerum necessariorum sollicitentur, sicut commeatibus aliorumque inopia premantur. Neque enim ordine aliquo contineri possunt, nisi hæc necessaria omnia illis ad manum sint. In justis suppliciis inferendis terribilibus aliis sis. Initia et causas tumultuum et seditionum præcidas, neque expectes dum in majus crescant. Hæc enim imperatoria virtus est, constantem et justum militibus videri, et ex suis finibus injustitiam omnem expellere, injurios homines coercere, milites municipesque suos tutos ab aliorum insultibus conservare.

6. Neque humanitas neque severitas importuna, sed digna imperatore sit, et omnia opportune dimittatur, atque ita supplicia inferat, et agentis animum, tempus, locum, modum rei gerendæ, causam, ipsius rei gestæ magnitudinem consideret, et pro istarum rerum ratione puniat.

7. Magna imperatoria laus est, temperantem in victu, et vigilantem esse: noctu enim de rebus gravibus magis deliberamus, faciliusque noctu conclu-

Α τῆς ἐγκρατείας τὴν καρτερίαν ἐπιδείξον, ἵνα καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα κούφην καὶ εὐκολωτέραν τὴν ὑπομνήν τῆς ἀνάγκης ἐργάσῃ. Ἐν δὲ ταῖς κατὰ τὰς μάχας παραβούλοις ἐκ χειρὸς συμπλοκαῖς φύλασσε σεαυτὸν, ἵνα τῇ μὲν γνώμῃ καὶ τῇ διατάξει καὶ ταῖς ἄλλαις διευθετήσῃ ἐν αὐτῷ τῷ ὄξει τοῦ καιροῦ συμπαρῆς μὲν, καὶ τῶν τοιοῦτων ἀγώνων ἐφάπτη, μὴ μόντοι ἀφυλάκτως οὕτω καὶ ἐπικινδύνως, ὅτε μὴ τοῦτου χρεῖα καλεῖ, διὰ χειρῶν ἐμπλέκη τοῖς πολεμίοις. Οὐ τοσοῦτον γὰρ, ὡς μοι καὶ ἄνω που εἰρηται, συμπλεκόμενος ὡς εἰς τῶν στρατιωτῶν ὠφελήσεις, ὅσον εἰ γε συμβῇ τι τοιοῦτον πεσῶν βλάβεις. Τὸ γὰρ μέλλον ἀόρατον.

γ'. Νόμος γινέσθω τοῖς στρατιώταις, ὡ στρατηγῆ, ὁ τρόπος ὁ σὸς, καὶ ἡ περὶ τὰ πρακτέα σπουδὴ σοί. Οὕτως γὰρ τῆς τοῦ οὐρανοῦ ἀρχόντος ἀρετῆς ὁ ὑποχειρίως μεμνημένος, καὶ τὸν θεὸν θεραπεύσει, καὶ τοῖς κελευομένοις ὑπακούσεται, καὶ ὡς ἀπὸ θεοῦ ταῦτα δεχόμενος τελέσει.

δ'. Ὅταν τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ ἓνα τόπον συναχθῇ, τότε δεῖ σε τὰ παρ' αὐτῶν ἀμαρτανόμενα μακροθύμως φέρειν, καὶ μὴ τὰς ἐπεξελεύσεις καὶ κατακρίσεις ἀπαραιτήτους ποιεῖσθαι, ἵνα μὴ ἡ κοινὴ λύπη εἰς σύναρσιν καὶ ἀταξίαν συνάψῃ αὐτοῦς, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον μᾶλλον κατὰ τῶν προκαταρξάντων τῶν τοιοῦτων ἀμαρτημάτων ποιεῖσθαι τὴν παιδείαν.

ε'. Νήσειν καὶ ἐργαγορεῖν καὶ πρὸς τὰ ἄλλα κελεύομέν σοι, ὡ στρατηγῆ, τὸ δὲ πλεον, ὥστε σε εἶναι ἀπλοῦν ἐν τῇ διαγωγῇ, καὶ κοινὸν ἐν τῇ διαίτῃ μετὰ τῶν ὑπὸ σὲ στρατιωτῶν. Καὶ πατρικὴν σε ἔχειν στοργὴν πρὸς αὐτοὺς, μετὰ πραότητος καὶ τὰ πράγματα καὶ τοὺς λόγους ποιούμενον, εἰ μὴ τις ἀναγκαστικὴ χρεῖα καὶ συμφέρουσα πρὸς τῆς ἀνάγκης σε καλέσει. Χρὴ δὲ καὶ συνεχῶς διὰ σεαυτοῦ τὰ περὶ τῶν ἀναγκαίων αὐτοῖς παραινέειν καὶ διαλέγεσθαι. Φροντίσεις δὲ καὶ περὶ τῆς ἀπαθείας αὐτῶν καὶ τῆς ἄλλης διοικήσεως καὶ ἀποτροφῆς. Ἐκτὸς γὰρ τούτων οὐ δυνατὸν ἐστὶ κρατῆσαι στρατοῦ κατὰ στάσιν. Ἐν δὲ ταῖς δίκαιαις ἐπεξελεύσεσι κατὰ τῶν ἀμαρτανόντων θεόν σε φοβερόν εἶναι, καὶ τὰς ἀρχὰς μάλιστα τῶν ἀταξιῶν ἐκκόπτειν, καὶ μὴ ἀναμένειν, ὥστε ἐπὶ μείζονα ταῦτα προκόπτειν. Καὶ γὰρ στρατηγοῦ προτέρημα ἐστὶ τὸ ἀκάταπληκτον αὐτὸν τοῖς στρατιώταις φαίνεσθαι καὶ δίκαιον, καὶ τὴν ἀδικίαν ἅπασαν ἀπὸ τῆς ἐκυτοῦ ἐνορίας ἐκκόπτειν. Καὶ τοῦ στρατιώτου καὶ τοὺς συντελεστὰς ἐν πᾶσι δια-

ς'. Οὔτε τὸ φιλόνηρον ἀκαίρως, οὔτε τὸ ἀπηνὲς ἀξιόν ἐστὶ στρατηγοῦ, ἀλλὰ τὸ σταθμίζειν ἐν καιρῷ πάντα, καὶ οὕτως ἐπὶ τοῖς ἀμαρτανόμενοις ἐπάγειν τὰς τιμωρίας, ἐπιβλέποντα καὶ τὴν τοῦ πράξαντος διάνοιαν, καὶ τὸν καιρὸν, καὶ τὸν τόπον, καὶ διὰ ποίου τρόπου ἐπράχθη, καὶ διὰ ποίου αἰτίας καὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος τὴν ποιότητα, καὶ οὕτως ἐπὶ τὰς δεούσας τιμωρίας ἐρχεσθαι.

ζ'. Μέγα προτέρημα στρατηγοῦ τὸ συμμέτρως διακρίσθαι, καὶ ἀγρυπνεῖν, καὶ ἐν ταῖς νύξιν μᾶλλον βουλεύεσθαι τὰ περὶ τῶν ἀναγκαίων. Καὶ γὰρ εὐχε-

ῥῶς ἐν νυκτι. τελειοῦται βουλή, ὅταν ἡ ψυχὴ ἐκ τῶν ἄλλων ἐξωθεν θορόθων ἡρεμεῖ.

γ'. Ἄλλα φήμιζε τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ἕτερα πράττει, καὶ τὰ περὶ τῶν ἀναγκαίων κρύπτεσθαι δέοντα μὴ πολλοὶς ἀνατίθου, ἀλλ' ὀλίγοις καὶ τοῖς γνησιωτέροις σου μᾶλλον. Τὸ γὰρ οὕτως· ἐξισταῖν τοὺς ἐχθροὺς ἀναγκαῖον ἀπεδείχθη πολλὰκις.

δ'. Τὸ βουλευέσθαι βραδέως καὶ ἀσφαλῶς, καὶ ὅσα δόξει τῇ βουλῇ, μὴ ἀναβάλλεσθαι τοὺς καιροὺς διὰ τινὰ ἔκνον ἢ δειλίαν, ἀναγκαιοτάτον ἐστίν. Ἡ γὰρ δειλία οὐ μόνον οὐκ ἀσφαλὲς πρῶγμά ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ καλοῦ ἐναντιώσεως ἐπίνοια.

ε'. Ἴσθι ὅτι τὸ μὴτ' ἐπαίρεσθαι ἐν ταῖς εὐτυχίαις μὴτε πάλιν καταπίπτειν ἐν ταῖς δυστυχίαις, ἐρῶμενου ἐστὶ λογισμοῦ καὶ ψυχῆς ἀνδρείας, καὶ δυναμένης ἀσφαλῶς ἐν τοῖς ἀναγκαίοις πάντοτε πράγμασιν ἐπιβάλλειν.

α'. Οὐκ ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὡς ἡ πείρα δείκνυσσι, τὸ ταῖς αὐταῖς ἐγχειρήσεις κατὰ τῶν ἐχθρῶν συνεχῶς κεκρῆσθαι, κἂν πολλὰκις δόξης ἐν αὐταῖς εὐτυχεῖν. Διὰ γὰρ τῆς συνεχείας προσεπινοῦντες οἱ ἐχθροὶ τὰ ἐναντία, καὶ κανονίζοντες συμφορὰς πολλὰκις προσάγουσι ταῖς τοιαύταις κατ' αὐτῶν ἐπιβολαῖς.

β'. Τὸ διὰ βουλῆς μᾶλλον καὶ στρατηγίας κρατεῖν τῶν ἐχθρῶν, ἀσφαλὲς ἐμοὶ δοκεῖ καὶ ὠφέλιμον, ἢ τὸ χειρὶ βιάζεσθαι καὶ δυνάμει, καὶ πρὸς τὰς κατὰ πρόσωπον μάχας ἀποκινδυνεύειν. Τὸ μὲν γὰρ μεθ' ἔκουσίου γνώμης γίνεται, καὶ ὡς ἂν ὁ προσβαλὼν τὸ συμφέρον γινώσκῃ τὸ δὲ μετὰ τινος ζημίας πάντως ἔχειν τὴν ἔκβασιν (19).

γ'. Ὑπαρτίθεσθαι ἢ ἀνοβάλλεσθαι πρὸς τὰ φημιζόμενα κακὰ ἢ βολερὰ καὶ ἐπιβουλα, οὐ δίκαιον, οὐδὲ πρέπον, οὐδὲ καταφρονεῖν αὐτῶν κἂν τε κερὶ τῶν ἐχθρῶν λέγωνται, κἂν τε περὶ ἰδίων. Ἄλλὰ μᾶλλον σπουδάζειν σε χρὴ, ὡς στρατηγῆ, μεθοδεύειν καὶ καταπαύειν αὐτὰ πρὶν εἰς ἔργον ἔλθωσιν· ὅτε τάχα οὐδὲ ἀναστέλλειν ταῦτα δύνασαι.

δ'. Ποιήσει θάρσος τοῖς στρατιώταις ἐν καιρῷ πολέμου ἀγγελία ἔρχομένη, ὅτι Ἐν ἄλλοις τόποις τοὺς πολεμίους νενικήκαμεν. Οὕτως γὰρ καὶ τὰ δειλὰ φρονήματα διαναστήσονται, καὶ τὰ ἀνδρεία μᾶλλον θαρσῆσουσιν, ἀγαθὸν σύμβολον τὸ τῆς νίκης ὄνομα καὶ τὴν πρᾶξιν ὡς ἐκ Θεοῦ δεξάμενοι.

ε'. Ἀπατήσεις μᾶλλον τοὺς πολεμίους, ἐὰν διὰ πρόσφυγον ἀπὸ σοῦ πρὸς αὐτοὺς ἐναντία φημισῆς ὧν σὺ βουλευῆ ποιήσαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν· ἢ γὰρ ἀπιστήσαντες ἀμελήσουσιν, ἢ πιστεύσαντες ἀστοχήσουσιν. Καὶ τὰ μὲν σὰ βουλευόμενα τελεσθήσονται, τὰ δὲ ἐκείνων ἀπρακτὰ ἀποδοθήσονται.

ς'. Τὸ κρύπτειν τὰ ἀπαγγελλόμενα ἀτυχήματα ὅσα συμβαίνειν εἰσθεν, ὡς εἰκὸς, ἐν πληθει στρατοῦ καὶ τὰ ἐναντία τῶν ἀληθῶν ποιεῖν ἀπαγγέλλεσθαι, στρατηγική ἐστίν ἀνδρὸς ἐμφρονος, καὶ ἀνιστᾶν φρονήματα στρατιωτῶν καταπίπτοντα δυναμένου.

ζ'. Ῥώμην ἐντίθησι στρατηγὸς ἡτητηθέντι στρα-

ditur, quando animus ab omni externo rerum tumultu quiescit.

8. Alia inimicis dicito, alia ipse facito. Res graves atque secretas cum multis ne communices, sed paucis, iisque fidelioribus amicis tuis. Ita enim hostes decipere, sæpe necessarium esse diximus.

9. Tarde ac circumspecte deliberare, et ea quæ deliberata constitutaque sunt, aliqua cunctatione aut formidine non rejicere, necessarium cumpromis est : timor enim non solum tanta res non est, sed etiam rebus bonis inventis adversissima est.

10. Neque rebus prosperis efferrī nec adversis dejici, firmi animi constantisque est, qui possit tuto ad omnem rerum eventum consilium ex tempore capere.

11. Iisdem aggressionibus hostes semper invadere, quanquam illis sæpenumero feliciter usus sis, utile non est : hostes enim cum te assidue uti iisdem vident, aliquid adversum molientur et excogitabunt, et permulta damna inferent tibi utenti.

12. Consilio et prudentia imperatoria hostes superare potius, quam manu et vi et pugna conserta, tutum mihi videtur esse et utile. Illud enim ex animi sententia, et quemadmodum optimum judicaveris, procedit, hoc autem semper aliqua cum offensione belli exitum habet.

13. Rejicere bellum aut differre, quoniam fama aliqua mali aut doli aut insidiarum percerebuit, neque justum neque decorum est : neque contra famam hæc omnino contemnenda est, sive de hostibus sive de nostris commemoretur, sed adversum hæc omnia potius aliquid molendum consiciendumque est, priusquam ea in opus aliquod exeant.

14. Animabit milites magnopere, si belli tempore hic rumor differatur, hostes in aliis locis a nobis victos esse : ita enim fiet ut timidæ mentes excitentur, et fortes magis exacuantur. Bonum enim omen est victoriæ nomen, et felicitatem ejus a Deo capimus.

15. Hostes decipies, si per profugos tuos contraria iis quæ facturus es, aut deliberas facere, narraveris : si enim non credant, negligent : sin credant, ab eo tamen quod tu proposuisti aberrabunt, et consilia quæ tu susceperis proficient, illorum autem conatus irriti erunt.

16. Infortunia, et si quæ alia hujusmodi in exercitu accidunt, occultare, et quæ veris contraria sunt militibus divulgare, consilii imperatoris et prudentis viri est, qui dejectos militum animos sublevare possit.

17. Exercitui jam superato robur afferre poteris,

NOTÆ.

(19) Paragraphus duodecimus in codice Laurentiano anteit undecimum.

si variis modis, spe bona, tam re tum verbo illos A
pertractes : exprobrare enim et vehementer insultare iis qui jam offensionem acceperunt, animorum debilitationem desperationemque affert, quæ in primis mihi periculosum noxiumque esse videtur.

18. Quando belli tempore a militibus aliquid peccatur, dissimulandum ad tempus et legendum est ; post belli exitum auctores seditionum si cognoscas, poena illos justa afficias.

19. Militum ignavia dissimulanda, non exprobranda est, ne animi illorum concidant admodum, ac quotidie magis magisque debilitentur.

20. Magnam animi perturbationem hostibus tuis injicias, si post bellum ubi commodissime poteris B
tuos in prælio cadentes congregaveris, hostium cadavera insepulta jacere permittas, ac secure iterum discedas, si opportunitas talis incidat.

21. Et id clam hostes facere poteris, si ignes multos uno in loco accenderis, et alio in loco ipse requieveris. Hostes enim ad ignes accedent et decipientur, tu vero quod proposuisti efficias.

22. Ut dissensionem et suspicionem inter primarios et optimates belli injicias, quando agros hostium popularis, illorum agros non vastabis, quædam cum illis signa amicitiae vel per litteras vel aliis modis ostendes. Hoc idem facies si per captivos, quos ad exercitum suum iterum remittis, occulte illis secreta quædam narraveris. Hæc vero si sæpe abs te fiant, quanquam dolus hostibus solum atque illusio fiant, in suspicionem tamen et dubitationem quamdam illorum incidit.

23. Deditioem hostium abs te obsessorum facile comparabis, si sagittis litteras alligaveris quas in civitatem aut munitionem jacies, et libertatem illis securitatemque promittas. Hoc idem feceris si per captivos illis libertatem promiseris.

24. Neque hostium humanitate, neque discessionis et fugæ simulatione decipiaris : dolosa enim hostium sunt consilia, et ad suam utilitatem hostes omnia excogitant. Itaque utilitas illorum tibi magnæ offensionis erit : et dolus illorum, noxa tua erit.

25. Suspiciosum esse debet hostes per ea loca insequi, quæ ad insidias capiendas opportuna sunt : quare recedendum celeriter est, et incursio impetuosior facienda est ad tempus : quod consilium imperatorum laudandum in primis est.

26. Suspicionem timoris habet cunctatio et palior : ubi igitur tales videris milites, a dimicatione prælii illos semoveas, et ad opus aliquod necessarium faciendum amandabis.

τῶ, ἐὰν ποικίλοις τρόποις καὶ ἐπιπέσει ἀγαθῆς διὰ τὸ λόγων καὶ δι' ἔργων μεθοδεύσῃ αὐτούς· τὸ γὰρ κατοικεῖται καὶ ἐπικεῖσθαι τῶν ἡττωμένων τῶ πλήθει, καὶ διὰ τούτων εἰς ἀπόνοιαν αὐτοὺς ἄγειν, σφαλερὸν μοι δοκεῖ καὶ λίαν ἐπιβλαβές.

ιγ'. Ὅταν ἐν καιρῷ πολέμου παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἀμαρτήματα γίνωνται, δεόν προσποιεῖσθαι σε ἀγνοίαν αὐτῶν, καὶ τῶς αὐτὰ παρορᾶν. Μετὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ πολέμου λύσεως τοὺς αἰτίους τῶν στάσεων ὡς ἂν συγγινώσκῃς τὸ δίκαιον ὑπεξέρχου.

ιδ'. Συγκαλύπτειν σοι προσήκει τὰς δειλίας τῶν στρατιωτῶν, καὶ μὴ προχείρως ἐλέγχειν, ἵνα μὴ καταπίπτῃ τὰ φρονήματα αὐτῶν παντελῶς, καὶ ταπεινότεροῖς ἐαυτῶν ἀποδειχθῶσιν.

κ'. Κατασκευάσεις ἀθυμίαν τοῖς πολεμοῖς, ὅταν ἐν καιρῷ μετὰ τὸν πόλεμον ποιῆσαι δυναθῆς τὴν ταφήν ἀφανῶς τῶν ἀπὸ τοῦ σοῦ στρατοῦ πεσόντων, τὰ δὲ σώματα τῶν πεσόντων πολεμίων ἐάσῃς.

κz'. Ἀκινδύνως φεύξῃ, εἰ ποτε καιρὸς σοι τοιοῦτος γένηται τοὺς πολεμίους λαθεῖν, ἐὰν πυρὰ πολλὰ ἀλλαγῶ ἀνακαύσῃς, καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ ἡσυχάσῃς. Οἱ γὰρ πολέμοιοι ἐπὶ τὰ πυρὰ χωρήσαντες ἀπατηθῆσονται· καὶ σὺ τὸ πρακτέον διανύσεις, καθὼς σοι καὶ ἐν ἄλλοις ὑπεθέμεθα.

κβ'. Ἴνα δὲ διχόνοιαν καὶ ὑπόνοιαν κατασκευάσῃς κατὰ τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν ἐν τοῖς πολεμοῖς, ὅταν κατατρέχῃς τὴν πολεμίαν σου χώραν, τὰ ἐκείνων χωρία μὴ ἐμπύριζε, ἀλλὰ καὶ τινα σημεῖα φιλίας τῆς πρὸς αὐτοὺς ἢ διὰ γραμμάτων, ἢ δι' ἑτέρου τρόπου καταλίμπανε. Τὸ αὐτὸ δὲ ποιήσεις, καὶ ἐὰν διὰ τῶν κρατουμένων παρὰ σοῦ αἰχμαλώτων κρυφαίως αὐτοῖς ἐπιτηδεύσῃς δηλοποιεῖν περὶ τιμῶν ἀπορρήτων. Εἰ πολλάκις τὰ τοιαῦτα γεγονότα φανερῶν ἀπάτην δοκεῖ τοῖς πολεμοῖς καὶ δόλον γίνεσθαι, ἀλλ' οὖν εἰς ὑπόνοιαν καὶ διχόνοιαν τὴν περὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων πάντως ἐμπέσωσι.

κγ'. Τρόπον εὐπειθείας ὑποδείξω σοι, ὥστε τοῖς πολιορκουμένοις διὰ βελῶν ἀπὸ τόξου πεμπομένων ἐπιστολὰς ἐκπέμπειν, καὶ δι' αὐτῶν κλυθεῖραν καὶ ἀπάθειαν αὐτοῖς ἐπαγγέλλεσθαι. Τὸ αὐτὸ δὲ ποιήσεις δημοσίως αὐτοῖς καὶ δι' αἰχμαλώτων ἀφέσεως.

κδ'. Οὐτε ταῖς φιλανθρωπίας τῶν πολεμίων ἐξαπατᾶσθαι σε δεόν, οὔτε ἐὰν ποτε προσποιούνηται ἀναχώρησιν· δολερὰ γὰρ αἰετῶν ἐχθρῶν τὰ βουλεύματα, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον συμφέρον ὁ ἐναντίας τὰ πάντα ἐπινοεῖ, ὥστε τὸ ἐκείνου συμφέρον ἀσύμφορόν σοι ἀποδειχθῆναι, καὶ διὰ τῆς ἐναντίας ἀπάτης ἐμποιῆσει σοι βλάβην.

κε'. Ὑπορᾶσθαι σε προσήκει τὰς διώξεις τὰς ἀγούσας εἰς χωρία ἐπιτήδεια πρὸς ἐγκρύμματα. Ἀπὸ καὶ τὸ ἀναχωρεῖν εὐκαιρῶς τὸν στρατηγόν, καὶ πάλιν σφοδρότεραν ποιεῖσθαι τὴν ἐπέλευσιν κατὰ τῶν πολεμίων, μάλιστα ἐστὶ στρατηγικόν.

κς'. Ὑπόνοια δειλίας ἐστὶν δυνος καὶ ὀχρήσις. Ὅταν οὖν τοιοῦτος ἴδῃς τινὰς τῶν στρατιωτῶν, καὶ πρὸ ἐρωτήσεως, χωρίεαι αὐτοὺς τῆς ἀναγκαίας ἐχειρήσεως τοῦ πολέμου, καὶ δεόντως αὐτοῖς ἐπίτρεπε τὰ ἀρμόζοντα πράττειν τῶ τοιοῦτι καιρῷ.

κζ'. Ἴσθι λίαν ἀσφάλει καὶ ἐν καιρῷ τάχα φιλάει A
 ἔνθα ἂν ὑπάρχηι πλεῖστον πολεμίων στρατοπεδεύων
 περιβάλλειν φασσάτον δι' ὀρύγματος, ἢ κλισματοσ
 λίθου, ἢ κλινθου, ἢ χάρακα διὰ ξύλων, καὶ οὕτως
 περίε ὄχυροποιῆσαι τὸν στρατόν. Ἐν γάρ τι συμβῆ
 τῶν ἐναντιῶν, καὶ λέγῃς, ὅτι τοῦτο οὐκ ὑπενόουν,
 οὐκ ἔστι στρατηγικόν.

κη'. Ὅταν θεοῦ διδόντος πόλις παρὰ σοῦ τῶν πο-
 λεμίων ἀλίσκεται, ἀνοίγεσθαι συγχῶρει τὰς πύλας
 ὥστε φεύγειν τοὺς πολλοὺς καὶ μὴ χωρεῖν εἰς ἀπό-
 γνωσιν. τὸ αὐτὸ δὲ καὶ φασσάτου ἀλίσκομένου τῶν
 ἐχθρῶν παρὰ σοῦ ποιήσεις· ἀναγκαλα γὰρ εἶναι ταῦτα
 καὶ ἀκινδυνότερα πρὸς τὴν τῶν ἀλίσκομένων κατα-
 κράτησιν.

κθ'. Ὑπόρασιν προδοσίας καὶ ὑπόνοιαν δώσεις B
 τοῖς πολεμίοις κατὰ τῶν προσφειγόντων ἀπὸ σοῦ
 πρὸς αὐτοὺς, ὥστε αὐτοῖς ἢ ἀπιστεῖν, ἢ ἀποκτείνειν,
 ἔαν γράμματα πέμπῃς καὶ ὡς δῆθεν ἐκπεσόντα τῶν
 διακομιζόντων τοῖς πολεμίοις ἐγγχειρισθῶσιν. Ἐνοῖς
 ὡς ἐν τάξει ὑπομιμνήσκεις τοῖς προσφύγοις καιροῦ
 προδοσίας συντεθειμένου καὶ πραγμάτων τινῶν πι-
 θανῶν. Ἐντεῦθεν γὰρ ἢ κατασχεθῆσονται οἱ προ-
 φεγόντες, ἢ ἀπιστηθῆσονται, καὶ φοβηθέντες πάλιν
 ἑπιστρέψουσι πρὸς τὰ ἴδια.

λ'. Καὶ ἐτέρως δὲ τὴν τῶν δειλῶν διάκρισιν ἐν
 τοῖς ἀναγκαίοις καὶ αἰφνιδίοις ἐγγχειρήμασι ποιήσεις,
 ἔαν τοὺς ἀβρώστους ἢ τοὺς κεκτημένους ἱππους ἀδυ-
 νάτους προστάξεις χωρίζεσθαι ἰδίως· οἱ γὰρ δειλοὶ
 ἢ ἀβρώστιαν προσποιούμενοι, ἢ τῶν ἱππων ἀσθί-
 νειαν, εὐθέως χωρισθῆσονται τῶν ἀναγκαίων τοῦ
 πολέμου ἐγγχειρήσεων. Ταῖς δὲ τοιοῦτους ἢ εἰς παρα-
 φυλακὴν κάστρου, ὡς ἄνω που εἰρηται ἡμῖν, ἢ εἰς
 ἄλλων ὄχυρωμάτων, ἢ εἰς ἐτέρας ἀκινδύνους χρεῖας
 διατάξεις ἐκπέμψεις, ἵνα μὴ τῇ δειλίᾳ καὶ τοῖς ἀν-
 δρείοις μολύνουσιν. Εἰ δὲ τῆς παρατάξεως ἱσταμέ-
 νως πρὸς μάχην παραυτὰ κηρύξεις, Ὁ βουλόμενος
 πρωτοστάτης ὑποχωρεῖτω, καὶ ὁ βουλόμενος ἀντ'
 ἐκείνου εἰσίστω, οὐ μόνον τοὺς δειλοὺς τότε νοήσεις,
 ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνδρείους ἀναμάθῃς. Οἱ μὲν γὰρ δειλοὶ
 καὶ τὸ ἄρχειν προδώσουσιν ὑπὲρ τοῦ μὴ κινδυνεύειν,
 οἱ δὲ ἀνδρείοι μετὰ τοῦ ἄρχειν καὶ τὸ συγκινδυνεύειν
 αἰρήσονται.

λα'. Ἀκμὴν καιροῦ ἐπιτηρεῖν σε δεόν, μὴ παρού-
 σης ἀνάγκης, καὶ οὕτως ἐκστρατεύειν κατὰ τῶν πο-
 λεμίων, ἵνα καὶ σὺ περὶ τὴν δαπάνην μὴ στενοῦσαι, D
 καὶ οἱ πολέμιοι πλέον λυποῦνται τῶν καμάτων αὐ-
 τῶν ληζόμενων.

לב'. Ἰκανὰ σε χρὴ φυλακὴν περιποιεῖσθαι καὶ
 μετὰ τὴν τῶν πολεμίων σου νίκην, καὶ μὴ ἀμελῶς
 ἔχειν, ἀλλὰ φυλάττεσθαι τὰς αἰφνιδίους ἐπελεύσεις
 τῶν ἠττηθέντων· οὐ γὰρ ἡρμεῖ τὸ ἀντίπαλον δεῖ,
 ἀλλὰ τὴν οἰκίαν ἦτταν πολλάκις ἀναμαχῆσασθαι
 προθυμότερον γίνεσθαι.

λγ'. Τῶν ἐναντιῶν τοὺς πρεσβευτὰς ὕβριζειν οὐ
 δίκαιον, οὐδ' ἂν πολὺ προέχωμεν τῇ δυνάμει. Φιλίας
 γὰρ τρόπῳ παραγίνονται, καὶ λόγῳ ἀτρέπτῳ ὑπὸ
 τὰς χεῖρας ἑαυτοὺς τὰς σὰς καταπιστεύουσιν, εἰ
 καὶ παρὰ πολεμίων ἀποστέλλονται. τὰ οὖν ὅσια
 ἐπὶ ἐκάστῳ καὶ πρέποντα παραφυλακτέον. Εἰ μὴ

27. Castra munire semper totum est, et amici-
 liae pacisque tempore. Si prope hostes fueris,
 fossatum circumductio vel ex lapidibus vel ex
 lateribus circumvallatum, et ita castra tua in tuto
 ponas. Si enim aliquid adversum contingat, mi-
 nus Imperatorium erit dicere aliquando, Non puta-
 tam.

28. Quando sine deditione hostium civitas aliqua
 aut munitio capiatur, jube aperiri portas ut multi
 aufugiant, et non in summam animi desperatio-
 nem cadant. Hoc idem fossato hostium capto praes-
 tabis. Necessarium autem hoc est et securum in
 primis ad captivos retinendos.

29. Suspicionem proditiois et opinionem fal-
 sitatis injicies hostibus de iis, qui abs te ad eos
 profugerunt, ut illis vel diffidant, vel interficiant,
 si litteras ad eos miseris, ut statim post has litte-
 ras perlatas hostes invadant, et proditiois tem-
 pus inter te et profugos caeteraque probabilia con-
 stituta videantur. Hoc pacto fiet, ut in custodia
 teneantur profugi, vel ut fides illis non habeatur,
 vel ut ad te iterum redeant.

30. Timiditatem militum tuorum aliqua neces-
 saria et nec opinata incursione hoc modo explo-
 rabis, si infirmos et eos qui debiles equos habent
 jubebis ab aliis separari: timidi enim vel valetu-
 dinem, vel equorum imbecillitatem simulabunt,
 atque adeo ab hac bellica incursione separabuntur.
 Tales vel ad castelli, vel ad alterius munitiois
 custodiam, vel ad alios usus securos emittes, ut
 ne ignavia sua etiam strenuiores milites labefa-
 cent. Sin acie jam instructa ad praelium manda-
 veris, ut qui praestes discedere vult discedat, et
 qui vult in illius locum ingrediatur, non modo
 timidos milites cognosces, sed etiam fortes stre-
 nuosque scies. Timidi enim initio prodent se prius-
 quam bellum incipiat, fortes autem post bellum
 inceptum simul periclitari cupient.

31. Temporis opportunitas, nisi aliter neces-
 sitas urgeat, abs te conservanda est, atque adeo
 hostes invadas, ut neque tui com meatu deficiant,
 et hostes magis vexentur omni labore, et agris
 jam depopulatis.

32. Victis jam hostibus idonea abs te custodia
 ad tuos defendendos collocanda est: vitanda enim
 subita incursiones hostium sunt: non enim quie-
 scunt hostes ullo tempore, sed belli offensio-
 nem, occasionem sibi ad res melius et cautius gerendas
 accipiunt.

33. Hostium legati, quamvis magnitudine copia-
 rum admodum valeas, abs te minime violandi
 sunt: sociali enim modo adsunt tibi, et quanquam
 ab hostibus mittuntur, seipsos tamen quodammodo
 in manus tuas tradunt. Sanctum et justum quod
 est, erga omnes servandum est. Alias enim de sua

salute laborantes legati nunquam ad te venient, et legationis genus ipsum apud omnes nationes minus visitatum erit.

34. Quando magnis cum copiis civitatem aut castellum obsides, castra tua haud munita custodiis relinquere non oportet, neque solo vallo aut fossis contentum esse, sed et excubias habeas accuratas, et exercitus tuus ad portas civitatis sedeat, propter excursions quæ e portis sunt, et propter irruptiones quæ ab externis locis eo conflunt.

35. Proditores quidam persæpe in exercitu tuo esse timentur. Ut igitur ex iis utilitatem capias, percommodum fuerit contraria eorum quæ factururus es illis narrare, ut hoc modo deceptis hostibus, B facilius et melius consilia tua procedant.

36. Sine ingenti utilitate aut necessitate periculum ingrediendum non est. Qui enim talia suscipiunt pericula, similes hominibus sunt qui auri impostura inescantur, et propter coloris solum suavitatem aurum hoc possidere vehementer cupiunt.

37. Vigilans et sobrius in omnibus rebus gerendis, et adversus omnes hostium aggressionis sis, ut neque intermissionis belli tempus socordix tempus putes, neque ante pacis perfectæ tempus ullam rem tibi negligendam arbitreris, sed hostium insidias sedulo vitabis, et prudenter illorum perfidiam qualis sit cogitabis: ubi enim malum acceperis, hæc sera pœnitentia nullum momentum asferre potest.

38. Qui ad te ab hostibus profugerunt, facile tibi hostium consilia nuntiare possunt: sed certius cognoscas, si qui in incursionibus abs te capti sunt, ad te de hostibus aliquid referant. Quod si quæ a transfugis et captivis dicuntur conveniant, veritatem magis eorum quæ quæruntur intelliges.

39. Nullo modo nullave de causa jusjurandum hostibus firmatum violes: magnuum enim malum perjurii crimen est. In quibus enim rebus Deus intercedit, firma necesse est pacta esse. Ignominia D enim magna est Romanis ac Christianis, si cum reliquæ nationes jusjurandum fidemque conservent, ii perfidi Deo intercedente ac mediatoreprehendantur.

40. Vallo aut fossato circumseptus, si quando res exigat, ne in sola munitione spem salutis reponas, quasi ad te defendendum idonea, sed secundum Deum armis tuis confidas: neque quamvis tutissimo in loco fueris, cætera arma contemnas, si vere Romanus sis. Prima enim, et extrema vero militi salus erit armorum suorum

A γὰρ τοῦτο φυλάττεται, ἀπιστοῦντες οἱ πρέσβεις ἐκὰς τοῦ ἐθνους τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν οὐδέποτε πρεσβεύουσιν (20), καὶ πολλῶν τῶν ἐκ τῆς πρεσβείας ἀγαθῶν τοῖς ἔθνεσι γινομένων ἐκάστοις ἀπιστέρησις ἔσεται.

λδ'. Ὅταν πολλῇ δυνάμει πόλιν ἢ φρούριον πολιορκῆς, οὐ δεῖ σε ποιεῖν ἀφύλακτον τὴν στρατοπέδειαν, οὐδὲ μόνῳ τῷ χάρακι ἢ ταῖς φόρσαις ἀρκεῖσθαι εἰς ἀσφάλειαν, ἀλλὰ καὶ βίγλας ἔχειν ἀσφαλεῖς, καὶ παρὰ τὰς πόρτας τῆς πόλεως ἐγκαθίσειν, δὲ τὰς ἀπ' αὐτῆς ἐκ τῶν πορτῶν καταδρομὰς, μάλιστα δὲ κατὰ τὰς ἀπὸ τῶν ἐξωθέν ποθεν ὑφορωμένας προσβολὰς.

λε'. Ὑποπτεύονται τινες προδοταὶ καὶ παρὰ σοὶ πολλὰκις ὄντες. Ἴνα ἐκ καὶ ἐκ τῶν τοιούτων ὠφέλειαν σεαυτῷ περιποιήσῃ, τὰ ἐναντία ὧν βουλεύῃ λέγε πρὸς αὐτούς, ὥστε δι' αὐτῶν ἐξαπατωμένων τῶν πολεμίων εὐχερέστερον κατορθῶνται τὰ σὰ βουλευματα.

λς'. Ἄνευ ὠφελείας ἢ ἀνάγκης ἐπὶ τινι πράγματι οὐ δεόν παρακινδυνεύειν. Οἱ γὰρ τοιοῦτοις ἐπιχειροῦντες κινδύνους οὐδὲν διαφέρουσιν ἀνθρώπων τῶν ἀπάτη χρυσοῦ δολεαζομένων, καὶ διὰ τὸ τὴν εὐχροσίαν μόνον ὄρῶν τὴν κτήσιν αὐτοῦ ἔχειν ἀγωνιζομένων.

λζ'. Γίνου πάντοτε νήφων καὶ ἐργηγορῶς πρὸς τὰς τῶν πολεμίων ἀντικαταστάσεις, ὥστε μὴδὲ τὸν τῆς ἀνοχῆς τοῦ πολέμου καιρὸν ποιεῖσθαι ἀμελείας κειρὸν, μὴδὲ πρὸ καιροῦ ἐρήνης βεβαίας γενομένης καταμελήσῃς· ἀλλὰ πάντοτε τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλὰς φυλάττου, καὶ ἀσφαλῶς κατανοεῖ τὸ τοῦτων ἀπιστον· μετὰ γὰρ τὸ παθεῖν ἢ μεταμέλεια οὐδεμίαν τίκτει ὠφέλειαν.

λη'. Ἰκανοὶ μὲν ἴσως καὶ οἱ προσφεύγοντες ἀπὸ τῶν πολεμίων παρασχέιν σοι πίστιν περὶ τῶν ἐρωτωμένων αὐτοῖς. Ἀλλὰ μᾶλλον ἀσφαλέστερον ἀναμάθοις τὰ παρὰ τῶν ἐξ ἐπιδρομῆς ἀθρόως κρατουμένων λεγόμενα· καὶ γὰρ ὅταν ἀμφοτέρω τὰ τε παρὰ τῶν αὐτομόλων, καὶ τὰ παρὰ τῶν αἰχμαλώτων λεγόμενα συμβαλῶν διακρίνης, τότε τὸ ἀληθὲς μᾶλλον γνῶσῃ περὶ ὧν ἐπιζητεῖς.

λθ'. Οὐδενὶ τρόπῳ, οὐδὲ οἰσθήποτε προφάσει τὸν πρὸς τοὺς πολεμίους ὄρκον παραβῆσθαι ποτέ· μέγα γὰρ κακὸν ἐπιπορκίας ἐγκλημα. Ἐν οἷς γὰρ Θεὸς μεσιτεύει, βέβαια (21) χρὴ μένειν τὰ συντιθέμενα. Αἰσχύνῃ γὰρ Ῥωμαῖοις καὶ μάλιστα Χριστιανοῖς, τῶν ἄλλων ἔθνῶν τὰς οικείας πίστεις τηροῦντων, τοῦτους ἀπίστους περὶ τὰ συμφωνούμενα ὑπὸ Θεῷ μεσίτῃ ἐλέγχεσθαι.

μ'. Ὑπὸ χάρακος ποτε ἢ φοσσάτου περιφρουρούμενος, ὅτε καλέσει καιρὸς, μὴ τῷ τοιοῦτῳ μόνον ὀχυρώματι τὰς ἐπιβάδας τῆς σωτηρίας καταπίστευς, ὡς ἐτοίμῳ ὄντι πρὸς παράληψιν, ἀλλὰ μετὰ Θεοῦ καὶ ἐν τοῖς ὅπλοις ἔχῃς τὴν πεποιθήσιν, καὶ μὴ τοῦτων ἀμέλει δὲ τὴν ἄλλην φρουράν, εἶγε Ῥωμαῖος ὑπάρχεις ἀληθῆς. Πρῶτῃ γὰρ σωτηρία καὶ τελευταία τῷ

NOTÆ.

(20) Πρεσβεύουσιν. Scribebatur, πρεσβεύουσιν.

(21) Βέβαια. Scribebatur, βίβαι.

ἀληθινῶ στρατιώτῃ ἢ τῶν ὅπλων ἐστὶν ἐπιμέλεια καὶ μεταχειρίσεις, τὰ δὲ ἄλλα καὶ τοῖς χυδαίοις τῶν ὅπλων ἐπινοεῖται πολλάκις. Καὶ γὰρ καὶ τοῖς πάλαι Ῥωμαίοις κατ' ἀρχὰς ἀντὶ τειχῶν τῇ Ῥώμῃ φόσσαν καὶ τὰ ὅπλα χρηματίζεῖν λέγεται. Καὶ Λακεδαιμονίων ποτὶ στρατιώτης ἐρωτώμενος, Πού οἱ τῆς γῆς ὁμῶν ὄροι, λέγεται εἰπεῖν, Ὡδε, δεῖξας τὸ ἐν τῇ χειρὶ κατεχόμενον ὄρου.

μα'. Παρακελεύου τοίνυν τοῖς στρατιώταις, οὕτως εἶναι παρεσκευασμένους ἀεὶ (22) ὥς καὶ ἐν ἑορτῇ καὶ ἐν ἡμέρῃ, καὶ ἐν νυκτὶ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ὅταν ἢ χρεῖα κωλύσῃ, μέλλειν αὐτὸν ἐξίναί τε καὶ τῶν πολεμίων· διὰ τοῦτο γὰρ ἐπὶ τὸν τοιοῦτον καιρὸν οὐδ' ἡμέραν αὐτοῦς δεῖ προλέγειν ὠρισμένην, διὰ τὸ ἐτοίμους αὐτοῦς εἶναι διὰ παντός.

μβ'. Νίκης σοι παρὰ Θεοῦ ἐν δημοσίᾳ μάχῃ παρεχομένης, ἐὰν συμβῇ τοὺς ἀντιπάλους ἢ ἐν χάρακι ἢ ἐν ἑτέρῳ ὄχυρῷ τόπῳ καταφυγεῖν, μὴ ἐνδύσης αὐτοῖς καιρὸν ἀνέσιως, ἀλλὰ τοῦ φόβου νεάζοντος αὐτοῖς ἐπέρχου καὶ ἐπιτίθου, ἵνα μὴ τῇ ἐνδόσει ἀσφαλέστεροι γενόμενοι θαρρήσῃσι τὴν ἦτταν αὐτῶν ἀναμαχησασθαι.

μγ'. Ἐάν τινες ἰκέται προσφεύγῃσιν ἀπὸ τῶν πολεμίων πρὸς σέ, μὴ ὡς ἔτυχε τοῦτους προσδέχου· πολλάκις γὰρ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πέμπονται δόλω ὡς ἰκέται καὶ τιμῶν δεόμενοι, καὶ οὕτως τοῖς δεξαμένοις ἐπιβουλεύουσιν.

μδ'. Ὑπονοεῖν δεῖ καὶ παραφυλάττειν ἀσφαλῶς τοὺς προσρρομένους ταῖς πολιορκουμέναις ἡμῶν πόλεις παρὰ τῶν ἐχθρῶν, διὰ τὸ μὴ παρ' αὐτῶν τινα βλάβην ὑποστῆναι· πολλάκις γὰρ ἐμπρησμούς ποιοῦσιν, καὶ τῶν ἔσωθεν ἀνθρώπων περὶ τοὺς ἐμπρησμούς ἀσχολουμένων, ἐξωθεν οἱ πολέμιοι ἀδέστερον ἐπιτίθενται.

με'. Μάχης προκειμένης ἐὰν ἄρα δοκιμάζῃς ἀξιόμαχος εἶναι τῶν ἐχθρῶν, ὧ στρατηγέ, ἐν τῇ ἐκαίνῳ χώρᾳ τὴν μάχην ἐπιτηδεύσεις· τοῦτο γὰρ μάλλον ἀρμόδιον ἢ παρ' ἐν τῇ ἰδίᾳ· τῶν γὰρ ἐν τῇ πολεμίᾳ γῆ μαχομένων καὶ τὰ φρονήματα μείζονα γίνονται, καὶ ὁ ἀγὼν οὐκ ἐστὶ ὡς ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἔθνους μόνου πρόκειται αὐτοῖς ὁ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς αὐτῶν σωτηρίας. Καὶ γὰρ οἰδασιν, ὡς ἐὰν μὴ στερέβῳς ἀντικαταστάντες εἰς φυγὴν ἐν τῇ πολεμίᾳ γῆ τραπῶσιν, ἀνέλπιστος αὐτοῖς ἡ σωτηρία γίνεται, ὅπερ ἐν τῇ ἰδίᾳ γῆ πολεμουμένων αὐτῶν γίνεσθαι οὐκ ἀναγκαῖον. Καὶ γὰρ καὶ φυγόντες, ἐλπίζουσιν ἀκινδύνως σωθῆναι, καὶ ὄχυρωμάτων ἐπιλαβέσθαι ἐν οἷς σωθήσονται· καὶ διὰ τοῦτο γενναίως ἀντιστῆναι τοῖς πολεμίοις οἱ στρατιώται μὴ συγχωρούμενοι εἰς φυγὴν ἀκίνδυνον συνωθοῦνται ἔλθειν.

μς'. Ἀεὶ τι κρατετέωσαν οἱ στρατιώται, ὅταν μὴ ὁ πόλεμος ἐνοχλῇ, καὶ μὴ ἀργεῖτωσαν· ἢ γὰρ ἀργία στρατιώταις συντρεφομένη ταραχῆς ὑπάρχει γεννητική.

μζ'. Τὸ θεραπεύειν τὸ θεῖον διὰ παντός χρεῶν

A cura, et conservatio : reliqua omnia præ hoc plebeia et vulgaria existimanda sunt. Antiquos enim Romanos murorum vice fossam, et arma usurpasse legimus. Et Lacedæmonius miles olim interrogatus, ubi ditionis suæ termini essent, dixisse fertur, Hic, hastam vibratam manu ostendens.

41. Adhortaberis milites semper, ut ita parati sint, ut omni tempore, sereno, pluvio, noctu, interditi, ubi usus fert, adversum hostes instruantur : talibus enim temporibus ne horam quidem aliquam constitutam assignare oportet, ut in promptu omnino sint.

B 42. Victoria tibi {In publico prælio a Deo objecta, si forte hostes, vel ad vallum vel ad aliquem munitum locum confugiant, nullum relaxandi tempus illis tribue, sed terrore recente impendente illos adoriaris, ne relaxatione aliqua illis concessa, firmiores et paratiores fiant ad victoriam amissam quantum possunt recuperandam.

43. Si qui servi hostium ab illis ad te confugerint, ne quosvis statim recipias : sæpe enim ab hostibus dolo mittuntur quasi servi et cæterarum rerum egentes, atque adeo illis, qui se recipiunt insidiantur.

44. Cavendum sedulo observandumque est ab illis, qui ab hostibus ad obsessas urbes vestras dilabuntur : sæpe enim huiusmodi civitates solent incendere, et civibus in restringenda flamma occupatis, obsessores civitatem melius invadunt.

45. Bello proposito si speraveris te habilem ad oppugnandos hostes esse, illorum in regione prælium committas : hoc enim magis idoneum erit, quam si in tua ipsius regione pugnes, et animos tuorum strenuiores facit : et de sua natione bellum non erit, sed de sua ipsorum salute. Noverunt enim se, si non strenue atque alacriter in bello cum hostibus dimicent, in fugam vertendos esse, et de salute sua nullam spem esse posse. At regione in sua contra sperant : nam et fuga salutem querere se posse sperant, et ad munitiones venire, quibus serventur : atque adeo cum strenue hostibus resistere non necesse habent, ad fugam securam se convertunt.

46. Ubi belli nulla perturbatio est, non otio torpescant milites, sed hæc agant potius : otium enim militibus magnarum seditionum et turbarum causa est.

47. Colendus omnino Deus est. Bellorum autem

NOTÆ.

(22) Post ista, παρεσκευασμένους ἀεὶ, typhotheta omisit, ὡς ἐν ἑορτῇ, καὶ ἐν ἡμέρῃ. Scribe vero, ἐν ἡμέρῃ. Sed nec illud, ἐν ἑορτῇ, istius loci videtur :

nam ἑορτῇ καὶ ἡμέρῃ, non sunt ἀντίθετα, ut ἡμέρα καὶ νύξ.

In exordiis maxime illum veneraberis : si enim illum colueris pure ac religiose, sicuti fas est, in omnibus periculis et perturbationibus supplicabis illi quasi amico, et salutem ab illo comparabis.

48. Vigilans imperator, et exercitum suum contentione corporis, et laboribus occupatum tenens, minus omnibus periclitabitur.

49. Milites in prælium educendi non sunt priusquam illorum periculum feceris, sed cognoscendus unusquisque miles est, quam ad rem, et qua in acie sit utilis, itaque instruendus est.

50. Hæc sola adversus hostes deliberabimus quæ incognita illis sunt, antequam a nobis gerantur : si enim aliquam harum rerum notitiam habeant, facile adversus conatus nostros aliquid molientur.

51. Dolis, incursionibus, fame, hostes lædendi vexandique sunt, et crebrioribus aggressionibus insultibusque adoriendi : neque ad commune publicumque prælium evocandi, ubi valere fortunæ instabilitas solet, potius quam ulla virtutis constantia.

52. Milites laboribus assuefacti strenuiores in dies fiunt, otiosi autem magis ac magis debilitantur. Efficiendum igitur est ut laboribus exercitati sint, quemadmodum tibi alias præscripsimus.

53. Ad omnes vitæ partes, præterquam in bello, incallidum te esse præcipimus. Ibi autem, et in iis te imperatoris consiliis dolus adjuvat, ubi hostes eo decepturus es.

54. Cognosce, et expende tuas vires, atque hostium diligenter : hoc si feceris, imperator, et singula diligenter fideliterque perustraveris, ægre in bellicis rebus superaberis, aut expugnaberis.

55. Fortitudine ac instructione militari longe majores res in bello geruntur, quam multitudine militum ignavorum confusa.

56. Locorum situs sæpe pugnantes vehementer juvant, et imbecillioribus victoriam promoveni. Itaque iis in locis te ad pugnandum præpares in quibus cognoveris exercitum tuum meliores partes, hostium autem deteriores habiturum.

57. Imperatoris solertia generosos milites reddit : natura enim paucos fortes creat ; cura autem, et industria, si imperatoria solertia adjungatur, multos strenuos facit.

58. Bonum mihi videtur esse justam habere causam bellandi ; nam qui injuriam illatam propulsat, hic justus est, et divinam justitiam adjutricem ha-

ἔστιν. Μάλιστα δὲ τοῦτο θεραπεύσεις, ὡ στρατηγὲ, τῶν πολεμικῶν κινδύνων ἀπάρχεσθαι μέλλων· ἐὰν γὰρ γνησίως τότε τὸν θεὸν θεραπεύσης, τάχα θαβήσεις ἐν τοῖς δεινοῖς ὡς πρὸς φίλον σοι τοῦτον τὰς ἰκεσίας ποιείσθαι, καὶ τὴν σωτηρίαν μετὰ παβήσιας ἐπιζητεῖν.

μη'. Ὁ συναγρυπνῶν τῷ στρατεύματι στρατηγός, καὶ πλεόν πονῶν ἐν τῷ γυμνάζεσθαι τοὺς στρατιώτας, ἤττων εἶναι οὐ κινδυνεύσει κατὰ τὸν πόλεμον.

μθ'. Στρατιώτας ἐξάγειν ἐπὶ μάχην ἐκείνους οὐ δέον, ὧν μὴ πρότερον εἰληφας τὴν παῖραν ἱκανὴν ἐπὶ ἀνδρείαν, τυγχάνουσιν· ἀλλὰ δεῖ σε γινώσκειν, εἰ δυνατόν, ἕκαστον τῶν στρατιωτῶν ἐν ποίῳ πράγματι καὶ ἐν ποίῳ τάγματι ἔστιν ἀρμόδιος, καὶ οὕτως αὐτοὺς διατάττειν.

ν'. Ταῦτα μόνον καλῶς βουλευσόμεθα κατὰ τῶν πολεμίων, ὅσα πρὶν ἢ πράξομεν ἠγνόησαν ἐκείνοι· ἐὰν δὲ τούτων τὴν γνῶσιν λάβωσιν, ταχέως κατὰ τῶν βουλευμάτων ἡμῶν μεθοδεύουσιν.

να'. Ἡ δόλος ἢ ἐπιδρομαίς, ἢ λιμῶ τοὺς πολεμίους βλάπτειν καλόν ἐστιν, καὶ λυπεῖν αὐτοὺς κατὰ μακρὸν διὰ συχνότερων ἐπαγωγῶν καὶ ἐπιτηδεύσεων· οὐχὶ δὲ πάντως ἐπὶ δημόσιον ἐγκαλεῖσθαι πόλεμον, ἐνθα πολλάκις τὸ πλεόν ὀρώμεν τῆς τύχης προτερῆμα, ἢ τῆς ἐπιδεικνυμένης ἀνδρείας.

νβ'. Στρατιώται πρὸς πόνους γυμναζόμενοι προκόπτουσιν εἰς ἀνδρείαν. Ἀργούντες δὲ γυμναστὴ καὶ ἀσθενεῖς μᾶλλον γίνονται. Διὸ φροντίσεις μὴ ἀργεῖν αὐτοὺς, ἀλλὰ πρὸς τὰς γυμνασίας πονεῖν, καθὼς σοὶ καὶ ἐν τέροις διαταξάμεθα.

νγ'. Ἄθλον μὲν ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι διαζῆν σε παρακελευσόμεθα, ἐν δὲ τοῖς κατὰ πόλεμον στρατηγήμασι μόνους καὶ δόλος ὠφελήσει πολλάκις, ὅταν τοὺς ἐχθροὺς καὶ πολεμίους ἐξαπατῆν μᾶλλον δι' αὐτοῦ.

νδ'. Γίνωσκε καὶ σύγκρινε τὰς τε σὰς δυνάμεις, καὶ τὰς τῶν πολεμίων, ὅπως ἔχουσι. Τοῦτο γὰρ ποιῶν στρατηγός, καὶ ἀνακρίνων κατὰ μέρος τὰς τε τῶν οικειῶν καὶ τὰς τῶν πολεμίων ἀρετὰς, δυσκόλως ἐν τοῖς κατὰ πόλεμον ἔργοις σφαλῆσεται.

νε'. Ἴσθι ἀκριβῶς, ὡ στρατηγὲ, ὅτι ἀνδρεία μᾶλλον καὶ τάξις στρατηγικὴ εἴασιν ἐν πολέμῳ εὐεργετεῖν, ἢ πλῆθος τῶν μαχομένων ἀνάνδρων καὶ ἄτακτων.

νς'. Αἱ τῶν τόπων θέσεις πολλάκις μεγάλα τοὺς μαχομένους ὠφέλησαν· καὶ γὰρ ἐνίστα καὶ τοὺς ἀσθενεστέρους καλλίονας ἔδειξαν, διὸ χρὴ σε μάλιστα τοιοῦτοις τόποις ἀρμόζεσθαι πρὸς μάχην, ἐν οἷς ἂν γινώσκῃς τὸν μὲν εὖν στρατὸν προτερῆσαι, τὸν δὲ τῶν πολεμίων ἐλαττωθῆναι.

νζ'. Στρατηγὸς ἀγχίνοια γενναίους τοὺς στρατιώτας ποιεῖ. Ἡ μὲν γὰρ φύσις ὀλίγους ἀνδρείους ἀπογενεῖ, ἢ δὲ ἐπιμέλεια καὶ γυμνασία μετὰ στρατηγῶ φρονήσεως γινομένη πολλοὺς χρησίμους ἀποδεικνύει.

νη'. Καλόν μοι δοκεῖ δίκαιον εἶναι τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου. Ὁ γὰρ τοῖς ἀδικήσασιν ἀνταμυνόμενος οὗτος δίκαιός ἐστιν καὶ τὴν θεῖαν ἔχει δι-

καισύνην βόηθόν τε [καὶ σύμμαχον κατὰ τῶν A bet, dum injurios homines repellit. Qui vero pri-
ἀδίων ἐκστρατευόμενος. Ὁ δὲ πρῶτος, κατάρξας mus injuriam intulerit, divina vindicta, ac justitia
ἀδικίας παρ' αὐτῆς τῆς θείας δίκης ἀφαιρείται τὴν a victoria belli abest.

νθ'. Ἀσφαλῶς δίδωκε τοὺς πολεμίους μετὰ νίκην, ὧ στρατηγῆ, καὶ μὴ διεσπαρμένως ἐπέρχου, μάλι-
στα συντεταγμένοις ἐκείνοις. Ὁ γὰρ τοῦτο ποιῶν, τὴν ἑαυτοῦ νίκην τοῖς πολεμίοις προδίδωσι. Καὶ
γὰρ ἀντιστρέφαντες μετὰ συντάξεως οἱ ἐχθροὶ κατὰ σοῦ ἀσυντάκτως καὶ διεσπαρμένως διώκοντος, ῥα-
δίως σου περιγέωνται, καὶ πρὸς τὸ ἐναντίον ἀντι-
πνεύσουσι τὴν κατ' αὐτῶν μάχην.

ξ'. Ἰσχύσεις μᾶλλον, ὧ στρατηγῆ, κατὰ τῶν ὄντων πολεμίων, ὅταν ἀφορᾷς (23) πρὸς τὴν ποιότη-
τα τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων καὶ τῶν ἀντιμα-
χομένων ἐχθρῶν. Καὶ οὕτως πρὸς τὴν ἐκάστου B
χρείαν ταῖς οικείαις τέχναις καὶ μεθόδοις συγκέ-
χρησαι.

ξα'. Ὅτε συνάγειν ὁμοῦ βουλῆς ἕνεκα τὸ στρα-
τευμα πρέπειν ἔστιν, οὕτε συνεχῶς καλεῖν τὸν στρα-
τηγὸν πρὸς ἑαυτὸν ἀργούντας καὶ πρὸς μὴδὲν ἀσχο-
λουμένους ἕτερον· ταῦτα γὰρ ἀκαίρου μελέτης καὶ
στάσεως αἰτία τοῖς στρατεύμασι γίνεται.

ξβ'. Μεγάλη σύνεσις στρατηγοῦ, ἔταν χρῆται
μὲν συμμάχοις μετρίοις εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν, ἀλλὰ
μὴ πλέον τῆς οἰκείας δυνάμεως, τοῦτους εἰσάγων
μάλιστα, δυσμενεῖς ποτε τοὺς τοιοῦτους ἔσεσθαι
ἐλπίζομένους, μήποτε συμφρονήσαντες ἀντάρωσι
καὶ τῆς χώρας κρατήσωσιν, δι' ἣν εἰς (24) συμμα-
χίαν ἐκλήθησαν. Οἱ γὰρ ἕνεκεν χρημάτων ὑπὲρ σοῦ C
κινδυνεύειν ἐλόμενοι, τάχα καὶ πλείονων χρημά-
των πορισμοῦ ἕνεκεν καὶ κατὰ σοῦ παρακινδυνεύ-
ουσι.

ξγ'. Ὅταν μὴ τοῖς στρατεύμασι τὰ ἐπιτήδεια καὶ
τὰς ἀναγκαίας τροφὰς προεπαιρέσῃς, τότε καὶ πο-
λεμίων χωρὶς ἤττηθήσῃ. Ἡ γὰρ σπάνις καὶ ἔνδεια
τῆς δαπάνης καὶ τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἵππους
ἐκλυθῆναι παρασκευάσει.

ξδ'. Ὅταν τοῖς ἰσίοις καβαλλαρίοις θαρβῆς καὶ
μάλιστα τοῖς μετὰ κονταρίων πολεμοῦσιν τοὺς στε-
νοῦς καὶ ἀνωμάλους τόπους ἐκφυγε, ἐπιζήτει
δὲ τόπους ὀμαλοῦς καὶ ἴσους· οὗτοι γὰρ εἰσι τοῖς
οὕτω παρατασσομένοις ἀρμόδιοι, καὶ ἐνταῦθα συγ-
κρότει τὸν πόλεμον. Εἰ δὲ περὶ τῆς θαρβείας δυ-
νάμεσιν, ἀνωμάλους καὶ δασεῖς καὶ τραχυτέρους D
ἐπιλέγου τόπους, καὶ ἐν τούτοις ἐπιτέλει τὴν μά-
χην.

ξε'. Ἐπεὶ σαυτοῦ καὶ τοῦ σοῦ λαοῦ ἀντιβου-
λεύσῃ (25) κατὰ τῶν πολεμίων, καὶ τὴν τοιαύτην
βουλὴν ἀκούσῃς προδομένην αὐτοῖς, καθόλου τὰ
βεβουλευμένα, εἴτε ἐν παρατάξει, εἴτε ἐν ἄλλαις
παραγγελίαις, ἢ σχήμασιν, ἐναλλάσσειν ὀφείλεις.

ξς'. Σὺν πλείοσι μὲν περὶ ὧν μέλλεις πράττειν
βουλεύου, τί δὲ πράξεις σὺν ὀλίγοις καὶ τούτοις
πιστοῖς, τὸ δὲ συμφέρον σου, ἤγουν τὴν πασῶν

59. Circumspecte post victoriam hostes inse-
quaris, neque dissipatis copiis tuis illos in acie
instructa fugientes persequaris : qui enim hoc fa-
cit, victoriam suam hostibus prodit : nam hostes
acie instructa conversi in tuos confuse, et disjecte
insequentes facile te superabunt, et momenta victo-
riæ ad se transferent.

60. Hostes maxime expugnabis quando in loco-
rum temporumque opportunitates, et hostium pu-
gnantium vires intueris, atque ad omnem usum
B bellicum consilia conatusque tuos conferas.

61. Neque congregare simul exercitum consilii
causa par est : neque idoneum, ut singulos otio-
sos milites, et nulla in re occupatos ad te voces,
atque increpes : hæc enim seditionis et importu-
narum turbarum causa esset.

62. Magna prudentia imperatoris est, quando iis
sociis ad regionem suam defendendam utitur, qui
minores et non plures propriis copiis existant,
quosque alias inimicos sibi maxime futuros arbi-
tretur, ne, si plures fuerint, et inter se consense-
rint, eam invadant regionem, et superent, propter
quam in societatem tuam asciti sunt. Qui vero
peculiarum causa pro te periclitari volunt, for-
tassis majoris summæ causa contra te ex contraria
parte dimicarent.

63. Quando exercitui com meatum, et res neces-
sarias non præparas, facile absque hostibus su-
peraberis : egestas enim, et inopia com meatus,
tum milites, tum equos etiam contabefacit.

64. Si quando equestribus copiis tuis fretus es,
et iis in primis, qui hastati sunt, angusta atque in-
æqualia loca devita, et loca plana expositaque ex-
quire ; hæc enim sunt iis qui sic instruuntur ido-
nea, ibique committe prælium. Sin pedestribus
copiis fretus sis, inæqualia, condensa et asperiora
D loca elige, et in illis bellum geras.

65. Si de te tuisque copiis adversum hostes, ali-
quid deliberaveris, et consilium tuum hostibus
patefactum esse intellexeris, omne consilium tuum,
quod intenderas, sive in acie instruenda, sive in
aliis præceptionibus formisque sit, repudiato.

66. Cum plurimis de rebus gerendis delibera :
quid tu ipse facturus sis, cum paucis, iisque fide-
libus admodum communica. Quid vero potissimum

NOTE.

(23) Ἀφορᾷς. Scribehatur, ἀφορμάς.

(24) Δι' . . . εἰς. Scribe, δι' ἣν εἰς.

(25) Ἀντιβουλεύσῃ. Scribe, ἐν τι βουλεύσῃ.

factu sit, et quod ex omnibus consilium est optimum apud teipsum solum serva.

67. Ut exercitus integer, ac sine ulla perturbatione sit, vel eo exercitum ducito, ubi commeatus rerumque necessariorum abundantia est, aut ipsum commeatum, et res necessarias exercitui apponabis.

68. Non per speculatores solum perlustranda via exercitus tui est, sed et tu imperator, si commode, et clam poteris, tuis ipsius oculis omnia loca pervestigabis: neque vias solum, sed etiam hostium adventantium multitudinem, et illorum aciem, ut inde tu instructus possis ad tuorum salutem, et hostium offensionem omnia excogitare.

69. Formidinem militum, ac animorum demissionem ad magnitudinem animi revocabis, et artibus variis, ac modis illos exsuscitabis, interdum oratione, interdum donis sublevabis, et abjectas illorum mentes ad aliquam tranquillitatem ac strenuitatem eriges.

70. Aliqua etiam sacrorum templorum atque asilorum religio sit, et conserventur, qui ad ea loca profugerunt: neque tu neque ex tuis quisquam eos, qui ad sacra confugerunt violes. Eos autem, qui tale aliquid patrant, justo supplicio coercebis.

Ἐν τοῦ δικαίου αὐτοῦ ἐπιτύχη. Τοὺς δὲ τι τοιοῦτον φρονούνται.

71. Ab omni negotio domestico, atque iniuria liberam plebem tuam conservabis, quæcunque in exercitu est, et quæ exauctorata est. Satis enim illis est tributum publicum pendere, nullaque alia re premi. Si castellum aliquod, aut porta, aut pons conficiendus sit, vel via aliqua sternenda, aut aliud quid publicum exstruendum est, neque publicis ærarii expensis absolvi potest, unusquisque tum ex æquo huic operi inserviat, nemoque ab hac re excusetur neque amicitia, neque donis, ut ab officio suo absit, sed justa et certa cum proportione unusquisque tum dives, tum pauper pro viribus suis publicum servitium præstet.

τῆς τοιαύτης δουλείας ἀπολιμπανέσθω, ἀλλὰ κατὰ ἀλογίαν τῆς (28) δυνάμεως αὐτοῦ ἕκαστος καὶ πλούσιος καὶ πένης τὴν δημοσίαν δουλείαν ἐπιτελείτωσαν.

72. Militum in bello cadentium, atque eorum potissimum, qui strenue se gerunt, et pro fide Christiana mortui sunt, corpora honeste sepeliantur, eosque bona atque honesta commendatione mortuos prosequamur. Sed et liberi illorum, et conjuges, universaque familia, tua providentia ac præsidio alantur. Ita enim milites alacres, atque incitati ad bellica pericula suscipienda erunt, si in illorum excessu e vita cernant, quid postea se, ac suis fiat, si se strenuos in bello gesserint.

βλέποντες εἰ αὐτοῖς συμβήσεται μετὰ τὸ τέλος, ἐὰν προθύμως ἀριστεύσαντες ἀγωνίζωνται.

(26) Ἐξαγοραζ. Scribe, ἑξαυτοραζίας. Jam ἑξαυτοραζία, est Latinum, ἑξαυτοραζία. Vide Glossarium nostrum.

καλλίονα βουλήν κατὰ σεαυτὸν ἐπιλεξάμενος κάτεχε.

ξζ'. Ἴνα δὲ σοὶ ἡ ἐκστρατεία ἄλυκος διατηρῆται καὶ ἐβρώμενη, δέον σε ἢ πρὸς τὰ ἐπιτήδεια τῆς χρείας τὸ στράτευμα ἀπάγειν, ἢ αὐτὰ τὰ ἐπιτήδεια πρὸς τὸ στράτευμα μετακομίζειν.

ξη'. Οὐ διὰ σκοπιῶν δεῖ μόνον προερπνεῖν εἰς ὁδοὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν, εἰ δυνατόν, τὸν στρατηγὸν λαθραίως τοῖς οἰκείοις ὀφθαλμοῖς μετὰ ἀκριθείας ταύτας κατανοεῖν· καὶ οὐ μόνον τὰς ὁδοὺς, ἀλλ' εἴγε δυνατόν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐπιπερχομένων πολεμιῶν, καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν, ὡς ἂν ἐντεῦθεν διδασκόμενος δύναται καὶ κατ' αὐτῶν καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀσφαλῶς τὰ ἐνδεχόμενα ἐπινοεῖν καὶ μεθ-
B οδεύειν.

ξθ'. Ὑψηλῆ διανοίᾳ τὴν ἐμπειρομένην ποτὲ δειλὰν τοῖς στρατιώταις ἀνακαλοῦ, καὶ τέχναις διαφόροις εἰς θάρσος τοῦτοῦ ἐπάναγες, ποτὲ μὲν λόγους, ποτὲ δὲ δῶροις ἀνακτώμενος, καὶ πρὸς εὐθυμίαν μεθέλκων τὴν ἀθυμίαν.

θ'. Καλὸν, ἐν παντὶ καιρῷ τιμᾶν καὶ σέβασθαι τοὺς ἱεροὺς τοῦ Θεοῦ ναοὺς, μάλιστα δὲ καὶ ἐν τῷ ἀσύλῳ αὐτοῦ διατηρεῖσθαι εἰς τοὺς ἐν αὐτοῖς προσφύγοντας· διὰ τοῦτο παραφύλαττε, ὡς στρατηγὴ, καὶ μήτε σὺ αὐτοῦ, μήτε εἰς τινα ἕτερον καταδέξῃ ἀπὸ θεοῦ ναοῦ ἀποσπᾶσαι τινα ἱκέτην καθήμενον, ἕως

τολμῶντας ὡς ἀσεβεῖς κόλαζε, ἵνα μὴ τὰ θεῖα κατα-

σα'. Ἀγγαραζίας ἀπάτης ἰδιωτικῆς καὶ ἀδικίας ἐλεύθερον φύλαττε τὸν ὕπν οὐ τεταγμένον λαόν, ὅσοι τοῦ στρατοῦ εἰσι, καὶ ὅσοι τῆς λεγομένης ἑξαγοραζίας (26) ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς τελεῖν τοὺς τε δημοσίους φόρους καὶ τὰ ἐπιτείμενα αὐτοῖς ἀκρικῶς καὶ μὴδὲν πλέον καταβαρεῖσθαι. Ἐὰν δέη (27) καστροκτισία γένηται, ἢ παραδοποιία, ἢ γεφύρας ἀνάκτισις, ἢ ὁδοῦ κατάστασις, ἢ ἀνάγκη τις ἐτέρων τῶν δημοσίων διοικήσεων, καὶ οὐκ ἐπαρκεῖ τὸ κατὰ τὸν τόπον δημοσίον διὰ μισθοῦ ταῦτα ἐργάζεσθαι. Τότε μετὰ τοῦ δικαίου λόγου καὶ τῆς ἰσότητος ἀπαντες δουλευέτωσαν, καὶ μηδεὶς παρὰ τινος ἑξουκουσέ[τω]σθω, μήτε διὰ δῶρων, μήτε διὰ φιλίας

θβ'. Ἐρᾶ εἰσι τὰ τῶν τελευταίων τῶν ἐν πολέμῳ στρατιωτῶν σώματα, καὶ μάλιστα τῶν ἀριστευσάντων, ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν μάχῃ. Καὶ ταῦτα χρεῶν ἐκ παντὸς τρόπου τιμᾶν ὁσίως καὶ ταφῆς ἀξιοῦν καὶ μνήμης ἀειμνήστου, ἀλλὰ καὶ τὰ τέχνα τούτων καὶ τὰς γαμετὰς καὶ τοὺς ὄλους οἴκου· αὐτῶν δέον τῆς παρὰ σοῦ προνοίας ἀπολαύειν, ὡς στρατηγῆ, καὶ ἐπιμελείας καὶ ἀντιλήψεως. Οὕτως γὰρ οἱ στρατιῶται καὶ εὐψυχοὶ καὶ πρόθυμοι πρὸς τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους γενήσονται, ἐν ἐκείνοις

NOTÆ.

(27) Ἐὰν δέη. Scribe, ἐὰν δὲ ἦ.

(28) Ἀλογίαν. Scribe, ἀναλογίαν.

ογ'. Παρασκευῆς τῆς ἐν πολέμοις ὀφειλοῦσης μὴ ἀμίλει, ὧ στρατηγῆ, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ χειμῶνος· ἵνα τοῦ ἔαρος ἐπιγινομένου ἀνυστερήτως καὶ ἀνεμποδίστως τὴν στρατείαν ἐξάγῃς.

οδ'. Ῥήμασι πειθηνίοις ὁμίλει συνεχῶς τῷ πλήθει τῶν στρατιωτῶν, ὥστε ὁμονοεῖν αὐτοὺς ἐν τῷ καιρῷ τῆς μάχης, καὶ φιλικῶς αὐτοὺς διακείσθαι ἐπιτήδευε, ἵνα ἡδέως ὑπὲρ ἀλλήλων συναγωνίζωνται.

οε'. Ὅταν δημοσίως παρατάξῃς σύμμικτον στρατὸν, ἦγουν πεζῶν ὁμοῦ καὶ καθάλλαρτων, τοὺς μὲν πεζοὺς δέκα τὸ βῆθος, ἦγουν ἐπὶ δέκα τὸ πᾶχος ποιήσεις τοὺς ὀρδίνους· τοὺς δὲ καθάλλαρτους ἐκτάξεις ὥσπερ δύο κέρατα ἕνθεν κάκειθεν πρὸ τῆς παρατάξεως.

ος'. Στρατιωτῶν γενναίων δοκιμασία γίνεται, ἐὰν ἀγνοούτων αὐτῶν ἀθρόον κτύπον τινα, ἦτοι ἦγον μάγαν ἢ τυμπάνου, ἢ ἑτέρου τινὸς ἑξαισίου, προσφέρῃς ἀπροσδοκῆτως· τὸ τε γὰρ τοὺς μὴ καταπληροσσομένους, ἀλλ' ἀτρεμοῦντας πρὸς τὸν ἑξαισιον κτύπον, ἐκλέγῃς ὡς σταθεροὺς καὶ ἀνδρείους, ἐξ ὧν καὶ ἀρχοντας καταστήσεις.

οζ'. Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου δεῖ μὲν εὐχὰς πρὸς θεὸν καταβαλέσθαι, καὶ σύμμαχον ἐκείνον καλεῖν, μὴ μέντοι τῶν προκειμένων ἀγώνων καταμελεῖν, ἢ τῶν ὀφειλομένων πράξεων κατολιγωρεῖν. Σὺν θεῷ γὰρ δεῖ καὶ τὰς χεῖρας σαλεύειν, καὶ ὡς ὄργανα περιέχειν ὑπηρετοῦντα. Οὕτε γὰρ τεθότης ἐὰν μὴ ῥίψη τὸ βέλος εὐστοχῆσει ποτὲ, οὕτε ὁ μὴ μένων, ἀλλὰ φεύγων, κρατήσῃ τῶν ἐχθρῶν, οὕτε ὄλω· ὁ μὴ πράξεως ἀρξάμενος εὐπραγήσει· ἀλλ' εὐχεσθαι μὲν δεῖ τὴν νίκην λαβεῖν τοῦ πολέμου παρὰ θεοῦ, ὁμοῦ δὲ καὶ τὰ ὅπλα κατέχειν. Καὶ μαχόμενον σύμμαχον ἐπικαλεῖσθαι τὸ θεῖον.

οη'. Ὅτι τινος συνηθείας πολλάκις ὁ στρατὸς ἀπὸ συμβῶλων ἢ σημείων τινῶν εἰς δεξιάν εἰωθε τρέπεσθαι, ἀλλ' εἴποτε τοιοῦτόν τι γένηται, ἀναζητήσεις αὐτὸς, καὶ εὐρῶν ἀντιμεταλλάξεις αὐτῶν τὴν διάνοιαν διὰ τῆς σῆς ἀγχινοίας μεθαρμηνεύων τὰ σύμβολα ὡς ἐνδέχεται· ἵνα δι' ὧν εἰς δεξιάν κατέπεσον, διὰ τούτων εἰς θάρος αὐτοὺς καὶ ἐλπίδας ἀγαθὰς διαναστήσεις.

οθ'. Νίκης φημιζομένης προθυμότερον πρὸς τὰς μάχας τὸ στρατεύμα γίνεται. Ἐὰν τοίνυν διὰ μὲν τοιαύτης φήμης θάρσος ἐμποίησῃ τοῖς στρατιώταις· μετὰ εὐψυχίας δὲ καὶ ἀνδρείας ἐπιμελῶς ἐγχειρήσῃ τῆς μάχης, ἔλπιζε σὺν θεῷ τὴν φημιζομένην νίκην παρέσεσθαι.

κ'. Τὴν ποτε (29) καιρὸς δε, Σκιπίων Ῥωμαίων ἠρέθη ἀπὸ ψήφου κοινῆς στρατηγός, καὶ ἡλικίας ἦν ἐτῶν τῶν ὀκτωκαίδεκα στρατηγικῶν ἀπαρχόμενος ἔργων. Παρευθὺ δὲ τῆς ἀρχῆς ἐκέλευσεν ἀποπέμπεσθαι τοῦ στρατοῦ κραβδάτους καὶ τραπέζας καὶ διάφορα ἐκπώματα, καὶ τὰ ἄλλα σκευὴ πάντα, πλὴν χύτρας χαλκῆς, καὶ σουδλίου σιδηροῦ, καὶ ποτηρίου, τοῖς ἔχουσι (30) μὲν, ἀργυροῦ, τοῖς δ' ἄλλοις, ξυλί-

73. Ea quæ ad bellum pertinent hieme parabis, ut vere ineunte nulla re defectus, aut destitutus prælium inire possis.

74. Oratione blanda ac benigna milites semper appellabis, et exhortaberis ut inter se consentiant, et benevolò animo toto hoc prælii tempore inter se sint, ut alacrius se mutuo defendant.

75. Ubi publicam aliquam aciem et permistam ex equitatu et peditatu instruis, peditatum ad decem virorum altitudinem per contubernia instrues, equites autem quasi duo cornua hinc atque illinc peditum collocabis.

76. Spectati milites hoc modo explorantur, si imprudentibus illis, sonus quidam, ac strepitus, vel tympani, vel alterius novæ atque inauditæ rei de improvisò personet. Eos enim qui intrepidum sunt, neque ad hunc sonitum expavescent, quasi stabiles fortesque eliges, et præfectos ex illis deliges.

77. Initio belli preces Deo adhibendæ sunt, adiutoriæque invocandus est, ut ne in discrimina aliqua delabantur, aut aliquid quod factò opus sit prætermittant. Nam Deo propitio, manus admovendæ ad res agendas sunt, et quasi instrumenta obedientia, corpora nostra præbenda sunt. Neque enim qui non manet, sed fugit, hostes superabit: neque qui rem non inceptat, fortunatus erit, sed precandum est ut victoriam belli a Deo consequamur, ut armis nostris utamur, et in pugna adiutorem illum habeamus.

78. Signorum quorundam et portentorum spectra, milites in timorem conjiciunt: quæ si contingant, exquires, et ipse aliquid, quo possis illorum mentes in contrariam sententiam vertere, et oratione tua aliquo traduces, ut quibus rebus in animi dimissionem inciderunt, iisdem iterum in alacritatem et spem bonam erigantur.

79. Rumore de victoria injecto, alacrior ad prælium suscipiendum exercitus erit. Si igitur tali rumore alacritatem militibus attuleris, et fortiter ac strenue in bellum ingressus fueris, bonam spem habe propitio Deo victoriam adfuturam.

80. Scipio autem olim Romanis communibus suffragiis, cum decem et octo annorum esset, imperator delectus est. Initio autem magistratus sui jussit omnes lectulos, mensas, varia pocula, et reliqua vasa omnia amandari, præter ollam æneam, et subulam ferream, et poculum aliis argenteum, aliis ligneum. Ut vero nemo lavaret se, aut ullo oleo inungeret, præcepit: et ut omnes obsonium in

NOTÆ.

(29) Τὴν ποτε. Restituo, Ἦν ποτε.

(30) Τοῖς ἔχουσι. Scriba, τοῖς ἔρχουσι.

prandio incoctum, quod ad ignem nunquam admo-
vabatur, habent, in cœna autem carnes, aut co-
ctas, aut elixas, et parvo sub tegmine præfectus
recubaret. Itaque universum tempus imperii sui
transmittens victoriis, et prudentia imperatoria
cum primis illustris habebatur. Astrologiam au-
tem, et portentorum præsensiones, et auguria, et
insomniorum divinationes, reliquasque hujusmodi
prænotiones, et judicationes aliaque omnia quæ
providentiam solertiamque imperatoriam reprinere
possent, repudiavit, atque abdicavit. Hunc si imi-
teris, consimilem gloriam, similia victoriæ tropæa
reportabis.

81. Arcus, et sagittæ arma sunt parabilia, et ubi
usus requirit magnam afferunt utilitatem. Præci-
pimus igitur tibi, ut mandes omnibus tuis, qui in
castellis, vicibus, et aliis locis sub imperium tuum
subjectis habitant, atque adeo omnibus ut, si fieri
possit, unusquisque vir, sin minus unaquæque sal-
tem domus arcum habeat, et sagittas quadraginta,
illisque se exercent. tum in locis planis atque
asperis, tum condensis. Milites enim in bello illis
utantur; alii autem suis locis, si quando contin-
gat subita aliqua incursio in illos esse. Nam et in
saxis præruptis, et in angustiis locorum, et con-
densis in silvis viri stantes, magna damna hosti-
bus sagittas jaciendo inferent, neque audebunt ho-
stes fortiter illos invadere. Itaque hujusmodi sæpe
loca tuta, et sine aliqua noxa conservantur,
hostibus præ timore sagittarum eo accedere fer-
midantibus.

82. Ubi Deus tibi pugnanti victoriam dederit, ut
hostes tuos profliges, ne permittas, ut milites dis-
sipata et disjecta acie, vel arma diripiant, vel ap-
paratum hostium populentur, ut ne conversi hostes
damnum inferant iis qui insequerentur. Superati
enim prælio, ne apparatus quidem proprium reti-
nebimus, victores autem tum nostrum, tum hostium
arma habebimus.

83. Imperator munera capiens res gravis ac
perniciosa civitati est; nam et milites attenuati ex
eo pauperiores fiunt, et præfecti omnes tum ma-
jores, tum minores, hoc malo latius serpente, minus
strenui ad res gerendas redduntur.

ἕως τῶν ἐσχάτων νεμομένου τοῦ τῆς δωροληψίας
δύναται.

84. Speculatores elige firmos, celeres, fideles,

νου. Μὴ λούεσθαι δὲ τινα, μήτε ἀλείφεσθαι μύρον
ἐκέλευσε τὸ οἰνοῦν. Ἀριστῶν δὲ ὄρθρου ἄκωρον
βρώσιν, δειπνοῦντας δὲ προσφέρεισθαι κρέας ἢ ὄπτην,
ἢ ἐψητόν, ἀνακλίνεσθαι δὲ ἐπὶ μικρᾶς σκέπης τοῦ
ἀρχοντας. Καὶ οὕτως τὸν ὅλον χρόνον τῆς αὐτοῦ
στρατηγίας διανύσας, περιθόητος ἐν ταῖς στρα-
τηγίαις καὶ ταῖς νίκαις ἐγένετο. Ἀπεσείετο δὲ καὶ
ἀστρολογίας, καὶ μαντείας, καὶ τὰς ἀπὸ συμβόλων
ἢ σημείων δηλώσεις, καὶ ὄρνεοσκοπίας (31), καὶ
δὲ ὄνειρων μαντείας, καὶ τὰς ἄλλας τοιαύτας προ-
γνώσεις τε καὶ κρισεις, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τῆς ὀφει-
λομένης προνοίας τὸν στρατηγὸν ἀναστρέλλουσι.
Τοῦτον ἐὰν μιμήσῃ, ὦ στρατηγέ, καὶ αὐτὸς τῆς
ὁμοίας δόξης ἐκείνων, καὶ τῶν νικητικῶν ἐπιτεύξῃ
τροπαίων (32).

Β πα'. Τὰ τόξα ὄπλα εἰσὶν εὐπόριστα, ἐν καιρῷ δὲ
χρείας μεγάλην ἔχει τὴν ὠφέλειαν. Παρακλυόμεθα
οὖν σοι διατάξασθαι πᾶσι τοῖς ὑπὸ σὲ καὶ κάστραις
καὶ χωρίοις καὶ κομποπόλεσι καὶ ἀπλῶς ἄκωρον,
ὥστε, εἰ δυνατόν, ἕκαστον ἄνδρα ἴδιον τόξον ἔχειν.
Εἰ δὲ μή γε κατ' εἶκον ἕνα τόξον καὶ σαγίττας μέχρι
τεσσαράκοντα, καὶ γυμνάζεσθαι ἐν αὐτοῖς, καὶ εἰς
δυσχωρίας, καὶ εἰς ὁμαλοὺς τόπους, καὶ εἰς κλει-
σοῦρας, καὶ εἰς δάση. Οἱ μὲν γὰρ στρατιῶται ἐν
τοῖς πολέμοις τοῦτοις χρήσονται, οἱ δὲ λοιποὶ ἐν
τοῖς ἴδιοις τόποις, εἰ ἄρα τύχη τῶν ἐχθρῶν αἰφνί-
διος ἐπιδρομῆ κατ' αὐτῶν καὶ γὰρ καὶ κατὰ πετρῶν
ἀκροτόμων ἰστάμενοι ἄνδρες καὶ ἐν στενοῖς τόποις
καὶ εἰς δάση ὕλης, πολλὴν ἐμποιήσουσι (33) τὴν
βλάβην τοῖς ἐχθροῖς τοξεύοντας, καὶ οὐ ταχέως
θαρήσουσιν αὐτοῖς ἀδελῶς ἐπιπεθεῖν οἱ πολέμοιοι, καὶ
ἐντεῦθεν ἀνάλωτα τὰ τοιαῦτα χωρία καὶ ἀβλαβῆ
διαφυλαχθήσονται, δεδοικότεν τὰς ἐκ τῶν βελῶν
πληγὰς τῶν πολεμίων.

ββ'. Ἡνίκαι θεὸς παράσχη σοι μαχομένῳ τρέφε-
σθαι τοὺς ἐχθροὺς, μὴ ἐάσης τοὺς στρατιώτας λύ-
σαντας τὴν ταγὴν διαρπάξαι, ἢ τὰ ὄπλα, ἢ τὰ
σχεύη τῶν πολεμίων, ἵνα μὴ ἀντιστραφέντες βλά-
θην ποιήσωσι κατὰ τῶν διωκόντων οἱ διωκόμενοι.
Ἡττηθέντες μὲν γὰρ οὐδὲ τὰ ἴδια σχεύη κερδέσο-
μεν, νικῆσαντες δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα κατὰ τῶν πο-
λεμίων (34) ἔξομεν.

γγ'. Στρατηγὸς δωρολήπτης πρᾶγμα θεῖον καὶ
ὀλέθριον τῷ στρατεύματι. Δύο γὰρ τὰ μέγιστα
ἐντεῦθεν συμβαίνει κακά. Καὶ γὰρ καὶ οἱ στρα-
τιῶται λειζουρευόμενοι (35) ἄποροι γίνονται, καὶ οἱ
ἀρχοντες ἀνανδροὶ προχειρίζονται, ἀπὸ τῶν πρώτων
κακοῦ, ἔξ οὗ στρατεύματα κατ' ἐχθρῶν ἀνδραγαθεῖν οὐ
δύναται.

πδ'. Τοὺς κατασκόπους ἐπιλέγου σταθεροὺς, καὶ

NOTÆ.

(31) Ὀρνεοσκοπίας. Legebatur, ὄρνεο...πίας.

(32) Ἐπιτεύξῃ τροπαίων. Legebatur, ἐπι... τ.

(33) Ἀπὸ πολλῆν ἐμποιήσουσι paragraphi 81 ad
ἄκρον γενήσεται paragraphi 96, nihil legitur in
cod. Laurent.

(34) Κατὰ τῶν πολεμίων. Scribe, καὶ τὰ τῶν π.

(35) Λειζουρευόμενοι. Rectius scribe, λειζου-

ρευόμενοι. Nam, λειζουριεύειν dicebant, quod La-
tini *luzurari*. Male Chæcus interpretatur, *affligere*.
Sic λειζουρία, *luzuria*. Apud Nicetam in Alexio An-
gelo, lib. II: Οὐκ ἔλαττον δὲ καὶ ἡ λειζουρία τῶν
περὶ αὐτὸν, καὶ τὸ πρὸς συλλογὴν χρημάτων ἐκλε-
στόν τινων καὶ ἀκόρετον. Apud Suidam scribitur,
λειζούρα. Minus recte.

δεις, και πιστους, και σπουδαιους, δεξαν μλλον A industrios, existimationis suae gloriam pecuniis anteponentes. Nam qui tales fuerint, veritatem ad nos referunt. Qui autem levi animo, timidi, pecuniae cupidi sunt, veritatem nobis explicare non possunt. Itaque magnarum offensionum auctores saepe sunt tum imperatori, tum universo exercitui.

πα'. Ραδιως οι στρατιωται εν ταϊς εκστραταιαις δια δωρων και ελπιδων αγαθων καλλιωνες γινονται εν δε καιρω ειρηνης η δια φόδου, η δια κολάσεως επι τοις, ως εικός, άμαρτανομένοις γινομένης άνορθουνται.

πς'. Ισθι δι: μλλον κατορθώσεις, ω στρατηγέ, λιμω και συχναϊς επιδρομαϊς την των πολεμιων δυναμιν καταλύειν, η τοις οπλοις αυτην πειρώμενος B καταστρέφειν.

πς'. Ασφαλη και ισχυρα, και απαθη εντα τα ημετερα κατανοων, εν επ' αυτοις κατασκοπον κρατησεις εν πολέμου καιρω, μη κατάσχησ τουτον, άλλ βασον, ως αν απαγγελιας τοις πολεμοις τα περι της σης καταστάσεως καταπλήξη τα τουτων φρονήματα. Έαν δε τι παρὰ σοι γινώσκεις άσθενές, κόλασε τουτον, να των πολεμιων εξείποι τα μυστήρια, και τελευταιον η διάφθειρε, η ασφαλως άλλαχου τουτον εκπεμπε.

πη'. Δυνατά γενέσθαι και μεγάλη βουλόμενος, εμβράδουε μικρον τη βουλη ερευνων το χρησιμον. Έπαν δε την πρόπουσαν βεβαιώσης γνώμην, επιτέλει C ταχέως τα βουλευθέντα χωρις άναβολης, μάλιστα εν πολέμου καιρω και γάρ και Άλέξανδρον ποτε τον βασιλεια ερωτώμενον, πως εν όλιγοις έτεσι τοσαυτα και τηλικαυτα μεγάλη κατώρθωσε πράγματα, λέγεται ειπείν, "Οτι ουδεν δεόμενον τη σημερον ύπερεθέμην εις την αυριον.

πθ'. Όταν χρεία σοι γενήσεται συμμάχων, ου δεϊ σε τουτους μετά του οικειου συμμιγνύειν στρατου, μάλιστα έτερας ύπαρχοντας πίστεως. Άλλά και τα άπληκτα αυτων και τας οδοπορίας ιδία και χωρις γίνεσθαι παρασκευάζε, και παντοιως αυτων άποκρυβε τα στρατηγήματα της σης παρατάξεως, να μη ταυτα γινώσκοντες εν καιρω εχθρας εύμηχανώτεροι γέωνται εν ταϊς κατά σου πολεμικαϊς συμπλοκαϊς. Άλλά μηδε πλεονα στρατον επάγου των D σωθ δυνάμεων, να μη, καθως και εν άλλοις ημιν ειρηται, η εύκόλως παρ' αυτων επιβουλεύθης, η της σης γης εγχερατεις γέωνται.

ι'. Στρατηγός ειρηνης επιθυμιων εύτρεπής έστω προς τον πόλεμον. Έαν ουν βούλει πτοησαι τοις πολεμιους, και άγωνίαν, η ειρήνην αιτείσθαι παρὰ σου, έτοιμον άει προς τον κατ' αυτων πόλεμον σεαυτον άποδείκνυε. Ουτως γάρ δειλιάσουσιν, και την ειρήνην ασπάζονται.

ια'. Τρωφήν λιηδέποτε φίλησεις, ω στρατηγέ, μάλιστα δε συν τω στρατω διάγων, κοινός ελεθρος αυτη και τω στρατηγω και τω στρατεύματι γίνονται.

ιβ'. Ουτε εν ταϊς εύπραγίαϊς επαίρεσθαι σε χρεών,

85. Facile milites in expeditionibus, donis, ac spe bona illustriores redduntur; pacis tempore vel timore, vel poena eorum, qui deliquerunt, a nefariis factis reprimuntur.

86. Scias te, imperator, fame et frequentibus incursionibus hostes magis laesurum, quam si armis coneris illos opprimere.

87. Si res tuas firmas, robustas, et perturbationi minus obnoxias cognoveris, et hostium speculatorem aliquem belli tempore ceperis, ne eum apud te retineas, sed permitte, ut ad suos redeat, et universas copias tuas, atque apparatus illis ostendat; ea enim res illorum animos vehementer perturbat. Sin imbecilles tuae fuerint copiae, hunc ita coerceas, ut tibi hostium secreta concilia enuntiet, et ad extremum, vel illum trucidabis, vel aliquo alio ablegabis.

88. Ea quae geri abs te possunt, et magna sunt, cum provisa, ac circumscripta deliberatione, quid maxime ex usu tuo sit, suscipias; ubi susceperis, sine ulla dilatione, quae deliberata sunt conficias. Nam Alexander aliquando rex, quomodo paucis annis tot tantasque res administrasset interrogatus, respondisse fertur, Quia nihil, quod hodie faciendum fuit, in proximum diem distulerim.

89. Ubi tibi societate opus est, eam cum exercitu tuo non misceris, tumque minime, si fide ac religione alia sit, quam tu es, sed castra, atque itinera illorum a tuis longe separabis, et consilia, conatusque aciei tuae ab illis quantum potes occulta, ut ne si ea cognoverint, ubi inimicitiae inter vos postea fuerint, ad configendum tibi habiliores sint. Sed neque maiorem societatem asciscas, quam tuae ipsius copiae sunt, ut ne, quemadmodum antea diximus, vel tibi insidiantur, vel locum abs te expugnatum praeripiant.

90. Imperator qui pacem affectat, ad bellum se praeparet. Si enim volueris facere, ut hostes abs te aut dimicationis tempus, aut pacem petant, teipsum paratum ad bellum demonstrato; ita enim timidiores redduntur, et pacem amplectentur.

91. Luxum nunquam amabis, tum autem minime, quando cum exercitu es: communis enim elades ea exercitui et imperatori est.

92. Neque prosperitate rerum elatus sis, ne-

que adversis rebus deprimaris. Neque enim mol-
lis, aut fractus exercitui tuo videri debes, sed
constans et gravis, et ad omnem fortunam acci-
piendam fortis. Nam qui facile lætitia gessit,
facile etiam dolore contrahitur, et languidine men-
tis effemlnatæque hoc magnum argumentum est.

93. Quidquid immoderatum est, haud proban-
dum est. Itaque neque admodum terribilis sub-
jectis tuis, neque nimis facilis sis: utraque enim
minus apta imperatori in exercitu sunt. Multus
enim timor odium ingenerat, magna facilitas
contemptum parit. Moderatio igitur quædam adhi-
benda est, ut in utramque partem moderatus sis,
neque supplicia nimis crudeliter, atque iracunde
inferas, neque rursus omnia soluta, atque impu-
nita relinquantur, ut ne magna in confusione, ac
perturbatione rerum exercitus tuus videatur
esse.

94. Belli tempore noctu de rebus agendis de-
liberabimus, interdium autem deliberata faciemus.
Neque enim idem tempus esse debet consilii,
et actionis suscipiendæ.

95. Victor terribilis hostibus imperator conse-
bitur, non qui verbo solum adversus hostes glo-
riari poterit, sed qui re ipsa firmare, quod verbis
dixit poterit.

96. Si quando parvum habes exercitum, et
hostium tuorum copiarum longe plures sunt, mi-
norem angustioremq; locum capio, et co-
piis tuis idoneum. Itaque fiet, ut multitudo ho-
stium inutilis fiat, ubi locus multitudinis minus
est capax.

97. Inducias, et fœdera belli cum hostibus fa-
ciens, ne propterea in negligentia aliqua aut so-
cordia sis, sed majoribus custodiis castra, aut
regionem tuam munias. Si enim fœdera vio-
lare hostes voluerint, præter indignationem, iram-
que Dei, perfidiam tibi accerserunt, tu vero,
undique munitus, et Dei præsidium habes et si-
dem conservas, et honesto in loco apud omnes
propterea es. Turpe est enim imperatori dicere,
Non putaram.

98. Hoc etiam ad imperatoriam laudem magno-
pere pertinet, reputare tecum, et experientia
certa cognoscere, hostium castra quanta sint.
Hoc fiet, si te ipsum exercueris, ut cognoscas
quantus unusquisque locus, et qualis sit, quot-
que milites, quemadmodum nobis ante descri-
ptum est, capere possit.

99. Par est autem, quemadmodum hostium co-
pias studeas cognoscere, sic et hostibus minus
cognita tuarum sint. Ubi vero multitudinem co-
piarum tuarum clam hostes esse cupis, mi-
litibus præcipies, ac densati ambulent: addensa-
tio enim, et contractio hebetat hostium oculos,
et perfecte numerum tuorum comprehendere non
sinit. Contra autem, si exiguas copias tuas effi-
cere cupis, ut plures videantur, rariores inam-
bulent et consistant milites, et ampliorem spa-

A οὐτε ἐν ταῖς δυσπραγαίαις καταπίπτειν. Οὐδὲ γὰρ
δεῖ σε τοιοῦτον τῷ στρατεύματι φαίνεσθαι, ἀλλὰ
σταθερὸν αἰεὶ, καὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀνεπίγνωστον· τὸ
γὰρ ταχέως πρὸς χαρὰν ἐπαίρεσθαι φανερώς, καὶ
πρὸς λύπην πάλιν προδήλως καταπίπτειν, ψυχῆς
ἐστὶν μαλακῆς καὶ ἀναξίας στρατηγῶ.

ἰγ'. Ὑπερβολὴ παντὸς πράγματος οὐκ ἀπόδεκτόν
ἐστὶ, διὸ μήτε λίαν φοβερὸς τοῖς ὑπηκόοις ὑπάρχεις,
ᾧ στρατηγῆ, μήτε λίαν ἐπιεικῆς· ἀμφοτέρω γὰρ ἀκατά-
λληλα τῷ στρατηγῶ πρὸς τὸ στρατεύμα γίνεται.
Ὁ μὲν γὰρ πολὺς φόβος μίσος ἀπογεννᾷ, ἡ δὲ
πολλὴ ἐπιεικεία καταφρόνησιν ἐργάζεται. Ἄριστον
δὲ ἡ τοῦ μέσου διάθεσις, ὥστε σύμμετρόν σε εἶναι
πρὸς ἀμφοτέρω, καὶ μήτε τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν
ἀμάρτανομένων μετὰ ἀπονοίας ποιεῖσθαι καὶ ἀμέτρου
δύστης, μήτε πάλιν παντελῶς ἀφιέναι· ἀτιμώρητα.
Ὡστε εἰς ἀναρχίαν δοκεῖν περιστασθαι σου τὴν
ἀρχήν.

ἰδ'. Ἐν πολέμῳ καιρῶ βουλευόμενος μὲν ἐν νυκτὶ τὸ
πρακτέον, τὰ δὲ ὀφείοντα τῇ βουλῇ ἐπιτίθει μεθ'
ἡμέραν. Οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς ὀφείλει καιρὸς εἶναι βουλής
τε καὶ παρατάξεως.

ἰε'. Νικητῆς καὶ φοβερὸς τοῖς πολεμίοις λογισθή-
σεται ὁ στρατηγός, οὐχ ὁ τῶν λέγειν μόνον καὶ ἐγκου-
χᾶσθαι κατ' αὐτῶν δυνατὸς, ἀλλ' ὁ ταῖς πράξεσιν
αὐτοῦ τοὺς λόγους βεβαίως ἀποδεικνύς.

ἰς'. Ὅταν ὀλίγον ἔχῃς στρατεύμα, τῶν πολεμίων
δὲ εἰς πληθὺς ἐστὶν, σπουδὴ καταλαβεῖν μικρότερον
χωρὶον καὶ στενωπώτερον, καὶ σύμμετρον τῷ σπῶ στρα-
τεύματι. Τὸ γὰρ περιστῶν τῶν πολεμίων πληθὺς
C ἀχρηστον γενήσεται, τοῦ τόπου μὴ ἐπιδαγομένου τὸ
πλέον.

ἰς'. Συνθήκας καὶ ἀνοχὰς πολέμου πρὸς τοὺς πο-
λεμίους ποιούμενος, μὴ διὰ ταῦτας ἐν ἀμελείᾳ δια-
τελλῆς, ἀλλὰ μάλλον μετρίως καὶ ἀκριβοστέρας περι-
λάμβανε ταῖς φυλακαῖς τὸ στρατόπεδον, ἢ τὴν χώραν.
Ἐὰν γὰρ παρασπονδῆσαι βουληθῶσιν οἱ πολέμιοι,
ἐκεῖνοι μὲν μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δυσμενείας καὶ
ἀπειλῆς ἔξουσι τὸ ἀπίστον, σὺ δὲ μετὰ τῆς ἀσφα-
λείας εὐρισκόμενος ἔξεις τὸ πιστὸν μετὰ τῆς τοῦ
Theou βοηθείας. Ἀνάξιον γὰρ στρατηγῶ τὸ λέγειν,
Τοῦτο οὐ προσεδόκων.

ἰη'. Καὶ τοῦτο δὲ σοὶ ἀναγκαῖον, ᾧ στρατηγῆ,
πρὸς στρατηγικὴν τελειότητα, τὸ συλλογίζεσθαι καὶ
D γινώσκειν ἀκριβῶς ἐκ τῆς πείρας τὸ τῶν πολεμίων
στρατόπεδον πόσον ἐστίν. Τοῦτο δὲ γίνεται, ἐὰν
προγυμνασάμενος γινώσκῃς πόσος τόπος καὶ ποῶς
πόσους στρατιώτας ἐπιδέχεσθαι δύναται, καὶ ὡς ἐν
ἄλλοις ἡμῖν προδιώρισται.

ἰθ'. Ἄξιον δὲ σοὶ, ᾧ στρατηγῆ, ὥσπερ τὴν εἰρη-
μὴν γινώσιν τῆς τῶν πολεμίων στρατείας ὀφείλεις
ἔχειν, οὕτως καὶ τοὺς πολεμίους λαμβάνειν τὸ πλη-
θος τῶν σὼν στρατευμάτων. Ὅταν δὲ βούλη λάθειν
τοῦ ἐχθροῦς τῆς σῆς δυνάμεως τὸ πλῆθος, πυκνῶς
περιπατεῖν ἢ ἐστάναι παράγγελλε τοὺς στρατιώτας.
Ἡ γὰρ συνέχεια καὶ σφιγξὶς σφάλειν ποιεῖ τὴν ὄρα-
σιν τῶν πολεμίων, καὶ ἀκριβῶς εἰκάζει τὸν ἀριθμὸν
τῆς σῆς δυνάμεως οὐκ ἐξ. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐναν-
τίου, εἰ θούλει παραδείξαι τὴν σὴν δύναμιν πολλήν,

ὀλίγην οὖσαν, ἀραιωτέρους καὶ περιπατεῖν καὶ ἵστα-
σθαι τοὺς στρατιώτας ποιήσεις, ὡς ἂν καὶ πλεονα
τοῦ συμμέτρου τόπον περιλαμβάνωσιν. Ἀμφότερα
γὰρ ἐν καιρῷ ἰδίῳ γινόμενα, καὶ χρεῖα χρήσιμα
πρὸς ἀπάτην τῶν ἐχθρῶν εὐρίσκονται.

ρ'. Ἰσῆς καὶ ὁμοίας οὐσης τῆς τε τῶν πολεμίων
παρασκευῆς, καὶ τῆς ἡμετέρας, ὁ κάλλιον παρα-
τασσόμενος στρατηγός, εἴτε σὺ, εἴτε ὁ πολέμιος,
μᾶλλον πλεονεκτῆσει, περιετὴν ἔχων τῆς δυνά-
μεως τὴν ἐκ τῶν στρατηγημάτων ἢ τάξεων ἰσχύον.

ρα'. Μὴ πρῶτους ἐάσης, παρὰ σὲ τὴν οἰκίαν δύ-
ναμιν τοὺς ἐναντίους ἐκτάξαι, ἀλλὰ σπεῦδε πρό-
τερος ἐκείνων τὴν παράταξιν σου διατάξαι. Ἐὰν γὰρ
πρότερος φθάσης παρατάξασθαι, σὺ μὲν δ' βούλη
κατ' ἐξουσίαν ὡς ἱεῖμος πράξεις· ὁ δὲ πολέμιος
οὐδὲ τοῦ καθοπισθῆναι τάχα λάβοι καιρὸν τὴν σὴν
ταξίαν φοβούμενος ἐπέλευσιν.

ρβ'. Οὕτως οὖν ἐὰν προεκτάξῃς, καὶ κατὰ τὴν συμ-
βολὴν ἐξ ἐτοίμου τοῖς ἐναντίοις ἐγγειρήσης ἀσφαλῶς,
θάρος μὲν τῷ σῷ στρατεύματι ἐμπιθήσεις, δειλίαν
δὲ τοῖς πολεμίοις ἐνθήσεις.

ργ'. Νόμον ἔχε ἀπαράβατον, τὸ πολλὴν ποιεῖσθαι
τῶν πληγῶν στρατιωτῶν τὴν πρόνοιαν. Ἐὰν γὰρ
ἀμελήσῃς αὐτῶν, τοὺς λοιποὺς στρατιώτας ἐθελόκα-
κοῦντας ἐν ταῖς μάχαις καὶ λυπούμενους εὐρήσεις.
Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς τραυμα-
τισθέντας, καὶ δι' ἐπιμελείας δυναμένους ἀνασωθῆναι,
διὰ βραθυμίαν ἀπολέσεις.

ρδ'. Ὅταν εἰς φυγὴν ἐρέψῃς τοὺς πολεμίους ἀν-
θεῖσθαι τῆς πραιδᾶς παράγγελλε τοῖς στρατιώταις,
ἵνα μὴ περὶ ταύτην διαπειρομένους, καὶ ἐν αὐτῇ
ἀσχολουμένους, εὐρόντες οἱ πολέμιοι ἐπιβουλεύσου-
σιν αὐτοῖς, καὶ διαφθείρουν. Ἄλλ' οἱ μὲν στρα-
τιώται ἐχέσθωσαν τῆς διώξεως μετὰ ἀσφαλείας, οἱ
δὲ περὶ τῇ συλλογῇ τῆς πραιδᾶς τεταγμένοι, οἴκτινες
καὶ τοὺς τραυματίας στρατιώτας ἐν αὐτῇ τῇ μάχῃ
ἀναλέξονται καὶ θεραπεύσουσιν, αὐτεῖ καὶ τὰ τῶν
τεθνηκότων πολεμίων σκύλα συλλέγοντες, καὶ τοῖς
δεκάρχαις παραδίδόντες, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις ἡμῖν εἴρηται,
εἰς ἴσου κατὰ τὸν περὶ αὐτῶν ὀρισθέντα τύπον.

ρε'. Ὑποπεύων στρατηγός, συχνότερον τὰ τῶν
πολεμίων ἐπιτηθεύματα ἀσφαλῆς μοι δοκεῖ κατὰ
τε τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἄλλην αὐτοῦ διαγωγὴν ἀνα-
δειχθῆναι.

ρς'. Ἀμάρτημα στρατηγοῦ μέγιστον οἶδα, τὸ μὲν
μάχῃ φθαρῆναι τὸ πολὺ τοῦ στρατεύματος. Ἐὰν
γὰρ νουεχῶς τὴν κατὰ τῶν πολεμίων ποιήσῃται
παράταξιν, καὶ μετὰ φρονήσεως περιστρέφεται, κἂν
συμβῇ τι πταίσμα περὶ τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν, ἢ εὐ-
τάκτως ἀναχωρήσῃ, ἢ ταχέως τὴν ἤτιαν ἀναμα-
χέσῃται.

ρδ'. Λυπήσει τοὺς πολεμίους ἢ μετὰ εὐταξίας καὶ
ἀρμοδία παρὰ σοῦ γινομένη παράταξις καὶ οὕτως
φυλαττομένη ἐν ὄλῳ τῷ τῆς μάχης καιρῷ. Μέγιστον
γὰρ ἐν παρατάξει κεφάλαιον, καὶ πρὸς σωτηρίαν
βέβαιον, τὸ φυλάττειν τοὺς μαχομένους τὴν τε τάξιν
αὐτῶν καὶ μετὰ τάξιν (36) διαστήματα.

litosioremque locum, quam multitudo illorum re-
quirit, exigant. Utraque enim horum, si idoneo
tempore locoque fiant, ad decipiendos hostes ma-
giopere valebunt.

100. Si æquales tuæ hostiumque copiæ fuerint,
ille melius instruit exercitum imperator sive tu,
sive hostis fuerit, qui plurimis ad bellum consi-
liis factisque imperatoriis valuerit.

101. Ne patiaris, ut hostes suas copias prius-
quam tu instruant, sed contende, ut ante illos
tuæ paratæ sint. Si enim prior instruxeris pro
arbitratu tuo, jam paratus quidvis suscipias:
hostis autem fortasse ne tempus quidem seipsam
armandi, jam nunc tuam metuens incursionem,
habebit.

102. Si igitur ita te ad conflegendum præparave-
ris, hostes tuos tuto ac idonee adoriesis, et au-
daciam copiis tuis afferes, et timorem hostibus
injicies.

103. Maximæ tibi curæ sint milites sauciati,
ut serventur. Si enim eos neglexeris, militum
animos a prælio abhorrentes et dejectos effi-
cies: neque id solum, sed etiam, qui diligen-
tia, et cura conservari poterant, negligentia a-
mittes.

104. In fugam jam conversis hostibus, præcipio
militibus, ut præda abstineant ne, dum illi dispersi
in præda colligenda occupati sint, hostes illis in-
sidientur, atque oppriment; sed milites illos in
acie instructi tuto insequantur. Qui ad colligendam
prædam instructi sunt milites, in prælio sauciatos
colligent, et accurabunt, et cadaverum spolia
decanis tradant, qui, quemadmodum supra a no-
bis præscriptum est, diligenter procurabunt, ut ad
supradictum modum æquabiliter tribuantur.

105. Qui sæpius consilia conjectat imperator,
is ad bellum et apparatus bellicum maxime ido-
neus esse videtur.

106. Maximum imperatoris peccatum est, uno
prælio omnes copias superandas tradere. Si enim
prudenter se adversum hostes instruxerit, ita exer-
citus apparabit, ut si quæ offensio ei contingat,
vel ordinato discedat, vel facile offensionem bello
recuperet.

107. Hostes maxime exercuat ordinate, atque
æquabiliter acies instructa, quæ sic totum tempus
prælii permanet. Caput enim omnium in acie est,
et ad salutem firmissimum, ut milites in bello
tum aciem, tum intervalla locorum conservent.

NOTÆ

(36) Καὶ μετὰ τάξιν. Scribe, καὶ τὰ μεταξύ.

108. Solem, et ventum, et pulverem a tergo A tuorum habeas, et ex adverso facies hostium : hoc enim in primis utile est; siquidem hostium oculi vel sole hebetati, vel spiritus pulvere obstructus, vel corpora vento transverberata, facile tibi victoriam concedent.

109. Temerarium hostem tuum ad temeritatem, e: motus quosdam inanes evoca : sin timidus fuerit, continuis incursionibus, et nec opinatis illum adoriaris. Imperatori enim hostium natura cognoscenda est, et pro ejus ratione consilia factaque tua omnia institues.

110. Qui ad dicendum instructus imperator est, timidos multorum animos ad prælium accendit, et calamitatibus acceptis facile suos consolatur, et strenuos viros magis roborat. et multorum bonorum universo exercitui auctor est.

111. Sobrius sis et vigilans, et omnium militarium laborum perferentior cæteris militibus. A lucri cupiditate absis; ita enim benevolentiam, et cupiditatem bonam tibi apud omnes comparabis, et cum ab illis diligeris, prompti ad omnes labores suscipiendos erunt.

112. Ubi victoriam tibi Deus dederit, et hostis pacem utilem exoptat, ne nimis durus sis, sed concede hoc illi, et pacem cum illo facias. Cogitare enim debes ancipitem belli exitum, et quotidianam rerum mutationem, atque conversionem. C

113. Hoc autem, quod sæpe commemoravi, in primis memoria teneas, majorem te curam provisionemque armorum facere debere, quam aliorum, quæ ad arma pertinent. Nam commeatus, cæteraque necessaria, vel ex hostium regionibus suppeditari possunt : sine armis autem, aut etiam his deficientibus, hostes profigare non potes.

114. Clamosus, et vocalis exercitus, atque ad ovandum idoneus, hostium aciem magnopere perturbabit.

115. Si multitudine arcuum hostes freti sunt, humidius cælum observabis, tum enim languidiores illorum arcus flent. Quod si tum cum hostibus confixeris, minus de illorum sagittis laborabis.

116. Qui suis rebus gestis præucet, non qui generis dignitate commendatur, illustris imperator est, quemadmodum neque aurea hasta utilis ad bellum, sed ferrea et acuta est.

117. Magna gravitate videberis esse, quando non presentia solum recte gubernas, sed quæ futura etiam sunt prospicis, illaque idonee administras.

118. A voluptatibus se temperare, omnibus est

ρη'. Ἡλιον καὶ ἀνεμον καὶ κοινόρτον ἐπισθεν μὲν ποιεῖ τοῦ σοῦ στρατεύματος, κατὰ πρόσωπον δὲ τῶν πολεμίων· τοῦτο γὰρ πάνυ συμφέρον εὐρήσεις· οἱ γὰρ πολέμιοι τὴν θρασιν συσχεθέντες, ἢ τὴν ἀναπνοὴν ἐπεχόμενοι καὶ κρατούμενοι, ἢ παρὰ τοῦ ἀνέμου τυπτόμενοι, ταχεῖάν σοι παραδώσουσι τὴν νίκην.

ρθ'. Θρασὺν ὄντα τὸν πολέμιον, στρατηγῆ, εἰς ἄκαιρον προπέτειαν ἐκκάλει καὶ ματαίας κινήσεις· ἂν δὲ ἔστιν δειλὸς, ἐν ταχεύσει αὐτὸν ἐπιλεύσει καὶ συνεχέσει κατὰ πλῆττε. Δεῖ γὰρ σε γινώσκειν τοῦ στρατηγοῦ τῶν πολεμίων τὴν διάθεσιν, καὶ πρὸς ταύτην καεργῆσθαι τοῖς σοῖς στρατηγήμασιν.

ρι'. Ἰκανὸς ὢν ἐν τῷ λέγειν, ὡ στρατηγῆ, καὶ τοὺς δειλιῶντας πολλάκις εἰς μάχην ἀναστήσεις, καὶ τὰς ἐν τοῖς στρατοπέδοις συμφορὰς εὐκόλως παραμυθήσῃ, καὶ τοὺς ἀνδρείους μᾶλλον ἐπιβρώσεις· καὶ πολλῶν αγαθῶν διὰ τῆς σῆς ἐμφορῆς δημηγορίας τὸν ὀπίσθιον στρατὸν ἀναπλήσεις.

ρια'. Νήφειν ὀφείλεις καὶ λίαν ὑπέρχειν ἐγρήγορος, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων στρατιωτῶν τῶν πολεμικῶν μετέχειν πόνων, ὡ στρατηγῆ, ὀλίγου δὲ τοῦ κέρδους. Οὕτως γὰρ καὶ τὴν παρὰ πάντων εὐνοίαν μετὰ δόξης κτήσῃ, καὶ φιλούμενος ὑπ' αὐτῶν συναγωνιζομένους σοι προθύμως ἐν τοῖς κινδύνοις ἔξεις.

ριβ'. Ὅταν μετὰ νίκην ἦν ὁ θεὸς σοι παράσχη ἐπιζητῆ ὁ πολέμιος εἰρήνην ἐπωφελεῖ, μὴ γίνου ἀκαμπῆς, ἀλλ' ὑπάκουε τοῦτο, καὶ εἰρήνευε, ἔννοον τὸ τῶν πολεμίων καὶ τῆς τύχης ἄδηλον.

ριγ'. Ὑπομνήσῃ σου αἰεὶ καὶ τῶν πάλαι σοι εἰρημένων παρὰ τῆς ἡμῶν βασιλείας, ὡ στρατηγῆ, οἱ μᾶλλον τὴν ἐπιμέλειαν τε καὶ πρόνοιαν τῶν ὅπλων χρεωστεῖς ποιεῖσθαι, ἢ περὶ τῶν ἐπιτηδίων περὶ τὰ ὄπλα. Οὐδὲ γὰρ ὅτι τὰ ἐπιτήδεια μὲν οἷον διατροφὰς, καὶ τὰ ἄλλα ἀπὸ τῆς χώρας τῶν πολεμίων κορίζεσθαι δυνατόν ἐστίν. Ὅπλων δὲ χωρὶς, ἢ τούτων ἐπιλιπόντων, τοῖς χρήζουσιν οὐ κρατήσεις τῶν δυσμενῶν.

ριδ'. Θαρσαλέως ἀναφωνῆσαν μεγαλόφωνον στρατεύμα καὶ ἐπιτηδεῖον πρὸς ἀλαλαγμὸν, καταπλήξει πάντως τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν.

ριε'. Ἐὰν ἐν πλήθει τοσοῦτων οἱ πολέμιοι πεποιθῶσιν, ὑγροτέρους ἀέρας ἐπιτήρει, διὰ τὸ ἀπαλώτερα γίνεσθαι τὰ τόξα. Οὕτως γὰρ τὴν πρὸς τοὺς ἐναντίους ποιούμενος συμπλοκὴν εὐκαταφρόνητα αὐτῶν καταστήσεις τὰ βέλη.

ρις'. Ὁ ταῖς οἰκείαις καλλωπιζόμενος πράξει στρατηγὸς, ἐκεῖνός ἐστιν ἀριστος, ἀλλ' οὐχ ὁ ἀπὸ τοῦ γένους λαμπρὸς, ὡπερ οὐδὲ χρυσεὰ λόγχη χρησίμη πρὸς πόλεμον, ἀλλὰ σιδηρεὰ καὶ ἄκρωσ ἡκονημένη.

ριζ'. Ὑψηλὰς τὴν διάνοιαν λογισθήσῃ. ὅταν οὐ τὰ παρόντα μόνον καὶ προσπίπτοντα διοικῆς ὀρθῶς, ὡ στρατηγῆ, ἀλλ' ὅταν τοῦ μέλλοντος τὴν εἰδούσαν ποιήσῃ καὶ φροντίδα καὶ πρόνοιαν.

ριθ'. Ἠδονῆς κρατεῖν καὶ ἐν παντὶ καιρῷ ἀφρί-

στόν (37) ἔστιν, στρατηγῷ δὲ μάλιστα πολέμου ἐν Α καιρῷ λαν ὑπάρχει τοῦτο χρησιμώτατον.

ριθ'. Μῆτε μάχης ἐπικινδύνου καὶ πολλὴν ἐχούσης ἀδελφίαν ἐκουσίως ἀπάρχου, μῆτε τοῖς παραβόλως μάλλον δ' ἐπιβούλως χρησαμένοις ποτὲ τοῖς πράγμασι καὶ θαυμασθέντας διὰ τύχην, μηδὲ τούτους ζηλοῦν καταδέχου, ἀλλ' ὅταν χρεῖα γένηται πολέμου. Τοὺς μὲν πολεμικοὺς ὑποδέχου μετὰ ἀσφαλείας, ταῖς δὲ οἰκείαις ἐπιβολαῖς ὡς ἂν δοκιμάσης εἶναι σοι τὸ χρήσιμον καὶ συμφέρον ἐκάστοτε κέρηρσο. Τύχη μὲν γὰρ ἅπαξ ἐνίκησε καὶ πολλάκις ἔπταισε. Στρατηγία δὲ διαφόροις τέχναις κεκρημένη πολλάκις μὲν ἐνίκησε, πρὸς ἅπαξ δ' ἴσως ἔπταισεν.

ρκα'. Ὀλέσας (38) σου τοὺς ὑποχειρίους, ὧ στρατηγῆ, ἐὰν ὑπάρχῃς χρημάτων ἐραστής, καλοῦ μόνον τοῖς οἰκείοις δλέθριοις ὑπάρχεις, φιλοχρήματος ὢν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμίοις γενέσῃ εὐκαταφρόνητος.

ρκα'. Νουνεχῶς ἐπίβαλλε καὶ μετὰ πολλῆς συζητήσεως τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις. Ἐν γὰρ τοῖς λοιποῖς πράγμασι πταίσας τις μετὰ ὀλίγον ἴσως τὸ πταίσμα ἐπανορθώσασθαι δύναται· ἐν δὲ τοῖς κατὰ πόλεμον ἀμαρτήμασι ἢ βλάβῃ μένει· οἱ γὰρ τεθνηχότες διεφθάρησαν.

ρκαβ'. Λογίζου καὶ κατανόει τοῦ ἀπλήχτου τὸ χωρίον, ὧ στρατηγῆ, ἐὰν ἔστιν ὑγιεινὸν καὶ σωτήριον, ἢ νοσηρὸν, καὶ τοῖς οἰκείοις πολέμιον, καὶ αὐτὰς δὲ τὰς ἐπιτηδείους χρεῖας, ὕδωρ καὶ ξύλα καὶ χόρτον, ἐὰν πληστον εἰσίν. Εἰ γὰρ πόρρωθεν εἰσιν, δυσχερῆς ἔστι καὶ ἐπικινδυνος· ἢ τούτων συχομιδῆ, καὶ μάλιστα πολεμίων ἐπιχειμένων. Καὶ βουὸν δὲ τινα δέον παρακείσθαι, ἴνα, εἰ οὕτω τύχη, ἐπὶ τούτων ἀνέλθῃς, πρὸ τοῦ φθάσαντες καταλάβωσιν αὐτὸν οἱ πολέμοιοι.

ρκαγ'. Ἐὰν πολέμοιοι παράκεινται σοι, ὧ στρατηγῆ, καὶ προσποιηθῆς πρὸς αὐτοὺς ἐναντία ὢν ἐλπίζουσιν, οὐ μικρὰ ὠφελήσεις. Δόξας γὰρ ἐνίοτε χάρακα πηγυνοῖεν, ἢ ἕτερόν τι κυκλοῦν δχυρῶμα, καὶ διὰ ταιαύτης δόξης εἰς ὅμοίαν πράξιν τοὺς ἐναντίους παρορμήσας, δύνασαι συντεταγμένοι· αὐτοὺς διασκεδασμένοις· ἐκείνοις εἰς τὰ ἐπιτηδεῖα συντόμως ἐπιπεσεῖν, ἢ ἐὰν καὶ τοῦτο συμβῇ ἐκ τόπων δυσχερῶν ἀκινδύνως ἀπαγάγῃς τὸ στράτευμα.

ρκαδ'. Ὡς περ ἀγαθὸν παλαίστην, οὕτως δεῖ ἐν ταῖς πράξεσι τὸν στρατηγὸν δεικνύειν μὲν ἕτερα, καὶ διὰ τούτων πειρᾶσθαι τοὺς ἐναντίους ἐξαπατᾶν, κεκρησθαι δὲ τοῖς ἀρμόζουσι τῷ καιρῷ, καὶ οἷς ἂν τῶν μαχομένων πολεμίων κρατήσης.

ρκε'. Νίχης καὶ ἡττης ἀμφοτέρων ἐν ἀδήλῳ κειμένων, ἀριστος καὶ σοφὸς λογισθήσῃ στρατηγὸς καὶ ἐν πολέμοις καὶ ἐν πάσῃ σου κατ' ἐχθρῶν (39) ἐγχειρήσει, ἐὰν πρὸς δευτέραν τύχην καὶ ἐναντίαν ἐκβαοῖν ἀποβλέπῃς, καὶ ὡς αὐτῆς παρουσίας τὰ δέοντα περὶ αὐτῆς προνοήσῃς. [Ἐὰν] γὰρ τι συμβῇ ἐναντίον, ἔτοιμος πρὸς τὴν σωτηρίαν εὐρεθήσῃ.

optimum, imperatori autem præcipue, bellicis vero temporibus in primis necessarium est.

119. Neque anceps prælium, et multam habens varietatem libenter inchoa, neque eos, qui temere, vel insidiosè potius rebus suis usi sunt, et propter fortunam suam in admiratione sunt, imiteris, sed quando bellum futurum est, hostes excipias, quam tutissime poteris; insidiis adversum eos utaris, quemadmodum opportunissimum esse judicaveris. Fortuna si semel vicerit, multas iterum offensiones accipit. Ars imperatoria autem, quæ consilio artificioque utitur, persæpe vincit, raro, aut nunquam expugnatur.

120. Pecuniæ cupidus si fueris, non solum milites tuos perdes, et pernicem ingentem illis afferes, sed hostibus etiam contemptui eris.

121. Circumspecte, magnaue cum industria bellum suscipias. Nam reliquis in rebus, si damnum est, recuperari facile potest: in bello offensio semel accepta perpetuo permanet, mortui enim corrumpuntur.

122. Castrorum loca utrum ne salubria sint et salutaria, an morbida et infesta, diligenter considerandum est, et num res necessariae, cujus generis sunt, aqua, lignum, fenum, prope sint: si enim eminus fuerint, perdifficilis erit comparatio, hostibus præsertim imminentibus. Cothemque aliquem prope adesse oportet, quem consensuri sunt, priusquam irruentes hostes eum anticipaverint.

123. Si hostes immincant, et simulaveris te contraria eorum, quæ facturus sis facere, non parum tibi ipsi proderis. Nam si videaris interdum vel vallum ducere, vel aliam quampiam munitionem extruere, et tali conatu tuo ad simile factum suscipiendum hostes impellantur, poteris instructus in dissipatos illos atque operi intentos secure irruere, vel, si id necesse est, ex locis asperis difficilibusque exercitum educere.

124. Quemadmodum bonum luctatorem, ita bonum imperatorem par est alia præ se ferre, et aliis modis conari hostes decipere, et iis quæ temporari maxime idonea sunt uti, quibus hostes ipsos superare possis.

125. Cum victoria, et offensus in incerto ponantur, optimus et prudentissimus imperator habendus est, qui in bello et omnibus hostium aggressionibus, ea quæ ad offensionem belli et adversos casus spectant, præparat, et quasi ea imminerent, omnia in promptu habet. Nam si quid adversum contingat, ad illud jam paratus, meditatusque est.

NOTÆ.

(37) Ἀόριστος. Scribe, ἀριστον.
(38) Ὀλέσας. Scribe, ὀλέσεις.

(39) Κατ' ἐχθρῶν. Scribatur, κατεχρῶν.

126. Cautus imperator non modo quæ verissimiliter accidere possint, sed etiam, quæ præter opinionem iucidunt, prospicienda, et propulsanda iudicat.

127. Si quis ex præfectis tuis in rebus maioribus, et gravioribus sæpius hallucinatus fuerit, illi ne minimarum quidem rerum administrationem tuto committes.

128. Tales deliges præfectos, qui subjectis suis præstantiores sint. Solet enim subditorum vulgus semper se ad magistratum suorum mores accommodare: vetus enim verbum ita verum fiet, non cervos leonibus imperare, sed leones cervis.

129. Robustum efficies exercitum, si omne in remissionis belli tempus ad exercitationem, et laborem militarem assuefacias, nam belli tempore non studium, sed peritiam militarem demonstrabunt.

130. Dum cubitum is, rerum necessariorum cogitatio animum tuum subeat. Neque prius in somnum te tradas, quam repetieris animo quid sit, quod faciendum fuit, et a te tamen prætermisum est, aut quid crastino die agendum sit, et hoc diligenter facias.

131. Contemptui habebis, si cuivis promittenti fidem habueris, et surdo deterior esse putaberis. Sin expendas, atque exquiras, quæ proponuntur, vilis unusquisque ac plebeius vir tuam prudentiam, ac solertiam veritus, nihil ad dolum loqui audebit, sed et animi tui constantiam subjecti tui admirabuntur.

132. Bellicæ incursiones, quæ iudicio susceptæ sunt, bonos exitus habere solent. Temerarii autem, et præcipites imperatores, quemadmodum experientia ipsa indicat, magnas sæpe offensiones habent.

133. Si consilia tua clam hostes tuos esse voveris, ne familiaribus quidem multis ea communicabis. Ægre enim occultatur, quod multorum hominum labiis custodiendum creditur.

134. Uniuscujusque affectum, motumque animi cognoscas, et ad quid unusquisque maxime idoneus sit, ut unumquemque ordine instruere possis: horum enim ignoratio confusas atque inæquales facit acies.

135. Imperator bonus, ac similiter malus, exemplum subjectis suis rerum gerendarum est. Te igitur cohortamur ut militibus tuis bonum te exemplum præbeas, tum ad optima te assuefaciens, tum quæ facienda sunt suscipiens, et his rebus abstinens, a quibus milites tui omnes abstinere debent.

ρκς'. Ὁ ἀσφαλὴς στρατηγὸς οὐ μόνον τὰ εἰκότα γενέσθαι ἐν τοῖς κινδύνοις εὐδιάθη, ἀλλὰ καὶ τὰ παράδοξα λογιζόμενος τὴν περὶ αὐτῶν ποιησεται πρόνοιαν.

ρκζ'. Εἰ δέ τις τῶν περὶ σὲ ἀρχόντων πολλὰ πράτων ἀνάξια καὶ φαῦλα εὐρεθῆ, μηδὲ περὶ καὶ μικρῶν τῶν τυχόντων πραγμάτων αὐτῷ καταπαιστεύσῃς.

ρκη'. Ἴσθι γὰρ ὅτι τοιοῦτους ὀφείλεις προβάλλεσθαι ἀρχοντας, οἵτινες τῶν ὑποχειρίων αὐτῶν κρείττονες ἔσονται· φιλοῦσι γὰρ αἰεὶ τὰ φρονήματα τῶν ἀρχομένων συνδιατίθεσθαι τοῖς ἀρχουσιν. Οὕτως γὰρ ὁ ἀρχαῖος πληρωθήσεται λόγος, μὴ ἐλάφους ἀρχεῖν λέοντων, ἀλλὰ λέοντας ἐλάφων.

ρκθ'. Ῥωμαλέον κατασκευάσεις τὸ στράτευμα, ἐάν τὸν τῆς ἀνοχῆς τοῦ πολέμου καιρὸν εἰς ἀσκησιν καὶ γυμνασίαν τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων ἀφοσιώσῃ. Τότε γὰρ ἐν καιρῷ πολεμικῶν ἀγῶνων οὐκ ἔτι (40) μελέτην ἀλλ' ἐπίδειξιν τῆς ἀνδραγαθίας παρασκευάσεις (41).

ρλ'. Ἡ μελέτη σοι τῶν ἀναγκαίων πραγμάτων ἡρεμοῦντι γινέσθω, καὶ μὴ πρότερον εἰς ὕπνον τρέπου πρὶν ἂν κατανοήσῃς τί μὲν ἔδει πραχθῆναι, καὶ τούτο παρέλιπας· τί δὲ εἰς τὴν αὐριον πραχθῆναι καλὸν, καὶ τούτου ταχέως ἀπάρξῃ.

ρλα'. Νομισθήσῃ κούφος καὶ εὐκαταφρόνητος τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ἐάν προχείρως πιστεύῃς τοῖς ὑποσχόμενοις σοὶ τε πράξεσιν. Ἐάν δὲ ἐξετάζων καὶ γυμνάζων τὸ πρᾶγμα φανῆς, αἰδούμενος ἕκαστος τῶν φαύλων τὴν σὴν ἀκρίθειαν καὶ ἀγχινοίαν, οὐδὲν σοὶ πρὸς ἀπάτην εἰπεῖν τολμήσει, ἀλλὰ καὶ θαυμάσονται σοὶ τῆς στερότητος οἱ ὑποχείριοι, καὶ τῆς ἀληθείας οὐκ ἀστοχήσεις.

ρλβ'. Ἴσθι ὅτι ἡ μετὰ λογισμοῦ κατὰ πόλεμον ἐφοδος ἀσφάλειαν ἔχει πολλήν. Οἱ γὰρ ὄψεις καὶ προπετεῖς στρατηγοὶ, ὡς ἡ πείρα ἔδειξεν, κλείονται διαμαρτάνουσι.

ρλγ'. Καλῶς ποιήσεις, ὅταν τὰ σὰ βουλευμάτων λανθάνειν θέλεις τοὺς πολεμίους, ἐάν οὐδὲ τοῖς πολλοῖς τῶν οικείων ταῦτα θαρρήσῃς. Δύσκολον γὰρ κρυβῆναι λαθραῖαν βουλήν πολλοῖς χεῖλεσι πεπιστευμένην (42).

ρλδ'. Ὅρμην ἕκαστου καὶ κίνησιν καὶ ἀρχοντας καὶ στρατιώτου δεῖ σε γινώσκειν, ὡς στρατηγὴ, καὶ εἰς ὅποιαν ἕκαστος πράξιν ἀρμόδιός ἐστιν, ἵνα ἕκαστον δεόντως ἐκτάξῃς. Ὡς εἶποι γὰρ, τὸ ἀγνοεῖν ταῦτα ἀνωμάλως ποιεῖται τὰς παρατάξεις.

ρλε'. Στρατηγὸς ἀγαθὸς εἰκὼν γίνεται τῶν πρακτικῶν τοῖς ὑποχείριοις αὐτοῦ, καὶ ὁ φαῦλος ὁμοίως. Σὺ οὖν τῆς ἡμετέρας βασιλείας δεχόμενος τὴν παραίνεσιν, ὡς στρατηγὴ, ἀγαθὴ γενοῦ τοῖς ὑπηκόοις εἰκῶν, καὶ ἀριστα γυμναζόμενος, καὶ ποιῶν ἀπαρδεῖ, ἀπαχόμενος δὲ, ὅσα καὶ τοὺς στρατιώτας καὶ πάντας τοὺς ὑπὸ σὲ τεταγμένους ἀπέχεσθαι χρήσιμον.

NOTE.

(40) Οὐκ ἔτι. Scribebatur, οὐκ ἔστι.

(41) Παρασκευάσεις. Scribebatur, παραστήσεις.

(42) Πεπιστευμένην. Scribebatur, πεπιστευμένην.

ρλς'. Ἐνδοξόν τι πρᾶγμα καὶ λίαν ὀνησίμων ἔστιν ἡ στρατηγικὴ ἐπιστήμη · καὶ γὰρ ἄνευ μάχης πολ-
λάκις νικᾷ τοὺς πολεμίους. Ταύτης οὖν ἐπιμελεῖσθαι
σε χρὴ, καὶ διὰ ταύτης τὰς ἐγχειρήσεις ἄνευ φανε-
ροῦ πολέμου κατὰ τῶν ἐναντίων ποιεῖσθαι. Ὅταν δὲ
ἀνάγκη ταύτην μὴ ἐνεργεῖν, τότε διὰ τῆς τῶν σω-
μάτων βώμης παρακινδυνεύειν ἀναγκαῖον, καὶ μάχῃ
πρὸς τοὺς πολεμίους διαγωνίζεσθαι.

ρλζ'. Νεάζειν ὀφείλει ὁ στρατηγὸς καὶ τῇ βώμῃ
τοῦ σώματος διὰ τῆς στρατηγικῆς τέχνης ὀφείλει
θαυμάζεσθαι, ἤγουν τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτῆς (43).
Ἔθος γὰρ ἔστι παλαιδὸν, ὥστε τοὺς μέλλοντας στρα-
τηγεῖν, οὐ μόνον ἀπὸ ἔθνους καὶ γένους ἔλκειν τὴν
συγγένειαν ἐν ταῖς νίκαις λαμπρυνόμενον, ἀλλὰ καὶ
τοῖς πᾶσι πράγμασιν ἄχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος
εἶναι τῆς νίκης σημαντικῆν.

ρλη'. Χρησίμων τι στρατήγημα διηγῆσομαι, καὶ
τοῦτο ὅπερ ἀναγνοὺς ἀνέμαθον (44) · Ἰνα ἐάν ποτε
συμβῇ σοι μέλλειν πρὸς πολεμίους πλείονά σου δύ-
ναμιν ἔχοντας διαγωνίζεσθαι, καὶ βούλῃ πρὸς αὐ-
τοὺς μὴ συνάψαι πόλεμον, ἀλλὰ ἀκινδύνως ἐπι-
εξελεῖν, ἐπιτήρησόν ἐάν παράκειται ποταμὸς, καὶ
τοῦτον ἐπιστρέψας ἐπάγαγε τοῖς πολεμίους κατὰ τοῦ
πεδίου ἐν ᾧ ἡ παράταξις πρόκειται, καὶ οὕτως τὸν
μέλλοντα πόλεμον ἀνεύρητον ποιήσεις.

ρλθ'. Ῥαδίως ἀναστειλῆ βουλὴν πολεμίων ὁ στρα-
τηγὸς ἐάν καὶ αὐτὸς, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θά-
λασσαν κρατῆ ὑποχειρίων τινῶν · καὶ οἱ πολέμοι δὲ
γῆς ἡπείρου κρατοῦντες κατὰ τῶν αὐτοῦ νηῶν ἢ
ἐτέρων παραλίω τόπων ἐκοστρατεύειν βουλεύονται.
Ἐάν γὰρ φημίση εἶτι αὐτὸς διὰ τῆς ἡπείρου βούλε-
ται κατ' αὐτῶν στρατεῦσαι, καταπλήξει αὐτοὺς, καὶ
ἀναστειλῆ τῆς κατὰ θάλασσαν ἐγχειρήσεως.

ρμ'. Ἰσθὶ εὐσεβὲς εἶναι πρᾶγμα, ὧ στρατηγῆ,
καὶ λίαν ὀνησίμων τὸ ἐν ταῖς ἀναγκαῖαις καὶ κοιναῖς
χρεῖαις μηδέποτε ἰδίως μνησθεσθαι ἔχθρας, μηδὲ
εἰ ὑπόνοιαν ἰδίαν ἐμποδίζεσθαι τὰ δέοντα γίνεσθαι,
ἀλλὰ ἐν ταῖς τῶν κοινῶν προνοίαις τὰ τοιαῦτα πάντα
κατατίθεσθαι καὶ περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων,
καὶ πρὸς μόνον τὸ χρησίμων ἀποβλέπειν, καὶ τοῦτο
πράττειν ἢ γὰρ τοιαύτη αἰτία πολλοῖς παρορωμένη
μεγάλως βλάβας πολλάκις ἐποίησεν.

ρμα'. Σοφισόμενος, ὧ στρατηγῆ, χρεῖας οὕτω
καλοῦσης, ὠφελήσεις τὰ μέγιστα. Ἐάν γὰρ διὰ τινος
ἐπινοίας προνοήσης τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ μά-
λιστα ἐπὶ ἀστέρων ἐπιτολῆς, καὶ ταῦτα προείπης,
εἶτι ἐπ' ἀγαθῇ σημασίᾳ μέλλουσι γίνεσθαι, ὑπὲρ
τῶν παρὰ σοῦ ἐγχειρουμένων πραγμάτων ἐπιβρω-
σθήσονται οἱ ὑπὸ σὲ στρατιῶται, ὥσπερ ἀπὸ οὐρα-
νοῦ ἐπιτολὴν τινα σημαίνουσαν αὐτοῖς ἀγαθὰ ὑπο-
δεχόμενοι, καὶ θρῆνῆδες ἔσονται κατὰ τῶν πο-
λεμίων.

ρμβ'. Τοὺς παρὰ σοῦ ἐν ὀμαλῷ καὶ πεδινῷ τόπῳ
ποτὴ παρατασσομένους πεζοὺς ἐνόπλους πρὸς κα-
βαλλαρῶν ἐχθρῶν μηδέποτε ἐίσσης, κἄν πολλὴν
ἀνάγκην ὑποσῶσιν, καταλιπόντας τὴν παράταξιν
ἐκφυγεῖν. Μενόντων γὰρ αὐτῶν πολλὰ τοῦ νικᾶν

136. Nobilis res, atque in primis utilis, milita-
ris est scientia; nam sine bello facile hostes vin-
cit. Hanc igitur omni studio cognoscere oportet.
Hujus disciplina multas aggressiones hostium sus-
cipiendæ sunt. Ubi vero hæc nihil efficere am-
plius potest, tum labore corporis ac dimicatione
periclitandum est, et cum hostibus decertandum.

137. Non modo scientia imperatoria, sed etiam
actionibus illius, roboreque corporis florere impe-
rator debet. Veteri enim consuetudine, qui impe-
ratores futuri fuerant, non modo genus ducebant
ab illis gentibus et familiis, quæ strenuitate et
rebus in bello gestis claræ essent, sed omnia alia,
atque adeo nomen ipsum victoriæ omen habe-
bant.

138. Consilium perutile tibi narrabo, quod olim
legeram. Si quando cum hostibus tibi res fuerit
longe numero pluribus, neque cum illis propter
multitudinem contendere audeas, sed secure disce-
dere vis, observa si fluvius aliquis vicinus sit, hunc
tu alio transferens in hostes derivabis, per eum
campum ubi conflictatio futura est, atque adeo
bellum omne irritum facies.

139. Facile reprimet hostium consilium impera-
tor, et si ipse tum terra, tum mari habeat suo im-
perio obediētes quosdam: et hostes, qui in conti-
nente habitant insulas quasdam, aut maritima
quædam loca oppugnare se velle dicant. Si enim
percrebescat te velle illos in continente terra op-
pugnare, perterrefacies eos, et reprimes a navali
classe instituenda.

140. Pium admodum, religiosumque est, com-
munibus in negotiis privatarum inimicitarum re-
cordationem deponere, neque propter privatam
aliquam malevolentiam, rem communem impedire.
Sed in republica procuranda, omnia hujusmodi
abjicienda sunt, tum quod ad personas, tum quod
ad res pertinet, et solum id quod utile est intuen-
dum, atque id agendum est: hoc enim sæpe ne-
glectum, permagnas offensiones attulit.

141. Ubi opus fuerit, si artificio utaris, magnum
adjumentum ex eo habebis. Si enim solertia aliqua,
quæ futura sunt provideris, maxime autem ex
siderum ortu, hæcque prædixeris bonum omen vo-
bis portendere, in rebus vestris agendis magno-
pere milites animabuntur, quasi de cælo bonum
aliquod illis portenderetur, quod illi approbantes,
animosiores adversum hostes ferocioresque erunt.

142. Pedites tuos armatos, et adversum hostium
equitatum in plano campestrique loco structos, ne
permittas, quanquam magnas perturbationes sus-
tineant, aciem deserentes fugere: quandiu enim
permanent, aliqua victoriæ spes est, ubi aufugerint

NOTÆ.

(43) Ἀντῆς. Scribebatur, ὃν τῆς.

(44) Ἀρέμαθον. Scribebatur, ἀνέμαθ.

nullus salutis locus reliquus est, dissipatis jam pedibus, et equitibus insequentibus.

143. Quemadmodum vita jucunda expetenda est, sic bellica pericula libenter a militibus suscipienda sunt: ea enim tranquillam suavemque vitam afferunt. Tum enim felices belli exitus sperantur, quando patientes ac tolerantes laborum sunt: haec enim nobis jucundam vitam pacemque suppeditant.

144. Minore cum labore castra, locaque hostium incursionibus terra populaberis, si milites tuos indigenis illorum locorum similes, ut sint apparatus. Mari autem, si navale praelium faciens, vel naves hostium compares, vel alias naves iis persimiles facias, et in iis milites tuos imponas, et ad terram hostium cum illis navigaveris. Ita fiet, ut ad eas quasi ad sociales naves hostes accedant, et facilius capiantur.

145. Materiam tibi nunc, et quasi silvam praceptorum ostendam, quibus accurate omnia circa te gerantur. Accurata erit nocturna custodia, et excubiae, quae fossatum defendunt, si dixeris, velle te certis et diversis temporibus faces accendere in excelso quodam et constituto loco, ut custodes ad unamquamque faciem tuam, contra suas faces sustollant et demonstrent: ita enim fiet, ut tempus quo faciem ostensurus es ignorantes, et assidue exspectantes, vigilant et diligenter excubias suas observent. Sin quidam tradent, statim deprehendantur.

146. Desperatorum hominum pugnas devitare, prudentis imperatoris est. Desperatio enim necessitate quadam impellente, audacissimos fortissimosque milites facit. Desperatio autem est, quando quis salutis locum nullum inveniens, in hostem ruit, et vel vincere cogitat, vel mori. Si castra posueris contra hostes, et ventus illorum castra versus spirat, incendendae segetes agrorum sunt, ut flamma ad illos perlata, in fugam coniciantur.

147. Quando in regionem hostium incursionem facturus sis, circa lumen insidias diversas diversis in locis collocato: ita enim diversis locis in illos irruens vehementius conturbabis, et dispersos eos facilius capies. Hoc praeterea tibi praecipendum est, ut huiusmodi nec opinatis incursionibus tribulos ferreos noctu circum conjicies, et pedites tui ligneos saccos vice corii calceorum habeant. Ita fiet ut, si qui ex hostibus pedites, aut equites, rejicere tribulos voluerint, facile prohibeantur, et pedites tui officium suum faciant.

η καθάλαριοι ἀμύνασθαι τοῖς τριβόλοις ἐμπεσόντες σιν.

148. Pretiosa res est temperantia tum imperatori, tum exercitui, stuprum contra perniciosum

Α ἐλπίδες, φευγόντων δ' οὐδέμια σωτηρίας ἐλπίς, πεζῶν διασκορπισθέντων καὶ ὑπὸ καθάλαριων διωκομένων.

ρμγ'. Ὅσπερ τὸ ζῆν ἡδέως ἐπιθυμητὸν, οὕτως καὶ τῶν κατὰ πόλεμον κινδύνων τοὺς στρατιώτας προθύμως ἀπάρχεσθαι χρέος ἐστίν· ἐκαίνοι γὰρ εἰσι τοῦ ζῆν ἡδέως· οἱ αἱτοί. Τότε γὰρ τὰ κατορθώματα τῶν πολεμίων ἀληθῶς γινώσκεται, ἥνικα τῆ καρτερία τῶν πόνων ἐμμένουσιν· ταῦτα δὲ τὸ ζῆν ἡδέως καὶ εἰρηνεύειν ἀπὸ τῶν πολεμίων πορίζουσιν.

ρμδ'. Ἀπονώτερον διὰ ἐφόδων ἀγρεύσεις καὶ κάστρα ποτὲ καὶ χωρία τῶν πολεμίων διὰ μὲν τῆς ξηραδίας, ἐὰν σχηματίσης τοὺς σοὺς στρατιώτας ὁμοίως τοῖς ἐγχωρίσι· διὰ δὲ θαλάσσης, ἐὰν ποτε ναυμαχῶν φθάσης· τὰ πλοῖα τῶν πολεμίων κρατῆσαι, ἢ ἕτερα ὁμοία ἐκαίνων κατασκευάσαι, καὶ τούτοις τοὺς σοὺς στρατιώτας ἐμβιδάσαι, καὶ τῆ γῆ τῶν πολεμίων σὺν αὐταῖς καταπλεῦσαι. Οὕτως γὰρ ὡς φιλαῖς ταῖς νηυσὶ προσχόντες οἱ ἐναντίοι οὐ φεύζονται, καὶ εὐχερέστερον ἀλωθήσονται.

ρμε'. Ὑλην ἀγρυπνίας σοὶ διηγῆσομαι. Ἀκριθῆς γὰρ ἂν γένοιτο καὶ πάννυχος παραφυλακή, εἴτε φουράτου ὑπὸ βίγλας φυλαττομένου, ἢ ἀνεπίης, ὅτι Μέλλω κατὰ διαφόρους οὖς θέλω κατὰ τοὺς ἀνάπτειν λαμπτήρας εἰς τόνδε τὸν περιόπτον τόπον, ἵνα καὶ οἱ φύλακες πρὸς ἕκαστον τῶν παρὰ σοῦ λαμπτήρων ἀντανέχωσι καὶ δεικνύουσιν ἰδίους λαμπτήρας· οὕτως γὰρ τὴν ὥραν τῆς σῆς ἀναλάμψους ἀγνοοῦντες καὶ ἐκδεχόμενοι διὰ πατρὸς ἐγρηγορήσουσι, καὶ ἀποσκοπὴν τὰς βίγλας αὐτῶν παρασκευάσουσιν. [Εἰδὲ τινες ὑστερήσουσιν (45) εὐθὺς γνωσθήσονται.

ρμς'. Τὸ φυλάσσεσθαι τὰς ἐξ ἀπονοίας μάχας τῶν πολεμίων ἐχθρόνός ἐστι στρατηγῶ. Ἡ γὰρ ἀπόνοια τὴν ἀνάγκην ἔχουσα παροτρύνουσα, θραυστάτους καὶ ἀνδρείους τοὺς μαχομένους ποιεῖ. Ἀπόνοια δὲ ἐστίν, ὅταν τις σωτηρίας ἐλπίδα εὐρεῖν μὴ δυνάμενος ἐνοστῆ πρὸς τὸν ἐναντίον, ὥστε ἢ νικῆσαι ἢ ἀποθανεῖν. Ἐὰν δὲ στρατοπεδεύης κατέναντι πολεμίων, καὶ ὁ ἀνεμὸς ἐστὶ πρὸς· αὐτοὺς ἐπερχόμενος, ἐμπύριζε τὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἀναφυέντα χόρτον, ἵνα πρὸς αὐτοὺς ἐπερχόμενον τὸ πῦρ τροπῆς αἴτιον γένηται.

ρμζ'. Ὅταν μέλλης κατὰ χωρίου τινὸς τῶν πολεμίων ἐφοδὸν ποιῆσθαι, περὶ τὸ αὐγὸς ἐγκρύμματα διάφορα ἀλλὰ ἀλλαγῶ κατάστησον διὰ τῆς νυκτός· οὕτως γὰρ διαφόρως προσδαλῶν καὶ πλέον θορυβήσης, καὶ διασπαρμένους ἐπισυνάξεις· τοὺς ἀλίσκομένους. Καὶ τοῦτο δὲ σοὶ προστίθημι, ἵνα ἐν ταῖς τοιαύταις κατὰ χώρας ἀδοκῆτοις ἐπιλεύσει τριβόλου· σιδηροῦς νυκτὸς διαρίπτῃς ἐν κύκλῳ, τοὺς δὲ πεζοὺς τοῦ σοῦ στρατεύματος προσταξείεις στερεὰ ἤτοι ξύλινα ἴχνη ἀντὶ κασσωμάτων ἔχειν τὰ ὑποδήματα. Οὕτως γὰρ, ἐὰν καὶ τινες βουληθῶσιν ἢ πεζοί, κωλυθήσονται, οἱ δὲ πεζοὶ τὸ δίκαιον ἔργον ἀνύσουσιν.

ρμη'. Κτήμα τίμιον ἢ σωφροσύνη καὶ στρατηγῶ καὶ στρατεύματι, ὡσπερ ἡ πορνεία ἐναντίον καὶ

NOTAE.

(45) Ὑστερήσουσιν. Scribebatur, ὑστερήσουσιν...

ὀλέθριον. Καὶ μάλιστα ἐν αἰχμαλωτίαι γυναιξὶ γινόμενη, καὶ μαρτυρεῖ τὰ κατὰ τὸν Φινεὲς εἰς τὴν Μαιδιανίδα γυναῖκα καὶ τὸν Ζαμβρῆ γεγονότα. Μιᾶς γὰρ γυναικὸς αἰχμαλώτου πορνεία ἔδωκε τὸ στρατόπεδον τῶν νενικηκότων μικρῷ διεφθεῖρεν, εἰ μὴ ἔσθη Φινεὲς καὶ ἐκκεντήσας τοὺς ἀμαρτάνοντας καὶ θανατώσας ἐξιλιάσατο. Καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις, καὶ ἐλογίσθη αὐτῇ εἰς δικαιοσύνην.

ρμ'. Ῥώμην ἐνθήσεις τοῖς στρατιώται· ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, ἐάν ἐξαναστὰς ἔωθεν ὡς ἀπὸ Θεοῦ σοὶ ὀφθέντα θνερον ἐπιφημίση, ἢ ὡς ἀπὸ τίνος ἀγίας δυνάμεως προτρεπούσης ἐπελθεῖν κατὰ τῶν πολεμίων καὶ ἐπιφανεῖσης σοὶ πρὸς συμμαχίαν.

ρν'. Ἀπὸ χρημάτων πολλάκις καὶ ἀνευ πολέμου κατορθώσεις κατὰ πολεμίων σου νίκην, ὅταν ἐτέρων πολεμίων αὐτοῖς που παρακειμένων τούτους χρημασι πείσας πολεμῖν τοῖς σοῖς ἐναντιοῖς ποιήσεις. Ἡ γὰρ ἀλλήλους φθεροῦσιν, ἢ τὸ ἐν μέρος ἐπικρατήσῃ, πολλοὺς ἀρίστους ἀποβαλὼν ἐν τῇ κατὰ τὴν μάχην ἀγῶνι. Καὶ γὰρ τῶν ἀμφω πολεμίων οὕτως ἡλασσωμένων ὁμοῦ ἀπαθῆς αὐτὸς καὶ ἰσχυρότερος ἐκείνων ἀναδειχθήσῃ.

ρνα'. Τοῖς βουλομένοις βιαιῶς ἐν καιρῷ πολέμου τὴν σὴν παράταξιν διαρρήξαι, καὶ διεκθεῖν, διδοὺν ἐκουσίως παρέχε, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπίστρεψον, καὶ ὡσπερ φεύγουσι κατὰ νότου ἐπιτεθεὶς ῥαδίως καταδιώξεις αὐτούς.

ρνε'. Ὅστε μὴ φόβον εἰσάγεσθαι εἰς τὸ στρατόπεδον διὰ τοὺς ἀκαίρω· λιποτακτοῦντας, ταχέως αὐτοὺς καὶ συντόμως ἀποχωρήσας τῆς παρατάξεως ἐν ἐτέραις χρεῖαις κατάστησον.

ρνε'. Ῥώμη στρατηγῷ χερσὶ μὲν συμπλεκομένου πολλάκις οὐδὲν μέγα ὠφέλησεν, εἰ μὴ ἄρα μικρὸν ἐν δειλίᾳ στρατοῦ ἐπὶρῶσαι τούτους βουλομένου διὰ τῆς κοινωνίας τῶν κινδύνων· πεσόντες δὲ τὰ μέγιστα ἴθλαψεν. Στρατηγῶν δὲ καὶ ἐπιτηδεύματα, ὅταν ὥσθηται καὶ διαφυλάττεται ὁ στρατηγός, παρ' αὐτοῦ γινόμενα, μεγάλας ὠφελείας ἐν ταῖς μάχαις ἀποτελοῦσιν.

ρνε'. Πλήθους φαντασίαν τοῦ σοῦ στρατεύματος ποιήσεις, εἴγε τοῦτο βουλευθῆς, ἐάν καὶ τοῖς ὑποζυγίοις καὶ τοῖς θνοῖς καὶ ταῖς βουσίην ἐποχεῖσθαι τινὰς καθ' ἑαυτοὺς ποιήσῃ· ἐνίοτε γὰρ καὶ τοῦτο ἐπιδεικνύμενον χρησίμων.

ρνε'. Ἰκανῶς καταπλήξεις τοὺς πολεμίους ἐν παρατάξει, ὅταν τοὺς ὀπλίτας τοῦ σοῦ στρατεύματος πρῶτα μὲν κατὰ βῆμα μετὰ εὐταξίας προσάγῃς, ὅταν δὲ ἔσθην σαγιτοδόλου γίνωνται, τότε δρομικῶς μετὰ δέξυττος συμπλέκασθαι ποιήσῃς. Οὐ γὰρ βλαβήσονται ὑπὸ τῶν τοξευομένων βελῶν, καὶ ἀταθείς (46) προσβαλόντες τρέψουσι τοὺς ἐναντίους.

ρνε'. Σοφοῦ στρατηγῷ ἔργον σοὶ διηγησομῆ· ποτὲ γὰρ παρατασσομένου αὐτοῦ βροντὴ γέγονε βαρεῖα, καὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ δὲ δειλιάσαντος (47), ὡς ἐπὶ κακῷ αὐτοῖς συμβόλῳ, ἀντεπήνεργεν εἰπῶν·

A et sœdum, captivarum potissimum. Hujus rei testimonium dat Phinees factum, quod in Madiantidem et Zambre suscepit: unius enim feminæ captivæ constupratio victorem exercitum pene delevisset, nisi stetisset Phinees, et utrumque peccatorem transfodisset, et illorum morte Deum placasset. Itaque cessavit plaga, et habitum est ei ad justitiam.

149. Alacritatem ad pugnam militibus attuleris, si ipso belli die mane consurgens, insomnium quoddam divinitus tibi immissum esse dicas, quod te ad invadendos hostes incitet, et auxilium quoddam ad pugnandum tibi monstret.

150. Pecunia sæpe, sine prælio, victoriam de hostibus reportabis. Ubi alii hostes illis immineant, eos pecunia tua adduces, ut bellum illis inferant. vel enim se mutuo vastabunt, vel altera pars superiores habebit, prælio cum altera dimicans, et multos tamen ex suis amittet. Utrisque igitur sic imminutis, tu omnium malorum vacuus, illis fortior robustiorque eris.

151. Si qui aciem tuam tempore prælii perurpere volunt, transitum illis liberum dato, et ubi transierint, a tergo quasi fugitivos adoriaris, et facile capies eos.

152. Ut nullus timor exercitum tuum pervadat per eos qui aciem deserunt, celeriter illos ex acie tua amoveas, atque ad alios usus transferas.

153. Robur imperatoris manus in prælio consequentis nihil aut parum adjuvat, nisi ubi exercitum relanguescens excitare iterum, et societate periculorum animare studeat. Sin in prælio cadat, magna incommoda universo exercitui afferuntur. Consilia autem, et facta imperatoria, si opportune adhibeantur, maxima præsidia universo exercitui apportant.

154. Magnum numerum et multitudinem militum præ te ferēs, quando tibi hoc commodum videbitur, jumentis, asinis, et bobus vehantur quidam equites, nam hoc in loco perutile est.

155. Vehementer admodum hostium aciem perturbabis, si copias tuas primo pedetentim cum ordinis quadam conservatione progredi facias, ubi vero intra sagittæ factum fueris cum cursu, et celeritate ad illos contendas. Ita fiet, ut ab hostium telis, et sagittis non lædaris, et secure irruptione facta cum hostibus configas.

156. Prudentis hoc est imperatoris, si quando, quod sæpe fiet, tonitru magnum fiat, et copiarum ejus auditum expavescant, quasi malum omen sit, contra afferre hostium causa hoc fieri, quos Deus

NOTÆ.

(46) Ἀπαθείας. Scribe, ἀπαθείς.

(47) Δειλιάσαντος. Scribebatur, δε...άσαντος.

attonitos faciens, nos jubet bono animo in illos A impetum facere.

157. Hostes in contemptum adduces, si popula- res illorum qui in ditione tua sunt, cum in gym- nasiis luctantur, inferiores, tuos autem strenuiores effeceris.

158. Ubi occultare a cæteris volueris eos qui ex tuis in prælio interfecti sunt, quamvis hoc post belli exitum fiat, ne permittas contubernia simul cibum capere, sed sparsim et fortuito, quemadmodum casus tulerit; itaque non in timorem aliquem cadent, sed animo strenuo fortique erunt.

159. Hostium imperator quasi caput viperæ est in exercitu tuo. Omnem igitur diligentiam adhibebis, vel multitudine armatorum in illum solum omni impetu ruente, vel felis omnium in eum quasi in scopum jactis, aut alio quopiam conatu, molitioneque tua cadat, et e medio tollatur. Nam si caput viperæ semel comminuat, reliquum corpus inane atque inutile est.

160. Belli tempore familiares, amicos, cognatos, prope inter se collocabis: amor enim mutuus illos ad pericula subeunda animat, et ad res bene gerendas incitat.

161. Suspicionem sui mutuo in hostium aciem injicies, si nobilissimorum et præstantissimorum virorum agros incolumes esse permittas, cæteris finitimis locis populatis.

162. Exercitus tibi idoneus, justusque sit; qui autem ibi ad bellum idonei non sunt, illi ad servitutum, et multitudinem augendam, ubi usus fueris, asciscendi sunt, vel jam imminuto exercitu ad integrum numerum explendum recipiendi sunt, ut ad oppugnandos hostes valeant. Vetus enim verbum est, ubi leonina pellis non sufficit, assuenda vulpina est.

163. Si contingat tibi, ubi jam in hostium regione es, tesseram aliquam scribere, in tabellis sine cera quodcumque volueris exarato, deinde cera, quod scripsisti tegito, et in cera quidvis fortuitum scribito, in quo nulla suspicio esse possit: ita tesseram tuam occulte, quo velis, mittes.

164. Consilium quis proditoris instituens, ubi cognosci rem intelligit, et se manifesto teneri, consilia hostium suis indicat, et quemadmodum vitanda sunt consulit; hostes contra hujus insidias ostendant, facta autem insidiis contraria demonstrant, cui credes magis? Illi certe, qui proditor fuit, et indicavit, potius quam sermoni hostium; hic enim quamvis proditor sit, popularis tamen est, et ejusdem nationis, et pecuniis corruptis fuit, quas vel omnino non accepit, vel ubi accepit

Οὐ δὲ ἡμᾶς, ἢ βροντῆ γέγονεν, ἀλλὰ τοὺς πολεμίους ὁ θεὸς ὡς ἐχθροὺς ἐμβροντήτους ποιήσας κατ' αὐτῶν ἡμᾶς ἐπάγεσθαι καλεῖται.

ρνε'. Τοὺς πολεμίους εὐκαταφρονήτους ποιήσεις, ἐὰν τοὺς ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν παρὰ σοὶ ὄντας ἐν ταῖς παλαιστραῖς τῶν παιγνίων ἐλάττους, τοὺς δὲ σοὺς ὑπερέχειν παρασκευάσης.

ρνη'. Ὅτε βούλη κρούσαι τοὺς ἀνηρημένους ἐν τῇ μάχῃ τοῦ σοῦ στρατεύματος, εἴγε καὶ τοῦτο συμβαίη ποτὲ, ὡς πολλάκις εἰωθε, μετὰ τὴν λύσιν τῆς μάχης μὴ συμπεῖν (18) ὁμοῦ τὰ κοντουβέρνια παρακλεῦσαι, ἀλλ' ὡς ἔτυχεν ἕκαστον. Οὕτως γὰρ οὐ διαγνόντες τοὺς ἀνηρημένους οὐκ εἰς δειλίαν ἐμπροσθύνονται, ἀλλὰ θαρσύνουσιν.

ρνε'. Στρατηγὸς πολεμίων, ὥσπερ κεφαλὴ ἐχίδνης, οὕτως ἐπὶ τῷ στρατεύματι αὐτοῦ. Πᾶσαν οὖν ἐπινοίαν ποιοῦ, ὥστε αὐτὸν πεσεῖν, ἢ διὰ πλήθους συμπεφραγμένου, καὶ πρὸς αὐτὸν μόνον ὀξείως ἐπιδραμόντος, ἢ διὰ βελῶν πρὸς ἓνα σκοπὸν κατ' αὐτοῦ βληθέντων, ἢ δι' ἐτέρου τινὸς ἐπιτηδεύματος. Καὶ γὰρ καὶ τῆς ἐχίδνης ἡ κεφαλὴ συντριβείσα τὸ λοιπὸν σῶμα κατέλιπεν ἀνενέργητον.

ρνε'. Ἐν πολέμῳ καιρῷ τοὺς φιλάτους καὶ συνηθείς καὶ συγγενεῖς πλησίον συντάττειν ἀλλήλων ἀγαθὸν ἔστιν. Ἡ γὰρ ἀγάπη συγκινδυνεύει ἀλλήλους καὶ ἀριστεύειν παρασκευάζει.

ρνε'. Ὑπόνοιαν κατασκευάσεις ἐν τοῖς πολεμίους κατὰ ἀλλήλων, ἐὰν τῶν ἐν τοῖς πολεμίους ὄντων παρ' αὐτοῖς ἐπισήμων τὰ χωρία καταλίπῃς ἀδιὰθεθῆ λογόντι κατακαίων τὰ πλησιόχωρα.

ρνε'. Στρατὸς μὲν ἔστι σοὶ ἱκανὸς, ὡ στρατηγὸς, καὶ μόνος αὐτάρχης, ἐπαίτιοις καὶ τοὺς ἀνικάνους πρὸς χρεῖαν ἐκείνων καὶ δουλίην καὶ πλήθους φαντασίαν ὅτε καλέσει καιρὸς συμπαραλαβεῖν χρησιμὸν ἔστιν, ἢ ἐλασσόμενον τοῦ στρατοῦ καὶ διὰ συμμάχων ἀναπληροῦσθαι αὐτὸν, ὥστε ἀρκεῖν πρὸς τὸ καταπολεμῆσαι τοὺς ἐναντίους. Εἰρηται γὰρ λόγος παλαιός, ὅτι ἐνθα μὴ ἐφαρκεῖ ἡ λεοντῆ προσράπτειν δεῖ τῆς ἄλωπεκῆς.

ρνε'. Ἐὰν συμβῇ σοὶ ποτὲ ὑποσύνθημα γράψαι τινὲ ἐν χώρᾳ ὄντι τῶν πολεμίων, ἐν ἀκηρώτοις πινακίδιοις ὃ ἂν βούλη καταγράφας ἐπικάλυπτε τῷ κηρῷ τὰ γράμματα, καὶ τότε κατὰ τοῦ κηροῦ γράφε τὰ ἀνύποπτα. Οὕτως γὰρ ἀνύσεις ἀπὸ συνθήματος τὴν κρυφαίαν σου δῆλωσιν.

ρνε'. Βουλὴν ποτὲ τις προδοσίας ποιήσας, γνωσθεὶς δὲ, καὶ μέλλων ἀλίσκεσθαι (49), τὴν ἐπιβουλήν τῶν πολεμίων τοῖς ἰδίοις κατεμήνυσεν, καὶ ὅπως δεῖ ταύτην φυλάσσεσθαι συνεβούλευσεν. Ἐμήνυσαν δὲ καὶ οἱ πολέμιοι τούτου μὲν τὴν ἐπιβουλήν, τὰ ἐκ ἔργα τὰ ἐναντία τῆς ἐπιβουλῆς τίνι πιστεύσης μᾶλλον, ἢ πάντως τῷ βουλευθέντι προδότῃ καὶ μηνύσαντι, ἀλλὰ μὴ ταῖς λόγοις τῶν πολεμίων; οὕτως γὰρ εἰ καὶ προδότης, ἀλλὰ καὶ ὁμοδίατος πάντοτε, καὶ συγγενῆς, καὶ χρήμασιν ἴσως ὑποφθαρὲς ἢ λαθεῖν

NOTÆ.

(48) Συμπεῖν. Scribe, συνδειπνεῖν.

(49) Καὶ μέλλων ἀλίσκεσθαι. Scribebatur, καὶ μᾶλλον ἄ.

οὐκ ἐφθασεν, ἢ λαβῶν ἠθέτησεν, ἐκείνοι δὲ φύσει ἄλλοι πολέμιοι, καὶ διὰ πάντων ἄλλοτριοί.

ρξε'. Ἡ δειλία τῶν στρατιωτῶν ἐκ τοῦ ὄχνου καὶ τῆς ὠχριάσεως δαίκνυται. Τούτους οὖν τοιούτους ἀσυμφανῶς χώριζε τοῦ στρατοῦ, καὶ ἀπόστελλε, ὡς δῆθεν κομίσοντας ἃ ἐπελάθοντο· τοῦτο δὲ ποιήσας παραρμήτης λόγους τοῖς στρατιώταις, ὡς τῶν ἀνδραπόδων ἐκείνων ἤδη ἀπηλλαγμένους μόνους τῆς ἀνδραγαθίας ἔχουσαι, καὶ τῶν τῆς νίκης δωρεῶν ἀξιοθῆναι.

ρξς'. Στρατιωτῶν δειλίας διάκρισιν καὶ ἐτέρως σοι ὑποδείξω. Τοῦ γὰρ στρατοῦ παντὸς ὁμοῦ ὄντος, ἐὰν κινήσῃ σάλπιγγα, ὡς οἱ πολέμιοι συμπλέκονται πρὸς μάχην, παραχρῆς γενομένης, οἱ μὲν δειλοὶ φεύξονται, οἱ δὲ ἀνδρείοι παρατάξονται.

ρξζ'. Ἐὰν πρὸς ἀγυμνάστους μάχης πολεμίους παρατάσῃ, αὐτοὺς δὲ καὶ γυμνασμένους ἔχῃ στρατιώτας, οὐ παρεῦθ' (50) τὴν μάχην συνάψεις, ἀλλὰ συντηρεῖν σε δεῖ τὸν χρόνον ἐν τῇ συστάσει, καὶ προεκκλίνει τοὺς πολεμίους ὡς ἐπ' ὀλίγον πονεῖν εἰθισμένους, καὶ τότε ἐπιτεθῆς αὐτοῖς. Εἰ δὲ πρὸς τοὺς γυμναστούς αὐτοὺς ἔχῃ γυμνασμένους μάχης πολεμίους μάχεσθαι μάλῃς στρατιώτας ἐκ τοῦ εὐθείως καὶ παραχρῆμα τὴν μάχην σύμβαλλε· ἢ γὰρ ἀκμὴ τῶν ὧν στρατιωτῶν γενναίως ἀπομαχῆσεται πρὸς τοὺς ἑναντίους.

ρξη'. Ὑπόνοιαν ἐπιμονῆς ἐν τοιαύτῃ καιρῷ χρεῖα δείξεις τοῖς πολεμίους, εἰ ἄρα μέλλεις ὑποχωρῶν ὡς μένων ἐξαπατησῆαι αὐτούς, ἐὰν δένδρα περικύψας, ἢ τούτων μὴ ὄντων ἑτέρα τινα ξύλα στήσας ἐνδύσῃς αὐτὰ διὰ σκουταρίων, ὡς μίμημα ἀνθρώπων ἐνόστων, ἢ, ἐὰν τοσαύτη τύχη ἀνάγκη, καὶ ἐτέρων ὄπλων λαμπρῶν. Οὕτως γὰρ κρείττονα τῆς τῶν ὄπλων ἀπωλείας τὴν τοῦ στρατοῦ σωτηρίαν ἠγησάμενος διὰ τὴν κατεπαίγουσαν ἰσως χρεῖαν ἀκινδύνως ὑποχωρήσεις.

ρξθ'. Μάλιστα μὲν μετὰ δικαιοσύνης παντὸς ἔργου ἀπάρχεσθαι χρῆ. Πλέον δὲ τῶν ἄλλων τὰς ἀρχὰς χρῆ τοῦ πολέμου δικαίως εἶναι, καὶ μὴ μόνον δικαίως, ἀλλὰ καὶ φρονίμως προαίεσθαι τὸν πόλεμον. Καὶ γὰρ τότε καὶ θεὸς συναγωνιέται τοῖς στρατεύμασιν εὐμενῆς γινόμενος, καὶ οἱ ἄνθρωποι προθυμότεροι γίνονται τοῦ δικαίου προασπίζοντες, καὶ εἰδότες ὡς οὐκ ἀρχοῦσιν ἀδικίας, ἀλλὰ ἀμύνονται κατὰ τῶν ἀδικούντων.

ρσ'. Ἐπὶ δὲ δικαίως ἀπάρχεσθαι τοῦ πολέμου μάλῃς, ὡς στρατηγῆ, χρῆ σε τὴν στρατιάν διασκευάσαι ἀκριβῶς, καὶ μετὰ ἀσφαλείας ταύτην ἐξαγαγεῖν. Ἐὰν γὰρ ἀσθενεῖς εἰσιν αἱ πολεμικαὶ κινήσεις, ὅταν τὸ βάρος ἀναλάβωσι τοῦ πολέμου, ταχὺ θλιβόνται καὶ ὑστεροῦσιν. Ὅθεν ὡσπερ ἀγαθὸς κυβερνήτης ἀπὸ λιμένος ἐξαρτήσας τὸ σκάφος, καὶ πάντα τὰ ἀναγκαῖα περὶ αὐτὸ ποιήσας, τότε ἐπίτρεπε τῷ θεῷ τὸ πάντης (51) ἐκβάσεως.

ρσα'. Νόμον ἐπίθετος σεαυτῷ πρὸς τὸ πέρας ἀποβλέπειν τῆς τοῦ πολέμου κινήσεως, καὶ οὕτω ταύτης ἀπάρχεσθαι. Φαῦλον γὰρ καὶ σφαλερὸν κίνησιν

iterum reject; illi autem natura inimici, et omnino alieni ab illis sunt.

165. Timiditas militum ex pallore, et tarditate cognoscitur. Tales igitur occulte ab exercitu separa, et aliquo amanda, ut illinc reportent, quæ oblivione relicta sunt; hoc ubi feceris, reliquos milites cohortaberis, ut jam ignavis mancipiis illis aliquo ahlegatis illi strenue se gerant, et præmia digna strenuitatis suæ reportent.

166. Timiditatis militum tuorum argumenta alia tibi monstrabo. Universo exercitu tuo unum in locum coacto, si tuba personeris quasi hostes immineant, in media hac turba timidi statim fugient, strenui se in acie instruent.

167. Si cum imperitis ad pugnam hostibus tibi dimicatio est, ipse milites habens exercitus, ne statim subito illos adoriaris, sed observandum tempus ad confligendum est, atque defatigandi hostes sunt, qui parum ad labores assuefacti erant. Sin exercitati hostes fuerint, tui autem milites belli imperiti, subito et sine deliberatione confligendum cum hostibus est: impetus enim illorum ad pugnandum strenuos eos reddet.

168. Opinio quædam tuæ in aliquo loco permanentionis hostibus afferetur, si discessurus decipias hostes quasi maneres. Arbore scædes, vel si ibi arbores non sunt, alia quædam ligna collocabis, illisque scuta quasi armatis viris aptabis, vel si tanta forte necessitas, alia splendida arma. Ita fiet, ut virorum tuorum salutem antiquiorem armis habens, temporibus necessariis sic evadere possis.

169. Omnem rem quam susceperis, non sine justa causa incipere oportet: sed belli causam justam semper esse oportet, neque justam solum, sed etiam prudenter susceptam. Tum enim propitius Deus magno præsidio in bello erit, et homines alacriores erunt, qui justam causam defendunt, cum sciant se injuriæ auctores non esse, sed injurios homines ulcisci.

170. Si juste bellum inceptaveris, exercitum tuum accurate instrues, et copias tuas quam tutissime poteris educes, et aliquid de victoria melius sperare poteris: quemadmodum gubernator a portu solvens omnia quæ factio opus sunt cum præstat, universum navigationis suæ exitum Deo commendat.

171. Hanc legem tibi ipsum præscribas, ut in finem motus tui bellici intuearis, atque adeo bellum inchoes. Turpe enim et indecorum est bellum ini-

NOTÆ.

(50) Στρατιώτας, οὐ παρεῦθ'. scribebatur: στρατιώτας σου παρεῦθ'.

(51) Πάντης. Scribe, πᾶν τῆς.

tio movere, deinde rursum domum exercitum re infecta statim reducere : unusquisque enim temeritatem tuam irridebit, hostes autem inconsideratam simplicitatem tuam contemnent, non quasi nolles, sed quasi non posses cum decore et prudentia res tuas tractare.

172. Quando copias tuas ad bellum educturus es, oportet liberas et solutas a peccato esse, et pia juxtaque mente Deum colere, atque adeo ad bellum procedere.

173. Cum omni aciei apparatu, ordine, bellica scientia, iter faciat exercitus tuus, quanquam nondum cum hostibus conflicturus, sed solum iter ingressurus, et multorum dierum viam confecturus es, sive in tua, sive in hostili terra fueris : ita enim assuefiet exercitus in acie manere, et locum suum conservare, et præfectos suos sequi, et ad omnes nec opinatas incursiones hostium paratus esse.

174. Tutius iter faciet exercitus tuus, si paucis quibusdam præmissis viæ explorentur, aut per eos, quos Romani mensuratores et anticensores vocant, indagentur.

175. Si exercitum tuum ad laborem assuefacias, paratos et obedientes eos tibi semper habebis, et aciem servantes, et corpore robustos. Otium enim languida et infirma facit corpora, timidus effeminatasque mentes reddit : exercitatio autem et labores, corpora strenua ac robusta, mentes viriles atque alacres facit. Ante tempus igitur omnia ad res agendas idonea præparentur, ut necessariis temporibus omnia in promptu sint.

176. Audaces sæpe milites periisse novimus, quia præfectis suis minus obedientes fuerint. Quare si qui milites sine tuo aut præfectorum suorum imperio vel ad prædandum exeunt, vel ad aciem suam in qua sunt transgredi audent, flagris coercantur, et puniantur abs te, quasi suæ ipsorum cladis auctores esse velent.

177. Prudens is imperator est qui omnia consilia factaque imperatoria quæ hostes moliantur, declinat. Hæc cognoscet ex iis quæ ipse adversus hostes facere cogitat, hæc provideat diligenter, ne ab hostibus patiat. Experientiæ enim singulorum adversus alios intentatæ, aliorum hominum ingenia ad contraria illis excogitanda incitant.

178. Si quid clam hostes facere volueris, vel castra movere, vel aliquid aliud genere, nulli hoc consilium nisi uni alicui ex præfectis credas : talibus enim temporibus permulti sunt, qui remunerandi cupiditate consilia tua hostibus prodituri sunt.

Α μὲν ποιήσασθαι πολέμου, αὐτῆς δὲ ἐπιστραφῆναι τὸ στρατεύμα· ἕκαστος μὲν γὰρ καταγελάσεται σου τῆς προπτείας, οἱ δὲ ἐχθροὶ καταφρονήσουσί σου τῆς ἀσφαλείας, ὡς οὐχὶ μὴ βουλομένου ἀλλ' οὐ δυναμένου δικαίως καὶ πρεπόντως διαθεῖναι τὰ πράγματα.

ροβ'. Ἦνίκα δὲ τὰς δυνάμεις ἐξάγειν μέλλεις πρὸς πόλεμον, δεῖ μὲν καθαρὰς αὐτὰς ἐξαρτημάτων εἶναι, φροντίσεις (52) δὲ διὰ τῶν ἱερῶν καθ' ἀγνοίας αὐτὰς δι' εὐλογίας, καὶ οὕτως μετὰ θάρρους ἐπὶ τῆς μάχης ἀποκινήσαι.

ρογ'. Σὺν πάσῃ δὲ τάξει καὶ εὐκοσμίᾳ καὶ τῇ κατὰ πόλεμον ἐμπειρίᾳ δεῖ τὸν στρατὸν ὁδοιορεῖν, κἀν μήπω μέλλῃ συμβαλεῖν, ἀλλὰ διὰ μακρᾶς ὁδοῦ πορεύεσθαι, κἀν πολλῶν ἡμερῶν ἀνύειν μέλλῃ ὄδῳ καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ. Οὕτως γὰρ ἐθισθήσεται τὰ στρατεύματα μένειν ἐν τάξει, καὶ συμφύλαττειν τὰ ἴδια τάγματα (53), καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς ἀρχουσιν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἐξαίφνης γινομένας ἐπιβουλὰς ἐν τῇ πολεμίᾳ μὴ ἐν ἀθρόῳ καιρῷ θορυβεῖσθαι.

ροδ'. Ἀσφαλέστερον δὲ τὸ στρατεύμα διαθήσεται τὰς προκειμένας ὁδοὺς, ἐὰν διὰ τινῶν ὀλίγων προ- αποστείλας ἐρευνᾷς τὰς ἐμπροσθεν τρίβους, ἤγουν διὰ τῶν καλουμένων τῇ Ῥωμαίᾳ γλώσσει μινωρατῶρων καὶ ἀντικινσῶρων.

ροε'. Ἐὰν γυμνάσης στρατεύμα συνεχῶς, ἕξεις αὐτοὺς πρὸς τοὺς πόνους ἐτοιμοὺς, καὶ τὴν τάξιν φυλάττοντας, καὶ ῥωμαλέους τὸ σῶμα. Ἡ μὲν γὰρ ἀνάδρους, καὶ δειλὰς τὰς ψυχὰς· ἡ δὲ γυμνασία καὶ οἱ πόνοι καὶ τὰ σώματα εὐρωστα (54) καὶ τὰς ψυχὰς ἀνδρείας κατασκευάζουσιν. Χρεῶν σε οὖν, ὦ στρατηγέ, πρὸ καιροῦ ὀξέως τοῦ καιροῦ μελετᾶν ἀρμόδια, καὶ τὰ χρήσιμα τότε σκευάζειν, ὅτε οὐ κατεπίγει τῆς παρατάξεως ἡ ἀνάγκη.

ρος'. Ἴσμεν πολλάκις τοὺς θρασυτέρους τῶν στρατιωτῶν ἐκ τοῦ μὴ πείθεσθαι τοῖς ἀρχουσιν ἀπολυμένους. Διὸ τοὺς βουλομένους τοῦ στρατοῦ ἀνευ τῆς σῆς ἢ τοῦ ἀρχοντος αὐτῶν ἐντολῆς ἢ πρὸς πραι- δαν ἀπίεσαι, ἢ τῆς παρατάξεως παρεξέρχασθαι, κόλαζε τούτους διὰ μαστίγων, καὶ ἀναχαίτιζε τῆς ἀταξίας, ὡς αἰτίους τῆς ἐαυτῶν ἀπωλείας.

ροζ'. Σοφὸς ἔσται στρατηγὸς φυλαττόμενος ἀπὸ πάντων τῶν μελλόντων παρὰ τῶν πολεμίων γίνεσθαι στρατηγημάτων. Γνώσεται δὲ ταῦτα ἐξ ὧν καὶ αὐτὸς καταστρατηγεῖν τοὺς ἐχθροὺς μελετᾷ· οἷς γὰρ αὐτὸς γινώσκει τί δεόν κατὰ τῶν πολεμίων ποιεῖν, τοῦτοις γνώσεται· καὶ τί χρὴ παρὰ τῶν πολεμίων μὴ παθεῖν. Αἱ γὰρ ἴδιαι πρὸς τὸ λυπεῖν ἄλλους ἐμπειρίαι καὶ τὰς τῶν ἐναντιῶν ἐπινοίας καθ' ἐαυτῶν τεκμαίρονται.

ροη'. Ἐὰν ποτε λαθεῖν τοὺς πολεμίους βουλήθῃς, εἴτε κίνημα ἀπὸ ἀπίκτου, εἴτε ἄλλην τινὰ πρᾶξιν, μηδενὶ θάρρει ἐτέρῳ πᾶλιν ἐνὶ τινι τῶν ἀρχόντων. Εἰ γὰρ εἰς πολλοὺς διαδραμεῖ τὸ βούλευμα, πάντως ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τοῖς ὑποχειρίοις παραδίδοται.

NOTE.

(52) Ἐξαρτημάτων εἶναι, φροντίσεις. Scribatur ἐξ ἀμαρτημάτων εἶναι καὶ φροντίσεις, etc.

(53) Τάγματα. Scribatur, τάματα.

(54) Καὶ τὰ σώματα εὐρωστα. Scribatur, καὶ σώματα τὰ εὐρωστα.

Οἱ δὲ τοιοῦτοι καιροὶ πολλοὺς εὐρίσκουσι τοὺς δι' ἐλπίδα δῶρων προδότες γινομένους τῶν σῶν βουλευμάτων τοῖς πολεμίοις.

ρθ'. Βέβαιον μὲν οὐδὲν μοι δοκεῖ τῶν ὄνειρων· ἅλαττεσθαι δὲ καὶ πείθειν τοὺς στρατιώτας, ὥστε πιστεῖν τοὺς σοὺς ὄνειρους νίκην ἐπαγγελλομένους, ἐν καιρῷ μάλιστα πολέμου χρήσιμόν ἐστιν καὶ ἀναγκαῖον. Δόξαντες γὰρ ὡς ἀπὸ Θεοῦ χρήσιμον τὸν παρὰ σοῦ ἀφηγούμενον ὄνειρον, θαρσαλέως καὶ ἀνεπιστρόφως κατὰ τῶν πολεμίων ἐπιχειρήσουσι, καὶ τῇ προθυμίᾳ τὴν ἀνδρείαν διπλασιάσουσιν.

ρπ'. Ἀπειροκάλως ἐπακολουθεῖν ταῖς τῶν πολεμίων ὑποχωρήσεις σφαλέρῳ ἡγοῦμαι καὶ βλάβης αἰτίον πολλάκις. Ἐξίτητες γὰρ τοῦτο ποιῶντες, ἐνίοτε δι' ἐγκυρμμάτων, ἢ δι' ὑποστροφῆς, καὶ ἀσυντάκτοις καὶ διεσκεδασμένοις ἐμπιπτοντες τοῖς διώκουσι μεγάλας ποιήσουσι τὰς βλάβας. Ὅταν τοίνυν ὑποφυγόντων τῶν ἐχθρῶν διώκειν μέλλῃς, μὴ λυέ τὴν τάξιν τῆς παρατάξεως, μέχρις ἂν τελείαν λάθῃς πληροφορίαν τῆς τῶν διωκομένων ἀνεπίστου σωτηρίας (55).

ρπα'. Στρατιωτῶν φρονήματα πρὸς δειλίαν κατὰπεσόντα ἐχέφρων στρατηγὸς δύναται διεγείρει διὰ τῆς οἰκείας ὄψεως, θαρσαλέως αὐτοῖς καὶ περιχαρῆς φαινόμενος, καὶ πρὸς τούτοις καὶ τοῖς λόγοις ἀλείφων καὶ πιθανότερος γινόμενος, ὥστε συσχηματίσαι τῶν στρατιωτῶν τὰ φρονήματα πρὸς τὸ τοῦ στρατηγοῦ φαινόμενον θάρσος.

ρπβ'. Τάξις οὐ μία ἐστὶ πολέμου, ἀλλὰ πολλὰ καὶ διάφοροι, καὶ παρὰ τοὺς ὅπλισμούς, καὶ παρὰ τοὺς στρατευομένους, καὶ παρὰ τοὺς ἀντιπολεμίους, καὶ παρὰ τοὺς τόπους, καὶ παρὰ τοὺς καιροὺς. Τούτων δὲ τὰς διαφορὰς, ὡς στρατηγὸς, ἐπὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων μαθήσει. Οὐ γὰρ, ὡς βούλει, παρατάξεις, ἀλλ' ὡς ἀναγκάζει ποιήσεις τὴν ἑκταξίν καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ὀπλίσεως, καὶ κατὰ πρόσωπον, καὶ ἐκ πλαγίου, καὶ ὀπίσθεν, καὶ ὡς ἡ χρεῖα τῶν πραγμάτων ἀπαιτεῖται.

ρπγ'. Ὅταν περικτῆν στρατεῖαν παρατάξῃς ἢ ἐπιλόφρων ἀνδρῶν τῶν λεγομένων σκουτάτων, ἢ τῶν ψιλῶν, ἢ γουον τοξωτῶν καὶ σφενδονητῶν, ἀντιπολεμοῦντες δὲ αὐτοῖς τινες βάλωσιν κατ' αὐτῶν ἢ ρικτάρια, ἢ διασθενδοδῶλων (56) καὶ τόξων, δεῖ αὐτοὺς ὑπὸ σκουταρίων τετραγώνων ἐπιμηκῶν τῶν λεγομένων θυρεῶν (57), ἢ ἐτέρων σκουταρίων μεγάλων κεραμῶσαι ἑαυτοὺς ἀνωθεν, καὶ οὕτως προσβάλλειν· καὶ γὰρ κεραμωθέντες καὶ σκεπόμενοι οὐδὲν πάθωσι κακὸν ὑπὸ τῶν παμπομένων βελῶν κατ' αὐτῶν.

ρπδ'. Στρατῷ (58) πολεμίων μνηοειδῶς παρατατομένῳ (αὕτη γὰρ ἢ παρατάξις δοκεῖ τάξιν ἡμικυκλοῦ γινομένη ἀσφαλῆς εἶναι καὶ ἀτρεπτος· τοὺς γὰρ ἐμπιπτοντας ἀντιπολεμίους ἐν τῷ τοῦ σίγματος κοιλώματι ἐκ τῶν ἐνθεν καὶ ἐκεῖθεν τὰς κεφαλὰς ἀπλοῦντες καὶ περικυκλοῦντες ἐναποκλείουσι, καὶ οὕτως δραστικώτερον κατ' αὐτῶν ἀπομάχονται), πρὸς αὐτὴν οὖν ἀντιπαρατατόμενος τὴν μνηοειδῆ τάξιν εἰς τρία μέρη τὴν σὴν παρατάξιν διαιρήσεις.

179. Nullum mihi insomnium videtur esse firmum : persuadendi tamen milites sunt, ut tuis credant insomniis, quæ aliquam victoriae spem aut opinionem afferre possunt : videbuntur enim quasi oracula a Deo immissa militum animos in hostes impeliere, et fortitudinem corporis alacritate rerum gerendarum exacuere.

180. Hostium conatus insequi, lubricum valde et periculosum est : sæpe enim hostes dedita opera multa conantur, vel ut insidiis, vel ut reversionibus, in tuos confusos dissipatosque irruant, et vehementer admodum te lædant. Ubi igitur fugientes hostes insequeris, ne dissolvas aciem donec perfecte cognoveris hostes de salute sua penitus desperare.

181. Militum animos demissos et in timorem prolapsos prudens imperator suo aspectu hilarabit, et vultu læto, verbis etiam suavibus illorum animos leniet, ut militum animi ad imperatoris audaciam excitet.

182. Una aciei bellicæ forma non est, sed multæ et diversæ, pro varietate armorum, militum, hostium, locorum, temporum. Horum differentias ex ipsis rebus optime cognosces. Non enim quemadmodum volueris, sed quemadmodum necessitas postulaverit, aciem instrues atque armabis, tum ante, tum retro, tum ad latus; et quemadmodum usus tulerit, sic omnia vel constitues vel commutabis.

183. Ubi pedestrem aciem instruxeris, vel gravium, qui scutati sunt, vel levium, cujus generis sagittarii et funditores sunt, et hostes, qui ex adverso pugnant, vel fundis vel arcubus tela conjiciunt, vel aculis majoribus quadratis et oblongis, qui thyrei sunt, aut minoribus seipsos et capita tegant et quasi incrustent, ita fiet ut nihil mali accipiant quotcumque in illos tela conjiciuntur.

184. Exercitu hostium lunato, id est, ad semicirculi speciem instructo (nam hæc forma tuta et firma videtur esse, et hostes hinc atque illinc cornua extendens in mediam aciei quasi C litteræ cavitatem excipiens circumcludit, et milites vehementius ac robustius ad pugnandum cum illis incitat) si adversus eum copias tuas apparaveris, in tres partes adversum duo cornua hostium collocabis : mediam partem non adversum cavitatem

NOTÆ.

(55) Σωτηρίας. Scribebatur, σωρίας.

(56) Διασθενδοδῶλων. Scribe, διὰ σφενδοδῶλων.

(57) Θυρεῶν. Scribebatur, θυρῶν.

(58) Στρατῷ. Scribebatur, Ἄτραπῷ.

hostilium instrues, sed ad subsidium duarum partium pugnantium constitues. Itaque vel illorum lunatus exercitus irritus erit, vel hostis cogetur aciei formam commutare. Sin tu discessum et fugam mediæ partis simulaveris, et hostes ad te insequendum provocaveris, non modo acies illorum dissolvetur, sed etiam confuse tuam insequetur. Itaque instructus exercitus tuus reversione quadam subita et conferta illos adoriens, insequentes te in fugam conjiciet.

τὸ εὖν στρατεύμα συντεταγμένον δι' ὑποστροφῆς ἀθρόας ἐπιτεθῆς αὐτοῖς, καὶ εὐρεθῆσονται πάντως οἱ σὲ διώκοντες διωκόμενοι παρὰ σοῦ.

185. Insidiæ omnes vehementiores habent impetus quam exterae incursiones: eæ tamen quæ a tergo fiunt, longe vehementissimæ. Nam hujusmodi insidias aliquando si comparaveris, longe meliores efficacioresque videbis esse iis quæ a latere fiunt.

186. Mandata, præcepta, tesseræ, ac alia hujus generis, per præfectos tuos, et non per te tradenda militibus sunt. Per te enim hoc velle facere, imperiti hominis atque admodum insciti esset: nam et tempus multum in præcipiendo consumetur, et magnus tumultus erit militum se mutuo interrogantium, et fortassis in commemorandis illis alius interdum aliquid adjiciet, alius detrahet.

187. Boni imperatoris et admiratione digni est, posse potius celeriter aliqua necessitate premente quid maxime opus facto sit deliberare, quam ante necessitatem contingentem de ea deliberare. Neque enim deliberare ante potest quis de omnibus, quæ belli imminens casus afferre solet.

188. Quando in acie, sole contra lucente, cum hostibus conflicturus es priusquam prælium committatur jube milites sursum arma, nudos gladios, ferrea scuta et illustria, et hastarum cuspides tollere: hæc enim si admodum fulgeant, in aliquam perturbationem hostes conjiciunt. Quando vero jam manus conserturus es, magno cum clamore vocis, et armorum contra hostes contendant, itaque prælium cum hostibus ineant.

189. Multitudine equitum hostibus si inferior fueris, aspera loca, et angusta, et montosa elige, per quæ loca hostium equi copias vestras persequi nequeant: hoc enim in adversos casus intuendo considerare diligenter oportebit, quod prudentis imperatoris maxime proprium est.

190. Magis utile putes esse, ut acies in prælio stet et periclitetur, quam ut fugiat et exagitetur. Nam dum stat, victoria potius speranda est; dum

Καὶ τοῖς μὲν δυοῖ μέρεσι τῷ τε δεξιῷ καὶ τῷ εὐωνύμῳ ποιήσεις τὴν προσβολὴν κατὰ τῶν δύο κεράτων τῶν πολεμίων, τὸ δὲ μέσον μέρος στήσεις μὴ προσβαλὼν τῇ κοιλότητι, ἀλλ' ἐν ὑποδοθηθείᾳ τῶν προσβαλόντων δύο μερῶν ἰστάμενον. Οὕτως γὰρ ἡ ἀπρακτος ὁ ἐν κύκλῳ τῶν πολεμίων στρατὸς ἐναπομείνη, ἢ κάκεινος προσβαλὼν τὴν μηχανοειδῆ τάξιν διαλύσει· εἰ δὲ πλασάμενος αὐτὸς ὑποχώρησιν τοῦ μέσου μέρους κινήσεις τοὺς ἐναντίους πρὸς δίωξιν, οὐ μόνον λυθήσεται ἡ παράταξις, ἀλλὰ καὶ ἀσυντάκτως διώκουσιν ἀθρόας ἐπιτεθῆς αὐτοῖς, καὶ εὐρεθῆσονται πάντως οἱ

ῤε'. Ἄπασαν μὲν ἐνέδραν, ἥτοι ἔγκρυμμα ἐπιερχόμενον τοῖς πολεμίοις, ἰσχυροτέραν τῶν ἄλλων ἐπιβολῶν ποιεῖται τὴν κατ' αὐτῶν ἐπιβασιν· μάλιστα δὲ ἡ κατὰ νότον τῶν πολεμίων. Τοιαύτην οὖν ποτε ποιήσας καὶ αὐτὸς ἐνέδραν, καὶ ὀπισθεν αὐτῶν ἐπιτεθεὶς, δραστικωτέραν καὶ ἐνεργεστέρην αὐτὴν ἐψηγυνομένην τῶν ἐκ πλαγίου ἔγκρυμμάτων.

ῤεζ'. Ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀρχόντων τὰ παραγγέλματα πρὸς τὸν στρατὸν δεῖ γίνεσθαι, καὶ τὰ διατάγματα, καὶ τὰ συνθήματα, ἀλλὰ μὴ διὰ τῆς σῆς ἐνδοξότητος, ὡς στρατηγέ. Τὸ γὰρ κηρύττειν σε ταῦτα δι' αὐτοῦ ἐν δέξυττι καιροῦ ἰδιώτου ἐστὶ, καὶ ἀπειρου λῆαν τῶν δέοντων· καὶ γὰρ καὶ χρόνος κολῶς ἐν τῷ παραγγέλλειν ἀναλωθήσεται, καὶ θόρυβος ὁμοῦ πάντων ἀλλήλων ἐρωτύντων, τάχα δὲ καὶ ὁ μὲν προσθήσει τι πλεον τοῦ παραγγέλματος, ὁ δὲ καὶ παραλείψει.

ῤεζ'. Ἐνὼρισμα γνησίῳ στρατηγῷ καὶ θαυμάζεσθαι ἀξίον τὸ τῆς ἀνάγκης ἐπιχειμένης ἐξέως νοεῖν τὰ δέοντα μᾶλλον, ἢ περὶ τὸ πρὸ τῆς ἀνάγκης περὶ τούτων βουλευέσασθαι· οὐ γὰρ δυνατόν προβουλεύεσθαι, εἰ καὶ τὰ μάλιστα δέον, ὅσα μέλλει γενεῖν ἢ τοῦ πολέμου ἐπιχειμένη περιστάσις.

ῤεη'. Ὅταν ἐν παρατάξει μάλιστα, ἡλίου ἀνταυγάζοντος, προσβάλῃς πρὸ τοῦ συμπλακῆναι τὴν μάχην, μέλειε τοὺς στρατιώτας ἄνω ἔχειν τὰ ὄπλα καὶ ἀκάλυπτα, ἕλψῃ τε καὶ τὰ σιδηρὰ σκουτάρια στυβόντα, καὶ τῶν κονταρίων τὰς λόγχας. Οὕτως γὰρ λαμπρὰ παρὰ τοῖς πολεμίοις φαινόμενα, κατάπληξιν ποιήσει. Ὅταν δὲ εἰς χεῖρας ἦδη συμπλέκεσθαι μέλλεις μετὰ ἀλλαγμοῦ σφοδρῷ ἦγουν μεγάλης φωνῆς καὶ δρόμου πατάσσοντας τὰ ὄπλα οὕτω τὴν προσβολὴν πρὸς τοὺς πολεμίους ἀπάρχεσθαι.

ῤεθ'. Ἐπὶ τῶν πολεμίων διὰ πλεθος αὐτῶν καθυλαρίων πλεονεκτούμενος τραχέα χωρία ἐκλέγῃ, καὶ στενὰ, καὶ παρόρια, ἐν οἷς οὐ δυνατόν τοὺς ἑαυτοῦ τῶν ἐναντίων διώκειν κατὰ δύναμιν· ὅπερ καὶ προσκοπεῖν (59) σε χρὴ πρὸς δευτέραν τύχην εἰ βλάποντα· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἐχέφρονος μάλιστα στρατηγῷ.

ῤει'. Συμφέρον μᾶλλον γίνωσκε εἶναι, τὸ ἐν ταῖς μάχαις ἐνίστασθαι, καὶ κινδυνεύειν ἀνδρείως τὴν παράταξιν μαχομένην, ἢ φυγόντας διώκεσθαι· ἐν

NOTÆ.

(59) Προσκοπεῖν. Scribatur, προκοπεῖν.

γὰρ τῇ ἐνοστάσει μᾶλλον τὴν σωτηρίαν ἐλπίζειν ἢ τῶν χρεῶν, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἐχθροῖς τὰ νῦτα διδόντας πιστεύειν τὸ σώζεσθαι.

ρλγ'. Τῆς μάχης σὺν Θεῷ τὴν νίκην σοι χαρισάμενης, ὦ στρατηγέ, δέον σε φιλοφρονεῖσθαι τοὺς στρατιώτας τοῖς τῶν πολεμίων λαφύροις, εἴτε ὄπλα εἰσὶν, εἴτε ἱπποὶ, εἴτε ἑτερά τινὰ εἶδη, καὶ εὐωχίας καὶ τραπέζας αὐτοῖς παρασκευάζειν, καὶ τοὺς μὲν ἀνδρείως ἀγωνισαμένους κατὰ τάξιν προσιβάσαι, καὶ δῶροις τιμῆσαι. Τοὺς δὲ δειλοὺς καὶ ἀχρήστους ἀναφανέντας, ἢ λιποταξίας πεποιηκότας, τοὺς μὲν κόλαζε δεινῶς, τοὺς δὲ ἐνεδίδου μέχρις αἰσχύνης. Οὕτως γὰρ καὶ τοὺς δειλοὺς ἀναρβώσεις καὶ διεγερσίς, καὶ τοὺς ἀνδρείους εὐτολμοτέρους καὶ εὐθαρσεῖς πρὸς τὰς ἐπιούσας μάχας παρασκευάσεις.

ρλδ'. Ὄταν κατὰ πολεμίων τρόποιον στήσης, ὦ στρατηγέ, τότε κατὰ τοὺς ἤδη παρὰ τῆς βασιλείας τεθέντας νόμους τῶν, ὡς εἰκός, εὐρισκομένων σκύλων τὸν διαμερισμὸν οὕτως ποιήσεις, ὥστε τὸ πέμπτον μέρος ἀφορίσῃς τῷ μέρει τοῦ δημοσίου, τὸ δὲ λοιπὸν ἐξ ἰσῆς μοίρας. Οἱ τε ἀρχόντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι μεριζέσθωσαν, ἐπειπερ κοινούς καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν τοῖς κινδύνοις ἀναδέχονται. Εἰ δὲ τινες εὐρεθῶσιν ἐκ τῶν ἀρχόντων, ἢ προμάχων τῆς παρατάξεως, ἢ τις ἑτέρος τῶν στρατιωτῶν διαφόρως ἀνδρισάμενοι, τότε ἐκ τοῦ εἰρημένου μέρους τοῦ δημοσίου ἄδειαν ἔξεις φιλοτιμῆσθαι αὐτοὺς ἐφ' ὅσον ἡ χρεῖα καὶ τὸ δίκαιον ἀπαιτεῖ· κατὰ δὲ τὴν μερίδα τοῦ ἐν τῷ πολέμῳ εὐρισκομένου καὶ οἱ ἐν τῷ τούλδῳ καταλειπόμενοι λήφονται φύλακες.

ρλε'. Στρατοῦ συμμίκτης πεζῶν καὶ καθάλλαρῶν παρατάξις οἷον θώρακι ἔοικεν, ἀντὶ μὲν χειρῶν ἔχουσα τοὺς φιλοὺς ἤγουν τοξότας καὶ ἀκοντιστάς καὶ σφενδοητάς, ἀντὶ δὲ ποδῶν τοὺς καθάλλαρῶν, ἀντὶ δὲ κεφαλῆς ἐν μέσῳ τῶν χειρῶν σὲ τὸν στρατηγόν. Ἀντὶ δὲ τοῦ ἄλλου σώματος τοὺς ὀπίστας ἤγουν τοὺς σκουτάτους, τοὺς καὶ τὴν πανοπλίαν φοροῦντας. Διὰ τοῦτο ἐν πᾶσι χρωστέεις καὶ αὐτὸς προνοεῖν τῆς ἑαυτοῦ ἀσφαλείας καὶ τοῦ στρατοῦ ὡς περ κεφαλῆ, κάκεινοι τῆς σῆς φύλακῆς καὶ σωτηρίας.

ρλς'. Καὶ ταῦτα δὲ χρειώθη ἐν καιρῷ αὐτῶν, ὥστε ἔαν στρατὸν ἔχων πλείονα βούλῃ αὐτὸν διὰ τινὰ χρεῖαν ὀλίγον ὑποδείξει τοῖς πολεμοῖς, κοινοποιήσης τὰ κοντουβέρνια, καὶ εἰς μίαν καμάρδαν λεγομένην ποιήσεις ἀναπαύεσθαι, καὶ τὰ ὄπλα δὲ ἐπάλληλα θεῖναι καλεῖσεις. Ὄταν δὲ ὀλίγον ἔχη στρατὸν, τὸ ἐν κοντουβέρνιον διαμερίσεις εἰς δύο ἢ καὶ πλείονα κατὰ στρατιώτην, καὶ οὕτως πῶληθος φανεῖται, ἵνα μὴ διὰ τὴν ὀλιγότητα καταφρονηθῆς, ταχέως δὲ τοῦ ἀπλίκτου μεταστὰς, εἰς ἕτερον ἀπελεύσῃ· καὶ οὕτως τοὺς πολεμοὺς καταμαθῶν τὸν πόλεμον συνάψῃς.

ρλε'. Ἀπὸ τῶν πεπλασμένως γινομένων κατ' αὐτῶν προσβολῶν οἱ στρατιώται ἐθιζόμενοι ἀκατάπληκτοι γίνονται πρὸς τὰ ἀληθῆ, οἷον ψευδοβοηθείας μέρος τινὸς ἐπελθούσης κατὰ ἑτέρῳ πάλιν ψευδοπροβοίας, ἢ ψευδογκρύμματα, ἢ ψευδοκτύπων καὶ ἤχων, ἢ ψευδοαυτομδλων, ἢ ψευδοεφόδων· οὕτως γὰρ ἐθισθήσονται, καὶ οὐκ ἐκπλαγῆσονται ἐξαίφνης τούτων καὶ ἀληθῶς γινομένων.

A terga vertit, ne spes quidem ulla reliqua esse potest.

191. Deo tibi victoriam largiente, hostium spoliis, sive equi sive arma sint, aut alia ejus generis, milites munerandi sunt, et convivii epulisque accipiendi: iique, qui strenue se gesserunt, pro dignitate sua provehendi, et donis cohonestandi sunt: timidi autem et ignavi et aciem deserentes, vel gravi pœna coercendi, vel summa cum ignominia repellendi. Atque adeo fractos animo atque debilitatos eriges et excitabis, fortes autem et strenuos ad subeunda pericula animabis.

B 192. Quando de hostibus tropæum collocas, ex legibus nostris spolia ad hunc modum distribues. Quintam partem pro communi ærario separabis: reliquæ quatuor partes inter præfectos et subjectos, quoniam æquales labores in bello ceperunt, ex æquo dividantur. Quod si quidam ex præfectis aut præstitibus, aut alius quis ex militibus strenue præter cæteros se gesserit in prælio, tum ex hac parte, quæ communi ærario tribuitur, secure illi aliquod munus defer, quod justum tibi æquumque videbitur. Similem etiam qui ad impedimenta custodienda separati sunt portionem habeant, ac illi qui in reliqua militia fuerunt.

C 193. Exercitus ex equitatu et peditatu mistus corpori similis est, qui manuum vice habet leves, id est, sagittarios, jaculatores, et funditores. Pedum instar, equites. Capitis autem, te, qui præcipuus ex omnibus es. Reliquorum membrorum instar, graves, id est, scutatos, qui integram armaturam gestant. Itaque tu, quasi caput, magnam curam habere debes, tum tui ipsius, tum totius etiam corporis: illique siniliter tum tui, tum sui ipsorum quoque curam gerant.

194. Utile autem hoc in primis bello est, si exercitum magnum certis de causis minorem videri cupis, ut contubernia inter se jungas, et in unam camardam, quam vocant, duo contubernia conseras, et arma prope inter se poni jubeas. Quando parvum habes exercitum, unum contubernium in duo divides, aut etiam plura, si ita usus ferat, atque adeo major numerus esse videberis, ut ne propter paucitatem contemptui hostibus sis. Celeriter autem ab uno loco in alium castra movebis, ut hostium viam ita cognoscens cum illis prælio dimices.

195. Fictis et simulatis irruptionibus milites assuesfacti, facilius et strenuius veras sustinebunt; ut præsidii parte altera contra alteram dedita a nobis opera constituta, aut proditione, insidiis, clamoribus, strepitu, transfugis, incursionibus, et aliis hujusmodi simulatis et fictis exercitati, a veris certaminibus, si quando incidant, non abhorreunt.

196. Navalis classis hoc memorabile consilium A putari debet. Quando ad loca arenosa et minime portuosa classem tuam navalis praelii tempore applicaturus es, saccos multos arena complebis, et funibus eos quot satis esse videbuntur ex unaquaque triremi propendere faciens, quasi ferreae anchorae essent, et ubi hunc quasi portum tibi confeceris, ex eo loco noctu progressus, constituitur incursionem facere poteris.

197. Loca sicca atque arida transiturus, aquam quam potes tecum perfer; nocturne a vespera ad mane iter facito, diem autem totum somno requietique dato: ita fiet, ut minus iumenta sistant, et satis idonea tibi aquae copia sit.

198. Auspiciis exercitus olim caeterisque uniusmodi divinationibus animum et fidem adhibebat: sternutante autem quodam, milites statim demisso animo erant, quasi malo omine quodam objecto; quod imperator animadvertens: Minime mirum, inquit, est, si ex tot circumstantibus unus sternutet. Hoc dictum cum risu omnes exceperunt. Risus autem victoriae signum est. Itaque prudens imperator hoc omen convertens, militum animos magno per excitavit.

199. Vide quo die anni aut mensis victoriam aliquam reportasti, et eodem die iterum, si ita usus ferat, bellum suscipias, ut alacriores milites sint, et meliore cum spe praelium ineant, et putent Deo propitio hostes eodem die se in fugam iterum ver- C sauros. Et de loco in quo quis vicit, similiter statuendum est.

200. Nihil te quon nunc dico perturbet. Verus et strenuus imperator cognoscitur, quando non quod in rem suam est quaerit, sed quod ex usu publica militum est illud spectat: nam cum salute publica suam quoque salutem procurat. Ubi enim pastor gregi suo diligenter prospicit, is compendium ex eo habet: sin gregem negligit, non modo verus pastor non habebitur, sed grege neglecto damnum sibi ipse accersit.

201. Si hostibus classis fuerit, tu cum copiis D tuis instructus lunatam classem appares, et paululum retrocedere in medio videaris: id enim non omnino ad fugiendum, sed post fugam ad pugnandum potius valet; et paratas habebis naves, ut rursus proratum, si id necessitas postulet, illos invadas. Neque enim audebunt in cavitate loci ingredi, nimirum id timentes ne circumcludantur ab hostibus.

202. Victoria tibi a Deo concessa, ne statim turbulente et confuse illos insequaris, sed inter insequendum ne conversi te rursus adoriantur providebis. Nam effusa et intemperans insectatio, opportunos ad offensionem facit eos qui insequuntur.

ρλζ'. Ἰστορήσω σοι καὶ ναυτικοῦ στόλου στρατηγία. Ὅταν γὰρ εἰς ἀλιμένους καὶ ψαμμώδεις τόπους τὴν ἀπέδασιν μέλλῃς ἐν καιρῷ ναυτικῆς στρατηγίας, εἰ οὕτω τύχοι, ποιήσασθαι, σάκκους πολλοὺς πληρώσας ἄμμου, καὶ τοῖς σχοινίοις προσδήσας ἀπὸ ἐκάστου δρόμωνος ἐκκρεμάσεις τοὺς ἀρχοῦντας οἰονεὶ σιδηρᾶς ἀγκύρας, καὶ οὕτως τὸν λεγόμενον πελαγολιμένα ποιήσας εὐκόλως κατὰ τῶν τόπων νυκτὸς ἐξελεθὼν τὴν βεβουλευμένην σοι καταδρομὴν ποιήσεις.

ρλζζ'. Τόπους ἐνὸς ἡμέρας ποτὲ διαβαίνειν, ὕδωρ μὲν ὅσον δυνατόν συνεπάγου· νύκτωρ δὲ ποιοῦ τὴν ὁδοπορίαν ἀπὸ ἑσπέρας ἕως πρωῆ, τὴν δὲ ἡμέραν καθεύδεις προτρέπου ἀντὶ τῆς νυκτός. Οὕτως γὰρ ἤττον διψήσουσι τὰ ζῶα, καὶ αὐτάρχεις σοι γενήσεται ἡ τοῦ ὕδατος χρεία.

ρλη'. Οἰωνιστικοῖς λόγοις προσέκειτο στρατὸς καὶ σημεῖοις. Παρμῶν δὲ γενομένου παρὰ τινος ἡθύμου οἱ στρατιῶται ὡς ἐπὶ χαλεπῷ οἰωνίσματι, εἶτα εἶπαν ὁ στρατηγός, Οὐ θαυμαστὸν εἰ τοσοῦτων περιεστώτων εἰς ἑπταρην. Καὶ τοῦτου λεχθέντος, γέλως ἐγένετο, ἔστι δὲ ὁ γέλως σωτηρίας δηλωτικὸς σημεῖοις· καὶ οὕτως ἐξέφρων στρατηγός τὸ οἰώνισμα ἐναλλάξας θαρρεῖν τοὺς στρατιώτας παρεσκεύασεν.

ρλθ'. Ὅρα σὺ, ἔνα ἐὰν ἐν ἡμέρᾳ τιλ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἢ μὴνὸς γέγρονε νίκη, μέλλεις δὲ πρὸς πόλεμον συμβάλλειν, εἴγε δυνατόν σοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ καὶ αὐθις τῆς μάχης ἀπάρεξασθαι ἐπιτήδευσον, ὥστε εὐθαρσεῖς εἶναι τοὺς στρατιώτας. Καὶ μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος, ὡς κατ' αὐτὴν ἑορτὴν τῆς νίκης καὶ αὐθις δυναμένους ἔχειν τοὺς προσβαλόντας τὴν θείαν βοήθειαν. Ὅμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τόπου ἐν ᾧ νενίκηκας ποτε.

α'. Θροσέτω δὲ σε μὴρὲν ὁ μέλλω λέγειν· ἐτι στρατηγὸς ἀληθὴς καὶ ἀριστος τότε γινώσεται, ὅταν μὴ τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἴδιον συμφέρον ἐργάζεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ κοινὰ καὶ συμφέροντα τοῖς ὑποχείριόις πραγματεύεται. Οὕτως γὰρ μετὰ τοῦ κοινῆ συμφέροντος καὶ τοῦ ἰδίου τεύξεται· ὅταν γὰρ ὁ ποιμὴν τῆς ποιμνῆς ἐπιμελεῖται, τῆς ἑαυτοῦ ὠφελείας κεραιτός γίνεται· εἰ δὲ ταύτης καταμελήσει, οὐ μόνον ποιμὴν ἀληθὴς οὐ λογίζεται, ἀλλὰ καὶ τὴν ποιμνὴν ζημιούμενος τῆς ἐξ αὐτῆς ὠφελείας στερηθήσεται.

σα'. Πολεμίου ποτὲ ναυτικοῦ στόλου μετὰ οὐκείας δυνάμεως ναυτικῆς ὑποχωρῶν στρατηγὸς μνησιόδῃ παράταξιν ποιούμενος ὑποστρεφέτω πλέων κατὰ πρύμναν, καὶ οὕτως ἀποχωρίζεσθαι τῶν πολεμίων βουλευέσθω· καὶ γὰρ οὐ φεύγων, ἀλλὰ φυγομαχῶν ἐτοιμοὺς ἔξει τὰς ναῦς, καὶ αὐθις ἐπελθεῖν τοῖς πολεμίοις κατὰ πρῶραν· εἴγε καὶ τοῦτου χρεία γένηται, τὰς πρῶρας ἔχων πρὸς αὐτούς. Καὶ γὰρ οὐδὲ θαρρήσουσιν ἐν τῷ κοιλώματι εἰσελθεῖν εἴην κύκλιων ὑφορώμενοι.

σβ'. Νίκης σοι παρὰ Θεοῦ δεδομένης, μὴ σφαλερῶς καὶ ἀκρατῶς δίωκε τοὺς πολεμίους. Ἄλλὰ φυλάσσου τὰς ὑποστροφὰς αὐτῶν. Ἡ γὰρ ἀκρατῆς δίωξις ἐαλύουσα τὴν τάξιν ἐπιβουλευτοὺς ποιήσει ταῦς διώκοντας.

σγ'. Νουνεχῶς διέρχου διὰ στενῶν τόπων, καὶ μά- A
λιστα, ἀναχωρῶν ἀπὸ τῆς πολεμίας τοὺς εὐρώστους
καὶ ῥωμαλέους τῶν στρατιωτῶν ὀπισθεν ἐν τῇ οὐρ-
αγίᾳ τάσσε· ἵνα καὶ τοὺς ἐπερχομένους πολεμίους
ἀμύνωνται ὀπισθεν, καὶ μηδεὶς φεύγῃ ἔμπροσθεν μὴ
τολμῶν παρελθεῖν τὴν σὴν ἐνδοξότητα παρατεταγμέ-
νην καὶ δι' ἀμφοτέρων τηρεῖται ἡ τάξις ἀσφαλῆς καὶ
ἄρρηκτος.

σδ'. Ἴνα ῥώμην κατὰ τῶν πολεμίων ἐνθῆσης τῷ
στρατεύματι παράγγελλε αὐτοὺς, ἵνα εἰ μὲν βούωντες
ἐπέρχονται αὐτοῖς οἱ πολέμιοι ἐν τῇ συμβολῇ τῆς
μάχης δέχωνται αὐτοὺς μετὰ σιωπῆς. Ἐὰν δὲ ἐκεῖ-
νοι (60) μετὰ σιωπῆς ἐπέρχωνται, τότε μετὰ βοῆς
καὶ κραυγῆς οἱ σοὶ ἀντεξελαύνουσι κατ' αὐτῶν.

σε'. Ὅταν ἀπορῆς ἐξοπλίσεως τῶν στρατιωτῶν,
τοῖς εὐπόροις μὲν, μὴ στρατευομένοις δὲ, κέλευς, ἐάν
μὴ βούλωνται στρατεύεσθαι, παρέχειν ἕκαστον ἵππον
ἀντὶ ἑαυτοῦ καὶ ἀνδρα· καὶ οὕτως οἱ τε πένητες ἀν-
δρεῖοι ὀπλισθήσονται, εἰ τε πλοῦσιοι καὶ ἀνδρῶν
δουλεύσουσι κατ' ἰσότητα τῶν στρατευομένων.

σς'. Ἄμα τοῖς καθάλαροις καὶ περικτῆν ἐπιφερό-
μενος στρατιᾶν συνεποχεῖσθαι αὐτὴν ἐν τοῖς ἵπποις
πολλάκις κέλευς δηλονότι ἐλαφρῆν ὀπλισιν, ὅπερ
θεῶν ἔχοντας, καὶ τοῖς ποσὶν ὀξέως τρέχειν δυναμέ-
νους. Οἵτινες ἐν ἐπικαίροις τόποις εὐρωστοὶ καταπη-
θήσαντες ἀπὸ τῶν ἵππων τόπους ὑψηλοὺς καταλη-
φονται, καὶ σφενδάνας χρῆσονται, καὶ τόξοις, καὶ
ἀνδρίσονται.

στ'. Βεβαίως ἐπιστάμενος ἀνδρα τινὰ πολλάκις
ἀριστεύσαντα, ἔξαιτούμενον δὲ περὶ τίνος σωτηρίας
ἢ ἑαυτοῦ, ἢ φίλου, ἢ συγγενοῦς, χρεῶν σε, ὧ στρα- C
τηγῆ, ἀντὶ πολλῶν καὶ μεγάλων παρασχέιν αὐτῷ
δυστυχίαν φίλου ἐπανορθώσασθαι· καὶ ἐν αὐτῷ γὰρ
τὸ ὅσιον ποιήσεις, καὶ ἑτέρους ἐπαλεῖψεις ἀριστεύειν
ἐπ' ἑλπίδι τοιαύτης ἀνταποδόσεως.

ση'. Ἀρχοντος ἀγαθοῦ τεκμήρια καὶ ἀρετῆς ἀπό-
δειξις, ὅταν ἐθελουσίῳ γνώμῃ πεφθῶνται αὐτῷ οἱ
ὑποχείριοι, καὶ ἐν τοῖς προσπίπτουσι πόνοις παρα-
μένειν ἐθέλωσιν. Οἱ γὰρ ἀνάγκη καὶ βία ὑποταττό-
μενοι τοῖς ἀνάξια στρατηγῷ πρὸς αὐτοὺς πράττου-
σιν, ἐπιβουλοὶ μᾶλλον, ἀλλ' οὐ φίλοι, καὶ φυγάδες,
ἀλλ' οὐ συγκινδυνεύοντες φεθήσονται.

σθ'. Στρατηγῷ ἀγαθῷ μηδὲν ἕτερον ἐπιτήδευμα
δέον ἐπαινεῖν, ἀλλ' ἢ δύο ταύτας· τὴν μὲν γεωργι-
κὴν, ὡς τρέφουσαν τοὺς στρατιώτας, τὴν δὲ πολεμι-
κὴν, ὡς ἐκδικούσαν καὶ φυλάττουσαν τοὺς τρέφοντας D
γεωργοὺς. Διὸ μᾶλλον καὶ τούτων τῶν ἐπιτηδευμά-
των ἐπιμελεῖσθαι σε χρὴ παρὰ τὰ ἕτερα πάντα.
Ἐκεῖνα μὲν γὰρ εἰσι τάχα καὶ περιττά, ταῦτα δὲ
καὶ ἀναγκαῖστα καὶ σωτήρια.

σι'. Ἴνα δὲ καὶ ἐνδοξότερος καὶ αἰδέσιμος ἀνα-
δεικνύουσαι, μᾶλλον τοῦ σοῦ συμφέροντος τὸ κοινῇ
συμφέρον προτίμα, ὡς καὶ ἄνω που (61) ἡμῖν εἴ-
ρηται. Καὶ γὰρ ἀγαθὸς στρατηγὸς ἐστίν, οὐκ
ἐὼν τὸν ἑαυτοῦ βίον καλῶς διεξάγῃ, ἀλλ' ἰδὼν καὶ
ἄνω. Ἄρχει τούτοις σωτηρίας αἰτίας γίνεται· στρα-

203. Circumspecte loca angusta transibis. Quod
si ab hostibus discesseris, robustos ac strenuos mi-
lites a tergo in extremo agmine, quam οὐραγίαν vo-
cant, collocabis, ut incursantes hostes possint re-
pellere : et nemo in anteriorem partem fugiat, ubi
tu instructus eris. Itaque utrinque exercitus firmus
ac munitus erit.

204. Ut robur exercitui inseras præcipe, ut si
hostes cum clamore contra tuos veniant, tui statim
cum silentio et taciturnitate præcedant : sin illi si
lentes ac taciti ambulaverint, tum clamore ac stri-
dore armorum tui illos invadant.

205. Ubi armatura eges, iis divitiibus, non qui in
prælio sunt, sed qui a prælio absunt, præcipe : ut
si nolint ad arma venire, virum pro se equumque
mittant : ita quidem fiet ut pauperes strenui ar-
mentur, divites ignavi ex æquo ac cæteri qui in
bello sunt, bello inserviant.

206. Mistum ex peditibus et equitibus si exerci-
tum habeas, leves equis persæpe vehi jubebis, ut
opportunitis in locis agiles atque expediti de equis
desillentes, excelsa atque loca anticipent, et fun-
dis, sagittis, reliquisque armis utantur, ut ad
omnem hostium occursum parati sint.

ἑτέροις ὀπλοῖς, ἢ καὶ πρὸς ἄλλο τι τῶν ἐμπειροτέρων
207. Si quis, qui strenue se in exercitu gessit,
aliquid abs te contendat, vel de salute sua vel co-
gnati, ne difficilis in pernegando sis, sed pro rebus
illius gestis, hoc illi de salute amici aut sua con-
dones : nam et pium factum hoc erit, et alios talis
remunerationis spe ad res bene gerendas exci-
tabis.

208. Boni præfecti indicium et magna virtutis si-
gnificatio est, si subjecti milites voluntario animo
illi obtemperant, et si labores sponte sua subierint,
et in illis duraverint. Nam qui necessitate et vi sub-
jiciuntur, qui indigne se ac contra quam præfectum
par est gerunt, illi insidiatores, non amici; perfugæ,
non periclitantes existimari debent.

209. Imperatori bono nulla studia ita laudanda
ac provehenda sunt, ac agricultura et militia : al-
tera quæ rempublicam et milites alit, altera quæ
rempublicam defendit, et agricolas laborantes con-
servat. Itaque tant magis hæc cæteris sunt artibus
proponendæ, quanto illæ interdum supervacaneæ
esse cernuntur : hæc semper salutares sunt et neces-
sariæ.

210. Ut suscipiendus et honoratus ab omnibus
habeare, communem utilitatem rei privatæ, quem-
admodum supra præcepimus, antepone. Bonus enim
imperator est, non qui bene suam ipsius vitam de-
git, sed qui subjectis suis auctor salutis est. Impe-
rator enim non ideo a nobis deligitur ut sibi soli

NOTÆ.

(60) Ἐὰν δὲ ἐκεῖνοι. Adde, σιωπῶντες. Necessario id sensus exigit.

(61) Καὶ ἄνω που. Scribebatur, καὶ ἄνω τοῦ.

Provideat, sed ut cæteri qui sub imperio ejus sunt, A melius vitam traducant. Nam ideo ad militiam eunt omnes ut sibi melius sit : et imperatoribus ideo obediunt ut ad salutem viam illis munit. δ βίος αὐτοῖς βέλτιον ὑπάρχη. Καὶ στρατηγὸς δέχονται τοῦτου αὐτοῦ ἔνεκα, ἵνα πρὸς τὰ καλὰ καὶ σωτήρια ἡγεμόνες αὐτοῖς ὑπάρχουσιν.

211. Exercitus universi labes est, immodestiae et luxui deditus imperator. Modestia enim et ordinis cum temperantia conservatio, militibus in primis utilis est. Nihil enim ad vitæ cultum in bello aliud afferendum est, quam quod necessarium est : luxum autem neque bellum neque pax sobria admittit. Quid enim causæ est cur non turpissimum sit virum ex equo caupomari? Omne enim robur illius corrumpitur, et damnum non mediocre inferitur. B Itaque præfectos omnino industrios viros esse oportet, justeque imperantes, et in re militari potissimum. Subitum enim tempus et subitæ res in bello gestæ esse solent : idque præcipue in navali prælio cernitur, quia navibus tota dimicatio transi-genda est.

212. Si bellum tibi cum exercitu futurum est e multis regionibus collecto, ne præstoleris donec in unum locum congregentur, sed dispersi adhuc abs te vel sua in regione, vel aliis in locis antequam simul cogantur, adoriendi sunt. Nunquam adeo cum ex Ægypto, Syria, Cilicia, Barbari adversus Romanas copias se instruant, navali classe ac navarchis Cyprus occupanda, et priusquam barbarica classis in unum coeat, satis justa et commoda classe nostra ca dispersa adhuc invadenda est : vel priusquam e regione sua exeant, classis illorum si fieri potest incendenda est.

213. Exercitus tui universi corporis quasi medicum te arbitror esse : itaque quasi causæ morborum ab exercitu per te abigendæ sunt, otium, luxus, sumptus, intemperantia, divinationes, auspicia, auguria, insomnia, quæ omnia abs te veræ pietatis cultore contemnenda sunt, nisi ad victoriæ simulationem interdum illis abutaris. Neque enim par est ut ad victoriæ salutis spem ejusmodi signa imperatores quærant, sed cautione provisioneque sua ad omnes res suscipiendas quantum possunt utantur. Sed et lucri cupiditas ejicienda quantum potest ex exercitu est : multa enim per hanc cupiditatem detrimenta in militiam importari tum ex antiquis tum ex recentioribus scriptoribus cognovimus. Divinationibus autem et insomniis quidam freti decepti sunt, et salutem suam misere prodiderunt.

214. Liberos tuos et nobilium virorum militum-que filios tecum in expeditione habeas : hoc enim illos longe prudentiores reddet, si cognitionem si-

νηδὲς γὰρ προχειρίζεται παρὰ τῆς ἡμετέρας βασιλείας, οὐχ ἵνα ἐκτουτο καλῶς ἐπιμεληθῆ μένον, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐπιμελούμενοι παρ' αὐτοῦ καλῶς διεξάγωνται. Καὶ γὰρ καὶ στρατεύονται πάντες, ἵνα

πα'. Λύπη στρατοῦ τρυφητῆς στρατηγός, καὶ ἀτακτός. Ἡ γὰρ εὐταξία, καὶ ἡ μετὰ σωφροσύνης ἐγκράτεια, μάλιστα ἔστιν τοῖς στρατευομένοις χρήσιμος. Κρῆ γὰρ μηδὲν ἄλλο ἐπιφέρεισθαι πρὸς χρεῖαν βρώσεως ἢ τῆς ἀλλῆς διαίτης τὴν τῶν ἀναγκαίων. Τρυφήν γὰρ οὐτὲ πόλεμος, οὐτὲ εἰρήνη δέχεται σωφρονούσα· πῶς γὰρ οὐκ αἰσχρὸν εὐδρα ἐπὶ ἔκπου κατηλεῦειν; διαφθείρεται γὰρ ἡ δύναμις, καὶ βλάβη οὐ μικρὰ γίνεται. Ἀπὸ πανταχοῦ μὲν τοὺς ἀρχοντας ἀκριβεῖς εἶναι δεῖ καὶ δικαίους ἀρχειν, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς. Ὅφεις δὲ οἱ καιροὶ, καὶ ὄφεις αἱ πράξεις ὀφειλοῦσαι καὶ ἐπὶ παντὸς πολέμου, μάλιστα δὲ τοῦ κατὰ θάλασσαν διὰ ναυμαχίας εἰς μάχην συνισταμένου.

σιβ'. Ἐάν πολεμῆς πρὸς ἀνθρώπους ἐκ πολλῶν τόπων συλλεγομένους, ὧ στρατηγὲ, δέον σε μὴ περιμένειν ἕως εἰς ἓν συναθῶσιν. Ἄλλ' ἔστι ἐπαρμένους (62) αὐτοῖς, ἢ κατὰ τῆς [τῆς] ἰδίας χώρας ἑκαστον, ἢ εἰς ἑτέρους τόπους, πρὶν ἢ συνέλθωσιν ἐπιχεῖραι· καὶ νῦν δὲ τοῖς ἐξ Αἰγύπτου καὶ Συρίας καὶ Κιλικίας ἀθροίζομένοις Βαρβάροις πρὸς τὴν κατὰ Ῥωμαίων ἐκστρατεῖαν θεόν τοῖς πλωτῆσι στρατηγοῖς σὺν τῷ ναυτικῷ στόλῳ τὴν Κύπρον καταλαβόντας, πρὸ τοῦ συναθῆναι τὰς βαρβαρικὰς ναῦς, ἀποστειλαὶ κατ' αὐτῶν πλωτῆριον δύναμιν ἱκανὴν καταγωνίσασθαι τὴν βαρβαρικὴν ναυμαχίαν ἕπι διηρημένῃν (63), ἢ τὰς ναῦς ἐκείνων ἐμπρῆσαι πρὸ τοῦ ἀποπλεῦσαι τῆς ἰδίας.

σιγ'. Ὑπολαμβάνω σε λατρὸν οἰοεὶ μεγάλου σώματος τοῦ στρατεύματος. Καὶ χρῆ σε ὡσπερ τῆς νόσου τὰς αἰτίας ἐξελαύνειν τοῦ στρατοῦ, οἷον ἀργίαν, τρυφήν, πολυτέλειαν, ἀσωτίαν, ἀλλὰ καὶ μαντείας, καὶ σύμβολα, καὶ οἰωνισμοὺς, καὶ ὄνειρους· μάλιστα εὐσεβῆ τυγχάνοντα περὶ τὸ θεῖον παρορᾶν σε χρῆ, εἰ μὴ εἰς ἀνάγκη καὶ τούτων παρῆναι προσποιήσιν (64). Οὐ γὰρ προσήκει ταῦτα στρατηγῷ, οὐδὲ πρὸς νίκην καὶ σωτηρίαν διὰ προνοίας ἰδίας σημεῖα κρίνειν, ἀλλὰ προνοεῖν ἀσφαλῶς, καὶ πρὸς τὰ προκείμενα μετὰ ἀγχινοῦ καὶ κείρας τὰς ἐαυτοῦ πράξεις διεξάγειν. Πάντων δὲ μάλιστα τὴν πορνείαν ἐφαρτίζειν χρεῖων τοῦ στρατεύματος. Ταύτην γὰρ τὰ μέγιστα κακὰ ἐπάγειν καὶ ἐν ταῖς παλαιαῖς ἱστορίαις καὶ ἐν ταῖς καιναῖς τοῖς στρατεύμασιν ἀνεμάθωμεν. Ἄλλὰ καὶ σημεῖοις τινὲς καὶ ὄνειροις πεποιθότες πολλάκις ἐφεύσθησαν καὶ ἀπώλοντο τῆς ἐκείνων κρείσεως ἀστοχῆσαντες.

σιδ'. Συνεκστρατεύειν μετὰ σεαυτοῦ τοὺς τε σοὺς υἱοὺς καὶ τῶν ἐπιστῆμων ἐπ' ἀνδρείᾳ ἀρχόντων ἢ στρατιωτῶν οὐκ ἀδόκιμον, ἀλλὰ καὶ εὐδοκίμον ἡγεῖσθαι

NOTÆ.

(62) Ἐπιπαρμένους. Scribebatur, ἔστι ἐπαρμένους.

(63) Ἐστὶ διηρημένην. Scribe, ἐπὶ δ.

(64) Προσποιήσιν. Scribebatur, πρὸς πίνησιν.

θέας ἔνεκα καὶ πείρας στρατιωτικῶν ἔργων καὶ ἡγε-
μονικῶν. Ἀναγκαῖον γὰρ διδασκαλεῖον ἀναγκαιῶν
μαθημάτων ὁ πόλεμος. Διὸ καὶ τοὺς ἀκμάζοντας καὶ
φίλων καὶ οἰκείων παῖδας ὡσπερ εὐγενεῖς σκύλακας,
ὧ στρατηγῆ, συνεκστρατεύειν σε χρή καὶ συνεθίζειν
ἀνέχεσθαι, καὶ τολμῶν καὶ νεκρῶν ἀποτόμενους καὶ
πληγὰς θεωμένους, καὶ ἐν ταῖς ἐναγωνίοις βοαῖς καὶ
τοῖς ἀλαλάγμασιν κατὰ τὰ πρῶτα τῆς μάχης γινο-
μένοις παρατυγχάνοντας ἴστασθαι, ἵνα πρὸς τὰ πο-
λεμικὰ ἔργα καὶ πάθη ἐκ νέου συνεθιζόμενοι καὶ
ἀριστεύειν ἐν αὐτοῖς μάθωσιν.

σιε'. Ῥωμαλέον καὶ ἄριστον ἀναδείξει σε στρα-
τηγὸν ἢ τῆς τόλμης ἐξύτης, καὶ τὸ βούλευμα τὸ χρη-
στόν, καὶ ὁ τῶν φίλων εὐπρόθυμος συναγωνισμὸς,
καὶ τὸ θαρρῆν ἐν τοῖς κινδύνοις τοῦ πολέμου, καὶ τὸ
χρησθαι τῷ τε σταθιρῷ λογισμῷ καὶ ἀκαταπλήκτῳ.
ταῦτα γὰρ στεβρῶν στρατηγῶν καὶ φιλοτίμου. ἵνα
καὶ αὐτὸς ἐν καιρῷ ἐξ ἐκείνου παρεχθῆ τὰ δέοντα, καὶ
διὰ τῆς αὐτοῦ ἀγαθῆς γνώμης καὶ φίλης συναγω-
νιστᾶς ἔχη ὡς φίλους οἰκείους, καὶ συγκινδυνεύοντας
αὐτῷ ἐν ἅπασιν τοῖς στρατιώταις.

σις'. Ὡσπερ κυνηγῆτης ἀγαθὸς τέχνη τοὺς λύκους
μετερχόμενος ἢ τὰς ἀλώπεκας ἀγρεύει, οὕτως καὶ
αὐτὸς τοὺς ἀπὸ τῶν πολεμίων κατασκόπους διὰ
τέχνης ἀνευρήσει. Ἐάν γὰρ ἐξωθεν τοῦ σοῦ χάρ-
κος φύλακας τάξης, εἶτα ἐπιλαβέσθαι τοῦ πλησίον
ἐκάστῳ κελεύσης, καὶ μὴ ἀφεῖναι ἕως ἂν εἴπῃ καὶ
τὸν ἄρχοντα, καὶ τὸ τάγμα, καὶ τὸ κοντυβέρνιον ὅθεν
ἔστιν, ἢ ἕτερον σύνθημα. Τοῦς δὲ ταῦτα λέγειν μὴ
δυναμένους ἐξετάσεις, καὶ οὕτως ἀνευρήσεις τοὺς
κατασκόπους.

σιζ'. Μέγα πρᾶγμα καὶ ἀναγκαῖον δημηγορῶν
μετὰ φρονήσεως στρατηγός· πλεονα γὰρ πολλὰκις
ἐκ τῆς διὰ λόγων ὁμιλίας, ἤπερ ἐκ τῶν ὄπλων τὴν
ἀνδρείαν παρασκευάσει τῷ στρατεύματι· καὶ μάλιστα
προστιθῆσι τῷ λόγῳ, ὅτι πρὸς ἀντιπάλους ἐστὶ μά-
χεσθαι σάρκα καὶ αἷμα ἔχοντας, καὶ τὰ ἀνθρώπων
πάσχοντας καὶ αὐτούς.

σιη'. Ἀναγκαῖόν σοι, ὧ στρατηγῆ, ὅταν χεῖρας
συμμίξωσι πρὸς μάχην κατὰ τῶν πολεμίων οἱ στρα-
τιώται, παρατρέγοντα βοῶν· Ἔτι ἅπαξ προσβαλοῦ-
μεν τοῖς πολεμίοις, καὶ νικήσομεν καὶ πάλιν ὁμιλώ-
μεν· Ἔτι ἅπαξ προσβαλοῦμεν καὶ νικήσομεν, καὶ τρίτον δὲ
τοῦτο ποιῆσαι παριπεύοντα. Οὕτως γὰρ νίκην ὧς
ἀληθῶς ἐκ τῆς προθυμίας ποιήσεις, ἐφελξῆς καὶ συν-
εχῶς τὰς τρεῖς προσβολὰς ποιούμενος. Τοῦτο δὲ
ποιήσεις, ὅταν μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ὄρῃ, ὅτι
κατὰ τὴν πρώτην συμβολὴν προτερῆς κατὰ τῶν
πολεμίων.

σιθ'. Ἴνα δὲ μῆτῳ θαυμάζόμενος καὶ τοῖς ἀν-
τιπολεμίοις εἶναι δόξης (65), καὶ διὰ τοῦτο φοβερὸς, ἴάν
σοι πρέσβεις ἀποστείλωσι, δέον σε ἀνερωτῆσαι περὶ
αὐτῶν, ἴάν ποτε ἐπρεσβεύσαντο, καὶ ὑπὲρ τίνων
πραγμάτων, καὶ μετὰ τίνων προσώπων, καὶ ἐν ποίῳ
καιρῷ, καὶ ἐν ποίῳ τόπῳ. Ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς
προκειμένης πρσβείας προμελετήσαι ἂ δει, καὶ εἰ

A mul et experientiam rei militaris atque imperato-
riae habeant. Ludus enim necessarius, disciplinae
necessariae bellum est. Itaque florentes jam aetate
amicorum familiariumque tuorum liberos quasi ge-
nerosos catulos tecum in expeditione habeas, ut
discant tolerare laborem, audaciores esse, cadavera
mortuorum tangere, plagas videre, et clamores bel-
licos perferre, et in initio praelii bellico tumultui in-
teresse, ut ad omnia negotia bellica ab ineunte
aetate assuefacti strenui esse debent.

215. Fortem ac prudentem imperatorem te indi-
cabunt, opportuna audacia, et bonum consilium, et
amicorum alacris laborum susceptio, et in periculis
obeundis confidentia, et in rebus gerendis firmitas
animi atque constantia. Haec enim strenui ducis
ac nobilis sunt, ut et ipse opportuno tempore quod
optimum factu sit facias, et consilii tui benevolentiaeque
adjutores, et omnibus in rebus voluntarios
defensores habeas.

216. Quoniam venator bonus lupos et vulpes ar-
tificio venatur, sic et tu hostium speculatores so-
lertia capies. Si enim extra vallum tuum custodias
locaveris, deinde jusseris ut unumquemque ignotum
teneant, et interrogent, neque dimittant priusquam
praefecti nomen et contubernii, unde sit, et tesse-
ram ejus contubernii commemoraverit, et eos qui
haec facere nequiverint, exploraveris quinam sint,
facile speculatores illorum invenies.

217. Imperator qui eloquentiam cum prudentia
conjunxerit, quid in exercitu praestare non potest?
Majora enim saepe diserta cohortatione efficit, quam
viribus suis et plus verbis quam robore milites ad
strenuitatem incitabit, idque maxime si persuadeat
cum hostibus sibi rem esse, qui ex carne et san-
guine, quemadmodum caeteri homines, constitui
sint, quique omnia humana facile pati possunt.

218. Utile tibi cumprimis erit, imperator, ubi
manus conserunt cum hostibus milites tui, praeter-
grediendo milites iis verbis appellare: Semel tan-
tum confige cum hostibus, et vinceas; atque item
similiter semel: Iterum cum hoste confige, et vin-
cemus. Tertio autem obequitando hoc faciat. Itaque
magnum momentum ad victoriam afferes, si alacriter
et assidue hos tres impetus milites faciant, et
hostes animose invadant. Hoc abs te faciendum est
quando primum belli ingressum Deo propitio bene
vides procedere.

219. Ut vero propter malarum rerum memoriam
ab hostibus in admiratione habearis, et propterea
ab illis timearis, si ad te legati missi fuerint, inter-
rogabis eos nunquid ante legatione usi fuerint, et
quibus de causis, quibus cum hominibus, quo loco,
quo tempore. Legatione item proposita providen-
dum animo est, num quae similis fuerit, vel apud te,

NOTÆ.

(65) Εἶναι δόξης. Scribebatur, εἰ καὶ δόξης.

vel aliam quamvis nationem, ut interrogationibus A et sermone tuo videaris multarum rerum memor et peritus esse.

220. Ad quæ loca vel civitates classem emissurus es nemini indicare oportet, sed occultandæ animo civitates sunt, ut nemo de classis itinere quidquam præsentiat. Mandatum autem quoddam litteris conscribes, quod ubi scriptum fuerit obsignabis, et navarcho trades, præcipiesque illi ut ubi mare ingressus fuerit, sigillum aperiat, et cognoscat quo iturus sit. Ita clam hostes quo volueris pervenies.

221. Leges militares atque imperatoricæ si custodiuntur, victores duces honoratos et memorabiles faciunt, et regibus lætitiæ oblectationemque afferunt, et ad deditiōnem pacemque hostes cogunt, et ab omnibus perturbationibus subjectos nostros liberant, imo vero multorum honorum atque salutarium causæ sunt, et Dei erga illos benevolentiam augent, et ad laudandum Deum omnes homines pios impellunt. Has igitur leges quasi maximas, omnium bonorum secundum Deum conservatrices, et communis salutis prospicientissimas, omni diligentia atque observantia coles, et ante omnia divinas leges, veraque illius præcepta quibus pietas continetur, summo studio et perpetuo sequaris: ita enim optimum imperium fiet, et Deo universitatis Regi Dominoque nostro Jesu Christo, et nobis qui per illum reguamus, complacitus eris.

Argumentum libri in Epilogo.

1. Ut igitur omnia quam brevissime a nobis universo hoc libro conclusa, summam repetamus, hæc in primis dignitati tuæ præcipimus, ut qua de causa imperatores, quantum potes efficias, ut omnes qui sub imperio tuo sunt, vitam quam maxime tranquillam et securam degant.

2. Ac primum quidquid dicturus facturusve es, a Deo principium habeat, nihilque sine illius commemoratione ac deprecatione agatur.

3. Cur enim non principium omnium rerum agendarum a Deo capiendum sit, cum Deus pater noster factor et inspector dictorum factorumque omnium, iudex cogitationum omnium notionumque cordis, nullaque creatura abdita coram eo sit, sed omnia nudata et explicata ante oculos ejus sint, quemadmodum diviniſsimus Paulus loquitur? Itaque præter sententiam ejus nihil a nobis agendum est.

4. Cognatio enim quædam a vobis cum illo est, talisque affectus qualis erga patrem esse debet: nam illius muere in lucem aspectumque venimus, pro illo et vivere et mori debemus, benignitate illius alimur, in ipso vivimus, movemur et sumus; tantum illi obedimus, quantum subjecti præfecto, servi domino, magistratus regi; omnes illius su-

τι ὁμοιον ἐπράχθη ποτὲ ἢ παρὰ σοὶ ἢ παρ' ἐτέρῳ εἶναι· ἵνα ἐν ταῖς ἐρωτήσεσιν καὶ συντυχίαις ἐκπλήσεως αὐτοὺς ὡς πάνυ μνημονικῶς καὶ πολὺπειρος.

σκ'. Ὅν ἕνεκα ἡ τόπων ποτὲ ἢ πόλεων ἐκπέμπειν μέλλεις ναυτικὸν στόλον, κρύπτειν σε δεῖ καὶ τοὺς τόπους καὶ τὰς πόλεις, ὥστε μηδένα προγυνοῦναι, ποὺ μέλλει γίνεσθαι ὁ κατάπλους. Ἐνταλμα δὲ γράψας, τοῦτο σφραγισάμενος ἀσφαλῶς ἐπίδος τῷ καθισταμένῳ παρὰ σοῦ ναυάρχῳ, ἵνα κατὰ τὸ πέλαγος ἐξελεθῶν, τότε λύσῃ τὴν σφραγίδα, καὶ μάθῃ ποὺ μέλλει πορεύεσθαι. Οὕτως γὰρ ποιήσας λάθῃς τοὺς πολεμίους.

σκα'. Νόμοι στρατηγικοὶ φυλαττόμενοι καὶ τοὺς στρατηγούς νικηφόρους καὶ ἐνδόξους καὶ δὴ καὶ ἀειμνήστους ἀποτελοῦσιν, καὶ τοῖς βασιλεύουσι χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης αἰτίοι γίνονται, καὶ πρὸς εἰρήνην καὶ ὑποταγὴν τοὺς πολεμίους καταναγκάζουσι, καὶ κακῶν ἐλευθερίας παντὶ τῷ ὑπὸ κράτῳ γινόμενοι, μᾶλλον δὲ καὶ ἀγαθῶν εὐπορίαν προσενθύντες αὐτοῖς, τὴν εἰς Θεὸν εὐχαριστίαν ἐξουσι, καὶ πρὸς δοξολογίαν αὐτοῦ πᾶσαν εὐσεβῆ ψυχὴν διεγερῶσι. Τούτους οὖν, ὦ στρατηγέ, καθάπερ σωτήρας μετὰ Θεὸν καὶ εὐεργέτας τοὺς στρατηγικοὺς νόμους διὰ παντός περιφύλαττε. Καὶ πρὸ γε τούτων τοὺς θείου καὶ παναληθεῖς νόμους, δι' ὧν ἡ εὐσέβεια κρατύνεται (66), περιθάλπε, καὶ ἀνευδοκίᾳ τούτοις ὑπάκουε· ἐκ τούτων γὰρ ἀρίστη ἀρχὴ γένοιτο, καὶ εὐάρεστος βουλή στρατηγὸς αὐτῷ τὸ τῷ Θεῷ τῶν ὄλων καὶ Βασιλεῖ καὶ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, καὶ ἡμῖν τοῖς δι' αὐτοῦ βασιλεύουσιν.

Υπόθεσις ἐπιλόγου.

α'. Ὡς ἐν συνόψει δὲ τὰ προειρημένα ἡμῖν ἅπαντα ὄν ἀνακεφαλαιωσάμενοι ἐνταῦθα παρακελεύομεθα καὶ ὑποτιθέμεθα τῇ σῇ ἐνδοξότητι. Ἐξ ὧν, ὡς εἰρηται, καὶ αὐτὸς στρατηγὸς ἀναδειχθεὶς ἀγαθὸς, καὶ βίον ἀκινδυνότατόν τε καὶ ἀλυπώτατον τοῖς ὑπὸ σὲ ἀρχομένοις περιποιήσῃ.

β'. Καὶ πρῶτον μὲν πᾶν ὅπερ μέλλεις ἢ λέγειν, ἢ πράττειν ἀπὸ Θεοῦ λάμβανει τὴν ἀρχὴν, καὶ μηδὲν ἀνευ τῆς ἐκεῖνου μνήμης τε καὶ ἐντεύξεως μήτε λόγου ἀρξῆ μήτε πράξεως.

γ'. Οὕτω γὰρ ἐγὼ κρίνω χρῆναι εἶναι ἀπὸ Θεοῦ λαμβάνειν ἅπαντα τὴν ἀρχὴν· καὶ γὰρ ὁ Θεὸς πατὴρ ἡμῶν καὶ ποιητὴς καὶ ἐπιόπτης καὶ τῶν λόγων ἡμῶν καὶ τῶν πράξεων, καὶ κριτικὸς ἐστὶν ἐνθυμήσεων καὶ ἐνοιῶν καρδίας, καὶ οὐκ ἐστὶν κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ. Πάντα δὲ γυμνά καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ κατὰ τὸν θεολογικώτατον Παῦλον. Διὸ οὐδὲν τῆς αὐτοῦ γνώμης χωρὶς πράττειν ὀφείλομεν.

δ'. Ἐπειτα γὰρ τις ἡμῖν οἶονεὶ συγγένεια πρὸς αὐτὸν καὶ σχέσις, ὡς οἷα γένοιτο παῖσι πρὸς πατέρα. Καὶ γὰρ παρ' αὐτοῦ εἰς φῶς καὶ βίον ἤλθομεν, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ζῆν καὶ ὀφείλομεν ὀφείλομεν. Ἐπὶ δώροισι γὰρ τοῖς ἐκεῖνου τρεφόμεθα, καὶ ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. Καὶ τοσοῦτον αὐτῷ πεῖθόμεθα, ὅσον ἰδιώται ἀρχοντι, καὶ δεσπότη ἀγαθῷ

NOTÆ.

(66) Κρατύνεται. Scribebatur, ἀκρατύνεται.

θεῶλοι, καὶ ἄρχοντες Βασιλεῖ. Καὶ πάντες αὐτοῦ ἄ
 ἔσμεν, ὡς κατὰ πάντων κακτημένου τοῦ κράτος. Καὶ
 ἡμῖν μὲν ἐξ ἐκείνου δεδουλωται πάντα τὰ ἔμφυχα,
 καὶ τὰ ἄφυχα. Ἡμεῖς δὲ αὐτὸν θεραπεύομεν. Καὶ ἡ
 μὲν ἄλογος πᾶσα ἀγέλη ὑφ' ἡμῶν ποιμαινομένη ἀγε-
 ται, ἡμεῖς δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ποιμαινόμεθα τοῦ καλοῦ
 ποιμένος, καὶ δι' ἡμᾶς φιλανθρώπως φορέσαντος τὸ
 ἡμέτερον.

ε'. Καὶ οὐδεὶς ἑξαρνός ποτε γένοιτο ὅτι ἐστὶ Θεός,
 εἰ μὴ καὶ τὴν ψυχὴν διεφθαρμένος ὑπάρχει. Μετὰ
 γὰρ (67) τὰ πάντα Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἐκ μὴ ὄντων
 ταῦτα παρήγαγεν, καὶ πάντα πληροῖ, καὶ πάντα δια-
 πρᾶττει, καὶ προνοεῖται, καὶ διοικεῖ.

ς'. Ἐλεγχος δὲ τῆς ἀληθείας τὰ ποιήματα αὐτοῦ
 οὐρανόσ, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἡγῆ, καὶ τὰ ὅσα ἐν αὐτῇ
 καὶ μέντοι καὶ θάλασσα, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῃ ἅπαντα, B
 καὶ ὅσα ἐν αὐτοῖς ὠφέλιμα, μαρτύρια τῆς ἐκ Θεοῦ
 εἰς ἡμᾶς κηδεμονίας τε καὶ προνοίας ἀναδείκνυται.

ζ'. Καὶ αὐτὸς καὶ βασιλεῖς καθιστᾷ, καὶ γὰρ φησι·
 Δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσι, καὶ στρατηγὸς δι'
 αὐτῷ προχειρίζεται, ὁ πάσης ἀρχῆς ἐξουσίας καὶ
 ἀγαθῆς αὐτὸς ἐστὶν αἴτιος. Διὸ καὶ χρῆ μὴ πρότε-
 ρόν τινα τὴν ἀρχὴν ὑποδύσθαι, πρὶν ἢ διὰ τῆς εὐ-
 χῆς καὶ ἐντεύξεως πρὸς αὐτὸν ὡσπερ ἑαυτὸν ἀφιερ-
 ρῶσαι τῷ Θεῷ, καὶ τῇ ἐκείνου προνοίᾳ τὴν ἑαυτοῦ
 διοίκησιν καταπιστεύσει.

η'. Διὰ τοῦτο δῶσε πάντα τὰ εἰς Θεοῦ θεραπείαν,
 ὡ στρατηγῆ, πρὸς τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπιτηδεύειν
 καὶ διαφυλάττειν, ἑξαίρετως τὴν εἰς τοὺς ἱερεῖς τε
 καὶ ἀρχιερεῖς αὐτοῦ τιμὴν καὶ θεραπείαν, καὶ τοὺς C
 ἁγίους αὐτοῦ ναοὺς ὥστε ἀτύλους εἶναι, καὶ μὴ αὐ-
 τῶν ἀναρπάξεσθαι τοὺς ἐν αὐτοῖς καταφεύγοντας
 ἄνευ διαγνώσεως τῆς ἡμετέρας βασιλείας.

θ'. Καὶ τὰ ἱερὰ δὲ τῶν μοναχῶν ἀσκητήρια, καὶ
 τοὺς ἐν αὐτοῖς τὴν παρθενίαν ἀσκούοντας, ἀδολοῦ
 καὶ ἀβίαστα καὶ σεμνὰ διατηρεῖσθαι. Καὶ ἀπλῶς
 εἰπεῖν, ὅσα τῷ Θεῷ ἀνάκεινται παραφυλάττειν ἀνε-
 πηρέαστα, καὶ τίμια, καὶ αἰδέσιμα ὡς ἅγια πάντα
 καὶ τῷ ἁγίῳ Θεῷ ἀνακείμενα.

ι'. Καὶ μηδὲνα βεβήλων ἢ τυραννικῶν χεῖρας
 ἐπαίρειν κατ' αὐτῶν, ἢ ἄλλως ἀποθρασύνεσθαι,
 μήτε σεαυτὸν, μήτε ἄλλον τινὰ τῶν ὑπὸ τὴν σὴν
 ἐξουσίαν ὄσαν δὴ ποτὲ τινα πεπιστευμένον ἀρχὴν, ἢ D
 στρατιωτικὴν, ἢ πολεμικὴν. Ἄλλ' εἶναι αὐτοὺς ὡς
 κτήμα τοῦ Θεοῦ πάσης βλάβης καὶ ἐπηρείας ἐλευ-
 θέρουσ.

ια'. Καὶ μάλιστα τοὺς ἀρχιερεῖς, ὡς Πατέρας καὶ
 ποιμένας τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ὅσοι τε ἀρχόντων,
 καὶ ὅσοι ἀρχομένων, καὶ τὰ πρὸς Θεὸν ἡμῖν μεσι-
 τεύοντες, τοῦτους διὰ πάσης ἄγειν τιμῆς καὶ αἰ-
 δούσ, καὶ μηδὲν ἐφ' ὕβρει τοῦτων καταδέχεσθαι.

ιβ'. Καὶ γὰρ τὰ εἰς αὐτοὺς γινόμενα εἰς τὸν Θεὸν
 ἀναφέρεται, παρ' οὗ καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην εἰλή-

¹ Prov. viii, 15.

mus, qui omnium habet imperium : nobis per illum
 omnia subjecta sunt, tum animata, tum inanima,
 nos vero illum collimus : universa bestiarum natura
 a nobis gubernatur, nos vero ab illo pascimur prin-
 cipe pastorum, qui nostra causa nostram naturam
 induit.

5. Nemo autem qui mente depravata perditaque
 non est, Deum esse negare potest. Omnia enim Dei
 plena sunt, qui ea quæ non sunt eduxit ut essent,
 qui omnia complet, omnia agit, omnia providet, et
 administrat.

6. Opera manuum ejus quæ ab illo facta sunt,
 cælum et quæ cælo continentur, terra et quæ terra
 continentur, mare et quæ mari continentur, veri-
 tatem Factoris indicant, et certa testimonia dant
 divinæ erga nos benevolentis et providentiæ.

7. Ipse reges designat, dicit enim : *Per me re-
 ges regnant*¹. Imperatores ab eo eliguntur, qui
 omnis potestatis atque imperii auctor est. Itaque
 nemo imperium aut magistratum in se recipiat,
 priusquam prece et supplicatione seipsum quasi
 Deo consecraverit, et illius providentiæ voluntatem
 suam subjecerit.

8. Quæ igitur ad Dei cultum pertinent, in pri-
 mis observanda et constituenda sunt, ut qui spiri-
 tus est, in spiritu et veritate ab omnibus colatur ;
 et quæ fidei vitæque præcepta reliquit, ea precibus
 impetremus ut faciamus, quæ divinis Litteris impe-
 rat ut agamus, et fide in illum, amore ac dilectione
 omnium in Christo Jesu renatorum, ad Christum
 perfectionem legis aspiremus, ut per illum in quo omnia Deo complacita sunt, nos quoque Deo placea-
 mus, et justitiam erga omnes, etiam inimicos, æquitatemque teneamus.

9. Religione in Deum non modo cognita, verum
 etiam culta, et honoribus regi secundum Deum de-
 latis, qui gladium a Deo sibi commendatum non
 temere gestat.

10. Et profanorum vel tyrannicorum nemo ma-
 nus eis inferat ; aut aliter audeat neque tu ipse,
 neque alius quisquam eorum, qui sub tua potestate
 sunt, qualicunque præfectura ei credita fuerit, sive
 militaris, sive bellica ; sed sint ipsi, ut Dei posses-
 sio, ab omni noxa et læsione liberi.

11. Et maxime pontifices, tanquam Patres et pa-
 stores humanarum animarum, tam principum,
 quam subditorum, et ii qui apud Deum pro nobis
 intercedunt. Hos omni honore et reverentia prose-
 qui oportet, et eorum nihil injuria et contumelia
 afficere.

12. Etenim quæ in eos sunt, in Deum referun-
 tur, a quo et pontificatum accipere ; per quem et

NOTÆ.

(67) Μετὰ γάρ. Scribe, μετὰ γάρ.

regere animas, et pro ipsis apud Deum intercedere, A obtinuerunt. Sacerdotes enim veluti anima quædam diffusa et vivificans universum Christiani populi cum principum tum subditorum corpus, duceam regem omnium Deum possidet, et ab ipso totius corporis procuracionem moderatur, gubernat atque circumagat.

13. Deinde sacerdotibus Dei, qui, quantum in se est, pascere debent gregem Christi, aliqua in veneratione habitis, atque adeo divinis fidei legibus summa observantia omnique animi inductione ab omnibus observatis, regias leges minime transgrediamini, ut justitia et iudicium in medio terræ nostræ fiat.

14. Militarem laborem et arma bellica sic accubis, non ut injuriam alicui inferas, aut injustum bellum moveas, aut prædationes et iniquas adversus integros homines incursiones facias, sed ut religiose vivens, et cum hostibus etiam, quantum in te est, pacem habens, ita pie et Deo complacite vitam transigas, ut ad injuriosorum hominum vim depellendam arma abs te sumantur.

15. Si enim vitam religiosam ac piam degas, et justa de causa bellum moveas, Deum justum in omni bellandi ratione adiutorem habebis.

16. Si enim quis certo statuatur non se injuriam alicui inferre, sed injuria affectum esse, et ad bellum necessario suscipiendum, ad depellendam injuriam provocatum esse, is omnino credere debet C justo bello bonum finem a Deo imponi, injusto autem contrarium.

17. Quemadmodum enim qui injuriosus est, non potest non iniquitatis suæ pœnam a Deo justo reportare : sic is qui injuriam propulsat, fieri haud potest quin a Deo victoriam assequatur : Dominus enim justus iudex est, et cum justitia pertractat omnia.

18. Hujus rei gratia arma abs te exercenda sunt, reliquaque militaris industria huc conferenda est.

19. Belli ipsius tempore hostium tuorum natura et constitutio diligenter abs te cognoscatur, utrum illorum copiarum primo congressu impetuosiores ardentioresque sint, an patientes plagarum et telorum initio, postea autem ad prælium dimicationemque vehementiores existant.

20. Bellum etiam ipsum tibi cognoscendum est, nunquid breve, propter celeritatem dimicandi, et propter comæatus pecuniarumque inopiam, an potius impetu animorum et incitatione celere existat et vehementer.

21. Talibus in bellis pro hostium natura et conatu, et pro universis illorum copiis, exercituum apparatus, vel ad fortitudinem celeritatemque illorum, vel contra ad audaciam timoremque, iras

φασι, δι' ἧς καὶ τὸ ποιμαίνειν τὰς ψυχὰς, καὶ τὰ πρὸς Θεὸν αὐταῖς μεσιτεῦειν ἀνεδέξαντο. Οἱ γὰρ ἱερεῖς ὡσπερ ψυχῆ τις διεσπαρμένη καὶ ζωογονοῦσα ἅλον τὸ σῶμα τοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων καθέστηκεν οὖν καὶ ἡγεμόνα τὸν βασιλεῖα τῶν ἀπάντων Θεὸν κεκτημένη, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τὰς τοῦ ὅλου σώματος διοικήσεις διαπορθμεύουσα καὶ κυβερνώσα καὶ περιτάγουσα.

ιβ'. Οὕτως οὖν περὶ Θεὸν εὐσεβῶς καὶ ὀρθοδόξως καὶ περὶ τοὺς ἐκείνου θεράποντας διακείμενος, ἐπιμελοῦ μετὰ τοὺς θεοὺς τῆς πίστεως νόμους καὶ τοὺς βασιλικούς διαφυλάττεσθαι νόμους ἀπαράβατος· ὥστε ποιῆν σε κρῖμα καὶ δικαιοσύνην ἐν μέσῳ τῆς γῆς σου.

ιδ'. Ἐπιμελοῦ δὲ καὶ τῶν στρατηγικῶν ἔργων, καὶ τῶν πολεμικῶν ὅπλων οὐχ ἵνα ἀδικήσης, ἢ ἀδικου πολέμου κατάρτησις, ἢ ληστείας τινός καὶ ἀδικίας κατὰ τῶν οὐδὲν ἡδικοῦτων ἐπιδρομῆς ποιήσης, ἀλλ' ἵνα σὺν εὐσεβείᾳ ζῶν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμίοις, ὅσον τὸ ἐπὶ σοι, εἰρηνεύων, καὶ οὕτως εὐσεβῶς καὶ θεαρέστως (68) πολιτευόμενος, ἔχῃς τὰ ὅπλα πρὸς ἀμυναν τῶν ἀδικούντων πολεμίων.

ιε'. Ἡ γὰρ εὐσεβὴς σου ζωὴ ταῦτα παραλαβοῦσα, εὐ οἶδ' ὅτι καὶ Θεὸν αὐτὸν μετὰ τῆς δικαιοσύνης ἐξῆς συνεκστρατεύουσα.

ις'. Καὶ ἡ πίστις τοῦ μὴ ἀδικεῖν ἀλλ' ἀδικεῖσθαι στρατηγὸν καὶ ἡγεμόνα τὸ Θεῖον ἔξει, καὶ ἀνάγκη πιστεύειν, ὅτι δικαίω πολέμῳ ἀπὸ Θεοῦ ὀφείλεται τὸ τέλος ἀγαθόν, ὡσπερ τῷ ἀδικῶ τὸ ἐναντίον.

ιζ'. Ὡσπερ γὰρ τὸν ἀδικούντα ἀδύνατον μὴ πεθεῖν ποτε τὴν τῆς ἀδικίας ποιήν παρά γε Θεῷ κριτῇ, οὕτως ἀδύνατον καὶ τὸν τὴν ἀδικίαν ἀμυνόμενον, καὶ ἀντιπολεμούντα, μὴ τῆς παρὰ Θεοῦ νίκης ἐπιτυχεῖν· ὁ γὰρ Θεὸς κριτὴς δίκαιος, καὶ σὺν δίκῃ ἐξάγει τὰ σύμπαντα.

ιη'. Τοῦτων τοίνυν χάριν ἀσκεῖν σε δεῖ ὅπλων καὶ γυμνασίας καὶ τῆς ἄλλης στρατηγικῆς ἐπιμελείας.

ιθ'. Εἰδέναι δὲ σε ἐπὶ τούτοις βούλομαι, ὅτι δεῖ π ἐν πολέμῳ καιρῷ τῶν τε ἀντιπολεμούντων τὴν φύσιν γινώσκειν καὶ τὴν ἄλλην κατάστασιν, καὶ δὴ καὶ τὸ ἐκείνων στράτευμα πότερον δξύτατόν ἐστιν πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις, καὶ πρὸς τὰς πρώτας ὁρμὰς δραστηκόν, ἢ πρὸς μακρόθυμα καὶ χρονοτριβῆ ἔργα μᾶλλον ἐγγεγύμνασται...

κ'. Χρὴ δὲ σε διαγινώσκειν καὶ αὐτὸν τὸν πᾶσιμον, πότερον πολυχρόνιός ἐστιν, καὶ διὰ τίνος δαπάνης χρημάτων, ἢ μᾶλλον δξύττει βώμης ὀλιγοχρόνιο; καὶ ἐπιχειρητικός.

κα'. Ἐν δὲ τοῖς τοιούτοις πολέμοις ἀντιπαρασκευάζου πρὸς τὰς τῶν ἐναντίων ψυχὰς, καὶ πρὸς τὸ ἕλον αὐτῶν στράτευμα, ἥτοι πρὸς ἀνδρείας καὶ δούλητας, ἢ καὶ πρὸς τὰ τούτων ἐναντία, ἡγουν φ-

NOTÆ.

(68) Καὶ θεαρέστως. Legebatur, καὶ θεαρ...

βους καὶ θράση καὶ ὀργῆς καὶ τιμωρίας καὶ φιλοτιμίας καὶ βραθυμίας, ὥστε τὰ τοιαῦτα πάθη τῶν τε σῶν στρατευμάτων ἢ καὶ τῶν πολεμίων δύνασθαι σε καὶ αὔξειν καὶ ταπεινοῦν.

κβ'. Καὶ μάλιστα τὰ παρὰ σοὶ διὰ παραγγελμάτων ἐντέχνων καὶ προσποιήσεως προγνωστικῆς καὶ τῆς περὶ τὸ θεῖον ἐπιμελείας, καὶ τῆς διὰ λόγων δημογορίας. Ταῦτα δὲ παραφυλάττειν ὥστε γίνεσθαι ἐν τῷ χρόνῳ καθ' ἕναι ψυχῇ ὑπὸ τοῦ λόγου κινήσεις διαμένειν δύναται διὰ τῆς μνήμης πρὸς τὴν διάθεσιν τῆς κινήσεως· ἀλλὰ μὴ παρὰ τὰς ἀνάγκας αὐτάς, ὅτε πρὸς τὸ διαμάχεσθαι παρασκευάζονται. Συμβαίνει γὰρ ἀπαρασκευάτους διαγωνιζομένους μάχης κίνδυνον.

κγ'. Χρῆ οὖν πρὸ τῶν κινδύνων μεθαρμόζειν τὰς ψυχὰς τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὰς παρούσας ὁδούς χρησίμους, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἀντιπολεμίων ψυχὰς καταδουλοῦν ἐντέχνως εἰς τε φόβους καὶ βραθυμίας καὶ μαλακίας, καὶ τότε ἐπιτίθεσθαι αὐτοῖς, καὶ ἀνευ παντὸς ὄκνου διαμάχεσθαι. Μῆδαμὼς δὲ ἄλλως δυνατόν σε περιγενέσθαι τῶν ἐναντίων, εἰ μὴ πρότερον εἰς ἀνάγκας αὐτοὺς περιστήσεις.

κδ'. Μῆδὲ ἔχειν εἰς τοιοῦτους κινδύνους, ἐξ ὧν βελτίους μᾶλλον ἔσονται οἱ ἔχθροί, παρ' ὃ βούλοινται.

κε'. Εἰ δὲ πίστεις εἰσὶ καὶ ὁμολογίαι, ταύτας χρῆ σε φυλάττειν ἀπαραβάτους.

κς'. Ἐν δὲ ταῖς τῶν πραγμάτων ἐκδόσεσι δέον σε μὴ τὸ εὐτυχούντα καὶ τῆς τῶν πολεμίων ἀτυχίας κρατοῦντα μέγα φρονεῖν διαπράξασθαι, μῆδὲ πρὸς τὰ καταπρασιέντα ἐναπομένοντα τῶν πόνων ἀμελεῖν, ἀλλ' εἰς τὰ μακρόθεν καὶ ἐμπροσθεν ἀποδέλπειν, καὶ βουλευέσθαι τί χρῆ ποιεῖν· μῆτε δὲ δυστυχῶν φάνερὸς γίνου ὡς καταπεπληγμένος μῆτε τοῖς στρατιώταις μῆτε τοῖς πολεμίοις.

κζ'. Ἀλλὰ μῆδὲ πρὸς τοὺς πολέμους (69) διάλυε, ἐν οἷς καιροῖς δυνατός ὑπάρχεις κατ' αὐτῶν ἀνέχεσθαι καὶ καταγωνισασθαι, εἰ μὴ βεβαίαν εἰρήνην καὶ ἐπωφελεῖ οἱ ἐναντίοι αἰτήσονται· μεγάλαι γὰρ ἐλαττώσεις πολλάκις ἐκ τοῦ τοιοῦτου τρόπου γίνονται.

κη'. Χρεῶν δὲ σε καὶ τὸ στράτευμα εἰς πόλεμον ἐξάγειν μὴ ἀτέλεις διὰ τὸ πλῆθος, μῆδὲ τῶν συνεργῶν ταχνῶν καὶ πραγμάτων ἀπολειπόμενον, μῆδ' ἄλλην μῆδεμίαν ἔχον ἐλάττωσιν, ἐξ οὗ μάλιστα τρόπου οἱ κακοὶ στρατηγοὶ διαβάλλονται.

κθ'. Χρῆ δὲ σε σπουδαῖον ἀναφανῆναι, καὶ μάλιστα ἐν τῇ διοικητικῇ προνοίᾳ τῶν στρατευμάτων.

κ'. Καὶ τὰς δαπάνας εἰς τὸ δυνατόν ὀλίγας καὶ συνεσταλμένας κελεύειν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ κοινὰ διασώζειν ἐμπαίρως.

λα'. Καὶ ἐπὶ τοῦτοις μελετᾶν σε μετὰ πόνου τὰ δέοντα ἐν τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νέοις, ὥστε ἱστορικὸν εἶναι πάντων τῶν κατὰ πόλεμον, καὶ ἐμπειρὸν παλαιῶν στρατηγημάτων ὅσα ἀξιώματα γέγονασιν.

A et supplicia, studia gloriæ et ignaviam teipsum comparabis, et hujusmodi affectiones animi sive in tuo exercitu, sive in hostium copiis sint, vel augere vel minuere possis.

22. Præcepta autem tua potissimum, simulatio prædictionum, cultus divinus, disertæ cohortationis tuæ opportune per tempus adhibeantur, ut mentes omnium oratione permotæ, voluntariæ in hoc statu affectuque consistent, neque necessitate invitæ ad dimicandum pertrahantur. Qui enim milites minus ad pugnandum parati sunt, iidem confusionem ordinis et perturbationem in prælio afferunt.

τοὺς στρατιώτας ἀτάκτως ἔχειν πρὸς τὸν τῆς

23. Antequam igitur pericula subeant milites, animi illorum ita pertractandi sunt, ut ad omnem impetum sustinendum alacres sint: hostium autem mentes perturbandæ sunt, et in formidinem, mollitiem, desperationemque conjiciendæ, atque adeo tum adoriendi hostes, et sine ulla dilatione invadendi. Nulla enim alia ratione hostes sperabis, nisi in aliquas angustias illos prius deducas.

24. Neque in hujusmodi pericula hostes impellantur, in quibus, ut in desperatis rebus solent, meliores, quam illorum natura fert, et impetuosis sint.

25. Sin induciæ fœdera que sint, nullo modo abs te violentur.

26. Ex rerum eventu si prospera tibi omnia et secunda sint, et hostium victoria potitus fueris, ne nimis animo efferaris: neque in rebus gerendis ita tardus sis, ut post initia negotiorum confecta circumspicias, et deliberes quid deinceps agendum sit: nec rursus si adversæ res ingravescant, stupidus et attonitus vel tuis vel hostibus videaris.

27. Sed neque his temporibus cede hostibus ubi poteris illis resistere, et incursiones illorum propellere, nisi pacem hostes utilem ex te petant: magnæ enim rerum offensiones hujusmodi ex causis oriuntur.

28. Exercitus tuus ad bellum educendus est, multitudinem justam habens, cæteris armis bellicis minime defectus, nulla que alia re ad bellum necessaria destitutus: quibus in rebus mali imperatores facillime reprehensiones habent.

29. Industrius admodum debes esse, præcipue autem in iis administrandis quæ ad procurationem rei bellicæ pertinent.

30. Sumptus quam minimos et frugales admittes, et rem communem diligenter asservabis: deinde quæ factio opus sunt; omnia accures.

31. Itaque historias antiquorum et recentiorum diligenter cognoscas, et omnium factorum consiliorumque imperatoriorum, quæ digna cognitione sunt, rationem teneas.

NOTÆ.

(69) Πολέμους. Scribe, πολεμίους.

32. Quod si quis vel artifex vel plebeius aliquid a prae se ferat dicturum quod ad rem militarem atque imperatoriam pertinet, illum admittit libenter, et eorum quae loquitur iudex sis.

33. Consilium tibi cum senibus capiendum est, et iis qui rei bellicae periti sunt, et qui aliqua dignitate ac nobilitate praesulent, et qui cum benevolentia consilium fidele in rebus gerendis dare possunt.

34. In periculis bellicis nunquam dimices, aut manus conseras, sed cautionem tui ipsius diligentem habeas, et universo exercitui praescribas, quid gerendum in universa dinatione sit.

35. Consiliorum et factorum imperatoriorum excogitator sis, et in aggressionibus tuis solers existas, tum quando hostes invasurus, tum quando ab illis invadendus es.

36. Ad repellendas hostium incursiones habilis, ad machinationes hostibus inferendas gravis, et ad id quod futurum est animo anticipandum solers.

37. Ad tesseras quasdam contra hostes excogitandas diligens et assiduus, prudentia, ingenio, industria caeteris omnibus praefectis antecedens.

38. Corpore robustus, et ad omnem armaturam utendam habilis atque expeditus: forma decora ac liberali, omni armorum constructione decorus atque illustris, aetate florens, corpore atque animo strenuus.

39. Abstiniens pecuniae, continens voluptatum omnium, laboriosus ad res tolerandas, fortis ad pericula sustinenda, intrepidus ad discrimina subeunda, ad justas res persequendas acrior, magnanimus in rebus cum militibus obeundis, gerendis, magna in existimatione existens, non propter generis nobilitatem, civitatem aut rempublicam ab aliis administratam, sed sua virtute, et in omni usu bellico diligenti sedulitate gloriam sibi comparans benevolentia ac animi promptitudine: caeteros omnes in singulis negotiis suscipiendis superans, et perinde ac de privatis rebus negotium esset, publicos labores tolerans

40. Disertus praeterea et eloquens sis, et certissimis rationibus in re vera utens, nisi ubi interdum ad excitandos militum animos, et ad mentes illorum praesenti rerum opportunitati aptandas, mentiri interdum et fictam orationem adhibere oporteat, quo melius in contrariam sententiam traducantur.

41. Erga illos qui in bello ceciderunt, et erga honos viros potissimum, magnificus, liberalis, et munificus sis, et honores illis tum beando, tum memorabili sepultura afficiendo habebis.

42. Aegrotos quam diligentissime sanari curabis, erga pauperes de tuo liberalis, gloriae non nimis expetens, et liberalis tum in privatis tum in communibus hominum consuetudinibus.

43. Neque contentiosus, neque curiosus, neque

λβ'. Καὶ εἴ τις ἀπαγγέλλεται σοὶ περὶ στρατηγίας τι εἰπεῖν ἢ τεχνίτης, ἢ ἰδιώτης, πάντων ἀκούε, καὶ γίνου τῶν λεγομένων κριτῆς.

λγ'. Συμβουλευέσθαι δέ σε χρὴ μετὰ γερόντων ἕμα ἐμπείρων γενομένων τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων, καὶ ἀξιώμασι διαπρεπόντων, καὶ μετὰ εὐνοίας ἐν τοῖς πράγμασι, περὶ ὧν ἂν ἢ βουλῇ, διακειμένων.

λδ'. Δεῖ δέ σε ἐν τοῖς κινδύνοις τῆς μάχης μὴ ἐκ χειρὸς μάχεσθαι, ἀλλὰ φυλακὴν ἔχειν περὶ σεαυτοῦ, καὶ ἐρμηγνῆα γίνεσθαι τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης πρὸς τὴν κατεπεύγουσαν χρεῖαν.

λε'. Ὅξεις ποιητικόν τε εἶναι στρατηγημάτων, καὶ ἀγγίουν ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσιν ὑπάρχειν, καὶ ὅταν αὐτὸς ἐπιτίθεσθαι βούλει τοῖς πολεμίοις, καὶ ὅταν ἐπιβουλευέσθαι μέλλῃς παρὰ τῶν πολεμίων.

λς'. Ἔσο δέ καὶ ἐν τοῖς αἰφνιδίοις φόβοις εὐπορος, καὶ πρὸς τὰς τῶν πολεμίων κακουργίας δευρὸς προῖδειν, καὶ τὸ μῆλλον προστοχάσασθαι.

λζ'. Εἶναι δέ σε χρὴ καὶ πρὸς τὰ συνθήματα, δοκῶν κατὰ τῶν πολεμίων ἐπινοήσεις, σύντονον καὶ ἐπιμελέστατον, συνέσει τε καὶ φύσει καὶ ἐπιμελείᾳ διαφέροντα τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχόντων.

λη'. Καὶ τῷ σώματι δέ βωμάλειον καὶ πρὸς πᾶσαν ὄπλισιν, ὥστε χρῆσθαι αὐτῇ δυνατῶς καὶ ἀνεμποδίστως, καὶ εὐτρεπῆ δὲ ἐντεῦθεν γίνεσθαι τὴν εἰδέαν, καὶ κατεσκευάσθαι τῇ παντευχίᾳ τῶν ὤπλων καλῶς καὶ εὐπρεπῶς καὶ ἀπόνως, ὡς γενναίων τῆν ἡλικίαν, καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα εὐρωστον.

λθ'. Εἶναι δέ σε μάλιστα κατέγκρατῆ χρημάτων καὶ ἠδονῶν ἀπασῶν, φιλόπονον δὲ πρὸς τὰς καρτερίας, ἀδρεῖον δὲ πρὸς τοὺς κινδύνους, καὶ μὴ ταρρασόμενον ἐν τοῖς ἀγῶσιν, φιλότιμον περὶ τὰς πράξεις τὰς μετὰ δικαιοσύνης, μεγαλόψυχον δὲ ἐν τοῖς ἔργοις, τοῖς πρὸς τοὺς στρατιώτας, ἀξίωμα ἔχοντα ἀντὶ πόλεως καὶ γένους καὶ πολιτείας εὐνομούμενης τὴν οἰκίαν ἀρετὴν, καὶ τῷ προέχειν ἀπάντων ἐν τῇ κατὰ πόλεμον ἐμπειρίᾳ, εὐνοία τε καὶ φιλοτιμίᾳ ἐν τοῖς παρούσιν ἀεὶ πράγμασιν τοὺς ἄλλους νικῶντα, καὶ ὡς ὑπὲρ ἰδίων πραγμάτων τοὺς κοινούς κινδύνους ἀναδεχόμενον.

μ'. Προσέτι δὲ δημηγορικόν σε εἶναι χρὴ, καὶ ἀγωνιστὴν, καὶ τοῖς ἀληθεστάτοις τῶν λόγων χρωόμενον περὶ τὴν ἀλήθειαν. Πλην ὅσον συμφέρειν οὐδὲ ἐπιψεύδεσθαι, ὥστε εἰς ἄλλο ἦθος μεταστῆσαι, καὶ κινῆσαι τὰς τῶν ἀκούοντων ψυχὰς χρήσιμον, καὶ βελτίους ποιῆσαι πρὸς τὸν παρόντα καιρὸν.

μα'. Περὶ δὲ τοὺς ἐν ταῖς μάχαις ἀποθνήσκοντες μεγαλοπρεπῆς γενοῦ, καὶ φιλότιμος, καὶ τιμητικὸς, μάλιστα περὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, δόξαν αὐτοῖς διὰ τοῦ μακαρισμοῦ καὶ τῆς ἐντιμίου ταφῆς περιποιούμενος.

μβ'. Τῶν νοσούντων θεραπευτικὸς, περὶ τοὺς ἀπόρους εὐπορος ἐκ τῶν ἰδίων, ἀφιλόδοξος δὲ καὶ ἐλευθέριος ἐν ταῖς ἰδίαις καὶ ἐν ταῖς κοινῇ συνερχομέναις δόμῃσι.

μγ'. Μὴ δύσερις ὑπάρχῃς μηδὲ πολυπράγμων,

μηδὲ πολύλογος, τῆ δὲ ἐσθῆτι μέτριος. καὶ τῷ σχήματι, καὶ τῷ βαδίσματι. Καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων τὸ ἀνεπίφθονον παραφύλαττε, ὥστε μὴ δάκνεσθαι τῷ φθόνῳ περὶ τοὺς συστρατῆγους τι κατορθοῦντας, ἀλλὰ ζηλοῦν μᾶλλον καὶ μιμεῖσθαι καὶ συναγωνίζεσθαι τοῖς στρατευομένοις πρὸς ἅπαντα τὰ συμφέροντα.

μδ'. Τῷ δὲ ἀγαθῷ στρατηγῷ χρέος ἐστὶν πρὸς πᾶν ἔθνος ἀρμοζομένην, διαφόρους πρὸς ἕκαστον τὰς στρατηγίας ἐπινοεῖσθαι.

με'. Εἰ δὲ ποτε καὶ ναυαρχίας ἐπιστήσεται, ἀκύμαντον τὴν τοῦ στόλου τάξιν διαφυλάξει, ἐμπείρως ἔχων τῆς τοῦ ἀέρος φορᾶς, καὶ τὰς οὐραγίας (70) δε, ἦτοι τοὺς ὀπισθοφύλακας εὐτάκτως συνάγειν, ἵνα μὴ ὑπὸ τόπου, ἢ ὑπὸ ζάλης θαλαττίας, ἢ ὑπὸ πολεμίων ἀναγκαζόμενοι φθειροῦντο.

μς'. Δεῖ δὲ σε γινώσκειν, ὡς στρατηγὲ, καὶ ἐξ ὧν τρόπων αἱ μάχαι συνάπτονται. Ἡ γὰρ ἐκ παρατάξεως, κατὰ πρόσωπον, ἢ ἐκ παραλογισμοῦ κατὰ μέθοδον, ἢ τῶν ἀποστερισκοῦντων ὄχρῳν, ἢ χώρων ἐξ ἐφόδου φθειρόντας, ἢ δυνδροτομίας, ἢ σιτοφθορίας, ἢ δώματα ἐμπυρίζοντας, ἢ λεηλατοῦντας, ἢ αἰχμαλωτίζοντας, ἢ ὕδατων ἀποστεροῦντας, ἢ ἐξ ἐνέδρας ἐπερχομένους.

μς'. Συνάπτονται δὲ αἱ μάχαι ἐκ τούτων, ὅταν αἰφνιδίως ἐπιστῆ στρατεύματα στρατεύματι, καὶ ποταμὸν διαβαίνοντι τῷ πολεμῶ συνάπτειν, καὶ ὡς στενοὺς τόπους ἐξ εὐρυχωρίας μεταλασσομένην, καὶ ἀπὸ στενῶν τόπων εἰς εὐρυχωρίαν καθισταμένην, καὶ μῆψω συντεταγμένην. Καὶ ὅταν μεταλλαγῆ (71) ἀθρόα τοῦ στρατοῦ τῶν πολεμίων γένηται, καὶ ὅταν ἐν τόποις κατακλεισθῶσι δυσδιεξοδεύτοις, καὶ ὅταν τῶν ἀναγκαίων ἀπορήσωσιν, καὶ ὅταν εἰς νόσον τὸ στρατεύμα τῶν ἐναντίων ἐμπέσῃ, καὶ ὅταν ὑπὸ χειμῶνος παραλόγως ἐνοχληθῶσιν ἢ ἐναπολειφθῶσι χειμῶνι, καὶ ὅταν ἀπὸ τῶν ἡμερινῶν πόνων τὰ σώματα κατὰκοποι γινόμενοι ἄστοι εἰσι καὶ νηστεύοντες. Ἡ πορείας μακρᾶς ἐμπεσοῦσης καὶ κόπος τῶν ἀλόγων καὶ ἀνδρῶν γένηται, ἢ ὅταν ἀγρυπνοὶ γένωνται διὰ τινος αἰτίας. Ἐν δὲ τοῖς ναυτικοῖς μάχαι συνάπτονται ἢ ὅταν οἱ πολεμιοὶ ναυαγήσωσιν, ἢ ὅταν ὑπὸ χειμῶνος τάλαιπωρηθῶσιν.

μη'. Δεῖ δὲ εἰδέναι τὰ τοιαῦτα τὸν στρατηγόν, καὶ τὰ ἐκ τούτων ἐναντία γινόμενα, προσέτι δὲ καὶ τοὺς καταμερισμοὺς τοῦ στρατοῦ, καὶ τὰς παρατάξεις, καὶ τὰς παραγωγὰς τῶν τάξεων, ἵνα δι' ὀλίγων πείθωνται. Εἰδέναι δὲ καὶ τὰ εἶδη τῶν παραγγελμάτων.

μθ'. Καὶ πρὸς μὲν τὰς ἀπρηριθμημένας ἀπάσης τῆς μάχης ἐπιβολὴς νουνεχῶς ἐπιβάλλειν σε παρακελευόμεθα, ὡς στρατηγὲ, καθόσον ἐπινοήσεις ἐνδέχεσθαι τὰς ἐγχειρήσεις, φυλάττεσθαι δὲ ἀπ' αὐτῶν τὰς τῶν πολεμίων ἐπιθέσεις. Καὶ πρὸς πάντα τὰ τοιαῦτα, εἰ οὕτω τύχοι, ἐμπύπτοντά σε φεύγειν τὰς ἐγχειρήσεις· ἀ γὰρ ἑτέροις δράσεις, δι' αὐτῶν τὰ

loquax. Vestitu, habitu, incessu moderatus; invidiam ex omnibus rebus summe devita, neque militibus strenue rem aliquam gerentibus ea te mordeat, sed laudes eos potius et imiteris, et adjuves ad honesta omnia suscipienda.

44. Unumquemque imperatorem par est adversus ullam nationem bellum susipientem, cogitare, et cognoscere, quænam forma aciei illorum sit, et quibus potissimum artificiiis machinationibusque in bello utuntur.

45. Sin navali classi præficiatur, provideat, ut ne classis aliquibus sali tempestatibus jactetur, et astrorum, aerisque motus observet. Ultima agmina classis, aut aciei ordinate ad se colligat, ne locorum importunitate, aut tempestate maritima, aut hostibus oppressa pereant.

46. Cognoscendum tibi præterea est, quibus modis prælia committuntur, vel in acie ad frontem instructa, vel ex dolo quadam circuitione, vel loca occupando munitiona, vel regionem incursione diripiendo, vel ligna cædendo, vel fruges populando, vel ædes incendendo, vel agros vastando, vel captivos abducendo, vel aquas illorum detrahendo, vel insidiis adoriendo, bella cum hostibus geruntur.

47. Committuntur etiam pugnae in bello, quando subito invadit exercitus exercitum, et fluvium transeuntem hostem adoritur, et e spatiosis locis in angustum compellit, et ex angustis locis in spatiosiora hostem nondum instructum educit, et quando commutatio subita est ejus qui hostes vicerat, et quando in locis includuntur ad exeundum difficilibus, et quando rebus necessariis destituntur, et quando in aliquam offensionem valetudinibus hostium copiæ cadunt, quando adventante hieme graviter perturbantur, aut ipsa in hieme defecti necessariis sunt, quando diurnis laboribus lassati, inedia cibi, potlonisque vexantur. Vel si iter magnum contingat, tum homines, tum jumenta lassentur, vel quando nimis vigiles certis de causis sunt, vel quando prælium navale illis accidit, vel quando hostes naufragium fecerint, vel quando hieme excruciantur.

48. Hæc omnia, horumque contraria imperator cognoscat. Divisiones præterea exercitus, deductiones acierum, ut facile obtemperent, genera quoque mandatorum cognoscant.

49. Præter has prædictas omnes belli irruptiones, prudenter ut hostes adoriaris præcipimus, quantum subitæ rerum aggressiones prudentiam admittere possunt. Hostium autem incursiones quantum potes devites, et omnia hujusmodi, quæ incidere possunt, propulses. Quæ enim in hostes inferre cogites, eadem sæpe numero ab illis patie-

NOTÆ.

(70) Καὶ τὰς οὐραγίας. Scribebatur, τὰς οὐρανίας.

(71) Ὅταν μεταλλαγῆ. Scribe, ὅταν μεταλλαγή.

ris, et aliis quoque quibusdam molitionibus ab hostibus invaderis, nisi caute, et prudenter circumspicias, et quæ factæ opus sunt illis opponas.

50. Iis anni temporibus excursio faciendâ, quando fruges sunt.

51. In acie instruenda solem a tergo, et ventum habeas, et in hostium oculis utrumque collocabis.

52. Vocalis in mandandis rebus eris, animosus, concinnam habens vocem.

53. Naturam belli artes ipsæ adjuvant, cujus generis sunt disciplinæ armandi, rationum subducendarum, acierum instruendarum, architecturæ, astrorum, medicinæ.

54. Disciplina armandi hoc in se continet, ut corpora armis moderatis, idoneis, firmis, exquisite confectis tegantur. Eligenda hujusmodi corpora sunt, quæ ad arma capiendâ idonea sunt.

55. Quantus, qualisque armorum usus esse debet, demonstrandum militibus est, horumque exercitationes, et contentiones ad omnem necessitatem, et apparitionem prælii ostendendæ sunt.

56. Cura etiam sit honorum, dignitatum, et abundantia pecuniarum, quibus arma, reliquæque expensæ necessariæ adhibendæ suppeditentur. Hæc de armatura hactenus.

57. Disciplinæ rationis subducendæ munus erit, exercitum in contubernia, acies, turmas, drungos, cohortes, quincurias, decurias, centurias, reliquasque partes, atque acies dividere, atque ex iis omnibus eos separare, et quot castra custodiant, qui et quot minores natu, et proveciores, quique claudi sunt, aut propter ægritudinem languentes, quique ad civilem magistratum, et ad rem publicam gerendam delecti sunt; corpora præterea florentia a languidis secernere, et horum quoque rationem habere tum magnitudinis, tum parvilitatis corporum; præfectus provecia ætate homines constituere, stationem tum quod ad longitudinem, tum quod ad altitudinem spectat collocare; quali cum numero, et quibus cum partibus unaquæque pars ad necessarios motus belli constituatur. Hæc omnia hujus disciplinæ sunt.

58. Disciplina acierum instruendarum hæc in se habet: formas acierum demonstrare, quibus aut invadas alios, aut ab aliis invadere, et quæ ad hostium impetum excipiendum valent, et quæ ad impressionem in hostes faciendam maximum mo-

δομο πάθοις πάλιν ὑπ' ἐτέρων δι' αὐτῶν (72). εἰ μὴ λίαν ὀξέως καὶ νουνεχῶς ἐπιβάλῃς τοῖς ἐμπύκτουσι· καὶ ἀντιτιθῇς ταῖς ἀνάγκαις τὰ δέοντα.

ν'. Ἐν δὲ τούτοις τοῖς χρόνοις τοῦ ἐνιαυτοῦ δέουσε τὰς ἐκστρατείας ποιεῖσθαι, ὅταν εἰσὶν οἱ καρποὶ.

να'. Ἐν δὲ ταῖς στάσεσι τῶν παρατάξεων τὰ ἐναντία πνεύματα κατὰ νότου ποιεῖσθαι, καὶ τὸν ἥλιον δὲ ὠσαύτως κατὰ τὰς πολεμικὰς ἀγωνίας ἐν ὄψει τῶν ἐναντίων ποιεῖν.

νβ'. εἶναι δὲ σε δεῖ μεγαλόφωνον ἐν τοῖς παραγγελμασιν, καὶ εὐθαρσές, καὶ ἐμμελές ἔχειν τὸ φθέγμα.

γγ'. Συνεργοῦσι δὲ τῇ φύσει τοῦ πολέμου αὐταὶ αἱ τέχναι, ὅσην ὀπλιτικῇ, λογιστικῇ, ἀρχιτεκτονικῇ (73), ἀστρονομικῇ, ἱερατικῇ, λατρικῇ.

νδ'. Ἔργα δὲ τῆς ὀπλιτικῆς, ὥστε περιφράττειν τὰ σώματα ὅπλοις συμμέτροις καὶ ἀρμόζουσι καὶ ἰσχυροῖς καὶ ἀκριβοῦς ἐργασμένοις, καὶ εὐπρέπειαν παρέχουσι τῶν φερόντων αὐτὰ σωματίων. Ἐκλέξασθαι δὲ δεῖ καὶ τὰ σώματα, ὅσα πρὸς πανοπλίαν ἀρμόζουσι.

νε'. Δεῖ δὲ σε ὑποδεικνύναι τοῖς στρατιώταις οἷας καὶ ὅσας εἶναι χρῆ τῶν ὅπλων τὰς χρήσεις, καὶ τὰς μελέτας τούτων, καὶ πάσας τὰς ἀγωνίας πρὸς πᾶσιν συσκευῆν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς μάχας.

νε'. Φροντίζειν δὲ καὶ τιμῶν καὶ οὐσιῶν καὶ εὐπορίας. Ἐξ ὧν αἱ κτήσεις τῶν ὅπλων καὶ αἱ θανάται αἱ περὶ τὰ σώματα ἀρκοῦσαι ἔσονται. Ταῦτα μὲν τὰ ὀπλιτικά.

νζ'. Λογιστικῆς δὲ ἔργον ἐστίν, ὥστε μερίζειν τὸ στρατεύμα κατὰ κοντουβέργια, καὶ τάξεις καὶ τούρμας, καὶ δροῦγγους, καὶ βάνδα, καὶ κενταρχίας τε, καὶ δεκαρχίας, καὶ πενταρχίας, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀριθμοῦς καὶ ἑλας παρατάξεις, καὶ πάντων τούτων ποιεῖσθαι διαίρεσιν, τίνες καὶ ὅσοι τὰ κάστρα φυλάξουσιν, καὶ τίνες καὶ ὅσοι νέοι ἢ γέροντές εἰσιν, ἢ ἀνάπηροι τὰ μέλη, ἢ διὰ νόσου ἀδύνατοι, καὶ ὅσοι τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἢ περὶ τὰ δημόσια πράγματα τεταγμένοι. Ταῦτα λογιστικῆς εἰσι· διακρίναι δὲ καὶ ἐπιλέξασθαι τὸ λοιπὸν τὰ ἀκμάζοντα σώματα πάσης τῆς στρατιᾶς, καὶ τούτων τὸν μερισμὸν, ὅσοι εἰσὶ κατὰ τε μέγεθος καὶ σμικρότητα. Καὶ ὅπως ἀρχοντας ἐπὶ τούτοις μεγάλους τὰς ηλικίας δεῖ ποιεῖσθαι, καὶ πῶς τὰ περὶ τὴν στάσιν ἐν τε τῇ μήκει καὶ τῇ βάρει γινόμενοι ταχθήσονται, καὶ ἐν ποίοις ἀριθμοῖς ἕκαστα τῶν μερῶν καὶ πῶς καταταγῆσονται πρὸς τὰς ἐν ταῖς χρῆσιν ἀναγκαίας κινήσεις· καὶ ταῦτα μὲν τῆς λογιστικῆς.

νη'. Τῆς δὲ τακτικῆς ἔργον ἐστίν, ὥστε τὰ σχήματα τῶν ταγμάτων δεῖξαι. Ἐν οἷς ἢ ἐγχειρεῖσθαι συμβαίνει, καὶ ποῖα χρήσιμα πρὸς τὸ ὑποδέχεσθαι πολεμίων ἐπιφορὰς, καὶ ποῖα πρὸς τὸ ἐπέρχεσθαι ἢ ἀμύνεσθαι πέφυκεν, καὶ μετὰ ποίου τρόπου γίνον-

NOTÆ.

(72) Ὑπ' ἐτέρων δι' αὐτῶν. Postrema illa, δι' αὐτῶν, male repetita censeo, et delenda.

(73) Λογιστικῇ, ἀρχιτεκτονικῇ. Scribe una voce

amplius, λογιστικῇ, τακτικῇ, ἀρχιτεκτονικῇ. Patet ex sequentibus.

ται ἕκαστα · καὶ ποίας ὀπίσεις δεῖ ποιεῖσθαι κατὰ τῶν ἐναντίων, καὶ πῶς μετακινεῖσθαι τὰς τάξεις δυνατὸν, καὶ ἐν τίνι τόπῳ, καὶ πότε χρηστέον. Ταῦτα μὲν καὶ τῆς τακτικῆς.

ἠθ'. Τῆς δὲ ἀρχιτεκτονικῆς ἐστὶν τὰ τῶν στρατοπέδων καὶ φοσσάτων σχήματα ἦτοι τῶν ἀπλήκτων, πῶς δεῖ ταῦτα περιλαβεῖν διὰ φοσσάτου ἢ χάρακος, καὶ τὸν ἰσῶθεν τόπον διαμερίσαι συμμετρως, καὶ ποιῆσαι διεξόδους τὰς ἀρμοζούσας, καὶ τὸ δεῖξαι διαστήματα μεγίστου στρατοπέδου διὰ τοῦ μήκους καὶ ἐλαχίστης πάλιν διὰ συστολῆς, ὅτε καιρὸς τῆς ἐκάστου χρείας ἐστίν· ἐκλέγεσθαι δὲ καὶ τόπους ὅσοι μὴ εὐεπιθούλευτοὶ εἰσι τοῖς πολεμίοις, καὶ ὅσοι εὐαπάλλακτοι ἐν ταῖς ὑποστροφαῖς καὶ ταῖς ἀναζεύξεσιν.

ξ'. Προσέτι δὲ μηχανικῆς ἐστὶ τειχίσματα πόλεων ἢ ἄλλων φρουρίων πρὸς τὰς τῶν πολεμίων μηχανὰς ἀκαταγώνιστα κατασκευάσαι, καὶ ὑπὸ ὕδατων ἀν ἐπαγωγῆς ἀνάλωτα. Καὶ περὶ τὰ τεῖχη δὲ κατασκευὰς ποιῆσαι καὶ παρασκευάσαι ὄπλισιν· οἷον τὰ λεγόμενα μαγγανικά, καὶ τοξοβολίστρας, καὶ τὰ ἄλλα ὅλα ὄπλα ὅσα πρὸς τειχομαχίαν ἀντίκειται, καὶ ἑτέρας δὲ (74) πρὸς τειχομαχίας ἐπιτήδεια. Ταῦτα μὲν καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

ξα'. Τῆς δὲ ἀστρονομίας εἰσὶν, τοὺς καιροὺς τοῦ ἑνιαυτοῦ προλέγειν, ἐν οἷς χειμῶνων καὶ καυμάτων μεταβολαὶ γίνονται, ἢ ὑδάτων ὀμβρίων μεταφοραί, ἢ πνευμάτων ἐξαισίων κινήσεις, ἐξ ὧν στρατεύματα πολλάκις εἰς μεγίστους κινδύνους ἐνέπεσον. Καὶ περὶ τὰ μέρη δὲ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἀκριβῶς διαίρειν τοὺς καιροὺς πρὸς τὰς ὥρας τῶν ἐπιθέσεων καὶ πρὸς τὰς ἀναπαύσεις, ἐν αἷς ἀστοχοῦνται (75) πολλάκις ἀχρηστον τὴν δύναμιν τινες ἀπεργάζονται. Περὶ τε σεισμῶν καὶ τῶν ἄλλων σημείων τὰ μέλλοντα δηλοποιεῖν, ἢ καὶ πρὸς τὸ συμφέρον, τὰς ἐπιφανείας ἐντέχνως μεταρρυθμίζειν. Πάντα ταῦτα τῆς ἀστρολογίας εἰσὶν.

ξβ'. Τῆς δὲ ἱερατικῆς ἐστὶν τὸ, καλῶς τὰ θεῖα χρῆσθαι, καὶ ταῦτα ἐπιτελεῖν ἀδιαλείπτως τὰ στρατεύματα εὐσεβῶς τε καὶ θεαρέτως κατὰ τὸν παραδοθέντα θεσμὸν ἀνοθεῖν τοῖς εὐσεβοῦσι Χριστιανοῖς, διὰ τε ἱερολογίων, καὶ ἱεουργίων καὶ τῶν ἄλλων εὐχῶν καὶ δεήσεων πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτενῶς γινομένων, καὶ πρὸς τὴν πανάχραντον αὐτοῦ Μητέρα καὶ Θεοτόκον, καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ θεράποντας. Ἐξ ὧν ἰλεοῦται τὸ θεῖον, καὶ διὰ τὴν πίστιν τῆς σωτηρίας αἱ ψυχὰι τῶν στρατιωτῶν εὐρωστώτεραι πρὸς τοὺς κινδύνους παρσκευάζονται.

ξγ'. Τῆς δὲ ἰατρικῆς ἐστὶ, περὶ τὰ ἔλκη τὰ ἐκ τῶν τραυμάτων γινόμενα, καὶ περὶ τὰς πληγὰς ὅσαι ἀπὸ λίθων ἢ ἀπὸ βελῶν ἢ ἄλλου τινὸς ὄπλου γίνονται, τούτων πάντων φάρμακα ἔχειν θεραπευτικῆν, καὶ ἐπιστήμην ἰατρικῆν. Ἄλλ' ὅσα νοσήματα κοινὰ συμβαίνειν εἰσὶν διαψύχει (76), καὶ καύματα, καὶ πόνους, καὶ ὑδάτων μεταβολὰς, καὶ τόπων θέσεις,

mentum habent, quemadmodum singula flant, qualem armaturam adversus hostem fabricare, quemadmodum acies moveri debeant, quo loco, temporeque utendum. Atque hæc de aciebus instruendis.

59. Architecturæ est castrorum formas describere, quemadmodum fossa, aut vallo obsepienda sunt; interiora loca apte, distributæque sejungere, exitus aperire, maximi exercitus intervalla, minimi autem angustias tenere, ubi utrorumvis aliquis usus fuerit, loca eligere, quæ hostium insidiis minime appetantur, quæque in reversionibus, disjunctionibusque idonea esse possunt.

60. Hujus artis præterea sunt, muros civitatum, aut munitionum ab hostium machinationibus integros servare, aut aquarum inundationes ab illis repellere, arma ad muros defendendos parare, ut manganica, toxobolistras, et reliqua hujus generis, quæcunque vel ad muros defendendos, vel oppugnandos spectare solent, atque hæc de architectura.

61. Astronomiæ est tempestivitates anni prædicere, in quibus frigorum, et calorum commutationes sunt, aut imbrum, et aquarum pluviarum proluvia, vel ventorum ingentium flatus, e quibus magni exercitus in summa sæpe discrimina venerunt; diel noctisque partes ita commodè dividere, ut requietis ac incursionis tempora facillime cognoscantur, quibus non observatis, universæ copiarum summæ sæpe in rebus aggrediendis irritæ atque inanes fuerunt; terræ motus, reliquorumque signorum, et portentorum eventus præmonstrare, illaque ad nostros milites animandos transferre. Sed de astrologia satis.

62. Sacrarum rerum scientiæ est, bene divinis uti, et his incessanter operari exercitu pie, et ita ut Deo placeant, juxta legem piis Christianis superius traditam, per sacros sermones, et sacrificia, et alias orationes, et preces ad Deum assidue, et ad ejus intemeratam Matrem, et Deiparam, et sanctos ejus famulos, factas, quibus propitiatur Deus; et per fidem salutis animæ militum firmiores ad pericula subeunda parantur.

63. Medicina, ulcera, quæ ex vulneribus orta sunt, vel plagas, quæ lapidibus, aut telis, aut aliis hujusmodi rebus infliguntur, sanat, et pharmaca iis parata habet. Ægritudines, quæ ex calore, aut frigore, labore, aquarum mutatione, locorum situ, aeris temperie, corporis curandi negligentia, alimentorum improbitate, novarum frugum, et fru-

NOTÆ.

(74) Καὶ ἑτέρας δέ. Scribe, καὶ ἑτέρα δέ.

(75) Ἀστοχοῦνται. Scribe, ἀστοχοῦντας.

(76) Διαψύχει. Scribe, διὰ ψύχη.

civium cæterorumque hujus generis insalubritate A
oriuntur, arte sua pellit.

64. Ad artem rationis subducendæ præterea pertinent, sumptus militum, summa spoliatorum, pecuniarum accumulatio, et quemadmodum iterum in armorum machinationumque apparatus, et in alios militiæ usus consumantur: horum omnium dijudicatio ratioque ad artem hanc spectat.

65. Ad apparatus igitur, salutemque exercitus constituendam hæ artes, atque iis artibus instructi homines pernecessarii sunt. In armorum ratione elaborant, qui armorum conficiendorum periti sunt.

66. In ratione subducenda, litterarum et sum- B
marum faciendarum periti homines; in acierum instruendarum ratione tu, imperator, atque alii qui sub te præfecti constituti sunt.

67. In architectonica, qui architecti et mechani-
ci sunt, et longo tempore in usu harum rerum versati sunt. In astrorum ratione, qui cœlestia corpora scrutati sunt, quique in astrorum ortu atque obitu, conversionibus planetarum, operam suam collocant, qui Ptolemæum diligenter cognoscunt, et Chaldaicas quasdam observationes, Arati Φαινόμενα, Joannis Lydi diurnam menstruamque observationem tenent. Genethliologias autem, quæ iis in libris sparsæ sunt, et ab Ecclesia Dei rejiciuntur, nos nostro quoque regno ex- C
pellimus. Et hæc sunt de astronomiæ.

68. Juxta sacrorum autem scientiam, sacerdotes puri et graves vita et moribus, et sanctificati sacrificiis, et ipsi proprii muneris finem Deo offerent; sicuti et nos, quæ paulo superius diximus, recapitulantes imperatoriæ hujus nostræ præfecturæ finem, omnium bonorum datori Deo consecramus.

69. Leges igitur imperatoriæ ac militares, a nostro regno tibi, militibusque, qui sub imperio tuo sunt, hæ præscriptæ sint, quæ abs te assidue custodiantur, et ad eas servandas omni studio ac labore enitaris; magna enim et præclara hinc adjumenta reportabis. Quando enim consilia factaque imperatoria ad aciem tuam firmandam excogi-

καὶ ἀέρων κράσεις, καὶ σωμάτων ἀθεραπεισίαν, καὶ τροφῶν ἀταξίαν, ὅλον καρπῶν νέων, καὶ τῶν ὁμοίων, τούτων πάντων ἡ ἱατρικὴ ἐστὶ θεραπει-
τικὴ.

ξδ'. Προσέτι τῆς λογιστικῆς εἰσι διοικήσεως, καὶ τὰ ἀναλώματα τῶν στρατιωτῶν, καὶ ὅσα ἀπὸ λαφύρων συναθροίζονται, ἢ ἄλλοθεν συνάγματα χρημάτων, καὶ πάλιν ποῦ ἀναλίσκονται, εἰς τε ὄπλων καὶ μηχανημάτων κατασκευάς, καὶ εἰς ἑτέρας χρείας, ὡς εἰκός, ἐκάστης ἐκστρατείας, τούτων πάντων μὴ εὐκρίνεια καὶ οἱ λόγοι τῆς λογιστικῆς εἰσι μεθόδου.

ξε'. Τέχνη μὲν οὖν τοσαῦτα: πρὸς τε κατασκευὴν καὶ σωτηρίαν στρατεύματος, καὶ τεχνίται δὲ τούτων οἱ ἐπιστημόνων αὐτὰς μεταχειριζόμενοι.

ξζ'. Τὴν μὲν οὖν ὀπλιτικὴν οἱ περὶ τὴν τῶν ὄπλων ἐργασίαν ποιοῦσι τεχνίται, τὴν δὲ λογιστικὴν γραμμάτων καὶ ψήφων ἔμπειροι ἄνδρες, τὴν δὲ τακτικὴν σύ-τε αὐτὸς, ὡ στρατηγὴς, καὶ ὅσοι ὑπὸ σὲ τεταγμένοι ἄρχοντες.

ξζ'. Τὴν δὲ ἀρχιτεκτονικὴν οἱ τέκτονες καὶ μηχανικοὶ, καὶ ἐκ πολλοῦ πρὸς τὴν τοιαύτην γυμνασίαν ἔμπειροι. Τὴν δὲ ἀστρονομίαν οἱ περὶ τὰ μετέωρα στοχάζονται, σοφία τε καὶ ἐπιστήμη τῆς τῶν ἀστέρων ψηφοφορίας διαφέρονται, περὶ τε τὸν Πτολεμαίου κανόνα, καὶ περὶ τὴν αὐτοῦ λεγομένην *Τετραβιβλιον*, καὶ περὶ ἑτέρα τινὰ τῶν Χαλδαϊκῶν παρασημειώσεων (77). Προσέτι δὲ καὶ τὴν τοῦ Ἀράτου (78) περὶ τῶν φαινομένων διαγόρευσιν. . . Ἰωάννου τοῦ Λυδοῦ καθημερινὴν τε καὶ μηνιαίαν παρατήρησιν. Τὰ δὲ τῆς γενεθλιαλογίας ὅσα ἐν τοῖς εἰρημένοις παρέσπαρται, ὡς ἀπόδηλα τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἡ ἡμετέρα ἀποτρέπεται βασιλεία· καὶ ταῦτα μὲν τῆς ἀστρονομίας.

ξη'. Τὴν δὲ ἱερατικὴν, ἱερεῖς καθαρὸν, σεμνὸν τὸν βίον καὶ τρόπον, καὶ καθηγιασμένοι τελεουργήσουσιν καὶ αὐτοὶ τὸ τέλος τῆς οἰκείας ἐνεργείας τῷ Θεῷ ἀναστήσουσιν, ὡσπερὶ καὶ ἡμεῖς τὰ πρόηγ ἡμῖν εἰρημένα ἀνακεφαλαιωσάμενοι τὸ τέλος τῆς στρατηγικῆς ἡμῶν ταύτης ἀφηγήσεως τῷ πάντων ἀγαθῶν δοτῆρι Θεῷ ἀνατίθεμεν.

ξθ'. Νόμοι μὲν οὖν στρατηγικοὶ καὶ τύποι τοσοῦτοι παρὰ τῆς ἡμετέρας βασιλείας σοὶ τε αὐτῷ, καὶ τῷ ὑπὸ σὲ στρατεύματι τε καὶ πολιτεύματι διὰ πείρας ἐγγεγυμνασμένοι ἐστῶσάν τε καὶ φυλαττέσθωσαν, ὡ στρατηγὴς, καὶ χρῆ σε τοῖς ἐνταῦθα ἐγγεγραμμένοις μετὰ προσοχῆς τε καὶ νήψεως κλείστης ἐμμελεῖσθαι. Μεγάλα γὰρ κερδήσεις ἐκ τοῦ

NOTÆ.

(77) *Παρασημειώσεων*. Scribebatur, παρασημειώσεων.

(78) *Τοῦ Ἀράτου*. Scribebatur, τοῦ Ἀράτου. Porro Checi codex hic citat etiam Joannis Lydi *Diurnam menstruamque observationem*. Intelligit vero eo nomine Nigidii Figuli, *De tomistrum per singulos menses, et dies significatione* librum, quem Lydus hic e Latina lingua in Græcam transtulit. Exstat ipsum opus in bibliotheca Palatina, ubi nos ante quinquennium, cum illic ageremus inter peregrinandum, descripsimus, et edendum dedimus Jano

Rutgersio, præstantissimi ingenii, et multarum litterarum juveni. Meminit hujus Lydi Suidas: Ἰωάννης Φιλάδελφος Λυδός. Οὗτος ἔγραψε περὶ μηνῶν βιβλίον α', καὶ περὶ διοσημιῶν ἕτερον, καὶ ἄλλων βιβλίων ὑποθέσεων μαθηματικῶν. Προσομιλεῖ δὲ ταῦτα Γαβριήλ τινὲς ὑπάρχῳ. Vixit autem circa Justiniani tempora, uti nos decet Theophylactus Simocatta, lib. vii, cap. 16: Τινὸς δὲ σημαντικῶν ἢ τούτων ἐνδημία καθέστηκεν, εἰπεῖν ἐθάρρῃσεν ὁ Λυδός τῶν ἄλλων λαν νεώτερος· καθεστῶς, ὅς κατὰ τοὺς χρόνους ἐγνωρίζετο Ἰουστινιανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος.

βιβλίου τούτου, καὶ λίαν ὠφέλιμα· ὅταν γὰρ ἐν αὐ- A
τῷ ἀκριβῶς στρατηγήματά τε καὶ διατάγματα
ὁπὲρ σοῦ κατανοήσεις, τότε ἄρα καὶ εἴποτα τοῖς αὐτοῖς οἱ πολέμιοι χρήσονται, βραδίως τὰ ἐναντία
τούτων κατὰ ἐκείνων ἐπινοήσεις.

ο'. Ταῦτα γὰρ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐκ τε τῆς τῶν
πόλεων (79) πείρας, ὡς εἴρηται, καὶ ἐκ τῶν εἰρη-
μένων παρὰ τῶν ἀρχαίων, εἰς κοινήν ὠφέλειαν
προτεθείκαμεν, οὔτε κάλλους λέξεως φροντίσαντες,
ὡς ἐν ἀρχῇ που ἡμῖν εἴρηται τοῦ συντάγματος, οὔτε
τῆς ἄλλης ἔμπεριέργου συντάξεως, ἀλλ' ἢ μόνον
δὲ ἀπλαῖς καὶ κοιναῖς χρῆσάμενοι ταῖς λέξεσι, καὶ
ὁποῖαις μᾶλλον ἢ στρατιωτικῇ συνήθεια χρῆσθαι
εἴωθεν.

σα'. Ὅσα δὲ κεφάλαια ἕτερα τὰ, ὡς εἰκός, ἀπάντων
τὰ ἐν ἐκάστῳ πολέμου καιρῷ ἢ τινος ἐκείνου
παρασκευῆς καὶ μάλιστα ἐν τῷ νῦν ἡμῖν ἐνοχλοῦντι B
Σαρακηνῶν ἔθνει, δι' ὅπερ, ὡς εἴρηται που ἡμῖν,
καὶ τὸ παρὸν συντάσσεται βιβλίον. Εἰ καὶ μὴ πάντα
συλλαβεῖν ἐδυνήθημεν, ἀλλ' ἐκ τε τῶν γεγραμμένων,
ἐκ τε τῆς προλαβούσης πείρας, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς
τῶν πραγμάτων φύσεως στοχάζεσθαι σε δεόν, καὶ
ὡς δυνατὸν ἀρμόζεσθαι τοῖς ἀναφουρμένοις· οὐ γὰρ
οἴμαι δυνατὸν, οὔτε ἡμᾶς οὔτε τινὰ ἕτερον ἅπαντα
γράφειν, ἢ πρὸς ἅπαντα τὰ μέλλοντα ἀναφύεσθαι,
ὥστε παραφυλάττεσθαι ἀπάντων ἀπειρῶν ὄντων τῷ
μέτρῳ τῶν ἐμπειουσῶν ἐκάστοτε διαφόρων περι-
στάσεων.

οβ'. Οὔτε γὰρ ὡσαύτως αἰεὶ οὔτε ὁμοίως ὑπὸ τῶν
ἐναντίων τὰ ἐκείνων ἐγχειροῦνται στρατηγήματα.
Διὸ οὐδὲ δύναται τις τεκμηρασθαι τὰ μέλλοντα C
ἀναγκαῖα πρὸς χρῆσιν ἐκάστοτε. Ἄλλ' οὐδὲ μίαν
γνώμην στρατηγοῦνται, ἀλλὰ ποικίλης οὔσης τῆς
παρὰ τῶν ἐναντίων ἐγχειρήσεως (80), καὶ διάφοροι
οἱ τρόποι τῶν ἀντεγχειρήσεων ὀφείλουσι γίνεσθαι·
πανοῦργος γὰρ καὶ ἀκατέληπτος ἢ ἀνθρωπεία φύσις
ὑπάρχουσα, πολλὰ καὶ βουλευσεται καὶ ἐγχειρεῖν
παρ' ἐλπίδας δύναται.

ογ'. Ὅθεν καὶ ἀρμοδίως καὶ καταχρέως δεῖν αἰεὶ
σε, ὡ στρατηγὲ, τῇ πρὸς Θεὸν δεήσει σχολάζειν καὶ
τὰς αὐτοῦ ἐντολάς φυλάττειν· ἵνα δι' αὐτοῦ δύνασαι
καὶ κατ' ἐχθρῶν (81) πίττεσθαι, καὶ αὐτὸς ἀδλαθῆς
ἅμα τοῖς ὑπὸ σὲ περισώζεσθαι καὶ τὴν ἐν Χριστῷ
τῷ ἀληθινῷ Θεῷ καὶ βασιλεῖ τοῦ παντὸς αἰώνιῳ,
σωτηρίαν καὶ νίκην ἀνωθεν ὑποδέχεσθαι, ᾧ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

NOTÆ.

(79) Τῶν πόλεων. Scribe, τῶν πολέμων.

(80) Ἐγχειρήσεως. Scribatur, ἐγχειρήτως.

(81) Τῶν ἐχθρῶν. Scribatur, τῷ ἐχθρῶν.

taveris, si illis iisdem hostes utantur, facile horum
peritus contraria usurpare potes.

70. Hæc autem pro ratione ingenii nostri partim
usu bellico, partim ex scriptoribus antiquis colle-
cta, ad communem utilitatem hunc in librum con-
tulimus, neque curiosam aliquam verborum inani-
tatem conquirentes, sed verbis tantum communi-
bus planisque usi, militarem dicendi formam po-
tissimum secuti sumus.

71. Quæcunque autem alia, vel ad tempus belli
gerendi, vel alterius alicujus apparatus adversum
ullas nationes, et Saracenos potissimum, quorum
gratia hic liber a me, ut ante dixi, conscriptus est,
suscepti caput pertinent, ea, quanquam hoc libro
contenta non sunt, in iis tamen, si quis se exer-
ceat, usu aliquo belli, et naturæ rerum perscruta-
tione facile ea quæ desiderantur colligere com-
prehendereque poterit. Neque enim fieri potest, ut
ego aut quisquam alius, quantocunque ingenio
eruditioneque sit, omnia complectatur, quæcunque
industria ac solertia humana excogitantur, aut
viam doceas, qua hæc caveantur, quæ infinita at-
que immensa genere rebusque circumstantibus
sunt.

72. Neque enim similiter, eodemque modo ho-
stium consilia, factaque imperatoria ab illis susci-
piuntur; itaque ne hæc quidem, quæ ad usum
semper necessaria sunt, indicare quis potest; sed
cum neque una mente omnes imperatores sunt,
sed magnæ varietates rerum ab hostibus suscepta-
rum sunt, diversæ etiam rerum aggressiones ad
eos molientæ sunt. Astuta enim et solers humana
natura cum sit, multa excogitare, multa moliri nec
opinata potest.

73. Unde par est tæ, imperator, supplicii mente
semper Deo preces adhibere, et in omnibus au-
ctori salutis, pro iis quæ maxime salutaria sunt
supplicare.

τῷ ἀληθινῷ Θεῷ καὶ βασιλεῖ τοῦ παντὸς αἰώνιῳ,
σωτηρίαν καὶ νίκην ἀνωθεν ὑποδέχεσθαι, ᾧ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

AD LEONIS AUGUSTI TACTICA

APPENDIX.

Sequentia capita præmittuntur Programmati academico Turicensi anni 1854. « Duplicis sunt generis, inquit Editor: aut ad veterum Græcorum Macedonumque, aut ad recentiorum Byzantinorum rem militarem spectant. Et illa quidem (capp. 30, 34, 41 et 42, 53 et 54), quamvis plane novi non multum sane præbeant, haud inutiliter tamen cum Asclepiodoti, Æliani et Byzantini Anonymi relationibus comparentur. Hæc vero (capp. 35, 38, 39, 43, 50) æque breviter ac dilucide prima Byzantinæ militiæ fundamenta comprehendunt, quæ in Mauricii, Constantini et editis Leonis Tacticis sparsim nec sine difficultate leguntur. » Monet præterea Editor, se codicis scripturæ semper adhæsisse et nihil novavisse, sed vel talia reliquisse qualia sunt *δαπνότατοι, κριθάντες, δεφένωρες*; quis vero et cujus sit codex quo usus est, omnino tacet. Interpretationem Latinam addidimus.

CAP. XXXII. — *Ordinationes peditum apud eosdem* [Græcos]. Α ΚΕΦΑΛ. ΛΒ'. — *Παρατάξεις πεζῶν κατ' αὐτούς.*

Peditum unaquæque legio quatuor armatorum et scutatorum millibus et nonaginta sex constabat; sexdecim in legione ordines; porro ordo quisque ducentorum et quinquaginta sex virorum. Quem vero perfectum vocabant exercitum, quatuor legionibus constabat: dividebatur autem in dextram et sinistram partem, medium quoque dextrum et medium sinistrum: unde sexdecim millia et trecenti octoginta quatuor viri. Apud antiquos porro utilis erat ille numerus, siquidem in duas æquales partes fuerit divisus, neque ideo alterutra pars unquam in unitatem desierit. Ad dimidium autem scutatorum erant semper in hujusmodi exercitu leviter armati, octo millia scilicet et centum nonaginta duo: qui separatim semper poyebantur, id est, vel parum ante scutatores, ad persequendos hostes in fugam forte conversos, vel ex utroque latere, vel etiam pone, quemadmodum requirebat necessitas. Totus itaque exercitus erat viginti quatuor millium et quingentorum septuaginta sex. Alio quoque modo exercitum disponebant. Sexdecim namque millia et trecentos octoginta quatuor, quos, ut diximus, perfectum exercitum vocabant, in duas partes æqualiter dividebant, utrinque scilicet ponentes octo millia et centum nonaginta duo, et cornu dextrum dicentes et cornu lævum, et dextram frontem partem cornu dextri anteriorem, caudamque dextram partem posteriorem; cornu quoque lævi partes singulas pari ratione denominabant. Spatium vero illud quo inter se cornua distabant, ubi stabat dux, os et umbilicum exercitus dicebant. Separatim etiam leviter armatos octo millia et centum nonaginta duo in illa ordinatione eodem quo jam diximus modo ponebant. Intervallum in-

των πεζικῶν ταγμάτων ἕκαστον ἐξ ἀνδρῶν ἦν τετρακισχιλίων ἐννενηκονταεξ συνιστάμενον, ὀπλιτῶν ἀπάντων καὶ ἀσπιδοφόρων· εἶχε δὲ ὀρδίνους τὸ τάγμα δεκαεξ· ὁ δὲ ὀρδίνος ἐξ ἀνδρῶν ἦν διακοσίων πεντηκονταεξ. Ἡ τοίνυν τελεία παρ' αὐτῶν καλουμένη παράταξις ἐκ ταγμάτων τεσσάρων ἦν συνισταμένη· διήρητο δὲ εἰς δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν, μέσον δεξιὸν καὶ μέσον ἀριστερὸν, ὡς εἶναι λοιπὸν τὴν παράταξιν ταύτην ἐξ ἀνδρῶν ἑκατάδεκα χιλιάδων καὶ τριακοσίων ὀγδοήκοντα τεσσάρων. Χρήσιμος δὲ ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐν ταῖς παρατάξεσι παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἦν, ἅτε δὴ τοῦτου εἰς δύο ἴσα διαιρουμένου ἡμιδέποτε εἰς μονάδα καταλήγον θάτερον ἔχοντος μέρος. Εἶχε δὲ καὶ ψιλούς ἢ παράταξις ἦδε τοὺς ἡμίσεις ἀεὶ τῶν ἀσπιδοφόρων ὀκτακισχιλίου ἑκατὸν ἐννενηκοντα δύο δηλαδὴ· παρέταττον δὲ τοῦτους καθ' ἑαυτοὺς ἀεὶ καὶ ἰδίᾳ, ἢ μικρὸν τῶν ἀσπιδοφόρων ἔμπροσθεν πρὸς τὸ διώκειν τραπέντας ἴσως τοὺς πολεμίους· ἢ καὶ ἐκατέρωθεν τούτων ἢ ὀπισθεν, ὡς ἀπαιτεῖν εἶχεν ἡ χρεία. Συνεποσούτο τοίνυν ἢ παράταξις ἅπασα εἰς εἴκοσι τέσσαρας χιλιάδας καὶ ἑξακοσίους ἑβδομηκονταεξ. Παρέταττον δὲ καὶ τρόπον ἕτερον. Τοὺς μὲν εἰρημένους ἑξακισχιλίου πρὸς τοὺς ἑκατὸν καὶ τριακοσίους ὀγδοήκοντα τέσσαρας, οὗς δὴ καὶ τελείαν παράταξιν, ὡς εἴρημεν, οἱ παλαιὸι κατωνόμαζον ἢ, εἰς δύο ἴσα διήρουν, ἀπὸ ὀκτακισχιλίων δηλαδὴ καὶ ἑκατὸν ἐννενηκονταεξ ἀνδρῶν, καὶ τὸ μὲν δεξιὸν ἐκάλουν κέρασ, τὸ δὲ ἀριστερὸν, δεξιὰν δὲ κεφαλὴν τὸ ἄνω μέρος τοῦ δεξιοῦ κέρατος, οὐρὰν δὲ ὠσαύτως δεξιὰν τὸ κάτω τοῦτου· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἐκαλοῦντο μέρη. Τὸ δὲ μεταξὺ τῶν δύο τῶνδε κέρατων διάστημα, ἐνθα καὶ ὁ στρατηγὸς ἴστατο, στόμα καὶ ὀμφαλὸν ἢ τῆς παρατάξεως ἔλεγον. Τοὺς ἢ μόνον

VARIÆ LECTIONES.

¹ Inserit B καί. ² τοῖς (sed ita, ut non differat a τοῦ;) B. ³ κατωνόμαζον B. ⁴ ὀμφαλον B.

καὶ ριβ' φιλούς ἰδίᾳ κἀνταῦθα καὶ καθ' αὐτούς ἔταττον, ὡς φθάσαντες ἔφημεν. Διάστημα δὲ κατὰ πλάγιον ἔν τοισδε τοῖς τάγμασι πρὸς ἄλληλα οὐ πλέον ἦν ὀργυῶν ὀκτώ.
ΚΕΦΑΛ. ΔΓ'. — Παρατάξεις ἰππέων κατ' αὐτούς.

Οἱ δὲ ἰππεῖς σπανίως μὲν καθ' αὐτούς ἐπολέμουν· ὀλίγον γὰρ ἦν παρ' Ἑλλήσι τὸ ἰππικόν· ὅτε δ' οὖν πρὸς ἵππομαχίαν καθίσταντο, τοὺς μὲν καταφράκτους ὁμοῦ σὺν τοῖς δορυφόροις εἰς δύο διήρουν τάγματα, μέσον δεξιὸν καὶ μέσον ἀριστερὸν, τοὺς δ' ἑλαφροὺς καλουμένους ἀκοντιστάς θηλαδῆ καὶ τοξότας εἰς δύο ἕτερα ἑδεξιὸν καὶ ἀριστερόν, προέσαν δὲ μικρὸν τῶν καταφράκτων ἔμπροσθεν, ὡς ἀπὸ ὀργυῶν ὀκτὼ μάλιστα. Τὸ μέντοι πάχος τῶν ταγμάτων οὐ πλέον ἦν ὀρβίνων τεσσάρων, δύο μὲν ἐκ τῶν καταφράκτων τῶν εἰς προμάχους τελούντων, δύο δ' αὐθῆ τῶν ἑλαφρῶν καλουμένων· οὗτοι δὲ καὶ οὐραγοῦντες ἦσαν. Διάστημα δὲ κατὰ πλάγιον ἔν τοις ἰππικοῖς τοισδε τάγμασι πρὸς ἄλληλα ὀργυῶν ἦν εἰκοσι μάλιστα. Κατὰ μέντοι τὸ τῶν ὀρβίνων μῆκος· δύο μὲν ἐν τοῖς καταφράκτοις τὸν τῆς ὀργυῆς ἐπαίχον τόπον, ἐν δὲ τοῖς ἑλαφροῖς λεγομένοις ὀργυῆς ἐπαίχον ἕκαστος τόπον.

ΚΕΦΑΛ. ΔΔ'. — Παρατάξεις στρατοῦ συμμικτοῦ κατ' αὐτούς.

Συμμικτοῦ δὲ στρατοῦ συνεστῶτος ἐκ πεζῶν θηλαδῆ καὶ ἰππέων, τοὺς μὲν πεζοὺς καθ' ἕνα δῆπου τῶν εἰρημένων παρέταττον τρόπον, τοὺς δ' ἰππεῖς ἢ τῆς περὶ κτῆς παρατάξεως ἔμπροσθεν, ἢ καὶ ταύτης ἔμπροσθεν, ὡς ὁ καιρὸς ἐκάλεε δηλονότι καὶ ἡ χρεία κατήπειγεν, ἢ καὶ περὶ αὐτὰ τὰ τῆς παρατάξεως ἀκρότατα τοῦτους ἔταττον, ὡς ἂν βραδίως μὲν τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπελάσεις οὕτω, βραδίως δὲ καὶ τὰς ὑποχωρήσεις ποιοῖντο, κωνήσαντές τε ἤδη καὶ μὴ οἶοί τε ὄντες τὸν πόλεμον διαφέρειν ἀλύπως ἂν καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ περὶ τὴν οὐραγίαν διασθεσίην.
Ὡσπερ δὲ ἄρα τὴν εἰρημένην τελείαν περὶ κτῆς παρατάξιν εἰς ἑκατάδεκα χιλιάδας πρὸς τοῖς τριακοσίοις ὀδοήκοντά τε καὶ τέσσαρσιν ὀπίστας ἔφημεν συμποσοῦσθαι, τοὺς δὲ γὰρ φιλοὺς εἰς τὸ ἡμισυ τούτων, εἰς ἡ ἑκατάδε καὶ ρ' ἔννενηκονταδύο, οὕτω δὲ καὶ τοὺς ἰππεῖς εἰς τὸ ἡμισυ τῶν φιλῶν περιούτων, εἰς βίς δηλονότι, ὡς συμποσοῦσθαι λοιπὸν τὴν σύμμικτον ταύτην παρατάξιν εἰς χιλιάδας κη' καὶ χοβ'. Καὶ οὕτω μὲν, ὡς ἔφη, οἱ τε Μακεδόνες καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἄπαν ὀπλιζόντο τε καὶ παρετάττοντο· περὶ δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ Ῥωμαϊκῶν ὀπλισμῶν τε καὶ παρατάξεων μετ' ὀλίγα λεκτέον λοιπόν.

ΚΕΦΑΛ. ΔΕ'. — Πῶς κατὰ Ῥωμαίους οἱ τε τοῦ στρατοῦ ἡγεμόνες καὶ τὰ ὑπ' αὐτοὺς ὀνομαζόμενα τάγματα.

Πρῶτος μὲν δὴ τῶν ἡγεμόνων ἀπάντων ὁ στρατηγός ἐστιν· εἶτα οἱ τουρμάρχει οἱ καὶ μεράρχει λεγόμενοι, μεθ' οὗς οἱ δρουγγάριοι, εἶτα οἱ κόμητες,

A super quo in transversum separabantur legiones non erat amplius quam ulnis octo.

CAP. XXXIII. — Ordinationes equitum apud eosdem.

Raro equites separatim dimicabant; modicus enim erat apud Grecos equitatus; quoties autem ad equestrem pugnam deveniebant, cataphractus cum doryphoris simul in duas legiones dividebant, in medium scilicet dextrum et medium laevum; quos autem celeres vocabant, id est, jaculatores et sagittarios, in duas pariter legiones, dextram videlicet et laevam, quas ante cataphractus ad ulnas octo sistebant ut maxime. Legionum profunditas quatuor tantum ordinum erat, duorum videlicet ex cataphractis tanquam antesignanis et duorum ex celeribus qui extremum agmen ducebant. Intervallum autem inter illas equestres legiones viginti ulnarum erat. Quod vero ad ordinum longitudinem attinet, unius ulnae spatium hinc cataphractae, celeres singuli occupabant.

CAP. XXXIV. — Mixti exercitus apud eosdem ordinationes.

Exercitus mixti pedites aliquo ex praedictis modis, equites vero aut ante aut pone peditatum, ut postulabat tempus aut urgebat necessitas, disponebant, vel etiam ad extremum quodque latus, quo facilius in hostes erumperent, faciliusque se reciperent, atque ad caudam incolumes, pressi nec impetum hostium ferentes, reverterentur. Sicut peditum perfectus exercitus constabat, sicuti jam diximus, sexdecim armatorum millibus et trecentis octoginta quatuor cum leviter armatis ad dimidium octo scilicet millibus et centum nonaginta duobus, ita equitibus ad dimidium leviter armatorum, quatuor scilicet millibus et nonaginta sex; unde mixtus exercitus octo et viginti millibus et sexcentis septuaginta duobus. — Tali modo, ut diximus, Macedones et universi Graeci armabantur et exercitus instruebant; nunc autem paucis dicendum de armatura et ordinationibus nostris et Romano-

rum. καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἄπαν ὀπλιζόντο τε καὶ παρετάττοντο· περὶ δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ Ῥωμαϊκῶν ὀπλισμῶν τε καὶ παρατάξεων μετ' ὀλίγα λεκτέον λοιπόν.

D CAP. XXXV. — Ducum et agminum quae sub ipsis erant apud Romanos denominationes.

Ducum omnium primus est strategus, post turmarchae, qui etiam morarchae, post quos drungarii, deinde comites, post autem centarchae (illi

VARIÆ LECTIONES.

ἢ βίς (sic) B. ὁ καταπλάγιον B. ἑτερο (sic) B. ὁ καταπλάγιον B. ὁ ἐπαίχον ἕκαστος (sic) tantum B. ἢ συμμικτοῦ B. ἢ εἰρημένον (sed o incorr. script.) B. ἢ βραδίως; (a super w scriptum et ω linea suberecta transversum) B. ἢ βραδίας (sed a in w corr.) δὲ μὲν (sed utriusque linea transversum) δὲ B. ἢ διασθεσίην B. ἢ In τέσσαρσιν (sic) σὺν linea subducta notatum. ἢ β B. ἢ χ' ο' ἢ B. ἢ στρατηγός ἐστιν B.

vero centuriones dicebantur), postea quoque lochagi, decarchæ et pentarchæ et præterea qui tetrarchæ vocabantur. Legioni unicuique deserviunt bandophori, mandatores, dæpotatæ, cribantes et qui ad iudicium dicuntur; præterea quoque mensores seu mensuratores, medici etiam et buccinatores. Strategus porro exercitui universo præest, qui omne imperium a Nostra Majestate accepit traditum, omnibusque ideo ducibus præstat. Turmarchæ tres sub se drungos habent; drungarius vero drungo uni præest; drungus autem est collectio virorum usque ad tria millia; namque trium millium collectio non est jam drungus, sed neque minus quam mille; ita ut tribus minimum millibus præsit tormarcha et ad summum novem millibus; drungarius vero pariter mille minimum viris et ad summum tribus millibus. Comes unius bandi dux: apud veteres quidem bandus proprie et specialiter dicebatur flammulus, improprie vero agmen ducentorum virorum usque ad quadringentos, quoniam ducentorum et amplius virorum agmen dignum visum est quod proprium haberet ducem et bandum efficeret; comes itaque duobus minimum centarchis præerat. Nunc autem inter pedites bandus est agmen ducentorum et amplius usque ad quadringentos ad summum; inter equites vero, quinquaginta virorum minimum, sed procedere potest usque ad trecentos et quinquaginta aut ad summum quadringentos, quod idem fere est ac quod nunc allagium dicitur: hodie enim allagium dicitur agmen virorum quinquaginta, quod in suo genere ad centum quinquaginta pervenit; quæ vero in nostro imperio allagia dicuntur ad trecentos viginti aut etiam quinquaginta, et ad summum quadringentos, sicut etiam nunc apud Thracios sunt virorum trecentorum et viginti, et apud Charsianos trecentorum et quinquaginta; apud Occidentales autem quædam sunt quadringentorum. Centarcha seu centurio dicitur qui centum viris præest, sicut et pentecontarcha qui quinquaginta. Lochagus, iis qui secundum agminis profunditatem seu densitatem stant: quæ profunditas sexdecim aut summum est virorum; proprie enim lochus dicitur series virorum sexdecim, improprie autem usque ad triginta duo dicitur etiam lochus: lochagus autem vocatur protostates et promachus. Decarcha vero dicitur non quidem qui decem præsit, sed qui primus est inter decem; ubi enim sunt decem, unus novem cæteris præest; sicut et pentarcha non quinque præest, sed est primus inter quinque, et pariter tetrarcha: non lochagus autem solum dicitur protostates et promachus, sed et aliquando fit ut decarcha etiam eo nomine vocetur; quando

Α μεθ' οὓς ¹⁹ οἱ κένταρχοι (καλοῦνται δὲ οὗτοι καὶ ἑκατόνταρχοι): μετὰ τούτους λοχαγοὶ καὶ δέκαρχοι καὶ πένταρχοι, ἐστὶ γὰρ μὴ πρὸς τούτοις οἱ τέταρτοι καλούμενοι. Ἰππῆται δὲ καθ' ἕκαστον τάγμα εἴτε βανδοφόροι καὶ οἱ μανδάτωρες, θαιπότατοι τε καὶ χρίθαντες καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ τούλου καλούμενοι· καὶ πρὸς τούτοις οἱ λεγόμενοι μίνωρες ἢ μίνωυράτωρες, ἱατροὶ τε καὶ βυκινάτωρες. Στρατηγὸς μὲν οὖν ἐστὶν ὁ τοῦ στρατοῦ παντὸς ἀφηγούμενος καὶ τὴν πᾶσαν ἀρχὴν παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν ἐπιτετραμμένος καὶ τῶν ἡγεμόνων διὰ τοῦτο πάντων ἐξουσιάζων· τουρμάρχης δὲ ὁ τρεῖς ²¹ δροῦγγους ὑφ' ἑαυτῶν ἔχων· δροῦγγάριος δὲ ὁ δροῦγγου ἀρχων ἐνός· εἴη δ' ἂν δροῦγγος ²² τὸ μέχρι τῶν τρισχιλίων ἀνδρῶν σύστημα, οὔτε δὲ τῶν τρισχιλίων ἐπέκεινα εἴη ἂν δροῦγγος, οὔτε μὴ τῶν χιλίων ἑλαττον, ὥστε εἴη ἂν ὁ μὲν τουρμάρχης τρισχιλίων ἀνδρῶν ἀρχων τὸ ἑλαττον, τὸ δὲ πλείστον ἐννακισχιλίων, ὁ δὲ δροῦγγάριος ὡσαύτως τὸ μὲν ἑλαττον χιλίων, τρισχιλίων δὲ γὰρ καὶ ²³ τὸ πλείστον· κόμης δὲ ὁ βάνδου ἀρχων ἐνός. Εἴη δ' ἂν κατὰ τοὺς παλαιούς βάνδον κυρίως μὲν τὸ ἰδιωτικῶς καλούμενον φλάμισιον, καταχρηστικῶς δὲ τὸ τῶν διακοσίων καὶ μέχρι τῶν τετρακοσίων ἀνδρῶν συνεστὸς ²⁴ πλῆθος ἐλέγτο, ὡς ἀξιολόγος τοῦ τῶν διακοσίων καὶ ἐπέκεινα ²⁵ συστήματος ὄντος λοιπῶν, ὥστε καὶ ἀρχὴν τινα καθ' ἑαυτοῦ ὑπεμφαίνειν τοῦτο καὶ βάνδον ἀνίστασθαι ἴδιον, ὥστε ἦν ἂν ὁ κόμης δύο κεντάρχων ἀρχων τὸ ἑλαττον. Νῦν δὲ βάνδον ἐπὶ μὲν περὶ τῶν ταγμάτων τὸ τῶν διακοσίων ἀνδρῶν καὶ ἐπέκεινα ²⁶ σύστημα μέχρι τῶν τετρακοσίων τὸ πλείστον, ἐπιμέντοι γὰρ ²⁷ τῶν ἰπικίων τὸ τῶν πεντήκοντα μὲν τὸ ἐλάχιστον, προκόπτον ἢ μέχρι καὶ τριακοσίων πεντήκοντα ἢ τὸ πλείστον τετρακοσίων, ταῦτο ²⁸ πῶς ὅν τῆ νῦν ἀλλαγῆ ²⁹ καλουμένη· ἀλλάγιον γὰρ λέγεται μὲν ἀρίτως καὶ τὸ τῶν πεντήκοντα σύστημα, πρόβεισι δὲ τὸ μὲν ἰδιωτικὸν καὶ μέχρι τῶν ³⁰ πενήκοντα, τὰ δὲ γὰρ τῆς βασιλείας ἡμῶν καλούμενα ἀλλάγια καὶ μέχρι τῶν ³¹ καὶ τῶν ³² ἢ τότε πλείστον ὕ, ὅποια νῦν εἰσι τὸ μὲν τῶν θρακησίων ³³ τῶν ἢ γὰρ τῶν Χαρσιανῶν τριακοσίων ὕ, καὶ τῶν ἑσπερίων ταγμάτων αὐθις ἕνεια μέχρι καὶ τεσσαρακοσίων ἀνδρῶν τὴν σύστασιν ἔχουσι. Κένταρχος δὲ καλεῖται καὶ κεντηρίων ὁ ἑκατόνταρχος, ὡσπερ δὲ καὶ πενήκονταρχος ὁ πενήκοντα ἀνδρῶν ἀφηγούμενος· λοχαγὸς δὲ ὁ τῶν κατὰ τὸ τοῦ τάγματος βάνδου ἢ πᾶς παρισταμένων ἡγεμονεύων, ὃ δὲ μάλιστα ἀπὸ ἀνδρῶν συνέστηκε ³⁴ δεκαεξ· λόχος γὰρ τὸ τῶν δεκαεξ ἀνδρῶν σύστημα λέγεται κυρίως, καταχρηστικῶς ἢ καὶ τὸ μέχρι τῶν τριάκοντα δύο ³⁵ λόχος καλεῖται· ὅθι δὲ λοχαγὸς καὶ πρωτοστάτης καὶ πρόμαχος λέγεται. Δέκαρχος δὲ καλεῖται οὐχ ὁ δέκα ἀρχων ἀνδρῶν, ἀλλ' ὁ ³⁶ ἐκ τῶν δέκα πρώτος· δέκα γὰρ ὄντων ὁ εἰς τῶν λοιπῶν ἀρχεὶ ἐννέα, ὡσπερ δὲ καὶ πένταρχος οὐχ ὁ

VARIE LECTIONES.

¹⁹ Verba of δροῦγγάριοι — μεθ' οὓς omissa in textu ead. m. ad marg. adscripta. ²⁰ of B. ²¹ (τῆς, subleato τρεῖς, linea transfossus). B. ²² Ead. m. ascript. ad marg. ὄρα τὸν δροῦγγον. ²³ δὲ γὰρ καὶ λέγεται B. ²⁴ συνεστὸς B. ²⁵ ἐπέκεινα (sic) B. ²⁶ ἐπέκεινα B. ²⁷ μέντοι γὰρ μὲν δὲ τοι B. ²⁸ ταῦτο B. ²⁹ Ead. m. ascript. ad marg. ὄρα τὰ τῶν ἰπικίων ἀλλάγια. ³⁰ ῥ B. ³¹ τ' x' B. ³² τ' y' B. ³³ συνέστηκε B. Ead. m. ascript. ad marg. ὄρα τοῖνων τὸν λοχαγόν. ³⁴ τριάκοντοῦ (sic) B. ³⁵ ὁ om. B.

τῶν πέντε ἄρχων, ἀλλ' ὁ ἐκ τῶν πέντε πρῶτος· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ τέταρτος· λέγεται δὲ ³⁷ καὶ πρόμαχος καὶ πρωτοστάτης ³⁸ μὴ μόνον ὁ λοχαγός, ἀλλὰ καὶ ὁ δέκαρχος ἐστὶν ὅτε· τοῦ γὰρ βάρους ἢ πάχους τοῦ τάγματος ἀπὸ 15' ἔσθ' ὄντος ἀνδρῶν, ἀλλὰ ἀπὸ δέκα, ἔσθ' ὁ δέκαρχος καὶ πρωτοστάτης· καλεῖται καὶ πρόμαχος, ἐπιστάτης δὲ ὁ δεύτερος ³⁹ ἢ μετὰ τὸν λοχαγὸν ἢ τὸν δέκαρχον ἰστάμενος· οὐραγός δὲ ὁ τοῦ πάχους τοῦ τάγματος ὑστατος. Δεῖ δὲ πρὸς τοῦτοις εἰδέναι, ὡς τάγμα μὲν καὶ τάξις μέρος τῆς παρατάξεως ἐστίν ⁴⁰, ἐξ οὗ καὶ ταγματάρχης καὶ ταξίαρχος λέγεται. Τὸ δὲ τάγμα ⁴¹ διακοσίων ἀνδρῶν τὸ ἐλάχιστον εἶναι δοκεῖ· τὸ γὰρ τούτων ἐπιπλαττον οὐκέτι τάγμα λοιπὸν, ἀλλ' ἀπόμοιρα τάγματος κληθεῖται. Ἄν. Παράταξις δὲ καλεῖται τὸ ἐκ πολλῶν ἡδὴ συνιστάμενον πλήθος. Στόμα δὲ καὶ ὄμφαλός παρατάξεως ὁ μέσος· ⁴² αὐτῆς τόπος, ἐνθα καὶ ὁ στρατηγός μετὰ τῶν βάνδων ἕστηκε, μέτωπον δὲ ὁ πρῶτος ὀρδίνος τῶν προμάχων λεγομένων, ὡσπερ δὴ καὶ οὐρά ὁ πάντων, ὡς ἐφημεν, ὑστατος ὀρδίνος· ⁴³ ἐν ἐκάστῳ τάγματι λέγεται. Κοντουβέρνιον δὲ καλεῖται· τὸ ἐκάστου τάγματος βάθος ἢ πάχος. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἡγεμόνων. Τῶν δὲ ἀνὰ τάγματα ὑπηρετούντων βανδοφόροι μὲν οἱ τὰ κοινῶς ⁴⁴ καλούμενα φλάμουλα φέροντες, μανδάτωρες δὲ οἱ τὰς τῶν ἡγεμόνων ἐπιταγὰς ἐπὶ τοὺς στρατιώτας διακομιζόντες, δαιμότατοι δὲ καὶ χρίθαντες οἱ τῶν ταγμάτων κατόπιν ἐρχόμενοι καὶ τοὺς τραυματίας εὐθὺς ἀναλαμβάνοντες καὶ τοὺς ἰατροὺς τοῦτους ἀποκομίζοντες. Ἐπὶ τοῦ τούλδου ⁴⁵ δὲ καλοῦνται οἱ τὴν ἀποσκευὴν ἐγκειρισμένοι τοῦ στρατοῦ σύμπαντος· τούλδον γὰρ ἢ ἀποσκευὴ λέγεται. Προκουρσάτωρες δὲ οἱ πρὸ τῆς τοῦ πολέμου συμβολῆς προεκτρέχοντες καὶ τοὺς ἐναντίους πρὸς συμπλοκὴν ἐρεθίζοντες· κουρσάτωρες δὲ οἱ εἰς πραιδίαν ἀπερχόμενοι καὶ τὴν τῶν πολεμίων ληϊζόμενοι χῶραν· δεφένσωρες δὲ οἱ κατόπιν τῶν προκουρσάτων ἀεὶ ὄντες καὶ τούτους ἐκ τῆς τροπῆς ὑποστρέφοντας ⁴⁶ ὑποδεχόμενοι καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωνιζόμενοι ⁴⁷. Ὑπερκεράσται δὲ καλοῦνται οἱ περὶ τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς παρατάξεως ἰστάμενοι ἐπὶ τῷ ⁴⁸ κυκλῶσαι τοὺς πολεμίους· πλαγιοφύλακες δὲ αὐτῶν οἱ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῆς παρατάξεως ἰστάμενοι ἐπὶ τῷ τὰς παρὰ τῶν πολεμίων γινομένης κυκλώσει· φυλάττεσθαι καὶ κατὰ μίνσωρες ⁴⁹ δὲ ἢ ⁵⁰ μινσωράτωρες οἱ τοῦ στρατοῦ προεκτρέχειν ἀποτεταγμένοι καὶ τὰς ⁵¹ ἔδους ἐξομαλίζοντες καὶ τὴν τῶν ἱππων νομὴν ἐρευνῶντες καὶ τὰ ὕδατα καὶ πρὸς τοῦτοις τὴν τοῦ στρατοπέδου διάθεσιν καὶ πᾶσαν ἄλλην ὑπηρεσίαν αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΑΗ'. — Ὀπλισμὸς πεζῶν κατὰ Ῥωμαίους. D CAP. XXXVIII. — *Peditum apud Romanos armatura.*

Πεζικῶν δὲ Ῥωμαϊκῶν παρατάξεων ἔχει ἄν ὀπλισμὸς ὧδε· τῶν μὲν ὀπλιτῶν καλουμένων ἢ τετράγωνοι ἔστων αἱ ἀσπίδες εἰς στενὸν ἀποτελεῶσθαι κάτωθεν σπιθαμῶν ἕξ ἕγχιστα, ἢ καὶ τρίγωνοι πλὴν ἀνδρομήκεις σχεδὸν κατὰ τὰς τετραγώνους, ἢ καὶ στρογγύλαι σπιθαμῶν τριῶν πρὸς τῇ ἡμισείᾳ·

Romanouum exercituum peditibus constantium armatura hæc esse debet. Eorum qui hoplitæ dicuntur sint clypei quadranguli in angustum ab imo desinentes sex dodrantium ut proximi, vel etiam trianguli ad hominis fere longitudinem sicut et quadranguli, vel tandem rotundi trium dodrantium

VARIAE LECTIONES.

³⁷ δὲ om. B. ³⁸ Ead. m. ascript. ad marg. ὅρα τὸν πρωτοστάτην. ³⁹ β', suprascripto ος B. ⁴⁰ παρατάξεως ἐστίν B. ⁴¹ Ead. m. ascript. ad marg. ὅρα τὴν δὴ ποτ' ἐστὶ τὸ τάγμα. ⁴² μεσός B. ⁴³ τῶν προμά correcto errore add. B. ⁴⁴ τακοινῶ; B. ⁴⁵ Ad marg. ascript. περὶ τοῦ τούλδου. ⁴⁶ ὑπεστρέφοντας B. ⁴⁷ ἀγωνιζόμενοι B. ⁴⁸ τὸ B. ⁴⁹ μίνσωρες B. ⁵⁰ οἱ B. ⁵¹ τὰς τε B.

cum dimidio : similis color et signum singulis cuspisque partis clypeis, mediæ scilicet, dextræ, sinistræ et cæterarum. Lanceæ decem cubitorum aut minimum octo, cum cuspidibus dodrantis unius cum dimidio. Spicula non ex lignis securi excisis, sed ex quercubus recens acutis, vel craniis vel artzicidiis, ut dicunt, vel quovis alio. Præterea loricia ferant aut etiam clibana sive ferrea, sive cornea, quæ nisi suppetant, suppara habeant cum bambace et cucullio ad genua pendentia, manicasque habentia usque ad cubitum, scissuris patentes circum brachia ad emittendas manus; alligentur autem pone humeros manicæ muliebribus fibulis. Femoralibus vero præcingantur, id est, gladiis altera parte acutis dodrantium cum capulo quatuor. Chiropsella quoque sint, quæ manicilla dicuntur, et podopsella ænea, deinde galeæ eximie tufts in apice distinctæ, similes autem tufæ pone humeros in loriciis et clibanis. Eorum tamen qui peltastæ vocantur, levio-rem armaturam esse oportet. Scuta etenim orbicularia debent habere trium ad summum dodrantium aut oblonga dodrantium quatuor, lanceas autem cubitorum octo et jacula missilia ulnæ unius cum tertia parte circiter, non amplius videlicet quam duodecim dodrantium cum cuspidibus; thoraces quoque hamis inter se consertis loricia scilicet et clibana aut ferrea ambo aut cornea, vel si desint, suppara spissiora ex lana vel cuculla, sicut supra diximus, prætereaque femoralia et galeas a fronte apertas. Velitum autem hæc sit armatura : super humeris pharetras portant marsupii instructis triginta vel quadraginta tela continentibus, nervos insuper duo tubulos ligneos cum telis parvis et similibus marsupiiis : quæ parva tela quidam vocant menas. Perutilia autem hujusmodi tela in bello quoniam longissime arcubus mittuntur et hostibus sunt invisibilia ob brevitatem, et sic celerrime interficiunt, prætereaque hostibus propter imperitiam sunt inutilia. Jacula quoque et scuta orbicularia et femoralia seu securæ in coriaceis loculis; aliqui eorum fundas sex dodrantium, nec minores; eorum vestes non sint talares, sed ad genua tantum descendant, et calceamenta laxè ligentur : commoda etenim ea omnia et maxime in itineribus. Sit autem insuper in illis peditum legionibus pro singulis decarchiis plaustrum unum molam ferens manua-lem, asciamque bipennem et ligones duos atque ventilabra et cilicium et junceum cophinum et cætera, præterea quoque securim ac falcem et tribulos ferreos colligatos clavis ferreis per dicta sphenomata ut facilius mittantur et rursus retrahantur; ferat etiam plaustrum quodque arcus necessitate plures et tela, paxamataque ac tritum milium et quæcunque necessaria a nobis ommissa.

μία χειρόμυλον φέρουσα και ἀξίνην και πελέκιον και δούρτιας δύο και πύρα και κίλικιον και κόφινον σπέ-

A ἔχτωσαν δὲ μέρους ἐκάστου αἱ ἀσπίδες και χρώμα και σημεῖον ταυτὸ, τοῦ μέσου δηλαδὴ, τοῦ δεξιού, τοῦ ἀριστεροῦ και τῶν λοιπῶν. Δόρατα δὲ αὐτοῖς ἔστωσαν δεκαπῆχη ἢ και ὀκταπῆχη τὸ ἑλαττον, τὰς αἰχμὰς ἔχοντα σπιθαμῆς μιᾶς πρὸς τῆ ἡμισείᾳ· τὰ μέντοι μεναύλια μὴ ἀπὸ πελεκητῶν ἔστωσαν ξύλων, ἀλλ' ἀπὸ νεακῶν δρυῶν ἢ κρανίων ἢ τῶν λεγομένων ἀρτζικιδίων ἢ ἑτέρου τοιοῦ τινός⁵². Πρὸς τούτοις λωρίκια φορεῖτωσαν ἢ και κλιθάνια και ταῦτα ἢ σιδηρὰ⁵³ ἢ κεράτινα, τούτων δὲ μὴ ὄντων καθάδιε ἔχτωσαν μετὰ βαμβάκης και κουκουλλίου⁵⁴ μέχρι γονάτων φθάνοντα, τὰ μανίκια μέχρι τῶν ἀγκυῶν⁵⁵ ἔχοντα σχίσματα τε περι τὰς ὠλένας πρὸς τὸ ἐκτεῖθεν ἐκβάλλειν τὰς χεῖρας· κρατείσθω δὲ τὰ μανίκια διὰ κομποηλύκων τῶν ὤμων ὑπισθην. B Ζωννύσθωσαν δὲ και παραμήρια ξίφη δηλαδὴ ἑτερόστομα σπιθαμῶν μετὰ τῆς κόπης⁵⁶ ὄντων τεσσάρων· χειρόφελλά τε αὐτοῖς ἔστωσαν, ἃ δὴ και μανικέλλια λέγονται, ἔτι τε και ποδόφελλα εἰς⁵⁷ οὖν χαλκόντουθα, και κόρυθες τέλειαι⁵⁸ τουφία ἔχουσαι κατὰ τὴν κορυφήν· τὰ δὲ αὐτὰ τουφία και ἐν τοῖς λωρικίοις ἔστω και κλιθάνιοις τῶν ὤμων ἄνωθεν. Τῶν μέντοι πελταστῶν καλουμένων ἑλαφροτέραν τὴν ἐξόπλισιν ποιητέον· ἀσπίδες γὰρ αὐτοῖς περιφερῆς ἔστωσαν σπιθαμῶν τριῶν μάλιστα, ἢ και ἐπιμήκεις τετρασπιθαμοί, δόρατά τε ὀκταπῆχη και ἀκόντια εἰς⁵⁹ οὖν ριπτάρια ὀργυιᾶς μιᾶς πρὸς τῷ τρίτῳ ἔγχιστα, μὴ πλέον δηλαδὴ σπιθαμῶν δώδεκα ἕκαστον σὺν τῆ αἰχμῇ· θώρακες δὲ ἀλυσιδωτοὶ⁶⁰, λωρίκια δηλαδὴ και κλιθάνια, ἢ σιδηρὰ⁶¹ ἢ ἄμφοι ἢ και κεράτινα, ἢ τούτων μὴ ὄντων καθάδια παχύτατα ἐκ βαμβάκης και κουκουλλίου, ὡς ἄνωθεν εἴρημεν, πρὸς τούτοις παραμήρια και κόρυθες ἀσκεπέες ἔχουσαι τὸ πρόσωπον. Τῶν δὲ ψιλῶν λεγομένων ὡδέ πως ἔστω ὀπλισμός· περι μὲν τοὺς ὤμους τοσοφρέτρα βασταζέτωσαν κούκουρα ἔχοντες ἀνὰ τρίακοντα ἢ και τεσσαράκοντα ὀστούς χωροῦντα, ἔχτωσαν δὲ και νεύρας ἀνὰ δύο και σωληνάρια ξύλινα μετὰ μικρῶν ἕκαστον⁶² ὀστέων και κουκούρων τοιούτων· τοὺς δὲ μικροὺς τοιοῦτους ὀστούς και μένας καλοῦσι τινες⁶³. Χρήσιμα δὲ τὰ βέλη ταῦτα κατὰ τὸν πόλεμον, ὅτι τε⁶⁴ πορρωτάτω διὰ τῶν τόξων πέμπονται, και ὅτι ἀθάτα τοῖς πολεμίοις εἰσι διὰ τὴν βραχύτητα και διὰ τοῦτο τάχιστα ἀναιρούσιν, ἄλλως τε και ὅτι τοῖς πολεμίοις οὐ χρησιμεύουσι ταῦτα τὰ βέλη δι' ἀπειρίαν. Oἱ δ' αὐτοὶ ψιλοὶ και ἀκόντια φερέτωσαν και ἀσπίδιοικια στρογγύλα και παραμήρια ἢ τζικούρια διὰ θηκαρίων βασταζόμενα δερματίνων· τούτων δὲ ἔνιοι και σφενδόνας ἔχτωσαν οὐκ ἐλάττους σπιθαμῶν ἕξ. Ἰμάτια δὲ αὐτοῖς μὴ ποδῆρη, ἀλλὰ μέχρι γονάτων ἔστω φθάνοντα και ὑποδήματα μετρίως καθηλωμένα· ταῦτα γὰρ χρήσιμα και μάλιστα ἐν ταῖς ὁδοπορίαις. Ἔστω δὲ πρὸς τούτοις ἐν τοῖς πεζικοῖς τοῖσδε τάγμασι και κατὰ δεκαρχίαν ἄμαξα⁶⁵

VARIAE LECTIONES.

⁵² τοιοῦ τινός B. ⁵³ σιδηρὰ B. ⁵⁴ κουκουλλίου B. ⁵⁵ ἀγκυῶν B. ⁵⁶ κόπης B. ⁵⁷ τέλειαι B. ⁵⁸ ἀλυσιδωτοὶ B. ⁵⁹ σιδηρὰ και B. ⁶⁰ ἕκαστος B. ⁶¹ καλοῦσι τινές B. ⁶² τὸ B. ⁶³ ἄμαξ B.

παρὸν τε καὶ τὰ λοιπὰ, πρὸς τούτοις τριζοῦριον καὶ φαλκίον ⁶⁶ τριβδία τε σιδηρᾷ διὰ τῶν λεγομένων σφηκωμάτων ἀποδεδεμένα ἤλιος σιδηροῖς πρὸς τὸ βελτίως αὐτὰ βίπτεσθαι καὶ αὐθις συνάγεσθαι· φερέτω δὲ τῶν ἀμαξίων ἐκάστη καὶ τόξα τῆς χρείας κλειῶ καὶ διστοὺς παξάματα τε καὶ κέγχρον ἀληλεσμένην ⁶⁶ καὶ ὅσα τῶν χρεῶν ἕτερα ἡμῖν παραλλέλειπται.

ΚΕΦΑΛ. ΛΘ'. — Ὀπλισμὸς ἱππέων κατ' αὐτούς. Δ CAP. XXXIX. — *Equitum armatura apud eosdem.*

Τοὺς δ' ἱππεῖς τοῦτον ὀπλιστίον τὸν τρόπον ἀσπίδες μὲν τοῖς καταφράκτοις ἔστωσαν ἐπιμήκεις σπιθαμῶν μάλιστα τεσσάρων καὶ ἡμισείας, δόρατὰ τε ὀκταπῆχη φλαμουλίσκια ἔχοντα καὶ αἰχμὰς σπιθαμιαίου, καὶ πρὸς θώρακίς τε ἀλυσιδωτοὶ ⁶⁷ τέλειοι μέχρι μὲν ἀστραγάλων διήκοντες, ἀνασειρόμενοι δὲ διὰ λωρίων καὶ κρικέλων ἢ κλιθάνια σιδηρᾷ ἢ καὶ κεράτινα ἢ καὶ ἐπιλωρίκια μακρὰ μετὰ βαμβάκης καὶ κουκουλλίου ⁶⁸, σχίσματα ἔχοντα περὶ τὰς ὠλένας, ὡς ἄνω που ἐφημεν, ἐπανωκλιθάνα τε πρὸς τούτοις τουφία εἴτ' οὖν λιθελούς περὶ τοὺς ὤμους ἔχοντα· ἀπεωρεῖσθω ⁶⁹ δὲ τῶν αὐτῶν ὤμων καὶ ξίφη διστομα σπιθαμῶν ὄντα ⁷⁰ μάλιστα τεσσάρων τῆς κόπης χωρὶς, τὰ δ' ἐλάχιστα τέσσαρας μετὰ τῆς κόπης· καὶ ἕτερα δὲ μονόστομα ξίφη τοῖς διστόμοις ἰσομήκη παραζωννύσθωσαν οἱ αὐτοί, ἃ δὴ καὶ παραμήτρια λέγονται. Καὶ τὰς μὲν χεῖρας ὀπιζέτωσαν τοῖς χειροφέλλοις, τοὺς δ' αὖ πόδας τοῖς ποδοφέλλοις ὀνομαζομένοις, καὶ τούτοις ἢ σιδηροῖς ἢ ξυλίνοις ἢ καὶ ἐκ βύρσης εἰργασμένοις βοείας. Περὶ δὲ τὰς ἐπιστερίδας βαρβούκια πάντες ἔχέτωσαν, εἴτ' οὖν ⁷¹ σιδηροραυδία, καὶ σιλοπούγγια πρὸς τούτοις ἀνά δύο ἢ καὶ τριῶν ἔχοντα παξάματων ἢ κέγχρου ἀληλεσμένης, ὡς ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ πλατυκώτερον περὶ τούτου εἰρήκαμεν· περὶ δὲ τὰς κεφαλὰς κόρυθας ὡσαύτως σιδηρᾶς τελείας σσαμιωμένας τουφία καὶ ταύτας ἐχούσας ἄνωθεν· φερέτωσαν δὲ καὶ κούκουρα ἀνά λ' ἢ μ' διστοὺς χωροῦντα ἕκαστον· οἱ μὲντοι διστοὶ ἀνά θ' παλαιστῶν ἔστωσαν καὶ μὴ ἑλαττον· τόξα τε πολὺ τῆς δυνάμεως ἐλασσοῦμενα, παλαιστῶν καὶ ταῦτα δεκαεξ' ἢ τὸ ἑλασσον εἰς τὰ τῶν θηκῶν αὐτῶν· ἐχέτω δὲ ἕκαστος εἰς τὰ τῶν κουκούρων ζωνάρια καὶ βίβον καὶ σουβλίον καὶ μαχαίρια καὶ κόλλαν καὶ ἕτερα τοιαῦτα τῶν χρεῶδων. Οἱ μὲντοι αὐτῶν ἱπποὶ προμετωπίδιοις καὶ περιστηθίοις καὶ κατανωτίοις σκεπέσθωσαν ⁷² ἢ λωρικίοις ἢ κλιθάνοις, καὶ τούτοις ἢ σιδηροῖς ἢ καὶ διὰ κεράτων συμπεπλεγμένοις. Ὀπλιζέσθωσαν δὲ καὶ οἱ δορυφόροι τοῖς ὁμοίοις σχεδὸν ὀπλοῖς τῶν καταφράκτων, ἐλαφροτέροις μὲντοι τούτων καὶ ἥττον στεγανωτέροις, καὶ οἱ ἱπποὶ δὲ πρὸς τούτοις αὐτῶν ἀσπλοὶ ἔστωσαν διὰ τε ⁷³ τὰς ἐπιλάσεις καὶ αὐθις ὑποχωρήσεις. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων· τῶν δὲ ψιλῶν καλουμένων ἱππέων οἱ μὲν ἀκοντιστὰ ἀνά δύο ἢ καὶ τριῶν φερέτω ἕκαστος ἀκόντια σπιθαμῶν μάλιστα εἰβ', καὶ πρὸς τούτοις δόρυ ὀκτάπηχυ καὶ περιφερῆ τρισπίθαμον καὶ κόρυθας ἐπὶ τούτοις ἔστωσαν καὶ τόξα τῆς δυνάμεως ἐλασσοῦμενα, ὡς ἄνω

Equites hoc modo armari oportet: Cataphractis sint scuta dodrantium ad summum quatuor cum dimidio, lanceæ autem cubitorum octo flammula habentes et cuspides dodrantis unius, et thoraces hamis inter se consertis ad spondylos devenientes lorisque et annulis ligati, vel clibana ferrea aut cornea, vel etiam epiloricia longa cum bambace et cucullio, fissuras habentia circum brachia, sicuti supra diximus, atque epanoclibana tufas circum humeros et libelos habentia. Suspendantur simul ab humeris gladii ancipites dodrantium ut maxime quatuor absque capulo, minimum autem quatuor cum capulo, et simul aliis gladiis altera parte acutis, ancipitibus longitudine æqualibus præcingantur, qui femoralia dicuntur, manus suas chiro-pselliis muniant, pedesque podopsolliis, vel ferreis, vel ligneis aut ex bovinis pellibus. Circum sellas clavos cuncti habeant et sideroraudia et sellæ sacculos in quibus duo aut tria paxamata, vel milium tritum, sicut vigesimo capite fusius diximus. In capitibus galeas pariter ferreas integras signo insignitas et tufis desuper. Ferant quoque tela triginta aut quadraginta in marsupliis: tela autem novem palmorum sint, nec minus; arcus vero robore multo minores, sexdecim aut minimum quindecim palmorum, cum thecis suis; habeatque unusquisque in marsupiorum cingula, pellem et subulam et novaculas et gluten et cætera necessaria. Equi vero eorum frontalibus, pectoralibusque et dorsalibus muniantur, aut loriciis aut clibanis sive ferreis sive corneis. Armandi doryphori eisdem fere quam cataphractæ, sed levioribus armis, et minus solidis; inermes quoque eorum equi, propter impetum et subductiones. Hæc de his. Inter eos autem quileves vocantur equites, jaculatorum quisque ferat duo vel tria jacula dodrantium duodecim ut maxime et insuper lancearum cubitorum octo et oblongum scutum dodrantium fere quatuor aut orbiculare trium dodrantium, galeas præterea in circuitu nudas. Sagittarii vero marsupia et arcus robore minores; ut supra diximus, ad tractandi facilitatem et imprimis jaculandi; femoralia quoque et galeas non integras, sellæ marsupia simul a zonariis marsupiorum aliqua necessariorum suspensa, ut de cataphractis disserentes diximus.

καὶ ἀσπίδα ἐπιμήκη σπιθαμῶν τεττάρων ἑγγίστα ἢ ἀσκηπίς τὰ κύκλω· οἱ δὲ τοξόται κούκουρά τε ἔχέτωσαν, καὶ τόξα τῆς δυνάμεως ἐλασσοῦμενα, ὡς ἄνω που ἐφημεν, διὰ τὸ εὐάγωγόν τε καὶ εὐστοχόν μά-

VARIE LECTIONES.

⁶⁶ ο corr. ex ω in B. ⁶⁷ ἀληθεσμένον B. ⁶⁸ ἀλυσιδωτοὶ B. ⁶⁹ κουκουλλίου B. ⁷⁰ ἀπεωρεῖσθω B. ⁷¹ ὄντων B. ⁷² εἴτουν hic quidem B. ⁷³ σκεπέσθωσαν B. ⁷⁴ πρὸς τε, superscr. διὰ τε eadem manu B.

λιστα, παράμηριά τε καὶ κόρυθας μὴ τελείας, σελλοπούγγιά τε ὡσαύτως, καὶ περὶ τὰ τῶν κουκούρων ζωνάρια τῶν χρειωδῶν ἀπηρωρημένα τινὰ, ὡς ἐν τῷ περὶ τῶν καταφράκτων ἐφημεν λόγῳ.

CAP. XLI. — *Exercitus motuum denominationes.* Α ΚΕΦΑΛ. ΜΑ'. — 'Όνομασται κινήσεων στρατού.

Flexio ad lanceam, flexio ad scutum, in frontem procedere, ad cornu procedere, epagoge, paragoge, metabole, epistrophe, anastrophe, antiperispasis, exallagmus, hyperphalangis, hypercerosis, in ordine procedere, jungere, diplasiasmus, entaxis, in ordine procedere, jungere, diplasiasmus, entaxis, hypotaxis, protaxis, parabole, systole. Flexio ad lanceam dicitur, uniuscujusque ad dextram motus; flexio ad scutum, ad sinistram; in frontem procedere, cum parataxis procedit habens convenientem longitudinem: ad cornu autem, quum propter locorum angustias præcedit dextrum, sequitur medium, pone incedit lævum: cornu etenim vocatur, ut dictum est universæ parataxeos pars extrema; epagoge, cum lochagos promachosque et caudarios in suo ordine habet phalanx. Metabole, cum retrorsum miles se vertit; epistrophe, cum omne agmen tanquam unus homo severtit; anastrophe, cum ad præcedentem figuram revertitur; antiperispasis, cum inopinato fit motus ad decipiendos hostes in aliqua parte superantes; exallagmus, cum promachi caudam capiunt et vice versa caudarii sunt promachi; hyperphalangis, cum phalangis frons ex utraque parte ultra hostes extenditur; hypercerosis autem, cum ex altera tantum parte; in ordine procedere, cum directo invicem sunt milites secundum agminis profunditatem, seu densitatem, id est, lochagi cum mediis et caudariis; jungere cum directo sunt qui secundum ordinis longitudinem stant: jugum enim vocatur agminum secundum longitudinem ordo; diplasiasmus, cum duo lochi unus sunt: quod vel secundum longitudinem vel secundum profunditatem fit; entaxis cum velites inter hoplitas sistuntur permixti vir ad virum; hypotaxis vero, cum seorsim velites pone hoplitas ponuntur; protaxis autem, cum ante; parabole, cum in latius extenditur frons phalangis; systole autem cum in prius contrahitur.

τάττονται ἀνὴρ παρ' ἀνδρα· ὑπόταξις δὲ, ὅτε μονομερῶς οἱ ψιλοὶ τῶν ὀπλιτῶν ἐπισθεν ἴστανται· ἐπιτάξις δὲ, ὅτε τῶν ὀπλιτῶν ἐμπροσθεν οὗτοι τάττονται⁷⁶· παρεκβολή, ὅτε τὸ τῆς φάλαγγος μέτωπον εἰς πλεόν μῆκος ἐκτείνεται, συστολή δὲ τὸ ἐμπαλιν.

CAP. XLII. — *Phalangis figuræ.*

Quadrangularis phalanx, æquilateralis phalanx, transversa phalanx, recta phalanx, obliqua phalanx, bifrons phalanx, adversa phalanx. Quadrangularis dicitur phalanx quæ quatuor lateribus terminatur, non autem æqualibus, sed oblonga figura; æquilateralis, quæ in quatuor lateribus æqualia habet agmina, et quadratum agmen vocatur; transversa phalanx, quæ frontem multo longiorem profunditate habet et secundum longitudinem quadrangularem se efficit: quod perutile, in parataxibus

Κλίσις ἐπὶ δόρυ, κλίσις ἐπ' ἀσπίδα, ἐπὶ μέτωπον πορεύεσθαι, ἐπὶ κέρασ πορεύεσθαι, ἐπαγωγή, παραγωγή, μεταβολή⁷⁶, ἐπιστροφή, ἀναστροφή, ἀντιπερίσπασις, ἐξάλλαγμα, ὑπερφάλαγγις, ὑπερκέρωσις, στοιχεῖν⁷⁷, ζυγοῦν, διπλασιασμός, ἑντάξις, ὑπόταξις, πρόταξις, παρεκβολή, συστολή. Κλίσις μὲν οὖν ἐπὶ δόρυ ἢ⁷⁸ ἐπὶ δεξιὰ ἐκάστου ἀνδρὸς κινήσις λέγεται, κλίσις δ' ἐπ' ἀσπίδα ἢ ἐπ' ἀριστερά⁷⁹· ἐπὶ μέτωπον πορεύεσθαι, ὅτι τὸ προσῆκον ἔχουσι μῆκος ἢ παράταξις πρόεισιν, ἐπὶ κέρασ δὲ, ὅτε διὰ στενοτάτων τόπων προηγούμενον μὲν ἔχει⁸⁰ τὸ δεξιὸν ἢ παράταξις, ἐπόμενον δὲ τὸ μέσον, ὑστατον δὲ τὸ ἀριστερόν (κέρασ γάρ, ὡς ἐφημεν, τὸ ἀκρότατον πάσης παρατάξεωσ λέγεται). Ἐπαγωγή, ὅτε κατὰ τὴν οἰκείαν τάξιν ἢ φάλαγγ τούτῃ τε λοχαγοῦσ ἐπ' οὖν προμάχουσ καὶ τούσ οὐραγοῦσ ἔχει⁸¹

Μεταβολή τὸ μεταστραφῆναι τὸν στρατιώτην ἐπὶ τὸ ἐπισθεν· ἐπιστροφή τὸ ἐπιστραφῆναι ἅπαν τὸ τάγμα ὡσ ἓνα ἀνθρῳπον· ἀναστροφή δὲ τὸ ἀποκαταστῆναι τοῦτο αὐτίσ εἰσ τὸ πρότερον σχῆμα. Ἀντιπερίσπασις, ὅτε παρὰ προσδοκίαν γίνεται⁸² κινήσις ἐπὶ τῷ ἀπατηθέντασ ἐντεῦθεν τούσ πολεμίουσ ἐνδοῦναι, κατ' ὃ ἀγωνιζόμενοι μέρος ἰσχύοῦσιν· ἐξάλλαγμα, ὅτε εἰ μὲν πρόμαχοὶ οὐραγοῦσιν, οἱ δὲ οὐραγοῦντεσ πρόμαχοὶ γίνονται. Ὑπερφάλαγγις, ὅτε τῆσ φάλαγγοσ μέτωπον ἐξ ἐκατέρου μέρουσ ὑπερεκτείνεται τῶν πολεμίων· ὑπερκέρωσις δὲ, ὅτε μόνον ἐξ ἑνὸσ ὑπερτείνεται μέρος. Στοιχεῖν δὲ τὸ ἐπ' εὐθείασ ἀλλήλοισ εἶναι τούσ κατὰ βάθοσ ἐπ' οὖν⁸³ πάχοσ ἴστανμένουσ τοῦ τάγματοσ, τούσ λοχαγοῦσ δηλαδὴ μετὰ τῶν μέσων καὶ τῶν οὐραγῶν· ζυγοῦν τὸ ἐπ' εὐθείασ εἶναι τούσ κατὰ τὸ τοῦ ὀρθίνου μῆκοσ ἴστώτασ (ζυγοῦσ γάρ ὃ τῶν ταγμάτων κατὰ μῆκοσ ὀρθίνόσ λέγεται). Διπλασιασμός δὲ, ὅτε οἱ δύο λόχοὶ γίνονται εἰσ· τοῦτο δὲ ἢ κατὰ μῆκοσ ἢ κατὰ βάθοσ ἐστὶ γινόμενον· ἑντάξις δὲ, ὅτε⁸⁴ οἱ ψιλοὶ μετὰ τῶν ὀπλιτῶν ἀνεμῆσ ἐπισθεν ἴστανται· ἐπιτάξις δὲ, ὅτε τῆσ φάλαγγοσ μέτωπον

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ'. — *Σχηματισμοὶ φάλαγγοσ.*

Πλαισία φάλαγγ, ἰσόπλευροσ φάλαγγ, πλαγία φάλαγγ, ὀρθία φάλαγγ, λοξή φάλαγγ, ἀμφίστομοσ φάλαγγ, ἀντίστομοσ φάλαγγ. Καὶ πλαισία λέγεται φάλαγγ ἢ ἐκ τεσσάρων μὲν πλευρῶν συσκευιμένη πλῆθ οὐκ ἐν ἰσοπλεύρω, ἀλλ' ἐν ἐπιμήκει σχήματι· ἰσόπλευροσ δὲ ἢ ἐκ τεσσάρων μερῶν ἴσα τὰ τάγματα ἔχουσα, τοῦτο δὲ καὶ πλινθίον καλεῖται· πλαγία φάλαγγ ἢ τὸ μέτωπον πολὺ μείζον τοῦ βάθοσ ἐκτενόμενον ἔχουσα καὶ ἐπὶ μήκει ταύτην ποιούσα τετράγωνον, ὃ δὴ χρῆσιμον ἐν ταῖσ παρατάξεσὶ μέλιστα·

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁶ καταβολή B. ⁷⁷ στοιχεῖον B. ⁷⁸ ἢ B. ⁷⁹ ἀριστερά B. ⁸⁰ ἔχη B. ⁸¹ Apertæ lacunæ qua paragoge explicatio hausta est, nullum in B. vestigium. ⁸² γίνηται B. ⁸³ εἴτουν hic quidem B. ⁸⁴ ὅταν B. ⁸⁵ τάττονται B.

ἄρθια φάλαγξ ἢ τὸ πάχος πολὺ μείζον τοῦ μήκους ὅτι ἔχουσα, ὃ δὴ καὶ ἐν μόναις ταῖς δυσχωρίαις χρῆσιμον· λοξὴ φάλαγξ ἢ καθ' ἐν ἀγωνιζομένη κέρασ, τὸ δὲ λοιπὸν ἡρέμα ὕποστέλλουσα. Ἀμφίστομος φάλαγξ διαφέρει τῆς ἀντιστόμου· ἡ μὲν γὰρ ἀμφίστομος ἐν ἐπιμήκει ὀρθίῳ θεωρουμένη σχήματι ἐκ τῶν δύο πλαγίων τὸν πόλεμον ἔχουσα ἀγωνίζεται, ἡ δὲ ἀντιστομος ἐν ἐπιμήκει πλαγίῳ ἐκατέρωθεν μὲν καὶ αὐτῆ τὸν πόλεμον ἔχει, πλὴν οὐκ ἐκ πλαγίων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔμπροσθέν τε καὶ ὀπίσθεν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'. — Περὶ βάθος ἐπ' οὖν πάχους τῶν τε πεζικῶν καὶ ἵππικῶν τάξεων, ἐπὶ οὐ καὶ μήκους αὐτῶν, καὶ πόσον ἐν τῇ παρατάξει τόπον ὃ τε πεζῶς ἐπέχων, ὃ τε ἵππεὺς πρὸς τούτοις, καὶ περὶ τῶν ἐν ταῖς τάξεσι πρὸς ἀλλήλας διαλειμμάτων ὅτι ἐπ' εὐθείας τε ὡσαύτως καὶ ἐκ πλαγίου, ἐν ᾧ καὶ περὶ τόξου Β βολῆς.

Τῶν μὲν οὖν πεζικῶν ταγμάτων βάθος τὸ μέγιστον οὐ πλέον ὀρθίων ἐστὶ δεκαεξ, τὸ μόντοι ἔλαττον ἐπὶ τὸ τό τε ὅτι γὰρ ἐπέκεινα τῶν δεκαεξ πάχος ἀνωφελέσ διὰ τὸ ὅτι καὶ τοὺς ἀκοντιστάς τοὺς τε τοξότας καὶ τοὺς σφενδονήτας ὑπὸ τῶν ἔμπροσθεν ἵσταμένων πολλῶν ὄντων ἐμποδίζεσθαι, καὶ τὸ ἔλαττον δὲ τῶν ἐπτά καθ' ἕτερον τρόπον ἀχρηστον· τῶν γὰρ πολεμίων ἐκ τῶν ἔμπροσθεν ἔσθ' ὅτε καὶ ὀπίσθεν ἐπιθεμένων ὁμοῦ καὶ ἀντιστόμου διὰ τοῦτο τῆς φάλαγγος γινομένης βραδίως ταύτην ληφθῆναι παρὰ τῶν πολεμίων συμβήσεται βάθος μὴ ἔχουσαν ἀξιόλογον ὅτι. Εἰς δώδεκα μὲν οὖν χιλιάδας καὶ ἐπέκεινα τοῦ πεζικοῦ ποσομένου στρατοῦ τότε δεῖ καὶ τὰ τάγματα ἀνὰ δεκαεξ ὀρθίων ποιεῖν, ἔλαττονος δ' οὕσης τῆς στρατιᾶς; καὶ μέχρι τῶν ἐπτά συστέλλειν αὐτὰ ἔξεστι. Καὶ οὕτω μὲν τὸ βάθος ἢ πάχος ἔξει τῆς πεζικῆς τάξεως, τὸ δὲ μήκος ταύτης ἀόριστον· ἔξεστι γὰρ καὶ ἔκτείνεσιν ταύτην καὶ συστέλλειν ἔσθ' ὅτε κατὰ τὸ τῆς στρατιᾶς δηλονότι πλήθος ὅτι. Τὸ δ' οὖν μέγιστον σύμμετρον δοκοῦν ἐν παρατάξει μήκος ἀνδρῶν ἐστὶ τριακοσίων, τὸ δὲ ἐλάχιστον διακοσίων. Ἴππικῶν δὲ ταγμάτων τὸ μὲν μέγιστον βάθος ὀρθίων ἐστὶ δέκα, τὸ δὲ ἔλαττον ποτὲ καὶ μέχρι τεσσάρων· ἡ γὰρ μὴ ἔχουσα πάχος ἵππικῆ παρατάξις εἰς μὲν πολέμους ἀχρηστος, ἐπεὶ διακοπτομένη παρὰ τῶν πολεμίων κύκλωσιν ὑπομένει καὶ βῆστα φθορᾷ παραδίδοται, αἰχμαλωτίζονται δὲ καὶ χώραν τάχιστα ἐρημῶσαι καὶ λίαν χρήσιμος ὅτι. Εἰς δέκα μὲν οὖν χιλιάδας τοῦ ἵππικοῦ ποσομένου στρατοῦ τότε δεῖ καὶ τὰ τάγματα ἀνὰ δέκα ποιεῖν ὀρθίων, ἔλαττονος δ' οὕσης τῆς στρατιᾶς ἀνὰ πέντε ἢ τεσσάρων τοῦλάχιστον, ὃ δὴ μέγιστον καὶ ἐνεργὸν καὶ χρήσιμον ἐστὶν ἐν ταῖς παρατάξεσιν ὅτι, ἐπεὶ ὃ ὀπίσθεν τῶν πέντε ἵππεων ἵστάμενος τοξότης διὰ τοὺς ἔμπροσθοῦντας ὅτι αὐτῷ τοξοῦσιν εἰς ὕψος ἀναγκασθήσεται, κἀντεῦθεν ἀνενεργεῖς συμβαίνει τοὺς

CAP. XLIII. — De profunditate seu densitate peditum et equitum taxeon et de earum longitudine, atque quantum in parataxi loci obtinet pedes et eques, de intervallis quoque taxeon inter se sive directo sive e transverso, ubi necnon et de teli jactis.

Peditum agmina maximam profunditatem sexdecim ordinum habeant, nec amplius, minimam vero septem: ultra namque sexdecim ordines noxia esset profunditas propter jaculatores sagittariosque et fundatores qui a pluribus ante se stantibus impedirentur; minor autem ordinibus septem alio quoque modo noxia: accidere enim potest ut phalanx, hostibus ante et post insistentibus, unde adversa fieri cogitur, facile tollatur sufficienti carens profunditate. Cum igitur duodecim millia habet exercitus pedestris aut ultra, tunc oportet agmina sexdecim ordinum facere; quod si minor sit numerus, usque ad septem ordines descendere licet. Ea esse debet pedestris aciei profunditas, seu densitas, longitudo autem illimitata: potest enim aut extendi aut contrahi pro exercitus scilicet numerositate. Aptior porro videtur in parataxi longitudo ad summum trecentorum virorum et minimum ducentorum. Equestris agminum profunditas maxima ordinum decem, minima vero adusque quatuor: parataxis namque equestris, nisi profunda, nullam in hostes utilitatem praebet, siquidem perrupta circumducetur et facillime conficietur; utilis autem quam maxime est ad abducendos captivos et regionem celerrime depopulandam. Cum igitur equestris exercitus decem millium est, tunc oportet agmina decem esse ordinum; si vero minor est ad quinque et minimum quatuor est descendendum: quod in parataxibus potens et utile est, quoniam qui post quinque equites sistitur sagittarius, sursum tela mittere cogitur, unde inutilia fiunt, et praesertim quoniam potest quidem pedes eos qui ante se stant, in pugnam impellere, nullo autem modo eques. Sed fusius de singulis capite quadragesimo sexto dicetur. Ea esse debet equestris parataxeos profunditas seu densitas, longitudo autem hic etiam illimitata:

VARIÆ LECTIONES.

ἢ βάθος superscr. μήκους (ead. m.) B. ὅτι ἡρέμα B. ὅτι διαστημάτων (sed στημάτων et punctis superne positis et linea subducta notatum) et in marg. λειμμάτων B. ὅτι γὰρ B. ὅτι τοῦτο B. ὅτι Ead. m. ascript. ad marg. βάθος πεζικῶν ταγμάτων τὸ μέγιστον. ὅτι Ead. m. ascript. ad marg. deinceps: βάθος πεζικῶν ταγμάτων τὸ ἐλάχιστον] μήκον (sic) σύμμετρον [βάθος ἵππικῶν ταγμάτων τὸ μέγιστον. ὅτι αἰχμαλωτίζονται B. ὅτι χρήσιμος B. ὅτι Ead. m. ascript. ad marg. βάθος ἵππικῶν ταγμάτων τὸ ἐλάχιστον. ὅτι ἐπιπροσθοῦντας B.

pro numerositate enim exercitus varia erit; conveniens tamen videtur et hic ducentorum virorum longitudo, minimaque centum et viginti. Hæc de longitudine et profunditate taxeon tam peditum quam equitum. Spatium autem in transversum tenere debet pedes quisque et eques in itineribus ulnæ unius, id est quatuor cubitorum; pugna vero imminente semiulnæ, id est trium pedum, in articulo autem congressionis tertie partis ulnæ, id est pedum duorum: quod synaspismus dicitur. In sola testudinibus dicta parataxi, quæ vulgo syscutum vocatur, quartam ulnæ partem seu cubitum unum occupat pedes quisque; conveniens vero peditis et equitis est semiulna. Directo autem unam ulnam occupat pedes propter fundarum demissionem et jaculorum intorsionem. Intervalla quibus inter se distant taxes peditum, sex ulnarum est nec amplius in transversum: sufficiens enim hic videtur intervallum quod decem et octo equites transmissos contineat; equitum vero illimitatum; conveniens vero videtur et hic tredecim ulnarum intervallum. In sola tamen parataxi dicta auxiliatrice ad dimidium teli jactum licet intervalla in transversum ponere, ut capite quadragesimo sexto dicitur. Directo autem intervalla inter taxes in itineribus duorum sint teli jactuum, aliquandoque unius aut plus aut minus: pugna tamen tempore unius teli jactu ad summum; raro equitibus minus erit, sed peditibus multo minus: si de mixto exercitu agitur, quam minimum cum juxta figuram descriptam pedites inter se medium habent equitatum, sicut fusius capite quadragesimo septimo dicitur de mixto exercitu atque de peditum in illo taxibus; tunc enim non plus viginti et octo ulnis peditum taxes inter se distant. Qui procuratores vocantur eorumque defensores (hi sunt qui ante pugnam commissam ante taxes currunt ad excitandos ad pugnam hostes), duobus aut ad summum tribus milliaribus a cæteris hominibus distabunt, ultra jam non esset securum. Similiter opisthophylaces duobus teli jactibus a tuldo, ne hostibus a tergo tela in opisthophylaces jacientibus, ii qui in tuldo sunt feriantur. Teli porro jactus quam convenientissime centum et quinquaginta ulnarum deputatur, ulnarum autem simplicium dictionum centum et septuaginta aut ut maxime centum et octoginta.

είσι τῶν πεζικῶν τάξεων διαλείμματα. Οἱ μέντοι προκουρσάτωρες λεγόμενοι καὶ οἱ τούτων δεφένσωρες (εἶεν δ' ἂν οὗτοι οἱ κατὰ τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν τῶν τάξεων προερχόμενοι καὶ τοὺς πολεμίους πρὸς συμπλοκὴν ἐρθείζοντες¹⁰) καὶ μέχρι δύο μιλίων ἢ τριῶν τὸ πλείστον τῶν λοιπῶν ταγμάτων ἀφείχονται, τὸ δὲ τούτων ἐπέκεινα οὐκ ἀσφαλές. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ὀπισθοφυλάκες¹⁴ δυσὶ τόξου βολαῖς ἀφέ-

Α ὀπιστοὺς πέμπισθαι· ἄλλως τε ὁ μὲν πεζὸς βράβειος τὸν ἐμπροσθεν ἰστάμενον αὐτοῦ¹⁰ ὠθεῖν ὡς πρὸς τὸν πόλεμον δύναται, οὐκέτι δὲ καὶ ὁ ἵππεύς. Πλατυκώτερον δὲ περὶ τούτων ἐκάστων¹¹ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἔκτω κεφαλαίῳ εἰρήσεται. Τὸ μὲν οὖν βάθος ἢ πᾶχος οὕτως ἔξει τῆς ἵππικῆς παρατάξεως, τὸ δὲ μῆκος κἀνταῦθα ἔστιν¹² ἄριστον· πρὸς γὰρ τὸ πλεῖθος ἔσται τῆς στρατιάς· σύμμετρον¹³ δ' οὖν κἀνταῦθα δοκεῖ μῆκος μάλιστα τὸ τῶν διακοσίων ἀνδρῶν, ἐλάχιστον δὲ τὸ τῶν ἑκατῶν εἰκοσι. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ μῆκους καὶ βάθους τῶν τε πεζικῶν ὁμοῦ καὶ ἵππικῶν τάξεων· τόπον¹⁴ δὲ κατὰ πλάγιον ὁ τε πεζὸς καὶ ἵππεύς ἐν παρατάξει ἐπέχειν λέγεται ἐν μὲν ὀδοπορίᾳ ὀργυιάς μιᾶς πήχων δηλαδὴ τεσσαρῶν, πολλέμου δὲ προσδοκίας οὐσης ὀργυιάς ἡμίσεως¹⁵ B ποδῶν δηλαδὴ τριῶν, ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τῆς συμπλοκῆς καιρῷ τρίτον ὀργυιάς ἦτοι ποδῶν δύο· τοῦτο δὲ καὶ συνασπισμὸς λέγεται¹⁶. Ἐν μόνῃ δὲ ἄρα τῇ τῆς χελώνης καλουμένη παρατάξει, ὃ δὴ καὶ σύσκουτον ἢ δημῶδες ὀνομάζει φωνή, τέταρτον ὀργυιάς εἶτ' οὖν¹⁷ πῆχυν ἓνα τῶν πεζῶν ἕκαστος ἐπέχει· σύμμετρος δὲ τόπος ἵππέως τε καὶ πεζοῦ τὸ τῆς ὀργυιάς ἔστιν ἡμισυ. Ἐπ' εὐθείας δὲ τόπον ὁ πεζὸς ἐπέχει μιᾶς ὀργυιάς διὰ τε τὰς τῶν σφενδονῶν ἀφίσεις καὶ τὰς τῶν ἀκοντίων ἀνατάσεις. Διαλείμματα¹⁸ δὲ τάξεων πρὸς ἀλλήλας ἐν ταῖς πεζικαῖς κατὰ μὲν πλάγιον οὐ πλέον ὀργυιῶν ἔστιν ἕξ (ἵκανόν γὰρ ἐνταῦθα δοκεῖ διάλειμμα τὸ δεκαοκτῶ ἵππαις διόντας δεχόμενον), ἐν δὲ ταῖς ἵππικαῖς μάλιστα μὲν ἄριστον, σύμμετρον δ' οὖν κἀνταῦθα¹⁹ δοκεῖ τὸ τῶν δεκατριῶν ὀργυιῶν διάλειμμα. Ἐν μόνῃ δὲ ἄρα τῇ βοηθῷ καλουμένη παρατάξει καὶ μέχρι ἡμίσεως²⁰ τόξου βολῆς ποιεῖν τὰ ἐκ πλαγίου διαλείμματα ἔξεστιν, ὡς ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ²¹ ἔκτω κεφαλαίῳ λέγεται. Ἐπ' εὐθείας δὲ διαλείμματα ἐν ταῖς τάξεσιν ἐν μὲν ὀδοπορίαις δυσὶ τόξου βολαῖς²² ἑτέρα τάξις θατέρας ἀφίχεται, καὶ μιᾶ ἑσθ' ὅτε καὶ πλέον καὶ ἑλαττον²³ ἐν μέντοι πολέμου καιρῷ²⁴ τὸ μὲν πλείστον²⁵ ἄχρι τόξου βολῆς²⁶, σπανίως γὰρ μὴν ἐν ταῖς ἵππικαῖς· ἐπὶ ἑλαττον²⁷ ἔσται, πολὺ δὲ ἑλαττον ἐν ταῖς πεζικαῖς· ἐπὶ συμμίχτου μέντοι στρατοῦ καὶ ἐπὶ ἐλάχιστον, ὅταν ἐν παραταττομένῳ²⁸ σχήματι μέσον οἱ πεζοὶ τὸ ἵππικὸν συνέχωσιν, ὡς ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ²⁹ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ εἰρήσεται πλατυκώτερον περὶ τε D συμμίχτου στρατοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πεζικῶν τάξεων. τότε γὰρ οὐ πλέον ὀργυιῶν κη' τὰ ἐπ' εὐθείας

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰ αὐτὸν (sic) B. ¹¹ ἕκαστον B. ¹² κἀνταῦθα, ἔστιν B. ¹³ Ead. m. ascript. ad marg. μῆκος σύμμετρον. ¹⁴ Ead. m. ascript. ad marg. τόπος ἵππέων καὶ πεζῶν. ¹⁵ Ead. m. ascript. ad marg. τόπος ἕτερος. ¹⁶ εἶτουν hic quidem B. ¹⁷ Ead. m. ascript. ad marg. Διαλείμματα πεζικῶν ταγμάτων. ¹⁸ κἀνταῦθα B. ¹⁹ Ead. m. ascript. ad marg. Διάλειμμα σύμμετρον ἵππικῶν ταγμάτων. ²⁰ ἡμίσεως corr. ex ἡμίσεος B. ²¹ τεσσαρακοστοστῷ (sed vto et linea transversum et punctis subditis notatum) B. ²² βολαῖς B. ²³ καιροῦ B. ²⁴ πλέον; et ium καὶ ἑλασσον ἄχρι (hoc corr. ex ἀρρῆ et tria verba punctis subditis notata) add. in fine paginæ B. ²⁵ βολῆς B. ²⁶ ἐπὶ ἑλαττον pro ἐπὶ ἑλαττον B. Haud scio an subsit lacuna: τὸ μὲν πλέον ἄχρι... καὶ ἑλαττον ἄχρι τόξου βολῆς, etc. ²⁷ παραταττομένον B. ²⁸ ἐρθείζοντες B. ²⁹ Ead. m. ascript. ad marg. Διάλειμμα ἐπ' εὐθείας ὀπισθοφυλάκων.

ξονται: ¹⁸ τοῦ τούλδου, ἵνα μὴ τῶν πολεμίων ἐκ τῶν δπισθεν τοῖς ὀπισθοφυλακοῦσι προσβαλλόντων οἱ ἐν τῷ τούλδῳ κατατοξεύονται. Ἡ δὲ σύμμετρος τόξου βολή ¹⁹ ὄργυιῶν ἂν εἴη μάλιστα ἑκατὸν πεντηκονταεξί, τῶν δὲ ἀπλῶν ὄργυιῶν καλουμένων ἑκατὸν ἑβδομήκοντα ἔγγιστα ἢ τὸ πλεῖστον ἑκατὸν ὄγδοηκοντα.

ΚΕΦΑΛ. ΝΓ'. — *Τί χρὴ ποιῆσαι πολιορκούμενον ἢ τὸν στρατηγόν.*

Πολιορκεῖσθαι δὲ παρὰ τῶν πολεμίων ὁ στρατηγὸς ὑφορώμενος τροφὰς πρὸ πάντων συγχομιζέτω πρὸς χρονίαν ἀρκούσας πολιορκίαν, τροφῶν δὲ μὴ εὐπορῶν ἱκανῶν τοὺς μὲν ἀσθενεῖς καὶ γέροντας παῖδάς τε ²⁰ καὶ γυναῖκας πρὸ τῆς τῶν πολεμίων ἐφόδου ἐν ὄχυροῖς καὶ ἀνεπιβουλεύτοις προεκπεμπέτω χωρίοις· καὶ πρὸ τούτου ²¹ τοὺς ὑπόπτους σπουδαζέτω· εἶτα τοὺς πιστοτάτους ταῖς τῆς πόλεως ἐφιστάτω πύλαις, φύλακὰς τε μὴ τοὺς αὐτοὺς ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ τόποις ἐχέτω, ἀλλ', εἰ δυνατόν, καθ' ἑκάστην, εἰ δ' οὐκ κατὰ δύο ἢ καὶ τρεῖς τὸ πλεῖστον ἡμέρας ἐναλλαττέτω διὰ τὴν προδοσίαν· μάλιστα δὲ ἐν ταῖς χειμερίοις καὶ ἀσελήνοις ἢ καὶ ἑορτασίμοις νυξὶν ἀσφαλεστάτας ὅτι μάλιστα ποιείσθαι τὰς φυλακὰς· ὁ γὰρ τῆς ἐπιβουλῆς καιρὸς οὗτός ἐστιν ²² ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Τὴν μόντοι δύναμιν ἐν τοῖς ἐπιμαχωτέροις τῶν τειχῶν ²³ παρεκτεινέτω, καὶ ἄλλην δὲ ἐχέτω μεθ' ἑαυτοῦ ἐπὶ τῷ βοήθειαν εὐχερῶς παρέχειν τῷ κάμοντι μέρει. Καὶ πρὸς τούτοις δι' ἀλλαγίῶν τοὺς τε νύκτωρ καὶ τοὺς μεθ' ἡμέραν πολεμοῦντας διαναπαύειν, ἵνα μὴ δι' ὀλιγανδρίαν ἀναγκαζόμενοι τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν ²⁴ βραδίως ἐπὶ τὴν τῆς πόλεως φυλακὴν ἀπαγορεύσωσιν οἱ στρατιῶται. Τῆς δὲ πολιορκίας ἀρχομένης ἤδη, κὰν τάχα καὶ πλείους καὶ ἀνδριότεροι ²⁵ τυγχάνωσιν, οἱ πολιορκούμενοι μὴ ἐκπῶς τειχέων πολεμείτωσαν, εἰ μὴ ἄρα μεγίστη κατεπίγει ²⁶ ἀνάγκη καὶ οὐ δυνατόν ἐστι ²⁷ τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν ἐστῶτας· τὰς προσαγομένας ἀποκρούεσθαι μηχανὰς. Πρὸς τούτοις μὴ δ' ἀκαίρως κατ' ἐχθρῶν τὰ βέλη πεμπέτωσαν· περιφρόνησιν γὰρ αὐτοῖς ἐμποιεῖ κενὰ καὶ μὴ ἐνεργῆ δεικνύμενα. Καὶ τὰ πλησιάζοντα δὲ τοῖς τῆς πόλεως τείχεσιν ἐκκοπέτω δένδρα καὶ πάντα περιαναιρείτω φραγμῶν, ὡς ἂν μήτε κρύπτοιτο ἐν αὐτοῖς οἱ πολέμοι, μήτε μὴν τροφῆς σπάνιν ἔχοντες τοῖς ἐκ τῶν δένδρων καρποῖς ἀποτρέφοιντο. Ταμίαι δὲ τοῦ σίτου καὶ τῶν ἀνὰ τὴν πόλιν βρωσίμων πάντων καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ ὕδατος ἔστωσαν· ἂν ἄρα κατὰ τὴν πόλιν ὑδάτων ἢ καὶ φρεάτων μὴ εἴη διαψιλεία, δοχείοις δὲ τισὶ καὶ κινετέρναις τὸ ποτὸν περικλείετο· τῆς γὰρ σθαι· δεῖ τὸ ὕδωρ καὶ ἐν ὅτι πλεῖστη ἀσφαλὲς εἶναι, ὡς ἂν μὴ βραδίως ὑπὸ τῶν ἰσχυροτέρων ἀρπάζοιτο ²⁸.

Πρὸς μόντοι τὰς παρὰ τῶν πολεμίων ἐπαγομένας ²⁹ τοῖς τείχεσι μηχανὰς τόνδε τὸν τρόπον ἀποπλιστέον· Πρὸς μὲν τοὺς ἀπὸ τῶν πετροβόλων ὄργάνων καὶ ἐλεπόλεων ἀφιεμένους ³⁰ λίθους κίλικια τῶν προμαχώνων ³¹ ἐκχερμαννύτω τοῦ τείχους ἐκτὸς ἢ βύρτας νεοδόρων βῶν πρὸς τὸ κολποῦσθαι ταύτας

CAP. LIII. — *Quid sit duci obsesso agendum.*

Dux autem quise ab hostibus esse obsidendum conjicit, ante omnia cibaria pro diuturnitate obsidionis comparare debet; quod si vero cibarium sufficiens copia non suppetat, infirmos, senes, infantes et mulieres ante hostis adventum in oppida quædam munita et hostium insidiis impervia transmittat oportet, et prius suspectos ejicere curet; deinde fidelissimique ad portas urbis collocandi cavendum tamen ne iidem custodes in eisdem locis semper maneant, sed, si fieri potest, singulis diebus, aut saltem post duos vel tres dies transmuttandi sunt, prodicionis causa: per noctes præsertim hiemales, obscuras aut festivas sicut custodiæ quam maxime securæ: id enim insidiarum, ut plurimum, tempus; copias ad murorum debiliora loca distribuat, cæteras secum habeat ut facilius auxilio sit parti inclinanti. Præterea eos qui noctu et eos qui diu pugnaverunt interquiescere vicissim faciat, ne propter virorum indigentiam, locum pro loco tenere coacti, urbis custodia facilius deficiant. Incepta jam obsidione, quamvis forte plures et ferociores sint obsessi, extra mœnia ne præliantur, nisi maxima urgeat necessitas, aut non sit possibile machinas muris advolutas depellere quin foris exeatur. Insuper tela in hostes importune ne janciantur: contemptum enim generant tela inutilia atque inania. Cædendæ autem arbores muris proximæ, et evellendæ sepes quæcunque, ne inter eas latecant hostes aut cibarium egentes arborum fructibus vescantur. Sint frumenti cibariumque omnium et aquæ cellæ; quod si aquarum aut puteorum non sit in urbe copia, vasibus et cisternis potum recondat: obsidionis quoque tempore parce metienda aqua et perquam sedulo cavendum ne a validioribus rapiatur

Contra vero machinas muris ab hostibus admotas, isto modo armari oportet: Et quidem contra lapides catapultarum ope emissos, suspendantur a murorum externis propugnaculis cilicia vel pelles boum recens excoriorum ut in sinus facilius capentur, vel etiam ligna tanquam tela inter-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸ ἀφίξονται B. ¹⁹ Ead. m. ascript. ad marg. Σύμμετρος τόξου βολή ἴ(sic). ²⁰ πολιορκούμενον B. ²¹ παῖδας τὰ B. ²² Fort. πρὸς τούτοις. Tum post ὑπόπτους non dubito quin desit verbum expellendi notionem instructum. ²³ οὗτός ἐστιν B. ²⁴ τείχων hic quidem B. ²⁵ ἀμείβειν B. ²⁶ ἀνδριότεροι B. Tum post τυγχάνωσιν excidisse videtur οἱ πολιορκοῦντες. ²⁷ κατεπίγει (sic) B. ²⁸ δυνατόν ἐστὶ B. ²⁹ ἐστῶτας B. ³⁰ Ad marginem totius loci § 4—8 hæc verba leguntur singulis litteris altera infra alteram positus. Σημείωσαι τούτῳ ὅλον τὸ χωρίον. ³¹ ἐπιγομένας B. ³² ἀφιμένους B. ³³ προμάχων B

texta (quæ Romani vocant pontila) : contra vero A arietum ictus sub coacta densissima aut sacci palea vel arena referti. Contra testudines parentur trahes acutissimo ferro desinentes quæ infixæ altius eas facillime subvertunt ; pix quoque in testudines mittatur vel plumbum, et utrumque bulliens, vel ignis, vel gravissimi lapides machina demissi et statim sursum projecti. Contra scalas muris oppositas et eos qui temere conscendere tentant, lapides sint molares propugnaculis juncorum ope alligati aut ligna gravissimi ponderis similiter propugnaculis alligata, sed oblique, et pix et oleum et telis, quæ ferventia in scalas effundantur. Sed contra turres ligneas quæ cylindrorum ope muris admoventur et a tacticis vocantur mosynes, expedit torques illos paravisse qui liquidum emittunt ignem illum quem vulgo celerem nominant et chirosiphones, quos nuper excogitavit Nostra Majestas, et turres præterea ex adverso lateribus, lignis aut lapidibus exstructas, et quamlibet materiem in medio exaggeratam et statim incensum. Contra quoque hostium effossiones figendæ suspectis in locis virgæ æneæ, aut apponenda scuta vel vasa pariter ænea quorum strepitu pateant effossiones ; oportet etiam quam profundissimam fossam ante muros aperiri ut pateant hostes effodientes. E regione quoque est et effodiendum et occurrentibus implendum dolium pilis aut plumis, et igne immisso os dolii ære ad instar cribri perforato obturandam et ad hostes vertendum et dolii fundo perforato continuos tanquam fabri machina flatus excitandum ; facile etenim vi fumi e pilis uati hostes a secreta effossione prohibebuntur. Præterea necesse est per fenestras vulgo ignotas inopinato in machinas irruere cum maxima urgebit necessitas, aut alio quovis modo ut suadebunt copiarum aut coget necessitas hostibus se opponere.

πίλου πυθμένα ²⁷ διατρήσαντας οὕτω δὴ λοιπὸν διὰ μηχανῆς, ὡς οἱ χαλκίεις, φύσας συνεχῶς προσφέρειν ῥῆστα γὰρ διὰ τὴν ἐκ τοῦ καπνοῦ τῶν πύλων δριμύτητα ²⁸ οἱ πολέμιοι φεύγονται τοῦ ὀρύσσειν ἐπιλαθόμενοι. Δεῖ δὲ πρὸς τοῦτοις καὶ διὰ πυλῶν τοῖς πολλοῖς ἀγνώστων ἀπροσδοκῆτως ταῖς μηχαναῖς ἐπιτίθεσθαι μεγίστης ἐπιχειρήσεως ἀνάγκης ἢ καὶ τρόπον ἕτερον τοῖς πολεμίοις ἀντικαθίστασθαι, ὡς ἢ δύναμις ἀπαιτεῖ δηλαδὴ καὶ ἡ χρεῖα παρακαλεῖ.

CAP. LIV. — *Quid faciet dux hostes obsidens.*

Ante omnia oportet ducem obsidentem remissa omnimode confirmari et, sicuti capite vigesimo secundo posuit Nostra Majestas, concedere ab urbe ad duo ut maxime milliaria, minimum autem ad octo stadia : semper enim terribiliores obsidentium copiarum a longe conspectæ hostibus videntur, et præsertim ne deturbetur illa exercitus pars quæ requiescere obtinuit : milites e fortissimis quam proxime ad urbem collocandi ad obsistendum repentinis hostium incursibus, maxime vero prandii tempore. Exercitus in partes dividatur et cuique parti sua assignentur officia, ne omnes simul diini-

βρδῖως ἢ ξύλα συνηρμοσμένα ὡς ὕψασμα (πόντιλα ταῦτα Ῥωμαῖοι καλοῦσι), πρὸς δὲ τὰς ἀπὸ τῶν κριῶν ἐμβολὰς πύλα ²¹ παχύτατα καὶ ἰσχυροῦς ἀχύρου μαστοῦς ἢ ἄμμου· πρὸς δὲ τὰς καλουμένας χελώνας καὶ δοχοὺς κατασκευαζέτω περὶ τὸ ἄκρον ἐξυτάτῳ σιδήρῳ ἑτομομημένας· ἐμπηγνύμενοι γὰρ οὗτοι βρδῖως αὐτὰς ἀνατρέπουσι· καὶ πίσσα δὲ ταῖς εἰρημέναις προσαγέσθω χελώναις ἢ μόλιθός καὶ ²² ἄμψω καχλάζοντα ἢ πῦρ ἢ καὶ λίθοι βαρύτατοι διὰ μηχανῆς καθιέμενοι καὶ εὐθὺς ἀνιμώνενοι. Πρὸς δὲ τὰς προσφερομένας τοῖς τείχεσι κλίμακας ἢ καὶ τοὺς προπετιὰς πλησιάζειν αὐτοῖς τολμώντας λίθοι μολικὸι καθ' ἕκαστον προμαχῶνα σχοινοῖς ἀποδεδεμένοι καὶ ξύλα βαρύτατα τοῖς προμαχῶσι καὶ ταῦτα προσδεδεμένα ἐγκάρσια ²³ καὶ πίσσα καὶ ἔλαιον καὶ τῆλις ζέοντα πάντα καὶ ταῖς εἰρημέναις προσχεόμενα ²⁴ κλίμαξι· πρὸς μέντοι τοὺς διὰ κυλίνδρων τοῖς τείχεσι προσαγομένους ξυλίλους πύργους, ὅς οἱ τακτικοὶ μόσους ὀνομάζουσι, λυσιτελεῖ τὰ στρεπτά καλούμενα τὰ διὰ μηχανῆς τὸ ὕψρον πέμποντα δηλαδὴ πῦρ ²⁵, ὃ δὴ καὶ λαμπρὸν παρὰ τοῖς πολλοῖς ὀνομάζεται, καὶ τὰ λεγόμενα χειροσίφωνα, ἅπερ νῦν ἢ βασιλεῖα ἡμῶν ἐπενόησε, καὶ πύργοι πρὸς τοῦτοις εἰ κατέναντι αὐτῶν ὑψούμενοι λίθοις ἢ κλίμαξιν ἢ ξύλοις, καὶ ὕλη παντοία ἐν τῷ μεταξὺ τόπῳ συμφορηθεῖσα καὶ μετὰ μικρὸν ἐξαφθεῖσα· πρὸς δὲ τὰ παρὰ τῶν πολεμίων ὀρύγματα ῥάβδους χαλκᾶς ²⁶ ἐν τοῖς ὑπόπτεις χρῆ καταπήσσειν τόποις, ἢ ἀσπίδας τοιαύτας ἢ πυέλους ἐπιτιθέμεναι· φανερὰ γὰρ οὕτω διὰ τοῦ κτύπου τὰ ὀρύγματα ἔσται· καὶ τάφρον δὲ δεῖ πρὸ τῶν τειχῶν βαθυτάτην ὀρύττειν· καὶ οὕτω γὰρ καταφανεῖς οἱ τὰ ὀρύγματα ποιοῦντες πολέμιοι ἔσονται. Δεῖ δὲ καὶ ἀντορύττειν καὶ ὑπαντήσαντας πύργους εὐθὺς πύλων ἢ πτερῶν ἐμπλῆσαι καὶ πῦρ ἐμβαλεῖν αὐτῷ καὶ τὸ μὲν στόμα χαλκῷ κατατετραμένῳ κοσκίνου δίχην ἀσφαλῶς περικλείσαντας τοῦτο μὲν ὡς πρὸς τοὺς πολεμίους τρέψαι, τὸν δὲ τοῦ μηχανῆς, ὡς οἱ χαλκίεις, φύσας συνεχῶς προσφέρειν·

ΚΕΦΑΛ. ΝΔ'. — *Τί ποιήσει πολιορκῶν τοὺς πολέμιοις ὁ στρατηγός.*

Τὸν πολιορκούντα δεῖ στρατηγὸν πρῶτα μὲν τὸ ἀπληκτον παντοίως ἐξασφαλίζεσθαι καὶ ὅποιον ἐν τῷ κβ' κεφαλαίῳ ἢ βασιλεῖα ἡμῶν διετάχθη ἀποκαθιστῆν διέχον τῆς πόλεως δύοι μάλιστα μιλίας ἢ ὀκτὼ σταδίων τοῦλάχιστον· φεβρώτερον γὰρ δεῖ τὰ τῶν πολιορκούντων τοῖς πολεμίοις δοκεῖ μὴ καθῆν καθορώμενα, ἀλλως τε καὶ ἵνα μὴ ἀκαίρως ἐν ταῖς προσβολαῖς θορυβῆται ²⁷ τὸ διαναπαύεσθαι λαχὸν στρατεύμα ἰσχυροτάτων δὲ τῶν ἀνδρειοτάτων ἐγγιστα τῆς πόλεως μάλλον ἐπιστῆν ἐπὶ τῷ τὰς παρὰ τῶν ἐχθρῶν αἰφνιδίους ²⁸ κωλύειν ἐπιδρομὰς καὶ μόλιστα περὶ αὐτῶν τὸν τοῦ ἀρίστου καιρὸν· τὴν δὲ

VARIÆ LECTIONES.

²¹ πύλα B. ²² καὶ delendum videtur. ²³ ἐγκάρσια B. ²⁴ προσχεόμενα B. ²⁵ πυρῶν B. ²⁶ χαλκᾶς B. ²⁷ πιθμένα B. ²⁸ δριμύτητα B. ²⁹ θορυβεῖται B. ³⁰ αἰφνιδίους B.

στρατιῶν εἰς ἀλλήγια καταμερίζει ἐκάστῳ τε τάγματι τὴν οἰκίαν ἀποτάξει χρεῖαν, ὡς ἂν μὴ ἀπὸ μιᾶς πολεμοῦντες πάντες βλάβης πρὸς τὴν πολιορκίαν ἀπαγορεύσῃσι. Στρατὸν δὲ σὺν αὐτῷ πλείστον ὁ στρατηγὸς ἔχων καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν κατὰ διαδοχὴν ἀπαύστως ποιεῖτω τὰς προσβολὰς καὶ μάλιστα ἐν νυκτὶ, ὅτε δὴ καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ κατὰ πολὺν φοβερύτεραι τοῖς πολιορκουμένοις δοκοῦσιν, ἄλλως τε καὶ ὑπὸ τῶν συνεχῶν προσβολῶν ἀνέσεως καιρὸν μὴ ἔχοντες οἱ πολέμιοι καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τε κόπων ὑπὸ τε ἀγρυπνίας κατειργασμένοι βῆστα ἂν καὶ τὴν πύλιν καὶ σφᾶς αὐτοὺς παραδοῖεν. Ἄριστον δὲ ἐν τειχομαχίᾳ τὸ πᾶσαν ὁμοῦ προσφέρειν μηχανήν· οἱ τε τοῖνον τοξόται καὶ ἀκοντισταὶ χαλαζήδων τὰ βέλη κατὰ τῶν τὰς ἐπάλξεις τηρούντων πεμπέτωσαν, καὶ οἱ κριοὶ τὰ τείχη τυπέτωσαν, καὶ οἱ ἐν ταῖς χελώναις ὡσαύτως τοὺς θεμελίους ὑπορυτέτωσαν. καὶ αἱ κλίμακες προσεγέσθωσαν ξύλοις ὀρθίοις ἐπικείμεναι καὶ διὰ τροχῶν τοῖς τείχεσι προσπελάζουσαι, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ξυλίνων δὲ πύργων διὰ κυλίνδρων ὡσαύτως τοῖς τείχεσι πλησιάζαντες ἐξ ὑπερδελίων βαλλέτωσαν· καὶ οἱ μὲν κριοὶ οἱ τε ξύλινοι πύργοι βύρσαις νεοδόρῳν πρὸς περιφραγκίσθωσαν, αἱ δὲ χελῶναι πληρῶ διαχρίσθωσαν ἄνωθεν, καὶ σπόγγοι δὲ ὄξει διάβροχοι ταύταις ἐπιθέσθωσαν ἔξωθεν (ἀποτρέποι γὰρ ἂν τὸ ὄξος τὴν τοῦ πυρὸς ἐρωτὴν, μάλιστα τοῦ ὑγροῦ καλουμένου, τὸν τε ἐπιχερόμενον μόλιθον ἢ πῖσσαν ἢ βρασσόμενον ἔλαιον διὰ τὰ χεῖρα σβέννυσι τοῦ ὕδατος προσφερόμενον μᾶλλον)· παραγγελλέτω δὲ πᾶσι τοξόταις ἀκοντισταῖς τε καὶ πετροβόλοις πῦρ διὰ τῶν ἀφιεμένων βελῶν ἢ λίθων τοῖς τῶν πολεμίων καταπέμπειν οἰκήμασι σφοδρότατον ἐπιτηρήσασιν ἄνεμον. Διὰ τῶν εἰρημένων τοῖνον στρατηγημάτων τὰς ψυχὰς τῶν φόβῳ κατασεισθέντες καὶ τοῖς ὄλοις ἀπαγορεύσαντες οἱ πολέμιοι ἢ τὴν πόλιν καὶ σφᾶς αὐτοὺς ὅψι ποτε παραδώσουσιν ἢ καὶ ἄκοντες τῶν ἐπάλξεων ἀποθήσονται. Ληφθεῖσης μέντοι πολέμου νόμῳ τῆς πόλεως διαλαλεῖτω πᾶσι στρατιώταις διὰ μανδατῶρων ὁ στρατηγὸς κατὰ τὴν τῶν πολεμίων διάλεκτον ὡς μὴ τινα τῶν πολιτῶν ἄοπλον ὄντα κτείνειν, εἰ μὴ τί γε ὠπλισμένον τις εἴη καὶ ξίφος φέρων· τῆς γὰρ διαλαλιᾶς ταύτης τῶν πολεμίων ἀκούων ἕκαστος τῶν ὄπλων ἀφέμενος τὴν δουλείαν αἰρήσεται ἄσμενος, καὶ οὕτω τῶν μαχίμων ἐπιλιπόντων ἀκινδύνως ἂν ἡ πόλις ληφθεῖη.

ΚΕΦΑΛ. ΝΕ'. — Πῶς χρὴ διὰ τάχους φρούριον κτίειν πρὸς τὸς τῶν πολεμίων ὄρους κείμενον δημοσίου πολέμου χωρίῳ.

A cantes, ab obsidione lassentur facilius. Majorem exercitus secum habens partem dux ipse noctu diuque vicissim sine intermissione impetum, et in primis per noctem faciat, eo scilicet tempore quo terribiliores obsessis videntur aggressiones, præcipue etiam ut continuis impetibus accessiti, remissionisque tempus non habentes et laboribus et vigiliis fracti urbem hostes et seipsos facilius dedant. Optimum vero est in obsidionibus omne machinarum genus adhibere. Sagittarii itaque et jaculatores in propugnaculorum custodes telorum imbrem immittant, arietes quoque muros feriant, et qui in testudinibus sunt murorum perforent fundamenta; scalæ etiam asserantur quæ lignis erectis impositæ muris annulorum ope admoveantur; qui autem sunt in turribus ligneis cylindrorum ope ad mœnia admotis desuper jacula mittant. Arietes autem et turres ligna pellibus boum recens excoriorum supervestiri debent, testudines vero limo desuper iungi et exterius spongiis aceto madidis circumoperiri: acetum enim vim ignis et præsertim ejus qui liquidus dicitur et liquens plumbum et picem et oleum fervens multo melius aqua effusa restinguit. Jubentur quoque sagittarii jaculatoresque et petrobolæ universi ignem quam frequentissimum in hostium domos cum telis et lapidibus servatis validioribus ventis projicere. Quibus omnibus industriis perterriti hostes et omnibus desperantes serius tandem oppidum et se ipsos tradent aut invitati a propugnaculis descendunt. Captio autem juxta belli leges oppido, cunctis militibus per mandatores denunciare duces oportet hostium ipso idiomate ut nullum civium inermem occidant sed eos tantum qui armati aut gladium portantes occurrunt; illa enim audita monitione, hostis quisque arma deponet, servitute libenter accepta, et sic oppidum, cedentibus bellatoribus, sine periculo erit captum.

CAP. LV. — Quomodo celeriter construi possit oppidum prope hostium fines absque gentilis belli periculo.

Primo quidem locorum situm ipse investigare debet dux, et locum munitissimum eligere ubi sit possibile intra dies ad summum duodecim spatium sufficiens siccis primum lapidibus vel lateribus, vel lignis circumclaudere; deinde comparatis omnibus necessariis, ante omnia pedites armati debent hostes in errorem inducere, quadam scilicet exercitus parte profecta, quasi in voluntate haberet alibi oppidum construere; duces interea oportet iisdem

VARIÆ LECTIONES.

¹ καταπολὺ B. ² κόπων corr. ex κόπων B. ³ ἐπιτάξεις (sic) in textu et alterum ad marg. B. ⁴ ὑποκρυπέτωσαν B. ⁵ διατροχῶν B. ⁶ πύργων B. ⁷ διαχρίσθωσαν B. ⁸ διάδοχοι B. ⁹ ἂν om. B. ¹⁰ καλομένου B. ¹¹ σβέννυσι B. ¹² παραγγελλέτω B. ¹³ οἰκήμασι corr. ex οἰκούμασι B. ¹⁴ τῆς bis B. ¹⁵ μήτις B. ¹⁶ ὀπλισμένους B. ¹⁷ αἰρήσεται B. ¹⁸ παρασκευασμένον B. ¹⁹ ἔχει προσβολῆς B.

locis insistentem oppidi tandem incipere constructionem, et primo quidem aptis stationibus ponendi fide digni speculatores (Romani vigiles vocant); postea fossam una die aperire eamque cito pedibus occupare oportet, sicque constructionem incipere turrimque statim ædificare sive aliud propugnaculum ob repentinos incursus et ita deinceps reliquum construere vallum siccis, ut diximus, lapidibus, sin autem, propter materiæ inopiam, lateribus aut lignis. Si vero non sint in oppido aquæ, facienda mox cisterna lignea juncturis asphalto aut pice glutinatis: cujus longitudo viginti ad summum pedum, decem vero latitudo, æqualis et latitudini, altitudo vel juxta exercitus numerositatem; ne vero immota aqua male oleat, parvum vas ligneum fluentem aquam recipiat et cum plenus fuerit in prædictam cisternam effundatur. Optimum quoque aquis male olere incipientibus acetum infusum, earum quoque odorem fluviorum lapilli injecti depellunt. Ædificato oppido, si hostes in illud inveli audiat dux, cum equitum manu occurrat, sufficienti custodia prius in oppido relicta; satis autem distet ab hostibus, ut eos ad gentile bellum non evidenter proquinquitate excitet, non autem tanto intervallo ut propter nimiam distantiam non jam periclitantibus auxiliari vel omnia quæ ad obsidionem attinent videre possit. Tempus porro istiusmodi oppidis exstruendis aptum illud præsertim est quod circiter comprehendit mensem Panemum, Loum et Gorpiazum, quos Romani Julium, Augustum et Septembrem nominant: sicca etenim tunc herba igni facile traditur, quo vexatus hostium equitatus quam citissime obsidionem relinquet. Qua soluta, dux, comparata materia, oppidum tunc exstruat, machinisque plurimis, armis, variis cibariis et cæteris omnibus munit, quo videlicet modo siverit vel tempus vel facultas. Αυθείσης δὲ ταύτης τότε δὴ καὶ δι' ἐγχορήγου κτιζέτω ὕλης ὁ στρατηγὸς τὸ ὄχυρωμα, μηχαναῖς τε πλείσταις καὶ ὄπλοις καὶ τροφῶν δαψιλείᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασιν αὐτὸ κατασφαλίζεσθω, ὡς ὁ καιρὸς δηλονότι καὶ ἡ δύναμις δίδωσι.

A κτιζειν, αὐτὸν δὲ τοῖς εἰρημένοις ἐπιστάνα τάς ἀπροδοκῆτως οὕτω δὴ τῆς τοῦ ὄχυρώματος ἐκτίσεως ἀρχεσθαι κτίσεως· καὶ πρῶτα μὲν ἐν τοῖς ἐπιπέδοις τῶν τόπων ἀξιολόγους ἐπιστήσαι σκοποῦς βίγλας τούτους Ῥωμαῖοι καλοῦσιν), εἶτα τάφρον εὐήμερον διορύξαι καὶ τοῖς πεζοῖς αὐτίκα ταύτην καταλαβεῖν, καὶ οὕτω τῆς κτίσεως ἀρξασθαι, καὶ πύργον ⁶⁰ εὐθύς ἀνεγείραι ἢ τι θριγκεῖον ἕτερον διὰ τὴν αἰφνιδίους ἐπιδρομὰς, εἰθ' οὕτω τὸν λοιπὸν κτιζειν ⁶¹ περιβόλον ξηροῖς, ὡς ἐφημεν, λίθοις· εἰ δὲ μὴ, εὐθείῃς ἢ ξύλοις εὐπορίας μὴ οὕσης ὕλης. Ἐδάτω δὲ μὴ ὄντων ἐν τῷ ὄχυρώματι, ξυλίνην τέως ποιῆσαι κινστέραν ἀσφάλτω καὶ πίση τὰς ἀρμονίας κατασφαλισαμένους ⁶². Ἔστω δὲ τὸ μὲν ταύτης μήκτος ποδῶν κ' μάλιστα, δέκα δὲ γὰρ τὸ πλάτος, ἴσον δὲ τῷ πλάτει τὸ βάθος ἢ καὶ κατὰ τὸ τῆς στρατιᾶς κλίθος· ὡς ἂν τὸ ὕδωρ ἀκίνητον μένον μὴ ἀποξίσῃ, ξυλίνον ἔστω μικρὸν δοχεῖον, ὃ δὴ τὸ μὲν καταρρέον δέχεται ὕδωρ, ὅταν δὲ πλήρης ἤδη γένηται, κενώσεται αὐθις ἐν τῇ εἰρημένῃ ξυλοκινστέρῃ. Χρήσιμον δὲ καὶ τὸ ἕξος τοῖς ἕξειν ἀρχομένοις ἐπιβαλλόμενοι ὕδασι, καὶ κάχλικες δὲ ποτάμιοι τὴν τῶν τοιούτων ὕδατων ὀσμὴν διαλύουσιν ⁶³ ἐμβαλλόμενοι. Τοῖς δὲ ὄχυρωμάτων ἀπαρτισθέντος, εἰπερ ἄρα κατ' αὐτῷ χωρεῖν τοὺς πολεμικοὺς ὁ στρατηγὸς καταμάθει, ἐκείθεν αὐτὸς σὺν τῷ ἱππικῷ προὔπαναχωρησάτω ⁶⁴ τὴν ἀποχωρῶσαν τῷ ὄχυρώματι καταλιπὼν φρουρὰν πρότερον· διεχέτω γὰρ μὴν τοσοῦτον, ὡς μήτε διὰ τὴν ἐγγύτητα προδήλως τοὺς πολεμικοὺς πρὸς θεμίσιον πόλεμον ἐρεθίζειν ⁶⁵, μήτε μὴν διὰ ⁶⁶ τὸ πλείστον ἀφεστάναι ⁶⁷ μὴ βραδίως ἔχειν τοῖς κινδυνεύουσιν ⁶⁸ ἐπαρῦνειν καὶ τὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν καθ' ὅρᾳν ἄπαντα. Καιρὸς ⁶⁹ δὲ τῆς τῶν τοιούτων φρουρῶν κτίσεως εἴη ἂν μάλιστα ὁ κατὰ τὸν Πάνεμον ⁷⁰ μήνα καὶ Λῶον καὶ Γορπιαῖον, οὓς δὴ Ῥωμαῖοι Ἰούλιον, Αὐγουστὸν τε καὶ Σεπτέβριον ὀνομάζουσι· ξηρὸς γὰρ ὁ χρόνος ὡν τῆνικαδὲ βραδίως πυρὶ παραδίδονται, κἀντεῦθεν ⁷¹ τὸ τῶν πολεμικῶν στενοχωρούμενον ἱππικὸν τάχιστα ἂν τῆς πολιορκίας ἀπανασταίῃ.

VARIAE LECTIONES.

⁶⁰ πύργον B. ⁶¹ λοικτιζειν pro λοιπὸν κτιζειν B. ⁶² κατασφαλισαμένους B. ⁶³ διαλύουσι B. ⁶⁴ προὔπαναχωρησάτω B. ⁶⁵ ἐρεθίζοντες punctis deletoriis τῷ ζοντες notato et ζειν suprascripto. B. ⁶⁶ ἐκ πλείστον. B. ⁶⁷ ἀφεστάναι B. ⁶⁸ κινδυνεύουσι B. ⁶⁹ Ead. fn. ad marg. ascript. notum illud σῆ. ⁷⁰ πολεμικῶν (punctis inferne positis notatum) πάνεμον (sic) B. ⁷¹ κἀντεῦθεν B.

IMPERATORIS LEONIS

COGNOMINE SAPIENTIS

ORACULA

CUM FIGURIS ET ANTIQUA GRÆCA PARAPHRASI.

LECTORI PETRUS LAMBECIUS.

Ne quid omnino deesset corpori Historiæ Byzantinæ, necessario ei inserenda esse duxi imperatoris Leonis cognomine Sapientis Oracula cum pieturis fatidicis, quibus futuros Constantinopolitani imperii casus portendi vulgo opinio est. Primus vero ea Græcæ et Latine in lucem edidit Janus Rutgersius Variarum Lectionum lib. v, cap. 8. Quam editionem ego, cum abhinc quadriennio in Batavia degerem, contuli cum antiquo codice ms. Bibliothecæ Amsterodamensis, quem ille non viderat: nec paucas inde sætis magni momenti variantes lectiones excerpsti, quas reperies in meis adnotationibus. Præterea in eodem codice inveni anonymi cujusdam Oraculorum Leonis Græcam Paraphrasin, quam ob argumenti similitudinem una edendam esse duxi. Sed nondum satis mihi constat, sitne hæc eadem atque illa Theophili presbyteri Expositio Oraculorum Leonis, quæ in bibliotheca Vaticana asservari dicitur. Quod superest, benevole lector, hunc quoque laborem meum boni consule; qui si minus accuratus tibi videbitur, propterea saltem mihi ignoscas, quia vix integri tridui spatio in itinere mihi sub manu natus est. Vale. Lutetiæ Parisiorum auno MDCL, die 20 Septembris.

VETERUM AUCTORUM TESTIMONIA

DE IMPERATORE LEONE, COGNOMINATO SAPIENTE, EJUSQUE ORACULIS.

Zonaras, pag. 143, Basil. editi.

Ἐχων δὲ δι' ἐφέσεως οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ (scilicet Λέων) μᾶλλον μέντοι καὶ κεχρηματισμένον ἐσχηκώς τοῦτο. Ἦν γὰρ ἐραστής σοφίας παντοδαπῆς, καὶ αὐτῆς δὴτα τῆς ἀπορήτου, ἣ δι' ἐμφῶν μαντεύεται τὰ εὐόμενα, καὶ περὶ τὰς τῶν ἀστέρων ἐσχολάκει κινήσεις, καὶ τὴν ἐκ τούτων ἀποτελεσματικὴν ἐπιστήμην μετέρχετο, καὶ εὕρισκεν, ὡς ἔξει παῖδα τῆς βασιλείας διάδοχον, etc.

Verum imperator suscipiendæ prolis avidus, præsertim cum id a vatibus ei prædictum esset. Fuit enim doctrinarum omnis generis amator, et arcana quoque illius, quæ per incantationes futura divinatur: versatus etiam in doctrina de motibus siderum eorumque effectibus, in qua inveniebat, se filium habiturum imperii successorem, etc.

Idem, pag. 145.

Μὴ ἀπατάτω σε, Κωνσταντίνε, τὸ ὄνομα, μηδ' οἷου τῆς βασιλείας τυχεῖν, ὡς Κωνσταντίνου Ῥωμαίων μύλλοντος ἄρξει. Ἴσθι γὰρ ἀκριβῶς, τοῦτον εἶναι τὸν υἱὸν τὸν ἐμόν. Σὺ δὲ, εἰ μὲν ἦν Ἐλαχὺς Σπάρταν κοσμεῖς, ἔσται σοι εὖ, εἰ δὲ νεωτερίσεις καὶ τυραννίδι ἐπιχειρήσεις, ἔσο βεβαίως εἰδῶς, ὡς διὰ τῆσδε τῆς πύλης (τὴν πρὸς δύσιν οὖσαν τῷ χρυσο-
PATROL. GR. CVII.

Ne te decipiat nomen, Constantine, tuum, nec putaris, eo quod Constantinus Romanis imperaturus sit, te imperio potiturum. Certo enim scito, filium hunc meum, illum esse. Quod si tu Spartam tuam ornaris, bene tibi erit. Sin rebus novis studueris, et tyrannidem affectaris; noli dubitare, quin per hanc portam (demonstrata Occidentali au-

rei triclinii porta) caput tuum absque reliquo corpore sit transiturum. Id quod postea factum est.

Α τρικλινίου δείξας αὐτῷ) ἡ κεφαλὴ σου. τοῦ λοιποῦ σώματος χωρὶς εἰσαχθήσεται· ὁ καὶ γέγονε ὑστέρων κατὰ τὴν πρόβησιν τοῦ βασιλευσάντος· Λέοντος.

Idem, ubi agit de præsagis interitus Leonis Armenii.

Perhibetur etiam in regia bibliotheca fuisse liber, quo oracula de imperatoribus continerentur, formæque et hominum et ferarum expressæ; atque inter cæteras leo etiam fera illic pictus, littera X tergo ejus insculpta: pone bestiam vir stabat, qui leonem per medium X confodiebat. Et hæc liber continebat, quæ Sibyllina oracula putabantur. Ejus picturæ obscurum involucrem quæstor illius temporis explicasse fertur, et dixisse imperatorem die Nativitatis Christi occisum iri: et feram quidem imperatorem significare, X vero jam dictum Nativitatis Christi diem: quod autem leo per medium X confoderetur, portendere imperatorem ipso Nativitatis Christi die occisum iri.

Ἄλλὰ καὶ εἰ φασὶ τῆ τῶν ἀνακτόρων [βιβλιοθήκῃ] βιβλίον ἐναποκεῖσθαι, ἐν ᾧ καὶ χρησμοὶ περὶ τῶν βασιλέων ἦσαν καὶ μορφαὶ ἐνεγράφοντο ἀνθρώπων τε καὶ θηρῶν· καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἐκεῖ καὶ λέων θῆρ ἐχρωμάτιστο, ᾧ κατὰ νότον τὸ στοιχεῖον X ἐγκεχάρακτο· ἀνὴρ δὲ ἦν ὑπισθεν τοῦ θηρός, δόρατι διὰ μέσου τοῦ X διελαύνων τὸν λέοντα. Ἡ μὲν οὖν βίβλος εἶχε ταῦτα, καὶ ἦσαν, ὡς ἐδίδκει, Σιδύλλια χρησμοδῆματα. Τὸ δὲ τῆς εἰρημένης χρωματουργίας αἰνιγματώδεις δυσερμήνευτον ἔν, ὁ τότε κοιάστωρ, ὡς λέγεται, διετίφησεν, εἰπὼν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ βασιλεῖα ἀναίρεθῆναι. Τὸ μὲν γὰρ θηρίον βασιλεῖα δηλοῦν, τὸ δὲ X τὴν εἰρημένην ἡμέραν αἰνίττεσθαι· τὸ δὲ διὰ μέσου τοῦ X τῷ λέοντι τὸ δόρυ ἐμπήγνυσθαι, τὸ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τὸν βασιλεῖα κτανθήσεσθαι.

Idem, ubi agit de obitu Michaelis Balbi.

Sub illo (scilicet Michaele imperatore) etiam Dalmatia imperii jugum excussit, idque vetusto hoc oraculo prædictum ferunt:

*Babylone quando Balbus imperaverit
Draco subuctus auri amore perdito,
Tellus malorum sentiet primordia.*

Cedrenus, pag. 493, edit. Reg.

Fuit hoc oraculum Sibyllinum, inscriptum libro cuidam bibliothecæ imperatoris, quo non oracula modo continebantur, sed et figuræ imperatorum coloribus expictæ. In eo libro depicta erat fera leo, etc.

Ἐπ' ἐκείνου δὲ καὶ Δαλματία τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς ἀφηνίασε· λέγεται δὲ καὶ ἀρχαῖον εἶναι χρησμὸν οὕτως ἐπεριέχοντα·

*Ἀρχὴ κακῶν γε προσπασσεῖται τῇ γῆσιν,
Ὅταν κατάρξη τῆς Βαβυλώως δρόμων
Ἀσύρλωττος οὗτος καὶ φιλόχρυσος Μισρ.*

Σιδυλλιανὸς δὲ ἦν ὁ χρησμὸς ἐν τινὶ βιβλίῳ τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκῃς ἐγγεγραμμένος, οὐ χρησμοῦς μόνον ἀπλῶς ἐχούσης, ἀλλὰ καὶ μορφᾶς καὶ σχήματα τῶν βασιλέων διὰ χρωμάτων. Ἦν οὖν θηρίον μεμορφωμένον ὁ λέων ἐν τῷ βιβλίῳ, etc.

Nicephorus Gregoras, edit. Colon. Allobrog., pag. 102.

Invenit enim imperator librum antiquum litteras quasdam et imagines ænigmaticas continentem, quibus futura imperatorum successio in perpetuum præsignificabatur.

Ἐῤρηται γὰρ ἐκ πολλοῦ βίβλος τῷ βασιλεῖ γράμματὰ τε αἰνιγματώδη καὶ ἀμυδρά τινα δι' εἰκόνας γνωρίσματα φέρουσα τῶν μελλόντων ἀεὶ βασιλεύειν, etc.

Nicetas, lib. 1 de imperio Isaacii Angeli, pag. 229, edit. Reg.

Isaacius Angelus perpetuo habebat in ore, et falso sibi attribuebat oraculum de imperatore bovis figura expresso, quod est tale:

*Figura mores nec minus locum notat.
Unde advenisti? conspectu ut lætor tuo.
Virtute multo cæteris præstantior
Modeste leniterque castigas tuos.
Hinc consecutus exitum prosperrimum:
Decusque solum ductas ex palatio,
Relicta mortuo potentia brevi:
Te namque regni præciperi manet decus.*

Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος, καὶ εἰς ἑαυτὸν οὐκ ὀρθῶς ἔλκων τὰ ἔπη, καὶ ἀνὰ στόμα φέρων διὰ παντός. ἅ περὶ τοῦ βοοσχήμονος βασιλέως· ἐκπεφώνηται καὶ διεξίσεις οὕτως·

*Τὸ σχῆμα φαίνει τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον.
Ὅθεν μολήσας; οἷος ὄφθεις μοι φίλος.
Πρώτως γὰρ ἐχεις ἀρετὰς ἄλλων πλέων.
Καὶ σωφρονίζεις σωφρονῶν τοὺς φιλετάτους·
Ὅθεν τέτευχας χρηστοτάτου τοῦ τέλους,
Μόνος ἀνιχθεις ἐξ ἀνακτόρων κλέους
Καὶ τῷ νεκρῷ, κράτιστε, λιπὼν τὸ κράτος·
Ὡς ἐν βραχεῖ γὰρ εὐτυχίσεις τὸ κράτος.*

Idem, lib. v de imperio Manuclis Comneni, pag. 110, edit. Reg.

Puerum Alexium nominavit, idque non temere, nec tam ut eum proævi sui nomine honoraret, quam propter oraculum, quo ei per ambages responsum fuerat, seriem Comneniæ familiæ duraturam tantum, quot litteras nomen ALMA complecteretur. Ac per A Alexius, per I Joannes, per M et

Ἀλέξιον τὸν παῖδα ὠνόμασεν, οὐχ ἀπλῶς τὴν κλήσιν ἀπολεξόμενος, οὐδὲ τὸν παῖδα τιμῶν τῷ τοῦ τεκόντος τὸν γεγεννηκίτα ἐκείνον ὀνόματι, ἀλλὰ προσέχων τὸν νοῦν προβόηματι: πρό; τὴν ἀποβληθεῖσαν ἐρώτησιν ἐξενεχθέντι, ἧτις ἦν, ἐς ὅσον ἡ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ παραταθεῖται σειρά·

το δὲ προαγόρευμα, ΑΙΜΑ, ὃ τῆς συλλαβῆς διιστά-
μενον καὶ κατὰ στοιχείον ἀναλεγόμενον, διὰ μὲν
τοῦ Α σαφῶς ὑπέγραψε τὸν Ἀλέξιον, διὰ δὲ τοῦ Ι τὸν Ἰωάννην, διὰ δὲ τῶν ἐφεξῆς δύο γραμμάτων τὸν
Μανουὴλ καὶ τὸν ἐξ ἐκείνου πάλιν παραληφόμενον τὴν ἀρχὴν.

Idem, de imperio Joannis Comneni, pag. 27 et 28, edit. Reg.

Ἰατοῦ δὲ κατενιχθέντος βαρβαίου, καὶ τῆς κοιλά-
δος καταβρύτου γενομένης, ἐφ' ἧς ἑστρατοπεδεύ-
σατο, ἢ τε βασιλέως κλίνη μετεφέρετο πρὸς τὸ καταβ-
ρεῦσαν ὕδατος μέρος, καὶ αὐτὸς ἦν ἐπὶ στόματος
ἔχων τὸ φάσκον οὕτω χρησιμώδημα,

Ἰσποῖς δ' ἐν ὕρροις καὶ παρ' ἄλκιθα πέσσης.

Οἱ δὲ τὰς τῶν βασιλέων διαδοχὰς καὶ μεταθέσεις
φιλοκρινούστας, καὶ τοῦτο πέρας εἰληφέναι ἔλεγον·

Ὡ πῶς γενήσῃ βρώμα δεινῶν κοράκων!

πῆ μὲν ἐς τὰ μέλανα καὶ εἰζοντα σιδήρια τὸ πα-
λαίφατον τοῦτο λόγιον ἀφορᾷν ἰσχυρίζομενοι, δι'
ὧν ὁ καυτῆρ τῆ χειρὶ τοῦ βασιλέως ἐπενήνκεται, πῆ
δὲ ἐς τὸ τῶν βουνῶν προσώονυμον, ἐφ' ὧν ἐκείνο;
κατεσκηνῶκαί τὸ προφοδίσμα ἀπολύοντας.

Idem, lib. vii de Manuele Comneno

Τοῦ βίου γούν οὕτω καὶ τῆς βασιλείας μεθιστάται
τριάκοντα καὶ ὀκτώ χρόνους γενοῦς ἐν τῆ βασιλείᾳ
λειπόντων μηνῶν τριῶν. Πρὸς ἦν οἶμαι παράτασιν
τῆς ἀρχῆς καὶ τὸ παλαιότατον ἐκεῖνο λόγιον ἀφορᾷν,
ὃ διέξεισι οὕτως·

Ἄλλ' ὕστατη σε καρδαρεῖ λαβὴ λόγου·

ἡ γὰρ τελευταία τοῦ ὀνόματος συλλαβὴ τὸν ὀκτώ καὶ
τριάκοντα διασημαίνεται ἀριθμῶν.

Constantinus Manasses, pag. 110 edit. Reg.

Ὁ δὲ φιλοσοφώτατος ἐν βασιλευσί Λέων,
Περιπεσῶν ταῖς φυσικαῖς τοῦ σώματος ἀνάγκαις,
Καὶ νόσῳ χειμαζόμενος κίνδυνον ἐπαγούσῃ,
Ἦδη πρὸς ἔτος· εἰκοστὸν σὺν ἔκτιρ διαιθύνας
Τὸ κόστος τὸ βασιλείου καὶ τὴν Ἑωμαίων τύχην,
Καὶ συνιδῶν τὸν θάνατον καὶ τὴν τοῦ σκήνου λύσιν,
Κράτορας ἀναδεικνύεται αὐτάνακτας κατάρχου;

« Cum autem doctissimus imperatorum Leo morbo correptus periculum minitante: administrato jam per viginti sex annos Romanorum imperio, mortem sibi imminere cerneret, Alexandrum fratrem et Constantinum filium imperatores creat, hoc solo in extremis respirationibus pronuntiato. *Alexandrum etiam (proh parvum malignumque tempus!) post tredecim menses video.* Volebat autem significare regnum Alexandri tantillum temporis duraturum, quæ sane Leonis vox minime vana fuit. Nam Alexander, » etc.

Joannes Tzelzes, Chiliad. 9, vers. 657.

*Περὶ χρησμῶν· Βοῦς βοήσει τε καὶ ταῦρος δὲ θρηγήσει· καὶ, Οὐαί σοι ὦ ἐπτάλωος, ὅτι σὺ
χιλιάσεις.*

Χρησμὸς ἦν περιφόρητος Κωνσταντινουπολίταις
Αὐτὸ τὸ, Βοῦς βοήσει τε καὶ ταῦρος τε θρηγήσει.

Ἐκ τούτου γούν ἀνέπλευτον καὶ συμφορὰς καὶ φέ-
|βους.

Paulo post vero Tzelzes hoc oraculum ita explicat.

Βοῦν μὲν ἡμεῖς τὴν θήλειαν τὴν τῶν βοῶν καλοῦμεν.
Ταῦρον κυρίως δὲ βοῶν τὸν ἀρσενικὸν καλοῦμεν,
Τὸν ταῦρον τοῦτον δ' Ἴταλόν καλοῦσι οἱ Λατίνοι
Ἦ βοῦς ἢ ἡμετέρα δὲ, ἤγουν ἢ Κωνσταντίνου
Ἦ ἐκ τῶν ταῦρων Ἰταλῶν Ἑωμαίων ἐκτισμένη,
Βοήσει τὸ πολεμικὸν κατὰ τῶν ἀντιπάλων.
Ὁ ταῦρος δὲ ὁ Ἰταλός, στρατὸς ὁ τῶν Λατίνων,
Καὶ ὠχριάσει τῷ πολλῷ τοῦ φόβου, καὶ θρηγήσει.

A Manuel et filius ejus alter Alexius haud obscure
significabantur.

significabantur.

Enimvero valle in qua castra habebat, ingent
pluvia inundata, etiam lectulus ejus impetu de-
currentis aquæ est avectus, cum illud oraculum,

Cades aquosis improvisis in locis

subinde in ore haberet. Qui vero imperatorum suc-
cessionibus et mutationibus pervestigant, illud etiam
B eventu comprobatum esse ferunt:

Heu corvis esca eris miser voracibus.

Id oraculum partim ad nigra et stridentia ferra-
menta, quibus manus ejus usta esset, partim ad
cognomentum montium pertineret existimantes.
Vocabantur autem κοράκων φωλεῖ, sive corvorum
nidi.

Joannis filio, pag. 143 edit. Reg.

Sic igitur et vita et imperio cedit, quod annos
triginta octo gubernavit, tribus mensibus demptis,
ad quod imperii spatium vetustissimum illud ora-
culum alludere videtur

C *Ultima te prendet syllaba nominis;*

nam ἡ postrema syllaba nominis Manuelis apud
Græcos tantum numerum complectitur.

Constantinus Manasses, pag. 110 edit. Reg.

Ἀλέξανδρον τὸν ἀδελφὸν καὶ παῖδα Κωνσταντίνου,
Τοῦτο καὶ μόνον προσειπὼν πνοαῖς ἐν ταῖς ἐσχάταις,
Βλέπω καὶ τὸν Ἀλέξανδρον, ὡς κακοδόστην γρόνον,
Μετὰ τρεῖς καὶ δέκα μηνῶν, ἀντικρὺς τοῦτω λέγων.
Ὅτι τοσοῦτον ἔσεσθαι τὸ κράτος Ἀλεξάνδρου.

Καὶ γούν οὐ διαπέπτωκεν ὁ λόγος, οὐδὲ σφάλει.

Ὁ γὰρ Ἀλέξανδρος, etc.

D Oraculum erat jactatum Constantinopolitanis
Hoc ipsum, Bos clamabit, atque taurus ejulabit.
Ex hoc autem sinxerunt et calamitates atque ti-
[mores.

[mores.

Bovem nos quidem feminam bouum vocamus,
Taurum autem proprie bouum marem vocamus,
Taurum autem hunc Italum vocant Latini.
Bos igitur nostra, nempe urbs Constantini
Cantabit classicum contra adversarios;
Taurus autem Italus, exercitus scilicet Latinorum,
Et pallescet multo timore, atque ejulabit.

Et pallescet multo timore, atque ejulabit.

aem, ibidem.

Væ tibi, septemcollis, quoniam non millenos ages,
Oraculum fuit alterum Constantinopolitanis,
Non una pars vero adverbium Væ, ejulatus,
Sed duæ partes orationis οὐ negatio atque αἶ vero.
Sive, Constantinopolis, etiamsi nos millenos ages,
Sed mille intra annos destrueris.
Tamen non væ et luctus tibi, sed gaudium erit
Ut major exstruaris, et amplius splendeas.

Α Ουαί σοι, ὦ ἐπτάκορυ, οὐ χιλιάσεις,
Χρησμός ὑπῆρχεν ἕτερος Κωνσταντινουπόλεως,
Μὴ ἐν μέρος ἐπιβόημα Ουαί, τῆς θρηνοδίας,
Δύο μέρη τοῦ λόγου δὲ, οὐ ἀρησιν, καὶ αἶ δέ.
Ἦτοι Κωνσταντινούπολις, κεν οὐχὶ χιλιάσης,
Ἄλλὰ χιλίων ἔσωθεν χρόνων καταλυθήση
ἽΟμως οὐ αἶ, καὶ θρηνός σοι, ἀλλὰ καὶ χαρὰ ἐρεῖται,
ἽἜνα μείζων κτισθήση γάρ, καὶ πλέον λαμπρυνθήση.

Nicephorus Gregoras, lib. VIII.

Postridie cum logotheta ad imperatorem venisset, tum quidem quid collocuti fuerint, nemo omnium scivit; post tamen ex iudiciis quibusdam conjicere licuit, eos fatidicos quosdam libros inspexisse, quibus futura quædam incerto auctore obscure et per ambages exponerentur. Deinde figuræ astrologica delineata, qua positus siderum et prænotiones futurorum indagantur, hostium adventum et Reipublicæ confusionem conjece-

ἽἘπεὶ δὲ εἰς τὴν ὑστεραῖαν ὁ μέγας ἀφίκετο λογοθέτης πρὸς τὸν βασιλέα, ἅττα μὲν αὐτοὶ κατὰ μόνας ἐκοινολογήσαντο πρὸς ἀλλήλους, τότε μὲν σὺν οὐδεὶ ἔγνω τῶν πάντων. Ἐκ σημειῶν μόντοι τινῶν σταχάζεσθαι ἡμῖν ἐξεγένετο ὑστερον, ὡς βιβλία τινὰ χρησμολογικὰ θεάσαντο, ἐν οἷς τινα τῶν μελλόντων ἀσαφῶς τε καὶ αἰνιγματωδῶς παρ' ὅτων δῆποτε ἐστέθησαν, εἰς.

Luitprandus in Legatione.

Habent Græci et Saraceni libros, quos ὀράσεις sive visiones Danielis vocant; ego autem Sibyllinos, in quibus scriptum reperitur, quot annos imperator quisque vivat, quæ sint futura, eo imperante, tempora; pax an simultas, secundæ Saracenorum res an adversæ.

Anonymus in Collectaneis Antiquitatum CP.

Τοῦτο τὸ πρόβλημα εὐρέθη ἐν τοῖς τόμοις τοῦ Λέοντος τοῦ μεγάλου.

Joannes Meursius in Glossario Græco-barbaro aliquoties citat Rhusani cujusdam paraphrasin vaticiniorum Constantinopolitanorum, quæ, ut apparet ex fragmentis ibi citatis, corrupta illa Græcorum lingua conscripta fuit, qua hodieque vulgus utitur. Præterea quoque citat Meursius Scholarii explicationem vaticiniorum Constantinopolitanorum. Locus vero, quem inde desumptum publicavit, is est: εὐρέθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς μίαν κολόνα μαρμαριτικὴν. Cæterum explicatio illa asservatur integra Romæ in bibliotheca Vaticana.

Nicetas Andronici Comneni, lib. II, pag. 227, edit. Reg.

De Andronici exitu cum alii iambici versus et in libris reperiuntur, et multi in ore sunt: tum hi:

Vinosis impiger profectus ex locis,
Vir lividusque et insolentis ingenii,
Canus, severus, multiplex Chamæleon
Ruet, et recurva culmos falce demetet.
Sed tempus ipsum denique haud minus metet,
Miserque scelerum pœnas haud levis dabit.
Non parcat ensi, namque dirus ensifer.

Vinosa vero loca OEnæum designant: unde Andronicus, ut jam dictum est, Constantinopolim venit.

Περὶ δ' Ἀνδρονίκου καὶ ἕτεροι τὸ μελλον πρὸς προφοιδάζοντες ἰαμβεῖοι στίχοι βίβλοις ἐμφέρονται καὶ στόμασι πολλῶν περιφέρονται: σὺν ἄλλοις δὲ καὶ οὗτοί εἰσιν·

Αἰφνης δ' ἀναστὰς ἐκ τόπου πλήρους πότου
Ἄνθρω κελιδνός ἀγέρωχος τὸν τρόπον,
Στυγνός, πολιός, ποικίλος χαμαιλέων,
ἽἘπεισπεσσεῖται, καὶ θερίσει καλὰ μνηρ.
Πλὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς συνθερισθεὶς τῷ χρόνῳ
ἽἘσύτερον τίσειν ἀθλιας δικας,
ἽἌνπερ κακῶς ἔπραξεν ἐν βίῳ τάλας.
ἽἌν γὰρ φέρων μάχαιραν, οὐ φύγη ξίφος.

Πλήρη δὲ πότου τόπου τὸ Οἶναιον ὑπεμφαίνουσιν, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ τῆς χώρας προσώνυμον, ἐξ οὗπερ Ἀνδρόνικος ἀπάρας, ὡς ἤδη ἐβρέθη μοι, πρὸς Κωνσταντινούπολιν παρεγένετο.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΕΟΝΤΟΣ
ΧΡΗΣΜΟΙ.

SAPIENTISSIMI IMP. LEONIS
ORACULA.

ORACULUM I (icone 1).

Δίμα.

Τὴν ἐχθροποιὸν ἐνδοθεν κρύπτει πλάνην,
Ὡς εὐμενὴς δὲ κύνας ἐκτρέφει νέους.
Ἦν ὡς γλυκὺς κλύδωνος ἐκχεῖ εἰς μέσον (1).

Ἄλλ' ἀπελέγξει (2) τὸν λογισμὸν ὁ χρόνος.
Ὅφρις δὲ πάντας καταναλώσει τάχος.
Σὺ μεγαλαυχεῖς καὶ γέγηθας, ἄθλις (3),
καὶ χεῖρας ἀπλοῖς, καὶ πόδας διαστρέφεις,
Ὡς πραγμάτων ἐξωθεν αὐτὸν ἐξάγων.
Ἄλλ' ὁ Κύριος τὴν ὑπόκρισιν φανεῖ (4).
Τί γὰρ καλὸν δράσειας, ὧ σὺ κυνῶπα (5);
Ὅ τῷ ξένῳ δῆγματι συγκεκραμένος,
Ἦως σὺ κομίσεις ἀγαθὸν τι τῷ βίῳ;
Ὅς τὸ στόμα κέχηνας εἰς ὑποπτέρους,
Ἦως ἀπερεύξεις ῥῆμα χρηστὸν τῇ πόλει (6);
Ἐν μέσῳ δύο κοράκων καὶ ὑποπτέρων ἀναλω-
θήσῃ.

Τὸ δευτέρον τι καινὸν ἄλλο θηρίον (7),
Ἰπτόμενος τε πρὸς μεσημβρίαν ὄφρις
βαπτόμενος μέλανι καὶ μέλας ὄλος,
δεινὸς τὸ φῶς κόραξιν ἀφηρημένος.
Γένος γὰρ αἰσχρὸν τῶν ἀπ' ἡλίου πέλων,
οἰκτρῶς κλονήσεις σαυτὸν ἄμα καὶ πόλιν,
καὶ σοῦ στεναγμὸν τῷ θέρει ἔαρ φανεῖ (8).
καὶ γραμμικοῖς σχήμασι δηλῶν τὸν χρόνον,
Ὡς ὑστερήσει (9) τοῦ πατρικοῦ τὸ τέλος.
Ἄρχτου δ' ὀλεθρῶν ὦν ὄφρις τάλας μόνος,
Ὡ πῶς γενήσῃ βρώμα δεινῶν κοράκων (10)!

Μετ. ἰνoια.

Αἰττὸν τὸ τρίτον. Καὶ γὰρ ὄφρις ἠπτότης (11),
Σταυροῦχος ὄφρις, ἵππος δ' αὐ κερασφόρος.

(1) Ἐκχεῖ εἰς μέσον. In cod. Amsterodamensis bibliotheca legitur, ἔχεις μέσον.
(2) Ἀπελέγξει. Cod. Amsterod. ἀπαλλάξει.
(3) Ἄθλις. Cod. Amst. ἀθλίω.
(4) Φανεῖ. Cod. Amst. φαίνει.
(5) Κυνῶπα. Cod. Amst. κωνῶπα.
(6) Ἀπερεύξεις. Cod. Amst. ἀπορέξει.
(7) Τὸ δευτέρον τι καινόν. Cod. Amst. τὸ δευτερον τάχων· et videtur ita fuisse scriptum in cod. antiqui interpretis, qui hæc ita vertit: *Secunda proles alia bellua.*

Α

Sanguis.

Inconciabilem intus occultat deceptionem,
Sicut benevolus vero canes educat juvenes,
Quam tanquam suavis tempestatis effundit in me-
[dium].

Sed redarguet cogitationem tempus.
Serpens vero omnes absumet cito.
Tu exsultas et lætaris miser,
Et manus aperis et pedes distorques,
Tanquam te ipsum extra molestiam educeres.
Sed Dominus simulationem conspicuam faciet.
Quid enim boni faceres o tu canino aspectu?
Aliena mordacitate intractus,
Quomodo tu feres boni aliquid vitæ?
Qui os aperuisti adversus aves,

B Quomodo emittes verbum utile civitati?

In medio duorum corvorum et avium absumeris.

Secunda et nova alia bellua,
Et volans ad meridiem serpens,
Tinctus atramento et niger totus,
Terribilis, oculis a corvis privatus.
Fædo enim genere Orientali oriundus
Miserabiliter quaties te ipsum simul cum urbo,
Et tuum suspirium æstati ver narrabit.
Et litterarum figuris significans tempus,
Ita privaberis paterno imperio tandem, [solus,
Septentrionis vero pernicies cum sit serpens miser
O quomodo fiet esca callidorum corvorum.

ORACULUM II (icone 2).

Pœnitentia.

Ambiguum tertium. Etenim avis modo erat,
Crucifer avis, equus modo corniger.

NOTÆ.

(8) Φανεῖ. Hæc vox in cod. Amst. deest. Quam lectionem secutus est antiquus interpretis, qui hunc versum ita vertit: *Et tui genitus æstas et ver.*
(9) Ὡς ὑστερήσει. Cod. Amst. ὡς ὑστερῆ. In codice antiqui interpretis videtur scriptum fuisse, οἷς ὑστερήσει, etc. Vertit enim: *Quibus remanebit.*
(10) Ὡ πῶς γενήσῃ βρώμα δεινῶν κοράκων. Nicetas oraculum hoc pertinere putat ad Joannem Comnenum, qui obiit in loco cui nomen fuisse ait κοράκων φαλεούς, sive corvorum nidos.
(11) Καὶ γὰρ ὄφρις ἠπτότης. Probo Rutgersii

Unitatis duplicis nominis, primæ, solius,
Litteras numerans, tandem in tempore,
Sicut boni ostendisti diem temporis,
In quo imperaris in medio formæ crucis.

Maximus avium et rex solus,
Hic enim habens principium a meridie,
In equo cedit, et splendore dici,
Cum solum medium obtinet sidus dici.

Quam nimis vehemens, quam audax et villosus
Principium habens unitatem et finem.

ORACULUM III (icone 3).

Monarchia.

Et audax maxime et velox es,
Et ad pugnas promptum, o Byzæ genus.
Verum rapit te nominis pars ultima.
Locis in humidis et præter spem cades.
In te enim principium et finis cornu est.
Habes vero aures sermonibus obsessas
Et ore fremis, tanquam habenarum fugax.

ORACULUM IV (icone 4).

Gaudium.

Ecce igitur denuo et novum vere morem
Falcem et rosam qui gestat
Falcifer quatuor menses tibi decerno.
Omnes vero primitias frugum absument ensis;
Templa idolorum ad modicum tempus exstrues,
Ter tres vero cum vixeris annos senex,
Traberis ad orcum, duobus deficientibus in medio.

A Μονάδος διπλῆς κλήσεως, πρώτης, μόνης,
Συσμῶς ἀριθμῶν (12), ὕστερον ἐν τῷ χρόνῳ,
Ὡς ἀγαθοῦ πέφνηας ἡμέραν χρόνου (13),
Ἐν ἧ κρατήσεις σταυρικοῦ τύπου μέσον.
Ὁ παμμίγιστος ὀρνίθων τ' ἀναξ μόνος.
Οὗτος γὰρ λαβὼν ἀρχὴν ἐκ μεσημβρίας,
Ἐν ἵππῳ παύσει καὶ φάει τῆς ἡμέρας (14).
Πόλου μεσουῆτος ἀστέρος τῆς ἡμέρας.
Ὡς ἀγανόβης, ὡς θρασύς τε καὶ λάχνος,
Ἀρχὴν ἔχων τε τὴν μονάδα καὶ τέλος (15).

Monarchia.

Καὶ θρασύς ὡς μάλιστα καὶ ταχύς πέλεις (16),
B Καὶ πρὸς μάχης ἔτοιμος, ὦ Βύζης γένος (17).
Ἄλλ' ὕστατη σε κερδαίνει λαβὴ λόγου.
Τόποις ἐν ὑγροῖς καὶ παρ' ἐλπίδα πεισῆς (18).
Ἐν σοὶ γὰρ ἀρχὴ καὶ τέλος κέρας πέλει.
Ἔχεις δὲ ἀκοῆς τοῖς λόγοις κακτημένως
Καὶ χρυστιζεῖς ἀτερ ἡνῶν φυγὰς (19).

Ἐπαρσις.

Ὅρα γοῦν πάλιν καὶ ξέρον ἔντω; ἐρόπων
Δρέπανον καὶ ῥόδον ὅπερ φέρει (20).
Δραπανηφόρος, τατράμηνόν σοι γράφω.
Πρωτόλια (21) δὲ πάντας ἀνάλωται ἔξει.
Ναοὺς εἰδῶλων πρὸς μικρὸν ἀνεγερεῖς (22).
Τρεῖς τρεῖς δὲ ζήσας ἐν βίῳ κύκλους γέρων
Ἐχθη πρὸς ἄδην (23), δύο λιπῶν ἐν μέσῳ.

NOTE.

Leonis oraculum. Item versus ille qui sequitur :

Τόποις ἐν ὑγροῖς καὶ παρ' ἐλπίδα πεισῆς,

ad eodem Niceta ad imperatorem Joannem Comanenum refertur.

(17) Ὡ Βύζης γένος. Id est, Byzantio oriundus. Βύζη nomen fuisse creditur nymphæ Thraciæ, a qua Byzantem educatum fuisse referunt Hesychius et Codin.

(18) Παρ' ἐλπίδα πεισῆς. Ad Nicetam legitur πίσσης.

(19) Ἄτερ ἡνῶν φυγὰς. Cod. Amst. φίλας. Et hæc lectio fuit in codice antiqui interpretis, qui vertit *citra amorem habenarum*, id est, laxatis habenis.

(20) Δραπανηφόρος, etc. Totum hoc quartum, et sequens quintum oraculum ad Andronicum Comnenum pertinent, ut apparet ex simili oraculo, quod de ipso loquitur, et exstat apud Nicetam lib. ii, de ejus imperio : ibi enim inter alia multa, quæ de eo dicuntur, hæc maxime ad præsens oraculum faciunt :

Ἐπισπασεῖται καὶ θερίσει καλήμην
Πλήν ἀλλὰ καὶ τὸς συνθερισθεὶς τῷ χρόνῳ

(21) Πρωτόλια δὲ πάντας ἀνάλωται ἔξει. Rutgersius legendum censet : Πρωτόλια δὲ πάντ' ἀνάλωται ἔξει. Sensus est : Quatuor menses concedo tibi, post quos omnium tuarum frugum primitias ferro absumptas videbis. Nam tempus præteritum ἀνάλωται pro venienti hic ponitur : ut paulo post ἤχθη, raptus est, pro rapietur.

(22) Ἀνεγερεῖς. Cod. Amst. ἀναγέρεις.

(23) Ἐχθη πρὸς ἄδην. Procul dubio in codice antiqui interpretis pro venienti hic ponitur : ut paulo post ἔξει, raptus est, pro rapietur.

emendationem : Καὶ γὰρ ὄρνις ἦν ποτε, σταυροῦχος ὄρνις ἵππος· δ' αὖ κερασφόρος. Nam τὸ πέτα εἰ τὸ αὖ sunt ἀνταποδοτικὰ. Ceterum in antiqui interpretis codice scriptam fuisse videtur ἱππότης : ita enim hunc versum vertit : *Et enim equus avis*, etc.

(12) Συσμῶς ἀριθμῶν. Cod. Amst. συσμοῖς.

(13) Ἐμέραν χρόνου. Cod. Amst. ἡμέρου. Et versus sequenti pro τύπου legitur τύπου.

(14) Ἐν ἵππῳ παύσει καὶ φάει τῆς ἡμέρας. In codice antiqui interpretis sine dubio scriptum fuit : ἐν ἵππῳ παύσει κερασφόρου. Vertit enim : *In equo quiescit cornigero*.

(15) Ἀρχὴν ἔχωρ τε μονάδα καὶ τέλος. Loquitur de Comnenia familia, cui præcedente oraculo, quod inscribitur Αἰμῶ, portendebatur, tantum eam imperio præfere, quod litteras nomen Αἰμῶ complecteretur. Nam per A Alexius, per I Joannes, per M et A Manuel et filius ejus alter Alexius significabantur. Igitur hoc modo familia illa principium et finem habuit unitatem, nempe τὸ A. Vide Nicetæ locum lib. v, de imperio Manuelis Comneni, quem integrum inserui testimonio veterum auctorum de Leone et ejus Oraculis.

(16) Καὶ θρασύς ὡς μάλιστα καὶ ταχύς πέλεις. Sic in præcedente oraculo : Ὡς ἀγανόβης, ὡς θρασύς τε, etc. Ergo hoc quoque oraculum ad familiam Comneniam pertinet. Confirmat id Nicetas, lib. vii, ubi ait Manuelem Comnenum Joannis filium anno ætatis tricesimo octavo obiisse, idque prædictum fuisse antiquesimi oraculi versu :

Ἄλλ' ὕστατη σε κερδαίνει λαβὴ λόγου,

id est, *Postrema te abripit syllaba tui nominis*. Nam HA ultima syllaba nominis ΜΑΝΟΥΗΑ numerum significat tricesimum octavum. Versus autem, ἀλλ' ὕστατη, etc., quem Nicetas παλαιότατον λόγον vocat, unus est illorum, quibus constat quartum hoc

Τρίτον δισσοῦμενον καὶ πρῶτον στοιχείον (24)
Διέστησαν δὴ τὰ κάλαϊ συνηγμένα.

A Tertia et prima littera duplicata
Dividentur, quæ antea erant conjunctæ.

ORACULUM V (icone 5).

Σύγχυσις.

Οὗτος πάλιν τέταρτος ἐξ ἄρκτου τρέχων,
Ξίφος ῥόδον τ' ἀνθρωπος ὀρμῶν εἰς θέρος.
Στοιχείον αὐτὸ πρῶτον ἐκκόψει ῥόδον
Τὸ Μι τὸ στοιχείον τοῦτο βλέπει (25).
Λαβῶν γὰρ ἀρχὴν, ὥστε τέμνειν (26) τὴν χλόην,
Οὐ φείσεται σου παρ' ἀρχὴν ὁ ἐμμανής.
Ὅρα αὐτόν· θερρίζειν γὰρ ἀπάργεται.
Τὸ ῥόδον (27) φέρων ἐν πᾶσιν ἔχει τέλος.
Ἐν ᾧ τὸ λοιπὸν εὐθύμησον· ὡς μάτην
Ψυχῆσται. Πλὴν ὡς ῥόδον ταμὸν ῥόδον
Κύκλοις κινηθεῖς. Καὶ γὰρ τὸ τρίτον φέρει (28).
Στοιχείον ἡ χειρ, καὶ δρέπανον αὐτὸ γε.

Confusio.

Hic est quartus a septentrione currens.
Ensemque rosamque homo ad messem intendens
Ista prima littera excindet rosam
M elementum aspice.
Accipiens enim imperium, ut demetat gramen,
Non parcat tibi in imperio constans
Aspice illum : metere enim incipit
Rosam gestans in omnibus habet finem.
B Ob hoc in posterum bono sis animo : nam frustra
Recreabitur. Verum ut rosam secans rosam
Circulis turbatus. Nam tertiam gestat
Litteram manus, et falcem ipsam.

ORACULUM VI (icone 6).

Τομή.

Ἡ βοῦς δὲ πέμπτον (29) καὶ τέλος ἀρκατοτρόφου
Τὸ σχῆμα φέρει τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον (30).
Καὶ σωφρονίζεις σωφρονῶν τοὺς φιλάτους,
Ὅθεν τετεύξῃ (31) χρηστοτάτου τοῦ τέλους.
Μόνος θ' ἐνωθεῖς (32) ἐξ ἀνακέρων κλέους
Καὶ τῶν νεκρῶν, κράτιστε, λειπῶν τὰ κράτη (33).
Ὡς ἐν βραχεῖ γὰρ εὐτυχῆσαις τοῦ κράτους,
Ὅθεν μὴ λησας, οἷος ὤφθης (34) μοι φίλος.
Πρώτας γὰρ ἔχων ἀρετῶν ἄλλων πλέον.

Amputatio.

Vacca quintum et finem ursorum nutricis
Figura affert, et locum et modum.
Et compescis ipse modestus amicissimos,
Quocirca consequeris pulcherrimum finem
Solsuque aduniisti tibi imperatoriam laudem,
Et mortuorum fortissimæ linquens potentiam
Brevi felix eris ob Imperium.
Quare abiens qualis mihi amicus visus es,
Præcipuas virtutes plus quam alii possidens.

ORACULUM VII (icone 7).

Μελισμός.

Ἄλλη τις ἄρκτος δευτέρα σκυμνοτρόφος,
Καὶ πᾶν, ὃ κείνη (35), πλὴν σκιαγραφουμένη.
Παρήλια δὲ παρ' ἐκάτερα στέφει (36),

C

Membrorum divisio.

Alia quædam ursæ catulos lactans,
Et omnia, quod illa, præterquam adumbrata,
Parsalia autem utrinque cingit,

NOTÆ.

(24) Τρίτον δισσοῦμενον καὶ πρῶτον στοιχείον.
Cod. Amst. τρίτον δισσοῦμενον πρῶτον στοιχείον.
(25) Τὸ Μι τὸ στοιχείον τοῦτο βλέπει. Sic habet cod. Douzæ τὸ Μι στοιχείον. Quare Rutgersius scribendum esse opinabatur :

Τομήν δὲ τοῦ στοιχείου τούτου πρόσβλεπε.

Mihi vero magis probatur codicis Amst. lectio, τὸ Μι τὸ στοιχείον, etc. Videatur enim oraculum loqui de Manuclé Comneno, et respicere ad M, tertiam litteram vocis ΑΙΜΑ, de qua supra egimus. Nam paulo post subjungit : καὶ γὰρ τὸ τρίτον φέρει στοιχείον χειρ.

(26) Ὅστε τέμνειν. Cod. Amst. ὡς τέμνειν.

(27) Τεμὸν ῥόδον. Cod. Amst. τέμνων.

(28) Τὸ τρίτον φέρει. Vox φέρει deest in codice Amsterodamensi.

(29) Ἡ βοῦς δὲ πέμπτον. In codice antiqui interpretis scriptum fuisse videtur : ἡ βοῦς δευτέρα. Vertit enim : Secundus bos et finis Arctotrophæ.

(30) Τὸ σχῆμα φέρει τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον. In codice Amst. pro φέρει legitur φαίνει. Et sic Nicetas, qui lib. 1, ubi agit de imperio Isaacii Angeli, totum hoc citat oraculum. Eadem lectio fuit in codice antiqui interpretis.

(31) Τετεύξῃ. Apud Nicetam legitur, τέτευχας.

(32) Μόνος θ' ἐνωθεῖς. Apud Nicetam legitur, Μόνος ἀναθεῖς.

(33) Καὶ τῶν νεκρῶν, κράτιστε, λειπῶν τὰ κράτος. Apud Nicetam legitur, καὶ τῶν νεκρῶν, etc. Id est, Et mortuo linquens imperium. Videtur enim loqui de futuro illo optimo et a Deo electo imperatore, de quo hæc dicuntur oraculi 13, verba :

Ὁ νεκρὸς ἤδη καὶ θεῶν ἀλησημένος,
Σκηπτρα κρατήσῃ τῆς δε τῆς βασιλίδος.

(34) Οἷος ὤφθης. Nicetas, ὄφθεις. Versus vero Sequens ita apud eum loquitur :

Πρώτας γὰρ ἔχεις ἀρετὰς ἄλλων πλέον.
Et magis hanc, quam mss. codicum lectionem probo.

(35) Πᾶν, ὃ κείνη. Cod. Amst. πάντα τ' ἐκείνη.

(36) Παρήλια δὲ παρ' ἐκάτερα στέφει. Μελισμὸν ἐμφέρουσα τοῦ κράτους ἄλλων. Παρήλια dicuntur, cum bini ternive apparent soles, seu potius, imagines solis in nube spissa et vicina in modum speculi. Antiquus interpretes duos hosce versus ita vertit : Ad orientem solem, utrinque coronæ partem miserunt totius imperii. Procul dubio igitur in codice ejus scriptum fuit :

Παρ' ἡλίον δὲ παρ' ἐκάτερα στέφῃ
Μελισμὸν ἐμφέρουσι τοῦ κράτους ἄλλων.
Et quidem ἐμφέρουσι pro ἐμφέρουσα etiam in codice legitur.

Divisionem inferens totius imperii,
Naturam temporum motus extendens.
In ultimam enim pingitur ultimæ.

Α Μερισμὸν ἐμφέρουσα τοῦ κράτους ἔλου,
Φύσιν χρόνων κίνησις ἐξημβομένη (37).
Εἰς ἐσχάτην γὰρ γράφεται τῆς ἐσχάτης.

ORACULUM VIII (icone 8).

Sanguis.

Heu heu infelix miserrima civitas!
Misericabilem enim nunc aspicias lucem.
Quando imperabit cappa longum tempus.
Jugulationes enim in te. sicut et effusiones san-
[guinis

Et ad bellum civile commoti
Infinitam hominum multitudinem sepelient gladio,
Ad sex septem millia numerata.
Et omnis lascivus et cæde contaminatus
Mæchus, raptor, impius, masculi corruptor
Postremo videbunt ante oculos lucem.

Undecimæ constrictæ finis vix aderit,
Cum quinque primitivæ monarchiæ,
Draconem exsibilabant Libys interfectorem
Macra ejus in frustra dissecantes membra.

Gratiarum actio.

Vulpinam simulas amicitiam
Et patienter ingenium frenasti:
Sicut valde senex et canus sapientia:
Veniens verò dupliciter ad insulas, quæ septem
[referunt tabulas. C
Totos dimittet contractos a se invicem.
Atque effusiones, heu, sanguinis effusi! tu vic-
[toris
Aperuisti manus cum gratiarum actione,
Et victoriæ præmium accepisti in fine tui imperii.

ORACULUM IX. (icone 9).

Εὐχαριστία.

Τὴν ἀλωπεκὴν ὑποκριθεὶς φιλίαν,
Καὶ μακροθύμως τὴν φρένα χαλινώσας,
Ὡς ἄγαν πρέσβυς καὶ πολὺς ἐτέφρων
Ἐλθὼν δὲ δισωῶς τὰς νήσους ἐκπαταύλους.
C
Τοὺς ἔλους ἀφελὶς (39) συνθλασθέντας ἀλλήλους.
Καὶ προχύσεις φεῦ αἱμάτων ἐκχυθέντων.
C
Σὺ τῆς νίκης ἤπλωσας τὰς χεῖρας εὐχαρίστως,
Καὶ βραβεῖον εἰληφας ἐν τῷ τέλει τοῦ στήπρου.
Τῶν δύο δευρόνων, ὁ τρίτος πρώτος. Ἰδ.

ORACULUM X (icone 10).

Potestas.

Væ tibi civitas septem collium, quando vicesima
[littera
Laudabitur in muris tuis.
Tunc prope erit ruina et perditio
Tuorum magnatum, et eorum, qui injuste judicia
[exercuerunt. D
Qui habet digitos falcatos,
Quod est falx desolationis,
Et in Altissimum blasphemia.

Ἐξουσία.

Οὐαὶ σοι, πόλις ἐπτάλοφος, ὅταν τὸ εἰκοστὸν
Στοιχεῖον εὐφημιζέται (40) εἰς τὰ ταῖχη σου·
Τότε ἤγγικεν ἡ πτώσις καὶ ἡ ἀπώλεια
Τῶν δυναστῶν σου, καὶ πῶν ἀδικίᾳ κρινόντων.
D
Ὅς ἔχει τοὺς δακτύλους αὐτοῦ δρεπανωτοῦς·
Ὅ ἐστὶ δρέπανον τῆς ἐρημώσεως,
Καὶ ἐν τῷ ὑψίστῳ βλασφημία (41).

ORACULUM XI (icone 11).

Patriarcha.

Io. Isaaciis deliquium cædis sanguine:r.
Io. Gratitude.

Πατριάρχης.

Ἰω. Ἰσαάκιος συγκοπήν φόνου αἵματος.
Ἰω, Ἰω. Εὐχαριστία.

NOTÆ.

(37) Ἐξημβομένη. Rutgersius legendum putat, ἐξηπλωμένη.

(38) Τῆς ἑνδεκάτης εἰρημένης οὐκ ἐκλείψει. Probo emendationem Rutgersii: τῆς ἑνδεκάτης εἰρημὸς οὐκ ἀν ἐκλείψει· et versu ultimo hujus oraculi, pro μυστίλλουσα, μιστύλλοντα.

(39) Τοὺς ἔλους ἀφελὶς. Antiquus interpres vertit: Aliis dimissis. Pro ἔλους igitur in ejus codice scriptum fuit ἄλλους.

(40) Οὐαὶ σοι, πόλις ἐπτάλοφος, ὅταν τὸ εἰκοστὸν στοιχεῖον εὐφημιζέται, etc. Sic supra in oraculo octavo:

Αὶ αὶ τάλαινα ἐληπαθεστάτη πόλις,
Ἦμος κρατήσει πρὸς μακρὸν κάππα χρόνον.

Cappa enim apud Græcos vicesimum numerum significat.

(41) Βλασφημία. Probo lectionem codicis Amst. βλασφημίας.

Κῶ καὶ κῶ ἡ τοῦ πτωχοῦ ἐπικράτησις.

A Ko. et Ko. Mendici victoria, sive, Imperium pau-
peris.

Βλέπε δὲ σὺ ὁ τὰ θεῖα φρονῶν καὶ τὰ θεῖα φέρων
Ἐπ' ὤμων, μὴ σου ἡ κόνις ὄνειδος γένηται, καὶ πώ-
[γωνα

Cave vero tu, qui divina intelligis, et divina
Humeris gestas, ne tuus cinis opprobrium fiat, et
[tua

Βαθῦν ἐνδίκως καρῆση, καὶ μεγάλως ἀγριωθήση
Αὐτὸς δὲ φόβου σύμβουλος ἀρχιερεὺς, οὐ τὸ ὄνομα

Promissa parba jute tondeatur, et valde agresius
Reddaris. Ipse homicidii consiliarius summus sa-
[cerdos,

Ἰῶ. Καὶ ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἡλειμμένος
Ἐπώνυμος Μεναχείμ.

Cujus nomen Io. Et revelabitur unctus
Cognomine Menachim.

ORACULUM XII (icone 12).

Eduscia.

Τὴν πέτραν οἰκῶν ἀγε δεῦρὸ μοι, ξένη,
Θρήνου προλιπῶν καὶ βίον τὸν ἀγρότην,
Καὶ ζῆθ' ὁ νεκρὸς καὶ καταστρασιασμένος,
Συναγαγὼν κάλλιστα, πάντα σκορπίσας,
Ἄδικίας ἐπαθλὸν ἠνομημένον.
Ὅταν δ' ὁ μείζων ἀστήρ ὀφθῆσι μέλας,
Γυμνὸς πάλιν ἔδυσσον εἰς γῆς πυθμένας.

Pietas.

B Qui petram incolis veni huc, hospes,
Luctum relinquens et vitam agressem.
Et revivisce qui mortuus et tristis eras,
Congregans optima, omnia dissipans,
Injustitiæ præmium illegitimum.
Quando vero major stella apparebit nigra.
Nudus iterum revertere ad ima terræ.

ORACULUM XIII (icone 13).

Eulubia.

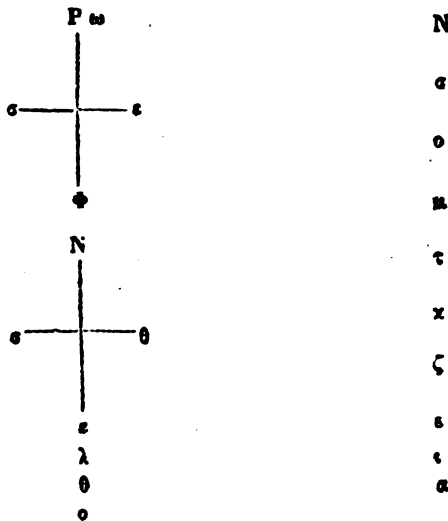
Ἵ νεκρὸς ἤδη καὶ θεία λελησμένος (42),
Οἶδας πολλοὶ, κἂν μηδεὶς τοῦτον βλέπῃ·
Ὡς ἐκ μέθης δὲ φανείς ἀθρόως
Σκῆπτρα κρατῆσαι τῆσδε τῆς βασιλείας.
Στύλος γὰρ ὀφθεῖς ἐν πάλῳ κεκλωσμένος,
Κήρυξ ἀφανῆς τρις ἀνακράξει μέγα·
Ἄπιτε σπουδῇ πρὸς δυσμάς ἐπιτάλοφου·

Innocentia.

C Hic mortuus, cuius faciem nullus novit,
Multis notus est, quamvis a nemine videatur.
Tanquam ex ebrietate surgens, repente
Imperium tenebit hujus regni.
Columna enim apparens in cælo fatalis;
Præco invisibilis ter exclamabit vehementer :
C Properate ad occidentalem partem urbis septem col-
[lium :
Invenietis virum incolam memm amicam :
Deducite eum in regiam domum,
Sapientem, tranquillum, mitem, ingenio subli-
[mum,
Futuri acerrimum investigatorem ;
Et iterum habebis tu, urbs, septem collum impe-
[rium.

Εὐρηγε δ' ἄνδρα οἰκέτην ἐμὸν φίλον·
Ἄξατε τοῦτον εἰς βασιλείας δόμους,
Μηγνόκρανον, μελιχον, πραῦν, ὑψίνουν,

Τὸ μέλλον ἐξύτατον εἰδέναί μ' ἄλλον.
Καὶ πάλιν ἔξεις, ἐπιτάλοφε, τὸ κράτος.

NOTE.

(42) Λελησμένος. Antiquus interpret vertit, solutus; videtur itaque in codice ejus scriptum fuisse λελωμένος.

Præhonoratio.

Ecce iterum homo e primo genere
Occultato infinitis annis in terra
Nudus progreditur ex obscura petra
Et alterius splendidæ vitæ initium facit.
Imago novæ vitæ verissimæ
Verum pari modo paribus duobus duplicatis
Solibus, delitescet mortuus in petra.

A

Προτίμησις.

Ἰδοὺ πάλιν ἄνθρωπος ἐκ πρώτου γένους,
Κρυβέντος εἰς γῆν τρισαναριθμοῦ κύκλους,
Γυμνὸς πρόβεισιν ἐκ πέτρας ἀνηλίου,
Καὶ δευτέρου λάμποντος ἀρχεται βίου,
Εἰκὼν παλιζώτας ἀληθεστάτης.
Πλὴν ἀρτιάκις ἀρτίων διπλουμένων
Τῶν ἡλίων, ὕπαισι (43) νεκρὸς τὴν πέτραν.

ORACULUM XV (icone 15).

Electio.

Accipe hoc donum, ne renue, o senex.
Accipe, fortissime, et finem considera,
Et ad optima dirige Imperium
Aliaque omnia non metuens tempus.
Etenim desuper hoc accepisti
Triplieibus quippe processibus circumactio tem-
[pore,

Unius decadis stella impleta,
Feliciter morere sacerdoti.
Quid vero obstupefactus nuntium accipis?
Relinque, amice, hominis habitationem,
Sequere te vocantem ad propositam gloriam.
Cum vero honeste impleveris imperii tui diem,
Sancto sine imple universam creationem,
Et ad habitationes proficiscere coelestes.
Nam ia te est principium bonorum et finis.

Προχείρισις.

Δέξαι τὸ δῶρον, μὴ κατόκει μοι, γέρων.
Ἄλλὰ λαβῶν, κράτιστε, τοῦ τέλους ἔχου.
Καὶ πρὸς καλὸν εὐθυνα τὴν σκηπτουχίαν,
Τ' ἄλλα τε πάντα, μὴ δεδοικῶς τὸν χρόνον.
B Καὶ γὰρ ἄνωθεν τοῦτον εἰληχας μόνον.
Τριτταῖς δὲ παγαὶς ἐγκυκλουμένου χρόνου,

Μιᾶς δεκάδος ἀστὲρος πληρουμένου,
Καλῶς τελευτά τῷ καθιερωμένῳ.
Τί δὲ τεθρηπῶς ἀγγελίαν εἰσοδέγη;
Ἄφες, ἀριστε, τὴν φυτοῦ κατοικίαν.
Ἐπου καλοῦντι πρὸς προκειμένην δόξαν.
Καλῶς δ' ἀνύσας τὴν ἐν ἀρχαῖς ἡμέραν,
Καλοῦ τέλους ἐμπλήσον ἅπαντα κτίσιν.
Καὶ πρὸς μονὰς ὀδους τὰς οὐρανόους.
Ἐν σοὶ γὰρ ἀρχὴ τῶν ἀγαθῶν καὶ τέλος.

ORACULUM XVI (icone 16).

P. P.

Felicem vitam attigisti ex inominia.
A virtute autem plus, quam a fortuna habuisti.
Sed non omnino, amice, lucrifacies gratiam:
Invidia enim præveniens ante objiciet tibi damnum.
Non tamen aberrabis a superna hæreditate.

C

Π. Π.

Καλοῦ βίου τέτευχας ἐξ ἀδοξίας.
Ἐξ ἀρετῆς δ' ἔσχηχας εὐτυχίης πλέον (44).
Ἄλλ' οὐδ' ὄλωσ, ἀριστε, κερδανεῖς χάριν (45).
Φθόνος φθίσις γὰρ προκρινεῖ σοὶ τὴν βλάβην·
Οὐκ ἀστυχήσεις τῆς ἄνω κληρουχίας.

NOTÆ.

(43) Τῶν ἡλίων ὕπαισι. Cod. Amst. τὸν ἥλιον ἔπαισι.

(44) Εὐτυχίης πλέον. Legē, ἡ τύχης πλέον.

(45) Ἄλλ' οὐδ' ὄλωσ, ἀριστε, κερδανεῖς χάριν.

Antiquus interpres ita vertit: *Atque non dolo, optime, tibi hæc gratia parva est. Videtur ergo in codice ejus pro οὐδ' ὄλωσ scriptum fuisse, ἀδόλιω.*

Hactenus ea quæ ex ms. codice Georgii Douzæ Janus Rutgersius Var. Lect. lib. 7, c. 8, primus Græce et Latine in lucem edidit. Oraculum vero prosa oratione scriptum, quod præcedentibus rhythmicis subjunctum, ex codice ms. Bibliothecæ Amsterodamensis desumptum est, neque antea ullibi fuit editum. Continet autem Paraphrasin ultimorum undecim Oraculorum Leonis, quibus agitur de quo nescio futuro optimo imperatore, qui a Deo electus, et quasi e morte suscitatus, imperium Constantinopolitanum adepturus erat, et Græcorum mores reformaturus. Cæterum quis hujus *Παραφράσεως*; auctor sit, nondum satis mihi constat: id duntaxat persuasissimum habeo, nec Scholarii eam esse, nec Rhuzani, quorum Explicationes Vaticiniorum Constantinopolitanorum aliquoties citat Meursius in Glossario Græco-barbaro.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΠΑΡΑΦΡΑΣΙΣ

ΤΩΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΧΡΗΣΜΟΝ.

ANONYMI PARAPHRASIS ORACULORUM LEONIS IMP^(a).

Περὶ τοῦ θρυλλομένου πτωχοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ βασιλέως τοῦ γυνωστοῦ καὶ ἀγνώστου, τοῦ κατοικοῦντος ἐν τῇ πρώτῃ ἀκρῇ τῆς Βυσαρτίδος (46).

De prædicto mendico, electo imperatore, noto et ignoto, præcipuam arcem Byzantiæ urbis habitaturo.

Ὁ ἄληθινός βασιλεὺς, δε κατοικεῖ ἐν ὑγρῷ τόπῳ διὰ τὸ καυστικόν· ὃν ἐδίωξαν τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἐὶ ἀνθρώποι· καὶ δεδῶκασιν τὴν στρωμνὴν αὐτοῦ ἐν ταῖς νήσοις, κλιόντος καὶ ἀλιεύοντος ἑβδοματικῶ ἑβδόμα χρόνῳ, εἰς τὸ τέλος τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀποκαλυφθήσεται. Παρακολούθησαι δὲ οὗτος ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ λιθοῦ (47), καὶ ἴσται ὁ πρῶτος δευτέρος καὶ ὁ δευτέρος, πρῶτος. Τί μετὰ τοῦτο ποιῆσιν τὰ φονευτήρια ἐν μέσῳ τῆς πόλεως, ἐν τῷ λευκοφόρῳ πλακωτῷ; Ἐν ἡμέρῃ παρασκευῆ ὄρα τριτὴ τῆς ἡμέρας, καὶ τριῶν παραττομένων ὁ τρίτος, πρῶτος (48), καὶ ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἠλειμμένος (49)· ὁ μέλλων ἀποκαλυφθῆναι διὰ τῶν καὶ σημείων Κυρίου φηθήσεται· ἐνηχίθη παρὰ τοῦ ὀρωμένου ἀγγέλου τοῦ ἀποκαλυφθέντος ὡς ἀνθρώπου λευκοφόρου εὐνοῦχου (50), καὶ εἰς τὸ σὺς αὐτοῦ εἶπη αὐτοῦ καθέδοντος, καὶ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ λαβόμενος εἶπη· Ἐγείραι, ὁ καθέδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τοῦ μνημείου· καὶ ἐπιφαύσαι σοὶ ὁ Χριστός· προσκαλεῖται γάρ σε τοῦ ποιμαίνειν λαὸν περιούσιον· καὶ ἐκ δευτέρου αὐτῷ εἶπη· Ἐξέλθε, ὁ κεκρυμμένος, μηκέτι κρύπτου, πολλοὶ σε ζητοῦσι· πάντες ἐξελεύσονται, σὺ δὲ μόνος, εἰσαλεύσῃ. Καὶ ἐκ τρίτου θύσαι αὐτῷ πλάκας λιθίνας, ἐν αἷς ἔγχεσθαι ἐντολαί· δύο· ἐκδικῆσαι καὶ ἐθνοποιῆσαι χρηστά, καὶ ἀσθεῖαν ἐκδιώξαι· καὶ τοὺς τὰ Σοδομικὰ ἔργα ποιῶντας· (51) πυρκαϊστοὺς ποιῆσαι· ὡσαύτως καὶ τοὺς κακοὺς ἱερεῖς ἐκ τοῦ ἱεροῦ διώξαι· καὶ τοὺς ἀξίους εἰς τὸ θεῖον ἀποκαταστήσαι, Ἐγείρει δὲ οὗτος σημεῖα· ὁ θυξ τοῦ μεγάλου δικτύλου τοῦ δεξιῦ ποδὸς τηλώμα ἔχων, ἢ λαλιὰ αὐτοῦ ἠδεια· ἢ ὕψις αὐτοῦ εὐειδής· τὸ εἶδος αὐτοῦ γυναικεῖον· μέσος τὴν ἡλικίαν, φιλανθρῶς, μικρὸν, πολὺς.

NOTÆ.

(46) Ἐν τῇ πρώτῃ ἀκρῇ τῆς Βυσαρτίδος. Similiter aliquando post κατοικῶν, inquit, ἐν τῷ ἀκρῷ τῆς Βυσαρτίδος.

(47) Ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ λιθοῦ. Hæc facit ille oraculi octavi versus :

Δράκοντα συρίζουσι τὸν λιθοκτόνον.

(48) Ὁ τρίτος πρῶτος. Ruspicit ad oraculum 9.

(49) Καὶ ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἠλειμμένος. Hæc verba desumpta sunt ex oraculo 11.

(50) Ἐνηχίθη παρὰ τοῦ ὀρωμένου ἀγγέλου, τοῦ ἀποκαλυφθέντος ὡς ἀνθρώπου λευκοφόρου εὐνοῦχου. Sic aliquando post : Καὶ δύο ἀγγελοὶ ἐν

ὁμοίωματι ἀνθρώπου λευκοφόρου εὐνοῦχου. Item Codinus in lib. *De structura templi S. Sophiæ* : Ἐρῶνησαν αὐτῷ λευκοφόρος τις εὐνοῦχος ; et paucis interjectis, subiungitur : Ἐγὼ δὲ βασιλεύς, ὅτι ἀγγελός ἐστι Κυρίου. Quod vero hoc loco narratur de futuri illius optimi imperatoris revelatione per angelum, paraphrasis est 12, 13, 14 et 15 oraculi.

(51) Καὶ τοὺς τὰ Σοδομικὰ ἔργα ποιῶντας. Hæc faciunt illi versus oraculi octavi :

Καὶ τῶν ἀσελγῆς καὶ φόνῳ κεκρυμμένος Μοιχός, ἄρπαξ, ἀδικός, ἀβέρογοθός Τὰ λολοθία λειύσσουσι προημιμάτων γάος.

(a) Qui hæc Paraphrasim seu potius ænigmata ex Græco in Latinum transtulit vir doctus D. Mouffet, in Universitate Gallica humaniorum litterarum professor, monet, longe abesse ut sensum hujus scripti apocalypticæ ubique assequi potuerit. EDIT. PATR.

tia ; prudentia, divinationisque participatio et communicatio ; demissus nasus ; oculi ad cœlum erecti ; paupertas, sordidæ laceræque vestes, propterea quod aliis studuerit. Erit enim mitis, humanus, liberalis, magnanimus, terribilis, generosus. Insignis ejus dextra eo quod in scapulis duæ catenæ ; ad omoplatas (?) duæ purpureæ eruces ; in pectore autem et ad collum αὐτοφρον (?) præterea catenæ in lateribus, in jugulo, in femoribus brachiisque. Nomen imperatoris in gentibus occultatum, simile ultimo diei, septimo, litteris conflatum quæ sunt a primæ littera verbi ὀκτωκαιδεκάτω, sive verborum τριακοσιοστῶ πρώτῳ. Pietatem divinationemque colit : eum vero homines pro nihilo reputaverunt, scilicet nunquam utilem. Imponet Dominus manum suam in capite ejus B illumque oleo unget in supremis diebus, unde unctus scribetur. Egredietur ex Ismaelitis, et super eos dominabitur ; illis enim in diebus homines conterentur, facies suas ad terram prosternent, pulverem super capita sua effudent, clamantes ad Dominum cœli et terræ. Tunc exaudiet Dominus preces eorum, aures ad incolas terræ inclinans, sumquam sub humana forma mittet archangelum, qui, postquam per insulas versatus fuerit, inveniet sanctum, mactum hominem, nulli homini visum, nulli cognitum ; utilem et inutilem ; mendicum et non egenum ; misericordem et misericordiam moventem ; nudum et lino pretioso vestitum ; corpore mortuum et valido spiritu viventem ; sanum et infirmum ; imperantem et nihil proficientem ; ignarum et multa scientem ; omnibus obscurum ignotumque, Deo autem et sibi manifestum ; servili conditione viventem, sed genere imperiali ortum ; imperatoris filium, ipsumque gloriæ imperatorem. Sedebit autem in arce Byzantii, longe ab occidentali porta, in sigmatis regione. Illius educatio ex nativitate octoginta calculos habens nomen ejus. Est enim a duodecima littera ; alterum autem a prima littera scribitur in verbo ὀκτωκαιδεκάτω. Erit assimilatus Deo Altissimo. Patri ejus nomen divinam. Cui profundum ingenium. Sine patre est et sine matre, sine genealogia. Simul et ex una uxore liberos suscepit, filios quidem et filias. Ista autem libe-

A πολυτίτωρ, καὶ μάλλον εἰδώς (52), προορατικὸς καὶ προφητείας μετέχων (53), καὶ μεταδιδούς ἢ ἢ αὐτοῦ ἐπικεκευφία· οἱ ὀφθαλμοὶ μετέωροί· κίνη, κεκαρμένοι, καὶ ῥάκια ἐνδεδυμένοι, διὰ τὸ μὴ χρῆσιμεῖν. Ἔσται δὲ πρᾶος καὶ φιλόανθρωπος (54), εὐμετάδοτος, μεγαλόψυχος, φοβερός, γενναῖος. Ἡ δεξιὰ αὐτοῦ ἄρμους δύο σειρὰς· καὶ σταυροὺς πεφυροῦς ἔχων ἐπὶ τοὺς δύο ὠμοπλάτας, ἐπὶ τοῦ στήθους δὲ καὶ ἐπὶ τὸν αὐχένα αὐτόριον. Σειρὰς ἐπὶ τῶν πλευρῶν, καὶ ἐπὶ τοῦ τραχήλου, καὶ ἐπὶ τῶν μηρῶν καὶ βραχιόνων· τὸ δὲ ὄνομα τοῦ βασιλέως κρυμμένον ἐν τοῖς ἔθνεσι. Ὅμοιοι δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ. Γράφεται δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ πρώτου γράμματος ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ, ἦτοι ἐν τῷ τριακοσιοστῷ πρώτῳ. Φυλάττων θεοσέβειαν, καὶ προφητεῖαν· ἂν ἰδῶσιν οἱ ἄνθρωποι ὡς οὐδὲν ὄντα, καὶ εἰς οὐδὲν χρῆσιμεύοντα. Ἐπιθήσει Κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κορυφὴν αὐτοῦ, καὶ χροῖαι αὐτῶν ἔλαιον εἰς τὰ τέλη τῶν ἡμερῶν, ὃς γραφθήσεται ἠλειμμένος, καὶ ἐξελεύσεται κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Καὶ κρατήσεται αὐτοὺς, ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις θλιβήσονται οἱ ἄνθρωποι, καὶ δώσουσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ χροῖν πάσους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ βοηθήσουσι πρὸς Κύριον τὸν θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ τότε εἰσακούσεται Κύριος τῆς δεήσεως αὐτῶν, καὶ θήσει τὰ ὄντα ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν, καὶ ἀποστελεῖ τὸν ἀρχάγγελον αὐτοῦ ἐν σχήματι ἀνθρώπου, καὶ ἀλλισθήσεται ἐν ταῖς νήσοις (55). Καὶ εὐρήσει τὸν ἕγνον αὐτοῦ, τὸν ἠλειμμένον παρ' οὐδενὸς βλεπόμενον, καὶ παρὰ μηδενὸς γυμνιζόμενον, τὸν χρηστὸν καὶ ἀγαθόν, τὸν πτωχὸν καὶ μὴ ὑστερούμενον (56), τὸν ἐλεοῦντα, καὶ ἐλεούμενον, τὸν γυμνὸν καὶ βύσινα ἠμφιεσμένον τὸν νεκρὸν ὄντα τῷ σώματι, καὶ ἐπνονυ καὶ ζῶντα τῷ πνεύματι· Ὁ ἄρτιος καὶ κωλύς, ὁ προκατάρξας καὶ εἰς οὐδὲν χρῆσιμεύων. Ὁ ἀδαής καὶ πολλὰ εἰδώς· Ὁ τοῖς πᾶσι σκοτεινός, καὶ ἀφανής, τῷ δὲ θεῷ καὶ ἑαυτῷ φανερός· ὁ ἐκ μοίρας δουλικῆς, καὶ ἐκ γένους βασιλικῆς καταγόμενος (57), βασιλέως υἱὸς καὶ αὐτοῦ βασιλεὺς τῆς δόξης· κατοικῶν ἐν τῷ ἀκρω τῆς Βυζαντιδος, ἀπὸ τῆς δευτέρας τῆς πόλεως πύλης (58) πλησίον τοῦ σίγματος (59). Αὐτοῦ ἡ ἀνατροφή ἐκ γένους ὀγδοήκοντα ψήφους ἔχων τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἔστι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ δωδεκά-

NOTÆ.

(52) Πολυτίτωρ, πολυτίτωρ, καὶ μάλα εἰδώς. Respicit ad illud oraculi noni :

Ὁς ἄγαν ἀρέσθους καὶ πολὺς ἐχέσρων.

(53) Προορατικὸς καὶ προφητείας μετέχων. Respicit ad hunc oraculi decimi tertii versum :

Τὸ μάλλον δέξυτατον εἰδέναι μάλλον.

(54) Ἔσται δὲ πρᾶος καὶ φιλόανθρωπος, etc. Respicit ad illud oraculi decimi tertii :

Μηλόραρον, μελίχρον, πρᾶον, ὑψίτρον.

(1) Ἀν τριχόνδολος, ter articulatos digitos habens.

(55) Καὶ ἀλλισθήσεται ἐν ταῖς νήσοις. Iluc facit ille noni oraculi versus :

Ἐλθὼν δὲ δισώσας τὰς νήσους ἐπιταυλοῦς.

(56) Τὸν πτωχὸν καὶ μὴ ὑστερούμενον. Iluc pertinent illa oraculi undecimi verba : ἢ πτωχὸν ἐπικράτησις.

(57) Ὁ ἐκ μοίρας δουλικῆς καὶ ἐκ γένους βασιλικῆς καταγόμενος. Iluc pertinet ille oraculi sexti versus :

Μόνος ἀναχθεῖς ἐξ ἀνακτόρων κλέους.

(58) Ἀπὸ τῆς δευτέρας τῆς πόλεως πύλης. Iluc facit ille versus decimi tertii oraculi :

Ἄπιτε σπουδῇ πρὸς δυσμὰς ἐπιταύλου.

(59) Πλησίον τοῦ σίγματος. De hoc loco vide meas ad Codicum adnotationes.

του γράμματος ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ. Ἔσται δὲ ἄφωμοιωμένος τῷ θεῷ τῷ ὑψίστῳ. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ θεῖον. Ὁς ἐστὶν ὑψίνους · ἐστὶ δὲ ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, καὶ ἀγενεαλόγητος · ἅμα δὲ καὶ τρικόνδηλος (59') ἐκ συνουσίας παιδᾶς ποιήσας γυναῖκα μίαν, τοὺς μὲν ἄρρένας, τὰς δὲ θηλείας. Καὶ ταῦτα τῶν παιδῶν καὶ τῶν γυναικῶν τὰ ὀνόματα ἅμα μ', δ', γ', α', ε', α', ι' Καὶ ἔσται δὲ δῆλα ταῦτα ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦ ὄνουτος τοῦ δεξιῶ ἰσοδός, καὶ ἀπὸ τοῦ δεξιῶ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ, ὃς ἐστὶ στρεβλὸς ὀφθαλμὸς τῆς πορνείας. Καὶ ἅγιος τῷ Κυρίῳ · ἐλάλας ἔχων εἰς τὰ δεξιὰ μέρη, εἰς τε τὸ ὑπομάζιον · καὶ μᾶλλον τοῦ ὠμοπλάτου, ἐπὶ τε τοῦ μηροῦ καὶ τοῦ ὠτός, καὶ ἐπὶ τὴν δεξιὰν ὄφρυν διὰ τὸ τῆς ἐλεημοσύνης μέτρον. Ἐξερυθραίνων τὰ μῆλα χαρίεις. Εὐμήκης τὸ γένειον μεσηλιωμένον, ἔχων τὴν ὑπὲρ τὴν ἅμα τῆ κρατὶ. Β

Μελιχός μελισσατῆς, μελάθριξ, ἀναφάλαντος, γηραιὸς, νικητῆς, τροπαιοῦχος. Ἄναξ ἀνάκτων ἄριστος. Κατοικῶν ἐν τῇ τετραπύλῳ ἐπὶ τὸ ψυχρότερον μέρος τοῦ αἰγματος, καὶ ἐν τῷ νοτιῶ μέρει τῆς θαλάσσης, καὶ ἐν τόπῳ ἀσήμε καὶ βορβορώδει · ἐξερχομένου ἐκ τῆς πύλης τῆς χρυσῆς, καὶ τῆς ξυλοκέρκου · πάντα τὰ ἀνακατάπαντα, κατάντα, νόγια κρεμεῖ · τὸ δὲ σκήνωμα ἔχων ἠνωμένοι ἐκ δύο ἀξωπυλῶν. Ἡ δεξιὰ μὲν ὀδὸς πλατεία, καὶ λιθόστρωτος, ἔχουσα λίθους ξεφύς καὶ τετραδιαλους. Ὑφιώδης καίμενος καὶ θηριώδης στύλος τέταρτος, καὶ διεφρολάτης θηλυκῆ ἴσταιται ἀπέναντι τῆς σκηνῆς αὐτοῦ. Καὶ κρατεῖ στέφανον κράζων τὴν τύχην τοῦ ἐκλεπτοῦ βασιλέως. Ἀπέναντι τῆς σκηνῆς αὐτοῦ Ἴδρυμα θεανδρικὸν θυσίον, καὶ προσκυνούμενον, ὑπ' αὐτοῦ ἔχων ζώνην μίαν · καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ γλυπτόν. Φέρων τε τὸν πόλεμον, καὶ τῶν ξανθῶν τὰς μηχανὰς (60), τὰς χύσεις τῶν αἰμάτων (61) εἰς κυλικίον ἐν τῇ γῆ ἱστρωμένον. Ἐχων ἐπὶ τοῦ νότου τὸν ἀρχοντα τῶν θηρίων, καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους τὸν τοῦ στρατοῦ τύπον. Εὐωνύμου δὲ μέρους τοῦ σκηνώματος αὐτοῦ ὀδὸς ἐστενωμένη, ῥυμίσκη · καὶ ὕδατος πλημμύρα, καὶ βαθεῖα, καὶ πλημμυρούσα, καὶ ἠχοῦσα, καὶ κυμαινόμενα ἐπὶ τὴν ἀκρότομον θάλασσαν τῆς ἐπαλόφου, καὶ ποταμὸς βρυχώμενος ἀπὸ τῆς σιδηρᾶς ἀκροτόμου ἀναδίδεται. Ὁς ἐστὶν ἐλάτινος πεφυτευμένη ἐν τῇ αὐτοῦ γεννήσει · ἔχων παρακλόνας ἐπάνω αὐτῶν τῶν ἐλατίνων, καλὰ ὀρνέου ἐπέχων λαμοῦ. Ἐχων βλαστοὺς καὶ ἰβίας ὀρνέων, καὶ περιστερῶν · ἐν ᾧ καὶ πύργος μέγιστος, καὶ θηριώδη τελεῖχη. Διακονούμενος ὑπὸ μελανδύτου · ἐλεῶν τε καὶ ἐλεούμενος · ἐστὶ δὲ θυσιανυμος κηλήσις αὐτοῦ θηριώδους λύκος, καὶ αὐτῇ τῇ τάξει πέφυκεν ἰλουστρίου φυλάττειν πᾶσαν θεοσέβειαν, καὶ προφητεῖαν. Οὐ προζητᾶρξας, καὶ εἰς μηδὲν χρησιμεύσας, ὃν ἔξουδένουν οἱ ἄνθρωποι ὡς νεκρὸν ὄντα, καὶ μηδὲν χρησιμεύοντα. Ἀποκαλύψει ὁ θεὸς καὶ ἐμφανίσει, καὶ

rorum mulierumque nomina constant ex litteris notantibus numeros 40, 4, 3, 1, 1, 1, 10; quæ manifesta erunt ex unguis pedis dextri signo, et ex dextro oculo, qui est versutus meretricis oculus. Sanctus ante Deum est. Olivas habens in dextra corporis parte, subter mamillas, præsertim in omoplata (?) Femore, aure, et ad dextrum supercilium secundum miserationis gradum. Suaviter genis erubescens. Longum ei mentum mystace coronatum. Blandus, mellifluus, nigro capillo, anteriore capitis parte calvus, senex, victor, triumphans. Rex regum optimus. Habitans in tetrapyllo, in humidioris signatis parte, in maris littore aquoso, inferiore et cœnoso. Illi egredienti foras duæ portæ, una quidem aurea, altera ligno confata armataque (?) Omnia sursum deorsumque νόγια suspendit. Ei tabernaculum duabus clausum portis in axe vertentibus. Dextrum limen planum, versicoloribus stratum lapidibus quateruo ordine dispositis. Ad draconis formam columna quarta est. Currum agens mulier ante tabernaculum stat. Homo coronam in fronte gerens fortunam electi imperatoris proclamat. Antetabernaculum statua Dei hominis immolati et adorati, zona una cincta, cujus nomen insculptum. Bellum bellicaque florum populorum exercet, funditque cruoris in terræ caicem, ferarum reginam in dorso, et in pectore belli signum habens delineata. Sinistræ vero portæ limen arcum, detersum. Unda redundans profunda, magnumque sonans contra præruptum septemcollis urbis litus irruiat rugiensque longo fluctu a ripa ferrea refugit. Pinus est in eodem ac ille tempore nata surculos ex altissimis ramis emittens. Quibus avis nidus insidet. Apparent levissimæ avium columbarumque species. Ibi turris altissima et mœnia formidanda. Illi servit homo nigro vestimento indutus. Miserantem miserantur. Illum male dicerent blanditorem, qui proprie lupus. In eodem ordine nascetur Illustris, servaturus omnem pietatem omnemque divinationem. Non præfectus prophetis, neque in ulla re utilis, quem homines despiciabant quasi mortuum inutilemque. Revelabit Deus et clarum faciet unctum in ultimis diebus, unctum a ventre matris oleo sancto. Sic manifestabitur: apparebit sidus per tres dies tresque horas noctis, interdum a (die festo) Matris Altissimi, non una e (notis) planetis, usque ad festum salutaris Christi nativitatis. Et (audietur) præco clara voce clamans, evocans et revelans speratum. Tum populus videns audiensque tonantem præconis vocem commovebitur, surgensque cum lætitia et metu se speratum non noscere clamabit; omnesque, postquam fer-

NOTÆ.

(59') Ἄν τρικόνδουλος, *ter articlatis digitos habens?*

(60) Καὶ τῶν ξανθῶν τὰς μηχανὰς. Hinc pertinet ille versus oraculi de restitutione Constantinopoleos:

Ἄλλὰ σε κυριστατον καὶ ξανθὸν γένος.

Videtur autem loqui de Latinis.

(61) Τὰς χύσεις τῶν αἰμάτων. Respicit ad hunc oraculi octavi versum:

Σφαγαὶ γὰρ ἐν σοὶ καὶ προχύσεις αἰμάτων.

venter clamaverint Κύριε, ἐλέησον, vultibus terram A
ferientes, pulveremque supra capita effundentes, propter imminentem ipsis tribulationem gement et flebunt. Invocabitur Deus qui benigne preces eorum suscipiet, mansuetoque oculo terræ incolas aspiciet ; et inter omnes electos electus agnoscetur. Videbitur in caelo per nebulam orbis solis, quasi æstiva area sex bobus trita magnus (61*) Inferius autem in suspenso stabit exercitus, et a sinistra militum purpuratorum arcus tensus, qualis in rebus nostris constitutus fuit ad perpetuum fœderis perpetui signum. Cunctis vero speratum infœciantibus frangetur arcus ex inclinata parte quæ est in caelo involucro perfectissima et manifestabitur in structione domus veri imperatoris. Tunc populi gloriam Deo reddentes ad arcum summum festinanter current, suscipientesque venerandum grandævumque regem cum lampadibus, palmis magnaue pompa [?] (ὠφραδῶν), ut sic variis cum testimoniis ferant in magnam Sion.

ὁραθήσεται ἐν τῷ οὐρανῷ νεφώδες στερέωμα τοῦ ἡλίου, ἔχον τὸ μέγεθος ὡς περ ἄλωνα θερινῆς ἀιώνων τῶν βωῶν ἕξ, κάτωθεν δὲ κρεμασθήσεται στρατὸς εὐωνύμως δὲ τοῦ στρατοῦ τοῦ πορφυροῦ, ἐκτεταμένον τόξον, ὅλον δεικνέον τοῖς πράγμασιν ἡμῶν εἰς διαθήκην αἰώνιον· ἀγνοούντων δὲ πάντων τὸν ἐλπίζόμενον, ἀνακλασθήσεται τὸ τόξον διὰ τοῦ νοτιαίου μέρους ὃ ἔστιν εὐτελοῦμενον ἐν τῷ εὐλίματι τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ δεικνύσεται τῇ θέσει τῆς καλιᾶς τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως· τότε οἱ λαοὶ δόντες δόξαν τῷ Θεῷ ὁρμαίως σπεύσουσιν ἐπὶ τὸ ἄκρον τοῦ τόξου· καὶ λαβόντες τὸν πολυτέμνητον καὶ γηραιὸν ἀνακτοριδῆν μετὰ λαμπάδων, καὶ βαίων, καὶ ὠφραδῶν· ὅτι ποικίλως φερῶσι ἀν' αὐτὸν ἐν τῇ μεγάλῃ Σιών.

Cum autem venerit verus imperator ante domum suam inter duas apsidēs, et imago ejus in altum fuerit erecta, sidus quod apparuerat
effundetur in ejus manu et illum spirituali unget lumine. Præco autem voce tonans, sed non visus, e caelo dicet populo : Istene vobis placet ? Tunc omnes metu, tremore, stupore corripientur, tonante præconis voce : ita ut pectora tundentes cum lacrymis et genitibus, manusque ad caelum tollentes respondeant : Certe, Domine, quia dedisti, nobis in gratia est ; et illum, postquam adoraverint, in magnam Sion inducent. Portæ autem, cum illas oras sigillaverit, cunctis videntibus orantibusque aperientur. Qui illis erant primum conterriti fugient ; sed, postquam oraverint, in celsa loca revertentur, eum imperatorem salutantes, generis jure possidentem ; et deinde cum canticis illum noctu ducent ad palatium, cujus signa mutabuntur. Duo crunt itineris duces angeli, humana eunuchorum figura, vestibus albis induti, qui ad aures ejus quid faciendum sit susurrabunt. Multi autem in eum manus injicere volentes, visis signis, ab angelis prohibebuntur, et intra se dicent : « Dei benignitatem non intelleximus. Propriis catenis constringimur, peccatores legibus reluctantes, ipsi inclutorum nominum, et tributa cum impiis sacerdotibus exigentes. »

Χρῖσει αὐτὸν ἑλαιὸν εἰς τὰ τέλη τῶν ἡμερῶν· ἔστιν ἠλειμμένος ἀπὸ γαστροῦ ἑλαίου ἀγίου αὐτοῦ. Ἀποκαλυφθήσεται δὲ οὕτως· φανήσεται ἀστὴρ ἡμέρας· τρεῖς, καὶ νυκτὸς ὥρας γ', μέσον τῆς πύλας ἕω τῆς Μητροῦ τοῦ Ὑψίστου. Ὁ δὲ ἀστὴρ οὐκ ἔστιν ἐκ τῶν πλανήτων, ἀλλ' ἦ ὡς ἐμφαίνει εἰς τὴν πατήριον γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ κήρυξ βωῶν τραυῶς (62)· ἐν ταῖς τρισὶν ἡμέραις ἀνακαλῶν καὶ ἀνακαλύπτων τὸν ἐλπίζόμενον. Τότε ὁ δῆμος, ὁρῶν καὶ ἀκούων τὴν τοῦ κηρύγματος βροντιῶδη φωνὴν ἐκπιάγῃσονται· καὶ ἐξοστηκότες ἅμα τῇ χαρᾷ καὶ τῷ φόβῳ βοήσουσιν ἀγνοεῖν τὸν ἐλπίζόμενον· τότε ὁρῶντων πάντων, καὶ τὸ, Κύριε, ἐλέησον, θερμῶς, ἐκτενωῶς βωῶν τῶν· καὶ τὰ μέτωπα αὐτῶν εἰς τὴν γῆν κρούσαντι, καὶ χροῦν εἰς τὰς κεφαλὰς αὐτῶν πάσαντες, καὶ σπινθῆξαντες καὶ δάκρυα χύσαντες διὰ τὴν ἐπιούσαν αὐτοῖς θλίψιν. Παρακληθήσεται τὸ θεῖον καὶ εὐμένως προσδέξεται τὴν δέησιν αὐτῶν· καὶ ἰλέψῃ ὄμματι ἐπιβλέπει ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν· διὰ τοὺς καταληφθέντας τότε ἐκλεκτοὺς γνωσθήσεται ὁ ἐκλεκτός·

Καὶ ὅταν δὲ εἴθῃ ὁ ἀληθινὸς βασιλεὺς ἀπέκτανε τῆς καλιᾶς αὐτοῦ ἀναμέσον δύο ἀψίδων, καὶ ἠιάματος ἐπίφους (63) ἰσταμένου, ὃ φανεῖς ἀστὴρ ἀπὸ τοῦ δεξιῶ μέρους τοῦ στρατοῦ ἐκχυθήσεται καὶ δόσι αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας, καὶ χρῖσει αὐτὸν φῶς νοερί. Καὶ ὁ κήρυξ βροντοφωνῶν, καὶ μὴ φαινόμενος, ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὸν λαὸν εἴπη· Ἄρεστος· ὅμιν οὕτως ἔστι ; τότε λήφεται πάντας φόβος, καὶ τρόμος καὶ ἔκστασις εἰς τὴν τοῦ κηρύγματος βροντιαίαν φωνήν. Καὶ εἴθ' οὕτως τύπτοντες τὰ στήθη μετὰ δακρῶν καὶ στεναγμῶν, τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἄραντες εἴπωσι· Ναί, Κύριε, ὅτι σὺ ἔδωκας αὐτὸν, ἄρεστος ἡμῖν ἔστι· καὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν, ἀνέξουσιν αὐτὸν εἰς τὴν μεγάλην Σιών. Καὶ προσευξόμενος, αὐτὸν ἐφ' ἡμᾶς τὰς πύλας ἀνοιχθήσονται ἐστρεμμένων πάντων καὶ ὁρῶντων· οἱ δὲ ἐκείσθους φύγωσι μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου, καὶ προσευξάμενοι ἀναβιβάσαντες ἐφ' ὕψηλόν τόπον καλέσωσιν αὐτὸν βασιλέα ἔχοντα αὐτὸν ἐκ γένους, εἴθ' οὕτως ὁμνήσαντες ὑποστρέψαντες οὐκαδε, καὶ οὕτως ἄξουσιν ἐν τῷ παλατίῳ νυκτὸς, καὶ ἀλλοιωθήσονται τὰ σημεῖα· Ὅδηγήσουσι δὲ αὐτὸν καὶ δύο ἄγγελοι ἐν ὁμοίματι ἀνθρώπου λευκοφόρου εὐνοῦχου· καὶ εἰς τὰ ὅρα αὐτοῦ λαλήσουσι τί μέλλει πράττειν. Πολλοὶ δὲ ἐπ' αὐτὸν θελήσαντες ἐπιβαλεῖν τὰς χεῖρας, οὐκ ἐπιβλήσονται βλέποντες τὰ σημεῖα καὶ κρατούμενοι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἴπωσιν ἐν ἑαυτοῖς· Οὐ ἠκούομεν χρῆσθαι Κυρίου.

NOTÆ.

(61*) Vel, magnitudine areæ æstivæ sex bobus trita æquus.
(62) Καὶ κήρυξ βωῶν τραυῶς. Huc pertinet ille oraculi decimi tertiæ versus :

Κήρυξ ἀφανὴς τρις ἀνακράξει μέγα.
(63) Ἰνδάλματος ἐπίφους. Legendum videtur ἐπίπτου. vel ἐφ' ὕψους ἰσταμένου, id est, ut paulo post ait, ἐφ' ὕψηλόν τόπον.

Πάντες δὲ οἰκείαις σειραῖς σφιγγομεθα οἱ τῶν ἀμαρ-
 τῶν καὶ παρανομιῶν αὐτῶν τε ἐνδόξων ὀνομάτων, καὶ
 τῶν τοὺς φόρους τελούντων σὺν ἰερεῦσιν ἀσεβηστάτοις·
 πολλοὶ δὲ ἀποδράτουσιν εἰς τοὺς φεγγώδεις τόπους καὶ
 στραγγαλιώδεις τῆς οἰκουμένης. Καὶ πάντες δοξά-
 σαντες τὸν Θεὸν ἠρεμήσουσιν· ἀνὴρ δὲ τῶν τῆς
 Ἀνατολῆς· τῷ καὶ τῇ τύχῃ περιφανῆς· ἀπὸ πενίας
 καὶ αὐτὸς ὢν, καὶ ἐκ δόξης εἰς δόξαν μεταβαίνων τῆς
 ἐναρέτου πολιτείας· εἰς ἄκρον μετερχόμενος πολὺ
 τῷ ὄντι καὶ ταῖς θριξὶ λάμπων· καὶ ἐλπίδα ἔχων τοῦ ἀοράτου Θεοῦ παρόμοιος τῷ πτωχῷ καὶ ἐκλεκτῷ· καὶ
 αὐτὸς τῆς ἀνω κλησίας τοῦ φωτὸς τοῦ Θεοῦ ἐμφορηθεὶς (64).

A Multi per loca terræ luce perfusa et arcta effu-
 gient; et cuncti eum glorificantes in pace mane-
 bunt. Vir autem ex Orientalibus, his rebus for-
 tunaque illustris, natus pauper, ex gloria ad
 gloriam bene ordinati imperii succedet summaque
 adipiscetur, corpore et coma fulgens, spem Dei
 invisibilis habens, mendico similis, attamen ele-
 ctus, ipse e superno cœtu luceque divina (inter
 homines) missus.

NOTÆ.

(64) Τῆς ἀνω κλησίας τοῦ φωτὸς τοῦ Θεοῦ
 ἐμφορηθεὶς. Respicit ad ultimum ultimi oraculi

versum:

Ὁὐκ ἀστοχῆσις τῆς ἀνω κληρουχίας.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΧΡΗΣΜΟΣ ΠΕΡΙ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ
 ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

SAPIENTISSIMI IMP. LEONIS ORACULUM DE RESTITUTIONE
 CONSTANTINOPOLEOS.

Quod jam pridem editum fuit a Leunclavio in fine Annalium Constantini Manassis.

Βύζαντος αὐλή, ἐστία Κωνσταντινου,
 Ῥώμη, Βαβυλών, καὶ Σιών ἄλλη νέα,
 Τρις τρις ἑκατὸν καὶ σὺ συνάρξεις κράτος
 Μιᾶς ἐν αὐτοῖς ὑστερούσης εἰκάδος.
 Ὡς χοῦν ἀθροίσεις τῶν ἔθνων τὸ χρυσίον,
 Καὶ πάσας ἀρξεις τὰς περὶ φυλαρχίας.
 Ἀλλὰ σε πυρρίστατον καὶ ξανθὸν γένος (65)
 Πᾶσαν τεφρώσει καὶ τὸ σὸν λύσει κράτος.
 Ἐση πάλιν γάρ, ὥσπερ οὐδ' ἀρξαμένη.
 Ἔως Θεοῦ δάκτυλος ὄφθεις ἐξ ἔω,
 Χειρὸς ρύσεως δακτύλους πλῆσει δύο,
 Αἰχμὰς φέροντας, αὔρας ὡς ἐκ καμίνου,
 Αἷς τὸν πατρίων ἐκδικήσουσι μόνον.
 Ἥξουσι δ' αὔθις κυκλόθεν τὰ σὰ τέκνα
 Εὐθείας, ὥσπερ ἐκ κύκλου πρὸς κεντρίον
 Ἐφ' οἷς δικαίους ἐκδικάσει τὴν δίκην.
 Καινὴ τὸ λοιπὸν ἢ καινὴ πάλιν ἔση,
 Καὶ κρεῖττον ἄρξεις τῶν ἔθνων, ἢ περ πάλαι.
 Δόξης γὰρ οἶκος σὺ Θεοῦ χρηματίσεις,
 Τοῖς ἔχουσιν σου προσπεσόντων τῶν πέλας.

A Byzantis aula, pii Constantini domus
 Roma, atque Babylon, et Sion quædam nova,
 Regno ter et ter centenis tibi fas frui
 Saltem vicenis annis deficientibus.
 Ceu pulverem, aurum collectura es gentium,
 Simul vicinis imperatura omnibus,
 Sed te perustum ab igne, te flavum genus
 Totam incinerabit, et regnum evertet tuum.
 Eris quasi non unquam fuisses antea;
 Donec ab Oriente conspectus digitus Dei,
 Digitos manus jam perditæ implebit duos,
 Hastas gerentes et camino auras velut,
 Fatum quibus paternum ulturi sunt grave.
 Tunc liberi tui venturi sunt undique
 Recta velut ad centrum ex circuli ambitu.
 B Jus exsequeris per quos justos, ceu decet.
 Adeoque tunc rursum futura tu nova es
 Meliusque nationes rectora, ac prius.
 Nam gloriæ Dei domus vocaberis,
 Ubi se ad pedes tuos vicini adjecerint.

NOTÆ.

(65) Ἀλλὰ σε πυρρίστατον καὶ ξανθὸν γένος.
 Antiquus interpres Oraculorum Leonis hæc ita
 vertit: Sed te ignis summus flavum genus. Videtur
 ergo in codice ejus pro πυρρίστατον scriptum fuisse
 πύρ ὑστατον. Illi vero, quos hic Leo igneum et
 flavum genus hominum appellat, videntur esse La-
 tini, qui duce Balduino comite Flandrensium

anno Christi 1203, fugato Alexio Angelo Comneno,
 Constantinopolim ceperunt, et integros quinquaginta
 annos occuparunt. Iidem similiter ξανθοὶ
 vocantur in antiqua Græca Oraculorum Leonis
 Paraphrasi: φέρων τε τὸν πόλεμον καὶ τῶν ξανθῶν
 τὰς μηχανάς.

Omnis Petrus Lambecius aliam de fatis imperatorum prædictionem quam postea edidit Du Cangius in
 notis ad Zonaram (not. ult.); cujus oraculi cum non nisi post absolutum voluimen notitiam habuerimus, ad
 Zonaram (l. CXXXIV) Lectorem remittere cogimur. EDIT. PATR.

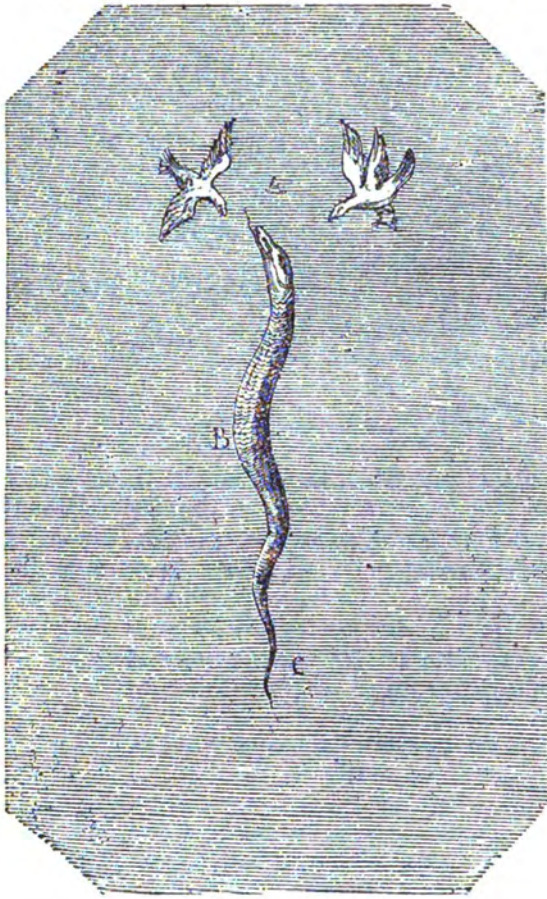

Figure 1.

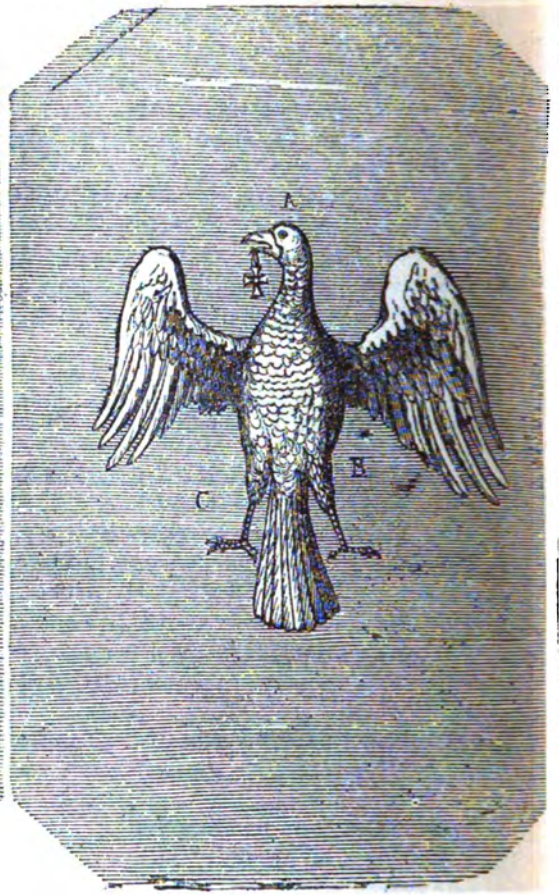

Figure 2,

Figure 3.

Figure 4.

Figure 5.

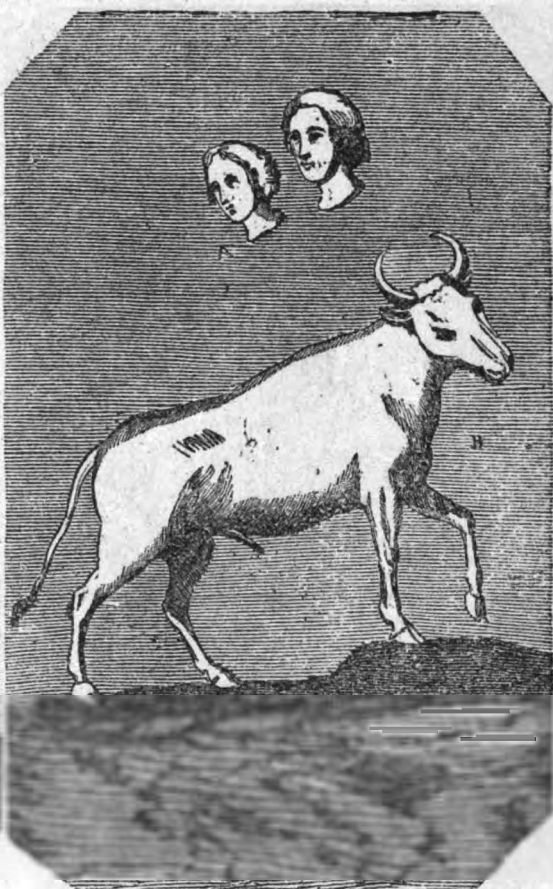

Figure 6.

Figure 7.
Petro. Co. CVII

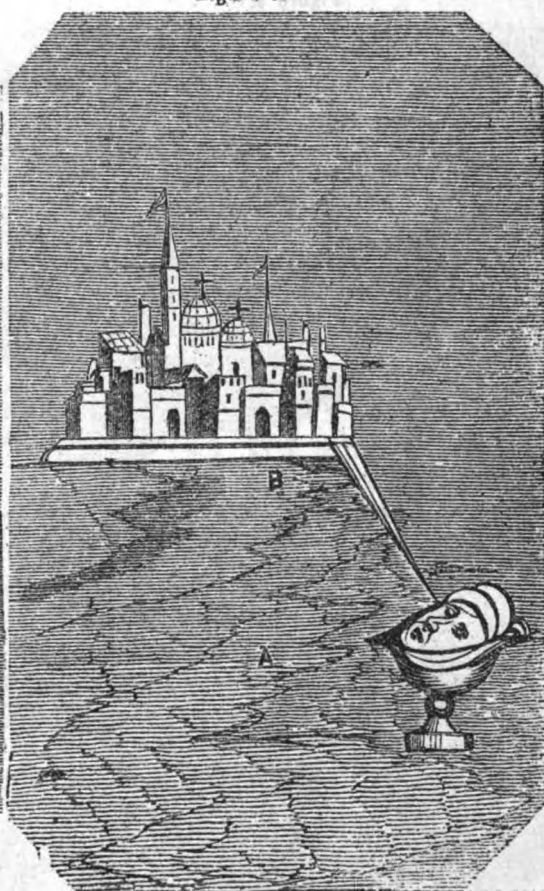

Figure 8.

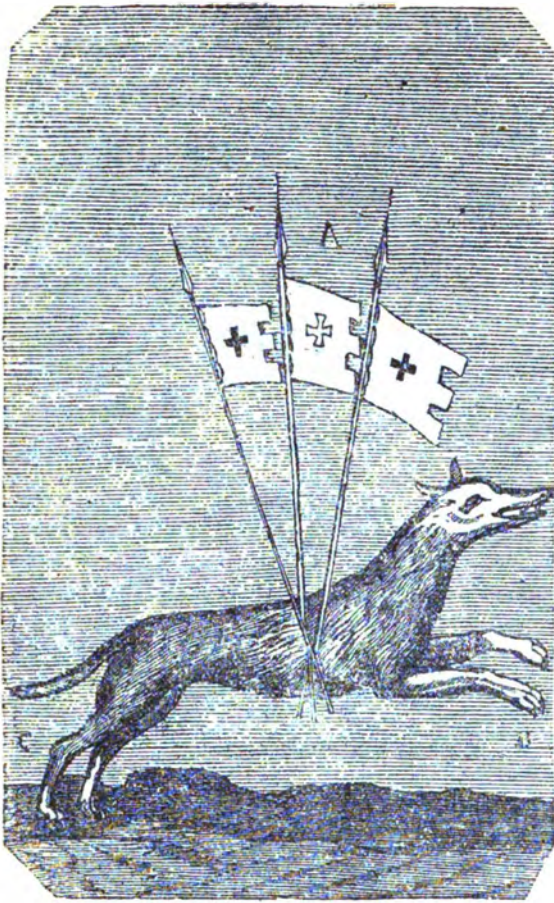

Figure 9.

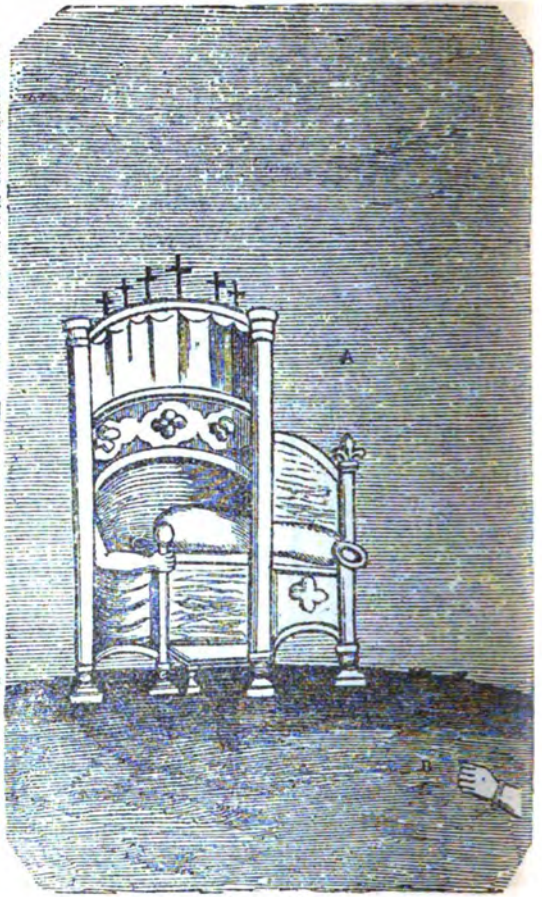

Figure 10.

Figure 11.

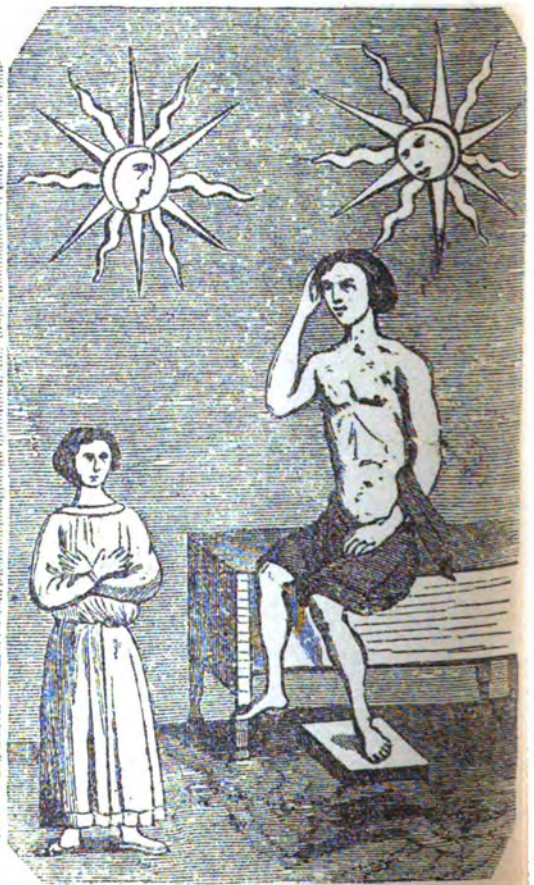

Figure 12.

Figure 13.

Figure 14.

Figure 15.

Figure 16

AUCTORIS ANONYMI

QUI CREDITUR ESSE FRANCISCUS PATRICIUS DALMATA

EXPOSITIO ORACULORUM

IMPERATORIS LEONIS

Uti ex Græco in Latinum et vulgarem Italum sermonem translata, anno 1596, Brixia in lucem prodierunt.

EPIGRAMMATA FIGURÆ I.

- A. *In medio geminorum corrorum, et volatilium absumeris.*
 B. *Et linearibus figuris notans tempus quibus remanebit patrimonii finis, ursæ autem eversor serpens miser solus : o quando fueris esca inmanium corvorum.*
 C. *Secunda proles alia bellua, supinusque ad meridiem serpens, supinus nigro, et niger totus, luce corvis crudeliter adempta. Etenim genus ex Eoa familia infame ducens miserabili clade. Te ipsum una cum civitate perdes, et tui gemitus æstas et ver.*

EXPOSITIO.

Cum significatio serpentis in maxima veneratione habita fuerit apud antiquos Romanos, et postea apud Græcos, et Ægyptios; quoniam pro serpente illo intelligebant deum Æsculapium Epidaurum: ideo Græci sub serpente coloris subflavi depicto, eorum dominium ostendere voluerunt, sicuti sub aquila Romanum imperium ostenditur, et sub tribus lunis Turcarum imperium, quod est primum signum magni Sulthanis. Propter hoc, in prima figura ubi aspicitur serpens, significatur Græcia afflicta, quæ post Leonem Philosophum imperatorem Constantinopolitanum valde fuit turbata, et ab internis, et ab externis, et a vicinis, et hoc per annos trecentum et tres, id est, ab anno noningentesimo et quinto a Christo nato usque ad millesimum ducentissimum octavum, quo tempore, ut recitat Egnatius, fuere triginta imperatores, incipiendo ab ipso Leone usque ad Murciffium ultimum Græcum imperatorem, in tertia imperii mutatione, dico tertia mutatione; quia prima Græcorum fuit, quando Alexander Magnus in eos detulit imperium anno trecentesimo vicesimo sexto ante Christum natum, unde mutatio ista una cum nomine imperiali usque ad mortem Philippi perduravit, videlicet per annos ducentum triginta quinque, quo tempore cœpit secunda imperialis mutatio sub Romanorum dominio; quo tempore Magnus Constantinus Byzantium transtulit imperium Romanum, et ab ipso civitas dicta fuit Constantinopolis; perseveravit istud Romanum imperium, quod tenebat gradum orientalem et occidentalem usque ad Theodosium imperatorem, post quem divisum fuit imperium Romanum, et Arcadio datum fuit orientale, et divisio hæc fuit in anuo

A trecentesimo nonagesimo octavo; ob id postea imperatores Constantinopolitani vocati sunt Orientales, Romani vero Occidentales, qui per aliquod tempus cessarunt propter Gothorum adventum, et imperium in Galliam fuit delatum Carolo Magno; et sic usque ad Carolum Magnum imperavit in Orientem post Theodosium juniorem; Valentinianus, tertius deinde Flavius Valerius Martianus, in quo desiit imperium CP., quia post Martianum creatus est Leo primus de stirpe Græca; unde mutatio imperatorum Orientalium Romanorum in Martiano desiit, et hoc pacto cœpit tertia mutatio imperialis in Græco sanguine circa annum quadringentesimum sexagesimum in Leone primo, et sic per viginti quinque imperatores in Nicephoro, id est, post imperii translationem in Galliam; sed secuta est etiam post Nicephorum tertia hæc imperialis Græca mutatio usque ad Murciffium (secundum aliquos) sexagesimum imperatorem hujus tertiæ mutationis in sanguine Græco, et in ipso desiit stirpis Græcæ imperium; unde hucusque ostenditur imperium Græcum sub figura serpentis (et quantum erat duraturum) qui a duobus volatilibus cæcus redditur. Propter hoc dicit Epigramma A: *In medio geminorum corrorum et volatilium absumeris*: quasi dicat: O imperium Græcum, absumeris inter duos corvos, aut volatiles; id est, alienos potentatus qui te expellent; et ita Ægyptii per corvum intelligebant infamem expulsionem, inquit, quod expulsio erit duorum corvorum: et ita fuit; quoniam alter eorum fuit Murciffius, qui credens Græcum imperium occupare, Alexium juvenem imperatorem occidit; sed ipse statim captus fuit a Venetis et Gallis, et Byzantium ductus, variis cruciatibus mortuus, et castigatus acerbe. Sed interim quod Murciffius fugam cepit, ecce secundus corvus, id est, Balduinus Flandriæ comes, qui dominium et urbem cepit, et sic fuit imperator creatus, ut dicit Egnatius, et alii.

EPIGRAMMATA FIGURÆ II.

- A. *Duplex, triplex, etenim avis eques crucigerula avis equusque rursus corniger.*
 B. *Maximus, aviumque rex solus, hic certe accipiens regnum, e meridie in equo quieverit cornigero, uno die, sidere diei percensente medium poli.*

C. *Monade duplicis appellationis, sola prima ramentis numerorum, postero tempore, ut et bona pars temporis exsistis, quando tenebis crucis imaginem mediam, et audax quam maxime, et celer es, et ad bella promptus. O Byzæ genus, sed ad extremum occasio famæ lucrum faciet.*

EXPOSITIO.

Aquila cum cruce novum imperatorem denotat, id est, Balduinum supradictum, qui circa annum millesimum ducentesimum octavum, auxilio Venetorum et Gallorum creatus est illius imperator, quoniam inter ipsos fuit pactum, si Galli crearent Dominum temporalem, Veneti crearent Dominum spirituales; unde Galli crearunt Balduinum ex Gallorum stirpe imperatorem Constantinopolitanum, Veneti vero Thomam Maurocenum illius civitatis patriarcham fecerunt. Ista figura ostendit tempus hujus imperii in externa stirpe in illis verbis epigrammatis A, duplex triplex, etc.; quasi dicere velit, duplex triplex, hoc est, sex imperatores cum signo aquilæ crucem ferentis erunt in imperio. Et ita fuit, quoniam sub aquila ista crucigerula, quæ sex pennas gerit in collo, ostenduntur sex imperatores, id est, Balduinus, Henricus, Petrus, Rubertus, et Joannes Brennius tutor cum Balduino secundum nonnullos, et qui postea succedere deberet, videtur in epigrammate B, ubi dicitur: *Maximus aviumque rex solus*, etc.; quasi dicere velit: Magnus et solus avium rex erit ille, qui capiet dominium Græcum, sed transacto meridie, id est, per aliud parvum tempus quiescet in equo cornigero, et ita fuit, quoniam Aquila cessavit in Balduino secundo.

EPIGRAMMATA FIGURÆ III.

- A. *Sulthanus Mechemetes, is qui Constantinopolim capturus est.*
 B. *In locis humidis, et præter spem cades; in te enim initium et finis cornu est.*
 C. *Fama vulgatum est, quod aures habes; et hinnis citra amorem habenarum, id est, laxatis habenis.*

EXPOSITIO.

Videbatur quod Græcia relinquens dominium eternum Aquilæ in Balduino secundo, et alium novum et nativum accipiens dominium in Michaeli Palæologo (sed intermedio imperiali secundum aliquos Alexii, Angeli, Theodorilascori, et Joannis Deplotarii) esset tanquam nova sponsa, ostensa per illam juvenulam Græcorum more iudutam, et lætam; sed illa lætitia a meridie sublata fuit, sicut dictum est ab equo cornigero, a quo depressa fuit: quare epigramma B juvenulæ dicit: *In locis humidis, et præter spem cades*, etc.; quasi dicere vellet: In locis humidis, hoc est, in feliciore tempore tui domini, o Græcia, quæ tantum te extollis, cades; sed scias, quod in te principium et finis est cornu, hoc est, quod in te fuit principium cornu, id est, dominium, in te etiam erit flus. Sed quis futurus esset hic primus corniger equus, declarat epigramma A, dicens: *Sulthanus Mechemetes qui capiet Constantinopolim*, id est, Sulthanus Mechemetes erit ille, qui imperium Græcum occupabit, qui desit in Constantino quinto impe-

ratore post Michaeli Palæologo Viterbiensem anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, et ista perseverabit per septem imperatores Maucmetanos. Quomodo autem pervenerit imperium istud in Mechemet, dicunt Historiæ Ottomanorum, et Turcarum, et Græcorum, quod Michael Palæologus reliquit Andronicum, qui duos filios habens, Calojannem, et Emmanuelem, reliquit tutorem Joannem Cantacuzenum, qui Calojanni filiam in matrimonium collocavit; sed orta dissensione inter Cantacuzenum et generum, Cantacuzenus generum expulit, se imperatorem faciens; sed Calojannes in statum restitutus, Cantacuzenum multavit exsilio, qui se monachum fecit. Hic Calojannes Emmanuelem habuit, qui post patrem tenuit imperium, et septem habuit filios, Joannem, Andronicum, Theodorum, Constantinum, Demetrium, Thomam, et Michaeli. Tempore istius Emmanuelis imperatoris accidit quod Mechemet Turcarum imperator, postquam a Venetis mari profligatus esset, et cum ipsis deinde pacem haberet, ut a fratre Mustafæ aggredetur, qui postea Salonicum aufugit: quod intelligens Mechemet, cum exercitu petebat Mustafæ gubernatorem; qui cum Emmanueli Græco imperatori de hoc scripsisset, responsum tulit hujusmodi: quod Emmanuel et Mechemetes concordare fuere; et permisit Mustafam carcere detenturum, in quo permansit usque ad mortem Mechemetis primi. Propter istam Græcorum actionem tantum auctus est amor in Mechemetem, ut omni eorum petitioni assentiret: unde tam valde floruit Græcia in illa tranquillitate, ut tanquam nova sponsa in otio et quiete permaneret, nisi Emmanuel imperator filius regnum divisisset, quorum dissensiones causa fuere augmenti Ottomanorum, et propriæ perditionis: quoniam defuncto Emmanuele, Joannes primogenitus cepit imperium; et post ipsum cum Constantinus in pacifico dominio esset constitutus, et Græci cum Mechemete secundo fœdus percussissent, non diu permansit in illa tranquillitate, quia Mechemetes superbus et invidus, fœdera non respiciens, in illis postpositis una cum legibus et juramentis, propugnaculum erexit, quod vocabatur Bogazator, quo completo, se Græcorum hostem detexit: cepit enim regionem Constantinopolitanam damno afficere; et cum maximo exercitu civitatem obsidione teneret atque magnis bombardis, anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio civitatem et dominium habuit: erat quippe Mechemetes vir fraudulentus, et deceptor, quod diceret, sibi solum a mercatoribus servandam, non a principibus cupientibus magnos fieri: erat etiam vir sagax, ingeniosus, et Christianorum hostis acerrimus.

EPIGRAMMATA FIGURÆ IV.

- A. *Sulthanus Pazaites.*
 B. *Secundus bos, et finis Arctotrophi, id est, ursæ nutritiæ, figura ostendit locum et mores.*

EXPOSITIO.

Denotat quarta figura successorem Mechemetis,

qui fuit Bajexit; quare dicit epigramma A: *Sulthanes Pasaites*. Hic habito post patrem dominio, a varis principibus valde fuit vexatus; omnes enim videntes ejus pacificum animum, contra ipsam arma audebant capere, et deficere, sicuti fecerunt exules Moræ, Macedoniæ, quæ medio Nicolai Zuppani et Joannis Cernovichii in statum se reduxerunt. Istæ duæ provinciæ ad defectionem tractæ ostenduntur duobus illis capitibus juvenularum, quæ per paucum tempus in libertate permanserunt.

Hic imperator Bajexit non ab re ostensus fuit figura bovis symbolica, quia semper pacis fuit amicus, ut homo animi pacifici et mitis naturæ: fuit vir intelligens, philosophiæ incumbens, et præsertim ei placere Averrois opera, et fuit imperator et dominus bonæ famæ.

EPIGRAMMATA FIGURÆ V.

- A. *Alia quardam ursa secunda schimnotrophus, id est, catulorum nutritrix, et omnino illa præter quam quod unbratilibus tractibus delineata.*
 B. *Sulthanus Selimus.*
 C. *Ad orientem solem utrinque coronæ partem inferunt totius imperii.*
 D. *Motus temporum intempestivus erit, nam a summo in summum describitur.*

EXPOSITIO.

Sicuti symbolo bovis in quarta figura ostensa est natura Bajexitis secundi imperatoris in Constantinopoli, ita in hac quinta figura, symbolo ursæ cum capite gryphii, et cum quatuor catulis ostenditur natura successoris Bajexitis, et nomen per epigramma B dicens, *Sulthanus Selimus*. Iste revera fuit sicuti hic est figuratus. Fuit etenim ita crudelis, ut valde incubuerit ad omnes Ottomanos exstinguendos, fratres, nepotes, et consanguineos suos: et quamvis esset Selinus proprii sanguinis homicida, dicens nihil esse tam dulce, quam sine consanguineorum timore imperare, fuit tamen justitiæ amator, virtutisque ac magnitudinis; vigilans fuit, ferox, et in victu modestus. Sed in suarum victoriarum incremento vires defecere: orto enim in renibus ulcere, corrode et pestilenti febre correptus, mortuus est. Ideo dicit epigramma B, *Motus temporum*, etc. Quasi dicere vellet quod sperans ad alia tropæa et victorias transire, ægritudo abstulit animum et vitam.

EPIGRAMMATA FIGURÆ VI.

- A. *Sulthanus Solimanus.*
 B. *Hic existens quartus ab ursa cum falce et rosa vir contendens ad messem.*
 C. *Falcifer trimestre tibi spatium præscribo, ense autem multas primitias evertisti.*
 D. *Templa idolorum brevi tempore erigis, tres ter autem vivens in vita circulos senæ, abi in orbem duos linquens superstites.*

EXPOSITIO.

Ea fuit Solimi crudelitas, ut cum mortuus esset, et ei filius Solimanus successisset (sicuti ostenditur in præsentî figura symbolo regis) omnibus videretur, discedisse leonem ferocem, ursum, aut tigrem, et agnum mansuetum reliquisse, adeo ju-

venis Solimanus placidissimam naturam extrinsecus ostendebat; in quo postea multi decepti sunt, præsertim infelix Morea ostensa capite illo juvenulæ, quæ cum a jugo tyranni se liberatam putaret, cum Gazelle se conjunxit, qui præter promissam fidem credens Syriæ dominium occupare, contra Solimanum progressus adeo profligatus est, ut infelix Morea facta sit adhuc infelicio.

Vere fuit Solimanus rosa, id est, ver cum falce, id est cum messe: ideo dicit epigramma B: *Hic existens quartus ab ursa*, etc., et in epigrammate C, *Falcifer*, etc. Figura ista potest hoc pacto intelligi, quod cum fuerit imperator Solimanus vir qui famam ostendere vellet vigilantæ et prudentiæ, futurus erat, ut qui vadit ad messem falce parata, quasi dicere vellet, quod ipse existens messis, paucissimæ, aut nullæ jurisdictiones suo maximo imperio per successorem adungi debebant: rosa enim apud Ægyptios humanam fragilitatem significat, et indicium boni fugientis; ideo antiqui in manibus defunctorum rosas ponebant et flores, atque super defunctum et sepulcrum spargebant, et sic rosa in manu regis in præsentî figura indicium boni fugientis denotat. Potest etiam dici, quod angelus, ut in figura aspicitur, prædixerit finem imperii. Cum etenim dicatur in epigrammate C: *Falcifer trimestre tibi spatium præscribo*, quid aliud est quam dicere, post tuum imperium regnabunt tres imperatores, et deinde finita erit totius imperii Ottomanorum.

EPIGRAMMATA FIGURÆ VII.

- A. *Blabe kalikos.*
 B. *Hei, hei misera et ærumnosa civitas, siquidem miserabilem lucem tuam miserabiliter corrupisti. Plebs parvo tempore K obtinebit; in te multas cædes et profusiones sanguinis, non deficies ab undecima ætate qua orieris. Et quinque primitiæ monarchiæ draconem dilaniabunt libocidam, et minutim discerpent hujus tenues carnes, et in bello gentem effertam ense conficient insursum numerum ad sex septem millia: flagitiosaque omnis, et cæde satiatas, mæchus, adulator, prædique hanc supremam videbunt ante oculos lucem.*

EPIGRAMMATA FIGURÆ VIII.

- A. *Tom B dponion o tritos A.*
 B. *Sub vulpina pelle amicitiam dissimulans, et fortiter animum contineus, ut valde senex et sapiens, sed veniens ad insulas bis Eptataulos alitis dimissis qui invicem se attriverunt.*
 C. *Et o effusiones sanguinis, tu victoriæ manus explicuisti benigne, et bravium adeptus es in frus accepti.*

EPIGRAMMATA FIGURÆ IX.

- A. *Vas tibi, septicollis, quando vicesimum elementum faustis acclamationibus excipietur in tua manibus, tunc imminet ruina et extrema calamitas primitibus tuis, et hoc judicium iniquitate.*
 B. *Byzanti aula et penates Constantini. Roma, Babylon, et Sion alia nova. Tres ter centum et in decem annos, una nova Ecade excepta, quando congeres gentium thesauros, et jura dabis cunctis circum philarchiis, sed te ignis summus genus flavum te omnem exuret, et tunc dissolvet imperium.*

EPIGRAMMATA FIGURÆ

A. *Optima enaſque colligens, et affligens præmium
injuſtitiæ peſſimum, quo tempore medium aſtrum
viſum fuerit nigricans.*

EXPOSITIO.

Iſtis quatuor figuris conſpicitur ruina imperii
Ottomanni, ideo oſtendit ſeptima figura Conſtanti-
nopolim depopulatam: quare epigrammate B vi-
detur civitatis ploratus, atque ſic relinquetur va-
cua ſedes imperialis, ſicuti videtur in noua figura;
ſed quando hoc futurum ſit, oſtendit epigramma A,
ipſius noue figuræ, dicens: *Væ tibi, ſep-
ticollis, quando vicesimum elementum fanſtis acclamationi-
bus occipietur in tua mœnia*; id eſt, *Væ tibi*, Con-
ſtantiſopolis ſep-
ticollis (ipſæ dicta eſt ſep-
ticollis, quia Conſtantiſtinus Magnus, cum ibi imperium Ro-
manum detuliſſet, diſtribuit etiam civitatem in
eoſdem ordines, tribus et officia, ſicut eſſet Roma
ipſa quæ habet ſeptem colles), quando videbitur
vicesimum elementum in tuis mœniſ, hoc eſt
Tau vel Taſ, quod elementum eſt ſymbolica ſi-
gura ſanctiſſimæ crucis, et propter hoc habitatores
civitatis coacti erunt ſeſe in fugam præcipites
dare, quod aperte dicitur in decima figura in epi-
grammate A, ubi ſic habetur: *Optima quæque col-
ligens, et affligens præmium injuſtitiæ peſſimum,
quo tempore medium aſtrum viſum fuerit nigricans*,
id eſt, quando videbitur ſol niger, hoc eſt, Chri-
ſtus contra infideles iratus.

EPIGRAMMATA FIGURÆ XI.

- A. *Versus, quos angelus imperatori dicturus eſt.*
B. *Mortuus aspectu, solutus, norunt multi, quamvis
nemo videt ut somno excitatus continuo sceptrum
regiæ quidem occupabit.*
C. *Præco inconspicuis ter magnum vociferabitur:
Abite conſeſtim ad occaſum ſep-
ticollis, inuenietis
virum familiarem, meumque neceſſarium, ducite
hunc in regiæ domum.*

EXPOSITIO.

Relicta imperiali ſede vacua, ecce, dicit Ango-
lus epigrammate B, *Mortuus aspectu, solutus, etc.*
Quaſi dicere vellet, *Ecce, o Græcia, mortuus aspe-
ctu, et solutus, quem multi tuorum cognoverunt,
quamvis non viderint*; id eſt, tui eum ſama cogno-
verunt, quamvis oculis non viderint, iſte tanquam
a ſomno expergefactus, ſtatim ſcepra Græciæ Re-
giæ occupabit; ſed ubi vir iſte reperietur, oſten-
dit epigramma C dicens: *Præco inconspicuis voci-
ferabitur, etc.* Huius poſſent fieri diuerſæ conſide-
rationes. Dicit enim epigramma, quod iſte non erit
in humana conſideratione, et quod erit in occaſu
civitatis ſep-
ticollis, et homo familiaris, id eſt, ca-
tholicus et fidelis, et quod erit amicus, cum ex
antiquo et nobiliſſimo ſanguine proveniat. Hunc,
dicit divinus præco, quaerite in occaſu, et inter
magnates; et quod (ſicuti dicit figura) in ſomno
quieſcat, ſubſcribit et antiqua veſte indutus, ſuper
duo triformia animalia; id eſt, quaerite eum in oc-
cidente, non in oriente civitatis, quia ibi non erit;
quem inuenietis, ut ſupra, in ſomno tanquam mor-

A tuum quieſcentem, hoc eſt, qui ex antiqua et reg a
ſtirpe originem trahat.

EPIGRAMMATA FIGURÆ XII.

A. *Petram incolens, age huc mihi hospes, relictiſ
lacrymis vitæque agreſti et ſolitaria, et vive mor-
tuus et afflictiſ, nudus rursus redi ad ſuperos.*

EXPOSITIO.

Videtur in præſenti figura, quod dum requiritur
vir ſuperior dictus, ecce afflicta ſep-
ticollis, quæ
dolens verſus juveneam illam dicit, *Petram in-
colens, etc.*, quaſi dicere velit, *Ad me ſep-
ticollem
quæ in hac petra clauſa ſum, id eſt, in hac afflictio-
ne, venias, o advena, depoſitis lacrymis et vita ſo-
litaria propter jugum Maucmetanum, propter quem
viviſ afflictiſ, et tanquam mortuiſ: tuſe respon-
det juvenca illa (quæ advenam et peregrinum
regem oſtendit), Quamvis ſis nuda, o Conſtanti-
nopolis, et rege ſpoliata, propter cladem quam paſſa
eſ, redibis tamen iterum ad lucem, quæ lux nulla
alia eſt niſi Jeſus Chriſtus, qui dixit: *Ego ſum lux
mundi*; ideo revertens, o civitas, ad Chriſtianam
religionem, Maucmetana expulſa, iterum lucida
ſies ſub ſole ſplendente Chriſti Salvatoris.*

EPIGRAMMATA FIGURÆ XIII.

A. *Ecce rursus homo ex prima ſtirpe occulta in mul-
tos innumerabiles annos. Nudus prodit ex obſcuro
et tenebriſo tumulo, et ſecunda ſplendente vita
incipit et veſtit. Imago rursus vitæ veriſſima.*

EXPOSITIO.

Declaratio figuræ XI confirmatur demonſtra-
tione præſentis figuræ, dicens epigramma A: *Ecce
rursus homo, etc.* Quaſi dicere velit, *Ecce noviter
unus qui trahit originem a prima ſtirpe tua, o
Conſtantiſopolis, ſed occulta per infinitos annos,
id eſt, cum tranſierit ex uno in alium per multa
ſæcula, et occulta in hominum imaginatione, qui
nudus exit e tumulo, id eſt, qui primus ab anti-
quiſſimis ſtatibus ad nova dominia exit, unde
ſplendente ſecunda vita, id eſt, cognito quod ſit
(uti monſtratum eſt) ex prima regiæ ſtirpe tot po-
puloſum, et tanquam reſurrectus ad aliam vitam,
id eſt, ad antiquum ſtatum incipit cognoſci, et
iterum vivere ad veriſſimam vitæ imaginem, id
eſt, ad principalem dominationem regis et impera-
toris. Ille autem homo ex antiqua ſtirpe cum de-
beat eſſe in occaſu, poteſt intelligi quod debeat
eſſe ex ſtirpe regiæ, antiqua Auſtriacorum, qui
ſunt in occaſu ſep-
ticollis.*

EPIGRAMMATA FIGURÆ XIV.

A. *Ex lupum qui ovem cupiebat devorare, pastor oc-
cidet, et hominem inueniet.*
B. *Sic perdet qui occupavit.*

EXPOSITIO.

Ex his quæ in ſuperioribus figuris dicta ſunt et
ex præſenti figura, manifeſtum Ottomannorum ex-
cidium conſpicitur; dicebatur in epigrammate C
ſextæ figuræ, *Trimestre ſpatium tibi præſcribo*; per
tres menses debemus intelligere tres imperatores
poſt Solimanum; hi autem ſuere Selimus, Amura-
thes, et Mechemetes qui nunc imperat, et cum ſit
tertius mennis, per conſequeas erit finis imoerit.

Dicit epigramma A præsentis figuræ: *En lupum qui ovem*, etc. Vere lupi vocari possunt Turcarum imperatores, qui semper Christianos sub ovis figura ostensos persecuti sunt; sed Mechemetes propter multas clades quas in Transilvania mensibus præteritis et in Pannonia ejus duces perpessi sunt, nullo modo dedecus hujusmodi in primis imperii annis pati valens, tanquam lupus rapax, exercitus classesque parat, et omni nititur conatu Christianos devorare; sed pastor cujus sunt oves, eas ab ore suo liberabit. Hic erit sanctissimus Pontifex, verus omnium Christianorum Pastor, cui dictum fuit Christo, *Pasce oves meas*, qui proprio sumptu exercitum contra Turcas parat, ejusque exemplo cæteri catholici principes idem præstant; sicque ipsius pastoris opera, lupus ovem dimittet, et interficietur, et vacua relicta imperiali sede, Pontifex hominem inveniet, qui sedet in ea, quod dicitur in fine epigrammatis A, *Et hominem inveniet*, id est, judicabit ipse cujus hominis ex regia antiqua stirpe nati (ut superius dicebatur) futurum sit imperium.

Dicit epigramma B, *Sic perdet qui occupavit*. In his verbis clare ostenditur finis imperii Ottomanni, qui enim cepit Constantinopolim, fuit Mechemetes, vivens nunc imperator Mechemetes vocatur: idem igitur imperator nomine perdet imperium qui occupavit ipsum; quod etiam sed magis obscure habetur in tertia figura, in qua dicebatur de Mechemete qui Constantinopolim occupavit, *In te initium*

et finis cornu est: clare igitur conspicimus finem Turcarum in hoc Mechemete; dummodo catholici principes, relicti inter ipsos dissensionibus, sub felici auspicio sanctissimi Pastoris lupum orientalem persequi velint.

EPIGRAMMATA FIGURÆ XV.

A. *Versus angeli ad imperatorem.*

B. *Suscipe donum, nec cessa senex. Optime imperator, accipiens regnum persevera ad finem usque, et ad regnum pulchrum regnator, cætera ne veritus tempus: nam istud solum divinitus accipies.*

EPIGRAMMATA FIGURÆ XVI.

A. *Versus patriarchæ ad imperatorem.*

B. *Vitam gloriosam et illustrem sortitus es ex ingloria, ex virtute felix existens; at qui non dolo optime tibi hæc gratia parata est, livorem anteverrens præjudicabis tibi damnum, non errabis absque certa sede, sorte tibi data.*

EXPOSITIO.

Quinta decima figura ostendit angelum coronam imperialem in manu tenentem, quæ post pontificis judicium dabitur homini reperto; et dicuntur ei verba epigrammatis B: *Suscipe donum*, et quæ sequuntur. Sexta decima vero figura coronato imperatore ostenditur, confirmato auctoritate sanctissimi pontificis patriarcha Constantinopolitano, habitu sacerdotali Græco induto, qui imperatorem alloquens, dicit ei verba quæ in epigrammate B habentur: *Vitam gloriosam et illustrem*, et quæ sequuntur.

Fines Oraculorum Sapientissimi Imperatoris Leonis.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

LEO, COGNOMINE PHILOSOPHUS, ROMANORUM IMPERATOR AUGUSTUS.

EDITORUM PRÆFATIO	i	Oratio XVIII. — Laudatio S. Joannis Chrysostomi.	277
PROLEGOMENA.	ix	Oratio XIX. — Hortatoria ad omnes fidei es.	293
Vita Leonis imp.	ix	PRECES LITURGICÆ.	300
Basilii Romanorum imperatoris Exhortationum capitula LXVI ad Leonem filium.	xxi	CANTICUM COMPUNCTIONIS ex meditatione extremi judicii.	309
<i>Ang. Maii monitum in Parænesim sequentem.</i>		EPISTOLA AD OMARUM De fidei Christianæ veritate et Saracenorum erroribus.	315
Basilii imp. Exhortatio altera ad Leonem.	lvii	LEONIS IMP. OPERUM PARS SECUNDA. — OPERA JURIDICA ET CANONICA.	
Constantini, Leonis discipuli, versus in Leonem.	lx	NOTITIÆ ORIENTALIUM EPISCOPATUUM a Leone Sapiente ad Andronicum Palæologum.	329
LEONIS IMP. OPERUM PARS PRIMA. — OPERA THEOLOGICA.		Gretseri Præfatio.	329
HOMILIÆ ET PANEGYRICI.	1	Jacobus Goarus Lectori.	327
Oratio I. — In B. Mariæ nativitatem.	1	Notitiæ Leonis Sapientis nomine exarata.	329
Oratio II. — In B. Mariæ præsentationem.	11	Notitiæ sub Andronico Palæologo descriptæ.	333
Oratio III. — In Annuntiationem B. Mariæ.	21	Formulæ Epistolarum CP. patriarchæ ad papam, archiepiscopos, episcopos, etc., et ad cunctos in dignitatibus secularibus constitutos.	413
Oratio IV. — In Christi Nativitatem prima.	27	NOVELLÆ CONSTITUTIONES sive correctoria legum repurgationes ab anno 886 ad annum 910.	419
Oratio V. — In Christi Nativitatem secunda.	41	Proœmium.	419
Oratio VI. — In Christi Nativitatem tertia.	49	Constit. I. — Quod unumquemque, qui judicantii prærogativam acceperit, quemadmodum legalium capitulorum a nobis habitus delectus statuerit, dirimere controversias oporteat: quæ vero inter reprobatæ habita sunt, uti ex illis nulla litis ambiguitas dijudicetur.	425
Oratio VII. — In festum Palmarum.	61	Constit. II. — Ut qui cætera secundum sacros divinosque canones episcopali dignitate dignus esse probatur, si	
Oratio VIII. — In depositionem corporis Christi.	75		
Oratio IX. — In Exaltationem S. crucis.	87		
Oratio X. — In Dominicam resurrectionem.	95		
Oratio XI. — In Dominicam assumptionem.	113		
Oratio XII. — In Pentecosten.	119		
Oratio XIII. — De Spiritu sancto.	133		
Oratio XIV. — In B. Mariæ obdormitionem.	137		
Oratio XV. — In omnes sanctos.	171		
Oratio XVI. — In decollationem Joannis Baptistæ.	911		
Oratio XVII. — In S. Nicolaum Myrensem.	203		

liberi ex legitimo matrimonio illi sint, ob illos it consequendo honore nullum impedimentum sentiat. 427

Constit. III. — Ut qui sacerdotis creandi sunt secundum Ecclesiam ritus, ea lege creentur, ut omnem deinceps vitam coelibem agant; aut si matrimonium contrahere velint, prius id faciant, ac deinde ad creationem procedant. 430

Constit. IV. — Ut non modo universalis Ecclesie sacerdotis, verum etiam qui ad quamcunque sacram ædem pertinent, si in hoc vocentur, licite sacra mysteria exponere divinumque cultum celebrare domi private possint. 431

Constit. V. — Ne, quibus, postquam monasticæ vitæ institutum subierint, facultates suppetunt, in universum hi de illis testari prohibeantur: sed ut et, quo tempore monasterium adierint, in id quidpiam contulerint, in illorum potestate sit, ut quemadmodum velint, de his quæ sibi postmodum pararunt, in plenum assem etiam testamentum condant. Si vero nihil ab initio intulerint, tum ut de besse statuendi facultatem habeant, monasterium autem alteram partem sive trientem accipiat. 434

Constit. VI. — Ut utrumque tempus tum quod sancta secta constituit synodus, tum quod decernit divus Basilius, in his qui monachi fieri statuunt, observetur: et bonorum ejus qui a synodo præstituto tempore monachus fit, dispositio secundum etiam a nobis formam procedat. 439

Constit. VII. — Ut quotiescunque a clericorum habitu ad profanorum transire per vecordiam aliqui tentarit, in illum is invitus etiam restituatur. 442

Constit. VIII. — Ut qui rejicere venerandum monasticæ vitæ habitum in antiquum induxerit, ac pro illo profanorum habitum susceperit, quotiescunque hoc facere ausus fuerit, etiam invitus in illum restituatur: et ex quo monasterio improbe aufugerit eidem reddatur. 442

Constit. IX. — De servo qui ignorante domino clericus factus est. 446

Constit. X. — De servo qui inscio domino monachismum suscepit. 446

Constit. XI. — De servo qui ignorante domino episcopus factus est. 447

Constit. XII. — De officinarum Magus Ecclesie usu. 447

Constit. XIII. — De perpetuis emphyteusibus. 450

Constit. XIV. — De his qui monasterium imperfectum reliquunt. 451

Constit. XV. — Ut salutarem baptismum in quocunque sacro oratorio peragi liceat. 454

Constit. XVI. — Ut qui viginti annos habet hypodiaco- nus creari possit. 455

Constit. XVII. — De puerperis quando divinorum mysteriorum participes fiant: et quando infantes baptizentur, post quadraginta videlicet dies, extra quam si necessitas urgeat. 455

Constit. XVIII. — Ut in sponsalibus constituta pœna exigatur. 459

Constit. XIX. — De pacto paterno, ex æquo hæredem futurum filium. 462

Constit. XX. — Ut ne maritus, quemadmodum uxor, illa præmoriante, præter donationem propter nuptias quidquam capiat. 466

Constit. XXI. — Ut dotis promissio ex paternis aut maternis bonis facta præstetur. 470

Constit. XXII. — Ut mulier quæ matrimonium non iterat, unius liberorum portionem proprietatis jure capiat: similiter et pater. 471

Constit. XXIII. — Ne præsides in provinciis suis domestica sponsalia contrahant. 474

Constit. XXIV. — Ne filii naturales cum adoptivis matrimonium contrahant. 475

Constit. XXV. — De emancipatione et dotis restitutione. 478

Constit. XXVI. — Ut eunuchi et mulieres adoptare possint. 482

Constit. XXVII. — Ut pariter omnibus adoptare liceat. 485

Constit. XXVIII. — Quo tempore et a quibus rerum avarum administratio adultis concedi debeat. 497

Constit. XXIX. — Ut ancillarum partus apud aium editus, ad ipsius dominum sequatur. 491

Constit. XXX. — De muliere quæ vivo marito alios de matrimonio compellat. 494

Constit. XXXI. — Ut quæ mulier mariti odio abortat, repudiari ab illo possit. 492

Constit. XXXII. — De adulteris manifesto deprehensis. 498

Constit. XXXIII. — Ne captivorum uxoribus aliis nubere liceat. 499

Constit. XXXIV. — De tutore qui pupillam suam vitiat. 503

Constit. XXXV. — De raptoris virginis, eorumque qui

in rapto adfuerunt, pœna. 505

Constit. XXXVI. — Ut captivi filius hæres sit. 507

Constit. XXXVII. — Ut domini testamento manumissus, si illum decessisse aditamque jus hæreditatem esse ignoret, testari possit. 510

Constit. XXXVIII. — Ut imperatoris servi de rebus suis quomodo velint, statuere possint. 510

Constit. XXXIX. — Ut prodigus quæ ex re ipsius sint facere possit. 511

Constit. XL. — Ut captivi testamenti factionem habeant. 514

Constit. XLI. — Ut in civitatibus quinque, in itineribus vero et agris tres testes ad testamentorum fidem sufficiant. 519

Constit. XLII. — Ut sufficiens numerus testium testamentum ratum faciat, tametsi id neque illorum subscriptiones neque signacula habeat. 522

Constit. XLIII. — Ut per scribendi ignaros testamenta etiam confirmantur. 526

Constit. XLIV. — A quibus obsignari testamenta oporteat. 527

Constit. XLV. — Ut sententiam iudices in litteras referant, suaque manu obsignent. 530

Constit. XLVI. — Abrogatio quarundam de curiis et decurionibus latarum legum. 530

Constit. XLVII. — Abrogatio legis quæ senatui prætores, decurionibus vero præfectos constituere concedebat. 531

Constit. XLVIII. — Ne mulieres in contractibus testimonium præbeant. 534

Constit. XLIX. — Ne servi ad dicendum testimonium admittantur. 535

Constit. L. — Ut donationes quæ in litteras reatæ non sunt, ad quingentos usque aureos valeant. 535

Constit. LI. — De invento thesauro cujus esse debeat. 538

Constit. LII. — Ut tam veterum principum quam recentiorum numismata modo justis ponderis, probæque materiæ sint, valeant. 542

Constit. LIII. — Ut cuique tam intra civitates quam extra, mortuus sepelire liceat. 545

Constit. LIV. — Ut Dominicis diebus omnes ab operibus vacent. 546

Constit. LV. — Ut Judæi secundum christianismi ritus vivant. 547

Constit. LVI. — De oris maritalis. 550

Constit. LVII. — Quantum in piscatoribus remoræ piscatoris inter se distare debeant. 551

Constit. LVIII. — Ne ex sanguine cibus conficiatur. 551

Constit. LIX. — Abrogatio legis quæ hominem liberum se vendere permittit. 554

Constit. LX. — Quæ pœna castratores affici debeant. 555

Constit. LXI. — Tributorum exactores, si plus quam debeant exegerint, quæ pœna afficiendi sint. 559

Constit. LXII. — De pœna ejus qui rem aliquam publicam vendiderit. 562

Constit. LXIII. — De pœna illorum qui res vetitas ad hostes transvehunt. 562

Constit. LXIV. — De pœna eorum qui res naufragorum res suppresserint. 565

Constit. LXV. — De incantatorum pœna. 566

Constit. LXVI. — De plagio. 567

Constit. LXVII. — De his qui ad hostes transeunt, suæque sponte revertuntur. 570

Constit. LXVIII. — Ut monachi et clerici tutores esse possint, sed ab administratione ac pupillorum rectione arceantur. 571

Constit. LXIX. — Cæcos secreto testamentum facere posse. 574

Constit. LXX. — De grassationibus. 575

Constit. LXXI. — De iis qui in locis arabilibus aut vineis ædificaturi sunt. 576

Constit. LXXII. — Ut pacta etiam non constituta pœna valeant. 579

Constit. LXXIII. — Ut nemo cum mulieribus in ecclesiis consensibus habeat. 579

Constit. LXXIV. — Ne ante legitimum matrimonii tempus futuris conjugibus benedicatur. 582

Constit. LXXV. — Ut qui viginti annorum est hypodiaco- nus creari possit. 583

Constit. LXXVI. — De pœna falsum testimonium dice- tium sacerdotum. 585

Constit. LXXVII. — De falsariorum pœna. 586

Constit. LXXVIII. — Ne amplius senatusconsulta fiant. 586

Constit. LXXIX. — De pœna sacerdotis, diaconi aut hypodiaco- ni si post assumptum ordinem mulieri in ma- trimonium jungatur. 587

Constit. LXXX. — Ut purpuræ segmenta et particule

in publicis mercimoniis sint. 587
 Constit. LXXXI. — Ne ex auro et pretiosis lapillis quidquam confici in universum prohibitum nefas sit. 590
 Constit. LXXXII. — De testamento resignato. 591
 Constit. LXXXIII. — Ut ad tricesimas usuras pecunia fidei mutuetur. 591
 Constit. LXXXIV. — Ut negotiari, edificare, muneraque accipere urbis magistratibus liceat. 591
 Constit. LXXXV. — Ut patres qui nuptias non iterant, unius liberorum portionem capiant. 595
 Constit. LXXXVI. — De poena episcoporum, sacerdotum et clericorum qui se advocacionibus, sponcionibus redempturis aliisque similibus dedunt. 598
 Constit. LXXXVII. — De ecclesiasticorum alea ludentium poena. 599
 Constit. LXXXVIII. — Celebribus quibusdam in ecclesia viris festi dies constituentur. 599
 Constit. LXXXIX. — Ne matrimonia citra sacram benedictionem confirmetur. 602
 Constit. XC. — Ut qui tertiam matrimonium contrahunt, sacri canonis poenas obnoxii sint. 605
 Constit. XCI. — Ut concubinam habere non liceat. 605
 Constit. XCII. — De poena ejus qui aliquem dedita opera excæcavit. 606
 Constit. XCIII. — Ut si sponsa ex alio gravida deprehendatur sponsalia rescindi possint. 607
 Constit. XCIV. — Legis quam de consulari agit, abrogatio. 611
 Constit. XCV. — De avala terræ crusta. 611
 Constit. XCVI. — De sepulcro violato. 614
 Constit. XCVII. — Ut in contestatione litis, et magistratum initio juretur. 615
 Constit. XCVIII. — De poena eunuchorum, si uxores ducant. 618
 Constit. XCIX. — Ut qui jusjurandum defert prior de calumnia juret. 622
 Constit. C. — De servis qui liberis in matrimonium conjunguntur. 623
 Constit. CI. — De servis conjugibus si alter illorum libertate donetur. 626
 Constit. CII. — De prædiis maritimis ad remoras piscatorias constituendas seorsum non sufficientibus: et ut invitus etiam ad societatem adigatur. 627
 Constit. CIII. — De his qui de maritimis prædiis ad constituendas remoras piscatorias societatem ineunt. 630
 Constit. CIV. — De piscatoriis remoris inter quas legitimum interstitium non est. 631
 Constit. CV. — Si magistratus aliquis res fiscales furatus esse deprehensus sit. 634
 Constit. CVI. — De indotatis mulieribus quantum maritis mortuis ex ipsorum bonis lucentur. 635
 Constit. CVII. — Ut actor ante litis contestationem porrecto libello judici fidem suam probet. 638
 Constit. CVIII. — De eo qui ad primam denuntiacionem judicio se non sistit. 638
 Constit. CIX. — Ne intra septimum ætatis annum sponsalia ineantur, neque ante decimum quatum maribus, aut decimum tertium feminis matrimonium consecratur. 639
 Constit. CX. — Ut mulier soluto matrimonio dotem suam propterque nuptias donationem, et reliquam omnem mariti substantiam in commentarium conscribat ac eo prolato resarciri sibi postulet, si quid damni in rebus suis a marito se passam dicat, citra commentarium autem evidentem probationem nihil petat, aut petendo accipiat. 642
 Constit. CXI. — Ut si uxor mente capiatur idque neque dolo mariti, neque ipso consensu, aliorum maleficio fiat, et ultra tres annos id malum duret: matrimonium dirimatur, alteramque uxorem ducere marito liceat. 645
 Constit. CXII. — Ut si maritus per matrimonii tempus in furorem incidat, intra quinquennium matrimonium solvi nequeat: eo autem elapso, si furor eum adhuc occupet, solvi possit. 647
 Constit. CXIII. — Ut quemadmodum in aliis structuris lege cautum est: ita etiam subdialium ambulacrorum structuræ, quæ solaris appellantur, decem pedibus a vicinorum ædificiis distent. 651
 Constit. CXIV. — De alienatione rerum immobilium et retractu decretum præclari imperatoris domini Leonis. 654
 Constit. CXV. — De Tabulariis. 655
 Constit. CXVI. — De archiepiscopatu Patrensi bulla aurea. *Desideratur. Laudat Leuncl. J. G. R. J.* 657
 Constit. CXVII. — Nova legislatio Leonis et Alexandri de eo quod omnes editiones a priore sunt prolectæ. Facta

autem hæc est anno 6427, depositaque in orphanotropheo. 658
 Cons. It. CXVIII. — Condemnatoria sententia, in iudice a piis orthodoxisque imperatoribus Leone et Alexandro pronuntiata. 658
LEONIS IMP. OPERUM PARS TERTIA. — CARMINA. SCRIPTA AD REM MILITAREM SPECTANTIA. ORACULA. CARMINA.
 Apologia Leonis in qua Constantini discipuli vel columnia a se repellit. 659
 Epigrammata. 665
 Kaxivov.
 De martyrio S. Clementis Ancyrami fragmenta metrica. 665
 Fragmenta homiliarum in S. Tryphonem. 667
TACTICA SVÆ DE RE MILITARI LIBER.
 Proœmium. 671
 Constit. I. — De re militari et imperatore. 673
 Constit. II. — Qualem esse oporteat imperatorem. 682
 Constit. III. — Quomodo consilium capiendum sit. 684
 Constit. IV. — De divisione exercitus et constitendis ducibus. 686
 Constit. V. — De apparatu armorum. 718
 Constit. VI. — De armatura equestrum et peditum. 722
 Constit. VII. — De exercitacione equestris et pedestris. 734
 Constit. VIII. — De multis militaribus. 763
 Constit. IX. — De exercitibus itinere. 767
 Constit. X. — De tuldo, id est, impedimentis. 787
 Constit. XI. — De apiculis, id est, castris. 792
 Constit. XII. — De preparatione ad bellum. 806
 Constit. XIII. — De die ante bellum. 815
 Constit. XIV. — De die belli. 817
 Constit. XV. — De obsidione. 826
 Constit. XVI. — De incursionibus post bellum. 807
 Constit. XVII. — De incursionibus inopinatis. 914
 Constit. XVIII. — De diversarum gentium et Romanorum studio in aciebus instruendis. 920
 Constit. XIX. — De navali prælio. 930
 Constit. XX. — Diversarum sententiarum militarium summa. 1014
 Epilogus et Recapitulatio. 1075
APPENDIX AD LEONIS TACTICA.
 Ordinationes peditum apud Græcos. 1085
 Ordinationes equitum apud eosdem. 1088
 Mixti exercitus apud eosdem ordinationes. 1090
 Ducum et agminum quæ sub ipsis erant apud Romanos denominationes. 1098
 Peditum apud Romanos armatura. 1102
 Equitum armatura apud eosdem. 1106
 De profunditate seu densitate peditum et equitum taxon et de earum longitudine, atque quantum in partu loci obtinet pedes et eques, de intervallis quoque taxon inter se sive directo sive e transversa, ubi accura et de teli jactu. 1110
 Quid sit duci obsessio agendum. 1114
 Quid faciet duci hostes obsidens. 1115
 Quomodo celeriter construi possit oppidum prope hostium fines absque gentilibus belli periculo. 1118
LEONIS ORACULA CUM FIGURIS.
 Petrus Lambecius Lecori. 1121
 Veterum Testimonia. 1121
 Oraculum I. — *Sanguis.* 1129
 Oraculum II. — *Pascentia.* 1129
 Oraculum III. — *Monarchia.* 1131
 Oraculum IV. — *Gaudium.* 1131
 Oraculum V. — *Confusio.* 1135
 Oraculum VI. — *Ampuatio.* 1135
 Oraculum VII. — *Membrorum divisio.* 1135
 Oraculum VIII. — *Sanguis.* 1135
 Oraculum IX. — *Cratiarum actio.* 1135
 Oraculum X. — *Potestas.* 1135
 Oracu um XI. — *Patriarcha.* 1137
 Oraculum XII. — *Pietas.* 1137
 Oraculum XIII. — *Innocentia.* 1137
 Oraculum XIV. — *Præhonoratio.* 1139
 Oraculum XV. — *Electio.* 1139
 Oraculum XVI. — *P. P.* 1139
 Anonymi Paraphrasis Oraculorum Leonis. 1141
 Oraculum Leonis de constitutione Constantinopolis. 1149
 Figuræ XVI ligno incisæ. 1151
 Francisci Patricii Dalmatæ Expositio Oraculorum Leonis. 1159

FINIS TOMI CENTESIMI SEPTIMI.

UNIV. OF MICHIGAN,

MAY 6 1914

Digitized by

Google

Распознавание текста

ABK/FR

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были отданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как минимум о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>